1a
36572

51.

Q. J. BURI

In

EThic.

Arist.

1
36512

1re
36542

Num

37-9-11

Questiones Joannis buridani p
super decem libros ethicorũ ari
stotelis ad nicomachum

Num. 38. cap. 7. num. 31.

¶ Venundãtur parrhisijs a Põceto le preux eiusdẽ ciuitatis bibliopola ad
signũ Lupi in vico sancti Iacobi prope mathurinos edem commorante.

b 16876647

Non vt sciamus quid sit virtus scrutamur sed vt boni efficiamur

Intellectus ultius auctoritatis.

Dubiis quare phia moralis specialē habeat logicam.

Duplex phia lectica.

Quesūt partes moralis logice.

Tresūt partes moralis phie.

Bonitatis et nobilitatis excellentiaz philosophie moralis extollit. Aristoteles. Secūdo. Ethicozū cum dicit eā ee non ꝓtemplationis gratia non ei iquit vt sciamus quid est virtus scrutamur. sed vt boni efficiamur. qua nullum esset vtiq; ꝓficuum eius. Hec autē verba non pñt simpliciter intelligi: qm̄ z si ab operibus speculationē de ipsis virtutibus anime et earum operationibus ꝓscinderemus: adhuc esset speculatio talis multo nobilioz et magis intellectum perficiens interius: ꝙ speculatio de mineralibus vel de plantis aut aialiꝫ. aut ꝙ speculatio geometrie vel arithmetice. Nam si scientiarum altera altera melioreꝫ dicimus ex eo ꝙ melioꝝ quidē z honorabilioꝝ est vt in phemio de aia Ar. dicit. Cum post deū et intelligentias nihil in mundo melius anima rationali reperiat siue excellētius aut mirabiliꝫ: Cuius aie nostre virtutes z vtiliter habit? z dispositiones z operationes in morali scientia pertractātur. necesse e vt ista scia ꝓponatur aliis et nobilitate speculationis. Oportet ḡ vt ꝓcallegata ꝝba. Ari. sensū habeat respectiuū. videlicet ꝙ si sicut dictū est nobilis z excellēs est virtutuz speculatio: adhuc multo nobilioz z multo melioz est virtutum operatio. Quid enim hoi melꝰ esse pōt ꝙ ꝙ ad felicitatē peroptataz ꝓducatur? Hec aut felicitas est ꝛm virtutem operationi ō terminat. Ar. in ꝓmo z decimo. Ethicozū. Nuꝰ ergo scientie magnum est ꝓficuū i speculatione loquendo simpliciter. z nullū aut valde modicū e in respectu ad finalē nostrā beatitudinem quam adipiscimur operando. Alie scie naturas rerū exterioꝝ docent seu determinant: hec autē nostre mētis interiora scrutatur. Hec ē illa philosophia de qua. Seneca loqtur in epistola. Liquere ad lucilium dicēs. Philosophia animū formaz et fabricat. vitā disponit actiones regit: agenda z omittenda demōstrat. Propter ꝙ aliquā eius partem aggredi volui disputando aliquas questiones circa eā: de eis veritatem ꝓut ingenij mei permittit debilitas declarando. In hoc aut opusculo ꝓpter meā iexperiētiā z ineptitudinem mei iudicij sententijs et auctoritatibus doctoruz antiquorum magis ꝙ nouis rationibus. etiam quātūcunq; mihi apparentibus adherebo. Pluries enim me fuent deceptum rationibus nouiter emergentibus. antiquoꝝ aūt sententijs nunꝙ specialiter in moralibus. Propter quod in hoc opere aliqua corrigā eoꝝ que alias credidi esse vera: Rationes enim in hac scia ex actibus humanis sumūtur quoꝝ noticia nō habetur sine experientia multa. Propter ꝙ dicit. Ari. sexto. Ethicozum. Oportet attendere ex peritoꝝ et sentiozum ꝓtudentum in demonstrabilibus enuntiationibus non minus demōstrationū. ꝓpter habere enī experientiā visuz vident ꝓncipia. Ipsa autem scia seu philosophia moralis duas habet partes primas vnam. principalē: aliam adminiculatiuā seu instrumentalem Sicūt enim in speculatiuis hec quidem scientia naturas rerum docet. vz methaphysica. physica et mathematica. Illa vero modū docendi et discendi subministrat scz logica. sic i moralibꝰ oportet hāc quidem docere moralē vtā. hanc aūt illi modum docendi subministrare. Prima ḡ z principalis pars scz que docet bene viuere ad salutē traditur in libris. Ethicozum. Economicorum et politicozum. Secunda vero pars ꝙ hunc modū docendi docet traditur in libris rhetorice et poetrie. Nā scia dictozum duozum librozum vere et ꝓprie dicenda est nō logica simpliciter nec moralis scia simpliciter. sed logica moralis. Sed statim aliquis dubitabit ꝓpter quid phia moralis habet specialē logicā magis ꝙ alie artes vel scie. Ad quod dicendum est ꝙ eoꝝ circa que ratiocinatur intellect? noster aliqua sūt de quibus diuerse passiones appetitus non innate sunt alienare iudicium rationis et de his considerant scie speculatiue aut etiam artes: ꝓout ars distinguitur a ꝓudentia vt in. vi. huius apparebit. Alia vero sunt de quib? diuerse passiones appetitus innate sunt diuersificare iudiciuz rationis: de quibus in scō rhetorice dicit. Ar. Non enī idē videtur amantibus et odientib?. nec iratis et se habentibus mansuete. et de his cōsiderat et tractat moralis philosophia seu ipsa ꝓudētia. Unde fz hoc vi. huius dicit. Ar. ꝙ opꝰ practici id est moralis intellectus est veritas cōformiter se habens appetitui recto. Propter qō duplici logica seu dialectica indigem? vna quidē que simpliciter docet modum inueniendi dubiā veritatem: z illam vocamus logicam simplicitervel dialecticā. z alia ꝓtracta que docet modū quo simul et dubium et verū inuenitur z appetitus sic afficitur et disponitur vt determinet vel non impediat intellectum: ad concedendū cōclusum. et hec vocatur dialectica moralis: que sub est dialectice simpliciter sicut z sub alternata nā dialectica simpliciter respicit intellectum simpliciter. Rhetorica vero siue moralis dialectica respicit intellectū sub ꝓtracta rōe scz ꝛm hoc ꝙ trahibilis est per appetitū Cum igitur non nisi ꝛm moralia sit innatus appetitus alienare iudicium rationis: Hinc est ꝙ in alijs artibus et scientijs sufficit nobis logica simpliciter: sed in moralibus indigem? logica speciali Huius autez moralis logice due sūt partes scz rhetorica z poetria. que sic differunt: quia rhetorica claraz sniam desiderat et verbis vtitur in sua ꝓpria significatione retentis. Poetria vero sniam delectabiliter obscurare nititur per verboꝝ trāsumptionem vel alio modo. Pars autem moralis philosophie ꝓncipalis diuiditur in tres ptes. Prima nāq; instruit hoiem ꝛm se. Docet et nos quō viuamus honeste: quēcunq; statū indifferēter habeamus vel gradū in communicatione domestica vel ciuili. ꝓpter quod illa pars prima z vltima mozum principia determinat: z virtutes scōm quas opoꝛtet oēm hominē viuere inuestigat. distiguit explicat et pertractat. z illa pars traditur in decem libris ethicozum. Scōa ps instruit hominem inquātū ipse est pars aliqua domestice cōmunitatis. Nā supposito ex libro ethicozum ꝙ oēs de domo viuant scōm morales virtutes. et tendant ad humanā felicitatem adiscendam: ꝓut possunt z status eoꝝ ꝓmittit. tm modus viuendi multas speciales differentias exigit quo ad diuersas partes domus. Aliqua enim opoꝛtet operari seruosque nō deceret ps-

tremfamilias :aliqua decent parentes que non decerent filios.⁊ aliqua virum que non vxorem et econtra.Sic⁊ fm diuersitatē domorū aliq̄ decent istā domū que nō decent illā.Hec ḡ scīa ps docet distincte qd agam?:⁊ quō viuamus fm exigentiā nre dom? vel officij in ea nobis cōmissi.⁊ tradit in libris Economicor.Tertia ps īstruit hoiez in ꝑticulari ipe est ps aliq̄ ciuitatis seu politice cōitatis Sicut ei diuersis hōibz diuerse debēt operationes,ac etiā diuersis ptibz eiusdē dom?: ita diuersis politijs⁊ diuersis politie ptibz operandū est aliqs aliē⁊ viuēdū.q̄ omia ps tertia p scrutat distincte.Et ita manifestū ē de economica q ipa ꝓsupponit ethicā subalternatq̄ ei.politica aūt ꝓsupponit economicā⁊ ethicā.⁊ subalternat virtiq̄.Ut igr hūc ordinē teneam? vt obseruemus:incipiemus a libris ethicorum.

Questio Arguitur.

1

Queritꝝ ꝓmo. Utrū de vtutibus sit scia. Arguit q nō.qz si virtus sciat scit per humanos actus:qz ex eis causat. Bes ūt cautat a scīri nata est p suos cās.vt ptz ꝓmo huius.rōnes eni de his sūt scz de actibz⁊ ex his. Sed hoc esse nō pōt,qz actus humani scibiles nō sūt.Probatio qz actus⁊ gñatiōes sūt circa singularia,phemio methaphysice: ō singularibus aūt nō ē scia. Etiā actus humani ⁊rigent sūt⁊ scia ē de necarijs igit. Etiā qz de actibz hūanis nullū pōt sumi vniuersale ꝓncipiū i ordine ad vtutē.qz idē act? i isto nūc erit virtuos?:i alio vo vel alibi vel alit erit vicios? Itē scibile nō ē qō p uenit ex cōcursu cautaꝝ accidētaliū ordinatarū, ꝓpter hoc fi ē scia de ente p accidēs vt ꝓz vi. metaphysice.virt? aūt ē huiusmōi. Hā ꝓcurrentes ad eā cause sūt scire,velle⁊ pseuerare in difficilibus. Hec aūt adinuicē nō p se ⁊z accidētaliter ordinātē.qz sepe qō scire deteriat: velle aspnatur⁊ op? nō ꝓsentit. Itē ois scia ē eoꝝ q̄ sūt sp vt in pluribz.⁊ ꝓpter hoc nō est scia de casualibz⁊ fortuitis scdo physicoꝝ.Virt? āt i paucioribz est qz hōies vt i pluribz sūt mali tertio topicoꝝ. Itē ad ea de qbz est scia scire multū ꝓdest⁊ valz ⁊z in Scdo huiꝰ dicit Ar.q ad virtutē qdē scire parū aut nichil ꝓdest iō rē. Oppositū dicit Ar.ꝓmo huiꝰ.si felicitas ē opatio ⁊z virtutē ꝓfectā de virtute tractandū ē. Et apparet ꝓcellētissios doctoꝝ q̄ de virtutibz fecerꝰ tractatus. Pōsit pōi due ꝯclusiones. Prima ꝯclusio ē q large sumēdo sciaz De virtutibz pōt eē scia. Qz virtus difficilis ē est ei virt? ⁊z Ar.q hītē pficit⁊ op? eiꝰ bonū reddit.vl virt? ē hit? electiu? imediate ex istēs quo ad nos rē.Difficultio aūt facit scire rez scōz noticiā incōplexā⁊ ē medijs i demōstratiōe q̄ res scīt cōplexa notitia. Itē virt? ⁊z cās determinatas scz rōnē distiguētē int bonuꝝ⁊ malū⁊ volūtatē eligentē bonū⁊ refutātē malū⁊ assuefactionē i opibz bonis scōz ꝓdictā electionē volūtatis⁊ iudicijs rōnis.Etiā ⁊z virt? ꝓprias⁊ deteriatas passiones sicut ē circa difficilia:eē moderatiuā passionū rē:sicut apparebit in ꝓcessu.

In oppositū Rideo.

Ꝓria cōclusio ꝓ

Secunda cō clusio

Scōa ꝯclusio est q hec scia de virtutibz ē hōi mltū necessaria:nō q̄ō simplicit sic q sine ea nō possit hō eē nec viuē:⁊z i ordie ad finē sibi debitū adipiscendum. Quia cognitio finis hūani scz felicitatis est homini multum necessaria vt ad ullum finem attingere possit ad vitā enī ꝓfectam(sicut dicit Ar.)Cognitio eius magnum habet incrementum,quomodo enim sagittator recte sagittaret ad signū si nō videret signū?⁊ ita quomō sine ignorās poterit in eum dirigē actus suos? sed ad notitiā felicitatis est necessaria noticia vtutis.cū felicitas sit opatio ⁊z virtutē ꝓfectā.vñ Eustratius ꝓmo huiꝰ:qa virt? i diffinitiōe felicitatis assumpta est.fiat vtiq; diffinitio felicitatis manifestior nobis dicētibus de virtute. Item illius est scia homini necessaria quod est directiuū⁊ ꝓfectiuum eius tam in se q̄ in ordine ad alterū.non enim est possibile hominem esse ꝓfectus si non habeat rectitudinem in seipso p subiectionem exteriorum virtū inferior ad ipam rōnem: ⁊ ad alterum ꝓportam rōnis cū aliis cōicationem.virtutes autem sunt huiusmodi:sicut inferius patebit. Sed ō ista cōclusionē obijcit quoniam Ar.in de moribus animaliū omia principia humanoꝝ operum⁊ aliorum aialiuꝝ reducit in cognitionē⁊ apetitum,⁊ organa corporea.si enim rō potest discernere qd bonuꝝ⁊ quid malum:⁊ ipsa semper ad optia deꝓrecatur.⁊ voluntas pōt eligere bonum,⁊ fugere malū.⁊ opus exsecutio fieri potest membris corporalibus quid vltra indigemus alio ad bene operādum: virtus autem moralis nullū eoꝝ est ꝓpter qō videtur hōinem nullatenus indigere virtutibus Ad hoc aut respondendū est q in homine ꝓter rationem est appetitus sensitiuus sepe fortiter inclinans in ꝛrium ejus qō recta ratio dictat. vt patet in fine primi huius.ꝓpter qō est multū difficile fm dictamen rationis operari⁊ omino tediosum ac displicens,nisi per consuetudinē acquisitus fuerit habitus virtuosus moderans appetitū sensitiuum.⁊ inclinās ipm ad ꝓcepta rationis:vnde decimo Ethicozum dicitur q temperate⁊ perseueranter viuere non est delectabile multis. Hec autem non erunt tristia consueta facta.consuetudo autem est altera natura. Ex q̄bus concluditur responsio affirmatiua · patet per Aristotelem Albertum commentatorem beatum Thomam qui omnes hec concedunt.

Contra ꝓcedē tē ꝯclusionez obiectio

Sciendum est tñ q si scia capiatur ꝓpe ꝓut distinguit ō ꝓudentiā⁊ alios habitus itellectuales videbit in vi.huiꝰ an de virtutibz sit scia vel ꝓudentia vel alter habitus intellectualis. Ad rationes ꝓncipales respondendum est. Ad primam dicendum est q de actibus humanis est bene scientia. Quis enim singulariter existant⁊ fluant vniuersaliter tñ possunt ab intellectu apꝛehendi sicut⁊ alia singularia.Etiā ꝛz actus humani sint contingentes in ordine ad hominem absolute sumptum:sunt tamen determinati in ordine ad suas causas.semper enim vel in pluribus actus virtuosi a virtute procedunt .⁊ vitiosi a vitio. Etiam licet de nullo actu sumpto secundum eius substantiam absolute possit vniuersalit dici q sit virtuosus aut vitiosus:potest tamen hoc vniuersaliter dici de actu recte rationi consono: aut etiam de actu debitis⁊ determinatis circunstantijs circunstantionato. Ad aliam dico q causarum virtutis⁊ actuum virtuosorum concursus est naturaliter ordinatus.⁊ si alteretur ordo : hoc est ex innaturali⁊ ꝓuua dispositione:que omnino abijcitur per acquisitionem virtutis. Ad aliam dico q non est scientia de hoc quod est homines in pluribus esse bonos.sed de hoc quod est hominem assuefacientem se in bonis operibus bonū fieri⁊ virtuo

Rōsio

Rōsio

tutis acquisitionem ꝓmpte et delectabiliter bene operari.hoc enim non est in paucioribus : ⁊z semper.et ita in multis alijs.Ad aliam rīdebitur loco suo.Si etiā aliqua dicēda sūt de scientia et de eo differētia ad alios habitus intellectuales.hoc spectabit ad sextū huius.⁊ sic est finis quest ionis.

Arguitur.

Questio

Queritur secundo .Utrum moralis scia q̄ de se virtutibus ītromittit sit practica vel speculatiua? Qō sit speculatiua vꝰ :qz diffinitiue et demōstratiue ꝓcedit et per ꝓpōes vniuersales.diffinitio aūt demōstratio vere facit scire. scire aūt est ꝓprius finis speculatiue vt ꝓz scdo methaphysice.Etiam vniuersalit scire nichil mouet ad op?.vñ tertio de anima dicit.Aristo.particularis estimatio vel ratio mouet.non que vniuersalis. scientie vero ex eo practice dicuntur quia dirigunt et stant ad opus igitur.rc. Item morales scientie sūt de ipsis virtutibus:scientia aūt de virtutibus non est practica ꝓbatio qz vel hoc eēt ex eo q virtus ex actibus humanis generatur:vel qz ipsa ē ꝓncipium actuuꝝ humanoꝝ sed nō ꝓpter ꝓmū quia ita esset logica practica et grammatica. ita etiam esset practica scientia de oībus intentionibus et relationibus rationis.cutusmodi cōmuniter ponitur idemtitas :quod est falsum qz ista pertinent ad metaphysicam:Nec ꝓpter secundum qz ita intellectus et sensus de quibus in scientia naturali determinat sunt ꝓncipia operationum hominis sicut virtus:et ita sequeretur q scientia naturalis esset practica. Ite scientarum ꝓncipalissima et maxime architectonica non est practica:quoniam speculatiuam scīe tiam ponit Aristoteles ꝓncipaliorem practica ꝓoemio metaphysice et sexto.⁊z moralis scīetia scilicet ciuilis est ꝓncipalissima et maxime architectonica scōm Aristotelem primo huius: quod ꝓbat quia ipsa est ordinatrix oīm aliarum:quas enim debitum est disciplinarum in ciuitatibus:et quales vnum quemq̄ addiscere oz et vsq̄quo.hec ꝓordinat.vnde dicit. Aristoteles:hoc erit vtiq; humanum bonum,quod ꝓpter ipsum volumus et alia ꝓpter ipz. Oppositū arguitur,quia Aristoteles sexto methaphysice scientias speculatiuas distinguens ponit eas non nisi tres :scilicet physicam mathematicam,et metaphysicam quarum ista nulla est. Item finis eius non est cognitio sed opus patz primo huius .Etiam secundo huius.dicitur scīetiam hanc non esse cōtemplationis gratia. Nō ei vt sciam? qd ex ⁊z scrutamur:vt boni efficiamur,talis autez est practica.ergo theozice finis est veritas.practice vero opus secūdo metaphysice. Dicendum est primo vñ sumi debeat distinctio inter speculatiuam et practicam:et vtimur hoc loco large hoc nomine praxis vel practica Secundo videbitur q ipsa est practica . Tertio q non est metaphysica nec seruil.⁊z libera. Quātum ad primum duplex ponitur differentia iter scīetiā practicā et speculatiuā.Una ex fine: quoniam secūdo metaphysice dicitur :theozice finis

Rōsio.

Primū punctum quo notat dīa inter scientiaz pra=

Prima differ

ticam et speculatiuam.

Secūd differ

An ab obiecto an a fine denomianda sit scia practica sūt ꝓpōnes.

Limonie sup secū phys

Resolutio doctoris

Theorice fini

Practice fini

est a nobis operabile nos scientiam eius ordinamus ad opus. ⁊ ex eo ꝙ subiectum non est a nobis operabile nos stamus in scire ergo patet ꝙ distinctio huiusmodi finium prouenit originaliter ex distinctione obiectorum. Est tamen scien-
dum ꝙ distinctio scientiarum non est ab obiectis simpliciter ⁊ absolute sumptis: sed ſm determinatas rationes formales considerandi. ⁊ ideo originalit scientie distinguunt eis a quibus sumtur rationū formaliū cōsiderādi distinctio. Hec autē sunt ꝑma ꝑncipia vt in metaphysica phaui. hec aūt ꝑncipia ꝑma possunt esse fines omnium scia consideratoꝝ. sicut est specialit in omnibus scientijs practicis ⁊ in metaphysica ⁊ forte in physica. Ideo non reputo inc̄uentes scienti as aliquas distingui ꝑmo ⁊ originalit ex finibꝰ consideratoꝝ. sed illi non sunt fines de quibus loquebamur: qñ dicebamus finem speculatiue scientie esse scire ⁊ practice opus. Hi enim sunt fines scientiarū non scitoꝝ. Etiam aliqua est scia speculatiua que obiectum suū non considerat in habitudine ad finem vt matheatica. ꝑpter quod non pōt vniuersaliter dici scias speculatiuas distingui ꝙ practicis secundū fines in eis cōsideratoꝝ. Ad rationes alterius opinionis dicendum est. Ad primam ꝙ si fines scientie speculatiue ⁊ practice qui sunt scire ⁊ operari distinguūt aliās scientias. tamen (sicut dem fuit) illi fines iterum sunt distincti ꝑpter obiectoꝝ ꝑorem distinctionem nec isti fines sunt cause cāꝝ oim: sed potiꝰ fines rerū ꝙsideratarum. Ad aliam dicendum est ꝙ si de animalibus ⁊ partibus ⁊ passionibus eorum sit scientia speculatiua ⁊ practica: hoc tamen est ſm aliam considerandi ratiōem. est enī de eis scientia speculatiua in ordine ad naturaꝫ ⁊ ad ea que ꝓtēt nostrā opationem insunt eis. est autem de eis scia practica in ordie ⁊ quātuꝫ ad ea que circa ea possumus opari. ⁊ ꝺm est ꝙ practici (vt medici) tenent speculatiuā habere: eos ꝙ ars in opere suo in quātuꝫ pōt debet imitari naturam

Ad rōnes oppositę opinionis

Ad aliā dicendū ꝙ in scientijs speculatiuum ⁊ practicuꝫ specifice distinguntur, immo genere licet non generalissimo. ⁊ licet scientia precedat actuale opus tamē nō ꝓcedit hoc, quod est subiectum eius esse quid a nobis operabile. Ad vltimam quādo dicitur: intellectus speculatiuꝰ differt a practico fine. dicendum est ꝙ idem est ſm substantiā intellectus speculatiuꝰ ⁊ practicꝰ ideo hec non cōueniūt sibi nisi ſm denōiationez ab habitu sibi inherente vel ab opere ac quod se applicat. Dico igitur ꝙ qñq; intellectus potest dici practicus habitualit: ⁊ hoc ſm ꝙ habet hītum practicum: siue ipm ordinet ad opꝰ siue nō. Aliomō dꝭ practicus actualr in quātū habituꝫ practicū ordinat ad opꝰ. si aūt non ordinet ipm ad opus tūc dꝭ actualit non practicus: ſz speculatiuus. ſz sit habitualit practicus. Et ita ꝓcedi pōt ꝙ. distinctio actualr practici intellectus ab actualr speculatiuo ꝓuenit ex dictis finibus: sic dicit Ar. ſed habitualr practicus ⁊ speculatiuꝰ ex distinctione habituuꝫ, ⁊ per ꝓsis obiectorum

Deꝫ ꝓtēt ꝙ cōcludit scia moralis esse practica

distinguunt ſm ꝓdicta. Hoc viso dico ꝙ scientia moralis debz dici practica qz est de opabilibus a nobis, ⁊ qz debz acquiri ꝑpt opꝰ. ⁊ valde inconueniens esset hōi ilistere ad scire. cuꝫ sine eius opatiōe si possit hō finē seu bonū ꝓprium attingere et hoc esset ꝺ huius scientie naturam ꝙ habens eam non operaret ſm eā. honestū namq; de quo est ista scia suavi nos trahit ⁊ sua dignitate nos allicit: vt dicit tullius in sua rhetorica. Ideo cō uenient hec scia practica dici debet. Dico tertio ꝙ hec scientia moralis nō est mechanica, nec seruilis: sed libera qz ista sciētia est de virtutibus ⁊ opationibus honestis quas volumus ꝑpter se etiam offi alio circūscripto: vt patet ꝑmo huiꝰ. tales aūt non sunt opationes mechanice. Item scia illa non est mechanica nec seruilis que ꝓordinat quas debitum est disciplinarū in ciuitatibus ⁊ quales vnūquisq; addicē opz. ⁊ vsq; quo ⁊ iteꝝ sub qua videmus ꝓcipuissimas ꝓtutū exīstes vt puta militar ē, economicā, ⁊ rh etoricam. scia aūt moralis est huiusmodi vt dꝭ ꝑmo huius

Tertiuꝫ punctū quo ꝙ dicit nō ee mechanica nec seruilis

Ad rationes questionis

Item illa sciētia nō debet dici seruilis sed libera q̄ magis est cōuentēs ingenuis ⁊ excellētibꝫ: talis aūt est ista scia que tractat de virtutibus ⁊ honestis opibus. vnde dicit ꝑmo politice ꝙ morales virtutes existimandū oportet quidē ꝓcipare omnes: sed non eodē modo sed quantum vnicuiq; ad suū opus. ꝑpter quod qdē ꝑncipem perfectā habere oportet virtutē moralē. Sꝫ vt dicit albertus ꝺ hanc conclusionem obiciūt quidam: qz mechanica dicit illa in qua illud quod est artis desernit operi ꝙstituto. sed sic est in scia moralī in q̄ ille dicitur optimus qui id qđ de illa nouit refert ad opus. Item mechanica scia ex hoc esse videt ꝙ eius opus transit in exteriorem materiam: ⁊ nō manet in agēte: vt patet de arte domificatiua ⁊ fabrili. ſz sic est de hac scientia. Nam opa virtutū in altez transeunt. Unde dicitur decimo ethicoꝝ: Justus quidē indigz ad quod iuste opet: et cū quibꝫ alit aūt ⁊ tempora ⁊ s, ⁊ fortis, ⁊ aliozū vnusquisq;. Item Ar. ꝓemio met aphysice solam metaphysicā vel speculatiuam phiam ꝓbat esse liberam. qz liberum est (vt dicit) quod sumet et non alterius causa est: practice autem ꝑpter aliud sunt: scilicet ꝑpter opus. Ad primam respondet albertus ꝙ mechanicis ⁊ aliꝭ practicis commune est illud quod est artis referre ad opus. Ex communi aūt non arguitur ꝑpriū qz esset fallatia consequentis, ⁊ cōiugatio inutilis in scōa figura ex duabus affirmatiuis. Ad aliam que querit vnde sumatur differentia sciētiarum moralium ad mechanicas. Potest dici ꝙ si virtutes opa transeant in materiam exteriorē: tñ hoc est differenter quia ex ope mechanico nulla perfectio in operante redundat nisi forte ꝙ necessitates corꝑoris acquirunt. opus aūt vii tutis est ꝑncipaliter ꝑpter anime operantis pfectionez. operamur enim ꝺz virtutē ꝑncipaliter vt boni fiamus. Vel dicitur ꝙ mechanice artes sunt ꝓpter corꝑoris sustētationez. morales vero ad anime decorationem: Vel dicit ꝙ mechanici cōmuniter regulant in suis opationibꝫ ab illis ꝑpt quos opa fiunt. Non enī domificator eligit quam domum faciat sed ille ꝓ quo facit eam. ⁊ ita mechanice nec agunt ꝓpe ex electione: sed ex arte tm. morales aūt sunt electiue suorum actuum ⁊ ofie. ⁊ hanc differentiam visus est. Aristo. dicere vi. metaphysice vbi dicit. Factiuorum enim in faciente ꝑncipiuꝫ est aut intellectue, aut ars, aut potentia ꝙdam. actiuarum ꝛo quę

obiectiōes ꝺ ꝓcędēs ꝙclū

Bñllo alberti

in agente ꝓhereſſis. Idem enim agibile ⁊ eligibile: Videtur autem per factiuas intendere mechanicas per actiuas vero morales. Ad aliam potest dici ꝙ liberum ⁊ seruum possunt imagiari simpliciter ⁊ in genere. liberꝫ enim simpliciter est solus deus. In gñe aūt liberum est quod in illo genere ꝓncipalius est ⁊ ordinatiuū aliozuꝫ. seruile aūt quod minus ꝓncipale ⁊ alteri deseruiens. ⁊ iteꝝ in illis q̄ nobiliozibus seruiūt est accipere liberū ⁊ suum: secundum ꝙ vnum est altero nobilius aut vilius. ⁊ ita descēdendo de nobilissimo ad vilissimū. omnia media possunt dici seruilia ⁊ libera ad aliud ⁊ ad aliud sumpta. moralis igit scientia respectu diume sua est. ſs seruire deo regnare est. ipsa tñ respectu mechanicarum libera simpliciter dici meretur. Ad rōnes ꝓncipales Ad ꝑmam dicendū est ꝙ finis speculatiue est scire nō vltra ordinatum ad opus, practice autem finis non est scire tm: sed ordinatum ad opus. ⁊ ex hoc credo notum esse ꝙ non omnez practicam, oportet esse minus nobilem speculatiua quacunq;. quoniam si aliqua practica de nobiliozi subiecto ⁊ nobiliozibus passionibus ⁊ secundum ꝑncipia nobiliora cōsideret ꝙ aliqua speculatiua, quis dubitat ipam nobiliozem esse licet ponatur nullū inde sequi opus: nō videtur esse dubium. Et si ꝓter cōsiderationez eius opus bonum inde sequatur. tunc inde multo nobilioꝝ efficitur. ꝓpter quod a bsurdum est ꝙ aliqui dicunt mathematicam esse nobiliozem morali scientia. ⁊ forte etiam neq; naturalem: sed solam diuinam. Ad hoc autem quod adungit scilicet ꝙ vniuersaliter scire michil iubet opari. Dicendum est ꝙ ⁊ si nō iubeat. tñ discernit qđ eligibilius, ⁊ quomodo ꝓsequi valeat qđ eligibilius iudicat. Et ita ad aptat voluntatē aliquid eligendum, ⁊ vires corꝑorales ad exsequendum ⁊ ita totum ordinatur ad opus ꝓpter quod totum est ꝓacticum. Ad aliam dicendum ꝙ practica est non de omnibus operabilibus: sed de operabilibus mediante nostra cognitione vel scientia de ipsis habita. Similiter potest dici ꝙ logica vel gramatica possunt intrinsece scilicet ſm finem ꝓprium dici practice. ſm aūt finem principaliozem ipsarum, quia magis ad speculatiuas scientias ꝙ ad practicas ordinant. possunt dici speculatiue magis ꝙ practice, sed non speculatiue simpliciter, sed instrumentalis speculatiue. Etiam potest dici ꝙ ad practicaz non spectant entia facta per intellectum nostrū gratia sciendi cuiusmodi sunt entia logicalia ⁊ intentiones ⁊ relationes rationis ⁊ hmōi. Ad aliam potest dici ꝙ moralis ꝓncipalissima dicitur ⁊ architectonica non respectu cuiuslibet scientie speculatiue: qñ diuina scientia principaliozest: vt patet ꝓoemio metaphysice. sed respectu oīz practicaꝝ. Scias aūt i hac qstiōe michil ꝙplete ee dictū qz ꝙpleta discretatio ꝑtinet ad sextum libꝝ. ⁊ sic finitur questio.

Arguitur

In oppositū Opinio alberti ꝺ subiecto huiusscie

Hotabile Questio. Arguitur.

In oppositū

Quęritur vtrū ꝙd sit subiectū i morali scientia: vtrū ꝙ deꝰ. qz dicit Ar. ꝙ i morali bonū optimū ꝙritur qđ ē finis quē ꝑpt ipꝫ volum⁹ ⁊ alie ꝑpt illū. qđ ꝙplectit fines alitaꝝ sciaꝝ, hoc aūt est deꝰ. ois naq; finalit ordināt in ipm. Oppositum dicit Ar. ꝑmo huius qz bonum in hac scia que-

propriuz subiectū huius scientie quod probant Primo quia eius cognitio finaliter intenditur in hac scia est enim hec operatio optim? z ultim? humane vite finis. hanc aūt (sicut dicit. Az. propter seipsā querim? et aliā propter ipsam. Secūdo illud est subiectum in aliqua scientia quod tā ꝙ primo cognitum occurrit in ea: cuius gratia cetera considerant sic autem est de dicta operatione. probatio quia ꝙtum ad primum dicit phs primo huius tentandum est de ipso figuraliter quid est ꝛc ꝙtum ad scām manifestuz est ꝙ eius gratia de virtutibus agitur in ista scia vt dicit. Az. dicit enī. Si autē felicitas operatio quedaz est fm virtutem perfectam. de virtute scrutādum Sed hec opinio videtur irrationabilis quia subiectuz scientie debet subici passionibus principaliter in illa scientia considerātis. operatio aurē hominis in qua hois felicitas consistit non subicitur virtutibus moralibus neq; intellectualib? neq; earū passionibus. sed eas finaliter consequitur Nec oportet in scientia subiectum esse fi erem vltimum ad quem cetera ordinantur licet principaliter intendatur: sic enī deus in metaphysica esse subiectum: et defensio a caumatibus z pluuijs ꝛc. in arte domificatoria. finis enim in practicis non est subiectū: sed principiū. ideo felicitas principaliter intenditur non per modū subiecti sed per modū principij. Videtur mihi ꝙ propter loquendo de subiecto neq; bonum humanum neq; bonum honestum, neq; deus, neq; felicitas, neq; virtutes, neq; quecunq; operationes hominis debent pom subiectum pōilosophie moralis. Secundo videtur mihi ꝙ homo in ordine ad ea que sibi conueniunt vt est liber, vel homo vt est felicitabilis: hoc est quantū ad ea que sibi conueniūt ad ducendum felicem vitam est subiectum prōpium in hac scientia. Primum patet. quia subiectum non consideratur in aliqua scientia iecūdum ꝙ attribuitur alteri secundum illuz modū secūdum quem passiones attribuuntur subiecto tunc enī cōsideretur de subiecto per mōm passionis sed de predictis cōsideratur in pbia moali vt hoi attribuūtur sicut subiecto. Nam fm eu stratium ethice consideratoz est vt bonus homo fiat z optimus sequens ea que tradita sūt in morali negocio viuens prudenter et propriam rationem habens ire et concupiscentie dominans et mēsurā motiv? eaz iponens. vt de oi qō operatur paratus sit rationez reddere rectam Economice aūt et politice consideratio est vt adipiscatur vnusq; domestice z ciuilis, multitudinis ea quibus indiget fm analogiaz, vt oia hoibus tā bñ disponantur vt nullo eoruz quibus indigent hi qui in domo vel ciuitate sūt deficientes possit conseruare cohabitationem. Scōa ꝓclusio ptz. Illud ē subiectū pbie moalis de q̄ principales z pme passiones i ea ꝓsiderate demōstrāt. hoc aūt est de hoie nā hre ꝓpriā opationē pbat de hoie pmo Ethicoz. Itē fieri virtuosū vel vitiosū vel studiosū ātꝓ pbat ꝙ assuefactionez et ipm ē inatuz ad virtutē. pbat de hoie scōo ethicoz. Itē sit hre in sua potestate fieri bonū vel malū studiosū vel prauū. pbat ō hoie tertio ethicoz huiv. Sit i pmo politice. pbatur hoiez ē naturaliter ciuile animal. Et i economica ipz esse animal coniugale Et vniuersaliter apparet ꝙ totū moale negotium resolutū ad hoiem tanq; ad subiectum primum. Igit pbatuz est ꝙ hō est subiectum i pbia moali. Sed ꝙ hoc non sit sub omni ratione cōsiderandi sub qua potest considerari sed veteri te sub ratione predicta, pbatur p differentiā pbie moalis ad alias scientias. Scientia nanq; naturalis de homine z aliis entibus naturalib? et eoz operationib? ꝓsidereat fm ꝙ sūt a natura. metaphysicus aūt de homine z aliis entibus fm ꝙ entia sunt z fm ꝙ in prima entis principia reduci possūt determinat. practice vero scientie oēs considerant de his quoz vel circa que sunt operationes humane fz ꝙ ad intellectū practicū reducuntur. Ideo ad differentiam, speculatiuaruz cum hec scia sunt practica oportet dicere ꝙ homo sit subiectū in ea in ordine ad opera que sibi debentur fm intellectuz practicū eius Sed iterū quia practicarum quedam sunt mechanice alie morales. Inter quas est differentia sicut in pcedenti questione dictum fuit quia etiam mechanici non sunt proprie domini neq; electiui suaruz operationū: propter quod seruiles dicuntur. Morales autem nulli dicuntur nisi secundum ꝙ sūt suoruz actuuz electiui et domini. propter quod morales scientias dictum fuit non esse seruiles: sed liberas. ideo addere oportuit ꝙ homo esset huiusmōi subiectum sub ordine ad opera sibi debita, non quocūq; mō sed scōm ꝙ est liber: vel fz ꝙ est felicitabilis qō rōnabili? iustineri pōt. qz felicitas est consideratoz vltimus finis. z vltimus finis in operationibus est primum principiuz a quo sumi debet originaliter ratio formalis considerandi. Et hi duo modi dicendi videntur esse satis ꝓpinqui. Est tamen notandū ꝙ materia pbie moalis circa quam versatur dicta est ipsa felicitas et humane operationes electiue, et ipse virtutes et honestū bonū, z bonū hūanū et hominis melioratiuo, vt dicit. Eustratiu?. z ita locuti sunt antiqui morales. Tullius. z Albertus et ceteri. de subiecto philosophie moalis large capiendo subiectum pro quocunq; circa quod versatur consideratio moalis Notandū etiam ꝙ ex his considerari potest quid sit in ethica ꝓpriū subiectum: aut etiam in economica et in politica. Erit enim in ethica subiectuz homo ꝙtum ad ea que sibi debentur communiter vt est homo in ordine ad felicitatem. economice vero subiectum est homo ꝙtū ad ea q̄ sibi specialiter conueniunt prout est pars domestice cōmunitatis in ordine ad felicitatem eodez modo proportionaliter de subiecto politice dicatur Iis visis videtur esse satis manifestum quomodo prius facte rationes et narrate opiniones precedunt vijs suis sicut dictū est. Hec de questiōe

Quarto quaeritur. Utrum bonum est qō omnia appetunt: Arguitur ꝙ non q: quod non cognoscit nō appetit: naz duodecimo metaphysice dicitur appetitur aut quia videtur. sed nō omnia cognoscūt igitur. Secundo appetitus est ratione carentie primo physicoruz. sed q̄dā sunt nullo bono carētia vt deus Tertio voluntas non appetit nccio sed ↄtingenter: alias nō esset libera: igf q̄nq; pt fi appetere et tūc nō oia bonū appetent. Quarto malum cū sit ↄtrariū bono. nō appetit bonū. Nā si vnū ↄtrariuz appeteret suū ↄrū: tūc appetes-

Opio doctoris cui? ē pma ꝓclusio.

Scōa ꝓclusio.

Materia ethice quā vsat moalis philosophia.

Ethice economice et politice subiectum

Ad rōnes

Questio Aq.

ret suā corruptionē qō ē falsū quia ꝓmētator dicit primo physicoruz qnūq; quodq; ens diligit se permanere in eē. igitur nō oia ꝛc. Etiā mali homines mala ex electione opantes nō appetūt bonū sed malū. electio enim includit appetitū eius quod eligitur. igf. ꝛc. Item appetitus contrarii i contraria ferūtur: igf nō ferūtur ambo in bonū cuz bonum non sit bono cōtrariū. vt in scōo dicetur Item quidam electiue priuāt se oi bono: vt q̄ desperantes seipsos interimunt. q̄ nullū bonū tales appetūt. Oppositū dicit. Az. Et ar rōe quia bonum dr equaliter enti primo huiv? oē aūt ens seipsum appetit quia diligit se permanere in esse cōmentator primo physicoruz. Item bonū ē perfici et in sua perfectione saluari. sed oē ens appetit perfici sl sit imperfectū, z in sua pfectione saluari sl sit perfectū igf: Dico ꝙ oia bonū appetūt. qō albertus sic declarat. primū ens qō ē ipse de? ē primuz bonuz z optim, ipe aūt itelligit seipsū z diligit seipsū ita ꝙ ēidē i eo itelligēs z itellectū. amās z amatū. vt dyvidit duodecimo metaphysice ipe igf appetit bonū. Cetera aūt causata sunt ab eo primo bono. causatū aūt sēp gerit aliquā simlitudinē sue cause. iō oportet cetera oia bōa eē ꝓpter qō dicit. Az. primo huius ꝙ bonū dr equaliter enti. Agēs aūt tm dat de ꝓsequentibus formam ꝙtū dat de forma fm cōmentatorē octauo physicoruz: ꝙtū igf primuz bonuz vniuersq; influit entiū de bonitate tm influit de cōsequentibus formā sue ēntiā bonitatis Hec aūt sūt tria. Primū est assimilatio q̄dā ad primū bonū z ad hāc quidē assimulationem cōsequitur icōm scz appetitus et inclinatio ad ꝓpriū bonū sicut videmus corpora naturalia naturaliter inclinari ad sua loca ꝓpria ꝓpter similitudiez z cōuentētiā. Illa autez inclinatio frustra eēt ni si sequeretur eam motꝰ q̄dā actualis in illud ad quod est inclinatio. Ideo dat sibi Tertio motuz actualem tēdēdi in bonū. Ideo sic ē ꝙ oia entia motus habent et operationes vel actiue vel passiue tendentes in bonuz suum. vel saltem habent inclinationes et potentias ad hmōi motꝰ z operationes: vel sunt ipsemet inclinationes vel potentie, vel dispositiones ad hmōi motus vel operationes oia igf inclinationē et tendētiā habēt ad bonuz. Dubitatur autē vtruz sit idem bonuz qō oia appetūt vel aliud z aliud. Ad qō respondet Eustratꝰ ꝙ est quoddā cōe bonum quod oia sūt meliora appetūt z qōnia excellētiora. Sz q̄cūq; q̄dē sūt marie ꝓpiqua illi bōa ꝓpr illud simpliciter facta sūt. et illo immediate fruūtur: z hoc ē de? gloriosus, quecunq; autem non post illud ꝓfestim sunt et immediate habent vnūquodq; eorū propriuz sibipsi et continuum aliqō bonum per quod mediate referuntur ad illud primum z cōe bonū. Et est notandū ꝙ nō oia entia appetūt primū bonum vt ipsum formaliter et essētialiter adipiscantur, sed fm similitudinem ita scz ꝙ appetunt quandā sibi ꝓpriā z ꝓueniētē perfectionē acquirere aut habitā conseruare inquantuz ipsa est quedā participata similitudo primi boni. Ad rōes in oppositum. Ad primam dicenduz est ꝙ illa auctoritas appetitur quia vivet intelligēda est in hñtib? cognitiōez de qbus illic loqbat. sed i illis q̄ nō cognoscūt sufficit. ꝙ a cognoscente dirigātur ꝓpter qō dicit cōmētator duodecimo metaphysice ꝙ natura agit perfecte et ordinate. Cuius non cognoscat. tāꝙ rememorata ex superioribus causis que sunt intelligentie. Ad secundam dicendum ꝙ duplex est appetitus: vnus imperfectoruz ad perfectionem ad quam sunt in potentia acquirendam et iste est ratione carentie: et debetur passiuus de quo loquitur primo physicoruz. Alius est perfectoruz ad perfectionem habitam conseruandam: aut etiam ad alia minus honorabilib? ꝓfectionem largiendam. et sic appetunt deus et quecunq; perfecta: et iste appetitus magis debetur actiuus. Ad aliam dicitur ꝙ licet voluntas non semper sit in actu volendi. tamen per suam naturam semper habet inclinationem ad actuz volēdi specialiter respectu ꝓmi boni. sicut ignis semper habet inclinationem ad vrendum. licet non semper sit in actu vrendi. et de hoc ē magis locus dicendi perfecte in tertio libro. Sed aliqs obiceret. si voluntas ante actum volendi inclinaretur ad actum volendi. tunc cum inclinari ad aliquid sit appetere ipsum: voluntas ante actum volendi appeteret. sed appetitus in voluntate non videtur aliud eē ꝙ velle. ergo vellet ante vellet quod est impossibile. Dicendum est ꝙ triplex est appetitus scilicet naturalis sensituus et intellectiuus Naturalis ē inclinatio cuiuscū q̄ potentie naturalis sue actiue sue passiue ad actum sibi ꝓpriuz et conuenientem. quā quidem inclinationez habet ex natura sua ꝓpria absq; preueniente cognitione. z sic itellectus naturaliter inclinatur ad intelligere etiam anteq; intelligat. z voluntas ad velle etiam anteq; velit Appetitus sensituus est inclinatio in rē sensatā mediante iudicio sensus de eius bonitate vel malicia. Appetitus autem intellectiuus qui vocatur ꝓpriq nomine volitio, seu volūtas ꝙ volitione accepta, est inclinatio in rem intellectam mediāte iudicio intellectus de eius bonitate vel malitia et ita non concedo oēm voluntatis appetitum esse velle. velle enim est liberum, appetitus aut precedēs est naturalis. vtrum autez talis appetitus sit idem realiter quod ipsa voluntas accepta pro potentia volitiua vel non. non est discutiendum ad ꝓsens. Ad aliam dicendū ꝙ in ipso malo est duo considerare scilicet ipsaz maliciā et ipz subiectū cui subiectū ecūtialr bonū licet per effectum sit malum denominatiue per maliciam sibi inherentem. malicia autem vel ē priuatio sola dispositionis debite et cōuenientis et tunc non est contra nos si non appetit aliqd quia ipa non est aliqua entitas. Vel ipsa malicia est dispositio positiua indebita z dissonuēns illi subiecto; sicut corpori humano eēt mala calliditas aūt frigiditas excessiua inducens infirmitatē. et hmōi dispositio licet sit mala ipi subiecto in quo ē tñ scōz ei? ecūtiā absolute ē aliqō bonū. et vt sic appetit suiipsius ꝓseruationē tāꝙ aliqō bonū. Cū ēt dr ꝙ mali ex electione mala operāt dicendū est ꝙ ipsi ñ appetūt illā maliciā. iz eius subiectuz, aut aliquid malitie ꝓnexū: qō secūdus se nō est malū sed aliquā veri z boni rōnē participat. ꝓpter quam appetit bonum illud. Ad aliam dr ꝙ appetitus contrarij sunt ad contraria sed non oportet illa esse contraria secūdū bonitatem et malitiam, sed scōm alias determinatorum generum cōtrarietates, vt ignis appetit sursū et terra deorsuz, quorum vtrūq; vtriq; bq

Dupler appetitus.

Tripler appetitus

In malo est duo ꝓsiderare.

In oppositū

Ratio

Notandū de inclinatiōe ad bonum

Ad rōnes

Dubiū an' iō bonuz omia appetant

qualis ē modus quo oia ꝓmū bonum appetant

num. hec tamē sunt contraria scōm locum. Po
test etiam dici q̄ si respectu eiusdem vnum cōtra
riorum est bonum et alterū malū. tū respectu di
uersorum non est inconueniens vtrūq; cōtrario
rum esse bonum. Adultimam dr q̄ homo in an
xietate positus appetit ab ea liberari, ⁊ ita ap
petit bonum, ⁊ non videns quomodo ab huius
modi anxietate liberetur nisi per suiipsius inter
emptionem elegit interficere se ipsū. Appetit igr
primo bonū simpliciter. gratia cuius per ineptā
rōcinationem illud quod omnino simpliciter est
malum videtur sibi bonū et sic appetit illud nō
sub rōne mali: sed sēcdō q̄ sibi ē apparēs bonū.

Questio ex

Alto queritur. Utrū oēs
actus humani ordinētur
ad vnū vltimū finē. Ar
q̄ non: qr appetitus vul
tiarū infinitū ꝓcedit pri
mo politice. ⁊ p ꝑs ope
rationes ꝓpter diuitias
i infinitū sunt Secundo
iste finis vltimus si esset
hoi inherēs, eēt accidēs
et accidēs nō potest esse finis ipsius hois. cū finis
debeat eē nobilior ⁊ naturalr prior: qr est causa
causaruz. Hec est aliquid extrinsecū. qñ nō opa
tū a nobis: quia illis vtimur propter nos, et fu
mus eoū finis vt dr scōo physicoꝝ. Hec nō opa
tū quia hoc nō videtur eē nisi de⁹ qui nō ē ꝓpter
finis noster: sed oīm de quo non querimus. Etiā
non adipiscimur ipsū essentialiter: sed qd aliquid
aliud ꝓpter nobis adipiscimur: qō ē sicut qdā p
ticipata similitudo ipsius scōm Eustratiū. tunc
illud est finis ꝓprius. de quo queritr vt prius: si est
inherēs aut separatū. Item etiam de fine sepa
rato et non operato a nobis non intendimus in
hac scia dicere. nam dicit. Ar. primo huiꝰ q̄ bo
nuz quod queritur ē ab hoie operatum et posses
sum. Item vltimus finis hominis est quid op
timū. iō oē quod ī ipsum ordinatur est bonū, nō
sūt aūt boni ois humani actus. Item vltimus
finis hois ē quedā operatio ipsius sm ꝓfectā vir
tutē vt dicitur primo huius. Ipsa autē cum sit
vltimus finis, non amplius ordinatur in finē. er
go nō oēs operationes hois in eūdē finē ordinā
tur. Item si ordinantur in finem vltimum, pro
bo q̄ nō in eundē. quia voluntas est libera: ideo
tendere potest modo in vnum finē modo i aliuz
Etiam motus contrarii non tendūt in eūdem fi
nem puta motus grauis ⁊ leuis sed operatiões
humane multe sunt contrarie vt diligere, odire
iuste agere, ⁊ iniuste. Etiam primo huius dicit.
Ar. q̄ in hoiꝰ est ratio, que rō sēper ad optima
deprecatur. ē aūt ⁊ in ipis aliud ꝑter rōem imma
tū quod aduersatur ⁊ obuiat rōni. Item nō est
idez bonū apparens et existens. aliq tū operatio
nes hoim tendūt in hoc. et aliq in illud. ergo nō
in idē. Oppositū ar primo. q̄ oēs actus hois i
finē tendūt: dicit enī. Ar. q̄ bonū quoddam ap
petere videtur. Et q̄ in vltimū quia dicit. Ar. q̄
aliter ꝓcederet in infinitū qō est incōuenīs. Sz
q̄ in eūdē patet qr finis politice est vnus. cū poli
tica sit vna scia, ille tū cōplectitur oēs alios, vt
dicit. Ar. Pono duas ꝯclusiones. Prima q̄ oēs
opationes humane i aliquē finem tendunt. Se
cunda q̄ in aliquem vltimum. Deinde perscruta
bitur an in eundē vel diuersos. Prima conclu

In oppositū

Rsideo.

sio patet ex precedenti questione vbi dicebatur
oīa bonū quoddā appetere. bonū aūt appetituz
habet rōnē finis. Secunda ꝯclusio ꝑz quia aliter
hoc eēt ꝓpter illud, ⁊ illud ꝓpter aliud, ⁊ sic in
infinitum quod est impossibile quia declaratum
est scōo metaphysice q̄ impossibile est ꝓcedere i in
finitū in causis finalibus: ⁊ similiter ꝑmto hu
ius iō probatum est quia desideriū humanū eēt
vanū ⁊ inane. Sed dicent aliquis q̄ hoc nō ē in
conueniens de multis hoim desideriꝭ irratio
nabilibꝰ. licet hoc esset inconueniens desiderio or
dinato ratione recta, voluntas enim aliqñ ē im
possibilium vt dr tertio huiꝰ. Ad hoc dicūt mul
ti q̄ questio intelligenda est de operationibꝰ ho
minem meliorantibus quia de his loqtur. Ar.
Sed tunc restat dubium si queratur de oībꝰ
operationibus tam bonis q̄ malis q̄d esset dicē
dū Credo q̄ oēs ad aliquem finez vltimū tendūt
qñ si sint operationes naturales sine cognitio
ne mediante: tunc finem vltimum habent, quia
deus et natura nihil faciunt frustra, si vero sint
operationes secundum rectā rationem. tunc fi
nem vltimum habent. quia nō fiūt frustra: cū na
turaliter dirigantur a deo vel a natura. Nam
multum esset inconueniens deū habere sollicitu
dinem de brutis, plātis, et inanimatis. ꝓpter
quā in finē sibi debitū ꝓcedūt: licet non cogno
scāt: et ipsum dimisisse hominem qui est nobilis
simum viuentiū sine sollicitudine ipsius. Si aūt
sint operationes animales sez mediante sola co
gnitione sensitiua aut etiā opatiões secundū rō
nē distinctā cū ipse nō tēdāt nisi in aliquid app
hensum et nō pōt eē apphēsum in infinitū: sequ
q̄ tendunt in aliquod vltimū. Et si vicatur nō
est inconuenīs tendere in aliquod cōprehensum ⁊
mediante illo i aliud i apphensū. Dico q̄ tendē
tia in illud non apprehensū est virtute nature q̄
vltimum finem habet. De tertio dicunt quidam
quattuor conclusiones bene subtiliter: Prima
q̄ non est idem vltimus finis sm speciem natu
nature. qr operatio cozrūpēs bonū qō sm natu
ram est finis hois et operatio inducēs illud et
saluans nō habent eundē finē sm spetiē nature:
sed oppositos. sed sic est de operationibꝰ virtuo
sis ⁊ viciosis ir. Secundo q̄ nec habent eūdem fi
nem sm ꝓportionem nature. quia quecūq; ha
bent eundē finē sm ꝓportionem nature si vnum
eorum habet ꝑ se optimū finē ꝑz naturam quo
libet aliorum ꝑo se habebit optimū finē ꝑz natu
ram. vt sicut graue deorsū ita leue sursum sed o
perationes virtutū habent finē optimū scōm na
turā, viciose vero non. Tertio q̄ nec scōm speciē
opiniōis: qr non omnium hoim est eadē species
opinionis de vltimo fine: vt dicetur infra q̄ non
oēs operationes huāne sequentes huiusmodi o
piniones habent eūdē finē sm speciē opinionis.
Quarto dicūt q̄ idē est finis oīm operationuz
hūanarū sm ꝓportionē opinionis. quelibet enī
habet illud ꝓvltimo fine quod opanti videtur
optimū sicut ille q̄ ex desperatione seipsū iterfi
cit. videtur enī sibi euenire possibiliū optimē ab
anxietate i qua posit⁹ est liberari. ⁊ ideo gratia
huius interficit. Forte posset dici alio modo ra
tionabiliter: q̄ sicut est in maiori mundo ita est
in minori oīa nanq; in maiori mūdo in vnū vlti
muz finē tēdūt qui est deus Unde non ē aliquod
ita maluz si habeat aliqdentitatis positiue qui

Primus con
clusio

Secunda

Dubie.

Solutio

Primū mē
brum.

Scōm

Tertiū

Quarta

De tertio ꝑ
ma conclu
sio.

Scōa

Tertia.

Quarta

hēat aliqd bōitatz sic dictū fuit i alia qstiōe. qñ
bonū dr eqlit enti. ez aūt q̄ bōitatis aliqd hz vt
sic tēdit in bonū. q̄ ita debz imagiari i maiori mū
do scz in homine q̄ omnes hominis opationes in
vnū finale bonū tendere debent ez illud quod in
se habent bonitatis. Nulla est enim ita praua
hominis operatio q̄ nichil habeat bont: q̄ enim
seip suz interimit desperās saltem a calamitate
⁊ angustia liberat in qua erat positus. Quis in
cidat in penas Et ttex ad huius positionis ma
iorem explanationē oportet videre: q̄ sicut i ma
iori mundo nō omnia immediate nec formaliter
fruunt illo vltimo fine ad quē vltimate tendūt:
sm quia quodlz aliquid sibi adipiscit boni ꝓpriz
per quod bonum inqntū est quedā participata
similitudo ꝑmi boni ipsuz refertur ad ꝑmū ⁊ fina
le bonum, vt dicit Eustratiꝰ. ita oportet imagi
nari q̄ hō nō secundum qualibet suā operatio
nem adipiscit formaliter finale bonū humanuz
qō est humana felicitas. sm q̄libz operationē
suā tēdit ad aliquod ptiale bonū quod quandaz
habet ad ipsam felicitatem similitudinem: me
diante qua in ipsam felicitatem reducit. Nul
la est enim ita praua operatio que non ad ali
quid vtile aut pulchrum aut delectabile simpli
citer vel secundum quid adipiscendum ordinet.
hoc autem tam habet similitudinem quandam
vt sic, ad ipsam felicitatem que est optimuz pul
cherrimum ⁊ delectabilissimū ⁊ per se sufficien
tissimum vt dicitur primo huius. Sciendum ta
men q̄ ille operationes que cum aliqli ad ipsam
felicitatem similitudine plus habent de dulsimi
litudine admixta: vitiose sunt ⁊ penitus ab hor
rende. Sciendum etiam non omnes illos homi
nes esse frustratos suo fine. qui ipsum formali
ter non adipiscuntur. sicut etiam nec natura
lia sunt frustrata si non immediate ⁊ formalit
ter fruuntur ipso deo. sufficit enim q̄ntū ad mul
tas operationes q̄ ad aliquē operationē pueni
ant sibi possibilem ordinatam debite ⁊ sine dif
formitate ad ipsam felicitatem, sicut sunt me
chanici qui procurant aliis vite necessaria qui
bus habitis alij possunt tendere tam ad maiora
⁊ propinquiora sui. non possunt enim oīa
finem vltimum formaliter adipisci. Quo
rum autem actus sunt humano fini difformes
⁊ eius adeptionem impedientes, illi non solum
frustra sunt. sed ⁊ aliis magnum inferunt de
trimentum. Ad rationes. Ad primam dicenduz
q̄ in eadem specie nichil prohibet appetitum
ferri in infinitum, id est nunq; q̄cunq; q̄ritate
habita saciari. vt q̄ aliquis velit tempore infi
nito viuere aut quibuscunq; possessionibus ha
bitis vel honoribus adhuc plus habere. talia
enim que sunt eiusdem speciei sunt accidental
ter ordinata. et non est inconueniens in causis
accidentaliter ordinatis procedere in infinitum
per cōmentatorē Scōo metaphysice ez in finib⁹
subordinatis ꝑ se opz esse vltimū finē. Ad scōam
dicēdū sm aliquos q̄ vltimus finis ⁊ ꝑfus hois
est hūana felicitas. q̄ē opatio hois ez hois nobi
lissimā potētiaz ⁊ respectu nobilissī obiecti. ⁊ qñ
dr illa opatio cū sit accidēs nō est nobilior hoie
neq; pōt: dici pōt q̄ et si nō sit nobilior hoie est tñ
nobilior ceteris eius actibz ꝛopationibz. ēt si nō
sit scōm se nobilior homine, tamen est nobilior

Ad rationes

secundum q̄ est similitudo primi boni ⁊ secun
dum q̄ relucet i primo bono. Uel potest dici qō
finis ꝓprius hominis scz felicitas ē finis quo.
deus aūt est finis gra cuiꝰ: Et nō opz finem quo
esse nobiliorē simplr illis oibz quorum est finis.

Alij dicunt q̄ finis humanus ꝓprius ⁊ vltī
mus omnino, nō est ipsa felicitas: ꝙ homo felix
ita q̄ ipsa felicitas est finis quo. ⁊ homo felix fi
nis gratia cuius, ipsa enī felicitate est formalit
homo felix. ⁊ ob hoc felicitas desideratur. vt ip
sa formaliter homo sit felix. est autem homo fe
lix melior ⁊ homine absolute sumpto ⁊ felicita
te ⁊ oibz q̄ pūt hōi ꝙuire Ad aliam dictum est
q̄nulli sunt actus humani ita mali quin ad ali
quid aliquo mō bonū tendāt. Ad aliā dicendum
q̄ si aliqua opatio sit hōis vltimus finis: tunc
ipsa non habz finem aliuz a se ꝓpriū hois. sed tñ
ipsa est ꝓpter se ipsam ⁊ alia ꝓpter illam. ideo
redit q̄ omnia sunt ꝓpter idē: si aūt homo felix po
natur finis vltimatus. patet q̄ rō non procedit.

Ad aliam deliberate volūtatis dicē infertus
Forte enim ad libertatem voluntatis nō spectat
q̄ possit ferri in aliquod obiectā nisi rōne alicu
ius bonitatis aut existētis aut apparentis. aut
simpliciter aut sm quid: Oīne aūt ens vt sic re
fertur in primum bonum Ad aliam dicendum
est q̄ si sensus ⁊ ratio ferantur in ꝑticulare: tamē hoc
non est inqntum sunt contraria: sm bonitatem ⁊
malitiam. sed inqntum conueniunt in bonitate
sez q̄ hoc est bonum rationi: ⁊ illud sensui saltez
apparenter: ⁊ ita vtrumq; istorum participat
felicitatis similitudinem aliqualem ꝓpr quā
refertur ad ipsam. Ad vltimam, dicendum est
q̄ apparens gerit similitudinē existentis. ꝓpr quā
refertur ad existens. Hec de questione.

Questio.

Arguitur.

Exto queritur. Utrum ꝓpria in
ētio politice sit de sūmo hois bono
Arguitur q̄ nō: qr summum homis
bonū ē ipa felicitas ō q̄ si tractāt in
politica sm ethica ꝓio libro ⁊ decio.
Item scia inqntū principalior est ⁊ magis archi
tectonica: tanto finis eius est melior ⁊ deside
rabilior ꝓio huiꝰ. sm metahica ē nobilior et ꝓnci
palior q̄ ista scia. vt ꝑz ꝑmo Metaphice ⁊ sex
to huiꝰ imo ē oiz ꝓncipalissima. cū sit ipsa sapien
tia. ergo ad eam spectat finis humanus simpli
citer optimus. Item summum hominis bonum
consistere videtur in speculatione nobilissimi ob
iecti. vt infra videbitur: hoc autem ad politicaz
scientiam non spectat. cum sit ꝓiecta. Item
politica non est scientia communissima: sed spe
cialis respectu metaphysice ⁊ ethice. ergo debet
habere finem specialem. summum autem bonuz
hominis non est speciale: sed commune omniuz
aliorum fines complectens: ꝓout primo huius
habetur. igitur. cō. Oppositum dicit Ar. Pri
mo oportet scire quomodo distinguuntur Ethica
Economica ⁊ politica ⁊ que sit vnuscuiusq; ea
rum intentio. Secundo videndum est propositū.
Quantū ad primum dicit eustratiꝰ q̄ ethi
ce subiectum est secundum vnum hōiez meliora
tio. vt bonus ⁊ optimus fiat. Economice autez
domus ⁊ inhabitantes subiectuz. Politice vero
ciuitas subiectum. ⁊ qui in ipsa sunt cohabitan
tes. Ex quibus verbis aliqui dicunt Ethicam es
se de vno homine solo secundum q̄ gerit solitari

am vitam Economicā vero de ipso fm q est pdomestice cōmunitatis. z politicaz fm q est pmultitudinis ciuilis. Sed hoc de Ethica nō est verū. cōsiderat enīz de quibuscū virtutib⁹ vt de amicicia q indiget cōmunicatiōe vicēte Aristotile decimo huj. Justus quidē indiget ad quod iuste operet z cū ꝯibus. similit z tēperat⁹ z fortis. z aliorū vnusquisq. Et addit q z sapiens scōm seipsū existēs potest speculari. tñ melius ē cooperatores hēre. Dicit etiā in octauo qō plures simul cōmunicantes sūt ad intelligere z agere potētiores. vita igr solitaria nulla est. z si est: nō est moralis. ſz vel altiori recta ꝓncipio q sint virtutes morales vel vite bestialis ꝯditionē assumens. Unde: Aristoteles ꝓmo politice. Homo naturaliter ciuile animal est z vt ciuilis est ꝓpter naturā: nō propter fortunā. hō enī solitariꝰ z mauus est aut melior q hō. Itē ibidē dicit non potens sūt cōmunicare vel nullo indigēs ꝓpter se sufficientiā nulla est pars ciuitatis quare aut bestia aut deus. Dicam⁹ igr sicut diximus supius i diuisiōe moralis pbie z i tertia q̄stiōe q ethica cōsiderat de vnoquoq; homine fm q est felicitabilis seu meliorabilis quēcūq; gradū in differenter obtineat i cōmunitate domestica vel ciuili. economica etiā cōsiderat de cohabitantibus in domo quantū ad opa diuersa q̄ sibi debēt fm diuersos gradus z status quos hñt in cōstitutione domus. Alia namq; debent patrifamilias, alia muliert, alia liberis, alis suis: ad hoc q decēs z sufficiēs z virtuosa possit salutari eorum cohabitatio z status z sīc economica selz ad domū z partes domus. ita politica ad ciuitatē z partes ciuitatis Sed dubitabit aliqs: cū fm dicta nō de pauciorib⁹ ꝓsiderat ethica ꝙ economica vel politica cū ꝓsideret de vnoquoq; homine vt tu dicis: quare ꝙ dicit eustratius ipsā intendere de vnius hominis meliorātione z quare etiam vocatur monastica a monos quod est vnum. Dicendum est quod quecunq; indiuisionem z indistinctionem habent vt sic vnum dicūtur vt patet quinto metaphysice. z ḡcunq; distinctionem habent vt sic multa per oppositum dicunt. Hunc autem ethica nō distinguit inter diuersos gradus hominum ꝓstituentium domum vel ciuitatem sed indifferenter z communiter de vnoquoq; homine considerat fm q est felicitabilis vel meliorabilis. economica aūt z politica distinguunt inter diuersos gradus habitantium in domo vel ciuitate: declarantes que opera diuersa diuersis conueniant gradibus cohabitantium ad salutem omnium z honestatem vite z cohabitationem ūmul cum perfecta sufficiētia ꝓcuranda. Et ita patet q ethica est de vno homine: non vno solo sed vno communiter z indifferenter ad omnes accepto Economica autem z politica sunt de pluribus quia de hominibus distinctis secundum gradus z status diuersos ad ordinatam cohabitationem z cohabitātium vitā decentē z sufficientā requisitos. Et ex his iam patere potest q ethica ꝓ est z vtilior q̄ economica et politica. z q eas sibi subalternat propter quod oportet describere et inquirere humanū bonū quid sit que et quod sunt ẋtutum species. que z qualia debeat agere vnusquisq; indifferenter quēcūq; statū gener⁹ ad ullū sūmū bonum adipiscēdum vel formaliter vel secundū gradum ꝓpriquiz secūdū q est possibile vnicuiq; Sed economica et politica hec ab ethica ꝓ constāti habentes intendunt quō per diuersos hoim vel habitantiū gradus et ordines huiusmodi sūmū bonū virtutes. et earū operationes possint vniuersis ꝓcurari distribui et saluari fm q spectat ad vniuscuiusq; statum. Hoc viso sint tres conclusiones fm Ar. Prima est q ad politicā spectat cōsideratio summi boni ipsius hominis. Secunda est q hoc etiam spectat ad ethicam. Tertia est q de huiusmodi bono cō sīderat alti⁹ et diuinius politica q̄ ethica. Ad ꝓbationem istarū cōclusionū oz supponere q ipsius hois est aliquod sūmū bonū quod Ar. sic ꝓbat. si est aliquis finis oīm operū et opationū humanarū quē ꝓpter ipsū q̄rimus et alia ꝓpter ipsū. ille est hois finale bonuz et optim. qm talis esset oīm aliorum vltimatus finis. sicut autē finis semper habet rationem melioris respectu ordinatoz ad finē ita finis vltimatus oīm est optimus. sed oīm operum humanorum est vnus talis finis vt probatū est alia questione. igitur z. Secūdo conuenies est supponere q illi⁹ sūmi boni cognitio magnū habet ad humanā vitā incremētū. quod sic ꝓbatur secundū Ar. homo si debeat ducere bonā vitā. oportet q versus illud finale bonum dirigat omnes actus suos. secundum cuius cōmunicationē oīa sunt bona. et secundum eius oppositū sunt prava. Haz sicut dicit cōmentator secundo metaphysice. nihil est bonuz nisi ꝓpter causas finales. modo sicut sagittator signum non percipiens non potest ad ipsum nisi casualiter dirigere sagittaz: sic homo finale bonum ignorans non habet vndeꝛ ius ipsum valeat dirigere actus suos: igitur ad vitaz cognitio eius magnum habet incrementum. Et ex hoc sequitur statiz vlterius q alicui scientiaꝝ humanarum conuentens est de tali bono scruta ri. Dio suppositis ꝓbatur prima conclusio sic. principalissime et maxime architectonice scientie est considerare sūmū et finale humanum bonum. sed scientia ciuilis est huiusmodi: igitur. maior probatur: quia fines principaliorum et maxime architectonicarum scientiarum semper sūt meliores z desiderabiliores finibus artium que sub eis sunt tanquam complectentes huiusmodi fines inferiores. sicut declarat Aristoteles in littera. q oportet principalissimaz scientiā z maxime architectonicam ꝓsiderare finem vltimuz z optimū omnes alios cōplectentē. minorē ꝓbat Aristoteles ꝓmo sic. Illa scia est ꝓncipalissima z maxie architectonica que ꝓcurat circa omnes disciplinas ḡs debitū sit in ciuitatib⁹: ꝙlesvnū quemq; oportet addiscere z vsq;quo scientia autem ciuilis est huiusmodi. igitur: et cetera:

Secundo: illa scientia est ꝓncipalissima z maxie architectonica sub q̄ ꝓciosissime existūt ẋtutes siue facultates. ſ sub ciuili existūt ꝓciosissime ẋtutes puta militaris. economica z rhetorica igr z. Illam aūt rōnū declarationē reqre in expōne textus. Et scias q iste rōes nō ꝓbāt nisi q scientia ciuilis sit ꝓncipalissima iter artes de hūanis opib⁹ practice ꝓsiderātes. ciuilis ei scia nō alit ꝓsiderat de hūano fie. Scia aūt cās hūant bōi speculatiue ꝓsiderās ät et vniuersalissimi. qz entiū finis

Scōz pcludit sub tribz pclusionibus antecedentibus.

Scōa pclusio ꝓbatur.

Dubium

Responsio.

Secunda cō clusio ꝓbat.

cōtēplationē attendēs nō est politice subiecta sed econtra ꝓpter quod dicitur sexto huj⁹ q prudētia ꝓcipit gra sapiētie z nō illi. Secūdā ꝓclusionem ꝓbat Ar. idem est vnicuiq; homi bonum et ciuitati et tori genti. scz esse virtuosus et prudentia perfectum: vt dicit eustracⁱ. ciuitates ei ꝓpter hoies sūt: nō ecōuerso. Jdeo nō ē ciuitatis vilū bonū qō non sit cuiuslibet hoim in habitantiū bonū. sed ethica ꝓsiderat bonū vniuscuiusq; hois: politica vo bonū ꝯmune ciuitatis. ergo iō bonum ꝓsiderant politica z ethica. sed ꝓbatuz est politica ꝓsiderare sūmū bonū humanū igr.

Tertia ꝓclusio ꝓbatur

Tertia conclusio ꝓz p Ar. si est amabile alicui vni procurare bonū z ꝓcuratū seruare. ꝓfectius et melioꝝ erit et diuinius hoc ꝓcurare ciuitati ät toti genti z ciuitatibus pluribꝰ. hoc enīz magis assimilat deo sūmo q̄ est oīm bonorum vniuersalis distributoz. sed ethica vni homi nō soli: sed ad quēlibet gradū vite idifferēter acceptū (sicut dictū est) mittit bonū humanum ꝓcurare: z ꝓcuratum seruare. politica aūt toti ciuitati. igr z. Est tamen diligēter attendēdū q humanū bonuz quātū ad ipsius quidditatē ethica ꝓfectiꝰ ꝓsiderat q̄ politica. qz hec iqſitiue illa aūt suppositiue solū sic doctꝝ fuit. ꝑ quātū ad ipsi⁹ ꝓcurationē ꝓcuratiꝝ fuatiōez politica diuⁱ ipz scrutat vt nūc ꝓbatū ē. Et p hoc ꝓz soluttio ad ꝓmā ꝓncipaliū rōnū. Ad scōaz dr q ad metaphysicā spectat cōsiderare de oīz entiū vniuersalissimo z vltimo fine et de speculatiōe ꝓmaꝝ cārum hūani finis: de quo fine hūano politica solū practice ꝓsiderat. Jdeo ꝓcedit q de fine nobiliori ꝓsiderat metaphysica q̄ politica vel si de eodez tñ metaphica mō altiori. ideo cōcedit ee nobilissima. Ad aliaz dicenduz q politica bene ꝓcipit z ordinat circa speculatiuas scientias quas scz debitum est esse in ciuitatibus z quales vnūquēq; addiscere opz et vsq;quo: vnde etiā demōstrat humanum bonū in actu speculandi consistere. sed nihil speculari docet nec intromittit se que cōclusiones. z quō et ex quibus ꝓncipijs deducāt. Et ita de actu speculatiōis in quo cōsistit hūanuz bonū spectz ad hanc artē practice soluz: speculatiue aūt nequaq̄ sed ad aliquā aliā scz metaphysicam. Ad vltimam dicēdū q scia ciuilis inter practicas est vniuersalissima et maxime architectonica excepta ethica. z forte economica. ſz adhuc ab ethica et economica non differt in fine ꝓncipaliter cōsiderato. sed differt i modo cōsiderādi eundem finem sicut dictum fuit. Et sic est finis questionis.

Ad rationes

Questio Arguitur.

Septimo queritⁱ: vtrū scia moralis sit vtilis iuuenibus et passionum secutoribus. Arguitur q sit vtilis iuuenibus: da nōdū sunt erroribus seducti. ideoꝝ q facile pñt suscipere huj⁹ scīe tie effectū. Item iuuēs ꝓficiunt in speculatiuis vt in mathematicis vt dicitur sexto huius. ergo proficere debent in practicis scz in moralibus probatur consequentia. quia speculatiue scīe tie sūt gradus supertoris quam practice. modo quod potest in maius videtur posse in minus. Etiam moralis scia est de magis sensibilibus que videtur iuuenes magis posse capere qui nonduz habent rationem efficacem. Item secundo huj⁹ dr q non parū differt sic vel sic bene vel male exitu iuuenē confestim assuefieri. Assuefacere vero iuuenem ꝓrigit cognitū esse assuefaciendi modū qui cognoscitur p hāc sciam. ꝓpter quod octauo politice dicit Ar. legislatoꝛi maxie negociandum esse circa iuuenum disciplinam. Deiñ ar idem de passionum secutoribus. Nam hec scia vel nullꝰ est vtilitatis: quod absurdum est vel est vtilis iuuenibus: quod negat Ar. vel etatem ampliozez habētibus et hoc aut virtuosis aut viciosis qui subiecti sunt passionibus. sed non virtuosis quia iam tales habent huius scie effectum. ḡ relictur q est vtilis passionum secutozibus. Item tertio huius dicitur q leges puniēdo malos prohibēt ab eo quod est deterius: quoddē aūt genꝰ punitionis ē ostēdere malo turpitudinem sine vite fue qō fit per hanc scientiam. igitur. Oppositum dicit Ar. Dicendū est q hec scientia est vtilis omnibus aliquid intelligere potentibus: nisi forte simpliꝛ deprauatis et in sua malicia obstinatis. His enī non est vtilis hec scientia. sed dānosa magnum i ferens ciuitati detrimentum quoniam seuissima est iniusticia habens arma vt dicitur primo politice. Probatur igr q ceteris sit proficua. Primo de pueris. qm consuetudo audiendi aliquid in pueritia. firmat illud in mente auditoris: et que audiri nō cōsueuerūt. minus nota sūt z magis extranea videntur vt dicit in secundo metaphysice. Ar cōmētator in plogo suo tertio physicozum dicit q cū quis assuetus fuerit a pueritia credere sermones falsos: illa consuetudo iducet ad negandū veritatem. ꝓpter q̄ multū ꝓdest pueris sepe principia huius scie aut ēt conclusiones aliquas ꝓponē. z ipos ꝓz q patēt eoꝝ debilitas in ẋtuosis operibus enutrire. Non tamen dico q tales hēant vires sufficientes ad hāc sciaz sciētifice audiendam. Deinde probo q valeat iuuenib⁹ qm scientia moralis est apud alam sicut medicina ad corpus. per artem autem medicine preseruari possunt ab egritudine qui ad eam qm̄ pñt sunt et dispositi. Jta igitur et p hanc sciam iuuenes qui ad vicia pñt sunt preseruari possunt: ne habitus induāt viciosos. Scīendū tñ q nec ista scia sufficit ad ipsos fieri bonos. qō sic declarari potest. quia pueri vacuam habent rōnem naturales aūt ad augumentū z nutrimentū maxime conantē. ꝓter qō sensibus vtuntur ad eā solū quā habēt ad vitā necessitatē. quēadmodum z bruta. et ita necessario sequuntur passiones et quādam assumunt in eis assuetudinem a qua non pñt retrahi nisi q̄z violentia non parua. ꝓpter qō cū ad iuuentutem trāslerint; non pōt hec doctrina suū in eis habere effectū: nisi cum hoc parentuz monitionibus nec nō multotiēs cōuitijs obꝓbrijs. cōtumelijs. aut verberibus cogantur. Hā sicut dicit Ar. huius scie finis non est cognitio: ſz actus virtuosi illicitos passionum impetus moderantes. Juuenes aūt (sicut dictuz est) ex assuefactione puerili necnō ex natura forte adhuc ad nutrimentū et augumentū conante. similiter et ad cottū ꝓperante sūt passionū secutores. propter qō nisi coacti non vellent hāc audire sciam ad oppositū sue consuetudinis et quodāmō naturalis dispositionis z ꝓprie delectationis exhortātem: nec huius scientie ꝓncipijs assentirent nec aliquid ex ea oīno ꝓducerēt ad effectuz. z ita isti non essent ꝓpriꝰ nec⁹ idonei huius scie auditozes. Ipsis tñ ex parentū coactione vel mgro-

In oppositū Rñsio

rum regimine nō potētibus p̄priis vacare de
sideriꝰ poterit ista scia.qz cū rōne facilꝰ ē q̄ sī
ne ratione coactionibus aut admonitionibꝫ o-
bedire. Et propter ⁊suetudinem: sicut dictum est
de pueris. Adhuc etiam est sciendū q̄ ꝓpter i
experientiā actuū humane vite nō sunt euiden
tia iuuenibus huius scie p̄ncipia. ſꝫ forte credita
solum et accepta auctoritate doctorum, quoni-
am p̄ncipia sumuntur via sensus, experientie,
et memorie, hec aūt scientia est de actibus hūa
nis. ⁊ si non sint eis euidentia p̄ncipia: constat
q̄ nec ⁊clusiones. ꝓpter qō patet qō tales nō sūt
huius scientie ꝑpriꝫ auditores. Si quis aūt pre
dicta recolligat: poterit de iuuenibꝫ hꝫ quat
Resolutio ō iuuenibꝫ isub q̄ttuor con
clusionibus. tuor ⁊clusiones. Prima est q̄ iuuenes ꝓpter ea
de actibus humanis non esse expertos non sunt
huius scientie ꝑpriꝫ auditores: ad habendum de
his de quibus ista scientia considerat euidētiaꝫ.
Secunda conclusio q̄ illi bene sunt idonei audi
tores et vtiles ad habendū de his aliquā credu-
litatem tā ex doctorū auctoritate q̄ ex audiendi
consuetudine. Tertia cōclusio est q̄ iuuenes nō
sunt ꝑpriꝫ huius scientie auditores q̄tum ad a-
ctus virtuosos qui sunt huius scientie fines exer
cendum: nisi aliqua parentum vel aliorum ipos
regentium cōcurrēte coactione ꝓpter nimis eē
passionum et impetuū excessiuorum secutores: ⁊
ꝓpter habere habitum quodāmodo contrariꝫ
ex puerili assuefactione. Quarta conclusio ē q̄
ipsi existētes sub debito regimine sunt vtiles au
ditores vt ad virtutes disponant, et a vitijs pre
De ꝓuectis quoꝝ varia sūt genera seruentur. Deinde ostēdo q̄ hec scia valeat etate
prouectis. Nam talium aliqui sunt deprauati
iudicij et depraue voluntatis, propter esse, ni-
mis in vitijs assuetos. Alij sūt ꝑfecti habentes
firmā bene agendi voluntatem: et in virtuosis
operibus assueti: Alij sunt medij rectum haben-
tes rationis iudiciū et bonā volūtatē. sed tñ ali-
qñ superatam et trepidantē ex impetu passionū.
sicut est continens: ⁊ post est incontinens: sez q̄ si
cut dicit. Eustratius) instat rationi, ⁊ p̄escinde
re seipsum ab appetitu irrationali vult. et supe-
rare non potest. Horum aūt triū modoꝝ p̄mi ⁊
vltimi vocant ab. Ari. Iuueniles fm morem q̄
non sunt in bonis moribus ꝓuecti, quorum pri-
mi non sunt vtiles auditores ad actus q̄ sunt hu
ius scientie finis exercendos. sed sic possunt esse
vtiles, quia tales tandez cognoscent q̄ vita sua
per alios et magnos viros reputatur turpis et
feda, vituperabilis ⁊ obꝓbriosa. quod cognoscē
tes de necessitate minus gaudebūt in ea. ⁊ sic mi
nus afficientur ad eaz ⁊ habebunt quendam im
petum ad directionem meliorem: nisi fuerint pe
nitus in malitijs suis obstinati. ⁊ ita paulatim
addentes (sicut dicit Eustratius) forte vtiq; tan
dem ad melius disponentur. Scōi aūt sunt puti
les auditores huius scientie, tales enim huius
scientie p̄ncipia acceptabunt sine formidine tā
q̄ multotiēs habentes experiētiā de ipsis. et ita
conclusionibus exinde secutis firmum ꝓbebunt
assensum. et sic bona voluntate quod melius est
eligentes ⁊ opere prosequentes poterunt huius
scientie finem perfectissime adipisci. Ultimi autē
si non possunt statim impetus passionum con-
uincere. per hanc tamen scientiam rationis iudi
cium dirigēte et voluntatem bonam ad melius
ꝓuocantem et quasi cogentem necessario re-
frenabunt passionū motus illicitos et tandez se
conuertentes ad opera virtutum ad humanum
finem attingent. Et q̄ hoc soluūt rōnes i p̄ncipio
questionis adducte. Ad p̄imam dicendum q̄ li Ad rōnes.
cet iuuenes non sint untantum seducti erroribus
sicut senes prauitū fortioz est in eis passionū im
petus q̄ iudiciuz rationis. et huius artis admo
nitio. propter quod alio cum hac scientia indi
gent auxilio sicut dictum fuit. Ad aliam di
cendum q̄ intellectus i iuuenibus non habz spe
culationi quicq̄ contrariuz ſꝫ solum simplicem
p̄nationez que nihil speculationi resistit. sicut
nec tenebra luci. sed virtus in iuuenibus procu
randa contrariam habet in ipsis naturam ⁊ cō
suetudinem ex etate puerili acquisitaz modo su
p̄dicto. ipsi virtuti et eius operationibus fortis
sime resistentem. Ideo magis potest specula
tionis actum exercere q̄ opus virtutis. Etiam
in specul atiuis: specialiter in mathematicis ⁊ lo
gicalibus magis possunt iuuenes p̄mitus ap-
p̄hendere. p̄incipia enim ipsarū non ita depē-
dēt experientia nostra sicut in hac scientia que ē
de actibus humanis et ex his sicut dicitur p̄ri-
mo huius. Ad aliam dicendum q̄ iuuenem
assuefieri confestim in virtuosis operibus nō est
p̄incipaliter per hanc doctrinam. sed pe parē-
tum aut aliorum violentiam cogentem. et sic fi
nitur questio.

Octaua q̄rit Utrū felicitas ⁊sistit i bo Questiꝰ
nis exterioꝝ Af q̄ i diuitijs. qz fe Af
licitas est status oim bonoꝝ aggre-
gatiōe ꝑfect⁊: vt dicit Boeti⁊ tio ō
cōsolatiōe. ſꝫ hoc competit diuitijs
qa (put dicit Ari. 4to huꝰ) numisma ē inuētū,
vt sit fidetussoz hūdi ꝓ eo qōcūq̄ hō voluerit. Se
cūdo felicitas cū sit sūmū bonū ē sūme appetibi
lis. diuitie aūt sūme appetūt. qa i ſnitū vt ap-
paret p̄imo politice. Tertio fortuna videtur es-
se idē felicitati aut ꝓpe felicitate scōo physicoꝝ
Fortuna āt exterioꝝ bonoꝝ maxime vña est.
Quarto videtur in honoribus consistere. qz feli
citas est p̄emiū virtutis: vt dicitur p̄mo huiꝰ: ⁊
etiaz q̄rto huiꝰ dr q̄ virtutis p̄miū est honoz. er-
go honoz videt esse felicitas. Quinto felicitas ē
maxime appetibilis. honoz aūt maxime deside-
ratur specialiter ab excellentissimis ⁊ in virtu-
te strenuissimis. qz tales se ꝑpis morti exponerēt
q̄ paterētur honoris detrimētū. Oppositū dicit
Ari. Primo dicēdū ē gñaliter q̄ i bonis exterio In oppositū
ribus non consistit felicitas Scōo hoc i speciali Responsio
declarabit ꝓ diuitijs et honoribꝰ. Primū ꝓba Ari. ꝓblia ꝓcisso
tur primo ex felicitatis ipsi homi ap̄priatione t. gñali q̄ i ex
qz felicitas debet esse ꝑpriū bonū ipi hoi ⁊ i ipso terioribꝫ bo
existens. Aliter nō ect formaliꝫ felix: sed bona ex nis nō sit fe
terioza nō sūt hmōi. Unde Seneca i epistola Im licitas.
merito ad lucilliū oīa mea mecū sūt. Et epla tu
me iquis: nō ē tuum q̄ fortuna fecit tuū. cuius
rōnez assignat dicēs dare bonū qō potuit auferre
pōt. Unētiā in epla ꝑseuera dicit. Reminēeo
fortuna ꝓuexit vt nō tñ illi minaretur q̄tū ꝓ o
miserat. Scōo arguitur ex ipsi felicitatis et bo
noꝝ exterioꝝ acquisitione diuersa. qz exterio-
ra bona qñq̄ ꝑ violētias acq̄rūt qñq̄ ꝑ fraudes
et malitias occultas. qñq̄ etiā ex solis parētibus
aut p̄decessoribus ꝓcurantur. filijs aūt successo-
ribus nichil bonū: sed aliqñ malū ꝓpantibꝰ. hec

aūt non cōuenit felicitati. Item ex felicitatis
excellentia sūma in bonitate: quia felicitas opti
mum est bonoꝝ humanoꝝ vt dicitur p̄imo
huius: bona aūt exteriora neq̄ optima sunt ne-
q̄ secūdi se bona. cum eis contingat male vti. ⁊
quia pessimi sepe plus abundant eis q̄ boni. bo
na etiam exteriora cum magno labore acqui-
runtur. cum matoiz timore custodiuntur. ⁊ cum
maximo dolore relinquuntur. tale autem non
est summum bonum. Item ex felicitatis per se
sufficientia quia bona felicitantia satiant ap-
petitum habentis. cum felicitas sit vltimus fi-
nis vltra quem nichil queritur. ⁊ quia felicitas
est bonum per se sufficientissimum vt infra dice-
tur, sed bona exteriora nō sūt huiusmodi. Ipoꝝ
enim appetitus est infinitus vt dicit p̄imo po-
litice nisi supioꝝ virtute regatur in q̄ maius bo-
nū iaz ꝓsistit. cū regēs sit nobilius recto. Item
ex felicitatis stabilitate quia felicitas difficul-
ter auferꝛ vt dicitur p̄imo huiꝰ. bona aūt exte-
rioza labilia sunt. Unde Seneca ad lucilliū epla
Llaranū. Dia enim ista in que dominum casus
exercet seruilia sunt. pecunia ⁊ corpus ⁊ hono-
Scōa cōclu sio spēalis de diuitijs res imbecilla, fluida mortalia possessiōis incerte
Deinde specialiter probatur q̄ in diuitijs non
consistit felicitas quia maxime contingit eas ac
quirere per fraudes ⁊ violentias. quia non ꝓ
pter se acquiruntur, sed quia vtiles ad aliud, ⁊
quia sepe nocumentū inferunt habentibus mul
ti nāq̄ perierunt ꝓpter diuitias p̄imo huius.
Etiam septimo politice dicitur oē qō vtile ē eo-
rū excessū aut nocere necessarium aut nichil esse
Tertio de honoribus. ꝑficuum habentibus. Deinde specialiter de ho
noribus hoc apparet. quia felicitas que ē sum-
mū bonū felicitat⁊ nō debz esse in ptāte alterius
nā statim altero volēte cōtingeret ipsū non esse
felicē. honoz aūt non est in ptāte eius qui hono-
raf. ſ est actus liber honoraētis Item honoz est
exhibitio reuerentie in testimoniuz virtutis vel
excellētie fm q̄ honoz cōiter describitur. maius
aūt reputamus illud in cuius testimonium req̄
rimus alteꝝ q̄ illud alteꝝ quod querimus in te
stimonium. testimoniū ei nō querimus nisi gra
alterius. Sed obiciꝛ quia testimoniū non que-
Obiectio. rit aliquid de sua bonitate vel excellentia, gra-
tia ipsius bonitatis vel excellentie quia taz hā-
bet. sed gratia euidentie ipsarum vt sc̄z fiāt aliis
euidentes ⁊ vt inde ille laudeꝛ ab aliis. ergo in
bonitate ⁊ excellētia ꝓpria ⁊ intrinseca nō quie-
scebat appetitus. sed vltra petebat hoc aliis es-
se notum. ⁊ inde laudari ab aliis cuz ergo felici-
tas sit vltimuz questū ⁊ p se sufficientissimuz: et
per ꝺfis debeat omnino quietare appetitum. vi
deꝛ q̄ non oīno in bonitate intrinseca sit felici-
tas. sed magis in noticia illius bonitatis apud
alios aut i hoc q̄ ab aliis laudeꝛ ⁊ ita redit q̄ fe
licitas est in aliquo bonoꝝ exterioꝝ. Forte di-
cendū sic habetur in p̄mo elēchoꝝ q̄ sicut qui-
P̄ila rñsio: busdā magis ꝓciosum est videri esse sapientes q̄
esse ⁊ non videri. ⁊ tales sunt sophiste. Ita etiam
quibusdā magis amabile est videri esse bonos q̄
esse ⁊ non videri. ⁊ tales sūt sophiste in moribꝰ ⁊
hipocrite. Dico igit q̄ sophista bonus honorez
querit vt ab aliis videatur bonus ⁊ laudabilis.
sed simpliciter bonus nichil vltra q̄rit finaliter.
sed tñ honores sibi exhibitos gratanter acceptat

eo q̄ seipm cognoscit esse honore dignū. ⁊ despi-
cit non impētētes sibi honorē tanq̄ supbos, ⁊
iustos, aut ignaros nō attribuētes sibi illō quo
dignus est ⁊ quod sibi impendere tenēt. Uel for
te dicendum q̄ sicut deus cū sit sufficientissimus
seipm diligit p̄ma intentione. ⁊ eius dilectio i se
ipso ꝑfectissime quietaf. ⁊ tñ scōa intētione tran
sit super creaturas vt eis suā bonitatē largiatur
vt dicit cōmētator Scōo celi qz bonū suipsius eē
diffusiuū. Ita simpliciter bonus seipsum bonū ⁊
felicē diligit. ⁊ in seipso sua dilectio quietaf p̄ri
ma intentione post ipsū deū. ſꝫ tñ scōa intentio-
ne transit in alios. ⁊ desiderat suā bonitatē alī-
is fieri euidentē vt ad eam aduertentes ⁊ versus
eam per debitā reuerentiā accedentes ipaz par-
ticipent ⁊ efficiantur meliores: aut in bonitate
habita conseruenf. fm q̄ entia versus p̄imum
bonum tendētia bonitatē sibi acquirunt aut ac
quisitam confuant. Et sicut videmus q̄ ex ho-
nore quē deo impendimus sibi melius nichil ac
crescit sed nobis. Ita si minores impēdant ho-
nozem felici nichil inde ipsi felici melius accre-
scit sed honorantibus ipsum. Ad rationes in op Ad rationes
positum. Ad p̄imam dicendū q̄ sic numus va-
let qz ꝓ ipso habemus quicquid volumus. tñ
ex hoc non sequiꝛ nisi q̄ est vtilis ad illa haben-
da: ⁊ q̄ non valet nisi ꝓpter alia ⁊ non ꝓpter se
cuiusmodi non est felicitas. Etiam dicendum est
q̄ ꝓ numo habemus q̄cūq̄ volumus de exte-
rioribus bonis. sed non de interioribus que ma
ioza sunt. Ad aliam potest dici q̄ si quis appe-
tat diuitias in infinitum hoc est ꝓpter corru-
ptionem appetitus inq̄tū defuiunt concupiscē
tie inordinate que non moderaf ratione: vt pa-
tet p̄imo politice. Etiā si appetunt in infinitum
hoc est ꝓpter sui imperfectionē quia nō saciaf ap-
petitū. si enī essent summū bonum ipse satiarent
appetitum. Ad aliam dicendum q̄ fortuna non
est felicitas. sed dicit ꝓpe. quia ei deseruit instru
mentaliter. ministrat enī quecūq̄ necessaria vi-
te que necessario requiruntf ad felicitatem acq̄-
rendam. Ad aliam. dicendum q̄ felicitas est p̄i-
mū verū ⁊ essentiale p̄miū virtutis: sed honoz est
illud p̄miū accidentale ⁊ extrinsecum quod alij
tenentur reddere virtuosis. Ad aliam dicen-
dum q̄ si quis plus diligit honorem q̄ virtutem
hoc est quia plus diligit videri bon⁊ q̄ esse ⁊ nō
videri. ⁊ est sophista in moribus. nec si potest fe-
lix fieri: ſꝫ q̄ ꝓpter ipsā bonā operationē fm seipsā
se piculis exponunt, isti sunt boni simpliciter ⁊
felices. Hec de questione. Questio:

Quono querit Utrū felicitas ⁊sistit in
voluptatibꝫ seu in aliquo bono cor-
poris. Af q̄ in voluptatibus. quia
bonū ꝓpe se q̄sitū ⁊ ꝑfectū. ꝓpt aliō est ipa
felicitas. tale enim est vltimus finis. ⁊ nichil evi
timus finis homini bono nisi ipsa felicitas. sed
voluptas ꝓpter seipsam queritur. vnde decimo
huius dicit nullū interrogare cuius gratia de-
lectatur vt fm seipsā existentem eligibilem dele
ctationem. primo etiam rhetorice dicit Ar. de-
lectationem enim omnia ꝓsequunf. ⁊ gra ipsi
us appetunt delectari. Item quod summe est
appetibile hoc est felicitas. sed voluptas est hu-
iusmodi. ꝓpter hoc enim appetunt eam sapien-
tes ⁊ insipientes ⁊ ratione carentes. ⁊ omis ma-

xime abhorrent tristicia: iutantū vt ad eam vitā duc seipsos interficiāt. ⁊ in infirmitate posīti ꝓpter tristitiā credūt sanitatē esse summum bonū cū igit nos maxime abhorreamus tristitiam delectationi ⁊ voluptati oppositā, sequit ꝙ ipavoluptas sūme est appetibilis. Tertio felicitas est qd delectabilissimū ꝓmo huius nichil aut est delectabilius ꝙ illud qō est essentialiter delectatio modo voluptas est hmōi igitur. Deinde arguit ꝙ in aliquo bono corporis: qz ꝙnto aliquid est imperfectius. tanto maiori indiget perfectione ꝓpter hoc enim perfectio materie que est forma substātialis est maioꝛ ꝙ pfectio substantie actu subsistentis que est aliqō accidēs. sed corpus est imperfectius alia. e. go maioribus indiget pfectionibus ꝙ alia. felicitas aūt debet esse sūma perfectio. ergo ipsa est aliqua perfectio corporalis.

Jtē sanitas que est dispositio corporis ꝓseruat esse ⁊ viuere hois. et vsū sensus ⁊ rōnis. infirmitas autem sibi ꝓria hec oia tollit. ergo infirmitas est hōi pessima: ⁊ sanitas optia. optimum aūt est felicitas igr. Jtē bonū vniuersale quo remoto remouet oē bonū ē meli⁹ et appetibili⁹ ꝙ bonū quoddā pticulare quo ꝛmoto remanēt ad huc alia bona. ꝛ sanitate remota remouēt alia bona: scz opatiōes debite corpis ⁊ alie opatiōe aūt intellect⁹ aut alicuius ⁊rutis moralis remota. adhuc remanē pñt debite corpis opatiōes. ⁊ō sanitas videt eē melioꝛ. Jtē oīs terribilissimum est mors ⁊rto huiꝰ. g. sūmū appetibiliū ē vita morti opposita p locū a ⁊ris. sanitas aūt ē magꝛ vite saluatiua ꝙ ⁊ciscꝫ vita tutis opatio. ⁊ō est magis appetibil⁹. ⁊ sic magis ptz ad ipsā felicitatē. Oppositū ꝓz ꝓmo huiꝰ ⁊ decio. Et septio politice vī quidem est aia pretiosioꝛ corpore ⁊ possessione: ideo necce est ⁊ dispositionem optimā ꝓportiōaliter his ⁊ē. Jndubitum est ꝛm Eustratium ꝙ sicut sunt in aia ⁊tuoꝛ principales ⁊rtes morales scz prudētia tpantia fortitudo et iustitia. sic ex parte corporis sunt ⁊tuoꝛ his ꝓportionalia prudentie. nāqꝫ ꝓportiōale est sensuū vivacitas in corpore. ꝓportionale aūt tpantie est pulchritudo. qz sicut tpantia est modificatiua ⁊ cōmensuratiua passionū p qō gie pecoꝛ ⁊ claritas apparet. sic pulchritudo in cōmēsuratione debita membroꝝ ⁊ oīm corporaliū dispositionū consistit. Proportionale autem fortitudini in corpore est robur. qz sicut fortitudo facit hominē ꝓstantem circa difficilia periculosa. sic robur facit corpus constans ad ferendum onera laborum. proportionale autem iusticie est sanitas. qz sicut iusticia fuat equalitatem ⁊ medium inter dantē ⁊ recipientē. sic sanitas requirit eūlitatē et ꝓportionē in complexione humorum. Jtem nōndū ꝙ bona corporis vel habitus corporales sunt quoꝝ pncipaliores sunt ⁊tuoꝛ ꝓdicti. vel operationes vel delectationes consequentes. voluptates aūt de quibus quesitum est sūt de delectationibus corporalibus. qz ꝓprio nomie voluptas est delectatio sensus ꝛm ꝓiunctionē obiecti conuenientis ad ipsū. specialiter in gustu ⁊ tractu. Jnis visibus dico primo generaliter ꝙ in nullo bonorum corporaliū cōsistit felicitas humana ꝓpter ⁊tuoꝛ. quoꝝ pmū est ꝙ felicitas nō est cōis hominibus ⁊ brutis. scom est ꝙ felicitas nō est cōis bonis et malis. tertiū est ꝙ felicitas nō ꝑbet occasionē ad peccandū. ⁊rtū est ꝙ felicitas nō est ordinabilis ad maius bonū. cū ipsa supponat esse maximū bonū. Bonis aūt corporis conueniunt oppositē ꝓditiones. Primo qz quelibet corporis ꝓditio vel potentia in aliquibus brutis inuenit etiā pfectius ꝙ in hōibus. qō Seneca declarat in epla Jnimicitias ad lucilliū ita dicens vs. homo ⁊ leones. formosus est. ⁊ pauones. velox est. ⁊ equi habet vocē. sed ꝙnto clarioꝛē canes acutioꝛē aquile grautioꝛē tauri: dulcioꝛē mobili ozēq luscinij. Scō et tertio pulcherrimos ⁊ robustissimos hoīes ꝓtingit sepe esse pessimos quibus sepe prebent ⁊ fortitudo ⁊ pulchritudo occasionē peccandi. Quarto bona corporis ad bonum maius ordinant qz sicut corpus ad aniāz. ita bonū corporis ad bonū aie. sed corpus naturaliter ordinat ad aiam tanq ad finem. qz sicut dicitur septimo politice semp deterius est gratia melioris. Jtem spāliter dico ꝙ habitus corporales non sūt id in quo felicitas ꝓsistit qz viresius ordinant ad opus. Jtem adhuc spāliter sensuū vivacitas ad actū ordinat. ⁊ sicut cognitio intellectiua nobilioꝛ est sensitiua, ita intellectus vivacitas nobilioꝛ est corporis vivacitate. Pulchritudo aūt sepe trahit ad luxuriā. Robur aūt est magis dispositio ad subiectionem ꝙ ad dñationis dignitatem. vñ primo politice dicit Aristot quidez igit naturaq corpora differentia facere que liberoꝝ ⁊ seruorum hec quidē fortia ad necessariū vsum. Hec aūt recta ⁊ inutilia ad tales opationes. ꝑ vtilia ad ciuilē vitam. Et Scō de aia molles carne apti mēte dicūt. Etiā sanū cōtingit esse fatuū in fortunatuz ⁊ impium. Etiaz sanitas est dispositio corporis ⁊ mēbroꝝ ꝛm quā possunt corpus ⁊ membra in opationes sūm debitas. ideo ordinatur ad opus. Etiā aliqñ viri optimi infirmant. Similr ēt patet ꝙ i corporis operationibus nō est felicitas. qz nobilioꝛ is operātis nobiliores sūt operationes. ⁊ō operationes anime sūt nobiliores. Jtē nec i voluptatibus. qz frequentantes voluptates (vt dicit. Aristot.) sūt oīno bestiales, vitā pecudu⁹ eligentes, nō enī sup eleuāt vitā suā super ꝓditionez vite bestialis. Etiam voluptas in cibo ⁊ potu ⁊ coitu maximā ꝓbet occasionem delinquendi vel etiam corpꝰ ipm totaliter corrūpendi Etiam etsi ipa qñq ꝓpter se desideratur tñ natura ad aliud ipam ordinauit. scz vt per eā ꝓsequeretur hō cibū ⁊ potū ad vite salutē. ⁊ coitū ad conseruationez spēi De voluptate aūt dicit. Seneca cōparās eaz ad virtutem ltro de vita beata. Voluptas ad vitā turpissimam venit. Jnfelices quidem non sine voluptate imo ab ipsa voluptate fiūt. virtus aūt vitā malā vel miserā non admittit. Voluptatē autez sepius inuenies latitantē ad tenebras. captiuatā circa balnea ⁊ suvatoria mollem, eneruatam mero, atq vnguēto, madētē, pallidā obfuscatāz in medicamētis inuolutā. voluptas aūt cū maxime delectat extinguitur nec multum loci habz cito implet et tedio ē. ⁊ post primū ipetū marcet. Vbsit aūt felicitati que est summum bonum talia conuenire. Ad rationes. Ad primā dicendū ꝙ etsi voluptas qñq ꝓpter se queritur tñ nata est etiā ꝓpter aliquid melius queri qō repugnat felicitati. Ad aliā dicēdū ꝙ si voluptas sappetibilis est hoc ē qz ēvite necessaria, sed non vt

Secunda.

Tertia

Ad rōnes

In oppositū

Responsio. Virtutibzale ꝓportionāt aliq ē corpe.

Ꝓria ꝛcklo

bet intense appeti qz statim esset causa ⁊mittium turpis vite. Siliter pōt dici ꝙ tristitia voluptati opposita ꝛm illā rōnem ꝛm quā opponit voluptati non est maxime obhorrenda. immo plꝰ abhorrenda sūt vitia aiam deturpantia. Vñ Seneca ad lucillium epla Jnimicitias. Vir bonus qō honeste se facturum putauerit, faciet. etiaz si laborioſū erit. etiā si dānoſū. etiā si periculoſum. Ab honesto nulla re deterrebitur ad turpia nulla spe inuitabitur. Sciendum tñ ꝙ tristitia magna maxime de facto abhorretur. qñ est ꝑticularis. speciāliter ab illis q nō sūt invirtutib⁹ firmati. qz valde grauat sensū intantum ꝙ aliqñ nō pōt sensus intellectui deseruire. ⁊ ꝙ oīno ꝓ tunc iudiciū rōnis amittit. ⁊ sic ⁊tit totus appetit⁹ ad fugiendū illud triste. Sed ante ⁊ post cū perfecte bonus habet iudicium rōnis liber. plus eligeret illam tristitiam pati ꝙ agere vitiose. Ad aliam dicendū ꝙ licet voluptas sit essentialit delectatio. tñ non sequit ꝙ sit sūma delectatio. Etiā non oportet felicitatē esse ipam delectationē. sed delectabilē denōiatiue. Quis enim multi delectationē ꝓpter se desiderāt ⁊ rē delectabilē ꝓpter delectationem. tñ natura aliter ordinauit. fecit enī delectationē ꝓpter rem delectabilē vt appetere tur ⁊ prosequeret. ⁊ ideo res delectabilis est simpliciter melioꝛ ⁊ appetibilioꝛ ipsa delectatione. ꝓpter qō delectatio non est ipsa felicitas. Ad aliam cōcedo ꝙ materia indiget maiori perfectione ꝙ forma. quia indiget ipsamet forma. ⁊ ita corpus indiget maiori pfectione ꝙ aia. qz indiget ipsa aia pficiente ipsum. ꝑ si nos dividamus ꝓpositū ex materia ⁊ forma in duas partes scz in formā ⁊ dispositiones debitas ꝓposito ratiōe forme ex vna parte: ⁊ materia ⁊ dispositiones debitas ꝓposito rōne materie ex alia parte. tūc dispositiones formales erunt meliores ⁊ nobiliores ꝙ dispositiones materiales: ⁊ ita est de aia ⁊ corpore. Ad aliam dicendū ꝙ si sanitas est bona et appetibilis qz confuat vitā ⁊ vsū rationis: tunc ipsa est bona ꝓpter aliud: ⁊ sic illō aliud ē melius sanitas enī cuz sit habitus dcā: ordinatur ad aliud scz ad opus: ideo ipsa non est finale bonū neqꝫ optimum. Ad aliam dicendum ꝙ ita ꝑbaret si ratio valeret ꝙ oīa ordinata ad finem essent meliora ⁊ appetibiliora fine qñvt ipsis remotis remouet finis. ⁊ non econuerso. Jta etiam materia esset melioꝛ ꝙ forma. qz ipsa remota remouet forma ⁊ non econuerso. Jdeo dicendus ꝙ si sanitate remota alia posteriora bona remouent. hoc est qz ipsa est necessaria ad illa posteriora consequenda: sic ordinatū in finem est necessariū ad finē ꝓsequendū. tale aūt nō est melius neqꝫ appetibilius fine. Ad aliam pōt dici ꝙ appetitus sensualis oīm terribilissimū ē mors: ꝛz non appetitus rōnalis. immo ꝛm rectā rōem plus est abhorrendū vitijs aiam deprauare ꝙ hī mori: ⁊ aiam a corpore separari non existentē irretitā vitijs: spāliter cū ꝑs vite sit breue: ⁊ mors sit de necessitate nature: sic dicit ꝓmētator⁹ plogo. vi. phy sicoꝝ. ⁊ sic est finis questionis.

Questio.

Arguitur.

Ecimo querit. Vtrū felicitas i virtute ꝓsistat: an i opatiōe. Vtutis. Aꝑ ꝙ nō in opatiōe. ꝑ magis in virtute. qz opatio est laborioſa. ideo nō est delectabilissimū ⁊ ita nō ē in eo felicitas

Scō sic dirigēs videt eē melius directo ⁊ nobili⁹. viri⁹ aūt dirigit ⁊ dat opationē bonā. igr ⁊c.

Tertio cū felicitas sit qd pfectissimum nullo alio pficitur sed opatio alio pficit: pficit enim operationē delectatio vt ⁊ctur decimo huiꝰ. g. ⁊c.

Quarto sepe i die contingit hoiem operari, ⁊ iterū esse sine opatione. ⁊ ita si in opatione ꝓsisteret felicitas ꝓtingeret sepe in die hoiez eūdem esse felicem ⁊ miserum qō est absurdum. Quinto bonū diuturni⁹ ē eligibili⁹ ⁊ meli⁹ Tertio thopi cōū. vñ felicitas difficile auferē ꝓmo huius. operatio aūt citissime trāsit ⁊ virt⁹ durat. ⁊ō ⁊c.

In oppositū Qui i ⁊tute ꝓsistat felicitas seneca.

Oppositū vult Aris. Seneca sensisse videtur ꝙ in virtute ꝓsistat felicitas. ita ꝙ nichil sit simpliciter ⁊ scz seipsū bonū nisi virt⁹. Dicit ei i libro suo de vita btā Erras cū interrogas qd sit illō ꝓpter qō virtutes petāt. ⁊ris ei aliqd supra sūmū Interrogas qd petā ex ⁊tute ipa: nichil meli⁹ hz se ipsa. Jtē in ꝑmis epl̄az suaz ad lucilliū vz epla claranū epla subin epla Jnimicitias ⁊ aliis ꝑtim vī nisi⁹ fuisse demōstrare ꝙ nō sit bonū nisi vnicū scz honestū: ⁊ qō illō neqꝫ crescere possit neqꝫ diminui: ⁊ ipz dicit eē ⁊tutē. Et eād sniaz secꝫ et ꝓfirmare videt Tullius in libro suo de paradoxis. vide eos si placet. Qō aūt in virtute felicitas magis ꝙ in opatione ꝓsistat. sic pluaderi videt. Jn illo magis cōsistit felicitas, qō est bonū nō alio sed seipo ꝙ in illo qō nō seipso ꝑ alio bonū efficit. opus aūt virtutis nō seipso bonū ē, ꝑ ipa ⁊tute. virtus aūt ex se bona ē ⁊ eligibilis. g. ⁊c. Maioꝛ videt nō de se. Minoꝛ probatur primo ꝙtū ad hoc ꝙ opꝰ non est seipso bonū ꝑ virtute. qñ eadē opatio ꝛm ipsius opatiōis substantiā ꝑsiderata pōt esse aliqñ bona aliqñ mala. vt ire ad ecclam in hoie deuoto opatio bona est. et in hypocrita mala. quotiēs aūt a ⁊tute ꝓcesserit bñ fit. ⁊ a malitia male. ⁊ hoc Aris. exprimit Scō ethicoꝝ. d. ꝙ ⁊tus oīs cui⁹ vtiq fuerit virtus ⁊ illud bene habēs pficit ⁊ opus eius bonum reddit. puta oculi ⁊tus ⁊ oculū studiosū facit et opus eius. oculis ei virtutē bñ videm⁹. Et cōcludit Aris. Si ita qz hoc in oībus ita se habet. ⁊ hominis ⁊t⁹ erit vtiq habitus exquo bonus fit, ⁊ a quo bonū opus suū reddit. Scō dicta minoꝛ ꝑbat ꝙtū ad hoc ꝙ ⁊tus sit ꝛm seipsam bona ⁊ eligibilis. qz etsi nullū opus inde seqtur. tñ virtus aīm pficit interius. ⁊ hominem reddit bonū. Vñ primo ethicoꝝ dicit Aris. honoreż ⁊o ⁊ voluptatē ⁊ intellectū ⁊ oīm ⁊tutē eligimus quiā ⁊ ꝓpter ipsa. nullo ei aduenīēte eligēm⁹ vnū quodq ipsoꝝ. Seneca aūt, Tullius ⁊ oēs alij morales ꝑbi honestū clāmāt sūmū ⁊ ꝛm seipsuz bonū ⁊tutē tñ honestum dicētes vñ dicit Aris. primo rhetorice honestū qō igit ē quodcūq ꝓpter se eligibile exīs. Laudabile est aūt quodcūq bonū existēs. delectabile aut qz bonū. Et addit. Si aūt hoc est honestū. ncce ē ⁊tutē eē honestā. g. ipsa bona exīs, laudabil⁹ est ⁊ delectabil⁹. qz bona est ⁊ ꝛm seipsā eligibil⁹. Scō eadē ꝓclusio vī posse ꝓbari sic Felicitatē hūanū dicim⁹ id qō est hōi optimū hoc cōit ꝓcedit. illō ē magis felicitas hois quo magis dicim⁹ hoiez simpliciter bonū ⁊ optimum. Illud aūt ē optimū hōi quo ipe optim⁹ efficit. ꝑ ⁊tute magis dicim⁹ hoiez bonū simpliciter ⁊ optimū ꝙ opatione. Jta minoꝛ ꝓz ꝓmo qō experimentali inductiōe. nō ei dicim⁹ simpliciter militē esse ꝓbum. si

Jdē rōnibus Probatur

Aristoteles.

fortissime bellās in hoc bello victoziā obtinuerit. hec dicimus esse bonū pbm. si hac vice rīdentem burit in redargutionē. ſz tūc solū cum ex habitu putam⁹ hoc ipz fecisse. Scōo dicta mīoz pbaī ex eo q̄ hītus bon⁹ puta virt⁹ in nllo p̄t esse nisi in bono. opatio āt bona p̄t eē i ho'e malo. licz enīz homo sit pccor z hītuatus in malitia tamen ex arbitrij libertate pōt bene agere. Raz sicut dicīt Tertio ethicoz. Semper sumus domini nr̄aruz opationum. licz non semper nr̄ozum habituum. Secundo dicta mīnoz pbaī auctozitate Ari. quinto huius. vbi dicit q̄ nocumentum inferentes ex ira vel ex passione aliqua peccantes sunt et iniustificationem faciunt. sed tamen neq̄ iniusti ꝓpter hoc dicuntur neq̄ mali. qz non ꝓpter malitiam nocumentum inferunt. sic q̄ patz q̄ homo non ex pccō non ex passione. non ex iustificatione dicitur iniustus aut malus. sed ex habitu malitie. ergo per locum a contrario. Non ex opere bono aut ex iusta operatione dicitur homo iustus aut bonus. sed ex habitu virtutis. ideo etiaz Scōo huius dicit Aris. q̄ hominis virtus est haditus exquo bonus homo fit et q̄ quo bene opus suum reddit. has aut duas rationes ad conclusionem predictam. notat Seneca in epistola Inimicitias de hominis beatitudine dicens in homine nichil ad rem pertinet q̄ tum aret: q̄tum fenet: a q̄ multis salutetur: q̄ precioso incumbat lecto: q̄ perlucido poculo bibat. Sed q̄ bonus sit. deinde ostēdit quo ipse bonus sit. dicens bonus aut est si ratio explicita z recta est ad nature sue voluntatez accōmodata. Et addit hec vocatur virtus: hoc est honestum z vnicum hominis bonum. Nam cum sola ratio perficiat hominem: sola ratio perfecta beatum facit. Et quia fozte ꝓpter hec dicta posset aliquis errare dicens. vos negastis opera virtutuz esse bona Ideo respondet ad hoc Seneca dicens. dicimus et illa bona esse que a virtute perfecta contractaq̄ sunt. i. opera eius omnia. sed ideo ipsa vnum bonū est quia nullū sine illa est. Idem etiam declarare videtur ep'a subinde dicens. hoc liqueat nichil esse bonū nisi honestum: et oīa incommoda suo iure vocabunt bona que mō vtus honestauerit: dicit etiā (q̄tū. s. ad opa) nichil eē melius in cōiuio facere q̄ in equuleo torqueri Āli dicit hoc mirum videtur tibi illud licet magis mireris. facere in cōiuio maluz est torqueri in equuleo bonū est. si id turpit hoc honeste fit. bona ista aut mala non efficit natura f virtus. hec vbicūq̄ apparuerit oīa eiusdē mensure ac precij sunt. Ari. aūt videt hīe opinionem contrariā p̄mo z decimo huius. Rō ei in virtute f in opatione dicit felicitatē ꝓsistere: ad quod p̄bādū multas adducit rōnes. Prima p̄mo huiꝰ talis est. videt aūt z ptingere dormire habētem virtutē z non opari p vitā: z cū his mala pati z infortunatū esse. Ita aūt viuētē nullus vtiq̄ felicitabit: nisi positionem custodiat. Scōa ratio ētā p̄mo huius talis ē. pfectius q̄dē dicimus q̄ō f̄m se ipsū est. pfectibile eo q̄ō ꝓpter alterz: z quod eligibile est semp ꝓpter aliud: talis aut felicitas eē maxime videt hāc enīz semp ꝓpter se eligimus z nūq̄ ꝓpter aliud: honorē vero z virtutē oēm. z intellectū z voluptatem eligimus q̄dam z ꝓpter ipsa: nullo enī aduenīēte eligimus vnūq̄q̄ ipsoz: et etiā felicitatis gra: per hec suspicantes felices fore. ergo in nullo istoz̄ est felicitas. Tertia rō q̄ videtur eadem secūde est talis felicitas est humane vite finis vltimus: hic aut non est virtus sed opatio. Opatio nāq̄ finis ē vtutis. Āli p̄mo huius virtutē laudamus ꝓpter opa et actus. Quarta rō talis est. melius et excellentius est opari f̄m vtutē q̄ hīevirtutē tm̄ sicut excellētius ē vti diuitijs q̄ eas possidere tm̄: ꝓpter qō in olimpiadib⁹ non optimi z fortissimi coronant. ſz agonizantes: vt dicit Ari. Felicitas aūt optimo z excellentissimo statut attribuitur. Āli Boetius tertio de ꝓsolatiōe dicit q̄ hītudo est status oīm bonoz̄ aggregatione pfectus: ergo felicitas non est in virtutis hītu: f̄ in ei⁹ operatiōe ponēda. Itē ex aliis dictis Ari. z cōiter concessis possūt sumi rōnes tales. Nā felicitas ē q̄d delectabilissimum p̄mo huius. delectatio aut non hītui f̄ operationi necessario cōnexa est. delectationes enī inseparabiles sūt ab opatiōibus vtuosis: vt dicit decimo huius igit. z̄c. Item felicitas est q̄d sufficientissimum p̄mo huius: tali aūt habito nichil eligē debemus extra: ſz virtute habita oīs hō bonus adhuc eligit f̄m eā opari. ergo in virtute nō ꝓsistit felicitas. Acquiescētes opinioni Senece possent dictis istis obuiare. pbabilit. dicerēt enī ad p̄mā rōnem absurdū esse dicē q̄ hō felix fiat miser vl felicitatē amittat: si necessitate naturali dormiat. imo laudabile est dormire qñ oportet. z q̄tum oportet. super excedere autem in vigiliis esset malum z vitupabile. nichil autem est laudabile ꝓpter quod felicitas amittitur. Istem isti non concederent q̄ homo felix ex opere virtuosissimo potest p̄uari felicitate. z infelix fieri ipso viuente. possibile est tamen felicez in excellentissimo actu fortitudinis tales suscipere lessiones in bello vt inde per totam vitam amittat vsum rationis z nichil amplius operetur f̄m virtutez. Putant igitur isti felicitatem habitum esse talem qui hominem perfectum reddat z bonum tam in vigilia q̄ in sumno: tam in opere q̄ extra: q̄cunq̄ fuerit necessitate sibi non imputabili / ab opere impeditus. Dicerent etiam isti non esset fortunatissimum infortunatissimo felitiozem. ſz de hoc postea dicetur. Ad secundam z tertiam rationes responderent secundum ea q̄ commentator dicit in secundo celi commento decimoseptimo z commento vicesimo primo vbi duplicem vocat distinguere finem scilicet finem dictum secundum p̄mariā intentionē. z sinē dictū scōm secundariā intētionē. Vbi gra cū dicat Ari. Scōo celi q̄ oē habens opus est gra opis: hec autem inferiora parantur ad deū z intelligētias z ad corpora celestia sicut factuz ad faciens. siue opus ad operans. igitur deus z corpora celestia sunt gratia istoz̄ inferiorum. z hec inferiora sunt fines ipsoz̄. sed hoc non est intentione primaria quoniam illud ꝓpter quod aliquid itenditur prima intentione est nobilius ipso: vt dicit commentator: imo hoc est secunda intentione sic scilicet q̄ perfectum bonum innatum est alijs largiri z diffundere suam bonitatez. ideo opus seu operatum aliquod intēdit: nō q̄dē tanq̄ aliquid ipso melius: nō etiā qz bonitatis inde aliquid sibi accrescat nec q̄ inde necessitatē aliquam ope-

randi recipiat. ſz ecōtra per oīa. natura ei factoris ab ipso faciente sequit de necessitate vt dicit commētator: Dicerēt igitur isti q̄ opus virtutis finis est ipsius virtutis. non quidem intentione prima. sed secunda. Opus ei virtutis de necessitate est a virtute quotiensc̄unq̄ non fuerit impedimentum. et obiectum fuerit presens: sicut calefaccere de necessitate est ab igne: ꝓpter quod nequaquam concludi potest opus esse nobilius vel melius virtute sed econtra. Sed q̄ hec sit intentio. Senece manifestū est in libro suo de vita beata. vbi dicit sicut prius allegatū est. Erras cū interrogas quid sit prius. ꝓpt qō virtutē petā supple p̄ma intentione cuius rationem assignat dicens queris enim aliquid supra summum Et addit. interrogas quid petā ex virtute ipsa. nichil habet melius ipsa. Ad eandem ēt sententiam trahi possent verba Ari. tertio ethicorum vicētis. Finis aūt opationis hominis est qui ſz habitū z fortī fortitudo bonū talis aūt finis. quasi dicat habitus virtutis est finis. et bonum opis virtuosi sc̄z prima intentione. licet secunda intentione sit econtra. Ad quartam diceretur f̄m Senecam q̄ neq̄ melius neq̄ excellentius est operari f̄m virtutem q̄ habere virtutez tm̄. qm̄ opus virtutis nullam habet nisi ex virtute bonitatez. ꝓpter qō. Seneca sepe clamat vnū solū esse bonū hominis. z hoc esse virtutē illud tm̄ bonū sit euidētius in opere q̄ sine opere. ſz non matus. Potest etiam et aliter soluere rationem ullam. si nanq̄ concedas q̄ melius sit z eligibilius operari scom virtutem q̄ habere virtutem tm̄. dices hoc non esse quia melioz sit operatio virtute: sed quia felicitas (vt dicit. Ari. p̄mo huius) que est summum bonum cōnumerata cū minimo bonoz̄ redditur eligibilioz. virtus ergo quam isti ponunt summum bonum erit eligibilioz cū alio bono sc̄z cū opere q̄ sine ope. sic q̄ dices tu eligibilius opari ſz virtutem q̄ habere virtutem tantum. Item causa disputationis cōtingit aliter etiam obuiare dicte rationi. Si enī ad sapientiam et eius opationem ꝓpriā descēderemus in quibus vel in eoz̄ altero felicitas humana ponenda est. nō cōcedaz tibi q̄ semper melius sit z eligibilius speculari f̄m sapiam q̄ habere sapientiam sine speculatione. Nam quā do naturali necessitate oportet dormire. nō ē melius neq̄ eligibilius speculari q̄ dormire. sed econtra. illud aūt in quo felicitas hominis ponēda est semper videtur homim eligibilissimū hoc aūt non videtur esse nisi virtus. Sciendum est q̄ simpliciter eligibilius est speculari q̄ dormire. licet eligibilius sit dormire f̄m quid. speculatio enim est finis dormitionis. non econtra: Rō enim speculamur vt dormiam⁹. sed dormire eligimus vt speculemur. Ad quintam rationem fozte dicerent illi q̄ sicut. Ari. in delectatione non ponit felicitatem consistere sed in opere delectabilita Seneca i delectatione nec in ope delectabili poneret eam. sed in eo quod sua bonitate est causa bonitatis operis et eius delectationis et hoc est habitus virtutis. nec aliter diceret delectationem pertinere ad felicitatē virtus enī est que opus reddit z bonum et delectabile. Ad vltimam rationem diceretur secundu prius dicta q̄ habito fine vltimo optimo et per se sufficientissimo nihil vltra est eligibile prima intentione sed secunda bene. sicut deus per se sufficientissimus existens eligit creare mundum et alias suam bonitatem largiri. vel dicitur q̄ vltra bonum per se sufficientissimum nihil eligitur nisi quod ab ipso sequitur necessitate naturali. quēadmodum etiam. Aristote. concederet esse delectationez eligibilem que consequitur operationem inquā ponit felicitatem. virtutem enim habentem necesse est operari virtuose quandocunq̄ et quotiensc̄unq̄ fuerit opportunum. Hanc autē opinionē. Senece sic narrauit et declarauit nō q̄ ex toto sibi assentiam. sed quia mihi videtur ei se probabilis. Hec enim questio propter predictorum controuersiam doctorum excellentissimorum videtur mihi valde difficilis. intantum q̄ ego fateoz me nō posse satisfacere mihi ipsi tamen oportet aliquid dicere. sed tamen nihil hic de illa vera beatitudine dicemus. qua in patria sancti fruūtur. sed de illa sola huius vite de qua philosophi humana ratione locuti sunt. Videtur ergo michi distinguendum esse de felicitate. quoniam felicitas vno modo capitur pro statu eligibilissimo quem hō possit hīe. et ita bene oīs finit eam. Boetius tertio de consolatione. dicens q̄ ipsa est status omnium bonoz̄ aggregatione perfectus. et videtur mihi q̄ hec felicitas non ē aliquid vnum per se secundum simplicem formam vnam. sed aliquod vnum integruz integritate ordinis. sicut mundum vel exercitum dicimus esse vnum. hec enī felicitas omnia simul continet quevir bon⁹ habere mallet q̄ nō habere verbi gratia virtutes omnes morales. z intellectuales: et operationes expedientes secūdū illas vtutes: corpis sanitatē et vite necessaria multa alia. de qb⁹ dicemus post. de hac aūt felicitate videtur debere intelligi plurima verba. Aristotelis. videlicet nō omnino felix est qui specie turpissimus est ignobilis. vel solitarius z sine prole primo huius. Item septimo huius rotarium autem et infortunijs magnis incidentez felicem dicentes esse si bonus est. vel volētes vel nolentes nihil dicunt. De hac autem felicitate. questio mota non intelligitur. quia si ratum esset manifestum q̄ nec in virtute tm̄ consistit vita felicitas. nec in ope tantum. sed illius et illius simul cum alijs ad vitam sufficientissimam requisitis Aliomodo sumitur p̄o vno vnico simplici bono quod inter cetera que possunt homini conuenire est optimum. ideo querere si felicitas hec in virtute an in opere virtutis consistat nihil aliud est querere q̄ vtrū virtus sit melioz operatione an econtra. de quo est presens difficultas. Distinguenda autem sunt opera virtutum. quedam ei sunt ab ipsa virtute. siue a potentia in qua virtus existit elicita et ei imanentia. vt ratiocinari iudicare. eligere. et omnino velle vel appetere. Alia sunt imperata et in membra corporea vel in res exteriores transeuntia. sicut dare pauperibus bellare contra inimicos. vnicuiq̄ quod suum est tribuere vel etiam priuatiue loquendo a delectationibus abstinere. nemini iniuriam inferre et cetera. Quantum igitur ad istos actus transeuntes videtur esse manifestum q̄ nō sint meliores actibus immanentibus neq̄ ipsis virtutibus. Actus enim immanentes sunt tan

Opinio doctoris de felicitate ō q̄ sūt pbi locuti.

Distinctio ō felicitate.

mktiplici ꝺo pera vtutuz

quã imperãtes et dirigẽtes. Actus autem transeũtes sunt tanꝝ iperati et directi. dirigens aũt nobilius ẽ directo/ꝛ impans imperato. Actus etiã imanẽtes et ipse virtutes pficiunt animam interius. Actus vero trãseũtes eã decozãt exterius solũ. hoc aũt melius ẽ videtur quo aĩa in terius pficitur omni eo quo ipsa solũ exterꝰ decozatur. Quantuz etiã ad actus imanẽtes videtur eẽ dicẽdũ scõm. Arĩ. q actus virtutis/ saltez inter ceteros pncipalissimus et optimus/ est melioz honorabilioz ꝛ nobilioz ipsa virtute: quod psuaderi põt/ primo ex parte obiecti. Virtutes enĩ et opera virtutum non solum videtur ab aĩa ac anime potẽtijs bonitatẽ ꝛ nobilitatẽ recipere: sz etiam ab obiectis. propter qõ. Arĩ. sexto huius sapientiam ex parte obiectoꝝ sup ceteros habitus intellectuales extollit: dicens: Erit vtiq; sapientiam intellectus/ꝛ scientia/ et (quẽadmodũ caput habens scia) honorabilissimoꝝ. Et addit cõueniens si quis sciam politicam vel prudentiã studiosissimã existimat esse/ si non optimũ eoz q̃ in mundo sunt homo est. Et ĩ phemio de anima: bonoꝝ honorabilium noticia opinãtes magis aũt alteraz altera ꝛc. Ex his videt posse concludi q illoꝝ bonoruz que interius pficiunt aĩam illud est melius ꝛ nobilius quod magis ꝛ perfectius attingit obiectum. Actus aũt magis et interius attingit obiectum q̃ virtus. Itimꝰ ei intuemur ipsũ deũ actuali cõtẽplatione quam habituali sapientia. igit ꝛc. Scõo eadẽ cõclusio ꝓbaꝫ sic. causa ceteris paribus vtetur esse nobilioz causato. opatio aũt magis est causa virtutis q̃ virtus operationis. ꝓbaꝫ primo non põt enĩ virtus generari nisi ex bonis et rectis opib⁹ sicut postea videbiꝫ. opatiões aũt bone et recte fieri possũt absq; virtute. Ad hoc ei libertas nostra est vt post videbiꝫ. quãtũcũq; ei prauꝰ fin habitũ existẽtes possũt in opus bonum: licet hoc sit difficile et rarũ valde. ꝓpter hoc ei ĩ tertio huiꝰ dicitur q opationũ q̃dẽ a pncipio vsq; ad finẽ domini sumus. libero enim arbitrio ꝛ absq; virtute possumus elicere bonã opationem. non ergo est virtus bone opationis causa necessaria. sed sic confert q̃ rectatiua est potentie ne male agat ꝛ confirmatiua eius vt semp̃ prompte ꝛ delectabiliter bonam eliciat opationẽ. quã tamẽ elicere posset sine virtute. ideo. ꝛc. Item ex dictis potest fieri ratio talis. Nam si ex his que in potestate nostra sunt laudandi sumus aut vituperandi. igiꝫ ex his bonis ꝛ malis q̃ magis in potestate nr̃a sunt magis sumus laudãdi vel vituperandi operationes aũt sũt magis in ptãte nostra q̃ virtutes opationuz enim sumus dñi a pncipio vsq; ad finẽ habituz aũt non nisi a pncipio. imo nõ sumꝰ eoz dñi nisi q̃ dñi sumꝰ opationũ: vt apparet tertio huius ergo laudandi sumus magis vel vituperandi ex operationib⁹ q̃ ex habitib⁹. mõ illud bonũ videtur esse melius quo magis sumꝰ laudãdi. ꝛ illud malũ pe⁹ius quo sumꝰ magis vituperãdi. bona igiꝫ opatio melioz est virtute. Aliter aũt rationes adduci possent per oppositũ rationum q̃s alij ad cõtrariũ adduxerunt sicut videbitur ex solutiõe eaꝝ. Ex quib⁹ etiã ꝛ prefatis rõnibus apparet virtutẽ esse gratia opatiõis eligibile pma intentiõe sicut voluit. Arĩ. et non intẽtione secunda sicut alij crediderũt. Et iã ego vidi populares rusticos hoc cõcedere q̃ scilicet operatio sit eligibilioz virtute. petij enim quid plus vellent vel abiq; habitu cognoscere omnia que vellent: vel habitum habere ꝛ nihil vnquã actu cognoscere. Responderunt se de habitu nõ curare. Ad rationes ergo alterius opinionis respondendum est. Ad primam maioꝛ est concedenda. sed mnoꝛ interimitur. et quando dicitur q operatio eadem secundum eius substantiam potest esse aliquando bona aliquando mala: dicendum q̃ licet hoc concederetur esse verum de aliquibus operationibus scilicet que in diversos fines ordinari possunt: hoc tamen non est verum de operatione finalissima que est ipsius dei perfecta contemplatio. hec enim semper ẽ bona et nõ põt esse mala. de operationib⁹ etiaz virtutũ moralium põt dici q opatio materialiter sũpta põt aliqñ esse bõa: aliqñ eẽ mala: aliqñ virtutis et aliqñ malicie. sz opatio formaliter sũpta scz circumstãtionata fm dictamẽ recte rõnis nunq̃ põt eẽ mala. et sic debz intelligi q ipsa sit melioꝛ virtute et eius finis. Ad hoc ei finaliter virtus ꝓdest nobis vt omnes nostre opatiões cõsonent recte rationi. hoc aũt bñ cõceditur q̃ oões operationes a virtute vententes sunt bone: et a malicia male sed nõ seqtur ecõuerso: scz q̃ oões operationes bone sũt a virtute: ꝛ male a malicia. possum⁹ ei ex libero arbitrio etiam cum habitu malo bene agere sicut dictum fuit: quando aũt dicitur q virtus opus bene reddit: dicenduz ẽ vt dictũ fuit q hoc non est vere pncipaliter: saltẽ in potentia libere opante ve qua debet nunc esse sermo. Sed virtus sic solũ reddit opus bene qz deteriat ꝛ cõfirmat potentia que ex se sine virtute et sine malitia poterat agere et bene et male: vt sẽp agat bene ꝛ nunquam male. non ergo dicimus q op⁹ sit bonum pncipaliter ipsa virtute: sed vel ipsa vel ipsa anima aut eius potentia libera vel ex eo q̃ consonat recte rationi/ aut nature rerum vel diuine sapientie vel diuine voluntati/ que ei sint prime regule boni operis: videbim⁹ magis infra. Quando etiã dicitur q virtus magis eligibilis est ꝓpter seipsã: hoc cõceditur non tamẽ solũ ꝓpter se: sed etiã ꝓpter opus. vt dictuz est a quo quidem ope ipsa videt esse bona. Vñ dicitur secũdo huius ex bene ei edificare boni erunt edificatores ex male aũt mali. sit vtiq; et in virtutibus se habet ꝛc. Ad scõam rationem maioꝛ est cõcedenda et minoꝛ neganda. qñ aũt dicit q hoc docet experimẽtalis iductio, dicẽdũ est q licet ex terioꝛes operationes hoim nobis appareant: interioꝛes tñ de quibus hic loq̃mur que vere reddunt hoiem aut bonũ aut maluz nobis occulte sunt. si quis enim ozet deũ. nescio vtrũ ficte vel õuote. immo si quẽ sepe scimus male agere dato aliqñ optimam egerit opationem et optie tamẽ putarem⁹ eũ fingẽ et nõ bñ agere igitur ex vna opatione etiã optia nõ iudicam⁹ hoiem esse bonũ q̃ vis ea sit simplr melioꝛ quã ipse esset ex habitu sine operatione habitus enim nobis sũt euidentioꝛes et eligibilioꝛes saltẽ arguitiue cum signo. qñ multotiẽs agere bonas opatiões exterioꝛes que nobis sũt euidẽtes/ est signũ boni habitus. ideo simpliciter iudicam⁹ hoiem esse bonum habitu scz ꝓpter euidẽtiã. Sed qñ dicit vlterius q virtus non põt esse nisi in bono hoie: concedo

et qñ dr̃ operatio bona põt esse in malo: dicendũ est q aliqua est hois operatio pfectissima que ẽ finis oĩm aliaꝝ et illa continet virtualiter totũ bonitatẽ hois ponamus q illa sit perfecta vel contemplatio dr̃ igitur q illa non est nisi in homine bono. nullus ei potest perfecte diligere aũt intelligere deũ nisi saltez sit bonus. Et q̃uis aĩ fuisset valde malus tamen ex hac opatiõe meretur veniaz peccatoꝛis. sicut fuit de beata maria magdalena non ei erat sic bona q talẽ dei gratiã mereretur ex habitu: sed ex operatiõe. magis enĩ videt q haberet habituz ꝓpauũ q̃ bonũ. cum habitus non nisi ex frequẽtatis ꝛ multiplicatis operationibus generetur. vt postea dicẽt. ꝛ ipsa fuerat publica in ciuitate peccatrix. alie tñ sunt boni operationes spẽales que non iunt vltima ꝛ finis hois sicut sunt operationes virtutũ moraliũ spẽaliũ ꝛ nulla taliũ tenet totã hois bonitatẽ. ꝓpter qõ concedi potest de illis q hõ malꝰ aliqñ opaꝫ bñ. ideo talis opatio non reddit hominem bonuz simpliciter: ea tñ melioꝛ hõ efficitur quã prius erat et ad hoc q fiat simpliciter bon⁹ disponitur. sic ei nec vna virtute spẽali quantuz est ex se est homo bonus simpliciter nisi forte iq̃tũ ad vnã virtutẽ sequuntur omẽs. sicut in sexto videbitur. De auctoritate. Ar̃. quito huius dicendũ est: qz inferens nocumentũ ex passione non est malus habitualiter. sed tñ est malus formaliter vel magis ad mentẽ. Ar̃. (vt puto) dicendum est q homo non dicitur simpliciter malꝰ ex eo q̃ pars sensibilis est inordinata. sed si pars superioꝛ sit infecta: puta rõ et voluntas si aũt operentur malũ aliqd̃ ex passiõe siue electiõe. hoc arguit q̃ pars inferioꝛ inordinata est. sed nõ arguit q̃ pars superioꝛ sit penitus infecta. licet nec bene se habeat cum partẽ inferiorem teneatur regere quam nõ regit. ideo tali peccato nõ dr̃ homo simpliciter et perfecte iniustus siue malus. Si aũt (sicut dicit. Ar̃.) hoc operet ex electiõe: tunc dr̃ simpliciter iniustus et malus qõ ẽ qz pars superioꝛ infecta est. Electio aũt illa opatio est: nõ habitus. immo etiã electio sine hitu esse põt sic igitur bene vult Ar̃. q̃ opatione non quidẽ sẽsus: nec appetitus sẽsitiui sz rõnis et voluntatis dicit bõ simplr malus et iniustus: et ita p̃ois et iustus et bonus.

Ad rõnes.

Ad rationes principales. Ad primam dicenduz q operatio in qua consistit felicitas nõ est ex se laboriosa imo summe delectabilis. seu circa eaz labor accidit ex parte corporis. et virium sensibiliuz intellectui. in cuius operatione ẽ felicitas deseruiẽtiũ. imo etiaz tãta est michi ope virtutis delectatio q̃ ipsa oĩm extinguit vel saltem irreputabilem reddit tristitiã et laborem. Ad aliam dictũ fuit q̃ nõ virtus pncipaliꝰ: sed ipsa aĩa vel eius potentia libere dirigit operationẽ et determinat. Ad aliam dicẽdum sz p̃us data distinctionẽ q̃ felicitas primo mõ acceepta scz p statu oiz bonoꝛũ aggregatiõe perfecto/ nullo perficitur extrinseco iczq̃ nõ non sit ps eius: cum ipsa sit ex singulis his bonis que studiosus homo sibi eligẽt sive exterioꝛib⁹/ siue interioꝛibus/ integreꝫ. Felicitas aũt scõo mõ accepta que ẽ optimũ bonoꝛum simplicium hũanoꝝ nullo alio melioꝛi ipsa pfici põt. multis tñ aliis misterialiꝫ pficiq̃bus (sicut postea dicet) dicit. Ar̃. eam indigere. Ad aliam dicẽdũ q miseria felicitati opponitur vel contrarie vel priuatiue. si contrarie: tũc esse miserũ non est icẽ q̃ felicitate carere: sed est esse malicijs ꝛ multis opibus irretitum. Si aũt miseria capiatur priuatiue tũc ꝓprie loquẽdo erit carẽtia felicitatis in subiecto apto nato: ꝛ quãdo: ꝛ quo aptũ natum est frui ipsa felicitate. ꝛ sic dormiens vel alia necessitate impeditus abogẽ non est miser. sicut dormiens vel in tenebris existens non est cecus. concedo tñ q homo felicissimus in hac vita. put de felicitate locuti sumus non semper et continuo in actu: quãuis in habitu truaꝫ ipsa felicitate. sed sufficit q tñ. et sic fruaꝫ ea q̃ tũ et sicut hũane nature debilitas ꝓmittit. sicut aũt sẽper fruẽ ea: scz q̃ si opz aliquando ab operatione cessare/ vel alias opationes exercere tamẽ ordinat alias oẽs operationes ad illam felicissimam. ꝛ iõ quieti vacat vt postea fm eã possit delectabilius et feruentius operari. sic enĩz omnis eius quies/ vel operatio felicitatis lucidissima bontate refulget. dictã aũt fruitiõis iteruptionem et humane felicitatis diminutionem a diuina notauit. Aristoteles decimo metaphysice vocens. si ergo bene habet vt nos quandoq; deus semper: mirabile. si autem magis: adhuc mirabilius. habes autem sic: Ad aliam dicendum est q in ijs bonis que sunt eiusdem speciei si etiã cetera sint paria: diuturnius est melius. si autez non: non oportet. sic autem non est in proposito. quando autem dicitur q felicitas difficile auferꝛ tur et est permanentissima: dicendum est q̃ est permanentissima: non inter alia quecunq; sed inter nobiles hominis operationes vel etiam ipsa sic est permanentissima q̃ semper i omni operatione vel quiete bonitas eius refulget supradicto modo. et sic est finis. quelibet.

Questio.

Arguitur.

Vndecimo queritur de quodã dicto. Aristotelis scilicet si amicus ꝛ veritas dissentiant: Vtrũ veritas sit amicitie preferenda? Arguitur q nõ auctoritate tullij libro suo de amicitia dicentis ego vos hortari possuz vt amicitiã omnibus rebus humanis anteponatis/ nihil enim est tam nature aptum tã conueniens ad res vel prosperas vel aduersas. Item sexto huius. amicus est alter ipse. Et nono huius amicorum est idem velle et nolle. Charitas autem est ordinata sic q̃ tu debes teipm plus amare q̃ aliud qõ cunq; in mundo ergo et amicum tuum sed illud est alijs preferendum quod est magis amandum ergo ꝛ cetera. Tertio octauo huius dicit. Ar̃. sine amicis enim vllus vtiq; non eligeret viuere habens cetera bona omnia. tale autem est omnibus alijs preferendum. Item illud est factẽ dum per quod politica communicatio magis saluatur sed ipsa magis saluatur preferendo amicitiam veritati q̃ econtra ergo ꝛc. Maioꝛ patet quoniam salus ciuitatis que in politica communicatione consistit ceteris omnibus preferenda est dicente. Ar̃. primo huius. Si enĩz idem est vni ꝛ ciuitati malus ꝛ perfectius quod ciuitas videtur et suscipere ꝛ saluare/ amabile quidem et vni soli/ melius vero ꝛ diuinius genti ꝛ ciuitatibus ꝓpter quod etiaz viri strenuissimi morti per virtutem fortunis exponunt se ꝓ salute communi. Minoꝛ aũt declaratur quia q̃tum est inter ciues de politica cõmunitate tãtũ

inter eos oportet esse de amicitia propter quod octauo huius distinguit Ar. species amicitie secundum species politice corruptio igr amicitie est destructio cōmunicationis ciuilis. vnde Tullius in libro suo de amicitia. Quanta vis amicitie concordieq; sit ex dissētionibus atq; discordijs percipi potest. que enim domus tam stabilis que tam firma ciuitas est que non odijs & discordijs funditus possit euerti & octauo huius dicitur videntur autem & ciuitates continere amicitiam & legislatores magis circa ipsam studeant quam circa iusticiam. cē. modo constat q vbi veritas dissentit amico qui prefert amico veritatem ipse dissentit amico talis autez corrumpit amicitiam cum amicitia requirat amicorum idem velle & nolle igitur. cē. ¶ Item iustitia est virtus excellentior ꝙ veritas cum ipsa sit virtutum preclarissima vt dicitur quinto huius illudergo preferendum est veritati principaliter quod preferendum est iusticie. sed amicitia preferenda est iustitie ergo. cē. Minor ꝓbatur nam melius est qō est magis per se sufficiens melius etiam est qō minus indiget altero vt dicit ꝓmo rhetorice sz amicitia est magis per se sufficiens & minus idiget iustitia ꝙ ecōtra dicēte Ar. octaua huius q amicis qdē existētibz nichil opus est iustitia iusti aūt indigent amicitia & iō sicut dicit Ar. legis positores magis circa ipsam studeant ꝙ circa iusticiā Oppositū dicit Ar. primo huius dicit enī videbīt aūt vtiqz melior esse fortitā et oportere p salute veritatis familiaris destruere. Et subdit ambobus enī existentibus amicis sanctum est prehonorare veritatem. Sciendum est. q triplex est amicitia sicut determinabīt in octauo huius videlz ꝓpter vtile ꝓpter delectabile & ꝓpter honestū due aūt ꝓme possunt qñqz esse prave & inf pravos & ideo non est mirr si veritas talibus amicis & amicitijs pferat. Tertia autē amicitia est que sola est amicitia simplr nec pōt esse mala nec inter malos vt in octauo & nono dicēt. est enī vtus qō vel cuz virtute scp vt dicēt in octauo hy & de hac amicitia qrit nunc. Sciendū scdo q Veritas sm q de ea loqmur hic est conformitas nostre cognitiōis aūt etiā nr sm quod ad rē & hec Veritas ē pfectio ac bonū nr intellect vt dicēt in sexto huius. ꝓpt quod intellectus noster deficit semp a complemento sue pfectiōis ꝙ diu fuerit opinionibus falsis iformatus Et tn non est ꝓpter hoc imaginandū q vitas sit peccatuz nobis iputabile. non est enī culpa nostra: sed est nostre nature debilitas si ignorantia fuerit iuincibilis. cōstat aūt q plures Veritatis amatores & ipsius pfundi scrutatores incurrunt sepe falsas opiniones. sed iuincibiliter ꝓpter debilitatez sui intellectus. sz tunc mendaces essemus & in culpa si falsū aliquod pferemus aut sustineremus scienter Tertio sciendū est q cū amicitia sit virtus aut non sine virtute & etiā sit mutua vt in octauo dicēt & in nono. manifestū est q ipsa in neutro amicorū stare potest cū vicio seu peccato sibi imputabili. Ex dbus apparet q nullus amicus vellet sustinere vel ꝓferre sīm aliquod scienter immo vellet docē omne verū & oīs relinquere falsas opiniones quotiēs veritas sibi apparuerit. His visis dicendum est q si veritas et amicus dissonent veritas semp est preferenda amico ita scilicet q magis est sustinenda Veritas quā amici falsa opinio. quod probatur. quia bonus semper magis faciendum est quam malum: sed primum est bonum & secundum malū igr magis est nō de se. minor probatur quia bonum est sustinere qō est bonum nostri intellectus & reprimere illud quod est malum. Sīr ecōuerso malū est destruere illō quod est bonū nostri intellect & ꝛstruere malū eius sz nostri intellectus bonus est veritas & malū falsitas vt dicit in sexto huius ideo. cē. Secundo ostie bonū ē amico ꝓcurādū sicut sibipsi. cū amicus sit alter ipse vt dicit in. viij. f bonū est amico fālā opinione infozātoq; Veritas sibi manifestēt & ea informēt sic enī & non aliter poterit intellectus eius frui ꝓpo bono suo ergo hoc est faciendum. Similiter illud non est perfectius quod grauat & peiorat amicū sz sustinēkam opinionē amici grauat eū qz sic magis in tali falsitate firmat & impedit a bono suo. Itez illud faciēdū ē qō placz amico sz amico sicut dictū est placet docere oēs Veritatē et ase abscindi oēs falsitatem ergo hoc ē faciendū. Ad rōnes. Ad primā dicendum est q intentio. Tullij erat q amicitia añponerēt oībus rebus hūanis non simpliciter qz nō ē anteponenda opationi illius q̄ felicitas consistit sed q̄ anteponerēt omnibus rebz humanis que possent sibi obesse. veritas autem et alia bona virtuum non obsunt amicitie imo amicū amam? Xa amicitia ꝓpter Virtutes & opa Virtutuz. Ex quo ēt cū rōnibus ꝓdictis sequit q magis amāde sūt Virtutes & opa virtutū. Nā ꝓpter qō vnūqōq; tale et illud magis. Ad alia cōcedo q tu debes amare te et amicuz valde ideo debes tibi & sibi ꝓcurare maxima bona que sunt bona Virtutuz. Cōcedēdū ē est q amicus pferēt est oī eo quod posset bono eius obesse illa autem non esset bona amicitia q̄ nutriret amicum in malo. Ad alias dicēdū est q bonus hō magis eligeret priuari oībus amicis ꝙ bono Virtutis non enim credit hō bonus amicitiā aut amicū esse optimū sibi bonū ē igitur auctoritas. Ari. sic itelligēda q nullus qcūq; alia bona habēs eligeret viuere sine amicis magis ꝙ cū amicis. Ad aliam maiorem est concedenda et minor negāda et conceden dū q destructio amicitie est corruptio cōitatis ciuilis cōcedēdū ē ēt q dissentire amico in velle aut nolle est corrūpere amicitiā sz qñ dicitur q si amicus et veritas dissentiāt ꝓferre Veritatem est dissentire amico. dicendum est q hoc est bene dissentire opinioni amici sed non voluntati eius cum ipse velit doceri oēm veritatē sicut victum fuit. Sed pono casū q amico tuo placeant opiniones intrīn q reprobationibus earuz offendat quid facies tu. Dicendum est q i hoc ille esset vitiosus nec esset illi consentiēdū sed reuocād esset ab erroze q si fieri non posset amicitia esset dissoluenda. Ari. Tullius in libro de amicitia dicit hec ergo lex in amicitia cēset vt neq; rogemus res turpes neq; faciamus rogati. turpis enī excusatio est cū incidit in pctm cū se quis contra rem publicam amici cā fecisse fateatur et. Seneca de beneficijs libro secundo de illo qui est aliquo detētus vitio dicit si potero reuocabo si minus non adiuuabo scelus non committam vt illegiq; dicere possit ille me amando occidit.

¶ Ad vltimam dicendum est q. Aristoteles

In oppositū

Prius nōnō Triplex amicitia

Scōz nōndū de veritate.

Tercij nōnō de icōpossibilitate de amicitie cū pctō

Responsio ad questionē

Ad rationes

in dicta auctoritate nō ꝓferebat amicitiā illi legali et cōi iusticie quam in hoc dicit esse virtutū preclarissimā: pcām Vtutez & simul oēm virtutē. sed vni eius speciei puta iusticie punctie. Vel etiā dicēdum est q ibi Ari. loqbat de ciuili amicitia que consistit in sola concordia ciuiū. nec talem amicitiaz ꝓferebat iusticie simpliciter: sed in casu scz quantuz ad magis posse ciues cōuuere non quantum ad ipsos esse meliores & sic est finis questionis.

Questio Arguitur.

Quodecio q̄r. Utrū felicitas ꝓsistit i aliquo bono separato. Et ar q sic. qa cōsistit i vltio fine hois. qa illud ē hominis sūmū bonū ad qō hō & oēs ei⁹ opationes ordiari dēbēt. sy vltim⁹ finis hois ē bonū separū scz deus. qui gra ipsius omia sunt. Item duodecimo metaphysice querit. Ari. vtrū totius vniuersi natura habeat sūū bonum et optim aliquid separatū vel ordinez. Et rūdet q vtriqz ē bonū ipsius totius vniuersi scz et bonū separatū & ordo: sed magis bonū separatum: qz ꝓpter ipz est ordo: & nō ipm ꝓpter ordinē ergo similiter i hoie. qz sicut est in maiori mundo ita i minori. viij. physicoz. Itez cuiuslibet bonū magis consistit in fine gratia cuius quam in fine quo. qz finis quo est ꝓpter finem gratia cui⁹ et ideo bonitatem habz ex bonitate finis gratia cuius. quia nihil est bonum nisi ꝓpter causas finales. commētator duodecimo metaphysice optimuz aūt in hoie sm Ari. est eius operatio nobilissima. et operatio non est nisi finis quo. ergo oportet finē gratia cuius esse aliquid separatuz et ita in illo separato magis cōsistit hūanū bonū. Itē auctoritate cōmētatoris. xij. metaphysice dicētis intelligentie inferiores pficiūtur p superiores et ita bonū & pfectio et perfīs felicitas intelligentie inferioris in extrinseco consistit scz in superiori intelligentia et ita videt pari rōne i hoie esse. Item ꝓmo politice plante sunt gratia aialiū: & alia aialia sūt gratia hoiz. & sicut dicit vij. politice. Semper deterius est gratia melioris hoies igr sunt gratia deiz intelligētiarū. sed vniuscuiuscq; bonū et optim stat in eius fine gra cuius est. igr &c. Oppositū dicit. Ari. & tē platonē. Scienō ē ꝓmo q ꝓ bonum separatū nō itelligim⁹ hic qōcūq; bonū extrīseculi hoi sicut esset pecunie vel honores. qm de his q̄stū fuit ꝓus. sed intelligim⁹ bonū p se subsistēs separū ab omni bono naturali qō est p se bonū et cā in omia alia essendo bona. Sciēō est scōo q tale bonū separatū pt triplicit ymaginari esse. vnomō q sit cōe fm ꝓdicationem qditatiu am ad oia bona particularia ita q sit qditas oīm bonoz particulariū & hoc qñqz vr sonare Vba platonis scōo mō q si nō sit qditas oiz bonoz particulariū: ē tn formale exēplar oiz bonoz particulariū & eius dē rōnis cū eis differēs solū ab eis qz existit sine materia: & alia sūt i materia. Ad qō omnes artes quodcūq; bonum intendentes aspicientes pnt melius adipisci bonū intentū et hūc etiā modū videt aliqn sapere Vba platonis. tertio mō q illud bonū separatū sit oīm aliorū finale bonū: gra cui⁹ cetera sūt & operāt qō ē celi. & totius nature primus princeps. qō nō est qditatiue predicabile de alijs nec eius dē rationis: sed alterius et marie distātis a qditatibus & rōnib⁹ alioꝝ bonoz̄: sed tamē includēs (in se simplicissime viuēs) oia alia bona virtualiter & excellenter et hoc est deus glorios⁹ duos aūt pmos mōs non concedit. Ari. & tertiū ap ꝓbat et demonstrat. Tertio sciendum q felicitatē consistere in bono separato pōt intelligi tripliciter. Unomō formalr. Alio mō subiectiue. Tertio mō obiectiue. dicitur ergo q formaliter nō cōsistit in bono sepato quia felicitas ē formaliter qua homo ē felix formaliter. sed nullo separato existit formaliter felix: sicut neq; partes dr albus per albedinem sepatā ab eo. Etiā de felicitate nos loqmur sm q eā possumus in nobis p operationes nostras acqrere et possidere. hoc aūt nō est bonū separū. et hāc rōnē intēdebat Ari. cū dicit. Non vtiqz erit opatū neq; possessū hoi. nūc autem aliquod tale queritur. Secundo dicit q subiectiue non consistit in bono separato. sed in hoie. quia aliter homo non esset ipsa felicitate humana felix formaliter. Tertio dico q cōsistit in bono separato obiectiue quod ē deus quia sicut (declarat ꝓmo huius) felicitas humana est operatio hominis secundum virtutem perfectissimam. omnibus autem virtutibus corporalib⁹ virtutes anime sūt excellētiores et perfectiores cuiusmodi sunt virtutes morales et virtutes intellectuales inter quas sublimior est sapientia: sicut dicetur in sexto huius. et ita felicitas est operatio secundum sapientiam: sicut etiam in decimo videbitur constat autem q sapientia et opus eius consistunt obiectiue circa primas causas et circa prima principia: et specialiter circa illud gratia cuius omnia sunt quod est bonum vniuscuiusq; totaliter optimū in natura oīm vt dicitur proemio metaphysice hoc aūt ē ipe deꝰ et illud idem declaratur satis sexto & decimo huius. Item si felicitas in opere scientie speculatiue ꝓsistit vt declaratur decio huius opz q specialit ꝓsistat i ope scientie nobilissime speculatiue: talis autez est subiecti nobilissimi dicente Ar., pemio de aia sciaz esse bonorum honorabilū magis aūt altera altera. cē. optimum aūt & nobilissimū obiectū est deus. Itēde⁹ est vltim⁹ & vniuersalissim⁹ oīm finis: nichil aūt hūs finem hz se bene nisi sm q in sūū finem reducitur & sic oīa si bene debeant se hre debēt reduci in ipsū deum a quo oīa bonitatē hīt sicut & entitatez & hō ꝓpter ipsam felicitatē ē inat⁹ se habere bñ ideo quo ad eius felicitatem est necē ipm reduci in deum. Sec cōclusiones obijcit quia Arguit inf a videt eaz improbare dicēs q oēs artes bonuz quoddā appetētes & quo idigēt inquirētes verelinquunt cognitionē talis boni separati tāq; aliqd iutile qd ei iuuabit. textoz vel faber ad suā artē sciēs tale bonū separatū vel qliter erit quis magis medicus et obhoc curabit. nec medicus tale bonū medicinādo it ēdit. sed sanitatem hois nō idealis vel separate sed huius individui vel illi⁹mō videt q hoies in oībus suis opationib⁹ debitis debēt ad illud aspicere in quo finale bonum hominis qō est sua felicitas consistit: sicut sagittator aspicit ad signū cū Xrus ipz omnes debēt dirigere suos actus sicut patet in proemio et ita non videtur q in tali bono separato tāq; exēplari obiecto consistat humana felicitas ad hoc faciliter soluit fm dicta in pemio. Nā sicut entia ordinata sūt ad cōe quoddā bonū et illud

In oppositū Primo nōnō tādū ō bono separato

Sc̄m nōnō Triplr ima ginari pōt tale bonuz

Tertiū notādū triplr itelligi pt felicitatē ꝓsistē in bono sepato

Ultio cōclusio

Cōtra pclusionem

intendunt ⁊ appetunt sed non oīa ipsi formaliē adipiscūē ⁊ immediate sed solum illa que sunt a liozū supema ⁊ illi bono summo ꝑpiñ cetera vero sufficient attingūt bonū sibi debitū ꝙ adipiscunē sibi quoddā ꝑpriū ꝑ quod inquātū ipm est quedam ꝓticipata similitudo ꝑmi boni ipsa refertur ad illud ꝑmuz ⁊ cōmune bonum. sic ſſr oportet opationes hūanas esse ordinatas ⁊ vnā esse supremā que vocaē felicitas humana/scōm quā hō est innatus illud obiectū nobilissimuz intueri ⁊ cōtēplari. Alie aūt sunt opationes inferiozes/quibus sufficit ad bonum particulare respicere quod est hominibus ꝑticuum vel nc̄m vt possint tandem ad illam attingē supma ⁊ nobilissimā operationem. sic̄ enim oēs actus humani in finē vltimū reducunē ⁊ hāc viaz non intendit Ar̄. reꝓbare: sed illā que cuiuslibz boni ab homine opati ⁊ possessi ponit bonū separatū quod sit eius formale exemplar ad quod oēs artes aspicere debent ꝑm q̄scunq; suas ꝓpas ⁊ particulares operationes: ꝙ sufficit opatiōes inferiozū aspicere ad bonū quod a nobis opabile ꝓferens ad supiozē opationē ⁊ sic deiceps donec ꝓuenerit homo ad opationē supmam scōm quā bonū sepatū valeat intueri ⁊ cōtemplari ⁊ hanc tertiā ꝯclusionē ꝓbāt sufficiēt oēs ratiões in ꝓncipio questiōis adducte. Ratiões post oppositū intelligūt de bono sepato ꝙ tale bonum non est ponēdū sicut plato posuit sed magis vt dictum est ⁊ sic finitur questio.

Ad rationes Questio.

Tertio decio q̄rit: Utr̄ ꝑfectꝰ siue melioꝰ sit qō est eligibile ꝓpt̄ se tm̄ eo qō est eligibile ꝓpt̄ se ⁊ ꝓpt̄ altū? Et arḡ q. qz maiē qō ē tm̄dē ⁊ ꝑfectiē: Eligibile ꝓpt̄ se ⁊ ꝓpt̄ altū est bonū ꝓpt̄ se et ꝑfectiē. Scōo sic felicitas q̄ē summū bonoꝝ honorabiliū ꝓnūerata cū mimo bonoꝝ redditē eligibilioz et ꝑ ois melioz ḡa sit maxia rō eligibilitatis q̄ est eligibile eē ꝓpt̄ se reddit̄ adhuc maioz addita sibi vna rōe eligibilitatis sc̄z q̄ sit eligibile ꝑpter aliud Tertio sūmū bonū qō ē deus ē eligibile nō solū ꝓpter se ꝗ ꝓpter aliud. ꝓbāt qz qō est gra alterius est eligibile ꝓpt̄ alterꝝ mō deus est gra alteriꝰ ꝑ Ar̄. scōo celi dicētem q̄ oē hñs opus ē gra opis ⁊ ibiō dicit deū hēre opationē ⁊ ꝯmētator declarās quō hoc fit dicit. q̄ illō qō iuenit̄ ꝓpter se ꝑmaria itētiōe vt deꝰ necesse ē vt inueniat̄ ꝓpt̄ aliō scōa intētiōe nec alias eēt natura innata ad largiēdū. Oppositꝰ dicit Ar̄. Et ꝓbāt ꝙ finis ꝙ albertū qz finis ꝙ ꝑꝝ rōes finis est melioz sp eis q̄ sunt ꝓpter ipm ꝓpter quod vltimus finis est optimus ⁊ eligibilissimus et nichil aliud q̄ vltimꝰ finis. omne aūt quod est eligibile ꝓpter aliud licet etiā sit eligibile ꝓpter se finē habet ꝓpter quem est. ⁊ sic non est vltimus finis: quod autem est ꝓpter se eligibile et nunq̄ ꝓpter aliud est vltimꝰ finis ideo hoc est illo melius et simplicit optimum. Notandū est q̄ nō loquitur hic de eligibili ꝓprie sic̄ de eo veteꝝ minat in tertio huius. quia electio non est finis sed eoꝝ que ad finez vt patet ibidem ideo nichil esset sic eligile ꝓpter se tm̄ sed accipimus eligibile large ꝓ appetibili. Secundo notandum q̄ aliquid aliq̄ appetit siue eligit ꝓpt̄ alterꝝ duplicit̄ scz ꝑma intentione ⁊ scōa vt dictum fuit in decima questione ⁊ hoc est quia duplex est finis scōm cōmentatoꝝ scōo celi scz scōm ꝑmaz intētionez ⁊ scōm secūdā. Finis aūt scōm ꝑmam intentionē est semp melioz eis que sunt ꝓpter ipsum ⁊ ex eius bonitate alia dicunt̄ esse bona ⁊ sic dicit̄ septimo politice qō semper deterius est gratia melioris. ⁊ ita deus est omniū aliozum finis vltimus ⁊ felicitas humana omniū bonoꝝ humanoꝝ. Finis aūt ſm scōam intentionez est res inferioris ordinis opata vel regulata ab agente nobiliori vel opus eius/natura enim bonū et ꝑfecti ⁊ optimi est largiri alijs bonitatē/ ⁊ sic dicimus deuz ⁊ intelligentias agere ꝓpt̄ ista inferiora talis autem finis non est cā ꝓprie eius quod est vel agit ꝓpter ipm nec necessitat ipsuz ad agendū sed necessitat̄ ab eo ⁊ causatur nec illud qō est ꝓpter talem finem habet bonitatem ex illo fine ꝙ econtra. deus enī non agit ꝓpter nos vt inde aliqua bonitas sibi accrescat sed vt nobis ⁊ hoc intēdit cōmētator Scōo celi vbi dicit sic/ ꝓportio eoꝝ que sunt hic ad corpora celestia est sicut ꝓportio facti ad factiēs. ⁊ factum est de opationibus facientis sicut finis ⁊ in prima phia declarabitur q̄ hec scz corpora celestia ⁊ intelligentie nō sūt ꝑpter ea que sunt hic prima intentione ⁊ q̄ sunt duo fines/ vnus secūdū primam intentionem ⁊ alter ſm secūdam. ergo plures esse motus celestes ꝑpter ordinez in generatione non est prima intentione ꝙ scōa/ corpora enī celestia nobiliora sunt his ⁊ ꝑpter qō aliquid inuenit̄ prima intentiōe est nobilius eo ⁊ declaratuz est scz in scia diuina q̄ ista scilicet corpora celestia cū intelligentijs nō inuenūtur nisi ꝑpter se prima intentione ꝙ illud qō inuenitur ꝑpter se prima intentione necesse est vt inueniatur ꝓpter aliud scōa intētione nisi illic nō esset innata natura ad largiendū. Hec aūt sunt verba cōmētatoris Scōo celi cōmento decimo septimo ⁊ cōmento vicesimo ꝑmo. Ex quibus cōcludi pōt q̄ optimū vel simpliciter vel in aliquo genē nō sic oportet esse ꝑpter se tm̄ q̄n sit ꝑpter aliud scōa intentione. Unde ad dei ſſitudinem dicimus hoīem felicē q̄ inter ceteros est intentione ꝑma ꝑpter seip̄m ⁊ ꝑpter alios intentione scōa scz ꝑpter debere alijs subuenire ⁊ alios dirigere ad salutem. Tertio sciendū q̄ aliq̄d ꝓtingit ꝓpter alterum aliquando eligi vt appetitum naturalem sine recta rōne regulatum Alio modo secūdū appetitum innaturalem ⁊ distortum dico igitur q̄ scōm appetitum innaturalem ⁊ deprauatum vitiose contingit prima intentione quod est simpliciter melius appeti ꝓpter peius. verbi gratia Auarus qz principalr intentione posuit in pecunia ꝯgregāda non desiderat honorē ꝓdentiā aut sapientiā ex ꝑncipali intētione aut etiā obedit deo ⁊ legibus: sed ꝓpt̄ pecuniā quā ꝑncipaliꝰ desiderat de his igq̄ tali appetitu ꝑpter se ꝑma intētione appetūt non oportz q̄ sint simplicit̄ meliora his que ꝑpter aliud appetuntur: sed tm̄ meliora sunt ad illā opinionē appetētis. Ex his aūt ꝓz q̄ illa verba Ar̄. perfectius aūt dicimus quod scōm se

Scōm notāꝫ eligibile ꝓpt̄ aliꝗz duplr.

Tertiū de eligibili multiplici

Primū nōd de eligibile.

ipsum ē ꝑequibile eo qō ꝑpter alterū ⁊ qō nūq̄ ꝑpter aliō est eligibile his que ſm seipsa. ⁊c. Intelligenda sunt de appetibilitate ⁊ eligibilitate ꝑpter se ⁊ ꝑpter alterꝝ ꝑma intentione ⁊ non secunda ⁊ ſm rectū appetitū ⁊ non vitiosum. Et sic intelligendo dico ad questionē tria. Primo q̄ eligibile ꝑpter se est melius eo quod est eligibile ꝓpt̄ alterꝝ tātuz quia ex eo aliquod dicit eligibile ꝑpter se quia in se formaliē habet aliqua rationem bōitatis omni altero possibili ex eo ꝓuenire circunscripto/ scz quia de se ꝑficit nos aut vecoꝛat vel quietat appetitum siue ſm corpus vt pulchritudo sanitas vel delectatio: vel scōm animam vt sapiētia vel ꝓudentia aut virtutes morales/ aut exterius vt honores amicipales bona ⁊ parentuz ingenuitas. ꝙ ex eo dicit aliquod eligibile ꝑpter alterꝝ tm̄ quia non habet de se rōnē bonitatꝫ. ꝙ solū in eius relatōe ad alterꝝ vt pecuia vel medicia amara vel hꝰ modi modo melius est simplr quod scōm se habet rationē bonitatis q̄ quod non ideo ⁊c. Et sciendū q̄ hic loq̄mur ō bono nobis non scōm vnīcuiuscq; naturā qz sic oīe ens hēret de se formaliter aliquā rationem bōitatis qz bonū dicit eāliter enti ꝑmo huius. Itē sciendū est q̄ aliquando possibile est aliquid quod eligit̄ ꝓpter se ita modicā habere bonitatē. ⁊ etiā cuz aliquid eligit̄ ꝓpt̄ alterꝝ tantū possibile est illud alterum tante esse bonitatis ⁊ excellentie quod illud eligibile ꝓpter se minus eligeretur quam illud quod ꝓpter alterum esset eligibile. verbi gratia mirmo melioz ⁊ eligibilioz est cibus amarus conferens ad sanitatem quam cibus voluptuosus ei non conferens. vel etiam magis eligibilis est labor in acquisitione virtutum quam corporis pulchritudo aut voluptatis: et ita patet q̄ conclusio predicta vel est intelligenda vtroq; illorum modoꝝ accepto secundum se siue relatione eius ad aliud Et sic esset conclusio vera secundū abusiuā ꝓparationem qz sic eligibile ꝓpter se esset eligibile ⁊ bonum. aliud autem neq; eligibile neq; bonum. vel est intelligenda si illud bonum quod ꝑpter se eligit̄: ⁊ illud qō ꝑpt̄ alterū eligitur sint equalis bonitatis aut quasi

Respōsio ad questionem.

Secundo dico q̄ bonū electū ꝑpter se ⁊ nūq̄ ꝑpter aliud est melius ⁊ egibilius bono ꝑpter se ⁊ ꝑpter aliud eligibili cuius ratio est qz quod est ꝑpter se eligibile ⁊ nūq̄ ꝑpter aliud siue hoc sit simplicit̄/ siue in aliquo gñe est vltimus finis ⁊ nichil existit ipso melius vel simplicit̄ vl in genere. sed quod est ꝓpt̄ aliud eligibile q̄uis etiam sit ꝑpter se: non est vltimus finis imo habet aliquid melius ipso: cū semp prima intentōe deterius sit gra melioris: ⁊ non econuerso sicut dictum fuit ergo ⁊c. Tertio dico q̄ illud quod est eligibile ꝑpter se ⁊ ꝑpter aliud nō diminuit a sua bonitate ex eo q̄ est eligibile ꝓpter aliud. quia bonū additum bono est melius ⁊ eligibilius sicut dicit Ari. de felicitate connumerata cū mimo bonoꝝ ergo simplr plures rōnes bonitatis in aliquo congregate nō diminuūt eius bonitatē: sed reddūt ipsum melius ⁊ eligibilius immo qō plus est tale bonum est magis desiderabile ꝑpter aliud q̄ ꝓpter se: cum illud aliud ꝓpter quod desiderat sit melius eo ⁊ desirabilius. verbi gra q̄uis sciētia moralis sit eligibilis ⁊ bona ꝑpter se ⁊ ꝓpter opus. tm̄ multo eligibilioz est ꝑpter opus q̄ ꝑpter se. ꝑpter quod dicitur scōo huius: q̄ non vt sciamus scrutamur quid est virtus sed vt boni efficiamur. qz nullum vtiq; vel paucū esset ꝑficū eius. hoc est dictu q̄ ista sciaz debemus q̄rere ꝑncipaliꝰ ꝓpter opus q̄ ꝑpter se Ex dictis autem pōt diligenter attendens soluere omnes rationes ⁊ sic est finis questionis.

Ad rationes

Questio.

Arguitur.

Quarto decio querit Utrum felicitas sit quid ꝓ se sufficientissimum? Arguitur q̄ non quia dicit Arist. per se sufficiens ponit quod sufficientem ⁊ eligibilē facit vitaz et nullo indigentē. ꝙ habita felicitate multis indigemus ad vitā vt cibo ⁊ potu q̄ ⁊c. Item per se sufficiens totalr quietat et faciat appetituz talr aut nō est felicitas: qz ipa ꝓnūerata cū minimo bonoꝝ reddit eligibiliorz vt dicit Ari. ꝑt quod ipsa hita appetitus tanq̄ nō satiat? adhuc tendit in alia q̄ ⁊c. Tertio felicitas nō ꝓsistit in bonis corpis nec in bonis exterioribus sicut dcm̄ fuit: ⁊ tm̄ indigz eis sicut ꝓz ꝑmo hꝰ ⁊ decio tale aūt qō indigz alijs extra se non videt ꝑ se sufficiens igr ⁊c. Quarto dicit Ari. ꝑ se sufficiens dicꝰ nō ipse soli viuētivita solitaria: ꝙ ex parentibz ⁊ filijs ⁊ vxori ⁊ vlīs aīcis ⁊ cibz nīla tm̄ specula ē ad hoc oīa sufficiēs cū tm̄ in.10. demrāt Arist in speculatione felicitatē ꝓsistere io. ⁊c.

In oppositū

Oppositū dicit Ari. in hoc ꝑmo ⁊ hoc ꝙ tertio de ꝙsolatione dicit eā esse statuz oim bonoꝝ aggregatione perfectum. tale aūt est per se sufficiens. Ari. ꝑmo huius attribuit plures felicitati ꝓpter quas videt sequi eximuicem videlicet q̄ ipsa sit qd optimū. ⁊ q̄ ipsa est vltimus finis: q̄ ipsa sit ꝑpter seipsā eligibilis. q̄ ipsa non est eligibilis ꝑpter aliquid aliud/ q̄ omia sunt ipsius gratia eligibilia. q̄ ipsa est bonū ꝑfectum q̄ ipsa est quid pulcherrimuz/ quid delectabilissimū. quid sufficientissimuz/ per se. quia hec omnia se inuicē ꝓsequunt ideo de quolibet istoꝝ aliquid compendiose dicet.

Responsio ꝑpetates felicitatis ⁊ ignāti

De prima Acceptiōe felicitatis

Mondum est ergo sicut fuit dictum in decima questione q̄ felicitas potest sumi dupliciter. vno modo ꝓ statu eligibilissimo quem homo possit habere scz integrato ex his oībus que vir bonus mallet habere q̄ non habere. Alio modo ꝓ vnico simplici bono quod sit optimū oīm humanoꝝ bonorum id est oīm bonoꝝ que sub humana ꝓsessione vel sub humano vsu cadunt hoc autem nō oportet ꝓbare ꝙ ex noīs ipositiōe ꝓponē quid enim est quod dicit ꝑ nomē est ꝑncipium omnis doctrine ⁊ hoc notauit Arist. ꝑmo hꝰ dicens oīm opatoꝝ humanoꝝ/ summum scz noīe ꝯdez a pluribus ꝓcessum est felicitatem enim ⁊ multi et excellentes dicunt. Felicitas ergo ꝑmo modo sumpta est summū bonum per aggregationem oīm bonoꝝ humanoꝝ. felicitas autē scōo modo accepta est summū simplex bonum oīm bonoꝝ simpliciū humanoꝝ ꝓfectissimuz. Et scias q̄ felicitas ꝑmo modo sumpta melioz est ⁊ eligibilioz felicitate scōo modo dicta. et hoc ex ꝓssit. Arist. ꝑmo huius loquēs enim de predicā simplici felicitate dicit. q̄ ꝙ ipsa nulli alteri bono ꝓnumerata sit eligibilissimū aliozꝝ. tamē ipa ꝓnumerata cum minimo bono erit adhuc eligibilioz Nam sicut dꝰ ꝑmo rhetorice semper

plura bona sunt vno bonovel pauciozibus eligi bilioza si illo vnū vl illa pauciora fuerit in illis pluribus connumerata Sed ꝫ hoc obijcitur statim qua sequeretur ꝙ homini felici pecunie semp plures ⁊ plures in infinitum essent eligibiles quod est falsū vt patet primo politice Solutio dico ꝙ bonum gratia melioris est eligibile si soluz eligibile est ⁊ bonum quomodo ꝓdest vel saltem quō non obest ad bonū melius obtinendum modo autē illud quod obesset non esset amplius eligibile neq; bonū ꝫ fugibile ⁊ nociuū pecunie igf vsq; ad aliquē terminuz prosunt ad vitā felicē ducendā. q̄ obesset in superhabundantia ꝓpter qō nūq; sic erūt eligibiles. sic ergo patet de prima ꝓprietate felicitatis supius enumerata. ¶ Scōa ꝓprietas erat ꝙ ipsa est vltim⁹ finis.qō nō est intelligendū simplicit.sic enim deꝰ solus est vltim⁹ finis scz in genere hūanoꝝ bonoꝝ. huius rō est qz semper finis respectu eoꝝ que sūt ad finē habet rōnem melioris ⁊ eligibilioris/eo ꝙ alia sūt propter finē eligibilia. ⁊ ppt qō vnūq̄q; tale ⁊ illud magis oportet igit esse vnū finē optimū aliorum.felicitas aūt est optimū aliorum bonorum ⁊ finis.⁊ per ꝓs vltimus finis.⁊ loquor hic semp de bono fine qui dicitur ꝑma intentione.Alicui aūt sic ipsam proprietatē intellexerūt ꝙ felicitas esset finis hois felicis qō forte nō est verū:qm̄ sōia videt simꝑr esse melioꝛ ⁊ nobilioꝛ ꝙ sua accidētia.vt dicit ꝑmentator Scōo de aīa.felicitas aūt ē accidēs ipsi⁹:hois:ꝙ hō melioꝛ ⁊ nobilioꝛ est sua felicitate. ⁊ per ꝓs erit finis eius prima intentione.cum in alia que stione victum fuerit ꝙ deterius semp est gratia melioris. ¶ Itē sicut dictum fuit in alia q̄stione opatio non est finis forme opant; nisi finis quo ⁊ scōa intētōe.ꝫ ecōuerso forma agens est prima intentione finis sue opationis.felicitas autez est operatio hūane aie qua hō est hō.ergo felicitas non est finis hois ꝑma intētione. verū est tamen ꝙ ē finis quo ipsi⁹.sic ꝙ deus ē finis gratia cui⁹ hō est.ad quē finē hō p ipsam felicitatē attingit eo mō quo pōt. ¶ Nōndum est ꝙ cū in ordinatis melius semp habeat rationez finis respectu alioꝝ felicitas est finis oim̄ bonoꝝ humanoꝝ .i.hōi appositoꝝ hō tñ est finis felicitatis.felicitatē enī ꝓpter nosipsos diligimus vt ipsa perficiamur ⁊ ifērī hōis finis est homo felix.Ad hoc enī hō natus est vt fiat felix.felix nāq; homo est melioꝛ ⁊ hōie tm̄.⁊ felicitate tm̄.⁊ semper totuz pfectū qualibet eius parte. ¶ Tertia ꝓpietas erat ꝙ ipsa esset ꝓpter seipsam eligibilis.cuius ratio est.qz ipsa est ex seipsa perfectio nobilis. ¶ Quarta proprietas est.ꝙ non est ꝓpter aliū eligibilis.qō intelligi debet intentione ꝑma.⁊ inter hūana bona.sic enī ipsa est vltimus finis.qui dicto mō non est amplius gfa altertius. ¶ Quinta ꝓprietas est ꝙ oia alia gfa eius sunt eligibilia.i.oia alia hūana bona: cuius ratio est quia sicut pfectio vniuersi in ordine entiū adinuicem et ad vnū ꝑmū principiuz ꝓsistit.ita perfectio hominis ꝓsistit in debita ordinatione oim̄ bonorum suoꝝ,debita aut ordinatio in hoc attēdit ꝙ omnia in vltimū finē ordinant: et ipsius gfa eligunt. ¶ Sexta ꝓprietas ꝙ ipa est quid pfectissimū cuius rō est qz pfectissimū dr quod a nullo habet excellētiaz nec extra ipsam aliquid accipit vt dr quinto metaphysice cōstat autem ꝙ felicitas non simplicit ꝫ in genere hūanoꝝ bonoꝝ a nullo habet excellentiā in bonitate.cum ipsa sit q̄d optimū.nichil etiā bonū est qō ipa nō contineat.hoc est manifestū de se de felicitate ꝑmo mō supta.ꝫ etiam hoc apparet de felicitate Scōo mō dicta qz ipa virtualiter continz oē bonū hūanū.cū oia alia sint gfa ipsius bona ⁊ eligibilia in tm̄ ꝙ oē ꝓsonū ei bonuz est. ⁊ oñe disonum malum. ¶ Septima ꝓprietas ꝙ ipsa est quid delectabilissimū.qō magis videri debet septimo ⁊ decimo huius.vbi de delectatione tractatur.rō aut ad hoc assignabit.talis delectatio sequit opationes potentie cognitiue circa obiectum sibi ꝓuenies ⁊ q̄to potentia erit optime dispositа ⁊ pfectissime ⁊ obiectū ꝓuenientissimum tāto delect atio erit pfectissima ⁊ maxima vt in decimo videbitur.felicitas aūt est operatio optime potentie que est in hoie. qz intellectus.et ꝑm optimā eius dispositionez. qz ꝑm eius virtutem perfectissimā. ⁊ respectu obiecti cōuenientissimi. qz dei. ꝓsistit enī felicitas in dei contēplatione. sicut in decio videbit.ergo maxima ⁊ perfectissima delectatio ꝓsequitur ipam felicitatē.Et si dicas hoc est ꝫ iudicium plurium qm̄ plures sequunt delectatiōes corporales tanq̄ maiores. Solutio. Non est eis credendū. ꝑmo,qz non nouit mellis dulcedinē q̄ mel non gustauit. Scōo qz tales hñt appetitum infectū ꝓpter intemperantiā vel icontinētiā.sanis enim credendum est de sapore cibozum.ita crede in hoc virīs studiosis qz studiosus circa singula recte iudicat primo huius. ¶ Octava ꝓprietas est ꝙ felicitas ē quid pulcherrimū.cuius rō est qm̄ pulchritudo ꝑpe vel est dispositio quedā exterioꝛ totius habētis ordinē suaꝝ partiū. vel est dispositio partis alicuius in ordie ad alias partes.vel ad totū. putvlꝝ ꝓgrui opationi totius.primo modo pulchritudo est debita oim̄ membroꝝ vel partiū mēbrū totū ꝓstituētiū dispositio ꝑm q̄ntitatem et q̄litatē.⁊ ꝑm ipoꝝ adinuicē ad totū cōmensurationē.put congruit ad debitas opationes totius ⁊ cuiuslibet partiū exercendas.Scōo modo pulchritudo est dispositio debita partis alicuius ꝑm q̄ntitatē ⁊ q̄litatē put congruit ad eius opationē ꝓpriā ⁊ ad opationes totius exercendas.hic aūt supponak qm̄ plenioꝛē perscrutationem non admittit moralis ꝓsideratio. qz (sicut dicit Ar⁹.) moralis figuralit ⁊ grosse veritatem inquirit. ꝑmo igit modo pulchritudinis felicitas accepta ꝑmo modo dicit pulcherrima.qm̄ in statu hois eligibilissimo qui est ipsa felicitas necesse est oia in se ⁊ adinuicē optime se habere. Scōo mō pulchritudis felicitas dicta Scōo mō est pulcherrima.ipa ei sic accepta pars ē q̄dam totius status hois.pars quidē mīꝫ seipsam optima ⁊ pfectissima.⁊ finis oim̄ alioꝝ.sicut dictum fuit.ꝓpter quam oia alia debite vel indebite dispositiones ⁊ p consequens pulchra vl turpia fiunt.ꝑm ꝙ ꝓsona sunt ei vel dissona.si igitur propter qō vnūq̄q; tale ⁊ illud magis. sequitur ipsam esse pulcherrimā aliorum. ¶ Ultima proprietas felicitatis est ꝙ ipsa est q̄d ꝑ se sufficientissimū.qō de felicitate primo mō dicta patet ex terminis.felicitas aūt scōo mō accepta pōt dici per se sufficientissima.mō forte quo ad eligibilis-

Notabile.

Scōa ꝓprietas felicitatis

Septima

Tertia.

Quarta

Quinta.

Sexta.

Octaua

Quid pulchritudo.

Ultima proprietas.

Quattuoꝛ modi quibus felicitas pōt dici q̄d sufficientissimum

Scōo modo

Tertius.

Quartus.

simū statū ꝫsi nullo indigeamus alio. nam forte non vlter quietat ⁊ satiat appetitū.ꝫ altero forte quattuoꝛ modoꝝ quoꝝ ꝓdimus ē ꝙ ipsa felicitas divisa ꝫ omnia alia bona humana est oim̄ illoꝝ sufficientioꝛ.⁊ appetibilioꝛ oñibus aliis. Est enim melioꝛ sufficientioꝛ.⁊ appetibilioꝛ oñibus aliis. Si tñ ipsa p se sumpta ꝓpareꝝ ad ipsammet acceptam cū aliis bonis.tūc ipsa non esset sufficientissima ipsa nāq; (sicut dicit Ar⁹.) cū aliis bonis sumpta est sufficientioꝛ ⁊ eligibilioꝛ ꝙ ipsa tm̄. ¶ Secūdus modus est ꝙ ipsa felicitas quo ad illud ꝓpter quod ipsa est ꝑma intentione/ē per se sufficiens.ipsa enī cū sit vltimus finis. non est ꝑma intētione nisi ꝓpter se. ꝓpter quod dicto modo nichil appetimus vltra eā.sed quo ad illud ꝓpter quod ipsa est scōa intentione ipsa non ē per se sufficiens.quia secūda intētione felicitatis est indigentibus subuenire.parentibus liberis ⁊ toti plebi bñfacere.⁊ vlr omnibus modis possibilibus suā bonitatē aliis largiri ad quod faciendum indiget diuitijs.⁊ amicis.⁊ pluribus aliis sic ergo possunt intelligi multa verba Aris. vbi gfa non oino felix est qui specie turpissimus ⁊c.i.non est eius perfecta felicitas quo ad illud ꝓpter quod ipsa est scōa intentione. ¶ Tertius modus est ꝙ ipa est per se sufficientissima ad rectum dum hoiem bonum ⁊ optimū.sed non q̄tum ad illud bonitatis actuale siue extrinsecum decoramentum. ¶ Quartus est qui forte philosophoꝝ infidelium intellectus transcendit. ⁊ est talis.felicitas est dei perfectissima contemplatio que tantam in deo monstrat bonitatē et excellentiam.⁊ tātā in ipsius adeptione delectationem ostendit ꝙ homo nichil oino reputat alia quecūq; bona.imo neq; ꝓprium corpus.sed potius deo volente dissolui desiderat. vt ipsi deo summo possit in patria coniungi per gloriam hec igitur felicitas ꝫo satiat appetitus quo ad ea q̄ in hac vita pñt homini ꝓuenire. Rationes aūt in principio questionis adducte ꝑncipales nichil ꝫ dicta ꝓcludunt.⁊ sic est finis questionis.

¶ Questio quinta decima

ꝑtz arguitz.

Secundum.

In oppositū

Duo requrūt ad delectationem.

Tertio se hz apetit⁹ cēsitiꝝ ad rationez

Quinto decimo queritur de quodam dicto Ari. Utꝝ multoꝝ delectatiōes sint adiuicē ꝓtes. Et vr ꝙ nō. qz oīs delectatio ꝑm ꝙ ē delectatio ē aliq̄d bonū.bonum aūt bono non est contrarium.ꝫ malo.vt patz in ꝑdicamentis. ¶ Itē tātuz vnum est vni contrarium vt patet decimo metaphysice delectatio autez est contraria tristicie.vt patet septimo huius. ergo non delectatio delectationi. ¶ Oppositum videtur dicere Ari.dicens multis quidem igitur delectabilia aduersantur adinuicem quia nō naturalia sunt ¶ Notandus est ꝙ delectatio ꝓprie reperitur in cognoscentibus solum.qm̄ ad delectationem duo requirunt scz conuenietis adeptio ⁊ cōuenientie apphēsio. ¶ Secūdo notādū ꝙ appetitus sensitiuus aliq̄n ē recta ratiōe regulatus. aliq̄n nō.⁊ si non.tūc vel est sue nature ꝓprie derelictus ⁊ tunc est similis appetitui brutoꝝ animalium.aut est ꝓpter vitiozum assuefactionem deprauatus. Appetitus ergo recta ratiōe regulatus.nunq̄ obuiat recte rationi. Appetitus vero vitiose defectatus semper, vt sic obuiat recte rationi. Appetitus aūt sensituus sibi simpliciter relictus est medius ad vtrumq;. Et etiā scien-

Natura ordiat opationes suas ad finem.

dum est ꝙ natura semper ordinatur et ordinat opationes suas ad finē.⁊ p cōsequens ad bonuz. Et appetitus recta ratione regulat⁹ dici mereꝝ naturalis simpliciter ⁊ pfecte. Appetitus autez sensituus sibi derelict⁹ pōt dici naturalis:ꝫ diminute ⁊ ꝫsi in potentia. Appetitus ꝛo vitiosus oino dicit nō naturalis sicut ꝫ naturam.et sic cū Ari. dixit ꝙ multis delectabilia aduersantur qz nō naturalia sūt.ptz ꝙ lcq̄bat de habētibus appetitū vitiosū. multi enī sunt tales ⁊ cum dixit/Amantibus aūt bonū sunt delectabilia q.e nature delectabilia sunt.hoc Aris. pretendebat de habentibus appetitum recta ratione regulatum. ¶ Item nōdū ꝙ quicquid appetit vnuſ quisq; hoc est sibi ꝓuenies ꝑm suā reputationem et per ꝓs illud est sibi delectabile. Ideo dicit Aris. vnicuiq; esse delectabile ad q̄d dicitur amicus. vt equus amanti equū. ⁊ spectaculū amāti spectaculū. ¶ Item nōdū est ꝙ virtus cōsistit in medio duaꝝ malitiaꝝ. malitie autem se habent extreme adinuicē.vt postea dicēt.iō vitium virtuti ꝫriatur sicut extremum medio. vitium aūt vitio/sicut extremū extremo. ¶ Ꝑria conclusio est ꝙ delectabilia vitiosis sunt contraria si vita eoꝝ sint vnius virtutis extrema contraria.sicut est de auaro cui delectabile est superflua pecunie cumulatio.⁊ de ꝓdigo cui delectabilis est immoderata cōsūptio.⁊ sic potest induci de aliis vitiosis:⁊ ita patet ꝙ talium delectationes sunt ꝫrie obiectiue,sunt etiam contrarie originaliter.qz aliāliter eoꝝ origines sunt vitia que sunt cōtraria.nō sicut malū bono.sed sicut duo mala extrema. ¶ Secunda cōclusio sit ista. ꝙ hñtibus appetitū sibi simpliciter derelictū nō sunt delectabilia cōtraria. nisi forte ꝓpt appetituū dispositiones cōtrarias.eidē enim potentie idē est delectabile.alteris aut potētijs altera sunt delectabilia.vt gustui sapor ꝓueniens et visui color.ꝫ talia non sūt cōtraria. Ꝑmoꝝ eadez est scia eadē est potentia cognitiua. et idē genus.vt patet decimo metaphysice. possibile tñ est ꝙ diuersis ꝓpter eaꝝ dispositiones cōtraria sint delectabilia.vt colerico ⁊ flegmatico.vel sano et egro vel ꝫris infirmitatibus lapidibus vt calefactis ⁊ frigefactis vt i estate frigus est delectabile in hyeme calor. ¶ Tertia ꝓclusio sit ista:ꝙ hñtibus appetitum rōne regulatū ⁊ circūstantijs exterioribus eisdem existentibus delectabilia non sunt cōtraria.qz talibus vt sic non sunt delectabilia nisi opera virtuosa. vel ordinata ad opera virtuosa. talia autem non sunt cōtraria:nisi forte hoc ꝓueniat ex circumstantiaꝝ exterioꝝ contrarietate.ꝫ bñ possibile est circumstātijs existibus cōtrarijs ꝙ non in bonitate ⁊ malitia ꝫ naturaliter sint eis ꝓtraria delectabilia. Ubi gratia indigenti delectabile est acquirere pecuniā.⁊ acquisitam seruare ꝓpter necessitatem. Ꝑbundanti aūt diuitijs erit delectabile pecuniā indigētibus distribuē : iustus autez delectat in laudādo bonos.⁊ in vituperando malos ⁊ sic de alijs. ¶ Quarta ꝓclusio est delectabile sensui sibi derelicto seu vitio infecto ꝫrium est ei sepe qō est delectabile ꝑm rectam rōnem. Nam (sic dr primo huius) ratio recta semper ad

Primo conclusio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

optima dēpcatur. ſz videt in hoibus aliud quidem ꝓter rōnem innatum qō aduersat ⁊ obuiat rationi ſcz ſenſualitas. Hoc aūt viſo de delectabilibus. ꝓportionabiliter dicat de delectationibus. ¶ Notandum etiaz q delectabilia que ſm eorū naturas ꝓprias dicta ſūt eſſe ꝯraria: aut etiā delectationes. nō contrariant ſcz relatōes ipſorū aduitia que ſunt ozigines appetituz cōtrariorꝝ. ſz ſic ſunt vnum ſcōm ꝓportionem. Naz ſicut ſe habet ſuperflua pecunie ꝓſumptio ad prodigum. ita ſe habet ipſius immoderata retentio ad auarum. ¶ Ad rōes. Ad primā dicendum eſt q bonū nō eſt ꝯrariuz bono ſm relationem vel ꝓportionem ipſorꝝ ad ea quibz ſūt bona. ſed proportionabilit eadē ſūt. ſm eorū naturas ꝓprias poſſūt eſſe ꝯraria. vt ſurſum qō eſt bonum igni. ⁊ deorſū qō eſt bonum terre. ⁊ dicendum eſt ita de delectationibus. Ad aliam dicendum eſt q delectatio formaliter ꝯrariat triſticie ⁊ non delectationi. ſz aliqua delectatio alicui delectationi ꝯrariari pōt obiective vt originalit. ſic dictum fuit. Etiā dicendū eſt q delectabilia ſcōm eandē potentiā ⁊ eodē modo diſpoſitā non ſunt ꝯria: ſz potius delectabile ⁊ triſtabile ſed delectabilia ſm diuerſas potentias. vt ſcōm rationē et ſcōm ſenſū. aliq etiā delectabilia ſcōz eandē potētiā ꝯrarie diſpoſitā bñ ſūt contraria ⁊ ſic eſt finis queſtionis.

Delectabilia et delectationes contrarie ſm naturā nō ſūt ꝯrie

Reſpōſio ad rationes.

quot mōis dicatio ꝯriat delectationi.

Af primo.

SExto decimo q̄rit Ar. ad felicitatez requirat vl virtutis. ⁊ delectatio. ⁊ bōa exteriora abundātia. ⁊ bōa corpis diſpoſitio. Q̄ō nō requirit vl virtutis aſſ. qz ſepe in die oporteret felicem fieri miſerum. Deinde arguit q non requirat delectatio. qz illud non requirit ad felicitatez qō abſcidentes minus peccabimus ⁊ magis poſſumus acquirē virtutes. delectatio aūt eſt hmōi. vt dicit in fine ſcōi huius. ¶ Scōo delectatio nō ſtat cū tribulatione ⁊ ꝓturbatione. ſed cuz felicitate ſtat tribulatio ⁊ ꝓturbatio. dicente Ariſ. q mala accidentia. magna tribulāt beatū ⁊ ꝓturbāt cū tñ nullus beatorum fiat miſer. deinde q non requirit bonoꝝ exteriorū abundantia arguitur qz nichil ad felicitatē requiſitū debet occaſionē mali pſtare: abūdantie aūt bonorū exteriorum pſtant qñq; mali occaſionem. qz multi pierē propter diuitias ſmo huius. ⁊ ſeptimo politice dicitur oſſe qō vtile eſt eius exceſſum aut nocē neceſſariū aut nichil eſſe ꝓficuum hñtibus. Etiam amici dant occaſionē iniuſticie. Vñ amor ⁊ odium puertunt iudiciū. vñ Ari. primo celi. oportz diſquiſitores non inimicos eſſe iudicaturos verum ſufficienter. ⁊ ꝯmentator ibidē dicit q maxima cauſa diuerſitatis eſt amor ⁊ odium. ¶ Iteē nobilitas parentū ꝓbet occaſionem fugbie. prolis aūt fecunditas occaſionem auaritie. iō ⁊c de inde Qō non requirit bona diſpoſitio corpis qz ꝓbet occaſionē delinquendi. verbi gratia vt ſanitas perfecta. vñ dicit Euſtratius q ſancti viri corpora ſua afflictionibus cruciant ne poſſint ꝑ iudicium rationis rebellare. Similit Seneca epla ad lucillium tu me inquis dicit durius eſſe tractandū corpus. ne alia male pareat. Similit fortitudo. dicente Ari. q multi pierē propt fortitudinē. iō ⁊c. Similit pulchritudo prebet occaſionem vacandi curioſitati. ⁊ impudico amori. vt ſepe vocult exꝑientia ergo. ⁊c. Albertus etiaz arguit q Plato turpis figuze fuit ſcilicet latiſſimā faciem hñs. propter quod etiam Platonotus eſt. Similiter Tullius propter torturam et faciei acumen figuram Ciceris habebat propt quod ⁊ dictus eſt Cicero. qui tamen virtuoſi reputati ſunt ⁊ felices. Oppoſitum dicit Ari. dicit enim ſ̄tum ad virtutis vſum non parum differre in poſſeſſione vel vſu optimum exiſtere ⁊ in habitu vel operatione dicit etiaz q non optimi et fortiſſimi coronantur. ſed agonizantes. dicit autem ſ̄tum ad delectationem. non ſolum ad felicitatem requiri delectationem. ſed quod habeat voluptatem in ſeipſa. et q eſt delectabiliſſima. De aliis autem dixit q videtur felicitas eorum que exterius bonorū indigens. impoſſibile enim vel non facile bona opari impotētē tribuere exiſtentē multa quidē opata ſunt ꝓ organa ꝓ amicos. ⁊ ꝓ diuitias. ⁊ ꝓ ciuilē potentiā. quibuſdam aūt denudati coinquināt delirudinem non oīno enim felix qui ſpē tūr piſſimus eſt vel ignobilis vel ſolitarius vel ſine prole. Huius q̄ſtionis ſolutio ꝑma facie videt poſſe ex p̄cedentibus queſtionibus apparere. vbi querebatur de p ſe ſufficientia felicitatis. in quo ipa pſiſtat. ſ tamē nūc eius ſolutionem repetendo de articulabitur per quem modum ea omnia de quibus nunc queſtum eſt ipſi conferant felicitati. Dictum autem eſt prius q ſi felicitas capiatur ꝓ ſtatu oīm bonorum aggregatione perfecto q hec oīa ad eaz requirunt. ſicut partes integrantes ipſā. orſiter tamē quia totalitas ⁊ vnitas felicitatis ſic ſumpte eſt totalitas ⁊ vnitas ordinis partium ad inuicem ⁊ adinuū aliquid ꝑmū. gra cuius omnia alia ſunt ſicut eſt de vnitate exercitus. Eſt igit in tali felicitate aliquid per modum ducis in exercitu ⁊ aliquid ei ꝓportiōū ſicut ſunt milites ad ducem ⁊ aliquid remotius. ſicut ſerui ad ducem equi currus ⁊ alia organa requiſita ad exercitus ꝯplementum: prout inferius poterit apparere. Si vero capiatur felicitas ꝓ illo ſimplici bono humano quod eſt optimum omniū aliorꝝ ad quod omnia alia ordinari et reduci debent verbi gratia ponamus q illa ſic facta vel contemplatio. tunc ſi queratur: quo modo ad hanc felicitatem ſe habeat virtutis vſus: hoc eſt operatio ſecūdū virtutem: diſtingnendū erit de virtutibus. quoniam alie ſunt morales, et alie intellectuales: Intellectuales: vt ſapientia, ſcientia, intellectus, prudentia, ⁊ ars, ⁊ dicemus tūc q opus nobiliſſimum ⁊ finale ſapientie ad ipſam ſpectat felicitatem tanq̄ eius ꝓpria et formalis eſſentia. quoniam felicitas in opere ſapientie conſiſtit. ſicut videbitur in decimo.

In oppoſitū

Ordo eoꝝ q̄ rcq̄runt ad felicitatē ſm ꝑtā collectie

Quō opa alia ꝓ virtutū ſe hñt ad felicitatē ſm ꝑtā ſimplici actu

¶ Opus aūt ſcientie deſeruit operationi ſapientie. quia ſapientia eſt circa cauſas altiſſimas ſcilz vltimate circa ipſum deum. Ad huiuſmodi aūt cauſarum primarum cognitionem accedē non poſſumus ꝓpter ipſas eſſe a ſenſu remotiſſimas niſi per cognitionem ſuorum effectuum nobis notiorum circa quos ſcientia verſatur. ¶ Item opus intellectus oꝑi ſcientie ⁊ ſapientie deſeruit. quoniam cognitio ꝓncipiorum ad noticiam cōcluſionum habendā ordinari videtur. vel etiam opus intellectus ad opus ſapientie ſpectat cum ſapientia ſit finis intellectus

et ſcientie. deinde prudentia ⁊ opus eius immediate ſequuntur poſt tres prędictas virtutes intellectuales: ⁊ earum opationes ad eas immediate ordinantur. Dico autem q immediate ordinantur ꝓcipiendo ⁊ ordinando ſapiētie gratia circa ea que ad earum acquiſitionem ⁊ operis eorum. exercitium liberum requiruntur. Dico etiam q immediate ſequuntur. quia prudentia precedit virtutes morales tanq̄ reſpectu earum architectonica. diſcernens ordinans ⁊ prēcipiens que. ⁊ quomodo ſm vnāquāq; virtutem operemur ſicut poſtea declarabitur. Poſt prudentiam ſequuntur virtutes morales q̄ vt ſunt ad ipſum virtuoſum reſcindunt ipſum ab impetibus paſſionum irrationabilibus impedientibus eum ab acquiſitione ſcientie ⁊ ab eius operis exercitio. Unde ſeptimo phyſicorum dicitur q in quiete ⁊ reſidentia fit anima ſapiens et prudens. propter quod infantes nec poſſunt addiscere nec iudicare: ſimiliter in ſenibus multa perturbatio circa ipſos. ſtat aūt ⁊ pauſat perturbatio. aliquando q̄dem a natura. aliquādo quidā ab aliis. i. a virtutibus moralibus: ⁊ maxime a caſtitate. ſicut dicit commentator. ſic igitur virtutes morales ſunt felicitati neceſſarie tanq̄ remotiue prohibentium: et tanq̄ diſponentes ad ſapiētie trāſquillū et delectabilēvſum cū hoc etiā q maxime decorant animam felicis et ipſam felicitatē. Scōm aūt q vſus moraliuz virtutū eſt ad alios. ſic maxime deficiunt virtutes ad ſecundariā felicitatis intētionē que eſt in largiendo ⁊ diſtribuēdo aliis ſuam bonitatē. āt conſulendo monendo vel p̄dicando. aut neceſſaria ad vitam vl ad bonā vitam ⁊ decentem largiendo. aut populū regendo ſcz fouēdo bonos ⁊ corrigendo malos: ⁊ tyrannoꝝ impetibus reſiſtendo. pacē inter ciues ⁊ concordiā procurādo aut aliter qualitercūq; ſm q ipſi felicitati ē poſſibile. ⁊ ſm q exigit conditio aliorum: ⁊ in hoc etiam conſiſtit maximū felicitatis decoramentuz exterius in oculis aliorꝝ. necnon etiaz virtutes. et ſic ordinant ad ipſā felicitatē non ſolū ipſi ſed alii ⁊ etiā aliis acquirendam ſic notuz eſt. Poſt virtutes morales ſequunt bona corporis q̄ ſunt conuenientes diſpoſitiones ad bona aie. quoniā bñ corpore diſpoſitio ſi bñ corpore vtaē, bñ diſpoſitus eſt ad anime vtutes. ⁊ opationes. ſi anime ſequunt corpora ſic in de phyſionomia dictū eſt. Et nō eſt dubiū q ſanitas ſaltē talis cum qua ſtat liber vſus rōnis eſt diſpoſitio neceſſaria ad acquiſitionē ſapientie. ⁊ eius opationis exercitium in qua felicitas conſiſtit. fortitudo aut et pulchritudo felicem decorant valde et eaz reddunt aliis gratiozem. ⁊ ob hoc etiā multum valent ad ipſius felicitatis ſecundariā intentionē. qñ cū hō habuerit gr̄am hominū: tūc melius et amicabilius aliis ſibi obedient. ⁊ magis ſuis documentis ⁊ preceptis ⁊ admonitionibus acquiescent. ⁊ ſic in aliis ſue bonitatis largitio potiorē habebit effectuz. ⁊ ad hanc debitam corporis diſpoſitionē ſuandam vl amiſſam recupandaz ſm qō poſſibile eſt: ordinatur medicina ⁊ multe artes ſubminiſtrantes medicine. Deinde ſequūtur exteriora bona. quorum aliqua ſunt ad vitam ſuandam neceſſaria ſicut cibus ⁊ potus: et veſtitus; ⁊ per ꝑs hec ſunt organa felicitatis

bōa corp? diſponant ad felicitatem.

ꝙ ſpe. d. felicitatis ſcōa riā ītētionez dicūt alij felicitatē actiaz

ꝙ bōa fortiē ſint nēcā.

acquiſitioni neceſſaria. cū idem ſit bñ viuē et qō eſt eſſe felicē. ⁊ non viuentē impoſſibile ſit viuere bñ ¶ Iteꝝ p̄dicta haberi non poſſunt cū tali vacationē q̄ ad ſapientiam adipiſcendaz requirit ſine aliquibus diuitijs licet natura paucis ꝓēta ſit ideo tales diuitie ſūt etiā organa felicitati adipiſcende neceſſaria. ꝓpter qō dictum eſt. Indigenti melius eſt ditari q̄ philoſophari. abundātes aūt diuitie, proles fecunda, et bona parentum, ingenuitas, honores et copia amicoruz felicitatem ipſam decorant exterius ⁊ cū hoc ſunt organa ad perfecte conſeruandum ea que pertinent ad felicitatis ſecundariam intentionem multa namq; (ſicut dicit Ari.) operata ſunt per organa, per amicos, per diuitias, ⁊ per ciuilem potentiam. iſta tamen non ſunt de neceſſitate felicitatis quo ad eius eſſentiam ⁊ intentionem primariam ꝓut vnuſquiſq; ſatis videre poteſt. Adhuc autem videmus homines vel ad vitam, vel ad decorem vite, vel ad populum pebite regendum vel ad ea que his neceſſaria ſunt et vtilia ꝓcuranda multis indigere que natura nobis non miniſtrat: ſed humane induſtrie ſubduntur. ideo ſecunduz q talia ꝓpinquius vel remotius ordinantur ad ipſam felicitatem vel ad aliqua felicitati deſeruientia, dicendum eſt q ita tandē omnes artes mechanice predictoꝝ operatiue ⁊ factiue felicitati ſubſeruiunt. vnde videtur q inter ceteras remotiſſime ſe habeant ad ipſam felicitatem quia non ſunt ad ipſos artifices fieri felices formaliter: ſed vt aliis miniſtrant ea que ſunt neceſſaria vel conuenientia ad ipſos fieri felices. ¶ Notandum eſt tamen q nec tales debent miſeri dici niſi ſint vitijs irretiti ⁊ in malis operationibus aſſueti. ſed ſi debite faciant ea ad que deputati ſunt ſecundum ſuas artes: dicendi ſunt felices. nonformaliter neq; ſimpliciter: ſed ſecundum quandam analogiam ⁊ attributionem ad vere felices. ſicut cibum dicimus ſanum, ⁊ vrinam ſanam ſecundum analogiam ad ſanitatem animalis. Sed de delectatione quia magis de ea in ſequentibus determinabitur. ſufficiat ad preſens quod dicit Ari. in littera ſcilz q felicitas non indiget delectatione tanq̄ exteriori adiutorio. ſed ipſa eſt ſecundum ſeipſam delectabiliſſima. ¶ Notandum eſt q Seneca non videtur conſentire felicitatem bonis exterioribus oīnari neq; bonis corporis. Unde ad Lucillium in epiſtola claranum. Errare michi viſus eſt qui dixit. Gratioz eſt pulchro ventens in corpore virtus. non enim vllo honeſtamento eget ipſa Et exemplum accipiens de claranno dixit q natura ſub eius deformi corpore animum collocauit perfectiſſimum. volens hoc ipſum nobis oſtendere poſſe ingenium fortiſſimum ac beatiſſimum ſub qualibet cute latere ⁊ ſubdit non deformitate corporis fedari animum: ſed pulchritudine animi corpus oīnari. imo etiam videtur velle Seneca q expedientioz ad felicitatem ſit aduerſa fortuna q̄ proſpera. cuius ratio eſſe videtur: quoniam vel felicitas in virtute conſiſtit. vel ſaltem virtus ſe hz ad felicitatē prime. ꝓpter quod illō magis felicitati expedire vl p qō vī magis incitaē, magis exit, ⁊ magis roboraē. Sed vtus magis i aduerſitatibz q̄ in ꝓſperitatibz icitaē,

Q artes mechanice ſm otiſ ſic ſe hñt ad felicitatē

Q ſoli vicioſi ſint miſeri.

bōa exteriora nō oīnāt felicitatē ſm ſenecam.

aius fortiſſimā a beatiſſimā ſub q̄liz tute latere poteſt

experitur/ꝛ roboꝛatur ꝙ.ꝛc minoꝛē aūt Seneca declarat epistola multum tibi sic dicēs vires expertus es tuas que nunꝯ certam dare fiduciaꝫ sui possunt: nisi cum multe difficultates hinc et illinc apparuerint. aliquando vero et propius accesserint sic verus ille aīmus ꝛ in alienum nō venturus arbitrium probatur. Et subdit ad declarationem predictorum Non vt athleta magnos spūs ad certamen afferre potest qui nunq̄ fugillatus est. ille qui sanguinem suum vidit. cuius dentes crepuere sub pugno. ille qui supplantatus aduersarium toto tulit corpore: nec proiecit animum piectus. que quotiens cecidit contumacioꝛ resurrexit: cū magna spe descendit ad pugnā. multū enim adiscit illi vꝛus lacessitꝰ. vñ in epla subinde. dicit vꝛutem eni intelligo animosam ꝛ excelsā quā incitat dequid infestat Eandē etiā sniam videt Seneca pulchre declarare libro suo de diuina prouidentia: vbi diffuse tractat istaz q̄stionem videlz cū omnia diuina prouidentia regant. q̄re tot mala viris bonis accidunt: ꝛ videꝫ si vis totū librū. Et vlterius loq̄ns ibidē de puidentia ꝛ sollicitudine diuina dicit: ipsis inq̄ deus consulit quos esse ꝛ honestissimos cupit: quotiens illis materiā p̄bet aliquid aīmo se fortiq̄ faciendi. ad quā rē opus est aliq̄ reruꝫ difficultate. hos itaq̄ deus primo probat quos amat. ꝛ inducit. recognoscit ꝛ exercet: eos autez quibus indulgere videtur ꝛ quibus parcē molles venturis malis seruat. hec Seneca. ¶ Ex his ergo arguitur sic illud est magis expediens ad felicitatem quo induramur et exercemur ad opera virtutum exercenda q̄ illud quo molles venturis malis seruamur sed aduersitatibus induramur/ ꝛ prosperitatibus molles venturis malis seruamur ergo ꝛ cetera. Immo etiam videtur q̄ ex principijs Aristotelis ad eandem conclusionem debemus arguere sic. cum felicitas non inuenatur sine virtutibus mozalibus videtur q̄ illud expediat ꝛ eius oppositum impediat ad felicitatem acquirendam sine quovirtutes mozales acquiꝛi non possunt. sed sine aduersitatibus acquiri non possunt. probatio pono q̄ omnia veniant tibi ad nutum: tunc tibi nichil graue vel terribile occurret. non ergo actuz fortitudinis exercebis: nec igitur tibi fortitudinem acquires. sed non generatur virtus nisi ex multiplicatis operationibus. Si autem fortitudinem non habueris: nullam virtutez aliam habere poteris quoniam connexe sunt sicut dicetur in sexto: ergo. et cetera. Iterum videtur q̄ felicitas magis exterius decozetur in aduersa fortuna q̄ in prospera. tali ratione. Supponatur q̄ virtutum opera sunt meliora penitus et magis ad felicitatem pertinentia q̄ diuitie vel honozes: propter quod vir bonus ea p̄fert omnibus. vnde Seneca ad lucilium in epla Inimicitias dicit vir bonus qō honeste se facturū putauerit faciet etiam sine pecunia. si laboꝛiosum erit faciet. Si etiam damnosum faciet. etiam si periculosū erit Rursus qō turpe erit non faciet etiā. si pecuniā afferet. etiā si voluptatē etiam si potentiā. ab honesto nꝛa re deterrebit ad turpia nꝛa spe fuitabit. Ex q̄ suppositione manifestū est q̄ per exteriozē euidētiā virtuosoꝝ operum felicitas magis decozatur etiam exterius q̄ per confluentiam diuitiarum ꝛ honoꝛum/ sed exterius fiunt euidentioꝛa opera virtutum in aduersitatibus q̄ in prosperitatibus. quod Seneca declarat in libro suo de diuina prouidentia. dicens gubernatozem in tempestate maris in acie militem intelligas. vnde possum scire q̄tum aduersus paupertatem tibi animi sit si diuitijs affluis: vnde possum scire q̄tum aduersus ignominiam ꝛ infamiā odijq̄ populare constātie habeas si inter plausus senescas propt quod bene dicit Ari. primo huius q̄ in olympiadibus non optimi cozonantur et foꝛtissimi sed agontizantes: vnde concludendo videtur vezum esse quod in predicto libro Seneca dicit auctoꝛitate democriti nichil michi videtur infelicius eo cui nichil vnq̄ euenit aduersi. non licuit enim illi seipsum experiri. ergo. ꝛc. Hec autez opinio Senece videt satis catholice fidei sonare. quoniaz in hoc dei confessoꝛes ꝛ martyres quo ad p positum spectat. hanc habere conuenientiam videntur. q̄ hic in via felicem vitam duxerunt propter quam in patria beatitudinem meruerunt sed hec videtur eozum differentia q̄ illam felicem vitam perfecerunt confessoꝛes quidez in prosperis. ꝛ martyres in aduersis. Siergo ecclesia propter eozum felicem vitam in vita vel inde secutam beatitudinem in patria deferat eis reuerentiam eozum felicioꝛem vitam affirmare videtur quibus defert ampliozem reuerentiaz hoc autem est martyribus. igitur. ꝛc. Ergo hic asserere possum q̄ hec istoꝛum doctoꝛum excellentissimoꝛum necnō ꝛ pdecessoꝛū ꝛ successoꝛ suoꝛum controuersia perpetuā difficultatē me ꝛ maioꝛes me superexcedentem ostendit. propter quod in ea valde superficialiter pertransibo. Dicam ergo cum concessum fuerit q̄ in dei contemplatione perfecta que non est sine dei cognitione et eius dilectione consistat vera felicitas. tñ dubiū relinquit an p̄incipaliter p̄sistat in dei cognitione vel in eius dilectione hoc est an consistat in actu intellectus aut in actu voluntatis: de quo p̄cruta bit in decimo. quocūq̄ aūt mō dicaꝫ/ oportet q̄ illa dei cognitio que ad felicitatem requirit sit talis q̄ ea firmissime abiq̄ omni formidine iudicemus tanta esse dei bonitatē ꝛ excellentiam q̄ nulla sit ei cōparabilis in quocūq̄. imo q̄ offie deo placens p̄ferēdū sit diuitijs ꝛ honoꝛibus ꝛ aliis quibuscūq̄ in vsum nꝛm venientibus: imo nobis ipsis ꝛ per ꝓns melius esset moꝛtem crudelissime pati q̄ aliquid cōmittere deo odiosū. ¶ Itē eliaz oportet q̄ illa dei dilectio que ad felicitatē requirit sit talis q̄ ob eius summā bonitatez nos abiq̄ tergiuersatione quacūq̄ per nꝛas electiones p̄feramus oē deo placēs diuitijs/ honoꝛibus/ ꝛ aliis quibuscunq̄ imo nobis ipsis. Iste aūt actus voluntatis ad pdictū actū intellectꝰ necessario ꝛsequit vt puto: vel saltem cum eo stare non p̄t voluntatis actus cōtrarius. si ei voluntas aliqñ p̄t in virtūq̄ contrariozuꝫ libere. id est ex eo q̄ vnuꝫ alteri nō sine quacūq̄ formidine p̄fertur. de hoc aūt magis dicetur infra: impossibile aūt est in tali actu voluntatis simul existē ꝛ peccare. Sed iterū q̄uis ista concessa fuerint tñ adhuc magnuꝫ restat dubiū in sequentibus tractanduꝫ vtrū loquēdo sm pdos pdictus actus intellectus requirat necessario habitum intellectuale per doctrinaz philosophicā acq̄sitū. quem sapiam vocamus. vbi in diuinoꝝ attributoꝝ multitudine sit demōstrata nobis diuine bonitatis imensitas et excellētia/ ꝛ vtrū absq̄ tali habitu possit elici talis actꝰ vel pura fides: vel alias: Si dicatur p̄mo mō: tunc manifestū ē q̄ sapia pbica requirit ad felicitatem et p ꝓns oia q̄ ad sapiam requirūt ad quam acquirēdaz requiritur aliqualis cōpetens sanitas/ ꝛ diuitie aliquales. nō eni aliter esset possibile vacare studio/ ꝛ lōgo tēpoze. et pfecte. qō tñ requirit ad talē sapiam acquirēdā verū ē tñ q̄ ea acq̄sita possium in pdictū ipius actū transire sine diuitijs ꝛ egritudines ꝛ passiones hñtes. et in carceribus ligati. et detenti. et in martyrijs vsq̄ ad moꝛtez afflicti q̄diu nobis posset manere vsus rationis Si aūt predictus actꝰ elici posset absq̄ tali habitu pbico tunc non necessario talis sapentia pbica requireret ad felicitatē. sed tñ esset ad eā puttilis qñ esset valde difficile q̄ predictū iudicium intellectꝰ esset firmū nisi prius essem⁹ de diuine bonitatis immensa excellentia informati. ¶ Itē dubiū est de supradicto actu volūtatis an inter vꝛtutibus mozalibus elici possit an non Si aūt dicatur q̄ non tūc ad felicitatē nc̄tie sūt vꝛtutes mozales. et per ꝓns omnia que ad eas requiruntur Si aūt dicaꝫ q̄ sic: tūc ad eā nō erūt necessarie sed peruriles valde qñ si quis habeat appetitū immoderatum ad diuitias/ vel ad honozes aut ad delectationes inclinatū: valde difficile esset specialiter obiecto passionatiuo p̄ste q̄ omne honestum efficaci voluntati p̄ferret et diuitijs ꝛ honoribus/ ac etiā p̄prie vite. si ergo p̄dicto mō cōcederet q̄ hō posset in actū beatificuꝫ transire sine pbica sapientia et sine virtutibus mozalibꝰ tūc optz et hoc exponere quod dicit· Ari. scz q̄ felicitas est opatio sm vꝛtutē opz enim dicere q̄ ipsa est operatio quedā sm vꝛtutē. vel talis q̄lis esset si esset ḟz vꝛtutē. Hec igf sub opinionum diuersarū ordia dicta sint de virtutibꝰ quō ad felicitatē requirantur. De bonozum aūt coꝛporis ꝛ exteriozū abundantia/ similiter de calamitatibꝰ iniurijs et oppressionibꝰ dici p̄t q̄ hec oia quo dāmodo faciūt ad exteriozes decoꝛ ē felicitatis i q̄tum circa ea exercentur opa vꝛtutū mozalium inq̄bus ver⁹ felicitatis oznat⁹ consistit. Illud ei est verus exterior felicitatis oznatus in quo refulget exterius bonitas et excellentia felicitatis hoc aūt est in virtuosis opationibꝰ et non i amicoꝝ carnalium copia/ nec in pecuniarū abundantia/ nisi solum īq̄tū vꝛtutes circa talia opantur. aut ēt circa aduersa. sicut eni vꝛtute mala fortuna vincitur. sic oznatur bona. Que aūt fortuna sit eligibilioꝛ ipsi felici puto q̄ bona. sicut dicit. Ari. quod etiam Seneca cōfitetur: q̄uis eni felicitas in aduersitatibus sicut in ꝓsperitatibus ꝏ coꝛē sue claritatis ostendat. concedit Seneca q̄ nō erūt aduersitates eligibiles. Nā i epla a cōibus/ cū discipulus su⁹ sibi mouisset q̄stionem an oē bonū sit optabile. et arguisset q̄ nō q⁹ fortiter coꝛqueri/ patienter egrotare sūt quedā bona: cū sint opa virtutis. nullū tñ videm⁹ q̄ nō vellet eē sanus. Ad hoc ipe respondet dicens distingue mi. lucilli ista. ꝛ intelliges esse i his aliqd optāb/ coꝛmēta abesse a me velim. seo si sustinenda fuerint vt me in illis fortiter honeste gꝛiosecꝫ gerā opta ho. nō sū tā demēs vt egrotare cupiā. sed si egrotādū fuerit vt nihil intemperate nihil effeminate faciaz optabo ita nō icōmoda optabilia sunt sed virtus. ¶ Itē epistola claranū Ipse dicit et hoc rideo plurimū interesse iter gaudiū ꝛ doloꝛē si queraē electo/ alterū petā/ alterū vitabo: illud sm naturā ē/ hoc ꝛ. ¶ Item in libro suo devita beata dicit: si pōnet te sapiens etiam si fuerit mīme statuꝛe: et sese tñ ꝓcerū vellet. imalā valitudinem tolerabit. bonum optabit. totum fortune regimē despiciā: sed ex illo si vabitur electio meliora sumā hec Seneca: ¶ Ad rationes q̄ i oppositū rīdendū ē primo ad illas q̄ ex dictis Senece fiūt. De hoc igitur q̄ Seneca reꝓbat illū Xsiculum gratioꝛ est pulchꝛo veniēs i coꝛpe Xtus dicendū est q̄ virtus hz duplicē opationē: vnam scz interiozem que ē vere finis vꝛtutis. et illa opatio vna cum virtute est que ꝓficit hoīez et reddit hoīem vere bonū. Alia vero hz operatiōem exteriozē sm quam vꝛtus suā bonitatē largitur alijs Ault igit Seneca q̄ Xtus sm seipsam vel quo ad eius operationez itrīsecā nō reddit melioꝛ vt gratioꝛ ꝓpter quecūq̄ bona coꝛporis exteriora nō negat tñ: dn ipsa sit gratioꝛ et melioꝛ quo ad opationē extrīsecā. negat etiā Seneca q̄ propt exteriora vel coꝛporis bona virtus sit melioꝛ ipsi virtuoso. sed nō negat dn ipsa sit melioꝛ aliis ad quos ipsa tendit. ꝛ id (vt puto) diceret. Ari. Ꝏ ne eē q̄ rex francoꝝ ꝛ vnus pauper hō habeant i se vꝛtutē foꝛtitudinis aut liberalitatis sm quas ipsi semp habeāt volūtatē bonā et pfectaz opādi. foꝛtiter et liberaliter quecūq̄ oportuerit: vult Seneca q̄ iste vꝛtutes et eaꝝ opatiōes non reddūt regē in se melioꝛē q̄ pauperem. hz reddūt regē toti patrie melioꝛē q̄ pauperem. Tunc ad illā rōnem in q̄ dicit. Illud expedientius ē ad felicitatē p q̄ virtus incitatur/ expiꝛtur/ ꝛ magis roboꝛat. p̄t dici q̄ post tparū virtutū ꝛ felicitatis adeptionē nullo indigem⁹ incitamento nulla experiēcia nullo roboramēto. nā ꝛ si materia nō occurrat nobis exterioꝛ circa quā exercenda sint exteriora opa virtutū: tñ oi die imo qōcūq̄ nostre fragilitas nature permiserit interiores exercemus operationes virtutuꝫ in ipsa dei ꝓvius exposita contemplatione. in qua nos voluntate perfecta omne deo placens. i. omne quod recte rōni cōsonat operamur. que sicut dicit Seneca est in nobis tanq̄ diuinus ispūs immersus prae ferendus omnibus et vniuersis diuitijs/ honoribus/ et amicis imo nobis ipsis. hac igitur cogitatione si fuerit perfecte firmitatis omnes virtutes incitantur atq̄ roboꝛantur. immo per tales actus interiores possent in nobis omnes generari virtutes vt puto: etiā si deficiēte obiecto vel alias impediti non possemus exterius operari. sed hoc esset magis difficile de quo postea magis dicetur. propter quod concedendum est valde valere ad generationem virtutū exteriuꝫ exercitium. sed tñ dici potest q̄ sicut in aduersitatibus exꝑiri posset foꝛtudo: ita in prosperitatibus temperantia/ iusticia/ magnanimitas/ liberalitas ꝛc. Iterum certū videtur mihi q̄ homo diues cui latissima est fortuna valde bene potest exꝑiri actum foꝛtitudinis si vult. verbi gratia vadas ad palatium regis et inuenies ibi multos iniuste oppressos per tyrannos princi-

Ꝏ aduersa foꝛtuna plꝰ educat ad felicitatē Ꝏ pspa sm seneca

Ꝏ cognitiō dei requisita ad felicitatē ꝛ ex ḟs actus voluntatis.

Relict dubiū an actꝰ foꝛtunabōa ē felicitatis reqrit vꝛtutes

Resolvit auctoꝛ q̄ foꝛtuna bōa ē felici eligibilioꝛ Ꝏ aduersa

Ꝏ diues faci le experiri possit aduersa foꝛtuna

Diuisio ad rōnes q̄uidē p bona foꝛtunā aduersā plꝰ cōducē felici

Duplex opatio vꝛtutis exteriozis oznātbōa externa.

pes et prelatos. Des ergo eis cōsilium et fauorem expensis propriis: cōstat q̄ si tu scis odium illorum principū et prelatorū incurres: imo periculum amissionis olim bonorū exteriorū: imo et mortis, quā mortē fortiter propter bonū virtutis elegeris. ipse maximū fortitudinis actum experieris. videtur ergo mihi q̄ exteriores actus singularum virtutū exercere magis sit in libera ꝑtē fortūatoꝝ q̄ in fortunatoꝝ vñ ego cōcedo vocē illā democriti prius allegatam: nichil enim mihi inquit videtur infelicius eo cui nunq̄ nichil vlq̄ euenit aduersi. concedo quidem non tñ propter illam causam quam subiūxit dicens: non licuit enim illi se experiri. sed propter hoc q̄ non voluit se experiri si enim de bonis suis voluisset indigentibus large subuenire in necessitate et oppressos voluisset iuuare, ꝑpriis laboribus et expensis, et contra potentes domios etiā ꝯ ꝑprios amicos: puto vidisset fi sēp ira sibi arrisisse fortunā q̄ sepe rancores et inimicitias et fastidiosas iurgias offosse ꝓminates sibi q̄sq̄ mortis periculū q̄sq̄ scandalum, q̄sq̄ diuitiarū ruinā. in quibus se potuisset experiri si voluisset. sic ergo de rationibus illis expeditum sit. ¶ Ad ꝓncipales rationes. Ad primam ꝑtem fuit in decima questione. ¶ Ad aliam dicendum est q̄ delectationes sensuales immoderate abiectē fūt sed nō ille que consequuntur operavirtutum moralium vel intellectualium que sunt maiores. puriores et meliores. et tales habz annexas sibi felicitas ¶ Ad aliam dicendum est q̄ felix in opere virtutis delectatur. licet bene tristetur de infortunijs amicorum vel vicinorum hec enī stant simul. vel etiam forte gaudet fm partem superiorem. et tristatur secundum sensum ¶ Ad alias simul dicendum est q̄ homo bonus dī vitur omnibus bonis tam corporis q̄ exteriorib⁹ ideo nullam habet et occasionem mali sed sibi deseruiunt organice ad opationes virtutuz. ꝯ hec oīa essēt mala male vtentibus. et eis parent occasionem ac ptātē petius faciendi qm̄ seuissimꝰ est in iustitia hīs arma primo politice. nec felices bene vtentes diuitijs et fortitudine fūt illi q̄ periere ꝓpter diuitias vel fortitudinē: nec felices pecunias querūt ad excessū. Sed asīs excedāt distribuūt eas liberaliter fm q̄ oz. De turpitudine aūt Platonis. et Tullij ꝑz ex dictis supra q̄d sit dicendū. et sic est finis questionis

Ad rōes principales questionis

SEptimo decimo q̄rit. Utrū felicitas possit aduenire ꝯ fortunā vel ex cāz diuinā/vel hūanā. ¶ Circa q̄ ꝯz fortunā .quia aduenit extra semp et freqn ter vt notū ē. ꝯ hmōi est fortuna et que a fortuna esse scimus vt dicimus scdo physicoz. Oppositum dicit. Ari. primo huius. Maximū aūt et optimū cuiusmodi est felicitas concedere fortune valde pernitiosum erit. Qō a causa diuina, arguit quia dans formam dat oīa consequētia formam cōmentator vi. physicorū. deus aūt dat animā humanaz: cū nō sit educta de potētia materie sed creata. felicitas sequitur eā sicut eius ꝓpria perfectio. igitur ꝛc. ¶ Itē felicitas diuinū q̄d ē et bonū primo huius. diuinū aūt nō dici videtur nisi a deo igitur ꝛc. Oppositū aī qz oīno ipermutabilis non videtur effectū esse nisi perpetuus. vt patet vi. physicorum. deus autem omnino est imutabilis. et felicitas nō est perpetua. igit ꝛc. Arguitur etiam q̄ a causa humana: quia felicitas est operatio fm virtutem primo huius. virtutes aut insunt hoibus per humanā causaz scz per assuefactiones vel exercitiū vel disciplinā. sicut post videbitur. igit. Oppositū aī quia tunc hō cū aī non esset felix, faceret se felicē. et ita iperfectū faceret se perfectū q̄ videtur inconueniens. qz opz agens esse tale quale passum est in potētia. et actus ē pfectio potētia nono metaphysice ꝯ ꝛc. Etiam tale fm idez et respectum eiusde esset agēs et recipiēs: et ita i actu et potentia. quod reputat impossibile. et ꝓbatur, ꝙa felicitas inest homini fm virtutē perfectissimā ipsi⁹. vt videtur dicere. Ari. primo huius. et non est dicendū q̄ agat eam fm virtutem minus nobilē. cū agere sit nobili⁹ q̄ pati. Dicēdū est primo fm Ari. q̄ attribuere felicitatē ipsi fortune ē valde ꝓniciosū: primo qz felicitas ē maximū hūanoz bonoꝝ et optiz tria aūt attribuē fortūe est valde ꝓnicioſū. primo qz si maximū optiz bonorū eēt a fortuna tūc optiviri et prudētissimi essēt optīe fortunati. cui⁹ ꝓriū septimum videmus. Etiā fortuna ira tribuit homī maluz sicut bonū. melⁱ⁹ igit est dicere ipam felicitatem esse a deo vel a natura vel a virtute vel ab aliq̄ talium causarū. puenire q̄ veteriate sūt ad bonuz et ad optimum semp fm q̄ est possibile, ꝙ a fortuna. Scdo qz ex diminutiōe felicitatis apparuit felicitatē esse opationez hoīs fm virtutez precīā. tale aūt nō euenit a fortūa. Tertio qz si felicitas esset a fortuna: sequeret q̄ pertiret ois ars et industria politica. qō ē absurdū et pnitiosū dicere. cōsequētia aūt ꝑz sic. dictū quidē est in proemio optimum humanorum bonorū qō est ipsa felicitas eē finē politice et idcirco ad eam opz oīa politice negocia ordinari quod etiā defacto manifestū ē. quoniaz politica plurimū habz studiū facīdi ciues bonos et bonoꝝ ac optioꝝ opatores. et ꝓpīs felices que aūt fortuna sūtnō opz q̄ncūq̄ sapientem vel prudētē studere ordinare: neq̄ artificem quēcunq̄ qz fortuna est extra rōnē scdo physicorum Et hoc declarabit magis specialiter: qz omniū cārū ciuilū genera (sicut dicit Ari. primo rhetorice) tria sūt: scz deliberatiuū disceptatiuū et exclamatiuū. que alij vocant consiliatiuuz iudiciale et demōstratiuū. mō cōstat q̄ si hūanū bonū ad qō ordinari debent omnes hūane opationes sit a fortuna pibit consiliatiuū siue deliberatiuū quia de his que a fortuna fieri cōtingit nihil oportet precōsiliari. ꝯ de his solū quecunq̄ nata sunt reduci in nos et quoꝝ ꝓncipiū generatiōis est in nobis primo rhetorice. et idem dicitur tertio ethicorū. Scdo piret disceptatiuū seu iudiciale qm̄ hoc genus ptātis est circa preterita ꝓpter punitionem aūt remunerationē. nullus enī punit vel premiat iudicialiter de his que a fortuna euenīūtur. sed ō his que sūt in ptāte nostra tertio ethicorum. Tertio piret exclamatiuum siue demōstratiuū qm̄ huiusmodi gen⁹ est de pertinētibus ad laudē vel vituperiū de his que bene vel male fiūt. laus autez non est de bonis fortune dicente seneca: quid enim est stultius q̄ in homine aliena laudare scilicet bona fortune: ea enim ad alium transferri possunt. habes famam formosam: domum pulchram: mulieres la-

Basilo ad q̄ stionem.

Probat q̄ felicitas non ist a fortūa

Tria ca⁹ ciuilū gña ex q̄b⁹ ꝓbat q̄ felicitas nō est a fortūa

sciuam et optime figuratam. nichil horum tui est Et boetius dicit: Si dives es: lauda fortunam. si nobilis: lauda parentes. si sapiēs: lauda te ipsum. Patet igitur. quantum sit absurdum felicitatem attribuere fortune: cum hoc q̄ fortuna variabilissima est. quod non competit felicitati sicut dictum ꝓximo huius. nostra tertio ethicorum. ¶ Secundo dicendum est q̄ felicitas prouenit hominibus ab humana causa quod patz ex eius diffinitione. Est enim hois opatio icōm virtutem ipius perfectissimā. ꝓpter quod nō est dubiuz si virtutes hois insint a causa hūana q̄n felicitas sit a causa hūana. virtutes autem tam morales ꝙ intellectuales ab hūana causa ꝓuenīūt. qz ex hūanis opatiōibz acqrūt. hec aūt per disciplinam et studiuz. alie per assuefactionem et exercitiū. ¶ Item felicitas hūana cū sit finis ipius hois: debet oibus hoibus esse cōis. sic q̄ sit in cuiuslibet potestate fieri felicē: vel simpliciter: vt saltē ꝓt sibi ꝓuenit fm gradū et statum quē habz in politica cōitate. Aliter enī natura faceret hoīem frustra ꝯtū esset de per se. qz faceret eum non per se attingibilez sui finis. mō deꝰ et natura nichil faciūt frustra ꝓximo celi. sed felicitas nō sic esset hoi cōueniēs nisi esset a cā hūana igitur ꝛc. ¶ Item felicitas debet a tali causa poni fz quā hoi conueniunt ꝓditiones nobiles q̄ sibi cōmunit attribuīt. hoc aūt erit si sint a causa hūana: scz si sit ab anima rationali fm eius potētias et virtutes perfectissimas. sic enī erit finis et ꝓximus scz finale ꝓmiū virtutis et optimū. et quid diuinum et beatū diuinū enī dici potest ꝓper quod hō maxime assimilatur deo. hoc aūt erit ꝓ ipsam felicitatez sic posītā. simili⁹ alia rationalia fz suas ꝓprias potentias et virtutes innata est deū cōtemplari. hec aūt cōtemplatio licet sit ab homine: dicitur merito q̄d diuinū et beatū scōm q̄ est obiectiue circa deum, he aūt nobiles condiciones solent attribui ipsi felicitati. Et istas rationes tangit. Ari. in littera: licet ordine retrogrado Tertio dicendū est q̄ felicitas est a causa diuina: quia si aliquid aliud deoꝝ est donū hoibus rationabile est felicitatē dei donum esse vt dicit. Ari. cuius ratio est qz cū deus sit optimus, et effectus debet ꝓpozcionari cause rōnabili⁹ est optimū in hoie quod est ipsa felicitas esse a deo ꝙ aliud quodcunq̄. deterius. Irrōnabile autem eiset nihil a deo datuz homib⁹: cū deus sit prima causa ex q̄ dependet celum et tota natura duodecimo metaphysice et causa primaria plus influit ineffectū ꝙ scōaria i libro de caus. ꝓpter qō etiam dī ꝓmo celi q̄ ab eo cōcatum ē oibus esse et viuere his quidem clarius his vero obscurius. Est igit sciendū q̄ felicitas hūana secūdū Ari. est ab homine siue a causa hūana tāq̄ a cā ꝓpzia et determinata: sed a deo tanq̄ a causa vniuersali et ꝓmaria. sicut et oīa alia bona in istis inferioribus inuenta: cum hoc q̄ sunt a deo tanq̄ a prima causa et vtili requirunt causaz aliquam particularē et ꝓpziā. dicimus tñ q̄ quodam specialiori et immediatiori modo felicitas est a deo ꝙ alia bona q̄ i his inferioribus inueniuntur. mō tum deus est ꝓpzium et principale felicitatis obtectum cuius tamen contemplatio que est ipsa felicitas humana nō acquiritur nobis sine multo labore nostro, et studio frequēti, a sollicita perseuerantia in virtute. saltem vt in pluribus vide verificatur. Dat deus omne bonum sed non per cornua taurum. Virtus autem sint alique virtutes nobis diuinitus infuse sicut dicit theologi: non est presentis pertractationis. Nam sicut dicit. Albertus primo de generatione. Quid ad nos de dei miraculis cum de natura loquimur: non autem (sicut et. Ari. in hoc libro) philosophice loquimur de felicitate secundum q̄ est nobis acquisibilis i hac vita secundum nature et conditionis humane communem cursum. ¶ Ad rationez de fortuna dicendum est q̄ que extra semper et frequenter euenīunt quo ad tempus vel quo ad supposita fi in ordine ad causam a qua ꝓuenīunt. euenīāt semper vel vt in pluribus non sunt a fortuna. vt eclipsis solis et lune. hominem fieri regem aut papam. sed que raro euenīunt in ordine ad causam a qua prouenīunt. si cum hoc sint non inicta ab agentibus. talia a fortuna vel a casu euenire dicimus. vt inuentionem thesauri in fossione terre ad seminandum blada. felicitas autem intendit ab eo q̄ eā acqrit et semp, vel in pluribus, ꝓuenit, aūt a determinata causa a q̄ nata est ꝓuenire scz ab optiō virtutū et speculatiōis studio frequētatis. Ad rōnes arguētes q̄ a deo Ad ꝓmā dās formā dat ꝓsequētia ad formaz q̄ nccio et isepabiliter ꝓsequūt formā. sicut ribibilitas respectu hois et ignis ferri sursuz ipedimēto remoto. de aliis aūt fi ē nccm. felicitas aūt si sic consequtur hūanā aiam. Ad aliam dici potest q̄ felicitas diuinum quid sit. nō q̄ a deo sit vt a ꝓpria cā. sed. qz fm eā hō efficitur similiū deo. vel qz habet deū ꝓobiecto ꝓncipaliter ꝓprio. Ad rōnez q̄ arguit q̄ non a cā humana dicendū est forte q̄ perfectū ꝓma pfectiōe remoto prohibente pōt se facere in secūda pfectione. vt graue quod mouet te deorsū. hō aūt hz primū actū scz aiam et felicitas est secundus act⁹ ideo ꝛc. vt dicendū q̄ hō per se non sufficit ad faciendū se felicē. sed requritur et obiectum et intellectus agēs quod quomodo sit. non ē ꝓpīs speculationis. et sic est finis questionis.

Duplicis sūt ꝓna formam

Ad rōes ꝓncipales.

Octauo decimo q̄rit. Utrū hō possit dici vere felix i hac vita: Et q̄ si qz felicitas est status oz bonoꝝ aggregatiōe pfect⁹: scz boetiū. Et. Ari. dicit primo huius q̄ ipa ē bonuz simpliciter perfectum et optim et per se sufficientissimū et delectabilissimum et stabilissimū: quia dicit nullⁱ⁹ vtiq̄ beatorū fiet miser. sed in hac vita nullus est tale bonū. pbat primo q̄tū ad dictū boetij quia talis status in iuuentute haberi non potest ꝓpt non esse iuuenē perfectū scōz omnes scientias et virtutes: et qz dicit Ari. nullū debere dici felicez nisi in vita perfecta, sed nec in senectute: quia tā bona corporis diminuūtur. Et iterum si aliquis in hac vita concedat habere talē statuz: tamen deficit stabilitas: quoniam per fortunam potest amittere bona exteriora et per egritudinem vel lesionē potest amittere bona corporis imo etiaz anime bona scz per furiam et insaniam aut huiusmodi. et ita patet nullū esse stabile bonum in hac vita. ¶ Item neq̄ haberi potest simpliciter perfectū et ꝑse sufficiens quia tali adepto nichil amplⁱ⁹ desideraretur. sed desiderū hois in hac

arguīt q̄ nullⁱ⁹ est felix i hac vita.

vita satiari non potest homo enim naturaliter desiderat permanentiaz boni qō habet: ſz omnia bona in hac vita sunt transitoria sicut et ipsa vita. ¶ Item bonum optimuz et delectabilissimū non cōpartitur secū malas cōturbationes, tribulationes ⁊ tristitias sed hec omnia excludit. nullus aūt extra p̄dicta posit?, est i hac vita ꝓpter infortunia possibilia supuenire. sicut ꝑz in Ia.

Preterea bonis diu habūdantē et miserabilem fimentem nullus vtiq; felicitabit: vt dicitur i littera, sed quēcunq; bonis abundantem contigit miserabiliter finire sicut visū est de priamo q̄ lōgo tempore ple fecundus diuitijs ⁊ honorib? abundans, virtutibus insignitus, pace quietus, contrarijs in senectute subiacuit: et sic miserabiliter finiuit. ¶ Oppositum arguit auctoritate. Ari. dicentis. quid igitur p̄hibz dicere felicem scōm virtutē p̄fectā opantē ⁊ exteriorib⁹ bois sufficienter ditatū non contigenti tpe sed vita p̄fecta quasi dicat nihil. dicit etiā. existet aūt vtiq; felici quod quesitū est: ⁊ erit per vitā tali. Notandus est q̄ a theologis dupliciter distinguitur felicitas scz premiatoria ⁊ meritoria. differūt aūt q̄m premiatoria oia mala excludit et culpe ⁊ pene: et omnia includit bona quib⁹ homo dignus est: et omne complet desideriuz et gaudiū. Felicitas autē meritoria mala culpabilia excludit. Aliꝰ felix non esset vere bonus, sed non excludit mala penalia. ¶ Item licet hec felicitas includat bona per que ip̄s dign? est: tamē nō includit omia bona quibus homo dignus est. ¶ Item nec talis cōplet oē desideriū ⁊ gaudiuz. de ista nāq; dictum est beati pauperes: beati mites: beati qui lugent: beati qui persecutionem patiuntur ⁊c.

Dicitur ergo q̄ felicitas meritoria habēt in hac vita et q̄ de hac. Aristoteles locutus est primo huius. Ideo dicit q̄ infortunia magna pertur bant et conturbant beatum tristicias enim inferunt et a multis impediunt operationibus; verumtamen et maximum refulget in his bonum et cetera. dicit etiam q̄ cum operationes ſm virtutem sit domine felicitatis: nullus vtiq; beatorum fiet miser, neq; enī opabit aliquando odibilia et mala. vt enī vere bonum et sapiētē omnes existimamus fortunas decenter ferre: et existentibus semper optima opari ⁊c. Et hāc felicitatē descripsit. Ari. q̄ ē opatio ſm virtutē perfectissimā in vita perfecta. qz est dei sollicita ⁊ cōtinua contemplatio ſm q̄ est possibile in hac vita. Dicit etiam q̄ felicitas est quid optimum delectabilissimum et pulcherrimū scz quo ad merenduz in hoīs ptāte. et hāc felicitatē dicit. Ari. nullatenus esse fortune subiectam ſz potiꝰ sibi subijcere fortunā: ferēdo fortunas et vtiq; omia p̄clēter Secundo vero dicitur q̄ felicitas premiatoria non habetur in hac vita. quoniam in hac vita null? est extra omnia mala penalia: nec illi qui maxime merentur habent omnia bona quibus digni sunt sed aliquando finiunt vitam suam in tormentis: plus cupientes mori bene q̄ viuere male. de hac tamen felicitate. Aristoteles nichil locutus esse videtur vt aliqui dicunt. Sed tamen aliqui de hoc dubitant. dicunt enim quidam philosophum negasse felicitatez post mortem nisi secundū q̄ felicitas quam quis habuit in vita sua remanet in memoria hominum post mortem ipsius. Alij autem dicunt oppositu

In oppositū

Dupler felicitas ſz theologos

Felicitas meritoria ſꝑē i hac vita

Felicitas p̄miatoria ñ ꝑtur i hac vita

Primi mouentur ex eo q̄ dicit. Aristoteles tertio de anima. Non reminiscimur post mortem quia passiuus intellectus est corruptus sine quo anima nihil intelligit. ¶ Itez quia videtur Aristoteles primo huius inuenire q̄ mortui non habeant esse reale: sed solum in memorijs hominū sicut iniusta et mala que recitātur in tragedijs. ¶ Item quia dicit ad eos nihil redundare de operibus viuentium nisi fragile quidem et parvum. quod non videretur verum si haberent esse reale preter memorias viuoruz. Alij autem his contrarij dicunt. Aristotelem posuisse felicitatem hominibus existere post mortem. et hoc dicunt ex verbis ipsius esse manifestissimum. Primo quia secundo de anima dixit intellectū separari ab alijs potentijs anime sicut perpetuum a corruptibili et absurdum est dicere q̄ intellectum post mortem credidisset. Aristoteles perpetuo otiosum. ¶ Item quia primo huius asseritur his qui decenter conferre bonas operationes amicorum. Similiter autem et infortunia quedam quid autem conferrent si nullaz haberent post mortem felicitatem vel miseriam. videtur q̄ nichil. dicit etiam predicta non sic cōferre q̄ non felices felices, vel felices non felices faciant. et ita videtur supponere mortuos esse in statu felicitatis vel miserie. ¶ Item in libro de pomo seu de morte. Aristoteles. secundum q̄ ibi de. Aristotele. recitatur. apparet hoc manifeste. quia ibidem refertur discipulis suis in morte sua predicasse felicitatem futuram. ad quod probandum rationes ibidem apposuit, quoniam philosophia dicit hominem ad gradus altissimos et diuinos. cum in opere ipsius philosophie consistat humana felicitas: vt habetut ō cimo huius. illos autem gradus altissimos obtinet philosophus aut in hac vita aut post mortem. si post mortem. habetur propositum. Si in hac vita: hoc videtur inconueniens. quia videmus si quis philosophiam multo labore et cōtinuo fuerit adeptus: moriet vel efficietur senex et impedietur ab speculationis exercitio propter corporis fragilitatem. ¶ Item videtur miltum inconueniens illos qui felicitatem humanam adepti sunt minus habere de suo labore p̄mium q̄ illos qui sunt ab humana felicitate remoti. sed constat q̄ de bonis et voluptatibus et honoribus huius mundi magis gaudent et p̄cipiantur diuites que nō sunt phylosophi q̄ phylosophi. Nam philosophus (vt in dicto libello dicit. Ari.) mortificauit omnia huius mundi delideria scz que sunt in commestione potu ⁊ coitu et alijs delectationibus carnalibus et mundanis. ergo si phylosoph? de suo labore nullaz expectaret remunerationem post mortē. valde esset inconueniens ponere felicitatem humanam in ope phylosophie. ⁊ nō i diuitijs. quod est contra ea que demonstrata sunt primo huius et decimo. ¶ Item honor videtur maximum premium quod possit in hac vita reddi hoī virtuoso p suis operibus virtuosis ad hanc enim intentionem videtur dicere. Ari. quarto huius q̄ premium virtutis est honor. sed honor non ē sufficiēs homī virtuoso dicēte. Ari. quarto huius q̄ virtutis p̄fecte non fiet dignus honor. idest honor nō

Rōnes illoꝝ qui tenet aīas ſmtales ñ potuisse felicitarē p̄hāc vitā

Rōnes q̄ ſit felicitas p̄ hac vita

Soluſtiones rōnē ꝓtis op posite.

est premiū cōdignū virtuti. ergo vel virtuti nullum erit dignū premiū quod est inconueniens. vel hoc erit in alia vita. Hec aūt vis si teneatur facile erit soluere rationes contrarias. dicetur enim q̄ post mortez non reminiscimur: quia virtutes organice a quarū vna est virtus memorativa seu reminiscitiua corrūpitur per mortē: qō aūt dicit. Ari. animaz nihil intelligere sine intellectu passiuo concedi potest per medium remini scentie, quin tamen aliter intelligat non oportz ex dictis. Ari. inferre. Dicitur etiam q̄ nec. Ari. primo huius affirmat mortuos nullius esse habere reale: nec ipsis solum in esse fragile quoddam bonū aut malū sed soluz affirmauit opa viuoruz pardeis cōferre: sic intelligendo parū q̄ nō possiunt de non felici facere felicem vel ecōtra. Hec autem dicta non tollunt imo potius innuunt eternā felicitatē vel miseriā. Sunt aūt ⁊ alij multi quibus videtur q̄ nec. Ari. posuerit beatitudinem assertiue preter q̄ in hac vita: nec aliam negauerit expresse. nec de ea perscrutari dicunt pertinere ad ipsum. cum solum de his tractauerit ⁊ illo modo: de quibus et quomodo potest inquiri veritas per rationes hūanitus inuentas absq; reuelatione diuina quod non videtur esse possibile de eterna felicitate. Hec dicunt libz̄ū de pomo fuisse cōscriptū de morte. Aristotelis nisi ficte. Sed quomodocūq; fuerit: redeuntes ad nostram intentionem que est in hoc toto libro nichil nisi pure phylosophice tractare: hoc solū in hac questione inquiramus: vtrum homo debeat dici felix dum viuit: vel expectandū sit finem sicut voluit solon. ¶ Arguitur q̄ non dum viuit quia felicitas non attribuitur hominiꝰ nisi secū dum viram bonam et perfectam: talis autem vita affirmari non potest de aliquo dum viuit. sed solum post finē. igitur ⁊c. maior patet quia prius dictum est idem esse bene viuere et quod est esse felicem. et addidi perfectam: quia in diffinitione felicitatis assumpta fuit vita perfecta: ⁊ qz felicitatem inconueniens est dicere mutabilem. Ita q̄ felicem contingit rursus fieri miserum multotiens: et qz miserabiliter fimentem nullus vtiq; felicitabit sicut dicit. Ari. minor patz quia quemlibet p infortunia contingit in vitimis die b⁹ suis subijci tristi vite: scilicet per paupertatē per infirmitatem, per violentiam et in carcerationem et ita mori. si autem dicat aliquis talem vitam bonam esse meritorie hoc excluſuz est per suppositionem dicentem post mortem nullam esse remunerationem. ¶ Oppositum arguit qz homo dicitur felix dum viuit vel in morte. ſz non in morte: quia felicitas consistit in bene viuere ⁊ bene operari in morte autem tollitur vtrumq;. igitur ⁊c. Sciendum est solonem vt ex dictis. Aristotelis apparere videtur dixisse q̄ licet felicitas humana debeatur homini secundum vitaz suam: tamen nullus conuenienter potest hominem felicitare dum viuit. quia nescitur vtrum finiet bene: quod requiritur ad felicitatem. cum felicitas sit bonum perfectum et stabilissimum. sed in morte debemus hominem felicitare tanquam extra mala et in fortuna existentem, non sic q̄ tunc dicamus ipsum felicem esse: sed q̄ tunc firmiter asserere possum? ipsuz fuisse felicem per vitam. Contra hanc rationem obiecit. Aristoteles: quia inconueniens est propositionem esse veram de preterito nisi aliquando fuisset vera ō presenti. non enim verum est me scripsisse nisi ex eo q̄ aliquando erat verum me scribere. ergo cōcesso q̄ in fine vite verum sit hunc fuisse felicem necesse est vt ante verum esset ipsū esse felicem. qō non erat nisi dum viuebat. Solutio huius questionis ſm Arā. Ari. pōt esse q̄ hominem vere cōtingit dicere eē felicē dū viuit aut etiā miserum qm̄ oz alterū vtorū cōcedere: vel q̄ felicitas casu posito concesso consistat i bonis subiectis fortune sicut sūt diuitie honores, voluptates ⁊c. vt q̄ consistat i bonis non subiectis fortune cuius modi sūt operationes ſz virtutē. Si dicam? primo inq̄ scz q̄ fortūa sit dña felicitatis et miserie tūc nullū erit inconueniēs felicitatē concedere variabilem ⁊ instabilē. sicut est ipsa fortuna. ita q̄ eūdē (sicut dicit. Ari.) felicē rursus miserū dicemus multotiēs quasi cameleōtu quēdā felicē. nūcqz les ⁊ debiliter firmatū. Hoc aūt posito nō oportebit in felicitando hoiem expectare finē. ſz quicunq; sibi prospera erit fortuna: dicem⁹ eū felicē: et iterū miserū si fortuna mutet. Si aūt dicamus opatiōes ſm virtutē eē dñas felicitatis: erit firma stabilis ⁊ imutabilis. qm̄ tales sūt opatiōes secūdū virtutē. parue ei ꝓperitates vel aduersi tates in virtuoso nullā facūt inclinatiōnē ad mutationē vite magne. Ño ꝓperitates btiozem vitā facūt: quia eis vtiē virtuosus ad opa bona multe aūt aduersitates ⁊ magne virtuosuz siue beatū tribulāt exterius a multis operationib⁹ impediendo: conturbant interius aliquo modo tristitias inferēdo. nō ita tñ q̄ ratio succumbat; sed ita q̄ ferēdo patiē ⁊ oīno prudēter ifortūia refulget bonū virtutis. in quo etiam bono virtutis ipse felix magis gaudet q̄ in aduersitatibus tristet. Et ita patet q̄ si scōm virtutes operationes sint dne felicitatis: felicitas ita stabit stabilis, et firma q̄ nullus beatorum fiet vtiq; miser, neq; eni (sicut dicit. Ari.) aliqñ operabit odibilia et mala. vt enī vere bonuz scz virtuosum ⁊ sapiētez oēs existimamus fortunas decenter ferre: ⁊ existentibus operari semp optima: Ex his ergo ꝑz q̄ firmiter possumus hominē scōm virtutem p̄fectā felicitare. dū viuit: et nō oportebit expectare finem. hec est ergo clara solutio questionis. Sed dubitatio occurrit alia qz soluta ē questio quodāmō p̄dicionalis et distinctiue. quid ēet simplr cōcedēdū casu posito scz q̄ nulla sit post mortez felicitas neq; p̄miatio: vtrū felicitas humana debeat poni in bonis fortune subiectis, aut i operе virtutum? Et videtur omino q̄ oporteat felicitatem ponere in voluptatibus. virtutes enīz et scientie cum labore acquiruntur: ⁊ cū labore opera eoꝝ exercentur. ideo non videtur i his bonum existere neq; delectabilissimum nisi ratione p̄mij subsequentis. igitur p̄mio futuro non existente non conueniret huiusmodi operationibus virtutum conditiones felicitatis. sed conuenirent vite voluptuose. diuites enim ad nutum habentes omnia voluptuosa: ⁊ sic vsq; in finem viuentes sani et incolumes diuitijs et honoribus habundantes delectabilissimaz semper continuant vitam. ideo ⁊ cetera. Sed hec ratio videtur irrationabilis omnino. delectatio enī sequitur cognitionē ideo dicit. Ari. q̄ delectari ⁊

Argumenta ad ꝑncipale sutentum.

In oppositū

Probat q̄ inhac vita hō ſit felix ſuppō q̄ felicitas ſit i actib⁹ ꝟtutis

Dubitatio i dictis suppō q̄ nō ſit vita p⁹ istū i quō cōſistit felicitas.

felicitas z bti tudo idem.

status oim bonorum aggregatione pfectus. Et quia p eodem Aris. solz vti noie btitudinis et felicitatis. ō etiā supponamus idē significari per hec noia btitudo et felicitas. hoc igr modoventendo noie laudis cōiter nō est dubium q felicitas est de numero laudabilium imo laudabiliorū humano bono. cū dictū sit q laus cōiter est confessio boni ex eo quod est bonū. sic igitur magis bonū est magis laudabile. z sic etiam ꝓcedimus opa magis laudari q̄ vrtutes. cū vrtutes ꝓpter opa laudemus: sicut etiam deus suplaudabilis est excellēter. z sic ꝓcedebāt ratiões in ꝓncipio q̄stionis adducte. ¶ Secūdo nōndum q cum aliquod nomē fuerit commune duabus speciebus quaꝝ vna nomen ꝓpriū sibi habuerit: alia vero species ꝓprio nomine caruerit: solet sepe nomen cōe imōinate speciei appropriari: sic Aristo. primo topicorū de ꝓprio quod est nomen cōe diffinitioni z ꝓprie passioni: dicit q appropiat ꝓprie passioni ex eo q̄ diffinitio nōine ꝓprio diffinitio vocat vel terminus ergo cuz laus sit cōiter confessio tā bonoꝝ opeꝝ q̄ eorū que ad bona opa ordinant: z confessio bonoꝝ operum nomen habet ꝓpriū quod cōmendatio vocat: ideo sepe nomē laudis restringi solet: z appropriari cōfessiōi bonoꝝ que ad bona ordinant opa. z quia virtutes maxime sunt huiusmodi. ideo dictū est ꝑmo rhetorice q laus stricto nomie est sermo elucidans magnitudinē virtutis. et ꝑmo huius dictum est q laudes sunt per relationē scz ad opus bonum. Etenim vtutes laudam⁹ ꝓpter opera. z actus z qz quod ad est aliud ordinatū. z non est optimū ideo ꝯcludit per Aris. q laus stricto nomine non est optimoꝝ. Ex quo ꝯcluditur q felicitas cū sit optimū hūanoꝝ bonorum non est laudabilis inter humana bona. sed est tanq̄ diuinius aliquid et melius. glorificabilis siue beatificabilis.

vbi est q laus solū attribuitur his q ordinant ad alt̄z

q laus nō sit de locis nisi vt ad melius excitemur.

dka t laudē et honorem.

¶ Tercio iterū nōndū q laudem infimis bonis attribuimus. non enī solū laudamus hominem bonū: sed equum z vinū z lapidē. honoz aūt non debeꝝ alicui nisi ratione bonoꝝ excellentium: vñ honoz ē exhibitio reuerentie in signū excellētie. Absurdū autez esset exhibē reuerentiā lapidibus equis z asinis. ꝟ etiā neq̄ hoibus nisi excellētibz ergo licet bonū omne cōmuniter dici possit laudabile: tamē si laudabile volumus restringere ad honorabile distinguatur: oportet q hec distinctio. fiat ꝑm minoꝝ bonorū distinctiones a maioribus. Est aūt hec distinctio quia minora bona sunt que dicunt bona ꝓpter aliquid melius ad quod ordinant. bona aūt maiora sunt que ꝓpter se bona sunt. et sic ꝑm hanc intentionem et restrictionez laudabilia nō sūt nisi q̄ ad melius ordinant. huiusmodi aūt non est felicitas inter humana bona. ꝟ honorabilia sunt que secūdū se bona sunt: cuiusmodi est felicitas vt dicit Aris. q̄ principiū z causaz bonorum honorabile quid et diuinum ponam⁹. Adhuc idē patz ex eo q laus et vituperiū sunt cōtraria. vituperiū aūt ꝑpe est de malo vt a malis retrahamur. ergo laus debz esse de bono vt ad melius excitemur. vir autē optimus non indiget vt ad bonum excitetur. ideo sequit q laus ꝓprie non est optimoꝝ. Ex his dictis patet satis quomodo rōnes hincinde a ꝓncipio questionis adducte. ꝓcedūt. ¶ Ulterius notandū est q sicut p̄dicta noīa inter se ꝓueniūt ut significando boni alicuius cōfessionē. ita adhuc alia quedā sunt noīa in eodē cū p̄dictis ꝓuenientia videlicet z magnificatio regratiatio. z dignificatio. Est autem magnificatio ꝓfessio boni magni ꝑm q̄d est magnū. z sic ꝑz q hoc nomen ꝓuenient attribuit felicitati. cū ipsa sit maximū humanoꝝ bonoꝝ. Regratiatio aūt est cōfessio boni scīz q ab alio datū est. z hoc nomen forte nō solet felicitati attribui qz non datur felici. sed ipse ea p opa ꝓpria sibi acquirit. nisi scōm q conuenit bene deo de felicitate regratiari scōm q ipsa est hoibus dei donum. Dignificatio aūt dupliciter accipit vno mō vt est confessio boni alicuius scōm q̄d ipm est ꝑmū dignū. vt cū dicimus speciem ꝑmi digna erat impio. z sic non attribuit felici inter humana bona cū ipsa nō sit ꝑmo digna. sed alioꝝ bonoꝝ ꝑmū ꝯdignū. Alio modo capit scōm q est ꝯfessio boni q̄d est aliorum bonorum ꝯdignum. z sic potest ipsi felicitati potissime conuenire. ꝛc.

Af primo. Scdo

Tertio.

Quarto

In oppositū

q̄nq̄ ptessle appetitiua vis aie q̄. sēstia z itellectiua.

Vicesimo ꝑmo circa finē huiꝰ ꝑmi libri q̄rit Aris. ps ale sēsitiua aduersek rōni. Et q̄ nō: qz q̄ē exaudibile z bñ obedibile rōni. nō aduersat rōni. ps aūt sensitiua est hmōi. ergo ꝛc. ¶ Itē natura semper bñ z recte opat. nisi impediatur: qz regulata a suꝑioribus causis in quibus nō cadit error vt patz duodecimo metaphysice sed nō esset rectum opus neq̄ bonum si pars sensitiua rōni aduersaret. ꝑbat quia politia non est recta neq̄ bona in q̄ subditi aduersant principi. sed ratio debet ꝑncipari parti sensitiue vt dicit ꝑmo politice: q̄ ꝛc. ¶ Itē ordinata ad finē non aduersant fini sensitiua āt ordinant ad partē rōnalez qz deterius semp est q̄a melioris. vt ꝺ̄ septimo politice. ¶ Itē ūē ē i maiori mundo. z in minori octauo physicoꝝ. in maiori aūt mundo inferiora non aduersant suꝑioribus sz tota vtus inferioꝝ gubernat ex superioribus ꝑmo metheororꝝ. q̄ simiit in minori mūdo scz in homine ps inferior scz sensitiua non aduersat parti suꝑiori scz rōali. ¶ Oppositū dicit Aris. Videt aūt in ipsis aliud q̄ ꝑter ꝺem innatū q̄ aduersatur et obuiat rōni. Ista q̄stio introducta ē. vt videam⁹ quō partes aie se habites adinuicē sint. sunt aūt (sicut ꝑz tertio de aīa) partes aie q̄nq̄ vegetatia sē sitiua. appetitiua. scōm locū motiua. z intellectiua. Et ut̄ appetitiua diuidit in sensualem z intellectualē. Pars aūt intellectiua vocat rōalis ꝓncipaliꝰ. tā in se ipa hñs rōnem formalit. ꝯcupiscibile ꝺ̄o z irō appetibile ꝺ̄ rōnale. non ꝓncipaliꝰ. ita q̄ in se habeat rōem. non enim cognoscit neq̄ rōcinat: sz participative sic q est innatus iudiciū rōis exaudire z rationi obedire sicut dicit Aris. nō ita tñ q̄ a rōe cogat sed libere est exaudibile z obediblie rōi. vñ ꝑmo politice dicit Aris. q aīa ꝓncipat corpoꝝ ꝓncipatu despotico. itellectus aūt ꝓncipat appetitui ꝓncipatu politico z regali: sicut ḡ subditus liber non semp obedit dñō nec exaudit eius ꝓcepta sz aliqñ eis aduersatur: ita videt esse de appetitu respcū intellectus. Ita etiā sicut est in maiori mundo. q licz hec inferiora sint innata obedire corporibus celestibz. qñq̄ tñ ꝓpter indispositionez materie vel ꝓtrarietatē agentiū particulariū nō obediunt neq̄ celi influentiā suscipiūt. ita in minori mūdo scz in ho-

Partes anima

Vegetatiua
Senſitiua
Appetitiua
Secūdū locū motiua

Sensualis
Intellectualis

vnē ꝯclusiones de cōparatiōe appetitꝰ iustū ad rōez

volūtas ñ ꝑt moueꝝ corꝑ nisi mediātibꝰ potentijs organicis.

- ꝑ. scdm.

ꝑbatio scōe cōclusionis.

Alia ꝑbatio clarior.

debem⁹ imagiari de intellectu z appetitu. Ut aūt ista magis appareāt. pono duas conclusiones de cōparatione itellectus siue rōis ad appetitū sensitiuū. Prima est q sepe appetitus aduersat rōni. Scōa est q ipe tñ est innatus obedire rōni. ¶ Prima cōclusio ꝑz ꝑmo ex parte incōtinētiū. Incōtinēs enī hz rōnem rectā. q ihonestū est hoc facē. z q ipm ē fugiendum. hz tñ appetitus fortiter ad hoc iclinatus mouet ad hoc faciendum. ḡ ꝑz q̄ appetitus in eo aduersat z obuiat rōni. vñ Eustratius ꝑmo huius dicit. q incōtinēs seipsum vult rescindē ab irrōali appetitu. hz superare nō pōt. Ex quo etiā manifestū est q appetitus sensitiuus nō solum obuiat rōni. hz etiā volūtati. volūtas enī trahēs ipm ad id q̄ rōe iudicatū ē esse faciēdū facit q ipe q̄si tremebūdus z iuitus moueꝝ ad faciēdū illud quod iubet appetitꝰ itellectiuus. ¶ Itē idē ꝑz ex parte cōtinētiū. nō enī diceret hs ꝑpe cōtinēs hz simplr tpatus vel fortis nisi hēret ꝯcupiscētias ptauas q̄ tñ rōe retētē nō sequit eas. ¶ Itē aliq̄ volūt idē. ꝑbare ex parte viciosoꝝ. Nā cū rō semp ad optima deꝝcetur vt dicit Aris. nulla esset occasio q̄ ad mala quis traheret nisi esset in eo appetitus iclinās ipsuz ad oppositū rōis. Sed forte nō est ꝺ̄ rōem semper ad optima deꝝcari in malis hoibz. Nā ptaus ꝯsuetudo z in vitijs firmatio intātū obfuscat rōez q̄ oīno puertit iudiciū rōnis. z ideo q̄ dicit Aris. rōnem ad optima deꝝcari intelligendum est de cōtinētibus z incōtinētibus de q̄bus loquebat Et multo magis ad optima deꝝcat in his qui sunt in virtute firmati. ¶ Scōa conclusio ꝑz ex parte cōtinentiū vbi rō vincit appetitum sensitiuū. Sed forte diceres q̄ hoc non arguit q̄ appetitus sensitiuus obediat rōi. sicut si quis deuict⁹ in bello duceret in carcerē violēter. ipso semper ꝓ posse recalcitrante. nō diceremus q̄ obediret ducēti. forte respōdendū est q̄ intellectus z volūtas cū non sint potēte organice nō hñt ptātē mouendi corpus nisi potētijs organicis mediātibus z sibi obedientibus sed potentijs sensitiuis. si enī essent innate mouē immediate videret q̄ nō possent vinci ab appetitu sensitiuo: cum sint potētie superiores z potentiozes. q̄ tñ est sñm. sicut patet de incōtinentibus. hz instabis quia tunc idē appetitus scz sensitiuus sīl inclinabitur in ꝯria: q̄ vī impossibile. ꝑbatio ꝑsequentie qz contingit nō mouē ad fugiendū voluptuosum inclinat scōm appetitū sensitiuū in illud voluptuosum. ꝓpter q̄ nō fugit nisi cum q̄daz tristicia. et tñ idē appetitus inclinat ad fugā: cum moueat ad fugiendū. dicendū est q̄ eundē appetitū simi in oppolita inclinari immediate z ꝓpter se ē impossibile. hz nō est impossibile q̄ ad vnum oppositoꝝ inclineꝝ immediate z ꝓpter se. z sīl inclineꝝ ad aliud oppositū gra alicuius alterius ad q̄ inclinat. Vbi gra: canis videns cibum inclinat ad ipsuz ꝓpter se. hz tñ ꝓpter timoꝛē dñi inclinatur ad fugiendū. z ille ꝑcipit merces in mari inclinat ad saluandū merces ꝑ se. hz causa salutis inclinat ad pdendū eas. z sic cū multa displicentia pdit eas. ita non est icōuentēs q̄ appetitꝰ sensitiuus tēdat in voluptuosū ꝓpter se. z tēdat in fugam eius gra volūtatis vel itellectus ꝑcipientis. Adhuc eadem ꝯclusio magis patet in sobrio et forti z quocūq̄ pfecto. q̄ñ in tali videmus appetitus aūt z volūtas rōnales dicunt obedi-

petitū sensitiuū ita pfecte rōni obedientē q̄ sine tristicia z cū magna delectatione talis recedit a voluptuosis: z aggredit difficilia. Et hoc est q̄ dicit Aris. appetitiuū subiectiuū esse q̄ē sobrij z fortis. ois enī ꝯsonāt rōni. Et cū dictū sit de intellectu z volūtate respectu appetitus sensitiui videndum est quō inteliectus se hz ad ipsam volūtatē. q̄ aut hāc duaꝝ potentiaꝝ sit principalioꝛ siue nobilioꝛ dubiū est. qō postea determinabit. Sed tñ q̄tū ad ꝓpositū spectat videt q̄ aliqñ volūtas pōt aduersari rōni. Voluntas enī se hz ad appetitū sensitiuū sicut dñs ad subditum liberꝝ. dñs aūt innatus est diligere subditum et cōpati sibi. z idcirco sepe cum appetitus sensitiuus fortiter tendit in voluptuosum. voluntas consentit: licet ratio dictauerit oppositum. z ex hoc potest apparere q̄ tam voluntas q̄ appetitus sensitiuus potest dici irrationalis: quia non habet in se rationez formaliter potest tamē dici vtrūq̄ rationale sm q̄ vtrūq̄ natuz est obedire z exaudire qō ratio dictat. Et hoc notauit Aris. cum dicit. concupiscibile vero z oīno appetibile participat aliqualiꝰ sm q̄ exaudibile est et obedibile. Tunc potest dici de potentia vegetatiua: q̄ ipsa tota ꝺ̄ irrationalis. ipsa enīz non cognoscit. ideo nec ratiocinatur. similiꝰ ipsa non est innata duci ratione. neq̄ rōni obedire. Ram accepto cibo z potu: velimus nolimus: ipsa operabitur: etiam in somno. vbi ligate sunt potentie sensitiue. Et ō ꝓsequēs quo adeꝝ opus nō minus neq̄ peius opat potētia vegetatiua q̄ in vigilia. hz magis z meliꝰ. verū est tñ q̄ rō dominium habet. z voluntas. sup vegetatiuam quo ad ministrandū sibi obiectuz circa qō ipsa opat scz cibū z potū. z in hoc ꝯtingit nos z recte agere et ꝓaue: z potētiā vegetatiuā grauare z ei cōferre

Volūtas aliq̄ aduersāt rationi

Potētia motiua fz locū ex ꝑte aie ñ ē alia a cogniti ua z appetitiua ꝺ̄ nec ꝑ te corꝑis

In multis frone h libri dic voluntas mouet co nisi mediant tibꝰ sensitiuis autē se immediate illud

Organa corꝑis ñ ꝓpe obediūt rōni qz nō sūt ꝓncipiū motuz nec valēt ad oppositum.

De potētia q̄ūt hz locū motiua dicēs est q̄ ipsa ex parte aie nō est nisi potētia cognitiua scz sensus z intellect⁹: z potētia appetitiua vel sēsualis vel itellectualis. sicut ꝑz in libro de motibus aīalīū. hz ex parte corporis requrunt organa quibus aīa mouet corꝑ. sicut sunt spūs. musculi nerui: iuncture z membra diuersa. De his aūt que sūt ex parte aie taz dictum est. Sed de organis corporalibz dicēdū est. q̄ aīa ꝛm suas ꝑdictas potentias ꝓncipat corꝑi quo ad hmōi organa ꝓncipatu despotico. sic ꝺ̄ ꝑmo politice. Oportz enīz corpus aie obedire z ipsum duci ꝛm exigētiā potentiaꝝ aie: si nō fuerit impediens. Sed dicēs tu nōne q̄ hmōi organa debēt dici rōabilia: sic appetitus sensitiuus. cū obediāt rōi. dicenduz est q̄ non nisi valde ipropꝛie z ꝛm remotā hitudinem. scz ex hoc solo q̄ sunt instrumenta quibus ratio et volūtas vtunt ad extrinsecuz opus volituz exequenduz. sic enim possemus securim. cutellum aut ēt ligna z lapides dicē rationabilia. nec hmōi organa propꝛie loquendo obediunt rationi. qz obedire propꝛie non est nisi eius quod in oppositū libere potest. hec enī organa non possunt in oppositum eius quod volumus vel appetim⁹. z loquoꝛ de motibus volūtarijs. multi enī sūt motus alij quoꝝ vegetatiua est ꝺ̄a. sicut est motus cordis z motus alimenti ad membra et ad huiusmodi z q̄tuz ad hos motus neq̄ ratio neq̄ voluntas ꝓcipit corꝑi neq̄ dirigit ipsum

Ad rationes

Ad secundu3

quare appeti tus sēsitiu3 ḡz motū distinctu3 a volūtate.

Ad tertium.

Ad quartu3.

rtutes mo sint in titus sensi an in uolū

Arguit p̄mo

Secundo

Tertio.

a cur appetitus sē ues, inclinatur ad ptuosa & inhonest

In oppositū

entialiter qz rōni obediūt. tñ in oppositū libere possunt. ¶ Unc respondēdum est ad rationes. Ad p̄mā dicendu3 est q̄ subditus liber qui natus est obedire dño nō semp obedit: sed aliq̄n sibi aduersat. z ita est in ꝓposito. ¶ Ad aliam dicendum q̄ natura nō bene oparet si ita faceret partē inferiorē rebellantem rōni q̄ nō eēt innata sibi obedire. Sed si nō facit eā actu obediētē: fit ꝓpter hoc male opat. qz natura nec debet deficere in necessariis, nec debet abundare in superfluis. non ergo debuit parti inferiori actū dare obedientie: cum ipsā fecerit innatā obedire superiori. z cum parti superiori dederit vīium z virtutes deducēdi ad actū ale obediētiā partē inferiorē, oportuit propter vite necessitatē aīi vsū rōnis q̄ natura fecisset appetitum sensitiuum in suū obiectū tendentē, ad sēsus applicatione sine regimine rōis. z p̄ ꝓsequēs q̄ posset in aliud ab eo quod recta ratio dictat. ¶ Ad aliā dicendum est q̄ ordinata ad fines dispolita z directa mō debito non aduersant fini. Aliq̄ tñ sūt que si sine regimine relinquerēt. non possent ad fīnē: ad quē multum p̄ficiunt qñ debite regunt. sicut equi in bello, canes in domo et hmōi. modo ita est de appetitu sensitiuo. ¶ Ad aliā dictū fuit q̄ in maiori mundo aliq̄ inferiora ꝓpter materie indispositionē supioribꝫ aliq̄n aduersantur. z sic est finis questionis.

VLtimo querit Utr. Virtutes morales sint i appetitu sēsitiuo subiectiue vel in volūtate. Aff q̄ i volūtate: qz ḡnto hꝫ of de iusticia q̄ ēhīt? quo iusta iusti operāt z iusta volūt: z pari rōne temperantia est q̄ temperati temperata opant z volunt. z sic de aliis virtutibus. ſz non nisi volūtate volumus. ḡ zc. ¶ Itē p̄mo huius of q̄ hominis ꝓpriū opus non est attendendū fm nutritiuaz z augmentatiuā vitā. qz hec cōis videt z plantis. nec scōm sensitiuaz. quia videt hec cōis z equo et bouī. et oī animali. ḡ cū virtus moralis z operatio eius ꝓpria sint hōi scōm q̄ hō sequit q̄ non sunt in parte sensitiua. ¶ Itē ibidez Utr. cū separaret vitā vegetatiuā z sensitiuā. dicit aliquam partez opatiuā rōnem hītē quā diuisit. qz hec quidez virtuosi bñ psuasibile rōne. Hoc xo vt habens z vt intelligens. z sic pz q̄ in hac diuisiōe nō potuit intelligere p hīs rōem z itelligēs nisi intellectum: nec q̄ p bñ psuasibile rōe nisi volūtatē. cū ita ablate essent ꝓpe pars vegetatiua, z sensitiua i quibus conueniemus cū alijs aialibꝫ z plantis. z non pōt dici q̄ ꝓpartē sēsitiuā intendat sensitiuam cōprehensiuā z nō appetitiuā. qm̄ nō minus in appetitiua ꝓuenim? cū brutis q̄ in applicatiua. Sz vlterius ostat q̄ in finē p̄mi huius Utr. eandem potentiam diuisionē rōem hītis, dicit q̄ virtutē determinantes fm vsiam hāc dicimus, has q̄ intellectuales has aūt morales. ¶ Oppositū pz cum p̄mo huius dicat Utr. virtutē diuidi in intellectualē z moralē fm diuisionē rōem hītis. in hītem rōem p̄cipaliter z in seipso. z in hītez rōem fm participationē: quēadmodum audibile. Et dicit ꝑ Concupiscibile xo z vlter appetibile participat aliqliter ratione fm q̄ exaudibile ē et z obedibile sicut patris z amicoꝝ dicimus hꝫ rationē: z ita videt q̄ virtus moralis ad ꝓcupiscibilē spectat appetituz q̄ est partis sensitiue z ad irascibilē quē inuere videbat cum ꝓcupiscibili vicens ꝓcupiscibile z vtiliter appetibile ideo zc.

Rōes suadētes q̄ virtutes sint i appetitu sensitiuo, prima.

¶ In ista questione doctores admodum aduersant valde. nituntur enim plures ꝓbare q̄ virtutes morales sint in appetitu sensitiuo alij aūt q̄ in volūtate. ꝓmo igit videamus rōes ꝗbus arguit q̄ sint in appetitu sensitiuo. ꝙrū p̄ma pōt esse: q: potentia innata aduersari rōi indiget ad hoc q̄ prompte z delectabilit obediat rationi. habitu inclinante ipsam ad obediendum rōni hoc videt notū p se. hꝫ appetitus sensitiuus innatus est aduersari rōni. sicut in alia q̄stione dicebat. et tñ in virtuoso necesse est q̄ delectabilit z prompte obediat rōi. qō pz Scōo hꝫ vbi dicit Signuz aūt oportet facē hītū supuenientē voluptatem vel tristiciaz opibus. zc. Et ꝓmo huius vbi dicit q̄ appetitiuū ꝙtinētis obedit rōi. amplius autez subiectauū est qō sobry z fortis oia eniz ꝙsonant rationi. ergo appetitus sensitiuus idigz hītu inclinante ipsū ad obediendū rōni. q̄ nō aliud ē videt q̄ virtus moralis.

Scōa: suppō nēdo tria p̄ma suppō.

¶ Scōo arguit sic. z suppono ꝓmo q̄ appetitus sensitiu? subiciat rōi. non sicut oīno seruus zcoactus. sed quodammō libere ꝓpter quod potest in oppositū eius quod rō dictat. sicut dictum fuit in alia q̄stione. Et tō dicit Utr. ꝓmo politice q̄ alia dñaī corpori principatu despotico. Intellectus aūt appetitui p̄cipatu politico z regali principal. z q̄ intelligat Utr. de appetitu sensitiuo: pz ꝑ illud qō statiz concludit dicens, q̄ ꝓpter hoc expediēs est corpori regi ab alia z pti passibili ab intellectu z parte rationem hītē pars aūt passibilis dicit ꝓprie appetitus sensitiuus. Et addo huic suppositioni q̄ sicut nec rō ita nec voluntas p̄ncipat appetitui sensitiuo p̄ncipatu oīno despotico sz politico et regali quodāmō, pōt eni appetitus sensitiu? uti ꝙrium volūtatis. quod incōtinēte manifestū est q̄ (sicut dicit Eustratius) virtuti rōni sc̄z p volūtatē z rescindere seipsū ab irrōali appetitu vult sed supare nō pōt ꝓpter appetitū sensitiuū insitū ē ad ꝙrium. z ob hoc etiam dicit Utr. ꝓmo huius. Ad ꝙria enim motus incōtinentiū.

Scōa suppō

¶ Scōo suppono q̄ appetitus sēsitiu? sepe inclinat? est ad voluptuosa aut alia inhonesta p̄sequēnda. que rō fugienda dictauerit. ꝓpt q̄ ō esset triste sibi iudicū rōis seq̄. nā ꝓpter hoc icōtinēs non pōt q̄ vult. sc̄z seipsum ab irrōali appetitu seu impetu rescindē. Et ob hoc etiā ꝙtinēs differt ab illo qui est in virtute firmatus. qz licet p volūtatē sequat iudiciū rōis. z fugiat delectationes inhonestas: tñ de ipsa fuga tristat fm appetitū sēsitiuū. virtuosus aut nō. hꝫ oia ꝙsonāt rōi. sicut dicit Utr. Causa aūt huiꝰ inclinatiōis appetitus sēsitiui est (sicut dr Scōo huius) qz delectationes nobis ex puero ꝙnutriunt. ꝓpter q̄ō (sicut dicit Utr.) difficile est cōterere hāc passionē ꝓpoz̄aneam vite.

Tertia supō sitio. Ex tribꝫ suppōitionibꝫ p̄missū probat intentum.

Tertia supō

¶ Tertio suppono q̄ virtuosus hꝫ appetitū sensitiuum obedientē rōni sine difficultate et tristicia annexa ꝓpter q̄ō dicit Utr. q̄ oia ꝙsonant rōni. et in hoc etiā differt virtuosus a ꝙtinente. ¶ Tunc arguit sic potētia non fuit oīno z iclinata ad oppositū rōnis, z q̄ tristaret de ꝙsequēdo iudiciū rationis indiget ꝙsuetudine z hītu ctrario dicte inclinationi, inclinate ipsam ad iudiciū rōnis inseq̄ndum q̄ posset delectabilit z prompte sequi iudiciū rationis. vt de se notū est. hꝫ appetitus sensitiuus

est talis ptētia. z tñ opz ipm in virtuoso ꝓmpte z delectabilit obedire rōni. ḡ indiget habitu ispā ad hoc inclinate q̄ nō aliud esse videt q̄ virtus moralis. Et iste rōnes demonstrāt insolubiliter apud me q̄ in appetitu sensitiuo opozzet aliquē hītū generari inclinantē ipsum xīus iudiciū rōis vel xīus ipsā voluntatē imitentē iudicio rōis. ad hoc q̄ hō efficiat virtuosus q̄ quidez hītus vtꝰ sit ipa virtus moralis formaliter aut non: postea videbitur. Adhuc ad probandum q̄ virtus moral' sit in appetitu sēsitiuo: aliq̄ arguunt sic: In eodē est virtus. z medium z extrema. virtus aūt est medietas passionū vt Scōo dicet. et passiones sūt in appetitu sensitiuo ḡ zc. Sz facilius posset rīderi q̄ virtus nō ē medietas passionū formalit. hꝫ qz ē medij ꝓtectatrix, sicut dicit Aug. vel si virtus ē formalit medietas hoc nō est passionuz. hꝫ extremaꝝ malitiaꝝ. ¶ Item alij arguūt sic. dicit Utr. Scōo hꝫ q̄ hītus sūt fm quos ad passiones habemus bñ vel male. si quidē vehement vt remisse male. si aūt medie. bene. hꝫ appetitus sēsitiuus est q̄ patit, aut vehement aut remisse aut medie. ḡ hītus fm quem sic patit ipse est. Sed alij rīdent q̄ voluntas trahens ad se appetitū sensitiuum moderat ipsū. q̄ virtutē in ea exītē passiones q̄z eius. ¶ Alij aūt arguūt q̄ virtus moralis sit in volūtate: sicut arguūtur fuit q̄ esset in appetitu sensitiuo. supponendo ꝓmo q̄ voluntas vel non subijcit intellectui. hꝫ potius dñaī ei sicut aliq̄ dicūt. vel si subijciatur ei; hoc non est p modū coactiōis z seruitutis. sed libere. nutus eni ponit volūtatē ex minus liberā appetitu sensitiuo. ¶ Scōo supponit q̄ voluntas sepe inclinat versus appetitū sensitiuū. cui ni ꝙcedit volūtate ālīs deprauari. vt trahat ad illud ad qō appetitus sensitiu? iclinat. z nō versus iudiciū recte rōis. In hoc ei differt ille q̄ ē in vicijs obstinatus ab incōtinēte sc̄z qz in incontinente volūtas trahit ad bonū. licet appetitus sēsitiuus ad oppositū inclinās supet. In obstinato aūt voluntas z appetitus sensitiuus sūt trahūt ad oppositū eius. qō recta rō dictaret. Et hoc est qz volūtas innata est p̄ncipari appetui sensitiuo libere. sicut ꝓbatum fuit. mō (sicut dicitur p̄mo politice) expedit ē amicitia seruo z dño q̄ ad inuicē hīs q̄ natura tales sūt. tō voluntas innata est hīe quādā ꝓplacentiam appetitui sensitiuo z cōpati sibi. ꝓpter qō cū appetitus sensitiuus fuerit fortiē inclinatus ad aliq̄d voluptuosū aut ad aliq̄d ꝓter iudiciū rōnis. voluntas trahit ad idē, recedēs a iudicio recte rōnis. ¶ Tertio supponit q̄ virtuosus hꝫ volūtatē cū p̄mptitudine z sine difficultate ꝙsentiētē recte rationi. nullus hoc negat. Ex istis tribus suppositiōibꝫ demōstrari pōt. q̄ involuntate indigemus hītu quodā inclinante eā ad iudiciuz rōnis. ad hoc q̄ p̄mpte z delectabilit z sine strepitu ꝙsentiant rationi recte. Et formeī rō sicut formabatur de appetitu sensitiuo z ille hītus nichil aliud eē videtur q̄ virtus moral' igf. zc. ¶ Itē pōt sic argui. potētia que est innata trahi, z xīus appetitū sēsitiuū. z xīus rōem. indiget hītu inclinante eam xīus rōem. ad hoc q̄ p̄mpte z delectabilit trahat xīus eā. z ad hoc q̄ nunq̄ seducat ab appetitu sensitiuo. voluntas est hmōi igf. zc. Et iste rōnes sic dixi de appetitu sensitiuo, cū alijs rōnibꝫ aut dicat q̄ licet appetitus sēsitiuus z a quo bñ opus suū reddūt. mō tales sūt ꝓdicti hītus igit zc. Quarto pōt dici q̄ vtraq; habz virtutū pt dicti virtus moral', inquātū vtraq; ex moze generat sc̄z ex assuefactione opandi opa virtuosa. hoc dicamus q̄ virtus volūtatis dicit debet virtꝰ hoīs fm q̄ hō magis q̄ virtꝰ appetitus sensitiui. qō sic pz. qz virtus hoīs fm q̄ hō debet attēdi, scīz potentiā illā q̄ est hōi ꝓpria. z nō scōm illaz que est cōis sibi z alijs. hꝫ volūtas est et ꝓpria, et appetitus sensitiuus nō igf. zc. Et ad hanc intentiōnē Utr. volēs Scōo hꝫ inquirē opus ꝓpriū hoīs in ordine ad qō virtus eius attederet: separauit nutritiuaz z augmentatiuā vitā z sensitiuā. Si aut dicat q̄ licet appetitus scōm cōpationez ad obiectū sit cōis hōi z brutis. tñ ꝓprius est hōi fm q̄ est obedibilis rōi. z ita ꝙuenit sibi virtus predicta ō videt q̄ eius virtus debeat dici virtus hoīs scōm q̄ hō. Ad hoc pōt dici forte q̄ non est xīp appetitū sensitiuū vt est obedibilis rōi z imperio voluntatis. ꝓpriū hoi. Equus eni domat vel canis z trahit p assuefactionem appetitū eoꝝ ad obediendum hoīs imperio. Et ita forte dicit Utr. Scōo huiꝰ. equi virtutē equū facē studiosū z bonū ad currendū z ferendū ascēsoz̄ z ad expectandū bellatorem. vel dicendum est q̄ etsi appetitus vt est obedibilis rōni z volūtati sit hōi ꝓprius. tñ qz vt sic, non cōuenit sibi virtꝰ nisi in ordine ad volūtatē. ideo adhuc virtus volūtatis primo z principaliter diceretur virtus hominis fm q̄ homo, nō aūt virtus appetitus. nisi ex consequenti. z in ordie ad aliud. ¶ Item in operibus virtuosis voluntas impat appetitui sensitiuo. et ita comparatur ad ipsum sicut dominus ad seruum. hꝫ dominus primo z principaliter z perfecte indiget virtute: subditus aūt nō. sed solum secundario z ꝓparticipationem domini. z etiam diminute. quod patet auctoritate Arist. primo politice dicentis q̄ principem quidem perfectā habere oportet moralem virtutem. altoꝝ autez vnūquēq; ꝑtum immittit ipsis. Et ante parum ic it si eni principans non erit sobrius z iustus

Rōes q̄ virtutes morales sint i volūtate supponendo tria.

Scōa suppō

..aliqndo

volūtas habeat amicitiaz ad appetituz sēsitiuum.

Tertia supō

Cōfirmatio.

Concordat opiniones.

q̄ hītus i volūtate sit potētia q̄ i appetitu sensitiuo

Volūtas vel nō cuitur intellectui si subijciatur ei nō est p modū tronis & seruitutis sed libere nutus ponit volūtatē esse mī libera tutu sen uo

Appetitꝰ sensitiuꝰ vt ē obediblis rōnī nō est ꝓpriꝰ hoīs

quomodo principabitur bene. si vero subiectus: quomodo subiscietur bene? Et vide bñ totum qđ sequitur ergo virtus pmo & pncipalit pertinet ad volūtatē. & nō ad appetitū sensitiuū. ¶ Item virtus vnuscuiusq; attendit fz vltimū. i. pfectissimū opus in quo ipsū pōt. sicut pus dictū ē. sed optimū opus & pfectissimū in qđ potest hō procedit fm potentiā eius supmā: & nō fm aliquam inferiorē eius potentiarū. ergo virtus hominis ingūtum homo attenditur fm eius supmam potentiam. non fm inferiores. & non est dubium volūtatem esse suprioꝛem appetitu sensitiuo ḡ. ꝛc. Sed si forte dicat q cū intellectus scōm plures sit potentias supioꝛ voluntate: sequit ixta rōnes pmissam. q virtus voluntatis nō erit virtus hois scōm q hō. hoc autē an sit ita vel non. videbitur infra. hoc aūt solū hic appareat q virtus voluntatis sit pncipalioꝛ virtute appetitus sensitiui.

q sēm sit pn cipium actꝰ.

¶ Itē potest sic argui. potentia i qua sunt pncipales virtutes morales est pncipium non soluz factionis. fz etiā actionis siue actus. appetitus aūt sensitiuus nullius actꝰ ē pncipiū. hoc pbatur. sicut Arist. arguit de sensu sexto huius. dicit enī: sensus neq; vnius pncipiuz actus. qđ probat quia bestie quidē sensuz habent. actū aūt nō communicant. mō bestie sicut sensuz habēt. ita habēt appetitū sensitiuū. ¶ Itez virtꝰ hominis est fm quā dicit hō bonus simplr. vt pz Scđo huius. fz hoc est scōm volūtatem bonam. nō scōm bonum appetitū sensitiuum. qđ pbat ex parte ɔtinentis qui absolute & simplici sermone dicit bonus: pter bonā voluntatē. licet habeat appetitum sensitiuū trahentem ad malū. Sed forte putanduz est q ista ratio non recte pcedit. nō enim puto q ɔtinentis appetitus debeat simplr dici malꝰ sed bonus. qñ magis inclinat ꝓtus rōnem q̄ versꝰ sensualia. aliter ipse esset incōtinēs & sequeretur sensuales delectationes. cum opinandum sit q appetitus sensitiuus immediate mouet corpus et non voluntas nisi ipso mediante: sicut dicebatur in alia questione. Et ideo videtur q licet appetitus sensitiuus inclinetur ad sensualia in ipso continente: magis tamen adhuc inclinatur versus rationez. ideo debet dici bonus absoluto sermone: cum a pncipaliori fieri debeat denominatio. fz tñ ipse nō est pfecte bonus. qm ppter eius nimiū tractū ad sensualia annectit sibi tristicia quedā in obediendo voluntati. & non est inconueniens eūdē appetitū inclinari simul ad oppositā. sicut in alia questione dictuz fuit. & exemplificatū. de illo qui ne pereat proicit merces in mare. Sciendum est tñ q cum voluntas sit potentia superioꝛ & hōi ppria: q fm eam primo & principaliter homo dicitur bonus. & non secūdū appetitū sensitiuuz. ideo sequit q in ea consistit virtus saltē moralis hois fm q homo. ¶ Item aliqui arguunt sic. in illa potētia est virtus moralis hois fm q homo: in q̄ superuenit delectatio opibus virtuosis. dicēte Ari. Scđo hꝰ signuz aūt oportet facere habituū supuenientem voluptatē vel tristiciā opibus. q̄ quidē emm recedūt a corporalibus voluptatibus: & hoc ipo gaudet ꝓpatus. qui aūt tristat. intēpatus. ꝛc. Sed in volūtate hmōi delectatio supuenit opi. nō in appetitu sensitiuo. quoniā inopabile est q potentia delectet in substractione obiecti ꝓpꝛi & sibi naturaliter delectabilis. imo potius tristatur. vñ apꝰ qui satis debuit esse & reputari tēpatus: cōquerebat de stimulo carnis lō. ꝛc. Sed puto qđ ista ratio est aliq̄tulum corrigenda. puto enī q in virtuoso appetitus sensitiuus ꝓpt eius pfectam inclinationē ꝓtus voluntatē & iudiciuz rationis delectat simplr inseqndo iudiciū rōnis. et q hmōi delectatio tristiciam illam extinguit quam innatus est appetitus hꝰe ex recessu ab obiecto voluptuoso. vel saltem si nō talit extinguit illā tristiciā. tñ maioꝛ est eius delectatio inseqndo rōnem ad quā magis inclinat: q̄ sit eius tristicia recedendo ab obiecto ad qđ minus inclinatur. Sed tñ quicqđ de hoc dicat. rō sufficienter cōuincit ppositum nrm. Ad plura fit media colligendo faciamus talē rōem: virtus quidem intētionem facit rectā: secđo huius. ¶ Item in fine eiusdem secti dicit q nō solū q scōm rationem rectā. sz q̄ cū recta rōne hitus virtus est. ¶ Item scđo huꝰ dicit q virtus est habitus electiuus. et qđ ex ea supuenit delectatio operi virtuoso. sed hec omnia soli voluntati cōuenīūt. ita quod nō appetitui sensitiuo: vl saltē sibi pmo et principaliter. et nō appetitui sensitiuo. nisi phoc qđ regit ab ipsa voluntate. & i ordine ad ipaz volūtatē igr ꝛc. Et ex dict; pt vnusquisq; videt q̄r ꝓcedāt rōes in principio q̄stionis adducte. & sic ē finis q̄stionum primi libri ethicozum.

¶ Questio prima secundi Libri.

Ex additis ꝓtutibus moralis colligitur q sit in volūtate.

¶ Circa secundum libuz Querit pmo Utꝝ vtutes morales i sint vtilit nobis a nā. Af q sic. q vꝝ sexto hꝰ olbz ei vt singulos mozes existē nā aliq̄lit. etel iusti & tpati & fortes. aliq̄r & alia hēm ꝓfesti a natuate. ¶ Itez q̄ fiūt i nobis ex nālbz causis fiūt i nobis a nā. sic ē de vtutibz. qz puenīūt ex potentijs. q̄s a nā hēm. scz itellectu & volūtate & appetitu. & ex actibz aliaꝝ potētiaꝝ. q etiā sūt nāles. cū ꝓprius actus potētie naturalis: sit naturalis. igitur. ꝛc.

Af primū;

Secundo;

Tertio;

¶ Itē qđ natura incipit. ipsa debz cōplē. aliter eēt agēs ville. dicēte ꝓmētatoꝛe Scđo physicoꝛuz q agēs illud est valde vile qđ incipit illd agere qđ nunq̄ cōplebit. fz vtutes incipiunt in nobis a natura. cum natura det nobis virtutum pncipia. Aliter enim non esset in potestate nostra fieri virtuosos. igr. ꝛc. ¶ Itez illud est a natura per qđ hñs est maxime fm naturam. virtus aūt est huiusmodi septimo physicoꝛ. vnīquodq; enī tunc maxime pfectum est: cū attingit ꝓpe virtuti & tūc est maxime fm naturā. ¶ Item subdit Ari. ibīdem physicoꝛ q oīs motus est aut violentus aut fm naturaz. ita pari rōne videt q oīnis generatio sit violenta aut fm naturā. fz generatio virtutum nō ē violēta ḡ est fm naturam. igr ꝛc. ¶ Item cū natura det aliis entibus p quod possunt attingere suos fines: aliter frustra operaret. & non debet esse minus sollicita de homine. q̄ de aliis. fz magis & cuz homo nō pt ꝓsequi finem suum: qui est ipsa felicitas sine virtutibus igitur videtur q natura debz hōi dare virtutes

Secundo;

Quārto;

Quinto;

Sexto;

¶ Oppositum dicit Ari. dicēs moralis vero ex more fit. ex quo & manifestum est q neq; vus mo

In oppositū

raliū virtutū natura nobis insit. qđ ꝓbat. nullum eni natura existentiuz aliter assuescit puta lapis natura deorsum latus: non vtiq; assuescit sursum ferri. sed aliqui assuescūt ad oppositū virtutis ḡ ꝛc. Adhuc quecūq; a natura nobis aduenīūt: potentias eoꝝ prius ferimus posteriꝰ aūt operationes. ꝛc. virtutes aūt accipimus operantes prius. igitur virtutes nō aduenīunt nobis a natura. Deinde af q aduentant nobis per doctrinā. quia secundo huius. dicitur: non enim vt sciam? quid est virtus scrutamur: sed vt boni efficiamur ergo hec scientia moralis fine suo frustraretur: si virtutes per quas boni efficimur: non acquirerentur nobis per eam. ¶ Oppositum Ari. secūdo huius Sed multi quidē nō operantur. ad rōnem autem fugiēres existimāt philosophari et sic forte studiosi et simile aliquid facientes laborantibus. qui medicos audiūt q quidē studiose faciūt aūt nihil hoꝝ que ꝓcepta sūt. quēadmoduz igitur neq; illi hēbunt bñ corpꝰ ita curati. neq; isti aiam pbantes. Deinde af q ꝓsuetudine nobis aduenīant: per Ari. dicente moralis vero ex more fit. vñ et nomē habuit parū declinās a more testāt aūt et qđ fit in ciuitibus legislatores ciues assuefacientes faciunt bonos. Adhuc ex assuefactione in malis operibus efficimur mali. ḡ per assuefactionē in bonis et virtuosis operibus efficimur boni et virtuosi. Oppositum arguitur qz si efficiantur per assuefactiones hoc est per assuefactionem in iustis operationibus nō per assuefactionez in iustis. fz hoc est impossibile qz operans iusta ꝓsupponit iusticiā. fm quam dicent iusta sicut aliū ꝓsupponit albedinē igit. ꝛc. Et sicut af de iusticia: ita argui pōt de aliis virtutibus. ¶ Prima ē q virtutes fiūt in nobis per naturā in ꝛoative. Scda ꝛclusio est q per doctrinam exercitatiue. siue ꝓuocatiue. Tertia est q ꝓsuetudinē perfectiue. Et dicitur q primā ꝛclusionē. & tertiā intendebat Ari. cū dixit iz inatis quidē nobis suscipe eas. perfectis aūt ꝓ assuefactionem. ꝓpterea aūt ꝛclusionē diuersi diuersimode intellexerunt. multi enī ad euitādā creationem ne scz forma fieret ex nihilo supposuerunt aliquid ipsius forme subiectū. aliter ēe ꝓpter quod. Recitat opinionē anaxagore q̄ de ỹ tutibz sic de formis substantialibus

Tres ꝛclusiones repōsiue ad questionē

Impꝛobatio

Impꝛobatis

¶ Ad primū igitur dicendum q̄ virtutes nō fiūt in nobis ꝓpter doctrinam. quia sic non differret a prima materia: et ex pluribus in actu non fit vnum q̄ se. Item tales tu opinantes incidunt in id qđ credut euitare: illud enī fore me qđ acq̄rit. precisū ab eo qđ ꝓexistit. fieret ex nichilo sui. sicut dicit de tota forma. et ita non minus esset creatio hic q̄ ibi. ¶ Alii autem dixerunt motꝰ ꝓpter eassem rationes cum precedentibus. q forma fm eius q̄ditatē vel esse intiz totam ꝓexistit in materia ante sui ꝓductionez ab agente. sed nō fm illū modū vel non fm illū esse. fm quod acquiritur ꝓexistit enim q̄tū ad esse potentiale. et acquiritur q̄tum ad esse actuale. Aliter enim (vt dicit) non esset verū dicere. q hec eadem forma que nunc demonstrat in actu: erat prius in potētia. cū aliquod fi dicat idez nisi mediāte eadē substātia una. Et dicunt q hoc intendebat cōmētator octauo metaphysice commento penultimo dicens. Est igit hoc aliqđ vnū qđ primo est in potentia. et post trāsfertur. ꝛ potestis in actū. Et sūt vltimo cōmento dicit q multi decipiūtur: q ponūt idē qđ est in potētia et qđ est in actu: est diuersū. et in rei vitate est vnum. qz illud qđ fuit i potētia: est in actu. & non sunt hec duo diuersa. ¶ Item duodecimo metaphysice cōmēto nonodecimo. generās igitur animā nō ē dicere. q ponit aliaz in materia. sed q extrahit illud quod est aia i potētia ad esse animā in actu. Sed huius opinionis sicut & ꝓcedētis pscrutatio ptinet ad metaphysicā. Qua ꝓpter trāseūdo supficialr ad pnsdico me nō bene videre. q illa opinio sit vera. Cū qz nulla esset necessitas i generatione forme ponere materiā: cū ipsa nō ponatur pncipalr. nisi ex eo q i trāmutatione. optz idem manere subiectum sub vtroq; terino transmutationis. ipa aūt essentia vel quidditas forme. esset illud subiectū. idē qđ mutaret de non esse ad esse. vel de esse in potētia ad esse in actu. Cū quia esse et essentia suppono ad phis idē esse realiter. & cōuertibiliter. ita q idē ē essentia i actu et esse in actu. et essentia in potentia et esse in potentia. & non q duo diuersa esse sint eiusdem essentie. nisi forte esse adcita et accidentalia. quod si diceret. tunc generatio non attingeret rei substantiam. Tum quia manente quidditate sine essentia rei manet ipsius nomen idem et diffinitio eadem. quo cōcesso. non esset generatio neq; corruptio simpliciter. secundum commentatorem primo physicozum et primo de generatione. Tum qz quodcunq; ens non esset magis quidditative homo q̄ asinus vel lapis licet fm modum essendi esset hoc quidem homo determinate. et hoc asinus. et hoc lapis. Cū quia oportet illa diuersa esse vel illos diuersos modos distingui realiter ab essētia forme. ex quo corrumpuntur et de nouo ꝓducitur essētia forme semp manēte. et tūc fm q̄ ꝓscidunt a forma oportet scire. vtrum sint accidentia forme vel substantie. & si substantie: vtruz materia. vel forma. vel ꝓpositū. & quocuz

q̄ mō ponāt. inco uenientia accideret. Tum q̄ alia alia argumēta q̄ videāt cogere q̄ forma maneat: possūt applicari ad cogēdū q̄ illi modi maneāt, si quis ad hoc intendere velit. Et ō videāt esse dicendū de ⁊rtibus in nobis sicut de aliis formis naturalibus pficientibus suā materiam q̄ in materia sua talē habēt a natura ichoationem solum, q̄ suū ꝓprīū susceptiuū et pfectibile per eas. Et ꝓ ꝯis habēs inclinationes naturaliter ad eas suscipiendas, sicut materia inclinat ad formam. et perfectibile ad suam perfectionē

Opinio doctoris quo ad p̄mā ꝓclusionem

recipiendā, perisset a natura in nobis. hoc enim susceptiuum est potēcia aie appetitiua, siue intellectualis siue sensualis sicut in alia q̄stione dicebatur. he aūt potentie insūt nobis a natura dicēte Ari. scō huiꝰ q̄ potēcies sumꝰ a natura ⁊ hāc sniam exp̄esse sonāt verba Ari. q̄ dicit innatus quidē nobis suscipere eas. Illa igitur inchoatio quā virtutes habent a natura: est illud eē q̄s habent in suis p̄incip̄ijs p̄existētibꝰ a natura. q̄cūq̄ sint illa p̄incipia, siue actia siue passiua hoc aūt nichil aliud est (sicut dicit) ꝓclusio esse ipsorum

Probatio secūde ꝓclusionis.

principiorū. Scōa ꝓclusio faciliter ꝓbat q̄ q̄ ostendit et declarat bona ex virtutibus et mala ex vitijs nobis ꝓuentia. ⁊ q̄tus ꝓ ⁊rtutes, ad nām pfectionem sup̄mā appropiāmꝰ ⁊ q̄tū ab ea p̄itia elōgamꝰ. excitat nos ⁊ ꝓuocat ad acq̄sitionē ⁊rtutū. sed doctrina moralis est hmōi ergo ꝛc. Tertia ꝓclusio ꝓbat q̄ vel virtutes fiūt nobis pfectiue ꝑ naturā, vel doctrinam, vel ꝑ assuefactionē. A ꝯ ꝑ naturā. quia secundum naturā nobis innatā indifferētes sumus ad virtutes et vitia hoc etiā pz ꝑ rationes Ari. in IIa scz q̄ nullū naturaliter existentiū aliter assuescit. Et quia quecunq̄ natura nobis adueniunt, potēcie horum ꝓius ferimus ꝛc. Sed nec infiunt nobis pfectiue ꝑ doctrinā. q̄m ꝓtingit rationem de moralibus habentes. nihil fm virtutes: sed aliq̄s fm oppositas malitias opari. ⁊ tales ⁊rtutē nec habent nec acquirūt. fm dictuꝫ Ari. ꝓius allegatū, dicētis. Sed multi quidē nō opant ꝛc. ergo virtutes infiunt nobis per assuefactionem.

⁊rtutes fieri i nobis nālr tripl. itelligitur.

Item rōnibus Ari. hoc pz quē i arguendo tacte fuerunt. Est tamē intelligendū q̄ virtutes naturaliter insieri nobis pfectiue pōt intelligi tripliciter. Uno mō ꝓut naturale distinguit contra violētuꝫ. et ita dicēdū ē. q̄ insūt nobis naturaliter. Alio mō ꝓut naturale sīgnificat idem quod cōueniens. ⁊ in naturale sibi oppositū idē q̄ inconueniens: quēadmodū defectus et monstruositates dicimus innaturales. et malitie oppositē innaturales. Tertio mō ꝓut naturale distinguit cōtra volūtariū, scz ꝯ illud q̄ sit ꝑ nām electiuā opationē et liberaz. ⁊ ita dictū est non insieri nobis naturaliter virtutes. Tunc respondendū est ad rationes i oppositū. Ad primā que arguit q̄ insiunt nobis a natura. dicendum est q̄ illa cōperātia vel fortitudo que a nobis a natiuitate ineſt: non est ⁊tus moralis, neq̄ p̄incipalis neq̄ fz quā hō dicat simpliciter bonus: fz ē habilitas quedā ⁊ inclinatio ad faciliter talē virtutez susciplendū sicut in sexto videbit. De scōa ratiōe bñ apparet q̄ nō ꝓbat ⁊rtutes nobis insieri naturaliter: ꝓut naturale distinguit contra volūtarium. Ad aliā dicēdū q̄ ꝑ actionē naturalem cōplent in nobis ⁊rtutes fm q̄ naturalis actio distinguit ꝯ actionem violētam. sed non fz q̄ distinguitur ꝯ volūtariam. et hoc sufficit. Quarta rō ꝓbat q̄ ⁊rtutes sūt nobis naturales id est cōuenientes et vitia innaturalia disconuenientia.

Quinta ratio ꝓbat q̄ insūt nobis naturaliter ꝓut naturale distinguitur ꝯ violentum. ⁊ hoc i dē probat ratio sexta. rationes ergo arguentes ad vtrāq̄ partē de doctrina ꝓcedūt vīs suis.

Ad rōem que arguit q̄ nō ex assuefactione dicendum est q̄ iustitia in nobis fit ex iustis operibus

Opa dupliciter iusta

Sed contingit opera dici dupliciter iusta. Uno modo quia iuste opantur. et sic forte iustitiā sup ponunt, nec ex eis iustitia nobis insit. Alio modo quia similia sunt, illis operibus que iustus operatur. et talia iustitiam ꝓcedere possunt et ex eis nobis insit iusticia: et denominantur iusta a iustitia ratione similitudinis. vel etiā potest dici. q̄ opus potest fieri iuste dupliciter. Uno modo quia ab habitu iustitie ꝓcedit Alio modo q̄ ꝓcedit immediate a voluntate ꝓprio impetu sue libertatis, sequente iudiciuꝫ rationis: vel forte mediantibus aliis persuasionibus aut admonitionib̄. primo ergo mō iuste agere ꝓcedit iusticiam. sed aliis modis non oportet.

Opus dicit iuste dupliciter.

Ad rōes ꝓbātes q̄ ⁊rtutes insūt nobis a natura.

Tunc ad rationes opinionū ꝓbatarum p̄ rīderi potest. q̄ñ primo dī q̄ esset creatio si virtus fieret ex nichilo sui. dicendum est q̄ non sed creatio esset si non educeretur de potentia subiecti. Si ex agens ꝓius naturaliter attingeret ad essentiaz forme quam ꝓducit. ꝯ ad subiectum in quo ea ꝓducit: tunc esset creatio. si vero ꝓius naturaliter attingat ad subiectū ꝑ cui⁹ trāsmutationem formā de ei⁹ potentia educat. tunc non est creatio q̄ñ etiam dicitur q̄ violentum est cuius p̄incipium est extrinsecū nullā vim conferente passo: dicendum est q̄ in acquisitione virtutum passum cōfert vim quia naturaliter inclinat ad virtutē passiue lapis aūt violenter mouet sursum quis non habet ad hoc inclinationē naturaliter fz potius naturaliter resistit. Quod ēt alia opinio adiunxit. scz q̄ aliter non esset verū dicere q̄ hec ea dē forma que nūc est in actu erat ꝓius in potētia: non valet. q̄m forma non ex eo dicitur esse i potentia materie quia in ea habeat aliq̄ ē distinctum ab ipsa materia: sed ꝓpter solā materie dispositionē vel naturā q̄ pōt suscipere illam formā. Auctoritates aūt cōmentatoris bñ dicūt q̄ idem quod ante erat in potentia. transfertur ad actum: et fit in actu hoc eni est ipsa materia que ꝓius existens in potentia ad formā. fit in actu per eam. Cum etiam dicit q̄ agēs extrahit illud quod est anima in potentia ad esse animaz in actu: intendit q̄ materia ꝓius est anima in potentia. i. in potentia ad animam vel in potētia: animata: et post habet animam in actu: perfectioz aūt de hoc perscrutatio in metaphysica requiratur et sic est finis questionis.

Ad primo

Secūdo q̄rit. Utrū aliq̄d natura existētiū aliter assuescat Et ad q̄ sic q̄ nobis ex puero ꝓnutrīē nobis naturale. fz delectatiōes corporales sūt hmōi vt dī i scō huiꝰ. q̄ ille sūt nobis nfales. ⁊ tñ hō ꝓt ad oppositū assuefieri ꝑ tpantiā igf. Item cū passiones fi i sūt nobis ꝑ artē nec ꝑ fortunā nec ꝑ nām electionem: videtur q̄ insint nobis per naturam et tñ homo in eis aliter afSco

fuescit igitur. Item intellectus naturaliter inclinat ad veritatē p̄incipiorum per se notorum. et tñ ꝑ consuetudinez ꝑdūtur ab ea vt ait cōmētator i prologo tertij phȳsicoꝝ. Item cōmētator ibidē dicit q̄ aliq̄ i tñ assueti sūt comedere venenū mixtū q̄ erat eis cibus, et tñ venenū est ꝯ nutrimenti natura igitur. Item sexto huiꝰ dicitur q̄ q̄daz sūt virtutes morales naturales quēadmodū ei dicit. Ari. in opinatiuo due sūt species demonstrantes et prudentia: sic in morali due sūt. hec q̄ dē ⁊rt naturalis: hec aūt p̄incipal. oīb̄ enī videtur singulos mores existē natura aliqualiter etenī iusti. ⁊ tēperati, et fortes et alia habem⁹ ꝓfesti a natiuitate. et tñ possibile est vt hō aliter assuescat. ideo ꝛc. Item. Scōo huius Ari. volēs ostendere quō viciose tractus ad vnū extremuꝫ poterit ad medīū per assuefactionez redire dicit in ꝓrīū aūt nos ipsos attrahere oportet. multū enim adducentes a peccato in medīū veniem⁹ q̄ō declarās exēplo dicit. q̄ torquosa lignoꝝ dirigentes facilicet. lignū q̄ torquosū ꝑ multiplicatā ad cōtrariā plicationē aliter assuescit. et tñ torquositas sibi naturaliter inerat. Oppositū dicit. Ari. nulluz enim natura existētiū aliter assuescit. quod exemplo de lapide et igne declarat et postea subiungit. Neq̄ aliquid aliud eoꝝ q̄ taliter innata sūt aliterviq̄ assuescit. Sciendum est q̄ naturale aliq̄ distinguit ꝯ casuale, aliq̄do ꝯ violentum aliq̄ ꝯ accidentale, aliq̄ ꝯ supernaturale aliq̄ ꝯ disconueniens, aliq̄ cōtra alale seu voluntariū. dico ergo ꝓmo q̄ naturale ꝓmis q̄nq̄ modis aliter pōt assuescere: q̄ꝑ q̄ virtutes his quīq̄ modis sūt hō naturales. et tñ hō aliter assuescit. Quidāt de sexto mō sit dicendū, ꝓterlaparebit. Istius tñ sciendū est. q̄ potēcia siue virtus aliqua pōt se habere actū, cuius ipsa est p̄incipiū dupliciter vnomō q̄ sit ad vnū actū sic deteriata q̄ nō idigeat recipere ab alio ipressionez aliquā ad exequēdū illū actū: sed impedimento nō exīte ipsa est sufficiens exequi ip̄m sicut ē de grauitate ad locū deorsū. Aliomō q̄ sit indifferēs ad diuersos actus: ita q̄ ad deteriate, psequēdū aliquē actū idigeat aliquā ꝓuisionē recipe ipressionē deteriantem ipsi ad illū actū. sicut ferrū potētia ꝯ mouēdi ad magnetē, nō tñ deteriatā admouēdū donec ipressiones aliq̄ recepit ab adamāte: sicut declarat cōmētator septio physicoꝝ cōmēto decimo Et possumus etiā de hac distinctione dare exp̄ss in moralib⁹ potētia nāz appetitiua est indifferens ad virtutē vel vicium vel etiā ad agēdū studiose vel praue. ō vt deteriet: opationib⁹ determinatibus ad virtutē vel vicium. Indiget etiam virtute morali sibi ipressa deteriante ipaz ad agere studiose: vel vicio deteriante ad agere praue. Sz ⁊rt⁹ sic ē deteriata ad bñ opandū q̄ obiecto p̄sente et exīte impedimento fm eā semp agim⁹ bñ. Dico igitur q̄ potētia deteriata scīz se ad actū nunq̄ aliter assuescit. q̄ nō posset aliter assuescere nisi p ablationem prioris deteriationis et per ip̄ssionē deteriatiōis oppositē deteriantis illam potētiam ad oppositū actū. sed potentia de se determinata ad aliquē actū non pōt illā deteriatiōnē admittere et oppositā accipe. q̄ iam nō esset fm se deteriata fz indifferēs. ō ꝛc. Item potētia indifferēs duplex est. Alia nāq̄ est que per vnum solū motū vel vnam actionē solā pōt sufficienter

Quito

Sexto.

Potētia ex se deteriata ad actū non alr assuescit.

Duplex ē potētia i ordīs siue ioetiata

deteriari ad actū. Ubi gfa ferruz vt moueat ad magnetē vel etiā per plures motus vel per plures actiones: subordinatas tamē et diuersarū rationū. Alia est que ad sui deteriationem indiget multiplicatis, pseueratis opationib⁹ eiusdē rationis. prima aūt istarū potentiarū non est ꝓpr̄ie assuefactibil. fz scōa. cuius ratio est q̄ assuefactio ꝓprie fit ex multiplicatis operationib⁹ cōsimilib⁹ tāq̄ generatio habitus inclinantis ⁊ deterientis potētias ad similes opationes. hec aūt vltima potētia inuenit inter multas anime potētias, et in ꝓparatiōe ad multos actus earū licet nō ad omnes, sed nō inuenitur iter potētias corporales omnis eni actus ad quem inuenit est se potentia corporalis ꝓsequi pōt perfecte ꝓut solam actionem, nisi fuerit remota potentia. q̄ tūc indiget pluribus, sed diuersarum rationum et causa forte huius est q̄ potentie corporales ꝓpter materiā sūt magis passiue q̄ potentie anime. ideo ex sola actione magis possunt impressionem suscipere ⁊ retinere. Scōm igit hūc moduz dici pōt loquendo de naturali, ꝓut distinguit ꝯ animale: q̄ nullū natura existētiū aliter assuescit vel etiā scōm ꝓdicta posset dici. q̄ illud dicitur naturale alicui potentie: ad quod ipsa scōm se ē deteriata. Illud aūt dicitur sibi non naturale sed tanq̄ contingens et accidentale: ad quod ipsa non est scōm se deteriata. Naturale enīz se pe inuenitur capi. ꝓout distinguit contra accidentale. quod eni per se ineſt: dicitur naturaliter inesse. nō aūt, si accidat sic ergo sumendo naturale: nullū natura existentiū aliter assuescit. cuz dictu fuerit q̄ potentia determinata non aliter assuescit. Et ita est facilioz huius questionis solutio. et que minozes videtur pati calumnias. Et secundum istam solutionem dici potest ad rationes. Ad ꝓmam q̄ delectationes in cibis et potibus sunt appetitui naturales: sic q̄ appetitus est determinatus ad delectandum in cibo bono vel potu bono accepto: et non potest in contrariuz assuefieri. licet ab hoc impediri possit p egritudinem: et ipsius appetitus corruptionem. sed non est deteriatus ad hmōi delectationes prosequendas excessiue aut diminutiue aut mediocriter. nō pōt ad hoz q̄libet assuefieri. Ad aliā pōt dici. q̄ hō nō assuescit qui patiat talem per multas passiones. fz assuescit qualīr passionib⁹ afficiat ⁊ ducat. puta excessiue, vel defectuose, vel mediocriter. qz ad hoc ipē idifferēs secundū se. Ad aliam pōt dici q̄ intellectus ita determinatus est ad assentiendū ⁊rtati ꝓmoꝝ p̄incipiorū. scz oīno ꝓmoꝝ et per se notoꝝ capitalē. q̄ nō pōt assuefieri ad negāndum. fz de aliquib⁹ p̄incipijs fi oīno ꝓmis ⁊ p se notis pōt bñ assuefieri ad negādum. qz non est oīno determinatus ad veritates ipsoꝝ secundū se. Ad aliā pōt dici q̄ natura nō est oīno deteriata advnū cuī. ō pōt assuefieri ad aliū, et aliq̄n ad malū, vel saltē ad minꝰ bonū ⁊ malo admixtum. Ad aliam dicendū q̄ ō ⁊ ille ⁊rtutes naturales morales vel moralib⁹ sīles sint q̄dā inclinatiōes ad actus aliquos tñ fi sūt oīno scōm se deteriate ad illos ideoq̄ ꝓtingit aliter assuefieri. Ad vltimam pōt dici, quod licet lignum creuerit torquositatem ad illā torquositatē nō ē secundū se deteriatū: sed accidēaliter. ideo ad cōtrarium trahi pōt, et rectificari pōt per vnā solā

Ad rōes ꝓncipales

Ad scōam

Ad quartaz.

Ad tertiam.

Satis ē dicē q̄ nfale ī q̄ sūt vt distinguntur ꝯ accidētale

longam ꝓtinuaꝫ plicationē:iō ibi ꝑprie nō est assuetactio. ¶Sciendū ēt qō he rōnes oēs/vel saltem plures michi apparent cōcludere de natura li ꝑut distinguit ꝫ animale mō ꝓius victo.si qs diligēter attēdat.Et sic est finis q̄stionis p̄tis.

Questio tertia.

TErtio querit vtrū virtutes generātur in nobis ex opationibus. ¶Et quod non

Argūmētuz ynum

quia sicut effect⁹ hz a suis causis entitatē ita videtur ab eis hꝫ firmitatem et bonitatē.et ita cā debet esse firmioz et melioz effectu.sz operatiōes ꝓcedentes virtutes nō sūt firmiozes virtute /qz statim trāseūt.nec sunt meliozes.cum scōm eas non dicatur homo bonus simpliciter.scōm autē virtutē dicitur bonus simpliciter.ḡ ex eis non generatur virtus et nō ē dubiū qō nec ex operationibus sequētibus virtutē tā generatā ideo ꝛc.

In oppositū

¶Oppositum dicit.Ari.qō declarās per sūle in artiū generatione dicit.q̄ eni oportet discentes facere:hec facientes dicimus.puta edificantes edificatores fiunt,et citharizātes citharistē:sic ēt et iusta quidē opantes iusti efficiūtur tpata aut tēpati,fortia ẋo fortes Itē postea dicit ex iusta operati iust⁹ fit ex tēperata tpat⁹.vñ speculātes circa mores,et nō opātes assimilātur egrotātib⁹ qui bñ medicū audiūt et nō faciūt eius ꝓcepta vñ sicut illi non acquirūt sanitatē:ita nec istiusmodi virtutem.¶Primo dicendū est q̄ virtus generatur ex actib⁹.Scōo videndū est quō sumit hec ꝓpositio ex.¶Primū ptz sufficiēter per rationes Ari. primo p similitudinē ẋtutū ad artes sicut iā dictū fuit.Scōo quia ex oppositis causis oppositi habitus fiūt mali aūt ex malis opatiōibus fiunt ḡ ex bonis operib⁹ efficiūtur boni et virtuosi.et hec conclusio est concessa sicut per se nota.

Inḡrit quō capit ꝓpō ex cū dr ẋtus gna tur ex actib⁹

¶Ideo de scōo ꝓposito videndū est.ꝓpter quod est sciendū q̄ hec ꝓpositio ex pōt dicere habitudinē cāe materialis.sicut dicimus cultellū fieri ex ferro.vel habitudinem oppositi termini:sicut dicimus albū fieri ex nigro:vel habitudinē cause efficientis.sicut fieri dicimus pugnā ex conuicio vel cultellū ex fabro.Aliq̄n etiā dicit habitudiez actionis ipsius agentis seu motus ab ipso ꝓuenientis ad rem factā:seu ex huiusmodi motu seu actione derelicta.sicut dicimus caliditatem vel raritatē fieri ex calefactione.et licet istuz modum non exprimat Ari.qui to metaphylice /tñ possumus ipsū reducere ad illū hz quē dicimus aliq̄d fieri ex agente vel mouente.Dico igitur ꝑmo q̄ virtutes non fiūt ex opationib⁹ ꝑut ex dicit habitudinem cause materiāl:qz materia manet in facto esse necessario.Nā etsi aliquando videmꝫ materiā in ꝑmanētē et trāseūtem:tñ nūq̄ dr transiens nisi quādo capitur indistincte a ꝓuatiōe opposita,vel a forma contraria forme fiēde.tūc eni trāsit rōne huiꝰ forꝛe vl ꝓuatiōis Ꝑa tñ materie eēntia vt distinguit ab eis semp manet hz opatiōes nō oz manere facta virtute.ḡ ꝛc.Item materia se habet ad hoc cuiꝰ est materia vt potentia ad actū . sed opatio non magis habet rationē potentie q̄ ẋtus .imo econuerso potius Scōo dico.q̄ ẋtus non fit ex opationib⁹ ꝑut ex dicit habitudinē opposīti teri qz operatio non opponitur ẋtuti sīt at eniz cū ẋtute.imo q̄to magis virtus acq̄rit tanto opatio pfectioz efficit. Tertio dico q̄ virt⁹ non fit ex opatiōib⁹ ꝑut ex dicit habitudinē cause efficientis,qñ oē efficiēs ꝓprie non agit effectū.nisi aliqua actiōe fūdata in motu ꝛ transmutatiōe:sed opatiōes n̄ ꝓducūt ẋtutē alia actiōe vel alio motu medio sed fūt(vt vr)ipsamet actio quam ẋtus consequitur .Item effectus non ē ꝓncipiū efficientis nisi forte finale:sed virtus est ꝓncipiū opatiōis : et si nō illius ex q̄ sit tñ ꝛsimilis.ꝛ non est ꝓncipiū finale sed potius ecōtra.ḡ ꝛc:Item ar cōiter sicque sunt in eodē subiecto/vnum nō pōt esse actiuum alterius.mō ipsa opatio saltē ꝓmaria scz electio et ipsa virtus in eodē subiecto sunt scz in appetitu agit ꝛc. ꝓpones tñ istius rōis nō apōes cōcedūt,ideo de his postea videbitur aliq̄liter ꝑut reqrit pñs materia Quarto dico q̄ ẋt⁹ fit ex opationib⁹ ꝑut ex dicit habitudinē actionis vel motus per quē virtus acq̄rit.qz cuz fiat ex operationib⁹:ꝛ aliquo triū modoꝝ ꝓdictoꝝ nō apparet modus alter nisi iste quo virtus fiat ex eis Non tñ opinoz q̄ ẋt⁹ sit ipsū opationis terin⁹ itrinsecus hz extrinsec⁹/sicut aliquomō forma substātialis est terin⁹ alterationis.vñ sicut forā substātiāl' ē q̄ alterationē vt ꝓ opationē q̄ agēs materiā ꝓducit et tandē forma attingit sic agēs per operatiōes disponit ad virtutē et tandē ipsā attingit.sicut ḡ alteratio non est agens nec materia respectu forme substātialis.sed est actio vl motus quo agēs ipsā ꝓducit:ita est de operationibus respectu virtutis .Sed tunc orit dubitatio q̄d sit agēs istas opatiōes et ipsā virtutem Ad q̄ aliqui dicūt,q̄ ipsa aie potentia ē illarū opationū actiua loquēdo de interiori opatione que ē vel eel appetere.qz talis opatio dr actio imanēs.q̄ nō est qz passio imanens:sic eni dicerꝛ otis actio imanens.sed qz manz in agente. cū ergo maneat in ipsa potentia appetitiua:sequit q̄ ipsa potentia erit eius actiuū ꝓncipiuz:

Inḡrit quō alia ꝓducit a ctū i se ꝛ quō ht eē agēs et patiens.

¶Item volūtas nō forꝛa recipit actū suū sed elicit.elicere.aūt ē agere. ¶Itē voluntas se ipsam deteriat ad actū suū.Aliter nō esset plus liberaq̄ q̄cūq̄ alia potētia passiua.hz de rōne puri passiui nō ē deteriare: hz deteriari ab actio.igr ꝛc. Itē cū ẋtus sit vltimū potētie/et dispōat potentiā ad actum:opz in eodē genere cause se habere ad actū potētiā et ẋtutez.sed ẋt⁹ actiue se hz ad actū suū.qñ sicut ars se hz ad op⁹ artificiosū ita ẋt⁹ ad op⁹ virtuosū Ars aūt ē actim ꝓncipiū sui opis ideo ꝛc.Q̄ō aliq̄ confirmant dicētes opus ꝓius naturaliter esse ab agente quam in seipso et ꝓius naturaliter esse in se q̄ recipi in subiecto sed opus virtutis non habet quod sit bonum ex eo q̄ recipitur in subiecto ,sed potius econuerso scilicet q̄ ex tali opere subiectum redditur bonum.ergo opus habet q̄ sit bonum ex se,/vel ex eo q̄ est ab agente.sed ex ipsa virtute habet q̄ sit bonum .quia secundo huius dicitur q̄ virtus habentem perficit et opus eius bene reddit ergo opus virtutis est ab ipsa virtute actiue.

Ex.d.hitudiē actōis ad motꝰ ad effectum.

Aliꝫ autem viam istam reputant impossibilem : quoniam impossibile est idem respectu eiusdem esse actiuum et passiuum. Actiuum enim agit secundum q̄ in actu,et passiuum patitur secundum q̄ est in potentia.ideo septimo physicozum et octauo ꝓbatur q̄ idem nō mouetur a seipso Et in primo de generatione.Ari:volens ꝓbare q̄ simile nō patitur a simili intēdēs ducere ad maius et manifestius inconueniēs dicit q̄ si

mile non patit a simili q̄ seqrek q̄ etiā idē pateret a seipso.et in octauo physicoꝝ dicit ad hoc inconueniens,q̄ idē et scōm idem calidum erit ꝛ frigidū.moueꝫ ei mouet fm q̄ in actu:et mobile mouetur fm q̄ caret actu illo ad quem mouet: imo/qō plus est)isti reputant ipossibile q̄ agēs et passum sunt indistincta subiectocum actus ꝛ potentia q̄ dicit carentiam actus non possint simul existere quia aliter nulla esset via ad cōclusēdum separationē et immobilitatem ꝓmi motoris Ideo etiā quito metaphysice et nono diffinit potētia actiua et potētia passiua q̄ potētia actiua est ꝓncipiū trāsmutādi aliud in q̄tum aliud potentia aūt passiua est q̄ in ipso patiēte ꝓncipiū est mutationis passiue vel patiēdi ab alio in quantum aliud.Et in octauo physicoꝝ probant.Ari.ꝛ cōmētator q̄ grauia et leuia mouēt se:qz non sunt diuisibilia in mouens et motū dicit eni cōmentator sic.omne quod mouetur ex se aut erit distinctuz scōz diffinitionē i motorem et motum:aut scōz partes q̄titatiuas.ꝛ cū corpora simplicia nullo diuidāt istoꝝ modoꝝ/sequitur vt nō moueātur ex se oīno.Et si dicerek q̄ ratione forme moueret,et ratione materie moueretur.hoc remouet dicens:si igit aliquis dixerit q̄ sunt corpora simplicia compolita ex materia et forma quoꝝ virtūq̄ est distinctū a relquo Dicemus ad hoc q̄ ꝓma materia non est existens in actu .et illud quod mouetur debet diuidi in motorez et motum in actu .quoniā illud quod est in potentia non mouet nec mouetur sī igitur lapis moueretur ex se contingeret q̄ esset mouens et motum secundum formam quod est impossibile Jn hac autem ipsoꝝ controuersia ꝛ in eorum rationibus non pauce latent difficultates habentes alibi locum et profunditoꝛ egētes perscrutatione.quam negocium ꝓsens admittat .licet enim idem et secundum idem concederetur non posse agere in idem et recipere :tamē non videtur impossibile q̄ agens et passum sint idem subiectiue . Nam secundo de anima dicit Aristoteles animam esse ꝓncipiū corporis fm triplex genus cause scilicet formalis /finalis et efficientis.Anima nanq̄ mouet corpus localiter /corpus etiam scōm quamlibet partem nutritur,et anima in nutricez se habet actiue.ꝛ cōmentator dicit octauo physicoꝝ commento viceſimo sexto.nullus ei dubitat q̄ animal mouet ab anima,ꝛ q̄ anima est mouens et corpus motū.et commento triceſimo dicit.Anima eni que est motor in animalibus distinguitur a corpore quod ē motū scōm diffinitionem.licz non distinguatur scōm esse. ¶Item de grauibus et leuib⁹ dicit cōmētator ārto phicoꝝ q̄ forma est motor et materia mota:ꝛ tertio celi dicit q̄ forma grauis mouet ipsum scōm q̄ est forma .et mouetur fm q̄ est in materia.dicit etiam q̄ graue mouet se scōm q̄ est actu graue,et mouetur scōm q̄ est in potentia veoꝝ. Item de motu ferri ad magnetem et nutrimenti ad mēbra:dic cōmentator septio physicoꝝ cōmento decimo,q̄ nutrimētū non mouetur ad nutriēdū nisi cū fuerit i aliqua dispositione cum nutrito.Et similiter ferrū non mouek ad magnetē nisi cū fuerit in aliqua qualitate cū magnete.et ideo quādo magnes fricat ē alio tūc amittit virtutē. Nam ferrum tūc nō

Nō opz sp agēs eē i eoꝺ actu cum illo quē ꝓducit ſ tripl'r itelligit q̄ sit actu

acq̄rit de lapide in illa dispositione q̄litatez per quā innatū est mouerī ad lapidē.et ibidē dicit q̄ lapis mouetur ex se sed inferius et ignis ad superius vt perficiant se.Et lincontensis primo posteriozum dicit q̄ scientia principioꝝ ē efficiens siue origo ꝛclusionum.scia ei ꝓncipioꝝ in anima videtur gignē sciam ꝛclusionū. Hec vr concludere de necessitate qō aliz ad hoc ꝛcludēs addūcūt q̄ uis ei idē fm subiectū et fz diffinitionē non possit esse per se actuū et passiuū respectu eiusdē nec i actu quo sit in natū agere et i potētia q̄ sit i natū pati:tñ ıō fm subiectū diuersū tñ fz diffinitiōez nullū ē icōueniēs eē actiz passiuū respectu ei⁹ ō fm ei⁹ diuersas ptes. Q̄ñ dr q̄ agens agit fm q̄ in actu et passū patitur fm q̄ in potentia ad actū illū,et per ꝛ̄s fm q̄ caret illo actu ꝛ in eodē subiecto nō pñt esse act⁹ et ei⁹ carentia. Dicendū est q̄ agens licet agat fm q̄ in actu:tñ nō opz q̄ sit in eodem actu formaliter cuz illo actu quē ꝓducit in passū. Jntelligētia eniz que ꝓducit motū celi non habet in se motū formaliter nec generās alia ex putrefactiōe est actu formaliter. Agēs ḡ agit fm q̄ est in actu . sed hoc ꝑt esse tripliciter.vnomō q̄ sit i actu tali q̄lē ꝓducit hoc pōt cū hō generat hoiez ꝛ ignis ignē. ꝛ calidū caliduū .Aliomō q̄ sit i actu excellētioꝛ et supioris ordinis q̄ sit act⁹ producibilis in ipso passo . sicut est de intelligentia mouente celuꝫ. et de celo generante animalia.et alia multa in istis inferioꝛibus.tertiomō q̄ sit actu p q̄litatē aliquā receptā ab aliquo duoꝝ nūc ꝓdictoꝝ agētiū que est tanq̄ virtus ipsoꝝ .sicut igna per qualites sibi abhomie infusas generatiuū est hominis.et corpora celestia nō immediate generant animalia ex putrefactiōe nata.qz nō sunt ꝓxima:sed qualitates quedā influxe a celo in hec inferioꝛa sunt hmōi aialiū ꝓpinq̄ generantia . dicendum est ḡ q̄ passū debet carere illo actu quē agēs in natū ē ꝓducere in ipm Sed possibile est q̄ sit actu infozmatū.ideo impossibile ē agens esse idē subiectiue cum passo.loquēdo de agēte qō est tale in actu formaliter qualē effectū innatuz est ꝓducere.tūc ei simul eēt actus ille et eius carentia ſz de alijs agētibus hoc non pōt ꝛcludi.fieni impossibile ē q̄ aial sit aiatū actu per aiam/et sit in potētia ad ambulationē.vel q̄ graue sit actu graue et careat vbi veoꝝ/vel q̄ ferrum sit in actu p qualitatē receptā a magnete.ꝛ careat motu vel ꝛiuctione eius ad magnetē.et sic de aliis.Et qñ vltra subūgitur q̄ nullā aliā habemus viā ad ꝛcludēdū separatiōnez et immobilitatez ꝓmi motoris:ꝑt dici q̄ imo bñ p ei⁹ firmitatē sicut dicit Ari.in fine quinti physicoꝝ.Etiā per aliā viā quā ipe idē ponit in fine eiusdē quinti physicoꝝ,qñ cū p se sit ꝓpoi eo qō est per accidēs ideo in ꝑmo motore nulla debet concedi dispositio q̄ non sit necessaria motori ad hoc q̄ moueat sed mouere non est dispositio necessaria motori ad hoc q̄ moueat.tunc enim nullū mouens posset moueri nisi moueatur.quod Aristo.declarat esse falsum,quia,si oporteret omne moueꝫ moueri.aut hoc esset eadem spē motus q̄ moueret .et tunc docens addisceret , et calefactens calefieret,et esset calidum et non calidum sicut ifert Aris.aut hoc eēt alia spē motus.ꝛ tūc cum ille spēs sint finite oporteret eē statū vel reflexi

quod etiam improbat Ari. ꝛ sic patet q̄ ex dictis non tollitur processus. Aristotelis quod autem dicitur de diffinitione potētie active vel passiue non valet quia sufficit alienetas secundū diffinitionem. et quod etiaꝫ dicitur grauia non moueri ex se et cetera. Dicendum est q̄ materia non est per se mota sic q̄ sit motus sufficiens absq̄ alio moto. quoniam haberet potentiam resistendi motori ꝛ sic non esset in motu successiuo. sicut declarat commentator quarto physicoꝝ propter hoc quia circumscripto motore qui est forma in ipso graui nō remaneret nisi materia ideo indiget medio resistente et moto graue ergo non mouetur ex se per quin indigeat alio motore extrinseco scilicet dante sibi formam grauitatis vel remouente prohibens sicut debet videri octauo physicoꝝ. mouetur tamen ex se per se sic q̄ habet extrinsecum principium actiuum immediatum. et principium passiuum immediatū sui motus. Quicquid autem sustineatur de hiis puto q̄ potentia appetitiua non sit actiua sui primi actus interioris. Haꝫ licet non sit impossibile idem subiecto diuersum tamen diffinitione fm vnam eius partē agere et fm aliam pati fm unꝫ uisum ē. Ari. et cōmentator cōcedere q̄ idē subiecto et diffinitione fm idē ageret idē patere tur per se: vel moueret ꝛ mouerī. stat aūt q̄ appetitus est per se passiue et receptiuus sui actꝰ sci sui appetere. ideo ꝛc. vñ. Ari. tertio de anima mouēs q̄dē duplex aliꝰ quidē īmobile. aliꝰ aūt qđ mouet. est aūt īmobile actuale bonum. mouēs autem et quod mouet appetitiuū mouet ei quod appetit secundum q̄ appetit: ꝛ appetitus quidē actus motꝰ quidē est. qđ aūt mouet aial ē quo aūt motum organo appetitus. iā hoc cozpoteū est. Et scōo huiꝰ dicit loquens de potētijs appetiuis potentias esse scōm quas possibiles hozum dicimur. Et iterū si appetitꝰ eēt sui ipsiꝰ motiuus ad actū eiꝰ primū. tunc non indigeret obiecto: sed semp eēt in actu appetendi positis ei agente et passo et appropiātis admuicē nōvidetur rō quin debeat poni ipsoꝝ aliquis actꝰ. Sed rñdetur q̄ obiectum requiritur ad determinandū appetitū. sicut agens propriū requiritur ad determinandū agens vniuersale. sed hoc videtur esse fictio frustra ei fit per plura qđ pōt fieri per paucioza. sed posito q̄ obiectum habeat vim actiuā in ipm appetitū: ꝛ q̄ obiectū habeat vim passuā: pōt bene saluari actio ipsoꝝ sine ociose poneretur appetitus haberī vim actiuam respectu illius actionis. Et ideo videtur mihi q̄ appetibile est actiuum ultius actus in appetitiuaꝫ potentiam. sicut eni sensibile se habet ad sensum et intelligibile ad intellectum sic se habere videt appetibile ad appetitum. sensibile autez mouet sensū ad actū sētiēdi. et intelligibile intellectū ad actum intelligendi ergo ꝛc. verum est tamen q̄ appetibile extra non motū appetituꝫ nisi vt est actu apprehensum. et ita actus apprehendendi videtur esse immediatius agens q̄ obiectū extra et propter hoc in sexto ethicoꝝ dicitur q̄ prudentia est habitus cū ratione actiuus. sicut ars est habitus cū ratione factiuus. Itē multi posuerūt in sensu. et intellectu. et in appetitu speciem ab obiecto receptā distinctā ab actu sentiendi intelligendi et appetendi quod si esset verū: est dubitatio qualiter species illa se haberet ad actuꝫ appetendi: vtrum actiue vel passiue: de quo videtur mihi q̄ actiue. illa enim species esset simili ꝛ tudo obiecti quod erat principale actiuū simili tudo autem actiui magis videt se habere actiue ad id quod euenit actuo q̄ passiue. Etiam sicut grauitas producta ab agēte se hz ad motū ipius grauis. et qualitas in ferro ꝓducta a magnete ad motū eius ad magnetē: ita pōt imaginari q̄ species illa se hꝫet actū sentiendum itelligēdi et appetendi. ad quodlibet eni ꝓductū in passo ab agente ꝓsequit qōlibet si nō fuerit ipedimentuꝫ. sicut actus icōs ad actū pmū. sed grauitas ī grui et dicta qualitas inferro se habent actiue ad motus ipsoꝝ: sicut supponimus. ꝛ ad hoc ꝓtius auctoritates adduximus ergo ꝛc. Utrum aūt voluntas se habeat actiue ad aliquē suoꝝ actuꝫ etiā immanentiū Ꝓtus nō ad primū. dubiū est: de quo postea loq̄mur. Sed posset moueri scōa dubitatio quō Xtꝰ moralis se habeat ad eiꝰ opa scz que fm ipsam virtutē opamur. vtrū actiue vel passiue puto dicendū eē q̄ eodē mō. sicut potentia cuius est virtus. Xtus ei cuiuslibet potentie cum attendat fm vltimū in qō potentia ꝑt. videtur ad idē genus cause reduci cū ipsa potentia cuius est Xtus. Et hoc vꝺ dicere Ari: scōo huius dicēs q̄ Xtus sūt fm quos ad passiōes nos habemꝰ bñ vel male. puta ad iracūdi. bñ aut ꝛ male se hꝫe ad actū nō videt mutare genus potētie. propter qđ vꝺ quinto metaphysice q̄ oia genera potentiarum dicūt aut in solū accidere fieri ät non fieri aut si bñ. Hec rōes ad hoc ꝓpus adducte necessario ꝓcludūt. cū ei dicimus appetere ꝛ itelligere eē operationes īmanētes nō eo dicimꝰ q̄ ī earū actuo ꝓncipio maneant subiectiue. ꝫ forte q̄ subiectum suū denōiant per modū agētis: ꝫ sit vere passū. videre ei ē pati ꝫ signficet q̄ modū actiu. sic ät significāt forte. q̄ non solus cognoscere et appetere sūt ab actiuo suo scz ab obiecto. ꝫ ēt quandā importāt ad ipsū rēdētiam sicut ad terim vel quia fuit antiquoꝝ et vulgariū opinio q̄ visio et cognitio oīs fieret extra mittēdo. vel forte dicuntur operationes immanentes in agente. quia in eodez subiecto manent cū specie obiecti. que ad eas actiue se habent secundū q̄ predictum fuit. vel forte ratione intellectus a agentis et sensus agentis et appetitus agentis secundū q̄ quidā ponunt sensum agentem et appetitum agentē et intellectuꝫ agentem vel forte q̄ actiue significantur. q̄ actiue se habēt ad nostras opationes exteriores. et dicūtur tūc actiones īmanentes vt distinguam⁹ iter eas et alias operationes nras q̄s ꝓ cognitionē ꝛ appetitū operamur exterī. qđ quō sit alibi magis dz videri. Ad aliā rōnem de libertate volūtatis postea considerabitur. et possem⁹ dicere q̄ si dicamus appetitū vel volūtatē vel sēsū vel intellectū elicere suos actus. hoc est ꝓpter consimiles causas ꝓpter quas dictū fuit q̄ videre appetere vel le et intelligere significantur per modum actiui Ad aliam dictum est q̄ virtus se habet ad actuꝫ sicut potentia et possumus sīl̄ituđie de arte ꝛ de Xtute ad pfia cōcedere: si cōparam⁹ artē ad itelligere ꝛ Xtutē ad appetere: vel ēt si vtrūq̄ ꝓparam⁹ ad op⁹ exterius. Nam ad opa exteriora virtutū cōcedimus actiue se habere appetitum

Potētia appetitiua nō ē actiua sui primi actꝰ ꝑ obiectū vel cognitio.

Spēs vtꝫ se hñt ad cognitiōez ꝛ appetitū sicut gratias ad motum.

Scōa dubitatio quō Xtꝰ se hēt ad actū suuꝫ.

Quare itelligē ꝛ appetē sūt opatiōes īmanētes si sint ab obiecto quo nō manēt.

Platio q̄ noticia mouet appetitū hō et species.

Negāt illā q̄ pōnt actꝰ p̄ncipe abigēte q̄ ise ꝛ ise quā recipiatur in subiecto.

Ethicorum

est q̄ appetitiuū est mouens motū ꝛ qđ animal ab eo mouet. quo aūt mouet organo appetitus ꝛ hoc cozpoteū est. ꝛc. Nō aūt alij addiderunt dicentes opus ꝓpus nāliter esse ab agente q̄ esse in se ꝛ esse pus in se q̄ recipi in subiecto: non videt michi vez. accidentis enim esse est inesse: ꝛ vniuersaliter michi aliud in re puto esse q̄ actꝰ aliqs dependens ab agēte ꝛ in se. ꝛ q̄ sit ab agente et sit in subiecto licet ista differant ratiōe. Alias eni posuit q̄ dependētia effectuum ex istis causis nichil multiplicant in se supessentias ipsoꝝ effectuū. ꝛ vltra dicere q̄ forma ꝓpus naturaliter sit in se q̄ in subiecto: esꝫ fm imaginationem illam. q̄ ipsa de foris aduenireꝫ subiecto ꝛ non q̄ ipsa ab intrinseco educeretur de potentia subiecti. ꝛ esꝫ generatio quam viam pbus non concederet.

Et iterū mirabile est dicē q̄ res habet ꝓtius esse ab agente q̄ esse in se. q̄ si esse ab agente distinguat aliquo mō in re ab esse in se: hoc nō est nisi quia esse ab agēte importat relationem quādaꝫ ipius rei ad iuū agēs modo ulla relatio non est per naturaliter ipia rei essētia fundāte ipsā nec ē in couenies opus virtutis bōtatē suā habere a virtute passiue ꝛ a recta ratiōe actiue. virtus enim inclinat potentiā ad bñ patiendū recta aūt ratio illa bonum opus agit in bene dispositia potentia. vel est opus melius ipla virtute. quia nō sumit totaliter bonitatem suam ab ea: sed a recta regula rationis. ¶ Ideo ad rationem principalem respondendum est in principio questionis adducta. et est concedendum q̄ operationes non sunt principale actiuum virtutis. sed sunt sicut motus seu actio per quam agens principale agit ipsam ꝛ tale non oportet q̄ sit melius vel nrmius q̄ res acta. de comparatione autem operationum ad virtutem quo ad bonitatem: dictū fuit in decima questione ꝑmi libri. Et sic est finis questionis.

Ff primo.

Quarto sequit: Utꝝ viri⁹ gñret ex oplibz ꝫ fctā rōnē ꝓmeiurātis? Uif q̄ nō qz recta rō agibilū ꝓuidētia est. vt ꝓz sexto hꝰ. prudētia aūt non est sine virtutibus vt ibidē ꝓz. ꝑ operationes fm rectam rōem cōmensurate supponunt virtutes. et ita virtutes non fiūt ex eis.

Secundo.

¶ Item sexto hꝰ dicitur: non erit electio recta sine prudētia et in virtute sed opationes fm rectam rōnem commensurate non sūt sine electiōe rēa. ꝑ ipse nō sunt sine prudentia neq̄ sine virtute. ideo supponunt virtutem et ita virtus non fit ex eis.

Tertio.

¶ Item vitiosus cū non habeat rectam rōem non pōt scōz rectam rōem opari. ꝛ ita non posset vitiosus fieri virtuosus quod non est bonum concedere.

In oppositū

¶ Oppositum dicit Aristoteles secundo huius Necessarium est scrutari ea que circa operationes qualiter operandum est in eas. he enim sunt domine. et eius quales fieri habitus secundum rectā quidam rōem opari cōmune ꝛ supponatur. ¶ Item parum post dicit super habundantia igitur ꝛ deficientia ꝑ ymnasia corrumpunt fortitudinem. similiter aūt ꝛ potus ꝛ cibi amplius ꝛ minus effecti corrumpunt sanitatem que autem commensurata sunt et faciunt et augent ꝛ saluant. Ita igitur ꝛ intemperantia et fortitudie habet ꝛ alijs virtutibus et cetera.

Etiam dicit Aristoteles, et omnino ꝛ ꝓ vtiq̄

sermone ex similibus operationibus habitus fiunt. Et in diffinitione virtutis dicit q̄ ipsa est habitus electiuus in mediate existens determinata ratione: scilicet vt vir ꝗ sapiens determinabit. ergo fieri debet virtus ex operationibus recta ratione determinatis. Primo videndum est q̄ virtus ex commensuratis operationibus generatur. Secundo q̄ non virtuosꝰ potest fieri virtuosus. Tertio videbitur qualiter possibile sit virtumꝑ. Primū ꝓbāt aliqui sic. ex istibus operationibus similes habitus fiunt: vt dicit Ari. virtus aūt est habitus bonus. ergo fit ex bonis operationibus. non sunt aūt operationes bone nisi vt sunt regulate ꝛ mensurate recta ratione. igr. ꝛc. Item cum virtus fiat ex operatiōibz vel hoc est ex cōmensuratis vel no commensuratis. sed non ex non commensuratis. quia tales sunt male et defectuose. propter quod erunt generatiue malī habitus ꝛ defectuosi. non ergo virtutis. Sed iste rationes calumniaz pati vident aliquibus. nō enī est Xum q̄ ille sole opationes sint bone que sunt regulate recta ratione. dineꝝ enim multum operationem esse iustam ꝛ bonam vel ipsam esse iuste ꝛ bene operatam: vt patet secundo huius non enim iuste ꝛ bene operatur nisi ex electione secundum rectum iudicium rationis. sed bonus est. et iusta si solum sit talis qualem operaretur eam iustus aut bonus. Dubiū ergo videtur aliquibus quomodo debeat illud intelligi. q̄ ex similibus operationibus similes habitus fiant ad quod vt michi videtur declarandum. expedit videre q̄ operationes virtutum moralium possunt assignari q̄druplices: prime q̄dē immanentes ipsi voluntati. Alie vero immanentes appetitui sensitiuo. tertie in existentes membris nostris cozporalibus quibus organice vtimur ad opera exterius exercenda. Quarte vero sunt exteras nos ad exterius transeuntes. verbi gratia in operatione liberalitatis posꝰ ratio prudentialis iudicauit vandum esse tali tale donum voluntas primo hoc eligit facere: ideo imperat inferioribus potentijs ad hoc faciendum. Secundo appetitus sensitiuus consentiens imperio voluntatis appetit illud idem facere. ideo mouet cozporalia membra ad hoc faciendum. Tertio igitur membra cozporalia motum illum ab appetitu recipiunt. Quarto vero possibile est in tali executione: vt a membris motis motus in exteriores res recipiatur. Et est sciendum q̄ singule harum operationum ex hoc dicuntur bone: quia sunt commensurate ad rectam rationem. hoc est quia sunt tales quales recta ratio decreuit vel decreuerit eas esse debere quantum autem ipse a tali commensuratione deficiunt. tantum malicie incurrunt. ¶ Et est sciendum q̄ iste operationes non necessario consequuntur se admuicem et in bonitate et malicia. sed aliquę possunt esse bone ꝛ commensurate. alijs existentibus malis et incommensuratis. verbi gratia q̄ electio in voluntate sit peroptime consona rationi: tamen forte appetitus sensitiuus ad oppositum passionatus et si ex toto rebellare non possit: tamen cum tristicia multotiens obediet rationi propter quod non erit eius operatio perfecte consona rationi. Sed iterū vato q̄ voluntas et appetꝰ sensitiuus optime ꝛ ꝓptissime

Diuisio diceꝝ dicendorum.

Dktopatiōes eē iuste iuste ꝛ opatiuā

ꝗtruplices opationes virtutiꝫ

opatio volūtatis ꝑpt eē bōa et nō appetitꝰ sēsitiui aūt opatio exterioꝝ

consonent rationi: tamen forte mẽbra ꝓpter in-
consuetudinẽ nõ erũt ad exequendũ agilia: ꝓpt
quod nõ possum⁹ sepe facere tale op⁹ extra / ꝙle
vellemus. et sic nõ erit opus extra bonũ: ꝛ opus
immanens volũtati erit bonũ. econtra possibile
est quod opus in voluntate erit valde malum:
et opus extra erit valde bonum verbi gratia. si
ratio recta dicat amore dei ꝛ non per ypocrisim
succurrendum esse huic pauperi. possibile est ꝙ
vnus vltes homo per ypocrisim ꝛnon ꝓ deo suc
curret ei: ꝛ eũ totaliter ab inopia relevabit: cõstat
q electio erit prava, opus tamen extra erit val-
de bonum quia erit tale quale etiã fuisset ad op
tima electione. Propter hoc tgitur Aꝙ in secun
do huius loquens de exteriori opere vel de ope
mẽbrorum ponit differentiam inter opus bonũ
et opus bene operatum: vel etiã opus malũ ma
le operatum. Est ei opus bonus si sit tale ꝙle rec
ta ratio dictaret ipsum forte vel debere a quacũq;
electione ꝓcesserit. ꝛ q; ostẽ operatum dr in ha
bitudine ad operantem. ꝛõ non dr opus bñ ope-
ratum: nisi cũ opans bñ se habuerit in operãdo.
operans aũt super reliq; oia p⁹ dictamẽ recte ra
tionis est voluntas primo mouet appetitũ ꝛ eo
mediante mẽbra corporalia ꝛ res extra. Jõ non
erit opus bñ operatus nisi fuerit electiue bona o
perati. Hanc igr sniaz intendebat. Viri. secundo
huj⁹ cũ dixit Que aũt sũ fz virtutes sũt neq; si hec
qualiter habeant iuste vel tempate operata sũt.
Sed ꝛ si operans qualiter hñs opek. Hes quidem
igitur temperate ꝛ iuste dicuntur qñ sũt tales q̃
les vtiq; iustus ꝛ temperatus opabitur. iustus
aũt ꝛ temperatus est non qui hec operaꝛ, fz quã
tum ad interiorem electionem vt iuste ꝛ tẽpari o
perantur. Ex quibus etiã ꝟbis apparet ꝙ nõ ex
bonitate operis exteriozis homo dicitur bonus.
sed ex bonitate ipsius electionis solũ. Hãc sit ꝓ-
ma conclusio ꝙ habitus in ipsa voluntate gene
raꝛ ꝓ se ex operationibus ipius voluntatis: hoc
est ex electionibus. quod sic ꝓbo. in q̃lz potẽtia
rõ abilius est ꝙ habitus generet ex ꝓpriis illius
potentie operationibus ꝙ ex alienis. verbi gr̃a.
manus non agitatur ex operationibus pedu
nec econtra. sed pedes fiunt ad currendũ agiles
ex frequẽter currere: gutt ad cantandũ ex freqñt
cantare lingua, ad loquendũ ex frequent loqui.
Intellectus ad rationandũ ex frequent rõcina-
ri. Jta igit ꝛ volũtas ad eligendũ ex sepe eligẽ.
Quod ut erũ ꝓfirmo sic eedẽ opatiões non viden
tur per se esse generatiue diuersoz habituũ. sed
sicut dictum fuit in fine primi libri opoꝛz in vo
luntate generari habitum vnum ꝛ in appetitu
sensitiuo alium. Et manifestum est ꝙ oportet in
membris etiam generari alium quo membra a
gilia redduntur ad exteriozem operationem.
Nec mireris si potentie motiue membrorum ac
quirunt sibi habitum per assuefactionem: qñ et
iam potentia vegetatiua hoc sibi acquirit: vñ
dicit cõmentator in principio tercij phỹsicorum
ꝙ quidem in tantum assueti fuerunt comedere
venenum mixtum ꝙ erat eis cibus. similiter etiã
potentia speculativa in speculativus assuesit.
vnde commentator vbi primo dicit ꝙ cum quis
fuerit assuetus credere sermones falsos a puerti-
tia: erit illa consuetudo causa ad negandum ve-
ritatem. ꝛ hoc idem apparet secundo metaphy-

ꝙ opatio ext
rior sit bona ꝛ
fz ex ea sit non
bñ facta

quõ q̃s dr fa
cẽ bonũ et fi
bene.

Opatões ext
riores ꝓmẽsu-
rate sue icto
ritz ꝓponũt
ad vtutem.

Ad rões ad ꝓ
mam.

Ad secundas

sice. videtur ergo ꝙ omnis anime potentia sit af
suefacti ꝓpter quod non est mirandum ꝙ aliqui
valde mirantur videlicet ꝙ in volũtate ꝛ in ap-
petitu sensitiuo diuerse ponantur virtutes mo-
rales: id est ex assuefactione acquisite, imo ad-
dendum est ꝙ etiam ponende sunt in potentiave
getatiua ꝛ in similibz potẽtijs motiuis seu quo-
cuq; modo operatiuis omnium membrorum.
Sed reuertamur ad ꝓpositum, ꝛ dicamus ꝙ
si eedẽ operationes non sunt ꝓ se generatiue di-
uersorum habituũ: ꝛ opationes membroꝝ gene
rant in membris habitus: oportebit ꝙ (ꝙtuz est
de se) alie opationes generent habitũ in appeti-
tu sensitiuo, ꝛ alie in voluntate. he autẽ non vi-
dentur esse nisi operationes illaꝝ potẽtiaꝝ. Scõ
dico ꝙ virtus volũtatis generaꝛ ex opationiꝫ
volũtatis cõmensuratis, hoc est consonis recte
rationi. qñ vel ex cõmensuratis, vel non ꝓmen-
suratis. non secundum, quia ille sunt generatiue
malitie. igr ꝛc. ¶ Tertio dico ꝙ opatões exteri
ores cõmensurate. quis sint abiq; ꝓmensuratis
electionibus, possunt per accidens multũ ꝓficẽ
ad generationez vtutis in ipsa volũtate: ꝓpter hunc
modũ: q; quãus huiusmodi opationes inutiles si
ant ꝛ coactie. vel forte ad malũ finẽ: tamen mem
bra per eaꝝ exercitiuz habilitãtur: vt quod erat
eis prius difficile ꝛ laboriosum fiat eis facile ꝛ
sine labore ex quo contingit ꝙ appetitus sensiti
uus ꝓ⁹ ꝓpter difficultatẽ et laborez abhorrẽs
huiusmodi opationes non amplius eas abhorꝛ
reat. ꝛ per consequens non inclinet vel non forꝛ
ti impetu inclinet voluntatẽ ad oppositũ earuz:
modo voluntas non tracta vel nõ fortiꝛ tracta
per appetitũ sensitiuum ad oppositũ rationis, fa
cilius eligit quod ratio dictauit. ex q̃ electione
si freqñt generaꝛ per se virtus in volutate. Hoc
itez ꝓz sic, q̃to volũtas per appetitũ sensituũ
magis trahitur ꝙ rationem: tanto difficilius est
ei eligere �sm rationẽ ꝛ per consequẽs tanto dif-
ficilius est in ea generari virtutẽ: sed appetitus
sensitiuus dupliciter ratione inatus est trahere vo
luntatem contra rationem. scz ꝓpter tristiciaz ꝛ
laborez in exteriori opatione quam recta ratio
discernit esse faciendã. ꝛ scõ ꝓpter delectationem
sensus in oppositã opationem. Hãc enim dupliciter
cãz notat Viri. Scõ huj⁹ cũ dicit ꝓpter volupta
tẽ quidẽ eni mala opamur. ꝓpter tristiciã aũt a
bonis recedimus. q̃ vna istaꝝ causarum remota
vel remissa. facilius est volũtatẽ acquirẽ sibi vir
tutẽ. ꝑma aũt cã remouet vel alleuiatur ex bo
narũ opationũ exteriorꝝ exercitijs. a q̃cũq; ele-
ctione ꝓcesserint. igr ꝛc. ¶ Patet igr ꝙ omnis
opatio dissona recte rõi: sive interior sive exte-
rior obstat valde virtuti. ois aũt ꝓsonat ꝓsonã
vel p se ꝓdest. vel p accidens ꝓdesse potest. ¶ Ad
rões in oppositũ Ad ꝑmã dicẽdum ꝙ ꝓuidentia
nõ est formaliter recta ratio idẽ recta rõcinatio
sicut nec virtus moralis est formaliter recta ele
ctio imo ꝓuidẽtia ẽ hitus determinans intelle-
ctũ ad rõcinandũ ꝓmpte ꝛ firmiꝛ de agilibus
ꝛ non dico ꝙ talis hitus sit necessarius ad recte
rõcinandũ. sicut etiã non ꝓcedo ꝙ virtus moraꝛ
sit necessaria ad recte eligendũ. imo ex liberta-
te arbitrij nos possumus (etiã si ꝓraue habituati
fuerimus) iudicare vere. ꝛ eligere recte. licet hoc
sit valde difficile. ¶ Ad illud aũt ꝙ dicit Viri.

Appetitꝰ sm
rõẽ trahitur
volũtatẽ ꝙ rões

Ad tertiam.

Ad quartaz.

Ad secundã.

Quõ vtꝰ red
dit op⁹ bonũ

Ad tertiam:

Ad quartaz.

Ad ꝓmo

Secundo

sexto huius ꝙ non erit electio recta sine ꝓuiden-
tia ꝛ sine virtute. dicẽdũ ꝙ auctoritas non debet
intelligi de impossibili ꝛ de difficili: aliter enim
non essemus semp dñi nr̃aꝝ operationum magis
ꝙ nr̃oꝝ hituũ, cuj⁹ oppositũ dꝛ videri tertio hu
ius. ¶ Ad alia dicendũ ꝙ vitiosus licet ꝓ hitum
inclinet ad rõcinationẽ ꝛ electiões alias. tñ illa
inclinatio nõ necessitat nos ad hoc. cũ nõ tollat
arbitrij libertatem. ꝛ sic finitur questio.

Ar primo.

Quinto q̃rit. Vtꝛ opatiões ꝓcedẽtes vtu
tẽ ꝛ seq̃ntes sint eiusdẽ spẽi. Et arguunt
alĩ ꝙ ñ. qꝛ virtuose opari ꝛ ñ virtuose
opari no sũt eiusdẽ spẽi, saltẽ in gñre moris. sed
aũ virtutẽ opamur ñ virtuose. ꝛ p⁹ virtutẽ virtu
se. qñ licet opus iustum sine iusticia fieri possit:
nõ tñ iuste fieri ꝓt neq; virtuose sic ꝓz Scõo hu
ius. igr. ꝛc. ¶ Itẽ bonũ ꝛ non bonũ nõ sũt in ea
dẽ spẽ moris. ꝛz opus sequẽs virtutẽ est bonũ. ꝓce
cedes aũt nõ. cũ dicaꝛ Scõo h⁹: q; vtus hñtes ꝓ
ficit, ꝛ opus eius bonũ reddit. ¶ Item sicut esse
ctus eẽ suũ hz ex suis causis: ita hz suam drñam
ex drña causaꝝ. ꝛz opatiões ꝓcedentes ꝛ sequen-
tes non ꝓcedunt ex eadem cã �sm spẽm. nam seqñ
tes ex virtute ꝓcedũt. ꝛ non ꝓcedentes igitur.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

¶ Item �sm exigẽtiã finis neẽe est cetera mode-
rari, spẽalit in moribz. vt quod non fit ad bonuz
finẽ bñ fieri nõ ꝓt. ꝛz fines dictarũ operationum
spẽ distinguũt. Justus eẽ iustam opationem opaꝛ
ꝓpt se. nõ iustus vere nõ. ꝛz vt coactione aliq̃ vel
ꝓpter mundanã gl̃az. vel ne scandalisẽ vel ali-
quo tali mõ. igr. ꝛc. ¶ Oppositũ alij arguũt qz
sicut nõ est mediũ in virtutẽ ꝛ vitiũ. ita nec inter
opa virtuosũ ꝛ vitiosũ ꝛ hoc circa ꝺbrivel obiectũ
et alia circa q̃ talia nata sunt fieri. sed opera ex
q̃bz virtus generaꝛ nõ sũt vitiosa: non enim ex eis
generaret virtꝰ q̃ sũt virtuosa i se. ꝛz ex parte a-
gẽtis non sint virtuose opata. q̃ vꝛ q; in se sunt in
eadez spẽ moris cũ opibz seq̃ntibz. ¶ Item opus
tale q̃le iustus opaꝛ. ẽ eiusdẽ spẽi cũ illo quod iu
stus opaꝛ. ꝛz op⁹ ex quo iusticia generaꝛ ẽ ille. q̃
ꝓz ꝙ Viri. dicẽte, ex iusta opari iust⁹ fit. ꝛ ex tem
pata tpat⁹. res aũt tpate ꝛ iuste dicũt. qñ sunt ta
tes q̃les vtiq; iust⁹ ꝛ tpat⁹ opabit. Jõ dicit. Viri.
q; nõ solũ generationes augmẽtatiões ꝛ corꝛu
ptiões ex eisdẽ ꝛ abeisdẽ fiũt. ꝛz ꝛ opatiões in eis-
dem erunt. ¶ Itẽ actꝰ distiguũt ꝓ obiecta. et ob
tecta sũt eaez g̃. ꝛc. ¶ Itẽ ille opatiões ñ videnꝛ
differre nisi i mõ agendi, scz qz virtuosus agit fir
miꝛ ꝓpte ꝛ delectabiliꝛ. alter aũt nõ. ꝛz idez a-
gat. mõ curꝰ sortis nõ eẽt ꝑpe diuersus a cursu
Platonis ꝓpt tales drñas igr. ¶ Itẽ virtꝰ agẽ
tis vel patiẽtis nõ diuersificat spẽ causalitatem
ipsiꝰ. ꝛz solũ disponit ipm ad vltimũ in qõ ꝓt. q̃
neq; ob hoc effectus spẽ diuersificabunt. Ista q̃o
soluiꝛ facili �sm ea q̃ dicta sũt in ꝓcedẽti q̃stione
vbi dictũ fuit. q; virtus in volũtate generaꝛ ꝓ se
ex electiõibz ipius voluntatis ꝙsonis recte rõni
et ꝙstat q; silẽs electiões eliciũt �sm generatã vir
tutẽ. cũ igr electiões volũtatis sint bõe vel ma
le in genere moris ex eo q; sunt ꝙsone vel diss⁹
ne recte rõi. apparet q; hmõi electiones ꝓcedẽ
tes vtutẽ ꝛ ex qbus ꝓ se generaꝛ virtꝰ. ꝛ electio-
nes seq̃ntes virtutẽ. sũt eiusdem rõis in gñre mo
ris. Et ista sit ꝛclusio ꝓma. Sz ẽt qꝛ dictũ fuit q;
opationes exteriores ꝓmẽsurate. a q̃cũq; fuerit
electione. ꝓfit ꝙ accidens multũ ꝓdesse ad gene-

Secundo.

q̃d res iuste ꝛ
tempate.

Tertio
Quarto

Quinto

Solutio q̃sti
ones ex ꝓce-
dẽte q̃tũ ad
opationes in
teriores

rationez virtutis i ipa volũtate. tõ etiã de his vi-
dẽdũ est. Ctrũ aficedentes ꝛ seq̃ntes sint eiusdem
spẽi. Et manifestũ ẽ q; sic in gñre nature sed nos
q̃rim⁹ degenere moris. ¶ Jdeo nõndũz ẽ q; iste
opatiões cũ in se sint cõmẽsurate recte rõi. etiaz
ꝛz a cõmensurata electiõe nõ ꝓcedant. ꝛ ipse hñt
ex eo bonitatẽ moralẽ q; ꝙsonãt recte rõi. mani-
festũ est q; ille opatiões in se sunt bone quẽadmo
dum ꝛ seq̃ntes. Jdeo ꝙcedũ est q; sunt eiusdem
spẽi i gñre moris. Et ista sit ꝑa ꝛcsio. ¶ Sciẽdũz
est tñ q; si ille opatiões nõ ꝙsiderẽt in se. sed in re
latione ad opantẽ. scz ad eⁱ electionẽ. tũc dicen-
de erũt bone. si a bona electiõe ꝓcesserit. ꝛ male:
si a mala. ꝓpt qõ possibile ẽ aliquẽ extra opari
opus valde bonũ in se. ex quo tñ ope non mereꝛ.
ꝛz potius demereꝛ. ꝓpt ꝓmauitatẽ electiõis. Dice
ret q̃ breuit loq̃ndo de exteriozibus opatiõibus
nõ in se ꝛz in relatione ad opantẽ dicto mõ. scz q;
si ipse ab electiõe recta ꝓcesserit tũc aficedentes
virtutẽ ꝛ seq̃ntes sũt eiusdẽ rõis. si non: nõ quanꝛ
am sequentes ab electione recta ꝓcedunt. Et hec
sit ꝛta ꝙclusio. ¶ Ad rões ꝓmo adductas Ad pri
mã qñ dicit virtuose opari ꝛ nõ virtuose opari ñ
sũt eiusdẽ spẽi in genere moris. dicendũ q̃tum ad
electiões ipⁱ⁹ volũtatis. q; fortevolũtas sine vir
tute adquisita potest ex libertate sua eq̃ bñ eligere:
sicut cũ virtute ꝛz hoc sit difficile ꝛ rarissime eue-
niat. ꝛ tũc diceret q; talis electio esset eiusdez ra
tõis quo ad bonitatẽ moris. cũ illa electiõe esset
�sm virtutẽ adquisitã volũtati. Diceret igr q; ii p⁹
tuose opari tu solũ intelligas opari fz virtutẽ ad
quisitã volũtati maioꝛ rõ quã tu accipiebas ñ erat
necẽa. si tñ p virtuose opari tu intelligas oẽ opa
ri qd est eq̃ ꝙsonũ rõi ac si eẽt �sm virtutem: tunc
maioꝛ ꝓcederet. ꝛz dicem⁹ tũc q; etiã añ virtutes
acquisitionẽ, ꝓtigit ex libertate voluntatis opari
virtuose. Qñ aũt dr cp⁹ nõ fit iuste sine iusticia
dico q; loq̃ndo de iusticia. q̃ virtus acquisita. ꝓpo
sitio nõ dz intelligi fz impossibilitatẽ: ꝛz �sm difi-
cultatẽ. ¶ Ad alia dicẽdũ q; virtꝰ nõ reddit ꝓ-
cipaliꝛ opⁱ⁹ bonũ. ꝛz dispositiue. qz scz determiat
voluntatẽ ad sp bñ eligere firmiꝛ ꝛ ꝓpte. qõ tñ
sine virtute voluntas poterat ex sua libertate.
¶ Ad alia dictũ ẽ ia q; vtꝰ nõ ẽ ncẽa causa boni
ꝙpis. sic q; opⁱ⁹ bonũ nõ possit esse absq; virtute.
¶ Ad alia dicẽdũ q; ipa ꝓcedit scõm tertia ꝓclo
nẽ supra posita. Quõ aũt rões ad oppositũ ꝓcedũt
facile ẽ videre ꝓsideranti ꝓdicta. Et sic finitur q̃stio.

Ad secundã.

Quõ vtꝰ red
dit opⁱ⁹ bonũ

Ad tertiam:

Ad quartaz.

Ad ꝓmo

Secundo

Sexto q̃rit. Vtꝛ absq; opatiõibz exteriozi
bz possit i nob⁹ vtⁱ⁹ gñari. Et q; nõ qz
Viri. assignat gñationẽ vtutⁱ ad gña
tiões artⁱ. i isto scõo. qñ ẽ dubiũ q̃ars
nõ fit i nobis absq; opatiõibz exteriozi-
bz nũq; ei bonⁱ fiẽt citharista: q; nũq; citharizaret.
aut bonⁱ faber. q; nũq; fabricaret. vñ dicit Arist.
Virtutes accipim⁹ opantes ꝑus. quẽadmodũ ꝛ in
aliis artibz. Que ei oz discentes facẽ. hoc facien
tes discim⁹. puta edificãtes edificatores fiunt et
citharizantes citharizte. sic aũt iusta quidẽ opan
tes iusti fim⁹ vel efficimur. ꝛpata aũt tẽperati. et
fortia vo fortes ¶ Itẽ ivi. huⁱ⁹ dr sepe. q; ꝓu-
dẽtia nõ ꝓt in nobis fieri sine expientia multa: ex
pientia aũt non est sñ exteriozibz operatiõibz mꝛ
tiplicatis. igr sine illis opatiõibus exteriozibus
nõ gñatur ꝓudẽtia. Qõ etiam ex hoc ꝓz qz ꝓu
dentia ẽ ad aiaz. sicut medicina ad corꝑus. nul-

Ad ꝓmo

Secundo

lus aut nisi cuj magno opꝫ exteriorꝫ exercitio fieri ꝑt bonꝰ medicus.ḡ silr necꝫ prudēs:ꝫ per cōsequs absq; hmōi opationibus nō ꝑt virtus aliq̄ moralis generari. cū virtutes nccitaꝫ habeāt ad prudentiā ꝫnexionē.vt dicēt in vi.Hoc etiam vr Tertio. Arist.exprimē i isto Scdo dicēs Bñ ḡ dr qñ ex iusta opari iust? fit.ꝫ ex ꝑtata ꝑtatꝰ: ex ñ opari āt nullus vtiq; curabit fieri bonꝰ ꝫ mlti hec quidez nō opant ad rōem aut fugiētes existimant pbo fari.ꝫ sic fore studiosi. sile aliquid faciētes labo rātibus.q̄ medicos q̄dē audiunt studiose. facūt aut nichil eoꝝ q̄ ꝑcepta fūt quēadmodū igit̄ necꝫ illi bñ hēbunt corpus curati ita necꝫ isti aiz ita In oppositū pbofantes. ¶Oppositū pz ꝓmo aucate Arist.di centis ex recedere enim a voluptatibz efficimur ꝑtati ꝫ effi maxie possum? recedere ab ipsis.silr aut ꝫ in fortitudie. assueti āt ꝑtēnē tribꝰ actuz fortitudinis exteriꝰ opando ꝫ sustinēdo ipa. fortes efficimur ꝫ effi maxie possum? sustinē. Etiam dictū fuit i ꝓcedēti q̄stione q̄ virtus nō generat̄ ꝑncipaliter ex opationibz exteriozibz ꝫ ex interiozibz electiōibz.volūtas aūt ꝫ fuerit ab opatiōe exterio ri ipedita.tñ pōt optie velle.ꝫ eligē.ḡ ꝫ si opatiō bz exteriozibz poterit virꝰ gnari.ꝫ illes electiones Secundo. frequenter. ¶Itē dicit Eustratꝰ ꝓmo hꝰ q̄ nulli volēti ꝫ vt oꝝ opanti.est ipossibil? possessio vtutis si qs aūt fuerit ab exteriozi opatiōe ipeditꝰ.ꝫ interioꝝ hēat voluntatē rectā. ipe opat vt oꝝ.cū nichil o porteat ipossibile.ḡ tñs (si velit) poꝫit sibi acqrē virtutē. ¶Itē declarat Arist.Tertio hꝰ q̄ vtutes Tertio. et malitie fūt volūtarie ꝫ i nra ptāte.qō nō eēt.si nō posset ꝫ exteriozibz opatiōibz gnari.qm̄ ab eis ꝑter nraꝫ volūtatē possum? ipediri. ¶Itē opa Quarto tiōes nre exteriores subsūt fortue quodāmō.cū trā seant in exteriora bona vel mala. q̄ subsūt fortue. ꝓpter qō dr ꝓmo hꝰ.q̄ esse virtuosi tā effecti ꝫ felices.q̄nfortunia magna ipediūt a mltis opa tionibz.ḡ si ꝫ tribz opatiōibz nō possꝫ hri virtus. Mira ꝓclo ipsa subesset fortue:qō nlius dicit. ¶Prio dicēdū est q̄ nō exīte ipedimēto extrinseco.nō est possibi le virtutē in nobis ꝫ exteriozibz opationibz acqri. q̄ ꝫ si rectis electiōibz iteriozibz ꝫ ꝑt gnari virꝰ vt dictū fuit. ꝫ electio volūtatis nūq̄ ē recta ꝫ de fectuosa.si nō moueat ad op? exteriꝰ opandū.qñ opz:ꝫ sic oz.ꝫ aūt oz exercere bonū.si nullū sit rōa bile ipedimentū;scz aut a nāli nccitate q̄ scz opz comedere ꝫ dormire:aut ex defectu obiecti vel in strumenti.vel ex aliquo alio obuiāte.ḡ sequit̄ q̄ amoto impedimento extrinseco: vl nulle erūt rec te electiōes vel exibūt i opatiōes exteriores. Sz posito q̄ fuerit ipedimētū ubi gra pauꝑ hō ꝫ so litarie uetēt? i carcerib? ſ ꝫ vñ liberalitatis op? exerceat.aut ad quos exeeceat. silr ille fortē cui nichil occurrit terribile ꝓ vitā.nō hz circa q̄ ex erceat op? fortitudinis. Forte tñ q̄ null? fuit tālis q̄ habuerit volūtatē bñ agendi efficacem sic dictū fuit in ꝓmo libro. Sz quicq̄d sit de hoc tñ pōam? q̄ circa materiā alicui? virtutis alios hēat volū tatē bonā ꝫ efficacē agēdi bñ q̄licūq; opz.ꝫ ipedi tus nō possit. Puto q̄ in tālī casu sit dicēdū sic ō prudentia nā ſ ñ prudētia virtutes morales esse ñ pōt vt pz vl.hꝰ prudētia āt pfecte gnarī ſ ꝑt i no bis sine multiplicatis opationibus etiā exteriozibz q̄m ꝓ prudētiā pfectā debemus iudicare ꝓpte circa q̄licūq; agibilia possibilia nobis occurrere.q̄d bonū ꝫ q̄d malū melius ac peius.tāta aut accidere potest diuersitas circūstantiaꝝ in ope rationibus exteriozibz exercēdis q̄ nullus pōt ꝓmpte ꝫ firmit̄ iudicare sp bene sine experien tia maxima.q̄ hꝰ non ꝑt sine multo exterioꝝ o perum exercitio.imo q̄nq̄ q̄ multū expti sūt ꝑtā tur in dādis ꝓ suis.ꝓpter quod ēt in arduis nō solū vno ꝫ pluribz ꝓiliarijs indigemus.ḡ ſ opa tionibus exteriozibz virtus perfecta generari ñ ꝑt. Et voco opationes extra nō solū exercēdo bo nū opus politice extra:sed etiam fugiēdo ꝫ ab stinēdo:ab opere malo extra. Sz dico Tertio q̄ Perfecta v⁹ ñ ꝑt hēri ſ ñ opibus exte riozibus. abſq; exteriozibz operationibz ꝓ virtus gnari ip fecta.q̄ erit hitus laudabilis reddēs hoiez bonuz simplr. Bñ ex silibz operatiōibz frequētatis gnā tur hitus inclinās ad sīles opationes. hō aūt ꝑ tūcūq; impedit? ab exteriozibus operationibus pōt magno affectu velle bñ agere si possꝫ scire.ꝫ etiā ꝑt magno affectu velle scire ꝫ addiscere bene agē si posset.ex hmōi ḡ volitiōibz freq̄ntatis fier hitus inclinās ꝫ firmās volūtatē ad sp hoc volē dū.talis aūt hitus ē simplr laudabil? ꝫ bonꝰ. qm̄ ex opationibz laudabilib? et bōis gnat? est. ille enim volitiones erant opationes meliores q̄s ille hō exercere posset. Et si q̄ras q̄re nō est talis hit? perfecta virtus.dicendū est q̄ hoc nō est q̄ possit frangi per passiones appetitus sensitiui.qm̄ ego puto voluntatē adeo liberā esse ac oñm virtum inferioꝝ ꝫ oiz actuū suoꝝ:q̄ nulla vis inferior ꝑt eaz iclinare.nisi ipa sepsā iclinet libē.vl libē se ꝑcli nari ꝓmittat.imo q̄ ipa ꝑt appetitū sēsitiuū tra hē ad exsequndū iussū suū.ñ q̄ecūq; ipetū passio nis.si igr dicto habitu firmata sit. nō inclinabit Quar hitus gelt? ſ opibz exteriozibz ñ est pfectꝰ vtus. Sed talis habitus sic deficit a pfecta virtute. q̄ cum ꝑcurrerit extra opari.ꝫ occurrent circūstan tie varie repugnātes q̄ aliquā appareat q̄ opus vno modo fieri debeat ꝫ per alias alio mo do ille non poterit ꝓpte determinari ad iudi candum quid sit optimum ꝓpter in experien tiam.nec etiā per consequēs voluntas erit deter minata ad ꝓmpte eligendum partē meliorez. Ulterius etiam potest dici q̄ hꝰ talis habitus ꝑt in nobis generari sine exteriozibz operationibus tamen ſme eis non bene possumus expiri an in nobis fuerit generatus:q̄ sepe putamus habere perfectā voluntatem bñ agendi in absentia pas sionis.q̄ perfecta non est.sed debil? ꝫ pigra. ꝓp ter q̄ inclinaretur ad passionis aduentum: Et hoc bene dicit Seneca libro de diuina puidentia. Nichil inquit michi videtur infelitius eo cui ni chil vnq̄ aduenit aduersi non licuerit enim illi se expiri.gubernatorē in tēpestate in acie militē intelliges.vñ possū scire q̄tū vales aduersꝰ pau ꝑtatē.si sp diuitijs affluas:vñ possū scire q̄tuz aduersus ignominiā ꝫ ifamiā, odiūq; populare ꝓstantie habeas.si inter plausus senescis? ¶Ad Ad rōnes an oppositum. rationis igitur dicendum.Ad primā q̄ sicut ars intellectu posset q̄tum ad aliquos ꝓclusiones ge nerales acquiri sine exteriozibz operationibz. Iz non q̄tū ad particulares ꝓclusiones diuersifica Exēplū de ar bles ſm diuersas circunstantias particulares, te ſ exprimē sic hitus in volūtate ſ interiozibz opationibz ac to ꝫ ꝑ vtuti q̄situs.ē solū ad volēdū bñ agē cōiter.sed non ad bꝰ sine actu eligendū bñ ex ꝓbinatiōes ꝑticulares circūstātia exteriori. rum.sicut dictum fuit. Dicendum est etiam q̄ et si sine exteriozibz operationibus possit in intel lectu perfecta ꝓudentia generari:tñ ex illa non

posset ex tra fieri bonū opus: ꝓpt nō fieri ad hoc mēbra agili a.nisi ꝑ assuetudinem:ꝫ ita q̄ ipsi esset ꝑfectꝰ vtus i volūtate ꝑfecta fieri sine exteriozibus opatiōibus: tñ nō ꝓuenīet ex ea eq̄ ꝑfectꝰ opus extra.sicut ſ essemus in opatiōibz exteriozibz as suet. ¶Ad aliā dicendū q̄ ipa bene ꝓcedit pro scōa ꝓclusione. ¶Ad aliā auctoritatem ꝑbi dicē dum q̄ ex ꝑbohari tñ non generat̄ virtus mora lis.sz indiget operationibus voluntatis.ꝫ etiam ad eius ꝑfectionē(vt dictū ē) idiget opationibus exteriozibus ¶Ad rōes p̄ oppositū. ¶Ad p̄mā Ad rationes p̄opposituꝫ dicendū q̄ nō est possibile bñ eligere ꝫ ꝓpte ſ defectu quo ad particularia circūstantiaꝝ ꝓxima tiones ſ experientia ꝑ multū exercitū acqsita vt dictuꝫ fuit. ¶Ad aliā dicendū q̄ ipa ē ꝑ tertia ꝓ clusione ꝫ eodem mō oñs seqntes. Ita putandū est q̄ ꝑ malā fortunā impediri possumus a perfe ctissime virtutis gnatione.sz nō ab eo q̄ est sim pliciter fieri bonos.virtus etiā cū fuerit perfecte gnata:nō pōt ꝑ fortunā auferri. ꝫ sic finit̄ q̄stio.

Af primo. ¶Septio q̄rit Arist exprimis opatiōe pos sit gnari vt?. Af q̄ sic q̄ vel gnat ex ꝓma vt?.ſ sic.seq̄t q̄ ex nulla posteri ori gnat.q̄ q̄ gnatū ē:nō ampli? gnat et ꝓ ipsis ipsa gnatur ex sola prima. Si dicas q̄ nō gnatur ex ꝓma tē vel generatur ex scōa.vel nō.ſ sic seq̄t q̄ nō gnatur ex tertia vel q̄rta.sicut ꝓi? arguebatur. nec generabat ex ꝑ ma ḡ ex sola scōa gnabat. Si vo dicas q̄ non ex ꝓma nec ex ſa ſ ultimo q̄raz ꝫ tertia.ꝫ sic deinceps Secundo. et ꝓcludā q̄ vel nūq̄ gnatur vel ex aliq̄ una so la gnatur. ¶Itē ꝓmētator vult septimo phȳsi cozū q̄ virtutes ꝓsistāt in indiuisibili:tale aut ge nerationez nō hz nisi instantanea.igr ſ virtꝰ gna ret ex pluribz operationibz. optēt oēs illas opa tiones ad idē instās attingē.scz ad instās gnatio nis virtutis.hoc aūt est ipossibile cū ille operati ones nō sint ſ ad inuicē.ꝫ nouna desinit.anteq̄ Tertio. alia incipiat igr. ¶Itē dicit Arist.septimo phȳsi cozū q̄ virtꝰ perfectio ē.vnūq̄q; eni tē maxime ꝑfectuꝫ est.cū attingit ꝓprie virtuti. Ex quo seq̄t q̄ vtus in mario ꝓplemēto ꝓsistit. ꝓpt q̄ nulla operatio ad essentiā vtutis attigit:nisi illa q̄ at tingit ad maximū ꝓplementū vtutis.hz posito q̄ decē opationes ad gnationē vtutis requirāt: sola vltima attingeret ad maximū ꝓplemētū.ḡ ex ip sa sola gnaretur virtꝰ. ¶Itē Scdo phȳsicoruꝫ Quarto dr q̄ cause opantes ꝫ singulorꝫ sūt ꝫ nō sūt et quorꝫ sunt cause.ḡ si virtus gnarē ex pluribus operationibz.oporteret ipsā simlr ee cū illis plu ribus operationibus.q̄d ē ipossibile.cū ille plu res operatiōes ſ adinuicē ee nō possint. ¶Itē Quinto. sicut se hz intellect? ad vtutē intellectualē:sic ap petitus ad virtutē moralē.hz virtꝰ intellectualis puta scia ex vnica opatione puta ex vnica demō stratione gnat ḡ.rē. ¶Itē ꝑus oz hoiez esse suffi cienter dispositu ad recipiēdū virtutē.q̄ ipse v Sexto. tutē acqrat: ꝓdono igr q̄ sit sufficienꝫ dispositꝰ et nūdū hēat vtutē.ꝫ tūc agat vnicā opationem natā facere ad gnationē vtutis.aut igr illa opa tio aliq̄d opabit ad gnationē virtutis/āt nichil.ſ nichil.tē pari rōe nec scōa opabit nec tertia aut q̄rta.q̄d ē incōueniēs.ſ āt opet aliquid:āt hoc ē disponēdo ad acqsitionē virtutis.āt introducēdo vtutē.nō ꝓmo mō q̄ positū est q̄ ille erat sufficiēter dispositus.ꝓtestat ḡ q̄ Scdo mō.ꝫ tē hr q̄ ex vna sola operatione gnatur virtus. ¶Item virtus vnica fortior est seipsa diuisa vt hr libro de causis.ſ igitur virtus posset ex multis opatio nibz diuisis gnari.vr q̄ etiā poterit generari ex vna intēsa ꝫ longa. ¶Oppositū af qt dicit Arist Scdo huius q̄ virtutes inſūt nobis ꝑ assuetudiez assuetudo āt ñ reqrit vnā opationē tm. ꝫ plures et frequētas. Addit ēt Arist.sile de gnationibz ar tiū ꝫ virtutū dicēs Edificātes edificatores fūt ꝫ citharizantes citharistę.sic āt iusta q̄dē opantes iusti.ꝫ ꝑtata ꝑtati.ꝫ fortia fortes. ꝓstat āt q̄ ad hāndi artē edificādi vl citharizādi non sufficit vni ca operatio.ḡ nec ad acqrendū iusticiā vl tēperā tiā.ꝓpt q̄d dicit Arist.in tertio hꝰ nō silr operati ones volūtarie sūt ꝫ hitus opationū ei q̄dem a ꝓncipio vsq; ad finē oñs sumus hitui aut non.vñ dicit Arist.nō ſ velit iustus exīre. recesset et erit iustus.hoc āt nō vr ee:misi q̄ nō sufficit vnica o patio ad fieri iustū. cui etiā vr ꝓcedare quod dr ꝓmo huic vna irundo nō facit ver necꝫ vna dies annū.nec beatū ꝫ felicē vna dies ꝫ paucum ipos. ¶Item ſ ꝓudētia nō sūt virtutes vi.huius.sed ꝓudētia mīta experientia reqrit.ꝓpt q̄d iuuenes nō videt fieri ꝓudētes vt dr in eodē vi. experien tia āt nō hr ſ multiplici opatione igitur. Dubi tum vr esse mltis de vtutibz moralibz vtrum sint itensibiles.ꝫ remissibiles de quo ꝓnr q̄rē. Si igr dicerē q̄ nō.ꝫ q̄ ee eaz in diuisibili ꝓsistit: tunc videret dicēdū q̄ hō ꝑt esse vl in ꝓpinq̄ dispositōe ad receptionē virtutis.vl i remota. Er ſ fuerit in ꝓpinq̄.hoc itez ꝑt itelligi dupliciter. Uno mō q̄ fuerit in ꝓpinquissima.ꝫ sic apparet q̄ ex vna so la operatione q̄tūcūq; parua.ꝓnēte tñ ad acqsi tionē vtutꝫ.ipa virꝰ gnaretur.sic eni arguebat penultima rō facta añ oppositū. Tñ intelligēdū est sane.qm̄ ad introductionē forme idiuisibil? fiē dare istās i quo soñ sit i dispositione ꝓpinqssi ma simplr:misi fore illō instās i quo ipa introdu cit: qm̄ oz illā formā seq nccio ad motū ꝓtinuum sic apparere oz sexto ꝫ octauo phȳsic. ꝛ. per quē motū ꝓtinuū sp ꝓtinue magis ac magis dispon tur ad illā formā. donec ipa introducit.tal' aūt mot? ē diuisibil' i infinitū.ꝫ nō ē dare instās ꝓri mū illi istāti i quo forma introducit. hoc āt q̄ spe culatiuū ē dimittat. Intelligam? ḡ ꝑ dispositi onē ꝓpinquissimā illā q̄ ñ est dare ꝓpinquiorē abſ q̄ illo actuali motu ꝑ quē virt? introducit. Si āt ſ ñ fuerit sic in dispositione ꝓpinquissima sed fuerit in ſ m'ltū remota:tē ad vtutis introductio nē ſ sufficēt q̄cūq; modica opatio. ꝫ forte suffice ret vna lōga ꝫ intēsa opatio. q̄m̄ tal' plus forte posset q̄ decem parue. ꝫ sic ꝓcedebat vltima rō ſcā in ꝓcessu: Si aut ſm̄ fuerit in dispositione multū remota ad virtutē. sīc essent iuuenes pas sionū secutores vel etiā malitijs hituati. tē etiaz non sufficeret ad gnationē virtutis vna opatio ſz requirerēt plures opatiōes.ꝫ tāto plures ꝑ to dispositio eēt remotior a virtute.vl magis ꝑria virtuti. Ad equipollendum eni illis pluribz ope rationibus non sufficeret vnius operatiōis lōga duratio.qz ꝓpter nature nccitates in comedē do dormiendo. nccē est breuem q̄libet virtutis operationem.nec sufficeret illius operationis in tentio.ꝓmo qz valde difficile est ei qui remotus est a virtute.eligere bene efficacissima voluntate:ꝓpter habitum ꝓtrarium ad oppositum in

Septimo.

In oppositū

Solutio.q̄. su ponit q̄ virtu tes sint idiui sibiles.

Si sbm̄ fuerit i ꝓxia dispōe sufficit vna o patio retēta suppositione

clinantē ꝛ ſi hoc eſt poſſibile tñ forte act⁹ intēſiſſim⁹ nōdū equipollēt pluribꝫ illis opationibꝫ ex quibꝫ gñerē virt⁹. vł g̃ hoc casu ſi eſſꝫ poſſibile virtutē exvna opatiōe gñari. vel hoc eſſꝫ difficillimū ꝛ forte inuiſū. ꝛ ſic ꝓcedūt ꝑus adducte rōes ad partē negatiuā, Concedendū eſt etiam q̃ licꝫ plurime operationes requirerentur ad generationem virtutis: tñ nō oēs attigerēt ad eā introductionē. ſꝫ vltima ſola. ſꝫ per quālibꝫ ꝓcedentem aliquid acquireret diſpoſitiōis ad gñatiōez virtutis. ꝛ ſic videt̄ ꝓcedere q̃ttuor rōnes ꝑme adducte in ꝓceſſu Si x̄o ꝓcedam⁹ q̃ vł ſit forma intenſibil⁹ q̃ttis illa forma nō hꝫet nomē virtutis niſi ſub eſſe intenſiſſimo vł ꝑpe. tunc poſſet ꝓcedi q̃ per quālꝫ operationē aliquid gñabat virtutis puta aliqs gradus forme. q̃cū fuerit cōpleta per plurimoꝫ graduū operationez aggregationē. diceꝫ virtus. Et ſi ſit nobis cura nūc quō forē intendit̄ ꝛ remittit̄. q̃n hoc ad conſideriationem ſpectat ſpeculatiuā. ſꝫ dicam⁹ ſolū q̃ de generatione virtutis p̄ ꝓportionabl̄ itelligi ſicut de generatiōe lumis in aere. vna ei cādela alijd facit i aere. ꝛ altera aliquid ꝛ ide lumē efficit maius in aere. ꝛ ſic de tertia cādela. q̃rta. ita etiam vna opatio aliqd gñat virtutis. ꝛ ſeda eē aliquid et tertia q̃rta. ꝛ ſit illa forma q̃ cū pfecta fuerit. vł virt⁹. ꝛ ſicut vnū magnū corꝑ lūioſū facit maꝝ lumē i aere q̃ decē parua. ita vna magna ꝛ excellens opatio pl⁹ gñat de virtute q̃ decem remiſe. vtrū ātvna maxia opatio p̄ totam generē virtutē vł ſi. dicēdū eſt ſic ꝑus q̃ vł hoc ē ipoſſibile ꝓpter cās ꝑus aſſignatas vł hoc ē difficillimū ꝛ inuiſū. hec āt opimo ſic magis videbit in alia q̃ſtiōe vł michi ꝓbabiliꝰ ꝓcedente. q̃n vel ſm pmā operationē aliqd relinq̄t i appetitu vł nichil ſi nichil. tē nichil ſe hꝫ melꝰ q̃ añ. ꝛ ita pariō diceret de ſa opatione. ꝛ de tꝛia ꝛ de q̃rta. et ita virt⁹ nūq̃ ex miltis opationibꝫ generaret. Si āt ꝑma opatio aliqd relinq̄t i appetitu aut illud erit de natura ſñ ſbña virtutis: ꝛ ita hꝫe ꝓpoſitū aut illō erit aliquid aliud: qō non videt̄ eſſe poſſibile. q̃ nō apparet de quo ꝓdicamēto vel de q̃ ſpē ꝓdicamēti illō eſſet: miſi poneret de ꝑma ſpē q̃litatis. ꝛ tūc erit hit⁹ vł diſpoſitio. ſi hit⁹: tunc oꝫ ꝓcedē q̃ ſit hit⁹ moral⁹. ꝛ nō ꝑt dici q̃ ſit vitioſus. q̃n opatio facīes ad generationem virtutis nō gñat hitum virtuoſū. g̃ vł q̃ ſit hit⁹ virtuoſus et hꝫ itentū. ſi āt illō relictū in appetitu per ꝑmā operationē ñ ſit hit⁹ hꝫ diſpoſitio: adhuc vł ꝓcedi ꝓpoſitū. q̃n i ꝑma ſpē q̃litatis ñ videt̄ ſpē differre hit⁹ ꝛ diſpoſitio. hꝫ ſolū accidentaliter. puta ſm facile ꝛ difficile mobile. verbi gꝛa eiuſdem ſpēi eſt iſta ſcia quā iſte hꝫ pernā demōſtratiōē de triāgulo q̃ hꝫ tres āgulos ꝛ illa quam habet alit̄ de eodez per mł̄tiplicē conſideratiōē circa illā demonſtratiōē. ꝛ tñ ille ſcie videntur differre ſicut hit⁹ ꝛ diſpoſitio qꝛ ille ſciaz ſuā faciliter obliuiſcit, iſte aut neq̃q̃ Et ꝛtex eedez difficultates vł ſimiles q̃ occurrūt In graduali ꝛ ſucceſſiua generatiōe virtutis. occurrent i graduali ꝛ ſucceſſiua gñatiōe illi⁹ ꝑme diſpoſitiōis. q̃ ex ꝓximis operationibꝫ dereliq̄ret i appetitu. ita eni vł q̃ illa diſpoſitio eſſꝫ ad aliqd. ſic virtus. niſi forte diceret q̃ illa diſpoſitio ꝛ virt⁹ differrēt hꝫ iperfectuꝫ ꝛ perfectū vł hꝫ ſimpler ꝛ excellēs. ſicut albedo in tenuiſſima ꝛ albedo. ex quo hēm⁹ intentū ſi it̄ſſima albedo ñ ſit aliꝰ q̃ albedo ex oibꝫ gradibꝰ albedinis ad perfectionē albedis pertinētibꝫ aggregata. Cū hoc etiā ſi oēs operatōes ad gñationē virtutis ſpeciātes ꝓcedāt eē eiuſdem ſpēi. Nūquid eſt q̃ ſint gñatiue forme eiuſdem ſpēi ſicut eſt ve ꝑma cādela vł de tertia ꝛ ſcda in gñatione lumis vt dictū fuit. ꝑꝓ q̃ vł ſi ex aliq̃ earū aliquid virtutis gñeret. q̃ etiā ex q̃lz. igł vł ex q̃lzvł ex nulla. ſi g̃ nō ꝓcedit q̃ ex nulla. vł ꝓcludi poſſe q̃ ex q̃lz. Nūc g̃ apparet ſatis quō rōes in ꝓncipio q̃onis hinc ꝛ inde adducte ꝓcedant. excepta quinta rōe. in q̃ ponit eē ille de generatione virtutis intellectualis ꝛ moꝛal⁹ de quo magis videbit poſtea. Sed tñ ꝑ nūc dicendū eſt q̃ nō eſt oio ille. q̃n intellect⁹ in ſpeculatiuis nō hꝫ potētiaz aie ſibi rebellātez: ſꝫ peruertātem iudiciū rōis. ꝑpter q̃ per vnicā demōſtrationē poterit habere firmā adheſionē. volūtas āt ꝛ intellect⁹ ꝓactic⁹ ſepe hīt ſenſū ꝛ appetitū ſenſitiuū rebellātem ꝛ oino puertentē iudiciū rōis. ꝛ electionem voluntatis. ꝑpter q̃ adhuc i rectitudie firmāda rectrīx ſequens vſus. ꝛ ſic eſt finis queſtionis.

Octauo q̃rīt Utꝛ virtus p̄t augēi vel minui. Aſſ q̃ nō qꝛ virt⁹ deteriat̄ ſm excellētie teriꝫ ꝑmo celi. ſꝫ excellentie terīꝫ in idiuiſibili ꝓſiſtit. ꝛ tē ſi augeꝫ nē minuit tō qꝛ. Itē ꝓmētator ſeptio phyſicoꝝ dic̄ virtutē i idiuiſibili ꝓſiſtere. ꝛ ſiſt recceſſū a vtute. q̃ ob hoc i eis ſi eē motū. idiuiſibili āt nec augeꝫ nec diminuit Itē augmētatio ꝛ diminutio ſiſt motꝰ q̃dē. ad hīc āt mozales ſiſt motꝰ. vt pꝛ ſeptio phyſicoꝝ. Itē vł ē q̃litas. augmētatio āt ꝛ diminutio ſui ipſius ē q̃titatio. qꝛ. Itē qō p̄t dīnui corꝛūpi. ꝛ tūc poſſꝫ beat fieri miſer. qō ē ꝺ Ari. ꝑmo huius dicentē nullus vtuoſus btōꝝ fiet miſer. Etiā vel corꝛūpet od corꝛuptionē ſui ſubiecti qō ē ſiſſ. qꝛ alia cū ſuis potentiis manet q̃diu hō manet. q̃ tñ ē ſubiectū virtutis. vł corꝛūpet a ꝺrio ſuo. qō ē ſiſſ. qꝛ oporteret illō ꝺriū ſibi applicari ꝛ ꝓiūgi ſic calidū ꝓiungit frigido. ſi debeat ipſꝫ corꝛūpe hoc aut nō ē poſſibile q̃lit ei aſa vitioſa ſortis ꝓiūgēt aie virtuoſe Platonis. ꝛ quō tāgēt ipaz: ꝛ ſic error i intellectū Platonis. ñ corꝛūpit ſciam i intellectū ſortis: g̃ nec vitiū virtutē cū vtutes ſint permanētiores diſciplinis Oppoſitū dic̄ Ari. q̃ āt ꝓmēſurata ſūt ꝛ factūt ꝛ augēt ꝛ ſaluāt. dic̄ etiā corꝛūpit ei tpātia ꝛ fortitudo aſſabūdātia a ōfectū ꝛa mediocritate ſaluat. dicit ēt hꝫ nō ſolū gñatiōes ꝛ augmentatiōes ꝛ corꝛuptiōes in eiſdē ꝛc. Rōndū eſt q̃ de augmētatione ſi loq̄mr̄ h̄ ꝑpe. qꝛ ſic in ſola q̃titate reperit̄ q̃ntit⁹ nō ē q̃ntitas hꝫ q̃litas. Sꝫ loquimur ō augmenatione large. put ſe extēdit ad intēſionē ꝛ remiſſionē cuiuſcūq; forme intēſibilis et remiſſibil̄. ſic loq̄ndo vł q̃ ois forma generabilis ꝛ corꝛuptibil̄ cuius eē nō ꝓſiſtit in diuiſibili ſit augmētabil̄ diminutibilis. Si āt hꝫ eſſe in indiuiſibili ꝓſiſtat: tūc nec erit augmentabilis nec diminutibil̄. Atdēdū eſt q̃ ꝑmo vtrū virtus conſiſtat i idiuiſibili. Et ſcō an augeaꝫ vł diminuaꝫ

Quātū ad ꝑmū vł eſſe dicēdū q̃ virtus dupl⁹ accipitur. vno mō ꝓpriſſime ꝛ perfectiſſime ꝛ ſic attēdit ſm excellentie terminū. ꝛ ita vtus in indiuiſibili ꝓſiſtit. q̃n vnicuiuſcꝫ ꝛminus ē idiuiſibilis nam vltra ꝛmiz nichil eſt de ipa re. ꝛ infra ipſū tota res ꝓtinet. Nbigꝫa diffinitio q̃ termin⁹

Alia ſolutio ſuppoſito q̃ vł ſit itēſibꝫ

declinat ad hoc q̃ vł ſit intēſibilis.

hit⁹ ꝛ diſpō ñ differt ſpecie

Ad primo.

Ad ſcōm.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

In oppoſitū

q̃n ſiſtit hic augmētatio

In q̃rit an vł ꝓſiſtat i in diuiſibili ad ſcō eaꝝ

dꝫ rei diffinite ſic eſt indiuiſibilis. q̃ nec addere contingit et nec auferre ipſa manente diffinitiōe et termino. ſi ei aliquid adderet: aliud eſſet extra neū quidditatī rei ꝛ ſi aliquid auferet: tūc reſiduū non contineret totā rei q̃ditatē ꝛ ita. neutro mō remanet diffinitio rei neq; tenia. Eſt āt ſatis manifeſtū. q̃ non eſt ſolū x̄tus. ſꝫ forma quecūq; itēſibilis et gradualis ſm quā eſt verus motus (vt calidit̄as) eſt indiuiſibilis q̃tū ad excellētie terminū. calidiſſimū eni nec itēdit nec remittitur. ſꝫ calidū. qꝛ nō remaneret calidiſſimum. vñ non intelligo ſic calidiſſimum eſſe indiuiſibile qui ſit cōpoſitū ex multis gradibꝰ calozis. imo ex omibꝰ poſſibilibꝰ in eodē ſubiecto ſimul exiſtere. ſed ꝺa nec addere contingit nec auferre ipo manēte calidiſſimo de tali autem virtute non oportet multa loqui quia nunq̃ vel raro inuenit̄. qꝛ ſicut ſanitas ꝓout dicit conuenientiſſimam ꝓportionē qualitatum et humoꝝ (qua non eſt poſſibile cōuenientiozem eſſe. nunq̃ vel valde raro inuenit̄. ita nec virt⁹ ꝓout eſt medietas circumſtantiaꝝ omnium ſecundum conuenientiſſimam operationem q̃ inconuenientioz eſſe non poſſit. Alio modo capitur x̄tus in mozalibus. ꝑ oīs hītu moꝛali laudabili. quo quis ſtudioſe firmiter et delectabiliter opat̄. et iſto mō virtus non conſiſtit in indiuiſibili ſed hꝫ latitudinē. aliter ei nulli eſſet x̄tuoſus. ſicut ei ſanitas ſe habet ad corꝑa. ita virtus mozalis ad aliam. corꝑa āt dꝫ ſanuꝫ ſub oi diſpoſitione ſub qua corꝑa eſt ſm ſe totum ꝛ ſm ſuas partes eſt inatū oēm opationez ſibi debitā ꝓōpte et delectabiliter exercere ꝓportio āt humoꝝ ꝛ qualitatū ſub q̃ hoc pōt ñ eſſi idiuiſibilis. imo quotidie diuerſificat ipſo corꝑe nō impedito a ſibi debitis operationibus. g̃ ſimiliter erit de virtute mozali. ꝑpter quod dicit Ari. tertio huius qui quidē eni parū a bñ. i. a medio verriſſimo trāſgredit. nō vitupat neq; ad magis neq; ad min⁹. il g̃ non ſit medium in homie habēte vſum rationis inter x̄tutē et vitiuz et ille non ñ ſit virtuoſus (quia eſſet vituperād⁹) ſequitur. q̃ ipſe ſit virtuoſus: et ita patet q̃ virtus habet latitudinem q̃ta aut ſit huiuſmodi latitudo. dicit Ari. q̃ nō eſt facile ſermone deteriare et ē exēplz qꝛ nō ſolū bñ ſagittat q̃ ſignū attigit ſed etiā qui ꝑpe. hoc viſo dico q̃ virtus augeri pōt qꝛ eſt generabilis. conſiſtit nec in indiuiſibili tale aut vł poſſe augeri. Item ſanitas in corꝑe augetur et minuitur nō eni oz ſi corꝑa eſt in diſpoſitione ſm quā pōt ꝓmpte et delectabiliter in ſuas operationes q̃ ꝓpter hoc ſit in ſummo illi⁹ diſpoſitionis. Itē cū iā dicimus aliquē factū eſſe bonū ſagittatoꝛē. adhuc ē poſſibile q̃ frequēs exercitiū ipſū fieri meliozē. ꝛ ita videtur eſſe o bonitat̄e mozis q̃ bonus fact⁹ per vnitutē pōt fieri melioꝛ per virtutis augmentationē. Itē malitia poteſt augeri qꝛ inueniuntur homines mali et peiozes ergo idem videt̄ eſſe cōcedē dū de x̄tute que eſt ipſi malitie contraria. Item conſtat q̃ per aſſuefactionem poteſt quis omnes circumſtantias ſcrupuloſius conſecturare ꝛ per conſequens medium verius inuenire et inuento firmus imitari hoc autem eſt virtutez fieri et augmentari virtutem. cū virtus ſit medietas duaꝝ malitiaꝝ ex eo q̃ eſt conjecturatrix mediꝰ i paſſionibus et opatiōibꝰ vt dꝫ ſcō huius. Itē hoc vł

Dis q̃litas ē idiuiſibilis ſm excellētie terminum.

Scōa acceptio x̄tutis q̃ cōis ē ſm ſiſt studiez ad ſgnitatem

Ad rōes in oppoſitum

Ad tertiam.

Ad quartam ſic dicit q̃ x̄tus augeri ſicut lumē ex pluribus candelis

ten dik ꝓpter mozã candele .ſſ aũt ſcõa candela ponak cu prima. ipa ſik̃ in medio generat lum aliud. Ex quo ⁊iuncto cu ꝓmo luſe reddik̃ lum nitentius. ita dicunt q̃ quilz act⁹ aliquid gene rat de ſubſtantia x̃tutis. ſz tñ indiuiſibiliter q̃ ſtantanee licet ex pluribꝰ partibus ſucceſſiue ge neratis et cõiunctis virt⁹ reddak̃ intentior. ad ta les aũt ſozmas non eſt motus: quia motꝰ debet eſſe continuus ſm tpis in quo fit cõmẽſuratiõem Albertus aũt dicit ſeptimo phyſicoꝝ. q̃ virtus et vitium in indiuiſibili conſiſtunt. q̃ impoſſibile eſt eundem ſik̃ eſſe partim in virtu et partim i vir tute. Alij dicunt q̃ dicta. Ari. ⁊ commentatoris in illo ſeptimo ſunt intelligenda ſolũ ſm ſik̃tudi nem. cũ enim dicũt q̃ virtus eſt ad aliquid ⁊ q̃ cõ ſiſtit in ſotiuiſibili: intendũt q̃ ipa in ſui acquiſi tione ſimilis eſt et qõ eſt ad aliquid. vel qõ ſiſtit in indiuibili: ⁊ eſt ſimilitudo. qz ipa ñ arḡrik̃ per ſe ſz ꝑ modũ ſequele ad aliquid alterꝰ acq̃ſitionẽ ſicut eſt de omni eo qõ in indiuiſibile conſiſtit et de oi relatione. et hoc ſufficit ad ꝓbandũ q̃ non ſit motus per ſe ad moralem x̃tutẽ. et hoc fozte notauit. Ari. cũ dixit ſit igitur cũ qõ alterak̃ ⁊c. Alia ratio ꝓcedit de augumẽtatione et diminu tione ꝓpꝛie dictis que fũt in ꝓdicamẽto q̃n titatis. Ad vltimã põt dici q̃ virt⁹ bñ cozrumpi põt. et qñ dr nullus vtiꝫ btozum fiet miſer: põt dici q̃ ſepe ꝓpões que vt in pluribꝰ ſũt vere ſu mũtur ſimplr tanꝫ vtiliter vere. ſic eſt hic nul lus vtiꝫ beatoꝝ fieret miſer. qñ virtus non mi ſi cum magna difficultate cozrũpitur et raro.

Et qñ dr vel cozrumperetur ad cozruptionez ſui ſubiecti vel a ſuo contrario dicendum eſt q̃ non opz. aliqua ei cozrũpik̃ alio mõ vt ad remotio nem ſui ꝓſeruantis x̃bi gratia lumẽ in aere ad remottionem ſolis. cum q̃ actus virtuoſi generẽt virtutẽ ⁊ augeant et ſaluẽt vt dicik̃ in ſcõo huiꝰ: videl̃ q̃ per ipſoꝝ remottionem poſſit virtus di minui ⁊ cozrũpi. ¶ Itẽ cõtingit aliq̃d cozrũpi a contrario ſui generatim. vt ſi frigidũ coaguluz coagulatio talis a calido cozrũpek̃. ita q̃ ſi vir tus ex opationibꝰ cõmẽſuratis generak̃ rõnabi le eſt q̃ ex operationibꝰ diſtortis cozrũpak̃ huic aũt. Ari. ſententie ſeneca videtur eſſe cõtrarius in epiſtolis pluribus ad lucillium videz epiſto la claranũ epla ſubide. ⁊ epla itimicicias vbi aſſe rit nec minui poſſe x̃tutem nec augeri. imo nec honeſtũ qõcũq̃ intãtũ q̃ oĩa bona dicit eẽ paria Et tullꝰ in hoc ſeq̃t ſeneca i libro de paradoxis Rões autez ipaꝝ ad hoc q̃ neq̃ virtus augeri poſſit neq̃ minui ſũt hec. ꝓmo q̃ nõ augeri quia quod i maximo conſiſtit augeri nõ põt. virtꝰ aũt in maximo cõſiſtit. x̃t⁹ enim eſt q̃ veteriat poten tiã ad optimum in qõ põt igik̃ ⁊c. Ita ẽt ꝓbant q̃ vnus nõ poteſt eſſe altero felicioꝝ. qz felicitas ſũmũ bonũ eſt. ſũmũ aũt ſupra ſe gradũ ñ habet igitur ⁊c. Itẽ iſti easdẽ rões adducũt de felicita te et virtute qz reputãt idẽ felicitatẽ et virtutem Item arguunt ſic vrtus pfectũ bonũ eſt vt dr ſe ptimo phyſicoꝝ vnũqõq; enim tũc eſt maxime pfectũ cũ attigit ꝓpꝛie x̃tuti accedere aũt pfecto nihil põt vel pfectũ non eẽt cui nõ acceſſit igr ⁊c. Sed ſtati videl̃ q̃ tales rões arguãt de x̃tute ꝑ mo mõ accepta de q̃ hoc conceſſu fuit ideo tales fiũt ꝓ nobis. Quod aũt virtus minui nõ poſſit argũũt ſic. qñ vel minueret aduerſitatibus ſu-

Sunt aliq̃ cozcũpere a suo ⁊rio ꝓpꝛ defectũ ꝓfer uãtis ⁊ a⁊rio ſui ḡnatiui

x̃t⁹ ⁊ſiſtit i diſtibili qz ge nerãt ꝑ mos ſeq̃le ſicut in diuiſibile

Rões ſeneca q̃ x̃t⁹ nõ poſ ſit augeri.

Rões q̃ non poſſit minuj.

puenẽtibus vel ꝓſperitatib⁹ et delectationibus ſup affluẽtibus nõ aũt ꝓſperitatibus qñ his bñ vtetur x̃tuoſus. deo ſicut dicit. Ari. primo hui⁹ talia beatoꝝ vitã faciũt. et hãc cõdecozare nata ſunt. nec aduerſitatibus. qñ ipſe ⁊ virtutẽ in citãt et roboraũt ſicut declarabat in decima ſex ta queſtione ꝓmi huius. Item virtus deteriat ad bñ operãdũ ſemp in quacũq; oblatã materiã nã ſicut dicit. Ari. virtuoſus ſiue felix neq; aliq̃ opabik̃ odibilia neq; mala etenꝫ vere bonũ ⁊ ta pientẽ oẽs exiſtimam⁹ fozt⁹as decẽter ferre et ex exiſtẽtibus ſp optia opari quẽadmodũ ex da tis ⁊ ducẽ bonũ pñte exercitu vti maxie bellico ſe ⁊ cozioꝝ incipiẽtes ex datis cozijs optimũ calcia mẽtũ facere. ⁊c. bone aũt opationes nunq̃ virtu tẽ dinuũt: ſz magis ſemp eã augerẽt et ſaluant vt patet ſcõo igit̃ ſi ẽ poſſibile virtutem diminui. vnde et. Ari. primo huiꝰ cauſam dicit eſſe huius q̃ eſt circa virtutes nõ fieri obliuionẽ. ꝓpter ma xime et cõtinue viuere i ipis btõs. Duas aũt duas rões aliq̃ volũt ifrigere p arbitriꝫ libertatẽ ot cẽtes q̃ cũ ſ̃p oñi ſuꝫ nfaꝫ opationũ: poſſibile ẽ beatũ ⁊ra ꝓpꝛiꝫ hiꝫ inclinatione ꝓaue eligere q̃ ſi freq̃nter. generabik̃ hitus ꝓauus. et de ſtruetur virtus: dr ei ſcõo huius. q̃ eiſdẽ et p eaſ dem ⁊ fit oĩs x̃t⁹ et cozrũpitur. Sed iſtã rñionẽ non credo eſſe x̃ã de virtute perfectiſſima ſcz pri mo mõ accepta. Ad rõſꝑ ad optia deprecatur ſi ꝓpria x̃tute perfecta ſit. et nulli paſſioni ſenſua li obligak̃. qñ apud virtuoſũ oĩa ꝓſonãt rõni ſicut dr primo huiꝰ firmo aũt exñte tali iudicio rationis et intrepido: oĩs libertas volũtatis ad hoc nõ eſt. vt ipa poſſit in malũ ferri contra tale iudiciũ ſicut videbik̃ in tertio libro. Puto. q̃ x̃ tus pfecta minui nõ poſſit: miſi fozte rõis vius p infirmitatẽ fuerit lõgo tpe impeditus. quo caſu. fozte nõ eſſet impoſſibile paſſiones ſenſus priꝰ domitas ſualeſcere et ꝓpter rõnis debilitatẽ tra here ad ſe iudiciũ rõis ⁊ electionẽ volũtatis. ſed ſemp exñte rõis vſu pleno ac libero: puto q̃ virt⁹ perfecta ſẽp fieret in nobis firmioris adherentie vel ſaltẽ nõ minoꝝ aretur. qz talis x̃t⁹ ſicut . Se neca dicit epiſtola claranũ quicq̃d attigit: i ſik̃ tudinem ſui adducit. ⁊ cingit q̃cq̃d tractauit id a mabile ſ̃picuũ id mirabile facit. Sed de virtute ſecũdo mõ accepta. fozte q̃ dicte rões non cõclu dũt. poſſibile enim eſt cũ ipſa nõ ſit in ſũmo gradu q̃ ipũ paſſio tãti impet⁹ inferak̃ q̃ mentẽ iclinet de hoc ei videl̃ dicere. Ari. in tertio huiꝰ. q̃ i aliq̃ bus laus quidẽ nõ fit. ventã aũt. qñ ꝓpter hoc opa tur aliq̃s que non oꝝ. q̃ humanam naturã exce dunt hoc etiã pz in ſeptimo huiꝰ vbi vult. Ari. q̃ cõtinẽtia ſit hitus laudabilis ⁊ x̃tuoſus. ex qua pz q̃ ipa põt dici x̃tus accepta ſcõo ꝑdictoꝝ mo doꝝ et tñ Ari. iſtũ cõtinẽtẽ vocat. qui licet nõvin cat oĩs paſſiones. tñ vincit illas q̃bus homines vt in pluribꝰ iclinãt. vñ dicit non ei ſi quis a fo tibus et excellẽtibus delectationibus vincak̃ vel triſtitijs. admirabile ſed cõdonabile ſi ⁊ tendens ſi ergo ita eſt. apparet q̃ aliqui caſus mentẽ ta lis virtuoſi inclinant. qõ ſi ſepe fieret. verteretur in cõſuetudinẽ. ꝓpter quã virt⁹ minueretur vel cozrumperetur et generaretur malitia. Ex quo cozrelarie põt inferri q̃ debiliter firmatis in vir tute ſtatus medius inter excellentes ꝓſperi tates et aduerſitates eſt ſecurioꝝ. q̃ aliquis ex-

Perfecta x̃t⁹ nõ põt miſtrãte pleno vſu rõis ſz docto rem

tremoꝝ ſtatuũ. licet de perfectis viris hoc ⁊ciũ dicũt non poſſit. ꝓpter qõ Salomõ oꝛauit dicẽs di uitias et p aupertates ne dederis mihi ſed tãtuz victui meo dederis neceſſaria: Quod aũt virtus neq; poſſit intendi neq; minui volũt; illi ꝓbare ũc virtus in rectitudine ⁊ ſiſtit. Rectitudo aũt in idi uiſibili conſiſtit. nihil enim eſt recto rectius. quic quid enim exit a rectitudine. rõnẽ vitij participat ergo virtus in indiuiſibili cõſiſtit. Itez x̃o nihil eſt verius. verũ enim neq; magis ſuſcipit neq; mi⁹ ois ei ꝓpoſitio. ſtativera eſt vel falſa x̃t⁹ aut intellectus in vero ⁊ſiſtit vt pz. vi. ethicoꝝ. q̃ v tutes ītellectus in idiuiſibili ⁊ſiſtit. neq; magis neq; minus ſuſcipientes. ſed oꝝ virtutes appeti tus eſſe ⁊ ſonãs x̃tutibus intellectus eadẽ ei opz rõnẽ dicere. et appetitũ ꝓſequi. vt dr in ſexto li cut q̃ ille idiuiſibiles. ſũt ita ⁊ iſte. licet aũt ad cõ firmandũ iſtã ſmiam. dicti ꝓbi q̃ plurimas ap ponãt rões tñ oẽs earũ difficultates. videtur ad rões nũc narratas reduci. que ꝺdẽ rões nihil cõ cludere videl̃. niſi de virtute accepta primo mõ hec ei i perfectiſſima rectitudine et in dearticula tiſſima x̃tute cõſiſtit. ſic aut recto nihil eſt rectiꝰ neq; ⁊o verꝰ. ſed de x̃tute ſcõo mõ ſcz large ſum pta nõ oꝝ q̃ in tali rectitudine vel in tali x̃tute ⁊ſiſtat. lineã enim inſenſibilis vel pauce tortuoſi tatis. rectã ſepe dicimus: et ſagittatorem lauda mus non ſolũ ſi ſignũ pfixerit. ſed etiã ſi nos multũ ab eo deuiauerit. ꝓpter qõ dicit Ari. q̃ q̃ parũ a bene. i. a medio veriſſimo trãſgreditur ſi vituperatur. dicamus q̃ q̃ non oẽ illud vitij rõnẽ ꝓticipat. qõ exit a perfectiſſima rectitudie. ſz qõ exit notabilr. vel ſi aliqualiter rõnẽ vitij ꝓti cipat: tñ non dr malũ ſimplici ſermone. ſz bonũ ſicut qõ ab albiſſimo parũ recedit nõ dr abſolu to ſermone nigrũ. ſed album. devero autem non eſſet ſimpliciter ⁊cedendũ q̃ nullo vero eſſet ali quid verũ. Nã ſcõo metaphyſice videtur velle.

Et ſibũ non ſuſcipiat ma gis ⁊ bon⁹ ſz ſe recipit tñ i ſua dearti culatione

Ari. q̃ principia ſũt verioza ꝓncipiatis q̃ ſũt cã eis vt ſint vera. ſed et q̃uis verũ ſm ſe non reci piat magis aut minus: tñ in eius dearticulatio recipi at et magis minus. verbi gra. Si ſint in burſa ſua decem denarij. et ego q̃ dicã ſũt ibi ḡn q̃ vel plures. et tu dicas q̃ ſunt ibi decem et nõ plures. vter q̃ nrm verũ dicet. ſed tu dearticulati us Sic ergo dico q̃ vnus altero ꝓdentioꝝ erit ſi per ſuã ꝓdẽtiaz magis dearticulate poterit ipſum verũ iudicare. poſſibile enim eſt q̃ bonũ eẽt dare huic pauperi denariuz vnum. et adhuc eſ ſet melius dare ſibi duos et optimuz eẽt dari ſibi tres. Dico ergo q̃ ille hitus eſt bonus et lauda bilis ſm quẽ iudicamus q̃d eſt bonũ et q̃d malũ et ſm quem quod eſt bonum ꝓſequimur. ⁊ recedi mus a malo. ille aũt habitus eſt optimus ſecũdũ quẽ iudicamus q̃d bonũ q̃d melꝰ et quid opti mũ. ⁊ ſm quẽ nõ ſolũ q̃ eſt bonũ vel melius ſed ſemp q̃ eſt optim ꝓſequimur. et puto q̃ ſolus hõ fuerit talis vñ Seneca ipemet in libro ſuo de vi ta btã ꝓfitens ſe non eẽ imo neq; fozte ſapientem ſeu x̃tuoſũ illa priꝰ dicta ſũma virtute ⁊ ſapia dicit nõ ſũ ſapiens imo nec ero. exigo itaq; a me nõ vt optimis par ſim: ſed vt malis melioꝝ. ho mihi ſatis eſt. Et ſic eſt finis queſtionis.

Zf primo

1 Queritur vtrũ oĩs virt⁹ moralis ſit circa delectationes et triſtitias Zf q̃ non qz iuſticia ẽ circa opationes ⁊ triſtitie non ſunt opationes. ſed paſſiones. Itẽ mk tiplices enumerat. Ari. paſſiones i textu. alias a delectatione et triſtitia: et oꝝ oim paſſionuz vir tutes aliquas eẽ moderatiuas. q̃ ꝓter x̃tutes que ſũt circa delectationes et triſtitias oꝝ alias eſ ſe virtutes circa alias paſſiones. Et iterũ manifeſtũ ẽ q̃ liberalitas et magnificẽtia ſũt circa pe cuniam. q̃ ſũt vtile bonum. et magnanimitas eſt circa honozes q̃ ſũt honeſtũ bonũ. mõ. Ari. diſtin guit bonũ vtile et bonũ honeſtũ ⁊ delectabile. ⁊c. ¶ Itẽ cũ diſtinctio x̃tutũ oriak̃ ex diſtinctiõe obiectoꝝ. ſequerek̃ ſi oẽs x̃tutes eſſent circa de lectationes et triſtitias: q̃ ipe non eſſent admicẽ diſtincte ſpecifice. qõ ẽ icõuenies. Oppoſituz po nit aſ . Ari. ſm q̃ aliquid ponunt. duplicẽ vt in hac queſtiõe ponere ⁊cluſionẽ. Una eſt q̃ x̃t⁹ mo ralis eſt circa delectationes et triſtitias Scõa ẽ q̃ ipſa eſt magis circa delectationes q̃ circa tri ſtitias. primã concluſionem declarant aliq̃ no tantes q̃ quattuoꝝ ſunt que concernit virt⁹ mo ralis. ſcz obiectũ primũ circa qõ ipa opak̃. act⁹ quem ipſa operatur. circunſtantie inter quas o perak̃. ⁊ ſequele actuum operatoꝝ. Quantũ igit̃ ad tria priora non oꝝ vt dicunt q̃ virtutes morales ſint circa delectationes et triſtitias: ſz hoc eſt neceſſarium quo ad quartum. qñ omnẽ actũ cognitiuũ cuiuſmodi ſunt actus virtuoſi de lectatio vel triſtitia neceſſario conſequuntur q̃ aũt delectatio et triſtitia dicto mõ ſe hẽant per modũ ſeq̃larũ. ad actus x̃tutũ notauit. Ari. di cens Signũ aũt oꝝ facere hitũ ſupuenirẽ voluptatẽ vel triſtitiã opib⁹. q̃ quidẽ eni recedit a coꝛ poralibus voluptatibus. et hoc ipſo gaudet: tpa liꝰ q̃ aũt triſtatur intpatꝰ: et q̃ ſuſtinet picula et gaudet: fortis qui autem triſtatur. timidus. ⁊ qz fortaſſis hec ſolutio non eſt ſufficiens: quoniam virtus aliter eſt circa delectationes et triſtitias quam per modum ſequele ad actũ ipſius vt ap parebit: oꝝ ad plenioꝛem queſtionis ſolutionem primo notare q̃ delectatio cauſatur in appeti tu ex preſentia obiecti apprehenſi ſmb rõne cõue nientis vel ex ipſi⁹ abſentia apprehẽſi ſub rõe diſco uenientis et triſtitia ecõuerſo. vñ ſm . Albertum delectatio eſt diffuſio appetitus ꝓpter pñtiã eiꝰ q̃ reputatur ꝓuenies vel abſẽtiã eiꝰ q̃ reputak̃ diſcõuenies. Et triſtitia ẽ ꝺctio appetitꝰ ꝓpter ꝺ trias cão. Et qz duplex eſt appetitꝰ ſcz ſenſitiuus et intellectiuus: ideo etiã duplex eſt delectatio vel triſticia. quedã eſt ſenſualis q̃ in appetitu ſenſiti uo cãtur ab obiecto ſenſibili mediãte cognitio ne ſenſitiua. Intellectualis q̃ cãt in volũtate me diãte cognitione intellectiua. Poſtea ſciendum eſt q̃ pars ſenſitiua ingita ẽ multotiens aduerſa ri rõi ſicut i primo libro dictũ eſt q̃ ẽ qz ſenſ⁹ nõ põt ſufficiẽter ꝓferre inter obiectũ ſibi pñtatũ et ea q̃ cõcomitatur ipm vel ꝓſequitur. aut ẽt iter pñs ⁊ futuꝝ. qõ rõ põt. ideo ſenſ⁹ illõ qõ de pñti ſibi cõuenit ⁊ ꝓportionak̃ acceptat. ⁊ in eo delectat q̃uis ſit i honeſtũ vel q̃uis noceat i futuro. Intel lectus aũt oĩa ꝓſideraẽs. fugit illud ꝓpter mala cõ ſequẽtia vel mala admixta. vñ tertio de aĩa dr. Intellectus quidem ꝓpter futurum retrahe re iubet concupiſcentia aut ꝓpter ipſum hec aut pars ſenſitiua non ſic aduerſatur rationi quin ſit unata ſibi obedire et trahi ad ſequen dum ipſius iudicium. ſicut dicebatur in ꝓmo.

Secundo.

Tertio

Quarto

In oppoſitũ

Due ⁊cluſio nes ariſtotel

Quattuoꝝ ⁊cernit x̃t⁹

q̃ delectatio et triſticia ſz alberti.

Scd⁹ aduerſak̃ rõiq; ñ põt diſcernẽ iter obiectũ ⁊ eã q̃ ſequiꝰ ipſe

libro. vñ ꝓuenit ꝙ appetitus sensitiuus ꝺ̄ innatꝰ estꝓ se qui delectabile et fugere triste: qñꝺ̄ sc̄z i viciosis. ita ꝓpter malam consuetudinē hitus est in sc̄ndo delectabile et fugiendo triste ſz sensus ꝓpriū iudiciū. ꝙ nullatenus obedit iudicio rationis si fuerit iuditio sensus ꝺ̄rium. immo qō est ꝑus obnubilat et peruertit rationē. i tantum: ꝙ trahit iudicium eius ad iudicium sensꝰ quandoq; autem per oppositam consuetudinez sc̄z in virtuosis. appetitus sensitiuus ita trahit ad rationem: ꝙ non sitit in sensus iudicio. ſz rōnis iudicium expectat. et insequitur ipsū. dimittens sensum. Ex his igitur videri potest. ꝙ virtꝰ moralis triplicem habet effectum super appetitum sensitiuum. vnum scilicet quia refrenat ipsum ne nimis ꝓperanter sequatur iuditium sensus sed expectet iudicium rationis. Secundum vero quia determinat ipsum ad obediendum iuditio rationis. ꝙ uis inditio sensus repugnet. Tertium aūt. sic temperat. z ordinat delectationes et tristitias sensuales. vt earum impetus nunq̄ trahere possit appetitū ꝓter vel ꝺ̄ iudiciū rōis. vitium aūt ecōtra sistit appetitum i iudicio sensus et ad ipsum trahit iuditium rōnis et tm̄ ꝓbet delectationibus sensualibus et tristitijs impetum: ꝙ nullo mō ꝓmittit rationē de oppōsito scrutari. His visis pōt poni prima cōclusio cum opinioe p̄cedēte ꝙ virtus omnis sic est circa delectationes et tristitias ꝑ modū seq̄le ꝙ virtuosus in omni ope virtutis delectaē: qz sē per habens iudicium apprehēdit ipsū opus virtuosū sub rōne cōueniētis et boni simpliꝛ. In omi aūt impedimento ab ope virtutis et de oi ope vicioso tristatur et apprehendit ipsum sub ratioe disconueniētis et mali simpliꝛ. Scōa ꝛclusio pōt esse ꝙ p̄dicto modo virtus est magis circa delectationes ꝺ̄ circa tristitias. qm̄ virtus eēnali ozē habet habitudinem ad actus ꝓprios illiꝰ ꝙ ipsa est virtus ꝺ̄ ad impedimētū illoꝝ actuum etiaz ꝺ̄ ad actus aliozū cōstat aūt ꝙ virtuosus sē per in ꝓprijs actibus delectatur. qz opaē semp bene secūdū ꝙ est possibile. et nunq̄ male. et ipse delectatur in bono sicut dictū est. Si autē tristetur hoc est ꝺ̄ ipedimēto ab ope virtutis vl̄ de malo ope alterius. ergo sic delectaē magis ꝺ̄ tristaē.

¶ Tertia conclusio erit ꝙ virtꝰ moralis circa delectatiōes et tristitias sensuales nō ꝑ modū seq̄le ſz potiꝰ ꝑ modū obiecti. qm̄ illud se habz ꝑ modū obiecti respectu virtutis ꝙ fuerit actū virtutis et qō virtus moderat et reprimit. sicut videm⁹ ꝙ ligniū qō edificatoꝛ dolat et rectificat est obiectū artis edificatorie. sed delectationes et tristicie sensuales ꝓuenīūt actū virtutis. qz fiūt ab obiecto sensibili in sensu vel in appetitu sensitiuo virtus etiam reprimit eas et moderat. ne impetus earū trahat appetitū preter iudiciū rationis sicut dictum fuit. ıō ꝛc. Et est sciendū ꝙ duplex est virtutis obiectū sc̄z exteriꝰ et interiꝰ. Exteriꝰ est res extra circa quā exteriꝰ opamur. cuiusmōi sunt cibi potus pecunie ꝛc. Interiꝰ aūt sūt delectationes et tristitie quas ille res extra inferūt appetitui sensitiuo vel sensui. Et istam ꝛclusionez videtur Ari. intendere p̄cipaliter in textu. z rōes eius ꝓbant eam sicut apparet inducēdo vna ei rationum dicit ꝙ ꝓpter voluptates mala opamur ꝓpter tristicias aūt a bonis recedim⁹. sc̄z qz si non sint moderate per virtutē: nos ꝓsequimur oē voluptuosū et fugim⁹ oē triste ꝓter iudiciū rōnis. ergo op̄ esse virtutem circa delectationes et tristitias ad moderādū eas. Scōa ratio est est. quia omnis virtus est obiectiue circa actus et passiones. verbi gratia iusticia est circa actꝰ quos exercemus ad alios. tēperātia est circa passiones quas inferunt nobis voluptuosa. fortitudo vero est circa passiones quas inferūt periculosa et grauia. cōes aūt huiusmodi actus. passiones aut sunt delectationes et tristicie aut hñt sibi annexas delectatiōes. z tristitias q̄s moderari oꝛ per virtutem. Tertia ratio est quia pene que a legislatoribus infliguntur medicine sūt maliciarū ꝓpter qō oꝛ ꝙ sint eis ꝺ̄rie. cū medicina per ꝺ̄riū fiat. qō aūt ꝺ̄riatur malicie conuenit virtuti. ergo pene et virtutes cōueniūt sed pene sunt circa delectatiōes et tristitias sensuales. sc̄z aut inferētes tristitiā aut delectationem remouentes. sicut enim supercalefacti sanāt ꝑ frigidationez. z ecōuerso. et sanitas ad calidum mediocriter et tēperate se hz. ita excessui voluptati secutoes vel tristiciarū fugitoꝛes per remotionē voluptatū. z illationēs tristiciaꝝ sanāt ſz aiaz. et virtus circa eas se habet mediocriter et tēperate. Quarta rō qz ex eisdem operationibus generāt habitꝰ boni vel mali et eedē operationes ſm generatos habitꝰ fiūt. sed in ꝓsequendo delectationes imoderate vel in fugiendo tristicias ꝓter iudiciū rōnis sc̄z quas non oꝛ et qñ oꝛ et cetera. fiūt mali. ꝓsequendo aūt vel fugiendo moderate sc̄z qñ oꝛ et quō opꝛ ꝛc. fiunt boni ergo virtutes et malicie generate operāt circa delectatiōes et tristitias. et ita etiā pōt iduci in aliis rōib⁹ ſz ꝺ̄imuto ꝓpter ꝺ̄euitatem. Quarta conclusio pōt poni ꝙ virtutes aliq̄ magis sūt circa delectationes sensuales ꝓdictomō ꝺ̄ circa tristitias. z alie ecōuerso. qm̄ virtꝰ magis ꝓprie respicit obiecti sui pñtiā. ꝺ̄ eius absentiā. obiecta aūt exteriora q̄ sunt obiecta temperantiū cuiusmōi sunt potus et cibus et alia voluptuosa que innata sūt ſm pñtiā sui delectatione inferre et ſz sui absētiā tristitiā. quarū moderatiua est temperātia igit̄ tēperantia magis est circa delectationes. ecōuerso aūt est de fortitudie. qm̄ terribilima que sunt ipsius obiecta ſm sui pñtiā innata sūt inferre timoꝛē et annexā tristiciam quā moderat fortitudo. Silꝛ in opationibus que debet execeri iusticia est annexus aliquis labor causās tristitiā quē iusticia moderat et extinguit. et ita fortitudo et iusticia magis sunt circa tristiciam ꝺ̄ circa delectationez mō p̄dicto. Hoc viso pñt solui rationes. Ad ꝓmā iā patere pōt ex dictis. z licz iusticia sit p̄ncipalꝛ sicut quidā dicūt eaꝝ q̄ ad alios sūt opationū moderatrix et regulatrix: ipsa tñ cū hoc reprimit vel extinguit tristicias innatas ꝓuenire ex laboꝛe huiusmodi operationibus annexo: vtrū aūt iusticia sit p̄ncipaliter circa passiones vel opationes: dicēt loco suo. Ad alia dicēdū ꝙ oēs passiones vel delectationes vel tristitie ve. eis ānectuntur delectationes et tristitie vnde dicit Ari. scōo huius omni aūt passioni. z oī actu i seq̄ delectatio. z tristitia dicit. etiam postꝺ̄ multos enarrauit passionum modos vtiliter quidē sequitur delectatio et tristitia modo non est possibile beneſe habere circa

Iudiciū sēſꝰ obnubilat intellectum.

Xtꝰ moralis triplicē hēt effectū super appetitū sensitiuum:

Prima ꝛclusio doctoris.

Scōa

Tertia

Duplex ē obiectū Xtutis

Quarta cōclusio

Ad rōnes

Ad ꝓmam.

passiones huiusmodi. nisi per morale virtutez domentur delectationes et tristitie con equētes

Ad tertiam.

Ad quartas.

Et per eundem modum respondendū est ad alia rationem. ¶ Ad vltimam dicendum est ꝙ huius modi delectationes et tristitie non sunt obiecta principaliter distinctiua virtutum sed ad eas se habentia communicative et consequenter. Et sic est finis questionis

Ad primo.

Decimo queritur. Utrū Xtutes morales sint ipassibilitates. hoc ꝺ̄ virtute excludūt passiones. Aſ ꝙ sic qz passiones sūt Xtuti ↄtrarie. ꝓpter hoc oꝛ ꝙ ipsa Xtutē repmantur. mō vnū ꝺ̄riū non stat perfecte. donec alterū est abiectū. igit̄. Itē quāto virtus magis superat passiones tanto est perfectior. g̃ perfectissima erit si tollat eas et excludat. Oppositum patet per. Ari. qui stoycos de hoc reprehendit. virtus enim nō excludit passiones simpliꝛ. sed excludit pati vt non oꝛet quā do non oꝛ et quecunq; alia consimilia. Dicendū est ꝙ virtus moralis non excludit oēm passionem qō ꝓbat. primo qz non excludit eꝰ ꝓprium actū nec⁹ eius sequelas ꝓprias. sed in virtuoso sequitur ad actū virtutis delectatio vt in alia que stione dicebatur. ideo dicit Ari. scōo huius. signū aūt oꝛ facere hitui supuenīētē voluptatē vel tristitiam operibus ideo ꝛc. Etiam dicitur primo huius ꝙ vita felicium est secundum seipsam delectabilis dicit. etiā ꝙ nullus est bonus qui non gaudet bonis operationibus. nec⁹ eni iustū aliquis diceret non gaudentē iusta operatione ꝛc. Scōo ꝓbatur eadē conclusio sic virtus non excludit obiectū circa qō ipsa operatur. sed ipsa operatur circa passiones sensuales sicut in prece denti questione dictum fuit. ¶ Item virtus non excludit illud quod recta ratio dicat: sed ipsa dicat compatiendum esse amico. volenti et congaudendum esse de bono ipsius. ¶ Item a natura factus est appetitus sensitiuus passibilis. virtus autem non tollit naturam. vnde nullus est qui non delectetur in cibo et potu quando sitit. z esurit: percipit enim cibum et potum esse bonus et conuenientem. modo presentia obiecti ꝓcpti sub ratione conuenientis causat delectationem

¶ Sed ꝺ̄bitatur vtrum virtus excludit omnē passionē malā. de quo sane dicēdū est ꝙ cum sit quodā malū pene et aliud culpe. virtus a Xtuoso non excludit malū pene qm̄ virtuosus pōt per infortunia capi a tirannis et ꝺdatoribus. z carcerari et tozmētari. ita penali passione patiē et ſm sensum et ſm voluntatez. habet enim displicētiam multāz de malitia eoꝝ. z de eius passiōe inusta et de hoc ꝙ impeditur a multis opationibus virtuosis. vñ ꝺ̄ primo huius ꝙ infortunia beatū tribulāt et cōturbāt tristitias enim inferunt et impediūt a multis opationibus: de malo aūt culpe. videē aliqui dicere ꝙ virtus moralis ab appetitu sensitiuo nō excludit omnez culpabilem passionem. ſz oēm talē excludit ab ipsa volūtate. primus ꝓbant qz nullus appetitus sensitiuus est immunis ab oi passiōe mala: qui delectatur in opatione mala. ſz cuncq; virtuosꝰ delectaret. ſz sensū in opatione mala vt in opatione adulterij vel in bina comestione die tetunij. Et ↄfirmatur qz sensꝰ iudicat de obiecto vt nūc solum possibile est aūt ꝙ aliquid est delectabile et bonū vt nūc: qō est malū simpliciter. ergo cuz obiectū ꝓceptum sub rōe quenientis inferat delectationē naturaliter: et virtus nō tollit naturaz sensus nec⁹ appetitus sēſitiui: sed ꝙ Xtuosꝰ pōt ſm sensū acceptare obiectū simpliꝛ malū. z de eo pati passione mala simpliꝛ. Itē tētationes sūt o primis virtis. hoc aūt nō est nisi qz patiūtur ſm sensum mala passione. sc̄z inclinate eos ad opationem malam. Alia ꝛclusione ꝓbāt per differentiam Xtuoll ad ꝓmētez et icōtinētē. qm̄ voluntas pōt habere dispositionē laudabile in triplici gradu recta nāq; electio et ſm recte rationis iudiciuz est laudabilis. ista tñ aliqñ est mala passione passibilis cozruptibilis vt in incontinente. et aliquando est mala passione passibilis sed non cozruptibilis vt in ↄtinente et aliqñ firmata est vt nec sit mala passione cozruptibilis nec passibilis vt in virtute perfecta habente. Sed fozte ꝙ ꝓpter istarū ꝛclusionū nō habet omnino certitudinem. licet ei appetitꝰ semitiuꝰ sibi et sensui derelictus absq; regimine rōnis. esset semp inmanis. tus pati male: tū ꝺ̄ diu tenentur sub regimine rōnis et obedit sibi perfecte. nunq̄ patit nisi bñ mō Xtuosꝰ nūq̄ dimittit sēſū seu appetitū sēſitiuū sñ regimine rōis. eēt enī vitiosus omnino vel incontinens. Etiā appetitus sensitiuus obedit p fecte rōni. aliter nō traheret statū ↄtinētie. ıō Xtuosus nunq̄ patit male ſm sensū. Aſi notandū ꝙ quintuplex è hōis statꝰ. Primꝰ è aial. sc̄z ante rōne vsū vt in ifātibꝰ. Scōs status est icōtinētie in quo homo nō vtitur ratione. sed sensus et appetitus rebellātes rationi vincūt eū. tertiꝰ status est malitie sc̄z qñ appetitꝰ sēſitiuus ꝓpter assuefactionem prauā ita trahit ad se iudiciū rōis et electionē volūtatis. ꝙ ea deprauat. z puertit pei vicinēs igitur opaē ſz iudicii seni. z ꝺ̄ iudiciū rōnis. Quintus status est prauus aūt opaē z ſm sensum et ſm deprauate rōnis iudiciū. Similꝛ incontinens opaē in appetitꝰ sensitiuū et contra electionez volūtatis. prauus aūt simpliꝛ opaē et ſm appetitū sēſitiuū et ſm deprauate volūtatis electionē. de cōtinēte aūt et incōtinēte veteriabit̄ in septimo libro. perfecte. Quartus status est cōtinētie. in quo rō vincit sensū rebellātē. Quintus statꝰ est vbi appetitus sensitiuus trahitur ad rōnē. z i opatione sua expectat iudiciū rōnis. et ideo igitur ipsū z ꝓpter consuetudinē cōsequēti rōnem moderat in suis passionibus: ita ꝙ sicut dicit Ari. non patiē vt non oꝛ et qñ nō opꝛ et quecunq; alia opponātur hoc aūt non est male pati. Itez dicitur ꝓ hoc ꝙ in Xtuoso oia cōspirāt rōni ſz appetitus sensitius in incontinente rebellat. z ēt in continente licet non vincat. ideo mala passio sensus statū continentie nō trāsceēdit passū g̃ dicere ꝙ Xtuosis nō patitur passiōe cozrūpente iudiciuz rōis et rectā electionē volūtatis quia esset malꝰ simpliꝛ nec passiōe supuenīēte. qz esset incōtinēs nec passiōe rebellāte qz statū ↄtinētie non trāsceēderet. nec passiōe soli. sēſui et appetitui sēſitiuo derelicta. qz hic è status aliaet passio nulla alio mō pōt esse mala ıō ꝛc. hoc igitur mō statē habet opinio stoicoꝝ. ſc̄z ꝙ Xtutes sūt ipossibilitates non quidē ꝙ oēz passionez simpliꝛ excludāt sed qz excludunt oēm malam passionem. Hec opinionis ꝺ̄rie rōnis p̄cedūt. Aſi enī ꝺ̄ virtuosus delectaretur ſm sensuz i operatione mala.

Quuplex ? hois status.

Quō Xtutes sūt ipassibilitates ſm stoycos.

puta adulterij: vel bine comestionis in die festiuo: forte q hoc posset concedi talia operaretur sed implicat q sit virtuosus et q talia operetur vel forte dicendum q si ad talia opera virtuos violenter applicaretur nullā haberet in eis delectationem sed potius tristitiam et abhominationem. verbi gratia dicitur q si iuuenis verecundus applicaretur mulieri superuenirent gētes statim recederet omnis sensualis delectatio et erectio virge reprimeretur omnino propter pudorem vel timorem videmus etiam si quis esti maret vino optimo mixtum esse aliquid immundum vel venenum: q tantam haberet inde abhominationem q ex solo tactu eius ad linguā vomeret. immo ppter imaginationem cibus bonus videretur amarus et inferret gustui tristitiam. si ergo timor vel pudor tollit delectationem tactus circa venerea. z imaginatio delectationez gustus circa dulcia: nō est mirū si rō et voluntas cū pūtutē mozalē traxerit ad se sensuz et appetitū sēsitiuū. tollūt delectationez ipoz circa voluptuosa in honesta. Ad aliā q̄ dr q sensus iudicat de subiecto vt nūc solū. pt dici q ē verū: sz appetitus sensitiuus i vtuoso ppter z̄ suetudiez expectat iudiciū rōis. vel si aī iudiciū rōis delectetur: hoc est ita moderate. q ppter hoc nullo mō iclinatur ad op̄ pter iudiciū rōis. z hoc si ē male pati. Ad vltimā dicēdū q tētationes fiūt p rerū pūtationem et oblationē. q̄ inste sūt i ordiate trahere appetitū sēsitiuū z̄ rectū rōnis iudicium nisi firmissime p virtutē mozalem fuerit annexus rōni. et he tētationes fiunt virtuosis continentibus et in continentibus. Et nullū facium in ordinatū motū in appetitu virtuosoz ppter ipm rōe esse detentuz. In continente aūt facit i petū z̄ eius voluntatis rectam electionem et z̄ eius rectum iudiciū rōnis. Et incontinente simiter: ita q appetitus hinc inde trahit z pcutitur. In icontinente igit superat tractus temtationis et in contmente tractus rationis. Ad primā rōnem principalem dicendum est q passiones immoderate obstant quodāmodo virtuti. sed ipse moderate sm rectum iudicium rationis non obstant ei. imo circa eas est virtus optimozum operatiua sicut dicitur in scdo huius. Ad aliam dicendum est q virtus superare debēt passionez q̄tum ad eas posse reddere temperatas sed nō q̄tum ad eas posse corrumpere. sicut regit bonum ciuem non est in corrumpendo subditos sz in posse tenere eos sub regula rationis. et sic est finis questionis.

Quō imaginario pt inferre delectatio nē tact? exteris a fortiori rōe

Arguitur

Scdo

VNdecimo queritur. Utrum sit bona diuisio eligibilis in bonum. conferēs et delectabile. et fugibilis in malum nocium. et triste. Arguit ur q non quia mēbra coincidunt. idem enim potest esse et bonum delectabile et bonū vtile. immo opera virtutum que sunt optima: sunt delectabilissima. ¶ Item nullum membrum diuidēdū debet equari toti diuisio nec esse in plus eo: sed bonum est equale eligibili vel ampliue. patio. quia cum electio sit actus voluntatis. oportet q eligibile sit eius obiectum. sed obiectum cōmune voluntatis et appetitus est ipsum bonum igitur eligibile non potest esse in plus q̄ ipsum bonum. imo. etiam videtur q ipsū bonum sit ui

plus q̄ vltimus finis quia vltimus finis est bonus et optimus et tamen vltimus finis non est eligibilis. cum electio non sit ipsius finis sz eozū que ad finem sunt. vt dicitur in tertio igit Item illa diuisio non est bona: vbi non mēbrū suo altero continetur sic enī duo mēbra coinciderent. sed conferens id est vtile et delectabile p̄tinētur sub bono ppter quod bonum diuidi solet in bonum honestum et bonuz vtile et bonū delectabile igitur ꝛc. Oppositum vult. Ari. dicens tribus enim existentibus que circa electionem et tribꝰ que in fugis bono conferente et delectabili. et tribus contrarijs malo. tristi. nociuo. Rota q hic eligibile non capitur proprie p̄out est soluz eozum que ad finem. sed capitur large pro appetibili sic enī est. finis et eozum que ad finez Sic enim large solent vti philosophi. hoc non est eligibile vbi gratia dicit. Ari. primo huius simpliciter utiq perfectum est quod est secundum seipsum eligibile semper et nunq̄ propter aliud. hoc autem nomen bonum videtur hic capi pro hōesto q̄ enim large capitur videtur extendere se z ad conferens et ad delectabile et vtiliter ad omne appetibile. vnde bonuz communiter sumptū et eligibile communiter sumptum conuertuntur. Est igitur diuisio ipsius eligibilis in bonuz conferens. et delectabile. vt si diuideremus bonū cōiter sumptū in vtile honestuz et delectabile Sed videtur q tullius et seneca concordant in ista famosa diuisione. dicit enī tullius in libro de officijs sic. In hoc verbo vtile lapsa consuetudo deflexit de via sensuum q eo deducta est vt honestatez ab vtilitate secernens constituant esse honestum aliquid quod non esset: et vtile quod honestum q̄ nulla pernicies maior hominū vitę potuit auferri. Sententia autem senece videtur esse q nihil bonū sit nisi honestum nec malum nisi turpe vnde epistola subinde ad lucillū dicit. sūmum bonum est quod honestum est et quod magis admireris. vnum bonum est quod honestum est. Cetera falsa adulterina bona sunt Et subdit omnia. denicq̄ que ceteris videtur mala. et mansuescunt et in bonum abiunt. sed super illa eminens. hic igitur liqueat nihil esse bonum nisi honestum et omnia in commoda sua iure honesta vocabuntur: que modo virtus honestauerit. hec autem istorum strenuissimorum doctorum verissima et clara est sententia: si viderimus quidē honestum et quid inhonestum quid vtile et quid inutile quid delectabile quid nociuum et quid triste. ¶ Sciendum igitur q sicut sanum dicit p̄dicipaliter et secundum attributionem: vbi gratia in animali enim dicitur principaliter et formaliter. In vrina autem dicitur. quia ipsa significat sanitatem in animali et in cibo quia ipse effectiuus et conseruatiuus sanitatis ita honestuz dicitur p̄inci paliter et secundum attributionē p̄incipaliter quidem et formaliter honestum est secundum tullium quod sua vi nos trahit. et sua dignitate nos allicit. hoc proprissime ē ipsa felicitas. quam omnes naturaliter desiderant: et ad quam vel aliquam apparentem similitudinem ipsius omnes et boni et mali dirigunt suas operationes. sicut visū fuit in primo. hec autem felicitas non in bonis exterioribus. nō i bonis corporis. sed in bonis anime consistit. perfi

Tertio

Inoppositū

Quō capit eligibile z bonū i q̄stione.

honestū dr sz sicut sanū

Oēs dirigūt suas opationes ad felicitatē vt ad eius similitudinem

eam interius z reddētibz eā re bonā. Et licet felicitas sola sit pmū z pncipalissimū honestū. tñ virtutes etiā mozales z eaꝝ opationes inclotes honeste dicūt etiā sz seipsas. tū ppter eaꝝ ppiū quā habituditiē ad ipaz felicitatē. que est primus honestū. tū qz pficiunt interius animā. z eaz reddūt simplr bona. licz forte nō optimā. tū quia sm seipsas eligibiles sut. q̄uis etiā z ppter aliud eligant vt dictū est in pmo libro. qz honestum oē illud dici meret qō sm seipsū est bonum z in malū xri non pōt tales aūt sunt virtutes mozales z eaꝝ opationes. Et hoc satis exprimit Ari. pmo rethozice dicēs. honestū q̄dē igit est qcūq̄ ppt se existēs eligibile. laudabile est aūt quodcunq̄ bonū existens laudabile est qz bonuz. Et non ut vis quo ad pūs de haꝝ honesti descriptionū declaratiōe habit āt Ari. ad ppositū si aūt hoc est honestū necesse est virtute esse honestum bonum enim exīs laudabile est. Et addit partes autem virtutis iusticia fortitudo temparia. rē. honesta aūt sm attributionez dicūt. q̄cūq̄ ad dictas virtutes z eaꝝ opationes hñt habitudinem non quidē discōuenientē. sz q̄uenientē. sic oēs opationes exteriores vel exterius opata. que sm virtutem p̄cedūt. sicut sūt si gna virtutū cui? mōi sūt honores nōq̄ ppt pecūias. sz ppter virtutes z virtuosa exhibent. z sicut sunt ea q̄buscūq̄ virtutes vtuntur in suis opationibus. sicut sunt diuicie. amici. sanitas. fortitudo. z vniuerse oīa bona corporis exteriora. Similiter etiā z oīs malicia circa quā virtꝰ opat. Dr honesta in ordine ad virtutez. sic enim honeste sūt pauperates egritudines iniurie pati. et oīa in quibz fortuna nobis aduersari videt. sic enī maiestā. sz virtutē illā dēm senece prius allegatū. oia deicq̄ ceteris videt mala mansuescūt et in bonū abiount: si sup illa emineris. rē. ponit Turpia aūt sunt esse inatia. q̄cūq̄ deturpāt aiam interi?. Cmōi sunt vicia z eoꝝ ifecta opa. turpia aūt scām attributionē sūt. q̄cūq̄ habent habitudinē ad illa vicia z illoꝝ opa. Cmōi sunt oīa exterius opata scām vicia z oia signa viciozum. et ea q̄cūq̄ vicia vtūt in suis opatōibz. z vtūt oib⁹ malicia circa quā opant. sic enī sicut oia sūt honesta studiosis: ita oia fiunt turpia viciosis. vnde sicut seneca dicit q oia incommoda iure honesta vocabunt que mō virtus hōestauerit: Ita dicas q oia cōmoda iniuria virtuti mala vocabunt q̄ mō carentia vitiū deturpauit. Utile aūt sm ppriaz vtilis rōem. dicitur esse medium qō valet nobis ad adipiscendū finez nr̄m: vñ vtile relatiuum est et ad aliquid vtile dr esse. ppter qō finis vltimatus ppzio nomie vtilis non dicit in q̄tum hmōi. licet forte pōt dici vtilis in q̄tum valet ad alia secunda intentiōe. vt dictū fuit in primo libro. Omnium aut dicit qō odest illius finis adeptionem ¶ Sciendū igit q duplices p̄t esse fines in humana vita. quidā sunt veri fines q̄ vere boni sunt et optimi in humana vita finis ei rō est q̄ sit bonū z optimū. z isti fines sunt opa virtutū z virtutes quibus homo sicut dictū fuit dicit simpliciter bonus z optimus. Alij sunt fines falsi scilicz ita tuti nobis sm corruptā rōem z puersam electionem. quos fines statuunt sibi vitiosi alios z alios sm suoꝝ exigentiam viciorꝝ. Igit fines veri z optimi dicuntur fines simpliciter. fines aūt mali non dicunt simplicit sz sm quid. quēadmodum latronem dicimus bonū z pfectū nō simpliciter sz sm quid puta bonū aut perfectū latronē. Ita vtile dicitur simpliciter quod est ad bonū finem quod aūt est ad malū: dicit vtile non simpliciter sed sm quid. puta ad talē finem. quēadmodum dicimus latrom esse vtilez noctem obscuram ad furandū. Et tūc pōt clare videre q tale vtile sm quid est simpliciter valde nociuū. hoc autem nocere michi dico. p quod michi plus mali acqrit q̄ boni. sed per tale vtile plus michi acquiritur mali q̄ boni. quia per hoc virtū anime augetur operatio peruersa deturpans hominem etiam exercetur. sm quam homo vituperatur z dicitur simpliciter malus. hoc aut aliquid extrinsece solum quod videtur conuenire ecꝝ pozi. acquiritur bona aūt vel mala anime nullo pacto comparabilia sunt aliqs quibuscunq̄. Ex his igitur manifeste patet q michil simpliciter habet vtilis rationem sed potius nociuz. nisi quod ordinatur ad virtutem aut in opera virtutum. cum igitur tale omne honestum dicat sm prius dictā. manifestum est q omne vtile honestum est. q omne nociuum turpe. sicut Tullius dicebat. Nec etiam propter vtilis bonitatem cum ipsum sit honestum. conuinci potest q aliquod bonum sit a liud q̄ honestum sicut Seneca afferebat de delectationibus aūt z delectabilibus loquitur satis Ari. in decimo huius. delectabilia enī z delectatione studiosoꝝ sunt delectationes simplr z sunt bone simpliciter. Sed ille etiam honeste sunt. qz se habent ad honestū pncipale z formale vcz ad virtutes z ad opera virtuti. vel sicut seqle. vel sicut materia vel aliquo talī mō. delectabilia aūt propria et delectatiōes ppzie prauoꝝ non sunt delectabilia simplr sed male dispositis. sicut nec q̄ dulcia sunt q̄ dulcia sunt laboratibz. etiam ille delectationes boni rationē admittunt z male simplr fiunt. qz mouent ad opera viciosa exercitium z ad viciorꝝ augmentū. Apparet igit q esse delectabile est honestum ideo nec propr delectationes nec ppter delectabilis bonitatem conuinci pōt q bonū aliqō aliud sit q̄ honestū sicut autez dictū est q oīe delectabile vel vtile est honestum ita ecōrio verum est q oīe honestum delectabile et vtile est. vtile ei est qō est gra alterius vt dictū est oīe aūt hōestū ē gra alcui?. q̄sn oē hōestum vel est felicitas vl felicitatis gra. felicitas aūt iz non sit pma intentione gra alterius nec per ꝛ oīs vtil: sz hōrabilis: tñ ipsa putilis est valde scda intētione sicut dictuz est in pmo libro. Et non ē dubiuz q vir studiosus q̄ circa singula iudicat recte in omni hōesta re delectat q̄. ppter oē honestum erit vtile z delectabile. ¶ Sed dubium occurrit difficile vt videt tu dixisti q virtus bonis sunt honeste et p ꝛ hēbōe fiūt egritudines pauptates rē. ¶ Contra quia vir bonus qō scit sibi esse bonuz hoc appetit. sz vir bonus non appetit pauperta tes egritudies. rē. imo sic dic Ari. pmo h? talia beatū tribulāt z pbāt. igit vir bon? non iudicat talia sibi esse bona. nec igitur illa sunt sibi bona. qz studiosus circa singula iudicat recte ꝑ hoc. ¶ Itē qō est bonū bōis illō simplr dicitur bonū ei per ꝛ oīs appetibile simplr. nullus aut mente sanus appetit egritudines aūt iniurias. rē. ¶ Ad hoc aūt pt dici alio z alio modoꝝ. Uno modo q egritudines si ꝑparāt ad sanitatē. nec sūt bonis

turpia dicūt aliq̄ dupliciter sm essentialiter z p attributionē

Quid vtile.

Duplex finis hūan? simplr z sm quid.

Dubium.

bone nec vtiles. nec delectabiles. qñ si ad aliqs honestas operatiões expediãt: tñ sanitas ad plures ꝛ ad desiderabiliores expediret. ꝓpter qđ egritudo minus bona est sanitate. et minus bonũ per ꝓparationem ad maius bonũ incõpossibile semꝫ habz rationem mali. igr sicut ratiões arguebãt absit ꝙ egrotari vellẽ: vbi ego possem esse sanus. absit ꝙ egere velim: vbi habere potero vite necessaria. Sed si egritudo consideretur ꝓcise ꝓout est materia virtutis. ſz ꝓout circa eas contingit agere virtuose: sic ipsa est bona bonis. vtilis aut etiam delectabilis. Scõo modo põt dici ꝙ egrotare scõz simplicẽ eius rationem non est bonũ. sed egrotare bene est bonum egritudo ei nõ est. bona scõm eius absolutam rõnem sed ipsa est bona scõm quid scilz scõm ꝙ hõ bñ se habet. adeã Et istas solutiões videtur seneca tenere epla vt a quibus ad lucilliũ vbi dictam dubitationẽ mouere videt dicens queris an omne bonũ delectabile sit si bonum est inquis fortiter torqueri ꝛ magno animo ri ꝛ patienter egrotare: sequit vt ista optabilia sint. nichil autẽ video ex istis voto dignum. ¶Ad hoc igitur respõdet dicens distingue mi lucilli ista ꝛ intelliges in his optandum esse. tormenta a me abesse velim sed si sustinenda fuerint. vt me in his fortiter animo se honeste ꝙ geram optabo. non sunt ita demẽs vt egrotare cupiam. sed si egrotandum fuerit vt nichil intemperanter nichil effeminate faciã: optabo non eni pati tormenta optabile est sed pati fortiter id opto. quod est virtus. Adhuc confoue his que dicta sunt posset addi tertius modus dicendi scz ꝙ egrotare non cupiam: si sanus esse possem. sed plus egrotare cupiam ꝙ nullam habere materiam exercendi virtutem. His visis dicendum esse videtur ꝙ diuisio boni in honestum vtile ꝛ delectabile. non est diuisio bona realiter distincta sicut apparuit. tamen ipsa est diuisio conueniens boni in eius diuersas rationes.

¶Ad cuius delectationez quattuor ꝓpositiones capio q̃ſi per se notas. ¶Prima est ꝙ hõi ratio sumitur licet nõ a ꝓiori: tamen a posteriori ex eo quod est esse appetibile Scõa est ꝙ aliquid non dicit appetibile simpliciter si sit appetibile ꝓbauis sed si sit appetibile appetitui recto ¶Tertia est ꝙ appetitus rectus dicitur ex eo ꝙ est consonus recte rationi. ¶Quarta est ꝙ rõ recta nichil iudicat esse appetibile quod non sit bonũ ꝛ conueniens ipsi appetitui seu appetenti ¶Dico igitur ꝙ appetitus rectus ferri põt in obiectum ex eo ꝙ recta ratio hoc dictauit ꝛ sic ipsum obiectuz habz rationẽ honesti vel ex eo ꝙ iudicat esse consonum ꝛ conueniens appetenti: ꝛ sic ipsũ est delectabile. vtroq; aũt istorum duorum mõꝝ appetitus põt in obiectũ ferri dupliciter. vnomõ scõm seipsum absq; eius ordinatione in alterum appetibile: ꝛ ita illud appetibile habet solũz rationem honesti vel delectabilis. Aliomõ ſm ꝙ est in alteꝝ ordinabile ꝛ sic cum rõne vele crabilis vel honesti sibi assumit vtilis rationem hec igit est honestas. delectabilitꝫ ꝛ vtilitaz ẋa distinctio. ¶Sciẽdũ tñ ꝙ vulgus plus attẽdẽs ꝑ pius ad sensualia ꝙ ad ea que sunt ratiõis nec tñ omnino expers rationis dicta bonoꝝ distinctionem intendit aliter. honestum enim vocant virtutes ꝛ opa virtutum ꝛ honores scilz in quãtum impẽdimus honores in signũ virtutis velectabile aũt ꝓpriꝫ noie vocat illud solũ quod est appetitui sensitiuo sibi perfecto delectabile secũdũ se sicut sunt sibi delicati. actus autem venerei ocius ludi ꝛ somni ꝛ huiusmõi. vtile vero vocãt pecunias ꝛ alia exteriora bona que non secũdũ seipsa delectant sensũ. sed quia valent ad ea adipiscenda que sensũ delectant. Et ista est distinctio quã tullius ꝛ seneca non imerito reprehendunt qñ putare ꝙ aliqđ sit eligibile simpliciter ꝛ bonum eo ꝙ sensũ delectat. est ꝓncipiũ oim vicioꝝ. Rationes aũt adducte hinc ꝛ inde solute sunt sufficienter ex predictis. Et hec de questione. q. 12

Quattuor ꝓpões ẽ tionũ visoluentes.

Rõnes hõestũ vtile lectabile ꝛ vtile quõ vnũt rõe

qđ hõestũ vtile delectabile apũ vulgũ?

quõ egrotaꝫ ẽ bonũ ꝛ quõ non.

Duodecimo queritꝫ ꝙ sequẽter: Utrum difficilius sit pugnaꝫ voluptati ꝙ ire: Aꝫ ꝙ non qz ꝛ passionẽ fortioris impetꝰ ẽ difficilius pugnare ſz ira ẽ fortioris ꝛpetus. vt oẽs ꝓcedunt. igitur. 2ẽ. ¶Scõo qui pugnat cõcupiscentie: pugnat sensui tantum. qui autem pugnat ire. pugnat sensui ꝛ rationi simul. dicit enim Ari. ꝙ ira quidem ꝓsecꝫ rõez aliqliter cõcupiscentia aũt non. modo difficilius est pugnare sensui ꝛ rationi simul ꝙ sensui tantuz. ideo. 2ẽ. ¶Tertio septimo huius dꝫ facilius est autez transmutare consuetudinez natura in quo septimo dicit ira naturaliorem esse concupiscentijs non necessarijs contra quas non est pugnandũ. ¶Itez ꝙ pugnat ire pugnat duabus passionibus aut tribus. qz ira tristiciaz sibi ꝓpter parupensionẽ ꝛ delectationez ex spe pugnitionis annexas ſz vt. patz scõo rethorice. qui pugnat voluntati pugnat vni tñ. ſz desiderio delectabili. ꝛ difficilius est pugnare pluribus ꝙ vni. ¶Oppositũ dicit Ari. ¶Sciendum est ꝙ pugnare in ꝓposito nichil aliud est ꝙ extinguere vel moderare passionẽ vt non trahat appetitum sensitiuum ꝑ iudiciũ rectũ rationis. vel pugnare nichil aliud est ꝙ reseruare appetitum ne passionis impetum irrõnabiliꝫ imitetur ꝛ hoc fit ex assuefactione contraria impetui sz ſm virtutẽ morales. ¶Scõ sciendũ ꝙ plurime sũt causẽ difficultatis repugnandi passionibus vna est ex eo ꝙ passionis impetus est vehementior ꝛ sic pugnare ire est difficillimũ. qz ꝓpter sanguinis ebullitionẽ apud irã ipsa ira est impetuosissima vide quantuz ad hoc senecam in libro suo de ira ¶Alia causa est. qz passio est magis sensui vel appetitui sensitiuo cõnaturalis ꝛ conueniens ꝛ sic difficilius ẽ pugnare voluptati. quoniã voluptas que est sensualis. delectatio causaꝫ ex conuenientia ꝛ ꝓportione sensibilis ad sensum. Ira aũt tristiciã habet annexam. que causatur ex disconuenientia ꝛ ĩ ꝓportione sensibilis ad sensuz vel appetitum sensitiuum. ¶Alia cã est ꝙ exercitium opis ad quod passio inclinat efficit passionis impetũ fortiorẽ. ꝛ ita difficilius est pugnare voluptati. qz vt dicitur in fine tercij huius concupiscentie operatio conatum auget. ꝓpter quod etiaz dicitur in fine tercij huius ꝙ senes ad habenã patiebanꝫ: oportet aũt hoc pati. ꝛ nos ad delectationez ꝛ in omnibus illoꝝ dicere vocem. exercitio aũt operis ad quod inclinat ira sequitur cte non crescit ira sed diminuit. Unde dicitur ẋr to huiꝰ pugnitio eni quietat impetũ ire ¶Alia causa est quia difficilius est pugnare passioni in qua magis habituamur ꝓpter exercitiũ fre-

Aꝫ primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto

In oppositũ

Difficultas dupliciter põt ꝓuenire ĩ opibus sicut ex ꝑte nostre ꝛ ex ꝑte nostri. Exꝑte nſri tripliciꝫ ſz ꝙ tria

Aꝫ primo

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinta.

Adrationes

In oppositũ

quens ꝛ a longiori tempore circa illam. ꝛ sic difficilius est pugnare voluptati. quia ex puero nobis cõmittitur sicut dicit Aris. ꝛ voluptuosa nobis quottidie assũt non sic aũt est de ira ¶Alia causa est. qz difficilius est pugnare illi qui clam et occulte aggredit ꝙ ei qui notorie. vnde seneca epistola hec tibi ad lucilliũ ĩiciũ salutis ẽ notitia peccati. sed ira manifeste aggreditur cõcupiscentia autem insidiatrix existens furata est in intellectum spisse sapientis vt dicitur in nono huius. ꝓpter quod illa de causa difficilius est pugnare concupiscentie ꝙ ire. ¶Ad rationes principales patz ex dictis quid ad primam sit dicendum. ¶Ad secundam concedo ꝙ ex hoc impetus ire est fortior. quia sensus habet aliquid si bi adiuuans scilicet aliquid rationis sed cuz ira tus recluerit ad rationem volens se ea iuuare et excusare fiet ei cito notum eius peccatum. cum perficiendo rationẽ ꝓcesserit in ea. cõcupiscẽtia autem nec incipit a ratione nec redit ad rationẽ sine qua tamẽ ratione non est possibile pugnare passionibus. ¶Ad aliaz dicendum est ꝙ ratione naturalitatis difficilius est pugnare ire illi qui fuerit ad iram naturaliter dispositus. sicut videtur velle Ari. in septimo. tñ aliaz de causis predictis difficilius est voluptati pugnare. ¶Ad aliam dicendũ est ꝙ vnum aliquando fortius est duobus quando illa non sunt eiusdem rationis aut consimilia. sicut vnus equus ꝙ duo canes: vel dicendum est ꝙ hoc arguit impetum ire fortiorem esse tempore passionis. Hec de questione dicta sufficiant. Questio 13.

Tercio decimo queritꝫ. Utrꝫ circa difficilius fiant semper artes ꝛ virtutes? Aꝫ ꝙ non quia natura non est circa difficile. lapis enim faciliter amouet deorsũ qz per naturam: sed artes imitaꝫ nam Scõo physicoꝝ. virtus inclinat per modũ nature vt dicit Tullius igr. 2ẽ. ¶Secũdo oẽ laboriosũ difficile est triste. ¶Tertio huius. virtutis aũt opatio nõ ẽ tristis. ſz delectabilꝫ ꝛ gaudiosa: vñ Scõo huiꝰ ꝺqsquis recidit a corporalibus voluptatibus hoc ipe gaudet: ipatus ẽ. Et ĩ ꝑmo huius dicit nullꝰ ẽ vonꝰ. ꝺ nõ gaudet bonis operationibus. ¶Itez tertio huiꝰ ibidẽ nichil idigetvoluptate vitis eoꝝ ſz qui ſm virtutẽ viuũt ꝛ agũt q̃ſi adiũcto aliquo. ſz habz voluptatẽ ĩ semetipa ¶Quarto arguitꝫ auctate Senece in scõo libro de ira dicẽtis. nec vt a quibusdã dictũ est arduus in virtutes ꝛ aspeꝝ ꝛ uer est: ſz facilis ad bñmvtã via. multo difficilius est facẽ q̃ faciunt vitiosi qđ declarat dicens qđ est animi quiete ociosus quid est ira laboriosius. Quid clemẽtia remissius. quid crudelitate negociosi?: pudicitia vacat libido occupatissima est oim venicꝫ vtutum cultura facilior est. vicia magno labore coluntur.

Oppositũ dicit Ari. Et arguit rõe. quia vtus et ars in medio ꝙsistũt. medũ aut inuenire vt attingere est difficile hoc totũ ꝑz scõo huiꝰ ꝛ videbitur ꝑ. ¶Sciẽdũ ẽ ꝙ i opatiõibꝰ hũanis de qbus ad ꝑsens intẽdimꝰ. difficultas ꝙuenit aliqñ exp arte malicirca quã opamur. aut qz forte operationi nostre resistit: aut quia ad oppositum inclinaꝫ. Xdigr a: nobis difficile est scindere lapidem durũ aut leuare pondus magnũ aliqñ aũt ꝙuenit ex parte nſri. ꝛ hoc tripliciꝫ. qñ cũ ꝑ intellectũ ꝛ appetitũ ꝛ organa corporea opamur: difficultas põt esse vnomõ ex ꝑte appetitus scilz ex eo vel qz nõ hz ad illã operationẽ inclinationem vel qz hz inclinationẽ ad operationez optimam opationi. sicut difficile est itẽperato voluptate recedere vel etiã nũdũ hirsuto ꝑ tẽptantiam. Aliomõ ex ꝑte intellectus scz ꝓpter non hñe sciam de mõ faciendi vel sciẽdi vel ꝓpꝫ difficultatẽ acquirẽdi illã sciaz Tertiomõ ex ꝑte mẽbroꝝ corporaliũ qz scilz ex hmõi opationis exercitio lassantur. vel qz nõ sunt in huiꝰ opatione assueta. Dico igitur ꝙ oẽs opationes ꝓpꝛie ꝓmẽtes ad artẽ vel virtutẽ morale de q̃ intẽdimus. sũt nobis difficiles si nõ habuerimus artẽ vt virtutẽ. ¶Scõo dicendũ est ꝙ efficiũt nobis faciles p artẽ ꝛ virtutẽ hec ambo parẽt inductiue. nec eni virtus nec artis est portare fabã ad turris cacumẽ ſz ad turris cacumen leuare lapidẽ decem milium talentoz artis est. aut fortissime virtutis. ꝛ cõstat ꝙ p artem ꝛ ingeniũ homo posset leuare lapidem illum faciliter. imo turrim magnam ex vno late re pendentẽ vidi leuare solũ hoiem totam simul similiter pannũ texere difficile est non habẽti artem. qz modũ ignorat. ꝛ eius membra citꝰ lassarent. hoc aũt non est textori difficile. quia ei scit modũ. ꝛ membra habet aptata p assuefactionez Sicꝫ actus ꝛpantie difficilis est itẽperato ꝓpter inclinationez ad actũ oppositũ. ꝛ qz difficile est medũ inuenire nisi assueto. a medio aut ad uiare nõ est difficile. virtus autem est medij contractrix. sed temperato facilis est actus ꝛpantie qz ad ipm hz inclinationẽ ꝓpriam virtutem ꝛ non ad actu oppositũ. etiã ꝓpter assuefactionẽ facile est medium inuenire. ¶Ad rõnes dicendũ est ꝙ bene ꝓbant opationes artis ꝛ virtutis esse factiles ꝓpter artẽ ĩã habitã ꝛ virtutem. q̃ tñ erãt ꝓius difficiles. Ideo describitꝫ ab aliquibus q̃ est facile faciens quod in se erat difficile. ꝛ hec diffinitio ꝙuenit virtutibꝫ moralibus de auctẽ aũt Senece ꝛ de eius rõne dicendũ est. ꝙ ãi virtutis ac quisitionẽ facilius est (saltẽ in pluribꝰ) vnũ opus male agere ꝙ bñ. ſz ꝓcedendum est ꝙ virtuosa faciliora sũt opera bona: ꝙ malo bõa ꝛ ꝙ virtuoso mala ꝛ ꝙ malo mala ꝓmo qz in virtuoso ofꝰ vires aie ꝓcordes sunt. i malo aut sepe sensus rõi discordat generans ex remorsu conscie penitudinẽ. ꝛ qz ola bona opa ꝓsonant opa aut vicioso oportet sepe dissonare. cũ primo huius dicat xo quidem ola ꝓsonãt exẽtia. falso autem cito dissonant vera. imo etiã sepe falsa dissonẽt, adinuicez ꝛ repugnant. ꝓpter qđ optime dicit Seneca. difficile sic esse ꝛ tediosissimã vitam viciosam. ꝛ hec de questione dicta sufficiant.

¶Questio 17.

Decimo quarto queritꝫ Utrum virtus esset habitus. Arguitꝫ ꝙ non quia potentia non est habitus ſm Ari. qui eos contra se inuicem distinguit. ſz virtus est potentia tum quia virtus est vltimum potentie. vt vltimum reducitur ad illud cuius est vltimum tum quia virtuti conuenit potentie descriptio. est enim principium operationis in alio. vt fortitudo aggrediendi terribilia. tum quia describens Ari. ꝓmo rhet ortice virtutem dicit ꝙ virtus est potentia acquisitiua bonorum ꝛ seruatiua ꝛ potentia bene factiua multorum. ¶Secundo. quod est passio non est habitus. virtus est passio. cum sit

sũt dbz opari.

Ars ꝛ vtꝰ inducit facilitatem.

Adrationes

Ars ẽ facile faciens quod erat difficile.

Quare facilius est vtuoso bñ agẽ ꝙ vicioso male.

Aꝫ primo

Secundo.

Tertio. In oppositū Arīa in alia expte potētie appetitue q̄ sūt pcipia actuum.

mechum passionum. et medium est de genere extremorum. ¶Tertio habitus est de genere qualitatis in prima specie. virtus autem est ad aliquid septimo physicorum. ¶Oppositum dicit Arī. Ad cuius euidentiam sciendum est q̄ tria sunt in anima fm eius partem appetitiuaz que sunt humanorū actuum pncipia: videlicet passiones. potentie z habitus. virtus autez moralis est principium quoddam actuum humanorum scōm partem appetitiuam. vt omnes concedunt ergo oportet q̄ sit alteruz illorum triū. propter quod oportet videre dictorū trium descriptiones.

Quid passio fz eustratiuz

Dicit igitur Arī. sine descriptione. q̄ passiones sunt concupiscentia. ira. timor. ꝛc. Sed dicit Eustratius describens passionem q̄ passio est motus appetitus sensitiui in fantasia boni vel mali. ad cuius descriptionis intelligentiam dicunt aliqui q̄ motus hic capitur pro inclinatione q̄ appetitus inclinatur ad bonum prosequenduz et malum fugienduz. ¶Contra quod aliqui obiscientes dicunt q̄ si ita esset, sequeretur z virtutes z vicia essent passiones: quonia inclinant appetitum ad prosecutionem vel fugā boni vel mali. vt intemperantia ad prosecutionem voluptuosi z tyrannis ad fugam. Sed ista obiectio non valet. quia intentio illoz erat q̄ passio est inclinatio actualis. qua appetitus actu tendit i bonū p̄secutionem. z mali fugam. virtutes autem z vicia non sunt tales actuales inclinatiōes. sed habituales. z ꝓprie loquendo non sunt inclinationes. sed potius pncipia ēfficatiua inclinationū Mā fm q̄ dicit Arī. scōm virtutes patimur bene icz mediocriter. z fm vicia male scilicz vehementer vel remisse. ¶Sciēdum est tñ q̄ si inclinatio vebeat verificari de omni passione. oportet q̄ nō solum capiatur pro tendentia ad bonum habendum vel malum fugiendum. fz etiam pro fixione in bono adepto. sicut si diceremus q̄ graue non solum habet inclinationem ad locum deorsum qñ est sursum. sed etiam quando est deorsum habet inclinationē ad ibi sistendū. voluptas aut vel delectatio est passio quedam scōm quam nō inclinatur appetitus in aliud. sed ipsa sistit eum et firmat in illo opere vel obiecto vel alio quocūq̄. ad quod ipsa delectatio vel voluptas consequitur. ideo dicitur decimo ethicorum cosuget operationem propria delectatio. Dicitur autem in dicta descriptione q̄ passio est appetitus motus qō male dictum esse videtur. cum nō solum ipsius appetitus. sed etiam ipsius sensus sint passiones. sensus enim est virtus passiua a sensibili. ¶Ad hoc respondetur q̄ cum gratia virtutum de passionibus hic agatur, voluit Eustratius passionem non in omni sua cōitate hic describere. sed vt restringitur ad illa passiones que fm earum excessum vel medium vel defectū inclinant ad opus virtuosū vel victiosū. ille autem non sunt passiones sensus fm se. quia si visus patiē excessiue a sole z defectiue ab obscuro visibili z gustus excessiue z defectuose a sapore: nō ꝓpter hoc operat hō malū. nisi sequatur immoderata passio appetitus. Vbi gfa virtuosus videt bñ z clare aut etiam gustat voluptuosū. nec ꝓpter hoc excedent sequit ipsum. vicioſus aut ex solo verbo audito de voluptuoso. ꝓpter nimiaz appetitus passionem impetuose z excedent sectē ipsum. Sel vicenduz est q̄ virtus in appetitiua ꝓponat. iō nullū pōt accidere dubiū an virtus sit passio nisi rōne passionū appetitus. ꝓpt quod z cū ibi vellemus ostendē virtutē non esse passionem sufficiebat solū loqui de passionibus appetitus. Sel sicut dicūt alij q̄ vis sentire sit pati quodāmō. tñ non dicūt eē passiones ꝓprie secūdū apprehensionē sensus. fz solū fm appetitū. quia actus potētie apphensiue est fm q̄ res apprehensa est in apprehēdēte ꝓ modū apphēdentis z sic res apprehensa trahit quodāmō ad apphendentē. Actus aūt potētia appetitiue est fm q̄ appetitus inclinatur ad appetibile. et qz de rōne patientis est q̄ trahatur ad agente. z no ecōuerso. iō est q̄ actus potentiar apphēsiuar nō dicūt ꝓprie passiones fz solū actus potētiar appetitiuar. Sed postea queritur ꝛe vt in predicta descriptione appetitus sensitiui. cū etiā ponat vare passiones appetitus intellectiui. ¶Ad hoc respōdet q̄ actus appetitus intellectiui fcz voluntatis non dicūt ꝓpe passiones tū qz nō fiūt ꝓtrāsmutationes organi corporalis qō requrit ad passionis ꝓprie dicte rōem. Tū etiā qz scōm volūtatis operationem hō non agit tanq̄ patiēs. fz potius seipz agit tāq̄ vñs sui actus exus. Deinde queritur quare dicit in fantasia. i. in apphēsiōe boni vel mali. cuz nulla sit alia appetitiua sensitiua ictuatio q̄ apō bonī apprehensionem vel mali. Potest dici q̄ ilā clausula non fuit apposita ad contrahenduz sed ad exponendum obiectum passionis. eo q̄ actus z potentie cognoici habent per obiecta obiectū aūt ꝓprium appetitus et sue operationis est bonum vel malum apphensum. Aliter etiam pōt dici q̄ vnaquecp potentia iclinatur naturaliter ad ꝓpriam operationem. ideo visus antecq̄ cognoscat inclinatur ad videre. z appetitus ad appetere sine cognitione precedente. z hec inclinatio est non passio: fz ipa natura potentie appetitiue: passio autem est inclinatio potentie appetitiue que requirit primam boni vel mali fantasiam. ideo dicit in fantasia boni vel mali ad differentiam prime inclinationis. Et est iciendus q̄ si quis vellet describere passionē communē fm q̄ extenditur ad passiones volūtatis: cū non soluz sit virtus moralis i appetitu sensitiuo. fz etiā in volūtate vt dictū fuit ꝓus. tunc oporteret tollere istam drīam sensitiuā. Also de descriptione passionis. viuendum est de discriptione potentie. vñ dicē Arī. q̄ potentie sūt fz q̄s passibiles hāp. id est istaz passionum dicimur. Et ꝓz bñ q̄ hic nō describit in tota sua cōitate. fz fm q̄ ipsa pertinet ad ipas virtutes morales z ad passiones ꝓdictas. circa q̄s sūt virtutes morales z malitie illaz aūt potētiaz dicte passiones sunt actus ꝓ ꝓz. iō p illos bñ describunt qz potentie describi hñt z notificari pactus. vt ꝓz icōo de ania. z no. no metaphysice. Deinde videndum est de descriptione habituū. de quibus etiā dicit Arī. hitus esse fm quos ad passiones habemus bñ vel male. q̄d hitus fm̄ puta ad iraici. si quidem vehementer vel remisse male hēmus si aūt mediocriē. bñ. illiter autem z ad alia. Et ꝓz etiā q̄ hitus non diffinitur in tota sui cōitate. fz solū hitus morales qui sunt circa passiones ꝓus diffinitas Sed ꝺ hanc descriptionē obiciē qñ fm dicta sicut se habz posse pati bñ vel male ad posse pati: ita se hz hitus ad potentias cū potētis passiuis sēm sit i posse pati z hitꝫ i posse pati bñ vel male. sed posse pati bñ vel male est posse pati. igit hitus est potētia z ita si virtus est hitus. virtus erit potētia. qō negat Arī. dicēdū est q̄ cū potētia sic oppositoꝝ vt ꝓz nono metaphysice spealit potentia passiua: sensus ꝓ dictaꝝ descriptionū est q̄ potentia est fm quam possum pati. z hoc indifferēter vel bñ vel male. fz hitus ē fm quē illa potētia determinat aut ad bñ aut ad male. fm eni hituz bonū determinat potentia ad patiendū bñ z non male. z de malo hitu econuerso. Also visis dicenduz est q̄ virtꝫ ē hitus. qñ ipsa ē passio vel potentia vel habitus. fz non est passio vt potentia igit est hitus. maloz ꝓus accepta fuit. minoz ꝓbat ab Arī. ꝓmo q̄ virtꝫ nō sit passio ꝓtuoz rōibus. Prima est qz fm nullas passiones absolute cōsideratas dicimur boni vel mali. sed fm virtutes morales z vicia moralia dicimur boni vel mali. igitur etc minoz nota est de se. sed maioz declaratur. quoniam ex hoc q̄ aliquis trahitur vel aliquā habet huiusmodi passionem. non dicitur bonus vel malus. sed sit agit secundum illam passionem qualiter debet. dicitur bonus. igitur. etc. Contra th̄ istam rationem arguitur. nam secundum illud homines debent dici mali vel boni qō est causa prauitatis ipsoꝝ Nam quinto metaphysice dicitur omnino vero ipz fz q̄ quotiens z cā existet fz cā prauitatis hoim sūt passiones trahētes appetitum ꝓter iudiciū rōnis. igit. etc. Dicendum est q̄ fm passiones dicimur z praui est studiosi in habēdo nos bñ vel male in eis. fz intentio predicte rōnis erat q̄ fm passiones non dicimur determinate boni vel mali. qñ tam boni q̄ mali passionant licet aliter z aliter. fz per virtutē determinate dicimur boni z per vicia praui Scōa rō Arī. est fz passiones non laudamur necp vituperamur. ñ ei ois q̄ timet vel iraicit. vituperatur. fz qui taliter scz magis aut minus debito. fz fm virtutes laudamur z fm vicia vituperamur igit. etc. Contra qz quarto huꝰ dr q̄ scōm verecundiam laudamus iuuenes. z fm inuerecundiam vituperamꝰ z tñ verecundia est passio quedam igitur. Dicendum est q̄ laus ꝓprie non est nisi de bono. necp vituperiuz nisi de malo. aliquid autem dicit bonū vel malū formaliter z aliqd bonū vel malum dispositiue quia scz disponitur ad bonum vel ad malū. mō fm verecundiā vel alias passiones nō dicimur boni vl mali formaliter, saltem de bono motis. fz bñ per eā disponimur ad bonitatem vel ad malitiā. iō ꝓcedendum est q̄ iuuenes laudamus scōm verecundiam non tanq̄ bonos simpliciter. sed tanq̄ dispositos ad bonū. scōm autē virtutes laudamur tanq̄ boni taz z vituperamur scōm vicia tāq̄ mali. ¶Tertia ratio ē qz passionamur aliqñ non ex electione fz repentine. virtutes vo non sūt sine electione. igit. etc. Contra hoc arguit qz virtutes non amittuntur: si voluntas cessat ab actu suo vt in somno. sed electio est actus volūtatis. igit virtus est sine electiōe. Concedendum est q̄ virtus pōt esse sine electione actuale pfte. sed nō absq̄ electione ꝓtia. quia generatur ex operationibus electis seu ex electionibus ꝓcedentibus. Etiaz pōt dici q̄ licet virtus nō sit electio formaliter tñ est electio virtualiter qz est hitus electiuus. ¶Quarta ratio est quia

Quasi ſſatis onis nō sunt passiones.

Due rōes q̄ act volūtatis fi sūt passiones

vnaq̄q̄ potē tis iclinat ad suā operatiōē

aristoteles.

Incliatio im portat cedentiā z fixionez

Respōsio ad ſtionem.

q̄ virtꝫ non sit passioꝝ tuoz rationes.

Obiecto

Solutio.

fz passiones fi dicūt ꝺfectiue boni ꝑ bñ obiectiue.

Scōa ratio.

Obiectio.

Solutio.

laus nō ē nisi ō bono bonū aūt ꝺpr ꝺ formaliter z dispositiue.

Tertia rō.

Obiectio

Solutio.

Quarta rō.

q̄ virtꝫ nō sit potentia

Ad rationes principales.

Vtꝫ vltiz potētie fi fokalit ꝑ operatiē

Vtꝫ fiē pncipiū opatiōis ē determiato.

scōm passiones mouemur aliqualiter aut in sanguine aut in spiritibus aut scōm aliqua organa corporea. propter hoc enim dicit. Eustratius q̄ passio est motus appetitiue potentie. sed sect. dū virtutes moueri nō dicimur fz dispont qualiter debeamus operari. Deinde ꝓbatur q̄ virtus nō sit potentia. tum quia scōm potentias determinate neq̄ boni dicimur neq̄ mali. neq̄ laudamur neq̄ vituperamur. tuz quia potētes sumus natura. vtroli aut non. ¶Ad rationes principales Ad primam dicenduz est q̄ virtus non est potentia Ad ꝓbationem dicendum est q̄ vltimū non oportet esse idem cuz illo cuius est vltimū. fz aliud. etiā dicendum est q̄ virtus non dicitur vltimū formaliter fz dicitur vltimū denominatiue ab opatiōe. qz scōm eam potentia determinatur ad eius extremā operationē in perfectione id est ad perfectissimā. ¶Ad confirmationem dicendū est q̄ potētia ꝓprie ē pncipium actiuz vel passiuum operationis. virtus autem non ꝓprie loqndo z pncipaliē fz est determinatio quedam pncipij actiui vel passiui ad talē agenduz vel patiēdum. vñ nō est ꝓprie pncipium operationis fz qualitatis eius. ¶Ad aucte Arī. primo rhetorice dicendū est q̄ ibi large capit potentiaz extendendo nomē eius ad potētie determinationē. ¶Ad aliā dicendū est q̄ virtus nō est formaliter medium passionum. sed ꝑtiarum malitiarum licet cōiectiue possit ꝓcedi medium passionum ¶Ad aliā dicendū q̄ virtus ꝓtū ad eius subsiā ita est q̄litas z non ad aliqd. quō aūt sit ad aliqd visū fuit ꝓus aliqliē i qō de augmētatiōe Vtuz Et hec de ista questione. q. 15.

Ecimo quero q̄rit. Utꝝ Vtꝫ ꝓsistat in medio. Aſ q̄ nō: qz bonū extreme opponitur malo. qz ꝑte. ¶Scōo magnanimitas iclinat ad magnos honores z magnificētia ad magnos sūptus z ħa mediocres. igit. etc. ¶Tertio mediuz attigē ē vnomō: z ita Vtꝫ ꝓsistēt i idiuisibili. z sic vtꝫ nō esset alko Vtuosioz. qō est fm̄. ¶Quarto ꝓmo celi virtus attēdit scōm vltimū in quod potentia pōt. vltimū aūt non est medium igitur. ¶Quinto sicut est de virtute intellectuali. ita ē in morali. p similē. fz Vtus intellectualis non cōsistit in medio. quia est circa Vtꝫ. modo Vtꝫ z fm̄ dicuntur extrema ꝓdictionis in qua non est dare medium. ¶Jtē decimo huius delectatio consistit in indiuisibili. nec esse eius ꝓpletur in tēpore. sicut nec videre. z in indiuisibili non est medium fz Vtus est circa delectationes igit. etc. ¶Septimo Vginitas nō essz Vtus fz vicium. ¶Jtem dicit Arī. qdā sunt opatiōes que sūt sic male secūdum se. q̄ in eis non ꝙuenit dirigē. fz semper peccare ꝑticipabeam? nos ad eas intense. vel remisse vel mediocriter. igit circa hmōi opationes virtus nō ꝓsistit in medio. fz i totali z oīmoda fuga ipsaꝝ Etiā qz hmōi passiones z operationes mediatē nō suscipiūt vt dicit Arī. ¶Oppositum dicit Arī. Et arguit rōe. qz sicut est in speculatiuis: ita est i ꝑcticis. virtus aūt i speculatiuis ē medio ꝓsistit qz circa Vtꝫ. z Vtꝫ est medium inter duo fiā mentimur enim fm superabundantiam dicendo rem esse illud q̄ ipsa non est. z fm defectū dicēdo rē non esse illud qō ipa est medium aut est rez dicere esse qō ipsa est z dicere eam non esse

Aſ primo Secundo

Tertio.

Quarto

Quinto.

Sexto.

Septimo. Octauo.

In oppositū

Secundo.

qs non est. ¶Itē sicut est in arte.ita est in vtute morali.opus aūt in arte dicit bonū si ad mediū fit reductum / ita q nec apponē contingat nec auferre.igit similiter in moralibus opus dicit bonū si ad mediū redigat opus autem dicit bonū fz virtutē igf virtus in medio ꝓsistit. ¶Rōndū q mediū hic sumit quod inter defectum z excedentiā ita q nec deficiat nec excedat. ¶Scdo nōndū q virtus potest intelligi esse medietas dupliciter.Uno modo inter habitus extremos.

ād mediū ꝑ positū.

Dupl' itelligit q vt sit medietas.

Vlo modo inter passiones extremas. ¶Tertio iciendum q virtus(vt dicit Arī.) potest iuni dupliciter.Uno modo fm sbiam.Alio modo fm rōnem bonitatis sibi attributam. Sed videtur q ista distinctio sit mala.qm bonum est genus virtutis z genus est de sbia eius cuius est genus nō capere vtutē quo ad bonitatē sibi attributā.est capere eā ꝑ sbiā eius. ¶Itē bonum dicit ēqlit enti.igit sicut ens dictum de quolibet nichil addit supra sbiam cuiuslibet:ita nec bonum. Dicit pōt q bonū transcendēs dr de bono quocūq fm sbiam variscunq.sicut z ens.qt vnūquodq dicit ens z bonū fm dependentiam a primo dēo et primo ente qđ est deus.siue fm q est quoddam vestigiū.siue quedaz pticipata ilitudo primi boni vel primi entis. hec enim dependentia rei ex prima causa nichil multiplicat in re dependente.sicut dicit Licontenlis Scō posteriox.et tale bonum non habet malū sibi oppositū:quia esset non ens.fz bonū z malum motis predicatur de hitibus moralibus z operationibus denominatiue:z nō sbialiter vt opatio fm sbiam eadez vel conflictis pōt dici.qñq bona z quādoq mala.

Vsi attribuit bōtas hitui morali.

¶Vsi sciendum est q bonitas habitui morali attribuit rōe cōformitatis ipsius vel sue opatiōis ad suā rectā rōnem.z malitia rōne difformitatis z sic rō bonitatis tanq ab extrinseco attribuit virtuti morali.qm ratio est eē; virtutis essentialiter cū virtus sit in appetitu. ¶Videt igit q quattuor ponende sūt conclusiones fm Arī. ¶Prima est q virtus q̄tuz ad rōem bonitatis sibi attributā non ꝓsistit in medio sed in extremo.quia fm rōnez bonitatis z malitie optimū non opponit malo fm mediū.fz fm extremū.sed virtus est habituū moraliū optimus igit zc. ¶Scda conclusio est q virtus non est medium passionū vel opationum fm eius sbiam.qz medium sic accepum est de genere extremox.virtus autem non est de genere passionū vel operationū. sicut apparuit in alia questione. ¶Tertia ꝓclusio ē q virtus est mediū passionū vel operationū obiectue.sic intelligendo q ipa est circa medias passiones vel operationes.quia virtus est circa passiones vel operationes/in quibus hēm? nos bñ hee aūt sūt medie z nunq extreme. qui enim trascit plus vel minus debito trascit male z qui dat pl? vel minus debito dat male qui aūt nec plus nec minus debito.fz qñ oportet et quō z vbi z quibus et sic de alijs circūstantijs.tal? bñ dat z bñ trascitur. ¶Itez virtus est circa difficile sicut dictum fuit prius.mediū aūt signū attingere difficile est facile aūt est a medio vndiquaq deuiare. igitur virtus est circa mediū passionū z operationū vñ ipsa est medij contectatrix z inuentrix in passionibus z operationibus siue determinatrix appetitus ad medias passiones z opationes. ¶Quarta ꝓclusio est q virtus accepta fm eius sbiaz est medium duax malitiax.quia sicut operationes ad operationes.ita hitus ad hitus. sed opationes virtutis sunt medie inter opationes malitiarū accepte fm suas sbias.vt dictum est. igitur.etc.

Quarta.

¶Itē virt? est sicut rectitudo appetitus. cū ilt directiua appetitus in suis opationibus fm dictamen recte rōnis.vicia aūt iunt tanq obliquitates z tortuositates ipsius fz rectitudo est medium iter oppositas curuitates igit. ¶Itē medium est quid rōnem vtriu q extremi participat.sed virtus quod ad eius substantiam nō quo ad rōem bonitatis z malitie.vtriuq eorum participat vt dic Arī. Scdo huius. fortis enim ad timidū quidem audax videtur.ad audacem autez timidus ꝓpter quod putiunt mediū extremi alter ad alterū.z vocāt fortem.timidus quidem audacē audax aute timidū et ita declarat Arī. idē de alijs virtutibz. ¶Itē illud q qđ transimus devno ꝓrio ad alterum procedentes.est medium fz Arī.vana mediū attingendi virtutes dicit q de vicio illo ad qđ magis inclinati sumus incurue mus nos ad ꝓrium.qđ turtuosa ligniorum virgentes facim. ¶Ad rōnes ꝓncipales. Ad ꝓmā dicendū q ipsa bñ ꝓbat prima ꝓclionem nram.

Vt? fz sbiam ꝓticipat rōez vtriuscp ptez

Ad rōes ꝓncipales.

¶Ad scām respondet Arī.qrto huj dicebat q aut magnanimus magnitudine qdez extremus eo aūs q vt oportet medius non eni appetit honores magnos.nec eos ꝓsequitur plus q oport vel minus. fz qñ oportet.z quō. z vol. z sic etiam est de magnifico. Opus igitur magnanimi vel magnifici fm suam sbiam est extremum in magnitudine.fz fm habitudinē ad rōnē est medium

Ad secundaz

Op? magnanimi fz sbiaz ē magnitudinē z fz hitudinē ad rōnem medium.

¶Ad aliam dicēs fuit qñ de augmentatione vel diminutione virtutis dicebat ¶Ad aliā ꝓcedēdū q virtus attendit penes vltimum in bono et perfectione.tale aūt vltimū in moralibus est medium vt apparuit. ¶Ad aliā dicendū est q virt? intellectualis in medio consistit. quia verum est medium duax falsitatū extremarum. sicut dicebatur. z cum dicit q verum tenet alterum ꝺdictionis extremum ꝺ falsum:ꝓcedo. sed dicendum est q extrema ꝺdictionis non sunt extrema positiua. sed sunt extrema fm affirmationem z negationez eiusdē de eodē.mō ꝓstat q de medio potest negari extremū.z econtra.ō alia pars contractionis fundari pōt sup vnum mediū positiuum altera fundata super extrema. sicut de equali et non equali ptz.equale enī est mediū. non equale vero dr de maiori z minori que sunt extrema.

Ad tertiā

Ad ꝗrtā vltiꝫ i bono ē medium.

¶Ad aliam dicēdum est q si delectatio in indiuisibili ꝓsistat.hoc est sicut de visione vel lumine diceremus:scz q fm exigentiam agentis z passi ipsa tota simul generat.quin ifi fm aliā z aliam dispositionem agentis vel passi possit esse delectatio magis vel minus intensa vel remissa: non negat Arī.sicut de lumine videmus z de visione. ¶Ad aliā de virgilitate potest dici sic de magnanimitate.vel ꝓportionabiliter sicut statim dicetur de adulterio.nam abstinere ab omni actu venereo fz tñ debitū modū z debitas circūstantias.est vtutis.aliter aūt non eēt vtus z de hoc qrēt in tertio libro. ¶Ad aliā dicendum est q circa tales opationes z passiones non est virtus aliquo mō.fz soluz circa fugam in q̄ fuga est

Ad quintum

Ad sextā

Ad septimaz

Ad vltimam

¶Reliquit d vtiū an vtus sit mediū vicioꝝ fz sbiaz vel ꝓp negatiōem q̄dñ sit mediū vicioꝝ fz substantiam

mediū qđ attēdit circa circunstantias.talia enī fugere debem? sicut opz.et aliter non.qui enī ad fugiē dū adulterius curreret ad extraneissima et longissima loca vel absconderet se in furno :nō esset in hoc virtuosus sed vicios. Aliqñ autē ego putaui q virtus non esset vere et sbaliter mediū extremorū vicioꝝ sed solū per negationē extremox sicut diceremus hoiem esse medium equi et asini q? neq; est equus neq; asinus.qđ adhuc puto esse ꝓbabile.hoc aūt non ē ꝓprie esse mediuz. sic enim quodlibet esset mediū oiz alioꝝ. Quod igitur vt? non sit vt et sbaliter medium vicioꝝ credidi sic esse ꝓbdū Suppono primo q vta differēta vtutis et vicii ē.q vt? nō inclinat fm impetum passionis sed inclinat fm iudiciuz rōis vt? vt gra. Vtus fortitudinis nō iclinat semp ad aggrediendū vel fugiendū.fz aliqñ ad aggrediēdu aliqñ ad expectandū aliqñ ad fugiēdū.prout recta rō dicat hoc vel illud esse faciēdū. Sz vicii inclinat nō ad iudiciū rōnis sed ad impetū passionis verbi gratia vicii audacie sēp iclinat ad aggrediēdum ad qđ trahit passio audacie. timiditas aūt semp inclinat ad fugam ad quam trahit passio timoris. Arguo igitur sic. si virtus eēt mediū fm vicioꝝ.aut hoc argueretur ex parte appetitus quē virtutes et vitia inclinant.aut ex parte operationū ad quas exequēdas vtutes z vicia inclinant.aut ex parte rōis et passionū fm quarum iudicia vel impetus vtutes et vicia iclinant appetitū.non est eni ponēda talis mediatio sine rōe apparēte et non apparent plura ex quib? ipa posit argui rōabiliter:sed ex appetitu hoc argui nō pōt. cū ille sit idē inclinabilis pervicia et virtutes:nec illud argui pōt ex passionibus qñ nō ē necesse operationē vtutis esse mediam inter opationes vicioꝝ.sed hoc accidit.aliqñ enī vtus fortitudinis/scz hic rō dictauerit/fortius inclinābit ad aggrediendum et expectandum z mozriendum q̄ vicium audacie.liberalitas etiaz inclinaret.licet aliqñ sit ecōuerso.vñ quarto huius dicit Arī.q prodigi qñq quos oporteret idē gē.hos facūt diuites.et moderatis quidē vtiq fm mozes nichil darēt.adulatoribus aūt aūt fm aliā voluptatem tribuūt multa. Accidit igit q operatio vtuosa sit maioz aut minoz opatione viciosa:fm q accidit rōem plus dictare vel minus q̄ trahat impetus passionis sibi derelicte. Item illud nō pōt argui ex iudicio rōis et passionum impetibus.qñ iudiciū rōis nō est mediū ꝓriarū passionū.cum mediū debeat esse de genere extremox.z sit natū fieri circa idē subtectū. z cuz iudiciū rōis aliqñ sit ad eqle vel ad plus q̄ passio sibi derelicta traheret. Item si virt? eēt vere mediū duax malitiax :rōabile eēt q deterians ad vtutē eēt mediū iter deteriantia ad malitias qđ est falsū qm due passiones extreme qñ sibi derelinquūtur absq regimine determiant ad malitias extremas vbi gra timor ad timiditatem. z audacie passio ad audaciā z malitiā .dcr minās aūt ad vtutē nō ē passio sed rō.ō zc Item ꝓrietas et meditatio vtutū et vicioꝝ argui debet fz ꝓrietatem et meditationē suox ꝓpriox primox effectiuū.fz ꝓprius effectus audacie ē trahere ad aggressum et ꝓprius effectus timoris trahere ad fugā.et isti actus sūt bene ꝓrij.sed proprius esse

Bonū erīt i clinationis vtutis.

Solutio rōz nē i cōi et relā qui ꝓbabile q vt? sit medietas vicioꝝ

Electiones vtutis z vicii pñt eē earūdē opationū exteriox

q̄ aristo. d. vtutē eē mediū vicioꝝ fz sbaz itelligit denolatiōe extrinseca fz opatiōes vt i pluribus.

¶Sexto decimo q̄rit Utr vt? ꝓsistat in medio fz rē vel i medio ad nos.Et q vt nō i medio ad nos qz mediū ad nos ē mediū fz qđ et mediū fm rē ē mediū simplr.igit si vtus in medio ad nos

Vt primo

Scdo

cõsistat: ipia non erit virtus simplr sed fz qd qõ est icõueniens. Sdo mediũ ad nos est valde diuersificabile et fm loca et fm tẽpora et fm hoiz status et ꝯditiões ꝓpter qõ oporteret ẽtutẽ morales eẽ valde diuersificabile qõ ẽ falsum. q: ꝓmo huiꝰ dicebaꝫ ꝙ ẽtutes morales eẽnt ꝑm mẽtores disciplinis et in scdo huius dr ꝙ ẽtuose opari est si firme et imobiliter hẽat se operetur. Cõfirmatur qz ex similibus opationiꝫ silles hitus siũt vt dicit. Ari. opatiões aũt mediũ tenẽtes ad nos sunt valde difformes mõ magne. mõ. intẽse. mõ ẽo parue et remisse. et ita oporteret ẽtutem moralem esse difformẽ et non simplicẽ. Itẽ sicut est de iustitia: ita est de aliis ẽtutibus moralibꝫ sed iustitia tenet medium rei sicut cõiter dr etiã. Ari. hoc videtur velle nã dicitur scdo huius mediũ fm rẽ esse mediũ fm arismeticã ꝓportionem In quinto aũt dicit iustuz esse eqle fm arismeticam: z addit nichil eni dissert si studiosus prauũ priuauit vel prauꝫ studiosũ. neqz si methanicus

Cõfirmatio.

Tertio

Ju oppositg

est viciosus vel studiosus fz ad nocumẽti dñam soluz respicit lex igitur propositũ. Oppositum vult. Ari. cõiter sine exceptione. inuestigans eni diffinitionẽ ẽtutis dicit oĩs sciens superabundãtiam et defectũ fugit mediũ aũt ꝙrit z hoc deside rat mediũ ãt nõ rei fz quo ad nos ex quo posteꝛ concludit ꝙ cũ ẽtus moralis sit oĩ arte certioꝛ melioꝛ: medij vtiqz erit cõtectatrix. mõ videt ꝙ õ illo medio debet concludi de quo loquutus fuerat in ꝓmissis si cõclusio debeat inferri fm exigentiam ꝓmissarum. Item ifert dõ generaliter si ne exceptiõe diffinitionẽ ẽtutis dicit est ꝙ virtus

Tres dr̃e int mediũ rei et medium quo ad nos ꝓma

hitus electiuus in mediocritate cõsistẽs quo ad nos Oporteret videre qd sit mediũ rei et qd medium quo ad nos Ponit aũt Ari. duplicẽ dr̃iam iter medium rei et medium ad nos. Una est ꝙ mediũ rei sumitur fm equi distantiam ab extremis vt si extrema ponantur duo et decem medium erit sex. sed medium ad nos dicit qõ nec excedit nec deficit. hoc est dictu quod nobis nec erit plus debito nec erit minus debito.

Scda

Scda dr̃ia est quia mediũ rei est idẽ apud oẽs nam apud oẽs sex eque distant a duobus z decẽ. sed medium ad nos non est idem apud oẽo. qz gigãti ꝯmedere aucã esset mediũ quia nec ꝓ nimis nec ꝓ parũ nauo aut esset nimis. Et nota ꝙ ex predictis differentias.

Tertia dr̃ia.

Alia põt esse dr̃ia quia mediũ rei requirit extrema terminata aliter non posset sumi sua eque distantia ab extremis. sed mediuz ad nos nõ requirit extrema terminata. cũ nõ sumaꝫ ex aliqua determinata distantia ab eis. sed sufficit ad nos esse in certa et determinata ꝓportione est enim medium nobis ꝯmensuratum seu debite ꝓportionatum fm exigentiam oĩm circunstantiaruz nostre dispositionis: qõ aũt ab hac cõmensuratiõe et determinata ꝓportione deficit vel excedit ꝙtumcũqz deficiat vel excedat etiam si in infinituz tale omne extremi rões hz: medium igit rei attẽditur fm exigentiaz extremoꝝ et mensuraꝫ extrema. Aliud eni est mediũ duoꝝ et decem z duarum et mille sed fm exigentiã mediꝫ ad nos attẽditur extrema et fm recessum ab eo mensuraꝫ Dicitur igitur cõiter ꝙ alique ẽtutes morales et plures attendunt fm mediũ ad nos non fm medium rei. Secũdo dicitur ꝙ non oẽs et illa exceptio ponit ꝓpter iusticiam quam dicunt i medio rei existere qõsi sit ẽs in quinto videbitur.

¶ Ad pũs tñ non videt ꝙ oporteat ipaz iustitiã excipere. qm in iustitia videmus regẽ distribuere in exercitu non equaliter distribuere pecuniã et honozes militibus et peditibus. et in punitia et in ꝯmutatiua sit nullus eni equaliter puniret illum qui regẽ pcussit et illum qui gartionez nec semper equali pecunia bladum equale emitur nec vbiqz sit. sed magis et minus fm nr̃am exigẽtiã vel abundantiã: Sed hoc vsqz ad quintum libruz dimittaꝫ Possumus ꝙ dicere sicut z Ari. loquit ꝙ ẽtus moralis consistit i medio ad nos et non in medio rei. fozte nisi acciderit medium rei incidere cũ medio ad nos quod ꝓbaꝫ primo quia sicut est de sanitate corporis: ita de sanitate anime. sanitas aũt corporis non ꝓsistit in medio rei. sed in ꝓportione media qualitatum tan gibilium sed eque distantiã ab extremis pura calidissimo frigidissimo humidissimo et siccissimo. sic eni oĩa atalia sana et mẽbra sana essent etiã dẽ ꝯplexionis. qõ ẽ falsũ. ꝯplexio eni est que ẽ sanitas in verme: esset egritudo in hoie et cõplexio que est sanitas in cerebro esset egritudo in cozde igitur ita erit de sanitate anime. sanitas autem anime sunt virtutes morales quoniam secũdum eas homo se habet bene sicut sanitate corpus.

Probat qꝺ ẽ mozalis sit mediuz quo ad nos ꝓsistudiez sanitatis

¶ Itẽ artes ꝙrũt mediũ ad nos ẽbi gratia medicus non eaꝫ dietã dat debili et forti igitur si militer ẽtutes. Item cum virtus in medio consistat aut igitur in medio rei aut in medio quo ad nos. nõ rei qz hoc est idẽ apud oẽs. opus autem ẽtutis nõ est idẽ apud oẽs. Ã si debilis aggrederetur: illud quod robustus aggrederet: transiret methas fortitudinis. z si robustus nõ aggrederet illud qõ debilis non agreditur: ipse eẽt timidus Similiter nan? vituperaretur fz excessũ comedendo et bibendo. sicut gigas comedit z bibit. Et rex vituperaret si tñ distribueret garsiõi in guerra sua currenti ẽtuz militi. licet guarcio adhuc maiorem partẽ laboꝛẽ. et non equaliter venditur pãnus in foro brugis et in foro parisiꝰ

¶ Itẽ mediũ rei capit fm equi distãtiã eque ab extremis. ꝓpter quod oportet extrema esse terminata. mediũ aũt circa quod est virtus non respicit ad extrema terminata. si enim miles secundum virtutem fortitudinis aggreditur militem. constat ꝙ non solum aggredi duos vel tres erit excessus. sed etiã aggredi decẽ aut mille aut quotuis sine termino Et ita est de aliis virtutibꝫ propter hanc extremoꝝ iterminationẽ dicit. Ari. auctoritate pitagore bonũ est finiti malũ autem infiniti: Ad rões: Ad primã dicendum est ꝙ bonũ aut malũ moris non attendit ex substantia operis sed magis ex substantia operantis. cum idez opus fm substantiam esse possit quandoqz fm ꝙtutem et qñqz fm viciũ. ideo medium ad nos in moribus est medium simpliciter et mediũ rei nõ est nisi per accidens.

Ad rões aĩ oppositũ Bonũ i moribꝰ si attẽdatur fz sũm o peris fz fz dis põez opãtis. Ad scdam

¶ Ad aliã dicendum est ꝙ mediũ ad nos in passionibus est valde diuersificabile fm passionum z operationum substantiã sed non est diuersificabile fm habitudinem ad rectam rationem. imo semp sibi conforme. quantũcunqz eni operatio vel passio media quo ad nos sit intensa vel remissa. tñ semper ipsius ad rectã rationez eadẽ est habitudo. scz conformitatis. sicut eadẽ est habitudo scz duplą duorum ad vnũ

Mediũ quo ad nos ẽ diuersificabile fm sũm fz fi ꝓportione ad rationem

et viginti ad decem. licet viginti et decem sunt multo plura ꝙ duo et vnũ. mõ virtus non respicit passiones et operationes fm se. sed secunduz earum habitudinem ad rectam rationem. Ad cõ firmationem dicendum est ꝙ ex talibus passionibus et opationibꝰ similes fiunt habitus. sed passiones et operationes possunt ꝯsiderari dupliciter. Uno modo ꝓout sũt sibi derelicte absqz ratione dirigente eas et sic trahunt hitum ad similitudinem sue substantie. Aliter sumit fz ꝙ sunt directe et formate fm rectam rationem et sic nõ oportet ꝙ generent habitũ similẽ sue substãtie. fz cõformẽ recte rõnis iuditio. tales ei operatiões vel passiones subiecte rõi et formate pẽ fi trahũt appetitũ ad suã ꝺam fz ẽtus rõnẽ eis dfiantẽ Ad aliã de iustitia dicetur in quito libro qõ ꝑ dei gratiam peuenietmus. z sic est finis questionis. Q. 17

Ad cõfirmationem

Passiões dupliciter ꝯsiderantur.

Ef primo

Septimo decimo q̃rit. Utꝝ vicia extrema plꝰ opponãtur adiuicẽ ꝙ ipi virtuti Ef ꝙ nõ qz in de cimo metaphysice genere nãqz dra nõ hñt viam adiuicẽ fz distãt magis z ĩ mẽsurabiliter. ied vicia extrema sũt i eodẽ genere. ẽtꝰ aũt in alio genere hoc pz i predicamẽtis vbi dr̃. Necesse est oĩa ꝑria vel i eodẽ genere esse vel i ꝑriis generibus vel ipsa esse oĩozum genera. albũ eni et nigrũ in eodẽ sũt. color eni genus est eoꝝ iusticia vero et in iustitia in diuersis generibus hutus enim virtus hutus vero nequitia genus est bonuz aũt z malũ nõ sũt i genere fz sunt aliozum genera.

Scdo ꝑ suppositio

¶ Item quia questio supponit ꝙ opponuntur. aĩ contra. quia si virtus vitio opponat aut hoc est ꝺictozie ãt priuatiue vel ꝑrie vel relatiue sed non contradictozie nec priuatiue cum ambo sint positiua. z virtuꝫ etiã ẽ habitꝰ. nec relatiue. ẽtꝰ eni non est vicis ẽtus. nec ecotra nec contrarie quia ꝑria maxime distant decimo metaphysice. et itꝝ plus distarent et per ꝑs plꝰ opponerentur adinuicẽ qõ est ꝑ Ari. decimo metaphysice. Et etiã qz cũ vnum viciũ sit altero vicio cõtrarium sic cũ hoc esset ꝑrium ẽtuti. iõ eẽt pluribus ꝑriũ quod est contra. Ari. decimo metaphysice.

Tertio

¶ Item si virtus contrariatur vicio: vt hoc est sicut extremũ extremo vel sicut medium extremo. non sicut extremum extremo scz primo modo. qz tunc ꝑrietur vni vicio tñ. vnius eni habitudinis fuit duo extrema. nec scdo mõ quia cum vnũ mediũ eqliter distet ab extremo: oporteret ꝙ virtus equaliter opponeretur vtriqz extremo. qõ est cõtra Ari.

In oppositũ tres ꝓcões.

¶ Oppositus vult Ari. de oppositione virtutum et viciorum ponit tres conclusiones quas etiã argumẽta facta tãgunt

Prima

¶ Prima est ꝙ ẽtus in medio consistens opponitur viciis extremis et vicia extrema sibi inuicẽ

Secũda Tertia

¶ Secunda est ꝙ vicia plus opponuntur sibi inuicem ꝙ virtuti. ¶ Tertia est ꝙ vnum viciorum plus opponit ẽtuti ꝙ alterum. Ad euidentiam aũt prime ꝓclusionis vt appareat qualiter hec oĩa sibi inuicẽ opponũt. expedit rememorari qõ ꝓtius diximus. scz ꝙ ẽtꝰ aut etiã vicia sumi possunt ꝙtum ad substantiam eorum vel ꝙtum ad rationem bonitatis vel malitie sibi attributam hmõi aũt ratio bonitatis attribuit habitu fz ei⁹ conformitatem ad rectam rationẽ et rõ malicie fz difformitatẽ. De mõ igit oppositionis ẽtutis

Tres ꝓclões de mõ oppõnis ẽtutis a vitiop.

et viciop ꝙtũ ad primã cõclusionẽ. Ari. ꝓt sumũtur ꝙtũ ad rationẽ bonitatis et malicie ponũt tres ꝓclusiones. ¶ Prima est ꝙ ẽtꝰ opponit extreme. qz opponit eis sicut bonũ malo vel sicut ꝓforme et difforme que vident vt sic extreme se habere. Secunda conclusio est ꝙ duo extrema vicia nõ opponũtur ad inuicem fm rõnes generalẽ bonitatis vel malicie. qm qsub eodem extremo vnius oppositiõis reponunt: illa vt sic nõ opponũt adinuicẽ. mõ duo vicia sub vno extremo inueniuntur scz sub malo et sub difformi. quod etiã pz qz vnius habitudinis impossibile ẽ plura esse extrema ꝙ duo. cũ igit virtus vnũ teneat extremoꝝ: oportet ambo vicia sub vno reponi extremo.

Primo

Scdo

Tertia solutio.

¶ Tertia conclusio est ꝙ vicia ꝯsiderata fm spẽs les suarũ malitiaꝝ rões opponuntur adinuicẽ extreme. qm difformitas que ẽ generalis ratio malitiaꝝ dicit extreme per excessum et defectum: hec aũt sũt speciales malitiarum rationes duoꝝ viciorꝝ extremoꝝ um igitur. et cetera Sed circa primã istaꝝ ꝓclusionũ ꝑbi tat vtrũ oppositio ẽtutis ad vicium fm oppositionẽ boni z mali sit oppositio ꝑria vel priuatiua. Aĩdet eni ꝺubitãs ꝙ non posset esse oppositio contraria quia rões bonitatis et malitie sumũtur fm conformitatẽ et difformitatẽ. conformitas autem est equalitas. et difformitas est inequalitas. equale aũt et inequale non opponunt contrarie sed priuatiue. ¶ Item cũ malitie fmi nũ non habeãt oporteat ꝙ aĩtẽdãt fm recessum a medio vel bono virtutis: cuiꝰ aũt ratio fm recessum ab alio attendit: hoc habet priuationis rõnez. Ita igit dicunt isti ꝙ malitia est priuatio licet requirat subiectum politiuũ puta shz habitus vel opationis. Aliꝰ aũt hoc ꝓcederet ex mitdãt qz inter priuatie oppositas non est mediũ sed iter bonũ et malũ est mediũ quinto metaphysice nõ oĩs homo est bonus aut malus aut iustus aut in iustus. Sed commentatoz hoc soluit ibidem concedens ꝙ habitus et priuatio non diuidunt verũ et falsuz simpliciter fz in subiecto ꝓpzio. homo aũt absoluti non ẽ ꝓpziũ subiectũ iusticie et iniusticie aut bonitatis et malitie: sed homo ciuilis potẽs vti rõe. et sic pz ꝙ hec auctoritas est magis ad contrarium ꝙ ad propositũ ideo potest rõnabiliter precedens opinio sustineri. Si autem virtus et vicium sumantur ꝙtum ad substantias habituum: sic dicit ꝙ vicia opoñũt adiuicẽ extreme virtus aũt opponit eis ii cut mediuz extremis. vicia ei sũt fm plus vt minus debito z ẽtꝰ est fm debitum neqz plus neqz minus. Sed adhuc dubitatur vtrũ talis oppositio viciop sit ꝑria vel priuatiua: ꝙ non priuatiua. qz vtrũqz fm substantiaz habitus est quid positiuuz. sed ꝙ non ꝑria: quia ibi nõ ẽ capere maximã distãtiã decimo metaphysice.

ẽtꝰ opponit priuatiue vicio fm rõem boi z mali

Quõ oppõit ẽtꝰ vicijs ꝙtũ ad ſbam

Dubium

¶ Item minꝰ est fm defectũ maioris ideo sibi videtur opponi priuatiue. si igit vicia opponũtur fm maiz minus vel abũdantiã et defectũ: vꝺ ꝙ priuatiue opponit ꝓ Potest dici ꝙ cõtrarietas ꝓprissime dicta requirit maxiam distãtiã. ideo non sic cõtrariantur. Sz ꝑrietas minus ꝓprie dicta. put tñ ꝑ priuatiuam oppositionẽ distinguit dicitur de oĩ i cõpossibilitate formaꝝ eiusdem generis circa subiectum idem. licet etiã non maxie distent. z talis cõtrarietas concedi põt iter extrema vicia vel di

Dubium

Prodigalitas illiberalitas fi vitat ꝺdiuicē ſm magis et min⁹ niſi obiectiue

catur ꝙ duo extrema vicia vt ꝓdigalitas ꝛ illiberalitas nō vitat abiuicē ſz magis et min⁹ vel intenſū ꝛ remiſſū. niſi forte obiectiue ſeu ſz denominationē extrinſecā ab opationib⁹. qz ſcz prodigalitas inclinat ad vanduz excelliue. illiberalitas autem ad defectū. ſz tñ illiberalitas ſz ſbiam habitus pōt eſſe et eſt cōter itentio: ꝙ ꝓdigalitas et fortius inclinās appetituz. Et forte ꝙ ſic eſſet dare maximam diſtantiam inter intenſiſſimam illiberalitatē et itēſſimaz ꝓdigalitatem tamē quic quid de hoc dicendum ſit: cum ex obiectis ꝛ operationibus oporteat nos venire in habituū noticiam o⁹ concedere, vt videtur ꝙ vicia extrema ſm eorum ſubſtantias accepta plus diſtāt ꝙ virtus et vicīū. cum op⁹ ℞utis ſit medium inter opera vicio⁹ ſicut equale inter maius et minus. Sed de virtute quō viciſs opponitur ſecundū ſubſtantiā accepta. Dicendum eſt ꝙ ipſa ſcōz ꝙparticipat vtrūq; extremorum: ſicut dicit Ariſtoteles fortis quidem eſt ad timidum audax. et ad audacem timidus: ſic vtrūq; extremo opponitur contrarie. licet non ſecundum perfectam cōtrarietatez. de prima igitur concluſione. Ariſtotelis tanta dicta ſunt.

Declaratio ſcōz ꝑclōis ariſtotelis q̄ ē ꝑncipalis.

Quantum autem ad ſecūdam concluſionem. Ariſtotelis, dicendum eſt ꝙ virtus quo ad rationez bonitatis et malicie pl⁹ opponitur viciſs ꝙ vicia adinuicem quia oppoſitio virtutis et vicij eſt ſm oppoſita genera, vitiorum aūt ſm eiuſdem generis differentias oppoſitas vt viſū eſt. que autem genere diſtant magis diſtant ꝙ que ſpecie ſolum. Dicendum ē igitur ꝙ quantum ad eorum ſubſtantias vicia magis opponuntur ſibi inuicē ꝙ virtuti. cui ℞tus in medio ꝓſiſtat. et extrema plus ab inuicem diſtāt ꝙ a medio. Quantū vero ad tertiā ꝑclūſionem Ari. dici pōt ꝙ vnū extremū vitiorum pl⁹ opponit ℞tuti: ꝙ alterū cuius due rōnes aſſignantur ad Ari. vna eſt ex parte rei qz ſi duo⁹ vitio⁹ vnū eſt virtuti ſimilius: op⁹ vnum virtuti magis eſſe contrariuz. ſic eſt ꝙ vnum eſt ſibi ſimilius qō ꝓz ſi principalem actū ℞tutis inſpitiam⁹. ſi ei ille actus ſit in aggrediendo vt in fortitudine vel in dando vt in liberalitate vel vniuerſaliter in aliquid operando. vicium qō erit in exceſſu illi⁹ actionis erit ℞tuti ſiſtus ꝙ illud quod erit i fuga qm̄ illud vitiū cōuenit ℞tuti i ſbnā illius actiōis licet dr̄iant in mō exceſſiue enīz agere eſt agere. ideo ꝓdigalitatis ſiſtio⁹ eſt liberalitati ꝙ auaricia. et audacia fortitudini ꝙ timiditas ſi autem principalis act⁹ ℞tutis ſit in⁹ abſtinēdo vt in temperantia. etiā tūc vitiū qō eſt in abſtinendo exceſſiue ē illius illius virtuti pari rōe. iō tēp erantie magis aſſimilat inſenſibilitas ꝛ magis ℥ria tur intēperātia. Alia rō eſt ex parte noſtra: qm̄ illud vitiū eſt magis ℞tuti ℥riuz: quod ē magis natū ſumere augmentum. ſic enī magis recedit a medio ℞tutis, ſ illud ē magis natū ſumē augmentum. ad qō magis ex paſſiōe inclinamur. ℞bi grā in fortitudie timor valde nos inclinat ad fugā terribiliuz. ꝛ delectatio in tēpantia ad pſecutionē voluptatis. et amor pecunie ad eius retentiones in liberalitate igit⁊c. Quomodo reſpondendum ſit ad rōes: ſatis ex dictis nunc apparet et in quinta queſtione. Sciēduz eſt tamē ꝙ de opinione virtutis ad extrema tenenduz ē ſm exigentiaz eius qō tenet in quinta decima q̄ſtione. et hec ſufficiunt ꝓ nūc de queſtione.

Declaratio tertie ꝑcluſionis.

Due rōes ad ꝓbāū ꝙ vnū vitiū magis oppoit ℞tuti

Ad rōes ad cōgnoſcēū ℞tuti ſimilius

Q. 18 Aſ ⁊ ꝑmum documētum

Quot⁹ decimo q̄rit. Utrū documēta Ari. ad inueniēū mediū ℞tutis ſint bona ꝛ recta: vt ꝙ ſi ꝗs ꝑmū documētū ē ꝙ recedēs ē ab extrēo ℞tuti magis ℥rio. hoc aūt documentū peccat ſz petitionē ꝓncipii: qz nullꝰ pōt ſcire qōvitiosū magis ℥ratur ℞tuti. niſi ℞tutē ipſā cognouerit nec pōt ſcire qō extremo⁹ magis diſtat a medio ſi medium ignoz⁊auerit. ꝓpter qō documentū illud ad inueniēdum mediū ſupponit mediū iam eſſe inuentū. Scōm ℥o documentū eſt ꝙ attrahere debemus nos in ℥rium eius ad quod nos ex inclinatione ꝓpria facile mobiles ſum⁹ hoc autez documentum ē fallax. ꝓbatio. ſicut enim ꝓtigit aliquos eſſe malenatos et per⁹ſns inclinatos ad vitia: ita contingit aliquos eſſe bene natos et ꝙ conſequens inclinatos ad virtutem et ad bonuz vt patet in tertio: et ꝓpter hoc etiaz in ſexto dicit. Ari. oibus enī videt ſingulos mozes exiſtere natura. aliquant uluz etenim. tuſti et temperati et fortes et talia habemus confeſtim a natiuitate. ſi igitur bene natus ab illo receſſerit ad quod eſt natus et facile mobilis: ipſe a virtute recederet. quod eſt prauū. Item illud documentuz videtur aliquando opponi ꝑmo: cū enīz auaricia ſit magis ℥ria liberalitati ꝙ ꝓdigalitas: poſito ꝙ aliquis ex natiuitate fuerit inclinatus ad prodigalitatē, ſi a vicio magis contrario recedat tūc ſe attrahet ad illud ad quod magis inclinatur. quod eſt ℥ ſm documentuz, et econtra ſi ſm documentum ſeruauerit: ibit contra ꝑmū. Tertium documentū eſt fugere delectabilia. quodvidetur erroneū qz ſic oporteret fugere felicitatez cū ipſa ſit delectabiliſſima ꝑmo huiꝰ. Etiam oporteret fugere operationes virtutuz, qz ille ſūt ſm ſeipſas delectabiles ꝑmo huius. Quartuz documentuz eſt declinare quidē qm̄ ad ſup habundantiam qm̄ aūt ad defectū. hoc aūt videt prauū. qz vtrūq; tā ſuphabūdātia ꝙ defectus eſt viciū. et non eſt bonū ad viciū declinare hoc igitur documentū iubet peccare. ¶ Item cum ex cō ſimilibus operationibus ſimiles habitus fiant et declinare hunc inde ſi vacillare ſine conſtantia: vt ꝙ ſic non pōt firmus habit⁹ generari. qō tamen ſpectat ad virtutem. Oppoſitum ponit. Ari. Dicendum eſt ꝙ iſta documenta bene intellecta ſūt bona et ſana qz illa ſunt documenta bona et ſana ad inueniendū mediū virtutis, q̄ docēt euitare omne quod deuiat a medio virtutis iſta ſūt huiuſmōi ꝓbatō qz deuiās a medio ℞tuto vel deuiat iducēdo ad malū vel ꝓhibēdo a bono. ſi inducendo ad malus: aut hoc eſt ꝑ modum impulſionis ſicut ꝓpria complexio hois impellit appetitū ad pſequēdū illud ad quod homo inclinatur, et quo ad hoc ponitur ſm documētum aut hoc eſt ꝙ modum tractiōis ſicut delectabile trahit ad ſe appetitū, et quo ad hoc ponit tertiū documētū. Si ℣o hoc ſit ꝓhibēdo bonū: hoc erit aut cauſaliter ſicut ℥rio⁹ vnū cozrūpit reliquū: et quo ad hoc dat ꝑmū documētum de receſſu ab extremo magis ℞tuti contrario et ipſius corruptiuo. Aut hoc erit occaſionaliter cuiuſmodi eſt ignorantia diſtinctiōis boni a malo: et quo ad hoc datur q̄rtū documentū. Hā declinādo aliq̄n ad q̄libet extremoꝝ poterit q̄libz

Ad ſm.

Ad ſm documentuz

Cōtra ſm

Cōtra ꝛtium documētum

Cōtra q̄rtuz documentuz

In oppoſitū

Sufficiētia q̄ttuor documentoꝝ

Alia ſufficiēt ria.

Uiciū magis ℥riaꝫ ℞tuti vel ex ꝑte rei ꝛ ex ꝑtenſa

esse notum et ipſum medium ſimiliter. q̄ vtrūq; extremoꝝ participat. ¶ Itē defectꝰ attingendi mediū pōt ꝙuenire ex natura virtutis et viciorum et quo ad hoc ē ꝑmū documētū. vel per naturaz appetitus noſtri qui eſt natus moueri ad appetibile et quo ad hoc eſt ſcōm documentū. vel per naturaz paſſionis, et ſic eſt tertiū documētū. vel ex parte rationis et ſic eſt quartum documentū. Ad rationes q̄ ad primaz dicendū eſt tripliciter primo ꝙ nullus vicius ratiōe eſt qui non cognoſcat in generali et extrema vicia et virtutem mediam et licet non pręciſe: tamen ſm aliquā latitudinem et, in hoc poteſt videre q̄ extremoꝝ magis opponitur virtuti. ideo documentū ē vt volens perfecta et ſpeciali noticia medium iuenire: recedat primitus ab illo extremo. Scōo poteſt dici ꝙ cū aliqualiter vt dictū eſt nota fuerit mediū et extrema: recedendū eſt ab extremo magis ℥rio non ad inueniendum mediuz quo ad illam notitiā, ſed quo ad ipſum appetitum. ſcz ad firmandū in illo medio appetitum. Tertio pōt dici ꝙ iuuenes per ſeipſos vt cōmuniter nō ſūt virtuoſi ſed indigent caſtigatoꝛe. et inſtructoꝛe ſicut dixim⁹ in primo libro. inſtructor aūt̄ bene nouit mediū. ꝛ vidit quid in diſcipulo magis contrariatur ℞tuti et ideo documentum ē ꝙ retrahat diſcipulū ab illo extremo magis cōtrario. Ad aliam poteſt dici ꝙ nulli ſunt ita bñ nati quin appetitus ſenſitiuus ſi eſſet ꝛ ſibi dereliquus duceret ad maluz. ſed iñ aliqui minus ſunt inclinati ad malū ꝙ alij. et illos vocamus bene natos. vel poteſt dici ꝙ inſtructoꝛ iuuenum debet videre ad quid ſunt nati. et ſi bene nati ſūt: ñ vtatur iſto documēto. ꝛ ſi male vtatur eo. ¶ Ad aliam o⁊ ꝙ hoc ſm documentum non aduerſat primo. qm̄ dictū fuit ꝙ vnū vicioꝝ extremorum poteſt eſſe magis ℥rium virtuti vel ex parte rei vel ex parte noſtra. ℣nde igit̄ auaritia ſm eius naturam eſſet magis ℥ria liberalitati ꝙ prodigalitas: tamen in illo qui eſſet natus ad prodigalitatē eſſet eō. vel dicenduz eſt ꝙ ibi locum habet induſtria inſtructoris ſicut dictum eſt. Ad aliam dicendū eſt ꝙ documentū tertiū intelligēdum eſt de ſenſualibus delectationibus. Ad aliā dicendum eſt ꝙ qz verus mediū attingere valde difficile eſt: ideo declinare parum a medio nō eſt prauum nec vituperabile. ſ potius laudabile. ſicut non ſolum ſagittatoz laudatur qui ſignum tangit: ſed et qui ꝓpe. iō dicit. Ari. ſcōo huiꝰ ꝙ nos quidem qm̄ deficientes laudamus: et manſuetos dicimus qm̄ aūt grauātes viriles vocamus qui eſt ꝑꝑ a bñ trāſgreditur: non vituperatur neq; ad maius neq; ad minus. documentuz igitur q̄rtū non vult: ꝙ declinemus ad extrema vicia ad vituperiū et malū ſed infra methas ℞tutis quod bene ꝓdeſt, non vt in declinatione iſtamus: ſed vt exinde mediuꝫ ad extrema ꝓparātes ipſum melius cognoſcamus et in ipſo perfecte cognito imutabiliter maneam⁹. ſm apoſtoli documentum omnia ꝓbate quod bonum ē tenete. vel dicendum eſt ꝙ contingit declinare ad extrema vicia non agendo ſm ea, ſ cōſiderando malitias ipſoꝝ. et de teſtando: vt ea melius euitemus vel euitare valeamus. ꝛ hec eadē ſolutio valet ad vltimaz rationez. vel etiā dicendū eſt ad ꝙm ꝙ declinare expedit: vt mediuꝫ cognoſca-

Quō ſtelligꝫ ꝙ declinam⁹ aliq̄ ad ſupabūdātia aliq̄n ad defectum

mus. ſed ipſo cognito debemus ei abiq; declinatione firmiter adherere. Et ſic dictū ē ꝙ non eſt declinandū vltra methas ℞tutis nec miſi recto regente iudicio rationis et rale operationes ſūt generatiue et conſeruatiue virtutis. Et hec de ſecundo libro ethicorum dicta ſufficiant

¶ Liber tertij queſtione ꝓma:

Circa tertium librum

Circa⁹ ꝓmo q̄rit Utꝝ ſit poſſibile ꝙ voluntas ceteris omiſ⁹ eodēmō ſe habentibus deterietur aliq̄n ad vnum oppoſitoꝝ aliquādo ad aliud. Et arguitur ꝙ nō: qz aliter ipſa volūtas non eſſz libera. qō eſt inconueniens. ꝓma patet qz ex alio non ⁊ libera: niſi quia ad neutrum oppoſitoꝝ ē neceſſitata mō ipſa ſemper ſcz in quodlibz inſtanti eſſet ad alterum neceſſitat qz res omēs in eodem ſtanti ſe habent eodēmodo aliter eni et aliter ſe hñe eſt in alio et alio inſtanti. niſi ℥dictoria concedantur ſimul eſſe ℞a ſed tu ponis ꝙ rebus aliis oibus eodēmō ſe habētib⁹: ipſa nō pōt ad oppoſita determinari ſed ſolum ad alterum oppoſitoꝝ. ℣ in quolibz inſtanti ipſa ad alterū oppoſitoꝝ neciitat. ¶ Oppoſitum aſ qz in inſto nūc ſz ꝙ res ſe hz vel voluntas eſt indiſpoſita oino ad vtrūq; oppoſitoꝝ. vel magis eſt deteriata ad vnum ꝙ ad alterū. ꝙ⁹ nō concederet ſimpl⁹ deteriata ſi ꝑmomō: tūc vſ ꝙ rebus ſic ſtātib⁹. ipſa nūc ſic deteriaret. ꝓbatio qz qua rōne deteriaret ad hoc, eadē rōne ad illud. aut ℣ ad vtrūq; qō ē impoſſibile. niſi concedas oppoſita ſimul verificari. aut ad neutruz et habet intētū. Qō aūt illud argumētū ſit cōuenies: cōfirāt auctoritate. Ari. quarto phiſicoꝝ capitulo de vacuo. qui mō ꝓbat multi arguūt ꝙ graue poſitū i vacuo nō moueret qz ſcz nō ē rō q̄re magis moueretur advnā parte ꝙ ad aliā. Similr eodēmō arguit cōmentator ſecūdo phiſicoꝝ capitulo de caſu ꝛ fortuna. dicēs ꝙ cōtigēs eſſe ipoſſibile eſt vt eueniat ex eo altera duaꝝ actionuz niſi ex altera cū coniuncta cū eo qm̄ neutra actiōe digniozꝰ ꝙ ſit reliqua. Si aūt volūtas fuerit ad vnā parte magis determiata et inclinata et ad aliam minus: vbi gratia. Sit magis deteriata ad ea ꝛ min⁹ ad b, tunc rebus ſic ſe habentibus nūc ꝙ⁹ deteriabit ad b. qm̄ min⁹ ſe habet ad b, ꝙ⁹ ſi eſſet indifferens eſſet indifferens non deteriaretur vt dictum eſt ergo multo minus poterit nūc determinari ad b. ℣ſtam queſtionē ſic formauit vt videatur ꝑcetus difficultatis eius ſolet eni ſic formari, vtrū volūtas nccio deteriet ad actum ab obiecto vel aliquo alio? Ad quod multi reſpondent ꝙ ⁊ ꝙ⁹ cōcederetur ſi vltimus finis ſub rōne vltis bonitatis abſq; oīs mali apparitiōe pñtatus fuerit volūtati ꝙ ipſa volūtas per ſuā naturam nccio inclinetur in ipm et velit ipm: tñ in reſpectu aliorꝝ non eſt ita ꝓ tanto ꝙ poſſibile ea reſpectu eiuſdem finis voliti duo vel plura eſſe media per que finis poteſt attingi. incompoſſibilia tamen. verbi gratia quod de partibus ad auiniouem poſſum ire vel per lugdunum, vel per dunonem quorum vtrumq; preſentatur voluntati ſub ratione boni: et voluntas quod cunq; bonum ſibi ſub ratione boni preſentatum

In oppoſitū

Argumētuꝫ vnicū.

Recitat opinionez q̄y eſtimat nccio ferri ſine ⁊ tigēt i media ē ſi ſit vnicū mediū

acceptare potest.et non potest illa duo simul ac
ceptare propter incompossibilitatem.ideo libere
potest se determinare ad quodlibet illorum absq
alio quocunq determinante ipsam vel etiam
potest ad neutrū illoruꝫ se veteriare.sed in suspē
so manere:donec fuit inquisitū per rationes que
via fuerit expedientior vel melior.Item q̄ me
dium ordinatum ad finē volitū pōt sibi annexū
habere labozem et tristitiā.q sic per rōnē pōt pre
sentari volūtati et sub rōe boni sibi valētis ad fi
nem volitum et sub rōne mali scilicet tristitie.q vo
lūtas estimata velle omne bonū et nolle oē malū
et impossibile est illud totale medium simul velle.q
nolle ideo voluntas ad neutrum determinat ne
cessario.sed potest ad eoꝫ quodlibet veteriari scz
ad totum velle sub ratione boni:vel ad totū nol
le sub ratione mali Et ita pz q̄ rebus sic stantī
bus q̄ ego velle esse apud auimonem et scio me
posse illuc ire per lugdunuꝫ vel per ouinonem.q p
cipio laborem vie.voluntas absq alio quocūq
determinante ipsā preter ea q̄ dicta sunt potest li
bere vtrancq viā refutare ꝓpter laborem imo ēt
totaliter ab eo discedere quod primo volebat vel
potest libere quālibet viam acceptare.scz hanc
vel illam vel etiā per hanc omnē veteriationem
in suspenso tenere.donec rō docuerit vel de teria
uerit que melioz et que peioz sit. Ista autem po
sitio videtur primo patere per experientiam ita
tum enim diceret aliquis involuntate meā ire.
vel per hanc viam vel per illam. ideo dicebas ve
rificatoz Sic volo sic iubeo sit pro ratione vo
luntas. Item si non esset ita voluntas non libe
ra.sed semper ad omnem actum suum necessita
ta quia si in sua determinatione respectu ordia
tozum ad finem ipsa necessitaretur:constat q̄
multo magis respectu finis. Item non essem⁹
domini nostrarum operationum:pluiquam q̄
cunq actiuum vel passiuum naturale.materia
enim potest in vtrumq oppositorum tranlire.
per hoc q̄ res alie aliter se habent.scilicet per di
uersa agentia sibi applicata:aut per ipsius di
uersas dispositiones sibi prius inductas per di
uersa agentia.ita voluntas posset in oppositā
sed non nisi per res alias aliter se habentes. Ite
si rebus existētibus vt nūc voluntas mea est de
terminata ad velle legere ita q̄ non possit nolle
legere rebus sic stantib⁹ sequtur q̄ ex tali lectura
nullo⁹ merito dignus.et ita dicere⁹ q̄ propter
nullos actus vitiosos homo esset culpabilis:q
rebus sic stantibus oportet ipsum ita agere.et
non est in sui dominio ita non agere Sed ad istam
rationem respondetur q̄ licet rebus sic stantib⁹
vt nunc stant.tu sis determinatus ad velle lege
re et non possis nolle legere:tñ tu potes libere a
liq̄ rez statū mutare.quo mutato.poteris nol
le legere.Contra:capio illam rem cuius possu
primo statum mutare:sicut tu dicis.aut ergo re
bus stantibus vt nunc voluntas mea est veteria
ta velle mutare vel ad nolle vel ad vtrumq̄ po
test scilicet nolle et velle absq alio determinate.
Si pōt libere in vtrūq tūc habeo ꝓpositū tātuꝫ
enim est michi de isto actu sicut erat de legere vel
le vel nolle legere.Si aūt sit sit determinata ad
hoc vel ad illud:sequitur tunc q̄ ipse non est do
minus illius nec per consequēs illoꝝ que neces
sario consequūtur ideo recte illud quod prius.

Adhuc alij rident q̄ licet rebus oīno sic stantib⁹
vt nūc stant ego sum veteriatus ad velle legere
ita q̄ non possum nolle legere.tamen: hoc mihi
imputat⁹.quia fui causa vt res ita se haberet.
Contra capio rem aliquā cuius fui causa q̄ ita
se haberet:q tūc peto quando icepi esse causa ei⁹
vtrum rebus se habentibus vt tunc se habebant
vel erant ego necessario determinabar ad velle
illud et sic sequitur q̄ adhuc non erā dominꝰ illi
us actus:nec per ꝑns aliorum vel poteram vel
le et poterā nolle:et sic habeo propositū.idē eni
concedi debet de alijs actibus ergo vel opz cōce
dere q̄ vel ex preexistis rez necessitati sumus ad
volendū q̄cunq volumus.et necessitabimur advo
lendū quicūq volemus.quod cōcedere videret i
congruū et iniquuꝫ vel oz concedere q̄ oībus a
lijs eodēmō se habētib⁹ volūtas posset se advtrū
q̄ oppositoꝝ deteriare.imo q̄ plus est si nō ēet
ita:videretur sequi q̄ oia de necessitate euenirēt
quia nulla videtur esse potētia que ceteris oīb⁹
eodēmō se habētib⁹ vel existentiū posset im actū
oppositos trālire:vel:q̄ voluntas.ideo ex rerū
preexistētia oēs potētia necessitarēt ad trāseūdū i
illos actus in quos transitent qō nō videt bo
nū concedere sed etiā opponi sētētie Arī.in libro
pretarmenias.q in sexto metaphisice. Hanc opi
nionī concordat paritenꝰ articulus dicēs q̄ vo
lūtate exīte in tali dispositiōe in q̄ nata ē move
re:et mouēte sic dispositio q̄ natum est mouere:
impossibile est voluntatē non velle erro. Item
q̄ appetitus cessantibus impedimētis necēo mo
netur ab appetibili erroꝝ est de intellectiuo. Cō
tra tñ hanc opinionem fortiter arguit q̄ agēte
sufficiēter approximato passo sufficienter dispo
sito.et in illa dispositione sufficiente in q̄ alterū
innatum est agere et alterum pati.opz q̄ fiat a
ctio quam hoc est innatum agere et illud pati.
sed ii rebus stantibus vt nunc stant.ergo sine alio
determinante possū velle agere:tunc omnia po
sita sunt requisita ad hunc actuꝫ qui est velle le
gere ergo necessario ponetur velle legere Respō
detur q̄ maioꝝ est vera de agente naturali: non
de voluntario Sed contra quia motoꝝ celi est mo
tor celi est motoꝝ voluntarius.et tamen consiti
ter arguit Arī.octauo phīcoꝝ q̄ ille nctio
mouet celum eterno motoꝝ.q possunt rōes eoꝝ ad
istam intentionem adduci et applicari.q̄ si om
nibus stantibus vt nunc stant.non ꝓuenit actꝰ
volendi ab ipsa voluntate.oportet aliquam esse
causam quietis oppositē illi actui.quam opoꝝ
tet remoueri ad aduentuꝫ illius actus et sic o
portebit volūtatem mutari prius.ex quo res il
le ponuntur eodem modo manere et se habere q
de illa mutatione retorabo rōnem.quia rebus
stantibus vt nunc vel volūtas mutatur illa mu
tatione preuia vel non.si non.tantum erit aliq̄
causa quietis oppositē illi mutationi.quā opoꝝ
tebat remoueri per illam mutationem et sic in i
finitum. Si vero mutatur illa mutatione.que
ro tunc vtrum de necessitate sequatur actus vo
lendi vel non.si sic.adhuc habetur propositum
si non :adhuc erit aliqua causa quietis opposi
te illi actui volendi quam oportebit per aliam
mutationem remoueri :et sic in infinitum quod
est inconueniens. Item sicut Arī.dicit in eo
dem octauo necesse est in his que fūt ad aliquid

fortior replica.

articulꝰ parisiensis.forma

Argumentum contra oppositum eoꝝ hītibus ꝓpositum se veteriare.

Solutio Replicæ

q̄ in mutatione venorum relationum optz aliquid mutari.

q̄ in mutatione venorum relationum optz aliquid mutari.

hic accidē vt si qō nō ē duplū in duplum mutari
accidat.si nō vtrūq̄ aliū volūtatem aūt velle q
ipaz nō velle ē ipaz aliq̄ aliq̄ se hīr ad obiectū. q̄
oportet alteꝝ mutari. Si concedas voluntatem
mutari anteq̄ de non velle transeat in velle.et si
illam mutationē dicas esse ipam delectationez
voluntatis. Cōtra.quia reiterabo rōnem de ve
terminari q nō determinari.sicut arguebam de vel
le q nō velle. Item seqret q̄ idē respectu eiusdē esset agēs q passū. mouēs q motū. ꝑns est fal
sū.q ans.falsitas ꝑntis pōt declarari sic decla
rabat in Scō huius in illa questione vtꝝ virtꝰ
generet in nobis ex opationibus.ꝑntia ꝓbat.quia
conceditur q̄ actus volendi reperitur in ipsa vo
luntate.q ita voluntas se habet passiue ad ipsuꝫ
hz etiam hret se ad ipz actiue. quia determinare
ad actionem ad quā passiuum per rationem sue
passiuitatis est indifferens coagere vel recipere
ptinz ad vim actiuā. Ipsa aūt voluntas ꝑmitus
est indifferēs ad oppositas actiones igitur si se
ipsam ad alterā determinet oportebit q̄ sit pas
siua inptū recipit.q inptū est indifferēs.q̄ sit
actiua inptum determinat illam indifferentiaz
Et iterum scom illā positionē omnia alia a vo
luntate non sufficiunt ad producendum actum
volendi adhuc sufficienter approximata ipsi vo
luntati sicut ponit illa positio.ergo vel ille actꝰ
volendi nūq̄ producet vel produc̄ fine sufficiē
te actiuo.quod videtur impossibile. quo posito
in esse sequitur impossibile.Sed iterum posito q̄
omnibus eodem modo stantibus possit volūtas
in oppositos actus vt in velle q nolle. dicā q̄ re
bus sic stātibus p vnaz dīē. voluntas erit in po
tentia vt in quolibet instanti illius diei determi
net se ad quemlibet illorum actuum. ergo pos
sibile est vt in instanti velit.q possibile est pari ro
tione q̄ in eodem instanti nolit. his ergo posi
tis inesse.vellet q nollet simul. quod est impos
sibile. Item Arist.q commentatoꝝ ꝓmo ce
li q mundi q in nono metaphysice capitulo il
lo.sunt autem alij vt megalici videtur expresse
velle q̄ nullum est corruptibile quod non corrū
petur.q quod nullum generabile quod non ge
nerabitur. ad quod probandum talem adducit
rationem.quia aliter non esset impossibile con
tradictoria simul verificari. Nam possibile po
sito inesse nullum sequitur impossibile.quod er
go possibile est generari pono q̄ generabit.tunc
arguit sic.possibile generari non gnabitur. sicut
pceditur ab aduersario. sed illud possibile gene
rari generabit per positionez possibilis in esse q̄
sequit q̄ hoc qō generabit nō generabit.qō ē de
eodē ꝑdictoria sit verificari.hec q̄ rō Arī.q commē
tatoris fiet ad ppositū.si volūtas pt velle q nol
le idē ceteris eodē mō stantibus: q pōt sic deter
minare ad non velle ponamus q̄ q̄ totaliter se
determinet ad non velle.tunc nunq̄ vellet quod
poterat velle.q ita actus volendi cum sit gene
rabilis nunq̄ generabitur:quod etiam ratio p̄
dicta reprobat propter quas rationes multi fu
erunt coacti dicere q̄ omnia futura de necessita
te euenirent.sic q̄ omnis effectus nouus ex alia
rum preexistentia rerum necessitatur.vt quando
euenit euentat.q quando nō.non.q̄ contingen
tia sunt solū attendēda ex hoc q̄ passiua princi
pia sunt in potentia vt in diuersis temporibus
diuersos effectus recipiant secundum alteratio
nes necessarias agentiuꝫ, vel etiam ex eo q̄ aliq̄
agentia approxiata sunt possibilia agere cum a
lijs agentibus q non agē sine illis in tali mas
sibi approxiata q nō in illa sibi non approxiata
que q̄dē approxiatiōes vel nō approximationes
suis diuersis tpibus euenīt sm ꝑfitie rerum
generationē vel exigentiam. Et forte q̄ hanc opi
monē videnꝫ sentire verba cōmentatoris secūdo
phīcoꝝ ꝓmo to vicesimo q̄rto dicētis. Et dicimus
q potentia ad esse est eqlis potentie ad non esse
intendimus q̄ duo ꝛria inueniunt in ea in tem
poribus essentialr eqlibz oppositis: vt pluuiam
esse q nō ee equalr hz hoc in ꝑme q hoc in estate
et causa q̄ alternatio agentiū hec duo contingētia
eqliter in tēpibus equalibus sunt necessaria. Et
in eodem cōmento videt commentatoꝝ sua dicta
comunr intelligē de actionez passione tā anime
q̄ etiā non aie sicut ptz inspicienti.hoc etiā videt
Arī.octauo phīcoꝝ dicēs de potētijs que sunt
ꝛriorum.hec autez non penitus possibilis:sed sic
se habentia q proxia alterutrix cōiter cū approxi
mant alteꝝ mouet.alium mouet.q cū sint vt sit
hoc quidē motiuum hoc aūt mobile.si ergo non
semp mouebat:manifestū est q̄ non se habebant
sic possibilia.hoc quidem mouē.hoc aūt moueri
hz oportebat mutari alt illoꝝ. Et omnino vide
ret Arī.et cōmentatoꝝ octauo phīcoꝝ laboza
re ad ostendendū q̄ siue voluntas siue quodcūq
aliud post quietē non possit mouere aut moueri
nisi alio motu p̄cedente: p quē motū aliquo mō
mouēs mutet aut mobile aut vtrūq aut aliquid
recisitū ad illū motū quierit post dicte. ꝓpter qō
videt esse de intentiōe illoꝝ.si omnibus stantiꝫ
vt nūc sunt voluntas nō mouet ad velle:q sic ip
sis exīstibus nunq̄ ipsa potest immutari ad velle
et ipsi sic opinantes dicūt sic soluendas esse rōes
ad oppositum adductas. Ad pmā dicunt q̄ ex
perientia videt.esse talis q̄ imutationes volūtatiꝫ
ab obiectis suis quibus ipsa nccitat advelle aut
nolle.non sunt nob manifeste.sed si essent nobis
manifeste.nos experiremur q̄ ipsa voluntas in
omniactu suo determinat ab alio. Ad aliam dicūt
q̄ libertas non dicit penes posse in actus oppo
sitos:qz sic deus scom Arī:non esset liber:sed pe
nes hoc qō est posse operari gratia sui voluntas
aūt gratia sui vult scilz ex eo q̄ obiectum est sibi
bonum q conueniens. Ad aliam de dominio di
cunt per idem. Ad aliam dicūt q̄ actiones bone
et male non sunt laudabiles vel vituperabiles
meritorie vel demeritorie ꝓpter voluntatez pos
se se ceteris eodemmodo stantibus ad vtrūq op
positoruꝫ determinare:sed se ipsis sunt laudabi
les aut vituperabiles. vnde actiones dei q intel
ligentiaꝝ.que sunt sime ncrie secūdū Arī.sunt
meliores q ncriores q laudabiliores omni no
stra actione. Sed procul dubio hec opinio est
grauis q periculosa valde.q in fide q in moribus
nec esse videt de intentione phī:cum ipse dicat q̄
opationē a principio vsq̄ ad finē dñi sum⁹ hituum
aūt principij.q ans dixerat. in quibz enim in nobis
operari q non opari:q in quibus non. Et etiaz di
cit post.quēadmodū necē dimittenti lapidem ad
huc ipsū possibile resumē:sed tamen in ipso mit
tere q proiscere.principiū enī in ipso.sic autem in
ipsis q incontinente ex principio quidem inerat

euasio

Replica

Alia nosta

Solutōnū pbātiū q̄ vo
lūtas se pt de
teriare āt sal
tē euasio

Reprobat falsitatē opinionis precedentis.

tales non fieri. dicit etiam ꝙ ebrijs duplices debentur increpationes principiū eni in ipso. dñs est eni eius quod non inebriari. vult ergo manifeste ꝙ tunc quando potauit dominus erat non soluꝫ eius quod est potare: sed etiā eius quod est non potare ⁊ non inebriari. Et ideo simpliciter ⁊ firmiter credere volo fide vna cum aliqua experientia ex actibus sanctoꝝ ⁊ philosophoꝝ huic credulitati concordantibus ⁊ firmit adherentibus ꝙ voluntas ceteris omnibus eodemmō se habentibus potest in actus oppositos. sicut dicebamus potest in actu ⁊ nullus debz de via communi recedere ꝓpter rationes sibi insolubiles speciāliter in his q̄ idem tangere possunt aut mozes. qui eni credit omnia scire ⁊ in nulla opinionū suaꝝ decipi fatuus. est. De festuca eni tibi sensibili prefērata formauerūt cētū rōnes vel questiōes de quibus contrarie sapientissimi doctores opinabunt. ꝓpter qō in qualibet haꝝ deceptus erit alt ipsoꝝ vel ambo. ideo nō miroꝫ si in hac altissima materia nō possū ꝙ rōnes ⁊ solutiones satisfacere michi ipi

Soluit rōes q̄ videbāt ꝓbare ꝙ voluntas nō se pōt cōmutare ad actū

Expedit tñ vt consideremus qualiter possunt rationes ad oppositū aliqualit euitari: saltē ꝙ in hoc videant dicta aliox: vt hec sit occasio considerandi ad inueniendum veritatē. cū dicit Arist. dubitare de singulis non erit inutile. ¶Ad primam ꝝ rationem alterius opinionis dicendū est ꝙ maior est intelligenda de agente voluntario hec eni est ońa agentis voluntarij ⁊ non voluntarij. qz agens voluntarū pōt se libere ad vtrūq; oppositoꝝ determinare ceteris omnibus eodemmō se habentibus. Ista est enim ꝓprietas naturalis agentis voluntarij sicut posse ridē hois. propter qō aliqui male arguunt volētes hāc veritatē inferre per inductionem in alijs agentibus. et dicentes ꝙ soluti non est conueniens que ꝫ inductionem dat initātia in ꝓposito solū. nam si hoc esset ꝝ posset ꝓbari ꝙ homo non esset risibilis ꝙ inductionem in alijs animalibus omnibz. dicēdū est ꝙ ꝝ inductio in aliquibus non concludit in alijs: nisi illa appareant eiusdē rōis illis in qbz inductū est salte in ordine ad p̄dicatum respectu cuius facta est inductio. Sed qñ dicit ꝙ ꝓpter talem rōnem arguebat Arist. octauo phicoꝝ motū esse eternū licz sciret motorem esse agentem voluntarū. dicendū. ꝙ licz ratio illa neq; hic neq; illic verum concludat: tamen maioris erat illic apparentie q̄ hic. quoniam potest dici ꝙ voluntas nostra mutabilis est. potest enim in se nouū actum volendi aut nolendi recipere a se distinctum. quod dz primo motore qui est deus dici non potest. quando ergo dicitur si voluntas modo non vult. oportet aliquam esse causam quietis siue p̄uationis oppositę volitioni: potest dici ꝙ illud non est necessarium. cum illa p̄uatio non sit aliqua res tamen quia loco non volitionis potest capi actus volendi positiuus contrarius volitioni: Et quia videtur ꝙ si p̄uatio non exigit positiuum esse: tamen videtur exigere remotionem cause habitus. Ideo potest alit responderi. ꝙ voluntas est causa ipsius quietis vt illius volitionis. ⁊ qñ dicit. oportz igit illā causā remouerī ad hoc ꝙ velit. dico ꝙ hoc esset verū vbi ꝛriorum essent contrarie cause. sed vbi idē est causa libere potens in vtrūq; contrariorum illud non est ꝝ. sic autē est de voluntate nostra

Ad secundū

licet Arist. non concederet ita esse de voluntate ꝑmi motoris eo ꝙ esset immutabilis. ¶Ad aliuꝫ cum dicitur ꝙ oportz aliquid mutari volo. ideo concedo ꝙ volūtas nostra mutatur quia vult et ante non volebat. nego igitur ꝙ voluntas necessario mouetur anteq; transeat in velle. immo in transeundo mutat ex eo solū ꝙ vult ⁊ ante non volebat. ita ꝙ nō imaginoꝫ ꝙ in hac voluntatis mutatione oporteat aliquam rem nouam occurrere q̄ ipsam volitionem esse que ante non erat. Ad aliam forte dicetur post ꝙ licet voluntas eadem existens agat in se: tamen non omnino secundum idem agit ⁊ patitur. propter quod hoc non est impossibile. de hoc magis videbitur infra. Ad aliam dicendum est ꝙ vtrumq; est possibile ipsi voluntati scilicet: velle ⁊ nolle. sed tamen incompossibilia. Potest ergo voluntas in quodlibet seorsum ab altero exire. vel etiā quod libet instanti seu qualibet hora: sed non potest exire in vtrumq; simul. Vnde illa ꝓpositio voluntas potest simul velle ⁊ nolle est duplex. Nam si simul determinet ista duo verba velle ⁊ nolle ꝓpositio est falsa. sed si determinet ly ꝑt: propositio est vera. simul enim est in potentia vt velit ⁊ vt nolit. Ad aliam per idem dicendus est ꝙ cum de aliquo corruptibili aut generabili positum fuerit ꝙ nunq; generabitur vel ꝙ nunq; corrumpetur: illa sup positione stante: propositio dicens ꝙ ipsum generabitur vel ꝙ ipsuꝫ corrumpetur. est propositio impossibilis. qm̄ licet ipsa non sit ꝼm se impossibilis tñ ipsa est alteri⁹ rei incōpossibilis. Concedo tamen ꝙ si materia esset ꝑpetua sicut ponit Arist. primo celi ⁊ mundi rōes Arist. ibidem ii conuenient exponātur nccio concluderent q̄tū esset ex cōmuni cursu nature ꝙ omne corruptibile materiale corrumpet: ⁊ oē generabile materiale generabit loquendo de eo quod est generabile ⁊ corruptibile subiectiue intelligendo non de subiecto propinquo sed remoto. Similiter hoc esset dicto modo necessariū de eo qō essꝫ generabile ⁊ corruptibile terminatiue loqndo ꝼm speciem. licet non ꝼm individuū hoc enim concludunt rōnes Arist. primo celi quod quō sit non est locus hic differendi. vtr aūt supernaturaliter corruptibile pōt perpetuari vtute liberi agentis nec ille rōnes Arist. dicunt nec ꝛdicunt.

Ad rōes ī p̄incipio q̄stionis

Ad aliam rōnem in principio questionis addūctam dicendum est ꝙ voluntas ſ sit indifferens imo etiā ſ obiectum q̄tū est ex parte sua sit innatu fortius inclinare ad vnā partē q̄ ad aliam pōt se determinare ad partē oppositā. qñ autē dicit ꝙ Arist. ⁊ commentator similit arguebant. dicendum est ꝙ non qz arguebant in agentibz naturalibus ⁊ non in voluntarijs. Et hec de questione dicta sufficiant. Questio. 2.

SEcundo quer̄tur. Vtr volūtas sit actiua illoꝝ actuū oppositoꝝ. i quoꝝ vtrq; ipa ꝑt libe ceteris eodemmō se hñtibz iuxta veritatē alia ī alia q̄stiōe? Vt primo, ꝙ non. qz illi actus sūt actus volendi ⁊ nolendi ad quos voluntas se habet passiue. sed idem non est eiusdem actus actiuum ⁊ passiuum. igr. maioz videt cōcessa cōmuniter. minor ꝓbat ꝗbusdam rationibus tactis in tertia q̄stione secundi libri. Actiuum enim agit in q̄tum in actu ⁊ passiuuꝫ patit in q̄tū in potentia. ⁊ idem

Secundo non est respectu eiusdem in actu et potentia.

Tertio. ¶Item passiuū mouet ab actiuo. ⁊ eidem non mouet a se ipsoꝝ patet septimo ⁊ octauo phyſi coꝝ. ⁊ vide si vis rationes que ibidem ꝓmunit ꝓponunt. Tercio ad idem possunt adduci rationes adducte in eadez questione versus finem. scilicz ꝙ licz non sit possibile idem subiecto diuersum diffinitione ꝼm vnā eius partē agere ⁊ scōm aliam patī: ſi nunq; vltus est Arist. dicere ꝙ idem subiecto ⁊ diffinitione scōm idem ageret ⁊ pateretur per se. vel moueret et moueretur ideo dicitur non metaphysice q̄ in q̄tū simul natum est nichil patitur a se ipso. Et itez si volūtas possꝫ se ipsaꝫ mouere ad actum volendi ⁊ nolendi: ipsa non indigeret obiecto ad volendum. quod falsum est.

Quarto ¶Item actus volendi aut nolendi est actiue ab obiecto ideo dicitur tertio de anima: mouens quidem duplex est: aliud quidem immobile aliud qnidē qō mouetur. est autē immobile quod mouens actuale bonū ⁊ quod mouetur appetituum. mouetur enim qō appetit scōm ꝙ appetit et idē hētur in libro de motibus animalium. ergo nulla videt necessitas ponere ꝙ voluntas sit istoꝝ nisi passiue.

Quinto. ¶Item si eadem potentia posset sui actus esse passiua ⁊ actiua: non indigeremus intellectu agente preter intellectum possibilē. possemus enim dicere ꝙ actus intelligendi sufficient elicit ab intellectu possibili vna cum obiecto.

Sexto. ¶Item mouens est nobilius moto et agens passo. idem autem est nobilius semet ipso.

Septimo. ¶Item actiuū ⁊ passiuum sunt ꝑme differentie diuisiue potentie ideo non ꝑt simul inesse eidez respectu eiusdē.

Octauo ¶Itē ꝓmunit allegat ex secūdo phyſicoꝝ ꝙ materia et efficiens non coincidunt et c̄.

In oppositū ¶Oppositum arguitur. qz si volūtas nō esset actiua illoꝝ actuum scz volendi et nolendi tunc isti actus non essent actiones plus immanentes q̄ secare ⁊ vrere. quia non manerent nisi in suis passiuis ⁊ non in suis actiuis. sicut nec secare nec vrere.

Secundo ¶Item communit dicit ꝙ intellectus ⁊ voluntas eliciunt actus suos. elicere aūt est agere.

Tertio. ¶Item forme est agere. voluntas aūt quedā forma est vel potentia forme ideo. ꝛc. Credo ꝙ voluntas sit actiua illoꝝ actuuꝫ quoꝝ nos primo domini sumus ⁊ q̄ ceteris omnibz eodemmō se hñtibus nos possumus in vtrumq; oppositoꝝ qm̄ nulla vī potentia aīe que sit magis libera ⁊ magis dña suoꝝ actuū libertate ⁊ dnio ꝛdictionis: scz quibus possumus in opposita q̄ voluntas. hz libertas ⁊ dominium magis videntur attribuenda agenti q̄ patienti. Ad istam rōnem respondent aliqui ꝙ libertas volūtatis nō attenditur in agendo volitionem quia nccario agit eam: nec in recipiendo scilicet in patiendo ab obiecto. qz necessario patit ab eo. Sed attendit in posse mouere alias potentias ad presentandū vel substrahendū obiectuꝫ vel illud ad quod sequit ipsius obiecti actus volendi vel nolēdi positio vel substractio. Sed hec non videt bona responsio: primo qz actus volēdi et nolēdi videt esse principaliores actus volūtatis q̄ actus mouēdi alias potentias. eo ꝙ illi sunt imperātes. illi ꝛo imperati. volūtas enī mouet alias potētias quo vult eas mouere. ꝓpter qō videt ꝙ actus volendi ⁊ nolendi sunt magis liberi q̄ actus mouēdi alias potentias. ⁊ ꝓpter hoc etiā pcā sūt magis

Oppinio ꝙ volūtas nō ē libera nisi in mouēdo alias potentias

formaliter ⁊ prius ⁊ principalius ex diffōrmitate actuū volendi ⁊ nolendi q̄ actuū mouendi alias potentias ad opus. vñ Seneca epīa ad serenum dicit oīa scelera eoꝝ ab effectū operis q̄tum culpe satis est ꝑfecta sint. Dicta autem responsio ꝛriū ponit. stat g̃ rō ꝓcludēte. ¶Item de dicta positio magis deficit. qz ꝼm eam sequitur ꝙ oēs actus nostri essent necessarij. qō est ꝛdeterminata. ꝓbat ꝓna. qz si voluntas non vult mouere aliquā aliā potentiam. seqt nccio ꝙ ipsa nō mouet eā. ⁊ si ipsa vult eā mouere: sequitur nccio ꝙ mouet eā si possit. ⁊ si non. sequitur nccio ꝙ non mouet. ergo si ꝑtē obiecto velle aut nolle sint nccia. sequitur ꝙ oīa alia ī eqnctia erunt necessaria. Et ista rō magis declarat exemplificando sic ꝑma ꝑtatio obiecti ipsi voluntati non est in dominio ipsius volūtatis qz ꝑcedit omnē actū ipsius voluntatis. si ergo ad huiusmodi ꝑsentationem seqtur necessario velle: tunc ⁊ ipsum velle non erit in dominio ipsius voluntatis. ita scz ꝙ tunc possit ⁊ velle ⁊ non velle. Sed tu dices voluntas potest libere mouere intellectū ad substrahēdū obiectū. Cōtra qz volūtas non potest sic mouē intellectuꝫ nisi velit ipsū sic mouere. ⁊ si ipsa vult sic mouere eum. seqtur necessario ipsam sic mouē eū. ſ nō est in dominio voluntatis ꝙ ipsa velit aut non velit sic mouere intellectū. quin ꝙ aduersarium si obiectū huius volitionis est ꝑs ipsi voluntati substrahende volibilis ipsa necessario volet. ⁊ si non sit, ꝑs ipsa non potest velle ergo nec est in dominio voluntatis sic mouere intellectum vel non mouere. ¶Ite potest sic argui ad ostendendū ꝙ secundū data responsiones ex ꝑmissis existentia rerū necessario sequeretur ⁊ inexcusabiliter omnia que euenient quoniam si obiectum est ꝑsens nunc: ipsa necessario vult nunc. ⁊ si ipsa non est ꝑsens: nunc tunc ipsa non potest velle nunc. Si autem ipsa vult: tunc quero de substractione obiecti vel eius retentione quoniam hoc quod est intellectum substrahere obiectum vel est ꝑsentatum voluntati sub ratione volibilis vel non, si nō. non potest velle nūc substrahere ⁊ per consequens non potest mouere nunc ad substrahendum, si autem sit sibi ꝑsentatū sub ratione volibilis sequitur ꝓpositum ꝙ ipsa vult necessario mouē intellectum ad substrahendū, aut ergo ipsa potest euz sic mouē vel non. Si non potest: sequitur nccio ꝙ non mouebit. Si potest: ⁊ cuz hoc vult. sequitur nccio ꝙ mouebit. ⁊ ita potest argui de retentiōe obiecti et de omni actu, modo eodez modo argueretur ꝛ quoscumq; qui dicerent ꝙ obiectum vt intellectum aut actus intelligendi vel species obiecti existens in intellectu aut in voluntate aut intellectus informatus intellectione aut spē intelligibili. mouerent necessario voluntatem ad volēdum. Ideo tales opiniones dimittant. ¶Item ad ꝓncipale arguit sic mala actio magis imputanda esse videt agenti: ꝙ patienti. ſ mala actio imputat non obiecto sed nobis. ex eo ꝙ dñi eramus ipsius ⁊ oppositę actionis, ergo illaꝝ actionū nos actiui sumus ꝼm illā potentiā ꝼm quaꝫ libere poteramus sic ⁊ aliter opari. hec autē potentia videt esse voluntas igitur. Ad hoc respondent aliqui ꝙ voluntas non ex eo est dña sui actus ꝙ sit actiua ipsius: ſ quia ī eius potestate

Mutatio obiecti ꝑcedit nē actuꝫ voluntatis.

Mala actio magis ꝛputat agenti ꝙ patienti.

Quæstio.

est imutari ab obiecto sibi p̄sentato ⁊ non im-
mutari . ⁊ ob hoc mala actio sibi imputatur et
non obiecto . quia obiectum necessitate natura-
rali(si in voluntate non steterit) immutat. Sed
hec r̄sponsio non videtur valere . ℙ primo quia
si obiectum naturali necessitate immutat . et in
dominio voluntatis est immutari et non im-
mutari : tunc sequitur ꝙ voluntas potest r̄esi-
stere actioni seu impetui obiecti. etꝙ ipsa se ip
sa potest se determinare ad hoc ꝙ immutetur
vel non immutetur. sed r̄esistere et determinare
videntur ad actiuam potentiam pertinere p̄o-
pter quod voluerunt Aristoteles et commen-
tator quarto physicorum ꝙ si vacuum esset gra
ve moueretur in eo in instanti scilicet quia ma-
teria cum sit potentia pure passiua non videtur
posse r̄esistere forme moventi ergo. ⁊c. Secun-
do dicta r̄sponsio videtur deficere quia cum a-
gens sit nobilius passo: ⁊ agere nobilius ꝙ pati.
et cum liberus sit nobilius ꝙ non liberum. si vo
luntas esset passiua tantum actus volendi. ⁊ ob-
iectum actiuum. sequitur ꝙ obiectum magis li
bere ageret ꝙ voluntas pateretur. et iterus cum
passiuum de se sit indifferens : magis videt per
tinere ad actiuum determinare illam indifferen
tiam. ꝙ ad passiuum. voluntas autez determiat
illam indifferentiam ideo. ⁊c. ¶ Itē ad p̄incipa
lem ꝯclusionem arguitur sic non minus videtur
voluntas actiua actus volendi : ꝙ intellectus
actus intelligendi qz rationes difficiliores que
videntur arguere ꝙ voluntas non possit esse a-
ctiua volitionis. possunt consimiliter applicari
ad intellectum respectu intellectionis . ideo vi-
detur idez dicendum vtrobiq. sed intellectus est
actiuus intellectionis non soluz passiuus. quod
patet quia non est verisimile ꝙ obiectum in sen
su possit agere in intellectuz compositionem vel
diuisionem eorum quorū nunꝙ fuit in sensu con
positio vel diuisio. verbi gra terminoꝝ vniuersa
lium vel etiam conceptum dei vel intelligen-
tiarum . ⁊ minus est verisimile ꝙ possit agere
totum discursum intellectualem a premissis ad
conclusiones circa insensibilia pura circa de-
um et intelligentias hec ergo omnia facit in-
tellectus . Et adhuc arguunt aliqui sic tam
de intellectu ꝙ de voluntate vel etiam de sen-
su: effectus non est nobilior suo p̄incipali effi-
ciente . sed actus volendi et nolendi est nobili
or obiecto ⁊ actu sentiendi . ergo non est ab eis
vt a p̄incipali actiuo . Similiter diceretur ꝙ
actus sentiendi est nobilior obiecto extra ⁊ pu-
ta lumine vel coloze . ergo non est actiue ab eo
saltem p̄incipaliter . Et scias ꝙ p̄opter illam
rationem ponunt multi sensum agentem et vo-
luntatem: sicut Ari . ponit intellectum agen-
tem . Et potest ratio fortificari . sic quia agens
saltem p̄incipale debet esse nobilius passo ob-
iectum autem non est nobilius passo aut sensu
aut intellectu aut ipsa voluntate. ergo et cetera
Sed forte r̄sponderi potest ꝙ effectus potest es-
se nobilior omni agente p̄opinquo . Nam si-
cut dicit commentator duodecimo metaphysi-
ce commento decimonono caloz solis et stella-
rum receptus in aqua et terra generat anima-
lia ex putrefactione . et tamen ille caloz cum
sit accidens quoddam non est nobilius ipso a-
nimali generato et ipsa substantia anime. Suf-
ficit ergo ꝙ agens p̄opinquum sit virtus agen
tis nobilioris . siue ꝙ agat in virtute agentis
nobilioris. p̄opter hoc enim dicit commentator
ibidem ꝙ calores generati ex caloribus stella-
rum generant speciem . et ꝙ species animali-
um habent mensuras p̄opriας ex cantitate mo
tuum stellarum et dispositione ipsarum adu-
uicem et p̄opinquitate et remotione et ꝙ ista
mensura p̄ouenit ab arte diuina intellectuali.
vnde sicut dicit commentator secundum hoc in-
telligendum est ꝙ natura facit aliquid perfecte
et ordinate ℙ uis non intelligat . quasi reme-
morata ex virtutibus agentibus nobilioribus
ea que dicuntur intelligē. ℙ non est ꝑ difficile ima
ginari qz res materiales extra animā existentes
non virtute p̄opria sed virtute dei ⁊ intelligēti
arum. quorum ipse sunt effectus ⁊ virtutes. que
dam possunt in sensum agere cognitionem sen-
sitiuam ⁊ in intellectum cognitionem intelle-
ctiuam. Et sic forte intellectus agens quez Ari.
ponit substantiam separatam actu existentem
excellentiorem intellectu nostro possibili. po-
nendus esset non pars anime nostre vel poten-
tia eius. sed ipse deus virtute cuius obiectum a-
git ⁊ in sensum et in intellectum . Et sic etiam
apparet quomodo bene ponit Ari. intellectum
agentem. et nō sensū agentez. qz deus intellectus
est. ⁊ non sensus. Et hec opinio videretur michi
probabilis nisi ei obstaret parisi. articulus . vbi
dicitur sic ꝙ intellectus agens sit quedam sub-
stantia separata superior ad intellectum possi-
bilem et ℙm substantiam potentiam et operatio
nem sit separatus a corpore nec sit forma cor-
poris humani. est error. Et forte ꝙ articulus po
test exponi scilicet ꝙ positus fuit contra dicētes
intellectum agentē esse humane spēi appropria
tū. ⁊ nullā esse formā substantialem humano cor
pori inherentem nisi corruptibilē et eductam de
potentia materie. si autē intellectus agēs quem
tertio de anima ponit Arist. sit pars anime nre
et ob hoc ponatur in anima: ꝙ obiectum cuz sit
ignobilius non est sufficiens ad agendum in itel
lectum possibilem ipsā intellectionem. Tunc pu
to ꝙ similiter ponendi essent sensus ⁊ voluntas
agentes. ℔ de hoc erit alibi perscrutandum. si tñ
in anima nostra poneretur voluntas agens di-
stincta realiter a voluntate passiua . videretur
concedendum iuxta p̄ius dicta ꝙ libertas et
dominium nostrarum operationum attribuen-
dum esset nobis per istam voluntatem . non ra-
tione voluntatis passiue . sed ratione actiue . et
si voluntas passiua sit eadem realiter cum acti-
ua: tñ libertas et dominium attribuende essent
nobis per illam voluntatem. non ratione qua es
set passiua. sed ratione qua esset actiua. ⁊ si non
sustineretur iuxta p̄ius dictum modum ponen
di intellectum agentem ꝙ obiectum virtute cau-
sarum superiorum scz dei ⁊ intelligentiaruz abs
q; alio actuo posset agē in nostrum intellectum
et in nostrā voluntatem. tñ nō puto ꝙ esset p̄cedē
dum ℙtum ad oēs actus ipius intellect⁹ ⁊ ipi⁹
voluntatis. Ita ꝙ intellect⁹ ⁊ volūtas nullius
actuum suoꝝ umquam essent actuu. ℙ quis enim intelle-
ctus ⁊ volūtas posset ab obiectis absq; alio actu
uo recipere suos actus p̄imos scz spēs istorum
obiectoꝝ vt aliqui ponunt . vel etiam simplices
ap̄hensiones istorum ⁊ simplices affectiones ab
ipsa. vt aliqui dicunt : tñ puto ꝙ ipse intellectus
sit actiuus ꝯpositionis ⁊ diuisionis ⁊ discursus
⁊ iudicij: maxime circa insensibilia . et ꝙ volun-
tas sit actiua ipsoꝝ actuū quoꝝ ipsa libere est
dña dominio quo ipsa pōt in vtrūq; oppositoꝝ
mō supradicto. Sed hic oriuntur dubitationes
¶ Prima est vtrū voluntas in oīi actu quē ipsa
recipit patiat ab obiecto. vel in nullo actu ipsi
us patiat ab obiecto. vel ab aliquo et ab alio nō
Secunda dubitatio erit vtrum voluntas actiua
actus volendi ⁊ voluntas receptiua eiusdem sit
vna et eadem potentia anime vel diuersa .
Tertia dubitatio erit ꝙ non videtur inconueni
ens dicē ꝙ voluntas ⁊ intellectus se habeant a-
ctiue ad suos p̄mos actos: qñ si actiue se habe-
ant ad alios quos tñ recipiunt sicut ⁊ p̄mos: tūc
phibebit dicē ꝙ se habeant actiue ad p̄mos hoc
tñ repugnat dictis p̄ius in questione tertia se-
cundi libri. Et iste tres dubitationes sunt diffi-
ciles ⁊ posset de qualibet fieri questio per se.
Ad primaz dubitationē respondent aliqui ꝙ vo
luntas in nullo actu suo patiē ab obiecto voli-
bili. nec appetitus ab appetibili. nec oīno intel-
lectus ab intelligibili. aut sensus a sensibili. im-
mo ꝙ intellectus est totalis causa actiua sue in-
tellectionis ⁊ sensus sensationis ⁊ voluntas vo-
litionis. quod intēdunt arguē primo sic agēs est
nobilius effectu suo ⁊ ipso passo. ℙ obiectu autez
non est nobilius ipso sensu vel intellectu vel ipso
sentire vel intelligere. ¶ Item virt⁹ intellectiua
est excellentior vtute nutritiua. ℔ vtus nutriti
ua est totalis causa actiua sui actus. ergo ⁊ vir-
tus intellectiua. ¶ Item appetitus naturalis est
totalis causa sui actus . ergo magis appetitus
animalis vel appetitus rationalis. cum sit excel
lentior quod enim spectat ad p̄fectionē ⁊ ad nobi-
litatē. si p̄cedat potentie inferiori conuenire. nō
debet negari de potentia superiori sine causa ra
tionabili. ¶ Item ꝙ intellectus sit totalis causa
ap̄hensionis simplicis arguit ꝙ hoc ꝙ hoc pōt
intelligē hominem abstracte a singularibus ad
hoc autē non pōt agē obiectum extra. qñ extra
non sūt nisi homines singulares. homines autē
singulares non agūt aliquid ad intelligēdū ali
quid abstracte ab eis. ¶ Item intellectus agit i
tellectiones secundas. ad hoc autē nō agit obie-
ctum extra neq; p̄me intentiones quia tunc se
cunde intentiones distinguēntur ℙm diuisionez
obiectoꝝ extra vel primarū intentionum. qđ est
falsum. cū scde intentiones eiusdē rōnis fundantur
sup res vel sup p̄mas intentiones decē predica-
mentorū. ¶ Item intellectus intelligit relatōes
rōnis. iste aut relationes non possunt agē tales
intellectiones. cum iste intellectiones sint abso-
lute ⁊ maioris entitatis. ⁊ ita etiaz arguētur de
intellectione non entis. vel de intellectione pri-
uatiōis. ¶ Itē ꝙ intellectus sit totalis causa a-
ctiua ꝯpositionis ⁊ diuisionis . arguit ꝙ hoc ꝙ
intellectus diuidit idē a se ⁊ ꝯponit cum suo op-
posito hoc aut non facit obiectū. Et ℙfirmat qz
si obiectū habeat potentiā actuā : non habz po
tentiaz rationalem. ℔ pcise naturalem. ideo non
pōt agē actus oppositos. ℔ circa idē intellectus
pōt in actus pppositos: cū possit idem de eodem
affirmare ⁊ negare. ideo. ⁊c. ¶ Item qñ plura a
gentia diuersarū rationū concurrunt per se ad
vnū effectū: oportet illa eē subordinata scz vnum
p̄us esse ⁊ p̄ncipalius altero. ⁊ ipsum agē i alter
ita ꝙ p̄mū agens mediante actione eius in secū
dum agat in effectū postremū . Si aūt ad intel-
lectionem concurrant actiue obiectū ⁊ itellect⁹
non pōt dici ꝙ obiectū sit agens p̄ncipalius er-
go intellectus erit p̄us ⁊ principalius agens. ⁊
sic oportebit dicere ꝙ intellectus intelligendo
agat in ipsum intelligibile . et ita sensus in sensi
bile ⁊ voluntas in volibile quod non apparet es
se ℞. Dicūt ergo isti ꝙ obiectū non requiritur
ad intellectionē vel volitionē vt actuū sed so-
lū vt terminatiuū. Sed ista opinio videtur con-
tra Ari. p̄mo eni ℙtū ad sensum ⁊ sensibile dicit
scō de anima. ꝙ sensus in ipso moueri aliquid ⁊
pati accidit. dicit etiam ꝙ actiua opationis ipsi
us sensus sunt extra scz visibile. ⁊ audibile . et cō
mentator ibidez dicit ꝙ sentire sensus fit per pas
sionem sensuū a sensibilibus. non p actionē sensu
um in sensibilia. ⁊ ibidez Ari. ⁊ commentator vi
dentur dare rationem ad probandū ꝙ obiectum
agat ad sensationē. quia si nichil ageret ad eam
tunc sensus posset sentire sine obiecto conseqns
est falsū ergo. ⁊c. consequentia patet. quia sbāt
Ari. Si ꝓbustibile esset combustiuum. ipsum cō-
bureret se ⁊ non indigeret ad hoc exteriori igne
quod ideo est quia positis sufficientibus actiuo
et passiuo et sufficienter approximatis: ponitur
actio vel poni pōt sine alio extrinseco modo cuz
obiectum non patiatur ad sensationem si etiam
non ageret ad eā. sensus esset sensationis sufficiēs
actiuum ⁊ passiuum. p̄opter quod sentire pos-
set sine obiecto extrinseco. ¶ Quod autem Arist. et
commentator dicunt de sensu ⁊ sensibili idem in
telligunt de intellectus ⁊ intelligibili et de appe
titu ⁊ appetibili. vt apparet tertio de ania. Sed
hanc predictam rōem. Ari. quā puto esse demon
strationem. illi volunt infringere. dicunt enim ꝙ
totali actiuo sufficienter approximato totali
passiuo non semper oportet ꝙ possit agere. p̄i-
mo quia actio (vt dicunt) ponitur in agente sub
iectiue. ⁊ sic agens est ipsius actiuum ⁊ passiuuz
⁊ tñ non potest agere eam in se sine passiuo ex-
trinseco. Secūdo quia fundamentum vt dicunt
est aliqñ totale actiuum relationis fundate in
ipso. ⁊ tñ non potest eam agere in se sine correla-
tiuo. Tertio quia motor non posset mouere lo
caliter suum mobile sine loco. Quarto dicunt a
liqui ꝙ sine p̄sentia sensibilis potest sensus sen-
tire vt in somnijs sine p̄sentia appetibilis ap-
petere. vt homo sine p̄sentia cibi potest cibum
appetere. Ille tñ instantie nichil michi videntur
p̄oficere. quia supponunt falsum vt puto. nō eni
puto ꝙ actio p̄out est res distincta ab agente
in agente recipiatur subiectiue. sed in passo. nec
puto ꝙ relatio p̄out est res distincta a fundā-
mento recipiatur in fundamento ex̄. sed in ania
de motu autem locali dici posset ꝙ semper p̄ce-
ter agens ⁊ passum ad actionem requiritur ali-
ud. s. quod fit in passo ab agente : vel in quo aut
circa quod passum fit ab agente. sic igitur in al-
teratione requiritur qualitas que fit i alterabili
ab alterante. ita in motu locali requiritur locꝰ
in quo fit mobile a mouēte. locus eni (sicut mul

Replica:

resistē ⁊ ōtia re ad actiuaz potētiā ptiō mīa ñ̄ sūtur

ꝙ sēp̄ ñ̄ agat i itellectū sal tēr ꝓpositiōez ⁊ discursum.

ℭ ñ̄ diuisa a gētia cōcurrūt ad eūdē effectū vnuz agit i alteruz.

ℭ Inprobatio opinionis q̄ dicit obiectū se hꝫ tñ̄ passiue.

ℭ Instantie ōnū rituole ꝛq̄ ponūt ñ̄m ꝙ actio sit i agēte ⁊ relatio sit distenta a fundamento

fz aliquos ē sēp̄ agēs patiēs sīc̄ ⁊ volūtas sīc̄ ⁊ intellectus.

Tres dubitationes prime.

Secunda

Tertia.

Respō ad primam.

Quō itellect⁹ agit fas iuctiones ⁊ relationes rōis intelligit.

Insoluibile argumentū ꝙ itellect⁹ agat suū itellectionez.

Intelligēdo aliaz ꝓpōnez ex actu ⁊ potentia sīc̄ possunt argumentales facile difficultas remedio tolitur.

ꝙ itellect⁹ sō tñ̄ patitur respectu

ꝙ ñ̄ agat ens intellectionis sīc̄ vt causa ē ꝓpria volūtatis.

ꝙ obiectū agens sit ipse deus ⁊ virtute cuius agit obiectū in itellectum possibilem.

ti dicunt) est illud totum quod ipsi mobili acquiritur a mouente. non sic autem erat de obiecto.

Quō motus locali ē sine loco.

¶ Alij etiam dicunt q̄ motus localis posset fieri sine loco quo ad illud quod mobili acquiritur intrinsece amouēte licet fi quo ad illud quod sibi acquiritur extrinsece eo q̄ hoc est ipse locus dicunt ei q̄ si deus totum mūdum voueret motu diurno: q̄ vltima spera non minus mouētur q̄ nunc. et tñ nulla esset loci mutatio. vñ q̄uis extra celum nō sit locus. tñ articulus pis. dicit erroꝛem esse dicere q̄ deus non potest mouere celum motu recto. ergo he instantie difficultates habent: fz non hic tractandas. de somnijs autem dicendum est q̄ species sensibilium prius facte in fantasia ab obiecto et ibidem reseruate mouent actiue sensum ad actum. vnde patet q̄ ille supplent vices obiectoꝝ. de appetitu etiam dicendum est q̄ licet appetitus naturalis sine cognitione fiat. tamen appetitus animalis et rationalis de quibus hic loquimur non fiunt sine cognitione: nec cognitio sine obiecto presente aut realiter aut per species in fantasia vel in memoria reseruatis. videtur etiam michi q̄ absurdum esset dicere q̄ obiectum necessario requiratur ad sensationem. z tamen nichil operatur in sensu: nec sensus in ipsum. obiectum enim non ex eo requiritur q̄ terminet intellectionem vel sensationem id est vt intelligatur vel vt sentiatum possum enim rosam intelligere nulla rosa existente. immo etiam sentire per speciem reseruatam in memoria vel in fantasia. ¶ Item alit ñ regrēt

q̄ obiectum vel species obiecti agat ad sensationem intellectionem vel volitionem ex hoc argui videtur q̄ sensationes diuersitate obiectoꝝ fiunt diuerse. diuersitas enim in effectu videtur aut ex diuersitate agentis. aut ex diuersitate materie prouenire. sicut dicit commentator duodecimo metaphysice. Alij tamen instant contra istam rationem per hoc q̄ circa idem obiectum intellectus potest formare actus contrarios scilicet affirmare z negare. Sed ad hoc dicendum est q̄ hoc est bene possibile virtute agentis liberi. ille enim volo. affirmo. z si volo: nego. sed sine libero agente illud non esset verum. modo sensus non habet se libere ad sensationem nec intellectus ad intellectionem ante et preter omnem actum. volendi. ideo instantia non valebat in proposito. Nunc igitur soluende sunt rationes aliorum. ¶ Ad primam dicendum est q̄ non oportet actiuum esse omni passo nobilius. nec omnem actionem esse nobiliorem omni passione. Sed oportet omne actiuum esse nobilius eo passiuo. in quod agit. Duabus tamen conditionibus obseruatis. scilicet q̄ illud sit principale actiuum. z quod passiuum nō habeat nobiliorem passionem q̄ illam quam recipit ab illo actiuo. propter ergo defectum prime conditionis dicunt aliqui q̄ obiectum non est nobilius intellectu aut sensu: licet agat in ipsuz. quia dicunt q̄ ad intellectionem agunt simul obiectum z intellectus agens. z ad sensationem obiectum z sensus agens. sed obiectum non est agens principale. Alij autē dicūt ꝓpter defectum secunde q̄ obiectū non est nobilius. quia dicunt q̄ obiectum agit in sensum vel in intellectuz speciem suam tñ. z non ipsam sensationem vel intellectionem sed sensus agens z intellectus agens agunt eam in sensu vel in intellectu passiuo disposito per speciem receptam ab obiecto. modo intellectio est nobilioꝛ operatio intellectus q̄ receptio: vel etiam q̄ actio rei intelligibilis. Alij etiā dicunt vt dixi pus q̄ si obiectum agat in sensum vel in intellectum ipsam sensationem vel intellectionem: hoc tamen non est virtute ꝓpria. sed virtute causaꝝ suplor. ideo nō est nobilius ꝓpter defectū ꝑme conditionis. Alij tenent sicut ꝓtes q̄ obiectū agit in intellectū q̄ intellectus agit ipsum intellectionem vel saltem spēm intelligibilem per quā vel cū qua vel mediante qua intellectus agit intellectionē. Nam intellectus intellectionibus simplicibus informatus pōt tā per hmōi simplices intellectiones vel eis mediantibus ꝓponere vel diuidere et postea discurrere et sic tandē agere intellectionē multo nō sub sensu non cadentium sic enim intellectus potest agere intellectiones dei et intelligentiaꝝ prime materie et intentionum et relationū. et talū. z sic solū. pcedunt omnes sequentes rationes ipsoꝝ saltem preter vltimam. Ad quam dicendū q̄ intellectus agit intellectionem q̄ ꝑ intelligibilem sicut corꝑa celestia agūt in ista inferiora q̄ motū motus enī celi non ita agit q̄ celū nichil agat imo celū agit per suū motū tanq̄ per dispositionē sibi necessariaz ad agendum sicut ḡ celum non agit ita et spēs intelligibilis non agit intellectionem ita q̄ intellectus nihil agat imo intellectus agit intellectionem ꝑ spēm intelligibilē receptā ab obiecto tanq̄ ꝑ dispositionem sibi necessariam ad agendum sicut ḡ celū non agit i suū motū nec econtra ita non oportet q̄ intellectus agat in speciem intelligibilem nec illa species in ipsum nisi ipsam intellectionē quam simul agunt sicut celū et motus eius simul agunt in ista inferiora. Potest ergo dici ad dubitationē principalē q̄ voluntas sic in omni actu volendi patitur ab obiecto quia obiectum oportet esse cognitum eius aūt cognitio agit ad actum volendi et aliquo modo immediate vel mediate agebatur ab aliquo exteriori obiecto modo prius exposito. Nunc ad scōam dubitationem principalem videtur esse dicendum de volitate actiua et passiua volitionis sicut diceretur de intellectu actiuo et passiuo intellectionis.

Et vt exprema quid opinioꝛ notandum est vt prius q̄ intellectus et voluntas non sūt diuerse res abinuicem nec ab ipsa substantia anime sed anima ipsa in ordine ad actum intelligendi dicitur intellectus et in ordine ad actum volendi dicitur voluntas eo modo quo magis declaratur in sexto libro. Potest ergo dici q̄ ipsa anima est actiua et receptiua omnis intellectionis et omnis volitionis sed forte q̄ hoc non est totaliter secundum idez imo substantia grauis secundum seipsam est in potentia ad mouere deorsum et potest agere illum motum secundum quem informat actum grauitatis ita anima secundum seipsam potest intellectionem vel volitionem recipere sed agere eam non potest nisi secundum q̄ aliquo prioꝛi actu informata ita q̄ ratio non recipiendi sit ratio ex parte anime ratio vero agendi sit ex parte anime actualiter ita scz. q̄ actus inalg̃ puꝝ alicui alte

Instātia aliquoꝝ.

Quō agēs ē nobili? passo duabꝫ ultiōi bꝫ obuiatis.

quō cāē notā vltia.

Quō appetit? nāl agit vt rect? ab agēte superiori.

ri actui intellectionis aut volitionis se haberet ad istū actū intellectionis aut volitionis actiue non passiue scz q̄ sit dispositio alie necessaria ad agendum non ad patiendū magis enī sicut puto debet poni dispositio ad agendū q̄ ad patiendum qz ages agit ꝑ q̄ est in actu patiens aūt patiē ꝑ q̄ est i potentia videtur ḡ michi q̄ alia informata ipe intelligibili ab obiecto pōt i se fōrmare actū intelligendi et ipsa simplicibus intellectionibus informata pōt i se formare actū ponendi et postea actū diuidendi saltē quo ad principia ꝓ se nota et postea actū discurrēdi et sic ꝓsequēter. Et ita ꝓuz ad actū volendi dicā q̄ ipsa alia informata aliquo actu priori pura vel iudicio de bonitate aut malitia volibilis vel quadā ꝓplacentia vel displicētia sicut dicetur post pōt se mouere ad actū volendi sicut ḡ eadem res scz alia vt voluntas passiua ꝑ q̄ pōt actū volendi recipere z vt voluntas actiua ꝑ q̄ pōt actū tēm ꝓducere hoc aūt est fm q̄ informata ē actu priori ꝓdicto. Mō ḡ videt michi q̄ aliū oporteat ponere intellectum agentē aut aliā voluntatē agentēm̄ fortasse vez ipz q̄ mō prius dicto pōt dici intellect? āt voluntas coagens ad oēm nostraz intellectionem vel volitionem pluralitas aut non est ponenda sine necessitate cogente nichil aūt videtur cogere plusq̄ dictū sit ad ponendum qm̄ iz ꝓbi no cōcedant q̄ idem et fm idem totaliter sit eiusdē actiuū et passiuū non vt ñ icōueniens q̄ idem non totaliter sed partialiter sit eiusdem actiuū passiuū modo prius dicto. Adhuc multi aliter opinati sunt videlicet q̄ sicut vnum corpus qō compositum est ex duobus principijs vno potentionali scz materia et altero actuali scz forma et q̄ sibi competit pati per materiam z agere per formam. Ita anima intellectiua composita ē substantialiter ex duobus principijs ex quibus fit per se vnum eo q̄ sunt sicut actus et potētia principium ergo potentiale vocant intellectum possibilem aut etiam voluntatem possibilem z principium actuale vocant intellectum agentez vel etiam voluntatem agentem et sic dicunt animā in se agere oēm actum intelligendi aut volendi sed agere per principiū actuale et reciperi ꝓ potentiale. Alij etiam multi dicunt q̄ non est inconueniens idem fm idem oino realiter esse actiuum eiusdem et passiuum sed fm aliam z aliā rationem dicunt enim q̄ non est iconueniēs vnū et idem carere aliqua dispositione fm actū forme cuius ipm est susceptiuū et eadem continere fm actum virtualem sicut nos videmus calcem esse actu formaliter frigidā et virtute actiua calidaz dicunt ḡ q̄ alia intellectiua eadem et indistincta existens et fm idem omnino realiter est receptiua intellectionis intuitiuz est capax ipsius scz intuitum continet eam virtualiter. Sz hec opinio videtur esse contra ꝓbōs sic enī posset dici q̄ celum moueret se nec esset via ad ꝓbandū q̄ oporteat ꝓter ipsum celum ponere intelligentias mouētes et etiā illa differentia fm rōez si non preueniat q̄ operationem nāt intellectus nihil facient ad actionē vel passionez et si ꝓuentat puto q̄ erit differētia realis. Sed hoc tā alibi tractandum est. Hec valet ad propositum exemplum de calce aut zinzibere. quia calx aut zinz

Recitat opiō nē decepioez aut q̄ recto vī tullie arīa stoteles tria de anima.

Recitat opiō nē q̄ idē ꝑ rē moueat z ꝙz eādē partem

Improbatio

ziber ratione diuersorum principiorum est i potentia passiua et in potentia actiua ad calditatem scilicet ratione materie rotione forme. Et iterum siue hoc opinio siue precedens teneatur: tamen. oportet redire ad ea que prius diximus. in substãtia enim aie nostre nõ ẽ sufficiens actiuum et sufficiens passiuum iptelle ctionis et volitionis. cum ad primos actus requiratur obiectum: et ad postriores actus requiratur obiectum: et ad postriores actus requirãtur act9 primi necessario. nam obiecta necessario requisita ad actus primos, et primi necessarij ad posteriores habent se ad actus illos quibus sunt necessarij vel passiue vel actiue aut principaliter aut dispositiue. propter quod puto q prima opinio sit tenenda. Ad tertiam dubitationem principalem potest dici q anima cum sit nuda pure ante eius esse principium actiuum: et sit passiua ipsius: non est possibile quod ipsa sit actiua eius nisi idem et secundum idem totaliter esset eiusdem actiuum et passiuũ. quod non puto. et etiã quia obiectum est illius primi actus actiuum ꝛ sufficiens vt videtur sicut enim color in parietate

Ad ẽtiã dubitationem.

Tenet resolu tozie q nisus et intellect9 et hñt pure passiue ad suos õnos act9 spẽs võ sũt p prie actus

vna cum lumine est actiuum sufficiens in medio sue spẽi. ita videtur q spẽs in medio põt ita sufficienter agere in sensu. licet forte non ipsam sensationem. sed ipse sensus ẽm q spẽi sensibili informatus. et ita non videtur remotus q fantasma possit agere spẽm suam in intellectu licz forte nõ ipam itellectionem. Vñ hoc qõ aliqui dicunt scz q obiectum sensibile et sensus agens distinctus a sensu passiuo agũt simul actũ qui primo recipitur in sensu passiuo: non videtur rõnabile. qm licet dispositio actiua ad agẽdũ in herẽs sibi nõ agat in ipz actiuũ nec ecõtra sicut ait dictũ fuit de celo et motu eius tñ duo agẽtia separata et diuersarũ rõnũ nõ videñ p se reqri ad aliquam actionem. nisi sint subordinata. ita q primũ agat in ẽm. mõ non appareret quõ sensibile ageret i sensũ agẽte nec ecõtra. ergo ꝛc. Et sicut dico de sensibili ad sensum. dicatur de intelligibili ad intellectũ quid ait de volũtate quo ad hoc restaret videndum. forte videbitur in alia qnestiõe. Ad rões principales est rñdendũ ẽm põcta q non est positum q idẽ realiter sit eiusdem actuũ ꝛ passiuũ et ꝛz idẽ totalr. ꝛz ptialiter. ꝛ hoc nõ ẽ possibile.

Scõo

Quarto tertio vtrũ actũ volẽdi aut nolẽdi põceda tin ipsa volũtate aliqs alter act9 ãt alia q̃cũqz dispositio mediante q̃ actus volendi fiat i ipa volũtate Ad q sic q volũtas cũ seipaz determinet. vt actiua sue detetmiationis. volitionis eũt actiua non est. qz cum ad ipaz se habeat passiue. si cñ hoc esset eius actiua: ipsa non indigeret obiecto ad volendũ. q̃ non est idẽ volitio et ipsa volũtatis determinatio. nec illa deteriatio est ipsa voluntas. quia volũ tate existente semper non semper est illa determiatio: igitur oportet illã deteriationẽ esse dispositionẽ mediam inter volũtatẽ et volitionez. Scõo posito q obiectum vnum fuerit voluntati presentatum sub duplici ratione. scz et mali: verbi gratia adulterium sub ratione inordinati et sub ratione delectabilis voluntas vt ait dictum fuit põt non solum totũ obiectum velle aut ipsum totum nolle. sed etiam differre donec ratio quid sit eligibilius iudicauerit. et etiam potest imperare vt de hoc intellect9 inquirat. peto ergo vtrum voluntas cum fuerit ita in suspenso. sit aliquid passa ab obiecto vel q̃ litercunqz immutata. aut non: si sic igitur dispositionem aliquam recipit prius ꝛ volitioni aut nolitioni illi9 obiecti. Si non: quomõ igitur põt imperare intellectui de iq̃sitiõe circa illud obiectum cũ non possit hoc añ illud obiecti pũtiam et quõ est potẽs se determiare ad illud obiectum volendũ aut nolẽdũ. cũ añ obiecti pũtiaz nõ posset: nullus vtiqz diceret vt vr. ¶ Tertio cũ volũtas sit in potentia passiua ad recipiendum actũ volendi et obiectum non sit sufficiens actuũ ipsius. nisi determinatio voluntatis ꝓcurrat: opz q volũtas sit illius actus aliquo mõ actiua. si ẽ non sit p dispositionem mediã aliaz a volũtate. tũc ipsa volũtas eadẽ existens et ẽm idẽ erit eiusdẽ actiua et passiua. qõcedẽs. vr. totã phiam destruere. Oppositum tamen ar quia cũ nihil aliud ab ipsa voluntate sit magis liberũ q̃ ipsa volũtas. loquẽdo de libertate q̃ dicitur posse in vtrũqz actuũ oppositoꝝ. videl q ipsa sit libera per se ergo obiecto põte. nullo indiget alio ad volẽdũ. quia si alio ẽdigeret. ipsa non esset eius qõ est vel le aut nolle vña ꝛz se neqz libera. sed p illud quo ipsa ad hoc indigeret. Itẽ illud medium vel esset idẽ ad volendum et nolendũ. vel esset aliud ꝛ aliud Si dicatur q sit idẽ volendi et nolendi. tunc est ita idifferens sicut et ipsa volũntas: ppter qõ nihil facit ad deteriatione actus. iõ frustra ponitur. Si dicaẽ qõ aliud et aliud tunc opz q volũtas ad vtrũqz eoꝝ sit indifferens sicut et ad actũ volendi et nolendi. et tunc q̃rit quõ deteriabit se ad alterũ eoꝝ sicut de actib9 volẽdi ꝛ nolẽdi q̃rebaẽ ꝛ sic ista media frustra ponerentur cũ ipsis positis nulla esset ibi difficultas. Nota q questio specialiter hic est intelligenda quo ad ordinata in finem. de quibus in prima questione dicebatur q volũtas libere potest velle aut nolle aut differre. de fine enim vltimo nihil ad pñs intendimus. Notandum etiã q tres rões q̃ nũc adducte fuerũt tres tangunt difficultates. satis magnas. vna est an determiatio ipsius volũtatis ad volẽdũ vl nolẽdi sit aliqs act9 realr distict9 ab actu volendi vel nodlent. Secunda est an ad huc ante huiusmodi voluntatis determiationez aliquis actus precedat causatus in ipa voluntate ab obiecto sibi pñtato vel a rõe sibi illud obtectum pñtante. ppter quem actum ipsa sit potens se determiare ad volẽdũ vel nolendũ cum ante obiecti pñtiam non posset. aut per quam ipsa sit potens iperare intellectui de inquisitiõe circa illud obiectuz cũ añ nõ posset. Tertia difficultas est vtrum voluntas sit solum passiua ipsius act9 volẽdi ãt nolẽdi. ãt cũ hoc q̃dam. ꝛ quõ De tertia aũt difficultate dictũ est i questione pcedenti. Sed de prima videntur opiniones contrarie quidam enim ponũt q obiectũ volũtatis est actiuum act9 volẽdi et nolẽdi in ipam voluntatẽ de rõne aũt actiui est suam inducere similitudinem in passiuum. ideo oportet q passum ad illam similitudinem prius existat in potentia ꝛ recipiendo eam ab agente sit i actu ꝛ ita vniuersaliter de rõne agẽtis est actuare passũ ẽz est differentia inter passum naturale et voluntarium quoniam passum natura le necessitatur ab agente ita q agente põte necessario recipit actuz ei9

Tertia

In oppositũ

Tertia

Recitat opinionẽ q act9 volẽdi tante totalr ab oblatio deteriatio ãt ipẽ pcedẽs a volũtate.

Tres difficultates ẽz tria argumenta. prima.

Scõa

si non fuerit impedimentum extrinsecũ. sed passum voluntarium nõ necessitatur ab agẽte: ita q agente põte nõ necessario recipit actũ ei9. sed preexigit q ipm passiuz determiet libere ad patiendum ab hoc obiecto vel ab illo. vel ab eodez obiecto ẽm vnam rõem vel aliam. Aliter enim libertas non saluaretur. Isti igitur ponunt illam determinationẽ actum esse quenda aliũ ab actu volẽdi aut nolẽdi pũtiũ sibi. Et quo ad tertiã difficultatẽ isti videntur ponere q volũtas actiua sit illius determiationis. et non obiectum et q obiectum econuerso sit actiuum actus volendi et nolendi. et non ipsa voluntas. qñ volũtas nichil agere vr nisi ad sui determinationẽ vt ab hoc obiecto vel illo patiatur. hec ei determiatio non est actiua actus volẽdi. sed soluz dispositiua passi vt patiatur ab obiecto. et ab eo actũ volẽdi recipiat. Sed contra istã opinionem arguunt. primo quia tunc post illã determiationez necesse eẽt volũtatẽ pati ab obiecto. quod nonvr verũ. qz tunc non eẽt dña sui actus a principio vl q ad finẽ: cuius oppositũ dicit. Ari. tertio huj. Ad hoc respõdẽt ipsi q imo. qz voluntas ab hiusmodi sua determinatione potest libere desistere omni hora apud quam desistentiam cessaret pati ab obiecto. Sed illa responsio non videtur valere. quia si voluntas põt se determinare ad hoc ꝛ ad illud non videtur q magis se determiet ad hoc q̃ ad illud: nisi qz vult hoc magis q̃ illõ et ideo primo actu in quos ꝛ i sibi oppositos voluntas libere põt. videtur esse actus volẽdi ꝛ nolendi. Aliter etiam obijcitur contradictas opinionem sic. qz cũ alia sit voluntatis deteriatio ad volendum et alia ad nolenduz. oportet q añ deteriationẽ ipsa voluntas sit indifferens ad vtrã q̃ determinationem ẽz qõ ẽ ad plures actus indifferens non trãsit i aliquem ipsorum absq̃ puia determiatione ergo opz q illam determinationem precedat alia deteriatio et sic in infinitũ Sed respondetur q nõ est ita qz voluntas ex eo q est agens liberũ seipsa absq̃ omni preuio medio potest in vtrãq̃ deteriationem trãsire. qz tale agens seipso potest in actus oppositos Sed tunc queriẽ quare ergo oportet ante actũ volendi vel nolendi esse deteriationẽ pũtaz: dicã enim sicut tu q voluntas qz libera potest seipsa absq̃ alio medio pũto transire in actum volendi aut nolendi. Sed dicitur q non est simile. qz volũtas ponitur actiua huius determinationis. ꝛ nõ ponitur actiua actus volendi aut nolendi. Ad rões autem actiui et nõ passiui vt passiui ẽ spectat determinatio voluntatis: igitẽ cũ sit indifferens ad volendũ et nolendum. ꝛ passiue solum se hñs nõ posset determinare in hoc aut in illud trãsire sine determinatione pũta. sed in hãc deteriationẽ vel in aliam determinate põt transire sine medio. quia est actiua illarum Sed adhuc nõ sufficit illud. qñ obiectũ non minus videẽ actiuũ illarum deteriationũ q̃ volitionis et nolitiõis. qz sicut non põt voluntas velle aut nolle sine obiecti pñtia. ita nec se determiare. obiectum autem ad illam deteriationẽ non requiritur passiue ergo requiritur actiue cũ igitur frustra fit per plura quod. fieri potest per pauciora. videtur q ille determinationes pure sint abiciẽde. Et ita dictũ est de ẽma difficultate De scõa aũt difficultate dicunt aliqui ponentes in intellectũ spẽs intelligibiles distinctas ab actibus intelligendi q sicut oportet in intellectu tales species intelligibiles esse preuias actui intelligendi. ita est in voluntate statim enim obiecto voluntati presentato species in ipsa imprimitur necessario preuia actui volendi vl nolẽdi sed differenter quia naturali necessitate intellect9 spẽ intelligibili informatus transit ad actuz itelligendi. voluntas aũt cum fuerit informata hiis speciebus non necessario transit in actum volendi vel nolendi. sed libere potest in ipsum transire. vel differre. et potest libere e imperare intellectui vt amplius de illo obiecto inquirat. aut ab huiusmodi consideratione omnino desistat. quod añ receptionem spẽrũ non poterat sed si poluerimus (vt i sexto libro videbit) q intellectus et voluntas nõ sint ad inuicẽ et ab alia diuerse res: non videt q ad iclinationez volũtatis vel saltẽ ad eius cõplacentiã in obiecto alia ex parte obiecti redrat spes sit repitatio q̃ spes obiecti. et iudiciuz de bonitate vl malitia rei volibilis in intellectu exñs Nõ ei esset graue dicere sicut alias informata spẽ intelligibili põt trãsire in actũ intelligẽdi (sicut prius dictũ fuit) q ipsa ita informata iudicio de bonitate et malicia rei volibilis põt trãsire in obiecti cõplacẽtiam quãdã vel displicentiã q̃ tã videtur esse q dã actus voluntatis. ppter qõ aliqui dicũt. pbabiliter sicut mihi vr: q sicut actiua grauium et leuium primo generant in suis passiuis caliditatem aut frigiditatẽ mediãtibus quibꝰ põt consequẽter trãsire in grauitatẽ aut leuitatẽ q̃ dez grauitas ꝛ leuitas sũt tã inclinationes actuales ad motũ ꝛ ad quas si non fuerit impedimentum statim necessario ꝓsequit9 motꝰ sursũ vel deorsum post quem motũ graue. au leue naturalr i loco ppio quieuit ꝛ fugiẽ: ita iudiciũ vel alia informata iudicio de bonitate vel malitia obiecti primo generat in ipsa voluntate cõplacẽtiaz quandã in obiecto vel displicentiam in obiecto mediãtibus quibꝰ ipa volũtas acceptare põt obiectum vel refutare q̃ quidẽ acceptatio vel refutatio sũt tã actuales iclinationes volũtatis ad quas motus ꝓsequit9 si nõ fuerit impedimentũ post quẽ motũ volũtas figiẽ et quieuit i bono adepto q̃ dez quies vr fixio vr delectatio vel si fuerit impedimẽtũ a psecutiõe boni. vel fuga mali: fiet in ipsa volũtate tristitia. mõ q̃ dicere ẽ q̃ si obiectum fuerit volũtati pñtatũ sub rõe boni. tũc stati causabiẽ necessario i ipa voluntate dict9 act9 cõplacẽtie. et si fuerit sibi pñtatũ sub rõe mali. causabiẽ act9 displicentie et si pñtẽ sit sub rõe boni ꝛ mali. causabũ i ea sit vtrãq̃ act9 scz cõplacẽtia ex obiecto illo et displicẽtia ex bi gra si intellect9 iudicat q delectari sit bonum et turpe aliquid agere. sit malus et cũ hoc iudicauerit in adulterio multam fieri delectationez et multaz tuptitudinem stati nccio in ipa volũtate sistet tñ iudiciũ consequẽs etcõplacentia qdã rõne delectatiõis. displicẽtia rõne turpitudinis. nec ita repugnãt sicut de illo qui proiecit tempore tempestatis merces in mare ipse enim multam habet tristitiam siue displicentiam in hmõi ꝓiectione. ppter diuitiaz perditionẽ et tñ cũ illa displicentia. ꝓiectio sibi placet vt ipse saluẽ. complacentia enĩ displicentia circa idem opus non opponuntur si fuerit secundum

Recitat opinionẽ q sit spes i volũtate ꝓcedẽs actũ si intellectu

Reprobat ista qz iudicium intellect9 supplet vicẽ talis speciei.

Opio doctoris q iudicium de re cause set nccio cõplacẽtia ãt displicẽtia ñ tñ acceptationem ãt refutationem

Cõplacẽtia ꝛ displicẽtia ẽ eadẽ re ñ repugnãt ẽz diuisa ẽz bñ acceptatio ꝛ refutatio.

Ad scdaz difficultatem.

Exposito

Eusso.

Replica

Enasso

Replica

Ad scõa

Q.3.

Af ẽmo

Scõo

diuersas rationes in tempore illo cōpossibiles i eo d̄ Sed quia acceptatio et refutatio sūt ipetus ad actū ꝓsequēdū vel fugiendū. et itti motus scz ꝓsecutio vel fuga ꝑpter ptrarietatez sunt incōpossibiles in eodem. Ideo etiaz nō possunt simul in voluntate fieri hmōi acceptatio et refutatio. sed voluntas libere potest acceptare opus illud sine refutatione vel refutare sine acceptatione vel etiam nec acceptare nec refutare. sed differre vt videtur michi. quod quasi quilibet homo experiri potest in seipso. Multos nāq; video cum in aliquo turpi opere sibi ratio aliqua bonitatis apparuerit ꝑpter delectationez dicētes o vtinā hoc esset tāte honestatis quāte ē turpitudinis. hoc agit nō dicit nisi ꝑpter complacētiā i apparenti delectatione. z displicentiaz in turpitudine. hoc etiā videt ꝓsuaderi posse rōe. qz satis videtur mirabile si obiectū ꝓtatū volūtati nullam penitus recipet impressionē a volūtate neq; voluntas ab eo: imo neq; a quocunq; alio: q volūtas possit i se ipaz agere cū ante non posset Suppono ei ex dictis ꝑus. q volūtas sit actiua illius actus sui cuius ipsa est ꝓmo domina: z q illū actū agat in seipsam. licet igit nō miremur de hoc q actiuū approximatū passiuo pōt in actionem suā trāsire circa illō passim cū ante non posset: tñ miraremur si actiuum approximatuz passiuo nō potēs agere in passiuū possit in ipz agere ꝑpter aliquē tertiū ꝓtiā qđ quidē tertiuz michil ipmit nec i actiuū nec i passiuū: nec vllā recipit ab eis ipssionē et tñ obiectū voluntati ꝓtatū esset tale tertiū. si michil ipzimeret in ipam volūtatē cū volūtas ponat sui actus actiua z passiua. Ista tñ ratio licet habeat apparentiā forte solut pōt faciliter. cū posuerimus q intellectus et voluntas non distinguūtur ab aīa neq; ab inuicē realiter. sed q ipsa aīa vt intellectus in ordine ad actum cognoscendi: et dicitur volūtas in ordine ad actum appetendi. diceretur igit quod obiectu ꝓtatū anime impzimit in ea similitudinem suam mediante qua anima cognoscit ipz Hac autem impzessione mediante potest anima que est idem quod voluntas in actum volendi: nolendi acceptandi vel refutandi. cum ante nō posset. Alia igitur ratio videtur michi ꝓbabilis talis. si obiectum sub ratione boni apprehensuz fuerit: et voluntas sua libertate posset in nullaz habere complacentiam: sequeretur q illa libertas non esset nobis in auxilium sed potius i magnum detrimentum. consequens est falsum. ergo et cetera. falsitas consequentis omnino cōcedi debet. cum libertas sit nobilis cōditio et naturaliter imo diuinitus indita voluntati. consequentia probatur. Ad cuius euidentiam est sciēdum q libertas secundum quam voluntas potest non acceptare quod sibi presentatum fuerit sub ratione boni: vel non refutare quod ꝓtatū est sub rōe mali. ꝑdest valde nobis ad vite directionem: pro tanto quia in multis in quibus ꝓma facie sunt alique rationes bonitatis apparentes: latent sepe mille malicie vel annexe vel consequentes ꝓpter quod acceptare illud qđ apparebat bonum esset nobis inconueniens et damnosum. et sic etiam quod ꝓma facie videtur esse malū. habet aliquādo bonitatē latētē ꝓpter quā refutasse illud esset nobis malum si tñ illa potestas non accipiendi vel nō refutandi nō ꝑdest nobis finaliter vt in hutusmodi non acceptatione vel non refutatione sistamus hoc enī esset impedimētū ad opus nobis debitū auferre sed illa potestas nobis ꝑdest vt ante obiecti acceptationem vel refutationem: inquiramus de omni bonitate vel malicia q̄ illud obiectū ꝓsequitur. vel ei annectitur. vt tādē qđ est melius simpliciter acceptemus. et qđ est simplr peius refutemus. hec aut vtilitas auferetur tota si voluntas in apparēti bono nullā haberet ꝓplacētiā. vel in apparenti malo displicētiā. ad quid enīz ipsa imperaret de ampliori inquisitiōe circa tale obiectum: manifestum est q totus noster impetus auferet ad cōsiliandum de acceptādis aut refutandis quod esset nobis damnosuz valde. Et confirmatur quia libertas non est data nobis vt nocere possit homini ordinata saltem bene sz ipsa noceret si contingeret hominem nullam in bonis vel malis sibi apparentibus habere complacentiam vel displicentiam. quia tunc nullaz haberet occasionez amplius inquirendi de eis an essent bona vel mala simpliciter. aut acceptāda vel refutanda. ꝑpter qđ sepe acceptandoruz acceptatione et refutandorum refutatione ꝑuenitur. Item vnusquisq; bonū consistit in hoc q ipm refert in ꝓmū z finale bonū quod est ipse deꝰ cuius gratia omnia sunt et operantur. sed (sicut in ꝓmo libro dicebat) non omnia: possunt illo finali bono et sūmo fine formaliter frui. propter qđ vnū quodq; ens spāle hz aliquod ꝓprū sibi bonū quo imediate fruit et qđ reducit ad ꝓmū bonū mōtū illud est qđa similitudo ꝓticipata ipsius bonitatis q̄ cū non possit semper imediate ferri in ipm ꝓmū bonū. e inata in ipm referri mediante obiecto qđ aliquā gerit similitudinez ꝓmi boni. oē aūt qđ apparet bonū nō apparet bonū. nisi qz gerit aliquā similitudiem ꝓmi boni q volūtas per hoc pt referri i ꝓmū bonū qđ fert i illud rōne talis similitudinis. ꝑpter qđ videt q libertas eēt mala si q ipam voluntas posset omno nō ferri in obiectū apparēs bonū Sed dices: die volūtas fert in ꝓmū bonū p hoc q ipsis fertur in obiectum simpliciter bonuz et nō per hoc q fert in obiectuz apparens bonum. Ad hoc dicenduz est q voluntatis nō ē discernere si obiectū apparens bonum simpliciter sit bonum aut nō bonū Si igit posset aliq̄ per suā libertatez non ferri omnino in apparēs bonū et nō existēs: sequtur q per eandem libertatem poterit omino nō ferri i apparēs bonū et exīs. qđ videt inconuenies cōcedū est tamen q bonitas apparens i obiecto non deteriat volūtatē ad ipius obiecti acceptationē. imo nec in habendā in obiecto toto ꝓm ipsum totū cōplacentiā. q̄n sic voluntas nō citari posset ad peccandum. quod omno negare necesse est. Sed ꝫ predicta occurrūt dubitatiōes videt primo sec ex dictis q volūtas etiā hominis optimi haberet necessario ꝓplacētiā in oī opere vbi delectatio vel vtilitas appareret: licz nō acceptaret illud opus hoc autem dicere est absurdum licet enī vtilitas in homicidio vel delectatio in adulterio possit apparere: tñ vir bonus nullam omnino ꝓplacentiam sed potius abhoiationem habebit in talibus ¶ Itez voluntas quantū ad huius cōplacētiam vel displicētiam nō erit dīa sui actus et sic ipsa non erit libera simpliciter.

¶ Item possibile ē erroneū esse iudiciū intellect et quod ē malū apparere bonū. igit tūc volūtas erit necessitata ad peccandū scz ad cōplacētiam in re mala q̄ est icōueniens. ¶ Item hecopio videt sustinere articulos parisienses ꝓnātos quoz vn ē q volūtate exīte in tali dispositione in qua nata est moueri: et mouente z tic dispositio ꝑm q natū est mouere: dicere q impossibile ē voluntatem non velle. erroz. Alius articulus est dicere q appetitus cessantibus impedimentis: necessario mouetur ab appetibili erroz ē de intellecto. Ad primā dubitationem soluendam ē pea que deteriata fuerūt in vndecima q̄stiōe scōi libri vbi visū fuit q nihil est vtile vel delectabile simpliciter qđ non sit honestum et bonuz simplr studioso aūt qui circa singula iudicat recte nihil apparet delectabile vel vtile nisi qđ est simplr et ꝑm veritatem delectabile vel vtile ꝑpter quod viro perfecto nūq̄ apparet delectatio vel voluntas in homicidio vel adulterio. licet hoc possit apparere continenti nōdū scz invirtute firmato. Ad aliam dubitationem pōt dici q huiusmodi cōplacentia vel displicentia est primus actus volūtatis ꝑut volūtas ab intellectu distinguit Rā intelligere ꝓponere diuidere rōcinari et iudicare sūt actus ptinētes ad aiaz ꝑs q ipa dicit intellectus sed ꝓplacētia et displicentia i obiecto cognito ac ceptato vel refutato et itez gaudiū et letitia sūt actus ptinentes ad aiam ꝑm q ipsa dr appetit cum igitur dictū fuerit ꝓmo q volūtas nō ē acti ua sui ꝓmi actus sz passiua tm. z q libertas non est conueniens passiuo in quantuz passiuū ē. sed potius actiuo in quantū actiuū: nō videt icōueniēs ꝓcedere q volūtas nō sit libera siue dīa sui ꝓmi actus. ita sc̄z q ceteris eodēmō se habentib siue existētib ipsa possit in ipz et ipsius oppositū si ipsa libere est dīa sue acceptationis aut refutationis ꝓsequentis. et hoc sufficere videt vide licet q voluntas sit illoz actuū dīa in quibus ex isti meritū vel pctm. mō vr q in complacētia vel displicētia ꝑdictis nec mereamur nec peccemus sed in obiecti totius acceptatione aut refutatione verbi gra: adulterii nō ꝓauū ex eo q ē sensui delectabile: sed qz in honestū. Si igitur cōplacentiam habeam in adulterio ꝑpter sēy delectationem apparentem tm: et displicētiaz ꝓpter ihonestatē. et nō acceptem totū rōne delectationis apparentis: sed refutemus totuz rōne in honestatis: hoc nō ect pctm hz meritū. hoc enī erit temtari et nō obedire. sed resistere tētationi quod nō ē pctm. Ad aliā dubitationē dicendum est q si iudicium intellectus fuerit erroneum ꝓpter circunstantie alicuius iuicibilē ignorantiā nō erit pctm seqti iudiciū rōis. hz si fuerit in nostra ptāte tale iudiciū corrigere p diligētē rōcinationem et inquisitionē: pctm erit non in sola complacentia. sed si quo ita disiudicatū est sm inquisitiōe vltiorē acceptemus. Ad articulos allegatos audiui semel abvno doctore theologie famoso valde dici q non reputaret inconuenies extra parisiensem diocesim aliqua opinari ꝫ episcopi parisiensis deteriationē. sed michi videt dicēduz quantū ad ꝓmū articulū tā allegatuz q actus simplicis cōplacentie vel displicētie nō ē act volendi aut nolendi ꝓprie sed velle aut velle acceptare et refutare. nā si petatur a cōtinente vtro vis tu cognoscere talē mulierē: nō respōdebit volo. sed dicet vellez si nō esset inhonestū vel peccatuz scans se ꝓpter delectationem apparentem habere in illo actu quādā cōplacētiā. nolle tamē ipm. Ad sm articulū pōt dici q voluntas nō necessario mouet ab appetibili quo ad actuz volendi aut nolendi. Ex eis autem q̄ hūc dicta sūt z ꝓcedēti q̄stiōe satis apparet qđ sit dicēdum ad ꝓncipales rōnes in ꝓncipio adductas ꝓ q te affirmatiua Sed ad rōem ꝓmā in oppositū dicendū est q licz volūtati li dispō necessaria ꝑuia ad volendū: tñ libertas in volendo est nō rōnis dispositionis illius. sed rōne voluntatis. Ad aliā ꝓcedit q in voluntate nulla requirit dispō ꝓxia deterians volūtatē ad nccario volenduz aut nolēdū. sed bñ requirit dispō ꝓxia sine qua voluntas agere non posset in se actum volendi aut nolendi.

Querit q̄rto: Utrū ꝓpositis duobus bonis p rōez: maiori bono z miori bono icōpossibilib volūtas dimisso maiori bono possit velle minꝰ bonū? Et q sic qz aliꝰ volūtas nō ect libera ne q dīa sui actꝰ a ꝓncipio vsq; ad finē. cui oppositū dicit. Ari. 3tio huiꝰ Scdo si illud maius bonū esset sibi ꝓtatum absq; minori bono. ad hoc ipsa posset non velle ipm. posset ei differre ad inuestigandum ꝓpius si esset in illo bono ꝓpositio aliqđ malū latēs. aliter nō eēt libera neq; dīa sui actus. sed statiz necessitata ad volendū. igit nō minus potest ipm non velle si sit ꝓtatū cū minori bono. sed ex quo ipsa nonvult magis bonum: qđ ꝓhibet sibi velle minus bonū: videt q michil.

¶ Tertio si voluntas pōt in malū sub rōe mali multo magis pōt in minus bonum. sed ipsa pōt in malū. ꝓbatio qz eadē est potētia oppositoruz vt visus albi et nigri. bonum aūt et malum sunt opposita. ergo si volūtas est boni ita potest esse mali. Et confirmatur qz potentie rōnales se habent ad opposita sicut ad opposita nono metaphysice. voluntas aūt est in rōne tertio de aia. ¶ Item hoc ꝓbat ꝑ articulū parisiēsē in quo dr q duobꝰ bonis ꝓpositis ipsi voluntati quod fortiꝰ est fortiꝰ mouet erroz: nisi intelligat quātum est ex parte boni mouentis igitur vr q voluntas pōt fortius moueri a minori bono quātū est ex parte sua: et accepta ipm dimisso maiori bono. hoc idem videtur velle. Ari. tertio huius dicēs videt autez nō idem eligere et opinari. sed opinari quidē melꝰ: ꝑpter malitiam aūt eligere que non oportet. Oppositum dicit Ari. eligimus aūt que scimus maxime bona esse entia. ¶ Item non esset aliꝰ verum qđ dicit. Ari. ignorat quidez malus que oportet operari et a quꝰ fugiendū posset eni esse malus in eligendo minus bonuz. et dimittendo maius bonuz. et tñ non ignoraret illud esse maius bonū et aliud minus bonum. Dicunt quidē q duobus bonis incompossibilibus presentatis per intellectū ipsi voluntati et stante iudicio rationis in vniuersali et particulari: q vnū ē alio maius bonū: tamen voluntas tūc z pro tūc pōt velle et acceptare minus bonuz et dimittere maius bonum. et voco iudicium in vniuersali quo iudicamus vnum simplr esse maius bonuz alio et iudiciū in ꝑticulari quo iudicamus sm omēs

Tertio.

Ad rōes ꝓncipales i oppositum

Ad scdam.

Ad primo

Scdo

Tertio.

Quarto

In oppositū

Ad tertium.

Ad quartum.

Quid iudicium vsi vlr z qđ i ꝑticulari.

Tēcedit qđ volūtas nō sit libera respectu sui ꝓmi actus ꝓmo nō sit q sui actꝰ qz sola sue hēt

Rādeo dicendū q̄ bonitas apparens i obiecto nō deteriat volūtatē ad ipius obiecti acceptationē. imo nec in habendā in obiecto toto ꝓm ipsum totū cōplacentiā. q̄n sic voluntas nō citari posset ad peccandum. quod omno negare necesse est. Sed ꝫ predicta occurrūt dubitatiōes videt ꝓmo sec ex dictis q volūtas etiā hominis optimi haberet necessario ꝓplacētiā in oī opere vbi delectatio vel vtilitas appareret: licz nō acceptaret illud opus hoc autem dicere est absurdum licet enī vtilitas in homicidio vel delectatio in adulterio possit apparere: tñ vir bonus nullam omnino ꝓplacentiam sed potius abhoiationem habebit in talibus ¶ Itez voluntas quantū ad huius cōplacētiam vel displicētiam nō erit dīa sui actus et sic ipsa non erit libera simpliciter.

¶ Item possibile ē erroneū esse iudiciū intellect et quod ē malū apparere bonū. igit tūc volūtas erit necessitata ad peccandū scz ad cōplacētiam in re mala q̄ est icōueniens. ¶ Item hecopio videt sustinere articulos parisienses ꝓnātos quoz vn ē q volūtate exīte in tali dispositione in qua nata est moueri: et mouente z tic dispositio ꝑm q natū est mouere: dicere q impossibile ē voluntatem non velle. erroz. Alius articulus est dicere q appetitus cessantibus impedimentis: necessario mouetur ab appetibili erroz ē de intellecto. Ad primā dubitationem soluendam ē pea que deteriata fuerūt in vndecima q̄stiōe scōi libri vbi visū fuit q nihil est vtile vel delectabile simpliciter qđ non sit honestum et bonuz simplr studioso aūt qui circa singula iudicat recte nihil apparet delectabile vel vtile nisi qđ est simplr et ꝑm veritatem delectabile vel vtile ꝑpter quod viro perfecto nūq̄ apparet delectatio vel voluntas in homicidio vel adulterio. licet hoc possit apparere continenti nōdū scz invirtute firmato. Ad aliam dubitationem pōt dici q huiusmodi cōplacentia vel displicentia est primus actus volūtatis ꝑut volūtas ab intellectu distinguit Rā intelligere ꝓponere diuidere rōcinari et iudicare sūt actus ptinētes ad aiaz ꝑs q ipa dicit intellectus sed ꝓplacētia et displicentia i obiecto cognito ac ceptato vel refutato et itez gaudiū et letitia sūt actus ptinentes ad aiam ꝑm q ipsa dr appetit cum igitur dictū fuerit ꝓmo q volūtas nō ē acti ua sui ꝓmi actus sz passiua tm. z q libertas non est conueniens passiuo in quantuz passiuū ē. sed potius actiuo in quantū actiuū: nō videt icōueniēs ꝓcedere q volūtas nō sit libera siue dīa sui ꝓmi actus. ita sc̄z q ceteris eodēmō se habentib siue existētib ipsa possit in ipz et ipsius oppositū si ipsa libere est dīa sue acceptationis aut refutationis ꝓsequentis. et hoc sufficere videt vide licet q voluntas sit illoz actuū dīa in quibus ex isti meritū vel pctm. mō vr q in complacētia vel displicētia ꝑdictis nec mereamur nec peccemus sed in obiecti totius acceptatione aut refutatione verbi gra: adulterii nō ꝓauū ex eo q ē sensui delectabile: sed qz in honestū. Si igitur cōplacentiam habeam in adulterio ꝑpter sēy delectationem apparentem tm: et displicētiaz ꝓpter ihonestatē. et nō acceptem totū rōne delectationis apparentis: sed refutemus totuz rōne in honestatis: hoc nō ect pctm hz meritū. hoc enī erit temtari et nō obedire. sed resistere tētationi quod nō ē pctm. Ad aliā dubitationē dicendum est q si iudicium intellectus fuerit erroneum ꝓpter circunstantie alicuius iuicibilē ignorantiā nō erit pctm seqti iudiciū rōis. hz si fuerit in nostra ptāte tale iudiciū corrigere p diligētē rōcinationem et inquisitionē: pctm erit non in sola complacentia. sed si quo ita disiudicatū est sm inquisitiōe vltiorē acceptemus. Ad articulos allegatos audiui semel abvno doctore theologie famoso valde dici q non reputaret inconuenies extra parisiensem diocesim aliqua opinari ꝫ episcopi parisiensis deteriationē. sed michi videt dicēduz quantū ad ꝓmū articulū tā allegatuz q actus simplicis cōplacentie vel displicētie nō ē act volendi aut nolendi ꝓprie sed velle aut velle acceptare et refutare. nā si petatur a cōtinente vtro vis tu cognoscere talē mulierē: nō respōdebit volo. sed dicet vellez si nō esset inhonestū vel peccatuz scans se ꝓpter delectationem apparentem habere in illo actu quādā cōplacētiā. nolle tamē ipm. Ad sm articulū pōt dici q voluntas nō necessario mouet ab appetibili quo ad actuz volendi aut nolendi. Ex eis autem q̄ hūc dicta sūt z ꝓcedēti q̄stiōe satis apparet qđ sit dicēdum ad ꝓncipales rōnes in ꝓncipio adductas ꝓ q te affirmatiua Sed ad rōem ꝓmā in oppositū dicendū est q licz volūtati li dispō necessaria ꝑuia ad volendū: tñ libertas in volendo est nō rōnis dispositionis illius. sed rōne voluntatis. Ad aliā ꝓcedit q in voluntate nulla requirit dispō ꝓxia deterians volūtatē ad nccario volenduz aut nolēdū. sed bñ requirit dispō ꝓxia sine qua voluntas agere non posset in se actum volendi aut nolendi.

Querit q̄rto: Utrū ꝓpositis duobus bonis p rōez: maiori bono z miori bono icōpossibilib volūtas dimisso maiori bono possit velle minꝰ bonū? Et q sic qz aliꝰ volūtas nō eēt libera neq; dīa sui actꝰ a ꝓncipio vsq; ad finē. cui oppositū dicit. Ari. 3tio huiꝰ Scdo si illud maius bonū esset sibi ꝓtatum absq; minori bono. ad hoc ipsa posset non velle ipm. posset ei differre ad inuestigandum ꝓpius si esset in illo bono ꝓpositio aliqđ malū latēs. aliter nō eēt libera neq; dīa sui actus. sed statiz necessitata ad volendū. igit nō minus potest ipm non velle si sit ꝓtatū cū minori bono. sed ex quo ipsa nonvult magis bonum: qđ ꝓhibet sibi velle minus bonū: videt q michil.

¶ Tertio si voluntas pōt in malū sub rōe mali multo magis pōt in minus bonum. sed ipsa pōt in malū. ꝓbatio qz eadē est potētia oppositoruz vt visus albi et nigri. bonum aūt et malum sunt opposita. ergo si volūtas est boni ita potest esse mali. Et confirmatur qz potentie rōnales se habent ad opposita sicut ad opposita nono metaphysice. voluntas aūt est in rōne tertio de aia. ¶ Item hoc ꝓbat ꝑ articulū parisiēsē in quo dr q duobꝰ bonis ꝓpositis ipsi voluntati quod fortiꝰ est fortiꝰ mouet erroz: nisi intelligat quātum est ex parte boni mouentis igitur vr q voluntas pōt fortius moueri a minori bono quātū est ex parte sua: et accepta ipm dimisso maiori bono. hoc idem videtur velle. Ari. tertio huius dicēs videt autez nō idem eligere et opinari. sed opinari quidē melꝰ: ꝑpter malitiam aūt eligere que non oportet. Oppositum dicit Ari. eligimus aūt que scimus maxime bona esse entia. ¶ Item non esset aliꝰ verum qđ dicit. Ari. ignorat quidez malus que oportet operari et a quꝰ fugiendū posset eni esse malus in eligendo minus bonuz. et dimittendo maius bonuz. et tñ non ignoraret illud esse maius bonū et aliud minus bonum. Dicunt quidē q duobus bonis incompossibilibus presentatis per intellectū ipsi voluntati et stante iudicio rationis in vniuersali et particulari: q vnū ē alio maius bonū: tamen voluntas tūc z pro tūc pōt velle et acceptare minus bonuz et dimittere maius bonum. et voco iudicium in vniuersali quo iudicamus vnum simplr esse maius bonuz alio et iudiciū in ꝑticulari quo iudicamus sm omēs

Probat experiētiā.

Rōe icē ꝓbat videt ponere spēm i volūtate ad actuz qđ repbauit in q̄ ꝓcedēte

Calūnia rationes

Alia rō.

Rādeo dicendū q̄ bonitas apparens i obiecto nō deteriat volūtatē ad ipius obiecti acceptationē. imo nec in habendā in obiecto toto ꝓm ipsum totū cōplacentiā. q̄n sic voluntas nō citari posset ad peccandum. quod omno negare necesse est. Sed ꝫ predicta occurrūt dubitatiōes videt ꝓmo sec ex dictis q volūtas etiā hominis optimi haberet necessario ꝓplacētiā in oī opere vbi delectatio vel vtilitas appareret: licz nō acceptaret illud opus hoc autem dicere est absurdum licet enī vtilitas in homicidio vel delectatio in adulterio possit apparere: tñ vir bonus nullam omnino ꝓplacentiam sed potius abhoiationem habebit in talibus ¶ Itez voluntas quantū ad huius cōplacētiam vel displicētiam nō erit dīa sui actus et sic ipsa non erit libera simpliciter.

¶ Item possibile ē erroneū esse iudiciū intellect et quod ē malū apparere bonū. igit tūc volūtas erit necessitata ad peccandū scz ad cōplacētiam in re mala q̄ est icōueniens. ¶ Item hecopio videt sustinere articulos parisienses ꝓnātos quoz vn ē q volūtate exīte in tali dispositione in qua nata est moueri: et mouente z tic dispositio ꝑm q natū est mouere: dicere q impossibile ē voluntatem non velle. erroz. Alius articulus est dicere q appetitus cessantibus impedimentis: necessario mouetur ab appetibili erroz ē de intellecto. Ad primā dubitationem soluendam ē pea que deteriata fuerūt in vndecima q̄stiōe scōi libri vbi visū fuit q nihil est vtile vel delectabile simpliciter qđ non sit honestum et bonuz simplr studioso aūt qui circa singula iudicat recte nihil apparet delectabile vel vtile nisi qđ est simplr et ꝑm veritatem delectabile vel vtile ꝑpter quod viro perfecto nūq̄ apparet delectatio vel voluntas in homicidio vel adulterio. licet hoc possit apparere continenti nōdū scz invirtute firmato. Ad aliam dubitationem pōt dici q huiusmodi cōplacentia vel displicentia est primus actus volūtatis ꝑut volūtas ab intellectu distinguit Rā intelligere ꝓponere diuidere rōcinari et iudicare sūt actus ptinētes ad aiaz ꝑs q ipa dicit intellectus sed ꝓplacētia et displicentia i obiecto cognito ac ceptato vel refutato et itez gaudiū et letitia sūt actus ptinentes ad aiam ꝑm q ipsa dr appetit cum igitur dictū fuerit ꝓmo q volūtas nō ē acti ua sui ꝓmi actus sz passiua tm. z q libertas non est conueniens passiuo in quantuz passiuū ē. sed potius actiuo in quantū actiuū: nō videt icōueniēs ꝓcedere q volūtas nō sit libera siue dīa sui ꝓmi actus. ita sc̄z q ceteris eodēmō se habentib siue existētib ipsa possit in ipz et ipsius oppositū si ipsa libere est dīa sue acceptationis aut refutationis ꝓsequentis. et hoc sufficere videt vide licet q voluntas sit illoz actuū dīa in quibus ex isti meritū vel pctm. mō vr q in complacētia vel displicētia ꝑdictis nec mereamur nec peccemus sed in obiecti totius acceptatione aut refutatione verbi gra: adulterii nō ꝓauū ex eo q ē sensui delectabile: sed qz in honestū. Si igitur cōplacentiam habeam in adulterio ꝑpter sēy delectationem apparentem tm: et displicētiaz ꝓpter ihonestatē. et nō acceptem totū rōne delectationis apparentis: sed refutemus totuz rōne in honestatis: hoc nō ect pctm hz meritū. hoc enī erit temtari et nō obedire. sed resistere tētationi quod nō ē pctm. Ad aliā dubitationē dicendum est q si iudicium intellectus fuerit erroneum ꝓpter circunstantie alicuius iuicibilē ignorantiā nō erit pctm seqti iudiciū rōis. hz si fuerit in nostra ptāte tale iudiciū corrigere p diligētē rōcinationem et inquisitionē: pctm erit non in sola complacentia. sed si quo ita disiudicatū est sm inquisitiōe vltiorē acceptemus. Ad articulos allegatos audiui semel abvno doctore theologie famoso valde dici q non reputaret inconuenies extra parisiensem diocesim aliqua opinari ꝫ episcopi parisiensis deteriationē. sed michi videt dicēduz quantū ad ꝓmū articulū tā allegatuz q actus simplicis cōplacentie vel displicētie nō ē act volendi aut nolendi ꝓprie sed velle aut velle acceptare et refutare. nā si petatur a cōtinente vtro vis tu cognoscere talē mulierē: nō respōdebit volo. sed dicet vellez si nō esset inhonestū vel peccatuz scans se ꝓpter delectationem apparentem habere in illo actu quādā cōplacētiā. nolle tamē ipm. Ad sm articulū pōt dici q voluntas nō necessario mouet ab appetibili quo ad actuz volendi aut nolendi. Ex eis autem q̄ hūc dicta sūt z ꝓcedēti q̄stiōe satis apparet qđ sit dicēdum ad ꝓncipales rōnes in ꝓncipio adductas ꝓ q te affirmatiua Sed ad rōem ꝓmā in oppositū dicendū est q licz volūtati li dispō necessaria ꝑuia ad volendū: tñ libertas in volendo est nō rōnis dispositionis illius. sed rōne voluntatis. Ad aliā ꝓcedit q in voluntate nulla requirit dispō ꝓxia deterians volūtatē ad nccario volenduz aut nolēdū. sed bñ requirit dispō ꝓxia sine qua voluntas agere non posset in se actum volendi aut nolendi.

Querit q̄rto: Utrū ꝓpositis duobus bonis p rōez: maiori bono z miori bono icōpossibilib volūtas dimisso maiori bono possit velle minꝰ bonū? Et q sic qz aliꝰ volūtas nō eēt libera neq; dīa sui actꝰ a ꝓncipio vsq; ad finē. cui oppositū dicit. Ari. 3tio huiꝰ Scdo si illud maius bonū esset sibi ꝓtatum absq; minori bono. ad hoc ipsa posset non velle ipm. posset ei differre ad inuestigandum ꝓpius si esset in illo bono ꝓpositio aliqđ malū latēs. aliter nō eēt libera neq; dīa sui actus. sed statiz necessitata ad volendū. igit nō minus potest ipm non velle si sit ꝓtatū cū minori bono. sed ex quo ipsa nonvult magis bonum: qđ ꝓhibet sibi velle minus bonū: videt q michil.

¶ Tertio si voluntas pōt in malū sub rōe mali multo magis pōt in minus bonum. sed ipsa pōt in malū. ꝓbatio qz eadē est potētia oppositoruz vt visus albi et nigri. bonum aūt et malum sunt opposita. ergo si volūtas est boni ita potest esse mali. Et confirmatur qz potentie rōnales se habent ad opposita sicut ad opposita nono metaphysice. voluntas aūt est in rōne tertio de aia. ¶ Item hoc ꝓbat ꝑ articulū parisiēsē in quo dr q duobꝰ bonis ꝓpositis ipsi voluntati quod fortiꝰ est fortiꝰ mouet erroz: nisi intelligat quātum est ex parte boni mouentis igitur vr q voluntas pōt fortius moueri a minori bono quātū est ex parte sua: et accepta ipm dimisso maiori bono. hoc idem videtur velle. Ari. tertio huius dicēs videt autez nō idem eligere et opinari. sed opinari quidē melꝰ: ꝑpter malitiam aūt eligere que non oportet. Oppositum dicit Ari. eligimus aūt que scimus maxime bona esse entia. ¶ Item non esset aliꝰ verum qđ dicit. Ari. ignorat quidez malus que oportet operari et a quꝰ fugiendū posset eni esse malus in eligendo minus bonuz. et dimittendo maius bonuz. et tñ non ignoraret illud esse maius bonū et aliud minus bonum. Dicunt quidē q duobus bonis incompossibilibus presentatis per intellectū ipsi voluntati et stante iudicio rationis in vniuersali et particulari: q vnū ē alio maius bonū: tamen voluntas tūc z pro tūc pōt velle et acceptare minus bonuz et dimittere maius bonum. et voco iudicium in vniuersali quo iudicamus vnum simplr esse maius bonuz alio et iudiciū in ꝑticulari quo iudicamus sm omēs

circūstantias apparētes vnū esse ꝑ tūc magis bonuz altero Ad hāc igit ꝓclusionem probandam arguunt sit licet ꝓcedere‹ ꝙ voluntas ad volendum necessitarei a summo et perfecto bōo apprehenso qō est vltim⁹ finis: in qua nulla pōt apparere ratio malicie vel defectus: tñ ab aliquo bono defectuis scz ordinatis i finē cuiusmōi sūt bona in compossibilia de quibus questio formak ipsa necessitatur ad volēdū. aliter eni ipsa nō essꝫ magis dña sui actus q̄ appetitus sensitiuus ār quelibz alia potentia. et hoc ēt dictuz fuit ꝑius scz voluntas in respectu bonoꝝ ipām non necessitā tū ad volendū pōt libere qō libet velle z qōlibet dimittere. ḡ ꝛc. ¶Item inter talia duo ponā cadit electio eligibile autem magis eligibile excludit rationem necessarij: ergo ꝙ rationem ipsi⁹ ē ꝙ voluntas necessario ferak in ipm igit ꝛc. ¶Cōtra istā opinionē arguūt aliq̄ satis deoūr. primo sic voluntas non pot ferri insicognitū vt talis patz tertio huius. sed intellectus oū cognoscit malus bonū fi cognoscit minus bonū. cū intellectus nō possit simul plura cognoscere: vt dicit i topicis et in quarto metaphyſice. ḡ nō pōt ferri voluntas in minus bonū. ¶Si talis ponet⁹ negari ꝙ intellectus non possit simul plura intelligere de quo tñ nihil plus ad ꝓns Scdo arguūt nic si voluntas posset velle minus bonū: sedm qō ipa posset velle z nō velle simul illud minus bonū et dico ꝙd simul ꝓstruiꝫ cum hoc quod est velle et non velle: et non cū hoc ꝟbo posse mō hoc est ꝫ ꝑmā principium vbi of. quod impossibile est. dem simul inesse et non inesse. ꝓcq̄entia probatur qz tu ponis ꝙ ꝓ illo tunc pōt velle illud minꝰ bonum. et tamen certum est ꝙ etiam ꝓ illo tunc pōt ipm non velle: scz q: non est dubiuz ꝙ potest velle magis bonum. igit pōt ipm velle et nō velle ꝓ eodē tūc. et per ꝓns simul. Sed ista rō est sophistica ¶Ā simultas pōt hic attendi vel considerari dupliciter. Uno mō ꝙ iungat illa opposita in eodem tēpore ita ꝙ sit sensus ꝙ possibile sit vt ābo opposita simul contūcti eent in esse. et hoc ē impossibile Alio mō ꝙ si multas non iungat inter illa opposita: sed solū dicat identitate tēporis ꝓ quo possibile est vtrūq; ꝫdictoꝝ. nō tamē cōiunctim scz i differēter exire i esse. ita ꝙ sit sensꝫ possibile est vtrūq; oppositoꝝ indifferenter nō vnū cum alio ꝓ eodē tūc exire in esse et hoc ē bene possibile. ¶Item alij arguunt hic sicut volūtas nichil pōt velle absolute nisi sit apphēnū: ita nihil pōt ꝓsequi vel fugere nisi qō iudicatuz fuerit esse ꝓsequendū vel fugiendū qz non solum volūtas vel appetitus sed etiā intellectus mouet ad ꝓsecutionem vel fugam: tertio de aīma. mō intellectus nunq̄ iudicaret illud esse ꝓsequēduz quod scit esse minus bonū: z hoc dimittendo maius bonū. igit ꝛc. Sed ad hoc rndet ꝙ intellectus potuit ꝓsentētiare de fine ꝙ est ꝓsequendus. ꝟtute cuius sententie voluntas non soluz in finis illius ꝓsecutionem inclinari poterat: sed etiam in omne mediuz quod iudicatum fuerit valē ad illuz finē. mō ambo illa bona incōpossibilia potuerunt iudicare valere ad finē. licz hoc maius z illud minus. ideo videtur ꝙ voluntas ad hoc ꝙ tendat in quodlibz illoꝝ mediorum: non indiget alio iudicio ꝓuio. ¶Item nec forte est bene demonstratū ꝙ voluntas nō possit inclinari in bonum apprehēsū ꝓsequēdum donec intellectus iudicaverit illud esse prosequendum multi enim dicerent ꝙ sufficit intellectum iudicare ꝙ hoc sit bonum et possibile ꝓsequi. sicut enim volūtas in illud quod sub ratione boni fuerit apprehēsuz ferri potest etiam si sit impossibile illud fortc ferri potest in prosecutionem ipsius statim quod fuerit apprehensum sub ratione boni prosequibilis. nō eni minus videk possibile ꝙ voluntas posſit vnā premissarum sillogismi practici supplere ꝙ concupiscē tia et tñ cōcupiscētia vnaz supplet aliqū: sicut patet per Ari. in libro de causa motꝰ animalium dicentem ꝓcedit concupiscentia dicit: aut istud potabile sensus dicit. aut fantasia. aut intellectꝰ statim dicit et bibit. Sed forte licet he rationes contra dictam opinionem non demonstrent tamen nec ista opinio potest esse vera potest enim sic argui contra eam. impossibile est voluntatem ferri in malum sibi presentatū sub ratione mali. quia obiectum eius est bonuz verum et apparens secundo rhetorice. nullus eꝫ voluntarius et cognoscens p:ava eligit. sed i casu posito minus bonum ꝓsentaturvoluntati sub ratione mali. ꝓbatio quia ponitur volnntati ꝓsentati sub ratione qua est minus bonum: et in compossibile maiori bono. modo minus bonū vt opponitur maiori bono habet rationem mali. sicut minus album vt opponitur magis albo hz ratioꝫem nigri et sic de aliis ꝛriis vt patz tertio phyſicoꝝ. ¶Item si voluntas pōt velle minꝰ bonum hoc ꝓueniret sibi ex sua libertate: quia si non esset libera: tunc fortius obiectuz semper deuinceret debilius obiectum vel saltē non deuinceretur ab obiecto debiliori. sed ex sua libertate non pōt habere ꝙ posset velle minus bonū. ꝓbatur quia illa libertas oppositionis quaz habet voluntas non est sibi data siue a deo siue a natura ꝓpter suū malum. sed ꝓpter suum bonum cū illa sit ꝓditio ptinēs ad nobilitatem et excellētiaz vt oēs ꝓcedūt. et cū deus et natura nullas faciant in entibus dispositiōes persone nisi ordinatas ad bonuz ipoꝝ. hz quecunq̄ dispositio per quam appetitus potest ferri in malum sub rōne mali. vel in minus bonum sub ratione maioris boni et incompossibilis cum maiori bono. dimittendo magis bonum. esset dispositio peioꝝ. et magis animalium tendens ꝙ illa dispositio per quam appetitus esset ad bonum vel ad magis bonum determinatus vel necessitatus. igitur videtur ꝙ libertas non det voluntati posse volendi malum. vel minus bonum in casu ꝓpositio. Et vt ista ratio eadem citius appareat possumus videre ꝙ appetitus sensitiuus in tñ superat appetitū naturalem in melius ꝙtum aliquid superat inanimatum. vnde graue semp tendit in suū ꝓprium et naturale bonum nō obstante ꝙ illi naturali et ꝓpꝛio bono fuerit annexa malitia maioꝛ scilicet corruptiua ipsius. vt lignuz esset sursum tendit semper deoꝛsum dato ꝙ caderet in ignem a quo statiz combureretur. appetitus aūt sensitiuus in obiectū ꝓpriuz tēdens. vt si sitiēs appetat aquam. non ita tendit in ipsū. dm ꝓpter sensibile malum inter medium vel illi obiecto scz aque immixtum retrocedat ab aque ꝓsecutione: et aliam forte viaz querat per quam sine sensibili nocumento possit finem adipisci ad

abſqꝫ hoc qꝫ intellect⁹ iudicet ipz ee ꝓsequēdū satis ē qd dicet ipm esse bonum

volūtas non nctio ferꝫ i illꝫ quo ñ apparꝫ rō mali

Argnmēta doctoris ad idem

Expō hꝰ oīs malus ꝛgrat

Min⁹ bonuz vt opponit maiori bono habet rōnem mali

Scdo ꝓcclo.

Tertio.

Voluntas ꝑt velle aliqꝺ

Echicorum

quem tendit. ¶Item appetitus liber scz voluntas in tñ supat appetitū sensitiuū in melius qz appetitus sensitiuus sibi derelictus nctio tendit in oīne illud qō est sibi pñtatū sub ratione boni, nisi sit actuale impedimentū. vel actuale z sensibile malus: ꝓpꝛ qō ab illius apparentis boni ꝓsecutione retrocedat. ꝓpter qō animal illo apptu ductū mīta qñq̄ incurrit inconuenientia ꝓpter mala nō actu percepta annexa illi apparenti bono vel in futuꝝ ad ipsius ꝓna. ¶Appetitus aūt liber scz voluntas ex sua libertate oppositionis hz ꝙ non ferꝫ nctio in bonum apphēnū. licet actu nullū appareat annexum vel ꝓno malū. sed pōt differre vt antea fiat inquisitio. si apprehenso bono sit aliqua annexa vel ꝓns malitia. z ꝑta. per quā dilationē z putam inquisitionem pōt homo qñ oēz euitare ꝓauitatem. ad hoc igitur data est huiusmodi libertas z non ad hoc ꝙ possit in malum sub ratione mali aut in minus bonum sub ratione minoris boni. Et ideo bene dicit Ari. ꝙ omnis malus ignorat. scz ꝙ nunq̄ voluntas tendēt in malum ñ esset sub ratione malicie apphensum z iudicatū. z hoc tꝛz particulari iudicio ꝙ vniuersali. Alij autem dicut opinionē ꝛriam scz ꝙ in casu posito voluntas necessario ferꝫ in malus bonum. quod ꝓbant quia agente sufficienter approximato passo sufficiente dispositio in illa dispositione in q̄ alterū est natū agē et alt⁹ natū pati: oportet ꝙ fiat actio. Et si diceres ꝙ hoc est ꝟbꝰ de agente naturali ꝓout distinguitur ꝑ voluntarium: nō valet vt dicunt. quia Arist. octauo phyſicoꝝ vult ꝙ si ꝑmus motoꝛ z ꝓmus motus fuerint et ni. cū semp fuerint in optima dispositione hoc ad mouere z illud ad moueri: oportet ꝙ motus semp fuerint: z tñ constat ꝙ tale mouens est voluntarie agens. mō ita est ꝙ in casu posito agens z passū z omnia alia requisita ad volitionē maioris bōi sūt omnino sufficienter se habentia. z cū omnes ꝓcedāt ꝙ tunc et ꝓ tunc possit velle maius bonū. igꝫ videtur ꝙ ipsa necessario vult illud maius bonū. igitur ꝛc. Sed ista positio cum sua ratione si essent ꝟbꝰ tollerent libertatē z dominiū voluntatis. z oino ponerent ex nctate euenire omnia. sicut apparuit in ꝑma questione tercij libri. ad quā recurras si vis. Ideo media opinionem tenendo ponētur tres cōclusiones. ¶Prima conclusio est ꝙ volūtas stante casu posito non potest tunc z ꝓ tūc velle minus bonū. Et dixi non potest tunc et ꝓ tunc: quia tūc volūtas pōt velle minus bonū ꝓ ꝓ alio tempoꝛe in quo non amplius stabit illud iudiciū. et est in potestate voluntatis impedire intellectui vt deūstat a ꝓsideratiōe illꝰ boni maioris. z tūc poterit acceptare min⁹. ¶Secunda cōclusio est casu posito voluntas nō nctio ferꝫ in ꝓsecutionē maioris boni: sed pōt differre actum volendi vt aut et fiat iquisitio maioꝛ de his oībus que cōcomitari possunt vel insecꝫ illud magis bonū. Nam si ipsū esset absq; aliq uo minoꝛi bono ꝓsentatuz voluntati: ipsa posset ꝑm dicta ꝓus differre actum volendi. ergo multo magis hoc pōt: qñ ꝓsentatur cū alio incōpossibili bono. Et hec conclusio videtur necessaria ad saluandum voluntatis libertatē z dīum. ḡ. ꝛc. ¶Tercia ꝓclusio si volūtas debeat eligere ipsa nctio eliget maius bonuz. qz aut maius bonum

Tres ꝓcclones fz mentē doctoꝛes. ꝓma.

Scda ꝓclo.

Tertia.

Fo.lxiiii.

aut minus scz nō pōt minus ꝙ tunc igit oportz ꝙ maius. Ad rōnes in oppositum ptz ꝙ rō ꝓme opinionis bñ ꝓcludit secdam ꝓclusionem ñram z nichil plus. Ad rōes ꝑncipales. Ad ꝑmam patz ꝙ eodēmō ꝓcedit. Et sīr secunda: nihil qz querit si voluntas pōt non velle maius bonū: qd ꝓhibz eam velle minus bonū: ad qō dicendum est ꝙ ꝓhibitio hec ꝓuenit ex hoc ꝙ tunc minus bonū ꝓsentak sibi sub ratione mali mō licet volūtas nō nctio ferak in bonum sibi presentatum: sed possit differre rōne sue libertatis: tñ nō pōt in malum sub ratione mali. Ad aliam dicendum est ꝙ ea dē est potētia cognitiua oppositoꝝ. scz non appetitiua. nisi vnius fm acceptationē z alterius fm refutationē. sic eni bñ ꝓcedit ꝙ volūtas est z bonī z mali vel dicēdū est ꝙ potētia est oppositoꝝ sub obiecto suo ꝓtentoꝝ. vt visus albi z nigri cōtentoꝝ sub coloꝛe. ō volūtas est bñ oppositoꝝ ꝓtentoꝝ sub bono. Nbi gra. est ei aliqñ voluntas mouendi. aliqñ desendi. aliqñ loquēdi. aliqñ tacendi. Ad articulū parisiensem dicēdū est ꝙ volūtas non nctio mouek fortius a maioꝛi bono. qz pōt a neutro moueri. quo ad actū volitionis: nō quo ad placentiā. sicut dictum fuit. Ad auctatē Ari. dicendū est ꝙ aliqñ melius opinamur inꝟi ꝙ qñ ad factū ꝑticulare defendimus opinio eni ꝓpter pñs delectabile vel ꝓpter pñs tristabile mutatur ita ꝙ fm particularem opinionem erramus. z ita aliquid eligimus quod non oportz et de hac opinionis mutatione ꝓpter pñtem tristiciam vl delectationē loqt Arist. capꝰo de tēperantia ꝓparādo ꝙtū ad hoc tpantia ad fortitudinē. due aūt auctes ꝑme ad oppositū adducte sunt ꝓ scda ꝓclusiōe. tertia auctas est ꝓ ꝑma conclusione. Hec de questione.

Ad rōnes ꝑncipales.

Bō qr ñ pōt ꝓ tē velle minꝰ bonū ē qz pñ tak tuꝫ ꝙ rōe mali.

Questtio .5.

Erit qnto. Utꝝ volūtas possit velle ꝑ vt ꝓpter iudiciū rōis. Et aī ꝙ sic. qz aliꝫ nō eēt ꝟbe libera. Et ꝓfirmak qz appetitꝰ sciti⁹? ꝑt aduertari rōi vt dī ꝑmo h/ ꝙ volūtas magꝫ. cū sit magis liber a. z vī ꝙ hoc nos ꝓcessimus ꝑmo huius in vltima z penultima qstionibus. ¶Item videtur hoc arguē pisien articuli. qui ꝟbus ē dicē ꝙ si rō est recta voluntas est recta erroꝛ. Alius est qui cōter allegak. exīte maioꝛi vli in actu z minoꝛi particulari in actu ꝙ voluntas ñ possit in oppositum erroꝛ. Alius est exīte voluntate in vltima dispositione ꝙ nō possit velle oppositum erroꝛ. ¶Itē alit nō essem⁹ oñi nr̄aꝝ operat oñs a ꝓncipio vsq; ad finē. cuius oppositū dicit Ari. ꝓna ꝑz qz iudicato ꝙ hoc eēt ꝓsequēdū. nō possemus tunc fugē vel iudicato ꝙ esset fugiendum. non possemus ipz tūc ꝓsequ. mō nos esse dominos actuū nr̄oꝝ significat nos libē posse in vtrumq; oppositoꝝ actuū. nō ꝛc. ¶Itē seqꝛet ꝙ volūtas in volēdo nō possit peccare. ꝓns est finꝰ de se. ꝓna ꝓbaꝫ. qz si iudiciū esset rectū velle non possit esse obliquū. z sic volūtas nō peccaret. Si aūt iudicium esset obliquū. velle nō possꝫ rectū. igꝫ nctio esset obliquū. hz pcz nr̄ūm i eo ad aqd̄ nctamur ideo. ꝛc. ¶Item voluntas ceteris eodē modo se habentibz pōt in vtrūq; oppositoꝝ: sicut dictum fuit. hꝫ opz aliꝫ oppositoꝝ esse ꝑ vel ꝓter iudicium rationis. cū non sit possibile simul opinari ꝛdictoꝛia: vt patet quarto metaphyſice ideo. z ē

Tres artīculi parisien.

Ad oppositū

Secundo.

lus que ops oparis a quibz fugiendū est qō non esset ẋp̄. si recto exīte iudicio volūtas potest esse obliqua. Ad idem etiam dicit Ar. q̄liscūq; vnus quisq; talis finis ei videt. ¶ Item septimo huius dicit q cū syllogismi practici sit duplex p̄missa. hec quidē vniversalis alia vero particularis: cū ex ipsis facta fuerit vna ratiocinatio necesse est opari ꝓfestim. & exēplificat dicens puta si omne dulce gustare oportet. hoc aūt dulce est vinū aut aliq̄ singulariū ncēm potentē & nō p̄hibitū sit hec & opari. ¶ Item oppositū eius qō est rōe veteriatis. vt nō est p̄standum volūtati vel est ei p̄standū sub rōe mali. sed voluntas velle non pōt nec qō sibi p̄standū nō est. nec malū. ꝫ rōne mali. igit nē. ¶ Item si voluntas posset in oppositus eius qō est rōne veteriatis. seq̄t q prudentia posset in nobis generari sine virute morali. ecōtra. cuius oppositus veteriat sexto huius. p̄mitia patz qz ex quo ratio posset esse recta voluntate exīte obliqua: positoq hoc fieret frequent: habitus rectus generaretur in intellectu ex assuefactione & ille esset prudentia. & habitus prauus generaret ī voluntate. & ecōtra. Etiā posset fieri ꝫ ratio posset eē recta volūtate existente obliq ꝫ. nē. ¶ Rondus est q appetitus sensitiuus & appetitus intellectiuus q̄ dr volūtas vocant appetitus cognoscitiui. nō qz cogn̄scāt fm q est ꝓmunis ratio appetitus ꝫ qz actus ipsoz consequunt ncēio cognitionē puā obiectoz suoz. appetitus enī sensitiuus & appetitus intellectiuus in hoc distinguunt ꝫ appetitum naturalem. qz appetitus naturalis fert in obiectū absq; ipsius obiecti puā cognitionē. q̄ igitur ponunt q appetitus sensitiuus aut voluntas ferri possit in incognitū. negāt. ppria rō nē ipoz fm quā distinguunt ab appetitu naturali. Ān si q̄s dixerit q anima rōnalis aīa actuz intelligēdi aut volendi inclinet in huiusmōi actus intelligēdi & volēdi eo q vnūq̄q; inclinat ad opus ppriū: dicem⁹ nos q hoc est ẋp̄. sed talis inclinatio est fm appetitum nālem. anima namq; in tales actus ignotos inclinat nō fm q ipsa dicit voluntas: ꝫ fm q ipsa est quedā forma naturalis Sed ꝫ hoc nōbile arguitur quia videtes finē aliquē & desiderantes ipsū & nullū medium ad illū finē attingendū percipientes ꝓdoneū: tñ mediū ꝓdoneū volumus. ppt qō ad ipsū inveniendū cōsiliamur. ergo tunc volumus ignotum. Silr est in speculatiuis q media volumus ppter hoc ꝫ et ea cū studio magno q̄rimus ad q̄stionē ꝓpositā teriandū. licz nulla talia media ag̃scamus.

Tertio.

Quarto.

Secundo.

Solutio

Obiectio

tur in consiliatim ad inveniendum mediū: & hoc cognoscit intellectus & iudicat esse bonum. cum aut intellectus hoc determinatum medium invenerit & iudicauerit esse bonum: tunc voluntas potest determinate velle ipsum & nō añ. Similiter dicendum de medio inveniendo ad conclusionez propositam in speculatiuis sicut intellectus iudicat bonum esse medium ad hoc inveniendum non agnoscens determinate aliquod medium: ita voluntas in nullū medium determinate fert sed in medij inuētionē cōmunē. Similr etiam dico q voluntas nunq̄ mouet intellectū ad cōsiliandū nisi intellectus p̄iudicauerit q̄ considerare illud obiectū est bonum. Hec est inconueniens q intellectus actus cognoscat aliquod obiectum sub vna ratione. & dubitet de eo sub alia. & quod tunc iudicet bonū esse considerare vlterius circa ipsū. Et scias q voluntas non solū p̄supponit ad actum volendi q obiectū sit cognitū quocūq; modo: sed etiā q sit iudicatum esse bonum. videlicet honestū delectabile vel vtile. cum enim bonū non nisi sub ratione boni sit obiectum appetitus: oportet si debeat mouere appetitum q sub ratione boni sibi p̄sentet. Et sicut dixi de bono & de rōne boni quo ad actum volendi ita debet intelligi de malo & de rōne mali quo ad actū nolendi. Pono ergo tres conclusiones que non nisi modicula declaratione exēplari indiget attentis p̄dictis. Prima est qō voluntas pōt illud non velle qō q intellectū iudicat esse bonū. Aliter enī non esset dña sui actus. dictū enī fuit prius q voluntas pōt differre actum volendi vt antea hat inq̄sito si bonitati apparēti fuerit aliqua malicia ꝓhs vel annexa pōt etiam illud non velle ꝓpter annexā tristiciā vl̄ laborē. Et eodemmō dicendū est q voluntas pōt non nolle qō intellectꝰ iudicat esse malū. Secunda ꝓclusio est q voluntas non pōt velle illud in quo intellectui nulla apparet bōitatis ratio. qm tale nullomodo est p̄standum intellectui sub rōne fugibilis vel refutabilis. nē. ¶ Tercia ꝓclusio est q volūtas pōt velle illō q aliquo modo iudicatum est esse malum & nolle illud q aliquo modo iudicatum est esse bonum. sicut in adulterium apparuerit inhonestū & delectabile: voluntas non obstante inhonestate pōt velle adulterium ratiōe delectatiōis vel pōt non velle ratione inhonestatis. et ita est de illo qui tempore tempestatis proicit merces in mare. & hec dicta satis fuerunt prius. sic igitur patet q voluntas potest velle contra partem iudicij. sed non contra totum vel preter totum. ¶ Ad rationes. Ad primam dicendum est q voluntas non dicitur libera quia possit velle malum sub ratione mali vel nolle bonum sub ratione boni: sic enim libertas per se disponeret ad peccandum. & esset vtilis conditio & mala. sed dicitur libera loquendo de libertate oppositionis: qua ipsa potest in opposito. quia ipsa potest non velle quod prima facie apparet bonum et non nolle quod prima facie apparet malum et quia potest illud velle aut nolle illud in quo simul apparent rationes boni et mali. ¶ Ad

Secundo

Tercia:

voluntas ſt velle ꝫ ptē iudicij ſz non ꝫ totum.

Ad rationes

Quar volūtas of libera

Ad rōes in oppositum.

confirmationem de appetitu sensitiuo qui potest aduersari rationi. Dicendum est primo q non est simile quo ad aduersandum rationi de appetitu sensitiuo & intellectiuo. quoniā appetitus intellectiuus nō potest nisi in illud quod intellectus iudicauit: prout in secūda questione dictū fuit. sed appetitus sensitiuus potest ī illō qō solo sensu iudicatū est mō iudiciū sēsus pōt aduersari iudicio intellectus seu rōnis. vt iudicatū est sensu q sol est pedalis: rōne ꝫo maioz tota terra. ꝓt qō in agibilib⁹ dcm̄ est Tertio de aīa intellectus quidē ꝓpter futuꝝ retrahere iubet ꝓcupiscētia aut ꝓt ipm̄ iā. cū hoc ēt dicendū est q voluntas pōt aduersari rōni modis dictis in pma q̄stione & in ttia. Ad articulos parisiēses pōt rīderi p pmā ꝓclusionē vel etiaz per ēciā si quis ꝓsideret. & eodemmō vident procedere omnes alie rationes. ¶ Ad rationes in oppositū dicēdū ē q malꝰ ignorat. qz si iudicat in aliquo aliquā eē rōem bonitatis & aliquā rōem malicie: vt in adultio delectationē & turpitudinē: voluntas peccādo vult adultiū rōne delectationis: turpitudine non obstāte. hoc est q ratio non decernit ꝫ ignoranter relinq̄t ꝓpa rationē delectatōis ad turpitudinē: vel cū falso iudicio ꝓsecutionem delectationis ꝓpositi ipsi fuge turpitudinis. si enī iudicasset cōparatiue turpitudinē adultij magis esse fugiendā ꝫs eius delectationē prosequendaz: non potuisset tūc adulteriū voluisse: sicut patuit in alia questione. De auctoritate allegata septimo huius dici pōt q syllogismo pfecto neēe est opari q̄ntum est ex parte intellectus & appetitus sensitiui. ita q ex parte intellectus nihil deficit requisitū ad opus: sed non est necesse ex parte voluntatis. pōt enī voluntas differre actū volendi & ita p̄hibere transitū ad opus. Et ppter hoc forte non dicit Ar⁹. simplr q necariuz est operari sed addit potentē et non p̄hibitum. ¶ Ad aliam dictū fuit q idē pōt p̄standi voluntati sub ratione boni & mali. vt adulterium sub rōne delectabilis & turpis. ¶ Ad aliam dicendū est q ratio non est recta simpliciter & pertinēs ad prudētiā nisi honestū omne p̄ferat delectabile cuicunq; imo nō erit recta si aliq̄d inhonestum iudicet delectabile vel vtile. sicut visum ē in vndecima questione scdi libri. ideo scōm p̄dca voluntas ꝫs possit non velle honestū: tamē inhonestum vel non pōt recta exīte rōne. &c. Et hēc ꝺ̄one

Ad scdam.

Ad tertiaz

Questio secta.

Afp̄mo.

Secundo.

Tertio.

Opposituz

Queritur ferto: Utr volūtas mouet alias potētias aīe. ¶ Et videt q nō qz hoc eēt per actuz volēdi: vt videt qō est ipossibile. qz actꝰ volēdi est imanēs. mō p actū imanentē nihil ip̄rimit extra g &c. ¶ Itē si volūtas moueret aliā potētiā: hoc eēt eliciēdo actū eiꝰ. sed hoc nō pōt esse. qz actus nō est innatus elici nisi a potētia cuius est actus: vel ab eius obiecto similiter non videtur q potentia sit innata moueri nisi ab obiecto suo. ¶ Tertio volūtas mouet ab intellectu. non igit mouebit intellectuz ergo &c. ¶ Oppositū videt: nisi qz volūtas moueret alias potentias: ipse non prosequerentur ea que voluntas vult. qō est fm̄ igit &c. Aliq̄ ponunt q volūtas mouet alias potentias non per modū actiui ꝫ solū p mod finis cū eniz ipsa fit fupioz: alie potentie gra voluntatis mouent se actiue ad ea que ipsa vult. Sed hoc non videtur sufficere: Primo qa multi negāt q volūtas sit potentia supioz intellectu. Scōo qz quod mouetur ad aliq̄d ꝺtra propam inclinationē quā haberet si eēt sibi derelictū: mouet ab aliquo alio actiue. ꝫ appetitus sensitiuus sibi derelictus ē inclinatus ad ꝓsequendum delectabile sensui & fugiendum triste: ad cuiꝰ oppositū mouet ipsa voluntas in homīe tuoso. ¶ Item appetitus sensitiuus non pōt de se actiue suspēdere actus fuū p̄sente obiecto. sed p volūtatē pōt. ergo ad hoc agit voluntas. Cōcesso aūt q volūtas mouet actiue ceteras potentias: aliq̄ ponunt q mouet eas quasi per accidēs scz p̄standō eis obiecta sua que per se mouēt eas. p̄stat enim eis obiecta in eo q vult ea. Omne enī volitū in quantū est volitū efficit p̄sens cuilibz potētie cuius ipsū est obiectū. Sz ꝺtra qz quando p̄sentaret obiectū intellectui vel illud esset cognitum: & sic esset iam presens intellectui. vel non esset cognitum. & sic neq; volitū quō igitur ipm̄ p̄sentaret voluntas: ¶ Item cū intellectus sit potētia eq̄ ꝓpinqua vel ꝓpinquior sensui & appetitui sensitiuo sicut voluntas: videt q obiectum debeat ita fieri presens sensui & appetitui sensitiuo ex eo q esset intellectū sicut ex eo q esset volitum & sic intellectus absq; volūtate moueret appetitū sensitiuū sicut voluntas. qō non cōcedit pōt dici q volūtas mouet intellectū sicut dictū fuit añ & q intellectus mouet seip̄z aut etiā ip̄az volūtatē: cū ei itellect⁹ & volūtas sint idē realiter ipsi aīe & inter se modo quo dicēt in sexto libro pōt dici q anima exīs sub priori actu mouet se vel pōt se mouere ad actū vltiorē. modo sicut iudiciuz de bonitate rei volibilis est actus primꝰ volitionis. ita etiam volitio est actus primꝰ executioni voliti. Ideo sicut anima informata iudicio potest se mouere ad volitionē: ita ipsa informata volitione pōt se mouere ad executionē verbi gratia anima volēs considerare circa aliquā conclusionem vel inuenire mediū ad attingendū finez. mouebit se ad considerandum vel inquirendū & hoc est voluntatem mouere intellectū. Etiā puto q non sit inconueniens dicere q ex parte animē (sicut in sexto libro magis dicetur) potentia sensitiua & potentia intellectiua sunt idē realiter ipsi aīe et inter se. Sed anima scōm q in actu cognoscendi vtit organo corporeo dicit potentia sensitiua: scōm autem q non vtitur in actu cognoscendi organo corporeo dicit intellectus. & ita etiaz dicere⁊ de voluntate & appetitu sensitiuo. ¶ Posset igit dici q aīa volēs aliquod obiectuz cū in exeeutione voliti idiguerit organo corporeo vti: ipa mouet se ad vtendū eo tā in iclinatiōe q̄z ī cognitiōe. & hoc est mouere sensū & appetitū sensitiuū. pōt eē aia volēs aliq̄d obiectū mouere se ad repstādū organo sensꝰ vel organo cogitatiue spēs quas in organo memoratiue vl imaginatiue reseruauit &c. ¶ Ad rationes Ad pmā dicēdū est q volūtas p actū volēdi pōt agere in alias potētias & in corpus & mediāte corpe res extra. nō sicut agat actū volēdi extra se. sz aliū actū. sicut itelligētia p actū volēdi agit motū in corpus celeste licet igit volitio sit imanens: tñ actio q̄ agit

Jūgit quō volūtas mouet alias potentias.

Ad rōnes.

Ad secūdaz

extra p actū volēdi nō est immanens. ¶ Ad aliā dicēdū est q nō optet quālibet potētiā quālibet actū eius elicere. ſz aīa sicut dictuz ē exīs sub actu ꝑt elicit in se actū ꝓntem si igit actus ꝓtior ⁊ actus ꝓns ptinuerint ad eādem potētiā tūc dicim⁹ q illa potētia elicit i se illū actuz ꝓn tē. ſz si ꝓtior actus ptineat advnā potētiā ⁊ actus ꝓns ad aliam: tūc ꝑt dici q vna potētia elicit actū alteri⁹. ¶ Ad aliā dicēdū ē q volūtas mouet ab itellectū vbi act⁹ itellectus ē ꝑfect⁹ actui volūtatis. ⁊ vbi est ecōtra. fit. ecōtra ⁊c. ⁊ sic est finis questionis.

Ad tertiam

Questio septima. Aſ ꝓmo.

Secundo.

Opposituz.

Quid violētum.

Obiectio.

Dubitatio

¶ Consequēr q̄rit ⁊ septio. Utrū oēs nre opatiōes violēte sint inuolūtarie.

¶ Arguit q si. q⁹ si ſz go magnā patiar violētiā q amasiū in ei⁹ defloratiōe. tū de hmōi defloratiōe vitupam⁹ de inuolūtarijs nec laudam⁹ nec vitupam⁹ igſ. ⁊c. ¶ Scdō hō exīs i ꝑfūdo puteo ꝑ violētiā trahit supi⁹. q⁹ ipossibile ē gue manēs graue moueri sursū nisi violēte. hoc tū ē sibi volūtariū. ¶ Oppositū dicit Arſ. videl aūt inuolūtaria ⁊ q̄ violēta ꝓ ignoratiā facta. ¶ Primo videdū ē q̄d sit violētū. Scdo q̄d ē inuolūtariuz. Tertio videdū ē ꝓpositū violētū (vt dicit Arſ. 3° huj⁹) est cui⁹ ꝓncipiū ē extra tle exīs in q̄ nihil ꝓfert opās vel patiēs. ¶ Jtē dicit post violētū est cui⁹ ꝓncipiū extrīsec⁹ ē nihil ꝓferēte vi passo. Cū igſ dicit cui⁹ ꝓncipiū est extra. itēdit de ꝓncipio actiuo. q̄n ꝓncipiū passiuū nūq̄ est extra. ⁊ cuz dicit nulla vim ꝓferēte passo. itēdit vt q̄dā dicūt q passuz nulla habeat ad illā opationem vi coactiuā. nō enī vult (vt dicūt) excludere vim passiuā. q⁹ lapis mouet sursuz violenter ⁊tū hz ad illum motuz vim siue potentiā passiuā. aliq nūq̄ passiue mouerēt sursuz nisi impossibile moueri mouereť. Sz ꝑ q⁹ aquā ab igne dicim⁹ naturaliť calefieri. ipa tū ad hoc nō coagit. Nā p formā aq̄ nō coagit ad calefactionez magis enī resisteret ei. cuz caliditas sit sibi inaturalis: nec coagit p materiā. q⁹ illa est pure passiua. igit vī ad violentuz nō sufficere q passiuū non coagit. ꝙt hoc aliq ponūt i materia quasdā formaz naturaliū ichoationes quas vocāt ꝓpationes. ⁊ ob hoc Arſ. dicit ꝓpationes esse ꝓncipia rez naturaliū. Aliq vocāt eas potētias naturales. Alij formas icōpletas. ⁊ dicūt q p hmōi ichoationes maria naturaliť tendit in hmōi formarū cōplementa. Sz forte dubitaſ bñ. vtrum in materia sit ichoatio mot⁹ vel ꝓ si⁹ vbi sursum sicut ⁊ alioz accidentiuz. Et si dicaſ q nō videť irrationabile. cum vbi sursum aliqñ acq̄ri possit naturaliter. ⁊ in ei⁹ aquisitione fiat trāsitus de potentia in actuz. de ꝓpatione in habitum ⁊ de incōpleto ad ꝓpletum. nec etiā ad pñs ꝓcedimus hmōi inchoationes. nec eaz ꝓpatio spectat ad nos in hoc loco. Jdeo forte dicendum est q ad esse volentū nō sufficit carentia actuitatis i passo. imo req̄rit resistentia positiua imo forte nec sufficit resistentia q̄ ita mot⁹ celi esset violent⁹. mobile enī resistit motoꝛi ꝓm ꝓmentatoꝛē quarto phyſicoꝛ. Aliter enī celum mouerēt in instāti. ſz req̄rit tendentia i oppositum motum vel i oppositam opationem. dſ q̄ q⁹ graue hz tendētiā actiuā ad deorsum. q⁹ motus eius sursum est violent⁹. aqua aūt frigida hz ꝑ suā formā vel per frigiditatem resistat calefactiōi. tū tendētiā nō hz actiuā ad oppositā opationem. iō calefit naturaliter. Sed adhuc ē dubiuz: ꝓmo q̄ i diffinitione violēti nō ponit Arſ. q⁹ passum tlez debeat hꝫ inclinationē. ſz solū dicit q nulla ꝓferat vi.

Scda dubitatio.

¶ Jtē bñ dubium est vtꝛ aqua calefacta hēat aliquā vim seu inclinatiōez actuā ad frigefactionez. multi enī opināť q sic q⁹ videm⁹ q i estate aere exīste calido ⁊ naturaliť ⁊ actualiť aq̄ calefacta/vel ferruz/vel plumbuz redeūt ad frigiditatē naturalez notabiliť excedētez frigiditatem aeris. q̄d q̄ frigefacit: ꝓs q⁹ aer. vel aqua, vel eoꝛ intrīseca natura. ſz nō aer. q⁹ nō frigefaceret vltra q̄dū sue frigiditatiſ: ſpēaliť cū ſpē non sit frigid⁹. vt dictuz ferrū vel plūbuz. ſz calid⁹. Jdeo dicūt alq cuz opatio fuerit ꝑfectiua passi ēm ei⁹ naturā: tūc passuz hz ad illā inclinationem naturalē. ꝙt quā illa opatio dſ naturalis ⁊ q̄loīs forma sbñalis ē naturaliť ꝑfectia materie: iō materia ad oēm formā sbñales naturaliť inclinaſ ⁊ mouet. ⁊ ꝑ ꝓns ad oēs illas dispōnes q̄ ad hmōi formas sbñales disponūt. iō q̄ calefactio est naturalis ex ꝑte materie ſz nō ex parte forma que. ſz mot⁹ lapidis sursum nec est naturalis ex parte forme grauis. q⁹ ad oppositum inclinaſ. nec ex parte materie q⁹ motus localis ēm eius ꝑfectam rōem ad nullā acq̄sitionem foꝛme sbñalis disponit cum coꝛpoꝛa celestia videamus ēm locuz moueri q̄ ponunť ingenerabilia ⁊ icoꝛruptibilia. vñ ꝓmentatoꝛ quarto phyſicoꝛū dicit q oīs trāsmutatio aufert a natura trāſmutati nisi trāsmutatio in loco trasmutatio āt in loco nequaq̄ sbñam mutat q̄tum est de ꝑ se.

Jnuolūtarium dſ dupliciter.

¶ De scdo sciendum est q involuntariuz dſ dupliciter. vno mō ꝑ negationē act⁹ volēdi: vt q̄ vo lūtas nō tēdit in ipz. Alio mō ꝑ positionē act⁹ ꝓtrarij. vt q⁹ voluntas illud refutat ⁊ aſpnatur.

duplex act⁹ voluntatis.

¶ Et sciendum est q duplex est act⁹ voluntaſ. vn⁹ i ipa manēs scz velle aut nolle. ⁊ solet vocari actus voluntatis elicit⁹. alter nō manēs i ea scz ille quo alie potētie aīe vel mēbra coꝛpoꝛalia impio voluntaſ mouent aut mouētur. ⁊ vocaſ act⁹ impatus. hoc viso. dicendum est q q̄stio ꝓposita locū nō hz in actib⁹ voluntaſ elicitſ. q⁹ in eis nō est dare inuoluntariū. nec violentum. q⁹ nulla volitio ꝑt dici inuoluntaria nisi sit oppositio i adiecto oīs enī actus volūtaſ ē aliqualiter volitio. vñ refutatio siue nolitio alicui⁹ ēvolitio carēte illius. Et itez ex alio nō dſ act⁹ voluntarius. ꝓprie nisi q⁹ a voluntate elicitus vel ab ea impatus. nō pōt etiā in illo actu cadere violentia q⁹ cū volūtas sit ꝑtus abstracta. nullum agens ꝑt agere i eā nisi vel eius obiectū vel ipa met vel forte ꝑt⁹ abstracta supioꝛ. obiectum āt non violētat. q⁹ aut libere mouet ab eo aut naturaliter. ipa etiā seipam nō violentat. q⁹ violētans debet esse extra: Silr neq̄ ꝑtus supioꝛ violentat eā. q⁹ si aliq ponaſ agere i volūtatē: hoc nō ꝓcedeť ab Arſ. nisi ꝑ modū obiecti sibi p cognitionē repsitati qō q̄dcz obiectū (vt dictū ē) nō violentat. aut ꝑ illū modum ꝑ quē de⁹ ⁊ intelligentie in omnem naturam agunt ꝓseruando eā vel dirigendo i suuz fmem ⁊ in suas debitas opationes. hoc āt nō est violentare sed naturā ꝓseruare ⁊ causare. igit q̄stio solum hz locuz in actiōibus impatis de quib⁹ dicendū est q o-

Dupliciter opatio dicit violenta.

patio dſ aliqñ violenta passo: vt si gue mouet sursum. aliqñ āt dſ violēta agenti: ⁊ hoc extrinseco. ſ. q̄n opatio ē ꝓtraria ei ad quā agens iclinat passum. vbi gra si ego nitoꝛ trahere nauem ad vnā ꝑtem: ⁊tu foꝛtioꝛ existens trahis ad aliā partem. dico q⁹ tu violentas me. cum igit opationes impate nō sint in ipa voluntate. constat q̄tum spectat ad ꝓpositum q⁹ ipse possint dici violente dupliciter. Uno modo ex parte subiecti illius operationis scilicet quia in eo est virtus inclinatiua ad oppositum illius operatiōis

Dupliciter act⁹ ipati ſūt violenti

Alio modo ex parte voluntatis quia scilicet illa operatio est oppositā ei ad quaz voluntas nititur trahere illud subiectum de ꝓma igit violentia non oportet q⁹ violentum sit inuoluntarium sicut arguebatur de illo qui existens i puteo trahebatur superius. de secunda autem violentia/dicendum est q⁹ violentum est inuoluntarium sicut patet ex terminis vñ patet q⁹ motus naturalis naturalitate subiecti potest esse inuoluntarius. sicut si tectoꝛes domoꝛum cadant ad terram. ⁊ econuerso violētus/ ex parte subiecti potest esse voluntarius. ¶ Propter q̄ notādū est q⁹ si diffinitio quā ponit Arſ. de violento debeat exponi. ita q⁹ omne violentum sit inuoluntarium: oꝑtet q⁹ per passum intendamus humanum coꝛpus sub illa ratione sub qua inest si bi voluntas. i. potentia volitiua. ⁊ per ꝓncipium actiuum quod est extra intelligamus omne actiuum ꝓncipium quod potest nos movere contra imperium voluntatis. ⁊ ita actiones nobis naturales ex parte multarum potentiarum in nobis existentium dicerentur aliquādo violēte. ⁊ hoc forte potest rationabiliter dici q⁹ denominatio debet fieri a ꝓncipali. Forte autem q⁹ omnium potentiarum nobis inexistentium voluntas est ꝓncipalioꝛ. ⁊ si hoc non sit vniuersaliter verum: tū nō excipitur nisi intellectus iō potest dici naturale nobis quicqd nobꝫ conuenit ex imperio voluntatis. licet dissonent alique potentie nostre vel resistant aut ad oppositum inclinent. Et potest dici violentuz. ad q⁹ cūq⁹ nos trahunt alie potentie contra voluntatis imperium vel inclinationem. Si aūt capiaſ violentum in nostris opationibus ēm q⁹ cōtra omne naturale distinguitur: tunc nulla opatio esset nobis violenta ad quam ex quacūq⁹ potētia in nobis existente siue ex parte coꝛporis siue ex parte anime inclinaremur. Et illud violentū videtur significare descriptiones hic date. Sed tunc dicendum est q⁹ nō oē violentum est inuolūtariū. Ex his igit rō ſcda i ꝓncipio q̄onis adducta est ſoluta. ꝓma aūt sic solui ꝺz. q⁹ licz aliqua in defloratioe ꝺ ginis fiat mēbroꝛ violētia tū appetitui ꝓcupiscibili non fit violentia. imo ille vim confert opationi. Similiť etiā ⁊ voluntas. nā cum defloratio iudicata fuerit ꝑ intellectum inhonesta ⁊ delectabilis. in voluntate fit displicentia q̄dā rōne inhonestatis. ⁊ ꝓplacentia rōe delectatiōis. volūtas tū tracta per delectationē vult defloratiōnē. vel saltē nō vult cuz efficatia resistētiā. iō ꝓmittit se superari ab appetitu sensitiuo. ſz tū ipa tracta ad oppositū rōne inhonestatiſ vult quā dā mēbroꝛ exterioꝛ rebellionē. ⁊ etiā rō subducta sic iudicat scz q⁹ rebellio fiat. vt seruef honestas vel excusef aliqua

Questio octaua.

¶ Querit oct̄o Utꝛ operationes q̄ ꝓpter metū fiūt. ſ. q⁹ alias nō fierēt sint in uolūtarie. vt i tēpestatib⁹ maris si merces eyciant. vel vt exēplificat. Aristoteles. si tyrānus aliquē ꝑciat turpe aliq̄d opari dūs exīs pentū ⁊ filioꝛ: ⁊ opante q̄dā ſluenť. nō opante āt iterimant.

Aſ ꝓmo.

¶ Arguit q⁹ sint inuolūtarie ꝑ Arſ. dicēte simplr q̄dē null⁹ eycit volūtari⁹ i salute aūt sui. ⁊ alioꝛ oīm itellectū hītes eyciūt. Sz i libro topicoꝛ dſ q̄ sine addito dico simplr dico. q̄ absoluto ēmōe ille opatiōes inuolūtarie ꝓcedēte sūt Jtē etiā ꝑ aucte eiusdem paꝛ post ꝓsili: vbi dſ simplicit aūt foꝛsitā inuolūtaria. null⁹ ei vtiq̄ eligeret ſz scipm taliū aliq̄d.

Cōfirmatio

Cōfirmat q⁹ q̄d inē alicui ēm se. nō auferť ab eo ꝙt q̄cūq⁹ actuale aut extrinsecum aduenies. sicut ꝑ de hoīe ⁊ risibilitate ſz Arſ. dicit null⁹ vtiq̄ eligeret ſz scali q̄d talū. ⁊ sic videť tales opatiōes eē inuolūtarie ēm se. igſ quocūq⁹ alio aduenīente ipe remanebūt inuolūtarie.

Oppositum

¶ Oppositū arguit. q⁹ dic Arſ mixte q̄dē sūt tles opatiōes assimilanť āt magis volūtarijs ⁊ cū ad hoc adduxerit rōes ad pbādū. ꝓcludit volūtaria ita q⁹ talia.

Cōfirmatio

Cōfirmat q⁹ sicut dicit Arſ. i volūtarijs q̄dē laudes ⁊ vitupia fiūt ⁊ i inuolūtarijs aūt venia ⁊ q̄nq⁹ mia. ⁊ postea dicit i opatiōib⁹ aūt talibus q̄nq⁹ laudamur q̄nq⁹ aūt ecōuerso vitupamur. igit tales opatiōes nō sūt inuolūtarie ſz volūtarie.

Duo articli

¶ Primo videndū ē quō tales opatiōes sunt volūtarie aut inuolūtarie. ¶ Scdo vtꝛ in eis debeāt fieri laudes ⁊ vitupia vel venia ⁊ mia. q⁹ de hoc tāgebāt rōes.

Opatiōes facte ꝙt metū duplicit.

¶ Quātū ad ꝓmū sciendū ē q⁹ hmōi opatiōes ꝑnt dupliciť ꝑsiderari. Uno mō ēm suā absolutā rōez. Alio mō in oꝛdine ad ꝓcurrētes circūstātias. Si ꝓmo mō ꝑsideret: sic dicūt inuolūtarie q⁹ q̄d null⁹ eligeret nisi rōe accidētaliū circūstātiaꝝ: nō ē eligibile siue volūtariū ꝺz ei⁹ rōem absolutā. q⁹ ꝓpria rō rei nō sumit accidentia. ſz null⁹ eligeret tles opatiōes nisi ꝙt accidē tales circūstātias. vbi gra null⁹ eligeret ꝓicere merces i mare. nisi ꝙt tēpestatē aut aliq̄d huiusmodi q̄d nō est de eēntia neq̄ de itrīsecitate ipius opatiōis. ¶ Jtē q̄d vt i plurib⁹ est nolitū ⁊ rarissime volitum ꝺz dici ēm ei⁹ rōem absolutam i volūtariū ⁊ nō volūtarium q⁹ q̄d inest alicui ꝑ accidēs inest ei vt i pautioꝛib⁹ ⁊ ecōuerso q̄d inest alicui vt in pautioꝛib⁹ inest ei ꝑ accidens ⁊ a tali nō denoiaſ res ꝓsiderata ēm se. mō rarissime est q⁹ hoīes velint ꝓicere merces i mare. igit ⁊c. Si āt hmōi opationes ꝓsiderentur i oꝛdine ad circūstātias inducētes metū. ꝙt quē fiūt: sic dicēte sunt volūtarie ⁊ eligibiles. q⁹ oē oꝛdinatū ad finē volitū ē volūtarium vt sic. sed tales opatiōes sūt hmōi q⁹ oꝛdināť ad bonū ꝑ curandū vel saluandum q̄d timem⁹ amittere vl ad malū euitādū q̄d timem⁹ incurreꝛe. tale āt bonū volum⁹ ꝓcurare vel saluare ⁊ tale malū euitare igit ⁊c. Sic q̄ ꝑz q⁹ hmōi opatiōes sunt volūtarie quodāmō/ ⁊ inuolūtarie q̄dāmō/ ⁊ iō dicit Arſ. q⁹ sūt mixte.

Dubitatio ꝓncipalis.

¶ Sz tūc dubitaſ vtꝛ sint magis volūtarie q̄ inuolūtarie vel ecōuerso. Ad q̄d vī rīdendum ē q⁹ q̄stio multiplicit foꝛmari pōt. ⁊ capiam⁹ exēplū de ꝓicere merces i mare pōt igſ vnomō q̄ri i cōi vtrū ꝓicere merces in

mare sit volūtariū ⁊ dicēduz est simplr q ñ. vñ Arʒ dicebat simplicit aut forsitan iuolūtarie nl⁹ lus enīvtiqz cligeret ēm scipm aliqs talīū/sicut in ꝓma ḡone dictū fuit Alio mō vtrum eligere merces tpe tēpestatis ꝓ salute sui ⁊ aliozꝫ sit volūtariū. Et dicēdū ē simplr q sic. ⁊ hoc dicebat ꝛclusio scōa. Alio mō ꝑt q̄ri singularit de illo q sic eligit merces i mare vtrū talis voluntarie sic eligat vel vtrū ēt talis ꝑticularis electio sit volūtaria: ⁊ dicēdū ē simplr q sic. q: sic q̄rere ē de singulari opatiōe ⁊ sic singularit ꝓsiderata. mō res vt singularit ꝓsiderat. ſ. ēm dr̄iaz ei⁹ ab aliis ī diuiduis sue spēi. accipit cū accidētib⁹ circūstantijs. cū alibi declaratū sit q vnū indiuiduum nō pcipit distīgui ab aliꝫ sue spēi. nisi ꝓ accidēria extranea. mō ꝫ circūstātias ēvolūtaria vt dictū fuit ḡ ⁊c. ¶ Jtē ille opat volēs ī cuius ptāte est̄ opari/⁊ non opari. ficāt est de illo/ q: ꝓncipiū mouēdi mēbra sua i tali opatiōe in ipo ē vt dicit Arʒ. Hāc igit ꝛclonē itēdit Arʒ Assimilāt āt magis volūtary s. volūtarie. n. tē cū opate sūt. igr̄. ¶ Quātū ad scōm sciendum est q tumor vel met⁹ ꝑt nos inducere vel ad opatiōnē ēm se bonā vel ad opatiōem ēm se malaz Si ꝓmo mō. tunc timor i obedire est laudabile. ꝙbi gr̄a de timore culpe nō est dubiū. timere ei turpitudinem ob hoc agere bñ ꝓtinet ⁊ ad virtuosos ⁊ ad verecundos q̄ de hoc laudank. non timere āt ꝓtinet ad vitiosos ⁊ ad iuerecūdos q̄ de hoc vitupank. simlit ꝑz de timore pene. pueri enī si. ꝓ timore ꝙberum vadant ad scholas ⁊ bñ adiscant: laudantur. magis tñ laudarētur. si absqz timore pene talia oparenk. q autez nō cederent timori. ita q. ꝓpter quēcunqz timorē nō vellent addiscere: ipsi vituparent ¶ Jtē sic posset dici de vicios⁹. qui ꝓpter quēcunqz timorē non vellent opari bonuz. ipsi eēnt oīno obstinati in malitia ⁊ non reducibiles ad ꝙtutem. sed q cederent timori/illi eēnt magis reducibiles ad ꝙtutem: ⁊ ō de hoc possent laudari quodāmō ⁊ nō simpliciter. ꝓ Posset etiā dici q opantes bonū ꝓpter timorem pene laudamus: non simplr ſz respectu illoꝝ qui nullo mō vel timore trahi possunt. vel etiā laudam⁹ nō ꝓpter ꝑsens ſz ꝓpter spem de futuro. Si autē timor inducit ad malum: tunc vel ille timor est ex pua causa: ita q nō caderet in constātez virū. vel ex magna causa ita q caderet in ꝓstantē virū. Si ꝓmo modo tunc cedere timori est vituperabile/⁊ nō cedere laudabile. vicios⁹ enī ⁊ incōtinētis est ex parua causa cōmittere turpe. Si aūt sit timor cadens in cōstantē vir: tunc vel malū ad qđ inducit est pauce turpitudinis vel mediocris vel excellentis. Si pauce: tūc incedēdo timori nō solū habz locū venia. ſz ⁊ etiā misericordia. Si mediocris tūc habet locū venia ⁊ nō mīa. vt dicit Arʒ. Si aūt sit turpitudinis excellētis. vt occidere ꝑez vel negare ꝓpriā fidē vel legem vel hmōi: tunc cedere timori est vituperabile. ⁊ nō hz locum venia neqz mia. ⁊ ō dicit Arʒ. ad q̄dam fortassis nō est cogi: ſz magis moriēdū patientē duriſſima. qđ si sit ꝙm. videbik capitulo de fortitudine Dicēdum est tñ q ꝙ in ꝑdictis casibus est laudabile non cedere timori. q̄a semper est laudabile ꝑponere honestū pene sc̄z plus diligeē honestū ḡ timere penā. vñ Seneca epistola inimicitias

Articulus.

Duplex timor iducēs ad malum

Vir vonꝰ. ſ. ꝑfectꝰ ꝙtute ad honesto nulla re deterrebik. ad turpia nulla spe ꝙuitabik Sꝛo ī ducat ad opatiōnē neutrā tunc dicendū est q laudabile ē cedere timori. ⁊ ī cedeē vituperabile quo mā hoc est ꝓtinatia. ⁊ ꝓtinatia est vitupabilis. qđ ꝑz ꝙ eius dr̄iam ad cōstantiā. ¶ Cōstantia ei est q̄ tenet aīm immobilē ꝙ salute ꝙtutis. ꝓtinatia aūt q̄ tenet aīm immobilē ꝙ victoria ꝓpriē volūtatis. mō ꝓpter ꝓpriā voluntatē pati triste non ordinatū ad aliqđ bonū est vitupabile. ¶ Rōnes aūt ꝓcēdūtvys suis nisi forte illa que dicit q illud quod ineſt alicui ꝛz se non aufertur ab eo ꝓpter quodcunqz accidēt tale extrīsecum eueniēs. Ad hoc enī dici pōt q ꝑm est ⁊ ideo in talibus opationibus semp remanet ratio iuolūtarij. cuius tñ ab extrinseco accidat eis rō volūtarij. ō cōtūcūqz sint voluntarie: tñ hoc nō est pure. ſz cū inuolūtary immixtiōe. vel dicendū q bonū aut apparēs bonū est obiectum voluntatis ⁊ vniuersaliter appetitus: ⁊ ō sicut ꝓtingit hr̄e rōem boni: ita ⁊ rōem voluntarij. ⁊ sicut rōem mali: ita ⁊ inuolūtarij. bonū aūt aliquid dicik aut ēm q ꝫz rōem finis/aut ēm q ordinak ad finem. ēm aūt q ꝫz rōem finis est simplicit bonū ⁊ ēm se. ſz scōm q ordinatū ad finez est bonum ſz relationē ad aliud. ⁊ ita de malo Et q: idē pōt esse aliquo mō finis ⁊ alio mō ordinari ad finē. sicut ꝑz ꝑmo ethicoꝝ vbi dicit q illud est ꝑfectius qđ est ēm se eligibile ⁊ nunqz ꝓpter aliud ḡ illud q ēm se ⁊ ꝓpter aliud est eligibile. ⁊ adhuc possibile est q eodē vtamur ad diuersos ⁊ multiplices fines. hos quidem bonos hos aūt malos. ō nullū est incōueniens q in eodez multiplices inueniank rōes boni ⁊ mali. ⁊ aliquē ēm se ⁊ aliquā ad aliud. ⁊ ꝑ ꝓsequēs multiplices rōnes cēndi volūtarij ⁊ iuolūtarium ꝓpter qđ non est impossibile vt illđ qđ est ꝑ se ⁊ scōm se voluntarij sit in ordine ad aliquid aliud inuolūtarij. ⁊c. Et sic est finis quæstiōis

Quæstio prima. Aſ ꝓmo.

¶ Ono querik Utrū opatiōes aie q̄ fiunt ꝓ ignorātiā sint inuoluntarie.

¶ Arguik q nōq: de ſuoluntarys opatiōib⁹ nō punimur ſz de multis ꝓ ignorātiā punimur vt si ebrietate carētes vsu rōnis fatiam⁹ iniuriā. ebrijs ēivt dicit Arʒ. debenk duplices vitupatiōes ¶ Scdo seqr̄ef q oēs maleopatiōes eēnt inuolūtarie ⁊ ita malus nūqz deberet puniri qđ ē fiñ. ⁊ patet ꝓña ꝓ Arʒ. dicentē ignorat q̄dā mal⁹ q̄ oz opari ⁊ a qb⁹ fugiendū. ¶ Jtē si oē ignotū eēt inuoluntariū: tūc oē scitū eēt volūtariū ꝓ illā regulā Si oppositū in oppositō ⁊ ꝓpositū in ꝓpositō. ſz ꝓñs est fiñ. q: violenta sunt bñ scita que tñ nō sunt volūtaria. ¶ Jtē inuolūtariū est triste ⁊ in penitudine vt dicit Arʒ. ſz qđ ignotum est: nullā infert tristitiā aut delectationē. quia delectatio ⁊ tristitia sunt passiōes sequētes cognitionē igit ⁊c. ¶ Oppositū dicit Arʒ. videē aūt inuoluntaria eē que violēta vel q̄. ꝓpt ignorantiā facta. ¶ Jtē dicit Arʒ. Uō āt ꝓpt ignorantiā nō volūtariū quidē oīne est: igit omnes nostre opationes q̄ innate sunt a volūtate ꝓcedere vel volūtarie si sint facte ꝓ ignorātiaz sunt inuoluntarie ⁊ ꝑz ꝓña q̄a ex alio nō videnk differre non voluntariū ⁊ inuolūtariū nisi sicut negatio volūtarij ⁊ ꝓuatio voluntary mō negatio

Secundo.

Tertio.

Quarto

Oppositum

in ſubiecto apto nato non differt a ꝓuatione.

¶ Jtē oēs opationes nr̄e q̄ innate sunt a voluntate ꝓcedere vel sunt volūtarie vel iuolūtarie. ſz q̄ ꝓ ignorātiā fiunt nō sūt voluntarie. q: volūtariū dr̄ ex eo q voluntas in ipm ferk. voluntas aut nō ferk in incognitū. ¶ Sciendū est q cum noia sint imposita ad placitū non oporcet nos hic litigare de significatis vocabuloꝝ ſz sumere ea ēm q ꝙsueuerunt vti eis philosophi i moralibus. dico igit q ꝓ iuolūtariū non debemus intelligere simplicē negationē vel simplicē ꝓuationē actus volēdi absqz actu positiuo cōtrario actui volēdi ſz ꝓ inuolūtariū intelligimus actū positiuum ꝓtrariū actui volēdi scz actū nolendi ī ō dicit Arʒ. i voluntarium aūt quidē triste ⁊ in penitudine. Oportet etiā opationē tristē esse ⁊ cū penitudine scz ad hoc q dicat i uoluntaria. sed q non voluntariū debemus ītelligere cuius cunqz actus volendi negationē. siue sit negatio simpliciter siue negatio ꝓuatiua. et hoc siue sit absqz actu ꝓtrario positiuo siue cū actu ꝓtrario ī ō dicit Arʒ. qđ aūt ꝓpter ignorātiā non voluntarium oīno est. ¶ Oportet aūt ꝓmo videre q voluntariū duplicit dici pōt. vno mō ꝙtualiter alio mō formalit. Formaliter voluntariū est illud in qđ actus volendi directe ferk vt si dicis ego volo comedere vel bibere tunc comedere vel bibere est formalit voluntariū. Sed ꝙtualit voluntariū dicit illud qđ innatū est ꝓsequi ad illđ qđ est formaliter voluntariū. ꝙbi gr̄a si aliqs vult multū bibere et inebriek iebriatus iniuriek: dicemus q inebriari ⁊ iniuriari sūt volūtaria. q̄a inebriari est inatū ꝓsequi ad magnā potationē et iniuriari ad iebriationē. et sicut exꝑplificatū est de cōmissiōe. ita exꝑplificari pōt de omissiōe ꝙbi gr̄a tu voluisti ludeē vl studeē ī vespe. ex q̄ seqr̄ q p⁹ studiū vel ludū dormēs forti somno non vadis ad matutinas: tunc diceremus quod illud dormire et illđ non ire ad matutias et non lucrari distributiōes est volūtariū. nō qđē formaliter q̄ licet non tollat vsum rōis tñ impedit a consideratione eius quod debemus scire vt si quis vult ludere duz debet audire ꝓcepta dñi. Tertio mō vt si desides existentes volumus esse ociosi ⁊ nihil laborare ad quod ex negligēna sequitur nō considerare circa illud ad quod tenemur ⁊ facile possumus scire. ¶ Prima igitur ignorantia q̄ scz est formaliter voluntaria dicitur ignorantia affectata. Scōa aūt ignorātia quā declarauimus ꝓtingere tripliciter scz que est ꝙtualiter voluntaria. dr̄ ignorantia crassa vel supina methaphorice q̄dem crassa quia crassi sunt cōiter desides aut sunt somnolenti ꝓ quod impediuntur a ꝓsideratione diligēti eius ī quod debēt esse diligentes Supina etiā dr̄ quia tales tanqz supini dicunk q: non hñt rōem eleuatā ad illud quod scire tenētur. Alia est ignorantia q̄ nullo istoꝝ modoꝝ est voluntaria. q̄ vocatur inuincibilis: scz qñ quis ꝓ oēm diligentiam q̄ pōt vel quam tenetur apponere non potest rem scire ⁊ istius ignorantie nos non sumus causa neqz dñi neqz ista nobis imputatur Aliarum aūt duarū dñi sumus ⁊ nobis imputātur. ¶ Jurta dicta possumus ponere quinqz ꝛclusiones. ¶ Prima est q nulla operatio q̄ fit ꝓ ignorantiā est voluntaria formaliter dum ipsa fit. quia actus volendi non fertur directe in incognitum. potest tñ eē voluntaria post factum esse. vt si tunc placeat fecisse potest etiā esse voluntaria ꝙtualiter vt si illius ignorantie sumus causa. ¶ Secunda conclusio q̄ omnis opatio facta ꝓ ignorantiam affectatā vel supinā est voluntaria ꝙtualiter. quia sequitur ad voluntariam ignorantiam. est tamē possibile q̄ post factum sit inuoluntaria formaliter: ⁊ cum displicentia multa. vt si ebrius hominem interficiat: multum sibi displicebit cum redierit ad vsū rationis. ¶ Tertia ꝛclusio q opatio facta per ignorantiam inuincibilem non est voluntaria ꝙtualiter cum non sequatur ad aliquid voluntarium/nec formaliter sicut patet in ꝓma conclusione. tñ nihil ꝓhibet ipsam esse formaliter voluntariam post factuz esse. vt si aliqs fodiendo terram suam thesaurum inueniat.

¶ Quarta conclusio est q̄ ad hoc q operatio fit simpliciter ſuolūtaria requirunk duo. ꝓ Prima quod nullo dictoꝝ modoꝝ sit voluntaria. q̄ inuoluntarium simpliciter omni voluntario opponitur. Scōo requiritur q sit nolita positiue post factum esse cuius ratio est quia cum nō possit esse positiue nolita in facto nec ante factum: quia tūc ignoratur. ptz q si nō esset nolita post factum esse. q nōn opponentur voluntario positiue ſz solum negatiue vel ꝓuatiue. modo dictum fuit q inuoluntarium debet opponi positiue ipsi voluntario. ideo ⁊c. Ex his sequitur quinta conclusio scz q operationum factarum ꝓ ignorantiam inuincibilem sola illa dr̄ simpliciter inuoluntaria que fit ꝓ ignorātiaz inuincibilem ⁊ que cū post factum eē ꝑuenit ad noticiam esset tristis ⁊ in penitudine sicut dicit Arʒ.

¶ Sciendum autez est q etiam alium modum soluendi questionem ꝓpositam videtur Arʒ. innuere dicens alterum autē videtur esse ꝓpr̄ ignorantiam operari ab eo q̄ est ignorantem facere. ebrijs enī vel qui trascitur nō videtur ꝓpter ignorantiam operari. sed ꝓpter aliquid eoꝝ que dicta sunt non sciens aūt ſz ignorās ignorat quidem igitur omnis malus que oportet operari ⁊ à quibus fugiendum. ⁊ ꝓpter ta

Duplr dr̄ voluntariū

Quid inuoluntarium. ꝓpter

Duplr dr̄ opatio volūtaria formaliter

Dupliciter ignorantia dr̄ voluntaria

Dr̄ volūtaria ꝙtualit. ꝫ

Quinqz cō clusiones

Prima

Scōa ꝛclu.

Tertia conclusio.

Quarta ꝛclusio.

Quinta conclusio.

Aliud est opari per ignorātiā ⁊ ignorans.

le peccatum iniusti ⁊ vniuersaliter mali fiunt inuoluntarium aũt dici vult nõ si quidem ignorat quod confert. Non enĩ que in electione ignorantia causa inuoluntarij ſ3 malitie. Et ista solutio ĩ eandem redit sententiam cum prioribus dictis si debito mõ exponatur: possunt enĩz poni due conclusiones. Prima q̃ omnis operatio facta ꝓpter ignorantiã est inuoluntaria. Secunda q̃ non omnis operatio facta ignorenter est inuoluntaria. Iste due conclusiones patent viso quid intendimus per facere ꝓpter ignorantiam ⁊ p facere ignoranter Nã facere ignoranter ītelligitur qñ faciens non hz oĩno rectũ vsum rõis ex quacunq; causa sit. Sed hic intelligimus operationem fieri ꝓpter ignorantiã tunc solum qñ ignorantia est principalis causa illius operationis. ad quod duo requiruntur. Primo quidem q̃ illa ignorantia sit inuincibilis. quia si esset voluntaria ignorantia puta affectata vel suppina tunc illa ignorãtia non esset causa principalis ⁊ originalis illius operatiõis sed voluntas que esset illius ignorantie causa. ideo bñ dicit Arſ. q̃ operatio mala q̃ fit apud talez ignorãtiã non fit ꝓpter hmõi ignorantiã tã q̃ ꝓpter causã ꝑncipalẽ ſ3 ꝓpꝛ volũtatis malitiam. Secõ requiritur q̃ illa operatio cum facta fuerit ⁊ ꝓcepta sit tristis ⁊ in penitudine q̃a si esset placẽs ⁊ grata. tũc nõ eẽt facta ꝓpter ignorantiam. quia si prescisset tunc magis fecisset ⁊ ita ꝑz q̃ ista solutio Arſ. est totalit eadem priori. Rationes aũt ad vtrãq; ptẽ adducte ꝓcedũt vjs suis si q̃s diligenter attẽdat. Hec de q̃one.

Queritur decimo Aſ primo

Onsequenter querit decimo. Utr̃ operationes que ꝓpter iram vel concupiscentiam fiunt: sint inuolũtarie. Arguitur q̃ sic quia illud nõ est voluntarium quod ꝓuenit ex ꝑncipio non voluntario sed iste operationes sunt hmõi quia ira non est volũtaria. Probatio q̃a quod non sponte fit non fit voluntarie. sed dicit Arſ. 2º hui⁹ irascimur quidem ⁊ timemus non sponte Iteruz illa non sunt voluntaria. que homo non opatur p voluntatẽ sed aliq̃ adhuc cõtra voluntatẽ sed tales opationes non sunt per volũtatem. ꝓbo q̃ ponunt fieri p iram ⁊ ꝓcupiscentiã que ꝑtinent ad appetitum sensitiuũ qui est alius a voluntate. etiã quia volũtas est in ratione 3º de aĩa iõ que nõ fiũt ſm rõnem nõ fiũt ſm volũtatem tales aũt opationes non fiũt ſm rõnez igit̃. ¶ Itẽ probo q̃ nõ solũ ꝓter volũtatem ſ3 aliq̃n ꝓtra scz in ꝑtinentibus auctoritate Eustratij ꝓmo hui⁹ dicẽtis Incõtinẽs est q̃ instat rõi ⁊ rescindere scipm ab irrõabili impetu vult ⁊ supare nõ põt. Et 3º hui⁹ dicit Arſ. q̃ in cõtinẽs ꝓcupiscẽs quidẽ opat eligẽs ꝙ o nõ. ꝙtinẽs aũt ecõuerso eligẽs qdẽ ꝓcupiscẽs aũt non ⁊ electiõi qdẽ ꝓcupiscentia ꝓtrariat. igit̃ cũ electio sit actus volũtatis. ꝑz q̃ aliq̃n ꝓcupiscentia ⁊ ira est ꝓtra actum voluntatis. iõ dicitur ꝓmo hui⁹ ad ꝓtraria ei motus ꝑtinẽtiũ. ¶ Oppositũ dicit Arſ. fortitan ei nõ bñ dr̃ inuolũtaria esse q̃ ꝓpꝛ irã vel ꝓcupiscentiam. qd̃ ꝓbat pluribꝰ rõibus. ⁊ ĩ fine cꝑli ꝓcludit icõuenies itaq; in

Oppositus huiꝰ

Rõnes q̃ opationes ꝓter iram

uoluntaria hec ponere Dicendum est cum Aristotele q̃ operationes que ꝓpter iram vel concupiscentiam fiunt sunt voluntarie ad quod ꝑbãdum adducemus rões Arſ. vt soluatur quod ſ3 ꝓt in eis dubium apparere. Prima talis est. si non esset voluntarie que ꝓpter iram vel ꝓcupiscentiam fiunt operationes. sequeretur q̃ bruta ⁊ pueri nihil operarẽtur volũtarie. quia bruta ⁊ pueri non nisi ꝓpter iram vel cõcupiscentiam vel timorem vel aliquam passionem operãtur. cum careant ratione vel rationis vsu. ꝓñs est flñ igitur ⁊ añs. Sed quõ dicit Arſ. bruta opari voluntarie cum voluntas est cum ratiõe 3º de aĩa ⁊ bruta rõem non hñt Etiã si pueri añ vsũ rõis oparenr̃ volũtarie ⁊ inuolũtarijs sicut dicit Arſ. fiunt laudes ⁊ vitupia. igit̃ tales pueri de suis opationibus sunt laudãdi aut vituperandi. qd̃ est flñ. ¶ Itẽ si brutũ voluntarie opatur ita maniacus seu mẽte alienatus ⁊ ita mala q̃ facerent essẽt sibi imputãda qd̃ ẽ flñ. Ad hoc dicẽdum est q̃ noĩe volũtatis aliq̃n vtimur cõiter ꝓut se extendit ad appetitũ sensitiuum. ꝓ bigfa dicimus sepe canem comedere velle ⁊ bibere et a voluntate sic accepta voluntaria dicitur opatio q̃cunq; mediante cognitione sponte opatur scz absq; coactione. ⁊ ita bestie ⁊ pueri ⁊ mẽte alienati volũtarie operari dicuntur. ⁊ p hoc soluta est instantia prima. Vel etiã dicendũ est q̃ hic sumit̃ voluntarium non precise pro eo ad qd̃ voluntas inclinat: ſ3 vbr̃ ꝓ non inuolũtario ⁊ q̃ inuolũtariũ est aut ꝓpter ignorantiã aut ꝓpter violentiam ⁊ cum penitudine ⁊ nullũ istorum est in operatione que fit p iram vel ꝓcupiscentiã: iõ talis opatio voluntaria dr̃ id est non inuoluntaria. ¶ Ad scdam dr̃ aũt obiectionez ⁊ ad tertiã simul dicẽdũ est q̃ in q̃bus nõ est rationis vsus etiã añ passiõis aduentũ sicut est de pueris brutz aut maniacis volũtariũ mõ sic ꝑdicto dẽz seu sumptũ nõ est laudabile neq; vituparabile neq; puniendũ neq; ꝓmiandũ neq; vicioſiz moraliter nisi sicut equũ laudamus non in ipso ſ3 ad nos q̃a eo possumus vti bñ ⁊ ad nutũ. ſ3 in illis q̃ añ passionis aduentũ hẽbant rõis vsum tale volũtariũ erit laudabile tanq̃ ꝓtuosũ ⁊ ꝓmiabile vel vituparabile tanq̃ vicioſũ ⁊ puniblie cuius rõ duplex est. Prima q̃a licet ira ⁊ cõcupiscentia multũ turbent ⁊ ligẽt vsũ rõis tñ non tollũt tllũ totalit nec tollũt hoĩs dñium. q̃n ipse posset rõe impetũ ire vel ꝓcupiscentie reꝓmere ⁊ nõ ꝓmittere se duci passione. Scda rõ est quia cum añ passionis aduẽtum hñt homo plenum rõis vsum: potens erat aduenientem moderare passionem ⁊ eius impetum refrenare ⁊ semper eam ducere rõne. sicut fortem videmus vsq; ad mortẽ plenũ hñe rõnis vsum q̃ tñ non sine passione bellat ſ3 cũ ira multa. vñ 3º huius fortes q̃ dem igitur opantur furoz aũt coopar̃. Et iterũ post naturalissima aũt videtur que ꝓpꝛ furorẽ eẽ q̃accipiẽs electionẽ vsi ⁊ documẽtũ homeri vt dicit Arſ. erat ꝓtutẽ immitte furoꝛi ⁊ furorem erige scz in bellis. Dico igit̃ q̃ opationes que ꝓpter iram vel ꝓcupiscentiam fiunt non ex eo vituparabiles. si sint ꝓtraue. q̃ fiunt ꝓpter passionẽ. ſ3 eo q̃ voluntas ⁊ ratio poterant rebellare ⁊ non rebellare ⁊ nõ rebellant vel si aliqualiter rebellãt non tñ oĩno q̃tum possũt ⁊ q̃ tum deberent vt in icõtinẽtibus. ¶ Ad ꝓclusionem aut ꝑncipalem scda rõ Arſ. est talis. vel nihil est voluntarium quod per passionem opatum est. vel aliqua huiusmodi sunt voluntaria scz bona ⁊ aliqua inuolũtaria scilicz mala sicut aliqui antiquorum dixerunt. sed vtrumq; illoz ꝓcedere inconueniens est. q̃ ⁊c. Probat minor ꝑmo q̃ inconueniẽs sit nullũ illoꝛũ que ꝓpter passionẽ operantur esse voluntariũ. quia oportunum est ⁊ rationi ꝓfonum in aliquibus irasci ⁊ p iram opari vt in bello ꝓtra inimicos vt allegatum fuit et videbitur infra. Similiter oportunum est aliqua concupiscere vt sanitatem ⁊ disciplinam ⁊ ſm hãc ꝓcupiscentiam operari ad ꝓsequendum: modo dicere q̃ nullum tale quod oportet fieri ſm rectam rationem esset aliq̃n voluntarium sed semp inuolũtariuz esset absurdũ valde. Scdo ꝓbatur q̃ inconueniens est dicere q̃ bona sunt voluntaria ⁊ mala inuoluntaria q̃ p passionem opantur quia cũ hmõi opationum scz bonarũ ⁊ malarum p passionẽ factaꝛ est eadẽ cã: oꝛ q̃ vtreq; volũtarie dicaf aut vtreq; inuoluntarie. Sed tu obiciendo dices q̃ licz vtriusq; opationis scz bone ⁊ male sit eadẽ causa scz passio: non tñ eodez modo. q̃ enim male opatur ꝓpter passionem: ipsa passione ducitur tanq̃ ꝓncipali agente. qui aũt ꝓpter passionez bñ agit: ipse ⁊ passio eius ratione ducuntur ⁊ ita ratio ⁊ volũtas sunt ꝓncipale agẽs passio aũt cooperatur. sicut ꝓius dicebaf fortes ꝓpter bonum opantur furoꝛ aũt cooperatur. cum igitur operatiõ trahat speciem ⁊ denominationem a ꝓncipali agente ⁊ non a coopante: nõ videtur sequi q̃ mala opatio voluntaria dicatur dato q̃ bona debeat dici voluntaria. ¶ Sciendum est q̃ in habente vsum rationis tam opationes bone q̃ male procedunt ꝓncipaliter ⁊ originaliter non a passione sed a ratione ⁊ voluntate ⁊ si non sit dubiuz de bonis potest declarari de malis exemplo sensibili ponamus q̃ rex habet dominium in regno ⁊ potestatem subijciendi sibi ⁊ in subiectione tenendi omnes de regno. possibile est tñ q̃ ꝓpter desidiam vel amoꝛem suoꝛum subditoꝛum aliquoꝛum permittat tñ ĩiuria lesciere potentiam ipsoꝛum. vt non possit eam postmodum reꝓmere. sed vt forte regnum accipiant ⁊ impetu suo regnãt vt in flandria vidimus sepe. he igitur inordinationes non a subditis illis dicuntur ꝓncipaliter emanare ⁊ originaliter. sed a rege cuius erat posse illos ⁊ debere reꝓmere ⁊ sub debita subiectione tenere rex enĩ potestatẽ illã voluntarie dedit eis ſ3 principalius agere videtur qui potestatẽ agendi tradit alteri. q̃ qui ſm potestatem traditã opatur modo rõ ⁊ volũtas sunt ĩ homine sicut rex ĩ regno dñium habẽtes liberũ super totum regnuz scz sup hominis oẽs ꝑtutes ⁊ opationes. donec volũtarie pmiserint passiones inualescere excedẽter ideo ⁊c. ¶ Ad hoc etiam soluendũ valet quod ꝓus dictum fuit scz q̃ voluntarium aliud est formaliter aliud est ꝓtualiter. Si igitur concederem⁹ q̃ voluntas non directe ferf ĩ opationem malam que fit ꝓpter passionem tñ voluntarie ꝓmisit passionem inualescere. ꝓpter quod quicquid sequitur exinde totum dr̃ voluntariuz. ⁊ si non formalit: tñ ꝓtualit. Tertia rõ Arſ. est talis inuoluntaria tristia sunt ⁊ in penitudine ſ3 que p concupiscẽtiam fiũt delectabilia sũt ergo ⁊c. Sed dicẽs tu si que fiũt p cõcupiscenti ſm sunt delectabilia tamen que fiunt p irã non sunt delectabilia. quia ira nõ est sine magna tristitia. Dicendum est q̃ licet ira sit cum tristitia ꝓpter apparẽtem pemptionem seu paruipensionem eorum que in ipsum sicut dr̃ ſcdo rhetoricẽ. tñ in opere scdm iram facto magna est delectatio. ꝓpter spem punitionis vñ ibidem laudat Arſ. homerum dicẽtem de ira q̃ multo dulcior melle distillante in pectoribus virozum crescit. Vñ dicit Arſ. assequitur enĩz delectatio quedã ꝓpter hoc: scz ꝓpter spem puniendi ⁊ propter ea quia demozantur in puniendo que igit̃ tunc infert fantasia delectationem facit sicut que sõniozũ. Quarta ratio Arſ. talis est ille opatiões sunt volũtarie que sunt fugiẽde ⁊ de quibus homines vituparantur nã in voluntaria si potest homo fugere neq; de his vituperatur cum non sit in sua potestate. sed de his que male fiunt tam scdm passionem q̃ scdm delectationem vituperantur homies ⁊ vtraq; potest homo fugere cũ iam dictum fuerit q̃ in sua potestate est q̃ semp passionem subijciat rationi igitur ⁊c. Quinta ratio Arſ. est ista si passiones irrationales hoc est passiones appetitus sensitiui sũt in ipsius hominis libera potestate. oportet operatiões que secundum huiusmodi passiones fiunt etiam esse in eius potestate sed passiones sunt in libera potestate hominis ipsius quo ad moderationez ipsarum et suoꝛ impetuum refrenationem. igit̃ ille operationes sunt in sua potestate modo certuz est q̃ homo voluntarie operatur illud quod libere potest opari. igitur ⁊c. Et ista ratio ẽ oꝛ ꝑcedentiuz cõpletiua ad concludendum q̃ opationes que ꝓpꝛ passiones fiunt ita sunt voluntarie: q̃ nobis debeant imputari. si enĩ non possumus passiones moderare: ⁊ suos impet⁹ refrenare: aut etiam conatui ipsarum resistere ⁊ obuiare vt esset necesse in opus ad quod inclinat trã sire: sine dubio operationes sequentes non essẽt nobis imputande. ¶ Ad rationes in oppositum Ad primam. cum dicitur illud non est voluntarium quod ꝓcedit a principio non voluntario: dicendum est q̃ ꝓum est si voluntas non cõcurrat vel non concurrerit ⁊ cũ dicitur q̃ passiones non sunt voluntarie. dicendum est q̃ imo aliquo modo scz quo ad ipsarum moderationez ⁊ suoꝛum impetuum refrenationem: licet non forte quo ad ipsarum omnimodam adnullationem ꝓpter quod oliquãdo nõ sponte timem⁹ vel irascimur. sed tñ sponte irascimur vel timemus moderate vel immoderate. ideo dicebatur in secundo huius q̃ habitus morales qui sunt in potestate nostra sicut declaratur ĩ secũdo huius sunt scdz quos ad passiones habemus bene vel male. puta ad irasci si quidem vehementer vel remisse habemus male. si autem medie: bene Similiter etiam alij sumus domini eius quod est euitare totaliter passionem. scz fugiendo ab obiecto ⁊ itez sicut dictũ fuit q̃ius passio vehemẽs affecta fuerit: tñ voluntas ꝑ eius conatui obuiare. vt nõ transeat ad opus. ⁊ iõ semper volũtas est aliquo modo cã opatiõis. aut positiue si cõsentiat appetitui sensitiuo. aut ꝙatiue si ñ regat eũ. sicut submersionis nauis nautaz ꝙ sui absentiã dicimus eẽ cãz. ⁊ sibi imputari debere Sed videf forte alicui q̃ ista dicta contradice-

Due sunt ꝓclusiones sigãs aliũ modõ

Alie rões

Scda ꝓbatio

Obiectio

Solutio

Obiectio

Quod oẽs opatiões ꝓcedũt ꝓncipaliter a ratione

Tertia rõ.

Obiectio

Quarta rõ

Quinta rõ

Ad rões in oppositum.

Probatio ꝓclusionis ꝓncipalis

Obiectio

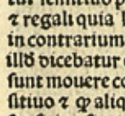
rent alijs dictis nostris in fine ꝑmi libꝝ vbi dicebak q nec ratio nec volũtas ꝓncipak appetitui sensitiuo ꝓncipatu despotico sed politico ⁊ regali quia libere appetitus sensitiu⁹ potest in contrarium ⁊ rationi ⁊ voluntati. ¶ Item illꝺ dicebatur q intellectus ⁊ voluntas non possunt mouere corpus nisi mediante appetitu sensitiuo ⁊ q aliquando vincuntur ab appetitu sensitiuo sicut de incontinentibus ⁊ ad hoc allegabak auctas Eustratij q incontinens rescidere seipsum ab irrationali appetitu vult sed supare nõ põt. ⁊ nõ solũ ista dicta sunt a nobis ꝫ etiã septimo huiꝰ dicit. Arꝫ. sepe q icõtinẽs ⁊ mollis vincũk a passiombꝰ his aũt dictis cõtrariari videk q volũtas possit passionũ impetibꝰ obuiare ⁊ appetitũ sic detinere q nõ moueat ad opis exercitiũ ad qꝺ ꝑ passionẽ iclinatur.

Solutio

Ad hec aũt oĩa dici põt q appetitũ sensitiuuꝫ nõ ita libeꝝ dicimus esse sicut ipam volũtatem ncitak eĩ appetitus sensitiuus ad agendũ ⁊ mouẽdũ ad ꝓsecutionẽ ⁊ vlr ad oẽs actꝰ suos aut ab obiecto aut ab opationibꝰ aut ab eius hĩtu aut ab inatis dispositiõibꝰ aut ab ipa volũtate aut a rõe aut ab oĩbus ist is ĩsimul vel pluribꝰ ĩpoꝫ adiuicẽ cõbinatis: qꝺ non ẽ ita de volũtate q ẽ seipa libere ceteꝛ simlik se hꝫtibꝰ põt i opositos actus sicut dictũ fuit Sed iõ libere dr̃ apperitꝰ sensitiuus ad volũtatẽ se hr̃e, ex eo solũ qꝺ qñq; ꝑ fortioꝛ: ẽ impetũ passiõis põt in opositũ eius qꝺ rõ dictat ⁊ ad qꝺ volũtas iclinat eo ĩnõ quo i septimo determinabik ¶ Jtẽ nec appetitꝰ sensitiuus ita põt in ꝓtrariũ volũtati q possit ꝓtra totũ eiꝰ conatũ fꝫ qa ꝑ fortẽ tractuꝫ passionis põt ꝓtra conatũ debilẽ volũtatis in icõtinẽtibꝰ g̃ volũtas trahit ad oppositũ passionis. fꝫ nõ sua vi tota ꝓpter qꝺ ꝓmittit se vinci .i. conatũ passionis supare conatũ ipsius. ⁊ qꝺ dicit Eustratius supare nõ põt intelligi debet q tãto volũtatis conatu ẽtũ incontinẽs hꝫ. ipse supare nõ põt impetũ passiõis fꝫ motoriari põt q tũ est in dñio volũtatis vũ nullũ põt habere passio tãtũ impetũ in trahẽdo appetitum ḋn volũtas in hñte vsũ rõis possit in maiorem

¶ Ad aliã ꝓncipalẽ satis pꝫ ex dictis. Et sic ẽ finis questionis.

Questio ꝑma Arꝫ primo

Verik ꝓniter ⁊ vndecimo Utrũ hõ possit peccare moralit illo tpe q̃ nõ põt vti rõe. ¶ Arg ñ qa tũc nõ est dñus suoꝫ actuũ plꝰ q̃ ignis vel bestia. fꝫ pctã fuit info. dñio seu i nra ptãtevt dr̃ 3º huiꝰ g̃ tt. ¶ Oppositũ ar̃ qa dicit Arꝫ. q ebrio duplices debẽt icrepatiões. qꝺ sic exponik qa vna debek subi rõe iebriatiõis. alta rõe eiꝰ qꝺ i ebrietate cõmittit vt si occiderit. g̃ eũ ñ nisi pctõ debeãt fieri icrepatiões. videk q ille in ebrietate dũ ñ potuit rõe vti: peccauit

Oppositus

2º.

¶ Jtẽ pono q seruus teneak hoza meridiei alicꝺ iplere ꝓceptũ dñi sui qꝺ ipossibile sit alia hora adimplere. ⁊ q ꝓpter multã potationẽ incipit hoza tertia dormire vsq; ad nonã. ꝑ stat q ille peccabit peccato omissionis qr de omissione increpabik vel puniek a dño. aut g̃ ille committit illud peccatũ hoza tertia dum potat vel dum incipit dormire. vel hoza meridiei dum deberet ꝓceptum dñi sui ad implere. si hoza meridiei: tunc patet q peccat dum non ꝫ vsuꝫ rõnis. ⁊ si ch abek intentũ. si qñ bibit vel incipit dormire: hoc nõ videk possibile. quia tũc pctm̃ ꝓcedent actũ peccati. quia nundum actuꝫ commisit vel omisit possibile enĩ fuit q exp gefieret ab alio ⁊ mandatum dñi adumpleret. ¶ Quia de duplici peccato mentionẽ fecerũt argumẽta videlicꝫ omissionis ⁊ cõmissionis: dicẽdũ erit de vtroq; ꝑmo de peccato cõmissionis. ꝟbi gꝫa si ebrius occiderit de quo dicitur q ebrius potest esse dupler. vnus in quo remanet aliqd de vsu liberi arbitrij. ⁊ de isto dicik q̃stio non habꝫ dubitationẽ. Alius qui ꝓpter nimiã ebrietatẽ nullũ habet vsũ rationis pluscꝫ fatuus vel puer de quo si occiderit vel ꝓcusserit: diuersę sunt opiniones. vna q non peccat moralit qꝺ ꝓbak multipliciter. ꝑmo qr q̃rik quo pctõ non eĩ peccato in tempantie qr materia intempantie non est ꝓcussio. nec pctõ iiusticie qr pctm̃ est scõm volũtatẽ ⁊ rõnem non rectã. ille aũt nunq; circa materiã iniusticie habuit volũtatẽ aut rõnem non rectã ꝟbi gꝫa si ponamus q toto tpe quo habuit vsũ rõis voluit ad omnes agere iuste. ⁊ multo minꝰ videk peccare ꝑm aliud vicij genus. igit ⁊c. 2º qr ex hoc ille peccare dicek: quia fuit causa sue ebrietatis. sed hoc non sufficit. qa tunc si qs esset sibi causa egritudinis ex qua tñ fieret maniacꝰ: tunc ipse peccaret quocienscũq; mala postea faceret ex mania ⁊ omnia facta sua sibi imputarẽ tur. hoc aũt videk flm̃. quia legislatores non punirent eum. ¶ Sed dicunt aliqui maniacũ qui ex culpa sua maniã incurrit peccare quocieścũq; per maniã malũ incurrit vel opatur: licet non puniak a lege. leges enim puniunt ad medicandũ scz ad retrahendũ hoiem a peccato. vnde secundo huiꝰ dicit Arꝫ. q pene facte per legislatores medicine q̃dã sunt et tercio huius dicik q leges latores puniunt ⁊ cruciãt mala opantes/ bona aũt opãtes honorãt hos qꝺẽ ꝓuocãtes hos qꝺẽ ꝓhibentes qa ergo maniaci retrahi nõ põt ideo nõ puniũr a lege q̃uis peccẽt. ¶ Sz ꝓtra qr de aliqbus delictis vt de homicidio leges statuunt penaꝫ non reuocatiuam sed mortis. ergo saltem talis pena deberet maniacis inferri si occidendo peccarent. ¶ Item dato q aliquis per culpam suam esset absq; remedio dispositus ad maniaꝫ. adhuc tamen habens vsum rationis videtur magna crudelitas dicere: q non sit in sua potestate operari ad salutem et ad euitationem eterne pene scilicet penitendo toto corde de delicto suo. sed constat quod nihil hoꝝ esset in eiꝰ potestate. quia quantumcunq; nunc penitereret ⁊ confiteretur. tamen mania aduenięte peccaret multotiens de quo postea non peniteret ⁊ ita condemnaretur. Tertio ad conclusionem ꝓncipalem adducitur auctoritas Arꝫ. 2º. politice. vbi dicit q lex dicens maiorem penam infligendam ebrijs si percusserint q̃ sobrijs: non respicit ad veniaꝫ sed ad conferens. quia ebrij magis debent obtinere veniam videtur ergo velle Arꝫ. q ebrij non sũt puniẽdi si ꝓcusserint ꝓpter pctm̃ qꝺ fecerũt fꝫ ꝓpk ꝑferẽs. i. ꝓpk hoc q fecerk alteri malũ vel forte ꝓpk hoc vt alias abstineant ab ebrietate vt inde non sequak malũ. ¶ Jtẽ ex dicta auctoritate arguitur sic. sermones simpliciter ꝓlati debent intelligi de his que vt i pluribus sunt ebrij autez vt in pluribus habent alĩ

Duo articuli.

Duplex ebrius

Rõnes q ꝓ fecte ebrius ñ peccet tpe ebrietatis

Obiectio

q̃uem vsuꝫ rationis ꝑticulariter ꝓcutientes. ideo de his videbatur lo qui Ari. et non de his q nullã haberent vsũ rõis de quibus intẽdimus i hac questione. Si igitur t ales ebrij minus peccẽat q̃ sobrij ex eo q habent minus vsuꝫ rationis. Aliter eni nõ deberent magis obtinere veniam scz nisi minus peccarent: videtur sequi q nichil habẽtes de vsu rationis nichil peccant. Nec ꝺ hoc videtur esse hoc quod Ari. dicit ebrijs duplices debentur icrepationes. loquitur enim de ebrijs cõmuniter accidentibus scz qui non carent vsu rationis Simili modo dicunt isti de peccato omissionis scz q si qs habet vsum rationis dum tenetur aliquid operari et non operatur illꝺ ipse tũc peccat formalit peccato omissionis: ꝟ si tũc nullum habuerit vsum rõnis: ipse tũc nõ peccat. sed peccauit qñse in tali statu posuit q̃ non vteretur rõne dũ tenek vti ⁊ operari: et tñ dicũt isti q tale pctm̃ solet vocare pctm̃ omissionis. ex eo q̃ accipit naturaꝫ pcti ex idebita vel defectiua ꝓsideratione omissiõis ⁊ ex volũtate nõ recte se habente ad omissionẽ. ꝟbi gꝫa si aliqs tm̃ potat. q̃ oportet eũ dormire dũ deberet mãdatũ dñi exercere ipse potando non solũ peccat pctõ ĩpunitꝫ. ꝟ et pctõ in obedientie et omissionis. duplex enĩ agit contra rectam rõem qr recta rõ iubet q̃ abstinere ab illa potatione et eo qꝺ indecens est ꝑm se et vt nõ omitteret quod facere tenetur. Ad rõnes in oppositũ dr̃ q illa hoza tertia peccauit pctõ omissionis mõ predicto. qr tũc illud commisit ad qꝺ nata est sequi omissio. ⁊ cũ dr̃ q nũdum omisit qr põt ab alio expergefieri ⁊ mãdatũ dñi adimpleret: dicendũ q̃ si ita fiat tũc ipe ꝓpter hoc ñ absoluitur a pctõ. qr in eo nõ stetit qn omitteret et si dicas q nullus eũ puniret tm̃ q̃tũ si omisisset tõ dr̃ q ipsa formalit omissio ẽ pctm̃: põt dici q nõ i cãu ꝓposito. sed ipse magis punik ñ rõe pcti maioris ꝫ rõe damni cõsequẽtis. punitiões enĩ non solũ respiciunt pctm̃: sed etiã damnũ cuius opꝫ fieri restitutionem. vel etiã dicamus q legũ punitiones aut premiationes nõ fiũt attendẽdo interiorẽ conscĩam. qr illa ignorak. sed ad exteriorem facti euidẽtiã. licet tñ peccatũ sit formalit ex conscĩa interiori ꝑm senecã in libro ad serenũ dicentem ofa scelera etiã añ effectũ operis q̃tũꝫ culpe satis ẽ: perfecta sũt Alij aũt dicunt q tales peccãt non solum dũ operãtur illud ad qꝺ sequitur careẽtia vsus rõnis: sed etiam postq̃ tã carent vsu tã cõmittendo q̃ omittendo quia qꝺcũq; malũ cõmittere volũtarie vel opus debitum omittere voluntarie est peccatũ tõ de hoc homies et vitupank et puniũr. ꝫ talis cõmissio et omissio sũt hmõi qr licet nõ sint volũtarie formalit sũt tamẽ volũtarie afficedent vel ẋtualr sicut dictum fuit ꝑius. Ad rões aũt alterius opinionis respõdẽt Ad primam q in ebrietate ꝓcutere vel occidere pctm̃ ẽ iniusticie. ⁊ cũ dr̃ q ille nunq; habuit rõnem vel volũtatem dissonam rõni circa iustũ vel iniustum: dicenduꝫ q imo scz illo tpe quo nimis potauit. quia tũc poterat et debebat ꝑm rões iudicare q ex nimia potatiõe seq̃ poterat ebrietas ad quã iterũ potat seq̃ iniusta opatio tõ plus vele debeat non bibere ne postea committeret iniustum: q̃ ꝓpter pñtẽ delectationez velle bibere. si igit tũc ita nõ deteriauit rõnem nec voluit efficaci voluntate: certum est q et ratio et volũtas

Alia oppio q ebrij pecẽt qñ nõ hẽt vsũ rõnis

Ad rões q̃ vident ꝓbare q ꝫa ebrietate nõ sũt mala.

ꝓue se habuerũt penes iustũ et i iustũ. Ad aliꝰ põt dici q non est simile de ebrietate ⁊ mania qr quilibet faciliter scire potest et tenek q ex in ordinata potatione seq̃k ebrietas hois ideo ebrietas homis ꝑputanda est tãq̃ volũtaria. sed nec faciliter potest homo scire nec tenek ex qua opatiõe seq̃tur mania. possibile eni est q in aliquibus ꝓpter cõplexionem ad hoc apta mania seq̃tur ex potatione non multa vel ex corpu pauco vel ex aliquo alio rali. que tñ in alter cõplexionatis nũ q̃ sequeretur. ideo mania non est hominibus ĩputanda tanq̃ voluntaria non enĩ oẽ qꝺ exvoluntario sequitur. est voluntariũ et ĩputãdũ sed solũ illud qꝺ hõ põt facilr et tenek scire esse ei natum ex tali operatiõe ꝓuenire. Et si dicas ponam⁹ q hõ sciat cõplexionẽ suaꝫ talẽ esse q ex copu innatus sic cadere in maniam. ⁊ ꝓpter appetitũ delectatiõis inordinatũ ceeat et fiat maniacꝰ qd tũc erit dicẽdũ. forte concedi põt q talis semper peccabit decetero quotiẽscũq; aliqꝺ malũ opabitur sed ob hoc leges non puniunt eũ qr rarissime accidit talis casus. sepius aũt ẽ q alik fiant maniaci ⁊ qr legislatores non põt oĩa q̃ rarissime euenĩt ꝑuidere: nec posset bene iudex scire si homo esset ita factus maniacus aut aliter: ideo vniuersaliter decernit lex nullũ maniacum forte puniendũ. sic eni dicit. Ari. ꝑmo rhetorice q nccm est aliqñ legem dicere vniuersaliter licet non sit vniuersalr bonũ et iustũ. sed in pluribus scz quecunq; non est facile deterĩare ꝓpt infinitatem Ad illud aũt quod opponitur sed penituerit ⁊ cõfessus fuerit fꝫ posse añq̃ vsum rationis amittat forte dici põt q deus qui est magis pronus ad veniam q̃ ad punitionem de gratie sue plenitudine remittet sibi culpã oĩm maloꝝ que posterꝰ opabik coadiuuãte penitudie quã ille non soluꝫ habet de hoc q maniaꝫ incurrurus est fꝫ q mala et inhoneſta ꝓpetraturus est. de hoc aũt magis certificare speciat ad theologiaꝫ nõ ad istã scientiam. Ad aliam rõez dicendum est q auctoritas Ari. sedo politice nõ dicit q ebrius si ꝓcusserit non peccet sed q minus peccat. ideo dicit q lex magis punit es eũde ꝓcussione q̃ sobrijs si respicit solũ ad pctm̃ fꝫ ad ꝓferes. ⁊ qñ dicitur si ebrij minus peccat quia habet minus vsũ rationis tũc si nullum habeat vsum rationis nihil peccabit: dicendum est forte q ipe non minus peccat ꝓpter minus habere vsũ rationis immediate. sed ꝓpter esse illud opus minus volũtarium. ideo si nullo modo esset volũtariũ nullomodo peccaret. fꝫ licet nullus habeat vsũ rõis adhuc erit volũtariũ afficedenter seu ẋtualr. sed non formalr sicut dictum fuit. Et si dicas ad minorem vsum rõnis sequitur minus voluntarium. g̃ ad nullum vsum rõnis seq̃k nichil volũtariũ. dicẽdũ ẽ q ad minorẽ vsũ rõnis seq̃k minus voluntarium formalit. nõ ad nullum vsum ꝓcedetur sequi nichil volũtariũ formaliter tñ minor vsus rõnis aut totalis eius carentia nichil tollit de ratione volũtarij ẋtualis. Ea rationem ꝑncipalem dicendũ est q sufficit ad peccandũ dñium esse opis aut eius ad qꝺ opus est innatũ cõsequi mõ quo satis ꝑ⁹ apparuit ꝓior opinio vr michi ꝓbabilior. h de q̃stiõe.

ꝑ de ẋtutes tritiõis remittat ẽt mala futura.

Q.12

Verik ꝓsequẽter duodecimo: Utrũ operatio humana sit bona vel mala ex circunstantijs. Arguitur q non qꝺ bonũ

Ar ꝑimo.

Scõo

Tertio

In oppositũ

Tria ꝓncipa lia videda

Quid circũstãtia.

Quarto

Obiectio

Scõo

Tertio.

Quarto

etmalum sunt in rebus sexto metaphysice. circunstantie autem sunt extra rem. ergo ꝛc. Item operatio non habet entitatem ex circunstantijs igitur neq; bonitatem cum dicatur bonus equaliter enti. vt dicitur primo huj⁹. ¶ Item operatio non dr ex illo bona vel mala quod est indifferens ad bonitatẽ vel maliciam. sed circunstantie sunt huiusmodi. verbi gratia instrumentum est circũstantia vt man⁹ aut virga. sed manu et virga contingit percutere et bene et male. Similr etiam quomodo est circunstantia vt percutere fortiter vel reisse et tamẽ vtrũq; contingit et bene et male ¶ Oppositum est manifestum per totũ libũ ethycozum. vnde et. Ari. in isto tertio libro enumerat circunstantias ad ondendũ quõ operatio mala ex defectu alicuius circunstantie excusatur aliquando ꝓpter inuincibilem illi⁹ circunstantie ignorantiam. et in secũdo libro dicit ꝙ timere et audere et concupiscere et aduerti et irasci et misereri et vtiliter delectari et tristari ẽ magis et minus. et vtrq; non bene qñ autem et in quibus et ad quos et in cuius gratia et vt oꝝ et meduz et optim quod in virtute. ¶ Primo videdum est quid sit circunstantia. secõ quot sunt circunstantie. tertio proposítum De primo dicunt aliqui ꝙ circunstantia est quedam particularis conditio actus humani extra eẽtiam actus existens ad ipm tamen aliquomodo pertingens et quia particulares conditione rei singularis dicuntur accitia indistantia ideo vt dicunt ꝙ circunstantia dicitur transumptiue ad similitudinem loci qz locus circũstat locatio et est extra essentiam eius dicunt etiam ꝙ cum circunstãtie sint tales accidentales conditiones. ideo esse ex ꝗbus per se dependet substantia actus aut qõcũq; pertinens per se ad substantiam actus non dicitur circunstantia sed ea sola que substantie actus aut causis per se ipsius consuncta sunt verbi gratia vt dicunt in actione furti non est circũstãtia ꝙ sit alienum quia hoc pertinet ad substãtiam furti ex parte obiecti sed si furtum sit magnum aut paruum. Contra tamẽ ista dicta aliqui sic obiciunt. Ari. ponit circũstantias esse ꝗd circa quid gratia cuius. he autez sunt qnattuor cause per se requisite ad oẽm operationez humanam. ¶ Itẽ illud dicitur circunstãtia quo ignoro dicitur ignorari circunstantia sed ignorata q̃cunq; causa ignoratur circunstantia vt ꝑz in litera Ari. igitur ꝛc. Item non videtur bene dictũ ꝙ esse alienum pertineat ad substantiam actus furti. qz si sint hic duo denarij altius guillermiz alij petri. et guillerm⁹ vtrunq; accipiat ꝓstat ꝙ substantia operationis est acceptatio huius denarij et illius que secundum se est eiusdem rationis. et tamẽ vna ullarum acceptionum est alieni et alia non alieni. ergo etiã alienum non de substantia operationis: sed accidens sibi. ¶ Item si esse alienum pertineret ad substantiam actionis furti et ꝓpter hoc non esset circunstantia: sequeretur ꝙ nulla esset circunstantia in quocũq; opere virtuoso vel vicioso. cõsequens est falsum de se. probatur cõsequentia quia si esse alienum pertinet ad substantiam actionis furti: hoc nõ est quia ad acceptionem ꝑm se pertineat. sed qz requiritur ad hoc ꝙ sit furtiua et vitiosa. modo ita dicerem ꝙ ad substantiaz actionis liberalis pertinet quod oportet et cui et quando ꝛ vbi ꝛc. non quidem quia pertineant ad rationem scĩ se: sed quia necessario requiruntur ad hoc ꝙ datio sit liberalis ꝛ virtuosa et sic omnia talia nõ essent circunstantie. ¶ Item ꝙ alienum sit circunstantia magis ꝙ magnum vel paruum ꝓbatur quia illud est circunstantia ex quo actus de se neuter fit bonus aut malus. modo accipere denarium est actus neuter quantum est de se et fit malus per eẽ alienuz. bonus per esse ꝓpriuz Si aũt ponas esse alienuz semper actus erit malus siue paruus siue magnus ideo ꝛc. Et ideo isti sic diffuiunt circunstantiam. ꝙ circunstantia ẽ res ad quam vel a qua operatio dependet. ꝛ iõ quelibet operationis causa est eius circunstantia. et iterum quelibet localis et temporalis differentia quia dependet ad eam licet nõ ab ea ſ magis credo opinionem ꝓiorem esse veram. absurdum enim videtur ꝙ in operatione circa ꝙ versatur temperantia vel intemperantia delectationes tactus sint circunstantie et in operationibus circa quas est liberalitas pecunie debeant dici circunstantie nec omnino illud quod necessario requiritur ad substantiam operationis tã virtuose ꝙ vicioſe. sed bene verum est ꝙ omẽs dispositiones accidentales olim ad operationez requisitoz ꝓpter quorum diuersitatem operatio eadem redditur aliquãdo studiosa et aliquãdo ꝓdaua. et aliquando melioz. et aliquando peioz: dicuntur circunstantie. nec valent rationes contra hoc adducte. Quando enim Aristo. arguit circunstantias esse quis quid circa quid et gratia cuius: non intendebat per hoc causas necessarias secũdum substantiam suã acceptas. secunduz earum accidentales conditiones. verbi gratia ꝙtum ad circunstantiam quis si omis a cius temperantie vel intemperantie operatoz ẽ necessario hõ nõ dicimus ꝙ homo sit circunstãtia sed q̃litas ipsius vt ꝙ est vxoratus vl ñ exoratꝰ ꝓsbiter vel laycus. potest enim vxoratus bene coyre non exoratus autem non: et ꝓsbiter magis peccat quam laycus. similiter per circunstantiam quid non intendit ipsam operationis circunstantiam sed aliquid quod concomitatur operationem vel cõsequitur: verbi gratia si aliquis ꝓfert verba aliqua. illa ꝓlatio non esset circunstantia sed hoc quod illa verba deberent esse secreta vel non secreta ꝙ ex eis sequitur nocumentũ vel rancoz vel salus et pax. Ideo de ignorantia huius circunstantie dicit. Ari. puta dicẽtes aiunt excidere ipsos vel non scire ineffabilia erant. Similiter per circunstantiaz circa ꝗd fi intẽdit materiã nẽciaz i vl materiã contingentem vel disponentes accidentales materie necessarie. sicut intersectionis non est circunstantia ꝙ vinum interficiatur sed ꝙ homo vel equus. imo etiam aliquando neq; homo sed ꝙ sit amicus vel inimicus aut huiusmodi. vnde Ari. exemplificando de ignorãtia huius circunstantie dicit: estimabit vtiq; aliquis filium oppugnatorem esse. Similiter per circunstantiam gratia cuius nõ intendit finem necessarium alicuius operationis sed contingentez. quando scz possibile est ꝓpter diuersos fines aliquid idem operari. Similiter etiam per quando non intelligimus tẽpus in quo necesse est fieri operatioz

Quinto

Alia diffiõ circũstãtie ſ aliox.

Ad obiectiones

Quid itelligãt ꝑ istas circũstãtias quis ꝗd circa quid ꝛ gratia cuius.

ad secũd aum

adtertiam,

ad quartam

secũda pars

Numerus ꝛ sufficientia circũstãtiaꝝ

nes vt quia frumẽtũ metat quis in augusto. sed circũstãtia ẽ ii die festo vel nõ festo ꝛ sic de aliis Et ita patet solutio ad primum argumentũ qđ contra ꝓpoz opinionẽ aliꝰ adduxerũt. Ad secũdũ dicẽdũ est ꝙ nõ ſ ꝓpter ignorantiã cause necessarie vt circũstãtia ignorari nisi forte ex eo ꝙ ad illã necessarie cadẽ ignorãtia seqt ignorãtia dispositiõis accidẽtalis Ad aliã ꝓcedẽdũ est ꝙ respectu i ꝑticis acceptiõis circũstãtia ẽ eẽ alienũ ꝛ ẽ circũstãtia circa qđ. ſz respectu furti qz furtũ nõi portat simplicẽ acceptionẽ sed tã modificatã scz acceptione alieni: esse alienũ non est circunstantia. seo magis illõ alienũ esse magnũ vel paruũ/ sacrũ vel no sacrũ ꝛ hmõi. illõ eni quod est circũstantia respectu simplicis opationis non est amplius circunstantia respectu cõgregati scz opationis modificate et ideo dicit. Arꝯ in secundo huius ꝙ aliꝙ operationes sunt de se male ita ꝙ per quas cunq; circũstãtias non possunt fieri bone ꝛ exemplificat de operationibus modificatis puta furto vel adulterio et hmõi. dicit enim non autem suscipit ois operatio neq; ois passio aie medietatẽ quedam eni ꝓfectim noiata cõuoluta sunt cũ malicia puta gaudium de malo ꝛ inuerecũdia ꝛ invidia et in operationib⁹ adulteriũ furtũ ꝛ homicidiũ nec eni oia ꝛ que talia dicuntur secundum seipsa mala esse sed non supabundãtie ipsoꝝ neq; defectus. non igitur est vnꝯ circa hec dirigere sed semper peccare. nec est bene vel non bene circa talia in eo ꝙ vt oportet ꝛ quando et quõ puta adulterari/ sed simpliciter facere qđ cunq; horum peccatum est. Ad aliam per idem patet solutio concedit eni ꝙ actionis virtuose vt virtuosa est non est circunstantia fieri vt oportet et vbi quando ꝛ cetera. sed hec omnia sunt de necessitate actionis virtuose vt ꝓtuosa est. Et similiter action⁹ vicioſe vt vitiosa est non est circunstantia ꝙ fiat vt non oportet et quando et cetera. ꝛ ideo bene dicit. Aristote. secundo huius ꝙ non contigit ꝓpter circũstantias omnis passionis vel operationis vel habitus esse medium superabundantiam ꝛ defectum. etenim sic esset superabundantie defectus medietas et superabundantie superabundantia. et defectus. defectus quod reputatur impossibile quemadmodum eni tpantie ꝛ fortitudinis non superabũdantia et defectus ꝓpter mediũ esse aliqualiter extremũ. ita neq; illoꝝ medietas neq; superabũdãtia ꝛ defectus sed vt vtiq; opatũ est vicioſũ. vl̃r igit neq; supabũdãtie neq; defectus medietas neq; medietat⁹ supabũdãtia ꝛ defectus. Et eodẽ mõ soluit ad vltimã sicut ad duas ꝓcedentes. ¶ Igitur teneri põt ꝙ circunstantia simpl̃r sit q̃cũq; actualis ꝓditio ꝓcurrẽs ad hũanã opationẽ circunstantia aũt moralis est quecũq; accidẽ talis ꝓditio ad hũanã opationẽ ꝓ quã opatio põt reddi bona moral̃r vel mala aut melioz aut peioz ꝛ hoc dictũ sit de ꝓmo articulo. ¶ Quãtũ ad scõm sciẽdũ est ꝙ octo ponuntur cõit circũstãtie. ſ. due respicientes mẽsurã extrinsecã puta loc⁹ ꝛ tẽp⁹ et vocãtur vbi ꝛ qñ et qnq; respicientes cãs vna scz quãtũ ad cãm materialẽ ꝛ vocat circa qđ. vna etiã quãtũ ad finalẽ ꝛ vocat cur. vl̃ gra cuiꝰ ꝛ due quo ad cãm efficiẽtẽ scz vna quãtũ ad agẽs ꝓncipale ꝛ vocat qs. ꝛ alia quãtũ ad agẽs instrumẽtale quã vocat Arꝯ q scz instrumẽto ꝛ Tullius vocat qb⁹ auxiliꝭ ꝛ vna q ad causã formalẽ. scz qẽ q̃litas et quãtitas vel qcũq; mod⁹ opatiõis scz ipsam formans ipaz opationẽ ꝛ vocat quõ vl̃ qualr. Octaua aũt circũstãtia est ex ꝑte effect⁹ ꝓcomitãs vl̃ ꝓsequens opationẽ ꝛ vocat qđ Sz Arꝯ nõ enũerat nisi ſ ꝑte qz nõ distinguit ſ. vbi ꝛ qñ ſz vtrũq; vocat i q̃ i q locovl̃ i q̃ ꝛpe Sil̃r neq; Tullius ponit nisi ſ ꝑte qz nõ distinguit inter qđ ꝛ circa qđ. Et ille septẽ Tullij circũstãtie ꝓmẽt i hoc ꝙsu. Quis qđ vbi qb⁹ auxiliꝭ cur quõ qñ. De tertio articulo dicẽdũ est ꝙ aliq̃ sũt opatiões q̃ sp ꝛ vniuersaliter sũt bone vt dilectio dei. Aliq̃ aũt sp ꝛ vniuersal̃r male vt furtũ ꝛ adulteriũ aliq̃ aũt qñq; bone ꝛ aliqñ male vt venereus act⁹ ꝛ potatio vini. ille igitur opatiões q̃ sp sunt bone vel q̃ sp sũt male nõ hñt ſuã bonitatẽ vel malitiã ex circũstãtijs: quia hoc hñt ex aliquo qđ ad eas necessario requritur. Aliter nõ sp essent tales. circũstãtie aũt nõ sunt necessarie ſz ꝓditiões accidẽtales igit ꝛc. Lõcedẽdũ est tñ ꝙ ex circũstãtijs sũt magis vel minꝰ bone vel male. seo ille opatiões q̃ sũt neutre seu idifferẽtes sũt boneꝝ male ex circũstãtijs. qz nõ ex aliq̃ necessario ad eas requisito tũc ei esset sp tales ꝙ ex ꝓditiõib⁹ accitalib⁹ q̃ sũt circũstantie. Sed dubitat quã cãm vl̃ quẽ modũ cãe itẽoim⁹ ꝙ ex cũ dicim⁹ opationẽ esse bonã ex circũstãtijs Dicẽdũ ꝙ moral̃ bõitas opatiõis ꝓsistit i ei⁹ ꝙformitate ad rectã rõnẽ malitia i diffozmitate. huiꝰ aũt ꝙformitatis vel diffozmitatꝭ fũdamẽtũ remotũ ꝛ materiale est ipa opatio secũdũ se. fũdamentũ aũt ꝓpiquũ ꝛ formale sũt circũstantie. ꝛ ita hee circũstãtie se hñt material̃r ad bonitatẽ vel malitiã siue fũdamẽtaliter scz ad ꝓdictã ꝙformitatẽ vel diffozmitatẽ. ſz ad opationes se hñt magis formal̃r scz sicut fũdamẽtũ ꝓpiquũ ꝛ formale ad fũdamẽtũ remotũ ꝛ materiale. ꝛ ita cum dicimus opationẽ esse bonã ex circũstãtijs et denotat materiam respectu bonitatis: et formam respectu operationis. Ad rationes igitur dici posset ꝙ bonũ ꝛ malum sunt ī reb⁹. i. nõ in aīa. circunstãtie aũt istomõ nõ sũt extra rẽ ſz i reb⁹ qz ꝓter aliꝙ vl̃ dicẽdũ ẽ ꝙ i octauo methaphice loq̃bat. Arꝯ de bonitate entitatiua. put bonũ convertit cũ ẽte nos autẽ locuti sum⁹ de bonitate moris. Et eodẽmõ soluit ad aliã rõnẽ. Ad vltimã dicẽdũ est ꝙ vna circũstãtia nõ sufficit ad reddẽdũ opationem bonã determinate vl̃ mala determinate. ſz requirit ois vel plurium circũstãtiaꝝ adiuicẽz binatio. vel dicẽdũ ꝙ circũstãtia põt esse i drie opationi bone vel male ꝓ tãto qz bona opatio requirit oim debitaruz circũstãtiaꝝ observatiã. mala aũt vt ꝛ vni⁹ soli⁹ earũ nõ observãtia q̃ntus oẽs alie observẽt iõ multe ꝑsit esse eedẽ circũstãtie i operatione bona et in mala. hec de questione.

dubitatio

quã habitudinẽ dicit. ix Jn hac locutione opatiõnã ẽ bõa ex circunstãtijs.

ad rõnes ꝓncipales

Ad vltimã.

questio. xiij.

Verit ꝑsit tredecio. Vtr electio sit ipi⁹ q finis vl̃ solũ eoꝝ que ad finẽ. Arguitur ꝙ electio sit ipius finis ꝓio ꝛ ꝓncipal̃r auctoritate Arꝯ. ꝓio huiꝰ dicẽtis qñ aũt plures videtur fines hoꝝ aũt eligim⁹ quoſdã ꝓpter alterũ et paꝝ post subdit pfectiꝰ est qđ nũq; ꝓpt aliꝙ

arguit ꝓio.

Cōfirmatio

Secundo:

Tertio.

Quarto.

In oppositū

quomodo se habz electio ad volūtatez

qđ eligibile.

Quō electio differt ab ira

Quō electio differt ab opinione.

ud est eligibile his q̄ scōm scipa z ppter hoc eligibilib⁹ et simplr ryiq̄ pfectū qđ scōm scipz eligibile sp z nūq̄ ppt aliū tale itaq̄ felicitas maxime est videl hac ei eligim⁹ ppt scipaz z nūq̄ ppter aliū. Ex his ḡ pz q̄ finis ē eligibilis z pmo et ppt se. Et pfirmat qz ppt qđ vnūquodq̄ tale et illud magz sed eligim⁹ alia ppt finē ḡ finē magz eligim⁹. ¶ Itē illi⁹ est electo circa quod ꝓius actū rectificat cū ꝓius sit habit⁹ electiuz circa finē ꝓr⁹ rectificat actū qz rectificat intentionē vt dr i texto hui⁹. et ītēio est ipsius finis igr etc. ¶ Itē secūdo hui⁹ distīguit Arz ea q̄ sub electiōe cadūt i bonū z pferēs et delectabile. modo nōvidel bonū digigu apferēte nisi sumaf bonū ꝓ eo q̄ est sui gra pferēs ei ē qđ est gra alterius sed qđ est sui gra elt finis igr finis cadit sub electione. ¶ Itē tertio hui⁹ dr eligim⁹ qđē q̄ maxime scim⁹ bona exhtia sed finē maxie scim⁹ ee bonū igr etc. ¶ Oppositū vult Arz i isto tertio Ista q̄stio q̄rit de obiecto electōis scz de ipso eligibili quod qđē eligibile qđ sit colligi pōt ex ꝓgregatiōe ꝓpetatū suaz q̄ quemēter pñt manifestari p orīam ei⁹ ad volūtatē irā et opinionem Inter eas aūt ponit Arz plures orīas q̄s nō ē hic op⁹ repetere Sed dicam⁹ nūc q̄ electio ad voluntatē sūptā ꝓ actu volēdi se hz sicut sup ius ad iferi⁹ elt ei electio volutio qđā ppter quod cū iferi⁹ icludat supius Jā sequt̄ q̄ eligibile ē bonū vel apparēs bonū cū i aliō nō ferat volūtas et hunc ꝓcedat dictū Arz. Eligimus quidē que maxime scimus bona exhtia. Sed tñ electio in tñ hz volitionē q̄ electio req̄rit plura esse ꝓ posita bona /q̄z ipsa pferat vnū aliq̄d alteri aut aliq̄ alij vel alijs. hoc essi et nomē electionis sic significare videtur sicut dicit Arz. est ei eligere plurib⁹ ꝓpositis bonis hoc illi ꝓponere vel pacceptare z aliud dimittere ppter qđ opz q̄ illa bona plura iter q̄ cadit electio quādā habeāt adinuicē icōpossibilitatē. si eis possem⁹ simul acceptare ea et pseq̄ et ita faciliter et ꝓmode sicut alterz ipsoz p se: nulla iterea caderet electio igit pz q̄ eligibile est bonū cū altero icōpossibili bono ꝓpositū. ¶ Itē electio ꝓhit volitionē q̄ volutio est tā possibiliū q̄s icōpossibiliū et tā opabilium p nos q̄s non opabiliū p nos. vellet enī alīq̄s imortalis esse et deuīcere gigātes sed qz electio tēdit i actuale op⁹: ideo nihil eligim⁹ nisi qđ credim⁹ esse possibile et p nos opabile. ¶ Item electio differt ab ira qz q̄ per irā fiūt repētine fiunt z cū ꝑcu tale. āt nullū fieri dicim⁹ electiue. ppter qđ electio req̄rit ꝓsideratiōē si qđ bonoz ꝓpositoz sit melꝰ aut facili⁹ ꝓsequibile et sic de alijs circūstantijs. hec aūt ꝓsiliatio vl collatio ꝓsiliū dicitur ideo q̄ est actu eligibile debet esse ꝓconsiliatū vñ dicit Arz ꝓsiderabile aūt et eligibile idēverūtamē determinatū est eligibile hoc ē dictuq̄ idē est q̄ ꝓsiderabile et eligibile nisi q̄ affīq̄ sit actu eligibile opzq̄ sit tiā consilio ꝓdeterminatū. electio aūt est desiderium ꝓconsiliativ si dicit Arz ex consiliari em̄ iudicātes desideram⁹ scōm ꝓsiliū. vlteri⁹ electio differt ab opinione qm̄ et si circa idē obiectum remotū et materialiter sūptū feruntur opinio et electio tū opinari est q̄ hoc sit opandū vel q̄ sit talr opandū. ita q̄ opinio est iudiciū quoddam de ꝓplexione formata apud intellectū de re opinabili/et loquoz de opinione practica iō opinio ptinet ad itellectū. sed electio tēdit i op⁹ simplr ad ꝓsequēdū vel fugiēdū/eligimus aūt hoc opari vel hoc talr opari. z ita electio imediati⁹ se hz ad opationē q̄s opinio. ppter qđ z electio i appetitu ponēda est nō i rōne. rō ei non est opatōis p̄ncipiū nisi mediāte appetitu. Ex his omnib⁹ igitur colligi pōt q̄ eligibile ꝓut est ꝓpriz fore male electionis obiectū est bonū possibile opabile per nos cū alio ipossibili bono ꝓpositū p̄cō siliatū secūdū q̄ in ei⁹ ꝓsecutionē nat⁹ est ferri appetit⁹ et capio appetitū ꝓvoluntate/nā cum electio sequat̄ p se ꝓsiliū qđ est act⁹ rōnis necesse est q̄ ptineat ad appetitū rōnalē et nō ad sensualē nisi forte ꝓsecutiue inqntū sēsitiuus appetitus trahibilis ē ad rōnabilē mō. quo dictū fuit in primo libro. electio aūt est delꝰideriū tendens in hmōi eligibilis ꝓsecutionē scz tēdēs in ꝓsecutionē boni possibilis operabilis q̄ nos cū alio bono icōpossibili ꝓpositi z ꝓconsiliati id ē p ꝓsiliū iudicati qđ sit alteri bono ꝓferendum Et scias q̄z sicut dictuz est de bonis pluribus icōpossibilibus q̄a ꝓsecutionē: ita intelligi debet de pluribus malis icōpossibilib⁹ quo ad fugā sicut eni bonū p altero bono ꝓseq̄ eligim⁹ ita z vnuz fugere malū p altero. hec aūt p̄dicta electionis descriptio iplicite ptinet in hoc q̄ electio est desideriū ꝓconsiliati. ideo cū hanc vltimam. Arz. ꝓclusisset dicit electio qđē igit tipo nunc nō vt ꝓsuetum est est dicere secūdū subscriptionē. sed vniuersalr dicta sit. ¶ Dis autē visis dicendū est ad questionē q̄ electio est non finis sed ordinatoz in finē. quod ꝓbatur ꝑmo quia electio nō est nisi ꝓconsiliati vt dictum est. sed in consequēti capitulo dicit Arz. z declarat q̄ nos consiliamur non de finibus sed de his que ad fines. Itē consiliabile est bonum cum altero incōpossibili bono ꝓpositū. sed finis nullū habet sibi icōpossibile bonū qz sicut dicit ꝑmetatoz secūdo methaphisice nichil est bonū nisi ꝓpter cās finales. ita quod oē bonū ex eo ē bonū qz ē finis vel pferēs ad finē. z vnūqq̄z tm̄ hz de rōne malitie: quātū est impedimētū finis z ita nihil est bonū quod ē incōpossibile finī vt sic igitur de fine non est ꝓsiliū. Et scias q̄ si fines aliq̄s diuersi videant icō possibiles vt fines diuersaz multaz artiū: hoc ē quia non sunt fines vltimi. sed i vlteriozē finē ordinati. q̄s vnus est solus finis vltimatis omniū actuum humanoz sicut in primo libro fuit declaratū. plura aūt ordinata in eundē finē nullū est icōueniēs esse icōpossibilia vt q̄ de. parisius ire possū ad auimionē ꝓpendio vel aureliānū z sanitatem ꝑcurare aliq̄s vel dicta vel exactione et sic de alijs. Contra ea que dicta sūt plures occurrunt instantie. ꝑmo videtur q̄ electio non sit actus voluntatis sed rationis aucroritate eustracti sup ꝑmā ꝓpositionē ꝑmi libri ethicoꝝ dicit em̄ q̄ electio est de duobus bonis iudicium hominis hoc alteri ꝓponens. deindeyt dicit sequi motus seu impetus ad actū. modo iudi-

Cōpleta diffinitio eligibilis

Obiectio

ad secundaz

secundo.

tertio.

quarto.

quinto

sexto

Resp̄sio ad ꝑmam.

cium est act⁹ rōnis. ipet⁹ aūt sequens videt esse magz ipi⁹ appetit⁹. dicit ēt q̄ electio ē tāq̄ ꝓclusio ꝓsilij ad eāde aūt ꝓtulē spectat rōcinatiōis ꝓclusio/z ꝓsiliū est ipi⁹ itellect⁹ rōcinatio. igr etc. ¶ Itē dr sexto hui⁹ q̄ electio est itellect⁹ appetitiu⁹ vel appetit⁹ intellectiu⁹. sup q̄ dicit eu ītrati⁹ opz inquit scire q̄ gen⁹ electiōis non est itellect⁹ simplr nec appetit⁹ simplr sz ambo mixti. ḡ electio nō est solū i volūtate sed etiā i rōne. ¶ Itē de hoc q̄ dictuz est voluntatē esse ipossibiliuz ꝑ q̄ voluntas nō est ei⁹ qđ nihil participat de obiecto voluntatz. sed ipossibile nihil participat de rōne boni. qđ est voluntatz obtectuz q̄ ipossibile nihil est nec esse pōt bonuz autē est ens q̄ equalr dr enti ꝓio huius. ¶ Itez nō magz videt q̄ volitio sit ipossibiliū q̄s electio ꝓbatur sicut eni tu scitēs q̄ ipossibile est te imortalē esse nō dicis eligo fieri imortalē ita nec dicis volo fieri imortalis sed dicis vellē fieri imortalis. iste autē mod⁹ ꝓiūctiu⁹ videtur de suo modo significandi subsignare ꝓiūctionē ita q̄ sit sē sus vellē si esset possibile. mō ita diceremt multi eligere fieri imortales si eēt possibile z ita videtur esse eadē rō esse vt robig⁹. ¶ Item arguit de hoc q̄ dictū ē electionē eē i appetitu rōnali sez i volūtate nō i appetitu sēsibili. Cōtra qz bruta q̄ appetitū nō hñt nisi sensibilē/ eligere videt vt canis carnē ꝑ pane acceptat z equ⁹ vnā herbam ꝑ alia qđ ad electionē ptinere videt. ¶ Itē sexto ponaf i appetitu sensitiuo sicut multi putāt. et ꝓr⁹ ē habit⁹ electiu⁹ vt dz i scōo videl sequ q̄ electio sit ponēda in appetitu sēsitiuo. ¶ Ad ꝑmā dubitationē dicēdū est q̄ multe sūt formē z naturales z artificiales q̄ aliq̄s significātur simplr z aliq̄s nō. sz cū aliqu⁹ exirīseci ꝓnotatiōe/ ybi gra ꝓcauitas nō significatur simplr ꝑ se imitatē sed cū naso/ꝓcauitas ei nō ē ymitas nisi sit nasi/cena ēt significat comestionē nō simplr qz nō differret a ꝓdicto sed eū certo tpe scz i sero. Et Arz. sexto methaphysice ponit exēpla multa de ꝓsimilib⁹/sic etiā electio significat desideriū non simplr sz ꝓcōsiliabilis nō ē ei electio nisi sit pcōsiliatus sz tamē talia nōia nōvi nf ormuter ipoztāt ea plura q̄ ipoztāt sz vnū formalr z i recto z aliō i obliq̄ z materialr vel cāsalr vel ꝓcomitative vel aliter q̄ltetcūq̄z scōm diuersū modum z hitudinis ipi⁹ ad formale significatū. sicut ḡ ymitas ē formalr z recto ꝓcauitas et ipi⁹ nasi i obliq̄ z subiectiue/z sicut cena ē comestio formalr z obliq̄ in sero ita electio ē desideriū formalr z i recto z ꝓsiliū afficedēt z i obliquo sicut patuit ex ꝓdictis Ad igr dictū eustratⁱ electionē esse iudiciū: dz exponi rect⁹ ꝓ obliq̄ sicut si dicim⁹ archa est lignū. i. ex ligno ē ei electō iudiciū hocalr ꝓponēs vel dicak q̄ electio ē iudiciū afficedēter z dispositiue. sed formalr z ꝓpletiue ipa est desiderium z nō iudiciuz. ¶ Ad aliā ꝓ idē dicendu est q̄ electio nō ē formalr ꝓclusio ꝓsiliz sz ē desiderium ei⁹ qđ ꝑ iudiciū ꝓclusū ē ita sez q̄ ꝓsiliū ꝓcludit hoc eē fadiēduz/ z electio ē hoc facere sez qđ ꝑ iudicatū est esse faciēdū. Ad aliā dicēdum ē eo dēm̄o/ē ei electio appetit⁹ z itellectiu⁹ vl itelle ctus appetitiu⁹ qz est hoc qđē i recto hoc autē i obliq̄ vl hoc formalr z ꝓpletiue hoc autē afficedēter z dispositiue. ¶ Ad aliā dicunt qđā q̄ ipossibile dr dupl⁹ vnom⁹ simplr vt chimera. Aliom⁹ nobz qđ tñ ē possibile/ vt imortalitas mō dicunt q̄ volūtas nō ē ipossibilis ꝑmom⁹ sed scōmo bñ. Sz hoc nō videt bñ dictuz qz nō soluz velle m⁹ eē i imortales. sz aliq̄ vellēt esse meliozes deo et potētiozes. Alij vellēt deuz nō eē q̄ tñ sunt si plr ipossibilia Jō dicēdum ē q̄ sicut nō ens pōt intelligi sub spē entis imo pōt opinari esse ens: ita pōt z nō bonuz sub spē boni ꝓphēdi iō volūtas pōt in ipm ferri sz nō sit bonuz nec ens nec possibile. Sz adhuc dubitaf posito q̄ aliq̄s sciat z actu cognoscat hoc eē ipossibile vtr stāte illa cognitiōe possit velle illū. Et credo q̄ sic. aliqui em̄ mali sciēt ipos. eē q̄ de⁹ nō sit vellēt tñ deum nō eē. vl credētes q̄ nō pñt eē imortales. vellēt tñ eē imortales z sic de alijs. z hoc ē quia pñt opinari q̄ talia eēnt bona si essēt. iō vellent illa eē z illa sibi ineesse vl illa nō eē nec sibi ineē. ¶ Ad aliā dicunt multi q̄ nō solū volūtas ē impossibiliū sz ēt electio. vñ aliq̄ elegerī at cēdere ad celū iō ad hoc ꝓstruxerī turres. z dicūt q̄ hoc nō intēdebat Arz. negare sz dicit voluntatatē eē ipossibiliuz z electionē nō qz electio raro ē ipossibiliuz voluntas autē sepe. ppt hoc q̄ volūtas nō ꝑ supponit deliberationez iō sepe errare pōt. electo aūt qz sequtur deliberationē minꝰ errat iō qz velle ipossibile ē tāq̄ ex erroze: sequitur q̄ electio nō ē possibiliū nisi raro. volūtas aūt multociens et hoc sufficit. Aristoteli ad ꝓcludēdū dicerētiā electiōis ad volūtatē. Sz hec solutio nō videtur ꝓgrua qm̄ q̄ scim⁹ esse ipossibile dicim⁹ bñ cathegorice velle illud vel vellē q̄ esset possibile nūq̄ tñ dicim⁹ eligere illud nisi ꝓditionem addēdo vel subintelligēdo sez si esset possibile et hoc pōt qlibz exprim. in seipo. z cū dr q̄ vellēt detur ꝓtute ꝓiūctiui modi ꝓsignificare hāc ꝓiūctionē. si dicēdū q̄ tu supponis falsū nō em̄ vel lē est ꝓiūctiui modi. sed optaui cū dico vellē esse imortalis dicim⁹ em̄: vtinam esse imortalis vtinā de⁹ nō esset. iō rō nōvalet. ¶ Ad aliā dicēdū est q̄ non ois acceptatiovni⁹ p altero est electo ꝓprie sed solū si fiat secūdū priā deliberationē Et itez non eligit ꝓpe q̄ nō est ois acceptādi z hoc et illuꝺ. bruta nō sunt p̄ncipalis ē ivolūtate iō nō valet

ad tertiam.

ad quartam.

ad quintam.

q̄ possit quis velle ipossibile scitū tale.

q̄ bruta nō ꝓprie eligunt.

ad sextam.

Ad rationes p̄ncipales.

te q̄ſtus nō rectificat itētionē circa finē vltima
tū ſz circa fines q̄dā ptiales ordiatos i vterio
rē finē·z ſi rectificat itētionē circa finē vltimatū
hoc nō ē q̄ eligat ipm ſz eligit ea q̄ ad ipſuz. Ad
aliam pōt dici ſicut ad p̄mā. Ad vltimā dicendū
q̄ illa ppoſitio eligimus ea q̄ maxime ſcam̄ bo-
na exſtia debet itelligi de illis bonis incōpoſſi-
libus q̄ intellectui et voluntati ſunt ſil̄ propoſi-
ta et iter que habita eſt collatio ꝓſiliatiua de q̄z
numero non eſt finis ſicut dictū fuit et cetera.

Queſtio·ix· Arguit̄ p̄ño c

Quomō cōſiliū eſt de fine et quō nō

Obiectio

Secundo

q̄d conſiliuz obiectio·

Solutio·

Quō dr̄ñr.

Quid conſiliabile formaliter et eligibile.

Quō ſunt ꝓſiliabilia

Quid conſiliabile·

explicatis ili⁹ diparnitionis·ffi-

in oppoſituz

Reſponſio.

Quō ſuenīunt ꝓſiliabile et eligibile

Ethicozum Fo.lüi

Quon ſeq̄nt̄ q̄rit̄ q̄rtodecio. Utrū ꝓſilia
bles eligibles ſit idē. Arguit̄ q̄ nō q̄ po
tētie diſtīgūt̄ p̄ act̄ z act̄ p̄ obiecta· ſz
ꝓſil̄ū z electio ſūt diuerſi act̄ z diuerſarū poſſ
tiaꝝ ſcz itellect̄ z volūtat̄z ergo obiecta ſūt ꝓſi
liabile z eligibile·igit̄ nō. ¶ Itē illa nō ſūt idē q̄
rū vnū repit̄ ſine alio z ecōuerſo·talia ei nec ſūt
idē ꝑuertibil̄r nec ſūt ſicut ſupi⁹ z iferi⁹ z oīno
neutꝝ ad alterū ꝓſeq̄t̄·nō ſi aliq̄ ſunt idē: hoc ē
pure p̄ accidēs ſicut albū et muſicū·ars ūt de
tali accidēte nō itēdit·ſz ꝓſiliabiler eligibile ſūt
hmōi ꝑbat̄ q̄z electio nō ē ipi⁹ finis vt dictū fuit
nos ūt aliq̄n ꝓſiliū q̄rim⁹ de fine q̄nꝝ ūt dubi
tamus z cū diligēti ꝓſilio iq̄rim⁹ ad quē finē ad
uerſarij nr̄i faciūt q̄ faciūt·aduocati etiā petunt
ꝓſiliū quē finē i ſua petitiōe ꝓcludāt·ſic igit̄ ꝓſi
liabile aliq̄d ē q̄d nō ē eligibile·ſz q̄ ēt aliq̄d ſit
eligibile q̄d nō ē ꝓſiliabile ꝑbat̄·q̄z certas diſci-
plinas eligim⁹ ſcām q̄s tn̄ nō eſt ꝓſiliū vt dicit
Arꝛ·Etiā electio ē i magnis z puis ꝓſiliū ūt nō
ſed ſolū de magnis de q̄b⁹ diſcredētes ſum⁹ no
biſipſis velut nō ſufficiētib⁹ itḡſcere vt dicit Arꝛ·
Etiā op⁹ ſtuoſū eſt ex electiōe cūſt̄ ſit hit⁹ elec-
tiu⁹ z q̄z electio z ꝓp̄a maxīe ſtuti z ea magis
motes diiudicam⁹ q̄ opatōib⁹ vt dicit Arꝛ· ſed
ꝓſiliū nō cadit i oi opeꝛtutꝛ q̄z nō cadit niſi i du
biis·plurima ūt opaꝛtut̄z nō ſūt dubia ipiſtuo
ſo. ¶ Oppoſitū dicit Arꝛ·ꝓſiliabile ūt et eligi-
bile idē· dicit ēt exſtite eligibili z cōſiliabili z c·vi
ſe fuerūt p̄ri⁹ ꝓdtinoes eligibiles, nunc vidende
ſūt ꝓditiones cōſiliabilis·z tūc poterit videri q̄ ſit
ſꝑoꝛ adiuicē hītudo. Poſſum⁹ ūt talē cōſilia-
bilis deſcriptionē ponere ſcām illas ꝓpetates
q̄s Arꝛ·iueſtigat i ifa. ¶ Cōſiliabile ē cōtigens
hūanū opabl̄e q̄ nos dubiū magnū z q̄ſitū ꝓpt̄ fi
nē·z dico cōtingēs q̄z null⁹ de nc̄tio aut de ipoſ
ſibili q̄rit ꝓſiliū quia ꝓpter q̄cunq̄z conſiliuz
noſtrum nihil alr̄ eſſet aut non eſſet fieret vel nō
fieret ideo fruſtra i talib⁹ cōſiliū q̄rere. ¶ Et
ſi dicas aliq̄ q̄ſierunt cōſilia de aſcēdēdo ad ce-
lū z de cōſtruēdo turres et ſcalas altiſſimas tā-
gētes celū q̄ tn̄ ſūt ipoſſibilia·dicēdū eſt q̄ illa
nō crediderūt eſſe ipoſſibilia. Jō gloſādū eſt q̄
cōſiliabile ē cōtigēs ſcōz opinionē q̄rēt̄z ꝓſiliū
ita q̄ de his nullus ꝓſiliamur q̄ ſcim⁹ ipoſſibilia
eſſe aut neccio euenire ſz nō eſt icōuenīs cōſi-
liari aliq̄n de ipoſſibili cū nō ſciam⁹ ipm eſſe, i-
poſſibile·iō dicit Arꝛ·q̄ ꝓſiliātes ſi q̄dē ipoſſibi
le ūentāt diſcedūt·ꝑ fortе dicēdū ē ſicut poſtea
dicēt i ſolutiōe cuiuſ dā dubitatiōis. Scōo dico
q̄ ꝓſiliabile nō eſt q̄dcūq̄z ptīgēs ſed hūanū·i·p
hoīem opabile q̄n̄ de ptīgētib⁹ pure naturalib⁹
nō q̄rim⁹ ꝓſiliū vt pluere nīgere vl̄ tonare q̄z ꝓ-
pter nr̄m ꝓſiliū nō eueniret aliter dico pure na-
turalib⁹ q̄z aliq̄ ſūt i q̄b⁹ nos opamur cū natura
aliq̄ ēt icipiūm⁹ z diſponim⁹ ad id q̄d natura cō-
pletꝛ facit·de talib⁹ aūt ꝓſiliamur bñ ſcōz q̄ fūt
nata aliter et aliter euenire ꝓpter nr̄am opationem.
pōt etiā dici q̄ p̄ iſtā clauſulā hūanū differt ꝓſi-
liabile a fortuito fortuita enī nō ꝓpe dr̄ hūana
q̄z nō ſūt i ipi⁹ hois ptāte vt eueniāt vl̄ nō eue-
niāt. Cōtra illā ꝓditionē arguit̄ q̄z nō eēt malū
regi ſi vellet flamigos iuadere: q̄rere ꝓſiliū ab a
ſtrologis ſi pluuie multe fierēt vel nō q̄z melius
poſſz eos iuadere tpe ſicco q̄ pluuioſo. Ad hoc
pōt r̄ñderi ex dictꝭ q̄cūq̄ opatiōes nature ꝓſit
reduci i r̄nas opatiōes·nō ē icōueniēs eas vt ſic
ſubijci ꝓſilio alit̄ nō·vt tales pluuias ſi q̄rim⁹ tā
q̄ id q̄d ē ꝓpt̄ ꝓſiliū hītū opādi: ſz tā q̄ id q̄d exſtite
vl̄ ſi exſtite q̄rerem⁹ p̄ ꝓſiliū aliq̄d eē vl̄ ſi optādū
mō illd ſolū ꝓpe dr̄ ꝓſiliabile q̄ p̄ iudiciū ſolū iu
dicam⁹ eē opādū. Tertio dico q̄ opabile p nos
i·p illos q̄ ꝓſiliū q̄rit q̄z ſicut dicit Arꝛ·q̄l̄r vtiq̄
ſcite optie ꝑuerſant̄ null⁹ lacedemonioꝝ ꝓſiliat
ſi tiamur aūt de his q̄ i nobꝭ opabilib⁹. Cōtra
q̄z ſepe q̄rim⁹ ꝓſiliū ꝓ amicꝭ z oñs ꝓſiliū q̄rit q̄d
ſeru⁹ z ꝑ q̄d filꝰ opet. ¶ Ad hoc dr̄euit r̄ñdet
Arꝛ·q̄ ea q̄ ꝓ amicꝭ fiūt ꝓ nos aliq̄l̄r fiūt ꝓpter
piū ei i nobꝭ·z ita ē de his q̄ fiūt per filios vl̄ ſub
ditos. Quarto dico dubiū, q̄z ꝓſiliū oē q̄ſtio ē ſi-
cut dicit Arꝛ·z certū ē q̄ q̄ perfecta certitudine
ſcaret q̄d deberet agere z quō z ꝓ q̄ media z q̄z
ſic de oīb⁹ aliis circūſtātijs: ipe nūq̄ peteret ꝓſi
liū·ſz ſcōm ſuā ſciaꝛ iciperet opari niſi forte q̄
aliq̄n de his q̄ bñ ſcim⁹ petim⁹ cōſiliū ab amicꝭ
z vt ipſi ſit et credāt eē nr̄e participes operatio
nis z vt nr̄aꝝ opationē dirigāt magꝭ z i eā appo
nāt auxiliū z ſic ꝓſiliari nō ē ꝓpe ꝓſiliari ſz ficti
tie tn̄/z ꝓpt̄ hoc dicit Arꝛ·q̄ circa certas z ꝓſe
ſufficiētes diſciplinaꝝ nō ē ꝓſiliū: puta de lr̄is
nō ei dubitam⁹ q̄l̄r ſcribēdū ſit. Quīto dico ma
gnū·i·notabilis alicui⁹ bonitatꝭ vel malicie q̄z ō
eo q̄ nulli⁹ ē bonitatꝭ vl̄ malicie fruſtra peteret
ꝓſiliū vt derūdēdo feſtucā i talib⁹ ei facere ſz q̄ō
cūq̄ occurrit ita q̄ fatuitas eēt ſtudiū apponere
i petēdo de talib⁹ ꝓſiliū p̄udēt̄z ei nō ē ocioſis
ſtudiū ſuū applicare mō ſicut dicit Arꝛ·dicēdū
ꝓſiliabile nō ꝓ q̄ cōſiliat vtiq̄ aliq̄s iſipiēs vel
iſan⁹ ſz ꝓ q̄b⁹ itellectū hīs. Ad ei ſtudioſus tu
dicabit ꝓſiliabile eē hoc ē dicēdū eē ꝓſiliabile z q̄
nō: ſi q̄z ſtudioſ⁹ circa ſigla iudicat recte·ꝓ ḡ q̄
ꝓſiliabile dz eē magnū·q̄ itē ꝓ q̄n ſp i maio
rib⁹ maiora ſolem⁹ q̄rere ꝓſilia vñ Arꝛ·Cōſilia
tores ūt aſſumim⁹ i magnis diſcredētes nobis
ipis velut nō ſufficiētib⁹ diḡſcere. Sexto dico q̄
ſitū ꝓpt̄ finē·q̄z null⁹ ꝓſiliū q̄rit de fine·ſz ſēper
ſtatuēs ſibi finē q̄rit ꝓſiliū q̄l̄r melꝰ aut facil⁹
ſtatutū finē poterit adipiſci. Eſt tn̄ ſciendū q̄ fi
nes ſūt aliq̄ plures ſubordiati/ſicut Arꝛ·exē-
plificat q̄nto methaphiſyce caplo de cāis q̄ ſani
tas ē finis attenuatiōis·r·attenuatio purgatiōis
et purgatio farmatie·ſi igit̄ ꝓſiliū ſit de aliq̄bus
finib⁹ hoc ē q̄z nō ſūt vltimeti z itēti ſz i vlterio
rē finē ordiati·z q̄ ſi oī ꝓſilio neceſſe ſit finē ꝓpo
nere ptz/vniuerſaliter volēti ꝓſiderare. Nā ſi q̄ras
ab aliq̄ cōſiliū ſtatī petet̄z a te de q̄vis hꝰe cōſiliū
q̄ oē q̄ ordiatū ē ad finē: hz vt ſic rōnē boni ſz
ꝓſiliabile ē hmōi. q̄z gra finis ſtatuti adipiſcēdi
ꝓcludit̄ eē opādū. Scōo ꝓueniūt i hoc q̄ vtrq̄z
ē ptīgēs opabl̄e p nos·z hoc pz exꝑſſe ex ipoꝝ de
ſcriptiōib⁹ Tertio ꝓueniūt i hoc q̄ vtrq̄z ē ordi
natū i finē z nō finis ſaltēvltim⁹·z hoc ē exꝑſſū
i deſcriptiōe ꝓſiliabilis hic aſſignata. et ſeq̄t̄ ad
deſcriptionē eligibil̄ p̄ri⁹ aſſignatā Dr̄ñt ūt p̄ño
q̄z electio ē act⁹ formal̄r volūtat̄z ſicut dictū fuit
cōſiliū aūt ē act⁹ ipi⁹ itellect⁹· q̄z cōſiliū vl̄ ē iu
diciū ſuētū et cōcluſū q̄d opādū ſit et quō et ſic
de aliſs circūſtātijs ad finē ſtatutū adipiſcēdū.
aut ētrōcinatio ſeu iq̄ſitio ad hmōi iudiciū hīdū
vel ꝓcludēdū mō vtrq̄z eoꝝ ē act⁹ itellect⁹ igit̄
z c. Ex hoc aūt ꝓſilij z electiōis dr̄ñia ſeq̄t̄ dr̄ñia
ꝓſiliabilis ad eligibile. q̄ ꝓſiliabile formal̄r acce
ptū ē obiectū itellect⁹· z eligibile obiectū vo
lūtat̄z· Scōo dr̄ñt q̄z ꝓſiliabile ē dubiū eligibile
aūt nō·ſz iā ꝓſilio iuētū z iudicatū z hoc pz ſat̄z
exꝑſſe ex ipoꝝ dat̄z deſcriptiōib⁹· z iō cū dr̄ñſſz
Arꝛ·q̄ ꝓſiliabile z eligibile idē: ſubiūxit vextñ
deſinitū ē eligibile Tercio dr̄ñt vt mihi vr̄q̄ ꝓſi
liabile formal̄r acceptū ē enūciatio q̄dā dicēs ali
q̄d eē opādū l̄ ſi opādū aut ſic l̄ ſic opādū Eligi
bile aūt ē ipa opatio z ſic modificata quā et quō
ꝓſiliū enūciauit eē opādā/ꝓſulēs ei dicit hoc eē
opādū z ſic opandū·eligēs aūt diceret eligo hoc
opari hoc fugere hoc ꝓſeq̄ et ſic opari aut ꝓſeq̄
Et hoc notauit Arꝛ·dicēs q̄ eligim⁹ q̄dē accipe
re vl̄ fugere vl̄ aliq̄d taliū· apamur aūt q̄d ē vel
cui ꝓfert vel q̄l̄r z c·ꝓſiliū ei ē ſicut opinio q̄daꝝ
vl̄ rōcinatio generās opinionē ſicut ſat̄z exꝑſſe
potuit apparere. Alie aūt aſſignanť ab aliis diſ
ferētie vna eſt q̄ cōſiliū eſt in magnis ſolū elec
tio aūt eſſet i magnis et i puis ſicut pomū vel
eſculū eligim⁹ inť cetera pomaꝝ eſcula Sz hoc
nō videť eē de itētiōe. Arꝛ·nec videť eē vex naz
diffinitū nō pōt iueniri vbi nō iuenīūt ea q̄ i ei⁹
diffinitiōe ponūtur·alr ex diffinito nō poſſet in
ferri diffinitio·et noli hās ꝓpoſitiones itelligere
ſcōm ꝓſcrutationē logicā de ꝓpetate ſermonis
ſed ꝓut mathia exigit q̄n i ope p̄ſite de ſcrupulo
ſis ſubtilitatib⁹ logice nō curam⁹ ſz i diffinitio
ne eligibilis accipiť q̄ ſit ꝑconſiliatū ſicut vult
Arꝛ·iō z c. Itē ex oī mō loq̄ndi appet q̄ electio
nō magꝭ ē i puis q̄ cōſiliū·in puis eī nō dicim⁹
nos eligiſſe ſed ſicut occurrebat accepiſſe. Et
itē ꝙ ſiue i puis ſiue i magnis q̄d repētine acce
ptam⁹ hoc nō dicim⁹ eligiſſe ſicut p̄ri⁹ dicebať
Si aūt vnū ꝓ alio cū puta cōſideratiōe accepta
m⁹ ſiue i magnis ſiue i puis: pz q̄ ita et de hoc
cōſiliū accipim⁹. Nō ei aliꝰ ē cōſiliū q̄ hec pre
uia conſideratio aut hmōi ꝓſideratiōis cōcluſio
vñ ſicut tu potes dicere q̄ hoc pomū inter ceſa
eligiſti·ita potes dicere q̄ ex puia conſideratione
vl̄ recūvl̄ cū alio q̄ modū hz ꝓſiliatiue iq̄ſitiōis
ipm ꝓ aliis accipiēdū iudicaſti·ſi aūt ipz cepiſti
ꝓpt̄ euidētiā ei⁹ ꝓ aliis pulchritudinē hoc non
fuit niſi ſicut canis capit carnē añ pane tractus
ab obiecto dicēdū igit̄ q̄ i magno z i puo ꝓſiliū
et electio ꝓueniūt/maxīe ei ꝓpe locū hīt i maio
rib⁹ i minoꝝ⁹ aūt min⁹. i his aūt q̄ nullius vel
q̄ſi nulli⁹ ſunt bonitatis vel malicie declectatio

nis aut tristitie vtilitatis aut nocumẽti: nihil vel modicũ cadũt electio vel ꝓsiliũ sapiẽtis. ¶ Narrat questio dr̃ia solet assignari q̃ ꝓsiliũ nõ cadit nisi ī his q̃ ꝑmit⁹ dubitabilia occurrũt electio aũt ī his t solẽt poni inter electionẽ et consilium

Aliq̃ dr̃ia solet assignari q̃ ꝓsiliũ nõ cadit nisi ī his q̃ ꝑmit⁹ dubitabilia occurrũt electio aũt ī his t aliys sepe iuenit q̃ nũq̃ dubitata fuerũt sicut ī ꝓncipio q̃stiõis arguebat: de his q̃ fiũt scõz certas disciplinas t aliq̃ sepe scõm ꝑtutes. Sz sicut ꝓi⁹ dicebat hoc eẽt ꝑ Aristotelẽ q̃ ī descriptionẽ electionis accipit ꝓsiliũ ī fortes dicẽduz est q̃ eligibile dũ eligit nõ est dubiũ qz ẽ tã consilio diffinitũ: sz tñ ipz ẽ de se dubitabile nisi eẽt ꝓpter ꝓsilio determiatũ: qñ nõ eẽt eligibile nisi eẽt cũ alio bono ī ꝓpossibili ꝓpositũ sicut dictũ fuit t sꝛ vnũ illoꝝ bonoꝝ absq̃ collatiõe ipsi⁹ ad alterũ acceptare ⁊ adhuc nõ eẽt electio qz talis acceptatio nõ esset vni⁹ ꝑ altero. sed magz tanq̃ sine ꝑ altero sz magz tãq̃ ꝑ altero acceptatio electio aũt de nois ipositione significat vni⁹ ꝑ alterũ acceptationẽ. Ad hoc aũt q̃ ꝑ arguit de opationib⁹ circa certas disciplias t circa ꝑtutes. Dicũt aliq̃ q̃ ibi cadit electio nõ ꝑtute ꝑ̃tis cõsilij sed dudũ ꝑtert: scz ī accẽsitiõe artẽ vel ꝑtutis. extũc cnĩ hõ ꝑ multas rõcinationis ꝓsiliatiuas habitũ ꝓclusiõis accepit ꝑ quẽ sꝑ ipostea absq̃ nouo ꝓsilio põt determiate eligere scõm exigentiã artẽ vel ꝑtutis ꝑpter q̃d sꝑ ꝑtẽ ꝑ hit electiuus. Alij aũt dicũt q̃ sicut ī talib⁹ certis actib⁹ nõ ẽ consiliũ ita nec electio qz ꝑpter determiationez vnũ nõ accipit ꝑpe ꝑ altero sz tãq̃ sine alto qz sine collatione ad ipz. sz de ꝑtutib⁹ dicũt q̃ ꝑtus sꝑ est circa difficilia vt dictũ fuit ī scõo mõ circa talia est sꝑ nccia ꝑtis ꝓsideratio et oim̃ circũstãtiarũ collatio vt opus scõm eaz debitũ moderet̃ ī cõ sicut ꝑtẽ vtik electione ita sꝑ ꝓsilio. Ad hoc solet alia dr̃ia assignari q̃ eligibile est bonũ cum alio icõpossibili bono, ꝓpositũ. vt apparuit consiliabile aũt nõ recipit q̃ cũ alio incõpossibili, ꝑponak. qz nõ solũ est ꝓsiliũ qñ ꝓpositẽ finis ꝑ plura media, ꝑcurari põt: sed etiã qñ perynũ solum. vñ dicit. Arẽ. sed ponẽtes finẽ aliquẽ. qualiter et ꝑ que erit ĩtendunt et si ꝑ plura q̃dãvideatur fieri per qđ optime t facilime intendũt si aut ẽ per vnũ. ꝑcurak qualr per hoc. z illđ per quid zẽ forte tñ dici põt q̃ hec dr̃ia non est vera quia ꝛz vnũ solũ iueniak mediũ ad finẽ statutũ antigẽdũ: tñ nullũ sup ipm adhibek ꝓsiliũ. niſi qz suuz ꝑdictoꝝ aliquã ꝓtẽdit apparẽtiã bonitatẽ scz aut honestatis aut vtilitatẽ aut delectationis. vl nisi ꝓsiliũ fiat q̃r illđ mediũ. ꝑcurek vbi iterum ops q̃stionez sub dubio ꝑponi ad oppositã t vt advnũ sit dicere ꝓsiliũ est q̃stio t q̃stio est oppositoꝝ et aliq̃modo icõpossibiliũ. Alia dr̃ia solet assignari q̃ ꝓsiliabile aliq̃n inueniẽ ipossibilevt dicit Arẽ. si qđẽ ipossibile iueniak discedũt: sz eligibile nunq̃ est impossibile sed de imꝓbatione hui⁹ dr̃ie fuit visũ ꝑius. Conseq̃nter videndũ est de ꝑncipali q̃sito scz quõ sint idẽ eligibile et cõsiliabile. ꝑpter quod sciendũ est q̃ objectuz tã consiliꝫ q̃ electionis põt sumi tã materialiter q̃ formaliter obiectũ enĩ consiliꝫ scz ipm ꝓsiliabile sũptũ materialr est ꝓtigẽs. hũanuz opabile per nos ordinatũ ad finẽ. Sed ꝓsiliabile formaliter sũptũ ẽ ꝓpositio dubia de hmõi opabili ꝙ mata an sit ꝓpt finẽ statutũ opãdũ vl quõ sit tu opãdũ. totale aũt obiectũ põt cẽpdictũ opabile scõm q̃ ꝓpositio dubia de ipo formata ẽ iq̃sitiꝫ ꝓpt finẽ. Obiectũ aũt electiõis scz ipm eligibile sũptũ meterialr ẽ bonũ possibile opabile ꝑ nos ordinatũ ad finẽ formale autẽ i eo ẽ iudiciũ itellect⁹ q̃ illđ opabile iudicatũ ẽ ꝑferẽdũ alci bono. t iõ ꝑdicatiõe materiali siue obiectali dicebat Eustrat⁹ ꝑmo hui⁹ q̃ electio ẽ duob⁹ ꝓpositis iudiciũ hoꝝ hoc alci ꝓponẽs totale aũt obiectũ ẽ ꝑdictũ opabile scõm q̃ aliõ iudicatũ ẽ alteri eẽ ꝑferẽdũ. Ex his ꝑz satz ex dictz q̃ eligibile t ꝓsiliabile matialr sũpta sũt idẽ qz in oĩb⁹ ipoꝝ ꝓditiõib⁹ oñsũ ẽ eligibile t ꝓsiliabile ꝓponire sz sũpta formalr nõ sũt idẽ qz ī ipoꝝ ꝓditionib⁹ formalib⁹ oñsũ ẽ differre ꝓsiliabile et eligibile. z sicꝫ q̃ totalia obiecta ꝑtiꝫ ꝓueniũt scz materialiter et parti distãt scz formalr. Et sic ꝑsit solui rões q̃ in ꝓncipio questionis sunt adducta si quis conſideraverit diligenter. t sic est finis questionis.

Quesꝫo. xv.

Verũ ꝙntodecio Utrũ ꝓsiliũ sit q̃stio resolutoria. Aꝛ q̃ nõ sit q̃stio qz nec ī ꝓsilio q̃rim⁹ si ẽ nec q̃d ẽ nec q̃ ẽ nec ꝑpt q̃d sz ꝓsiliamur quõ ꝛp q̃ media finẽ statũ possum⁹ attigere ẽ cũ oĩs q̃stio sit alta ꝑdictoꝝ. Scõo posterioꝝ. sed ꝙ ꝓsiliũ nõ ẽ q̃stio. Itẽ q̃stio nec ẽ recta nec obliq̃ sz rectitudo l' obliq̃tas ī eis determiatiõe ꝓsistit ꝓsiliũ aũt ẽ aliq̃n rectũ aliq̃n obliquũ. ẽ ipz nõ ẽ q̃stio sz magz ī q̃stionis determiatiõe ꝓsistit miꝰ aũt ꝑz sexto hui⁹ capl'o de eubulia. Itẽ dt Arẽ. Ex ꝓsiliari ei iudicates desideram⁹ scz ꝓsiliũ t qz desiderũ sequt iudiciũ itellect⁹. vt ꝙ ꝓsiliũ scz qđ desideram⁹: sit nõ q̃stio sz q̃stionis determiatio l' determiata ꝛclusio. Itẽ si sit q̃stio tñ sivi dek q̃ sit resolutoria ꝓpter qz resolutoriũ vꝫ esse dr̃ia demõstratiõis l' silogismi ñ igr q̃stiõis. Secũdo qz resolutio ẽ ꝓcess⁹ ab effectu ꝓpter quod ad iuẽtionẽ t distinctionẽ cãz ꝓsiliũ aũt eẽ ꝓpter ꝓpter quid qz a statuto finẽq̃ ẽ cã cãz ꝓcedit ad iuẽtionẽ et distinctionẽ ordinatoꝝ ī finẽ q̃ sũt effect⁹ igr zẽ. Opositũ vult Arẽ. sz q̃rẽs finẽ aliquẽ q̃r t ꝑ q̃ erit ĩtẽdũt t si ꝑ plura q̃dẽ videak fieri ꝑ qđ facilime t optime ĩtẽdũt. Si aũt ꝓmũ ꝓcurak q̃r ꝑ hoc erit t illđ ꝑ qđ quãqz vltiꝰ veniãt ad ꝓmã cãz. q̃ i iuẽtiõe vltia ẽ mõ manifestũ ẽ ꝙ talis ꝓcess⁹ ẽ resolutoꝝ vñ subdit Arẽ. q̃ ei ꝓsiliak videk q̃rere et resoluere dicto mõ quẽadmodũ dyagrãma. videtur aũt q̃stio nõ oĩs ꝓsiliũ puta methematice cõsiliũ aũt oẽ q̃stio t qđ vltimũ t resolutione ꝓximũ eẽ i gñatiõe. Notãdũ q̃ ꝓsiliũ ordiak ad opationẽ tãq̃ ad finẽ ī cõ finis opatiõis ẽ ꝓncipalis t vltim⁹ finis ꝓsiliꝫ. tñ cũ ipa opatio exterioꝝ t ip consiliatiua iq̃sitio iteriozꝫ ī diuersi⁹ ꝓcess⁹: opz ipaz esse diuersos fines ꝓpos et imediatos. ẽ ei finis opationis ad qđ vltiate tẽdit opatio. z ad qđ termiak. et ita ẽt finis ꝓpius ꝓsiliatiue iq̃sitionis est illđ ad qđ ipa tẽdit et termiak et ista non sũt idẽ sz oppositomõse hñita qz qđ ẽ vltimũ ī gñatione est ꝓmũ intentione. ideo omnis iquisitio consiliatiua statuit sibi tanq̃ ꝓncipium notum illuz finẽ ad quem homo intendit post habitũ cõsiliũ suã totã opationẽ ordinare et mĩare ꝓpter qđ

Arguit ꝓmo

Secundo.

Tertio.

Quarto.

in oppositũ.

q finis cõsiliꝫ ꝓncipium operationis

manifestũ ẽ ꝙ iq̃sitio ꝓsiliatiua ad nihil aliud tendit: q̃z ad sciẽd media magz ꝓueniẽtia ꝑ q̃ possit finis opatiõis attigi. z illis iuẽtis icipim⁹ opari z cessat ꝓsiliũ. z sic ꝑz q̃ finis. ꝑpus ꝓsilij sic ordiatꝰ ī finẽ opatiõis a qb⁹ icipim⁹ opari vñ illđ qđ ẽ ī opatiõe ꝓncipiũ ẽ i ꝓsilio finis t ecõuerso. Et ex his iã ꝑt eẽ mãifestũ quõ Tulli⁹ i sua rhetorica male reꝑhẽdit Arẽ. ꝺt ei Arẽ. ꝓio rhetorice sue q̃ fines ꝓsiliãdi sũt vtile t nociuũ q̃ ei ex hortak ī deliberatio negocio tãq̃ meli⁹ ꝓsulit. q̃ ãt dehortak tãq̃ deteri⁹ dissuadet. alia ãt ad hoc coassumit aut iustũ aut iniustũ aut pulchrum aut turpe Tulli⁹ aũt volẽs i hoc cãu Arẽ. corrigeret ī deliberatio aũt gñe Arẽ. placuit vtilitatem esse finẽ. nobis aũt ꝛ honestatez et vtilitatẽ Tullius aũt nõ bñ ꝺt qñ et lz aliq̃n mediũ ꝑ qđ finis ꝓio ĩtẽtus acq̃rik qđ ꝑ ꝓsiliũ inueniꝫ hẽat scz se rõnẽ honesti⁹ bi gña si qs ad aĩe salutẽ adipiscẽdã hꝛct ex ꝓsilio q̃ ꝑtutes sibi mozales acq̃rere q̃ scz se rõnẽ hñt honesti⁹tẽ ad tale honestũ s. ad ꝑtutes illas mozales nõ, ỽteriabꝭ ꝓsiliũ sub rõe honestatis ꝙsvtilitatis scz. ꝓut valẽt ad salutẽ aĩe. vez ẽt ñ q̃ finis vltiat⁹ oĩno ꝛ remot⁹ ipsi⁹ cõsiliꝫ q̃ est finis opatiõis. ẽ nõ vtile sz honestũ vel delectabile. qz ꝛ vtilis rõnẽ est inq̃tũ vti. e q̃ sit vltiat⁹ finis qđ bñ sciuit Arẽ. ꝓio rhetorice vbi ꝺt ex qb⁹ aũt oz ꝛ de his scz de ꝙsiliabilib⁹ exhortari ꝛ dehortari. dicam⁹ fere itaq̃ et singꝫiter vni cuiq̃ et cõiter oĩbus. finis q̃dẽ est quẽ ꝓiectates ꝛ eligũt ꝛ fugiũt. ꝛ hoc est vt i sũma est dicere felicitas ꝛ ꝑtes ipsi⁹. ¶ Jstis visis põt videri q̃lis ꝓcess⁹ sit iq̃sitio ꝓsiliatia. ꝓpt qđ sciẽdũ q̃ ꝓcess⁹ resolutoꝝ ꝓ compositiuus

¶ Scdo sciẽdũ q̃ duplex iueniꝫ finis scz finis opatiõis ꝛ. est illud qđ vltiate ꝑ totã opationẽ ꝓducik in esse. Aliꝰ est finis rei opate q̃ põt totꝰ opatiõi ꝑeristere. nos aũt ī hoc loco intẽdimus de fine opatiõis talis aũt finis duplr põt ꝓpari ad ãtecedẽtia ipsũ. Uno mõ scõm pfectionis ꝛ bonitatis ordinẽ. ꝛ sic hz rõnẽ ꝓmi ꝛ ꝑ ꝑfs hz rõnẽ cause oĩm alioꝝ. Alio mõ scõm ordinẽ gñationis ꝛ sic hz rõnẽ vltiꝰ ꝑ ꝑfs rõnẽ effectus. oĩz alioꝝ. iõ ꝺz scdo physicoꝝ ꝛ q̃nto metaphysice q̃ cãe sunt adinuicẽ cãe. Ex his igr ꝛ statiꝰ cluditꝭ põt q̃ inq̃sitio ꝓsiliatiua scz ordinẽ pfectionis est ꝓcessus ꝓsitiu⁹ qz sic ꝓcedit a cã ꝓma ad effectũ postremũ. sed scõm ordinẽ gñationis est ꝓcessus resolutoꝝ qz sic est de vltio effectu ad inueniendũ ei⁹ ꝓmas causas sicut apparuit. Deinde vltio videri põt quõ ꝓsiliũ sit q̃stio. ꝓpter qđ. Sciẽdũ est q̃ q̃stio ab hoc ꝙbo q̃ro ꝺz q̃ro ãt dubiã hz sigñatoez sicut tãgit Liconiẽsis scdo posteriꝝ. Uno mõ significat illđ qđ peto vel interrogo. z tũc q̃stio ẽ dubitabile ꝑpõ dubitabile ꝓpositũ vt vtrũ mũd⁹ ẽ ei⁹. Scdo mõ

dupler finis operationis ꝛ in operate.

Finis operationis ꝑt dupl'r cõparari ad aĩcedẽtia

quõ cõsiliũ ẽ ꝓcess⁹ cõpositiu⁹ scz ordinẽ pfectionis ꝛ resolutiuus scõm ordinẽ gñationis

triplr accipitur consiliũ.

Secundo

Tertio

Ad rões

q̃ quattuoꝛ gña qõnũ habent locũ in cõsultatione

quomodo ꝑ cedenduum est, iq̃sitione consiliatiua.

Questio decima sexta. Arguit pro

Verit sexto decio Utruz fortitudo sit virtus moral. Et arguit quod non quia multi mali sunt fortes et robusti. Sed virtuosi ait non sunt mali. Igit fortitudo non est talis. Item Tullius in Rectorica mediu quod est laudabile et bonu mediu dicit ad nos quod attendit penes circunstantias ut recta ro dictat scz aggredi dovel fugi dovel et si aggredi dovel non fugi edo qui oz et ubi oz et quo et cu quibus oz et sic de aliis circunstantiis. Hoc viso dicendu est quod fortitudo est virtus moralis qua hitus electivus iclinans ad tenendu mediu laudabile in passionib et operationibus iter supabundantia vicioza et defectu circa virtuabile scz quod recta ro dictat. Est virtus moralis ut patet scdo huius scz fortitudo est hmoi qua p fortitudine nihil aliud volum intelligere nisi hitu p que ho se habet circa timores et audacias in aggrediendo vel fugiendo tribilia scz hoc est bn in illis est eligendo et tenendo mediu iter extrema vicioza sicut dictu est in ro. Ad rones q dicendu est quod pria procedit de fortitudine corpali qua cogedimur non esse virtute morale. Ad alia dicendu est sicut de magnanimo dicit Arz. quod non est inconueniens ipm in substantia opis esse extremu sed in eo quod est medius. De hoc aut quod ultima ratio petit: dicetur post. Et sic est finis questionis.

Ad rationes.

Quarto quia eude actu opposita vicia sut innata de pauare scz que virtus nata est rectificare scz audacia et timiditas no sut innate depauare eunde actu. quia timiditas depauat fuga vel expectatione audacia aut no. Et aggressus. Sed ista opinio videt deficere dupliciter primo quia quod ponit no eue esse fortitudinis hitu q aggredimur sicut oportet expectam vel fugim sicut oportet. Secdo quia ponit timore et audacia no esse virtias passiones. primo patet primo ex auctore Alberti dicentis quod ejus quinque extrema ponunt fortitudinis tm no nisi unu medium est fortitudo. cui rone assignat dicens ejus eni quinque sint: supabundas i tiore deficies i tiore supabundas i audacia deficies i audacia: tm hec quinque nisi duplices mores sut. quia ei supabundas est timiditate deficies est i audacia. et abundas i audacia deficies i tiore. et sic iter audacia et tiore vnica medietas est fortitudo. Item pter vicia specifica fine. quod patet auctore quia quinque rone. primo auctore quia quinque hui dicit Arz. quod pdigs non recte dr quod ppe item tia psumit pecunia scz magis dr item pars. pdigus ei quod ppe seipm pdit. Dr et quod non boni gratia scz ppe alia quadu cam non est liberalis scz alicui bi gratia si dat ppe adulteri erit adulter vel item pater si ppe pl rephe erit cupid sic de aliis. Et ctio hui dr finis at ois operatiois est quod scom hitu et fortitudo at fortitudo bonu tale aut et finis deteriat at vnuquodq fine. Ad hoc ei est ro quia pt est hitus electiu. modo electio sit eoz quod fine tm est ppe fine et scom exigentia diuersoz finiu diuersificat electio et specificat. Item nihil est bonu nisi propter cas finales pmentatoz scdo methaphysice to ncce est oia sumere spem et rone sue bonitatis ex fine. modo pte bonitas hois Ma scdo hui pt est vtiq hitus ex quod bon ho sit et a quod bn op suus reddit virtuei ois cui vtiq fuerit virtus et illod bn hns pficit et op eius bn reddit pclusit quod fortes morales specificant ex suo fine. Ex hac aut pclusione arguit sic pte vna quod ad vnu fine. si belicis piculis vel ad saluadu coe bonu vel ad bn se habe i bello vel ad obtinendu sup inimicos cotigit aliqui expectare sine aggressu aliqui ho aggredit et iuadere aliqui aut se retrahere et fugere aliqui tiere aliqui audere. scz quod ro dictat et secudu exigentia circunstantiaru. quod videt quod una et eade pte sit firmas hois i bellicis piculis ad obediendu roi et speundu quod ro dictat de timendo vel audendo vel fugiendo expectando vel aggrediendo. Item hoc maxie pcedi debebit si appuerit quod tior et audacia fuerit pte passiones nale sicut ide agens intendes tiore et remittes audacia. et sic et pari rone sequit quod ide erit hitus iclinas advnu et declinas ab alio. Sed quod tior et audacia sint pte passiones pbat auctore Arz. scdo rethorice dicentis. quia aut de tiore maifestu qd et de timedis et quo singli habites formidat maifestu est ex his audere qd et circa qlia audaces et quo dispositi audaces sut ausibile ei priu timido. Et hoc Arz. ibide declarat inducendo in pmis psideratoib quas si videas satis erit pbatu tibi ppositu. pte ei sut passiones appetit quia pte obiect fiut si tior et audacia sut hmoi vt pt ibi igit ro. Tue ad rones rsidendu est quia hoc adducte fuert. Ad pma i qua dicebat quod medi hit si videt hoc nisi duo extrea: pt dici quod imo

Recitat opiniões modernorum

pbat quod tior et audacia sunt passiones pprie.

pbat quod tior et itimiditas nõ sunt cõtraria

quod tior et audacia nõ sunt oppositepassiones.

Questio decima septima. arguit pro.

Scio septio quirit utru fortitudo sit una virtus. Arguit quod non. Quia omnis medi hitus nove hoc nisi duo extrea vicia sibi opposita. Sed fortitudo hz quinque scz excessu i audedo et i aggrediedo et defectu i audedo et aggrediendo. et item excessu i timedo et fugiedo sicut nuc dictu fuit et appet per Arz. scdo et ctio hui. Igit fortitudo nouiet quod sit una virtus. Oppositu vel le Arz. Ad hoc risdet aliquod fortitudo una gnedisa tm i duas spes quarum una mediat i audedo et alia i timedo quod pcludere dicut sufficieter rones stati adducta. Ad cui confirmatione item adducut quod oppones istoz hituu vcz audacie coardie et itimiditas et itimiditas et timiditas et alia item sut oppones dispate audacia et coardia nec opponunt timiditati nec i timiditati scz quinque cu quinque stare pot vcz audacia cu timiditate et intimiditate et silr coardia cu timiditate et itimiditate et silr econuerso ta timiditas quam itimiditas cu vtraq alia ru scz audacia vel coardia quod si ita sit no est possibile esse idem mediu ipax. Sed ita sit pbat pmo auctore Arz. quod eosdem dr ee audaces et timidos dr ei ppter quod et sut multi ipoz audaces et timidi opposita aut no insunt simul eidem. Secdo quod positi hitus ad oppositos actus iclinat scz coardia ad no aggrediendu iclinat et intimiditas ad no fugiendu siue ad expectandu. isti aut actus no opponunt quia simul stare pnt. quia coardia et intimiditas no opponunt tertio quia nullus diceret quod audacia et timiditas opponerent nisi crederet quod tior et audacia eent oppositepassiones. et no curem si audacia aliqui capiat phitu et quinque passione quia nola sunt ad plm scz timor et audacia non sunt oppositepassiones quia simul stat sepe ei audens alteri inuadere timet bn ipm. ppter quod libenter capit arma et sociu secum quis etia iuaderet sine socio et sine armis. Et multi et iam coardi sut. ppter quod no inuadut quia timi inuadantur non apparet timidi quia no fugiut scz viriliter pcliant et sepe vincunt audacissimos aggressores.

improbatio opinionis a modernoz.

cia et timiditas no sut innate depauare eunde actu. quia timiditas depauat fuga vel expectatione audacia aut no. Et aggressus. Sed ista opinio videt deficere dupliciter primo quia quod ponit no eue esse fortitudinis hitu q aggredimur sicut oportet expectam vel fugim sicut oportet. Secdo quia ponit timore et audacia no esse virtias passiones. primo patet primo ex auctore Alberti dicentis quod ejus quinque extrema ponunt fortitudinis tm no nisi unu medium est fortitudo. cui rone assignat dicens ejus eni quinque sint: supabundas i tiore deficies i tiore supabundas i audacia deficies i audacia: tm hec quinque nisi duplices mores sut. quia ei supabundas est timiditate deficies est i audacia. et abundas i audacia deficies i tiore. et sic iter audacia et tiore vnica medietas est fortitudo. Item pter vicia specifica fine. quod patet auctore quia quinque rone. primo auctore quia quinque hui dicit Arz. quod pdigs non recte dr quod ppe item tia psumit pecunia scz magis dr item pars. pdigus ei quod ppe seipm pdit. Dr et quod non boni gratia scz ppe alia quadu cam non est liberalis scz alicui bi gratia si dat ppe adulteri erit adulter vel item pater si ppe pl rephe erit cupid sic de aliis. Et ctio hui dr finis at ois operatiois est quod scom hitu et fortitudo at fortitudo bonu tale aut et finis deteriat at vnuquodq fine. Ad hoc ei est ro quia pt est hitus electiu. modo electio sit eoz quod fine tm est ppe fine et scom exigentia diuersoz finiu diuersificat electio et specificat. Item nihil est bonu nisi propter cas finales pmentatoz scdo methaphysice to ncce est oia sumere spem et rone sue bonitatis ex fine. modo pte bonitas hois Ma scdo hui pt est vtiq hitus ex quod bon ho sit et a quod bn op suus reddit virtuei ois cui vtiq fuerit virtus et illod bn hns pficit et op eius bn reddit pclusit quod fortes morales specificant ex suo fine. Ex hac aut pclusione arguit sic pte vna quod ad vnu fine. si belicis piculis vel ad saluadu coe bonu vel ad bn se habe i bello vel ad obtinendu sup inimicos cotigit aliqui expectare sine aggressu aliqui ho aggredit et iuadere aliqui aut se retrahere et fugere aliqui tiere aliqui audere. scz quod ro dictat et secudu exigentia circunstantiaru. quod videt quod una et eade pte sit firmas hois i bellicis piculis ad obediendu roi et speundu quod ro dictat de timendo vel audendo vel fugiendo expectando vel aggrediendo. Item hoc maxie pcedi debebit si appuerit quod tior et audacia fuerit pte passiones nale sicut ide agens intendes tiore et remittes audacia. et sic et pari rone sequit quod ide erit hit iclinas advnu et declinas ab alio. Sed quod tior et audacia sint pte passiones pbat auctore Arz. scdo rethorice dicentis. quia aut de tiore maifestu qd et de timedis et quo singli habites formidat maifestu est ex his audere qd et circa qlia audaces et quo dispositi audaces sut ausibile ei priu timido. Et hoc Arz. ibide declarat inducendo in pmis psideratoib quas si videas satis erit pbatu tibi ppositu. pte ei sut passiones appetit quia pte obiect fiut si tior et audacia sut hmoi vt pt ibi igit ro. Tue ad rones rsidendu est quia hoc adducte fuert. Ad pma i qua dicebat quod medi hit si videt hoc nisi duo extrea: pt dici quod imo

pbat quod tior et audacia sunt passiones pprie.

respondit ad rones moderno.

Ad secudas

Ad tertiam

ad quartam

Questio decima octaua. Arguit pro primo.

Octauo octaua quirit Utruz fortis aliquis magz debeat eligere mori quam fugere vbi pro fugam saluare. Arguit quod non quia spes duoboz malis minor malu est eligendu scz fugere et saluari quam mori. quia minor malu est vbi pauciora bona amittut. modo i fuga amittit solu bonum virtutis et saluat bonu naturale. In morte aut amittit et bonu virtutis et bonu naturale et totu. Item mors est terribilis et nihil adhuc mortuus videt

Secundo

bonū neq; malū esse. ¶Itē ꝑmo rhethorice magis eligibile est delectabilius min⁹ delectabili et minus triste magis tristi. sed minus triste est fugere ꝯ mori. qz i morte est maxia tristicia sēs3 z ētellect⁹ spēal'r in ꝓtuoso qz dicit Arꝛ. ꝯto vtiq; ꝓtutē habeat oēm z felicior sit magis i morte tristior erit talis eīm maxie viuere dignū. z iste maximis bonis ꝑuat scīē. triste aūt hoc igr

In oppositum.

¶Oppositū dicit Arꝛ. mors ḋē z vulnera tristi z rozti z volēti erunt. dicit ēt ꝑncipal'r aūt dicet vtiq; fortis q̄ circa bonā mortē ipauidus. si ergo est dare bonā mortē sicut videt Arꝛ. supponere: ꝓcedendū est q; illā fortis magis 03 eligere ꝯ ꝑ fugā turpe ꝓmittere. dicit etiā Arꝛ. ꝯr to hui⁹ q; cū piclitet nō parcēs est vite vt nō dignū exīs oīno viuere. dicit etiā tertio hui⁹ q̄dā aūt fortassis nō est cogi 3 est magis moriendus patiente durissima. Si ista q̄stio supponit scīm fidei veritatē felicitatē ꝑmiatoriā post hanc vitā tunc nō 3 magnā dubitationem quin in aliquo casu magis sit moriendū ꝯ fugiendū. verbi gra si quis videret q; ꝑpter suā fugā magnus ꝛpia nox popul⁹ piret z q; multas ipsox possessiões posset infidelis optinere q̄ oīa ꝑ suā defensionē z mortis expectationē ꝑsit saluari: constat q; tali magis esset eligendū mori quā fugere q; solum corp⁹ in tali morte admitteret. aīa vero magno inde decozaret ꝑmio. mō de aīa ꝑncipal'r est curandū. z vl'r magis esset eligendū mori ꝯ ꝑmittere q̄cūq; pctū mortale. Sz si supponat nulla alia esse vita z nulla esse felicitas hūana nisi ihac vita sicut mlti phi senserūt z Arꝛ. innuere videt in hoc loco dicens z nihil adhuc mortuis videtur neq; bonū neq; malū esse: tūc q̄sto magnā 3 difficultatē z opiniones ꝑrias. ¶Una eīm opinio est q; in morte expectāda aut euidenter appet q̄ oīno ipossibile est saluari nisi ꝑ fugā aut hoc nō appet euidēter: 3 adhuc spes hi

ꝓbat q; sup posito q; nō sit vita post istā q; fortis nō 03 mori ꝑ patria.

pōt de optinēdo vel nō moriendo. Isto igr casu scīo: 03 q; mortis piculū. ꝑ cōi salute magis est intrepide z impauide expectādum: ꝯ fugiēdū. z q; in tali expectatiōe est sūmus fortitudinis actus. z q; ad hāc sentētiā dīt exponi oēs auctoritates dicētes moriēdū esse z nō fugiendū. Sz de ꝑmo casu dī q; fugiēdū est z ꝑ nulla re mortē expectādū. qđ ꝓbatur ꝑmo ꝑ ꝑmā rōnē in ꝑncipio q̄stionis adductam. Secōo qz nulla opatio virtutis est q̄ nō est felicitas vel ad felicitatē ordinata. 3 mors oīno opponitur felicitati z destruit eā. igr mori non pōt esse op⁹ virtutis z sic nullomō eligendū est mori. Tertio qz virt⁹ nō inclīat ꝯ naturā qz est ꝑfectio nature. 3 inclinatio ad moriēdū esset ꝯ naturā qz ad totī⁹ nature destructionē. Quarto qz talis mors vel expectatur ꝓpt bonū. ꝓpriuz vel ꝓpt alienū. nō ꝓpt ꝑ

Secundo

Tertio.

Quarto

ꝓpriuz q; totū in morte amittit. nec ꝓpter alienū qz ex q̄ non ponitur alia vita: ipse non posset alios saluare nec ꝓcurare maius bonū ꝯ illud qō ipse ꝑdit mō in tali casu q̄libz 03 ꝑferre bonuz ꝓpriuz bono alieno sicut nos ponētes aliā vitā dicim⁹ q; vnusq̄sq; magis 03 desiderare salutez ꝓpriā. ꝯ salutē oīm aliox. caritas eīm est ordinata. Quinto qz nō esset magis moriendū ex electione si non ꝑem⁹ de alia vita ꝯ si ꝑem⁹ 3 multo min⁹. sed nos videmus sanctissimos viros strenuissimos fortissimos approbatissimos qui fugiebant ab infidelibus cum videbant mortem aliter euitari nō posse ꝓbi gra. guillermum de ozēges z plures alios q̄s hystorie sūme commēdāt. Alij aūt dicunt q; magis est moriēdū ꝯ aliq̄ marie turpia ꝓmittere. verbi gra ꝯ inꝑm occidere vel ēt ꝯ in bello fugere vbi ēt ex fuga seq̄ret ppli cōis et ciuitatis destructio q̄ ꝑ non fugā vel mortis expectationē saluarent. qō. ꝓbatur ꝑmo supponēdo q; necesse est aliq̄n mori et ꝑ mortē illa oīa ꝑdere bona z nature z virtutis. sēp suppone habita q; nō sit alia vita. ꝯ mortē in ꝑsti sustinēdā nō debem⁹ fugere nisi ꝑ ēto differt a futura morte. mō nō differt in ꝑdēdo oīa bona. qz mors vtraq; ꝑderet oīa. 3 differt solū in ꝓlongatiōe oīm bonoꝝ habitoꝝ. vel eoꝝ abbreuiatiōe scōz tꝑis durationē. Supponit ēt scōo q; hui⁹ tꝑis ꝓlongatio est breuis. qz vita breuis sicut dicit Ypocras z auerrois in ꝓlogo octauo phȳsicoꝝ. ¶Tertio notādū q; 3 bonuz diutur⁹ sit melioꝛ ceꝛis ꝓbus 3 si bonuz qō scōm spēm excedit alterū non pōt ab illo alto excedi ꝑ illi⁹ alti diuturnitatē maioꝛē. ꝛbi gra vermis durās ꝑ solā diē est melioꝛ z nobilioꝛ bonitate nature ꝯ lapis durās ꝑ mille ānos. Arguit igr sic illud est ꝑeligēdū in q̄ mai⁹ bonū acq̄rit z min⁹ bonū amittit. 3 in tali morte magis z mai⁹ bonuz acq̄rit ꝯ i fuga z min⁹ bonuz amittit. ꝓbatio qz fuga nō acq̄rit nisi ꝓlōgatio boni nature z bonū ſtutis amittitur i expectatiōe aūt mortȝ bonū q̄d ꝓsistit in sūmo actu fortitudinis acq̄ritur z sola ꝓlōgatio boni nature amittitur. mō bonū nature cū bono ſtutis est mai⁹ bonū q̄cūq; modico tꝑe. ꝯ bonū nature sine bono ſtutis multo tꝑe. sicut ꝓz ex dictis cū bonū virtutis ꝓtineat ad ꝑfectionē boni nature z sit spē distictū ab eo

¶Itē ex eodē ꝑncipio Arguitur de duob⁹ malis min⁹ malū est eligēdū. 3 naturā ornari virtute z attingere finē ad quē ordinat. 3 modico tꝑe est min⁹ malū. ꝯ naturā sine ſtute z a sine sibi debito frustratā imo z viciatā durare longo tꝑe. ꝑmū aūt istoꝝ ꝑ mortis expectationē attigitur. z secundū ꝑ fugā igr z c. Hec valet dicere q̄ iste q̄ fugit poterit in posteꝝ multa opari virtutȝ opa q̄ non posset si moꝛet̄. ꝓio q̄dē hoc nō valet qz incertū est mors eīm est incerta et ēt virt⁹ eius esset amissa z itez qz nisi idē casus acciderit vbi talē itez mortē expectet: nunq̄ accidet q; ꝑ virtutis effectū tante bonitatis imo neq; ꝓparabilis exercere posset imo z mā malū fuit in fuga ꝑ petratū q; per oēs futuros actȝ virtutis illi⁹ etiā 3 nō esset amissa/non esset facta redēptio/ ideo videtur q; ille sēper in posteꝝ esset mal⁹ magis ꝯ bonus. ¶Itē per simile arguitur sic. sicut sanitas corporalis ad corpus se hȝ. ita bonitas virtutis ad aīam. mō nullus est q̄ ad solas corpis dispositiones aspiciens pl⁹ vellet longo tꝑe magna egritudine z longo dolore languere ꝯ breui tꝑe sanitate gaudere. vñ videmus oēs cū infirmitatis dolorē patiantur/dicere plus velle mori ꝯ sic esse longo tꝑe. vñ iob plenus vermib⁹ di

In oppositum.

alia opinio q; est subeunda mors.

Melius secundū semp existit diuturnitatem minoris boni.

Quasio

ꝛit tedet aīmā meā vite mee igitur sil'r ois ad aiam recte attendentes plus dīt velle aiam insigniri virtutibus 3 modico tꝑe: ꝯ vicijs longo tꝑe depauari. Istā sniam tenuerūt antiq; phi z approbatissimi morales / illoꝝ ꝯ nullā opinati sunt aliā ꝯ in hac vita futuram beatitudinē. vnde seneca multos allegat tales z ipemet fuit de numero ipsoꝝ: ipse eīm manifeste negat post mortē felicitatē ꝓmatoriā in epla ad lucillū longe mihi z manifestius in hoc suo ad marcianum z de consolatione filij sui z tū manifeste ipse predictaꝝ sustinuit sniam semp eīm predicauit mortem non esse timendā. ¶Simil'r Tullius in libro suo de officijs dicit nemo eīm iustus 3 esse potest qui mortē qui dolorē q; exiliū qui egestatē timet aut q̄ ea que sunt his ꝓtraria equanimiter ponit. Et tū intelligendū q; hō virtuosus z qui cōi populo potest ꝑdesse plurimū/ nunq̄ nisi i arduissimo casu deberet mortē sic euidentē expectare. imo nec se periculis exponere nec ille esset actus fortitudis sed audacie ꝓtra rectū iudiciū rationis esset q; hō qui multū pōt sibi et al ijs et toti publice rei prodesse: velle ꝑdere se. vbi nulla vel parua sequeretur cōmoditas. ꝓpter quod de magnanimo dicit Aristoteles quod ipse non est microlxidinos id est ꝑuus periclitatoꝛ neq; in philolxidinos id est amatoꝛ periclitatiōis. sed est megalolxidinos id est ꝓ maximis periclitatoꝛ z cū periclitat nō parcens vite et non dignū exīs oīno viuere. ꝓpter qō neq; decet reges et ꝓncipes seipsos statim exponere periculis: sed tunc solū cum non possint aliter resistere īmicis. Si igitur hec opinio teneatur possunt solui rationes aliorum.

Ad rationes principales.

¶Ad ꝓmā in principio questionis adductaꝫ: dicendū est satis q; in aliquo casu mortem eligere et expectare est minus malum: ꝯ fugere. imo hoc est simpliciter bonū et illud simpliciter malum.

Ad secūdā.

¶Ad aliā rationē cum dī q; delectabilius est eligendū concedo et cū dicitur fugere est delectabilius vel minus triste. dico q; vez est secūdū sensum saltē sibi derelictū: aut etiā apud malos secundū intellectum. sed apud bonos et in virtute perfectos non est verum. quia tales sēper in maiori bono magis gaudent. concedo tamen q; isti bene tristantur de morte: sed tamen plus delectantur in opere virtutis quod exercent: ꝯ in morte tristent.

Ad tertiam

¶Ad aliā rōnē q̄ ꝓ alia opinione fuit adducta. qñ 03 nulla est opatio virtutis q̄ nō est felicitas vel ordinata ad felicitatē: ꝓcedo z qñ 03 mors nō esset i casu posito felicitas nec ordiata ad felicitatē ꝓcedo si mors accipiatur pro instantanea corruptione vite. ió nec dico q; mori sit actus virtutis. sed expectatio mortis vt communitas saluetur. et magis eligere q; communitas saluetur ꝯ q; mors retardetur est sūma vite politice felicitas quia est maximus virtutis actus.

ad quartam.

¶Ad aliam dico q; virtus est perfectio nature ideo inclinat ad illud quod est nature magis bonuz sed nature est magis bonum q; perficiatur per adeptionem sui finis: ꝯ q; duret diutius illo fine z in illa perfectione ꝓuata.

ad q̄ntam.

ad sextam.

Questio de q do sit viri⁹ cardinalis. Arguitur q; non qz magnanimitas non ponit cardialis saltem ꝑt a fortitudine distinguit. qz esset plures ꝯ cōiter ponantur. sed tū magis videtur de magnanimitate ꝯ de fortitudine qz magnanimitas est ꝑncipalioꝛ z melioꝛ qz magnanim⁹ vt dicit Arꝛ. est optimus z maxie dignus z q; videt esse magnanimi qō in vnaquaq; virtute magnū

Arguitur.

¶Itē secundū albertū virtutes ex eo dīr cardiales: qz i eis velut i cardine⁹ tota voluit hūana ꝑuersatio. 3 i fortitudie nō voluit tota hois ꝑuersatio. qz sicut dicit Arꝛ. fortitudo est circa terribilia non q̄cūq; sed circa mortē q̄ in bello/ mō tota hūana ꝑuersatio non vertit circa bella sed paucos decet bellare z rarissime.

Secundo

In oppositū

¶Oppositū tū arguit. cōiterei ponūt ꝛtuoꝛ virtutes cardinales scz prudētia fortitudo tēperātia iustitia. ꝓpter qō z de istis solis seneca libellū ꝓposuit speciale in cuius ꝑncipio dicit spēs virtutum multoꝛ sapientū sententijs difficile sunt qbus a nim⁹ hūanus ad honestatē vite posset accedere hāc aūt ꝑma est prudētia. scda magnanimitas seu fortitudo. tercia ꝓtinētia siue tēperātia. qrta iusticia/singule ergo his officijs q̄ subtus anne xa sunt honestū ac bñ moꝛigeratū virū faciunt. Et Tullius in sua rethoꝛica volēs oēs distingue re ptes virtutis non ponit ipsi⁹ ptes ꝑmas. nisi q̄ ꝛtuoꝛ istas / dicēs virt⁹ est animi hitus nature mō rationi ꝓsentane⁹ q̄ bonē oib⁹ et ꝑtib⁹ cognitis totavis erit honestatis simplicis ꝑsiderādo. hȝ q̄ ꝑtes q̄ ꝛtuoꝛ prudentiā iusticiā temperātiā z fortitudinē. Jn ista q̄stione ꝑmo videndū est q̄ re virtutes dīr cardinales. secūdo videbit q; q̄ ꝛtuoꝛ sole dīr cardinales: z ibi apparebit quomō fortitudo debeat dici cardinalis. Albertus igr dicit q; virtutes cardinales sunt in quib⁹ velut in cardinib⁹ voluit tota hūana ꝑuersatio/sic eīm vt dicit vocamus cardines celi polos z dextruz z sinistrū i oziēte z occidente z cētrū in qbus velut in cardinib⁹ tot⁹ revoluit mūdus. sic eīm vocam⁹ in ītroitu dom⁹ cardines hostioꝝ in q̄b⁹ tanua revoluit ꝑ quā ē introit⁹ z exitus in domo z rōnabiliter ꝓcedi 03 q; hec sit ratio nois scz virtutes nomē cardialat⁹ sūpserunt. Sed vt magis appareat eaꝑ alijs scꝑtio videt adiū gendū esse q; ille virtutes vocate sūt cardinales qbus habitis esto q; nulle alie habeant homo dic'r simpl'r moral'r bonus. scōm q; de bonitate morali locuti sūt phi/ q̄ꝑ alīq deficiente: habitis qbuscūq; alijs: homo nō dicit simpl'r bon⁹ moraliter: ideo igitur dicuntur cardines quia super eas velut sup cardines sustētatur z voluit tota moralis bonitas hūana. Alie aūt virtutes bñ sunt de congruitate et decore bonitatis humane. sed non de eius necessitate ꝓout inferi⁹ apparebit.

Quidvirtus scōm tullium

¶Videndum est ergo nunc que virtutum secundum hanc cardinalat⁹ rationem de-

Quasitio aūctoris.

Que ꝛtutes sūt cardinales

bent dici cardinales · virtutū igitur quedā perficiūt intellectū ⁊ alie appetitum/pficiētes intellectū sunt q̄nq; quaꝝ tres sunt speculatiue scz sapientia sciētia ⁊ intellect⁹ que iā nō sunt de necessitate bonitatis hūane simp'r ꝛs essent de rōne optimitatis · multi ei bone volūtatis ⁊ sancti viri duxerūt vitā actiuā nullam hītes aut quasi nullā de rebus speculatiuā noticiā · de sapia autē dicek post · Arꝰ etiā moralis que est circa factibilia nō est de necessitate bonitatis hūane/ nō em̄ opꝫ hoiem bonū esse fabrū vel edificatorē vt notū est ꝓpt qđ relinq̄t q̄ sola p̄udētia/hec aūt est hūane bonitati necessaria · q̄ sine ea non potest esse rectitudo appetitus/ipsa em̄ est regula omniū v'rtutum moralū ⁊ omnes in ea cōenctunt · vt apareat in sexto huius · imo sicut apparuit in secūdo non est opus bonū nisi secundum q̄ ꝓfonat recte rationi que nihil aliud est q̄m p̄udentia vel actus eius virtutes autem pficiētes appetitū sunt habitus electiui vt in scdo dictum est/omne aūt eligibile dicit scōm alteram trium rationum · scz vtilitatis/delectationis/aut honestatis · ideo necesse est omnē talem virtutē versari aut circa vtile/aut circa delectabile/ aut circa honestū/aut circa mala eis opposita · ⁊ hoc dicit Arꝰ scdo huius tribus ei exp̄ssibus que circa delectationes ⁊ tribus que in fugis vno conferente delectabili et tribus contrarijs malos nociuo tristi circa hec quidem oīa bonus directiuus est malus aūt peccans si igit fuerint virtutes circa vtile · hoc poterit esse tripliciter · vnomodo cōsumendo seu distribuēdo scōmodo aggrediendo seu accipiendo · terciomodo retinendo seu seruādo. Et iteꝝ quodlibet istoꝝ modoꝝ dupliciter. nam consumere seu distribuere p̄t aliquis vno modo dando seu expendendo q̄ suum est Alio mō reddendo q̄ est alienum vel etiā alius quorū vel cuius est distribuendo: p̄imus modus pertinet ad liberalitatē ⁊ magnificentiā p̄digalitatez vel bannasiā illiberalitatem vel parufic̄entiam Scōs mod⁹ ptinet ad iusticiā vel iusticiā · nam ꝓpo dño reddere alienum iustū · alteri aūt distribuere iustū · In p̄mo aūt modo si q̄s non observet mediū liberalitatis vel magnificentie ſz excedit non est pctm̄ mortale · nisi forte finē intendat iustū vel intempatū vel cōtra fortitudinis actū/nec ob hoc dr̄ simpliciter malus · vñ capitulo de liberalitate dicit · Arꝫ · q̄ p̄digus videtur esse non p̄auus scōm mozē: non em̄ mali neq; inutilis supabūdare dātem ⁊ nō accipientē · Sed i secūdo modo cadit pctm̄ mortale per qđ hō dicit malus simp'r. Simil'r i accipere ⁊ cōgregare p̄t dupl'r · vnomodo capiendo q̄ suum est. Aliomō capiendo quod alterius est · p̄mus modus ptinet ad liberalitatē vel illiberalitatē magnificentiā vel parufic̄entiā · scōs modus ad iusticiā: ⁊ i scōo mō peccant mortaliter in p̄mo aūt mō non nisi taliter capiat q̄ acceptio iusta vel itempata fiat vel forte ꝓtra fortitudinē/ sil'r aūt retinere ⁊ seruare potest esse dupl'r vnomō retinendo alienū iusto dño ⁊ hoc ptinet ad iusticiā ⁊ reddit hoiem simpliciter malū ⁊ aliomō retinendo suū/ ⁊ hoc ptinet ad liberalitatem vel magnificentiam vel vicia eis opposita nec illud reddit hoiem simpliciter malū ꝓpter quod manifestū est · q̄ vicia liberalitati magnificētie simpliciter opposita non faciūt hoiem simpliciter malū sed solū si spēm alteri⁹ vicij sortiant puta vt plurimum si opponant iusticie ꝓpter qđ iusticia tanq̄ necessaria ad existere hoiem simp'r bonuz ⁊ nō malū ponit virtus cardinalis non aūt liberalitas neq; magnificentia · Et nota q̄ aliq̄si vt dicunt sapiētes si diues videat paupere i magna egestatē esuriente ⁊ non dat ei elemosinā: ſz potius reliq̄as mense sue dat canibus aut porcis: tūc iste mō solū mō dat imo etiā non reddit · q̄a in tali casu illud qđ diues possidet: dr̄ eē pauperis ideo nō solū peccat p illiberalitatē nō dando: sed etiā p iusticiā nō reddendo · Similit⁹ etiā nullus dr̄ seruare bona vtilia: misi vt aliq̄si p̄sint sibi vel alijs · ideo si quis p illiberalitatē seruaret blada sua tot ⁊ tanto tp̄e q̄ putrefic̄rent: tale vicium iam subitraret genus iusticie: q̄ talis alienaret ⁊ p̄deret ea que aliq̄si deberent in posterꝫ esse alterius · ⁊ talis p̄t peccare mortaliter ſz nō p solā illiberalitatē vel p̄digalitatē vel putificentiā · vel bānasiam · ꝓpter qđ dicit Arꝰ · de p̄digo simplici q̄ non videt p̄auus ita dicit de paruific̄o ⁊ bānasio/sunt q̄dem igitur habitus malicie non tñ opprobria quedā inferūt · ꝓpter neq; p̄imo nocuos esse neq; valde turpes · de illiberalitate aūt hoc nō dicit q̄ valde cito ⁊ multipliter inatus est genus iusticie subitrare · Si aūt virt⁹ moralis fuerit circa delectabile aut tristabile hoc erit dupliciter · vnomō largiendo Aliomodo recipiēdo ⁊ p̄mus q̄dem modus nō facit hoiem simp'r bonū aut malū nisi forte ꝓ iustum aut itemperatū actū largiret⁹ quis habuturus delectationē vel tristiciā/ꝓpter quod amicicia siue affabilitas ⁊ eutropolia q̄ dictomō sunt delectationes ⁊ tristicie nō ponunt virtutes cardinales multi em̄ boni viri sūt satis ihabiles ad istas duas virtutes. Si aūt sit virtus circa delectabile vel tristabile i sustinendo · hoc erit dupl'r vnomō circa delectabile p̄cipal'r ⁊ circa tristabile scōario. Aliomō econuerso. si igit virtus fuerit circa delectatiōes i sustinendo vel non sustinēdo: sic circa multas delectationū imoderatas vsus ⁊ excessiua susceptio reddit hoiem simp'r malū qz ducit hoiem ad bestialē vitā ad egritudines ad p̄suptionē corporis · ⁊ ad p̄uationem oīm aie bonoꝝ intellectualiū ⁊ moraliū · sed hec omia et multa alia mala affert nobis imoderata p̄secutio ⁊ excessiuus vsus delectationū que sūt i cibis potibus ⁊ veneris actibus sicut postea videbit in capitulo de temperantia · ꝓpter quod temperātia que est virtus circa has delectationes est humane bonitati necessaria · ideo ponit cardinalis virtus · Si aūt virtus fuerit p̄cipal'r circa tristabile: hoc est dupl'r · Vnomō scōm q̄ illud tristabile est inatū inducere timorē Aliomō ꝓpt est innatū cōmouere ad irā · p̄momō est fortitudo que est virtus cardinalis scōo aūt mō est mā suetudo que nō est virtus cardinalis · q̄ vicia sibi opposita nō reddunt hoiem simp'r malum nisi forte illo casu quo excedens ira mouet ad iustum actum ⁊ ita contingit etiā q̄ aliq̄si boni homines multo plus et lōgiꝰ tp̄e trascunt q̄m oporteat sed tñ p habitū iusticie retinēt se ne trāseāt i iustā vidictā · dolorē tñ cordis patiētes ꝓpter tram · si autem virtus moralis fuerit circa honestum · hoc est dupliciter qm̄ honestum potest tripliciter itelligi · Uno modo secūdū q̄ pertinet ad virtutē cognoscituā spēcial'r cuiusmodi sūt habitus intellectuales de qb⁹ dictū fuit · Alio mō vt ptinet spēcial'r ad virtutē iter p̄tatiuā ⁊ hmōi est veritas in colloquijs in hūano quinctu circa quā est virtus moralis quā vocat Arꝫ · veritatez que nō est cardinalis qm̄ vicia sibi opposita non reddunt hoiem simp'r malum nam maius vicium quod sibi opponitur est iactantia. Jactator autē tripliꝛ est vt dicit · Arꝫ · vn⁹ est matoza existibus fingens nullius gratia nisi scilicet q̄ gaudet in hmōi fictione · secundus talis fingit gloríe vel honoris gratia · tertius autē gratia lucri secūdus igit ⁊ terti⁹ nō opponunt simp'r virtuti veritatz sed scōs magnanimitati vel phylothimie · tertius aūt liberalitati · sed p̄m⁹ opponit'r simpliciter ꝓtati q̄ est ꝓr⁹ ⁊ iste eo p̄au⁹ esse videt q̄ est mēdax ⁊ mēdatio gaudet: tñ dicit Arꝫ q̄ bonus magis videt q̄m mal⁹. ¶ Q̄ñ notādū est q̄ mēdaciū vno mō sumit large ꝓ q̄cūq; flā significatione absq; intētione fallēdi ⁊ nocēdi ⁊ tale mēdaciū est simplex iactātia et hoc forte non facit hoiem simpliciter malum nec est mortale peccatum · Aliud est mendacium ꝓprie dictum quod est falsa vocis significatio cum intentiōe fallendi et nocendi quia talis tā habet intentionē nō iustam ideo tale mendacium p̄out opponit iusticie · reddit hoiem simpliciter malum igitur ꝑz q̄ hec virtus non est ponenda cardinalis. tertio modo honestū capitur vt pertinet spēcialiter ad virtutes apppetitiuas · ⁊ hoc dupl'r scz essētialiter honestū cuiusmodi sunt virtutes morales ⁊ act⁹ ipax · ⁊ honestū significatiue cuiusmōi sunt honor laus et gloria · p̄mum honestū vocāt aliq rōnabl'r honestū itrīsecū/ ⁊ scōm vocāt honestū extrīsecū/circa igit honestū extrīsecū · p̄tāt magnanimitas ⁊ philothimia q̄ nō sūt virtutes cardinales · multi nāq; sanctiviri et p̄emplatiui sp̄ uerunt hmōi honores exteriores: vt magis possent vacare p̄templationi · propter quod nec Arꝫ dicit hanc virtutem esse p̄cipalem: sed dicit vi debitur quidē igitur magnanimitas vt ornatus quidē esse virtutū/nec dicit q̄ vicia sibi opposita redderent hominem simpliciter malum/ sed dicit non mali quidē igitur videtur neq; isti/ verum est tamen q̄ si q̄s ꝓpter nimiū honoris appetitū vellet alios iuste suppeditare ⁊ honorē eis debitū substrahere: et oīs suis obedientiā debitā nō reddere: talis peccaret q̄ iusticiā fieret valde malus · Si aūt ꝓtus moralis sit circa cētiale honestū scz circa virtutem ꝓpter imminēs periculū nō perdendam sed retinendā sic est de necessitate bonitatis humane · et est virtus cardinalis q̄ dicitur fortitudo · sicut magis i alia questione apparebit. et sic patet q̄ quattuor sunt inuenerso virtutes cardinales/et non plures ¶ Tūc igitur ad rationes · Ad p̄imam dicitur q̄ magnanimus non optimus est ipsa magnanimitate sed specialiter existentibus cardinalib⁹ q̄tuor p̄dictis quas magnanimitas p̄supponit sunt eni magnanimitas ⁊ vicia sibi opposita in dignificando se vel non dignificando magnis et maximis honoribus null⁹ autē his dignificare p̄t se bñ: nisi sit eis dign⁹ et per ꝓfs omnibus virtutibus specialiter p̄cipalibus que sunt hūane bonitati nēcarie inignitus. non est igit magnanimus optimus ex appetitu honoris · nec ex eo q̄ se dignificat eis · sed q̄ dignus est eis per alias virtutes · ideo alie virtutes sunt meliores ⁊ p̄n cipaliores/ saltem quattuor cardinales. ¶ Ad aliam dr̄ q̄ non dr̄ cardinalis quia circa eam versatur humana q̄rsatio quocūq; modo/ ſz quia sup eas hūana bonitas sustentat⁹ nō dicto/talis autem est fortitudo sicut magis in alia questione videbitur ⁊r.

Jcesimo querit⁹ Utrū fortitudo sit solū v circa pericula mortz q̄i bello fiūt · Arguitur q̄ non quia fortitudo ponit⁹ ꝓr⁹ cardinalis/ et ita debet esse de nēcitate humane bonitatis · nō q̄ plurimi sunt boni viri non hūati circa bella ergo fortitudo non est solū habuz circa bella. ¶ Item tullius diffinit fortitudinē q̄ fortitudo est consideratā piculoꝝ susceptio ⁊ laboꝝ perpessio hoc aūt esse p̄t nō solū i bellicis sed etiam in alijs. ¶ Oppositum videtur dicere · Arꝫ · circa q̄a igit tribilissimū fortis/⁊ rīsdet dicēs: et circa maxia · nullus em̄ magis fugiet pericula tribilissimū aūt mozs videb⁹ vnq; neq; mortē circa mortē q̄ i vnū fortis esse · puta in marivel in egritudinib⁹ i qb⁹ q̄ ⁊ rīsdet dicēs vl' i optimis tales aūt que in bello. Jteꝝ dicit p̄cipal'r aūt dr̄ fortis q̄ circa bonā mortē ipauid⁹ et q̄cūq; mortē ifert repētina exīstia · talia autē maxie q̄ secūdū bellū. ¶ Sciēdū ē q̄ fortitudo sumit'r cōiter ⁊ ꝓpe sūpta est gñalis oīvirtuti mozali mhil ei aliud ē q̄m illa firmitas aī de q̄ dr̄ in scdo q̄ q̄ ꝓtuose opat⁹ opꝫ q̄ opet p̄io sciēs deide eligēs et eligēs ꝓpter hoc · Tercio firme ⁊ imobiliter sicut ei req'rit fortitudo corporis ad sustinendum et portandum magna pondera/ita requiritur anime fortitudo ad aggrediendū et operandum difficillia/modo dicitur secūdo huius q̄ circa difficilius semp̄ sit et virt⁹ ſō ꝑz q̄ fortitudo generaliter sūpta ad omnē se extendit virtutē · Sed fortitudo ꝓpie et spēcial'r sumpta est solū circa picula corpis scz aggrediendo vel expectando vel sustinendo sicut oportet ad acquirandum vel saluandum bonū virtutis/aut ad fugiēdū malū culpe · cū eni sit triplex bonum scz delectabile · vtile · honestū. ¶ Et triplex malū oppositum scz triste nociuū ⁊ inhonestum siue culpabile vt ꝑz scdo huius · constat q̄ nullus homo dicitur simpliciter bonus nisi ꝓferat bonum honestum bono vtili et bono delectabili ꝓpter q̄ virtutes cardinales que reddūt hoiem simp'r bonum: sicut necessario tres morales vna scz firmans hominē ad p̄ferendum bonum honestum scz bonum virtutis bono vtili ⁊ est iusticia · Scda ꝺo firmans hoiem vt bonū virtutis p̄ferat bono delectabili et ē tpantia Sz

Diuisio virtutū cardialiū q̄ pficiūt appetitum scōm tria bona

Triplex iactatio ⁊ cui opponitur.

Duplex mēdacium

Ad rationes

Ad primam

Ad secundā

Questio. ⁊r. Arguit p̄io.

Secundo.

In oppositū

Fortitudo capit dupl'r.

Nullus est bonus nisi cōferat bonū honestum bono delectabili ⁊ vtili

Quomō virtutes cardiales se mutuo differunt

tertia firmat hominem ne ꝓpter trustitias cozpozales in periculis eminentes amittat bonum virtutis ⁊ incurrat malum culpe ⁊t est fortitudo per quod etiam confirmatur quod in alia ꝙstione dicebatur. scz fortitudinē esse virtutē cardinalē. ¶ Scdo sciēdū ꝙ quattuoz virtutes cardinales talis sunt ꝑditiōis adinuicē. ꝙ qlibet seipsam et alias tres defendit et saluat. ne ꝓ vicia si bi opposita aut ꝙ passiões ꝓ ipas moderabiles ipsa vel alie cozrūpank. ꝓbi gratia mulier ꝓiugata tentari potest quadruplr de adulterio ꝓmittēdo. vno modo per blandicias et lasciuias ⁊ alia huius modi delectationes ꝓmittētia et ab hac acceptione defendit seipsam domina tpantia.

Scdo mō pōt tētari per timozes vt ꝙ nisi fecerit ꝓberabik turpiter et vulnerabik et ab hoc dedit tpantiā domina fortitudo. Tercio modo potest tentari per ꝓmissiones et dona ⁊ ab hoc defendit eā dña iustitia. qz talis venditio esset iiusta. Quartomodo pōt tentari per falsas persuasiones quibus ostenderetur ꝙ ei liceret adulterari vt puta si dicak frangenti fidē licet vt frangatur eidē maritus aūt tuus tibi fidē quotidie frāgit adulterando aut hmōi. et ab hac tentatione defendit tēperantiam domina ꝓudentia. Similiter etiam exemplificari potest de defensiōe aliarum virtutū. nam tētari potest homo vt non aggrediatur vel non expectet pericula. Primo quidē ex timoze tristicie cozpozalis aut etiā mortis. Secundo ex affectu ad carnales delectationes vt qz vult semp habere cibaria delicata. et quia flendo cū amplexibus dicit: mulier quōvultis me solā relinqre et desertā. Tertio ꝙ pmissiones et munera. Quarto per falsas ꝓsuasiones scz ꝙ liceat talia nō aggredi aut nō expectare pericula. igik a ꝓma tētatione custodit seipsam fortitudo. a scda aūt tpantia. a tercia ꝓ iustitia. et ⁊tra prudēna. et ita ē etiā de aliis duab⁹ ⁊tutib⁹. Et uter patet ꝙ ille quattuoz virtutes in tantus sunt humane bonitati necessarie. qvna deficiente non possunt alie permanere. et ita cozrumperet omne bonus ⁊tutis.

Bellum dupliciter capr

¶ Tercio sciendum est ꝙ bellū pōt sumi dupliciter vnomodo. ꝓpe ꝓout ex vtraq; parte est et inuasio et defensio: scz ꝙ defensores defendendo inuadunt: ⁊ inuasores inuadendo. defendunt. Alio modo sumitur communiter bellū ꝓ quacunq; periculi cozpoz⁹ expectatione vel susceptione. vbi tamen possibile est periculo recalcitrare aut ipm nō expectare: qm si hoc non sit possibile: nō habebit aliquo modo belli rationem. verbi gratia non dicit bellum si iudex suspendat latronem: sed si hoc fuerit possibile scilz recalcitrare vel fugere: tūc erit ibi bellum. saltem sensus ad rationem Ratio. nā qs iubebit expectationem ꝓpter fugam turpitudinis: et sensus recalcitrabit dicēs quomodo expectabo moꝛs imminet: non possū tantos sustinere dolores. si igitur bellū sumatur ꝓmomō tunc fortitudo non est solum circa belli pericula ꝓbatio quia martires qui summum fortitudinis actū exercuerunt. saltem plures non bellabant inuasozie neq; ꝓprie defensozie. sed solum sustinendo moꝛtis periculū ⁊ moꝛtez: quam moꝛtem negando fidē et incurrendo malū culpe poterāt euitare. Silr si mulier inferan ꝭ verbera ⁊ vulnera: ⁊ ipsa sine inuasione opposita plus eligit talia sustinere q̄ adulteriū ꝓmittere: erit hic actus fortitudinis sicut ex duobus notabilib⁹ ꝓcedentibus patuit. ⁊tis non est hic ꝓprie dictū bellum. sed si bellū sumak scdomō sic fortitudo erit solū circa bellica picula saltē ꝓncipalr. qz fortiudo ē sp circa picula q̄ nata sūt iferre moꝛtē vel tristiciā cozpozalē sicut dictū fuit. aut ergo possibile est hmōi piculis aut tristiciis obuiare vel nō expectare: aut sustinere: aut ipossibile est eis obuiare. Si ꝓmomodo tunc est ibi bellū cōmuniter sūptū. ⁊ habeꝭ ꝓpositū. si secūdomodo tunc in expectando ⁊ sustinendo nulla est moꝛalis virtus. cūvirtus sit habitus electiuus: ⁊ electio nec est impossibilium nec necessarioꝝ: sicut apparuit igik ⁊t. ¶ Sciendū est tamē ꝙ ꝛs circa talia pericula vel circa moꝛtē talem quibus nullo mō possibile est obuiare non sit ꝓncipalr fortitudo tanq̄ circa specificū eius obiectuz: tamē aliquomodo accidentaliter ipsa habet locum ī talib⁹. vnde dicit Arꝛ. sed adhuc et in mari et in egritudinibus intimidus qui fortis. non sic autē vt marinari hi quidem scilicet fortes desperāt salutem: et tamen moꝛtē talem aspernanꝭ id ē contemnūt. hi autem scz marinarii bene speranꝭ sunt ꝓpter experientiam et non intelligere ꝙ fortes talē moꝛtē ita contemnant. ꝙ de ea nihil curant: imo de tali moꝛte valde tristantur multo nāq; plus vellent aliter moꝛi scz in bello ꝓ salute populi et ꝓ bono virtutis. sed ita cōtemnunt eam. vt ꝓpter timoꝛem nunq̄ in eis turbetur iudicium rationis. Sciendum etiam ꝙ fortitudo. non est circa omnia bellica pericula. sed solum circa talia quoꝝm inuasio vel expectatio ordiak ad bonū virtutis saluādū vl ad malum culpe fugiendum. vnde etsi quis inuasus ab alio defendit se viriliter ad saluandū vitā suā: ipse nō ꝓpt hoc opak fortitudinis actū. put fortitudo est moꝛalis virtus. sic esset in bello sehaberet canis ad canē. hoc igitur naturale est et non moꝛale. Ideo dicit Arꝛ. bonivtiq; scilicet honesti gratia fortis sustinet et operak que secūdum fortitudinē. Dicit etiā: opꝛ autem nō ꝓpter necessitatē fortē esse. sed qm̄ bonū. Ex his autem sciri pōt qd sit obiectū fortitudinis extrīsecum. ⁊ specificū. Et dico extrīsecū qz fortitudo tanq̄ circa obiectū ītrīsecū est circa timozes ⁊ audacias put videbik in alia questione. Est igitur obiectū ꝑdictum fortitudis terribile. sicut periculū cozpozalis doloris illatiuū: euitabile ꝙ turpē actū inualibile vel expectabile ad bonum vitreutis saluandū. fortitudo aūt est habitus electiuus mediū secūdū rōem circa dicti obiecti expectationē vel iuasionē. aut non expectationem vel nō vel inuasionem. ¶ De hoc aūt ꝙ est fortitudinē esse circa moꝛtis piculū sciēdū ē ꝙ hoc triplicit itelligi pōt. vnomō ꝙ nullus sit fortitudis actus nisi circa moꝛtz piculū secundomō ꝙ maximus fortitudinis actus sit circa moꝛtis piculū. tercio mō ꝙ oīs fortitudo sit habitus inclinans ad sustinendum quadcūq; malū pene: si casus occurreret vsq; ad moꝛtē inclusiue. anteq̄ ꝓmittatur malum culpe. saltē peccatū mortale. ꝓmo igitur modo non est fortitudo circa moꝛtis periculuz qm̄ mulier fortis poterit actum fortitudinis exercere vt si nō cōmittat adulteriū. plus eligat recipere verbera multa sibi illata. q̄ⁱus nō imineat ex eis piculū moꝛtis. talia ei sustinet patienter per habitū fortitudinis. et maioꝛa etiam sustineret si casus occurreret. imo putandum est vlr ꝙ sustinere firmiter et patienter labozes quoscunq; excessiuos vel quascūq; tristiciascozpozales excellentes siue ī ieiunijs siue in vigiliis siue ī frigoꝛibus ⁊ caloꝛibus vel rōnib⁹ aut alr q̄ⁱtercūq; ꝓpter bonū ⁊tutis saluandū est actꝰ spectans ad fortitudinē nā si ⁊tus gñak in nobis ex opationib⁹ per assuefactionē. sicut dictū fuit in scdo libro. ⁊ paucissimi casus ⁊ rarissime occurrant vbi iminet moꝛtis piculū. ꝓstat ꝙ si soli actꝰ circa moꝛtis piculū esset actꝰ fortitudis. fortitudo nō nisi ī paucissimis hoib⁹ gñaret. Et iterū macerare corpus per longas vias ⁊ vigilias ꝓpter bonū ⁊tutis est opus bonū ⁊ ⁊tuosū et nō est alia ⁊tus ad quā melius reduci possit q̄ⁱ ad fortitudinē. grauia eni sustinere nō spectat ꝓncipalr ad tpantiā. sz a delectabilib⁹ abstinere. visū fuit michi esse ita. sed ita nō est tristicie nāq; qs obiectū terribile per sui ꝓtiā est inatum iferre pertinēt ad materiā fortitudinis. tristicie vero qs obiectū delectabile tactui ē natū iferre ꝓ sui absentiā ptinēt ad materiā tpancie ⁊ intpantie. quia ⁊tus eadē dz moderari ⁊trarias passiones. Scdo aūt modo cōcedendum est fortitudinē eē circa moꝛtis piculū. qz si ⁊tutis ē eē circa difficile vt dicebak in scdo: tūc maxim⁹ actꝰ ⁊tutis est circa difficilimū. difficilimū aūt est expectare et sustinere moꝛtis piculū qz tribilissimū ē moꝛs ⁊ hāc cōclusionē ⁊ hāc rōnē itēdebat Arꝛ. i mente allegata ī ꝓncipio ⁊tius ꝙstiōis. Et si queras quare locutus est ipse de solo tali maximo actu. Respondeo ꝙ hoc est quia virtus determinatꝰ ⁊ cognoscik scdm vltimū in quod pōt vt patz ꝓmo celi. tamen non obstante hoc ipsa pōt in minus qui eni habet fortitudinem cozpozalem leuandi centū talēta: ipse illā fortitudinē potest leuare decem talenta vel vnū. sed in leuando duo talenta nō cognoscitur sua fortituto. Tercio etiā modo ꝓcedendum est ꝙ omnis fortitudo secūdū ꝙ est habitus omnino perfectus inclinat ad sustinendū moꝛtē anteq̄ ꝓmittatur quodcūq; malus culpe. qz talis fortitudo inclinat ad maximū actū fortitudinis modo. fortitudinis actus est quodcunq; bonū rationis per quod omnia reddūtur simplr bona ꝑferre cuicunq; bono cozporis et magis abhoꝛrere quodcūq; malū culpe q̄ⁱ qcū qs malū pene eo ꝙ nullū bonum cozporis equipollet bono rōnis. neq; etiā malū pene malo culpe. tamen fortitudo accepta ꝓ dispositione laudabili circa fortitudinis obiectum que nūdū est habitus perfectus et secundū quā homo dr simplr ⁊ absolute bonus. ꝛs non perfectus nō inclinaret forte ad sustinendū moꝛtē ꝓpter quodcūq; malū culpe euitandū. sed solū ꝓpter tale in quo nō habet locum misericoꝛdia neq; venia de hoc aūt dictū est ꝓius in illa questione vtrū opationes que ꝓpter metū fiūt sint inuoluntarie.

¶ Ad rationes ille procedunt vise suis.

Quō fortitudo est etiā circa talia pericula.

Quid obiectū extrīsecū fortitudinis.

Tripliciter itelligik ꝙ fortitudo sit tātū circa moꝛtis periculum.

Questio ꝓma Arr primo.

VIcesimo ꝓmo q̄rik. Utꝝ fortitudo sit medietas circa tioꝛes ⁊ audacias. Et arguik ꝙ nō qa ⁊t illa nō ē circa timoꝛes ⁊ audacias q̄ ē circa iras ⁊ tristicias cū circa diuersas passiões sint diuerse ⁊tutes. scz fortitudo ē circa iras. dicēte Arꝛ. ꝙ fortes furoꝛis spem hūt. vñz homer⁹ ⁊tutē imitte furoꝛi et ⁊tutē et furoꝛē ei ge. fortes quidē igik ꝓpter bonum opantur furoꝛ aūt coopatur naturalissima aūt videt q̄ ꝓpt furoꝛem esse ⁊ pacipiens electionē et cui⁹ gra fortitudo. Silr fortitudo est circa tristicias dicēte Arꝛ. in sustinendo vtiq; tristicias fortes dr ꝓpter qd ⁊ tristis fortitudo. etiā Arꝛ. videt laudare fortitudinē super tpantiā ꝙ hoc qd difficilius est tristicia sustiere q̄ a delectabilib⁹ abstinere. et ita videt velle ꝙ sicut tpantia est circa delectatiões ita fortitudo circa tristicias. ¶ Itez qd assumit sibi furoꝛē non mediat circa tioꝛes ⁊ audacias qz furoꝛ ad extremū audacie ptire videt sed fortitudo assumit sibi furoꝛē vt allegatū est ab homero igik ⁊t. ¶ Itē dicit tullius fortitudo est piculoꝝ susceptio ⁊ laboꝝ ꝓpssio. ⁊ ita fortitudo est circa labozes ⁊ picula q̄ nō sūt tioꝛes et audacie igik ⁊t. ¶ Itē vel esset circa q̄s cūq; tioꝛes qd est ꝺ Arꝛ. vel circa aliq̄s et nō circa alios quod videtur inconueniens cum non appareat alia moꝛalis virtus ad moderandum illos alios timoꝛes. ¶ Oppositū dicit Arꝛ. Primo videbik ꝙ fortitudo est circa timoꝛes ⁊ audacias. Scdo circa quos timoꝛes et quas audacias. Primum sic patet virt⁹ moꝛalis ꝓpter hoc requirit ad bñ ꝓmpte ⁊ delectabiliter operandū: qz appetitus innatus est aduersari rationi ideo ꝙ inclinatur ad oppositum rationis. sed obiectum exterius non inclinat appetitū: nisi per passionem quam ifert appetitui. ergo ⁊tus circa aliquod obiectū exterius exis debet etiam esse circa passiones ꝓ quam appetitus est innatus inoꝛdinate circa illud obiectum exterius inclinari igitur virtus exigitur ad moderandū illam passionē ne suo impetu ⁊ trahat appetitum contra iudicium rationis modo constat ꝙ bellica pericula circa que ē fortitudo nō sunt innata distoꝛte inclinare appetitū nisi ad fugiendū vel non aggrediendum ꝓ timoꝛem: aut aggrediendum ⁊ expectandū per audaciā. ergo oportet fortitudinē esse circa timoꝛes et audacias scz moderando et mediando inter eas secūdū iudiciū rōnis. ¶ Quantū ad secundum sciendū est ꝙ obiectum timoꝛis est apparens malū futurū. vñ secundo rhetoꝛice Arꝛ. diffiniēs timoꝛē dicit ꝙ timoꝛ est tristicia q̄dam vel turbatio ex fantasia futuri mali. ¶ Malū autē malū honestū qd honesto bono opponik. est ei lū nociuū qd opponit bonovtili. ⁊ malū triste qd qd opponit bono delectabili. q̄ qdē tria bōa quō distiganꝭ adiuicē apput ī scdo libro. In hoc autē locovtamur hac ipoꝝ acceptiōe ꝙ ꝓ bona honesta itelligam⁹ ⁊tutes ⁊ opa ⁊tutū q̄ dr hone-

In oppositū

Quō fortitudo ē circa timoꝛes.

Tripler malū scdm triꝙa bonoꝝ. ⁊ qd itelligak ꝓ bonū honestū vtile et delectabile.

sta formal'r et honores qui honesta bona dicunt significative in̄ctum nobis in signū fortitudinis ipē dunt per bona aūt vtilia intendamus pecunias et possessiones alias quas ūdignitas consueuit nūmismate mēsurari. sed per bona delectabilia intelligamus q̄cunq; per se innata sunt sēsibꝰ exterioribus inferre delectationē captiam? etiā p portionabl'r tria mala his bonis opposita sic ei distinctis bonis et malis fortitudinis i hoc optīe distinguit a vicijs: q̄ q̄ pfert honestū delectabili vtili bñ agit. q̄ ecōuerso peccat. Dicemus ḡ prio q̄ fortitudo nō est circa timores mali quod opponit bono honesto. quia fortitudo est principaliter ad refrenādum timorem ne inducat nos ad fugam licet etiā aliquā scōm fortitudinē sit fugiendum ideo fortitudo est circa talis mali timorez quod non est sp fugiendum sed aliquā expectandū sed malum inhonestum est semp timendum et fugiēdum q̄tū est possibile. cum opponatur bono secūdū rōnē quod est simpl'r bonū et oīm bono alteri p̄ferendum ió ꝛc̄. Et hanc rationem intēdebat Arꝛ. cū dicit. sed nō circa oia mala videtur esse fortis. q̄dam em̄ et oportet timere: et bonus est timere. quod autem non malum id ē ea nō timere ē malū puta malā opinionem/ vel infamiā. qui quidem enim timet. dicens et vere recundus. q̄ autem non timet. inuerecūdus. ifamia enim opponitur bone fame que est bonū honestū: licet non essentialiter. tñ significative modo dicuti i disputationibus non solū cauendum est redargui sed etiam videri redargui: ita non solum timendum est et cauendū essentialiter inhonestū: cuiusmodi sunt vicia et opera ipsorum. sed etiam timēdū est inhonestuz significatiue cuiusmodi sunt scādalum/ vituperiū. et infamia. Considerandū est tñ q̄ honestū significatiue non ita timendum est et fugiendū q̄ ob eius timorez vel fugam incurramus inhonestū essentialiter sed potius sustinendum esset patienter scandalum vel infamiā: q̄ agatur contra virtutem. vñ qui propter timorez infamie vel scandali ageret contra bonū virtutis ipse peccaret contra magnanimitatē vel honorz amatiuam secundum excessum. et esset ꝛatimius vel philothimus. propter quod patet q̄ talis timor non spectat ad fortitudinem. Scdo dicēdū est q̄ fortitudo non est specialiter circa timorez mali no ciut q̄ opponit bono vtili quia circa tale bonū est liberalitas et magnificentia et vicia eis opposita. propter quod liberalitas et magnificentia debent moderare passiones quas hmōi bona sunt innata nobis inferre. cuiusmodi sunt timor pdendi vel expendendi vel non acquirēdi et audacia dandi et consumendi. ideo circa timores et audacias talium non est fortitud⁹. De malo autem tristi Sciendum est q̄ triste solet dupliciter capi. Uno mō. put scōm sensum tactꝰ est innatum inferre dolores p̄ suā absentiā. cuiusmodi sunt cibus et potus et venerea. et circa talia ē temperantia et non fortitudo. Alio modo capit vt ē dolorис illatiuuz p̄ sui p̄sentiam sicut sūt egritudines verbera. vulnerationes. et hmōi. vel etiaz mortis pericula. et apparentie. et tunc oportet iterū distinguere. q̄m vel est in potestate nra cuitare talia pericula/ et tales tristicias. vel nō. si nō. tūc circa timores talium nō erit fortitudo. sicut dicebat in alia questione et ꝓpter hoc dicit. Arꝛ q̄ non videbit esse fortitudo circa mortem q̄ i maximis vel in egritudinibus. sz si i potestate nra sit talia euitare. tunc circa talium timores et audacias erit fortitudo. erit enī habitus inclinās ad nō timēdum sed audendum tristia et pericula quoz expectatio et suscepti⁹ est honesta et fuga turpis. et ecōuerso inclinabit ad non audendū. sz timendū vbi nō est sz honesta expectatio: neq; fuga turpis. et ita videtur manifestū esse q̄ fortitudinis specificat et distinguit ab aliis virtutib⁹ p̄ticularibus. Triple x̄ act⁹ fortitudinis

Circa q̄s tiores ē fortitudo.

Triste capit dupliciter.

Questō. xxij

Arguit prio

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Sexto

Ad rationes ꝓncipales.

Ad secundū

Ad tertiū

Ad quartū

Ad quintū

Ad sextū

Ad septimū

Ad octauū

Ad nonū

Ad decimū

Ad vndecimū

Ad duodecimū

Ad tertiumdecimū

Ad quartumdecimū

Ad quintumdecimū

Ad sextumdecimū

Ad septimumdecimū

Ad octauumdecimū

Ad nonumdecimū

Ad vicesimū

Ad vicesimū primū

Ad vicesimū secundū

Ad vicesimū tertiū

Ad vicesimū quartū

Ad vicesimū quintū

Ad vicesimū sextū

Ad vicesimū septimū

Ad vicesimū octauū

Ad vicesimū nonū

Ad tricesimū

Ad tricesimū primū

Ad tricesimū secundū

Ad tricesimū tertiū

Ad tricesimū quartū

Ad tricesimū quintū

Ad tricesimū sextū

Ad tricesimū septimū

Ad tricesimū octauū

Ad tricesimū nonū

Ad quadragesimū

Ad quadragesimū primū

Ad quadragesimū secundū

Ad quadragesimū tertiū

Ad quadragesimū quartū

Ad quadragesimū quintū

Ad quadragesimū sextū

Ad quadragesimū septimū

Ad quadragesimū octauū

Ad quadragesimū nonū

Ad quinquagesimū

Ad quinquagesimū primū

Ad quinquagesimū secundū

Ad quinquagesimū tertiū

Ad quinquagesimū quartū

Ad quinquagesimū quintū

Ad quinquagesimū sextū

Ad quinquagesimū septimū

Ad quinquagesimū octauū

Ad quinquagesimū nonū

Ad sexagesimū

Ad sexagesimū primū

Ad sexagesimū secundū

Ad sexagesimū tertiū

Ad sexagesimū quartū

Ad sexagesimū quintū

Ad sexagesimū sextū

Ad sexagesimū septimū

Ad sexagesimū octauū

Ad sexagesimū nonū

Ad septuagesimū

Ad septuagesimū primū

Ad septuagesimū secundū

Ad septuagesimū tertiū

Ad septuagesimū quartū

Ad septuagesimū quintū

Ad septuagesimū sextū

Ad septuagesimū septimū

Ad septuagesimū octauū

Ad septuagesimū nonū

Ad octuagesimū

Ad octuagesimū primū

Ad octuagesimū secundū

Ad octuagesimū tertiū

Ad octuagesimū quartū

Ad octuagesimū quintū

Ad octuagesimū sextū

Ad octuagesimū septimū

Ad octuagesimū octauū

Ad octuagesimū nonū

Ad nonagesimū

Ad nonagesimū primū

Ad nonagesimū secundū

Ad nonagesimū tertiū

Ad nonagesimū quartū

Ad nonagesimū quintū

Ad nonagesimū sextū

Ad nonagesimū septimū

Ad nonagesimū octauū

Ad nonagesimū nonū

Ad centesimū

Ad centesimū primū

Ad centesimū secundū

Ad centesimū tertiū

Ad centesimū quartū

Ad centesimū quintū

Ad centesimū sextū

Ad centesimū septimū

Ad centesimū octauū

Ad centesimū nonū

Ad ducentesimū

Ad ducentesimū primū

Ad ducentesimū secundū

Ad ducentesimū tertiū

Ad ducentesimū quartū

Ad ducentesimū quintū

Ad ducentesimū sextū

Ad ducentesimū septimū

Ad ducentesimū octauū

Ad ducentesimū nonū

Ad trecentesimū

Ad trecentesimū primū

Ad trecentesimū secundū

Ad trecentesimū tertiū

Ad trecentesimū quartū

Ad trecentesimū quintū

Ad trecentesimū sextū

Ad trecentesimū septimū

Ad trecentesimū octauū

Ad trecentesimū nonū

Ad quadringentesimū

Ad quadringentesimū primū

Ad quadringentesimū secundū

Ad quadringentesimū tertiū

Ad quadringentesimū quartū

Ad quadringentesimū quintū

Ad quadringentesimū sextū

Ad quadringentesimū septimū

Ad quadringentesimū octauū

Ad quadringentesimū nonū

Ad quingentesimū

Ad quingentesimū primū

Ad quingentesimū secundū

Ad quingentesimū tertiū

Ad quingentesimū quartū

Ad quingentesimū quintū

Ad quingentesimū sextū

Ad quingentesimū septimū

Ad quingentesimū octauū

Ad quingentesimū nonū

Ad sexcentesimū

Ad sexcentesimū primū

Ad sexcentesimū secundū

Ad sexcentesimū tertiū

Ad sexcentesimū quartū

Ad sexcentesimū quintū

Ad sexcentesimū sextū

Ad sexcentesimū septimū

Ad sexcentesimū octauū

Ad sexcentesimū nonū

Ad septingentesimū

Ad septingentesimū primū

Ad septingentesimū secundū

Ad septingentesimū tertiū

Ad septingentesimū quartū

Ad septingentesimū quintū

Ad septingentesimū sextū

Ad septingentesimū septimū

Ad septingentesimū octauū

Ad septingentesimū nonū

Ad octingentesimū

Ad octingentesimū primū

Ad octingentesimū secundū

Ad octingentesimū tertiū

Ad octingentesimū quartū

Ad octingentesimū quintū

Ad octingentesimū sextū

Ad octingentesimū septimū

Ad octingentesimū octauū

Ad octingentesimū nonū

Ad nongentesimū

Ad nongentesimū primū

Ad nongentesimū secundū

Ad nongentesimū tertiū

Ad nongentesimū quartū

Ad nongentesimū quintū

Ad nongentesimū sextū

Ad nongentesimū septimū

Ad nongentesimū octauū

Ad nongentesimū nonū

Ad millesimū

Ad millesimū primū

Ad millesimū secundū

Ad millesimū tertiū

Ad millesimū quartū

Ad millesimū quintū

Ad millesimū sextū

Ad millesimū septimū

Ad millesimū octauū

Ad millesimū nonū

Ad duomillesimū

Ad duomillesimū primū

Ad duomillesimū secundū

Ad duomillesimū tertiū

Ad duomillesimū quartū

Ad duomillesimū quintū

Ad duomillesimū sextū

Ad duomillesimū septimū

Ad duomillesimū octauū

Ad duomillesimū nonū

Ad tremillesimū

Ad tremillesimū primū

Ad tremillesimū secundū

Ad tremillesimū tertiū

Ad tremillesimū quartū

Ad tremillesimū quintū

Ad tremillesimū sextū

Ad tremillesimū septimū

Ad tremillesimū octauū

Ad tremillesimū nonū

Ad quatromillesimū

Ad quatromillesimū primū

Ad quatromillesimū secundū

Ad quatromillesimū tertiū

Ad quatromillesimū quartū

Ad quatromillesimū quintū

Ad quatromillesimū sextū

Ad quatromillesimū septimū

Ad quatromillesimū octauū

Ad quatromillesimū nonū

Ad cinquemillesimū

Ad cinquemillesimū primū

Ad cinquemillesimū secundū

Ad cinquemillesimū tertiū

Ad cinquemillesimū quartū

Ad cinquemillesimū quintū

Ad cinquemillesimū sextū

Ad cinquemillesimū septimū

Ad cinquemillesimū octauū

Ad cinquemillesimū nonū

Ad seismillesimū

Ad seismillesimū primū

Ad seismillesimū secundū

Ad seismillesimū tertiū

Ad seismillesimū quartū

Ad seismillesimū quintū

Ad seismillesimū sextū

Ad seismillesimū septimū

Ad seismillesimū octauū

Ad seismillesimū nonū

Ad septemillesimū

Ad septemillesimū primū

Ad septemillesimū secundū

Ad septemillesimū tertiū

Ad septemillesimū quartū

Ad septemillesimū quintū

Ad septemillesimū sextū

Ad septemillesimū septimū

Ad septemillesimū octauū

Ad septemillesimū nonū

Ad octomillesimū

Ad octomillesimū primū

Ad octomillesimū secundū

Ad octomillesimū tertiū

Ad octomillesimū quartū

Ad octomillesimū quintū

Ad octomillesimū sextū

Ad octomillesimū septimū

Ad octomillesimū octauū

Ad octomillesimū nonū

Ad nouemillesimū

Ad nouemillesimū primū

Ad nouemillesimū secundū

Ad nouemillesimū tertiū

Ad nouemillesimū quartū

Ad nouemillesimū quintū

Ad nouemillesimū sextū

Ad nouemillesimū septimū

Ad nouemillesimū octauū

Ad nouemillesimū nonū

Ad decemillesimū

Ad decemillesimū primū

Ad decemillesimū secundū

Ad decemillesimū tertiū

Ad decemillesimū quartū

Ad decemillesimū quintū

Ad decemillesimū sextū

Ad decemillesimū septimū

Ad decemillesimū octauū

Ad decemillesimū nonū

Ad undecemillesimū

Ad undecemillesimū primū

Ad undecemillesimū secundū

Ad undecemillesimū tertiū

Ad undecemillesimū quartū

Ad undecemillesimū quintū

Ad undecemillesimū sextū

Ad undecemillesimū septimū

Ad undecemillesimū octauū

Ad undecemillesimū nonū

Ad duodecemillesimū

Ad duodecemillesimū primū

Ad duodecemillesimū secundū

Ad duodecemillesimū tertiū

Ad duodecemillesimū quartū

Ad duodecemillesimū quintū

Ad duodecemillesimū sextū

Ad duodecemillesimū septimū

Ad duodecemillesimū octauū

Ad duodecemillesimū nonū

Ad tredecemillesimū

Ad tredecemillesimū primū

Ad tredecemillesimū secundū

Ad tredecemillesimū tertiū

Ad tredecemillesimū quartū

Ad tredecemillesimū quintū

Ad tredecemillesimū sextū

Ad tredecemillesimū septimū

Ad tredecemillesimū octauū

Ad tredecemillesimū nonū

Ad quattuordecemillesimū

Ad quattuordecemillesimū primū

Ad quattuordecemillesimū secundū

Ad quattuordecemillesimū tertiū

Ad quattuordecemillesimū quartū

Ad quattuordecemillesimū quintū

Ad quattuordecemillesimū sextū

Ad quattuordecemillesimū septimū

Ad quattuordecemillesimū octauū

Ad quattuordecemillesimū nonū

Ad quindecemillesimū

Ad quindecemillesimū primū

Ad quindecemillesimū secundū

Ad quindecemillesimū tertiū

Ad quindecemillesimū quartū

Ad quindecemillesimū quintū

Ad quindecemillesimū sextū

Ad quindecemillesimū septimū

Ad quindecemillesimū octauū

Ad quindecemillesimū nonū

Ad sexdecemillesimū

Ad sexdecemillesimū primū

Ad sexdecemillesimū secundū

Ad sexdecemillesimū tertiū

Ad sexdecemillesimū quartū

Ad sexdecemillesimū quintū

Ad sexdecemillesimū sextū

Ad sexdecemillesimū septimū

Ad sexdecemillesimū octauū

Ad sexdecemillesimū nonū

Ad septendecemillesimū

Ad septendecemillesimū primū

Ad septendecemillesimū secundū

Ad septendecemillesimū tertiū

Ad septendecemillesimū quartū

Ad septendecemillesimū quintū

Ad septendecemillesimū sextū

Ad septendecemillesimū septimū

Ad septendecemillesimū octauū

Ad septendecemillesimū nonū

Ad octodecemillesimū

Ad octodecemillesimū primū

Ad octodecemillesimū secundū

Ad octodecemillesimū tertiū

Ad octodecemillesimū quartū

Ad octodecemillesimū quintū

Ad octodecemillesimū sextū

Ad octodecemillesimū septimū

Ad octodecemillesimū octauū

Ad octodecemillesimū nonū

Ad nouemdecemillesimū

Ad nouemdecemillesimū primū

Ad nouemdecemillesimū secundū

Ad nouemdecemillesimū tertiū

Ad nouemdecemillesimū quartū

Ad nouemdecemillesimū quintū

Ad nouemdecemillesimū sextū

Ad nouemdecemillesimū septimū

Ad nouemdecemillesimū octauū

Ad nouemdecemillesimū nonū

Ad vicesimū

Ad vicesimū primū

Ad vicesimū secundū

Ad vicesimū tertiū

Ad vicesimū quartū

Ad vicesimū quintū

Ad vicesimū sextū

Ad vicesimū septimū

Ad vicesimū octauū

Ad vicesimū nonū

Ad tricesimū

Ad tricesimū primū

Ad tricesimū secundū

Ad tricesimū tertiū

Ad tricesimū quartū

Ad tricesimū quintū

Ad tricesimū sextū

Ad tricesimū septimū

Ad tricesimū octauū

Ad tricesimū nonū

Ad quadragesimū

Ad quadragesimū primū

Ad quadragesimū secundū

Ad quadragesimū tertiū

Ad quadragesimū quartū

Ad quadragesimū quintū

Ad quadragesimū sextū

Ad quadragesimū septimū

Ad quadragesimū octauū

Ad quadragesimū nonū

Ad quinquagesimū

Ad quinquagesimū primū

Ad quinquagesimū secundū

Ad quinquagesimū tertiū

Ad quinquagesimū quartū

Ad quinquagesimū quintū

Ad quinquagesimū sextū

Ad quinquagesimū septimū

Ad quinquagesimū octauū

Ad quinquagesimū nonū

Ad sexagesimū

Ad sexagesimū primū

Ad sexagesimū secundū

Ad sexagesimū tertiū

Ad sexagesimū quartū

Ad sexagesimū quintū

Ad sexagesimū sextū

Ad sexagesimū septimū

Ad sexagesimū octauū

Ad sexagesimū nonū

Ad septuagesimū

Ad septuagesimū primū

Ad septuagesimū secundū

Ad septuagesimū tertiū

Ad septuagesimū quartū

Ad septuagesimū quintū

Ad septuagesimū sextū

Ad septuagesimū septimū

Ad septuagesimū octauū

Ad septuagesimū nonū

Ad octuagesimū

Ad octuagesimū primū

Ad octuagesimū secundū

Ad octuagesimū tertiū

Ad octuagesimū quartū

Ad octuagesimū quintū

Ad octuagesimū sextū

Ad octuagesimū septimū

Ad octuagesimū octauū

Ad octuagesimū nonū

Ad nonagesimū

Ad nonagesimū primū

Ad nonagesimū secundū

Ad nonagesimū tertiū

Ad nonagesimū quartū

Ad nonagesimū quintū

Ad nonagesimū sextū

Ad nonagesimū septimū

Ad nonagesimū octauū

Ad nonagesimū nonū

Ad centesimū

Ad centesimū primū

Ad centesimū secundū

Ad centesimū tertiū

Ad centesimū quartū

Ad centesimū quintū

Ad centesimū sextū

Ad centesimū septimū

Ad centesimū octauū

Ad centesimū nonū

Ad ducentesimū

Ad ducentesimū primū

Ad ducentesimū secundū

Ad ducentesimū tertiū

Ad ducentesimū quartū

Ad ducentesimū quintū

Ad ducentesimū sextū

Ad ducentesimū septimū

Ad ducentesimū octauū

Ad ducentesimū nonū

Ad trecentesimū

Ad trecentesimū primū

Ad trecentesimū secundū

Ad trecentesimū tertiū

Ad trecentesimū quartū

Ad trecentesimū quintū

Ad trecentesimū sextū

Ad trecentesimū septimū

Ad trecentesimū octauū

Ad trecentesimū nonū

Ad quadringentesimū

Ad quadringentesimū primū

Ad quadringentesimū secundū

Ad quadringentesimū tertiū

Ad quadringentesimū quartū

Ad quadringentesimū quintū

Ad quadringentesimū sextū

Ad quadringentesimū septimū

Ad quadringentesimū octauū

Ad quadringentesimū nonū

Ad quingentesimū

Ad quingentesimū primū

Ad quingentesimū secundū

Ad quingentesimū tertiū

Ad quingentesimū quartū

Ad quingentesimū quintū

Ad quingentesimū sextū

Ad quingentesimū septimū

Ad quingentesimū octauū

Ad quingentesimū nonū

Ad sexcentesimū

Ad sexcentesimū primū

Ad sexcentesimū secundū

Ad sexcentesimū tertiū

Ad sexcentesimū quartū

Ad sexcentesimū quintū

Ad sexcentesimū sextū

Ad sexcentesimū septimū

Ad sexcentesimū octauū

Ad sexcentesimū nonū

Ad septingentesimū

Ad septingentesimū primū

Ad septingentesimū secundū

Ad septingentesimū tertiū

Ad septingentesimū quartū

Ad septingentesimū quintū

Ad septingentesimū sextū

Ad septingentesimū septimū

Ad septingentesimū octauū

Ad septingentesimū nonū

Ad octingentesimū

Ad octingentesimū primū

Ad octingentesimū secundū

Ad octingentesimū tertiū

Ad octingentesimū quartū

Ad octingentesimū quintū

Ad octingentesimū sextū

Ad octingentesimū septimū

Ad octingentesimū octauū

Ad octingentesimū nonū

Ad nongentesimū

Ad nongentesimū primū

Ad nongentesimū secundū

Ad nongentesimū tertiū

Ad nongentesimū quartū

Ad nongentesimū quintū

Ad nongentesimū sextū

Ad nongentesimū septimū

Ad nongentesimū octauū

Ad nongentesimū nonū

Ad millesimū

Ad millesimū primū

Ad millesimū secundū

Ad millesimū tertiū

Ad millesimū quartū

Ad millesimū quintū

Ad millesimū sextū

Ad millesimū septimū

Ad millesimū octauū

Ad millesimū nonū

Ad duomillesimū

Ad duomillesimū primū

Ad duomillesimū secundū

Ad duomillesimū tertiū

Ad duomillesimū quartū

Ad duomillesimū quintū

Ad duomillesimū sextū

Ad duomillesimū septimū

Ad duomillesimū octauū

Ad duomillesimū nonū

Ad tremillesimū

Ad tremillesimū primū

Ad tremillesimū secundū

Ad tremillesimū tertiū

Ad tremillesimū quartū

Ad tremillesimū quintū

Ad tremillesimū sextū

Ad tremillesimū septimū

Ad tremillesimū octauū

Ad tremillesimū nonū

Ad quatromillesimū

Ad quatromillesimū primū

Ad quatromillesimū secundū

Ad quatromillesimū tertiū

Ad quatromillesimū quartū

Ad quatromillesimū quintū

Ad quatromillesimū sextū

Ad quatromillesimū septimū

Ad quatromillesimū octauū

Ad quatromillesimū nonū

Ad cinquemillesimū

Ad cinquemillesimū primū

Ad cinquemillesimū secundū

Ad cinquemillesimū tertiū

Ad cinquemillesimū quartū

Ad cinquemillesimū quintū

Ad cinquemillesimū sextū

Ad cinquemillesimū septimū

Ad cinquemillesimū octauū

Ad cinquemillesimū nonū

Ad seismillesimū

Ad seismillesimū primū

Ad seismillesimū secundū

Ad seismillesimū tertiū

Ad seismillesimū quartū

Ad seismillesimū quintū

Ad seismillesimū sextū

Ad seismillesimū septimū

Ad seismillesimū octauū

Ad seismillesimū nonū

Ad septemillesimū

Ad septemillesimū primū

Ad septemillesimū secundū

Ad septemillesimū tertiū

Ad septemillesimū quartū

Ad septemillesimū quintū

Ad septemillesimū sextū

Ad septemillesimū septimū

Ad septemillesimū octauū

Ad septemillesimū nonū

Ad octomillesimū

Ad octomillesimū primū

Ad octomillesimū secundū

Ad octomillesimū tertiū

Ad octomillesimū quartū

Ad octomillesimū quintū

Ad octomillesimū sextū

Ad octomillesimū septimū

Ad octomillesimū octauū

Ad octomillesimū nonū

Ad nouemillesimū

Ad nouemillesimū primū

Ad nouemillesimū secundū

Ad nouemillesimū tertiū

Ad nouemillesimū quartū

Ad nouemillesimū quintū

Ad nouemillesimū sextū

Ad nouemillesimū septimū

Ad nouemillesimū octauū

Ad nouemillesimū nonū

Ad decemillesimū

Ad decemillesimū primū

Ad decemillesimū secundū

Ad decemillesimū tertiū

Ad decemillesimū quartū

Ad decemillesimū quintū

Ad decemillesimū sextū

Ad decemillesimū septimū

Ad decemillesimū octauū

Ad decemillesimū nonū

Ad undecemillesimū

Ad undecemillesimū primū

Ad undecemillesimū secundū

Ad undecemillesimū tertiū

Ad undecemillesimū quartū

Ad undecemillesimū quintū

Ad undecemillesimū sextū

Ad undecemillesimū septimū

Ad undecemillesimū octauū

Ad undecemillesimū nonū

Ad duodecemillesimū

Ad duodecemillesimū primū

Ad duodecemillesimū secundū

Ad duodecemillesimū tertiū

Ad duodecemillesimū quartū

Ad duodecemillesimū quintū

Ad duodecemillesimū sextū

Ad duodecemillesimū septimū

Ad duodecemillesimū octauū

Ad duodecemillesimū nonū

Ad tredecemillesimū

Ad tredecemillesimū primū

Ad tredecemillesimū secundū

Ad tredecemillesimū tertiū

Ad tredecemillesimū quartū

Ad tredecemillesimū quintū

Ad tredecemillesimū sextū

Ad tredecemillesimū septimū

Ad tredecemillesimū octauū

Ad tredecemillesimū nonū

Ad quattuordecemillesimū

Ad quattuordecemillesimū primū

Ad quattuordecemillesimū secundū

Ad quattuordecemillesimū tertiū

Ad quattuordecemillesimū quartū

Ad quattuordecemillesimū quintū

Ad quattuordecemillesimū sextū

Ad quattuordecemillesimū septimū

Ad quattuordecemillesimū octauū

Ad quattuordecemillesimū nonū

Ad quindecemillesimū

Ad quindecemillesimū primū

Ad quindecemillesimū secundū

Ad quindecemillesimū tertiū

Ad quindecemillesimū quartū

Ad quindecemillesimū quintū

Ad quindecemillesimū sextū

Ad quindecemillesimū septimū

Ad quindecemillesimū octauū

Ad quindecemillesimū nonū

Ad sexdecemillesimū

Ad sexdecemillesimū primū

Ad sexdecemillesimū secundū

Ad sexdecemillesimū tertiū

Ad sexdecemillesimū quartū

Ad sexdecemillesimū quintū

Ad sexdecemillesimū sextū

Ad sexdecemillesimū septimū

Ad sexdecemillesimū octauū

Ad sexdecemillesimū nonū

Ad septendecemillesimū

Ad septendecemillesimū primū

Ad septendecemillesimū secundū

Ad septendecemillesimū tertiū

Ad septendecemillesimū quartū

Ad septendecemillesimū quintū

Ad septendecemillesimū sextū

Ad septendecemillesimū septimū

Ad septendecemillesimū octauū

Ad septendecemillesimū nonū

Ad octodecemillesimū

Ad octodecemillesimū primū

Ad octodecemillesimū secundū

Ad octodecemillesimū tertiū

Ad octodecemillesimū quartū

Ad octodecemillesimū quintū

Ad octodecemillesimū sextū

Ad octodecemillesimū septimū

Ad octodecemillesimū octauū

Ad octodecemillesimū nonū

Ad nouemdecemillesimū

Ad nouemdecemillesimū primū

Ad nouemdecemillesimū secundū

Ad nouemdecemillesimū tertiū

Ad nouemdecemillesimū quartū

Ad nouemdecemillesimū quintū

Ad nouemdecemillesimū sextū

Ad nouemdecemillesimū septimū

Ad nouemdecemillesimū octauū

Ad nouemdecemillesimū nonū

Ad vicesimū

Ad vicesimū primū

Ad vicesimū secundū

Ad vicesimū tertiū

Ad vicesimū quartū

Ad vicesimū quintū

Ad vicesimū sextū

Ad vicesimū septimū

Ad vicesimū octauū

Ad vicesimū nonū

Ad tricesimū

Ad tricesimū primū

Ad tricesimū secundū

Ad tricesimū tertiū

Ad tricesimū quartū

Ad tricesimū quintū

Ad tricesimū sextū

Ad tricesimū septimū

Ad tricesimū octauū

Ad tricesimū nonū

Ad quadragesimū

Ad quadragesimū primū

Ad quadragesimū secundū

Ad quadragesimū tertiū

Ad quadragesimū quartū

Ad quadragesimū quintū

Ad quadragesimū sextū

Ad quadragesimū septimū

Ad quadragesimū octauū

Ad quadragesimū nonū

Ad quinquagesimū

Ad quinquagesimū primū

Ad quinquagesimū secundū

Ad quinquagesimū tertiū

Ad quinquagesimū quartū

Ad quinquagesimū quintū

Ad quinquagesimū sextū

Ad quinquagesimū septimū

Ad quinquagesimū octauū

Ad quinquagesimū nonū

Ad sexagesimū

Ad sexagesimū primū

Ad sexagesimū secundū

Ad sexagesimū tertiū

Ad sexagesimū quartū

Ad sexagesimū quintū

Ad sexagesimū sextū

Ad sexagesimū septimū

Ad sexagesimū octauū

Ad sexagesimū nonū

Ad septuagesimū

Ad septuagesimū primū

Ad septuagesimū secundū

Ad septuagesimū tertiū

Ad septuagesimū quartū

Ad septuagesimū quintū

Ad septuagesimū sextū

Ad septuagesimū septimū

Ad septuagesimū octauū

Ad septuagesimū nonū

Ad octuagesimū

Ad octuagesimū primū

Ad octuagesimū secundū

Ad octuagesimū tertiū

Ad octuagesimū quartū

Ad octuagesimū quintū

Ad octuagesimū sextū

Ad octuagesimū septimū

Ad octuagesimū octauū

Ad octuagesimū nonū

Ad nonagesimū

Ad nonagesimū primū

Ad nonagesimū secundū

Ad nonagesimū tertiū

Ad nonagesimū quartū

Ad nonagesimū quintū

Ad nonagesimū sextū

Ad nonagesimū septimū

Ad nonagesimū octauū

Ad nonagesimū nonū

Ad centesimū

Ad centesimū primū

Ad centesimū secundū

Ad centesimū tertiū

Ad centesimū quartū

Ad centesimū quintū

Ad centesimū sextū

Ad centesimū septimū

Ad centesimū octauū

Ad centesimū nonū

Ad ducentesimū

Ad ducentesimū primū

Ad ducentesimū secundū

Ad ducentesimū tertiū

Ad ducentesimū quartū

Ad ducentesimū quintū

Ad ducentesimū sextū

Ad ducentesimū septimū

Ad ducentesimū octauū

Ad ducentesimū nonū

Ad trecentesimū

Ad trecentesimū primū

Ad trecentesimū secundū

Ad trecentesimū tertiū

Ad trecentesimū quartū

Ad trecentesimū quintū

Ad trecentesimū sextū

Ad trecentesimū septimū

Ad trecentesimū octauū

Ad trecentesimū nonū

Ad quadringentesimū

Ad quadringentesimū primū

Ad quadringentesimū secundū

Ad quadringentesimū tertiū

Ad quadringentesimū quartū

Ad quadringentesimū quintū

Ad quadringentesimū sextū

Ad quadringentesimū septimū

Ad quadringentesimū octauū

Ad quadringentesimū nonū

Ad quingentesimū

Ad quingentesimū primū

Ad quingentesimū secundū

Ad quingentesimū tertiū

Ad quingentesimū quartū

Ad quingentesimū quintū

Ad quingentesimū sextū

Ad quingentesimū septimū

Ad quingentesimū octauū

Ad quingentesimū nonū

Ad sexcentesimū

Ad sexcentesimū primū

Ad sexcentesimū secundū

Ad sexcentesimū tertiū

Ad sexcentesimū quartū

Ad sexcentesimū quintū

Ad sexcentesimū sextū

Ad sexcentesimū septimū

Ad sexcentesimū octauū

Ad sexcentesimū nonū

Ad septingentesimū

Ad septingentesimū primū

Ad septingentesimū secundū

Ad septingentesimū tertiū

Ad septingentesimū quartū

Ad septingentesimū quintū

Ad septingentesimū sextū

Ad septingentesimū septimū

Ad septingentesimū octauū

Ad septingentesimū nonū

Ad octingentesimū

Ad octingentesimū primū

Ad octingentesimū secundū

Ad octingentesimū tertiū

Ad octingentesimū quartū

Ad octingentesimū quintū

Ad octingentesimū sextū

Ad octingentesimū septimū

Ad octingentesimū octauū

Ad octingentesimū nonū

Ad nongentesimū

Ad nongentesimū primū

Ad nongentesimū secundū

Ad nongentesimū tertiū

Ad nongentesimū quartū

Ad nongentesimū quintū

Ad nongentesimū sextū

Ad nongentesimū septimū

Ad nongentesimū octauū

Ad nongentesimū nonū

Ad millesimū

Ad millesimū primū

Ad millesimū secundū

Ad millesimū tertiū

Ad millesimū quartū

Ad millesimū quintū

Ad millesimū sextū

Ad millesimū septimū

Ad millesimū octauū

Ad millesimū nonū

Ad duomillesimū

Ad duomillesimū primū

Ad duomillesimū secundū

Ad duomillesimū tertiū

Ad duomillesimū quartū

Ad duomillesimū quintū

Ad duomillesimū sextū

Ad duomillesimū septimū

Ad duomillesimū octauū

Ad duomillesimū nonū

Ad tremillesimū

Ad tremillesimū primū

Ad tremillesimū secundū

Ad tremillesimū tertiū

Ad tremillesimū quartū

Ad tremillesimū quintū

Ad tremillesimū sextū

Ad tremillesimū septimū

Ad tremillesimū octauū

Ad tremillesimū nonū

Ad quatromillesimū

Ad quatromillesimū primū

Ad quatromillesimū secundū

Ad quatromillesimū tertiū

Ad quatromillesimū quartū

Ad quatromillesimū quintū

Ad quatromillesimū sextū

Ad quatromillesimū septimū

Ad quatromillesimū octauū

Ad quatromillesimū nonū

Ad cinquemillesimū

Ad cinquemillesimū primū

Ad cinquemillesimū secundū

Ad cinquemillesimū tertiū

Ad cinquemillesimū quartū

Ad cinquemillesimū quintū

Ad cinquemillesimū sextū

Ad cinquemillesimū septimū

Ad cinquemillesimū octauū

Ad cinquemillesimū nonū

Ad seismillesimū

Ad seismillesimū primū

Ad seismillesimū secundū

Ad seismillesimū tertiū

Ad seismillesimū quartū

Ad seismillesimū quintū

Ad seismillesimū sextū

Ad seismillesimū septimū

Ad seismillesimū octauū

Ad seismillesimū nonū

Ad septemillesimū

Ad septemillesimū primū

Ad septemillesimū secundū

Ad septemillesimū tertiū

Ad septemillesimū quartū

Ad septemillesimū quintū

Ad septemillesimū sextū

Ad septemillesimū septimū

Ad septemillesimū octauū

Ad septemillesimū nonū

Ad octomillesimū

Ad octomillesimū primū

Ad octomillesimū secundū

Ad octomillesimū tertiū

Ad octomillesimū quartū

Ad octomillesimū quintū

Ad octomillesimū sextū

Ad octomillesimū septimū

Ad octomillesimū octauū

Ad octomillesimū nonū

Ad nouemillesimū

Ad nouemillesimū primū

Ad nouemillesimū secundū

Ad nouemillesimū tertiū

Ad nouemillesimū quartū

Ad nouemillesimū quintū

Ad nouemillesimū sextū

Ad nouemillesimū septimū

Ad nouemillesimū octauū

Ad nouemillesimū nonū

Ad decemillesimū

Ad decemillesimū primū

Ad decemillesimū secundū

Ad decemillesimū tertiū

Ad decemillesimū quartū

Ad decemillesimū quintū

Ad decemillesimū sextū

Ad decemillesimū septimū

Ad decemillesimū octauū

Ad decemillesimū nonū

Ad undecemillesimū

Ad undecemillesimū primū

Ad undecemillesimū secundū

Ad undecemillesimū tertiū

Ad undecemillesimū quartū

Ad undecemillesimū quintū

Ad undecemillesimū sextū

Ad undecemillesimū septimū

Ad undecemillesimū octauū

Ad undecemillesimū nonū

Ad duodecemillesimū

Ad duodecemillesimū primū

Ad duodecemillesimū secundū

Ad duodecemillesimū tertiū

Ad duodecemillesimū quartū

Ad duodecemillesimū quintū

Ad duodecemillesimū sextū

Ad duodecemillesimū septimū

Ad duodecemillesimū octauū

Ad duodecemillesimū nonū

Ad tredecemillesimū

Ad tredecemillesimū primū

Ad tredecemillesimū secundū

Ad tredecemillesimū tertiū

Ad tredecemillesimū quartū

Ad tredecemillesimū quintū

Ad tredecemillesimū sextū

Ad tredecemillesimū septimū

Ad tredecemillesimū octauū

Ad tredecemillesimū nonū

Ad quattuordecemillesimū

Ad quattuordecemillesimū primū

Ad quattuordecemillesimū secundū

Ad quattuordecemillesimū tertiū

Ad quattuordecemillesimū quartū

Ad quattuordecemillesimū quintū

Ad quattuordecemillesimū sextū

Ad quattuordecemillesimū septimū

Ad quattuordecemillesimū octauū

Ad quattuordecemillesimū nonū

Ad quindecemillesimū

Ad quindecemillesimū primū

Ad quindecemillesimū secundū

Ad quindecemillesimū tertiū

Ad quindecemillesimū quartū

Ad quindecemillesimū quintū

Ad quindecemillesimū sextū

Ad quindecemillesimū septimū

Ad quindecemillesimū octauū

Ad quindecemillesimū nonū

Ad sexdecemillesimū

Ad sexdecemillesimū primū

Ad sexdecemillesimū secundū

Ad sexdecemillesimū tertiū

Ad sexdecemillesimū quartū

Ad sexdecemillesimū quintū

Ad sexdecemillesimū sextū

Ad sexdecemillesimū septimū

Ad sexdecemillesimū octauū

Ad sexdecemillesimū nonū

Ad septendecemillesimū

Ad septendecemillesimū primū

Ad septendecemillesimū secundū

Ad

uidus: ꝛ quecūq; mortē inferunt repētina exſtia· ꝛ q; fortis ē iſtupeſcibilis vt hō· ſz ppt bonū aggreſſū req̄rit fiducia· vl fidētia reddēs aggreſſū vinidū ꝛ acutū· vñ de iſta pte dicit Arꝫ· deſperans vtiq; q̄ timidus· fortis aūt ſri⁹· in audēdo eſſ bone ſpei eſt ſed ppt dolor; corpotalū ſuſce ptionē req̄rit patiētia q̄ eā tolerabilē ꝛ ip turbabilē ſpecialr ppt expectationē quā hz fortis i hoc q; ſeruat ſibi ex auget bonū frutꝫ in tales patiēdo dolores· de q̄ pte dicit Arꝫ· mores q̄dē ꝛ vulnera triſtia forti ꝛ volēti erūt· ſuſtinet aūt hoc qſſ bonū ſed ppter labor; perpetionē req̄rit pſeuerantia· ſupra tſi nō vt opponit mollici ei de q̄ dicetur in ſeptimo· ſed vt ē circa labores ad fortitudinē pertinētes· hec igitur perſeuerātia reddit p̄dictā labor; ppetionē infatigabilē m modo hūano· de qua dicit Arꝫ· audaces quidez ſuolētes añ picula in ipis aūt diſcēdunt fortes aūt i opationibus acuti ſic igit patientia ſequit ꝓſtantiā ſicut dolores expectationē ꝛ perſeuerātia fiduciā ſicut labores aggreſſū· Tullius igit per magnificentiā ꝛ Seneca per magnanimitatē debebāt itelligere ꝓſtātiā quā noib⁹a magnitudine ſuptis appellauerūt ppter hoc q; ſpectat ad maximū fortitudinis actū· ¶ Tunc rndendū

ad rōnes p̄n cipales. Ad rōnes. Ad p̄mā dicendū eſt q; vti ſtuoſius eſt et melius q̄ poſſidere: ſed expectare ſuſtinēdo pericula preſentia et dolores eſt multo magz vtiviribus aſſe q̄ aggredi: ſicut dictum eſt i 6ō c.

Ad ſecūdaz Ad tertiam· ¶ Ad aliā dictum fuit i p̄ma ratione ſcde cluſionis· ¶ Ad tertiā pōt reſponderi per tertiā rōnem ſecunde cluſionis· bonū eſſ honeſtū ītaz hz vtile bono ſiminētiā· q; melius ē fugere turpe q̄ q̄cūq; vile ꝓcurare· et cum hoc expectās bñ ſcōm dictas mē rōnis nō ſolū fugit malū culpe ſz maximū et optimū fortitudinis actum exercet·

Ad quartaz dicēdum ē q; ppls aliquando laudat non laudabilē quē ſcz ſtudioſus nō laudaret· laudat eī illū q̄ q̄nq; delectabile et vtile p̄bet· licet per īmoderatū actum aut turpem· ꝛ ita ſepe laudantur audaces ꝛ pdigi et bomologi· dicente Arꝫ· quarto huius q; pluribus gaudentib⁹ludo et ipſo conuictari magis q̄ opz et bomologi eut repelli appellantur et gratioſi dicendum igitur q; ſtudioſi magis laudant expectatē optime/ q̄ optime inuadentē· licet magis debeat laudari inuadens vbi ratio dictat inuadere ꝛ non ſolū expectare ¶ Ad q̄ntā dictum fuit in ſecunda rō

Ad q̄ntam· ne ſcde cluſionis· Ad ſextam dicendū eſt q; nō ſp eſt melius quod reipublice vtilius· ſic eī multa pecunia eſſet melioꝛ q̄ vnus hō bene p̄bus vñ dicit Arꝫ· milites fortiſſimi nihil p̄hibet non tales· i· non vera fortitudine fortes eſſe optimos· i· maxime vtiles: ſz eos q̄ min⁹ q̄dē fortes· Aliū aūt nullum bonū hñtes pati q̄dē enī iſti ad picula· et vitā ad perua lucra p̄mutāt· pōt etiam dici q; optima expectatio ꝛ ſuſceptio mortis· ita poſſet aliquo caſu ſaluare cunctatem et totam gentem adhuc i maiori periculo exſtē· ſicut optim⁹ aggreſſus· Et ſic eſt finis queſtionis·

Queſtio· xxx v

Ieſimo tercio querit· Utrū iter quīq; ſimilitudinarias fortitudies / fortitudo politica magis aſſimiletur ꝑe fortitudi;

ni ¶ Arguitur q; nō· q; ptinet ſub ſe fortitudinē a p̄ncipibus coactaz· modo coactio repugnat oi nouere fortitudini et omni virtuti ¶ Item illa que magis participat modum frutꝫ aſſumilatur magis vere fortitudi· ſed fortitudo militaris eſt hmōi· ꝓbatur quia p̄udentia eſt regula virtutuz et in ea conueniut virtutes oēs: vt patet in ſexto ideo illa fortitudo magis hz rōnē frutis q̄ magz vtitur p̄udentia· modo fortitudo militaris eſt hmōi· q; milites ſunt expti in bellis· et ſciunt q̄modo habēdū ſit i bello ad pcutere ꝛ iuadere ad ſe defendere et cuſtodire· illdec aūt ſcia nō aliud eſſe videtur q̄ p̄udentia· cū p̄udētia ſit recta rō agibilium igit ꝛc· ¶ Item videtur q; fortitudo ex tra ſit ſimilioꝛ vere fortitudini· tū q; ꝑa fortitudo irā aſſumit ſibi in adiutoriū· dicente Arꝫ· fortis q̄dē igit ꝓpter bonū operat· furoꝛ aūt coopat eis· Tū q; dicit etiā Arꝫ· q; naturaliſſima videtur que ꝓpter furoꝛē fortitudo p̄accipiēs electionē ꝓpter quod et fortes furoꝛis ſpeciez hſit ¶ Item videt q; fortitudo ex ſpe ſit ſimilioꝛ· quia dicit Arꝫ· deſperās vtiq; q̄s timidus· fortis aut cōtrarius in audendo ei bone ſpei eſt· ꝓpter q̄ etiā fidentia poſita fuit ſuper⁹ vna ptiū fortitudinis ¶ Item videt q; fortitudo ex ignoratia ſit ſibi ſimilioꝛ· quia forti maxime videt appꝛopriari ignorantia dicente Seneca in ſuo libello de q̄tuor virtutibus capitulo de fortitudine q; maximum genus vincte ſcz ſpectās ad ipſam fortitudinē eſt ignoſcere· ꝛ Arꝫ· de magnanimo q̄ aſſerit in omni virtute magnum eſſe dicit q; magnanimus neq; memoꝛ mali eſt· non enim ē magnanimi recoꝛdari mala· ſed magis deſpicere.

¶ Oppoſituz arguit urq; de fortitudine politica dicit Arꝫ· Aſſimilatur aūt maxime et q̄ dicta ē· hoc eſt vere fortitudini: cuius rōnem ſubdit dicens· q̄ſſ ꝓpter virtutē ſit ꝓpter verecūdiam enī et boni deſiderū· honoꝛis eī gratia ꝛ fuge obꝓbꝛij exſtis· Primo videdū eſt q̄ et quot ponātur ſimilitudinarie fortitudines· Secūdo quam ſit fortitudinē vel diſſimilitudinē habeāt cū ꝑa fortitudie

¶ Tertio ex his videbitur ꝓpoſitū· Quantū ad p̄mum manifeſtum eſt q; Arꝫ· q̄ſſ ponit ſiſ ſimilitudinarias fortitudines· quaꝛ· Prima in duas diuiditur· ꝛ ita ſūt ſex· Prīa ergo ē fortitudo politica et eſt illa per quā ciues ꝓpter ea q̄ p̄ncipes p̄ſt eis largiri vel inferre aggrediuntur poteſt belli pericula: q̄ eſt duplex· Prīa· eſt ſcōm quam videnſ ſuſtinere pericula ciues ꝓpter eas que ex legibus increpationes ꝛ obꝓbꝛia et honoꝛes ꝛ ꝓpter hoc fortiſſimi videnſ eſſe· apud quos timidi honorati et fortes honorati ſcilicet a p̄ncipibus· ¶ Secunda eſt per quam ciues ꝓpter timoꝛes pene coꝛporis· aut amiſſionis poſſeſſionū aut hereditatū periclitantur ſcz q; ſic ſolent dñi pugnare· fugiētes aūt nō aggredientes picula Tertia fortitudo eſt ſcōm quā ꝓpter expientiā ꝛ artē bellandi hoies audacter aggrediūtur pericula et hec eſt fortitudo militaris: milites enī ꝓpter experientiā ſciunt multa· que i bellis videntur inexptis terribilia nullū habere periculū· ſicut ſūt fragoꝛ armoꝛ· ſtrepitus equoꝛ· et huiuſmodi· per artem etiam bellandi ſciunt in-

uadere ad nocendum et cuſtodire ſe vt non patiantur· ꝓpter quod iſti alij quemadmodū iermibus armati pugnant et athiete idiotis· nō neq; mirum ſi ſunt magis audaces· Quarta fortitudo eſt per furoꝛē ſiue iram· impetuoſiſſimus enī eſt furoꝛ ad pericula· et iſte modus nō eſt hominī ꝓpius· ſed cōmunis ferīs· feras enī videmus aliq̄ potenter adinuicē bellare ꝓpter irā·

ad quartam· ad quintam· ad ſextam· ¶ Quinta fortitudo eſt ex ſpe vincendi ꝓpter multoties alias victſſe· Sexta fortitudo eſt ex ignorantia periculi vel q̄titatis eius aliqui enī vere timidi pericula maxima aliq̄n aggrediuntur· q; non putant ibi talia eſſe pericula· vnde (ſicut dicit Arꝫ·) cum perceperint ſcz periculū· ſtati fugiunt· ¶ Quantū ad ſcōm ꝓpoſitum ſciendum eſt q; ad omne opus virtutis virtuoſe operandum multe requiruntur cōditiones· quaꝛ quattuoꝛ multū p̄incipales ponit Arꝫ· ſecūdo huꝰ p̄imum quidem oportet q; ſciens operetur· q; ſcōdo q; eligens· q; virtus eſt habitus electiuꝰ· tertio q; eligens ꝓpter hoc· i· ꝓpter bonitatem et honeſtatem ipſi⁹ operis ſcōm ſe· quarto q; firme ꝛ immobiliter· quinta conditio addenda eſt q; delectabiliter· vnde primo huius nullus vtiq; bonus eſt qui non gaudet bonis operibus· ꝛ inducit ibidem iniuſto et liberali· et ita dicit eſſe in aliis· Ex quibus finaliter concludit· ſi autem ſit ſcōm ſeipſas· vtiq; erunt ſcōm virtutē operationes delectabiles· ¶ Secundo etiam ſciendum eſt q; duo fuerunt poſiti p̄incipales actus fortitudinis ſcz expectatio et aggreſſus· apparet ergo q; quīq; p̄ie fortitudines cū vera fortitudine q̄nīūt in p̄ma ꝓditōe virtutis· q; oſtis iſti ſcientes et ꝓſiderātes picula aggrediunt ea· Sexta vero fortitudo deficit in hoc· nā inuadētes ex eo q; piculuz ignorant· non inuaderent ſi ſcirent· q; remota cā remouetur effectus· vere aūt fortis nō eſt talis· q; ſcōm Tullū fortitudo eſt cōſiderata piculoꝛ ſuſceptio· et laboꝛuz perpeſſio· Tertio apparet q; he omēs ifortitudines in ſcda ꝓditione frutis p̄ter quartam cōueniūt q̄ eſt extra vel ex paſſione· q̄ enim ex paſſione fit· nō fit ſcōm electionē· vñ tertio huiꝰ nequaq̄ q̄ ꝓpter irā ſcōm electionē eſſe videnſ· ꝛ q; ex paſſione ſcōm paſſionē ꝓuenit bꝛutus q̄ electionē non ꝓmunicat· alie aūt q̄nq; fortitudines multū differēter eligūt· Mā p̄ma fortitudo ꝛ tertia ꝛ quīta et ſexta ſpōte eligūt· Secunda aūt cū coactione q̄dā· nā metus pene et ſi nō cogit ſimpl⁹· tñ modū hz coactiōis· in q̄tū q; metu eligit· non eſt voluntariū ſimpl⁹· ſed mixtū ex inuoluntario vt apparet tertio huius· ꝛ q̄tū ad hoc iſta ſcda fortitudo magis recedit a vera fortitudine· ſicut ei metus aliq̄liter excuſat act⁹ turpitudinis i prauis opibus· ita etiā quodāmō accuſat actus decētiā i ſtudioſis· ꝓpter q̄ dicebat Arꝫ· Sz aūt nō ꝓpt nccitatē fortē eē· ſz q̄ſſ bonū· Tertio apparet q; oēs ille ſex fortitudines deficiunt a vera fortitudine in tertia cōditione virtutis· nulla enī elegit opus fortitudinis ꝓpt ſeipſam· ſed p̄ma ꝓpter honoꝛes adiptſcēdos exteriores· ꝛ vtilitupia euitāda· ſcda vero ad euitandū penaz vel dānū· tertia aūt ꝓpter lucrū ꝛ ſtipendia hñda· ſi hec tertia debeat ab aliis ſeiungi· quarta aūt nō eligit ſicut dictū fuit· ſz tñ ſcōm paſſionē ire ſtatuit ſibi vindictā in fine· q̄nta autē et ſexta videntur ſibi ſtatuere finē victoriam ex eo enī q; eam ſperāt aggrediunt· ¶ Quarto manifeſtum eſt q; in q̄rta ꝓditione frutis p̄ma fortitudo ꝓuenit multū vere fortitudini· q; manēte cā manet effectus ſed iſti ꝓpter honoꝛē adiptſcēdū bellāt· et magis pſeuerātibus et ſuſtinētib⁹ maioꝛ debet honoꝛ· nō tales appetūt ꝛ ſuſtinere et pſeuerare· Secūda autē fortitudo eſt minus firma· q; cum viderint occaſionē recedendi q̄ excuſari poſſint vt penā vubitatā nō incurrāt· recedent ſtatim· Tertia autē fortitudo nō eſt ſtabilis· q; milites bellāt audacter ſolū ꝓpter fiduciā in arte ſua p̄ quā ſperant eſſe fortiores cū igit p̄ eandē artez citiſſime p̄cipiat excreſcentiaz piculi· intīſ q; etiā cū arte ſuam nō ſperēt eſſe fortiores· fugiunt p̄mi ſicut dicit Arꝫ· Quarta etiā fortitudo nō ē cōſtās/ q̄ſſ ira tpe digerit ꝛ trāſit· vt dz ſcdo rhetozice· q; nō eſt ira niſi cū ſpe vindicte· ꝓpter q̄ ſicut dicāt p̄mo rhetorice nō irāſcunt hoies vel minus irāſcunt his q̄ multū ſup ſe potentes· q; ſcz deſperāt vindictā· cū igit ſuperexcreuerit piculū vt nō ſperant obtinere poſſe vindictā· ceſſat ira ꝛ fugiunt· Similiter q̄nta fortitudo ſtabilis nō eſt· cū enī bellāt ex ſepe obtinendi eo q; alias obtinuerint· ſepe etiam viderunt vltra ſoliti excreſcere piculū ceſſat ſpes et fugiūt· Sexta aūt fortitudo ſtatum fugit cum ſciuerit piculū· q; ceſſat ignorantia· Quinta videt q; in quinta conditione virtutis cōueniūt oēs fortitudies ꝓpter ſcōm· oēs enī bellāt ꝓpter deſideriū ꝛ ſpē finis delectabilis optinēdi· mō in tali ſpe eſt delectatio· vñ primo rhetorice ſperātes quō adipiſcent gaudēt· vt puta in febꝛb⁹ hñtes ſitim ſperātes bibere gaudēt· Sz diceres tu· q̄re nō gaudet ſcda fortitudo· nōne etiā bellat ꝓpter finem delectabile· ſcz ꝓpter coꝛporis ſalutē· dicēdum q; illa nō gaudet in actu illo bellādi· q; non operat q; modū cōcupiſcētie finis ſed q; modū timoris amiſſionis· timoꝛ aūt ſemp eſt cum triſticia· Et ita q̄ finē illuz ſcz ſalutē poſſet hꝛe ſine bello ſi nō cogeret a p̄ncipe· cū igit ois coactio et violentia ſit triſtis· ſequitur q; ille modus ꝓcurādi ſalutē ſcz q; bellū eſt illi triſtis· violēter enī pericula ſuſtinere et dolores eſt vndiq; triſte· Sexto ꝛ vltimo manifeſtū eſt q; oīs ille fortitudines vere fortitudini aſſimilant in aggreſſu: ſz quō ꝛ que aſſimilant ſibi in expectatiōe· manifeſtuz fuit ſatis in quarta ꝓditione frutis· De tertio ꝓpoſito dicendū eſt q; p̄ma fortitudo iter ceteras maxie aſſimilantur vere fortitudini· q̄ ꝓbat ex dictis q̄ſſ ſibi magis cōueniunt cōditiōes frutꝫ et p ꝓſis vere fortitudinis· ipſa enim opat ſciēs q̄ nō facit ſexta· Ipſa etiā opat eligens q̄ nō facit quarta neq; ſcda· niſi impꝛopꝛie ſcz electione quaſi coacta et quaſi inuoluntaria· q; eſt contra rationem virtutis· ipſa etiā p̄ima fortitudo ſup ceteras magis firme et immobiliter opatur

ꝓpatio ſpēz fortitudinis non vere ad neceſſitatē· reſolutio q̄ ſtlaz ſpēz magis aſſi⁹atur fortitudi ſe· ꝓbat q; p̄ia ſpēs ſit ſiliozꝫ

¶ Item etiā magis delectabiliter· q; honoꝛ qui eſt eius finis eſt delectabiliſſimoꝛ vt dicitur p̄i

mo rhetorice. Itez quo ad tertiã cõditionẽ virtutis manifestũ est q licet nulla istaz fortitudinum statuat sibi p fine finẽ vere fortitudinis: tñ pma fortitudo statuit sibi finẽ meliorẽ z ppinquorem fini vere fortitudinis. qñ oẽs iste fortitudines pter scdam statuunt sibi finẽ aliqd exterioz honoz mõ iter oia bona exterioza honoz ẽ optimũ et ſtuti ꝓuenientissimũ q ei honoz sit optimũ oĩz exterioz bonoz, pbat Arꝛ. ꝗrto huiꝰ dicẽs maximũ aũt hocvtiqz ponemꝰ qõ diſs attribuimꝰz qõ maxie desiderant q̃ in dignitate et qõ in optimis pmũ tale aũt est honoz maximum enim hic vtiqz eoz que exterius bonoz. ¶ Itẽ honoz est virtuti conuenientissimum quia est pmium virtutis pzimo huius. z quis desideriuz honoris ducit naturaliter ad desiderium virtutis. qui enim desideraꝛ honozem. ipse naturaliter debet ipsum desiderare p quod debetur sibi honoz. et pzopter quod pzudẽtes z boni honozant ipm sed hoc est ꝓpter virtutes et p virtutes. qñ scõm veritatẽ solus bonus est honorandus. ꝗrto huius. honoz enĩ et laus ita sunt ſtutis sicut scandala et vituperia viciozz. ¶ Itẽ ad hãc ꝛclusionẽ ꝓbandam Arꝛ. adducit hac rõem. assũatur aũt hec scz pma fortitudo maxime ei que pus dicta est. i. vere fortitudini qñ ꝓpter ſtutes fit. ꝓpter verecundiã enĩ z boni desideriũ. honoris enĩ gſa. et fuge oppzobriũ turpis exiſtentis. Sed in hac Arꝛ. rõne dubia latent. qñ si talis oparetur ꝓpter virtutẽ tũc ipsa esset vera fortitudo. non solum silitudinaria. ¶ Itẽ Arꝛ. videt ꝓbare q ipsa fiat pzopter virtutẽ. qz ipsa fit ꝓpter verecundiam. hoc aũt nõ sequit. nisi diceremus verecũdiã esse virtutem. qõ nõ est verum: vt pz quarto huius. imo cũ virtute nõ stat ꝓecundia. dicente Arꝛ. quarto huius neqz enĩ studiosi est verecundia. ¶ Iterũ etiam videt arguere q fiat ꝓpter virtutem. ex eo q fit ꝓpterꝛ boni desiderium. scz honoris gratia. et fuge turpis. mõ hoc nõ ꝛcludit. qz virtus non opatur ꝓpter desideriũ cuius libet boni. sed pzopter bonũ ipius opis virtuosi scõm se. nõ gratia alterius extrinsece vnde dicit Arꝛ. finis aũt oĩs operationis est quies scõm habitũ. et fortitudo aũt fortitudo bonũ. talis autem et finis. determinat autem vnũquodqz finẽ. bonum vtiqz gratia fortis sustinet z opatur que scõm fortitudinẽ. Sed ad omẽs istas obiectiones simul dici põt q nõ erat intentio Arꝛ. q̃ illa pma fortitudo fieret ꝓpter virtutẽ sic q actus eius ꝓueniret ex habitu virtutis. scz q ipa z eius opationes disponũt ad virtutes. dictum enĩ fuit q desiderium honoris est innatum ducere ad desiderũ virtutis. mõ quod disponit ad alterũ. dicit esse ꝓpter illud. hoc est illius gratia. q igitur illa fortitudo disponat ad virtutem. pbat Arꝛ. conuenienter q hoc q est ꝓpter verecundiã et gratia honoris. qñ verecundia disponit ad virtutem. phibet enĩ a peccato vt dicit quarto huius. Adhuc autez bñ restaret dubitare de comparatione secũde fortitudinis. et aliarũ sequentiũ adinuicẽ. sed non est magna vis. ideo potest responderi. ¶ Ad rationes. Ad

ad rationes principales.

Primã potest dici q Arꝛ. posuit fortitudinẽ politicam magis silem vere fortitudini. non q̃tuz ad scdam fortitudinẽ. sed q̃tuz ad ꝑmam. sicut pz in lſa. ¶ Ad aliã dicendũ est q miles nõ bellat fortiter ex ꝓudẽtia scz ex arte Ars enĩ est recta rõ facibiliũ ꝓudẽtia ꝙ. est recta rõ agibiliũ eligibiliũ. idẽ enĩ eligibile et agibile sexto methaphysice. Ars igit docet quõ z q̃ media opꝰ faciendũ possit citius z facilius cũ minoribus expensis et minori periculo ꝑsumari. et quõcz p que media opus consummatũ erit scõm melius et pfectius. nihil aũt intromittit se ars vtrũ opꝰ illud ordinet ad finẽ bonũ vel ad malũ. dominator enĩ ita domũ faceret bonã et firmã per artẽ. p latronũ hĩtatione sicut p dei adoratiõe. sed ꝓudentia sibi statuit optimũ finẽ. z docet omne opus in illũ finẽ dirigere et talẽ modum z talia media in ope suo eligere. in q̃bus honestate semper seruata possit melius opus suũ in finẽ statutũ dirigere. vñ in scõo huiꝰ dicit Arꝛ. adhuc aũt neqz silẽ in artibus z virtutibus. q̃ enim in artibus fiunt bñ habent in eis. sufficit igit hoc. qualiter hĩtia fieri. q̃ aũt scõm virtutes fiunt neqz si hoc qualiter habeant. iuste vel tẽperate operata sunt. sed si operans qual'r hñs operetur. primuz quidẽ si sciens. deinde si eligens. et eligens pzopter hoc. z tẽ. quod aũt dicitur hic de virtute suo modo dici potest de ꝓudentia. cũ ꝓudentia nõ sit sine virtutibus mozalibus. neqz virtus mozalis sine ꝓudentia modo constat q miles ita sciret bellare et bellum ad perfectam victoriaz deducere si bellaret ꝓpter lucrari vel tyrannizare aut ꝓpter finem pessimuz. sicut si bellaret ꝓpter summum virtutis bonum. igitur patet q hec scientia non est ꝓudentia. sed ars. de tali autẽ sciẽtia debet intelligi quod in scõo libro dicebatur. ad virtutes aũt et scire quidẽ nihil aut paꝛ põt.

Ad scdam. Dfa inter arẽ militarẽ z ꝓudẽtiã fortitudinis distinctam

¶ Ad aliam dicendũ q non ex eo aliquid dicit simile virtuti q virtus illud assumit in adiutoriũ sibi. imo virtus oĩa bona humana et corꝑis et anime et exteriora sibi assumit in adiutoriũ. et eis vtitur bñ ad debitũ finem. sicut dicebatur in ꝓmo libro. passiões autẽ appetitus sensitivi non sunt male scõm se q natura non illituisset eas. et qñ neqz dicimur scõm passiones studiosi vel ꝓaui. neqz laudamur neqz vituperamur. Et dicitur secundo huius. bene igitur sunt cuz eis vtimur bene. et male cũ male virtº ergo assumit irã z alias passiões in adiutoriũ sibi moderatas tñ siue regulatas scõm dictamen rõnis. vicioũ autẽ vtitur eis secundum extremum et male. vnde secundo huius habitus autem sunt secũdũ quos ad passiones habemus bene vel male. si quidem vehementer vel remisse. male habemus. Si autem medie bñ dico igitur q fortitudo assumit sibi in adiutoriũ et irã. z artem militarem et honoris desiderium. et multa alia. sed non nisi dirigẽdo ea in debitũ finẽ. iõ magis est virtuti conueniẽs. et disponit magis ad directionẽ in debitũ finẽ virtutis. hoc aũt est desideriũ honoris. qz disponit (sicut dictũ fuit) ad desideriũ virtutis z rectã electionẽ. ars aũt militaris z ira disponũt magis ad subtilius z citius ꝑficiendũ opꝰ opandũ nullãhꝫ fines deteriationẽ ad finẽ bonum siue malũ. ideo nihil valet ira ſtuti nisi ꝓaccipiẽs

ad tertiam

electionẽ. scz tũc est fortitudini cõuenientissima spẽa'r quo ad aggressum. qz dat ei imperiũ fortissimũ. desideriũ virtutis aut honoris. etiã si aliã nõ ꝑassumat electionẽ q̃ honoris valet multũ ad desiderãdũ et acq̃rendũ ſtutẽ. nõ ꝑma fortitudo est melioz. cũ hoc etiã q sicut ira reddit ipetuosiorẽ aggressũ. ita desideriũ honoris cõstãtiorẽ expectationem q̃erat fortitudinis maioratus. qõ etiã dictuz est fortes furoris spẽm hñt glosari. scz speciem. silitudinẽ non in electione nec in fine. scz in ipetuositate aggressus. i qua ad huc est multa dissilitudo. qz sicut est audacia ita z furoris ꝓncipio acuꝰ est valde per tps aũt digerik z remittik valde. vt. dr scõo rhetorice. fortes aũt in opationibus acuti z ꝓstates ꝓus autẽ q̃eti. in quo etiã plus ꝓuenit eis fortitudo ꝑma q̃ ꝗrta. ¶ Ad aliã dicendũ q ꝑa fortitudo assumit sibi spẽ in adiutoriũ ad ꝓseuerandũ i aggressu. sed illã spẽ non assumit ꝓncipal'r ex sepe vicisse sicut q̃nta fortitudo. scz ex virtute firmante mentẽ eius i desiderio boni finalis qõ sperat z i tendit p constantem. piculoz susceptionẽ z aggressũ vsq; idũ adipiscere. etiã si mortẽ desperet. ¶ Ad aliã dicẽdum est q ſpa fortitudo picula ignorat. vera aũt fortitudo nõ. scz ea pcõsiderat z ꝓuidet. vñ dicit Tullius q fortitudo est ꝓsiderata piculoꝝ susceptio et laboꝝ perpessio q̃ius etiã irepentinis timoribꝰ sit ꝓmptida ꝓpter habitũ et iperturbata qõ nõ est ita de q̃nta fortitudine. scz vere fortitudinis est ignoscere mala sibi illata z iniurias. sic vt eoz memoria nullũ det ei ꝓpter iudiciũ rõnis ipetũ ad vindictã vel ad vindicte excessũ. ꝓpter qõ dicit Seneca. si fortis fuerit et inimicũ in ꝓtate tua videris. vindictã putabis vindicare potuisse. Et sic est finis qõnis.

Ysio. xrisis. Af ꝓmo

Euasio.

Replica.

Secundo.

Ad quartam:

Ad ſpem fortitudinis q̃ntũ modũ fortitudinis nonvere

ꝓbak q; fortis oẽm actũ fortitudis quẽ exercet apprehendit sub rõne boni. ꝓpter q; et ipm electiue operak cũ virtus sit habitus electiu⁹ aliter eẽ nõ operarek scõm virtutẽ cũ dicatur in scõo huius q; ea q̃ scõm virtutes fiunt neqꝫ si hoc qliter habeant iuste vel tẽperate opata sunt. sed et si operans quak his operetur. Primũ q̃dem si sciens deinde si eligens. et eligens ꝓpter hoc. tẽ Ergo scõo notabile ꝑsuppositam delectatio de necessitate seqtur illud opus q; qz illa cognitio qua fortis apprehendit hmõi opus esse bonum est cognitio intellectiua. et non sensitiua. sensus enĩ nõ apprehendit illud sub rõne boni quo maxie lecti⁹ et exterrek sz vulnerꝫ susceptio q; mortis expectatio. in q̃bus aliqñ ꝑsistit opus fortitudinis. maxie scõm sensũ ledunt q; exterrẽt. ergo delectatio consequẽs hmõi op⁹nõ est delectatio sensualis sz intellectualis. Et hec rõ bñ videtur ꝓbare q; in tali actu fortitudinis intellect⁹ delectak et sensus tristak q; dolet sz dubiũ relinquitur an cũ hoc intellect⁹ in tali actu tristek et sensus delectek. ¶ Ad hoc videk statim dicendũ eẽ q; intellectus in tali actu multipliciter tristak. Specialr si scõm q; multi phĩ putauerũt alia vita sz felicitas ꝓmiatoria nõ speratur qñ fortis per talẽ actũ iudicat se bona maxima pditurꝫ sz oĩa bona virtutũ. et cũ percipiat esse dignũ ipm viuere q; se posse cõitati multuꝫ ꝓficere. iudicat se mortuuꝫ. triste aũt hoc sicut dicit Arꝛ. Tñ concedi oz q; fortis in tali ope fortitudinis magis delectak q̃ tristek. qñ alr ipse cum posset desistere ab ope illo effugeret. et qñ q̃to aliqua meliora esse vel peiora iudicank tanto ea adepta maior delectatio q; tristicia ꝓsequk fortis aũt tale op⁹ fortitudinis iudicat esse magis bonũ q̃ iudicet malũ esse vulnera sustinere q; mori. q; ex hoc apparet. qz ita est scõm rei veritatẽ sicut dictũ fuit in qstione decia octaua. huius libri fortis aũt iudicat sicut est. eo q; studiosus circa singula iudicat recte. q; si talis magis delectak q̃ tristek. non est dubiũ quin multo delectarek excellentius. si recte sperareꝫ q; tale opus mereri vitã eternam. et nihil amittere de bonis virtutũ. imo etiã tũc nulla videre apparere cã tristicie scõm itellectuꝫ nisi forte de pctõ alioꝝ q̃ sibi talẽ inferũt mortẽ iuste. Posset etiã dici q; fortis delectak aliquo mõo in tali ope scõm sensũ. qñ licet talis appetitus sensitiuus sibi et obiecto sensitiuo derelict⁹ nullo mõ in tali ope delectarek sed oĩno tristaretur. tñ appetitus sensitiuus ꝑ virtutẽ inclinatus ad ipsũ rõnis aut ipsius voluntatis. delectaretur in sequendo iudiciũ rõnis et ipsũ voluntatis nã ad quodcũqꝫ opus appetitus fuerit iclinatus. in ipso adepto gaudebit. et tu potes exẽplũ accipere ex hoc q; inclinatio et opatio virtutis vegetatiue variatur aliqñ nõ scõm sui obiecti exigentiã sz etiã scõm exigentiã et ipsũ virtutis superioris puta sensibilis. vnde si cib⁹ parũ deterior apparuerit conueniẽs. pficiet. q; si apparuerit disconueniens imũdus et venenosus. lz sit scõm se bonus et optimus nõ pficiet. sz nocebit. intñ q; aliqñ mors secuta est. Quid igit ꝓ hibet sensũ aut appetitũ sensitiuum non solũ ad exigentiã sensibilis sz ad iudiciũ intellect⁹ et ad volũtatis ipsius inclinari. sic eĩ mihi videk in talibus debere. qñ oz ꝓmo huius scz q; in hoc virtuoso oĩa cõsonant rõni. ¶ Tũc ad rõnes respõdendũ est. Ad ꝓmã cõcedendũ est q; in ope fortitudinis fortis et delectari põt quo ad aliq; q; tristari quo ad alia. nã sit in eodẽ actu congregari põt aliqua rõnes bonitatis et aliq malicie sicut dictũ fuit sepe. virtuosus aũt in bonis delectak et i malis tristak. ad hoc aũt q; dicit Arꝛ. delectationẽ. ꝓpter fortissimos dolores sensus euanescere. dicendũ est q; in hoc ꝑfecto q̃diu sensus poterit intellectui ministrare. nunqꝫ delectatio i ope virtutis euanescit totaliter. sed cũ pre dolore q; ozgani lesione ministeriũ sensus minus sufficiens fuerit. aut oĩno desierit. minozabitur aut oĩs deficiet actus intellectus. ꝓpter qd̃ neqꝫ mirũ si tũc dicta delectatio minozet aut etiã totalr euanescat. ¶ Ad aliã dici põt q; durante vsu rõnis fortis q; scõm sensũ et scõm intellectum delectak in ope fortitudinis. Et qñ oz q; delectatio nõ stat simul cũ tristicia dicendũ est q; imo bñ respectu diuersoꝝ. vel etiã respectu eiusdẽ scõm diuersas rõnes puta bonitatis et malicie existẽtes in eodẽ vel apparẽtes sicut ante dictum fuit sepe. ¶ Ad ꝓfirmationẽ qñ oz q; tristicia maxia nullã cõpatik delectationẽ. concedo. et qñ oz q; fortis in sustinendo mortẽ patiẽ maximã tristiciam scõm sensũ. dicendũ est q; nõ imo ꝑ maiorez delectationẽ intellectus vel etiã ipsius sensꝰ ob inclinationẽ quam hz ad rõnẽ. dolor minozatur aut etiã aliqñ sicut in sanctis viris quasi totaliter extinguiẽ. Tñ nõ est verũ q; in omĩ morte sit tristicia tanta. q̃to hõ est capax imo minuik si ꝑpter virtutẽ moꝛs patienter sustineak et augeꝫ si ipatienter ꝓpter maliciam. ¶ Ad hoc aũt q; arguik de intellectu dicenduꝫ est q; cũ possibile sit eundem simul delectari et tristari scõm diuersa vel ad diuersa. potest concedi si fortis non speraret aliam vitã q; ipse tristarek de futura. et certioꝝ virtutis amissione. et q; cũ hoc magis delectaretur in excercitio ꝓsentis operis virtuosi sicut dictum fuit. ¶ Ad aliam dicendũ est q; fortis in susceptione vulnerũ. et expectatione mortis ꝓpter virtutem conseruat virtutẽ vsqꝫ ad mortez. et exercet opera virtutis q̃diu potest. vtrationale. ac eo ipso delectatur sed concedit̃ q; in puncto mortis si non fuerit vsus rationis euanescit delectatio. ¶ Ad vltimam dicendum est q; delectatio sequitur cognitionem. q; non oportet fortem de delectatione delectari. nisi ꝓ actuz relexum cognouerit et iudicauerit q; illa delectatio est bona sed ipse solũ delectak in omni actu illo quẽ scit esse bonum. ¶ Hec de questione.

ad rationes

Ad primam

ad secundaz

ad tertiam.

ad quartam.

ad quintam.

ad vltimam.

Questio. xxv. Aꝛ ꝓximo.

QUerit vicesimo qnto Utꝛ tpantia sit ꝟtus moral. Aꝛ q; non qꝟtutes morales i medio ꝓsistũt. tpantia aũt nõ qz dicit Arꝛ. q; ipsa minꝰ ẽ circa tristicias. q; magis circa delectatões ¶ Itẽ nulla ꝟtus moralis est ꝑ iclinationẽ natura. sz tpantia est ꝑ iclinationẽ nature. igit ꝛc. maioꝛ ꝓz qz scõo huiꝰ oz q; ꝟtutes morales licet nõ sint a natura tamen non sunt preter naturã/

et qz ibidem dicit q; nullũ natura existentiũ aliter assuescit virtus aũt vt ibidem oz per assuefactionẽ generak. ergo non põt esse ꝑ inclinationẽ nature. Maioꝛ vero ꝓz qz tpantia reprimit delectationes ad quas tñ natura inclinat sicut ꝓz tũ ex diffõne delectationis ꝓpter rhetozice vbi oz q; delectato est constitutio simul tota in exsitem natura tũ qz tristicia est ꝑ naturã dicente Arꝛ. tertio huius q; tristicia stupefacit et corrũpit naturã hñtis q̃ delectatio sibi opposita est scõm naturam. ¶ Oppositũ vult Arꝛ. et Tullius et alioes Sciendũ est vt recitat Eustratius q; quidã valde neqꝫ noie pseudo et alij. dicunt q; fuit machometus posuit et pdicauit humanã felicitatem consistere in voluptatibus et iõ oĩs esse p sequendas delectationes q̃tũ erat possibile adqz oi refrenatione qd̃ si esset vez nulla esset virtus tpantia. hanc aũt suã opinionẽ fulciebat rõnibus. ꝓpter qz natura in suis p se opationib⁹ nihil ordinat ad malũ sed totũ ad bonũ. qz ipsa in opere suo dirigitur a deo et intelligentijs i quibus nulla est malicia neqꝫ error. sed natura appetitũ concupiscibilẽ dedit nobis qui per se ordinatus est ad concupiscendũ delectabilia. q; ad delectandũ in eoꝝ adeptione. q̃ bonũ est et cõcupiscere et delectari. q; sic magis delectari est magis bonũ et maxime ¶ Itẽ qz potentia ad actus ordinatur et actus sunt perfectiones potẽt⁹ sibus dicitur nono metaphysice videk q; q̃to magis potentia reducit ad actũ tanto est melioꝛ. appetitus aũt est potentia cuiꝰ actus est ꝓcupiscere. q; delectari igit ꝛc. ¶ Itẽ illud qd̃ est scõm se bonũ q̃to est maiꝰ tãto melioꝰ. sed delectatio est secundũ se bona. quod ꝓz tũ qz oẽs appetũt et homines et aialia decio huius tũ qz est scõm se eligibilis ꝓpter rhetozice vbi oz delectationẽ enim oĩa consequunt̃ et gra ipsius delectari appetũt Tũ qz bonũ delectabile distinguit̃ ꝑ bonũ vtile ex hoc aũt oz bonũ vtile qz ordinak ad aliud q; videtur q; bonũ delectabile sit bonũ scõm se igit ꝛc. ¶ Itẽ aues non sunt peiores si ꝓsequantur oẽs delectationes. q; ita de bꝛutis sed naturanõ minus fuit sollicita de spe humana. q̃ de auib⁹ et bꝛutis imo magis ergo nõ debuit hoibus sitiuere delectationes quas ꝓsequi esset malum. ¶ Ad hoc etiã adducte fuerũt rõnes in ꝓmo libro qñ de eo querebak. et hec optime ibidẽ ꝓbata fuit. et adhuc ꝓbari põt. qz valde sũt miseri et bestia peiores q; spretã rõne dant se totaliter sensualitati cũ rõ sit virtus superior et valde excellentioꝛ dico aũt peiores q̃ bestia qz non oz bestia inculpari si sequik sensualia cũ non habeat rõnem. sed q; oĩno dant se voluptatib⁹ ipsi spernunt rõnem qz null⁹ talis potest addiscere vel itendere ad opera itellectus sicut videm⁹ ex permẽtalr in oĩbus cũ eĩ cibo et vino ventrẽ i pleuerint ascendũt fumi ad caput turbãtes imaginationẽ et tandẽ sensũ ligantes q; opz dormire spaciose q; postea caput dolere et alia mẽbra donec itez potauerint hec est certe bñ miserabilis vita. ¶ Itẽ sed illud in quo ꝓpriꝰ mur bestijs scz delectationes sensuales spẽaliter tactus. et dimittere illud in quo sic̃es efficimur deo q; itel ligẽtijs est miserabile valde. tales aũt sũt q̃ delectationes sensuales ꝓsequunt̃/dimittunt eĩ quãtũ detrimentũ sed̃ ex delectatio sum

Secundo

Tertio

Quarto

Reprobatio illaꝛ rõnum.

exñ ꝺ q̃ddã abbate quõ abstinẽtia cã est sanitatis

ꝓbat q; fortis moriẽdo delectatur q; secũdũ sensum

sem portione nutriuit quo transactovenit ad eū dicēs·dñe abbas quomodo est vobis·cui respondit fame moriōr dñe carissime·miles petuit nonne panem satis habuisti·respondente q̄ non petiſt potestis vos comedere panem. et rñdit dñe mihi plus sapit q̄ vnḡ sapuerunt mihi cibaria delicata·sanatus sum retineatis pecuniā et permittatis me abire·z dicit miles libenter et rede atis quotiēscunq; mea indigueritis medicina.

ad rōnes epi cureorum

Illius aūt peruersissimi pseudo rōnes sophisticē ꝓcedunt· ¶ Ad primā ergo dicendū est q̄ natura dedit nobis appetitū concupiſcibilē ad cō cupiſcendū et ad delectandū ſz nō q̄litercūq; ſz ſcōm regimē rōnis cū ipsa etiā natura nob; dedisset rōnē naturaliter appetitui ꝓncipātē z ita errat appetitus cōtra rōem hois naturā si delectaret vltra q̄m rō recta iubet· ¶ Ad aliā sīr dicendū est q̄ appetere z delectari ſcōm rōnis regulam est actus ꝓprius appetit⁹ ſenſitiui hois

ad secundaz

ſcōm q̄ hō est· alr aūt delectari tollit hois ofama

ad tertiam

brutis ¶ Ad aliā dicendū q̄ delectatio vnicui q̄ naturalis et ꝓpria est sibi bonū ſcōm ſe· ſz delectationes inordinate sūt non bone ſcōm ſe· ſz apparētes bone hūtibus appetitū nō naturales ſz innaturaliter viciatū· ¶ Ad aliā dicēdū q̄ natura non instituebat nobis delectationes exceſſiuas·cū iste corrūpāt naturā sed instituebat nobis rōnem debentē et potentē regere nos z ſeruare in naturalibus z nobis ꝓficientḇ delectationib⁹. ita q̄ nō est ex nostra natura sed ex malicia si alias ꝓsequamur.

ad quartam.

decisio qōis

¶ His visis sciēdū est ad euidentiā qōnis q̄ delectationes tactus z gustus vt q̄ sunt in comeſſationibus z potationib⁹ z venereis actibus contingit plus cōcupiſcere q̄ oz·et plus inseq et plus acceptare q̄ oz·ſcōm vitā decentem z bonā sicut in dicte opinionis i ꝓbatione apparuit. Itē; contingit circa hmōi delectationes se hꝫ minus debito z q̄ recta rō dictat et vita honesta requirit sicut in alia qōne videbiſ·tpantia aūt est hitus inclinans ad medium tenendū circa hmōi delectationes ſcz vt nō habeamus nos circa eas plus vel minus debito sed oīno sicut recta rō dictat ſcōm decentē vitā z bonā·vñ dicit Arz·tertio huius tpatus aūt medie circa hec hz neq; eīn delectaḇ q̄bus intēperatus maxime·sed magis tristaḇ·neq; vl̄r quib⁹ non oz neq; vehementer tali nullo. neq; abſentibus tristaḇ. neq; cōcupiſcit vel mensurate neq; magis q̄ oz nullo neq; qñ non oz vl̄r talium nullo. hec igiḇ dicta sunt contra ſuperabundantiā· ſeqḇ aūt contra defectū quecūq; aūt ad sanitatē sunt vel ad bonā habitudinē delectabilia existentia. hec appetet mensurate et vt oz et alia delectabilia existenta his non ꝓpedimenta vel preter bonū vel ſuper ſubstantiā sicut eīn hīs ſcz ꝓpter bonū honeſtū· vel que ſubstantiā tpalitū bonorū ercedunt appetens magis diligit tales delectationes q̄ dignum est· tēperatus aūt non talis ſz vt recta ratio dictat· Ex his aūt ꝓbatur q̄ temperantia sit virtus mozalis q̄ oīs habitus inclinans ad medū tenendū in operationib⁹ vel paſſionibus inter ſuperabundantiā vicioſam z defectum vituperabilē ſcōm q̄ recta rō dictat· est virtus mozalis·tpantia est hmōi igiḇ ꝓbatis paſſ tis pz ex diffinitione virtutis data in ſcḋo hoc z p Arz·dicentē in q̄bus aūt ſupabundātia vicioſa est et defectus vituperaḇ· medū laudatur et dirigitur hec aūt ambe virtutis· Minor pz ex dictis·hoc enim vocamus temperantiā q̄ ſcz mediat ſcōm dictamen rōnis inter exceſſus et defectus delectationum tactus et gustus· qui ambo sūt vicioſi et vituperabiles sicut dictū fuit· Itē virtus est habitus ex quo bonus hō sit et a quo opus suū bene reddit ſcḋo huius· ēperantia aūt est hmōi sicut ex dicto potuit apparere. ¶ Ad rationes dicendū· est ad primaz sicut in ſcḋo dicebatur q̄ medū virtutis non attenditur ſcōm equalem distantiam ab extremis sed ſcōm paſſionis vel operationis confirmitatē ad rectam rōnem· nec medū aliquo mō mensuratur ſcōm recessum ab extremis sed econuerſo·q̄cunq; eni euenerit conforme recte rōni siue realiter puum siue magnū·hoc erit medū virtutis·hoc aūt medio signato plus vel minus erit vicioſum· ꝓpter ſolutionē alterius rōnis· Sciendū est q̄ natura vno mō oz de hḇ rei que est forma vel materia sicut apparet ſcḋo phyſicoꝝ· aut etiā cum hoc de diſpositionibus nccio rei ſubſtantiā consequētibus mediātibus q̄bus formas ſuas exercet operationes et de tali natura vez est q̄ nullū natura existentiū aliter aſſuescit vt oz ſcḋo huius· Aliter oz natura q̄tū ſpectat ad ꝓpositū de diſpositionibus vel hītibus acquiſitis aut etiaz de diſpositionibus nō tū ſpēi neceſſarijs ēditis nobis a natiuitate in clinantibus hoies ad alias z alias operationes et paſſiones vel etiā ad alios z alios opationū modos et paſſionū· z hmōi diſpositiones et hītus nature dñr q̄ ad modum nature inclinaḇ· z de tali natura nō est vez q̄ nullū natura exiſtitū aliter aſſuescit· ideo frutes morales nec sunt ſcōm ꝓmā naturā nec cōtra ipſe tū z vicia dici pūt nature ſcḋo mōvt pz ex dictis est q̄ ſcōm conſuetudinē fiunt mō ꝓmo rhetorice oz conſuetū aūt vel de innatū tā sit ſīle eīn cōſuetudo nature q̄ ꝓbat dicens ꝓpe q̄dē z sepe ei q̄ ſp est et natura quidem eius quod ſemper/ conſuetudo aūt eius quod sepe· dicendū igiḇ q̄ oīs delectationes sunt naturales aut ſecundū ꝓmā naturā aut ſcōm ſcōam siue ſcḋo mō dictam· et hoc intendit diffinitio delectationis· ſz multe tales poſſunt esse valde ꝓprie ſcz si sunt ſcōm diſpositiones vel habitus ꝓprios et illas repimit temperantia· Et sic est finis queſtiōis.

ad rationes ꝓncipales.

Queritur vicesimo ſexto Utrū iſensibilitas sit vicium. ¶ Arguiḇ q̄ non q̄z vicia pūt hoi contingere cū fuerint i ptā te nr̄a tertio huius ſz insensibilitas ſpēaliter tact⁹ et gustus si diu debeamus viuere non pōt hoi ꝓuenire q̄z tactus et gustus sunt neceſſarij ad vitam Et confirmaḇ q̄z si insensibilitas sit possibilis: conſiſtit in min⁹ concupiſcēdo et min⁹ delectādo q̄ sit neciū nature sed hoc non est in ptāte nr̄a· quod pz ꝓmo de ꝓcupiſcentia q̄z fames est concupiſcētis cibi neceſſarit ad nature sustentationē et ita sicut q̄tū ad potū mō sitis z fames non sunt in ptāte nostra· ¶ Secundo hoc pz de

quēstio. xxvi. arguiḇ ꝓio.

Cōfirmatio

delectari quia naturali neccitate delectatio ſequitur adeptionē rei ꝓcupite si igiḇ ꝓcupiſcere non ē in ptāte nr̄a ſequiḇ q̄ neq; delectari Et hoc confirmatur aucte Arz·tertio huiꝰ dicēt⁹ ꝓcupiſcētias cōes z ꝓpas· dicit cōes eē naturales et ꝓuenire oīb⁹· dicit ei· oīs ꝓcupiſcit qñ idigēs fuerit siccū vel humidū cibū· q̄nq; aūt ābos· z lectū inquit homerus iuuenis z crescēs· et paꝛpost dicit in naturalibus igiḇ cōcupiſcētius peccant· et in vnum· in plus· i· vno modo tantū· ſcz in plus· vñ Eustratus in min⁹ eīn ꝓcm̄ a naturali ipediḇ appetitu et indigentia· ¶ Itē non est vicium q̄ est optimū hoi

Tertio

dñ diſpoſito secūdū ſtutē· sed insensibilitas q̄ ſiſtit i totali exterminatione delectationum sēſualiū est opoꝛtuna hoi dñ diſpoſito· aucte Eustratus ꝓmo huius dicētis· Querēt⁹ q̄ ꝓfectū ē opz festinare ad oīmodā exterminationē irrōnaliū paſſionum z Arz· in de morte ſua dicit q̄ phūs purus z perfectus mortificauit oīa desideria ſua i cōſtione et coitu z̄c· ꝓmentator octauo phyſicoꝝ in ꝓlogo dicit q̄ cū hō perfectus scientijs ſpeculatiuis

Quarto.

videritvilitatem appetituū ſensualiū eliciet eos oīno z odiet odio maximo· Item illud non est vicium. quod ꝓdest ad acqſitionē ſtutis ſz iſensibilitas z pſiſtit in totali fuga delectationū vel i multa fuga vz ad acqſitionē ſtutis· dicēt⁹ Arz· ſcḋo huiꝰ q̄ ſi velim⁹ acqrere ſtutē oz nos habere ad delectatiōes sicut senes plebis troianoꝝ se babāt ad helenā sic aūt se hēbāt ad ipam q̄ nō ſolū nolebāt eā tāgere ſz etiā nec videre· vñ dt Arz· sic i oī aūt maxie obſeruādū delectationē z delectabile· nōei nō accipiētes iudicam⁹ eā q̄ igitur senes plebis patiebantur ad helenā· hoc opz patī z nos ad delectationē. z i oīb⁹ illoꝝ dicere vocē sic igitur abiicientes ipſz minus peccabim⁹

Quinto

¶ Itē oē vicium hz i nobis aliq̄d motiuū quod pertinet iudiciū rōnis z electionē voluntatis cū rō ad optia ſp dꝛpetur ꝓmo huiꝰ· sed nullū est i nobis motiuū ad insensibilitatē· q̄z rō nō cū ad optima dꝛpeteꝝ neq; volūtas q̄z inata est ſeq̄ iudiciuz rōnis nisi p appetitū ſenſitiuū trahaḇ nec ſēſus aut appetitus ſēſitiuꝰ· q̄z incliaḇ naturaliter ad delectationes ſensuales ¶ Oppoſitū vult Arz· Scidū est q̄ hic p insensibilitatē itelligim⁹ habitū moralē quo q̄s inclinaḇ ad min⁹ cōcupiſcēdū gustus z tact⁹ delectabilia z ad min⁹ i eis delectandum q̄ recta rō dictat· Et ex hac eiꝰ descriptiōe stati manifestū est q̄ insensibilitas si sit possibilis est vicū· tū q̄z ꝺ rectā rōnē· tū q̄z tenet extremū tpantie i min⁹· sed tota q̄stionis difficultas stat i videndo quō sit possibl⁹ is ēsibilitas z vñ hēat oztū· de hoc igiḇ dicūt alīq̄ q̄ insensibilitas pōt pupl⁹ sumi.

In oppoſitū

Insensibilitas duplicit capitur.

Uno modo ꝓ totali carētia paſſionū siue delectationū circa tactū et gustum· Alio mō ꝓ appetitu gustū inclinate ad talē carentiā· ꝓmo mō insensibilitas nō ēviciū q̄z nō ē possibilis hoi sani corporis aut ēt potētiviuere diu· ſz ſcḋo mō ē possibilis et est vicium Sed salua reuerētia illud non est totaliter vez q̄z vicū· ꝓut de ipo hic loquimur ē habitus moralis hīt⁹ aūt nō est potētia neq; paſſio neq; opatio· mō appetitꝰ et desideriū non sunt aliq̄ potentia vel paſſio vel operatio Alii dicunt q̄ vicium insensibilitatis est possibile non in homi

nibus bone ꝓplexionis naturalis· ſz ꝓuenire pōt ex ꝓaua z defectuoſa ꝓplexiōe naturali· Sz hoc itez nō videtur forte valere q̄z sic nō eēt vicū mo

Unde oiik i sensibilitas.

rale sed naturale· vicū enī mozale dz nobis acqri per opationes et ex ꝓsuetudine et p electionez hmōi opationū vt pz i ſcḋo ethicoꝝ· ¶ Jō videt michiḡ modus possibilitatis ponendus est talis hō percipiēs mala z turpitudines ex nimia comestione z potatione ꝓuenientes pōt p intellectum falſe iudicare q̄ delectatiōes cibi z potꝰ sint oīno q̄tū natura pati potest abiciēdez hoc sic iudicatū pōt volūtas eligere et ita illa cibaria eligere

q̄ insensibilitas sit cōtra triplicē naturā et bonos mozes:

lepta nature z pauciora quam natura expeteret Et multotiens ita faciens ad hoc habituabitur/ est satis ꝓcedi dz q̄ ꝓplexionis q̄dē inaturalitas multū iuuat ad iclinandū hmōi iudicia erronea z electiones vicioſas· et p ꝓs ad dicti habitꝰ gſtationē forte etiā q̄z z cibi ꝓprii in q̄b⁹ aliquis fuerit assuetus inficiunt appetitū vt non appetat q̄d est appetendū vel q̄tū esset appetendū ad debitā nature ſustentationez et ad decentē vitā deo igiḇ q̄ habitus in nobis sic gſtaꝰ inclīat nos ad minꝰ appetēdū z ſumēdū z minus delectandum q̄ exigeret debita nature ſustentatio· et ꝓsone status z alie circunſtantie ꝓcurrentes est viciū valde ꝓtra naturā z ꝺ bonos mozes: z valoe hūanū minus tū malū q̄z it̄pāna Nō sit ꝺ naturā valde pz q̄z z̄ naturam inferiorē scz vegetatiuā in capiendo alimentum minus debito z contra naturam medi am scz ſenſibilē vel ſenſitiuam in minus debito concupiſcendo et delectando o et contra naturam ſuperiorem scz rōnalem quia ratio iubet q̄ oportet et q̄tum oportet et ita de omnibus aliis circunſtantiis. Dico etiā q̄ est cōtra bonos mozes quia impedit actum ꝓudentie· non ſolum ex eo q̄ opponitur tpantie· sed quia grauat corpoꝛis naturā· q̄ vltra debitum grauata et peiozata oportet organa ſenſuū et per ꝓs ſensus et interiores et exteriores peius diſponi et ita minus deſeruire rationi ꝓpter quod et iudiciū rationis nō ita valiḇ esse· et si ita fuerit ipedita ꝓudentia· que est recta rō agibiliū· ſequitur q̄ actus oīm virtutum mozalū impediuntur. quoꝝ ipa ꝓudētia est directiua talis etiam habitus impedit ſpecialiter actū fortitudinis quia corpoꝛe vltra debitum macerato· non est bene possibile bellicos actus exercere et labozes belli potenter ſuſtinere· tollit etiam corpoꝛis decentiam q̄ multū ꝓdest statibus honeſtis viroꝝ et mulierum· tollit etiā iocunditatē cōuiuiozum· et ita de multis aliis· Dico etiam q̄ est vicium valde inhūanum· quia non ſoluz ꝓtra hoiem ſecūdū q̄ homo ſz etiā contra ipm ſe cūdū q̄ aīal z ſcōm q̄ viuēs. cū dictū fuerit q̄ nō ſolū est ꝓtra naturā rōnalē· sed et ꝺ ſenſitiuā z cō travegetatiuā et hoc ſatis exꝑſſit· Arz· dicēs nō enim humana est talis insensibilitas· et eni reliqua aīalia diſcernunt cibos et his quidem gaudent his aūt non· si aut huic nihil est delectabile neq; differt alterū ab altezo· longe erit vtiq; ab humano esse· de isto autem vicio loquitur Seneca i ep stola quinta ad lucillium dicens· videam⁹ ne ista per que admirationem parare volumus ridicula et ꝺodioſa sint nempe ꝓpositum nostrum est se-

cūdū naturā viuere·hoc ꝓtra naturā est puta tozā re corp⁹tuū·z facies odire mūdicias. z squalozē appetere et cibis nō tm̄ vilib⁹ vti sz ficeti z et hozridis·quēadmodū desiderare delicatas res luxurie est: ita vsitatos z nō magno pabiles fugere temē tie ē·dicovlteri⁹ q talis sensibilitas mīn⁹ē viciū q̄ ītpantia q⁹ mīn⁹ opponit ſtuti sz tpantie vt dictū ē i ſcdo libro·z q⁹ de ſensibilitate facili⁹ ē re dire ad tpantiā·quia ad redeundum inuat natura lis inclinatio appetitus ad delectationes·z q⁹ꝓpter oppositionē eius ad naturā min⁹ pōt capere augmētū·et q⁹ mīn⁹ tollit vsū rōnis: tota enī vita intpatoꝝ in comestionib⁹ ꝓsumit et pōdus diu

Arguit q̄ in sēsibilitas sit deterioꝝ intē perantia·

turnis et sōnus vel eoꝝ ꝓcuratiōnib⁹. his aūt mi nus debito vtēs tps hz vacādi rōi· Et si dicat ꝙ quia maꝝ est viciū qđ peccat ꝑ naturā rōnabilem sensibilē z vegetabilē cuiusmodi est ſensibilitas vt dictū est·q̄ qđ peccat ꝑ rōnale ſolū cuiusmodi

Solutio·

videtur intpantia· ¶ Dicendū est ad hoc q⁹ intpā tia sic⁹ peccat contra naturam sensibilē quia inſi cit appetitū sensituum vt dictum fuit in alia que stione de illo abbate misero peccat etiā contrave getabilē quia nulla pōt fieri digestio tanti cibi vl potus vnde graues cuentūt infirmitates· vel etiam moꝝs. et itez q⁹ frutes inferiores nullius sunt nobilitatis i ꝓparatione ad frutē superiozē·ideo viciū magis esset qđ peccaret multū ꝓtra rōnem q̄ illū qđ peccaret min⁹ꝑ rōnē·licet plus contra

Notabile

frutes inferiozes·Et sciēdum est q⁹ quia mediuꝝ frutis est et ad nos z non reꝓcedendū est q⁹ monachi et alii regulares vel etiam alii sacerdotes· quibus nullum incumbit opus graue·si ieiunijs vel strictissimis abstinentijs corpus suum macerant vt robur et pulchritudinem diminuant ad et nam adipiscendam salutem·ipsi non peccent sed magnū ꝓpantur opus tpantie· dū tamen non ītā to deficiant q⁹ percutiant rationem aut egritudines manifeste incurrant·sed si ita facerent ꝓnci pes et milites et manu operatozes·et alii quibus incūbit inꝺas pectibus subditoꝝ decentes esse. aut quib⁹ incumbit corpozeos sustinere labozes ipsi forte peccarēt secūdū viciū insensibilitatis·

Ad rōnes

¶ Tunc ad rationes dicendū est q⁹ vicium insen sibilitatis non consistit in totali extirpatione sen sus et appetitus sensitiui quia tollent statim vitam

Ad secundā

¶ Ad ꝓfirmationem dicendus q⁹ non famescere vel nō sitire licet non sit in nra potestate·tñ i nonis ē min⁹ accipere de cibo vl min⁹ delectabileq̄ exigeret natura· vel status persone·z ex tali assue factione possibile est q⁹ fames et sitis non fiant in nobis nisi secūdum exigentiam illius modice sus ptionis et q⁹ in maioꝝ non declaretur appetitus· Ad aūctē Arꝛ·z Eustratū pōt dici q⁹ materia moralis habet tantā drīam et errorē vt ꝺz ꝓmo huius·q⁹ non est dñ possibile ꝓpositionez capere vl̄em simlr verā sine exceptione·vnde sicut dicit ꝓmo rhethozice z ḡnto hui⁹ opꝰ i moralibus ali quando dicere vlr·sz non sit vlr/sed vt i pluribus qz tgitur raro peccak i ꝓcupiscentijs naturalib⁹ z rarissime et min⁹ ꝓpter q⁹ etiā et insensibiles fi unt paucivaldevt dſ in lra:nō simplr dixerūt pec catū in min⁹ naturali idigētia ꝛ hiberi· de hoc au tē magis postea dicet· ¶ Ad aūā dicēdū est q⁹ in

sensibilitas nulli est oppoztuna· Ad aūctē Eu stratū dicendū est q⁹ per irrōnales passiōes intel ligit illas que essent ꝑ rectū iudiciū rōnis: iste ḡ ꝓ ḡto fuit ita irrōnabiles debēt oīno extirpari vt nō solū remaneāt passiōes rōales·i·ꝑfōe recte rōi Ad aūctē Arꝛ·dicēdū ē q⁹ phls ꝓfect⁹ sic mozti ficat delectatiōes q⁹ nulla hñt ptārē ducēti ipꝰ ꝓ ter rōnē·sz nō sic mozificat q⁹ totalr anullet eas· Eodēmodo dicēdū est ad aūctē ꝓmentozis q⁹ phls ꝓfect⁹ vilitatē appetitu ū sēsualiū eiicit oī no z odiet odio maxio sz vilitate ablata sibi re manebit sēsualis appetit⁹ ꝓformatus rōi· ¶ Ad aliā dicēdū q⁹ ifēsibilitas nō ꝓdest acq̄sitiōi frutꝝ Ad aūctē Arꝛ·dicēdū q⁹ loq̄bak de delectatiōi bus excessiuis nō de his q̄ ꝙueniūt ad nature su stentationē z status honestatē· ¶ Advltimam di ctū est i q̄stione q̄le posſit eē motiuū nobis ad isē sibilitatē dicēdū est ei q⁹ rō sp ad optia deꝑcak st nō fuerit decepta ꝙ diminuta iaq̄situnē vel ꝙ so phistica rōnē vel aliter·Hec de questione·

Ad tertiam.

Ad quartꝫ

Ad vltimam

questio xxvii

Verīe vicesimoseptio· Vtꝝ tpātia sit circa delectatiōes tact⁹ z gustus solū· Arguit q⁹ nō·qz circa delectationes aliozꝝ sensuū est dare frutes mozalē·z nō aliā ḡ tpantiā·sicut ꝓz ꝙ inductione i aliis frutib⁹ igit zē· Maioꝝ ptz qz vbi ē dare mediū laudabile z extrema vituperabi lia·Ybi ē dare frutē mozalē·mō(sicut dicit Arꝛ· ꝙ visū videf vtiqꝫ eē·z vt opꝰ gaudere·et his pu ta coloꝛib⁹·et figuris z scriptura et sōm superabū dantiā et defectū·Similiter in his que circa au ditū· ¶ Item magis indigemus frute mozali ad moderandū delectationes q̄ magis inuate sit ca pere augmētū qz ille pſit magis superabundare z ꝙ pñs eē magis vicioſe·sed delectationes visus sūt magis inate capere augmētū ḡ tactus et gu stus ḡ magis indigemus frute mozali ad mode randū eas que tñ nōvf nisi tpantia· Minoꝝ ꝓbat quia sensum visus inter ceteros magis diligim⁹ ꝓhemio methaphysice·sz delectationes maxime innate sunt augeri circa id qđ magis diligim⁹ qz ꝺz primo huius vniuqꝫ aūt delectabile ad quod ducitur amicus taliūt puta equus quidez amāti equum z c̄· ¶ Itē circa illas delectationes ē tpan tia moderādo circa quas ē ītpantia excedēdo sed ītpantia ē circa delectabilia visus puta i illis q̄ luxurioſe z excessiue delectank i aſpectib⁹ mulie riex tō z c̄· Sz rſidek q̄ tales nō delectank i visu scōz se. sz vt referūt ad tactū·sicut dicit Arꝛ·qz canes nō gaudēt scōz se odoꝛib⁹ lepoꝝ·sz cibatio ne odoꝛib⁹ aūt gaudēt i ordine ad cibū· Contra qz scōm hoc luxurioſus nō magis delectaref i visu vni⁹ mulieris q̄ alteri⁹·nisi m̄ḡtū ꝙ visū iudicaref esse dulcioris tact⁹·sz ꝓns ē f kin·qz si cēt mu lier turpis figure et turpioris coloꝛis: ḡuis esset lenissima tpatissima z oīno tactui siue visui ꝓpor tionatissima nō delectaref i ea scōm visū igit vi detur q⁹ intemperantia est circa ꝓpriam visus delectationem· Item Tullius diffiniens tempe rantiam in rhethozica sua dicit·q⁹ temperātia est rationis in libidinem atq̄ in alios non rectosim petus firma et moderata dñatio modo constat q⁹ non solum circa delectationes actus et gust⁹ sūt

Arguit prio.

Secundo.

Tertio

Euasio

Replica.

non recti impetus: dicit etiam q⁹ temperantie ꝓ tes sunt ꝙtinentia clementia et modestia/ mō cle mentia non solū est circa delectationes tactus et

Quarto

gustus igit zē· Item Seneca i libello suo de q̄t uoꝛ frutib⁹ cardinalib⁹ loquēs de ꝙtinētia quā capit ꝙ tpantia dicit si ꝙtinēs es cunctis esto be nignus·nemini blandus/paucis familiaris/oīb⁹ equus· Hec aūt nō solū habēt locū circa delecta

In oppositū

tiones tactus et gustus igit zē· ¶ Oppositū vult Arꝛ·qui dicit q⁹ circa delectationes aīales nō est tpantia·sed circa coꝛpozales non oēs q̄m non est circa delectationes visus auditus vel olfactus ni si secūdum accidēs·sed tactus et gustus· Sciēdū est q⁹ arꝛ·distinguit ꝓmo delectationes i aīales et coꝛpozales·quā distinctionē ipse sic exponere vi detur q⁹ passiones aīales sunt que in aīa tm̄ fiunt nihil patientie coꝛpore delectationes autem coꝛ pozales sunt que sensui vel appetitui sensitiuo in feruntur patiente coꝛpore· Sed hoc non videtur qbusdā dñ dictū· nā delectatiōes et tristitie circa honozes et inhonozationes circa pecunias et ea rum amissionē aut circa pñtiam amicozum et eo rum abſentiam et recessum videntur scōm Ari stotelem esse delectationes aīales·et etiam per cō sequens tristicie aīales·sed in his sepe videmus coꝛpozis sensibilem z notabilez passionem· ideo nōvidenk aīales esse ille sole q̄ fiunt nihil patien te coꝛpore. Et aliqui iā ili obiectioni acq̄scunt z dicūt q⁹ passiōes aīales itedit Arꝛ·delectatio nes que fiunt secundū interiozem appzehēsionē coꝛpozales aut ē scōz exteriozē·qđ aūt Arꝛ·dicit delectatiōes fieri nihil patiente coꝛpe sed magis mēte·dicunt q⁹ hoc dictū non debet simplr intel ligi sed ꝓparatiue qz coꝛpus magis patik scōz ex teriozē apprehensionē q̄ scōm interiozez cū sen sus exteriozes sit magis coꝛpozales et interiozes magis spūales· Sed aliter pōt dici q⁹ Arꝛ·idem

q⁹ aristoteles intelligat per delectatiōes animales et coꝛpozales q⁹ in prio regꝛ ꝓcupiscen tias rōales z irrōnales

intendit per istā diuisionē delectationū q⁹ intēdit per diuisionē concupiscentiarū ꝓmo rhethozice· vbi dicit· Concupiscentia eſt elt delectabilis ap petus ꝓcupiscentiarū aūt he quedā irrōnales sūt he aūtē cum ratione·quas igitur hic vocat aīales ꝓput aīale ab aīa specialiter hūana diriuak vocat illic rationales z quas vocat hic coꝛpozales vocat illic irrationes. et q⁹ ita sit patet satis inspicienti ꝓcessum eius hic et illic· vocat enim hic concupi scentias coꝛpozales eas que secūdū tactum z gu stū fiūt et q̄ scōm visū auditū olfactum vt patet in lra ealdē aūt vocat illic irrōales dicit eīm dico autē irrōnales quidē quecūq̄ concupiscūt nō ex eo quod est estimare aliquid·sunt aūt tales quecū q̄ dñr esse natura sicut que per coꝛpus exiſtūt·vt que alimenti sitis z fames·et scōz vnāquāq̄ speꝛ ciem alimenti concupiscentia et que circa gusta bilia et circa venerea et totaliter tangibili et cir ca olfactū boni odoris et auditum et visum· Et cō firmatur q⁹ idem intendit per coꝛpozales et irra tionales per hoc q⁹ de irrōnalibus dicit q̄ ꝙ coꝛ pus exiſtunt et quod ꝛ eem intendit ꝓ rōales z aīa les apparet qua de rōalibus dicit dico aūt delecta tiones cum rōne·q̄scūq̄ ex ꝓuasos esse· multa ei et vidisse et possedisse ꝓcupiscunt qui audierunt et persuasi fuerunt· Et videtur mihi scōz hec di

Drīsaint de lectationes gustus et tactus et aliozꝫ sensuum·

uira nō dedit aīalibus terre fixis sensus de lōge
percipientes suū obiectū·qz frustra dedisset/cum
ceptū ꝓsequi nō possent obiectū·sed generi aīa
lū ꝓgressiuo dedit tanq̄ necc̄arios sitalia opz
aialia saluari: sensus aūt nō solū dati sūt hoibus
q̄ sensus ad ad vitā saluandā·sz z ꝓpt cognoscerevt sc̄z itelle
aliō dati sūt ctui ministrēt.iq̄ nos excedim⁹ aīalia bzuta ꝓpt
hoīb⁹ q̄ bzu qō et i multis sensib⁹ q̄ nihil nobis advite salutē
tis. ꝓficiunt:delectamur admrādo sicut dr ꝓio rhe
thorice adiscere z mirari delectabile vt ad mul
tū cui⁹ rō ibidē dat qz in mirari ē ꝓcupiscere ad
discere:in addiscere aūt i id qō scōm naturā isti
tuit·z ob hoc etiā i ꝓhemio methaphysice dr q̄ fē
sus nfos ꝓpter scipos diligim⁹ z maxime sensuz
visus z c̄.Sed cū obiciē isti notabili·qm aues vi
dem⁹ i cātu suo delectari z nō ꝓpter cibū.Ad qō
dicendū est q̄ si nō ꝓpter cibum tm̄ ꝓpter coitum
qui ad sensum tact⁹ spectat delectanť animalia
in cantu suo·natura nec̄ ꝓpter sollicitudinem
tristiciā et laborē que sunt in fetu gn̄antib⁹ et
ꝓparationib⁹ et nutritionib⁹.ordinauit delecta
tionē vbiq̄ admixtā sc̄z in coitu i·lasciuis ꝓcedē
tib⁹.ꝓcomitātib⁹ z seq̄ntib⁹·q̄ fiūt pcāt⁹ ludos et
alios gest⁹ multos.ꝓpt qō etiā apparet q̄ hmōi
bzuta non nisi in cantib⁹ aut vlulatib⁹ et vocibus
ad suam speciem pertinentibus aut eis simulib⁹
delectantur.his autem visis videtur q̄ septez sūt
Septem cō ponende ꝯclusiones secundum Arz·Prima est q̄
clusiones circa delectationes aīales non est tēperantia quā
Prima per coēm ꝓcessionem ꝓbare videť Arz·q̄ sc̄z qui
circa honores aut disciplinas vel fabularum nar
rationes vel pecunias vel amicos delectanť vel
tristantur nec̄ temperati nec̄ intemperati dicū
Secunda· tur.Secunda conclusio est q̄ circa delectationes
ꝓprias visus auditus z olfactus non est tempe
rantia quod eodē modo ꝓbat.Arz·dicens q̄ eni
gaudent his que per visum puta coloribus et fi
guris et scriptura nec̄ tpati nec̄ intpati dicunť
similiter autem in his que circa auditum supabū
danter enim gaudentes melodijs et ipocrisi nul
lus intpates dicit·nec̄ eos qui vt oportet tempe
ratos/nec̄ eos qui circa odorez ꝑter secundū ac
cidens gaudentes enim malorum vel rosarū vel
thimiamatum odoribus non dicimus intempera
tos·sed magis eos qui vnguentorum z̄.¶ Ter
Tertia· tia ꝯclusio videť esse q̄ etiā circa delectationes gu
stus ꝓprias hoc ē ꝓpter nō reducerenť in delecta
tiones tactus non est tpantia·qz nullos itpatorez
videm⁹ i optio sapore cibi vel vini gaudere/si sup
ponantur lingue·nisi ꝓpter ipsoz icōparationez
z si qui gaudent delicatissimis saporibus vtentes
tm̄ moderate cibis z potib⁹: nō dicim⁹ illos intpa
tos esse ꝺbi gratia sicut dicit Arz·illi qui vina ꝓ
bant et pulmenta ꝓbāt·z nō multū gaudēt his q̄
ad cibatio nē vl potationē nō intpati dr·sed vsu
imoderato oī qui fit per tactū dicūtur itpati et in
cibis et in potibus et in venereis dictis ꝓpter
quod(vt dicit Arz·et ozauit quidam pulmozax
existens / guttur ipsius longius grus fieri vt de
lectaretur tactu·¶ Quarta conclusio q̄ circa de
Quarta· lectationes tactus est tcmperantia·quod potest ꝓ
bari per locum a diuisione cum enim sit circa de
lectationes z non aīales nec̄ aliox quattuoz sen
suum.relinquit q̄ sit circa delectationes tactus·
Ite hoc appet qz gulosos oēs z luxuriosos intpa
tos dicim⁹·tales aūt sunt q̄ circa delectatiōes ta
ctus abūdant sz circa quod est ipantia excedēdo
circa illud est tpantia moderando·et oēs hoc ꝓce
dunt· ¶ Quinta ꝯclusio q̄ circa delectationes ta Quinta·
ctus nō oēs est tpantia qz sicut alij sensus nō so
lū dati sūt nobis ad salutē vue sed etiā ꝓpter co
gnoscere:ita et tactus q̄uis sit nobis necessarius
vū sensus nfos oēs ꝑter cox vtilitatē z nihil age
re debentes ꝓpter seipos diligim⁹.Isvisū isto mō
inter ceteros maxime diligem⁹·sicut dicitur phe
mio metaphysice·ꝓpter quod et alique sunt de
lectationes tactus ꝓprie nobis in quibus cete
ra non cōicant animalia· Similiter etiam multe
fiunt nobis delectationes in quibusdam ludis li
beralib⁹ vt apparebit i quarto/z in actibus serio
sis humani conuictus/qui non solum per alios sē
sus sed per tactuz etiam exercentur/in huiusmo
di autem delectationibus gaudentes nullus ab
hoc temperatos dicit vel intemperatos ergo circa
hmōi delectatiōes nō est tpantia vel intpantia
z hanc ꝯclusionē cū sua declaratiōe intendebat·
Arz·cum dicit·eteni liberalissime earumque per
tacium delectationum ablate sunt scilicz ab illis
delectationibus circa quas est tpantia puta que
in gimnasijs per circuitionem et calefactionem
facte· ¶ Sexta conclusio est que circa aliozū sen Sexta
suum delectationes ꝓout referuntur ad delecta
tiones et concupiscentias tactus·est temperātia
quia virtus mot crans circa finem debet mode
rare circa ea que ordinantur ad finez et que dant
impetum ad finem·sed delectationes et compla
centie que fiunt per alios sensus: circa tāgibilia
ordinantur ad sequentes delectatiōes tactus et
dāt ipetus ad eas:circa q̄stū moderant tēperantia si
cut dictum fuit·igitur z c̄·maioz patet quia cū vir
tus sit habitus electiuus z electio sit eoꝝ que
ad finem necesse est scōm ꝓtutē se habere bñ nō
solū circa finē sed etiā circa ordinata ad finem/z
etiā qua nō pōt facilit reꝑiri finis nisi reꝑie
mantur ea que dant ipetum ad finē·minoz p̄z per
experientiā ꝓstat ei q̄ coloz odoz z sapoz delecta
biles in cibo et potu multum augent concupiscē
tiam cibi et potus et delectationem i vsu ipsoruz
Sik etiam visus pulchre mulieris et lasciue cā
tantis ꝓmouet intpatum ad concupiscendū et ꝓ
seq̄ndū vsum eius·ita q̄ absq̄ tactu fit in eo sepe
manifesta ꝓmotio mēbroꝝ ad coitū ordinatoꝝ
Item circa illas delectationes vt complacētias
est temperantia que sūt gn̄atiue tristitie sz de ab
sentia tangibilium·sed ꝓplacentie alioꝝ sensuum
circa tangibilia sunt hmōi·igitur z c̄·maioz patet
per Arz·dicentem·sed intemperatus quidem est
in tristādo magz q̄ opz/q̄n delectabilia nō adipi
scitur.temperatus aūt in non tristari absētia·mi
noz patet experimētaliter in amore hereos·Et si
militer videmus q̄ gulosus quandoq̄ cum videt
cibū quē per visum aut olfactū iudicat delectabi
lem et vt non pōt ipso: ardet super eo z multas
vellet inhonestas et labores incurrere ad haben
dū illū·et ad istū sensū pōt exponiq̄ dicit Arz·z
tristiciā aūt facit ei delectatio·i·delectatio et cō

placētia quā intpatus habet i·n vsu vel i olfactu
delectabiliū.scōz tactū facit ei tristiciā z ardorē
in appetitu cū nō possit eis vti/tristať eni vt dicit
Arz·nō adipiscēs z ꝯcupiscēs:cū tristicia eni cō
cupiscētia.ꝓpt qō etiā dicit i ꝓio huiꝰ·qō igitur
plebis senes patiebanť ad helenā hoc opz pati z
nos ad delectationē·z i oibꝰ illoꝝ dicere vocē ple
bis eni senes nō dicebāt helenā fugiēdā ee scōz
tactū tm̄:sed etiā scōm vilū·qm̄ aspectus ꝓpt
ei⁹ pulchritudinē excitabat ad ardorē· ¶ Septia Septima
ꝯclusio pōt poni q̄ tēpantia est magis circa dele
ctatiōes gust⁹ q̄ circa delectationes aliox trium
sensuū puta visus audit⁹ z olfact⁹·tū qz gust⁹.est
quidam tactus:tū quia gustus est maxime ꝓpriu
dicativus ꝓuenientie cibi z potus circa quas sūt
tpantia et itpantia ꝓpter quod z gustus post ta
ctū est maxie nc̄ari⁹ z aīalib⁹ ꝓmuniss⁹.tō dr
Arz·q̄ circa tales delectationes tpantia z itpan
tia ē:qb⁹ reliq̄ aīalia ꝓmuntcāt·vñ seruiles et be
stiales videnť hec aūt sūt tactus et gust⁹ ¶ Sciē Notabile
dum est q̄ ꝓ quāto tpantia est circa venerea :ip
sa est magis circa visum z ꝓpriē circa auditū
minime aūt circa olfactū z gustū:in quantū autez
ipa est circa cibos z pot⁹ ipa magz est circa gustū
z ꝓseq̄nť circa olfactū z postea circa visū z mīme
circa auditū:qz visus maxie iudicat de venereis
sicut gustu de cibo z potu iste igit videť eē ꝓcess⁹
Arz·i ꝓposita q̄stione· ¶ Huic tm̄ ꝓcessui q̄dam
addūt octauā ꝯclusionē sc̄z q̄ tpātia nō sit ꝓpe z
Octaua con ꝓncipaliť circa delectationes ꝓpas visus auditꝰ
clusio supad z olfactus: est tm̄ circa eas ꝓmuniter z scōdario et
dita a nōnul hoc dicūt ꝓpter rōnē ꝓmā in ꝓncipio q̄stionis ad
nullis· ducta.imo q̄ plus est dicunt q̄ tpantia hz esse
quodāmō circa delectationes itellectus qz in eis
est supabūdanter delectari·sicut q̄ nimis delectā
tur in q̄busdā scientiis vt nihil aliō velint adisce
re q̄ totam vitā ꝓtigit etiā i eis a delectatiōe de
ficere z ita sest accipere mediū ꝓtutis qui nōvide
tur esse nisi tpantia.Sed hec ꝯclusio nō videť eē
vera ad cui⁹ i ꝓbationē notandū ē et ꝓpter diuer
sos philosophos loquentes de virtutibus diligē
ter aduertendū q̄ dupliciter solent distingui mozales
virtutes· ¶ Unomō specifice ex distinctione ob
Dupliciter distin lectoꝝ z ista est artificiosissima distinctio quā inter
guitur ꝓtutes a ceteros solus sufficienter dedit Arz·Aliomodo
philosophi solent distingui ex diuersis ꝓprietatibus/q̄s oēs
vnaquecz virtus obseruat circa ꝓpriū sibi obie
Distinctio vir ctū·et hoc modo distinguendo/posuerunt seneca
tutū penes ꝓ z tullius quattuoꝝ ꝓtutes cardiales z ꝓncipales
prietates et quaꝝ vna est que firmat aīm in opere bono circa
modos difficilia et est fortitudo:que cōmunis est oī ope
virtuoso·quia secundo huius dr sp enī circa diffi
cilius fit ars z ꝓtus· Et odē etiam secūdo dicit q̄
opera ꝓtuosa non fiunt nisi firme z immobiliter
fiant et hoc conuenit oī virtuti scōm q̄ est habit⁹
nullus eni circa difficille z laboriosum potest se
habere bene nisi ad hoc modo nature per habitū
z ꝓsuetudinem inclinet·vnde tullius dicit q̄ vir
tus est habitus modo nature rationi consentane
us·virtus enim ex consuetudine fit: et consuetu
do est altera natura Scōa ꝓtus est q̄ moderat ex
cessus et defect⁹ in passionibus z opationib⁹.z ē
tpantia q̄ etiā ꝓmunis ē oī opi ꝓtuoso·cū oī opere
circa quod est ꝓtus sit superabundantia prava
z defectus vituperabilis / z hoc ꝓuenit oī ꝓtuti
secundū q̄ est medietas suę medij electiua· Ter
tia virtus mensurat passiones z opationes ad illos
ad quos opandū est et dirigit ad ꝓmune bonū et
est iustitia/ q̄ etiā est ꝓmunis oī ꝓtuti sicut dicet i
quinto.¶ Quarta ꝓtus est prudētia q̄·etiā ꝓmunis ē
in oi ope ꝓtuoso in q̄ tū opz medijꝰ rtutis determia
tū esse rōe vt vtiq̄ sapiēs determinabit:sic igit di
stinguit tullius ꝓtutes ꝓmo de officijs dicēs oē q̄d
est honestū/id q̄tuoz partiū orik ex aliq̄ aut in q̄
spicientia veri solertiaq̄ versať. quod dicit quā
tū ad prudentiā/aut i hois societate tuēda tribue
endo suū cuiq̄ z rep̄ Octauū fide:quod dicit q̄tū
ad iustitiā:aut in animi excelsi ac inuicti magni
tudine ac roboze quod dicit quātū ad fortitudinē
aut in oim que fiūt quodcūq̄ dr̄ ordine z modo
quod dicit quātū ad tpantiā· Et tu ia potes vide
re q̄ illerōes q̄ fuerūt in ꝓncipio q̄stionis addu
cte aucēate tullii z Senece hac sua via ꝓcedūt:z
nō pñt aliter exponi bñ dicta ipoz de speciebus
et ꝓpetatib⁹ q̄s isti ꝓtutib⁹ ꝓdictis quattuoꝝ ꝓtu
tes attribuūt et quas oēs sic distinctas ꝓtutes assi
gnauerūt spēs mōs ptes vel effect⁹ ꝓtutū q̄si to
taľ pmisceuerūt iordiate valde pmiscētes sepe spe
cies seu mōs ꝓtutis ex obiectoꝝ distinctione sum
ptas eis q̄ scōm diuersos act⁹ aut diuersos agē
di mōs circa idē obiectū sumunť/aut etiā eis noi
bus q̄ diuersas eaꝝdē ꝓtutum ꝓpetates signant.
Ibis igf visis manifestū ē q̄ tpātia nō debeat dici
virtus generalis siue magis ꝓpe loquendo ꝓpe
tas cōis omni actui ꝓtuoso· Sed q̄ debet eē ꝓtus
specialis et circa speciale obiectū non pōt cōcedi
q̄ sit circa delectationes ꝓpas aliox sensuū a ta
ctu et gustu: vt circa delectationes intellect⁹: naz
pari ratione esset et circa delectationes in pecu
nijs in honoribus et ludis et i omnibus aliis q̄d
est falsum: quia circa hec alie ponentur virtutes
speciales. Item passiones pertinentes ad valde
disperatos mozes et quasi nullam habentes ad
inuicē ꝓnectionē vel oppositionē non videnť pti
nere ad eandē ꝓtutē specialē.sed delectiones ta
ctus et gustus et etiam aliox sensuum in ordine
ad deletationes tactus sit valde dispate et icōne
xe se hñt i mozib⁹ ad delectatiōes aīales et ad de
lectatiōes ꝓpas visus audit⁹ z olfact⁹ :qm̄ ꝓme
spectant ad mozē z vitā bestialē·oino cū i eis cō
municant aīalia nobis Scde aūt eleuāt hoiez su
per mozē et vitā bestialē:q̄uis homo se male ha
buerit circa eas igitur ille et iste non pertinet ad
eandem virtutez specialē. cū igiť circa bestiales
sit tpantia nō pōt poni nisi equoce loq̄mur de tē
perantia q̄ sit circa hūana.et illā rōnem notauit
Arz·nobis valde bñ dicens non est autem neq̄ i
aliis animalib⁹ scōm hos sensus delectatio ꝑter
scōm accidēs z c̄·circa tales aūt delectationes tē
perātia et intpantia est quibus reliqua aīalia cō
municāt vñ seruiles et bestiales videnť:hec autē
sunt tactus et gust⁹.hic aūt eē maxim⁹ sensuuz
scōm quē itpantia et videbiť vtiq̄ iste ex probza
bilis·qm̄ nō scōm q̄ hoies sumus exitit sed scōz
aīalia talibus vtiq̄ gaudere et maxime diligere
bestiale et hoc idē potest videri in septimo vbi de

continentiaet incōtientia tractabit que circa eā dē fiūt materiā tpantie sicut illic dr. ¶ Ad rōes igit dicēdū est. Ad pmā q circa visū olfactū audi tū delectamur multotiēs scōm q̄sdē lasciuias ad venerem ordiatas multotiēs em circa ludos mul tos z etiā multotiēs scōz decētiā ꝓmunicationis in actib⁹ seriosis z apparet tā q̄ ꝑtutes fiūt circa hmōi delectatiōes/qm tpantia q̄tū ad lasciuias: et eutrapelia q̄tū ad ludos/et amicitia p affabilitas q̄tū ad act⁹ seriosos. Itē delectamur aliq̄n secundum istos et alios sensus ꝓpt tm cognoscere secundū se z ꝓpter admirari circa obiecta ipsox q̄s delectationes aut nihil aut nimiū ozre primere qz disponūt ad bonū rōnis. z si qs nimis circa aliq̄ sensibiliū delectant scōm istos sensus et ad moderandū hmōi delectatiōes opz ꝓcedere ꝑtutes aliqs mozales: dicit albert⁹ q̄ nō habent noia ipposita: q̄ est qz nec difficille est tales delectatiōs moderare nec ꝓseq eas ē multū diffforme ꝓpter quod nec Arꝛ. curauit de eis tractare: vl etiā sicut dicit idē albert⁹ ꝑt⁹ moderās tales delectatiōes dr tpantia nō ꝓpe sz ꝓmunit accepta z equoce siue methaphorice scōz quādā silitudinē ad verā tpantiā sicut dicit Arꝛ. de ptinētia septimo hui⁹. aliq̄ etiā hmōi delectationib⁹ specialiter olfact⁹ vtunt ad sanitatē via medicine: qz sz odores cerebro ꝓsunt sicut dr in de sensu et sēsato et q̄ sic ꝓsequunt eas ꝓpter ozdinatū timorez egritudis: efficiūt molles: de q̄ mollicie determinabit i septio libro: z tra videt q̄ nulle pel paucis sime sint ille ꝓx sensuū delectatiōes q̄ moderatiōe indigeant: q̄ nō sint reducte ad aliquas ꝑtutū vel malicias ꝑ specialiū de qb⁹ dixit seu tractauit Arꝛ. in isto libro. ¶ Ad aliā rōnē dicendū est q̄ non ē malum si delectationes visus scōm q̄ ozdinant ad cognoscere secundū se et ad scire: capiāt augmentum ideo vt sic nō indigeāt virtute reprimēte nō alia virtute ꝓter ꝓdictas fortē ei q̄ ad hoc sufficiunt eutrapelia et affabilitas seu amicitia ¶ Ad aliā ꝓceditur q̄ tales delectationes q̄ fūt in ꝑspectibus mulieruz ꝑtinēt ad tpantiam qz sunt in ozdine ad tactū. sed ad obiectionem ꝓtrariā dicendū est q̄ delectatio circa sensibilia nō ꝓficitur sine fantasia sed ꝑ fantasiā vel augetur vel diminuit vel tollitur omino nā si in vino tu vides aliquā imūdiciā: tu habebis abominatioē ita q̄ tu non posses illū bibere. quod tñ si hoc nō vidisses videres tibi bonū. et aliq̄n q̄ iā commedimus vel potaumus si dicāt nobis q̄ imunduz fuerit ḡnatur in nobis abominatio stomachi vt oporteat totū vomere extra. sic igitur ꝑs q̄ delectatio vnius sensus ptinet ad alteram ꝓpter fantasiam.

Ad rationes principales.

Ad secundā

Ad tertiam.

¶ Uer iturvicesimooctauo Utrū tpātia sit vna ꝑt⁹ scōm speciē. Arguit

Questio vigesima octaua

arguit ꝓmo.

q̄ nō qz phūs diuersas ei⁹ ptes assignāt vel species: aliq̄ qdē ptinētiā clementiā et modestiā. Alij aūt honestat vel verecundiā. Alii ꝙo abstinentiā frugalitatē per simoniam sobrietatē/pudicitiam/ castitatem/et plura alia. ¶ Itē virtutes distinguunt per actus et actus per obiecta sed actus venerei sunt multum disparati et diuersi a comestione et potatione et sīlr eozum obiecta puta cibi et pot⁹ a mulieribus. igit cum circa hec oīa sit temperātia: videtur q̄ ipsa non sit vna virtus. ¶ Itē ille delectationes nō ptinent ad vnā ꝑtutē q̄ ꝑspectāt ad diuersos et valde disparatos motes vt dicebatur in alia q̄stione. sed delectatiōes ex cibor potu et delectationes ex venereis actib⁹ sūt hmōi qđ ꝓz per hoc q̄ ille mueniuntur in nobis scōz oēm etatē z a ꝓcipio vite nobis ꝓnutrite hec autē nō sed scōz ips determinatū solū g z ē. Oppositū arguitur auctoritate. Arꝛ. qui non distinxit nobis illam ꝑtutē tanq̄ credens eam esse vnam solam Item plures essent virtutes cardinales quā q̄tuoz qđ nō dixerūt phūi. Notandū est q̄ tpantia est z ꝑ circa delectationes tactus secundū se: aut circa alias delectationes vt reducunt in istas sicut dictū fuit in alia q̄stione. Et si quis temperātiam velit magis communiter accipere ꝓut ē moderatiua delectationū aliaꝝ tūc stati ꝓcederet q̄ ipsa nō est vna ꝑt⁹ z plures sicut dicebat i alia q̄stione. nō est igit q̄stio ad ꝓns nisi vtr tpātia scōz q̄ eli ꝓcise circa delectationes tact⁹ puta circa cibos et potus z venereos act⁹: sit vna scōm spem vel plures. ¶ Ad qđ qdā rīdet q̄ ē vna scōz speciē subalternā: sed nō est vna scōm spēz specialissimā ꝓpt rōes adductas. z iterq̄ qz z delectationes tact⁹ sūt obiectū tpātie. tñ hoc nō ē scōm eaz rōez ꝓmunē. cū nō sit circa oēs delectationes tact⁹ qz dicit Arꝛ. q̄ liberalissime earū que per tactum delectationū ablate sūt. dicit etiā q̄ neq̄ circa oē corpus sed circa partes q̄sdā nō igitur capit nesq̄ specificat tpantia scōm rōem cōz delectationū tactus. g̃ opz q̄ scōm earū speciales quasdaz rōes accipiatur z specificēt. sz rōes speciales delectationū tact⁹ sunt diuerse i cibis et potib⁹ et in actibus venereis igit opz tpantiā circa illas diuersificari spē. ¶ Itē gulositas et ebrietas et luxuria sūt vicia scōz spēm distincta et opposita tpātie scōz excessū. mō q̄uis eidē ꝑtuti duo vicia opponant. vnū scōm excessū alterq̄ secūdū defectū: eo q̄ ꝑt⁹ ē medietas: tñ nō videt q̄ eidē ꝑtuti nō dēant opponi plura vicia scōz excessū. neq̄ plura scōm defectū. opz g̃ q̄s alia sit specifica rō tpātie scōm quā sibi opponit gulositas vel ebrietas. et alia scōm quā opponit sibi luxuria. Itē scōz aliā rōem specificā delectamur in calidoei sicco/z secūdū aliā i frigido z humido. sō fames et sitis vident esse appetit⁹ diuersi specie. g̃ delectationes cibo et potu sūt alter⁹ et alter⁹ spēi. sed temperantia est circa vtrūq̄. ergo si virtutes distinguūtur per obiecta: temperantia non erit vna virtus Alii aūt dicūt q̄ temperantia est vna ꝑt⁹ secūdū speciē qz z delectationes tact⁹ secūdū quas superantia z ideo tpantia i his vna est virtus: q̄uis in modo differēs/ aliq̄n frugalitas dicat scōz q̄ refert ad cibū/ aliq̄n aūt castitas scōm q̄ refert ad venerea. Et hec oīa sūt dicta albertus ꝓpria forma. Igit si hec opinio teneat rīderi pōt ad rōnes in oppositū. ¶ Ad pmā dicendū q̄ aliq̄ diuidunt tpātiā g̃aliter acceptā ac oēm specialem virtutē sicut i alia q̄stione vtū fuit illi aūt q̄ diuidunt tpātiā ꝓut est specialis virt⁹ nō diuidūt specificis z essētialib⁹ differētijs. sed vt scōm eas diuersas ꝓprietates vel scōm materiales seu accidentales obiectoꝝ suoꝝ differētias. Due eni sunt ois perfecte virtutis ꝓprietates scz fuga turpitudinis et amor pulchritudinis siue honestat⁹. z ita q̄dā assignāt tpātia duas ptes scz verecūdiā q̄ātū ad fugam turpis et honestatē stricto noīe sumptaz q̄ātū ad amorē honesti. Alij aūt scōm accidentales obiectoꝝ differētias diuidūt tpātiā vocantes eā i ordine ad cibū abstinentiā vel frugalitatē. vel ꝑsimoniā i ordine ꝙo ad potū sobrietatē z i ordine ad ꝓncipale venereoꝝ actū castitatē z i ordine ad extrinsecos mot⁹ ordinatos advenere cuiusmōi sūt oscula amplexꝰ z aspect⁹ hmōi pudicicia. Et adhuc alij multas ponūt sub diuisiones vl alias diuisiones q̄ nō tollūt specificā z essētialē tē perentie vmatē. ¶ Ad aliā rationē dicendū est q̄ oēs illi vsus et actus et oīa illa obiecta i idem scōm speciē vel etiā scōm morē cōueniūt i trahendo appetitū qz scōm eas de delectationes alliciunt appetitū sicut dictū fuit. ¶ Ad aliā dicēdū est q̄ oēs ille delectationes earū de moz sūt. Si aūt delectationes venereoꝝ nō cōueniūt nobis scōm oēm etatē vt i ꝓuentute: hoc est ꝓpter defectū materie puta spermatis qz natura tunc toto nutrimento vtit ad augmentū ad hoc etiā facit in dispositio organoꝝ; sed organis dispositis z materia parata manifestū fuit q̄ delectationes ille z iste sūt eius de moz.

Tertio.

confirmatio.

secunda confirmatio

Ad secundas

ad tertiam

¶ Ad rationes alteri⁹ opinionis Ad pmā dicendū est q̄ tpantia est circa oēs delectationes tactus scōm se acceptas sed nō est circa delectationes tactus vt ordinatas et relatas ad alias delectationes puta ad delectationes scōm intellectum vel eas que sunt in ludis aut hmōi: qvt sic ipse iā moztes aliqs subitrant cū ꝓpe dictum fuit q̄ hūus mozales determinant fine. vñ quinto huius dicit Arꝛ. Si qdē lucrandi gratia mechat z accipiat hic aūt apponēs z tactus patiēs ꝓpter cōcupiscētiā iste qdem luxuriosꝰ videbitur vtiq̄ esse magis q̄ auar⁹ ille aūt iustus luxuriosus aūt nō. Ad hoc aūt qđ dr nō circa oē corpus sed circa quasdā ptes esse tpantiā: pōt dici q̄ imo est circa oēs partes corporis scōm quas contigit delectari scōm tactū vnde de cōtinentia et incontinētia loquēs Arꝛ. septimo hui⁹ dicit eas esse circa easdē delectationes z tristicias circa q̄s sūt tpantia z intpantia et cū dicit cōtinentiā esse et cluriei z sitis z caloris z frigoris z oīs que circa tactū z gustū. qđ igit dicit Arꝛ. tempantiā et intēperantiā non esse circa oē corpus sed circa quasdā partes: debet intelligi non simpliciter sz comparatiue qz scilicet multo plus est circa quasdam partes z minime circa alias. Ad aliā pōt dici q̄ gulositas ebrietas z luxuria distinguūt scōm

ad rōes pbātes q̄ tpantia sit ꝑt⁹ specialis.

ccidentales diuitias sicut dictū fuit de frugalitate sobrietate castitate vel pōt dici sicut dicebatur ad rationē q̄ similis fiebat ptraveritatē fortitudinis i illa questione vtrū fortitudo sit virtus mozalis · Ad aliā quō rndēdū est ptz i positione.

q̄stio. xxix.

arguit̄ p̄mo.

Secundo.

Tertio.

In oppositū

tria videnda

Verit̄ p̄sequēt̄ vicesimonono. Vtz in p̄cupiscētijs naturalib⁹ possit esse pctm̄: Arguit̄ q̄ nō qz de his q̄ a natura nobis ifiūt nul⁹ icrepat̄ ter cio huiꝰ sed p̄cupiscentie ex eo naturales qz nobis ifiunt a natura igit̄ de his nō icrepamur sed a oēs de pctō icrepāt̄ur igit̄ · ꝛc · ℂ Itē illud nō est pctm̄ ad cuius oppositum non possumus assuescere sed ad oppositum naturalitū p̄cupiscētiaꝝ non possumus assuescere qz nullū natura existentiū alit̄ assuescit sc̄dō huius ergo i cōcupiscentijs naturalibus nō ptigit peccare. ℂ Itē dicit · Ari · repletio enī indigentie naturalis concupiscentie est · sed i repletione idigentie non est pctm̄ · imo i superhabundādo vltra idigentiā igitur · ꝛc · ℂ Oppositū dicit · Arz · i naturalibus igit̄ concupiscentijs pauci peccāt et i vnum implus.

Item p̄cupiscentia vener eoꝝ est naturalis et tñ contigit i ea peccare fornicādo. ℂ Primo videndum q̄d i hoc loco debeamus itelligere per concupiscentiā naturalē · Scdo videbit quō i eis cadit pctm̄ tercio specialiter videbit an simplex fornicatio soluti cū soluta sit pctm̄ De p̄mo articulo dicēdū est q̄ idem itēdit · Arz · i hoc loco per concupiscētias naturales et per p̄cupiscentias cōes et idē itēdit per ꝓprias ꝛ per nostras Ponit igit̄ talē distinctionem q̄ p̄cupiscentiarū hee q̄dem cōmunes videt̄ esse hee q̄dem ꝓprie ꝛ apposite quā quidē distinctionē dcūt alīq̄ esse eādem illi distinctioni que ponit̄ p̄mo rhetorice q̄ sc̄z cōcupiscētiarū quedā sūt irrōnales ꝛ alie cū rōe q̄s enī hic vocat naturales ꝛ cōes vocabat ibi irrōnales et quas vocat hic ꝓpias ꝛ nr̄as vocabat ibi cū rōne Sed hoc nō videt̄ esse verū qz illicite vocauit oēs illas p̄cupiscentias irrōnales q̄s ibi videt̄ vocare cōes ꝛ ꝓprias vel adhuc plures: dixit enī q̄ irrōnales p̄cupiscentie sūt que alimēti sitis et fames et sc̄dm vnā quāq̄ spēm alimēti p̄cupiscētia ꝛ q̄ circa gustabilia ꝛ venerea ꝛ totalit̄ tāgibilia ꝛ circa olfactū boni odoris · ꝛ auditū ꝛ visū modo tā cōes q̄ ꝓprie i hoc loco ponunt̄ circa tāgibilia ꝛ gustabilia / cū circa vtraq̄ sit temperātia ꝛ intemperātia. Aristelius igit̄ videt̄ q̄ distinctio p̄mi rhetorice exponat̄ sicut p̄us exposita fuit vbi q̄reb⁹ tur vtrū tpantia sit circa delectatiōes tactus ꝛ gustus solū · Ista igit̄ distinctio p̄cupiscētiarū i cōes et ꝓprias videtur tota sub irrōnalibus ponend cō cupiscentijs quas vt dicit albertus epicurii diuiserunt i tres ptes p̄me sūt naturales ꝛ necessarie cuiꝰmōi est p̄cupiscētia cibi et potus ꝛ dr̄ naturalis qz a natura hz oztūr necessaria dr̄ qz cibus et potꝰ sūt necessarii ad cozporis salutē · Alie sūt naturales et nō necessarie cuiusmōi est p̄cupiscētia venereoꝝ ipsa eī a natura hz oztū sz nō est necessaria ad cozporis sustētationē Tercie ꝓo nec sūt naturales nec necessarie cuius mōi sūt p̄cupiscētie seq̄ntes habitū accq̄situ nā vt dr̄ cio huiꝰ sc̄dm vnū quēq̄ habitum ꝓpa sūt ꝛ bonaꝝ delectabilia

diuisio p̄cupiscētiaꝝ tres ptes secūdū epicureos

Quartū aūt mēbꝝ ñ ē possibile sc̄z q̄ sit p̄cupiscētie necessarie ꝛ nō naturales qz natura nō deficit in necessarijs hāc aūt distinctionē vt dicit albert⁹ Arz · hic reducit ad duo mēbra ꝓ tāto q̄ p̄cupiscētie venereoꝝ ꝛ si sūt ñ necessarie ad salutē idiuidui sūt tñ necessarie ad salutē spēi qz igit̄ cibi ꝛ potꝰ et veneri actus absolute ꝛ cōiter accepti sūt naturalit̄ necessarii ideo p̄cupiscētia natural̄ siue cōis vocat̄ p̄cupiscētia cibi ꝛ potꝰ ꝛ venereoꝝ simpliciter ꝛ i cōi. ℂ Cōcupiscētie aūt ꝓpe q̄ nō sūt necessarie sc̄dm naturā sūt p̄cupiscētie spēialiū cibo rū ꝛ potuū vel mulierū ꝑbi gra q̄ aliq̄ p̄cupiscūt pulmēta pisciū alu pdicū vel caponū aliuinū de pupella alu claretuz · alu mulieres simplices · alii lasciuias valde Est igit̄ hec distinctio p̄cupiscētiaꝝ sc̄z cōe ꝛ spēale · Hā cibi ꝛ potus cōiter ꝛ idifferenter accepti sūt necessarii ad salutē nature dei minationi ad tales vel tales cibos aut potꝰ aut cotus non est necessaria nature ꝛ ideo ꝓpas vocat · Arz · appositas qz sēp spēale dr̄ i cōm appositionem differētie ad ipsū cōe. bñ etiā dicit q̄ ꝓpe cō cupiscētie habēt aliq̄d naturale qz sc̄z cōe i ꝓpoz spēali soluatur · Et ita dictū sit de p̄mo articulo. ℂ De scdo articulo videt̄ esse dicēdū sc̄z Arz · q̄ tā i p̄cupiscētijs naturalibus q̄m̄ ꝓpijs ptingit peccare · sed multo magis in ꝓpzijs q̄ communibus q̄ pōt p̄mo declarari ex pte itpantie Scdo ex parte isensibilitatz · Ex pte itpantie qz vbi est fortius trahēs ad cibū vel potū sumendū: ibi ptigit excedere. sed i ꝓpijs p̄cupiscētijs est fortiꝰ trahēs qz ipsa naturalis p̄cupiscētia trahit p̄cupiscētia oppositā ꝛ obiectū spēale ꝑbi gra si q̄s absolutez indrīter p̄cupiscit cibū ꝛ alīt spēalē p̄cupiscentiā hz ad pdices posito q̄ ytergz sat̄z comederit de cap̄oibus ꝛ appoz ēt eis pdices: ꝑstat q̄ p̄mus nō inclinabit̄ ad comedēdū pdices sc̄dus aūt adhuc accipiet de pdice · Itē cōis p̄cupiscētia cibi et potus videt̄ ꝓcisse stare i ipso tactu p̄cupiscētia ꝓpria videt̄ ꝓuenire ex delectatione alterius sēsus circa obiectū tactus vt ex delectatione gustꝰ in sapore dulci vel visꝰ i pulchro colore vel huiusmodi mō dictū fuit ꝓus q̄ delectatiōes vnius sēsus circa obiectū alterius sēsus augēt illius alterius sensus p̄cupiscētiā ꝛ delectationē circa illud obiectū igit̄ · ꝛc · Item pluribus modis p̄tigit peccare tā i ꝓpijs q̄m̄ i p̄munibus qz i p̄munibus sc̄dm excessū peccat̄ vnomodo tantum sicut dicit · Aristoteles sc̄z i accipiendo plus q̄m̄ oportet ad debitā nature sustētationē ꝛ status decentiā i ꝓpijs aūt peccat̄ ꝛ i accipiendo plus q̄m̄ oportet ꝛ i p̄cupiscēdo vel accipiēdo illud qd̄ nō opꝫ vt si pauper vult habere cibaria delicata vel si q̄s i mensa cōrā socio suo capiat mozcellum delicationē ꝛ comedat ipsū vt sciendū est q̄ sc̄dm p̄dictā diuisionem triplex potest̄ sumi modus ītpatoz aliq̄ enī quocūq̄ cibo vel potui nitūtur ventrē sup iplere et eos vocam⁹ simpliciter gulosos q̄s Arz · vocat castimargos a caster q̄ est venter ꝛ merges q̄ est furor vel isania · Alii aūt non curāt q̄m̄ modicū habeant de cibo vel potu duz tñ illos habeāt delicatissimos et illi vocāt̄ leccatores · Alii aūt sūt pessimi q̄ ꝛ delicatissimos querūt cibos ꝛ ventrē eis sup iplere nitūt̄ sūt enī simul leccatores ꝛ gulosi

Tres modi i tēperatorum circa cibos

q̄ magis peccet concupiscēdo ꝓpijs q̄m̄ ꝓ cōmunibus ꝓpijs q̄m̄ ꝓpter ifirmitatem

q̄d peccare in p̄cupiscentijs ꝓpijs per ifirmitatē

q̄d p̄cupiscētia naturalis siue cōis.

q̄d p̄cupiscētia

tertiꝰ articulꝰ quō est pctm̄ i p̄cupiscētijs naturalib⁹

Rōes q̄ matrimoniuz sit de iure natu

Adhuc etiā vidēt̄ q̄ ꝓtū adiscibilitatē ptigit in cōcupiscētijs ꝓpijs magis peccare q̄m̄ in cōmunibus qz peccare in cōib⁹ sc̄dm dictū videt̄ esse i minꝰ appetēdo vel accipiēdo de cibo q̄m̄ sit oportunū ad nature sustētationē ꝛ hoc occētā sic ā peccare sicut dicit eustracius ꝑbidet̄ ab appetitu naturalis indigētie ideo rarissime ꝛ cū difficultate pōt in nobis accidē motiuū iclinans nos ad tale pctm̄ sz peccare i ꝓpijs cōcupiscētijs sc̄dm defectum est minꝰ discernere vel minꝰ eligere ꝛ accipere delectabiliozes cibos ꝛ potus q̄m̄ sit oportunū ad nature sustētationē et stat⁹ decētiā natura enī q̄ nichil fruſtra facit nō instituisset i cibis ꝛ potib⁹ delectationē: nisi esset cōueniēs eā cū moderami ne acceptare ceteris ei paribꝰ cibus delectabilis melius nutrit corpꝰ ꝛ corporis ꝓtutes · ꝛ p̄ñs ꝓtutes aie / cū aia sit̄ corpꝰ i de phisonomia melioꝝ disponit q̄m̄ idelectabilis. ꝓpt̄ q̄d recta rō iubet illa acceptare delectabilia moderate (sicut dicit Ari.) q̄cūq̄ ad sanitatē sūt vel ad bonā hītudinē vel nō ex sūtia vis impedūtā · vel ꝓpter bonum vel supl̄bām mō constat q̄ ad minus discernendū et eligēdū talia delectabilia pōt idem esse motiuū q̄d ꝓtus sc̄z in questiōe vtrū in sēsibilitas sit vicū dictū fuit illud igit̄ motiuū pōt nos inclinare ad peccādū i minus ꝛ in ꝓpijs p̄cupiscētijs et in cōibus. In ꝓpijs aūt nō ꝑhibet nos peccare appetitꝰ vel naturalis indigētie qz repleri pōt cibo indelectabilio ꝛ inceptioꝛ ꝓpter q̄d facilꝰ esse videt̄ i his ꝛcurrere tale pctm̄ q̄m̄ in cōibus et de hac insēsibilitate sc̄z q̄ est circa cōcupiscētias ꝓprias videbat̄ spēaliter Arī · loq̄ cū dicit deficientes circa delectatiōes ꝛ minꝰ q̄m̄ oportet gaudentes nō multū fiūt · nō enī hūana est talis insēsibilitas etēi relīq̄ a ſalia discernūt cibos ꝛ his q̄dē gaudēt: his aūt nō Si aūt huic nichil ē delectabile: neq̄ differt alterꝝ ab alt̄o lōgevtiq̄ erit ab hūano ēe: videt̄ igit̄ q̄ assignari possēt tres insēsibilitates cozrūdētes tribꝰ mōis mꝫpantie. ℂ Quātū ad tertiū articulū videt̄ q̄ p̄cupiscētia venereoꝝ est naturalis ꝛ hūana natura ei est naturalit̄ libera ꝛ nulli naturalit̄ obligata nisi forte pentes filiꝰ ꝛ filij pentibꝰ sz nōvir extraneꝰ extranee mulieri aut ecōuerso Et ideo nō fit pctm̄ sc̄dz mozes virū abs q̄m̄ ligamēto matrimonij cognoscē mulierē: et aliq̄ ita dicūt ꝓpt̄ istā rōnē q̄ talis fornicatio nō est pctm̄ nisi qz ꝓhibitū i lege ita q̄ nō dissōat recte rōni attēdēti simplicit ad naturā et mozes sicut enī sīs pctō pōt sumi alimētū z sumi debz ad vite necessitatē q̄ nichil ē alīt obligatū ita ad speciei hūane cōseruationē sumi pōt ꝛ debet cū moderamine cū q̄cūq̄ mulier nulli alīt obligat̄ / bonū nāq̄ cōe p̄curat̄ et nemi fit iuria ꝓpt̄ qd̄ ꝓceptū fuit ite crescite ꝛ multiplicami sup terrā Sz ista opinio nō videt̄ a lijs vera · qz pctm̄ est oē opꝰ cētra legalē iusticiā · fornicatio aūt est ꝓtra legalē iusticiā qd̄ alīq̄ sic ostēdit lex nō respicit ad illud qd̄ in aliq̄ casu accidit sz ad illud qd̄ cōiter accidit sz cōiter ex fornicatōe pōt malū ꝓuenire qd̄ cuitare tur p ligamētū matrimonij aūt eqpollens ei · igit̄ cū sēper lex ad boni p̄curationē z mali remotionem attēdat: nullū legale neq̄q̄ fornicari p̄mittit sed adiuvē ante cotū obligari · Quod aūt ex fornicatione cōiter malū euenire ꝓt declarat p illud qd̄ · Ari · adducit sc̄do politice cōtra opinates q̄ optima esse policia mulieres oībus esse cōes nō enī scirē quoꝝ filij viroꝝ essent pueri ꝛ ita vel viri nullos reputarēt se habere filios vel reputarēt illos tanq̄ sibi cōes ꝛ alijs ꝓmomodo nulla esset virozꝫ sollicitudo ad pueros · ꝛ sc̄domodo esset ꝓua · qz sicut ibidē dicit · Arist · adhuc magis curā sortit̄ qd̄ plurimoꝝ est cōe de ꝓpzijs enī maxime curāt de cōibus aūt minus q̄m̄ vnicuiq̄ attinet apōs illos enī tanq̄ altero curāte negligent̄ est magis sicut in ministerialibus seruicijs multi enī seruiētes q̄nq̄ deriꝰ seruiūt pauciozib⁹ nec tñ esset i cōuenies valde pueri nāq̄ ꝓpter hāc nature humane fragilitatē ꝛ infātiā plurā plurimo parentuz egent auxilio qd̄ per solā matrē ꝓsumari nō posset · Sec huic rationi rndent alij dicentes q̄ ꝓtus lex patꝛtua solū respiciat ad illud qd̄ cōiter euenit: tñ lex nature respicit ad ꝓticulares cas ideo pōt excipe ab vniuersalitate legis positiue sicut ptz quinto huiꝰ capitulo de epieikeia ꝛ ꝓmo rhetorice ꝓpono ergo casū q̄ iohānes ꝛ maria firmā habeāt voluntatē ꝑmanendi simul vsq̄ ad mortē et solitudinarie cocūbi adiuvē ꝛ sufficienter enutriendi ꝓlē nec illud sit i lege positiua ꝑhibitū vtr ergo peccabūt si coeant absq̄ altero ligamēto videtur q̄ non qz remotū est inconueniēs ad quod rō ducebat. ℂ Sed adhuc rnendū esse videt̄ q̄ illi peccarēt mortalit̄ qm̄ operarent̄ ꝓter illd q̄ recta rō dictaret nā illomodo debet fieri copula no viri ad mulierez: quō ipsi de ꝓle maiozem habeāt curā cum ꝛ fragilis sit a natura coitus ifirmit⁹ · sed maiozē curā habent de ꝓle si admicē fuerit obligati: qz tunc vir non solū diligeret et curabit puerꝫ qz filius suꝰ sed etiā filius sue mulieris · econuerso mulier non solū qz filiꝰ eiꝰ sed etiā qz filius sui viri. Iterū ad bonum economice attingendum ꝑfecte non sufficit vir sine muliere nec mulier ibi sine viro vt patet ꝓmo politice ꝛ in economica illo aūt modo debent mutuicē ꝑmanere vir ꝛ mulier quo innati sūt maiozē hēre fut inuicem curaz hoc est aūt si vir effectus fuerit mulieris ꝛ mulier virt vnusq̄ enī magis curabit de suo. Itē volūtas hūana est mutabilis nec potest vir scire volūtatē mulieris neq̄ mulier viri ꝛ recta rō dictat q̄ tenent̄ certū ꝛ dimittat incertū · igitur recta rō dictat q̄ mulier a ꝓlis nutritionē ꝛ adalia que sibi vir minus rare tenetur: assecuretur de viro.

Sed adhuc alij ponūt alium casum q̄m̄ mulier sit diues ꝛ potens omnino sine viri adiutorio pcēs ꝓlem per suas diuitias ꝛ per suā curā enutrire et edocere videtur ergo q̄ talis mulier non peccat mortalit̄ si eligeret a solo viro cognosci · cui non vellet obligari ꝓpter suā seruandā libertatem · sed solum obligaret se ad ꝓlis sufficientem enutritionem ꝛ cū hoc posito q̄ illud non esset ꝓpositiua lege ꝑhibitum · Adhuc autē videtur q̄ illa peccaret mortaliter ꝓmo quia declaratū est q̄ ex generis humani secundum accepti ꝓditore oportunū est sc̄dm rationem rectā vt ad ꝓlificandum fiat vir et mulieris ꝓiunctio per obligationem · quod aūt ꝓuenit hūmano generi secundū se non debet auferri ꝓptr extrinseca / cuiusmodi

sunt pecunie ꝛ amici. Et iterū posset esse contro uersia viri ad mulierē quis posſiderit puerūposi to ꝙ vteroꝫ vellet ipsū habere. cōstat ꝙ hoc fieri non posset specialiter si vir ꝛ mulier separarent. cū non sint admodicē obligati oporteret igit alteri ipsoꝝ fieri iniuriā: quod recta ratio non dictaret oportet igit obligationē fieri vt puer sit possessio viri simplicit et qz filius suꝰ et qz filiꝰ vroris sue et ita etiā de muliere sic ergo ptz ꝙ talis fornica tio q̄ excludit obligationē viri ad mulierē ꝛ econ tra/non est licita scōm mozes sz̄ preter iudicium rationis. ¶ Cūcta rōnes i principio questionis adductas. Ad primā dicēdū est ꝙ cōcupiscentie naturales insiunt nobis a natura scōm earū sub stantiam absolute sed non scōm oēm modum ip sarum pura. scōm excessū vel defectū ideo propt excessū vel defectum est in eis pctm. Ad aliam patet per idem. ¶ Ad auctoritatē Aristo. dicen dum ē ꝙ cōcupiscentia illa est naturalis ꝛ conue niens et ḡtum ad substantiam et quantū ad mo dum qui est indigentiaz replendā sine excessu et sine defectu sed cōcupiscentia naturalis secundū substātiam non tamen secundum modum potest esse aliqñ ad excessū aliqñ ad defectum ꝛ sic est i ea peccatum. Et sic est finis questionis

Adrōes principales

Ad terciam

questio tricesima

Riccsimo querit. Vtrū virginitas sit virtus vel vicium. ¶ Arguitur ꝙ non sit virtus qz virtus nō est a natura sed a cōsue tudine. sed a natura est virginitas qz a natiuitate nascuntur virgines virtet mulieris.

Arguitur

Secundo.

¶ Item virtus non est illa q̄ magis conuenit iu nioribus q̄ senioribus. nā ex quinto ꝛ quarto hu ius probauit Aristoteles verecūdiā non esse vir tutem qz conuenit etati iuuenili: sz̄ plures sūt vir gines iuuenes q̄ senes ideo ꝛc. ¶ Itē virtus consistit in medio virginitas aūt nō sed i extremo scilicet in abdicatiōe oīs veneri actus non soluz qñ oportet et vbi: sed vbiq̄ et semper. ¶ Item nū q̄ contingit male vti virtute: primo rhetorice. sed in aliquo casu esset malum vti virginitate vt si pri mi parentes scilicet adā et eua vsi fuissent ea.

Tertio.

Quarto

Quinto

¶ Item virtus non corrumpitur ex operatione bona: sed virginitas corrūpit ex operatione bona igit ꝛc. maioz ptz qz corruptio bni non est bo num sed malū minoz patet. quia non peccat vir go si nupserit sed bene facit si quomodo oporteat et cum quo et qñ et sic de aliis circūstātijs. ¶ Et confirmat qz cum virtus sit habitus et per conse quens de difficili mobilis: non videtur corum pi per solā operationem adhuc licitā ꝛ honestaz virginitas aūt sic corrumpit. ¶ Item virtus per dita videtur posse regenerari qz virtutes et vicia i potestate nostra sunt tercio huiꝰ virginitas autē regenerari non potest. ¶ Item virtus inclinat ad operādum quod oportet et qñ et vbi oportet. sed nō oportet abstinere semp: imo licitū est nube re. igitur virginitas que inclinat ad semp abstine re nō est virtus. ¶ Item nulla virtus inclinat cō tra illum finē ad quem natura ordinauit rem qz fi nis habet rationē optimi. specialiter finis quem statuit natura quoniā natura semp facit de possi bilibus q̄ melius est licet enī non cognoscat tñ perfecte et ordinate operat tāq̄ directa ab infal

Lō firmatio.

Sexto

Septimo

Octauo

libili cognoscēte sz̄ deo et itelligētijs scōm pmē ratorē duodecimo metaphisice sed natura ordi nauit mēbra genitalia virtutez alie generatiuā ad actus venereos propter prole habendā ergo vir ginitas que ad oppositum inclinat nō est virtus.

In oppoſit

¶ Oppositū videt esse de intentione theologoꝝ Similiter aūt et vulgivulgus enī virgines de sua virginitate cōmēdat. habitus aūt oīs laudabilis videt esse virtus. Dicunt aliq̄ ꝙ virginitas sumi potest vnomō pro integritate corporis. Alio modo pro habitu electiuo huiusmodi integritatis obser uande per totā vitā. ¶ Scōm hoc ponūt quinq̄ cōclusiones. Prima est ꝙ virginitas p integritate corporis est conditio nobilis. Scōa ꝙ non est vir tus mozalis. Tertia ꝙ vi ginitas pro habitu elec tiuo predictomodo est virtus mozalis. Quarta ꝙ est virtꝰ distincta specie a vidualis castitate. Quin ta est ꝙ nō distinguit ab ea magnitudine ꝛ prauitate sicut magnificentia a liberalitate. ¶ Prima conclusionē sic probāt illa conditio est nobilis in corpore humano q̄ magis decorat humanū corpus q̄ opposita pditio sed integritas corporis est huiusmodi qđ probat: primo qz huiusmodi inte gritas est habitus naturalis ꝛ fractio sibi oppositа est sicut priuatio. Scōo qz illa integritas est a natura: eiꝰ aūt fractio est cū quadā violentia. Ter cio qz talis fuit status innocētie et talis erit statꝰ glorie sed hec ratio ptermittat qz processus scōm theologie pncipia maioris est facilitatis i hoc ei processu nichil intendimꝰ aggredi nisi qđ ꝛ inq̄ tum ex humana ratione precise concludi potest. Quarto qz talis integritas nō perdit: nisi cū actu verecūdiali. verecūdis aūt in prauis et turpibus est vt videtur dicere Aristo. quarto huiꝰ capitulo vltimo. et primo rhetorice dr. turpia enī vercun dant et facientes ꝛ dicentes ꝛ facturi. ꝰ scōo rhe torice describit erubescencia qđ est turbatio circa ea malozū q̄ evidenꝫ ferre i gloriationem aut presentiū aut factoꝝ aut futuroꝝ. ¶ Scōam cō clusionē probāt qz talis integritas nō est habitus aīe sed corporis. nec est electiuus sed eligibilis. ꝛ sic a natura: nō ex assuefactione. virtus aūt oppo situm. ¶ Tertiā conclusionem probāt qz virgini tati sic accepte cōuenit diffinitio virtutis proba tio. Primo quidē patet ex terminis q̄ ipsa est ha bitus electiꝰ: sed ad declarādū q̄ ipsa sit in me dietate existens quo ad nos determinata ratione etc. ¶ Notādum est est igit ꝙ natura nō ordinauit actus venereos ad individui: sed ad speciei p manentiā vt dr secundo de aīa et oēs concedunt. ¶ Scōo sciendū q̄ naturalia determinata sunt ad maximū et minimū primo physicoꝝ ꝛ specia liter hec cōcedi debet de multitudine hoīm. natu ra enim facit de possibilibꝰ qđ melius est ꝛ non habūdat in supfluis nec deficit in necessarijs. cō stat aūt ꝙ humane nature propter complexionis subtilitatem et nobilitatē et operū sibi debitoꝝ multitudinē ꝛ per consequens organoꝝ corpora liū diuersitatē tot ꝛ tāte sunt indigentie: quas na tura nō suppleuit. sed rationē quā homini dedit vt supplere tet reliqui ꝙ vnus homo aut duo aut cē tum vel pauci nō sufficienter ad hāc humanā re plendū indigētiā q̄ plurimis enī artibus idige-

pbatio scōe conclusionis

Quinq̄ cō clusiones

Probatio prime cōclusiōis

Intendit probare ꝙ virgi nitas sit vir tus mo dio

mus quaz artifices adinuicē p mutantes p suis opibus hře possūt ea q̄bus indigent de opibus a lioꝝ. ideo dr pmo politice ꝙ ciuitas a natura est ꝛ qđ nō natura ciuile aīal est ꝑpter qđ iā ꝓcludi po test ꝙ vbi siue in toto mūdo sicut erat in primeua mundi ꝓstitutione siue in aliq̄ climate nō esset ho minū multitudo sufficiēs ad dictas supplendū i digētias nulla natura phibet ꝛ p ꝓsequēs recta ratio nō dictaret (qz nihil coꝝ q̄ preter naturā sūt bonū est vt dicit septimo politice) q̄ hoīes abstī nerent oīno ab illo actu scz̄ venereo quē ad homi nū multiplicationē ꝛ speciei permanentiā puida nature sagacitas ordinauit. Et ita ꝑ tanta eē populi multitudo ꝙ si vlteriꝰ excresceret multū non esset terra sufficiens ministrare cibū hoiboꝝ ꝑpter qđ illo tpe ius ꝛ ordo permittit. imo requi rit vt non oēs fecundent sp̄aliter cū non liceat hoīes interficere sicut boues/cū igitur istis hoi bus humanū genus sit multiplicatū sufficiēter: ꝛ dictamē rōnis sit concors iuri nature manife stū est ꝙ recta ratio pmittit ymo psuadet aliquos per totā vitā a venereis abstinere. His igit visis manifestum est ꝙ virginitas ine dictate consistit nā velle frangere dictā corporis integritatē cor pus decorantē antequā fuerit oportunū aut vbi vel cū quo vel non oz̄ renet vnū extremū vituperabile/nolle autē frangere ꝑ necessitate generis humani saluandi ꝛ multiplicandi tēpore defectꝰ tenet alterꝫ extremum simpliciter dissonū rationi. Ex quibus etiam patet ꝙ ista medietas est quo ad nos et determinata ratione. ¶ Item omis ha bitus electiuus laudabilis circa materiam mo ralem est virtus mozalis. virginitas est hmōi igi tur ꝛ c. maioz videtur nota de se minoz patet iam enim dictum est ꝙ ipsa sit habitus electiuus/sed ꝙ sit circa materiam mozalem patet quia in ser uando vel frangendo corporis integritatem cō tingit excedere vel et iam deficere scōm diuersas circumstātias vt apparuit. sed ꝙ sit laudabilis ꝓ batur ꝑmo qz habitus ille est laudabilis q̄ est ele ctiuus nobilis conditionis qñ oz̄ ꝛ vt oz̄ ꝛ c. sed i tegritas corporis est conditio nobilis vt dicebat cuius virginitas est habitus electiuus qñ oz̄ qz tē porē quo natura ꝛ mozes scōm predicta permit tunt abstinere imo etiā persuadent presertim cū plurimi ꝑpter delectationē se venereis immisce ant sufficienter ad hūani generis debitam multi plicationē conseruandaz illo igit tpe laudabile esse videt ad hanc nobilē corporis conditionem seruandā a delectationibus nequaq̄ necessarijs neq̄ vtilibus abstinere. Et itez aliq̄ hoc confir māt sic ab illo actu quē ordo nature vel dictamē rōnis nō iuberet excercere/abstinentia est lauda bilis: que valet ad sūmas aīe virtutes acquiren das ꝛ ad illaz virtutū opera excercenda. sed vir ginalis abstinentia est hmōi magis ei poterit hō vacare phie et operibus virtutū: quanto minus i venereis ꝛ aliis delectationibus carnalibus non necessarijs fuerit occupatus. ¶ Quartā cōclu sionē ꝓbant sic ille virtutes mozales sunt specie distincte que sunt ꝑmo electiue diuersoꝝ eligibiliū quia habitus distinguūt ꝑ obiecta sed virginitas ꝛ vidualis castitas sunt hmōi igit ꝛ c. minoz ꝓba

extrema virginitatis.

ꝓbatio quarte cōclusiōis

tur qz virginitas ꝑmo est electiua integritatis. sz̄ consequēter sit electiua ꝑpetue abstinentie ab ac tibꝰ venereis nō enī potest dici qđ sit ꝓprio electi ua abstinentie et scōo integritatis. qz tūc post co ruptionē hoīs posset illud redire qđ esset forma le ꝛ primū virginitatis obiectū quod nullꝰ asseru it vidualis aūt castitas non est talis integritatis electiua. cū electio nō sit ipossibilitū. sz̄ est electia ꝑpetue abstinentie ab actibus venereis igit ꝛ c. De quinta aūt illaz conclusionū non facio vi ad presens sed redeo super alias cōclusiones exami nandas ꝑpter opinantiū diuersitatē/videtur enī multis q̄ circūscriptis oībus legalibus aut fidei documentis que non ex hūana rōne cōuincī et se cundū phōs̄ inias dicendū sit tribus illaz con clusionū scz̄ prime tercie ꝛ quarte. ¶ Contra pri mam cōclusionē arguit̄ illa conditio est nobilior quam natura ꝛ recte rōnis dictamen iusserunt: quam oppositа conditio q̄ sine vicio seruari non potuit: sed apertura corporis ad plificandum est vel aliqñ fuit ex iussu nature et dictamine rōnis vt isti concedunt. integritas aūt seruari non po tuit sine vicio saltem aliqñ scz̄ tpe necessitatis si cut ipsi dicūt. ergo talis apertura corporis est cō ditio nobilior: quā sit eius integritas. imo talis i tegritas esset vitis et vituperabilis scōm mozes.

Cozporis in tegritas non est nobil ꝓdi tio nisi ꝑ tpe

¶ Sed respondetur ꝙ ille tūc erat ꝛ nunc est e conuerso. Sed illa rō ita videt concludere. p positū scz̄ ꝙ corporis integritas scōm se non est nobilis cōditio plus q̄ ꝓditio oppositа sz̄ accidit sibi scōm diuersas circūstātias ꝙ sit nobilis aut ignobilis. ¶ Cōcedendū est igit ꝙ illa corporis integritas est ꝓditio decens illo tpe iuuentutis/ quo nandū recta rō nubere ꝑmittit. sz̄ cū mulier scōm circūstātias debitas accepit marituꝫ ꝛ ipe gnata est: aptura nobilioꝝ est cōditio. et melioꝝ. qz finis ꝓpinquioꝝ ad quē natura sexū mulieb̄rē ꝛ il la mēbra genitalia ordinauit. sicut arboꝝ non est nobilioꝝ simplr qñ florēt q̄ qñ fructu crescēte flo res ceciderunt. Hec ratio aliozꝝ videtur ꝓclude re. dicerē enī ꝙ ꝓdicto tpe non ita decorat hūa nū corpus integritas illa: sicut facit corporis ap tura. ꝛ qñ dicit illa integritas est habitus et fra ctura est priuatio: dico ꝙ sz̄ flores dicūt habitū et casus floꝝ priuationem: tñ arboꝝ est nobilioꝝ simpliciter post casū floꝝ scz̄ ꝑpter aliud qđ ꝓsequi tur melius q̄ sint flores. Dico igit ꝙ q̄uis absolute loquendo habitus sit semp nobilioꝝ in gene re entis q̄ sua priuatio: tñ non quicunq̄ habitus est vnicuiq̄ melioꝝ ꝛ nobilioꝝ q̄ suo priuatio. pe licula nanq̄ regens oculū ꝛ ob nubilans visum non est sibi melioꝝ q̄ sua priuatio neq̄ nobilioꝝ. ꝛ sz̄ folia floꝝ circūuoluentia fructus in sui tene ritate sunt arboꝝ ꝛ fructui nobilis ꝓditioꝝ bona: non essent tñ sibi nobilis cōditio fructu excrescē te. colligatio etiā infantis ad matrē in vtero no bilis est sibi conditio. q̄ non esset sibi nobilis ipso nascēte aut tā nato ita etiā clausura matricis no bilis est ꝓditio ante tps aptū generationi qđ non oportet postea esse ita. ¶ Ad aliam potest dici ꝙ sicut illa integritas a natura est primitus: ita fra ctura eius postea est a natura/ si cotus concedatur esse naturalis. ¶ Sed dices non obstāte ꝙ sit

Ad p virginitas sit ꝓprio electiua integritatis ꝛ scōo abstinentie a venereis.

Ad cōtra primam ꝓclonē

Rēspō.

nō sēp hitus est melioꝝ pri uatione.

aliquomō naturalis.tñ aliqđ ẽ ibi violẽtie. Dico q hoc nō ignobilitat opationē/ nisi tu dicas oīa nras opatiōes esse ignobiles. Jn actu ei fortitudinis maxima est violẽtia.et si difficultas omnino ex violentia quedam ꝓuenire concedatur:tūc in oī ope virtutis est aliq violentia:z vlr q nihil opari vult cū violentia dormiat ī lecto suo semp nā loqui est cū violentia lingua eni grauis est et graue nō nisi cū violẽtia mouef surſū aut ad lat⁹

¶ Tercia rō fuit dimissa qz theologica. Ad quar tā pōt dici q si vir z mulier coeant añ tpus illud cuius expectationē recta rō iuberet:nō est miruz si debeant verecūdari cū tunc non dicens sit illa operatio:tps aūt illud ab Arꝛ.septio politice mulieribus decẽ octo ānoꝝ.viro aūt triginta triuꝝ statuit/illo aūt tpe facta inter vir̃ z mulierem obligatione legali vel quā exigit rō naturalis z moralis sicut dictū fuit ī alia q̄stione: nō oꝝ vir̃ vere cūdari spẽaliter qz tā deberet esse virtuosis z prudens.cui⁹ verecūdari non est vt dr q̄rto ethicoꝝ. Silr etiā mulier forte non verecūdarek in ab scō so loco secrete cū marito exſis mō quo decet talẽ fieri actū.z forte si verecūdarek hoc nō esset pncipaliter de illo actu sed qz nō experta societate viri spẽaliter extranei semp timeret ne ꝑbo vel gestu vel alia quacūq; cū viri ptícipatione incurreret aliqđ inhonesti. Et hmōi etiā verecūdie cā multa est doctrina ꝓsuetudinalis parentū q̄ semp virginitatis amissionē simplr reꝓbauerunt z corporis semp laudauerūt integritatē seruare.que q̄dē doctrina illā regulā Aristotelis in scdo huiꝰ insẽdtur in ꝗrium aūt huius ad qđ nati sum⁹ nos ipsos attrahere oꝝ. multū ei abducentes a peccato in medium veniemus. q̄ toxtuosa lignoꝝ dirigẽtes faciunt llbac aūt ꝓsuetudine(q̄ altera est natura) virgines semp habituate/putant illū actū eẽ turpem z verecundank: donec ad ꝗrūm fuerit assuete.

Cōtra tertiā ꝓclusionem.

¶ Contra terciā ꝓclusionē sic obiicit.ois habitus q̄ scōm eius ꝓpriā rōnē est virtus: semp in quocūq; z q̄cunq; iueniatur:erit virtus. sed illi cōcedunt qđ tpe necessitatis virginitas nō esset virtus.q̄ ipsa scōm se nō est virtus. ¶ Jtem sistẽdo precise in hūana rone quō expediret scōz mores q̄ rex francie vir pfectus et potens in plẽ pfectā abstinueret a venereis oī tpe:spẽaliter illo casu quo verisile esset tyrannuz pessumsi sibi succedere si decederet sine ple:dz tñ ꝓcedi q̄ cū virginitate stare pōt virtus tẽperantie.qñ aliqbus impfectis psonis scōz rectā rōnē expediret z deceret p totā vitam a venereis abstinere verbi gra. Leꝓrosis vt non inficerent sanos. aut ne plẽ putridā generarent. Et egenis q̄ nō possent sufficienter nutrire prolẽ.aut egrotatiuis quoꝝ obesset coitus sanitati.z de q̄bus esset verisile q̄ nō possent habere plẽ nisi diminutā z ozbatā. tales igr si p totā vitā a venereis abstinerẽt:se haberẽt circa venerea vt oꝝ.qđ ptinet ad tpantiā. Nec videntur rōnes aliox ꝓcludere.ꝓma nāq; rō bñ ꝓbat q̄ habitus electiꝰ ppetue ītegritatis corpis aut abstinẽtie a venereis nō est scōm se ꝗtus cū in aliquo casu vel aliqñ cōtingat hoc non expedire.

Soluit rōes p tia ꝓclōe.

Concedik tñ q̄ hoc aliqbus expediat scōm rectę rōnis dictamẽ:sicut dictuz fuit.ꝛz forte rō hūana sibi relecta non cōcederet q̄ hoc expediret diuitibus z corpore potentibus aptis perfecte ad plẽ Nā si aliꝰ quoꝝ interesset abstinerẽt : non nimis sed forte minus debito exerescęret populi multitudo. ¶ Ad aliā rōnem dicendū est q̄ in aliqbus ꝓcederek q̄ ille habitus electiuus talis integritatis esset laudabilis.sed nō in aliꝭ.non eñ videk q̄ illa corporis integritas in filia regis q̄ sine q̄cū q̄ vicio vel quacūq; turpitudine frangi potest z quā natura nō ordinauit ad ꝑmanentiā sit tñ bonū: q̄tū esset habere plem q̄ multū ꝓpko ꝓdesset Añ etiā dr q̄ virginalis abstinẽtia valet advocā dū phie in opibus virtutū:dicerent naturales q̄ nō sed ad hoc valet abstinẽtia moderata. Arꝛ.ei ꝓnceps phōꝝ vroxez habuit z plẽ. Et naturales dicunt.q̄ coitus moderatus confert ad sanitatē z ad corpis bonā dispositionē. z alę sequunf corpora vt dr in de phisionomia. Et Arꝛ.dicit tpaꝰ aūt quecūq; ad sanitatē sunt z ad bonā habitudinē delectabilia existentia hec appetit mensurate

¶ Contra quartā cōclusionē sic obiicit virginitas ita cōuenit viris sicut mulieribus.sed ī amissione virginitatis nulla fit corruptio corporis viri.sed post remanet totū ītegrū corpus viri sicut ante.corꝑ aūt i nullo frangit sed ꝑ ꝓductū aptū ad hoc aptū supfluū emittit.q̄ virginitas non est circa corporis integritatē tanq̄ circa ꝓmū z formale obiectū ¶ Jtē illa corporis integritas auferri posset a muliere ꝓbissima per violentiā nō solū per coitum.sed etiā per cutellū aut aliud instrumentū.igit quō virginitas posset esse virtus? si esset circa talē integritatē tanq̄ circa principale z formale obiectū non eni videk esse virtus moralis que pōt a nobis per violentiā auferri. ¶ Jtē Arꝛ.non videk dicere q̄ ꝗtutes morales sint pncipaliter ad bonum corporis seruandum imo ad preferendū potius bonū rōnis bono corporis z bonis exteriorib⁹ z ad minime curandum de eis nisi ꝓut ordinantur ad bonū rationis. Diceretur igitur q̄ virginitas z vidualis castitas secundū q̄ quelibet earꝰ potest in aliquo casu esse virtus: nihil aliud sunt a tempantia. Nec cōtra istā sententiā videnk procedere rōnes adducte nisi forte due vltime.fieret eni penultia sic.virtus ī clinat ad illud quod oꝝ.sed neq; pauperes neq; egrotatiuos oꝝ semper abstinere.licet eñ eis vtrarī:ergo virginitas inclinans ad sẽper abstinere nō esset virtus.qđ videk cōtradicere predictis Sed dicendū q̄ oꝝ dupliciter accipiť.vnomodo ꝓut significat idē quod esse necessariū.z sic non oportet illos abstinere. nec per tale oportere determinank actus virtutū. Aliomodo capiť ꝓut significat idem q̄ oportunū esse seu consonū rōni:z ita oporteret semper illos abstinere:qz semper esset ꝓsonū rationi.et per tale oportere determinantur actus virtutum. ¶ Ad aliam z vltimā potest dici q̄ natura dedit hoibus virtutē generatiuā z membra genitalia ad ꝓlificandum vbi z q̄ esset consonū rationi. vnde quod natura dedit in nobis non ad indiuidui salutem / sed ad speciei conseruationem: non oportet in quolibet individuo exerceri.sed sufficit q̄ in talibus z ī tot q̄ finis iste possit sufficiẽter attigi.Et finik q̄stio

Extra quartā ꝓclusionē.

Secundo

Tertio.

oppinio bti thōe q̄ virginitas nō ofte spẽa castitate vidualī ad duas vltimas rōnes añ oppositū. Oportet vtr̃ pr̃ capitur.

Questio tricesima ꝓma. Arguiť ꝓtio

Secundo.

In oppositū

Secundo.

Tertio

Virtutes cōparanť ad inuicē bonitate dupl̃r

due ꝓclusiones

ꝓbatio ꝓme.

¶ Oppositū arguiť per easdem maiores accipiēdo oppositas miores.videk eni q̄ tpantia sit ꝑ melioꝛ fortitudine q̄ illā ꝓsideratione tertii thopicoꝝ.melius est q̄ oī tpe et ī plurib⁹ est utili? vt iustitia et tpantia fortitudie. Nā sicut dr septio politice fortitudie q̄dē z pseuerātia opest ad nō vacationem.i.tpe belli:ꝑhīa aūt ad vacationez i.tpe pacis iustitia aūt et tpantia ī vtrūq; tpibus et magis pacē ducētib⁹ z vacātātibus videk igr q̄ intpantia melioꝛ opponiť ꝗtuti q̄ timiditas: iō videk esse peioꝛ Jtē itpantia sicut dicit Arꝛ. est magis voluntaria dicit eni volūtario aūt magis assimilak intpantia q̄ timoꝛi: vñ ꝓcludēs intētū dicit ꝓpter qđ exꝓbabilioꝛ. Jtē bestialitas ē supercedēs malitia vt appet septio hui⁹ q̄ vicius est peius qđ magis accedit ad bestialitatē. talis aūt est intpantia.dicẽte Arꝛ.vñ seruiles et bestiales videnť dicit etiā cōmunis aūt cōmunū scōm quē itpātia.et videbiť vtiq; iuste exꝓbabilis.qñ nō scōz q̄ hoies sum⁹ existit: sed scōm q̄ aialia talibus vtiq; gaudere et maxime diligere bestiale.

Ꝓtio videndū ē q̄ fort sit melioꝛ an fortitudo vel tpantia qñ de hoc dubitare videk rōnes adducte Scdo videbiť ꝓncipale ꝓpositū. Quātū ad ꝓmū sciēdū q̄ cū hoc q̄ ꝗtutes et earū ītiores actus perficiūt nos formalr intus ipe ꝓsunt ad multa alia et nobis et aliis ad quoꝝ ꝓmoditatez exteri⁹ opamur.ꝑbi gra tpātia diuitias exteriores saluat corp⁹ ab egritudinib⁹ pseruat. dat vsū rōis liberum et sic ad omne opus bonuꝝ rationis addit piscendum disponit. fortitudo repellit timicos ciuitates aliqñ saluat:z leges.libertates aūt idigētib⁹ succurrit.et sic de aliis ¶ Jō ꝗtutes pñt adiuicē ꝓparari ī bonitate dupl̃r vnomō q̄ ad earū subtātiā itrisecā et opa ꝓpa z iteriora ipārū q̄ aīam iteri⁹ pficiūt. Aliomō q̄ ad alia bona ad q̄ nobis dicte ꝗtutes ꝓsūt.Et ꝓmomō videk q̄ fortitudo sit melioꝛ q̄ tpātia.z secōmō videk mihi ecōuerso. Ꝓria ꝓclusio satꝛ ꝓbari pōt vt mihi videk p tres rōes adductas ī ferī⁹ vi.q̄stiōe q̄nti huiꝰ.ad arguēdū q̄ fortitudo sit maioꝛ et melioꝛ q̄ iustitia. sit tpantiā accipim⁹ loco iustitie. Et sit ꝓria rō sub hac forma. Ad agēda facilia nō req̄rit ꝗt⁹ vl nō multa ꝗt⁹ sꝛ ꝗt⁹ iō dr maioꝛ qz pōt in difficiliorē actū.ꝗt⁹ ei attēdik scōm vltimū in qđ potētia pōt vt dr ꝓmo celi.hoc aūt nō ē aliqđ facile.sed ē illō qđ ē marie difficille. ꝗtutē ei leuatiuā mille talēt⁹ dixim⁹ maioꝛē ꝗtute leuatiua duoꝝ.qđ nō est nisi qz difficili⁹ ē leuare mille talenta q̄ duo iō dicit Arꝛ.scdo huiꝰ: circa difficili⁹ sp ars et ꝗr⁹ etenī bñ meli⁹ in hoc. sed fortitudo circa difficili⁹ ē.qz quātū ad hoc dicit Arꝛ. tertio huiꝰ difficili⁹ ei tristitia sustiere q̄ a delectabili⁹ abstiere ī sustinendo autē tristia fortes dicuntur.z in expectando vel aggrediendo terribilissima.ideo zē. Et cape si vis in dicto loco duas alias rationes ꝓpter. Jtem pōt argui sic.ꝗtus est secūdū se melioꝛ que inclinat ad bonū quam q̄ inclinat ad malū nō opādū. cū dicat Arꝛ.ꝗrto huiꝰ q̄ꝗtutez magis est bñ opari:q̄ turpia nō opari:sed fortitudo magis directe inclinat ad operādū bonū tpantia aūt magis directe ad non opandū malū qđ apparet ex eo oꝝ scdo huiꝰ ꝓpter voluptatē q̄dē mala opamur ꝓpter tristitiā aūt a bonis recedim⁹. tpātia igitr q̄ voluptatez refrenat appetitū vel ipetū trahit ad nō male opandū.et fortitudo corporis tristitiāz laborē nō abhoꝛrēs inclinat ad boni opis exercitiū.iō zē. ¶ Scda cōclusio pz si q̄s ispiciat ī ꝑcedētib⁹ q̄stionib⁹ q̄ta mala nobis eueniāt p intpantiā z fividearn⁹ sicut añ dicebā q̄ tpātia diuitias exteriores saluat corp⁹ ab egritudinib⁹ preseruat dat vsū rōnis liberū:z sic ad oēm ꝗtutē aliā moralē z itellectualē adipiscēdū z ad oē opus ꝗtutis exercēdū disponit.et ita valet ad oīa ad q̄ valēt alie ꝗtutes opz ei itelligere q̄ tpantia q̄n ita sit ad alias ꝗtutes sicut sēs⁹ tactus ad alios sens⁹. Nā sicut videm⁹ q̄ visus et auditus sūt sensus supiores z scōz se nobiliores q̄ tactus tñ tactus est nobis magis necessari⁹ cū sit tāq̄ fūdamētū aliox sensuū sine quo aliꝭ sēsus esse nō pñt: ita fortitudo z iustitia sūt ꝗtutes puriores z scōz se nobiliores q̄ tpantia ꝛz tpantia est magis necessaria tāq̄ existēs quasi fūdamētū aliarū ꝗtutū.ipa eni moderat passiones tact⁹ z gustus q̄ sūt maxime seruiles z bestiales:in q̄b⁹ etiā cū bestijs ꝓuenim⁹ sicut dr ī tercio huiꝰ.tū mō passiones sūt maxime necessarie ad vitā z tāq̄ fūdamētū aliarū passionū sicut sēsus tact⁹ z oīm aliorū sēsuū z exterioꝛ z iterioꝛ.rōale aūt videk q̄ sic vnaꝗt⁹ se hēat ad aliā sic passio moderata p vnā virtutē se hz ad passionē moderatā p aliā ꝗtutē

Notabile

¶ Tñ sciēdū est q̄tū ad ꝓmā dictarū ꝓclusionū sicut dictū fuit i duodecīa q̄stione scōi libri q̄ difficultas ī moderādo aliquā passionē vel ī eiꝰ petū refrenādo ꝓuenit ex multis causis Ꝓrima eni cā erat q̄ vehemētioꝛ z acutioꝛ est ipetus passiōis z sic fortitudo est circa difficili⁹ q̄ tpantia q̄ timores mortis z tristicie corporales sūt acuciozes ipetus q̄ delectatiões.alie aūt cause sūt ibidē enūerate plures scōm q̄s ꝓfitere eēt q̄ tpantia est circa difficili⁹ q̄ fortitudo.ꝓpter qđ difficile videtur dictas ꝗtutes adiuicē simplr cōpare. Silr q̄tū ad scdā ꝓclusionē sciēdū est.ꝓut dicek ī scda q̄one q̄nti libri q̄ ꝛz tpātia q̄ ad ꝓtigentia sit vtilioꝛ z melioꝛ ipsi tpato q̄ fortitudo fortī tñ in casu nihil ꝓhibet fortitudinē,vni⁹ viri plus ꝓdesse ꝓmunita

scōs articul⁹

dupl⁹ attēdi tur malicia a licui⁹ vicii.

Nōes q̄ ītpā tia sit peior ti miditate.

Secunda rō

Tertia ratio.

ad rōnes p̄n cipales.

tialiq̄ q̄ tpātiā cētū ꝑpt qđ p̄ncipes ꝓmunitas magz extollūt fortitudinē q̄ tpātiā: sicut 2 Arz. p̄mo rhethorice. ¶ Quātū ad p̄ncipale q̄ situ est sciēdū q̄ malicia vicii pt attēdi aut ex eo q̄ p̄uat aliq̄ bonū fruti: sibi oppositē aut ex eo q̄ ifert ani mā positiue. Sic igit attēdat p̄mo tūc appet satz qđ illō viciū ē deti⁹ qđ opponit melioni fruti et eo mō ē deti⁹ qđ melior ē fr⁹ sibi opposita. Sz si malicia vicii attēdat scōo mō. sic mihi vidēt q̄ itpātia sit deterior timiditate cui⁹ rō videt eē qz tāto alicui⁹ est deterior: q̄nto ex debiliori motiuo trahit ad aliq̄ turpe opādū nā excellētia motiui aliq̄⁹ excusat a pctō: 2 ecōuerso debilitas accusat. ꝑpt 02 septio hui⁹: nō ei si q̄s a fortib⁹ 2 sup excellētib⁹ delectatiōib⁹ vicit vl tristiciis: admirabile sz ꝑdōabilei ītēdēs sz ītpatus debiliori motiuo trahit ad t̄pe opādū sicut allegatum fuit ītio h⁹ q̄ difficili⁹ est trista sufferre q̄m a delectatiōib⁹ abstinere. Hā sicut dicit Arz. tristitia stupefacit 2 corrūpit naturā hītz 4 le aūt sustinere difficile ēvalde moderata aūt a delectatiōib⁹ abstinētia nec stupefacit naturā nec corrūpit. sz saluat. ꝑpt qđ hoc nōvidet eē mltū difficile. Itē cū iuolūtaria nō sit vitupabilia: tātoui ciū ē vitupabili⁹: q̄nto ē magz volūtariū: sz itpātia ē magis volūtaria q̄ timiditas. q̄m itpat⁹ 2 vult obiectū sz ipā delectabile etvult passionē sz ipāz delectationē. ꝑpt qđ et de et⁹ abstētia tristat sz timid⁹ nec vult obiectū puta tribile nec vult passionē puta tioz. sed vult fugā tm. ꝑpt salutēvite qđ ēt ex hoc p3 q̄ timidi cōiter nitūt opa sue timiditatz occultare q̄tū ꝑsit. itpati autem gulositates suas oñdunt. Item viciū eo ē pei⁹ q̄ magz natū fuscipe augmētū: sz itpātia ē magz innata suscipe augmētū/tū qz passio ducēs ad itpātiā ē magz sensui ꝓueniēs ꝑpt qđ sēi⁹ 1 ea q̄si dormit vsi sicut 02 septio h⁹ 2 cupiscētia iſidiatrix exīs furata ē itellectū spisse sapiēt⁹ū qz op⁹ itpātie augz 2cupiscētie cōatū sic 02 Arz. fuga aūt p quā recedit a terribilibus nō augz tioz. tū qz freq̄nti⁹ obiectū tpātie nobz adēsō. 2 Ad rōes dicēdū ē q̄ ex positione satis visuz fuit quō ptia rō ꝓcedit Ad aliā dicēdū q̄ itpātia ē magz volūtaria. 2 q̄si of null⁹ 2cupiscit itpatus eē dico q̄ vez ē. ita ēt null⁹ 2cupiscit eē vicios⁹ q̄ cūq̄ vicio sub rōe vicii aut mali apphēso mlti tñ excellēt 2cupiscit delectari. ꝑpt qđ ducūt ad ītē perantiā: intēperantis igit ob hoc apparet magz volūtaria: q̄ intpati volūtas trahit ad op⁹ ꝓauū ex motiuo debilioꝛi sicut dictū fuit. Et in hoc finiunt q̄stiones sup tertiū libz ethicoz Arz.

quēstio ꝓia.

Quarto.

Quinto.

Cōfirmatio.

In oppositū

q̄tuoꝛ cōclusiones.

2 ratio ꝑme

Obiectio.

Secundo.

Teertio.

Rīsio.

ad secundū

Circa libz q̄rtū q̄rit ꝓmo. Et 1z liberalitas sit fr⁹ moralis. Et videt q̄ nō. qz fr⁹ moral (vt hēt scōo h⁹) est circa passiōes 2 opatiōes. ꝑpt i eoꝝ scōo diffinies Arz hīt⁹ morales. Sed cōtra hit⁹ qđā sūt scōz q̄s ad passiōes hēm⁹ bñ l' male: sz liberalitas ē circa pecuias q̄ñ sūt passiōes l' opatiōes q̄ 2 c. Itē q̄ h3 vnā fr̄utē morale h3 oēs ꝑpt ea 2 p̄nexionē i prudētia vt appet sexto h⁹. sz q̄ h3 liberalitatē: nō op3 q̄ hēat fortitudinē. qz 02 Arz. 4to h⁹. qđ. ei i bellicz ꝑiculis timidi exīstes liberales sūt 2 ad pecuiaz amissionē audēt. hīt ergo 2 c. Itē fr⁹ nec iciīat ꝓtra debitū nature cuz nihil ꝑt naturā sit bonū vt dr̄ septio politice nec iciīat ꝓtra rectā rōez vt appet scōo h⁹. sz liberalitas ꝑ has iciīat. qz 2 natura 2 rō dictāt vtvnusq̄sq̄ ꝑ se diligat q̄ alios. 2 p̄ñs q̄ bōa sibi. pcurz magz q̄ aliis cū i octauo hui⁹ dicat magis amico magz eē dādū. sz liberalitas ad oppositū iclinat qz 02 Arz. liberalis aūt ē vehemēt supabūdare i datiōe vt dereliq̄t sibi ꝑ mlto. Itē vna fr⁹ non impedit actū alteri⁹ sz liberalitas impedit acuim magnificētie. qz 02 Arz. diuari ât si facile liberalē. qđ tñ req̄rit ad actū magnificētie exercēdū igit 2 c. Itē si liberalitas eēt fr⁹: tñ videt q̄ nō sit distincta a iustitia. q̄ñ pecunie circa q̄s ē liberalitas videt eē matia iustitie. qz 02 Arz. quito huius. q̄ aurus intust⁹ circa bona erit: non omia. sed circa q̄ cūq̄ bona fortune et infortunū. tales aūt maxie sūt pecunie. ¶ Et ꝓfirmat qz cū virtutes q̄tuoꝛ cardiales sint ceteris p̄ncipaliores et meliores. 2 Arz. ꝓio rhethorice liberalitatē extolit supra tē perātiā. videt q̄ nōe sit liberalitatē esse vnā de fr̄utib⁹ cardialib⁹: mō ipa sub nulla cardinaliuz fr̄utū magis reponi videt quā sub iustitia. ꝓpt qđ tullius ꝓmo de officiis dicit nihil eni liberale qđ nō idē sit iustū. ¶ Oppositū vult Arz. Primo dicēdū est q̄ liberalitas est circa pecunias. Scōo q̄ ipsa est fr⁹ moralis. Tertio q̄ ipsa ē fr̄tus distincta a iustitia. Et q̄rto q̄ ipa est fr⁹ mioz q̄ tpātia. De his eni oib⁹ tactū fuit i arguēdo. Primā cōclusionē ꝑbat Arz. sic. Circa ea est liberalitas: circa que bene se habens laudat de liberalitate sz (sicut dicit Arz.) de liberalitate laudat q̄s nō i bellicis neq̄ i q̄b⁹ tpatus rursus neq̄ i iudiciis sed circa datione pecuniarū et sūptionē. ideo 2 c. Et est sciendū q̄ pecuniam non capimus in hoc loco stricte ꝓ nūmismate solum. sed large: sicut dicit Aristo. ꝓ omnibus quoꝝ dignitas nummismate mēsurat. Sz aliqui videt q̄ liberalitas nō solū est circa talia q̄ sc̄z nūmismate mēsurant q̄ñ bonū doctrie nōpōt nūmismate mensurari. 2 tñ doctoꝛ pōt liberalit dare doctrinā suā. Itē bonū coꝛpis hūani nō pōt nūmismate mēsurari. et tñ liberalitatz ē. si q̄s ex hibeat coꝛp⁹ suū gratz/aliqui in obsequiū alicui⁹ operis. Itē seruus cū habeat coꝛpus et animam nō pōt nūmismate mensurari. 2 tamen miles pōt liberaliter dare seruum suū. imo etiam Seneca ponit in ꝓmo de beneficiis q̄ contingit etiam liberaliter seipsum dare. Ad ꝓmum igit̄ dicendum q̄ dare. liberalit non est ꝓprie nisi q̄s quod suum est trāsferat i dñiū alterius: aut q̄tū ad rē ipam aut q̄tū ad vsū rei. Doctoꝛ igit ꝑpe loquendo non dat scientiam liberalr ipsi discipulo. qz scīētia sua nō pōt trāsferre i dñiū discipuli. necvnq̄ habuit sciaz quā discipulus sibi acq̄rit sz dat discipulo laborē quē h3 in docendo. vel etiā dat vsū suipsius discipulo ad sciam acq̄rendā. et hoc pōt nūmismate mēsurari. rō nāq̄ dictaret bñ aliq̄n q̄ doctoꝛ suipsius vsum ad talem laborem daret ꝓ pecunia: si pecunia idigeret. Ad aliam dicendū q̄ null⁹ liberalr coꝛp⁹ suū dat: sz bñ coꝛpis vsū. Ad aliam dicendum q̄ res venales vel donabiles non mensurant nūmismate secūdū seipsas sed scōz q̄ veniūt i hūanum vsū siue i vtilitatē vtentiū. modo

ꝑbatio scōe cōclusionis.

ꝑbatio tertie cōclusionis.

ꝑbatio quarte cōclusiōis.

Ad rōnes ꝓncipales.

licet seru⁹ secūdū seipm nō sit nōmismate mēsurabilis: tñ vtilitatē q̄ ex eo venit pōt dñi⁹ nummismate mēsurare. 2 q̄tū ad hoc dare seruū pōt ad liberalitatē pertinere. Sil⁹ dicendū q̄ dare se ipsū liberal⁹ nō ē nisi dare suipsi⁹ vsum. Scōz q̄ cōclusionē videt Arz. ꝑbare sic. Circa ea q̄bus cū q̄ contigit vti bñ et male idigem⁹ fr̄tute morali iclinātē et determinate ad agēdū bñ. seo nō est dubiū q̄ pecunijs possum⁹ vti bñ et male imo ꝓmo rhetorice dicit Arz. q̄ oīb⁹ hūanis bonis ꝓtingit male vti exceptis fr̄utib⁹. dicta aūt fr⁹ est quam liberalitatē vocam⁹. q̄ 2 c. Itē vbicūq̄ supabundātis est vituperabilis et defect⁹ ꝓau⁹ ibi medium est bonū 2 laudabile. sz i datiōib⁹ 2 acceptiōibus pecuniarū ꝓtigit 2 excedere 2 deficere vituperabilit 2 ꝓaue sicut i seq̄ntib⁹ dicet q̄ medium in his tenere est bonum et laudabile. sed vbi medium est laudabile et extrema vituperabilia: indigemus virtute morali que sit illius medii contectatrix et electrix. ergo fr̄tute morali idigemus i pecuniaz datiōib⁹ 2 acceptiōib⁹ talē aūt fr̄tutē vocam⁹ liberalitatē iō 2 c. Tertia cōclusio ꝑbatur q̄m ad passiōes diuersoz mozz 2 nō oppositas sz dispatas moderādas 2 eaz ipe⁹ refrenētibus idigem⁹ diuersis fr̄utib⁹ moralib⁹ refrenātib⁹: sed affectōes hoīs circa pecūias ꝓpas 2 circa alienas sunt tales diuerse passiōes q̄ diuerse sūt fr̄tutes circa pecūias ꝓpas 2 alienas. liberalitas aūt ē circa ꝓpas. 2 iustitia respicit alienas. q̄ ipe sūt diuerse fr̄utes. Et ista rō pleni⁹ declarabit. 2 etiā conclusio magis ꝑbat in q̄nta q̄stione quinti huius. ¶ Quarta cōclusio ꝑbari pōt ꝑ ea q̄ dicta fuerūt in 1z. q̄stione tertii hui⁹ vbi dictū fuit q̄ fr̄utes cardiales sūt de necessitate bonitatis hūane. alie aūt nō. sz de ei⁹ ꝓgruitate et decoze et q̄ntia ēvirtus cardinalis: nō liberalitas. Ille aūt fr̄utes sūt meliozes q̄ sūt de necessitate bonitatz hūane: q̄s ille q̄ nō iō 2 c. ¶ Ad rōes ad ꝓmā dicendū q̄ liberalitas ē circa pecunias tāq̄ circa obiectū remotū sicut tpantia ē circa cibos et pot⁹ 2 meliozes. sed ēt ipa ꝓpiq⁹ē circa pecūias datiōes 2 sūptiones q̄ sūt q̄dā opatiōes. sicut tpantia ē circa comestiones 2 potatiōes. Sil⁹ etiā liberalitas ē circa affectiōes q̄s inati sum⁹ habere ad pecunias ꝓpas sicut tpātia ē circa affectiōes q̄s hēm⁹ ad delectabilia tactus: 2 ita patet q̄ liberalitas ē circa passiones et opatiōes sicut 2 q̄libz alia virt⁹. ¶ Ad aliā ꝑt dici q̄ q̄ h3 vnā fr̄utē cardinalē ꝓfecte h3 oēs alias cardiales: sz nō op3 q̄ hēat oīs alias. Forte ēt q̄ de cardialib⁹ aliq̄s ꝑt hꝺ evnā nō scōz hītū ꝓfecte firmatū sz scōz dispōez laudabilē: q̄ tñ nō h3 alias. 1z vna nō possit haberi i hītu ꝓfecte firmato sine aliis. de q̄ magz videbit i. vi. libro et scōz hoc expōe auctē Arz. Ad aliā dicendū q̄ vnusq̄sq̄ pl⁹ se 03 diligere q̄ alios 2 magz sibi. q̄ curare bona q̄ alt̄is sz hoc nō sit retinēdo sibi pecunias dādas: imo dādo dādas 2 retinēdo retinēdas oñ op3 2 q̄b⁹ 2 c. oñ hō sic sibi. pcurat 2 acq̄rit. q̄ bonis exteriozib⁹ bona fr̄utū/q̄ penit⁹ alia bona supercellūt. Isto eī mō determinat Arz. nono hui⁹ q̄ marie amādū sit seipsū/2 sibi maxie bōa pcurādū. vbi 8 vez eē q̄b⁹ studioso 03 2 amicoz ¶ famulta agere/2 pric/2 si op3 mozi ꝑiciet eni

Ad quartaz.

Ad q̄quintam

q̄stio secūda. Af primo.

Secundo.

Tertio.

In oppositū

Tres cōclusiones.

ꝑbatio ꝑme.

ꝑbatio scōe.

Duplr capit pecunia

modo liberalitas ē circa pecunias dicēte Arz. pecuias aūt dicim⁹ oia q̄cūq; dignitas nūismate mēsurat. Cū aūt pecunia sic accepta multa sub se ptineat z valde diuersa gña vt naues vieas caliamēta seruos zc. manifestū est q hmōi pecuie duplex pōt esse vsus. quidā cōis oib⁹ hmōi gñib⁹ pecuiarū. alij speciales vnicuiq; generi. Spēales igit vsus specialiū generū q sūt valde distantes: nō solū scōm speciē sed etiā secūdū genera non ptinēt: vt sic ad vnā virtutē. Jō nec ita est liberalitas circa pecunias. ¶ Cōis vo⁹ pecuiarū duplex ēvn⁹ ē pecuiaz. ppaz pcise scōm q ppe sūt Alij ē alienaz. vt saltē pparū i ordie ad alienas cui⁹mōi sūt distributiones z pmutationes. Scōs aūt illoz vsū spectat ad iusticiā nō ad liberalitatē. vt dicebam i alia q̄stione. et pmus vsus ac liberalitatē. tō videre opz qs sit iste vsus. Dicam⁹ igit q ille vsus pecuiarū est datio et pſūptio. qđ pz qz vsus in aliq̄ opatōe consistit. opatiōes aūt cōmunes circa pecuntas. ppās non videt ē nisi datio. pſūptio acceptio et custodia: acceptio autē z custodia nō pertinēt ad vsū pecuiaz. q relinq̄t q cōis vs⁹ eaz. sit datio z pſūptio. Sō aūt acceptio et custodia nō ptineāt ad vsū pecuiarū sic patz gñatio rei nō est ei⁹ vsus sed ad vsū ordiat. sicut gñatio eq nō est vsus eq. neq; factio nauis est vs⁹ nauis sz ectare z nauigare. gñatio rei ei est ad eē rei qđ est finis gñatiōis: res aūt gñat ad vsū q̄ est rei gñate finis: sed acceptio pecuniaz est eaz generatio. q acceptio nō est vsus pecunie. Iterum possidere non est vsus pecunie. Iterum possidere sine q̄cūq; possidentis aut rei opatione mōv⁹ vsus in opatione est. sz custodire nō ē nisi possidere. q custodia nō est vsus pecunie. nullus ei diceret hoiem eqvti q sp dormiēs hēret equū sp instabulo z omnīnō. Hoc viso pz scda pclusio per argum. ētū Arz. dicētis: q̄rū ē aliq̄ vtilitas. his ptigit bene vti et male. diuitie aūt sūt vtiliū vnuq̄q; aūt optime vtit q hz circa pecunias virtutez. iste aūt est liberalis. ¶ ū aūt vsus pecunie sit datio et pſūptio manifestū est q optīe vti pecuntis ē eas dare et pſumere q̄n z quib⁹ opz zc. q cōcludit q ipius liberalis est dare pecunias z cōsumere tali modificatiōe quā recta rō dictabit. ¶ De hac aūt modificatiōe. docēt nos Seneca z Tullius z Arz. multas esse regulas obseruādas. Prīa ē ex pte dantz vn⁹ Arz. scōm substātiam vt q liberalitas dr. nō ei i multitudie datoz q liberale: sed in dātis habitu. hic aūt sez substānā dat. Nihil aūt ē. phibet liberaliorē eē minora dantē si minoribus det comes esset illiberalis. si nō plus. daret q̄ decet militē dare et miles. puig⁹: si tātū daret q̄tū comitē dare decet. vn⁹ dicit Arz. tiranos nō dicim⁹. pdigos multitudie ei possessionis non videtur facile esse dationib⁹ et expensis supabūdare. De hac aūt regula locūt Tull⁹ pīo de officiis dicēs. Cauēdū est ne begninitas maior sit q̄ facultates. qđ pbat dicēs q benigniores q̄ res patīt ee volūt. pmū i eo peccāt q iuriosi sūt i priorimos q̄s ei copias his equius est relinq̄: eas trāsferunt ad alienos. Inest aūt et in tali liberalitate cupiditas plerūq; rapiendi per iniurias: vt ad largiendum supperat copie. ¶ Secunda regula est ex parte eius cui dat. nō opz esse dare prauis aut vilibus sed indigētib⁹ aut amicis honestis z moderatis aliis ei dare. pdigi ēvn⁹ pdigi q̄cūq; quos oporteret indigere hos diuites faciūt inoderatis vtiq; secūdū mozes nihil vtiq; darent. adulatoribus aūt vel secūdū aliā aliquā voluptatem tribuūt multa. Quod enī nō sit liberale dare malis apparet quia prauī prauertuntur bonis vtilibus. bonis enī illis armati sunt seuissima aūt est iniustia habens arma: primo politice. dans aūt bona male vtenti participes efficitur talis vs⁹ vn⁹ Seneca de beneficiis. pecuniā nō debo illi quez pſumpturū adultere sciā ne. in societate turp⁹ficarī vel consilii inuenīar. Si potero: reuocabo. si minus: non adiuuabo scelus. ¶ Tertia regula ē ex parte doni et hoc dupl⁹r: aut scōm pparationē recipiētē. Primo mō opz dātē rē accepisse z possedisse bñ. q enī rē dat male acq̄sitā z possessam non dat dandū sed reddēdū vn⁹. Arz. sequit ei decem dationis talis acceptio. nō talis aūt Jria est seq̄ntes igit fiūt sil in ipo Jrie aūt manifestuz q nō. ¶ Secūdū aūt pparationē rei dande ad accipiētē duo sūt obseruāda pcepta. Primū q talis res detur que sit pportionata statui recipientis. Secūdū q sit ei noctua. Primū docet nos bene Seneca in libro de beneficiis dicēs. Cauebim⁹ ne munera superuacua mittam⁹ vt rustico libros literis aut studiis dedito rheni. Quātū ad scōz dicit. respicias q̄m ne dū grata muneri velim⁹: sum cuiq; mozbū puocantia mittam⁹. sicut ebrioso vina. Male datū icipu esse mun⁹ i q̄ viū accipiētis agnoscit. Sūt q̄dā nocitura petētib⁹ que non dare sz negare bñficiū est. Estimabim⁹ itaq; vtilitatē potius q̄ voluntatē petētū. sepe ei nocitura pcupiscimus. negabim⁹ q̄cquid ardoz cōtra se y surus petit. ¶ Jtē quarto opz tempus z locū congruū obseruare. non est ola publice nec omia occulte danda sunt. vn⁹ Seneca. Precipiunt itaq; omnes actores sapientie quedā palā. quedam secreto consequi. Palam quidem q̄ pfec gliosum vt militaria dona et honores et q̄cqd nocitis pulchrius fit. Rursus que non pducunt neq; honestiorem faciūt. sed succurrunt ifirmitati egestatisigne minē tacite dāda sunt. vt nota sint sol⁹ qb⁹ pſunt interdū etiā qui iuuatur fallēdus ē: vt habeat nec a q̄ acceperit sciat. Quinto ex modo dandi requirit⁹ q cito detur. vnde prouerbium est. Qui cito dat bis dat. vnde Seneca. Ingratū ei est beneficium quod diu inter manus dantis ad hesit: quod quasi egre dimittere vsus est. et sic dare ac sibi eriperet. Si quid igit moze iteruenīat cuitemus omnino ne deliberasse videamur. ppīum enī est benefacientis cito facere. qui enī tarde et de die in diē. ptrahens. pfuit. non ex animo fecit et duas res maximas pdidit et tempus z argumentum bone voluntatis. Sexto sumunt documenta ex eo q est dantē qualiter se hebere. Et enī liberalis dare delectabiliter. dare humiliter: dare sine fortitudie amissionis z absq; spe remunerationis. Et quātum ad pmū dicit. Arz. q liberalis est dare delectabiliter et sine tristitia. quod pbat per hoc q hoc est omni virtuti cōmune. di-

Duplex ēvs⁹ cōis pecunia rum:

q acceptio z custodia fiūt vs⁹ pecunie.

Jtez liberalitatis pma ex pte dantis

Scda regula ex pte illi⁹ cui datur.

tertia regula ex pte doni p rei pectuz ad dantem.

Per pationē cui dat

Septia regula ex pte finis

q custodire z accipere si nt actus liberalitati

ārta regla ex pte tpis loci

quinta regla exmō dandi.

Sexta regula ex pditionibus dantis.

cens qđ enī scōm virtutē delectabile: z nō triste vel minime triste. Hoc etiā pbat spēcialī de liberali dicēs. Nec⁹ dicet liberalis qui triste magz vtiq; eligat pecunias bona opatiōe. hic aūt nō liberalis. Et q̄tū ad scōm dicit Seneca. Nihil eq̄ vitandū in bñficio q̄ supbia. Jocūda ꝓ o sunt q̄ hūana fr̄ote leni planaq; tribūnt. q̄ cū darz mihi supioz nō exaltauit supza: sz quā potuit demi⁹ fuit: z detraxit nūeri suo pōpā. domū nāq; libertatis plurimū augeb⁹ qñ donans ex hūilitate seipsum ꝓdonare videb⁹. Et q̄tū ad tertiū dicit idez Seneca. Dign⁹ tuq; est decipi q de recipiēdo cogitauit dū daret. liberalis enī emissius est nō acceptius neq; custoditius. vn⁹ ꝓcludit Arz. Ditari aūt nō facile liberalē neq; acceptiuū exīstē neq; custoditiuū. emissiuū aūt et nō honorante ppīpas pecunias sed gña datiōis. Septio z pncipaliſſie necē est debitū finē itēdere. Tā sicut dr Arz. q̄ secūdū vtutē opatiōes bone z boni gña et liberalis igit dabit boni gña z recte. q aūt dat qb⁹ nō oz vel nō boni gña. sz ꝓpt quādā aliā cām nō liberalis sed alius q̄s dicet vn⁹ de pdigis dicit. Arz. q̄ dare ꝓcupiscentes z ꝓpter nihil boni curare iorsit z vndique accipiunt. Et Tullius in de officiis. Videre licet plerosq; nā tā natura liberales q̄ quadam gl̄ia ductos. vt bñficii videant facere multa. q̄ per sophistica magis ostentatione videntur q̄ ab honestate. talis aūt simulatio vanitati pximctior est q̄ aut virtuti aut honestati. Sic igit dictū est de datiōe liberalis et per ꝓs de ꝓsumptione siue de expensis. q sicut dicit. Arz. expensas esse in datione ponimus. Sic itaq; pbato q dare et ꝓsumere moderata rōne recta sūt actus liberalitatis. pōt stuti ex hoc concludi q etiā accipere z custodire modificata sunt actus liberalitatis. q cuius velle est dare z ꝓsumere. vt opz. q̄ et qb⁹ eius etiam est accipere et custodire vt opz zc. sed liberalis est sic dare z ꝓsumere vt dictū est. Igitur maioz per hoc pbatur q danrē multotiēs z ꝓsumentē nihil aūt accipientē et custodientē cito deliqueret substātia tpalis. z ita perirēt oēs eius act⁹ q̄ nō haberet āpli⁹ qđ dare et ꝓsumere. Jtē cuius est aliqđ opus exercere ei⁹ est. etiam opari q̄ ad illud opus ordinant⁹. sed accipere et custodire q̄n et quō oz. ordinant⁹ ad ꝓsumere. dare q̄n opz q̄n rei gñatio et possessio. ꝓpter vsū sunt. accepto aūt et custodia sunt. generatio pecunie et eius possessio. dato aūt z ꝓsūptio. sūt vsus ei⁹ sicut dictū est. ꝓpter quod dicit. Arz. vnde aūt opz accipi et puta a ꝓpīis possessionib⁹ non vt bonū sed vt necessariū. vt habeat dare. neq; q̄buslibet dabit. z sic p ꝓs custodiet vt habeat dare qb⁹ oz et q̄n z vbi. Hec aūt acceptio et custodia sic modificari dz. Pīo qđē oz vt nō sit iniusta: nā sicut dicit Tull⁹ i de officiis. Mihil vtiq; liberale qđ nō idē iustū sit. Scōo q nō sit de cupiditate vel auaricia suspecta ꝓpter excessū. Tertio q nō ꝓmittat labi substātiā. ꝓpter defectū: et de his duo b⁹ vltis dr. Tull⁹ i de officiis. habēda aūt rō est rei familiaris: quā qđē de labi sinere flagitiosuz est sed itavt illiberalitatis auaricieq; absit suspicio posse enī liberalitate vti nō spoliantē de patrimonio numerū est pecunie fructus maximus.

Tertia ꝓclusio. pbari pōt septem rōnib⁹. Prima est. bonū rei vtilis magis est in vsu eius ad illud ad quod ipsa est vtilis q̄ in eius possessione q̄ fimis ip̄ habet rationē melioris. sed (sicut dictū fuit) dare et expendere sunt vsus pecunie. ad possidēdū aūt spectāt recipere et custodire. igit. zc. vn⁹ bñdicebat Arz. pmo. rhethozice. q̄min⁹ de possessiōis qđē est ita possedisse vt i ipo sit vsus ipsoū totaliter ei diuitē cē est i vsu magis q̄ i possessiōe etei opatio est talū. et vsus diuitie. Scda rō ē q̄ magis est ſtutis bñfacere q̄ bñ pati. nā ſtus actua potioz est passiua. sed dare est bñfacere. et recipere est bñ pati. ergo zc. bñ ei facere est tā q̄ dei opatio cui⁹ est oib⁹ dare esse bñ. o pati est opatio materie cui⁹ est ab oīb⁹ recipe esse. qđ aūt magis est ſtutis an dei operatio vel materie nullus vti q̄ dubitabit. Sed tñ huius rōnis oppositū videt Arz. velle pmo rhethozice dicēs bñ pati q̄ bñfacere vtiq; videbit eligibilius esse cuius rōnē assignat dicēs q̄ adueritatē bona his q̄ ad opiniones eligibiliora sunt et meliora. sed bene pati ē bonū adueritatē. q̄n illud est bonū adueritatē qđ q̄libz eligeret etiā si lateret. sz bñ pati est hmōi. nā z nullo alio ꝓcipiēte vellet tn⁹ vnus q̄sq; bñ recipe et dari. sed bñfacere est bonū ad opinionē. q̄n sicut dicit Arz. terminus eius quod est ad opinionē est quod si latere deberet non vtiq; eligeretur. sed facere bonum latens non videb⁹ vtiq; eligi. ¶ Ad hoc dicendum q in pmo libro rhethozice considerationes ponuntur pſuasiue que. pbabilium ordinē nō excedunt. quoniā rhethozica quedā dyaletica est. rationes aūt pbabiles viam habent ad vtrāq; partem contradictionis. pbabile nāq; ē qđ videtur omnibus vel pluribus vel sapientib⁹ zc. pmo thopicozum sepe aūt contraria videtur pluribus sc̄z vulgo et sapientibus. bonū enī distinguitur in honestum et vtile et delectabile sed de honesto bono loquuntur vulgus z sapiētes nō ꝓprio vulgus enī nō potens pfunde ꝓsiderare nō percipit ea bona q̄ pficiūt mētē iteri⁹ sed solū ad exteriora bona corpis attēdūt. tō simum honestat⁹ bonū reputant honores et famā. ꝓpter quod z hūana felicitatē ponūt i honoribus: ¶ tales bñ facere si lateat nullā boni rōem habere put āt nō i merito qz nec vtile est nec delectabile. ꝓpe sed nec honestuz est. qz nulli⁹ honoris ē assecutiuū quod latz sapientes aūt percipiētes maxima bona ſtutis interius an imam decorātia q̄ ꝓsistunt i debito iudicio rōnis et recta electione volūtatis. parū reputant exteriora bona. ꝓpter qđ sciunt benefacere. etiā secreto simpl⁹r melius esse q̄ bene pati. Pōt igitur q dicta Arz. hic et i pmo rhethozice. pbabilia erant sed differenter q̄n illic plurib⁹. hic autē. sapiēnb⁹. Et itez. sz melius esset bñ pati q̄ bñ facere q̄ ad honesta bona interi⁹. aīam pficientia tñ non est ita q̄ ad exteriora circa q̄ est liberalitas. imo dare multo melius est. q̄n in dādo nos bene patimur interius secūdū honestū bonū. Jō dicit nono huius q studiosus. ꝓtcit pecunias amicis z honores. sibiipsi bonū maius tribuēs sc̄z bonū virtutis. Tertia aūt rō Arz. est quis magis est virtutis bona opetari q̄ turpia nō opari. sed bñ dare est bñ opari. z bñ recipere est nō turpe opari.

ẽrgo ꝛ̃ maloꝛ ẽ de se nota Sꝫ ad cuidẽtiã miorꝫ
sciẽdũ q̃ hic p bñ opari itẽdim⁹ honestũ bonum
et etiã capim⁹ turpe ꝓut opponitur honesto bñ
aũt dare nõ est dubiũ q̃ ẽ hõestũ scõꝫ se·ꝫ bñ reci
pere solũ hꝫ vtile rõez et nõ honesti scõm se·ꝫ ẽt
neq̃ turpis· vñ de magnanimo q̃ maxie(bñ tñ)
tẽ dit ad honoꝛes dicit Arꝛ· q̃ ꝑe ẽ potẽs bñficia
re bñficiat⁹ aũt verecũd aꝺ hoc q̃dẽ ei supexcellẽ
tis hoc q̃dẽ supexcelꝫ q̃ ꝓꝫ q̃ bñ recipere nõ ẽ scõꝫ
se bñ opari ꝫ solũ ẽ nõ ꝓaue opari. ꝫ sit bñ opa
ri i ordie ad dationẽ scꝫ si q̃s ad hãc itẽtionẽ bñ
recipiat vt bñ det· ꝓpt q̃ ẽt ꝓcludi põt q̃ bñ reci
pere nõ ẽ act⁹ liberalitatis scõm se. sed solũ scõꝫ
Quarta rõ. q̃ vtile scꝫ ad dare ꝛ ꝓsumere ordiatũ· Quarta rõ
Arꝛ· ẽ qꝛ laus et gl'ia debenꝫ opꝰ tuoso· sed laus
Quinta· ꝛ gl'ia magꝫ redduntur dãti q̃ accipiẽti aut etiã
q̃ nõ accipiẽti· iõ ꝛ ẽ· Quinta rõ ẽ· qꝛ circa difficꝫ
lius sp fit ars ꝛ ꝓꝫ· ꝛ melꝰ vt ꝺꝫ scõo hꝰ· ꝫ facili
us est recipere q̃ dare: quia ad accipe magis icli
nat appetitus sensitiuꝰ· sicꝫ etiã (sicut dicit Arꝛ·
Sexta· facilius est non accipe q̃ dare· ꝓpũ ei munꝰ cõit
omittũt hoies difficilius q̃ nõ accipiũt alienũ eo
q̃ hoies naturaliꝫ ad bonũ ꝓpũ afficiunꝫ igitur
Sexta rõ est· qꝛ magꝫ est liberalitatis ille actꝰ se
cũdũ q̃ magis laudamꝰ hoiem de liberalitate ꝫ
dantẽ laudamꝰ cõit de liberalitate. capiẽtẽ ei vel
etiã nõ capiẽtẽ nõ multũ de liberalitate laudamꝰ
laudãtes ei nõ capiẽtẽ· nõ dicimꝰ ipꝫ liberalẽ· ꝫ
Septima. nõ cupidũ exĩtẽ· laudãtes aũt capiẽtẽ· dicimꝰ ipꝫ
hũilẽ vl amicũ: ꝫ nõ ꝓpe liberalẽ· Septia rõ est
qꝛ tuoſoꝛ maxie amãt liberales: ꝛ hoc ẽ iõ quia
sũt vtiles alijs ꝫ ex datiõe ẽ q̃ sũt vtiles ꝛ q̃ amã
tur igit ꝑꝫ q̃ liberalitas ꝑncipaliꝰ ẽ circa dationẽ
Ad rões. q̃ circa acceptionẽ vl ẽt nõ acceptionẽ. Ad
rões Ad ꝑmã dicẽdũ q̃ liberalitaꝫ ẽ vn⁹ sol⁹ ꝑm⁹
ꝛ ꝑncipal' actꝰ scꝫ dare ad ipꝫ ei reducit ꝓsumere
qñ (sicut ꝺꝫ Arꝛ·) expẽsas i dationẽ ponim⁹ ꝛ ia
dictũ ẽ q̃ recipe ꝛ custodire ad dare ꝛ expendere
ordinãt Ad aliã dicẽdũ q̃ diuitie nõ valẽt ad feli
citatẽ vltiate vt custodibiles· ꝫ vt ꝓsũptibiles Ad
aliã dicẽdũ q̃ dare q̃ñ oꝫ ꝛ custodire q̃ñ dare opꝫ
ꝛ̃ fiant· sed dare q̃ñ opꝫ et custodire q̃ñ opꝫ nõ cõ
trariantur· sed vnum ad aliud ordinatur ꝛ ẽ·

ꝙstio tertia· Af primo

TErtio queriꝫ vtꝝ ꝓdigalitas ſit vi
ciũ liberalitati oppoſitũ Af q̃ non·
qꝛ sicut ꝓꝫ ad bonũ· ita vicioꝝ ad ma
lũ ꝫ scõo hꝰ ꝺꝫ q̃ ꝓꝫ· oĩs cuius vtiq̃
fuerit ꝓꝫ ꝛ idẽ bñ q̃ñ ꝑficit et eius
opꝰ bñ reddit· q̃ vicioꝝ oẽꝛ hñtẽ malũ et eiꝰ opꝰ ma
le reddit· ꝫ ꝓdigalitas nõ reddit hoiem malũ dicẽ
te· Arꝛ· q̃ ꝓdigꝰ vꝛ nõ cẽ malꝰ scꝺꝫ mozẽ nõ ei
Secundo malꝰ neq̃ iurilis ſupabũdare dãtẽ ꝛ nõ accipiẽtẽ
Itẽ ꝓdigꝰ est q̃ ſupabũdat i datiõe· ꝫ talis nõ op
Tertio· ponit liberali dicẽte· Arꝛ· Liberalis aũt vehemẽ
ter ẽ et ſupabũdare i datiõe vt dereliq̃t ſibipſi mi
noꝛa· Itẽ ſi nõ eẽt possibile ſuas dare ꝛ ꝓsumere
diuitias vltra q̃ opꝫ· ꝓdigalitas nõ eritviciũ· sed
hoc nõ ẽ possibile qꝛ ꝑbos ꝛ ꝺcuotissimos virosvi
dim⁹ oẽs ſuas religiõe diuitias· scꝫ religiosos mẽ
dicãtes Et ꝓfirmat· qꝛ ſi ẽ possibile nimis a se ab
dicare talia q̃ ſũt occasio peũdi· ꝫ ꝺꝫ Arꝛ· ꝓio hꝰ
q̃ mlti pierẽ ꝓpt diuitias· igit Oppoſitũ vult Arꝛ·
In oppoſitũ qꝛ dicit q̃ liberalitas est ꝓtus circa pecunias et q̃
ꝓdigalitas ꝛ illiberalitas ſũt circa pecunias ſu
perabũdantiaet defectꝰ. In scõo aũt libꝛo ꝺꝫ in
cõi diffinitiõe ꝛtutꝝ q̃ ꝓꝫ· est medietas duaꝝ ma
liciaꝝ hꝰ aũt scõm ſupabũdãtiã huiꝰ ꝓ o scõꝫ de
fectũ· ꝛ postea ꝺꝫ q̃ extremaꝝ malicia opponũt adin
uicẽ ꝛ ad ꝓtutẽ· q̃ ꝓdigalitas ẽ malicia liberalita
ti oppoſita Itẽ cũ diꝛisset Arꝛ· liberalẽ bñ se hñe
circa pecunias dixit ꝓdigꝰ aũ ꝛ ihis peccat· Ho
tandũ est sicut ꝺꝫ i libꝛo de ẽſuꝛ sẽſato q̃ sermo
audibilis exĩs est cã discipline· Opꝫ ei ꝛ de sub
iecto et de passiõe et de aliꝭ vꝝ sub sermone ca
dentibꝰ in doctrina ſupponere q̃d ꝺꝫ p nomẽ: hoc
ei nõ põt ꝓbari rõe cũ noꝛa sint ad placitũ ĩſtitu Quid signi
ta ad ſignificãdũ· sed ꝺꝫ cõi vſu alĩ etur Suppo ficat liberali
nim⁹ igit scꝫ mozalibꝰ doctoꝛes q̃ ꝙ liberalitatẽ tas
intelligimus habitũ quo quis bene ſe hꝫ circa pe
cunias i datione vel ꝓſũptione custodia vel acce
ptione p ꝓdigalitatẽ aũt intelligim⁹ habitũ q̃ q̃s
ꝓeter vel contra dictamen recte rationis circa
pecunias excedit in datione vel ꝓſumptione vel
deficit i acceptione vel custodia· ꝛ per illiberalita
tẽ itelligimus hitũ q̃ q̃s ꝺ dictame recte rõis de
ficit circa pecunias i datione vl ꝓſũptione· vl ſu
perabũdat in i acceptiõe vel custodia ipaꝝ· Et ſi
ta sit manifestũ erit p se q̃ ꝓdigalitas et illibera
litas ſunt vicia liberalitati oppoſita· ſi fuerit poſ
ſibile circa pecunias ſupabũdare vl deficere Dꝛ
co igitur q̃ ꝓdigalitas est viciũ liberalitati oppo
poſitũ q̃d sic, ꝑbat ꝓtigit ꝺ dictamẽ recte rõis cir
ca pecunias abundare in datione et ꝓſumptione
ꝛ deficere in acceptione et custodia· q̃ ꝓdigalitas
est viciũ. ꝓña tenet ex dictis· ꝛ aſis ꝑbat ex dictis
i alia ꝓſtione· Mã dictũ fuit ꝓmo q̃ opꝫ dare secũ
dũ ſubſtãtiã· ſi igit deꝝ vel ꝓſumaꝝ pluſq̃ ſubſtã q̃ ſit petĩ in
tia patiatur· ptꝫ quod erit petĩ cõtra rectã rõem ſupabũdãtia
in ſuperabundantia datiõis Et quodlibet ſit pec datiõis pro
catũ ꝓtra rectã rationẽ· ꝓſuadeꝰ ꝓmo qꝛ talis da batmultis ra
tiovel ꝓſũptio dat occasionẽ peccãdi scꝫ accipiẽ tionibus
di vñ non opꝫ dicente Arꝛ· q̃ plus dantes vel cõ
ſumẽtes q̃ exigat ſubſtãtia· accepturi ſũt ꝓpt
velle ꝓſumere· facile aũt hoc facere· velociter eni
derelinquit eos existentia coguntur ergo aliũde
acq̃rere· Etiã Tullius i de officiis ducit ad ma
gnũ incõueniẽs dicẽs. Multi eni ꝑmonia effu
derũt iõsulte largiẽdo q̃d ei ſtulti q̃ libẽt fa
cias curare vt illõ diuti⁹ facere nõ possis· q̃ſi di
cat· ſi desideras dare ſtultũ est ita dare q̃ ãpli⁹ da
re nõ possis· Et addit Tullꝰ Atq̃ etiam ſequen
tur largitionẽ rapine cũ eni dando egere ceperit
alienis bonis manꝰ afferre coguntꝰ· Et addit ter
tium incõueniẽs dicens· Ita cũ beniuolentie cõ
parande cã bñficii esse volũt· nõ tãta ſtudia asſe
quuntur eoꝝ q̃bꝰ dederit: q̃ta odia eoꝝ quibus a
demerint· Sic igit ſuperabũdantia peccat ꝑmo
dando plus q̃ opꝫ· Secũdo peccat dãdo q̃bꝰ nõ
opꝫ puta hiſtrionibus et comediis adulatoribus
et ꝓauis Huius eni dationis multe ſunt irrõabi
litates Primo eni talis datio ducit ad illibera
litatẽ et rapinã· Secũdo dat malis occasionem
malefaciẽdi· ꝓaut eni ꝓaue vtuntur bonis ſibi
datis et ita melius esſet eos indigere· seuiſſima
eni est iniuſticia habens arma· Tertio talis datio
ducit ad intemperantiam· et tandem ad corpis

aliozũ bonoꝝ conſũptionẽ ꝛ ĩſtas irrõnabilitates
tangit· Arꝛ· ĩmul dicẽs Sed multi ꝓdigoꝝ ꝛ acci
piũtvñ nõ oportet ꝛ ſũt scõm hoc illiberales acce
ptum aũt ſũt, ꝓpter velle cõſumere ꝛ q̃ñ q̃s opor
tet· ꝛ ita de aliꝭ circũſtantiꝭ sicut in alia questio
ne dictum fuit ꝓpter quod manifestũ est ſatis p
digalitatẽ esſe viciũ ſecũm exceſſum dationis· Et
idem etiã patet de defectu custodie et acceptiõis
Mã sicut cõtingit hoiem depauperari ſtatus ho
neſtatem amittere ꝓpter exceſſum dationis· ita
etiã ꝓpter defectũ custodie et acceptionis· Qui
busdam tamen illud nõ videtꝝ esse· dicũt ei q̃
aliꝭ circũſtãtiꝭ obſeruatis nullũ est viciũ· sed
potius rõi cõſonũ oẽs alienare diuitias q̃ patet
primo de apoſtolis q̃ relictis oĩbꝰ secuti ſũt ꝛpm
ſcõo patet hoc idẽ de religioſis mẽdicãtibꝰ Sed
iſte rationes nõ ſunt ad ꝓpoſitum nr̃m· qꝛ multa
etedimus esſe facienda ex doctrina fidei penitẽ
tialiter ꝓpt̃ mereri ad ſalutẽ eternã q̃ũ oppoꝛ
tunitas fide circũſcripta nõ posſet ex hũana rõne
cõiunci· Sũt etiã multi dicentes Eo q̃ ꝓtigi
q̃nõ sit petĩ ſupabũdanꝫ eis male vti: nullũ est viciũ relinquere eas totaliter
dãdo ſeruatꝫ ꝓpter finẽ bonũ· imo hoc videtꝝ ꝓſonũ rõni e
aliꝭ circũſtantiꝭ opus virtutis· ꝫ cõtingit eas relinq̃re ꝓpter bonũ
finẽ igit ꝺ bñ· Adinoꝝ ꝑbat ꝓmo qꝛ relinq̃ pũt ꝓ
pter magis vacare phĩe· Nõ eni pũt pecunie ſi
ne quadã ſollicitudine ſeruari· ꝛ nõ est possibile ei
ũmẽti perfectissime ꝛ penitꝰ vacare ei q̃ est de ali
is curioſus· Secũdo quia multi ſũt innatiꝝ taffi
clanꝫ circa pecunias q̃ ad hmõi affectionẽ vitã
dã relinq̃re oẽs diuitias est bonũ ꝛ ad bonũ finẽ
Tertio qꝛ pecunie ſũt multis occaſio delectatio
nũ i ordinataꝝ q̃ dimittere eas ad obuiãdũ tali
occaſiõi ẽ ad bonũ finẽ ꝛ ꝓſonũ rõi· Cũ etiã dicat
phũs scõo hui⁹q̃ i oi maxie obſeruãdũ delecta
tionẽ ꝛ delectabile nõ ei ſi accipiẽtes eã iudicam⁹
eã· Quarto qꝛ difficillimũ est i ẽp bñ se hñe circa
pecunias ꝓpter appetitũ qui naturaliꝫ iclinaꝫ et
de facili afficiꝫ circa eas, ꝓpt q̃ ꝑiculosũ ẽst eas
possidere mõ bonũ est tene certũ ꝛ relinq̃re ẽ certũ
Quito adducũt exẽplũ de ſocrate· q̃ cum fuiſſet
magnꝰ phũs ꝛ maxie mozalis ꝑiecit diuitias ſu
as i mare nõ est aũt dicendũ q̃ male feciſſet talis
phũs ꝛ ſine bono fine· Sed forte de hac opinione
cõcedi ꝑt hoc ſolũ q̃ i caſu ꝑiculi vl ne malũ cul
pe cõmittaꝫ rõabile est oẽs alienare vl relinq̃re di
uitias ꝑbi gr̃a ſi q̃s i naui diuitias ſuas oẽs hñs
videꝛit tẽpeſtatẽ ſubuerſuã nauis nisi ad allevia
tionẽ nauis totũ ꝑiciaꝫ i mare ꝓſonũ est rõi vt q̃
dẽ illas diuitias aut ſi tyrãn⁹ cogat oẽs diui
tias reliq̃re aut ꝓpam legẽ bonã negare vl aliq̃d
turpiſſimũ ꝓmittere· Sed q̃ hõ reliq̃ret oẽs diui
tias pure volũtarie nullo mõvẽ circũſcripta fide
cõſonũ rõi· ¶ Primo qꝛ reliq̃ re bona felicitati q reliq̃re ꝺ
oportuna· nõvẽ ꝓſonũ rõi· diuitie aũt ſũt felicita uitias includ
ti· oportune vt dictũ fuit i ꝓmo libꝛo· Et i decimo fide nõ ſit ꝛ
etiã dicit Arꝛ· quod erit ꝛ exteriori ꝓsperita num rationi·
ti hoi enti· nõ ei ꝓ se ſufficiẽs natura ad ſpecula
ri ꝫ opꝫ ſuũ coꝛꝑ ſanũ eẽ ꝛ cibũ ꝛ reliquũ famu
latũ exĩtere ꝛ dicit hoi enti qꝛ nõ idiget ſi pone
ret deus vel bña ſeꝑata· Itẽ ille actus nõ est ꝓ
nus rõi q̃ tollit opatiões· multaꝝ ꝛtutũ talis aũt
alienato est hmõi qꝛ tollit actũ liberalitat· q̃ est da
re ꝛ magis actũ magnificẽtie ſalte actꝰ exĩtores:
nec talis posſet i bello opus fortitudiſexercere
nec idigẽ tibꝰ ſubuenire: nec multũ reipublice p
desſe ꝛ ſi dicas qmo ꝑdicãdo ꝓꝰ docẽdo· ĩſtõ
nõvalet qꝛ nõ mul⁹ talia posſet· ſi hñet vite neccia
imo magis· Itẽ tales icidũt i illud q̃ credũt eui
tare credũt eẽ euitare ſolicitudinẽ ꝛ curioſitatẽ· ꝫ
in hoc icidũt nõ ei pũt viuere venetarez mãna p
ter q̃ oportet eos ſollicitari multũ de ꝙcurãdo
ſibivictũ ꝛ est ꝑiculũ ne forte ob hoc efficiaꝫ fu
res aut adulatores aut fraudulẽti Mã sicut ꝺꝫ se
cũdo politice penuria ſeductionẽ efficit et mali
gnitatẽ· Itẽ credũt euitare affectiões circa pecu
mias i q̃s iñ icidũt ꝛ i peꝛnã hoiem naturaliꝫ in
clinatũ ad affectiões ꝑauas põt magis ad tales
affectiõs mouere naturalis idigẽtia ꝛ vzgẽs ne
ceſſitas q̃ poſſeſſio diuitiaꝝ ſufficiẽs advitã Itẽ
iſti credũt euitare delectatões tactus et guſtus
trahentes appetitũ ꝑter rõnem· et incidunt in pe
ius scꝫ in triſticias et in multiplices angustias ta
ctus in famem et ſitim in frigoꝛibus et laboꝛibus
et aliꝭ tales aũt triſticie plus poſſunt trahere ap
petitum ꝓeter rationẽ q̃ delectationes cũ dicat
Arꝛ· tercio huius q̃ difficile est ſuſtinere triſtia
q̃ a delectationibus abſtinere triſticia nãq̃ ſtup ẽ
facit et corrumpit naturam habentis· Item iſti
credun teuitare difficultatem que est in habendo
ſe bene circa pecunias· et non est dubium multo
difficilius est bñ ſe habere i pauptate q̃ in diui-

tijs moderatis Et videt q michi p inductionē q paucissimi pauperes iueniunt q nō velint seruire prauis diuitib⁹ ppter habere vite necessaria et dico seruire i operib⁹ pertinentib⁹ ad suā prauitatem vt i meretricitis z rapinis in gulositatib⁹ z tyrannisationib⁹ nā quasi naturali necessitate ad hoc coguntur. Et p hoc manifestū est iā q rōi illozū nulla erat sz cōtra eos retozqri pōt oino.

solutiōes rōnū pcisoppositē

¶ Primo qr supponit diuitias nō esse bonas simpliciter cuius oppositū dicit Arz. quito ethicoz. bona nā qz fortune vocat semper bona simpliciter. licet nō sēp sint bona vni cuiqz qr nō sūt bona malo vtenti. quod quō sit verū suo loco dicet. Itē ratio illozū peccat i accipiendo q aliqd sit bonū si ordinetur ad bonū finē. nā si ita esset furari z occidere hoiem innocentē iniuste esset bonū posset eni aliquis facere hoc ppter lucrū ad emendū libzū ad studendū vel ad subueniendū pri idigenti z bono et ita ppter bonū finē. Sicut ergo sexto huius cōtingit verā cōclusionē falsos silogismos sortiri et quod oportet facere. sortitur ip qō si oportet z hoc nō spectat ad eubulū sz ad malitiā. Nō aūt ppositū fuit de socrate pōt cōcedi q i hoc errauit vel saltē melius fuisset illā pecuniā dedisse pauperibus z aliqui dicūt q hoc fecit socrates vt induceret populū ad bonū et tolleret eius errorē. qr tūc opinio ppli ponebat felicitatē i diuitijs. z nō michi notum vtrū oēs pdidit suas diuitias. forte eni q retinuit vite necessaria. Nō igit videt scōz hūanā rōnem esse boni viri z pfecti diuitias abijcere totaliter sz eis vti bñ z resecando superfluos paupibus subuenire z amicis vñ dicit Seneca i suis epistis.

Infirmi ai est. nō posse sustinere diuitias. Vñ et cū de pauptate pdicasset discipulo suo. Lucillio dixit nō puto pauperē eui qtulūcūqz supest satis est. tu tñ malo seruos tuos malo id est magis volo

ad rōnes pncipales

¶ Ad rōes. Ad pmā pncipale dicēdū q sicut ovis dicit reddit hoiez bonū ut vicīū oppositū reddit ipsū malū mō (sicut dictū fuit i illa qstione tertij libri vtrūtitudo sit virtus cardinalis) quattuoz virtutes cardinales reddūt hoiez simpliciter bonū alie aūt virtutes nō sz scōz qd sz circa suū obiectū verbi gra liberalitas vel eutrapelia nō reddit hoiem simpliciter bonū sz bonū bñ se hñtē circa pecunias vl ludos z ita pdigalitas ñ reddit hoiez malū simpliciter sed malū circa pecunias. Vel pōt dici q hō pōt dici malus dupliciter. Uno mō qz alijs inutilis vt sic prodigus nō est malus. Alio mō qz hñs appetitū i ordinatū aliquo mō z ita pdigus pōt cōcedi malus.

ad secundaz

¶ Ad altā dicendū q nō eodē mō pdigus superabūdat i datiōe z liberal nā liberalis sic superabūdat q de diuitijs pter necessaria sibi ipsi derelinquit minora distribuendo eas qbus oportet z qñ z ē illas tñ nō alienat q sibi necessarie sūt ad vitā z ad sui statū hōestatē seruādā. sz pdigus excessiue alienat et neccias z nō necessarias dādo qb⁹ nō oportet z quō nō oportet sicut dictū fuit. Alia rō soluta est i positione qstionis. Hec de questione.

qstiō quarta. arguit pmo.

Quarto querit vtrū illiberalitas sit viciū liberalitati oppositū. Uō nō sit viciū arguit sic qz tunc pdigalitas esset virtus pti illā regulā thopicā Si oppositū i oppositoz ppositū in oppositū. Sed nullū viciū ponit nob⁹ natura. ni chil enī naturale vitiosū est: nā sicut dicit pmentator duodecimo metaphysice natura pfecte operatur z ordinate q̄uis non intelligat tanq̄ sit remota ex virtutib⁹ agentibus nobiliorib⁹ ea que dicunt itelligentie. ideo non abundat i supfluis. nec in necessarijs deficit tertio de aīa. ergo errores nulli sunt naturales. sed illiberalitas est naturalis hoibus z prouenit ex natura qz ex senectute que est naturalis. Dicit eni Aristoteles videtur eni senectus et oīs impotentia illiberales facere z magis connaturale hoibus prodigalitate

Secundo

¶ Item omne viciū est sanabile. aliter virtutes z vicia nō essent in nostra potestate. sed illiberalitas insanabilis est sicut dicit Aristoteles.

Tercio

¶ Item q̄ non opponatur liberalitati probatur sic. quia viciū iusticie oppositum non opponit liberalitati. cum liberalitas et iusticia sint diuerse virtutes sz illiberalitas opponitur iusticie. probo quia vsurarios aleatores mortuozum spoliatores latrones et prodigos indifferēter vndiq̄ accipientes vocat Arz. illiberales et tñ isti oēs sunt iniusti etiam auarus est iniustus vt dicitur in quinto libzo. z tñ illiberalis est auar⁹ quia dicit Arz. illiberalis in dādo z expendendo deficit. In accipiendo aūt z custodiēdo superabūdat talis aūt dicitur auarus.

Quarto

¶ Oppositū dicit Arz. dicit eni congrue vtriq̄ liberalitati illiberalitas contrariū dicitur.

in oppositū

¶ Primo videndū est q illiberalitas est viciū

duo articuli

Secundo videnda est differentia eius ad auariciam. et per hoc apparebit prepositum. Primū patet ex vi nominis. quia dictum est in alia questiōe q̄ per illiberalitatem intelligimus habitum quo quis contra dictamen recte rationis deficit circa pecunias in datione vel consumptione vel superabundat in custodia vel acceptione. Si ergo contingat aliquem talem habere habitum: manifestum est de se q̄ ille habitus erit viciū. Quod ego contingat dico modo scilicet preter vel contra recte rationis dictamen abundare vel deficere. declaratur.

q illiberalis agit ptra rōnē pm⁹ error in non dādo.

¶ Primus enim error proest esse in non dando. Si quis enim habuerit vltra sibi necessaria et vltra status sui exigentiam diuitias habundantes immensum. et nullas ipsarum distribuat pauperibus amicis et vicinis. manifestum est q̄ ille primo contra rectam rationem agit. quia corrumpit amicitiam ipsius ad alios et aliozum ad ipsum. omnes enim sciunt q̄ tales vniuersaliter oduntur. Dicit etiam Aristoteles. amantur maxime liberales eorum quitin virtute. vtiles enim. hoc autem in datione. ergo per oppositum illiberales maxime odiuntur. Et Boetius in de consolatione dicit. q̄ liberalitas: facit hominē maxime honoratum. ergo per oppositum illiberalitas in honoratum. Secundo ille agit cōtra regulam nature. nam sicut natura de superfluo alimenti operatur ad productionē et nutritionem sibi similis in spē. ita et de superfluo diuitiarum rectā rō dictat ad imitationē nature alijs subuenire. Tercio ille operatur contra naturā hominis. nā primo politice homo naturaliter ciuile aīal est. z qui inciuilis ppter naturā z non proprer fortunam aut prauū est aut melior q̄ homo: sed maxima vide k ciuilitas esse si quis habēs i bi nociua vel iutilia nō velit ea distribuere vicinis z amicis indigentib⁹ eis z quibus illa essent vtilia valde sed cōstat q̄ tali nichil pdest diuitiarū talis excessus vnde septio politice oē eni quod vtile est bono excessū aūt nocere necessarij est aut nichil proficuū esse habentib⁹ he pecunie illi inutiles essent vtiles valde pauperibus vicinis et amicis. Secundus error illiberalitatis ē i defectu consūptionis pecunie siue in defectu expensarū sunt eni aliqui diuitijs abundātes qui ppter nimiā ad pecunias affectionem. nō audēt expendere qō necessarū esset debite sustētationi ipsor et sue familie qō esset necessarij ad sui statū honestatē seruādā. primo qdē isti nō solū errāt ad alios inq̄tū non dāt sz etiā ad seipos inq̄tū necessitate. ppria nō expēdūt scōo tales tollūt ab ipsis diuitijs totā suā bonitatem diuitie eni nō sūt bone nec ppter se. sz qvtiles ad aliud sunt ergo bone. ppter finez per eas acquiri potest. Illi aūt fines ad quos vtiles sunt pecunie nō attingunt nisi apud ipsarum pecuniarū dationē z consūptionē. ergo tales tollunt finem diuitiarū. sed tolletes finē rei ordinate ad finē. tollunt eius bonū cū nichil sit bonum nisi propter causas finales. vt dicit cōmentator scōo metaphysice. tercio isti frustrant intētos credūt eni p nō dare et nō expēdere diuites esse et non sūt. sed miseri z pauperes: nichil enim habent. sed habentur nā quito metaphysice habere dicit vno modo ducere scōm suam naturam aut scōm suū impetum. ppter quod febris dr habere hoiem et tyranni ciuitates. Amplius prohibens scōm suū impetum. aliquid mouere vel operari habere dr hoc ipm vt columne suppositē pōderosa constat eni q̄ tales pecunie maxime ducūtur z operationes sibi debitas exercere. phibentur qz pecunie sic eorū determinā t affectionē. q̄ non audēt eis vti hñtes ergo pecunias sūt illi solū q̄ pecuniā habere ducūt in suū finē cōsumēdo z dando. qsi z sicut fuerit opportunū. z illi soli diuites sūt dicente Arz. primo rhetorice.

tercius error

¶ Totaliter aūt diuitē eē est iuti magis q̄ in possessiōe. Tertius error illiberalitat est i excessu acceptionis q̄ enim ardentes sunt cupiditate nimia primo qdē vndi q̄ accipiūt. z ita qñq̄ ab indigentib⁹ q̄bus dādo subuenire deberēt. multotiens eni tales videmus peccare etiā debita. ppria repetēdo. scz debitores pauper cogēdo per iudices auctores cū superflues expēsis aut carceribus aut alio tali modo q̄ debitores oino sine spe releuationis confūdunt. imo multi etiā suā pstāt pecuniā idigentibus vt i posterū repetēdo cogā z eos sibi vēdere q̄s hñt modicas hereditates qō est satis iniquū. Scōo multi sic acceptiui sepe exponunt se modis lucrandi vilissimis vt hi qui sūt mundatores latrinarū. hi aūt suspensores latronū. Et alij de meretritio pascunt. alij de adulteratiōibus. et alij de comediis inhonestis. z. Tertio multi tales icurrūt sepe facilit viciū iusticie. sūt hi qdē raptores vel tyranni. hi aūt fures vel latrones. hi vero insidiatores fraudulenti z homicide vel vsurarij z hmōi

quart⁹ error.

Et sic p3 q̄ isto mō magnū est viciū illiberalitas.

Quartus pncipalis error illiberalitatis est in excessiue custodiendo. errant aūt diuites excessiue pecuniā custodientes primo qz ad custodiā excessiuam necessario sequit defect⁹ dationis z cōsūptionis. Scōo qz periculosa valde est talis custodia. ppt insidiosos latrōes aliqñ. ppt pncipes q de facili i tales manū apponūt. z tyranni nichil aliud: i tēdūt ideo dr primo huius q̄ multi perire ppter diuitias. Et ad vltimū valō defectuosi sūt q̄ dicti sunt quattuoz errorib⁹ occasionant pauperrimi ei sunt. cū diuites fieri credāt de qb⁹ Seneca in suis epistis non q̄ parū habet sed q̄ qui plus cupit pauper est. Quid eni refert q̄tū illi i archa q̄tū i horreis iaceat q̄tū pascat aut feneret si alieno. Inuitiliter si nō acquirit sed acquirēda cōputat qs sit diuitiarū modus queres. Primus habere quod necesse est. Scōo quod satis est. Item tales ad finē impossibilem viuūt. de quib⁹ dicit Arz. scōo politice malitia hoiz irreprehensibilis est ad primū qdē sufficiunt duo oboli solū cū aūt hoc tā fuerit habitum semper indigebunt pluribus z vsqz in infinitum venient. Infinita eni sunt natura concupiscentie. z hoc quo ad illos qui vicio cupiditatis deprauati sunt ad cumulū vticq̄ repletionē multi viuūt. Quantum etiam ad tales dr primo politice secundum poma solonis q̄ diuitiaz nullus terminus prefinitus viris ponitur. z q̄ in finitetyticq̄ diuitie que ab hac pecuniatiua.

scōs articul⁹

¶ Quantum ad secundum pro positum sciendum q̄ sicut primus dictum fuit. et in quinto dicetur liberalitas est circa pecunias proprias iusticia aūt circa alienas.

dra ic iusticie amz illiberalitatem.

¶ Et iterum differre videntur in hoc q̄ liberalitas est magis ad seipsum q̄ iusticia z iusticia magis ad alterum. liberalitas enim moderat affectiones quas homo habet ad pecunias secundū se ipsum iusticia aūt moderat affectiones quas homo habet ad pecunias in ordine ab alterum. scz in aplicando sibi vel suis illud qō erat alteri⁹ vnde illiberalis proprie dr qui immoderate cupit sibi z custodit iniustus aūt dicitur qui immoderate aufert ab altero. immoderate retinet rem alienā vnde manifestum est q̄ aliquis nullam habens affectionem ad pecuniam sibi applicādā et per consequens non liberalis potest iniustificari manifeste. verbi gratia. q̄ aliquis sola causa nocendi interficit. occidit boues vicini: aut comburit domum eius. ex quibus apparere potest q̄ auaricia propie sumpta peccat simul contra liberalitatem et iusticiam cōtra liberalitatem inq̄tum habet ad diuitias accipiendas z seruādas inordinatū affectū nā sine tali affectu homo non dicerēt auarus q̄tumcunq̄ esset iniustus illū ei nunq̄ diceremus auarū. qui sola causa nocēdi comburit domū vicini z oues et boues interficit. sed illū dicimus auarū qui cupit accipere et res vicini sibi retinet illa eni z q̄uis sit circa pecunias alienas tamen quodam modo est circa proprias inq̄tum innititur eas tanq̄ propias retinere et eas sibi appropriare. Ulterius etiam ipsa auaricia peccat contra iusticiā. quia si quis nullo modo vellet pecunias alienas. aut alij debitas accipere. neq̄ retinere vnq̄ propie ille non diceret auarus quia non peccaret mortaliter z auaritia pont peccatū mortale. sed talis diceretur pcus et tenax. ergo auarus est qui cupis

pecuniam non solum ꝓpriã sed etiam alienã Et
uis si qđ cupit accipiat ipse inferat alteri nocumẽ
tum. Et si nõ possit accipere tñ voluntatẽ habet
eius qđ alterius esse nocumentũ scit ꝓpter qđ in
iustus est qz sicut dicit Seneca ad serenũ scelera
etiam ante operis effectũ ḡtũ culpe satis est ꝓfe
cta sunt hec aũt quarticis genus est oĩm viciorum
ex illiberalitate et iniustitia cõpositoꝝ cuiusmo
di sũt sura symonia furtũ latrociniũ rapina ⁊c̃
Illiberalitas aũt ꝓcise accepta est scõm nimi
am circa pecunias ꝓprias affectionem. Ex quo
patet qꝫ directe opponit liberalitati ⁊ nõ iustitie
iustitia aũt ꝓcise accepta est scõm voluntariã
nocumenti illationẽ ꝓpter qđ non opponit li
beralitati sed iustitie. nõ est aũt inconueniens ad
idem opus plura qñq; vicia concurrere. licet fo
te nõ equaliter. vnde si capiẽs bona aliena inten
dat ꝓcipaliter nocere ⁊ cõseqũter sibi illata bo
na appropiare. tunc est iniustus ꝓcipaliter ⁊ se
cundario illiberalis. et si ꝓncipaliter intendat il
la bona sibi appropiare ⁊ ob hoc relicta alterius dã
num tunc ipse ꝓncipaliter esset illiberalis ⁊ cõse
quenter iniustus. ¶ Ad rõnes. Ad ꝓmã dr̃ qꝫ illa
regula thopicoꝝ tenet vbi duo opposita vnius op
positionis nõ continent sub aliquo oppositorum
alterius oppositionis. ibi aũt nõ est sic. quia ⁊ illi
beralitas et ꝓdigalitas ambo subvicio sũt. vel di
cendũ est qꝫ regula tenet vbi oppositiones essent
conformit vtroblꝫ extremi ad extremũ sic aũt nõ
est hic. qz ꝓdigalitas ⁊ illiberalitas opponunt̃ si
cut extrema virtus aũt ⁊ vicio. sunt medium ⁊ ex
tremum. ¶ Ad alia dicẽdũ qꝫ nullũ vicio sic est a
natura qꝫ de necessitate ad naturaz cõsequat seu
ad quãcũq; dispositionẽ a natura ꝓuenientẽ sed
beneficia sic sũt a natura qz alique dispositiões
a natura ꝓuenientes declinãt vel sunt occasiones
inclinãdi ad vicia. ⁊ ita est de senectute ad illibe
ralitatem. Dicendũ etiã qꝫ licet nullũ malum sit a
natura qđ est forma. sed potiꝰ ex illiꝰ nature defe
ctu tñ mlta mala ꝓueniũt a natura qđ est materialis
per accidẽs ipsa. nãq; ẽ i potẽtia ad oẽs formas
et illas formas appetit naturalit quibꝰ caret pro
pter qđ suscipit oĩm agentiũ sibi appropximet qꝫ
actiones idcirco cum agentia humane formę vel
eius naturalibus dispositionibus contraria. fue
rint humano corpori applicata. agẽt i hoĩe dispo
sitiones contrarias et disconuenientes humane
formę. ⁊ p cõsequẽs malas. Ita ergo ⁊ senectus
et infirmitates et mors ꝓueniũt hoĩ ex natura qđ
est materia. ¶ Ad aliã dicendum qꝫ Arꝫ. dicit il
liberalitatem esse insanabilem nõ quia sit simpli
citer insanabilis sed quia difficulter. ¶ Ad alia
solutum est satis in positione questionis ⁊c̃.

Queritur ḡnto vtrũ illiberalitas sit
maiꝰ viciũ ꝓdigalitate. ¶ Arguit qꝫ
non qz maiꝰ viciũ est quo ꝙs peccat
ad seipsũ ḡ qꝫ peccat ad aliũ. qz ma
gis est ꝓtra ordinẽ nature nocere si
bi. ḡ alijs sꝫ ꝓdigalitatẽ peccat ꝙs ad seipm.
qz corrũpit substãiam vñ sustẽtari deberet qđ ici
dit in paupertatẽ ⁊ derisionẽ illiberalis aũt pecca
ad alios qz nõ dat alijs. imo non videt ad alios
peccare. qz nullum ius habent in illius rebus lo
quendo de illo illiberali qui ꝓprie peccat cõtra li
beralitatẽ. ⁊ nõ cõtra iustitiã. nõ videt qꝫ ipe de iu
re põt retinere qꝫ sua sunt. ⁊ alij de hoc iuste cõgri
nõ possũt. nõ ergo peccat in eos. ¶ Item. tãto vi
cium est maius. ḡto maiori fruti opponit. sꝫ pru
dentia est ꝓcipua virtutũ cui tñ opponit ꝓdigali
tas. qz Arꝫ. in ifavocat ꝓdigos oĩa dãtes ideotas
et insipientes. ¶ Itẽ capiamus de ꝓdigalitate ⁊ il
liberalitate duas cõditiones oppositas ꝓdigali
tatis eni est dare qb9 nõ oportet. sed dare quib9 nõ
oportet est peius ḡ nõ dare quib9 oportet ergo ⁊c̃
¶ Minor ꝓz triplicit. Primo qz subtrahere bo
num mozale peius est ḡ subtrahere bonũ ꝓtale.
quãto hoc melꝰ est illo. sꝫ dãs quib9 nõ oportet
sꝫ ꝓuus nutrit eos i sua ꝓuitate. qz ꝓui pra
uertunt sibi datis. ꝓpter qđ Seneca dicebat. i de
fficilijs pecuniã nõ dabo illi quẽ cõsũptuꝝ adul
tere sciã ⁊c̃. nutriens aũt ⁊ adiuuas ꝓuũ in sua
ꝓuitate substrahit ab eo bonũ mozis sed non
dãs qbus oportet solũ bonũ ꝓtale subtrahit nõ ⁊c̃
¶ Secũdo. ꝓbat illa minor qz peius est ad qđ pe
tota sequunt̃ sed ad dare quib9 nõ oportet peio
ra sequunt̃. ꝓbatio qz si dat malis qbus non opor
tet dare ipi male vtẽdo datis efficiunt peiores se
uissima enĩ est iustitia habẽs arma ꝓmo politice
sed si nõ dat bonis qb9 oportet dare. ipi ꝓpt hoc
nõ efficiunt̃ mali iõ ⁊c̃. ¶ Tertio. ꝓbat sic. peius
est ꝑdere bonũ vtile. ḡ seruare qz seruato possu
mus aliqñ ipos terũ vti ad bonũ finẽ ꝓdito aũt nõ
sed dãs qbus nõ oportet dare. ꝑdit pecuniã suã
pluscꝫ si ꝓiceret eã i mare nõ dãs aũt qbus opor
tet dare. ſ ailt seruat eã ergo ⁊c̃. ¶ Oppositũ dicit
Arꝫ. qꝫ ꝓdigus videt vtiq; non parũ melior esse
illiberali. Item non dans qbus oportet est illibe
ralis dãs aũt quibus non oportet est prodigus.
vt dictũ fuit sed non dãs qb9 oportet est peior
ergo illiberalis est peior. Minor probat qz non
dãs quibus oportet peccat in bonos. inq̃tũ non
dat eis. qz eis oportet dare ergo. ⁊c̃. dans aũt qui
bus nõ oportet peccat in malos sed grauius est
peccare in bonos ḡ in malos igit. ¶ Sciendum
est qꝫ ꝓdigalitas aliqñ componit cũ illiberalita
te. qz sicut dicit Arꝫ. multi prodigoꝝ accipiunt
vñ non oꝫ. ⁊ scõs hoc sũt illiberales accipiũt ei
sũt ꝓpter velle cõsumere facile aũt hoc velociter
eni derelicti eos exĩtia cogunt igit aliũde acqui
rere. Sed tu obijcies cũ vicia extrema sint adin
uicem magis opposita ḡ ſtuti ⁊ virtus cũ vicio
stare nõ põt quo ergo extrema vicia cuiusmodi sũt
prodigalitas ⁊ illiberalitas stare poterũt i eodẽ
sit dicẽdũ est qꝫ in ope ſtutis multe sũt circũstã
tie attẽdẽde ⁊ modificãde scõm quarũ cuiuslibet
excessũ vel defectũ oĩum extrema vicia ergo si
extrema vicia fuerit scõm excessũ ⁊ defectũ eiusꝺ
dem actus ⁊ eorũdem circũstãtiaꝝ opponunt̃ et
simul stare nõ ꝑsit. Sed extrema vicia si sint scõs
diuersos actus aut scõs eũdẽ penes diuersas cir
cũstãtias tũc nõ opponũt adiutẽ sed opponunt̃
virtuti cui est oẽs actus modificare scõs oĩs ob
seruãtiã circũstãtiarũ: nõ est igit icõueniẽs eum
dem esse ꝓdigũ i dãdo multũ qbus nõ. oꝫ: et illi
beralem accipiendo vnde nõ oportet. Sunt aũt
quidã ꝓdigi alij simplices q̃ excedent dationi sũt

vnde cluſiões

pbatio ꝓme

prodigalitas tribus facile curari potest

Secundo

Tertio.

pbatio mino ris triplicit.

Secundo

Tercio

Tercio

in oppositu

prodigalitas aliqñ opponit cũ illiberalitate

Obiectio.

Solutio

et consumptiui ⁊ non acceptiui neq; seruatiui et
sunt etiam simplices illiberales qui excedentes
acceptiui sunt et seruatiui et nequaq; consumpti
ui et oatiui. ¶ Primo ergo comparemus simpli
ces prodigos ad simplices illiberales. Et pri
mo dicamus generaliter qꝫ illiberalitas est peioꝝ
prodigalitate. Secundo specialiter dicamus de
quo argutũ fuit peius est non dare qbus oportet
q̃ dare qbus nõ opꝫ. ¶ Primũ ꝓbat ꝓmo ex rõe
supta ex curabilitate ꝓdigalitatiꝫ ⁊ i curabilitate
illiberalitatis. viciũ ci ceteris paribꝫ est peius qđ
est minus curabile. sꝫ illiberalitas est minus cura
bilis ꝑdigalitate. ꝓbatio. pdigalitas ei ꝓmo cura
bilis est. ⁊ curari põt ab egestate qz sicut dicit Arꝫ
nõ est facile ex nulla ꝑte accipiẽte oĩbus dare ve
locit eni derelict sibi dãs ideotas. q ⁊ videnꝫ
prodigi esse naturalis ergo necessitas ⁊ indigen
tia cũ apparuerit depaupatio cogit ad magis reti
nendũ ⁊ min9 dãdũ ⁊ ꝑsiderandũ malitiã ꝑdigali
tatis. ⁊ oĩno consũpta sibi dãs ꝑtali nõ est amplius
possibile dare. neq; cõsumere. sꝫ oporteret ⁊ acci
pere ⁊ petere ad viuẽdũ. ¶ Scõo enã ꝑdigalitas
naturalit ab etate curat qz nãq; senectus plurib9
sabiacet idigentijs. ⁊ minus ꝓcurare põt. ideo na
tura nõ deficiens i necessarijs magis inclinat eã
ad retinendũ ḡ in iuuẽtute. bene ergo dicit Arꝫ
de prodigalitate. bene sanabilis est ab egestate et
etate. ¶ Tercio etiã curat faciliter ex dictamine
rationis prodigi eni simplices non sũt nisi ad ho
nestum conãtes. dãt eni et consumunt. qz hoc ho
nestum eis videt. ⁊ verecundantur accipere ⁊ cu
stodire tanq̃ hoc in gloriosũ esse putantes. modo
conantes naturaliter ad honestũ. cito possũt obe
dire rationi specialiter qui dubitabũt statũ hone
statis amittere. si incurrãt paupertatem. ¶ Econ
tra aũt illiberalitas difficilime curabilis est. ꝓ
pter paupertatis enim idigentiã non curatur ac
cipientem eni ⁊ retinentẽ et nichil dãtem et pau
cissimum ex pendentem. nõ est facile subijci pau
pertati. Nec etiã curatur ꝓpter diuitias qz sicut
dictum fuit primo politice talium concupiscen
tie natura infinita est. Ad cuius tamen repletio
nem ipsi viuunt. nec etiam curatur etate. cum na
tura vt dictum fuit senectutem inclinet ad eruã
dum. vnde dictum est qꝫ in senib9 sola auaricia
tu venescit nec dictamine rationis falaciter cura
tur. quoniam isti non sunt inclinati ad honestum
sed ad vtile ꝓpter quod ratio tracta ad appeti
tum deprauatur in suo iudicio. et semper dicta t
vtile prosequendum esse. Ideo dicit Aristote
les. Illiberalitas autem insanabilis est videtur
enim senectus et omnis impotentia illiberales
facere. et magis connaturale hominibus prodi
galitate. multi enim amatores pecuniarum ma
gis ḡ datores. ¶ Ad idem etiam est secunda ra
tio que iam tacta est talis. peius est, vicium quod
oritur ex desiderio vtilium illo quod oritur ex de
siderio honoris / honores quia secundum ratio
nem sunt desiderabiliores. quia sicut dicit Arist.
quarto huius maximum vtiq; honor est eoꝝ
que exterius bonorum. Sed dictum fuit qꝫ ꝓdi
digi cognatum habẽt ad honores. ꝓpter quod
videtur Arist. dixisse prodigum non malum ne

Scõa ratio

qꝫ iniuriabilem esse. illiberales autem vtilia pre
ferunt honoribus. ergo ⁊c̃. ¶ Tertia ratio q̃ta
cta etiã fuit. est talis viciũ est peius qđ magis in
natũ est suscipere augmẽtũ qz sic potest a medio
virtutis recedere sꝫ illiberalitas est huiusmodi
qđ patet primo qz sicut dicit Arꝫ que quidã ꝑdi
galitatis nõ multũ coaugent nõ eni facile ex nul
la parte accipiẽtẽ oĩbus dare derelinquit vtiq; velo
citer substãtia dãtes ideotas. Secũdo qz sicut di
cit Arꝫ illiberalitas magis cõnaturalis est hoĩ
bus ꝑdigalitate. qđ ꝓbat ꝓ illud qđ notorie appa
ret dicens multi eni amatores pecuniarũ magis
q̃ datores. modo dictũ est i scõo libro q̃ illa vicia
magis augmentũ accipiũt ⁊ magis ctraria sunt
virtuti ad q̃ magis ipsi nati sumus. ¶ Quarta ra
tio est qz magis viciũ est qđ est dissimiliꝰ ſtuti.
vt patet. scõo huius sed illiberalitas est liberali
tati dissimilior ⁊ prodigalitas similior. qz ꝑdigus
i substãtijs ꝓncipalis actus liberalitatis cõuenit
cũ liberali. licet nõ in mõdo. dat eni ⁊ expendit i hoc
aũt illiberalis nõ cõuenit cũ liberali. et ideo etiã
prodigus facilius est reducibilis ad mediũ ⁊ hãc
rationẽ expressit Arꝫ. dicẽs qꝫ ꝑdigus facilius ad
mediũ potest venire habet eni que liberalis. et eni
dat non accipit neutrum aũt vt oportet neq; be
ne. sivtiq; hoc assuescat vl qualiter aliter trãsmu
tet erit vtiq; liberalis dabit eni q̃bus oportet et
non accipit. vnde non oportet. ¶ Quinta ratio.
Ille est peioꝝ qui nulli ꝓfiscit quã qui ꝓfiscit
multis prodigus aũt multis proficit scilicet qui
bus dat illiberalis autẽ nulli cum nullis. de suis
bonis proficiat. imo neq; sibi ipsi. ꝑdest: sed mul
tis nocet nocumentis quorum plurima sunt de
clarata in alia questione. Et hoc notauit. Aristo
teles dicens: qꝫ prodigus quidem prodest mul
tis: illiberalis aũt nulli sed neq; sibi ipsi. ¶ Ulti
ma ratio illud est peius vicium quod magis est
huiusmodi. quoniam et si prodigalitas innata sit
ad intemperantiam ducere dicente Aristotele ꝓ
pter quod et intemperati ipsoꝝ sunt multi fa
cile enim consumentes et per intemperantiã cõ
sumpti sunt tamen illiberalitas igniens affectũ
circa pecunias citissime ducit ad iniustitiam se
cundum multimodas species turpissimas auari
cie sicut dictum fuit in illa questione. ¶ Tunc ꝓ
batur secunda conclusio cuius tamen intellect9
primo dandus est talis qꝫ dans quibus non opoz
tet potest ad hoc moueri multis occasionibus.
Uno modo ex dilectione dationis secundum se
scilicet inq̃tum ipsa datio secundum se ipsã vi
detur esse bona et honesta. non enim est dubium
qꝫ omnis datio secundum se est honesta. si non cõ
municetur el vel consequat aliquod in honestum
hec est eni vna de maximis dei operationibus qz
dat oĩbus esse ⁊ viuere. licet his quidem clarius:
his vero obscurius vt dr̃ ꝓmo celi. ꝓpt quod ⁊
eis natura perfecta inclinat naturalit ad dãduz
sꝫ generãdum sibi sile cũ ergo deus et natura ni
chil intendat nisi bonũ. deus eni nõ itẽdit ipsa da
re tanq̃ aliquod sibi vtile nullo eni indigẽs est ne
q; gallina itendit pullos procreare grauitilitatis
sibi. sed quia magis eam grauent q̃ prosint ergo
patet qꝫ deus ⁊ natura dationes intendunt tanq̃

Tercia

Quarta

Quinta

vltima ratio

pbatio scõe conclusionis

ad rõnes ꝓn cipales

ad secundaz

ad terciam

qnestio ḡnta arguit ꝓmo.

rem in se bonā propter qđ t appetit⁹ adhuc abs
q dictamine rōnis inclinaſ naturaliter i dationem si non trahaſ propter indigētie timorē Aliis aūt accasionibus pt aliqđ moueri ad dandū quibus non oportet verbi gra aliqui dāt t malis meretricibus t copulatricib⁹ propt fornicari. Alij aūt dāt adulatorib⁹ t hystriōibus ppt delectatio nē quā hſit i turpib⁹ ipsoū opibus. Alij aūt dāt prauissimis hoib⁹ vt possint se de sua prauitate adiuuare vt ad pfūdendū innocētes aut etiā dāt alicui ad aliā quālibet fraudē procurandā primaūt p ppdigi illoꝝ fūt ppdigi simplices Alij aūt nō sic petoribꝰ vicijs affecti t principaliꝰ gra ip̄ ppdigalitatē incurrūt. q est dare qb⁹ nō oportet dicendum ergo q multo petiores possūt esse tales ppdigi cōponi q simplices illiberales. qui nō dant q bus oportet sed tm illiberales. isti petiores sūt prodigis simplicib⁹ t ita debet itelligi cōclusio proposita hec aūt sic intellecta probaſ faciliter primo qz petior est q inanior motiuo mouet ad peccandū talis aūt est q nō dat quib⁹ oportet ille enī ex apparentia vtilis pecunie mouet ad nō dandū: alter aūt mouetur ad dandū ex apparentia honestatis dationis vtile aūt est minus bonū honesto iō et q pparens vtile est inanius apparenti honesto Et ex hoc etiā patz q talis illiberalis minus est curabilis tali prodigo qz dictū fuit q conātes ad honestum citius curabiles sunt. q conantes ad vtile propter quod etiam et petiores sunt tales.

Item tales simplices illiberales et prodigi non sunt mali nisi quia liberali sunt contrarij petior ergo est qui magis ei contrariaſ. sed ei magis contrariatur non dans quibus oportet quia tollit totum liberalitatis actum. dans aūt quibus non oportet ex sola dilectione dationis non tollit illū actum. imo si dat quibus non oportet propter dationis dilectionē multo magis daret quib⁹ oportet. quod est liberalitatis effectus. ¶ Et confirmatur. quia non dans quibus oportet directe opponitur liberali cuius est dare quibus oportet iz dans quibus non oportet non opponitur per se directe liberali: sed solum indirecte inq̄tum per hoc prohibetur a dando quibus oporteret quod ex hoc patet sicut dicit. Arz. q tyrannos nō dicimus prodigos licet multa dent quibus non oportet nam multitudo possessionū eorum exhauriri non potest quin dando quibus non, oportet possint etiam affluenter dare quibus oportet. vnde etiam de liberali dicit Aristoteles neq̄ quibus libet dabit vt habeat dare quib⁹ oportet dicit etiā post non tamē dabit quibus non oportet neq̄ si non oportet. neq̄ quecunq̄ alia talia non enim vtiq̄ adhuc operabitur secundum liberalitatem et hoc consummens: cuius rationem assignat dicens non enim vtiq̄ habebit in que oportet consumere rego apparet secundum Aristotelis verba q dans quibus t quando t vbi nō oportet ex eo peccat contra liberalitatem quia non habebit quid consumere in quem et quando t vbi oportebit. non aūt autem comparare possumus simplicem illiberalitatem ad prodigalitatem cum illa liberalitate ppositā de quo multi dicūt per se manifestū eē q talis ppdigalitas est petior qz pluraviꝰ dās q̄bus nō oportē oppo nitur directe liberali.

cia petiora sūt vno. Sed forte nō bñ est sic simplr affirmare: qm̄ accipiēs vndiq̄ vt possit dare. dū tm̄ nō imuste voluerit accipe sed solū sua. a suis debitoribus q̄uis nimis stricte et nullam eis faciens gratiam repetendo talis forte melioꝝ potest habere intentionem et magis corrigibilis eē q̄ illiberalis simplex vrl nolens dare vel consumere. sed oia sua (nullam faciens gratiam suis debitoribus) accipere et seruare talis enim nullam videtur vel modicam habere affectionez ad honestum. alter autem nititur ad honestum licet non recto propter quem nisum ad honestum etiam illiberalitatem videtur accipere. qui autez tē dit ad honestuz bene corrigibilis esse videt̄ secūdum p̄dicta. Sed cum plures sint modi illiberalium sicut dicit Arz. dubitatur vtrum omnis modus illiberalitatis sit petior prodigalitate que ex illiberalite componitur. videtur enim q nō quia dicit Arz. qui quidem enim in talibus appellationibus puta parci tenaces. lzimbiles omēs dationē deficiunt aliena autem non appetunt neq̄ volunt accipere: hi quidem propter quandaz moderantiam et remenorantiam turpium. videt̄ ei quidem vel dicuntur propter hoc custodire vt nō eliquando cogantur aliquid turpe operari tales q̄ non videntur multum mali. vt videntur habere appetitum non principaliter tendentem ad vtile sed ad honestum. ideo videntur esse meliores dictis prodigalibus. Sed tamen illud nec adhuc alijs placere videtur. dicunt enim q si quis sua custodiat q̄tū est nc̄ium ad vite sustentationē et honestatis sui status obseruandā ipse i n hoc nullo modo est illiberalis Sed illiberalis est si vltra immensurate custodiat. et talis q̄uis non sit acceptiuus et q̄uis propter indigentie timorem et ne cogatur turpe aliquod operari sic custodiat. tamē petior esse videtur q ppdigus ex illiberalitate ppositus qualde miseri et inutilis animi esse videtur. cū hō sufficientes habuerit diuitias et vltra. q sic timeat paupertatē vt nō audeat vti diuitijs. et q repletus et vltra miseram ducat vitam ita q propter timorem paupertatis. que nō nisi infortunio venire pōt. fiat statim paupertinus ex electione. ¶ Itez animus dantis tendit directe ad honores animus aūt illiberalis nō: sed solum ad turpis euitationē. propter qđ t statim icurrit turpe generositatis enī animitē tendere ad honestū consequēdū nō solū ad turpe fugiendū. propter qđ dr in poetria. Arz. q aie virtuose t nobiles natureliter inuenerūt primo artem carminū ad laudendū t p̄ferendū facta pulchra et decora aie aūt deficientes ab his in nobilitate inuenerūt carmina ad vituperandū t detestandū turpia et inhonesta ergo tē. ¶ Ad rōnes. Ad p̄mā dicendū est q sicū hoc q ppdigi mlti proficiatis z illiberalis nullis illiberalis magis peccat ad se ipm q̄ ppdigus qz figit affectionē i diuitijs ponens eas horib⁹ i quo deſpat mens ipsius qđ est peius q̄ corpus de paupari propter tendētiā ad honesta t magis curabile sicut dictū fuit. ¶ Ad aliā dicendū q nō solū ppdigalitas sed oē vicium peccat cōtra prudentiā qz sicut dr tercio huiꝰ ois malus ignorat. imo illiberalis fortius peccat contra prudentiā

Quare arz. vocat ppdigū insipientem.

q̄ prodigus nam ppdigus quasi solum peccat ꝓ prudentiam ex inconsideratione. nō ei habet multum animū depzauatū cū inclinationē habeat ad honestuz illiberalis aūt ponēs secūdū appetitū vtile honesto habet aīm t appetitum depzauatū et facientē errare rōnem. et sic errat ex electione quod est peius q̄ errare ex ignorantia vel inconsideratione. Sed diceres tu quare ergo Arz. vocauit ppdigum magis insipientem q̄ illiberalem potest dici q hoc fecit quia peius quod est i prodigo est inconsideratio. cū affectionē quasi nō habeat nisi ex inconsideratione. dictorum: a petiori ergo noiat vicium illud. Sed illiberalis peiꝰ hz q̄ inconsiderationē. quia depzauationem appetitus ideo non sufficeret eum vocare insipientem sed pzauum vel sic dicunt alij. licet illiberalis sit insipientior simplr. tñ apud vulgus qđ cōiter circa pecunias afficitur illiberaliter. ppdigus vocatur insipientior. iō insipientē vocauit eū secūdū vulgi famositatē. ¶ Ad aliam dicendū q dans qb⁹ non opz est melior. Ad ip̄obationem q̄ dicitur

Ad tertiam.

sustrahere bonū mozale est peiꝰ q̄ sustrahere bonū tpale p̄cedo: sed dico q dans quibus non opz non sustrahit bonū mozale nisi forte per accidēs qz non dat ex intentione vt recipiens. mala vtat dono. sed solum ex intentione honestatis apparentis in datione. pzauitas aūt recipientis est illa que p se sustrahit ab ipso bonum mozale Sed nō dans quibus opz. subtrahit ab ipsis aliꝰ bonū tpale. et a seipso bonū mozale magis q̄ ppdiꝰ. vt dictum fuit. ideo non valet. ¶ Ad aliam dicendū

Ad quartaz.

q peius sequitur in ipso non dante quibus opz q̄ in dante quibus non opz scz maior appetitus depzauatio. sed in alijs potest sequi peius ad dare quibus non opz. sed tm̄ hoc est ppter dantis intentionem et per accidens. ideo non valet. ¶ Ad aliam dicendum q melius esset pecuniam pdere totaliter q̄ inordinate affici circa eam. z c̄.

Ad quintam

questio sexta Ar primo

Verū sexto Utr̄ vsura sit p se prava etiā si nō eēt ꝓhibita. Arguit q nō. qz nullꝰ ꝑct⁹ vtriq̄ ptiolūtariꝰ t vtriq̄ ꝓmodus. t nulli nociuꝰ videt esse sc̄m se malꝰ. sed vsura pōt esse talis ꝑct⁹ q̄ t c̄. maior pz q ain q̄nto libro vbi Arz. enumerauit ꝑctos iniustos nō videt enumerare nisi aut nociuos aut iuolūtarios saltē alteri parti. minor pz qz possibile est aliq̄s mercatorē si haberet pecuniā posse multū lucrari. si ergo pecuniā capiat ad vsurā. ille ꝑctꝰ est vtriq̄ voluntarius t vsurario lucratiuus. et mercator adhuc multū plus lucratur de mutuata pecunia. t totū hoc nulli vtenti videt esse nociuū iō z c̄. ¶ Itez leges ciuiles ꝓposite sint a sapientibus et sūt ꝓpo sc̄e recte rōi. sc̄z q hūana rō sibi derelicta (hoc est circūscriptis fide t p̄ceptis) iudicare pōt. iō dz q̄nto huiꝰ q lex p̄cepit sc̄m oēs ꝑtutes et malicias. hoc qđ iubēs sc̄z ꝑtutes t opa ꝑtutū. hoc aūt ꝓhibēs sc̄z malicias et opera maliciarū. Jō nihil videt sc̄m se malū qđ exp̄sse p̄mittitur a lege ciuili. sed vsura est hmōi q z c̄. Itē q̄cqđ est licitū recipere. illud est licitū velle recipere. et cuz pacto etiam recipe. sed p̄cessione pecunie licitū est recipere lucrū. ergo licitum est cum pacto re-

Scō.

Tertio.

cipere qđ tñ est vsura: maior nota est qui a velle vl pactū non viciant opationē sc̄m se licitam. cū i oī legitimo ꝑctu interueniat velle et: cum pacta sint de iure naturali vt habeꝫ in p̄ncipio decretorum. minor pz quia gratis facienti licet accipere remunerationē ab eo q recipit. imo recipiens ad hoc tenet̄ vt pz quito huiꝰ. mō mutuās alteri pecuniā facit alteri gratiam q̄ t c̄. Itē possū tibi licite tradere domū meā ad ānū sub tali pacto q̄ reddes mihi eā ita bonā t integrā sicut ego tibi tradidera. et qđ vltra tradas decē libras. q̄ videtur q pacto ꝓsimili possū tibi licite tradere pecuniā meam. ¶ Oppositū apparet quia Arz. simplr vocat vsurarios illiberales. vñ de meretritio pulis et de vsurario. dicit. oēs ei isti vnde non opz accipiunt et q̄tū nō opz ꝓuiuere aūt in ipsis turpis lucratio apparet. oēs ei gratia lucri et hmōi prauitatis sustinent. Ꝓtio dicendum est̄ de vsura Sc̄o de quibusdā vsure ꝑpiquis. ¶ Opz autez accipere q̄cqđ dr p nomē vsure. vsura enī nihil aliud significare videt̄ q̄ accipere t ex pacto aliū obligare ad tradendū vltra sortē. ¶ Notandū ergo est (vt aliqui dicūt) q recipere vltra sortē pōt esse dupliciter. Uno modo in releuationē dāni. scz qz mutuans alteri suā pecuniā ex tali mutuo aliqđ dānū incurrit. et hoc (vt aliqui dicunt) est licitum vel saltem non esset secundum se illicitum nisi esset prohibitum. Alio modo in acquisitionem lucri. vt si mutuans alteri pecuniam nullo modo dānificetur ex mutuo. sed q pecunia sua tm̄ valeat i manu aliena sicut in manu sua. et iste velit ex mutuo vltra sortem recipere vel etiaz si dānificet̄ et velit vltra sortez plus lucri recipere q̄ incurrit dāni. et hoc mō vsura non est licita. sed secūdum se prava etiā si nō esset ꝓhibita. Primū ꝑbat sic quia ponat q sortes habeat ꝛx solidos q̄s debet dño suo sub pena duoꝝ solidoruz p̄o sil̄r debeat dño suo xx solidos sub pena q̄ttuor solidoꝝ t nō habeat pecuniā. dicit q̄ sorti amice ꝓcede mihi tu os viginti solidos. reddam tibi viginti duos solidos. propter damnum quod erga dominum tuū incurres. quoniam aliter mai⁹ dānū i curreret q̄bo q ille ꝑct⁹ ē licit⁹ bon⁹ qz iustū ē licitum. iste aūt ꝓtract⁹ ē iust⁹ qz iustū i equādo lucrū dāno cōsistit. vt patet i q̄nto. sed dānū fortis est in tali mutuo nō solū viginti solidoꝝ q̄b⁹ plus k̄ sed vltra duorū in q̄b⁹ dño tenet̄ ex defectu solutionis. q̄ lucrū equale tali dāno nō ē q viginti solidos a platone recipiat. sed q viginti duos reddat. Et si ista conclusio sit vera. videtur quibuscdā q̄ cāpsores aut mercatores q̄ quotidie per mutuationē sue pecunie lucrantur. q̄bus p̄ns esset dānū suā pecuniā i manib⁹ alioꝝ licite si non esset. ꝓhibitū ꝑsit suā tradere pecuniā ad vsuram. dum tm̄ vltra sortē nihil plus acciperent. q̄ in sua mercatura vel in cābio de ilia pecunia lucrarent. Et videt eis q hoc sustineri possit illo casu quo cāpsor vel mercator nō haberet diuitias excessiuas sed q indigerent p̄tinue lucrari de sua pecunia ad vite necessitatem t status honestatem seruandā. sitū talēs essent diuites abundantes peccarēt. et si non p̄tra iusticiā. tamen contra liberalitatem. tales ex vi liberalitatis tenentur vicinis et amicis in

dupliciter p̄tingit recipe vltra sortē t sc̄m hoc due p̄clusiones.

In oppositū

Quia vsura

ꝑbatio p̄me.

digentibus succurrere non solum cōcedendo pecuniam in eis sine lucro sed sepe etiam ī dando. Et si cui sine dubio (vt isti dicunt) tales cōtractus fugiendi sunt cūtū possibile est nisi pecuniam q̄ rētes in magna et euidenti fuerint positi necessitate q̄n citissime videri potest indigenti z aliis circunstantibus q̄ ille campsor vel mercator plus licito reciperet vltra sortem non solum autē cauendū est redargui sed etiam videri redargui. vñ dicit Arz quarto huius. Si enī sunt hec quidez

pbatio secundo conclusionis ex naturali potitate hois

scōm veritatē turpia hec aūt secūdū opinionem nihil differt neutra aūt operanda. ¶ Secūda cōclusio pbaf. prio ex hois naturali cōditione. hō nāq̄ natura aīal ciuile est. z cōicatiuū vt 2o prio politice ꝓpter quod et ex hmōi nature debito alteri obligaf ad illō q̄ illi prodest et sibi nō nocet non est autem rationi consonum in illo require re lucrum ad quod quis alteri ex debito obligaf.

Ex ꝓditione misericordie

¶ Item ex conditione misericordie quia mia est tristicia de miseria alterius naturale autez est velle oppositum eius quod infert tristitiā si ad hoc non sit alterum malum ꝓsequens vel annexū. q̄n tristicia stupefacit et corrumpit naturam habentis vt tertio huius. dicitur ergo ex debito misericordie ratio dictat q̄ homo reuelet a miseriavicinum bonum vel amicum si potuerit absq̄ nocumento. potest aūt aliq̄n dādo. z tūc ratio recta iubet dare liberaliter Si aūt dare nō ꝓt sine detrimēto tunc pōt aliq̄n mutuādo. q̄ tūc nō recta iubet mutuare liberaliter sine lucro capere eī vltra sortē non esset releuare sed potius aggrauare. q̄n illi satz esset sortem exsoluere. Item ex ꝓditione liberalitatis q̄ lucrū ab idigente expoſcere illum q̄ nullū dānū ab eo recepit. turpis lucratio est et ad illiberalitatem spectat. est enī accipere vñ non opz sed sic facit capiens vltra sortem. q̄ z̄c. ¶ Item ex conditione iusticie que inequalitate damni et lucri consistit quoniam iniustum est ꝓ re semel commutata pluries ꝓcium recipere non enim seruaretur equalitas sed sic fit inusura ¶ Ad cuius probationis euidentiam. est sciendum q̄ duplices sunt possessiones. quedam quarum vsus est ꝓsumptio ipsaz. z nō pōt remanere dñiū ipsarum. sicut vini et panis vsus consumptio ipsoz est. Alie sunt quaz vsus nō est ipsaz ꝓsūptio. sed in vsu et post vsum manere potest dñium ipsarū sicut sunt ager. domꝰ. equus. Jn primis ergo trāsferri non potest in alium vsus sine dominio. Jn secundis aūt pōt Jn secundis ergo vendi pōt vsꝰ retēto dñio. ꝓpter quod sine vicio tu potes ꝓsu equivel agri tui ad certū tps ꝓcium recipe ex pacto. et iterꝫ post illud tps equum repetere vl agrū sed in ꝓmis tu non potes quia in translatiōe vsꝰ simul transfertur dñium Adō sciendum est. (sicut dictum fuit prius) q̄ pecunie vsus est eius consūptio. et in eius dominiū translatio. ergo patet q̄ ē solavnica commutatio pecunie quo ad vsum et dominium. z non distincta. cuz ergo vsurarius de pecunia mutuanda pactum facit de re habendo tantum. et iterum ꝓ tempore credentie de habendo aliā certā summā. quasi si esset venditio vsus ex venditione dominij distincta manifestum est q̄ pluries ipse capit ꝓcium ꝓ vnica sue rei cōmutatione. ergo est iniustus. Jtez q̄ ꝓcium ex pacto petit de re que non est sua sed illius quo petit est iniustus z tanq̄ raptor talis aūt est vsurarius. ꝓbo quia in traditiōe pecunie stati pecunia efficit reciptentis ꝓ q̄ tūc traditione obligaf de iure recipiens ad reddēdū ēsdē et non plus. nisi forte q̄ tradenti tenef satisfacere de suo labore. sicut posito q̄ vsurarius tradat decē libras. z laborē tradendi et recipiendi vellet sustinere. ꝓ tribus denarijs. ergo si ꝓcium capit. ꝓ tps credētie manifestū est q̄ non de suo petit lucrū sed de illo qō est eius a quo petit. Jtē ex dictis ꝑz q̄ vsurarius de hoc qō recipit vltra sortē. nō vendit nisi tps. hoc autē est contra deū z naturā q̄ tps dederunt oīb ī cōi ergo. Ex his etiam manifestū est q̄ terminatores vere sunt vsurarii. verbi gratia. ille dolium vini daret in sicca pecunia ꝓ viginti. sub pacto autem credendi pecuniam per annum vendit ipsum viginti quinq̄. constat q̄ talis ꝓcium capit. ꝓ medio tempore ꝓ quo nihil habet in vino. quoniā a ꝓncipio totum transfert dominium ad recipiētem. ¶ Et ex nunc dictis etiam videtur esse manifestum q̄ non sit verum illud quod scōm alios in ꝓma conclusione dictum fuit scz q̄ campsores et mercatores posunt licite ꝓstare advsurā dum tamen non plus vltra sortem acciperent q̄ de illa pecunia in sua mercatura vel cambio lucrarent q̄n tales pluries ꝓcium acciperent ꝓ eadē vēditione. et venderēt quod nō est sui. sicut argutum est. et hoc puto esse verū. Sed quid dicemus de q̄busdā ciuitatibus q̄ ꝓsueuerunt accipere sibi pecuniam orphanoꝝ vsq̄ ad certos ānos et illā totam eis restituere. et interim quolibet anno aliquam eis certam summam pecunie ministrare nonne est hec vsura viciosa. ¶ Potest dici q̄ non. quia iuri naturali consonat q̄ illi specialr de communi viuant qui parentibus carent. et nōdum habēt vsum rationis. ꝓpter quod non videtur peccatum quicquid communitas dare talibus assueuerit. Sed tu dices domine illa non est causa ꝓpter quam communitas quolibz anno ministrat pecuniam. sed tota causa est. quia pecuniam eorum accepit. cuius signum est q̄ plus ministrat a quo plures pecunias accepit. et nihil pauperibus a quibus nihil capit ergo. Forte q̄ō q̄ ad hoc dici potest q̄ illa potuit esse causa dicte consuetudinis Sed oportet scire q̄ distributiones iuste non fiunt secundum arithmeticam proportionem. sed secundum geometricam. vt dicef in quinto. ita q̄ oportet distributiones proportionari statibus et excellentijs personarum. potuit ergo communitas ordinare vt proportio puerorum nutriendorum in ciuitate quo ad ipsorū status et excellentias mensurarer diuitijs ipsoꝝ communitas capit ad custodiendum. ꝓpter q̄ō rationabiliter maiorem habent pecuniam magz datur. Adhuc est alter contractus vsure talis. q̄dam indigentes pecunia sicca vendunt vinum non statim tradendum. sed post dimidium annuz et pecuniam inde recipiunt siccam. dant enim illud vinum ꝓ decem libris de pecunia sicca. q̄ō valebit secundum communem estimationem viginti tempore traditionis. Constat ergo q̄ emēs vinum. illicitam committit vsuram. nam talis ꝓ illa pecunia tpe receptionis vini non haberet nisi medietatez illius vini. ꝓ cuius aūt pecunie tradītione acquirit sibi aliam medietatem. ergo de pecunia sua capit lucrum ꝓ intermedio tēpore in quo tamen pecunie dominium non habebat.

Ad istum quidem modum reducere volunt emptionem bladorum in herbis. frumenta enim in herbis dabo ꝓ decem ad habendum pecuniam siccam que tempore messium: valebunt viginti. Sed forte q̄ non est simile. quia simul vtrobiq̄ transfertur dominium rerum vtriusq̄ in alterum nec tantum valet frumentum in herbis quantuz maturum imo totum ante maturationem posset casualiter perdi. vlterius est alter contractus qui sepe fieri solet quod tempore messium vel post. quando blada vel vina solent esse precii minoris. diuites suum bladum vel suum vinum cōcedunt indigentibus ꝓ reddendo tantum bladum vel tantum vinum in estate quando solent esse precii cartoris. vel ꝓ reddēdo preciū quo illud videretur. et hoc dicunt non esse vsurā. neq̄ illicitum probatio quia hoc videtur esse simplex mutuatio gratiosa. cum non repetaf. nisi tale z tantum quale z quantum traditum esset vel erat. Secundo quia ille dues rem suam seruare potuisset vsq̄ ad illud tempus. et tunc tantum vēdidisset cūtū recipere vult ab illo. Sed hoc videtur mihi periculosum. q̄n (sicut dictum est ī ꝓncto huius) omnia cōmutabilia debent aliquo vno mensurari. hoc aūt scōm veritatē est opus. hoc est indigētia humana cum ergo ex indigētia humana ꝓueniat q̄ bladum aut vinum plus venditur in estate q̄ in autumno. non videtur equalitas seruari si ex pacto ꝓ traditione dolij in autumno velit quis recipere dolium in estate. Jn aliquibus enim posset magnū inconueniens accidere. vbi gratia. numerus pomorum q̄ valet decem solidos in autumno valet quinquaginta in estate. ¶ Item sicut de loco ita de tempore. Si autē dolū solet parisius valere decē. z attrebati viginti. nō esset equalitas seruata iustitie. q̄ ꝓ dolio tradito parisius deberem tradere dolia attrebati. ergo ita de tpibus et de quibuscunq̄ aliis circūstātijs que solent reddere rem maioris ꝓcij vel minoris. Hec vz q̄ illi dicebant talem esse simplicē mutuationē. ꝑz enī q̄ non ꝓpter pactū de tpe quod exprimitur in cōtractu. vnde forte si nō exprmerek tēpus redditionis aut si tale tps exprmerek q̄ cōiter res nō sit maioris precij. tunc non esset Ꝟcius iniustus. nec etiam valet quod dicitur diuitē posse rē suā seruasse vsq̄ ad tale tps hoc enī etsi sit verū tñ sine diminutione aut sine periculo perditiōis et corruptionis aut oīno sine cura z sollicitudine nō seruasset. nec ops si dues per aliquē modū licitū ꝓt tñ habere de re sua. q̄ ꝓpter hoc omis modus sit licitus per quē de ea non caperet nisi tñ. Ad rōnes. Ad ꝓmā dicēdū est q̄ ille Ꝟcius nō est sīplr volūtarius recipēti. q̄ plus vellet recipere et reddere sine vsura. sed necessitas cogit eū ita velle recipere. Est ḡ hoc volūtariū. non simplr sed mixtum. Jter ū ille ꝓtractus scōm se est nociuus reciprocabili quia ops plus reddere q̄ valeat illud quod recipit. nec est attendendum ad sequentē rei euētū. quia euentus sequens non iustificat cōtractū precedentem scēdū se prauuz. cū etiam cōtractus sequens non sit advsurariū. ¶ Ad aliam dicendū est. q̄ legem ꝓcipere circa oēs virtutes z malicias potest intelligi dupliciter. Vno mō per modum ꝓcepti. ꝓpe dicti siue iubendo siue ꝓhibendo et eoz que sic ꝓcepit nunq̄ permittit fieri contrariū. sed penam facientibus instituit. Alio mō ꝓcipit ꝓcepto large sūpto vt extēdit se ad exhortationem vel dehortationē et eoz q̄ sic ꝓcipit ꝓmittit bene fieri cōtraria. ꝓmittit ergo multa mala aut quia non sunt aliis multum inuitiosa. aut quia quandoq̄ sequtur ea aliqua vtilitas in cōtinens minus malum est eligendum ad euitandū maius malum. et ꝓpter hoc lex permittit vsuram nō tñ ꝓcipit ea. nec exhortaf sed dehortatur. ¶ Ad aliam dicendum est q̄ omne illud quod licitus est recipere per modum debiti licitū est cū pacto vel le recipere. sed hoc non est verū de omni eo qō est licitum recipere per modū doni. q̄n pactū tollit doni rōnē. Et q̄n 2o. et ꝓpter concessionē pecunie licet recipere lucrum. dico q̄ verum est aliq̄n per modum doni. Sed si dicas q̄ per modum debiti tunc oportet distinguere q̄ recipientē debere aliquid mutuari ꝓter valorem pecunie traditaz potest intelligi dupliciter Vno modo q̄ debeat sibi aliquid vtile puta pecuniam. vinum vel bladū et hoc est falsum quia grauaretur. Alio modo q̄ debeat sibi honoris alicuius impensionem ꝓ gratiarū actiones. vel hmōi. et hoc est verum. q̄ mutuans illam pecuniam indigenti opus fecit virtutis ꝓmium aūt ꝓtutis est honor. nec in hoc alter grauatur. quia in hoc nihil amittit de vtilibus neq̄ de honestis. sed potius sibi acquirit quia honor in honorante manet. et quia in hoc ipse opatur opus virtutis scz iusticie. hoc enim requiritur ad retribuendum et seruandum proportionale. sicut dicitur quinto huius. gratiarum enim sacz proprius est gratie refamulariei ops. et q̄ gram fecit loco non esset peccatum si mutuās alteri pecuniam: pactum faceret q̄ ille sibi regratiaret. Alia solutio est expositione. Hec de questione.

Ad tertiam.

dupl̄r intelligit q̄ lex ꝓcipit circa oēs ꝓtutes z malicias

Ad tertiam.

Questio. vii Aſ primo.

OVeritur septimo. Vtrum magnificentia sit virtus moralis. Videtur q̄ non quia dicit Arz. inops quidem non erit magnificus cui⁹ causam assignat dicens. non enim sūt ei a quibus multa consumet decenter. cum tamē magnificentia sit circa sumptus magnos z decētes. sed sicut dues ita inops potest omnem virtutem moralem sibi acquirere. quod probatur. ꝓ quia absurdum esset dicere nullum pauperez esse probum virum. nullus tamen est probus vt sine prudentia et qui habet prudentiam habet omnem virtutem moralem. cum ipse sint sibi inuicē connexe. vt apparet sexto huius. ¶ Secūdo hoc idez ꝓbatur quia non est in potestate nostra eē diuites. ō si paup nō posset sibi acquirere virtutes. ipe nō esset ī nra ptāte. cuius oppositū apparet. tertio huius. Tertio idem patet. quia paupertas sub dominio fortune est. virtutes autem nō sōt ¶ Oppositum vult Arz. breuiter debet videriq̄ō

Secundo

Tertio.

In oppositū

Quid magnificentie.

nomine magnificentie debemus itelligere ꝛ illō prōnem inquirere nō opꝫ sed ꝓsupponere ꝓpoꝫ hoc q̄ nōia significant ad placitū. ¶ Dico ergo q̄ magnificētiā intelligim⁹ ꝛ nunc ītēdim⁹ habitū electiuum inclinantem ad mala opa et magnotū ſūptuū faciendā qñ/ v bi/ quō/ ꝛ quibus fuerit opportunū. ꝛ sic de aliꝭ circūſtātijs. Ex his ſtati pꝫ q̄ magnificētia ſit ꝑtus moralis. quia circa q̄cūq; opa humana ꝓtigit peccare ꝓpter excessum et ꝓpter defectū. habitus electiuus iclinās ad mediū tenendū recta rōne dictaꝝ ſecūdū exigentiā circunſtantiarū eſt virtus moralis. hoc sepe apparuit ex predictis ſed magnificentia eſt huiusmodi ergo ꝛc̄. Minor declarat̄ ꝓmo q̄ aliquādo opera magna oporteat facere ꝛ cum magnis ſumptibus apparet. quia q̄q; opꝫ cōſtruere ciuitates. edificare tēpla. congregare maximos exercitus ad bella iminentia vel ſperata. dare conuiuia nuptiarū et hmōi. Sed q̄ in his operib⁹ exercendis ꝓtigat aliq̄s limites excedere rōis: appet ꝓmo ſi quis incipere velit opus maius q̄ exigat ſtatus eius ꝛ copia diuitiaꝝ ſuarū. ſic em̄ redact⁹ in pauptatē perderet ſtatū ꝛ ſeipſū ꝑuaret in posterū magnifici aut etiam liberalis operis exercitio. Jō dicit Arꝫ. q̄ in oibus ad operantē referꝝ quis eſt et quarū poſſeſſionū. digna ei opꝫ his eē ꝛ non ſolum opus ſed etiā faciētē dicere ꝛc̄. Et iterum ille regulam recte rationis excederet qui in paruis operibus ſcz paꝝ vtilibus aut inhonestis vel parue honeſtatis exſtibus ſumptus magnos ꝛ operi ipꝛoꝓcionabiles apponeret. puta ſicut dicit Arꝫ. q̄ hiſtriones cibans nuptialiter ꝛ comedijs tribuēs ꝛc̄. ꝛ vniuer ſal̄ ſi nō boni gratis faciet. ſed diuitias oſtentans ꝛ ita de ſingulis circunſtantijs poſſet induci. Et eodem modo poteſt apparere q̄ deficere cont ingat i predictis ab eo quod oportet. aut quia non ſit quod honeſtum eſſet fieri vel quia minus ſit q̄ deceret. vel etiam ſicut multi qui cum magnum opus inceperint. ꝛ magnos ſumptus appoſuerint. ꝓpter in q̄buſdam paruis parcere pecunie perdunt totam operis honeſtatem. aut ſi tardantes faciant aut triſtati. ꝓpter quod apparet ſatis q̄ magnificē tia ſit

dubiū an magnificentia diſtinguat̄ a liberalitate.

virtus moralis. ¶ Sed maior eſt dubitatio an ipſa ſit virtus diſtincta ſpecie contra liberalitatez. de quo multi dicunt q̄ ſic. primo quia habent obiecta ꝓpria diſtincta. nam ꝓpriū obiectum liberalitatis eſt pecunia vt vtilis. Quod enim liberalitas aſpiciat pecunias. dicit Ariſte teles in principio capituli de liberalitate. Sed q̄ aſpiciet eas. vt vtiles. apparet per Ariſtotelem in eodē capitulo in illa particula quorum autez eſt aliqua vtilitas ꝛc̄. Sed obiectum ꝓpriū magnificētie eſt operabile magnum. vt magnus. ꝓpter q̄ et conſequenti magnificentia reſpicit pecunias ad illud operandum neceſſarias. Et hoc notauit Arꝫ. dicens q̄ magnificus qualiter optimum ſit opus et decentiſſimum intendet vtiq; magis q̄ quanto precio et qualiter minimo. Secundo illi arguunt ad idem ſic. Ille virtutes ſunt diuerſe. que in ſuis electionibus ſcludūt diuerſos fines iſta patet q̄nūquodq; determinatur fine vt dicitur tertio huius. electiones ergo ſunt diſtincte et diuerſorum motuum que diuerſos fines includūt diſtinctio aūt electionum diſtinguit virtutes. cuz in tertio huius dicat. Arꝫ. electionem maxime ꝓpriam eſſe virtuti. et mores magis electionib⁹ iudicari q̄ opationibus. ſed elcctiones liberalitatez et magnificentie diuerſos fines includunt. qñ ſi liberalitas et magnificentia conueniunt in dare ꝛ expendere. tñ magnificentia hoc intendit vt opus magnum faciat. liberalitas autem vt vſum pecuniarum debitum exerceat. Alij autem ad idē apponunt aliam rationem talem. virtutes mozales ex eo ponuntur in appetitu vt impetus paſſionum moderent et repꝛimant que innate ſūt trahere appetitum ad actum inordinatum et turpem. ideo cum hoc ſit difficile. dicit eſt in ſcō huius q̄ omnis virtus ē circa difficile. hoc ꝓmo ſuppo natur. Secundo ſupponitur q̄ aliqua ſunt obiecta que ſecūdū ſe ſiue ſint magna ſiue parua. ſūt innata inclinare appetitum ad actum turpē. cuiuſmodi ſunt diuitie et honores. diuitie quidem tū quia per eas vita ſuſtentatur. tū quia magnum aliquid i eis ex multis paruis efficitur. honores aūt ex eo q̄ maxime deſiderant excellentiā. et honor inſignū excellentie exhibēt. iō dr ꝓio rhetorice q̄ honor eſt de numero delectabiliſſimorū. ꝓpterea q̄ ſūt fantaſia vnicuiq; q̄ ſtudioſus ſit.

Triplicia obiecta ſtrutum

Alia autem ſunt obiecta que nō ſunt innata mouere nos ad actus turpes niſi ratione ſue magnitudinis cuiuſmodi ſunt terribilia circa que ē fortitudo. vñ. Scōo rhethorice q̄ nō oia timenꝫ ſed quecūq; aut triſtitias magnas aut corꝛuptiones poſſunt. Alia aūt ſunt obiecta q̄bus magnitudo ꝑpe nō ꝓuenit. ſicut ſunt delectabilia tact⁹ et guſtus. ſed ſcōm ſe innata ſunt trahere appetitū modo igit̄ q̄ alia eſt ratio obiecti accepti ſecūdū ſe. ꝛ ꝓiterati ſcōm el⁹ magnitudinē. ꝛ q̄ ſic et ſic ipſm hꝫ altū ꝛ altū modū trahēdi appetitū ꝓpter q̄ aliq̄ ſe hñt bñ circa parua ꝛ mediocria. q̄ non habent ſe bene circa magna. Jdeo neceſſe ē duplicē ponere virtutē circa illa obiecta. q̄ ꝛ ſcōz ſe ꝛ ſcōm eoꝝ magnitudinē innata ſunt trahere appetitū. ꝓpter hoc igit̄ oꝫ duplicē eſſe virtutē circa pecunias ſcz liberalitatē ꝛ magnificentiā. ꝛ duplicē circa honores ſcz magnanimitatē ꝛ phlotimiam. Sed vnā tm̄ circa terribilia ſcz fortitudinem et vnam tm̄ circa delectabilia ſcz tpantiā.

¶ Alii autem oppoſitum affirmant ſiue contrarium dicentes q̄ magnum et paruum. non diuerſificant ſpeciē. aliter enī oporteret ponere duplicē iuſticiā. ꝑmutatiuā. et duplicē diſtributiuam. vnā ſcz circa magna et aliam circa parua. Et ſiḿ opꝫ ponere duplicē tpantiam et duplicem fortitudinem. quia ſicut diuitie magne ꝛ parue ita ſunt terribilia ſiue triſtitia parua. et magna et delectabilia magna et parua. et conſtat quod multi non ſolum magnis ſed etiam paruis timoribus aut triſtitijs vel delectationibus ſubducuntur. Alij vero non niſi maioribus. ꝓpter hoc enim ſolet diſtingui timor in illum qui innatus eſt cadere in cōſtantem virū in illū qui non ꝓpter hoc etiam Arꝫ. in ſeptimo huius non tm̄ ponit tpantiam q̄ eſt virtus perfecta inſit pantiam ꝛ inſenſibilitatē ſed et plures alios habitus q̄ nec ſunt ꝑfecte virtutes nec perfecte malicie. ſcz continentiam et incontinētiā mollicie et perſeuerantiā. Tpat⁹ aūt eſt qui bene ſe habet in magnis delectationibus et in paruis. Continēs aūt et perſeuerans ſunt q̄ bñ ſe hñt in paruis ꝛ mediocribus. ſed non i magnis. Jncontinēs aūt et mollis ſunt qui vincunt etiā a delectationib⁹ debilib⁹ vel triſtitijs. ſed nō ex electione Jntemperatus aūt et inſenſibilis qui ſunt mali ſimpliciter. ſicut qui i vtriſq; ex electione male ſe hñt. hic quidē ſecūdū ſuperabūdātiā. hic aūt ſcōm defectū. has aūt delectationes ꝛ triſtitias maiores et minores notauit Arꝫ. in ſeptimo dicens. Eſt quidem ſic habere vt vinci et quibus multi meliores elbꝛ ſuperare. et quib⁹ multi minores. horum autē hic quidaꝫ circa delectationes incontinens. hic autē ꝓtinēs hic aūt circa triſtitias mollis. hic autē perſeuerans. Jdeo etiā dicit Arꝫ. ibidē non eſt ſi quis a fortibus ſuperexcellentibus delectationibus vincitur admirabile. ſz condonabile ſi contra tendens talis tamen non eſt tparus ſimpl̄r neq; virtuoſus. Si igitur oꝛdinatio liberalitatis et magnificentie attendit̄ in hoc q̄ liberalitas eſt circa pecunias neciop et ſumptus minores magnificentia autē circa maiores ſequitur q̄ ipſe non erunt diſtincte virtutes. Jteꝝ virtus attenditur circa maximū in quod potentia poteſt vt ſepe dictū fuit. ſed maxiꝫ aūt difficilimū nō ē paſſionē paruam vel etiam mediocrem moderare vel etiam paſſionis impetum mediocrem. vel debilem refrenare. ſed eſt vincere et regulare maximas paſſiones et fortiſſimos impetus earum. Aliter enī continentia et perſeuerantia de quib⁹ in ſeptimo docet Arꝫ. ꝓout etiam a temperātia diſtinguntur eſſent virtutes quod Arꝫ. nō ꝓcedit ſed maxime paſſiones et fortiſſimi impetus earū nō ſunt ab obiectis minoribus vel mediocribus ſed a magnis et maximis. ergo liberalitas ſi non eſſet circa maximas pecunias et magnos ſūpt⁹ ipſa non eſſet virtus. Jtem Arꝫ. dicit liberalitatē extendi circa omnes que in pecunijs opationes magnificentiam autem eſſe circa ſumptus ſoluz dicit enim ſic: non enim quemadmodum liberalitas extenditur circa omnes que in pecunijs opationes ſed circa ſumptuoſas ſolū. ꝓpter quod videtur intentio fuiſſe. Arꝫ. q̄ magnificentia nō ſit niſi quidā ſpecialis modus liberalitatis. ſicut dicetū fuit in capitulo de tpantia caſtitatem. ſobrietatem parſimoniam et hmōi modos eſſe tpantie et non virtutes diſtinctas ab ea. Jtem non valet diſtinctio obiectoꝝ. quā ꝓiores poſuerunt ſcz q̄ liberalitas ſit circa pecuniam vt eſt vtilis tanq̄ circa ꝓpriū obiectum. magnificentia aūt circa opabile magnum qñ virtutū diſtinctio non ſumitur ſcōm diſtinctionē obiectoꝝ exterioꝝ ſcōm ſuā ſubſtātiā acceptoꝝ q̄ tunc non eēt eadē iuſtitia circa oues et boues domos et agros diuitias et honores. cuius oppoſitū in quinto apparebit nec etiam eadē tpātia circa cibos et potus ꝛ mulieres. cuius oppoſitum in tertio dictum eſt. Sed diſtinctio virtutū accipitur ſcōm diſtinctionē paſſionum quas obiecta innata ſunt inferre appetitui. que innata ſunt inclinare appetitū cōtra rōnē. qñ nō ad aliud indigemus virtutibus niſi ad

alia opinio q̄ magnificētia non ẽſt a liberalitate.

q̄ſtutes non diſtinguant̄ ſe cūdū obiecta exteꝛioꝛa q̄ ad ſubſtātiā ſed ſcōz paſſiones

huiuſmodi paſſiones moderandas. et earum impetus illicitos refrenandos. Conſtat autē q̄ pecunia ꝓpter eius vtilitatem innata eſt mouere appetitū ad amorē ipſius. qui quidem amoꝫ poteſt inclinare appetitū ad nimiam eius retentionem et defectuoſam dationem vel ꝓſūptionem. ꝓpter q̄ ſtatim concedendum eſt q̄ circa pecunias. vt ſic oporteat aliquam eſſe virtutem quam omnes liberalitatem vocant. Si quis autez circa opabile magnum deficiat. vñ paruific⁹ dicatur. non videt̄ q̄ hoc ſit ꝓpter paſſionē quā opabile magnum: vt magnū inferat appetitui. qñ vt ſic nunq̄ trahere ad defectū. ſed hoc eſt ꝓpter amoꝛez ſeu affectionem ad pecuniā vtilem exiſtem. que inclinat ad opus magnum quod oporteret facere non faciendum vel ad faciendum minus q̄ deceret. ne tanta pecunia conſumat̄. ꝓpter quod pꝫ q̄ eius dē moꝛis ſunt paſſiones per liberalitatem et magnificentiam moderande. et per cōſequens idem eſt obiectum liberalitatis et magnificentie acceptuz ſcōm eius rationem ꝓpriam et formalem. Jdeo q̄ oppoſitum rationis illorum ꝓcludi poteſt q̄ ille non ſunt ſtutes ſpecie differentes. ¶ Jtē nec etiam eſt ex quod aliqui illorum imaginant ſcz q̄ magnificentia ſolum habeat locum in magnis ſumptibus ad aliquod exterius factibile magnum videlicet caſtrum vel templum vel hmōi faciendum. imo ipſa locum habet generaliter circa quaſcunq̄ decentes dationes vel cōſumptiones magnarum pecuniarum. quemadmodum liberalitas eſt circa quarūcūq; pecuniarum decentes dationes aut conſumptiones. vnde Arꝫ. dicit q̄ magnificentia eſt circa peregrinoꝛuz ſuſceptiones ꝛ miſſiones et dationes et retributiones. Jnem neq; valet diſtinctio ſit̄ quā illi notauerūt. quoniā tam magnificus q̄ liberalitas intendit decētem pecunie dationem vel conſumptionem et retentionem. ſed tñ vterq; principal⁹ intendit operis decentiam. gratia cuius pecunia ſit conſumenda quia ꝓpter quod vnūquodq; tale. et illud magꝫ ꝛ cetera. ꝓpter hoc michi videtur q̄ magnificentia non ſit alia virtus a liberalitate. ſed quod ipſa ſit modus eius quidam contrahens eam ꝑ quādā materialem ſeu accidentalē ordinem puta per magnitudinem operis et expenſarum ꝓpter q̄ dicit Arꝫ. oēm magnificū eſſe liberalem. ſed nō ecōuerſo. ſicut omnis homo corꝓore magnus eſt homo ſed non omnis homo eſt hō corꝓore magnus. Et poſſit exemplum poni de fortitudine et temperantia. quia fortitudo non eſt ſolum circa mortis pericula. ſed etiam circa alia minora pericula ſicut dictum fuit in capitulo de fortitudine. Tamen excellentiſſimus actus fortitudinis eſt circa pericula mortis in bello. Similiter temperantia non eſt ſolum circa totalem abſtinentiam ab actibus venereis ſed tamen electio cōtinuata talis abſtinentie ab actibus venereis in quibuꝫ quando et vbi fuerit oportunuz et ſic de aliꝭ circunſtantijs et forte maximus actus temperantie q̄ magnificē ꝓpter quod illo caſu virginitas ponitur eē virtue. Poſſet ergo dici q̄ magnificentia ſe habet ad liberalitatem: ſicut fortitudo cōtracta per applicationem eius ad pericula mortis in bello. ſe

q̄ magnificētia nō ſit tātū circa magnū factibile.

ſicut ꝑgitas ad tpātiam.

habet ad fortitudinem simpliciter ꝛ pmuniter acceptam. Et sic temperantia contracta ad virginitatem se habet ad temperantiam simpliciter. vñ sicut nō decet quemlibet ad belluzire/nec quēlibet esse virginem. ita nec decet quemlibet esse magnificum. Ita tamen intelligendo q̄ ille non esset simpliciter et perfecte temperatus qui non eligeret totalem abstinentiam si videret hoc oportere attentis circunstantijs. et oppositum non oportere: nec ille esset liberalis qui non eligeret expensas magnas si videret oportere. et oppositum non oportere tamen nec ille temperatus qui non abstineret eo q̄ non oporteret abstinere. dicerek virgo nec ille liberalis qui non expenderet magna eo q̄ hoc non deceret ad ipsum diceretur magnificus. Et si quis querat quare ergo determinauit Aristoteles separatim de liberalitate ꝛ magnificentia et similiter de magnanimitate et phylotimia et non fecit us de fortitudine. dicendum est forte q̄ hoc fecit ad doctrinaz vulgi. vulgus enim et quasi omnes maxime nituntur ad pecunias et honozes et vltra q̄s oportet. et in his maxime volutur ciuilis communicatio. propter quod voluit magis ostendere et quomodo communiter se habendum sit circa ea et specialiter circa magna. his autem visis omnia satis soluta sunt que his videntur opponi. Apparet etiam q̄ alii dubitauerunt scilicet an magnificentia sit virtus nobilioz liberalitate. dicendum enim est q̄ non in eodem supposito. quia eadem est virtus in eo qui est magnificus tamen dicendum est q̄ magnificentia est modus nobilissimus liberalitatis. et potest etiam concedi q̄ modaliter vel etiam quo ad exteriozes actus magnificentia est nobilioz ea liberalitate que non est magnificentia videlicet ea liberalitate que est in eo quem nō decent magna hoc est dictu q̄ liberalitas in principibus quos magificentia decet exercet actꝰ exteriozes maiozes et excellentiozes q̄s in pauperibus: sic enim bene dicit Aristoteles. q̄ magnificentia superexcellit liberalitatem magnitudine quemadmodum nomen significat. non repugnat tamen pauperibus ipsam virtutem liberalitatis secundum eius substantiam et secundū eiꝰ operationes interiozes habere eque perfecte diuitibus. nam sicut dicit Seneca libro secundo de beneficijs. nulli precluſa est virtus. omnibus patet. Inuitat omnes. omnes admittit et ingenuos et libertinos seruos reges et exules. Non eligit domum nec sensum nudo homine contenta est. Et sic est finis questionis.

Questio. viij
Ad primo

Queritur octauo. Utrum parificētia et banausia sint vicia. ¶ Et videtur q̄ non. quia sicut omnis virtus est laudabilis: ita omne vicium est opprobriosum. sed parificentia ꝛ banausia non sunt opprobriose quia dicit Aristoteles q̄ opprobria non inferunt. ¶ Item Aristoteles in quadam epistola ad Alexandrum que sic incipit Aristoteles Alexandro bene agere superlaudat ratiocinationem et consilij diligentiā ipse autem dicit in quarto huius ratiocinij antez diligentia parificentia. ergo parificentia erit laudabilis. et nullum vicium est laudabile ideo ꝛc.

Secundo.

¶ Item si banausia esset vicium. hoc esset quia ratione excessus opponeretur magnificentie. sed hoc est impossibile quia magnificentia a magnitudine nomē accepit sicut dicit Aristoteles. Quāto magis erit excessus in magnitudine tanto magis erit magnificentia. ¶ Oppositum arguitur quia omnis habitus inclinans ad vitia vel citra q̄s oportet est vicium. sed banausia inclinat ad vltra et parificentia ad citra vt vult Aristoteles ideo concludit Arguo habitus huiusmodi scilicet parificentia et banausia malicie sunt. Non est dubium quin parificentia et banausia sunt vicia si quis consideraverit quid dicitur per hec nomina nam sicut magnificentia significat habitum inclinantem ad opera magna faciendo non absolute sed quos decet et quando oportet. et vbi et gratia cuius et quomodo oportet et sic de aliis circunstantijs. ¶ Ita parificentia significat habitum inclinantem ad non faciendu magna que oporteret facere attentis circūstantijs. vel ad ea facienda minoza. vel cuz minozibus expensis aut tardius q̄s oportet. ¶ Banausia autem significat habitum inclinantem ad faciendū opera magna que non oporteret facere circunstantijs attentis vel ad facere maioza q̄s oportet vel vniuersaliter ad faciendum magna aliqua circunstantijs concurrentibus talibus. cum quibus circunstātijs talia facere non oportet. Ex quibus apparet q̄ tam parificentia q̄s banausia sunt habitus inclinantes preter vel contra rectum iudicium rationis. Dubium. Sed quod istorum viciorum sit maius dubium est de quo diuersi diuersimode opinantur dicunt enim multi q̄ parificentia sit peioz. primo quia ipsa est quedam illiberalitas. ꝛ banausia est quedam prodigalitas. vel saltem parificentia comparatur ad banausiam sicut illiberalitas ad prodigalitatem. sed dictum fuit q̄ illiberalitas est deterioz prodigalitate ideo ꝛ cetera. Item ad propositum possunt adduci rationes q̄s adducte sunt ad predandum q̄ illiberalitas esset peioz prodigalitate. videtur enim q̄ banausia sit magis curabilis q̄s parificentia. quia curari potest et ab egestate et a dictamine rationis. sicut de prodigo dictum fuit. Item parificentia ex minozi motiuo oritur q̄s banausia quia illa ex desiderio vilium hec autem ex desiderio honozum. Item quia parificentia videtur esse remotioz a magnificentia q̄s banausia. quia banausus in substantia actus conuenit cum magnifico scilicet in multa amissione pecuniarum. Item quia banausus pluribus et magis videtur proficere q̄s parificus. Item quia parificentia magis est occasio peiozum viciozum q̄s ipsa banausia quia ipsa cum fiat ex desiderio inordinato pecuniarum sicut illiberalitas est magis nata ducere ad suarietatem. ¶ Alii autem non acquiescentes istis rationibus asserunt banausiam esse deteriozem primo quia banausus peccat cum leticia et gloria hystrionum. parificus autem cum tristitia vt dicit Aristoteles. peccatum autem tanto maius est q̄to magis est voluntarium. et cum maiozi leticia Item deterius est facere quod nō oz ꝛ dare q̄

q̄ parificentia sit deterioz

In oppositū

ād parificētia

ād banausia.

Oppinio opposita q̄ banausia sit deterioz.

bus non oportet et expendere vbi non oportet. quam facere quod oportet et dare quibus oportet et expendere vbi oportet nō tamen sicut oportet. Quinto patet quia actus malus ex obiecto est deterioz actu malo ex modo. sed banausus facit quod non oportet in transitu purpuram inferrēs vat quibus non oportet comedis tribuens et expendens vbi non oportet. hystriones nuptialiter cibans. vt dicit Aristoteles parificus autem facit quod oportet: facit enim quod faceret magnificus et dat quibus oportet quibus daret magnificus. et expendit vbi oportet vbi expenderet magnificus. in nullo enim istorum videtur deficere. sed in his que sequuntur scilicet quia non facit complete et facit tarde. et stupet parum expendere et tristatur in expensis. et putat semper maioza facere q̄s oportet. Isti autem defectus videntur posse stare cū dictis tribus bonis ideo banausus videtur esse deterioz. Item ex nunc dictis apparet q̄ parificus magis conuenit cum magnifico q̄s banausus. vicium autem est peius qō est dissimilius virtuti. sicut dictum fuit in secundo huius. Item peius est nec bene nec bonum facere q̄s bonum non bene facere: sed banausus nec bonū nec bñ facit vt patet in dictis exemplis parificus autem bonum facit licet non bene. q̄ non perfecte vt dictum est ideo ꝛc. Item deterius est in obsequium peccati pecunias amittere q̄s pro necessarijs vsibus reseruare. sed banausus amittit pecunias in obsequium peccati: scilicet in obsequium vanitatis et superbie sue diuitie ostentans. vt ait Aristoteles. Item et in obsequio turpium voluptatum quas capit ab histrionibus et comedijs: parificus autem peccat timens pecunias sibi deficere in operibus magis necessarijs / non enim videtur magnum peccatum si rex volens construere ecclesiam parceret expensis q̄tum ad multa accidentalia decoramēta: vt magis posset soluere debita: et indigenti populo parcere: et cum militibus pro se laborantibus dona liberalia exercere. Item parificus quod facit facit boni gratia. licet minus faciat q̄s decet. banausus autem non boni gratia sz diuitias ostentans. vt dicit Aristoteles qui autem boni gratia: operatur melioz est eo qui non boni gratia. ideo ꝛc. ¶ De hac autem controuersia videtur michi saluo meliori iudicio dicendum esse sicut de illiberalitate et prodigalitate: dictum fuit q̄ sicut prodigalitas aliquando componitur cum illiberalitate: ita quando q̄s banausia cum parificentia: vnde de banauso composito videtur dicere Aristoteles et vbi oportet multa consumere pauca consumet: et vbi pauca multa: et talem ego concederem peiorem q̄s simpliciter banausum vel etiam etiam q̄s simplicem parificum. nisi ille parificus esset illiberalis omnino tam circa maioza quam circa minoza. talis enim parificus esset valde malus. Quod autem banausus compositus sit peioz apparet. quia talis omnino nichil boni videtur intendere: non enim in expensis multis intendit operis honestatem. vel decentiam. quia tunc plura expenderet vbi oporteret. nec intendit ad bonum finem et honestū parcere pecunie. quia tunc magis parceret vbi non oporteret multa expendere quam vbi oporteret. Banausus autem simpliciter intendere potest ad honestatem credens (licet false) in omni opere suo magnitudinem operis. et multitudinem expensarum decere propter hoc q̄ in plurimos secundum rei veritatem magna decent magnos et diuites. Similiter etiam parificus ille qui circa parua et mediocria non esset illiberalis sed solum circa maioza circa que dicimus esse magnificentiam potest circa talia parcere pecunijs ex intentione boni finis licet false sicut dicebatur vidilicet vt i suis amicorum suorum vel subditorum suorum maioribus necessitatibꝰ succurrere possit perfecte sibi et alijs. Sed si velimus comparare banausum qui non sit parificus parificus qui non sit banausus. tunc videtur michi q̄ conueniens sit adhuc distinguere de vtroq̄. ¶ Sciendum est igit q̄ tam banausus q̄ alijs potest dupliciter excedere circa materiam magnificentie.

dupl̄r cōtigit excercere in materiama gnificentie

Uno modo ex solo affectu magna faciendi. et tunc erit ibi simplex et vera banausia. Alio modo alicuius alterius gratia videlicet aut lucri aut luxurie vel vani honoris aut turpis alicuius delectationis aut quoquo modo fraudandi gratia. et tunc non esset ibi banausia simpliciter e tpiter principaliter: sed aliud vicium maius secundum speciem finis principaliter intenti. licet banausia dici possit ex consequenti. sicut dicit Aristoteles in quinto huius q̄ si quis lucri gratia mechatur. ipse non luxuriosus dicitur: sed auarus magis vel iniustus. Non est ergo dubium quin banausus hoc secundo modo. sit peioz parificoquonia si non sit peioz vt banausus: tamen peioz esse potest ex aliis maioribus vicijs et principalibus irretitus. propter quod solum querendum est de primo modo verorum et simplicium banausorum. Quantum autem ad parificum.

Sciendum est q̄ pauper parificus esse non potest. quia si magna non facit sed parua. hoc est q̄ paruos non magna. sed parua decent et si in omni opere suo intendit multum ad expensas. non est mirum. hoc est enim sue. consonat indigentie diuites autem et potentes: si sint parifici hoc potest esse dupliciter: aut quia circa pecunias tamen habeant affectionem q̄ illiberales fiant et in magnis et in paruis et tales sunt valde mali. Aut q̄ satis bene se habeant in minoribus et mediocribus sed i magnis deficiant ab eo quod oportet: et tunc erit maioz dubitatio de tali parificoret de predicto banauso quis sit deterioz q̄s de aliis modis prius dictis. ¶ Et videtur michi q̄ parificus sit deterioz. quoniam si quis q̄tumcūq̄ dives in operibus magnis parceret pecunie: propter hoc q̄ aliter non esset suis aut amicorum vel subditorum suorum: necessitatibus imminentibus succurrere talis non esset parificus: sed tunc esset solum parificus: si propter parcere pecunie diminueret de operis magnitudine quod deceret ipsum: vel si in eo tardaret preter rationem aut tristaretur. cum ta-

refolutio dōctoris

refolutio q̄ parificētia ſit plex eſt deteriōz.

Men'diuitie sibi sufficienter abundarent ꝛ ad illud opus perficiendum et alia sibi et suis necessaria aut etiam quecunq; magis decerent ipsum operanda vel exercenda quo casu paruificus esset (vt michi videtur) comparandus adbanausū sicut in capitulo de liberalitate cōparauimus illi

rīsīo ad rōes oppositepti

berslem ad prodigum nec aliozum rationes concludunt contar hoc ¶ Ad primam enī dicendum est q; paruificus si tristetur hoc non est de eo q; in opere est malum. sed de eo quod in ipso bonum est. modo vicium est eque vel plus tristari de bono sicut gaudere de malo: ¶ Ad aliam dicendum q; paruificus sepe nichil facit eius quod oportet. sed ab opere toto deſistit propter abhorrere expensas. Item et si quid facit eius quod oportet tamen non facit sepe totum quod oportet sed minus banausus autez ille de quo loquimur facit semper totum quod oportet et vbi et quando licet et cum hoc facit plus q; oportet et vbi et quando non oportet ꝛ per idem patet solutio ad tertiam rationem et ad quartam. Ad quintam dicendum q; ipsa procedit non de banauso qui ex ex solo affectu magna faciendi excedit sed de illo qui alterius gratia. Ad vltimam dicendum q; sicut banausus: non excedit quod oportet boni gratia. ita neq; paruificꝰ deficit ab eo quod oportet boni gratia. et sicut possibile est q; paruificus id boni gratia faciat in quo conuenit cuz magnifico sic et iam et de banauso dicendum est ¶ Ad rationes principales. Ad primam dicendum est q; sicut magnificentia est laudabilis. ita banausia et paruificentia sūt vituperabiles licet nō sint opprobriose quoniam obprobriū specificat vituperium trahendo ipsum in famam vel ad grauem cōtumeliam. quod bene notauit Aristoteles dicēs. Sunt quidam habitus hi malicie non tamen ob probria quidem inferunt: propter neq; nociuos

Ad rōes ꝑncipales.

ad sectidam.

proximo esse neq; valde turpes. ¶ Ad aliam dicendum est q; diligētia rationis capitur aliquādo pro nimia pscrutatione et computatione. ad minima in expensis. et hec est paruificentia.

Alio modo capitur pro debito et diligenti consilio de agendis. et istam Arꝛ superlaudat.

Ad tertiam

Ad aliam dicēdum q; nomen magnificentie pro ut ipsū est nomen virtutis. sumitur ab operis magnitudine. consonatiī recte ration aliter non

in litera. Et etiam primo rhetozice dicitur q; honoz est delectabilissimoz. quia si fantasia vincit q; sit studiosus. ex quo patet q; honoz est valde appetibilis. quia eodem primo dicitur q; delectationem omnia prosequuntur et gratia ipsius delectari. honozare autem nō omnia desiderant qō de magnanimo declarari potest cuius. vt dicit. Aristoteles esse videtur quod in vnaquaq; virtute magnum ipse tamen non desiderat honozare quia dicit. Aristoteles q; magnanimi despectores videntur dicit etiam q; magnanimus benefi ciatus est. beneficiatus aūt verecundatur. hoc autem esse videtur quia ipse desiderat honozari et verecundatur honozare beneficiatus autem tenetur honozare beneficientē ideo etiā dicere videt Arꝛ. q; magnanimi videntur in memoria habere eos quibus vtiq; faciāt bene vel a quibus aūt patiantur bene nō minoz enim qui patitur bene eo qui facit vult aūt superexcellere cum igitur magnanimus sit circa honozes hec omnia significare videntur q; ipse desiderat honozari et verecūdatur honozare ideo. ꝛc. ¶ Item premius est melius merito. quia meritum est gratia premij. et finis semper est melioz eis que sunt ad finem. sed honozare modum meritti habet in hoc enim aliquis meretur q; alium honozat. honoz autem est premium virtutis ipsi honozato vt dicit Arꝛ. Etiam in quinto dicit. Arꝛ. q; excecentibus opus

Tertio.

Quarto

iusticie merces quedā danda hec autem honoz et gloria. ¶ Item q; est liberius est melius eo quod est seruilius: quia libertas est conditio nobilis ꝛ seruitus vilis. sed honozari est liberius et honozare seruilius quod patet quia seruus tenetur dominum honozare dominus aūt seruum. non sed honozari ab eo ideo. ꝛc. ¶ Item quod conuenit soli bono melius est eo q; conuenit indifferenter bono et malo. sed honozari conuenit soli bono. honozare aūt bono et malo igitur. Maioz patet quia melius est in quo et per quod bonum dicitur a malo q; in quo conuenit sibi. Minoz patet dicit enim Arꝛ. secundum veritatem enim soluz bonus honozandus tam boni autem q; mali tenent honozare superiozes suos et bonos. ¶ Item aliter sequeretur q; magis rex debēt velle honozare vasallos q; velle honozari ab eo quod est falsum. quia subuerteret q; rei publice ordo. ¶ Oppositum arguitur melius est q; declinat ad humilitatem eo quod declinat ad superbiam sed honozare et velle honozare declinant ad humilitatem honozari vero et velle honozari ad superbiā ideo ꝛc. ¶ Item virtus magis est benefacere q; bene pati. vt dicitur capitulo de liberalitate: sed honozare est bñfacē et honozari est bñpati ergo. ꝛc. Confirmatur quia sicut se habet dare ad recipere circa pecunias. ita honozare ad honozari circa honozes sed circa pecunias dare est melius q; recipere. sicut dictum fuit capitulo de liberalitate ideo ꝛc. ¶ Primo videndum est q; dest honoz de quo dicit Arꝛ. primo rhetozice q; honoz est benefactiue opiniōis signum quod sic glosari potest honoz est signum per quod honozans ostendit se opinari q; ille quem honozat sit benefactiuus vl sic honoz est signum quo honozans designat q;

Tertio.

Quinto

Sexto

in oppositus

Quid honoz

ille quem honozat sit benefactiue opinionis: id est q; habeat voluntatē et scientiam benefaciendi propter quod subdit. Aristoteles q; iuste honozantur quidem maxime qui beneficia prestiterunt nō solum. sed honozatur etiam qui potest beneficiare. Sed aliquibus videtur q; ista non sint benedicta quoniam tyranni et plati pessimi multa prestant et prestare possunt beneficia. boni autem pauperes nec talia prestant nec prestare possunt igitur ea que dicta sūt magis debent honozari dicti tyranni ꝛ prelati q; boni pauperes et sancti viri quod est falsum quia dicitur quarto huius q; secundum veritatem bonus solus est honozandus. Ad hoc etiam dicendum est q; beneficium dicitur secundum compositionem ex bene ꝛ facio. Differt autē multum benefacere ꝛ bonum facere sicut dictum fuit in secundo malus enim inq;tum malus potest bonum facere vt elemosynam dare. licet ex intentione mala. Sed malus inq;tum malus non potest benefacere in opere enim est ipsum esse bonum sed ipsum esse bene operatum est in operante qualiter habere et hoc exprimit. Seneca primo de beneficijs: dicēs non potest beneficium manu tangi sed animo gerit igitur multum interest inter materiam beneficij et beneficium. non enim aurum vel argentum beneficium est sed ipsa tribuentis voluntas. itaq; non quid detur aut fiat refert sed qua mente. quia beneficium non est in eo quod fit aut quod datur consistit. sed in ipso dantis aut facientis animo: et sic patet q; beneficium propzie non potest malus prestare licet multis possit facere bonum. propter quod signum benefactiue opinionis nichil aliud esse videtur q; signum prudentie et moralis virtutis et ita descriptio ista quam dat Aristoteles nichil differre videtur ab illa que communiter solet dari scilicet q; honoz est exhibitio reuerentie in testimonium virtutis. ¶ Et forte descriptio Aristotelis est melioz si quis ponere velit differentiam inter honozem et honozationem. ipsa ei exhibitio reuerētie que est operatio quedam actualis dicitur honoratio secundum quam alius honozare dicit. et alius honozari. Sed aliquando ex huiusmodi operatione nihil prouenit actum manens post illius operationis designantiam sicut est salutatio genuū flexio capitis inclinatio et multa talia. Et in his non est aliud realiter q; honoratio aliquando autem post huiusmodi operationem remanet aliquid actum. et in talibus non solum est honoz illa operatio actualis que honozatio dicitur. sed etiam res operata manens est honoz propter quod dicit. Arꝛ. primo rhetozice q; partes honozis sūt antiqua primoziditas sed monumenta imagines. templa et huiusmodi alia q; constructa sunt in memoria alicuius non enim solum in sua constructione sed et post semper q; diu durant signa sunt virtutis et excellētie eius p quo constructa fuerunt patet igitur q; diffinitio Arꝛ est melioz. qm conuenit omni honozi. Alias aūt descriptio magis videtur esse honozationis ppria descriptio. Nec illud quod nūc dictum est scz monumenta: imagines et templa partes esse honoris obstat ei quod primo libzo fuit dictū: scilicet

malꝰ non pōt ꝑstare bñficiū

vtra it honorē, ꝛ honozati onem.

q; honoz est in honozante magis q; in honozato. non enim ibi dicitur simpliciter q; honoz semper sit in honozāte. sed q; magis q; in honozato quod est verum. quia si honoratio est actio ex qua nō resultat actum exterius. tunc manet in honozante. Si aūt resultat exterius actum tunc illud manet extra ipsum honozatum vel semper vel in pluribus vel satis rationabiliter dicamus q; honoz est in honozante non in honozato. id est in potestate honozantis est honozare vel non honozare. sed nō est in ꝑstio honozati. honozari vel nō honozari

quō honoz est in honozato.

¶ Ulterius sciendem est q; honoz sumitur tripliciter. Uno modo quantum ad eius causam precedentem. Secundo quantum ad eius substantiam. Tertio quantum ad effectum consequentem

tripl̄r capit honoz

Primo modo honoz est idem q; res honozabilis pro qua scilicet homo honozari debet. ¶ Et ille est duplex. quedam enim sunt res secundum se ipsas honozabiles. cuiusmodi sūt virtutes et opera virtutum. Alie sunt honozabiles secundum attributionem ad ipsas virtutes vel opera virtutum tanq; ozgana quibus vti possumus ad exercendum opera virtutum. cuiusmodi sunt omnia bona humana quibus contingit ꝛ vti bene et vti male. verbi gratia virtutes corporis nobilitas. amicozum. diuitie. officiose dignitates vt papatus cardinalatus: episcopatus: imperium regnum: ducatus. comitatus. similiter q;tum ad minozes esse camerarium papevel regis. aut capellanum episcopi vel ducis et sic iterum descendendo

duplices sūt res honozabiles.

Quod autem predicta sint dicto modo res honozabiles. apparet. quia cōz veritatem boniz solūmodi sunt honozandi vt dī quarto huius. virtutes autem hominem bonum reddunt alia autem humana bona non sine virtutib⁹ vnde primo rhetozice dicitur q; omnib⁹ bonis humanis contingit vti male et nocere exceptis virtutibus virtutes vero secundū seipsas et in separabiliter res sūt honozabiles. Alia autem que preenumerata sūt et similia bene dicuntur res bone et honozabiles non simpliciter. i. absoluto sermone. sed quia plurima contingit his agere bona. que sine his fieri non possunt. vnde dicitur primo huius q; felix indiget his. multa nāq; operata sunt per ozgana p amicos: per diuitias et ciuilem potentiam. quibusdam autem denudati coinquinant beatitudinem. Non enim omnino felix est qui spē turpissimus vel ignobilis vel solitarius vel sine prole tamen tales res non sunt honozabiles accidentaliter et inseparabiliter quia prauum non efficiunt meliozem sed peiozem: et ita nec sunt res bone nec honozabiles in prauis. sed vituperabiles et male quia seuissima est iusticia habens arma. vt dicitur primo politice. sunt igitur res bone et honozabiles secundum attributionem ad virtutes. scilicet prout virtutibus annecruntur. honoz autem subſtantialiter acceptus est signum benefactiue opinionis. vel exhibitio reuerentie in testimonium virtutis secundum q; plus diffimeba tur. et honoz sic acceptus videtur cōponi ex materiali et formali. materiale est ipsa operatio vel ipsa res operata vel quodcūq; quod innatum est per modū reuerentie exhiberi aut designare vir

ād honoz subſtantialiter

tutem ⁊ excellentiã eius cui vel ꝓ quo exhibetur et huiusmodi honoris materialiter accepti dicit Aristoteles primo rhetorice partes esse sacrificia·recordationes in metris templum primordialitatem sedis·⁊c̃·formale autem est designatio virtutis et excellentie eiꝰ cui vel ꝓo quo tale aliqd exhibetur· nam capitis inclinatio posset dici honor exhiberi. et non esset tunc honor sed inhonoratio· sed tunc esset honor si in signum virtutis et excellentie exhiberentur·honor aũt quantum ad effectum consequentem est opinio que per huiusmodi reuerentie exhibitionẽ generatur de virtute et excellentia illius cui exhibetur ⁊ illa opinio vel fit apud illummet cui honor exhibetur·vel apud alios si apud alios: sic est idem quod bona fama vel saltem pars vel principium bone fame.

duplex effectꝰ honoris

¶ Si vero apud ipsum tunc illa opinio causat in ipso mentis exaltationem et maximam delectationem·delectatio enim causatur ex adeptione cõuenientis apprehensi sub ratione conuenientis nichil autem est eque conueniens hoi sicut virtutes et opera virtuum. nec homo bonus melius: sibi aliquid esse putat·modo constat ꝙ comprehẽsio proprie bonitatis ⁊ opinio quam homo habet de se ipso valde fortificatur et renouatur per testimonium aliorum· et deinde delectatio multuꝫ augetur propter quod dicitur primo rhetorice·ꝙ honor est delectabilissimorum propter hoc ꝙ fãtasia sic vnicuiq; ꝙ sit studiosus·et magis tñ insinuant quos putant veraces esse·Aliquãdo autẽ res in modũ honoris exhibite manent post actualem exhibitionem in dominio honorati·sicut dona militaria et officiose dignitates· et tunc effectus honoris nõ ẽ dicta opinio tñ·sed vtilitas talium exhibitorum Vlterius sciendum est ꝙ honorare et honorare ab honore siue ab honoratione dicuntur· denominatiue hoc autem actiue hoc ꝙdem passiue honorare est honorationem vel honorem facere vel exhibere honorari autez est honorem recipere vel per modum recipientis se habere·hoc est esse illum cui vel ꝓo quo honor vel honoratio exhibetur. talem enim hic voco per modum recipiens se habentem·licet aliquando secũdum rei veritatem nihil recipiat sed solum terminet honorationis actum secundum intentionem honorãtis·dico igitur ꝙ si honor capiatur ꝓore essentialiter honorabili·cuius modi sunt virtutes et opera virtutum·quod idem est honorans et honoratus· qui enim opera virtutis exercet facit se bonum et in se ipso generat virtutem·et per cõsequens honorandum inq̃tum ergo facit se bonum·honorat se· et inquantum bonus efficitur· honoratur· Circa hoc igitur esset dubitatio vtrũ et quo modo facit se homo bonum·et virtuosum an scilicet secundum eãdem potentiam illam bonitatem qua efficitur bonus formaliter efficiatr recipiat·vel secundum aliam efficiat et secundũ aliam recipiat Et posito ꝙ omnino secũz eãdẽ potentiam·dubium est quid sit melius vel illam bonitatem siue virtutem agere siue recipere eam de quibus nichil plus ad presens dicemꝰ quia dicta fuerunt aliqua de his in tercio libro·et quia non dicimus aliquem proprie honorare vel honorari

gre honor est delectab ilissimus

qd honorare et honorari

formaliter secundum hunc honorem sed magis secundum illum honorem substãtialiter acceptũ qui est signum opinionis benefactiue·imo maxime ꝓprie dicuntur secundum ipsam honorationem que est exhibitio reuerentie in signum virtutis aut quecunq; designatio virtutis alicuius persone·non enim solum honorat hominem qui coram eo flectit genu v̄ l'inclinat caput imo etiam. Rex vel papa multomagis personas honorant· quas in dignitatibus instituunt·designant enim per hoc ipsoꝝ virtutem et excellentiam cum nulli nisi boni debeant in talibus constitui dignitatibus officiosis· De huiusmodi igitur honoribus respondeamus ad questionem propositam et dicamus ꝙ quantum ad ipsius honorationis actũ honorare est melius honoranti q̃ honorari honorato·quod ꝓbatur ꝓmo quia bonum intrinsecuz melius est bono extrinseco·bona enim extrinseca videntur esse minima bonoꝝ vt capitur ex ꝓmo huius·sed honorare est intrinsecum honorãti·et hoc poterat. Aristoteles innuere in ꝓmo huius· cum dixit honorem esse bonum superficietenꝰ quia videtur in honorantibus magis esse q̃ in honorato· Secundo quia opus virtutis melius est ipsa virtute quia est finis eius vt dicitur ꝓmo huius·ꝓpter quod et felicitatem non posuit Aristoteles in virtute. sed in opere virtutis·sed virtus est melioꝝ honore vt dicitur in eodem primo igitur opus virtutis est melius honore hoc est dictu ꝙ opus virtutis est melius operanti q̃ honor ei·cui exhibetur·i· q̃ honorari ipsi honorato sed honorare est ipsi honoranti opus virtutis scilicet opus iusticie quia ad medium iusticie reseruandum oportet rem famulari ei qui bene egit vt dicitur quinto huius scilicet impendendo sibi honorem et reuerentiam: vnde etiam in quinto dicitur ꝙ exercitãtibus actum iusticie merces quedam est vanda·hec autem est honor et gloria qui igitur bono honorem sibi debitum impendit·iuste operatur. ¶ Item honorari potest mortuus sicut viuus per temploꝝ edificationem per monumenti nobilis constructionem: per nobilium et plurium in intumulatione congregationem et sic de aliis: multis modis honorantes autem debitum iusticie reddunt et ita virtuose operantur/ et est eis magnum bonum· mortuis aũt quibus honor impenditur non est aliquod tale bonum· nisi fragile quoddam et paruum· sicut dicitur ꝓmo huius. Item bonũ aliquod est, melius ei quẽ reddit meliorem q̃ ei quem non reddit meliorem honorare aũt reddit honorãtem meliorem honorarivero non reddit honoratum meliorem qũ de honoribus de impensis patet. meliores enim sumus si ideo laudes gratiaz et honorem attribuimꝰ sed deus ide melioꝝ nõ est hoc igitur inter hoies ac capiatur ꝓportionabiliterqũ etiam patet qz virum ipocritã honorabimꝰ tãq̃ dignũ nec ide melioꝝ sed fit peioꝝ ¶ Jtẽ tripliciꝫ honorare contingit scz superiorẽ parem et inferiorẽ. Et honorari tripliciter scz a superiori·pari vel inferiori ⁊ quolibet modo honorare est melius· qñ melꝰ est iuste bñ agere q̃ iuste bñ pati·quinto huius Etiam melius amicabiliter bene agere. q̃ amicabiliter

ꝓbat multipliciꝫ qmeliꝰ sit honorare q̃ honorari

q̃ põt honorari mortuis

cõtigit tripliciter honorare·

bene pati octauo·et nono huius ⁊ melius est gratuite benefacere q̃ gratuite bene pati quarto huius sed honorare superiorẽ est iuste bene agere⁊ superiorem honorari est iuste bene pati·honorare vero parem est amicabiliter benefacere et honorari est amicabiliter bene pati·Et iterum honorare inferiorem est tanq̃ gratuite benefacere· inferiorem vero honorari est gratuite bene pati·ideo ⁊c̃·Etiam. sciendum est ꝙ hic loquimur de honorare et honorari secundum ꝙ bene fiũt scilicet in signum virtutis et operum bonorum·Stantẽ quis honoret alterum ꝓaue vt fraudulenter vel adulatiue vel alio fine ꝓauo·satis manifestum esset ꝙ multo peius esset honorare q̃ honorari· dicendum tamen esse videtur ꝙ honorari forte melius esse potest honorato·q̃ honorare honoratum quoad affectum consequentem multis enim modis potest ei prodesse vt videtur infra· Ad rationes·

Ad rões ꝑncipales.

¶ Ad primam dicẽdum est ꝙ illud est melius quod intrinsece conuenit deo et maioribꝰ secundum quod maiores sunt·q̃ quod conuenit minoribus secundum ꝙ minores·sed non oportet ita esse de his que maioribus ⁊ minoribus cõuenient extrinseca denominatione·non enim est melius diligi regi a quodam seruo suo q̃ illi seruo diligi a rege ergo multo minus oportet si idẽ bonum conueniat maiori extrinsece et minori intrinsece ꝙ ipsũ sit melꝰ maiori q̃ minori·sic aũt est de honorare et honorari sicut dictũ fuit. Quãdo autem dicitur ꝙ maximuꝫ est quod deijs attribuimus·dico ꝙ verum est inter ea bona que possumus eis offerre·cuiusmodi sunt exteriora bona quin·tamen ista eadem bonaqu eoꝝ et maioribꝰ sunt exteriora·sint his quibus sunt interiora meliora q̃ dijs vel maioribus quibus extrinsece attribuũtur non oportet contedere. ¶ Ad aliam dicendum ꝙ viri magni nullis sdigentes bonis vtilibus·maxime debent inter exteriora bona que ab alijs possunt eis afferri appetere honores· ſ3 tñ appetere debent magis eis bona interiora scz virtutes et opera virtutum·Quando etiam dicitur ꝙ honor est delectabilissimorum· Dicendum est ꝙ hoc est verum inter exteriora bona et quo ad effectuꝫ consequẽtem sicut dictum fuit de magnanimo aũt magis dicetur postea· ¶ Ad aliam dicẽdum est ꝙ premium essentiale et principale meliꝰ est merito sed non oportet ita esse de premio accidentali ⁊ extrinseco·modo honor non est premium essentiale et principale virtutis sed ipsa felicitas. ꝓpter quod dicit Arꝛ· virtuti quidem perfecte nõvtiq̃ fiet dignus honor sed tñ virtuosus ipsum gratanter reciptet ab alijs·⁊ non habendo ipsos maiora ipsi retribuere· ¶ Ad aliam dicẽdum ꝙ ratio potest ad oppositum retorqueri honorare enim liberius est quia honorari potest aliqs inuitus et ignorans·⁊ etiam nullam habens arbitriꝫ libertatem·saltem in ista vita sicut mortuus·honorare aũt est volentis et libere eligentis· verum est tñ ꝙ honor designat in honorato nobiliorem statũ vel nobiliorem conditionẽ q̃ in honorante propter quod est ꝙ minor debet honorare maiorem: sed hic non comparamus statũ vni ad statum alterius ¶ Ad aliam dicendũ est ꝙ maioz est vera de his que bono et malo conueniuntiꝰ intrinsece nõ de his que eis attribuunt extrinsece Dicendum etiam ꝙ melius est id per quod bonꝰ in bonitate excellit malum vel minus bonum q̃ id i quo sibi conuenit modo honoratus non excellit in bonitate honorantem per hoc quod est honorari sed per virtutẽ ꝓpter quã honor sibi exhibetur· ¶ Ad vltimum dicendum est ꝙ sicut prius dicebatur nos hic loquimur de honorare ⁊ honorari scõm ꝙ bene fiũt scõm dictamen recte rationis ⁊ ita ꝓcedendũ est ꝙ melius est regi honorare vasallum q̃ honorari ab eo·⁊ illud debet rex magis vel quantum est ex persona sua licet forte non sit ita quantum est ex re publica·quia nõ persone regis tñ sed reipublice honor ille exhibetur qui regi exhibetur nec inde peruenitur reipublice oz do si rex debite honoret vasallũ videlicet sibi dona largiendo ipm ad suũ consilium vocando vel ad suam mensam. aut ipsum in aliqua officiosa dignitate instituendo in signum sue probitatꝫ: sed non bene honoraret si per exhibitionem reuerentie honoret eum. quia talis honor non minoribꝰ debetur sed maioribus aut equalibus·vel quasi· Et sic est finis questionis

Ad secundaz

Ad tertiam

Ad quartaz.

Ad quintam

¶ Uerũ decimo· Utrũ scõm magnanimitatẽ honores sunt magis appetendi an cõtemnendi·siue vtrũ magnanimus magis appetat honores q̃ contennat· ¶ Arguit ꝓmo ꝙ magis appetat eos q̃ contẽnat·qm ille non contẽnit honores sed appetit·qui se magis honoribus dignificat. sed talis est magnanimus·vt dicit Arꝛ· ¶ Item honorem dijs attribuimus⁊ honorẽ maxime desiderãt qui in dignitate honor enĩ i optimis est premiũ est eteni ꝓmũv irtutis hoc totum dicit Arꝛ·tale aũt nullus bonus contẽnere debet sed summe appetere ⁊ extollere· ¶ Item nullus cõtẽnit illud i quo delectatur sed magnanimꝰ delectatur i magnis honoribus ⁊ studiosus vt dicit Arꝛ· ¶ Jtẽ magnanimus vult superexcellere et esse magnus inter magnos ꝓpter quod appetit bñficiare et beneficiatus verecũdat·vt dicit. Arꝛ·talis aũt valde videtur honores appetere· ¶ Jtẽ fugiens humilitatem appetit honorem eo ꝙ humilitas est contẽptus honoris· sed magnanimꝰ fugit humilitatẽ·ideo dicit Arꝛ·ꝙ ipse nõ põt cũ oibus viuere estimans seruiles esse blanditores· obsequiosos ⁊ humiles· Item Arꝛ· dicit ꝙ singuli appetũt que scõm dignitatẽ·⁊ magnanimus est honoribus dignus igitur appetit honores· ¶ Item omnis bonus debet magis appetere q̃ cõtenere id quod est eligibile ⁊ ꝓpter seipsum·⁊ felicitas graꝰ sed honor et hmõi vt habetur primo huius igitur·⁊c̃· ¶ Item ois fruosus appetit operari scõm virtutem ⁊ opari nõ potest sine obiecto circa quod est illa virtus. igitur debet illud obiectũ non ꝓtẽnere sed appetere sed magnanimitas est circa honores magnos tanq̃ ꝓprium obiectum vt dicit Arꝛ· ideo ⁊c̃· ¶ Item hay mus excedit i appetẽdo honores pusillanimis autem deficit in appetendos eos· ſ3 magnanimꝰ est primi oz hay mo q̃ pusillanimo igitur plus ipse appetit hono

Af primo.

Scõo.

Tertio.

Quarto

Quinto

Sexto

Septimo

Octauo

in oppositu

res ꝯ deficiat ab appetendo. ¶ Oppositum arguitur. q. dicit. Arꝛ. q honorꝛ alia bona exteriora sunt quid paruũ ipsi magnanimo. ppter qđ cõcludit q magnanimi despectores esse videnꝫ. videlicet honoris. ꝛ bonũ tpalis. ¶ Item magnanimus non curat opinionẽ. sed veritatem. vt dicit Arꝛ talis aũ contemnit honores. qm̃ finaliter honor. ppter opinionẽ quer. ſ vñ dr primo huius amplius aũt videnꝫ honorẽ quererent credant se ipsos bonos esse. et in primo rhezorice dr honor est delectabilissimor. ppter hoc qđ fit fantasia vnicuiq; q sit studiosus. ¶ Itẽ magnanimus nõ curat laudes vt dicit Arꝛ. igitur neq; honores. qm̃ laus honorem significat specificatum p sermonis expressionem. ¶ Itẽ seneca. Tullius et alij morales cõiter sẽper predicauerũt contemnenda esse bona exteriora. imo etiã corpus. pprium. ꝛ vitam propter hoc quod eorũ amor initium est omnium viciorum. vnde Tullius in libro de officijs dicit nemo enim iustus esse potest qui mortem qui dolorem. qui exilium. qui egestatem timet. et Seneca in epistola cum istis ad lucillium dicit. sivis honestus fieri. non honoribus adijciendum est. sed cu

rñsi o suppo sita. ꝓplici ac ceptiõe honoris pmissa in alia ꝙstione. pma pclusio

piditatibus detrahendum. et in epistola claranũ dicit oia ista in que dominium casus exercet. scr ulla sunt pecunia corpus et honores. imbecilla fluida. mortalia possessiones incerte. virtuosi aũt talia non appetunt sed contemnunt. ¶ Respondendum est (vt michi videtur) secundum distinctionem posita in precedenti questione de honore. ¶ Primo enim dicendum est si honor capiatur quorum ad causam propter quã alicui debetur honor principaliter. videlicet pro virtutib⁹ aut virtutum operationibus q magnanimus honorem non contemnit sed appetit. aliter enim ipse nõ haberet rectum appetitum. Si aũt honor capiatur quãtum ad causam propter quam alicui debetur honor principaliter et per se: sed per attributionem ad virtutes et opera virtutum cuiusmodi sunt amici. diuitie dignitates officios e. de quib⁹ dicit Arꝛ. q nobiles dignificantur honore et potentes seu ditantes. ¶ Tunc pro secunda conclusione dicendum est q magnanimus illo casu quo talia non essent sibi in detrimentum virtutis vel operis virtuosi non contineret sed appeteret qm̃ talia simpliciter eligibiliora sunt suis oppositis. sicut visum fuit in decima sexta questione primi libri. ¶ Sed pro tercia conclusione dicendum est q illo casu q retentio et aquisitio talium obstaret operibus virtutum magnanimus et velociter omnis bonus homo contemneret ea oĩno sic enim procedunt oẽs rationes ꝓpũs ad honores contemnẽdos adducte. sic enim dictum est nono huius studiosum amicorum gratia multa agere. et patricet si oportet mori. pisciet eĩ pecunias et honores

tripici rõne magnim⁹ cupiẽs ꝓcurãs si ipsi bonus virtutis sic dicit Seneca epistola ui mittitias ad lucilium vir bonus ab honesto nulla re deterritur ad turpia nulla spe inuitabitur.

et totaliter circumpugnabilia bona. Si aũt honor substantialiter capiatur. tunc questio querebat vtrum magnanimus appetit q alij honorent ipsum de quo doctor quidam bene dicit q sic. secundum triplicem rationem: magnanimus eni cum sit optimus vt dicit Arꝛ. est oi honore dignus et est iustum q ab alijs honoretur propter qđ magnanimus appetit honorari pmo inquãtũ hoc ẽ alijs scilicet honorãtib⁹ operatio bona et iusta quos desiderat agere bene. Secundo inquantum audientes vel videntes ipsum honorari propter virtutem. nati sunt per hoc aĩari ad virtutem. Tercio inq̃tum deus i huiusmodi honorationem serui sui honorat̃ et glorificatur. Sed vlterius ipse dicit q magnanim⁹ potius cõtemnit ꝯ appetat honorari tanq̃ bonũ sibi quod etiam puto esse verum si circumscribaꝫ effectus. cõsequens videlicet opinio que per honorem impensum nata est generari. et ipsi qui honorantur. ꝛ alijs de bonitate ipsius cui honor ꝓpenditur. nã si quis impendit hñnorem tibi actus ille honorationis statim transit et nichil est hoc effectu consequente circumscripto et dum talis actus est. ipse non est a te actiue. nec ille actus in te transit: propter quod nichil melius in de erit tibi omnino. neq; actiue. neq; passiue: verum est tamen (sicut michi videtur) q si tu honorationem illam precipias tunc in te per hoc generari poterit oppinio vel memoria de tuis virtutibus et operibus virtuosis et per cõsequens delectatio multa ꝛ amor illius qui tibi debitum honorem impendit et voluntas ad iterum. et bene et melius: operandum hec aũt ipsi magnanimo: et omni homini virtuoso. bona sunt et multum appetibilia: q sunt animi perfectiones et decoramenta et exitationes. ad bonas operationes: sed hec omnia sunt effectus consequentes honorem substantialiter acceptum. Similiter etiam si alij percipiant talez honorem impensum tibi: generabitur in eis optimo de tua bonitate que aliud erit ꝯ bona fama vel pars vel principium bone fame: sicut diceba

tur in alia conclusione: constat aũt q magnanimus multum debet appetere bonam famam. nõ enim est dubium quin. Regem vel Imperatorẽ deceat esse magnanimum et tamen Aristo. in libro suo de secretis secretorum valde regem Alexandrum incitat ad appetitum bone fame: propter quod apparet satis q magnanimus nõ cõtemnit sed appetit honores valde. non propter se sed propter effectus consequentes. et propter alia prius dicta. ¶ Sed aliqui dubitant: vtrum magnanimus vel vniuersaliter homo virtuosus debeat appetere bonam famam tanq̃ bonum si bi: dico q videtur michi esse dicendum q sic. qm̃ si fama bona non sit sibi bonum intrinsecũ ipsa tamen est sue bonitatis interioris extrinsecus decoramentum. Et item sicut multa per amicos p diuitias: per ciuilem potentiam: operata sunt vt dicitur primo huius. ita bona fama valde prodest ad agenda plurima. magna bona. nam si bene fama

dubiũ an fama sit appetẽ tẽdã tãq̃ bonũ appetẽtis

tus vult docere vel predicare videbimus omnes ad eius doctrinam confluere. et eam i alio de

alie rõnes q magnanim⁹ magis ptẽnit honoris.

lectabiliter recipere et firmare et propter bonam famam regis subditi perfecte sibi obediunt et i de regis actions in populum meliores et excellentiores habere possunt effectus. ¶ Aliqui tñ magni doctores hoc nõ cõcedunt sed dicunt honores magis esse contemnendos ꝯ appetendos

Alie rões q magnanim⁹ magis cõtẽnit honores

inde regis actiones in populum meliores et excellentiores habere possunt effectus. Aliq; tamẽ magni doctores hoc non concedunt. sed dicũt honores magis esse contemnendos ꝯ appetendos quo ad opinionẽ quam de bonitate et excellentia honorati generant tam in ipso ꝯ in alijs cui⁹ rationes ipsi tales apponunt. Primo quoniam honor. est. est virtutis signũ. tamen est signũ fallax ille enim honor qui debet impendi bono viro potest impendi et impenditur sepe prauo ꝓpter qđ optimo per tale signum generata erit prava. signũ autem fallax cum oppinione per ipsum generata magis contemnendum est. ꝯ appetendum

Resolutio q ptẽnit honores i ordine ad opa virtutuꝫ.

Item ille plus parui pendit ꝛ cõtemnit honorẽ ꝯ appetat cui honor paruum quid est. et cui non non fiet dignus. honor talis autem est magnanimus vt dicit Aristoteles Etiam dicit Aristo. magnanimum non esse dignum honorib⁹ paruis. honores autem accepit pro illis fallacibus signis et opinione ex eis generata sunt prauꝫ maxime ipsi magnanimo. ppter quod ipse non dignificat talibus honoribus. nec appetit eos Item vere humilis magis contemnit honores ꝯ appetit. cum humilitas consistit in contemtu honoris sed magnanimus est vere humilis. aliter ipse non esset bonus homo. ergo et cetera. Item ille plus contemnit honores ꝯ appetat. qui nunq̃ iudicabit sibi contumeliam fieri. quoniam appetitus honoris et glorie facit sentire contumeliam contemp⁹ autem facit non sentire. Sed Seneca dicit in libro suo de quattuor virtutibus. si magnanimus fueris nunq̃ iudicabis. tibi contumeliam fieri.

Questio. pl. Ar. primo

Secundo.

Tertio.

Item etiam Seneca per totum librum suum ad serenum nititur ostendere q in sapientem cuiusmodi est magnanimus non posset cadere iniuria et q sapiens ledi non possit. ppter hoc q nihil reputat oĩa bona fortune. que sola ab eo eripi pñt. vide si vis totum libũ. Sed mihi videt q ille rones ꝛ consimiles ad hoc solũ concludunt q magnanimus et vniuersaliter omnis bonus in ordine ad virtutes et opera virtutũ ꝓmnit honores omnino. imo et diuitias. et amicos et proprium corpus. vbi scilicet predictorum acceptatio vel retẽtio seu quecunq̃ ꝓcuratio opugnaret virtutibus seu virtutũ operationib⁹. sed si nõ. nõ sicut in tertia et secunda conclusione dictum fuit. vnde videtur mihi q omnes rationes nũc adducte ꝓcedũt scõm exigentiã illaꝝ quarũ conclusionũ vnus suus

Et sic est finis questiones

Veritur vndecimo Vtrũ magnanimitas sit virtus mozalis. Arguitur q non: quia magnanim⁹ magnitudine quidem est extremus vt dicit Arꝛ. ꝓtus aũt in medio ꝓsistit. scõ huiꝰ. ¶ Itẽ vel esset ꝓtus generalis vel specialis nõ gñalis. q illa ẽ legalis iustitia vt apparet ex ḡn to huiꝰ. nec specialis. q dicit Arꝛ. q magnanimi videbiť eẽ q i vnaq̃ ꝓtute magnũ. Itẽ ꝓt⁹ mozalis saltem principalis in hoĩe. non est virtus vl dis̃positio corpozalis. sed magnanimitas videt esse dis̃positio corpozalis. qm̃ sicut dicit Arꝛ. eius ꝓprietates sunt motus lentus vox grauis. locutio

stabilis. que sunt ꝓprietates corpales. Itẽ nul⁹ virtuosus debet habere conditiones oppositas ipsi felici. sed magnanimus habet ei cõditiones oppositas. ꝓbať. q (dicit Arꝛ.) q neq; bene fortunatus gaudiosus erit. nec infortunat⁹ tristis. ſz in primo libro dr q magna infortuna turbãt et cõtribulant beatũ. tristitias eni ferunt. ꝛẽ. ¶ Item nulla ꝓtus ꝓz prauas ꝓditiones ꝛ alijs ꝓtutibus oppositas sed magnanimitas hz qđ declarať auctoritate Arꝛ. Prio q magnanimi despectores sunt et contemtiui. ꝛ ita videnť esse superbi. ꝛ vosunt superexcellere quod est contra humilitatem Secundo quia magnanimus bñficiatus verecũdať. ꝛ verecũdia nõ est viri virtuosi vt dicitur in fine quarti huius. Tertio quia non habet in mẽoria eos a quibus bene passus est. et ita videť ingratus esse. Quarto quia est ociosus et tardus ꝛ piger. Quinto quia non potest ad alium viuere. qđ est contra politicã ꝓmunicationem. Sexto q nõ est memor mali quod est contra prudentiam dicẽte Seneca in libro de quattuor virtutibus Si prudens fueris preterita recordare Septimo q magis est possidens infructuosa fructuosis. qđ iteꝝ est contra prudentiam. Octauo quia non est humaniloquus quod est contra cura politanam. Nono quia neq; est laudativus neq; curat q laudeť. qđ est contra rhetoricã que est pars politice ꝓtutis Decimo quia manifestus odiosor. quod est ꝛ amiticiã. Ultimo q. vtiť ironia ad multos quod ẽ cõtra veritatẽ. ¶ Oppositum dicũt omes mozales. Sciendum est q Seneca (vt apparet in libro suo de quattuor virtutibus cardinalibus (non ponit magnanimitatem aliam esse virtutem a fortitudine. propter hoc q ipse non distinxit virtutes morales specifice per distinctiones obiectorum sed per diuersas ꝓpetates quas omnis virtus circa ꝓprium obiectũ seruat sicut dictum fuit in vicesima tertia ꝙstione tertij libri. vñ Seneca oẽm virtutẽ scõz q firmat animũ i opere bono circa difficilia vocat magnanimitatẽ siue fortitudinem. ꝓpter quod magnanimitas sic accepta non est virtus aliqua specialis Unde de ea sic accepta nihil ad presens intendimus. Aristo. autem magnanimitatem distinguit specifice contra fortitudinem et alias virtutes speciales. q sicut p fortitudinẽ intelligit habitum moderantem passiones appetitus circa terribilia. et per temperantiam habitum moderantem passiones appetitus circa delectabilia tactus. et per liberalitatem habituz moderantez passiones circa pecunias. ita etiam per magnanimitatem intellexit habitum specialem moderantem passiones appetitus circa honores et inhonorationes. de qua magnanimitate nunc intendimus dicamus ergo q magnanimitas est virtus mozalis. quod sic probatur circa quecunq̃ bona vel mala humana circa que contingit se habere male secundum excessum. ꝛ male secundum defectum. et bene secundum medium. nos indigemus virtute inclinante nos et determinãte ad medium. sed circa honores et inhonorationes contingit et excedere ꝓprie et deficere ꝓprie. et secũdum medium bene se habere. ergo circa hoc indi

Quarto

Quinto

ꝓditiones magnanimi.

In oppositũ

quid magnanimitas

gemus virtute inclinante ad medium eligendus et tenendum. talem autem virtutem vocam⁹ magnanimitatem quod probare non oportet. quia quid nominis oportet supponere. minor dictorationis declaratur. Primo quia ex precedenti q̃stione manifestum est q̃ honores sunt appetendi secundum rectam rationem. qñq̃ non obsunt sed prosunt virtuosis operationibus tuo magis appetendi sunt q̃ pecunie. verũ est (q̃ dicit Arꝫ. honorẽ esse maximũ bonorum exteriorũ quanto nam⁹ aliquid est magis bonũ. tanto magis est appetendum propter quod apparet q̃ defectus virtuperabilis esse potest in appetitu bonorum et specialiter multum inconveniens esse videtur si q̃s habens sufficientem scientiam sufficientes diuitias. et amicos ad officium honorabile occupandum in quo possit multas exercere virtuosas operationes. et multus prodesse populo. sic se reputet indignũ vt se ꝑuas honorem. ali⁹ ꝑuet etiã se multis bonis operationibus. Quod etiã excedere cõtingit vituperabiliter apparet. si quis plus appetat honores q̃ virtutes peccat perueniens ordinem. cum non sint appetendi honores nisi ꝓpter virtutes et opera earum. tales enim sepe hurtipocrite. nam ad nihil boni intendẽtes fingunt se bene agere vt honorentur. volẽtes magis videri boni q̃ esse. et non videri tales etiã querunt adulatores. et diligunt. a quibus (cum a bonis non possit) cupiunt sibi signa reuerentie exiberi tales fiunt inuidi. volentes enim superexcellere. cum propter demerita non possint tristantur de excellentiis aliorum. sunt etiam superbi et valde mali. cũ se dignificent honoribus indigne existentes. sic enim credunt se valere totum mundum vel ꝓpter diuitias vel propter amicos. aut aliquid hmõi. et ita deũ neq; reuerenk neq; superiores honorant. sed mediocres ꝓmunt quãtum possunt. et inferiores omnino despiciunt et ꝓtemnunt. ¶ Ad rões in oppositum dicẽdũ. Ad primam solunt Arꝫ. dicens magnanimus magnitudine quidez est extremus in eo quidem quod vt oportet medius id est medium ad nos seu medium rationis tenet licet ad extremum rei intendat. si se dignificet maximis honorib⁹ hoc est quia est eis dignus et appetit eos. et ꝓsequitur eos quandovbi et quomo oportet et cetera. Virtus autem non in medio rei consistit. sed in medio rationis. ¶ Ad aliam dicẽdum q̃ ipsa magnanimitas est virt⁹ specialis specifice et formaliter distincta contra alias virtutes. quia est circa obiectum speciale et distinctum ab omnibus aliarum virtutum obiectis sicut dictus fuit. sed ipsa potest dici virtus communis ꝓsupositiue. siue materialiter. ꝓ tanto quia ipsa ꝑ supponit omnem aliam virtutem. magnanimi ei est se dignificare magnis honoribus dignum existentem eis. quibus nullus dignus est secundum Aristotelem. nisi vere bonus scilicet simpliciter virtuosus insignitus. Est igitur magnanimi ꝓsupositiue magnum esse secundum omnem virtutem magnanimus autem non appetit maxios honores principaliter. sed maximis honoribus esse dignus. quod fit per in vnaquaq; virtute magnum esse. neq; magnanimus appetit honores ꝓpter se. sz virtutum gratia videlicet vt honorati⁹ possit in excellentiores operationes virtutum. ꝛ magis appetit virtutes. propter quod iterum ipius est intentione primaria magnum esse in vnaquaq; virtute. ¶ Ad aliam dicendum q̃ potentie superiores anime cum fuerint perfecte per virtutes sibi debitas. habent regulare potentias inferiores. propter quod non est inconueniens attribuere virtuti proprietates seu operationes aliquas corporales. non tamen sicut elicitas: sed sicut regulatas et imperatas ab illa virtute seu a potentia in qua illa virtus existit. ¶ Ad aliam dicendum q̃ magnanimus et de bonis fortuidis gaudet: et de malis tristatur. non tamen intense seo remisse quia parua reputat omnia bona extrinseca in comparatione ad virtutes. que semp manent sibi salue. et hoc etiam modo felix et gaudet et tristatur. ideo bene dicit Aristoteles. q̃ bene fortunatus gaudiosus erit et non dicit gaudens gaudiosus enim plenitudinem notat et excessuz ¶ Ad aliam dicendum q̃ magnanimi sunt despectores bonorum extrinsecorum. non tamen simpliciter. sed vbi eorum retentio vel acquisitio vel affectus oppugnaret operibus virtutum. sunt etiam contemptui adulationum et timorum. et vniuersaliter omnium que possent a veritate seducere. quia magis volunt esse boni q̃ videri: et honoribus esse digni q̃ honorari sed non sunt contemptui dei neq; hominum nisi malorum. et ratione suarum maliciarum. superbi autem econtra propter adipiscendos honores fictitios contemnunt virtutes ꝛ deum et homines. specialiter bonos viros et amplexantur adulatores. q̃ magis volunt videri esse magni et honorari q̃ esse vere magni et honore digni. magnanimi etiam volunt superexcellere in virtuosis operationib⁹ superbi autem in honoribus. ¶ Item magnanimi volunt excellere ex meritis suis et secundum dignitatem et alias bene faciendo. Superbi autẽ sine meritis et preter dignitatem. et alios deprimendo. ¶ Ad aliam dicendum q̃ magnanimus non verecundatur ꝓprie. sed verecundari dr̃ de eo solo q̃ habet similem quãdam modum verecundie scz q̃ sicut iuuenis se retrahit a turpitudine propter verecundiam. ita magnanimus per magnanimitatem reddit se tardum ad operationes minoris honestatis vt operetur excellentiores. tõ cũ bñficiare sit melius ꝛ fructuosius q̃ bñficiari: magnanimus bñficiatus q̃si inde verecũdaret q̃ in operando ceditur ab altero. statim retribuit et rebñficiat. q̃liter autem verecundia conueniat bonis viris. dicetur post. ¶ Ad aliam dicẽdũ q̃ Aristo. non dicit q̃ magnanimus non habeat in memoria semper eos a quibus bene passus: est sed loquitur in futuro habet enim in memoria semper eos quibus benefaciet ꝛ non eos a quibus bene patiatur. sed in memoria habet eos vt retribuat. ¶ Ad aliam dicendus q̃ magnanimus non est piger nec ociosus ꝓprie. sed secundum similitudinem quãdã nã ad maiores operationes intentus quasi videl

Ad tertiam.

Ad quartam

Ad quintum

Ad sextam.

Ad rõnes

Quõ magnanimus ꝓsupponit.

Ad secũdam

Quomõ magnanimitas ẽ virtus cõis

Quõ magnanimꝰ ꝓsequatur.

exponit ꝓpꝛietates magnanimi.

obliuisci minorum. que sepius occurrunt. ideo videtur otiosus. Item cum deceat operari magna ex impetu vnde nihil operari videtur nisi mature et cum deliberatione. propter quod videt esse tardus et piger et maturus. Ad aliam dicendus q̃ in rei veritate magnanim⁹ optime viuit ad seipsum et ad alium. sed videtur adulatoribus multis iocos et solatia sensualia solum affectantib⁹ q̃ ipse non possit viuere ad alium. propter hoc q̃ ipse est tardus in verbis et iocis otiosis et maturus et seriosus vel dicatur q̃ ipse non potest ad alium quẽcunq; viuere indifferenter. quia ipse odit adulatores et contemnit viciosos sed ad amicos et viros bonos ipse bene viuit. Ad aliam dicendum q̃ magnanimus non est memor malorum seu iniuriarum sibi illatarum quo ad vindictam capiendam. quia scit se per talia nihil leedi posse nec minorari quod ad bonum virtutis. quod solũ reputat vere bonum. sicut Seneca bene declarat in libro suo ad serenum. ipse tamen est memor et bonorum et malorum preteritorum pro quanto memoria ipsorum valet ad melius operandum.

Ad aliam dicendum q̃ vulgari more arꝫ. vocat possessiones fructuosas que absq; multo labore multam afferunt pecuniam. Infructuosas autẽ vocat vbi paucioribus pecuniis existentib⁹ oportet magis laborare. sic enim dicimus beneficium ecclesiasticum fructuosum et liberum vbi multa pecunia colligitur et non oportet deo seruire et vbi oportet sepe diuinis officijs intendere vel reipublice laborare. beneficium diceretur infructuosum et seruum. hoc autem ita dicitur/q̃ vulgus plus reputat pecuniam q̃ virtutes per quas tamen solus acquiritur fructus verus humanus conceditur ergo q̃ magnanimus magis vult possidere in fructuosa bona q̃ fructuosa. vulgariter loquendo. eo q̃ illa sunt vere et simpliciter fructuosa. Ad aliam conceditur q̃ ipse non est humanloquus in superabundantia. sed secundum q̃ oportet et secundum q̃ decet statim suum talem autem vulgus reputat non humanloquum. sed tanq; bruta lem hominem propter hoc q̃ multi delectantur in excessiua loquacitate in qua tamẽ non deest peccatum. Ad aliam dicendum q̃ ipse non est laudatiuus adulatiue neq; excessiue neq; quorumcunq; contingenter sicut dicit Aristoteles sed moderate laudat solum vere bonos. tenens documentum Senece dicentis. Parce laudato vnde dicit Aristoteles magnanimus autez iuste contemnit et glorificat vere. multi autem contingenter. Concedendum etiam q̃ ipse nõ curat ꝓcipaliter q̃ laudetur. sed quod sit laudedignus. Ad aliam dicendum q̃ iste est manifestus oditor reprobatus. ad quos vera amicitia esse nõ potest sicut videbitur infra. Ad vltimam dici potest q̃ ironia non opponitur veritati. sed sicut dicetur infra. ironia namq; qua magnanimus vitatur est (vt aliqui dicunt) veritatis occultatio vel dissimulatio. qua magnanimi vtuntur ad multos scilicet ad miseros et scrutes. ad quos non est dignum suum manifestare magnitudinem vel (sicut aliqui dicunt) ironia est reprehensio malorum sub verbis contrarium significantibus per modũ indignationis habite de malicia ipsorum. vnde si quis male operatur. dicimus vide quomodo tu bene agis quasi diceremus tu es valde malus. q̃ ironia magnanim⁹ vtit ad multos. qz sũt malitiosi.

Queritur duodecimo. Utrum pusillanimus sit vicium peius q̃ ltaymotes ¶ Arguitur primo q̃ non sit vicium quoniam omnes viciosi videtur eẽ mali de se. sed de pusillanimo et lasimo dicit Aristoteles. q̃ non videntur esse mali. ¶ Item solt virtuosi sunt honoribus digni et non viciosi vt vult Aristoteles sed pusillanimis est dignus honoribus vt apparet per eius descriptionem est enim pusillanimus q̃ q̃b⁹ ẽ dignus non se dignificat vt dicit Aristoteles qui siue magnis siue paruis siue moderatis dignus existens adhuc minoribus seipsum dignificat

¶ Arguitur etiam q̃ ltaymotes non sit vicium quia ltaymotes videtur consistere in excessiuo appetitu honorez sed summe appetere honores nõ est vicium probatur quia talis appetitus incitat nos ad opera virtutum. cum non nisi propter virtutes et opera virtuum homo debeat honorari. appetitus autem fortis alicuius rei inciat ad operationes per quas illa res inata est attingi/modo ille appetitus non est malus qui nos icitat ad virtutes ideo ꝛc. ¶ Item ltaymus videtur esse qui appetit honores quibus ipse non est dignus sed hoc non videtur esse contra rectam rationem quia vitiosus non est dignus honoribus. et tamẽ recta ratio videtur dictare q̃ ipse appetat honores probo quia ipse debet appetere virtutes ad quas ex debito consequuntur honores. sed si recta ratio iubet appetere aliꝰ. non videt esse contra rationem appetere ꝓpꝛios. ideo ꝛc. ¶ Item q̃ fit ex ignorãtia nõ fit ex vicio. alit pueri eent viciosi. etiaz dictum fuit. in tertio q̃ talia scilicet que ex ignorantia fiunt sunt inuoluntaria et per consequens. neq; viciosa neq; virtuosa. sed ltaymus ꝛ pusillanimus ex ignorantia operantur. nam de ltaymo qui quibus non est dign⁹ se dignificat dicit Aristoteles q̃ ipse est insipiens. de pusillanimo autem dicit q̃ videtur ignorare seipsum. deinde arguitur q̃ ltaymotes sit peius vicium q̃ pusillanimitas. quia sicut ltaymus declinat ad superbiam. pusillanimus autem ad humilitatem. ꝛ superbia est valde mala. et humilitas bona. etiam ltaymotes declinat ad iniustitiam quia nititur altos deprimere vt superexcellat in honoribus nec vult honorare maiores et bonos viros. sed potius inuidet eis que iniusticia est valde mala et similiter inuidia. ¶ Item ltaymus est indignus. pusillanimus est dignus. vt patet per descriptiones ipsoꝝ indignus autem est digno deteriori. igitur et cetera

¶ Oppositum arguitur per Aristotelem dicentẽ opponi autez magnanimitati pusillanimitas magis q̃ ltaymotes. et sic magis et deterius est.

¶ Dicendum est q̃ ltaymotes et pusillanimitas prout de his loquitur. Aristoteles sunt vicia magnanimitati opposita. Secundo videbitur qualiter pusillanimitas sit peius vicium ltaymote.

Questio. xij. Ar primo

Secundo.

Tertio.

Quarto

Quinto

Sexto

In oppositũ

Due conclusiones

¶ Prima conclusio satis patet ex questione precedente: si supposuerimus nominum significationes visum enim fuit q̄ in appetendo honores et indignificando se honoribus contingit ei excedere prave z deficere prave et medio modo se habere bene. Magnanimitas autem est habitus inclinans ad medium propter quod dictum fuit ipsam esse virtutem. habitus igitur inclinantes ad excessum et defectum erunt vicia magnanimitati opposita sed per haymotem intelligimus habitum inclinantem ad excessum. et per pusillanimitatem habitum inclinantem ad defectum igitur et cetera. ¶ Sed q̄tum ad secūdū sciendum q̄ sub haymote continentur ambitio et presumptionam magnanimus primo quidem honores, cupit substantialiter acceptos sicut oportet scilicet nō propter se sed reducendo eos in opera virtutum

Secundo significat se officijs honorabilibus q̄ bus ipse est dignus non quidem propter excellētiores honores. sed vt in his officijs excellentes exerceat operationes virtutuz. Et secundum ista duo contingit errare dupliciter secundum excessum. ¶ Primo quidem in appetendo honores substantialiter acceptos plus q̄ oportet vel aliter q̄ oportet. scilicet si magis appetamus honores q̄ opera virtutum. ad quod statim consequitur se preter dignitatem officijs honorabilibus dignificare. Non ad operandum secundum virtutes sed ad exteriores adipiscendos honores. et hec ē ambitio. Secundo erratur secundum excessum dignificando se dignitatibus et officijs honorabilibus preter dignitatem non tamen propt honores exteriores adipiscendos principaliter. sed magis propter operationes excellentiores in huiusmodi officijs exercere et hec est presumptio. Quod aūt hoc sepe contingat. apparet inductive verbi gratia si medicus nundum sufficienter expertus medicinam regi sine aliorum magno consilio ministrare presumat aut si quis in theologia nundum profundatus nitatur in predicationib⁹ obscurissima declarare. vel similes iuuenis et inexercitatus assumat officium ordinandi regis exercitum. aut omnino si quis officium assumit q̄ exercere non possit honorifice vel propter inexperientiam vel propter artis aut diuiciarum aut amicorum aut alicuius huiusmodi defectuz. huic autem duplici vicio secundum excessum. correspondet duplex vicium secundum defectum. quorum vtrumq̄ sub pusillanimitate continetur.

Primum est quod ambitioni opponitur. si quis minus q̄ oportet appetat vel accepter honores substantialiter acceptos. Secundum est quod p̄sumptioni opponitur si quis ad officium aliquod honorabile exercendum vbi posset excellētes virtutum operationes exercere. habeat sufficientiam in scientia in amicis in diuitijs z alijs ad hoc requisitis. et non se dignificet illo officio scilicet q̄ quasi habens animum pigrum reputans se ad officij onera sustinenda non sufficere refutet officium. videtur ergo mihi q̄ haimus talis ambitiosꝰ sit multo deterior pusillanimo sibi opposito quoniam sicut arguebatur. talis haymus declinat ad superbiam. declinat ad inuidiam. diligit adulatores fit inuitus peruertit ordinem morum et nature. preferens virtutibus honores. cum tamen non nisi propter virtutes querendi sint honores. nec aliquid bonꝰ sed potius malꝰ participent. nisi ordinentur ad virtutes. ¶ Sed videtur q̄ haymus qui est presumptuosus simplex qui scilicet ambitione caruerit minoris sit vicii q̄ pusillanimus sibi oppositus. quia talis pusillanimus non solum priuat se honoribus exterioribus. sed et operibus virtuosis que posset et tenetur excercere. quod est satis malum. presumptuosus autem sibi oppositus peccat et nititur ad ea que suam facultatem excedunt. ¶ Nam peius est a bono desistere: q̄ ad bonum tendere q̄uis immoderate. ¶ Item ambe conclusiones simul probari possunt. quoniam vicium videtur esse peius ad quod magis inclinamur: vt apparet secundo huius. sed ad ambitionem magis inclinamur q̄ ad pusillanimitatem sibi oppositam. propter hoc q̄ honor est delectabilissimorum sicut dicitur primo rhetorice. ad pusillanimitatem autem presumptioni simplici oppositam magis inclinamur q̄ ad presumptionem. propter hoc q̄ sicut dicitur primo rhetorice delicie ocia etiam negligentie: ludi requies et somnus delectabiles sunt. sollicitudines autem et studia et conatus tristes. ¶ Ad rationes dicendum est. ¶ Ad primam q̄ vulgus vulos solos solet vocare malos qui sunt aliis iniurtosi. haymus autem presumptuosus simpliciter et pusillanimus non sunt aliis iniurtosi nisi vicium aliud q̄ magnanimitati oppositum subintrat et ita intellexit. ¶ Aristoteles q̄ non sint mali. quod apparet per causam quam assignat dicens. non enim malefactores sunt: ipsi tamen possunt dici mali loquendo largius. quia circa honores habent inordinatum appetitum.

¶ Ad aliam dicendum q̄ pusillanimus secundum rei veritatem non est honore dignus voluntate sua sic inordinata manente. sed potius vt superandus. sed sic ipothetice deber intelligi q̄ si honore dignus q̄ ipse sufficientiam habeat in scientia in corporali potentia. in diuitijs. in amicis. ad officium aliquod honorabile obtinendum et exercendum si vellet sed illo se non dignificat. ob voluntatis defectum. ideo vicioſus.

¶ Ad aliam concedendum q̄ appetitus honoris ordinatus incitare potest nos ad virtutes. sed inordinatus appetitus quo scilicet honores substantialiter acceptos preferimus virtutibus. non incitat nos ad virtutes. sed ad superbiā. ad inuidiam. ad iniustitiam. et cetera. sicut dictum fuit. vnde licet honores solum debeant impendi bonis. tamen sepe impenduntur malis vel per adulatores. et lucrum fraudulentum intendentes vel etiam aliquando per bonos viros propter timorem crudelitatis illorum malorum. et potentie ipsorum in diuitijs: aut amicis. sic ergo

pbatio prime

pbatio sede

quō dñt ambitio a p̄sūptione.

q̄ pusillanimis sit deterior p̄sūptuoso et non autē ambitioso.

Ad rationes p̄cipales

Ad secundā.

Ad tertiam.

tales ambitiosi non per virtutes querunt honores. sed per opera valde mala. ¶ Ad aliam concedendum est non esse malum q̄ quis etiam ante generationem virtutis appetat virtutes. et mediantibus virtutibus honores. sed si aliter appetat q̄ mediantibus virtutib⁹ et propter virtutes. hoc erit propter rationes. si etiam se dignificet honoribus antеq̄ sit eis dignus ipse peccat. ¶ Ad aliā dicendum est q̄ ignorantia inuincibilis excusat a peccato. sed non illa que prouenit ex inordinatione appetitus. imo sic ignorat omnis malus vt dicitur in tertio. ¶ Ad aliam dicendum q̄ haymꝰ ambitiosus est deterior pusillanimo sed non ille qui sine ambitione esset presumptuosus solum. ¶ Ad aliam dictum fuit q̄ pusillanimus non est vere dignus sed esset si vellet. vnde concedendum q̄ aliquando pusillanimus est sufficientior multo in scientia. in potētia. in diuitijs. in amicis ad operationes excellentes virtutum exercendas. q̄ haimus. sed ipse magis deficit in interiori affectu. ideo deterior. Et hic est finis questionis.

Ad quartam

Ad quintam

Ad sextam

ḡlioterciadecima

Veritur tertiodecimo Vtrum phylotimia sit virtus distincta a magnanimitate. de quo videtur procedendum esse sicut processum fuit de liberalitate. magnificentia in septima questione huius quarti. quod notat Arꝫ expresse in secundo huius dicens. Sicut autem dicimus habere ad magnificentiam liberalitatem circa pua differentē. ita hꝫ quedā scꝫ phylotimia ad magnanimitatem circa honorem existentem magnū idem etiam dicitur quarto huius. Sciendum est tamen sicut dicit Aristoteles. q̄ illa virtus q̄ scꝫ mediat circa paruos mediocres honores nō habet nomen proprium sibi impositum. sed aliquādo vocamus eā phylotimiam. i. amatiuā honorꝫ z aliquādo vocamꝰ eā aphylotimiā ab a quod est sine quasi non amatiuam honoris. et hoc est quia medium comparatum vni extremo videtur participare alterius extremi natura. vocamus ergo phylotimum proprie illum qui regulam rationis nō excedit in appetitu honoris. cui nos opponētes ipsum vicioſum. vocamus ipsum aphylotimum. Aphylotimus autem propie vocatur qui p̄ter rationem deficit ab appetitu honoris cui opponentes ipsum virtuosum vocamus eum phylotimum. Quoniam igitur contingit in honorem appetitu superabundantia defectus et medium. manifestum est q̄ phylotimia proprie accepta et etiam aphylotomia sunt habitus vicioſi. Phylotimum autem sicut dicit Arꝫ. vituperamus. vt magꝫ quūm oportet z vnde nō opꝫ. Sicr etiam non amatores honoris hoc est aphylotimum vituperamus. vt neq̄ in bonis eligentē honestari. manifestum est etiā si phylotimia et aphylotimia capiātur minꝰ ppie. p habitu illo quo honores appetimus quando opꝫ z quos opꝫ z a quibus opꝫ et sic de aliis circūstantiis et quo etiam honores nō appetimꝰ qñ non opꝫ z vbi z quomodo zc̄. q̄ phylotimia z aphylotimia vel quocūq̄ nomine nominetur. erit virtus moralis. sic enim dicit Arꝫ. Est autē quādo amatorem honoris laudamꝰ vt virilem z amatorem boni. et non amatorem honoris vt moderatum et temperatum. sed sicut de liberalitate et magnificentia dictum fuit q̄ non sunt diuerse virtutes. ita dicendū est q̄ philotimia z magnanimitas non sunt diuerse virtutes. imo si philotimiam intelligeremus habitum inclinantem ad medium rationis in honoribus vniuersaliter sicut liberalitas inclinat ad medium tenendum in diuitijs. tunc magnanimitas erit modus quidem philotimie sicut dictum fuit. q̄ magnificentia esset quidem modus liberalitatis. Si vero dicatur q̄ philotimia sic appropriate respiciat honores paruos. sicut magnanimitas honores magnos. tunc erit dicendum q̄ ipse sunt non diuerse virtutes sed diuersi modi eiusdez virtutis. p quā enim virtutem homo parui status operatur circa minores honores sicut oportoret. per eandem virtutem ipse constitutus suis meritis exigentibus in maioribus dignitatibus. operaretur circa maiores honores sicut oporteret. Et hec de q̄stiōe

Questio decima quarta

Veritur decimoquarto Vtrum mānsuetudo sit virtus moralis. Arguit q̄ nō. qz vel esset virtꝰ specialis vel ḡnalis nō ḡnalis qz ille ē iustitia legalis nec specialis q̄ pars specialis est circa passionē specialē: mō ira circa quā ē mānsuetudo nō videtur esse specialis sed ḡnalis primo quia pcupiscentia denotat generaliter totum appetitum sensitiuum omnis enim appetitꝰ dicitur concupiscibilis vel irascibilis. Secundo quia ipsa scilicet ira claudit in se delectationem et tristitiam vt apparet secundo rhetorice que dem delectatio et tristitia sunt maxime passiones generales vt apparet secundo huius. Tertio qz omnis passio specialis habet aliam passionez sibi contrariam. sicut amor odium. delectatio tristicia et sic de aliis. ira autem nullam videtur habere passionem sibi contrariam. ideo et cetera.

Secundo

¶ Item si mansuetudo esset virtus vel ipsa esset eadem cum clementia vel alia. sed non alia. quoniam virtutes eedem sunt quibus vicium idez opponitur sed mansuetudini et clementie idem vicium opponitur. scilicet crudelitas. etiam q̄ ambe circa idem obiectum sunt ambe enim sunt circa tras circa punitiones et vindictas. Hec pōt dici q̄ sit eadem virtus cum clementia. quia mānsuetudo spectat ad omnes quos ira sci contingit

Tertio.

clementia autem vt Seneca dicit ad neronez nō est nisi superioris ad inferiorem. ideo et cetera.

¶ Item si mansuetudo esset virtus. ipsa esset circa tras vt vult Aristoteles. sed circa tras nulla videtur esse moralis virtus. probo quoniam circa illam passionem non est virtus. que secundum se totā ē prava et penitus abiicienda. cum circa eam nullum sit medium laudabile et virtus omnis est medij connectatrix z electrix vt dicitur secundo huius. sed ira est secundum se mala z to taliter abiicienda. quod probatur multipliciter.

Primo quia ipsa vniuersaliter est in parte irrationabili que innata est aduersari q̄ obuiari rationi primo huius. Secundo quia irati minus prevident primo elenchorum. Tertio quia impedit ira animuz ne possit cernere verum. et in septimo huius dicit. Aristoteles q̄ ira et alie passiones sit

rationabiles ligant mentem vt non possit in actū rationis vnde virum passionatum assimilat dormienti vel insaniam patienti vel vinolēto Quarto qz ira inficit aiam q̄tū nō fit sapiēs z prudēs nisi qdcēdo septio phycorū Quitoq; ira mouet ad vindictā q̄ē p̄ cōcationē politicā z p̄ ius diuū q̄ dictant vt hoc alijs faciam? qđ nobis fieri velle mus nullā aūt vellem? de nobis vindictā accipe sed ventā tribuere Sexto qz vindicta ois est mala si non sit iusta ioō motus ois ad vindictā ē malꝰ si non sit ex zelo iusticie ira autem mouet ad vindictam et non ex zelo iusticie cū ipa sit in appetitu sēsitiuo q̄ non habet iusticiā p obiecto ¶ Item ad p̄ncipale arguitur quia passio non est p̄traria virtuti sed passioni ira aūt que est passio ē cōtraria mansuetudini vt dicit Arꝛ scdo rhethorice ḡ mansuetudo est passio et non virtus ¶ Ite ois virtus in medio consistit neq; ad excessum declinans neq; ad defectum sed mansuetudinē sicut dicit Arꝛ ad mediū ferimꝰ ad defectū declinātē vñ postea subdit peccare aūt magꝛ videꝫ ad defectū ¶ Oppositū arguit aucēate Arꝛ z alioꝝ philosophoꝝ moraliū Pmo videndū est quomō ira est passio quedā specialis ¶ Et scdo ostendēt q̄ aliqñ sit bonum irasci Tertio ꝛcludeꝫ q̄ mansuetudo sit virtus moralis Quarto videbitur quō se habeat ad clemētiā Quātū ad pmū sciēdū est q̄ ira ab Arꝛ scdo rhethorice sic describit ¶ Ira est appetitus cū tristitia punitionis apparentis p pter apparētē paruipēsionē eoꝝ que i ipm aut in ipius aliq̄ nō ꝓueniēt Ex qua descriptione statim manifestū ē q̄ ira ꝓcomitat tristitia z delectatio q̄ dā nā paruipēsio speciē mali habet nō tristitie factiua est vindicare aūt siue punire delectabile est sicut dicitur pmo rhethorice quod ibidē probat Arꝛ tali medio cuius enī non adeptio tristabile illō adipisci delectabile Irati aūt tristant vehemēter non punientes igit punire est delectabile Ex q̄ uterū p̄ sequitur vt spes vindicte seu punitionis sit delectabilis quia q̄libz p̄tia letificat z sperātes z mēorantes sicut ꝛ pmo rhethorice Ira aūt sine spe vindicte non est propter hoc aūt dicitur in descriptione ire q̄ ipsa est appetitus punitionis apparentis vnde dicitur pmo rhethorice q̄ nullꝰ trascitur his que multū super se posita sūt verbi gratia si rex foꝛe faceret pauperi viro /vir ille bñ tristat et odit regem sed non irascit ei quia non sperat vindictaz Sed licet cū ira sint delectatio z tristitia predicte tamē ira non est formaliter neq; delectatio neq; tristitia Primo quidem manifestum est q̄ ipsa non sit tristitia propter iam dicta qm̄ tristitia illa q̄ nobis insit propter paruipēsionē separari potest ab ira cum non irascamur vt dictum est potentia superexcedentibus tristitiam tamen multam habentes de paruipensione vel iniuria nobis illata per ipsos Secundo etiam ptz q̄ ira non est delectatio illa que ex punitione vel spe punitionis efficitur qm̄ illa delectatio i actuali punitione augetur ira autē diminuit vnde dicitur quarto huius q̄ punito quietat impetū ire delectatione p tristitia faciens vnde concludi potest q̄ ira formaliter accepta sit passio specialis licet comitatiue includat plures passiones.

¶ Quod itez scīri potest distinguendo passiones diuersas appetitus Hā si de concupiscibili appetitu loquamur dici pōt q̄ sicut generans leue primo dat formam leuitatis secundo motū ad locū tertio quietē in loco Sic bonū appetitui obiectū pmo generat in appetitu formā q̄ est quedā qualitas ipi appetitui z vocatur amoꝛ vel ꝓplacētia Secundo generat metū seu tendentiam in ipm z vocat? ꝓcupiscentia vel desideriū Tertio generat quietē in ipso adepto z vocat? voluptas vel delectatio verū est q̄ mēoria z spes ac sī bonū esset p̄sentialiter adeptuz generāt delectationē non ex eo q̄ ipm est absens ꝛquia spes eius in fantasia manet altqualiter ac si ipm esset pns ꝓpter qđ ꝛ pmo rhethorice q̄ mēorantes vel sperātes quasi sentire putāt vel dicam? q̄ bonū scom q̄ simplr apprehensū generat amoꝛē vel ꝓplacentiā: secundū aūt q̄ habēdum generat desideriū vel ꝓcupiscentiā scdo vero q̄ habitū generat delectationē seu voluptatē Et eō malū pmo generat odiū vel displicētiā scdo refutationē vel fugā z tertio doloꝛē vel tristitiā Ex quibus apparet q̄ ira cum sit passio tendens ad vindictam magis formaliter pōt dici desideriū siue ꝓcupiscentia: q̄ delectiovꝰ tristitia. ¶ De appetitu etiā irascibili dici potest q̄ ipse sicut ꝓmuniter dicitur versatur circa bonū vel malum sub ratione cuiusdam arduitatis apprehensum: que quidam arduitas attendi potest vel quātū ad difficultatē vel quantum ad periculū Si ḡ sensus apprehendat periculū z nō succūbat sed supet: dicet audacia z si succūbat crit timoꝛ si aūt apprehendat difficultatē z non succūbat tunc erit spes et si succumbat erit desperatio Si vero sensus non solū periculū vel difficultatē sz eū q̄ periculū vel difficultatem attulit apprehendat si appetitus non succumbat tendit in punitionē seu vindictā: et erit ira et si succumbat erit contrarium ire propter quod manifestum est ite rū q̄ ira passio est quedā specialis et q̄ innata est habere moꝛem distinctum ab alijs passionibus videmus enim iracundos qui maxime nituntur ad punitionē z vindictā cū potuerint supare: minime tamen volentes vel ponentes dura seu difficilia sustinere Et econtra videmus multos qui propter audaciam durissima et periculosissima nō abhoꝛrent mitissimi tamen inueniuntur: et cū superauerint minime puniunt ¶ Quātū aūt ad secundū seneca videt Arꝛ contrarius vult enim Arꝛ q̄ irasci sit aliqñ bonum q̄ sic ꝓbari potest omne illud est aliquando bonum quod natum est iuuare virtutē in suis operationibus ira aūt ē huiusmodi qđ apparuit in quarto huius auctoritate homeri dicentis ſtutē immitte furoꝛi z furoꝛem et virtutem erige vnde dicit Aristo fortes igitur ꝓpt qđ bonū opant furoꝛ aūt coopat eis: cū enī fortis bellabit ꝓpt bonū ſtuti: et grauiter vulnerabitur: et moꝛs imminebit: tanti erūt ipetus doloꝛis et timoꝛis in sensu: q̄ vires sēsitiue etiā rōe adiuuāte nō sufficerent ad bellandū: nisi ira calefaciēs sanguinē diminuerit doloꝛis sensū z abstulerit ipetū timoꝛis Item si nunq̄ irasci est malum aliqñ irasci est bonū sed nunq̄ irasci est malum quod Aristo declarat quarto huius pmo quia

Sufficientia passionū concupiscibilis.

Sufficientia passionū irascibilis.

Quarto.

Quinto

In oppositū

Quid ira

Duo articuli

absentia cuiꝰ est tristabilis cuiꝰ pūtia est delectabilis.

q̄ ira est delectatio z tristitia ly sine illꝰ esse nō possit

Scōs articulus q̄ irasci aliqñ ē bonū

vicium est quod insipientis esse videtur sed nunq̄ irasci videtur esse insipientis videtur enī q̄ talis non ꝓcipiat iurias illatas sibi neq; tristet de eis Secundo quia vicium est nunq̄ esse vindicatiuum sed nunq̄ irasci est nunq̄ esse vindicatiuū cum ira sit appetitus vindicte igit ꝛē maioꝝ patz quia si oppositū in opposito z pp̄. situm in oppositoꝝ familiares aūt displicere vicium est ergo viciū erit iniuriātē sustinere qđ faciunt qui nūq̄ mouētur ad vindictam Secundo patet illa maioꝝ quia seruilitas euitanda est tanquam conditio vilis et inhumana iniuriantē aūt sustinere z nunq̄ moueri ad vindictam seruile est vnde septimo politicoꝝ qui non possunt periclitari viriliter seruituadē tium fiunt Tercio maioꝝ dicta ꝓbatur quia melius est dare malis occasionem malignandi z iniuriandi: sed qui nunq̄ mouentur ad vindictam: dant iniuriosis occasionem iniuriandi: quia sicut ¶ Seneca dicit in ꝓuerbijs quipeccantem non corrigit: peccare imperat Et secundo rhetorice dicitur q̄ homines iniusta faciunt inde fides solliciti enim est resistere z inuerecundos non enim pugnatiui pro lucro z in eos qui a multis iniusta passi sunt et nō resiliuerunt et omnino (sicut ibidem dicitur) illi mouētur ad iustum faciendum: qui quacūq; de causa putant non exsoluere penam: aut minus dādum esse: quam sit eis lucrum Item ad p̄ncipale Arguitur sic deus z natura nichil agunt frustra ꝓmo celi et mundi: sed ira a natura est pluribus pluribus enim speciebus animaliū insit: absq; doctrina vel assuetudine pluribus etiam hominum insit obiecto presente sicut z alie passiones ergo frustra non fit Quod aūt frustra non fit ad finem fit quecunq; aūt absunt vel fiunt a fine optimo existente ratione boni capiunt igitur ꝛē: ¶ Sed contra sententiam Aristotelis Seneca libū quendam fecit de ira in qua nititur ostendere q̄ in nullo casu ira possit prodesse virtuosis. Et potest esse vna ratio talis Ad hoc Aristoteles septimo politice concedit nichil eoꝝ esse bonum que sunt preter naturam ira aūt est preter naturam imo cōtra naturam hominis est quod Seneca sit declarat qđ homini mitius dum recto animi habitus est qđ ira crudelius homo in adiutoꝝ mutuum genitus est ira exercercitium hic congregare vult illa discedere hic ꝓdesse illa nocere etiam ira auida pene est cuius cupidinem inesse pessimo hominis pectoꝛi minime secundum eius naturā est beneficijs enim humana vita constat z concordia non timoꝛe sed mutuo amoꝛe In fedus auxilium q̄ commune astringitur ¶ Alia ratio formari potest sic vir bonus nullius pena gaudet si iudicio damnat ipsum ab impietate sua irreuocabilem: hoc est non quia delectetur eius pena ꝓcul enim est a sapientie tam inhumana feritas sz vt documentum sit alioꝝ ira autem pene appetens est non ergo est conueniens bono viro ¶ Alia ratio est si ira aliquādo prodesset: hoc esset ad vindictam malorum sed nunq̄ esset bona vindicatio ꝓout a castigatione distinguitur set ira castigationi non conuenit igitur ira nonq̄ prodest maioꝛ ex hoc patet: quia ira formaliter est appetitꝰ vindicte et super hoc vna ratio superius adducta fundabatur minoꝛ: probatur pmo quātum ad hoc quod vindicta non sit bona ꝓout a castigatione distinguitur differt enim sicut dicitur pmo rhetorice punitio et castigatio castigatio quidem enim patientis gra est scilicet vt melioꝛ efficiatur punitio: seu vindicatio facientis gratia est scilicet vt satietur constat aūt quod alteri penam inferre non honesti sed ꝓprie delectationis gratia non est bonum ¶ Et ex eodem manifestum est q̄ ira castigationi non expedit nō enim medicus irascitur patienti imo videtur qđ ira necessario trahat ad iniuriam: si punitioni castigatorie immisceatur quanta nanq̄ pena sit et qualis exigenda ratio perfecte discernit cui rationi sua ira fuerit admixta: vel ipsa frustra erit: vel penā addet et ira punitio: fiet vltra debitum rationis quod omnino repugnat epikeie id est naturali equitati vt apparet quinto: huius et pmo rhetorice in capitulo de epikeia ¶ Item ira non potest esse bona nisi regatur ratione hoc omnes concedunt sed ira non permittit se regi ratione accendit enim sanguinem ad cuius accensionem sequitur mordinatus motus spirituum vnde causatur perturbatio sensuū z fantasie sine quoꝝ statu non habemus vsum liberum rationis: sicut apparet in ebrijs in egrotantibus in maniacis si cut igitur bonum est ebietatem totaliter excludere eo q̄ ipsa sensuū perturbatiua existens sere gere z non permittit: ita z irā. Nam sicut bene dicit seneca facilius est excludere perniciosa ḡ regere z non admittere ḡ admissa moderari nā cū se in possessionem posuerunt: potentioza rectore sūt: nec resindi se minui ꝙve patiunt neq; enī sepositus est aius z extrinsecus speculatur affectus vt illos non patiat vltra ḡ oporteat ꝓcedere: sed in affectum ipse mutat ¶ Item si ira ꝓdesset hoc maxime videret esse in bellicis rebus: vt acuens aīm cooperaret virtuti fortitudinis vt ꝓbus dicebat sed hoc non videt esse verum qz (sicut dicit seneca) nunq̄ virtus vicio adiuuāda est se contenta est quotiens impetu opus est nō irascit: sed exurgit z inq̄tū putabit opus esse cōcitat remittitur nunq̄ assumet ratio in adiutoꝝ impetuosos z violentos impetus: apū quos ipsa nihil auctoritatis habeat quos nunq̄ ꝓpimere possit nisi pares illis similesq; oppositurit vt ire metū inertie trā timoꝛi cupiditatē. abstit hoc a virtute malū: vt nunq̄ rō ad vicia ꝓfugiat: sicut non est virtutis sine timoꝛe ꝛetum esse non posse sine ira an tu putas venatorem irasci fieri cum impetuosissime fugientes: prosequit z venientes excipit gladiatores quoq; arguetur ira denudat ¶ Item ira aut irā ō est aut inutilis est si quis enī qz pene auidus penam exigat: non exigit eā bene Si ḡs aūt exigit penā non ipsius pene auidus: sed quia oportet non est annumerādus iratis Amicek vbi lex irasci his quos non vidit q̄s non nouit: q̄s non futuros sperat: in quos tū penā instituit ipsius itaq; sumendus est ā ius qui absq; ira punit qz bonū ¶ Item ex eo videtur ira prodesse: quia malos terret: et contemptū effugit sed ob hoc ira nichil prodest.

rōes senece ꝓ aristotelis q̄ ira sit q̄ mala

Secunda

Tercia

Quinta

Sexta

Septima

ꝓsa inf castigationē z punitionem.

primo quidē q periculosius est timeri q despici necessarie est enī eū multos timere quem multi timent. Et iterū si vir sapiens vires habuerit: tunc absq; ira recto rationis iudicio repellet malos punire: et terrebit. Si aūt ira sine viribus est tūc magis exposita ptemptui est. Verisū nō effugit. ¶ Seneca multas i dicto libro alias rōes adducit: alias exhortationes satis pulchras: ideo vide totū librū si volueris videre mihi si rōes Arz. et senece fuerit bñ examinate. q ira ad punitionē nunq; sumēda est. neq; adiurte repulsionē nisi i illo casu q̄ i bello tristicia sens⁹ innata esset deuicere vires corporis aut turbare fantasiā. sed tunc ira calefaciens sanguinem/et sic tristiciā sensus absorbēs/ expediret valde. forte etiā q. z si ira vires alie nō fortificat. tñ ipsa corporis vires augmentat. quod expediens est in bello et iterū nature sagacitas adiutoriū mittit ad illas partes quas iudicauit adiutorio indigere. cū ergo ratio sentētiauerit i bello vires corporis z non ipsā fantasiā vel estimatiuā indigere: ira in adiutoriū assūpta. vires membror augebit: dolores sensuū extinguet/ nec adeo fantasiam tanget vt pturbet eā. Et iterū si quis bene dispositus fuerit in fortitudine sed nundū ad plenum perfectus: ipe p turbari poterit i bello timore mortis iminente: nisi in adiutoriū irā assumpserit. in talibus enī ira firmat rectā rōnem z electionem in exsecutione iudi. opis. sic enī pcedere videbatur ratio pma accepta ab Arz. capitulo de fortitudine. videt ergo manifestū esse q ira multis casibus expediat aliq; natura non fecisset eam. In aliis aūt casibus non puto irā assumendā esse sed q̄tum possibile fuerit expellendā concedēdum est tñ q ire similitudo q̄q; sumenda sit. qđ et seneca concedit dicēs nunq; itaq; ira admittēda est: red aliq̄s simulanda: signo enī animi audientiū cōcutiendi sūt sicut. tarde consurgentes ad curiā cū equos stimulis facib⁹q; subditis incitam⁹ aliq̄s incutiend⁹ est his motus apud quos rō non proficit sic igit simile operandum est ei qđ faceret ira nō ire motu sed dictamine rōnis. credo q nō plus cōcludant dicta philosophi capitulo de māsuetudine. ¶ Ad rationes senece Ad pmā dicēdum est q ira nō ē cōueniens humane nature nisi in casibus p̄dictis in bello vbi non oportet hoiez esse mittē neq; inimici sui adiutorē. ¶ Ad aliam potest dici q. ira sibi relicta gaudet pena sed per rationē in adiutoriū accepta nullo gaudet nisi q̄ ratio gaudere dictat. Ad aliā videt concedendū q ira sibi sine regimine rationis relicta tendit in vindicationē differentē a castigatione. sed. per rōnem accepta non intendit nisi in tm repulsā vel in castigationem que vindicta large vocari potest. ¶ Ad aliam similiter dicendum est q ira per rōnem accepta non extendit impetū suū in punitionem sed solū in virtū corporis fortificationē z sēsualis tristicie diminutionē/z in inimicorum supationē. cū ad aliud ratio non accepisset eā et iterū melius est tales cū ira punire quos nō est possibile nimis punire q̄ ob ire defectuz succūbere vel q̄ eorum malicia relinquere ipunitā. ¶ Ad aliā dicendū q. sicut moderatus potus nō pturbat sēsum. ita nec ira moderata. imo sicut dictum fuit z casu ira continet sensum: qui oīno turbaretur et succumberet apud nimiū doloris ipetū vel timoris. ¶ Ad aliā dicendū q virtus est p se sufficiens ad reddendū sēper hoiem bonū z bene iudicātez et bene eligentē q̄diu habuerit liberū vsū rōnis sed virtus bene indiget multis ad determinādū sensum vt possit ministrare rōi verbi gra: cibo potu z somno z in casibus predictis ira. Similiter virtus bene eget multis ad opus exteri⁹ excercendum. videlicet mēbris corporalib⁹ et eorū viribus et aliq̄s alijs exterioribus istrumentis que oīa si bi relicta nullius sunt prouidentie sed dirigunt ratione concedendum est etiā q virtuosus potest esse acut⁹ sine ira sed non deficiēte sēsu pre dolore vel timore. ¶ Ad aliā dicēdū est q si q̄spenā vl dolorem exigat nō ipsius pene auidus: sed quia oportet ipse non annūerādus est iratis q̄ ira nō operatur p̄cipaliter. sed vel ratio tm̄ operat. vel ira cooperat. ¶ Ad aliā dicendū est q bonum est terrere inimicos et timeri ab eis. sed ad illos q̄ non bello graui z periculo repellendi sūt nō est vtendū. ira: sed ire similitudine nec rōnes senece plus concludere videntur. ¶ His visis concludi potest q māsuetudo est virt⁹ mozalis q̄ circa oēm passionē z operationē ab illa passione inmota procedere circa quā cōtingit excedere praue z deficere praue. sic igemus mozali virtute inclinātē ad medū sicut dictū est sepe. Sed ab ira z punitione cōtingit deficere praue: cū dictū sit q̄ sit bonum aliq̄n irā. aliq̄n ire similitudinē assumere. Similiter contingit circa irā excedere vituperabiliter vt oēs cōcedunt: ergo circa iras igemus mozali virtute. eā aūt vocamus māsuetudinē igit

¶ Item si nunq; esset bonū trasci: tñ cū appetitu⁹ ad hoc inclinet nos indigem⁹ habitu mozali huiusmodi inclinationē reprimēte z ad oppositū inclināte quem māsuetudinem vocamus. talis aūt habitus esset virtus q. perficeret habentem z reddet opus eius bonum circa parua pensiones q̄ innate sunt irā generare. ¶ Quantum aūt ad vltimum p̄posito sciendū est q. aliq̄ ponunt clemētiam dispositionē esse distictā a māsuetudine q. dicunt māsuetudinem esse moderatiuam passionis interioris puta ire. clementiā aūt dicunt esse moderatiuā punitionis exterioris. Et iterū quia clementia solum est superioris ad inferiorem vt dicit seneca ad neronem māsuetudo aūt est circa iras quascūq; z maxime inter personas equales et adinuicē conuiuentes. Ego aūt puto q oīs virtus mozalis z sit circa operationes exteriores z circa passiones interiores sicut ex predeterminatis apparuit/z iterū apparebit in quinto. ¶ Nam propter regulare operationes oportet moderare passiones non enī indigemus virtute nisi ad colendum rebellionem appetitus ad rationem/vel ad difficultatem que est in sequendo iudiciuz rationis hec aūt rebellio vel difficultas oritū nō habet nisi ab obiectis circa q̄ debem⁹ operari scōz q̄ innata sūt iferre passiones appetitu. inclinātes ipsū p̄ter vel cōtra iudiciū rōis/ z loquor large de passionib⁹z de appetitui prouse extendit ad ipsā volūtatē propt qđ apparet primā differentiam quā alij posuerūt esse falsā. Scōa aūt differē

Ad septimam

Ad octauam

Ad nonum articulum

si trasci esset sēp malū adhuc ad cautelā dū irā esset ponenda virtus

Ad primum articulum

Ad dubia in māsuetudinez z clemētiā scōz aliquos

Improbatio

ppē regulare operatiōis opz moderare passiones

tia concedenda est quātū ad hoc q̄ māsuetudo posonis oibus debeat clemētia aūt solum superioribus ad quos spectat defectus corrigere subditorum. sed hec modalis vel materialis differētia et non specifica sicut dictū fuit de magnificentia ad liberalitatē de magnanimitate ad philotomiā de virginitate ad sobrietatē/de pcumonia ad tēperantiā: z sicut in quito dicetur de diuersis modis iusticie ad iusticiā: vnde seneca dicit in libro de clemētia ad neronē: q̄ clemētia est tēperātia animi in potestate vltiscendi. vel lenitas superioris aduersus inferiorē vel inclinatio animi ad lenitatem in pctā exigenda. hec aūt oīa māsuetudo i superioribus ad inferiores operatur. ¶ Ad rationes igitur dicēdū ad pmā q̄ māsuetudo est specialis virt⁹. eo q̄ ira sicut dictū fuit est passio specialis z motus specialis. Si aūt ira z cōcupiscētia diuidūt totū appetitum. hoc diuersimode pro ut appetitus denominat a passionibus maiorib⁹ et inferioris impetus/quomodo aūt ira delectat/ tionem includat: z tristiciā: dictū fuit. qđ ät dē irā non habere passionē contrariā: non videt esse verum nā pmo rhetorice ponit. Arz. māsuetudinem et contrariā. Ita dici potest q̄ noie māsuetudinis equiuoce vtimur q̄q; p̄ passione contraria ire: z q̄q; p̄ostitute: virtus enī inominata existens noie passiōis illius accipit que minus est irnata aduersari sibi. ¶ Ad aliā solutum est in vltimo articulo questionis. Ad aliā patet solutio per hoc q̄ iam dictū fuit phylosophum vti noie mansuetudinis equiuoce. Ad aliā dicendū est q̄ mansuetudo non inclinat circa iras ad medū rei. sed ad minus eo q̄ hoc est consonū rationi z ita inclinat ad medū rationis quod omni virtuti commune est. Et sic est finis questionis.

Ad primum

Ad secundum

Ad tertium

Ad quartum

Ad quintum

Ad rōes p̄ncipales

Arguit p̄mo

Secundo

Tertio

Quarto

Quinto

in oppositum

Secūdo

Tertio

Quarto

Quinto

Questio xv.

Veritur decimo quinto. Utrū ille māsuetus qui est naturaliter inclinat⁹ ad iracūdiā sit melior illo māsueto qui est naturaliter inclinat⁹ ad irascibilitatē. supposito q̄ iracūdia sit vicium peius q̄ irascibilitas ita q̄ circa qualibet virtutē posset ista questio formari scz de duobus eadē tute fruosis quis sit melior: vel ille qui naturaliter est inclinatus ad vicium peius: vel ille q̄ est naturaliter inclinatus ad vicium minus malum.

¶ Arguit ergo q̄ māsuetus inclinatus ad iracūdiam sit melior/verbi gra māsuetus colericus q̄ māsuetus flegmatic⁹ qz non solū est bonū habere bonum sed etiā bonū est euitare malū: ille ergo virt⁹ est melior per quā euitam⁹ maius malum ceteris partibus: sed colericus per māsuetudinem euitat maius malum q̄ flegmaticus qz ipse euitat iracundiā ad quā inclinabat. alter vero irascibilitatē. ergo māsuetudo est melior in colerico sed scōm virtutē meliorē of melior habens ē ergo. ¶ Item illa aqua esset calidior q̄ reduceret frigiditorē ad tēperamentū. q̄ illa que reduceret minus frigidā ad tēpamentū ergo similiter illa virt⁹ est melior que peiorē facit bonū: q̄ que min⁹ malum facit bonū. sed colericus est peior flegmatico quia inclinatio ad peius vicium est peior ergo mansuetudo faciens colericū bonū est melior māsuetudine faciēte flegmaticū bonū. ergo colericus māsuetus est melior cū habeat meliorem virtutem

¶ Item virtus est melior que est circa difficilia. vnde scōo huius circa aūt difficilia semp ars fit et virtus/etenī bñ melius in hoc sed virtus colerici est circa difficilius. qz ad reprimendū irā que est impetuoso valde. ideo z̄c. ¶ Item parū laudamus senem de castitate q̄ non est inclinatus ad luxuriā sed iuuenē castū magis laudamus qz magis iclinat⁹ est ad luxuriā ergo illū magis laudare debemus si fiat bonus qui fortiorē habet inclinationē ad malum: sed colericus inclinatus ad irā fortiorem habet inclinationē ad malū: magis ergo laudādus est si fiat māsuetus. sed melior magis est laudandus. ergo z̄c. ¶ Item melior est qui ex maiori affectione fit bonus q̄ qui ex minori sed colericus vt fiat māsuetus indiget fortiori affectione p quā a fortiori iclinatione retrahat. ergo z̄c. et p̄z maior qz ex eo reddit opus bene vel male opatū quia voluntarie. ideo q̄to magis voluntariū tāto melius aut peius. ¶ Oppositum arguit qz felicitas cū minimo bono⁹ sit eligibilior. primo huius ideo etiā of quarto huius q̄ licet solus bon⁹ scōz veritatem sit honorādus tñ diues vel nobilis bonus est magis honorādus ergo similit qui cū virtute habet plus de alio bono est melior. sed flegmatic⁹ est hmōi: qz cum virtute māsuetudinis melior vel minima vel minus malā habet inclinationem naturaliter ergo z̄c. ¶ Item vicium reddit peius q̄ minus sanabile. ideo capitulo de liberalitate of liberalis peior esse prodigo. ergo similit ille dicit melior qui min⁹ est labilis ad egritudinē sz flegmatic⁹ est min⁹ labilis ad egritudinē. cū minorē hēat inclinationē naturalē ad viciū. q̄ dē inclinatio nobis dat lap⁹ occasionē ergo z̄c. ¶ Item sanitas est ad aliaz sicut sanitas ad corp⁹ sz melius est dispositus scōm corp⁹ q̄ est sanitas formalit/z scōm naturalē inclinationez ad egritudinē. ergo melior est scōm aiam qui est formalit virtuosus z rcōm naturalē inclinationē. q̄ qui p̄uā habet inclinationem naturalem. Ista questio scrupulos haberevidetur/propter quos oportet distinguere modos diuersos quibus ipsa possit intelligi. Videt aūt michi q̄ nō sit loquendum ad pōs nisi de virtutibus p̄ncipalibus hois scōm q̄ est homo. talis aūt virtus non videt esse virtus manus aut pedis aut capitis aut cordis aut oīo corporis nec est virtus alie quo ad inferiorē partē scilz quo ad sensum vel appetitum sensitiuū sed est virt⁹ alie quo ad superiorē partē videlicz quo ad intellectū z volūtatē ex hoc apparuit in. i. libro z apparebit in sequentib⁹ z qz non de virtutib⁹ intellectualibus hic agimus sed de mozalibus q̄s in pmo libro voluntati attribuimus: ideo de his ad pōs dicam⁹. ¶ Videt ergo michi q̄ q̄stio primomō formati potest virū virt⁹ ipsa māsuetudinis sit melior scōm se ipsā in colerico q̄ in flegmatico vel econtra. ¶ Ad quod rñdetur q̄ ipsa virtus māsuetudinis inuitoq; est eōbona si sit in vtroq; ad extremū possibilis perfecta. quod si patz oēs concedere vident q̄ intellectus z volūtas regi non possunt ad male aut etiā ad minus bene agendū per quācūq; passionē vel inclinationē corporalē et hoc hñt aut ex oñio sue voluntatis aut qz sūt ab organis z dispositionis

Ad primum articulum

Ad secundum

Ad tertium

Ad quartum

Ad quintum

Ad rationes senece

Resolutio doctor⁹q̄ ira nō est sumēda ni si i bello iz bñ si libuerit

Questiones circa

Prima conclusio

corpozali b⁹ abstracte potētie: aut q; sūt gradꝰ superiozꝫ q̄ sint potētie corpozales: vel alia de causa scōm q̄ diuersū diuersa loquunt. hoc agit cōclusio cōstat q̄ volūtas tā i colerico q̄ in flegmatico imo i quolibet nō obstante: si potēte vti rōe q̄cūq; fuerit dispotione corpali dispositꝰ pōt ad extremum bñ eligere: z eque bñ in vno sicut i alio. si ergo virtꝰ ex multiplicatis electionibꝰ generat pse in ipsa volūtate z firmat sicut i precedētibꝰ apparuit manifestū est q̄ virtuoz; poterit gñari virtꝰ eq̄ perfecta et eq̄ firma cōcedēdū est tū q̄ aū virtutez generationē difficiliꝰ est eligere bñ illā ipsi iracūdo. in q̄ sensitiuꝰ appetitus magis aduersat recte rōi z recte electioni q; volūtas licz non necessitet neq; cogat. p appetitū sensitiuū: tū. ppter quandā affectionē naturalē quā volūtas habz ad appetitum sensitiuū sicut dns ad subditū sibi seruū: ipsa allicit ad illud in q̄ tēdit appetitus sensitiuꝰ. et iterū q; dictū fuit in tercio libro q; si pñtet nobis obiectū sub duplici rōe boni z mali volūtas necessario quādā hz in eo cōplacētiā rōe boni apparētis z displicētiā rōe mali nec illud est i sua pāte sed acceptare totū rōe bonitatis apparētis z ipe rare ad psecutionē: vel refutare rōe malicie apparētis z impare ad fugā vel differre de hmōi acceptatiōe vl refutare est i dño volūtatis. modo cōstat q̄ illud in q̄ tēdit appetitꝰ sensitiuus pñtā nobis sub rōne alicuius boni apparētis. ppter q̄ volūtas in illo hz necessario quādā cōplacētiā modo difficilius est ipsi voluntati eligere bñ scōz acceptionē vel refutationē contra illud ad q̄ ipa allicit z in quo habet cōplacētiā. q̄ si nulla haberet ad ipsū. cōplacētiā: z puto q̄ ppter eādē causā plures ceteris peribus reqreret electiones recte ad generandā virtutē firmādā z pficiendā in illo qui magis haberet appetitū sēsitiuū ad cōtrariū i inclinatū. Ex his aūt videt sequi alia conclusio scz q; colericus magis laudādus est de acquisita sibi virtute māsuetudinis q̄ flegmaticꝰ. non tamē ppter i eo virtutē esse meliorē. sed ppter bñ egisse plus z circa difficiliꝰ in hmōi virtutis acqsitione. ¶ Si aūt qstio fozmet sicut vtrū māsuetudo sit melioz i pi colerico q̄ flegmatico. Dicēdum est q; nō ponit vnā q; ea q̄ ad melioratiōem virtutū cōferūt. optime operātē circa iras sz cōcedi potest q; quodāmodo puatiue māsuetudo est melioz colerico q; sz retrahit ipm z purgat a peiozi vicio et peioribꝰ operationibꝰ z peiorē in eo repmit inclinationē. ¶ Si vero qstio fozmet sic vtrū māsuetꝰ coleric⁹ sit melioz māsueto flegmaticoz. pōt dici q; neuter sit melioz scōm partē suptoz. cū eq̄ perfecta sit virtus in vtroq; sed si flegma sit circa iras melioz corpalis dispositio q̄ colera eo q; ad meliores vel minus malas operationes iclinet: tunc cōcedat q; flegmaticꝰ scōm corpꝰ est melioz circa iras sic ergo vnꝰ nō est melioz altero intēsiue pōt tū pcedi q; flegmaticus est melioz extēsiue pōt etiam dici q; neuter est altero melioz moraliter: q; vterq; est pfectꝰ scōm mores circa iras flegmaticus tū videtur melioz naturaliter. Sic ergo cōcedi potest q; flegmaticus māsuetus sit aliquo mō melioz circa iras. ¶ Ad rōes oppositū dicendū est. Ad pmā z pmā q; dicendū est q; māsuetudo est melioz seu expediētioz colerico puatiue mō pus declarato. q; nichil plus cōcludit. Ad scdam dicēdū est q; ipsa bñ q; bat q; difficilioz sit generatio māsuetudinis i colerico. z q; pluribus indiget rectis opationibꝰ q̄ in flegmatico. ppter qđ de acqsitōe māsuetudinis magis merek colericus. et reddit laudabilioz vt dictū fuit. z nihil cōcludit plus. nō enī virtꝰ facit hoīem bonū effective sed opatiōes generātes virtutē p quā homo est fozmaliter bonꝰ. ¶ Ad aliā dicēdū est q; virtꝰ z ars sicut dictū fuit i scdo libro reddit facilia q̄ aū artis z virtutez generationem erāt difficilia concedo ergo q; aū māsuetudinis gentrationē difficilius erat colerico bñ se habere supza iras flegmatico. sed post eiꝰ pfectā generationē nō esset sibi difficiliꝰ. ideo rōsolū pcludit q; pfibus idiget colericꝰ bonis opationibꝰ ad generationē māsuetudinis q̄ flematicꝰ virtꝰ. enī nō corrūpit vel repmit iclinationē prauā p se: sz opationes gñatiue virtutez vel dicēdū est q; ptus esset melioz q̄ circa difficiliꝰ difficultate se tenēte ex pte obiecti extrinseci redderet hoiez bñ se hñtē. sed nō oz hoc excedē de difficultate puenīēte ex nfa naturali iclinatōe nisi q; de hac difficultate bñ cōcedit q; ptus circa difficiliꝰ est nobis expediētioz puatiue mō supꝰ declarato. ¶ Ad q̄rtā dicēdū est q; ipsa q̄n̄ pbat q; colericū magis laudare debemus de acquisitione māsuetudinis q̄ flegmaticū sicut supza declaratū fuit. ¶ Ad vltimā dicēdū q; māsuetudo i colerico nō generat ex opatiōibꝰ maiorz affectiōis vel magis volūtariis sed fortemi volūtariis. ppt ꝓriā affectionē scz precedēdē est bñ q; ipsa i colerico idiget plibꝰ opationibꝰ ad suā ghationē. ¶ Ad rōes i oppositū dicēdū est q; flegmaticꝰ māsuetꝰ concedit aliq̄modo melioz scz vel scōm corpꝰ vel naturaliꝰ vel extēsiue sicut dictū fuit. ¶ Ad aliā dicēdū est q; pfecta virtꝰ iclinari nō pōt. nisi sicut dictū fuit i scōdo libro. nec sequit q; virtꝰ sit minoz vel minꝰ bona: si magis inclinari possit a maiori motiuo sz esset minoz si a minori motiuo iclinaret. hec etiā rōz bat q; flegmaticꝰ est melioz extēsiue. ¶ Ad aliā dicēdū est q; in proposito nō est simile de sanitate corporis z de virtute qz egritudo z dispositio vel iclinatio ad sanitatem vel egritudinē sunt in eodez subiecto/ imo dispositio ad sanitatē videt esse quedā pars sanitatis z dispositio vel inclinatio ad egritudinē q̄dā pars egritudinis ideo ex tali dispositione vel inclinatione sanitas vel egritudo intendi potest vel remitti virtus aūt et prava inclinatio non fiunt circa idē subiectū sed virtus in voluntatē z inclinatio prava in appetitu sensitiuo: ideo virtus. per illā inclinationē neq; intendit itrinsece neq; remittitur. Et sic patet questio

Quest⁹ xvi arguit primo.

Verit decimo sexto. Utrū affabilitas q̄ Arꝫ. amicicia vocat sit virtus moralis. Argu it q; non qz nō generalis: cū nō ponatur esse iusticia legalis. nec spcialis qz nō potest cōtra alias distingui sed videtur esse circa obiectū cōtinēs obiecta pluriū virtutū. est ei vt dicit Arꝫ. in colloquijs in cōuiere z sermonib⁹ z rebus cōicare politica autē z economica non circa aliud obiectū esse videntur cū tū non sint spāles ꝓtes sꝫ circa materiā oīm ꝓtutū ex iā iusticia tam cōmutatiua q̄ distributiua z liberalitas sūt circa rerū cōicationē. ¶ Similiter veracitas z eutrapelia sunt in humanis colloquijs etiā dicit Arꝫ. q; affabilitas est circa delectabile hoc aūt est cōmune oī virtuti vt dictū est in scdo. vel maxime p priuū tēperātie vt dicit in tercio. ¶ Etiā māsuetudo requiritur ad bene delectabiliter conuiuere vñ dicit Arꝫ. i racūdos esse difficiles adviuere si milit honozes circa quos est magnanimitas multum faciunt ad oportunitatē humani conuictus. ¶ Itē nulla ꝓtute opamur ficte sed affabilitate opamur ficte qñ ea opamur ad simulationē amici cū tñ amici nō sumus vt dicit Arꝫ. ¶ Oppositum arguit per Arꝫ. Primo videdū est q; ad humanā vitā ytilis est: imo etiā necessaria cōicatio q̄ in primo politice declaratū est satis natura enī que nichil facit frustra: dedit solis hoibus super cetera alia lia sermonem: per quē alijs significent conferens z nocuū: iustū z iniustū q̄ nō est nisi per cōicationē. ¶ Et item multis idiget hō ad vitā saluādā z plurib⁹ ad bñ ducēdā eā que natura perficē nō posset sed vt fiāt vel pficiant vel etiā p fecta idigētib⁹ applicenk: indigent artib⁹ hūanis mltiplicib⁹ z hūana diligētia quā circa oīa nō pōt vnus habere sed circa pauciss̄ma valde magnū enī est hoi z deficile si sit bonus textoz. q; ipe cuz plurimis sibi deseruientibus artib⁹ quarū exercere nō posset opa possit nos vestire. z alteri multū est. si domū edificare sciret posset alteri nauigare aut capere pisces. aliꝫ si ferrū fabricare sciāt multa ceteris artib⁹ istrumēta necessario ministrāsalti si agrū colere sciat z possit itēdē z sic de diuersis innumerabilib⁹ artibus i duci posset sine quibus hoim idigēta naturalis repleri nō posset oportz ergo q; tāta hoim cōicatio tā domestica q̄cūlis q; hoim indigentie naturales inuicem suppleant propter hoc primo politice dicit. Arꝫ. q; hō natural animal ciuile est. Et qui est inciuilis ppter naturam et non ppter fortunā: aut prauus est aut melioz q̄ homo. ¶ Scdo sciendum est q; sermones et alij gestus exteriozes q̄bus vtimur ad alios i humanacōicatione pñt tripliciter cōsiderari. vno mō scōm q; deseruiūt ad actus seriosos z sic circa ipsos est affabilitas de q̄ qstio hic mota fuit. Alio mō scōm q; deseruiūt ad manifestationē alicuius interioris perfectionis nre latētis: z sic circa ipsos est virtꝰ q̄ apud Arꝫ. vocat veritas. Tercio modo scōm q; deseruiūt ad ludos z solatia z sic est circa ipsos eutrapelia. ¶ Sūt aūt actꝰ seriosi idē quod actꝰ viles vl necessarij sz oēs illi actꝰ vel sermones q̄ nec ad ppriā perfectiōis manifestationē nec ad solacia iocosa sꝫ ad aliq̄d vtile nobis aut alijs procurandū vel psequendū vel ꝓtrariū fugiendū ordinātur. ¶ Et nō dico q; affabilitas sit circa actꝰ seriosos tanq̄ circa ꝓpriū eius obiectū: qm̄ illi actus sūt z aliarū virtutū. oīm vel pluriū artiū humanarū: sed est circa sermones z gestus quibus vtimur in hmōi actibus seriosis ad decent z delectabilit cōicandū. z cōtingit aliq̄n gestū z verbis ad aliū se habere decent z delectabilit. aliq̄n aūt rudit litigiose et indelectabiliter. licz nō inde mutetur substātia seriosi actus vt venditōis vel emptōnis dationis vel acceptiōis. Sic igit videt Arꝫ. distinguere tres dictas ꝓtutes dicēs tres ergo q̄ dicte sūt in vita medietates sūt aūt oēs circa sermonuz quozūdā z operū cōcationē dñt aūt qm̄ hec quidē circa veritatē est. hec aūt circa delectabile. Earū aūt q̄ circa delectationē hec quidē in ludis hec aūt in his q̄ scōm aliā vitā colloquijs. ¶ Tercio discendū est q; discolia sive ꝓteruia qua conuenientibus ad oia vel plurima contrariamur z contemnim⁹ oēs: quod est cōtristare: neq; qcūq; curantes corruptiua est z turbatiua cōicationis humane: tū qz reddit hoiem litigiosum et lis segregat scōm empedoclē: tum qz tollit pacē z amicicia m que tenet hoies in cōi cūgregatiōe tū auerrit naturalē hoīs appetitū quem homo habet ad cō municationē homo quippe naturaliter appetit delectabile z fugit triste. ¶ Et ex illo notabili cū primo iam manifestū est q; hmōi discolia est ꝓpriē contra bonos mores. Quarto sciendū est q; placiditas qua quis itavult oibus placere z nullū cōtristare q; ad nulla aliozū dicta cōtendit. sed oia etiā si turpia sint z falsa ꝓmēdat z approbat: est īfectiua cōicatiōis q̄ ptꝫ tū qz viciū inde cōuiuentium auget. sicut enī laudata virtꝰ: sic z laudatū viciū crescit: tū qz per hoc victoz; suoz; ꝓticipes efficimur. z sic iterū ptꝫ q; cōtra bonos mores est talis placiditas. Ex his aūt cōcludemus vltimo q; in hūana cōicatione circa sermones z gestus ad seriosos actus: indigem⁹ virtute moreli. qz circa cēs passiōes vel opationes humanas indigem⁹ virtute morali dirigēte siue inclināte nos ad medium scōm rectā rationē tenendū: circa quas cōtingit excedere viciose et deficere ꝓtue nā circa talia medū semper est laudabile z ꝓtuosū ꝓout sepe dixim⁹ supza sꝫ circa dictos sermones z gestus tā in delectādo q̄ in tristādo contingit z excedere et deficere z virobiq; ꝓtue sicut dictū fuit. ergo z c. hec aūt virtus vt dicit Arꝫ. ꝓpriū nomen non hz sed ei nomē amicicie attribuit propter simlitudinē eius ad verā amicitiā. amici ei delectabiliter adinuicē cōuiuūt ita z scōm hāc virtutem homo se habet delectabiliter ad cōuiuentes scōm sermones z gestus exteriozes. Ab alijs aūt vocatur alijs no ibus. homerus enī socialitatem videtur eā appellare. vnde meledictum dicit homine inf inf sociale. i. discolū z tedio societatis turbatozem sicut recitatur ꝓmo politice vocata etiā fuit vrbanitas ad drīam rusticitatis quia viuentes in vrbe magis solēt conuiuere z colloqui graciose q̄ rurales. Et eadē occasiōe vocata fuit curialitas quia quiverſātur in curijs sciunt ꝓe ceteris graciose cōuiuere z colloqui quibuscūq; vnde cum aliquē vocamus curialē ipsū intēdimus de hac virtute laudare. Incurialem autem vocamus discolum et in conuictibus honerosū. Ab aliquibus etiā vocatur iocunditas. non quia per eā habens efficiatur formaliter z interius iocundus z letus/ sed quia sibi colloquentes z cōuiuentes reddit iocundos et letos. Antiquitus autem vocata est facetia et habentes eam faceti. vnde boetius ide disciplina scolarium gallicos de ista virtute quia maxime viget in eis commendans

Secundo

Tercio

Quarto

in oppositum

sermones et gestꝰ exteriores q̄bꝰ vtimur i cōicatiōe posſunt tripliciter cōsiderari

quid actus seriosi

ad secundam

ad alias rōes in oppositum

ad secundam

ad tertiam

ad quartam

ad quintam

q̄ discolia z sit viciū

q̄bꝰ noibꝰ affabilitas

dicit sevenire parisiusad videndū facetos gallorum ritus. z est idē facetia qđ eloquentia vel decē tia vel suauitas inverbis z factis. vnde metrificator quidē libū quem de plurimis ad hāc pertinēnentibus virtutē documētis composuit: vocauit facetū. Hodie nor. aūt aliqui affabilitatē vocauerunt eā. affabilitas tñ sermoni aptoptiak: hec aū virtus ad sermones z alios se extendit. gen⁹ exteriores quocūq; tñ noīe vocetur. pbatū q; sit moralis virtus. ¶ Extrema vero vicia sicut tactū fuit sunt discoliaz placiditas z discolia magis cōtrariatur virtuti si placiditatē aliud vicium nō subiiciat actus enī principalis huius virtutis est in cōplacendo cōuenientibus z in reddendo cōicationē iocundā et delectabilē sed tñ moderate discolus autē peccat cōtra substantiā actus virtutis placid⁹ aūt cōtra modum tñ in ☞tum plus z aliter q; oz et illos quos nō opz nitiť delectare: nō est tñ difficile q; placiditas peior efficiaťr si alter vicio mi sceatur vt si nō solū. pter placere z. pter iocūdā reddere societatē: aliq; splacid⁹ fiat. sed gr̄a lucri vel vt magis possit aliquē cōuiuētiū defraudare

affabilitat⁊ extrema et q; di scolia sit magis contraria

ad rōes p̄ncipales.

¶ Ad rōes. Ad primā ptz tā satis ex dictis q; ipsa est specialis virtus z a ceteris oībus distincta: qñ licet oēs virtutes morales requirand ad perfectā cōicationē: hoc est tñ cōm diversos actus et diversa obiecta. et licet in oi cōicatione locū habeat ista virt⁹: ipsa tñ nō respicit substantiā z actuū nostroz seriosoz. neq; p̄ncipales circūstātias ipōrum sed solum sermones z gestus q̄bus vtimur i exercitio singuloz. nr̄oz actuū seriosoz. Ad aliā dicendum est q; si aliquo assimulamur amico nō propter hoc fūgimur nec dicim⁹ nos esse amicos si enī equus et asinus in aliquo cōsimili opere naturaliter cōmunicāt non fingit asinus si excecuit illud opus. sed ille fingit qui cū amic⁹ nō sit amicum se dicit z per opera vel verba que propria debent esse soli amico se amicum esse designat. Et sic est finis quēstionis.

Quēstio. xvij arguit p̄mo.

confirmatio.

Secundo

Tercio.

confirmatio.

¶ Verit decimo septimo. Utrū veritas sit virtus moralis. Et arguit q; non q; opus ptis intellectiue nō est virtus moralis: tū q; virt⁹ non est opus/tū q; virtus moralis ptinet ad partem appetitiuā sz verū z. sñ sunt opus intellectus vt dr̄ quinto huius. ¶ Cōfirmat q; ibidem dr̄ q; in mente. i. in pte intellectiua est affirmatio et negatio in appetitu vero. p̄secutio et fuga. nō verum z. sñ in affirmatione z negatiōe sūt sexto metaphisice. ergo ptinet ad intellectū z nō ad appetitum. ¶ Item ironia q; veritati opponit nō est viciū ergo nec veritas virtus. añs ptz per Arz. dicentē q; aūt moderate vtunt ironia z circa q; non valde promptaz manifesta ironi. sāt gratios⁹ videtur. ideo etiā dicit laudabile esse min⁹ magis a⁹ declinare. Et iā q; magnanimus vt dr̄ capitulo de magnanimitate vt ik ironia ad mk̄tos z nullus virtuos⁹ vtik vicio. i. ironia nō videt eē viciū. ¶ Itē veritas in extremo cōsistit q; ēp in altero contradictionis extremo morales aūt virtutes nō sūt in extremo. ¶ Et cōfirmat q; licet a vero contingat deficere vicios⁹ tñ excedere nō cōtingit. sz ē̄ to magis q; dicit verū oī subtracto mēdacio. tāto magis est verax z ☞tuosus. vnde Arz. dicit per se aūt mēdacij prauū z fugiendū verū aūt bonū laudabile. ☞tus aūt moralis non est nisi vbi contingit excedere et deficere vtrobiq; vicios⁹ ergo. z. ē̄. ¶ Oppositum dicit Arz. Sciendū est q; veritas hic nō capitur pro rei entitate scōm q; ens z verū cōuertunt nec pro adequatiōe intellectus cōponentis et diuidētis ad ea de quib⁹ cōponit vel diuidit q; pertinet ad intellectū. nō ad appetitū nec capit⁹ adequatione sermonis significantis in significādo ad rē significatā de qua fit sermo. q; nec talis veritas in appetitu consistit. z ita sotis videt q; veritas hic non sumit⁹ proprie. pter quod hanc virtutem dicit Arz. innominatā esse sz nō sibi pro pro sed tñ in scōo libro vocauit eā veritatem attribuendo sibi illud nomen ab obiecto circa qđ ip saver sāt vel magis videtur dici ab opere qđ circa suum obiectū operāt sermones enī et alij actus humani exteriores scōm q; designativi sunt nostre dispositiōis i humanis bonis vt puta in nobilitate animoz. in habundātia diuitiarū et excellētia habituū intellectualiū. in bonitate virtutū cozporaliū aut in his q; niuersaliter circa quecūq; iactantia locū habere pōt: sūt subiectū istius ☞tutis et oppositoz. sibiviciozum. z forte non hec sola: vt videbitur post. Actu aūt istius virtutis est veritas que est adequatio sermonū. et operū significātium ad res quas designant. Actus aūt viciozum oppositoz. sūt duplex falsitas hmōi sermonū vel operum q; consistit in fingendo maiora quā sint: aut minora. Ex his igitur manifestuz esse potest q; veritas prout est virtus moralis est hitus inclinans adverā rerū designationē p̄ sermones z alios actus exteriores. qui recta rō dictat. vicia aūt ei opposita sūt iactātia z ironia. Jactātia enī cōsistit in significādo nobis messe gr̄iosa que nō sūt vel maiora q; sint vel vniuersaliter in excedendo circa hoc limites recte rōnis scōm quāq; circunstantiam ironia aūt cōsistit in deficiēdo circa predicta ab eo quod recta ratio dictaret. ¶ Dis aūt visis manifestum est q; iactātia est viciū scōm excessū si declaratū fuerit qđ contingat excedere limites recte rōnis. Similiter manifestū est qđ ironia est viciū scōz defectū si declaratum fuerit qđ circa p̄dicta cōtigat deficere ab eo quod recta ratio iuberet: hoc enī totū ptz ex terminis scōm ea que de quid nois istoz habituū p̄dicta sūt quicqd enī dissonat recte rationi siue scōm excessū siue scōm defectū vicium est declarāda. ergo sūt duo predicta primo sic mēdaciū est pse prauū et fugiendum verū aūt et bonum est laudabile sicut dicit Arz. Et recta rō p̄hibet oē prauū et oē bonū petit et hortatur. sed mēdaciū cōtingit incurrere ex scōz excessū fingēdo de se gr̄a q; nō sūt vel maiora q; sint ei scōm defectū sz negādo que existūt vel minora faciendo q; sint. igitur. z. ē̄. Itē hoc specialiter pz de iactatore qz qđ est oneroſū cōmunitibus est dissonū recte rōi. sed iactātia est huiusmodi. ppter honerosas supabūdātias esse. sicut dicit aristoteles. stati enī cadit in mentē audiētiū q; tales iactatores volūt alios sine meritis suis: superexcedere in honore. hoc naturaliter displicet audiēth⁹. vñ tullius in libro de officijs rephē

in oppositū

quid actus veritatis

extremaꝝ titis iactātia z ironia z q; ia ctant ia ꝑsit de terioꝝ.

dutales dicens. turpe est de seipso predicare falsa p̄sertim z cū irrisione audientium imitari mimes gloriosum. Et subdit qui seipsum laudat cito derisorē inuenit. yrones aūt nō ita sunt onerosi quia non se super alios exaltant: propter quod gratiozes scōm mozes videntur. vt dicit Arist⁹. tamē nulli dubium est quin sit turpe aperte z ampliſſime mentiri de seipso scōm defectuz. Si enī dicat clericus in scientijs approbatus et not⁹ se nihil scire sed oīno ignorantē esse vel. si dicat miles fortissimus. z expertissimus in bellis se nihil valere hoc videtur esse irrisio. Ex dictis ergo manifeste concludi potest primo q; veritas est virtus moralis. Secundo quod iactantia peius est viciū q; yronia. Primum patet quia circa omnia agibilia humana circa que contingit operari vicioſe scōm excessum et scōm defectū p̄tigit opari bñ z ☞tuose scōz medium: nō circa talia ☞tute idigem⁹ inclinante z determinante nos ad medium. renēdū sicut sepius añ dictū fuit. sed dictū q; circa sermones et act⁹ exteriozes: vt sunt designativi nostre dispositionis errare p̄tingit z scōz excessū z scōz defectū q; circa eos idigem⁹ mozali ☞tute. z illaz vocam⁹ ☞tatē. igit z. ē̄. Scōz pz p̄mo qz dictū est q; iactantia est magis onerosa conuiuentibus. Secundo qz sepius pueniet ex peiori motiuo scz ex inordinato appetitu lucri vel honoris. qui superbie vel auaricie appropinquat. yrones autem vt dicit Arz. magis fiunt fugientes molestū et timidū. Tertio qz distātia vero eo q; minus in maiori includitur: non aūt maius in minori. vnde sicut dicetur post aliquando yronizare contingit sine mendacio. Quarto sicut dicit Albertus quia iactantia pluribus fit et magis dissimiliter conteritur innatum enim homini est ad alta contendere et magna de se p̄sumere. ¶ Est tamen sciendū q; aliquē quandoq; minora fingere contingit ad dolose decipiendum: vel etiam ad se astute et sagaciť extollēdū p̄ter condignum. z hec yronia iactantiā includit: aut etiam aliā peiorē maliciā. ideo peior est q; iactantia simpliciter et propter eo catur ypocrisis: et de hoc dicit Aristo. etenim superabundantia et valde defectus iactātia. ¶ Sz dubitaťr virū dicendo vez ptingat aliqñ peccare ptra ullā ☞tutē. Ad quod breuiter dicendum ē q; multipliciter et sepe contingit p̄taue verū enunciare. potest enim hoc sepe nocere nō solū malis sed etiam bonis. et exēpla multa dari possent sz nō est vtis. quia per se notum est vnicuiq; etiam q; ppa benefacta sepius z omnibus exclamaret repurareť iactator: nunq; ergo mendacia sunt dicēda sed neq; vera nisi cū debita; observatione circunstantiarū sc̄z que opz et quando et vbi z q̄b⁹ z quō z̄c. verū enī i medio rei est sed opz seruare medium rationis. Ad rationes principales dicendum. Ad p̄mā vt apparuit in positiōe q; veritas prope sumpta non est virtus. ¶ Ad aliam dicendum forte q; yronia capi pōt dupliciter vnomodo in dicendo non esse quod est vel in dicēdo nō esse tantū q; ēt est et hoc est mendaciū et semp prauuz Aliomō i dicēdo min⁹ q; sit nō tñ excludēdo maius vt si vir multis insignitus magnis amicis: dicat: aliquos habeo magnos amicos et sic non est mendacium. et de tali ironia possunt exponi auctoritates allegate. et etiam dici potest de magnanimo q; aristo. dicit ipse vti ad multos nō eyronia sz yronia. yronia autē mendacium non includit sicut dicetur post. yronia autē includit mēdaciū saltē scōm p̄mū modoz p̄dictoz. Ad aliā dicendum q; veritas est in medio duaꝝ falsitatum sc̄z eius qui dicit esse quod nō est: et eius qui dicit nō esse quod est sed adhuc dictum est q; circa eam contingit accipere medium rationis et extrema. Et sic sit dictum ad quēstionem.

q; yronia aliquādo includit iactantiā et est tūc deterioꝝ

Dubium.

yronia capit dupliciter

Quēstio decimaoctaua Arguit

In oppositū

Diuidit mēdacium.

ttuoz modi mēdacij simplicis.

q; mēdacium poeticū z yronicum nō sit mendacium.

¶ Veritur decimooctauo. Utrū i oi mēdacio sit petiñ aut nō. Arq; nō q; poete bonū moris intendētes sepe mētiunt. p̄ferētes scieter fabulas falsas. z nō tñ peccāt sz bñ agūt z meritorie. Oppositū arguit q; mēdacium dicit Ar eē p̄sauū p se z p se suppon⁹ de oi. p̄ro posterioꝝ videdū ē p̄ro qđ p mēdaciū itelligi debeat. nō ei oē falsū est mēdaciū. sic ei oēs maxie philosophi dām. pfūdātes eēnt sepissime mēdaces q; sepe deficiūt i suis opinionib⁹ z asserūt falsū: si nāq; duos crediderīs inter ceteros eē sapientissimos cōsideraueris: videbis eos i plurib⁹ opinionib⁹ opponi: z ita multa dicit falsa salteūnus: si nō ābo nullus tñ ob hoc illos mendaces dicit. iō offimt augustin⁹ mēdaciū q; ē falsa vocis significatio cū itentiōe fallendi. forte tñ q; largi⁹ accipit mēdaciū i. ppositō sc̄z nō solū secūdū q; i voce ꝓsistit sz i opatiōib⁹ dicēte Ar. de veridicis aūt et falsidicis dicam⁹ sīlr in sermonibus z operationib⁹ z fictione. sicut ei dicit eustrati⁹ mētiri ptingit tā verbis q; factis fingendo que nō sunt. Est ergo mendaciū falsa significatio vocevel operatione cū itētiōe fallēdi. Et illoꝝbū fallēdi pōt exponi dupliciter vnomō fallēdi. i. falsū dicēdi. z sic mētiri idē ē q; dicere falsū scient. z sic dr̄ q; mētiri idē ē q; cū mētē ire. Aliomō fallēdi. i. decipiēdi z defraudēdi eū vel eos q̄bus talia significam⁹ mētiri. q; sic est idē qđ dicere falsū in fraudē et illud mentiri se habz ad p̄cedēs sicut iferi⁹ ad superius. Mendaciuz ergo cōtēr sumptū p̄mo diuiditur i simplex mēdacium et in pariuriū. ¶ Est aūt piurium mēdaciū iuramētō vallatū. Et virūq; mendaciū quattuoz species habere videtur. est enī mendaciū iocosuz officiosū mēdosū z pniciosū. Jocosū est quod fit causa dandi solatiū. Officiosū est qđ fit in bonum alicuius et nulli pōt nocere. vt si irat⁹ homo suū amicū suū innocētē tenet gladiū in manu volens eum occidere et dicat tibi. est ne talis in camera tua. te autem mentiendo dicēte q; nō ille recedet z saluabitur amicus. te aūt verū dicente q; sic aut etiā tacēdo franget ille cameram tuā. et icurrēs homicidiū interficiet amicū tuū. tale ergo mendacium esset officiosum. mēdaciū aūt mēdosum est quod ex solo appetitu mentiendi fit z nō alterius gr̄a. mēdaciū ꝓnpniciosum est quod fit in fraudē alterius. Adhuc istis modis aliqui duos apponūt mēdaciozū modos sc̄z ironicū et poeticū ironicū vt si pater filium de aliquo malefacto reprehendens dicat o q; bene feciſti tu es valde bon⁹ puer quasi dicat tu male feciſti. tu nihil vales. Poeticum vt quādo poete fingunt brutā vel etiā fabulata

loqui. Sed putandū est: q̄ ficta nō sunt mendacia Nam licet ꝓnicus sermo ex ipositiōe verboꝝ significaret aliud q̄ sit in re· aut etiā aliud q̄ sit in mente, pferentis· tñ ex modo pferendi et ꝓpter materiā subiectā significat oppositū· ꝛ sic significat sicut est in re· ꝛ sicut est i mente pferētis vnde si pater pferret filio ꝛ diceret ◌ q̄ bñ fecisti vult q̄ hoc significare q̄ male et hoc etiā filius ꝯcipit verbis pris· illō aūt sermo significat vnicuiq; cuius ꝓstitui intellectū· Sermo ꝓo poetic⁹ nō exp̄nitur ad significādū q̄ ita sit nec q̄ audiētes crēdāt ita esse sicut sermo ei⁹ scōz ei⁹ ꝓpriā ipōnem ꝓtēdit· ſ sermo poetic⁹ exēplariter ꝓferē ad faciliꝰ intelligendū id qō poeta in poetria itēdit asserit ꝛ docet· ꝛ hoc ꝑ⁹ Ar. dicētē in ſua poetria· Et ꝓpter hanc causam vtunt i docendo exēplis· vt faciliꝰ intelligatur qō ꝺz ꝓpt hoc quod in eis ē delectatio imaginationis respicit igit pfect⁹ aia ꝓpositā scōm delectationē ſui quam habet in exēplis· Licet aūt quattuor p̄dicti mendaciorꝝ modi sint multum differentes etiam in ſimplici mendacio dicūt q̄dā q̄ oē mēdaciū est ꝓauū ꝓpter tria ꝓmo qz querūtatē icludit· Scōo qz iūctatē· Tertio qz hūanitatē· ꝓmū sic ꝑz vt re ad oppositum ſui finis ad quē est naturaliꝛ et ꝙ ꝓfis diuinitus ordinata est quertere ordinē diuinū· ſtitutū· ſz hoc tita fit i oi mēdacio qm̄ sermo datus est hoibus sicut dicit Arist· ꝓmo politice q̄ naturā q̄ nihil frustra facit ad significandū veritatem de delectabili vel tristi conferenti vel nociuo iusto vel iniusto ꝛ vl̄ de bono et malo· abutimur ergo sermonem ꝛ ordinē nature quertimus si i falsum vtimur eo

Tres rōes q̄ oē mēdaciuꝫ sit malum

q̄ sit peruersitas

q̄ sit iiquitas ◌ Secundum sic declarat iniquitas dicitur ab q̄ quod est non ꝛ equitas· quasi nō equalitas· In oi bus aūt debet esse equalitas scōm rectum ordinē nature· Mā inequalitas appropriat iniustitie secūdū ꝓpriū nominis vsum· sed i mendacio est ie qualitas sermonis significātis tā ad ꝓceptū mentis quam ad rem de qua fit sermo inter que tamē debet esse vera equalitas tanḡ inter signum ꝛ signatum voces ei naturaliter iniustitie sunt vt sint immediate signa conceptuū· vt sint mediantib⁹ conceptibus signa rerum vnde ꝓmo periat mentias· Sunt ergo ea que sunt in voce earum q̄ sūt in anima passionum note· id est signa anime autem passiones sunt rerum ſimilitudines· Item quod peius eē videtur inequalitas est inter intellectum et voluntatem· intellectus enim iudicat vnum et voluntas nititur ad exprimendum contrarium· ◌ Tertium vero sic patet inhumanuꝫ

q̄ mēdaciū sit inhumanum

est ꝓximus facere deteriorem: sed qui mentitur facit audientes quantum in ipso est deteriores· bonum enim hominis consistit in intellectu et i voluntate· bonum autem intellectus est veritas vt patet sexto huius· ꝓpter qō et falsitas erit malum eius· mentiens autem quantuꝫ in ipso est audientis intellectum informat falsitatem ideo ꝛ ē Alij autem bene concedunt q̄ omne periurium est peccatum quoniam si per deuꝫ iuram⁹ aut per fidem nostrā a ut per ſanctos nos assumim⁹ eos tanḡ falsos testes quod est eis iniuriosum· Itez si iuramus per corpus nostrum vel animam nostram ſensus est· q̄ ipſum vel ipſam obligamus: si non sit ita sicut asseruimus quod iteruꝫ est periculosum· Secundo etiam concedunt q̄ mendacium omne pernicioſum est peccatum quia iniustū est sicut de ſe patet· Tertio etiam concedunt mēdaciū mēdoſum esse peccatum quia verum scōm ſeipſum amabile est ꝛ falſum odibile cum verum sit bonum intellectus sicut in ſexto dicē· ꝓpter quod vicioſus est appetitus qui delectatur in falſitate scōm ſeipſam ꝛ ꝓpter ſeipſam· Adhuc etiam concedunt mendacium iocoſum esse vicū quia cum dictum sit q̄ verum ſecundum ſeipſa sit laudabile bonus ſemper magis habebit ſolatium in dictis veris iocoſis q̄ in falſis· ſolatia autem vicioſa ſunt que malis ſecundum ſuam malitiam exhibentur· Sed magis dubitatur de mendaciis officioſis vt in exemplo predicto· ſi enim tale mendacium est vicioſum hoc non est quia nocet audienti ꝓdest enim ſibi inquantum ꝑ mendacium quod infert ſibi modicum malum ipse euitat magnum malum ſcilicet homicidium· de duobus autem malis minus malum est eligendum· quoniam illo caſu bonum est quo repellitur maius malum nec videtur vicioſum quia ꝓficientem inficiat· non enim inficit eum secundum intellectum: quia ſemper ille verum habet de re cōceptum· Neq; inficit appetitum quia in appetitu non est verum neq; falſum· nec videtur vicioſum quia inequata ſit voluntas rationi optime enim equatur ei ſcit enim intellectus amicum eſſe in camera et voluntas hoc vult· ſet dato q̄ hoc non vellet ſed magis vellet eum esse in alio loco tutiori· non ꝓpter hoc erraret· ratio etiam tunc iudicat falſum esse dicendum: quoniam voluntas hoc vult· neq; videtur vicioſum ex eo q̄ non est adequatio vocis ſignificantis ad conceptum vel ad rem: hoc enim non est malum rei ſignificate ſi ſignum est falſum· nec est malum voci cuiꝰ ipſa ſecundum ſe non magis sit determinata ad hoc ſignificandum q̄ ad quodcunq; aliud· ideo etiam nec apparet ubi aliqua peruersitas. ◌ Et ſi natura dedit nobis principaliter ſermonem ad ſignificandam veritatem conceptus: tamen licet eo aliter vti in caſu· Sicut equum quem nobis dedit natura ad equitandum ꝓuicimus in mare tempore periculi· non ergo videtur magnū ꝓeiudicium nature: ſi ſermone nobis dato vtamur ad illud quod vtile nobis videtur· Adhuc autem ſi tale mendacium est vicioſum: hoc non dicitur niſi ratione appetitus appetentis vel imperantis· ◌ Sed appetitus non videtur ꝓaue appetere vel imperare niſi quia illud quod ꝓaue appetitur vel imperatur innatum est inferre malum aliquod aut anime aut alicui potentie eius aut corꝑi aut alicui alteri· ◌ Sed ſermo talis falſus in ſenſu predicto nulli videtur esse malus: vt inductum fuit igitur et cetera· Ideo etiam videtur Ariſtoteles dicere tertio huius q̄ quandoq; laudātur qui turpe aliquod aut triſte ſuſtinent ꝓ magnis bonis: modo de vicio nullus laudandus est. ◌ Et ſi dicatur Ariſtoteles· dicit mendacium esse ꝓauum et per ſe ſupponit de omni ꝓmo poſteriorum: pōt dici q̄ per ſe in demonſtrationibus ꝓpriſſime

Rōes ꝓ illa oppoſitione·

dictis de quib⁹ illo loco loquit Arꝛ· ſuppont de oi: ſed i naturalib⁹ demōſtrationib⁹ et magis in moralib⁹ ſufficit q̄ ſit i plurib⁹ ¶ Et ꝓmētator oſtendit bñ ſcōo celi i fine quō accidētiū naturaliū q̄dā ſunt ſeparabilia q̄dā non tñ accidētia naturalia ſunt accidentia per ſe cū per naturā inſint que

resolutio doctoris q̄ oīne mendaciū est malum·

eſt de ſubſtantia rei· ◌ Si tñ nos ꝓceſſerimus q̄ mendaciū ſit ſcōm ſeipſū turpe ita q̄ ab ipſo ſit inſeparabilis turpitudo: ꝓpter ei⁹ diſſormē eē ꝓmo ꝓncipio: qō est ſincera veritas ex quo videt q̄ oē mēdaciū ſe deo opponat dicendū q̄ nunq; erit oportunitas mētiendi: nō enī mala facienda ſunt vt eueniāt bona: ꝓpter qō Arꝛ· ſexto huius capō de ebulia dicit q̄ i exq̄ſitōe ꝓiliatiua ꝓtingit nō bñ ſillogiſare vl̄ ꝓpter ſibi ꝓauū aſſumere ſinē vel ꝓpter mediū eſſe ꝓauū ad bonū ꝓpter qō nō eſt eubulia vt dicit ſcōz quā qō opz q̄dē ad diſpoſitū nō q̄dē ꝓpt qō oportun· Et puto q̄ iſta via est rutior· vñ Ar. multū extollebat veritatem amicitiā ꝓmo huiꝰ· ꝛ idē fecit plato et aliorū plurimi philoſophorum· Quod autem dicit Ar· tertio huius q̄ſq; laudantur qui turpe aliquid opantur ꝓ magis bonis: debet intelligi non de turpitudine vicioſa· ſed ignominioſa tantum· vt ſi quis ꝓpter ipſū ꝛ amicoꝝ ſuoꝝ redēptionem nudus incedēs portās virgā in manu emendam offert ſi micis· Hec valet inductio facta ſuperius· quoniam licet ſermo talis ſit vtilis multum audienti ꝛ amico tamen ex eo inficitur anima proferentis ꝛ quantum ad partem rationalem iudicantem illō oportere ſcz mentiri quod nūq; oportet· et quātum ad appetitū eligentem medium ꝓauum ad finem bonum· quod nunq; est faciendum· nec est tñ q̄ inter cetera mendacia minimū est peccatuꝫ mēdaciū officioſū ꝛ est de his in q̄bus venia eſt ꝛ nō laus· ◌ Sed tamē occurrit dubitatio vtr oīne mendaciū peccet ꝓra ꝓtē illā quā Ar· vocauit veritatē· Ad quod dicit cōiter q̄ non ſed mendacium iocoſū contra eutrapeliā: mēdaciū ꝓnicioſū contra iuſticiam: mendaciū amiciorum contra tē perantiam quoniā ſicut ꝺz tertio huius finis operationis omnino est qui ſecundum habitū determinat eni vnūquodq; fine· ꝓpter quod etiam ꝺz quarto huius q̄ dicat non boni grā ſed ꝓpter aliquā aliā cauſam: nec liberalis ſed alius quis dicetur· Et etiam quinto huius dicitur ſi hic quidem lucrandi gratia mechatur ꝛ accipiat: hic aūt apponens ꝛ iacturā faciēs ꝓpter ꝓcupiſcētiā· iſte q̄dē luxuriosus vtiq; videbit magis q̄ auarus· ille aūt iniuſtus luxuriosus aūt non· Item Ar· determinās de iſta virtute ſcz de veritate et vicijs oppoſitis excludit verum quod ſpectat ad iuſtitiam dicēs nō enim de veridico i confeſſionibus dictimus neq; quecunq; ad iuſticiam vel iniuſticiam contēdunt alterius enim erit virtutis· ſed in quibus nullo tali differente et in ſermone ꝛ invita verum dicit eo q̄ talis est ſecundum habitum· ◌ Item iſta virtꝰ est inter iactantiam et ironiam· que non habet locum circa omnem materiam circa quam contigit et verum dicere et mentiri: ergo non oīne verum ſpectat ad hanc virtutē· nec omne mēdaciū oppo nitur ei· ◌ Alij tñ dicūt oppoſitū ꝓmo q̄ ariſto· determinans de vicio quod peccat contra iſtam virtutē in exceſſu ponit plures modos· dicēs materia autē exīnibus fingens nullius gratia ꝓauo quidē aſſimulat· nō eiusq; gauderet mēdacio· vanus aūt magꝛ videt q̄ alꝛ· hoc videt ꝓnere ad mendaciū mēdoſū· deide dicit Si aūt gra alicui⁹ q̄ q̄dē glie vel honoris nō valde vituperabilis· vt iactator: ecce q̄ iſte mod⁹ videt ꝓtinere ad materiā magnanimitatis vel philotimie· vicioꝝ eis oppoſitoꝝ· Deinde addit arꝛ· q̄cunq; aūt argēti vel quecūq; i argēti diſſormiꝺ· ecce q̄ iſte mod⁹ ſpectare videt ad auariciā· ita igit videt ꝛ i alijs· Item nō poſſet bñ aſſignari ꝓra quā virtutē peccaret mēdaciū officioſū vt i ꝓ⁹ dicto exēplo· quia nō apparet ꝓ quā aliā ꝓtutē neq; ꝓ iſtā q̄ neq; iactātia est i tali mēdacio neq; ironia· Itez mendaciū mendoſū pōt esse de truſtis extraneis q̄ nō ſūt materia alicui⁹ alteri⁹ ꝓtutis nec etiā ſpectat ad iactantiā vel ironiā igit nō esset aſſignare· ꝓ quam ꝓtutē peccaret tale mendaciū· Itez ſtates ſūt ad inuicē ꝓnexe ſexto huiꝰ· ergo nō eſſet ꝛpatus qui ꝓpter lucrū mecharet· nō ergo videtur icōueniēs

Cōcordia q̄ i eodē ope cōcurrūt plura vicia

ſit eodē opere plura concurrere vicia diuerſis virtutibus oppoſita: licet vnū ſit ꝓncipalius gra cui⁹ alia concurrunt· diceretur ergo q̄ ſolū mendaciū mendoſum est illud quod ꝓcise peccat contra iſtā virtutem omnia aūt alia mendacia ſecūdū q̄ mēdacia ſunt peccāt contra iſtā virtutē ſed in quantū ſunt gratia alteri⁹ peccāt ſimul et ꝓncipalius contra aliā aliquā virtutem· video dicit Arꝛ· de illo qui habet iſtam virtutem: videbitur vtiq; talis moderatus eſſe amatoꝛ eni verī ꝛ in quibus non differt verū dicet et in quib⁹ differt adhuc magis Nec videntur concludere rationes ad oppoſitū adducte· ◌ Ad ꝓmā rationē dici pōt q̄ in eodem opere pluravicia ꝓcurrūt tñ ꝓncipalis denoſatio est ab illo gratia cui⁹ alia ſunt· hoc tñ nō obſtante alia ſunt ab eo diſtincta formaliꝛ· Ad aliā dicēdū est q̄ Arꝛ· excludit verū pertinēs ad iuſticiā non quia nō ſpectat ad iſtā· ſed quia ꝓncipalius ad iuſtitiā· Ad aliam dicēdū est q̄ iſtam virtutē ponit Arꝛ· ꝛa tantie medietatē quia mendacia mendoſa q̄ ꝓcise peccāt contra iſtā ꝓtutē ſepi⁹ fiūt circa materiam circa quā contingit iactantia ꝛ ironia q̄ circa aliā materiam non tñ excludere volebat aliā materiam· ideo pōt ea non ſolū ſcōm excēſſum opponi iſti virtuti iactantiam· ſed etiam mendacium quod nullius gratia ſit et quod ſit argenti cauſa.

Ad rōes ꝓme oppionis

Queſtio decimanona· Argumꝫ ꝓpoſ

Uerū decimonono· Utrū eutrapelia ſit ꝓius mozalis· Videtur q̄ nō qz est circa ludos circa q̄s nulla virtꝰ videt esse ꝓpr⁹ mozalis· ꝓpt plura qz ꝓpoſis ars ꝛ ꝓpr⁹ ſūt circa difficille ſcōo huiꝰ· ſz ludere nō est difficile qz ludere ſciūt ꝛ bruta ꝛ pueri. ◌ Itē op⁹ ꝓtutis est felicitas vel ad felicitatē ordinat· ludere aūt nō ē felicitas vt notū est nec ordinat ad felicitatē· quia ꝺz decimo huius q̄ actiones ludi non ordinant aliquid aliꝰ

Secundo

◌ Item ludere est opus intemperati ꝛ mollis vt dicitur ſeptimo huius· hoc aūt non est virtutis·

Tertio·

◌ Itē ſequerēt q̄ magis esſet virtuoſus qui melius ſciret ludere· ꝛ ſic ypſtriones eſſent ceteris virtuoſiores· ◌ Item videt dicere Arꝛ· q̄ ludi ſiunt

Quarto

Quinto

derisorie ridiculo ꝛ puticio: hec autē oia sonant i malū. Itē circa illud nō est virt⁹ moralis circa quod nō ptingit prave excedere ꝛ prave deficere: cū ſtus ꝓſiſtit i medio ꝫarū maliciaꝝ: ſed ꝓmo videt q⁹ i ludo non ſit prauus exceſſus qz hiſtriones maxie ſupfluūt i ludo: qz ſi i eo ꝓſumūt vitā ſuam tñ non peccant in hoc ꝓbatio qz oēs etiam peccarent q eoꝝ miniſterio vterent aut ipſis aliq̄ largirent tanq̄ peccati fautores. quod non videt eſſe dicēdū. Itē in illo nō videt eſſe peccatum ſcōz exceſſuz qđ excuſat a pctō. vnū eni peccatū non excuſat alterꝫ ꝑpter qđ dictū eſt tertio huius peccantes ex ebrietate duplici pena puniendos eſſe. ſed ludus excuſat a peccato. quia multa ſūt q̄ ſi ſeriose fierent grauiter punirent q̄ facta in ludo nō reꝑhēdunt. videt etiā q⁹ defectus ludi non ſit vituperabilis qz ad opari ſcōz ſtutē nō nocet: imo recte mētis maturitas q̄ vel excludit luduz vel eū nō recte: cū ludus in quadā mentis vagatione ꝓſiſtat. Oppoſitū ponit Arꝛ. Primo videndum eſt q⁹ contingit defectum ludi eſſe vicioſum. Secundo q⁹ etiā contingit exceſſum eſſe prauum. Tertio concludeſ ex hoc q⁹ eutrapelia eſt virtus moralis. Primum ſic ꝓz quilibet ex ſeipſo poteſt q⁹ ſicut per longā et ꝓtinuā operationē corꝑis exteriorē mēbra laſſant ꝓpter quod indigent requie corꝑorali. ſenſus enī noſtri longe vigilie ꝑſu laſſantur ꝓpter quod idigent ſomno quo ab opere quieſcant: ita ꝛ ſecundum lōgā et ſtudioſam attentionem interiorem virtutes interiores animales laſſantur ꝓpter quod requiri. es in eis eſt neceſſaria. Nam ſicut dicit Ariſto. i de ſomno ⁊ vigilia. Quozūcunq̄ eſt aliquod op⁹ ſcōm naturā cum exceſſerint tempus in quanto poſſ illud facere nēce eſt deficere. huic aūt laſſitudini: q̄ ſit ꝑ attentionē ſtudioſam remedium non eſt quies corꝑoris qñ et deſcēte corꝑore tāls poteſt aggrauari et pōt aſſignari laſſitudo nec huic remedium eſt ſomnus. Nam ſomnus remediat ſenſibus exterioribus etiam ſine quacūq̄ interiori attentione laſſati imo experti ſunt qui cum diligentia ſtudere ſolent: q⁹ non ſtatim poſſēt vti ſō no ſine ſomnis mirabilibus et aliq̄ terribilibus ꝓpter imaginatiuā ꝓmotionem: oportet igit tali laſſitudini remedium eſſe ſibi contrarium ſicut ergo laſſamur per ꝓfundā mentis attētionē qua ſpūs aiales in oꝛganis virtutum interioꝝ ꝓmouētur ꝛ reſoluuntur ita opz q⁹ ꝑ mentis diſperſam vagationē reducamur. mens aūt iterioꝝ maxime vacat circa ludos ꝓpter q⁹ ludi ſūt vtiles hominī ſicut dicit albertus ne ſibi mens efficiaſ inutilis. Et hoc itez ꝓz quia cū deus et natura nihil fruſtra faciant primo celi natura non dediſſet nobis tantam inclinationem ad ludos: niſi nobis in aliquo ꝓfuiſſent. Ex quib⁹ manifeſte apparet q⁹ aliquādo ptingit prave deficere circa ludos ⁊ vnicuiq̄ patere pōt quō quibuſdam non eſt decēs q⁹ ſp volunt eſſe quaſi triſtes ſine ſolatio. non enim eſt cum eis facile conuerſari. de hoc aūt ſatis loquitur Seneca in libro de tranſquillitate animi dicens ſicut ſertiles agros cito exhauriret nunq̄ interniſſa fecunditas. ita animoꝝ impetus aſſiduus laboꝛ franget vires recipiant paulū reſoluti et remiſſi. naſcitur ex aſſiduitate laboꝛ animoꝝ ebetatio quedā et langoꝛ nec ad hoc tanta hominuꝝ cupidas tēderet niſi/naturalē q̄ndā voluptatē haberet luſus. Et addit legū ꝓditores feſtos iſtituerunt dies vt ad hil aritatē hoies publice ꝓgregentur. tanq̄ neceſſarijs laboꝛib⁹ iterponētes ꝓpriā tū. Scōo pōt videri q⁹ exceſſus i ludo eſt multipliciter vicioſus. ꝓmo qđē: qz ſicut vigilia ē nobiliꝛ ſōno ⁊ finis eius: ita opa ſeriosa et attētiones ſtudioſe nobiliores ſunt mentis vagatione et ludicris opationib⁹: ⁊ ſunt tanq̄ fines eaꝝ. igit ſtare multū i ludis eſt tpus amittere et melius ꝓminus bono dimitere et ipſius met ludi finem debitū auferre et per conſequens auferre quod boni finat⁹ erat habere. nihil ei eſt bonū niſi ꝓpter cauſas finales ꝓmētatoꝛ ſcōo methaphiſice. vñ Seneca i libro de trāſquilitate animi dicit ludi iociq̄ freq̄ns vſuſoē aīe pondus/oēmq̄ vim eripiet. nā ⁊ ſomnus refectioni neceſſarius eſt. hunc tū ſēp ſi die nocteq̄ ꝓtinues moꝛs erit multū iteresſt remittas aliquid aut ſoluas. Et Tullius ꝓmo de officijs dicit ludo qđē ꝛ iocovti lz: ſed ſicut ſōnoꝛ qe tibus ceteris tūc cū grauib⁹ ſeriiſq̄ rebus ſatisfecimus. Item circa ludos cadit erroꝛ ſepe ꝓpter modū et circunſtantias. vicioſus enim eſt ludus ſi turpia verba et illicita intermiſceantur vñ ſeptimo politice totaliter igit quidē turpiloquiū ex ciuitate ſicut aliquid aliud opz legiſlatoꝛē exterminare ex differentie enim de facili quodcūq̄ turpium fit et ipſum facere ꝑpe. vicioſus etiā eſt ſi non ſit ꝓueniēs ſtatuit pſc nsꝛ. nō eni decet vñs multa dicere que deceret ſeruum: neq̄ ſenem que iuuenē nō eſt etiā bon⁹ ſi ſit iniurioſus ipoztun⁹. ſi non obſeruentur tempus ꝛ locus ꝛ. ſic de aliis circūſtantijs: vt per ſe notū eſt. Ex dictis ꝑcluditur q⁹ eutrapelia eſt virtus moralis quia circa illos actus humanos indigemus virtute dirigente ꝛ inclinante nos ad mediū circa quos contingit excedere prave ꝛ deficere vicioſe: ſed hoc ptingit circa ludos vt dictū eſt: ergo circa ludos. indigemus moꝛali virtute. hanc aūt vocam⁹ eutrapeliā ideo ꝛē. Dicitur aūt eutrapelia ab eu quod eſt bonū ꝛ trepo pas quod eſt verto vertis q̄ſi ad ſocuditatē ꝓuenti⁹ bene vertes facta ꝛ dicta ꝓpoſitū.

Scōs articul⁹ q⁹ ptigit excedere i ludo

Tertius articul⁹ q⁹ eutrapelia eſt virtus

Ad rōnes

Ad rationes ad ꝓmā dicēdū q⁹ licet ludere ſit facile. tñ ludere bene ſcz ſecūcū mediuz rationis in oībus circunſtantijs eſt bene difficile. ideo cōceditur q⁹ ludere abſolute nō eſt virtus ſed ludere quē opz ⁊ qñ ⁊ vbi ⁊ ſicut ⁊ cū quibus oportet et hoc non eſt pueri neq̄ bruti.

Ad primam.

Ad aliam dicendū q⁹ ludere in multis non oꝛdinat ad aliud q̄ ad delectationem que eſt in ludo: ſed tunc non eſt opus virtutis pōt tñ delectatio que in ludis eſt intendi ꝓpter refectionē virtutū interioꝝ: vt inde poſtea magis poſſint in ſuas opationes et hoc bene oꝛdinat ad felicitatē: et ſic pōt eſſe act⁹ ſtutiz.

Ad ſecundā.

Ad aliam dictum eſt q⁹ ludus immoderatus ⁊ vltimato fine intentus ꝓpter delectationem q̄ in eo eſt ē itemptatiē mollis ideo ſic non eſt virtutiz

Ad tertiam.

Ad aliā pōt dici q⁹ in ſcōo libro dictum fuit q⁹ ad virtutes ſcire quod parum aut nihil ꝑdeſt. alia aūt non paꝛ ſed oia pñt. Vel dicendum eſt q⁹ ſcire ludere per artē facit ad ſtutē: imo tales cōmuniter peccāt ſcm exceſſū. ſed ſcire q⁹ prudētiā ludere ſcz ſcire q̄ſi ludere oporteat et q̄tū et quō ⁊ q̄bus ⁊ē. pertinet ad virtutē. ſic aūt non ſciūt hiſtriones.

Ad aliā dicendū eſt q⁹ ſi derſiones et ridicula ꝓuicia fierēt ad inhonoratiōnē vel alicuius ſcādalizationē. tunc non ſunt virtutes ſz malicie. ſi tñ verba in modū ꝓuicij vel derſionis ꝓferrent. talia tamen que nullo modo ſint ꝓtra honorē ꝓuiciati nec i quodcūq̄ malū eius vel audiētiū ꝓuerti pñt tunc poteſt viciū non eſſe malicie ſed virtutis aliter non.

Ad quintam

Ad aliā dicendū eſt q⁹ exceſſus vicioſus non ſumit ſcōm rē ſed ad nos ad hiſtrionē aūt ſpectat ludere ad lucrādū ſibi neceſſaria ⁊ oībus ſibi cōuenientibus ipendere ſollicitia iō ſi ſepe ⁊ multū ludit nō excedit mediū rōis ſed excederet ſi in ludis ſuis vteretur turpiloquio vel ſi vltra voluntatē luderet eoꝝ q̄bus ſeruit. aut ſi delectationē quā haberet in ludendo ſibi. finez ſtatueret vltimatū aut aliquo alio trium modo.

Ad ſextam.

Ad aliam dicendū eſt ꝓmo q⁹ ludus non excuſat a peccato circa actuz ſcōm ſe prauū cuiuſmōi ſunt adulteriū furtū homicidiū ſed accuſat: ſed in his ſolis que pctā non ſūt niſi ꝓpter intentionez prauā faciētis vtpote ſi fiāt in ptēptū legis vel in ꝓximi iniuriā ludus excuſat. ꝑ q̄to ludi intentio ad delectationē fertur non aūt ad iuturiā. vel contemtum. nec iterum excuſat aliquem ludus illicitus aut non circunſpectus: vel illis diſplicēs ad quos fit. Ad aliam dicendum eſt q⁹ mentis maturitas aliquando oēm excludit ludū ſed non ſemper vt dictum fuit: ideo tempus erit cum aliis circūſtātijs obſeruandū. et ſic eſt finis queſtionis.

Ad quartam

Ad ſecundo

Ad tertio.

Ad quartum

Ad quintum

Ad ſextum.

Ad ſeptimū

Ad octauū

Ad nonū

Ad decimū

Ad vndecimū

Ad duodecimū

Ad tertiumdecimū

Ad quartumdecimū

Ad quintumdecimū

Ad ſextumdecimū

Ad ſeptimumdecimū

Ad octauumdecimū

Ad nonumdecimū

Ad vicesimū

Ad vicesimum primum

Ad vicesimum ſecundum

Ad vicesimum tertium

Ad vicesimum quartum

Ad vicesimum quintum

Ad vicesimum ſextum

Ad vicesimum ſeptimum

Ad vicesimum octauum

Ad vicesimum nonum

Ad tricesimum

Ad tricesimum primum

Ad tricesimum ſecundum

Ad tricesimum tertium

Ad tricesimum quartum

Ad tricesimum quintum

Ad tricesimum ſextum

Ad tricesimum ſeptimum

Ad tricesimum octauum

Ad tricesimum nonum

Ad quadragesimum

Ad quadragesimum primum

Ad quadragesimum ſecundum

Ad quadragesimum tertium

Ad quadragesimum quartum

Ad quadragesimum quintum

Ad quadragesimum ſextum

Ad quadragesimum ſeptimum

Ad quadragesimum octauum

Ad quadragesimum nonum

Ad quinquagesimum

Ad quinquagesimum primum

Ad quinquagesimum ſecundum

Ad quinquagesimum tertium

Ad quinquagesimum quartum

Ad quinquagesimum quintum

Ad quinquagesimum ſextum

Ad quinquagesimum ſeptimum

Ad quinquagesimum octauum

Ad quinquagesimum nonum

Ad ſexagesimum

Ad ſexagesimum primum

Ad ſexagesimum ſecundum

Ad ſexagesimum tertium

Ad ſexagesimum quartum

Ad ſexagesimum quintum

Ad ſexagesimum ſextum

Ad ſexagesimum ſeptimum

Ad ſexagesimum octauum

Ad ſexagesimum nonum

Ad ſeptuagesimum

Ad ſeptuagesimum primum

Ad ſeptuagesimum ſecundum

Ad ſeptuagesimum tertium

Ad ſeptuagesimum quartum

Ad ſeptuagesimum quintum

Ad ſeptuagesimum ſextum

Ad ſeptuagesimum ſeptimum

Ad ſeptuagesimum octauum

Ad ſeptuagesimum nonum

Ad octuagesimum

Ad octuagesimum primum

Ad octuagesimum ſecundum

Ad octuagesimum tertium

Ad octuagesimum quartum

Ad octuagesimum quintum

Ad octuagesimum ſextum

Ad octuagesimum ſeptimum

Ad octuagesimum octauum

Ad octuagesimum nonum

Ad nonagesimum

Ad nonagesimum primum

Ad nonagesimum ſecundum

Ad nonagesimum tertium

Ad nonagesimum quartum

Ad nonagesimum quintum

Ad nonagesimum ſextum

Ad nonagesimum ſeptimum

Ad nonagesimum octauum

Ad nonagesimum nonum

Ad centesimum

Ad centesimum primum

Ad centesimum ſecundum

Ad centesimum tertium

Ad centesimum quartum

Ad centesimum quintum

Ad centesimum ſextum

Ad centesimum ſeptimum

Ad centesimum octauum

Ad centesimum nonum

Ad centesimum vicesimum

Ad centesimum vicesimum primum

Ad centesimum vicesimum ſecundum

Ad centesimum vicesimum tertium

Ad centesimum vicesimum quartum

Ad centesimum vicesimum quintum

Ad centesimum vicesimum ſextum

Ad centesimum vicesimum ſeptimum

Ad centesimum vicesimum octauum

Ad centesimum vicesimum nonum

Ad centesimum tricesimum

Ad centesimum tricesimum primum

Ad centesimum tricesimum ſecundum

Ad centesimum tricesimum tertium

Ad centesimum tricesimum quartum

Ad centesimum tricesimum quintum

Ad centesimum tricesimum ſextum

Ad centesimum tricesimum ſeptimum

Ad centesimum tricesimum octauum

Ad centesimum tricesimum nonum

Ad centesimum quadragesimum

Ad centesimum quadragesimum primum

Ad centesimum quadragesimum ſecundum

Ad centesimum quadragesimum tertium

Ad centesimum quadragesimum quartum

Ad centesimum quadragesimum quintum

Ad centesimum quadragesimum ſextum

Ad centesimum quadragesimum ſeptimum

Ad centesimum quadragesimum octauum

Ad centesimum quadragesimum nonum

Ad centesimum quinquagesimum

Ad centesimum quinquagesimum primum

Ad centesimum quinquagesimum ſecundum

Ad centesimum quinquagesimum tertium

Ad centesimum quinquagesimum quartum

Ad centesimum quinquagesimum quintum

Ad centesimum quinquagesimum ſextum

Ad centesimum quinquagesimum ſeptimum

Ad centesimum quinquagesimum octauum

Ad centesimum quinquagesimum nonum

Ad centesimum ſexagesimum

Ad centesimum ſexagesimum primum

Ad centesimum ſexagesimum ſecundum

Ad centesimum ſexagesimum tertium

Ad centesimum ſexagesimum quartum

Ad centesimum ſexagesimum quintum

Ad centesimum ſexagesimum ſextum

Ad centesimum ſexagesimum ſeptimum

Ad centesimum ſexagesimum octauum

Ad centesimum ſexagesimum nonum

Ad centesimum ſeptuagesimum

Ad centesimum ſeptuagesimum primum

Ad centesimum ſeptuagesimum ſecundum

Ad centesimum ſeptuagesimum tertium

Ad centesimum ſeptuagesimum quartum

Ad centesimum ſeptuagesimum quintum

Ad centesimum ſeptuagesimum ſextum

Ad centesimum ſeptuagesimum ſeptimum

Ad centesimum ſeptuagesimum octauum

Ad centesimum ſeptuagesimum nonum

Ad centesimum octuagesimum

Ad centesimum octuagesimum primum

Ad centesimum octuagesimum ſecundum

Ad centesimum octuagesimum tertium

Ad centesimum octuagesimum quartum

Ad centesimum octuagesimum quintum

Ad centesimum octuagesimum ſextum

Ad centesimum octuagesimum ſeptimum

Ad centesimum octuagesimum octauum

Ad centesimum octuagesimum nonum

Ad centesimum nonagesimum

Ad centesimum nonagesimum primum

Ad centesimum nonagesimum ſecundum

Ad centesimum nonagesimum tertium

Ad centesimum nonagesimum quartum

Ad centesimum nonagesimum quintum

Ad centesimum nonagesimum ſextum

Ad centesimum nonagesimum ſeptimum

Ad centesimum nonagesimum octauum

Ad centesimum nonagesimum nonum

Ad ducentesimum

Ad ducentesimum primum

Ad ducentesimum ſecundum

Ad ducentesimum tertium

Ad ducentesimum quartum

Ad ducentesimum quintum

Ad ducentesimum ſextum

Ad ducentesimum ſeptimum

Ad ducentesimum octauum

Ad ducentesimum nonum

Ad ducentesimum vicesimum

Ad ducentesimum vicesimum primum

Ad ducentesimum vicesimum ſecundum

Ad ducentesimum vicesimum tertium

Ad ducentesimum vicesimum quartum

Ad ducentesimum vicesimum quintum

Ad ducentesimum vicesimum ſextum

Ad ducentesimum vicesimum ſeptimum

Ad ducentesimum vicesimum octauum

Ad ducentesimum vicesimum nonum

Ad ducentesimum tricesimum

Ad ducentesimum tricesimum primum

Ad ducentesimum tricesimum ſecundum

Ad ducentesimum tricesimum tertium

Ad ducentesimum tricesimum quartum

Ad ducentesimum tricesimum quintum

Ad ducentesimum tricesimum ſextum

Ad ducentesimum tricesimum ſeptimum

Ad ducentesimum tricesimum octauum

Ad ducentesimum tricesimum nonum

Ad ducentesimum quadragesimum

Ad ducentesimum quadragesimum primum

Ad ducentesimum quadragesimum ſecundum

Ad ducentesimum quadragesimum tertium

Ad ducentesimum quadragesimum quartum

Ad ducentesimum quadragesimum quintum

Ad ducentesimum quadragesimum ſextum

Ad ducentesimum quadragesimum ſeptimum

Ad ducentesimum quadragesimum octauum

Ad ducentesimum quadragesimum nonum

Ad ducentesimum quinquagesimum

Ad ducentesimum quinquagesimum primum

Ad ducentesimum quinquagesimum ſecundum

Ad ducentesimum quinquagesimum tertium

Ad ducentesimum quinquagesimum quartum

Ad ducentesimum quinquagesimum quintum

Ad ducentesimum quinquagesimum ſextum

Ad ducentesimum quinquagesimum ſeptimum

Ad ducentesimum quinquagesimum octauum

Ad ducentesimum quinquagesimum nonum

Ad ducentesimum ſexagesimum

Ad ducentesimum ſexagesimum primum

Ad ducentesimum ſexagesimum ſecundum

Ad ducentesimum ſexagesimum tertium

Ad ducentesimum ſexagesimum quartum

Ad ducentesimum ſexagesimum quintum

Ad ducentesimum ſexagesimum ſextum

Ad ducentesimum ſexagesimum ſeptimum

Ad ducentesimum ſexagesimum octauum

Ad ducentesimum ſexagesimum nonum

Ad ducentesimum ſeptuagesimum

Ad ducentesimum ſeptuagesimum primum

Ad ducentesimum ſeptuagesimum ſecundum

Ad ducentesimum ſeptuagesimum tertium

Ad ducentesimum ſeptuagesimum quartum

Ad ducentesimum ſeptuagesimum quintum

Ad ducentesimum ſeptuagesimum ſextum

Ad ducentesimum ſeptuagesimum ſeptimum

Ad ducentesimum ſeptuagesimum octauum

Ad ducentesimum ſeptuagesimum nonum

Ad ducentesimum octuagesimum

Ad ducentesimum octuagesimum primum

Ad ducentesimum octuagesimum ſecundum

Ad ducentesimum octuagesimum tertium

Ad ducentesimum octuagesimum quartum

Ad ducentesimum octuagesimum quintum

Ad ducentesimum octuagesimum ſextum

Ad ducentesimum octuagesimum ſeptimum

Ad ducentesimum octuagesimum octauum

Ad ducentesimum octuagesimum nonum

Ad ducentesimum nonagesimum

Ad ducentesimum nonagesimum primum

Ad ducentesimum nonagesimum ſecundum

Ad ducentesimum nonagesimum tertium

Ad ducentesimum nonagesimum quartum

Ad ducentesimum nonagesimum quintum

Ad ducentesimum nonagesimum ſextum

Ad ducentesimum nonagesimum ſeptimum

Ad ducentesimum nonagesimum octauum

Ad ducentesimum nonagesimum nonum

Ad trecentesimum

Ad trecentesimum primum

Ad trecentesimum ſecundum

Ad trecentesimum tertium

Ad trecentesimum quartum

Ad trecentesimum quintum

Ad trecentesimum ſextum

Ad trecentesimum ſeptimum

Ad trecentesimum octauum

Ad trecentesimum nonum

Ad trecentesimum vicesimum

Ad trecentesimum vicesimum primum

Ad trecentesimum vicesimum ſecundum

Ad trecentesimum vicesimum tertium

Ad trecentesimum vicesimum quartum

Ad trecentesimum vicesimum quintum

Ad trecentesimum vicesimum ſextum

Ad trecentesimum vicesimum ſeptimum

Ad trecentesimum vicesimum octauum

Ad trecentesimum vicesimum nonum

Ad trecentesimum tricesimum

Ad trecentesimum tricesimum primum

Ad trecentesimum tricesimum ſecundum

Ad trecentesimum tricesimum tertium

Ad trecentesimum tricesimum quartum

Ad trecentesimum tricesimum quintum

Ad trecentesimum tricesimum ſextum

Ad trecentesimum tricesimum ſeptimum

Ad trecentesimum tricesimum octauum

Ad trecentesimum tricesimum nonum

Ad trecentesimum quadragesimum

Ad trecentesimum quadragesimum primum

Ad trecentesimum quadragesimum ſecundum

Ad trecentesimum quadragesimum tertium

Ad trecentesimum quadragesimum quartum

Ad trecentesimum quadragesimum quintum

Ad trecentesimum quadragesimum ſextum

Ad trecentesimum quadragesimum ſeptimum

Ad trecentesimum quadragesimum octauum

Ad trecentesimum quadragesimum nonum

Ad trecentesimum quinquagesimum

Ad trecentesimum quinquagesimum primum

Ad trecentesimum quinquagesimum ſecundum

Ad trecentesimum quinquagesimum tertium

Ad trecentesimum quinquagesimum quartum

Ad trecentesimum quinquagesimum quintum

Ad trecentesimum quinquagesimum ſextum

Ad trecentesimum quinquagesimum ſeptimum

Ad trecentesimum quinquagesimum octauum

Ad trecentesimum quinquagesimum nonum

Ad trecentesimum ſexagesimum

Ad trecentesimum ſexagesimum primum

Ad trecentesimum ſexagesimum ſecundum

Ad trecentesimum ſexagesimum tertium

Ad trecentesimum ſexagesimum quartum

Ad trecentesimum ſexagesimum quintum

Ad trecentesimum ſexagesimum ſextum

Ad trecentesimum ſexagesimum ſeptimum

Ad trecentesimum ſexagesimum octauum

Ad trecentesimum ſexagesimum nonum

Ad trecentesimum ſeptuagesimum

Ad trecentesimum ſeptuagesimum primum

Ad trecentesimum ſeptuagesimum ſecundum

Ad trecentesimum ſeptuagesimum tertium

Ad trecentesimum ſeptuagesimum quartum

Ad trecentesimum ſeptuagesimum quintum

Ad trecentesimum ſeptuagesimum ſextum

Ad trecentesimum ſeptuagesimum ſeptimum

Ad trecentesimum ſeptuagesimum octauum

Ad trecentesimum ſeptuagesimum nonum

Ad trecentesimum octuagesimum

Ad trecentesimum octuagesimum primum

Ad trecentesimum octuagesimum ſecundum

Ad trecentesimum octuagesimum tertium

Ad trecentesimum octuagesimum quartum

Ad trecentesimum octuagesimum quintum

Ad trecentesimum octuagesimum ſextum

Ad trecentesimum octuagesimum ſeptimum

Ad trecentesimum octuagesimum octauum

Ad trecentesimum octuagesimum nonum

Ad trecentesimum nonagesimum

Ad trecentesimum nonagesimum primum

Ad trecentesimum nonagesimum ſecundum

Ad trecentesimum nonagesimum tertium

Ad trecentesimum nonagesimum quartum

Ad trecentesimum nonagesimum quintum

Ad trecentesimum nonagesimum ſextum

Ad trecentesimum nonagesimum ſeptimum

Ad trecentesimum nonagesimum octauum

Ad trecentesimum nonagesimum nonum

Ad quadringentesimum

Ad quadringentesimum primum

Ad quadringentesimum ſecundum

Ad quadringentesimum tertium

Ad quadringentesimum quartum

Ad quadringentesimum quintum

Ad quadringentesimum ſextum

Ad quadringentesimum ſeptimum

Ad quadringentesimum octauum

Ad quadringentesimum nonum

Ad quadringentesimum vicesimum

Ad quadringentesimum vicesimum primum

Ad quadringentesimum vicesimum ſecundum

Ad quadringentesimum vicesimum tertium

Ad quadringentesimum vicesimum quartum

Ad quadringentesimum vicesimum quintum

Ad quadringentesimum vicesimum ſextum

Ad quadringentesimum vicesimum ſeptimum

Ad quadringentesimum vicesimum octauum

Ad quadringentesimum vicesimum nonum

Ad quadringentesimum tricesimum

Ad quadringentesimum tricesimum primum

Ad quadringentesimum tricesimum ſecundum

Ad quadringentesimum tricesimum tertium

Ad quadringentesimum tricesimum quartum

Ad quadringentesimum tricesimum quintum

Ad quadringentesimum tricesimum ſextum

Ad quadringentesimum tricesimum ſeptimum

Ad quadringentesimum tricesimum octauum

Ad quadringentesimum tricesimum nonum

Ad quadringentesimum quadragesimum

Ad quadringentesimum quadragesimum primum

Ad quadringentesimum quadragesimum ſecundum

Ad quadringentesimum quadragesimum tertium

Ad quadringentesimum quadragesimum quartum

Ad quadringentesimum quadragesimum quintum

Ad quadringentesimum quadragesimum ſextum

Ad quadringentesimum quadragesimum ſeptimum

Ad quadringentesimum quadragesimum octauum

Ad quadringentesimum quadragesimum nonum

Ad quadringentesimum quinquagesimum

Ad quadringentesimum quinquagesimum primum

Ad quadringentesimum quinquagesimum ſecundum

Ad quadringentesimum quinquagesimum tertium

Ad quadringentesimum quinquagesimum quartum

Ad quadringentesimum quinquagesimum quintum

Ad quadringentesimum quinquagesimum ſextum

Ad quadringentesimum quinquagesimum ſeptimum

Ad quadringentesimum quinquagesimum octauum

Ad quadringentesimum quinquagesimum nonum

Ad quadringentesimum ſexagesimum

Ad quadringentesimum ſexagesimum primum

Ad quadringentesimum ſexagesimum ſecundum

Ad quadringentesimum ſexagesimum tertium

Ad quadringentesimum ſexagesimum quartum

Ad quadringentesimum ſexagesimum quintum

Ad quadringentesimum ſexagesimum ſextum

Ad quadringentesimum ſexagesimum ſeptimum

Ad quadringentesimum ſexagesimum octauum

Ad quadringentesimum ſexagesimum nonum

Ad quadringentesimum ſeptuagesimum

Ad quadringentesimum ſeptuagesimum primum

Ad quadringentesimum ſeptuagesimum ſecundum

Ad quadringentesimum ſeptuagesimum tertium

Ad quadringentesimum ſeptuagesimum quartum

Ad quadringentesimum ſeptuagesimum quintum

Ad quadringentesimum ſeptuagesimum ſextum

Ad quadringentesimum ſeptuagesimum ſeptimum

Ad quadringentesimum ſeptuagesimum octauum

Ad quadringentesimum ſeptuagesimum nonum

Ad quadringentesimum octuagesimum

Ad quadringentesimum octuagesimum primum

Ad quadringentesimum octuagesimum ſecundum

Ad quadringentesimum octuagesimum tertium

Ad quadringentesimum octuagesimum quartum

Ad quadringentesimum octuagesimum quintum

Ad quadringentesimum octuagesimum ſextum

Ad quadringentesimum octuagesimum ſeptimum

Ad quadringentesimum octuagesimum octauum

Ad quadringentesimum octuagesimum nonum

Ad quadringentesimum nonagesimum

Ad quadringentesimum nonagesimum primum

Ad quadringentesimum nonagesimum ſecundum

Ad quadringentesimum nonagesimum tertium

Ad quadringentesimum nonagesimum quartum

Ad quadringentesimum nonagesimum quintum

Ad quadringentesimum nonagesimum ſextum

Ad quadringentesimum nonagesimum ſeptimum

Ad quadringentesimum nonagesimum octauum

Ad quadringentesimum nonagesimum nonum

Ad quingentesimum

Ad quingentesimum primum

Ad quingentesimum ſecundum

Ad quingentesimum tertium

Ad quingentesimum quartum

Ad quingentesimum quintum

Ad quingentesimum ſextum

Ad quingentesimum ſeptimum

Ad quingentesimum octauum

Ad quingentesimum nonum

Ad quingentesimum vicesimum

Ad quingentesimum vicesimum primum

Ad quingentesimum vicesimum ſecundum

Ad quingentesimum vicesimum tertium

Ad quingentesimum vicesimum quartum

Ad quingentesimum vicesimum quintum

Ad quingentesimum vicesimum ſextum

Ad quingentesimum vicesimum ſeptimum

Ad quingentesimum vicesimum octauum

Ad quingentesimum vicesimum nonum

Ad quingentesimum tricesimum

Ad quingentesimum tricesimum primum

Ad quingentesimum tricesimum ſecundum

Ad quingentesimum tricesimum tertium

Ad quingentesimum tricesimum quartum

Ad quingentesimum tricesimum quintum

Ad quingentesimum tricesimum ſextum

Ad quingentesimum tricesimum ſeptimum

Ad quingentesimum tricesimum octauum

Ad quingentesimum tricesimum nonum

Ad quingentesimum quadragesimum

Ad quingentesimum quadragesimum primum

Ad quingentesimum quadragesimum ſecundum

Ad quingentesimum quadragesimum tertium

Ad quingentesimum quadragesimum quartum

Ad quingentesimum quadragesimum quintum

Ad quingentesimum quadragesimum ſextum

Ad quingentesimum quadragesimum ſeptimum

Ad quingentesimum quadragesimum octauum

Ad quingentesimum quadragesimum nonum

Ad quingentesimum quinquagesimum

Ad quingentesimum quinquagesimum primum

Ad quingentesimum quinquagesimum ſecundum

Ad quingentesimum quinquagesimum tertium

Ad quingentesimum quinquagesimum quartum

Ad quingentesimum quinquagesimum quintum

Ad quingentesimum quinquagesimum ſextum

Ad quingentesimum quinquagesimum ſeptimum

Ad quingentesimum quinquagesimum octauum

Ad quingentesimum quinquagesimum nonum

Ad quingentesimum ſexagesimum

Ad quingentesimum ſexagesimum primum

Ad quingentesimum ſexagesimum ſecundum

Ad quingentesimum ſexagesimum tertium

Ad quingentesimum ſexagesimum quartum

Ad quingentesimum ſexagesimum quintum

Ad quingentesimum ſexagesimum ſextum

Ad quingentesimum ſexagesimum ſeptimum

Ad quingentesimum ſexagesimum octauum

Ad quingentesimum ſexagesimum nonum

Ad quingentesimum ſeptuagesimum

Ad quingentesimum ſeptuagesimum primum

Ad quingentesimum ſeptuagesimum ſecundum

Ad quingentesimum ſeptuagesimum tertium

Ad quingentesimum ſeptuagesimum quartum

Ad quingentesimum ſeptuagesimum quintum

Ad quingentesimum ſeptuagesimum ſextum

Ad quingentesimum ſeptuagesimum ſeptimum

Ad quingentesimum ſeptuagesimum octauum

Ad quingentesimum ſeptuagesimum nonum

Ad quingentesimum octuagesimum

Ad quingentesimum octuagesimum primum

Ad quingentesimum octuagesimum ſecundum

Ad quingentesimum octuagesimum tertium

Ad quingentesimum octuagesimum quartum

Ad quingentesimum octuagesimum quintum

Ad quingentesimum octuagesimum ſextum

Ad quingentesimum octuagesimum ſeptimum

Ad quingentesimum octuagesimum octauum

Ad quingentesimum octuagesimum nonum

Ad quingentesimum nonagesimum

Ad quingentesimum nonagesimum primum

Ad quingentesimum nonagesimum ſecundum

Ad quingentesimum nonagesimum tertium

Ad quingentesimum nonagesimum quartum

Ad quingentesimum nonagesimum quintum

Ad quingentesimum nonagesimum ſextum

Ad quingentesimum nonagesimum ſeptimum

Ad quingentesimum nonagesimum octauum

Ad quingentesimum nonagesimum nonum

Ad ſexcentesimum

Ad ſexcentesimum primum

Ad ſexcentesimum ſecundum

Ad ſexcentesimum tertium

Ad ſexcentesimum quartum

Ad ſexcentesimum quintum

Ad ſexcentesimum ſextum

Ad ſexcentesimum ſeptimum

Ad ſexcentesimum octauum

Ad ſexcentesimum nonum

Ad ſexcentesimum vicesimum

Ad ſexcentesimum vicesimum primum

Ad ſexcentesimum vicesimum ſecundum

Ad ſexcentesimum vicesimum tertium

Ad ſexcentesimum vicesimum quartum

Ad ſexcentesimum vicesimum quintum

Ad ſexcentesimum vicesimum ſextum

Ad ſexcentesimum vicesimum ſeptimum

Ad ſexcentesimum vicesimum octauum

Ad ſexcentesimum vicesimum nonum

Ad ſexcentesimum tricesimum

Ad ſexcentesimum tricesimum primum

Ad ſexcentesimum tricesimum ſecundum

Ad ſexcentesimum tricesimum tertium

Ad ſexcentesimum tricesimum quartum

Ad ſexcentesimum tricesimum quintum

Ad ſexcentesimum tricesimum ſextum

Ad ſexcentesimum tricesimum ſeptimum

Ad ſexcentesimum tricesimum octauum

Ad ſexcentesimum tricesimum nonum

Ad ſexcentesimum quadragesimum

Ad ſexcentesimum quadragesimum primum

Ad ſexcentesimum quadragesimum ſecundum

Ad ſexcentesimum quadragesimum tertium

Ad ſexcentesimum quadragesimum quartum

Ad ſexcentesimum quadragesimum quintum

Ad ſexcentesimum quadragesimum ſextum

Ad ſexcentesimum quadragesimum ſeptimum

Ad ſexcentesimum quadragesimum octauum

Ad ſexcentesimum quadragesimum nonum

Ad ſexcentesimum quinquagesimum

Ad ſexcentesimum quinquagesimum primum

Ad ſexcentesimum quinquagesimum ſecundum

Ad ſexcentesimum quinquagesimum tertium

Ad ſexcentesimum quinquagesimum quartum

Ad ſexcentesimum quinquagesimum quintum

Ad ſexcentesimum quinquagesimum ſextum

Ad ſexcentesimum quinquagesimum ſeptimum

Ad ſexcentesimum quinquagesimum octauum

Ad ſexcentesimum quinquagesimum nonum

Ad ſexcentesimum ſexagesimum

Ad ſexcentesimum ſexagesimum primum

Ad ſexcentesimum ſexagesimum ſecundum

Ad ſexcentesimum ſexagesimum tertium

Ad ſexcentesimum ſexagesimum quartum

Ad ſexcentesimum ſexagesimum quintum

Ad ſexcentesimum ſexagesimum ſextum

Ad ſexcentesimum ſexagesimum ſeptimum

Ad ſexcentesimum ſexagesimum octauum

Ad ſexcentesimum ſexagesimum nonum

Ad ſexcentesimum ſeptuagesimum

Ad ſexcentesimum ſeptuagesimum primum

Ad ſexcentesimum ſeptuagesimum ſecundum

Ad ſexcentesimum ſeptuagesimum tertium

Ad ſexcentesimum ſeptuagesimum quartum

Ad ſexcentesimum ſeptuagesimum quintum

Ad ſexcentesimum ſeptuagesimum ſextum

Ad ſexcentesimum ſeptuagesimum ſeptimum

Ad ſexcentesimum ſeptuagesimum octauum

Ad ſexcentesimum ſeptuagesimum nonum

Ad ſexcentesimum octuagesimum

Ad ſexcentesimum octuagesimum primum

Ad ſexcentesimum octuagesimum ſecundum

Ad ſexcentesimum octuagesimum tertium

Ad ſexcentesimum octuagesimum quartum

Ad ſexcentesimum octuagesimum quintum

Ad ſexcentesimum octuagesimum ſextum

Ad ſexcentesimum octuagesimum ſeptimum

Ad ſex

fama genitorum/filiorum/vxoris/ et amicorum/ propter quod ꝛ in gloriationem incurrere de eoꝝ turpitudine tũnemus et hec omnia clare notauit Aristo. et distincte secundo rhethoꝛice ¶ Igitur distinguendum est sic. virtuosum aliquando vereri ꝛ cundari potest dupliciter intelligi. vnomõ ex propꝛijs operib⁹. Aliomodo ex operib⁹ alioꝝ pmo modo non est possibile. sed secũdomodo ꝓtingit. primũ declaratur faciliter qꝛ virtuosus cũ simul sit prudens vt dicitur in sexto nunq̃ turpe aliq̃d operatur vel apparens turpe. et sicut sapienti in speculatiuis sic prudenti in agibilibus non solũ redargui sed etiam viueri redargui cauẽdum est. ergo nec obiectum verec undi ꝛ neq̃ per cõseqũs verecundia vnq̃ potest ad opera propꝛia contingere virtuoso. Et hanc sniam dicit. Af. sub his verbis neq̃ enim studiosi est verecundia. si quidem sit in prauis. non enim operandum talia. si ẽni hec quidẽ scõm veritatẽ turpia: hec autẽ scõz opinionẽ: nihil differt neutra enim operãda. ꝛ neq̃ verecundandum. ¶ Alia conclusio probat quia virtuosus fuit in primo libro qꝛ virtutes nõ sunt impassibilitates sicut stoici dixerunt. virtuosus autem gloriam desiderat et honorem quibus tpe est dignus tanq̃ sue felicitatis decozamenta propter quod rõnabiliter timere videtur et tristari si quid ei contingat aut eis de quibus curat quod in gloriationem inferre videatur: et ita verecundari potest si aliquid tale sibi contingere potest ex operibus alioꝝ/sicut bene demonstrant tertia et quarta rationes in pncipio questionis adducte et hãc sniam tenet expresse seneca vndecima epistola ad lucilium vbi modum verecundie senibus aduenientem declarat dicens. deiciunt ei vultum verba submittunt figunt in terra oculos et deprimunt rubozem tamen aliter sibi exprimere non possunt. magis quidem in iuuenibus apparet quibus et plus calozis est et tenera frons: nihilominus tamen et senes tangit. Seneca igit in dicta epystola multo conatu videtur contra Aristotelem probare qꝛ optimozum virozum sit verecundari: sed eius processus nihil cõtra Aristotelem sed solum quod dictum est cõcludit. his autem adhuc addendum esse videtur qꝛ etiam licet virtuosus timoze et tristitia pertinente ad verecundiam afficiatur interius aliquando tamẽ hoc est moderate. quia licet non sit virtutis totaliꝫ extinguere passionẽ: eius tamen est eam moderare et subicere rationi. propter quod cum dictis rõibus non opoꝛtet. vt admodum puerozum virtuosus scõm faciẽ exterius erubescat specialiter qꝛ et si curat gloriam et honozem tamen modicum quod autẽ principaliter curat et opus virtutis.

¶ Ad rationes ad pmã dicendũ est qꝛ magnanimus non ꝓpeverecũdatur sed soluz scõm q̃dã similitudinem. nam hoc habet verecundia: qꝛ retrahit iuvenẽ a re turpi. ppt qõ ꝛ laudam⁹ q̃dẽ iuuenum verecundos ita magnanimitas hominẽ magnanimũ retrahit ab hoc quod est bñficiari aut alteri tanq̃ debitoꝛẽ obligari quasi hoc habeat q̃n dam modum turpitudinis non ꝓpꝛie qꝛ sit turpe sed quia minus est honestum q̃ bñfacere et alterum in debitoꝛẽ sibi obligare. magnanimus autẽ ex affectu virtuosissimo tendẽs in ops semp honestioza. videtur ea quasi despicere. i. nõ curare q̃ iz honesta sit: nõ hñt excellẽtiã honestatz. sicut q̃ verecũdia nõ pmittit opari turpe: sz trahit ad honestũ. ita magnanimitas hoiez nõ pmittit i mioꝛi bono. sz trahit eũ ad ea q̃ maxie vident esse honestavult ei supexcellere. magnanim⁹ igit ad silitudinẽ verecũdi. q̃si turpe fuerit bñficiari retributiuus ẽ pluriũ vt ille debitoꝛ sibi fiat q̃ icepit sicut dicit Arz. q̃ verecũdia magnanimi nõ est aliq̃ desideriũ excellẽtie i ꝓtute. Scda rõ tertia q̃rta ꝛ q̃nta bñ. pbãt q̃ possit verecũdari ex opib⁹ aliorũ. ¶ Ad aliã dicendũ ẽ q̃ verecũdia nec est ꝓtus nec cũ ꝓtute: nec ob hoc laudat. sed qꝛ signũ est ꝛ dispositio q̃dã i iuuenib⁹ ad ꝓtutẽ ꝛ ad pfectam hmõi rõis solutionẽ. ¶ Sciẽdũ ẽ q̃ verecũdia et inuerecũdia sustractã hñt rẽ turpẽ vel apparẽtez turpẽ circa quã verecũdia laudabl⁹ se hz ꝛ inuerecũdia vituperabl⁹. ppt qd̃ verecũdia formal⁹ ẽ bona et inuerecũdia praua: sz ãbe ꝓpt sustractũ annexã sibi hñt aliquã prauitatẽ. nullũ aũt talem virtus est nec stat cũ ꝓtute nec tale laudabile est nisi scõz q̃d. Ad vltimã dicẽdũ est q̃ ꝓtuosus nunq̃ opab⁹ aliq̃d igloriosuz. ppter quod de ꝓpꝛijs opatibus nihil hz timere. Et sic finitur q̃stio pꝛia et per pꝛis quartus liber.

¶ Liber quintus incipit.

IN quinto libro q̃rit pmo. Utꝝ iustitia sit moderatiua passionum. Af. q̃ nõ. qꝛ cõit ꝓtinuak iste liber ad pcedentes scõm dam iustitiã ad alias virtutes. scz q̃ i precedentibus determinauit phꝛs de virtutibus que sunt circa passiones. In isto aũt quito de iustitia que est circa opationes. Et hoc notare videt Arz. i principio istiꝰ q̃nti dicens de iustitia ꝛ iniustitia intendẽdũ esse circa quales sunt exsites operationes ꝛ hoc facit ꝓ totũ libzum nihil determinando circa q̃s hẽant fieri passiones. econuerso autẽ fecit de fortitudine et tpantia. dicit enim in tertio libro medicatam esse fortitudinem circa timozes et audacias. et q̃ sunt circa quales timozes. ꝛ ita etiã de tpantia. pcessit circa delectationes et tristitias. ¶ Item virtus moderatiua passionũ debet poni in appetitu sensitiuo vbi sunt passiones irrõnales ꝛ rõi rebelles. nã involuntate non sũt nisi ꝓuenãt ab appetitu sensitiuo. cum voluntas non nisi in hec sequatur que ratio pꝛesentauit. sed iustitia est involuntate. non in appetitu sensitiuo. quia dicit hic Aristoteles. q̃ iustitia est qua volunt iusta. et in tertio innuens differentiam fortitudinis et temperantie ad iustitiam. dicit eas irrationaliuz animetum esse virtutes: intendens per huiusmodi partes vt videtur partes sensitiui appetitus scilicet irascibilem et concupiscibilem. quasi diceret ullarum partium non esse iustitiam sed intellectui appetitus scilicet voluntatis et cetera. ¶ Oppositum arguitur quia dicit Aristoteles. iustitia ꝓticularem esse circa delectationem. que a lucro iustiam autem legalem circa oia quecunq̃ studio

sus. ꝛ in secũdo pbatum est generaliter sine exceptione q̃ oẽ negotiũ virtutis est circa delectationes ꝛ tristicias. ¶ Beatus thomas ꝛ seq̃ces eius in hoc iustitiã ab alijs virtutib⁹ inter ceteras differentias his duob⁹ dicunt differre pmo qꝛ iustitia est circa opatões pncipaliter ꝛ nõ circa passiões nisi ex psequẽti. put hõ per passiones inuak vel impedit circa opationẽ. Alie aũt virtutes sũt circa passiones pncipaliter ꝛ nõ circa opationes nisi ex cõsequẽti scz inquãtũ opationes exteriozes ex interiozibus passionib⁹ puenũt. Scõo qꝛ iustitia est in voluntate. Alie aũt virtutes sunt in appetitu sensitiuo. ¶ Hanc aũt sniam nõ immerito repꝛobare nituñ. pbantes pmo pclusionẽ istã q̃ oẽs mozales virtutes pius origine hñt modere passiones q̃ regulare opationes quod. pbant primo sic ad oẽm virtutẽ cuius opi sũt innate passiones obuiare spectat pmo vicere passiones. q̃ opus possit ꝓtuose id est delectabiliter ꝛ firme exerceri. sed operi iustitie plurime rebellant passiones vt amoꝛ odiũ affectio lucri ergo ꝛc. verbi gꝛa posita est in hoie pugna pcupiscẽtie ꝛ rõalis electionis exvna eni ꝓte scõm iussũ rõnis eligit nõ accepere pecuniã alienã ꝛ reddere ea acceptã. Ex alia vero parte. ppter indigentiã cõcupiscit accipere pecuniã alienã ꝛ nõ reddere eam acceptã. quomodo iste poterit delectabiliter ꝛ prompte pꝛosequi opus electũ nisi pius vita cõcupiscentia. nullus eni dubitat quin. ppter passiones multi iniusti fiant. Unde pmo celi dicit Arz. Et eni opz discipulos nõ inimicos esse iudicaturos. verũ sufficiẽter sup quod dicit cõmentatoꝛ maxima eni causa diuersitatis est emulatia ꝛ odiũ. ꝛ hoc Arz. palam primo rhetoꝛice. ppalauit dicẽs q̃ maxie cõuenit recte potestas leges quecũq̃ contingit omia determinare ipsas. ꝛ q̃ paucissima cõmittere iudicantibus. cui⁹ iter ceteras vnã rõnem assignat dicens q̃ iudiciũ legis latoꝛ nõ scõm partẽ sed de futuris ꝛ vnibus est pfectus aũt ꝛ iudex. tam de pfectib⁹ ꝛ determinatis iudicauit ad quos ꝛ amare ia ꝛ odire ꝛ ꝓpriũ cõmodũ annexa sunt sepe vt non possit adhuc videre sufficienter verũ sed attendere in iudicio. ꝓpriũ delectabile aut triste ꝛ si cõsideres bonũ videbis scõm rhetoꝛice libũ ad nichil aliud deseruire. ¶ Secũdo arguit⁹ sic circa difficilius sẽper ars fit et virtus. sed in bene melius in hoc vt dr in scõo huius. cum igit iustitia sit virtutum pclarissima vt dr in quinto huius. sequitur q̃ ipsa maxime erit circa difficile: et ideo dicitur quinto huius q̃ multis in propꝛijs virtute quidem vti possunt. in his aũtq̃ ad alterum nõ possunt. ¶ Itẽ parũ post dr pessimus q̃dẽ igit q̃ ad seipsũ ꝛ ad amicos vtit malitia optim⁹ aũt nõ qui ad seipm virtute. sz q̃ ad alterũ hoc eni opus difficile ex quib⁹ apparet manifeste q̃ iustitia nõ min⁹ q̃ alie virtutes hz ea pꝛ se respicere q̃ faciũt opus difficile sed ꝛ magis hec aũt nõ sũt nisi passiones ad ꝓtrariũ inclinates sepe/scz amoꝛ: odiũ affectio lucri: timoꝛ: ꝛ hmõi. quare ꝛc. vnde Tullius in libro de officijs nemo eni iustus esse põt: qui mortẽ q̃ doloꝛẽ q̃ exiliũ q̃ egestatẽ timet. ¶ Et si quis dicat aliũde sit difficultas scz inueniendo propoꝛtiones geometricas i distribuendo. ¶ Ad hoc dr q̃ illa difficultas nõ ꝓ virtutẽ moralẽ faciliat vel tollit. Sed partẽ vel ꝓ prudẽtia ꝛ dico ꝓpter q̃ multos vidimus mercatoꝛes aut legistas aut redditũ ciuitatis collectoꝛes aut alios tales vidisse citissime dictas pꝛportiones ꝛ optime scire distribuere si nullius moueret eos affect⁹ lucri amoꝛis vel odij q̃ tũ sepe res distribuendas aut pmutãdas ꝓpter passiones iniustissime partiunt. ¶ Dico etiã ꝓ prudentia. qꝛ difficultas in opere virtutis est duplicit. Uno mõ in statuẽdo sibi finẽ bonũ verbi gꝛa velle eqlitatẽ inter ipsũ ꝛ amicos et alios seruare. Alio mõ inueniẽdo modũ ꝛ mediã q̃bus talis finis possit congrue. ꝛ sequiri circa primã igit difficultatẽ est virt⁹ mozalis ꝛ circa secundam prudẽtiã sicut manifestat Arz. in fine sexti hui⁹. sed non ꝓuenit difficultas pmo mõ nisi ꝓpter passiones. scz ꝓpter affectionẽ que habem⁹ ad nos ipsos et amicos nꝛos. inclinantẽ nos ad plus accipiendũ in lucro ꝛ minus in dãno. ¶ Itẽ in scõo huius declarat Arz. nõ de q̃busdã virtutibus sed generaliter de oibus q̃ circa delectatões et tristitias ẽ mozalis virt⁹. rões eni quas ad hoc ibi adduxit de oi virtute cõcludunt. si q̃s inspexerit. ꝓpter quod in fine cõcluditur dicẽs quare et ꝓpter hoc circa delectationes ꝛ tristicias oẽs negotiũ virtutis ꝛ politice. Et accipiam⁹ vnã rõnum ibi aductarũ talẽ oẽs alẽ habit⁹ a q̃bus inatus est fieri deteriozꝛ melioz ad hoc et circa hoc uaturã habet sz ꝓpt affectionẽ quã hoies habẽt ad se ipos ꝛ amicos aut ꝓpter odiũ q̃ habẽt ad alios iniusti fiũt. ideo. ꝛc. Et ita etiã possent alie rões ad ꝓpositũ applicari ideo. ꝛc. ¶ Alii aũt volentes beatꝰ Thome sup dictã sniam sustinere copiũt ab Arz. quinto huius q̃ p alias virtutes homo bene se habet ad seipm per iustitiã aũt ad alterũ. sed homo scõm seipm nõ se habet bene nisi per moderationẽ impetus oim passionum ꝓpter q̃ dicunt q̃ alie virtutes moderant oẽs passiones sensibilis appetitus. ꝛ ita sunt sicut pꝛeuie dispositiones ac iustitiã inquãtum tollunt impedimentũ quod posset iustitie p ꝓordinationẽ appetitus sẽsibilis obuiare. Sed nec iste virtutes vt dicunt sufficiũt in appetitu sẽsitiuo. sed indigem⁹ ponere similiter habitũ in ipsa volũtate. quod ꝓbant qꝛ in illa potẽtia que nõ est determinata ad agere vel nõ agere adhuc obiecto psente aut etiã ad recte vel nõ recte agere. oportet habitũ ponere determinantẽ ad agere recte ꝛ nõ agere nõ recte. aliter nõ esset possibile q̃ sẽper recte ageret ꝓpte firme et delectabiliter talis eni determinatio difficultatẽ quandã prebet ad semper a gẽdũ recte sed voluntas sic est indeterminata. cũ se habeat ad opposita ideo. ꝛc ¶ Et hoc iterꝫ confirmat sic quia non minus intellectus naturaliter determinatus adverũ sibi propositum. q̃ voluntas ad bonum. sed intellectus ꝓpter hoc q̃ potesta recitudine iudicij: circa verum deficere indiget habitu ipsum dirigente licet scz se nõ sit ideo disposito ad contrarium inclinans. ergo ꝛ volũtas quia potesta rectitudine electionis deficere indiget habitu ipsam inclinante ad rectam electionẽ licet in ea scõm se non sit aliqua dispositio ad cõtrarium inclinans. Quod aũt habitus ille ponen

oꝛt iustitia ab alijs ꝓtutib⁹ i duob⁹ secũdũ beatum thomam.

Repꝛobatio scõm modernos

Secundo

Tercio.

Solutio

Replica

Ad rationes

Ad sextam

Notabile

Fecũdia habz substractum maluzionẽ nõ ẽ virtus.

Secundo

In oppositũ

Quarto

Duplr cõtigit difficultas in ope virtutis.

Distinctio beati thome

Confirmatio

dus in volūtate·sit iustitia nituñ sic arguere ꝙlibet virtꝰ i illa potẽtia ponẽda est cui⁹ actꝰ rectificat sicut tpantia eſt i cupiſcibili qz moderat actũ eius·circa delectationes z triſticias z fortitudo i irascibili q amoderat timores et audatias circa terribilia cũ igit iustitia rectificet opationẽ hois ad alterũ·z imediatũ pncipiũ opationis hũane sit appetitiua potẽtia nõ cognitiua potentia manifestũ ẽ q iustitia ponenda est nõ in ıtellectu ſz in appetitu·Sed q nõ i appetitu sensitiuo,pbaꝫ dupliciter pmo qz obiectũ pncipale iustitie maxime legalis est bonũ cõe·ſz appetitꝰ sensitiuꝰ nõ se extendit ad bonũ cõe:cũ sit respectu obiecti pticularis.scdo qz iustitia tã legalis q̃ pticularꝫ est ad alterũ·eo q equalitas quã ꝓstituit siue in cõmutationibus siue i distributionib⁹ cõsistit i ordine ad alterũ ſz iste ordo z equalitas nõ potest cõstitui p appetitũ sensitiuũ cuius rõ est qz talis ordo et eqlitas non apprehendit sensu sed intellectu appetitus aũt sensitiuus solũ tendit in apphẽsũ p sensum:sicut volũtas i apphẽsũ p ıtellectũ ergo relinquit q iustitia solũ sit in volũtate q̃ illã eqlitatẽ ab intellectu apphensã p electionẽ tendit z quã in exteriori opatiõe custodit ¶ Adhuc aũt de iſtis quõ putauerũt ꝓpter istas rões iustitiã in solo voluntate poni debere cũ putarent ceteras virtutes non involuntate esse sed i solo appetitu sensitiuo nã scõm eam dicta fuerunt in pmo libro ponek pmo cõtra eos ista cõclusio q nõ solũ iustitia est in volũtate ponẽda ſz etiã fortitudo tẽpantiaꝫ,ceteꝛ virtutes morales:qũ statim,pbaꝫ rõnes ıpoꝛũ qñ non solũ ad opa iusticie sed etiã ceterarũ virtutũ necessarius est actus volũtatis ſcz: recta electio virtus nãq̃ gñaliter diffinita est habitus electiuꝰ immedietate exñs quo ad nos determinata rõe secundo huius. Et cõsidera bñ quãtũ istud est manifestũ volẽtibus intueri·ſensus eni nõ iudicat q magis abstinendũ sit a cibo vna die q̃ altera vel q magis abstineas a iuuẽcula soluta q̃ se tibi presentat q̃ abilla q̃ tibi matrimonio cõiũcta est sensus nõ iudicat q ꝓ bono virtutis mors sustinẽda sit z expectanda in bello sed hec oĩa iudicat rõne. Si ergo sicut illi assumũt apperꝰ sensitiuꝰ solũ tẽdit in id qđ apprehẽsũ est p sensũ manifestum est q p abstinentiã ab illa iuuẽcula vel a cibo tali vel in expectationẽ mortis ꝓpter opus virtutis inclinat appetitꝰ sensitiuꝰ sed volũtas et tñ circa talia nõ magis est volũtas ſcdz seipsã determinata q̃ circa materiã iusticie·nã si appetitꝰ sensibilis sit virtute sibi in exñte refrenatus passio nõ faciat impetũ in eo tñ nõ ꝓpter hoc trahit z determinat volũtatẽ ad oppositũ eius ad qđ inna tum est eius obiectũ,ꝓpriũ inclinare·ergo sicut ip si cõcludebãt circa materiã iusticie sic cõcludam circa materiã tpantie fortitudinis z aliaꝝ virtutũ aut i volũtate necesse ẽ habitũ ponere determinatẽ eã ad electionẽ rectã ad agere rectez nõ agere,nõ recte ¶ Adhuc ãt isti deficiũt qz si alie ꝓstutes moderãt oẽs passiones ipsi nõ habẽt dicere quõ iustitia sit circa difficile·sicut ꝓbus bene argutũ fuit nã si volũtas nõ ſit determinata ad rectã electionẽ. ita nõ est determinata ad obliquã· imo multo minus q̃ ad rectã: si nulla passio trahat eã hec igit determinatio nõ est nisi qz voluntas libere põt in vtrãq; partẽ z si libere cõstat q hoc nõ est sibi difficile si eni ego possũ moueri ad dexterã vel ad sinistrã libere nõ est ꝓpter hoc mihi difficile mouere ad dextã ¶ Itez nõ apparet q alie virtutes moderant oẽs passiones· nã affectionẽ q̃ qs habet ad amicũ indigentẽ z bonũ virũ qua quis inclinatur ad sibi de cõi pecunia plus distribuẽdũ q̃ ignoto:nõ moderat liberalitas· sed iuberet plus amico tali dare de pecunia,ꝓpria circa quã versatur q̃ ignoto sed iustitia est q moderat z extinguit impetum illius affectionis: p quã moderationẽ iustus,pmptꝰ z delectabiliꝰ eligit non plus distribuere amico q̃ ignoto. ¶ Iterũ si fortitudo moderat timores· hoc est circa bellica pericula non circa pecunie vel amasie vel cibi aut potus amissionẽ: z si tpantia moderat delectationes hoc est circa cibos et potus z venerea nõ circa honores et lucra igit similiter iustitia moderabit passiões circa distributiones aut pmutationes faciendas ¶ Iterum dubiũ est qđ isti dicunt alias virtutes disponere ad iustitiã quasi ꝓbus hoi inexistes ante iustitiã cũ in sexto dicat Arꝛ·eas adinuicẽ esse connexas,ꝓpter eaꝫ in vna prudentia necessariã connexionẽ·ſz de hoc videbik i sexto. ¶ Item qđ alij dicũt ſcz alias virtutes nõ esse principaliter circa opationes·nõ est bñ dictũ nã,ꝓpter qđ vnũ quoq; tale z illud magis·ſz oĩs virtutis est moderare passiones ꝓpter dirigere operationes qđ patet qz scõm alteriꝰ operis exigentiã eadẽ virtꝰ aliter moderat passionẽ. verbi gra cũ nõ oportet bellicũ periculũ expectare:sed fugere fortitudo repimit audatiã·z si oportet expetere fortitudo sibi audatiã assumit intensã et cũ furoꝛe sicut dꝰ capitulo de fortitudine· similiter tẽperãtiã circa ꝓpriã vꝛoꝛẽ qñ oportet ytik concupiscentia·quã vel eius impetũ ei no repimit circa alias mulieres ergo ꝓncipaliter ois virtus intendit opationes· ¶ Itẽ virtus moralis ois respicit finẽ pricipaliter ideo dꝰ sexto huiꝰ virtus quid ei intentionem facit rectã prudẽtia aũt q̃ ad hãc· ¶ Itẽ dꝰ post q nõ erit electio recta·sine prudentia·neq; si nevirtute hoc quidẽ eni finẽ sibi virtus hec aũt q̃ ad finẽ facit operari ſcz prudẽtia ſz finis z bonũ ois virtutis est· ¶ Opatio vnde dꝰ primo huius oi no quoꝛ est opus aliqđ et actꝰ in ope videk bonũ esse. et,ꝓpter hoc in eodẽ pmo dꝰ q opationes secundum virtutẽ sũt dñe felicitatis et q ipe scõm seipsas sũt delectabiles z pulchre z bone et desideratissime· Ideo etiã in scõo libro diffinit Arꝛ· virtutẽ p opationẽ: nõ p passionẽ dicẽs ꝓtus ois cuius vtiq; fuerit ꝓtus·et id bñ habens pficit:et opus eius bñ reddit.et in phemio nõ ponit·Arꝛ· passiones esse fines ſz opationes vel opa vbi ꝓter operationes sũt opa· ¶ Itẽ Arꝛ·in quarto huiꝰ dicit ꝓtutis magis est bñ facere q̃ bñ pati z bene opari magis q̃ turpia nõ opari/ſz moderare passiones nõ videk esse nisi bñ pati et nõ turpia opari exterius aũt magis est bñ facere z bñ opari vel magis adhuc i intentoꝛ electione volũtatis Etiã quis dubitat quin liberalis sit ꝓncipaliter circa datiões z ꝓsũptiões videk ergo michi q nõ solũ de aliis ꝓtutib⁹ ſz etiã ꝺ iustitia tenẽdũ est illud

pbat ꝓtra ho mistas q tpãtia et fortitudo sit i volũtate qz ad eã ꝙ opa requirit actꝰ volũtatꝛ.

Secundo

Tercio·

Quarto

Quinto

Sexto·

q ꝓtutꝛ moderate passiões tñ,ꝓpter operationis

Septimo

Octauo

q opatio sit finis ꝓtutis

Nono.

qđ in ptimo declarauividelicet i illa qstione vtrũ virtutes morales sint in appetitu sensitiuo subiecte:nec alioꝛ rõnes cõtra ꝓdictã cõcludũt cõcepimus eni iustitiã involũtate esse z involũtate locum habere difficultatẽ ſz nõ pcise ꝓpter eius indeterminationẽ ſz ꝓpter appetitũ sensitiuũ trahentẽ ad seꝛõem z appetitũ rõnalẽ ſz z hoc non solũ de iustitia ſz de aliis virtutib⁹ ꝓcedimus eſt severũ·qđ igit dicũt iustitiã non esse in appetitu sensitiuo cõcedik.tñ nõ minus circa iusticie opationes z circa passiões eis obuiãtes·q̃ circa aliarum virtutũ operationes vel sibi rebellantes passiones·ops in appetitu sensitiuo habitũ concedere quo appetitꝰ sensitiuꝰ trahak ad iudiciũ rõnis quod aũt dicũt iustitiã circa cõe bonum põt non bene sapere·cũ eni virtꝰ ois sit circa passiones et operationes q̃ sunt singulares manifestum est q iustitia non est magis circa bonũ cõmune cõitate predicationis q̃ quecũq; alia virtꝰ ſz est circa bona singularia q̃bus tñ plures vti põt· sicut aliq; vnũ mare singulare est cõe oibus i eo volẽtib⁹ nauiga re vel piscari· ¶ Tũc ad rões pncipales Ad ꝓma dicẽdũ est q ꝺ la ꝓtinuatio est dñi Thome negãda ẽ tanq̃ faciens errare: qđ aũt Arꝛ·dicit ꝓsiderãdũ esse de iustitia circa quales sit opatiões:p tãto dicit q iustitia sicut alie ꝓtutes itẽ dit opatiões·qđ aũt dicit fortitudinẽ esse circa timores z audatias z tpantia circa delectationes et tristicias nõ dicit q vellet excludere opatiões Sic etiã dicit iustitiã esse circa delectationes q̃ a lucro·Ad aliã cõcedik q in appetitu sẽsitiuo opz ponere ꝓstutẽ inclinatẽ tpm ad obediẽdũ rõi z imperio voluntatis sed magis ivolũtate impanetur non iclinek ad sẽsualia·ſz appetitui sẽsitiuo dñe tur perfecte· Et sic est finis questionis.

questio scda· arguit ꝓmo·

Veritꝛ scõo Utꝛ Arꝛ·bñ describat iustici ã dicẽs q iustitia est hit⁹ a q opatiui iustoꝛ sũt z a q opank iusta et volũt iusta ¶ Arguit q nõ qz ois finitionẽ quã lex ponit opꝫ cõcedere cũ leges fuerit a sapentissimis·z·cõsideratione diligẽtissimã ꝓpilate nõ est igit bona descriptio que nõ cõcordat illi quã lex ponit· Lex autẽ sic describit iustitiã q iustitia est cõstãs z ꝓpetua volũtas ius suũ vnicuiq; tribuẽs·huic aũt descriptioni nõ cõsonat descriptio Arꝛ·qñ nec i ea bona cõstãtia volũtatis·nec ꝓpetuitas necvniuersalitas quã hec dictio cuiq; ipoꝛtat q̃ tñ ad iustitiaz requirik·qz nõ est ille iust⁹ q̃ advnũ opak iustũ·z i iustũ ad aliũ· ¶ Itẽ Arꝛ·describit p iustũ iustitiã lex aũt p ius z ista non sũt idẽ· ¶ Itẽ descriptio iusticie debet extẽdere se ad oẽ iuris ꝓceptũ· ista descriptio nõ est hmõi,pbatio· ¶ Quia lex ponit tripler iuris ꝓceptũ. videlicet honeste viuere neminẽ ledere ius suũ cuiq; tribuere·scõm igit ꝓceptũ nõ est q operemur igit illi ꝓcepto nõ cõuenit hoc mẽbrum illi⁹ descriptionis a quo iusta opantur. ¶ Item ista descriptio videk supflua·qñ oĩs opãs opak illo z nõ alio quo opatiꝰ est·ergo posita illa clausula quo opatiui iustoꝛ sũt frustra apponik z a quo iusta opank· ¶ Itẽ male videretur describi iustitia p actũ opari·qz tũc non maneret iustitia nõ manẽte actuali opatione:qđ falsũ est.

Secundo Tercio·

triplex iuris preceptum

Quarto

Quinto

consequentia patet qz diffinitio z diffinitũ cõuertuntur· ¶ Itẽ volũtas est qua volum⁹ q̃cq̃ volumus·ſz iustitia nõ est volũtas ergo iustitia nõ est qua volũt iusta· ¶ Item nõ operãdo vel nõvolendo iusta sumus iusti sed operãdo z volẽdo iustert patꝫ scõo z ꝺnto huiꝰ ergo deberet dici q iusticia sit non qua volum⁹ z operamur iusta sed qua iusti

Sexto·

Septimo

¶ Oppositũ Arguit p Arꝛ·z etiã ecõtra dicit·de iustitia q̃ ẽ igit⁹ a quo opatiui iniustoꝛũ sunt et a quo iniusta facit z volũt iniusta: ¶ Quia potẽtie q̃cũq; et virtutes p actꝰ z obiecta cognoscunt· z obiectũ iusticie ẽ iustũ qđ ponit in hac descriptione ¶ Videndũ est ad pcẽs qđ nomẽ iusti signi ficet:dicam⁹ igit ſ ũmarie dũtaxat q ius iustũ lex iustitia iustificatio dist igit ẽ ei ius ꝓceptũ dñi vl ordinatio circa subditos z ea q̃ pñt cadẽ sub ptã te subditoꝛũ. dñs aũt ille pot esse vel deus vt in re diuino vel naturavt in iure naturali vel homo vt in oi humano iure·par eni in parem nul⁹ ius instituit·sed si rex in aliquo subditis obligek hoc est ex ꝓcepto vel ordinatione dñi supertoꝛis·scz de vel nature iustum aũt est quod vnicuiq; scõm ius id est scõm dñi ꝓceptum vel ordinationem cessum verbi gra· Si dñs ꝓcepit vel ordinauit aliqua esse cõmunia·iustum est illa esse cõmunia z iniustũ illa esse ꝓuata z si econtrario·econuerso Et qz ex iure hoc est ex precepto dñi: subditi obligant ad iustũ·id circa necessaria est cis scripta ſalis in libro vel mẽtalis in aio·preceptuꝫ dñi et debitum subditi notifficãs·z hec scriptura est· ¶ Justitia aũt est duplex quedã pertinẽs ad dñm·Alia pertinens ad subditum· Justitia pertinens ad dñm est virtus qua dñs ordinatur ad pciendum et ordinandũ circa ea q̃ ꝓdesse possunt subditis vel obesse in bonum ipsoꝛũ. Justitia vero pertinens ad subditum est virtus qua subditꝰ inclinatur ad preceptũ seu ordinationem dñi obseruandã· ¶ Justificatio aũt est a iusticia,puenies operatio:hec igitur sunt que predicta nomina significare videntur ꝓpter sumpta·ipsis tñ vtimur sepe,ꝓmiscue videlicet iusticiam ꝓ iusto vel iure aut ius ꝓ iusto: aut iusticia capiendo ꝓpter quod multi non vident differentiam inter ista· ¶ Manifestum est autẽ satis ex dictis q̃ iusticia dñi precedit naturaliter ius et iustum et est causa ipsoꝛum·et q̃ ius procedit iustum et est causa eiꝰ dominus enim per suam iusticiã ordinat de subditis ad bonum ipsoꝛum z ita ius ipsum instituit res autem iusta est quia secundum ius est id est secundum domini ꝓceptum et ordinationem·sed iustitia subditoꝛum iure et iusto posterioꝛ esse videtur. Justicia namq; ex eo subditos in aliqđ inclinat·quia ipsum est iustum·et illud est iustum / quia scõm ius ¶ Et est sciendum q̃ non omne iustum est iustificetio:quia iustificatio est operatio iustum·autez non omne est operatio·sed aliquando res operata manẽs post operationem sed omnis iustificatio potest dici iustum·quoniam secundum domini ordinationem vnicuiq; concessa est·imo ꝓcepta vel persuasa·si igit operatio principaliter ꝓcipiatur: tunc ipsa est iustificatio simul et principale iustum: si autem res operabilis manens: post operationem ꝓcipiatur ꝓin

in oppositũ·

difficultio iteꝛ ius iustũ legẽ iusticiã z iustificationem

iust·ificatõ qđ

quõ se habẽt adinuicem·

oĩs iustificatio est iustũ et non contra·

cipaliter tunc operatio erit iustificatio ⁊ iusta ſz non erit principale iustū. imo res operata gra cuius erat operatio ⁊ ita patet q iustū est iusticie obiectū. hoc aūt dicto de obiecto iustitie. Sciendū est q cum eius subiectū sit voluntas vt alia questione dicebam. eius actus poterit esse duplex ſcilicet vnus interior ab ipsa voluntate ⁊ iustitia elicitus ⁊ ille ē velle iustum. Alius exterior ⁊ ille proprie dicitur iustificatio. tales aūt duos actus habere cōmune est oi virtuti ꝓpter hoc q virtus est habitus electiuus ⁊ ita semper actus interior est electio. electio ſp̄ alicuius op⁹ tendit

¶ Electio aūt semper in aliud opus tendit. nullus enī eligit quod non putat per ipsum opabile esse vt ꝺ͛ in tercio hui⁹ ergo dicendum est q hic. Arꝛ. conuenienter descripsit iusticiā q͛ descriptio alicuius est bona que datur per eius proprium genus. proprium obiectum ⁊ proprium actus ista est huius modi igit. ⁊c. Alioz patet q͛ per hec oſs virtus et ois potentia est innata agnosci. ⁊ etiam q͛ propria differentia virtutis vel potentie p obiectum proprium vel per actus proprios cognoscitur vt circūloquit. ⁊ ita diffinitio virtutis alicuius per genus et per obiectum. ꝓprium vel actum est diffinitio tanq̄ p genus et ꝓprium differentiā talis aūt est bona. Alias nō manifesta est q͛n habitus est genus virtutis ⁊ per consequens iusticie

diffinitio iusticie ꝺaꝁ per genꝰ p actū et p obiectum.

licet non sit eius genus propinquū. ¶ Si aūt hoc genus remotum velis ad genus propinquum iusticie quod est virt⁹ contrahere. tunc adde ipsi differentias acceptas ī diffinitione virtutis. sed hoc non est necessarium. quia nō oportet ī morali materia ita procedere exquisite. sed tuto et figuraliter sicut sepe dixit Arꝛ. in hoc libro postea ponitur in hac diffinitione obiectum iustitie cū habitudine iusticie ad ipsū. cum ꝺ͛ a quo operatiui iusti rum sunt. postea sequitur actus exterior. cum dicitur aquo operanꝫ iusta. et vltimo actus interior

ad rationes

cum dicitur ⁊ iusta volunt. ¶ Hunc ad rationes dicendum est. Ad primā q͛ illa diffinitio iusticie que ex lege allegabaꝫ bona est nō de iusticia in tota sui cōmunitate sed de illa specie vel parte iusticie que est circa tercium iuris preceptum quod est vnicuiq̄ ius suū tribuere. diffinitio aūt quam dedit Arꝛ. cōis est oi iusticie dicendum est etiam q͛ constantia ⁊ perpetuitas quas lex ponit ī diffinitione iusticie nichil aliud dant intelligere q͛ firmam permanentiā et difficultatē immutādi hoc aūt Arꝛ sub nomine habitus cōprehendit. habitus enī est qualitas de difficili mobilis vt dicit in predicamentis. Et primo hoc ꝓpter habituū moralium permanentiā dictū fuit circa nihil sic extitit humanoꝝ cōscientia vt circa opatiōes q͛ ſcz virtutē. deviuersalitate aūt ꝓtenta in hac dictōe cuiq̄. dicendum est q͛ in materia iusticie sepe proueniat. sumit indiffinita: etiā singularis sicut q͛ leges ponūtur de titio ⁊ bertavel de robino ⁊ morosa ⁊ cum etiā sermones desſinitiui ⁊ demōstratiui sint de per se. ⁊ per se suppoſiti de omni debent intelligi de oi de hoc aūt quod lex describit iusticiā per ius ⁊ Arꝛ. per iustum dicendum est q͛

ad ſecunda 3

ista sicut dictum fuit q͛libz promiscue ſcz vnum p alio capiunt. ¶ Ad aliam potest dici q͛ neminē ledere nō est iusticie nisi ꝓout habet sibi substractam operationē hūmanā q͛ lapsis. nō ꝓpter hoc est iustus si nō ledit. ad iusticiā ergo bene ſpectat vt ita nostras exerceamus opationes seriosas ⁊ alias. q͛ exinde nemo ledat. hūc enī cū ad hoc intendimus. erūt oēs nostre opationes iuste ⁊ iustus oē. qō si fuerit opabilis vel potest ꝺ͛ operari aliq̄n sumit positiue ⁊ aliq̄n priuatiue. ꝓ eo q͛ est abstinere ab eo. q͛ innati sumus opari sic enī videtur. Arꝛ. ꝺ͛ cere ſcḋo physicozū q͛ gubernator ꝓ sui abſētiā est causa submersionis nauis nō q͛ ad hoc aliquid positiue operet ſz q͛ subtrahit se ab eo. q͛ deberet opari. ꝺ͛ ceret ergo q͛ hic in ista descriptione capere operari cōmuniter ad operari dictū positiue ⁊ priuatiue. vel ꝺ͛ cendū q͛ neminē ledere nō est directe et principaliter iusticie sed indirecte ſcz inquantū iusticia cōtrariat͡ iniusticie et excludit eā cuius iniusticie actus est ledere. sicut enī iniusticie est principaliter ⁊ directe ledere. alterū ⁊ ex cōsequēti sibi ius suū nō tribuere nec seruare. sic ecōuerso erit iusticie. vī modo cōmuni quartū iuris ꝑceptū posset poni ꝓsequēs ad primum ſcz nichil agere inhonestum. ¶ Ad aliā dicendum est q͛ nō est supfluitas in hac diffinitiōe quia illa particula a quo iusta operanꝫ nō est posita ad contrahendū partem ꝓtozē. sed ad declarādum habitudinē iusticie ad suū actum. sicut ꝓma particula posita fuit ad ostendendū habitudinez ipsius ad obiectū. sic enī magis ꝑfecte cognoscimus naturā iusticie sicut etiā videmus q͛ ī diffinitione aggregata ex materiali ⁊ formali nō superaddit formalis ad contrahenduz materialem. q͛ materialis ꝓ seipsā conuertit cum diffinito. sed addit ad euidentiozē et expletiozem notionis diffiniti. ¶ Ad aliā dicendū q͛ illa clausula a quo iusta operanꝫ non debet intelligi cathegorice ita q͛ ſper operemur ꝓcipalit͡ sed ypothetice ſcz q͛n oportet opari. ¶ Ad aliā dicēdum q͛ et volūtate et virtute volumꝰ sed volūtate tanq̄ potentia qua possumꝰ in talem actū virtute aūt tanq̄ habitu determinante et inclinante potentiā ad talē actum igit͡ illa ꝓticula quavolūt iusta non facit iusticiā differre a volūtate sed illa ꝓticula habitus. ¶ Ad aliam dicendū q͛ non oīs est iustꝰ qui vult iusta et operat͡ iusta. sed q͛ per habitū. habitus ei quo opamur et volumꝰ iusta. est ſcz quē iustē volumꝰ et iuste opamur ita q͛ iuste velle ⁊ operari est idem qō per habitum iusta velle et operari

ad terciam. ad quartam. ad quintam. ad ſextam. Secundo

Queritur tercio. Utrū habitus sit cōtrariozū vel vnius tm. ¶ Et arguit q͛ cōtrariozū q͛ liberalitatis actus nō solū sūt dare. ⁊ expēdere sed etiā vt in quarto visū fuit accipere ⁊ seruare. q͛ eis contrariant͡ similit͡ fortitudinis actus est aliq̄n aggredi ſcz q͛n oportet ⁊ aliq̄n fugere q͛n etiam oportet sed aggredi ⁊ fugere sūt cōtraria

Arguit ꝓmo.

Confirmatio

¶ Et confirmat͡ q͛ cuius est opari sicut oportet eius aliq̄n est opari ꝓtrarios act⁹. q͛n aliq̄n oportet debiliter ⁊ remisse. aliq̄n fortiter ⁊ intense. sed virtutis est sic opari. ¶ Item scia cōcedit͡ cōtrariozum esse ī isto libro ⁊ in nono metaphysice hoc aūt nō est q͛ possit ī cōtraria simul. ſz q͛ in vnū cōtrariozū nūc ⁊ in alterū tūc. igit͡ similiter virt⁹ erit cōtrariozū cū operet͡ nūc vnū puta dare vel aggre

di ⁊ tūc alterū puta recipere vel fugere. ¶ Ite habitus intellectuales sunt cōtrariozum nono metaphysice. ⁊ in isto quinto dicit Arꝛ. potentia q͛ dem enī ⁊ scia videt͡ cōtrariozū eadē esse ergo si militer habitus morales erūt contrariozū. ⁊ patet cōsequētia q͛ sicut habitus moralis est determinatius appetit⁹ ita habit⁹ intellectualis itellect⁹ aliter non adderet ſup intellectiuā potentiā. ⁊ ita videt͡ esse eadē ratio ut probat͡. ¶ Oppositus vult Arꝛ. ⁊ Tullius in sua rhetorica dicit q͛ virtus est animi habitus nature modo rōni consentaneus q͛ ex hoc habet veritatē q͛ virtus ex consuetudine acquirit͡ consuetudo aūt est altera natura. vī primo rhetorice q͛ cōsuetū velut innatus ſit. similē enī consuetudo nature. sed potentie naturales non sunt contrariozum sed vnius tm̄ vt dicitur no no methaphysice igitur ⁊c. Arꝛ. dicit sic non est habet eundē modū in sciētijs ⁊ potētijs ⁊ habitib⁹ potentia quidē enī et scia videt͡ ꝓtrariozū eadem esse habit⁹ aūt cōtrari⁹ cōtrariozū nō. puta a sanitate non contraria. sed sana solū. dicimus enī sane ambulare q͛n ambulat vt vnicuiq̄ sanus existens. Ex quo patet q͛ non loquit͡ hic de habitu cōiter ꝓout ſcz cōtinet habit⁹ intellectuales. cū loquat͡ distincte de sciētijs ⁊ habitib⁹. ¶ Nisi forte dicatur q͛ scia opatiua potēs mō ꝺ͛ci potētia. ſcz in ordine ad opus. q͛ sic pōt in vtrūq̄ oppositoꝝ. et alio mō pōt ꝺ͛ci habitus ſcz in ordine ad assensū quia determinat intellectū ad assentiēdū p tm vere ita q͛ p scia non posset parti opposite assentire imo scia existēte in actu suo scḋo. neq̄ per sciam posset neq̄ per nō sciam parti falso assentire. q͛n igit͡ videt͡ q͛ hic Arꝛ. ꝓ habitus itendat habitus morales. ¶ Primo videbit͡ de eis quō sint vnius aut cōtrariozum. Scḋo videbit͡ quō in hoc sit conuenient dicendū vel ꝺ͛ferent de habitibus moralibus ⁊ de intellectualibus. Tertio videbit͡ de potentijs. ¶ Quantū ad p̄mū videndum est ad quid virtutes ⁊ vicia inclinant. ꝺ͛co igit͡ q͛ si passiones et opationes cōsiderant͡ scom suā substātiā virt⁹ ad neutrū oppositoꝝ passionū vel opationū determinate inclinat sic intelligendo q͛ fortitudo non sic determinate inclinat ad audatiam ⁊ ad aggrediendum q͛n etiā aliq̄n ſcz q͛n oportet iclinet ad timorem ⁊ ad fugiendū. nec sic determinate inclinat ad mediū operationē vel passionē quin aliq̄n inclinet ad extremā vnde ꝺ͛ fcio huius q͛ nullus magis sustinet ꝓcula q͛ fortis. sīc͡ fortis in casu passionem vehementē assumit ībiverbi gra non iram mediā ſz furorē. vñ Arꝛ. alegans homerum ꝺ͛cit virtutē immute furozi ⁊ virtutē ⁊ furorē eri ge. Et de hectore ꝺ͛cit austerā per singulos nares virtutē ebullire sanguis. Et addit Arꝛ. oīa ei talia videnꝫ signare furozis electionē ⁊ ipetum fortes quidē igit͡ ꝓpter bonū operanꝫ furoz aūt coperat͡ eis. Rō aūt huius est q͛ p virtutem passionamur et operamur sicut recta ratio ꝺictat. saltē ꝓ quanto passiones subsūt nostro dñio vno aūt casu iubet vnum contrarium ⁊ alio casu reliquū patet igit͡ q͛ attendendo ad substantiā passionū operationū virtus nō est ita determinate vni⁹ q͛ aliq̄n possit esse cōtrarij verū est tm̄ q͛ eodem existente casu vel cōsimili virtus ſper est vnius tantum q͛n sic ſper ratio ꝺictat idē. ¶ Sed ꝺ͛cendū est q͛ cōsiderando passiones ⁊ opationes in ordine ad ꝺictamē ꝺicte rōis ita q͛ eius dē vel ſimilis conditionis reputanꝫ oēs operatiōes ⁊ passiones quas recta ratio iubet. et contrarie quas ꝓhibet virtus semper inclinat: in idem et nunq̄ in eius contrarium semper inclinat: in id quod oportet. hoc est in id quod recta ratio iubet. De vicijs aūt ꝺ͛cendum est q͛ econtrario se habent virtutibus in predictis q͛n si opationes et passiones cōsiderātur scom earū substātiā. vt cauī vnū ſper inclinat in vnū cōtrariū sic q͛ nunq̄ in reliquū. nisi forte p accidēs verbi gra. ꝓdigalitas quātū est de se ſper se ſper inclinat ad dādū vel expēdendū et nunq̄ ad capiendū vel retinēdū nisi forte p accidens. puta q͛ multi ꝓdigi sūt vt dēt et expendāt. capiūt ⁊ rapiunt vbi nō oportet. sed adhuc nec in hoc sūt ꝓdigi. sed illiberales vt ꝺ͛cit Arꝛ. ita etiā audatia nūq̄ inclinat ad fugā sed ſper ad aggressū vel expectationē. Si aūt operatiōes et passiones cōsiderētur in ordine ad ꝺictamen recte rōnis modo ꝓpposito tūc est manifestū q͛ vicīū non inclinat determinate in idē sic q͛ aliq̄n nō inclinet in cōtrarium. ¶ Hoc est ꝺictū q͛ vicīū aliq̄n inclinat ad id q͛ recta rō iubet vel iuberet ⁊ aliq̄n in id q͛ ꝓhibet verbi gra q͛n recta rō iubet aggredi hostes ⁊ expectare periculū vsq̄ ad mortē cōstat aūt q͛ et ad hoc audatia inclinabit. et si recta rō ꝺictat recedere tm̄ audax aggredi et periculū et mortē. Et sī qs istoz vult videre casū. debet attēdere quod ꝺictū fuit in scḋo libro ſcz q͛ habit⁹ et opatiōes inclinat consimiles his q͛b⁹ generant͡. ex recedere aūt a voluptatibus efficimur ab ipsis sicut ꝺ͛cit Arꝛ. nūc aūt virtus operat͡ ex opibus recta rōe cōmensuratis et ꝺictatis. ꝓpter q͛ virt⁹ ſper ad operatiōes recta rōne ꝺictatas inclinat accidit aūt ī rara casū ꝺiuersitatē q͛les illes ſit scom earū substātiam vicīū aūt generat͡ ex ꝺ͛cib⁹ ꝑter rōis ꝺictamen prouenientibus ex impetu passionis. ꝓpter quod vicīū inclinat in operationē sequētē impetū passionis accidit aūt q͛ passio ad id inclinet q͛n recta rō iubet aut ad ꝓtrariū. ¶ De habitib⁹ aūt intellectualibus oportet pertranseundo ꝺ͛cere q͛ habituū intellectualiū quidā sūt speculatiui vt forte sapientia scia et intellectus. ¶ Alij sūt practici. vt ars et prudētia. q͛ ꝺifferūt ī hoc q͛ speculatiui finē suū habent scire et ī hoc sistūt practici aūt viteri⁹ transeunt ī opus. ſcḋo aūt duo sū ꝓmū est apprehensio terminoz et ꝓpositionū deinde assensus vero ⁊ ꝺissēs⁹ famulo. possūt igit͡ tā habit⁹ speculati q͛ practici cōsiderari duplicit͡. ¶ Uno mō ī ordine ad apprehēsionē suoꝝ obiectoꝝ. Scḋo mō in ordine ad assensū vel ꝺissēsū. Sed vltra hoc habitus practici ꝑtinent cōsiderari ī ordine ad opus ad quod finalit͡ ordinant͡. ¶ Primo modo igit͡ manifestū est q͛n idem est habit⁹ cōtrarioꝝ. q͛n vnus contrariū p alterū cognoscit͡. vt ꝓ ut p habitū apprehendit͡ ideo ꝺictū ē cōtrariozū eadē ē disciplina. Si aūt habit⁹ itellectuales cōsidereū ī ordine ad assensum vel ꝺissēsum. sic est ꝓportionaliter ꝺicendū de his sicut de virtutibus moralibus sicut enī virtus moralis ꝺ͛cinat determinate ad ꝓsequēdū q͛n oportet et fugiēdū q͛n nō oportet

Tercio.

in oppositum.

ſcia opatiua vt potētia et vt habitus

tres articuli.

ſit⁹ nō ꝺ͛cinat ad liguā passionē vel opatiōes scḋz substantiam.

q͛ neminē ledere nō ꝑtinet ad iusticiā nisi q͛ actū positum

ad quintum

ad ſextum

Questio ꝺcia arguit͡ ꝓmo.

Confirmatio

Secundo

ꝺcī articuli.

ꝺuplr͡ considerantur.

ſta virtus ītellectualis determinate ĩclinat ad cō
ſentiendū vero et dissentiendū falso Si aūt hi⁹
practici ītellectuales cōſideranť i ordine ad op⁹
dici potest q ars potest esse vtriusq; oppoſitorū
medicus ēni p habitū medicine potest occidere ⁊
ſanare ⁊ edificator p edificariā facere domū fir
mam vel infirmā ſcōm determinationē liberā vo
luntatis qđ eni desiderabit habit⁹ p̄ncipaliť hoc
faciet ſicut dť methaphyſice prudēcia tū nō ita ſe
habet ſed ſēp ſe determinat ad bñ cuius rō est q⁹ ip
ſa necessario p̄nectit virtutib⁹ moralib⁹ vt appare
bit i ſexto qbus nō contingit male vti vt dť p̄mo
rhetorice ¶ De potēcijs aūt modo ꝓsimili breuiť
pertrāſeūdum est qm̄ de his maior forte ꝑcruta
tio ptinet aut ad nonū methaphyſice aut ad tertiū
huius ¶ Si igiť p potentias intelligam⁹ potētias
cognitiuas ſcz intellectū ⁊ ſenſū ⁊ potentias ap
petitiuas vt volūtatē et appetitū ſenſitiuū de po
tentijs eni in ſatorū nichil est hic curandū Dicē
dum est q potentie cognitiue ſūt oppoſitorū i ap
prehendendo vt ſus albi ⁊ nigri lucis ⁊ tenebra
rum ſimiliť et iā ⁊ in aſſentiēdo vt diſſētiēdo poſſi
bile est eni vni parti p ſciam aſſentire ⁊ alteri p er
rorem niſi forte in p̄mis p̄ncipijs q̄bus naturaliť
aſſentit potētia cognitiua potētie etiā appetitiue
contrariorū esse poſſit vt eius qđ est acceptare vel
refutare ꝓſeq; ⁊ fugere qđ eni p habitū vitioſū vel
per ipetū paſſiōis acceptamur vel ꝓſequmur illud
idē obiectū refutam⁹ ⁊ fugim⁹ p hītū ⁊tuoſū et p
rectū iudiciū rōis alie āt rōe huiusmodi q̄ſtōis adducte
procedūt vijs ſuis ſi q̄s diligēť cōſideret p̄dicta.

Questio q̄rta

¶ Verē quarto Utrum legalis iuſti
cia ſit vna virt⁹ ſpecifice diſtincta a
ſingulis virtutib⁹ videlicet a tpan
tia a fortitudine a liberalitate ⁊ c

arguit p̄mo

¶ Arguit q nō q̄a q̄rto phyſicorū
dicit Arꝛ nō eni p̄ter ptes totū ⁊ in primo phyſi
corum dicit cōmentator q totū nō est aliud q̄ con
gregatio oīm ptū ⁊ q oēs partes inſiť nō p̄ſt di
ci aliud a toto Sed Arꝛ dicit in iſto quinto q
hec quidē iuſticia ſcz legalis nō pars ⁊tutis est ſz
totus virt⁹ neq; cōtraria iniuſticia pars malitie ſz
tota malitia ergo ipſa nō est aliud realiter q̄ alie
virtutes ¶ Itē diuerſe virtutes ħnt diuerſa opa
⁊ obiecta q⁹ ⁊tutes ⁊ potētie diſtingui videnť per
actus ⁊ obiecta ſz iuſticia legalis nō hz alia obie
cta neq; alia opa q̄ alie ⁊tutes probatio qđ illa ſūt
opa iuſticie legalis q̄ lex p̄cipit facere ⁊ eius ob
iecta ſūt circa q̄ lex iubet agere ſz dicit Arꝛ q lex
p̄cipit fortis opera facere puta non derelinq̄re
artē nec fugere nec arma deijcē et que tpati puta
non mechari neq; cōuiciari ⁊ q̄ māſueti puta nō
percutere neq; cōtēdere ſil⁹ aūt ⁊ ſcōm alias ⁊tu
tes ⁊ malitias hoc aūt iubens hoc aūt ꝓhibens.

in oppoſitum.

¶ Oppoſitū arguit q⁹ cū q̄libet ⁊tus ſpēalis ſit a
liquis ĩ ſe ⁊ cū ex pluribus in actu non fit vnū p ſe
iuſticia legalis ſi nō esſet aliud a ſpēalibus ⁊tuti
bus ſimul ſūptis nō posse dici virt⁹ vna ſed virtu
tes ¶ Itē nec ipſa posſet ptitiue cū aliis virtuti
bus ſpēalibus enumerari qđ est cōtra Arꝛ dicen
tem q p̄ciariſſima ⁊tutū videť esse iuſticia ¶ Itē
ſi iuſtitia nō esſet ab aliis virtutib⁹ diſtincta tūc nō
posſet eſſeverū q⁹ ipa ſola eſſet alienū bonū ⁊ q

Secundo

Tercio.

ipſa eſſet ſola ad alterū ⁊ tū dicit Arꝛ ꝓpter hoc
ipſū aūt ⁊ alienū bonū videť esse iuſticia ſola ⁊tu
tū q̄m ad alterū est ¶ In iſta q̄ſtiōe diuerſe ſūt
opiniones doctorū ſz tū in hoc cōcordare videnť
q oportet ponere cōem virtutē p̄ficientē hoīm in
ordine ad cōe bonūq̄a vocauit legalē iuſticiā qđ
declarať p̄mo q̄m ſicut ad p̄fectionē hois in ſe ip
ſo req̄runť habit⁹ p̄ficientes ipm ad ſeipm ita cū
homo ſit naturaliť alīal politicū et ciuile oportet
ad eius p̄fectionē inquātū est pars politice cōmu
nitatis habitū in eo ponere p̄ficientē ipſū in ordi
ne ad bonū politicū cū oīs pars ⁊ illud qđ est par
tis ſit referibile naturaliť ad ipm totū ⁊ ordinabi
le in bonū totius ⁊ cū nō min⁹ ſit laudabile ſe ha
bere bñ ad cōe q̄m ſe habere bñ ad ꝓpriū ſed tanto
magis q̄nto bonū cōe est ꝓprio maius de q dicit
Arꝛ primo huius amabile qđē eni ⁊ vni ſoli. me
lius vero ⁊ dignius gēti ⁊ ciuit⁹ Itē virtutes ad
hoc req̄runť q homo bñ ſe habeat ſcz p̄opte de
lectabiliter ⁊ firme circa ea q̄ ſunt difficiliavt ap
paruit in ſcō ſed ꝓter difficultates q̄ ſūt i habē
do ſe bñ ad cōe bonum ꝑ quātō homo magis ĩcli
natur ad ꝓpriū curandū q̄ ad cōeynde ſcō po
litice dť minime eni curā ſortitur qđ plurimorū
est cōe de ꝓprijs eni maxime curāt de cōibus aūt
minus q̄ quātūvulcuiq; attinet Apud alios eni
tanq̄ altero curāte negligunt ſicut i miniſterialī
bus ſeruitijs multi ſeruientes q̄ſq; deterius ſer
uiunt pauciorib⁹ ideo etiā dicit Arꝛ i quinto hu
ius multi qdem in ꝓprijs virtute pūrti ihis aūt
que ad alterū non p̄ſt hoc eni opus difficile ergo
necesse eſt virtutē ponere ſcōm quaz homo bñ ſe
habeat ad cōe bonum Itē ſicut dicit Arꝛ in qui
to huius aliqua ex p̄ncipio nichil differt ſic vel a
liter fieri ſcz anteq̄ ſint legis poſitiōe determina
ta ita q neutrū oppoſitorū facere eſſet malū quā
do aūt lex ponit vnam partē ꝑcipiens vel ꝓhibēs
multum differt peccare teni qui nō faceret quod
lege p̄ecipit vel qui faceret qđ lege ꝓhibet ad
talia aūt ſcōm ſe indeterminata lege aūt determi
nata nulla virt⁹ ſpēalis dirigit nos eo q ipſa p̄ci
se est circa ꝓpriā materiā p̄iectat rix mediꝰ pro
ut ſolū exigit natura ⁊ conditio talis materie ergo
indigemus virtute que nos inclinet et dirigat
ad operandū ſcōm legē hec aūt virtus est neceſſa
rio cōis et ſcōm eam opus noſtrū refertur ad cōe
bonum eo q dicit Arꝛ ſcōm vnam quāq; virtutē
p̄cipit viuere et ſcōm vnā quāq; maliciam ꝓhi
bet lex et oīs lex etiā posita est ad cōe bonū ꝓpter
quod dicit Arꝛ Factiua aūt totius virtutis iuſ
ticie legalis ſunt legalia quecūq; lege poſita ſūt
circa diſciplinā que ad cōe et hoc etiā manifeſtat
expreſſe Eustratius in expoſitione illi⁹ dicti Arꝛ
q iuſta ſcōm vnuz modū ſcilicet legalia dicimus
factiua et cōſeruatiua felicitatis ⁊ particularum
ipſius politica cōione Ex hac aūt concluſione cōce
ſa diuerſificāt opiniones de differentia huius
virtutis cōis ſcilicet iuſticie legalis ad alias vir
tutes dicunt eni quidam q ipſa ab aliis ſpē diſti
cta est qđ iterum diuerſi diuerſimode nituntť oſtē
dere quidam eni ponunt q ſic diſtinguunť quia
virtutes ſpeciales dirigunt opus ſuū ad ꝓpriū
bonum nam et ſi quis per has virtutes bonum

oēs q̄uenīunt q⁹ opz ponere ⁊tutē cōem q⁹ ficiētē i ordi ne ad cōmu ne bonum

oīs pars est re feribilis ad totum

intendat alterius cū quo ſuum opus exercet hoc
est tamen vel bonum vxoris vel parentū vel filio
rum vel familie vel amicorum vel hmōi hi aūtez
omnes (vt dicit Eustrat⁹) tanq̄ ſui reputanť ideo
ad iſtos agere est ad ſeipſum agere ¶ Si autem
iuſtitia particularis cū alienis exerceat opus ſuū
tamen hoc facit ꝓpter ꝓpriū bonum nam ꝓ
pter nos ipſos ⁊ vendimus ⁊ emimus ⁊ aliter p
mutamus licet per iuſtitiam ſeruemus equalita
tem vel accipiendo nobis vel amicis nr̄is de iuri
bus aliorum Sed iuſtitia legalis opera ſua diri
git ad cōmune bonū ⁊ ideo Arꝛ viſus est dicere iu
ſtitiam legalem esſe circa diſciplinam ¶ Hoc au
tem viſo nituntur iſti probare q legalis iuſtitia ſit
ſpecie diſtincta ab aliis virtutibus primo quidez
ex parte finis quoniam ille virtutes ſunt ſpecie di
ſtincte quarum fines ſ. ꝓprij ſpecie diſtinguнť ſic
est de iſtis igitur et cetera Maior patet quia ſicut
dicit Arꝛ capitulo de fortitudine omnia determi
nantur fine ideo etiam dicit quinto huius q ſi hic
quidem lucrandi gratia mechatur ⁊ accipiat hic
nunc expoſitiones ⁊ iacturam patiens ꝓpter cō
cupiſcentiam iſte quidem luxuriosus videbitur
vtiq; esse magis q̄ auarus Ille autem iniuſtus
luxuriosus autem non Et hoc iterum videtur ra
tionabile ſecundū es que ſexto huius dicunť vir
tus enim ſpecialiter reſpicit finem prudentia au
tem que ad finem Unde dicit Aristoteles virtus
quidem intentionem facit rectam prudentia autē
que ad hanc Et iterum post dicit q virtus mora
lis quidem finem prudentia autem que ad finem
facit operari non aliter ergo ſecundum diuerſos
fines diſtinguntur diuerſe virtutes morales ſed
minor patet quoniam primo politice dictum eſt q
ſpecie diſtinguntur politicum ⁊ economicus ſi
autem ciuitas et domus ſpecie diſtinguntur mul
to magis ciuitas et homo propter quod et aliud
erit bonum hominis ſecundum ſe et bonum com
mune ciuitatis et ſi non esſet ita non indigerem⁹
p̄ter monaſticam tradere politicam ⁊ economi
cam ¶ Item virtutes ſunt inter ſe diuerſe ſpecifice quarum ſubiecta ſunt ſecundum diuerſas ra
tiones formales perfectibilia per virtutes imo
tales virtutes non ſolum diſtingui ſpecie videnť
imo nec esſe eiuſdem generis ſaltem proximi q⁹
dicit Aristoteles decimo methaphyſice q genere
differunt quorum non ē communis materia ſed
ſecundum aliam rationem formalem aliquis per
ficitur per iuſtitiam legalem et per alias virtutes
probatio quia alia est ratio hominis ſecundum q
homo et alia est ratio hominis ſecundum q ciuis
nam ſecundum q ciuis est refertur ad politicam
communitatem ratio autem hominis ſecundum
q homo est ratio abſoluta ſed per iuſtitiam lega
lem p̄ficitur homo vt ciuis per alias autem vir
tutes vt homo propter quod notat Aristoteles
in iſto quinto et declarat tertio politice non esſe
eandem virtutem omnis boni viri et omnis boni
ciuis igitur et cetera ¶ Item virtutes ſunt ſpe
cie diſtincte quaruz obiecta formalia ſunt ſpecie
diſtincta ſic est de iſtis quod patet ſecundū quem
libet diuerſorum modorum aſſignandi obiecta
iſtarum virtutum ¶ Ponunt enim aliqui iſtorū

p̄ſa oppoſito q⁹ iuſtitia legal dirigit op⁹ ſu um ad cōe bo nū alie ſo ad bonū ꝓpriū

ꝓbatōes p̄ie

Secunda.

Tertia.

tres modi po nēdi dſaz int obiecta ſpēa lū ⁊tutū ⁊ iu ſtitie legalis.

Sōs modus

Tertius modus

Quarta rō

Quinta rō

reprobatio ill⁹ oppinionis

q ⁊tutes ptis culares diri gūt op⁹ ad cōe bonum.

essentialiter aliā quam illevirtutes speciales·hoc ē p se notū·sed sic ē·pbatio·pmo de magnificētia dicit Arz· nō enī i seipm sūptuosus magnificus sed i cōia·sicut hoc pz de fortitudie·fortis civis di Arz·p habitū fortitudinis sustinet mortē i bellocū multa tristia sz tñ volēs qñ bonuz·sed non bñ videt quō recta rō dictare possit q magnus vir z potēs multū pdesse sibi z alijs debeat fine fuga talē expectare mortē nisi attēderit ad cōe bonum qđ etiā pz p exposītores·qñ cū diritisset Arz·q fortis nō ē pncipaliter circa quācunq mortem vl q cunq pericula·sed circa bonā mortem z optima pericula z q talia sunt pericula et mors in bello· dicit Eustratius hoc eē ite lligenduz de bello·qđ fit ppter pacē z legū defensionē z pseruationem z i hoc pcordāt·Albert⁹ z alij exposītores. et ita pz q fortis scōm habitū fortitudinis attendit ad pmune bonū·quod etiā innuit·Arz·cū dicit pcōzdes aūt et his sunt honores i ciuitatibus z apud monarchias qui sz ipendūtur eis·q actū fortitudinis exercuerūt·qz sz ppter pmune bonū hoc fecerunt· ¶ Itē si circa materiā fortitudinis esset legalis iustitia alia a fortitudine propter relationē operis in cōe bonū ciuitatis·sequeretur cum iter hoīem secūdū se z cōitatē ciuilem sit quedam pmunitas specie distincta sz domestica·q oporteret ponere circa eandē materiā tertiā virtutē moralē·pter fortitudinē z iustitiā legalē scōz relationem operis i cōe bonū domus· qđ nullus posuit. ¶ Itē cuius libet virtutis moralis ē opus suū circa materiā ppriam dirigere: scōm oportunitatez oim circunstātiarum· verbi gratia quid oporteat quomodo qñ vbi cū quibus oporteat·z sic de alijs Sed vna circunstantiarum ē cuius gratia vt pz in tertio huius·ergo si circa materiam fortitudis vel temperantie fuerit oportunum solum boni p pz sed etiam boni communis gratia operari tēperantia et fortitudo sic operabuntur z non virtus essentialiter ab his diuersa· ¶ Et confirmatur quia si quelibet virtus specialis non attenderet i o pere suo ad commune bonuz·sequeretur q ipa posset aliquando male operari quod ē falsum qz virtutibus moralibus nunq contingit male vti: dicit Arz primo rhethozice·consequentia patet quia possibile ē q operatio qlīs esset laudabilis secūdū psideratiōē oim circunstātiarū circūscripto communi bono: que tamen esset prava si pliciter qz leuiaret ipeditiua boni communis·vt si qs dū debent defendere villam contra inimicos exercet actū venereū·cū muliere ppa·ad quē actum p tunc: si nō oporteret ad cōe bonū attendere: tēperantia inclinaret· Nec rōnes alicz concludunt ¶ Propter quaz pme solutionē sciendū ē q virtutes z cōis oim altaz fortitudo hūanaz finis ē felicitas z ipsaz ponit Arz· scdo politice eē eādē vniuscuiusq hominum et ciuitatis propter quod eiam z vniuscuiusq hoīm z ciuitatis fortes eedez esse videntur. fines autem speciales virtutū sunt opera scōm rōnem rectā modificata secūdū vl circa ynā quāq materiam specialem circa quam contingit recte agere et non recte. finis enī pprius tēperantie est opus circa delectationes tactus z gustus optimum et finis fortitudinis est opus optimum circa timores et audacias et sic de alijs. Hec autem opera sunt optima quando perfecte commensurata sunt recte rōni scōm exigentiam oim circunstantiarū: et tunc etiam virtus talis pfecta ē. et perfecte finem suum attingit. Si autē opera illa fuerint ppinqua dicte commensuratiōni· sed tamen nō pfecte quo ad alias circūstantias commensurata·tunc erunt bona. sed non optima et adhuc erunt finis illius virtutis sed nō perfectus finis :ideo nec illa virtus erit perfecta simpliciter sed tamen erit virtus quandiu fuerit tanta operis ad rectam rationem commensuratio q indereddatur operatio bona·Nam (sicut diceba tur i secundo libro) difficille ē valde medium virtutis attingere perfecte· et qui parum a medio declinat aut in maius aut in minus· non vituperē opus igitur secundum eius substantiam acceptū nō est finis ftutis. quia aliquando pōt opus idez secundum substātiam a virtute et aliqñ a malicia puenire: sed ē finis vt perfecte modificatū quantū ad oēs circūstātias scōm dictamē recte rōnis· sic enī opus illud vel ē felicitas ad ipsum propiquissime ordinatur ,put exigit materia circa quā operatur·z sic patet q finis perfectus virtutis nō est omnino simplex nam recta operis modificatio in qua finis virtutis consistit in hoc attenditur q omnia od operationem congregentur que possunt eā facere meliorē·et omnia abiciantur q eam possunt facere deteriorem ¶ Dicit igitur ad rationem primam illozum q opus nostrum circa bellica pericula siue circa timores vel audacias ordinare ad propzium bonum· et ipsum ordinare ad commune bonum·non sunt diuersi fines virtutis seu virtutum· sed sunt partes vnius perfecti finis fortitudinis·virtus namq perfecta fortitudinis opus optime reddit circa timores et audacias secundum q est possibile· quod est ordinando ipsum ad propzium et commune bonum si mul et si fuerit possibile simultipsum ordinare ad vtrunq· et si non possibile simul ipsū ordinare ad vtrūq·t unc attentis singulis circunstātijs ordinat ipsum ad melius ipsozum· ¶ Ad aliam dicendum q homo secundum q perfectibilis per virutes mozales non habet rationem absoluta : sed relatiuam ad omnia quozum circunstantie possunt operationem reddere meliozem vel deteriozem·non enim est alia specievirtus fortitudinis qua bellas pro filio inquantum tu es pater· aut pro patre inquantum tu es filius aut pro tuis possessionibus seruandis· inquantum tu es diues · aut pro tua familia inquantum es economicus aut pro patria tua inquantum es ciuis : sed omnia ista puta parentes filij possessiones familia amici patria et huiusmodi sunt diuerse circunstatiead quas c poztet fortē aspicere in opere fortitudinis exercendo · ¶ Ad aliam dicendum q obiectozum formalium virtutum specifica distinctio non est propter aspectum ad diuersas vtilitates que ex opere virtuoso possunt prouenire nec propter aspectum ad diuersas quascunq circunstantias· quoniam eadem virtus est quantum ad omnia talia simul combinata medij coniectatrix·sed fortēq obiecta virtutū formalia scōm quoz distinctionē virtutes specifice distinguūt·sunt res q pñt appetitui iferre tales passiones p qs hō pōt inclinari ad opandū pter rōnē·verbi gratia cibi potus z venea sunt obiectū tpantie scōm q innata sunt iferre delectationē tactꝰ z gustꝰ·terribilia sūt obiecta fortitudinis scōm q innata sunt iferre timozem vel audaciā z sic de alijs ¶ Ad aliā dicendū ē q eiusdem ftutis opatiōes nō sunt sp eedē secūdū substātiā sed aliqñ sūt ōrie· nā scōm hītū fortitudinis opz aliqñ fugere aliqñ so expectare vel aggredi tñ i hoc sunt eedē oēs·q sūt recte rōi pcordes· ¶ Cōcedendū est etiā q aliqñ nō esset eadem opatio mea q ēēt vtilis mihi q ad bona extrinseca acqrēdave l seruāda z q ēēt vtilis cōitati· sz eēnt opatiōes ōrie: sed nec ppt hoc ponēde sūt diuersę ftutes ad hmōi opatiōes ōrias inclinātes· qñ tūc ftutes morales essent sibi iuicē ōrie quod est impossibile·sed ratione iudicante quid sit attentis circunstātijs honestis an sz ad cōem vtilitatē vel propriam operari· virtus eadem mozalis ad operandū quodcunq rōne sententiaū fuerit inclinabit ¶ Ad aliam dicendum q in hoc assignata sit⁹ tudo tenet q vnius cuiusq partium propzii bonū redūdat in cōe bonū totius et econtra· ppt quod rōnabile ē vt quelibet pars opus propzium habeat pzonū bono cōi totius·et quod ad cōe bonū totius operetur. sed in hoc ē dissimilitudo qz corporis partes natura ducuntur in suis opatiōibus hoīes fortuosi q sunt pars ciuitatis rōe·natura autē semper idē inata ē operari·ratiofio ad opposita se habet vt patet in nono methaphysice· ppt quod concedendū ē q cerebrum qđ esset optime dispōtionis et operationis in corpore fortis z magno non esset puenientis opationis et dispositionis in corpore debili z paruo· qz ceteris partibus z toti nō ,ppōtionaret suā actionē·sed suā nimia actione destrueret totū corpus·sed optimꝰ homo perftutē moralē pfectā sp moderabit suā actionem z variabit scōm sniam rationis oia psideratiz z ponderantis que meliorē vel deteriorē reddere pñt operationē·propter quod ftus moralis eadē exīs sp habentē pficiet z in oi casu semper opus eius bene redder·Alij aūt quidā eandē habentes opinionē cū precedētibus quantū ad hoc q iustitia legalis sit specifice distincta ab alijs. dicūt q iustitia cōiter de legali dicta z de particulari per hoc a ftutibus alijs distinguitur q ipsa ē ad alterū·alie aūt sunt ad ipm·sed quō sit ad alterū magis ēē alie virtutes·declarant sic.primo quidē dicunt q omī ftuti conuenit ad alterum esse multz modis·primo qz opꝰ ei⁹ cū altero exercēt hoc apparet de fortitudie liberalitate z·nisi forte de tēperantia·et adhuc hoc apparet de tpantia ētum ad venereos actus·Secundo quelibet ftus ē ad alterū per se scōm eiꝰ ppā rōnē quia p se mediat inter circunstātias se tenētes ex pte illius alteriꝰ cum quo suum opus exercet quoniā manifestū ē q opus illud in suā mulierē esset tpantie quod esset itpātie in non suam·Similiꝰ ad inimicos esset opus fortitudinis quod nō esset ad nō inimicos z vnū hoīem inuadere vel expectare ē forte actus fortitudis inuadere aūt vel expectare cētū nō e ssz foztitudinis sed audacie·z dare comeditis esset p digalitatis dare aūt bonis et indigentibus esset opus liberalitatis. Tertio⁹ q̄libet est ad alterū tanq̄ incōmodū alterius redūdans: qñ tā dictuz est q opera virtutū per se transeunt in alterū ergo virtus quantum ad illum trāsitū vel esset otiosa incōmoda nociua et damnosa, vel fructuosa et commoda pmū dari non potest· quia sicut nec natura nec ars habet aliquod otiosum·ita neq virtus exīs certioz arte· nec pōt dari scōm quia tūc ftus esset iūq z perniciosa·g oz qđ scōm illū trāsitū sit pmoda z fructuosa·et non illa q̄ transit g alijs. scz vel illis in quos transit vel gratia quoz transit vt in suspendio malozum quozum puntio redūdat in bonū rei publice· ¶ Quarto quia declaratum est in reprobatione pcedentis opinionis q cuius libet ftutz ē nō solū ad p.pū·sz ad cōe bonū dirigere ,ppter quod nullo dictoz modoz cō cedunt iustitiam distingui ab alijs virtutibus per se ad alterū sed scōm diuersas itentiones distingūtur sicut si qs ppter hoc solū bene operaꝰ q opꝰ scōm seipsum ē honestū ipsi operāti·tale erit opꝰ liberalitatis et virtutum aliarum a iustitia sed si bene operatur eius gratia quod ē ad tale opꝰ operandum aliter obligatus hoc erit opus iustitie et et non aliarum virtutum vt si verbi gratia si quia debes mihi decem trades mihi decem: nullum ē hic opus liberalitatis sed iustitie· si vero non sis mihi in aliquo obligatus· et ex eo q vides honestum esse tibi q des mihi decez, cum des· erit opꝰ liberalitatis et non iustitie·patet ergo q alie virtutes sunt ad seipsum iustitia vero ad alterū quo ad intentionem finis gratia cuius operatur·opaꝰ enim iustitia quia operans ad tale opus operādū alteri obligatur· Alie vero virtutes operātur qz opus est honestum operanti· ¶ Alterius dicunt q iura que sunt precepta et ordinationes dñoz a quibus iusta habent ozum vt dictum ē pz⁹ pñt dupliciter obligare subiectos ad quos feruntur. Primo quidem ergo dominū qñ ex natura dñationis et subiectionis est q subiecti obligētur ad precepta domini obseruanda ideo iuriantur domino si ea non obseruent· Secundo ad se inuicē inquantū oia que subiecti habent iuste dñi pceperunt aliqua quidē vnicuiq propria· alia vero cōmunia vel oībus vel pluribus verbi gra animam concessit nobis deus·corpꝰ aūt et vires de⁹ z natura, possessiones aūt exteriores de⁹ et natura et humana iura. Ex hmōi igitur concessione z ordinatiōe dñoz vl subiectoz fortes obligatur pkoni vt ille non accipiat qđ ,ppe pcessū ē pkom qđ si accepit reddat. nec sibi illud appropriet quod eis ambobus cōiter pcessū est. ¶ Ex his aūt manifestū eē dicūt q opz duplicē ponere iustitiam vnā scz qua subditi operant ex eo q ad operādū dño obligant· et ista ē legalis iustitia que a lege legalis dicitur: ppter hoc qđ operant ad pceptū dñi obseruandū cuius lex ē notificatiua· Aliam etiā opz ponere iustitiā q̄ subiecti iusti operant ex eo q ad operandū sibi inuicē obligant· et ista vocat equalis iustitia· z dicitur equalis ab eqlitate ad quā seruandā subditi inter se obligant. manifestū ei eē videt q iter subiectū z dñm propria vir-

Secundo

Tertio·

Cohsir·

notabile pro solutione rōnū partis op posite

duplex finis virtutum·

Finis ppius ftutis non ē aliqd siplex.

ad pmā rōnez pz oppositē

Ad ſcundā

Ad tertiam·

Obiecta fortis malia ftutuz sunt res scōz q sunt nate i ferre tles passiones.

Ad quartam

Differentia iter partes corporis z iter partes ciuitatis.

scōa opinio z modꝰ tenēdi iustitiā legalē distigi ab alijs virtutibus

ōtuor modis ftꝰ ē ad alterū

Quō iustitia cedunt iustitiam distingui ab alijs virtutibus per se ad alterū sed scōm diuersas itentiones distigūtur sicut si qs ppter hoc solū bene operaꝰ q opꝰ scōm seipsum ē honestū ipsi operāti·tale erit opꝰ liberalitatis et virtutum aliarum a iustitia sed si bene operatur eius gratia quod ē ad tale opꝰ operandum aliter obligatus hoc erit opus iustitie et et non aliarum virtutum vt si verbi gratia si quia debes mihi decem trades mihi decem: nullum ē hic opus liberalitatis sed iustitie· si vero non sis mihi in aliquo obligatus· et ex eo q vides honestum esse tibi q des mihi decez, cum des· erit opꝰ liberalitatis et non iustitie·patet ergo q alie virtutes sunt ad seipsum iustitia vero ad alterū quo ad intentionem finis gratia cuius operatur·opaꝰ enim iustitia quia operans ad tale opus operādū alteri obligatur· Alie vero virtutes operātur qz opus est honestum operanti· ¶ Alterius dicunt q iura que sunt precepta et ordinationes dñoz a quibus iusta habent ozum vt dictum ē pz⁹ pñt dupliciter obligare subiectos ad quos feruntur. Primo quidem ergo dominū qñ ex natura dñationis et subiectionis est q subiecti obligētur ad precepta domini obseruanda ideo iuriantur domino si ea non obseruent· Secundo ad se inuicē inquantū oia que subiecti habent iuste dñi pceperunt aliqua quidē vnicuiq propria· alia vero cōmunia vel oībus vel pluribus verbi gra animam concessit nobis deus·corpꝰ aūt et vires de⁹ z natura, possessiones aūt exteriores de⁹ et natura et humana iura. Ex hmōi igitur concessione z ordinatiōe dñoz vl subiectoz fortes obligatur pkoni vt ille non accipiat qđ ,ppe pcessū ē pkom qđ si accepit reddat. nec sibi illud appropriet quod eis ambobus cōiter pcessū est. ¶ Ex his aūt manifestū eē dicūt q opz duplicē ponere iustitiam vnā scz qua subditi operant ex eo q ad operādū dño obligant· et ista ē legalis iustitia que a lege legalis dicitur: ppter hoc qđ operant ad pceptū dñi obseruandū cuius lex ē notificatiua· Aliam etiā opz ponere iustitiā q̄ subiecti iusti operant ex eo q ad operandū sibi inuicē obligant· et ista vocat equalis iustitia· z dicitur equalis ab eqlitate ad quā seruandā subditi inter se obligant. manifestū ei eē videt q iter subiectū z dñm propria vir-

Ex illa duplici obligatiōe sumit dña inter iustitiā legalem et particularem

Iura a q̄bus iustitia hz ozdupl·r obligant.

tute latorē legis nulla attendi pōt equalitas oīa enim domini sunt nullius enim ē nisi de suis auctoritate propria ordinare sed inter omnes eidez domino subiectos attendit equalitas necessario inquantum vt sic neuter alteri pncipatur. sz quod eis a domino est pcessum. non licet q vnus auferat ab alio magis q̄ econtra dicunt igitur isti primo q iustitia communiter accepta ad legalem et particularē distinguitur spē ab aliis virtutib⁹. p̄mo propter fines: quia iustitia operatur eius gra q operans ad hoc operandum alteri obligatur. Alie autez virtutes eius gratia operantur q tale opus ē honestū ipsi operanti. Secundo ꝓpter obiecta quia iustitie obiecta sunt agibilia humana sub rōe debiti obiecta aūt aliarū virtutū sunt agibilia hūana sub ratione honesti soluz. Tertio ppter subiecta qz multi ponūt iustitiā i voluntate. alias autē virtutes in appetitu sensibili. Secundo dicunt isti q iustitia legalis differt specie a iustitia particulari siue equali quoniam cum iustitia communiter accepta differat ab aliis virtutib⁹ p rōem debiti vel obligationis. oz si rationes obligationis sint diuerse spē. q etiam iustitia spē diuidatur.

Sed alia est ratio obligationis. subiecti ad oīm z alia subditoꝝ adinuicē. Prima nāq; sumitur secundū habitudinē equalitatis. ¶ Sed videt q ista oppinio deficiat sicut z p̄cedēs. qz sicut arguebat cuius libet virtutis moralis esse videt opus suū circa ppā materiā dirigere scōm oppoz̄unitatē oīm circunstantiarū. ppter quod oz attendere ad omēs rōnes vel debiti vel honesti vel vtilis vel delectabilis. et etiam ad omnes oppositas rationes videlz indebiti turpis nociui z triſtis z scōm collationē et cōbinationē oīm eaz adinuicē opz aliquando sic aliq̄s aliter operari. z si aliqua virtus aliq̄ boni vel mali rationem derelinqueret nihil attendēdo circa eā in ope suo ꝓstat q posset p̄aue operari. et ita virtute morali contingeret male vti. qđ nō cōceditur vt oz primo rhethorice. q aūt ita esset. facilius potest videri. ꝓstat enī q per habitū fortitudinis oz aliq̄s fugere aliq̄s expectare et aliq̄s sūt manifeste cause fugiendi et aliquando manifeste cause expectandi aliq̄s aūt sunt ad vtrāq; partez cause fortes et quasi equales. verbi gra. si expectas non potes euadere morte. in qua morte ciuitas plurimū dānificabitur. quia potes ei prodesse multum. sed si fugis. tunc hostes ciuitatem inueniens ferme. que si expectasses. armata fuit. z aūq; fuisses deuictus. z mors fuisset tibi honesta. Ponamus igitur q rōes expectationis excedāt rationes fugiendi. non solum q si aliq̄ esset reōta rōnū expectationis. rōnes fugiendi essent maiores manifestū est q in hoc casu bonū ē expectare. et fugere inhoneste. virtus tñ que non ad omnes expectationis rōes accederet inclinaret ad fugam. q̄ male ideo dī secūdo huius q oīs anime habitus a q bus innatus est fieri deterior z melior adhuc z circa hec naturā habet. igitur manifestum est q virtutes morales nunq̄ redduntur diuerse ꝓpter attendere ad diuersas rōes ꝓpter quas sit opandū vel non operandū idem opus. Rōes aūt istoꝝ satis solui possent ex dictis sicut rōes oppiniōis p̄cedentis. ¶ Alia est opinio dicēs q cū ꝓtus moralis non inclinet appetitū circa materiā circa quā operatur ad aliquod determinatum determinatione sumpta ex parte opis scōm se. cū aliqñ fortitudo inclinet ad fugiendū z aliqñ ad aggrediendum et impossibile est q virtus inclinet ad oppositaz opposita sunt. sed inclinet ad iudiciū rōnis insequēdū quodcunq; circa talē materiā sniauerit vt dictū fuit in scdo lō dicūt q in intellectu nō sufficiunt p̄udentie speciales circa vnāquamq; materiā ipē agibilū humanoꝝ ad quoꝝ sentētias insequēdas inclinat vnaquęq; ꝓtutum spāliū moralū. sed requirit cōis p̄udētia que cōter conferat inter omnes materias agibilū hūanoꝝ ita necessario requiritur in appetitu communis virtus moralis p̄ter speciales que inclinet appetitum ad p̄udentie cōis sniam exequēdam verbi gra. venit hostes quos ratio p̄cise ad materiā fortitudinis attendens dictaret repellere per aggressum ad quem aggressum fortitudo per ꝓfis inclinaret simul autem plures ciuium super iniusticatione de se inuicē ꝙquerent quā iniusticationē ē rō p̄cise ad iustitie materiā attēdēs dictat iustificare z ad hoc inclinat iustitia. veniunt etiaz aliqui plures ad quozum aliquos liberalitate ad aliquos eutrapeliaue manſuetudie z sic de aliis virtutibus esset vtendum: quid faciemus. cū hec oia vel etiā coꝝ plura facere non possumus opoz tebit rōem per cōem prudentiā nec ad unicem oia conferre quid melius. quid magis indiget accelerationē. ad cuius sniam quodcunq; iudicaueris exequendum reqrit ꝓtus cōis. cum nulla sufficiat speciatis. Et hanc communem virtutem dicunt esse legalem iustitiā. quā a specialibus virtutibus differre dicunt specifice quemadmodū i speculatiuis differre videm⁹ methaphysicā q circa ens in cōiersaſ a scientijs spēalibus que circa materias speciales. ¶ Sz ista opinio videt istantiā habere. Pzio qz talis ꝓtus operat aliq̄s ad alterū aliq̄s ad seipsū aliq̄s ad cōe bonū z aliq̄s ad ꝓpzū: et si distinguat ab aliis virtutibus per esse ad alterū. non videt q talis virtus cōis si p̄sideret deberet magis dici iustitia q̄ fortitudo vel temperātia vel aliqua q̄cunq; virt⁹. ¶ Itē cū hec ꝓtus scōm dicta non sumeret scōm habitudinē ad leges seu p̄cepta legis nec scōz habitudinē ad cōe bonū qđ leges itēdūt sz scōm hītudinē ad cōem p̄udētiā circa qualibz materiā rōcmātē. nō videtur rō q̄re deberet dici legalis iustitia. cum legale a lege dicat. ¶ Itez si materie pluriū spāliū virtutū sil occurrūt circa quarū qualibet eet opādū si esset possibile. z nō est possibile. licet tunc ad bñ z perfecte operandum non sufficiat vna virt⁹ specialis tñ oēs spēales simul tunc sufficiunt. naz si rō p̄udētialis iudicauerit quod melius est tūc actū fortitudinis exercere. z qđ actū iustitie vel liberalitatis opz ꝓpter hoc differre vel penitus dimittere manifestū est q tunc ꝓtus fortitudinis inclinabit ad ipsius actū agendū puta aggrediēdū. virtus autem liberalitatis z iustitie inclinabunt ad differendas operationes circa suam materiā. liberalitas autem non semp inclinat ad dandum vel expendendū sed ad dandum q̄n opz. similiter dentis. ¶ Alia est opinio dicēs q cū ꝓtus moralis non inclinet appetitū circa materiā circa quā operatur ad aliquod determinatum determinatione sumpta ex parte opis scōm se. cū aliqñ fortitudo inclinet ad fugiendū z aliqñ ad aggrediendum et impossibile est q virtus inclinet ad oppositaz opposita sunt. sed inclinet ad iudiciū rōnis insequēdū quodcunq; circa talē materiā sniauerit vt dictū fuit in scdo lō dicūt q in intellectu nō sufficiunt p̄udentie speciales circa vnāquamq; materiā ipē agibilū humanoꝝ ad quoꝝ sentētias inclinat vnaquęq; ꝓtutum spāliū moralū. sed requirit cōis p̄udētia que cōter conferat inter omnes materias agibilū hūanoꝝ ita necessario requiritur in appetitu communis virtus moralis p̄ter speciales que inclinet appetitum ad p̄udentie cōis sniam exequēdam verbi gra. venit hostes quos ratio p̄cise ad materiā fortitudinis attendens dictaret repellere per aggressum ad quem aggressum fortitudo per ꝓfis inclinaret simul autem plures ciuium super iniusticatione de se inuicē ꝙquerent quā iniusticationē ē rō p̄cise ad iustitie materiā attēdēs dictat iustificare z ad hoc inclinat iustitia. veniunt etiaz aliqui plures ad quozum aliquos liberalitate ad aliquos eutrapeliaue manſuetudie z sic de aliis virtutibus esset vtendum: quid faciemus. cū hec oia vel etiā coꝝ plura facere non possumus opoz tebit rōem per cōem prudentiā nec ad unicem oia conferre quid melius. quid magis indiget accelerationē. ad cuius sniam quodcunq; iudicaueris exequendum reqrit ꝓtus cōis. cum nulla sufficiat speciatis. Et hanc communem virtutem dicunt esse legalem iustitiā. quā a specialibus virtutibus differre dicunt specifice quemadmodū i speculatiuis differre videm⁹ methaphysicā q circa ens in cōiersaſ a scientijs spēalibus que circa materias speciales. ¶ Sz ista opinio videt istantiā habere. Pzio qz talis ꝓtus operat aliq̄s ad alterū aliq̄s ad seipsū aliq̄s ad cōe bonū z aliq̄s ad ꝓpzū: et si distinguat ab aliis virtutibus per esse ad alterū. non videt q talis virtus cōis si p̄sideret deberet magis dici iustitia q̄ fortitudo vel temperātia vel aliqua q̄cunq; virt⁹. ¶ Itē cū hec ꝓtus scōm dicta non sumeret scōm habitudinē ad leges seu p̄cepta legis nec scōz habitudinē ad cōe bonū qđ leges itēdūt sz scōm hītudinē ad cōem p̄udētiā circa qualibz materiā rōcmātē. nō videtur rō q̄re deberet dici legalis iustitia. cum legale a lege dicat. ¶ Itez si materie pluriū spāliū virtutū sil occurrūt circa quarū qualibet eet opādū si esset possibile. z nō est possibile. licet tunc ad bñ z perfecte operandum non sufficiat vna virt⁹ specialis tñ oēs spēales simul tunc sufficiunt. naz si rō p̄udētialis iudicauerit quod melius est tūc actū fortitudinis exercere. z qđ actū iustitie vel liberalitatis opz ꝓpter hoc differre vel penitus dimittere manifestū est q tunc ꝓtus fortitudinis inclinabit ad ipsius actū agendū puta aggrediēdū. virtus autem liberalitatis z iustitie inclinabunt ad differendas operationes circa suam materiā. liberalitas autem non semp inclinat ad dandum vel expendendū sed ad dandum q̄n opz. similiter

Quō iustitia cōit accepta dſt ab aliis ꝓtutib⁹ tripl'r

reꝓbatio oppinionis.

tertia oppio z mod⁹ distinguēdi iustitiā legalē a cet'is

pbatio tertie oppinionis.

Secundo

Tertio.

iustitia non inclinat ad semp corrigendū impios nec ad semper iustificandus ipsoꝝ iniustificationes sed solū q̄n opz. z iclinat ad oppositū quādo opz oppositū igit patet q per istas plures ꝓtutes speciales simul congregatas ille circa qualibet materiam sibi occurrentē poterit optime se habere sine alia cōi virtute essentialiter distincta a predictis nō enī opz omni diuerso rationis iudicio diuersam correspondere virtutē morale. sed eadem virtus circa obiectū suū. ꝓpriū ad oīa iudiciaria rationis inclinat. eadē enī liberalitatis virtus nunc ad dandū nunc ad recipiendū iclinat: nunc ad retinendū vel accipiendum. ꝓpter hoc igit mihi magis videt vera sniaEustratij q̄n ipa maxie dicit Arz. concordat de legali enī iustitia dicit Aristo. ipa quidem igitur iustitia quedā virtus est pfecta sed non simpliciter sed ad alterū. et ꝓpter hoc pclarissima virtutū esse videt. z q ipa non ē pars virtutis. sed tota virtus: neq; ꝑta iniustitia pars malitie: sed tota malitia vult igit Eustratius q̄ appetitu contingit esse triplicē virtutē. vnā qdaz naturalē de qua oz in sexto libro q oībus videtur singulos mores existere natura aliqualiter et eñ iusti et temperati et fortes z alia habemus ꝓfecti a natiuitate. Aliam autem moralem quam Arz. ibidē vocat pncipalē. que inclinat appetitū ad ipsam rōnem. ꝓpter quod Arz. dicit q ipsa non fit sine pruidentia. Hec aūt virtus moralis diuiditur i simplicem z ꝓpositam. Simplex est vnaquęq; virtus speciatis accepta p̄cise circa aliquā materiā simplicem vt fortitudo circa timores z audacias temperantia circa delectationes tactus. z sic de aliis virtutibus. Cōpositа aūt est ex omnib⁹ simplicibus aggregata per eaz adinuicē et ad p̄udētiam pnexionē et ista ꝓtus nō est tā ps virtutis sed tota z pfecta ꝓpr⁹ q̄ ꝓtuosi pfrutē non solū ē ad seipm agere et ad suos sed etiā ad alios z cōe bonū sicut dictū fuit. z ꝓpr⁹ eiⁿ vsum ad alterū rōnez capit et nomen iustitie ideo tota predicta virt⁹ idē habitus ex⁹ scōm substantiam virtus oz et iustitia secūdū diuersas rationes. virtus inq̄ dicit scōm q̄ est habitus perficiens habentem et opus eius bene reddens. Justitia vero dicitur. ꝓut intēdit ad cōe bonū. et ad aliū operatur. z hoc itendebat Ari. cū dicit. quid aūt differt virtus a iustitia hoc manifestū. quidā enī. eadē aut esse non idē. sz secundū q̄ ad alterū quid iustitia secūdū aūt q̄ talis habitus simpliciter virtus quod exponēs Eustratius dicit. iustitia tota z omnis virtus est sz nō vna quedā pars. quid autē differt virtus vniuersalis et talis iustitia nisi manifestū. ambe enī sunt tota virtus ex omnibus aggregatio. secūdū rōnē autem z esse differunt adinuicem. secundū q̄ tota z vniuersalis virtus ē habit⁹ aīe rōnalis optimus. Justitia autem vsus ē talis habitus ad alterum z enī assensus z dissensus idē existitia scōz subiectū esse nō idē hñt. ita z vniuersalis virtus z talis iustitia. Dicit etiā Eustratius q̄ hec iustitia a perfecta virtute differt hac appositione sc̄z que mā ad alterum vsum relatum habet: hec autē iustitia iustitia legalis notata ē: tū quia ad quā itētionez leges feruntur ad eandē intentionem ipsa operat. f erunt enī leges ad cōe bonū et ipsa ad bonū cōe operatur. tum q̄ leges z ipsa legalis iustitia eādē materiam respiciunt sc̄z oīa cōter circa que contingit hoiem recte agere et peccare ꝑcipit enī lex circa virtutes omnes et malicias. hec quidem iubens. hec aūt ꝓhibens vt dicit Arz. et ista etiam iustitia ē tota z omnis virtus sicut dictum fuit. Differt autez ista iustitia substantialiter ab vnaquaq; specialium virtutum et quenit substātialiter vnicuiq; sicut totū cum qualibet sui parte. quoniam ipsa sicut dictum ē ex omnibus aliis integratur.

oppio doctoris.

Tripler ꝓtas in appetitu.

gre iustitia legalis

Ad rōes pncipales ꝓpositum

Ad secundā.

Ad tertiam.

¶ Tunc ad rationes concedendum esse videtur: q ipsa legalis iustitia nō ē aliqua species vna virtutis sicut neq; totus mundus est vna species entis. sed tamen ipsa virtus vna oz. sicut totus mūdus ē vnū ens per oīm entiū ꝓtinentiā z aggregationem ordinatā et connexam. z ipsa cōtra virtutes speciales enumeratur. sicut totum contra partes. sepe nāq; videmus. Arz. cōpositum enumerare ꝓtra formam et ꝓtra materiā q̄ sunt partes eiⁿ. quomodo aūt sola iustitia sit alienū bonū siue ad alterum satis apparuit q̄bus enī virtus ad alterum esse potest. sc̄z ab ꝓmuse bonū. sed hoc non est nisi inquantū iustitie rōem assumit nulla igit virtutum intelligitur alienū esse bonū nisi. ꝓut iustitie rōnem intelligitur assumpsisse. que tñ rō ꝓmunis est iustitie z aliis virtutibus sicut dictum fuit. nulla ē differentia substantialis virtutū sed ē cuiusdā pfectionalis ꝓpetatis oīm virtutū explicatio Hec de questione.

Vnto queritur Utrū ꝓter legalez iustitiā ncē sit ponere aliā iustitiā particularē. Arguit q̄ nō. qz ꝓter totū qđ oēs includit ꝓtes suas nulla est alia ps ponēda. sed iustitia legalis tota virtus ē ꝓpleta: speciales oēs ꝓtinentes ꝓtutes. q̄ ꝓter eā nulla ponēda est virtus. ¶ Itē illa iustitia particularis vel distinguetur a legali iustitia sicut pars a toto vel sic q̄ vnū non includit reliquū. Si ꝓmo mō tunc nō videtur q̄ solum sit ponēda vna ꝓticularis iustitia. sed tot q̄ sunt speciales virtutes. cū oēs sint partes iustitie legalis. z sic illa ꝓtus quā Arz. vocauit iustitiā equalē non plus scōm rei naturā debebit dici iustitia q̄ quelibet alia ꝓtus. quod videtur inconueniens Si aūt distinguatur secūdo mō. tunc iustitia legalis non erit oīs et tota virtus. ex quo iustitia particularis non erit pars eius hoc aūt est extra determinatum alia questione. ¶ Oppositum pbat Arz. in littera Sciendus ē ꝓmo q̄ virtus, aliqua ex eo iustitie nomē habet quia ipsa ē ad alterum non aūt ad alterū ex eo quod ad vtilem ꝓpriā vel parentes vel filios vel familiam aut amicos. hec enim omnia reputantur vt nostra ꝓpter qđ ad tales operarī ē ad nos ipsos operari. sed ex eo iustitia dicitur ad alterum quia ē ad alienos scilicet nulla nobis affinitate coniuncti sunt nisi vinculo ciuilitatis secundum q̄ homo natura ciuile animal ē vt dicitur ꝓmo politice. ¶ Secundo sciendum q̄ humanorum bonorum quedam sunt nobis ꝓpria quedam aliena quedam vero nobis z aliis communia. licet enim nulla sint exteriorū bonorum aliquibus ap ꝓpriata per naturam. tamen bone ciuilitati nō expedit oīa esse cōmunia

Secundo

In oppositū

gre iustitia oz ad alterum

triplicia bōa

cundo politice ꝓbault Arꝛ. sufficienter. ſō sicut dicit Tullius in libro de officijs plurima bonorū effecta sunt priuata aut vetere occupatione vt q̄ quondam inuacua venerunt. aut victoria vt qui bello potiti sunt. aut lege pactione. conditione sorte. aut alio tali modo quod si ita ē. oportet virū bonum non solum circa propria habere se bene. sed circa aliena ⁊ communia scz vt dicit Tullius q̄ cōibus vt cōib⁹ vtatur. ꝙatis aūt vt suis. siquis autem voluerit sibi plus vsurpare violabit ius humane societatis. bona autem communia quodaz modo sunt nostra ⁊ quodāmodo aliena nr̄a enim sunt inquātum nobis licet eis vti. aliena ꝙo sūt inquātū non licet eis nob⁹ vtrī. ꝓpriis ea nobis ap propriande et sic patet q̄ oīa q̄bus vti possumus humana bona dici p̄nt scōm duas rōnes quia scz quedam sunt. ꝓpria et quedam aliena. ¶ Tertio sciēdū ē q̄ virtutē ad alienos eē pōt intelligi dupliciter. Uno modo ꝓcuratiue. Alio mō vſiue vl vno modo finaliter. alio mō materialiter. Dico aūt ꝓcuratiue siue finaliter quia dirigit opus suū ad alienum bonū ꝓcurandum saluandum vel augēdum. dicoverovsiue vel materialiter quia in opere suo vtīt alieno bono sibi vel alijs applicando. ¶ Ideo visis dicā ꝓmo q̄ penes primum modum essendi ad alium non sumitur iustitia q̄ sit aliqua specialis virtus. sed iustitia legalis que ē tota virtus. ¶ Secundo dicam q̄ penes secundū modum essendi ad aliū sumitur iustitia que ē specialis q̄dam virtus distincta contra ceteras virtutes speciales de quibus scilicet determinatum fuit in tertio libro ⁊ i q̄rto. Tertio videbiſ quō talis iustitia ꝑticularis sit ꝑter legalē virtutē et quō non

dupl'r ſt⁹ 02 ad alienos.

tres cōclusiones.

ōra ſter legalem iustitiam ⁊ ꝑticularē ꝑ illos modos essēdi ad alterum

Primū sic. ꝓbaſ q̄ scōm illā ꝓpetatē q̄ conuenit oi ſtuti nō sumiſ aliq̄ specialis ſt⁹ imo sic a tali ꝓpietate nomē aliq̄ ponaſ. opz ipz ꝓuenire oīi ſtuti. Sed operi ad bonū alterius augendū ꝓuenit omne ſtuti q̄n oi ſtuti ꝓuenit cpari ad cōe bonū sicut dictū fuit in alia q̄stione ſz opādo ad cōe bonū operamur ad alios inquantū nō solū ex nobis ⁊ nr̄is ſz etiā ex aliens ciuilis cōitas integraſ q̄ iustitia dicta a tali ꝓpietate nō ē ſtus specialſ. sed ſt⁹ tota. Item ex scōm hoc q̄ ē opari ad cōe bonum ꝓcurandū ⁊ saluandū sumitur legalis iustitia vt dictū ē i alia q̄stīe q̄ est tota ſtus. sed virt⁹ nō opatur ad alienuz bonū nisi secūdū ordinem cōis boni ꝓcurandi vel saluandi igitur ⁊c. Minor ꝓbatur q̄n recta ratio nunq̄ videretur dictare q̄ ad bonū alterius aliquis laboraret nisi ꝓpter aliquā ſpoz adiunctā ꝓnexionē ei si nihil eēt vnus ad alium. nihil deberet vnus ad alium operari sed alter nullā habent nobis cū connexiones nisi in ordine ad ciuilē communicationem cuius nos ⁊ ipsi naturaliter sumus partes inquantum homo naturaliter ciuile animal est: et cōicationū vel in ordine ad leges vel legis latores itendētes ad commune bonum. patet igitur ex qua virtute nos operamur ad alium. non inquantum alienus est ex toto: ſz inquātum nobis ex lege vel politica cōicatione iunctus. q̄ sic operando nos operamur ad cōe bonū. hoc igit̄ spectat ad iustitiam que est tota virtus non aliqua pars virtutis.

ꝓbatio ſcēde ꝓclusionis.

¶ Secūdo ꝓclusio ꝓbaſ sic: quia circa quecūq̄ cō tingit i nostris operationibus excessus vituperabilis et defectus ꝓuus medium est laudabile ⁊ bonum ⁊ circa tale idigem⁹ virtute dirigente nos ad mediuꝫ. hoc sepe dictuz fuit in precedentib⁹ sed in alienozum bonozum applicatione nobis vl alijs contingit excessus ꝓuus et defectus vituperabilis. ergo circa vsum alienozum bonozum indigemus virtute. Minor patet primo quantuz ad excessum quia sicut allegatum fuit ra Tullio. Si quis aliozum bona sibi iunto domīo voluerit vsurpare. nullam de suis bonis faciens illi recompēſationem. ipse violabit ius humane societatis. q̄ cunq̄ enim secundum naturam vel scōm legem nr̄as effecta sunt. nemo licite potest a nobis auferre. Silr quantū ad defectum. nā vituperatum est ⁊ seruile pati iniuriam potenti eam bene repellere tales enim dant alijs occasionem iniuriandi. quomam sicut dicit Arꝛ. primo rhethozice iniuriatores solent iniurias inferre in desides. solliciteni est resistere. et inuerecundos. nō enī pugnanti ꝓ lucro. et in eos qui a multis iniusta passi sūt et non restituerunt. licet enim tales peccent contra mās suetudinē inquātū deficūt ab ira sibi assumēda scōm q̄ oportet. propter quod de eis loquens Arꝛ. capitulo de mansuetudine dicit q̄ iniuriantem sustinere ⁊ familiares despicere seruile est. hoc tñ non obstante quin etiam peccent ꝓtra aliā ſtutem scōm q̄ opauk scōm materiaz alteri⁹ virtutis. ⁊ q̄ non habent se bene circa passiones ad virtutē aliā pertinētes. etiā tantis indiget hūane nature fragilitas q̄ nullus nisi multa capiens ab alijs posset sibi ad vitā suaz sufficientia procurare: si igitur necesse est sepe multa que sunt aliozū accipere et sibi applicare. manifestum est q̄ circa hoc pōt esse vicium in defectū. ¶ Quod aūt illa sit virtus specialis distincta ab alijs ꝓbat Aristotelis illa est virtus specialis distincta ab alijs contra quam peccatur non peccando ꝓtra eā. sed sic ē de ista virtute ⁊ alijs. ꝓbatio quia si quis raput alienuz domino inuito ⁊ ꝑter legem. ipse vituperatur ⁊ dicitur iniustus. ⁊ p iudicē cogit ad restituendū tanq̄ male acceptū. Istud tñ peccatū non est contra fortitudinem que est circa pericula bellica nec cōtra temperantiam que est circa delectabilia tact⁹ nec contra liberalitatem et magnificentiam que sunt circa ꝓprias diuitias. imo possibile est q̄ non propter desiderium pecuniaꝝ. aliqs sed solū eo q̄ vult alteri nocere: comburit domū eius. ista igitur peccata non sunt contra liberalitatez neq̄ magnificentiam. et sic de alijs virtutibus. Similiter etiā ꝓtra quālibet aliaꝝ virtutum potest esse peccatū circa res ꝓprias absq̄ hoc q̄ respiciat vsū rei alienaꝫ igit ⁊c. Item ille virtutes sunt distincte substantialiter ⁊ specifice. que sunt circa obiecta distincta. a quibus noster appetitus innatus est affici diuersis affectionibus et diuersoz̄ motuum secundum quas affectiones inclinari potest appetitus ad opa ꝑter rōnez. sed ista iustitia et alie ſtutes sunt hmōi igitur ⁊c. Maioz videtur ex ꝑa ꝑ se. Minor patet bona enim ꝓpria et bona aliena sunt obiecta circa q̄ nr̄ appetit⁹ aliter aliter

patiētes iniuriam peccāt ꝑ mānsuetudinē ⁊ iustitiam.

Tertie cōclusiōis ꝓbatio q̄ iustitia ꝑticularis distingit ab alijs ſtutibus.

q̄ alit hō effic circa bōa aliena ⁊ circa ꝓpria

afficiſ: q̄n de pecunijs ꝓpriis ⁊ alienis dr̄ capitulo de liberalitate q̄ qui talibus appellationibus appellantur puta parci ⁊ tenaces ⁊ huiusmodi oēs deficiunt datione. aliena aūt nō appetūt neq̄ volunt accipere. hi igit affectionē iordinatā habēt ad ꝓprias pecunias nō aūt ad alienas. alij aūt sūt plures ad ꝓprias nō tantā hñtes affectionē quā do eas habundant consumāt ⁊ distribuāt q̄ tamē necesse nō possunt rapere alienas. ꝑter quod ꝑz q̄ ille sunt diuerse affectiones ⁊ diuersoz̄ mozū sed ista iustitia versatur circa bona aliena ⁊ affectiones ad ipsas dicēte Arꝛ. q̄ ipsa est circa honorem vel pecunias vel salutē vel si quodāmodo hz beam⁹ vno noīe ꝓhēdere hec oia videlicet sicut ante dixerat circa quecunq̄ bona est fortuna ⁊ infortunū. ⁊ addit. q̄ circa talia est hec iustitia vel i iustitia sibi opposita. ꝓpter delectationem que a lucro. lucrū aūt consistit in accipiēdo alienum. Hec igitur iustitia est circa quecūq̄ bona aliena que possumus ab eis auferre. nā circa talia versatur fortuna ⁊ infortunū. sed alie virtutes sunt circa bona ꝓpria scz vtendo eis sicut oportet. fortitudo nāmq̄ corpore ꝓprio ⁊ viribus ꝓpriis vtitur ad bellica pericula. ꝛpantia vero bonis suis ad delectationes tact⁹ ⁊ gustus liberalitas aūt sicut dictū est ⁊ magnificētia bonis suis ad dationes ⁊ cōsūptiones. Magnanimitas similiter suis honorib⁹. mānsuetudo aūt corpore. ꝓprio nō ad irā ꝓuocatiua. Alie vero virtutes vtunt ꝓpriis gestibus vel sermonibus aut ad veritatē aut ad conuentium delectationē. Iustitia aūt sicut dictuz est cōsistit est in alienozū vsu bonozū. scz nobis ea vel alijs applicādo puta permutādo vel distribuendo vel reddēdo vel aliquo tali mō. De mō agit q̄ quē ista particularis iustitia sit ꝓpria legalē dicendum est. q̄ ipse pñt dupliciter considerari. Uno mō scōz ſtutis subſtātiā ⁊ sic ꝑticularis iustitia pars est legalis quēadmodū ſtutes alie spēales. ꝑter quod nō est ꝓpria eā. sicut ꝑtes nō sūt ꝓpriae totū cōpletum q̄ō i se cōtinet oēs partes. Alio mō considerank quātū ad rōes. ꝑter quas dicunt iustitie et sic licet scōm quādā rōnis cōitatē cōueniāt in quātū vtraq̄ dr̄ ex eo iustitia q̄ est ad alterū. tñ secundū spēales rōnes essendi ad alterū distinguunt

quō dr̄ſt iustitia ꝑticularis et legalis.

¶ Non enī est eadē ratio essendi ad alterū. pcurari alteri bona. ⁊ vti bono alterius sibi vel alijs applicando. ſz sūt rōes disparate. q̄ ipse ſtutes quorū sunt iste rōes se habeāt sicut totū ad pars. oīs ei virtus inata est opari ad alienū bonū sicut dictuz fuit i alia questione. sola igitur ꝑticularis iustitia ꝓtiur bono alieno. Et ad hoc intelligendū pōt adduci simile tale. cōſtat q̄ visibile est in plus q̄ tāgibile ⁊ se hñt sicut totum ⁊ pars. si capiāt scōz substātias que scōz ꝓmas q̄litates dicunt sensibiles. omē el tāgibile est visibile ⁊ non econtra similiter ille substātie scōm quādā cōmunē rōnē sunt oēs sensibiles. scz inquātū q̄litatibus diſponunt

iustitia ꝑticularis triplicē considerat̄.

potentibus imutare sensū. scōm tñ alia ⁊ alia rōnem specialē sūt sensibiles. q̄n hec inquātū frigidum vel calidum vel vero iq̄tū colorata vel huiusmodi. Uno igit q̄ hoc ꝑticularis iustitia scōz triplicē pōt cōsiderari rōem. ¶ Uno mō scōz q̄ hitus hoiem perficiens ⁊ opus eius bñ reddens ⁊ sic dr̄ virt⁹. Alio modo scōm q̄ vtīt in opere tali bonis alienis ⁊ sic dr̄ iustitia ꝑticularis. Tertio modo iquātum illud opus ordinat ad cōmune bonum. ⁊ sic dicitur pars legalis iustitie. Sed circa iustitie legalis predicte distinctionem a ſtutibus alijs specialibus occurrūt dubitationes vbi dictū est q̄ iustitia ꝑticularis ⁊ iniustitia sibi opposita consistunt in alienozum vsu bonozū. alie vero ſtutes in vsu ꝓpriozum. ¶ Contra q̄ iustitia cōmutatiua nō solum alienis sed ⁊ ꝓpriis vtīt rebus accipiendo sibi ꝓpria alienas. ¶ Iterum q̄ dictū est q̄ parentes filij amici reputantur tanq̄ nī, ꝑter quod ad ipsos agere est tanq̄ ad nos agere. ideo sequeretur q̄ nos ⁊ ipsos non haberet locū ꝑticularz iustitia vel iniustitia sibi opposita. cū ipsa debeat esse circa bona aliena. consequens est falsū q̄ sepe fiunt iter eos per mutationes ⁊ distributiones: cum equalitatis obseruatiōe q̄ spectat ad ꝑticularem iustitiā ⁊ ad iudicem recurrūt sepe cōquerentes super iustificatione ⁊ homo q̄ filium occideret vel vxoꝛ puniret tā q̄ſ fecisse contra iusticiam. ¶ Item fortitudo agit circa aliena puta cōtra hostes. similiter mānsuetudo ⁊ iracundia sibi opposita pñt agere circa alienos. vt si q̄s ꝑter irā peccusserit extraneū. similiter liberalitas ⁊ opposita sibi vicia vtunt pecunijs alienis. Nā ad liberalitatem non solū spectāt datio ⁊ consūptio pecuniarum sed etiā acceptio ⁊ retētio sicut ergo liberaliter cōtingit suā pecuniā dare aliens ita liberaliter ꝓtigit recipere pecuniā alienā. Etiā dicit Arꝛ aleatorem mozturoū spoliatorē ⁊ latronē illiberalium esse latro tñ accipit pecuniaz alienā sīr per intpantiā pōt q̄s uti muliere aliena. ita ymus etiā qui opponit magnanimo dignificat se q̄bus nō ē dignus honozib⁹ si ergo tales honozes sibi nō debentur tūc debenk alijs ⁊ sic ille sibi accipit aliena. ¶ Ad primū istoꝝ dicendū ē q̄ iustitia nōvtīt precise bonis alienis sed etiā ꝓpriis ad permutandum cū alienis scz ut accipere possit aliena. ¶ Ad aliā dicendū est q̄ parētes filij ſtres amici ⁊ tales. quidā hñt bona ꝓpriata ⁊ diuisa q̄ cōicare non volunt nec tenenk vt tūc reputank tanq̄ extranei ꝓpter q̄ iustificat q̄ manꝰ i bona alteri⁹ apponit. ipso iuuoñ sit xoꝛ ⁊ filius sūt possessio ꝓpria vel mariti. tñ hoc est ad determinatū ſtū ⁊ ſpz ad aliquē terminū. ꝓpter q̄s nō pōt eos occidere vel tractare scōm quodcūq̄ libitū voluntatis. pdicti etiā cū hoc hñt aliquē specialē affinitatē adiuicē ꝓpter quā sī vnus agat ad aliū bona sua. ꝓcurādo ⁊ saluādo. dr̄ agere ad seipm. ¶ Ad aliā dicēdum q̄ forte nō agit cōtra hostes vt eos sibi accipiat ⁊ applicet sed vt eos repellat ad suā vel publicā rem saluādā. ⁊ si cſiq̄ fortis itendat sibi hostes ⁊ res ipsoꝝ accipere ⁊ sibi applicare i lucrum hoc est q̄ iuste principem cōmunitatis vel cōmunitatem inuadētes sūt p̄ncipis de iure si potuerit eos accipere. ꝑter q̄s illa re sua vtīt. non re aliena qui aūt bellāt ad quos non opz tales iniustificāt manus i rem alienā ponentes ⁊c. De mānsueto aūt. ⁊ iracundo dicendū est q̄ aliq̄n non nisi in rem suā agit vt cū pater verberat filiū vel magister discipulū ad castigādū. Aliq̄n aūt agit ad extraneuz ⁊ tūc nō est cōuenies cū mānsuetudine vel

parētes sunt dñi filioꝝ tñ ad oēm vsum.

Secundo

Tercio.

ad secundaz.

ad terciam.

tracundia concurrere inſtificationē vel iuſtificationē qđ ꝑz ꝑ Arꝛ. q. 1. to. huiꝰ dicentē qñ aũt ſcies quidem nō ꝓcōſiliās aũt ifert nocumentū iniuſtificatio eſt vt puta quecūq; ꝑpter iraꝫ alias paſſiones quales cūq; contigit ei contra quālibet virtutem agere ꝓnaue non ſolū per oppoſitū vitiū ſz etiā ꝑpter paſſiões ideo bene dicit Arꝛ. loco pđicto q. q. ꝓpter iraꝫ vel alias paſſiones ſūt nocētes vel peccātes iniuſtū faciūt qđē. & iniuſtificatores ſunt nō qđēi. iuſti ꝑpter hoc neq; mali ſcz habitu aliter. neq; enī ꝑpter malitie nocumētū videt igitur concedēdū eſſe q. aliqñ contingat virtutes alias a iuſticia opari circa res alienas. ſz ꝑ accidēs ꝓſit enī. & magis & ſepius operari circa ꝓpria & i quantū circa res alienas operank. neceſſe eſt opꝰ eſſe iuſtū vel iniuſtū ſcōm particulare iuſticiā. De liberali aũt et illiberali ſimilit dicendū eſt q. accidit eis aliqñ vti reb⁹ alienis ſed vt ſic oportet opꝰ ipſorū eſſe iuſtū vel iniuſtū. ꝑpter qđ dicit Arꝛ. quito huiꝰ q. ad retributionē faciendā & equalitatez iuſticie ſeruandā reſamulari oportet ei q. gratā fecit. Et eodē modo dicam⁹ de liberaymo & ītēperato. Ad rōnes aũt ꝓncipales ſatis patet ſolutio per pđicta. Et ſi ſic eſt finis queſtionis.

idē opꝰ ē iuſti cie & alia virtutum

Tercio.

Quarto

in oppoſitum

queſtio ſexta.

Arguitur

Secundo

Verit ſexto. Utrū iuſticia ſit ꝓclariſſima virtutū & maxime ꝓfecta virtꝰ

Arguit q. non. q. ex hoc aliquid dicitur magis tale qđ eſt tale ſimpliciter & ſcōm ſeipm. q. ex eo q. ē tale ad alterū verbi grā ignis q. eſt ſimpliciter leuis eſt leuior q. aer & aque que ſūt leues ad terrā ſed Arꝛ. dicit q. iuſtitia quedā virtꝰ eſt ꝓfecta non ſimpliciter ſed ad alterū. igit. &c. Itē iuſticia vſus ē ad alterū alia⁹ aũt vſus virtutū ē ad ſeipm. ꝑpter quod dicit Arꝛ. q. alienū bonū videt eſſe iuſticia ſola virtutū. qñ ad alterū ē ſed melius et ꝓfectꝰ eſt habere ſe bñ ad ſeipm q. ad alios. cū eā charitate quilibet debeat ſeipz magis diligere q. alios igitur &c. Item virtꝰ illa ē perfectior q. ē circa difficiliores opationes. ſed fortitudo et liberalitas ſunt circa difficiliores opationes q. iuſticia. ideo. & c. maior patet ſcđo huiꝰ vbi dr q. circa difficilius ſemp ars ſit et virtus etenī bñ. melius in hoc. minor patet qz ſcđz fortitudinē operari ē circa mortis pericula imo etiā in caſu ſuſtinere maximas vulnez triſticias & mortē vltimū aũt terribilium ē mors ꝑpter qđ opus ē oīm difficilimum. Idē etiā videt de liberalitate qñ difficiliꝰ excellētiꝰ eſſe videt dare ꝓpria bona qđ ꝓtinet ad liberalitatem. q. reddere aliena. nā q. non vult reddere alteri qđ ſuū ē quō de. ꝑpris daret ei. ꝑpter qđ etiam dr quarto huiꝰ q. facilius ē non accipere q. dare. ꝓprium enī minꝰ emittūt q. non accipiunt alienum. Itē dicit Arꝛ. quarto huiꝰ amant aũt maxime liberales eoꝝ q. in virtute ſ. ergo ꝓfectiorem habentes virtutē debet magis amari videt q. liberalitas ſit virtutū maxime ꝓfecta. Oppoſitum dicit Arꝛ. ipſa quidem iuſticia virtꝰ ē perfecta nō ſimpliciter ſz ad alterū & ꝑpter hoc multotiēs ꝓclariſſima virtutū videt. eſſe iuſticia & neq; heſperus neq; lucifer ita admirabilis. In iuſticia aũt ſimul oīs virtus ē. et ꝓfecta maxime virtꝰ. Cuius rōem videt aſſignare talem. virtus ē maxime perfecta ſcōm quā habens ipſa ꝓ ōt non ſolū ad ſeipſū virtuoſe virtute ſed ad alterū hoc enī ē opus difficile. vnde multi quidē in ꝓpriis vti pñt virtute in his aũt que ad alterū nō poſſunt vt dicit Arꝛ. 5 iuſtitia attendit ſcōm vſum virtutis ad alterū igitur &c. Rñdēdū ē primo de iuſticia legali ſcđo de iuſticia particulari. Quātū ad ꝑmū dicēdū ē q. iuſtitia legalis ē oīz virtutū ꝓfectiſſia qđ ſic videtur. Eſtratius declarare tripliciter vel quadrupliciter contingit virtutē ꝓfectā dicere. Uno modo ſi virtutē diuidamus i naturalē & mozalem naturalis qđ imꝑfecta eſt mozalis aũt ꝓfecta. vñ ꝓpter naturalū imꝑfectionē dicit Arꝛ. Et enī pueris & beſtijs naturales exiſtūt habitus ſed ſine intellectu noctuiuidenk exiſtentes ſcōm aũt mozales. ꝑpter eas rū perfectionē dicit Arꝛ. hoiez eſſe ſimpliciter bonū. Scđo modo contigit virtutem dicere perfectā ſi virtutē mozalē diuidamus in partialē & totalē: totalis enī erit ꝓfecta partialis aũt imꝑfecta partialē aũt virtutē dicovnāquā q. ſpecialem ꝓtutē circa ſuā ſpecialē materiā. vt fortitudinē circa timores & audatias tpantiā circa delectationes tactus & guſtus. & ſic de aliis. Dico aũt totalē ex oībus partialib⁹ ſeu ſpēalib⁹ virtutibus habitū aggregatū oēs enī virtutes mozales quandā habēt ad ſeinuicē cōnexionē in appetitu. ꝑpter qđ ſimul dicunk cōſtituere vnū totalē habitū ꝑ aggregationē reſpectu ergo totalis virtutis partialis dr imꝑfecta. & ecōtra totalis dr ꝓfecta reſpectu partialis qñ ſicut dr tercio phyſicorum totū ē ꝓfectū aut ipē penitus aut ꝓximum ſcōm naturā eſt. Adhuc aũt ꝓtus ꝓtualis aliqua pōt capi dupliciter. Uno modo ꝓut aliqñ ſine alio ſ. exiſtit i appetitu. ſicut ſi quis tpatos ſemp exercuerit actus. nullos aũt. fortes aut liberales. fiet aliqualit in eo tēpantia ſine fortitudine et liberalitate. Alio modo ꝓut in appetitu cōnexa ē cū alis virtutib⁹. & primo quidē modo non ē poſſibile. aliquā ꝓtutem ſpecialē eſſe ꝓfectā neq; ſir mā. nō ſolum ex eo q. non ē tota virtus. ſed etiā ex eo q. ſepe contingeret ꝓout expediret. non poſſet circa meteriā ꝓpriam actum ſuū excercere nā ſi aliqua deficiat virtꝰ ſtatim i ſurgūt paſſiões quas illa virtus inata eſſet modificare: quarū impetus impedit appetitū ab inclinatione aliarū ꝓtutū verbi grā ſi toto tpe vixeris tpate. nullū tñ actū fortitudinis exercueris & tyrānus per vulnera & minas mortis te cogere voluerit ad actū intpantie. poterit accidere q. i te tātus erit ipetus timoris & triſtitie. q. ille tuā ſupabit tpantiā & eius inclinationem. deuincere. qđ non feciſſes ſi habitū fortitudinis habuiſſes & cōſimiliter ecōuerſo. quantūcūq; eni homo in actu iuſticie vel fortitudinis fuerit exercitatus ſeu habituat⁹. ſi tetigerit eū concupiſcentia cito frangek. ſicut de ſalomone apparuit et de dauid. manifeſtū ē igit q. ſpēales ꝓtutes illam quā ſcōm ſe non habent ꝓfectionē et firmitatem accipūt i hoc q. ſiunt partes ꝓtutis totalis inquantū ad ſe inuicē ſimul cōnectunk. ꝑpter qđ et ipſa totalis virtꝰ multo ꝓfectior ē qualibet ſpeciali. et etiā qualibet ſpecialis ꝓfectior ē ſcōm q. ipſa ſit pars totius ꝓtutis q. ipſa ſit ſcōm ſeipſā ꝓcīſe accepta. Sed iterū ipa totalis virtꝰ cū per

Secundo

Tercio.

virtꝰ ptialis dupliciter ꝓterit ꝓ ſe vtanne tra alijs.

dubiū an ꝓtꝰ ſit ꝓfectior ſe cūdū q. opak ad ſe an ſcđz q. opatur ad alteram

totalis ꝓtꝰ tripliciter cōſiderak

q. oz ꝓ ſupoſita ꝓtute ad ſe & ad alios

rñſio duo ar ticuli

quartū ꝓtigit virtutē eſſe ꝓfectum.

Secundo

Ethicorum liber

tpā homo ſit inatus agere ad oē bonū ad quod poſſibile eſt opus dirigere. pōt triplicit cōſiderari. Uno mō ꝓcīſe vt ꝓ eā hō iclinak ad bñ ſe hñdum i agendo ad ſeipm et ad ſuos. Alio mō ꝓcīſe vt per eā iclinak ad hñdū ſe bñ i agendo ad alios. Tercio mōt q. ea iclinak ad bñ ſe hñdum ſimul in agēdo ad ſe & ad ſuos et i agendo ad alios. ſcz ad cōe bonum dicte aũt ꝓciſiones licet poſſint fieri ſcōm rōem tñ ſcđo nō ſit ſcōm rē. qñ cū hō naturalik magis afficiak ad ſeipm et ſuos q. alios & ipſa & ſui magis occurrunt continue ſibi i ſuis actionibus q. alij ideo neceſſe eſt vt ꝓtius aſſuefiat opari ad ſeipm q. ad alū. ſcz ad cōe. bonū et ideo nō eſt poſſibile q. alios bñ et ꝓtuoſe hēat ſe ad cōmune bonū. qñ etiā ꝓ ſe bñ habeat ad ſeipm et ad ſuos ſed poſſibile eſt ecōuerſo ſcz q. aſſuet⁹ eſt aliqs ſcōm oēm ſpēm ꝓtutis opari bñ ad ſeipm et ad ſuos nūdū tñ ad alios. ſic itelligēdo q. ipſe pōt ſufficienk oēs circūſtātias ex pte ſui et ſuorū attenderez ſcōm exigētiā cōbinatiōis illorum operariyt oportet q. ſit ꝑt ipm et ſuos nulli alij eſſent et ideo dicebat Arꝛ. multis q. dē eni in ꝓpriis ꝓtute poſſūt vti i his aũt que ad alterū nō poſſunt. Scōm hoc igit manifeſtū eſt q. virtus tota ꝓmo modo ſumpta. ſcz ꝓut reddit hoiem ꝓcīſe bñ operātē ad ſeipm et ad ſuos nō eſt perfecta ꝓtus oīno. qñ ipſa non pōt opus optime dirigere. cum non intendat ad oēs circunſtātias & ad oia que pñt operationem reddere meliorē eo q. nichil itenditvel modicū de cōi bono. ſed tota virtꝰ ſcđo modo accepta perfecta eſt totaliter qñ ipſa pōt ad oē bonum & ꝓpriū & cōmune opus ſuū dirigere. ꝓut fuerit oportunum. & ſcōm iſtā ꝓtutem conuenit ꝓncipari ſcōm ꝓriorē aũt non. qñ ꝓncipatus exigit opus ad cōe bonū ſcđz cōitatē aũt perfectā et nō ſcđz imperfectā cōuenit ꝓncipari vnde ꝓmo politice ꝓncipē q. dem perfectā habere oportet moralē ꝓtutem. et hoc intendebat Arꝛ. in iſto q. nto dicēs qñ ꝓncipatus virū oſtendit ad alterum eni et in cōicatione ꝓnceps peſſimus q. dē igit q. ad ſeipm et amicos vtitur malitia. quid eni faceret ad extraneos. optimus aũt nō q. ad ſeipm virtute. ſed qui ad alterum. hoc enī opus difficile. Cum igit ipſa totalis ꝓtus nō ſit iuſticia niſi. ꝓut non ſolū ad ipſius ſed ad cōe bonū operak. qñ. (ſicut dicit Eſtratius) ipſa differt a perfecta. i. a tota virtute hac appoſitione ſcz q. ad alterū vſum relatū habet manifeſtū eſt q. ipſa legalis iuſticia virtus eſt perfecta. q. nō naturalis ſz mozalis. et perfectior q. nō ptialis ſz totalis. perfectiſſima. q. nam ſolū ad ſe ſed ad cōmune bonū. Adhuc aũt aliqui dubitāt circa dicta qñ licet ſit ſatismanifeſtum q. iuſticia eſt perfectiſſima ꝓtutum. iquātum non ſolū ad ꝓprium ſz ſimul ad ꝓprium pōt et ad cōmune bonū operari. tñ q. rōnes has poſſumus ſcōm intellectū diuidere. Dubitā ē ſcđz quā rōnem maior debeatur nobilitas ipſi iuſticie ſcz an ſcōm q. ad ꝓprū bonus operatur. an ſcōm q. ad cōmune et ad alienum. Ad qđ cōmuniter reſpondek q. ſcōm q. eſt ad cōmune bonum quanto bonum cōmune diuinius eſt et melius bono ꝓprio. vnde ꝓmo huius ſi idem eſt vni et ciuitati maius et perfectius qđ ciuitatis videt et ſuſcipere & ſal

Ethicorum liber ſecundus

uare amabile quidē eni et vni ſoli melius vero et diuinius gentī et ciuitatibus. Tamen cōtra hoc eſt q. natura. et charitas plus dictāt ſeipm diligere q. alios. ꝑpter quod & melius eſſe videt opari ad ſeipm q. ad alium. Ad hoc dici pōt ſicut dicit Arꝛ. ſexto huiꝰ q. ad cōe bonū operari eſt ad nos operari qz ſumus pars cōitatis. vñ ſine cōi bono domus et ciuitatis nō pōt ꝓprium bonū bene ſtare. nec pōt de ꝓprio bñ diſponere q. nihil intēdit ad cōe et hoc notauit Arꝛ. in his verbis. forte nō eſt bonū ipſius ſine economia neq; ſine vxbanitate. adhuc aũt ipm qualiter oportet diſponere imꝑfectum ſcz non attendi ad cōe bonū. Uel poteſt dici q. i opere iuſticie iuſtus plus multoties ꝓncipatus agit ad bonū ꝓprium q. q. ad cōe bonum. agit enī in vtilitatem cōem. ſz per hoc intēdit ꝓmo & ꝓncipaliter ſibi bonū honeſtū acq̄rere ſcz ꝓprio motiuo virtutem & opus intrinſecū ꝓtutis p qđ et ꝓpria decorak ſcđo honorē ad quā ſibi impendendū cōitas obligatur. Hec aũt perfectiſſima virtꝰ legalis iuſticia ſicut dicit Arꝛ. virtutū ꝑclariſſima eſſe videtur lux enī clariſſima tūc videt cū nō ſolū in ſe lucet ſed cū eius ſplēdoz ad longinqua loca diffūditur virtꝰ igit illa videtur clariſſima que ſingulis ſuā bonitatē largit. hec aũt eſt iuſticia iquātū ad cōmune bonū operak. De ꝑticulari aũt iuſticia comparata ad fortitudinē dubitauerūt multi. eva rie opinati fuerūt. multis ei videt q. fortitudo ſit melior virtꝰ qñ ad agenda facilia nō requirit virtus vel nō multa virtus. ſed virtus ex eo dr maior qz poteſt difficiliorem actū virtutis enī attendik ſecundum vltimū i quod potentia poteſt vt dr ꝓmo celi. hoc aũt nō eſt aliqđ facile ſed id qđ eſt maxime difficile. virtutē enī leuatiuā mille talentoꝝ dicimus eſſe maiorē virtute leuatiua duorum. quod non eſſet niſi difficilius eſſe leuare mille q. duo. ſed fortitudo eſt circa difficilius q. iuſticia cōmutatiua vel diſtributiua. cū fortitudinis ſit expectare terribiliſſima & grauiſſima puta mortē. ideo. & c. Item virtus eſt maior que poteſt regulare fortiorem impetū paſſiōis fortitudo aũt eſt hmōi qz maximus eſt impetus triſtitie et timoris ſpecialit mortis. hūc aũt regulat fortitudo iuſticia aũt non regulat ꝓprie niſi affectionē ad lucrū que non eſt tanti ipetus igit &c. Et cōfirmak iſta qz ſicut dr ſeptimo huiꝰ ſi cōcupiſcētie q. vicit cōtinētia eſſent debiles cōtinētia non eſſet aliqđ magnum ergo virtꝰ ſimiliter que debilem rectificat paſſionem nō eſt magna virtus ſed illa que fortem. q. to ergo fortiorem. tāto maior. Item virtutis bonitas ex hoc attendik q. iclinat appetitū ad obediendum rōi. que ergo magis iclinat eſt maior. & melior ſz fortitudo eſt hmōi qñ ad hoc. q. appetitus firme & immobiliter & delectabiliter obediat rōi necēſſaria eſt fortior iclinatio. vbi ad oppoſitum eſt fortior tract⁹. ſz triſticia corporis & timor mortis que trahunt ad oppoſitum fortitudinis ſunt i nate. fortius trahere appetitum. q. lucri affectio que trahit ad oppoſitum iuſticie igitur. &c. Et iſte rōnes videntur aliquibus demonſtrare. Addunt autem quaſdam ꝓbabiles rōnes ad idem. qñ virtus illa eſt melior que ſeruat hominem in ſua libertate. et facit ipſum ꝓncipari talis autem

alit iuſtꝰ ꝓncipaliter agit ad bonū ꝓprium. q. bonū cō ēt tendit vtilitatem cōem

dubiū an ꝓtꝰ ſit ꝓfectior ſe cūdū q. opak ad ſe an ſcđz q. opatur ad alteram

confirmatio.

Tercio.

ad rōes ꝓbabiles. primo.

Secundo

oppositūq; iustitia sit melioꝛ.

Secundo

Tercio.

Quarto

Quinto

Sexto.

cōcordia ꝛ responsio

vna ſt⁹ dꝫ melioꝛ altera dupliciter.

est fortitudo magis q̄ iustitia vnde septimo politice dr̄ q̄ non possunt periclitari virilit seruiuadentiū sunt. ¶ Itē bonū ē melius quod ē rarius vt primo rhetorice dr̄. sed rarissime possunt hoies fieri fortes propter hoc q̄ vtutes generant ex actibus ꝛ raro casus accidit vbi debeat fortitudinis actus exerceri ꝛ ipsū etiā ē difficile exercere. econtra aūt de iustitia. ¶ Alij aūt dicūt oppositum qđ probāt per cōsiderationes Arꝛ tercio thopicorum. uā melius ē quod in oi tēpore ꝛ in pluribus ē vtil⁹ sed iustitia ꝛ tpantia sunt in oi tēpore et oibus vtiles fortitudo aūt nō nisi tēpore belli ꝛ viris deputatis ad bellū ergo. ꝛc. ¶ Item p alias considerationē q̄ melius ē quod habentib⁹ oib⁹ nichil indigeremus reliquo quē quod oibus habentibus indigeremus reliquo tale en i ē magis p se sufficiens sed oibus iustis exsitibus nichil indigeremus fortitudine oibus aūt exsitibus fortib⁹ adhuc indigeremus iustitia ergo. ꝛc. Item rōes ad idē sumunt septimo politice qñ virtus ē melioꝛ ad quā magis debet studere legislatoꝛ sed sic est q̄ magis debet studere ad iustitiā q̄ ad fortitudinē vt vbi dicit. Arꝛ ꝛ phat q̄ idigem⁹ fortitudine tēpore belli ꝛ non tpe vacatiōis. Justitia aūt indigemus tpe belli ꝛ pacis vacationis ꝛ non vacationis modo legislatoꝛ magis studere debet ad tempus pacis q̄ ad temp⁹ belli ꝛ ad pacem q̄ ad bellū: quod iterū probat Arꝛ. q̄ politicus magis debet attēdere ad melioꝛa ad fines. ſz bellū ē pacis gr̄a ꝛ non vacatio vacationis igit. ꝛc. ¶ Itē virtus ē melioꝛ qua ē opus ivita melioꝛi sed iustitia ē invita melioꝛi. q̄ sicut illic dicit Arꝛ. totavita in vacationem diuidit ꝛ non vacationē ꝛ bellū et pacem et pax ē melioꝛ bello ꝛ vacatō non vacatione fortitudine aūt opus ē ad nō vacationē. Justicia aūt ad vacationē ꝛ nō vacationem ꝛ magis pacem ducētibus vacatib⁹ vt vbi dicit. Arꝛ. igit ꝛc. ¶ Item idē ē finis et terminus optimo viro ꝛ optime p̄ltie vt dicitur ibidem optime autē politice optima virtus ē iustitia. qñ optima ē politica i pace ꝛ vocatione. i tali aūt non ē opus fortitudine sed iustitie et temperantia vt ibidem dr̄ ergo iustitia ē optima virt⁹ optimo viro. ¶ Item pōt sumi rō ex isto quinto sic ex eo dicit. Arꝛ. iustitiam legalē esse optimā et p̄clarissimā q̄ ad alterum sed iustitia etiā particularis scōm eius specialem rōnem ē alterū alie aūt virtutes speciales nō sed solūt sunt partes legalis iustitie ergo iustitia particularis ē alijs virtutib⁹ specialibus melioꝛ et preclarioꝛ. ¶ Ad hmō i aūt contra uersiam concordandā pōt dici sicut dicebat ivltima questione tercij libri q̄ virt⁹ cum hoc q̄ habē tem perficit iteriꝰ ipsa. pdest ad alia multa nobis vel alijs ad quoꝝ bonū opamur verbi gr̄a temperantia diuitias exteriores seruat corpus aegritudinibus p̄seruat dat vsum rōis liberū ꝛ sic ad oē bonū rōnis adipiscēdū disponit fortitudo repellit inimicos. liberalitas idigentib⁹ succurrit et sic de alijs. ꝛ ideo virt⁹ vna pōt dici melioꝛ alia dupliciter. ¶ Uno modo scōm seipam. Alio mō in ordine ad alia in q̄bus ipsa. pdest nobis ꝛ alijs Primo modo igitur videt q̄ fortitudo sit virtus maioꝛ ꝛ melioꝛ q̄ iustitia. ſz scōo mō econuerso. Primum cōclusionē. p̄bare vident tres primē rōnes q̄ ad p̄eminentiam fortitudinis fuerūt adducte et scōm hoc quinta rō. pcedit. Ad quartā aūt dici pōt q̄ fortitudo tpe belli ꝛ cōtra cōtingentes aduersitates ē forte maioris vtilitatis q̄ iustitia sed ex eo hoc non sequit q̄ simpliciter sit vtilioꝛ. Secundā aūt cōclusionē vident. p̄bare rōnes ad aliam partē adducte ꝛ nichil plus. nā sicut dicit Tullius primo de officijs iustitie primū munus ē ne cui q̄s noceat. deinde vt cōibus. p cōibus vtilitatibus vt suis. hoc aūt oibus ꝛ in oi tpe necessarium ē ad hoiꝝ cōcatiōnē ꝛ societatē tuēdam pacificam. licet aūt fortitudine non sic sēper idigeamus. ¶ Tamen ea vir⁹ bonus idiget sēper ad interiorem mentis p̄fectionē ꝛ eodē mō dicēdū ē q̄ oibus exsitibus iustis non idigemus fortitudine. q̄tum ad exteriorē vtilitatē sed ad mētis interiorem perfectionē bene ꝛ eodē mō. pcedūt oēs rōnes q̄ sumpte fuerūt ea septimo politice. Et si vltima rō i qua dicebat q̄ iustitia p̄ticularis ē ad alterū. pcedat. nō aliter. pcedit q̄ mō p̄dicto. sed tñ nec tpa. pcedere videt. q̄ nō scōm eandē. sed vale dispares rōnes dicte q̄ iustitie sūt ad alterū sicut dictum fuit. legalis ei ad alterū est q̄ alteri bonū procurat scz cōtati p̄ticularis aūt sibi. pcurat bonum de bonis alienis. Scōm etiā eundē modum videtur q̄ tpantia debeat apparari ad fortitudinē Nam sicut dicebat i tercio difficilius est tristia sustinere q̄ a delectabilib⁹ abstinere ideo fortitudo scōm se ē virt⁹ maioꝝ ꝛ alijs magis p̄ficiēs. ſz tpantia melioꝛ ē q̄tū ad vtilitatē quā nobis p̄bet exterius. tpantia en i sicut ꝛ iustitia idigemus sēper vt dr̄ septimo politice tñ i casu non est inconueniens aliq̄s fortitudinē vni⁹ viri plus. pdesse ciuitati q̄ temperantiā centū fortitudo en i magis ē innata ad vtilitatē cōes opari q̄ tpantia. tpantia aūt magis ad vtilitatē ppriā q̄ fortitudo. propter qđ principes et cōitas magis extollunt fortitudinē vsi ad hoc attēdēs Arꝛ. primo rhetorice dicit. nc̄te est aūt maximas vtutes esse eas q̄ alijs honoratissime. si quidē est vtus potentia bñfactiua. propter quod fortes et iustos maxime honorāt deinde liberales. Nichilominus tpantia videt vtilioꝛ tpato quo ad sibi exteriora quā fortitudo. quāta en i mala. pueniant hoi ex itēperantia dictū fuit i tercio. Et eodem modo videt de tpantia ꝛ iustitia. tpantia en i magis videt. p̄desse tēperato quā iustitia iusto ad quod aspicientes multi p̄ferunt tpantiā iustitie. et fortitudini dicentes meli⁹ esse q̄ homo sit dꝫ sui quā aliorū hō aūt vt dicūt seipm regit tēperātia familiā aūt et ciuitatē fortitudine et iustitia. Aspicientes sūt ad cōem vtilitatē dicūt cōtrariū sicut statim allegatū fuit ab Arꝛ. ¶ Utrū aūt iustitia sit scōm se maioꝛ vtus et magis perficiens appetitum q̄ tēperātia. dicunt alicq̄ q̄ nō. q̄ tēperantia est circa delectationes tactus ꝛ gust⁹ que sunt vite necessarie ꝛ nobis ex puero connutrite sicut dr̄ scōo huius propter quod difficilius esse videt tales cōterere passiones q̄ delectationem q̄ a lucro circa quā iustitia est. Sunt aūt alij q̄ hoc modo p̄ferunt oibus p̄dictis vtutibus iustitiā qñ videt maxime difficile iustū esse nā fortitudo ꝛ tēperātia passiones habēt sibi aduersas et multū impe

quō sp idigem⁹ fortitudie ad mentis ornatum

dubiū vtrū iustitia ꝓticularis sit melioꝛ temperantia

resolutio q̄stionis est melioꝛ q̄ passiones eius ſe iuuāt

ad rōes p̄ncipales.

q̄dam p̄ritelligit q̄ iustitia legalis sit vt⁹ p̄fecta simplr.

ad secundā

ad terciam.

ad quartam

tuosas sed alias habent se aduuātes. Si en i aliquis i bello timet mortē ita ecōuerso timet bonorum amissionē. timet captiuitatem et seruitutem in quā icideret si inimici obtinerent. Item diligi parentes vxorē pueros amicos. ꝓpter quoꝝ salutem natura tubet eū periculosissima sustinere sic bellāt et alia bruta. Itē odit timicos et ad eos irā assumit Si aūt fortitudo operāt furoꝛ cooperatur sicut dr̄ i tercio. Simlit aūt circa temperātiam si q̄s ei concupiscit delectabilia. tñ timet cōsumptionē substātie temporalis. timet egritudinem corporalem. ¶ Sed iustitie oēs modi passionum aduersātur puta affectio lucri vel honoris amoꝝ vel odium timoꝛ ira et sic de alijs propter quod ꝛ de his oibus equātum iudicij peruertunt determinat Arꝛ. scōo rhetorice et hoc videt mihi verum nec rōnes aliorū concludunt. ꝓpter id qđ dictā ē scz q̄ fortitudo si habet aliquas passiones vehemētes ipetus obuias tñ plures habet alios aduuātes iustitia aūt nullā. ¶ Tunc ad rōnes dicendum ē. Ad p̄mā q̄ iustitia legalem esse perfectam simplr pōt. intelligi multiplicit. ¶ Uno modo simplicit. vnuersalit scz q̄tum ad oēs modos p̄fectionis q̄s pōt hꝫ vtus ꝛ sic ipa ē p̄fecta simplr vt dictū fuit. Alio modo simplr. i. absolute sermone sine additō ꝛ sic etiā ipa ē p̄fecta simplr qñ absolutum sermone verum ē dicere q̄ iustitia ē tus p̄fecta. Alio modo simplr. i. vno simpliciter modo tñ vel etiā alio modo simplr. i. ad seipm sine relatione ad alterū ꝛ istis modis dicit Arꝛ. q̄ ipsa nō ē p̄fecta simplr sz ad alterū. id ē non soluz est p̄fecta ad seipm sz ad seipm ꝛ ad alterū. ¶ Ad aliā dictū fuit q̄ licet iust⁹ operet ad vtilitatē cōmunē tñ ad ppriū bonum itrisecū maxime operatur. scz q̄ ei⁹ aia q̄ hoc maxime p̄ficit ꝛ opere virtutis iterius maxime decorat. ¶ Ad aliā de fortitudine dictū fuit. sed de liberalitate dicendū ē q̄ liberalitas nō respicit pecuniā necessariā nisi q̄tū ad seruare ꝛ retinere q̄s non ē difficile. sz q̄tum ad dare respicit pecuniā supfluā q̄ sez non ē vite sue ꝛ statui suo necessaria. de illa en i telligitur dictum Arꝛ. i quarto q̄ liberalis ēvehemēt⁹ superabundare in datione vt dereliquat sibi ipsi minora. sed iustitia sepe respicit pecuniā alienā que esset valde necessaria vt ꝛ sicut videmus de pauperib⁹ ꝓpter quod ifti fortiores hñt ad illā pecuniam alienā affectionem q̄s alij ad ppriā superfluā ꝛ si iudex non idiget. tñ considerat amicū indigentem ꝛ inimicum vel extrancū abundātem. aut etiā alijs multis modis passionibus afficit sicut dictum fuit. que oēs rebellāt iustitie. nā sicut dr̄ scōo rhetorice non eadē vident amātibus ꝛ odientibus. neq; irat; et mālsuete se habentibus. sed aut oino altera aut scōm magnitudinem altera: amanti q̄dem eum de quo facit iudicium. aut nō iniustum fecisse aut scz paruā videt iniustum fecisse: odienti aūt contrarium. igit. ꝛc. Similit iustitia. q̄s habet circa. primum vel amicum tractare de pena graui corpoꝛ aut de eius totali depauperatione. ad hoc aūt vel ad tantā non habet locum liberalitas. ¶ Ad aliā cōcedit q̄ liberales maxie amantur ab illis q̄bus pro sunt attendentibus solum vel maxie ad bonum ꝓpriū vel cōmodum. sed studiosus attendens ad oīa. iustū siue liberalem honorare et laudare

questio. viij

Argūt p̄mo

Secundo

in oppositū

Tercio

Tercio.

Verit septimo Utrū iustitia distributiua et iustitia cōmutatiua sint diuerse species sub iustitia particulari. ¶ Argūt q̄ non. q̄ vnum ꝛ multum non diuersificāt speciem. eo q̄ solum iportant diuersitatem i materia a qua non sumit specifica diuersitas. sed p iustitiā distributiuā aliq̄d datur multis per cōmutatiuā autē vni soli ad quem fit cōmutatio igit. ꝛc. ¶ Item q̄ distribuere nō pertineat ad iustitiā. Argūt q̄ iustitia ē saluatiua. pcuratiua boni cōis sed distribuens bona cōia cōsumit ꝛ exhaurit ea ergo nō pertinet ad iustitiā. sed potius cōtrariat ei. ¶ Item operatiuū et vtutes sunt i nra potestate vt dr̄ in tercio. ꝛ sunt possibiles existere oibus non obstantis vt dr̄ i p̄molibro. sed distribuere bona cōmunia nō ē i nra p̄tātenec pōt oibus i existere sed videtur ad solum q̄ncipem pertinere igitur. ꝛc. ¶ Oppositum dicit Arꝛ. aliq̄ dicunt q̄ iustitia distributiua ꝛ iustitia cōmutatiua sunt due vere species iustitie ab iuicem distincte ꝛ specifice quod sic probare conantur. penes distincta appetibilia formaliter ponuntur i appetitu distincte vtutes presertim circa talia ad que homo potest affici male sed communia bona particularibus personis distribuēnda que sunt obiectū distributiue sunt formaliter distincta sub ratione appetibilis a bono proprio quod est obiectum commutatiue nam aliter afficitur homo ad proprium aliter ad commune. sicut patet secundo politice vbi dicitur minime enim cura sortiuntur quod plurimorum est de proprijs ei magis curant. ¶ Itē circa illa ponenda sunt distincte virtutes circa que pōt appetitus diuersis repugnantijs aduersari. recte rationi. sz sic est circa distribuenda ꝛ commutanda. nam alia est recte rationi repugnantia cum princeps plus indigno et minus digno tribuit et alia cum accipiens plus reddit minus quia primus est infidelis toti communitati que tanq̄ iusto distributori bona sua commisit distribuenda vnde bonis communitatis abutitur Secundus autem per se non peccat in communitatem. sed in illum cui non exhibet quod oportet ergo est alia. et alia malicia et per consequens requitur virtus alia ꝛ alia ad eas tollendas. Item distinctorum extremorum formaliter sunt distincte medietates. quia secundū distinctionem extremorum accipitur distinctio mediorum. sed in distributiua iustitia sunt extrema si licet agens et patiens distincta ab extremis commutatiue quia extrema distributiue sunt princeps distribuens bona communia et persone particularis. licet aūt cōmutatiua autem sunt vna persona singularis respectu alterius persone singularis. nunc autem est alia ratio formalis personevt est singularis et vt est communis. ergo alia est medietas distributiua. et alia cōmutatiua. ¶ Item alia est formalis rō persone vt est minister rei ab ea vt est dꝫ rei. sed princeps distribuens non est bonorum cōitatis nisi minister. persona aūt particularis est dꝫ rei que venit i cōmutationem igitur iustitia distributiua que attendit operationē p̄so-

cõfirmatio p me rõis post oppositum

nevt est dñs bonorũ que distribuit est alia a cõmutatiua que attẽdit operationẽ persone vt hz plenum dñium i bonis q̃ cõmutat ad alterum. Sed forte sic dicere nõ est necessariũz rões ipsoz multa capiunt que calũniam patiuident. ¶ Hã ex rõne prima qđ dicũt primo politice manifestũ esse q̃ ppzium et cõe bonũ sint distincta formaliter scdz rõnem appetibilis z q̃ ad ea aliter afficimur non videtur verũ qz plus z minus nõ facit formalem seu specificã differentiã. illic aũt solũ dictũ est q̃ ceteris paribus magis afficimur ad ppzium bonũ et min9 ad cõe. deinde illud non videtur ad ppositum qm illic est sermo de bonis scdm q̃ nra sũt hec quedã in cõi alia aũi in ppzio sic eni cõiter minus afficimur ad cõe bonũ pcurãdum z saluãdũ q̃ ad ppriũ. Justicia aũt pticularis scdz ppriã rõnẽ scdz quã distinguit a liberalitate z aliis ftutib9 siue distributiua siue cõmutatiua. non respicit pn cipaliter affectionẽ quã hẽmus ad bonũ siue cõe siue ppzium scdm q̃ nrm: sed scdm q̃ alienũ existens est nobis aut affinibus nris applicabile. pn ceps eni si que sua sũt ad placitũ suũ distribuit nõ ex hoc iustus dr aũt iniust9 sed si aliqua bona cõtantes vel sua fuerint aliqb9 acq̃sita de iure. ppter i pensũ laboz is recõpẽsationẽ aut alias z illa nõ debite distribuat iniust9 erit. Si aũt iniuste distribuat hoc erit aut qz sibi retinet aliqd aliorũ q̃ distribuere tenetur aut qz cõitati nõ sibi vult retinere aut qz totũ distribuẽdo plus dat idigno z minus digno. Si pmo modo manifestũ est q̃ ipse z iniuste cõmutãs ex eadẽ affectione peccabunt: scz ex eo q̃ alienũ sibi applicãdum afficiunt̃ pter rõnẽ retinẽdi eĩ quod alijs debebat de iure Si aũt illud quod deberet distribuere retineat nõ sibi scz cõitati adhuc facit illud. ppter affinitatẽ quã habet cõmunitati videlicet qz ipse pars est cõitatis vel minister. et sic retinere cõitati est tãq̃ retinere sibi nã in ordine ad extraneos nisi affines tãq̃ nos ipsi reputãtur z tunc idẽ reddit qđ prius. Si aũt nichil retineat sed tñ vni plus debito. alteri vero minus distribuat si hoc ex ignozãtia nõ fecit. hoc idubitater fecit. ppter ad vnã personã habere maiozem affectionẽ q̃ ad aliã. Hec autẽ persona ad quã habet maiozẽ affectionem i ordine ad aliã. ẽ sibi affinis z vnica per qđ iterũ reddit quod prius Si aũt princeps nõ sibi i persona ppzia sed amico applicat aliqd iniuste sicz amicus p amico cõmutãs res alterius applicat qñq̃ iniuste nõ sibi sed amico. Ex dictis aũt per oppositũ rõnis illorum videt posse cõtinci q̃ iusticia distributiua z iusticia cõmutatiua nõ sint diuerse spẽs: iusticie particularis siue etiam diuerse species virtutis. Qñ circa q̃ innatus est affici appetit9 scdm eãdẽ rõnem et eundẽ mozem sed circa distribuibilia et commutabilia afficit appetit9 scdm eãdem rõnẽ prout circa ipa sunt iusticia distributiua et cõmutatiua iniusticie eis oppositẽ sicut fuit visũ igit z̃. ¶ Scda etiã rõ ipsoz deficit i tãto q̃ iz iudex vel pceps iniuste distribuens plus peccet. q̃m fidelis ẽ toti cõitati z illis i spẽali qbus distribuit q̃ iniuste commutãs. tñ nõ ex alio motiuo siue ex alia affectione peccat vnus q̃ alter: sed ambo incidunt in petitiõ ex affectione applicãdi vel retinendi sibi aut suis affinib9 qđ debitum est alijs vel alijs vnde iz alio mõ peccet fur z raptor tñ contra eãdem peccãt virtutem. nec oportet q̃ si pctã sint plura. q̃ virtutes sint plures. Hã vt dr scdo huius peccare multis modis dr dirigere aũt vno modo Hã scdm cuiuslibet circunstãtie nõ debitã observantiã fit pctm̃ virtutis aũt vn9 simul est oẽs circunstãtias obseruare. ¶ Et eodẽ modo manifestum est q̃ tercia rõ deficiat nã. plurimorum extremorum scdm diuersas circunstãtias acceptorum põt vna sola virt9 esse medietas cui9 est scdm oĩa circunstãtiarum obseruãtiã opus cõformare recte rõni Item nec est verũ q̃ distribuere pertineat solum ad pncipem imo singulares psone aliqñ inter se distribuũt sicut aliqui mercatores q̃ pecuniã suã simul exponũt z post tps aliquod sibi lucrum ptiuntur z distribuũt scdm ppzionẽ ad illã pecuniã q̃libet exposuerat. Item si est alia rõ pncipis vt pnceps z alia persona singularis vt singularis. tñ scdz affectionẽ eadem cõuenit vtri q̃ operari iniuste sicut dictũ fuit ideo nõ differt virtus specifice i hoc z in alio. Ad qđ etiã iuuare põt illud qđ declarat. Arz. in politicis scz q̃ eadẽ est virtus boni viri et boni ciuis et boni pncipis. ¶ Similiter quarta rõ non pcedit qz non solum ministeer ponit distribuere. sed dñi rerũ sicut nũc dictum fuit de mercatorib9 qui aliqñ sibi ipsis in speciali distribuũt quod erat ipsoz i cõi. Iteruz non solũ est dñi permutare scz minister sepe enim amic9 permutat p amico. et procurator p dño. et iterum siue sint dñi siue ministri. ¶ Tñ ex eadẽ affectione possunt sibi vel primis suis aliqd iniuste retinere. z̃. ppter hoc ergo puto q̃ iusticia distributiua z cõmutatiua non sunt diuerse spẽs iusticie sed sũt diuersi modi eiusdẽ virtutz Arz. aũt aliqñ solet modos tales diuersos vocare spẽs vtendo nose speciei large. z si ita fuerit. tunc videt q̃ iusticia particularis i eius toto ãbitu sit vna sola virtus moralis scdm speciẽ spẽalissimã. ¶ Contra qđ tñ dubitationes occurrũt. Primo. ppter multiplicem iusticie diuisionẽ. Alia nãq̃ iusticia (sicut dictum est) dr cõmutatiua alia distributiua. Alia p tinens ad ptes inter se cõmutates vel distribuentes Alia vero ad iudicẽ reducentẽ ad eq̃le et iustũ quod iniuste z ineq̃liter pmutatũ est. aut etiã distributũ. Alia etiã dr iusticia punitiua Aliqñ putatiua. ¶ Itẽ diuersa videnter esse iusta. qđã ei i natura lia Alia vero q̃ a lege determinata. ppter qđ videt q̃ scdm ea diuerse debẽt poni iusticie. Similiter iusticia operat circa pecunias. circa honores. circa bona corporis: puta circa lesiones vel infectiones. hec aũt sunt obiecta distincta valde. ppter qđ non eadẽ virtus videt esse circa ea. Similiter circa oẽs alie passiones operat iusticia iniuste ei aliquis operat. ppter amorem. propter odium. propter timorẽ. ppter irã. et sic de alijs passionib9 sicut dictũ fuit i alia q̃stione quõ igit poterit iusticia esse vna tñ scdm spẽm non apparet. ¶ Sed dicendum est ad primã obiectionẽ q̃ oẽs ille diuisiones iusticie sũt scdm diuersos modos equandi lucrum dãnoue dãnũ lucro. punitiua ei equat dãno lucro. pmiatiua e cõuerso distributiua autẽ equat scdm geometricã. ppositionẽ. z cõmutatiua

confirmatio secunde

confirmatio tercie

confirmatio quarte

Secundo

arguit̃ pmo cõtra resolutionem.

resolutio dictoz q̃ iusticia pmutatiua et distributiua non dñt spẽs

tñio ad pmã

Ad secundã.

Ad rõnes aĩ oppositũ

Ad secundaz

Ad tertiam

q̃stio octaua

Ad primo

o

In oppositũ

ad q̃ ex operationib9 distigũtur

In oppositũ

ad q̃ ex operationibus

Oppositum.

q̃ ex distinctione obiectorũ scdz substãtiam nõ distinguũt ftutes

q̃ nõ ex distinctiõe operationũ scdm substantiam.

q̃ ex distinctione passionuz

Secundo

Tertio.

Ad secundã scdm diuisionẽ iusticie. Iusticie aũt particularis scdm diuisionẽ eiusdem philosophi. z scdm diuisionem iusticie ad ipsam. alia est scdm distributionem honoris vel pecunie. alia scdm commutationem. alia scdm iudicium. Et hec tria sũt scdm tria genera actuum iusticie. Nam distribuere est actus iusticie. Commutare est actus iusticie. Iudicare est actus iusticie. Et hec tria sũt scdm tria genera obiectorum iusticie. Nam obiectum iusticie est operatio. Obiectum autem iusticie commutatiue est res. Obiectum autem iusticie distributiue est persona. Obiectum autem iusticie iudicialis est iustum. Et hec tria sũt scdm tria genera obiectorum iusticie. Nam obiectum iusticie est operatio. Obiectum autem iusticie commutatiue est res. Obiectum autem iusticie distributiue est persona. Obiectum autem iusticie iudicialis est iustum. Et hec tria sũt scdm tria genera obiectorum iusticie. Nam obiectum iusticie est operatio. Obiectum autem iusticie commutatiue est res. Obiectum autem iusticie distributiue est persona. Obiectum autem iusticie iudicialis est iustum.

Ad rõnes aĩ oppositũ dicendum q̃ ad ea que sunt de substantia iusticie. sicut sunt ea que pertinent ad iusticiam commutatiuam. et ad iusticiam distributiuam. et ad iusticiam iudicialem. et ad iusticiam punitiuam. et ad iusticiam putatiuam. et ad iusticiam naturalem. et ad iusticiam positiuam. et ad iusticiam legalem. et ad iusticiam moralem. et ad iusticiam intellectualem. et ad iusticiam practicam. et ad iusticiam speculatiuam. et ad iusticiam ciuilem. et ad iusticiam politicam. et ad iusticiam economicam. et ad iusticiam ethicam. et ad iusticiam metaphysicam. et ad iusticiam theologicam. et ad iusticiam philosophicam. et ad iusticiam scientificam. et ad iusticiam artificialem. et ad iusticiam naturalem. et ad iusticiam positiuam. et ad iusticiam legalem. et ad iusticiam moralem. et ad iusticiam intellectualem. et ad iusticiam practicam. et ad iusticiam speculatiuam. et ad iusticiam ciuilem. et ad iusticiam politicam. et ad iusticiam economicam. et ad iusticiam ethicam. et ad iusticiam metaphysicam. et ad iusticiam theologicam. et ad iusticiam philosophicam. et ad iusticiam scientificam. et ad iusticiam artificialem.

Ad secundã scdm diuisionẽ iusticie. Iusticie aũt particularis scdm diuisionẽ eiusdem philosophi. z scdm diuisionem iusticie ad ipsam. alia est scdm distributionem honoris vel pecunie. alia scdm commutationem. alia scdm iudicium. Et hec tria sũt scdm tria genera actuum iusticie. Nam distribuere est actus iusticie. Commutare est actus iusticie. Iudicare est actus iusticie. Et hec tria sũt scdm tria genera obiectorum iusticie. Nam obiectum iusticie est operatio. Obiectum autem iusticie commutatiue est res. Obiectum autem iusticie distributiue est persona. Obiectum autem iusticie iudicialis est iustum. Et hec tria sũt scdm tria genera obiectorum iusticie. Nam obiectum iusticie est operatio. Obiectum autem iusticie commutatiue est res. Obiectum autem iusticie distributiue est persona. Obiectum autem iusticie iudicialis est iustum. Et hec tria sũt scdm tria genera obiectorum iusticie. Nam obiectum iusticie est operatio. Obiectum autem iusticie commutatiue est res. Obiectum autem iusticie distributiue est persona. Obiectum autem iusticie iudicialis est iustum.

ptias diuitias nisi quia generant appetitui affectum ad eas inclinantem contra rationem·z quare mansuetudo est virtus circa paruipensionem nisi quia prouocat ad iram per quam inclinamur contra rationem·Similiter in proposito propter quod iustitia est virtus circa commutabilia et distributibilia. nisi quia ad ea que aliozum sunt afficimur·et sic de aliis virtutibus·ergo virtutes nō sunt circa res exteriores·nisi pro quanto sunt illatiue passionum trahentium nos ad ꝛrium rationis: propter quod sequitur q secundum res exteriores non nisi in ordine ad passiones et per consequens principaliter secundum passiones debent distingui virtutes. ¶ Item omnis ars z virtus est circa difficile vt dictum fuit in secundo.

Quarto.

duplex difficultas secūdū genus

duplex autem secundum genus contingit difficultas in bene operando: prima quidem in sciendo quid oporteat agere et quomodo. Ad quam difficultatem tollendam requiritur virtus in ratione scilicet prudentia determinans eam ad recte iudicandum de agibilibus. Secunda vero in volendo et exequendo quod ratio decreuit·z ista difficultas non nisi ex eo oritur q appetitus sc̄i natur ad oppositum eius quod recta ratio determinat propter quod requiritur virtus ad huiusmodi difficultatē tollēdam·ergo videtur q diuerse virtutes in appetitu ponende sunt secundum q difficultates ptingūt et diuersoz modoz: sz nō ptigūt, diuerse difficultates nisi ppt diuersas passiones cū nō nisi ppt passiones ic̄liet appetit9 ad ꝛrium recte rationis·igitur et cetera Sciendū tamē est q virtutes non distinguntur essentialiter per passiones: sed se ipsis si sint essentialiter distincte distinguntur tamen originaliter vel saltem occasionaliter ex distinctione passionum· quoniam cū ex similibus operationibus similes habitus fiant et ex dissimilibus dissimiles vt dictum est in secūdo manifestum esse videtur·q causatiue virtutes distinguntur ex operationum distinctione· Sed iterum operationes diuersarum virtutum· Uno modo sunt similes scilicet in ordine ad rationem quia omnes sunt consone rationi: et non sunt distinctiue ipsarum virtutum adinuicem sed virtutum aviciꝰ· Aliomodo sunt dissimiles scilicet dissimilium motuz et sic sunt distinctiue virtutū adinuicem operationes autem diuersarum virtutum non videntur magis esse dissimilium motuz q̄ operationes eiusdem virtutis nisi quis sunt circa res appetitui illatiuas diuersarum passionum propter quod videtur q primo diuersitas virtutū originatur vel occasionaḱ ex diuersitate passionū nisi dicamus q res extra que sunt illatiue vnius passionis aliquam habent ad inuicem conuenientiam vel similitudinem secundum q sunt illatiue talis passionis· et etiam res illatiue diuersarum passionum aliquam habent et natura rei diuersi tatem propter quam vna est illatiua vnius passionis et alia alterius· et secundum illas conuenientias vel differentias essent sumende rationes obiectales effectiue ipsarum passionum· et esset dicendum q ille passiones distinguerentur originaliter et causatiue ex distinctione obiectorum exteriozum secundum tales rationes obiectiuas con

q̄ p̄maries virtutes distīguūk ex obiect̄ secūdū q̄ ifer ūt passiones

siderator̄um·Et hoc videtur rationabile quoniā distinctio effectuum si non sit ex distinctione materie necesse est q sit ex distinctione agentium vt dicit commentator duodecimo methaphysice. sz tamen quia ille rōnes obiectales sūt nobis occultiores q̄ passiones videk sufficere morali philosopho primitus distinguere· virtutes arguitiue secundum passiones· ¶ Et tamen considerandum q passiones dupliciter distincte sunt quedam ei sunt contrarie vt delectatio et tristitia vel timor et audacia et iste sunt eiusdem generis et diuerse speciei cum hec sit natura contrariorum· Alie autem sunt non contrarie sed diuerse secundum genus vt ira timor· et delectatio· Prima ergo distinctio passionum non arguit distinctionem virtutum: quoniam sicut calidum est innatum remittere frigidum et temperare· ita vna passio est innata moderare alias contrariam· propter quod cuz virtus sit moderatiua passionum ipsa vna existēs debet respicere ambas contrarias passiones· et i eis medium coniectare secundum dictamē rōis· Sed secunda distinctio passionum est illa que distinguit virtutes· ¶ Tunc ad rationes respondēdum est· Ad primam que arguit ex vnitate obiecti exteriozum non sumitur vnitas virtutuz· ex eo q obiecta eiusdem virtutis sunt valde diuersa· pōt dici q licet diuersa sint valde scōm rōes p̄opas rerum substantiales· tamen aliquam habent conuenientiam i mouendo appetitū ad vnam aliquam passionē, ppter quod sic z non aliter sumit ab vnitate obiecti vnitas virtutis· vnde nō dicim9 q temperantia sit vna ꝛtus, ppter vnitatē vini pulmēti et mulierum secundum earum proprias rationes sed p̄out sunt delectabilia secundum tactum: et isto modo etiam conceditur ratio que fiebat ad oppositum precedentis· ¶ Ad aliam rationem que arguit de operationibus· p̄cedi pōt· q operatiōes modo p̄ius dicto sunt distinctiue virtutuz: sed tamen visum fuit q illa distinctio originabatur ex distinctione passionum vel obiectorum ratio vero ad oppositum videtur concludere p̄o secunda questione nostre positionis Ad aliam que arguit de passionibus· dicendum est q ipsa concludit p positum nostrum· ¶ Sed ad rationes in oppositum respondendum est· ¶ Ad primam dicēdū ē vt mihi videtur q iustitia non respicit principaḷr z directe nisi vnam passionem ciuius ipsa moderat impetum· sc̄z affectionem quā habem9 ad nos ipsos et affines nr̄os i hitudine ad extraneos secundum q̄ preferim9 nos et nostros extraneis p hāc eni inclinamur ad applicandum nobis vḷ nostris affinibus bona aliozum· quecunq; videntur nobis congruentia· hanc aūt passionem moderat iustitia· que non permittit accipere rē alienā nisi sicut de iure fuerint accipiēda: verum est tamē q oīs alie passiones p̄fit nos disponere ad hoc q illa passio ꝛsurgat· vbi gr̄a delectabilitas facit q res aliena nobis appareat esse congrua etbo na pter quod per illā affectionē quā habem9 ad nos volum9 illā rē magis nobis applicare q̄ alijs relinquere tristitia aut̄ econuerso facit sc̄z rē videri malā et tūc q affectionē quā ad nos habemus volumus illā rē magis alteri relinquere q̄ nobis

dupl̄r passiones sunt distincte

ad rōes p̄incipales.

Ad secundā.

Ad rationes In oppositū

q tristitia sit tm̄ circa vnaz passionez sc̄z amorem tui

applicare· per amorē aūt fiūt hoīes affines nobis per odiū aūt vel per irā fiunt nobis alieni ppt q̄ ad eos habet locū illa affectio quā habemus ad nos et affines nr̄os i ordine ad alios ¶ Si ꝛ per timorē vtimur illo quē timemus vt affini nostro ne nobis inferat malū· et sic posset de alijs passionib9 declarari ppter quod bene requirit ad hoc: q aliqs possit dici iustus q̄ aliarū passionū ipe9 sint extincti vel moderati per alias virtutes vñ similiter peccamus sepe contra plures ꝛtutes q̄ sc̄z plures malicias· si eni ppter delectationē tactus mulier ē alteri9 accipiamus· peccamus p̄mo contra temperantiā· et secūdo p̄ra iustitiā· Si aūt propter timorem mortis vel vulnera omnino male iudicemus peccamus p̄imo contra fortitudinē· et secundo contra iustitiā· nec istud est mirum si virtutes sint necessario p̄nexe sicut dicetur in sexto· ¶ Ad aliam dicendum q nō ē eadē passio nec eiusdē moris timor mortis vel vulnerationis circa q̄ ē fortitudo· et timor de non obtinendo delectabili vel amissione pecunie circa que sunt temperantiaz liberalitas· timor eni mortis aut vulneris vel carceris aut hmōi est passio per se et principaliter ilata ab obiecto terribili ppter quod circa timorē talem oporteret esse primo vnā virtutē· sz timor de nō obtinēdo delectabili est quedaz turbatio appetitus que non est nisi sequela q̄dam necessaria ad nimiā affectionem et fortitudinem circa delectabilia· z ita est suo modo de timore q̄ est de amissiōe pecunie vel honoris vel hmōi· ppter quod circa tales timores non ē alia virtus q̄ illa que ē circa passiones· quarū illi timores sunt sequele necessarie· Et sic est finis questionis.

Ad secundā·

q̄stio nona· Ad primo

Secundo

Tertio.

In oppositū

p̄ma p̄clusio.

scda p̄clusio.

Uno queritur· Utrū mechās ppter lucrū sit auarus siue· iust9 magis q̄ luxuriosus. ¶ Ad q magis sit luxuriosus q2 posteri9 nō tollit rōem p̄oris: imo magz p̄sequit ei9 naturā· sed lucrū ē posteri9 ipo mechari q̄ mechak vt lucretur q̄ ex ipso mechari nō ex ipo lucrari dz iudicari luxuriosus· sz op9 ppū luxurie ē mechari: non lucrari· q̄ z̄c· Itē pri9 z viciū sūt hit9 electiui septimo huius· z electio ē eoz q̄ ad finem nō ipi9 finis tertio huius· ergo scōm ea que ad finē non scōm finē debet iudicari ꝛtus vel viciū· sed in casu posito mechari est ad finē· et lucrari finis· ergo z̄c· ¶ Itē accessoriū nō variat spēm p̄incipalē sz principalis act9 ē mechari· accessoriū aūt ē lucrū· p̄batio q2 positū ē i casu q mechak lucri gr̄a modo cuius gr̄a ē vna circumstantiaz vt patet tertio huius circumstantie autez accessorie et accidentaliter se habent ad opus ergo z̄c· ¶ Oppositū dicit Arz· i lutera· Et arguitur quia a fine denoiak vnūqdq; lucrum autez i casu posito ē finis z auaricia respicit per se lucrum· ergo z̄c· ¶ Sciendū ē q̄ questio supponit q ipse non mechetur ppter tactus delectationem: sed solum vt lucretur· qñ sit ppter delectationē tact9 nō ē dubiū q ille actus pertinet ad luxuriā· In illo igit casu dicendum ē ipse principaliter peccat secūdū auariciā siue cōtra iustitiā· ¶ Secūdo dicendū ē q ipse peccat accessorie secundum luxuriā siue contra temperantiam ita q ipse nō ē a peccato luxurie absolut9 Primū

q̄ si cadit electio sup finez vltim qz iclusit oim̄ bonū rationem·

sup spēales fines bñ cadit fr̄t z electio.

Arguit q sit magis auar9 q̄ luxuriosꝰ.

Opatiōes viciose ad illas vicia ptinent ad q̄ passiōes ad illas opaōes iclinātes

pbatio secūm de pclusiōis.

rīciā vel ad iustitiaz ꝛc. ¶ Scōa pclusio pbat qm̄ virtus non tollit vel reprimit iclinationem vicio sām, sed ponit habitū positiuū ꝓriū ꝛ iclinatio nē ꝓtrā: ideo per tpām nō solū nō volum⁹ mechari sed etiā eligim⁹ nō mechari ergo mechari quocūqz modo semp erit cōtra tpantiā sieni mechemur ꝓpter delectationē carnalē hoc erit cōtra tē perantiā inquātū ei⁹ est prauā iclinationē rēpere re vel aufferre. si aūt mechemūr non ꝓpter delectationē carnalē sed alia occasiōe sicut i posito casu tunc ē extra tēperantiā iquātū est eius iclinare positiue ad non mechandū. Itē si i dicto casu non esset aliquo modo peccatū extra tpantiam hoc esset, ꝑ tanto qz tota malicia mediorū esset ex malicia finis vt videt: sed hoc ē falsuz. qz ptigit media esse mala fine existe bono. vñ dr sexto huj⁹ q aliqñ ptigit quod q̄dem opz fortiri per qō opz

In casu ē solū ꝛ tpantia ꝑ ualem

autem nō fzt falsū medio falsū eē. ¶ Est aūt sciēdū q i dicto casu nō ē petiū scom luxuriā acceptā ꝑ habitu itpātie qm̄ habit⁹ itpātie eligit ꝛ iclinat ꝓpter passiones scz ꝓpter corporalē delectationē quod nō est sic in casu posito. sed petiū ē scōz luxuriā acceptā ꝑ uatiue scz ꝑ defectu habit⁹ tpantie cuius cēt vt dictum ē ꝓhibere illum actū. ¶ Ad rōes.

Ad rōes.

Ad rationes dicendum est. Ad ꝑmam. q finis est ꝓncipium intentionis in agibilibus et ponens ea ipa necessitatē et ordinem licet ea que sunt ad finē sint ꝓtora via gñationis. ¶ Ad aliam solutuz ē i positione vbi dictum ē q fines ꝓprij frutuz sub electione cadunt ꝛ principaliter. ¶ Ad aliam dicendum est q illud ē principale qđ ꝓncipaliter itendit tanqz finis. alia aūt sūt accessoria sicut dictum fuit. quomō aūt cuius gra. sit circūstātia dictū ē i tertio libro. Et sic est finis questionis.

Ad secundū.

Ad tertiam

qstio decima. Af primo

Vtrū iustū sit medium dāni et lucri. Arguit q nō quia cuz medium vtriqz opponat extremo: nōe possibile q sit stet cū aliq extremoꝝ sed iusta cōmutatio sepe stat cū lucro vtriusqz ꝓmutantiū accidit enī sepius q ꝛ vēdens ꝛ emēs i mercaturis lucrant ꝛ accidit aliqñ q vtriqz dānificat vel q alter lucratur et alter dānificatur et cetera. ¶ Itē veniētiū ad iuicē aliqñ ptigit iuste q vni tota causa adiudicat. ꝛ sic i toto lucrat ꝛ alter i toto ꝑdēnat. ꝛ sic dānificat. q iustū est ex vna parte totum lucrū et ex alia totum dānum neutrobiqz igitur erit medium lucri et damni. ¶ Item si iustū esset medium inter dānū ꝛ lucrū hoc esset inter damnum patientis iustū et lucrū facientis iniustum. sed hoc non est ita quia suppon it falsum: scz q faciens iustū lucret hoc autez non ē verū. sed dānificat i multo pluri cū patiens i iustū patiēs nāqz iustū perdit solū bona corporis vel exteriora bona. faciēs aūt iustū perdit tertiora bona puta iustitiam amicitiam innocentiam. ꝛ alias virtutes anime que sunt ceteris bonis maiora imo ptigit q faciens iustum totū ꝑdit vt si morte ꝓcusserit alterū. suspendet et omnia bona sua tpalia ꝓfiscant. ¶ Oppositum dicit Arz. in his verbis quare qm̄ eōdem pluris et minoris eēt medium lucrū aūt et damnū hoc quidem pl⁹ hoc aūt minus quoꝝ erat medium equale quod dicim⁹ esse iustum quare directum iustū vtriqz erit me-

Secundo

Tertio.

In oppositū

dium dāni ꝛ lucri. Sciendū est q ꝓpter nūcalegatā auctoritatē in qua concludit phūs q directiuū iustum ē medium dāni et lucri. videt aliq⁹ q hoc nomen q est directiuū iustū velit appropare iusto ꝓmutatiuo. ꝓpter hoc q cum locut⁹ fuisset de distributiua iustitia. et consequenter vellet loqui de cōmutatiua dicit reliqua autem vna supple species iustitie est directiuum quod fit in voluntarijs et inuoluntarijs commutationibus hoc autem iustum aliam speciem habet a priore ꝛ c. Jō illi dictas auctoritates considerantes putauerūt q in sola iustitia commutatiua iustum esset medium lucri et damni. non autem in distributiua. cuius etiam rationes assignauerunt quoniam iniustitia distributiua iudex distribuens plus iđigno et minus digno iniustū facit. nihil tamen lucri habet. quia totum distribuit nihil sibi retinendo. ponamus q sit ita et tamen operatio iusta videtur eē media inter iniustum facere ꝛ iniustum pati sicut dicitur in hoc libro ergo in tali distributiua iustitia non videtur q iustum sit medium damni ꝛ lucri. vt igitur videamus si sit ita. primo videndum est quid lucrum vocemus et quid damnum. ¶ Secundo videndum quomodo damnum vel lucruz ptigat penes vtraqz iustitiā vel iniustitiā et oppositā. Tertio videndū ē oppositū. ¶ Quātū ad primū sciēdū ē q lucr⁹ dr oē qđ alicui ꝓ opationē aliquā plus habet in bono vel minus in malo q̄ ante haberet dānū. fo. dr qđ alicui ꝑ aliquā actionē min⁹ habet in bono vel plus in malo q̄ haberet ante. ꝛ hoc intendit Aristoteles cum dicit plus q̄dē habere q̄ simpl⁹ lucrari dr minus aūt his que ex principio damnari. Et sciendum q licet malum nunqz debeat dici bonuz. tñ ipropriē ꝛ ꝓparatiue minus malum sepius dicitur bonum in ordine ad maius malū. vñ dicit Arz in rōne boni fit min⁹ malum ad magis malū quod ꝓbat dicens est enī minus malum magis eligibile maiori: quod aūt eligibile bonū et magis mar⁹. Et scom istū modum loquendi potest dici simpl'r q lucrum ē quod qs plus habet in bono. damnū aūt o quod minus. Quātū aūt ad scom ꝓpositū videret alicui q i multis ꝓmutationibus lucrū non haberet locum. vt si qs alter interficiat qm̄ nullū ꝓuenit inde sibi bonum sed forte malū maximū. quia suspendit ꝛ oīa eius bona ꝓfiscantur principi. Ad hoc dicendum ē q aliquo potest dici bonum aut scom veritatez aut scom estimationē. licet igitur i casu ꝓbato nullū acquisiuerit sibi verū bonū qui alterum interficit tñ bonum estimatum sibi acquisiuit quod pōt exponi tripliciter. Uno modo quia volens alterum ledere vel interficere non vellet accipere centum libras ꝛ non lederet illuz vel interficeret si sic igit ledat acquirit sibi de bono estimato centum libras. Secundo modo pōt exponi q estimatio capiatur ex parte recipientis iniuriam scz quia non tantuz vellet iniuriam sustinere ꝓ centum libris. tō tanti estimatur q iferens iniuriam sibi acquisiuerit. ¶ Adhuc tertio pōt estimatio fieri per tertium scz per iudicem qui quātitatē nocumenti quod inferetur leso estimat: et ledentem. tñ bonī estimati reputat recepisse ꝛ hec estimatio est iustior precedentibus eo q difficile est passionatum hominez

qđ lucrum.

Tripl⁹ dānū ꝛ lucrū sunt i iustitia scōs estimationē

bene iudicare. Igitur lucrū vel damnum̄ secūdū q pertinet ad iustitiam non accipimus solum secundum rei veritatē sed etiam scom nunc dictaz estimationem. Deinde etiam sciendū est q distributiones et etiam ꝓmutationes aliquādo sunt voluntarie aliquando autem inuoluntarie voluntarias autem dico i isto proposito non solum si vni parti placent sed si vtriqz. ꝛ non solū vtriqz parti placet ꝓmutationē vel distributionem fieri sed si vtriqz parti placet mod⁹ ꝓmutandi vel distribuē di circunstantijs incidentibus attentis et nō fraude ab aliqua partium occultatis. Inuoluntarias autem dico si non placet alteri partium cōmutatio vel distributio. vl si nō placet mod⁹ aut si fraude sit aliqua circunstantia occultata qua extītē manifesta non placeret aut res aut modus. Sic igitur descriptis voluntarijs distributionib⁹ aut commutationibus et inuoluntarijs. Sciendū est cū non contingat iniustum pati voluntarie sicut dicetur post q inuoluntarijs cōmutationibus aut distributionibus nullū accidit lucrum aut dānuz ꝓtra iustitiam hoc addito q neuter in precium ponat illud cuius ipse non est dis. quod dico ad excludendum vsuras. ¶ Et q talitū rep fiat distributio vel ꝓmutatio: quas distribuendi vel commutādi licentiam dederit lex. Non enim liceret viros suas cōmutare vxores. his ergo obseruatis lucr vel damnum si accidant non sunt contra iustitiaz imo sic in commutationibus est vera mercatura secundam quā cōtet vtraqz pars accipit qđ magis ē vtile sibi: quod si non ita fiat. hoc accidit cōmutationi. Et si quis obuiare velit dicens. q puero vel fatuo possunt omnes circunstantie declarari ꝛ q tñ in ꝓmutatione volūtaria sibi ipse plus q̄ in duplo vel triplo damnificetur: ē ne ergo talis commutatio iniusta. vel etiam tu dabis ꝓcuratori meo vnum par caligarum et ipse notis oibus circunstantijs ob hoc tibi dabit ꝓ decez de quo posset habere viginti nonne est iniusta commutatio. ¶ Ad primum istorum dicendum est. q circunstantie non possunt fieri pueris euidentes vel fatuis quia non habent plenum vium rationis ꝓpter quod secunduz dictam ꝓius voluntarie commutationis descriptionem nulla pōt ex parte ipsorum fieri commutatio voluntaria. nil voca to tutore si habuerint qui sit tanqz possessor eoꝝ ꝛ ꝓ eis volens. Ad aliud dicendum ē q in dicto casu ꝓcurator meus ē iniustus quia lucruz capit de meo me inuito. Aliter etiam fraudulenter agit et iniuste inquantum procurat iniustum mihi fieri licet forte non habeam inde causam agendi contra eum. sed solum contra ꝓcuratorem ex eo q ratum ꝓmisi habere et gratum quicquid procurator meus alteri commutaret. De distributionibus autem ꝛ commutationibus inuoluntarijs dicenduz ē q si a non volente plus debito capiatur aut minus debito sibi tribuatur vel relinquatur. illud plus debito et illud minus debito dicuntur lucrum et damnum iniusta. hoc igitur ꝛ non alio modo capiendo lucrum et damnum conuertunt ad inuicem facere iniustum et accipere lucrum. ꝛ pati iniustum et recipere damnum. ¶ Et si forte obijcias q distribuens fortiet platoni pecuniam debitam eis. forte distribuat plus debito fortī. et minus platoni ꝛ ita faciet iniustum. et tamen nullum inde recipiet lucrum quia totam pecuniam distribuendā distribuet ergo nō conuert⁹ inf facere iniustū ꝛ recipere lucrū. Dicēdū ē sicut aſ dictū fuit q si distributor nō ꝓ ignorantiā plus debito vni et min⁹ alteri tribuat hoc erit ꝓpter magis esse affinē vni q̄ alteri: quod aūt affinē nro ꝓcuramus et acquirim⁹ i ordine ad extraneos tanqz nobis ipsis acquisitum esse reputamur. Ex his aute faciliter ꝑ quesitū. oēs eni illū accusant de iustitia q i bonis ꝓmutandis vel distribuendis capitī bi plus debito vel affini suo et alteri min⁹ debito reliquat ipsi inuito. Illud aūt iustum distributo rē vel ꝓmutatoꝝ dicim⁹. q neqz plus neqz minus sibi capit vel alteri relinquit. Ex quibus tā ꝑ q plus debito et minus debito sunt duo iniusta. hoc q̄dem ex parte faciētis. illud aūt ex parte pātiētz Et ita in operatione iusta sunt duo iusta scz vnuz ex parte faciētis ꝛ alterz ex pte patientis. quoruz vtrūqz ē neqz plus debito neqz minus. Et non ut vis si vterqz ꝓmutātiū sit faciens qm̄ tūc etiāmter qꝫ poterit dici patiens. si eni iste tribuat illi donū ille isti sotulares. manifestum ē q ille recipit donum: et iste sotulares quōcūqz dicatur tñ iustitia ꝛ iniustitia semp ad alterū sunt. ꝓpter quod oz in operatione iusta duo esse iusta et duo esse iniusta modo predicto. ¶ Alterius sciendus ē q illō quod neqz plus ē neqz minus semper ē medium pluris et minoris i his in quibus natū ē esse plus et minus. et ita manifeste concluditur q vtrunqz iustoꝝ ē medium duorum iniustoꝝ scz pluris debito et minoris. ꝛ quia dictum ē q plus erat lucr minus etiam damnum sequtur q iustum sit medium lucri ꝛ dāni et q̄ etiā plus et minus sunt iequalia et medium ipsoꝝ ē equale. Jdeo etiam concludit Arz. q iniustum ē iequale et iustum ē equale. Sz aliqui obijciunt primo quia non videtur possibile q duorum extremoꝝ sint plura media secunduz eundem gradum licet secundū diuersos gradus sit possibile sicut albi ꝛ nigri fuscū. pallidū. Itez nec opz q iequalia medium sui equale. quoniā si essent solū tria ligna scz vnū. tria pedū. alterū vnius: et reliquuz duorum manifestuz est q duo prima ligna essent inequalia et tertium esset medium ipsorum et tamen nulli esset equale. ¶ Ad primū dicendum est q nullum ē inconueniens duo fusca eiusdem gradus inueniri in duobus subiectis et tamen vtrunqz esset medium albi et nigri. Et etiam forte dici posset q illa duo fusca nō essent media albi et nigri secundum eandem particularem rationem albi et nigri. sed secundus hoc subiectū esset inatē esse album aut nigrum. fuscum i eo esset medium albi et nigri: et secundus q aliud subiectum esset similiter innatus esse albū aut nigrū fuscum etiam in eo esset medium albi et nigri fuscum igitur in forte non esset medium albi ꝛ nigri nisi secundum q fortes est innatus esse albus et niger. ꝛ nō scom q plato pōt esse albus aut niger. Et hoc forte consonat ei quod dicitur quito physicoꝝ scilicet q medium est in quod primum aptumnatus est pertingere mutans q̄ in quod vltimum. fortes autem de albo in nigrum mutatus

facere iustuz capere; lucrū idem

Tertī⁹ articulus

Obiectio.

Responsio.

ndn trāsit per fuscū. z si ita dicerek. tūc sibi i pposito dici posset scz q si sortes iuste ꝓmutat platoni. Ipse neq; plus habens debito neq; minus habet mediū pluris et minoris iquātum ipse posset habere plus et posset habere minus. et similit plato mediū hz iquātū ipse posset habere plus et posset habere min⁹. z nō iquātū esset possibile q vn⁹ eoz habeat plus z alter minus. ¶ Ad aliam dicendum q si plus et minus inter que ē accipere mediū comparantur ad inuicem z ad medium solum. ratio concluderet q nulli oporteret illud medium esse equale: sed si plus z minus et medium comparentur ad alterum quo vnum sit plus et alterū minus reliquum neq; plus neq; minus tunc oporteret q ad quod ista comparantur illud medium sit equale. modo sic est in proposito cum iustitia et iniustitia sint ad alteruz. ¶ Tunc ad rationes respondendum. Ad primam dictum fuit z concessum q lucrum et damnum inter que iustum medtat non sunt in voluntarijs ꝓmutationib⁹ de qb⁹ tū argumētū ꝓcedebat. Ad scdz sibi dicēdū est q illō lucrūz illud dānū sunt vtriq; pti debita mō talis lucri z dāni nō ē iustū mediū sed lucri quod est plus debito et dāni quod ē min⁹ debito. sicut Arz. satis exprimit. ¶ Ad vltimam dicendum q lucrum vel damnum iustū non attendunt circa bona anime sicut circa bona specialiter iustū facientis eo q ipsa non pōt ea alteri ꝓmutare vel distribuere. licet iustū aliqd fraudulenta exhortatione duceret in pctm. et ideo ni hil ad iustitiā vel iniustitiam si iniuriatoz pdit aliam suam. nam iniuriam passus nihil inde lucratur. Si autē iniuriatoz ppk iniuriā punias et inde dānū recipiat. hoc nō ē pillā actionē iniuriosam i qua estimatiue lucrabatur. sed per aliā iustā per quā iudex temptat lucrum equare damno auferēs a lucro sicut dicit Arz. Et sic finitur questio.

¶ Undecimo q̄ritur. Utrū eodē mō sit sumendū medtū i iustitia distributiua z iustitia ꝓmutatiua. ¶ Et arguitur q sic q̄m cū de ratione distributiue virtutis sit q sit medietas. et medij coniectatrix vt appuit i scdo. videtur q in oi ꝓtute q̄ ē eius dē rōis specifice debeat eodez mō sumi medium sed dictuz fuit q iustitia distributiua z ꝓmutatiua sūt eius dē speciei specialissime. g zc. ¶ Itē si non esset in eis eodē modo sumendū mediū. hoc ꝓueniret ex eo q in distributiua attenditur dignitas personaꝝ. et non i alia ꝓmutativa hanc ei i q̄nto videt Arz. assignare rationē sz hec ratio concludere nō pōt q̄m in ꝓmutabilibus personarū dignitas attendit. dicente Arz. q si pncipatum hns pcufferit nō oz repcuti et si pncipem pcussit nō solū oz repcuti sed z puniri. quod nō eēt nisi quia attēditur ad dignitatē et statū psonaruz. ¶ Item diffinitio virtutis debet esse cōis oi virtuti. sed in illa diffinitione specificatur modus determinatus sumendi mediuz scilicet quo ad nos z scōm determinationem recte rōis g̃ isto mō et nō alio debet su mi mediū i oi ꝓtute. et sic eodem modo zc. ¶ Oppositū vult Arz. Ad euidentiam questionis ꝓmo videndū est quō medium sumendū sit in iustitia distributiua scdo quō i cōmutati

ua tertio videbitur ꝓpositū. ¶ Quantum ad primū Sciēdū ē q triplex est distributio quedā enī distribuunt que sunt debita distribui certis personis vt aliqua bona cōmunia ciuitatis q̄ pro ciuitate laborauerūt. ¶ Alia que sunt debita distribui sed nō certis personis vt ecclesiastica bñficia Alia aūt distribuunt per modum puri z liberalis doni que scilicet distributor posset sibi iuste retinere. Quantū igitur ad vltimam distributionē iustitia non habet locum: neq; iustitia. sed liberalitas aut vicia sibi opposita. Quātūvero ad secundam videtur esse dicendū q distributor iuste distribuit si dignis iniuste autem si idignis. ¶ Sed contra licet indigno detur beneficium. nulli fit iniuria qz nullus est qui ob hoc habeat causam agendi de iuria modo iustū nonvidek facere qui nulli facit iniuriam. ¶ Solutio licet talis nulli persone spēali faciat iniuriam. tñ cōitati facit iniuriā. ideo de iuria pōt agere ꝓmunitas vel illi q i officijs institutis sunt ꝓmunitate et pro iuribus eius seruādis ideo papa posset prelatos corrigere de iniusta beneficiorum distributione. Sed tu quereres quis haberet actionem contra papam. potest dici q illi qui etiaz pro ꝓmunitate electi sūt sub papa cardinales et prelati possunt et debent ipsum papaz verbaliter reprehēderez ei monstrare suum defectum et hec reputatur magna punitio tanti viri

¶ De prima autem distributione que maxime ꝓprie pertinet ad iustitiam et iniustitiam. dicenduz est q distributor sit iniustis tribus modis. Primo modo si sibi retineat illud vel aliquid eius quod distribuere tenetur. Secundo si totum distribuat non tamen quibus debitum est distribuere. Tertio modo si quibus debitum est distribuere totuz distribuat sed tamen vni plus debito et alteri minus debito. Et quia debitum est q qui plus meruit plus habeat. Ideo manifestum est q sicut se habent ad inuicem illi quibus est distributio facienda in quantitate meritorum. ita se debent habere que eis distribuuntur in quantitate pretij seu valoris. et non loquor de meritis nisi pro quibus facienda est distributio. verbi gratia. si militibus ratione militie distribuenda est pecunia. nō oportet meliori secundum mozes plus distribuere. sed meliori secundum militiam seu ei qui plus circa militiam laborauit. si igitur sortes ad platonem sit duplex in meritis. oportet q res sibi data ad eam que datur platoni sit dupli cis valoris patet ergo q equalis debet esse proportio in rebus distribuendis quantum ad valorem et in his quib⁹ fit distributio quantum ad meritum siue dignitatem. et hoc intendit Aristoteles. dicens. Et equales quibus. z in quibus quod Aristoteles. probat per hoc q si non ita fiat distributio. pugne erunt et accusationes propter iniustitiam scilicet si eq̄les inequalia vel inequales equalia habent. et in distributionibus suscipiunt. In hac igitur equalitate proportionum consistit iustum in equalitate autem eozum iniustum: quoniam statim sequetur vnum plus habere debito z alterum minus. namcuius proportio rei ad rem alterius excedit proportionem ei⁹ ad alterum. ille plus habet debito alk aūt min⁹ sz i eq̄litate q̄titatū rep distribuēdaꝝ

nō attēdit iustū qz sicut dictū ē. si sortes esset malo
ris meriti q̄ plato nō esset iustū q equale daretur
vtriq;. Posito igit q sorti z platoni sint sex denarij distribuendi et q sortes sit duplicis meriti iustum erit vt sortes
habeat quattuor et plato duo: ponamus ergo q
sorti dentur q̄q; z platoni vnum solum: manifestum ē q sortes excedit platonē in quattuor quorum duo sunt medietas et tñ non esset iustum q
duo auferrētur a sorte et darentur platoni: tunc
enī vterq; haberet tria. quod non esset iustū oportet ergo semper medium attendere scōm geometricā ꝓportionem vbi aūt medium scōm geometri cā ꝓportionem equalitas ꝓportionis aliquorum
duorum vel plurium: et dr geometrica qz pōt reperiri i continuis scōm nullum numerum cōmen surabilibus verbi gra sumamus quadratum a et quadratum b: dicemus aūt q ꝓportiones diametrozum illorum quadratorum quātūcūq; sint quadrati ad latera eozundem sunt equales licet diameter sit icommensurabilis coste. Quod aūt sic sumatur mediū i distribuibilibus: apparuit satz ex predictis. Hā si in casu prius posito sorti denq; quinq; et platoni vnū tñ ꝓportio rei sortis ad rē platonis excedit ꝓportionem meriti ad meritum oportet ergo non q medietas eius in quo sortes habet plus q̄ plato tollatur ab eo. sed q tñ auferatur q ꝓportio res ad rem sit equalis ꝓportioni meriti ad meritū ista videk michi sententia Arz.

Sciendū ē tñ q media vtrobiq; bene cōueniunt primo qz ambo sumunt scōm rectum iudicii rationis et quo ad nos sicut postea videbit: et qz medium vtrobiq; ē neq; plus habere debito neq; min⁹

¶ Tunc respondendum ē ad rōnes. Ad primā dicendum q i nulla virtute oportet q medium in operatione vel passione sit semper idem scōz sub iustitiā operationis vel passionis. sed oportet q sit idem i ordine ad rōnem. scz q sit semper conformi recte rōni. et hoc dictum fuit prius. ¶ Ad aliā cōcedendum ē q in commutatiua non attenditur dignitas personarū saltem per se sed solum dānum illatum et quādo dr de pncipe q non oportet pncipem repercuti dr q hoc non ꝓuenit ex dignitate principis per se sed ex maiori vel minori nocumento illato: q enī percutit pncipem non iniuriatur solum pncipi i persona eius sed toti cōmunitati cuius vicem gerit: non sic aūt vel non intāto i iuriatur communitati. q percutit personā ꝓuatā ideo dānum ē ex vna pte maius z ex altera min⁹. Et ita esset etiā dicendū de personis quatis plus ei puniretur q̄ percuteret diuitez hoiem et discretum q̄ percuteret vnum puerum miserum: cōis enī percutiens alterum contra legem ledit communitatem in tm quilibet ē pars cōmunitatis plus aūt ledit cōmunitatem que ledit partem ei⁹ nobiliorem: q̄ qui viliorem. Tercia ratio ꝓcedit via sua. Et sic est finis questionis

¶ Undecimo quer̄itur Utrum opera
tio iusta sit medium inter iniustū facere z iniustū pati. Et videtur q non quia cōmuniter dr q philosophus videtur velle q iustitia non est media inter duas iniusticias. ergo per locum a cōiugatis neq; iustum erit medium inter duo iniusta

tres articuli.

triplex distributio.

Obiectio

Solutio.

Triplr distribuit iustus distribuēdo cōmunia.

Ad rōnes.

Ad scdam

questio. xii.

Argumēta.

Ad secundā

Ad rōes ꝓncipales.

Ad secundā

Ad tertiam.

bona ale non pōt cōmutari nō potitio cōz nō reputatur damnum.

qstio vndecia Af primo

Secundo

Tertio.

In oppositū

scdus articul⁹

tercia dñia

qd mediuz secūdū ꝓportiōnē arithmeticam

eci⁹ articul⁹

dñia de mediū iusticie distributiue z mutatiue.

scōs dñia.

sed operatio iusta est quoddã iustũ ⁊ facere iniustum ⁊ pati iniustũ sũt quedã iniusta · ergo · ⁊c̃. Et confirmat̃ per simile ī alijs virtutib⁹ qm̃ operatio tpanta non e. ī media inter intemperate facere et intpate pati sed inter intemperate agere ⁊ insensibiliter agere · neq; fortiter operari est mediũ int̃ facere opus forte ⁊ pati opus forte sed inter operari audecter ⁊ timide · et sic de aliis igit̃ ¶ Oppositum dicit. Arz · sic determinatis aũt his manifestum est · qm̃ iusta operatio mediũ est eius qõ est iustum facere ⁊ iniustũ pati · Item dictũ est prius q; iustũ est mediũ duoꝝ iustoꝝ scz ei⁹ quod ẽ plus debito habere qõ pertinet ad facientem ⁊ eius qõ est minus debito habere qõ pertinet ad pacientẽ ergo ꝓportionabiliter iusta operatio est medium duarum operationũ iniustaꝝ scz actiue ⁊ passiue ¶ Ad istã questionẽ resp̃ondẽt aliqui q; iusta operatio non ẽ media int̃ iniustum facere ⁊ iniustum pati: nisi solũ per abnegationẽ extremoꝝ · et nullo modo scm̃ ordinẽ ad extrema: ⁊ hoc ẽ ita impropꝛie q; equaliter dici posset q; iniusta opatio ẽ media inter iustũ facere et iustũ · qm̃ sicut iusta operatio nec ẽ iniustũ facere nec iniustũ pati ita iniusta operatio nec ẽ iustum facere necẽ iustũ pati · Sz aũt iusta operatio non sit mediũ propꝛie scz scm̃ ordinẽ ad extrema inter iniustũ facere ⁊ iniustuꝫ pati probãt illi multipliciter · Primo q; aut esset mediũ scm̃ motẽ aut scm̃ rei naturã sed ei neutro modo ꝓbatur primo q; non ī genere motis q; mediũ ī gñe motis ẽ int̃ extrema ī genere motis · sed iniustũ pati non ẽ in genere motis: cũ sit iuoluntariũ vt postea dicet̃ et cum tã pueri q̃ fatui non habentes vsum rõnis possint iniustũ pati · et cum de iniusta passione scm̃ illud precipue q; est iniusta passio nullus laudet̃ vel vituperet̃ · Quod aũt non sit medium scm̃ rei naturã nituntur ꝓbare dupl̃r · Primo sic int̃ ea q̃ sunt idẽ realit non cadit medium scm̃ rei naturã · sed iniustũ facere ⁊ iniustũ pati sunt idẽ realit vt dicũt · Dicũt enim esse de itẽtione Arz · ꝯcio physicoꝝ q; actio et passio sũt eadẽ res ⁊ per ꝑs agere ⁊ pati sũpta formal̃r · Secõdo qz int̃ mouẽt mouerti ñ cadit mediũ sũt ei idẽ actꝰ nõ de cis⁹ vt dicũt esse manifestũ ī ꝯcio physicoꝝ q̃cq̃d sic de hoc non videt̃ inter actionẽ et passionẽ cadere mediũ nisi forte motus cui hec ī sunt aut aliquid tale qđ ẽ simul cũ actione ⁊ passione vel qđ prouenit ex actione ⁊ passiõe ⁊ iusta operatio nõ põt aliq̃d tale ponit iter iustũ facẽ ⁊ iustũ pati · iõ ⁊c̃ · ¶ Secõdo ad ꝓncipalẽ q̃stionẽ arguũt sic medium ⁊ extrema debẽt esse ī eodẽ genere vt ꝑz decimo metaphisice sic nõ ẽ hic · qz iniustũ pati non ẽ in genere motis · iniustũ aũt facere ⁊ iusta operatio non sunt ī genere motis nec etiã sũt ī eodẽ genere scm̃ rei naturã qz facere ⁊ pati sũt diuersoꝝ predicamentoꝝ · ¶ Tercio qz mediũ ꝓprie non inuenit̃ nisi iter opposita sed facere iniustũ ⁊ pati iniustũ non sunt oppositꝫ ꝓbatio qz vnum oppositum nõẽ effectus alterius · modo scm̃ auctorẽ ser̃ ꝓncipioꝝ: passio ẽ effectus illatioꝝ actiõis ¶ Quarto qz medium attendit̃ ꝓprie iter contraria ꝓtradictõis enī non ẽ mediũ neq; etiã ꝓ̃ actionis ⁊ habitusqz contradicũt subiecto apto nato neq; ꝓprie relatiuoꝝ · sed agere ⁊ pati non sũt cõtraria cũ actio ⁊ passio sint ī eodẽ subiecto tercio physicoꝝ ¶ Quinto qz de extremo ꝓcedit̃ ad extremum alterũ per mediũ · sed de hoc qđ ẽ iniustũ facere non ꝓcedit̃ ad iniustũ pati per iustã operationem · imo sine operatione iusta ſequitur statim necessario ad iustum facere iniustum pati ergo · ⁊c̃ ¶ Sexto ipsi arguunt sic bene subtiliter impossibile ẽ q; sic idem mediũ in duab⁹ oppositionib⁹ quarum ẽ idem extremũ ex vna parte et duo diuersa extrema non adinuicẽ subordinata ex altera parte · verbi gra ponamus q; ipsi a opponãt̃ · b · ⁊ · c · ita q; nec · b · sit mediũ iter · a · ⁊ · c · nec · c · inter · a · ⁊ · b · ergo qz scm̃ diuersas vias iuuenit̃ de · a · ad · b · ⁊ ad · c · um possibile ẽ q; sit idem mediũ inter · a · ⁊ · b · ⁊ inter · a · et · c · sicut non ẽ idem mediũ iter partiſ⁹ et attrebatum ⁊ inter partiſus ⁊ rothomagũ · sed iusta operatio ẽ media iter iniustũ facere ⁊ quoddã extremũ aliud ab iniustũ pati · ergo non ẽ mediũ inter iniustum facere et iniustũ pati · minor declarat̃ · qm̃ iustum facere ẽ sibi plus debito tribuere ī bonis huic aũt directe opponit̃ sibi minus debito tribuere ī bonis · ⁊ inter illa directe ẽ iustũ: scz sibi neq; plus debito neq; min⁹ tribuere · et tũ sibi minus debito tribidere non ẽ idẽ q; pati iniustũ · qz hoc possunt facere volũtarie ⁊ nullus pati ẽ iniustũ volũtarie · ¶ Arz iste rõnes vel alique earũ videnẽt necessario concludere · et Arz · contrarium affirmare · ideo ad concordãdum oportet dicere: put michi videt̃ q; facere iniustum: ⁊ pati iniustum: et operatio iusta siue operari iustũ: possũt accipi dupliciter vno modo ꝓ ipsa actione qua aliq̃s facit ī iustum ⁊ ꝓ passione q̃ alius patit̃ iniustum: ⁊ iustum ꝓ operatione qua aliquis operatur iustum · Alio modo possũt sumi ꝓ iusto vel iniusto: qđ ex hmõi actione vel passione vel operatione reliquitur ī agente vel patiente vel operãte si sc̃do modo patet ex ꝑs dictis q; operatio iusta ẽ media: hoc est dictu q; iustũ quod ꝓuenit ex operatione iusta in faciente iustũ vel patiente: ẽ mediũ iter iniustum qđ ex opatione iniusta ꝓuenit ī faciẽte iniustum et iter iniustũ quod ꝓuenit ī patiente · hec ei iniusta sũt plus ⁊ minus · iustũ aũt neq; plus neq; min⁹ sicut dictũ fuit · Si aũt facere iustũ ⁊ pati iustũ operari iustũ captam⁹ ꝓ ipsis actionib⁹ ⁊ passionib⁹ ⁊ operationib⁹ ꝓcedi põt q; formalit̃ siue substãtialit̃ nec opponunt̃ nec mediãt adinuicẽ: sicut ꝓbãt plures inductarũ rõnum · scm̃ tũ denominationẽ extrisecã ab ipsis operatis põt concedi q; opponunt̃ ⁊ mediãt · ⁊ hoc videbat Arz · intendere · Ad vendũ etiã q̃ scm̃ quasdem ꝓprietates vel conditiones ipsarũ põt ī eis aliqua attẽdi oppositio vel meditatio · nã scm̃ bonitatẽ moris ⁊ moliciã motis: opponit̃ actio iusta iniuste actioni · hec q̃dem ẽ bona illa aũt mala · sed iniusta passio quasi media ẽ per negationẽ extremoꝝ · qz neq; bona motis liter neq; mala · Itẽ etiã scm̃ voluntarium ⁊ iuoluntariũ opponit̃ actio tã iusta q̃ iniusta passioni iniuste qm̃ he q̃dem sunt voluntarie illa vero iuoluntaria de iusta aũt passione manifestum ẽ q; contigit eã esse ⁊ volũtariã et iuolũtariã · Solutio aũt rõnũ ī ꝓncipio q̃stiõis adducte

iusticie sumendũ est scm̃ rationẽ et quo ad nos

Questio · xiij · Arguit primo

¶ Primo cõclusio ꝓbat̃ ex operationibus generant̃ habitus ⁊ ex talibus operationib⁹ tales habitus ꝓbatur · Quinto tercio querit̃ · Utrũ iusticia sit mediũ duaꝝ malitiaꝝ extremaꝝ · Arguit̃ q; sic qz rõ diffinitiua superioris debet saluari ī quolibet iferiori · sed virtutis que est · sup̃ oz ad iusticiã rõ diffinitiua ẽ q; est medietas duaꝝ malitiarum · Mã Arz · declarare volens diffinitionẽ virtutis in ſcõ huius dicit · virt⁹ aũt medietas est duarum malitiaꝝ: huius q̃dem ſcz habundãtia

in oppositum

defectũ. ¶ Oppositum videt̃ velle Arz · dicẽs q; iusticia est medietas non scm̃ eundem modum ꝑdictis virtutib⁹: sed qm̃ mediũ est inter duo · vult ergo q; vnaquaq; ꝑtium aliarũ duobus vicijs extremis opponit̃ · sed iusticia vni soli scz iniusticie cui rõe esse videt̃ quã tangit Arz · qz idem vicijs est actiuũ vtriusq; extremoꝝ quoꝝ medijs iusticia est connectatrix inuisticans · cui simul tribuit sibi plus ⁊ hoc est vni extremum ⁊ alteri minus ⁊ hoc est alterũ extremũ · ¶ Item virtus ex eo est medietas qz mediꝫ connectatrix · illud aũt mediũ cuius iusticia est connectatrix est mediũ inter plus habere debito in bonis et minus ī malis: et inter minus habere debito ī bonis ⁊ plus in malis · quoꝝ vnũ est iniustũ facere et alterũ iniustũ pati sicut dictũ fuit sepe · sed ad iustum patientẽ nulla spectat malicia saltem moralis qm̃ optimi viri possũt in iustũ pati sicut sancti martyres · ergo iusticia soli malicie vni opponit̃.

Obis ẽsio

¶ Ad istã questionẽ cõmuniter respondet̃ q; medietas iusticie differt a medietatibus aliarũ virtutum ī duobus · primo qz medietas in alijs virtutibus cõsistit inter duas malicias sicut liberalitas inter prodigalitatẽ et illiberalitatẽ · Justicia aũt non cõsistit inter duas malicias · sed inter malicium et penã iniustũ eni pati non est malicia sed pena sicut dictum est · Secũdo modo differt vt dicit qz medietas in alijs virtutibus attendit̃ scm̃ rõnem et quo ad nos iniusticia aũt attendit̃ scm̃ rem ⁊ quo ad numerũ quod patet qz mediũ scilicet iusticie sumitur scm̃ ꝓportionem geometricam vel arithmeticã · hoc aũt est mediũ rei nõ quo ad nos · qm̃ mediũ ad nos talem non obseruat ꝓportionẽ · imo quãdoq; est in extremo rei fortis ei qm̃q; sibi maximã assumit iram et audaciã · nullus enim magis sustinet q̃ fortis sicut dictũ est ī quarto · Iste aũt ad hoc rationem inducere videntur qz alie virtutes sunt principaliter circa passiones q̃ non sunt aliquo valore appreciabiles ⁊ quas opꝰ aliquãdo remittiores esse ⁊ aliquando itensiores scm̃ exigentiam circunstãtiarum · propter quod oportet in eis accipere medium quo ad nos et secundum rationem · sed iusticia est principaliter circa res exteriores alijs rebus equabiles in valore propter quod sumendũ est mediũ scm̃ rem · hec aũt non placẽt alijs sicut fortes nec placere debẽt qm̃ illi falsum accipiunt fundamentum cũ prius ostensum fuerit q; iusticia est circa passiones sicut ⁊ alie virtutes sunt circa opationes sicut est iusticia · ꝓpter quod ponit possũt tres conclusiones

Tres conclusiones

¶ Prima q; iusticia est mediũ iter duos habitus contrarios · Secunda q; ambo illi habitus sunt q̃dam malicie siue quedã vicia · Tercia q; medium

nus alteri tribuere. ista enī nō sūt cōtraria sed cō
sequunt se. sz illa extrema sūt plus sibi accipe et
minus sibi accipere. et etiā minus alteri tribuere z
plus alteri tribuere. cōtraria enī nata sūt fieri cir
ca idē sed nunq̄ simul. ¶ Scōa cōclusio satis ap
parere pōt ex his que dicta fuerūt in q̄stione utrū
preter iusticiā legalē necesse sit ponere iusticiā p
ticularem in pbatōe scde cōclusionis. Itē nō so
lum i opationibus hoc ē manifestū sed etiā i pas
sionibus quarū iusticia ē moderatiua. Hā viciose
se habet iterius nō solū qui ad altena bona numi
am habet affectionē sicut oēs cōcedūt sed etiam
in hoc cōtingit esse minus. remissū. incōueniētia
nāq̄ multa pñt ex hoc accidere puta defectꝰ sub
stantie tpalis z dare cōicātibus sibi occasionē in
iustificādi: etiā q̄ natura nō ingenerauit frustra
nobis passiones. deus enī z natura nichil frustra
facūt vt dicit pmo celi. ppter q̄ in oibꝰ naturali
bus passiōibus possibile ē deficere ab eo q̄ opz
non vtendo eis q̄tum z vbi z sic de alijs circūstā
tijs Iterū illi habitꝰ extremi vident circa bona ali
ena z affectionem ad ea se habere sicut illiberali
tas z pdigalitas ad bona ppriaꝝ affectionē ad ea
si igitur illiberalitas z pdigalitas sūt habitus vi
cioſi sequit q̄ z iusti. Sciendū ē igit q̄ si iusticia nō
sit media iter duas iniusticias: non ppter hoc se
quitur. put aliq̄ volūt q̄ non sit media inē duos ha
bitus vicioſos. Hā liberalitas non ē media inter
duas illiberalitates sed inē illiberalitatē z pdiga
litatem nec tantia inē duas intpantias. sed inter
intpantiā z insensibilitatē noīa nāq̄ ad placitum
imponunt z multa sunt hmōi noīa que non sūt i
posita. vnde pōt dici q̄ vicium iusticie oppositū se
cundum supabūdantiā vocat iniusticia viciū aūt
sibi oppositū scōm defectū non habet nomē ipsi
tum eo q̄ in paucissimis inuenit sicut Arz. dicit
de insensibilitate opposita tpantie. Quare aūt de
istovicio nō tractauit. Af. forte pōt dici q̄ cū duo
rum extremorum vicioꝝ sēper alterū q̄ cū duo
nitur ꝓtuti medie q̄ reliquū est ē petius. Arz. et
alij morales modicū curauerunt de illo loqui q̄
parum' opponit virtuti. z q̄ non ē multe malitie
sicut ē in, ppositō. ppter q̄. sufficiebat Arz. illud
quod elici poterat ex his que generalit dicta fue
runt in scōo libro de virtutibꝰ. z ex his etiā que de
alijs virtutibꝰ dicta fuerunt in aliis libris ispeali

tercia ꝓbatio ¶ Tercia conclusio ꝓbatur pmo per coēm virtu
tis diffinitionē datā in scōo libro diffinitio enim
bona debet cōuenire cuilibet cōtento sub diffint
to et non debet esse dubiū quin oi virtꝰ operetur
scōm dictamen recte rōis. ppter quod in oi virtu
te attendit mediū scōm rōnem. Iterum q̄ medi
um iusticie sit sumendū quo ad nos non scōz na
turam rei sic ptz. Hā si mediū sumeret scōm natu
ram rei sequeret q̄ eisdē rebus exīstibus mediuz
esset idez hoc est finis. nā vnus tpe tu habebis ꝓ sex
tario frumenti decem calcia mēta. z i alio tpe non
nisi tria. Item mediū quod i revarit scōm exigē
tiam humane indigētie sumit non scōm rei natu
ram sed ad nos. sic ē de medio iusticie. ideo. z c.
Item iusticia distributiua attēdit ad dignitatē et
meritū personaꝝ: cōmutatiua etiā q̄tū ad iuolū
tarias cōmutatiōes attendit ad circunstātias mul

tum' ei differt vt dicit Arz. si habēs pncipatū pcuſ
sit vel si alter pcussit eū. Adhuc etiā voluntariū z
inuoluntariū differt multū. in cōmutatiōibus aūt
voluntarijs saltē attendit ad humanā idigētiā si
cut dictū fuit. ¶ Sciendū ē igit q̄ iusticia necesse
ē ꝑ primo rerum distribuendaꝝ z meritoꝝ ꝓ q̄ Notabile.
bus distributio facteda est: aut etiā rerū admincē
cōmutādaruꝫ estimare valorem. hec aūt estimatio
non attendit scōm rerum naturā sed ad nos z in
digentiā humanā. Sed post hmōi estimationem
beneverū ē valoris rerū distribuendaꝝ ad valorē
meritoꝝ vel etiā valoris vnius rei cōmutādaꝝ ad
aliā mediū z equale sumēdū ē scōm rē z hoc iten
debat alia opinio. sz tñ non obstāte q̄ hoc modo
medium sumat scōz rē. nō ē negādū quin etiā su
mat scōm rōnē nā recta rō sic ipsū sumere dictat
vnde rōnes alioꝝ nichil cōtra hoc cōcludūt. Sz
ad auctoritatē. Arz. dicendū ē q̄ duplr in iusticia
attendit mediū vno enī modo mediū attendit in
consonātia operis ad dictamen recte rōnis. z hoc
est cōe oī virtuti. sed de isto mō nō ē locutus. Arz
in hoc quīto. qñ hoc sciri poterat ex dictis scōdo
libro in cōi diffinitione fortitudinis. z per ea q̄ dicta fu
erunt de alijs fortitudinibus in spēali oportet enī ꝓpor
cionabiliter accipe hic z illic. Alio aūt modo spe
ciali mediū attendit in ipsa iusticia scōm q̄ ipsa
est ad alterū distributiua vel cōmutatiua bonoruꝫ
quod mediuꝫ attendit scōm equalitatem valoris
rerum vel scōm ꝓportionē valoris rei ad valorez
meritoꝝ. z de hoc medio sumēdo dixit Arz
in hoc quīto. qz per ꝑdicta nō erat manifestū de
ipso. q̄ igit dicit Arz. iusticiā esse medietatē nō
scōm eundē modū cū alijs virtutibus non est itel
ligēdum q̄tū ad ꝓmū modū mediꝫ sed q̄tum ad
scōm. Scōm ꝑdicta aūt possunt solui oēs alie rō
nes que in ꝓncipio questionis fiebant.

Queritur decimo quarto. Utruꝫ iu
stum sit idem z q̄ equale cōtra pas questio xliij
sum. Arguitur q̄ sic. qz iustū ē neq̄
plus habere debito neq̄ minꝰ hoc Arguit ꝓmo
aūt soluit optime sic. tum tu tradis
tantū a me recipias q̄ est eq̄le contra patiꝫ igit. z c.
Item iustū est ad eq̄le reducere q̄ ē meq̄le. ppter
quod dicit Arz. minus iustū ineq̄le exīs cōtemptat
iudex sed q̄ est ineq̄le reducitur ad eq̄le per eq̄le
contra pati nā si me pcutis ineq̄les sum' eo q̄ tu
habūdas in lucro z ego in dāno si igit te re percu
tiam tu recipis dānū equale dāno meo z ego lu
crum equale lucro tuo. ppter q̄ eq̄les reddimur
sicut ante eq̄les eramus. Item ꝓbūs negat iustū
esse contra passūtā in distributiua iusticia q̄ i cō
mutatiua. sed i distributiua iustū est cōtra passū q̄m
sic. ꝓportio geometrica saluat: scz q̄ qui plus egit
ad cōe bonū plus de cōi bono recipiat. Itē si con
tra passū nō esset iustū. hoc esset q̄ aliquis ꝑ so
nis plus est deferendū q̄ alijs sicut dicit Arz. de
pncipe qui percussit. z de illo qui pncipē percus
sit sed non est vni psone plus deferendū q̄ alteri.
q̄ dicit Arz. q̄ nichil differt si studiosus ꝓauū ꝑ
uasit vel ꝓauꝰ studiosū q̄m ad nocumēti differēti
am solū respicit lex. z vtrūq̄ vult eq̄libꝰ igit iustū ē cō in oppositus
trapassū. ¶ Oppositū dicit Arz. q̄ de hoc reprehē

dit pitagoricos q̄ determinabāt iustū simplr cōtra
passū dicēs ei q̄ ꝓtrapassū nō ꝓgruit iusto distribu
tiuo. dicit etiā q̄ in iusticia cōmutatiua reperit in
stātia in multis z ponit duas istātias. scz q̄ non ē
equalit puniend' pcuties pncipē z pnceps pcuti
ens nec equalit puniendꝰ ē voluntarie z inuolūta
rie ledens. Sciendū ē primo q̄d intelligim' per
equale cōtrapassū. Supponēdū ē igit q̄ i, ppto
per pati nichil aliud itelligim' q̄z recipere ab alio
lucrū vel damnū et per facere nichil aliud q̄z alij i
ferre lucrū vel dānū. Equale igit cōtrapassū pōt
intelligi dupl'r vnomō cōperando passionē vni'
ad passionē alteri' vt q̄tūcūn' recepit lucri vel dā
ni tñ alius recipiat. Aliomodo cōparādo passio
nem alicui' ꝑ lucro ad passionē ei' ꝑ dānū. vt q̄ q̄
tum damnū recipit tñ lucrū recipiat. Cū aūt du
plex sit iusticia. scz distributiua z cōmutatiua. Di
cēdū ē ꝓmo q̄ cōtrapassū nō habet locū i iusticia Notabile.
distributiua. Ad cui' declarationē notandū ē q̄ in
distributionib' duplex ē habitudo cōsiderāda qñ
supponit q̄ bona cōia distribuāt ꝑsonis singula
ribꝰ ꝓpt hoc q̄ ipsis deben k Mā si gratis distri
buerent nō esset ppria iusticia sed liberalitas. Est
igit ꝓma habitudo cōtatis ad illos: ꝙbus debet
fieri distributio alia aūt eoꝝ ꝙbus faciēda ē distri
butio adiuicē. Quātū aūt ad ꝓmā habitudinē iusti
cia nō videt esse nisi cōmutatiua. Hā cōtas illis
retribuit ꝓ eo q̄d ab eis suscepit sicut tu sero sol
uis opārio tuo suā dietā. Sz q̄tū ad scōaz habitu
dinē nulla videt esse cōmutatio sed solū distribu
tio. ppter q̄d a tali ipoꝝ adiuicē hītudine dr iusti
cia distributiua mō constat q̄ scōm illā hītudinē
cōtra passū nō hz locū. qñ cōtra passū: supponit
ante factū vel añ passū. mō nullꝰ i alterꝝ ante e gt
vel ab altero ante passꝰ ē. igit. z c. ¶ De iusticia au
tē cōmutatiua diuersi diuersimode rīdent. Dicūt
enī quidā duplices esse cōmutationes scz voluta
rias z inuolūtarias. Et q̄ i cōmutationibꝰ inuolūta
rijs iustū non ē idē q̄d cōtrapassū: sed q̄d i volūta
rijs ē idē. Primū declarāt ꝓmo inē ꝑsonas ineq̄
les qñ sicut dicit Arz. si q̄s pcusserit pncipē non
optz repcuti solū sed grauꝰ puniri. cuiꝰ rō ē q̄z in
lesione pncipis ledit tota cōitas cui' vices gerit
pnceps si aūt ille repcuteret solū: ipse solꝰ ledere
tur. ppter q̄d nō esset sufficiēs punitio vel satisfa
ctio. Scōo idē dicūt patere de ꝑsonis eq̄libus in
quibꝰ ē magis dubiū si enī equalē sibi q̄s pcutiat
aut ab eo rē suā auferat: nō ē satis fatio sufficiēs
q̄ repcutiat aut q̄ rē ablatā restituere cōpellat. Re
cuius rō ē q̄z talis nō solū ifert nocumentū vel in
iuriā. primo quē pcussit. sed etiā toti cōitati cui'
tutelā z imunitatē violauit z etiā iusticie publice
quā cōtēpsit ē igit iustū q̄ ille maiorē penā patia
tur. Ad q̄d etiā Arz. pmo magnoꝝ moralium videt
talē inducere rōnē q̄d duplr peccat duplr puniri de
bet sed q̄ alterꝝ pcussit peccat q̄z nocuit ideo tm̄ ei
nocere debuit. Scōo peccauit q̄z incepit z pacē. z
nocētia violauit. ppter q̄d pcm̄ vlterius puniri de
bet. Itē sēqrēt q̄ nō esset magis puniēd' q̄ voluꝫ
tarie z fraudulēt pcussit: q̄ q̄ involuntarie vel ex
repētina passione. q̄d ē falsū q̄z dicit Arz. i isto q̄n
to q̄ scōs neq̄ ē iustꝰ neq̄ malꝰ alter aūt ē iniustꝰ
et malꝰ ꝛō ptz q̄ pmꝰ magis peccat z magis puni

ri debz dicit etiā Arz. i isto. oppositio q̄ i uolūtariū
volūtariū dīnt multū. Scōm aūt nitūt pbare q̄ rō
nē Arz. q̄z illomō ē iustū i cōmutationib' volūta
rijs quō cōitas ciuitatis saluat' scz hoc ē p eq̄le cō
trapati. nā si q̄s recipiat bona alteri' z nō cōtra
ciat nec retribuat seruitꝰ erit: z nō potit tolerari i
ter ciues. Iterū sicut dicit Arz. artes destruerēt
si nō fecerit faciēs z q̄tū z quale et patiēs hoc et
tm̄ z tale. Nec aūt opinio ls in ea cōcordēt q̄si oēs
necessa ē vt puto nec de itētione Arz. Mō aūt nō sit
de itētione Arz. apparz q̄m si loq̄mur de eq̄li con
trapasso eq̄litate q̄titatis. ptz q̄ Arz. nō solū i cō
mutationib' inuolūtarijs. negat iustū esse cōtrapas
sum sed etiā inuolūtarijs. dicit enī sed i cōmutatio
nib' q̄dem ꝓmutatiuus ꝓtinet tale iustū cōtrapas
sū scōm ꝓportionē z nō scōm eq̄litatē. q̄d stati ipe
lōgo sermone declarat i cōmutatiōib' volūtarijs
vt ꝑz aspiciēti. si aūt loq̄mur de equali cōtrapasso
eq̄litate. ꝓportiōis: ptz q̄ Arz. nō solū ponit iustū
esse ꝓtrapassū i volūtarijs. sz inuolūtarijs. dicit ei
ꝓmo magnoꝝ moraliū seruiēs ei si pcusserit libe
rum nō ē iustū cōtrapcuti semel z multotiēs z cō
trapassū aut iustū i eo q̄ ꝓportionabile. sicut ei li
ber hō ad seruū i essēdo melioꝝ: ita ꝓtrafacere ad
faciendū. Itē scōm ꝑdictā opinionē nō appareꝫ
quō concordāt duo dicta Arz. q̄z ꝓmū ē q̄ nichil
differt si studiosꝰ ꝓauū ꝓuauit vel ꝓauꝰ studiosū
neq̄ si mechat ē ꝓauꝰ vel studiosꝰ: sed ad nocu
menti diuīam solū respicit lex. Alterꝝ dictū ē si ꝑn
cipatū habēs pcusserit nō optz repcuti. z si ꝓnci
pem pcusserit. nō repcuti solū oz ls z puniri. Ista
enī dicta videt esse ꝓtraria z sūt ambo de ꝓmuta
tionibus volūtarijs. Ita dicta opinio nō ē vera ꝓ
mo q̄dem q̄tū ad volūtarias cōmutatiōes q̄ po
ne casū q̄ acceptis sorte z plōne z duab' eoꝝ vxo
rib' de volūtate ipsoꝝ q̄truoꝝ sortes mechet cuꝫ
vxore plōnis. non ppter hoc erit iustū q̄ plato me
chetur cū vxore sortis. q̄uis oēs vellēt illud. qñ
nullū pctm̄ aut i honestū pōt esse iustū hoc aūt es
set i honestū z pctm̄ ergo ꝓtrapassū equale nō ē ꝑ
per habet locū i cōmutationib' volūtarijs. Simi
liter neq̄ vera est opinio ꝑdicta. put ponit dissimi
litudinē iter volūtarias z inuolūtarias cōmutatio
nes. q̄d ex positiōe nra satis pōt apparē. Sz hāc
opinionē ptrāseo q̄z si q̄s ꝓsideret nō magis vide rīsio de mēte
tur esse vera: neq̄ de itētione Arz. q̄ ꝓcedēs. Ideo aristotelis
pono scōm Arz. tres cōclusiones. ¶ Pma est q̄
iustū ñ sp fit p eq̄le ꝓtrapassū eq̄litate q̄titatis. rez
cōmutabilū. Scōa est q̄ aliq̄n sed raro fit iustū ꝑ
eq̄le ꝑdictū ꝓtrapassū z videbit' q̄n sic z q̄n nō.
Tercia cōclusio erit q̄ iustū sp fit p eq̄le ꝓtrapas
sū eq̄litate ꝓportiōis ad aliquā mēsurā. scōz quā
estiari pōt valoꝝ rez cōmutabiliū. ¶ Prima ꝓclu p macōclusio
sio ptz i volūtarijs q̄z pcuties pncipē vel ꝓmo alte probatur.
rum pcuties nō debz repcuti solū eq̄li pcussioē ne
q̄ equalit puniri debet volūtarie z inuoluntarie p
cuties. sicut ꝓus argutum fuit nec furtiue rē tuā
accipies debet eā restituere solū. sz z vltra puniri
scōo idē ptz i cōmutationib' volūtarijs q̄n si do
mus tua valet centū solidos z vnū calciamētū va
let duos solidos iustum erit dare quiquagita cal
ciamēta pro vna domo sed. i. calciamēta nō sūt eq̄
lia vni domui neq̄ scōm q̄titatē ipsoꝝ continuaz

neq; scõm diſcretã dom⁹eni ẽ maioꝛ et calciamẽta ſunt plura igit· ꝛc· Jtẽ tã i volũtarijs q̃ i inuoluntarijs nõ põt q̃titatis eq̃litas obſeruari inter ea que non ſũt ſcõm q̃titatẽ cõmenſurabilia· ſed iuſtũ inuenꝛtur vbi cõmutabilia nõ ſũt ꝓmenſurabilia ſcõm quãtitatẽ vt ſi gꝛarum actiones reddãtur ꝓ data pecunia vel ſi hõ inficiak ꝓ pecunia furto ãccepta igit· ꝛc· ¶ Scda concluſio põt euidenter ꝓbari ſi cõſideremus ſingulas ſpecies cõmutationũ· Arꝛ· eni volũtarias cõmutatiões enumerat plures/ ſcz vẽditionẽ: emptionẽ: mutuationem: fideiuſſionẽ: vſũ depoſitionẽ: et conductionem/ ꝛ põt addere liberalẽ/ donationẽ. Vẽditio ẽ per quã vendẽs tranſfert dñiũ ſue rei i alterũ recepto ꝓcio· Emptio aũt eſt q̃ quã in ementẽ trãſfertur dñiũ rei alterius dato ꝓcio· Et in iſtis commutationib⁹ manifeſtũ eſt q̃ nõ ẽ ſeruãda eq̃litas q̃titatis qm̃ ꝓciũ datũ eſt alteri⁹ ꝛditionis a re vendita vel empta ꝛ non ſibi ꝓmẽſurabilis ſcõz ſuã q̃titatẽ non eni i venditionib⁹ ꝛ emptionib⁹. ego do frumentũ ꝓ cõſimili frumẽto: neq; cultellum ꝓ cõſimili cultello ſed cultellũ vel pecuniam ꝓ frumento· Et hoc intẽdebat Arꝛ· cũ dixit non eni ex duobus medicis fit cõmutatio· ſed ex medico ꝛ agricola ꝛ oino alteris ꝛ nõ equalibus ſed oportet hos equari ſupple ſcõz ꝓpoꝛtionẽ Mutuatio eſt per quã mutuãs trãſfert dñiũ ſue rei in alterꝫ vt equalem ꝛ ſimilẽ recipiat· vt ſi mutuo tibi denariũ vel ſextariũ frumenti: tu teneris michi reſtituere denariũ vel ſextariũ frumenti Et in hac cõmutatione manifeſtũ eſt ex terminis q̃ obſeruãda eſt equalitas q̃titatis: niſi forte qꝛ mutuãs facit gꝛam alteri. indigenti re ſua i quo caſu recipiens non ſolum tenek reddere equale rei mutuate. ſed adhuc tenek ad gratiaꝫ actiones ꝓpter gꝛam ſibi factã· Et ſic ꝛtey ꝓtz q̃ iuſtuz hic non cõſiſtit i ſola equalitate q̃titatis· Aliq̃n tñ põt contigere q̃ hmõi mutuatio fiat ad vtilitatem vtriuſq; vt ſi vinũ habeas hoc ãno i abundantia ꝛ michi deficiat ꝛ appareat q̃ ãno ſequenti cõtrariũ debet euenire· mutuabis mihi dolũ vini ad reddendũ anno ſequenti nouũ· hic michi eſt vtile qꝛ indigeo· ꝛ tibi qꝛ indigebis ꝛ vinũ tuũ ſeruare nõ poſſes ꝛ in iſto caſu forte ſufficeret ad iuſtũ eq̃litas q̃titatis· fideiuſſio eſt per quã q̃s ſe obligat ꝓ debito alterius ſi ille defecerit· ꝛ tũc manifeſtũ ẽ q̃ ſi ſoluerit debitũ alter tenek ſibi in tãto ꝛ in tanti ꝛ vltra tenek et ad multas gꝛarũ actiões· Vſuz aũt videk Arꝛ· vocare ſcõm quẽ quis alteri rẽ ſuã gratis cõcedit retento dñio· Et tũc iuſtũ cõſiſteret in reddendo eãdẽ rem ꝛ cũ gꝛarũ actione· Depoſito eſt ſcõm quã q̃s rẽ ſuã ꝓ ſecuritate i cuſtodia alteri⁹ de ponit· ꝛ tũc iuſtũ eſt q̃ eadẽ res ſibi reddak· niſi q̃ deponẽs teneꝫ cuſtodiẽti ad aliq̃d ſallariũ vel ad gꝛarum actiões· Lõductio eſt qua quis ꝓ certo tẽpe vendit rei ſue vſuz· et manifeſtum eſt q̃ ibi nõ ſeruak q̃titas vſus. equalitas ei vſus ꝛ preciũ inde receptũ nõ ſunt commenſurabiles ſcõm q̃titatẽ Donatio ꝓ o ẽ ſcõm quã aliq̃s tranſfert rẽ ſuã i aliũ ſine ſpe re habẽdi ꝛ ſine pacto remunerationis. ꝛ in iſta cõmutatiõe iuſtũ cõſiſtit i gꝛarum actiões reddẽdo/ vel ſeruiciũ/ vel laudes: vel aliquid hmõi· Mã ſcõm iuſticiã (vt dicit Arꝛ· (reſamillari oportet ei q̃ gꝛam fecit: recipiens eni gꝛam tenetur facieꝛi licet non de pacto tñ de iuſto ꝛ cõdigno. Alie aũt ſunt cõmutatiões inuoluntarie quas: Arꝛ· enumerat in littera de q̃bus eſt manifeſtũ q̃ ſi dãnũ illatũ alij eſt reſtituẽdum ſcõm equalitatẽ q̃titatis tñ vltra oportet inuriãtem puniri ꝓpter i talibus iuſtũ non ẽ preciſe cõtrapaſſũ equale ſcõm quãtitatẽ· ¶ Tercia concluſio põt ꝓbari ꝛductiue· Mã in emptionib⁹ venditionibus ꝛ cõductionib⁹ non opꝛtuũ ꝓ vno accipere artes et vt dicit. Arꝛ· deſtrueꝛẽk nullꝫ nã q̃domificaret ſi oporteret ꝓna domo recipe vnũ ſolũ calciamentũ oportet ergo eſtimare quãtũ domus valeꝛ ꝛ calciamẽta tot apponere q̃ ſint equalis valoꝛis ꝛ tunc cõmutare· hec aũt vocak equalitas ꝓportionis ad menſurã valoꝛis que aũ ſit illa meuſura dicek poſt· Sed i mutatione ꝛ fideiuſſione inuſu: ꝛ depoſitione ꝛ donattõe opꝛtia ade quare ſcõm valoꝛẽ gꝛas ꝛ regrationes Et ſi dicas q̃ hoc ẽ impoſſibile; qm̃ ſi aliq̃s dat tibi decem libꝛas et tunc dicas ei grates dñe: tũc nonvalet tñ dictum tuũ q̃tum decẽ libꝛe Ad hoc reſpõdeo q̃ valoꝛ rerũ eſtimak ſcõz humanã indigẽtiã poſſibile eſt igit q̃ dãs decẽ libꝛas eſt valde diues· ita q̃ nichil vel modicũ indiget pecunia: ſed magis idigeret honoꝛe ꝛ forte recipiẽs eſt magne bonitatꝫ et honeſtatꝫ ita q̃ dãs decẽ libꝛas multũ honoꝛak ſi ille recipiens dicat grates dñe· imo q̃ſq; ſi ſolũ dignek recipe donuz illud· ꝓpter q̃d ſic optime fit ad equatio ſcõm ꝓportionem ad menſurãvaloꝛis De cõmutatiõibus aũt ſuolũtarijs cõſiderãdũ ẽ q̃ qui alterũ ꝓter eiꝰ volũtatẽ dãgnificat: ipe dupliciter imutificat ꝓmo quidẽ in illũ ſcõo vero i cõmunitatẽ· tũ qꝛ ille erat pars quedã cõtatis· tũ qꝛ violabat legẽ cõtatis· tũ qꝛ dat aliꝭ exemplũ malũ q̃tũ igit ad ꝓmã imutiſtificationẽ opꝛ eſtimare nocumentũ q̃d ille paſſus ẽꝛ tãt valoꝛis lucrũ ſibi reſtituere· nõ eni ſufficit q̃ tñ nocumentũ patiatur· nã ſi cõbuſſiſt domũ meã: nõ eſſet mihi iuſta recõpẽſatio facta ſi etiã domus tua ꝓburere ꝛ nichil eni inde lucri haberẽ· Et ſic pz q̃ equale contra paſſũ debet attẽdi cõparãdo paſſionẽ alicui⁹ lucro ad ꝓpoꝛem paſſionẽ ei⁹ in dãno· ꝛ nõ cõparãdo paſſionẽ vni⁹ ad paſſionẽ alterius· Sed forte tu dices dñe poſſibile ẽ q̃ ille nõ habebit vñ poſſit recõpenſatio fieri· Ad hoc dicendũ eſt q̃ qꝛa non ſũt ad impoſſibile kaciendũ eſt q̃ fieri põt Jnfligak ei pena vel coꝛpoꝛalis vel alia ſcõm q̃titatẽ ꝛ qualitatẽ delicti ſi eſt poſſibile et ſi nõ eſt poſſibile: tũc fiat ꝓpinqui⁹· qõ fieri põt· Quãtum aũt ad ſcõam iuſtificationẽ· opꝛ etiã nocumẽtũ eſtimare magis eni nocunt ſi ꝓncipẽ ꝓcuſſit q̃ ſi aliũ ꝛ ſi liberũ q̃ ſeruũ: quãto eni ledit maioꝛẽ vl nobiliorẽ partẽ cõtatis tãto cõtatt maius intulit nocumẽtũ ꝛ magis ſi publice q̃ ſi occulte ꝛ magis iſidioſe ꝛ cũ deliberatiõe q̃ cũ repẽtina paſſione qꝛ magis cõtẽpſit leges cões nocumẽto igit ſic eſtimato ſcõm oẽs circũſtãtias ſcidentes opꝛ tãt valoꝛis lucrũ cõtati reſtituere vel penã ꝓportionabilẽ ei ifligere vel ſicut erit poſſibile melꝰ ſicut dicebak Sic igit pꝛz q̃ cõtrapaſſũ ꝓportionabile eſt iuſtũ in oĩ cõmutatiõe ꝛ nõ cõtrapaſſũ eq̃le q̃titatiue· q̃d manifeſte ꝓpalauit Arꝛ· i ꝓmo me-

ſcda cõcluſio ꝓbatur.

tecia ꝓcluſio ꝓbatur

Ad rationes

gnoꝛũ moꝛaliũ: et vide ſi vis totum capl'm· ¶ Ad rationes· Ad ꝓmã dicendũ eſt q̃ neq; plus habere debito neq; mn⁹ ſp ſaluak ꝓ ꝓtra paſſũ ꝓportionabile· ſed non ſp per equale vt dictũ eſt· Ad aliã dicendũ eſt eodẽmo ꝛ qñ ꝺ q̃ equales ſiũt ſi percutiens repcuatiak· dicẽdũ ẽ q̃ ſi illi inter ſe fiant eq̃les: tñ cõtas fuit leſa ꝓpt qõ opꝛ aliã fieri punitionẽ ꝛ itez dictũ fuit q̃ iuſtũ ꝺ paſſum nõ attẽdit ꝓncipaliꝛ ſecũdũ operationẽ vnius ad paſſionẽ alterius· ſed ſcõm ꝓparationẽ paſſiõis vni⁹ in lucro ad precedentem eius paſſionem in damno· ſic enim fit damni reſtitutio ꝛ ideo ratio peccabat ꝓ q̃tito aliter procedebat· Ad aliam dicẽdum eſt q̃ licet contra paſſum attendak ſi diſtributionib⁹ ſcõm ꝓparationẽ eoꝝ quibus fit diſtributio ad cõitatẽ: tñ nullũ eſt cõtrapaſſũ ſcõm ꝓparationẽ eoꝝ quibus fit diſtributio adinuicem: ꝛ hoc conceſſum eſt in poſitione. Ad vltime rationis euidentiã ſciendum eſt q̃ aliter diſtributiua iuſtitiaet aliter ꝓmutatiua dignitates perſonarum attendunt· Diſtributiua namq; dignitates et merita perſonarum attendit vt diſtribuendo eq̃litatez rez diſtribuendaꝝ ad dignitates et merita perſonarũ inueniat ꝛ obſeruet· Sed ꝓmutatiua dignitates perſonaꝝ attendit ad eſtimandũ q̃titatẽ lucri et dãni vt poſſit lucrũ equare damno ſecũduz ꝓportionẽ ad menſurã ꝓmutabiliũ· Ex quibus apparet quõ debent ſteligi duo dicta· Arꝛ· allegata ꝓtius que ꝓma facere videtur ꝓtraria: et non ſũt dicit enĩ q̃ mihi differt ſi ſtudioſus ꝓauum ꝓua uitvel ꝓauus ſtudioſũ: quod eſt verũ in equando lucrũ dãno· nõ ei equatur ſecũdũ ꝓportionẽ ipoꝝ ad ſtudioſitatẽ vel ꝓauitatẽ· ſed ſcõz ꝓportionez ad menſurã ꝓmutabiliũ de qua dicek poſt· ſed multũ differt i eſtimando quantitẽ lucri vel damni· Secũdo ſo dicit q̃ ſi ꝓncipatũ hñs ꝓcuſſit· nõ oꝝ repercuti· et ſi ꝓncipẽ ꝓcuſſit· nõ ſolũ repercuti ſz etiam puniri qõ nõ eſt ex eo q̃ eq̃tio lucri ad dãnũ ſumatur ſecũdũ proportionẽ ad ꝓncipis vel alterius cuiuſcunq; dignitatẽ· ſed quia q̃titas nocumẽti eſt maioꝛ ſi ꝓncepa ꝓcutiak· q̃ ſi aliter ꝓpter ꝓdicta etiã ſatis pꝛz quõ rões aliarũ opinionũ ꝓcedunt idcirco pertranſeo.

Ad rationes

q̃ſtio decima quinta Arguitur

Querit decimoquinto Utrũ oĩa ꝓmutabilia ſint eadẽ menſura commenſurabilia· Arguitk q̃ nõ quia ꝓmẽſurabilia debent eſſe eiuſdem generis eo q̃ opꝛ mẽſuram eſſe eiuſdẽ generis cum menſurato imo eiuſdẽ ſpeciei ſicut videtur velle· Arꝛ· x· methaphiſice dicens ſẽp aũt cognatũ eſt metrũ· magnitudinũ quidẽ ei magnitudo et ſecũdũ vnũquodq; longitudinis lõgitudo ꝛc· ꝛ ꝓmẽtatoꝛ quarto phyſicoꝝ in fine dicit q̃ mẽſura non eſt extra genus menſurati· ſed ꝓmutabilia ſunt diuerſa ſpecie et genere ergo non ſunt cõmenſurabilia· Jtem omnia ꝓmẽſurabilia ſũt cõparabilia· ſz nõ oĩa ꝓmutabilia ſt ꝓparabilia igit minoꝛ pꝛz quia ſeptio· phyſicoꝝ ꝓbat Arꝛ· q̃ ꝓpak bilia nõ debẽt eſſe eq̃uoca neq; habere diuerſuz ſubiectũ ꝓmũ neq; habere dꝛam neq; ĩ qõ neq; ĩ que in tãtũ q̃ ſcõm coloꝛẽ nõ eſt ꝓparatioꝛ ſcõz albũ· et ꝓmentatoꝛ ibidẽ exꝓmit q̃ illa non ꝓparãtur que nõ ſunt eiuſdẽ ſpeciei q̃uis ſũt eiuſdẽ generis· iõ ꝛc· Jtẽ Arꝛ· iter ꝓmutabilia enumerat mortẽ corporalẽ q̃ nõ eſt ꝓmẽſurabilis bonis exteriorib⁹· null⁹ eni ſane mẽtis ꝓ tota pecunia mũdi vellet q̃ ſibi ãputaret caput· ¶ Oppoſitũ dicit Arꝛ· ꝓcludens ſic opꝛ igit vno aliq̃ oĩa mẽſurari ¶ Videk mihi diſtiguẽdũ eẽ ſic q̃ ꝓmutabilia conſiderari põſt vnomõ ſcõm rões ſuas ſpeciales vel abſolutas· aliomõ ſcõm q̃ venit ꝛ vſũ hũanũ· primo igit mõ dicẽdũ ẽ q̃ nõ oꝝ ea eẽ ꝓmẽſurabilia qõ ꝓbak qꝛ ꝓmutabilia diuerſoꝝ ſunt generꝝ ſcõz ſuas ſubſtãtias et talia nõ ſunt ꝓmenſurabilia·

In oppoſitũ.

Diſtinctio de ꝓmutabilib⁹.

Jtẽ eoꝝ eoꝝ q̃ ſunt ꝓmẽſurabilia quodlibet: ſi ſit mtn⁹ altero· totiẽs replicari poſſz q̃ fierz alteri eq̃ le· aut ꝛẽt maiꝰ ſic aũt nõ ẽ de oĩb⁹ ꝓmutabilib⁹ ſcõz ſuas ſubſtãtias conſideratis· qõ pz: qꝛ eq̃ ꝛ aſini et lapides ferꝝ boues et capre ſue ꝓmutabiles· ꝛ tñ ꝓſtat q̃ ſcõz ſubſtãtie pfectionẽ ꝛ nobilitatẽ equimo et qõcũq; aĩatũvt muſca excederet ſp lapidẽ aut ſaiata q̃tũcũq; multiplicata· Et ſi dicak de ẽ menſura oĩm entiũ· dicẽdũ ẽ breuiter q̃ via eẽ vel eſſendi deus ſic eſt mẽſura oĩm q̃ q̃tũ dat eis eẽ tñ habent: ſed non eſt mẽſura ipſoꝝ ſicut hic loquimur ſcz ſcõm quã menſurabilia põſt adiuuicez adequari et ad mẽſurã· De ꝓmutabilibus aũt põſt deratis ſcõm q̃ veniunt in hũanũ vſum. diſtiguendũ eſt ſic q̃ aliq̃ ſunt q̃ iuſte permutari põſt et alia que non· eo q̃ eoꝝ ꝓmutatio eſſet ꝓtra leges aut ẽ bonos moꝛes· ſbi gꝛa ſi ꝺs permutaret alti⁹ vꝛoꝛẽ ant corporale mẽbꝛũ aut aliq̃d tale· Quãtũ igit ad ea q̃ iuſte ꝓmutari põſt: dicendũ eſt q̃ oĩa ſunt vna menſura ꝓmẽſurabilia· qõ ſic ꝓbak Jllud opꝛ eẽ ſine quo ſaluari non poſſet hũana ciuilitas et cõicatio· et ſine quo non poſſet hũana ſuſtẽtari natura ſed nõ poſſet ſaluari ſi ꝓmutabilia non eſſent ꝓmutabilia· g ꝛẽ· maioꝛ ꝓbak qꝛ homo natura ciuile aĩal eſt et cõicatiuũ vt patz primo politice ſi igit natura non deficit i neceſſarijs et nihil facit frustra: neceſſe eſt id eẽ ꝑ qõ hoiz ciuilitas illa naturalis ſaluak· alr ciuilitas illa frustra eſſet· ꝛ natura eſſet defectuoſa: minoꝛ aũt ſic declarak· Ad hũanã ſuſtẽtationẽ ꝛ cõicationẽ req̃rik bonoꝝ q̃ i vſũ hũanũ cadũt multiplex ꝓmutatio· hec aũt ꝓmutatio non fieret ſi illa nõ eſſent aliq̃ vna menſura ꝓmenſurabilia· g ſine illoꝝ ꝓmẽſurabilitate non ſaluaretur hũana natura ꝛ cõicatio politica maioꝛ iſtius ſillogiſmi pz qm̃ tãta eſt humane nature fragilitas et idigentia q̃ nullus vel pauci ſicut dictum fuit ꝓtius poſſent ſibi ꝓuidere de neceſſarijs· ad vitã· multi tñ hoc poſſunt non tñ ſine ꝓmutationib⁹· ſcz q̃ coꝛiarius in calciamentis abundas ꝓ eis domũ frumẽtũ et veſtes accipiat ecõtra ſo doſificatoꝛ ꝓ domibus recipit frumẽtũ calciamẽta ꝛẽ· ſil'r i terra noſtra creſcunt abundãter frumẽta: ſed nulla vina in alia aũt terra eẽ q̃ permutare opꝛ vt ipſa frumẽta q̃ idigẽt capiãt et nos vina minoꝛ aũt ꝑfati ſillogiſmi ſic pz null⁹ q̃ modũ ꝓmutatiõis nẽcarie ad ſuſtẽtationẽ hũane nature ſcz ſine actu liberalitatis dabit vnã domũ pulchꝛã ꝓ bono calciamẽto vel ꝓnaveſte· Mã ſi iſta oporteretk fieri dñificatoꝛ nõ poſſet viuere qm̃ tpe ãnũ apponit i ꝏſtruẽdo vnã domũ· ſi igit ꝓ illa nõ hẽret niſi vnã veſtẽvñ haberet cibũ· g nõ dabit domum ſuam ꝓ tot rebus q̃ ſint adequate i

valoze domui oz igit ꝓmutabilia adeq̃ri si debeãt ꝓmutationes fieri adeq̃ri aũt nõ possunt nisi ea q̃ sunt vna cõi mensura mẽsurabilia z ꝓmẽsurabilia·lõ zc. De his aũt q̃ iuste ꝓmutari nõ ꝑsit dicendũ est q̃ illoꝝ sunt duo genera·q̃dã ei ꝓmutari nõ ꝑsit qz lege ꝓhibita·alia aũt qz scõm ꝓditionẽ sue nature ea ꝓmutari nunq̃ ꝝ ꝓmũ aũt genus circũscripta ꝓhibitione est eiusdẽ modi cum his q̃ cõmutari possunt iuste:ideo de his dicendum est sicut de illis. De secũdo aũt genere videtur esse dicendũ q̃ ipsa cũ his q̃ iuste ꝓmutari ꝑsit nulla eadẽ mẽsura sũt mẽsurabilia q̃ sic videt posse ꝓbari Mã si essent ꝓmensurabilia possent eis adequari et sic possent iuste ꝓmutari·quod est ℈ positum Itẽ hoc ꝓ ziductie qm̃ nullꝰ recti iudicij vellet ꝓ bobus vel ouibꝰ vel q̃busc̃q̃ hoĩs exteriozibus vitã corpozalẽ amittere·vel vꝛozẽ ꝑ̃ alci ad mechandũ dare: et si posset hoc velle secũdũ rectuz iudiciũ: tunc illud esset eis iuste ꝓmutabile q̃ ℈ positũ Itẽ bona aĩe nullis bonoꝝ exteriozum vel corporis appreciabilia sunt: eo q̃ sunt fines ipsoꝝ rũ z ordinata ti finẽ q̃tũc̃q̃ multiplicata nõ ꝑsit attigenre finis bonitatẽ et perfectionem·et quia sunt i genere boni diuersoꝝ generum hec quidez honesta. hec aũt vtilia·diuersoꝝ autẽ genez non est eadẽ mẽsura· Et hoꝝ bonoꝝ icõmẽsurabilitatẽ Seu declarat i multis eiꝰ eplis ad lucillium de bonis autem anime que dicimꝰ honesta bona dicit i epla subinde sic·Sũmũ bonũ est et quod magis admireris vnũ·i·solũ bonuz est quod honestũ est cetera autẽ falsa et adulterina sunt: et parũ post dicit hoc liqueat nihil esse bonum nisi honestum et omnia incommoda iure suo bona vocabuntur que modo virtus honestauerit· Similiter i epla inimicitias vicitvnũ est bonũ qđ honestũ·In illis nihil iuenies veri vel certi quecunq̃ fame placẽt Et ambas istaꝝ duarũ ꝓpositionũ declarat· Seneca i eadẽ epla multis et pulcherrimis demonstrationibus q̃s videas si placet: nunc aũt ita est q̃ talia q̃ iuste ꝓmutari nõ ꝑsit sic i retentione ipoꝝ connexa sunt aĩe bonis q̃ absq̃ eozum detrimento nullus pot eavoluntarie commutare: ꝓpter quod dãno quod cõitas incurrit: nulluz pot lucꝝ equale reddi. Sed circa dicta dubitatiões occurrunt·Prima est q̃ si fortes vꝛozẽ suã ipsa volente dederit sponte platoni ad mechandũ ꝓ decẽ libris q̃s eoꝝ dãnificaꝝ vel lucraꝝ·si dicis q̃ embo lucrantur ergo est bona mercatura. nullus iustũ patitur· et sic ꝓ ℈ nullus iniustũ agit: et si dicas q̃ vterq̃ dãnificaꝝ igitur nullus iniustuz facit. qz iniustuz facere est lucrari: scilicet plus habere debito in bonis et minus in malis: si autez dicas q̃ vnus lucratur et alter dãnificatur· ergo vnus solus eoꝝ iniustum facit et alter solus iniustũ patit et hec oĩno sunt absurda quõ igit erit·

Prima dubitatio

Secunda

Tertia

Ad primã dubitationem

Secunda dubitatio ẽ vtrũ ꝓmutabilia que iuste commutari non possunt sint admuicẽ licet non cuz aliis ꝓmensurabilia. Tertia dubitatio est si fortes ꝓcusserit platonẽ vulnerauerit vel interficerit: quo modo talis iustificatio poterit ad iustum reduci.

Ad primam dubitationem dicendũ ẽ q̃ vterq̃ dãnificaꝝ secũdũ aliz quia peccat vnde punirι debet·dãna eni aĩe quia sunt i nra potestate: nõ sũt retinenda sed amplius punienda· q̃tuz aũt ad exteriora bona quilibet eoꝝ lucratur: quia plus debito habet. hz ei q̃ habere nõ dz· Si tu dicis q̃s igit dãnificaꝝ q̃ad illa bona exteriora· ipsi eni nõ ꝑsit habere indebitũ lucrũ nisi aliquo altero dãnificato. Ad hoc pot dupl'r responderi ꝓmo q̃ cõitas dãnificaꝝ iq̃tũ dat alijs occasionẽ et exꝑpluz male factendi aut saltẽ iq̃tũ cõeuleges offendũt Scdo pot dici q̃ vterq̃ dãnificaꝝ scõm aliazvt dictũ est Sed q̃tũ ad illud secũdũ videt q̃ nulla sit iniustificatio ꝓpter hoc q̃ nullꝰ iustũ libi facit q̃ libet aũt seipsũ dãnificat scõm aliam· forte dici potest q̃ vterq̃ ipsoꝝ non seipm solũ· sed etiã alterũ dãnificat inq̃tũ vterq̃ ipoꝝ est alteri causa vel occasio dãnificãdi seipz: z sic vterq̃ grauit iniustificare videtur nõ solũ enim qui bona cozporꝝ aut exteriora tollit iniustificat sed plus multo q̃ ꝓditionis aĩe occasionẽ ministrat hec aũt iustificatio nõ est forte secũdũ ꝓticularẽ iustitiã sz scõz legalẽ· iustitiana q̃z particularis eẽ videt circa ea alioꝝ bona q̃ nobis possum ꝰapplicare vel ab eis auferre et quoꝝdãt ẽ fortuna sicut dicit arꝛ

Ad secundã dubitationẽ

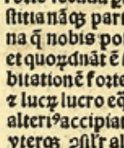
Ad tertiam

Ad rationes

Ad secundã dubitationẽ forte dici pot q̃ dãnũ vni ꝰ dãno alteri z lucꝝ lucro eãri pot aliqñ· et ſ vterq̃ eoꝝ vꝛozẽ alteri ꝰ accipiat scõm oẽs circũstãtias pares vel ſ vterq̃ ꝑsit altez iterfecerit aut eiꝰ brachiũ ꝓtauerit·sed lucrũ dãno saltẽ icõmutatiõe voluntaria eãri nõ pot vt apparuit i solutiõe ꝑcedẽtis dubitatiõis·eoꝝ alia dãnificaꝝ z dãnis aĩe nõ ꝑsit eq̃ri cozpale lucꝝ

Ad tertiã dubitationẽ q̃ petit de ꝓmutatiõibꝰ volũtarijs dicẽdũ ẽ q̃ pcuties altez iuste dãnificat z ullũ quẽ percussit et cõitatem sicut sepiꝰ dictũ ẽ q̃tũ igit ad dãnũ cõitatz· forte videt q̃ sibi nõ pot lucrũ eãri: ꝓ tãto qz bona ꝑsone singularz z bonũ cõe qđ nõ ẽ ꝑsõe singulari ap proꝑabile nõ sũt eiusdẽ rõnis de dãno aũt ꝑsone singularis forte q̃ aliqñ lucrũ pot eãri dãno ꝑbi gfa si paup hõ pcutiat modicũ z sibi dek i restitutione dãni pecunia aliq̃· forte lucrũ poterit eẽ eq̃tũ dãno vel forte ptrãhibit dãni q̃titatẽ· qz modicũ ẽ dãnũ eiꝰ eo q̃ aĩa illesa manet. cozpꝰ etvꝛ nõ est lesũ vel saluabiꝝ· et sic nihil amisisse videt nisi ꝓ modico tpe·ꝓ quo sibi lesio z ihonoratio inferunt·nullũ aũt istoꝝ ẽ sibi tãti ꝑcij q̃tũ pecunia ꝓpter idigẽtiã Alñ tñ videt q̃ lucꝝ dãno eãri nõ ꝑsit vt si paup hõ regẽ iterficiat videt igit dicẽdũ q̃ vbic̃q̃ qđãmõ ꝑsit eq̃le lucrũ restitui: hoc ẽ iustuz vbi aũt nõ pot pena erit apponenda put erit possibile scõm exigentiã nocumẽti·

Ad rões· Ad ꝓmã et scdam dicẽdũ est q̃ ls ea q̃ sunt iuste ꝓmutabilia non sint eiusdem generis sed valde equoca secũdũ q̃ cadunt i hũanum vsuz ipsa conueniunt in eadem ratione sz quia vtilia vel quia humane indigentie repletiua De alia autem ratione dictũ est satis in positione·

Verit decimosexto Utꝝ idigẽtia humana sit mẽsura ꝓmutabiliũ· Af. q̃ nõ qz mẽsura dz eẽ eiusdẽ gẽris cũ mẽsurato·x·methaphysice·idigẽtia aũt hũana nõ ẽ eiusdẽ gẽris cũ ipis ꝓmutabilibꝰ igit zc. Itẽ mẽsura dz eẽ ſplex z indiuisibilis decio methaphisice· Indigẽtia hũana

quẽstio·xvi· Arguitur·

Jn oppositũ Respõdeo

Ad ꝓmam·

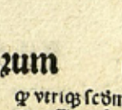
cõtra obiectũ

Ad ꝓmam·

Ad secundã·

non est talis qm̃ ꝓtingit hoĩem: multipl'r indigere igitur· Itẽ mẽsura ꝓpatiꝝ secũ mẽsurabile·sed idigentia nõ patiꝝ secũ res venales: qz cũ habeam eas nõ idigem eis· ¶ Oppositũ dicit Arꝛ. Dicẽdũ ẽ q̃ idigentia hũana ẽ mẽsura naturalis ꝓmutabiliũ q̃ ꝝ ꝑbatur sic bonitas siue valoꝝ rei attendit ex fine ꝓpter quẽ exhibet· vñ ꝓmẽtatoꝝ scõm methaphysice nihil est bonũ nisi ꝓpter causas finales·sed finis naturalis ad quẽ iustitia ꝓmutatiua ordinat exteriora ꝓmutabilia est supplemẽtuz idigentie hũane· ꝝbi gfa·si idigeo blado q̃tu abũdas et tu idiges vino quo ego abũdo ꝓmuto tibi vinũ ꝓ blado z itaq̃z vtraq̃ nra idigẽtia ẽ repleta igit supplemẽtũ inq̃tũ hũane est vera mẽsura ꝓmutabiliũ· Sed supplemẽtũ videt mẽsurari per ꝛeigentiã maioꝛis eiꝰ valoꝛis ẽ supplemẽtũ qđ maioꝛẽ supplet idigentiã· sicut q̃tu maioꝛ ẽ dolij capacitas z vacuitas: tanto plus de vino requiritur ad replẽdũ iõ zc. Itẽ hoc ꝑbaꝝ signo qz videmus q̃ illo tpe quo vina deficiũt qz magis idigeremꝰ eis tpa fiũt cariora· Sic'r vina fũt cariora vbi non crescũt q̃ vbi crescũt: eo q̃ illic magis idigemus et sic de aliis Itẽ i ꝓmutatiua nõ estimaꝝ ꝓcius commutabilium secundũ naturalẽ valoꝛem ipoꝝ sic enim musca plus valeret q̃ totũ aurꝛ mũdi. Sz estimamus valoꝛẽ ipoꝝ scõm q̃ venit i vsũ nrm et nõ venit i vsum nrm· nisi ad nras supplẽdas idigentias. ¶ Sed ꝓtra hoc obijcit sic: quia seq̃retur q̃ paup homo deberet bladũ emere maioꝛi ꝓcio q̃ diues: qz magis idiget blado q̃ diues· Itẽ multa sunt valde cara quibus modicum idigemꝰ et quibus diuites vtuntur non in eoꝝ idigẽtijs sed in eoꝝ superabundantijs voluptatumz apparatuum· ¶ Item dubitatur de modo quo commutabilia mensurantur per indigentiam· Ad ꝓmũ istoꝝ dicẽdũ ẽ q̃ indigentia istiꝰ hominis vel illius non mensurat valoꝛem ꝓmutabilium. sed idigentia cõis eoꝝ qui inter se commutare possũt· Vel dicendum q̃ pauper quo ad ea quibꝰ abundat multo pluri precio emit ea quibus indiget q̃ diues· plus eni apponeret de laboꝛe coꝛporali ꝓvouo sꝛtario frumenti q̃ diues proviginti: sz plus pecunie non apponeret eo q̃ idiget ea· sicut frumento vꝛ enim indiget exterioꝛibus bonis·

¶ Propter secundum notandum est q̃ diuites z paupes dupl'r accipiunt· Uno modo scõm habere multũ de bonis fortune aut modicum z sic eos accipit vulgus· Alio modo scõm sufficientiã· et non sufficientiã· et sic capiuntur vere diuꝛtie et ꝛa pauꝛtas de qbꝰ dicit seneca epla ad lucillium· Hõ qui parum hz: sed qui plus cupit paupẽ quod ꝓbat dicens Quid ei refert illi q̃tũ in archa q̃tuz i hoꝛreis iaceat q̃tũ pascat· aut foeneret: si alieno inhiat· si nõ acq̃sita sed acquirenda ꝓputet et addit de diuitijs dicẽs· quis sit diuitiarum modꝰ queris z rñdet primus habere quod necesse est secũdus qđ satz ẽ· manifestũ ẽ igit q̃ isti diuites nõ idigent sed pauperes oppositi eis idigent semp de vulgari autẽ modo diuitũ et pauperũ dicit arꝛ primo rhethoꝛice q̃ vtriq̃ concupiscunt accidit q̃dem pauperibus ꝓpter indigentiam cõcupiscere diuitias: diuitibꝰ aũt ꝓpter potentiã ꝓcupiscere nõ necessarias delectationes Jõ manifestũ est q̃ vtriq̃ scõm veritatẽ sunt idigẽtes z paupes de quo· Arꝛ· primo rhethoꝛice dicit q̃ dupl'r sunt idigẽtes· aut eivt necessarij sicut egent· aut vt excessus sicut diuites Dicẽdũ est igit q̃ non solũ idigẽtia necessarij mensurat apud egenos ꝓmutabilia sed etiã idigentia excessus apud diuites. ¶ Ad tertiũ dubiũ est dicendũ q̃ q̃dã ẽ mẽsura scõz eq̃tionẽ q̃titatis. scz qñ mẽsura pot eq̃ri mẽsurato ꝑ sui replicationẽ· z sic vnitas est mẽsura nũeri· z vncia ponderis z quarta dolia vini et vlna pãni z de ista loquitur arꝛ· decimo methaphysice hec ei est eiusdem generis cum mensurabilibus et est indiuisibilis aut simpl'r aut scõm sensũ aut secũdũ institutionẽ· vel aliquo tali modo. alia est mẽsura scõm similitudinẽ ꝓportionis: ꝝbi gfa sicut motuz mẽsuramus spacio vel tpe·nã si motus a sit i tpe b z motꝰ c in tpe d arguemꝰ sic sicut a ad b ita c ad d igit ꝑ locũ a trãsmutata ꝓportiõe sicut a ad c ita b ad d·sed tpa b ẽ dubiũ tpe d q̃ motꝰ a ẽ duplex motui·c et ita etiã pot exẽplificari si motus mensurẽt spacio· Dico igit q̃ idigẽtia hũana mẽsurat ꝓmutabilia scõz similitudinẽ ꝓportionis·non secũdũ eq̃tionẽ quãtitatis Nã scõm q̃ plus vel minus idigem scõm hoc res ẽ plur vꝛ mmor valoris scõm aũt equationẽ q̃titatis valoz rei ꝓmutabilis mẽsurat ꝑ valoꝛẽ et idigentia ꝑ idigentiã et ꝑ ꝑ·z motꝰ ꝑ motũ· ꝝbi gfa·scito valoꝛe q̃ti vini pot ꝑ replicationẽ scire valoꝛẽ dolij z hoij idigẽtiã cõem mẽsurabo ꝑ idigẽtias ꝓticularium· Tunc ad rões dicẽdũ est q̃ due ꝓme ꝓcedũt de mensura scõm equationem q̃titatis· Ad tertiam dicẽdũ q̃ cõis idigẽtia bñ ꝓpatiꝝ rez q̃bus idigeꝝ exiſtiã aliq̃bus apꝛoꝑatã· iõ nõ vz hec de q̃stione

Verit decioseptio· Utꝝ numisma sit necessariũ ad mẽsurãdũ ꝓmutabiliq· Af· q̃ nõ qz vnꝰ mẽsurabilis scõz vnã eiꝰ rõem dz eẽ vnica mẽsura· sz ꝓmutabilia scõm nullã rõnem mẽsurari ꝑsit numismãte: nisi scõz q̃ cadũt i vsuz hũanũ· z vt sic hñt aliã mẽsurã scz idigẽtiã hũanã q̃ scõz nullã rõez ꝑsit numisma mẽsurari Itẽ si numisma eẽt mẽsura venaliũ: seq̃ret q̃ sp ꝑ eq̃li haberem ꝰ res venales eq̃les sz hoc ẽ flñ qz ꝑ decẽ libris habem ꝰ aliq̃ñ solũ doliũ vini: aliq̃ñ aũt duo aut tria· Itẽ ex q̃ ꝓmutatio ẽ necessaria ad hũanã ſsistẽtionẽ sicut dictũ fuit ꝓ ꝰ· qz natura nõ deficit i necessarijs seq̃tur q̃ oẽ illud est ſstitutum ꝓ naturã qđ est necessariũ ad ꝓmutandũ: sed numisma sicut dicit arꝛ· non est a natura: imo i nobis ẽ ipm trãsmutare z facere iutile· q̃ numisma nõ est necessariũ seu necessaria mẽsura ꝓmutabilium·

Oppositũ videt velle arꝛ· Et in ꝓmo politice dicit quia nõ est bene possibile res natura ꝓmutabiles transꝑtari ad longinq̃ loca ad habendum ea q̃ bus idigemus· numismatis vsus est ex necessitate aduentus· Primo oportet videre necessitatẽ numismatis ad commutationes Secundo q̃ per ipsum mensurantur commutabilia. ¶ Quãtũ ad ꝓmũ dicẽdum est q̃ ad perfectã hoim cõicationẽ z ſsistẽtationẽ munisma est necessariũ i ꝓmutationib ꝰ imo puto qđ ipm est simpl'r necessariũ ad illius hoim q̃ nũc est multitudinis ſsistẽtionem. Hec ꝓclusio ꝓbaꝝ multipl'r. Prio qđ ex distan-

Jn oppositũ

Primus articulus

tia locoꝝ vbi sūt ꝓmutāde res ꝺbi gra i attrebato sūt frumēta ⁊ nōvina ꝑ frumētis igit̄ suis volunt haberevina degal conta: portare aūt ad galconiā sua frumēta: maioris fūpt⁹ eēt q̄ frumēta valerēt: ⁊ ita nihil aut modicū vini reportaret. q̄d igit̄ fieri necesse ē eē aliq̄d pue quātitatis vt sit bñ portabile et valoris magni qđ sit ꝓmutabile frumēto et vino: et hoc est numisma: qđ accipiā pro frumēto et ꝑ covinū reportabo et ad istū modū ꝓmutatiōis optimi sunt flozeni. Scdo hoc idē ꝑz ex distātia tēpoꝝ. ꝺbi gra nūc hēovinū multūz anno seq̄nti idigebo: nec vinū qđ hēo seruare possū qz putrefieret: ḡ necesse ē q ego aliquid accipiā ꝑ vino q̄ facilit̄ seruare possim sine sūptuz sine putre factione ⁊ hoc ē numisma. Et hāc rēm pōit arist⁹ sub his ꝺbis ꝑ futura aūt ꝓmutatione si nūc non idiges q̄n erit si idigeas numisma nobis fideiussoꝝ. Tertio idē ꝑz ex nr̄a multiplici idigentia ꝺbi gra iste paup opz q laboze suo lucret sibi nccāria. laborat igit̄ trib⁹ diebꝫ vnt diuiti et sibi deficiūt panis. carnes. lac. sal. sinapiū ⁊c. q̄ nō hz ille diues sz hz lapides ꝑciosos. qđ igit̄ fiet nccē est vt ꝑ laboze recipiat rē ad pua ptibilē: ꝑ cꝰ vna pte hēat lac ⁊ ꝑ alia panē ⁊ sic de aliis ⁊ ad hoc ē nccāria minuta pecūia. ⁊c. Quarto idē ꝑz ex q̄dā cō mutabilitū magni valoris idiuisibilitate ꝺbi gra. equū habeo et indigeo veste calciamentis ⁊ cibo igit̄ equū meū nō dabo coziario qz forte nō hz vestes neq; agricole quia forte nō haberē calciamēta ēt forte agricola et coziari⁹ nō idigēt eq̄ igit̄ ꝑ eq̄ oz pecuniā accipe cui⁹ vnā partē dabo ꝑ pāno alia ꝑ calciamēto: reliquā ꝑ frumēto. Et vt sit ad vnū dicere ꝓsideranti multe alie necessitates nu mismatis apparebūt. ꝑo ꝺbus necessitatib⁹ sicut aliq̄ dicūt numisma aliqs exigit conditiones Una ē q̄ sit paruū quātitate sic ei nō pōt fieri detractio ei q̄n de facili ꝓpendat. Scda q̄ hēat in ꝑssionē caracteris alicui⁹ ꝓncipis alias posset q̄ libz figere ⁊ sūrificare numisma ex q̄ ꝓmutationū eq̄litas tollerēt. Tertia q̄ sit certi ꝓderiz. alr enī nō posset ꝑ ipm certū ꝑciū ꝓmutabilib⁹ imponi. Quarta q̄ sit bñ ꝓmāsiuū sñcoz rupti5e qz alr nō posset ꝑ ipz future idigēte ꝓuideri. Quinta q̄ habeat materiā ꝑciosā vt multi⁹ valoz possit i quo loco reponi ⁊ ad loca distātia facilr portari. Sexta q̄ sit i pua diuisibile specialr ꝓpt pauper q̄n se pe multiplicib⁹ reb⁹ idigēt pui ꝑcij. ¶ Quātū ad scm articulū dicūt q̄dā q̄ ꝓncipes q̄titatē valoris iponūt numismati et scm valorē sibi ipositū mēsurant. q̄ ipm ꝓmutabilia. ⁊c. dicebat arist⁹ q̄ numisma nō natura: sz noie ē. ⁊ i nobis ē facere ipm inutile. Sed forte q̄ sic absolute dicere nō est necessarium. q̄n si nulla esset mc̄do pecunia et rex aliquā de nouo fabricaret. verū ē q̄ posset sibi nomē iponere: sz q̄ vocarēt denarius vel obolus sed ei⁹ nō eēt iponere q̄ātū valeret denarius vel obolus posito ei q̄ rex diceret et valeat denari⁹ q̄rtam vini hoc nō esset iustū q̄ vnū vinū est melius alio et in vno loco quā in alio. Opz igit̄ ꝓmo q̄ valoz pecunie idigētia hūana mēsuret. licz ei forte nō idigeam⁹ ad nr̄as necessitates auro vel argento: nī diuites idigēt eis ad excessus suos i appatibus vel exteriozib⁹ ꝓpt̄ quod videm⁹ q̄ aurū ⁊ argentū i massa tanti valoris sūt vel q̄si tātī: sicut in moneta. cū igit̄ valoz pecunie mēsurat⁹ fuerit secūdū ꝓportionē ad hūanā idigētiā ⁊c. ꝓmutabilia poterūt appciari scōz ꝓportionē ad pecuniam q̄lē ei. ꝓportionē hēbūt ad hūanā idigētiā talem ꝓportionē hēbūt ad pecuniā hūane idigentie ꝑ portionatā. vez est tñ q̄ ia aliq̄ currēte moneta. si rex alia fabricaret. posset ei i ordie ad ꝑcedētē ꝑcū ifluere. ꝺbi gra dicere q̄ nou⁹ denari⁹ ꝑ tribus veterib⁹ ponat̄ et capitat̄. sed si scōm sue marie relationē ad hūanā idigentiā nō valeat: tūc vel valde ꝓpe. rex peccaret ⁊ iuste sup cōem pplz iuraret: nisi forte ꝓpt̄ cās bellū. vl aliquā alia cōez necessitatē excusaret a pctō. Ad rōes dicēdū est. Ad ꝓmā q̄ vnica ē pza ⁊ ꝓncipalis mēsura ꝓmutabiliū hūana idigētia: sed nō ē icōueniēs alia eē media q̄ mēsurata ꝑ ꝓmā poterit reliq̄ mēsurare. Ad aliā ꝑcedit q̄ numisma nō est certa mensura venaliū: nisi scōz relationē ipi⁹ ⁊ illoꝝ ad hūanaz idigētiā. Ad aliā dici pōt q̄ tāta multitudo ppli sicut nūc ē nō possz bñ sustētari sine multz q̄ natura nō pōt nobz dare sine arte. nec ꝓpt̄ hoc natura deficit i necessarijs qz dedit nobz rōez ꝑ quā oēm artē possum⁹ nobz acq̄rere: et ꝑ ꝑs oia nobz necessaria ꝓcurare. Et sic est finis questionis.

Ad ꝓrationes

Quest̄o decima octaua. Arguitur

Verit̄ decioctauo. Utrū ius politicū sit aliō a iure ꝺnatiuo ꝑt̄ novel vxorio Et arguit̄ q̄ non. qz de iure naturale est ius politicū. cū ius naturale sit spēs iuris politici. vt ꝑz i Ifa sed ius ꝺnatiuū patrū ⁊ vxoriū ē ius naturale: vt ꝑz ꝓmo politice. ergo ⁊c. Itē dicit arz⁹ iustum politicū esse ꝺbus est lex ad ꝓpos. sz leges plures dātur ꝺnoz ad seruos patrū ad filios. et viri ad vxores. et econtra ḡ ⁊c. Itē ꝓncipatus despoticus ꝓncipatus regalis et ꝓncipatus politicus videntur includere iustū politicū inter ꝓncipantē et subiectum. sed ꝓmo politice declaratuz est q̄ ꝺnis ꝓncipatur seruo despotice. et pater filio regaliter. et vir vxori politice ḡ ⁊c. ¶ Oppositū dicit ꝑls. Notādū q̄ ius politicū est ius seruādi debitū ordinē inter ciues. Sunt aut̄ ciues q̄ sub eodē ꝓncipatu ꝓmozantes. sunt i viuendo. acquirendo ⁊ possidendo liberi ⁊ equales. et non dico equales sic q̄ quātūvnus acquirit vel possidet ille alter. sed sic sunt liberi ⁊ eq̄les. quod licet vnicuiq; equaliter tantum sibi acquirere quantum potest. et acquisita possidere et vti eis sicut placet absq; tamen cōmunitatis et conciuium lesione. Ius autem dominatiuum est ius seruandi debitum ordinem inter dominum et seruum. Ius vero paternum est ius seruandi debitum ordinem inter parentem et ꝓlem. Sed ius vxoriū est ius seruādi debitum ordinem inter virum et vxorem. Dicendum est ergo q̄ iustū politicū est multipliciter distinctum ab alio triplici iusto. primo quidem quantum ad eiꝰ materiam vel obiectum quoniam iustum politicum est inter partes ciuitatis. et inter ciues vt dictum est. et ideo etiam dicitur politicum id est ciuile. Alia autem iusta sunt inter partes domus quia sicut dicitur ꝓmo politice ꝓrie et minime partes domus sunt dominus et seruus maritus et vxor: pater et filius. modo ciuitas ⁊ dom⁹

In oppositū

Notabile de iure

Secund⁹ articulus

specie differunt. nō solū magnitudie ⁊ paruitate vt ꝓbat̄ ꝓmo politice. ergo illa tria iusta nō sunt iusta politica. sed vocant̄ ꝓpe iusta economica.

Itē ius politicū ē inter personas diuisas i ꝓpetate etvsu bonoꝝ. Aliud aūt triplex iustū ē iter ꝑsonas ꝺsū eras i vtroq; istoꝝ. seruus enī est tanq̄ possessio ꝺnī: filius aūt sicut pars patris: vxor aut ē viro ꝓiuncta. Itē iustū politicū ē inter personas equales quantū ad ꝓncipari et subiici qz neutri ciuiū alijs naturalr ꝓncipant̄ vel subiciunt. Aliud autē triplex iustum ē inter personas naturaliter inequales pater familias enim naturaliter ꝓncipatur seruis vxori et liberis. ꝓut ꝺnīdit ꝓmo politice. Secūdo aūt iustū politicū differt ab alio triplici iusto quātū ad formā et modū q̄n iustum politicū ē equalitas eoꝝ simplr inter q̄s ipm est. in hoc vt quilibet habeat quod suum ē. Aliud autem triplex iustum ē inequalitas simpliciter eorum inter quos ē equalitas tamen secundum debitā ꝓportionalitatem. Iustum enim ē q̄ pater ꝓbeat filio nutrimentum et doctrinam et econtra filius patri reddat honorem et reuerentiam. et sicut seruus acquirit domino et procurat ita econuerso oportet q̄ dominus seruum custodiat ⁊ defendat. Et vt dicit Albertus sicut vir vxori ꝓbet fecunditatem. ita vxor viro rependat generationez vel vt alij dicunt q̄ sicut vir honorem ipedit vxori sic scilicet q̄ ex honore viri mulier honoratur: ita mulier reddat viro debitum famulatum. Tertio vero differunt quantum ad finem vel effectuz quoniam iustū dominatiuum. paternum. et vxorium. ordinā ꝓncipalr ad sustētationē et ꝑseruationē hūane vite. Iustū aūt politicū ordinat ad ꝑ se sufficientiā vite sicut satis ꝑz ꝓmo politice. et Aristotiles idē declarat i ꝓncipio sue rhetoꝛice.

Quarto itez ꝑt̄ differre penes causam efficiētē iniustū ad iustū reducentē: q̄n cū par in parē nō habeat imperium. ⁊ illi inter quos ē politicum iustum sint ad mutuum pares vt dictum fuit. opz iurisdictionem coꝛrigi per iudicem tertium habētē i hoc auctoꝛitatē sibi vel suis ꝓdecessoꝛib⁹ a cōitate cōmissam. In aliis aūt iustis non ē tertia ꝑsona sz illa pars que alteri ꝓeest dirigit eam ad iustum domini. enī ē seruum punire et patris filium castigare. et viri vxoreꝫ reprehendere si delinquat. Est tñ intelligendū q̄ aliq̄n pat̄ ⁊ filius vel vir et vxor aut etiā dominus ⁊ seruus aliqua hñt diuersa bona in quibus ꝺnis non ꝓeest seruo vel pater filio nec vir vxori. verbi gra possibile ē q̄ aliquis ē seruus in bonis exteriozibus sed non i coꝛpoze. ꝑ pter quod saltē coꝛp⁹ habet diuisum ab his q̄ sūt domini filius etiā cum emancipatus fuerit a pfe. pōt habere ꝓprias possessiones aut etiaz sicut scōm aliquas consuetudines patriarū matre defuncta filius hz dominium super medietatē bonorum similiter vxor aliq̄n et secūdū aliqua s cōsuetudines hz ꝓprie ꝺnium in ꝓprietate aliquarum hereditatū. licet ipsa quo ad vsum sit viro cōiuncta. et saltem filius ⁊ vxor habent diuisim a patre vel a viro vitam coꝛporalem: coꝛpus et membra saltem vsq; ad aliquem terminum. ita q̄ his non sūt sub dominio patris aut viri. Dicendum est igitur q̄ quantum ad omnia bona que seruus ei ꝺnis vel pater ⁊ filius. vel vir ⁊ vxor hñt diuisa ad ipos ē iustū politicū ⁊ pñt ad iuicē habere legitimas actiones ⁊ recurrere ad iuicē politice. cuius rō ē q̄. vt sic nō hñt se per modū serui ⁊ ꝺnī vt patris et filij vel viri ⁊ vxoris. sed per modū ciuiū eo q̄ vt sic sunt tanq̄ liberi et equales. ⁊c. Sz quātū ad ea bona q̄ nō hñt ꝓiuncta inquātum hic est ꝺnis et ille seruꝰ. et hic pater et ille filius ⁊ iste maritus ⁊ hec vxor nō ē inter eos iustū politicū sicut ex dictis apparuit. Ad qđ etiā ꝓbandū Aristoteles duplex medium assignat primū q̄ non ē iustū politicū ad qđ non ē iustū sed patris ad filium vel domini ad seruum ⁊c. non ē iniustū. ergo ⁊c. maioz patet quia contraria sunt nata fieri circa idez. minoꝛ patet quia seruus/filius/⁊ vxor sunt tanq̄ pars. vel possessio ꝺnī patris aut viri. nullꝰ autē ad rem suam vt sua est iniustū facit. tuz quia iustitia ⁊ iustitia sunt ad alterum. tum quia iustū facere ꝓprie ē nocere ex electione nullus autem eligit sibi ipsi nocere ex electione vt dicit Arz. Secūdum medium ē. quia ad illos non ē iustum vel iniustum simplr ad quos lex non fertur sed lex nō fertur patris ad filium ⁊c. vnde per nullā legem pater punitur a principibus vel legis latoꝛibus si ꝑ cusserit filium saltem vt dicit Arz. anteq̄ sit peliconꝫ et adultus. ⁊ ita de domino et seruo. ¶ Ad rationes igitur soluendum ē. Ad primam pōt dici q̄ neq; omne ius naturale ē politicum neq; omne ius positiuum ē politicum: ita q̄ naturale ⁊ positiuum non sunt differentie specifice et essentiales iusti politici secundum q̄ politicum. sed sunt eius differentie accidentales. sicut si homo diuideretur in masculum et femellam. quibus etiam alie species animalium diuiduntur. non solum ei iustum politicum diuiditur in naturale et positiuum: sed etiam iustum economicum. sepe enī pat̄familias aliqua statuit in domo forte obseruāda vltra id quod iustum economicum naturaliter requirebat. Ad aliam dicendum ē q̄ legalis iustitia de singulis ad humanam vitam pertinentibus intromittit se sicut dicitur in hoc quinto. ꝓpter quod ipsa per modum documentoꝝ potest determinare qualiter se debeat habere pater ad filium ⁊ vir ad vxoꝛem. vel etiam dominus ad seruuz et econtra. sed leges non feruntur ad eos per modum ꝓceptoꝝ. ꝓpter quarum transgressionem filius habere possit actionem contra patrem vel vxoꝛ contra maritum: nisi sicut dictum est inquantum possunt habere diuisa bona. Ad vltimā dicendum ē q̄ ꝓncipatus paternus non ē ꝓncipatus regalis simpliciter. sed secundum similitudinem siue secundum quid: sicut apparet ꝓmo politice. et octauo ethicoꝝ. et iterum neq; ꝓncipis alicuius ad subditū ē iustū politicū. ꝓpe iquātū subditi sunt sed iquātū quo ad aliqua s sūt equales ⁊ abinuicez absoluti. sic enī et non aliter ciues aliquando habent actionem legitimā ꝑ tra legem. Et sic finitur questio.

Ad rōnes.

Arguitur

Veritur decionouo Utrū sit aliq̄s iustū naturale. Arguitur q̄ nō. Nulla est iustitia naturalis. Naz oīs iustitia saltem ꝓprie dicta est virtus moꝛalis. et per consequens per

cōsuetudinē acq̄ritur. ergo p̄ locū a p̄iugatz nullum erit iustū naturale. Itē oē iustū i aliq̄ p̄municatione p̄sistit vt pz i q̄nto huius. z in octauo. si ergo p̄municationes hoim non sunt naturales iusta non erūt naturalia. mō p̄municatiões nō sunt naturales. imo merevolūtarie. Itē nullū natura exñtium aliter assuescit. secūdo hus. sed scōm oēm modū iusti aliter ptingit assuescere z hoies fieri iustos q̄ tē. Itē sicut dicit arz. Naturale ē qđ vbiq̄ hz eandē potentiā quēadmodū ignis hic z in parsis ardet. sed nulla iusta hñt vbiq̄ z apud oēs eandē potētiā. sed ea mutari oz sepe ꝓpter circūstātiaz icidētiū varietatē. ad qđ deseruit epyeikya. vt post videbit. ꝓpter qđ etiā dicebat p̄mo hius q̄ bona z iusta de q̄bus ciuilis intendit. tantā habent dfam et errorē. vt videant lege sola eē natura non igit. ¶ Oppositum vult aristoteles q̄ dicit iustū politicū iustū naturale et iustū legale. Item videtur q̄ oē iustū est bonū. sed nullū eoruz q̄ preter naturam bonum. vt dicit arz. septimo politice. ergo nullū iustū est ꝓter naturā visa fuit differentia inter ius iustū. et legem. Jus enī erat p̄ceptū seu ordinatio dñi circa subditos. Justum aūt erat qđ subditz p̄cedit scōz iura. Lex aūt erat scriptura iuris i libro vel i aio. ꝓpter qđ iustū nō videtur dici naturale: nisi qz ē scōz ius nature neq̄ lex naturalis nisi quia est descriptio iuris naturē. Jdeo de iure naturevidendum est. ¶ Scīdū est q̄ homīes possunt triplices habere dominos: puta deum naturam et principes. Deus autez dupliciter potest ordinare super hoiem. Uno modo secundum cōmunē nature cursum scz mediante natura. Deus esñ i operib⁹ nature coagit: imo plus agit q̄ natura secundū auctorē de causis dicētez Prima causa plus influit z c. natura nāq̄ dirigit in suis operationibus ab ipso deo z intelligēnsis vt dicit ꝓmētator duodecimo methaphysice commento decimonono. Iſtanc aūt ordinationem dei non distinguimus ab ordinatiōe nature. eo q̄ hoc deus et natura simul operantur. Alio modo deus ordinat super hominem immediate et supernaturaliter reuelando z manifestando nobis aliqua documenta vite nostre ad que humana ratio natu re sue relicta non potuisset peruenisse et iste dei ordinationes et p̄cepta possunt z debent dici iura diuina non iura nature. neq̄ iura humana nisi forte passiue scz quia hoibus p̄cepta. Sed de istis forte nihil intendere videtur Aristo. propter quod de his pretermittētes descendamus ad secundum dominum qui est natura. Natura aūt (sicut patet secundo physicoruz (dicitur de materia et de forma. sed materia nullum habet dominiuz siue principatum: sed omnino dicitur secundum exigentiam et impetum agentium et formaruz. si autem in homine sunt plures forme substātiales vel vnica diuersas habens potentias tamen nihil intendimus ad presens nisi de formis cognitiuis vel saltem mediante cognitione operantibus sicut sunt appetitus et voluntas. Alie autem virtutes sunt communes aliis innanimitatis: et nō sunt humane sicut de potentia nutritiua dicit arz in fine primi huius. Potentia autem et appetit⁹ sensituus licet sit communis ceteris animalib⁹ tamen in homine spectat ad mores z ad directionē hūne vite: put aliq̄l⁹ participat rōez scōm q̄ exaudibilez eiobedibilē: dictū ē ei p̄mo hui⁹ q̄ illa pars sensitiua innata est aduersari rōi z innata ē etiam obedire. Tenendū est tñ q̄ put ipsa innata est aduersari rōi nullum debet in humanavita gerere dñiū. sed eius iudicia vel p̄cepta sunt solū admittenda scōm q̄ ꝓsonant rōni. Dicunt ergo q̄dam q̄ pars sensitiua multas istituit ordinatiões et p̄cepta circa vitam humanam in quibus etiā concors. est ratio. verbi gratia coniunctio maris et femine. liberorum procreatio. et vis illate repulsio sicut dicit Albertus. Sed iterū super hoc pars rationalis multas alias ordinationes et p̄cepta nobiliora per ratiocinatiuā inquisitionē apponit vtraq̄ ergo p̄cepta cōmunt nomine p̄sit dici iura nature: sed stricto nomine quidam vocāt p̄cepta rationis iura gentium eo q̄ gentibus. i. hoīb⁹ propria est ratiocinatio sola vero p̄cepta sensus vocant iura nature: quia non p̄ inquisitionem aliquā sed tanq̄ ex istinctu nature ꝓueniūt Si autē aliqua fuerint que neq̄ per sensū ex istinctu naturali neq̄ per rationē sint magis ad vnaz ptē ex natura rei determinabilia q̄ ad aliam et p̄ principes seu legista tores determinantur q̄nam ptē determinate p̄cipiāt: tūc ista p̄cepta erūt iura distincta cōtra p̄dicta iura gētiū. et nature z ista iura vidēt Arz. vocare legalia. ¶ Alij aūt aliq̄ vocāt ea ciuilia. Alij alit dicūt q̄ sicut i speculabilibus quedāt sūt p̄ncipia p̄ma. q̄mentator: tertio de anima dicit esse naturaliter innata seu cognita. non qz a p̄ncipio nře creationis sint cognita: sz qz sine iq̄sitiua rōcinatiōe ex sola naturali iclinatione intellectus ad itelligibile ꝓhendimus ea statim z p̄cedim⁹ q̄si nobis occurrunt. Alij aūt sunt ꝓclusiones nō tati p̄cesse. sed per deductionē earū ex p̄ncipijs p̄mis p̄dictis. Alia vero sunt p̄tinenta: que si ita sint vel aliter nihil differt i ordine ad p̄ncipia naturalit p̄cessa vel ꝓclusiones ex eis deductas. Jta in operationib⁹ quātū ad practicū itellectū quedā sūt p̄ncipia naturaliter ab oībus p̄cessa. nō ex iquisitione aliqua sed q̄si ex istinctu naturali scz ex iclinatione naturali aie ad ipz vez z ipm bonū. Alia aūt sunt que ex dictis p̄ncipijs ratiocinando possunt inferri. Et alia sunt q̄ non differunt si sic vel aliter fiant Prima igitur dr iura nature. Scōs⁹ dicunt gētiū apud legistas et vtraq̄ cōi noie apud Arz. dicuntur iura nature quia scz animalis ex vi nature sue determinatur ad ea. licet differenter. scilicet ad prima sine ratiocinatione. et ad scda per ratiocinationē. Et sicut prius dictum fuit cū de differentibus p̄ncipes vnā partem determinauerint illa p̄cepta vocantur apud Arz. iura legalia. qz scz nō ex natura vi hñt sed solū quia a lege posita sunt apud legistas aūt vocant iura ciuilia. p tanto. quia sūt alia z alia in alijs z alijs ciuitatibus. Et isti duo modi dicendi distinguntur per hoc quod p̄mus modus ponit q̄ iura nature stricto noie appellata. prout ptra iura gentium distinguūtur sunt p̄cepta ptis sensitiue. put tñ istorū naturali scilicet. put a causis superioribus que non fallunt ipsa dirigunt in debitū finē. Scōs aūt mod⁹ ponit q̄ iura nō sunt

In oppositū

Notabile.

multipler positio practica

scōz humanos mores nisi que rōe iubent. sed illa vocātur iura nature stricto noie ad q̄ rō per istinctum nature determinat absq̄ rōcinatiua inquisitione. Et forte q̄ hoc est melius q̄ nichil i humanis actibus est bonū neq̄ p̄ se ꝓseqūns iustū. nisi put est cōsonū recterōni. Si enī in sensu sistamus: totum bestiale est nichil humanū. Adhuc alij dicūt q̄ dispositiones ille dicunt hoi naturales que sūt sibi conuenientes ad attigendū propium et naturale bonum scōm q̄ sibi ē possibile. Conueniēs ei cōiter dicit naturale. et disconueniens innaturale. sicut dicitur q̄ frigiditas est naturalis aque et caliditas innaturalis. Ea aūt que in humanū vsūveniūt triplicit se habent apō hoiem: et apud corpus et apud aiam. Apud corpus enī apparet q̄ quedā determinate congruūt corpori bene disposito sic q̄ eorū opposita non cōgruerent. Alia aūt sunt que et sua opposita indifferenter sibi cōgruunt. Alia vero sūt que congruūt corpori non bene disposito sed egro rōne egritudinis. vt dicta vel aliqua alia medicina. Que aūt perfecte nature congruūt illa dicunt simpliciter congrua et per consequens simpliciter naturalia. Que vero congruunt defectibus nature talia dicuntur congruere scōm q̄d: et esse naturalia scōz quid z simpliciter innaturalia. Que aūt indifferentia sunt dicuntur accidentalia. Sic igitur dicendū est de his que spectant ad regimen politicū. quedā enī expediunt oī ciuitati bene se habenti. propter qđ iustum naturale simpliciter cōsistit in eorū observatione iustū. Quedā aūt congruunt ciuitati defectuose ratione sui defectus: que sibi bene habenti nō congruerent. in quorū observatione iustū consistit non naturale simpliciter sed naturale scōz q̄d ¶ Alia aūt sunt que sic vel aliter facta ciuitati cōgruūt indifferenter. et si ad alterā partem per p̄cipem vel consuetudinem determinentur. tunc in huius modi determinationis observatione consistit iustum accidentale. ¶ Primū igitur istorum trium iustorū vocatur ab Aristotele iustū naturale propter causam predictā. Ā legistis aūt scōm prius dicta diuiditur in ius naturale stricto noie et in ius gentiū. Tercium aūt iustum vocat Aristoteles legale p̄ tāto q̄ eo solo magis est iustū: sic q̄ aliter. qz lege determinatū et legiste vocant ipsum ius ciuile. qz aliud et aliud inuenitur i alia et alia ciuitate scōm volūtarias determinationes p̄ncipum vel ciuium. Scōm aūt iustum aliqui reducūt ad primum. q̄n in eo differt ex parte rei sic et aliter fieri. Alij aūt reducunt ipsū ad tertiū qz est aliud et aliud in alia et alia ciuitate. Et manifestum est q̄ si iustū diuidatur in cōe oī ciuitati bñ habēti. et in proprium vnicuiq̄ tūc scōm iustū cū tercio cadit sub secundo membro diuisionis. Si vero iustum diuidatur in illud quod ex parte rei est iustum z opositū ē iniustū z i illud qđ ex re nō differt si vel aliter fieri sed per solam legis determinationem. tunc scōm iustū. cū primo cadit sub primo membro diuisionis. Et non est vis quomō dicatur. satis enim apparet quesitū scz q̄n quedā sunt iusta naturalia scōm dictos modos. ¶ Sed vlterius sciendus est q̄ cōmunissime accipiendū naturale oīa iusta possunt dici naturalia. nā aliq̄ sunt ꝓprie naturalia sicut dictū fuit: qz practicus intellectus eis naturaliter assentit eo q̄ scōm alios tum naturaliter descripta sūt i naturali iudicatorio rōnis. z ista sūt cōia p̄ncipia practice rōnis vt qu od bonū est. pſequendū et malū fugiendū. q̄ nō est iniuriādū q̄ parētes sunt honorādi: z filij mittendi. nā sicut dicit Albert⁹ alit hō non esset honesti pticeps nisi p̄ncipia honesti essēt i eo per naturā sicut nec esset particeps scientie si non esset in eo p̄ncipia scientie per naturā. Natura enim nichil facit ad aliquem finē cui non conferat p̄ncipia per que potest peruenīri ad ipsum. aliter deficeret i necessarijs z ageret otiose. Alia aūt sunt scōm naturalia qz scz ex p̄dictis ꝓprie naturalib⁹ deducta sūt modo oīa alia iusta vl iura deduci possūt. ex eis sed differenter. qdā enī ex eis oriuntur sicut ꝓclusiones ex p̄principijs. et ista vocat Arz. adhuc naturalia. Aliq̄ aūt dicunt q̄ stricto noie vocātur iura gentium. Alia aūt oriunt ex dictis p̄ncipijs nō sicut ꝓclusiones sed sicut ꝓclusionum voluntarie determinationes q̄tum ad executionem verbi gra concludi pōt q̄ fur puniendus sit. sed quomodo non concludit eo q̄ scōm rei naturā nō differt vtrum isto modo vel alio. ꝓpter qđ legislatores vno modo determināt in vna ciuitate et aliter in alia. z hmōi determinationes possunt dici cōiter iura naturalia scz in q̄tum sunt conclusiones p̄ncipijs z conclusionibus practice rōnis. que ꝓprie iura naturalia dicunt. ¶ Ad rōnes igit dicendum est. Ad p̄ma q̄ si obiectum habitus est a natura non. ꝓpter hoc oportet habituz esse a natura. sed per doctrinā vel assuetudinē potest habitus acquiri circa obiectum quod est a natura vel pōt concedi q̄ iusticia est naturalis. i. conueniens humane nature non qz generata in nobis per naturam p̄out generari per naturā distinguitur cōtra generari per doctrinā vel per assuetudinem. z iterum iusticia est nobis naturalis scōm aptitudinem licet perficiat p assuetudinē. vnde scōm hui⁹ dicit Arz. neq̄ igit natura neq̄ p̄ter naturā infiuntvirtutes. sed innatis quidem nobis suscipere eas: perfectis aūt p assuetudinē. Ad alia similiter dicendū est q̄ humane cōiscationes sūt naturales quo ad inclinationē. homo nāq̄ natura ciuile aīal est p̄mo politice. sed cōiscatio per voluntatē p̄ sic cōiscit z per assuetudinē. Ad alia potest dici q̄ per quācūq̄ assuetudinē non posset de iniusto iustum fieri vel econtra. sed quantū ad opari iuste vel iniuste contingit assuescere. ꝓpter quod rō nichil concludit de iusto vel iniusto. sed de hoc qđ est opari iustuz vel iniustū cōcedi pōt q̄ iuste vel iniuste nō operamur a natura sed ab habitu. Ad alia dicendum est q̄ nō oīa naturalia sūt apud oēs ēper eadem sed sufficit q̄ i maiori parte. sicut est de hoc quod est habere quinq̄ digitos i manu vel partē dextrā esse fortiorem sinistra. pōt ergo dici q̄ naturale est idem apud oēs si instātia nō ꝓueniat ex aliquo accidentali: impedimento nature. et itadictum fuit de iusto naturali. Ad rationem i oppositum patet per vltimū notabile oīa nāq̄ iusta concedunt esse naturalia scōm nois extensionem. Et sic est finis questionis.

Adrōnes

Questio·xx· Arguitur

VEritur vicesimo. Vtrū iustū politicum bene diuidat iniustū naturale et iustū legale. ¶ Et arguit q nō qz diuidētia debēt equari diuisoribꝫ gra quicqd est aīal est aīal rōnale vel irrationale z econuerso quicqd ē aīal rōnale vel irrationale est aīal ideo aīal bene diuidit in aīal rōnale et aīal irrationale. sed ip̄positio nō ē ita qz non oē iustū naturale aut legale ē iustū politicum. pbatio qz iustū paternū vel vtronū ē iustum naturale vt patet p̄mo politicoꝝ tū nō est iustū politicum vt dr in isto quinto ergo ꝛc. ¶ Itē pars diuidens non debet esse equalis toti neqꝫ in plus qꝫ totū: sed iustū legale ē in plus qꝫ iustū politicū vel saltē ē ei equale. qm̄ iustū legale videt ee qđ pertinet ad legalē iusticiā. tale aūt ē oē iustuz imo oē virtuosum cū iusticia legalis sit oīs siue tota virtꝰ Et confirmat qz iustum legale ē qđ p̄ceptū ē a lege. sed lex p̄cipit circa oēs virtutes et malicias vt dr in p̄ncipio huius quinti igit ꝛc. ¶ Itē diuisio illa nō ē bona que nō cōcordat diuisionibꝰ datis ab actoribus solennibꝰ aut etiā diuisionibꝰ in legibus vel sacris canonibꝰ approbatis. sz sic ē de ista quod patet qz tullius i fine sue p̄me rhetorice cū duobus mēbris dicte diuisionis apponit terciuz dicit enī aliud esse ius naturale aliud cōsuetudinale z aliud legale. ¶ Itē Arz. primo rhetorice ponit aliā diuisionē q̄ non videt isti eadē sez q iustum aut ius aliud ē p̄prium aliud ē cōe. ¶ Item in decreto ius diuidit i naturale z ciuile modo ciuile sēm nois significationē ē idē quod politicū ergo ius politicū diuidit cōtra ius naturale. Itē leges apponūt terciū membrū sez ius gentiū qđ nec dicūt esse ius naturale nec legaleꝫ diuisio erat insufficiens. ¶ Itē mēbra diuisionis coincidūt qz ius naturale scribi pōt z precipi z ita erit ius legale. ideo diuisio nō ē bona. ¶ Oppositū dicit.

Notabile· iustū politicū dr tripliciter

Arz. visa fuit p̄us dr̄ia inter ius iustū z legē qua supponit. ¶ Notandū ē p̄mo q sēm cōem vocū impositionē ciuile z politicū idē significant ideo qđ dicem⁹ de vno intelligem⁹ idem de alio. ¶ Iustū ergo politicū vel ciuile capit tripliciter. sez p̄prie cōiter et cōissime. Iustum politicū cōmunissime acceptū ē oē quod legislatores cōe bonū policie comectātes p̄cipiunt vel exhortātur. z ita oē iustum quod ē oē opus cuiuslibet virtutis diceret iustum politicū sic ergo iustū paternū z iustū vtronum z quodcūqꝫ aliud iustū diceret iustū politicum. sic enī cōmentator loquēs in p̄mo huius de ciuili vel politica ptāte dicit eis partes esse preciosissimas virtutū videlicet militarē economicā et rhetoricam. Iustū aūt politicū cōiter dictum sumitur sēm id qđ ciuitas addit supra domū. z ita iustum politicū acceptū fuit p̄us distinctū cōtra iustum economicū puta paternū vtronum z dñatiuum. Iustum aūt politicū, p̄prie dictū ē illud qđ attenditur penes p̄cepta seu statuta vel cōsuetudines alicuꝰ specialis policie vel ciuitatis. ita q non oportet cōiter tm̄ alibi esse iustū. verbi gra quod i francia iustū ē furem laqueo suspendi. alibi aūt iustū ē ipsū alia pena puniri sēm diuersorum locoꝝ statuta vel cōsuetudines. ¶ Similit etiam iustū legale dr tripliciter, p̄prie cōiter z cōmunissime. Iustū legale cōmunissime sūptū ē oē ius recte positum siue sit innatū siue innatis cōsonū sicut dictū fuit in alis q̄tione. his visis manifestū ē q iustū politicum. bñ diuidit iustū naturale et legale si diuisio debite exponat. In hac enī diuisiōe iustū politicū accipit cōiter. vel cōmunissime sicut tibi placuerit. Iustum etiā naturale accipit cōiter sed iustū legale sumit p̄prie sic enī oē iustū politicum ē naturale vel legale z nullū iustum naturale ē legale nec econtra. nā iustū naturale z sic ē oē qđ esset iustum p̄ter legis positionē legale aūt quod nō ē iustum nisi qz lege p̄ceptū. Similiter etiā manifestum ē q diuisio data i decreto ē bona sane itellecta qm̄ expresse coincidit cū diuisione Arz: nisi quod capit hoc nomē ciuile loco huiꝰ nois politicum et dictū fuit q ista sūt tanqꝫ noīa synonima. Similiter etiā diuisio legistaꝝ ē conueniens. qm̄ ipsi, p̄prie capiūt iustū naturale z sic satis apparuit q ius bñ diuidit in ius naturale et ius positiuū modo p̄us exposito. ¶ Itē etiā bona ē diuisio quā dat Arz. p̄mo rhetorice qm̄ p ius cōe itēdit idē q ius naturale cōiter sūptū. tale enī cōe dr qz ē idem apud oēs. Per ius aūt, p̄prie intendit ius politicū p̄prie sūptū. ideo diuisio hec et illa sūt eedē. de diuisione aūt Tullij dicendū ē q cōsuetudine approbata vtimur tanqꝫ lege scripta ideo qñqꝫ non distinguimus iter legē scriptā et cōsuetudinē. z sic vsqꝫ nūc locuti sum⁹. qz tm̄ non ē idem penit⁹ lex scripta et cōsuetudo. q̄uis sint eiusdē vigoris aut p̄pe ideo. Tullius inter eas distinguens posuit tria mēbra. forte. Tullius per illā diuisionē trimē

iustū naturale tripliciter.

bre nō intellexit iura triplicia realiter ab iuste distincta. sz q idē ius p̄t esse natura cōsuetudine z lege ius sēm diuersas rōes. Est enī ius nature sēm q ipsum innata vis inseruit aut per modū p̄incipii aut per modum cōclusionis. Est aūt p̄suetudine ius ingressum aliqñ debilit a natura tractū est et ipsū maius fecit vsus dr aūt lege ius ingressū in eo scriptū quod populo expositū ē vt obseruet continetur z hoc totū dicit Tullius sicut manifestum est inspicientib⁹ libꝝ eius. Tullius aūt ius naturale diuidit in sex species videlicet i religionem pietatem gratā vindicationē obseruātiā z veritatem de quibus forte aliquid videre nō est iuti le. Ad videndum igit istarum spēcies sufficienter dicamus q iusticia ius z iustū ad alterum sūt sēm modum cuiusdā obligationis sicut apparuit satis ex precedentibus. hoies aūt p̄mo tenentur ipsi deo q dedit eis corpus z animā z alia cuncta bona ex quo debito ius religiōis accipit. Est enim religio sicut dicit Tullius que superioris eiusdem nature quā diuinā vocāt curam sanctimoniamqꝫ affert sēm tenentur hoies hoibus rationequa simul cōiuncti sunt aut sz vinculo cōsanguineitatis, aut vinculo amicitie aut saltē viculo ciuilitatis. tenemur aūt p̄mo idigentib⁹ ad subueniē dum. Secundo benefactoribus ad remunerādū Tercio malefactoribus ad eorum malitiā reprehendū. Quarto seniorib⁹ z ylr maioribus ad honorem z reuerentiā impēdendū. Quantū ad p̄mum est pietas que vt eam diffinit Tullius est per quā sanguine cōiunctis et patrie benuolis officium z diligens tribuitur cultus. Quātum vero ad sēm est gratia que sēm Tullius est in qua amicitiarum et officiorum alterius memoria z alteri us remunerādi voluntas continetur. Quantū ad tercium est vindicatio que est per quam vis aut iniuria aut oīno omne quod ob futurum est defendendo aut vlciscendo p̄pulsatur. Sed quantū ad quartum est obseruantia que est vt dicit Tullius per quā hoies aliquā dignitatem antecedētes cultu quodā z honore dignificantur. Tercio aūt homines tenētur generaliter omnibus rebus inquantum ipse sunt dei creature ad eas aūt homo nullum habet opus cōe nisi sēm sermones ideo ꝫtum ad hoc est veritas que est vt dicit tullius per quā imitata ea q̄ sūt aut ante fuerunt aut futura sunt dicuntur. ¶ Tunc ad rationes. Ad primam dicendum est q si iustum politicū acciperetur cōmunissime mēbra diuisionis cōuerterent cum diuiso. Si aūt capiatur modo medio sicut Arz. dicebatur hic loqui de ipso dicendum est q diuisio illa est ac si homo diuideret in masculum z femellam sicut dictum fuit in precedentibus. ita q diuisio nō est p̄pria z essentialis sed tm̄ ipsa sic est sufficiens q mēbra nō coincidunt z euacuant totum ambitum diuisi. Omnes alie rationes solui possunt per ea que superius dicta fuerunt. Et sic finitur questio.

ad rōnes

Questio·xxi· Arguit p̄mo

VEritur vicesimo p̄mo. Vtrū nocumētū bñ diuidit i nocumentum ex ignorātia z nocumētū ex malitia z nocumētū ex electiōe. ¶ Et arguit q nō qz mēbra coincidūt nocumētū

eni ex electione est nocumentū ex malitia ideo dicit. Arz. Aīs aūt ex electione iniust⁹ et mal⁹ Sed in tercio dicit Arz. ignorat qdem oīs malꝰ q̄ opz operari z a q̄bus fugiendū igit nocumentū ex electione est nocumētū ex ignorātia. Item viciū nō min⁹ est circa passiones q̄ virt⁹ sed oīs moralis virtus est circa passiones sez circa delectationes z tristicias vt dr in 2cdo igit et viciū ꝓpter quod videt q oīs vicios⁹ ex passione operat: qđ etiā pz p. Arz 2cdo huiꝰ dicentē q ꝓpter voluptatē q̄dam mala operamur, ꝓpter tristitiā aūra bonis recedim⁹ cuz igit nocumētū ex electione sit viciosum videt q oē tale nocumentū sit ex passiōe Et illud confirmatur qz per rōnē nō peccam⁹ qm̄ ipsa sp ad optima deprecatur vt dr p̄mo huiꝰ ergo si peccam⁹ hoc est ꝓpter ptem sensibilem ingressū aduersat z obuiat rōi sed non aduersat ei nisi, ꝓpter passiones igit oē pctm̄ ex passione. Iterū diuisio est in sufficiēs qm̄ aliqñ voluntati nocumentum inferimus hoc aūt nec est ex ignorātia nec ex passione nec ex electione sed ab intrinseco. Item videt q in hac diuisione duo mēbra sufficiūt vel quattuor requirūt qm̄ nocumentū, puenit aut ex parte potētie cognitiue aut ex parte potentie appetitiue. Si ex parte cognitiue hoc est ex ignorātia. Si ex parte appetitiue hoc est ex passione. Et si sub diuidas nocumētum ex parte potentie appetitiue q vel ab habitu et est ex electione vel sine habitu et est ex passione Tunc etiā sub diuidetur nocumētum ex parte potentie cognitiue qm̄ sicut contingit habituari vel non habituari appetitū ita et intellectum. ¶ Oppositum patet auctoritate Arz. qui illā diuisionē ponit in littera tanqꝫ bonam. Determinatio illius questionis satis haberi potest per ea que dicta fuerunt in tercio libro. ¶ Sed tamē notandū q ignorantia potest esse duplex sez vincibilis et invincibilis. Et illa dr vincibilis quā remouisse potuissemus si diligentiam adhibuisse debitā voluissemus z ista est ignorantia crassa vel ignorātia affectata z hec ignorātia nobis iputatur. Invincibilis aūt est quam remouisse non potuissemus. ꝫtumcūqꝫ diligentiā debitam apposuissem⁹ et ista non imputat nomis ignorātiam aūt invincibilem vocat Arz. paralogicam eo q mens sit ignorantis ipso inuito ligata est sicut ligata est mens non potentis soluere paralogismū et aliam ignorantiam per oppositū vocat non paralogicam. ¶ Secundo sciendum est q vincibilis siue non paralogizata ignorantia est duplex scilicet crassa siue supina et affectata. Crassa aūt siue supina dicitur super quam non fertur positiue actus appetitus sed potius super oppositum verbi gratia q nos vellemus scire sed debitam diligentiam non vellemus apponere. Affectata aūt est super quam positiue fertur appetitus verbi gratia q illud volumus ignorare. et quia oās homines natura scire desiderant idcirco manifestum est q non volumus illud ignorare sēm se. sed sepe vt occasionem habeamus non faciendi aliquid vel non apponendi remedium in aliquibus faciendis quod deberemus facere si scireimus. Quod igitur sit secundum ignorantiam affectatam non dicitur p̄p̄rie fieri ex ignorantia. sed ex electione vel ex pas

in oppositū

diuisio ignorātie z diffinitionis mēbrorum

Notabile secundum diuisio ignorātie vicibil⁹

notabile ꝛcũ

dupl'r nocumẽtũ ex ignorantia.

dupl'r maleiudicam⁹ de apphẽsis ſ3 ex debilitate itellect⁹ ppt appentũ trahentem

dupl'r cõtigit error ex pte appetitus

ſufficiẽtia trium cãrũ ex q̃ b⁹ ſit nocumẽtum.

ſioneput ſcz ignozare volumus: aut ex electione aut ex paſſione: qñ volumus ignozare vt illud fieret et vnũquodq; determinat finem vt dr in tercio libzo. capitulo de fortitudine Sed quod fit ſcõm ignozãtiam craſſã licet nobis imputet advitupium et pcñm tũ qz poſitiue non volumus: idem ignozare nec illõ fieri id circo dr ex ignozãtia fieri: non ex electione neq; ex paſſione ¶ Fit aũt penitus ex ignozãtia quod fit ſecũdum inuincibilem ignozantiã cũ hoc non poſſit niſi ignozãtie imputari. ¶ Adhucvlterius ſciendũ eſt q̃ nocumentũ inferri põt aut aliud quodcũq; pzauũ fieri dupliciter ſcilicet vel ex ignozãtia ex parte appzehenſionis vel ex ignozãtis ex parte iudicii. Eſt aũt ignozãtia ex pte appzehẽſionis qñ rem aut circũſtãnã aliquã rei non apphẽdim⁹ quã ſi appzehẽdiſſem⁹ illud nõ feciſſemus et de hac ignozãtiã iaz ſatis dictũ fuit. Ignozãtia aũt ex pte iudicij eſt qñ rem et rei circũſtãtias appzehendimus ſed de appzehenſis male iudicamus. hoc iterũ põt eſſe dupliciter qz pzauũ iudiciũ vel, puenit ex impotẽtia intellectus precipue, vel, puenit ex aduerſitate appetitus puertente rõnem. Ex impotẽtia intellectus puenit error iudicii qñ appzehenſis oibus circũſtãtijs. et appetitu nõ trahente rõnem ad aliquã ptẽ no n poſſumus cũ oĩ debita diligentia oĩa videre et ozdinare media per q̃ concluſio deberet inferri ex primis et infallibilibus practicis pncipijs. pter quod falſũ aliq̃ concludim⁹ verbi gra duo ſunt ſolẽnes legũ doctozes q̃ ſine affectione pzaua ſunt contrarij i multis cõcluſionib⁹ z ſic aliqs eozũ in iudicio errauit. i. falſũ cõcludit quẽadmodum i ſpeculabilib⁹ vbi ad neutrã ptẽ trahat appetitus philoſophi multas ponũt concluſiones contrarias z per cõſequens multas falſas. talis igitur ignozãtia dr inuincibilis. ideo ſi nocumentum ſic inferatur. debet ſoli ignozãtie imputari. ¶ Ex parte aũt appetitus error in iudicio nõ poteſt niſi dupliciter puenire ſcz vel ex paſſione vel ex electione quod enĩ ſit ex habitu q̃uis impetuoſe et ſine pmeditatione hoc tũ dicimus tanq̃ ex electione fieri ſcz qz habit⁹ ex operationibus electis fuit acq̃ſitus, pter quod etiã dr habitus electiuus his igit vtr is dicendũ eſt q̃ diuiſio. Arz. non ſic ītelligi debet. quin aliq̃ paſſio cũ electione concurrere poſſit in illatione nocumenti. malus enĩ ſepe operat ſimul z ex paſſione z ex habitu electiuo. imo pzauus habit⁹ augmẽtat ſepe paſſionem ſimilit etiã poſſibile eſt paſſio cũ ignozãtiã ſimul cõcurrat in eadẽ operatione licet nõ cadant ſup idem obiectũ et ſcõm idem. Sed ſic debet ītelligi diuiſio q̃ oĩ nocumẽtũ inferr ex altera trium cauſarũ vel ex plurib⁹ earũ: ſcz ex ignorantia poſſionevel electionevel etiã poteſt dici q̃ oĩs cauſe illationem nocumenti modificãtes ſecundum mozes ſũt ignozãtia paſſio z electio. Electio nãq; reddit nocumentũ maximevicioſũ. Sz ignozãtia ipſũ a peccato vel totaliter vel aliqualiter excuſat. paſſio. o. mediũ gradũ tenere videret enĩ excuſat et accuſat. ¶ Harum aũt triũ cauſarũ ſufficientia ſic haberi poteſt. cũ dictus fuerit in primo libzo q̃ oĩs ars et oĩs doctrina ſimilit aũt et actus z electio bonũ quoddã appetere videtur ideo nullꝰ operat rem pzauã indicãs eã eſſe pzauam ſi ergo operat rem pzauã. aut appzehẽdit eã et eius circũſtãtias eã reddentes pzauã aut nõ. ſi non appzehendit. ergo, pter ignozãtiã operatur Si aũt appzehendit aut igit bene iudicat de appzehenſis aut male Si bene nõ operabit rem pzauam cũ dictũ ſit q̃ oĩs actus et electio bonum apparet evidenter ſcz vel bonum ſimpliciter vel apparens. Si male iudicat aut hoc eſt pter ſe ex ipotentia intellectus z ſic iterũ operat ex ignozãtia. vel hoc eſt ex parte appetitus quod erat dupliciter ſicut dictum fuit. ſcz vel ex paſſione. vel ex electione. ergo oĩ nocumentum inferr aut ex ignozãtia aut ex paſſione. aut ex electione. Et iterũ ſciendũ eſt q̃ licet in eadem operatione poſſint ſimul plures dictarum cauſarũ concurrere tñ operatio pzaua ſẽper dep̃det pncipaliter z denoiatur ſimpliciter ab vna illarum tñ. propter quod iterũ nocumenta bñ diuiduntur in hec tria. ſcz in nocumentum ex ignozãtia nocumentum ex paſſione. z nocumentum ex electione qñ omne nocumẽtum eſt alterum iſtozum. et nec membra coincidunt: qñ nullus operatur aliquid pzauũ ſciens et iudicãs illud eſſe pzauũ. ideo quicũq; operatur pzauũ. ipe ignozat aut ex pte apphẽſiois aut ex pte iudicij. propter qõ i tercio libzo dicebat q̃ oĩs mal⁹ ignozat ſi ḡ huiꝰ ignozãtie appetit⁹ nõ fuerit cauſa poſitiue ſed impotẽtia vel negligentia. tũc erit nocumẽtum ex ignozãtia. nõ ex paſſione neq; ex electione q̃uis z paſſio vel electio in opere concurrat. ſed ſi ex hmõi ignozãtie cauſa fuerit appetitus poſitiue. tũc nocumentũ amplius non dicit ex ignozantia. ſed ex electione vel paſſione. cũ aũt ſimul electio cũ paſſione cõcurrunt. eo q̃ electio pncipaliozeſt paſſione dicerek ſimpliciter nocumentuz eſſe non ex paſſione. ſed ex electione. ¶ Igitur ad rationes dicendum q̃ oĩs ſolute ſunt per pzedicta ſi quis conſideret exceptis forte duabus vltimis. ¶ Ad quarum primã dicendum eſt q̃ moraliter loquendo ſi quis oĩno per violentiã aliq̃d fecerit non reputak feciſſe. verbi gra ſi quis teyt violenter impellat in tuũ patrẽ tu non percutis patrem tuũ ſed ille qui te impellit. es enĩ tanq̃ res inanimata que ab alio impulſa impulſũ feciſſet in alterum. ideo de nocumento ſic illato nihil loquit hic Arz. ¶ Ad aliã dicendũ eſt q̃ in operando aliquid pzauũ ſẽper eſt defectus potentie cognitiue ignozat enĩ oĩs malus vt dictũ eſt. pter q̃ nocumenta ſic non diuidunt ſed modo ſupza dicto ſcz q̃ totũ dr ex ignozãtia ſi non ſit ignozãtie causa actus appetitus vt dictum fuit. zc. Et ſic eſt finis queſtionis

Veritur viceſimo ſecundo Vtrum oĩs iuſtificans ſit iniuſt⁹ ¶ Arguitur q̃ ſic quia oĩs iuſtificans peccat vt ſatis patet per Arz. ſed non videtur peccare pctõ alterivirtuoppoſito q̃ iuſticie ergo peccat ſcõm iniuſticiã z talis eſt iniuſtus. ¶ Item quicũq; facit iniuſtũ volens ipſe eſt iniuſtus ſed oĩs iuſtificãs facit iniuſtus volens ergo oĩs iuſtificãs eſt iniuſt⁹. Maior patet qz ſicut Arz. dicit in pncipio quinti huius. Iuſticia eſt a qua operatiui iuſtoꝝ ſunt z iuſta: operã

tripl'r infert nocumentuz

ad rõnes

ad primam

ad ſecundam

Arguit̃ pmo

Secundo

Tercio.

in oppoſituz.

nocumẽtũ ex paſſione eſt duplex

ſex gradꝰ illationis nocumẽti ſpẽali.

tur z volũt iuſta ergo iniuſticia ẽ a qua operatiui ſũt iniuſtoꝝ z iniuſta opank et volũt z iniuſta, pter quod videk q̃ oĩs operãs iniuſtũ z volens operek ab iniuſticia z p cõſequẽs ſit iniuſt⁹. Hinc pbak primo q̃ iniuſtificãs iniuſti faciat apparet ex nominis ſignificatione. ſed q̃ hoc faciat volẽs apparet qz nichil inuoluntariũ dr niſi pzopter ignozãtiam vel violentiã ſicut patet i tercio ſed iniuſtificatio nõ dr ſi ſit ex ignozãtia vel violentia ſicut Arz videk hic velle ergo zc. ¶ Itẽ potentie z habit⁹ ſpecificanť p actus z obiecta. ſz iniuſtificare videtur eſſe, pzius actus iniuſticie ergo iniuſtificãs eſt iniuſt⁹. ¶ Oppoſitũ dicit Arz. Iſtius q̃ſtionis determinatio breuiť ab Arz. poſita ẽ z ſic explicari põt oĩ iniuſtũ ẽ alteri nocumẽtũ inferre nocumẽtũ aũt inferri põt ex ignozãtia. ex paſſiõe. z ex electione ſicut dictũ eſt i alia queſtiõe. ſed tripliciter ex ignozãtia qñ vel ex palogica. i. ſuincibili vel nõ peralogica. i. exvicibili. et hoc aut ex craſſa aut ex affectata. Sed tam dictũ fuit q̃ ſi ex affectata nocumentũ inferak reducendũ eſt ad nocumentũ ex paſſione vel ex electione ſcõm q̃ ignozãtia volita erat, pter paſſionem vel, pter electionẽ ideo duplex tm̃ remanet nocumentũ ex ignozantia. Nocumẽtum aũt ex paſſione põt eſſe duplex primo ex paſſione naturali vel humana ſiue neceſſaria. Scõo ex paſſione habituali dr aũt paſſio habitualis que ab habitu pzauo innaſcit ſcõm quã ſcilz homo ſtatim obiecto põte, pter habitũ inclinãtẽ paſſionak repẽtine vehemẽter diuturne. aut vniuerſaliter extra mocũ et exigentiã obiecti z nature et dictum fuit q̃ nocumentũ ex tali paſſiõe illatum reducendũ eſt ad nocumentũ ex electiõe ex habitu. Sed paſſionalis dicẽda eſt quecũq; nõ, pter habitũ ſz ex ſenſibilib⁹ naturalit inferẽ vt timoz ſpes gaudiuz triſticia amoz mia et hmõi humana aũt ſiue neceſſaria dr que in ipſa hois natura neceſſario habet oziginem vt ſitis fames infirmitas aut huiuſmodi. Et ſcias q̃ iſtas paſſiones q̃s humanas vocamus non diſtinximus contra naturales eo q̃ nõ ſunt naturales. ſz quia ſic loqui videtur Arſ. vtens noĩbus ad pl'm. ſicut licet eis vti et forte ratio talis vſus fuit eo. q̃ vtreq; ſint naturales et ille que ab interi oĩ natura innaſcunť habeant ſibi pzopzium nomen quia neceſſarie vocanť vel humane relique potuerunt ſibi cõmune nomẽ retinere. ſic enĩ de, pzio loq̃tur Arz. pzimo thopicozũ ergo cũ Arz. hec vocẽť humane vel neceſſarie ille aũt naturales: ¶ Quarũ ambarũ duplex poteſt eſſe gradus quedã enĩ ſunt adeo vehementes q̃ innote ſunt mouere conſtantem virũ vt timoz mortis extrema fames aut hmõi. Alie ſunt debiles que nõ mouerent conſtantem virũ ad peccandum. Similter poteſt diſtingui de nocumento ex electione qñ electio qſiq; eſt. ſcõm habitum firmatum. et aliq̃ ſcõm diſpoſitionem ad habitum ¶ Propter quod inveniuer ſo ex videnť eſſe gradus illationis nocumenti. Primus ex ignozantia inuincibili ſiue paralogica. Secus ex ignozantia craſſa vel ſupina. Tercius ex humana vel naturali paſſione cadente. in conſtantem virũ. Quartus ex debili paſſione naturali tñ humana. Quintus ex electione ſcõm diſpoſitionẽ. Sextus aũt

oĩniuſtũ ſtificare ẽ alteri nocumẽtũ inferre zñõ e diuerſo

nocumẽtũ inferẽs ex ignorãtia craſſa i iuſtificat patuatiue

non scōm malitiā operat sed quasi scōm naturā sed quicūq; ꝓpter debilem passionē operant iniustum ipsi non sunt dignivenia· operant enī scōm malitiā· tales enī licꝫ habitū forte nō habēt· tñ dispositi sūt ad ipsum· ꝫ scꝫ illā malā dispositionē operant. Ex his igit apparet manifeste ꝙd sit dicendum ad q̄stionem manifestū est ei q̄ iustificātes ex electioēvel etiā ex leui passiōe dicēdi sūt iusti et mali cuius rō est q̄ per habitū iustificiē q̄libet dr̄ iniustus sed sic operātes operātur ex habituvel ꝓpinqua dispositione ad habitū vt dictū est igit. ꝛc. Sed ille qui ex graui passiōe operat i iustū manifestū est q̄ nō sit iust· q̄ neq; ꝓhitū neq; dispositionē ꝓpiquā ad hitū opat limo lꝫ talis sit iniust· scꝫ habitū q̄ tūc ꝓpter quācūq; passionem nō iustificaret· tñ pōt esse dispositus ad habitū iustificie inquātū nō mouerek per cōes passiones· sed multū vellet pati anteq̄ vellet operari iniustum de his aūt qui per ignorantiā operantur minus adhucvidē q̄ operētur scōm habitū iniusticie ꝓpter quod etiā tales iniusti nō dicūtur. Ad rōnes ergo dicēdum est· Ad ꝓmā q̄ iniustificans peccat ꝓtra iusticiā· sed nō oportet ꝓpter hoc q̄ per iniusticiā cōtigit enī peccare cōtra iusticia ꝓpter nō esse iustum sed nō sequit nō est iustus ergo est iniustus. ¶ Ad aliā dicēdum est q̄· Arꝛ· non dicit iusticiā est oē quo iusta operamur et iusta volumus· sed habitū ꝫ ita etiā iniusticia est habitus nō ergo· est iniustus qui non scōm habitū i iustificat vel scōm ꝓpinquā dispositionem· ¶ Ad aliā potest dici q̄ iniustificare nō est ꝓprius actus iniusticie· sed iniustificare ex electione ꝓmpte ꝫ delectabilit· sicut apparet ī scōo· Et hec deq̄stiōe

quēstio· xxiij· Arguit̄ ꝓmo

Queritur vicesimo tercio· Utrū aliquis patitur iniustū volēs. ¶ Arguitur q̄ sic qm̄ si antecedēs est volūtarium· illud quod scimus ex eo secuturum est volūtarium sed multi operantur volentes id ad quod sciunt sequi se iniusta passuros ergo iniusta patiūtur volētes· maior declaratur· si quis ex nimia potatione iebrietur ꝫ in ebriatus ledit inocētem· q̄uis tūc ignoret· tñ inebriari ꝫ inocētē ledere dicimus volūtariū vñ ꝫ de his i crepak ꝫ punik cum tñ nō nisi i volūtarijs locū habeāt laudes et vituperia· ꝫ hoc totū manifestum est ex tercio libro sed iebriari ꝫ ledere inocētem nō sūt volūtaria· nisi qz antecedēs erat voluntarium: scꝫ potatio excessiua· vnde Arꝛ· in tercio ob hoc dicit ebriū si ledat esse puniendum qz dñs erat eius scꝫ quod est nō iebriari· ꝓncipiū enī i ipso erat manifestum est igit q̄ cōsequēs iudicatur volūtariuꝫ si antecedēs fuerit volūtariū· ideo etiā dicit· Arꝛ· si nō ignozās aliquis operat ex quib⁹ erit iniustificās volēs iniustus vtiq; erit minoz autem apparuit in ꝓpo qui volēs ꝓdicaui ꝫ docuit scīēs tamē ide secuturā iniustā eius passionem et mortem et adhuc ita accideret ī hoīe bono· qm̄ si tyrānus statueret q̄ recognoscēs eis deum mozeretur· tñ homo bonus deum recognosceret scīēs tamē ide se passuꝝ iniuste ergo iniustū pateretur volēs· ¶ Ité in tercio dicit q̄ iuolūtaria sunt tristia et nō gaudiosa sed plures sācti martyres in iustam mortē gaudētes passi sunt ideo· ¶ Item bonus homo ꝓelegeret iniustū pati q̄ peccare· si alit̄ sit necessariū fieri sed oē ꝓelectum est volūtarium sicut apparet· tercio huius de eo qui ꝓiecit merces i mare tēpoze tēpestatis· deta libus enī operationibus dicit Arꝛ· q̄ mixte sūt assimilantur tñ magis volūtarijs volūtarie enī sunt tunc cū operate sūt finis aūt operationis scōm tē pus est igit· ꝛc· ¶ Ité cōtractus vsurar⁹ est iniustus et tamē vtriq; cōtrahit volēs ergo recipiens pecuniam patitur iniustū volēs· ¶ Ité quito huius dicit Arꝛ· q̄ impossibile iniustū pati nō iustuꝫ faciente aliquo ꝫ ita ecōuerso videl esseverum q̄ impossibile est iniustū facere· nō iniustū patiētē a liquo sed si homo desperat· velit ī terfeci· ꝫ roget te q̄ ipsū interficias si tu ipsū interficis· tu iniustū facisꝫ eris puniēdus ergo ipse iniustū patik licet volens· Potest etiam alter casus poni· q̄ soztes pecuniam sibi ꝫ platoni cōmunē diuidat ꝫ sibi ex auaritia maiozem partē retineat platone ob amittitam q̄· scit soztē idigere volente minus recipere· patet igitur q̄ soztes iniustificat iniustū aūt nō patitur nisi plato hoc volens scꝫ se minus habere et soztē plus ergo· ꝛc· ¶ Ité sicut arguit Arꝛ· qui sine causa iusta ledit ab alio· ipse iniustū patitur· cōstat aūt q̄ aliq̄ deten tus amoze venereo· cupit ab amasia percuti ꝫ ledi: ergo si ledek ipse iniustū patitur volēs. ¶ Ité scōo huius dr̄ q̄ malum fit pluribus modis q̄ bonū sed iustū pati est bonū ꝫ iniustum pati est malū ꝫ iustum pati contigit volūtarie ꝫ inuolūtarie ergo similiter ꝫ iniustū· ¶ Ité voluntas potest in opposita: sed iustum pati et iniustum pati sunt opposita et possibile est volentem pati iustum igit et iniustū· ¶ Oppositū arguitur rōnibus logicis quas tāgere videt Arꝛ· qm̄ voluntariumꝫ inuolūtarium sunt opposita· similiter iniustum facere et iniustum pati sūt opposita· sed oē iniustum facere est volūtarium sicut potest apparere ex precedenti questione ergo oē iniustū pati est inuoluntarium· per illā regulam thopicam· Si oppositum ī oppositoꝫ propositū ī proposito· ¶ Item quot modis dr̄ vnum oppositorum tot modis dr̄ et reliquū primo thopicorum sed iniustū facere est vno modo tñ scꝫ oēvoluntarium· ergo in iustum pati est vno modo tñ scꝫ aut oēvoluntarium· aut oē inuoluntarium· sed certum est q̄ non omne iniustū pati est voluntarium· ergo oē est in voluntariū· ¶ Hoc etiā arguit auctozitate Arꝛ· hoc determinantis et concludentis sic de iniustū pati quidam igitur qm̄ non voluntarium manifestum· ¶ Quidam doctoꝛ satis pulchre (sicut mihi videtur determinat istā questionem ſubter hac sententia volens volēs ꝓter iniustum pati ī quattuoꝛ casibus· Primo quidem si eius voluntas sit tacita· non expressa puta ticius dānum vicini optās vult tacite q̄ illevicinus ipsū percutiat vel interficiat equū suū sperās satisfactionem ꝫ vicini punitionem· si illevicinus hoc faciat ipe iniustificat et titius iniustū patiꝫur· qui a volūtas sic tacita nō dedit auctozitatem vel licentiam eihoc faciendi· ꝓpter quod titius habebit actionem cotra eum et iudex coget eū ad satisfaciendū: quod nō esset si titius expresse dixisset vicino volo siue cōsētio scōs casus· q̄ interficias equū· ¶ Secundus casus est si volū

Aḋ rōnes ad primam

ad secundaz·

ad terciam·

Secundo

Tercio·

Quarto

Quinto

Sexto·

Septimo

Octauo

in oppositum·

Cōfirmatio·

tuor casꝫ·

tas non sit integra· Hoc est si non cadat integre super totam actionem sed tñ super passionē: verbi gratia q̄ homo sanctus vellet ꝓ fide pati et ledi vt inde premium ꝓsequerek non vellet tamē q̄ alter lederet ne ille ob hoc finaliter dānum reꝓzaret: ꝫ sic iniuste passi sunt volentes ꝙ̄ps aplī martires et sancti. ¶ Tertius casus est si volūtas non fuerit absoluta et simpliciter sed inuoluntario ꝓ mixta· non enim vellet aliquis soluere vltra sortē qui pecuniaꝫ capit ad vsurā· si posset liberali mutuo pecuniam habere: sed quia indiget nimis· ꝛō plus vult incurrere damnum vsure· q̄ pecuniam nō habere: volūtas igit nō cadit per se super illō q̄ est iustificatio sed scōm accidēs scꝫ rōe annexi et talis voluntas nō tollit iustā passionē· ꝫ sic esset de illo bono hoīe qui prediligeret iniustū pati q̄ peccare forte· q̄ iste casus non habet veritatez nisi scōm q̄ coīcidit cū scōo· ꝫ de hoc ifra videbitur magis in illa questione vtrū contingat sibipi iniustum facere. ¶ Quartus casus est si volūtas sit ligata non libera· sicut est in puero vel in grauiter infirmo· q̄ cupiūt cōiter que sibi innoxia sunt: qui enī puerum dānificaret· secundus suum volūtatem· ipe faceret iniustū ei· et qui regeret infirmuꝫ scōm suā voluntatem: non scōm voluntatē medici· ipse iustificaret· et idē ē iudiciū vtr de quolibet qui non est ꝓpos mentis sue· ¶ Sed tu potes obiicere q̄ voluntas et rō incontinētis ligata est tpe ꝓcipiscen tie igitur si tunc ab amasia dānificetur volēs· ipe iustū patiek volens· quod videtur eē cōtra Arist· ¶ Ad hoc pōt dici q̄ in ipo erat non ligari· nam poterat impetui concupiscentie resiste re si volebat· ideo q̄ exīs in concupiscentijs voluit reputatur tanq̄ simpliciter et libere voluisse· Et eodem modo dicendum ē de eo q̄ malicia habituali detētus ē· eo q̄ a ꝓncipio potuit non fieri malus licet nūc nō sit i eo recedere a malicia et esse bonū sicut ꝫ ī tertio libro· Dō aūt in dicto ōrto casu dictū fuit· intelligendum est de illis i q̄bus non erat rationem ligare· Sciendum est igit q̄ Aristoteles in tertio libro locutus ē large de voluntario ꝓ omni eo cuius voluntas aliquo mō est in causa et stricte de inuoluntario ꝓ eo solū cuius voluntas nullatenus ē in causa cuiusmodi ē purum violentum· et ignozantis inuincibili ignoratum: sed in isto loco loquitur ecōuerso· quia loquit̄ de voluntario stricte ꝓout volūtas ē exīssa integra simplex ꝫ libera· et loquit̄ de inuolūtario large: vt se extendit ad omne illud in quo deficit aliqua istarum conditionum· quod apparet quia dicit quedam peccata vituperabilia esse inuoluntaria· quod tñ negabat ī tertio dicit enim inuolūtarium autem hec quidem sunt venialia hec autem nō venialia ꝛc· quare aliter locut⁹ ē hic et illic q̄ loq̄ndum est secundū materiam subiectam ī 6tio aūt libro distinxit inter voluntarium ꝫ inuolūtariū ad distinguēdum in factis malis inter peccatum ꝫ nō petīm ex pte agentis que distinguntur per voluntariū large sumptū et inuoluntariuꝫ stricte sūptum hic autem loquit̄ de voluntario et inuolūtario ad distinguēdū inter penam iustam ꝫ nō iustā ex parte patientis que distinguntur per voluntarium strictum et inuoluntarium large sumptum

Arꝛ· 6tio lect⁹ ē de volūtario q̄ i hoc quinto et ecōuerso de i uoluntario·

sicut dictū est· dicēdū ē igit cū Arꝛ· q̄ sic accipiē do voluntariū· nullus patik iniustū volens· qm̄ q̄libet rem suā pōt dare· ꝓhilo si velit· vñ ꝓdig⁹ cum oia sua deuastauerit dando ꝛ expendendo ſu perfluo non pōt ꝙqueri de iniusta passione· igitur similiter quilibet pōt dare quod suum ē· p̄q̄cunq; magno vel modico sicut ei placet absq; iusta passione: sed aliquo dictoꝛum modoꝛum rem suam dare videtur: qui dānū patitur voluntate explīta integra simplici et libera igitur· ¶ Item nullus patitur iustum qui nō habet min⁹ debito: sed q̄ vult aliquod dānū pati si patiak: non habet idem min⁹ debito· ꝓbatio quoniā si quis rem suam voluerit alienare ī cōm rectū iudiciū: tunc non ē debitum q̄ amplius rehabeat eā· Si aūt hoc voluerit scꝫ prauū iudiciū· tunc si fueru ꝓpos sue mētis et nō habuerit voluntatē ligatā· manifestum est q̄ hoc ipe volet ꝓpter aliquā malicia· et tunc iterū nō est debitum ideq; dignum q̄ amplius rehabeat illud· imo dignuꝫ esset q̄ adhuc minus haberet ſō ꝛc· Item nullus vult alienare suam rem nisi ꝓpter habere qō sibi placet tantū vel plus aut honoris aut delectationis aut alterius alicuⁱ· si igitur rem suam sic alienat· ipe secundum suam estimationē nō dānificak sed lucratur: igit nō iustū patik: qm̄ ꝓmutabilia sūt appreciabilia secūdū estimatiōes ꝓmutātiuꝫ iuxta eoꝝ indigentias nō solū iuxta idigentias necessariorꝝ sed etā iuxta i digētias superfluoꝝ appetitiuuꝫ sicut dictum fuit ꝓ mā scōz ter us igitur ꝛc· ¶ Ad rationes dicendum est· Ad ꝓ tiā ꝫ quartaz· mā secūdā tertiam et quartā q̄ ipe ꝓcedunt in secundo casu vel tertio· ¶ Ad aliam dicendum ē· q̄ hō pōt habere que nō licet ei ꝓmutare quia iustū faceret legibus et ꝓmuntiam vt vitā ꝓzoem filios vel hmōi sicut dictum fuit ꝓius· ꝛō ipse neq; pōt alteri auctozitatē dare dānificandi ipm in talibus dānificans igit in talibus volentē iniustificaret: sed fote non ī voluntē sed ī cōitatē et legem· ꝫ sic ꝓcedit casus de occisione hoīs desperati· Alius aūt casus ꝓcedit scōm casum ꝓmū si plato non expresserit suā voluntatē: sed si expresserit tunc soztes nō iustificat sed illiberaliter operatur· ¶ Ad aliam dicendum est· q̄ ille q̄ ab amasia volens leditur vel dānificatur· nō patitur iniustū nisi ꝙ accidens et materialr sicut dicit Arꝛ· patitur enim illud cui accideret iniustū esse si nonvolens pateretur· et qm̄ vī ipse leditur sine causa iusta· illa eīm non opat iuste: qz non opat scōm virtutē· sed ꝓti⁹ scꝫ maliciā· Ad hoc pōt dici q̄ illa nō operat iuste· sed non sequitur igitur iniuste· pōt enī esse operatio que neq; est iusta formaliter ꝫ ꝙ se neq; iniusta: licet sit iusta vel iniusta materialiter ꝫ scꝫ accidens· ¶ Ad aliam potest dici q̄ in secundo loquebatur de bono et malo moris cuius modi non sunt iustū pati et iniustum pati: si enī iniustum pati esset malum moris· tunc nullus bonus pateret iniustum quod est falsum· Et iterum hoc quod dictum est malū fieri pluribus modis q̄ bonum· nō ex eo dictum est q̄ voluntarie et inuoluntarie fiat· Sed quia ꝓtigit a medio in quo bonum virtutis consistit multipliciter deuiare· ¶ Ad aliam dicēdū est q̄ in ea opposita que sunt apparens bonū ꝫ apparens malū· ꝫ in omia sub eo existentia potest

ꝓbat q̄ nullus patik iustuꝫ volens·

Ad septam

Ad septimā·

Ad octauam

voluntas sed differenter potest enim ī apparens bonū et ī oīa sub eo existia acceptatiue: et pōt in apparens malū et in ea que sunt sub eo refutatiue ideo cū iniustū pati sit malum: non contingit iniustū pati volentē. sed nolentem et cetera

questio. xxiiij Arguit̄ p̄mo

Verit vicesimoquarto. vtrū iudex corruptus ferēs iustā sniam p parte corrūpente grauī? deliquat q̄ pars corrūpēs Arguitur q̄ non: q̄ causa p̄maria plus influit ī causatum q̄ scōa in libro de causis: sed pars corrūpēs est p̄ma causa. q̄ primo corrūpit iudicē. ideo z c̄. Itez plus peccat qui ī plures peccat ps aūt corrūpens ī plures peccat q̄ z ī iudicē corrūpendo ipsū et ī partem iudex aūt ī ptē tm̄. ō z c̄

Secundo

Tertiuo

Quarto

Quinto

Sexto.

Septimo

In oppositū

Secundo

Tertio

Quarto

Notabile.

q̄tuor de causis hoies iustificāt ī duob⁹ p̄mis

Item vicesimoquarto. vtrū iudex corruptus ferēs iustā sniam p parte corrūpente grauī? deliquat q̄ pars corrūpēs Arguitur q̄ non: q̄ causa p̄maria plus influit ī causatum q̄ scōa in libro de causis: sed pars corrūpēs est p̄ma causa. q̄ primo corrūpit iudicē. ideo z c̄. Itez plus peccat qui ī plures peccat ps aūt corrūpens ī plures peccat q̄ z ī iudicē corrūpendo ipsū et ī partem iudex aūt ī ptē tm̄. ō z c̄. Item ille plus peccat q̄ iudex. q̄ peccat pctō iudicis z alio pctō pars corrūpens est hm̄ōi. peccat enim peccato p̄prio in corrūpendo iudicem. z peccato iudicis q̄ corrūpens est cā quare iudex peccat z quicquid ē cā cause ē cā causati. igit̄ z c̄. Itē plus peccat qui ab alio tollit bona aīe. q̄ q̄ ab alio tollit bona exteriora tm̄. vel forte bona corporis. inquātū bona aīe sunt meliora bonis corporis et exteriorib⁹ sed pars corrūpens tollit a iudice bonū anime q̄ facit peccatū peccare. Judex autē a parte contra quā infert iiquā sētētiā tollit bonū tpale tm̄. ō z c̄.

Item primo huius p̄ncipiū est plus q̄ dimidium totius: sed peccatū ptis corrūpētis ē p̄ncipiū oīm peccator̄ subsequēntiū. q̄ est plus q̄ dimidium

Itē quarto huj⁹ de liberalitate dr̄ q̄ virtutis. ē magis bñ facere q̄ bene pati: q̄ silr̄ magis est malicie male facere q̄ male pati: sed corrumpere est male facere z corrūpi est male pati: igitur pl⁹ peccat pars corrūpēs q̄ iudex corruptus. Itē de pilato qui erat iudex z de iuda qui erat pars dicit xp̄s pilato qui tradidit me tibi maius peccatū hz

Oppositum videtur sentire Arz. dicens manifestum aūt quoniā distribuēs iniustū facit. sed non plus hñs sp̄z in primo magnor̄ moralium dicit z cni accipiens palmam a p̄sidente: z hoc iudicāte nō iniustū facit q̄uis iniuste ipi assignet. sy nq̄ iudicās male dās iste iniustū facit. Itē rationibus q̄s Arz. tangere videt in ſra arguit̄ sic. Ille magis facit rē q̄ ꝑ̄ potestate facit q̄ q̄ nō facit nisi ī ſtitute alteri⁹. sed iudex ꝑ̄ ptāte iustificat sez auferendo a parte quod suū ēvel sibi tradēdū minus debito. hoc autē non pōt facere pars nisi p iudicis potētiā. ō z c̄. Itē agēs p̄ncipale z p̄cipiens plus iustificat q̄ agēs subditum. et quasi ī strumētale. Judex aūt est agens p̄ncipale et p̄cipiens ī iustificatione pars aūt est obediēs z agēs z subditū q̄ z c̄. Itē ignorātia excusat vel diminuit peccatū. ō dicit Arz. si ignorans iustū z legale iudicauit non iniustū facit. qui igitur magis cognoscit iustū z iniustū. ille plus iustificat: sed iudex plus cognoscit iustū z iniustū vel plus. ipsum cognoscere tenet q̄ ps. q̄ iudex magis iustificat

Notādū est q̄ hoies cōiter iustificāt q̄tuor de causis sez. timore. cupiditate. odio. et amore. In duabus ei p̄mis causis iudex respicit ad seipsū z in aliis duab⁹ ad aliū: et in duab⁹ p̄mis iudex propie dicitur corrūpi per partē q̄ vel cominatur aliquid terribile vel dat seu p̄mittit aliquid cōcupiscibile. z ita illud terribile vel p̄cupiscibile trahit iudicē ad ferēdū iustā sniaz. In aliis aūt duabus causis iudex non ꝑprie corrumpit̄ q̄ ptē. q̄n pars pōt hanc corruptionez z cām corruptionis ignorare z possibile est etiā q̄ pars nō sit ī causa odij vel amoris. ideo de istis causis vlterius nihil ē ad ꝓpositā questionē. iustitia nāq̄ totaliter videtur esse in iudice. Quidam p̄muniter ponunt tres ꝯclusiones. Prima est q̄ iudex cupiditate corruptus plus peccat q̄ iudex timore corrupt⁹ que faciliter ꝓbatur. p̄mo q̄ peccatuz tāto ē grauius quanto est magis voluntariū modo peccatū ex cupiditate est magis voluntariū. qui enī opatur ex timore ipe quasi inuitus z cū displicētia operatur ergo z c̄. Item tanto peccatum est grauius quāto ē ex minori motiuo. tunc enim magis p̄ouenit ex malitia voluntatis. vnde vehementia obtecti reddit aliquando peccatum veniale. verbi gratia timor cadens in p̄stantem virum vt patet ī tertio propter quod etiam dicitur in septimo q̄ si quis a fortibus z superexcellentibus delectatiōibus vincitur vel circunstantiis. nō admirabile. sz cōdonabile si contra tendens. sed timor est ex fortiori motiuo q̄ cupiditas: quia sicut dr̄ in tertio difficilius est tristia sustinere q̄ ad delectationibus abstinere. Sciendum est tamen q̄ obiectuz timoris posset esse ita debile: et obiectum cupiditatis ita magnum. q̄ ille qui est timore iustificaret plus peccaret. ideo nulla regula potest vniuersalr̄ dari in talibus. sed opotet z in his z in aliis moralibus dicere proportionabiliter ei quod Aristo. dicit in nono libro. dicit enī q̄ debituz magis reddendum est q̄ amico vendum: si tm̄ supereceda datio vel bono vel necessario. ad hoc declinādū Ita igitur dictum est simpliciter: q̄ magis peccat qui ex timore q̄ qui ex cupiditate. sed obiectuz cupiditatis z circūstantie ꝓcurrētes possent in tātū excedere obiectum timoris. q̄ esset ad conclusionem oppositam declinandū Secunda ꝓclusio q̄ iudex corrupt⁹ ex cupiditate plus peccat q̄ ps corrumpens. et hec conclusio patet rationib⁹ adductis ꝓius in arguendo cum quibus iste addātur. Ille plus peccat qui aufert rem ꝓximi q̄ rem ipā ablatam recipit quia recipere non ē p̄ctm̄ nisi q̄ ablatū. sed iudex aufert ius alterius partz z ablatū dat vel vendit isti. ergo iudex plus peccat

Item vicium est peius quod est virtuti dissimili⁹ vt dicitur in secundo. ergo similiter opus illō est peius quod est dissimilius. operi virtutis: sed opus iudicis est dissimilius. ꝓbatio quia statim ī p̄incipali actu opponitur operi virtutis sed op⁹ partis corrumpentis in p̄incipali actu conuenit operi virtutis. et opponitur in circunstantiis sicut Arz. dicit de iliberali et prodigo quarto huius quod sic patet. Judex vendit quod suum non est: et hoc est secundū totū genus contra naturaz iuste venditiōis. sed ps corrūpēs de eo quod suū ē emit quod suum non est: z hoc conuenit iuste emptioni: sed peccat. quia magis emit ab eo cui⁹ nō est. ergo iudex magis peccat. Item ex eo persona magis peccat ceteris paribus quod est ī maiori dignitate constituta. sed iudex est huiusmodi ꝓbo maiorem quoniam grauius peccat qui magis dat aliis occasionem peccandi sed ꝓsona peccans q̄to est in altiori dignitate tanto dat magis occasionem peccandi: q̄n ad ipam habent omēs magis oculum q̄ ad ꝓsonas viliores. et in ea magis accipiunt exemplum. ideo in quadam epistola dicebat Aristoteles alexandro Scire aūt te oz q̄ exempla sunt plurimis hominum his quidam lex: his autem tua vita. Item ex eo opus est peius: quod ad oppositum magis obligamur. sz iudex magis obligatur ad iustam operationem q̄ pars. ergo iudex in iustificando plus peccat. z minor patet quia de iure communi toti humano generi: ipse ad hoc obligatur sicut z pars: sed ī speciali ipse magis obligatur inquantum iudex: quonia ad hoc iudex vel princeps statuitur in ciuitatibus vt sit custos iusti et legum et ad hoc faciendum communitas reddit sibi premium multum: et in honoribus et in diuitijs et potestate ciuili.

ideo dicit Aristoteles q̄ quando dubitant ad iudicem refugiunt. et q̄ ad iudicem ire est ad iustum ire iudex enim vult esse velut iustum animatum.

Sed iterum ista conclusio moderanda est sicut precedens. possibile enim esset q̄ ex tanto affectu malicie pars corrumpens operaretur q̄ multo magis peccaret quam iudex corruptus. sed si equali affectu cupiditatis et equali motiuo vterq̄ operetur non est dubium quin iudex multo pl⁹ delinquit. et hoc probant inducte rationes. Tertiam conclusionem ponunt q̄ iudex timore corruptus minus peccat q̄ pars corrumpens: cui⁹ ratio est quia peccatuz est maius quod est magis voluntarium. et ex minori motiuo operatum. sed in dicto casu peccatum partis corrumpentes est huiusmodi et cetera. Item principale agens pl⁹ peccat quam agens quasi subditum et instrumentale vt dicit Aristotele⁹. famulus enim precipientis non iniustum facit principaliter. imo precipiens: sed inferens timorem est sicut agens principale. Judex autem rex sicut ei subditus aliter nō timeret ab eo iudex etiam illo casu est quasi agēs instrumentale ducitur enim impetu inferentis timorem ideo et cetera. Ista autem conclusio moderanda est quoniam si non fuerit timor causatus ex his obiectis que essent ītus mouere cōstantem virum et secundum illas circunstantias secundum quas mouerent constantem virum: cōclusio predicta forte non esset tenenda ꝓpter hoc q̄ iudex valde plus q̄ pars obligatus ē ad iustuz faciendum: et tuendum et ad obuiatoribus viriliter resistendum. non oportet ergo dicere vniuerſaliter. sed magnitudinem cause timoris z obligationem iudicis ad iustum necnon etiam secūduz omnes alias circunstantias quibus hinc ide peccatum magis potest aut minus fieri comparare.

Tunc ad rationes dicendum ē. Ad primam q̄ primaria causa que potestatem habet regulandi et determinandi secundam plus influit in causatum q̄ secunda. sed quia voluntas nostra libera est. et sumus dñi nr̄arum opationū. ideo nobz oz quecunq̄ male agimus imputari. ergo falsi iudicij pars non erat causa nisi solum occasionalis z non principalis. Ad aliam concedendum ē q̄ plus peccat q̄ in plures peccat ceteris paribus: sed cetera nō sunt paria. nō rotio non valet Et iterū sicut pars corrūpens peccat in iudicē ita iudex in partē corrūpētē quia nutrit eam ī sua prauitate. Ad aliam dicēdum est q̄ nullus peccat nisi peccato p̄prio nec pars corrūpens vt dictū fuit est causa p̄incipalis peccati iudicis. cum iudex esset libere voluntatis erat tm̄ occasio iudex aūt cā p̄incipalis. z cū hoc etiā iudex erat occasio peccati partis corrumpentis vt dictum fuit. Ad aliā dicendum est q̄ aīe bona nequaq̄ auferri possūt per aliuz. sed vnusquisq̄ peccando (z nullus alt) aīam p̄priam deprauat. Ad aliam dictum est tā q̄ pars corrūpēs non ē iiusti iudicij p̄incipium p̄ncipale. sz iudex. Ad aliā pōt dici q̄ licet corrumpere esset peius q̄ corrūpi in hoc sistendo. tm̄ quia iudex vlterius peccat ferendo iniquā sniam ideo iudex magis delinquit. z iterum dico q̄ pars non corrumpit iudicē p̄incipaliter. sed ipse est q̄ seipsum corrumpit. ergo in ipso iudice est corrūpere et corrumpi. Et iterum licet alteri male facere quātum ad bona corporis aut exteriora sit peius q̄ ab altero male pati. tamē pessimū est. sez aīam male pati. Ad aliam pōt dici q̄ pylatus non cupiditate corruptus fuit sed timore q̄n dicebat ei. Si dimittis hunc nō es amicus cesaris.

Moderatio terte ꝓclusionis.

Ad rationes ad primam.

tertia ꝓclusio

Quarto

ad secundaz.

Verit vicesimosexto. Utr̄ difficilius sit esse iustū q̄ bonū medicū. Et arguit̄ q̄ nō. q̄ medicādo oz ad plura respicere. sez ad etatē. ad regionē. ad tempus ad ꝓplexionē. ad corpus celeste. ad q̄litates medicinarū. et hm̄ōi. sed iusto sicut dicit arz. solū respicit ad nocumēti differentiā. mō difficilius est ad plura respicere. q̄ ad pauca. Itē facilius est illa. p̄spicere q̄ nos opamur exterius et p̄ cognitionē. q̄ ea que natura interius operat. sz iustitia est circa ea q̄ exteri⁹ nos operamur. medicina aūt est circa interiores naturales effectus. ergo facilius ē eē iustū q̄ medicum Itē scīa medicinalis est multo. pfunctorz perscrutationis q̄ scīa legalis que iustum et iniustum determinat q̄ z c̄. Oppositū dicit Eustrati⁹. et hoc etiā Arz. sentire videtur Quidam sic distinguunt difficultas habitus vel operatiōis pōt attē dive! ex parte obiecti vel ex parte operantis. Et ex parte obiecti dupl⁹. Vnomodo ꝓpter excessum z improportionem obiecti ad intellectum. Aliomō ꝓpter obiecti variabilitatē. vnde ꝓp⁹ obiecti excessum diuina sunt difficiliora naturalibus et mozalibus econuerso tamen ꝓpter obiecti variabilitatem. Tres q̄ ponuntur ꝓclusiones. Prima potest esse. q̄ ex pte opantis difficilius ē esse iustū q̄ bonū medicū. Secōam conclusionem ponūt q̄dā q̄ scōm obiecti excessū vel latētā difficilius est esse medicū z c̄. Tertiam sīr ponūt q̄ scōm obiecti variabilitatē difficilius ē eē iustū. Prima conclusio sic probatur in operatione vel ī habitu prouenit ex parte nostra difficultas. ab eo q̄ pars sensitiua innata est aduersari rationi ei⁹ subuertere iudicium. ꝓpter q̄s nō idē videtur ī cōtinentibus in passione et extra passionem existentibus. vt apparet in septimo: sed circa obiectum iustitie magis est innatus appetit⁹ aduersari rōi

Index dicit corrumpi.

Tres ꝓpitiones. Prima

scōa ꝓclusio.

ꝓbat multis rōib⁹ q̄ iudex magz peccat.

Secunda.

Tertia rō

Ad tertiam

Ad quartam

ad quintam

Ad sextam

ad septimam

Questio. xxv arguit̄ p̄mo

Secundo.

Tertio

In oppositū

Difficultas operationis ex p̄te attendit̄.

Tres ꝓclusiones. Prima Secunda

ꝓbatio p̄me conclusionis

ḡ circa obiectū medicine. est ei maior honor matus lucrū et maior delectatio i sanando ḡ i terficiendo. sed sepe lucra honores amicie delectationes sensuales. iterū timores tristitie et inimicitie z hmōi trahūt adeptū iudiciū. ppt qđ Arꝛ. determinat ꝑmo rhethorice q maxie ꝙuenit recte positas leges q̄cūq; ꝓtingunt oīa determinare ipas z ḡ paucissima ꝓmittere iudicātibus. cui⁹ rationē assignat dicēs. qz iudiciū legislatoris non secūdū partē. sed de futuris z vlīb⁹ est perfectus aūt et iudex iā de pfitibus z determinatis iudicāt ad ḡs et amare ism iā et odire et propriū commodū annexa sunt sepe. vt non adhuc possint videre sufficienter verū sed attenditur i iudicio. ppriū delectabile et triste. i scdo etiā rhethorice dicit non enim eadē vident amātib⁹ et odientibus neq; tratis et mā suete habentib⁹. sed aut oīno altera aut scdm magnitudinē altera: amāti quidē enī eū de quo facit iudiciū aut non iustū fecisse aut secūdū parua videt iniustū fecisse odienti aūt ↄtrū. z c. Scdam ꝙclusionē illi ꝓbare volunt ex eo q voluntas hūana valde latens est: sepe enī vnū hoies ꝓtendunt et aliud excogitant. natura aūt nō sic sed ꝺcđ intendit. illud manifestat p operationē. propt quod facilius est de naturalibus de ꝺbus est medicia. ḡ de volūtarijs circa q̄ ē iustitia iudicare.

pbatio scde ꝙclusionis

Sed mihi videt q in ista conclusione sit defectus qm non ad oē iustū reꝛrīk q sciamus hoīm mētes occultas. cū hoc sit ipossibile. ſz sufficit ea cognoscere que exterius nobis apparent vel ꝓbari pñt p iuramēta. per testes. p lras. aut aliquo tali modo talia aūt non ita nobis vident esse occulta sicut interiores egritudinū cause et herbarum ꝓpietates. quod etiā ex hoc apparet q vulgares eavidēt et ꝓprehendere pñt circa que est iustitia. non autē ea de quibus est medicina. ¶ Tertiam ꝙclusionez credunt ꝓbare sic circa illa ē maior difficultas ex varietate obiecti in ꝺbus variabilitas plurib⁹ modis contingit. sed in actib⁹ humanis circa ḡs est iustitia maior est variabilitas ḡ i ꝓplectionib⁹ circa quas est medicia. ergo z cetera. minorē sic ꝙ suadent dicunt enim q in his circa. que est medicina soluz est variabilitas ex parte materie. ſz ex diuersa ꝓportione rerum elementariū. ex diuersa ꝓmensuratione humorū z hmōi. sed in actibus humanis est variabilitas et ex parte materie et ex parte finis. z oīm aliorū circunstantiarum. iō z c. Sed ista rō non videt verū assumere. medicus ei non solū aspicit ad ꝓplexionis aut humoris varietatem. sed aspiciet ad firmitatē etatē et nutrimētum et vite ac exercitij assuetudinem. Iterū ad locum egritudinis aspiciet aspiciet et ad tps z ad aeris q̄litatē. imo etiā ad celestis corporis influxus et alia valde multa. puto. ergo sicut dicit Aristo. q valde difficile est et bonū esse medicum. z esse iustū. Prima q̄dā difficultas est in cognoscendo vl rōne iusta et sana et ea que pertinent ad iusta et sana quorum hec quidem docentur in arte medicinali illa autem in scientia legali. Secunda difficultas est maior vt dicit Arꝛ. ē in sciendo particulares applicationes medicinarū z iurium secūdū exigentiam et ꝺbinationes omniū particularium circūstātiarum. nō enī sunt simplr sana neq; iusta sed scdm accidēs quevlī ratione tradita fūt sed qualiter operata et qualiter distributa. hec autē difficultas auferri non potest nisi per frequentatas operationes ex quibus habit⁹ generat quo faciliter et ꝓmpte ꝓcipimus et combinamus omnia que particulariter circunstant. he aūt due difficultates se tenent ex parte intelletus nec in ethicis. Ari. dicit difficilius esse iustum quā medicum: sed magis secundum ꝓsimilitudinem cōparauit eos. et si quis eorum dissimilitudinem velit in his intelligere puto q medicum esse sit difficilius. Alia aūt est difficultas ex parte appetit⁹ que specialiter ꝺz locū circa obiectū iustit ie sicut satis dictum fuit in prima ꝙclusione: sic enī debet intelligi quod Aristo. dicit scilicet q que legibus determinata sunt: non sunt iusta nisi per accidēs sed qualiter operata. i. electiue propter ipsius operis honestatem delectabiliter ꝓmpte firme et imobiliter vt ꝺcebatur i scdo: hoc aūt est plus ḡs sana scire. Ad rationes igitur apparet q procedunt viis suis quare et cetera.

questio. xxvi. Arguit ꝑmo

Ueritur viceſimosexto. Utrū ethelyeia sit virtus mozalis. ¶ Arguit q non: quia secundum Eustratium primo huius. nulli volenti ex vt opꝛ operāti est ipossibilis possessio virtutis z ſtertio dicit q virtutes et malicie sunt volūtarie z i nka potestate. sed ethelyeia non pōt cōuenire cuilibet volenti: quia ad ethelyeiam spectat interpretari leges simpliciter positas. hoc autē nō est cuilibet sed solū ꝓncipis legē condentis dicunt enim iura q cuius est condere legem. eius solius est interpretari. Et itez videtur q ethelyeia ad nullos pertinet nisi ad iudices. non aūt omnes pñt auctoritatē iudicis habere. iōz c. ¶ Itē nulla virtus mozalis opponit alteri virtuti ſz ethelyeia opponit virtuti mozali que est veritas: qm̄ ipsa ſz sicut dicit Arꝛ. est in minozatiua ḡ huius etiā habeat legem adiuuantem. ¶ Item sicut se habet iustus ethelyeias ad iustū legalem ita ethelyeia ad iustitiam legalē. sed iustū ethelyeias est melius iusto legali. vt Arꝛ. dicere videtur. ergo ethelyeia est melior legali iustitia. sed nulla virtus mozalis est melior iustitia legali: cum ipsa sit preclarissima virtutū et simul omnis virtus et maxime perfectaꝛ dicit Aristoteles in ꝓncipio quinti huius. ergo et cetera. ¶ Oppositum arguitur auctoritate Aristo. q hic de ethelyeia tanq̄ de mozali virtute. ¶ Et cō firmatur quia ethelyeias est quedam species iusti: vt apparet hic et in ꝓncipio rhethorice. ergo ethelyeia est species iustitie que est semp virt⁹ mozalis: sed omnis species virtutis mozalis est virtus mozalis sicut quelibet species animalis ē animal ergo et cetera. Primo videndum est quid est ethelyeias et quid est ethelyeia. Propter quod sciēdum est q cum circunstantie singulares in humanis actibus contingentes sint infinite. ideo legislatores non tenentur neq; possunt inferendo leges ꝓspicere circūstātias oēs: q̄ inate sunt reddere opus bonū vel malū. iustū aut iniustum melius aut pei⁹. iustus aut iustus: sed fuerunt leges cōmunit aspicientes solum ad aliquas circunstantias ꝓmuniores. ꝓpter qō tales casus ꝓculares

Secundo

Tertio

In oppositū Confir.

possent emergere quod nō eēt iustū sed oīno iustum opari secūdū legē scriptā. ꝺbi gra si lex cōtiner atur q depositum sit reddendum petēti. tñ nō esset reddendum petenti furiosovolenti interficere innocentē. leges igitur ḡuis sint late vl̄. tamē non sunt vl̄ tenende. nec id ignorat legis lator sicut dicit Arꝛ. vnde ferens legem vl̄. non intendit q omnino vl̄ teneatur. sed soluz q̄ficunq; nō emergit casus exigens legis exceptionem. aliquādo igitur et vt in pluribus est iustum operari secundū legem scriptam. z aliq̄ſ(lz raro eēt iustū opari scdz legē scriptā. imo oportet operari ꝓter aut etiam contra scripturam legis. vnde dicit quedam lex non est dubium in legez cōmittere. i. peccare eum qui verba legis ā plexus contra legē mittit voluntatem. igitur scdm Arꝛ. ꝓrio rhethorice. Justoꝝ due sunt species. hec quidā scripta hec aurē non scripta. Scripta sunt que legib⁹ determinata sunt. nā scriptoꝝ due sunt spēs. q̄dam cōis ſz tanq̄ naturaliter ab oib⁹ cōiter cognita et concessa puta ḡtam habere ei qui fecit bñ et ꝛ benefacere et q benefecit et alia talia. Alia autez sunt particularia que sunt legū scripturarum vel iustoꝝ cōium pretermissiones siue exceptiones ꝓpter casus ꝓter solitum emergentes. Est igitur ethelyeias idem quod iustum in hoc vltimo mōstrozum. Ethelyeia aūt est habitus inclinans ad tale iustū seruandū et opandū. Aliq̄ſ etiā ethelyeias accipitur non ꝓ predicto iusto quod erat obiectū ethelyeie. sed ꝓ subiecto. ſz ꝓhoie habente talē habitū. hoc ego viso dicendū ē q ethelyeia ē virtus mozalis. quia oſs habitus electiu⁹ directionis in his quibus contingit vti et bene et male. et in quibus contingit et bene et male agere: est virtus mozalis: sic ei videbatur Arꝛ. ꝓbare i quarto q liberalitas esset virtus circa pecunias. ſz ethelyeia est habitus electiuus inclinans in legis scripte directionē. qua cōtingit vti et bene et male tā secundum excessum ſz nimis ſiſtendo legi scripte quā. secundum defectum puta nimis recedēdo a scriptura legis. ergo z cetera. ¶ Item omis habitus electiuus inclinans ad opus virtuosum siue ad id quod oportet q̄ſ opꝛ. et sic de aliis circūstantijs. est virt⁹ mozalis: sed ethelyeia ē hmōi inclinat enim ad iustum ethelyeias. opus autem iustum est opus virtuosum. etiam inclinat ad directionem z moderantiam legis scripte. vbi oportet eam moderari vel dirigere et quomodo opꝛ. Itez omnis habitus electiuus inclinans ad id quod ē ꝓsonum recte rationi: est virtus mozalis sed ethelyeia est hmōi sicut apparere pōt per ea que dicit Arꝛ. primo rhethorice. Ethelyeia enim est nō ad legem sed ad legislationem respicere et nō adverba sed ad intellectū legislationis respicere. et nō ad actionē. sed ad electionē z nō ad patrē sed ad totū: neq; ālis quidē nunc sed qualis quidem sp etvt ad multū z c. Hec aūt omnia et alia que ethelyeie attribuuntur sunt optima et valde ꝓsona rationi. Sed dubitatio est vtrū ethelyeia sit species iustitie vel quō se habeat ad iustitiam. ¶ Ad quod dicendum est vt puto q ipsa nō est vera species iustitie distincta realiter contra illū iustitie hītū quo inclinamur ad operandum iustum secūdū legem scriptam. vt aliq̄ dicunt. imo vnus et idem est iustitie habitus inclinans in hoc iustū et in illud. nulla ei ſtr⁹ aliq̄ſ inclinat ad ſp opādū secundu⁹ legē scriptam. quia inclinaret ad malum. nec aliqua virtus inclinat ad semp operādū ꝓter legem. quia etiam aliquando oparetur male. sed vna et eadez virtus circa materiam suā inclinat ad operandū semper sicut oportet secundum dictamē recte rationis ꝓpter quod vna et eadem virtus est secūdum substantiam inclinans ad operandum secūdum legem quando oportet. et ꝓter legem quādo oportet. differens solum secundum rationem et per accidens. sicut fortes in foro differt a seipso in theatro et ita patet q ethelyeia magis ē modus quidam seu pars quedā mozalis iustitie quā q sit vera species ipsius. ¶ Ad rationes ḡ dicēdum est. Ad primam q ethelyeia inesse potest omni volenti. et quando dicitur q ipsius est interpretari legem. dicendum est q non est nisi fortes i principe ad quem hoc spectat. Propter quod sciendum est quod interpretari legem est cum lex ꝑpt aliquam duplicitatem verborum fuerit dubie sētentie determinare in qua sententia debeat lex intelligi. hoc autem spectat solum ad legis conditorem: sed posito quod lex indeterminata sententia fuerit intellecta: tamen ethelyeias potest videre et iudicare q talis casus sub tali lege non comprehenditur. et q intentio legis latoris non erat talez casum per talem legem determinare: et etiam de casibus sub lege cadentibus ꝓter ethelyeias secūdum exigentiam circunstantiarū iudicare de augmento vel diminutione delicti. et ita penam legis diminuere vel augere. hoc autem non est interpretari legem: sed est vti lege secundum legislatoris intentionem. ¶ Et ne regredi super hoc oporteat dubitandum est de hoc quod in predicta ratione tangebatur. ſz vtrum alterius a ꝓncipe ſit aliquando legem dubiam interpretari. Ad quod dici pōt q cum casus acciderit secundum legem iudicādus: si sit possibile iudici inferiori siue sui vel alterius detrimento ad legisconditorez recurrere. recurrendum ē. et non interpretandum. vbi tamen hoc non esset possibile: iudex quilibet inferior potest interpretari legem dubiam. et illum sēsum legis accipere qui ipsi videtur esse magis rationabilis verum est tamē q hec interpretatio iudicis inferioris et interpretatio legisconditoris diſtant multum quoniam interpretatio legis conditoris dat vigorem illi sensui ꝓ quo lege⁹ interpretatus est. ita q in posterum lex ab omnibus in illo sensu tenenda est. Judex autez inferior legi nullum dat vigorem sed solum sue sententie. z sic intelligitur q cuius est condere legem. eius solū est interpretare legem. ¶ Ad aliam dicendum est q ethelyeia nulli virtuti opponitur quoniam ipa non est pene minozatiua nisi quantum oportet secundum veritatem et recte rationis dictamen. ¶ Ad aliam dicendum est q iustū legale secūdū q accipitur ꝓeo ꝓcise q ē lege scriptum. non est iustum scdm se et formaliter. sed solum materialiter et per accidēs sicut i ꝓximis dictum fuit. q̄ſ cōtingit etiam aliquando ipsum non esse iustum. ſz tñ aliq̄ſ contingit imo vt in pluribus ſpm esse iu

duplex iustus ſcs scriptus z nō scriptum.

due spēs iustoꝝ non scripturarum.

ꝓbat q ethelyeia sit ꝑtus

dubitatio an ethelyeias sit spēs iustitie.

Ad rationes

Ad primam.

dubiū an alius a ꝓncipe possit legem interpretari

ad secundam

ad tertiam

sum: sed iustum simpliciter in opere est. non quidem in opere exteriori principaliter. sed in electione interiori primo. et in executione operis ab electione procedentis inquantum est possibile secundario. cum ergo iustum formaliter et per se dictum sit melius iusto materialiter et secundum accidens accepto. ideo est q iustum epyeies est melius iusto legali sumpto modo nunc predicto. et quando concluditur. ergo epyeia est melior legali iustitia. ¶ Dicendum est: q iustitis legalis potest dupliciter vocari. ¶ Uno modo iustitia legalis posset vocari habitus inclinans vniuersaliter in ea que legislatores intendunt: et hec est virtus preclarissima. et epyeia non est melior ea sed est ipsamet sicut dictum fuit differens solum accidentali ratione. ¶ Alio modo potest vocari legalis iustitia hit⁹ inclinās ad obseruādū ꝓba legū. et ista nō ē iustitia simpr nec ꝓt⁹ simpr. sz bene est habitus inclinans vt in pluribus ad opus bonum. ideo non est vicium. sed est habitus magis bonus q malus. est enim habitus bonus: sed imperfectus. et sic debet intelligi et concludi q epyeia est melior legali iustitia.

Dupl⁹ capit iustitia legal⁹.

¶ Questio vigesimaseptima.

Tertio

Quarto

Ad rationes

Tertio

Iusti natura le dupl⁹ capt

Secundo.

probat q epyeia sit directio iuris naturalis

Queritur vicesimoseptimo. Utrum epyeia sit directio iuris naturalis aut solum iuris legalis. Videtur q sit directio iuris naturalis. quoniam epyeia videtur esse directio omnis iuris quod indiget directione. sed ius naturale aliquando indiget directione. probatio. primo videtur: q de iure naturali omnes homines essent similis libertatis: hoc autem ius hodie directum est melius: regnum enim melius est vbi vnus aliis principatur q̄ cymocratia: vbi omnes equaliter volunt principari et eadem gaudere libertate: vt patet in octauo huius. ¶ Item de iure naturali videtur: q omnis debeant esse communia. vnde Thar Tullius Ticero totius eloquentie facile princeps officiorum primo Sic inquit. Sunt autez priuata nulla natura: sz aut veteri occupatiōe vt q̄ quōdam in vacua venerunt. aut victoria vt qui bello potiti sunt aut lege: aut pactione: aut conditione: sorte. Ex quo fit vt ager arpinas: arpinatum dicatur. tusculanus tusculanorum: similiterq priuatarum possessionum descriptio. hoc est ius naturale. idigutt correctiōe. qz scōo politice declaratū est: q nō esset bonū omnia esse communia. ad quod probandum Aristoteles inter ceteras rationes ponit vnam talem. Adhuc autem aliud habet nocumentum scilicet q omnia sint communia: minime enim curetur quod plurimorum commune est. de propriis autem maxime curant: de communibus autem minus q̄ quantum vnicuiq attinet. apud alios enim tanq̄ altero curante negliguntur magis. sicut in minusterialibus seruitiis multi seruientes quandoq̄ deterius seruiunt pauciorib⁹. ideo Tullius dicit primo de officiis. q eorum que alicui propria facta sunt si quis appetet violabit ius humane societatis.

¶ Item de iure naturali est a nullo auferre quod suum est: hoc tamen patitur iustantiā et indiget correctione. esset enim a furioso gladius propriꝰ auferendus. ¶ Item vbi maius est peccatum ibi magis indigemus directione. sed in iure naturali videtur magis esse peccatum q̄ in iure legali dicente Aristote. peccatum enim non in lege neq̄ in legis positore sed in natura rei est confestim enim natura operabilium talis est. et manifestum est: q naturam sepe videmus deficere propter quod et monstra videmus accidere in natura et medicina non ad aliud valere videtur. q̄ ad dirigendum opus nature circa corpus. ¶ Oppositum tamen videtur velle Aristo. qui non ponit epyeiam esse directionem iuris naturalis: sed legis. vnde dicit et est hec ex natura que epyeies directio legis vbi deficit propter particulare. ¶ Item quod nunq̄ deficit. non indiget directione sed iustum naturale non deficit. quoniam dicitur septimo politice q nullum horū q̄ preter naturam sunt est bonum etiam quanto huius dicitur: q naturale iustum vbiq̄ habet potentiam eandem aut igitur vbiq̄ est iniustum quod est absurdum dicere aut est vbiq̄ iustum. et sic non indiget correctione. ¶ Item natura dirigitur ab infallibili directore: quoniam a deo et intelligentiis: vt dicit commentator duodecimo methaphysice. ergo videtur q ipsa non potest errare sic q̄ indigeat nostra directione. ¶ Sciendum est q natura nunq̄ peccat in suis operationibus. vnde si monstra eueniunt milicia non prouenit a natura: sed ab impedimento sibi accidente: imo natura semper facit de sibi possibilibus quod melius est. vnde q̄uis non faciat rectum quia impedita non potest. tamen facit semper recte cū faciat quod melius facere potest. ¶ Sciendum est igitur q ius vel iustum naturale potest dici dupliciter. Uno mō ꝓut consonat operi nature secundum omnem casum: et tale iustum lege comprehendi et terminari non potest. quoniam sicut natura secundum diuersos casus ex diuersis impedimentis contingentibus prouenientes diuersis modis operatur: sic iustum naturale diuersum est apud diuersos casus contingentes. et a regula communi excipientes. casus autem illi tante possunt. diuersitatis accidere: q legislator eos preuidere non potest. ¶ Aliter autem dicitur iustum naturale quod consonat operi communi nature: scilicet operi illi in quo natura non fuerit impedita. et tale iustum lege comprehenditur et profertur. et ipsum sic acceptum et prolatum non est semper iustum: neq̄ tenendum sicut enim natura non semper in opere suo regulam communem obseruat sed illam regulam diuersificat et modificat si impedimenta occurrant vt semper faciat de possibilib⁹ quod melius ita illud communius si impedimenta contingāt: diuersificandum est et modificandum vt iuxta contingens impedimentum semper fiat quod melius fieri potest sicut ergo natura secūdum cōmunem regulam formar manum quinq̄ digitorū propter casum tñ quandoq̄ formar in manu sex digitos aut quattuor tantum. sic secundum communem regulam iusti naturales reddendū est vnicuiq̄ quod suum est sed tamen propter casum contingentem aliquando non est reddendum vt si furiosus effectus gladium suum reposcat. ¶ Dicendum est igitur q capiendo iustum naturale: primo modo ipsum est semper iustum et omne si bi contrarium est iniustū. propter quod in eo nulla directio habet locum. ¶ Sed si iustum naturale capiatur secundo modo: tunc indiget aliquando directione et correptione propter casus communi regule repugnantes: propter quod epyeia bene ē directiua talis iusti naturalis. q non solum iusti legalis. ppie sumpti quod scz solum habet robur ex legislatore quia tamē ius naturale hoc scēo modo solet legescribi. vel saltem quia lege comprehendi et scribi potest. ideo tale ius siue iustum. Aristoteles vocauit in hoc loco legem siue legale iustum ad differentiam iusti naturalis. primo modo accepti et ita bene dicit Aristoteles q epyeies est directio legis vbi deficit propter particulare. ¶ Est tamen notandum q sicut aliqua sunt opera: nature quibus impedimentum contingere non potest: vt q̄ sol qualibet die oriatur et luna quolibet mense proprium perficiat circulum: sic quedam sunt iusta naturalia que cōiter prolata lege et lege scripta nunq̄ deficiunt verbi gra q scōm virtutē est opandū q̄ mādatis diuinis est obediēdū. sic negatiuis q nō est inuidēdū: q non est adulterādū et sic de consimilibus: que sicut dicitur secundo huius confestim nominata conuoluta sunt cum malitia: propter quod in talibus locum non habet epyeies.

Tertio

Quarto

Ad rationes

Ad rationes

Notabile.

¶ Ad rationes Ad primam concedendum est q epyeia est directiua omnis iuris: quod indiget aliquando directione. ¶ Et concedendum est q ius naturale secundo modo predictorum modorum acceptum indiget aliquando directione. sed quando dicitur vltra q oēs homines de iure naturali essent similis libertatis: potest dici q hoc est verum si oēs viuerent secundum virtutem. sed propter peccata multorum oportuit illud ius moderare constituendo superiores aliquos qui potestatem haberent corrigendi deliquentes. ¶ Et iterum in recta politia regi concessa est superiori tas ex auctoritate communi ciuium et ipsi non licet ledere quemq̄ nisi peccantem: propter quod omnes sunt liberi sicut et rex. nisi rex peccato suo libertatem suam amittant. vnde quinto politice dicit. Aristoteles non enim oportet putare seruitutem esse viuere ad politiam sed salutem

¶ Et iterum neq̄ oportet concedere q omnes de iure naturali essent similis libertatis nisi omnes essent etiam secundum corpus similes et secundum animam quod natura non facit vnde primo politice declarat. Aristoteles ex proposito q aliqui sunt homines naturaliter serui et aliqui naturaliter liberi et secundum differentias corporum et secundum differentias animarum. ¶ Ad aliam quando dicitur q̄ iure naturali omnia essent communia: potest dici q verum est si homines vellent viuere sicut oporteret: sed propter peccā tes natura rei exigit q aliter fiat: vel dicendum est q terre et animalia et talia bene fiunt communia de iure naturali anteq̄ sint appropriata: sed cum fuerint appropriata tunc de iure naturali ē q remaneant. ppria vnde videmus aues et alia alia que operant a nata sibi facere nidos. ppios aut propias mansiones nec amplius nidos vel mansiones illas esse communes ceteris animalibus. imo sua seq̄ extrinsece vt patet. Cicero officiorum primo. Primo generi animantium omni est a natura attributum. vt se vitam corpusq̄ tueatur: declinetq̄ ea que nocitura videantur queq̄ sint ad vitendum necessaria iquirat. et parat. ¶ Ad aliam de furioso dictum fuit satis in positione. ¶ Ad aliam dicendum est: q in legis positore nō est peccatum: quia facit de sibi possibilibus quod melius est: nec intendit ponendo legē q ipsa sicut describitur sic semper obseruetur in quocunq̄ casu: sed q casu exigente modificetur. vel non teneatur. similiter etiam in lege non est peccatum. si intelligatur secundum intentionem legis positoris. cum non sit posita vt in omni casu teneatur: sed si intelligatur semper secundum q scriptura sonat: tunc esset in ea peccatum aliquando: sed hoc peccatum originaliter prouenieret ex peccato contingente in natura operis: ex eo enim q opus a cōmuni regula deuiaret: lex secundum scripturam ipsius patereturinstantiam non tamen intelligēdum sicut dictum fuit q peccatum prouenit in operea natura sed ab impedimento nature: sic ergo debet intelligi quod dicit

ad secundaz

ad terciam

ad quartam

Aristoteles in lege peccatum non esse scilicet originaliter: sed in natura: vel in lege peccatum non esse si intelligatur secundum legislatoris intentionem: et est concedendum q iustum naturale sic communiter acceptum vt est lege scriptum indiget directione. ¶ Rationes autem in oppositum procedunt de iusto naturali primo dictorū modorum accepto. Et sic finitur questio.

¶ Questio vicesimaoctaua.

Arguit primo

Queritur vicesimo octauo. Utrum contingat sibipsi iniustum facere. ¶ Et videtur q sic: quia ille iniustificat qui facit contra prohibitionez legis: sed aliquis facit sibipsi contra prohibitionem legis ergo sibipsi iniustificat. Abnoz patet quia aliquis interficit seipsum: modo sicut dicit Arz. lex non subet seipsum interficere q

aūt non iubet,phibet ꝛ hoc dictum·Arꝛ·debet intelligi in nocumentozū illationibus·talis ergo si facit contra legis,phibitionē ergo·ꝛc·

Item lex punitionē nō apponit nisi,p iustificatōe sz aliquis facit sibi ipi aliquid ꝑ quo punitur scz si se ipsum interficiat leges enī ꝑ punitione talib⁹ apponunt aliquā corporis in honorationē puta corpus trahēdo vel iubendo in sepultū reliqui·

Itē ille iniustificat sibi·qui volēs sibi infert nocumentum·qm iniustificare videt idem esse quod volentem nocumentū iferre sed desperās q seipsū iterficit ipse volens infert sibi nocumentū ergo facit sibi iniustū

Oppositum determinat Arꝛ·i isto quito etiā ex hoc dictum fuit virtutē habere rōnē ꝑpriam iusticie q ipsa est ad alterum non est ergo ad se ipsū·

Dicendū est cum philosopho q nō cōcōtingit sibiipsi iniustum facere imo neq; iustum

Secundo dicendū est q agendo in seipsum cōtingit iniustum facere·

¶ Primum istozū apparuit in ꝓncipio huius libri vbi dictum fuit q virt⁹ vel malitia ex eo iust icie vel iniusticie nomē habet qz est ad alterum hoc iterū patet rōibus·Arꝛ·in isto capitulo prima est q nullus patitur iniustū volēs vt dictum fuit prius sed q seipm dānificat illud damnum vult recipere nullus enī desperās interficere se·nisi vellet mori ergo·ꝛc·

¶ Sed videtur q ista ratio nō concludat·qm si quis interficiat se ipse nō vult mori volūtario simplici·sed quia propter aliquas ipsius aduersitates talez patiē dolorem a quo non apparet sibi q fine morte liberari possit·ꝛ plus vult ab illo liberari q̄ viuere·licet simpliciter illo dolore ablato vellet viuere ꝛ non mori ideo occidit se·sed dictum fuit prius q scz tale voluntarium scilicet non simplex·contingit voluntatem iniustum pati ergo patet q ista rō nō concludit·

¶ Ad hoc dicendū est forte q nec i moralibus scientijs nec in naturalib⁹ opportet sēper vti rōnibus demōstrationis sed aliqn licet vti ꝑbationibus ꝓbabilibus·ideo ista rō pōt recipi tā q̄ ꝓbabilis vel posset dici q tūc aliquis scōm volūtarium maxime pōt iniustum pati volens qn recipiens dānum aliquā partem actionis·nullo modo vult vel saltem magis nollet eā q̄ vellet verbi gratiā qui capit pecuniā ad usurā magis vult recipere pecuniā quam non recipere ꝛ magis vult se obligare q̄ non obligare·aliter nō obligaret se et magis vult usurario reddere ꝛ sortē ꝛ vltra sortē q̄ non reddere aliter nō redderꝫ spōte·sed nō magis vult usurarium recipere vltra sortē q̄ nō recipere·imo oīno vellet q ipe nō reciperet sed q vellet sibi cōmunicare·Similiter si tyrānus dicit vel tu dabis michi decem libras vel tibi amputabo manū·si ille dat ei decem ipe vult plus dare q̄ nō dare·sed magis vellet q tyrānus nō vellet capere q̄ q caperet etiā nullo modo vult illationē minarum oportet ergo ad iniustum pati aliquā partem actus esse nolitā sic aūt nō est de eo qui sibi fert dānū puta si seipsū interficiat qm ipse ꝛ totā actionē ꝛ quēlibet ei⁹ partē magis vult·q̄ nō vult alit non operare eā·Et si dicas ponamus q qui cepit pecuniā velit totā acceptionem ita q magis vult usurariū recipere vltra sortē q̄ nō recipere quia forte vult aliam eius dānari ꝛ ponam⁹ q ille voluntatem exprimat usurario ¶ Queritur ergo vtrum usurarius iniustificat·

Ad hoc resꝓdeo q sic sed nō ille si sed legislatozi qui prohibet usuras tanq̄ scōm se prauas·aut etiā cōtati inq̄tum dānificat illum qui est pars cōmunitatis·ipsa nō volente q̄tumcūq; hoc sit ipsi volente·

¶ Scōa rō Arꝛ·est quia iustū facere est plus sibi acciperei lucro vel minus in dāno ꝛ iniustum pati ē minus habere in lucro ꝛ plus in dāno sed eūdē nō cōtingit plus et minus habere i lucro vel plus ꝛ min⁹ in dāno habere ergo nō cōtingit eundē scōm eandem actionem iniustū facere ꝛ iniustū pati·

¶ Tertia rō. Arꝛ·est quia si inuasus ab alio tantū nocet inuasori q̄tum iuasor sibi ipsi·nō iniustificat qz licet vi vim repellere sed inuasor ei iniustificat in q̄tum ꝓmo aggressus est iuriā sed si vterq; vtrū q̄ aggreditur simul ꝛ sibi inuicem equale ꝛ equali modo nocumentū intulerint·neuter alteri iniustum facit aut ab altero iniustū patitur q̄uterq; alteri equale habet in lucro ꝛ in dāno·nec aliquis eozum emenda ab altero sibi petere pōt licet ambo iniustū fecerint ciuitati ꝓpter quod ꝛ ambo ciuitati vel ꝓncipi compelluntur ad emēdā sed cū aliquis subipsi inferat nocumentū patiens et si mul idē ꝛ similiter facit facienti sicut patiēs patienti quia est idem faciens et patiens·ideo·ꝛc·

¶ Alia rō Arꝛ·est quia genus nō inuenit sine aliqua suarū speciērū i ei animal currit oportet hominem currere aut equū aut aliquod aialiū aliozū sed scōm nullā speciem iniustificationis cōtingit sibipsi iniustū facere·nec hac enī null⁹ eā q̄ fuit ipsius mulierem neq; suffodit suipius murū neq; furatur que suipius ꝛ sic de aliis·ergo oīno sibi ipsi nullus iniustū facit.

¶ Contra illā rōnem obiicitur ꝑ dictum Senece in libzo ititulato quo modo i sapientem nō cadat iniuria ad serenū vbi dicit si quis cūvroze sua tanq̄ cū aliena cōcūbat adulter erit q̄uis illa adultera non sit·videtur ergo q aliquis in vxorem ꝓpriā mechari potest·

¶ Ad hoc est dicendū q̄ ille iniustificauit qz elegit alteri nocere licet nō nocerꝫ ei mozes aūt magis iudicantur electione q̄ operationibus vt disebatur in tercio imo·ꝛ si nullū exeat opus exterius ex electione sola peccatum est dicente.

Seneca libzo ꝓallegato q oīa scelera etiam ante effectum operis q̄tum culpe satis est perfecta sunt. Sed tu queres cui iniustificauit dicēdum est q vel ciuitati cuius cōmunē legem voluit infringere vel illi cuius thozum crediditviolare sibi autem n equa q̄ Sed contra qz licet nocere voluisset tamen nō fecit quod voluit·vnde nullus inde nocumentum recepit nullus ergo passus est iniustū modo nō videtur actio iniusta esse sine iusta passione·

¶ Ad hoc respondet Seneca loco prędicto declarās q multipliciter cōtingit iniuste agere alicui ꝛ tū nō est necessariū illū recipere nocumentum neq; iniuriam·iniusta enī actio pōt esse sine iniusta passione licet nō ecōtra·vnde dicit si iniuriam accepi necesse est factā esse·si est facta non est necesse accepisse me multa ei icidere possunt que submoueant iniuriam·emissa ꝛ lad eclinarere aliquis casus potest ꝛ si quis rem quam e villa mea subripuit i domo mea ponat ille furtuꝫ

vtrū usurarius iniustificat.

scōa ratio arꝛ

obiectio

responsio

obiectio

responsio

obiectio

responsio

facerit ego nichil perdiderim·cū ergo dicit·Arꝛ nullus mechatur eā que sui ipsius·ꝛ null⁹ suffodit murū ꝛc·Erat intelligendū sic q̄ inde faceret sibi iniuriā·

scōa cōclusio ꝓbatur

¶ Secūda cōclusio ꝑz per duas rationes ꝓmas in ꝓncipio questiōis adductaꝫ qz q seipsum interficit dānificat cōmunitatē inq̄tū ipse est pars cōtatis·ꝛ si esset morte dignus ꝛ inutilis cōmunitati tū ipse sibi iurisdictionez ꝓcipis vsurpat ꝛ violat leges cōmunitatis·ideo ꝑz q̄n iustificat nō sibi sed ciuitati·vel ꝓncipi dicēdū ē ergo q hoc solum cōcludit due ꝓme rōnes Ad terciam dicendū est q volentē nocumentū inferre non semper est iiustificare.sed si nolēti ꝛ sine causa rationabili.Hec de questione.

questio.xxix. Arguit ꝓmo

¶ Queritur vicesimo nono· Utrū iniustum facere sit peius q̄ iniustū pati Et qz q̄stio supponere videt q virtū q̄ sit malū· ¶ Ideo ꝓmꝰ arguo q iniustū pati non sit malum qz nichil potmentē optimis viris·eo q bonū ꝛ malū sūt cōtraria ꝛ vnū cōtrariū speaāter si fuerit i excellentia nō cōpatit secū alterū cōtrariū ergo optimoviro nullum malū inesse pōt Et iterum qz qualitas alicui cōtingēs denoiat ipsū ergo si malū cōtingeret et optimoviro ipse posset dici malus sed optimū virū cōtingit iniustū pati qō apparuit in ꝓpideo ꝛc·

¶ Item qō est bono bonū·est simpliciter dicendū bonū·sed iniustū pati est bono bonū est ei sibi honestū qz sicut ꝺ primo huius·

¶ In his q̄ beatus patiē refulget bonū fruitis·cūvtiq; ferat faciliter malaꝛ magna infortunia virilis existens et magnanimus honestū aūt oē dicēdū ē simpliciter bonū·ideo iniustū pati est bono bonū Quod iterum sic cōfirmat illud est viro virtuoso bonum in quo ipse ꝓncipalissimuꝫ opus virtutis exercet sed fortis ꝓncipalissimum fortitudinis exercet actum in patiendo ꝛ sustinendo morte sibi illatā iniuste sicut apparuit in ꝓpideo·ꝛc·

¶ Itez illud est bonū hoi virtuoso·quod ei⁹ virtutē incitat;sed iniusta passio aut oīs alia virtuoso cōtingens aduersitas incitat eius virtutē dicente· Seneca epistola subinde ad lucilliū virtutē ītelligo animosā et excelsā in quicūq; infestat·Et in ꝛ epistola multum tibi.ponit·de hoc exemplū ex parte corporis dicens·

¶ Non pōt athleta magnos spūs ad certamen afferre·qui nunq̄ sagitatus ille qui sāguinem suū vidit cuius dentes sub pugno crepuere ille qui supplātpt⁹ aduersariū toto tulit corpore nec piecit animū,piectus q quotiens cecidit cōtumacioꝛ resurrexit· cū magna spe descēdit ad pugnam·et multū itaq; adicit sibi virt⁹ lacessita Ad idem etiā dicit seneca epla subide hoc liqueat nichil esse bonū nisi honestū et oīa incomoda suo iure bona vocabūtur que modo virtus honestauerit et postea subdit tacere in cōtinuio malū est torqueri in eculeo bonū e si illud turpiter hoc honeste fit· Item si iniustum pati sit malū hoc maxime videtur esse qz sit inutile sed tm non est inutile saltē bonis qz dictum est q est eis honestū modo q̄c quid honestū est vtile ē scōm tullū i suo libzo de officijs dicētis i hoc verbo vtile lapsa cōsuetudo desiexit devia sensimq; eo deducta est vt honestatem ab vtilitate se cernēs cōstituere et esse honestū

instiplicat rō nea q ꝓpi⁹ sit iusta agere q̄ est iusta pati

aliquid qō vtile nō esset·et vtile quod nō honestū qua nulla pnicies maioꝛ hoi in vite potuit afferri·

Et pōt rōne,pbari q iniuste passiones et alie aduersitates cōtingētes virtuosis bonis sint eis vtiles quia nō ex alio bonū vtile haberet rōnē·nisi qz in aliud bonū ordinat hec aūt oīa vir bon⁹ ordinat i bonū scz in opus virtuosū ergo hec oīa facit sibi vtilia et nō ē dubiū quin passiones martyrū sācto rum fuerūt eis putiles ad ꝑmū manus optinēdū

Itē nichil est malū qō vir bon⁹ nō timet nec abhoꝛret qm vir studiosus appetitū hz rectū:bonū aūt ē obiectum appetitus:ergo appetit⁹ viri boni recte fertur i ei⁹ obiectū:hoc aūt non esset nisi appeteret et ꝓsequerek qō est bonū et timeret et fugeret quod est malū·sed vir bon⁹ et ꝓfectus non timet i iustam passionē scōm tullū in libzo de officijs dicentis nemo eni iust⁹ esse pōt:qui mortem q̄ dolorem qui exiliū qui egestatem timet aut qui ea que sunt his cōtraria equitati ante ponit·Item pati i iustum non esset malū si patiēs inde nō reciperet iniuriam neq; dānū sed hoc est possibile si verū sit illud qō seneca ꝓbare nitk in toto libello suo ad se renum videlz q̄ quicquid iniuste agek i sapiēte quomodocunq; quis sibi facit iniuriā·iñ sapiens nullā pōt iniuriā recipere·nichil potest perdere: neq; ledi.

nitk ꝓbare q ꝑt⁹ in iniusta pati q̄ agere·

¶ Deinde arguit q iniustū pati sit peius·qz peius est quod magis grauat iniustū aūt pati grauat magis patientem q̄ iniustum facere quod ex hoc patet qz iniustū patiē est tristak detalt passione sepe aūt iniustum agens nō tristatur de illa actione·sed potius delectak.

Secundo

¶ Item suppōsito eo q sepe cōtingit q mal⁹ homo iniustū agat in virū bonū. Arguit sic peius est quod grauat virum bonū·q̄ quod grauat virū malum:sed iniusta passio relata ad patiētem grauat virū bonum iniusta aūt actio relata ad agētem grauat virū malū: ergo iniustū pati est peius q̄ iniustū facere

Tercio

¶ Itē lucrari est melius q̄ dānificare. sz iniustū facere est lucrari ꝛ iniustū pati est dānificari vt ꝑz in quinto huius ergo ꝛc·

Quarto

¶ Itē pena se hz ad culpā in malo sicut premiū ad meritū in bono·sicut ei ꝑmiū dat ꝓpter meritū ita pena ꝓpter culpā infligit:sed premiū est melius merito verbi gra felicitas ſtute ergo pena peior est culpa Et istā conclusionē multi statim cōcederent dicētes plus velle sēper sine pena tyrānice viuere si esset possibile· q̄ sēp in infero pena dolere Unde cōiter hoies ꝓpter metū pene abstinēt ab iniusta actione ex hac ergo conclusione sic arguit malū pene peius ē malo culpe sz iniustū agere ē malū culpe·iniustū pati ē malū pene ergo ꝛc·

¶ Oppositū dicit aristoteles manifestū aūt qm et ambo quidā ꝓprava et iniustū pati et iniustū facere sz iñ deteri⁹ iniustū facere·ꝛc·

¶ Quod aūt ambo sint prauꝫ ꝑbat aristoteles sic oē quod recedit a medio iusticie est malū·sed ambo recedūt a medio:qm medij iusticie est ·neq; plus habere debito neq; minus sed hoc quidē est plus habere debito hoc aūt min⁹ ergo·ꝛc·

¶ Quod aūt iniustū facere sit deteri⁹·ꝑbat sic·Arſ·qō est cū malicia vituperabile peius est eo quod neq; ē cū malicia neq; vituperale sz iniustū facere sic est iniustū aūt pati nō sic ergo·ꝛc·

pmū notabile

¶ Notādū ē q hic iniustū pati cōparam⁹ ad ꝓpitiēte ꝛ iniustū facere ad faciēte

ita q̄ questio sit talis vtrū iniustum pati sit peius pacienti q̄ iniustum facere facienti. ℙrimo ergo dicendum est q̄ et iniustum facere est malum et iniustū pati. Scōo videbit q̄ iniustū facere est deterius. ¶ ℙrimum sic patet bonū scōo huius diuiditur ī bonum honestū bonū vtile et bonū delectabile et idez apparuit q̄ huic triplici bono triplex malum opponit iludicitur ē malū quod opponitur honesto. sed iniustū agere opponit honesto cū sit vituperabile ergo. ¶ Similiter illud est malū qđ opponitur vtili et delectabili sed iniustū pati opponit vtili vt de se notum est et delectabili. quia oē iniustū pati est ī uolūtarium sicut apparet ī quito huius. et oē ī uolūtarium triste sicut oē volūtarium delectabile. ¶ Sed videtur q̄ tu pos ses probare oppositū sic oē delectabile est bonum sed iniustū facere est delectabile facienti quia voluntarium ergo est sibi bonū. Solutio dicendū est q̄ obiectum ꝓprium delectationis non est bonum simpliciter sed apparēs bonū qđ nō optz sēp esse simpliciter bonū. nō ergo cōcludas q̄ iniustū facere sit bonū faciēti. sed q̄ sit appēs sibi bonū. ℞ cū omnis malus ignorat vt dicitur tercio huius studios⁹ aūt circa singula iudicet recte vt habek primo huius: optz sepe malū habere ꝑ ās apparētias bonū aūt veras. cū aūt iustū pati vir bono appeat malum quia triste sibi ℞ inuoluntariū: sequitur q̄ iniustum pati nō soluz sit apparēs malū. ꝛz malum simpliciter. Scōa cōclusio ꝓbatur faciliter quia peius est homini quod reddit ipsū malū simpliciter et vicioſum q̄ quod nō. ꝛz iniustū facere dico formaliter id est iniuste agere reddit hominē simpliciter ꝓauū quia iniustū iniuste aūt pati non cum nichil inuoluntariū sit peccatū q̄ ℞. Jtē qđ inficit animā specialiter scōm eius suprēmā partem: est peius q̄ qđ non. sed iniustū facere inficit aiam scōm partem eius superiorē. qm̄ iniusta actio prouenit et ex diffōmitate rationis et ex prauitate electionis. iniustū aūt pati non inficit intellectum. quia patiēs non iudicat hoc esse bonū neq̄ voluntatem: quia hoc est inuoluntariū. Ad rationes igitur arguētes q̄ iniustū pati nō sit malū respōdendū est scōm exigētiā eoz que dicta fuerunt in. xvi. questione primi libri. et in decima scōi libri. ¶ Ad ꝑmam rōnem arguentē q̄ iniustū pati sit peius dicēdum est q̄ homo dupliciter grauari pōt quātum spectat ad ꝓpositum. vnomodo secundum partē iferiorem puta scōm appetitū sensitivum. ¶ Alio modo scōm partē superiorē puta scōm intellectū ℞ volūtatem ℞ vtroq̄ mō dupliciter vnomodo q̄ tristat vel a delectatiōe impedit. Alio modo q̄ inficitur vel a perfectiōe sibi debita remouek. Si ergo loquamur de inficī manifestum est q̄ iniustū facere grauat oīno partē superiorez reddēs eā oīno vicioſam ℞ fetidā. iniustū aūt pati nullomodo grauat illā partē superiorē: sed potius eā viuificat ℞ decorat. qm̄ i ferendo decēter ī tustam passionē refulget bonum virtutis cōcedo tñ q̄ iniustū pati grauat aliq̄s ptē sensibilē vt si quis iniuste percussus ℞ vulneratus icidat ī egritudinem corporalez. modo absq̄ oī cōparatione peius est inficī scōm partē superiorē q̄ scōm inferiorem. Si aūt loquamur de tristari cōcedendum est q̄ iniustū pati pōt grauare multum partem sē sibilem ℞ aliquomodo etiā sed leuiter partē rōnalem. vir eni virtuosus displicētiā habet de iniusta passione tū ꝓpter petm̄ faciētis quē vellet esse bonum tum q̄ per hoc ipsemet ab aliq̄bus bonis operationibus impedik: sed tñ in sustinendo decenter iniuriā alias virtutis operationes excercet in quibus magis delectak q̄ in aliis tristek maxime scōm partē superiorē. sed si iniust⁹ q̄nq̄ delectetur in iniusta actione tñ priuatur a veris et sinceris delectationibus q̄ virtutum operib⁹ annexe sunt. cū hoc q̄ sicut vita bonoz est scōm seipsā delectabilis vt dk primo huius. ita vita malorū plurimas habet sibi annexas tristicias. ¶ Ad alia dicē dum est q̄ illud est peius quod grauat siue bonuz virum siue malū inficiēdo partem rōalē q̄ q̄ grauat alio quocūq̄ modo iniustū aūt facere grauat inficiendo et iniustū pati non ideo ꝛc. ¶ Ad alia dicendū est q̄ lucrari scōz vulgarem modū loquēdi est plus habere ī bonis exteriorib⁹ vel sensus delectationibus ℞ minꝰ in malis. sed lucrari scōz reiveritatē est habere plus in bonis ale ℞ minus in malis ex hoc patz q̄ iniustum facere est simpliciter et scōz reiveritatē dānificari: et iniustū pati (si passio decēter feratur) est lucrari. ¶ Ad alia dicendum est (loquēdo ℞ nunc ℞ in isto toto libro si cut loquerentur phylosophi videlicet de hac vita soluz circūscripta dei gr̄a speciali) q̄ virtus comparatur ad operationem virtuosam: sicut vicium ad vicioſā: ideo sicut operatio ſ virtutis est meliorvirtute sic operatio vicij est peior vicio operatione aūt virtuosa nichil est homini melius cum ipsa sit humana felicitas scōm. Arz. ℞ ita nichil est peius opere vicioso operi ergo virtuoso nullū debek preponi meli⁹ eo. ꝓpter quod nec operi vicioso cuiusmodi est iniustum agere debetur pena peior eo. ¶ De pena autem iferni et gloria paradisi loquēdum est in alia facultate. Et sic finiūtur questiōes quinti libri:

Liber sextus

TRactaturis de explanationem libri sexti ethicorum querik primo: virum ſ tutes humane bene diuidātur ī mozales ℞ intellectuales. ¶ Et arguik q̄ non q̄ aliq̄e sunt naturales. vnde circa finē sexti huius dk oīb⁹ ei videk singulos mozes existere natura aliqualiter eteni iusti ℞ tempati ℞ fortes ℞ alia habem⁹ cōfesti a natiuitate ℞ parū post dicitur ℞ quēadmodū ī opinatiuo due sūt species demothes ℞ prudentia: sic in mozali due sūt hec eadem virtus naturalis. hec aūt principalis hec aūt virtus naturalis nec est intellectualis nec est moralis cum nō fiat nobis ex moze igitur diuisio nō erat sufficiens. ¶ Item diuisio non est bona cuius membra coincidūt sed sic est hic artes eni ex assuefactione generank in nobis per multiplicatas operationes: q̄admodum iusticia vel temperantia. vnde scōo huius dicit. Arz. q̄ edificantes edificatores fiūt ℞ citharizātes chitharizte sicut eadem iusta operātes iusti efficimur ꝛpatz aūt pati fortis vero fortes et manifestū est q̄ medicus nō fiat liqs p studiū solū sed per lōgā opationū assuefactionē. q̄ ſ frutē ex assuefactione fieri siue ex more fieri qđ est ipsā esse moralē. pz q̄ artes sūt habitus mozales quas tñ ponit Arz. habitus esse itellectuales. ¶ Jtē de habitib⁹ nō videk ꝓtinere ad scientia mozalē nisi de mozalib⁹ sed oēs cōcedūt de prudētia ꝓtinere ad mozalē igitk prudētia est virt⁹ mozalis ℞ tñ est itellectualis ergo mēbra coincidūt. ¶ Jtē si nullū oporteat ponere ꝓbatiū virtutis ad bñ opandū ī volūtate vel ī appetitu sensitiuo: tūc oēs humane ſ trutes erūt itellectuales sed nullus habitū opz ponere ī volūtate. q̄ libera est. ℞ semp dña sui actus. ꝓpter qđ dk in ſcio q̄ operationū q̄ dam ꝓncipiorū ꝙ ad finē dñi sumus. Et iterū ipsa nō est inata ferri nisi ī bonū vel apparens bonum ergo. si intellect⁹ habeat rectū iudiciū. ipsa nū q̄ male volet sufficit ergo in itellectu virtus ipsū determinans ad rectuz iudiciū absq̄ habitu aliq volūtatis sed nec ad opandū bene req̄rik habitus in appetitu sensitiuo q̄ subiciť volūtati ℞ eū optz obedire ꝓceptovolūtatis vnde expimur q̄ volētes operamur sepe talia ī quibus ſ ēsus plurimū tristatur vt milites ī torneamētis ℞ apparet de q̄busdem sanctis q̄ cū longo tēpore fuisset mali. ℞ mo mēto penitētes ℞ cōuersi tati sine habitu ſ tuoso faciebāt opa optima ℞ valde meritoria. ideo. ꝛc. ¶ Oppositum vid. ſ Arz. ſēture in ꝑmo libro ī secūdo ℞ in sexto. optz ꝑmo scire q̄ si⁹ mozalis a more dk q̄ ex moze fit vt dk scōo huius. ¶ Sed aliq dicunt q̄ mos dupliciť accipiť. vnomō mos idē est q̄ cōsuetudo sicut dicim⁹ mos est illi⁹ patrie. Alio modo idē est q̄ inclinatio naturalis vel quasi naturalis ad aliq̄d opandū. sicut dicim⁹ q̄ mos canis est latrare ergo q̄ ad talē actū naturaliť inclinak. dicit igitk isti q̄ ſ tus mozalis dk a moze. putāsignificat quadā inclinationē naturalē. ꝓpter qđ tullius in sua rhetorica dicit q̄ ſ tus est habitus. i. inclinatio habitualis modo nature rōi cōsentaneus. Et quia inclinatio ad aliquid opandū non ꝓprie ptinet ad intellectū sed ad appetitū. qm̄ ipsius itellectus est iudiciū de opationib⁹ scz qđ ℞ quō ūt operandum sed ipsi⁹ appetit⁹ est inclinatio siue tendētia ad illud opandū qđ est rōne sēcōciatū. ideo ſ tutes ille sole dñr ꝓprie mozales que sūt ī appetitu ℞ nō ille que sūt ī intellectu sicut ergo est bona diuisio q̄ ſ tutū humanaꝝ quedā sunt ī intellectu ℞ alie in appetitu. ita bñ dk q̄ alique sūt mozales ℞ alique itellectuales. ¶ Sed cōtra illū modū dicē dividek esse ꝑmo illud qđ dk scōo huius vbi cuz Arz. dixisset q̄ virtus mozalis ex moze fieret nō a natura declarās hoc postea dixit sed innatis quidem nobis suscipe eas perfectis aūt per assuetudinem ergo videk q̄ per mozē Arz. iudebat assuetud inez cū dixit virtutē mozalē fieri ex moze ideo etiam post dicit Arz. ℞ assueti timreevel cōsidere hi quidē fortes hi aūt timidi fiunt. ¶ Jtē cū in secundo huius hoc. Arz. ꝓbare voluisset. q̄ virtutes mozales nō insūt nobis a natura dixit sic mozalis vero ex moze fit. ex quo manifestū est q̄ neq̄ vna mozalium virtutū natura nobis nisi. nullū eni natura existētiū aliter assuescit. modo ista ratio nulla esset nisi mos ꝓ assuetudine caperet ℞ idem exꝑimit Arz. ī ꝑmo magnozum mozaliū. ¶ Jtē scōm istā opinionē ois habitus in appetitu inclinans ad aliquid operandū esset habitus mozalis quod non est verū. quia dk scōo huius q̄ neq̄ vna virtutum mozaliū natura nobis inest. et supplere potest q̄ neq̄ vlla malicia ℞ tñ i sexto dk q̄ in parte appetitiua sicut ī opinatiua est ponere ſ tutez naturalē ℞ virtutē ꝓncipalem quā qđā virtutem naturalem dicit a natura nobis inesse cōfestim a natiuitate. ¶ Sed forte q̄ aliq̄s obiciet dicens dñe tu negas istā virtutē naturalē q̄ ponik in appetitu esse mozalē. Contra quia Arz. eam mozalem vocare videk. dicit eni sic oibus eni videtur singulos mozes existere natura aliqualiť. ℞. Vide q̄ ipse dicit mozes: dicit etiā post. q̄admodū in opinatiuo due sunt spēs. ℞. sic in mozali due sunt hec q̄dem naturalis hec aūt ꝓncipalis vide q̄ ipse dicit in mozali. ¶ Ad hoc breuiter dicendū est q̄ inclinationes quas a natiuitate habem⁹ nō sūt mozes ꝓprie. sed mozes dñr scōm similitudinē eo q̄ ad similitudinē mozum inclināt. ¶ Alij aūt dixerūt q̄ habitus intellectuales nō generāt in nobis ex assuetudine sed ex naturali inclinatiōe intellectus ad itelligibile q̄tū ad ꝓncipia oīuo ꝓmavel ꝑ experientiā q̄tum ad multa ꝓncipia que aliter sciri non ꝓtuel ꝑ doctrinā rōcinatiuā deducēdo conclusiones ex ꝓncipiis vnde Arz. in hoc sexto dicit q̄ iuuenes bene fiūt geometrici ℞ disciplinati in talibus sciētijs sed nō ꝓudentes. ℞ cū dixisset ipsos ꝓudētes nō fieri dedit causā ex defectu ꝙue tudinis sed ex defectu ꝓpientie. dicēs causa aūt est q̄m singulariū est ꝓudētia que fiunt cognita ex experiētia iuuenis aūt expert⁹ nō est multitudo eiꝰ tpis facit ꝓpientā. ꝓpter idē non pōt esse aliq̄s medicus bonus. aut nauigator bonus sine multis operationib⁹ ex q̄bus experiētia accipiak de cassibus ꝓticularit cōtingenb⁹ sic etiā null⁹ fit bon⁹ cytharista sine multis citarizationib⁹. et illud nō est ex parte itellect⁹ q̄m hō sine opatiōe posset doceri ℞ scire quā primo oporteat cozdā percutere. et quā scōo sed frequentata operatio req̄rik vt ad se operandū ozganū corporale puta manus ꝑ assuetudinem agilitek. ¶ Si igitk hoc ita ꝓcessū fuerit virtutes intellectuales nō erunt mozales neq̄ mozales intellectuales ℞ ita nō coincidunt membra diuisionis. Jlle aūt virtutes quas in isto sexto vocat Arz. naturales non sūt hoibus ꝓprie dicēte Arz. eteni pueri ℞ bestijs naturales existunt habitus ꝓpter quos humane virtutes erunt oēs aut mozales aut intellectuales ℞ ita licz non quecūq̄ virtutes tñ humane. i. que hoibus ꝓprie sūt bene diuiduntur in mozales ℞ intellectuales quia membra diuidētia nō coincidūt ℞ totū diuisi ambitum. euacuāt. Et si nō placet ista via: tñ ꝓpinqua ei videtur aliquibus esse cōcedēda videk eni q̄ non solum potentie nō cognitiue ipsius aie assuescunt: sed etiā potentie cognitiue quod Arz. velle videk secundo metaphisice: dicēs nā vt cōsueuimus ita dignamur dici ℞ que preterea non similia videnť sed ꝓpter consuetudinem minus nota ℞ magis extranea. ℞. ¶ Et cōmentator ī plogo tercij physicorum dicit consuetudo est maxima causa impediens a rebus manifestis perse q̄admodum eni homo quando fuerit assuetus ad aliquas actio

Tercio. Quarto. ...quia alij dicunt virtutes mozales subiectatus esse in voluntate alijas tē in appetitu sensitiuo

obiectō q̄ ſ tus ſ vicak mozal a moze. i. inclinatione

Secundo

Tercio.

obiectio ꝓ tra seipsum

Solutio

alia oppinio, q̄ ſ tutes dicātur mozales a moze. i. cōsuetudine itellectuales nō ac qūr nisi nāturale inclinatiōe

probat q̄ ſ tutes itellectuales etiā expte itellect⁹ acq̄rāt ꝙsuetudie

obiectio

ad rōes ꝓbantes q̄ iniustū pati nō sit malū ad primam

dupl'r hō grauak scz scōm ptē supiorē ℞ iteriorē ℞ vtro q̄ mō dupl'r.

ꝓbat q̄ iniustū facere sit deterius

Solutio

obiectio

ad secundam.

ad terciam.

ad quartam

Secundo

nes licet noceāt ubi erunt faciles ei credet q̄ sint vtiles similiter cū fuerit assetus credere sermōes falsos a puericia erit illa consuetudo causa ad negandum veritatē·hoc etiā experientia manifestare videtur·multi nāq̄ moderniozū ꝛ magnozū in tñ aliquibus opinionibus adheserūt q̄ nichil eis cōtrarium audire possūt q̄tūcūq̄ forte probabilius fuerit suis opinionib⁹ si ḡ hoc ita cōcessū fuerit: tūc manifestū esse videt q̄ potentijs appetitiuis nullus preter eos q̄ a natura fiūt generatur habitus nisi per assuetudinē·qz non cognoscūt propt quod neq; doctrinā recipiūt nec experientiam·

et si ſtutes i tellectu aq̄rā tur assuetudi ne nō iſi oīs sicut in appetitu

¶ Jdeo virtutes hmōi potentiarū si nō sint a natura: erunt principaliter ex assuetudine ꝓpter qō vere ꝛ ꝓpzie morales dīr. Sed i intellectiua potentia non solū ex assuetudine sed principalius ex doctrina vel experiētia habit⁹ generant·imo forte videt itellectualis adhesio que ex cōsuetudine habetur sit fermioz: q̄ illa que habetur ex rōne: tñ non ē pfectioz nec cōueniētioz ad optime operandum: quod maxime videt esse notū in prudentia que est magnozū operū directiua·tanta enī i rebus humanis ·cōtingit diuersitas ex circūstātijs q̄ quasi nunq̄ est eodēmodo operādū·sed oportz scōm exigentiā circunstātiaꝝ aliud opus vel aliū modum cōcludere rōcinādo per ipam prudentiā ex practicis ꝓncipijs·quoꝝ ꝓncipioꝝ plura est necesse nota fieri per experientiā similiū casuū vel ꝓportionabilium habit⁹ aūt ex assuetudine nobis generatus(cū assuetudo fiat ex similib⁹ operib⁹) semper inclinat ad opera similia ꝓpter qō non videtur prudētia per assuetudinē nobis infieri ꝓncipaliter sed per experiētiā ꝛ doctrinā rōcinatiuā Jtem si prudētie cōclusionibus assētiremus per assuetudinē sequeret q̄ nec prudentia esset certa regula operū humanoꝝ: nec haberet regulā per quam dirigeret qō est inconuentēs cōsequēta patet·qz sicut veris ꝓncipijs possum⁹ adherere per assuetudinem ita·ꝛ falsis sicut dicit Arz·in scōo methaphisice ꝛ cōmentatoꝛ in ꝓ logo tercij physicoꝝ oportet igit aliter fieri directionē operum humanoꝝ videlicet q̄ ex natura rei quedā ꝓncipia non solū in speculabilib⁹ sed etiā in practicis fiunt nobis cognita naturaliter·scz ex solo naturali inclinatione ītellectus ad ipsū: verū aliq̄n etiam fiunt nobis nota per experientiam: scilicet quia cōtter vidimus ex tali opattone tale vel tale consequi malū cōcedimus tāq̄ ꝓncipiū: q̄ ex tali opere detrimentū innatū est accidere·ex his igit ꝓncipijs sic ḥſitibus ortum ex natura rei rōcinādo(si petīn non fuerit informa rōcinationis ſep innate sūt cōclusiones iferri consone nature rei

quiq̄ directi ua opationes

primū directi nū i naturalib⁹ rep natura

¶ Illis igit cōclusionib⁹ nō ex assuetudine assētimus sed ꝓpter rōcinationē ex ꝓncipijs acceptis a rerū natura per experiētiā ꝓpter quod apparet q̄ primū directiuū operū humanoꝝ debet esse rerum natura· a qua ꝓncipia practica habēt oztum· ideo dī septimo politice· q̄ nichil bonū est eoꝝ q̄ ꝓter naturā sunt. ¶ Secūdū directiuū est ipsa practica ꝓncipia· ¶ Tercū directiuū ē rōcinatio per quā ex dictis ꝓncipijs cōclusiones practice deducuntur·de hac aūt rōcinatione dicit Seneca epistola claranū ad lucilliū bonū sine rōne nullū

scōs ꝓncipia practica

terciū rōcinatio·

est quid ergo est rō natute imitatio·hūc rōcinationem tanq̄ prudentia per ea non per assuetudinē nos adynū inclinet ꝛ determinet: extollit Arz·mirabiliter in epistola quadā ad alexādrū dicēs ad huc aūt vt testimonio nō immanifestū est q̄ eos q̄ dem qui rōcinationeꝝ tunc ꝛ cum hac oblvolunt agere tanq̄ existētes bonos et optimos laudam⁹ eos aūt q̄ sine rōcinatione aliquid faciunt tanq̄ existentes rudos et bestiales odimus: per hāc etiam malos ipsoꝝ malicia manifestātes punimus et bonos ipsoꝝ virtutes declarantes zelam⁹ sic et futurozum malozꝝ dissuasione inuenimus et existētium bonozū prouocationem ad melio⁹ habemus et per hanc etiā subueturas tristicias effugimus et nō obfuturas nobis vtilitates acquirimus·ꝛē·

q̄rtū cōclusiones practice: quātū ſtutes·

¶ Quartum directiuū est cōclusiones practice p hmōi rōcinationem inuente ꝛ concluse· ¶ Quantum directiuū sūt virtutes morales per assuetudinem inclinātes appetitū ad exequendum id quod rōne decretū est ꝛ ad expectandū semp i suis motibus et operationib⁹ iudiciū rōnis sic eni nature consonāt oēs nostre operationes· ¶ Ergo si assuetudo aliqua cōcurrat ad habituū itellectualiū generationem ꝛ confirmationē: tñ nō ex assuetudine ꝓncipaliter generātur sed ex experiētiam vel doctrinā ꝓpter quod habitus intellectuales non dicuntur morales·sed contra morales merito distinguntur· ¶ Tunc scōm scōam viā rndēdum ē ad rōnes. ¶ Ad ꝓmam dicendū est q̄ illevirtutes naturales nō sunt morales nec sūt intellectuales sz etiā nec debēt dici hūane ꝓprie: qz pueris cōueniunt ꝛ bestijs sicut dictū fuit· ¶ Ad aliā rōnem que erat de artibus satis apparet ex positione q̄d sit dicendum: ¶ Ad aliā que dicebat ad moralem non pertinere nisi de moralib⁹ ſtutibus pōt dici q̄ imo de prudētia inq̄tum ipsa est directiua virtutum moraliū modo p̄dicto. de aliis aūt habitibus intellectualib⁹ forte nō multū spectat ad moralem nisi ad notificādū prudētiā per eius cōuenientias ꝛ differentias ad ipsos· ¶ Ad aliā dicēdū est q̄ z in volūtate ꝛ in appetitu sensit⁹ tuo oportz ponere virtutē moralē nō forte necessario ad bñ operandum sicut bñ rō concludit sed ad firme immobiliter faciliter ꝛ delectabiliter bene operādū Nam sine habitu esset difficile resistere singulis passionibus appetit⁹ sensitiui· ꝛ esset periculum nevoluntes aliq̄s se ꝓmitteret iclinari apud fortissimos ipetus passionū· ¶ Nec aūt q̄ sic dicta sūt licet habeāt apparētiā: tñ nō ex toto vera esse videtur oportet enī ponere differētiam inter habitus et actus illos ex q̄bus generant videmus ergo q̄ actus appetitus siue elicīti siue iperati nō generātur per assuetudinē·sed sunt sēp in nra ptāte obiectio ꝓsente ꝛ cognito ꝛ nō interueniente·impedimento extrinseco·habitus aūt in appetitu nro generantur ex assuetudine pro tāto q̄ non firmātur ꝛ pficiuntur in nobis nisi p actuū frequētationem hoc enī vocamus ex assuetudine generaritis etiā videt q̄ intellectu actuales cōclusionū aut principioꝝ notitie nō ex assuetudine sed p experientiam vel doctrinā vel hmōi viam aliā generantur·habitus tñ qui cessāte actuali cōsideratione maneret nō sic sed firmant ꝛ perficiunt q̄ fre

ad secundaz·

ad terciam·

ad quartam

descēdit ad ꝓmā opinionem

scōs ꝓncipia practica

terciū rōcinatio·

quētatē ꝓsiderationē·ꝓpter quod videmus multos aurissimi ingenij nunq̄ ad habitū posse peruenire·qz nolūt illā noticiā quā per doctrinā cito et faciluer capiūt frequntare: de q̄b⁹ dz cōit q̄ q̄cq̄d p vnā aurē itrat exit p alterā·videt ḡ q̄ vltr habituū ḡnatio ꝓpe siue i appetitu siue in itellectu sit per assuetudinē hocē q̄ actionū seu opationū frequē tationē multiplicatā vel si q̄s dicat q̄ p q̄libet actū etiā per ꝓmū aliq̄d ipi⁹ hi⁹ acq̄rit tñ sine assuetudie hoc est sine act⁹ frequntatione nec i appetitu nec in intellectu habitus firmatur et perficit· ¶ Quod autem nos dicimus sciam acquiri per doctrinā sic habet veritatem quia ipsa scz nobis acquiritur per frequentationem actuum qui p doctrinam generantur·Ex quo patet q̄ rationes p̄cedētis opinionis nihil interimunt eoꝝ que nūc dicta sūt·nam a principio nos conclusionib⁹ aut ꝓncipijs assentimus per rōcinationē aut experiētiā et cū hmōi rōcinatiōes ꝛ experientias frequētamus habitus quidem firmatur in nobis quo quandovolumus ꝓmpte ratiocinamur ꝛ q̄ conclusionē cui sepe per rōcinationē adhesim⁹: etiā sine actuali rōe concedimus. vñ concedendum ē q̄ dubijs acquiescere ꝓpter consuetudinē aq̄sitā non ex frequēti rōcinatione·sed ex frequenti audire tñ: non ē prudēte·ꝓt q̄ Arz·nō imerito rōcinationē extollit·dicendū ē igit ad questionez ꝓpositam q̄ diuisio virtutū humanarū i ſtutes intellectuales ꝛ virtutes morales appetibiles est bona q̄ satis apparet in opinione precedēte Aſ aūt sp per virtutes morales intendebat non ſtutes intellectuales: sed precise ſtutes morales appetitus: ꝓpter quod pz q̄ scōm eius itellectū diuisio erat bona: nec aliquid remanet dubium nisi q̄ re per virtutes morales voluit magis intelligere virtutes appetitus q̄ ſtutes intellect⁹: cū vtreq; per ꝙsuetudinem acq̄runtur ¶ Ad q̄ dici pōt q̄ noīa ꝛ ꝛba significāt ad placitum·si igit ꝓzes vſi sic erāt istis rōib⁹ licut Aſ·sic vteis. ꝛ forte cā talis vsus fuit quia appetitus ad acquirendum si dīs ſtutē diuti indiget excercitatiōe ꝛ maiori assuetudine q̄s intellectus·vel forte q̄ nomine moris ꝓpie non vtimur ꝓ omni consuetudine sed ꝓ illa solum que modo nature inclinat appetit⁹ autem cum non cognoscat magis inclinatur modo nature q̄s intellectus·vel vt q̄dā dicūt quia ſtutes intellectus nomine ꝓpio secūdū cōem vsū dicte sunt intelelctuales idcirco virtutes appetit⁹ cōe nomen moruz sibi tanq̄ ꝓū assumpserūt·vel vt puto qz per vnicā demonstrationē: intellectus dicit ex sine formidine: licet habitus non firmetur sed appetitus per vnicum actum non inclinatur ad opus virtutis immobiliter ꝛ sine rebellione·

Mō sit ergo cura de noibus sed nobis vidisse sufficiat q̄ intellectuales virtutes non sine assuetudine pficiunt ꝛ firmant· Muō aūt ad aliā dicēdū sit apparet tā ex nunc dictis q̄s ex dictis i opinione p̄cedente·

resolutio dictorum·

questio scda Arguit pro·

¶ Nec dequestione·

Verif scōo Utz mediū ſtutis sit illud signū ad q̄d respicies ḥſis rōem itēdit ꝛ remittit i ope moralis· Aſ· q̄ sic: qz ad illō oz ḥſitē rōez aspicere cuius ſt⁹ ē ꝓiectatrix ꝛ electrix q̄

sicut dicit Arz·eadē oz rōne dicere ꝛ appetitū ꝓsequ: sz ſt⁹ ē ꝓiectatrix ꝛ electrix q̄ sicut dicit arz· mediū ſtuosi·ḡ ꝛē· ¶ Jtē sexto huj⁹ dz q̄ virtus i tentionē facit rectā·hoc aūt non videt esse nisi q̄ oporteat ad illud medium cuius ipsa est conectatrix intendere et aspicere igit ꝛē· ¶ Jtē scdo huius declarans. Arz·q̄ virtus sit mediꝝ ꝓiectatrix dicit q̄ omnis scientia sic opus bene perficit ad mediū respiciēs ꝛ in hoc ducēs opa. virtus autez oīm arte certioz ꝛ melioz est: mediꝝ vtiq; erit conectatrix ergo videt q̄ medium virtutis sit illō ad quod respicere debet rationem habens in morali operatione· ¶ Jtē videt Arz·in eodē scdo mediū virtutis vocare signum dicens·q̄ medium virtutis difficille est attingere·quia facile quidem non ꝓtingere signum autem difficile contingere Jtez op⁹ virtutis est finis virtutis vt dictū est i ꝓmo libro sepe·virtutes enim laudamus ꝓpter opera ꝛ act⁹ sed finis est signū ad quod opz aspicere habentem rationem in operando·quoniā scōz exigētiā finis opz ceteris moderarivt dicit linconiensis ergo signum ad quod aspicere debet moralit operans est opus virtutis·sed illud opus est medium cuius ipsa est conectatrix ꝛ electrix opus enim virtutis est modificatiuum secundū omnes circūstantias sic q̄ non excedit quod opz nec deficit ab eo quod oportet· virtus enī vt dicitur in scdo cōlectatrix mediꝝ est quod est in passionibus ꝛ operationibus·lō ꝛē· ¶ Oppositum arguitur quia termin⁹ mediī non est ipm mediū: sed illud signum ad quod respiciens ḥſis rōem intendit et remittit est terminus medietatū int quas mediū dicimus esse superabundantie et defectus scōm rectā rōnem·igit ꝛē· ¶ Jtē signū ad quod aspicit sagittarius·ꝓpter qō attingendū remittit vel itēdit sua operationē puta arcū eleuando vel comprimendo nō est ipsa opatio sagittarii sez ipsa sagittatio sz est illud qō illa operatione modificata ꝛ ad mediū reducta attingit ita igit signū ad qō aspicit moraliter operās non est ipsa opatio modificata que est medium ſtutis sed id qō illa opatione attingitur· Jtē illō ad qō aspicies rōem ḥſis itēdit ꝛ remittit opationē est directiuū illi⁹ opationis directiuum autē debet esse manifestū·mediū aūt ſtutis nō ē directiuū·sed directū·nec ē manifestū ꝛ ꝓ cognitum sed est occultū ꝛ difficile inuenitur sicut dictum est in secundo·igitur ꝛē· ¶ Jtem op⁹ qō virtus modificat ꝛ cuius mediꝝ ipsa est conectatrix est innatum susc̄ipere superabbundantiam ꝛ defectū aliter nō idigeret modificatione·sz signū ad qō aspiciendū ē non est innatuꝝ susc̄ipere hoc qō pz quia de rōe signi directiui est i idiuidibili cōsistere quia etiam signū illud terminus est vt dicit Aristoteles terminus autem in indiuidibili consistit etiam quia signum illud debet esse vltimatus finis enim ille primo intenditur ꝛ gra ipi⁹ itēdūt ꝛ remittūt ea q̄ ad ipā sūt sz apponēdo deficientibus ꝛ supflua resecādo mō finis vltiat⁹ nō est inat⁹ susc̄ipe supabūdātiā vitupabilē qō ei ē scōz se ipm bonū ꝛ optimū tāto melio⁹ ē·q̄to magz abūdat·lō ꝛē· Diuerse sūt opiones i ista qstiōe q̄z rones ad vtrāq; ptē adducte sūt·vt aūt ſtitas appareat sciēdū q̄ respicere ꝓpe ptinet ad ſtatē siue potentiā

duę opiones

cognittuã·ꝺ etiã dicit Arꝛ.ad qꝺ reſpiciẽs rõem hñs ꝛ ẽ·habere ei rõez ꝑpe nõ ẽ niſi ſtutis cogni tiue ꝓſtat ei q oĩs opãs ſcẽz cognitionẽ ſpecialr rõcinatiuã ꝑmo debet reſpicere finẽ· poſtea ſcẽz finis exigẽtiã debet iqrere qꝺ valeat ad illũ finez attigendũ ꝛ quõ ꝛ poſtea ab illo qꝺ ſic iqſitũ ẽ de bet icipe opꝰ ſuũ: donec attingat finẽ intẽtũ: nã ſi cut ꝺr ſeptio methaphiſice duo ſunt opꝰ ad illud opandũ qꝺ ſcẽm rõcinationẽ opak: q̃ vnus ẽ ipa iquiſitio rõcinatiua icipiẽs a finali ꝓncipio. Alius ẽ exterior operatio q̃ incipit ab vltimo iquiſito

In ope moza li ſũt duo mo tus et q̃ttuoz termini.

Quoniam igitur opus mozale non ſine ratione operamur manifeſtum eſt q duoꝝm motuum ad illud opus concurrentium quattuoz erunt termi ni. Primus eſt finis ꝑ exteriorẽ opationẽ vltimo attigẽdus. Scẽs ẽ deſcriptio illi⁹ finis i aĩa q̃ eſt ꝓncipiũ rõcinatiue iqſitiõis. Tertiꝰ ẽmin⁹ ẽ opꝰ vel opabile exteri⁹ vel aliꝺ qꝺcũq; ad qꝺ icipim⁹ exteri⁹ oparı: vt intẽtũ finẽ adipiſcamur. Quartꝰ termin⁹ ẽ ꝓdicti tertii termini deſcriptio aĩa: q̃ eſt ꝓclusio ꝑ rõem iquiſitiuã iuẽta. ¶ Si igit volu mus videre quis iſtoꝝ terminoꝝ ſit illud ſignum qꝺ Arꝛ. i hoc loco itẽdit: ſtatı potıt appere q illꝺ ſignum neq; eſt terminꝰ ſcẽs neq; quartꝰ. q̃ñ qꝺ ſignum reſpicim⁹ nos aũt non reſpicim⁹ ꝑpe lo quẽdo ad deſcriptiones rerum in aĩa exſtes imo ille deſcriptiones ſunt ille reſpectiones quibus ad res i aĩa deſcriptas reſpicimus ſicut ſi lapidẽ videm⁹ nõ reſpicim⁹ ad viſionẽ q̃ ẽi viſu velut la pidis q̃ꝺã deſcriptio ſed illa viſione ad lapidẽ re.

q̃s illoꝝ q̃ttuoz terminoꝝ ſit ſignũ

vult ſuadere: q finis ſit illꝺ ſignuz ad qꝺ habens rõem aſpicit.

ſpicimus·ꝑmus aũt dictoꝝ terminoꝝ ꝛ tertiꝰ ꝓſt dici ſigna ad q̃ reſpicit itellectus opantis Sꝛ ter ıtus non videt eſſe illꝺ ſignũ de quo i ſexti huius ꝓncipio loq̃t·Arꝛ.q̃ñ ille itellect⁹ ꝑpe non ẽ ter minus medietatũ q̃ ſũt mediũ ſupabũdãtiez defe ctus. Hã tales medietates vel ſũt ipe ſtutes q̃ ſũ medietates ꝺuarũ malticiarũ vel ipſe ſunt paſſio nes ꝛ opationes modificate. Tertius aũt dictoꝝ terminoꝝ nc n eſt terminus paſſionũ ꝛ opationuz modificatarum. ſed eſt ille operationes ꝛ ille paſ ſiones modificate gfa finis attigẽdũ nec ẽ t̃min⁹ virtutum ꝑpe quia nec ẽ ſtutz iudiciũ neq; finis ſaltẽ vltim⁹ q̃. ꝑpe põt ꝺici terminus. nec eſt etiaz ſtutis termin⁹ tã q̃ ıpius diffinitio: ſicut ꝓz ꝺe ſe tõ relinquiꝺek q̃ ꝓmus ꝺictoꝝ q̃ttuoz termi noꝝ ſit illud ſignũ de quo hic intẽꝺit·Arꝛ.q̃ñ ipi conueniunt ꝑpꝛietates quas aſſignauit ei eſt eni vere ſignum ad quod ꝓmo reſpicit intellect⁹ opã tis·quia finis ẽ ꝓmus i ıtentione lz ſit vltim⁹ i rea li ıpius adeptione. hoc eni eſt illud ſignũ de q̃ di cit Ariſto. ꝓmo huiꝰ q̃ advitã cognitio eius ma gnũ hz ıcremẽtũ· ꝛ quẽadmoꝺ ſagittatozes ſignũ hſites magis vtiq; adipiſcenf qꝺ oz Jtẽ ille termi nus ꝑpe ꝺr termin⁹ medietatũ ſiue medictates ſũt ſtutes ſiue modificate paſſiones ꝛ opatiões·q̃ ſi nis eaꝝ eſt ꝛ ꝑplemẽtũ·finis aũt ẽ terminus eoꝝ que ad finẽ·tũ quiavltio adeptũ·tũ q̃ virtute cõti net, oſſe bonũ alioꝝ·Jtẽ ad ipſum reſpiciẽs rõ nẽ hñs intendit ꝛ remittit i paſſionibus ꝛ opatiõi bus: q̃ñ ipſius gfa deficientia ſupplemus et ſup flua reſecamus: ſcẽm eĩ finis exigentiã oz ceteꝛa moderare. ¶ Ad terminãdũ igit queſtionẽ oz vi ꝺere ꝑtũ talis finis poſſit ꝺici mediũ ſtutis. Ad

ou bitum an ſi nis poſſit di ci medium.

qꝺ ꝺicẽdũ eẽ videk q ſi loq̃mur ꝺe vltiato ſine: ipe non hẽbit rõez mediꝺ·q̃ñ mediũ ꝺr qꝺ ẽ iter excel lẽtiaz ꝺefectũ vltiat⁹ aũt finis cũ ſit ſcẽz ſeip3 bo nũ nõ ẽ ĩnatũ excellẽtiã ſuſcipe vtiupabilẽ: ı3 tã to meli⁹ẽ q̃to pl⁹abũꝺat. ẽ ei ꝺe nũero bonoꝝ aĩe ꝺe qb⁹ ꝺicit arꝛ.ſeptio polittce. bonoꝝ qꝺẽ q̃ circa aĩam vnũqꝺq; q̃to qꝺẽ excedit tãto meli⁹ eſſe ꝺe talib⁹ etiã loq̃t Arꝛ.ſeptio ḣuiꝰ cũ ꝺicit hĩtuũ qꝺ ꝺez motuũ q̃ꝛcũq; nõ ẽ melioz ſupabũdãtia neq; ꝺelectatiõis ꝛ ẽ. Et vtez ꝺefectꝰ ꝺicit carentiã ſup abũdantiaꝫo ſi nõ ſit cũ ꝺefectu ꝺicit totã rẽ ꝛ ali qꝺ vltra· nihil aũt ꝓtingit vltra finẽ attigere cũ fi nis ſit vltimũ Etiã finis vltim⁹ ẽ optimũz optimũ nihil patiſ ecũ ꝓꝛauũ·ꝫ finis vltim⁹ ſupabũdãtiã ꝓꝛauã ſuſcipe nõ ꝑt nulla igit ꝓꝛaua ẽ vltra talez finẽ ſupabũdãtia· imo oẽ ꝓꝛauũ ꝺeficere facit a fi ne. Et Seneca i epla clarauũ i epla vt a cõib⁹ in epla ſubinꝺe ꝛ i multis aliſs ad lucidũ ꝺeclarat q ſũmũ bonũ quod eſt humane vite finis oĩa facit bona quecũq; vidẽk eſſe mala. tale aũt quõ poſſet ꝓꝛauã ſuperabundantiã recipere. Sed in mediis ad finem ordinatis ſepe contigit ſuperabũdãtie ꝛ ꝺefectus q̃ñ aliqua q̃ſq; fini nccĩa vel vtilia o mittunk ꝛ inutilia vl' etiã ꝑditiua apponũk· quẽ admodũ apud ſagittatozes in attingendo ſignuz non eſt ſuperabundantia ſed in eleuandoꝛel ꝺep mendo arcũ ꝓtingit ſupabũdantia ꝛ ꝺefect⁹ ꝓpt qꝺ ſignũ non attigit·Jlliꝺ igit ſignũ vltiatũ ad qꝺ ꝺebem⁹ reſpicere vt ad ipm oẽs ꝺirigamus nr̃as operationes nõ videk eſſe mediũ ſtutis ſicut aliq̃ crediꝺerunt. Sciendum tñ q multos ꝓtingit eſſe finis ſubordinatos quoꝝ alij ad alios vlteri⁹ ozꝺi nank: fines igit q̃ non ſunt vltiati ſed ad aliꝺ vl terius ordinati: pſit habere rõnẽ mediꝺ·q̃ñ circa eos poſſunt cõtingere ſupabũdãtia et ꝺefect⁹. vñ cũ ſpẽales ꝛ ꝑpi fines ſtutũ moꝛalitũ nõ ſũt finis vltimatus hũane vite: ſed vlteri⁹ ordinãt ad finẽ põt ꝓcedi q illi fines habeãt mediũ rõem. conſtat aũt q oĩs finis reſpectu ordinatoꝝ ad ipm eſt ſi gnũ ad qꝺ oz reſpicere opantẽ vt ꝑcedentia mode ret ꝛ diſponat ſcẽm exigẽtiã ei⁹. ꝑpe qꝺ vt ſic il lud põt ꝺici ſignũ ſtutis. ¶ Ad rões igit q̃ſꝺẽdũ eſt· Ad pmam ꝺicendũ q· ratio primo reſpicit vlti matum finem: et appetitus ipm ꝓncipalr ꝺeſide rat. Scẽo: rõ reſpiciẽs ordiata in finẽ inuenit in eis mediũ et illud proſequitur appetitus: mediũ igit non ẽ i eo qꝺ ꝓmo appetit ꝛ ad qꝺ ꝓmo reſpi cimus. ¶ Ad aliã põt ꝺici q oẽs hñt ıntentiones rectã ad vltimatum finẽ ſcẽz ei⁹ gñalẽ rõem oẽs ei vellẽt vitã delectabiliſſimam et optimã: ſz q̃tũ ad ſpeciales fines ſtutũ moꝛaliũ non oĩes hñt rectum iudiciũ· ſic eĩ malicia ꝺeprauat ıtentionẽ ꝛ virtus intentionẽ facit rectã. ¶ Ad aliã ꝓcedẽ ꝺum eſt q ars reſpicit ꝓmo vltimatum finẽ ſibi p ꝓriũ ꝺeinde reſpicit ordinata in finem et i eis iue nit mediũ ſuperabundantie ꝛ ꝺefectus ꝺomifica toz eni ꝺomũ faciẽs ꝓpter habẽdã pecuniã vel ꝓpt ſui ſalutẽ: nõ reſpicit mediũ in ſui ſalute vl' i habenda pecunia· ſed extremũ ad qꝺ ꝑtigere põt ¶ Ad aliã pt ꝺici qꝺ mediũ ſtutis ẽ bñ ſignũ ad qꝺ oz reſpicere. ſed nõ ẽ ꝓmũ ſignũ neq; termin⁹ medietatũ ꝺe q̃ ꝺicit Arꝛ. loq̃bak ꝛ eoꝺẽmo ad vl timã rõem ꝓz eſſe ꝺicẽꝺũ eſſe ꝺe queſtione.

finis nõ vltim⁹ ꝓt ꝺici me ꝺium

Ad rationes añ oppoſitũ.

Ad ſecundã

Ad tertiam.

Ad quartam

queſtio tertia

Tertio q̃rit Arꝛ potẽtie aĩe ſint ab aĩa realiter diſtincte· Arſ. q̃ nõ qz ali qua potẽtia aĩe ẽ q̃non ẽ res alia ab aĩa· ¶ ita ẽ ꝺ q̃libz potẽtia aĩe· oĩa vr manifeſta: qz argumẽta q̃ viꝺerẽtur ꝓcludere ꝺe vna q eẽt diſticta: viderent ſilr ꝓclu ꝺere ꝺe aliꝭ: ſicut ꝺe vna poſſent ſolui ita ꝺe ali is· añs ꝓbak qz illud qꝺ ꝓuenit aĩe· ꝓtius omni ab anima diſtinctio iherente anime: nõ ẽ res iherẽs aĩe alia ab aĩa: iſta ꝓz ꝺe ſe. ſz q̃ꝺã potẽtia aĩe eſt hmõi igit ꝛẽ· minoꝝ ꝓz qz aĩa eſt in potẽtia ad qꝺ cũq; ſibi iherẽs ẽ ei potẽs ipz ſuſcipe: ꝛ eiꝺẽ ſub iſci iõ ꝛẽ. ¶ Jtẽ ſicut potẽtia materie ſe hz ad ma teriã: ita potentia aĩe ad aĩam: ſed potentia mate rie non ẽ ab ea realr diſticta: quia tunc ſub noĩe abſtracto non poſſet concedi q aĩa eſt potentia·

Secundo

In oppoſitũ

¶ Oppoſitũ arguit̃ qz ſi nõ eſſẽt diſticte ab aĩa: ſeq̃ret q nõ eſſẽt diſticte iter ſe qꝺ apparet falſũ ſecũꝺo ꝺe aĩa ꝛ i iſto ſexto ꝛ i ꝑmo libzo· Et q po tentia vegetatiua ſeparatur ab aliꝭ i embzione· embzio enim priusꝙ viuit vita plante q̃ vita aĩalis Etiam potentia viſiua ꝛ auditiua ſeparantur loco ꝛ ſubiecto: hec eni in oculo eſt: ꝛ i illa aure aĩa tñ eſtvna: ideo diſtinguntur ab ea et ab inuicẽ· Jtẽ q̃ ſunt diuerſoꝝm prꝺicamentoꝝm viꝺenk rea liter diſtigui: potẽtie aũt ſunt aut de ꝑdicamento q̃litatis aut de ꝑdicamẽto relatiõis ꝛ aĩa ẽ ſubſtã tia igit ꝛẽ· Jſta q̃ſtio ẽ magis ſpeculatia q̃ moza lis ꝓpt qꝺ oz ꝺe ea ꝺtr⁹ ꝑtranſire· ¶ Sciẽꝺũ ẽ igitur q ſicut appet q̃nto methaphiez nono q po tentia ꝓpe ꝺicta eſt triplex·ſ. potẽtia actiua poten tia paſſiua ꝛ hĩtus ipaſſibilitatis Potẽtiã actiuã ꝺeſcribit Arꝛ.q ipſa eſt ꝓncipiũ motus aut mu tationis in alez aut inq̃tum alterũ· Potẽtiã ꝓ paſſiua ꝺeſcribit q ipſa eſt principiuz motus aut mutatiõis ab altero aut inq̃tũ altero· De habitu aũt impaſſibilitatis ꝺicit Arꝛ.ampliꝰ quicũq; ha bitus ſcẽm q̃s impaſſibilia ꝺino aut imutabilia aut nõ facille i peius mobilia ꝑtes ꝺicunf ꝛ cõ mentatoz ꝺicit q iſta potentia eſt ꝺe ꝓma ſpẽ qua litatis. oꝝ igit intelligere q oĩs q̃litas diſponẽs ſubiectũ ab bñ aut ꝓpte aut fortiter agendũ vel etiã diſponẽs ſubiectũ ad bñ patiendũ in meli⁹ vl ad bñ reſiſtendũ coꝛruptionibus vel paſſiõibus i peius ꝺicit illa q̃litas de ſcꝺa ſpẽ qualitatis· quã Arꝛ. in pſitis vocauit naturalẽ potentiã Jmpotẽ tia aũt illa quã ponit in ſcꝺa ſpẽ q̃litatis nõ eſt ꝓ uatio pura alicuius potentie ſed eſt q̃litas poſitiua q̃litati ꝑdicte cõtraria oĩs enĩ qualitas diſponẽs ſubiectũ ad ꝺebiliter vel peius vel etiaz ad iepte patiendũ: aut etiã faciliter ſuſtinẽꝺũ coꝛruptionẽ vel paſſionẽ in peius: ꝺicik impotẽtia ꝺe ſcꝺa ſpẽ q̃litatis. Eſt aũt ſciendũ q potentia q̃z dictoꝝm modoꝝ eſt ad aliq̃ꝺ ita q nihil intendik poſſe niſi ad aliquod· ideo reſpective ad aliud diffinita eſt quelz dictaꝝ potentiaꝝ. Potentia enĩ q̃z dictoꝝm modoꝝ eſt ꝓncipium aut actiuum aut paſſiuum aut ꝓncipale aut diſpoſitiuũ· ꝓncipiũ aũt ſcẽz ſuã ꝑpam rõem reſpectiuũ eſt nec põt niſi ad aliud i telligi· ꝓpter qꝺ oꝛ ꝓmo ꝓhicoꝝ q implicat ꝛtra ꝺictionẽ ꝺicereq ens ſit tñ vnũ ꝛ q ipm ſit ꝓnci piũ· qz ꝓncipiũ cuiuſꝺã vel q̃ꝺã eſt· hoc tñ non obſtante ꝓncipiũ vel potẽtia ꝑꝺicak vere ꝛ affir

Secundo

tripleꝛ potentia.

matiue ꝺe terminis abſolutis ꝺicim⁹ ei q ꝺe⁹ eſt ꝓncipiũ oĩm aliozꝝ· q ꝺeus eſt ſua potẽtia· etiã ma teria ꝛ forma ſũt ꝓncipia reꝛ naturaliũ· etiã ma teria eſt natura· ꝛ forma eſt natura ꝛ tñ natura ꝺiꝛ finitur ꝙ eſſe ꝓncipiũ: ſed quõ hoc eſſe põt· cũ ab ſolutũ ꝛ reſpectiuũ nõ ſunt iꝺẽ. nã ꝓpoſitio affir matiua nõ ſignificaꝛ niſi ꝓpter iꝺẽtitatẽ ꝛ negatiua ꝓpt nõ iꝺẽtitatẽ ꝺicẽꝺũ ẽ vt puto q tota ꝺifficul tas ex logica eſt: nã ad ꝓpoſitatẽ ꝓpoſitis affirmatiue nonreq̃rik q ẽmini ſcz ſubiectũ ꝛ ꝑꝺicatũ ſint iꝺẽ neq; ſcẽz vocẽ neq; ſcẽz ꝓceptũ· illa eĩ ẽ ꝑa rõale eſt aĩal. ꝛ tñ ꝺiuerſificaꝛ in voce et ꝓceptꝰ Jtem etiã non requirik q termini ſignificent iꝺẽ q̃tuz ad ſignificatũ ꝓncipale ꝛ formale· q̃ñ illa ẽ vera homo eſt alb⁹ ꝛ tñ abũ ſignificat albeꝺinem quaz hõ nõ ſignificat: ſ3 ſolũ req̃rik q ẽmini ſupponãt ꝓ eiſꝺẽ: vñ hec ẽ ꝑa rõale eſt aĩal qz rõnale ꝛ aĩal ſupponunt ꝓ eoꝺem: ita q illꝺ iꝺẽ quod ẽ rõnale eſt aĩal ꝛ ſilr illa eſt vera homo eſt albus quia illud iꝺem quod eſt homo eſt album· ita q albus ſuppo nit ꝓ eoꝺẽ ꝓ quo homo ſupponit· nõ ei ſupponit ꝓ albeꝺine quia nõ eſt ꝛez ꝺicere q homo ẽ alb⁹ ꝛ tñ album appellat albeꝺinẽ· q̃ñ aꝺiectiue ꝺeſignat albeꝺiuẽ aꝺiacere ei· ꝓ̃ q ſupponit· vñ ꝺifferẽtia ẽ inter iſtã ꝓpoſitionẽ hõ eſt aĩal vel rõnale eſt aĩal ꝛ iſtã hõ eſt albus: qz i ꝓma termini ꝓ eoꝺẽ ſuppo nũt ꝛ ioẽ ſignificant ꝙt ꝓpoſitio ẽ ꝑa ſed tamen illud iꝺẽ ſignificãt ſub ꝓceptibus ꝺiuerſis· ſed in iſta homo eſt albus ẽmini ꝓ eoꝺẽ ſupponũt ſz nec ſignificãt iꝺẽ nec ſub ꝓceptib⁹ eiſꝺẽ Deſcẽꝺendo igit ad ꝓpoſitũ ꝺico q q̃ñ ꝺicimus ꝺe⁹ ẽ ꝓncipiũ vel materia eſt potentia: termini ſupponũt ꝓ eoꝺẽ licet ſit vnus terminus abſolutus et alter reſpe ctiuus· ſed bñ eſt ꝺubiũ vtꝛ ꝑꝺicte ꝓpoſitiones ꝙt ſuntꝫe ꝓncipiũ ſignificet aliq̃ aliã rẽ q ꝺe⁹ ꝛ potẽtia aliã rẽ q̃ materia ꝺe q ꝺiuerſi ꝺiuerſimo ꝺe oppinank q̃ꝺã ei ꝺicũt q non ſed tota ꝺriã eſt in conceptibus q̃ñ eaꝺẽ res põt ꝓcipi ꝓceptu abſoluto et conceptu reſpectiuo ad aliq̃ꝺ alterꝫ eaꝺẽ eni res que ſecũꝺũ ꝓceptũ abſolutum ꝺr deus ꝺr etiã ꝓncipiũ ſcẽm ꝓceptum reſpectiuũ ad creatu ras. Eaꝺẽ etiã res q̃ ſcẽm conceptum abſolutuz ꝺr materia: ꝺr etiã potẽtia ſcẽz ꝓceptũ reſpectiuũ ad formã generãꝺã· ꝺicũt igit q abſolutũ ꝛ reſpe ctiuũ nõ ſũt ꝺriſtie reꝛ ꝓceptarũ· ſed ſunt ꝺriſtie ꝓceptuũ quibus eaꝺẽ res ꝓcipi põt: ꝛ ẽ iſti eo ꝺẽmodo ꝺicũt ꝺe ſingulis relationibus· ꝺicũt enĩ ſi ſortes eſt pf platonis q iſta ẽ vera ſortes ẽ pa trinus ſicut iſta ſortes eſt pf qz ſortes ꝛ paternitas iꝺẽ ꝛ nõ aliuꝺ ſignificãt ad extra et ꝓ eoꝺẽ ſup ponũt licet ſub ꝺiuerſis ꝓceptibus ſcz abſolutoz reſpectiuo· ꝺiuerſitas aũt ꝓceptuũ nõ ſtificat ꝓ poſitionẽ i q̃ ẽmĩ ſupponũt ꝓ eaꝺẽ re ꝓcepta· hec igit ẽ ꝓma opĩo· Alij aũt ꝺicũt q cũ ꝺico matia ẽ potẽtia vel ꝺe⁹ ẽ ꝓncipiũ· lz ẽmi ſupponãt ꝓ eoꝺẽ tñ ꝓncipiũ ꝛ potẽtia aliꝺ ſignificãt q̃ ꝺe⁹ matia qz ſignificãt relatiões q̃vere ſũt alie res q̃ ꝺe⁹ et matia· tñ nõ ſupponũt ꝓ illis relatiõib⁹ ſz appel lãt eas quẽaꝺmoꝺũ i iſta hõ ẽ albus albũ ſignifi cat albeꝺinẽ ꝓ q̃ tñ nõ ſupponit ſed appellateaz et ita ꝺicereꝫ q lz iſti termini potẽtiaꝛ ꝓncipium habeãt ſcẽm vocẽ moꝺũ ꝺiõꝝ abſtractoꝝm tñ i ꝺi ctis oꝛonib⁹ ꝙt ſũt ꝑꝺe hñt ꝑpetatẽ ꝺiõꝝ cõcreto.

ꝺue oppinio nes an relati uũꝺiſtingank ab abſoluto.

oppio realiũ

rū ita q̄ si sit ēmī abstracti dicaf̄ q̄ abstractū accipiaf̄ p̄ creto. hec aūt opio biptita ē. Aliq̄ enī dicunt q̄ relatio illa quā potētia significat ē preter aiam res alia a materia inherēs ipi materie sicut albedo inest parieti. ¶ Alij dicūt q̄ illa relatio est i aīa subiective q̄uis denotēt rē extra sicut enīyisione in oculo exīte oculus vī videre rē extra z lapis videri. ita dicunt q̄ relatione in aīa existente aīa vī referre z res extra referri. Et iste due opiones non p̄cederent istam p̄positionem sor. ē p̄ nttas sicut nec istam homo est albedo vel lapis ē visio quia terminus abstractus z absolute sūpt̄ supponit p̄ forma nō pro subiecto quod illa forma innata est denoiare. sed ipī concederēt istam sortes est p̄f sicut illam sortes est albus. vī lapis videtur. Istī igīf ponūt dām i terminis respectiuis int̄ terminos respectiuos abstractos et p̄cretos quam differentiam prima opinio dicit eē nullam nisi secundū vocem tm̄. Considerandū ē etiā q̄ tertia opinio conuenit cum prima et differt a secunda in hoc q̄ secunda ponit relationes eē preter aiam rē aliam a fundamēto et inherentē ei. Prima autem opinio z tertia dicunt relationē non eē preter aiam aliam rem a fūdamēto. ppt̄ qđ p̄sideranda est quis eorum dicat verum z puto qđ in hoc opinio secunda deficiet. salrē enī cū dicimus deū esse p̄ncipiū alioz. non pōt dici q̄ p̄ncipiuz significet. dō rē aliā ab ipo dō. cū deꝰ sit oratio simplex z nihil sit i eo quod nō sit ipe deꝰ. nō saltē i dō necesse ē redire ad p̄mā opinionē vī ad tertiam. z si talis p̄dicatio pōt de eo saluari sine re sibi addita potit etiā i alijs. ppt̄ qđ ociosū erit i multis vel i aīa vī i q̄cūq̄ alio p̄ncipio ponere relationē preter aīaz supadditā fūdamēto. frusta enim ponuntur plura vbi totū pōt saluari per paucioza. de hoc aut ē pertranseo q̄m alias i speculatiuis ista questionem plenius explanaui. Considerandū est igitur an p̄ma opio oz teneri vī ētia de q̄ vī mihi dictum q̄ dispositio eoz nō ē i sententia. sed in verbis tm̄ ꝓba aūt ad placitū significāt. ppt̄ quod nō ē multū de eis solicitandū. Prima igīf opinio ponit q̄ termini relatiui etiā accepti i abstrato significant eādē rē quā significāt ēmini sub p̄ceptu respectiuo ad illū q̄ genuit sub p̄ceptu respectiuo ad illū q̄ genit⁹ ē. z si hoc p̄cedaf̄ tunc videf̄ mihi q̄ tota prima opinio p̄cedenda est. z tertia inq̄tū ei discordat est neganda. Tertia autem opinio ponit q̄ ēmī relatiui i abstracto significāt illos p̄ceptꝰ respectiuos q̄b⁹ aīa refert vnā rē ad aliā et p illis p̄ceptib⁹ supponūt ꝓbi gfa gfa pr̄nitas significat. relationē. et q̄ genuit ad eū q̄ genitus ē q̄ q̄dā relatio ē ille p̄ceptꝰ respectiuꝰ q̄ aīa refert vel p̄cipit hūc ad illū. Et si hoc p̄cedaf̄. tunc erit tertia opio tota fa Arz. aūt z p̄mētator magis insequi videf̄ modum loquendi p̄me opinionis saltē i terminis istis q̄stiōis. cū ipi sub motibus abstractis p̄cedāt materiā esse potētiā z deū esse p̄ncipium vel causam. z si f̄r formam esse naturam z naturā esse substātiā z ipam esse p̄ncipiū z p̄ p̄ns ipam esse potētiā aut actiuā aut passiuā. tō etiam teneam⁹ illū modū loq̄ndi. Nunc aūt ab illo p̄ncipio ichoantes dicamus. q̄ tam potentia actiua q̄ passiua q̄q̄ oz ꝓpinqua q̄q̄ remota. Dicit⁹ aliq̄

oppio q̄ oēs relatiōes sint in aīa

Ꝯpatio triū oppinionum

ꝓpinqua. qz sine q̄litate media disponēte ipaz ad agendū vel patiēdū agit vel patit̄. Dicitur aut̄ remota q̄n non agit vel patit̄ nisi mediāte qualitate aliq̄ disponente ꝑam ad agendū vel patiendum. ꝑbi gfa materia ꝓma ē i potentia ꝓpinqua ad illas formas siue subitantiales siue accītales q̄s ipa pōt imediate recipe. sed ipa oon ē i potētia ꝓpinqua ad illas q̄s nō pt imediate recipe sz imediatibus ꝓmis dispōibus. vt ad formā carnis vī vini verū est tm̄ q̄ aggregatum ex materia et dispōibus sufficientibus ad alicui⁹ forme receptionem. ōz in potentia ꝓpinqua ad illā formā. sed non materia circūscriptis dispōibus. sic etiā in agentib⁹ Intelligentia ei sc̄z Arz. esset i potētia ꝓpiq̄ ad mouēdū celū ignis q̄t sc̄z ei⁹ substātia p̄cise accept⁹ nō ē i potētia ꝓpiq̄ ad calefaciēdū sz mediāte qualitate ꝓpt̄ hoc igīf substātie actiue z passiue sz p̄ncipal⁹ agāt vī patiāf̄. tm̄ non solū ipe dispotētie actiue vī passiue sz etiā q̄litates dispones ipas ad agendū vī patiēdū dīr potētie. z sic potētia ē de sc̄da spē q̄litatis. Notāndū ē tm̄ q̄ sicut neq̄ substātia ita neq̄ q̄litas illa sc̄z rōnez absolutā ōz potētia: sz sc̄z respectū ad aliā actionē vī passionē ad quā dispōit. posium⁹ igīf dicere q̄ caliditas ē potētia seu ꝓncip⁹ ignis ad calefaciēdū sicut dicim⁹ q̄ substātia ignis ē hmōi potentia remota. Descēdendo igīf ad ꝓpositū de aīa. sciēdū q̄ aīa sz possit aliq̄s suaz opationū imediate exercere: tm̄ nō pt oēz: ꝑbi gfa si ponam⁹ i hoīe vnā solā formā substātialē sc̄z aiam intellectiuā q̄ sz corꝓ hūanū ifozmet qua tm̄ sic est abstracta q̄ nō ē educta de potentia subiectiui nec extensa ei⁹ extēsione. ꝓpter qđ etiā nō idiget vt̄i organo corꝓreo ad ei⁹ opatiōes ꝓncipales putavelle et itelligere tm̄ ipa ad alias opationes exercendas indiget organo corꝓreo z certis dispōibus q̄litatiuis organi indiget enī oculo ad videndū aure ad audiendū ꝛc. Dico igīf ꝓmo q̄ ꝓter qualitatiuas dispositiones mediātib⁹ q̄b⁹ aīa suas exercet opēs: nulle sunt potentie aie que sint res ab aīa aut abinuicē distincte ꝓter p̄cept⁹: q̄m frustra ponerent sicut ꝓ⁹ arguebaf̄. Dico tm̄ sc̄do q̄ ꝓter hmōi q̄litatiuas dispositiones potētie relatiue q̄ attribuūf̄ aīe i ordine ad q̄scūq̄ diuersos act⁹ ipi⁹ sūt diuerse sc̄z rōem q̄m potētia nō itelligif̄ nisi ad actū. ppt̄ qđ ncte ē rōnē act⁹ cadere in ratiōe potentie et hoc aristo. exꝓsse declarat nono methaphisice vnde dicit q̄ possibile diffinitur sp hoc quod est contingere actu esse: puta dico edificaueri potentē edificare z speculatoꝛē potētē speculari. z visibilē potēs videri: eadē aūt rō est in alijs. ergo potētia ad alium z aliū actū hz aliā z aliaz distictionē lz igīf eadez res oio scōm modū loq̄ndi ꝑme opinionis sit potentia volitiua z potētia intellectiua hoc est dictu sit intellectus et voluntas sc̄z ipa aīa. tm̄ scōm diuersos conceptus ōz itellectus et voluntas ideo diffinitio diuersificaf̄. cum diffinitio debeat explicare p̄ceptū termini diffiniti. Est ei voluntas q̄ volumus et intellectus quo intelligim⁹. ipsa aūt aīa eadē exīs est z qua volumus z qua intelligimus ꝓpter qđ itellectus z voluntas idē sūt sc̄dz rem z dīr̄ secundū diffinitiuā rōem et est simile ei qđ de motu et actione z passione dicitur tertio phi

qualitatiue dispositiones ꝑfit dici potētie

descēdit ad ꝓpositus.

vult q̄ potentie tūc non distīgāf̄ nisi rōne.

sicorum. Sed q̄tū ad modū loq̄ndi tertie opiōis dicerē q̄ potētia volitia et potētia intellectiua sunt idē scōm subiectū: id est quātū ad rē q̄ē fundamētū relationū q̄s ipoztant potētia volitia siue voluntas et potentia intellectiua siue intellectus vtrobiq̄ enī fūdamētū est aīa. sed dīnt sc̄z rōem siue sc̄z diffinitionē quātū ad relationes ipas. q̄ille sūt i aīma realiter et essētialiter distincte. Et sciēdū q̄ nō solū potentia itellectiua sue potētia volitia circūscriptis q̄litatis dispositiōib⁹ ad volēdū z itelligēdū si q̄ sunt et circūscriptis ꝓceptibus idem sunt ymo etiā potētia sensitiua poētia intellectiua potētia vegetatiua z iterū potentia visiua potentia auditiua potētia nutritiua potentia gñatiua z sic de alijs idē sūt ītomō z ad aīam et int̄ se lz ad operationes illarum potentiarum exercēdas alie z alie q̄litatiue dispositiones exigantur: vñ si oculus esset talis i pcōe qualis est in capite quantū ad qualitatiuas dispositiōes vtiq̄ nos ocō pe dis viderem⁹ sicut ocō capitiz vbiq̄ ei p totū corpus ē aīe substātia q̄ inatae oēz suā opationē exercere vbi fuerit ozganice dispositiōes ad hoc req̄site. Si aūt potētias aīe capiam⁹. p q̄litatis dispositionib⁹ q̄b⁹ aīa vel ꝓpositū ex corꝓre z aīa disponit ad diuersas eoz operationes exercēdas. dicēdū q̄ multe sūt aie potētie q̄ et abinuicē et ab aīa sūt realr distincte q̄s eni dubitat q̄n alie dispositiones sint req̄site in oculo ad videndū et in aure ad audiēdū. quinetiā aliq̄ requirant ad gñandum ad augendū que non requirūf̄ ad nutriendū. ppt̄ qđ homo nutrit z auget añq̄ possit gñare et etiā nutrit postq̄ aplius augmētari non pōt. Et sic itelligit q̄ ēbrio pri⁹ viuit vita plante q̄ vita aīalis lz aīa sit eadē secūdū quā viuit añ et post: sc̄z qz pri⁹ hz q̄litatiuas dispositiones req̄sitas ad nutritionez nec augmētū. q̄ habeat ad sē stationē. Sz vt magz distincte loq̄mur videf̄ esse dicēdū q̄ aīa in suis ꝓncipalib⁹ opatiōib⁹ nō vtit̄ organo corꝓreo sc̄z vī ille et itelligere nisi ministratiue in alijs aūt idiget organo corꝓreo puta i sentire z appetere i vegetare z sc̄z locū mouere z hmōi vbi igīf aīa idiget corꝓreo organo satz ē de se manifestū q̄ ipa nō pōt i opus sine determinatis dispositionib⁹ q̄litatis. Sz de velle z itelligere siue de opatiōe itellecti z volūtatis aliq̄ dicūt q̄ ipsa ē potentia volitia. siue volūtas. put tm̄ respectiue ꝓcipit ad actū volēdi. Alij aūt dicūt q̄ aīa non seipa p̄cise. sed vt in formata iudicio de bonitate vel malicia: rei volibilis est potētia volitia seu ipa volūtas. z istī nō sūt ꝓrij sed ꝓcordes z vtiq̄ dicunt verū: sed ꝑmi loquūtur de voluntate: put est potentia remota ad volēdū. Alij aūt itendūt de volūtate vt ē potētia ꝓpinqua ad volendū. ¶ Sed contra hoc aliqui obiciunt per hoc q̄ oēs ꝓmuniter dicunt voluntarē nihil cognoscere sed cecā esse. quod non est verum. si esset idē quod anima cognitiue z iudicio informata. ¶ Ad quod breuiter respondendum est q̄ voluntas non dicitur ceca: quia non sit idē realiter q̄ aīa potens cognoscere. vel etiam cognitione et iudicio informata. sed quia respectus secūdum quē anima dicitur voluntas siue potentia volitiua non est ad cognoscere sed ad vlteriorem actū scilicet ad velle. Eadem enim res que dicitur cognitiua secundum respectum ad actum cognoscendi et que dicitur volitiua secundum respectum ad actum volendi. ¶ Alij autem de hoc alio modo opinantur z dicunt: q̄ oēs forme gñabiles i ipa materia ꝓmo exīstūt i potētia i ipa materia z i actu i primo motore sicut dicit ꝓmētator duodecio methaphie ꝓmēto nono. putāt igīf istī q̄ dicte forme sic i materia z i domo pexītes hēant ibidē distinctionē adiunctē ex natura rei puenientē oēm intellect⁹ nr̄i operationē. quā q̄dē distinctionē nō dicūt eē realē sz q̄dtatiuā vel formalē. et ille q̄dtates seu formalitates i deo exītes sunt illi ydee quas plō posuit q̄ sūt actrices oīm formarū que i materia fiunt et cause ipārū. res enī sēsibiles nō sunt nisi iquātū sunt quidā ꝑticipate similitudines ꝓmi entis sc̄z ydearz i ipo ꝓtarū. Ita etiā i materia ꝓtinētur quidditates oīm hmōi formarū non quidem actiue z modo formali et perfectio: sed passiue et mō potētiali et iperfectissimo et ꝓpter hmōi quiditates in materia exītes extrahunt̄ ab intrinseco de ipsa materia forme diuerse p gñationē et si non esset ita aduētus forme i materia esset creatio qualemodum aduēt⁹ aie rōalis i corꝓre aut gfe i aīa videf̄ creatio dicūt esse plures eorum q̄ deus sic intelligit ista ideriora distincta quia in eo diffictionē hīt dictomodo lz non realē. Et hoc dicūt sensisse auctorē de causis cū dicit oēm itelligentiā plenā esse formis. Ad idē etiā reducūt dictū arz. in hoc sexto libro cū dicit ad eas ei que genere altera z aie particularū alterū genere adviz q̄s aptū natū siquidē scōm similitudinē quandā et ꝓprietatē ipsius exīstit cognitio. hoc enim videtur rationabile q̄m sicut forme corporales hīt se ad materiaz et primū motorē. ita forme itelligibiles ad intellectū possibilē et agentē. Hoc aūt ē magz difficille q̄ peruneat id ista scientia. Ideo solus dicam⁹ q̄ non opz ista ponere. sed sufficit ad oīa saluanda q̄ forme materiales quātum ad illō eē quod habent in domo z omnia predicta que deo attribuuntur sint idē penitus i domo. z apud nos secundum rationem differant. Unde ne oporteat derogare simpliciarū diuine. z fingere distinctionē ꝓuenientez actū ꝓsiderandi quā forte non audētes noīare realē nominant formalē vel tm̄ ex natura rei melius esse videf̄ tenere ꝓmētatoris sēcām quātū adhoc duodecimo methaphisice ꝓmento tricesimonono dicētē sic. In eis aūt q̄ sūt forma non in materia dispositio et dispositū reducūtur adynū i eē et duo i ꝓsideratiōe. Et parūpost dicit q̄m aūt fiūt ꝓsiderata dispositio et dispositū i eis q̄ nō sūt in materia: tūc reducūtur ad vnā ītentionē oībus modis et nullus mod⁹ erit quo predicatus distingatur a subiecto et dispositio extra ītellectū si in essentia rei z. Et subdit et magna est differentia in his que dīr̄ sūt in esse z q̄ dīr̄ sūt in intellectu solum. Et concludit finaliter multiplicitas i domo nō ē nisi in intellectu dīr̄tia non in esse. Et si nō opteat i domo ponere talē fictitiā distinctionē videf̄ q̄ nec i materia poni debeat. qz totū sine ea saluari poterit hic et ibi. Igīf satisvtiq̄ ex dictis apparet quid sit dicendū. Ad rationes i ꝓncipio q̄stionis adductas. Prime enī arguunt q̄ potentia anime per respectum non sit ꝓter aīam res

arguūt aliq̄ q̄ potētie aie distīgant reipā

rectitas opinionē anagogice de existentia forme i materia.

alia a fūdamēto. Alie aūt ꝓter vltimā arguūt de potētijs aīe ꝙ q̄litatiuis dispositionib⁹ ad diuersas aīe opatiões exercēdas. Ad aliā vltimā pōt dici q̄ emīos diuersoꝝ pdicamētoꝝ nō oz significare ad extra res diuersas: sz sufficit ꝑceptiū talis diuersitas scōz quā emmi diuersos hēant modos pdicādi de subst̄atijs demōstratiuis vñ sic ꝙsuetū ē dicere q̄ cētie pdicamētoꝝ sūt ipmixte z debem⁹ p essētias vel q̄dtates itelligere q̄dtatiuas rationes. Et scōm aliū modū dicēdi dicerem⁹: q̄ non oīa pdicamēta significāt res adextra sed aliq̄ pōt significare res i aīa exītes possibiles de reb⁹ extra demonstratiue predicari. zc.

q̄stio quarta.

Arguit prio.

Quarto querit Utrū scientificū q̄ aīa speculat necessaria z nōcinatiuuz q̄ ipa nōcinat circa ꝓtingētia sit diuerse potētie seu diuerse ptes aīe. Arg⁹ nō sicut scūs thomas arguit: q̄m i tertio de aīa distinxit arz⁹ intellectū i duoꝝ sz agens cuiꝰ ē oīa facere z possibile q̄ ē possibilis oīa fieri vterq; igit ipoz ad oīa se hz: esset igit ꝛ rōnēvtri usq; intellectus si alia pars aīe esset que inteligit necessaria z alia que intelligit contingentia. Pre tereaverum necessarium et verum ꝓtīgēs videtur se habere sicut perfectū et ipfectum i gñe veri ea dē aūt potētia aīe cognoscim⁹ pfecta et ipfecta vt eodēvisu lucida z tenebzosa: multo igitur magis eadē potētia itellectiua cognoscit necessaria z ꝓtingētia. Itē vniuersalius se habet intellectus ad intelligibilia q̄ sensus ad sensibilia: quanto ei aliquis virtus est altioz tanto ē magis vnita: sēsus aūt visus percipit z incozruptibilia scz celestia et cozruptibilia scz inferioza quibus ꝓportionaliter correspondere videnꝫ necessariū et contingens multo igit magz eadē potētia itellectiua cognoscit nccēria z ꝓtingentia. Itē non q̄cūq; diuersitas generz i obiectis requirit diuersas potentias alioq̄n nō eadē potētia visiua videremꝰ plātas et animalia: sed sola illa diuersitas q̄ respicit rōnē formalē obiecti. obiectū aūt intellect⁹ est ens quod ē cōe oībus et substantijs z accidentibus. Iz nō eo dē modo. vnde z eadē potētia intellectiua cognoscimus substantias z accidentia. pari igitur rōne diuersitas necessariozū et ꝓtingentiū non requirit diuersitas itellectus potentias. Itē his aūt rōnib⁹ addit potest q̄ potentia ponens dām inter aliqua plura est eadez cognitiua illozum plurium. ꝓter hoc enī Arꝛ ꝓter quinq; sensus exteriozes posuit sensuꝫ cōem vnā potēnā scīo de aīa. sed ꝓtellectum ponimus dām inter nccīa et contingentia igitur eadē est potētia aīe itellectiue respectu necessariozꝝ et contingentiū. Itē eadē est potētia cōtrariozū licet nō idē habitus vt dr q̄nto huiꝰ. sz cōtingens et necessarium sunt ōrta. quia sunt sicut cozruptibile z incozruptibile igit zc. Itē Oppositū dicit Arꝛ sic Et supponantur duo rationē hūtis vnum quidem quo speculamur talia entiū quozū ꝓncipia non contingit aliter habere vnum aūt quo contingentia. Ad quod probādū adducit rōnē dicēs ad ea aūt q̄ genere altera et aīe particularū alterū genere ad vtrūq; aptum natum siquidē scōm silitudinē quādā et ꝓpetatē cognitio ipius pōsitit. Ad istam q̄stionē in his verbis rūdet bīus thomas. hec aūt dubitatio de facili ꝛ soluitur si q̄s ꝑsideret q̄ ꝓtingentia dupliꝛ pōt cognosci vnomō scōm rōes vniuersales. Aliomō scōz q̄ sunt in particulari. vniuersales igit ꝓtingentiū rationes immutabiles sunt z scōz hoc demōstrationes dant z ad scientias demōstratiuas ꝑtinet eoꝝ cognitio. nō eni scīa naturalis est solū de necessarijs z icozruptibilib⁹. sed etiā de reb⁹ cozruptibilib⁹ z ꝓtingentibus. vñ ps q̄ ꝓtingentia sic ꝑsiderata ad eandē ptem aīe intellectiue pertinēt ad quā z nccīa quam phūs vocat hic scientificū. z sic ꝓcedūt rōes inducte. Aliomō pōt capi ꝓtingēti a scōz q̄ sūt i particulari z sic variabilia sūt nec cadūt sup ea itellect⁹ nisi mediātib⁹ potētijs sēsitiuis vñ z ipe ptes aīe sēsitiuas ponim⁹ vnā potētia q̄ dr rō ꝓticularis siuevis cogitatiua q̄ ē collativa itentionū ꝓticulariū. sic aūt accipit hic phūs ꝓtingentia. ita eni cadūt sub ꝑsilio et ope. z ꝓter hoc ad diuersas ptes aīe ꝑtinere dicit necessaria et ꝓtingētia. sicut vlia sūt speculatiua z particularia opatiua. Videt igit thomas intēdere per scientificū itellectū q̄ ē potētia abstracta z p nōcinatiuū pōt nōcinatiua seu cogitatiua que ē potentia organica scz vna de potētijs sēsitiuis interioribus q̄ videt sonare ꝓmētatoꝝ scōz. z tertio de aīa qui cogitatiuā pōtē dicit quādā rōnez: q̄ cognoscit itētiones singulares cū predicamentoꝝ. z ꝓponit eas z diūdit gunt z nōcinat i eis et hoc etiā videt Arꝛ sentire in hoc sexto libro ꝓstat autē q̄ p nōcinatiuū: itēdit illā ptē vel potentiā aīe q̄ prudētia existit sed Arꝛ ea ponere videt i sensu qui est virtus cogitatiua dicit enī q̄ singularium est prudentia que fiūt cognita experientia. talis aūt experiētia ad illā pōtē cogitatiuā pertinere videtur. Itē expressius loquēs aristo. dicit q̄ prudētia est extremi id est ip̄ius singularis cuius extremi non est scientia sed sensus. z ondēs q̄s stille. sēsus dicit nō q̄ ꝓpoz sed quali sentimus q̄m i mathematicis extremuꝫ trigonum sed ille magis sēsus prudentia quē z ille est alia species. Aristo. autē in hoc loco videt per sensus ꝓpoz intelligere sensus exteriozes. per illū aūt quo individua cognoscimus in mathematicis. videtur intelligere virtutē cogitatiuā: quem etiam aliquando vocamus ymaginatiuum. Unde ꝓmentatoz tertio phīsicoꝝ dicit propōnes mathematicas esse in capitulo ꝓpositionū ymaginabiliū. Et vide i primo magnorū moralū q̄ aristo. videt exp̄sse inꝰ posiliativū et scientificum distinguere: ex eo q̄ sensibile et itelligibile altera sunt abinuicem. consiliativum autem est circa sensibilia. scientificum vero circa intelligibilia. Hec autem opinio quibusdam non videtur rationabilis. Primo quidem quoniam prudentia q̄ in illa parte ē quā Arꝛ hic vocat nōcinatiuum est habitus intellectualis. ergo est i intellectu. igitur non est in potentia cogitatiua. Et q̄z forte posset dici q̄ nomen intellectus aliquando extendimus ad cogitatiuā potentiaz eo: q̄ ipsa ratiocinatur et discurrit. licet non nisi in singularibus ideo ostenditur q̄ oportet ponere prudentiā in intellectu qui est potentia abstracta: quoniam prudentia non est singularium tantum sed etiam vniuersaliū sicut postea videbitur. oportet igitur eā atribuere tali parti aīe que possit vtraq; cognoscere talis aūt non est virtus cogitatiua. q̄m ipsa solum cognoscit singularia. Item cum voluntas sit potentia abstracta oportet q̄ eius actus sit electio sequatur sententiam abstracte potentie. sed ipso consequitur cōsiliativaz nōcinationē ergo illa ratiocinatio cōsiliativa est abstracte potentie patet igitur q̄ Arꝛ per nōcinatiuū non intēdit virtutem cogitatiuam sed potētiā intellectiuā abstractam. Itē per nōcinatiuū et scientificū nō videtur hic Arꝛ aliud itelligere q̄ intellectū practicum et speculatiuū qui ambo sunt potentie abstracte vna scōm substātiam sed differūt fine vt dr tercio de aīa. Item nos ponim⁹ differētiā inter contingentia i vl'i et cōtingētia in ꝑticulari ergo ea cognoscimus p eādem potentiā. sic eni Arꝛ secundo de aīa probat necessitatē erunitatē sensus cōis. Quid aūt opinionem predictā ad sēsum congruentem volētes reducere dicūt q̄ intēdit beati thome. non erat q̄ prudētia poneret i potētia cognitiua subiectiue sed i intellectu nō tm quocū q̄ modo sed vt copulato sensui seu vt hūte reflectionem ad ipsū sensū cum oporteat ipsā prudentiam esse circa singularia negotia q̄ intellect⁹ non cognoscit p se sep mediāte sensu vt dicit cōmētatoz tercio de aīa Arꝛ igitur potentiā intellectiuā vocat nōcinatiuā prout ipa cogitatiua est singularium sēbilium. aut etiā vniuersalium scōm tm eorum applicationē ad singularia sēsibilia. Eandē aūt potentiā intellectiuā Arꝛ vocat scientificū. p ut ipsa est cognitiua ipsarū vniuersalium scōm se vel etiā singularium. put ex eis elicit cognitionē vniuersaliū. nōcinatiuū igitur z scientificum sūt: sicut practic⁹ et speculatiu⁹ intellectus. Qui sic fine differunt q̄ practicus intellect⁹ suā considerationem finit in singularib⁹ operabilib⁹ vt circa ea operemur. speculatiu⁹ aūt cōsideratione suā finit in vniuersalib⁹ speculabilib⁹ non vt circa ea operetur sed opemur sed contēplemur. Hec ergo differentia sic exposita cōcludi pōt dūtm vlteriꝰ cōsiderem⁹ q̄ hic p nōcinatiuū quod dicit esse circa contingentia videat idem itelligere quod cōsiliativum et consiliū non fit de quibuscūq; cōtingentibus sed solū de hijs q̄ per nos opabilia sūt ideo distinguendum est de cōtingentib⁹ q̄m vnomodo possumus loq̄ de contingenti simplicit et absolute. aliomodo de cōtīgenti quo ad nos. Primo do aūt pluuie et grādines et tonitrua z opa plurima nature sūt cōtīgētia. de quib⁹ tm est speculatiua scīa z ad q̄ se non extēdit practic⁹ itellect⁹. Secūdo modo illa solū dicūt cōtīgētia q̄ ꝑ ꝓncipiū est in nobis vt sic aut nōs sic fiāt. alia aūt cōtīgētia per cōparationē ad nos seu ad nostrā facultatez reputāt tāq̄ necessaria cum nō sint ꝓ nos trāsmutabilia. Hoc igit modo distīguēdo necessaria z cōtingētia manifestū est q̄ nōcinatiuū seu ꝓsiliativū vel vtiliter practic⁹ seu opatiū intellectiuꝰ et hūt practicus habent se ꝓpe circa contingentia nō solū scōz singulares sz etiā scōz vlēs eoꝝ rōes nō tm̄ vt sistāt i eoꝝ ꝑpl atiōe. sz vt totū cōuertant z applicēt ad singularia opabilia q̄tenꝰ ea vel circa ea opemur. Scientificū aūt seu vlr speculatiuꝰ itellect⁹ z speculatiꝰ hūt hīt ē ꝓpie circa nccīa. put cōtra dictomō accepta ꝓtingētia distīguūt talia esse

Secundo

Tercio.

Quarto

ꝓtingentis pōt dupliꝛ cogici

Reprobatio opinionis bri thome.

dupliꝛ dr ꝓtingens scz simpliꝛ q̄d nos

quō itellect⁹ practic⁹ z speculatiꝰ fine differunt.

deffensio bti thomez ex positio doctozū eius.

q̄d intelligat bt⁹ thomas p scientificū et nōcinatiuum

cōsideramus nō vt ipsa agamus sed solū vt ea cognoscamus. Tm attendendū est q̄ nullū est inconueniēs aliq̄ practicū itellectū seu practū hīre ad naturalia seu necessaria cognitionē ascēdere ꝑ hoc q̄ fiat ex vsu ad ꝓclium vt si agricola seminet blada sua: necesse est ipsos ad motum celi respicere vt tēporis oportunitatē ad opus suū ꝑficiendum acceptent. z oportet medicū naturā hoīs z herbaꝝ cognoscere. tm̄ talia nō ꝑsiderat practicus intellectus aut practic⁹ habitus ꝓncipaliter z simplicit. sed vlq; ad quid sc̄z ꝓ quāto naturis rez necesse est opa nostra cōformare. Similit etiā speculatiuus intellectus vel speculatiuus habitꝰ aliq̄s descendit ad aliquā cōsideratione opabilium humanoꝝ in ḡtum sc̄z ꝓpter similitudinē seu ꝓportionem artificialiū ad naturalia: possibile est ex artificialibus aliquā accipere notīā de naturalibus. Ergo ex dictis apparē pōt quō nōcinatiuū scientificū distinguūt. Nam primo manifestum est q̄ nō distinguūt sicut organica potētia et abstracta sed vtrūq; est potētia abstracta scilicet intellectus scōo manifestū est q̄ nō distīguntur per esse ꝑcise hoc q̄dē circa singularia hoc vero circa vtilia. Tercio ꝑz q̄ hoc q̄dē negocium ē circa contingentia illud ꝓpo circa necessaria ꝑdictomō. Quarto ꝑz q̄ hoc intēdit ꝓncipaliꝛ ad opus finaliꝛ illud aūt statū scire. Quinto ꝑz q̄ circūscriptis aīe q̄litatiuis dispositionib⁹ nōcinatiuū z scientificū realit idē sūt sed dīnt scōz rōnē hoc enī manifestū ē ex precedēti q̄stione. Itē pōt videri q̄ ētū ad aīe q̄litatiuas dispositiones q̄b⁹ ipsa disponit ad nōcinādū de cōtīgētib⁹ z de necessarijs. nōcinatiuū z scientificū distīguūt realit speculativa nāq; ꝓncipia et practica altera sūt ab inuicē itellect⁹ aūt vt informat⁹ practicis ꝓncipijs dr nōcinatiuū vt aūt informat⁹ speculatiuis dr scientificum. Et loquoz nunc de vtroq; quo ad inuestigabiles cōclusiones. Et forte hoc intēdebat Arꝛ cū dr ad ea que sunt altera genere alterā esse aīe particulā. sic̄dē scōz similitudinez z ꝓpietatem cognitio ipsoꝝ existit pōt enī dici q̄ aīa seipsa ꝓpietatē habet z debitā ꝓpozcionem ad capiendū prima ꝓncipia ꝓpter quod dicūtur naturaliter cognita mediantibus aūt dictis primis ꝓncipijs ipsa fit appropriata et disposita z ꝓpozcionata ad cognoscēdū cōclusiones ex his immediate ortum habentes. z sic deinceps ita q̄ per alia et alia principia potest ad alterius z alterius conclusionis notitiā peruenire. Quidam tm̄ iuxta opinionem narratā in alia questione dicunt q̄ nōcinatiuū z scientificum sunt potentie realiter distincte in aīa intellectiua non q̄dē realiter vt dicūt: sed quidditatiue. Quā q̄dē distinctionē dicūt in aīa etiā circūscriptis oībus exteriozibus preuenire oēm nostrū actū intelligēdi. hoc aūt ꝓbare nitūr ꝑmo notātes q̄ sub diuersis generibus cōtēte pōt habere eūdē modū opponendi vel aliū ꝑbi gra similitudines ꝓpietates ꝓtēte sub colore puta albū et nigrū et sub sapore puta dulce z amarū hīt eūdē modum vtrobiq; enī pōt fieri transitus de cōtrario in cōtrariū manēte eodē subiecto. sed par z ipar nō habēt istū modū oz manente eodē numero qui nunc est par impossibile est fieri transitū a paritate iparitatē igit dicunt isti q̄ diuersitas cōtrarie-

practic⁹ intellect⁹ z aliq̄s ꝑsideratiuus nccīa et speculatiuus ꝓtingētia sed p accidens.

resolutō p q̄stiōs cozrelaria quō se hūt in telligibilia practica et speculatiua.

oppinio q̄ intellect⁹ practic⁹ z speculatiꝰ dūnt reipa

tatū eundē modū opponēdi hñtiū exigit plitates
sēiuū qui sit primo apprehēsiuū ipsoꝝ trꝫ scdo
de alia ideo sēsus tactus est duo sēsus vt hētur ibi
dē ppt hoc q apphēdit diuersas ꝓtrarietates pri
mo. ſz dicūt q talis ꝓtrarietatū diuersitas nō exi
gitt plitatē itellect⁹ vl virū ei⁹ ſz alia diūsitas ꝓtra
rietatū scz diūsos modos opponēdi hñtiū neces
sario exigit plitatē virū itellect⁹ qavis apphēsiua
ꝓtrarioꝝ ē aliq̄mō mediū iter extrema ꝓtrarietatꝫ
ſz idē oio nō pōt eē mediū taliū cōtrarietatū cū sit
diuerse scōm genus et scōm modū sed scientificū
et rōcinatiuū sūt potēcie apphēsiue diuersaꝝ ꝓtra
rietatū diuersos modos opponēdi habētiū ꝓbatio
quia scientificum apprehēdit cōpositionē et diui
sionem necessarias inter q̄s non pōt esse mutatio
si ei affirmatiua necessario est vera nunq̄ negatiā
erit vera rocinatiuū aūt apprehēdit cōpositionēz
diuisionē cōtingētiū inter quas pōt venire muta
tio possibile eni est mcōtingentibus q mutatio sit
vera affirmatiua: et altas negatia ergo scientificū
et rōcinatiuū sunt vires naturaliter distincte. Se
cundo illi arguūt sic potentia determinabilis per
plures actus pōt determinari per eos aut eodem
modo aut alio et alomodo verbi gfa potētia sup
ficiei adrecipiēdum colorē determinat vnifomi
ter ad recipiēdum oēs calores z indiferēt: q3 q̄
tum pōt determinari pnūm tm̄ p alterū: ſz potētia
qua fet⁹ pōt recipe masculinitatēz femineitatē z ra
ritatē z dēſitatē non deteriatur vnifomiter: q3 p
masculinitatēz femineitatē determinatur ad semp
q̄diu erit hō. ſz p raritatē z dēſitatē determiatur
ad tēs non ad ſp Prima ergo diuersitas vt di
cunt non exigit diuersitatē potētiaꝝ sed scōa ne
cessario exigit diuersitatē eaꝝ mō ita est q scien
tificū p actū suū determiatur ad ſēp. rōcinatium
vero nō igit ꝛc. Puto tm̄ q nō sit ita dicēdū: q̄m
sicut ēs est nomē trāſcēdēs ita res vt puto: ideo
quecūq̄ nō extrinseca denoiatione: sed intrinsece
sunt distincta puto illa diuersa entia z res diuer
sas ¶ Quidā aūt alij ponūt distictiones in itrin
seca natura rei quiditatiuas vel formales z nō re
ales. ¶ Puto q fictio sit noīm ad fugā aliarum
difficultatuꝫ. nulla eni necessitas michi videt co
gens ad ponēdum tales distinctiones ergo nō sūt
ponende nā natura nō facit p plura q̄ pōt facere
per pauciora rōnes aūt eoꝝ non valent cū eni dr
q diuersitas contrarietatū nō habentiū eundem
modum opponēdi exigit in ꝛtellectu diuersas po
tentias: dicem⁹ q non est ita nisi loquamur de di
uersitate cōceptuali vel de diuersitate que est scdz
diuersitas dispositiones q̄litatiuas modo prius cō
cesso. ¶ Et q̄n dr q potētia apprehēsiua alicui⁹
contrarietatis. ē quoddā medium inter extrema
contrerietatis dico q non oportet ipsam esse me
dium per participationē extremoꝝ sed potius p
negationem: ipsoꝝ modo quo exprimit arg. ter
cio de aīa dicēs. necesse q̄n ita q̄s oīa itelligit imi
tum esse. z tm̄ō itelligo tm̄ q huiusmodi negatio
formarū intelligibilium debeatur intellectui ppt
diminutionē sue nake sicut eēt de ꝓpria materia sed
ſēp. ppter ei⁹ excellētiā et imaterialitatē z nō ē im
possibile hoc modo idez esse mediū taliū diuersa
rum contrarietatum. ymo hoc est necessarium.

¶ Sicut eni visus cū sit perceptiuus lucis potest notabile
oēs colores percipere q oēs colores sunt quedā
participate similitudines lucis. ita cū intellectus
sit perceptiuus p̄mi entis taliter qualiter: optz q
sit perceptiu⁹ oim aliorum entiū eo q oia tam ne
cessaria q̄ contingētia. ex eo sunt entia q sūt que
dam participate similitudines p̄mi entis. Et iter
um ſi intellectus eadē potētia existens non ha
beret sufficiētem excellētiam et mediationem ad
percipdum oīa cōtraria imo. oīa entia non appa
ret quomodo oīa possem⁹ simul apphendere vni
co conceptu videlz conceptu cōmunissimo. Et ite
rum itellectus vna potētia existens iudicat de ve
ritate p̄mi principij cōplexi z de falsitate sui op
positi quod quidem principiū suū oppositum cō
muniter se habent z ad necessaria et a contingen
tia ergo non videtur q̄ oporteat in intellectu ta
les ponere vires diuersas ppter cōtingēta et ne
cessaria. ¶ Alia aūt rō ipsorum non concludit qz ad scdam rōnē
non oportet q scientificū per quēlibet actum suū
determinetur ad semp quod sic patet rōcinatiuū
prout hic ab Aſ. distinguitur contra scientificū non
habet locum i scientijs speculatiuis sed scientificū
in quibus tm̄ sepe mutamus nostras opiniones.
Et si dicas q opinionē bene mutamus sed nō sci
entiam dico q ymo bene. sic q ipsa nō nec essario
determinat intellectū ad semp homo eni pōt mul
tas obliuisci conclusiones post quā obliuionē si
multa fuerit ipse per rōnem sibi occurrētem pos
set opinari cōtrarium eius quod ante scimit er cu
ius ante demonstrationem habuit. Et iterū nec
oportet concedere q potētia sit diuersa naturali
ter modo quo illi dicunt. si perynū actum determi
netur ad semp et per alterū ad tempus multi eni
posuerunt in celo z in istis inferioribz materiam
esse eiusdē rōis. et tm̄ i pam determinari per for
mā celi ad semp z per formas istoꝝ inferioꝝ ad tē
pus. ¶ Ad rōnes igit dicēdū est. Ad primā q in ad rōes p̄nci
tellectus possibilis idē realiter ex ſis est possibilis pales
oīa fieri. sed nō imediate sed ordinate vt dictum
est. ¶ Ad aliam dicendū q per nos operabilia et ad secundā
non per nos operabilia nō distingūtur scōm pfec
tum z iperfectū. ymo scōm distinctas rationes q
bus obiciūtur intellectui hoc quidē pcise vt per
nos opabile. hoc aūt non: ppter quod in rōcinan
do circa ea vt dictū fuit necesse ē intellectū varie
se habere. Mōs etiaꝫ alie rōnes satis cōcedi pñt
quo ad hoc q intellectus idē existēs realiter pos
sit cognoscere contingentia et necessaria. nō con ad rōnes scti
cludunt tm̄ quin distinguatur intellectus modis thome volētz
predictis in q̄tum est innatus negociari circa ea q̄ itellect⁹ rō
¶ Tunc respondendum est ad ea que videtur ar cinatiuus sit
guere q rōcinatiuū i quo prudētia existit sit virt⁹ idē q̄ cogitā
cogitatiua ¶ Ad hoc eni quod dicit cōmentator tiua potentia
cogitatiuam rōcinari concedi pōt sed hoc in sin
gularibus tm̄ rōcinatiuum aūt in quo prudentia
existit ad vniuersalia se extēdit. ¶ Ad illud q̄ di ad secundū
cit aristoteles prudētiā esse ſigularium que nota fi
unt experiētia cōcedēdum est q prudentia sit sin
gularium sēsu p̄mitus cognitorum: sed postea ta
men notorum per intellectū. ¶ Ad illud etiā q̄
dicit aristoteles prudētiam esse extremi cuius nō ad terciam.
non est scientia sed sēsus. dicēdum est: q singula

rium quorū non est prudentia nō est scientia quia
scientia non est nisi vniuersaliū sed ipsorū est sē
sus primitus anteq̄ fiant nota intellectui: scz ti
oportet ipa mediāte sensu nota fieri itellectui i q̄
nata est esse prudentia. ¶ Ad hoc aūt quod dicit
ad quartam Arg. esse illū sēsum nō qui ppriorꝝ rē. Dicendū ē
q hoc p tanto dicit q prudentia non solū est illo
rum singulariū que per se sensib⁹ exteriorib⁹ app̄
hēdūt puta calidi et frigidi albi et nigri ſz ē multo
magis singulariū que interiori virtute cognoscū
tur scz virtute estimatiua seu cogitatiua que ex se
satis sensu interiori elicit intentiones non sensa
tis vt dicit auicēna sexto naturalium verbi gfa
intentionem odij vel amicitie lucri vel damni ho
noris aut i honoratiōis circa eni talia magis est
prudētia q̄ circa albū nigrū aut odorē aut sonū
sed non elicit intentio Arg. q̄ sit status in illa virtute
sed oportet oīa tandem cognoscere per intellectū
qui sol⁹ pōt p̄fecte rōcinari z vniuersales agibiliū
ad quintam opatiōes singularibus agibilib⁹ applicare ¶ Ad
illud aūt quod dr in primo magnoꝝ moraliū z ad
oēs cōsimiles auctoritates dicendū est q prauden
talem potētiā seu cōsiliatiuā non dicit. Arg. esse
circa delectabilia sensitiua ex eo q sit potētia se
nsitiua ſz q̄ est eoꝝ singulariū que prius sēsu per
cepta sunt. sed nec illoꝝ tm̄. sed z vniuersaliū quo
rumdam put applicabilia sunt ad singularia ope
rabilia. Hec de questione

questio quinta. Arguit primo

¶ Vinto querit. Utrū intellect⁹ pra
ticus determinet advnū per recti
tudinem appetitus. ¶ Arguitur q
non q̄ esset circulario in determi
nationibus q̄n appetitus determinat
ad rectitudinē per veritatē iudicij practici ex eo
enim appetit⁹ dr rectus: quia cōsonat recte rōni
propt quod scdo huius dr q virtus moralis que
ponitur in appetitu diffinit p hoc quod est imme
diate existere determinata ratione. ¶ Item intel
Secundo lectus est potentia melior q̄ appetitus nobilio
ris aūt magis est determinare alterum q̄ a min⁹
nobili determinari sicut dñi est determinare subditū
igit. z cē. ¶ Item ordinare z psuadere est determina
Tercio re ordinari aūt z psuaderi est determinari q̄ patet
primo huius vbi dr q irrationale a rōne aliqualiter
suadet z q etiā appetitus in quo ponunt vir
tutes morales est habere rōnem non p̄cipaliter
in ſcipo sed quēadmodū a patre audibile aliquid
et hoc est rationabile: quia nos ipsius appetitus
sed ipsius intellectus est sapere. modo dr prohe
mio methaphisice non eni sapientis est ordinari
sed sapientē ordinare oportet. neq̄ hūc ab altero
in oppositum z sed ab hoc min⁹ sapientē suaderi ergo. z cē. ¶ Oppo
situm videt velle. Arg. dicens practici aūt intelle
ctus veritas cōsequens appetitum recto pro
pter q̄d videt dicere post q prudētia nō est habit⁹
cū rōnē solum sed supple cū rectitudine appetit⁹
Secundo ¶ Ad quod cōfirmādū adducit signū dicens quo
niam obliuio habitus q̄dam talis est scz qui cuz
ratione solum prudētie aūt non est. Etiā post hoc
videt ostendere q prudētia sit necessario cōnexa
virtutibus moralibus: ita q non est possibile esse
bonū p̄cipaliter sine prudētia neq̄ prudentē sine
morali virtute ¶ Item arguit sic rectitudo appe Tercio.
titus comparat ad rectitudinem rōnis sicut finis
ad ea q̄ sūt ad finē. Ideo de virtute morali que p
tinet ad appetitum: et de prudentia que pertinet
ad rationem dicit Arg. q̄ hec quidē scz virtus mo confirmatio.
ralis finem hec aūt scz prudētia que ad finē facit
operari ¶ Et ad eandem etiā intentionem dixe
runt ante: virtus quidem ei intentionē facit rectaz
prudentia aūt que ad hāc sed ea que sunt ad finē
determinantur per ipsum finem finis enim est p̄n
cipium in agibilibus cōclusiones aūt determinā
per principia. ¶ Item corruptio appetitus deter Quarto
minat intellectum ad mendacium circa principia
practica vnde dicit. Arg. peruertit eni malicia et
mentiri facit circa practica principia ergo per op
positum rectitudo appetitus determinat intellectū
ad veritatez circa practica. p̄cipia z per cōsequens
circa conclusiones cū ꝓclusiones determinent per
principia. ¶ Istam questionē intēdit soluere bea
tus thomas sub his verbis. Appetitus est finis recitat oppio
et eorum que sunt ad finem finis aūt determinatus nē bti thome
est hoi a natura vt in tercio habitum est. ea vero q̄ p̄ma p̄me
sunt ad finem non sunt nobis determinata a na
tura sed per rationem inuestigank sic igit manife
stum est q rectitudo appetitus per respectum ad
finem est mensura veritatis in ratione practica. Et
scōm hoc determinat veritas rōnis practice secū
dum concordantiā ad appetitum rectum ipsa aūt
veritas rationis practice est regula rectitudinis
appetitus circa ea que sunt ad finem et ideo scdz
hoc dicit appetitus rectus qui prosequitur ea: q̄
vera ratio dicat. ¶ Hec aūt opinio non placet qui oppoꝝtraria
busdā q̄n appetitus animalis vel humanus non cū ꝓbatio.
fertur in cognitū. sed oportet illud i q̄s appetit⁹
fertur apparere bonum. ergo anteq̄ appetitus re
cte ferat in finem oportet in intellectū esse rectū
iudicium de bonitate finis. igitur patet q non so
lum respectu eorum que sunt ad finem rectitudo
rationis determinat rectitudinem appetitus sed
etiam respectu finis. ¶ Idoc iterū dr. sic sicut i ap
petitu ponitur duplex actus vnus respectu finis:
qui dicit voluntas seu volitio. alter respectu me
diorum ad finem qui dicitur electio: ita in intelle Secundo
ctu ponitur duplex actus vnus respectu finis z il
le ponit p̄ncipium practice considerationis. z al
ter respectu eorum que ad finem: et ille est conclu
sio consilij Arguamus ergo sic sicut in appetitu
se habet electio eorū que ad finem ad volitionem
finis ita in intellectu se habet conclusio ad p̄inci
pia. ergo per locum a trāſmutata proportione sicut
se habz electio ad cōclusionem ita volitio finis ad
principium consilij sed electio determinat per con
clusionem consilij igit. z cē. ¶ Item cōtra hoc q̄
dicit finem omniū esse determinatū a natura vide Tercio
tur dubitatio q̄n tunc omnes eundem statue rent
sibi finem: q̄d est falsū quidā enim felicitatem po
nunt in diuitijs: alij aūt in honoribus: alij in de
lectationibus sicut apparuit in primo libro. Itē
iste videtur sibi contradicere ponit eni q virt⁹ de
terminat intellectuz ad recte iudicandum de fine
et malitia ad mētiendum et ita virtus etiā iclinat
ad finē bonū et malitia ad pauū. ſz tercio libro
visū fuit q in prāte nris sūt ꝓtutes z malitie ergo

in potestate nostra est finē ꝓuū aut bonū nobis ꝓpositū ꝛ verum dicere aut mentiri de fine: sed illud nō est nobis determinatū a natura cuī⁹ oppositum est in potestate nostra: ideo finis non videt esse nobis determinatus a natura. ¶ Item nullū natura existentiū aliter assuescit sc̄dō huius: sed ad alium ꝛ alium finē nobis statuēdū assuescim⁹ studiosi aut ꝓuī efficī ꝓpter quod dī in tercio qualiscunq; vnuscuiusq; talis ꝛ finis videt ei. ¶ Sz ꝓper istas rōes non esse necessariū negare thomam posset enī eius opinio verū habere intellectum. ¶ Si dicamus q̄ duplex est finis in hūanis actionibus sc̄z vnus vltimatus ꝛ ꝑncipalis alter medius ꝛ minus ꝑncipalis et ad vltimū finē ordinat⁹. ¶ Igitur dtūs Thomas cōcederet q̄ fines medij nō sunt nobis naturaliter determinati ¶ Sed iterum finis ꝑncipalis ꝛ vltimatus puta felicitas humana potest dupliciter apphēdi. Uno modo scōm eius cōmunē rōnem scilicet scōm q̄ est quid optimū et delectabilissimū. Alio modo scōm eius specialē rōnem sc̄z cōsiderādo que sit illa res que dī felicitas sc̄z que est optima ꝛ delectabilissima. an sc̄z sit delectatio cozpozalis vel abundantia pecuniarū vel honozum vel opus virtutis aut aliud quodcūq; ꝛ si hoc sc̄do modo consideretur humanus finis adhuc nō est nobis naturaliter determinatus sic quin sepe ꝓpter affectiones ꝓuas sensuales erramus circa ipsum sed si consideretur ꝓmo modo sic est nobis naturaliter determinatus ꝓout beatus Thomas dixit sic intelligendo q̄ oēs ex naturali inclinatione intellectus ad verum ꝛ appetitus ad bonum indicant esse eligendam beatā vitā et delectabilissimā. ꝛ se valle talem ducere confident hoc enim est necessarium concedere q̄m si deus et natura de plātis et bꝛutis habent sollicitudinē dādo eis ꝑncipiuz per quod attingere valeant ad ꝓpriū bonū multo magis est dicendū q̄ natura dedit hoibus ꝑncipium per quod determinari possūt ad ꝓpriuz bonū ꝓsequendum ꝛ attingendū ergo cuz non possit homo peruenire ad ꝓpriū eius bonū nisi per rōnem. vnde Seneca epistola ad claranū z lucilliū bonum sine rōne nullum. Et Arꝛ. in epīa ad Alexandꝛum eos q̄dem qui rectitudinem vtunt ꝛ cum hac oīa volunt agere. tanq̄ existētes. bonos ꝛ optimos laudamus. hos aūt qui sibi rectitudine aliquid faciunt. tanq̄ existentes crudos et bestiales odimus. ꝓpter quod etiā dictum est ꝓmo huius rectelenī ꝛ ad optima deꝓrecatur ratio necesse est concedere q̄ ꝑncipiū rōcinationis habeamus nobis naturalit determinatū vnde dicit Seneca epistola ꝓus allegata. sequit aūt ratio naturam quid est ergo ratio nature imitatio. igitur si finis in agibilibus est ꝑncipium rōcinationis oportet ipsum esse nobis naturaliter determinatum ¶ Item nō erat intentio beati Thome q̄ rectitudo appetit⁹ respectu finis determinaret intellectuz ad recte iudicandum de illo fine: sicut imaginabant illi q̄ contra eū arguebāt. sed q̄ rectitudo appetitus respectu finis determinat intellectū ad recte iudicādum de ordinatis ad finē vnde dicebat sic rectitudo appetitus per respectuz ad finē est mēsura veritatis in rōne ꝛ in rōcinatione ꝓractica. per quā scilicet inquirunt cōgruentia ad ipsum finē ꝛ hoc totum concedendū. ¶ Unde sciēdū q̄ ꝓmo intellectus recte iudicat de fine saltem quo ad cōmunem rōnem ipsius per eius naturā abl q̄ rōcinatione. Secundo hanc iudicij rectitudinē sequitur naturaliter rectitudo appetitus respectu illius finis. Tercio ex eo q̄ ad finē tēdit appetitus intellectus mouet ad rōcinādū vt inq̄rat ea que ad illum finem valēt per appetitū igit finis determinatur intellectus ad rōcinādū. Quarto per hmōi rōcinationem determinat ad rectū iudiciū de ozdinatis ad finē desideratū. Quinto hāc iudicij rectitudinem sequit rectitudo appetitus circa ordinata in illum finez Sexto per hmōi appetitū inclinat⁹ operari. Hoc igit modo sniā Thome posset sustineri. ¶ Preter tamen oīs q̄ dicta sūt sciendum est q̄ sensus inatus est sepe obuiare rōni et appetitus inclinatus ad sensuz q̄nq; non permittit intellectum iudicare vere de fine quo ad eī⁹ spem rectitudinem sequit rectitudo appetitus circa ordinata in illum finez Sexto per hmōi appetitū inclinat⁹ operari. Hoc igit modo sniā Thome posset sustineri. ¶ Preter tamen oīs q̄ dicta sūt sciendum est q̄ sensus inatus est sepe obuiare rōni et appetitus inclinatus ad sensuz q̄nq; non permittit intellectum iudicare vere de fine quo ad eī⁹ spem rectitudinem nec perfecte rōcinari de alijs ꝛ ita mentiri facit circa ꝓractica ꝓncipia et circa alia. vt infra dicetur. ¶ Ideo simpliciter dicēdum est q̄ appetitus recte mouigeratus q̄ nō ad iudiciū sensus statim in sequendū sed ad expectādum ꝛ insequendum iudiciū rōis inclinatus est non impedit iudicium vel rōcinationē. sed potius ad perfecte ratiocinādum ꝛ iudicādum ꝛ per consequens ad inueniendum verum de singulis agibilibus humanis inclinat. ꝛ isto modo cōcedere oportet q̄ intellectus ꝓracticus determinat adverum per rectitudinem appetitus. De his aūt magis dicemus infra. ¶ Ad rōnes igitur dicendum est q̄ appetit⁹ non ita determinat intellectus q̄ ꝓius recte appetamus q̄ per intellectum vere et recte iudicemus sed predicto modo scilicet q̄ appetitus moribus rectificatus: non ꝓhibet sed inclinat ad recte iudicandum et ratiocinandum perfecte: Hec de questione

quō rectitudo appetitus respectu finis determinat appetitū respectu eoꝝ q̄ sunt ad finem.

pcess⁹ intellectꝰ ꝛ volūtaꝛ in agēdis

quō intellect⁹ inclinat adverā rectitudi nē appetitus

ad rationes

quēstio sexta: Arguit ꝓmo

Secundo

in oppositum.

Tercio.

Exto queritur vtrum oē scibile sit eternum. ¶ Arguitur q̄ non sequeretur q̄ oē scibile esset viuū quod est falsū cōsequētia patet ꝓ diffinitionē eternitatis quā dat Boetius i libꝛo de cōsolatione dicēs q̄ eternitas est interminabilis vite tota simul ꝛ perfecta possessio. ¶ Item scia naturalis habere de grādinibus ꝛ pluuijs de plātis et aīalibus ꝛ vniuersaliter de generalibus ꝛ corruptibilibus que non sūt eterna ergo. ꝛē. ¶ Oppositū apparet ꝓ Arꝛ. i sexto dicēte. Scientia q̄dem igit quid est hinc manifestū si oportet certificare ꝛ nō sequi similitudines. oēs ei suspicant quod scim⁹ non cōtingere aliter se habere contigētia aūt aliter cum extra speculari fiāt latēt. si sūt vel non sūt ex necessitate igit est scibile eternum igit ex necessitate eni entia simplicit oīa eterna aūt igenita ꝛ incorruptibilia. Item etiam habet ꝓmo posteriozū ¶ Item scientia est habitus firmus ꝛ semp determinatus adverū qui nō potest verti i errozem. nec ab intellectu remoueri nisi forte per obliuionem hec aūt nō essent vera. nisi scibile esset eternum. q̄ sicut dī in predicamentis scibile sublatum simul

Tercio.

scibile capit dupliciter

aufert sciam. ꝛē. nā si scibile nō sit nō est scientia ¶ Sciēdū est q̄ scibile pōt capi dupliciter. Uno mō ꝓ eo cluso de mōstrabili. Alio mō ꝓ re significata vel reb⁹ significatis ꝓ minos cōclusiōis siue ꝓ q̄ vel ꝓ quib⁹ minī cōclusionis supponūt hec ei cōclusio oīs hō est ribilis. ē scibilis q̄ demōstrabilis. sciēdo eam nos habem⁹ sciam de oībus hoib⁹ ꝛ de oībus ribilib⁹. ¶ Si igit q̄stio q̄rat de scibili ꝓ cōclusione demōstrabili tūc iterū erit distinguēdū q̄m vel ꝓclusio sumit q̄tū ad suā realitatē vel q̄tū ad suā ꝑitatē si q̄tū ad suā realitatē tūc nulla ꝓclusio debet dici eternā vel necessaria plus q̄m asini vel equi aut colozes aut sapozes. q̄ ꝓclusiones de nouo formant⁹ nā i scripto q̄ i vocevel i mēte: ꝛ ita incipiūt esse ꝛ desinūt sicut colozes ꝛ sapozes. sivero cōclusio capiat quo ad eius veritatē. pōt itelligi dupliciter q̄ cōclusio sit eternā vel necessaria vel impossibilis aliter se hꝫ. Uno mō q̄ cōclusio sit semp vera loquēdo cathegorice ꝛ simplr. z isto modo ꝓclusio nō est magis necessaria vel eternaq̄ ad eī⁹ ꝑitatē q̄m quo. ad eī⁹ realitatē q̄ q̄stiōes ipse i ꝑa nō est vera Alio modo loq̄ndo ypothetice q̄ sc̄z oīs talis cōclusio sit vera q̄stiōes ꝓponit ita q̄ nō possit eē flā et isto modo vel i eq̄ polleti sensu ꝓpositōes dicūt necessarie ꝛ ꝓpetue ꝛ impossibiles alit se hꝫ nō alio mō siue i ꝑ ꝓpositōes scꝑte siue ꝑlate siue apō mētem nostrā formate. Hoc igit modo dicēdū q̄ oē scibile loquēdo ꝓmo mō de scibili ꝛ loq̄ndo ꝓ ꝑe de scia ē eternū necessariū ipossibile alr se hꝫ i genitū i corruptibile. Et hoc pōt declarari ꝓ fam sciētie ad sensū ꝛ opinionē. licet eni sensus ꝛ scia iudicēt de veritate ꝛ falsitate aliarū ꝓpositionū tñ differūt quia sensus nō iudicat certitudinaliter nisi apud pñtia sensibilis. intellectus aūt q̄ habituz scientie iudicat vere ita in absentia sicut in presētia intelligibilis scientia aūt differt ab opinione quia licet vtraq; vere possit iudicare i absentia rerum intelligibilium. tñ oppinio non iudicat cum certitudine. sed cum formidine. scientie aūt iudicat cum certitudine ꝛ sine formidine: hoc totum opportet supponere ex quid nois scientie et oppinionis sed constat q̄ impossibile est de veritate ꝓpositionis iudicare cū certitudine in absentia rerum ꝑ terminos significatarum. si ꝓpositio potest esse falsa. ergo ꝓpositio scibilis nō potest esse falsa ꝛ istam rōnem itendebat Arꝛ. ꝑ illam litteraz si oportet certificare et nō sequi similitudines oēs suspicamur quod scimus non contingere: aliter se habere contingentia autē aliter cum extra speculari fiant latent. ꝛē. Et hec oīa videntur michi nota per se. ¶ Si aūt loquamur de scibili ꝓ re significata vel rebus significans ꝑ terminos conclusionis seu ꝓ qua vel. ꝓ q̄bus terminī conclusionis supponunt. sic de questione. ꝓposita sūt diuerse oppiniones. ¶ Una est distinguēs inter esse ꝛ essentiam. videmus enim q̄ nomina ꝛ diffinitiones significant essentias rerum q̄ tñ non significāt res esse nec non esset habetur i libꝛo posteriozum. Ponit aūt hec oppinio res eternaliter ꝑmanere scōm suas essētias siue scōm suas quiditates: sz quātum ad esse non maneāt essentie: vero rerum vt dicunt manentes eadem eccipiunt esse per generationem. ꝛ amittunt esse per corruptionem.

ꝓma oppinio

distīgūit alicui ē ēntia vt scibile sit eternum

Dicunt igit isti q̄ de rebus potest esse sciētia dupliciter: Uno modo q̄tū ad essentiā. Alio modo q̄tum ad esse verbi grā cum diffinitio nō dicat nisi essentiam ꝛ non dicat esse vel non esse ꝑ ipsam scit res solum q̄tum ad essētiā ꝛ ita ēt de scia de monstratiua vbi passio ꝓ sequelis essētiā rei demonstratur de subiecto suo ꝑ ipsius diffinitionē sed demonstratio terminans questionem si est facit scire rem q̄tum ad esse. Dicunt igit isti q̄ si cut res sūt scibiles ita sunt eterne. si eni sint scibiles q̄tum ad essentiam solum non oportet q̄ sint eterne q̄tum ad esse rei. ¶ Ista oppinio non placet michi. Primo q̄ nō puto q̄ esset essentis rei distinguant in ipa re ꝑter aiam quod videri debz quarto methaphysice. Secūdo q̄ periculosū michi videt i fide dicere aliquā rē esse eternā que non sit deus. Tercio quia vt michi ꝑ plicare cōtradictionem q̄ essētia maneat et nō esse quia quod manet est ꝛ habet esse. Quarto quia si essentia manens susciꝑit esse ꝛ nō esse nō oportebit aliam ponere materiam: quia illa essentia poterit deferre trās mutationem ꝛ terminos trā mutatiōis cum ipsa maneat eadē. Quinto q̄ videt michi q̄ hoc nomē essētia nō ē nisi abstractū huī⁹ ꝓcreti ee sicut entitas huī⁹ ꝓcreti esse ꝛ q̄ditas huī⁹ ꝓcreti q̄d ꝛ realitas huī⁹ ꝓcreti resideo sicut res dī albedine alba ita dī essētia esse ꝛ entitate ens ꝛ q̄ditate q̄d vel aliq̄d. Et licōueniētia multa ꝑ adducī ꝓ ista ꝓma oppinione sed ego ꝓtranseo eo q̄ hoc est i ꝑti minis speculatiuū. ¶ Egidi⁹ aūt sup libꝛū de generatione dixit triplex esse rerū sc̄z in aia in suis causis ꝛ i effectu seu inesse. producto. Dicit igit q̄ q̄ scia cū habeat de reb⁹ ꝑ suas causas nō habetur de rebus ꝓ q̄tum ad suū esse i effectu. sed q̄tū ad esse quod hꝫt in suis causis ꝓpt q̄d ipse ꝓcedit res scibiles esse eternas ꝑ esse quod habent in suis causis sed nō oportet eas esse eternas ꝓ eē suo in effectu. ¶ Sed nec ista oppinio michi placet: quia nō est verū q̄ scia non habeat de rebus ꝓ q̄tum ad esse suo in effectu. quia tūc effectus non sciretur per suas causas. qm̄ esse quod habet effectus in causis ꝑt distinguit ab esse in effectu non est vt puto nisi per esse causarū. ideo non scirem nisi esse causarū. ¶ Item scio per libꝛum methaurozum q̄ tonitruū est sonus factus in nubibus. et q̄ pluuia est aqua in nubibus guttatim cadens: hec autem non sunt vera nisi quātū ad esse pluuie et tonitrui in effectu. ¶ Item res ꝑ esse quod habēt in causis distinctū ab esse quod habent in effectu non habent nisi in potentia igit res non sciretur nisi quantum ad esse potentiale ꝛ non actuale.

¶ Item si res essent scibiles solum per esse quod habēt i causis ꝛ ita eterne vel hoc esset per esse quod habent in causis sufficientibus. vel in causis non sufficientibus: si nō sufficientibus. sequeretur q̄ non posset scientia pfecta de eis haberi si sufficientibus tunc etiam essent eterne. ꝑ esse in effectu quia positis causis sufficiētibus ponit effectus. ¶ Item forma est vna causa et principalis causa ideo oportet rem scibilē scōm istos esse eternā ꝑ esse quod habet in causa formali: quod non esset nisi causa formalis sit eterna: ꝛ tamē si sit eterna effectus est etern⁹. ¶ Illa igit oppinio

improbat illā opinionē ponētē esse distīgi ab essentia

improbat egidiū de roma.

Secundo

Tercio.

Quarto

multipliciter deficere videt. ¶ Alij aũt distigunt
alia oppio di inter vniuersale ⁊ singulare nõ solũ sc̃m̃ p̃ceptũ
stigués if vl'e sed et in re extra in tantuũ: q̃ dicunt vniuersale
et pticulare p̃o re extra nec esse gñabile nec corruptibile sin-
gularia aũt dicũt esse generabilia ⁊ corruptibilia
Dicunt igitur nõ de singularibus sed de vniuersa
improbatio libus esse sciam et ita scibilis dicunt esse ꝑpetua
licet eoꝝ singularia sint corruptibilia Sed ego pu
to q̃ vniuersale nõ sit ꝑter aliã distinctum a sin-
gularibus quod ad ꝓns suppono ex septimo me
thaphisice et si esset distinctum tñ nisi esset idea se
parata non posset manere oĩbus eius singulari-
bus corruptis ⁊ tñ notũ est ⁊ mihi videt q̃ si oẽs
rose nunc essent corrupte: sic q̃ nulla modo esset
vel modo si nulla si tonitrua nulle stelle comate:
aut nulle eclypses solis aut lune: tñ medicus ob
hoc nõ amitteret sciẽtiã quã habet de rosa: nec
astrologus sciẽtiã quã habet de eclypsibus: nec
tu sciẽtiã quã habes de libro methaurozũ de to
nitruis ⁊ stellis cometis imo tu posses me doce-
re sciam libri methaurozũ sicut si essent mille to
nitrua. Jdeo talis distincto deuniuersali ⁊ singu
lari ꝑ re si concederet tñ nõ valeret ad ꝓpositum.
quarta oppio ¶ Alij aũt ponentes vtilia put sũt distincta a sin-
gularibus nõ nisi ꝑ opationem aie sicut Arꝯ ⁊ cõ
mentator (vt puto) velle videtur dicũt q̃ scibile ꝑ
re extra sic debet esse eternũ q̃ semꝑ sit aliqua res
vel semꝑ sint aliq̃ res ꝑ q̃a vel ꝑ quibus termi
ni cõclusionis scibilis supponant ad quod nõ re-
quiritur aliquã illaruꝫ rerũ esse perpetuã sed suf
ficit indiuidua eiusdẽ speciei perpetuo sibi succe
cedere ꝑ generationem ita sc̃z q̃ exẽplificando de
equis vel asinis: nũq̃ sit verum dicere nullus est
equus nullus est asinus. Sed adhuc puto nec illõ
esse necessarium q̃m sicut dictum fuit nõ oportet
medicum amittere sciam de rosis si nulle sint re-
refutatio. se-⁊c̃. ¶ Credo tñ q̃ res scibiles ꝑ quibus termi
ni conclusionis supponunt nõ oportet esse perpe
tuas aliquo p̃dictorum modoꝝ sc̃z possibile est
eas sic ex toto esse corruptibiles: q̃ aliq̃n sit verũ
dicere q̃ nulla talis res est. verbi gratia credẽ
meveram sciam habere de tonitruis ⁊ cometis li
cet nulla modo essẽt tonitrua ⁊ nulle stelle comã
te neq̃ mirum q̃a si michi demõstratuꝫ fuit q̃ oĩs
triangulus habet tres angulos ⁊c̃. Ego per hu-
ius modi demonstrationẽ nõ solum habeo noticiã
de triangulis qui nunc sunt sed de preteritis vel
futuris et presentibus aliter sequerer q̃ si cras fi
eret nouus triangulus: ego nescirem tunc q̃ oĩs
triangul⁹ habet tres: nisi michi reiterarer demon
stratio tunc cõtinens illum nouũ triangulũ quod
est absurdũ dicere dico igit̃ q̃ per libũ methau-
rozum. ego habeo sciẽtiã de oĩbus tonitruis ꝑ-
teritis presẽtibus ⁊ futuris si aliqua sint ꝑntia et
si nulla sint ꝑsentia tũc habeo notitiã de ꝑteritis
et futuris solũ ¶ Sed tũc occurrit dubitatio q̃m
scientia requirit cõformitatẽ seu adequationem
ad res scibiles q̃a scientia exigit q̃ sit vere cõclu-
sionis ⁊ veritas cõsistit in adequatione intellecꝰ
ad res intellectas: cũ aũt res intellecte nõ essent
nulla erit ad eas adequatio quod enĩ nichil est nul
li adequat̃ ergo de his que nõ sũt scientia haberi
Solutio non potest ¶ Ad hoc respondent aliqui q̃ siue de
rebus existentibus siue non existentibus aut etiã
impossibilibꝰ existere cõtingit habere sciam quo
ad ꝓpositiones q̃ de his formari ꝑt perpetue ve
ritatis ita sc̃z q̃ nũq̃ possunt esse false: dicunt er
go isti q̃ de his que nõ sunt etiã que nec esse ꝑnt
possunt formari ꝓpositiones perpetue veritatis
cathegorice sed tñ negatiue. vt q̃ vacuũ nihil est
et ita sciam habeo de vacuo negatiuã ubi ei salua
tur adequatio illa que ad veritatem ꝓpositiõis
requiritur non enĩ oportet q̃ sit aliqua res que sit
equalis intellectui. sed hoc solũ requirit̃ q̃ ita sit
aut non sit in re sicut intellectꝰ itelligit de re eẽ aut
nõ eẽ. Intellectꝰ igit̃ est verus quo itelligo vacuũ
non esse q̃a ita est in re q̃ vacuũ non est. ¶ Secũ
do isti dicũt q̃ de his que non sũt possunt formari
ꝓpositiones perpetue veritatis affirmatiue: sc̃z
tamen ypothetice vt si vacuũ est ipsum est locus:
vel si tonitruũ est ipsum est sonus in nubibus: et
ita de nõ entibus potest haberi scia affirmatiua:
in dictis enĩ ꝓpositionibus saluat̃ adequatio ĩ
tellectus ad rem sufficiẽs ad veritatem q̃m intel
lectus non intelligit q̃ vacuũ sit locus. sed q̃ si es
set: esset locus ⁊ ita licet in re vacuũ non sit locus
tamen in re si vacuũ esset esset locus ¶ Tercio di
cunt isti q̃ de his q̃ non sunt nulla pũt formari ꝓ
positio cathegorica affirmatiua vera saltẽ de in-
esse et sub verbo ꝑntis temporis si enĩ nulla sint
tonitrua ista nõ est vera tonitruũ est sonus: q̃m q̃
non est: non est sonus ⁊ q̃ ꝓpositio affirmatiua
per logicas regulas ex eo est vera q̃. termini sup-
ponunt ꝓ eodem: quod aũt non est nulli est dẽ.
¶ Jdeo dicunt isti q̃ in scia de talibus rebus nõ
debemus intelligere ꝓpositiones cathegorice li-
cet cathegorice ꝓponant̃ gratia brevitatis. sed
ypothetice verbi gratia in libro methaurozũ non
debeo istam ꝓpositionem tonitruus est sonus. in
nubibus intelligere cathegorice quia nõ esset sci
bilis sc̃z ypothetice sc̃z q̃ tonitruũ vel q̃cũq̃ tonĩ
truum est ipm est sonus in nubibus. ¶ Et credo causa diuersi
q̃ tãs fuit orta cõtrouersia inter opinantes ex de tatꝫ oppiõũ
fectu logice videtur enĩ michi q̃ noĩa que signifi ex ignorãtia
cant res nullum consignificãdo tempus determi logice.
natum significãt indifferenter res ꝑntes preteri-
tas et futuras. nec mirũ quia possum itelligere rẽ
nullum coitelligendo tempus determinatum. vn
de. possum apud intellectũ ꝓponere inter cõceptũ
rei et cõceptum temporis itaꝑ teritiv el futur sic
cut ꝑntis vt dicendo cesar fuit cesar erit. ⁊ ita nõ
est inconueniens aliq̃n terminum supponere ꝓ
preteritis ⁊ futuris sicut ꝑ ꝑsentibus ¶ Duplex duplex ẽmini
enĩ sc̃m̃ antiquos logicos est termini cõmunis: cõis suppoſi
suppositiꝰ sc̃z naturalis et accidẽtalis. Accidẽta tio
lis est q̃n terminus solũ suponit ꝑ suppositis ali
cuius determinati tẽporis naturalis aut est q̃n
suponit indifferenter ꝑ oĩbus suis suppositis si
ue sint ꝑntia siue preterita siue futura. ⁊ hac sup
positione vtunt̃ scie demonstratiue. aliter per de
monstrationẽ ostendentẽ q̃ triãgulus habet tres.
⁊c̃. Non haberemus sciam de triangulis futuris
quod est inconueniens vt dictũ fuit. Et arꝯ. primo
posteriorum dat intellectũ propositionis de oĩ vbi
termini habent dictã suppositionem naturalẽ q̃
de omi-hoie vꝺ alia quia si verũ est dicere aliquid

hominem. verum est illud dicere animal. et si vere
alterum. ⁊ alterum. hoc est dictu q̃ ista propositio
homo est animal vel omnis homo est animal. ẽ de
oĩ secundum suppositionem naturalẽ. si q̃cũq̃
est verũ dicere hoiem ⁊ q̃ncunq̃ est verus dicere
hominem ipsum et tunc sit verũ dicere alia: ⁊ ita
hec est vera tonitruũ est sonus in nubibus referẽ-
do singula singulis ¶ Sed statim diceret aliquis
Obiectio. domine vos coincidistis cum opinione preceden
te. q̃m dicte propositioni scibili vos assignatis sẽ
sum ipoteticum ⁊ alij cõcedebant de talibus ꝓpo
sitiones ipotheticas necessarias ⁊ scibiles. Respõ
Responsio deo q̃ forte hec opinio et illa eandem intendebãt
sniam. sed differunt secundum logicam in modo
loquendi. q̃mi enĩ non concedũt in predictis rebꝰ
ꝓpositionẽ chathegoricã i sensu cathehoꝛico ego
aũt concedo eam esse verã sc̃m̃ suppositionẽ na-
turales. nec oportet si sensus alicuius propositio
nis declaratur ꝑ ipotheticã q̃ ꝑpter hoc illa pro
positio sit ipotetica. sic enĩ oĩs ꝓpositio esset ipo
thetica. istius ei ꝓpositionis hõ currit sensus ex
plicari põt per istã ipoteticã sortes currit vel pla
to currit ⁊ sic de singulis: ⁊ sensus istius oĩs hõ
currit põt explicari ꝑ istã sortes currit̃ plato cur
rit et sic de singulis. Nec due rationes aliozũ pri
us adducte concludunt. Ad primum quando vꝺ
quod non est. non est sonus nullum tonitruum est
ergo nullum tonitruum est sonus. dicendum q̃ si
nulla sint tonitrua maioꝝ ⁊ minoꝝ sunt vere quia
termini in vtraq̃ trahuntur ad suppositionez ac
cidentalem sc̃z ꝓ suppositis ꝓsentibus solum
ꝑtute huiꝰ ꝺbi est dcõ ad iacẽtis. iõ ꝓclusio bñ in
fertur intelligendo q̃ termini in ea supponant ac
cidentaliter. sicut in ꝓmissis. sed nõ intelligẽdo
q̃ supponãt naturaliter imo esset fallacia figure
dictionis ex variatione suppositionis. Ad aliam
q̃m dicit̃ q̃ i ꝓpositiõe affirmatiua vera termini
debent supponere ꝑ eodem. concedo ꝑ eodẽ ꝑntꝰ
preteriti vel futuri sic enĩ est verũ dicere q̃ aliq̃s
animal fuit in archa noe quia ibi tunc erat aliq̃s
animal et ens in archa noe. ⁊ tamen concederem
cũ opinione predicta q̃ si termini ꝓpositionis vel
alter eoꝝ ꝑ nullo supponerẽt neq̃ ꝑntꝰ neq̃ ꝑte-
riti neq̃ futuri. propositio cathegorica affirma
tiua non posset esse vera. ꝓbi gra hec est falsa va-
cuum est locus non repletus corpore si vacuũ ca
piatur significatiue. quia tunc termini nõ ꝑnt sup
ponere ꝑ eodẽ q̃m vel ambo vel alter eoꝝ ꝑ nul-
lo supponit. p̃dicta tñ ꝓpositio est concedenda si
vacuũ capiat̃ sc̃m̃ suppositionẽ materialẽ. et est
p̃dicatiua diffinitionis dicẽtis q̃d nois de diffini
to talis enĩ est drĩa inter diffinitionẽ dicentẽ q̃d
nominis ⁊ diffinitionem dicentem quid rei. q̃ dif
finitio dicens quid rei verificatur de termino dif
finito supponente ꝓnaliter. vt hõ est aĩal rõnale
diffinitio ꝓ o dicens q̃d nois verificat̃ de termino
diffinito supponente materialiter. sub hoc sensu
vacuum est locus non repletus corpore id est hoc
nomen vacuum significat locum non repletũ cor
pore ⁊ est ꝓpositio cathegorica affirmatiua ⁊ ve
ra ⁊ vterq̃ terminoꝝ ꝓvero ente suponit. Hec
aũt oĩa q̃ q̃ nõ sunt mozalia nunc dicta sunt trun
cate poteris magis explicite inuenire ꝑ scrutata
si vis in scripto meo ꝑ super summulas vbi tracta-
tum est de suppositionibus ¶ Sed adhuc aliquis
poterit dubitare quõ scia poterit ab arte et prudẽ Dubium.
tia differre cũ ipa ꝓcedat̃ versari circa res contin
gentes sicut ars et prudentia Respondeo q̃ licet
scientia sit de rebus extra contingentibus est tñ
de conclusionibus ⁊ ꝓpositionibus nõ contingẽ Responsio.
tibꝰ aliter se habere mõ p̃dicto. ars aũt ⁊ prudentia
sunt de conclusionibus ꝓtingentibus et ex ꝓpositio
nibus contingentibus sc̃z quas contingit aliter
vel alias esse falsas. concludit ei medicus modo
q̃ iste infirmus non debet bibere cras hec conclu
sio erit falsa iõ ꝓcludet oppositũ et dabit ei vinũ
ꝓpter varietatem materie et circunstantiarum
singularium quas oꝝ considerare artificẽ ꝓvi-
dentem non aũt scientem ⁊ sapientem Et vide cũ
hoc aliam differentiam que declarata fuit in que-
stione quarta huius sexti libri ex parte rerum ex
tra ¶ Ad rationes in oppositum Ad primam di Ad rationes
cendum q̃ si eternum illo modo ꝓprissimo ca In oppositũ
piatur nihil est eternum nisi solus deus iõ nec oẽ
scibile dicemus sic eternũ: sed mõ predicto. Alia
rõ ⁊ rationes ad oppositum ꝓcedunt vtis suis.
Et finitur questio.

Eptio q̃rit. vtꝝ actio ⁊ factio ꝓtra
inuicẽ distigunt̃. Ar⁹ q̃ nõ sequeret̃ q̃stio septia.
s q̃ facerẽt duo p̃dicamẽta. q̃ ei rõne Arguit̃ ꝓmo
actio eẽt vnũ p̃dicamẽtũ. eadẽ rõne
⁊ factio ⁊ eõ. sc̃z ꝓns ẽ falsũ q̃ tũc es
sent plura predicamenta q̃ decẽ. ¶ Jtẽ agẽ ⁊ fa Secundo
cies nõ distingunt̃ inuicẽ q̃ neq̃ actio ⁊ factio. aĩs
ꝓz q̃ si distinguerent̃ tũc essent plura genera cau-
sarum q̃ quattuoꝝ quod ẽ ꝓtra Arꝯ. ¶ Jtem agi Tertio.
bile et facibile non distingunt̃ inuicẽ. q̃ nec actio
⁊ factio. aĩs ꝓbatur quia sexto methaphysice di
cit Arꝯ. q̃ idẽ est agibile ⁊ eligibile. ⁊ tñ factibilia
sicut domus ⁊ lectus eligibilia sunt. quia ⁊ bona ⁊
ordinata ad finem. ¶ Jtẽ omnes operationes vir Quarto
tutũ sunt actiones cum spectẽt ad prudentiam ⁊
tñ oẽs sũt factiones quia vꝺ quato huius q̃ fruꝯ
est bñ facere ⁊ in primo magnorum moralium vꝺ
q̃ fruꝯ est potentia bñ factiua multoꝝ ⁊ magno- Oppositum.
rum. ¶ Oppositum dicit Arꝯ. dicens alterum ei
est actio ⁊ factio ⁊ neq̃ ꝓtinẽtur. subinuicem neq̃
enim actio factio. neq̃ factio actio est. Et quib⁹
infert dicens quare ⁊ cũ rõne habitus actiuus al
terum est ab eo qui cũ rõe factiuus est habitu. vñ
e conuerso possumus sic arguere ars ⁊ prudẽtia
ꝓtra inuicẽ distingunt̃. sed distinctio ipaꝝ ex hoc
sumitur (vt dicit Arꝯ. q̃ ars est factiuus habitus actio ⁊ factio
⁊ prudentia actiuus ergo actio ⁊ factio distinguñ sumũt̃ dupl'r
¶ Sciendum est q̃ actio ⁊ factio quãdoq̃ sumũ-
tur cõiter sc̃z put extendunt se ad oẽm motum ⁊
mutationem: et ita actio et factio sunt simonia et
ita ꝑ stitui vnum decem predicamentoꝝ sic au-
tẽ de his non loquitur Arꝯ in hoc loco. Aliomõ
sumuntur ꝓprie. put actio pertinet spẽaliter ad
prudẽtiã ⁊ factio ad artẽ. ⁊ sic distinguntur cõtra
inuicem. aliter ars ⁊ prudentia non distinguerent̃ ꝑmꝰ modꝰ di
Sed de modo per quẽ distinguntur est dubitatio stigũdi actio
dicunt enĩ multi q̃ factio est que transit in mate- nẽ ⁊ factionẽ
riã exteriorem. vt domificatio fabricatio ⁊ huius-
modi. actio autem est que manet in agente vel in-

tellectic ꝛ volitio Sed ista dꝛsa multã icludit dubitationẽ. ꝓmo qꝛ oꝭs opatio ptinẽs ad pudẽtiã videt dici actio vt Aꝛꝛ. velle videt. Et iterũ oĩs opationes fructũ mozaliũ sunt actiones q̃ꝫ tñ multe transeunt i materiã exteriozẽ: fortitudo namq; opat circa inimicos rpantia circa cibos ꝛ potus ꝛ mulieres: liberalitas circa pecunias magnificẽtia pstruit ecclesias ꝛ magna edificia ꝛ sic de aliꝭ ergo multe actiões transeũt in materiã exteriozẽ

Secundo ¶ Itẽ q̃cũq; artes opatiões debẽt dici factiones ꝛ non actiões. si ars ꝛ pudẽtia bñ distinguũt per hoc q̃ ars sit hꝭ factiuꝰ ꝛ pudentia hꝭ actiuus sicut dicit Aꝛꝛ. sed multe opatiões imanẽtes ptinent ad artes velle enĩ ꝛ intelligere pertinent ad artes sicut ad pudentiã. quia ꝑ intellectũ ꝛ voluntatem artes operant sicut et pudentia. ¶ Aliꝰ vero dicunt q̃ Aristo. in nono methaphysice et in ꝓhemio ethicozum. ꝛ in principio magnozum mozalium distinxit duplices operationes has quidem quarũ alie; aliq̃d fit ꝑter vsum. vt edificatio contexto. alias aũt quaꝝ non est aliquod aliũ opus ꝑter operationem: vt visio intellectio ꝓmas igitur operationes vocet Aꝛꝛ. primo magnozum mozalium factiones. circa quas dicit esse artem alias autem vocat ꝓprio nomine operationes id ẽ actiones circa quas dicit esse ꝓudentiam. ¶ Sed iterum est hoc est dubitabile multipliciter. Primo quia ista positio incidit in ꝓtozem quod patet nono methaphisice per aristo. dicentem quozuncunq; igitur alterum est quod fit ꝓter vsum hozum actus in factio. vt edificatio in edificato et contexio in contexto. quoꝝ vero non est aliquid aliud opus ꝓter actionem. in ipsis existit actio. vt visio invidente et speculatio in speculante. ergo q̃cũq; inconuenientia adducta sunt contra ꝓcedẽtem opinionem possunt adduci contra istã. ¶ Itẽ Aꝛꝛ. in primo magnozum mozalium ponit citharisare inter operationes quarum non est aliq̃d aliud opus ꝓter opationem ꝛ tñ citharisari non videtur esse actio sed factio. cum magis videatur pertinere ad artem q̃ ad pudentiam. et non est dubium quin multe sint tales artes quaꝝ ꝓter operationes nihil extra manet operatum ꝓout Aristotelis innuit ꝓohemio ethicozum. ¶ Non obstantibus tamen dictis obiectionibus forte q̃ opiniones ꝓdicte non sunt ex toto abiciende. puto ei sꝫ per actionem et factionem seu agibile et factibile volumus obiectiue distinguere artem et pudẽtiam. q actio dicta primo et principaliter debet dici ipsa electio interioz et ex consequenti siue per attributionem omnis operatio inquantum ab electione siue per electionem procedit dicitur etiam actio ꝓpter hoc enĩ dicit Aristoteles sexto methaphisice q̃ actiuarum scientiarum principium est q̃ in agente. pheresis id est electio idem enim agibile et egibile vt dicit Aꝛꝛ. factio aũt ꝓmo ꝛ ꝑncipaliter dicitur operatio siue motꝰ exterioz quo aliquid fit extra mentem: sed secundario ꝛ ꝑ attributionem; facto dicitur omnis operatio ad huius modi factionem exteriozem finaliter ordinata.

Hec autem rotionabiliter persuaderi possunt. ꝓmo quia ꝓaxis si ꝓprie sumatur idem est quod actio licet quandoq; communiter accepta extẽdit se ad factionem. quã describẽs Eustratius dicit q̃ ꝓaxis est secundum electionem hominis opatio et idẽ videt sentire Aꝛꝛ. secundo phisicozũ capitulo de fortuna. vbi loquendo ꝑpe de actione ꝛ ꝓaxi dicit. fortuna quidem ẽ ꝛ quod a fortuna quibuscunq; cõtingere vtiq; inerit. ꝛ oĩno actꝰ et actio. vñ necꝫ ẽ circa ꝓtacticã esse fortunã. ꝛ ideꝫ quibuscũq; nõ ꝓtigit bñ agere. neq; a fortuna aliq̃d facere. et ꝓpt hoc neq; iaiatũ nihil neq; ifans neq; bestia neq; facit a fortuna qm̃ nõ habent ad ꝓpositũ ꝑ igit q̃ actio nõ iuenit ꝑpe nisi i agẽtib⁹ a ꝓposito agere aũta ꝓposito ẽ agere scdm electionẽ. Itẽ ille opatiões specificãt artes ꝛ ꝓpatẽ. secũdũ q̃s attẽdit bonitas artꝭ ꝓudẽtie. sꝫ bõitas artꝭ attẽdit i bñ se hñdo circa factionẽ exteriozes ꝛ bonitas ꝓudẽtie i se bñ habẽdo opãtẽ scdm electionẽ interiozẽ. sicut apputet scdo huiꝰ. vbi vicebat Aꝛꝛ. adhuc aũt neq; sile ẽ i artib⁹ ꝛ i ꝓtutibus scz mozalib⁹ q̃ ꝓudẽtiã regulãt. q̃ ei i artib⁹ fiũt. bñ hũt i eis sufficit igit hec q̃ꝛ hñtia fieri. q̃ aũt scdm ꝓtutes fiũt. neq; hec q̃ꝛ habeãt iuste ꝛ ꝓpte ꝓta fiũt. sꝫ si opãs q̃ꝛ hñs opek. ꝓmũ qdẽ si sciens debe. si eligẽs. Et ꝓxꝑ post subdit q̃ scire parũ ꝑ dest ad ꝓtutes eligere aũt nõ ꝓxꝑ. ꝓpt q̃ etiã dictũ est i tertio libro q̃ electio ꝓpũ videt esse ꝓtutẽ magis electib⁹ mozes idicare q̃ opationib⁹. videt igit q̃ electio interioz ꝛ opatio exterioz distinxerunt artẽ ꝛ pudẽtiã. ꝓpt q̃ hec qdẽ actio dicẽt noie ꝓpo. ꝓ illa. ꝓ factio. Sꝫ ꝓ istũ modũ dicẽdi videtur ee dubitatiões q̃ ꝛ modos ꝓtes adducte fuerunt ꝓmo qdẽ qꝛ oĩs opationes ꝑspectãtes ad pudentiã videt dici actiões. ꝛ tñ multe opationes exteriores ꝑspectãt ad pudẽtiã vt ostũ fuit. Secũdo qꝛ opationes ꝑspectãtes ad artẽ debẽt dici factiones: ꝛ tñ ad multas artes ꝑspectãt multe electiões. Tertio qꝛ Aꝛꝛ. ꝓmo magnoꝝ mozaliũ citharisare dicit operationẽ intelligens idẽ ibi quod hicꝑ actionem ꝛ tñ citharisare non est electio interior. ¶ Item si non solũ electio sed etiã operando scdm electionẽ ꝓcedẽs dicatur actio. tunc domificatio q̃ vere est factio quedam: diceretur actio tunc etiã speculatio erit actio. qm̃ ita q̃ꝫ eligimus speculari aut domificare sicut fortiter bellare aut liberaliter dare: et sic sequeretur q̃ artes seu scientie factiue et scie speculatiue essent scie actiue quod nõ ꝓceditur. ¶ Ad euidentiã istoꝝ est sciendum q̃ oĩs habitus intellectualis cõis est operatio intellectus sed differenter. quia omnis opatio intellectus ordinata finaliter ad dirigendũ opationẽ exteriozẽ vt ipsa vel res opata sit in se bona ꝛ perfecta. vt factio siue operatio factiua. ꝛ pertinet ad artẽ. oĩs aũt opatio intellectus ordinata finaliter ad dirigẽdũ electionẽ vt electio sit in se bona seu honesta dicitur actio siue operatio actiua ꝛ ꝑspectat ad pudentiam. sed oĩs opatio intellectus que nec ad dirigendum electionem nec ad dirigendũ opationẽ exteriozem finaliter ordinat. sed vel ad nulla aliã opationẽ hominis ordiat. vel solũ ordinat finaliter ad vlteriorem intellectus opationẽ. vt speculatio seu operatio ꝑspeculatiua. ꝛ ꝑspectat ad habitus speculatiuos. Scias tñ q̃ operatio intellectus domificatoris dirigens electionẽ lignoꝝ ꝛ lapidum: ad hoc q̃ domus sit in se stabilis ꝛ firma et pulchra non

Secundo

Tertio.

Quarto.

Cofirmatio.

quo opationi intellectus practici scdm q̃ ꝓpatur ad diuersa refertur.

obiicit ꝓ tali modũ et pcedentes

Secundo

Tertio.

Quarto.

obiectio ꝓtra

Secundo

deffẽdit ꝓdictos modos faciẽdo triplicẽ modũ ex duobus ꝓmis cõpositum

hit⁹ oppositi arti ꝛ pudentie,

ptinet vt sic ad ꝓudentiã simpl̃r: nec etiã hmõi electio sed ad artẽ domificatoriã eo q̃ hec oĩa finaliter reducunt̃ i factionẽ exteriozẽ ꝛ ita hmõi electio et opatio nõ dicerent̃ actiones ꝛ factiões sue factiue opatiões. Sꝫ tu dices q̃ nõ oẽs electiones debẽt dici actiões: nec oẽs ptinẽt ad pudentiã: qꝫ videt̃ ꝛriari ꝓdictis. dicendũ ẽ q̃ electio ꝓprie loq̃ndo non est ipi⁹ finis: sed eoꝝ q̃ sunt ad finẽ finis. q̃ꝛ vt dictũ ẽ i tertio sed ipi⁹ finis est voluntas. sita q̃ finis scdm q̃ hꝫ rõem finis ẽ volibilis ꝛ ordiata i finẽ sunt eligibilia ꝓpter finẽ volitum. Duplex aũt est finis sicut in quita questione dictũ fuit. Unus q̃ est cõis ꝛ vltiat⁹ finis oĩm opabiliũ hũanoꝝ: ꝛ est hũana felicitas. alius ẽ finis particularis aliq̃ꝝ operationũ ꝛ i ylteriozẽ finẽ ordiabilis vt dom⁹. aut lect⁹. finis cõis ꝛ vltiatus q̃ est scdm se ꝛ simpl̃r bonus ꝛ optimus: est simpl̃r volibilis et ita omne ordinabile in ipm̃ est simpliciter eligibile secundum q̃ ordinat in ipm̃: ꝓpter quod et volitio illius finis: ꝛ electio eoꝝ q̃ꝛ ipi⁹ dicende sunt volitio simpl̃r ꝛ electio simpl̃r: ꝛ talis electio semper ꝑspectat ad pudentiam: quia pudentia simpliciter sibi statuit cõem ꝛ vltimũ finem totius humane vite: sicut post dicetur. sed finis particularis quem ars sibi statuit vt dom⁹. aut lectus. cũ nõ sit simpl̃r ꝛ secũdũ seipm̃ bon⁹ sed ꝓtigat ipo male vti: nõ est simpl̃r ꝛ scdm seipm̃ volibilis. et ꝑ consequens nec ea q̃ ad talẽ finẽ ordinant̃ sunt simpl̃r eligibilia scdm q̃ ad talẽ finẽ ordinant̃ non enĩ sequit eligibile ad talẽ domũ facere firmã ꝛ pulchrã. q̃ eligibile quia possibile est q̃ talem domum facere firmam et pulchram est valde malũ. ꝓpter circũstantias incidentes vt si latrones debeant eam inhabitare et per ꝓns electio talium. ꝓpter talẽ finẽ non est dicenda electio simpl̃r. Dicã igitur q̃ electio simpl̃r semper dicenda est actio simpl̃r ꝛ pertinet ad pudentiam simpl̃r: electio aũt ad aliquẽ finem particularem. puta ad domum vel lectũ faciendum non est actio simpl̃r nec pertinet ad pudentiã simpliciter: sed ad pudentiã scdm qd: scz quã dimus aliquẽ non pudentem hoĩem sed pudentẽ domificatorẽ vel pudentẽ nautã: tales aũt pudentie secũdũ quid sunt simpl̃r quedam artes sicut infra magis dicetur. ꝛ etiã licet tales electiones possint dici actiones secũdũ quid: tñ simpl̃r dicende sunt factiones. Alterius vt de omni factione ꝛ electione videamus ad quẽ hitũ ꝑspectet.

¶ Sciendu q̃ ars et pudentia habent habitus sibi oppistos: sicut enĩ ars est habitus cũ ꝛa rõne factiuus. Ita habitus sibi oppositus q̃ ꝓt dici athecuya est habitꝰ cũ falsa rõe factiuꝰ ꝛ sicut pudentia est habitus cũ vera rõe actiuus ita habitꝰ sibi oppositus quẽ vocare possumus astutiam: est habitꝰ cũ falsa rõe actiuus. sicut aũt astutia et athecuya false iudicãt in rõcinando: ita scdm apparitum incipe et dissorte eligũt ad finẽ sibi statuũ sed differenter: quia athecuya statuit sibi finẽ specialem vt domum aut lectũ. quemadmodum ars. Astutia aũt statuit sibi finẽ cõem totius humane vite scz humanam felicitatẽ sicut et pudẽtia ꝛ dicit astutiam sibi statuere finem ipam felicitatẽ nõ quocunq; modo: sed acceptam sub eius vltiatõne: puta secũdum q̃ est vita optima delectabilissima et ꝑ se sufficientissima. sed sepe decipit̃ i iudicando que sit illa rea q̃ est optia ꝛ ꝓpter qꝫ multi credentes illã rem esse hoĩnes aut diuitias aut delectationem corporalem. statim volunt talia tãq; fines cões totius vite sue. et ita fiunt astuti et toto et in nullo prudentes. ꝓpter false sibi statre finem a principio. et fiunt valde mali: qui autez vere iudicant quid sit illa res quevere est optima delectabilissima ꝛ sufficientissima tales statuunt sibi rem illam tanq̃ finẽ cõem vite sue ad quẽ nitũtur omnes suas opatiões dirigere: qui si aliqñ in posteriozibus rõcinando deficiant. fiunt scdm hoc astuti. non tñ ex toto. sed ꝓ magna parte. licet non ꝓfecte dicendi sunt pudentes et boni hoĩnes nunq̃ enim peccare est valde difficile: ꝓpt̃ hoc igit bñ ꝓcludebat Aꝛꝛ. ꝓmo ethicoꝝ loquẽs de tali fine cõi hũanarum operationum. q̃ ad vitã cognitio eius magnuz habet incrementũ. ¶ Ildis visis rñdendum est ad dubitatiões ꝓpo adductas

¶ Ad primam dicendum est: q̃ non est inconueniens idem pertinere ad artem ꝛ pudentiam scdm aliã ꝛ aliã rõem. ꝛ per ꝓns i dẽ esse agibile ꝛ factibile vel actionẽ ꝛ factionẽ. domus cñ est factibilis. ꝑt intendit̃ vt est res extra operabilis: et sic domificatio est factio. sed dom⁹ est agibilis secũdum q̃ ordinabilis in hũanã felicitatez: et ita domificatio est actio vnde possibile est q̃ idez homo eandẽ domũ simul et semel operet ꝛ scdm artem scdm quã põt eã facere firmã ꝛ stabilẽ ꝛ pulchrã ꝛ scdm pudẽtiã scdm quã ordinat eã in optimũ finem. et possibile est q̃ opet eã scdm artẽ ꝛ secũdũ astutiã. vt si domificator faciat domum fortem. ꝓpter malũ finẽ. ꝛ possibile est etiã vt operetur eaz scdm pudentiã ꝛ tñ sine arte vel etiã scdm athecuyã ꝛ aliqñ scdm astutiã ꝛ athecuyã: et si carens arte domificatoria faciat ꝓpt casũ contingentez q̃le poterit habitaculũ ordinãdo tm̃ ad bonũ finẽ vel ad malũ. Et ꝓ ideꝫ cũ ꝓdictis ꝑz qd sit dicendũ ad scdam dubitationẽ. ¶ Ad tertiã dubitationem dicendũ est q̃ diuisio quam Aꝛꝛ. ponit i ꝓmo magnozum mozaliũ. debet exponi scdm exigentiã ꝓpius dictozum ex illo ei loco hoc solum debet capi. q̃ actio ꝓprie et principaliter dicta est operatio immanens ꝛ cuius extra non fit aliq̃d alterum ꝑter operationem: quod sit ꝓ se termin⁹ ꝓtrisecus illius opationis. electio enĩ ẽ talis opatio. sed nõ ꝙuertit̃. scz q̃ oĩs talis operatio sit actio ꝓout actio ꝑspectat ad pudẽtiã: cum visio vel auditio et vlr omnis cognitio sit talis opatio: debet etiã ex illo loco capi q̃ oĩs opatio cui⁹ extra fit aliquid ꝑter operationẽ. quod est intrinsece ꝛ ꝓ se termin⁹ illius operationis est factio. sed nec ob hoc dicẽdũ ẽ q̃ sola talis opatio sit factio ꝓout factio ꝑspectat ad artẽ ꝓtra pudẽtiã. qm̃ citharisare ꝛ cantare pertinent ad artẽ sicut domificare vel fabricare. Quod aũt Aꝛꝛ. exꝑplificat de citharisare. dicendum est q̃ per hoc nõ itẽdebat Aꝛꝛ. exemplificare de actione ꝓut actio ꝑspectat ad pudentiã sed de opatiõe sic̃ illi actioni que ꝑspectat ad pudentiã. q̃ sic̃itudo fuit stati declarata vel dicas q̃ exempla non ponuntur vt vera sint. verum est tñ q̃. ꝓpter talia dicta Aꝛꝛ. Eustratius et plures alij diuidunt artes in factiuas ꝛ actiuas vocã

ad dubitationes.

Ad primam.

Ad secundã dubitationez

Ad tertiam.

Eustratꝰ dicit artes in actias ꝛ factiuas.

tes illas factiuas ex quarum operationib⁹ aliqd puenit extra operatū ꝑter opationē. vt ars fabrilis ꝛ domificatoria. Illas autē vocāt actiuas ex q̄rum operationibus nullum prouenit extra operatum ꝓter operationem seu vsum: vt ars equitādi vel citharisandi. Et si quis ita vult dicere placet mihi quia nomina significant ad plm. tamē sic dicendo. ars et prudentia nō distinguerentur vniuersaliter per esse habitum factiuum et habitum actiuum. quod tamen intendit Arꝛ. in hoc loco ꝛ quicquid dicatur de noibus. oportet ea que dicta sunt intelligere. sic volumus prudentiam ab arte ꝓfecte distinguere. ¶ Ad quartam iam dictum ē q̄ non est inconueniens domificationem que ꝓpe est factio ꝛ spectare ad artem ꝛ ad prudentiam secundū aliā et aliā rōem: et sic posse dici actionem non p̄ncipaliter: sed scōm attributionem. De speculatione aūt dicendū est q̄ ipsa non est actio ꝓpe prout actio spectat ad prudentiam. Hec ipsa spectat ad prudentiā tanq̄ actꝰ prudentie. tamen ꝓcedi debet q̄ ipsa pertinet ad prudentiam sicut obiectum prudentie eligibile per prudentiam. vel sicut finis volibilis gratia cuius prudentia precipit eligere que ad speculationez ordinant. speculari igitur non est actus prudentie: sed sapientie. vel alicuius habitus speculatiui: velle autem speculari vel eligere studere gratia ipsius speculari: ē actꝰ prudentie. sed speculari enim quod est actꝰ sapiētie excedit actum prudentie sicut finis ea que sūt ad finem. propter quod dicit Arꝛ. sexto huius: q̄ prudentia precipit gratia sapientie sed nō illi. pōt tñ concedi q̄ speculatio dicitur actio secūdū attributionē. qz ordinē habet ad actionem q̄ est actus prudentie sicut eius obiectum vel eius finis. vel p̄ncipium. ¶ Ad rationes p̄ncipales dicendū q̄ prima ꝛ secunda ꝛ forte omnes alie ꝓcedūt de actione ꝛ factione sumptis cōiter. sic ei. pmis cue capiuntur tanq̄ symonia sicut dictum fuit. Et si tertia ratio aliud tangat. tamen eius solutio satis patet ex dictis

Ad quartam

Ad rationes p̄ncipales

¶ Octauo queritur. Vtrum ars sit virtꝰ. Arguit q̄ non. qz scōo huiꝰ dr̄ q̄ virtutes nec sunt passiones nec potētie sed in nono methaphisice dicit Arꝛ. artes esse potētias dicit enī aliquas potentiarū nobis esse acquisitas disciplinatu scz artes iō ꝛc. Itē nulle virtutes debent prohiberi. cū virtus habentē perficiat et opus eiꝰ bonū reddat sed alique artes prohibentur q̄ ꝛc. ¶ Item omis virtus cuius vtiq̄ fuerit virtus: ꝛ illud bene hīs perficit ꝛ opus eius bene reddit secūdo huiꝰ. sed ars non reddit opus bene. sed bonum. domificator enī per artem domificatoriam facit domū in se bonā ꝛ firmam. qui tamē aliqñ male agit quia ad malum finem. dictum ei fuit in questione precedenti q̄ aliquando contingit eundem effectum fieri secundum artem et contra prudentiam igitur et cetera. ¶ Item virtus hominis est secundum quam homo dicitur bonus homo: vt patet

q̄stio octaua: Arguit ꝓmo

o

Secundo

Tertio

Quarto

secundo huius. sed homo non dicitur secundum artem bonus homo. quia multi artifices sunt valde mali homies. ¶ Item virtutis non est virtus quia sic procederetur in infinitum. sed artꝛ est virtus vt dicit Aristoteles igitur et cetera. ¶ Oppositum vult Aristoteles dicenda sunt duo. Primo q̄ omnis ars est virtus quedam. Secundo q̄ nulla ars est virtus hominis secundum q̄ homo. ¶ Prima conclusio sic probatur virtus diffinitiue vel descriptiue est qui habentem perficit et eius opus bene reddit vt patet secundo huius. sed oīs ars est huiusmodi. probatio quia habens artem proprie est intellectus factiuus quem inquantum est factiuus artes perficiunt: vt notum est de se. opus autem intellectus factiui vt factiui duplex est. scz iterius et exterius. Interius ē rōcinatio ad iudiciū de factibilibus. cuius operꝛ bonitas est veritas. ad quā ars determinat intellectum factiuum. opus aūt exterius ab interiori operatum est regulari. iō. ꝛ eius bonitas nata est oriri habere a bonitate operis interioris. propt quod Aristoteles vult q̄ ars reddit opus intellectus factiui bonum ꝛ bene se habens. Item virtus attenditur secundum maximum et optimum opus in quod potētia potest intellectus factiuus secundum quod est factiuus est verum dicere circa factibilia. ꝛ ad hoc ars determinat intellectum igitur. ¶ Secunda conclusio probetur sic. Illa non est virtus hominis secūdum q̄ homo. que non reddit hoiem bonū hoiem simpliciter vel ꝓscōo huiꝰ sed ars nō reddit hoiem simpliciter bonū hoiez quia multi sunt docti artifices ꝛ experti. qui sunt mali hoies. puta iēperati aut iiusti. nec mirum quia q̄ artē domificatoriā ꝛ scōm artes exigentiā pōt domus fieri in se bona firma ꝛ pulchra. ꝓpter malū finem. sicut propter bonū. et ita male humana malicia. Item virtus hominis attenditur secundum maximū opus ꝛ optimū i q̄ hō pōt: sed optimus opus in quod homo pōt. nō est circa factibilia circa que est ars. sed vel circa agibilia vl circa speculabilia. cum circa obiectum nobilius debeat esse opus nobilius et melius. iō ꝛc. Item virtus alicuius non debet attendi secundū eius partem infertiorem vel viliorem. sed vel scōm se totū. vel scōz partē nobiliorē ꝛ excellētiorē a qua totū maxime natum est noiari sed intellectus factiuus est pars inferior q̄ intellectus actiuus vel speculatiuus ideo ꝛc. Dicam igitur q̄ singulis ꝓtibus vel potētiis in hoie habentibus alias ꝛ alias operatiōes attribuende sunt alie ꝛ alie virtutes. ꝓpe determinātes eas ad optima opa i que pōt. alia enī ē virtus oculi alia manus: sed nulla virtus partis vel potētie particularis debere dici virtus totius. simpliciter. nisi virtus partis seu potentie principalissime si tñ totum non habeat potētiā distinctam a potentijs singularibus partium. tunc non est inconueniens virtutem partis p̄ncipalissime toti simpliciter attribuere quia sicut dicit Ari. nono huiꝰ quemadmodum ciuitas principalissimum esse videtur. sic et homo. et omnis alia congregatio igitur quelibet ars erit virtus. non hominis secūdū q̄ hō. sz itellectus factiui i ordīe ad obiectū illiꝰ artis vt ars domificatoria itellectꝰ dōificatiu i

Secundo

Quinto

Duo ꝓclusiones

ꝓbatio p̄me

Alia solutio.

ꝙre artes iter dūvocanꝫ potentie.

ad secundaz.

ad terciam.

ad quartam

ad quintam

ꝓbatio scde ꝓclusionis

Ad rationes Ad primam.

et sic de singulis. ¶ Ad rationes igitur respondēdum. Ad primam dicendū q̄ virtus necē passio nec est potentia. ꝓprie. sed est dispositio vel habitus potētie determinans potentiam ad optimum eius opus. quandoq̄ tamen vtimur large nomine potentie extendendo ipsum ad habitus vel dispositiones verarum potentiarum: et ita artes et oēs virtutes possunt dici potētie. sic enim dicit Arꝛ. p̄mo rhethorice q̄ virtus est potentia acquisitiua bonorum et seruatiua ꝛ potētia benefactiua multorum. Vel dicendum cū ꝓtutes ꝛ malitie sint determinationes potentiarum ad opposita se habētium ars dicitur virtus inquantum determinat intellectum factiuum ad vere iudicandum circa factibilia: sed quia in ordine ad opus exteri⁹ ars se hz ad opposita quoniā sicut per artem medicine medicus potest sanare ita potest interficere. iō artes vt sic vocantur potentie. ꝛ indigent ad simpliciter bene operandum alia virtute determināte eas videlz prudentia aut morali virtute iō eni bene dicit Arꝛ. q̄ artis erat virtus. ¶ Ad aliam dicendū. q̄ nulle artes prohibent ea ratione qua sūt ꝓtutes scz determinātes intellectū ad vere iudiciū: sed ea rōe q̄ possum⁹ eis male vti quo ad opationes exteriores per nr̄am malicia. non igit. ꝓpe se. phibēt: sz ꝓpter nr̄az malitiā ne eis armemur seuissima enim est iustitia habens arma. p̄mo politice. ¶ Ad aliam dicendum q̄ ars reddit interius opus intellectus factiui bene se habens: sed non determinat perfecte opus exterius. nec ipm appetitū ad simpliciter bñ se habere sed adhoc indiget virtute. Dictum est. ¶ Alia rō bñ. pbat q̄ ars non ē virtus hois scōm q̄ homo. ¶ Advltimā dicendum est q̄ artis nō est virtus iquātū ipa est virtus: sed iquātū determinat intellectū ad vere iudiciū: sz bñ indiget virtute quo ad opꝰ exterius. ad hoc q̄ ordinet i bonū finē: qz sic erat oppositū. et magis habebat modū potētie q̄ virtutis vt dictum est.

Quarto

Quinto

In oppositū

Due cōclusiones

ꝓbatio p̄me.

ꝓbatio scde.

quēstio nona. Arguit ꝓmo

n

Secundo

Tertio

¶ Nono queritur. Vtrum prudentia sit virtus intellectualis. Arguitur q̄ non quia habitus intellectuales videntur posse amitti per obliuionem sed prudentie non est obliuio vt dicit Aristo. ꝛc. ¶ Item virtutes mozales diuīnguntur ꝙ intellectuales secundo huiꝰ. sed prudētia videt cē ꝓtus mozalis auctāte Senece q̄ sic determinauit de ipātia ꝛ prudētia fortitudine et tusttia. tanq̄ prudentia esset virtus mozalis sicut ꝛ alie tres. Et ꝓfirmat. qz videt q̄ ad mozalē nō ꝓtineat principaliter determinare de virtutibus nisi de mozalibus ꝛ qsi de alijs determinet. hoc est intentione secundaria. put scz scōm quenientiā et dīaz virtutū mozaliū ad alias virtutes ignotes cūt nobis virtutes mozales. sed oēs mozales de prudentia determinauerūt ergo ipa est virtꝰ mozalis

Confir.

Tertio

¶ Item Arivolens ostendere q̄ suspitio et opinio non sunt virtutes. adducit illud medium: q̄ suspitione et opinione cōtingit falsum dicere igitur ille habitus nō ē ꝓtus quo ꝓtingit falsuz dicere sz hmōi prudētie ꝓtingit falsū dicere videlz. ꝓpter inuincibilem alicuius circūstantie ignorantiā qō etiā apparet de legislatoribus q̄ scōm prudentiā leges ꝛrr̄ videntur. et tamen leges aliqñ fuerunt vltr. vbi nō ē possibile recte dicere vltr. sicut dicit Arꝛ. in quinto huius. ¶ Et ite. qz habitu iudicāte de his q̄ latēt. ꝓtinguit lm dicere: prudentia aūt sepe iudicat de his que latent quoniam prudentia est circa singularia ꝛ cōtingentia vt dr̄ in hoc sexto: constat aūt q̄ non oīa singularia circa que ipsa iudicat sunt i ꝓnīa sensus. vt si prudētia rōcinetur de inimicis inuadēdis vel repellēdis nō opz inimicos esse presentes: sed contingentia cū sunt extra sensum. latent vtrum sunt aut non sūt sicut dicit Arꝛ. in hoc sexto. Et ilr vndecimo methaphisice dicit Arꝛ. ꝓmētatoz q̄ singularia cū recedunt a sensu possunt corrumpi ideo nō remanebit de his certa cognitio sed estimatio tantum. ¶ Itē opinio ꝛ suspitio non sunt virtutes vt dicit Arꝛ. sed prudentia sepe nō transcendit certitudinē opinionis aut suspitionis: quod ꝑs q̄z iustꝰ iudex nullū fert iudicium nisi ꝓtius determinatum per prudentiā et ꝓclusum. qsiq̄ tñ iudex ad iudicii determinationem nullas habet nisi ꝓbabiles vl suspicabiles coniecturas. solā opinionē vel suspitionem generantes iō ꝛc. ¶ Oppositū dicit Arꝛ hic ꝛ in principio magnozum moraliū. Dicēdū est q̄ prudentia est habitus intellectualis. ¶ Secundo q̄ ipsa est virtus. ꝓmū patet quia p̄ prudentiā nihil aliud itelligim⁹ q̄ habitum determinantem aliam adverū dicendū circa agibilia scz verum dicere spectat ad intellectum non ad appetitum seu aliā aīe potētiā ideo ꝛc. ¶ Scōa ꝓclusio ꝓbāt quia omīs habitus determinans potentiaz aliquā ad eius opus optimū est virtus illius potētie. virtus enī attendit scōm maximū in q̄ potentia potest vt dr̄ primo celi. ideo etiā dicitur septio phyſicoꝝ q̄ virtus est dispositio perfecti ad optimum scz ad optimum opus. sed quedam aīe potētia est intellectus practicus seu actiuus. ꝛ prudētia determinat ipm ad eius optimum opus scz ad recte ratiocinandū circa agibilia. ꝛ vere dicendū de eis ꝓut est possibile. ergo prudētia est virtus

Quēadmodum ciuitas principalissimum esse videtur.

Quarto

Quinto

Ꝙreaccidit obliuio circa aliquos hitus itellectuales.

¶ Propter solutionē ꝓme rōis sciēdū ē q̄ ex hoc obliuio circa q̄sdā hit⁹ itellectuales ꝓtigere videt qz tales habitꝰ non sepe trāscūt i actuale opꝰ geometer enī nō obliuiscit geometriā. si circa geometricalia sepe speculet. possibile autez est vt habēs aliquā speculatiuā sciam vel aliquā artē. non sepe ꝓsideret circa illā. vbi gra geometer vel domificator possibile est vt fiat mercator et circa opus domorum vel geometrie cōsiderationē relinqt. propter quod facilius i his accidit obliuio. Sed prudētia ꝓnexa ē ꝓtutib⁹ mozalib⁹ nccia ꝓnexiōe sicut dicet post: ꝛ est actiua circa obiecta oīm virtutū mozaliū. ꝓpt q̄ nccē est prudētē opari continue scōm ꝓtutē p totā vitā nisi forte ꝓhibeatur i firmitate tollente vsū rōis assunt enī sp nobis obtecta prudentie ꝛ ꝓtutū mozaliū circa q̄ oz opari et exercere opa prudētie ꝛ virtutū mozalium. non est aūt possibile ꝓtuosū nō opari bñ q̄cunq̄ opz si pōt qz non esset ꝓtuosus. hec ē ei rō propria virtuti q̄ ipa sp opamur q̄d opz. ꝛ quō. ꝛ sic de aliis circumstantijs. ꝓzigit q̄ prudencie non est obliuio non ex eo q̄ non sit habitus intellectualis sz ex eo q̄ necce est prudentem ꝓtinue scōm eā opari hāc enī rōem dedit Arꝛ. scōo huiꝰ de permanētia vir

tutū et su arū opationū sunt eni vt dicit pmanētio
res disciplinis z spāliter honorabilissime ppter
maxime z maxime viuere i ipis continue beatos
Ad rationes hec eni assignatur rō eius qđ est circa ipa nō fieri
Ad primam. oblionem. ¶ Ad pmā igit rōem dicendum est
q prudentia non ē hꝫ moralis put morales ptra
itellectuales distigūt-sed pcedi pōt moralis scōz
pnexionē qr moralibus nccio pnexa-pōt etiā con
cedi moralis directiue qr dirigit oēs virtutes mo
rales in suis opationib⁹-nō ei ĩclināt ꝫtutes mo
ad secundas. rales nisi ĩ id qđ prudētia decretū est ppter qđ de
prudentia determinare maxime pertinet ad moralē
¶ Ad aliā rōem videt Eustrat⁹ duplicē assigna
re rationē. Prima est q licet ars z prudentia qnq
decidant a vero ppter obiectorū ptingentiū varia
tionē tñ vt in plurib⁹ vez dicunt-z tō inter hītus
veridicos reponunt Sed ista solutio nō vꝫ suffi
cere qñ tunc opinio ꝑsiret esset hitus veridicus-et
esset ponenda virt⁹: qr opinioē vt i pl'ib⁹ verū di
cim⁹. Itē ista solutio videt pcedere q prudentia
qnq ptingat dicere f'lm qđ Arꝯ. negare vꝫ dicens
Alia solutio. ĩtutiq; qđ⁹ vez dicim⁹ z neq; mētimur circa nō
contingentia. vel etiā ptigētia aliter habere scien
tia z prudentia ē z sapiētia z itellect⁹. ¶ Alia so
lutio eius est q ars et prudētia ḡtū est ex se ĩ sūt hi
tus veridici q aūt aliqñ dicāt falsū non est ex eis
sed ex instabilitate ptingentis circa quod versāt
dicit eni q prudens semp recte z vere rōcinat: ex
Ars z prudē cidit aūt a fine multotiens quē pposituit a pncipio
tia hꝫtū ex se ē non vt ipse falsuz dicens-sed vt subiectis ipis cō
sūt ꝫ fidici. mutatis: non igitur ille vituperandus qñ fine nō
potitus est: sed laudandus quidem qñ bñ rōcina
tus est: ars igitur et prudentia sunt habitus scōz
seipsos veredici finē aūt quandoq; consequ qnq
non hituū nō est. sed istabilitatis ptigētis ꝫ sic aūt
nō est de opinione, sibi ei scōz seipam non rōe ob
tecti puenit vt ipa qnq falsū dicam⁹ quod ex hoc
tertia solutio apparet qr sepe falsas hēb⁹ opiniones circa ipos
subilia aliter se habere etiā circa deū. ¶ Iterū alia
solutio dari potest quia ꝫt⁹ potētie attēditur scōz
optimū opus i qđ potētia pōt. non simpl'r ꝫ scōz
exigentiā obiecti et circunstantiarum icidentium
non eni attendit oculi ꝫtus in discernēdo pfecte
colores ĩ obscuro imo qnq maior esset virt⁹ ocu
li qui posset in obscuro percipere colores ꝑfe-
ctōs oculi qui colores non distigueret in lucido-si
l'r non opꝫ dicere q maiori virtute natura producat
rectum: ḡ monstruum. imo contingere pōt q ma
ior sit virt⁹ nature, producendo mōstrū scz cū rectuz
pducere non pōt qr ab extriseco ipedita. Mō igit
attenditur ꝫtus nature i factēdo pfectū-ꝫ i factē
do de possibilibus quod melius est circūstantijs cō
tingentibus attentis: sic etiā neq; ꝫtus nꝫ intelle
ctus attendit in sp iudicando vere qđ sit pei⁹ aut
melius simpl'r: sed in vere iudicando quid sit pe
tius aut melius scōm q est possibile scōz materiā
subiectam z suppositis his que cognoscere est in
nꝫa potestate. z modo eo qua ea cogitare est' in no
stra potestate. Si igitur pclusio inuenta p rōcina
tionē prudentialez aliqñ decidat a vereo ppter iuici
bilē aliquoz in facto ꝑsistentiū ignorantiam. hoc
Ad vltimam. non obstat qñ prudentia sit virtus actiua intelle
ctꝰ. Et p hoc etiā rñdit ad vltimā rōez. Illo nāq

Suspitio alicui ptinet ad prudētia zvbi nō ꝫt melius haberi.

questio decia. Arguit ꝑmo

casu q de agibili nō possemus firmiorē habere co
gnitionē ḡp pbabiles vl' suspicabiles pjecturas
solam in nobis suspitionē vel opinionē generan
tes tū prudentia scōm talē notitiā pcluderet hoc
aut illud esse agēdū vel fugiendū. ĩo nō est incon
uenies aliqñ rōes solā opinionē vel suspicationē
generantes spectare ad ꝫtutē actiui intellect⁹ sed
circa ea de quibus est ĩ potestate intellect⁹ firmaz
z ifallibilē habere notitiā demōstratiuā. opio vel
suspitio vel ali⁹ qcūq; hit⁹ q ptigeret dicere falsū
nō esset ꝫt⁹ itellect⁹. sed solū scia intellectus vel
sapientia. Et hec de questione.

Secundo

Decimo q̄rit. Utꝝ prudētia sit ab oi
arte distincta Arguit q nō. qr omēs
illevirtutes sūt eedē q̄ sūt circa idez
obiectū z ppt eūdē finē: hūt ei maxi
me opatiū⁹ vꝫ specificare ex obiecto
z fine: ꝫ sic ē de arte z prudētia qr circa tdē opaꝫ
i bello fortis q p prudētia opat z miles q̄ p artē
ppt eūdē finē qr ppt victoriā. ¶ Itē dicit Arꝯ. vꝫ
aūt prudētis eē bñ posse ꝑsiliari circa ipi⁹ bona z
quenientia z ꝑferētia non scōz ptē puta q̄lia ad sa
nitatē vel fortitudinē. ꝫ ad bñ viuere totū. ex q̄vi
dek seq q posse bñ ꝑsiliari scōz ptē ptiet ad ptem
prudētie ꝫ nō ad totā prudētiā: qñ ille nō pōt bñ
ꝑsiliari ad totū viuere q nō pōt bñ ꝑsiliari ad qđ
libz ptē. ꝫ ꝑstat q scōz multas pticularū artiū ꝑti
git bñ ꝑsiliari scōm ptē vt artis militaris de his q̄
ad bellū spectāt ad victoriā obtinēdā nauigator ꝯ
de his q̄ ad nauigiū. z sic de aliꝭ ḡ tales artes sūt
ptes prudētie. Oppositū ponit Arꝯ. z pbat qr pru
dētia z ars circa dicta obiecta ꝑfāt hec q̄dē cir
ca agibile illa ꝓo circa factibile q̄ nec idē sūt nec
sub se iuicē ꝯtinēt: neq; eni actio factio neq; fa
ctio ē actio vt dicit Arꝯ. dicēdū ē q ars z pruden
tia totaliter distingūt sic q nec pruōtia ē ps artꝯ
nec aliq̄ ars est ps prudentie. iparū nāq; multipli
ces drīe assignātur: vna est ex parte obiectorum
q̄uis eni circa idē obiectū materialr sumptū ars
aliqñ et prudentia operentur: tamen obiecta eaꝝ
formalia sp distinguntur est ei obiectū artis facti
bile secundum q factibile. z obiectum prudentie
est agibile secūdū q agibile. licet aūt eadē res sit
z agibilis z factibilis: tamen hoc est scōz diuersas
rōes sicut di. tū fuit prius: dom⁹ eni est factibilis
secundum factionem que est motus transiens in
materiam exteriorem quo domus extra producī
tur: ipsa aūt est agibilis secundum actionem que
est interior electio ad faciendum domū. ppt hone
stum finem aut turpem et p media honesta vꝫ tur
pia. Ex hac aūt drīa sequitur scōa q ars est dire
ctiua factionis vt res facta: sit in se bona et perfe
cta prudentia autem est directiua actionis scz ele
ctionis interioris vt sit medium honestum ad ho
nestum finem. ¶ Sequitur etiam tertia differen
tia ex parte finis: finis enim prudeentie est hone
stum. finis autem artis est vtile. omne enim
quod arte factum est non ꝓpter seipsum fa
ctum est. sed gratia alterius. et hoc est quod di
cit Aristoteles factionis quidem enim alterus fi
nis actionis autē non semp enim ipi enpaxia fi
nis. Ex hoc iterū seqtur quarta drīa quam ponit
Arꝯ. q artis quidem est virtus. prudentie autem

scōa drīa.

Tertia drīa.

quarta drīa

non ars enim non respicit finem suiipsius gratia
quesitū ideo virtute vlteriori indigemus ordina
te artificiū ĩ debitum finem. z ista virtus est pruden
tia sed prudētia respicit finē quesitum suiipsius
gra honestū. honestum eni est quod suavi nos tra
hit z sua dignitate nos allicit vt dicit Tullius
dnta drīa ¶ Sequit etiā dnta drīa q prudētis necessario cō
nexa est virtutib⁹ moralibus ars aūt nō ḡuis eni
pars rōnalis pcederet drīari pti sensitiue vel etiā
toti appetitiue tū nō est possibile drīm semper bñ
subditū dirigere nisi subiectus fuerit rebellis z ma
lus imo malitia appetitus est innata corrūpere rō
nem sicut ante dictū fuit. z postea magis dicet per
uertit eni malitia z mētiri facit sicut dicit Arꝯ. cir
ca practica pncipia. ideo etiā dicit Arꝯ q bonū pra
ctici intellectiui est veritas cōforme esse habens ap
petitui recto ¶ Et si queras quare malitia nō corrūpit artē sicut prudētiā. dicēdū est q malitia appe
dubitatio. titꝰ est ĩ hoc q statuit sibi finē turpē. vel q ĩ finē sta
tuum tēdit per media inhonesta prudentia autē
est que honestum z turpe scrutat' ars aūt nichil.
sexta drīa ¶ Ex quibus sexta sequit differentia quā ponit
Arꝯ. q in arte quidē volens peccās est eligibiliot
circa prudentiā aūt minus peccās aūt volens pec
cat scōz malitiā volūtatis. cū quā ars stare potest
prudentia aūt nō econtra aūt ars accusat' de pec
cato inuolūtario si eni peccat. z nō ex parte volun
tatis. videtur sequi q peccat ex defectu artis pru
dentia aūt de inuolūtario excusat' prudēs eni nū
q̄ deficit ex defectu volūtatis. sed deficere potest
septima drīa propter inuincibilem alicuius circūstantiarum i
facto consistētium ignorāntiā. Est etiā septima dif
ferētia q̄ semper operādum est scōz prudētie dicta
men nō aūt semper sicut ars docet prudētia eni sēp
intēdit honestū quod est simpl'r bonū ars aūt non
sed itendit rē qua possumus vti z ad bonum z ad
malū. si eni vel tirānus turrim cōstruere adimpu
gnandum intuste pp'm innocētem. nō est illud fa
ciendum sed ab illo ope fugiēdū. vel si latomi ad
hoc faciendū cogantur. t ūc put erit eis possibile
faciēdū est opus debile ac pigritanter z tarde: cu
ius oppositū ex doceret. ob hoc etiā dictū fuit q
artis est virt⁹ prudētie aūt nō. ¶ Octaua drīa est
octaua drīa. q artes speciales plures sunt nō hītes connexio
nem adinuicez. imo nulla ast ars vna cōis oīm fa
ctibilū. ars eni domificatiua perfecte haberi pōt
sine arte cozaria. z ecōtra sed oportet vnā solam
esse cōmunē prudentiā oīm agibiliū sicut videbi
tur infra. ¶ Nona drīa est q alia z aliam partem
nona drīa aie perficiunt ars z prudentia hec quidem mentē
actiuam illo vero factiuā. ¶ Ibis visis rēspōden
dum est ad primā rōnem sicut fuit visum q ars z
ad rationes prudentia nec sunt circa idem obiectū formalit
ad primam sumptū nec hñt eūdem ppriū finē miles ei per ar
tem militie intendit finaliter, ppter victoriā z ope
ratur finaliter ad eā in bello scōm q ipsa est fa
ctibilis exteriori factiōe z nō curat ad quem vlte
riorem finē victoria ordinet' an ad bonū an ad ma
lum eodem eni modo militaret, p tyrānō z contra
tyrannum. fortis aūt nō intendit finaliter victori
am sed pacē vel salutē populi vel aliqđ tale per se
bonum z honestum vnde nec vnq̄ bellaret, p tyrā
no neq; ad impugnandum innocentes. sēper eni

ad secundam

quo ꝑsiliari ad ꝑtinet ad artē z prudē tiam

Secundo

Tercio

Quarto

Vndecimo querit. Utrum intellect⁹ sit virt⁹ ¶ Arguit q nō qr itellectus est vna potētia aie z virt⁹ nec est po tētia nec passio vt dicit scōo huius. E. si dicat q ibi equiuocat' de intel lectu qui itellectus aliqñ capit' ꝓ potētia itelle ctiua. aliqñ ꝓ habitu pncipiorū per se notorū z in demonstrabiliū ex quibus modo non est virtus. sed scōo modo. Contra qr potentia per se sufficiēter determinata ad actū nō indiget habitu sibi supad dito respectu illi⁹ actus sed potentia intellectiua est p se determinata sufficiēter ad dicēdū verū cir ca prima pncipia in rātum q circa ea mentiri non potest quarto methaphysice z in scōo dicit Arꝯ. In foribus qđ deliquet ¶ Itez circa difficile est ois ars z virtus scōo huius. sed verū dicere circa p ma pncipia nō est difficile cū sint p se nota ergo i tellectus q̄ dicim⁹ verū circa pncipia nō est virtus ¶ Itē nulla virtus inest nobis a natura sed itelle ctus q̄ verū dicit alia circa pncipia inat⁹ est nobis a natura. vñ cōmētator scōo methaphysice dicit q pncipia fiunt nobis naturalit cognita: z primo physicorū tꝰ q inata est nobis via exnotioribus nobis i notiora nature hec aūt via nō videtur aliꝭ esse q̄ habitus pncipiorū. ¶ Itē ois virt⁹ est cir ca illud circa qđ cōtingit errare ad hoc eni ponit ꝫtus. ne potētia erret circa obiectū suū. sic igit in tellectus nō possit errare non idiget virtute. sed circa ꝓma pncipia nō contigit errare igitur z c.

in oppositu

¶ Oppositum dicit. Arg. Sciēdum est q̄ oīs de mōstrationis aliqua opoꝛtet esse p̄incipia idemō strabilia que tñ opoꝛtet eē scita et credita magis q̄ conclusiones demōstrationū: sicut dictū est in primo posteriozū. ¶ Et non opoꝛtet dicere sicut

q̄ plā oꝛ esse p̄incipia i demonstrabilia

aliqui dicūt q̄ talia p̄incipia que sūt idemonstrabilia sūt vnū tñ aut duo aut panca sicut illa que posita sunt in quarto methaphysice imo tot opoꝛtet esse p̄incipia idemōstrabilia vel plura quot sunt conclusiones demōstrabiles saltem quaꝝ vna nō demonstrat p̄ aliā qs sic patet sint due cōclusioes a et b quarū neutra p aliam demonstratur opotet quālibet esse demonstratā per duas p̄missas eedem aūt p̄misse eandem inferunt cōclusionem immediate nisi fuerint transposite si autem fuerint transpositе tūc conclusiones erunt differentes solum sicut cnouertens et conuersa. p̄misse igitur demonstrantes a vel erunt ambe eedem p̄missis demonstrantibus b vel ambe diuerse vel vna eadem et altera diuersa si ambe: sint eedem tūc eadē erit ꝯclusio vt dictū est quod est contra positum. si aūt ambe k erit diuerse vel altera earum. tūc habeo q̄ a et b demonstrabunt per quattuoꝛ aut saltez p tres diuersas p̄missas que si sint indemonstrabiles habebik ꝓpositum. scilicet q̄ dictarum duarū cōclusionū erunt inde monstrabilia tria aut quattuoꝛ p̄incipia si aūt fuerint demonstrabiles. p̄cedetur de demonstrationibus earum sicut p̄ius et habebitur intentum.

Oportet igit videre p̄mo qualit fiant nobis nota in demonstrabilia p̄incipia ¶ Secundo videbik an

tres articuli.

ad verum dicendū circa ea ponendus sit habitus in intellectu distinctus ab intellectiua potentia Tercio videbik an talis habitus sit virtus. ¶ Quantū

primus.

ad p̄mum sciendū est q̄ loquendo large de demōstratione put demōstratiose. extendit ad p̄udentiales vel artiū rōcinationes quibus concludim⁹ hoc singulare faciendū esse vel non faciendū. pse quendum vel fugiendū in isto loco vel i illo et nūc vel tunc p̄incipia demonstrationū indemonstrabilia non solū sūt vniuersalia sz etiā singularia. nō enī est possibile ex p̄missis vniuersalibus conclusionem singularem cōcludere silogistice. si ei sciam q̄ oīs homo est risibilis non ꝓcludā q̄ hoc demōstratum est risibile nisi sciuero q̄ hoc demō stratum sit homo ꝓpter qđ dꝭ p̄mo huiusq̄ tōnes ex his sūt et de his scz actibus humanis singulariter existentibus actus enī et generationes sūt circa singularia vt dꝭ phemio methaphysice.

q̄dā p̄incipia i mōstrabilia sūt vlta et quādā singularia

¶ Sūt igitur p̄nciporū indemōstrabiliū quedā vniuersalia quedā singularia. Singularia aūt cōiter nota fiunt nobis aut sensu aut memoria aut experimēto verbi gra sensu fit nobis notum hūc hoiem moneri hunc ignē esse calidū memoria vero notū est nobis hunc hoiem cucurrisse ignem tūc fuisse calidum: Ipsum hominem comedisse reubarbarum et tunc fuisse purgatum a colera experimēto aūt fit nobis manifestū q̄ iste ignis quē nunc dum sentimus est calid⁹ q̄ hoc reubarbarū est colere purgatiuum quod ei videmus in multis singularib⁹ quoꝝ memoriā habem⁹ hoc experimentali virtute cognoscimus esse vel foꝛe in aliis cōsimilib⁹ singularibus. tādem aūt intellectus foꝛmans vniuersalem cōceptum in multis hmōi singularib⁹ assumit sibi vniuersale p̄ncipium tanq̄ notum vt q̄ oīs ignis est calidus. q̄ oē reubarbarū est colere purgatiuū. ¶ Et si queras quot opoꝛtet esse sē

dubitatio.

sationes memoriās aut experientias ad tale p̄ncipium esse creditum et notū ¶ Ad hoc respon

Solutio

det cōmentator scdo physicoꝝ cōmento octogesimo. dicēs q̄ iudiciū vniuersale nō acquirit i pluribus rebus nisi post magnā cōsiderationē de plurib⁹ indiuiduis. et dicit q̄ hoc diuersificat

oppio aliq̄ vſe notū p ex

scm magis et minus scm naturā p̄ncipij et naturam considerantis. ¶ Propter quoꝝ euidentia remēoꝛanda sūt dubia aliquoꝝ circa p̄dicta.

periētiā nō in

videtur enī quibusdā nullū tale vniuersale videlicet quod sit nobis notū p experientiam. esse p̄n

p̄ncipiū.

cipium indemōstrabile p̄mo quidem non est p̄nci

Secundo

pium q̄a nō est p se manifestum scdo nō est idemō strabile quia licet non silogistice. tñ inductiue demonstratur. dicit enī cōmentator scdo physicoꝝ cōmento octogesimo q̄ aliqs est modus inductionis demōstratiuus etiā in qua nō inducuntur oīa particularia. qm̄ acquirimus nobis aliqm̄ vniuersalem certitudinem ex cōsideratione multoꝝ singularium anteq̄ compleant oīa singularia. et dicit q̄ scm hoc inductio habet introitū in demonstratione. hoc aūt nichil aliud esse videk q̄ vniuersalis ꝓpositio nobis fiat nota p experientiam

rationes eoꝝ

Tercio.

in multis singularibus. ¶ Item ex hoc videntur differre p̄incipia quoꝝ est intellectus a cōclusionibus quarū est scia. ars vel p̄udētia. q̄ p̄ncipia fiunt nobis naturaliter cognita. conclusiones autem nobis ex p̄cognitis inotescūt cum igit illud vniuersale quod nobis fit cognitū p sensum memoriā aut experientiā vel inductionē. nō fit nobis naturaliter cognitū. sz ex p̄cognitis acq̄sitū videtur q̄ nullum tale debet dici p̄ncipium: nec

Quarto

ipsius est intellectū sz sciam artem vel p̄udētiā. ¶ Item de p̄cipijs singularibus dubitak vtrū sint in sensu vel intellectu nam si dicak q̄ in sensu tūc ipoꝝ non erit intellectualis habit⁹ de q̄ querebamus. ꝓpter qđ de ipsis nichil esset ad p positum. nec etiā sufficit ea esse in sensu cū non sensus sed intellectus sit ille qui scm sciam artem vel p̄udentiā rōcinatur ex p̄ncipijs. si aūt dicas q̄ sunt in intellectu sed tñ a sensu eoꝝ certitudo acceptaest. tūc nō videk q̄ eoꝝ cognitio vel habitus cognitiuus debet dici intellectus q̄m nō ex alio videk alicuⁿ cognitio vel habitus dici intellectus nisi quia sumik ab ipsi⁹ intellectus natura non ab alio certitudinem. Et iterū cū intellectus subtilioꝝ sit et potioꝝ sensu non videk q̄ intellectus ex certitudine sensus debeat sibi certitudinem assumere. sed potius ecōtra. ꝓpter quod videmus q̄ errorem sensus sepe coꝛrigit intellectus.

rñsio ad rōes oppoſi ponē tis q̄ vſe notū p experiētiaꝫ

¶ Ad hec aūt et oīa hmōi dubia dicendum est secundum Eustractum q̄ sensus seu sensualis inductio seu experiētia nō cōstituit causaliter itel lectiuam cognitionem neq̄ ei⁹ certitudinem sed solum ministerialiꝫ repꝛesētādo species rerū sensibilium ipsi intellectui. intellectus aut agēs qui facit de potētia intellectis actu intellectā vt dicit commentoꝛ tercio de aīa quem intellectū agēte m videk. Inconuenīs. primo posteriozū vocare

sit p̄nciꝑiū

reverū doctoꝛem qui mentem interi⁹ illuminat et veritatem ostendit sic igit quecūq̄ nobis credita fuerint apud intellectū p sensū aut sensibilē inductionem aut experiētiā absq̄ alia ex p̄ncipijs aliis p̄ioꝛibus intellectuali rōne debent dici intellectualia p̄ncipia et indemōstrabilia quoꝝū cognitiovel habitus intellect⁹ noīatur quia cognita nō sunt et credita p̄ncipaliter nisi ex natura lumine intellectus. Neq̄ obstat q̄ talia p̄ncipia inductione p̄euia cognoscunt: qm̄ inductio gratia foꝛme non de necessitate concludit nūq̄ enim per inductionē cōplerī possunt oīa singularia cū sint infinita. vñ si tu sic arguas iste ignis calefacit et ille et sic de aliis ergo oīs ignis calefacit. opoꝛtet q̄ tu dicas quō tu sciuisti q̄ sic esset de singulis quos tu accipis in p̄missis. tu non potes dicere q̄ per sensū. q̄ singulos nunq̄ sensisti et iterū si tu ita nouisti de singulis. aut tu nouisti eos oēs seoꝛsum scm eoꝝ rōnes singulares et ꝓpias. qđ est impossibile vel scm eoꝝ cōmunem rōnem et tunc illud esset cognoscere q̄ oīs ignis calefacit et ita cōclusio acciperetur in p̄missis igitur apparet q̄ inductio de necessitate nichil cōcludit gratia foꝛme sed intellectus percipiens i multis singularibus ita esse et nullam videns rōnem ꝓpter quam nō ita debeat esse. in aliis cogitur ex eius inclinatione naturali ad verum cōcedere q̄ ita sit in

inductio certificat solū mini sterialiter.

aliis et sic tādem in ipso vniuersalis p̄ncipij creditas firmatur. ¶ Sic igitur est intelligendum q̄ inductio habet introitum in demōstratiōe non quia certificat simpliciter sed ministerialiter solū sicut dictum fuit. ¶ Utrum aūt tale p̄nciꝑium sit per inductionē seu p experientiā acceptum debeat dici p se notū vel nō. Dici pōt q̄ nulla sunt complexa p̄ncipia p se manifesta p priuationem oīs p̄euie noticie tā cōplexe q̄m incōplexe. qm̄ sem per oꝑtet p primā intellectus opationem terminos simpliciter ap̄hendere priusq̄ p scām operationē eos cōponere vel diuidere. ¶ Sed cōplexoꝝ p̄ncipioꝝ quedā sūt quoꝝ termini q̄tū ad rōnes dicentes qđ nois se manifeste includūt ita q̄ ipsis notis statim apparet intellectui q̄ supponunt p eodē et talia p̄ncipia sūt intellectui notis terminis p se manifesta p priuationē cuiuslibet p̄uie noticie cōplexe siue in sensu siue in intellectu nisi foꝛte illa cōplexa noticia requirak ad notificandum quid nois terminoꝝ hmōi foꝛte p̄ncipia sunt ens est ens albedo est color homo est animal vel etiam albedo nō est nigredo. rōnale nō est irrationale mortuū nō est viuum. non cōtingit idē simul esse et non esse. necesse est quodlibet esse vel non esse. et sic de multis aliis p̄ncipijs tam cōibus q̄m specialibus. Alia aūt sunt cōplexa p̄ncipia quoꝝ termini quātū ad rōes dicētes qđ nois nec manifeste se includunt nec manifeste se excludūt careut tñ medio per qđ tale p̄nciꝑium possit ex manifestioꝛibus necessario cōcludi. Dico igitur q̄ ad hoc q̄ talia p̄ncipia in veritate sua fiant intellectui manifesta indigēt. q̄ fuerit in sensu p̄uia noticia cōplexionis terminoꝝ. Et illoꝝ p̄n

dubitatio

diuſio p̄nci plo ꝓplexoꝝ

cipioꝝ quedam fiunt statim intellectui credita ex vna sensatione p̄uia. alia ex paucis. alia aūt indigent multis p̄uijs et sensationibus et memoria et experientia sicut dictum fuit. Ista tamē p̄incipia dicuntur p se manifesta p priuationem p̄incipioꝝ complexoꝝ p̄oꝝ q̄ possint de necessitate concludi. et huiusmodi forte p̄incipia sūt tā singularia q̄m vniuersalia. vt q̄ iste ignis est calidus. iste homo currit. iste asinus currit. omnis ignis est calidus. oē reubarbarum purgat colerā. iste equus est quadrupes. et sic de aliis. et hoc sit dictum de p̄imo articulo. ¶ Quantum ad se

tercꝰ articulꝰ

cundum est rememoꝛandum q̄ p̄incipioꝝ que dam sunt quoꝝ rōnes dicentes quid nominis terminoꝝ sic manifeste se includunt vel excludunt q̄ notis terminis intellectus necessario veritati essentit et non pōt dissentire. alia aūt sūt quoꝝ rum rōnes terminoꝝ nō sic manifeste se includunt vel excludunt. ꝓpter quod cum talia p̄ncipia p̄mo intellectui offerunt. intellectus nō necessario assentit veritati eoꝝ. sed potest dissentire ꝓpter quod circa p̄mū modū p̄nciꝑioꝝ nō contingit errare quia cognoscunt notis terminis. circa scm aūt contingit. Igit ētum ad scm in modum p̄nciꝑioꝝ non videtur esse dubium. quin ad ꝓmpte faciliter et firmiter dicendum verum indigeamus habitu acquisito superaddito intellective potentie. quoniam potentia circa ea circa q̄ innata est dirigere et errare. non est se ipsa sine habitu superaddito determinata sufficienter ad firmiter et ꝓmpte. et faciliter dirigere et nunq̄ errare. ¶ Sed ētum ad p̄imum modum p̄ncipioꝝ dicunt aliqui q̄ in intellectu p̄eter potentiam intellectiuam nullus ponendus est habitus ad dicendum verum circa ea cuius ratio videtur esse quia in potētia nullus est ponēdus. ¶ Habitus superadditus nisi ꝓpter alterum duoꝝ quorum p̄imum est vt potētia se habēs ad opposita determinetur p habitū advnum oppositoꝝ magis q̄ ad alterum vt appetit⁹ p foꝛtitudinem determinatur ad expectādum et sustinēdum pericula sicut oꝑtet p timiditatem aūt ad fugiendum. Scm est vt potentia ad vnum certum opus determinata trāseat in illud opus firmiter et pfecte ꝓmpte et faciliter. intellectus aūt ꝓpter nullum istoꝝ circa dicta p̄ncipia videk idigere habitu superaddito q̄m statim a p̄ncipio cum talia p̄ncipia sibi occurrunt notis terminis. ipse p se ipsū sic est determinatus ad dicendum verum ꝓmpte et faciliter. q̄ statim assentit eis. et pōt eis dissentire. ¶ Alij aūt dicte rōni assentiētes dicūt in intellectu nullum ponendum esse habitum acq̄situm ad verū dicendum circa huiusmodi p̄ncipia ꝓcedūt tñ in eo ponendum esse habitum nō acq̄situm. sz naturaliter

ista est oppio

scī thome.

ꝓpter duo.

alia oppio q̄ circa p̄ncipia sipr p se nota é ponēd⁹ habitus sz ifusus a natura

institum intellectui. quē quidā dicunt intellectum agentem alij aūt vocāt ipsum intelligibile lumen q̄d in aīma humana simul creatum est cum ipsa anima ab intellectu diuino. quēadmodum grauitas et leuitas simul cum foꝛmis grauium et leuiū generant. Ad quam intentionem commentator dicit sexto physicoꝝ q̄ dans foꝛmas dat omnia consequentia foꝛmam. Alij aūt eidem rōni assentientes conceduntin intellectu ponendum esse habitum acquisitum ad dicendum verū circa

resolutio doctoris.

dicta ꝓncipia. sed illum habitum nichil aliud esse dicũt ꝙ notitiam vel actualem vel habitualẽ terminorum ipsorũ ꝓncipiorum. ¶ De his aũt opponentibus hoc concedi debet ꝙ ad noticiã intellectualem ꝓncipiorum cõplexorum requirit intellectus agens et itellect⁹ possibilis ⁊ requirit noticia ꝓuia ẽx terminis. De lumine aũt intellectuali his superadditio posset dici ꝙ nulla videt rõ necessitas ad ponẽdum. ꝓter itellectum agentem tale lumen itellectus enĩ agens vt dr tercio de aĩa est sicut lux ad qd ergo alia luce vel lumine indigem⁹ Sed tñ hec oĩa nichil vel parum faciunt ad ꝓpositum nõ enĩ in ꝓsenti de tali actu querim⁹. sed querimus an ex actuali noticia ꝓncipiorũ derelinquatur itellectu aliqs habitus ꝙ non erat ante huiusmodi actualem noticiã. inclinãs iterũ ad consimilem ipsorum ꝓncipiorũ actualem noticiã. quẽadmodum ex operari fortia fit habit⁹ ⁊ appetitus inclinãs iterũ ad operãdum fortia ⁊ quemadmodũ ex actibus citarisãdi derelinquit in manu quidã habitus quo manus inclinat ⁊ habilior reddit ad citarisandũ. put dictum est in scõo libro ꝙ habitus ex qualibet operationibus generant ad similes inclinãs non igit querimus vtrum ad dicẽdum verũ circa ꝓncipia requirat ꝓuia noticia terminorum sed querimus vtrum dicendo semel vel pluries verũ circa ꝓncipia generet habitus in intellectu inclinãs siue firmãs ⁊ habilitãs ipsum ad iterum dicendum verũ circa dicta ꝓncipia. ¶ Et fortẽ nõ obstãte rõne superius adducta. nõ esset incõueniens dicere ꝙ ex actuali noticia ꝓncipiorum generet habitus in aĩa inclinans aut firmãs intellectum ad assentiẽdum illis ꝓncipijs: ita tñ ꝙ non dico ꝙ ille habitus sit necessarius ad dicẽdum verũ circa illa ꝓncipia: quemadmodum etiã nec ꝙ oportet cõcedere ꝙ habitus scientificus sit necessarius ad assentiendum conclusioni et dicendum verũ circa eã. nec ꝙ habitus iusticie ad operãdum iustũ. imo habit⁹ vt apparuit in scõo generat ex ꝓmis operationibus. manifestũ est enĩ: ꝙ qñ conclusio aliqua nobis ꝓzimo demõstrat nos absq; ꝙ habitu ꝓuio ad hoc nos inclinãte vel determinante cogimur per noticiã ꝓmissarũ debito modo ordinatarum ad assentiendum conclusioni ad concedendum eã esse veram. ita igit ⁊ cuz nobis noti sunt termini multorũ ꝓcipiorum cõplexorum nos ex naturali inclination intellectus cogimur absq; habitu ꝓuio concedere talia ꝓncipia esse vera. tñ sicut tu vides circa conclusiones oportet imaginari circa ꝓncipia cum ei conclusio aliqua fuerit tibi demonstrata. tñ ꝓpter sophisticationes ad oppositum occurrentes fortẽ tibi insolubiles assensus seu adhesio quã virtute demõstrationis habes ad illam conclusionem debilitabit licet tu non possis dicte conclusioni dissentire. mens enĩ ligata non potest ita firma esse sicut si esset libera ab oi impedimento seu ligamẽto semper enĩ ad ligamẽtũ aspicies formidat. nisi assuetudo tollat formidinem. sicut enĩ assuetudo sustinendi terribilia frãgit formidinem vel timorem quã illa terribilia nata sunt inferre. sic assuetudo aspiciendi demonstrationem ⁊ assentiẽdi conclusioni firmat adhesionem. ⁊ tollit formidinẽ quã innate fũt inferre sophisticationes ad oppositũ occurrentes. nec illud est mirũ imo nos videmus ꝙ si quis per modiculam exhortationẽ vel solũ forte per audire dicti cõsueuit alicui dicto assẽtire licet falso tã te firmitatis erit eius adhesio. quod frangi nõ poterit etiã si oppositum demõstretur vnde scõo methaphẽsice dicit. Arꝛ. quãtam vim habeat qđ consuetum est. leges ostẽdũt: in quibus fabularia et puerilia magis quidem valẽt ꝓpter cognoscere de his ꝓpter assuetudinẽ: ꝓpter quod etiã cõmentator in plogoterciꝝ physicorum dicit ꝙ ideo fides vulgi est fortior quã fides philosophorum: quoniã vulgus nõ assuevit audire aliud philosophi aũt audiũt multa. ¶ Sic igit est ꝓmandum ꝙ cum nobis ꝓponunt ꝓncipia firmissima licet eis intellectus necessario assẽtiat. ⁊ nõ possit eis dissentire tamen aliqñ ꝓpter sophysticationes in op positum occurrentes cõtingit adhesionẽ debilita ri. ⁊ tandem quãdam formidinem generari: ⁊ hoc perientijs sũ expertus sum de ꝓmo ꝓncipio vt michi videtur quesiui eum a multis vetulis vtrũ crederẽt ꝙ possent simul comedere: ⁊ non comedere ⁊ statim responderunt ꝙ non tũc igit ego sic arguebam vos scitis ꝙ de⁹ est omnipotens: ipe põt totũ mũdũ ad nichilare creditis ne ergo ꝙ deus posset facere ꝙ simul comederetis ⁊ non cõmederetis ⁊ respondent nescio. ¶ Cõcedendum est igit ꝙ ex frequẽti cõsideratione ⁊ adhesione circa ꝓma ꝓncipia oio notissima. non firmat assensus adhesio nisi ꝓpter habitũ ex frequẽti consideratione ⁊ adhesio ne derelictum in intellectu quo habitu intellect⁹ inclinatur ⁊ si non ad assentiẽdum tñ ad firmiter assentiendum ⁊ non formidãdum ꝓpter quascũq; apparentias obuiãtes. ¶ De tercio aũt articulo dicẽdum est ꝙ habitus ꝓdictus quo itellectus firmat ad dicendũ verũ circa ꝓncipia est virtus qz virtus potentie attendit scõz opus perfectissimũ in quod potẽtia potest. sed dictus habit⁹ determinat intellectum ad opus perfectissimũ in qđ ipse potest in ordine ad ꝓncipia indemõstrabilia qz determinat ipsũ ad firmã adhesionem veritati cũ esset in potentia ad firmã et infirmã. ergo talis habitus est virtus ipsius intellectus i ordine ad indemonstrabilis ꝓncipia. ¶ Ad rõnes. Ad ꝓmã dicendum est ꝙ si intellectus sit determinatus ad dicendũ verũ circa aliq̃ ꝓncipia tñ nõ est determinatus ad dicendũ verũ firmiter sine quacũq; formidine. ¶ Ad aliam dicendũ ꝙ si nõ est difficile dicere verũ: tñ est difficile firmiter dicere ⁊ sine formidine ¶ Ad aliam dicẽdũ ꝙ a natura sumus determinati ad dicendũ verum circa aliqua ꝓncipia sed non ad firmiter dicendũ illud verum ⁊ sine formidine. ¶ Ad aliam dicendũ est ꝙ si circa aliqua principia non contingat errare negando ipsa tamen contingit eis non omnino firmiter assentire Hec de questione

ad rõnes
ad ꝓmam
ad secundaz.
ad terciam
ad quartam

Curiositas burdani sexperientijs sũ mendis

vult auctor ꝙ sit ponẽd⁹ hit ⁊ aqsit⁹ circa ꝓncipia ꝓ se nota.

Duodecimo querit. Utrum sapientia sit intellectus et scia. ¶ Arguit ꝙ nõ quia vnus habit⁹ intellectualis nõ est duo habitus itellectuales sed sapiẽtia est vnus habit⁹ itellectu alis: intellectus aũt et scia sunt duo. aliter nõ est

questio. tsi. Arguit ꝓmo

Secundo

sent quiq; habit⁹ intellectuales scõm ꝙ ponit eos Arꝛ. ¶ Item cõpositũ non est ptes ex quibus cõponitur sed sapia cõponitur ex intellectu ⁊ scientia igitur. ẽ. Maior patet in quito methaphysice hec enĩ syllaba ba nõ est b. ⁊ a nec idẽ eis vt ibi dr Minor apparet ꝓmo magnorũ mozalium expresse. ¶ Item seque retur ꝙ physica ⁊ mathematica possent ita dici sapiẽtia sicut methaphysica. cõsequens est falsũ vt patet. phemio methaphysice. cõsequentia patet nã sicut methaphysica cõsiderat ⁊ continet ꝓncipia ꝙ que demõstrat. ⁊ conclusiones quas demõstrat: ita physica ⁊ mathematica ꝙ omis alia scia. ¶ Item cuius sapia includit in sua rõne intellectum et sciam tñ non põt esse vtrũq; formaliter. sed vel intellectus tñ. ⁊ sic simpliciter loquẽdo nõ debet dici scia vel scientia tñ. ⁊ tũc non debet dici itellect⁹ vel alicuũ aliqđ ⁊ tunc non debet dici simpliciter nec intellectus nec scia ¶ Oppositum dicit Arꝛ. et ꝓbat dicens oportet aũt sapientem non solũ ex ꝓncipijs scire sed ⁊ circa ꝓncipia verũ dicere. quare vtiq; erit sapiẽtia intellect⁹ et scia. Multi sũt modi distinguẽdi sapiam ab intellectu et scia. ¶ Quidam enĩ dicunt ꝙ in demõstratione scientifica demõstrate ꝓpter quid oportet ꝓncipia esse per se nota. et eorũ notitia ptinet ad habitũ qui dr intellectus. ⁊ oportet ibi esse cõclusionem demonstrabilẽ vel demonstratã cui⁹ noticia ptinet ad sciam. sed nec iste noticie sufficiũt sed oportet ibi esse connexionẽ ꝓncipiorũ ad cõclusionem qz oportet cognoscere non solũ ꝙ ꝓncipia sint vera: ⁊ cõclusio sit vera: sed etiã ꝙ conclusio est vera ꝓpter veritatem ꝓncipiorũ. ⁊ hec tercia noticia ptinet ad sapiam. licet enĩ he tres noticie cõcurrãt in eadẽ demõstratione: tñ formaliter distinguũt. aliud enĩ est cognoscere ꝙ ẽra interposita est inter solem et lunã. et aliud ꝙ luna eclipsatur: et aliud ꝙ ipa eclipsat ꝓpter dictã terre interpositionẽ ⁊ illã terciã noticiã notauit Arꝛ in diffinitione ipsius scire ꝓmo posteriorũ qñ dicit et qñ illius est causa. ¶ Contra istũ modũ dicẽdi obijciturq; sẽqretur ꝙ ois scia demõstrativa ꝓpter qđ ẽt tuncũq; eẽt de entib⁹ infimis ⁊ vilib⁹ dicere et sapientia sicut et ipa methaphica: cui⁹ oppositũ dr prohemio methaphysice et in isto ferto vbi dicit Arꝛ. sapiaz esse honorabilissimã. ¶ Sz ad hoc rñdeti põt ꝙ sicut i hoie ponim⁹ virtutem scõm qđ et virtutem simpliciter dico virtutem scõm quid qz ꝓficit hoiem nõ scõm totũ: nec scõm ei⁹ partes ꝓcipalissimã sicut sũt artes q̃ solũ ꝓficiũt hoiez scõm intellectũ. factiuũ dico aũt virtutem simpliciter que ꝓficit hoiem scõm totuz vel scõm partẽ ꝓcipalissimã a qua totũ natũ est simpliciter denominari et sicut i hoie est dare prudentiã scõz quid ⁊ prudentiã simpliciter. et dico prudentiã scõm quã dicim⁹ hoiem simpliciter prudentẽ hoiem de qua prudẽtia locutus est Arꝛ. dicẽs videt aũt prudẽtis esse posse bñ cõsiliari circa ipsius bona ⁊ cõferentia non scõm partẽ sed ad bene viuere totũ de prudentia aũt scõz quid locutus est cũ subdit signũ aũt quia et circa aliquid prudentes dicimus: qñ ad finẽ alĩ quem studiosũ bene rõcinabunt quoz nõ est ars

pma ꝓpositio modus dicendi

Tercio.

Quarto

ꝓmo modo distinguẽdi sapiam ab intellectu et scia.

ꝓtra istũ modum

responsio.

Ita dicemus in hoie aliã esse sapiam scõm quã scõm quã homo dr sapiens mathematicus aut sapiens medicus aliã aũt sapiam simpliciter scõz quã dicimus hoiem sapientẽ hoiem ⁊ est illa q̃ conuenit hoi scõm eius ꝓtem ⁊ potentiã excellẽtissimã scilicet respectu obiecti excellẽtissimi. de sapiẽtia igitur scõm ꝙ loquit Arꝛ. phemio methaphysice cum dicit artifices sapiẽtiores esse ꝓprijs ⁊ architectores esse sapiẽtiores manu artificib⁹ de sapiẽtia aũt simpliciter loquit ibidem dicẽs eã esse circa ꝓmas causas et ꝓma ꝓncipia nec esse actiuã sz speculatiuam: et ipsã solã esse liberã et diuinã ⁊ honorabilissimam. Sic ⁊ in sexto huius loquit de sapientia scõm quid cũ dicit sapientiã aũt in artib⁹ certissimis scõz artes assignamus phidiã latomũ sapientẽ: policletũ statuificẽ: deinde subdit de sapiente simpliciter esse aũt quosdã sapiẽtes estimamus totaliter. Diceret ergo illi ꝙ ita in ꝓcessu physico vel mathematico aut vbicũq; cõtingit effectũ demonstrare simpliciter per causã est dare sapiam formaliter distinctã ab intellectu et scientia. sicut in methaphysica: licet sapientia in processu methaphysico ꝓpter excellẽtiam magis debeat dici simpliciter sapia. sicut paulũ inter ceteros vocam⁹ simpliciter apostolũ. et videt mihi ꝙ hoc posset rõnabiliter sustineri. ¶ Dicerek igitur ꝙ sapiẽtia non est formaliter intellectus ⁊ scia. sed quasi materialiter ⁊ suppositiue quia nõ scõz noticiam ꝓncipii nec scõm noticiã conclusionis dr sapia formaliter sed scõm noticiam tertiã qua cognosco nõ solum hoc esse ⁊ illud sed hoc esse ꝓpter aliud ¶ Alio modo põt dici ꝙ sola methaphysica dr sapia si loquamur solũ de habitibus itellectualib⁹ nobis humanitus acqsitis. put de eis loquit Arꝛ. ipsa enĩ methaphysica differt ab aliis sciẽtijs qz ipsa versatur ⁊ circa ꝓncipia doctrine cõissima vt appet quarto metha. ⁊ circa ꝓma ꝓncipia essendi scz circa deũ et itelligentias Alie aũt scie versant circa ꝓncipia speãliora mõ. ꝓma ꝓncipia doctrine cois sima sũt tãte latitudinis ꝙ quicũq; negat ea ipse negando cedit aliud: ex quo possibile est argere cõtra ipsũ ducendo ipsũ ad redargutionem. sic aũt non est de ꝓncipijs speãlibus. ꝓpter qđ methaphysica ⁊ logica habent viã cõtra negãtes sua ꝓncipia ⁊ non alie scie sicut dr ꝓmo physicoz ⁊ apparet quarto methaphice nec credas ꝙ talis modus ꝓcedendi sit sophistic⁹ sicut aliqui putãt. imo est verus. ꝓcessus nõ tñ ad ꝓbandũ simpliciter sed ad redarguendũ negantẽ ideo talẽ ꝓcessum vocat Arꝛ. elenchũ elenchus enĩ nõ est sillogism⁹ sophisticus sz est sillogism⁹ contradictionis. i. iferens ⁊ ducens ad methã contradictionis q̃ põt accipetã ẽ vera ea q̃ rñdeo ꝓcedit licet sint falsissima. ¶ Ex quib⁹ appet ꝙ methaphica dupliciter se habet ad huiusmodi ꝓncipia. vnomodo ꝓ modum intellectus in ẽtum cõcedit ea sine ꝓbatione ex sola naturali inclinatione intellect⁹ ad ipsũ verum. Aliomodo per modum scie in ẽtum habet viã ad arguendũ de ipsis elenchice ꝓtra negãtes ea. Ideo sapia simul dr intellectus ⁊ scia. ¶ Et cuius istam sniam videtur esse clara. tamen non satisfacit dictis: Aristo. Nam. Aristo. non solum vult ꝙ sapientia sit intellectus et scientia circa ꝓzima doctrine ꝓ

quã sapia ẽ intellect⁹ et scientia scõm ꝓmum modũ

scõa oppio situe modus dicendi

methaphica dupliciter se hẽt ad sua ꝓncipia

reprobat secũdã oppionez.

cipia: sed etiã circa prima ꝓncipia essẽdi que sũt deus ⁊ intelligẽtie vnde dicit q sapientia est intellectus ⁊ scia honorabilissimorũ natura· ⁊ illa honorabilissima dicit esse hoſe puta lõge diuiniora scõm naturã manifestissima ex qbus cõstat mundus. ⁊ ideo dicit sapiaz esse circa admirabilia difficilia ⁊ diuina. ⁊ illa sũt deus ⁊ intelligẽtie vt etiam patet ꝓhemio metha· ꝓpter quod qõ alij subtilius ituẽtes dicũt q cũ oĩs nra cognitio intellectiua depẽdeat quodãmodo ex sensitiua. nos non possumus nisi ex sẽsibilib⁹ ascendere ad noticiã separatorum circa que sapia ꝓncipaliꝫ versaꝫ qz cuz ista sẽsibilia valde sĩt ꝓpoꝛcionata illis substantijs separatis· ipa non sũt sufficientia media ad ducendum in sufficiẽtẽ noticiã illaz nisi itellectus nr̃ ex ꝓprio lumine suo naturali esset capax ampliorꝭ noticie de ipsis substãtijs sẽ esset illa q̃ posset haberi de ipsis virtute sensibiliũ· imo dicũt ipsi q illud lumẽ nr̃i itellectus ꝓpter nimiã aspectum ad ista sẽsibilia obũbraꝫ vt sape non possit naturas abstractorum· ꝓpter qõ oportet in appetitu sedari sẽsibiles passiões: vt nõ trahãt ipetuz intellectus ad sensibilia· qbus sedatis: deputaꝫ illũ lumẽ ⁊ possum⁹ clare ituẽri substãtias separatas illa claritate que est humane nature possibilis in hac vita. ob hoc enĩ dictum est ĩ fine ꝑmi magnorum moraliũ q prudẽtia est sicut ꝓcurator sapie· q̃ continens passiones ⁊ tpans parat locũ sapie vt aliꝭ nõ ipedita possit in ꝓprium opus· ¶ Dicunt igitur isti q metha· que scõm Arꝫ· vocaꝫ sapia in q̃tuz versaꝫ circa substãtias separatas habet se ad huiusmodi substãtias ꝑmo q modum scie inq̃tũ non põt niũ per sẽsibilia venire in noticiã illarum Sc̃do per modũ itellect⁹ inq̃tum vltra sẽsibiliũ exigẽtiã ſtrute ꝓprij luminis sapit naturas earum Et forte q dicti tres modi dicẽdi non opponunt adinuicẽ. ¶ Ad rõnes ꝓncipales dicẽdum est secundum primã viã q sapia nõ est formaliter intellectus neq; scia sed materialiter modo ꝓdicto· vel dicendum est iuxta scõam viã q ꝓ q̃to sapia intellectus ⁊ scia sũt hitus distincti: sapia nõ est intellectus ⁊ scia sed modũ ⁊ quasi virtutẽ habens intellectus ⁊ scie· Nam itellectus est habit⁹ ꝓncipiorũ specialiũ ꝑ se notoꝝ· scia aũt est habit⁹ cõclusionũ ex se dubiarum ꝑ⁹ ⁊ demonstratarum posteriꝰ sapia aũt est habitus ꝓnciꝑoꝝ ꝑmoꝝ ⁊ cõmunissimorum· que modum habet intellectus in q̃tum concedit ea ꝑ se· et modũ scie habet inq̃tum põt arguere de eis contra negãtes· vel dicẽdum est secundum terciã viã modo cõsimili scz q sapia nõ est formaliter intellectus neq; scia· sed est habit⁹ circa talia que nec ex se tm̃ notificabilia sunt nobis: nec tm̃ virtute mediorꝝ ꝑ que oportet nos duci ĩ noticiã ipoꝝ sed scõm virtuq; moduz simul ꝓpter qõ simul ꝓncipat modũ seu virtutẽ intellectus ⁊ scientie· Hec de questione·

tercia opꝓio ſumma·

ad rationes

questio·xiij· arguit ꝓmo·

Secundo

Tercio·

oppositum·

ꝓbat prudẽtiam eẽ vnã ꝓ uentiẽtiam ad methaphiſicã

Ecimo tercio querit· Vtrũ prudentia sit vna tm̃ circa obiecta oĩm virtutum moraliũ· ¶ Arguit q nõ quia vel illa obiecta sũt formaliter distincta vel nõ· si dicas q sic ergo circa ea est distincte prudentie cũ habitus distinguaꝫ per obiecta· si aũt dicas q nõ hoc videꝫ falsum· qz tũc sequeretur q virtutes morales nõ essent distincte ſz vna tm̃ qõ est falsum. ¶ Item nõ minus distinguitur ea circa que versaꝫ prudẽtia q̃ ea circa que operantur artes factiue sed ꝓpter distinctionem facibilium artes sũt plures· ergo ꝓpter distinctionẽ agibilium prudentie erũt plures· ¶ Item dicit Arꝫ· q rõnem oportet eadẽ dicere scz per prudẽtiam· ⁊ appetitũ· ꝑsequi scz ꝑ morales virtutes ergo sicut oportet plures ponere virtutes morales ꝓpter diuersa ꝑsequibilia· ita oportet ponere plures prudẽtias ꝓpter diuersa dicibilia. ¶ Oppositum dicit· Arꝫ· in fine hui⁹ sexti libri qui ꝓ hoc intẽdit ꝓbare virtutes morales nõ posse abinuicem separari qz cõnectunt prudẽtie. vn· existenti· Dicendum est cũ phylosopho q prudẽtia est vna tm̃ circa obiecta oĩm virtutũ moraliũ· ¶ Ista cõclusio patet ꝑmo ꝓ cõuenientiam prudẽtie ad metha· me thaphyſica enĩ statuit sibi prima ꝓncipia ⁊ sibi ꝓprium illud qõ est oĩm entium ꝓncipiũ scz deum· ita q oĩa que cõsiderat ipsa cõsiderat scõm reductionem ad ipsũ vel mediate vel immediate verbi gratia reducẽdo accidens in substãtiam· et substãtias materiales in substãtias abstractas. ⁊ oẽs abstractas in deum ⁊ ꝓpter hoc ipsa metha· vna existens est oĩm entium cõsideratiua scõm tm̃ reductionem ipsorum in ꝑmum ꝓncipium qõ est deus alie sũt scie q̃ non resoluũt cõsiderata in ꝑmũ ꝓncipium oĩm entium sed i specialia ꝓncipia sũt plures ⁊ distincte scõm distinctionem illoꝝ ꝓncipioruz nec aliqua illarũ est cõsideratiua totius entis· sed partem eius assignãtes aliqua circa hãc speculãtur accidẽtia vt dr̃ quarto metha· verbi gra naturalis naturã sibi assumit tãq; ꝑmum ꝓncipium· ⁊ oĩa que considerat cõsiderat ĩ habitudine ad naturam ⁊ ea vltimate resoluẽdo in ipam· ideo qz natura nõ est oĩm entium ꝓncipium ipa non cõsiderat ens vniuersaliter ⁊ ita est de metha· ⁊ aliꝭ spẽalib⁹ scientijs ⁊ hoc est rõnabile quia sicut determinari debet in metha. scie distinctionem suã originaliter accipiũt ex distinctione suoũ ꝓnciꝑoꝝ ꝑmoꝝ in q̃ oĩa resoluũt· ⁊ hanc ſntiam satis videt Arꝫ· exprimere sexto metha· dicẽs siquidem igit non est aliqua altera substãtia immobilis hic ꝑ ⁊ phyloſophia ꝑma et vniuersalis: sic quia ꝑma: et de ente ĩ q̃tum ens huiꝰ vtiq; erit speculari· ⁊c· Igitur cõ consimiliter ille habitus est vn⁹ circa oĩa opabilia humana qui sibi ꝑmum ⁊ ꝓprium ꝓncipiũ statuit illud quod est ꝓncipium oĩm opabilium humanorum ⁊ qui oĩa que cõsiderat cõsiderat scõm habitudinem ⁊ reductiõem in ipm̃· sed prudẽtia est talis habitus· qõ patet· qz in opabilib⁹ finis opationis est ꝓncipium cõsiderationis in qõ oĩa considerata debent reduci· qm̃ scõm exigẽtiam finis opz cetera moderari· vltimatus ergo finis oĩm operationum ⁊ opabilium humanoz̃ est ꝑmum principium cõsiderationis oĩm ipoꝝ· talẽ aũt finem statuit sibi prudẽtia qõ patet ꝑmo quia sicut dictum fuit in ꝓcedentib⁹ questionib⁹ prudentia sẽꝑ intendit honestum. qz bonũ simpliciter· ergo necesse est q intendat vltimũ finem oĩm opabilium hũanorum consequentis· ꝑbaꝫ quia cũ vnus sit oĩm operatio

Impossibile est discernere q̃d simpl⁹ bonum nisi ꝑ respectum ad finẽ vltimum·

num humanarum finis sicut in ꝓximo appuit· ⁊ finis sit quoddam optimum secundum se in tantũ q ꝓtinet virtualiter oĩm aliorꝫ bonitatem: ꝓpꝰ quod dicit ꝓmerator· secũdo methaphiſice q nihil est bonũ nisi ꝓpter causas finales· manifestum ẽ q omne illud est bonum simpl⁹ et honestũ· qõ vallet ⁊ ordinatur ad illũ vltimatum ⁊ cõem finẽ adipiscendũ· ⁊ oẽ illud est simpl⁹ malũ ⁊ inhonestum quod ẽ adeptibile illi⁹ finis ꝓpeditiuũ· q̃ impossibile est discernere ꝑfecte q̃d est simpl⁹ bonũ ⁊ q̃d non nisi per aspectum ad illum finem· hoc autẽ discernere prudentis est cũ ipe sp vt dictum est itendat honesti et simpl⁹ boni ꝓsecutionem ⁊ oppositi repulsam· ergo sequitur q prudentia ꝑmũ ꝓncipiũ sibi statuit finem oĩm operum et opabiliũ hũanorũ. ¶ Quod itez secundo sic· ꝑbaꝫ dicit Arꝫ· q prudentis est bene posse ꝓsiliari circa ipi bona ⁊ ꝓferẽtia nõ scõm ptẽ: sed ad bñ viuere totũ· ꝓstat aũt q bñ viuere totũ ẽ felicit siue btẽ viuere· vñ boeti⁹ dicit q btitudo ẽ stat⁹ oĩm bonorꝫ aggregatiõe ꝓfectus· q̃ prudẽtis est posse bñ ꝓsiliari ad btitudinẽ et hoc etiã exp̃sse ꝑbat Se· ad lucillium epla sub̃de: dicẽs q̃dq fugiẽdũ sit aut q̃d petẽdũ voles scire: ad sũmũ bonũ ꝛ ꝓpositũ totꝰ vite tue respice. Illi enĩ ꝓfetire debet q̃cq̃d agimus· vide epla 3 totã si ꝓz· prudẽs igit finẽ sibi statuit beatitudinẽ q̃ est finis oĩm operꝫ ⁊ opabiliũ hũanorꝫ· ex qb⁹ seq̃t q prudẽtia vna ers erit oĩm operꝫ et opabiliũ hũanorꝫ ꝓsideratiua: scõm q reducibilia sunt in btitudinẽ et ad bñ viuẽdũ ordiabiliaꝫ· hec sit ꝑma rõ ad ꝑmam ꝓclusionẽ ꝓpositã demõstratiua. ¶ Secũda rõ erit ad idẽ talis· sicut apparet ſi hitib⁹ speculatiuis ita ꝓcedẽdũ eẽ vꝫ i practicis 3 i speculatiuis dicit Arꝫ· ꝛto metha· q nõ solũ eoꝝ q̃ scõz vnũ dictoꝝ ẽ vnꝰ scie speculari· 3 ⁊ dictoꝝ adv̄nã naturã· q̃ sil⁹ vni⁹ hit⁹ practici non solũ ẽ ea opabilia ꝓsiderare q̃ scõz vnũ oñr· 3 et ea q̃ adv̄nũ oñr· ꝓstat aũt q oĩa hũana opa ⁊ opabilia ũd̄vnũ finẽ vltimũ reducẽda sũt vidz ad btitudinẽ sicut dictũ fuit ĩ ꝑmo libro· q̃ de oĩbus hũanis operatiõib⁹ ⁊ opabilib⁹ debet esse vnus hitus practicus: scõz illã rõnẽ scõm quã reducibilia sunt i illũ finẽ· talis aũt hitus nõ est nisi prudẽtia. iõ ⁊c·

Tertia rõ.

Tertia rõ ad idẽ talis est sicut Arꝫ· dicit scõ· de aĩa q sensũ cõem opz esse vnũ respectu sẽsibiliuz diuersoꝝ sensuũ exteriorꝫ· ꝓpe qõ ꝓat in ea ponẽdo quenientiã ⁊ orñtiã: ita opz hitũ scõz quem ꝓpam⁹ aliq̃ plura adiuicẽ eẽ vnũ respectu illoruz pluriũ· 3 scõz prudẽtiã ꝓpram⁹ oĩa obiecta oĩm ſtrutũ moraliũ ⁊ oẽs ipsoꝝ circũſtantias adiuicẽ ꝑbi gr̃a eueniunt limici ad iuadendũ ciuitatẽ: veniunt ẽ duo ciuiũ tibi dicẽtes ꝺse discordiã hẽm⁹ fac nobis iustitiã vel oportebit nos bellare adiuicẽ. Et itez tu famelicis et sitis valde et habes bonũ cibũ panem et potũ: ecce igitur tibi occurrunt obiecta triũ ſtutũ videlicet fortitudinis iustitie et tpantie an igit comedes et bibes: vel facies illis iustitiã vel ibis obuiã limicis: ꝓstat q oĩa prudentia hec oĩa ꝓsideraꝫ et singulas circũſtantias hic inde attendẽs ⁊ ꝓparaꝫ adinuicẽ: dicet tibi quid oporteat agere· seq̃tur ergo q ncce est eẽ vnã prudẽtiã ꝓsideratiuã et collatiuã oĩm operꝫ et opabiliũ hũanorꝫ· Ad rões ĩ oppositũ· Ad ꝑmã dicẽdũ

Ad rationes
Ad primam·

ẽ q oĩa opabilia hũana sũt obiecta prudẽtie scõz vnã rõez formalẽ: 3 scõz q sũt ĩ btitudinẽ ordiabilia· sed nõ sũt obiecta ſtutũ moraliũ scõz eãdẽ rõem nihil eĩ hñt ordiare morales ſtutes· 3 i illũ icliare q̃ p prudẽtiã ordiatũ ẽ. Sciẽdũ ẽ igit q morales ſtutes ꝑsequ⁹ ꝓmit⁹ vel ad refrenãdũ ipet⁹ passionũ vl ad tenẽdũ appetitũ ne trahaꝫ vl ab obediẽdo rõi ipediaꝫ ipetibus passionũ ad hoc eĩ stati ꝓfect⁹ vt appetit⁹ obediat rõni inst⁹ ẽ eĩ obedire ei· ⁊ nulla est cã iobedientie nisi q passiões inate sũt icliare ĩ ipz i ꝓtrariũ Igit opabilia hũana sũt obiecta ſtutũ moralium scõm q sũt icliatiua appetit⁹ ꝑ passiões q̃s ĩnata sũt ei iferre· ꝓpt q formales eoꝝ rões ꝓut sũt obiecta ſtutũ moraliũ distiguũt scõm q sunt illatiua passionũ genere diuersaꝫ ex q̃ ꝑz q rõabilit⁹ ſtutes morales sũt plures prudẽtia tm̃ manet vna tm̃ ¶ Ad aliã dicẽdũ est q artes nõ statuũt sibi finez vltimũ ⁊ rem oĩm opez hũanoꝝ: 3 fines ꝑsales ĩ ulteriozẽ finẽ ordiabiles sicut appuit i alia q̃stione· ꝓpt qõ nulle scie speculatiue ꝑsales ꝓsiderãt totũ ens sicut dictũ fuit ita nulle artes cõsiderãt totũ opꝰ hũanũ· sed oẽs assumũt sibi aliquã ꝑtem opabiliũ hũanorꝫ· nõ plurime sũt artes prudẽtia ꝛo vna tm̃· sicut sũt plures scie sapia ꝛo vna tm̃· Ad vltimã dicẽdũ sicut ad ꝓmam·

Notabile.

Ad secundã

ad vltimam·

Questio· xiij· arguitur ꝓio

Secundo

Tertio·

Quarto

Quinto

Sexto

Septimo

Oppositum·

dentia viri boni et ciuis studiosi: sed eadem ē virtus viri boni z ciuis studiosi. vt patet tertio politice. ergo et prudentia eozum est eadem. prudentia autem viri boni dicitur prudentia monastica quam Arz. dicit habere cōe nomen prudentie prudentia vero boni ciuis est prudentia politica. Itē in hoc libro visum fuit q virtutes morales nō ex eo distinguntur q sunt circa ppria bonū z cōe. ḡ sic nec prudentie. Itē non solū eoz que secūdū vnū dicunt sed z eoz q dicunt ad vnū est vna prudentia vt dictū est i alia qstione. sed bonū proprium bonū cōe reducit sicut pars ad suū totū z posterius i suū prius vt apparet prio politice. ḡ prudētia erit eadē circa bonū ppū z cōe. Itē hoc idē arguit rōnib⁹ addutis ad pbādū pclusionē posita in alia qstione q videtur posse quenienter ad pns positū applicari. De ista aūt qstiōe tñ dicit Arz. q idē qdē hit⁹: eē aūt nō idē ipsis. Diuersimode aūt opinātes hāc cautē diuersimode exponunt. q dā enī dicunt q ille prudētie sunt idē habit⁹ scōm subiectū: scz ex eo q in eodē subiecto recipiūt videlicet in itellectu practico. addūt etiā q sūt i illo subiecto idē scōm rē. pabile ꝓnexionem sic q prudētia monastica nō ē pfecta sine econōica z politica nec econōica. bonū enī ppū nō adipiscit pfecte sine cōi bono dom⁹ z ciuitatis. nec ē manifestū bonum ppū ei q ignorat bonū cōe dom⁹ z ciuitatis: hoc aūt vt dicūt Ar. dicere vī i his ꝺbz: Cuius forte nō est hec ipsi⁹ sine econōia neq sine ꝛbanitate. ad huc aūt q ipi⁹ ḡr oz disponere manifestū. Cū aūt dicit Arz. eē aūt nō idē ipsis: dicūt istū sensum q dicte prudētie sūt i illo eodē subiecto distincte essētialr. Itē enī sunt eē z eēntia sicut debz videri in metha. z qsti ponūt idē eē eēntiā rei substātiā rei entitatē: z ipam rē. ꝛō dicūt q dicte prudentie sunt distincte realr sicut due res quēadmodū dulcedo z albedo i lacte sūt due res. ex q sequit vt ipi dicūt q sunt distincte scōm spēz qm in eodē subiecto nō sunt sil duo accidentia solū solo numero dria sicut: accipitur in quito metha. Alij aūt opinant q dicte prudētie sunt idē hit⁹ realr ita q nō sunt diuerse res. Ad qd pbandū hoc medium inter ceteras adducunt: q si essent diuerse res posset separari. scz nō pōt sicut statī allegatum fuit ab Arz. ꝛō cē. Quicquid tñ sit de ꝛitate ꝓclusiōis: rō nō vī efficax. qm prudētia lz sit alia res a ꝓtutibus moralib⁹ hz tñ cū eis nēciā ꝓnexionem nisi forte supnaturalr separent. ꝛō non sequit si dicte prudentie nēcia habeāt ꝓnexionē. q sit eadē res. hec aūt opio ponēs dictas prudētias nō eē diuersas res bipartita est i exp̄ne eius qd Arz. subiungit eē aūt non idē ipsis. q hoc enī quidā intelligūt q dicte prudētie non sunt eodē scōz formales z qditatiuas rōes. ꝛō dicūt q sp̄e distinguunt. dicūt enī q distinctio specifica nō sumit ex eo q res sint plures: sz sumit ex distictiōe formaltū rōnū. ꝛō qnto metha. dicit Arz. q eadē sp̄e sunt vna. dicunt igit q termini significātes eādē rē pōt esse sp̄e vel etiā genere diuersi. ꝺbi gra ponūt q subiectū et passio sunt eadē res: vl etiā relatio z fūdamētū l actio z passio. q tñ gñe distinguunt. vñ qd Arz. dicit qnto metha. q qcūq; sūt vnū i nūero sūt vnū i spē: nō ē itelligēdū de oib⁹ q sūt vnū nūero qcūq; modo sed de his q sūt vnū nūero scōz diffinitionē. Alii aūt dicūt q cū ꝺz eē aūt nō idē ipsis: debet itelligi nō de esse eēntiali neq de rōe qditatiua: sed de eē siue de rōe accidentali: dicūt ei q eodez hitu prudētie rōcinat⁹ hō de bō ipi⁹ scōz q est hō z de bono ipi⁹ scōm q ē ꝑs cōitatz domestice vel ciuilis. tñ ppt distinctionē int⁹ hoīem z domū z ciuitatē prudētia scōm respectū ad hec tria diuersificat accidentalr. ac si dicerem⁹ q soztes vt est in foro est alius a seipso vt est i theatro. vel forte magz ppe exēplificādo sicut nos dicerem⁹ eē alterā et alterā itellectionē dei q̄ itelligit se z qua itelligit creaturas nō: qz sit i se altera scz qz sūt iter se alteq itelligunt scz de⁹ z creatura. sic ei licet eodē hitu prudētie imo etiā eodē actu: ꝓcurem⁹ bonū nobis et toti cōitati: tñ hitū illū vel actū illū dicim⁹ alterū esse et alterz. nō i se scz i extrīseca denoīatione vidz qz alterz est bonū qd ꝓcuram⁹ nobz: ab eo qd ꝓcuram⁹ cōitati. vel qz alteri sum⁹ z cōitas dz illd bonū ꝓcurat. hec aūt q dicta sūt i his opinionib⁹ forte magis speculabilia sūt q̄ ptineant ad istā sciam. sūt etiā multū gñalia: sicut aūt ꝺz scōo huius sermones qdē vles tantozes sunt ꝓticulares aūt verioꝛes idcirco magis ꝓticularit oz de his q scrutari. Cōsiderem⁹ ḡ ꝑmo q prudētia monastica et prudētia politica ꝺz i posse bene ꝓsiliari ad bonū politice cōitatis ꝓcurandū et saluandū. Sed bona hoi ꝓpa pōt ꝓsiderari triplicia. scz bona aie cuiusmodi sūt ꝓtutes z eaz opa. bona corpis sicut sūt sanitas pulchritudo delectatiōes corpales. z alia bona exteꝛioꝛa cuiusmodi sūt pecunie hōres amici z hmōi: hoz aūt bonoz solus aie bona sūt bona scōm seipa. alia aūt nō sunt bona simplr nisi scz q ad bona aie scz ad ꝓtutes z ꝓtutū opa referunt. ois ei bona tā corpis q̄ aie sūt male viēti mala simpliciter. nā ꝺz ꝑmo politice seuissima enī est iniustitia hīs arma. z ꝓpt hoc etiā declaratū fuit i scōo huius q nihil est bonū si non sit allq̄mō honestum. bona aūt corpoꝛ et exteꝛioꝛa nō sūt honesta si nō referant in bona aie. sz ipa tūc honesta fiūt: qn referunt ad ꝓtutes z opa ꝓtutū. Ex his ḡ ꝓcludit q prudētia monastica ꝓsistit in posse bñ cōsiliari et discernere ad acq̄rendū sibi ꝓtutes z opa ꝓtutum z in scire ordinare oīa q̄ sunt corporis z exteꝛioꝛa ad opādū scōm ꝓtutes hīt⁹ aūt q̄ q̄ sit bñ ꝓsiliari ad acq̄rendū sibi bona corporis vel bona exteꝛioꝛa absq; reductione ipsoz in virtutes animē: nō non est prudētia. sz astutia q̄ est ꝑuua z vitupabilis. z hoc bñ declarat Arz. nono huius in illo capitulo dubitatur aūt vtrū oporteat amare seipsum maxime vel ꝺbi dicit q in obꝓbꝛiuz vocamus illos amatozes sui qui sibi ipsis plus tribuunt in pecuniis z honoꝛibus et delectationibus oꝛpoꝛalibus: si q̄s aūt superstudet iusta agere: ipse maxime oīm vel ꝑpatavel q̄liscunq; alia eoz que scōm ꝓtutes z koꝛaliter bonū sp sibi acquirit null⁹ obꝓbꝛioꝛose dicet philancum hunc idē amatorem sui. neq; virtuperabit: videbit aūt vtiq; talis magis esse phūcus scōm rei ꝓtitatē. tribuit ei sibipsi optima z ma

Secundo

Tertio

Quarto

ꝓma oppio

scda oppinio

scda oppinio est biptita

qđ prudentia monastica z politica.

triplicia bōa.

Notabile

maxie bona sic. ḡ talis scōm prudētiā monosticā opat. ¶ Hō vlterius sciēdū est q opa ꝓtutū q̄tum ad id i qđ trāseūt exteri⁹ magz ꝓsiluntvt cōiter ē dicere i bñfaciēdo vicinis amicis z toti patrie vī ꝺz ꝑmo rhethozice q ꝓtus est potentia bñfactiua multoꝝ z magnoꝝ z oīm circa omnia z hoc etiaz visū fuit in ꝓcedentib⁹ libꝛis. vnde z in nono huius capō superi⁹ allegato dicit Arz. verū cūm qđ de studioso ꝺz scz ipm amicoꝝ gra multa agere z pati z si opz mori ꝓiciet enim pecuniam z honores z totalr circūpugnabilia bona. ꝓcurās sibi ipi ꝓtutis bonū. Ex qbus apparet manifeste q bñ cōsiliari z opari ad ꝓcurandū bona amicis z patrie in quo consistit prudentia politica est idem q bñ ꝓsiliari z opari ad bonū ꝓtutis sibi acq̄rendū. ppt quod manifestū est q ille prudentie idem habitus sūt z non alius scōz rē. Illo ei hitu z illa opatiōe quovel q̄ alios ꝓcuramus bona eodē habitu z eadē opatione nobis bonū ꝓtutis aquirimus esse tñ non idē ipis vt dicit Arz. id est ille habitus s idem exns scōz rē diuersificari pōt scōm rōem. qñ itelligi pōt i ordie ad bonū ꝓtutis qđ p ipm nobis acquirim⁹: et sic ꝺz prudentia monostica siue ꝓsonalis. z pōt intelligi in ordine ad bonū quod p ipsuz cōitati acq̄rimus: et sic ꝺz prudentia econōica vl politica. Cū ꝓsiderandū est q bona corporis z exteꝛioꝛa sunt vulgo manifestioꝛa q̄ bona aie. q vulgus magis pōt vti sensu q̄ nota sunt bona corporis z bona exteꝛioꝛa q̄ intellectu q̄ nota sūt bona aie iteꝛioꝛa. ꝓpt vulgus sepe statuit sibi tanq̄ finē vltimū bona corporis vel exteꝛioꝛa bona. vñ z secūdū vulg⁹ illi dicūtur amatoꝛes sui q̄ suis ꝓpꝛiis ꝓtribuūt i ꝺtalib⁹ bonis vt ꝺz nono huius. amatoꝛes enī sui sicut dicit Arz. vocāt eos q̄ sibi ꝓpꝛiis plus tribuūt i pecuniis z honoꝛib⁹ z delectationib⁹ corporalib⁹ hec ei multi appetunt z studet circa ipsa vt optima entia. ḡ ꝓpt tales non est idē habit⁹ prudētia monostica econōica z politica: qm̄ politica prudentia scz⁹ istos ꝓsistit in bñ posse ꝓsiliari ad vtilitatē cōem procurandā z saluandam: prudentia vero monostica ꝓsistit i posse bñ consiliari ad sibi acquirendū diuitias z delectationes corporales. ¶ Hec aūt non nēcris ꝓcurrunt simul imo fortē nec simul stare pōt: nō enī est bñ possibile q ille sollicite z fideliter ꝓ utilitate cōi laboret: qui multo affectu nitiuꝛ sibi acquirere diuitias. ppt quod (sicut dicit Arz.) multi crediderunt scias politicam non esse prudentiā simplr sed illam solaz q̄ consiliari pōt ad multas sibi ꝓpas pecunias acquirendas scōm eni istā opinionē dicebat euripides qualiter vtiq; prudens essē cui adderā inegocioseː hāc tñ opinionē dānat Arz. tāq̄ stām cū dicit q̄uis forte nō est rē. hec aūt opinio in hoc vex affumit q prudētia monostica que est vere et simpliciter prudentia ꝓsistit in bene ꝓsiliari posse et operari ad acquirenda sibipsi bona. sed errat in hoc: q credat bona corporis et exteꝛioꝛa esse bona simplr: et optima: prudēs igit simplr nō nitit sibi diuitias acquirere sed bonū ꝓtutis. studiosus enim sicut dicit Arz. nono huius ꝓiiciet pecunias z honoꝛes et principaliter ꝓ omnibus eligit sibi bonū virtutis. ¶ Ad ratiōes dicendum ē

Ad rationes

Ad secundā

Ad tertiam

Ad quartam

Ad quintam

Ad sextam.

Questio xv.

Secundo

Ad ꝓmā q dicte prudētie ꝺ seiuicē distinguunt nō

tanq̄ plures habit⁹ scōm rē: sed diuersi scōz rōes. Ad alia videbit i seq̄nti⁹ qstionib⁹. ¶ Ad alias dicendū est q bonum hominis bonū domus z bonū cōitatis sub eadē rōe formali ꝓsiderandi obiciunt prudentie. sz scōz rōes intrinsecas formaliter z distincte distinguūtur specifice. nā sicut tactū fuit in alia questione rōes formales ꝓsiderādi scōz qs habitus intellectuales. ꝑt ꝑtē z distinctionem attēdunt scōm ordinez seu reductionē posteriozꝝ ad vnū ꝑmū ꝓncipiū: vnde sicut i speculatiuis nō solū eoz q̄ scōm vnū sed etiā que ad vnū dicunt ē vna scia vt ꝺz ꝑto methaphisice: ita in agibilib⁹ est vna prudētia q̄ ꝓsiderat in ordine ad vnum ꝓncipiū modo sicut dictū fuit prudētia sp̄lr statuit sibi finē vltimū oīm opez hūanoꝝ tanq̄ sibi ꝑmuz z ꝓpū ꝓncipiuz. z in ordie ad illū finē ꝓsiderat tā ꝓpū bonū q̄ cōe domus et ciuitatis. z ita pōt ex his capi rō sufficiens ad pbandum prudētiā monasticam econōicam z politicam esse eūdū hitum z non plures. Ad alia dicēdū q prudens omnia q̄ sub ei⁹ ꝓsideratione cadūt siue sint cōia siue ꝓpa ordinat ad bonū sibi, ꝓpū non qdē ad pecunias ꝑ pias sed ad bonū quod est sua felicitas: prudēs ei advtilitatē cōem opat: et q̄uncq; alia ipe agit: adipiscatur sibi bonū ꝓtutis. quod solū est vez z ꝑ ptiū vnicuiq; bonū. prudēs igit licet ad multos z diuersos fines opet: tñ hoc est scōm reductionez oīm i vnū vltimatū z eundē finē. propter qđ iterū patet q prudētia ad bonū cōe dom⁹ vel ciuitatis z ad bonū ppū dirigēs est vna z eadem. ¶ Ad alias dicī pōt scōm ꝓdicta q idē sunt act⁹ qđ opamur ad cōe bonū ꝓcurandū z saluandū z ad bonū virtutis nobis acq̄rendū. cū hoc etiā dictū ē q actus sunt diuersi si alij ad alios ordinant⁹ nō diuersificant prudentiā scōm ei⁹ substātiā. ¶ Ad auctez eustratij z ad oēs rōes ipi⁹ qđ sit dicendū videbit in alia qstione. Hec de questione.

Questio xvi.

Secundo

Equitur ḡrit. Vtr prudētia politica z prudētia legispositiua sint idez hit⁹ Arz q nō sicut i alia qstiōe dictū fuit auctē eustratij dicēz q prudētia monostica prudētia econōica z prudētia politica sūt ꝺz ꝑtes spē. ꝓpt hoc q spē ꝺz vni q̄ ꝓgruūt. ꝓpe: z q̄ domui z q̄ ciuitati. z ꝓpter hoc q ipe curis idigēt z expiētis diuersis secūdū spēz ita i ꝓposito dici pōt q nō eadē ꝓgruūt ꝓncipi z subditis. z ad eos alie speciāt cure z experientie rē. Et hanc rōem notauit Arz. i hoc sexto cū dicit. sapiēs idē eē sp̄ oēs vtiq; dixerūt quia apt⁹ oēs ē idē albū. rectū prudēs aūt nō idē quia nōs sūt oib⁹ eadē bona z ꝓferētia. ¶ Itē habitus distinguunt p ꝓpos act⁹. harū aūt prudētiarū act⁹ ꝑ pias sunt distincti huius enim est legem ponere huius aūt est scōm legē positam obseruātiā agere singula agibilia hūana noꝝ. hoc enī intendere videtur Arz. q illā litterā eius aūt que circa ciuitatem hec ꝺdēvt architectōica prudētia legispositiua hec autem vt circa singularia. ꝛō rē. Ideo etiam videtur Arz. dicere ꝑmo politice subiici ꝺdē eiz ꝓncipari spē dr. Et ꝓfirmat. qm̄ sicut dicit Arz. ꝑmo politice q sicut dōs et seruus sunt partes dom⁹ distincte naturaliter: ita oꝛptes ciuitatis distinctas eē naturalr scz ꝓncipem et subditos. ꝓpter qđ oꝛp

Oppositum. Secūdo Conclusio. ꝓma ratio. Secunda Tertia

illoꝝ opa ꝓpria esse naturaliꝝ distincta. & ꝛ pōtentias distinctas habebūt et hīt̄ distinctos. cū potentie et hīt̄ distinguātur p actus. cū igit̄ ꝓudētia legis positiua sit pcipis et ꝓudētia cōi noīe politica sit subditoꝝ: sequit̄ q; he ꝓudētie sūt distincte. Item si non essent distincte tūc male distingueret eas Arꝛ. Oppositū arguitur qꝛ sicut magis distinguitur domus a ciuitate. siue economica a politica q̄ ptes dom⁹ abiuicē vel q̄ ptes ciuitatis abiuicem. vel etiā q̄ partes policie abiuicē: ita etiam videt q; ꝓudēna econōica plus distinguit̄ a ꝓudētia politica: q̄ ꝓudētis ꝓncipis a ꝓudētia ciuium. sed ꝓudentia economica ꝛ ꝓudētia politica sūt idē hīt̄ sicut dictū ē i alia q̄stione. & etiaꝝ eadē erit ꝓudēna ꝓncipis ꝛ ꝓudētia subditoꝝ. Itē de his ꝓudētijs dicit Arꝛ. idē q̄dē habitus sunt esse aut ipsis nō idē Dicēdū est intelligendo q ꝓudētiā legispositiuā illā q̄ pertinet ad principē siue ad gubernatores ciuitatis ꝛ p politicā illā que pertinet ad subditos q; ipē sunt idē habit⁹ realiter. Ad qō ꝓbandū ꝓma rō ē qꝛ quod didicit discipulus hoc idē postea docere pōt. ꝓꝛ qō ideꝝ est habitus doctoris ꝛ discipuli edocti. ſz legispositoꝝ ē docere subditos q̄d eos oporteat agere ad hoc ei leges ponunt. & idē debet eē hīt̄ legispositoris et subditoꝝ cū edocti fuerit ꝛ facti ꝓudentes. ¶ Itē si alis esset ꝓudētia legislatoris ꝛ subditi seqꝛet̄ q; fortuna de ꝓudēte faceret ipꝓudētē ꝛ eꝫ ꝓfis ē finis. vñ Seneca ad lucilliū epla sub inde dicit sapiēs quidē. i. ꝓudēs vincit ꝓture fortunā vñ ꝛit. Se. q̄d ē i tormētis ꝛ i aliis que aduersa appellamus mali ꝛ rident dicēs hoc vt opinor succidere mētē ꝛ curuari ꝛ succūbere quoꝝ nichil sapiētibus pōt euenire. stat rect⁹ sub quolibet pondere. nulla illum res minorē facit. iō etiā dicit aristo. q; videtur ꝓudentis esse posse bñ ꝓsiliari circa ipsi bona ꝓferentia non sc̄m ptē puta q̄lia ad sanitatē vel fortitudinē sed ad bene viuere totum ꝓfia autez ꝓbat̄ q̄m subditus erit ꝓudens si ꝓudētiā habuerit pertinētē ad subditū absq; alia ꝓudentia. si aūt eū fortuna leuauerit ad statū pcipis ꝛ aut̄ē leges ꝓdendi sibi ꝓcesserit: impudēs erit ignoꝛās q̄d vel q̄liter oporteat eū agere ꝛ eꝫ legislator ꝓudētiā hīs legislatiuā absq; alia erit ꝓudens q̄dtu fortuna ipsuꝝ i illo statu tenuerit. sed si cadat a statu il lo ꝛ fiat exul aut seruus tunc ipudēs fiet. ꝓpter qō opaꝛ tutū exercere nō poterit absit aūt hoc. Jō Seneca ad lucilliū epistola subiūxit dicit q; tutē icitat tcqđ ifestabet i bello suo de q̄ttuoꝝ ꝛtutib⁹ cardinalibus dicit si ꝓudētiā aplecteꝛ vbiq; idē eris ꝓpt qō Tullius in sua rhethorica diffiniens ꝓudentiā dicit q; ꝓudentia est bonarū et malarū rez vtrarūq; scia ¶ Item vnius bonivir est vna sola ꝓudentia. sed vnus et idem vir bonus habet ꝓudentiam legispositiuā et ꝓudentiā politicā. ergo ille fūt eadez ꝓudētia realiter maioꝝ ꝓbat̄ q; hoc q; oīm advnū dictoꝝ inquantū hmōi est vnus habitus scientificus vel vniuersaliter ratiocinatiuus vt apparet quarto metha. sed omnia opera ꝛ opabilia advnū hoīem ptinētia debet ille homo per ꝓudētiā ad vnū vltimarū finez ſcz ad felicitatem reducere ꝓz igitur q; vnius hominis erit circa oīa eiꝰ opa ꝛ opabilis vna ꝛ eadē ꝓudentia. minoꝝ aūt ꝑncipalis rōis ꝓbat̄ multiplr. ꝓmo q̄dē quia legispositorem si sit perfectus opꝛ habere ꝓudētiā legispositiuā vt notū est. q; se ſz etiā ipm opꝛ scire quid ꝛ quō subditi sunt acturi: qđ spectat ad ꝓudētiā politicā q̄m ad hoc ipe leges ponūt vt subditi secūdū q; opꝛ singula operent. vñ quito huiꝰ ꝺr leges aūt dicunt de oībus ꝓtectantes. ꝓcipit eni lex que fortis opera facere: puta non derelinq̄re acie nec fugere: ꝛ q̄ tpati: puta non mechari. ꝛ que mālsueti: puta nō pcutere: sil̄r ꝛ aūt scōm alias ſtutes et malicias. hec q̄dē tubēs hec aūt phibēs Scōo ꝓz hoc idem qꝛ oꝛ ex subditis ꝓncipē assumi. ꝓꝛ qđ ꝺr tertio politice q; non est bñ ꝓncipari eum q̄ sub ꝓncipe non fuit. talē igit̄ opꝛ habere et subdi talē ꝓudentiā ꝛ architectonicā. vnde ibidē subdit arꝛ. opꝛ ꝓncipē subditū adiscere velut eq̄stribus ꝓncipari enim qui inter illos subditus fuit. ꝛ exercitū ducere in exercitu ductum igit̄. Itez hoc manifeste pōt appere si aspexerim⁹ ad antiquos patres. Aſ. Senecā Tullīū ꝛ ceteros moralīū doctoꝛes. qui ꝛ ꝓncipes et subditos ꝓudentes docuerunt ꝛ ꝓncipū ꝛules fuerunt ad ponendū leges. qđ nō fuisset si non habuissent ꝓudētiā hāc ꝛ aliā. Est tñ intelligēdū q; ꝓudētia dupl̄r accipit scz sip̄r ꝛ scōz q̄d. ¶ Prudētia simp̄r oēs ad felicitatē opatiōes ordinat recte ꝛ hec est ab oī arte distincta secūdū q; dictū fuit ꝓus. ꝛ est vna oīm opabiliū hūanoꝝ. vir nāq; bonus eodē habitu ꝓudētie diuitias si affluāt: ꝛ pauptatē si ncē sit ad felicitatē ordinabit. Sil̄r etiā ꝛ ad felicitatē exercitū ducet si sibi icūbat et fortulares opabit̄ si opoꝛteat. ad quē cunq; etiam statum fortuna ꝓdnxerit cū ipe cuncta sic opabit̄: vt inde deo seruiat ꝛ ipm q̄tū erit sibi possibile ꝓtēpleꝛ ꝛ diligat. hec eni est vera felicitas. ꝓudētia ꝓ scōm q̄d est nō scōm q; opatiōes suas ordinat ad felicitatē: ſz scōz q; recte cōsiliat̄: ꝛ recte suas ordinat opatiōes ad aliquē finē spēalē sic ei ꝓudētē dicim⁹ nautā si bñ ꝓsilietur ꝛ omnia recte sciat ordinare ad salutem nauigi. et ꝓudentem ducem exercitus: si ad victoriaꝝ obtinendā. et ita de aliis. he aūt ꝓudentie nō sūt ꝓudētie simp̄r sed sunt artes q̄dā: he possūt eē multe ꝛ distincte. et est possibile tales ꝓudētias ꝓudentie simp̄r vel oppositie astutie deseruire scōm q; ē possibile dictos fines spēales ad vltioꝛē bonū vel malū finē ordinare. contigit eī hīs ꝛ bene vti et male. vñ multi sunt ꝓudentes nautę vel ꝓudētes bellatoꝛes: qui tñ nō sunt ꝓudētes hoīes: sed astuti ꝛ mali valde. Cū ergo dixim⁹ eandē eē ꝓudentiā ꝓncipis ꝛ subditi ꝛ cuiuscunq; viri locuti sumus de ꝓudentia simp̄r scōm quam hīs dicitur bon⁹ hō sic ſcz itelligēdo q; ſortes eadē ꝓudētia erit bonus homo si fuerit ꝓnceps: et si fuerit subditus: ꝛ si diues ꝛ si pauper et si ociosus ꝛ si nauta ꝛ si vlr ad quēcunq; statū puenerit. de hac aūt ꝓudētia dicit Seneca libello ō quattuoꝛ ſtutibus cardinalibus. Si ꝓudētiā amplecteꝛ vbiq; idē eriꝛ. ꝛ put res acvarietas tpis exigit: ita te accommodato tempoꝛi nec te i aliquibus mutes. sed potius aptes. sicut manus que eadem est: et cū in palmā extēdit̄: ꝛ cū i pugnū astringit̄. ꝓudētia igitur in seipsa non mutabit̄ sed tñ i opere et

ꝓudētia duplr accipitur

ꝓudētia ſcōz quid

Seneca

extra valde diuersificabitur. vñ Seneca epla claranū ad lucilliū ꝓdicans vnicā esse ꝓudētiā dicit q; ipsa in alias atq; alias q̄litates ouertit̄ ad rerū quas actura est habituꝝ figuratā. Si aūt nos ꝓncipē et subditū capem⁹ scōm q; essent diuersi officiarij ꝛ iō tū spectarent ad eos opa exteriora diuersa: tūc si q; ꝓudētiā ꝓncipis itelligerem⁹ illaz q̄ op⁹ illud exteri⁹ debitū ꝓncipi statuit sibi tanq̄ finē: ꝛ q; ꝓudentiā subditi vellemus itelligere illā sibi tanq̄ finē: oꝛ ꝓcedere ꝓudētias illas esse diuersas ꝛ ita de q̄buscūq; aliis distinctis officiaꝝ ꝛ ꝛ de q̄buscūq; hīt̄ diuersis sibi diuersos fines statuētibus. nec tūc sequeret ꝓudēs ꝓnceps vel ꝓudēs subdit⁹ q̄ ꝓudēs hō. Et ista q̄ sic dicta sunt ꝓsonāt his que tertio politicoꝝ determinata sūt i recta nāq; ꝛ optima policia ꝓnceps sibi statuere debet. put suo ꝓpo icūbit officio verā sui ꝛ ciuiū felicitatē: scōm quā ipe ꝛ alij fiāt boni: nō q̄dē scōm q̄d sed boni hoīes simp̄r. ꝛ ad illū finē ponit suas leges ꝛ oēs suas dirigit opationes. iō dictū est i q̄nto huiꝰ q; leges iubēt scōz oēs ſtutes: ꝛ ꝓhibēt scōm malicia oparī. sic q̄ eadez est ꝓudētia q̄ dicim⁹ aliquē esse ꝓudentē: ꝛ esse ꝓudētē hoīem. imo etiā ꝛ esse ꝓudētē ciuem. ꝓpter hoc q; ꝓbati ciuis est posse ꝓnciparī ꝛ subici bñ vt ꝛ tertio politice. in prauis tñ policijs nō oꝛita esse. puta i tyrānicis: ꝓpter hoc q; ꝓnceps nō statuit sibi verā felicitatē tāq̄ finē. ꝓꝛ qđ nec this seq̄t ꝓudēs ꝓnceps. q̄ ꝓudēs hō. Ad rōnes Ad ꝓmā dicendū est q; si q; ꝓudentia monosticam intellexeris eā scōm quā homo recte consiliatur ad sibi bona corꝓris ꝛ exteriora acquirēda ꝛ saluanda: et ꝓudentia economicam intelligas illā scōm quā domus dicitur sane habitationis et bonis exterioribus abundans et ꝓudentiam politicam intelligas illam scōm quam homo bñ consiliatur ad reddendum ciuitatem inexpugnabilissimam et mercantijs abūdantissimā et lucratissimam. iste erunt diuerse ꝓudentie sicut eustratius dicit. sed non erunt vere ꝓudentie. imo artes quedam et ꝓudentie secundū quid. ita suo modo secundum ꝓdicta concedarur de ꝓudentia architectonica et de ꝓudentia subditali. quod autem dicit Aristoteles sapiens esse idem ꝓudens autem non idem: debet intelligi de ꝓudentia non quantum ad substantiam habitus: sed q̄tū ad substantiam operationis per habitū exercē

Ad secundā de. ¶ A aliam dictum est iam q; eadem ꝓudentia diuersos exercet actus exteriores ꝓpter materie varietatem. sed tamen omnes illos ordinat ad vnum finem. modo non solum habitus erit vnus eoꝝ que secundum vnum dicuntur: sed etiā eorum que ad vnum vt patet quarto methaphisice.

Ad tertiam ¶ A d aliam dicendum est eodem modo q; si ꝓncipis et subditoꝝ opera sint distincta. tamen ipsis secundum ꝓudentiam simpliciter ordinātea ad eundem finem. ¶ A d vltimam potest dici

Ad quartam Arꝛ. distinguit eas non itrinsece sed quadam exteriori denominatione ſcz scōm diuersas opationes exteriores q̄ ꝓgruunt his et illis ꝛc.

Questio. xvi. Arguit̄ ꝓmo

Secundo

Tertio

Oppositum.

Secundo

Tertio

Conſir

vel circa vniuersale in consiliando vel circa singulare vel enim quoniam omnes ponderose aque prave vel quoniam hec ponderosa. cum ergo prudentie sit vt omne per eam euitetur peccatum in consilio sequitur prudentiam esse non solum vniuersalium sed etiam singularium. ¶ Item ad qđ operandum virtus moralis inclinat idem operandum esse prudētia iudicat ideo dicit Aristoteles q̄ oportet eadem hanc quidem dicere scilicet rationem per prudentiam. hunc autem prosequi scz appetitū p̄ ſtutē moralē sed virtutes morales inclinant ad operandum singularia z circa singularia. iō ꝛc. Videt mihi quātū ad questionē p̄sentem idem esse iudicium de potentia et de habitu perficiente potentiam siue sit potentia cognitiua et habitus potentie cognitiue siue sit potentia appetitiua et habitus potentie appetitiue. qm̄ habit⁹ perficiens ipsam potentiam ad hoc ponit vt determinet potentiaz ad bene aut delectabiliter prompte vel faciliter operandum illud z circa illud quod z circa quod potentia innata est operari. si ergo potentia est innata versari circa vniuersalia ita et habitus et si circa singularia sic z habitus. Scien dum est autem q̄ in proposito nihil aliud intelligimus per hoc quod est habitum vel potentiam vel operationem esse circa singulare vel circa singularia q̄ habitus vel potentia vel operatio respiciat determinatū singulare z diuisim ab alijs singularibus vel etiam plura determinata singularia diuisi ab alijs singularib⁹ q̄tucūq; fuerint eiusdē rōis: vt iste actus videndi meus quo nunc video sortez ita est circa sortem et ita determinate respicit sortē q̄ nullū respicit aliū hoiem. sz p hoc qđ ē habitum vel potentia vel operationem esse circa vniuersale vel vniuersalia nihil aliud intelligim⁹ quam quod potentia habitus vel operatio respiciat non aliquod determinatum singulare diuisim sed indifferenter plura singularia secundum qđ conueniunt in aliqua vna ratione. sicut actus intelligendi quo nunc intelligo hominem non respicit determinate sortem ita quod nullomodo platonem sed ipso quemlibet hominez indifferenter intelligo. Et non sit ad presens cura de vniuersalibus an sint preter alam a singularibus distincta vel non. ¶ Item sciendum est q̄ potentia vel habitus possunt dupliciter considerari. Vno modo secundum se. Alio modo quātū ad suos actus vel suas operationes: si ergo considerentur secundū se videtur esse dicendum q̄ omnes nostre potētie vel habit⁹ sunt circa vniuersalia siue sint potētie ataales siue corporales siue materiales siue imateriales z siue rationales siue irrationales. hec autē inductiue sciri potest: potentia enim calefactiua non est determinata ad calefaciendum illud lignū magis quam illud. sed potest calefacere indifferēter quodcunq; lignum si sibi fuerit applicatum. hoc etiam calefactibile non est determinatum vt magis calefiat ab hoc igne q̄ ab alio sed calefieret a quocunq; igne indifferenter sibi applicato. potentia etiaz nutritiua nō est determinata ad hūc panē quocunq; enim alio pane sī nutriret sicut isto: visus etiam tu⁹ non est determinatus ad hūc colorem alium enim quemcunq; similem posset videre: sic etiā potentia appetitiua non ad hunc cibum vel hunc potum determinata est aliū enim acceptabit si sibi occurrat. ¶ Dico ergo q̄ prudētia z ars z alius quicunq; habitus scōm se consideratus est circa vniuersalia. virtutes namq; morales non inclinant singulariter determinate ad illas operationes ex quibus generate fuerunt. Ille enim transierunt et reuerti non possunt. nec inclinant ad aliquas singulares determinate consimiles illis. imo indifferēter ad quascunq; p̄similes. Temperantia enim non inclinat ad temperate agendū circa illum cibum vel istum potum singularem. ita q̄ non circa alium sed circa omnem indifferenter quecunq; occurrerit similiter etiaz arte citharisandi tu non es determinatus ad hāc citharam: sed luderes in qualibet tibi p̄sentata ita etiam habitu prudentie tu non es determinat⁹ ad ratiocinandum et iudicandum de hoc singulari bello vel de hoc singulari actu venereo sed indifferenter de quolibet bello et de quolibet actu venereo cuz casus tibi occurrerit. z hoc declarat seneca epistola eam partem ad lucilliuz exemplo tali qui iaculari discit destinatum locum captat z manuz formar ad dirigenda que mittit cum hanc vim ex disciplina et exercitatione perceperit quocunq; vult illa vtitur. didiscit enim non hoc aut illud ferire sed quocūq; voluerit. Si autē loq̄mur de potentiis et habitibus non secundum se sz secundum eorum actus et operationes. tunc quere re virum potentie vel habitus sint circa singularia vel vniuersalia nihil aliud est querere: q̄ vtrū eorum actus vl operationes sint circa singularia vel vniuersalia. Dicam⁹ ergo primo de potentijs appetitiuis et habitibus earum cuiusmodi sunt ſtutes morales q̄ huiusmodi potentie z habitus duplices habent actus quosdaz imanentes quos solemus vocare illicitos vt amare odire irasci timere gaudere tristari z iterum velle eligere z oīno appetere. Alios autē habent actus extra transeūtes quos solemus vocare imperatos vt comedere bibere aggredi bellare dare accipere z hmōi. Quātū igit ad actus exteriores satis patet q̄ sit circa singularia: nullus esu comedit actu nisi hūc panem determinate vel illum z sic de alijs. Act⁹ enim et generationes circa singularia sunt vt dicitur prohemio methaphi sice: et hoc est quia actus tales rem ipam i seipa attingunt: omnis aūt res in seipa singulariter existit. Actus aūt interiores appetitus cū p̄sequamur actus cognoscēdi regulant scōz regulā actuū cognoscēdi. ita q̄ si actus cognoscēdi nō fuerit ad aliqđ singulare deformatus: nec act⁹ appetendi seu volēdi determinabit ad aliqđ singulare. sed circa vle remanebit. Si autez actus cognoscēdi fuerit ad aliquod singulare determinatus: tunc act⁹ appetēdi p̄sequens erit determinate circa illud singulare. cum igitur cognitio nostra de agibilibus aliqn̄ non descendat ad singularia ideo possibile est q̄ etiaz volitio stet ad vniuersale. hanc tn̄ volitionem si non determinet ad aliqđ singulare nullus sequitur exterior actus ideo dr tertio de aīa q̄ vniuersalis existimatio vel

Quarto

Itē iudiciuz de hītu z potentia

qđ hītū potētiā vl operationē ē circa singularia.

potētia vl hītus p̄sit dupl̄r p̄siderari.

Descēdit ad propositum

qđ ſtutes morales sunt circa singularia

duplices act⁹ ſtutummeziium

ratio non mouet dico ergo q̄ actus volūtatis z virtutum moraliū interiores aliqn̄ sunt circa vniuersalia iustus enī iusticia non solum vult iustū huic determinate aut huic sed oībus legislator enī per legalem iusticiam inclinat ad ponendū leges vniuersaliter circa materias oīm virtutum. vt inde oēs boni fiant. ¶ Nunc aūt veniamus ad actus potentiarū cognoscitiuaz et habituū ipsaz spāliū ad actus prudētie de q̄ p̄ncipali querebaꝫ z dicamus q̄ prudētia quātū ad actus suos puta quātū ad rōcinationes z iudicia de agibilibus est aliquādo circa vniuersalia circa singularia et p̄ncipali⁹ circa singularia q̄ circa vniuersalia. Istarū trium conclusionuz p̄ma sic patet. circa hūana agibilia multi casꝰ dubij vniuersaliter pponunt z per rōcinationem ad partem verā determinātur non ppt scire finalit sed ppter agere. sic enī ad hoc leges i stitute sūt et oēs editi libri morales: sz he rōcinationes z determinatiōes ad prudētiā ptinere videtur si prudētia est recta rō agibiliū ergo ꝛc. Item sicut artes se habēt circa factibilia sic prudentia circa agibilia artes aūt inueniūt z scrutātur multas cōclusiones vniuersales: qđ patet maxime in arte medicinali z ita apperet i artib⁹ alijs si libri essēt de eis si ei peteres a fabro quare oporteat ferrum fabricādū calefieri responderet vniuersali rōne quia militicari ipsum. oportet vt extentionē recipiat igne aūt molificatur. ergo similiter ad prudentiam spectat circa agibilia multas inuenire z tractare conclusiones vniuersales et per rōes vniuersales. Itē vnā ptē prudētie ponit Arꝫ legispositiuā. hec aūt necesse est vt sit circa vniuersalia leges enī non solum respiciunt sortem aut platonē sed oēs vniuersaliter p̄sentes preteritos z futuros. Unde primo rhetorice dr q̄ iudicium legislatoris non scōm partem sed de futuris z vniuersalibus est ideo ꝛc. ¶ Secunda cōclusio patet p rōnes Arꝫ in littera. quia sicut medicina ordinat ad bene habere scōm corpus ita prudentia ad bñ habere scōm aīam. medicus aūt nunq̄ perfectus videbitur sistens in vniuersali rōne: sed p̄sicit insistendo rōcinando z operādo circa singulares egritudines ideo enī dr q̄ per nouū medicū fit cymiterium bossutuz. ergo similiter erit de prudentia circa suā materiā. Item si sciuerit vniuersali rōne q̄n nō est cōtractādū rem alienā inuito dño. cum indigebit in opatione transire. oportebit sub illo vniuersali p̄ncipio sumere p̄ticulares ppositiones vt an hec res est aliena quis est dñs eius an ei sibi placeat q̄ tu illā accipias. hec aūt sūpto subuniuersali p̄ncipio quedā rōciatio est q̄ si sit recta ad prudentiā ptinet cū prudentia sit recta rō agibiliū huiusmodi tamen ratiocinationes sunt circa singularia ergo prudētia est circa singularia. ¶ Tercia conclusio per hec probatur q̄ in scōo methaphysice dicitur speculatiue: finis est veritas practice vero opus. ¶ Prudentia aūt non est habitus speculatiuus sed practicus: ideo finis eius non est scire sed operari. finis aūt inter cetera semper principalius intendit qm̄ ppter se et alia propter ipm. ergo circa illa erit prudentia p̄ncipali⁹ circa q̄ sūt operatiōes q̄ circa que nō sunt opationes. sed opatiōes sūt circa singularia nō circa vniuersaliaꝫ dr tertio de aīa q̄ vniuersalis existimatio vel tercio de aīa q̄ vniuersalis existimatō nō mouet ergo prudentia magis p̄ncipalit est circa singularia q̄ circa vniuersalia. Itē sicut ois ars et virtus ast circa difficile et p̄ncipalius circa difficilius vt patet iscōo huiꝰ ita similit videt esse de prudētia sed multū difficilius est rōcinari z recte iudicare de agibilibus in particulari q̄ in vniuersali. Tū qz magis variabilia sūt singularia. Tū qz singularia magis afficiūt appetitū z magis attrahūt et p consequēs inclinat ad puertēdū iudiciū rōnis. p̄pter hoc enī vt patet p̄mo rhetorice pōt magis videreverū legislator. sed q̄ p̄fect⁹ aut iudex qz sicut dicit Arꝫ iudiciū legislatoris nō scōm partē est sz de futuris et vniuersalib⁹: p̄fectus aūt et iudex iā de p̄sētibus z determinatis iudicāt ad quos et amare: et odire et p̄priū cōmodū annexa sūt sepe vt non adhuc possint videre sufficienter verū sed attendere i iudicio p̄priū delectabile aut triste sequit ergo q̄ prudentia est p̄ncipali⁹ circa singularia: has aūt tres. cōclusiones notauit. Arꝫ valde bene dicēs q̄re oportet ambas habere vel hāc magis. ¶ Circa hñ dicta duo occurrūt dubia primuz est quia dr i de sōno et vigilia cuius est potentia eius est actio z hoc videt manifestū de se sz q̄ actia seu opus potētie non circa aliud obiectū versatur q̄ circa obiectū illius potentie. hoc aūt nō videtur consonare dictis. cum dictū fuerit q̄ oēs nostre potentie z habitus sunt circa vniuersalia: actus aūt ipsoꝝ nō. sed circa singularia. ¶ Secundum dubium est quia videt Arꝫ esse intentio prohemio methaphysice q̄ oēs actus z generationes sunt circa singularia. cuius oppositum dictū fuit nunc qz dictum fuit q̄ aliqui actus tam appetendi q̄ cognoscendi sūt circa vniuersalia. ¶ Ad primum dicendum q̄ nulle sunt res vniuersales sic q̄ vniuersalieer existent. imo quicquid est vniuersaliter. singulariter existit z est vnum in numero. sed eedes res possunt dici vniuersales et singulares diuersimode: quod explicite declarare non est p̄sentis intentionis ideo superficialiter scōm predictam pertranseundo. ¶ Dicendum est q̄ eiusdem est potentia et actio sic q̄ oīs cuius est actio eius erit potentia. sed non conuertitur: a licuius enim erat potentia cuius non oportet esse actionem tam loquendo subiectiue q̄ obiectiue: subiectiue quidem quia oē quod agit poterat agere. sed nō oē quod potest agere agit et noli curare in p̄posito vtrum in dicto sermone debeamus intelligere subiectiue scōm realem inherentiam. vel subiectiue solum scōm denoīationem: quia non est discutiendum vtrum actio sit in agēte vel in passo: sed illius nunc dicimus potentiā vel actionem esse subiectiue quod potest agere z quod agit eius aūt dicimus potentiam esse vel actionem obiectiue in quod potentia potest agere et in quod agit. manifestū est aūt q̄ potentia in oē illud potest agere in quod agit sed non agit in oē illud in quod potest agere. visus enim tuus multa potest videre que nunq̄ videbit: quando ergo dicitur q̄ potentia est circa vniuersalia z actio nō non est nō sēl⁹ q̄ potētia sit circa aliquas res vl̄ et nō singulariter existentes sed q̄ ipa est indifferē

pclusio trimēbris siue tripleppclusio

pbat scdaz pclusionem

pbat tercia pclusionis.

duo dubia p̄mum.

scōm dubiū

rīsio ad p̄mū dubium

ter circa plures singulariter existentes ad quarum nullã est determinata sic q̃n ita possit in aliã actionẽ sit ois est determinata ad aliquã illarum rerum ad quas ois potentia erat indifferens. ¶ Ad aliud dubium dicendũ est q̃ oẽs actus & generationes sunt circa singularia sic itelligẽdo q̃ quelibꝫ actio est determinate ab aliquo singulari agẽte ꝓducta et in aliquod singulare passiuum determinate recepta. vnde conceptus q̃tumcũq; of vniuersalis vt cõceptus entis est determinate in aliquo itellectu agẽte singulari vel ab aliquo intellectu agente singulari vel ab aliquo singulari fantasmate ꝓductus actẽ. tñ non est incõueniẽs talẽ actionem seu actum singularẽ esse indifferenter repzesẽtatiuũ plurũ cum repzesẽtatio sit scm̃ similitudinem. & possibile est idem scm̃ idẽ esse simile multis. sic ergo dictum est actum poẽtie intellectiue vel alicuꝰ habitus intellectualis aliq̃ esse circa vniuersalia. i. circa res plẽs indifferẽter repsentiue licet sit determinate et singularis actiui & singularis passiui & ita etiã nõ est incõueniẽs aliquẽ actum voluntatis vel appetꝰ esse indifferent circa plura videlicet circa oẽs cibos aut oẽs potus inclinatiue. ¶ Tunc respõdendum est ad rõnes ꝓncipales. Ad primã dicẽdum est q̃ rõ vniuersalium non solũ sed etiam singulariũ sensus aũt est singularium solũ. ¶ Ad aliã dictũ fuit q̃ prudẽtia quo ad habitũ scꝫ se cõsideratũ est ẽ vniuersalium non singulariũ. ideo nõ concludit q̃ eius sit obliuio. sed quo ad actus ipius ipsa est singularium. ideo concedit q̃ respectu multozũ actuũ ipsius contingit obliuio. non enĩ oportet prudẽtem memorem esse oĩm que decem annis vel a viginti operatus est. Et similiter dicendum est ad alias rationes quia consimili via procedunt. Et hec de questione.

adscꝫ dubiũ

ad rõnes ꝓncipales

ad secundaꝫ.

questio. xvij. Arguit ꝓmo

Secundo

oppositum

Queritur decimo septimo. Utrum prudentia sit idem habitus cũ scientia mozali tradita i libꝛo ethicozum politicozum & economicozũ et etiaꝫ in libris legũ et decretozũ. ¶ Et videtur. q̃ nõ primo qꝫ sexto huius distingit Arꝫ. prudentiam contra sciam. ergo nulla scia est eadem cũ prudentia. ¶ Item prudẽtia est vna tãtũ oĩm agibilium. ꝓ hoc enĩ Arꝫ. probat virtutes morales inuicem esse. cõnexas quia scꝫ simul connectuntur prudentie. vni existenti. sed scientie in dictis libris tradite sũt plures et ab inuicẽ distincte. ergo non sũt idem habitus cum prudentia. Item multi scientes dictos libros scꝫ potentes ꝓfunde disputare de mozalibus & legalibus scm̃ sciam dictozum libꝛozũ sunt valde praui & econtra multi qui nũq̃ dictos libros audierunt sunt viri iusti et sancti. Constat aũt cũ prauitate prudentiam non stare nec prauitatem mozalem cũ prudentia sicut apparet sexto huius. ergo dictozũ libꝛozum scientia et prudẽtia non sũt idem habitus. ¶ Oppositum arguit̃ quia legis positiua non videtur aliud esse habitus q̃ legalis siue mozalis scia: sed ponit legis positiuã ꝑtem esse prudentie. ergo &c.

¶ Item prudentia diffinitiẽ est recta rõ agibiliũ Ita q̃ prudentia cõsistit in recte rõcinando et recte iudicando de agibilibus sed ialio dicte scientie nõ consistunt. ideo &c. Tercio. Cum scia sit habitus intellectualis distinctus contra prudentiã aut artẽ scm̃ q̃ vtimur istis noĩbus ꝓprie licet dicta nomina scm̃ eozum cõmunem vsũ sepe promiscue capiamus: oportet ad ꝓpositę questionis determinationem videre vtrum habitus qui nobis ex doctrina libꝛi ethicozũ acquirit̃ contineatur sub scientia vel sub prudentia. & hoc est simile inquirere ac si inquirerem⁹ vtrũ habitus nobis acquisit⁹ ex doctrina libꝛozũ medicinalium cõtineatur sub scientia vel sub arte. ¶ Ad hoc aũt videndũ oportet habere dꝫiam ꝓpriam sciẽtie scm̃ quam ois scientia ab oĩ arte & prudentia distinguit̃. hoc aũt difficile est & oppinionum diuersarũ. Dicũt enĩm quidem q̃ ois scientia contra oẽm artem & prudẽtiam distinguit̃ per hoc q̃ ipsa est vniuersaliũ et non singulariũ ars aũt & prudentia sũt singulariũ & non vniuersaliũ. dicũt ergo q̃ si alique ꝓpositiones vniuersales ꝓtineã ad artẽ vel prudẽtiem: hoc nõ est per modum conclusionũ per eas inquisitarum. sed per modum ꝓncipiozum vel per se notozum vel per habitũ scientificum probatoꝝ ad concludẽdum enĩ singulare conclusionem artis vel prudentie bene indigemus vniuersali maiore sub qua minorẽ singularem capiamus. vtpote fiat sillogismus scm̃ exemplũ. Arꝫ. sic oẽs aque ponderose sũt prave: hic aqua est ponderosa. ergo hec est prava dicit ergo q̃ hec ꝓpositio oẽs aq̃ ponderose sũt prave non pertinet ad artem conclusiue sed suppositiue tñ. & si sit dubia ꝓbaride bet per habitum scientificũ. ꝓpter quod isti dicũt q̃ habitui scientifico sub alternant artes & prudentia verbi gra ars medicine subalternat scientie naturali. ars mensurãdi terras vel vina subalternatur geometrie prudentia aute subalternatur mozali scientie. dicerent. ergo isti q̃ habitꝰ nobis ex doctrina libꝛozũ medicinalium acquisitus nõ est ars sed dicitur scientia medicinalis scientia q̃dem sed of. quia est habitus circa vniuersalia demõstratiue acquisitus. of aũt medicinalis quia naturas & passiones medicinarũ et corꝓozum medicabilium & modos medicandi docet q̃uis vniuersaliter. & ita dicerent ipsi q̃ habitus nobis ex doctrina libꝛozũ mozalium acquisitus nõ est prudentia. sed of scientia mozalis. sciẽtia quidem of quia est habitꝰ circa vniuersalia demõstratiue acquisitus. of aũt mozalis quia naturã et conditiones habituũ et operum mozaliũ docet: q̃uis vniuersaliter. ¶ Isti aũt dictam oppinionem confirmare nitũtur multipliciter. ꝓmo quia. Arꝫ. in sexto huius diuidens partem alie rõnem habentem i scientificum & rõcinatiuũ videbatur per rõcinatiuum intelligere ptem prudẽtialem: quia dixit cõsiliari eiꝫ rõcinari idem modo cõsiliũ maxime et proprijssime ptinet ad prudẽtiã. ꝓpter quod of sexto huius prudẽtis posse bene consiliari &c. et quod totaliter vtiq; erit prudens consiliatiuꝰ. ergo apparet q̃ Arꝫ. in dicto loco credit assignare differentiam inter partem alie scientialem & prudentialem quã differentiã videt assignare talem q̃ scientificum est quo speculamur talia quorum

Tercio.

ꝓla opposite dꝫia int sciaꝫ et artem

cõfirmatio dicte oppionis

principia non contigit aliter habere rõcinatiuũ aũt siue prudentiale est quo cõtingentia modo nõ pot dici q̃ in hac differẽtia ꝓ non ꝓtingẽtia aliter habere intelligat ea q̃ constãt vel fiũt a natura ꝓter nostrã operationẽ ꝓ contingẽtia intendat ea q̃ fiunt a nobis q̃m multa fiũt a natura q̃ eque sũt cõtingentia sicut ea q̃ facimus sicut enĩ nostre opationes singulariter accepte sũt possibiles aliter habere: ita multa naturalia vt venti grãdines tonitrua & hmõi et sicut ꝓdicta naturalia scm̃ eoꝝ rõnes vniuersales sũt imutabilia ita & nostre opationes. Unde cõclusiones tradite i libꝛo ethicoꝝ nõ minus sũt necessarie & certe q̃ cõclusiones tradite in libꝛo methaurozꝝ. ꝓpter quod si scientificũ a prudentiali distinguit̃ per esse circa nõ contingẽtia aliter habere videt̃ q̃ habitꝰ conclusionũ libꝛi ethicoꝝ nõ minus sit sciẽtia q̃ habitꝰ libꝛi methaurozum. Si aũt dicta differentia nõ pot intelligi ꝓ dicto modo videt̃ q̃ sic sit itelligenda q̃ scientificum est circa vniuersalia prudẽtiale aũt circa singularia ea enĩ que i seipsis et quo ad rõnes singulares ipsoꝝ sũt variabilia. ipsa eadem sũt quo ad ipsoꝝ vniuersales rõnes imutabilia: ꝓpt qd̃ eozũ dẽ non est incõueniẽs scm̃ diuersas rõnes putas vniuersales et singulares esse scientiã et artẽ vel prudentiam. ¶ Et si aliquis obsiceret quia scm̃ hãc sententiã prudentia vel ars ita esset de his q̃ natura fiunt singulariter acceptis vt de grandinibus de ventis & hmõi: sicut de his qui operi nr̃o subiacent: qd̃ obsurdũ esse videtur. ¶ Ad hoc respondetur q̃ sufficit cognoscere scm̃ vniuersales rõnes ea q̃ sub opere nr̃o non cadũt ꝓpter qd̃ de illis nec erit ars nec prudentia sed tñ scientia sic aũt cognoscere nõ sufficit ea q̃ sub sunt operi nostro sed oportet ad eoꝝ singularẽ noticiã descẽdere ꝓpter hoc q̃ ea volumus non solũ scire sed facere vel agere: has aũt actiones vel factiones oportet esse circa singularia ꝓpter qd̃ ꝓter sciam quam de his haberemus i vniuersali: oportet alium de ipsis habere habitũ i singulari quem vocamus artem vel prudẽtiã. ¶ Scdo etiã isti suã dictam oppionẽ fulciũt sic. si ars & prudentia esset non solũ circa singularia sz etiã circa vniuersalia sequerek̃ q̃ multe cõclusiones scientifice pertinerent ad artem & prudentiã. consequens est falsum ergo et anteteden falsitas cõsequentis apparet quia tunc scia sepe coincideret cũ arte vel prudentia. ꝓpter qd̃ non bene distinguerek̃ contra eas sz consequẽtia ꝓbat̃ quia ex quo ars & prudentia essent tã circa vniuersalia q̃ circa singularia. videk̃ q̃ ad artẽ vel prudentiã ꝓtinerẽt oẽs conclusiones q̃tumcũq; vniuersales quarũ noticia valeret ad nostras opationes dirigendas in debitũ finẽ modo ad hoc valent conclusiones astronomie q̃bus scimus si hiens debeat esse frigida aut estas pluuiosa. et ꝓtat etiã q̃ ad opꝰ medicine valet cognoscere naturas herbarũ: qd̃ tñ vniuersali rõne speciat ad sciam naturalem sicut et cognoscere naturas aliozentium naturaliũ. ¶ Huic tñ oppinioni ego non consẽtio. ꝓpter hoc q̃ in questione ꝓcedẽte probatũ fuit prudentiã esse circa vniuersalia & non videt̃ esse dubiũ quin cõsilia de agendis pernos pertineãt ad prudentiã et tñ sepe querimus nostra consilia sub vniuersali rõne. non dicentes iste casus accidit mihi qd̃ faciã ego sed dicentes quid homo deberet facere cui talis casus accideret. ymo videtur q̃ ex oĩ iudicio sigulari potẽs statim haberi iudiciũ vniuersale virtute medij et rõcinationis ꝓsimilis. si enĩ per prudentiã tu iudicas me nũc debere hoc opus facere constat q̃ ita iudicandum est quemcũq; quocũq; tempore debere simile opus facere similibus circunstantijs occurrentibus ꝓpter quod apparet oẽm legem vel decretalem quãcunq; positam in casu singulari habere vim vniuersalis ꝓcepti et documenti. Et aristoteles satis exprimere: videtur q̃ prudentia sit vniuersalium cum dicit neq; est prudentia vniuersalium solum sed oportet et singularia cognoscere & phemio methaphysice dicit aristoteles ex ꝓesse artem esse vniuersaliũ ponẽs per hoc differentiã artis ad experientiã. ¶ Videtur ergo michi dicendũ esse q̃ eoꝝ que sunt quedam sũt in potestate nostra fieri vel nõ fieri aut etiã sic vel aliter fieri alia aũt non. Illa aũt que sic nõ sũt in ptate nostra sũt speculatiua & nõ agibilia neq; factibilia et opatio intellectꝰ nostri circa ea of speculatio & nõ actio nec factio. put actio & factio specificant artẽ & prudẽtiã et. put a speculatione distinguntur: ea aũt que ꝓdicto mõ sũt in nra potestate vt sic dicuntur agibilia vel factibilia. ¶ Sed ad huc possũt de talibus formari duplices ꝓpositiones quedã que si cõcedant̃ vel negent̃. nõ erit in de diuersificãdũ opus nostrũ & tales ꝓpositiones non ptinẽt ad artẽ neq; ad prudẽtiã sed sũt mere speculatiue verbi gra mecanicus non aliter opabit̃ si crediderit formas elementũ manere substãtialiter in hoĩe & vniuersaliter in oi mixto: aut si crediderit eas nõ manere nec aliter operabit̃ si credat vel non credat q̃ primus gradꝰ caloris qñ calor i tendit̃ maneat cũ scdo: nec statue factoꝝ aliter operabitur si credat vel nõ credat q̃ figura sit res distincta a corꝓore. ꝓpter quod oẽs tales ꝓpositiones ad artem non spectãt neq; ad prudẽtiã: sed solũ ad speculatiuã sciam. Alie aũt de ꝓdictis formãtur ꝓpositiões q̃ si cõcedãtur aut negent̃ erit alter et aliter opandũ vel opandũ vel nõ opandũ et tales ꝓpositões spectãt ad artẽ vel prudentiã que si sint per se note ptinebũt ad artem vel prudẽtiã non ꝓpter sicut cõclusiones sed per modum ꝓncipiozum ita q̃ habitus earũ erit intellectꝰ si aũt nõ fuerint p se note: sed indigeãt cõcludi ex aliis notioribus tũ vel ꝓcludunt ex aliis ꝓpositionibꝰ nõ partinentibus ad artẽ vel prudentiã sed mere speculatiuis vel concludũtur ex pertinentibꝰ ad artẽ vel prudẽtiã. Si ꝓmo modo sic sine dubio erũt cõclusiones speculatiue & habitus earũ. erit scientia vel sapiẽtia & erũt ꝓactica ꝓncipia scm̃ que ars aut prudentia subalternabũtur speculatiue scientie per quã demõstrabunt̃. Si aũt scdo modo cõcludũtur tunc pertinebũt ad artẽ vel prudentiã per modum conclusionũ: & habitus earũ erit ars vel prudẽtia aut pars artis vel prudẽtie. siue sint vniuersales siue singulares viteriꝰ videk̃ michi satis notum q̃m in libris legũ vel decretoꝝ & i libris moralibus multe scribũtur ꝓpositiones de quolibet predictoꝝ generum sed qñ mere speculatiue scri

diuisio eoꝝ q̃ sunt

duplices ꝓpositões formari ꝓncipia agibilibus.

obiectio

responsio

Refutat auctor ꝓmã oppinionem

scda ꝓfirmatio ꝓpie oppinionis

buntur ī eis· hoc est de bene esse ad hoc scz q̄ practica principia ex eis deducibilia fiant nobis manifesta absq̄ recursu ad libros speculatiuarū scientiarum· sicut etiam· Arz· in libro physicorū vtitur habitu methaphysice ꝓtra negātes principia scientie naturalis talibus ergo q̄ fūt de bene esse circūscriptis videt mihi quod habitus acquisitus ex doctrina librorū legum decretorū et vniuersaliter librorum moraliū pertinet ad prudentiam

Resolutio q̄ scia moralis ē ps prudentie

¶ Ita q̄ prudentia si sit perfecta cōtinet in se habitum illū vel ꝑ similem tanq̄ partem quādā ipsius q̄ prudentia non est alius hītus habitus q̄ secundum quem scimus quid z quō sit agendum ad bene viuendum et feliciter z a q̄bus: et quomodo sit abstinendum· sed illi libri nichil aliud docent

¶ Item prudentia cōsistit in sciendo agere scām omnem virtutē z ab oī prauo opere abstinere hoc aūt docent dicti libri ꝓpter quod vt quinto huius q̄ lex precipit operari scām oēm virtutem et prohibet operari scām oēm malitiam· ¶ Hec valent rōnes opinionis precedentis· ꝓma enī rō soluta fuit in quarta questione huius sexti libri· ¶ Ad scām etiam dicendum est scām predicta non est inconueniens cōclusiones scientificas pertinere ad prudentiam ꝑ modū principiorū et forte etiam q̄ non esset inconueniens eādem ꝑclusionem particularem pertinere per modū ꝑclusionis ad prudentiam z ad sciam speculatiuam scām q̄ per diuersa media posset ꝓbari· videlicet per medium morale et per mediū speculatiuū: sicut ista cōclusio terra est rotūda alio et alio modo ꝓbatur ꝑtinet ad naturalem et astrologū· ¶ Ad rōnes ꝓncipales· Ad primam dicendū est q̄ nulla scia est prudentia q̄si ꝓprie vtimur istis nōibus· sed cōmuniter vtimur illis sunt nōia synonima ¶ Ad aliam ꝓcedo q̄ prudentia totalis et ꝑfecta est vna tantum nonvnitate simplici sed vnitate ordinis: et ꝓnexionis multarum ꝑclusionum tale aūt vnū potest habere plures vel valde diuersas ptes sicut totus exercitus regis vnus existens ꝑtinet multos ptiales exercitus comitum ducū: et ita he scientie plures fūt ptes prudentie vni⁹ existentis·

¶ Ad aliā dicendū est vt putaq̄ nulli praui sciunt cōclusiones ymo neq̄ ꝓncipia illorū librorū licet enim bene sciant quid in illis libris scriptū sit et quid preceptū et quid ꝓhibitum· si neq̄ conclusionibus neq̄ principijs neq̄ huiusmodi ꝓceptis nec ꝓhibitionibus acquiescunt scām mentem ī teriorem· sic enī malitia mentiri facit circa principia practica sicut dicit Arz· hi ergo sciunt disputare pluchre z inverbo dicere decoratissimas orationes volunt aūt ꝓtraria et faciunt et interius iudicant esse faciendā· quando aūt dicitur q̄ multi sunt boni et ꝑsequens prudentes qui nunq̄ auditerunt dictos libros forte potest ꝓcedi q̄ possunt esse boni virtuosi et prudētes sed non ꝑfecte virtuosi et prudentes· sicut declaratum fuit ī sexta questione secundi libri. z̄.

Queritur decimo octauo· Utrū eubulia synesis z gnome sint virtutes abinuicem et a prudentia distincte·

questio· xvij· Arguik ꝑmo

¶ Arguitur q̄ sunt virtutes quia habentem perficiunt scz intellectū totum practicum et opus eius bene reddunt q̄si ad practicum intellectū spectat ꝓsiderare de his que ad finem et iudicare de his que ꝓsilium inuenta sunt eubulia aūt reddit consiliationem bonā et rectam synesis aūt et gnome rectificāt iudicium et reddunt ipsum bonū· cum ergo virtus dissinitiue sit que habētem perficit et eius opus bene reddit scō huius sequitur· q̄ dicti habit⁹ sunt virtutes.

Secundo

¶ Sed arguik q̄ sint virtutes distincte ab inuicē quia hīt ꝓprios actus distinctos: videlicet eubulia ꝓsiliatiue inquirere· synesis aūt z gnome de inquisitis habent iudicare· ¶ Arguik q̄ sint virtutes distincte a prudētia: q̄ cūprudētia sit vna oīm agibiliū vt Arz dicit et visū fuit pi⁹ si esset eedē si bi sequerek q̄ essent eedē inter se cuius oppositū argutum est. ¶ Item auctoritate· Arz· dicentis non aūt idez synesis z prudentia cuius rōnem assignat q̄ illi habitus non sunt idem quorū actus ꝓpriꝫ seu fines ꝓpriꝫ sunt diuersi: sed sic est de prudētia quidem ꝓceptiua est· quid enī oportet agere vel non finis ipsius est synesis aūt iudicatiua solum· ¶ Oppositum arguik primo q̄ non sit virtutes q̄ virtutes intellectuales sunt q̄bus verum dicit aīa affirmando vel negando vt habetur in hoc sexto eubulia aūt non est huiusmodi q̄ ipsa est questio et nundum enūciatio vt dicit· Arz·

Tercio·

Quarto

oppositum

Secundo

¶ Item consiliū cum sit operatio quedam nō est virtus eubulia aūt ꝓsilium quoddam est vt dicit· Arz· ¶ Item virtutes non insunt nobis a natura scō huius· sed synesis et gnome insunt nobis a natura vt Arz· dicere videtur ergo· z̄.

Tercio·

Quarto

¶ Arguitur etiā q̄ non sunt virtutes distincte a prudentia quia non sūt virtutes morales sed virtutes intellectuales alie a prudentia non sunt nisi quatuor: videlicet scientia sapientia intellectus· et ars nulla autem istarum est eubulia vel synesis ergo· z̄.

Quinto

¶ Item virtutes non sūt distincte que sunt circa idem obiectum· he aūt et prudentia fūt circa idē obiectū scz circa humana agibilia ¶ Item ad eūdem habitū in speculatiuis spectat inquirere veritatem et de veritate inuenta iudicare scilicet ad scientiam ergo ita erit in agibilib⁹. ¶ Propter rōnes hinc inde factas tenēt multi q̄ eubulia et synesis sūt virtutes ad inuicem et a prudētia distincte sed non principales ymo annexe prudentie· Alij aūt dicunt q̄ non sunt virtutes ꝓprie· sed partes vnius virtutis scz prudentie vt aūt de hoc possit magis appere veritas ¶ Videndū est quid fit eubulia: q̄d synesis et quid gnome. Dicamus ergo q̄ eubulia dr abeu quod est bonū: et bolesis quod est ꝓsilium quasi bene cōsiliatiua: est enī eubulia habitus inclinās ad bene consiliandum et ꝓbabilia sibi contraria dr habitus inclinans ad prave consiliandum· ¶ Actus ergo ꝓprius eubulie est bona consiliatio non tñ prout ꝓsiliatio claudit in se iudicū de mediꝫ inuentis ad finem statutum· Ex his iam manifestum est q̄ eubulia non est scia quia non inquirimus quod iam scimus.

Secundo

Tercio·

Quarto

ꝓprius actus eubulie·

Item eubulia nō eustochia vt dicit Arz· neq̄ solertia q̄si eustochia vel solertia est ars ꝓpte scz sine rōcinatione inuentiua mediorū est ad finē statutum siue ad cōclusionem ꝓpositam eubulia aūt consistit in rōcinatiua inq̄sitione mediꝫ quā oportet aliq̄s esse tardā et maturā circa agibilia ne ꝓpter circūstātiarū varietatem intercidat ignorātia

eustochia z solertia differūt

¶ Et est sciēdum q̄ eustochia z solertia differūt vt superius z inferi⁹ solertia nāq̄ genus est eustochie extendit enī se ad speculabilia et agibilia eustochia aūt extendit se solū circa agibilia· et dicit abeu quod est bonū z stocos quod est cōiecturatio quasi bona z prompta mediꝫ cōiecturatio· Item vt dicit Arz· nō est oppio q̄ oppio sed q̄ rōcinatiua inquisitione z est determinate enūciatiua vni⁹ partis licet cum formidine eubulia aūt est inquisitiua et nūdum est enunciatiua· ¶ Dicam⁹ ergo scām Arz· q̄ eubulia est rectitudo consilij seu habitus inclinās ad recte cōsiliandū ad optimū finem attingendū q̄ per optima media quādo et quanto tempore oportet et sic de aliarū obseruatiōe circūstātiarum dico aūt q̄ est rectitudo cōsilij quia sicut male cōsiliari est peccatū et distorte consiliari ita bñ consiliari est recte consiliari eubulia aūt ex ꝓprietate nois importat bonitatem cōsilij videlicet ad optimū finem attingendū quia cōtingit ad malus finem bene rectum cōsilium z hoc non est bonum consilium· ideo non spectat ad eubuliam· dico aūt q̄ per optima media q̄ vt cōtingit ī speculatiuis cōcludere verum ex falso ita cōtingit in practicis bonū finem sortiri per mala media ad solum aūt bonum consilium non solū spectat bonitas finis statuti: sed etiā inuētio mediorū honestorum dico quando z quāto tempore oportet etiam q̄ quādo q̄ oportet longo tempore cōsiliari ne intercidat ignorantia. vt dixi ꝓius: aliquādo aūt parum· ne idoneitas attingēdi finē trāseat imo prudētia ꝓpter hoc iubet aliq̄s nonuti eubulia seu eustochia solū· vlterius addo z sic de alijs· obseruatiōe circunstātiarū vt enī ad bene cōsiliādū oportet videre q̄to tpe sit cōsiliandum ita oportet videre vbi et quibus sit cōsiliandū et sic de alijs circūstātijs

quid eubulia diffinitiue

vñ dr synesis

¶ De synesi aūt sciēdū est synesis dr a sin q̄s est cū z neis q̄s est mēs cōgregata ad iudicādū bene synesis aūt dr a beu q̄s ē bonū z synesis ꝓgregata ab bñ iudicādū a synesis vero dr ab a q̄ est sine z sinesis q̄si mēs rudis siue sarēs iudicatiua ꝓpter q̄s nomē asini translatū est ad significādū q̄ādā spēm asinalis ꝓpter rudītatē z licet eu synesis addat sup synesim· tñ cōiter nos vtimur his nōibus eāq̄ synonimis trahendo significationē simplicē ad partē meliorē q̄ē ad modū· hoiez euforturnatū et nō hoiem infortunatū dicim⁹ simpl⁹ fortunatū sicut igit eubulia se habet ad inq̄sitionē inuētionem mediorū ita synesis vel eu synesis se habz ad iudiciū de mediꝫ inuentis scz q̄d sit honestū z ad finem attingēdū cōuenientius vñ sinesis discripti ue pōt dici rectū iudiciū vel habit⁹ inclinās ad recte iudicādū de mediꝫ ꝑ eubuliā iuētis· ¶ Gnome· i· sententia vñ eugnome dr abeu q̄s est bonū et gnome q̄s est sententia: q̄si bona sententia sygnome dicitur a sin q̄s est con et gnome sententia: quasi congregata sententia· Istis aūt nōibus gnome eugnome z sygnome vtimur cōiter tanq̄ synonimis vt dictū fuit de synesi et eu synesi: gnome aūt non quātūcūq̄ sētētiā designat· sed ꝓpriatiue designat sententiā pertinētem ad iustū ꝑfectum: vñ gnome se habet ad synesim vt iustum ꝑfectum ad iustū simpliciter z vt ꝑfectum ad iusticiā· Est ergo gnome ꝓut designat habitū habitus inclinās ad recte iudicādū de iuentis per eubuliā pertinētibus ad iustū ꝑfectum· ¶ Et igitur sciendū vt dicit Arz· q̄ vltra opera ꝓpria ꝓdicta synesis z gnome spectat ad prudentiā ꝑcipere executionē eorum que per eubuliā iuenta z per synesim iudicata fūt q̄s sic intelligit vt michi videt termin⁹ prudentie est in dicendo q̄s oportet agere z quid non et quomodo z q̄ndo nōz sic de alijs circūstātijs ad hoc enī volūtas incipit imperare z virtutes corporis exequi z per illud imperare nichil aliud intelligit q̄s efficacit· celle illud q̄s prudentia dicit esse faciendū· Nā ad tale valle virtutes alie stati exsecūtur quelz illud cui⁹ ad ipam pertinet executio fine igit statuto· eubulia ꝓ inquisitionē consiliatiuam inquirit media opportuna ꝑ que finis attingi possit synesis aūt q̄ mediorū iuentorū sit honestū et cōueniēns iudicat q̄ iudicato prudentie adhuc relinq̄tur dicere q̄ hoc est faciēdū· dicto enī q̄ hoc medū inē cetera sit optimū ad finē attingendum nūdū dictū est q̄ hoc sit faciendū· z hoc vltimū dictum Arz· preceptum· q̄s dicit prudentiā esse preceptiuam et hec oīa videbat Arz· satis innuere cū dixit prudentia q̄dez ꝓceptiua est q̄d oportet agere vel nō finis ipsius est synesis aūt iudicatiua solum dicūt ergo multi q̄ sicut synesis ꝓsupponit eubuliā z cōsistit formaliter in iudicādo de mediꝫ inuētis per eubuliā: ita prudentiā dicūt supponere synesim z cōsistit formaliter in ꝓcipiendo que per synesim iudicata sūt· z ita dicūt q̄ prudētia est virtus formaliter distincta cōtra synesim z eubuliam ꝓpter q̄s cū Arz· enumerauit quinq̄ habit⁹ intellectuales ꝓncipales· ipse nō enumerauit eubuliā et synesim cōtra prudētiā· vel dicēdum est (vt michi videt) q̄ prudentia ꝑfecta scām quam homo dr simplicit· prudēs homo nō solū prudēs consiliator: aut prudēs iudicator: aut prudēs preceptor: vel exsequtor: non est vnus habitus vnitate simplici sz vnitate ordinis z cōnexionis multarū partiū ab inuicē formalit distinctarū· vt mūdus dr vnus licet multas contineat partes distinctas scām spēm quarū nulla ꝑ se dr mund⁹ sic etiā scientiā aliquā totalē z perfectam dicimus aut artē vnam non quia aliquam formā habeat ī qua sit tota sed quia habet multos processus alios diffinitiuos· alios diuisiuos alios· argumentatiuos et multas alias conclusiones varias continet tamen hec oīa habent ordinem inter se z cōnexionem necessariā· Sicut igit corp⁹ humanū vnū existens multas habet diuersas ptes hītes diuersas operatiōes vt cor· cerebrū· epar· caput· pedes z manus· sine quarū diuersis opationibus opus finale totius expleri nō pōt: nec etiā opus vnius partis fit opus alteri⁹ ptis· Ita oportet ymaginari q̄ perfecta prudētia sit habitus vnus ptinēs plures habitus ptiales sine quorū opationibus opus eius finale nō pōt expleri· sset habitū cōsiliatiuū habitū

ad rōnes ꝓncipales

ad secundas·

ad terciam

Resolutio ad rōnes ꝓme oppiois

ꝑtinet ad ꝓpter quod ꝑtinet ad ꝓpter quod dr vnus

iudicatiuū: z habitum preceptiuū: seu exsecutiuū et vt corpus humanum non est cor: tūvel cerebrū tantum: sicut mundus non est formaliter celū tm aut ignis. zc. ¶ Ita prudētia non est formaliter habitus cōsiliatiuus vel preceptiuus tm. zc. Imo perfectio eius pſistit in eorum aggregatione ordinata et connexa: vnde non videt esse dubiū quin ex his tribus habitibus pstituatur vnus totalis habitus vnitate ordinis z cōnexionis et connectuntur adinuicē consilium iudiciū et preceptuz. sic q̄ preceptum non posset fieri sine iudicio. nec iudicium sine cōsilio ¶ Item consiliū nichil aut modicum prodest sine iudicio nec iudiciū sine precepto talis aūt habitus totalis non videtur noiari noie congruentioꝛi q̄ noie prudentie concedā igituꝛq̄ illi habitꝰ ptiales bñ cōtra seinuicē distinguūt sed non distinguūtur contra prudentiā simpliciter dictam et perfectā nisi vt ptes contra suū totū. cōcedam etiā q̄ eubulia est virtus ſtellectus cōsiliatiui synesis intellectus iudicatiui sed non totius intellectus actiui. Et qz de partib⁹ prudentie iā incepimus loqui videndū est magis cōplete quo modo partes prudentie distinguūtur. ¶ Dicunt ergo aliqui q̄ prudentie sunt quattuoꝛ opera p̄ncipalia. Primum est inuentio moderioꝛū ad finem statutum congruoꝛum. Scōm est iudicium de honestate z cōgruentia mediorum inuentoꝛū. Tertium est preceptū iudicatorum. ¶ Quartū est exercitio preceptoꝛū. puto tm q̄ hoc quartum non sit opus elicitū a prudentia vt dicti prius. sed vel a voluntate vel potentijs aīe aut corporis z virtutibus earū. si tm ita esset vt dicūt. tunc esset sed illa q̄tuoꝛ opa q̄tuoꝛ ptes p̄ncipales prudētie scz iuentiua iudicatiua. preceptiua z executiua quarū iterum q̄libet habet plures ptes sive plures exigit vires vl habilitates vt illi dicunt ad hoc vt possint perficere opus suū. Nam q̄ñz ad inueniendum mediuz vel non oportet cōsiliari vel modico tempore consiliandum est dictū est prius. ne idoneitas attingēdi finem transeat. Et tūc oportet vti eustochia sive solertia aliq̄n tm oportet consiliari. tūc habet locum eubulia. que iterum plures requirit vires. Ad bene enī inueniendū medium valet multum preteritoꝛum recoꝛdatio que vocari solet memoria deinde requirit̄ p̄sentiū ad preterita collatio vel etiā mediorū inuentoꝛum collatio que solet dici rō. sed foꝛteq̄ hec rō pertinet ad partem iudicatiuam adhuc enī ad oīm istoꝛum perfectionem requiritur docilitas que est habilitas ad bonam eruditionem. parū enī est quod vnusquisq̄ pōt capere a seipso multum autem quod ab alio vnde versus. ¶ Qui solers docilis memoꝛ est quivir rōis Rectum consilium perficit ille suū. Econtra sūt quattuoꝛ defectus impedientes ptem inuentiuaz scilicet tarditas ingenij contra eustochiā. Indocilitas contra docilitatē obliuio contra memoriā et inertia sive ignauia rōcinandi et conferendi cōtra rōnem. vndeversus. ¶ Tardus et indocilis ignarus z imemoꝛ existans. Rectum cōsilium nō facit ille suū. Dicunt etiā q̄ pars iudicatiua quā Arꝛ. vocat synesim quattuoꝛ habet ptes vel habilitates exigit sine quib⁹ non pōt ipsa esse bona et perfecta. q̄ñ cum de p̄clusione fiat iudiciūper p̄missas. oportet sana capere maioꝛem z minoꝛem et excludere defectum a maioꝛi z minoꝛi. cōcepto igitur maioris est sana existimatio finis z legis p quam z scōm quam dicendum est sic operandum esse in tali casu. z vocatur. intellectus. cōceptus aūt minoris est sana apprehensio presentis operabilis quod agitur vel circa q̄d agit et vocat sensus quia ꝓticulare agibile mediante sensu ab intellectu cōprehendit. defectus aūt excluditur a maioꝛe per recollectionē circunstantiarum oīm que debētur operi. et hmōi recollectio vocatur circūſpectio a minoꝛi vero defectus excludit per discretionem bonoꝛum z maloꝛ possibilium eventu actui y el operi quā discretionem macrobi⁹ vocat captionem vel cautellam. per quam cauenꝫ imminentia mala. vndeversus. ¶ Idinc intellectus sensus cautela maloꝛū: mens circunſpecta. dant bona indicia. ¶ Econtra aūt iudiciū de prauato ebetudo mentis ꝓtraria intellectui. insensatio cōtraria sensui. incautella cōtraria cautelle: vbi scz est p̄cipitatio ad pericula sine necessitate z īcircūſpectio contraria circūſpectioni: vnde versus.

¶ Mens ebes. insensata manens. in cauta piclis
Incircūſpecta. dant mala iudicia. Item dicunt illi q̄ pars p̄ceptiua ad hoc q̄ p̄ceptum sit bonum et vtile requirit duo ex pte intellectus et duo ex pte appetitus. ex parte enī intellectus requirit primo certā determinationem. ¶ Scōo requirit efficacem suasionem appetitus enī p̄ceptum formidabile non reciperet bene: neq̄ p̄ceptum etiā nō vallatum suasionibus. Ex parte enī appetitus requiritur primo benignitas vt prompte obediat rōni. scōo requiritur constantia per quā firmetur i huiusmodi obedientia. vnde versus. ¶ Certa ac suasiua mens cōstans atq̄ benigna. vtile p̄ceptū perficit ipsa suū. Econtra ambiguitas contraria certitudini: fatuitas cōtraria suasioni malignitas id est ꝓteruitas contraria benignitati. z inconstantia ꝓpositi cōtraria constantie reddunt preceptū vanum z inutile. vnde versus. ¶ Ambiguus fatuus inconstans. atq̄ malignus vanum p̄ceptum construit ipse suū. Ad partem etiā exsecutiuam requiruntur vt dicunt scz prudentia vigilantia diligentia. z sollicitudo. prudentia enī curatyt nichil desit eoꝛū que sunt necessaria operi. vigilantia intendit qualiter opus ex oībus ꝓfisagatur: diligentia vero amoꝛi cōnexa opus continuat et continuatū tenet sed sollicitudo laboꝛi cōnexa occupatur circa plurima. vnde versꝰ. ¶ Si curo vigilo si diligo. sollitoꝛq̄ vtiliter perago que peragenda volo. Et per oppositum improuidentia. somnolenta negligentia z vagabūdātia cōtraria p̄dictis nunq̄ agunt feliciter opus suū. vnde versus. ¶ Nec somnolenta nec mens improuida felix nec coꝛpus aius nec vagabunda manus.

¶ Tullius aūt in rhetoꝛica sua tres ponit partes prudentie per aspectū ad tres ptes tēp⁹ ad quas semp oportet prudentē aspicere dicente. Seneca in libro de quattuoꝛ virtutibus cardinalibus. Si prudens est alius tuus tribus tpibus dispensatur pñita. ordina futura. puide et preteritā recoꝛdare nam q̄ nihil de ꝓterito cogitat. vitā perdit q̄ nihil de futuro p̄meditatur in oīa incautus incidit: et

cōfirmatio.

quattuoꝛ opa prudentie

quartū nō est elicitum.

versus

alius versus.

quattuoꝛ ptes synesis.

ptraria quattuoꝛ ptium synesis.

versus.

quattuoꝛ ptes p̄ceptionis

versus

quattuoꝛ ptes tūtie ad ptes executiuam

versus.

sunt iste partes tres meōria: intelligentia: z p̄udentia. Memoria per quā anim⁹ repent illa que fuerunt. Intelligentia est p quā ea pspicit q̄ sunt. Prouidētia ꝓ eō q̄ per quā futuꝝ aliquod videtañ q̄ factum sit. z scōm istas ptes tres sumuntur tres spēs artis rhethoꝛice scōm Arꝛ pars enī iudicativa respicit p̄terita. pars aūt exclamativa p̄nita pars vero consultativa futura. Aliter adhuc i sexto huius distinguit Arꝛ. prudentiā scōm distinctionem bonoꝛum q̄ ipa nobis procurat. aliter enī bonum oꝛ monasticū. quod vnusquisq̄ sibi ꝓcurat p monasticā prudētiā. alterꝝ oꝛ bonuz economicū quod vnusquisq̄ per prudentiam economicā procurat domestice cōitati. Aliterū vero oꝛ bonuz politicum quod vnusquisq̄ per prudentiam politicā procurat cōitati ciuili. Et adhuc Arꝛ. ponit alias prudentie diuisionē scōm diuersitatē officioꝛ q̄ gerimus in ꝓmunitate ciuili: alia enim est spectās ad p̄incipez que dicitur architectonica sive legis positiue. alia vero spectat ad subditos que oꝛ cōi noie politica. de quibus ante satis dictum est. Et modo consimili possemus diuidere prudentiam economicā in paternam et filialem. inuirtle et yxoriam in oſiatiuam z seruitialem. sed non est vis.

¶ Ad rōnes dicendum est q̄ ille que arguunt ad p̄mam partem satis ꝓcedunt per dicta. Ad p̄mā in oppositum oꝛ q̄ virtutes totales bñ sunt q̄buz vez dicit alia sed opz hoc concedere de oīb⁹ ſtutibus ptialib⁹ aliquā totalē integrantibus. Ad aliā dico q̄ eubulia aliq̄n z synesis z gnome capiuntur p opationib⁹ q̄ sunt rectū pſilium z rectū iudicium et sic non sunt ſtutes. aliq̄n aūt capiūtur. p hitib⁹ ad hmōi operationes inclinantibus intellectuz z ita dicuntur virtutes. Ad aliam dicitur vt dicit Aristoteles de innatis virtutibus z prudentia vel etiam de virtute naturali z morali. q̄ ex altera z altera complexione naturali scōm quam sens⁹ nati sunt aliter z aliter z peius z melius deseruire intellectui. nos videmus aliquos innatos ad ꝓmpte ratiocinandum z media faciendum z inuentē dū tā i speculatiuis q̄ in practicis. alios aūt innatos ad pfūdi⁹ z firmius iudicandū. licet non sint multū inuentiui. Alios aūt ieptos ad rōcinandi pōptitudinē z ad iudicādi certitudinem ꝓpter quod aliqui pauco studio p̄udentiozes fiunt aut sapientiozes q̄ alij multo. he autē habilitates ad ratiocinandum z certe iudicandum vocātur eubulia: et synesis naturales que non sunt partes prudentie: sed de innatis. Preter has aūt habilitates requiruntur habitus acquisiti p multiplicis operationis exercitium z longam experientiam agibilium humanoꝛum. inclinantes perfecte ad recte iudicandum et bene consiliandum seu ꝓsulēdum qui dicuntur eubulia synesis p̄udentiales. et isti sunt partes p̄udentie. Alie rationes satis ꝓcedunt vije suis. Et sic est finis questionis.

Arꝛ. diuidit prudētiā scōz distinctionē bonoꝝ q̄ nobis ꝓcurat.

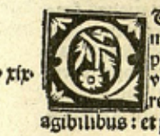
Alio scōz diuersitatē officioꝝ gerimus in ꝓmunitate ciuili

Ad rationes In oppositū

Ad secdam.

Ad tertiam.

Questio. xix.

Quaeritur decimonono. Utrū virtus mozalis faciat intentionem rectam p̄udentia que ad hanc. hoc est dictu vtrū per virtutem mozales habeam⁹ rectam estimationem de fine in ipis agibilibus: et per p̄udentiam de oꝛdinatis ad finem. sic enim exponēd⁹ est titul⁹ q̄stionis quia intendere significat aliq̄d tendere: tendere aūt scz i finē p̄ncipal'r z nō ad alia nisi ꝓpter finē. Arguitur q̄ virtus mozalis magis rectificat ea q̄ ad finē q̄ intentionē: quia virtus diffinitiue est habitus electiuus. secundo huius electio aūt non est ipius finis sed eoꝛum que ad finem tertio huius. ¶ Item virtus est circa difficile secundo huius. vnde virtus in nobis requiritur ad reddendum ea facilia z delectabilia que prius erant tristia et difficilia. virtus enim ex assuetudine acquiritur secundo huius assuetudinis autem est facere facilia et delectabilia que prius erant tristia z difficilia: vnde primo rhethoꝛice sollicitudines studia z conatus tristes vel si non assuefiant. consuetudo autem facit delectabile: sed non circa finē scōm se: imo circa ea q̄ ad finem magis versatur difficultas per tristia ergo z c. Itē videtur q̄ ad virtutem mozalem q̄ ad p̄udentiam pertineat recte tudo tam circa finem q̄ circa ea que ad finem: q̄ circa vtraq̄ rectitudo estimationis pertinet ad habitum intellectualem: rectitudo autem iclinationis ad mozalē. Itē videt q̄ nō idigeamus ſtute mozali ad rectificandū estimationē de fine: qz ad talē rectitudinē determinati sum⁹ a natura. p̄ncipia ei cognita sūt natural'r z p se. z si ignoraremus ad quē finē tēdere debem⁹ quō sciremus ad quid nos assuescere oporteret manifestū est igit q̄ sic a nobis auferrek oisvia determinādi nos ad bonū quod esset valde incōuenies: sicut enī natura dedit aliis ipetū tendendi determinate i finē debitū ita et nobis. non enim minoꝛem deus z natura debuit habere sollicitudinē de nobis q̄ de aliis ḡre et cetera. ¶ Item si virtus mozalis faceret intentionem rectam p̄udentia aūt que ad hanc sequeretur q̄ virtus mozalis p̄cederet p̄udentiam cōsequēs est falsū. q̄ z a fis. falsitas pſequētis ps qz p̄udentia vel actus eius ponitur in diffinitione ſtutis cū dicatur determinata rōe vtiq̄ sapiēs. i. p̄udens determinabit tū quia ſtutis. est iclinare ad id quod est p̄ntatū est ratione que pertinet ad p̄udentiam. tū quia actus appetitus non hz formam z modū ſtutis nisi scōm q̄ rationi conformat. z ita p̄udētia determiat formam z rōez ipsi ſtuti determinās aūt ꝑus est ipō determinato vt causa effectu. tum quia dicit Arꝛ. q̄ non est possibile bonum esse p̄ncipaliter scz per virtutem mozalem sine p̄udentia: sed pſequentia p̄ncipalis probatur: quia ꝑus opz habere rectam estimationem de fine q̄ haberi possit de his que ad finem sunt: cum fines in agibilibus sint vt p̄ncipia in speculabilibus. z quia secundum exigentiam finis opz cetera moderari. ergo z cetera. ¶ Oppositum dicit Aristoteles. adhuc opus perficitur et secūduz p̄udentiam z ſtutem mozalem. virtus quidem efficit rationem rectam facit p̄udentia autem q̄ ad hāc

¶ Item ꝑius. dixit nō erit electio recta sine p̄udētia nec sine mozali virtute. hec quidem in finez illa autem que ad finem facit operari. ¶ Item recta estimatio de fine ē p̄ncipiū i agibilib⁹. scz ſtūs facit rectā estimationē de p̄ncipijs. probatio quia q̄ malicia. coꝛrūpit z circa q̄ facit mentiri. ea saluat virtus mozalis z circa ea facit vez dicere. Itē ex im-

Primo

Arguit̄ primo

Secundo

Tertio.

Quarto

Quinto

Oppositum.

Secundo

Tertio

mediste dictis apparet q̄ ptingit mētiri de fine agibilis: qz ita ptigit negare pncipia prudētie mō vt aliqua scia. vt physica vel mathematica nō hz viā ad negātē sua pncipia: ita neq; prudētia z ita apparet q̄ opz ponere aliunde q̄ hō determinabitur ad dicēdū verū: nō p prudētiā q̄ p ftutem moralem. ¶ Primo videndum est q̄ vltimus finis agibiliū determinatus est nobis p naturā secūdū cōem et rōem. itentū q̄ nulli sic mētik de eo scōz itellectū q̄n sit amādus z pseq̄ndus. nec volūtatez ptigit ferri i oppositū exēplū oēs pcedūt saltē interiori mēte (lz aliq; oze negēt) vitā optimā esse amādā z pseq̄dā: z q̄ p tanto sit magis amāda z pseq̄nda: q̄to est melior z delectabilior: z volūtas non potest ferri in oppositū scōm oppositam rōem nullus eni pōt velle vitā malam z tristē sub ratione malicie z tristitie. ideo necesse est q̄ volūtas debeat transire in actū circa vitā optimaz sub rōe obtimitatis: q̄ velit eam. ppt quod dicebat i tertio q̄ ipius finis est voluntas et non electio. Ex his autē iā manifestum est q̄ isto modo nec hō moralis nec prudētia facit itētionē rectā: sed naturalis inclinatio itellect⁹ ad verum: z volūtatis ad bonū. nec isto mō malicia puerit nec mētiri facit circa pma pncipia. sed vltim⁹ finis scōm eū spēalez rōem nō est nobis determinat⁹ a natura. imo ptinet mētiri circa ipm: z volūtatē ferri nō oino recte in ipm. ppter hoc q̄ mentiri contingit in dicendo que est res illa q̄ est vita optima z delectabilissima. fiat enim sylogismus practicus. talis vita q̄to est melior et delectabilior tanto magis est amanda z pseq̄nda: sed contemplari vel operari secūdū ftutem est vita melior et delectabilior q̄ sensualiter delectari vel q̄ pecuniis aut honorib⁹ abundare. ergo contemplari z operari scōm virtutes est magis amandum z pseq̄endum. ideo z̄ multi aūt minori et ppositioni non consentiunt. ppter q̄d etiā conclusionem non concedūt. z ob hoc etiam volūtas eoz nō recte fertur in finē scz in opus pteplationis vel virtutis sed ostente in delectatiōes sēsuales pecunias aut honores. Si autem minor dicti sylogismi interiori mente pcederet cōclusio non negaretur nec illo iudicio stante voluntas ferretur in finem non recte stāte eni iudicio q̄ temperari sit magis amādum z pseq̄dū q̄ delectari. voluntas non eliget delectari dimittens contemplari sicut dicitur in questione quarta tertij. Si igitur queratur qui faciet rectam estimationez de conclusione. respondebo q̄ recta estimatio de minore cuz maiore: qm̄ scientia p̄missarum (vt dicit linconiensis p̄mo posteriozum) gignit scientiam conclusionis in anima: cum igitur quicquid est causa cause sit causa causati illud facit rectā estimationem de conclusione quod facit nobis rectā estimationem de minore hoc autem quid sit illud dubium est. Quidam enim putant dictū sylogismum non esse prudentialem: quia dicunt prudentie aut tres aut quattuor esse partes tm̄ secundum dicta in alia questione: scz inuentiuam mediozum ad finem ordinatorum. iudicatiuam de medijs inuentis pceptiuam mediatorum. z forte executiuā. he autem omnes partes circa media ad finem ordinata versantur. ideo tota prudentia videt circa

q̄ vltimus finis sit nobis determinat⁹ a natura.

q̄ vltim⁹ finis scōz spēalem rōez nō sit nobz determinatus

oppio quozūdam q̄ silogismi⁹ q̄ sit⁹ de fine i pticulari nō ptineat ad prudentiā

omia hmōi media laborare: dict⁹ aūt sylogism⁹ non est de medijs sed est solum ad statuendum nobis finez. non enim sufficit finē esse nobis statutū scōm vlem rōem. scz q̄ optia vita sit amanda z pseq̄enda. qz si ignoraret⁹ q̄ res sit illa vita optima nescirem⁹ q̄d pseq̄. ppt q̄ ex tertio de alia q̄ vltis estimatio nō mouet oz q̄ in particulari scire q̄ res sit illa vita q̄ est amanda z pseq̄enda. quo scito prudentie est inquirere per q̄ media res illa p se qui valeat z attingi. Item finis est primum pncipium in agibilibus. z opz quālibet scientiam z parirationē prudentiam supponere sua pma pncipia: ergo non ptinet ad prudentiam statuere sibi finē: sed hoc nō videtur mihi verū. qm̄ p̄missi dicti sylogismi sunt tales q̄ ipsis concessis aut negatis erit aliter aut aliter opandum. propter quod scōz dicta pus ille alie p̄misse videntur esse practicez ad prudentiam ptinere. Vel valet prima ratio ipo rū q̄ diceretur ante oēs illas partes esse aliam stituentem illis finem scōm rōem pticularē vel fozte, dicerē q̄ omēs ille tres ptes locū hñt i sylogismo p̄dicto. oportuit ei p̄mo mediū sylogismi inuenire. scōo de p̄missis ex dicto medio ꝓstitutis z deconclusione iudicare: tertio pcipere q̄ media iq̄rantur ad finē statutū attigendū in cui⁹ pcepti exercitione dicte tres partes hñt ite; locū. z ita deinceps donec opus sit ppletū. ¶ Scōa etiā rō eoz non valet qz nō opz sciam sua supponere pncipia scōm quācunq; rationem. licet enim in phylosophia naturali sit suppositum vel quasi suppositum naturam esse: tamen non est suppositum materiam primam esse: nec formam substantialem esse distinctaz a materia. imo inquiritur p̄mo physicorū. ppter q̄d alij dicūt z magis pbabiliter vt mihi videt q̄ illa minor q̄ dicit ptēplari z opari scōm ftutes est melior z delectabilior. quā delectari z̄ c. ē pncipiū practicum p se notū vel quasi sufficit tñ ad dictē minoris concessionem experientia z debitum ministerium sensus ipi intellectui hoc ei scz q̄ ad ppositionem aliquam concedendam indigeamus experientia z debito ministerio sensus non tollit q̄n ilia propositio sit pncipium per se notum apud intellectum sicut visum fuit in vnde cima questione sexti libri. Et q̄uis ita sit: tamen intellectus impediri pōt a concessione dicti pncipij. vel quia non exercuit opus contemplationis nec virtutis: ppter q̄d bonitatem ipsius z delectationem consequentem ipsum non potuit experiri vel quia affectiones inordinate sensitiui appetitus ad delectationes sensuales traxerunt intellectum ad iudicium ineptum: vel quia tedium tristitia siue difficultas apparuerunt coniungi studio comtemplatiuo: siue operi virtuoso. si ei opus virtutis exerceatur. et inordinata affectio sensitiui appetitus moderetur et tedium tristitia siue difficultas apparens in opere virtuoso remoueatur statim intellectus percipiet opera virtutum esse meliora q̄ delectationes sensuales q̄ pecunias aut honores. et in eis voluntas magis gaudebit aliter autem non virtutes autem morales inclinant ad exercitium operis virtuosi. moderant affectiones appetitus. sensitiui. et opera virtutum reddunt multo delectabi-

Secundo

impzobatur dictā oppionem.

rīsio ad p̄mā rationem.

Ad secundū

alia oppio ꝓbatur

quō ꝓcedim⁹ post finē statutum

quō ꝓbatur facit ad rectam estimationē mioris p̄mi sylogismi prudentialis.

liora atq; faciliora q̄ sint opera viciozū. sicut etiā in reiveritate delectabiliora sunt z facilioza. vnde p̄mo ethicoz. scōm seipas vtiq; scōm virtutē operationes delectabiles z Seneca q̄tum ad faciliorē tatē dicit in libro suo de ira sic nec vt a quibusdā dictū est arduū i ftutes z asperum iter est. facilis est ad beatā vitā via delirare negocios⁹ vacat pudicicia. libro occupatissima est. oīm deniq; ftutuz tutela facilis posito ergo exempli gra de quo nō curem⁹ an sit vel nō: q̄ p̄dict⁹ sylogism⁹ vel alter q̄cunq; talis. pcessus per quē finis vltim⁹ hūane vite nobis statuatur: sit p̄mus prudētialis processus et dicti sylogismi conclusio sit prima prudentialis conclusio manifestū est satis ex dictis q̄ mō virtus moralis et prudētia faciant ad habenduz de dicta conclusione rectam estimationem. apparet enim q̄ ad principium circa quod non cōtigit errare scz ad maiores propositionis concessionē neq; virtus moralis neq; prudentia aliquid opaē sed solum illa virtus intellectualis qui vocatur intellectus. apparet secundo q̄ ad secūdi principij circa quod contingit errare scilicet minoris propositionis concessionem prudentia non operaē: sed intellectus. z virtus moralis. z dico intellect⁹ tanq; virtus elicitiua iudicij. dico autem virtus moralis tanq; remotiua ꝓhibentium ex pte appetitus: sic ei malicia corrūpit illū practicū pncipiū scz inq̄tū firmat z auget ipetū passionis in appetitu. ꝓhibentē intellectum a vero iudicio quia sic sensus inepte ministrat obiectum. Sed tertio apparet q̄ ad concessionem conclusionis operatur virtus moralis et prudentia: dico autem virtus moralis dupl⁹. Vnom⁹ inquantum operatur ad dicti principij concessionem. ex quo ipsa conclusio inferebatur. Secundo quia remouet prohibētia ex parte appetitus. vicios⁹ autem appetitus rebellat z recto iudicio principij. et recto iudicio conclusionis et precepto sequenti dictum iudicium. z executionem tollit omino. dico autez prudentia dupliciter. Primo inquantum ipsa vtens logica ordinat. pcessum ad conclusionem ex pcessis principijs inferendam. secundo inquantuz eligit iudicium de veritate conclusionis virtute concessionis premissarum z ordinati processus. Ex his apparet quarto q̄ virtus moralis antecedit prudentiam nō tamē virtus moralis perfecta sed ichoata aut per assuetudinē aut per bonā natiuitatē vt per bonam inclinationem naturalem. vnde pueri si non habeant inclinationem valde bonā naturalem valde indigent ad concessionem principioz moralium bono consuetudinali exercitio. per doctrinam: per persuasionem. q̄ castigationem parētum aut amicorum. vel erit valde difficile ipsos fieri prudentes. propter quod dicitur in secundo huius. non parum differt sic vel sic ex iuuene assuefieri. Et ad hanc sententiam confirmandam valet q̄ iuuenes z passionum secutores non sunt huius scientie que est pars prudentie vt dictum fuit vtiles auditores. ¶ Vlterius aūt post dictum cōcessum scz quando nobis statutus fuerit finis oz ad media se cōuertere per que finis ille possit attingi. primo quidem inueniendo media illa vt dictum fuit prius. Secundo iudicando de medijs i

Intellectio piena tituli q̄ stionis

Secundo

Tertio.

VIcesimo quer̄itur. Vtrum virt⁹ moralis possit nobis acq̄ri sine prudentia. Arguit̄ q̄ sic: qz scia cū sit hit⁹ cōclusionis speculatiue supponit hītū pncipioz speculatiuoz. ita prudētia cū sit hītus cōclusionis practice supponit hītū pncipioz sed ille hītus pncipioz supponit ftutē moralē. qm̄ illa pncipia sine morali virtute nō cōcedunt. vt dictum fuit. malicia eni corrūpit pncipia practica. ergo ftutem moralem oz acquiri añ prudentiam. ¶ Item homo dicitur bonus homo simplr per virtutem moralē. sed absq; prudentia multi sunt boni simplr. ergo habent virtutem moralem. Minor ꝓbatur. quia dictum fuit q̄ hit⁹ acq̄situs p doctrinam. scz librozū moraliū z decretorū pertinet ad prudentiā. ppter quod nullus videtur acquisiuisse prudentiā. qui non studuit dictos libros. et tamen multi sunt boni homines licet in ctis libris nihil studuerint. ¶ Item ad bene agere requiritur virtus moralis. sed ad bene agere nō requiritur prudentia. ergo virtus moralis potest esse sine prudentia. Maior ꝓbatur. quia virt⁹ moralis apud animam est sicut sanitas apud corp⁹ vtraq; enim perficit. hec animam illa corp⁹ z op⁹ eius bene reddit. modo sanitas exigitur ad bonā et expeditam corporis operationem. ergo et virt⁹ moralis ab bonam et expeditam anime actionem. Minor vero probatur. quia prudentia se habz ad virtutem moralem sicut ars medicine ad dispositiones corporis. prudentia enim est cognitiua iustorum et iniustoz. pulchroz z turpium. z omnino illoz circa q̄ virtutes et malitie versantur. vt ars

medicinalis ē cognitiua sanoꝝ ⁊ egrotuꝝ: ⁊ oīno illoꝝ circa q̄ sanitas ⁊ egritudo versant modo ad bū opādū scōm corp⁹ nō reqrit ars medicinalis: sed sufficit sanitas ḡ ad bū opandū scōm aiaꝫ nō reqrit ꝓudētia sed sufficit ꝑt⁹ moralis. ¶Itē ex dicta ꝓportionabili sīl̄ itudine pōt argui ꝙ c: sanitas pōt haberi sine arte medicinali. ḡ et virtus moralis sine ꝓudentia. ¶Item virtus moralis acquiritur ex assuetudine in bonis operibus. sed aliqs potest assuefieri in bonis operibus sine ꝓudētia. ergo ⁊c. Sed tu dices domine minor est falsa: qz sine ꝓudētia nō cognoscere ē que sunt bona opera Respondebo ꝙ licet non cognoscam ex se q̄ sūt bona opera. nī possum credere prudēti. et ita me assuefacere in his que ꝓudēs dicet. Nā eū q̄ sanatur non opꝫ habere sciam medicinalē. sed credere hīn ⁊ opari scōm iussa eius. sic est hic ergo ⁊c.

Quarto.

Quinto

Oppositum.

¶Oppositū dicit Arꝫ. dicens ꝙ licet ꝑt⁹ naturalis possit haberi sine ꝓudētia. tn̄ ꝑt⁹ ꝓudētialis id est moralis non pōt haberi sine prudentia. Itez sine recta ratione non est ꝑtus: cum recta rō sit ei⁹ diffinitione ponatur. sed non sit recta. nisi ꝙ prudentiam igitur virtus moralis non est sine prudētia. ¶Item virtus est habitus bene et recte electiuus: sed non erit electio recta sine prudentia: vt dicit Arꝫ. igit ⁊c. ¶Ad euidentiam huius q̄stionis sciendū est scōm Arꝫ. ꝙ in nobis tam ex parte virtutis cognitiue q̄ ex parte appetitiue duplex ī uenitur habitus. scz vnus naturalis. quem ex naturali dispositione. ⁊ certa ꝓplexione habem⁹ confestim a natiuitate. ¶Alī⁹ ꝙ doctrinam vel experientiam ⁊ assuefactionem acq̄situs Et vtrobiq̄ hitus ille naturalis pōt esse bona dispositio. scz dispositiones ad bū agendū. vel mala scz dispones ad male vel non bene agendum: Bonā igit naturalem dispositionem ex pte ꝑtutis appetitiue vocat Arꝫ. ꝑtutē naturalē q̄netiā ⁊ mores innatos nobis dicēs ꝙ oibus videtur singulos mores existere natura aliqualiter eteni iusti ⁊ tpati ⁊ fortes ⁊ alia ꝓfecti habem⁹ a natiuitate vocat etiam mores non quis sint vere mores. cū sint absq̄ oī consuetudine. sed mores dicuntur qui a moꝫ habent sīl̄itudinē. Et non solū inuenitur dispositio naturalis ꝯclinans ad bonos mores. sed etiā ad malos que vocari pōt malicia naturalis. multi enī a natiuitate inclinantur ad iracundiā: ad ītpantiaꝫ ad auariciam. ⁊ sic de alijs. ⁊ hoc iuenies ꝓbatuꝫ hñ ab Aristo. in sexto de animalib⁹. Bonam aūt dispositionē ex pte virtutis cognitiue vocat Aristo. demoticā. quod forte idē significat quod īdustria naturalis ꝓaua aūt dispositio pōt vocari ebetudo. ⁊ cū hō spūs habeat in orgāno ꝑtutis cognitiue mobiles ⁊ flexibiles. ad quod disponit humiditas ⁊ caliditas ipē naturaliter dicitur inuentibus multitudinis mediocꝝ ad quēcunq̄ fines voluerit ⁊ si cum hoc orgānum memorie fuerit bene receptiuum. ad quod bñ disponit frigiditas ⁊ siccitas orgāni. tunc ipē erit bene iudicatiuus ⁊ pfūde ꝓpter experiētiā q̄ nō nisi ex multis mediꝫ pficiñ. vñ talis erit naturalis eubulia et synesis. ⁊ ita val de bene erit dispositus ad prudentiā si bene sit dispositus ad mores siue ad virtutes morales. et si fuerit dispositus ad vicia. tunc ipse ꝓmptitudinē habebit maximā ad astutiā: sī ꝙ ꝑte fuerit dispositus erit ebes oīno nec pōt ad aliq̄d dare consiliū nec de ꝓsilijs sciēs iudicare. imo q̄nq̄ nec potēs ad hoc quātūcunq̄ volēs recipere discipliñā. et talis dicerē asinet⁹ vel asin⁹ ꝓpt defectuꝫ iudicij. Et ꝺz ab a qđ ē sine ⁊ synesis. Et dicerē ebulio ꝓpt defectuꝫ ꝓsilij ab a qđ est sine ⁊ bula q̄si sine bula. vel melius ebulio ab e qđ est extra. ⁊ q̄nq̄ etiā ꝓtingit aliquos esse rudes in consilio ꝙ fundos aūt in iudicio vel econuerso scdz varietatem dispositionis naturalis diuersoꝝ virtutis sēsibilis organoꝝ. dicte aūt dispositiones naturales ex parte appetitus. quia disponūt ad virtutes morales aliq̄s virtutes morales dñr. ⁊ q̄nq̄ dñr prudētia qz disponūt ad prudētiā: si ḡ prudētia ⁊ virtus moralis capiañ ꝙ dictis naturalib⁹ hītibus vel dispositiōib⁹. nō est dubiū q̄n separari possit ⁊ in hoīb⁹ ⁊ ī asalib⁹ bruttis vt apparere pōt ī toto libro octauo de aīalibus ⁊ ī libro de phisonomia Arꝫ. ⁊ ꝙ cōclusionē notissimā. sed dicti hīt⁹ nō debēt dici ꝓpe ⁊ ꝙncipaliꝝ virtutes ī hoībus. qz non ꝑficiunt tm̄ ꝑtē intellectum ⁊ appetitum nec eos determinant ad optimas operationes ipsoꝝ imo demotes ita disponit ad astutiam vt ad prudētiā propter quod tales habens habitus scilicet dimus potest esse pessim⁹. si male fuerit morigerat⁹ virtutes autem naturales semper in idem opus inclinant quantuncunq̄ circunstantie fuerint repugnantes exemplum fortitudo ad semper expectandum pericula. manſuetudo ad semper sustinendum iniurias ⁊ patiendū. liberalitas ad semp expendēdū vel indifferenter omnibus dandum. ⁊ sic de alijs nō enī sequūtur ꝙncipium directiuum scz discretiuum circūstantiaꝝ sed ꝯclinant sicut grauitas que semp monet lignum deorsum siue ī locum ꝑseruatiuū ipius: siue in locuꝫ destructiuū ipius. puta vbi erit ignis ꝓburēs ipm. sic aūt ꝯclinare sp in idē non est bonū sed aliq̄n malum valde: q̄n aliq̄s fugiendū et aliq̄n aggrediendum ē et aliq̄n dandum ⁊ aliq̄n retinendum habitus autem illi qui dicuntur ꝓprie et ꝙncipaliꝝ virtutes appetitus sunt illi qui semper ad optimum opus inclinant appetitum. de quibus dicendum est ꝙ non possunt acquiri perfecte sine ꝓudētia. qđ ꝑt declarari tales habitus non sunt naturales vt apparuit ergo sunt ex assuetudine acquisiti. consuetudo autem vel est multiplicatum exercitiū simi lium opationum vel ex hmōi multiplici exercitio generatur. ¶Operationes aūt ꝑsit dupliciter eē similes. Unomō scdz substātiā ipsaꝝ. vt darez dare vel aggredi ⁊ aggredi ⁊c. Aliomodo possūt dici ꝓsimiles scōm sīl̄itudinem seu sīl̄itudinariā ꝙportionem ad aliquam regulam. Exemplum si latomus vnū lapidē faciat acutū. ⁊ aliū rotundum ⁊ vnū rectū. ⁊ alium tortuosum. regula data sibi tali existe. ipe dr̄ sp ꝓsimiliter opari quia ꝓxomīt regule sibi date habitus aūt inclinans semper appetitum ad opus bonum nō est generatus ex operationibus scōm substantiā ꝑsil̄ibus quia tunc sp ꝯclinaret in tales quēadmodum habitus naturalis quod nō esset bonū. non enī oz sp agere consimiliter scōm substantiā operationis. scz aliq̄n aggredi ⁊ aliq̄n fugere. aliq̄n dare ⁊ aliq̄n retinere ⁊c. Poꝫ

vñ ꝓcessit error eoꝝ q̄ crediderūt ꝑtutes posse haberi sine ꝓudētia

dupl⁹ aliquis pōt assignari opatiōib⁹ rōi ꝓsonis.

dupl⁹ opatio nes aliq̄ dr̄

similes.

igitur illū habitū esse generatū ex opatiōibus similib⁹ scōm ꝓportionē ad regulam regula autem cuius opatio ꝓformis fit semper bona ⁊ optima est recta rō de agibilibus distribuēs scōm circunstantiarū exigentiā q̄n opus sit itendendū aut remittendum ⁊ vbi ⁊ quō: et sic de alijs ad ꝑfectionem opis req̄sitis. hec aūt recta rō ꝓudētia est vl opus ꝓpium prudentie. ergo manifestū est ꝙ ꝑtutes appetitus dicte ꝓprie et ꝙncipaliꝝ non possūt sine prudentia generari. ¶Plurimi aūt valde decipiunt opinātes ꝙ ꝑtutes inclinant tm̄ ad certas passiones ⁊ operationes scōm substantiā: puta medias: ⁊ sic putāt ꝑtutes esse vere medias extremorū viciozum. sicut tepidum est mediuꝫ calidi ⁊ frigidi: ⁊ ita putant ꝑtutes abinuicē ⁊ a prudētia posse separari. quod est totū falsum. imo virtutes inclinant ad insequēdū sp in oī tpe iudiciū rōis qđcunq̄ recta ratio sniauerit. ꝓpter quod ad vicia se habet quasi totaliter dispate. vicia namq̄ ꝯclināt ad certas opatiōes ⁊ passiones. virtus aūt sp ad iudicium rationis. ¶Adhucyterius sciendum ē ꝙ aliquis potest assuefieri in operationibus consonis recte rationi dupliciter. vnomodo ꝙ non sibi sed alteri credat prudenti et scōm eius ꝓsilium opet. Et isto scōmō hitus gñabitur bon⁹ ī appetitu sed nō ꝑfectus simpl̄r: qz cū deficeret doctor exterior: nō haberet quomodo posset recte opari ⁊ qz cozda hoim sunt nobis occulta. ꝓpter qđ aliq̄n credim⁹ talē foze prudentē ⁊ bonū virū. qui est astutus ⁊ malus. ꝯ nō erit bonū ad eū ꝯclinare sum appetitū. ꝓpter qđ opꝫ ad ꝑfectionē virtutis moralis habere prudētiā in seipo. Et fozte ꝙ hoc intendebat Arꝫ. cū dixit nō ei qui solū scdz rectā rōem sed qui cū recta rōne habitus virtus est. Ad rōnes ad ꝑmā ꝺz ꝙ ad concessionem ꝓmoꝝ ꝙncipiorum practicoꝝ oēm actum prudentie ꝑcedēsium non indigemus virtute morali perfecta: sed sufficit ꝑtus moralis ꝯchoata ꝙ bonā natiuitatem quā vocam⁹ naturalē vel ꝙ assuetudinē doctrinalē a parentibus vel alijs suadentē vel cohortantem

Ad primam.

Ad secundā

Ad tertiam,

corrumpi. et ita generari egritudinem aut mortez per ipē pz quid sit dicēdū ad aliam rōem ꝙ vltima rō soluta est per ꝓdicta. Et sic finitur.

Questio. xxi. Arguit ꝑmo

Secūdo

confir.

Tertio

Quarto.

Quinto

Sexto.

Septimo

Octauo

Oppositum.

VIdet sumo ꝑmo q̄rit Utrū ꝑtutes morales sint nc̄io ꝓnexe qđ inuicē. Et arguitur ꝙ nō. qz generant⁹ ex exercitio actuū scdo huj⁹ aliq̄s aūt pōt exerceri ī actu vn⁹ ꝑtutis absq̄ hoc ꝙ exerceatur in actu alterius. ¶Item aliquis pōt esse magis dispositus vt a natura vel aliunde ad vnā ꝑtutē q̄ ad aliā. vñ ꝺz sexto huius oībus elvidetur singulos mores existere natura ⁊c. sed fozma ceteris paribus generatur citius. ⁊ ꝑficitur in materia magis dispōsita ad ipam. ergo homo hz acq̄rere vnam ꝑtutem ⁊ non aliam. Confirmat ꝙ si vna non posset acquiri ante aliā. tūc ex actu vnius ꝑtutis alia ꝑtus acquireretur. quod est falsum. ¶Item opꝫ assignare causam ꝓnexionis vel ex pte ꝙncipii effectiui: quod non videtur quia cans̄ tur ex actibus. ⁊ aliquis pōt exercitari circa vnū actum absq̄ ⁊c. vel ex parte subiecti quod nō pōt dici. quia vt oēs ꝑtutes morales sunt in appetitu it⁹ omnes intellectuales in intellectu. q̄tī nō ꝑsit necessariam connexionez. vel ex parte obiecti. qđ non pōt esse quia distinguntur penes obiecta. vel ex parte finis quod esse non pōt: quia fines ꝓpos habent diuersos. si autem habeant vnum finē communem: ita omnes habitus intellectuales. imo et omnes humane operationes vt dictum fuit ḡ ⁊c. ¶Itē signū hit⁹ generati est delectatio i ope scdo huius sed aliquis potest delectari in recte operando circa materiam temperantie: absq̄ hoc ꝙ delectetur in operando circa materiam fortitudinis ergo ⁊c. ¶Item quarto huius dicit Arꝫ. ꝙ licet omnis magnificus sit liberalis. non tamen opoꝛtet ꝙ omnis liberalis sit magnificus. et multi sūt viri magni pōderis in iustitia fortitudine aut magnificentia parum scientes de ludis circa quos ē eutrapelia. ¶Item operationes non sunt connexe nec vicia sunt connexa: nec habitus intellectuales ergo simili modo videtur et ceteris ⁊c. ¶Itē si esset connexe. tunc vna corrupta omnes corrūperent: quod nō videtur necessariū quia corruptio fozme non videtur esse nisi per actionem contrariꝰ. vel ꝙ corruptionē subiecti. ꝓmomō nō est necessariū. qz actus contrarij vni ꝑtuti corrumpentes eam non sunt contrarij alteri virtuti. nec scōmō quia potentie anime manent. ¶Item hoc erit ꝓpt connexionē ipārū prudentie vni existenti vt dicit Arꝫ. sed vt ꝓius de alijs arguū fuit. pōt argui ꝙ prudentia non sit vna tm̄. ⁊ ꝙ ꝑtutes non sunt ꝓnexe prudētie ¶Oppositum dicit Arꝫ. dicendum ē breuiter ꝙ sit per virtutes morales nos intelligamus habilitates naturales de quibus in precedenti q̄stione locuti sumus. tlle non esset necessario connexe: nec adinuicem. nec cum prudentia vt apparuit. ¶Item si per virtutes morales intelligam⁹ hit⁹ bonos ꝙsuetudinales tpi⁹ appetit⁹: posset eē dupl̄r. Unomō ꝙ de illis hītib⁹ seu ꝑtutib⁹ loq̄remur scōm ꝙ sūt ī statu ꝙsummate ꝑfectionis. Aliomō. put sūt adhuc ineſſe aliqualr imꝑfecto. ergo ifto scdo modo loq̄remur de ꝑtutib⁹ moralis.

bus: puto q̄ sunt ab inuicē sepabiles. vt pbaf pti
ma rō z scīa z forte alie. Si ꝓo ſtutes capiant
scīm statū sue ꝓsummate pfectiōis: puto q̄ nccio
sunt ꝓnexe. qō pbaf ꝑmo ex ordīe ſtutū ad inui-
cem sic: q̄cunq; nō opaf circa materiā tpantie vt
oz q̄lcq; occurrit sibi materia illa z ꝑmpte et dele
ctabiliter. ille nō hz ſtutē tpantie ꝓsūmatā. sed q̄
nō hz fortitudinē ꝓsūmatā casus pōt accidere q̄
nō opabit circa materiā tpantie vt oꝑ vel saltez
nō prōpte z delectabiliter. ḡ q̄ nō hz fortitudinez
ꝓsūmatā. ipe nō hz tpantiā ꝓsūmatā. maiorvidetur
nota ex libris ꝑcedētib⁹. ſtr⁹ ei sp̄ inclinat circa ob
iectū suū ad opandū prōpte z delectabiliter quod
oz q̄s opz z c̄. nullo ei mō tpantia pfecta ꝑmittit
peccare circa obiectū tpantie nec ꝑmittendo neq;
omittēdo. qz sic erit pctīs tpantie qō tpantia nō
ꝑmittit. Minor ꝓbatur quia si quis non fuerit cō
firmatus ifortitudine. tūs terribile poterit iuenire
q̄ mouebit appetitū ꝑter iudicū recte rōis: sicut
si crudelissīa mors imineat nisi mechef itpate a-
get ex timore ḡ z c̄. Ad istā tm̄ rōem rndef pba
biliter q̄ si tpantia eēt ꝓsūmata deficiēte fortitu-
dine nūq̄ obiectū terribilissīmū mouereat ad actū
intpantie circa obiectū tpantie. sed ille ꝓtius vel-
let mortē sustinere. tūs circa obiectū fortitudinis
mouerēt ad actum timiditatis. z modo consimili
diceretur de aliis virtutibus. sed forte q̄ ista rīs
tio tolleretur q̄ sequētes rōnes. saltē ꝑdicta ratio
ꝓcluderevidetur: q̄ tpantia ꝓsummata non posset
esse sine multa fortitudine licet non penitus cō
summata. quis enī ꝑter iudiciū turpis repulsam
circa quācunq; materiam vellet incurrere mortez
crudelissīmam. nisi multa fortitudine munitus.
non apparet nisi forte ex arbitrij libertate. Se-
cundo ꝓbatur idem ex ordīe virtutum ad ꝓudē
tiam: quia deficiēte fortitudie deficit ꝓudētia cir
ca obiectum fortitudinis. et deficiente ꝓudentia
circa obiectum fortitudinis. deficit ꝓudentia cir
ca obiectū tpantie: z deficiente circa obiectū tpā-
tie: deficit temperantie: ergo deficiente fortitudi-
ne deficit tēperantia. Propositio ꝓma apparuit
questione decimanona huius libri. virtus enī mo
ralis requiritur ad recte iudicandu de ꝓacticis
ꝓncipijs z ad recte iudicādum de mediis inuētis.
z ad firmiter ꝓcipiendum de iudicatis. Secunda
autem ꝓpositio manifesta est per hoc q̄ vna z ea
dem est ꝓudētia circa obiecta omnū virtutū mo
ralīū. vt dictum est supra. Sed tertia ꝓpositio ap
paruit in questione ꝑcedenti. cum ei virtutis sit i-
clinare ad illud quod recte iudicatum ē z ꝑceptū
z non in aliud manifestum est q̄ deficiente recto
iudicio deficit recta inclinatio. ergo z c̄. Alij tñ
tenentes aliam viam respondēt forte ꝓbabiliter:
q̄ in casu aliqualiter tacto defectus iudicii circa
obiectum temperantie non fit ex defectu tpantie
tantā enī habebat ille tpantiā q̄ nunq̄ passio pti
nens ad tpantiā seduxisset intellectum. sed passio
ptinens ad fortitudinē seduxit illū: iō totū pecca
tum est ex defectu fortitudinis: vt si fortes z pla
to portarēt lignū pōderosum z fortes in hoc labo
re debitā vī corporalē apposuerit. plato aūt piger
exīs subcubuerit: tunc ꝓstat q̄ lignum cadet ab
humeris virilisq; z forte ledet fortem. non tamē
ex defectu fortis sed ex culpa platonis. videf ḡ
imhīz aliq̄b⁹ q̄ iz dicta rō bñ ꝓcludat q̄ ad sp opā
dū bñ circa cibos z pot⁹ nō sufficiat tpātia. sed i
digeam⁹ alijs ſtutib⁹ cū eaꝫ obiecta circūstituerit
z q̄ ita virtutes nccio sint ꝓnexe tñ nō ꝓbat quin
absq; fortitudie saltē ꝓpleta possit i nobis ꝓpleri
tpantia sic q̄ delectationes tact⁹ z gustus non ha
bebunt vim inclinatiuam appetitus ꝑter iudiciū
rationis nec vim peruersiuam iudicij rationis licz
aliunde peruerti possit sez per alias passiones. iō
forte rationes ꝓius facte per rationem sequentē
fortificabuntur: per quam apparebit ampliꝰ cōnexio virtutum q̄ adhuc apparuerit. Tertio ꝓbatur igitur dicta conclusio ꝓbatur ex ordīe virtutū ad finem: virtus enim non solum est habitus electiuus sed electiuus ꝓpter hoc: scilicet honesti gratia sicut apparuit in secundo. virtutis igitur ē inclinare in honestum ꝓpter honestū vel ipsius dei amorem secundum seipsum et ob hoc refre-
nare passiones appetitus: et ita determinare ap-
petitum contra impetus passionum. q̄ nullomo-
do subducat rationem. appetitus autem non po-
test firmissime resistere passionibus ꝓpter ho-
nestū vel dei amorem. nisi sit in tali amore perfe-
ctissime confirmatus: quoniam ꝓpter vnum
quodq; tale et illud magis: si igitur firmiter resi-
stit ꝓpter firmiter amare. sequitur q̄ si firmissi-
me resistit passionibus q̄ magis firme amat deuz
vel honestum. Arguitur igitur sic: si quis habet tē
perantiam ꝓsummatam aut aliam quācunq; vir
tutem morale: ipe firmatus erit in amore dei vel
honesti ꝓfecta sed quicunq; in tali amore firmat⁹
est. ipe nullo genere passionis ꝑmittit se inclinari
contra honestuz cum hoc sit in potestate sua: nec
aliqua de causa permittet passiones inualescere
super rationem: aliter enī non esset ꝓfecte firma
tus in honore honesti talis aūt est ꝓfectus secun-
dum omne genus virtutis moralis: ſtutes ergo
morales sic connectuntur necessario q̄ nulla pōt
nobis acquiri sine amore honesti. amor autem ho
nesti cogit ad recte ratiocinandum z recte eligen
dum circa obiecta virtutum moralium. non vnius
tantum: sed omnium z etiā cogit siue determinat
ad recte operandum quotiens nobis occurrit ma
teria: ex huiusmodi aūt rectis ratiocinationibus
electionibus et operationibus multiplicatis om
nes virtutes morales ex ꝓudentia generantur z
quanto magis ac magis multiplicātur ille electio
nes et operationes: tanto magis ac magis amor
honesti firmatur in appetitu: et iterum econuerso
quanto amor honesti intenditur: tanto magis co
gimur ad rectam electionem et operationem cir
ca singula agibilium: et ita virtutes omnes ma-
gis ac magis intenduntur: et iterum cum amor
iusti tandem fuerit consummatus perfecte: tunc
omnes virtutes morales erunt perfecte: voluntas enim habens potestatem detinendi appetitus determinabatur ex toto ꝓpter assuetudinem et honesti amorem ad detinendum ipsum: quo detento nulla erit causa male iudicandi de a-
gibilibus. neq; male eligendi vel male prose-
quendi. nisi forte ignorantia inuincibilis. que
pctīm excusat. Item videf michi q̄ non esset

Euasio

Oppio cōis nominalium.

Tertio ꝓbat ꝓnexionē ſtu tū ex pte pru dentie.

malum dicere quod ad oēm virtutem moralem p
fecte consūmatam duplex ꝑter ꝓudentiam requ
retur habitus consuetudinalis vnus firmans z de
terminans appetitum ad amorem honesti qui ge
neratur ex multis actibus amandi honestū. Ali
us firmans z determinans appetitum ad facilit
sustinendum tristicias corporales. et refugiendū
voluptates z oct⁹ et ad rependum impetus ali
arum passionum que possent appetitum mouere
ad rebellandū rōni. et ille habitus generat ex as-
suetudine sustinendi et refutandi et reprimendi
dictas passiones. Quod enī isti habitus sint di
stincti rōnabiliter patet ꝓ hoc q̄ vterq; si de reli-
quo potest acquiri. multi ei mali sine amore hone
ste verbi gra ꝓpter ipocrisim vel ꝓpter lucrū aut
honorem mūdanū assueti sunt vigilare ieiunare z
labores plurimos sustinere: vel etiam non timere
terribilissima qui imo aggredi periculosissima. ex q̄
assuetudine generat habitus ꝓ quē illi faciliter z
ꝓpte faciūt hec oīa. alia cōsimilia que aī dicti
habitus acquisitionē fuissent valde difficilia. Simi
liter ecouerso si qs in camera clausa detineref ꝓ
totam vitā. vt sibi nō occurreret obiecta passiona
tiua videlicet terribilia vel tristibilia obiecta. de
licati cibi vel lasciue mulieres: pecunie vel hono
res z huiusmodi talia valde bñ posset assuefieri
in amore dei vel honesti exercēdo se ꝑ actu frequē
amandi deū z volendi ꝑferre ceteris oībus omne
illud qō est sciret eē honestū. Primus aūt istoꝝ
habituū non est bonus neq; meritorius scz absq;
scīo cū possit in prauis reperiri: secūdus aūt est
scīm seipm bonus et meritorius. iz forte non est
sufficiens ad opandū bñ totaliter semp z facilit
qō patet ꝑmo quia licet habens eū posset z vellet
subsistere z de facto subsisteret maximas tristici
as ad seruandū honestū tamen hoc non esset fac
liter neq; sine rebellione aliqua appetitus. ꝑter
quod forte talis habitus sine ꝑmo statum continē
tie non transcendit. Secūdo etiam talis habitus
scōs sine ꝑmo nō haberet sibi annexam ꝓudenti
am multam extensiue ꝑter inexperientiam agi-
bilium humanoꝝ. ꝑter quod habens eum non
posset in multis agibilibus circūstantiatis oēs
circūspicere circūstantias: nec haberet ꝓmpte
modū consiliandi. z ita putaret sepe ꝓdesse quod
obesset tales igit habitus non sufficeret ad semp
bene opandū z dico bñ opandus quo ad bonitatē
operis exteriozis talis enī nunq̄ aliquod malum
eligeret nec ipm faciendum esse iudicaret nisi ꝓ
pter sibi inuincibilem ignorantiam ipe enī ex quo
firmatus erat i amore honesti exercuisset opa vir
tutum exteriora si potuisset. z sic expertus fuisset
in hūanis actionibus et ꝓudentiam sibi acquisi
uisset. put ꝓfectus potuisset. ꝑter quod si maluz
agat ex ignorantia non est culpa. ꝙ videtur ergo
q̄ illoꝝ habituū vterq; p eius connexionem ad al
terum ꝓficitur et ex eis vna virtus ꝓfecta consū
mata dd bene opandū constituitur. puto enī q̄ ha
bitus scōs ceteris pibus firmatur fortius in eo q̄
habet habitū ꝓmum. q̄ si careret eo. videtur etiaz
michi q̄ talis virt⁹ sic totalis sit vnica scīm spēm
aut etiā scīm numerū. circa oīa humana agibilia
quo ad habitū secundū quem in se claudit. z q̄ sit

in oī ſtute ꝑ ꝓudētiā req rūf duo hit⁹.

q̄ illi duo hi- tus sueniant ē separati

ꝓatio illoꝝ hūuādiuicē

spē diuersificata quo ad habitū ꝓmū scīm diuer-
sitatem obiectoꝝ. eo modo quo in libris ꝑcedent
bus determinatū fuit de distinctione virtutū distinc
tio nāq; habituū videf oriri ex distinctione foꝝ
maliū obiectoꝝ. Omnia aūt agibilia hūana nō
sunt obiecta scīi habitus scīm vnā rōnem scz se
cundum rōnem honesti. seu cōsoni recte rōni. sed
ipsa sūt obiecta ꝑmi habit⁹ scōz q̄ sūt illatiua pas
sionum ipsi appetitui. ideo scīm diuersa genera
passionū oportet virtutes spē diuersificari. Et ite
rum videf michi q̄ virtus ipsa totalis ḡtū ad ha
bitum ꝓmum sit magis de genere viciozū. nō quo
ad malitiam sed quo ad substantiā ḡ quātum ad
habitum scīm habitus enī secundus videf oino
ad vicia se habere dispate. nā habitus ꝓius z vi
cia determinant appetitū in ordīe ad passiones
habitus aūt secūdus in ordīe ad rōnem. z placet
dictos duos habitus distinxisse siue bene siue ma
le vt alijs detur occasio ꝑfundius inq̄rendi. Ad rationes ad ꝓmum

ad ꝓmam

ꝓposita q̄ oīa agibilia aptine ant ad ſtutē scīm eādē rō nem

Ad rōnes ergo dicendū est. Ad ꝓmam q̄ nullus po
pter ꝑfectū amorē honesti exercitari potest in opi
bus vnius virtutis quin exercitef in opibus alte
rius etiā exterioribus si materia occurrat. et si nō
occurrat tñ scōz interiorem actū exercitabitur.
aliter non sup amaret honestū. sed concedo bene
q̄ aliquis potest exercitari in ope tempato ꝓpter
ꝓceptum ꝑsens aut ꝓpter timorem pene aut in
firmitatis vel ꝓpter aliā causā talem particulare
absq; hoc q̄ exerciteꝰ in ope iusto vel forti vel
magnifico. iz nūq̄ per huiusmodi exercitationem
sibi acquireret ꝑfectum tpantiā. licet bene dispo-
neret se ad eā. Ad alia cōcedit q̄ aliqs potest
impfecte ꝓus acquirere tempantiā q̄ acq̄rat for
titudinem scz pfecte nō habebit eā. donec erit pfe
cte cōsūmatus in amore honesti in quo nō consū
mabit nisi cū acquisitione aliaꝝ virtutū. Quādo
etiā oī q̄ vna vna virt⁹ non acquiretur p actū alte
rius dico q̄ verum est inquantū ille actus est pro
ꝓius illi virtuti. tñ inquātum in quolibet actu cu
iuslibet virtutis cōcurrit vnus cōmunis actus pu
ta amor honesti quelibet virt⁹ p actū cuius libet al
terius ſtutis generat aliquo modo: z intendit et
firmat. Ad alia potest dici q̄ rō cōnexionis ac ad tertiam

ad ſecundam

ad quartam

ad quintam

cipit ex idemptitate finis cuius amor concurrit
necessario ad omnē actū ſtutis nec est simile quo
ad hoc de habitibus intellectualibus quia licet sit
vn⁹ finis cōmunis ipsoꝝ tñ nō oportet in oī actu
ipsoꝝ habere oculū ad illū finez cōem potest etiā
dici q̄ rō connexionis sumitur ex ꝓudentia que
vna existens est regula dictans et ꝓcipiens ope
ra oīa oīm virtutū moraliū. quod iterum ꝓuenit
ex idemptitate finis. q̄ sez ꝓudentia simpliciter
dicta semp in oī actu suo habet oculum ad hone-
stum. Ad aliam dicendū est q̄ non esset vera et
perfecta tpantia p quā delectaremur in ope tem-
perato. nisi delectaremur in eo ꝓpter perfectum
amorem honesti. si aūt sic aliquis delectef in ope
tempato ipse necessario delectabit in ope virtuo
so. Alia ratio soluta fuit in septima questio-
ne quarti libri ꝓo quanto ipsa arguit de liberali-
tate et magnificentia sed ꝓo quanto ipsa arguit
de eutrapelia que est circa ludos: dicendum est q̄
non oportet eutrapelum esse citaristam vel iocus-

latorem sed sufficit q aliquid modicū solatij per
ticipet· aut in verbis aut in factis vt cū eo non sit
tristis cōtatio sed delectabilis hoc aūt participa
re possunt oēs qui non sunt simpliciter bestiales
vel aggrestes ꝛ si possūt·tunc necesse est vt i hoc
ad sextum exercitēt se i sint vere amatores honesti·Ad al i
am concedendū est q dispositiones naturales ad
virtutes non sūt connexe·necvirtutes sub esse im
perfecto nec vicia·nec habitus intellectuales qꝝ
non oportet q advnū cōem fineꝫ aspiciāt in oībus
actibus suis sed perfectevirtutes sūt cōnexe pro
pter hocq oēs sue operatiōes sūt connexe ad ope
rationem aliquā prudentie vni⁹ existentis vel eti
ad septimum am ad aliquā cōem operationem volūtatis puta
ad amorem honesti· ¶Ad aliā dicendum q si
sit aliqs actus qui ppter eius contrarietatē ad vir
tutem vel actum virtutis sit corrupti uus virtutis
necesse est illū esse nō solum vni virtuti contrari
um sed oi virtuti quia nullius virtutis potest esse
corruptiuus nisi quia in se claudit defectum amo
ris honesti ppter quod aliqualiter prefert ho
nesto· hoc aūt omni virtuti perfecte repugnat· de
vltima rōne dictum est satis in precedentibus.

Et hec de questione

questio· xxij·

Arguit⁹ primo ¶Queritur vicesimo scdo· Utrum sa
pientia sit virtus melior ꝯ prauden
tia· ¶Arguit q nō qꝝ virtus felici
tabilior est melior sed prudentia est
felicitabilior cū septimo politice di
cat Arꝛ· q quidā igit⁹ vnicuiq felicitatis adiacet
tantum ẽtum qdem virtutis ꝛ prudētie ꝛ eius qō
est agere scōm has sit cōcessum nobis teste deo q
felix quidem est ꝛ beatus ppter nullum aūt extri
Secundo secorum bonorum·ꝛc· ¶Item parū post dicit nul
lum aūt bonum opus neq virī neq ciuitati sine
virtute prudētia sed multimulta bona opank si
ne methaphysyca que sapia dr ergo prudētia est
magis nobis necessaria ad bñ operādū et p conse
Tercio· quens ipsa est melior· ¶Quidā etiam hoc oīno
conuincere putātes arguūt sic illa virtus est me
lior q perficit meliorem aie particulam: prudētia
aūt est hmōi ergo·ꝛc· ¶Maiorem videt Arꝛ· po
nere dicimus expresse ꝛ in septimo politice· Mi
nor aūt probatur multipliciter. Primo sic illud
est optimum hoīs quod corrumpit per malitiam
et extinguit per bestialitatē sed particula pfecti
bilis per prudētiā, est hmōi et nō particula specu
latiua ergo·ꝛc· ¶Maior istius pasylogismi patet
septimo huius vbi vult Arꝛ· q optimum in hoīe
malo malitia humana aliter corruptū est ꝯ in ho
mine bestiali· qm in hoīe malo corruptū est qꝝ de
prauatum in hoīe vero bestiali sic corruptū est q
non vtik eo· Minor aūt apparet in sexto huius
expresse vbi dicit Arꝛ· q temperantia saluat pru
dentiam ꝛ q intpantia siue malitia corrūpit eam
que tñ non corrumpit neq puertit estimationem
speculatiuam puta qm trigonum duobus rectis
equales habet· Secdo minor principalis probatur
sic· principalissimum i hoīe est id qō est maxime ho
mo sed pars perfectibilis per prudentiā est illud
quod est maxime ergo·ꝛc· ¶Maior videt nota de
se· Minor pbat per rōnes phylosophi nono hui⁹
nam illud in hoīe maxime dr homo in quod contī
nere vel nō continere homo dr continens vel incō
tinens ꝛ in quod vicere aut vinci homo dr victor
aut victus sed hoc est pars prudētialis· non pars
aliqua speculatiua ideo·ꝛc· ¶Tercio, pbatur mi
nor principalis sic naturale pcipiēs melius est obe
diente sed pars prudentialis precipit parti sapiē
tiali probatur per Arꝛ· sexto huius dicentē q pru
dentia licet nō precipiat sapientie tñ precipit ei⁹
gratia. Arguam ergo sic cui pcipit prudētia illi p
cipit pars per prudentiam perfecta sed prudēti
ā precipit parti p sapientiā pfectibili scz q spe
culetur gra sapientie acquirende ppter quod etiā
in principio hui⁹ sexti ꝛ in tercio de alia vult Arꝛ· q
pars speculatiua nihil mouet practica aūt mouet confirmatio·
ceteras potētias· ¶Et confirmat quia cui princi
patur appetitus intellectiu⁹ eidem principat in
tellectus appetitiu⁹ que est itellectus prudentia
lis habent enī se inseparabiliter in mouendo, ppt
quod Arꝛ· p eodem habuit electionē esse appeti
tum intellectiuū vel intellectum appetitiuū ꝛ in
tercio de alia voluit q appetitus nihil mouet sine
intelligentia practica neq; hec sine illo scz appeti
tus intellectiu⁹ principatur itellectui speculatiuo
et vniuersaliter oībus potentijs aie· vnde cūvolu
mus ambulamus et cū volumus speculamur: et ꝛrto pncipa-
cum nō·non ideo·ꝛc· ¶Item ad principale argu liter
unt illi sic prudens nō methaphysicus melior me
thaphysico non prudēte· ergo prudētia est melior
methaphysica consequentia videt de se nota sed
antecedens pbatur sic· quicūq simplicit est bon⁹
homo· est melior quocūq non bono simplicit ho
mine scz prudens nō methaphysicus est simplicit
bonus hō· quia ipossibile est simplr prudentem eē
non esse bonū hoīem vt apparet i isto sexto· scz me
thaphysic⁹ nō prudens nō est simplr bon⁹ hō quia
sine prudentia ꝛ morali virtute nullus potest esse
bonus hō. ¶Item illa virtus est melior cuius pn Quinto
cipalis effectus ꝛ pprius est melior· scz finalis ef
fectus prudētie est melior ꝯ finalis effectus sapi
entie, pbatio quia finis sapie est scire solū vel spe
culari vt apparet phemio ꝛ scdo methaphysice fi
nis aūt prudētie est bñ viuere totū hoc aūt est me
lius ꝯ scire tñ· ¶Item illa noticia est melior q Sexto·
est regula ꝛ mensura bonitatis hūane ꝯ que non
sed sola prudētia est hmōi vt vult Arꝛ· sexto hui⁹
dicens signū· aūt ꝛ en i nunc oēs qui diffiniunt vir
tutem apponūt habitum dicētes ꝛ ad que est scz
rectam rōnem qm talis habitus virtus est q scōm
prudentiam recta aūt que scōm prudentiā viden
tur vtiq dinare aliqualiter oīs ꝛ ob hoc in scdo
huius recta rō accepta fuit i diffinitione virtutis
Similiter etiam Seneca et Tullius p oēs libros
suos videntur oēm nostram felicitatem reducere
ad mores quorū tñ prudentia regula est et dña. ꝛ
si qs dicāt sapientiam felicitare videnf vt noīe oppositum
sapientie, p prudentia· ¶Oppositum videf sepe
tenere. Arꝛ· in isto sexto dicens erit vtiq sapia i
tellectus et scia· ꝛ quemadmodum caput habens
scientia honorabilissimoꝝ· quasi arguat sic habit⁹
ille est melior ꝛ honorabilior q ẽ circa meli⁹ et ho

norabilius obiectū sapia aūt versaf circa deū ꝛ i
telligētias q multo sūt nobiliores ꝯ sit hō ꝛ act⁹
humani circa que versaf prudētia· vñ subdit Arꝛ
inconuenies vtiq si quis sciam politicā vel prudē
tiam studiosissimā estimat esse· si non optimū eoꝝ
que in mūdo hō est. ¶Itē i fine sexti hui⁹ dicit q
sicut sanitas facit felicitatē corporis sapia facit fe
licitatē aie ꝛ q sicut ars medicinalis est ad sanita
tē ita prudētia ē ad felicitatē Arsaūt medicinalis
nō pncipaf saitatinō ei pcipit sanitati qd aut quō
opef sz pcipit gra sanitatꝛ, acqrēdevl' pseruāde tā
ꝯ ministra ipi sanitatiꝛ sanitas sit finis ei⁹ ergo si
militꝛ prudētia erit ministra sapie ꝛ sapia erit finis
eius hoc aūt intēdebat Arꝛ· in his ꝓbis neqꝯ pru
dentia pncipalis est sapie quēadmodū neqꝯ sani
tas medicinalis· nō enī vtik ipsa sz videt qualiter
sit illa cui⁹ gra pcipit sz nō illi ꝛ ponit Arꝛ· aliud
exemplū scz q· dicere prudētiam pncipari sapie si
mile est ac si diceremus politicā pncipari dijs ex
eo q pcipit circa deorū tēpla ꝛ sacrificia: nō tñ di
is sed gra deorū ꝛ in fine magnorū moralū dicit·
Arꝛ· prudentiā se habere ad sapiam sicut pcura
tor in domo ad dñm qui oīa disponit ꝛ pparat dñi
gra· vt dñs a necessarijs exsolutus possit opari si
bi cōgruentia· sic enī prudētia tanꝯ ministra pa
rat locū sapie· cōtinēs passiones ꝛ has tempans.
¶Item i decimo huiꝰ opationē scdm ꝓtē opti
Tercio· mā ꝛ optime ptis q est pfecta felicitas dicit Arꝛ·
esse speculatiuā· qō ibidē, pbat multis rationib⁹.
Et i phemio methaphisice videt Arꝛ· oīno preferre metpaphysicā ceteris habitibus in tellectualibus dicens ꝛ vt dicimus hō liber q suimet ꝛ nō alteri⁹ causa est sic ꝛ hec sola scz methaphysica libera est scientiarum sola nāqꝯ hec suimet causa est ꝛ ob hoc etiā totum genus speculatiuū videf aliquibus excellere totum genus practicū: quia practice scientie sunt propter opus: speculatiue aūt ppter se scz ppter scire solū ¶Itē parū post dicit· Arꝛ· Quarto
nec tali scz methaphysica alia honorabiliorē opz
existimare· ꝛ pbat· dicēs nā maxime diuina est ma
xime est honorāda talis aūt dupler erit quā ei ma
xime deus habet dea scientiarū est· et vtiq· si qua
sit diuinorū· sola aūt ista scz methaphysica ambo
hec sortita est necessariores quidē oēs sunt ipsa
Dignior vero nulla· ¶In solutione huius que decisio q̄stōis
stionis ego pscindo a sapia ꝛ prudentia humanis
omnem habitū nobis sup naturaliter infusū ꝛ ab
ista vita vitam futurā· quero ergo si non esset alia
vita nec aliquis habitus nobis supnaturaliter in
fusus· ita q methaphysica que de pmis causis en
tium considerat ea que de eis possunt humana ra
tione conuinci dicatur sapientia et prudentia di
catur que circa agibilia humana scz que sunt i po
testate nostra fieri vel non fieri· cōsiliatur iudicat
et precipit que sint agēda et que omittenda ꝛ qua
liter et quando et vbi sint agēda vel omittenda et
sic de aliis circunstantijs questio nunc soluenda
esset an sapientia sit melior ꝯ prudentia vel econ
tra· Ad quam questionem puto dicendum esse si
cut dicit· Arꝛ· q sapientia est simpliciter melior
principalior sicut bene probant (vt credo) ratio
nes· Arꝛ· superius inducte de quarum aliquibus
forte considerabitur amplius in decimo huius.

Sed ad pns̄ens aliqualiter habitudo sapientie ad
prudentiam, videatur scōm intentionem· Arꝛ·
¶Notandu est q sicut in maiori mūdo oīa sunt notabile
ordinata, sicut apparet in fine duodecimi methaphysice ita oportet in minori mundo scz in hoīe:
si bene ꝛ feliciter se debeat habere: oīa esse ordinata· ppter quod oportet aliquid in eo esse finem oīm aliorum in quod oīa tanꝯ in optimum reducuntur ꝛ hoc est operatio scōm virtutem optimā· in qua consistit hūana felicitas· sicut apparuit in primo ꝛ dicef in decimo· Que aūt sit illa virtus optima dubiū est an sit sapia vel prudentia vel virtus
moralis de alijs aūt virtutib⁹ nulli philosophorum dubitauerunt· quecūq aūt illarū trium virtutum ponak optima virtus oportet scōm dictaq alie
due sint ipsius gra vel operatiōes ipsarū operatio
nis sue gra· ¶Sapia· aūt nō ordinaf finaliter ad
prudentiam nec ad virtutes morales· nec ad ipsa pbat q sapia
rum opationes cū finis ipsius sit scire tñ vel ipsa sit pncipalior
veritas ꝛ non ad opus vt apparet phemio ꝛ scdo virtus
methaphysice ergo oportet naturali ordine prudentia ꝛ virtutes morales ordinef finaliter ad ipsam sapiam et ad opus ei⁹· ppter quod sapia erit optima virtus hūana· ꝛ opus ei⁹ hūana felicitas·
¶Item si ad dei operatiōes aspiciam⁹ apparebit
q illa dei operatio q ipse seipsū cognoscit ꝛ amat
que nō est opatiua· sz sui ipsius ꝓplatiua tñ· est
vel ex natura rei vel scz rōnem multo nobilior ꝯ
illa qua ipse cognoscit alia ꝛ agit ꝛ conseruat que
est opatiua Similit etiā opatio intelligētie qua ip
sa cōtemplaf essentiā diuinā est nobilior ꝯ illa q
ipsa cognoscit ꝛ agit alia, ppter quod etiā videf q
operatio nr̄i intellectus qua ipse deum cōtempla
tur q est opatio sapie sit nobilior ꝯ illa qua cogno
sci ꝛ operaf eorum q subsūt sibi que est opatio artis vel prudentie qō etiā ex hoc apparet qꝝ cū de⁹
sit finis oīm aliorū et nichil si bonū nisi, ppter causas finales vt dicit cōmentator scdo methaphysice manifestū est nihil habet aliqd boni ꝛ perfecti
nisi inquātum participat aliquā dei similitudinem. intellectus aūt nr̄ magis efficit similis ipsi deo q ipsius cōtemplationē ꝯ per eorū q sibi subsunt noticiā ꝛ operationē. cū deus principaliter et prima i
tentione cōtemplef seipsū ꝛ intētione secdaria cognoscat ꝛ agat alia· sicut bñ declarat cōmentator scdo celi cōmēto decimo septimoꝝ decimo tercio
¶Item videam⁹ ad quid ꝛ q̄tū nobis valeat prudentia ꝛ erit manifestū considerāti· q ipsa est cognoscitiua agibilū humanoꝝ ꝛ actiua· modo nō ē
dicēdum q ipsa ꝓ q̄to est cognoscitiua pscindendo ab ea actiuitatē sit nobilioꝝ ꝯ sapia nisi dicas
q nobili⁹ sit cognoscere cibū et potum etiā si nulla debeat actio pseq· ꝯ deū quod est absurdū· vel
de· nec est nobilioꝝ scōm q actiua qꝝ nihil videtur
nobis valere sua actiuitas nisi ad supplēdas corporis necessitates vel ad releuādas appetitꝰ fragilitates· dato enī q oēs essem⁹ semp sani ꝛ non i
digeremus cibo neq potu et sic de aliis corporis exterioribus bonis q ꝯ appetit⁹ nr̄ non ferref i
malum sed esset determinat⁹ naturalit ad ferri sēp
in bonū videf statim q actiuitas prudētie periret
non tñ cognoscitiuas qꝝ q̄to pfectiores essem⁹ tā
to magis cognoscere possemus qꝝ vellemus· et ita

videtur stati q actiuitas cōuenit prudentie occasione diminutionis cognoscitiuas autē cōne perfectionis ꝓpter quod cognoscitiuas est nobilioz actiuitate: sed prudētia ꝯtum ad cognoscitiuatē non attīgit ad nobilitatem sapie vt dictum fuit ergo nec quo ad actiuitatē. Si quis aūt querat vtrū ois scientia speculatiua sit nobilioz prudētia dicā q non sicut dixi z declarauim pncipio pmi libri.

ad rationes prima

¶ Ad rōes ergo dicendū est. Ad pmam q illo loco Arz. loquebat de felicitate politica nō de felicitate simpliciter. felicitas enī politica cōsistit in operibus prudentie felicitas aūt simplr in opere sapientie teste deo qui felix ꝺdem est z beatus. ꝓpter solā suipsius contēplationem nō ꝓpter quā cunq; ipius in alia vel circa alia actionem.

ad secundaz

¶ Ad aliam concedi potest q nullū sit opus bonum sine virtute z prudentia. nisi volūtas sua libera prāte suppleat vices virtutis z concedēdum est q multa possunt fieri bona sine methaphysica ꝓpter qō bñ. cōcedit q prudētia sit magis necessaria ad bene opandum ꝙ methaphysica. sz non sequit q ergo melioz sic enī ꝓbaretur q sanitas esset melioz ꝙ sapia et oino ordinata i finem ꝙ finis nā ordinata i finem sūt necessaria ꝓpter finem non econtra vt apparet in scdo physicoz. ideo bñ de methaphysica dicit. Arz. ꝓmio methaphysice necessariozes quidem oēs ipsa dignioz vero nulla.

ad terciam

¶ Ad alia potest dici q sapia perficit partem aie nobiliorem ꝙ prudentia qz sicut visum pars aie prudentialis z pars sapialis non distinguunt nisi ex distinctione actuū vel obiectorum vel ex distinctione dispositionum requisitarū in eadez aīa ad acquisitionem prudentie vel sapie. modo apparet ex pdictis q ꝯtum ad pmam differentiā pars sapientialis sit nobilioz quia versat circa nobilius obiectum et eius etiā operatio est nobilioz ꝯtum etiam ad scdam differentiam videtur q sapialis sit nobilioz qz sic ipsa nichil aliud videt esse ꝙ aia iam informata prudentia z virtutibus moralibus z aliis scientijs speculatiuis. sapientia enī hec oia supponit sicut finis ea que ad finez ideo dicitur esse postrema via doctrine.

videt ad aug. croztates zrō nes q videt ꝓbare q prudē tia pficit ptēp fectionem aie

¶ Tunc ergo respondendū est ad rōnes que videnr arguere cōtrarium.

ad primam

¶ Ad pmam potest dici q Arz. in illo septimo vocabat optimū in hoie totam ptem rōnalem distinguendo eā contra partē sensibilem ita q non intendebat distinguere inter ptem prudentialem z sapialem illa aūt tota pars rōnalis p intempantiam corrumpit pmo z directe quo ad eā partem prudētialem z ex consequenti quo ad ptē sapientialem inqztum ipa supponit prudentialē. sicut egritudo corrūpit directe sanitatem z ex cōsequenti totam ptem sensibilē.

ad secundā

¶ Ad aliam dicendum est eodemmodo q ille rōnes phylosophi nono huius non sūt nisi scdm compationem partis intellectualis ad ptem sensualem. posset etiā concedi q homo scdm cōem cursum et cōem modum loquendi magis dr pars prudētialis ꝙ pars sapientialis qz status sapientie cōmunem statum hominis excedit. ꝓpter quod de eo qui opus sapie exercet dr in decimo huius talis aūt vtiq; erit melioz vita ꝙ scdm hoiem. nō enī scdm q homo est sic viut sed scdm q diuinū aliquid in ipo existit.

Propter solutionē alteri⁹ rōis pōt notari q oēs hoies natura scire desiderant vt habetur ꝓhemio methaphysice z Tullius in libro de officijs dicit oēs enī trahimur naturaliter z ducimur ad cognitionis et scie cupiditatem. ꝓpter quod forte dicē dum est q naturali ordine nō oportet q pars prudentialis ꝓcipiat parti sapiali sed solū q ipa tan ꝙ ministra ꝓuideat de necessarijs z impedimenta remoueat. scz continendo passiones ordināda vires sensibiles habilitando ad facilit z ꝓmpte sustinendum labores z ita oportet q pareat pti sapientiali locūz idoneitatem opandi hoc enī facto quelibet absq; mandato desideraret naturalit ad discere z opus sapie exercere. ꝙ posse et in actuz transiret addiscendi vel speculādi qñ ergo dr q si volumus speculamur z si non. non cōcedo sed ipedimentis remotis z ordinato appetitu nos volumus non ex ꝓcepto prudentie: sz ex naturali inclinatione cū hoc etiam si ista rō valeret. ipsa concluderet q prudentia esset pncipalioz scipsa quia prudentia non minus ꝓcipit pti prudentiali ꝙ pti sapiali. sicut ergo puer lactat matrē sic sapiens speculatur remotis impedimentis absq; ꝓcepto prudentie eo solo q vterq; ad vtrūq; naturalit inclinatur.

ad tertiam ꝓncipale

¶ Ad aliam dicendū ꝙ ratio falsū supponit. non ei ē possibile aliquem esse vere methaphysicum sine virtutibus moralib⁹ et prudentia: primo quia habens affectiones ad alia nō potest bene studere. scdo quia talis statim false iudicaret de diuinis oportet enī ex noticia istoz sensibilium ascendere ad naticiam diuinoz. et ea que ꝓfectiōem arguūt eis attribuere. z ab eis alia remouere credentes ergo ꝓpter imprudentiam z moralem malitiam: q delectationes sensuales vel pecunie vel honores sint meliores ꝙ sapia vel iusticia credent vel nichil non esse deū aliū ꝙ ventrem suū vel ꝙ diuitias vel honores: vel credent eius bonitatem z excellentiā in hoc consistere. q vtatur nectare z mānā et cibis maxime delicatis vel in hoc q habeat indeficientes thesauros vel q plurimos habeat sibi seruitores. z non i hoc q cōtempletur seipm. z si talia non dicant ore. tū ea vi dentur habere mēte. ꝓpter quod videmus valde multos expectātes vitam futuri seculi magis vel le ꝓpetuo viuere sanos z iuuenes i hac vita. ꝙ ad aliam aliqñ trāsire tales ergo habitū circa diuina falsificant et nō habent methaphysicā. sed habitū sibi contrariū dicā ergo q verus methaphysicus est simpliciter bonus hō et pfectus: prudens aūt non methaphysicus est simplr id est absoluto sermone loquendo bonus hō. sz nō pfecte et cōsummate. cū hoc etiam putandū est q oīs vere prudēs plus habet de methaphysica nō falsificata i mēte ꝙ maximus disputator mal⁹ hō.

ad quartū ꝓncipale

¶ Forte tu obijcies q scdm dicta videt q malicia non solū corrumpat estimationem practicā. sed etiā estimatio nem speculatiuā dicendū est ipa non corrūpit directe z p se estimationem speculatiuā. sed p accidens z idirecte. iquantū corrūpit media p que nati sumus ad estimationē speculatiuā venire sicut apparuit.

ad quitam

¶ Ad aliā dicendū est q effectus finalis prudentie sic est bñ viuere totū quia prudentia simpliciter dicta statuit sibi finē sapiam vel opus

notabile

ad ꝓfirmationem

sapientie quem tñ vel quod ipsa non elicit. sed ad illum finem adipiscendū ipsa ordinat. circa alia totam vitā finaliter aūt effectus sapie est optima z suprema vita cōtinens oēm vitā inferiorem bonā sicut finis ea que ad finem.

ad sextam

¶ Ad aliā potest dici q prudentia est regula z mensura totius bonitatis humane politice nō totius bonitatis humane simpliciter nisi ꝓparatiue sicut ministra. Dicendū est etiā q Tullius z Seneca locuti sunt i suis moralibus de felicitate politica solū scz actiua. nō de contēplatiua que est felicitas simpliciter. Et sic est finis questionū super sextum libzum.

questio ꝓma septimi libri: Arguit ꝓmo

Hic querēdū erit sup septimum libzū ethicoꝝ vtrū virtus heroica z bestialitas sūt possibiles hoi.

¶ Quod non quia virt⁹ heroica est virt⁹ diuina sicut dicit Arz. scz quā hoies trāsformari solēt in deos. sed virt⁹ diuina nō pōt hominibus conuenire. sicut nec virtus hūana abest ijs nec hoies mortales existētes possūt fieri dij imortales. ergo. z.

Secundo

¶ Itē virt⁹ heroica est virt⁹ super nos sicut dicit Arz. excedēs virtutes hūanas sed talis nō pōt hoi cōuenire. qz virtus vnius cuiusq; attendit scdz maximū i qō pōt ideo virtutes hūane attēdunt scdm maxima z optima opabin q hō pōt modo vltra hoc nō ꝙuenit hoi virtus alia nisi sic dare maximo matus et optimo melius.

Tercio

¶ Itē virtus heroica vel est circa obiecta virtutū humanarū vel circa aliud obiectū. Si primo modo tūc nō est distincta ab alijs qō videt esse cōtra Arz. Si scdo modo tūc nō cōuenit hoibus quia hūane virtutes sūt circa oia hūana agibilia.

Quarto

¶ Item de bestialitate arguit sic bestialis nō solum habet intellectū corruptū sicut intpatus sed non habet intellectū vt vult Arz. sed null⁹ hō est q nō habeat intellectū. cū rōnale sit ꝓpria differētia humane spēi cōstitutiua.

Quinto

¶ Itē bestialitas ponit circa delectabilia inaturalia sed nulla sūt talia. p batio qz innaturale est violētū z oē violentū triste non ergo delectabile scdo qz delectatio causat ex coniunctione cōuenītis cōuenies aūt nō est innaturale tercio qz innaturalitas repugnat diffinitioni delectationis. nā sicut apparet primo rhetorice delectatio est mot⁹ quidā aie z cōstitutio simul tota z sensibilis in existētem naturā.

oppositum.

¶ Oppositū vult Arz. Ad videndū qd ꝓ bestialitatē z heroicā debeam⁹ intelligere. Sciendū est q cōtīnētia z incontinentia (sicut videbit post) sunt infra limites virtutis z malitie virtus aūt z malitia dicte hūmane sūt infra limites hūane cōditionis cōiter accepte bestialitas vero z heroica sunt extra dictos limites cū enī hō sit naturalit medius inf⁹ intelligētias z bestias. heroica dr scdm quā vltra conditionem humanā homo eleuat vers⁹ deū z intelligentias bestialitas aūt est scdm quā citra cōditionē humanam deprimit versus bestias. Est igit⁹ dubitatio pūs quō sit hoc possibile.

qd limites humane ꝓditōis

¶ Ad quod resp̄ dendum est. q in ꝓposito limites humane cōditionis cōiter acceptevocam⁹ ad quos oēs hoies hūmanes vsū rōis potentes sunt quenit ꝙ bonā vel malam assuetudinem z eruditionem hoim aūt quidā sunt melius nati scz habentes demoticā naturalē disponentem ac pfectionē prudentie z habentes mores bonos naturales disponētes ad perfectionem virtutum moralū. Alij aūt sunt pessime nati carentes demoticā z habent prauos mores naturales inclinantes ad malitias. modo nō est possibile prave natos ad tñ peruenire gradum excellentie ad quantum possunt peruenire bene nati vel si hoc est possibile ꝓpter libertatem voluntatis sicut dicebat in quidecima questione quarti libri. tñ hoc est difficile z inusitum ergo manifestum est q bene nati possunt excedere limites humane conditionis cōmunit accepte. ad illos enī limites possunt ascendere prave nati per bonā assuetudinem z eruditionem si habeāt vsum rationis.

alit qd ꝓtus heroica.

¶ Ad illa enī aliud est heroica quā virtus vel moralis vel intellectualis quā in summo potest sibi acquirere vir optime natus per optimam assuetudinē et eruditionem. Ita etiā dicā q vir male natus vitis per defectum eruditionem z malam assuetudinem vel etiam per egritudinem posset dimittere vsum rōnis ex toto vel quasi sic q ad talē gradum bene natus absq; egritudine descendere non posset ita scz q sicut bestia solo sensu vel q̄si vt etiā sēsu deprauato regeret vitā suā: z ita iā exiret alimitib⁹ hūane cōditionis. Esset ergo bestialitas habitus scdm quem vsu rōnis extincto vel quasi homo scdm solum sensum viuit.

dañia ꝺ bestialitas ꝙ malicia

¶ Unde bestialitas in continentia z malitia sic distinguūtur quod incontinentia peruertit rectitudinem in rōne malitia vero peruertit rationem bestialitas extinguit eam. vel sic incontinētia operat contra electionem malitia vero scdm electionē. bestialitas aūt ex ipetu passionis oēm deliberationem vel electionem excludens.

¶ Ex his ergo satis apparet q bestialitas z heroica sunt possibiles hoibus non oībus. sed heroica bene natis z bestialitas male natis.

ad rationes ad primam

¶ Apparet etiam quid sit vtraq; earum z q heroica non est virtus specie distincta contra virtutes humanas. sed est quidā modus ipsarum consistit enī in excellentia quadā z sūmitate ipsarum virtutū.

ad secundā

¶ Ad rōnes ergo dicēdum est. Ad pmā q heroica non est virtus diuina ꝓprie. sed scdm similitudinem scilicet qz per eam homo sicut est possibile simillimus efficitur ipsi deo.

ad tertiam

¶ Ad aliā dicendum est q heroica non est super omnem hominem sed super maiorem partem ipsorum. non enim pertingere possunt ad eam nisi bene nati. et optime eruditi. virtutes enim humane ꝓut contra heroicā distinguuntur attenduntur non penes summum et optimum in quod potest bene natus. sed penes summum ad quod oīs habens vsum rōnis potest attingere.

ad quartam

¶ Ad aliā dictum est q virtus heroica est circa obiecta aliarum virtutum nec distinguit ad alijs scdm speciem sed scdm modum.

¶ Ad aliam concedendum est q oīs homo habet intellectum scdm substantiam. sed non secundū vsum

ad quintam

¶ Ad aliā dicendū est q naturalia delectabilia vocāt i ꝓposito quecūq innata sunt delectare ab alta manentia sub dispositionibus cōuenientibus suis ꝓprijs spēbus. ¶ Sed ꝑter naturā delectabilia vocātur que delectāt a talia rōe cuiusdā depauationis ipsorū cōcedo igit q talia sunt cōuenientia z sic naturalia talib⁹ depauationibus sed non sequitur ergo simpliciter naturalia. vel simpliciter conuenientia sicut non sequitur amarum habenti gustum infectum ergo simpliciter amarum Et sic est finis questionis

delectabilia naturalia z i naturaliaquō capiunt in ꝓposito

questio scda. Arguit ꝓmo

OVeritur scdo. Utrum virtus heroica sit in appetitu sensitiuo. ¶ Arguitur q sic qz in eodē debent fieri bestialitas z heroica eo q cōtrarian adinuicē scōm Arꝛ. z contraria sūt nata fieri circa idē. sed bestialitas est in appetitu sēsitiuo, ꝓbatio ꝓmo quia per bestialitatem hō assimilatur bestijs modo non assimilat eis scōm intellectum nec scōm appetitum intellectiuū sed secundum sensum z appetitum sensitiuū. ¶ Secūdo quia i hoie bestiali non est vsus intellect⁹. nec per consequens vsus appetit⁹ intellectualis ergo non remanet vsus nisi sensus et appetitus sēsitiui. ergo nec i intellectu nec in appetitu itellectuali ponēda est bestialites sz in appetitu sensitiuo.

Secundo

¶ Item multi ponūt differentiā inter continentiam virtutem humanā z heroicā. quia cōtinentia nec mortificat nec tēpat passiones sed resistit eis in excessu existētibus virt⁹ aūt humana temperat eas sed nō mortificat eas. heroica aūt mortificat eas o ino vñ Eustratius ꝓmo huius de hac virtute vi debatur loqui cū dixit. querētes quod perfectū est scilz humanā felicitatē oportet festinare ad mortificationem irrōnabiliuz scz per istā virtutem heroicam modo virtus, mortificās passiones debet poni in subiecto illo in quo passiones: innate sūt fieri: sed ipse innate sunt fieri in appetitu sensitiuo ideo z̄ē.

Tercio.

¶ Oppositū arguitur qz viri⁹ heroica vocat⁹ diuina eo q ꝑ eā homo maxime assimilatur dijs ergo heroica ponēda est in parte superiori. ¶ Et confirmat⁹ qz heroica videt⁹ esse viri⁹ optima que possit alicui hoi conuenire optima aūt virtus debet esse optime potētie z appetit⁹ sensitiu⁹ non est. optima potentia. Et iam videt⁹ q heroica sit illa virtus in cui⁹ opere consistit humana felicitas esse scōm illā virtutē melior est vita q̄ scōm hominem. habens enī eā non scōm q homo est sicut dicit Arꝛ. in decimo. illa aūt virtus non est i appetitu sēsitiuo sed in itellectu speculatiuo. sicut Arꝛ. ibidē vellevidet. ¶ Multi ponunt istā virtutem heroicā in appetitu sensitiuo ꝓpter rōnes factas. sed non in appetitu cōcupiscibili sed in iracibili. ꝓpter eius arduitatem. ¶ Alij aūt ꝓpter rōnes ad oppositum adductas ponūt eā in voluntate. Et alij dicūt eaz esse sapiam in cuius opere dicunt humanā felicitatem consistere. ¶ Ego aūt puto scōm ea que dixi in vltima questione primi libri si per virtutem heroicam debeamus intelligere virtutem ad cuius perfectionē non possunt naturaliē attingere nisi bene nati. put diximus i alia questione. q virtus heroica ponenda sit z in appetitu sensitiuo tā concupiscibili q̄ iracibili z in appetitu itellectiuo et in appetitu practico. et in intellectu speculatiuo. in omni eni appetitu nō virtus moralis ponenda est in oi parte intellectus virtus itellectualis vt apparuit in ꝓmo libro z in sexto. Quo ꝓcesso rōnabile est dicere q vir bñ nat⁹ ad talē gradū virtutis i appetitu sensitiuo puenire pōt ad quem alij non puenirent z per consequens etiā in itellectu z volūtate. ꝓpter in ipso sensū z appetitū sensituum magis esse subiectos naturaliter itellectui et voluntati et in eis melius ministrare. Tū sicut in fine ꝓmi libri dicebat⁹ de virtute moali. ita nūc est dicendū de virtute heroica q nomen ei⁹ magis principaliē dē de virtute volūtatis aut intellectus q̄ de virtute sensus, vel appetitus sēsitiui. hec ergo virtus heroica dicta ꝓncipaliter in vita actiua est virtus intellect⁹ actiui z virtus voluntatis z cōsequenter virtus appetit⁹ sensitiui. ꝓpter quā recitat hic Arꝛ. de hectore dictū fuisse qñ erat valde bon⁹ nec̄ videbat⁹ viri moralis puer existere sz dei. in vita aūt cōtemplatiua virtus heroica dicta principaliter est ipsa sapia vel illa virtus in cuius opere cōsistit felicitas cōtemplatiua. ꝓpter quā cōmentator in. plogo suo quē premisit libro phȳsicorum dixit de Arꝛ. q talem virtutē esse in idiuiduo vno miraculosum z extraneū existit et q si hec dispositio in hoie reperit digni⁹ foret esse diuin⁹ q̄ humanus de bestialitate aūt puto esse distingendū quidā eni a natiuitate carēt vsu rōnis. ꝓpter ozbitatem seu defectū virtutis ymaginatiue vel cogitatiue. Alij etiā amittūt vsum rōnis. ꝓpter egritudinem vt qui maniaci efficiunt⁹ vel mente alienati. z constat si isti viuūt bestialiter q pars superior nō est in culpa: cū non sit i potestate sua sine ministerio sens⁹ suas exercere opationes. sed totū ꝓuenit ex defectu ptis sēsitiue vel corporis. nec talis bestialitas est habit⁹ moralis sed est dispositio naturalis vel casualis existens subiectiue in organo sensus vel appetitus sensitiui. Alij aūt sūt qui potentes vti rōne nō vtūtur ea vel agūt aliqua inhumana ac si non possent vti rōe et hoc accidere potest duplicit. ¶ Uno modo. ꝓpter passionē vt in mulieribus aliqñ nouiter ipregnatis que terrā comeduntvel carbones. ꝓpter infectū esse appetitū a fumis ex retentis menstruis ascendentib⁹. alio modo potest hoc accidere ꝓpter cōsuetudinem Si ergo talis bestialitas fuerit ꝓpter passionē absq̄ cōsuetudine videt⁹ q ipsa sit dispositio quedam in organi sens⁹ vel appetitus sensitiui. tū de trāsitu in actū culpāda est rō et voluntas: qz cuz non sint ligate: ipse possent resistere passioni. Si vero bestialitas fuerit. ꝓpter cōsuetudinē: tūc putū q habitus ꝓau⁹ fuerit gnātus z in appetitu sēsitiuo z in voluntate et intellectu et q ista bestialitas sit vera malitia maloz q̄ humana. Et videt⁹ michi q ista sūt satis manifesta licet alij multi non dicāt sic. ideo soluēde sūt rōnes. ¶ Ad ꝓmam dicendum est q si bestialitas fuerit habit⁹ per cōsuetudinem acq̄situs in potētevti rōne: tūc habet fieri in eodem subiecto in quo fit heroica. Si aūt bestialitas fuerit. ꝓpter impotentiā vtendi rōne: tunc ponitur ponēda est solū in parte sensibili et ꝓuatiue in voluntate et rōne. ita q heroica z be

tres cause sine modi bestialitatis.

duo modi vsuperabiles

ad rationes

ad ꝓmam

stialitas ad intellectū z voluntatem se habeant sicut lux perfecta et tenebra pura ad ꝙ arguit. Ad alia rōem z ad rōes in oppositū pōt satis solui ꝑ ea que nunc dicta sunt et ꝑ ea que post dicent⁹ ꝑ ea q̄ dicta fuerūt in vltima questione ꝓmi libri z i decima secundi z̄ē.

Ad secundā.

questio tertia

OVerit⁹ tertio vtrū ꝓtinētia sit i volūtate subiectiue vel i appetitu sensitiuo videt⁹ q sit i appetitu sensitiuo qz multi ponūt tpantiā i appetitu sēsitiuo. ꝓpter hoc q moderat passiones ipi⁹ ꝓtinētia aūt i eodē subiecto videt⁹ fieri tpātie cū ipa z tpantia sint circa idē obiectū. Et confirmat⁹ quia continentia non est melior habit⁹ q̄ tpantia sicut dicetur post. ꝓpter qō nec poni debet i subiecto meliori. ¶ Itē ꝓtinētia z icōtinētia cum sint contrarie debent fieri circa idem subiectum: sed incontinentia videtur esse in appetitu sensitiuo ꝓbatio primo: quia victoria debet attribui vincenti magis q̄ victo. sed incontinente sensus seu appetitus sensitiuus vincit rationem z electionem. Secundo quia incontinētia videtur sequi dispōnem corporalem: talis autem habitus non debet attribui potentie separate cuiusmodi sūt itellect⁹ z voluntas. Quod autem incontinentia sequatur dispositionem corporalem. probatur ꝓmo ꝙ hoc q viri fiunt incontinentes mulieres autez nonvt dicit aristoteles. mulieres autem a viris distinguntur per dispositiones corporales. Secundo ꝙ hoc quod dicit aristoteles maxime autem acuti et melancolici secundum effrenatam incontinentiam sunt incontinentes: isti aūt ab aliter complexionatis distinguntur scōm dispositiones corporales. ꝙ̄ ē. Oppositum arguitur quia homines dicim⁹ continentes aut incontinentes bestias autem nō. ꝓpter quod in tali subiecto debent poni per qō homo distinguitur a bestijs: hoc autem est non ꝑ partem sensibilem sed per partem superiorē. qō etiam ꝑ hoc ꝓfirmatur q̄ hoies bestiales nō dicimus ꝓtinētes qz nō hñt rōem z electionē. Notandū ē sicut dictū fuit in ꝓmo libro z i scdo q ꝓtinētia. put de ea loqtur arꝛ. in isto septimo libro et tēperantia conueniūt i hoc q vtraq̄ rectam habet rōem z electionē: sed differt qz tpātia moderat perfecte passiones z oino detinet appetitū sensitiuū vt nō rebellet rōi sed sibi ꝓsonet oino. Continētia aūt non ita moderat ipet⁹ passionū. ꝓpter qō hz appetitū sensitiuū rebellantē rōi tū per ipsam ꝓtinētiā vincit ipetus ille passionū. ꝓpter quod ꝓtinētia illud exseq̄tur trepidāter z cū annexa quadaz displicētia qō tpantia prōpte z delectabiliter operatur. Incōtinētia aūt z itpantia ꝓueniūt in hoc q vtraq̄ trāsit i actū turpē seq̄ndo mot⁹ passionuz z differt qz incontinēs rōnē habet rectam saltez cū fuerit extra passionē. ꝓpter quā nō transit i actū turpē nisi ex fozti passione z cū quadā ꝓtendētia sed itpatus habet rōnem deprauatam z oino consonam passionibus: ꝓpter qō etiā extra passionē exīs querit obiectum circa quod exerceat suam turpitudinē. ¶ Dicūt q̄ aliqui q̄ continētia non ē in intellectu neq̄ in appetitu sensitiuo: quia opz illā potētiā in qua ponit⁹ ꝓtinētia aliter se habere sub ꝓtinētia z ita sz sub icōtinētia sed itellectus nō aliter se hz qz rō recta ē vtrobiq̄ nec appetit⁹ sensitiuus aliter se hz qz vtrobiq̄ patit⁹ ipetuose z rebellat rōi igit z̄ē. Scdo dicūt q ꝓtinētia est in volūtate: qz cū nō sit i itellectu nec i appetitu sensitiuo: relinq̄t q sit i volūtate. Et qz ꝓtinētia non tpat passiones. sed resistit eis: resistētia aūt est alteri⁹ ad alterū: nō opz aliā esse potētiā in qua ē cōtinentia ab illa in qua ponūtur passiones. z quia ꝓma differentia continentis z icontinētis: videtur eē in electione volūtatis: continēs eni eligit secūdū rationem z dimittit passionē. Incōtinēs aūt ecōuerso. ¶ Sed contra istā rōem obiicitur quia tūc incōtines oparet scōm electionē quēadmodū ite peratus ꝓmis est falsum. quod ꝓbatur ꝙ Arꝛ. ponentē differentiaz inter itemperantiam ex vna parte et incontinētiā z moelicie ex alia. dicentē q. ꝓsequs superabundantem delectationem vel fugiēs tristitias. ꝓpter electionē oz intemperatus. non eligentiū aūt hic quidez ducitur. ꝓpter delectationē sz incontinēs. hic aut ꝓpter fugere tristitiā que a concupiscentia sz mollis. Alibi etiam dicitur q delectabiliū. ꝓsequens superabundantias ꝑ ꝓpter electionē z intellectuz: dicitur incontinēs Argueretur ergo per suā rōem contra ipsos, sic. In illa potētia non est ponēda ꝓtinentia: que similr se habet in incontinēte z ꝓtinente: sed volūtas est hmōi. sicut ei vtraq̄ hz verā rōem: ita z rectam electionē. sed sicut dicit Arꝛ. ꝑe rōi z recte electioni hic qdē i manet hic aūt nō i manet. Sed illi rñderēt q licet volūtas añ aduētū passionis eligat secūdū rationē: tamen in aduentu passionis dimittit rōem et sequitur passionē: ꝓpter quod adhuc ꝓma differentia ꝓtinētiez incontinentie est in ipa voluntate. Tū adhuc est dubitatio contra istos qz sicut in aduētu passionis volūtas cadit ab electione recta ita z rō: tunc infirmat⁹ imo cū actus volūtatis sit posterior natural⁹ actus intellect⁹ videt⁹ q̄ ifirmitas volūtatis eueniat. ꝓpter ifirmitatem rōnis. nō forte dria ꝓtinētie z icōtinētie non ē ꝓprimo ex ꝑte volūtatis: sed ꝓpius ex parte rationis. De his aūt magis videbim⁹ infra. Quicquid tū de hoc dicatur: ego puto esse dicendū de cōtinētia z incōtinētia sicut in fine ꝓmi libri dictum fuit de ꝓtute z malicia videlicet q in appetitu sensitiuo pōt poni continētia q̄dā z icontinētia: z q etiā in volūtate ponēda est ꝓtinētia et incontinētia z q illa q̄ est in voluntate ꝓncipalioz est ea q̄ ponitur i appetitu sensitiuo: nā i q̄cūq potētia pōt esse simul circa idē obiectū iclinatio ad ꝑsequēdū rōe delectationis sensualis z iclinatio ad fugiēdū rōe turpitudinis iudicate ꝓ rōem: vel etiam eōz: vbi circa idē obiectū inuenim⁹ sīl iclinatio ad fugiēdū. ꝓpter sensualē tristitiā z iclinatio ad ꝑsequēdū. ꝓpter decētiā rōe iudicatā ibi pōt poni ꝓtinētia z ipotinētia sed dicte iclinatiōes sīl inueniri pñt z i appetitu sēsitiuo: z in volūtate. igit z̄ē. maiorem videt⁹ manifesta qñ si illa potētia vīcat iclinatio ad passionē illā q̄ est ad rōem: erit icōtinētia. z si ecōuerso: erit cōtinētia minor satis appere pōt ex dictis i vltimis q̄stionib⁹ ꝓmi libri: z ex dictis i tertio libro capō de volūtario: z inuolūtario. z per ientiam manifestū ē q canis nō hñs appetitū itellectiuū: sz so

Oppositum

In quo ꝓueniūt z differūt cōtinētia z tpantia.

Intpantia z icōtinentia q̄ modo se hñt.

Oppio q cōtinētia sit i voluntate.

Contra illam oppinionem.

Rñsio

lum sensitiuum: inclinatur ad ꝓsequendū cibū ꝓpt delectationē. z ad fugiendū qñ dominus tenet baculū. Et mercator in mare tēpestate veniente inclinatur ad saluādū merces ꝓprer lucrū: z ad pdendū eas ꝓpter sanitatē suicorporis z vlr vbicūq; iudicatū fuerit i eodē esse rōnē aliquā bonitatis z rationem aliquam malicie: potentia nata sequi illa iudicia poterit habere duplicem iclinationem. hanc qdē ad ꝓsequēdū: illa aūt ad fugiēdū: q̄uis ille nō sint efficaces z ꝓplete: nunc aūt sensus iudicat debere cibū hūc seq; quia delectabilis. z itel lectus iudicat ipm esse fugiēdū quia idecens z vituperabilis: z appetitus sensitiuus inatus est vtrū q; ꝓsequi iudiciū scōm ꝓus determinata. Silr itellectus a sensu z appetitu sensitiuo stimulatus iudicabit cibū esse ꝓsequēdū ex rōe qua est delectabilis z ꝓ practicā rōcinationē iudicabit ipz esse fugiendū rōe turpitudinis z volūtas inata est seq; vtrūq; iudiciū ergo z̄c. ¶ Amanifestū est ergo qd

Ad rationes Ad primam.

sis rndendū ad ꝓnam rōem. Dicēdū est enim q; i appetitu sensitiuo z in voluntate ponēda est tpantia sicut dictum fuit in fine primi libri.

Ad secūdam

Ad aliam cōcedi debet q; mores naturales bñ disponūt ad continētiā aut icōtinentiam sicut z ad frutes z ad vicia. Si q̄d aūt restat dicendum de mulieribus z bestijs dicetur in alia questione.

Ethicozum exlii

est breuiter q; philosophi sepe vtunt equoce nōe

Cōtinētia q̄druplr sumit

continentie sepe enim continentia capitur pro oi abstinentia ab actibus venereis. z est sic idē qđ virginitas vel viduālis castitas: de qbus in tertio libro satis dictū fuit: aliquando aūt capiunt vlr ꝓ temperantia: ita q; continentia z tpantia sunt noīa sinonima z ita capit eā Seneca. Et sic ꝓtinētia 9z frus sicut tpantia. Alio et iam modo capitur pro specie seu ꝑte quadam temperantie: et ita videtur loqui Tullius de ea. Aliomodo capitur pro habitu quo insistentes rectitudini rationis resistūt passionibus in nobis vehementibus existentibus non auferentes totum tractum ipsarum ꝓpter quod operi nostro: contradicentia quedam vel displicētia annexa est. z istomodo determinat Arz de ea in hoc libro. z sic etiam capio in presenti q̄stione. ¶ Itē sciendū ē q; frus capit̄r dupl̄r

frus capit̄r dupl̄r

modo ꝓpe scz ꝓ hitu pfecto vidz inclinante z determinante potētiā ad optimū op9 i qō ipa potest. Aliomodo large ꝓ quolibet hitu iclināte z determinante potentiā ad opa laudabilia. Et iam satz manifestū est q; ꝓtinentia dicēda est virt9 large sumēdo frutē qz ꝑ sp opa ꝑsona recte rōi sunt laudabilia. ꝓtinētia aūt resistēs passionibus insistit rōni vt dictū fuit z sic opaf ꝑsona rōi. ō z̄c. Sic ergo bñ dicit Arz. videf vtiq; ꝓtinētia z ꝑseuerātia studiosoꝝ z laudabiliū esse. incontinētia aūt z mollicies prauoꝝ z vituperabiliū. scz si frus sumaf ꝓpe sicut dicunt aliqui q; continentia ꝓpt attribuit

Cōtinētia est in volūtate et nō i appetitu sēsitiuo scōm aliquos.

appentui sensitiuo non est virtus ipsius sensitiui appetitus quia non facit appetitum sensitiuum optime se habere cū adhuc rebellet rōi: et cū i eo sit9 remaneat adhuc iclīatio prava. Sed o dicūt isti q; ꝓtinentia pōt esse frus in voluntate quod sic ꝓ bare nituntf. non opz illā voluntatē esse minus bonā. q; resistens forti passioni z forti iclinationi appetitus sensitiui inclinat ad rōem: q̄ illam q̄ nihil habens sibi obuium inclinat ad rōem. imo tanto melior virtus requiri videtur ad operandum scōm rōem q̄to maior est inclinatio contra rōem. sed incontinētevolūtas incliat ad rōem cōtra tactū appetitus sensitiui. in pato aūt inclinat ad rōem nihil habēs obuiū sibi: oīa enī in ipo consonāt rōni ergo volūtas i continēte pōt tantā habere virtutem sicut in tpato. Itē ex multis electionibus ꝑsonis recte rōi pōt acqri frus in voluntate: dato q; non occurrat obiectū extra circa qđ homo possit opari scōm frutē. nā i hoīe deꝛēto posset intīs amor honesti figi in volūtate. q; nulla passione pmitteret se trahi ad actū turpē sicut dicebaf in. xxi. questione sexti libri. z tīs ꝓpter inexpiētiā passionum z ꝓsuetudinē sustinēdi eas appetitus sensitiuus in aduentu passionis plus doleret z minus delectabiliter obediret rōi: q̄ si passiones essent in eo tē perate: tales q̄ (vt isti dicūt) esset frtuosus scōz ptē supiozē: sed nō ex toto ꝓpter rebellionē seu nō delectabilē obedientiā partis sensitiue. propter quod ipm vocarem9 noīe ꝓpo ꝓtinentem. Tertio isti dicunt q; ꝓtinētia stare pōt cū hitu prauo appetitus

sententia auctoꝝ circa ꝓdicta

sensitiui. quia stat cum rebellione appetitus sensitiui: z inclinatione contra rōem. omne aūt quod rebellat rōi z inclinat contra rōnē prauū est vt sic tō z̄c. ¶ Istarum aūt trium conclusionum prima indubie vera est apud me. Tertia autē falsa. nam continens simul trahitur ad ꝓsequēdū idem rōne delectationis apparentis z ad fugiendum rōne turpitudinis z nō itelligo q; vnus tractus sit i appetitu sensitiuo solum z alter i voluntate solū sed in vtroq; appetitu puto hunc duplicē esse tractū. ¶ Appetitus ei sensibilis est inatus seq; delectabile: z est inat9 obedire rōi: ꝓpt qō scōz diuersas rōes pōt simul ad vtrāq; ptē inclinari: z cū appetitus sensitiu9 organica frus existens videat imediate mouere mēbra ad opandū: videf q; ad illud opandū moueat ea ad qō fortius inclinaf. tō puto si continens opaf scōm rōnē q; appetitus ei9 pl9 habeat de inclinatione ad obediendū rōni q̄ ad se quendū passionē. z ita videf magis bonus q̄ malus. z de hoc aliquid dcīm fuit in penultia q̄stione pmi libri. Scōa aūt dictaꝝ conclusionū est michi dubia pmo qz videref aliq̄bus q; pma rō illoz nō valeat. qm illa voluntas videf esse potētior et firmius habituata: que potest z potuit oēm impetū passionis extirpare: q̄ illa que solū potest resistere z tenere se contra passiones. Scōo qz videf et si virobiq; voluntas sit eque pfecta in se: tīs volūtas in frtuoso excedit in ordine ad electionē. equalis ei frtus nō videf equalē pducere effectū aliquo resistēte sibi z nō resistēte. T ercio qz si est possibile sine expientia passionū voluntatē ob eius libertatē purā transire in extremū eius actū passiōe pretente: sicut si esset expta passionū tamen hoc ēval de difficile: z ratio. Quarto qz volūtas perfecta dominaf perfecte sup appetitū ideo licet non possit extinguere dolorē vel tristiciā: nec in tīs moderare eā: sicut si appentus assuetus esset sepe sustinere: tamen ipsa pōt auferre totū tractū appetit9 ad oppositū rōnis multū enim refert tristari z tendere in repulsam rei tristabilis vel etiā delectāri z tendere in pscutionē vel cōseruationem delectationis vir ei frtuosissimus tristaref si exerciaref. sed rōe dictē q; inhonestū esset fugere sensitiu9 appetitus ex toto subiect9 rōni nullū daret impedimentum ad fugiendum: sed toto conatu se subijceret ad illam tristitiam sustinendam in immensū manifestum est igitur q; appetitum sensitiuum in immensum dolere in excertitio operis secundum rationem non arguit continentiam prout de ea loquimur hic: sed conatus in oppositum rationis quem totum auferret voluntas intēse z perfecte consummata videtur ergo q; continentia non sit virtus propie accepta nec appetitus sensitiui in appetitu sensitiuo: nec voluntatis in voluntate. sz q; sit habitus adhuc incompletus. sicut tepiditas non caliditas in summo. sed est caliditas incompleta. et sic etiam incontinentia non est completa malicia sed est propinqua sibi propter quod ipsa est vituperabilis. Ex hoc apparet illud de quo q̄dam dubitauerunt videlicet q; temperantia melior est habitus q̄ continentia quoniam i bonis habitus completus est melior habitu incompleto. tēperantia autem est habitus completus: z continē tia habitus īcompletus ergo z̄c. ¶ Contra quod tamen aliqui sic obijciunt temperantia nō agonizat ꝓtinētia aūt agonizat. habet ei bellū cū passione rebellare. sed agonistes cozonank ꝓmo hui9

Appetit9 sensitiu9 pōt sic hēre diuersas iclinationes.

Argut9 q; icō tinētia sit melioꝛ tpantia.

Liber septimus

ex toto carentes vsu rōnis nō posse dici ꝓpe continētes aut icōtinētes. Requirit etiā vlterius ad ꝓtinētiā z icontinētiā ꝓpe acceptas efficacia seu valitudo quedā tam rōis q̄ passionis si q̄s ei debilem habuerit rectitudinem rōis ꝓpter impotentiam naturalē. z ab hoc sequatur impetus passionis vt pueri non vituperant. tamen incontinētia est vituperabilis. illa ergo non est incontinētia sed vocatur nature fragilitas. Similiter etiam si q̄s habeat debilē rectitudinē rōnis ꝓpter malam assuetudinē: ipse tam exit terminos incontinētie z subintrat terminos malicie ꝓpter quod opz ad continētiā z incontinētiā ꝓprie dictas rōnē esse fortē z nō facilit declinabilē. Ita etiā appet q; si quis a debili passione vincatur: ipse reprobabitur non solum vt incontinēs sed vt malus: z si vincat eā nihil miꝛ. ideo non laudabilf inde continentia. tī est laudabilis oportet ergo impetū passionis fortē esse. Ex his apparet q; pueris vel hominibus bestialibus continentia ꝓprie vel incōtinētia non attribuitur ꝓpter debilitatem rōis sed nec mulieribus saltem vt in pluribus quia nō sunt firmi iudicij sed variabiles ꝓpter fluidam z fragilem complexionem naturalem: continentia tī z incontinentia sicut etiam virtus z malicia attribuuntur eis īperfecte z scōm quid vt nō vocemus eam ptinētiā simplr nec frtutem simplr: sed continentiam aut virtutem pueri vel mulieris. Et hoc videbatur Arz. istendere primo politice dicēs femina quidem hz ꝓsilium sed īmaturum. puer aūt hz quidez sed īperfectū. z q; similiter existimādum habere circa virtutes morales. existimandū enim oportere habere omnes sed non eodem mō sed q̄tuvnicuiq; ad sui ipsius opus. Et addit q; non est eadem tpantia viri z mulieris neq; fortitudo neq; iustitia. Contingit tī in aliquibus mulieribus multum vigere rōnem ꝓpter bonam natiuitatem z assiduā eruditionē. quib9 tam simplr ꝓpe attribuende sunt frtus z malicia: continētia incontinētia: sicut viris. sed hoc est vt in pauciozibus. Secūdū hoc q̄ z scōm ea que ꝓdicta sūt rōnes satis solute sunt z sic est finis questionis.

Oppositum.

duo rediunk ad incontinētiam.

Secundo

Contra aliaz partem.

Secundo

Oppositum.

Argumēta ꝓmo

q̄stio quarta.

Verit quarto. Utr mulieres vlr bestie vel hoīes bestiales debeāt aliqñ dici ptinētes aut icōtinētes. Arguitur de mulieribus q; sic: qz ptinētia sicut ꝓus dicebaf z incontinētia sunt in fra limites virtutis z malicie. ꝓpter quod oēs potentes ad virtutem vel maliciam attingere pñt fieri ptinentes aut icōtinētes: sed multe sūt īuēte mulieres valde male z multe virtuose tam frute tpantie q̄ frute fortitudinis inuincibiliter castitatē seruātes vel illesā virginitatē z ꝓpter deum aut bonū frtutis seruandū volentes martiriū sustinere. Et Arz. primo politice loquens de mulieribus dñis z seruis dicit q; morales frtutes existimandū esse oportere quidē participare omnes. ideo z̄c.

¶ Itē vbi inuenif vsus rōis z potestas tenēdi se in rōe vel egrediēdi a rōe. ibi pōt inueniri ptinentia vel incōtinētia: sed hoc totū īuenif i mulieribus ō z̄c. De bestialib9 etiā arguif qz aliqui dicuntur bestiales licet aliquid rōis habeant ex eo q; ipsā modicam participant: tales aūt aliquando pñt se ptinere in rōe: z aliq̄s egredi. ergo tales pñt. dici continentes vel incontinentes. ¶ Itē de bestijs arguitur qz ex eo q; aliq̄s duplicē habemus inclinationē circa idem. videlicet ad ꝓsequendū vlr fugiēdū scōm q; hec iclīatio vīcit illam vel eā nos dicimur ptinentes vel īcontinentes: sed i bestijs aliquando duplex talis inclinatio inuenitur: scilz ad ꝓsequēdū z fugiendū idē. sicut de cane dictum fuit in alia q̄stione. ¶ Oppositū videf velle Arz. in isto septimo. Dicendū est breuiter q; ad continentiā z incontinētiā ꝓpe dictas ꝓout de his intēdit Arz. in isto septimo requirif ꝓmo rectitudo rōis z scōo impetus passionis obuians ipsi rōni ꝓpter qđ. apparet bestias aut homīes bestiales

Verit ḋnto. Utrū cōtinētia debeat dici frt9. Dō sic q; Tullius i sua rhetorica reponēte ptinētiā sub tpātia tanq̄ partē quandā vel speciē ipius z per Senecā numerante eā iter virtutes cardinales i suo libello de quattuoꝛ frtutib9.

questio quīta Arf primo

Secundo

¶ Itē icōtinētia est malicia cū ab ea vituperemur ego cōtinētia est frtus. ¶ Oppositū ponit Arz. q; posteq̄ tractauerat de singulis frtutibus moralib9 tractauit seoꝛsū de cōtinētia. etiā ipsa non distinguerek ptra tpantiā. cū ipsa versef circa materiā temperantie tamen Arz. in isto septimo distinguit inter ipsam z temperantiam. etiā in principio huius septimi. Arz. condiuidit incontinētiam malicie z bestialitati z ptinētiā frtuti z heroice. dicit etiam Aristo. in isto septimo incontinentiam nō maliciam. ergo continentia non est virtus. Etiam cōtinens non est virtuosus quia dicitur primo huiꝰ q; in virtuosoꝛ non incontinēte omnia consonant rationi ergo continentia non est virtus. Dicēdum

Oppositum.

ptinētia q̄druplr sumitur

Secundo

ergo corona magis debeꝫ continentie: q̄ tpantie Item scđo huius circa difficilius semp ars fit virtus eteni bene melius in hoc: sed difficilius est sequi rōnem appetitu rebellāte (qđ facit continentia) q̄ non rebellante: quod facit temperantia magnitudo enim passionis auget meritū. Item multi ponunt tempantiam in appetitu sensitio et cōtinentiam involuntarie: nobilioris aūt potentie nobilior est habitus ideo ꝛc. Sed iste rationes nō concludūt. ¶ Ad pmam eni dicendum est q̄ ego nisare nobiscū non est bonū vel non est optimū sz agonisare cū obiecto passionatiuo est melius: et hoc potest esse duplicit. vnomō substernēdo tota liter timicū. Aliomodo sibi recalcitrando ꝛ resistendo ꝛ illū corona aūt magis debeꝫ pmomō q̄ secundomō ꝛ ille pmus modꝰ cōuenit tempantie. Sc̄ds aūt cōtinentie. ¶ Ad aliā dicendum est q̄ difficultas puenies ex debilitate rōnis ꝛ ipsius volūtatis: aut etiam ex inobedientia appetitꝰ sensitiui diminuit meritū. ¶ Ad aliam rōnem et ad principales rōnes apparet satis quid sit dicendū scđm predicta. Hec de questione.

Rsisio Ad primam.

Ad secundā.

Ad tertiam. ad principales rationes.

Tertio.

Questio sexta.

Arguit pmo

Verit sexto. Utr de aliq opabili possint haberi sit scia iudicia? Arguit q̄ sic: q̄ aliter nō possum⁹ simul circa idē habere scias iclinationes sz vnā ad psequēdū ꝛ aliam ad fugiendum: cum appetitus non feratur in incognitū sz consequēs est falsum vt apparet i pncipio⁹ ꝛ i cōtinentib⁹. vñ pmo huius. ¶ Ad cōtraria eni sunt icōtinentes. ¶ Itē icōtinēs, cū agit appetit agere illud qđ agit: ꝛ appetitꝰ nō serf nisi i apparēs bonum q̄ apparet sibi q̄ bñ agit. ꝛ tamen sepe contiteꝫ se scire q̄ non bene agit. dicit enim aliquando reprehendentibus ipm. scio q̄ nō bñ ago: sed non possū abstinere q̄ ꝛc. ¶ Itē possibile est q̄ aliquid sit pseq̄ndū nisi aliqđ futuꝝ cbstaret: ꝛ possibile est simul sensum aspicere ad presentes circunstātias solum ꝛ intellectū aspicere ad futuꝝ ergo possibile est simul sensum iudicare q̄ hoc sit pseq̄ndum. ꝛ intellectū q̄ hoc sit fugiendum: ꝛ isiam rationem vi sus est. Aristoteles notasse tertio de anima dicens q̄ appetitus fiunt contrarij. hoc autez accidit cum ratio ꝛ concupiscentia contrarie fuerunt sunt autem in temporis sensum habentibus intellectus quidem enim propter futurum retrahere iubet: concupiscētia autez propter ipsū tam videtur enim q̄ iam delectabile est bonum simplr propter ea q̄ non videtur quod futurum est. Similiter etiam quid prohibet te iudicare visu solez esse bipedale ꝛ intellectu matorē terra: vel etiam per colorē iudicare hunc esse sortem pervocē aut non esse specialiter cum visus ꝛ auditus sint potentie disperate: nō exinuicē dependentes. Oppositū arguit quia seq̄rek q̄ nō esset ipossibile pcedere contradictoria simul esse vera: non soluz ore sed etiam mente quod'est pra firmitatē pmi pncipij. vnde dicit. Arz quarto methaphisice impossibile namq̄ quemcunq̄ idem existimare esse et non esse. Notandum est q̄ multū differt intellige re simul ꝓpositiones contradictorias. siue habere in mēte ꝺictorias ꝓpositiones sit formatas ꝛ iudicare eas esseveras tu eni potes habere ꝓpositionē istā i mēte q̄ astra sunt parua: tñ nihil iudicas: an sit vera vel non: dico ergo q̄ possibile ē itelligere simul propositiones ꝺictorias siue hēre simul eas i mente formatas: aliter tu non posses formare primum pncipium: quia ptinet in te contradictorias ꝓpositiones scz idē nō esse ꝛ nō idē eidem. Similiter tu non posses formare questionē q̄ q̄stio ꝓpter sak inter oppositas vtrum deꝰ sit an nō sit. Sed dicā q̄ eande potētiā cognoscitiuam iudicare siue credere ambas simul eē veras ꝑbi gratia credere siue iudicare q̄ simul deus sit ꝛ nō sit ꝛ sic de aliis cōtradictorijs. ē ipossibile q̄n hoc esset ꝓtra firmitatē pmi pncipij: ꝛ q̄ sequeret q̄ i eodē essent simul ꝺria q̄ talia iudicia sunt cōtraria vt dicit Arz quarto metha. Sed dubium ē de diuersis potentijs puta de sensu ꝛ itellectu vel de duobus sensibus diuersis. Ad quod puto esse dicendum q̄ impossibile est eundem hoiem iudicare simul pintellectū vnū ptradictoriū esseveruz ꝛ per sensum alterum: ꝛ hoc videt michi notū per expientiam. iudiciū enim sensus ex toto cadit qñ contrariū iudicat intellectus. Astrologus eni licz primo crediderit per sensum solem esse bipedalē tamen postq̄ habet demonstrationem credat per intellectum ipsum esse maiorem terra: nec vnq̄ propter sensum stantem illo intellectuali iudicio: credet ipsum esse bipedalem. Et puto q̄ causa huius sit illa quam posuit Aristoteles. videlicet q̄ in eodem contraria non possunt simul existere. Eadem autem est anima in nobis vt puto intellectiua/sensitiua/appetitiua/secundum locum motiua. ꝛ vegetatiua nec extensa extentione corporis: sed tota vbiq̄ licet in bestijs non sit ita potentie tamen sensitiue appetitiue secundū locum motiue ꝛ vegetatiue in nobis sumpte ꝓ dispositionibus qualitatiuis aut quantitatiuis disponentibus ad actus sentiendi secundum locum mouendi aut vegetandi et iterum videndi ꝛ audiendi et cetera. sunt bene diuerse realiter ꝛ diuise loco et subiecto: sicut prius dictum fuit. cum ergo de virtute contradictoriorum iudicia sint contraria: impossibile est q̄ sint simul in nobis: quia simul exirent in anima nostra vnica et indiuisibi existente. ¶ Judicium enim non est solum in dispositionibus qualitatiuis aut quantitatiuis organi sed est in substantia anime subiectiue licet tanq̄ in subiecto remoto. sicut autem in materia prima non possūt ꝓpter quascunq̄ dispositiones qualitatiuas aut quantitatiuas esse simul forme realiter contrarie: puta calidum ꝛ frigidum: ita nec in anima. Item ꝛ eiusdem alia videtur esse causa videlicet q̄ in potentijs cognitiuis subordinatis superior semper dominatur inferioribus intantū q̄ superior iudicante: iudicium inferioꝝ si fuerit contrarium) extinguitur omnino. Quod manifeste videbis in frenetici: qui videntes oculos festucam nullomō credunt eam esse festucā sed serpentē vel lupū: vel oīno illud quod potentia estimatiua superior existēs iudicabit. imo iudicabit

Oppositum

Tertio

nō ꝓsit haberi iudicia ꝺctoria etiā in diuersis potentijs.

Judiciū sensꝰ cōis a sensibꝰ doctorem

Ethicozum cxliii

Obiectio.

Solutio

intellectꝰ hūs apphensionē ꝓpōnis pt q̄ dupliciter se hēte ad iudiciū

oppio q̄ aliꝺ sit apparēttia q̄ iudicium.

oppio oppositā.

auctor declinat ad pmam opinionem.

Due rōnes q̄ nō possumus hēre iudicia ꝺictoria etiā scz diuersas potentias.

se non videre festucā sed serpentē ꝛ audiētes parūm sonū ꝛ dulcē iudicabit se bella audire vel tonitrua. qđ q̄ mirū si hūs rōem in actu de magnitudine solis: iudicat solē eē maiorē terra: ꝛ esse falsum oīno q̄ sit minor ꝛ q̄ nullomō credat ipsum esse minorem. Si aūt aliq̄s nobis obiciat dicēs quō vis tu assignare cām pmi pncipij cū ei⁹ non sit causa. Rndeo q̄ pmi pncipij nulla ē causa sic q̄ procedam⁹ ipm ꝓpter ꝓcessionē alterius ꝓpositionis cuiuscūq̄ nulli⁹q̄ alterius ꝓpositiōis concessio est cā ꝓcessionis pmi pncipij. tñ bñ sūt cause aliq̄ ex natura rei ꝓpt q̄s intellectꝰ nō pōt negare pmū pncipiū. sed nc̄cio concedit ipsum: sicut sunt cause quare ignis necessario calefacit ꝛ nō potest frigefacere. vel etiam quia ideꝫ non potest sil esse calidū ꝛ frigidū. Sed oportebit videre q̄ intellectꝰ nr hūs i se formatā ꝓpositionē: pōt ad iudiciū de ꝑitate ipi⁹ se habere q̄dupliciter. vnomō q̄ rōe vel apparentia careat ad vtrāq̄ partem sicut forte esset de de problemate: an astra sint paria. Aliomodo q̄ habeat ad vtramq̄ partem rationes probabiles: sed tamen nundum determinantes ipsum ad vnā partē vel ad aliā. sicut esset forte de pblemate an forme substantiales elementoruz maneant substantialiter in mixto. Tertiomodo q̄ per rationes ex vna parte vicētes determinet ad iudiciū vni⁹ partis: sed tñ non sine formidine ad oppositū: ꝛ iste itelectus est sicut vapor conuersꝰ tam in nubē qui licet sit magis aqua q̄ aer: tamē multam habet dispositionē ꝛ tendentiā ad aerez. Quartomodo q̄ intellectus ex toto sit ad vnam partem determinatus omni formidine remota ꝛ iste est sicut vapor cum pfecte factus sit aqua: sic q̄ nulla remaneat in eo dispositio nobis vt puta contraria aque. Dicam ergo q̄ sicut in aqua cōplete generata remote sunt omnes contrarie dispositiones. ita i cōpleto iudicio de veritate vni⁹ partis omnes ablate sunt apparentie ad partem oppositā: sic q̄ nullam habent vim super intellectū. sed sicut nubes licet verius sit aqua q̄ aer: tñ aliquā reseruat aeris apparentiam ꝛ ꝑtutē: ita in debili iudicio saluatur effectus apparētie partis oppositē: reddēs iudiciū debile ꝛ faciliter in oppositū mutabile vel adhuc ꝛ ad amplioꝝ determinationē dici potest q̄ sicut aliqui ponunt formas aque ꝛ aeris nō misceri simul substantialiter. sed scđm dispositiones ipsaz: ita aliqui ponunt q̄ iudicia contraria non miscentur simul substantialiter sz dispositiones eoz scz apparētie. et isti hūi dicere q̄ sicut materia nō pōt simul esse sub forma aque et aeris. tñ ipsa in nube exīs sub forma aque ꝓpter dispositiones aeris conuenientes transire potest faciliter in aerem: ita intellectus exīs sub iudicio formidinali vnius oppositi potest ex facili motiuo transire in iudiciū alterius oppositi. Alii autē ponunt q̄ nō sit aliud iudiciū q̄ apparentia. quod si ꝓcedatur: cū apparentie oppositē (licet sub eē remisso possit simul stare sic oporteret dicere q̄ 2 iudicia contraria. ꝓpter quod dicerem⁹ q̄ sicut tepidum in puncto non esset magis calidū q̄ frigidū vel econtra. ꝓpt quod neq̄ simplr diceretur calidum neq̄ frigidum: sic hūs ad vtramq̄ ptez apparentiā equalē: nec diceretur simplr iudicare vnā partē nec aliā. Et sicut tepidum habēs plures gradus caliditatis q̄ frigiditatis diceretur simplr calidum ꝛ nō frigidum: ita habēs maiorē apparentiam ad vnam partem q̄ ad aliam dr simpliciter iudicare illam partem: ꝛ non aliam. ¶ Si queras cui istarum viarū magis assentiam dicā q̄ potest poni differentia inter apparentiam ꝛ iudicium: qñ sepe vt mihi videtur expertus sum q̄ cū rationes videre ad vtramq̄ partē, pbabiles. tñ ad neutrā partē iudicij determinabā me. etiā neq̄ nunc rōib⁹ ad vnā partē vel ad aliam superuenientibus sed i suspenso tenebā me. Et ite videmus non oīs eque cito nec eque intense cōsentire apparentijs. imo prudentis est prius examinare consilia. Apparentie nāq̄ videntur se tenere ex parte rerū ꝛ circunstantiarum suarū. Judicium aūt est actus ipsius intellectus circa apparentias: et nos videmus si voluntas ad vnam partem afficiatur q̄ intellectus plene iudicabit ꝓ parte illa ex apparentia debilissima. nec apparentie valde fortes poterunt ipsum mouere ad aliam partem verū esti tñ q̄ sepe nos vtimur noie apparētie ꝓ actu intellectus quo ipse assentit apparentijs sibi presentatis. ꝛ sic apparentiā ꝓcedo nihil aliud esse q̄ iudiciū: tūc ei dicerem⁹ q̄ eis dē apparentijs ex parte rez se tenētib⁹ oblatis huic ꝛ illi. non opz idē apparere huic ꝛ illi. vlterius etiam puto esse dicēdum q̄ eundem hominem iudicare simul vnū cōtradictoruz esseverum per vnum sensum ꝛ alterū per alterum sensum est impossibile. ꝛ hoc etiā videtur mihi notum per experientiam. si enim iste homo gerat in coloze ꝛ figura similitudinem sortis ꝛ in voce similitudinē alterius: tu videns eum ꝛ non audiens iudicabis bene q̄ ipse sit sortes ꝛ econuerso iudicabis q̄ non sit sortes sz audiens eum ꝛ non videns. Si autem simul audias eum ꝛ videas statim extinguetur vnum iudicium vel etiam ambo sic q̄ in suspenso tenebis tuam sententiam: dicens ignoro si est ipse vel non. nunq̄ enim dices credo q̄ sit sortes: et q̄ non sit sortes sed tu bene dices q̄ ille scđm colorem vel figuraz apparet esse sortes ꝛ secundum vocem apparet nō esse sortes loquendo de apparentijs exterioribus. Sz si loquaris de apparentia ꝓ consensu: hoc nūq̄ erit possibile simul. nunq̄ eni simul cōsentire posses q̄ ipse esset sortes ꝛ q̄ non esset sortes. Et isti⁹ conclusionis vt puto causa assignari potest duplex vna ꝓpria nobis. alia communis nobis ꝛ aliis libus. Prima ergo est q̄ anima nostra indiuisibilis exīs est in toto corpore ꝛ in qualibet parte eius ꝛ iudicia sicut dicit nō sunt solū in dispositionib⁹ qualitatiuis ꝛ ꝙtitatiuis organorum subiectiue: sed in substantia anime ꝓpter quod cum cōtraria non compatiantur se in eodem subiecto: impossibile est hominem siue secundum vnum sensum siue secundum diuersos habere simul contraria. iudicia. Alia causa assignatur quia sensus exteriores habent ad sensum communem necessariam connexionem: ita q̄ statim iudicia eorum perueniunt ad ipsum. ipse autem idem existens non potest simul habere iudicia contraria. iudicās autem vnam partem extinguet iudiciū partis oppositē sicut prius dicebatur. ꝓpter hoc q̄ ipse est

oppio q̄ sēs⁹ exterioꝝ non iudicet.

potentia superioꝝ ad omnes sensus exteriores. ⁊ imo dicunt aliqui forte probabiliter q̄ in organis exterioribus nullum sit iudicium sed in sensu cōmuni solum. ad quem species diuersorum sensibilium deferuntur per organa diuersa. cuius signum dicunt esse q̄ habentes lesum organum interius q̄uis habeant oculum bonum: sicut frenetici non iudicant aliquid bene per oculum. dicunt ergo isti quod sensus communis vnus existēs secundum rem dicitur plures secundum rationem. dicitur enim visus p̄out iudicat de coloribus p̄ oculum sibi p̄sentatis. et dicitur auditus p̄out iudicat de sonis per aurem delatis ad ipsum. ⁊ sic de aliis p̄opter quod in somnis vbi ligata sunt organa sensuum exteriora iudicamus de sonis et de coloribus ac si vigilaremus. ⁊ putamus audire vere vel videre. ¶ Ad p̄imam ergo rationem dici potest quod ad contraria sunt motus incontinentium sic q̄ appetitus extra passionem inclinatur ad fugiendum. et in passione ad p̄osequendum et ita non simul. vel etiam dicendum est q̄ intellectus simul iudicat idem esse delectabile ⁊ turpe: appetitus autem ob hoc statim innatus est habere circa illud complacentiam ratione delectationis. ⁊ displicentiam ratione turpitudinis. isto enim modo complacentia et displicentia nō sunt opposite. Sed sicut intellectus non potest simul iudicare q̄ illud totum sit p̄osequendum. ⁊ fugiendum: ita nec appetitus potest simul illud totum acceptare ⁊ refutare. et sicut intellectus poterit iudicare totum esse p̄osequendum ratione delectationis. iudicio tamen debili ⁊ formidabili seu formidinali p̄opter apparentem turpitudinem. ita appetitus poterit totum acceptare sed tamen acceptatione debili ⁊ cum annexa displicentia p̄pter turpitudinem: et erit voluntarium mixtum. ⁊ hec satis apparuerunt in tertio libro. ¶ Et eodem modo dicendum est ad aliam nisi q̄ si quid de scire restat dicendum illud dicetur post. ¶ Ad vltimam dicendum est q̄ intellectus si aspiciens ad futurum iudicet illud non esse faciendum nūq̄ sensus tunc iudicaret illud esse faciendum tamen adhuc manet iudicium q̄ illud est delectabile quia hoc etiam videt intellectus. p̄opter q̄s appetitus in obiecto habebet complacentiam. ⁊ nō posset acceptare ipsum stante tali iudicio quando q̄s etiam intellectus acquiescit iudicio sensus nō obstante nocumento futuro p̄ponderans illam delectationem illi nocumento futuro. ⁊ tūc appetitus acceptat sed cum aliqua displicentia p̄pter sibi apparens nocumentum. Ad aliam satis ꝛ̄sum fuit in corpore questionis.

Ad rōnes Ad p̄imam.

Ad scām. Ad tertiam.

Queritur septimo. Utrū incontinēs sciat q̄si p̄aue agit Socrates vt dicit aristoteles arguebat q̄ nō q̄ nullus ignoranter agit quod non putat esse bonū: appetitus ēst quiexigitur ad agendum non est natus ferri nisi in bonum vel apparens bonum. sed nō possumus id putare eē bonum quod scimus esse malum cum non possumus simul iudicare contraria sicut dictum fuit i alia questione. et q̄ durꝫ esset videre q̄ pars sensitiua iperet et trahat partē intellectiuā sicut seruꝫ scꝫ ita q̄ ppter sensum putemus illud cuius oppositi sciam habemꝰ. ergo nunq̄ agimus q̄ agere scimus esse malū. ideo dicitur i tertio huiꝰ ignorat quidē igit⁹ ois malus q̄ opꝫ opari ⁊ a quibꝰ fugiēdū. ¶ Itē seq̄ret q̄ incōtinētia esset peiꝰ q̄ꝫ i temperantia. ex quo scienter p̄aue ageret. itpatꝰ aūt ignorat: sed hoc apparet falsum in septimo huius. In oppositū arguitur per concessionē multoꝝ qui reprehendentibus eos dicunt scio q̄ male ago sed abstinere non possum. Item incōtinēs extra passionē exīs: habet rectā rōnēm vult arꝫ. ergo per eā ipse scit fornicari esse malum. q̄ꝫ ergo fornicatur vel scit adhuc illud quod p̄us: et habetur intentum vel illud oblitus est quod dici nō potest quia oblitio fieri videtur per tpis longitudinē et quia si quis tunc ei totum reduceat ad mēoriam non ꝓpter hoc abstinebit. Item si est possibile q̄ aliq̄s sciēs p̄aue agat ille videt esse icontinēs ꝫ hoc ē possibile. p̄batio p̄mo q̄ aliter nullū eēt peccatū ꝫ cōscium vel etiā ex certa malicia. Aut etiā oē pctm̄ esset ex ignorantia quod nō vult Arꝫ. qui ponit aliq̄n pctm̄ eē ex ignorātia aliq̄n ex passiōe ⁊ aliq̄n ex electione. Secundo etiā quia volūtas nō esset libera ex quo non posset i oppositū rōis nec essemus oīs nr̄æ opationū vel actuū a p̄ncipio vsq̄ ad finē. q̄ est ꝫ. Arꝫ. in tertio huiꝰ. Tertio q̄ hoc esset ꝫ articulū illū parisiensem stante scia in vltⁱ ⁊ i ꝓticulari q̄ voluntas nō possit velle oppositum erroꝝ. ¶ Opꝫ distinguere p̄mo sic. Cōtingit scire dupliciter. vnomodo in habitu solum absq̄ actuali consideratione scōm illam sciam. Aliomō i actu scꝫ in actu considerādo scōm illā sciam. ¶ Dicēdū est q̄ q̄ scies in habitu solū pōt agere contra sciam. quia intellectus non est solus p̄ncipium motus scōm q̄ in habitu solus. ꝫ scꝫ q̄ i actu. ꝑbi gra scies q̄ ꝓpter turpitudinē nunc̄ est mechandū nihil actu p̄sideras de turpitudine sed cōsiderans actu q̄ sit delectabile coire cū tali muliere. ⁊ q̄ delectari sit bonū nō ē mix̄ si mechatur: ⁊ ista sit p̄ma p̄clusio. Itē aliq̄s pōt eē sciēs i actu scōo dupl̄r. vnomodo in vltⁱ tantū vt q̄ nūc̄ est mechandū. Aliomō in particulari vt q̄ nūc̄ cum ista non est mechandum. ¶ Dicā ergo q̄ sciens in vniuersali tm̄ in actu pōt agere contra sciētiam quia particularis et non vniuersalis estimatio mouet vt ꝛ. tertio de anima. motꝰ enī ⁊ actiones sunt circa singularia. sicut ergo sciens actu oēm mulā esse sterilē. videns hanc mulā pōt opinari q̄ scit p̄gnans: eo q̄ non considerat ipsam esse mulam. sed considerat q̄ ipa habet magnum ventrem. ita non est impossibile scire actu q̄ nūc̄ sit mechandum. ⁊ tamen putare q̄ nunc cum ista sit delectandū ⁊ coire. ⁊ ista sit secunda conclusio. ¶ Itē aliquid agere contra scientiam actualem ⁊ particularē pōt intelligi dupl̄r. vnomodo cōtra directe ⁊ formaliter. Aliomodo contra indirecte ⁊ non formaliter sed consecutive. voco autē agere contra directe et formaliter: si secundum eandem rationem ego moueor ad agendum hoc agibile. scōm quā ego scio ipm̄ non esse agendū. Sic voco agere ꝓtra non directe sed ꝓsecutiue si scio

Secundo

In oppositū

Secundo

Tertio.

dupl̄r cōtigit scire

ꝓma ꝓclusio

dupl̄r aliq̄s sciēs i actu

scda ꝓclusio.

dupl̄r itelligit

tur q̄ aliquis

posset agere

ꝫ sciens actus

lē ⁊ ꝓticularē

scōm aliam rationem hoc non esse agendū. ⁊ scꝫ aliam rōnem ago ipsum verbi gratia agere cōtra directe est si scirez formaliter q̄ non esset nūc mechandum cum ista: ⁊ mecharer scōm appetitum inclinantē formaliter ad mechari nunc cum ista.

tercia ꝓclusio ¶ Et hoc videt impossibile quia hoc esset simul habere contraria iudicia sicut multi dicunt appetitus enī non inclinaret formaliter i mechari nūc cum ista. nisi iudicato q̄ nunc sit mechādum cum ista. sed simul habere iudicia contraria est impossibile sicut dictum fuit in alia questione. ideo. ⁊c. ¶ Et ista sit tercia conclusio. cuius ꝓbationem non ex toto concedo: ideo volo post ea regredi super eam. Agere aūt contra indirecte siue consecutive ⁊ non formaliter est si scirem formaliter q̄ nō esset nunc mechandū cum ista ⁊ mecharer sed appetitum inclinantem formaliter non ad mechari nunc cum ista sed in delectari cum ista per coitum. et hoc est bene possibile quia forte ignorarem vel non actu considerarē q̄ sic delectari esset mechari. possū enim habere simul iudicia non contraria non sunt aūt iudicia contraria q̄ non est mechandum et q̄ est delectandum vel coeundum quia cū aliqua tu posses coire non mechando videlicet cū vxore propria. ergo in casu predicto non erant cōtraria iudicia nisi ego actu considerassem q̄ sic delectari est mechari ideo. ⁊c. ¶ Et hec sit quarta cōclusio vel forte he due conclusiones vltime posset virtualiter poni sub tali distinctione scientiam actualem ⁊ particularem potest aliquis habere dupliciter vno modo in habitu solum absq̄ actuali consideratione scōm illam sciam. Aliomō i actu scꝫ in actu considerādo scōm illā sciam. ¶ Dicēdū est q̄ q̄ scies in habitu solū pōt agere contra sciam. quia intellectus non est solus p̄ncipium motus scōm q̄ in habitu solus. ꝫ scꝫ q̄ i actu ꝑbi gra scies q̄ ꝓpter turpitudinē nunc̄ est mechandū nihil actu p̄sideras de turpitudine sed cōsiderans actu q̄ sit delectabile coire cū tali muliere. ⁊ q̄ delectari sit bonū nō ē mix̄ si mechatur: ⁊ ista sit p̄ma p̄clusio. Itē aliq̄s pōt eē sciēs i actu scōo dupl̄r. vnomodo in vltⁱ tantū vt q̄ nūc̄ est mechandū. Aliomō in particulari vt q̄ nūc̄ cum ista non est mechandum. ¶ Dicā ergo q̄ sciens in vniuersali tm̄ in actu pōt agere contra sciētiam quia particularis et non vniuersalis estimatio mouet vt ꝛ. tertio de anima. motꝰ enī ⁊ actiones sunt circa singularia. sicut ergo sciens actu oēm mulā esse sterilē. videns hanc mulā pōt opinari q̄ scit p̄gnans: eo q̄ non considerat ipsam esse mulam. sed considerat q̄ ipa habet magnum ventrem. ita non est impossibile scire actu q̄ nūc̄ sit mechandum. ⁊ tamen putare q̄ nunc cum ista sit delectandū ⁊ coire. ⁊ ista sit secunda conclusio. ¶ Itē aliquid agere contra scientiam actualem ⁊ particularē pōt intelligi dupl̄r. vnomodo cōtra directe ⁊ formaliter. Aliomodo contra indirecte ⁊ non formaliter sed consecutive. voco autē agere contra directe et formaliter: si secundum eandem rationem ego moueor ad agendum hoc agibile. scōm quā ego scio ipm̄ non esse agendū. Sic voco agere ꝓtra non directe sed ꝓsecutiue si scio nisterio iudicare. sentus enī (cum scōm p̄tus determinata: non sit aliud quā appetitus sensitiuus si passione detētus fuerit non ostendet intellectū nisi passionem: vel eam sic intense ostendet q̄ intellectus nihil vel modicū aduertet nisi ad passionem. ⁊ ita iudicabit scōm exigentiā passionis. q̄d non fecisset si extra passionē existens ad oīa aduertisset. ¶ Dicam ergo q̄ incontinens anteq̄ in passione detentus sit. et postq̄ a passione liberatus est: potest omia libere attendere ⁊ cognoscere. et de oībus absq̄ ignorantia vel inconsideratione vere iudicare. p̄opter quod ipse scire potest scientia particulari actuali et perfecta quoniam malum esset hoc agere ⁊ q̄ male aget si hoc agat: et q̄ male egit si hoc egit. p̄opter quod accidit ipsum penitentem esse sicut dicit Aristoteles ergo post factum sit incontinens quoniam male egit si hoc agat ⁊ ista sit septima conclusio. ¶ Octaua conclusio est q̄ incontinens dum incontinenter agit: scit in habitu quoniam p̄aue agit. scuit enī ante et illud non est oblitus: quia cessante passione sciet idem non de nouo addiscens. ¶ Nona conclusio est q̄ incontinens dum incontinenter agit scit aliquomodo in actu in vniuersali vel etiā in particulari non tamen directe vel non perfecta scientia quoniam p̄aue agit et hoc totuꝫ patet ex p̄tioribus conclusionibus. ¶ Decima conclusio est q̄ nullus incontinens dum incontinenter agit scit quoniam p̄aue agit scientia actuali particulari ⁊ perfecta. quod etiam totum manifestum est p̄dictis. ¶ Ad rōnes igit̄ dicendum est. Ad p̄imam q̄ nunq̄ agimus quod agere scimus tunc esse malum scientia actuali particulari et perfecta

¶ Ad aliam rationem de comparatione incontinentie et intemperantie dicetur post. ¶ Ad rationes in oppositum. Ad p̄imam dicendum est q̄ confitentes se scire quoniam male agunt: confitētur verum de scientia imperfecta vel indirecta. potest enim incontinens scire quoniam turpe agit. sed tunc actu non iudicat: q̄ nullo casu turpe sit agendum. vel etiam econuerso scit tunc nullo casu agendū esse turpe. sed non considerat se turpe agere. ¶ Si aūt incontinens confiteatur se scire quoniam male agit scientia actuali particulari ⁊ completa non confiteturverum et si aliquando rationem ad p̄bandum q̄ male agit adducat vel repetat tamen interiori mente non iudicat esse verum quod dicit verbi gratia si formet istum syllogismum nullo casu mechandum est: sed nunc coire tecum est mechari ergo non est nunc tecum coeundum talis p̄oponet maiorem p̄positionem michil tamen iudicans de ea sicut ebrij vel maniaci p̄onunt verba empedoclis vt dicit aristoteles et si isti q̄si que iudicent de maiori tamē statim ad delectationem aspicientes cadunt ab illo iudicio. ¶ Ad aliam respōnsum fuit q̄ ille nihil oblitus est. sed p̄opter impedimentum sensus intellectus non potest in opus suū complete: sicut nec in ebrios nec i somnolentis. ¶ Ad aliam concedē dum est q̄ aliquis potest scies agere male modis p̄dictis et non aliter. quando ergo dr q̄ nullum esset pctm̄ cōtra conscientiā dicendum est q̄ ymo

ꝓta ꝓclusio.

sexta ꝓclusio

decisio q̄stōis

septia ꝓclusio

rīsio directa ad q̄stionem.

octa. ꝓclusio

nona ꝓclusio

decima ꝓclusio

ad rationes ad p̄imam

ad secundam

i oppositum. ad p̄imam

ad secundam

ad terciam

modis ꝓdictis potest enī aliquis agere id qō actu scit esse inhonestū vel deo displicere. sed tūc non iudicat qꝫ honestū vel quod deo placet sit ꝓferēdū vtilitati vel delectationi q̄ apparet sibi i opere qō ipse agit qñ etiā dī qꝫ nullum esset pctm̄ ex certa malitia. dicendū est qꝫ pctm̄ ex certa malitia nō dicitur qꝫ peccās dum peccat iudicet vere ꝛ cū certitudine se male agere: sꝫ qꝫ cū certitudine cognoscit oēs circunstātias operis sui et cum hoc etiā cognoscit opus suū esse inhonestū ꝛ deo displicere sicut statim dicebatur qñ etiā dicitur qꝫ oē pctm̄ esset ex ignorātia: dicendū est qꝫ satis appuit i ꝓpribꝰ libris quō et qñ debeat pctm̄ dici ex ignorātia quādo etiā dicit qꝫ aliter nō essemus dñi actuum nostrorꝫ et aliter voluntas non dī libera dicendum est ex eo qꝫ voluntas non dī libera qꝛ ꝓpositū velle quod iudicatū est esse malum ꝛ hoc illo iudicio stāte sed qꝛ ipsa stāte iudicio de bonitate vel malitia potest differre actū volendi vel nolendi sicut magis visum fuit in tercio libro. ¶ Ad articulo aūt parisiensi dicendū est sc̄ōm exigentiam dictorum nunc et dictorū i tercio libro. ¶ Hunc ergo regredior ad ꝓbationem. Super quo notādū est qꝫ forte nō oportet ad hoc qꝫ appetitus ferat in obiectū qꝫ in rōne sit tota ꝗ premissa sillogismi practici sed appetitꝰ supplere potest cōclusionem ꝛ maiorem verbi gꝛa sit sillogismꝰ practicus qꝫ oē delectabile est ꝓsequendum: hoc aūt vinum est delectabile ergo hoc vinum est ꝓsequendū. Dicā ergo qꝫ concupiscētia suplet maiorem qꝛ inclinat ad delectabile ꝓsequendum. ideo ostenso solū qꝫ hoc vinum est delectabile: ipsa ꝓsequitur ꝛ hoc videbat intendere Arꝛ. in septimo huius cū dicit qñ quidem vniuersalis oppinio iussa ꝓhibens gustare hoc aūt qñ oē dulce delectabile hōc aūt dulce: hec operat id est qꝫ sīvniuersalis rō ꝓhibet gustare ꝓpter inhonestatem vel aliā causā hec aūt. i. cōcupiscentia dicit siue supplet ꝓpter eius inclinationem istā ꝓpositionem qñ oē dulce est delectabile ꝛ ꝓsequendū et cum ostēsum fuerit hoc esse dulce. operat confestim: forte etiā qꝫ hoc est de intentione Arꝛ. tercio de alia qui videt velle qꝫ alia imperfecta mouentur per appetitum et fātasiā licet non habeāt fantasiam deliberatiuā neq̄ sillogistiuā. quomodo ergo est hoc possibile. nisi qꝛ appetitus est inatus inclinare in cibū conuenientem fātasia aūt siue sensus ostendit conuenientiā huius cibi ꝛ statim alia mouetur ad capiendū ipsū appetitus aūt noster siue sensibilis siue itellectualis nō est minoris potētie q̄ appetitus talium aialium ergo ꝓsequi poterit delectabile ꝓpter inclinationem eius ad ipsum ostensū solū per sensum vel ꝓ intellectum qꝫ est delectabile licet etiā possint rōne libertatis nō aceptare ꝛ non ꝓsequi illud. Adhuc arꝛ. videtur idem ex ꝓximo determinare in libro de causis motuum aialium dicens Cū enī operatus fuerit aut sensu ad id cuius gꝛa aut fātasia aut intellectu: quod appetit statim facit ꝓ interrogatione enim aut intelligentia appetitus fitꝛ operatio. Et arꝛ. dat exemplū manifestum dicēs potabile concupiscentia dicit. istud aūt potabile sensus dicit. dicit aūt fantasia aut intellectus stati bibit ꝛ adhuc in

reuertit ad ꝓbationē tercie cōclusionis.

septimo huius expressius dicit Arꝛ. concupiscētia aūt si solum dicat qñ delectabile rō vel sensꝰ mouetur ad fruitionem. ¶ Si ergo concedatur non videtur qꝛ rō que adducta fuit ad tertiā conclusionem ꝓbandā sit necessaria appetitꝰ enī poterit inclinare formaliter i id ꝓsequendum quod non erit formaliter iudicatum esse ꝓsequendū verbi gꝛa appetitꝰ habet aut ꝓpter naturā aut ꝓpter consuetudinem inclinationē ad ꝓsequendum delectabile. sēsus aūt vel intellectus solum dicit qō hoc est delectabile appetitus ꝓsequitur ipsū. posito ergo quod itellectus iudicet formalit hoc delectabile nō esse ꝓsequendū. ꝛ quod simul appetitus dictomodo ꝓsequatur ipsū apparet quod non erūt adhuc in nobis iudicia cōtraria: sicut illa rō arguebat ꝓpter quod forte illa rō non videt esse demonstratiua ꝛ ita forte aliqui negarent illam tertiā conclusionem: et quintā sequentem ꝛ dicerent sic plene veritatē haberem duos parisienses articulos dicentes qꝫ stāte scientia in vniuersali ꝛ in particulare in actu qꝫ volūtas non possit in oppositū error et qꝫ si rō est recta quod necesse est voluntatem esse rectā; error qꝛ tñ plurimi doctores solennissimi tenuerūt illas conclusiones forte nō oportet eas abijcere. qñ ꝛ rō superius adducta non demonstret: tñ cū eius ꝓbabilitate videtur aliud etiā esse ꝓbabile. cum enī voluntas ꝓprauata sit innata peruertere iudiciū intellectus. vnde visum fuit in sexto qꝫ malitia facit mētiri circa ꝓactica principia. si ipsa sic inclinata fuerit ad delectabile ꝓsequendum. qꝫ ex ipsa delectabilis ostēsione ꝓsequatur ipsū videtur qꝫ ipsa nisi seipsā ab huiusmodi inclinatione retinuerit nō permittit intellectum iudicare quod illud delectabile nō sit ꝓsequendum. si enī sensus ꝛ tractus ad passionē trahit ad se rōnem: quomodo volūtas impetū habens ꝛ (n impetu manēs ꝓmitteret contra se iudicare. Et specialiter non videtur bene possibile: si eadem aīa realiter sit intellectus ꝛ volūtas: quod ipsa ꝓsequatur actu illud qō ipsamet tūc decreuerit non esse ꝓsequendum neq̄ apparet quō habitualis inclinatio possit trahere volūtatem in id quod actu decretū est esse malū ꝛ non faciendum nisi ꝓmotus obnubulet illud decretū vel suspēdat ꝓpter qō dicte cōclusiones ꝓdictis non obstātibus teneri possunt vt michi videtur. ꝛc.

resolutio qꝫ petit pōt dici nare ad ꝓbandū id qō nō est iudicatū esse ꝓsequendū.

questio. viii.

Queritur octauo Utrum volūtas necessario ferat in id quod per rōnem practicam conclusum est. ¶ Arguitur quod non. qꝛ quod necessario appetit necessario ꝓsequit. necessario manutenet si potest sed multa sententiata per rationem nec ꝓsequimur. nec ꝓsecuta manu tenemus licet possimus. ergo. ꝛc. ¶ Item quod de necessitate operat de necessitate operat sc̄ōm vltimum sue potētie. sed quod iudicam esse bonū non de necessitate diligimus sc̄ōm vltimū potentie. ymo quod plures sciunt esse bonum vnus diligit plus et alter minus ergo. ꝛc. ¶ Item volūtas non esset simpliciter libera neq̄ dña sui actus Ar

arguit ꝓio.

Secundo

Tercio.

guitur etiam per articulos parisienses pluries superius allegatos: et vniuersaliter per rōnes q̄ adducte fuerūt i ꝓma questione tercij libri. ad illā oppinionem persuadēdam quā tenuim⁹ ꝛ forte ꝓ rōnes que adducte fuerūt in quarta questione tercij libri. ad partem sc̄am ꝛ per rōes que adducte fuerunt in ꝓncipio quīte questionis tercij libri.

oppositum.

¶ Oppositum arguit per arꝛ. dicētem hec quidē enī vniuersalis oppinio: altera aūt de singularibus est. cū aūt vna fiet ex ipsis rōcinatio necessariū cōclusum hic quidem dicere aīam i actuis aūt operari confert et exemplificat diceus pura si oē dulce gustare oportet hoc aūt dulce vt vinum aut aliquod singularium necessariū potentē ꝛ nō ꝓhibitum simul hoc operari. Ad idem etiā cape rōes sivis in questionibus stati allegatis facientes ꝓ parte ista. ¶ Primo notādū est qꝫ sicut volūtaꝛ est velle bonum aut ꝛclinari i ipsum. ita eius est nolle malum et declinare ab eo. quicqd ergo dicetur de voluntate i respectu boni quo ad actum volitiōis vel complacētie vel acceptatiōis ꝛ huiusmodi ita ꝓpoꝛpoꝛcionaliter ꝛtelligēde ea in respectu mali quo ad actum nolitionis vel displicētie vel refutationis ꝛ huiusmodi. ¶ Si ergo questio fore vniuersaliꝰ vtrum sc̄z volūtas necessario feratur in id quod iudicatum est per itellectum practicū aliqui distingūt de vltimo fine: et de his que ad ipsum. tamē in presenti questione distinctiouem illam dimitto ꝛ videtur michi primo qꝫ volūtas secundum qō dicitur voluntas in nullum obiectum fertur quod non sit iudicatum per itellectum esse bonum vel sc̄ōm cōem rationem bonitatis vel secundum aliquā ꝓspecialem: puta delectebilem vel vtile vel honestum: et dico iudicatū qꝛ per hoc differunt appetitus sensitiuus ꝛ itellectiuus ex vna parte ab appetitu naturali ex altera parte. ¶ Unde si aīa vel intellectiua vel sensitiua inclinet i aliquid absq̄ ꝓuia cognitiōe ipsius ipsa nō dicet inclinari in illud sc̄ōm apetitum sensitiuum vel intellectiuum vt dicitur sensitiuus vel intellectiuus. sed vt dicitur naturalis dico etiam per itellectum quia per hoc differt appetitꝰ itellectiuus q̄ dicitur voluntas ab appetitu seusitiuo appetitus enim sēsitiuus sequitur cognitionem sensitiuam et volūtas itellectiuam ꝛ ꝛ hec ego puto supponēda esse ex ipsorum noīm significationibus: ꝛ dico iudicatum esse bonum: quia sc̄ōm rōnem boni et non sc̄ōm aliam rōnem supponit vnum esse obiectum appetitus ꝛ illa sit ꝓma conclusio. ¶ Secundo videtur michi quod voluntas nō fertur necessario i id quod iudicatū est esse bonum si. nō iudicatum sit sibi esse bonum licet enī latro sciat iusticiam esse bonā simpliciter ꝛ iudicem esse bonū hoīem. tamē nō diliget eos sed odit. ꝛ ita dyaboli odiūt deum si etiā tu scias aliquē militem esse bonum inimico tuo cōtra te. tu nō diligis illum sed odis hoc videt notum per experientiā ꝛ ita sit secūda cōclusio. ¶ Deide ꝓout aliqualiter visū fuit in tercio libro supposita distinctione int diuersos actus volūtatis puta int actum cōplacentie actū acceptationis ꝛ actum motiōis aliarum potētiaꝝ ad ꝓsequēdum acceptatū videt michi dicendum esse tercio qꝫ si quis iudicauerit aliquid esse sibi bonum voluntas necessario ferꝛ i illud quo ad actū complacētie. ꝛ hec sit tercia cōclusio que declarata fuit i tercia questiōe tercij libri. ¶ Quarto dico qꝫ si quis iudicauerit aliquid esse sibi bonum secūdum aliquā partialem rōnem bonitatis solum que sc̄z i eodem compati possit aliquā rōnem malicie nō elt necesse volūtatem ferri i illud sc̄ōm actum acceptatiōis. qñ sua libertas denichilo sibi deseruiret ꝛ ista etiā cōclusio satis declarata fuit i tercio libro. ¶ Quinto etiam dico qꝫ si quis iudicauerit aliquid esse sibi bonum sc̄ōm cōem rōem bonitatis. Dico cōem cōitate ꝓdictiōis nō est necesse volūtatem ferri i illud sc̄ōm actum acceptationis qñ iudicium sc̄ōm rōnem cōmunem est minoris efficacie q̄ iudiciū sc̄ōm rōnē specialem. ymo iudicium speciale claudit i se iudiciū cōe. ꝓpter quod si volūtas nō necessario trahit per iudiciuꝫ speciale. ipsa minus necessitabit per iudicium cōmune. ¶ Sexto si quis iudicauerit aliquid esse sibi bonum sc̄ōm rōnem integre bonitatis ita sc̄z qꝫ illud appareat bonum sc̄ōm oēm rōnem bonitatis: sic qꝫ oīs rō malicie excludat videtur michi si iudicium fuerit dubium: qꝫ nūdum volūtas necessario acceptabit illud: ꝛ credo qꝫ hoc sit exptū aliqui enim confitent se putare qꝫ tale officium vel talis mercatura esset sibi honestum et delectabile et vtile amicis suis et qꝫ inde nullum malum consequeretur tamē ꝓpter dubium periculorum acceptare non audēt. ¶ Septimo si predictum iudicium fuerit certum omnino videlicꝫ qꝫ homo credat firmiter sufficienter vidisse oēs circūstantias et combinasse et sc̄ōm earuꝫ combinationem credat firmiter illud esse sibi bonum sc̄ōm oēm rōnem bonitatis et nullo modo malum puto qꝫ voluntas necessario acceptaret illud. et non intelligo hic per certum iudicium idem qꝫ iudicium verum vel sciētificum sed idem quod firmiter creditum omni exclusa formidine sic enim cōtingit opinionem veram vel etiā falsam esse certā de qua dicit Arꝛ. de eo quidem igit quod est opinionem veram sed nō scientiam esse ꝓter quam inconuenientes agunt nichil differt ad rōnem quidam eī oppinātium nō dubitant. sed existimāt certe scire si igitur ꝓpter quietem credere oppinātes magis q̄ sciētes ꝓter oppinionē agūt nihil differt sciētia ad oppinionē. quidā enim credūt nichil minus quibus opinant quā alteri quib⁹ sciūt manifestat aūt eraclitus. Hec aūt cōclusio videt michi nota per experientiaꝫ si nāq̄ peteres ab aliquo an vellet hoc esse sibi quod sciret oīno sibi eē bonū et nullomō malum credo qꝫ diceret sic. et si diceret non oēs crederent ipsum mentiri. ¶ Illa etiam conclusio ꝓbatur sicut in tercia questione tercij libri ꝓbabatur qꝫ in apparēte bono voluntas necessario habeat complacentiam: et sicut in quarta questione eiusdem libri ꝓbabatur qꝫ voluntas dimisso maiori bono non possit acceptare minꝰ bonū qñ si stāte dicto iudicio volūtas possit illud nō acceptare. hoc sibi prouenirete ꝛ sua libertate vtoēs ꝓcedunt sꝫ cōsequens est falsū qꝛ tūc illa libertas eēt mala ꝓditio. Tota ei bonitas libertatis

puta ꝓclusio.

sexta ꝓclusio

septia ꝓclusō

scda ꝓclusio.

tercia ꝓclusio

notabile. ꝛ

cōclusio. qrta.

ad ꝗd prodest ptās accipiendi vel nō accipiēdi aliquid

auferretur potestas enī nō acceptādi bonū apparens vel non refutādi malū apparens nō prodest nobis finaliter vt in huiꝰ modi non acceptatione vel non refutatiōe sistamus: sed vt ante obiecti acceptationem vel refutationē inqramus de oī bonitate vel malitia que illud obiectū cōsequitur vel ei annectitur vt tādem quod est simpliciter melius acceptemus et qđ est simpliciter peius refutemꝰ ergo inquisitione facta plenarie sic quod iudicium sit iudiciū sit pfecte creditū oī sublata forma dine nichil vltra prodest potestas nō acceptādi cz obest quia per eā possumꝰ frustrari bono nostro etiā nobis manifeste ostenso. ¶ Iuxta conclusionem istā septimam ponūt doctores ꝙ vltimo fine clare z perfectevisō: necesse est voluntatē velle ipsum dicūt etiā iuxta tres priores conclusiones ꝙ ipso viso non clare: sed forte solū scōm rōnem cōmunē bonitatis vel etiā ipso nōviso perfecte scz secundum oēm z totalem rōnem sue bonitatis sed solū scōm aliquā partialem: non est necesse volūtatem vel ipsum posse enī dubitare ne illi fini esset annexa rō aliqua malitie verbi gratia licet oēs naturaliter scire desiderent ad est habeāt ad ipsū scire complacentiā vel amorem: tñ si diceret intemperato ꝙ impossibile est opari scōm sciaz z simul sensualiter delectari: ipe statim diceret non curo tale opus hoc aūt esset quia nō perciperet i eo rōnem delectabilissimi. ¶ Iterū iuxta quartam cōclusionez dicūt etiā multi doctores ꝙ aliquo alio ab vltimo fine quod scz in se nō claudat perfectē oēm rōnem bonitatis clare z perfectevisō: nō est necesse volūtatem velle ipsū: quia vbi deficit aliq̄ ratio bonitatis potest esse dubiuz ne ei sit annexa ratio cōtraria malitie vel forte dubitari potest an aliud rit mediū melius ad finē vltimū attingendū propter quod volūtas potest acceptionem differre donec rō de his i quisiuerit perfecte. ¶ Ulterius ergo quātū ad ea que cū aliqua rōne bonitatis habēt aliquā rōem apparētis malicie annexā puta laborem vel tristiciā aliquā corporalem vel pecunie amissionem aut hmōi. Videt michi si qs iudicio . certo certitudine prius exposita iudicauerit illud esse sibi bonū nō obstātibus malicijs apparētibus: ꝙ volūtas necessario acceptabit illud et hoc eisdem rōnibus apparet cū cōclusione precedente ¶ Nono dico ꝙ acceptatione alicuius pre suppositā non est necesse voluntatem mouere ad prosecutionem ipsius. nisi illud fuerit iudicatum esse possibile z sibi possibile: sic enī tu vel les esse rex vel incorruptibilis sed nichil moueꝛz ad hoc prosequendum. ¶ Iterū decimo manifestum est quod licet illud appareat sibi possibile tñ si apparuerit i mediis aliqua rō malicie puta difficultas labor expense vel hmōi: volūtas non necessario mouebit ad prosequēdum ipsū sic enī pigri multa perdūt et prudēs anteꝯ etiā pſcquaꝝ finem volitū bone considerat an bonitas finis sit pferenda labori z expēsis. ¶ Ultimo vero michi videtur si facta collatione finis volīti ad oīa alia tu iudicio certo certitudine predicta: iudicaueris oīb⁹ nō obstātibus ꝓsequēdum esse. volūtas necessario mouebit ad prosecutionem quod probat sicut septima conclusio probatur ad quā itentionem dicit. Arꝛ. cū aūt vna fiet ex ipsis rōcinatio

vue oppiones circa septimā cōclusionem.

stēdit ꝙ volūtas necessario sequat iudicium intellectus

necessarium conclusū hic qdem dicere aiam i factiuis aūt operari confestim. puta si oē dulce gustare oportet hoc aūt dulce vinū aut aliquod singularium necessarium potentem z nō prohibitū simul hoc operari et idem etiā habeāt nono methaphysice quod desiderabit pricipaliter hoc faciet: quandoꝛ possit exiterit et apropiquauerit passiuo. quare potēs scōm rōnem esse necesse qñ desiderat: cuiꝰ potentiā. et vt habet hoc facere. ¶ Ad rationes ergo dicendū est. Ad primā ꝙ multis superuenientibus rō sepe intendens ad alia dimittit actum priorem iudicij quem habebat vel ad ipsū minus intendit et ita non sequit prosecutio q̄ sequeretur si remaneret semper actus iudicij vnifoꝛmis cū hoc etiā alie cause plures apparuerunt ꝓpter quas nō semper prosequimur acceptata. z̄c. ¶ Ad aliā rōnem q̄ pent de causa intēsionis z remissionis actuū volūtatis: potest dici ꝙ actus cōplacentie potest fieri intensioꝛ aut remissioꝛ multipliciter. ¶ Uno modo qz itellectus iudicat de bonitate obiecti certius aut magis dubie. ¶ Alio modo quia iudicat bonitatē obiecti maiozē vel minoꝛē vel qz magis aut minus attēdit ad eā. ¶ Tercio quia maiozem vel minozem iudicat annexā rōnem malicie vel magis aut minus attendit ad eā. quod iterū potest accidere aut ꝓpter maiozē vel minozem i aliis occupationem z itentionem vel ꝓpter foꝛtiozem aut debiliozē per sensū obiecti repzesentationē. Et adhuc potest forte dictus voluntatis actus intēsioꝛ esse vel remissioꝛ propter consuetudinez vel dispositionem ipsius volūtatis et aliis multis modis. ¶ Et iterū acceptatio sequens vel refutatio que i casibꝰ predictis est in potestate volūtatis intēdit vel remittit cōplacentiā precedētem. Si aūt loquamur acceptatione z ꝓsecutiōe i casibus non necessariis: rō illa non habebit locum. cum voluntas libere possit in ḥoc et in suum oppositum. ¶ Sed si loquamur de his in casibus necessariis scz vbi est certū iudicium: potest dici sicut prius quod actus acceptationis aut motionis in prosecutionem potest esse intensioꝛ vel remissioꝛ multis de causis. vno modo ꝓpter primā complacentiā maiozem vel minorem. Alio modo ꝓpter itellectū iudicare maiorem vel minozem bonitatē i obiecto vel maiozem aut minozem esse maliciam annexam ei. Vel ꝓpter attendere magis aut minus ad iudiciū. Vel ꝓpter aliū z aliū consuetudinalem habitum vel dispositionē volūtatis. z sic de aliis causis multis ¶ Alie aūt rōes de quibus in ꝓncipio questionis mensio facta fuit z alie plurime quas diuersi doctoꝛes hinc inde adduxerunt: procedunt vijs suis vel possunt solui sufficienter ex dictis hic et in tercio libro

ad rationes ad primam

ad secundā

q̄druplex ex cā itēsionis ac ceptatōis aut voluntatis cū sit naturalis.

alie rōnes solu unt ex dicti

Queritur nono. Utrum appetitus sensitiuus potest mouere volūtatē. ¶ Arguit ꝙ nō qz tercio de aia dr ꝙ agens est nobilius paciente. z ita mouens moto. Appetitus autem sensitiuus non nobilioꝛ voluntate igit. z̄c.

questio nona. Arguit ꝓmo

Secundo

Tercio.

oppositum

decisio.

appetitꝰ sēsitiꝰ pōt mouere volūtatē nisi mediāte intellectu.

Item volūtas non fertur in icognitū. ergo potentia aie non cognoscitiua nō potest mouere voluntatē sed appetitus nō est potentia cognoscitiua ideo z cetera. ¶ Item in his que non cōmunicāt i materia agens nō repatiē vt patet ꝓmo de generatione voluntas aūt (cū sit potentia abstracta) non communicat i materia cum appetitu sēsitiuo z tñ ipa mouet appetitū sensitiuū vt dictum fuit i tercio libro ergo ipa nō mouet ab eo. ¶ Oppositū arguit. quia de concupiscētia dicit Aristoteles mouere ei potest vnamquāq; particularium ¶ Et idem videtur velle tercio anima hoc enim videtur esse ꝓprium in incontinente: scilicet quod appetitus sensitiuus vincat et per consequens mouet partē superiozē scilicet itellectū et voluntatem. ¶ Dicto quod deratione voluntatis: prout differt ab appetitu naturali: z prout differt ad appetitu sensitiuo: sic quod non feratur in obiectū nisi cogitū per intellectū. ꝓpter quod Jam apparere videtur quod sensus vel appetitus sensitiuus nō possit mouere volūtatem nisi mediante intellectu. Sensus aūt mouere itellectū dicimus i hoc quod repzesentat ei spēm obiecti per quā vel mediante qua intellectus mouet ad intelligendum: z hoc est cōe in itellectiōe tam speculatiua q̄ practica de quo videri debz. scio de aia Sed appetitus sensitiuus dicimus mouere intellectum i hoc ꝙ intellectus aliter z aliter iudicat de obiecto appetitu existēte i actu vel non existente i actu vel ipso existēte in alio z alio actu vel etiā in eodem actu intēsius aut remissius ceteris eodem modo se habentibꝰ: z isto modo nō est dubiū qui appetitus sensitiuus potest mouere itellectum et p consequēs volūtatem ic̄tum volūtas est innata diuersificari quo ad eius actū scz alterū z alterū iudicium intellectus. Nā vt dr scdo rethozice nō eadem videnꝝ amātibus et odiētibus: neq; iratis et mānsuete se habēntibus z̄c. et hoc quilibet experitur. ¶ Modus aūt per quē hoc fit est duplex scz positiuus z priuatiuus. Positiuus qz cum ex parte aie sit idem realiter sēsus z appetitus sensitiuus vt dicebatur in sexto. Sēsus i eo qđ appetitus acceptat repzesentat itellectui euidētissime rōnē bonitatis propter quā appetitus acceptat illud et oēm maliciē rōnem obumbrat ad quod enī appetitus maxime afficit. ad illud sensus maxime intendit z ita etiam sensus i eo quod appetitus refugit repzesentat itellectui euidētissime rōnē maliciē ꝓpter quā refugit illud. Intellectus aūt est innatus iudicare scōm exigentiā repzesentatiōis sibi facte p sēsum nisi recurrat ad rōcinationem ab aliis ꝓncipijs: propter quod nō est mirū si itellectus aliter iudicat de obiecto appetitu acceptāte ipsū z refugiente. ¶ Modus aūt priuatiꝰ est quia cum intelligētē quem cūq; necesse sit fantasmata speculari: sensu ligato vel perturbatis fātasmatibus impossibile est itellectu exire debite i actuz suū passiones aūt appetitus sensitiui: cū non sint sine corpozali passione ligant sensum vel perturbāt fātasmata per sanguinis et spirituū cōmotionē. ꝓpter quod itellectus nō potest videre verū z si ante videbat opz q̄ cadat ab illo actu. ¶ Ad rōnes. Ad primā dicēdū est ꝙ appetitus sēsitiuus nō mouet ꝓncipaliter vo

modꝰ priuatiꝰ

ad rationes ad primam

latem: sed solum quia mouet intellectum qui iterum vel principaliter vel solum dispositiue. put diuersi diuersimode opinātes mouet volūtatē quomodo aūt sēsus cū nō sit honorabilioꝛ intellectu possit ipsum mouere. Videndum est in tercio de aia. sensus enī vel non mouet intellectū tanq̄ principalis motoꝛ. vel non mouet ipsū ad eius principaliorem operationē ꝓpter quod nō opz q̄ sit nobilioꝛ eo. ¶ Alia rō soluta est per hoc q̄ appetitus sensitiuus nō mouet volūtatem nisi mediante intellectu. ¶ Ad aliā dici potest q̄ oēs potētie aie cōcant in materis scz in substātia aie que eadē exīs se habz per modum subiecti ad eas vel dr q̄ sensus non mouet ꝓprie neq; principaliter voluntatem aut etiā intellectum saltem ad itellectionem ¶ Sed solū ministerialiter scz repsitādo itellectui speciem obiecti: qua mediāte itellectus z volūtas mouēt se ad itellectionē z volitionē. Et de his aliqua dicta fuerūt in scdo libro forte tñ vel plus q̄ spectat ad subiectā materiā. Et sic est finis q̄stiōis

ad secundam

ad terciam.

quō sensꝰ mouet itellectū.

questio decīa arguit ꝓmo

Queritur decimo. Utrū materia ꝓpria seu obiectum ꝓpriū continētie et incōtinētie sint delectationes tactus z gustus. ¶ Arguit ꝙ non qz nomen continentie sumit ex tenere se in bono rōnis cōtra impetū passionis. sed hoc communit habz locum circa oēs passiones. z maxime circa iras z timoꝛes. que sunt foꝛtis impetus ergo cōtinentia z inconfluentia nō sunt solum circa delectatiōes gustus z tactus. ¶ Item tullius scdo rhetozice dicit ꝙ cōtinentia est per quam cupiditas consilij guberbatiōe regit. nō cupiditas maxime videt esse circa pecunias Similiter seneca in libello de quatuoꝛ virtutibus dicit. cū continens esse velis cunctis esto benignus: nemini blādus paucis familiaris oībus equus. ¶ Hec aūt document z alia plura que in illo libro dicta fuit de continentia non solum respiciūt delectationes tactus z gustus. ¶ Item delectatiōes bestiales fuit delectationes tactus z gustus vbi tñ continentia et incōtinētia nō inueniunt scōm arꝛ. ¶ Item continentia solet attribui venereis solū. sed delectationes gustus z tactus non fuit solum in venereis igitur z̄c. ¶ Oppositū arguitur qz vult arꝛ. ꝙ continentia z incontinentia fuit solum circa materiā tēperātie z intemperātie quarū ꝓpria materia siue ꝓpriū obiectū fuit delectatiōes tactus z gustus sicut appulit i tercio libro. ¶ Aristoteles determinat istam questionem distīguēs q̄ delectabiliū quedā fuit necessaria quedam non necessaria. Necessaria sū cibi z potus z venerei actus. Nam cibi et potus sunt necessarij ad salutem idiuidui venerei aūt actus ad cōseruationē spēi Alia fuit delectabilia non necessaria scz honestioꝛa sicut honoꝛ. lucrum melodie et multa alia quēadmodū igit tpātia z itpantia simplr nō fuit nisi circa delectatiōes necessarias scz tactꝰ i cibis z potib⁹ z venereis actib⁹ vt i scdo dictū fuit Ita dicit arꝛ. ꝙ cōtinentia z incontinentia simplr sunt circa dictas delectatiōes et nō circa alias z itelligē dicta delectabilia eē ne

oppositum.

duplicis sunt delectabilia scz necēa et non necēa

cessaria scom suū genus non scom oēm modū ip
sorum cū excessu eni nō sunt necessaria· sed noci
ua valde· Has cōclusiones Arz· declarat quasi so
lum ex modo loquēdi z vtēdi dictis noib⁹ ¶ Pri
mo sic q; si quis excedit i appetitu lucri vel hono
ris aut in ira aut i amore filiorū aut parentū vel in
delectabile picturarū aut carminū vel melodiarū
vel hmōi· si moderat⁹ fuerit i cibis et potib⁹ et ve
nereis actibus nūq̄ dicimus ipsū incōtinentē sim
pliciter sermone licet aliq̄s dicamus ipsum cū addi
tione i continentē lucri vel honoris. si aūt exce
dat in cibis et potibus z venereis actib⁹ nichil in
alijs excedens nec ipsū dicimus simpliciter incō
tinentem· Et ad hoc arz· apponit signum q; incon
tinentia vituperat⁹ non solū vt petīm id est vt disso
num recte rōnt sed vt malitia scom quam dicim⁹
hoiem simpliciter sermone malum hoiem tāq̄ per i
continentiā peccem⁹ mortaliter· sicut et p; intpan
tiam nullū aūt excedētē in predictis vituperamus
tanq̄ malum hoiem quod videt esse q; non est in
talibus mortale petīm nisi illo casu quo consequa
retur petīm contra virtutes cardinales sicut dictū
est in tercio libro· Item aliud signum apponit q;
circa eandē materiā videnk esse molles z inconti
nentes vt ofr in isto septimo· molles aūt non dicū
tur circa pecunias aut honores sed circa passiōes
tactus· Item z aliud signū est q; multi dixerunt
idem esse incontinentē et intpantum et continen
tem et tpatum· Non aūt idem esse continentē z
liberalem aut magnificū hoc alit⁹ ex eo videk q; cō
tinentia et i continentia sunt circa eandē materiā
tempantie z intempantie· Item apponit aliud si
gnum quia continentē magis laudamus cōmuni
ter loq̄ndo de refugiendo quā de acceptādo vel p;
sequendo sed etiā cōiter loquendo aliquē magis
laudamus de studēdo cum diligentia ad lucrū ad
si honorem ad amorē filiorū vel parentum ad rest
stendum iniurijs z huiusmodi nō nimis· super ex
cedat q̄ de refugiendo hec oīa ideo· z¯ ¶ Aliqui eti
am confirmāt predicta attendentes ad quid nois
satis ꝓnabiliter dicētes q; continentia a tenere
dicta quādā refrenationē importat· refrenatio aūt
magis ꝓprie locū hz impulsu ad ꝓsequēdū q̄ ad
fugiēdū· nam i difficilib⁹ z terribilib⁹ sustinēdis
aut repellēdis magis hz locū firmitas ai; que ofr
constantia q̄ refrenatio ꝓprie loquēdo ꝓpter qđ
continentia ꝓprie non habet locum circa materiā
fortitudinis· ¶ Eoz aūt ad que ꝓprie quendā ha
bemus cōiter impulsū quedā i sūt necessaria sicut
cibi z potus z venereus act⁹ vt dictū fuit· Alia aūt
nō sūt necessaria vt pecunie honores vidicte ludi
et talia· Natura aūt que non deficit in necessarijs
nec habūdat i superfluis fortiorē vel saltem magis
continuū dat impulsū ad ꝓsequendū necessaria q̄
alia· ꝓpter quod magis idigem⁹ refrenatione cir
ca ea· Ideo ergo cōtinētis refrenationē quandā
importās vt dictū est solū habet locū ꝓprie loquē
do circa cibos z potus z venereos actus circa q̄
versak tpantia· Sed oportet scire q; sicut circa de
lectationes tactus predictas est dare habitū ꝓ virtu
tis moderantē perfecte passiones z perfecte deti
nentē appetitū ne rebelles in aliqua rōni· sed cōso
net ei per oīa quē vocamus tēperātia z aliū habi
tum· non sic mouentem passiones quin appeti
tus rebellet rōni non ꝑmittentem tū vinci rōnem

passiones arz· q; icōtinētia sit solū circa delectabilia necessaria

naturam magis ipellit ad delectatiōes ne cessarias

¶ Quem vocamus cōtinentiā sicut dictū fuit· ita
oportet dare circa alias passiōes habitus propor
cionabiles predictis· Illorū aūt habituū virtuosi
quos z ꝓportionank temperantie habēt ꝓpria no
mina ubi ibi imposita· saltē vt in pluribus· sicut visū
fuit in tertio libro z quarto z quibusdā de illis ha
bitibus scz de singulis virtutib⁹ moralibus deter
minatum est· sed habit⁹ ꝓportionabiles cōtinētie
nō habent ꝓpria nois sibi imposita· Ideo ꝓpter si
militudinē ꝓportionis nomen tempantie trāsfer
tur ad significandū illos habitus nō ifi simplicit·
sed cū additione verbi gra circa timores dr continentia timoris circa pecunias continentia lucri· circa ires cōtinentia ire et sic de aliis· Et hoc in
tendit Arz· cū dicit q; in excedētes circa talia sim
pliciter quidē non dicimus i continētes apponē
tes aūt· pecunias· incōtinentes· z lucri· z honoris
et ire· Si ergo cōtinentia z incontinētia simplicit
sunt solū circa delectationes tactus ꝓdictas· vel
etiam alias aliquas in ordine ad ꝓdictas sicut de
temperātia dictū in tercio libro· scz circa alias pas
siones dicūtur continentia z incōtinētia scom qđ
siue scom appositionē· z ista appositio vt michi vi
detur non significat q; circa delectationes tactus
temperātia z cōtinētia sint habitus magis ꝓprie
distinctos abinuicē q̄tū est ex natura rei q̄ habitus
proportionabiles eis circa alias passiōes· sed so
lum q; nomē q̄tinentie scom ꝓprietatē sermonis
et vsū cōem vocabuli magis appropriat⁹ illis pas
sionibus q̄ alijs· Si queras quare nomen ꝓprium
magis assignatū fuit habitui circa illas passiōes
q̄ circa alias· Ego forte potero respondere q; cau
sa fuit voluntas instituentis nois· eni sūt significati
ua ad placitū vel forte q; hoc fuit ꝓpter cōiorem z
magis necessarium vsū illarū passionū q̄ aliarum

¶ Ad rōnes igit dicendum est· Ad primā conce
dendum est q; continentia se extēdit ad oēs pas
siones circa quas sūt ꝓbitates morales· si large vte
mur illo nomine· sed non si ꝓprie· Ad aliā satis fuit
solutū in quinta q̄stione huius septimi· z invicesima
septima tercij libri· vbi dictū fuit quō Tullius et
Senecavtunk noibus tpantie z cōtinentie ¶ Ad
aliā pōt dici q; si circa passiōes z opatiōes bestia
les aliquid inveniak ꝓportionabile continētie et
incontinēne· tñ ibi non est ponēda cōtinētia vel in
continētia simplicit· sed scom appositionē puta
cōtinētia vel incōtinētia bestialis· eo q; bestialitas
posita fuit extra terminos cōes humane conditio
nis qđ etiā in illa rōne fuit assumptū videlicet q;
delectatiōes bestiales sūt delectationes tactus z
gustus non est concedēdū precise· imo bestialitas
inveniē etiā circa alias passiones vt dicit Arz·

¶ Ad aliā dicēdum est q; Arz· nō attribuit ꝓprie
tiam et icōtinētiam venereis actib⁹ solū· sed toti
materie tpantie z intpantie· si aūt aliqui vtūtur di
ctis noibus in veneris solū· hoc facere possūt q;
noia sūt ad placitum z q; forte circa venerea ma
gis idigemus refrenatione q̄ circa cibos z potus
iuxta illud i septimo huius cōcupiscētia veneris
decepto est que furata est intellectū spisse sapien
tis· Hec de questione·

q; tinētia se cūdū qđsitā circa delectationes nō ne cessarias

ad rationes

ad primam

ad secundam et terciam

ad quartam

ad quintam

Questio· vt Arguit primo

Secundo

Tertio·

Quarto

Quinto

phat minor· Secundo

Tertio·

Sexto: principaliter·

Septimo·

Oppositum·

¶ Vndecio querit· Vtrū incontinētia
ire sit min⁹ turpis q̄ icōtinētia pcu
piscētie· Arguit q; nō imo turpior
q; q̄to difficilit⁹ē passioni resistere:
quāto min⁹ turpe est vinci ab ea z seq
ipetū ei⁹· ꝓpter hoc ei dicit Arz· in isto septimo·
Non enim si quis a fortib⁹ z superexcellentib⁹ de
lectationibus vincitur vel tristitijs: admirabile sz
condonabile· sed difficilius est resistere concupi
scentijs q̄ ire· vñ dicitur secundo huius q; difici
lius est voluptati pugnare q̄ ire· ¶ Item illa icō
tinentia est peior z turpior que deprauat ptē· ano
mine nobiliorem· sed incontinētia ire est hmōi de
prauat enī appetitū irascibilem qui est nobilior cō
cupiscibili· quia natus est vti communiter dicitur
ferri magis i ardua concupiscibilis autem in hu
milioza· ¶ Item illi incontinētes sunt turpiores
z peiores quos omnes cōiter magis timent z ma
gis fugiunt· sed oēs ꝓmuniter magis timēt z fu
giunt icōtinētes ire· q̄ incōtinētes concupiscen
tie ió z¯· ¶ Itē per oppositū rōnum Arz· Argui
tur sic· qñ passio extinguit rōnem· vt in mania vl
alia infirmitate· peccatum z turpitudo excusank
ergo illa incontinentia est turpior que fit cum ma
iori vsu rationis· sed incōtinentia ire est hmōi· vt
dicit Aristo· ¶ Item illa incontinentia est turpi
or que est ꝓpter passionem minus naturalē· ꝓut
Arz· velle videtur· inclinatio enim naturalis vide
tur aliqualiter diminuere et excusare peccatū sed
concupiscentia videtur naturalior esse q̄ ira· qđ
patet primo q; obiectum concupiscentie est natu
ralius q̄ obiectum ire· cibi enī et potus que sunt
de necessitate salutis humane sunt naturaliores
q̄ vindicta vel paruipensio· secundo quia illud est
naturalius cuius oppositum est innaturalius· sed
tristitia que opponitur delectationi circa quam ē
concupiscentia est innaturalior· q̄ mansuetudo q̄
opponitur ire· imo homo ē naturaliter animal mā
suetum tristitia autem corrumpit· et stupefacit na
turam tertio huius· Tertio quia illa passio est na
turalior· que est nobis cōior et q̄ est magis ꝓnutri
ta nobis ex puero sed delectationes circa quas ē
concupiscentia sunt huiusmodi vt dicitur secūdo
huius ideo z¯· ¶ Itē petīm est turpi⁹ quod fit ma
nifesti⁹· vnde dictū est si non caste tamen caute· sz
incontinentia ire est manifestior vt dicit Aristote·
¶ Iterum illa incontinentia est turpior que est in
iustior vt dicit arz· sed incontinentia ire est iustior
probatio quia neutra est formaliter iniusta ideo
ꝓparatio ex⁹ secundum iustius z iustius debz at
tendi scom effectus consequētes ad quos ipe tra
hūt mō ira trahit ad iniustius q̄ concupiscentia
quia ad homicidium ideo z¯· ¶ Oppositū deter
minat arz· dicendum est cū Arz· q; incontinētia cō
cupiscentie est turpior q̄ icontinentia ire quod ꝓ
batur rōnibus· Arz· ꝓmo q; illa incontinentia est
turpior que minus vritur rectitudine rationis· in
continēna aūt ꝓcupiscentie est hmōi ideo z¯· ma
ior ē per se nota· minor ꝓbatur quia incontinentia
concupiscenti non vnit rē aliquo modo sed ofr so
lum q; sit delectabile mouet ad fruitionem· rō
aūt aliqua etiā recta p̄cedit motum ire videlicet
talis repellendum est iniuriam· z puniendus est in
iuriator· iste aūt michi fecit iniuriam z ꝓfesti ho
mo tendens ad punitionē z vindictam trascitur z
mouetur ad punitionem plus aut aliomodo q̄ de
beret· non enī perficiens rōem operatur sine mō
sequens passionē· Item illa incōtinentia est tur
pior· que operatur scom passionē minus natura
lem· qñ inclinatio naturalis videtur aliqualiter
excusare vel diminuere peccatū· qui enī sine natu
rali inclinatione operatur· ex malitia operat⁹· sed
ira est passio magis naturalis q̄ concupiscentia
illa scom quā dr incontinentia ergo z¯· minor de
claratur· Ad cuius euidentiam sciēdum est q; cō
cupiscentie sunt duplices· quedam sunt commu
nes scz concupiscentie cibi z potus cōiter assue
tor z necessarior ad vite ꝓseruationē· Alie sunt
concupiscentie ꝓprie scz cibi potus delicator z
non assuetorum vel vltra modum assuetum delic
cate ꝓparatorum· aut etiā ꝓcupiscentie cibi z po
tus quātūcunq̄ assuetor in excessu· modo concu
piscentie cōes sunt valde naturales· natura enim
necessitat ad eas ꝓpter salutem vite· sed circa ta
les concupiscentias non est incontinētia· imo cir
ca ꝓpas· consistit enī in excessuo vsu ciborum et
potuum aut inferuēti appetitu nimis delicatorū
modo ira est naturalior q̄ tales ꝓprie concupiscē
tie· cuius arz· signum ponit· q; ira patrum magis
transfunditur in filios q̄ concupiscentia cuius ra
tio est quia ira in corde habet principium· concu
piscentia autem magis innerus· calor autem cor
dis est principaliter ille qui informat semen virtu
te cōi totius· z nō ꝓplexio neruorum· z ex his eti
am patet q; ira sit naturalior q̄ cōcupiscētia q̄to
cor est natūre nimius q̄ nerui· Item predictis
rōnibus potest alia talis ratio annecti· aliquis po
test opari male multipliciter· vno mō vicio· ꝓpter
fortitudinem obiecti passionati· secundo modo
ꝓpter naturalē ꝓplexionem p quā multū inclina
tur ad obediendum passioni· tertio ꝓpter pigri
tiam voluntatis negligentis resistere passioni· q̄r
to ꝓpter assuetudinem sequendi passionem· mo
do in primis duobus modis q̄to causa est maior
tanto peccatum est magis veniale· ꝓpter hoc q;
ille cause non sunt in potestate nostra· sed in alijs
modis duobus· quanto causa est maior· tanto pec
catum est turpius z minus excusabile ꝓpter hoc
q; ille cause sunt ex culpa nostra· ꝓut enim na
turale distinguit contra volūtariū primo huc cau
se sunt naturales· z due postreme sunt voluntarie
peccatum autem est maius· quanto est magis vo
luntarium et minus· quanto est magis naturale·
constat autem q; obiectum ire est fortioris impet⁹
q̄ obiectum concupiscētiarum ꝓpriarum· quoniā
difficilius est tristitiam ex iniuria sustinere· q̄ a
delectationib⁹ special⁹ superfluis abstinere· cū hoc
q; simpl⁹ loquendo rō recta dictat nō sustinere in
iuriam sed repellere· ipa aūt nō dictat sed superflu
as delectationes· Iterum etiam naturalis inclina
tio ad ira fortior est q̄ ad ꝓcupiscentiam· ꝓpā qñ
calliditas intensa disponit ad irā· tpamentū autē
magis ad ꝓcupiscentiam· calliditas aūt inter cete
ras qualitates est fortioris actionis· et ꝓfuosior
ideo z¯· Item in ordine ad alios illa incontinētia
est turpior que insidiosus z magis occulte operat

Secundo·

duplices concupiscentie·

¶ concupiscentia in ueris ꝙ principium trahit i corde

aliqs male opat qñ ꝓpter

duob⁹ primis modis quanto causa ē maior tāto petīm est turpius·

ad nocumentum aliorum: sed incontinentia concupiscentie est hmōi·nam iratus statim manifeste ondit: q vult nocumentum inferre.z sic alii magis cauere pñt concupiscentia aūt specialr i venereis ꝓma facie ꝓmittit summam delectationē.z i fert dānum z tristitiam multam·z oēm aufert mētis delectationem·de quo visum fuit satis i tertio libro. Etiā ꝓcupiscētia nititur ab alio auferre bonum virtutis·ira aūt nō· sed bonum corporis aut exteriora bona. Item sicut intpantia se hz ad iracundiā·ita incontinētia concupiscentie ad incontinentiā ire·sed intpantia turpior est ḡ iracundia qm intpantia malicia est simplr scōm quā dicim⁹ hoiem simplr malum·iracundia aūt non·sicut in tertio libro dictum fuit. Istam rōnē notauit Arz· dicens q incontinentia simplr est malitia alīqlr videlicet qz ipsa est aliqualiter inkemperantia puta ꝑfecta. Itē cū iustitia sit perfectissima ꝑtutū z iniustitia pessima malicia rum· illa icōtinētia est turpior que ē iniustior: sed icōtinētia concupiscentie est iniustior multo ḡ incontinentia ire. ꝓbatio primo qz magis iniuriatur·q cū delectatiōe iniuriat·ḡ q cum tristitia·opatur enī magis volūtarie z voluntariū auget culpā: sed ꝓcupiscentia i iuriatur cū delectatione vt in adulterio: ira autē semper est cum tristitia ḡ z c. Scōo qz in ira non ē primo iniuria. sed in eo q mouerit ad iram ꝓcupiscentia vero est iniuria. ꝓpter qđ etiā iust⁹ē irasci ei qui per ꝓcupiscētiā vult inferre nocumentuz ḡ ei qui per iram. inquātū ille q per irā vult inferre nocumentū haberet cām scz iniuriā sibi factā. alr aūt nullā causā habet. sed cui iust⁹ est irasci. hoc ē iniustius: ꝓpter quod iterum concludi potest q concupiscentia sit iniustior ira. Iste igitur videtur mihi rationes Aristotelis ad dictā questionē recolictio autorz ex dictz aristotelis.

¶ Dicam ergo recolligendo z addendo q incontinentia ire est minus turpis. primo in ordine ad operantem. secundo in ordine ad alium ad quem operatur. In ordine autem ad operantem multipliciter. primo ex parte obiecti quia obiectum ire est fortius in passionando. scōo ex pte naturalis ꝓplexionis q̄a cōplexio inclinans ad iram est actiuoz tertio ex modo operandi quia ira magis vtitur ratione. quarto ex parte habitus quia ītemperantia est peior iracundia. et incontinentia concupiscentie est aliqualiter intemperantia. deinde in continentia ire est minus turpis in ordine ad aliū videlicet quia est minus iniusta. multipliciter primo ex parte motiui quia iratus ꝓpter iniuriam sibi primo illatam habet occasionem iniuriandi: concupiscens autem non. secundo ex parte nocumenti quod ifertur: qm̄ ira nocumentū ifert scōm corpus aut scōm exteriora bona ꝓcupiscētia autē scōm aīam trahendo alterū ad pcīn. tertio ex mō opandi qz concupiscens iniuriatur insidiose z cū delectatione: iratus autem non. ¶ Ad rationes ergo dicendum est. Ad primam q difficultas pugnandi concupiscentie prouenit communiter ex assuetudine vel ex pigritie voluntatis. sicut potest videri ex duodecima questione secundi libri. talis autem causa non excusat peccatum. sed deturpat difficultas autem pugnandi ire prouenit ex causis magis ventalibus sicut dictum fuit. ¶ Ad

Ad rōnes.

Ad secūdam

aliam potest dici q vtraq; concupiscētia deturpat non solū appetitū sēnitiuū sed z voluntatem. et magis incontinentia concupiscentie. Vel dicendum est qđ realiter idem est appetitus cōcupiscibilis z irascibilis. scz si differant: prout ratio videbatur supponere. per hoc quod concupiscibilis sit circa passiones humiliores. z irascibilis circa arduas: tunc ratio potest ad oppositū adduci. magis enī culpabilis est appetitus quando vincitur ꝓpter debiliorem passionem. ¶ Ad aliam dicēdum est q vulgus magis communiter timet mortem vel lesionem corporalem aut pecunie vel honoris amissionem. quam anime deturpationē per intemperantiam: sapientes autem z virtuosi ecōtrario se haberent. ideo ira magz timetur a vulgo sed forte nō a sapientibus. vel diceretur quod ira magis timetur quia terribilioz ꝓpter acutum ipetum ipsius: z non quia peior sicut postea dicet de bestialitate. ¶ Ad aliam dicendum est: q vsus rationis in incontinente vel in intemperato non tollitur. imo deprauatur. et si aliquo modo tollitur hoc est ex malitia voluntatis. ¶ Ad aliam dictum fuit q ira est passio naturalioz cuius tamen oppositum videbatur dictuz fuisse in duodecima questione secundi libri: scz si quis attente consideret. totum concordat ira enim dicitur naturalioz quia procedit a principio in nobis intimiori nature scilicet a corde sicut dictum fuit. sed concupiscentia dicitur connaturalioz siue conuenientioz appetitui: quia causatur ab obiecto conuenienti appetitui secundum naturam. Est ergo connaturalitas id est similitudo nature in concupiscentia inter obiectum z appetitum. que non est in ira. ꝓpter quod dictum fuit: q concupiscentie operatio auget conatum: et hoc etiam probant rationes hic adducte z nihil plus. ¶ Ad aliam dicendum est q ceteris paribus peccatum manifestius. esset turpius. sed si occultatio fiat i fraudem ad decipiendum: ipsa auget peccatuz: sic autem est de concupiscentia que palam ꝓmittit maximam delectationem. et sub eius specie venenum et in animam z in corpus infūdit. ¶ Ad aliam dictum fuit q concupiscentia est iniustior ira q ipsa magis iniustitie modum participat. ira eī de per se videtur tendere in iustificationem licet excedat nam iniurie repulsio z punitio in quam tendit ira videtur esse quedam iustificatio. sed concupiscentia specialiter in venereis statim z ex directo videtur tendere in iniustificationem. vir enim nititur mulierem que nullam sibi fecerit iniuriaz subuertere z trahere in peccatum z valde fraudulenter qz delectationem z amicitiā maximam pretendendo. Et sic est finis questionis.

Ad tertiam.

Ad quartam

Ad quintam

Ad septimoz

Ad sextam

Veritur duodecimo. Utrum intēperantia sit peioz ḡ bestialitas. Arguitur q non quia sicut se habet heroica ad tpantiam in bono. ita bestialitas ad tpantiā i malo cūvtraq; opponaf vtriq;. sed heroica est melioz ḡ tpantia ergo z c. ¶ Itē hi⁹ḡto plus recedit a medio ꝓtutis tāto est peioz. sed bestialitas plus recedit a tē

Questio. xii. Af. primo.

Terrio.

Tertio.

rantia ḡ intpantia qm̄ ꝓpter eius nimitū recessuz trālit limites hūane ꝓditōis. ideo z c. Itē cū ꝑdicto ria debeāt maxie distare i eodē genere. videt q hi tus ille sit pessim⁹ q ꝑiak optio habituī scz bestialitas ꝑiak optimo habitui scilicet heroice ideo z c.

Quarto

¶ Itē malū ḡto est pei⁹·tāto videt esse terribili⁹ sed bestialitas est terribilioz vt dicit Arz. ¶ Oppositum determinat Arz. Sciendum est q concupiscentie z delectatiões diuiduntur scōm Arist.

Oppositum.

duplices ꝓcupiscentie hūane z iqūane

qm̄ alie hūane alie inhumane. dicuntur aūt hūane ille que sunt ciboz̄ z potuū q̄ consueuerūt sumi ad hūanū nutrimētū. Inhūane aūt sūt ciboz̄ z potuū non assuetoz: vt si hō comedit pueros aut canes mortuos. Inhūane ḡ ꝓcupiscētie ptinēt ad bestialitatē. hūanaz aūt q̄dā sunt naturales z genere magnitudine. Alie aūt innaturales aut genere aut magnitudine. aut vtroq; mō. Sūt aūt naturales genere z magnitudine ciboz̄ z potuum vltra modum delicate patoz. Innaturales aūt magnitudine sunt si i nimia quātitate sumātur. ꝓcupiscentieḡ humane z naturales pertinent ad tpantiam. humane autē innaturales pertinent ad intpantiam. Item sciendum est q alii quis trahi pōt ad cōcupiscētias inhumanas multipliciter. vnomodo per electionē. ꝓpter pessimā consuetudinem z malicia m voluntatis: aliomodo ꝓpter ozbitatem i. ꝓpter defectum scz sensuum i tertiozum. sicut est in maniacis vel his q̄ fatui sūt a natiuitate aliomodo ꝓpter passionem vt in mulieribus nouiter impregnatis i quibus fumi ascēdentes ad caput. ex retentis menstruis inficiūt apertiū vt qñq; velint comedere carbones aut terram aliomodo ꝓpter ꝓmunes egritudines vt i febricitantibus. nunc ergo ego puto si quis potens vti rōe trahatur ꝓpter maliciam voluntatis z ꝓpter pessimā assuetudinē ad concupiscentias inhumanas: q z fiat in hoc bestialis: q talis bestialitas sit peioz ḡ intpantia cōis. vt bene cōcludūt tres rationes in ꝓcipio questionis adducte. Sed si bestialitas ꝓueniat aliis de causis. ego puto sicut dicit Aristo. q ipsa sit terribilioz ḡ intpantia sed tamen minus mala. Dico autem q terribilioz quoniam aliq̄d ex eo ꝺz terribile quia vehementē habet impetum: z efficitur terribilius valde si fuerit inconsuetum. bestialitas aūt vehementis est ipetus ꝓpter nichil deliberare. sed vti sensu solum. est etiam inconsueta. ꝓpter quod potest in paucissimis inuenirī vt dicit Aristo. Sed quod i temperantia sit multo peioz probat Arz. multum bene: qm̄ peioz est ille habitus qui deprauat homi nem secundum partem superiorem scilicet intellectum z voluntatem: ḡ qui solum deprauat partem sensualem sed bestialitas deprauat partē sensualem solum et non intellectum z voluntatez q bestialitas homo non habet vsum rationis: neq; per consequens electionis: impeditus ab egritudine vel infirmitate vel ozbitate: qui enim nō pōt vti ratione et electione ipe non pōt vti eis male. ꝓpterq; intellect⁹ z volūtas i eo manent vacui ab oī malicia vel bonitate morali. Intemperantia autē corrumpit. i. deprauat et inficit intellectum et voluntatem. Intemperatus enim male operatur ꝓ electione: sicut ergo cibus venenosus esset peioz cibo neq; bono neq; malo puta q̄ nulli⁹ esset nutrimenti neq; nocumēti. ita volūtas intpati est peioz q̄ i hoīe bestiali. Itē prauitas alr ato⁹ est peioz prauitate malator̄. z homo iniustus peior ḡ in iusticia: sed humana malicia cuiusmodi est inteme perantia se habet ad bestialem sicut alr ad animatum: z sicut homo iniustus ad iniustitiam ergo intemperantia est peioz: maioz probat qz prauitas ḡ to plus habet de ꝓncipio directiuo. i. cognoscitiuo z ratiocinatiuo: tanto plus pōt nocere. et ideo tanto peioz: seuissimus enim est iniustitia habens arma: modo animatum plus habet de principio cognoscitiuo ḡ inanimatum z hō iustus ḡ iniustitia: quoniā iniustitia ꝑcīse sumpta est in ap petitu sine cognitione: homo aūt iniustus in se habet rationem. ostendentem iniustitie modum. z fortem agendi male: minoz autem patet quia temperatus habet vsum rationis bestialis autem nō. vel absq; similitudine aliqua potest ratio formari sic: prauitas ḡto habet plus de principio cognoscitiuo tanto peioz z nocentioz. propter quod iuriste z vniuersaliter vtri litterati z subtiles si deprauentur fiunt nocentissimi. Sed intemperantia plus habet de principio cognoscitiuo ḡ bestialitas ideo z cetera. ¶ Propter soluționem rōnum sciendum est q heroica temperantia z intemperātia sunt habitus electiui z similiter illā ꝓuita bestialitas quam peiozem esse diximus intemperantia z ita omnes ille habitus in eodem genere continentur scilicet in genere habitus electiui in quo genere contrariantur extreme secundum bonum z malum heroica z bestialitas. ꝓpter qđ de ista bestialitate bene ꝓcludūt tres ꝓme rationes i ꝓncipio questionis adducte sicut dixi ꝓius. Scz bestialitas aliomodo accepta que scilicet est sine vsu rationis non est eiusdem generis cum ꝑdictis habitibus cum ipa non sit habitus electiuus. ideo non contrariatur heroice ꝓpe. nec se habet intemperantiam in malo sicut heroica ad temperantiam in bono: nec bestialitas recedit a temperantia secundum malitiam electionis: sed per carentiam eius modo recessus per carentiam non est peioz ḡ recessus per maliciam: z sic patet quomodo debeant solui omnes rationes. Et sic est finis questionis.

Rōes arz. q peioz sit itpā tia ḡ bestialitas ꝺvez̄ est dealiqua.

distictio ꝓ solutione rōnū.

Veritur decimo tertio vtrū continentia sit hitus melioz ḡ ꝑseuerantia. Arf q nō: qz idē nō ē melius seipso sed ptinētia z ꝑseuerātia videnf eē idem habitus ꝓbatio quia ideꝫ videtur esse habitus circa contrarias passiones. contrariozum enim eodem est disciplina. et nos videm⁹ q eadem est fortitudo circa timores z audacias: sed continentia et perseuerantia sunt circa contrarias passiones: scilicet circa delectationes et tristitias tactus. vt vult Arz. Et ꝓfirmatur quia continentia et perseuerantia se habent ad temperantiam sicut habitus imperfecti ad perfectā: mō non videtur ratio quare circa delectationes z tristitias tactus debeant esse diuersi habitus imper

questio. xliii. Af primo

Confir.

Secundo

fecti: magis ḡ diuersi ꝑfecti: ⁊ tñ circa eas ponit solus habitus perfectus scilicet tpantia· ideo ꝛc̄.
¶ Item secundo huius circa difficilius semp ars fit ⁊ virtus: etenim bene melius in hoc sed ꝓseuerantia videt esse circa difficilius: qñ ipa est circa tristitias· ⁊ continentia circa delectationes: ꝺz autem in tertio huius q̄ difficilius est tristia sustinere ḡ a delectationibus abstinere ergo perseuerātia est laudabilior ¶ Oppositum determinat arꝛ· Oportet ꝓmo videre ꝙuenientiā ⁊ differentiam inter continentiā ⁊ ꝓseuerātiā ⁊ opꝫ supponere ꝺd est quod dicitur per nomen· cum hoc sit ad placitum· Vult ergo Arꝛ· q̄ perseuerantia sic opponitur molliciei· sicut continentia incontinentie: ⁊ q̄ mollicies ⁊ ꝓseuerantia: sicut continentia ⁊ icōtinentia· siunt circa eandem materiam temperantie ⁊ intemperantie scꝫ circa delectationes tactꝰ ⁊ gustus in cibis ⁊ potibus ⁊ venereis actibus ⁊ circa tristitias his delectationibꝰ oppositas· sed cōtinentia ⁊ incontinentia circa delectationes· perseuerantia vero et mollicies circa tristitias: hec omnia dicit Aristoteles secundum ꝓpriū vsū nominum in ideomate suo· ¶ Sed statim contra hoc obiicitur quia dicit Arꝛ· lusiuum esse molle· et tamen delectationes lusiue non spectāt ad materiam temperantie vel intemperantie· sed ad materiam cutrapelie que est circa ludos vnde tertio huius capitulo de temperantia videtur· Aristote· excipere a materia temperantie omnes delectationes lusiuas· puta in narratione fabularum in melodijs et in gymnasijs ergo· perseuerantia et mollicies non sunt circa eandem materiam temperantie ⁊ intemperantie· Solutio credo q̄ sicut continentia secundum quid siue large sumpta est circa delectationes alias circa quas sunt alie virtutes a temperantia· ita concederet Aristoteles· q̄ perseuerantia ⁊ mollicies secundum quid siue large sumpte sūt circa alias tristitias circa quas sunt alie virtutes· imo forte quod in ideomate nostro nos ita communiter vtimur nomine perseuerantie circa materiam fortitudinis: sicut circa materiam temperantie· ꝓpter quod forte Tullius perseuerātiā posuit partem esse fortitudinis ī rhethorica sua· sed non est vis cum nomina significent ad placitum sicut dixi· ponamus ergo circa quamcunq̄ materiam cuiuscūq̄ virtutis q̄ incontinentia sit secundum quam contra iudicium rationis operamur mala ꝓpter insequi delectatiōes mollicies autem sit secundum quam a bonis operibus recidimus vel etiam delectationes inhonestas querimus ꝓpter fugere tristitiam: continētia autem et perseuerantia sicut secundum quas tenemur in bono rationis superando tractum delectationis vel tristitie: et tunc dicam cum Iusiꝰ dicatur ille qui in ludis immozādo excedit· q̄ hoc duplr pōt ḋs excedere ī ludo scꝫ ꝓpt delectationē et ꝓpt fugiēdā tristitiam·

Obiectio·

Solutio

Oppositum·

duplr pōt ḋs excedere ī ludo

bilis: ⁊ ita lusiuus dicitur mollis magis q̄ incontinēs et si scōm Aristo· nos vocemus molliciem simpliciter eam que est circa tristicias spectātes ad temperantiam ⁊ molliciem scōm quid que est circa materias aliarum virtutum tunc oportet videre ad cuius virutis materiam ꝑtet illa tristitia ꝓpter cuius fugā ludis insistit nō· ⁊ tunc scōm materie exigentiā dicem⁹ illū mollem esse vel mollicie simplr vel mollicie secundum quid· Si ergo continentia circa materiam temperantie: que ꝓpte est circa delectationes comparetur ad perseuerantiam circa materiam fortitudinis· que ē magis circa tristitias: dicemus q̄ eodem modo comparabuntur adinuicem sicut temperantia ad fortitudinem· de qua comparatione satis dictū fuit ī precedentibus. Sed si comparemus eos ad inuicem ambas circa materiam temperantie· sicut Aristoteles videtur eas comparare· videtur mihi ꝓmo q̄ non sint habitus distincti secundum substantiam ipsius habitꝰ sed q̄ sint distincti scōz modum illum secundum quem diximus ī libris ꝓcedentibus eandem virtutem in specie diuidi ī multas partes: quod hic retterare nō oportet· sicut enim de virtute temperantie diceremus q̄ eadem virtꝰ existens substantialiter posset tamen intelligi vel in ordine ad delectationes vel in ordine ad tristitias· ⁊ secundum illos conceptus diuersos nomina possent ei diuersa impoui· Ita possemus dicere de habitu temperantie imcompleto: qui nūdus ad plenum etinxit tractum passionum· idem enim exis secūdū substantiam vocatus est in ordie ad tristitias perseuerantia hanc aūt idēptitatem substantialem continēt ie ad ꝓseuerantiā ⁊ icontinentie ad mollicē· notauit Arꝛ· bñ cū dixit q̄ nō solū delectabiliū perseq̄ntis superabundantias· sed ⁊ tristium fugiēs esuriei ⁊ sitis ⁊ caloris et frigoꝛ· dicitur incontinens simplr· ⁊ non scōm appositionem: hoc tñ nō obstante bñ querendum est scōm ḡ istoꝝ rōnū maioꝛ sibi debeat attribui nobilitas de quo cum Arꝛ· dicendum est: q̄ continentia laudabilioꝛ est ḡ perseuerātia hoc est dictu q̄ ille habitus dicitur laudabilioꝛ scōz q̄ est circa delectationes ḡ secundum q̄ ē circa tristitias: hoc enim Arꝛ· intendit ꝓbare· ¶ Ad cuius euidentiam sciēdum est q̄ obiecta materialia tpantie sicut cibi et potꝰ ⁊ venerei actꝰ ferunt appetitui delectationē per sui ꝓsentiam: ⁊ tristitiam per sui absentiam· nam circa cibos et potus appetitus non videtur tristari nisi ꝓpter absentiam ipsoꝝ: sic enim tristatur mollis vel itēperatus de sustinēdo sitim vel famem modicam· vel de non habendo cibaria delectabilissima vel in superabundantia· Arguit ergo sic maioris potentie est vincere ḡ non vinci sed continentia consistit in vincere· et perseuerantia in non vinci· ideo et cetera· maioꝛ videtur nota per se· minoꝛ declaratur quoniam vincere consistit in repellendo· inimicos· in posse autem sustinere eos non consistit vincere· sed nō vinci· sed delectationes circa quas est continentia non oportet sustinere sed repellere· ergo ⁊ cetera· tristitias autē circa quas est perseuerantia non oportet repellere sed sustinere· ꝓpter quod ꝓseuerans ē tāq̄ nō victus ꝓtinēs aūt ē tanq̄ victoꝛ· ¶ Sed ista ratio

continentia ⁊ ꝓseuerātia circa eādē materiā nō sunt hītus distincti·

Notabile·

Obiectio·

Risto·

non videtur valere q̄ sequeret q̄ aggressus esset nobilioꝛ actus fortitudinis ḡ expectatio· cui opꝫ positum determinabatur in tertio libro· consequentia patet: quia expectatio videtur esse ad sustinēdum ⁊ sic ꝓpter non vinci· aggressus autē videtur esse ad repellendum ⁊ ita ꝓpter vincere· Ad hoc respondendum est q̄ vincere ceteris paribus est potentiꝰ ḡ non vinci ⁊ laudabilius: sed circa materiam fortitudinis cetera non sunt paria· bene ei aggredi ⁊ vincere respicit inimicos debiliores expectare aūt ⁊ non vinci respicit fortiores sicut dictum fuit in tertio libro· ꝓpter quod expectatio ē actus laudabilioꝛ· quia difficilioꝛ econtra autem aūt est ī ꝓposito· nā delectationes quas oportet repellere sunt fortioris impetus ḡ tristitie quas oꝫ sustinere· ꝓpter hoc q̄ obiectū vt dictū fuit infert delectationem ꝓ sui ꝓsentiam· ⁊ tristitiam ꝓ sui absentiam: obiectū aūt inatum est mouere fortiꝰ ꝑ ḡ absens· vñ rō ꝓtinentie specialr ⁊ ꝓpissime attenditur in hoc q̄ delectabilius ꝑtatis hō ꝓpt delectationem non vitur eis plus vel aliter ḡ oꝫ rationi vero perseuerantie magis attenditur in hoc q̄ delectabilibus absentibus· homo ꝓpter tristitiam de absentia illorum non mouetur ad querendum ea plus vel magis ḡ oportet· modo nō est dubium q̄ famevel sitivel appetitu coeundi· ⁊ hmōi paribus existentibus facilius est non querere eibum delicatum vel non querere lasciuam mulierem: ḡ nō vti inuētis· ꝑtia nāq̄ obiecti auget cōcupiscentiam· ⁊ ex hoc videtur euidenter q̄ continentia sit laudabilioꝛ ⁊ circa difficilius· ꝓpter duo ꝓmo quia habet agere contra fortiorem· limicū secundo quia oportet non solum non vinci· ab eo sed vincere ipsum· Ex dictis autem apparet quid sit respondendum· Ad primam rationem ⁊ similiter ad secōam· nā illa ꝓpositio difficilius ē tristitia sustinere ḡ a delectationibus astinere: veritatem suam habet vbi tristitia causatur q̄ ꝑsentiā obiecti sicut est in actibus fortitudinis: multo nā ḡ est difficilius sustinere tristitiam vulnerum ⁊ labozis in bello· timoris mortis· q̄ a delectationis superfluis abstinere· sed de tali tristitia nichil ad ꝓpositum ⁊ cetera·

duplici rōe cōtumelia ē laudabilioꝛ ḡ ꝓseuerātia itēperantie

Oppositum·

ꝓbat q̄ itpantia sit deteriꝰ ꝓtinētia

Secundo

Tertio.

Intpātias afflimilāt ydropisi ꝛ icōtinētias epilentie

Quarto·

questio· xliij· Arꝛ· ꝓmo

Secundo

duplex icōtinentia

Veritur decimoquarto Utrū itpantia sit peioꝛ ḡ icōtinētia· videl q̄ nō sicut arguit Arꝛ· qꝛ q̄ malū agit non suasus sed dissuasus deterioꝛ ē eo q̄ suasus agit: est enim minus sanabilis· nam qui suasus agit· dissuasus abstinebit· sed intemperatus male agit suasus a ratione· in temperato enim ratioꝛ electio concordant passioni icōtinēs aūt agit dissuasus· hīs enī rectā rōnē egredi ab ea ⁊ agit ꝫ eā· iō ꝛc̄· ¶ Item cū Arꝛ· duplicē ponat icontinētiā scꝫ ꝓuiolationem que ꝓpter non consiliari sequtur passionem ⁊ debilitatē q̄ cōsiliatis nō manet ꝓpt passionē iter q̄s Arꝛ· ponit ꝓuiolationem esse meliozem siue minus turpem: videtur si intēperantia esset turpioꝛ ḡ incontinentia· q̄ ipsa magis deberet assimilari incontinentie turpioꝛi scilicet debilitati· ḡ incontinentie meliozi scꝫ ꝓuiolationi· sed hoc est econtrario· magis enī videtur assimiliari ꝓuiolatiōi qm̄ intpatus statim sine deliberatione ꝓcuia sed tur passionē· iō ꝛc̄· ¶ Oppositū vult Arꝛ· ⁊ arguit quia sicut tpantia se habet ad continētiā in bonota intpantia ad incontinētiā in malo· sed tpantia est melioꝛ vt dictum fuit ꝓius· ergo intpantia est peioꝛ· Et confirmatur quia dictum fuit ꝓius· q̄ continētia ⁊ icōtinētia· sunt infra limites virtutis ⁊ malicie scꝫ tpantie ⁊ intpantie· ꝓpter quod in continentia videt esse minus turpis· cum minus recedat a tpantia· Arꝛ· sufficientissime determinat illam questionem in textu· ideo non fozmam aliā causā nisi ad rōnes ipsius expetendas· dicit ergo Aristo· q̄ intemperantia est multo peioꝛ· quod ꝓbatur ꝓmo· quia ille peioꝛ qui de malis operibus suis non est penitiuus· ḡ ille qui est penitiuus· qm̄ statim manifestum est q̄ ille qui non est penitiꝰ magis voluntarie male operatur· et peccatum est tanto maius ḡ to est magis voluntarium sed intemperatus non est penitiuus· eo q̄ ratio· ⁊ voluntas ꝓcordes sunt appetitui sensitiuo· icōtinens aūt penitiuus· ꝓpter hoc q̄ extra passionē cognoscit se male egisse· Secundo illa infirmitas est peioꝛ q̄ est insanabilioꝛ· sed intpantia est insanabilioꝛ cum non sit penitiua· ⁊ impossibile est vel difficilimum non penitentem de pctō abstinere· q̄ penitētiā aūt fortificanꝫ intellectus ⁊ voluntas indetestando pctm· fortiores aūt facti poterūt resistere passionibꝰ· in eius aduentu non succūbant· Itē malicia continua est peioꝛ ḡ non continua· sed intemperantia est malicia continua· qm̄ intpatus ī passione ⁊ extra habet corruptas rōem ⁊ electionem ꝓtinentia aūt est non ꝓtinua quia rōem ⁊ electionem rectas hz extra passionez aliter non esset penitiuus· vñ ꝓpter hmōi ꝓmunitatem itpantie· ⁊ discontinuitatē icōtinētie· Ari· intemperātias assimilat idropisi ⁊ pthisi· incontinētiā aūt epilentie que quidem assimilatio valde rationabilis ē videtur in idropisi enim est ab humoze continua corpoꝛis depressio cui maxime guloſitas assimilatur in pthisi vero est corpoꝛis continuus ardoꝛ cui luxuria maxime videtur assimilari· imo etiam tota intemperantia: intemperatus enim semper ardet super cibos ⁊ potus in epilentia vero cerebrum opilatur· vnde ad terram cadit epilēticus ⁊ pro tunc sensu priuatur· ita in incontinentie cōcupiscentia opilat rationem vt decidat a rectitudine iudicij· ⁊ in particulari iudicium rectū amittat· ¶ Quarto arguitur sic malicia secundū quas peccatum latet est peioꝛ ḡ illa secundum quā nō latet· est enim insanabilioꝛ· vnde Seneca epistola epistolam tuam ad lucillium dicit ideo difficulter ad sanitatem peruenimus quia nos egrotare· nescimus· et epistola quia non potest dicit sicut sōnium narrare vigilantis est· ita vicia sua confiteri sanitatis iudicium est· ¶ Item epistola· per eā dicit omia vicia ī aperto leuioza sunt· morbi tunc ad sanitatem inclinant cum ex abdito erumpunt· ac suam vim proferunt ⁊ auariciam itaq̄ ⁊ ambitionem ⁊ cetera mala mentis humane tunc pernicioſissima scias esse· cum sibi lata sanitate subsidunt· sed secundum intemperantiam peccatus latet cum nec ante nec post intemperatus ad rectitudinem iudicij reuertatur· secundum incontinenti

Obiectio

Confir

Solutio

Quinto

Obiectio

Rñsio

Triplr ipcõsiliat⁹ sectur delectationẽ.

am vero latet ꝓpter reuerti ad rectum iudicium ideo ꝛc̃. Sed ꝺ̃ maiorẽ illius rõis obijcit̃ pynam ꝓsideratiõnẽ p̃mi rhetoꝛice. nã bona q̃ nõ latent p̃ssitia sũt meliora q̃ q̃ latẽt q̃ p locũ a ꝓtrario mala q̃ non latent p̃ssitia sunt peiora q̃ que latent. Et confirmatur: quia quanto aliquis est peiꝛ ꝛ obstinatoꝛ in malicia. tanto minus verecundatur palã peccare. ergo scm̃ maioꝛes maliciam peccata minus latent. Et ꝓhoc obijc̃ contra minorem: quia intpatus minus verecundat̃ honeste sequi cibos ꝛ potus palam. q̃ incontinens. ꝺ̃ secũdũ inconti nentiã pcm̃ magis latet. Solutio breuiter dicẽdũ est. q illa malicia est maiꝛ cuius opus magis apparet esse malum apud bonos qui rectum habẽt iudicium: sed malicia tanto est peiꝛ ꝛ insanabilioꝛ: q̃to eius opus min⁹ apparet esse malũ apẽ operantem: quia tanto ille pl⁹ habet rõnẽ ꝛelectionem corruptas. ꝛ sic ꝓcedunt rationes hinc inde. ¶ Quito arguit̃: sic: peiꝛes sunt q̃ ꝓconsiliati et ꝓeeligentes malã electionẽ agũt. q̃ qui nec ꝓconsiliati nec ꝓeligentes ducũtur p passiones ad agere male sunt enĩ magis per oĩa corrupti ꝛ peccatum eoꝛ est magis voluntarium: sed intpati magꝛ sunt ꝓconsiliati ꝛ ꝓeeligẽtes q̃ incõtinẽtes agũt enĩ intpati secundum electionem incõtinẽs autẽ nõ sed scm̃ passionẽ. ꝺ̃ ꝛc̃. ¶ Sed aliquis videret q̃ minoꝛ illius rõis esset falsa: intpatus enĩ ostenso delectabili non petit ꝓsilium sed statim mouetur ad fruitionem. statuit enim sibi delectationem tã q̃ fine vite ꝓsilium autem non est de fine. Ex hoc potest argui q̃ incontinentia sit peiꝛ: quia assimilatur incontinentia debili: q̃ dñ ꝓconsiliatur. ꝛ nõ manet ꝓsilio. Intpantis aũt assimilat̃ puolanti q̃ sine ꝓconsilio opatur ꝛ Arꝛ. ponit debilem esse peiorem puolante. Ad ꝓmũ istoꝝ dici põt q̃ intẽperatus q̃ plene coꝛruptus est secũdũ intellectum ꝛ scm̃ voluntatẽ statim sine consilio nouo vel deliberatione noua sequitur delectationeꝫ. cum pẽ malam assuetudinẽ coꝛruptus fuerit p insequi se pe delectationes inhonestas scm̃ ꝓsilium et deliberationẽ ꝛ electionẽ. cuius ergo intpatus non ꝓsiliet̃ nec̃ deliberet in operando scꝺ̃ intpantiã tamen habitũ illũ p quẽ opatur acq̃siuit p pꝛauas ꝓsiliationes deliberationes et electiones. et iterũ si intemperatus non consiliat̃ de insequendo delectationes: tñ ꝓsiliatur ꝛ deliberat cum maxĩa sollicitudiẽ de mediꝝ per que possit frui delectationibus: et iterum multo turpius est aliquid turpe sibi statuere in finem: q̃ de eius acceptatione foꝛmidare et super hoc consiliari et deliberare. Ad aliam dicendum est q̃ intpẽ consiliatus sequens pꝛauã delectationẽ põt esse triplr. Uno modo qꝛ ad hoc est assuet⁹: ꝛ iste est intemperatus ꝛ pessimus quia si esset ꝓconsiliatus operaꝛet scꝺ̃ consiliũ idẽ ꝛ pei⁹. Secũdo modo qꝛ nõ põt ꝓsilio ꝓpter pꝛauã natiuitatẽ vel egritudinẽ. ꝛ iste ꝺ̃ bestialis vel incõtinẽs bestialis. nõ simplr. Tertio mõ qꝛ cito motus nõ attẽdit circũstantias causãtes turpitudinẽ: quas si attendisset non fecisset malũ. ꝛ iste est quẽ Arꝛ. vocat puolantem: qui est oĩbus aliꝭ minus malus: si ei consideret ꝛ de cõderando assuesceat: statim saluabitur ꝛ fiet valde bonus. et cum hoc ipse faciliter assuescit de considerando quia penitiuus est ꝛ de turpitudine facti ꝛ de inconsideratione. huic autẽ minime assimilatur intpat⁹: qui si oĩa ꝓuideat. tñ semper turpitudini adherebit. si quis autem illum vocare velit ꝓuolantem: qui nec considerat nec si consideraret abstinuisset: dicam q̃ ille est peiꝛ ceteris ꝛ proximus intemperato. ¶ Item sexto arguitur sic. ille est peiꝛ: qui ex debili passione mouetur ad male agendum: sed itemperatus ex debilissima passione imo sine passione quoniam sine fame ꝛ sitique cibos ꝛ potus et multum tristatur q̃ amplius comedere non potest. ¶ Item septimo peiꝛ est q̃ per habitum pꝛauum pꝛaua operatur q̃ qui sine habitu pꝛaua operatur ꝓpter passionem. primus enim est simpliciter pꝛauus: secundus autem nõ: sed intpatus opat̃ pꝛaua p habitũ pꝛauũ. incontinẽs aũt non habet habitũ pꝛauum: sed opatur ꝓpter passionẽ aliter extra passionẽ nõ rediret ad rectum iudicium ideo ꝛc̃. ¶ Debes ergo notare: q̃ in continẽtia nõ est habit⁹ ꝓpe: sed est dispositio quedam ad habitum imo cum incontinens extra passionẽ habeat rectã electionẽ: videt̃ q̃ ipse sit dispositus ad tpantiam: sed hoc est dispositione nullius firmitatis: ꝓpter quod cadit in aduẽtu passionis iõ fortẽ videt̃ q̃ incontinẽtia magis attendi debeat ex infirmitate quadam bone dispositionis q̃ ex dispõne mala que est sicut quedam pars habitus mali siue tanq̃ habitus malus imperfectus: ꝛ non esset inconueniens dicere q̃ multi sit gradus incontinentie vna quedam que sit solum ꝓpter infirmitatem bone dispositionis: et alia peiꝛ que sit per dispositionem positiuam inclinãtem ad malum. ¶ Item octauo arguitur. sic ille est peiꝛ: qui suasus a ratione male operatur. q̃ q̃ non suasus: qm̃ ꝓmus habet rõnem deꝓrauantes ꝛ scꝺ̃s non: sed intpatus operatur suasus a rõne ꝛ incõtinẽs non. iõ ꝛ ꝛc̃. ¶ Dicẽ nono arguit̃ sic. ille est minus malus qui de falsa credulitate sua est cito transcredibilis: q̃ qui non sꝫ incontinẽs de illa falsa credulitate q̃ habet in passione est faciliter reducibilis quia reuertitur cessante passione. ¶ Ultimo arguitur sic. ille qui habet rectam estimationẽ circa ꝓncipia practica: melioꝛ est eo qui hꝫ eam coꝛruptam. iudicat enĩ omnes oportere ipꝛohibite sequi delectatiões tanq̃ hoc sit simpliciter bonum ꝛ honestum. incõtinẽs aũt illã est̃ mationem nõ habẽt coꝛruptã. sed scit inhonestuꝫ esse ꝛ malum sequi multas delectationes: ad quã tamen sciẽtiam nõ plene aduertit aduenięte passione iõ ꝛc̃ ꝛ oẽs istas rõnes facit Arꝛ. ¶ Ad rõnes ergo dicendũ ad ꝓmam q̃ aliquis põt esse suasus de agendo aliquod malum dupliciṫ. vno modo ꝓ alterũ ꝓponẽtẽ sibi cautelose rões aliꝭ apparentes q̃ hoc facere sit bonum: ꝛ sic ꝓcedendum est q̃ ille sit deterioꝛ qui dissuasus agit malũ q̃ qui suasus. Alio modo. per seipsum sꝫ ꝓpꝫ rationem. ꝛ hoc iterũ potest esse dupliciter. Uno modo q̃ sit suasus tale quod est malũ esse bonũ ꝓter ignoꝛantiam circunstantiarum reddentiũ opus malũ. quas si vidisset. recte iudicasset ꝛ talis adhuc non opatur ex malicia: sed ex ignoꝛantia vel intuicibilitate supina. ¶ Alio modo q̃ oĩbus sibi notis exꝓssitibus circũstãnijs iudicet quod est bonũ

Sexto

Septimo

Incõtinẽtia nõ est hit⁹ sed dispositio.

Incõtinẽtia est pot⁹ ex infirmitate bõe dispõis q̃ ex mala dispositione

duo gradus ĩ continentie

Octauo

Nono

Ultimo

Ad rõnes. Ad ꝓmam

dupliciṫ aliq̃s ẽ suas⁹ ad aliq̃d

dupliciṫ aliq̃s ẽ suas⁹ ꝓpm

adsecundã

esse malũ: ꝛ talis est mal⁹ simplr ꝛ scm̃ totã aiaꝫ coꝛruptus. q̃ sic melioꝛ est dissuasus scꝺ̃z eni istũ modum suasionis ꝛ dissuasionis. pcedebat octauaꝝ rõ et ettã vltima Arꝛ. ¶ Alis rõ soluta fuit in positione scz in solutione scꝺe obiectionis adducte ꝓtius contra quintam rationem. Et sic est finis questionis

questio. xv.

Arguit̃ ꝓmo

Secundo

Tercio.

oppositum.

aliq̃s põt ĩmanere suis opinionib⁹ mꝛ tiplici rõne

Quarto

amoꝛ fuit multa coꝛrupit⁹ dicta

ad rationes

ad secundam

ad terciam

Uer itur decimo quinto. Utrũ imãsiue opinionib⁹ ꝓpꝛijs sint vituperabiles. ¶ Arguit̃ q̃ non qꝛ respondens ĩ disputationib⁹ maxime laudatur si bñ ꝛ fortiter sustineat positam opinionẽ ꝛ maxime vituperatur si ad redargutionem ducat videlicet opinionẽ positã negando vel eius oppositũ cõcedendo. ¶ Item aliquis non videt̃ opinioni ꝓpꝛie imanere nisi ꝓpter fortitudinẽ rõnis. sed fortitudini rõnis imanere est laudabile. cũ hoc sit vertati inmiti quã sanctũ est ꝓe honoꝛare vt ꝺ̃ pm̃ huius ideo ꝛc̃. ¶ Item egredi ab opinione pertinet ad molitiẽ ꝛ inconstantiam. que sunt vituperabiles nõ egredi vero scz perseuerare in opinione ꝓtinet ad perseuerantiam ꝛ continẽtiam que sunt laudabiles ideo ꝛc̃. ¶ Oppositũ dicit Arꝛ. qꝛ tales vocat indisciplinatos ꝛ agrestes ꝛ magis similes incontinẽtibus q̃ continẽbus. ¶ Alii qui statim dicũt q̃ immanere falsis opinionib⁹ est vituperabile. ꝛ veris laudabile sed fortẽ non est malũ plus distinguere q̃ uis eni sit simplicit̃ bonum veris opinionib⁹ ꝛ malũ immanere falsis. tñ ꝓpter circũstantias ꝛ modus immanendi aliquis posset male ĩmanere veris et bene falsis. ¶ Nam ĩmanere potest aliquis opinionibus suis: ꝓpter multas causas. ꝓmo ꝓpter efficatiã rõnis ꝛ hoc est semp laudabile ꝛ non ĩmanere vituperabile. ꝛ malũ sive opinio fuit. ꝛ vera sive falsa voco eni rõnem efficassem que circũstantijs oĩbus passionibus attendi attentis iudicat recte scm̃ exigentiã ipsarũ. licet cõclusio iudicata sit falsa ꝓpter inuincibilẽ ignoꝛantiã alicuius circunstãtie. verbi gꝛa licet iudex p falsos testes fuerit informatus de falso p̃suppoſita tñ oĩ debita diligentia de inq̃sitione veritatis in examinatione testiũ ꝛ in aliꝭ nõ erit vitupabile sed laudabile tali informationi ĩmanere q̃ diuertias non poterit aliter apparere cui⁹ rõ est qꝛ nullũ habem⁹ ꝓncipium vite nꝛe humane directiuũ nisi rõnes tantum vel reductũ in rõnem si sit. posterius rõne vel viẽs rõne tanq̃ mediatrice si sit ꝓius rõne. ergo rõni diligent ĩmanere oportet. ¶ Scꝺ̃omodo aliquis potest aliquã habere opinionẽ ꝛ ĩmanere et ꝓpꝛ malitiã. ꝛ hoc est sẽper vitupabile ꝛ malũ scm̃ eni malitiã nichil bene operaꝛ. ũc nãq; ꝓpãnus ĩmanet opinioni q̃ sit rapiendũ ꝛ intempatus q̃ sit mechandũ. ¶ Tercio modo potest aliq̃s habere opinionẽ ꝛ ei ĩmanere ꝓpter passionem. ꝛ hoc iterum est vitupabile si passio sit ĩnata cõiter inclinare ad opus turpe hoc eni esset. ꝓinquum malitie. Si aũt passio cõiter inclinet ad opus bonum. sicut est amoꝛ filiozũ vel parentum adhuc nõ non est bonũ ĩmanere opinioni ꝓncipaliter ꝓpter passionẽ. q̃n passionẽ cõtingit habere excessũ virtuperabilẽ scm̃ quẽ posset aliq̃s opinioni falseet vitupabili ĩmanere sicut recitat Arꝛ. i sto septimo de nyobe q̃ ꝓpꝛ amorẽ nimiũ filioꝝ opinata est eos ꝓferẽdos esse diis. sed ĩmanere oppinioni non est vitupabile imo laudabile si rõ fuerit causa principalis ĩmanẽdi ꝛ passio cũ causa. si eni rõ nõ vteret aliq̃s passionib⁹ ille essent nobis date frustra natura aut nihil frustra facit ꝓpter hoc oꝛ interciohutus q̃ fortitudo opaꝛ furoꝛ coopaꝛ vñ etiã oꝛ in septimo huiꝰ nõ eni oĩs q̃ ꝓpter delectationem aliquid opaꝛ est intpatus siue pꝛauꝰ siue incontinẽs. sed q̃ ꝓpter turpitudinẽ sibi aũt accidit turpitudo qꝛ nõ regit rõe. ¶ Adhuc in speãt aliquis põt ĩmanere oppinioni ꝓpꝛie ex eo q̃ est sua. q̃ si esset alterius nõ ĩmaneret ei. ꝛ hoc est vituperabile ꝛ malũ de hoc ei modo loq̃tur Arꝛ. tales eni sũt indisciplinati qꝛ ab aliꝭ instrui dedignantur. ꝛ sũt egrestes qꝛ nec in opinionib⁹ nec ꝓsequens ĩuita volũt aliꝭ cõformari ergo sũt vitupabiles. Iterũ vitupabile est ꝛ nõ esse ꝓsuasibilẽ rõne ꝛ duci passione. tales aũt nõ sũt ꝓsuasibiles rõne imo tristant audire ꝓtraria suis opinionib⁹ ꝛ absq; cõsideratione aliqua negãt totũ q̃ tñ nõ minus q̃ alij dicũt a rationib⁹ sicut dicit arꝛ. Ite tales non assimilant cõtinẽtibus sed potius incõtinẽtibus vel intpatis q̃n sicut intpatus ꝓpter delectationem in cibis ꝛ tristiciã de absentia ipsoꝝ non põt ꝓsuaderi rõne. sic ist. ꝓpt. r delectationẽ i ꝓpꝛijs sẽtentijs ꝛ tristiciã in ꝓtrarijs. sic tales cũ profudi fuerit igenij sũt periculosi valde si q̃d ei falsi dicãt aliq̃s volẽtes illud sẽper sustinere nitũtur ad palliandũ adducere. pbabilitates ꝛ vias extraneas ꝛ multa coꝛrũpũt ꝓncipia aliq̃s p se nota radix huius vicij est q̃ nos ꝛ opera nꝛa nimis placem⁹ nobis q̃ q̃dem radix infinitoꝝ malorũ est initium sicut pulchꝛe declarat. Seneca epꝰ magnã ad lucilliũ dicens illud p̃cipue impedit q̃ cito nobis placem⁹ ꝛ c̃. vide residuũ sivis. ¶ Ad rõnes ergo dicendũ est. Ad ꝓmam q̃ rñdens ĩ disputatiõe ꝓ posse debet sustinẽ suã positionẽ nõ vt illi ꝓter modum adhereat si apparuerit irrõnabilis sed vt hinc vel indeueritas glucescat ꝛ tũc si rõ docuerit ꝓpriã opinionẽ dimittat. ¶ Ad aliã dicendũ est q̃ aliꝭ de causis multis ĩmanere cõtingit. ꝓut ꝓ dictum fuit. ¶ Ad aliã dicẽdũ est q̃ ĩmanere opinioni ꝓpter efficaciam rõis sp ctat ad cõtinentiã et pseuerantiã egredi aũt. ꝓpter passionẽ ad incõtinentiã et molitiẽ. imo etiã egredi ab oppinione. ꝓpter efficatiã rõnis ad contrarium occurrentis pertinet ad cõtinentiã et perseuerantiam continens eni sicut dicit Arꝛ. facile persuasibilis est a rõne. contingibilis non ĩmanere. ꝓpter passionem et hoc pertinet ad moliciem et incontinentiam.

questio. ꝛvi.

arguitur pmo

Uer itur decimo sexto Utrũ electiõcoꝝ rõi errãti sit bona vel illa q̃ a ratione errante disꝯdat. ¶ Arguitur ergo de illa que est concoꝝ q̃ sic quia potentia non potens discernere q̃d est malũ aut q̃d bonũ non peccat sequendo

iudiciū eius cuius est sibi ostendere quid sit bonū z qđ malū sicut infās, carēs adhuc iudicio rōis nō peccaret si mr eius duceret ipsuz ad furādum sz voluntas non cognoscit quid sit bonū aut malū: imo rationis est hoc sibi dicere: ergo electio voluntatis nō est mala si concordat rōni errāti imo tota culpa videt esse ex parte intellectus. ¶ Item bonitas regulati attendit ex eius cōformitate ad regulam electio aūt habet se ad modū regulati z rō per modū regule ideo z c. ¶ Itē electio discordans a rōne errāte est mala qz hoc esset agere contra conscīam ergo per oppositū electio cōcors ei est bona. ¶ Opposituz vult Arz qui dicit ambos extremos habitus oppositos continētie esse prauos videlicet incontinētiā queqz a rōe recta egreditur z pertinaciaz que cuiqz rōni immanet immutabilit. ¶ Itē electio rei p se male nō pōt esse bona verbi gra adulterij furti: vel homicidij: z tñ ipsa potest esse cōcors rōni erranti. ¶ Primo videndū est quomodo possit dici aliqua electio discordās a rōne de quo sicut apparere pōt ex septima questione huius septimi libri z ex dictis i tercio libro Dicendum est primo qđ stante ētentia rōnis particulari actuali z completa electio nō potest p tūc esse discors. licet pro tūc possibile sit nihil eligere ex quo patet statim quod electio sit discordās a rōne suevera siue errante nec est bona nec est mala: quia nulla. Et ista sit prima conclusio. ¶ Sed tu queres vtrū tunc sit bonum vel malum eligere vel non eligere. Et ad hoc primo respondedū erit de rōne errante: Et videt michi quod si rō non verum sed falsum sententiauerit propter inuincibilem ignorantiā ipsa non dr ob hoc errans si bene se habens nec est malū eligere z operari scōm eam sed bonum z meritoriū ac si rō verum diuisz verbi gra si iudex propter falsum testimoniū condenauerit hoiem innocentē z si in exam inādo testes et in aliis ad sniam ferendā requisitis oēz debitā diligentiā apposuerit nō peccabit et hoc videtur notum per se: nullus enī obligat ad impossibile sed rō tunc soluz dr errare si falsū sententiauerit aut propter passionem aut propē malitiā aut propter ignorantiā affectatā vel supinā. Tunc ergo dicam qz nunqz est bonū eligere p cozdit rōi erranti; quia ois electio eius quod nō esset scōm rectā rōnem eligendum est mala z voluntati imputāda si volūtas fuerit in causa erroris scōm quem illa electio procedit vel si in potestate sua fuerit vt error ille cozrigerek ante electionē ista maioz videt esse de se manifesta. sed erronee rōnis volūtas est in causa quod patet qz si rō primū sententiat propter malitiam volūtas fuit z est causa malitie si propter passionem volūtas debuit eā tenere z eius impetum refrenare. Si propē ignorātiā affectatā voluntas eam male affectabat si propē supinā volūtas fuit pigra z debuit esse diligens est igit in ptāte volūtatis vt ille error cozrigat videlicet si volūtas sua cozrexerit malitiā. si tenuerit passiones. si debitam apposuerit diligentiā vel saltem si inclinauerit intellectum ad diligentiā apponendam. z si dimiserit affectiones suas prauas. z hec sit scōa cōclusio. ¶ Sed si quera an semper sit bonum eligere scōm rectam rōnem dicunt multi qđ sic qz recta ratio nichil dictat esse faciendum quod nō sit bene faciendū. sed quandoqz dictauerit esse faciendum aliquid quod est bonū facere bonū est z ipsum eligere z facere ipsū ideo z c. Forte tñ ista cōclusio non est sic vniuersaliter concedenda qz rō licet sit recta potest aliqñ esse dubia quo ca su propter pericula nō est statim eligendū sed pus si est possibile fieri certificāda est rō. difficile enī est si quis sepe sequutus fuerit rōnem dubiā: ne aliqz peccatum incurrat vnde. ¶ Tullius in libro de officijs dicit bene precipiūt qui vetāt qui quam agere quod dubites equū sit an iniquū qm̄ icidūt sepe tēpora cum ea que maxime videnf digna esse iusto hoie eo qđ quem bonū virū dicimus cōmutantur fiunt cōtraria. ideo etiā Seneca libello de quattuor virtutibus dicit pudētis est propria exiare cōsilia z non cito facili credulitate plabicii ergo contingat rōnem (cui is rectā) esse aliqñ dubiam. propter hoc qđ adhuc ignorak si sit recta aut non recta: apparet cz non si sēper eligendū scōm rectam rōnem z iterum posito qđ hoc vnum sit gustui delectabile. z qđ rō recta hoc iudicauerit z qđ propter aliquid obstās nō sit bonū bibere ipsū z qđ appetitus sit innatus vel iclinatus aut per naturam aut per assuetudinem ad psequendū delectabile manifestū est scōm ea que dicta fuerunt i fine septime questiōis qđ appetitus poterit mouere ad bibendum sine alio iudicio patez ergo qđ oē iudicium rōnis erit rectū appetitus tñ scōm illud iudicium male operabik z ita apparet qđ non potest esse pctm̄ in appetitu nullo existente errore in intellectu. z quomodo etiā saluandus sit forte ille venerabilis parisiensis articulus qđ rōne existēte recta voluntas potest esse nō recta. ¶ Sciēduz est tñ qđ in dicto casu rō de tali operabili nō erat recta qz non erat iudicatū per intellectum qđ illud vinum esset bibendū tunc enī intellectus errasz sed cōcupiscentia. supplevit vices rōnis ex quo supplemento pctm̄ oriebak apparet ergo qđ non est semper eligendū vel etiā operandū scōm rectā rōuem puta si fuerit dubia vel nō perfecta. z ista sit conclusio tercia. Sed si rō recta fuerit certa z perfecta videt qđ semper sit bonū z scōm eam eligere z scōm eam operari qz nihil obstare videt dn semp̄ bñ operek quod sic operabik z ista sit quarta conclusio. ¶ Posteā sciendū est qđ electio pōt a rōne discordare si rō fuerit habitualis tm̄ vel vniuersalis tm̄ vel imperfecta sicut apparuit ex predictis. ¶ Sciendū est etiam qđ error potest apponi z alius error z veritas nam propter hoc vnius cio extremo opponik alterum vicium z virtus dicaz ergo qđ si electio discordet a vera rōe propter aliud iudicium erroneum supueniēs illa electio nō erit bona sed mala. sed sed si discordet propter rectum iudicium superueniens certuz z perfectū illa electio erit valde bona z hec sit cōclusio quinta. quepatet ex dictis. ¶ Ad rōnes ergo. Ad primā dicēdum est qđ maioz esset vera nisi ex defectu potentie nō discernentis pueniret defectus in potētia discernente. sed dictum fuit qđ ex parte volūtate pueniit defectus rōnis: vel ex defectu eius est si rō non cozrigik: vel saltem ex eius defectu est si eligat antecz rō sit correcta. cū hoc sit in potestate sua. ¶ Ad aliā dicendū est qđ regula scōz quā volūtas regulari debz nō est rō erronea sed recta certa z perfecta. ¶ Ad aliā pōt dici qđ cōscia videtur habere p obiecto honestū aut id quod deo placere videt aut aliquid hmōi z nō delectatiōes sēsuales neqz bona mūdana si quis enī habuerit rationem erroneā qđ delectabile sit pferendū honestō vel ei quod credim deo placere. z ppter nimiam turpitudinez pferat aliqñ honestū ipse de hoc non faciet cōscientiā sed econuerso sciens qđ honestum est delectabili pferendū si aliqñ ppter passionem: vel malitiam postponat honestum. et id quod sciebat deo placere ipse reuersus ad se facit et de hoc conscīam. ¶ Item debet itelligi qđ rō qđ tum spectat ad pūs potest errare dupliciter vnomodo iudicādo qđ delectabile vel vtile sit pferendum honesto. Alio modo iudicādo de inhonesto qđ sit honestū si igit quis habuerit erroneā rōnē primo modo z agat cōtra eam ppter rectū iudiciū superueniens ipse nō aget cōtra conscīam. nec peccabit sed conuertek ad rectitudinē z opus virtutis si aūt habuerit erroneā rōnem scōo modo z cozrigens eā agat cōtra eā non peccabit sed ad rectitudinem reuertek: sed durāte illo errore si preferat delectabile vel vtile ei quod credit honestū esse deo placere. licet nō sit ita ipse aget contra cōsciētiam z peccabit ois enī voluntas est mala que pfert delectabile ei quod credik honestum esse deo placere qm̄ ita faceret si illud esset vere honestū z conforme diuine voluntati. est enī simile ac si vellez procurares nocere proximo tuo z accideret qđ inde tu prodesses ei. non enī est quod bñ vel male in re optauel in operante qualiter se haberet apparet in scōo huius. Sed tu quers an ergo sit operandum scōm talē conscīam: dicā scōm pdicta qđ sic si illa cōsciētia fuerit ex inuincibili ignorantia. sed si fuerit ex alio modo ignorātie dicam qđ non sed ante electionē z opationem erit illa cōscientia corrigenda nec sequik electio discordās rōne errante est mala ergo electio concors ei est bona. bonum enim virtutis requirit integram oīm suarum causarum circūstantiarum obseruātiam malum aūt oritur ex defectu cuiuslibet. propē qđ vnomodo tm̄ contingit recte agere. multipliciter aūt deuiare sicut dr in scōo bonitas ergo electionis requirit consonantiā ad rōnem et ad rectum iudicium cū hoc etiā ille qui sic peccat agendo cōtra conscientiam erroneā ipse nō peccat ex eo qđ agit contra rationem errantem: sed ex eo qđ agit contra eā per aliā errorem superuenientē videlz quia credit delectabile pferendū honesto ob hoc enī pfert delectabile ei quod credit honestuz esse. Et sic est finis questionis

tupergindi. sed de prauis cōsuetudine cū ista sit in potestate nra z illa non ideo. z c. ¶ Item videt qđ nulla scit incontinētia scōm naturā z licipsa non est deterior qz natura nō videk inclinare ad cōtraria sed natura iclinat ad virtutes que incontinēte contrariantur vnde scōo huius inatis qdem nobis suscipere eas scz virtutes pfectis aūt assuetudinem. ¶ Item septimo politice dr nihil esse bonū eorum que sūt pter naturam cuius rō esse pōt pōt quia natura dirigik in suis opationibus ab itelligentijs que non erārvt dicit cōmentator duodecimo methaphēsice si aūtaliquis sit incontinēs naturaliter: tunc incontinentia esset sibi pter naturam ergo continentia nō esset sibi bona. qđ est inconueniēs ergo. z c. Vel arguak sic. nichil scōm naturā est malum ois incontinētia est mala. ergo nulla continētia est scōm naturam. ¶ Opposituz arguik quia ille habitus malus est deterior qui est i sanabilior. propt hoc enī pbatur in quarto qđ illiberalitas sit deterior pdigalitate. z in illo septimo qđ intēperātia sit deterior qm̄ incontinētia sed Arz dicit qđ sanabiliores sunt q per cōsuetudinē incōtinentes naturalibus. qđ pbatur quia facilius est consuetudinē transmutare natura nā ppter quod vnumquodcūqz tale z illud magis ppter hoc aūt consuetudo est difficilis transmutationis qm̄ nature assimilak ergo natura est dissicilioris trāsmutationis imo videk qđ talis sit insanabilis oīno qm̄ nullum natura existētiū aliter assuescivt dr in secundo huius. ¶ Primo videndū est quō aliquis possit dici incōtinēs per naturā. Scōo an ipse sit deterior incōtinēte per assuetudinem. vel ecōtra. ¶ Quātum ad pmū sciendū est qđ pter modos accipiendi naturale enumeratos in scōa questione scōi libri. forte capik aliqñ naturale. put distinguit p cōtra acquisitū p assuetudinem. vel egritudinē vel hmōi. z ita quicquid siue cōuenīēs siue discōueniens inest nobis a nattuitate scōm pncipia concurrentia ad generationē dicimus naturale. sic ei dicimus aliquē claudum naturaliter vel surdum vel gibbosum: nō enī est dicendum qđ tales diffōrmitates pueniunt a natura rei per se. sed pueniūt ex impedimēto aliquo nature quod accidit vel ppter corruptionē alicuius pncipij requisiti ad generationem vel ppter aliquod agens extraneū coagēs in materia ex qua debet fieri generatio vel aliter. sicut videri debet de generatione mōstroz scōo phȳsicoz. si enī forme agentes p se ad generationem alicuius spēi essēt in subiecto pueniētissime dispposite z inuenirēt materiā cōueniētissime dispositam z organa req̄sita ad generationē optime disposita z nullū agens aliud diffōrme coageret effectus semp fieret in cōueniētissimis dispositionibus ad salutē ppter qđ opinādum est qđ singule dispositiones generati cū tum salutei rei sūt cōuenientes tm̄ intēte sūt per se a natura cū tū saluti cōueniūt tm̄ sūt pter per se intētionē nature. ppter quod vt sic nō merentur dici naturales. ¶ Dicā ergo qđ aliquē esse naturaliter incōtinentē potest itelligi dupliciter vnomodo qđ dispositiones inclinātes ipsum ad icōtinētiā ic̄tum hmōi sunt intēte per se a natura z hoc non est possibile. cū natura nichil mali intēdat. sed sēper oē bonum

ad secundam

ad terciam.

cōscia hēt p obiecto honestuz vel id qđ deo placet

dupliciter rō pōt errare

ad rationes

questio. primo.

arguik primo

Secundo

Tullius

notabile

Tercio.

oppositum.

Secundo

quō pōt dici electio discordans a rōne

dubitatio.

responsio

rōi iudicāte simpliciter nō errat

questio

Secundo

Tercio.

oppositum

nat ale. ppo sito sumit vt distinguit ꝫ acquisitū passuetudinem.

dupliciter aliqs dr incōtinēs a natura

Tercia. lectationes z scdo huius dicit·Arz in oi aūt maxime obseruādū z delectabile z delectationem abicientes enī ipsam minus peccabimus·¶Tercia rō est illud nō est bonum quod ꝓudēs nō ꝓsequitur·sz ꝓudēs et si nō ꝓsequaī triste. tamē nec ꝓsequiī delectabile. ¶Quarta rō est cōfirmatiua tercie qm illud nō est bonum quod est impeditiū ꝓudentis ab eius operatiōe sed delectatio est huiusmodi ꝓbatur qz illud impedit ꝓudētem scōm se quod ē to maius fit tāto magis eū impedit·sz delectatio ē to fit maioz tanto magis impedit ꝓudentem verbi gfa: maxima in venereis videtur esse delectatio que tñ (vt Arz allegauit in septimo huiꝰ) ab homere furata est itellectū spis se sapiētis·z hoc dicit·Arz nullū enī vtiqz posse aliquid intelligere in ipsa·Et posset hec rō sic cōfirmari quod est scōm se bonum·ē to erit maius tanto erit melius delectatio aūt nō est tanto melioz ē to est maioz sed petius tāto peioz vt nunc dictum est ideo·z¯ē ¶Quinto quia ad oē bonum hūmanū posse operari z consequi sunt artes instituite z inuēte videt esse ars delectatiōis cū ei satꝫ vl nimis conseqmur sine arte ideo·z¯ē·¶Sexta rō quia illud nō est dicendum·bonū quod pueri z bestie magis ꝓsequunt ḡ viri virtuosi z rōne vtētes delectationes aūt sunt huiusmodi tgit·¶Septima rō est illud nō est bonum quod est i honestū nociuum z triste generatiuū·sed tales, multe sunt delectatiōes ergo·z¯ē·Et quia hec rō nonvidet arguere de oi delectatione ¶Arguit sic nullum bonum est de genere malozū·eo q bonum et malum in moralibus sūt genera ꝑma z adinuicem opposita cum ergo reperiant in genere delectationum alique male·nulla erit bona·¶Itē ꝓter dictas rōes arguit sic·Arz·scdo magnozum moralium: illud nō est bonum scōm se quod est cōe bonis et malis delectatiōes sūt huiusmodi. sicut enī boni delectāt in bonis operibus·ita mali i malis iō z¯ē ¶Oppositū arguit auctoritate Arz·scdo magnozum moralium dicētis q delectatio bona est scōm genus·quod aūt cōuenit alicui scōm genus conuenit oī cōtento sub genere illo·verbi gfa si aliquid cōuenit sorti scōm q aīal oportet q cōueniat omni aīali ergo oīs delectatio est bona·¶Itē aucte eudoxij cui (sicut dicit Arz) credebat i moralibus qz maxime virtuosus erat nec hoc dicebat ex affectione quā haberet ad delectationes quia erat temperatissimꝰ. ¶Item quattuor rōnibus eudoxij arguit ꝓmo sic bonum est quod oīa appetūt vt dr ꝓmo huius qō ex hoc est vez qz bonum·est ꝓpriū obiectum appetitus z ideo quāto potentius aliquid erit i mouendo appetitū tanto erit magis bonum modo potētissimum est mouere appetitum id quod oīa appetunt·ergo hoc est bonum z optimū sed oīa quibus delectatio cōuenire potest appetūt delectari z rōnabilia et irrōnabilia·¶Secūdo sic illud est bonū cuius contrarium est malum sed tristicia est cōtraria delectationi·z est mala z fugienda ab oibus: qm oēs fugiūt eam neqz mirum qm corrumpit z stupefacit naturam habētis vt dicebat i tercio ergo·z¯ē·¶Item tercio sic delectatio est scōm se eligibilis vt dr in littera ergo oīs delectatio eligibilis ꝓbat cōsequentis qz scōm se ꝓsupponit de oi vt dr ꝓmo posteriorum: antecedens ex hoc patet quod dr in decimo·quia nullus cōfessum est nullum interrogare cuius gfa delectat vt scōm seipsā existēte eligibilem delectationem·¶Quod cōfirmari potest eo q delectatio modum finis habet z non nisi dum ordinata i finem aliter delectabile nō distingueretur cōtra bonum vtile. cum ex hoc aliquid dicatur vtile quod est gfa alterius eligendum. sequitur ergo oēm delectationem esse eligēdam·et ꝑ cōsequēs bonam. cum nichil sit eligibile nisi quia bonum. ¶Quarto sic oē illud est bonum: quod appositum alteri bono reddit ipsū eligibilius z melius sic est de delectatione ꝓbatio quia dicunt oēs melius esse agere iuste vel temperate delectabiliter z voluntarie ḡ tristabiliter z coacte ¶Item arguit auctoritate Arz ꝓmo rhetorice diffiniētis delectationem q delectatio est motus vel constitutio in existētem naturam oē enī quod in rei naturam tendit est bonum z illius rei perfectiuum ideo·z¯ē. ¶Item bonum dr equali enti: ꝓmo ethicozū·sed oīs delectatio est ens ergo est bona. ¶Itemoē cadens sub differentijs eligibilis est bonū·qz nichil habet de rōe eligibilis nisi ḡtum habet de rōe boni·sed sub differētijs eligibilis cadit delectabile. vt apparet scdo huius ideo·z¯ē ¶Item capere rōnes pseudonis in tercio huius questiōe viceſima quinta·¶Primo dicendum est indubitāter q alique sūt bone delectationes quia oē annexum per se vel cōsequēs per se: ad felicitatem et opera virtutum est bonum: sed felicē z omne opus virtutis consequitur per se aliqua delectatio i opere bono ꝓmo z decimo huius ideo·z¯ē. ¶Item delectatio que ꝓtinuat auget z perficit operationem bonā est bonum·ergo delectatio in opere bono est bona hoc etiam ꝓbāt sufficienter rōnes ꝓius adducte· ¶Secūdo dicendum est q capiēdo q delectationē cōiter multe sūt delectationes valde male qz valde malū est quod ducit ad itēperātiam aut etiā adviciū quod cunqz: sed delectationes excessiue circa cibos et potus z venereos actus z sic de alijs ducūt ad intemperātiam vt ꝑz tercio huius ideo·z¯ē· Similiter delectationes iordinate circa honores ducūt hoīem ad elationem z superbiā delectationes in pecunijs ducūt ad auaritiā·z sic de alijs. ideo·z¯ē· ¶Item quod cōtinuat z auget operationem malam est malū: sed delectatio quā habent ꝓbi in operibus suis ꝓbis z vicioſis continuant illas operationes z augent ideo·z¯ē· ¶Tercio scōm Arz potest dici q oēs delectationes dicte simplr et ꝓprie sūt bone·qz bonitas virtutis est ad aiam sicut sanitas ad corpus z vicium sicut egritudo sicut ergo nō est dicendum sanum simpliciter quod est sanum egro·sed quod est sanum sano·et ita nō est delectabile simpliciter ꝓprie nec dulce quod est dulce vel delectabile egro·sed quod sano ita similiter nō est delectabile simpliciter ꝓprie qō est delectabile vicioso·sed quod virtuoso nec per cōsequens illa dr delectatio simpliciter z ꝓprie q ratione vicij delectat vicioſum· sed que delectat virtuoſum·studioſus enī circa singula iudicat recte; sed oīs delectatio que delectat bonū z virtuo

confirmatio·

Quarto

Quinto

Sexto

Septimo

decisso qōīs

q sūt aliq de lectationes male

q oēs delectationes simplr sunt bone

sum vsꝫ est bona·ḡ oīs delectatio simplr z ꝑpe dicta est bona. Ad rōes ḡ ad ꝓmam dicendum est q illud nō est bonum qō nec ē finis nec ad finē ordinatum·Si autem sit aliquid ordinatum ad finem tanqz ꝓxima dispositio necessaria ad obtinēdum finem ḡtus cum fine adepto remanere non possit illud erit bonum· nō ꝑfectū simplr quia nihil ē tale nisi finis·nec erit bonum semper·sed aliquādo sz ꝑpe ꝓcessus ad finē·verbi gfa·flores non stāt cum perfectione et maturitate fructus: qui tamē sunt boni ꝑpe suo quia disponunt ad futurā fructus perfectionem· Nñ etiā ōr q delectatio non stat cum fine. dicendus est q alia manet cum fine z alia non. delectatio nāqz annexa est operationi vt apparet decimo huius·opatio autē aliquando est indigentis nature ad eius repletionē vt comedere bibere sanari z huiusmodi: z quia talis opatio nō stat cū perfecto esse eo q in sui rōe claudit indigentiā·ideo neqz delectatio talis operatiōis stat cum perfecto esse. stat tamen cū ꝓcessu ad ꝑfectionē·Alia ē opatio nature ꝑfecte. vt videre aut speculari: que stat cū perfecto esse z cum fine vel est ipsamet finalis perfectio nature· ꝑter quod et huic annexa delectatio stat cum fine·¶Ad alia dicēdum: q sicut ꝑatus nō fugit cibos z potꝰ vite necessarios: sic nec delectationes ānexas eis sed eas ꝓsequitur quando oportet z vt oportet excessiuas autem fugit ducentes ad intēperātiā· z ille non sunt bone: z hoc totum apparet satis in tertio huius·¶Ad aliā per idē dico: q intellectꝰ bene ꝓsequit aliās delectationes z aliqua delectabilia·nam quecūqz ad sanitatē sunt vel ad bonam habitudinem delectabilia exſitia hec appetit mensurate. et vt oportet vt dicitur in tertio·¶Ad aliam dicendum est: q delectationes necessarie z cōmensurate scōm rectā rationem non impediūt ꝓdentem: sed vel ad actū ꝓdentie disponūt· vel etiam actū illuz ꝑficiunt·excessiue tamen impediunt·ideo concedendum est q delectatio nonē bona i genere moris·ex eo q ē delectatio. sz ex eo q est consona recte rationi: ꝓpter quod tu non debes ꝓcedere delectationē ex eo meliorem esse qz maioz est: sed quia magis consona rationi·Ad aliam maioz statim neganda est·ad opationes eiꝰ ſtrutū exequendas non est ars: sed ꝓdentia. iō non oē bonum humanū arte ꝓseqmur·nunoz etiā est neganda nā ars ioculatoria vel pulmentaria videtur esse delectationis vt dicit Aristote. Ad aliam dicendum q viri perfecti magis ꝓsequunt delectationes maiores: sz que sunt in operibus virtutum. ḡ pueri: pueri aūt magis ꝓsequūtur inordinatas ideo tales non sunt bone· ¶Ad aliam cōcedit q delectationes alique sunt nociue et valde male·sed non omnes·Et qñ dicitur nullus bonum est de genere malozuz·dicendū est: q duplex est genus·sz naturale z morale·genus naturale sumitur ab ipsa natura scōm se·genus autez morale sumitur scōm ꝓsonantiam vel dissonātiā ad rectā rōem·sic ei duo ꝓma genera moralia sūt bonum z malum: bonum quod consonat recte rationi malum qō dissonat ab ea ꝓcedam ḡ q nullū moraliter bonum est de genere morali malozum: sed nullum est inconueniens bonuz morale z malum moraliter esse de eodē genere naturali. imo et de eadē specie specialissima·qñqz eni bonum est comedere carnes·z qñqz malū· ¶Ad aliam dicēdum: q non sunt eedē delectationes cōes bonis et malis: sed he ꝓmēsurate·he ipmensurate vel etiā dicendū est q non oē illud est malum quod conuenit malis pecunia enī simplr loquendo est bona: aliud omne quod virtuosus malletḡ oppositum pōt tñ esse q illud est malum malis quia eo male vtuntur: sed non sequitur ergo malum simpliciter: sicut non sequit vinum est febricitanti malus potus·ergo vinum est malus potus· ¶Tunc etiam ꝛndendum est ad rationes adductas in cōtrariuz ¶Ad ꝓmam dicēdum est: q delectatio simplr z ꝑpe accepta est bona scōm totū genus ipsius: sz si delectatio capiaī cōiter non est verū: hoc ergo ꝓbat tertiam conclusionem z nihil plus· Et ad idē reducenda ē auctoritas eudoxij·Ad primam rōnem eudoxij ꝛndebat plato ꝓpositionem illā non esse veram: bonū est quod oīa appetunt: dicebat enī sensū qñqz obutare rōi vt dicebatur etiam ꝓmo huiꝰ iō nec nccio dicebat bonum esse qō appetitum scōm sensum·tñ sicut dicit Arz· plato non bene negabat illā ꝓpositionē·ꝓmo qz quod omīa appetunt hoc videtur oibus bonū·quod aūtvidetur oibus·hoc est simplr ꝓcedendum tanqz ꝓmunis animi ꝓceptio: qm neqz talis interimens posset credibiliora dicere· Item quod ꝓdentes z boni viri appetunt·hoc est bonum simplr·sed qō oīa appetunt boni viri appetunt· ergo hoc est bonum Et si queras quō malt bonum appetūt·ꝛndet arz· q cum nihil sit ex toto malum· aliquid est in ꝓsuis naturale bonuz quod appetit ꝓprium bonū z satis de hoc habitum est ꝓmo huius questione quarta et quinta·potest ergo dici ad rationem eudoxij q quālibet delectationē nō appetūt omnes: sed aliquam vnam omnes naturaliter appetūt et inclinanī in eā: licet hoc non percipiant· oīs ei naturalr inclinantur in ipam felicitatem·z p ꝑs in annexam ei delectationem·hoc aūt dictum est satis ꝓmo huius·¶Ad aliam rōem eudoxij rndebat plato q non oportet si tristitia est mala. q delectatio sit bona qz aliquando malum opponit malo vt illiberalitas prodigalitati :et ita dicebat tristitiam esse delectationi oppositā quia etiā malum opponitur malo·z ita dicebat vtrāqz sz delectationē z tristitiā opponi medio : q neutra sit illaꝝ ꝑbi gfa tristitie z indelectationi: quod dicebat esse bonum: sed cuius verū sit in aliquibus: q malum malo opponitur. tamen in ꝓposito non pōt esse verū·quia si vtraqz esset mala·vtraqz eēt fugiēda: qō ē falsum quia (sicut dictum fuit) oēs delectationē ꝓsequit·videt ergo q tristitia delectationi opponit nō sicut malū malo sed sicut malum bono. Sed dicemus q nō opz oēm tristitiam esse malam moraliter :ideo nec omnez delectationem esse bonam· Ad aliam ꝓcedēdum est q omis delectatio simplr z ꝑpe dicta ē secundum se eligibilis: sed capiendo delectationem cōiter non erit verū dicere q delectatio sit eligibilis scōm se. sz scōm q mēsurata ē recte rationi· z quando dicit quod delectatio habet modum finis: potest dici q verum ē de illa que consequitur finalē operationez

Ad rationes

Ad rationes in contrariū·

Ad ꝓmā rōnē eudoxij·

Ad secūdam eudoxij·

Ad tertiam·

que autem ꝓsequitur opationē ordinatā ad finem nō habet modū finis sicut nec illa opatio nisi fort̄ te modum finis quo non gr̄a cuius: et quando dr̄ q̄ non distingueret ab vtili: pōt dici q̄ bonum vtile delectabile z honestum non distinguntur realr̄ sed secundum rationem. de hoc aūt satis dictum

Ad quartam fuit in secunda questione vndecima. ¶ Ad aliam dicendum est: q̄ sicut delectatio i operatiōe bona reddit opus magis bonū: ita delectatio i ope malo reddit opus valde malū. ideo ergo hē sunt bo-

Ad quintam ne ille male. ¶ Ad aliam potest dici q̄ si natura ꝑ ꝓtie dicatur: tunc omnis motus vel ꝓstitutio i naturam esset bonum. sed si natura largius accipi-

duplr capitur materis tur. put. ad omnē ꝓsuetudinē vel ad habitum consuetudinalem extēdit: ꝓsuetudo enī solet altera natura dici eo q̄ inclinat q̄si modo nature: tūc nō

Ad sextam. opz bonum esse omne quod tendit in naturā vel etiam quod a natura ꝓcedit. quod enī i prauam consuetudinē tendit vel quod ab ea ꝓcedit non ē bonū. nō opz ergo oēm delectationem esse bonam

Obiectio Ad aliam pōt dici q̄ ḡtūs vnūquodq̄ habet de entitate: tm̄ habet de bonitate z de ꝓfectiōe nature tm̄ in hz de sīl studie ad pmū ens q̄ etiā ē pmū bonū. sed de bonitate motis nō opz ita esse: non enī opz q̄ ḡtūs aliq̄d hz de entitate tm̄ sit ꝓsonū rōni. ¶ Contra istā solutionē obijcitur quia nullū ē bonum eop q̄ ꝑter naturā vt dr̄ septimo politice. tullius etiam i libro de officijs dicit nihil esse decor aduersante natura. Seneca sīr ad lucilliū epla claranū idē dicit. non potest ergo malum aliquid esse moraliter si sit bonus bonitate nature. nec mirum: sicut omne verum oī vero consonat: sic ois bonum omni bono consonare videtur. quod iterū ex hoc patet q̄ natura deo regitur z itelligentijs que non errant ideo nec̄ natura errare potest que sicut vult aristoteles. nec abundat i superfluis nec

Seneca deficit in necessarijs. ḡ quod nature dissonat deo dissonat vel intelligentijs: tale aūt bonum ē nō

rō īsequitur natura. pōt. vnde seneca allegata epla ꝓbat de bono morali q̄ non possit obuiare bono nature: dicens sic bonum sine ratione nullum est: sequitur aūt rō naturā quid ergo est rō nature incitatio: quod est

duplr aliq̄d dr̄ bonum summum hois bonū: ex nature voluntate se gerere. Ad hec aūt z oīa ꝓ similia dicendum est q̄ aliquid potest dici bonū dupliciter. Uno mō simplr Aliomodo alicui. dr̄ aūt aliquid bonū simplr qđ secundus eius naturam simplr acceptam dei filiū tudinem aliquam participat. Dicitur aūt bonum alicui: qđ est ꝓsonū nature illi⁹ nec oportet quod est simplr bonum esse bonū vnicuiq̄. vbi gr̄a: caliditas scōm eius itrinsecam naturā est pfectior z melior q̄m frigiditas. tamen non est melior aque: sed mala z disconuenies z corruptius ipis ꝓcedā ergo q̄ sicut aliquid est secūdū naturam: sic ē bonū z sicut est ꝓtra naturā: sic est malum quia igit omne ens simplr acceptū est secūdm naturam i quātū est aliqua similitudo ptcipandi ipsius dei q̄ est causa tot⁹ nature ideo quodlibet ens simplr loquendo concedit̄ esse bonum: et quia multa sunt dissona nature hominis z impedimēta ꝑpe perfectionis ipsius cuiusmodi sunt omnia vicia et opera viciosa. ideo illa non sunt bona homini modo bonū motis nō significat puertibiliter idez qđ bonū simplr: sz significat bonū alicui sez nature mot̄ gerabilr̄. iō ois mos q̄ est scōz naturā morigerabilis ē bonū motus z si ē dissonū nature et erit malū motis. ois ḡ delectatio ꝑ q̄to hab5 entitatē bonū simplr qz simplr ꝓsonat nature: sed nō ois ē bonū motis qz nō ois ꝓsonat nature mot̄ gerabili. Ad aliam ꝓcedit: q̄ oē simplr delectabile z ꝑpe ē simplr eligibile z simplr bonū: sed delectabile vicioso nō oz eē eligibile simplr nec bonū simplr: sed apparens illi bonū. Hec de questione.

Ad septimā

Uerū vicesimo. vtr̄ ois tristitia sit mala. Arg. q̄ nō: qz iustitia cū sit preclarissima ⁊ tutū nihil opaī malū: sed ista opaī tristitiā sez ḡtūs ad eā spēm punitiuā. ḡ illa tristitia est bona. ¶ Itē illō ē bonū p qō pueri a malo retrahūt z reclamant ad opa nō solū bona simplr: sed etiam sibi bona sz tristitia est hmōi. ob hoc ei aliqñ ꝓbe rant a parētib⁹ nihil nisi bonū simplr z bonū puerōr itēdētib⁹. ¶ Itē dr̄ scō huī⁹ qō ꝑpter voluntates mala opamur. z ꝑpt tristitias a bonis recedim⁹ qō sic itelligit qz ꝓsequ voluptates mala opamur z ꝑpt fugere tristitias a bonis recedimus. ḡ si est malū a bonis recedere malū est fugere tristitias. z si malū est fugere eas: bonū ē ꝓsequ eas: sz nihil est bonū ꝓsequ nisi bonū: ḡ tristitie sūt bone. ¶ Itē illō est bonū qō opz facere bonū virū. z ꝓdentē: sed bonū virū opz aliqñ tristari sez ꝓdolēdo z cōpatiendo amicis z bonis viris infortunatis aut iniuriam patientib⁹. iō z̄c. ¶ Item tristitie et dolores aliquando contingunt beato vt dicit̄ primo huius: sed nullum potest ei malum contingere. Tum quia beatitudo est summū bonū: et tale nullum ꝑpatitur malum: sicut summū albū nullū compatitur nigrum. Tum quia secundum boetiū beatitudo est status omniū bonor aggregatione perfectus: et omnium bonorum congregatio nullum compatitur secum malum. et hoc expresse dicit seneca in libro de diuina prouidentia (nihil in ḡ accidere bono viro mali potest) quia nō miscētur contrarijs. ¶ Item omnis tristitia est ens z bonum dicitur equaliter enti primo huius. ergo eis tristitia est bona. ¶ Item potest argui per ea que accepta fuerūt a seneca libro primo questione de cima sexta. ¶ Oppositum arguitur per aristotelē diccentem: sed tamen quoniam tristitia malū cōcessum est fugibile quod. quomodo sit verum videtur declarare dicens. hoc quidem ei simpliciter malum. hoc aūt q̄ coīpeditius. Ex quibus verbis ratio potest elici talis: tristitia vel est de bono: et tunc est malum simpliciter vel est de malo et tunc malum secundum quid inq̄tum sez impedit a pfectionibus operationibus. Unde dicitur primo huius: q̄ infortunia magna accidentia bono tribulant z conturbant beatum: tristitias enim inferunt z ꝓpediunt a multis opationibus. tale autem nō est bonū. ¶ Item nihil ꝓter naturam est bonū vt dicitur septimo politice. sed tristitia est contra naturam: dicēte aristotele tertio huius q̄ tristitia stupefacit et corrūpit naturam habentis. ¶ Itez tristitia bonis viris illata est mala quia iniuriosa tristitia autem malis illata videtur etiam esse mala: cum sit punitiua malicie. sicut enim opus

Questio. pa

Secundo

Tertio.

Quarto.

Quinto

Sexto.

Septimo.

Oppositum.

Secundo

Tertio.

bonū per alicuius boni collationez debet pmiari sic opus malū per illationē alicui⁹ mali debet puniri nō enī est malo ꝓpe malitiā suoz opez retribuēdū bonū. ergo ois tristitia est mala. Itē ḡtūs malū possit opponi malo sicut extremū extremo ꝓpe hoc q̄ bonū est in medio. tñ bono non videtur opponi nisi malum: sicut enī oēverum omni vero consonat. ita omne bonum omni bono consonare videtur. sed omnis delectatio si fuerit moderata z non superabundans erit bona siue in veneris siue in cibis aut potibus. quia aliter deus z natura non instituissent in eis delectationem. z tamen non solum delectationi superabundanti opponitur tristitia: verumetiam delectationi moderate: cum inter delectationem z tristitiam sit formaliter oppositio: ergo omnis tristitia est mala.

Quarto.

Quinto

¶ Item nulla tristitia est delectabilis: sed omne bonum siue etiam fuerit honestum siue vtile est delectabile vt apparuit in secundo libro in quinta q̄stione. ¶ Propter solutionem istius questionis vide questionem octauā tertij libri vbi posite sūt

ꝓma ꝓclusio. xti tertio libro

iste tres conclusiones. ¶ Prima q̄ operatio que propter metum fit: verbi gratia ꝓicere merces i mare tempore tempestatis considerata secundum

scda ꝓclusio.

ei⁹ simplicē rationem non est dicenda voluntaria: sed inuoluntaria. ¶ Secunda q̄ sit illa operatio

tertia ꝓclusio

consideretur in ordine ad cōcurrentes circunstātias: dicitur voluntaria. ¶ Tertia q̄ illa operatio tunc quando fit: dicenda est voluntaria z vide ibi delectationem illarum cōclusionum z tunc tu poteris in proposito ponere tres conclusiones predictis proportionabiles. ¶ Prima est q̄ nulla tristitia considerata secundum simplicem rationez tristitie est bona: quia illud non est dicēdum bonum scōm eius simplicem rōnem quod vir perfecte bonus magis vellet sibi abesse q̄ adesse. talis enim recte iudicaret circa singularia sed simplr omnis vir perfectus plus vellet esse sine tristitia q̄m tristiz ergo z̄c. ¶ Secunda conclusio est: q̄ multe tristitie considerate in ordine ad circunstantias cōcurrentes dicēde sunt bone: z hoc satis ꝓbāt quatuor rationes q̄s principio questionis fuerūt addu-

ꝓma ꝓclusio ꝓ omnis ꝑcedentibus.

scda ꝓclusio.

Tertia.

cte. ¶ Tertia conclusio est q̄ ille tristitie tūc quando inferunt dicende sunt bone. ꝓba conclusionē illam sicut ꝓbatur tertia conclusio ꝑdicte questionis octaue tertij libri. ¶ Aliter potest solui q̄stio distinguēdo tristitias multipliciter: qdā ei iferunt

alia solutio

Tripices tristitie

virtuosis: alie malis alie neutris. vbi gr̄a. pueri q̄ nūdū hituati sunt i bonitate vel malitia. Tristitie aūt q̄ inferūtur bonis viris sunt duplices. qdaz enī ꝓueniūt eis z suis ꝓprijs opatiōib⁹ nō quas opaī bon⁹ dū est bon⁹. sed quas potuit oparī. si q̄ esset bonus: sicut est penitere de peccatis z negligētijs z de amissione sui tpis: z tales tristitie licet habeant substractum malum tamen formaliter dicēde sunt bone. qz firmat hoīem in virtute z excitāt ad ꝓ melius opandū. z ferūtius atq; ad recuperandum tps amissum. Alie sunt tristitie q̄ iferūtur bonis viris aut ꝓ iniuriam illatā sibi vel amico: aut ꝓ fortunā aduersā sibi vel amico: aut ꝓ nature humane fragilitatē sicut sūt sitis z fames z egritudines corporales (de q̄b⁹ vtrū sint dicēde bone vel male) dicendū est oīno sicut dictum fuit de egritudinibus: pauptatib⁹: iniurijs: z huiusmodi i vndecima q̄stione scōi libri. Tristitie aūt q̄ i alijs inferunt sunt multiplices. aliquē enim ꝓcedūt in eis ex habitu malice. vbi gr̄a ex iuidia orit tristitia de bono alteri⁹ z ex itpantia orit tristitia de carentia cibi superdelicati ex timiditate orit tristitia de terribili imīnēte z vniuersalr̄ de omni actu in quo virtuosus delectarek ꝓ ḡtō di stat vel opponit actui ad quē viciū iclinaret vicio sus contristatur. z ista tristitia est valde mela: qm̄ ꝑpter ipsam et a bonis operibus recedim⁹ z ad opa viciosa incitamur. z sic ipa inficit alam z depauat. ¶ Ista etiā qz nō est moderata ꝛ̄ inata est augmētū suscipere: ex quo hec nocumenta sequunt ipa corp⁹ exsiccat. z sic maciem z extenuationē īducit: z qz corp stringit z sps obtenebrat et ingrossat: igentū ebetat apprehensū onē ipedit iudiciū obscurat z mēoriā obtūdit z oīno super oīa corpus z aīam affligit z tormentat. Sed his non obstantibus aliquis de ista conclusione dubitaret qm̄ illud videt bonū i malis hoībus. quod est eis medicina. sed talis tristitia est eis medicina malicie. ergo z̄c. maioz est nota de se: minor ꝓbatur. Nā itpantia fit per ꝓsequtionē delectationū i potu z cibo medicine aūt fiunt p ptrariat̄ dr̄ secūdo ethicorum. ḡ tristitia que fit per absentiam cibi z potus delectabilium est medicina intpantie. Itē dicit aristoteles scō ethicor. Intētio legislatorz est facere ciues bonos. z ostendit modū per quez hoc facit tertio ethicor dicēs: q̄ legislatores puniūt z cruciāt operantes mala. bona aūt opantes honorāt. velut hos quidē puocantes: hos aūt ꝓhibentes sed iterū quib⁹ penis z punitionib⁹ cruciari debent. mali vt a malo ꝓhibeantur declarat aristo. decimo ethicor dicēs: oz ꝓtinū delectationem appetētem tristitia puniri. z oz tales fieri tristitias que maxime contrariantur amatis delectationibus. Ex his pōt sic argui illud est bonū i malis ꝓ quod ꝓhibēt a malo. sed itpatus appetens delectatiōes ciborz potuū ꝓhibet a malo ꝓ tristitiam famis z sitis. vt apparet ex dictis ideo z̄c. Itē illud est bonum malis ꝓ quod reduci pōt ad meditū ꝓtutis: sed itpat⁹ cū iciat⁹ sit ad delectationes ciborz potuū: reduci poterit ꝓ sustiere tristitiā famis z sitis vt apparet scō ethicor. vbi dr̄ intendere aūt opz ad que ipi facile nobiles sum⁹ z in contrarium nosipsos trahere opz quod torz tuosa ligniozum dirigentes faciunt. Itē duoz malorum min⁹ malū eligendū tāq̄ bonum illo casu q̄ necesse est alterz illoz sustinere: sed necesse est in tpato vel delectabilia circa que solet actū intpantie exercere esse pūtia. z sic delectabile intpate vt ea esse absentia z sic tristabile ꝓmū aūt istoz ē pius scō. ḡ scōm est bonū itpato. ¶ Itē ꝓ assuetudinē sustinendi tristitiam famis z sitis generatur tpantia: sicut ꝓ assuetudinē sustinēdi tristitiā armoz z vulnerū generat fortitudo. nam sicut dicit Seneca epistola multū tibi ad lucilliū. vires nullas dare certam sibi fiduciā pōt nisi cū multe difficultates hinc z illinc apparuerint: quod declarat exemplis dicēs. non pōt athleta magnos spūs ad certamen afferre qui nunq̄ fugullatus est vide si vis auctoritate illam et alias similes i questione

Quarto.

Quinto

Seneca

Tertio.

Secundo

Tertio.

Obiectio.

Secundo

decima sexta ꝑmi libri· & videt q̄ sustinere tales tristitias sit valde bonū illis ī q̄bus nūdū est ꝓtius generata· Ad hec aūt oīa & ꝓsimilia dicēdū est distinguēdo qm̄ aliud est sustinere vel sustinere id qđ pōt inferre delectationē vel tristitiā· aliud est in illo delectari vel tristari. ¶ Dicā ergo q̄ sustinere ea in q̄bus vicioſi rōe vicii ꝓtristant: ē bonū & generatiuum & saluatiuū ꝓtius· sed tristari de hoc est malū qm̄ illud nō est tristabile simplr: sed delectabile. cū ꝓtuoſi delectent in illo· ꝑbi gra in patus tristat de carentia cibo⁹ ꝓdelicatoꝝ & de nō superrepletione vētris· hmōi aūt carentia & non repletio bone sūt· & eas grate & delectabiliter accepti ꝓtuoſus· sed de tali carentia vel nō repletione tristari ē vicioſū & oppoſitū ꝓtui. Dicēdū ē igitur Ad ꝑmā obiectionē q̄ medicis malicie ē tristitia id ē sustinere illō gōvicioſo esset tristabile: sed in illo tristari non ē medicina malicie· sed ē interius actus difformis & iclinat ad exteriorē actū malicie Et q̄m dr q̄ medicine fiūt per ꝓtraria: cōcedo: sed delectationi de ꝑsentia obiecti non contraria tur tristitia de eius absentia: imo ꝑsonant sicut in graui ꝑsonāt recessus a sursū & accessus ad deoꝝ sū: ꝛ eiusdē obiecti absentia & ꝑsitia ꝓtrianꝯ. ideo sicut sustinere ꝑsentiam delectabilis ē malum intemperato: ita sustinere eius absentiam ē sibi medicinale⁹ bonū· Ad aliam dicendum ē eodemmodo· q̄ in tpantia ꝓhibetur a malo per sustinere id quod ē sibi triste· sed nō pertristari i illo: quoniā ipse formaliter peccat in hoc q̄ trist at i illo q̄m & dr q̄ oporteat inferre tristitias que maxime cōtrarianꝯ amatis delectationibus· dicēdū ē q̄ hoc debet intelligi non quia tristari sit bonū illis: ſz q̄ sustinere id i que tristāt ē eis bonū et hoc bñ notat arg· per hoc q̄ dicit tristitias que maxime ꝓtrariantur amatis delectationib⁹· quasi dicat: id expedit in quo ē ꝓtrietas· ꝓtrietas aūt non ē inter delectationē de ꝑsitia & tristitia de absentia· sed i ter ꝑsitiā i q̄ delectatur & absentiā i q̄ tristat: vt dictuꝫ fuit. sed forte nō ē malū addē huic solutioni q̄ licet tristari de carētia cibi excessiui vel superdelicati sit simplr malū intpato & culpabile tamē id pōt esse bonum p accidens in q̄tū intēperatus talē tristitiā abhoꝛrēs & ꝓcipiēs eā inferri sibi a superiori: ꝓpter hoc q̄ excessiue secut⁹ erat delectationes retrahit se ab hmōi delectationibus excessiuis ne iterū talē tristitiam incurrat. Et adhuc in isto casu dicēdū est: q̄ tristari non erat bonum intpato· sed bonū erat percipere se tristari ratiōe delectationis inordinate ꝓsecute Et eodē solutiones dari ꝑt ad oēs seq̄ntes obiectiones quas explicatiōes sufficit relinq̄re studioſis· nisi forte q̄ rō ymaginabit ponere q̄ necesse sit ītpato vel delectari vicioſe i delicato cibo vel tristari de eius absentia q̄ō nō ꝓcedo esse verū· ꝓptervolūtatis libertatem licet difficillimum sit ītpato virtuq̄ euitare· ad quam difficultatem ipse seipm culpabiliter obligauit· ¶ Hunc reuertoꝛ ad ꝓncipium vſ discessi & dico q̄ alie tristitie· que sunt sequele ad operavicioſa ī q̄b⁹ vicioſi delectant verbi grā: q̄ nimiam repletionē stomachi: per ītpantiam consequitur cruditas stomachi: doloꝛ capitis: igenij ebetudo sensuū īmūdicia· ꝓsūptio substātie tpalis et sicve aliys: & iste tristitie sunt vicioſe mala penalia valde: sed non sunt (vt puto) pcā culpabilia· ꝓ q̄to tales potētes sentire iustā dei & nature vidictā nolūt ob hoc sua refrenare turpia desideria quasi se penitus obstinātes: imo puto q̄ ille tristitie ad bonū sunt ī q̄tū sicut dixi ꝓius homo pciens tales ꝓuenire ex delectationū excessiuis ꝓ secutione & oborrens eas cogitur si ad rationem recurrat ab hmōi delectationibus abstinere Alie vero tristitie inferūtur malis a legislatoꝛib⁹ que sunt bone si illi mali fuerint sanabiles q̄ sūt me dicie sue malicie Si aūt nō fuerit sanabiles tunc ille tristitie sunt bone saltē aliys in q̄tū prohibent illos ab inferendo malum aliys autē in q̄tū tales tristitie vertuntur aliys in exemplum· q̄ sūt actus iustitie que est virtus magna Alie tristitie inferūtur malis sicut et bonis per aduersam fortunam vel per nature humane fragilitatem vt amissio boꝛ tēpoꝛalū egritudines corpoꝛales & huiusmōi tales tristitie videntur mihi bone saltem in q̄tū mali tales passi non possunt aliys ininiuriari: forte etiam q̄ sunt bone illis in q̄tū ꝓhibēt eos a peioꝛibus operationibus quas operarent si essent diuites & potentes· malus enim peioꝛ efficitur ministrantibus sibi bonis nature & fortune dicēte aristotele primo politice q̄ seuissima est iniustitia habens arma· Sed iterum videtur mihi q̄ ille tristitie sunt ꝑis male q̄ sunt eis materia malicie· in q̄tū ipacienter ferūt illas tristitias· & aliter quā deberent: sicut enim virtus omnia honestat commoda & icōmoda ita malicia omnia inficit et condēnat quō egritudo mali est sīl bona & mala.

¶ Cōcordes ergo pclusionē istā sic imediate ꝓcedenti q̄ egritudo coꝛporalis ꝓaui viri si cōparat ad operationē quā circa eā ꝓauus exercet est sibi mala: quia est materia operis vicioſi: sed si ꝓparetur ad operatiōes quas ipe si esset sanus & potēs operaretur: ipsa esset dicenda sibi bona· de tristitijs autem que inferuntur neutria vt pueris si sit ex aduersitate fortune vel ex fragilitate nature; dicendum est vt videtur sicut de his que inferuntur viris bonis in q̄tum tales sperari debent fore boni viri nisi q̄ in hoc est dissimilitudo magna q̄ viri boni circa tales tristitias operant bñ mozaliter. Illi autem neq̄ bene neq̄ male. Alique autē tristitie inferunt eis a parentib⁹ que sunt bone q̄ ꝓhibeut eos a malis & ad bona inducūt de aliꝫ autem que in hoc ꝓpoſito occurrunt quid sit dicēdum quomōetiā sit soluēdum ad rōes ꝓncipales hinc inde adductas satis forte scirī poterit ex dictis nūc & ī ꝓcedētib⁹ si quis ꝓsideret diligenter.

Resolut: q̄ nulla tristitia est ex se bona

Reuertit ad ꝓpoſitum

Quēstio. xxi
Arguit ꝑmo

GVerit vicesimo ꝑmo Vtrū delectationes sensuales sint meliores itellectualib⁹· Et q̄ sic q̄ illud est iudicādū opus nature q̄ euenit sp vel in pluribus· Istud aūt est ꝓter naturam vel a casu quod euenit ī pauciorib⁹· sed vt in pluribus est: q̄ homines appetūt sensuales delectationes & in paucioribus itellectuales· ergo nature opus est delectatiōes appetere sensuales et ꝓter naturam vel casuale est appetere itellectuales· ergo cum natura non erret & omne q̄ō est ꝓter naturam sit erroneum: sequitur q̄ dele

Secundo

ctationes sensuales sunt verius appetibiles q̄ō itellectuales & per consequens meliores· ¶ Item potēcius semper videtur esse melius eo q̄ potentissimū ē optimū et quia principās naturaliter sē per debet esse melius subiecto, potentioris autez est principari· ergo potentius est melius· sed delectationes sensuales sunt potēciores intellectualibus. Ūñ dictū est septio huiꝰ· q̄ delectatio i venereis furata est intellectū ꝑ spīe sapientis· & q̄ delectationib⁹ venereo⁹ nullus pōt intelligere· Itē cū delectationes simplr sint bone videtur q̄ maiores sint meliores· sed sensuales sunt maiores ꝓbatio quia magnitudo cause ex effectu cognoscit sed sensuales habent maiores effectus. ¶ Tum quia cōsiderationem & iudicium rationis extinguūt sepe vel puertunt. Tū q̄ transmutāt coꝛpora q̄ quosdā i extases & quosdā aliqñ i īsanias ī ducunt. Tum quia oꝛs eas aliqñ ꝓpter sui vehementiam refrenare· ergo & c̄. ¶ Oppoſitū vult arg· hic et in decimo libro: q̄ius alii respondeant simpliciter ad istam q̄stionē· tamē videtur mihi ad maiorem euidentiam non malum esse distinguere· vidicam ergo cum cognitio intellectiua se extēdat ad omne illud ad quod se extendit sensitiua· & ad alia plura· q̄ duplex potest esse delectatio intellectiua sicut & una circa idem obiectum circa quod est sensualis· Alia vero circa ea ad que sēsitiua cognitio nō ascendit: dicam ergo primo de primis itellectualibus delectationibus duas conclusiones· Prima erit q̄ delectationes intellectuales studioſoꝝ hominum sunt meliores q̄ō delectationes sensuales ipsoꝝ. Et ista conclusio ꝓbatur primo ex pte cognitionis quam delectatio consequitur & potētie que in cognitione delectatur: q̄ cognitio itellectiua est melioꝛ et nobilioꝛ cognitione sensitiua ceteris paribus quia ē perfectio melioris potētie

Oppoſitum·

dupliꝫ est delectatio itellectualis·

ꝓma cōclusio.

ꝓbatur ꝛcdo.

¶ Secūdo hoc apparet ex natura ipsi⁹ delectationis sīl & cognitionis quam ꝓsequitur & potētie delectantis quia delectatio simplr cū sit bona: & tristitia mala: & bonum sit tāto melius q̄to est maloopposito ī permixtius: opꝫ illam delectationem ī genere delectationuꝫ bonaꝝ ceteris paribꝰ eē meliorem que min⁹ hz annexam vel sequētem sibi tristitiam· sed delectatio intellectualis non hz secundum q̄ hmōi tristitiā annexam ex laboꝛe vel fatigatione: propter hoc q̄ intellectus (cuꝫ sit potentia abstracta) non laboꝛat nec fatigatur in itelligēdo: delectatio autem sensualis ex fatigatiōe habet necessario tristitiam ānexam vel consequētem saltez si ꝓtinuetur diu: ꝓpter hoc q̄ sensus in sentiendo laboꝛat & fatigatur ꝓpter quod homo indiget requie tā p sōnū q̄ō p ludū· sicut dictū fuit ī ꝓcedētib⁹· Tertio hoc apparet ex eo quod ē ꝓncipari & subiici· nā i bonis sp ꝓncipans ē melius subiecto & regulas regulato· ꝓstat aūt q̄ apud studioſos intellectus & appetitus intellectualis hñt dominium & principatum sup sensum & appetitū sensitiuū· ꝓpt q̄ ipi secūm suas ꝓpas delectationes regulāt delectatiōes sensus & appetit⁹ q̄ō delectationes in bonis viris intellectuales sūt meliores sensualib⁹· ¶ Scdo ex oppoſito dicendū ē q̄ in vicioſis delectationes itellectuales sunt multo peioꝛes sensualibus & loquoꝛ de delectationibus

Tertio·

scda cōclusio oppoſito

vtrobiq̄ vicioſis: quia in malis sp principans est peius subiecto· sed intellectus & voluntas habēt ꝓncipatū super sensum & appetitum sensitiuum. ergo si omnes he potentie ad malum inducantur itellectus & volūtas erūt peioꝛes & culpabiliores q̄ō sensus & appetitus sensitiuus· & per ꝑis eoꝝ operationes & delectationes erunt peioꝛes q̄ō sensuales· ¶ Sed ñdetur q̄ in malis oꝛdo puerit: quia pars sensualis dominatur intellectuali tō se quitur ex rōe predicta q̄ sensus est peioꝛ· Sz ista ñsio non valet quia in potentibus vel ratiōe nūq̄ pars sensualis scōm veritatem oñaꝫ intelectuali q̄ñ nostre operationes semper sunt in potestate nostre volūtatis· sp eñ ratio & volūtas pñt detiere sensum· sed scōm sīlitudinē dicimus sensū oñari in malis quia de facto ducūtur iudicio sensus: inclinatione appetit⁹ sensitiui· sed hoc est ex pte ītellectuali ꝓmittente & libere ꝑsentiente ꝑbi gra· sicut si rex potens cogrigere malos ꝓmitteret sciēter ꝓpter aliquā ad eos affectionē ipsos iniustificare· Itē ille est peioꝛ qui est in principali culpa delicti q̄ō ille qui nihil aut modicum est in culpa: sed pars intellectualis est principalioꝛ in culpa· ꝓbatio primo videtur q̄ sensus nihil aut modicum sit in culpa: quia si auferatur vsus rationis· vt in insaniis: hō ꝓpter quācunq̄ delectationē sensus non erit puniendus· sed solū puniet si habeat vsū rōnis ex eo q̄ pars intellectualis permittit sic sēsum operari· ergo pars intellectualis est in culpa & si pars intellectualis reddit culpabilis eo solo q̄ permittit sensum opari q̄ō nō esset opandū: tu potes videre q̄to efficitur culpabilioꝛ: si cum sensu i prauo ope delectet· ¶ Et confirmāt ista rō quia nulla potentia inata & naturaliter determinata ad aliquod opus nisi detenta sit a superioꝛi ꝓtute nō est in culpa si operetur illud non detenta ꝑbi gra lapis cadēs super hoiem si interfecit eum nō est in culpa nec ob hoc punitur: sed sensus est innatus & naturaliter determinatus· cū non sit petētia libera ad ꝓsequendum delectabile presens si non fuerit a superioꝛi virtute detentus & ad tāto magis & ipetuosus ꝓsequendū q̄to fuerit delectabilioꝛ· ergo si sensus ꝓsequitur q̄cūq̄ delectabile sibi ꝓpter non est in culpa ꝓncipali: sed pars intellectualis cui icūbebat sēsū detinere· sicut si tu libere & sciēter dimittis cadere lapidē supra hoiem: culpa nō erit lapidis sed tua· Itē ille delectationes sūt peioꝛes q̄ sunt ꝓpter vicioſis & penitus deprauatis: q̄ō ille q̄ sunt cōes vicioſis & icōtinētibus· imo etiam & ꝓtinentibus· ista maioꝛ ꝓz ex eo q̄ cōtinentia ponitur habitus laudabilis· & q̄ incōtinētia ponitur minus mala q̄ō ꝓpleta malitia· sed delectationes male sensuales videnť esse ꝓmunes oībus predictis: delectationes aūt itellectuales ꝓcordes cuꝫ sensualibus prauis delectationib⁹· videntur eē ꝓpte depraūatis & ī malitia obstinatis· iō & c̄· Itez ille delectationes sunt peioꝛes que destruunt oēz ipetum ad bonū· q̄ō ille q̄ nō· sed delectationes intellectuales in opibus malis destruūt omnem impetū ad bonū vel saltē maioꝛem eius partem q̄ sēsus nō hz cogrigere itellectū· delectationes sēsua les nō sic destruūt· ipetum ad bonum· quia itellectus innatus est cogrigere sensū iō & c̄· deinde dicē insensibilinz

Euasio

Replica

Confir·

scda ps de delectatiōe rerū

dū est: q delectationes intellectuales circa ea ad q̄ delectationes sensuales nō ascēdunt: q̄ appropato noīe vocant intellectuales: sūt multo meliores q̄ delectatiões sensuales. quod ꝓbat ꝓmo ex pte obiectorum: qr ipe vel saltē aliq̄ eaꝝ sunt circa obiecta meliora z excellētiora. ꝑbi gra circa deū z intelligentias. Tertio ꝓbat ex parte potentie qr delectationes ꝓpe potentie nobiliorīs z meliorīs sūt meliores delectationibus potentie inferioris z vilioris. intellectus aūt ē potētia supiorꝝ z excellētioꝝ sensuū. ꝛc. Tertio ꝓbatur ex parte cognitionis z hoc dupl'r. ꝓmo ꝓut delectamur in ipsa opatione q̄ē cognitio. Scōo ꝓut delectamur in obiecto cognito. Primū istoꝝ ꝑz tripl'r. ꝓmo ex hoc q cognitio intellectualis est melior z altioris gradus. Scōo qr ipa est intellectui magis cognita q̄ sensitiua sensui ꝓpē reflexibilitatē intellectus. z delectatio ꝓsurgit ex apphensione rei delectabilis. Tertio sicut dicebāt ꝓus ꝓpē mioꝛē ꝓnexionem cognitiōis intellectualis cū tristitia z laboꝛe. Scōs aūt ꝓdictoꝝ ex hoc ꝑz: q cognitio intellectiua est ītimioꝛ obiecto q̄ sensitiua qr attigit ad substātiā obiecti: sēsitiua aūt cognoscit rē solū ī accidētib⁹. Quarto dicta ꝯclusio ꝓbatur ex pte hītus: qm̄ hītus optimus circa sensibilia videt esse prudentia (nisi ꝓponas sciētiā naturalē) sed hīt⁹ optim⁹ circa sensibilia est sapiētia que est melioꝛ z prudētia z scia naturalis vt dictū fuit ī sexto. ergo ei⁹ opatio est melioꝛ: z ꝑ cōs delectabilioꝛ. Quinto hoc ꝓbatur ex ꝓgregatione ꝓpetuum delectationis intellectualis. qm̄ ī bonis illō ē melī⁹ q̄ ē maī⁹ purius z firmius. sed delectationes intellectuales sūt hmōi. ꝓbatio ꝓmo sunt maioꝛes: qr potētie capatioris z obiecti potētioris: sunt iḡ maioꝛes magnitudie pfectionis: ꝓpt obiecti z potētie excellētiā vt dictū fuit. sunt etiā maioꝛes ptēsione durationis z continuationis: eo q sensibiles hīt fastidiū z saciatē. Deīde dico q sūt purioꝛes. Tū qr sunt īmutabilis potētie z circa obiectū ab oīni macla z pditiōe vili separatū tū qr nō hīt tristitiā ītam cui admisceak mō q̄ dicef in seq̄nti q̄stiōe. Deinde dico q sunt firmioꝛes. quia nec ex parte subiecti pñt infirmari vel corrūpi. cū intellectus separatef ab alijs potētijs sicut ꝓpetuū a corruptibili. neq; ex ītio cum non habeāt ītium vel si aliquo mō habeāt tū minus hīt q̄ sensuales neq; ex obiecto cū ipm sit īmutabile omnino. vñ dicit Arꝛ. i. x. huī⁹ videt esse ꝓba admirabiles delectationes habere firmitate z puritate. Et tu potes videre q iste rōnes z plures earū ꝓbant sufficiēt: q delectationes circa obiecta sensuū excedētia sunt meliores q̄ delectationes etiā intellectuales circa obiecta sensibilia. de q̄bus tū ꝓbatum fuit q sūt meliores q̄ sensuales. z q̄ est melī⁹ melioꝛ ē multo melius minus bono. ī. ꝛc. Istis tū nō obstantibus videf plurimis q delectatiões sensuales sint meliores z eligibiliores q̄ dicte intellectuales. et huī⁹ Arꝛ. assignat euidētissime duas causas: quarum ꝓma est: q delectationes corpozales habent tristitiā sibi ītam: quā sensus maxie aboꝛret cuī⁹ tristitie delectatio ē expulsiua medicina multaue locitate. ꝓbi gra: tristitiam famis z sitis expellit cito delectatio que fit in comestione z potu. iō ergo tales delectationes videntur maxime eligibiles: qr nō solū appetūtur eo q delectationes: sed multo magis qr expulsiue sūt tristitiarū. z iō tu vides q tunc apparet maxima delectatio in potu z cibo q̄n homo valde famescit z sitit. ꝓpter q̄ vt dicit Arꝛ. aliq̄ ꝓparent sibi siti comēdo falsa vel acuta vt in potu amplius delectenf cum hoc etiam vanū q̄q; magis apparet: cū visum fuerit iuxta cōtrariū iste aūt delectatiões sentiunf iuxta tristicias sibi ctrarias: ideo magis apparēt delectationes aūt intellectuales nō habēt cōtrariū. ꝓpter quod nō apparēt multis ita eligibiles. Secunda causa est quia plurimū scientias speculatiuas ignorātes: non possunt vti delectatiōib⁹ intellectualibus: sz gustant sensuales solū. ꝓpt q̄ non est mirū si ille apparent eis maxime et optime qui enī mel non gustauerū nō percipit mellis dulcedinē. Sz statiꝛ ex dictis apparet q delectationes intellectuales sunt longe meliores z pfectiores. qm̄ illud non ē dicendum delectabile simplr z scōm veritatē: q̄ delectat infirmū rōe infirmitatis sue sed illud q̄ delectat sanū z i pfecto ꝓstituū esse: sed delectationes corpozales delectant solū infirmā naturam sc̄z patientē aliquē defectū: puta famis aut sitis vigilie vel laboꝛis aut caloꝛis vel hmōi. vñ esurientibus est delectabilie comedere: saturatis aūt triste delectationes aūt intellectuales sunt nature indigentis: sed in pfecto esse ꝓstitute. Itē delectationes corpozales ex eo q̄ sunt solū medicinales hīt supabundantiā ꝓuā z vituperabilē. indigentia enī restituta: nocēt nullū enī bonum simplr hīs talē ꝓuū supabundantiā: sed itellectuales delectationes tanto sūt meliozes. q̄to magis abūdāt ꝓpt quod ille sunt simplr bone delectationes z pfecte. Itē opz ꝓcedere sūmā eē dei delectationez illa tū non est nature destitute z indigentis. sz ad extremū ꝓstituet pfecte. ergo delectationes sunt meliozes q̄ sūt nature pfecte q̄ q̄ indigentis z desiderabiliozes: si sit desiderabilius esse pfectum q̄ indigere. ¶ Ad ꝓmam ergo rōem dicēdū est q omnes appetunt delectationes intellectuales: q oēs natura scire desiderant: sed non oēs pñt eas ꝓsequi z gustare ꝓpt multiplicem hūane nature fragilitatem. quod si possent: oīs aut plurimi iudicarent eas esse meliozes. ¶ Ad alia pōt dici: q apud illos qui de vtrisq; delectationibus gaudere pñt: delectationes sensuales nō sunt potētiozes ꝓpt q̄ dz i de morte. Arꝛ. q phūs purus z pfect⁹ (qui sol⁹ vtraq; gustare pōt delectationes (mortificauit oīa desideria ꝛc. vez est tū q delectationes sensuales non sua ptāte sed p accidēs impediunt delectationes intellectuales: videlz in q̄tū allicunt sensus ad ipas vt non possint intellectui ministrare. ¶ Ad aliam dictū fuit q delectatiões intellectuales sunt maioꝛes: z statim ibi dictum ē q sensuales non ꝓpā virtute sed per accidens absoꝛbēt iudiciū rōis. Si aūt extases z insanias iducunt: hoc nō est quia sint maioꝛes q̄ itellectuales sed quia fiunt cū quodā motu corporis z spūum qualē motū nō exigūt intellectuales: delectationē aūt fieri cū motu non arguit magnitudinē. cū dei summa delectatio sit cū omnimoda imobilitate. Et sic est finis questionis.

Segā causa.

Ad rationes Ap ꝓmam.

Ad scdam.

Ad tertiam.

questio. ꝛrisarguit ꝓio.

Queritur vicesimo scōo. Utrum delectationes intellectuales habeāt tristicias sibi contrarias. ¶ Arguit q ic quia sicut aliqn iudicium intellectus sequit iudiciū sensus. ita possibile est delectatio intellectus sequatur delectationem sensus sed illo casu delectatio et tristicia ita contrariantur apud intellectum sicut contrariantur apud sensum. ¶ Et confirmatur quia intemperatus de habundantia venereozum delectatur non solum scōm sensum sed etiam scōm intellectum aliter non differret ab incontiente: de hac aūt venereozum habundantia temperatus tristaref etiam apud intellectum z tū nec tristicia illi delectationi esset contraria. ideo ꝛc. ¶ Item non magis videf q delectatio itellectualis habeat delectationem sibi contrariā: q̄ q habeat tristiciam sibi contrariam. sed ipsa habet delectationē sibi contrariā. ideo ꝛc. ¶ Ad oz. ꝓbat q̄ ex habitibus contrarijs eliciunf actus contrarij. z actus contrarios videnf sequi delectationes contrarie sed habitus intellectuales adhuc pure speculatiuos contingit esse contrarios quia ptingit opinari contractoria: z opiniones ptradictoꝛioꝝ sūt contrarie: vt dī quarto methaphysice. ¶ Item ex eodem principio. Arguit sic quicunq; de vno actu delectatur: ipse contristaretur de actu contrario ergo cum sit dare actus intellectuales contrarios adhuc impure speculatiuos vt dictū est sequit q delectatio intellectualis potest habere tristiciam contrariam. ¶ Item sicut delectatio sensualis de ꝓsētia cibi habet tristiciā ptrariam de eius absentia. ita quilibet videf experiri in speculatiuis q ipse delectaf de inuētione solutionis alicuius difficultatis z contrarie tristaf cum non possit eam inuenire. ¶ Oppositum videf dicere philosophus septimo huius vbi dicit quasdem operationes et delectationes esse sine concupiscentia z tristicia: puta eius q̄ est speculari natura non indigente. dicit etiā q ille delectationes que sūt sine tristicia non habēt superhabūdantiā hec. aūt vt dicit: sunt que natura delectabiliuꝝ: z non scōm accidens tales aūt maxime videnf delectationes intellectuales. ergo delectatiões intellectuales non habet tristiciā contrariam. dicit etiam. Arꝛ. in decimo huius q sine tristicia sunt mathemathice delectationes. dicit etiā q delectationes he quidē immixte: he aūt mixte. Et videf illas vocare imixtas que non habent contrarium illas aūt mixtas que habent contrariū. cum contrarium contrario misceak. delectationes aūt immixte videnf maxime esse delectationes intellectuales. ꝓpter quod. Arꝛ. in decimo huius dicit videf ei philosophia admirabiles delectationes habere puritate z firmitate. Adulti ꝓpter dictas auctoritates putāt fuisse de intentione philosophi q delectationes sensuales habeāt contrariū et non delectationes intellectuales quod tamē in dictis auctoritatibus philosophus non intendit cum non solum illa dicat de intellectualibus sed et de quibusdam sensualibus. dicit enī in decimo huius. sine tristicia enī sūt mathemaphice delectationes: z earum que scōm sensus z per olfactuz sed z auditiōes et visiones: multe aūt memorie z spes. Hec sequit si aliquesūt delectationes non mixte tristicijs: q non habeāt tristicias cōtrarias qm̄ albedo perfecta habet nigredinem sibi cōtrariam: et tū non est admixta ei nec etiam oīa contraria sunt in inuicem miscibilia: corruptibile enī et incorruptibile vt patet decimo methaphisice sūt contraria et tū non miscenf. forte etiam virtus nō misceturvicio contraria enī immediata si aliqua sint non miscenf ꝓpter quod videndum est quo modo sumak contrarietas delectationes ad tristiciam. Scōo videbitur quomodo delectationes intellectuales vel etiam sensuales habeāt contrarium. Tercio declarabif quid per auctoritates ꝓ⁹ us adductas Arꝛ. intēdat. ¶ Quātum ad ꝓmū dicitur alik et aliter a diuersis dicunt enī aliqui q delectatio de ꝓsētia alicuius obiecti contrariatur tristicie de absentia eiusdem. verbi gra delectatio intemperati de ꝓsentia z vsu ciboꝝ cōtrariatur tristicie de absentia eoꝝ z hoc apparet decimo ethicozum. ¶ Ubi dī q̄ punitiones malozū fieri debent per tristicias que maxime contrariantur amatis delectationibus z est ibi intentio: q̄ auarus qui in cumulationes pecuniarum delectaf p subtractionem pecunie punitaf: z superbus per subiectionem ꝛpzessionem z gulosus per ciboꝝ sustractionem. z sic de alijs. ergo intentio Arꝛ. est q delectatio de cumulatione pecuniarum ptrariatur tristicie de subtractione ipsarū nullus enī potest dicere q̄ auarus delectatus in cumulatione: punitur per tristiciā in cumulatione quia nunq̄ in cumulatione pecunie tristaref. ¶ Item fames et sitis sunt quedā tristicie de absentia cibi z potus z tamen ipse videnf contrariari delectationibus ex repletione quod sic ꝓbak tristicie contrariatur delectatio que est ipsius corruptiua: sed delectatio que est ex repletione scilicz ex sumptione cibi z potus est corruptiua tristicie que ī fame cōsistit. Similit delectatio ex salute nauis est obiectiua tristicie que erat ex eius periclitatiōe ideo z cē. ¶ Item delectatio z tristicia comparanf ad appetitum: sicut quies naturalis z quies violēta ad naturā grauis aut leuis. delectatio enī est qua si quies naturalis appetitus in bono tristicia vero est quasi quies violenta appetitus in malo cum enim bonum volitum adepti sumus: letamur z cū in malo detinemur inuoluntarie tristamur sed cōstat ex quito physicoꝝ q respectu eiusdem quies naturalis contrariaf quieti violente: z quies in termino a quo quieti in termino ad quem ergo tristicia de malo: contrariaf delectationi de bono opposito. ¶ Confirmaf quia contrarietas delectationis ad tristiciā videf debet sumi ex contrarietate obiectoꝝ cū actus distinguank per obiecta ergo tristicia de malo debet contrariari delectationi de bono opposito. ¶ Item cōtrarietas delectationis ad tristiciā debz sumi sicut cōtrarietas sanitatis ad egritudinem q̄n sanitas est ex ꝓportione conueniēti qualitatum z egritudo est ex defectu illius ꝓpoꝛtionis. sicut delectatio est ex conuenientia obiecti: z tristicia ex defectu conuenientie. sed sanitas que est ex proportione qualitatum contrariaf egritudini que est ex defectu il-

confirmatio

Secundo

oppositum.

decisio ī trib⁹ articulis.

ꝓm⁹ articul⁹.

quō sumik cō trarietas ī de ectationibus

Secundo

Tercio.

confirmatio

alia oppinio.

lius proporcionis ergo delectatio que est ex presẽtia obiecti cõueniẽtis cõtraria tristicie que est ex eius carentia ergo ꝛc. ¶ Aliꝫ aũt videt oppositum esse verum nõ enĩ videtur eis q̃ delectatio de aliquo sit contraria tristicie de suo ꝓtrario. sed tristicie de eodem verbi gfa videt eis q̃ delectatio de presentia cibi nõ sit cõtraria tristicie de eius absẽtia. sed tristicie de eiusdem cibi pñtia. ꝛ hoc nitũtur ꝓbare sic. cõtraria non fũt eiusdem mozis. sed delectari de salute ciuitatis ꝛ tristari de eiusdẽ destructione sunt eiusdem mozis delectari aũt de eius salute ꝛ tristari de eius salute sunt contraria mozum. ꝛ non possunt eidem simul inesse iõ et cetera ¶ Item contraria non consequũtur se adinuicem. sed consequitur si quis gaudet de ꝓsperitate vicini q̃ tristetur de ipsius aduersitate: et ecõtra vnde studiosum sicut videmus gaudere de ꝓsperitate vicini vel ꝓximi: sic eũ videmus tristari de eius aduersitate. ꝛ sicut inuidus ecõtra tristatur de ꝓsperitate ũc gaudet de eiꝰ aduersitate. ideo ꝛc. ¶ Itẽ actus vicioſi cõtrariãtur actibꝰ virtutum: sicut virtus vicio. sed gaudere de ꝓspe ritate vicini est actus virtutis ꝛ de ea tristari est actus vicij. ergo delectatio ꝛ tristicia de eodem cõtrariantur. ꝛ non delectatio ꝛ tristicia de cõtrariis ¶ Item delectatio fit scõm conuenientiã obiecti ad potentiã ꝛ tristicia scõm diconuenientiã modo conuenientia seu simili tudo ad albũ non contrariatur discõuenientie seu dissimilitudini ad nigrum. ergo possũt simul inesse eidem cignus enĩ scõm albedinem est similis nuiꝛ dissimilis coruo ergo delectatio appetitꝰ de aliquo non cõtrariat eius tristicie de contrario. ¶ Aliꝫ aũt dicũt q̃ ꝓprie loquẽdo de cõtrarietate nulla delectatio ꝓtriat tristicie: sed delectatio delectationi. nã contraria ꝓprie accepta debent esse eiusdem generis et nõ diuersorum. vt apparet decimo methaphyſice. ꝓpter quod dulce invoce non cõtrariat amaro in sapore: nec vniuersaliter aliquaꝝ alicui sapori. ꝓpter hoc q̃ vox et sapor sunt diuersa genera sub se plures species continẽtia cũ quibus adhuc sub eodem superiori genere cõtineãt. sed delectatio et tristicia sũt diuersa genera: delectatio enĩ sub se plẽs species ꝛ diuersas habet sicut expresse dicit Arꝫ. decimo huius ꝛ pari rõne tristicia plẽs habꝫ sub se species tristiciarũ ergo ꝓprie nulla delectatio contrariat tristicie nec ecõtra. ¶ Item delectationes sequẽtes actus contrarios sũt inuicẽ contrarie vt delectatio studiosa ꝛ delectatio vicioſa verbi gfa: delectatio amici de ꝓximi ꝓsperitate contraria est delectationi inimici vel iuidi de ipsius aduersitate si aũt delectatio sit contraria delectationi sequit q̃ ipsa non sit cõtraria tristicie: qr tantum vnũ est vni cõtrarium vt dr decimo methaphysice ergo ꝛc. ¶ Ista igitur vident michi satis difficilia: tñ forte potest via dari ad inquirẽdum veritatem ampliozẽ si distinguamus tria ad delectationem vel tristiciam principaliter faciẽtia. ¶ Primum est obiecti conditio qr scõm aliam ꝛ aliã obiecti cõditionem vel naturam ipsũ q̃ patet conueniens vel discõuenies. apparens aũt cõuenientia delectant. et discõuenientia cõtristat saltem q̃tũ est de per se licet per accidens scz rõne absentie

Secundo

Tercio.

tercia oppio.

Secundo

fiat aliq̃n ecunuerso. ¶ Scõm est obiecti ꝓsentia vel absentia. Nam pñtia conuenientis ꝛ absẽtia disconuenientis delectãt econuerso aũt cõtristãt et forte istud scõm posset reduci ad pmũ quia di sconuenientis absẽtia iudicat tanq̃ cõuniens ꝛ conuenientis absentia tãq̃ discõueniens. Sed forte q̃ aliquis obiceret cõtra illud scõm dicẽs q̃ memoria ꝛ spes obiecti cõueniẽtis sũt aliq̃ẽdo lecta biles cũ tamẽ obiectum non sit conũctum neq; ꝓsens. Ad hoc rñdet arꝫ. primo rhetorice dicens q̃ in oĩbus talibus memorantes vel sperãtes quasi sentire putãt id quod amatur habẽt enĩ ꝓsentiam obiecti si non realiter. tñ aliquomodo scõm fãtasiam. Ex quo cõcludit arꝫ. ibidem q̃ cũ aliq̃s fiat tristis de hoc q̃ amicꝰ abest vel etiã moꝛtuus est tñ imploracionibus et lamentationibꝰ insit quedã delectatio tristicia quidem enĩ nõ adesse delectatio aũt ex memoratõ ꝛ videndo aliqualiter illũ et qualis erat. ¶ Tercium vero faciens ad delectationẽ et tristiciã est cognitio dicte cõuenientie ipsius obiecti vel discõuenientie et ꝓsentie vel absẽtie. Nam ꝓpter huius tercij defectũ delectatio non cõcurrit ipsibus vel vniuersaliter cognitione carẽtibus. ꝓmo hoc tercium videt ad delectationem ꝛ tristiciã esse principalissimũ in tantũ q̃ obiectũ delectat si non fuerit ꝓueniens neq; ꝓsens. dũ tamen apprehensũ fuerit per modũ conuenientis et ꝓsentis. verbi gfa malus i. re simpliciter turpis et nature hoꝛis discõuenienti delectatur qr iudicat illam cõuenientem: aliquando etiã in somnis ymaginãtes se comedere vel bibere delectant. Quibus non adsint cibi neq; potus ymo ꝓpter ipsius tercij principalitatem dubium est vtrũ delectatio sit idem realiter quod huiusmodi iudiciuꝫ vel apprehensio vel sit res alia consequens tamẽ naturaliter ad ipsã de quo dubio postea inquiremus. Hijs aũt visis apparet iam q̃ si delectatio non sit idem quod illud iudicium tamẽ habet ipsum cũ duobus antecedẽtibus ꝓ subſtracto vel obiecto passionũ aũt distinctio contrarietas si nõ formaliter tamẽ scõm extrinsecam denoiationem ꝛ originaliter sumitur ex distinctione subſtractoꝝ vel obiectorum. ꝛ ideo contrarietas potest delectationibus ꝛ tristicijs attribui ex parte cuiuslibet trium predictorũ. Si ergo contrarietas attendatur penes cõditiones obiectorum aliꝫ duobus manẽtibus eisdem. tũc delectatio de aliquo obiecto cõtrariatur tristicie de obiecto contrario verbi gfa delectatio frigescentis que fit de caloꝛe est contraria eius tristicie que fit de frigoꝛe. et delectatio pincipis de salute ciuitatis est contraria tristicie eiusdem de ipsius destructione q̃n ille passiones sũt cõtrarie que possunt successiue eidem inesse ꝛ non simul. sed sic est de delectatione ꝛ tristicia constat aũt q̃ frigescens et manẽs in eodẽ iudicio de conuenientia ꝛ disconuenientia caloris ꝛ frigoris scz in illo iudicio q̃ caloꝛ est sibi cõueniẽs ꝛ frigus discõueniẽs non simul delectari potest de caloꝛe ꝓpter ꝛ tristari de frigore ꝓpter. nisi forte scõm diuersas ptes quia nõ possunt ei simul ꝓsentari caloꝛ et frgꝰ. ſs successiue potest si caloꝛ post frigus sibi ꝓsentetur vel econtra. Isto aũt modo delectatio non ꝓtraria

Secundum

Tercium.

vñ sumit ꝓprietas passionibus.

notabile

riatur delectationi qa stãte eodẽ iudicio ꝓdicto de conuenientia caloris ꝛ discõuenientia frigoris impossibile est delectari de frigoꝛe. ¶ Et est sciendũ q̃ delectatioꝛ tristicia dicto modo ꝓtrarie nõ ꝓtriantur i genere moris scz scõm rõnem bonitatis moꝛalis ꝛ malitie sibi opposite. sed potiꝰ ꝓsequũntur adinuicem tãq̃ eiusdẽ moris eiusdẽ. ei moris est delectari de salute ciuitatis ꝛ tristari de eiꝰ destructione. nam virtuꝰ ſpectat bonitatẽ ciuis vel ꝓncipis similit eiusdẽ moris est gaudere de ꝓximi aduersitate ꝛ tristari de eiꝰ ꝓsperitate virtuꝰ enĩ est ꝓpositum iuidie. ¶ Si vero ꝓtrarietas accipiat penes obiecti ejusdẽ pñtiã ꝛ absentia manẽte etiam eodẽ iudicio de ipsꝰ obiecti ꝓuenientia vel disconuenientia tũc delectatio de pñtia ꝓtriatur tristicie. de absentia. ꝛ nõ delectatio delectationi ꝛ erit delectatio ꝛ tristicia ꝓtrarie eiusdem moris sicut dictum fuit de ꝓximo modo sumẽdi ꝓtrarietatẽ ꝛ totũ illud ꝑ declarari sicut declaratũ fuit de ꝓximo modo ꝛ ꝑ capi exẽplũ de pñtia inimicoꝝ ciuitatis ꝛ eoꝝ absẽtia ꝛ hoc totũ ẽ rõnabile qr dictum fuit q̃ ille modꝰ ꝓtrarietatis reducebat ad ꝓiozem. ¶ Si aũt ꝓtrarietas attendat penes cõtrarietatem iudiciozũ manẽtibus eisdem aliꝫ de duobus tũc etiã delectatio ẽ ꝓtraria tristicie: qñ sicut ꝑus argutiꝫ fuit ille passiones sũt ꝓtrarie q̃ possunt eidem inesse sucessiue ꝛ nõ simul: sed circa eiusdẽ obiecti pñtam idẽ nõ ꝑt simul delectari ꝛ tristari. esto forte scõm illius obiecti diuersas rõnes verbi gfa si aliquod obiectũ scõm aliud apparet ꝓueniens ꝛ scõm aliud discõueniẽs ꝛ hoc apparet qr idem scõm idem non ꝑt simul eodez iudicari ꝓueniens ꝛ discõuenies. tñ sucessiue aliquis posset circa eiusdẽ obiecti ꝓsentiã ꝓpter contrarietatem iudiciozũ delectari ꝛ tristari: quia ipsius iudicis dispositione mutata possibile est q̃ iudicat idem nunc cõueniens ꝛ post disconuenieno: verbi gfa frigescens iudicat caloꝛẽ sibi ꝓuenire. ꝛ cũ fuerit super calefactus iudicabit eũ sibi disconuenire: ꝓpter quod delectatus in ꝓncipio de caloꝛe tristabitur in posterum. de eodem ꝛ ita malus homo tristat ex ꝓsperitate ꝓximi qui factꝰ bonus delectabit de eadem. Et apparet satis isto modo q̃ delectatio non cõtrariat delectationi: neq; tristicia tristicie. Apparere etiã ꝑt q̃ in pertinentibus ad mozes dicta ꝓtrarietas delectatiõis et tristicie non solũ attendit penes substantiã delectationis ꝛ tristicie vel etiã penes eius causas ꝓse: sed etiã attendit penes rõnem bonitatis. ꝛ malicie. verbi gfa si delectatio de ꝓsperitate ꝓximi ẽ bona moralis oportet q̃ tristicia de eodem sit mala: et sic de aliis: et hoc est rõnabile q̃ veritas iudicij est causa ꝛ origo rectitudinis et oĩm aliozꝫ actum sequentiũ. ꝛ falsitas causa obliquitatis et malicie. ¶ Sed vlterius intelligendũ est aliq̃s delectationũ ꝛ tristiciarum ꝓtrarietas nõ attenditur penes vnũ solum trium predictorum: sed simul penes duo vel oĩa tria simul. Si attendat penes duo ipsoꝝ hoc est tripliciter. Uno modo penes cõtrariam obiecti conditionem ꝛ penes absentiam et ꝓsentiã: tercio scz iudicio manẽte eodem et tunc delectatio nõ erit contraria tristicie. Nam iudicio eodẽ manẽte mutato vtroq; aliozũ necesse ẽ vel vtrobiq; delectari vel tristari. verbi gfa si de ꝓsentia amici delectatur ipse etiã de absentia inimici delectantur qr si iuidus tristat de ꝓsentia salutis respectu ꝓximi sui: manifestũ ẽ etiam q̃ ipse tristabit de absentia tẽpestatis vel pdictionis. sed isto modo delectatio delectationi cõtrariatur ꝛ tristicia tristicie verbi gfa gaudẽs de ꝓsentia petri amici exitis gaudebit etiã de absẽtia eiusdem si factus fuerit inimicꝰ: non simul qr impossibile ẽ eundẽ eidem ꝛ simul esse ꝓsentẽ amicum ꝛ absẽtem inimicum. quod tñ est possibile successiue. et ista contrarietas non est scõm mores: sicut de se patet. Et est notandũ q̃ dicta contrarietas delectationis ad delectationẽ scz q̃ repugnat eas simul inesse eidem debet intelligi si dicte due contrarietates circa obiectũ accipiant circa idẽ suppositum in numero. sic enĩ impossibile est eũdem simul esse amicũ ꝓsentẽ ꝛ inimicũ absentẽ Sed si dicte ꝓtrarietates accipiant circa obiecta diuersa in numero: nulla erit delectationũ adinuicem repugnãtia: imo poterũt simul inesse eidem possibile enĩ est q̃ tu simul gaudeas de ꝓsentia petri amici ꝛ de absẽtia iohãnis inimici. Et istud notabile tu debes applicare aliquibus dicẽdis cõclusionum vel etiã dicendarũ vt tibi videt expedire. esset enĩ nimis ꝓlixum oẽm scrupulositatẽ istius questionis explicare. ¶ Aliomodo põt attendi cõtrarietas ex ꝓte cõditionum obiecti ꝛ iudiciozum simul alio manente eodem scz absentia ꝛ ꝓsentia verbi gfa bonus homo ꝛ inuidus qui de ꝓsperitate vel aduersitate vicini habẽt iudicia ꝓtraria comparent ad ipsius ꝓximi dictas aduersitatem et ꝓsperitatẽ vtrobiq; scõm ꝓsentia vel vtrobiq; scõm absentiã ꝛ tũc apparebit sicut ꝓius q̃ delectationi non cõtrariat tristicia. qñ in cuiscũq; ꝓsẽtia bonus delectabat iuidus in ꝓsentia contrarij tristabit. ꝛ in cuiuscũq; absentia bonus delectabitur. iuidus tristabit in absentia cõtrarij sed sic delectatio cõtraria erit delectationi ꝛ tristicia tristicie qñ eidẽ simul non poterũt inesse delectatio ꝛ tristicia de ꝓsentia ꝓsperitatis vicini et de ꝓsentia aduersitatis tñ qr non sunt simul huiusmodi ꝓsperitas ꝛ aduersitas nisi forte scõz qd tum quia idem non ꝑt simul habere iudicia ꝓtraria: quod tñ ad hoc exigeretur. tñ successiue hoc ẽ possibile qr idem ꝑt esse nũc iuidus ꝛ post bonꝰ et vicino põt nunc bona fortuna contigere ꝛ post mala ꝛ satis apparet ex predictis q̃ in dicta contrarietate est etiam contrarietas moralis scõz rõnem bonitatis ꝛ malicie ꝓpter contrarietatẽ iudiciozum. ¶ Aliomodo põt attendi contrarietas ex parte ꝓsentie ꝛ absentie et ex parte iudiciozum simul tercio manente eodem scz natura siue qualitate obiecti. verbi gfa q̃ bonus homo et inuidꝰ comparentur ad ꝓsentiam et absentiã ꝓsperitatis amici et erit dicendum oĩno sicut de modo immediate ꝓcedente dictũ fuit. ¶ Ultimo modo põt attendi cõtrarietas delectationũ et tristiciarũ ex parte oĩm trium predictorũ simul et si delectatio cõtrariabatur tristicie et scõz rem et moralẽ scõz rõnem bonitatis ꝛ malicie: verbi gfa si bonꝰ hõ delectat in pñtia ꝓsperitatis vicini: iuidus tristabit in absẽtia aduersitatis ꝛ hoc apparet satis ꝓsideratis ꝑdi

alius modus ex parte oppositionum obiectis iudicatorum.

tercius modus

quartus modus ex parte trium.

Sprietas delectationũ ꝛ tristiciarũ aliqñ attendit penes vnũ illoꝝ trium aliqñ penes duo vel tria.

ad rōes tertie opinionis

cta. Istis aūt cōsideratis apparet q rōnes dictarum opinionū prius narratarum procedunt vnusquisq; ¶ Ad primam rōnem tercie oppinionis dicendum est q non oīa cōtraria etiā proprie dicta sunt in eodem genere. sed illa que ad invicem hñt transmutationem sūt eiusdem generis. z hoc dō in decimo methaphysice corruptibile enī z incorruptibile sunt ptraria vt ibidem dicunt Arīz. et cōmentator: z tamen non sunt eiusdem generis z in predicamentis dicit Arīz. q oīa contraria necessarium est vel in eodem genere esse vel i contrarijs generibus vel ipsa genera esse. z exēplificat ibidē clare de oībus istis modis. forte etiā potest dici q delectatio z tristicia circa obiecta ptraria eiusdē generis existētia vel circa eiusdem obiecti presentiam z absentiā magis sunt eiusdem generis naturalis q̄ delectationes circa obiecta diuersa. vbi gra circa veneres et circa honores. ¶ Ad aliā concessum est q est accipere delectationem ptrariam delectationi: sed nec obstat quin ipsa cū hoc possit esse contraria tristicie: qñ vero dō q tātum vnum est vni ptrarium: hoc debet intelligi sumēdo scōm idem illā contrarietatem: sed scōz diuersa ad ipsum pcurrentia nichil phibet sumi diuersas contrarietates scōm quas idem scōm subiectam diuersum tñ scōm rōnem potest esse plurib9 contrarium. ¶ Nunc veniamus ad ostendēdum scōm propositum scz quomodo tam delectatiōes sensuales q̄ intellectuales habeāt contrarium.

ad secundā

tercio9 articul9 reddit ad propositum

Propter quod sciendum est q aliq̄n delectamur et tristamur de obiecto exteriori apprehēso per modum conuenientis vel disconuenientis presentis vel absentis. ¶ Et isto modo delectatio: potest habere ptrarium ex contrarietate obiectorum si obiectū delectationis hēat ptrariū. si dictū obiectū non habeat contrarium: tñ delectatio illa posset habere cōtrarium sumptū ex illius obiecti presentia vel absentia vel ex cōtrarietate iudiciorum. z per bi gra: supercalefactus delectat et scōm sensum et scōm intellectum de frigido loco. z scōm vtrūq; tristat de calido. Alio aūt modo delectamur aliquādo z tristamur de actibus vel habitibus nostris interioribus cognitiuis vel appetitiuis

delectamur de obiecto et de actib9 nr̄is

duplex actus cognitiuus

¶ Actus aūt cognitiu9 est duplex. vnus simplicit apprehensiuus in quo nulla pringit falsitas vt apparet circa de aia talem aūt actum possumus apprehendere sub rōne conuenientis q̄ in rei veritate conueniens est nobis sicut perfectio cōueniens est perfectibili. ppt quod de eo possumus delectari. sed talem actum nunq̄ q̄tū est de se possumus apprehendere per modū disconuenientis licet per accidēs hoc possit fieri videlicet inq̄ntuz ipsum cōsequit aliquādo actus falsi iudicij et vlterius act9 erronei appetitus vel inq̄ntū forte organum sensus ledit in tali actu. ppter excellentiā sensibilis vel inq̄ntum ad tālem actū doloz consequit propter disconuenientiā obiecti: z sic de aliis multis modis. z ideo talis delectatio nullū habet contrarium per se loquēdo sumēdo contrarietatem ex cōtrarietate iudiciorum q̄ sicut dictum est semper illum actū q̄tum est de se iudicare mus conuenientem z nūq̄ disconuenientem. Itē talis actus nichil habet contrarium simplicesei apprehensiones cōtrariorū vel contradictorū nō sunt cōtrarie cum possit simul nobis inesse: ymo cum cognitio vnius opponit sit ductiua in cognitionem alterius: ideo de tali actus delectatio nō habet cōtrarium sumendo cōtrarietatem ex contrarietate obiectorum. tñ (vt puto) nichil prohibet illam delectationem habere tristiciā contrariā cōtrarietate sūptā scōm absentiam z presentiā. sicut eni tu delectaris visu ita carentia visionis esset tibi tristis valde. verbi gra homo multo plus tristatur in obscurro carcere reclusus q̄ i claro. nō solum propt comestionem z potationem z alias necessitates: sed etiā propt solum videre propt se: et si apud intellectū sicut tu delectaris cū veritatem alicuius cōclusionis iuenis sic tristari potes q aliq̄n detentus eleucho sophistico nō potes eā adipisci sic eni videt mihi q beati de beata dei visione intellectuali gaudēt. z q̄ y abolī tristicia cōtraria tristant de carentia illius visionis. secūd9 actus cognitiuus

¶ Aliu9 aūt est actus cognitiuus cōplexus z iudicatiuus de veritate z falsitate complexionis qui tā potest habere cōtrariū eo q oppiniones cōtradictorū sunt ptrarie verbi gra iudicium q deus est diligēdus z iudicium q deus non est diligēd9 sunt contraria iudicia. z simul in eodē stare non possūt: ex qua contrarietate delectatiōes de illis actib9 possunt dici contrarie non solū scōm rem: sed etiā in moralibus scōm rōnem bonitatis z malicie. sicut de se patet z est ista ptrarietas obiectorū delectamur eni de aliquo actu intelligendi q̄ref lexiue apprehendim9 illum actū. z obiectum per modum conuenientis. Et videt michi q ex contrarietate dictorum obiectorū in presenti casu delectatio nō est contraria tristicie q̄ non minus habens iudicium falsum apprehendit illud per modū veri z conuenientis q̄ alter habens iudicium verū. Hā impossibile est te simul iudicare deum esse odiendum. z iudicare q illud iudiciū sit falsum. vter q̄ igitur suū iudicium apprehendit per modū veri z conuenientis: ideo vter q̄ in suo iudicio delectat verum est tñ q̄ post desitionē falsi iudicij tu rediens ad verum iudiciū posses iudicare te errasse: et de hoc penitere z tristari: ideo per istum modū concedi posset in casu pñti delectationem esse cōtrariam tristicie. sed hoc esset ex cōtrarietate iudiciorum reflexorū magis q̄ ex ptrarietate obiectorum iudiciorū verum est etiā q circa talem actuz cognoscendi scz iudicialem posset esse delectatio contraria tristicie sumendo ptrarietatem penes illius iudicij pñtiam z absentiā. nam vt dixi sante sicut tu delectaris cū percipis te cognoscere veritatem alicuius cōclusionis: ita tu potes tristari de hoc q̄ scipis te nescire si sit vera vel nō. tertio9 articul9

¶ Quātum ad tertium propositum: sciendum est q duplex est delectatio q̄dā est nature p̄fecte vel tā p̄fecte alia est nature tendētis in perfectionē scōm q tēdit in perfectionem z hoc est q̄ natura perfecta. potest apprehēdere suā perfectionem per modū conuenientis: z sic de ea vel in ea delectari. z in tali delectatione nulla est mixta tristicia ptraria. q̄ nec apparet ibi aliquid disconuenientes. nec apparet ibi carētia p̄fectionis nā si ibi aliq̄d tale appareret: illa delectatio non esset nature perfecte vel tā

q̄ perfecte sed tanq̄ diminute. natura sūt tendēs in perfectionē pōt apprehendere illā tendentiā. siue illum motū per modū coeuenientis tū q̄ per ipsum perfectio acquirit tum quia per ipsū cōtraria dispositio remouet: que erat factiua tristicie. sic pōtin tali motu siue de tali motu delectari: sed huic delectationi quedā est amixta tristicia: propter hoc q̄ impossibile est percipere motū nisi p̄cipiendo carentiā aliquā perfectionis ad quā tendit. modo sicut percipiendo pñtiā cōuenientis delectamur: ita percipiendo eius absentiā tristamur

ad rōes p̄ncipio q̄stionis.

¶ His aūt visis: rōes adūtrāq; partem adducte in principio questionis p̄nt facilit concordari z exponi. Auctoritates eni adducte scdo scz ad partē negatiuā arguūt non q delectatiōes itellectuales non habeāt contrariū. sed q delectationes perfecte nature non hñt cōtrum est de perfe mixtam tristicia sive sint delectationes itellectuales: sive sensuales. ideo qd dicit Arīz. de delectationib9 mathematicis idem ipse dicit de delectatiōibus que sunt in actu videndi vel audiendi: sicut prius allegatum fuit. Possunt etiam dicte auctoritates exponi cōtrum ad hoc q̄ ostensum fuit in actibus cognoscitiuis z specialiter in actu intelligendi substantias separatas. nā sic contingit oēs delectationes habere tristicias contrarias sicut illa que sūt circa obiecta exteriora et sensibilia.

questio. xxiij:

arguit p̄tio.

Secundo

confirmatio

Tercio.

aliter formatur ratio

¶ Queritur vicesimo tercio. Utrum tristicia sit magis fugienda q̄ delectatio appetenda. ¶ Arguit q sic quia sicut in naturalibus: ita p̄portionabiliter debet esse in volūtarijs: scz in naturalibus actio cōtrarij facit ad velocitatē motus aqua eni calefacta citius congelat vt dō primo methaurorū. cū ergo fuga tristicie sit ex cōtrarietate mali circūstātis: appetitus aūt delectationis non sit ex aliqua cōtrarietate: sequit q fuga tristicie debet esse maior q̄ appetitus delectationis. ¶ Item fortis ex eo magis laudat q̄ temperatus quia resistit impetui fortiori. sed ipse resistit fuge tristicie. temperatus aūt resistit appetitui ideo. z c̄. ¶ Et confirmat per hoc q dictum est tercio huius: difficilius est tristicia sustinere q̄ a delectationibus abstinere: ergo impetus ad fugiēdum tristitiam est maior q̄ ad p̄sequendum delectationem. ¶ Item simplicit loquēdo tristicia est malū z delectatio bonū: sed est magis fugiēdum malum q̄ p̄sequendum probatio quia illud est magis fugiendum propter quod maius malum euitat: sed per fugere malum euitat malitia z per consequi bonum euitat bonitatis seu virtutis carentia z non est dubiū quin peius sit esse malum q̄ non bonum ideo. z c̄. ¶ Aliter hec rō format sic illuo est magis fugiendū quo non facto status hois manet peior. sed si quis nō fugit maliciā ipe erit malus. sivero non appetit bonitatem: ipse nō erit bonus: peius est esse malum q̄ non est bonū ideo. z c̄. Tercio dicta rō formatur sic: fugere maliciam z non fugere maliciam opponunt. i. terum appetere bonitatē z non appetere bonitatē opponuntur: sed non fugere maliciā sive tristiciā sequi bonitatem ergo fugere maliciā sive tristiciā est melius q̄ appetere bonitatem. p̄bat consequētis per illā topicam. si oppositum in oppositio z p̄positum i. p̄posito. ¶ Oppositum arguit q magis diligendus est amicus q̄ odiēd9 inimicus delectatio aūt amica est. z tristicia inimica ideo. z c̄. ¶ Item fuga tristicie est a malo repellente appetitus aūt delectationis est a bono trahente sed bonū videt esse potentius malo: tum q bonum est habitus z malum videt esse priuatio. tum q malum non est integrum bonū vero est magis integrum. z quia nō est dubium qui optimum sit pessimo potentius

oppositum

Secundo

¶ Item finis est p̄ncipalissimus in mouendo appetitum: sed delectatio mouet per modū finis tristicia aūt non habet modum finis: neq; etiā carentia tristicie cū non sit standum in ea: sed vltra ad delectationem procedendū. ¶ Item (sicut dictū fuit) tristicia simplicit est malum z delectatio bonum: sed magis est prosequendū bonum q̄ malū fugiēdū. p̄bat primo auctoritate Arīz. quarto huius dicētis q virtutis magis est bñ operari q̄ turpiter nō operari. scdo quia illud ēmagis faciādū q̄ facto stat9 est melior: sed bono p̄secuto status est melior q̄ remoto malo q. melius est esse bonum q̄ non malum. Tercio q. melius est cuius finis p̄prius ē melior sed appetere bonum hab. finē p̄prium melior q̄ fugere malum q. sicut dixi melius est esse bonum q̄ nō malum. ¶ Deinde arguit q neutrū af. q neutruz sit melius altero. q. idem mot9 non videt esse melior seipso. sed fuga tristicie z appetitus delectationis videt esse idem motus sicut recessus a nigro z accessus ad album: idem eni est terminus a quo z terminus ad quem. ¶ Item quorum nullū est bonum neutrum est melius: sed nullū predictorum est bonum q. dō in scdo huius q̄ppter appetere delectationes operamur mala. z ppter fugere tristicias a bonis recedim9. Et si esset ita. q̄ritur tūc vtrum delectationes essent magis fugiē de q̄ tristicie sustinende. Arguit q sic q. propter fugere delectationes euitat intemperantia. z per sustinere tristia euitat vicium timiditatis vel mollicie. sed intemperantia est vituperabilior timiditate z mollicie. z illud est est melius per quod vituperabilius euitat. ergo. z c̄. ¶ Cōtra. q. virtus est circa magis difficile vt dictum est in scdo huius. difficilius aūt est tristicia sustinere q̄ a delectationibus abstinere. ergo impetus ad fugiēdum tristitiam est maior q̄ ad p̄sequendum delectationem. ¶ Item simplicit loquēdo tristicia est malū z delectatio bonū: sed est magis fugiēdum malum q̄ p̄sequendum probatio quia illud est magis fugiendum propter quod maius malum euitat: sed per fugere malum euitat malitia z per consequi bonum euitat bonitatis seu virtutis carentia z non est dubiū quin peius sit esse malum q̄ non bonum ideo. z c̄. ¶ Aliter hec rō formatur sic illuo est magis fugiendū quo non facto status hois manet peior. sed si quis nō fugit maliciā ipe erit malus. sivero non appetit bonitatem: ipse nō erit bonus: peius est esse malum q̄ non est bonū ideo. z c̄. Tercio dicta rō formatur sic: fugere maliciam z non fugere maliciam opponunt. i. terum

Secundo

Tercio

neutruz sit melius altero

michi q alique delectationes sūt magis appeten de qui quecunq; tristicie fugiende. z hec sit prima conclusio que sic probat. sicut se habz appetere delectabile ad fugere triste: ita se habz appetere delectationem ad fugere tristiciā: sed magis est appetendum aliqd delectabile intellectuale q̄ fugiendum quodcūq; triste corporale. qm̄ mors est tristis ad extremum tristicia corporali scōm Arz. z tamen aliq̄n sustinendū est mortem propt actum virtutis exercendū. sicut pbatū fuit in .ccio libro questione decimo octauo. ¶ Similit etiā conuerso videt mihi q tristicie intellectuales alique magis sūt remouende: q̄ quecūq; delectationes corporales psequende. z hec sit scda cōclusio que sic probat. quia dictum est q vir perfectus in virtute ad repellendū inimicos patere tristicā sibi itel lectualem inferentes non solū oēm delectationē corporalem postponeret. sed in casu etiā ipse mori tristissime se offerret. Sed ista pclusio sic sane ponenda est q tristicie intellectuales remouende sunt per repulsionem inferentis tristiciā. z nō sic q ipso manente non sit tristandū verbi gra fortis ad expulsionem inimicorū exponeret se morti sed manentibus eis tanq̄ impossibilib⁹ expelli. et propter nue populū affligentibus: fortis non cessaret a tristicia sua sed solum moderare eā rōe. Si aūt fiat pparatio penes passiones ptrarias: (quas pro nūc ego voco illas que circa idem obiectum fierent) verbi gra penes delectationem de solute nauis z tristiciā de salute eiusdem. vel penes delectationem z tristiciā de eius subuersione: tūc vel obiectum erit scōm veritatem delectabile: z sic delectatio erit appetenda z tristicia fugienda. z erit questio quod illorū magis: vel obiectum erit scōm veritatem tristabile z tunc erit tristicia sustinenda z delectatio abiscienda: z quere tur quid eorū magis: si ergo obiectum fuerit secundum rei veritatem delectabile. (verbi gra: bonum proximi vel salus ciuitatis) videt mihi q delectatio magis erit appetenda q̄ tristicia fugienda. ¶ Et ista erit tercia pclusio que ex hoc pbat q semper appetitus primo respicit finem. z ab eo maxime determinat in tñ q non nisi gra finis statuti determinatur ad alia. sed delectatio vel delectabile habet se ad appetitum per modū finis: tristicia aūt vel tristabile nunq̄ ideo. z̄c. ¶ Item proportionabiliter tenendum est de appetitu aiali sicut de appetitu naturali sed agens intēdens calorem magis intendit. et per prius inducere calorē q̄ frigus destruere imo cum omis intensio nature sit in bonū simpliciter. z melius sit naturalit esse q̄ non esse imo simplicit. non esse non est bonum sequit q agens calorem intendit per se calorem. z non intendit frigus destruere: nisi per accidens scz in q̄tum repugnat calori per se intēto ergo similiter appetitus aialis intendit per se. primo cōsequi delectabile: z solū per accidens siue ex pse quenti remouere triste. Nec obstat q est idē motꝰ determino a quo. z ad terminū ad quem primo. q licet sit idem subiecto: tñ non est idem rōne. Scōo quia z si esset idē re. z rōe intrinseca: tñ non oportz q sic vnifozmit eadem intēsio agentis circa terminum a quo. z terminum ad quem: imo si non esset terminus a quo tñ tremінus ad quem itenderet. Si autē terminus ad quem nō intenderet nunq̄ terminus a quo abijceret quod ex hoc pz q̄ multa pducunt ab agentibus ineſſe absq; abiectione contrarij. nihil aūt ab aliquo agente corrūpit nisi forte per subtractionem actionis aut agētis absq; alterius pductione. dico naturaliter licz ergo non sit pcessus melioz siue motus melioz hinc q̄ ab hinc: q̄ est idem: tñ rō bonitatis magis attribuitur motui ex eo q est hīc q̄ ex hoc q est ab hīc

scōa pclusio

¶ Si aūt obiectum fuerit tristabile scōm rei veritatem: verbi gra damnū proximi vel destructio ciuitatis: tunc ego puto q magis est sustinendum tristiciā q̄ delectationem abijciendū. Et hec sit quarta conclusio que probat. quia quod est virtuoso propriū. est melius: quod est alijs commune dico int humana sicut int entia quod est propriū deo est melius. eo in que alia communicāt: z propter logice cauillātes ego sic illud intelligo q deo vel virtuoso magis attribuit rō bonitatis scōm predicata sibi propria q̄ scōm ea que sūt cōia sibi et alijs. sed virtuoso proprium est tristari de dāno proximi z vniuersaliter de oi quod est tristabile simpliciter. alijs aūt cōe est de his non delectari. verbi gra pueris vel alijs qui neq; boni neq; mali existentes non curarēt de bono proximi aut de malo

q̄rta pclusio

¶ Et est sciendum q his duabus pclusionibus i mediate precedentibus sūt alie due corespondentes prime ergo sit ista q circa obiectū simpliciter delectabile peius est tristari siue tristiciā sustinere: q̄ non delectari siue delectationē abijcere quia tristari esset pprium vicioso ideo pessimum nō delectari aūt essz cōe ei qui neq; esset vir. nec vicioſus ideo neq; bonū neq; malū: vel saltem minus malum scda illarum pclusionum est q circa obiectum simpliciter tristabile peius est delectādū q̄ non tristandū z ista pclusio modo consimili probanda est. Et iste due pclusiones etiā probant per illam regulam scōi topicorum: si oppositū in opposito z propositū in proposito: que vt apparet ibidem tenet in .ix. minis p tradictorijs: econtrario non sit ipso. ¶ Si vero fiat pparatio penes delectationes z tristicias psequentes: quas pro nunc ego voco illas que fierent circa obiecta contraria vel oppostta psequunt enī adinuicem scōm moralē. maliciam vel bonitatem. tunc est questio vtrū magis sit delectandū in obiecto delectabili: q̄ tristandum in tristabili. De quo ego puto q magis sit delectandum in delectabili q̄ tristādū in tristabili: quod pbari pōt sicut tercia conclusio probabatur. ¶ Sed statim obijcit contra istam conclusionē quia videt esse contra cōem naturam oīm aialiū plus enī oēs tristarent de superexcedenti fame: q de quacūq; corporali repletione delectarent.

tercia pclusio

tercia ppatio

obiectio

Plus etiam homo tristat de intensa egritudine: q̄ delectet de oī sanitate plus etiam tristaremur de attroci corporis vulneratione: q̄ gauderemus de oī corporis integritate. ¶ Ad hec aūt oia dicēdum ē q esse z viuere ē nature summe delectabile scz magis q̄ quodcunq; aliud sit tristabile. qō ex hoc patet: quia nullus homo sane mentis vel etiam nullum animal tantum passum est tristicia

Solutio

am qui adhuc abhorreret magis mori q̄ illā tristiciam sustinere. z nos videmus q vna maxima tristitiarum est doloz mulieris parturiētis: quā tñ licet expta non tñ abhorret quantum cupit delectationem in venereis. propter quod nō abstinet ab actu venereo. pōt ergo dici q quia omnes sensus z tota vita radicant i pportione determinata quantitatū tangibilium. z quia iterū intellectiua cognitio dependet ex sensitiua: ideo doloz siue tristitia tactus cum fuerit excellens: q̄tus primo et directe nō opponatur nisi delectationi tactꝰ: tñ ex pse quenti opponitur omni delectationi cuiuslibet sēsus z etiā intellectus. z vniuersaliter delectationi que est inesse z viuere et in quocunq; opere vite. nō magis a bhorretur naturaliter: q̄ sola delectatio tactus appetatur. non tñ ingtū soli delectationi tactus opponitur. vñ si esset diuisa tristitia illa i tot ptes quod delectationib⁹ opponit. quelibet pars nō magis abhorreret q̄ delectatio sibi opposita appeteret: sed minꝰ. vñ videmꝰ aliquos sibi procurare famē z sitim vt delectent in cibo et potu sed non procurant hec ad extremū quia auferrent delectationē maxime desideratā que est de essendo et viuendo. distinctionē aūt in determinatione illius questionis scrupulosiorem studiosis relinquo.

¶ Ad primā ergo rōem dicēdū est. q actio cōtrarij repellēs z actio pueniētis alliciens reddūt bñ motum velociozem: q̄ vnum istorum solum: sed propter hoc non opz q cōtrariū p se acceptū reddat motum velociozē q̄ conueniēs per se acceptū

¶ Ad aliā pōt concedi: q tristitia vehemens tactus est vehementioris impetus q̄ aliqua delectatio partialis tactus nisi illa delectatio sit de esse sue de viuere vel nisi includat eam virtualiter. cuiusmodi nō sunt delectationes circa q̄s est intēperatus. a quibus est facilꝰ abstinere q̄ tristitia sustinere. q̄ aliquando fortis sustinet pprietē fortitudinis. causa aūt q̄re tristitia est vehementissimi impetus z valde fugienda: dicta fuit. quia scz virtuaiter opponit omni delectationi. ¶ Ad aliam dicendū est q magis est pseq̄ndū bonū q̄ cuitandū malū. z qñ vt illud est melius per quod magis malum euitatur: illud posset pcedi. et tunc diceret q malicia euitat nō solū p fugā mali sed etiam per prosecutionez boni. ita q prosecutio boni claudit in se virtualit fugam mali. z aliquid addit vltra qō melius est. ¶ Vel potest dici q fuga mali scōz eius precisam rōem habet pro termino a quo. malicia positiue. z p termino ad quationē malicie. prosecutio aūt boni habet p termino a quo quationē bonitatis. z pro termino ad quē ipam bonitatē positiue ideo cōcedi posset q fuga mali est melioz q̄ prosecutio boni in ordine ad terminos a qb⁹ sunt sed in ordine ad terminos ad quos tendūt. psecutio boni est melioz. z qz motus z inclinatiōes magis specificant ex terminis ad quos tēdunt q̄ ex oppositis ideo simplr pcedi debet q prosecutio boni est melioz. Et eodemmō pcedit alia formatio. ¶ Ad aliā pcedēdū q peius sit nō fugere malicia q̄ non prosequi bonitatē. sed sequitur cōuersio quia sicut declaratū est scōo thopicoz: argumentū in terminis p dictoz debet fieri scōm cōsequentiā econtrario: non scōm consequentiam.

in spo. ¶ Ad aliā rōem que arguebat q neutrum sit melius reliquo quia est idē motꝰ risum fuit in questione. Quando etiā arguitur q neutrū sit bonum de hoc visum fuit prius. vbi visum fuit que delectationes vel tristitie sunt bone vel male. et q modo. ¶ Quando etiam arguitur de his que secundum veritatem non sunt delectabilia: nec psequenda sed fugienda. q deleccationes sint magis fugiende quam tristitie sustinende: potest dici sicut etiam de vna alia ratione dictum fuit: q ratio bene forte procedit cōparando motū fugez motū psecutionis ad terminos a qb⁹ sunt precise sed non comparando eos ad terminos ad quos tendunt: imo sic bene arguit ratio ad oppositum adducta.

Queritur vicesimoquarto. Utrū delectatio sit motus. ¶ Arguitur q sic per diffinitionem ipsius delectationis datam primo rhetozice: que talis est. delectatio est motus quidā anime et constitutio simul tota et sensitiua in existente naturam. ¶ Itē in decimo huius dicit Arz. q delectatum fuisse contingit velociter vel tarde velocitas autem z tarditas sunt proprietates motus. Itē delectatio est passio quedam. sed actio et passio videnf esse quidā motus scōm Aris. tertio phȳsicoz. ¶ Item si delectatio fiat diuisibiliter: et temporaliter ipsa est motus. sed sic est ergo. z cōmaioz patet: qz tunc sibi cōueniret descriptio motus scz q ipsa esset actus imperfectus siue actus entis in potentia hoc etiā patet quia destructa esset rō propter quā Arz. negat eā esse motū. Ex hoc enim dicit eam nō esse motum quia fit tota simul minoz probatur: quia causa propter quam forma aliqua acquiritur temporaliter non videtur esse nisi qz ipa est diuisibilis recipiēs intensionē z remissionē. et qz habet contrariū. vtrūq; aūt horum conuenit delectationi ideo z̄c. ¶ Item Arz. concedit decimo huius delectationez esse sicut visionem: sed visio est motus. pbatio quia visus mouetur a visibili: et oīa sensus a sensibili vt apeare et secundo de anima. sed non alio motu visus videt moueri a visibili q̄ visione. ideo z̄c. Oppositum dicit Aris. in decimo huius expresse et satis in septimo. ¶ Notandū est sicut dictū fuit in questionibus pcedentibus q delectatio et tristitia requirunt conuenientiam vel disconuenientiā obiecti: et eī⁹ pñtiā vel absentiā et tertio horum notitiā. Et certum est: q delectatio non est idē realiter qō obiecti conuenientia vel disconuenientia. nec ē idē qō ipsius presentia vel absentia. sed vel est idem realiter quod noticia ipoz vel consequit eam inseparabiliter quod istoz sit verū dicetur post. Notandū est secundo: q motus si proprie capiatur est actus entis in potentia scōm q in potentia id est actus imperfectus cum tendentia ad vltiozem perfectionē. propter qō necce est motū siue formā secundum quam aliquid dicitur moueri esse partibilez et fieri non totum simul sed temporaliter partez post partem continue. et hoc totum supponendū ex libro phȳsicozum. Altomodo motus accipitur communiter vt se extendit ad transmutationē indiuisibilem siue instantaneam. Tertio modo acci

pitur adhuc communi⁹ prout se extendit ad fo⁹mam tam factam sed tamen in suo conseruari dependentem continue ab agente suo. Adhuc quartomodo motus accipitur ipsopte pro inclinatione ad aliquid faciendum vel recipiendū: ꝛ sic ois appetitus concupiscentie vel desideri⁹ potest dici motus. sic enim dicit commentato⁹ ꝓmo phyſicoꝝ: q appetitus materie ꝑme est id quod ipa habet de motu ad fo⁹mam: et forte motus adhuc dicitur aliis modis de quibus non curamus ad presens. Dicam ergo q querere vtrum delectatio sit motus quartomodo: nihil aliud est ꝙ querere vtꝝ ipsa sit idem quod concupiscentia vel desiderium de quo postea ꝛquiretur. de tertio autem modo ca pendi motum satis manifestum est q Aristo. delectationē concederet esse motū: q⁹ dependet cōtinue ab obiecto delectabili: saltē apprehēso sic etiā visionē ꝛ oēz nostram cognitionem dicerem⁹ esse motum. De scdo autem mō ꝑ quanto distinguitur a primo dicetur in alia questione. Sed de primomō capiendi motū erit nūc ꝛhendū. ¶ Ad cuius euidentiā ꝓmo videndū est vtꝝ delectatio sit diuisibilis. Scdo vtrū tota sit vel ptinue pars post partē. Tertio videndū ē principale quesitu⁹ ¶ De ꝓmo breuiter ꝓcedendū est q delectationes sensuales sunt quātitatiue diuisibiles ad diuisionem sui subiecti. propter quod subiective sunt in potentia anime corporea et extensa: delectationes autem intellectuales isto modo nō sunt diuisibiles ꝓpter hoc q intellectus ꝛ voluntas sunt potentie sepate a magnitudine sic ꝙ nō extense extensione magnitudinis. ¶ Item puto: q vtreq⁹ sunt diuisibiles in ptes graduales sc̄z prout fo⁹mā inēsibilē ꝛ remissibilē dicimus diuidi si fuerit intensior ꝛ remittat oēs esse experimur nos aliqñ magis aliquando minus delectari circa aliq̄ obiectū vel aliquo ope. imo sepe videm⁹ aliq̄ delectare nos a principio satis intense: q̄ postmodū ꝛtunk ꝛ rediū ꝛ displicentiā. ꝛ hoc manifeste concedit Arꝛ. De secundo ꝓposito potest dici sicut dicerem⁹ de lumine lumē ei⁹ (sicut ꝛ delectatio) intendi pōt et remitti: tñ corpore lucido approximato corpori illuminabili: lumē statim fit ita intensum: q̄tum exigit natura lucis ꝛ natura dyaphanitatis illoꝝ corporum ita ꝙ propter motam temporalem corporis lucidi super corpus dyaphanū lumē nō fit intensus q̄ esset prius. sic enī dicim⁹ lumē fieri totum simul non vnam partem gradualem post aliam: ꝛ hoc vocamus aliquid fieri ī instanti. Tamē lumen in corpore dyaphano potest temporaliter ꝛ continue intendi per hoc ꝙ corpus lucidum intrinsece alteratum efficitur continue lucidius vel per hoc ꝙ corpus dyaphanum alteratū scōm ei⁹ dyaphanitatem: fit continue purius vel dyaphanius vel etiam. per hoc ꝙ corpus lucidum continue sit corpori illuminabili ꝓpinquius. Sic ergo debemus dicere q obiecto conueniēti ꝓsentato ꝛ iudicato de ei⁹ cōuenientia ꝛ pītia statim sequitur delectatio ista intēsa quantū exigunt obiectū ꝛ iudiciū et conditio appetitus ita q ꝓpter istoꝝ morem tpalem delectatio non intendit. ꝛ hoc appareret per experientiā. vnde videmus aliquem eque intense vel inēsius delectari. cum icipit accipere cibum. vel cum incipit aliquid delectabile accipi vel audire: sicut post. ꝛ oino qñ delectatio seq̄t̄ inseparabiliter iudiciū de ꝙuenētia ꝛ pītia obiecti ꝛ a ꝓncipio possum⁹ iudicare obiectū eē ꝙuenies vel plus q̄ pri⁹: nō sic etiā opz esse de delectatiōe sic q̄ ptingit delectationē fieri totā sil. nō pri⁹ remissā q̄ intensā. quod vocamus fieri in instanti. Et hoc intendit Aristo. in decimo huius cū dicit. videl. eē visio quidem scōm quodcunq̄ tēp⁹ perfecta esse non enim est indigens illius: quod i posterius factū pficiat ipsius speciem. tale aū videl a delectatio totū enim quoddā est scōm nullū tēpus accipiet quis vtiq̄ delectationē cuius ī plus tempus facte. pficietur species tamē ī dubitanter tenēdū q̄ delectatio pōt intendi ꝛ remitti ꝛaliter et continue per hoc ꝙ obiectū fit ꝙuenientius vel disconuenientius propinquius vel remotius: per ipsius vel corporis nostri mutationem. vel ꝙ hoc ꝙ nos iudicando de eius conuenientia vel disconuenientia magis aut minus attendimus ad obiectum: propter hoc enim bene dicit Aristo. in decimo huius. ꝙ nullius cōtinue delectatur quia laborat in opere illo ad quod delectatio illa cōsequitur. vnde sicut dicit et quidē delectant nous entia posterius aūt non similiter: propter hoc ꝙ primum per videri a inclinata est mens: ꝛ tense circa ea operatur q̄dmodū scōm visū aspiciētes: postea non fit talis operatio sed neglecta. propter quod ꝛ delectatio obscurat. Et forte adhuc non est magnus amplius determinare predicta. videlicet quia mihi videt q licet lumen possit fieri totū simul q̄ tū ad totalitatē extensionis: ꝑbi gratia si fenestra presente sole aperiatur: totus aer ī camera simul illuminabit ꝛ nō patus ps propinqua fenestre q̄ remota. tñ totalitate intensionis lumēnon pficietur totum simul neq; fiet: sc̄z pri⁹ remisse ꝛ postea continue intensius secūdū ꝙ fenestra magis aut magis aperietur. cū enī fenestra valde modicū aperta est lumen in camera erit valde remissum ꝙ ut quilibet experitur. ꝛ eodēmodo contingeret si camera esset aperta ꝛ illuminaretur per apportationē candele. nā pars lucis candele prius obsceretur hostio camere: q̄ tota lux. et pars lucis non eque intense illuminat sicut tota. imo quod plus est non esset inopinabile sustinere (vt mihi videt) ꝙ totus aer camere sumpt⁹ extensiue non illuminaretur simul. sed semper pars propinquior ꝛ coram lucido directior prius: q̄ pars remotior vel indirectior: quia exprimitur lucē aliqñ sic esse debilem ꝙ illuminare non potest, nisi partes aeris ꝓpinquas sibi. et quanto lux illa augeretur vel minueretur. tanto illuminaret aerem ad maiorē vel minorem distantiam. modo constat ꝙ quacunq̄ potestate lucis ad illuminandum cameram data q̄cūq̄ apertura fenestre erat prius dare minorez sic ꝙ motus apertionis fenestre sit diuisibilis in finitum. videtur ergo ꝙ in apertione fenestre fuit dare aliquando potestatem lucis sufficiētē ad illuminādum partes aliquas in camera ꝓpinquas fenestre que nundū sufficiebat ad illuminandum remotas. ꝛ puto ꝙ hoc intendebat alexāder dicēs omnem transmutationem esse in tempore: sed q̄dam latere sensum: sicut cōmentato⁹ recitat sexto

resolutio auctoris

phisicoꝝ. ¶ Istis tamen nō obstantibus: puto scōm Arist. ꝛ veritatem dicēdū esse ꝙ lumē q̄tū esset se facibile est totū simul sc̄z instantanee: ita ꝙ hoc sibi nō repugnat ex parte sui: sed ex parte agentis aut passi aut applicationis eoꝝ admodū enim si lucidum posset instantanee applicari perfecte corpori dyafano: lumen factum esset equeintensus in quacunq̄ parte prioꝝ temporis sicut post: ita ꝙ propter motam lumen non efficeretur intensius plus q̄ ante vel post q̄ ꝛ sic (vt puto) debemus intelligere secūdum Arꝛ. q illuminatio sit instātanea: id est ꝙ non repugnat ei ex pte sui⁹ ꝙ sit instātanea q̄us accidat sibi successio ꝓ modum sequele ad motum in aliquo alio: ꝛ forte sicut dictum est de lumine ita dicendum de visione nam visibilis ita parua pars videri potest: ꝙ obscure videretur: et maioꝝ pars magis ꝛ clarius sue intensius videretur modo totū obiectum nō simul presentatur visui siue noua ꝓsentatio fiat per apertionem oculi. siue fiat per applicationem visibilis aduisum per motum eius localem aut quālitercunq̄. Et forte ꝙ ita esset de omni nostra cognitione vel operatione tam sensus aut intellect⁹ q̄ appetit⁹ sensitus aut appetitus nisi darek istātia per liberalitatem voluntatis q̄ potest differre actum volendi. ideo possibile est eam nihil velle donec ꝛ post q̄ obiectum fuerit sufficienter ꝛ ꝓfecte presentatuz ad intensum actum ꝓducēdū hoc enī posito ꝓcedendū est: ꝙ actus intensus euoluntatis pōt fieri totus simul ꝛ non pri⁹ remissus q̄ intensus. Et hec ad presens sufficiant de ista materia scripsi enī ea vt amplius diligentes inqrant: de q̄sito aūt ꝓncipali videtur mihi esse dicēdum: ꝙ formaꝝ susceptientium magis ꝛ min⁹ aliq̄ sunt quibus ex se non repugnat fieri totas simul ꝛ ꝙ si fiant partialiter ꝛ continue hoc est per modum sequele ad aliam mutationem continuam. cuiusmodi sunt lumen. visio. delectatio. ꝛ multa talia. Alie sunt quibus ex se repugnat fieri totas simul quantūcunq̄ agens concederetur approximatum passo sufficienter. vt caliditas ꝛ frigiditas. iste enim fo⁹me per motam agētis super passum intenduntur continue absq̄ alio motu quocunq̄ passi vel agentis diceret ergo Arꝛ. ꝛ verum est: ꝙ scōm ꝓiozes fo⁹mas non est per se mot⁹. qz motus est generatio continua partis post partem illius perfectionis secundum quam est mot⁹. sed illis fo⁹mis non conuenit per se. imo solum rōne alterius sc̄z per modum sequele. ꝙ earuz sit generatio continua partis post partem. ideo ꝛ tamen nullum esset inconueniens concedere ꝙ secūdū illas fo⁹mas esset aliquando per accidens mot⁹. id est mutatio continua et temporalis: sicut apparuit ex predictis et quia dictum est delectationez visionem illuminationez et multa talia esse de natura huius modi fo⁹marum. ideo manifestum est ꝙ scōm delectationem non est semper motus: sz per accidens possit sc̄z eam esse motus id ē mutatio continua cui sc̄z ꝙueniat diffinitio mot⁹ data tertio physicoꝝ. sc̄z actus in potentia scōm q̄ ipotentia siue actus imperfectus cum ꝓcessu cōtinuo ad vlteriorē pfectionem. ¶ Ulterius notādū est: ꝙ differētia est inter delectationē sensualē ꝛ delectationē intellectualē. nā delectatio intellectualis quantum est de se ꝑ se fit sine aliquo motu corporeo. ꝓpter hoc ꝙ intellectus vel appetitus intellectualis est virtus sc̄z corporea. delectatio auten sensualis (quia sensus est virtus corporea) fit cum quodam motu spūz. nā apud delectationem sensualem spūs dilatando se ad amplexandum ꝙuenies sibi pītatum mouetur ad exteriora. econuerso aūt apud tristitiā spūs fugientes a motiuo ꝓpinquunt mouendo ad interiora: ꝛ ita dicendum esset ꝙ delectatio sensualis est quedā motus non formaliter sed cōcomitatiue. i. cū quodam motu spūm. intellectualis autem nō. Tūc ergo ad rationes respondendum est. Ad ꝓmam dicendum ꝙ in ꝓmo rhethozice diffiniendo delectationem non capiebat Arꝛ. motum ꝓpactu ens in potētia scōm q̄ i potētia: sed accipiebat motū cōiter. ꝓut se extendit ad actum dependentem ab agente suo: etiam in conseruari post eius productionē. sic enī (vt dixī) dicimus aliqñ etvisionē ꝛ intellectionem esse motū. Et est sicut si lumē factū in aere vocaremus motum: qz in conseruari dependet a corpore lucido vnde dicimus aliqñ verbaliter candelam illuminare domum continue: quasi sc̄z continue ꝓduceret lumen. cū tñ nō ꝓducat. sz conseruet: sic etiā obiectū delectabile vel subrōe delectabilis apprehensum dicimus continue delectare nos. ꝛ colorem obiectū visui causare visionem continue ꝓpter quod sic cōiter capiendo motum dicimus lumen esse motum aeris a corpore lucido: ꝛ delectationē motū appetitus ab appetibili. ꝛ visionem motū visus a visibili: ꝙ aūt Aristo. in dicta diffinitione delectatiōis sic capiebat motum. apparet per hoc ꝙ addit et constitutio simul tota. hoc enim addit vt contrahat nomen motus ad dictam acceptationem. ¶ Ad aliam dicendus est: ꝙ auctoritas si cōplete ponatur est ꝓ nobis dicit enim ꝙ delectatum fuisse contingit velocit: delectari autem non ꝛ adponēdum subdit trāsponere quidam ergo in delectationem velociter ꝛ tarde est operari aūt scōm ipam velociter non est dico aūt delectari. vñ Arꝛ. ex hoc capit rōem ad ꝓbandum: ꝙ delectatio non sit motus. dicens ꝙ oī motui ꝓprium esse videtur velocitas ꝛ tarditas delectationi aūt horum neutrum existit dicamus ergo ꝙ per hec verba Arꝛ. intendit ꝙ cum delectatio sequatur aliquē motuz verbi gra. approximationem obiecti delectabilis: vel quid huiusmodi contingit quo ad illum motum ꝓmum transire velociter in delectationem sed tamen delectatio forte aliter accepta non est velox neq; tarda. vel intēdit per transpositionem velocitatis ī delectationem idē quod ex parvo motiuo excessiue delectari sicut illum dicimus velociter irasci qui ex parvo motiuo statim irascitur. ¶ Ad aliam potest dici: ꝙ capiendo nomen passionis vt est vnum predicamentum delectatio non ꝺz passio ꝓprie. sicut nec ꝓpe ꝺz motus. tamen sicut cōiter pōt dici motus: sic cōiter non est inconueniens ipsam dicere passionem dicūt etiā aliqui ꝙ delectatio dicitur passio. put nomē passionis est de tertia spē qualitatis. sic autem non opz passionem esse motum. Alij etiam dicunt ꝙ ꝓprie loquendo et fo⁹-

Ad ꝙstiū ꝓncipale

Ad rationes ad primam.

Ad secundā.

Ad tertiam

ria iter delectationes sensuales ꝛ intellectuales

m aliter delectatio/ira/timor/verecundia/z hmõi non sunt passiones: sed sunt actus quidaz anime permanentes nature. sed pcomitatiue vel causaliter dicuntur passiones. quia sunt in corpore cause quozũdam motuum spirituum vel humorum. quibus sepevidetur corpus notabiliter alterari.

Ad quartam

¶ Ad aliam. dictum fuit q licet contigat delectationem perficit continue et temporaliter: tamen delectationi non repugnat ex eo q fiat tota simul nec valet quod dicitur ipsam non habere contrarium: quia non est necesse generationem delectationis a contraria tristitia incipere: sed potest fieri delectatio sine tristitia precedente. quia consequitur comprehensionem conuenientis que põt fieri sine previa comprehensione disconuenientis.

Ad quintam

¶ Ad aliam conceditur q communiter capiẽdo motum mõpus dico visto potest dici motus z sic etiam delectatio. zc.

questio. xxv. Arguit primo

QVerit vicesimo quinto Vtrũ delectatio sit ghatio Arg q sic. qz tristitia ẽ corruptio. ḡ delectatio est ghatio. ꝓña pz pmã regulã: si oppositũ in oppositũ. Ass. ꝓbat aute Aristo. tertio huiꝰ dicentis: q tristitia corrũpit z stupefacit naturã habentis. aut ergo corrũpit sicut agẽs aut sicut actio. nõ sicut agẽs: quia agẽs corrumpẽs est ipm obiectũ disconueniẽs inferens tristitiã: si aũt corrũpat q modũ actionis. z actio corrumpina nihil aliud est ḡ corruptio. sequitur intentus scz q tristitia est corruptio. Et pfirmat qz fames z sitis sunt qdã tristitie. sed ipis natura corrũpit ex toto si pseueraret sine refectione. ergo tales tristitie sunt quedam corruptiones.

Confir.

¶ Item destitutio corporis apud eventum famis aut sitis per actionem caloris naturalis consumentis humidũ naturale est quedaz corruptio ergo restitutio que fit per sumptionem alimenti deperditum restaurantis est quedam generatio. sed delectatio in tali resolutione consistit. probatio quia sicut tristitia consistit in destitutione vel in destituto esse: ita oz q delectatio cõsistat i restitutiõe vel i restituto eẽ modo nõ videtur consistere in restituto esse. quia cum aliquis per cibum sufficiẽtẽ z potum restitutus est ad plenum ce sstat delectatio circa cibum z potum. iõ zc.

Secundo

¶ Itẽ forma scõm quã est motꝰ dũ scõm eã est motus. dicitur motus capiendo motũ scõm verioꝛem acceptionẽ. vt vult cõmentator tertio physicorum. ergo a simili forma secũdũ quaz est generatio dũ scõm eã est generatio. Dicit ghatio. sed scõm delectationẽ est generatio: qz scõm eam est mutatio de non esse ad esse. contingit eni non delectari z post delectari.

Tertio.

¶ Item Aristote. ex eo dicebat delectationez non esse motum quia fit in instanti z tota simul. sed hoc nõ repugnat generationi cum generatio ꝑpriissime sit scõm substantiam. que tñ nõ recipit magis z minus ḡ non repugnat delectationi q sit generatio. licet repugnet ei q sit motus. Oppositum expresse dicit

Quarto.

pñz notabile

Ari. septimo z decio huius.

¶ Sciendum est: q nomen generationis z nomen motus licet cõmuniter accepta sint synonima. tamẽ accepta ꝑprie distinguntur maxime per hoc q motus est iter terminos positiuos. generatio aũt z corruptio ponuntur esse inter terminum positiuum z terminũ puariuum. vt apparet ẽnto physicoꝝ. Ex quo manifestum est: quia delectatio põt fieri non precedẽte tristitia positiua. q secũdum delectationem nõ est motus. ꝓout motus distinguendus contra generationem z corruptionez. nullo forte per accidẽs tamen ex hoc nõ est notum vtrũ delectationis sit generatio vel corruptio.

ordña iter ghationẽ z motũ

¶ Secundo sciendũ est: q transmutatio solet distingui duplex. scilicet instantanea z temporalis siue continua. z debet supponi ex physiosophia naturali vt puto: q trãsmutatio instantanea nõ est aliqua res differens a terminis transmutationis z subiecto: sed transmutatio continua z temporalis est bene res distincta a terminis vel ab altero eozum sicut pars a toto. verbi gratia. ponamus animam fieri indiuisibiliter generatio anime non est res alia ab anima. licet hoc nomen generatio connoteꝛ aliquid quod non connotat hoc nomẽ aia: sed ponamus caliditatẽ fieri primue z tẽpozaliter. tunc generatio caliditatis differt a caliditate generata completẽ per hoc: q generatio caliditatis nõ est tota caliditas que potest generata: sed est pars eius.

scõz notabile

Et si quis nolit ista supponere. recurratur ad questiones naturales: quia non sunt in omnibus oĩa dicenda.

¶ Tertio sciendum q Arg. sepe solet dicere eozum non esse generationem ḡ indiuisibiliter fiunt propter hoc: q non est eozũ generatio distincta a generato esse eozum aũt que diuisibiliter fiunt contingit esse generationem. quia ibi est dare generationem distinctam a generato esse sic ei commentatoz dicit in sexto physicozum. transmutationem instantaneam non esse transmutationez per se: sed finem transmutationis z isto modo intelligenda sunt verba Aristotelis in decimo huius cum dicit. non enim omnium hec dicuntur scilicet generatio z motus. sed partialium. z nõ totozum. id est non eozum que fiunt tota simul instãtanee. Et addit neq; enim visionis est generatio neq; puncti. neq; vnitatis. neq; horum nihil motus. neq; vtiq; delectationis. totum enim quoddã id est delectationis non est generatio neq; motus sicut neq; visionis: quia fit tota simul. tamen capiendo large nomen generationis. ꝓout significat aliquid forte cum ante non fuisset absq; eo: q significet rem distinctam a terminis z subiecto siue a generato esse. Aristo. non negat generationẽ esse delectationis neq; visionis.

tertium notabile

¶ Quarto sciendum est: q sicut dictum fuit in precedentibus delectatio et visio possunt fieri particulariter et continue ꝓpter mutationem ꝓtinuam in aliquo eozũ que ad causandũ delectationem vel visionẽ exigũtur: sed quia delectationi z visioni nõ repugnat esse q fiãt tote simul ideo Arg. loquitur de eis acsi fiant semp tote sil. dicẽs scz ipãrum non esse generationẽ tẽporalem z distinctam a generato esse qz si est earum generatio talis. hoc tñ nõ conuenit eis scõm seipsas: sed per modum sequele ad mutationẽ tpalem in eis. ad que delectatio vel visio ꝓsequitur.

qrtũ notabile

¶ Quinto notandum est: q plures antiquozum dixerunt delectationem esse ghationem

sensibilẽ i naturã vel repletionẽ: attẽdẽtes ad illas delectationes que sunt scõz cibũ z potũ: quia tñ corpus i fame z siti destitutũ fuit a dispositione naturali ad quã restituit ꝑ sũptionẽ cibi z potus videmus hoẽm delectari in hmõi sumptione cibi et potus: cum autem corpus fuerit restitutũ cibus non est amplius delectabilis: hoc autem vt detur esse signum q delectatio non consistit in restituto esse: sed i ipsa restitutione nature quã ipsi vocant generationẽ in naturam vel repletionem. ꝓpter quod dicunt delectationẽ esse repletionez: vel generationẽ in naturã. hanc aũt oppinionem reprobat Arg. multipliciter in decimo huius. primo qdẽ scõm ꝓdicationẽ formalẽ impossibile ẽ concedere q delectatio sit talis generatio vel repletio. quia generatio z corruptio siue repletio et euacuatio sunt passiones corporis: non aie. et si pertinẽt ad aiam hoc est spãliter ad animã siue potentiã vegetatiuã. sed delectatio e tristitia non sunt passiones corporis nec aie seu potẽtie vegetatiue. imo spãliter aie sensitiue vel intellectiue ideo zc.

rões Arg. q delectatio nõ sit generatio.

Secundo

¶ Itẽ si non apphendatur talis repletio vel generatio. nulla fiet delectatio ꝑbi gra. i cõno perfecte fit magis corporis restitutio per digestionem z puersionẽ alimenti in substantiam corporẽ ḡ invigilia vel etiam quã i sũptione cibi. z tñ non fit tunc delectatio sicꝛ videmus aliqñ q in cõno delectamur ac si comederemꝰ vel biberemus. cũ hoc apparet nobis per somnium et tamen non ẽ illic repletio talis vel generatio. ꝓpter hoc apparet: q delectatio vel ẽ cognitio quedam vel sequitur cognitionẽ ḡ ipa non ẽ formaliter talis generatio vel repletio. nec ẽ credendum: q antiq; hoc opinarentur. sed (vt puto) volebant dicere: q delectatio ẽ talis repletio vel generatio obiective id ẽ q delectatio ẽ comprehensio vel passio sequens comprehensionem talis generationis vl repletionis. quod iterũ ꝑpe loquendo non ẽ sufficiẽter dictũ neq; verum. dico esse q nõ ẽ sufficiẽter dictum qz si hoc aliquomõ haberet veritatẽ tñ nõ haberet ꝑfectẽ de maximis z ꝑfectis dictis delectationibus ꝑfectissime eni delectationes sunt ꝑfectoꝝ. nõ diminutoꝝ. nec egritudinalium. verbi gra verioz ẽ delectatio sani ḡ infirmi. z studiosi ḡ viciosi. z maxime atq; verissima delectatio simpliciter est dei qui excellenter ẽ perfectus sine possibilitate diminutionis: ꝓpter quod bene dz in decimo huius: q visiones et auditiones. tũc maxime sunt delectabiles cum sensus sit potentissimus. repletio autem z generatio nõ ꝓueniunt nisi rebꝰ ipẽfectis tẽdẽtibus i perfectionẽ. iõ zc.

Tertio.

¶ Item nec illud ẽ verum q ipsi dicunt etiã in illo ꝓposito de quo intẽdũt quia maxime dicta eozum videntur intelligenda esse de delectationibus sensualibus i cibo z potu qñ generatio siue corporis consumpti restitutio non fit ꝓprie et ꝑcipaliter apud cibi sumptionẽ sed apud eius tertiam vel quartam digestionẽ de lectatio autem magis fit apud eius sumptionem generatio aũt siue repletio non ẽ maioz i ꝓncipio sumptionis cibi ḡ in medio vel in fine. delectatio autem est maioz ideo.

Ad rationes q tristitia nõ corrũpit sed nõ obiectum.

Ad rationes ꝓ primam dicendum ẽ q tristitia non ẽ corruptio nec ꝓprie corrũpit: sed obiectum tristabile aliquando ẽ corruptiuum. Ipsa etiam tristitia põt corrũpere per accidẽs scz rõe motus spũum ꝙ sequntis ad ipsam tristitiã: sed ipa ꝑ se z formaliter accepta nec ẽ corruptio nec corrũpit dicẽdũ est etiã q fames z sitis nõ corrũpũt aĩal per se. sed calor naturalis consumẽs humidũ radicale: cũ nõ habeat humidũ cibale i quod agat. vel forte q calor naturalis ꝑ defectũ humidi cibalis extinguit: z sic q̃si a causa pnatiua aĩal corrũpit. tristitia aũt vel etiã fames z sitis si formaliter capiantꝰ sunt actus positiui ipius appetitus.

¶ Ad aliã vi sum fuit quõd delectatio non ẽ restitutio corporis: sed sequit sumptionem cibi conuenientis etiam ante corporis restitutionẽ z regenerationẽ.

ad secundam

¶ Alia ratio soluta fuit i tertio notabili. vltima rõ etiã ꝓcedit silr nisi cũ hoc dicatur q aliqñ generationes substantiaꝝ sunt diuisibiles. vel eo q forme alique substantiales suscipiunt magis z minus vt qdã dicũt. vel ꝓpter subiecti diuisionem. i cuius vna parte post aliam continue forma introducitur. Et sic est finis questionis.

Tertio.

questio. xxvi. Arguit primo

QVeritur vicesimo sexto. Vtrum delectatio ꝑficit operationẽ Arguitur q nõ: qz quod ipedit prudentẽ esse nõ ꝑficit operationẽ cũ nulla possit esse ꝑfecta opatio sine prudẽtia: sed delectatio ipedimentum est ei quod est prudentez esse. vt dicit Arg. z ḡto magis gaudet magis impeditus est. vt ea que venereoꝝ. nullum eni vtiq; posse aliquid intelligere i ipa. ꝓpter quod etiã dz in scõo huius q in oi maxime obseruandum delectabile e delectationem. abiscientes enim ipam minus peccabimus.

Secundo

¶ Itẽ idẽ non ꝑficit se: sed delectatio est opatio. ꝓbat ꝙ Arist. septimo huius q. cũ dixisset felicitatẽ esse opationẽ non ipedit tã z eligibilissimã dixit. hec aũt est delectatio. z si dicat delectationem esse aliud ab operatione. tamẽ opz operationẽ meliorem z perfectiorem esse delectatione. cũ in operatiõe ꝑsistat felicitas modo minus ꝑfectũ nõ ꝑficit magis ꝑfectũ: sed potius eꝫ. sicut materia non ꝑficit formã sed econuerso

Tertio.

Etiã quod est ꝑfectissimũ non indiget q alio ꝑficiatur felicitas aũt iter humana bona ẽ quod perfectissimum. cũ tñ ipa sit opatio quedam ideo zc.

¶ Itẽ non ꝑficit opationẽ ꝙ modũ agẽtis: qñ ꝙ habilius esset q operatio esset actiua delectationis. cũ sit naturaliter ꝓioz delectatione. ḡ ecõtra nec ꝑficit eam ꝙ modũ forme. quia decimo huius dicit Arg. q ipa non ꝑficit operationem sicut hĩtus q ineſt. z hoc etiã pz ꝓ hoc q delectatio non est in eodẽ subiecto cum opatione. qñ operatio quã delectatio consequitur est aliqua apphensio q̃ est i potẽtia cognitiua delectatio aũt est i potentia appetitiua. sed iterꝰ nec ꝑficit operationẽ ꝙ modus finis quia finis vltimus est opatio non delectatio. cum Arg. dicat felicitatem esse opationem. ḡ nullomõ ꝑficit eam.

Oppositum.

¶ Oppositum arguitur quia dz septimo huius: q delectationes. q̃ sunt a speculari et discere magis faciũt speculari z discere z i decimo huiꝰ dicit Arg. ꝑficit aũt opationẽ delectatio z postea iterꝰ dicit cosuget ei opationẽ. ꝓpa delectatio magis ei singula iudicãt z certius exꝑimẽtũ cũ delectatione opantes.

notabile ꝑmũ

Sciẽdũ est: q ois delectatio ꝑse

quit ꝙ ꝑhēsionē aliquā boni seu ꝓuenietis ꝑ modū ꝓntis sicut dictū fuit ſatis i alia q̄stiõe. ꝓpt q̄ tria sunt hic ꝓsideranda scz obiectū sub rõe boni ꝓntis apꝓhensūz ipa apꝓhensio. z ꝓns delectatio ita ꝙ ꝑ hmõi apꝓhēsionē fit nobis delectatio de obiecto apꝓhenso. vez est ꝙ etiã aliqñ põt nobis fieri delectatio de ipa apꝓhensione: sed hoc est ꝑ actum reflexū. vel ꝑactū supioris potẽtie cognitiue q̄ apꝓhēdim⁹ illã ꝓxĩe apꝓhēsionē ꝑ modū boni seu ꝓuenietis z ꝓntis: ita ꝙ illa ꝓxima apꝓhensio fit obiectū scẽe apꝓhēsionis ꝑ quã fit delectatio

scõz notabile

de illa ꝓxima: z ita redit ꝙ sp delectatio fit de aliq̄ obiecto ꝓ ipũ⁹ apꝓhēsionē. Scõo sciẽdũ ẽ: ꝙ obiectũ de q̄ fit delectatio qñq̄ ẽ opatio nr̃a vel ex opatione nr̃a dependẽs ita ꝙ ipm vel ipsius ꝓntia ẽ in nr̃a ptãte aliqñ adsit illud obiectũ vel eius ꝓntia non est in nr̃a ptãte sicut esset aeris serenitas. vel maris tranq̄llitas: vel sanitas. vel pulchritudo corporalis z hmõi ꝓpter quod apparet ꝙ q̄stio ꝓposita põt dupl̃r intelligi. vnomodo de opatiõe q̄ est ipa apꝓhẽsio ꝑ quã fit delectatio, aliomõ de operatiõe q̄ aliqñ ẽ obiectũ de q̄ ipũ⁹ apꝓhẽsio nẽ fit delectatio. Si g̃ loq̃mur de opatione q̄ sit obiectũ z illa nõ subsit ptãti nr̃e sicut ẽvẽt vl pluuia: ꝓstat ꝙ delectatio nr̃a nõ ꝓficit talẽ opationẽ pluuia ei nec ꝓficit nec augeꝫ nec ꝓtinuab ex eo ꝙ de ea delectamur z hoc videt ꝑ se notũ. Si aũt illa opatio de q̄ obiective delectamur fuerit i nr̃a ptãte. vt eqtare vel citarizare vel speculari z hmõi. tunc ẽ dicẽdũ ꝙ delectatio quodãmodo ꝓficit z ꝓtinuat opationẽ. hoc est dictu ꝙ ipa aliq̄modo est causa vel occasio ꝙ operatio fiat intensi ozve diuturnioz: et hoc est ꝑ experiẽtiam manifestũ. z rõ huius est quia ea volũt z ꝓsequunt delectationẽ z bestie z homines. vt ỏz septimo huiꝰ. vñ etiam primo rhethozice dicit Arꝫ. delectationes eni oĩa prosequunt z gratia ipsius delectari appetunt. sed velle aliq̄d trahit z iclinat ad illud vel le sine quo esse nõ põt. z delectatio non potest eẽ sine obiecto delectabili nisi forte diminute vt apud spem vel memoziam. vel ꝓpter spẽm obiecti delectabilis in fantasia reseruatam. ergo delectationis gratia inclinamur ad volendum opationes delectabiles. vel vl̃r obiectũ delectabile: sed quod volumus si sit in nr̃a potestate hoc facimus z cõtinuamus. si aliud nõ impediat q̃ delectatio quã habemus vel quã habere intendim⁹ de aliqua nr̃a opatione. incitat nos ad exercitium illius opationis z ad ꝓtinuationẽ ipsius. z ita delectatio perficit opationem de qua obiective delectamur. Sz

dubitatio quõ delectatio ꝓficit opationes

dubitatur ꝑ quẽ modum cum non videatur posse perficere eã nisi ꝑ modũ fortune vel finis vel efficientis. ¶ Ad quod videtur mihi dicẽdũ esse ꝙ non ꝓprie ꝑ modum efficientis. obiectũ ei delectationis z apꝓhensionis precedit naturaliter delectationem z apꝓhensionem. cum ergo efficiẽs ꝓcedat naturaliter effectũ. delectatio nõ põt habere rõem sufficiẽtis in respectu obiecti tñ posset dici ꝙ sicut desideriũ ponitur causa effectiua motus ad obiectũ adipiscẽdũ ita delectatio posset dici causa effective quietis z permanentie i obiecto adepto. In naturalibus ei sicut grauitas est causa motus grauis deorsum sic ipa est causa quietatius. eius in loco deorsum. mõ grauitati vt est causa motiua videt correspõdere desiderium ipi aũt grauitati vt est cã quietiua videt correspõdere delectatio. ¶ Iterũ nec delectatio videt mihi respectu dicte opationis habere rõem forme ꝓpe loquẽdo. q̄a obiectũ delectationis z apꝓhensionis põt esse extra appetitũ z intellectũ. z ĩ sit itra hoc accidit. Sed ipsa delectatio respectu obiecti ꝓsequndi faciendi vel ꝓseruandi põt habere se ꝑ modum finis. sic ꝙ hõ apꝓhendẽs delectationem sub rõe boni vel conuenientis desiderat eam non habitã habere. vel habitã ꝓseruare. ꝓpt q̄ ipsius gr̃a desiderat habere vel ꝓseruare. oẽ illud q̄ est necessariũ vel cõgruũ ad eam habẽdã vel cõseruandam. cuiusmodi est obiectũ. z sic itellectus z appetitus actiue mouẽt ad illud obiectũ non adeptũ adipiscẽdũ. vel adeptũ ꝓseruandum gratia delectationis inde ꝓuenientis vel ꝓuenture. Et ita patet ꝙ intellectus z appetitus z aliqñ cũ hoc virtus alia mota ab intellectu z appetitu continuãt augent z ꝓficiũt actiue opationẽ de qua obiective delectamur vel delectari intendim⁹. delectatio autem illa ꝑ modum conuenientis apꝓhensa z amata se habet in hoc sicut finis

quõ se hz delectatio ad apꝓhẽsionẽ sui obiecti.

Si aũt q̄stio querat de operatione que est ipsa apꝓhensio ꝑ quam de obiecto apꝓhenso fit delectatio. tunc etiã docet experiẽtia ꝙ delectatio sic ꝓficit operationem: q̃ ipsa aliquomõ est causa vel occasio q̃ opatio fiat intensior et diuturnior. intensius ei z diuturnius audit melodias vel fabulas qui de melodijs aut fabulis ꝓ auditũ delectatur. Ille diutius z intensius aspiciet aliquem ludum qui de ludo ꝑ visum delectatur. z sic de aliis.

q̃ nõ ꝑ modũ agentis

Sed tunc sicut ꝓius dubitatur ꝑ quẽ modũ delectatio ꝓficit hmõi apꝓhẽsionẽ. z stati manifestũ est vt mihi videt ꝙ hoc non est ꝑ modum agẽtis Nam delectatio non procedit naturaliter illam apꝓhensionem. sed potius eam sequitur: omne autẽ agẽs precedit naturaliter illud quod actiue producit. Secundo etiam videtur mihi satis manifestum ꝙ delectatio perficere potest talem apꝓhensionem per modum finis aniantz intenti sicut dicebatur de operatione obiectiua. nam q̃ fit reflexio virtutis cognitiue z appetitiue super illam delectationem z illã operationẽ. vel etiã si actus directus virtutis cognitiue superioris feratur super eas: tunc illa delectatio sub ratione boni z cõuenientis apꝓhenditur. et sic haberi vel conseruari desideratur. ꝑ ꝓns omne illud eius gratia desideramus habere vel conseruare. quod est necessarium vel congruum ad ipam habendam vl conseruandam cuiusmodi ẽ illa apꝓhẽsio. Et ꝓcedatur vlterius sicut ꝓcedebatur ꝓ⁹ de opatione obiectiua. Tñ hoc nõ obstante remanet dubiũ quod Arꝫ. reliquit insolutum in decimo huius. scz. vtrum recta z primaria intentione delectationem debeamus eligere ꝓpter opationem vel ecõtra. accidit enim sepe ꝓpter minus bonum eligere illud quod est melius z principalius: vt si quis eligat philosophari ꝓpter ditari. z est in tali electione ordo puersus si principalis z primaria intentione appetitus feratur super minus bonum z eius gr̃a super manus bonum. si tamẽ intẽtione

dubiũ an delectatio sit ꝓpt operationem

delectatio nõ ꝓficit opationẽ q̃ ẽ eius obiectũ ꝑ modũ formę.

primaria ferat in magis bonũ. z aliqñ intentione secũdaria fiat reflexio sup minus bonũ: nulla est pena uersitas vt si prima intentione diligo deũ ꝓpter seipsum. z secũdaria ꝓpter me. scz q̄a michi bonus finis eni ỏr istis duobus modis scz primaria intentione z secũdaria. put cõmentator ꝓfecte declarat secundo celi z mundi commento decimo z commẽto vicesimo primo. Huius ergo sit ꝓfecte notum z ꝓse ꝙ aliqñ diligim⁹ operationẽ propt delectationem: ĩsi dubium est q̃ earũ debeat dici finis alterius intentione ꝓncipali de q̃ dubio posterius inquiretur. dubiũ est etiã virũ delectatio perficiat dictam apprehensionem per modũ forme sibi iherentis. et statim videt quibusdã q̄ nõ. ꝓpter hoc q̄ illa apꝓhensio ponit in intellectu tanq̃ in subiecto et delectatio in appetitu. Sed istarũ forte non habz multam efficatiã: posito q̄ idẽ ũt realiter intellec⁹ et voluntas scz ipsa aĩe substantia hoc ent posito concederet solũ ꝙ delectatio est i aĩa tanq̃ in subiecto remoto in qua tanq̃ in subiecto ꝓpinquo est apꝓhensio z nõ obstãte hoc dicerẽt q̄ aĩa illa i ordine ad actũ apꝓhensionis vocaret intellect⁹ et in ordine ad actũ delectationis vocaret appetitus. ¶ Alij aũt dixerũt delectationẽ esse in apprehentione. quã ipsa cõsequit tanq̃ i mediato sub iecto ꝓpt hoc q̄ aĩa nõ põt delectatinoẽ recipere nisi tali apꝓhẽsione mediante. modo dispositio necessaria subiecti ad receptionẽ alicuius forme subsequẽtis videt ad illã formã se habere ꝑ fine siue subiective sicut dispositio necessario agẽtis ad agẽdum aliquẽ effectũ se habet ad illũ effectum actiue forte tñ. q̄ nec ista rõ est necessaria ꝓmo quia multi ponerent q̄ aĩa nõ solũ se haberet ad hmõi actus passiue. sed etiã actiue. z ita esset dubium an apꝓhensio illa esset dispositio aĩe ad delectationẽ actiuã vel passiuã. scdo q̄ frigiditas videt esse dispositio necessaria materie ad receipiendũ formã aque. z tñ ipsa nõ recipit aquã sic ꝙ form aaque educat ab intrinseco de potentia frigiditatis. quia tunc forma aque non maneret illa frigiditate corrupta puta si aqua calefieret. q̄ est falsum verum est. q̄ nõ est simile de frigiditate ad formã aque. z de illa apꝓhensione ad delectationem cõsequentẽ q̄. forma aque põt manere corrupta frigiditate delectatio aũt nõ põt manere cessante apꝓhensione in talibus aũt formis quarũ vna necessario ꝓsupponit aliã in eodẽ subiecto ẽ satis difficile an posterior sit ab intrinseco educta de potentia ꝓioris. vel solũ de potentia subiecti ambarũ. qõ inquirere videt magis esse speculatiuum q̃ mozale ideo dimittat. ¶ Respõdendũ est ergo ad rões ꝓncipales. Ad ꝓmã dicit Arꝫ: ꝙ delectatio sequẽs actũ ꝓdentie vel virtutis non ĩmpedit ꝓdentẽ vel virtuosũ: sed aliena delectationes vt que a speculari z discere ꝓueniunt vt dicit magis faciunt speculari z discere. ¶ Ad aliam põt dici ꝙ si operatio capiat large ꝓ actu quocũq̄ actuat aut passiui cõcedendum est ꝙ delectatio est operatio sed tũc questio nõ esset intelligenda vtrũ tũc delectatio perficiat illã operationẽ que ẽ ipsamet delectatio ꝓficies: sed vtrũ delectatio ꝓficiat il'q̃ opationem que est obiectũ delectationis vel ei⁹ apꝓhensio. Si aũt operatio caperet stricti⁹ ꝓ actu ꝓueniẽte ab actiuo in passiuũ nõ per modum sequele necessario cõnexe actui precedẽti. z passio cõtra opationem distincta caperet ꝓ actu ꝓueniẽte ab actiuo in passiuũ per modũ sequẽtis ad aliũ actum z necessario cõnexi ei. tũc forte dici posset ꝙ delectatio esset nõ operatio: sed passio qñ forte delectatio necessario sequit apꝓhẽsionem obiectiue cõuenientis z ꝓntis z ei necessario connectit. ¶ Ad hoc aũt q̄ Arꝫ. dicit delectationem esse felicitatẽ vel operationẽ dicẽt post q̄ est predicatio causalis. nõ formalis q̃ etiã dr̃ q̄ minus perfectũ nõ perficit magis perfectum põt dici ꝙ verũ ẽ ꝑ modũ finis dicti ꝓprie intentione. tñ aliter est possibile sicut dictũ fuit z postea dicetur q̃ etiam dr̃ q̄ felicitas que est operatio quedam cũ sit q̃d perfectissimũ non indiget q̄ aliquo alio perficiat dicendũ est q̄ simpl̃r perfectissimũ cuius modi est solus deus nullo alio perfici põt: sz perfectissimus actus humanus ꝑ se perficit per aliũ actum humanũ. sic q̄ ipse cũ illo alio actu est eligibilior z magis cõtinuari põt q̃ sine eo. ita opatio que est felicitas põt perfici ꝙ delectatione. Ad aliam data fuit solutio i corpore questionis

ad terciam.

oppio q̄ delectatio ꝓficiat opationẽ ꝓ fine sc̃f̃t forma

ad rationes

ad secundam

Queritur vicesimo septimo vtrũ delectatio in opẽ virtutis vel potẽtie ipediat delectationẽ in opere alterius. ¶ Arguit q̄ nõ. q̄ nunq̃ aliq̄ fuit sui ipsius impeditiua nisi habeat admixtũ aliquã oppositionẽ: sed opationes vel delectationes duaꝝ diuersaꝝ potẽtiaꝝ non hñt admixtũ aliquã oppositionẽ qm̃ illa esset oppositio ꝓtria q̃ esse nõ põt: q̄ cõtraria nata sunt fieri circa idem. ¶ Itẽ quecũq̃ due potentie cognitiue vel fuit subordinate ita ꝙ actus vni⁹ depẽdeat ex actu alterius vel sunt nõ subordinate ita ꝙ actus vni⁹ non dependet ex actu alterius. sicut fuit visus z auditus si sint subordinate tũc operatio vnius nõ est impeditiua operationis alterius: sed potius iuuatiua. Si vero sint nõ subordinate adhuc possũt simul in operationem sicut visus z auditus. Si aũt operationes non impediũt se inuicẽ. non videt ꝙ delectationes cõsequẽtes debeãt se inuicẽ impedire ideo. z cõ. ¶ Item quod est augmentatiuũ alterius non est impeditiuũ ipsius: sed delectatio visꝰ augmentat delectationẽ tactus: quod ex hoc apparet: quia delectatio in venereis que est delectatio tactus maioratur si visus fuerit delectatus et delectabilius bibimus pulchrum vinum q̃ turpis coloris. imo si in cibo visus: aut olfactus passus fuerit abhominationem. gustus etiam abhominationem patiet ideo. z cõ. ¶ Item quelibet delectatio minuit quãlibet tristiciam. ergo vna delectatio nõ minuit aliã delectationẽ. ẽ is ꝑ septimo huiꝰ vbi dr̃ expellit aũt delectatio tristiciam z que contraria. z que contingens. z idem dicit in decimo libro consequẽtia videt manifesta q̄a quod minuit aliquam tristiciã nõ videt minuere delectationez illi tristicie contrariã: sed potius augere z saluare: sicut illud qõ minuit frigiditatẽ saluat potius et auget calorem q̃ impediat. ¶ Oppositũ appa

Arguit ꝓmo

Secundo

Tercio.

Quarto

oppositum

ret per Arz. i septimo huius. ¶ Sciendū est q̄ satis per experientiā z inductionem pōt esse notus q̄ quelibet delectatio minuit vel expellit quālibet tristiciā z q̄ etiam multe delectationes aliquarū potentiarum expellunt vel minuūt delectationes aliarum potentiarū: sed huius causa declarāda est z modus per quē hoc fiat de quo michi videt cum non sit sēm delectationem vel tristiciā motus p se: sed fiant per modū sequele ad aliā mutationē sēm prius dicta q̄ neq̄ delectatio per se corrūpit tristiciā neq̄ tristicia: per se corrūpit delectationem neq̄ delectatio delectationem: neq̄ tristicia tristiciam: sed per accidens. omnia ista sunt possibilia. ¶ Ad quorū euidentiā Sciendū est q̄ nos possumus loqui de delectationib⁹ z tristicijs contrarijs. vel de non contrarijs: si sit sermo de contrarijs: apparet satis q̄ delectatio nō agit sup tristiciam nec econtra: sed delectatio cōsequit apprehensionem conuenientis: z tristicia apprehēsionem disconuenientis: ideo q̄ corrūpit hmōi apprehensiones corrūpit ex consequēti deleciationem z tristiciam consequētes. z quod mutat potentiā cognitiuam de vna hmōi apprehensionū in aliā. mutat ex consequēti appetitum de delectatione i tristitiā. vel econtra. Si aūt loquamur de delectationibus z tristicijs non cōtrarijs. adhuc est manifestius q̄ vna per se nō corrumpit aliā saltē actue: sed per illū modum vna corrūpit aliā quia vna corrumpit operationē: quam alia cōsequit et sic ex consequēti corrūpit illam. hoc aūt sic sciri pōt delectatio enī per modum finis amati perficit: augget z continuat operationē quā consequit. vt dictum est i alia questione inq̄tum enī delectatio. est sēm seipsā appetibilis per modū finis appetit⁹ est innatus inclinare ad eā. p̄sequendam z cōtinuandam z per consequēs ipsius inclinat ad operationē quā ipsa p̄sequit. p̄sequēdā excercēdā z p̄tinuandum econuerso aūt tristicia per modū repugnantis fini inficit z repellit operationē quā ipsa consequit inq̄tum enī tristicia sēm se ipsā est fugibilis appetitus iclinat ad illā operationē repellendā quā tristicia consequit. Ex his aūt sequit q̄ alia gra delectationis continuādez augende est intanta valdez gra tristicie repellende. circa opationem et obiectū ad que tristicia consequit alia aūt cum sit virtutis finite non pōt ad diuersa simul intendere perfecte: sed intentā vni valde quasi non pōt alijs intendere. z vniuersalit quanto magis intendit vni tāto minus pōt intendere alteri. Juxta illud pluribus intentus minor est ad singula sens⁹ hoc ergo modo manifestus est q̄ alia circa aliquā operationem delectata vel tristata multū intendit illi operationi. z per consequēs parum intendit alijs operationibus. z q̄to minus intendit eis tanto minor consequit eas delectatione vel tristicia. propt quod isto modo delectatio vel tristicia. i operevno repellit. vel minuit delectationem. vel tristiciam in opere alio. sicut enī delectatio i vno opere minuit delectationē in alio opere z tristicia tristiciā et delectatio tristiciā z econtra. ¶ Sed hic oportet diligent attendere q̄ plures potentias in suis operationibus simul delectari vel tristari cōtingit

notabile p̄mū

notabile scōz

dupl̄r cōtigit plespotētias delectari i suis opatiōib⁹.

lum cibum vel istā mulierem. Alio modo circa diuersa obiecta vt gustū circa cibū z auditum circa cantū mulierū. si aūt sit delectatio vel tristicia plurium potentiarū circa idem obiectū: tunc vel vtra q̄ potētia circa illud obiectū delectabit iudicando ipsū cōueniens esse vel vtraq̄ tristabit iudicādo ipsum esse disc̄ōueniens. vel vna delectabit et alia tristabit. Si ergo vtraq̄ delectat. verbi gra visus in pulchritudine mulierū z auditus i eius dulci cantu. tunc delectatio in ope vnius potētie nō minuet delectationē in opere alterius. sed potius augebit. adulter enī plus delectabit in cantu pulchre mulieris z lasciue q̄ in cātu turpis z indecentis z. tu libentius odorares pulchrū lozem q̄ turpem cōsimili existe odore z causa huius est colligatio sensuū exteriozum ad eādem iteriozem potentiam cū enī plures sensus cōcordant de cōuenientia obiecti. estimatiua firmius adheret eozum iudicijs. ¶ Et sic inde maioz sequit delectatioz eodem. modo maioz sequit tristicia si plures sensus cōcordant de disconuenientia. si vero discordent tūc delectatio vnius minuet tristiciā alterius z econtra propt hoc q̄ estimatiua nulli⁹ erit firmi iudicij sed quasi dubitabit an totale obiectū sit sibi coueniens vel disc̄ōueniens z ita nec delectabitur nec tristabit intense nec per cōsequens sensus exteriozes itense delectabunt vel tristabūtur propt eozū colligantiā ad virtutes interiozes que tanta est q̄ si estimatiua iudicauerit aliquē esse immundiciā in cibo vel in potu q̄tūcunq̄ boni fuerint sapozis z odozis z gustus obhominabitur z olfactus. Si aūt delectationes z tristicie pluriū potētiarū fuerint circa diuersa obiecta. et nō subordinata. tūc habebit veritatem illud q̄ prius dicebatur sc̄z: q̄ delectatio minuet delectationem z tristicia tristiciā: z delectatio tristiciā et econtra modo superadito. sic enī bñ dicit Arz. q̄ amātes fistulas nō possunt sermonibus attendere si audiant fistulantem propter q̄ gaudētes quocūq̄ vehemēter nō operamur alterum z alia faciamus alijs quiete placētes. hoc idem etiā apparet in tristicijs nares enī equi cōstringimus vt non sentiat pedis dolorem. ¶ Sēm aūt ea que dicta sūt rōnes i principio questionis adducte procedunt si quis intenderit Alique enī satis arguūt q̄ delectatio nō per se diminuat delectationē quī tamē diminuat modo predicto sc̄z q̄ alia vni multum enī intenta minus itendit alijs nihil probāt. Et sic est finis questionis.

ꝙre vna opatio nō ipedit alias circa iō obiectū q̄si cōcordat i delectatiōe vel tristicia

rōes soluunt ex dictis.

Questio xxviij

Queritur vicesimo octauo. Utrum principali intētione delectatio sit p̄pter operationē. vel operatio ꝓpter delectationē. multi aūt probare nitūtur q̄ operatio sit ꝓpter delectationē intentione p̄ncipali per rōnes sumptas ab Arz. et eudoxio quarū prima sit ista. optimū semper intenti one primaria debet poni finis aliozū z maius bonū minoris boni: semper enī deterius est gra meliozis. vt dr̄. septimo politice: sed delectationi detur esse quid optimum. ergo. z c̄. minozem. p̄bat

aſ q̄ opatio sit ꝓpter delectationem

Ethicozum clxiii

rō eudoxij

Eudoxius capiēs p̄ncipio manifesto illud eē optimū q̄d oīa appetunt: illud p̄ncipiū videt esse concedendum. q̄z cum bonū sit obiectū appetit⁹: nichil videt per modū obiecti posse ad se trahere vniuersaliter oēm appetitū. nisi sit in bonitate potētissimū z quia tale est oi enti bonū. sed nō est oi enti bonū nisi quod est optimū sēm seipsū. Si igit illud p̄ncipiū concedat oportebit etiā modo consimili cōcedere illud esse optimū oibus cognitionē ventibus quod oīa appetūt cognitione vtētia sed delectationē appetūt oīa tā rōnalia q̄ irrōnalia. put experimur ergo z̄. ¶ Hanc aūt rōnem posita ab eudoxio p modū disputatiōis approbat Arz. in septimo huius dicēs. z p̄sequi aūt oīa et hoīes et bestia delectationē signū. quoddā est eius quod est esse aliqualit optimū ipsā. Verum est q̄ istam instari pōt ifi rōni sicut inuit Arz. in septimo huius dicēdo q̄ dicta rō haberet efficatiā si oēs appeterēt eādem delectationē: sed non est ita alij enī et alij alias z alias appetūt delectatiōes z adinuicem sepe contrarias. licet ergo oīs homo appetat delectationē. ifi nulla est delectatio quā oīs homo appetat. ideo de nulla delectatione cōcludi potest q̄ sit quip optimū. ¶ Sed Arz. huic istantie respondet duplicit p̄mo sub his verbis sc̄z qm̄ non eadem: neq̄ natura: neq̄ appetitiuus: neq̄ est neq̄ videt neq̄ delectationē p̄sequunt eandē oēs. delectationem tñ oēs. Ex quibus verbis sententia confirmās p̄tactā rōnem pōt extrahi dupliciter. primo sc̄z q̄ causa quare nō oēs appetūt eandē delectationem est q̄z non oi eadē natura. i. complexio naturalis scīta nobis a natiuitate nec idem habitus p assuetudinē acq̄situs: natura ei imperfecta z habitus p̄auus nō p̄sequit optimā delectationē: sed sibi ꝓportionabilem sc̄z p̄auaz vel imperfectā. sed si esset oīm eadem natura sc̄z perfecta z idem habitus sc̄z optimus. oēs appeterent eandem delectationē. z illa est quā p̄dicta rō concludebat esse q̄d optimum quod videt enī perfecto viro z studioso iudicandū est ac illi oibus videretur. studiosus enī circa singula iudicat recte. Alio aūt sentētia pōt capi ex dictis verbis Arz. q̄ generi toti delectationum q̄uenit terminare appetitum quod et hoc patet. q̄z oēs appetunt delectationem. sed hoc quod nō oēs appetūt eandē significat q̄ p̄aue delectationes terminat p̄auos z bñ bonos z optime optimos illud aūt est optimū q̄d terminat optimū appetitū ergo aliqua delectatio est quid optimū. Sed to aūt Arz. instātie p̄tacte respondet sub his verbis forte aūt et p̄sequit nō quā existimāt neq̄ quā vtiq̄ dicerent: sed eādem cuius rōnem assignat dicēs oīa enī natura quodam diuinum ex quibus verbis capi debet q̄ licet alij hoīes ꝓpter alias ipsorum naturas z alios habitus appetant alias z alias delectationes particulares. tñ oēs appetūt eandem delectationē finalem. z p̄sequuntur. licet hoc ipsi non percipiant. ideo de illa finali delectatione rō sufficienter concludebat. ¶ Sed tunc est dubiū quomodo verum sit. q̄ oēs appetunt eandem delectationem. Ad quod pōt dici p̄babiliter q̄ qui naturaliter appetit aliquā operationem habentem sibi annexā delectationē. ipse etiā naturaliter appetit illā delecta

Euaſio

Deffenſio

Dubium

tionem: oēs enī natura scire desiderant. vt dr̄. phemio methaphysice. z oēs ipsum scire aliqualit p̄sequuntur. tñ hoc nō obstante credi debet q̄ oēs aliquam appetunt eādem scientiā finalem sc̄z maximi z excellentissimi scibilis. nullus enī interrogatus si vellet p̄fecte cognoscere deū disceret nō vellem illam etiā oēs p̄sequit. vel in forma ꝓpria vel quia aliquid in ipsā ordinatum. p̄sequit oēs enī humane notitie imo vniuersaliter oēs actus humani in illam finalit ordinant. si in eius opere consistat humana felicitas. z hoc fuit declaratum satis in primo huius. sc̄z in quarta questione ec in quinta. ¶ Est ergo intentio Arz. q̄ oēs hoīes appetunt naturaliter illam sūmam delectationem que dei sūma contemplationi annexa est. cuius rō est vt dicit: quia oīa entia q̄tumcūq̄ de prauata hñt naturaliter in se quoddā diuinum. p quod naturaliter tendunt in ꝓprium bonum. z hoc etiā exprimit Arz. in decimo huius dicens forte aūt z in prauis est aliquod naturale bonū melius: q̄ sēm se ipsa quod appetit ꝓprium bonum. z illud diuinū vel naturale bonū forte nichil aliud est q̄ natura vniuscuiusq̄ sēm quod ipsa est quedam participata similitudo p̄mi boni. vel sēm q̄ ipsa continue recipit esse suū a primo z sūmo bono semper enī ipsa causa plus influit in quodlibet causatū suum q̄ quecunq̄ secūparia. sic ergo declarata sit ad illud ꝓpositum prima rō Arz. z eudoxij. ¶ Secundo ad idem arguit sic: quia ex eodē fundamēto in oī genere cause causa prima est vniuersalior reis causalitatis quā cause posteriozes: sed inter oīa bona humana delectatio videt vniuersaliozis causalitatis in genere cause finalis. ꝓbatio quia causalitas finis est i mouendo appetitū ad ipsi⁹ amorem z p̄secutionem. nullū aūt humanum bonū mouet ad hoc vniuersalius appetitū cognoscitiuum q̄ delectatio. cū expartum sit oēs bestias et hoīes p̄sequi delectationes. ergo delectatio est prima i genere causarū finalium. z per cōsequēs operatio est intentione primaria ꝓpter ipsā. ¶ Item perfectibile primaris intentione ordinat ad suam perfectionem ꝓpriam tanq̄ in finē. sed delectatio perficit operationem ideo. z c̄. Et confirmat rōquia delectatio perficit operationem non quocūq̄ modo: sed vt supueniens quidam finis vt dicit Arz. ¶ Item oīa humana bona sunt intentione primaria ꝓpt optimum quod est ipsa felicitas tanq̄ propter finem: sed Arz. dicit delectationem esse felicitatem z quid optimum quod ꝓbat tali rōne. felicitas cū sit opatio perfecta est operatio nō impedita. hec aūt est delectatio quare erit delectatio optimum. ¶ Item prima intentione semp de terius est gra meliozis vt dicitur septimo politice: sed delectatio videtur esse melioz operatione quia ipsa est generatione posterioz cum ipsa consequetur ad operationem: ioue aūte generatione sunt posteriora p̄ioza sunt specie substantie id est via perfectionis vt dicit Arz. nono methaphysice ergo. z c̄. Et cōfirmat q̄ finis habet rōnem vltimi. ideo quod magis est posterius magis videtur habere rōnem finis delectatio aūte est posterior operatione ideo. z c̄. ¶ Item illud est maxime eligibile z p̄sequēs oīa alia sūt eligibilia ꝓpt ipm.

Solutio

Tercio.

Quarto

Quinto

Sexto

scōo rō p̄ncipalit arguit.

quod est eligibile non ꝓpter aliquid aliud alteru neq; alterius gra tale aũt confessum est esse delectationem vt dicit Arꝛ. nullũ enī iterrogamus cuius gra delectat vt scm̃ seipsã exĩtem eligibilẽ delectationem vnde etiã primo rhetorice dicit delectationem enī ois prosequit et gra ipsius delectari appetunt delectari: diffinitiũ aũt est his bonum z finis. ¶ Item optimũ magis est ponendũ de illo genere quod est determinatiũ ad res melio res z excellentiores. ꝙ de illo quod est cõe rebus viliorib⁹: sed genus delectationis ẽ magis appropriatum rebus excellẽtib⁹ z genus operationis ẽ magis cõe rebus viliorib⁹ ergo optimũ gra cui⁹ alia fũt magis debet poni de genere delectatiõis ꝙ de genere operatiõis. maior videt manifesta. qz nichil reputandũ ẽ venerabile in quo cũ viliorib⁹ conuenimus. sed solũ in quo cũ superiorib⁹ minor ꝓbat primo quia ãtis et inãtis ꝓuenit operari sed solis ãtis. nõ adhuc oĩbus: sed solis cognoscentib⁹ conuenit delectari. Scdo quia si de operationibus z delectationib⁹ hoĩm optimoꝝ loquamur operationes erũt circa bona z circa mala. circa vtrũq; enī bonus homo bene operat: sed delectationes determinate erunt ad bonũ bonus enī homo non nisi in bonis delectat. ¶ Item q̃ est grauis aut leuis ī loco suo naturali cõuenientioꝛ est ipsi graui aut leuiꝛ magis habet rõnem vltimati finis ꝙ motus siue tẽdentis ad illũ: sed delectatio est tanꝙ q̃tatio ī obiecto amato: alij aũt actꝰ humani se habent per modũ tẽdẽtie in ipsũ ideoꝛ. zc. ¶ Item manifestũ est qꝛ ī ludo delectatio nõ eligitur ꝓpter operationẽ/ sed econuerso: qz sepe operatio circũscripta delectatiõe esset fugibilis tanꝙ lesiua et dãnosa. apparet etiã q̃ coitus non eligitur naturaliter ꝓpter operationem: quia mulier impregnata adhuc appetit coitũ naturalit. et tamen circũscripta delectatione opatio esset ociosa imo potius damnosa ꝙ vtilis. si ergo natura nichil facit ociose. sequit qꝛ coitus ꝓpter delectationem eligit. non econtra z si hoc in istis concedat rõnabile est qꝛ ita concedat in alijs. ¶ Iterũ multi ponũt amoꝛẽ idem esse quod delectationẽ et in actu amoris consistere felicitatẽ. et per cõsequẽs delectationem esse felicitatẽ: sed ꝓpter felicitatẽ sunt oĩa alia bona humana ergo oĩa alia sũt ꝓpter delectationem. ¶ Ibis tñ non obstantibus Eustratius et Albertus in suis cõmẽtis tenent expresse contrariũ. Ad qd̃ Eustratius arguit ꝓmo per hoc qꝛ Arꝛ. non dicit delectationẽ esse finẽ operationis: sed velut quendã finem q̃ hoc innuens qꝛ non sit simplicit finis z intentione primaria: sed quodammodo scz scm̃ quid z intensione secũdaria

¶ Ad idem arguit rõnibus sic fines posteriꝰ adueniunt operationib⁹ et generationib⁹ quarũ sunt fines. delectatio aũt simul coest et que scm̃ naturam operationi ergo non est finis ei⁹. ¶ Sed ista tur forte non imerito contra illã rõnem primo qꝛ delectatio et si non sit posterioꝛ operatione scm̃ tẽpus. est tñ posterioꝛ ea scm̃ naturã: z iterũ operatio non fit posteri⁹ ipsa delectatione. cui Eustratius dicat eã esse finẽ delectationis: z iterum alia vel corpus alatum est finis nutritionis z aliarum dispositionum conuenientium corpori animato. si deterius sit sẽper gra melioris. et tñ alia vel corpus alatum nõ aduenit posterius ꝓdictis: sed prius. imo etiã felicitas humana videt esse prima ī tentione ꝓpter hoiem. qñ homo cum sit substãtia est melioꝛ naturaliter z nobilioꝛ ipsa felicitate q̃ est accidẽs quoddã et semper deterius est gra melioris et tñ homo nõ aduenit posterius ipsa felicitate. sed econtra ergo illa rõ. Eustratij nõ magnam videt habere efficatiã: nisi forte quia bñ ꝓbat qꝛ delectatio nõ est finis opatiõis p illũmodũ q̃ quẽ termin⁹ gñatiõis aut mot⁹ẽ finis gñatiõis aut mot⁹. ¶ Alia rõ Eustratij est qꝛ si delectationes eẽnt fines opationũ: seqꝛet q̃ nulle deberẽt exerceri opatiões. q̃bus essẽt maiores annexe tristicie ꝙ delectatiões. z econtra sequeret q̃ oẽs operatiões exercẽri deberẽt. q̃b⁹ maiores eẽnt annexe delectationes quã tristicie cõsequens est falsum ergo z antecedẽs. primo ergo cõsequentia ex hoc patet quia scm̃ exigẽtiã finis oportet cetera moderari ideo oportunũ est facere oĩa que sũt ꝓgrua fini z dimittere cõtraria salitas cõsequẽtis apparet in opere fortitudinis vbi fortis factẽdo quod facere decet: expectat z sustinet vulnera aut etiã mortem. vbi plus est doloꝛis z tristicie ꝙ delectationes vt dicit in tercio huius. z expertum esse videtur econtra etiã nulli est opoꝛtunũ exercere coitũ cum non sua muliere. vel vti re alterius ipso inuito ꝙtumcũq; in tali opere plus delectaret quam tristaret ĩsaniens enī esset dicẽs qꝛ ꝓpter delectari operanda essent inhonesta vel ꝓpter nõ tristari honesta fugienda imo oĩs habens rectũ iudiciuꝫ assereret honesta esse facienda etiam si sint tristia vel indelectabilia z oĩa inhonesta esse fugienda ꝙtumcũq; sint delectabilia hoc pulchre dicit Seneca in epla inimiticias ad lucillũ dicens vir bonus quod honeste se facturũ putauerit faciet etiam sine pecunia si laboꝛiosum erit faciet: etiã si dãnosum erit faciet. etiã si periculosũ erit. rursꝰ quod turpe erit nõ faciet. etiã si pecunia afferret etiam si voluptatem etiã si potentiã vel honoꝛem ab honesto nullatenꝰ deflectit: ad turpia nulla spe inuitabit. ¶ Et Tullius in libro de officijs. nemo enim iustus esse pot. qui mortem qui doloꝛẽ qui exiliuꝫ qui egestatẽ timet. aut q̃ ea sunt his cõtraria eẽtati ante ponit ergo operatiões non sũt ꝓpter delectationes sed econtra. Sed istī rõnibꝰ q̃ uis sic fulcire possent alij respondere dicentes qꝛ non oẽs delectationes sunt eiusdem rõnis sicut nec oẽs operationes: sed opationibus turpib⁹ annexe sunt turpes delectationes. z honestis honeste: sicut apparet septimo z decimo ethicoꝝ delectationes aũt turpes non sũt simplicit dicende delectatiões. q̃uis dicanꝰ delectationes deprauatis vt apparet ibidẽ. dicerek ergo qꝛ sicut mali gra delectationũ turpium operanꝰ turpia z male. sic viri boni gra delectationum honestarũ operanꝰ honesta z bene. Supponerek etiã qꝛ pars rõalis omno ꝓferendo est ꝓti sensuali. i tñ qꝛ oẽ illud turpe odꝛ z malum qđ a recta rõe discordat. ¶ Tunc respondẽk ad rõnem cõcedendo cõsequentiã. si ī telligãꝰ de honestis delectationibus scz cõcordibus recte rõni z de tristicijs correspondentib⁹. z quando arguiꝰ qꝛ cõsequens sit falsũ qz in opere

Septimo.

Octauo

Nono.

Decimo

In oppositum

Secundo

Instãtia ꝓtra illam rõnem.

Scda rõ contra eũ

Tullius.

Callinis

Rõsio ad ꝓmam rõnem.

fortitudinis plus est doloris et tristicie quã delectationis. dicerek qꝛ hoc forte est verũ de delectatione et tristicia sensualibus. sed nõ est verũ de intellectualib⁹. sicut dictũ fuit in tertio libro qõne vicesima quarta. diceretur etiã qꝛ ꝓtuosus ī coitu indecenti nullo modo delectaret scm̃ intellectũ neq; iustus in iniusto vsu rei alteri⁹: diceret ergo qꝛ nunq̃ ꝓpter delectari operãda sunt inhonesta quia inhonesta nunq̃ sunt delectabilia simpliciter: nec honesta tristabilia. vel si aliquibus honestis annexa est aliqua tristitia. tamen plus ẽ in eis delectationis quã tristicie: sicut dictũ fuit. ¶ Itẽ alia ratione Eustratius arguit sic. sicut se hz operatio sensus ad delectationẽ sensualem: ita opatio intellectus ad delectationẽ intellectualem: sz operatio est finis delectationis sensualis tam in cibis et potibus q̃ in venereis actibus: nõ enim imaginandũ est qꝛ natura nobis instituerit cibum et potũ finaliter vt delectemur. sed vt nutriamur z viuam⁹. nutriri aũt et viuere et opatio est: ergo delectatio est gra opationis. Ad aũt natura inditi tuerit nobis cibum finaliter vt nutriamur z viuamus z non vt delectemur. apparet primo ex eo qꝛ ipsa plantis instituit cibum z potum vel eis proportionabilia: quibus tamẽ plantis delectatio nõ cõuenit. hoc ergo est vt nutriantur z viuãt. Scdo quia in nobis cũ expedit ad nutriendũ z viuendũ accipere cibũ scz corpore destituto q̃ cõsumptionem humidi a calido. tũc maxime delectamur in cibo. corpore ꝓ repleto z restituto: qz nõ expedit ad viuendũ z nutriendũ capere cibũ: cessat delectatio nisi forte ꝓ artificialẽ delectationẽ ciborũ z potuũ. puocetur. Tertio qz cessante delectatiõe vt in somno nõ cessat natura neq; remittit ab eius actione circa cibũ et potũ. Quarto hoc apparet ex differẽtia animaliũ et plantarũ circa nutrimẽtum: plante enī habẽtes naturaliter alimentũ cõiunctũ non indigẽt electiõe nutrimenti: animalia aũt alio indigẽtes nutrimẽto et nõ semper sibi: neq; naturaliter cõiuncto indigẽt electione quodãmõ qua acceptãt z ꝓsequũtur cõueniens z refutant vel fugiũt discõuenientes. nam sine tali electione plãte possunt viuere. alia alia aũt nõ possẽt ideo natura nõ deficiens in necessarijs nec abundans in superfluis instituit animalib⁹ delectationẽ in cibo cõuenienti. z tristiciã in discõuenienti: vt determinarenk ad acceptandũ nutrimẽtum cõueniens ꝓ annexam delectationẽ. z ad refutandum discõuenies ꝓ annexam tristiciã: quas ꝓpter nõ instituit tali determinatiõe non indigẽtib⁹: ex quo pz naturam delectationẽ z tristiciã ordinasse ad acceptationẽ vel refutationẽ nutrimenti. non econtra. Sikr etiam videt eẽ de venereis delectationibus: natura enī per coitũ intendens generationem ad salutẽ speciei apposuit coitui delectationẽ: vt ꝓ ipsam ãalia determinarenk ad exercẽdũ talẽ actũ: sicut enī ad salutez individui natura dedit nobis cibuꝫ. ita ad salutẽ speciei ordinauit coitũ. ꝓpter qđ in plurimis generib⁹ ãaliũ videmus delectationẽ in coitu. et coitũ cessare femellis impregnatis: licz in aliquib⁹ scz specialiter in hoibus non sit ita. ꝓpter cãm specialẽ in libro de ãalibus scrutandã. Sed adhuc alij respondent isti rõni concedẽtes qꝛ sibi cognitio et cõsequens delectatio vel tristitia sunt gra operis sequentis scz nutritiõis z vite. sikr sensus spermatis et ꝓfis delectatio sunt bñ gra gñationis: neq; enī talis sensatio z cõsequens delectatio est vltimat⁹ finis ideo nihil est mirũ si in aliquã interioꝛẽ opationẽ ordinent. Sed hoc totũ nihil est ad ꝓpositũ questio enī est de opatione q̃ est cognitio obiecti delectabilis z de delectatione ꝓsequẽte. an illa cognitio sit illius delectatiõis gra vel econtra. ꝑbi gratrũ visso obiecti sit gra delectatiõis cõsequẽtis vel econtra. z vtrũ sensus cibi dat⁹ est nobis ꝓpter delectationẽ cõsequentẽ vel econtra. diceret ergo illi qꝛ natura dedit nobis sensum cibi vt inconueniẽti delectaremur z in disconueniẽti tristaremur et iterũ dedit nobis hmõi delectationẽ vel tristiciam vt acceptarem⁹ cibũ ꝓuenientẽ z refutarem⁹ disconuenientẽ z hoc totũ natura iterũ dedit nobis gra cõueniẽtis nutritiõis z vite. Sic ergo ex dictis nõ est mihi manifestũ qđ ad ꝓsentẽ qõnem debeat resꝑderi magis tñ illi ꝓ consentio. q̃ ponit operationẽ esse finẽ delectationis. ꝓpter hoc qꝛ plurimi philosophoꝝ excellentissimoꝝ tenere videnk illã viam: non enī consueuit Aristote. dicere qꝛ felicitas in passione consistat: sed in operatione. dicens tñ delectationẽ esse passionẽ. z si aliquãdo dixit delectationẽ esse felicitatem vel esse quid optimũ. hoc non dixit nisi inquantũ dicebat ipsam delectationẽ esse operationẽ nõ impeditã. quã ꝓpositionem (vt puto) nõ intendebat esse veram scm̃ predicationẽ formalem sed scm̃ materialem siue causalem. quasi diceret delectionez esse felicitatem id est felicitatẽ esse per se delectabilem tanꝙ delectatione eam inseparabiter consequẽte. Similiter z oẽs theologi magni felicitatẽ dicunt cõsistere vel in actu intellectus vel in amore: ꝓpter qđ si postea ꝓbatũ fuerit qꝛ nõ sit idez amoꝛ et delectatio cõcludek qꝛ felicitas non sit delectatio. sed alia quedã opatio. et hoc esset maxie concedendũ si tenerek qꝛ felicitas formali cõsisteret in opere intellectus: nõ in actu aliquo volũtatis. ¶ Item illud magis debet poni finis cui ꝓpus cõuenit ratio bonitatis sed ꝓpus cõuenit opationi q̃ delectatiõi cõsequẽti. ideo zc. maioꝛ manifesta est quia finis debet eẽ optimũ oĩm aliorum. z sic debet esse primo bonum et qꝛ sicut dicit cõmentator scdo methaphysice nichil est bonũ nisi ꝓpter causas finales. z ꝓpter quod vnũquodq̃ est tale z illud magis z per ꝓpus tale. minoꝛ probatur per hoc qꝛ operationẽ honestam delectatio sequit honesta z inhonestã. inhonesta tanꝙ in gñe boni et mali delectatio specificek q̃ opationẽ. et quia possibile ẽ in actib⁹ virtutũ moraliũ qꝛ prudentia vere iudicabit z erit opus bonũ: z non sequetur electio. forte etiã quod sequetur electio que etiã erit opus bonũ. et non sequek delectatio sed magꝛ tristicia. ꝑbi gra. iudico illũ pauperẽ virtuosum indigere z qđ si possem deberẽ ei subuenire: z seqꝛ actus volũtatis quo vellẽ ei subuenire si possem nõ delectoꝛ tamẽ. sed cõpatioꝛ et z cõritꝛoꝛ eo qꝛ non possum et subuenire. hec ꝙ oĩa opa sũt bona scm̃ se ipsa sic scz q̃ nõ rõne delectatiõis. nullã esset opz ibi esse delectationem cũ nichil ibi appe-

hēdak q modū cōueniētis pītis: nisi forte ibi fieret reflexio intellect⁹ sup p̄dictos act⁹ de quibus tūc ſtuosus posset delectari recta ei rō vt in his esse regla bonitatz oim subseqntiū siue ptinētiuz ad volūtatem siue ptinētiū ad ptē senstituā: z hoc apparet satis in scō hui⁹ vbi dicit Aris⁹ scōm passiones neqz studioſi dicimur neqz ptaut: neqz laudamur neqz vituperamur: non em laudak aut vitupak q timet aut irascik sed q qualr: q̄si dicat: q̄ultra vel circa rectū iudiciū rōnis irascik aut timet ille vituperak: qui aūt vt rō decreuit laudak: z ita intelligendū est de delectatiōibus z trsticijs cū ipse sint quedam passiones: ppter qō bonitas delectationis reducit in bonitatē operis rōnis: quod etiā ex hoc ptz q trsticie q̄ſiz sunt bone et honeste: qz sunt scōm rectū iudiciū rationis. vt si q̄s amico vel hoi ſtuoſo dolenti condoleat: et de ei⁹ trsticia cōtristek: z forte q illud ampli⁹ declarabik q̄si tractabitur de felicitate in decio. ¶Ad rōnes alterius p̄tis posset rsideri. Ad p̄mā dicere q opatio melioz est delectatione: z cōcederetur illud esse optimū qō oīa appetunt intentione p̄maria: z hoc nō est nō nisi deus: cōcederek etiaz q oīa appetūt delectationē inquātū appetūt deū qui est delectatio: sed etiā sic oīa appetūt operationē: qz sicut de⁹ est delectatio sic est opatio idē et est deus dei delectatio: z ipsius imanens opatio vt ptz duodecimo methaphysice. Si aūt loquamur de alijs delectationib⁹ et operationibus scz in illis in quib⁹ delectatiões distinguunk ab opationibus: tūc est eque vel magz concedēdū q oīa appetūt opationes q̄ſ q appetūt delectatiões naturaliter apparet enī actiua et passiua neutralia naturalr appetere suas p̄prias opationes: ppter qō actiua statim agūt naturalr passiuo p̄sente et patiūtur passiua actiuo p̄sente. q̄si etiā dicik q oīa cognitione vtētia magis naturaliter appetūt delectationē pōt dici q verū est sed non intentione p̄ncipali si rectus fuerit appetit⁹: sed ea rōne qua annexa est opationi q̄ est finis. et qz eā pficit et decorat apparet essi q oīa cognitiōe vtētia magis naturaliter appetūt opationem q̄ delectationē ex eo q sepe non solū volumus videre delectabilia sed z aliq̄ trisbiciam inferentia. ¶Ad illud qō addit⁹ est ab aris. scz q oēs appetūt eandē delectationē. vel oēs pfecti delectationē eiusdē rōnis: dicendū ē sicut p̄us q intētione p̄ncipali ſz appetūt eandē opationem gratia cui⁹ appetūt eā dem delectationē consequentē. ¶Ad hoc etiā qō dicik delectationē scōm totū genus terminare appetitū dicere q nō. intentiōe p̄ncipali ſz ratione opationis quā ꝓsequik si fuerit appetitus rect⁹ z nō infectus. ¶Ad scōam rōnē qz ex eadē radice pcedit cū p̄ma rūdek sicut ad p̄mā. ¶Ad aliaz pōt dici q pfectibile q̄ſiz melius ē sua pfectione z finis ei⁹. pfectibile enī aliq̄ſ est subsbātia z pfectio est accidēs ei inherēs: aīa enī nſa multz accidentib⁹ sibi supueniētibus pficik. et tſi subsbantia aīe nobiliz est oīa accidēte vt dicit cōmentat⁹ scō de aīa. cū hoc etiaz sicut hō dicit Eustratius delectatio nō pficit opationē sicut finis p̄ncipalis z p̄ma intentiōe dict⁹. sed vt dicit Aristo. velut quidā finis. i. tanq̄ finis scōm q̄d z secūdaria intētione accept⁹: quō deteri⁹ pōt eē finis melioris: vt apparet p p̄mētatoꝛē scō celi et mundi. ¶Ad alia dictū fuit q scōm p̄dicationē formale delectatio nec ē felicitas nec opatio: sed scōm p̄dicationē materialē vel causalē. ¶Ad aliā q̄ſ dicik q posteriora via gnatiōis sunt p̄ora via pfectionis. dicēdum ē q ꝓpando res simplices adinuicē ꝓpositio illa multā patik instantiā alia nanq̄ rōnalis nobilioꝛ est z melioꝛ oī suo accidēte. licet ipsa p̄cedat generatione multa eoꝛ: sed ꝓpositio illa sic hz veritatē q ēdiu durat motus gnatiōis et tendētia rei ad suū cōplementū semp totū simk acceptū qō est posteri⁹ in tali motu est meli⁹ toto qō erat p̄ius. z ita cōcederek cōgregatū ex anima et ei⁹ opatione melius eē q̄ſ aīa nuda et operatio cū delectatiōe q̄ opatio sine delectatiōe. felicitas enī cōnumerata cū minimo bonoꝛ reddik eligibilioꝛ. vt dicik p̄mo hui⁹. ¶Ad hoc etiā quod apponitur ſcz q finis hz rationem vltimi. dicik vno mō q hoc ē verum de fine q terminat motū vl generationē. cōparato ad motū z cām mouentē: iſz ille nō est finis dict⁹ p̄maria intētione sic em ista inferioza. sunt finis dei z cozpoꝛ celestiū vt patet scō celi. finis aūt p̄maria intentione dictus pest alijs oībus tanq̄ p̄ma causa oīm alioꝛ. sic ei de⁹ est finis omniū alioꝛ. dicik etiam alio mō q finis dictus p̄ma intētione ē vltimus via resolutionis effectuū in suas causas. et hoc est qz ipsa p̄ma cā causarū. de hac aūt causa finali pfundius tractādum est in speculatiuis sciētijs. ¶Ad aliam potest dici q multa sūt que scōm se ipsa essent eligibilia que magis sunt ppter alia eligibilia q̄ꝓpter seipsa. verbi gra. virtutes ppter seipsas eēnt eligibiles q̄uis circūscribek ab eis opatio inquātum ipse sunt quedā pfectiones anime: z tamen ipse ꝓtutes magis eligibiles sunt ppter opatiões q̄ ppter seipsas: ppter hoc q opationes sunt melioꝛes z fines virtutū. sic ergo cōcedam⁹ delectationes esse ppter seipsas eligibiles sed tſi magis ppter opationes q̄ ppter seipsas. Etiaz si q̄s velit dicere q delectatio p̄fis opationē q̄ est ipsa felicitas nō sit alteri⁹ gra eligibilis. Illud debet sic intelligi q ipa nō est eligibilis gra alterius vltra puenientis: sed nō debet excludi quin sit eligibilis gra opationis quā ꝓsequik inquātū pficit eam et decorat sicut pulchritudo iuuētutē. ¶Ad aliā dicendū est q tā bona q̄ mala scōm moꝛes p̄fitesse de eodē genere logico vl naturali. dicendū ē etiā q passio q̄ est genus cōe ad delectationē cōuenit animatis z inanimatis sicut operatio. et sicut delectatio q̄ est genus ꝓtentū sub passione nō cōuenit inanimatis. ita neqz cognitio q̄ est gen⁹ contentū sub opatione: z sic illa rō nullam cōuincit excellētiam passiōis sup opationē. neqz delectatōis sup cognitionē: z etiā licet optimus hō circa obiectū latius operek q̄ delectek. tamē ita determinatus est ad bonas opationes sicut ad bonas delectationes: et si opetur aliq̄ſ circa mala. tamen intentione p̄ncipali z totaliter finali nunq̄ opak nisi circa bonū et optimū scz circa deum. ¶Ad aliā pōt dici q inter passiões aīe delectatio maxime quietat appetitū. iſi ſt delectatio cōparek ad operationē: aliqua opatio p̄ncipali⁹ z finali⁹ quietat appetitum. Ad aliā dicendū est: q si opatio ludi ordinak ad delectationē. tñ illa delectatio vlterius ordinak ad opationē. nā sicut dicit arist. iconuenies est finē esse lusum. studere ei et laborare ludi gra. insipiens videk et valde puerile ludere aūt vt studeat scōm anatarsem recte habere videk. requiei ei assiliak ludus ꝓpotētes aūt ptinue laborare requie idigent. nō vnq̄ finis reqes. sit ei gra opationis de coitu aūt nūc dicēdū est q nō ē appetēdus ītētione p̄ncipali. ppt delectationē sicut dictū fuit causa aūt q̄re post ipgnationē nō cessāt a coitu sicut alia aialia pōt esse qz ppt nobilitatem et excellentiā ꝓplexionis hūane difficilli⁹ est fetum formari in hoib⁹ q̄ſ in alijs aialibus. ideo ad succurrendum hmōi difficultati natura ingenerauit hoibus oī tpe materiā z delectationē ptinētes ad coitum vt oī tpe posset fetus hūan⁹ generari. qō nō nisi certo z paucotpe fuit necessarium in pluribus generib⁹ alioꝛ aialiū. ¶Ad aliam dicetur post q nō est. idē amoꝛ. z delectatio nec est adhuc visum an felicitas poni debeat in amoꝛe. Et sic est finis questionis.

Quest. xxix arguik primo

Verik vicesimonono. Utꝛ amoꝛ sue dilectio z delectatio sint idē realiter. Arq nō: qz illa nō sunt idez quoꝛ ptraria nō sunt idē. sic est i ꝓposito. q̄ z t̄. maioꝛ ꝓz: quia si oppositū i opposito z ꝓpositū i ꝓposito. scōo thopicoꝛū z qz tñ vnūvni est ꝑriū decimo methaphysice. amoꝛ ꝓbatur: quia ptrarium dilectionis est odium cōtrariū vero delectationis est trsticia. Quod aut odiū z trsticia nō sunt idē. pōt argui multipl⁹.

ꝓbat q odiū nōsit trsticia primo.

Primo qz trsticia cōiter z violēta z non voluntaria odiū aūt est volūtariū. ¶Scōo qz deus nullo⁹ modo trsticak: sed semp ptinue z vnifoꝛmiter delectak. vt appet duodecimo methaphisice. z tſi de⁹ odit malos. put oēs leges cōcedere videnk. ¶Tertio quia odiū esse pōt tā absentis q̄ pſitis eiusdē exīstis. trsticia aūt non videk esse nisi vel ex pſitia mali vel absentia boni. ¶Quarto quia odiū est quo q̄s vellet alteꝛ non esse: trsticia aūt est passio in appetitu derelicta ex aliquo disconuenienti vel nociuo. ¶Quinto quia trsticia non videtur esse nisi circa aliquod singulare obiectū vel circa determinata singularia: ſz odiū sicut dz scōo rhethorice nō solū est circa singulare: sed z ad cōmunia. nā sicut ibi dz furē odit z calūniatoꝛē. vnus quisq̄z z constat vt dicek: q nō opꝛ hominē esse trsticem si cōiter odit furē vel calūniatoꝛē. Sexto qz Arꝛ scōo rhethorice ponēs drīam interirā z trsticiā dicit. iratus q̄dē ergo trsticak odiēs aūt nō. ¶Septimo qz null⁹ delectak de sua trsticitia. z tſi bon⁹ homo delectak de hoc q ipe odit peccata ideo z t̄. ¶Jtē ad p̄ncipale illa nō sunt idē q̄ abinuicem separank: sed sic est de dilectione z delectatione quia creditur a multis: q demōes neqz de seipis neqz de alijs delectank. sed ptinue maxime patiūtur trsticiam. et tamen ipsi diligunt se et nos videmus plures seipsos excessiue diligentes. z hoc affirmantes: qui sepe nullam cōfitentur se experiri delectationem: sed quasi ad extremū sepe trsticiantur. ¶Jtē si amoꝛ et delectatio essent idem. tunc summum vnius esset summum alterius qō est falsum. falsitas consequentis patet: quia fortis summe diligit actū fortitudinis. in quo tamen nihil aut modicum delectatur. vt patet per experientiam et tertio ethicoꝛum. Et qz pater aliq̄ſ summe diligit filiuz licet malū. qui tñ de eo nō delectatur summe: sed trsticatur. Et qz possibile ē summam amici dilectionē stare cum summo odio inimici. quod non est possibile de summa delectatione et de summa trsticitia. cum dicat Aristoteles septimo huius: q quelibet delectatio expellit vel minuit quamlibet trsticitiam. Et cum delectationem et trsticitiam cōsequantur motus cozporales contrarij scilicet dilatatio z constrictio cordis et spirituum: que perfecte simul esse non possunt. ¶Jtem delectatio z trsticitia cito transire videnk. amoꝛ autem z odiū manent diutius. ¶Jtem q̄s sequtur ad amoꝛē z odiū non est idē quod amoꝛ vl odiū: sed delectatio z trsticitia sunt hmōi ideo z t̄. Maioꝛ patet qz idē nō sequik ad seipz. minoꝛ ꝓbatur per hoc q amare aliquē vt dicik primo rhethoꝛice est velle ei que putat bona z per oppositū odire aliquē est velle ei que putat mala: sed ad hoc quod est velle alicui bonum vel malum consequitur delectatio. si fiat quod volum⁹. z trsticitia si nō fiat ideo z t̄. ¶Jtem au ctoꝛitate Arꝛ. qui de eis i libꝛo rhethoꝛice determinat i diuersis locis tāq̄ de diuersis passionibus. z alias ponit p̄siderationes ad ostendendum delectationem z amoꝛem z assignat eis diuersas diffinitiones. z similiter in isto libꝛo ethicoꝛum determinat de eis i diuersis libꝛis tanq̄ de differētib⁹. ¶Oppositum arguik: quia idem est actus qui est eiusdē potentie respectu eiusdez obiecti: sed delectatio z dilectio sunt eiusdem potentie qnia volūtatis. z respectu eiusdem obiecti. quia beatus vel intelligentia z amat deum z i eo delectak. Et qz dicit Arꝛ. p̄mo ethicoꝛum vnicuiq̄ autem delectabile ad quod dicitur amicus. Et ꝓfirmatur: qz duodecimo methaphysice dicit cōmentatoꝛ z satis Arꝛ. q̄ si agens fuerit vnum z materia vna z potentia vna. necesse ē effectum esse vnum. Idē aūt obiectū ſcz bonū sub rōne boni ap̄hensum i eadē potētia scz in volūtate causat amoꝛē sui z delectationē potentie. iō z̄c. ¶Jtem illa sunt idem quoꝛum effectus sunt idem. sed effect⁹ delectationis et amoꝛis sunt idē scilicet confirmare perficere z continuare operationem tam enī delectatus in ope q̄ amans delectatione magis continuat opationem z in ea confirmak. ¶Jtē via potentie in obiectum z econtra sunt idem realiter licet differant rōne. sicut dicik in tertio phȳsicoꝛū de ascensu z descensu. vel de via ab athenis ad thebas z econ. sed delectatio ē in ꝓsſio quedā i potentia ab obiecto. dilectio vero est tendentia potentie in obiectum ergo z cetera. ¶Et ꝓfirmak per simile. quia eadem est qualitas impressa in ferro a magnete z inclinans ferrū ad magnetē. Jtē delectatio significat quietē potētie i obiecto dilectio vero significat vnionem potentie i obiectum: sed vnione quiescit z q̄scam do vnitur. iō z̄c. ¶Jtem trsticitia et odiū sunt idē ergo delectatio et dilectio sunt idē. Adſis ꝓz: quia aliq̄d odire nihil aliud videk q̄ illud sibi adipiscere. qō non videtur aliud esse q̄ de illo esse tristem

Sexto

Quarto et Quinto

Oppositum.

Conſir.

Secundo

Tertio

Conſir.

Quarto

Quinto

opinio q̄dā q̄ oīs act⁹ volūtatis sit velle vel nolle.

Plurimi doctores precipui de ista q̄restione diuersificantur in suis opinionibus quorum sufficeret mihi sententias recitare. dicunt ergo q̄dam magni q̄ omnis actus voluntatis est velle vel nolle: cum enim obiectum fuerit apprehensum sub ratione boni vel conuenientis sequitur actus volendi. et si sub ratione mali vel disconuenientis: actus nolendi. si sequatur aliquis actus voluntatis. et hoc oportet eos intelligere capiendo velle et nolle large. prout se extendunt ad complacentiā vel displicentiam in obiecto precedentes aliquando obiecti acceptionē vel refutationē. Si tamen velle et nolle capiant̄ ꝓprie. scz velle p obiecti acceptione per quam si nihil ꝓhibeat mouemur ad ꝓsequendum obiectum si fuerit absens. et quietamur in eo si sit presens. nō esset aliquomō concedendum quod omnis actus volūtatis esset velle vel nolle. sicut sufficienter declaratum fuit i tertio libro tertia questione. vnde et isti etiam concedunt bene nobiscum triplex esse velle sicut triplicem esse actum voluntatis affirmatiuum scilicet primum complacentiam in obiecto sub rōne boni vel conuenientis apprehenso. Secundum vero desiderium quo mouemur ad obiectum nō habitum prosequendum. si non fuerit impedītes. Tertium autē delectationē secunduz quam quietamur in obiecto adepto. postea dicunt isti: q̄ act⁹ desiderij bene distinctus est ab actu delectatiōis quod est simpliciter concedendum vt puto: quoniam desiderium potest stare cum tristitia delectationi contraria. cum enim famelico cibum apprehensum desidero. quē si capere non potuero multa sequitur tristitia sine delectatione. nec tamē cessat desiderium propter quod dicit commentator duodecimo methaphisice commento tricesimo nono. quod desiderium precedens apprehensionem magis videtur dolor q̄ voluptas. Etiam habita perfecte re desiderata cessat desiderium si ꝓprie capiatur desiderium: sic enim veritatem habet quod dicitur appetitum esse rōne carentie scz capiendo appetitum ꝓ actu desiderij. Sed sciendum est q̄ istam conclusionem aliqui sic intelligunt: q̄ bene est desiderium quod non est delectatio. et delectatio que non est desiderium. sicut probatum est. tamen dicunt q̄ idem actus voluntatis realiter ꝓius erat desiderium ante obicti habitionem et post est delectatio habito obiecto et possibile est q̄ desiderium esset ante idem realiter quod tristitia si de re nō habita tristabamur apud desiderium. dicunt enim q̄ sicut eadez gravitate realiter ipsum graue inquietatur sursum et tendit deorsum et quietatur deorsum cum ibi peruenerit: sic appetitus eodem actu inquietatur cū caruerit obiecto delectabili et inclinatur in ipsū adipiscendum. et in ipso adepto quietatur modo constat q̄ appetitum in aliqua re inquietari est ipsum tristari et ipsum in aliquem rem adipiscendā inclinari est desiderare et ipsum in aliquo quietari est delectari. dicunt ergo q̄ ista nomina tristitia et desiderium et delectatio supponunt vel suppone re possunt. si non simul. tamen successiue. p eadem re scilicet pro eodem actu appetitus: sed differunt secundum rationem propter diuersitatem

Triplex act⁹ volūtatis affirmatiue.

opinio aliq̄ū q̄ idē sit desideriū postea tristitia.

connotatorum. Actus enim appetitus idem existens dicitur tristitia per connotationem absentie conuenientis vel ꝓprie disconuenientis et dicitur delectatio p ꝓnotationē ꝓprie cōuenientis vel absentie disconuenientis. et dicitur desiderium p cōnotationē absentie conuenientis cum possibilitate habendi. et dicitur fuga vel abominatio per cōnotationem ꝓprie disconuenientis cum possibilitate repellendi. Sed hec ego non credo esse vera nam in appetitu sensuali videmus sensibiliter alium fieri motum corporalez apud tristitiam et apō delectationem oppositam. dico alium motuz corporalem non talem scz impetum a sensu et appetitu sed naturalē scz ꝓpter impetū sēsus et appetitus verbi gra delectationem consequit cordis ꝓsum dilatatio. tristitiā vero constrictio. et nō est dicendum q̄ ppter cōnotationes diuersas terminorum stres sit eadem debeāt sequi motus reales oppositi. Sed adhuc corrigendo modū loquendi predictorum respondet q̄ motus illi oppositi nō sequunt ex cōnotatione terminorum: sed ex diuersis apprehensionibus sensus vel imaginationis cō notatis p diuersos terminos significātes eūdem actum appetitus. Ita q̄ ex eodē actu appetitus cum alto et altoiudicio sensus vel imaginationis sequit alius et alius motus. Cū illud nunquā videtur michi bene dictū: q̄ licet haberet aliquā apprehensionem de diuersis motibus apprehēsis tñ nulla videtur habere ꝓbabilitatē de diuersis motibus nullo modo p sensū vel imaginationē ꝓprie apprehēsis cuiusmodi sūt predicti motꝰ. Et iterū actꝰ appetitꝰ sequit necessario et naturaliter actū apprehēsionis. licet impossibile est appetitū ferri i cognitū propter q̄ illā apprehēsionē videt sed aliꝰ appetitus Et utez magis ponēdū est causas ꝓpinquas diuersorum motuū esse diuersas q̄ causas remotas. modo motiuū ab appetitu: cognitione ꝓuenientium appetitus est causa ꝓpinquior et cognitio remotior ideo zc. Hec est simile de appetitu naturali et animali. naturalis enī fit semp scōm eandem ītentionē. aialis aūt fit scōz apprehensionē aliā et aliā ppter quod illam conclusionem cū primis doctoribus ꝓcedamus scz q̄ actus tristitie. actus delectationis actus desiderij. et actus fuge vel abominationis sunt realiter diuersi actus appetitus sicut enim desiderium non est idem quod delectatio. sic non est idē quod tristitia. quoniā possibile est stante desiderio et ipso non remisso cessare tristitiam vel remitti. et delectationē fieri in actu ꝓsecutionis. cū nullum immineat impedimentum Sed maior (vt mihi videt) est dubitatio de cōplacentia precedente actum desiderij. de quo illi dicunt q̄ actus ille ꝓplacentie nihil aliud est q̄ delectatio quoniam delectatio non fit solum apud rem cōuenientis ꝓprie: sed etiā apud eius ꝓpriam in conceptu. ppter quod spes et memorie delectabilia sunt. delectabiles vt dr primo rhethorice. cō stat autem q̄ illa ꝓplacētia sit ppter delectabilis presentiam i cōceptu. licet non i re ideo et cetera. Iterum vt dicunt apparet ex terminis idem nos intelligere cum dicimus mihi tale q̄d cōplacet et tale q̄d est mihi delectabile vel in te delector et mihi complacet in te et ita concludunt omnē actuz

Hoc ꝓbat auctor.

voluntatis affirmatiuū esse delectationē vel desiderium et oēz actū eius ꝓpriū. i. oē nolle esse tristitiam vel abominationem siue fugam intelligēdo per abominationez siue fugam actū desiderio contrarium et ex hoc ipō consequēter concludunt q̄ oīs amoz ē delectatio vel desideriū. qm̄ omnis amoz est actus ipsius appetitus affirmatiuꝰ et q̄ omne odium est tristitia vel abominatio propter hoc q̄ omne odium ē actus ꝓpriuus appetitꝰ. q̄ iterum ꝓfirmant ex vi terminoruz dicentes q̄ idē intelligimus cum dicimus tale quid amo vel diligo: et tale quid michi placet vel est delectabile.

quō differūt amoz amicitie et ꝓcupiscētie

Item omnis amoz est concupiscentia vel amicitia. omnis em̄ amoz vel tēdit in amatū rōe qua apparet bonum in seipso. vel rōne qua apparet amāti bonum. primo aūt mō est amicitia: et secundo modo ꝓcupiscētia sed oīs ꝓcupiscētia est sit de absente ē desideriū. si vero sit de ꝓprie in re ē delectatio vltimata et si sit de ꝓprie in conceptu solum est delectatio precedens desideriū a qua desiderium oritur et incitatur. Similiter omis amicitia si sit de absente ē desideriuz. nō quidem quo desiderās optet sibi bonum. sed quo optat amico bonum q̄ non habet. Si autem sit de ꝓprie re. i. de bono q̄ amicus habet. sic est delectatio vltimata qua delectamur in bono amici. et si sit de presente solum in conceptu erit delectatio precedens desideriuz sicut dicebatur de concupiscentia ideo zc. Iterū actus vel effectus amoris non videtur esse nisi tēdere in amatum. vel vtri amato vel in ipm̄ transformari vel se condonare amato vel se in eo quietare. hec aūt oīa ꝓuenīūt desiderio vel delectatiōi qui enī delectatur vel ꝓplacet i aliquo quasi i ipz spiritualiter transit et datse ei et ei vnitur. tin eo quietatur vt apparet vnicuiq̄.

auctoritates augustini q̄ amoz sit omīs passio.

Et hoc iterum cōfirmat auctoritate Augustini decimoquarto de ciuitate dei septimo capō vbi dicēs: q̄ amoz ihīs id ē desiderans habere quod amat cupiditas est amoz aūt hīs id quod amatur eoq̄ fruēs. letitia est siue delectatio. Amoz vero fugiēs quod ei aduersatur timoz est et accipit timorem pro abominatione vel fuga que opponitur desiderio et subdit: idq̄ si acciderit sentiens tristitia ē: isti sic finaliter ꝓcludunt non oēz amorem esse delectationē sed q̄ oīs amoz qui nō ē desiderium ē delectatio. Sed cuius ista opinio sit probabilis et subtilis. ē videtur mihi q̄ alia posset eque probabiliter sustineri. Et primo quidem apposito excludenda est dilectio seu amor vel amicitia si pro habitu capiatur. quoniā illa nō est delectatio cū delectatio sit actus ipius appetitus. questio enim proposita intelligitur de actuali amore quo appetitus actu fertur in amatum ponamus ergo te amare petrū amore amicitie scilicet propter seipsum et ponamus scōm opinionem ꝓnarratam triplicem actū appetitus et vocemus tertiū delectationē quia sic oēs vocant eū. et vocemus ꝑmū ꝓplacentiam de q̄ forte dubium est vtrū sit delectatio vel non realiter sic ergo vtendo nominibus predictis apparet michi q̄ amoz ille quo tu amas petrum non est delectatio: hoc probo sic. tu nō delectaris illa delectatione nisi apprehēdas q̄ sit bene petro. et si apprehendas q̄ sit male petro. tristaris opposita tristitia. sed neutrū illoz apprehendēs tu amas petrū ergo amoz ille nec est illa delectatio nec est illa tristitia. Secundo

Item si scias male esse petro et non bñ tu non delectaris illa delectatiōe. sed tristaris tristitia contraria. sicut dixi. et tamen non cessas amare petrum. igitur amoz ille non est talis delectatio

Tertio.

Item amoz tuus obiectiue cadit super petruz dicis enī amo petrū. sed illa delectatio tua non cadit directe sup petrū sed sup hoc quod est bene eē petro quod apparet quia tristitia contraria super ꝓtrarium cadit scz sup hoc quod est male esse petro. cū ergo actus sint diuersi quoruz obiecta sūt diuersa. sequitur q̄ ille amoz nō est illa delectatio

q̄ amoz nō sit desiderium.

Item dicta delectatio contrariatur dicte tristitie: sed amoz quo amas petrum non contrariatur dicte tristitie quia simul stat q̄ tu amas petrum: et tristaris de male esse petro. ergo zc. Secūdo vi detur mihi q̄ ille amoz nō est desiderium. quia tu statim dices. amo petrū: sz nō dices desidero eū licet forte dicas: desidero videre eū. vel audire vel aliquid boni sibi esse. Iterum desiderium ē absentie. sed tu concedis te amare petrum non considerans aliquid boni abesse ei vel non: ergo ille amoz non est desiderium. Secundo

Item illo amore non minus abominaberis malum petri q̄ desiderabis bonum petri. propter quod oportet si ille amoz sit desideriuz boni petri. quod sit etiam abominatio mali petri. quod est impossibile. cum illi act⁹ sint diuersi. Tertio

Tertio videtur mihi q̄ ille amoz nō sit complacentia si complacentia sit delectatio quia sicut quelibet delectatio expellit vel minuit quālibet tristitiam siue contrariam siue contingentē vt habetur septimo huius. sic quelibet tristitia videtur expellere vel minuere quamlibet delectationem siue contrariam siue contingentē sed tu sume tristaris. videns tyrannuz velle interficere petrū amicū tuū. et tñ tu non minus amas eum. ergo ille amoz tuus non est aliqua delectatio.

q̄ amoz nō sit ꝓplacentis

Item ponatur q̄ ille sit amoz carnalis patris ad filium qui sit secundum appetitum sensitivum. et videas filiū tuū sub manibꝰ herodis statim interficiēduz tu summe tristaberis. ex quo sequit maxia cordis constrictio. tu etiam summe amabis filium tuum Alias non tristareris intantum. ergo si ille amoz esset delectatio tu summe delectareris ex quo sequeretur maxima cordis dilatatio: sed hoc est impossibile scilicet q̄ simul coz maxime dilaretur et maxime constringatur. ergo ille amoz non erit delectatio aliqua. Secundo

Item sicut bene dicit Arz. i de elimo huius: q̄ omībus videtur hoc esse animus. interimens aūt hanc fidem non oīno credibiliora dicit: sed oīs homo videns amicū suum duci ad mortē vel etiam seipm̄ diceret se nullā oīno habere delectationē vel saltē nullā magnā. et tñ asseret se valde amare amicū aut seipm̄. ergo ita est et hoc interimēs nō dicit credibiliora et si est ita. tūc ille amoz non est aliqua delectatio. Tertio

Et videtur mihi q̄ rationes alioz nihil contra hoc concludūt Ad illud enim q̄ ipsi inducunt de spe et memoria q̄ sunt delectabiles. dicendum est: q̄ spes et mēoria delectabiles sunt nō ex eo q̄ res delectabilis presentialiter concipitur. sic enim sequeretur: q̄ etiam desperatio esset delectabilis. qđ est falsum:

Sufficienter ꝓbat q̄ amoz nō sit delectatio.

Ad rōes alterius opinionis

ḡre spes z me
moria causāt
dilectionem.

sed sicut determinat Ari. primo rhethorice spes z mēorie delectabiliū sunt delectabiles: eo q̄ res mēorate z spate quodāmodo reuertunt ad fantasiam per quā apprehēdunt tanq̄ presentes vnde dicit Arz. qm̄ aūt est delectari in pati sensū alicuius passionis. fantasia aut est sensus quidē debilis: z vtiq̄ mēoranti z spanti psequek fantasia aliqua eius q̄ meminit z spat. si aūt hoc: z aliam q̄ z delectationes magis mēorantibus z sperantibus q̄m z sensus. Et parūpost dicit adhuc Arist. et in plurimis concupiscētijs sequtur quedā delectatio aut enī memorantes quū adipiscebant z sperantes quū adipiscent gaudent q̄dā delectatione. vtputa qui in febribus hītes siti mēorantes quū bibebant z sperantes bibere gaudēt: z agētes z disputantes z scribētes z facientes semper aliquid de eo quod amak gaudēt z subdit cām z modū p quē dicens i olbus enim talibus memorantes quasi sentire putant id q̄ amak. z addit item Arz ppt quod vtiq̄ et cū tristis fit: eo q̄ nō assit et i ploratibus et lamētationibus insit quedam delectatio tristitia quidē enī de non adesse. delectatio autem ex memorando et videndo aliqualiter illum/et q̄lia egit/et qualis erat. Si ergo illi dicant q̄ apud actum amoris res amata que est delectabilis est pñs in conceptu: dicemus q̄ hoc est verum sic q̄ psentialiter apprehendit: sed in casu possibile est q̄ non apphendak q̄st pñs: sed quasi absens etiā cū desperatione vt si credamus amicum duci ad tormentū mortis et tunc appetitus ab oī delectatiōe absoluk nisi forte p mēoriam aliqua debilis delectatio misceak tristitie. et tamen actus amoris manet intensus ppter q̄ amor ille non est aliqua delectatio sicut dixi. Ad illud etiā quod ipi dicūt ex terminis apparere q̄ idē intelligim⁹ cū dicim⁹ tale quid mihi placet et tale quid ē mihi delectabile: dicendum est q̄ si hoc sit verum tunc illa cō placētia non est amor formaliter. sed psequit apprehensionē pñtie amici vel memoriam. et fantasiā bonoꝝ eius pteritoꝝ: q̄si etiā ipi dicunt q̄ erui terminoꝝ idē intēdimus cū dicimus tale q̄d amo z tale quid mihi placet: possumus hoc interimere cum in casu mortis vel damni amici confiteamur nos amare eum valde z nihil vel valde modicuꝝ delectari. sed tamen illa verba videntur prima facie idē significare: ppter hoc q̄ actus amoris z delectationis aliqualis semper vel vt in pluribus pnectuntur z ex inuicē consequunk modo p⁹ ab Arist. declarato. ¶ Ad aliam obiectit q̄ omnis amor sit amicitia vel ꝯcupiscētia: z quando oz q̄ si sint de absēte: erit desiderū: pōt dici q̄ bene desiderium psequitur: sed ille amor non erit formaliter desiderū: z ita suo mō dicatur de pñte. Ad aliam dicendū est: q̄ tēdere in amatū scm ipm q̄ est actus appetitus imanēs est desiderium cōsequēs ad amorē: z nō ipe amor. vnīi autem amato nō realiter sed spūaliter vel secundare amato z in ipm rāl formari vt inde amicoꝝ velle z nolle fiāt q̄ si lia. vel q̄ inde fiat velle bonum amico z nolle malū est ipe amor z nō est ipa delectatio: sz delectatio psequitur cū amatū vel aliquid sibi bonū fuerit apprehensum per modū habiti vel pñtis.

Ad secūdam

Ad tertiam.

Ad quartam

Et ita etiam pōt dici de q̄tatione i obiecto amoris ergo consistit in vnione/ quitatione vel transformatione spirituali predicta. delectatio autem consequitur apprehensionem realem vnionis. ratiōe cuius delectatio communiter dici solet quedam vnio vel quietatio in obiecto. amor ergo non est illa realis vnio vel quietatio nec eam consequit. sz stare pōt cū separatione z iquietatione oppositis Auctas etiā quā allegāt ab Augustino videk eē contra eos qm̄ sicut augustin⁹ dicit amorem esse delectationē vel desiderium: sic dicit ipm esse tristitiā vel timorē. quod illi nō habēt pcedere: cum ipi ponāt odiū dici de oppositis eoꝝ de quib⁹ dz amor. iō videk q̄ Augus. dictā ppositionē non intelligebat esse verā formali p̄dicatiōe sed causali amor enim est causa delectationis apud pñtā ei⁹ quod amatur. nē. sicut dictum fuit. Possum⁹ etiā rīdere ad rationes pncipales. ¶ Ad pmam dicē dū est. q̄ agens idē in eādem materiā puta ignis in aquam: agi primo caliditatem z pseqenter raritatē z leuitatē. ppter quod nō esset cōtra nos si concederem⁹ idem obiectum causare in appetitu pmo amorē z pseqnter delectationē z cum hoc potest dici q̄ si ab eodem obiecto causatur in eodem appetitu amor z delectatio: tamen hoc non est sēcūdū eādē apphēsionē sed scōz diuersas. Amor enī consequit i appetitu ad apprehensionē obiecti sub ratione boni vel quentis. delectatio aūt psequitur ad apprehensionē dicti boni sub rōne habiti vel pñtis. ¶ De intelligentijs de quibus i dicta ratione fit mētio dicēdū est q̄ in eis Arist. diceret idē esse delectationē z amorē velle et intelligere z oēs tales actus quia diceret eas intelligere dcd intelligunt velle dcd volūt delectari in quo cūq̄ delectātur p suā simplicē essentiam z nō per aliquē actū additū sue essentie. ppter quod illō nihil est ad ppositum de nostris velle et intelligere delectatione et amore. Illud etiā quod dicit Arz. pmo ethicoꝝ vnicuiq̄ aūt delectabile ad q̄d dicitur amicus non significat q̄ delectatio sit amicitia: sed q̄ ipa psequitur ad eam. apud pñtiam rei amate mō supradicto. ¶ Ad aliā dicēdū est: q̄ nō est icōueniēs: q̄ causa z causatū sint aliq̄ cause eiusdez tertii. cū causa cause sit causa causati. mō dictum fuit: q̄ amor est causa delectationis: et aliquādo etiā delectatio pōt esse causa finalis amoris saltē amoris ꝯcupiscētie. licet forte non veri amoris amicitie. iō nō ē iconueniēs q̄ idē sit effectus amoris et delectationis q̄uis non sint idem amor et delectatio. Ad aliā dictū fuit quō amor et delectatio plus differant q̄ via obiecti i potētia et potentie in obiectū. q̄ nec codē ordīe. pueniūt ab obiecto: nec eādē obiecti apphēsionē psequūt. ¶ Ad aliā etiā de vnione z q̄tatiōe dictū fuit ꝑius Ad aliā dicēdū est de odio ad tristitiam z displicētiā sicut dictum est de amore ad delectationem et complacentiam.

Ad secundā

Ad tertiam

Ad quartam

Ad sextam

q̄stio vltima. Arguit̄ p̄mo

Veritatē tricesimoꝝ vltio cīra septimū vtiq̄ delectatio sit q̄litas. Arq̄ nō auctē Arz. q̄ dicit i decimo hui⁹: q̄ lz delectatio nō sit de nūero q̄litatū tñ nō ppe. hoc oz q̄ nō sit de nūero bonoꝝ. ¶ Itē nōvidek rō quare magis delectatio debeat dici qualitas q̄ opatiōes virtutū vel ipa

Tertio.

Confir.

Quarto

Oppositum.

Secundo

Modus notandi ꝯ distinctio de predicamētoꝝ.

pria ꝓclusio.

felicitas maxime q̄ delectationes videntur esse virtutū vel malicioꝝ opationes. delectari eni vel tristari in quib⁹ et quō opz sic de alijs circunstātijs est ꝑtutis. Aliter aūt est malicie. sed Aristo. dicit q̄ neq̄ ꝑtutis opationes q̄litates sunt neq̄ felicitas. ergo similiter neq̄ delectationes. Itez delectationes z tristitie sunt passiones: z passio ē predicamētū a qualitate distinctum. Cōfirmatur quia ad idē p̄dicamētum ptinere videntur abstractum z cōcretum: delectare aūt z delectari q̄ sūt concreta delectationis sunt agere z pati. ergo delectatio ad predicamētū actiōis vel passionis speciat nō aūt ad p̄dicamētū q̄litatis. ¶ Item delectari et tristari sunt act⁹ ipius appetitus. sicut sentire et itelligere ipi⁹ sensus z itellect⁹ q̄ sicut sentire z intelligere sunt passiōes. vt aliq̄ dicunt vel actiones imanētes. vt aliq̄ volūt z nō qualitates: ita delectari z tristari. ¶ Oppositū arguit: qz in predicamētis Arz. ponit irā gaudiū demētiaz z hmōi ee de tertia specie qualitatis. ergo ꝑilr de lectatio z tristitia. cū he sint passiones appetitus sicut z ille. ¶ Itez bonū z malū ad qualitatē ptinē videnk. predicank enī in quale de his de quib⁹ dicūtur delectationes aūt tristitie sunt aliquē bonē z aliquē male: vt ante dictū est ideo z c. Ista q̄stio est magis speculatiua vel logica q̄z moralis: sed formauit eam qz Arist. tangit eam breuissime ergo tractanduz est hic quia difficultates circa eā contingentes remittende erunt ad alia loca. dicamus ergo q̄ multi posuerunt q̄ termini predicamentales diuersi abstracte accepti nunq̄ supponerent nisi pro diuersis rebus. verbi gratia crediderunt q̄ nulla eadē res esset substantia z q̄litas qualitas aut relatio vel actio z passio sed semper alia z alia: z sic de alijs predicamentis. hanc aūt opinionē credo esse falsam. eadē enī res scōm diuersos cōceptus rōe diuerse connotationis significari pōt per terminos diuersorum predicamētoꝝ. eandē enī res vt caliditas vel albedo est qualitas z similitudo vel dissimilitudo z actio z passio. eadē etiā res est magnitudo z figura: equalitas z inequalitas est locus. z hec supponēda sunt ex alibi determinatis. Si ergo volumus scire que res sunt qualitates z q̄ actiones vel passiones: z que substantie vel quātitates. dicam q̄ oīno res est q̄litas pro qua supponit iste terminus qualitas vel alij termini de quibus vere predicak ille termin⁹ qualitas. et similiter dicam de istis terminis substantia z q̄titate: de actione z passione z aliis predicamētis. Si q̄ nō determinationis. sed exercij gratia volumus ponere exemplares cōclusiones prima est: q̄ oīs res est ad aliquid: quia oīs res est cā sal causatū p̄ncipiū vel p̄ncipiatuz idem vl diuersum est esse causam vel causatū p̄ncipiū vel p̄ncipatū idē vel diuersum est esse ad aliquid. ergo z cōsequitur ergo q̄ delectatio est ad aliquid. Sz cum hac conclusione posset probabiliter substineri: q̄ non omnis res est relatio. si enim ppte loq̄mur: sole res cognite vel cognoscibiles sunt relate vel referibiles. alia autem est que refert z comparat hoc ad illud. relatio aūt potest dici conceptus seu terminus quo anima refert hoc ad illud sicut enim est aliud calefactio a calefaciente z calefactibili: ita est aliud relatio a referēte z referibili: z quia hoc nomen relatiū significat potentiam ad referre: sicut referibile significat potētiā ad referri: ideo relatiuum principaliter z scōm p prietatem nominis non est nisi anima z consequēter dicimus terminū quo alia refert relatiuum: qz ergo non omnis res est talis conceptus vel terminus significatiuus: ideo non omnis res est relatio imo nec delectatio est relatio. Et si alij volunt aliter vti vocabulis imponendo ea aliter ad significādum: tunc concedam q̄ aliter erit dicendū. possz etiā dici: q̄ omnis res est q̄titas vel pars q̄titatis si enim numerus est res numerate vel numerabiles. z econuerso res numerate vel numerabiles numerus. z vnum vel vnitas est pars numeri. z omnis res est vnitas cum alia vnitate numerata vel numerabili: sequitur q̄ oīs res z omnes res ē z sunt numerus vel pars numeri: z omnis numerus est quantitas. ergo omnis res est quātitas: vl pars quātitatis. z ita delectatio est quātitas vl ps quātitatis. imo delectatio est q̄titas si ipsa sit partibilis: qz omne partibile est numer⁹ ponēs autē q̄ oīs res habēs ptē extra partē continue sit quātitas continua que est corpus haberēt ponere: q̄ delectatio non solum est q̄titas: qz ē numer⁹. sed etiā quia est corpus: nō pōt iſi ppe dici: q̄ omnis delectatio sit numerus vel corpus: quia aliqua ē inextensa z indiuisibilis q̄ de⁹ itrisece delectatur hoc enī est idiuisibiliter ipse de⁹. ¶ Posset etiā poni: q̄ oīs res est qualitas. ad cuius declarationem opz supponere: q̄ termini de p̄dicamento q̄litatis sunt omnes qui ppe predicantur in quale si hoc nōsit per modum orīs specificantis aliquod genꝰ. plurimi aūt termini predicātur in quale de terminis pluriū p̄dicamētoꝝ. verbi gratia deꝰ dz iustus z bonus z sapiens z benignus corpus dicitur figuratum. dz sphericum vel cubicum: numer⁹ dz par vel impar: compositus vel incompositus linearis vel superficialis vel solidus. Albedo dicitur clara vel obscura: intensa vel remissa vox clara vel grossa: acuta vel grauis fortis vel debilis. Similiter similitudo dicitur intensa vel remissa potentia dz naturalis vel violenta: rationalis vel irrationalis: fortis vel debilis. Iterum motus z actio⁹ passio dicūtur naturales z violenti: regulares et irregulares. veloces z tardi. de his q̄ oīa dicta predicata et cōsimilia predicantur in quale ideo pertinent ad predicamentum qualitatis.

Secundā

Notabile.

Item notandū est: q̄ in plurimis terminoꝝ ptinentiū ad predicamētū qualitatis termini cōcreti z termini abstracti supponūt pro eisdē rebus z de eisdem predicantur q̄si sinonimi z superinuicez conuertibiles. z hmōi videnk esse omnes termini qualitatiui prius enumerati: est enī iustitia dei idē z non aliud q̄ deus iustus: z figura corporis idez quod corpus figuratum et paritas idem quod numerus par: z intensio vel claritas albedinis idez quod albedo intensa vel clara z sic de aliis penumeratis. non tñ dico ita esse de omnibus. qz non est idem albedo hominis quod homo. albus vl caliditas ignis idē q̄ ignis calidus. et hec hic supponatur quia alibi debent probari. Deinde tertio sicut enim est aliud calefactio a calefaciente z ca

Tertium notandum est: q̄ q̄cūq̄ terminus cōcretus p̄ticz tabile.

ad ꝓdicamẽtũ qualitatis tanꝯ predicabilis in ql̃e de termino abstracto vere predicaturiste terminus qualitas · et ita dicerem de quantitate ⁊ de aliis predicamentis in quibus solent inueniri terminꝰ concreti ⁊ abstracti· verbi gratia si esse iustũ est esse quale: iustitia est qualitas· si esse pedale vel bipedale vel numeratũ est esse q̃tum: pedalitas vel bipedalitas ⁊ numerus est quãtitas· si secare ẽ agere ⁊ secari pati sectio quedam est actio⁊ sectio quedam est passio· ⁊ sic de aliis ¶ Exhis ergo patet conclusio prius ꝓposita: ꝑmo quidem omnis magnitudo corporea est qualitas quia est figurata· et omne figuratuꝫ est figura: ⁊ omnis figura est qualitas· omnis etiã numerus est qualitas quia ẽ par vel impar· ergo est paritas vel imparitas· ergo q̃litas. et ita potest argui per multa alia predicata: vt apparuit· ex hoc aũt q̃ omne corpus est qualitas sequitur sc̃m illos qui dicunt omne habens cõtinue partẽ extra partẽ esse corpus : q̃ ois res que non est intellectus vl̃ in intellectu subiective est qualitas· puto enĩ : q̃ nulla alia res ab intellectu et in eo existentibus est quantitatiue indiuisibilis· Ex eo autem q̃ omnis numerus est qualitas sequitur· q̃ omnis res est qualitas vel pas q̃litatis : quia omnis res est numerus vel pars numeri· Iterum credo esse ꝓbatum sexto physicoꝝ q̃ oẽ quod mouet vel oĩno mutat: mouet vl̃ mutatur in tempore· ⁊ sic omnis motus vel mutatioẽ est velox vel tarda regularis vel irregularis violẽta vel naturalis: velox aũt et tardum: regulare et irregulare sunt velocitas vel tarditas. regularitas vel irregularitas: et per consequens qualitas· ergo omnis motus vel mutatio est qualitas· et iterũ omnis actio vel passio est motus vel mutatio· ergo omnis actio vel passio est qualitas· Item suppono q̃ termini de predicamentis quando/vbi/situs/habitus/ ⁊ ad aliq̃d non supponũt pro rebus aliis ab illis pro quib⁹ supponũt termini de aliis predicamentis· ⁊ quia nulla est res ꝑ qua non supponãt termini aliorũ predicamentoꝝ: sequit̃ sc̃z predicta q̃ nulla est res alia a substantia que non sit qualitas· Restat ergo videre de substantijs· ⁊ ãppare t de oĩbus substantijs corporeis si ille cõcedant esse magnitudines q̃ ipse sunt q̃litates· Si aũt nõ ꝓcedãt eẽ magitudines tñ ois substãtia corporea est numerus ꝓpter hoc q̃ sue partes sũt numerus ⁊ ipa est sue partes ⁊ ois numerus est q̃lites sc̃z· Ois aũt substantia imaterialis est liber· ⁊ non est in eis aliud liberum ⁊ libertas· ⁊ cum esse liberũ sit esse quale libertas est qualitas ideo ois talis substantia est qualitas· ⁊ de prima causa appet hoc euidẽter de⁹ ei sicut est iustus ⁊ bonus sapiens ⁊ benignus: ita ipse est iustitia ⁊ benignitas bonitas· sapientia· ergo omnis res ẽ qualitas quare et omnis delectatio· ¶ Et in, specialt potest argui q̃ delectatio sit qualitas: quia modum habet luminis ⁊ in fieri ⁊ in ꝓseruari· ⁊ nõ est substãtia : sed res inherẽs substãtie: sicut lumẽ· ideo cũ omnes dicãt lumen esse qualitatẽ: pari rõe dicẽdum erit de delectatione. Sed notandum est: q̃ aliud est querere an delectatio sit qualitas vel actio vel passio : ⁊ querere an iste termin⁹ delectatio pertineat ad ꝓdicamẽtũ q̃litatis actionis vel passionis· cũ ergo exsecutus sit ꝑmus mod⁹ ꝗrẽdi: exsequendus est secundus· Ad cuius euidentiam sciendum est q̃ refert dicere caliduꝫ calefieri ⁊ calefacere. ⁊ caliditas ⁊ calefactio· esse aũt caliduꝫ est esse quale· vñ iste terminus caliduꝫ: ptinet ad ꝓdicamẽtũ qualitatis : vel magis proprie loquẽdo ad ꝓdicamẽtũ qualis: calefieri ꝙ ẽ pati ⁊ calefacere agere· vñ isti ⁊mini calefieri et calefacere vere pertinent ad predicamenta agere ⁊ pati si termini predicamentales distinguntur predicamẽtaliter penes diuersos modos predicãdi de ipsis primis substantijs· iste aũt terminus caliditas pertinet etiã ad ꝓdicamẽtũ qualitatis vel q̃lis nõ quia predicetur in quale: sed quia suus terminus ꝓcretiuus sic ꝓdicaf· et eodẽ modo dicendũ est q̃ ille terminus calefactio acceptus actiue ⁊ passiue pertinet ad ꝓdicamẽtũ agere ⁊ pati vel actionis ⁊ passionis. sicut enĩ caliditas est q̃litas ita calefactio est actio vel passio· ¶ Ulterius notandum est: q̃ licet in delectationibus a tristitijs nõ sint noĩa ꝑdicta proporcionabilia distincte imposita ad significandũ : tñ non repugnat ex parte rei quin posset imponi verbi gratia : sicut dico caliditas ⁊ caliduꝫ· sic dicam tristitia ⁊ tristis: ⁊ pertinebunt hec noĩa ad predicamẽtum qualitatis: sicut abstractũ ⁊ ꝓcretũ· ⁊ sicut dico calefactio calefieri ⁊ calefacere: sic dicã tristatio tristari ⁊ tristare ⁊ ꝓtinebunt hec nomina ad ꝓdicamenta actionis vel passionis vel agere ⁊ pati. Sed hic nobis deficiunt noĩa ꝓporcionabilia his noib⁹ qualitatis albũ ⁊ albedo trille et tristitia· ꝓpꝫ q̃ hoc termio delectatio vtimur eq̃uoce ꝓ abstracto de ꝓdicamẽto q̃litatis et vtimur ꝓ concreto hoc noĩe delectari vl̃ esse i delectatione· sicut enĩ dicimus hũc esse tristẽ: ita dicimus hunc delectari vel esse i delectatione ⁊ ita patet q̃ iste terminus delectatio pertinet sicut abstractum ad predicamenta actionis passionis· ⁊ q̃litatis secũdũ diuersas intentiones ¶ Et non sit cura ad presens: an delectationes ⁊ tristitie acquirãtur diuisibiliter vel indiuisibiliter· si enim diuisibiliter acq̃rant· tunc sunt vere mutationes· ⁊ si nõ nõvt supponim⁹ ex sexto physicoꝝ siue tñ sic siue sic significari pñt ꝓ modũ mutationis ⁊ actionis ⁊ passionis. Sic ⁊ aliquib⁹ ꝓdictoꝝ suppositis ⁊ aliq̃bus ꝓbatis· Rñdendũ est breuiter ad rationes Ad primam potest dici: q̃ iste terminus delectatio sc̃m q̃ accipitur vt nomẽ verbale significans ꝑ modum actionis vel passionis vt calefactio non est de ꝓdicamento qualitatis sed actiõis vel passionis· ¶ Et idẽ ꝓbat alia rõ· Iste enim terminꝰ opatio significat ad modũ terminoꝝ de ꝓdicamento actionis vel passionis· ⁊ vt sic non pertinet ad ꝓdicanẽtum qualitatis. hoc tamen nõ obstante oĩs opatio ẽ vtutis est qualitas sc̃z q̃ apparuit· Alie due rõnes sũt non ꝓcedunt contra ꝓdicta· ¶ Et hec de septimo libro·

q̃tũ notabile

q̃tũ notabile

Ad rationes

questio ꝓma octaui

Arguit ꝑmo

Secundo

Tercio·

oppositum

tripl⁹ capit amicitia

tres arg̃ ad mozalem spectat determinare de amicitia

Tercia rõ

Quarta

Quinta

necessitas amicitie

¶ Circa octauuꝫ librum, querit̃ primo vtrum ad istã sciam ethicoꝝ ptinet determinare de amicitia· ¶ Arguitur q̃ nõ q̃ quod ptz ad politicã non pertinet ad istã sciam cũ hec scia sit diuersa ab illa sed de amicita ptinet ad politicam quia de eo ptinet ad politicã qũ maxime ꝓtinet ciuitatem ⁊ ad qũ legislatores maxime studentz cuius partes diuidunt sc̃m diuisionẽ ptium politice: sed amicitia est hmõi dicẽte Arg· videl̃ aũt et ciuitates ꝓtinere amicitia· ⁊ legispositores magis circa ipsã studẽtq̃ circa iusticiã Arg· etiã i medio huiꝰ octaui diuidit amicitiã sc̃m diuisionẽ ptiũ politice· ideo· ⁊ c· ¶ Itẽ de amicitia ptinet ad economicã· ergo nõ ad istã sciaz antecedẽs ꝓbat q̃ quedã est spes amicitie pris ad filiũ· ⁊ ecõtra alia viri ad vxorẽ ⁊ ecõtra alia dñi ad seruũ ⁊ ecõtra talia aũt ptinẽt ad economicã cũ diuisio economice propriẽ sit i dictas ptes vt dr̃ ꝑmo politice ¶ Itẽ de eo quod cõe est hoĩbus ⁊ bestijs ⁊ quod ꝙuenit eis a natura nõ ptz ad istã sciaz: sed potiꝰ ad naturalem: sed amicitia est hmõi dicẽte Arg· natura q̃ ineſſe videl̃ ad id qũ genuit genito nõ solũ i hoĩbus: sed ⁊ volatilibus ⁊ plurimis aĩalib⁹ ⁊ idem dicit tullꝰ in suo libro de amicitia· ¶ Oppositũ ps per Arg· põt dici breuit̃· q̃ amicitia capit̃ vno modo cõmuniſſime ꝑ cõsonãtia ⁊ debita ꝓporcione entiũ adiuicẽ et ad vnũ ꝓncipiũ in mũdi ꝓstitutione vel etiã ptiũ vntus totius i ipsũ cõstitutione et sic de amicitia ptinet ad methaphysicã vel ad sciam naturalem· isto el modo locut⁹ est empedocles de amicicia· ſcia sua naturali· Altomodo sumit̃ amicitia magis ꝓprie ꝑ naturali ꝙcordia ⁊ cõmunicatione multorũ aĩaliũ etus̃dẽ spẽi adiuicẽtiã circũſcriptoꝝ suoꝝ rõe· ⁊ sic adhuc ad sciam naturalem specialr ad libꝝ de aĩalibus ptinet de amicitia· ¶ Tũ amicitia sumit̃ adhuc magis ꝓprie ꝑ cõcordia seu beniuola cõcatione hoĩm directa rõe vel etiã ꝑ hitu circa hoc acq̃sito ꝑ assuetactionẽ et sic de amicitia ptinet ad moralẽ· Et istã ꝓclusionem ſtẽdebat Ar· ꝓbare in ꝓncipio huiꝰ vtiſ· multis rõib⁹· ¶ Prima est de eo qũ ẽvirtꝰ mozalis vl̃ annexũ virtutib⁹ mozalib⁹ debet mozalis scia perscrutari: sed amicitia est hmõi vt dicet igit̃ ⁊c· Scda rõ est de oĩhũano actu vel hitu q̃ est maxime necessariꝰ ad bonã et sufficiẽtẽ vitã ducẽdã ptinz ad moralẽ scia z ꝑ alis si ad bonitatẽ illi⁹ actus vl̃ habitus exigãt q̃ sit rõne directus ⁊ modificatꝰ ⁊ assuetudine cõfirmatus qũ· dico ad excludendũz motum et naturalẽ opationẽ cordis vel respirationem et aliqs tales actꝰ pure naturales sz amicitia isto modo est maxime necessaria ad cẽm vitã vt dicit Arg· sine amicisi null⁹ vtiq̃ eligeret viuere habens reliqua bona oĩa: qũ primo declarat de diuitibus ꝓncipatus et potẽtat⁹ habentibus duplicitꝫ primo quo ad vsum bonoꝝ tẽporaliũ sc̃do quo ad custodiam dicit enĩ quo ad vsum que enĩ vtilitas talis· bone fortune ablato bñficio : quod fit maxime ⁊ laudabiliſſime ad amicos deinde q̃ ad custodiam dicit vel qualit̃ vtiq̃ seruabit̃ et saluabit̃ ſine amicis· q̃to enĩ maioꝝ fortuna tãto minus secura· deinde declarat de pauperibus dicẽs inopia q̃ et reliq̃s infortunijs ſolum existimãt refugiũ esse amicos Tullius aũt i libro suo de amicitia tã de diuitib⁹ q̃ꝯ de pauperib⁹ dicit q̃s esset fructus tãtus in ꝑsperis reb⁹ nisi haberes q̃ illis equa tu ipse gaudẽt aduersas vero ferre difficile est ſine illo q̃ easetiã grauiꝰ q̃ꝯ tu ipse ferat· Et post ea subdit nã ⁊ scõas res splẽdidiores facit amicitia et aduersas res ptiens cõicãs q̃ꝯ facit leuiores· deinde dictã necessitatẽ amicicie ꝓbat Arg· in diuersis etatibus dicens iuuenib⁹ necessariũ est supplere amicitia ad ipeccabile: et senioribus ad famulatum· ⁊ ad deficientiã actionis ꝓpter debilitatẽ ad tutoꝛij: hisq̃ q̃ in adolescẽtia ad bonas actiões deinde declarat idem tã in vita speculatiua q̃ꝯ in practica dicẽs simul q̃ duo veniẽtes et itelligere et agere potentiores: deinde simul q̃tum ad oẽs declarat necessitatẽ amicitie ꝑ hoc q̃ natura neq̃ habũdãs i ſuperfluis nec deficiens i necessarijs eã humano generi ſtituit i tñ q̃ videm⁹ hoies q̃ntũ cunq̃ ignorãtes seipsos ꝑ amicitiã dirigere i erroribus viarũ· ¶ Tercia rõ Arg· est ista de illo ptinet ad moralẽ scia q̃ maxime saluat ciuitates ⁊ ad qũ legislatores maxime studẽt: sed sicut dicit Arg· amicitia videl̃ continere ciuitates ⁊ legispositores magis circ̃ ipas studẽt q̃ꝯ circa tristiciã igit̃· ⁊c· Unde tullius q̃d si exemeris extra rem naturã beniuolẽtie iſtictionem· nec dom⁹ vlla nec vrbs stare poterit nec agricultus ꝓmanebit· ⁊ id si minus itelligit: q̃tuis amicitie cõcordieq̃ sit ex dissentionib⁹ et discordijs pcipi põt que ei domus tã ſtabilis q̃ tã firma ciuitas que nõ odijs discordijs q̃ꝯ possit euerti· ¶ Quarta rõ Arg· est ꝓpria qua tercie talis: de illo cõsiderare debet mozalis que magis est opus i cõcatione ciuitatis q̃ꝯ iuſtitia· amicitia aũt est hmõi q· sicut dicit Ar· amicis oĩbus exiſtẽtibus nihil est opus iusticia· iuſti aũt existentes idigent amicitia ⁊ ob hoc etiã i ciuitatib⁹ sepe rigor iusticie pretermittit̃ i pensis exigendis ne contentio oriat̃· ¶ Quinta rõ etiã ꝓpinqua· duabus precedẽtib⁹ põt esse talis: de eo debet cõsiderare mozalis quod maxime interest iustoꝝ et eoꝝ maxime videl̃ ne inesset vt sint amicabiles vt dicit Arg· Ultima rõ Arg· est de eo hz considerare mozalis· q̃ non solũ est vtile: sed etiã honestũ per se amicitia aũt est hmõi quod ꝑbat signo q· laudamus philophos· ⁊ multoꝝ amatores licentiã ſde non pueniat nobis vtilitas: laus aũt ꝓprie est boni honesti· ꝓpter quod etiam quidã existimãt eosdem esse viros bonos ⁊ amicos. Et scias q̃ iste rõnes non solũ concludunt q̃ de amicitia ptinet ad mozalem: sed vltra concludunt q̃ mozalis debet vẽ ſolliciter circa amicitiã cũ ipsa sit inter actus vel habit⁹ hũanos valde necessaria ⁊ plurimum cõmẽdata quã etiã tullius vltra ceca bona humana recõmẽdat dicens: est enĩ amicitia nihil aliud nisi diuinarũ ⁊ humanarũ rerum cũ beniuolentia ⁊ caritate cõsensio· qua quidem haud scio an excepta sapientia quicq̃ hoĩbus melius sit a diis immortalibus datũ· Et paulo post subdit ad ꝓpositum: cete res que expetunt̃ oportune sunt singule fere rebus singulis diuitie: vt vtare. opes: vt colare: honores vt laudare : voluptates, vt gaudeas : valitudo vt doloze : careas/et muneribus fungare· corporis: amicicia vero res pluris

mas continet quocūq; teverteris presto est: nullo loco excludit: nunq; intēpestiua nūq; molesta est. Itaq; nō aquanō igne (vt aiunt) locis plurimis vtimur q; amiticia. ¶ Sed iam aliqs contra ea q̄ dicta sūt posset dubitare ꝓmo contra illā ꝓpositionem Arꝛ. sine amicis ytaq; nullus eligeret viuere habens reliqua bona oīa. hoc eni apparet falsū i plurimis scīs heremitis qui sibi vitā solitariā eligerūt Et q; felicitas est sufficiens p se vt dr ꝓmo huius habens aūt tale bonū quod est sufficiēs p se eligeret viuere sine alio quocūq; bono. Itē non videt verum q; legislatores magis studēt ad amicitiam q; ad iusticiā. qm̄ oīa eorum p̄cepta sūt de iusticia. et quia legislatores magis studere debent ad illud bonū quod est excellētius et cōmunius q; ad mīm bonū et mīm cōe: sed siue amicitia sit virtus siue annexa virtuti iusticia est bonū cōe: qm̄ ipsa est oīs tota virtus. et iniusticia sibi cōtraria est tota malicia: similit etiā iusticia est bonū excellētius cū ipa sit virtutū p̄clarissima et neq; hesperus neq; luciferita admirabilis vt dr quinto huius. ¶ Iten non videt q; in ciuili cōicatiōe sit magis opus amicitia q; iusticia q; iusticia saluat oēs mercaturas et oēs contractat⁹ bonos et iusticia p hibet fieri violētias et sic oēs possunt p ipsā conuiuere pacifice et in sibi debitis opationibus lucrari vitam suā: amicitia aūt interdū veritatem obūbrat et fit causa iniustificationis. nā sicut dicit Arꝛ. ꝓmo rhetorice iudices ꝓpter amare aut odire non possunt sepe k sufficienter videre verū. et scdo rhetorice dicit ad idē sic amātī quidem enī eum de quo facit iudiciū aut nō iniustum fecisse aut scīz p̄uaricit iniustū fecisse: odiēti aūt cōtrarium. Hā vt dicit cōmentator ꝓmo celi. Maxima causa diuersitatis in iudiciis est amor et odiū si ergo veritas vt dr primo huius sit amicitie p̄ferende: videt q; magis in ciuili cōicatione studendū sit ad iusticiam q; ad amicitiā ideo nō videt verū q; amicis oībus existētibus nihil esset opus iusticia: qm̄ cū iusticia sit i cōm scīpsā bonum honestū et perficiēs alam iterius: videt q; opus esset ipsa habito quocunq; alio bono: etiā dato q; ex eo nullum ꝓueniret opus exterius. Et iterū virtutibus mozalibus ablatis: et ipsa ꝓudentia non posset esse bona vista dato q; omēs adhuc essent amici. sed ablata iusticia auferrent oēs virtutes mozales et ꝓudētia ꝓpter earū necessariā cōnexionē vt apparet ex to huius ergo posita quacunq; amicitia: semper erit opus iusticia. ¶ Item non videt bñ dictū q; aliquando ꝓpter fouendā amicitiā rigor iusticie debeat p̄ermitti: q; vel amicitia nō est simplicit bona vel nullus act⁹ iusticie ledit eā: sed rigor iusticie est actus virtutis ergo rigor iusticie nō ledit amicitiam: si ipsa sit bona simplicit. ¶ Ad istas obiectiones rñdeo. Ad primā dico q̄d tum ad hereditas q; supposita etnavita post mortē per fidem et virtutem merenda cū dei gra per corporis ꝓpria macerationem et penitentiarū actionem et per orationum ad deum multiplicationē. virū alicui deberet sibi eligere sibi vitam solitariā: sine alio casu ad hoc cogēte nihil ad p̄sēs discutio: quia hoc ad superiorē pertinet facultatē: sed circūscriptis p̄dictis scīz fidē do solū in terminis huius vite modo quo plurimi phylosophorū suā sciam tradiderunt: forte diceret q; nullus nisi forsan in casu metus mortis: aut tyrānorū aut hmōi deberet sibi eligere vitā solitariā. tum q; non haberet q̄ sibi succurreret i infirmitatibus et idigentijs senectutis. cūius igit amicitia ꝓpter dicta concederet multo nobilior et simplicit melior q̄ predicta amicitia cōiter accepta. tñ non ꝓpter hoc oportet q; sit magis necessaria ad salutē ciuitatis. qm̄ ciuitas et ētie et virtutes sūt nobiliores q̄ cibus et potus: que tñ ad vitā sunt min⁹ necessarie. Videt ergo mihi q; legislatores multo plus studēt ad iusticiā q̄ ad amicitiam ꝓpter dictā. ꝓpter eius maiorē necessitatem in salute ciuitatis et q; non est i potestate legislatores scire cū quo debeas dictā amicitiā cōtrahere et cum quo nō. Sed possibile est aliquem legislatorem plus debere studere ad amicitiā cōiter q̄ ad ptem particularem iusticiam. ꝓpter hoc q; actus talis amicitie est cōiter ad oēs vel ad plures. actus aūt particularis iusticie est inter particulares personas duas vel paucas legislator aūt plus debet studere ad cōe bonū q̄ ad speciale. Et iterum ꝓpter hoc q; actus cōis amicitie continet virtualit actū iusticie et extinguit actum iniusticie: esset enī iust⁹ contractus si ex liberalitate fm duos concordis ego permutarem tecū capitū meum ad vnū denarium. vnde est q; ptibus de iniustificatione cētendētib⁹ reductis ad cōcordiā q̄uis altera sit plurimū dānificata cessat actio inter eas: et iterum ꝓpter hoc q; discordia sue inimicitia virtualit cōtinet seditionem rācorē: inobedientiā: et vniuersaliter oēm iniusticiam: et est difficillimū eā reducere ad statum. ¶ Ad aliā pōt dici q; amicicia ꝓ cōi ciuiū cōcordia et benuolētia saluat ciuitate oīmodā bonā q̄ saluat ꝓticularis iusticia: q; cōtinet eā virtualit sicut dictum fuit. et adhuc amicicia superaddit multū adiuto rium et multā actionē bñficioꝝ ciuiū adiuicē. qō est multū nec me ad pfectionē ciuitatis. qui aūt dicit q; iterū amicicia est cā iustificatiōis: dicēdū est q; hoc nō est verū de vera et ꝓprie dicta amicicia sicut patet ex dictis. Iterū nec est verū de amicicia ciuiū ꝓ cōi cōcordia et benuolētia. sz hoc est bñ verum de amicitia scīm q̄d q̄ sine ꝓpositione virtutis et cōis vtilitatis est ad aliquas ꝓticulares ꝓpter ꝓximam vtilitatē vel ꝓpriū delectabile vel ꝓpt cōm nutritionē vel cōfabulationē vel aliq̄d hmōi. et talis amicicia nō est illa ad quā studēt legislatores eā q̄ sit magis op⁹ q̄ iusticia imo diligēti⁹ studēdū ad reptimēdū multos act⁹ amicitiā hmōi cōsequentes. Ad aliā pōt dici q; amicitia vera et ꝓprie dicta vel etiā amicitia ꝓ cōi ciuiū cōcordia et benuolentia non pōt esse sine iusticia ꝓpter q̄d vna ꝓpositio oībus existētibus amicis non est opus iusticia sic debet intelligi q; opus capiat ꝓ idigentia nō est enī eis opus iusti ciā. i. ipsi no indigeut iusticia qui habent eā tñ ipsa iusticia quā hñt cuz amicitia est eis magnū bonū vel pōt dici q; illa ꝓpositio pōt intelligi de iusticia q̄ttū ad eius actū disceptatiuū ꝓ tuerī arū iter ptes et punitiuū iniustificatiuū tñ bñ esset opus iusticia ad iuste et decenter distribuendū cōmutādum et retribuēdū q̄m ad p̄dictā amicitiā cōiter dictā nō. sequitur oīa oīb⁹ esse cōia amicitia aūt vera et ꝓprie dicta ad quā sequitur amicis oīa esse cōia nō pōt esse oīm et ad oēs. ideo dicto modo magis opus est iusticia: q̄d cōcedim⁹. Ad aliā pōt dici q; ꝓ rigore iusticie possum⁹ intelligere scripturā legū q̄ nō i oi casu tenēda est sz ꝓ epyelzeiā intendū. ꝓpter fouendā cōcordiā vel alios casus speciales modificanda sicut dictū fuit i quito libro. Aliomō per rigorē iusticie possum⁹ intelligere actū iusticie punitiuū sine actu mie. vbi gra q; dūs puniat subditum vel quantē q̄tū possibile est punire eū stante iusticia: et talē rigorē possibile est ꝓmiam aliq̄n iuste ꝓtermittere: vel ꝓpter amicitiā vel ꝓpter aliā causā vel oīno gratis dūs et dādo quod suū est vt sibi debita remittēdo nō iniustificat. ¶ Viso quō mozalis sollicitari debeat de amicitia videndū est quō de ea diuersimode determinādū est i diuersis libris mozalis scie: de quo breuiter dicēdū est q; i libris ethicorū determinādū est de amicitia scīm q; valet aduni⁹ cuiuscq; decētē et delectabilē vitam ducēdā et ad felicitatē obtinēdā: et obtētā decorā dā ad libru aūt politicoꝝ spectat de ea scīm q; valet ad salutē ciuitatis et habūdātia diuiciaꝝ deseruiētiū felicitati ciuitatis spectat etiā de ea ad economicā modo suo accepto ad p̄dictū modū. ꝓportionabilit scīm. ꝓportionē domestice cōitatis ad politicā. vel pōt dici q; liber ethicoꝝ subalternat sibi libros seq̄ntes sic q; ad ipsū spectat de amicitia determinare i generali et eā diuidere i species suas et circa illas declarare ꝓuenientias et dissonantias sed de ea spectat ad librum politicoꝝ et economicorum ꝓut ea diuersimode vtendū est in diuersis statibus politice. vel economice cōmunitatis. oēs rationes adducte in ꝓncipio questionis sūt per predicta solute.

Solutio

Secundo

Tercio.

rñsio ad obiectiones.

q; circūscepta fide vita solitaria tarta nōsit dilegenda.

Notabile

quō de diuersos libros spectat diuersimode determinare de amicitia

Secundam

Uerit scdo Utrū amicitia sit virtus. ¶ Arguit q; nō ꝓ hoc q; Arꝛ. determinauit de ea eo⁹ ꝓ posito misit tractare de virtutib⁹ tā mozalib⁹ q̄ intellectualib⁹. ¶ Itē scdo magnorum mozaliū Arꝛ. assignat tres de amicitia dixit se iā de singulis virtutib⁹ determinasse. ¶ Itē tullius in fine libri sui de amicitia videt amicitiā distinguere ꝓ tres virtutes dicens: vos aūt hortor vt ita fortunam locetis siue q̄ amicitia esse nō pōt vt ea scīz virtute excepta nichil amicitia ꝓstabilius pureius. ¶ Item alibi i eodē libro dicit vna est enī amicitia in rebus hūanis de cui⁹ virtute oēs vno ore cōsentiunt q̄q; a multis ipsa virtus cōtennit: et vendicatio quedā atq; ostētatio esse dr. ¶ Itē effectus virtutis nō est ipsa virtus amicitia aūt est effect⁹ virtutis dicente tullio qui aūt i virtute sūmū bonum ponūt ꝓclare illi q̄dem: sed hec ipsa fortuita amicitia gignit et cōtinet. ¶ Oppositū arguit auctoritate senece ep̄la i merito ad lucilium q; amicitia vocat virtutē dicēs q; sapiēs et si cōtentus est se: tñ habere vult amicos vt se exerceat ne tā magna virtus iaceat. Etiā tullius libro suo de amicitia ꝓfert eā oībus bonis hūanis dicens egovos tñ hortari possū. vt amicitiā oībus rebus hūanis aī ponatis modo null⁹ habit⁹ qui nō sit virt⁹ est sic oīb⁹ humanis bonis anteponēd⁹. ¶ Itē parū post dicit nihil a dijs mozalib⁹ datū hoibus melius amicitia excepta sapia et videt michi q; sapia large accepta scīz put se extēdit ad ꝓudētiā sic excipienda: quia virtutes aliq̄ intellectuales sūt excellētiores mozalibus. amicitia aūt si sit virt⁹ nō est virt⁹ intellectualis. sed mozalis et ita ipse ꝓfert eā oībus virtutibus mozalibus: q̄d esse nō pōt nisi ipsa sit idē q; legalis iusticia vel pars ei⁹ nobilissima de q̄ dr quinto huius q; ipsa est p̄clarissima virtutū et q; nec hesper⁹ nec lucifer est ita admirabilis et hoc multi putāt esse vez. ¶ Item nulli⁹ habit⁹ videt magis necessarius i ciuili cōicatione q̄ virtus i q̄ tñ Arꝛ. dicit magis op⁹ esse amicitia q̄ iusticia videt michi q; ad cōcordādū diuersas oppiniones doctorū solentium et ad saluādū rōnes eorū que vt puto necessario cōcludūt. distīguēdū est de amicicia et cōsiliter de dilectione et amore. sepe enim istis tribus nōib⁹ vtimur ꝓmiscue. Dicā igit q; amicicia q̄q; capiat ꝓ passione appetit⁹ nā in scdo huius Arꝛ. enumerat sicicia seu amorē et odiū inter passiones. et idē magis apparz scdo rethorice vbi dicit Arꝛ. qualiter mouemur ad sicicia et odiū: sicut ipe declarat q̄liter mouemur ad alias passiones: et ista sicicia vt appet scdo retorice pōt sic describi. sicicia ē passio appetitus scīmās ad bñ volēdū: et bñfaciendū sic ipsi⁹ gracia. Ipsomō aūt certū est q; amicicia nō est virt⁹ nā sicut dicit scdo huius passiones neq; virtutes sūt neq; malicie. Et hoc viso stati sciēdū ē q; ad hmōi passiones q̄ sūt amicicia et odiū ptigit se habere bñ male scīz intense et remisse. mīus aut

questio scda arguit ꝓtio.

Secundo

Tertio.

Quarto

Quinto

Oppositum.

Secundo

Tercio.

amicitia aliq; capit ꝓ passione

passione

nimis: ꝛ aliqñ mediocriter ſcom dictamen rõnis ſicut ꝓtigit circa alias paſſiones ꝛ hoc põt ſciri ex triſticijs ꝛ gaudijs vel etiã ex exterioꝛib⁹ operationibus dictas paſſiones amicitie ꝛ odij cõcantib⁹ vel conſequẽtib⁹ plures eni viſi ſunt apud nouos aduentus amicoꝝ indecẽ fletum emittere vel geſtum ꝛ modũ amittere tanq̃ ipetu nimio paſſioꝝ abſoꝛbente ſum rõnis: ꝛ interdũ viſi ſũt aliqui ꝓpter mortem amici fuiſſe ſponte ſibi ipſis ꝑ modum deſpationis cauſa mortis vidim⁹ etiã q̃s plurimos citi q̃s deberẽt extraneos ad amicitiã recepiſſe ꝛ inde fuiſſe deceptos ſic igit in multis alijs modis cõtingit ſcom amicitiã exedere q̃d oportz et nullum eſt dubiũ quin etiã in hoc multi deficiãt ab eo quod oportet null⁹ etiã dubitat quin in odio facile ſit excedere q̃d oportet: ſed etiã contigit aliquãdo deficere ab eo q̃d oportet nã oportet odire turbatoꝛes pacis vel deſtructoꝛes ciuitatis ꝛ plures alios ꝛ ſi non rõne perſonarũ tñ rõne malicie tũ: ꝛ hoc totũ ſatis determinat euſtracius ſ̃ principio huius octaui. Ex his ſequit manifeſte q̃ circa p̃dictas paſſiones oportet aliquã eſſe virtutẽ moralem dictarũ paſſionũ impet⁹ refrenãtem ꝛ modificantem ad ea q̃ dicta rõ decreuit hec eſt ei cauſa quare circa alias paſſiões oportuit ponere virtutes mozales verbi gꝛa fortitudinem circa timores ꝛ audacias tempantiã circa delectationes et triſticias guſt⁹ ꝛ tact⁹ ſic de alijs ſicut ꝓdictum appa. ruit põt eni ſic argui circa quaſcũq̃ paſſiones ꝛ operationes cõtingit exceſſus ꝓtuus ꝛ defectus vituperabilis: circa eas oportet eſſe virtutẽ electiuam medij laudabilis ꝛ ad ipſum ꝓſequendũ inclinatiuam ꝛ tunc ex p̃dictis ſume minoꝛẽ ꝛ poteris iferre concluſionem. hãc aũt virtutẽ poſſum⁹ vocare amicitiã ꝛ tũc indubitanter amicitia erit virtus. ¶ Sed iterũ ſciendum eſt q̃ cũ noia ſint ad placitum q̃ nomen amicitie non ſolũ inuenit capi paſſione ꝛ virtute predictis: ſed etiã ꝓ maximo ꝛ excellentiſſimo actu dicte virtutis qui eſt ſe totaliter cõdonare amato: ꝛ in ipſo ꝓfecte ſuam tranſferre volũtatẽ: ſed tñ ſcom dictamẽ recte rõnis vt vnũ fiat velle ꝛ nolle amicoꝝ. ſic aũt capiẽdo nomen amicitie diceretur q̃ Ariſtote. i octauo huius dicit notabilit amicitiã non eſſe habitum: ſed aſſimilari habitui: amationẽ aũt paſſioni q̃m ille actus q̃ eſt cõdonare ſe amato. ꝛ ſe trãſformare in amatũ q̃m ꝓuenit ex ipetu paſſionis of ꝓprie non amicitiã: ſ̃z amatio. q̃m vero ꝓuenit ex habitu virtuoſo ſcom ſententiã recte rõis: tunc ꝓprie vocatur amicitia. ſic igit amicitia aſſimulat habitui quia ꝓuenit ex habitu virtutis amatio aũt paſſioni quia ꝓuenit ipetu paſſionis. ¶ Scias tñ q̃ iſtis noibus vtimur ſepe ꝓmiſcue ſcom largum vſũ ipoꝛum. Et eſt ſciendũ q̃ amicitia ſic accepta claudit in ſe cõdiciones quas Arꝛ. i iſto octauo attribuit amicitie ad hoc ei q̃ recta rõ dicter totalit ſe condonãdum amato. ꝛ ſcom voluntatem et ſcom operationem neceſſe eſt vt amat⁹ ſit plen⁹ virtute et q̃ reamet amãtem. ꝛ q̃ hinc ſint vteriꝰ manifeſtat per lõgũ cõuictum experta aliq̃ eni eſſet periculum ſe ſic condonare amato. ꝓpter quod videk verſimlie q̃ Arꝛ. i iſto octauo loquit ſepe de amicitia ꝓ tali actu. quod ſi cõcedak dicendum erit q̃ amicitia nõ eſt virtus. Et hoc efficacit̃ ꝓbant rõnes negãtiũ q̃ amicitia debeat dici virt⁹. ¶ Quarum vna põt eſſe talis ſi amicitia eſſet virtus ipſa eſſet quedã virtus moralis. hoc aũt eſſe nõ põt ꝓbatio. Illud nõ eſt virt⁹ moralis cui⁹ generatio ꝓ ſupponit oẽs virtutes mozales: ſ̃z generatio amicitie ꝓ dicto actu excellẽtiſſimo illius virtutis ꝓ ſupponit oẽs virtutes mozales. ꝓbatio q̃ ſupponit aliquas ꝛ ipſã ꝓudentiã tam in amante: q̃m in amato. igit ꝓſupponit oẽs. conſequentia patet per cõnexionẽ neceſſariã virtutũ mozalitũ ſibinuicem ꝛ ꝓudentie vni exiſtenti. ꝓut declaratum fuit in ſexto huius antecedẽs ꝓz per Arꝛ. i iſto octauo dicẽtem q̃ nec acceptari oportet ꝓus nec eſſe amicos anteq̃s vteriꝰ appeat amabilis ꝛ credak. eum ergo nõ ſint amabiles niſi virtuoſi vt ꝓus dixeret Arꝛ. apparet q̃ in k aliquos amicitia illa fieri nõ debet donec vteriꝰ fuerit expertus de virtute alterius hec aũt experiẽtia fieri non põt niſi ante ꝓ multũ tempus ꝓſuppoſita virtute ipoꝛum: verum eſt tñ ſicut innuit Arꝛ. q̃ aliq̃s poſſet obiicere contra iſtã rõnem. ¶ Videret enim aliq̃s q̃ amicitie generatio inf bonos non exigat talem experientiã ꝛ tale longũ tempus q̃ bonos ꝛ ꝓudentes viros videmus ſtatim q̃s conueniunt adinuicem facere opera amicabilia ꝛ ita videk q̃ ſtatim ſint amici. ¶ Ad hoc aũt reſpõdet Arꝛ. pulchre dicens q̃ aũt cito amicabilia faciunt adinuicẽ. volũt quidẽ amici eſſe non ſũt aũt ſi vere ſũt ꝛ amabiles ꝛ hoc ſciunt volũtas quidem igit velox fit: amicitia aũt non. Et hãc ſententiã Arꝛ. confirmat ſeneca epiſtola tercia ad lucilliũ dicens. errat ille q̃ amicum in atrio querit et i conuiuio ꝓbat diu cogitat an ꝛ in amicitiã recipiendus ſit cũ placuerit fieri toto illum pectore admittẽ. tu ergo oia cum amico de libera: ſed de ipſo ꝓus. ¶ Scdo arguit̃ ad idem ſic nulla virtus mozalis auferk ab aliquo. ꝓpter ꝛ cium in alio: ſed amicitia ſic accepta auferꝰ ſi amatus factus fuerit vicioſus: q̃ talis amicitia non põt eſſe niſi bonoꝝ ꝛ ſcom virtutẽ ſim illũ vt dicit Arꝛ. tercio arguit̃ ad idem ſic nulla virt⁹ ſubeſt fortune talis aũt amicitia ſubeſt fortune. ideo. ꝛ c. Amator apparuit pluries i ꝓcedẽtibus libris. minoꝛ ex hoc eſt nota q̃ illũ ad quem amicitia eſt poſſibile eſt ei tempoze per caſum fortune mozi vel interfici ad quod ſeq̃tur nõ amplius illam amicitiã eſſe ergo talis amicitia nõ eſt virt⁹ tamen ipſa non põt eſſe ſine virtute ſicut dictũ fuit et ita diceret q̃ illa auctoritas diſiunctiua Arꝛ. ſc̃z q̃ amicitia eſt virtus quedã aut cũ virtute habet veritatem ꝓ ſcda parte. Adhuc. põt aliter reſponderi ad iſtã queſtionem ſcom aliam modũ ſignificationis noꝝ amicitie tenẽdũ eni eſt q̃ circa contrarias paſſiones ꝛ circa operationes inatas ꝓuenire ab eiſdẽ eſt eadem virtus tẽperãs ꝛ modificans illas paſſiones ꝛ operationes ſcom iuſtum rõnis. verbi gꝛa eadẽ eſt fortitudinis virtus timoꝛes ꝛ audacias tẽperãs: ꝛ inclinãs ad aggrediendum q̃s oportet et ad fugiendũ q̃s oportet et ꝓpoꝛcionabiliter eadẽ virt⁹ erit tẽperãs paſſiones amoꝛis et odij. inclinãs ad amãdũ quos oportet et q̃s oportet et quom̃ oꝛz et ad odiendũ quos oportet et quõ oportet vel etiã ad vituẽdũ ſe ꝓ amo

Notabile

Notabile

rões q̃ amicitia nõ ſit virtus

Obiectio.

Reſpõſio

Arguit̃ ſcdo

tẽpatiua ꝛ moderatiua paſſionũ amoꝛis ꝛ odij ꝛ opationũ ide inataꝝ ſeq̃ſ̃z ſicut videm⁹ de vnaq̃ q̃ aliaꝝ virtutũ q̃ aliq̃s nomẽ ſũptuꝝ ab aliq̃ operatiõ ipſi⁹ vl̃ ab aliq̃ paſſiõe cui⁹ ipſa ẽ tẽpantiã vel ab aliq̃ additione materiali ſui obiecti vel ab aliq̃ hm̃oi ſignificat illã virtutẽ nõ ſimpl̃r ꝛ ſcom ei⁹ totalẽ ambitũ: ſ̃z ꝛ. cõnotãs totalẽ opationẽ vel paſſionẽ vl̃ talẽ obiecti materiale ꝓditionẽ vel circũſtãtiã. ꝛbi gꝛa ſicut i ſeptia q̃ne q̃rti libri dictũ fuit q̃ nomẽ magnificẽtie ſignificat liberalitatẽ ꝛ c. ꝛte: ꝛ ſicut dictũ fuit in. xxviij. q̃ne tercij libri q̃ iſta noia frugalitas/ꝓlimõia/ſobrietas/caſtitas (ꝛ pudicitia ſignificant tpantiã ꝛ c. ꝛte diuerſis ꝛciõibus: ita ꝓcedi oꝛz q̃ hoc poſſ̃z fieri de ſtute q̃ ẽ ponẽda circa amoꝛẽ ꝛ odiũ. ꝛ tũc diceret q̃ nomẽ aſcitie ꝓut de vera aſcitia loquit̃ Arꝛ. i iſto octauo ſignificat dictã ſtutẽ nõ ſimpl̃r et ſcom ei⁹ totũ ãbitũ: ſed ꝛ. ꝛte ꝓ cõnotatione ſue excellẽtiſſime opationis q̃ ꝓus dicta fuit. Si igit̃ ſignificatio noſtre aſcitie cõcedak ee talis. ꝛ poſitũ fuit q̃ nomen ſignificãs talẽ ſtutẽ ſimpl̃r ꝛ ſcom ei⁹ totũ ambitũ ſit bonos dicẽs⁹ q̃ aſcitiã ſe hz ad b. ſicut magnificẽtia ad liberalitatẽ ſicut ei oĩs magnificus ẽ liberalis ita oĩs aſc⁹ ẽ ſtuoſus ſtute b. ꝛ nõ ecõuerſo. ꝛ ſic indubitãter cõcedẽdũ ẽ q̃ aſcitia ẽ virt⁹ ſicut hoc ꝓcedit de magnificẽtia: ſ̃z nõ ẽ ſpẽ⁹ diſtincta a ſtute b. ſicut nec hõ alb⁹ ab hoie. hoc ei nomẽ aſcitia ſe hz ad hoc nomẽ b. ſicut ꝓ ſin mõ ad ſuũ totuz. Sz ſciẽdũ q̃ iſte mod⁹ ſoluẽdi q̃ne ꝓtẽ ꝛ ille q̃ ꝓ⁹ poſit⁹ fuit ſũt ꝛcordes in re: ſ̃z diſcordes ſũt in ponẽdo qd ꝛ quo nomẽ amicitie ſignificat de q̃ nõ eſt ãpli⁹ diſputãdũ q̃ noia ſignificãt ad plm. ¶ Primo igit̃ mod⁹ ponit q̃ nomẽ aſcitie ꝓprie ſũptũ ſignificat ꝓncipalit illũ actũ ꝛ cõnotat illaz virtutẽ ita ſc̃z q̃ ipm̃ ſupponit ꝓ illo actu appellãdo illã ſtutẽ. Scdus aũt mod⁹ ſoluẽdi ponit cõuerſo: ꝛ ſic vtriq̃ mod⁹ ſoluẽdi ꝓceſſa ſignificationes noſtre ſicut ſupponit ẽ ſpẽ⁹. Et forte q̃ ariſtot. iſtã diſcordiã nõ de re: ſ̃z de noſtra ſignatiõe attendẽs dicit notabilit cũ diſtinctõe amicitiã ee ſtutẽ vl̃ cũ virtute: ſicut ẽt in ſexto libro dixit q̃ electio eſt intellect⁹ appetit⁹: vel appetit⁹ intellectiuus ſic el loq̃bak q̃ ad ſignificationẽ huius noſtre electionis ocurrũt ſil̃ act⁹ rõnis ꝛ act⁹ volũtatis dicẽtes igit q̃ hoc nomen electio ſupponit ꝓ actu rõnis ꝛ appellat actũ volũtat⁹ ꝓcedit̃ ꝓmã ptẽ illi⁹ diſiunctionis dicẽtes ãt ẽ ꝓcedit ſcom ptẽ. Sz forte q̃ aliq̃s ꝓ iſtũ modũ loq̃ndi vellet retoꝛqre rõnes q̃ ſecũdũ ꝓmũ modũ fuerũt adducte ad ꝓbãdũ q̃ aſcitia nõ ſit virt⁹. Jõ tenẽdo ſcom modũ ſoluẽdi q̃ne rñdendũ ẽ. ¶ Ad ꝓmã dicẽdũ ẽ q̃ illa res que nũc ite vere ẽ amicitia nõ ſupponebat in ſui gñatiõe virtutes mozales ꝛ ꝓudentiã: imo ꝓ eaꝝ gñatiõe gñabak: ſ̃z bñ verũ ẽ q̃. ipa ꝓſupponebat illas ſtutes ꝛ ꝓudentiã ad hoc vt ipſa fieret vl̃ diceret aſcitia ſicut dicerem⁹ q̃ iſta res q̃ ẽ alba erat añq̃ fieret alba. ¶ Ad ſcdam rõnẽ rñdet q̃ ſpẽ⁹ q̃ nũc in re ẽ aſcitia nõ auferk a teſt ille q̃s amas fiat viciоſ⁹: imo ipa manet ſ̃z ipa deſinit ee amicitia ſicut diceim⁹ q̃ res alba nõ deſinit eſſe ſi albedo cotrũpak ſ̃z deſinit ee alba. ꝛ eodem mõ dicẽdũ ẽ ad ſciã. ¶ Ad rões ꝓncipales dicẽdũ q̃ rões arguẽtes ad ptẽ negatiuã bñ ꝓcedũt iuxta ꝓmũ modum ſoluẽdi q̃s ꝓdixim⁹. Et ꝑ rñderi ad rões i oppoſitũ. ꝓmo ad auctatẽ ſe nece ꝛ dicerek q̃ in k dũ phi effectũ ſtutẽ ſolẽt vocare ſtutẽ. cũ q̃ dt ſeſ. ne rã magna ſpẽ⁹ iaceat oꝛ expõi ne tã magn⁹ effect⁹ ſtutẽ iaceat. Ad auctẽ tullij dicũt m̃k q̃ ipa ẽ ſpẽs ſimpl̃r q̃ dicũt aſcitiã aliq̃s puta q̃ ẽ ad deũ ee in k oẽs act⁹ hũanos actũ excellẽtiſſimũ q̃s dicũt eſſe formal̃r hũanã felicitatẽ hũanã. aliꝰ ãt dicũt felicitatẽ i actu ſapie ꝓſiſtẽ. ꝓut q̃ tullius notabil̃r i illa auctẽ ꝑ eredo aſciuũ oĩb⁹ hũanis bonis excepit ſapiaz. i. actũ ſapie ꝛ ſic eẽt intẽtio tullij nõ q̃ aſcitia ꝑ eret ſimpl̃r oĩb⁹ hũanis bõis ſ̃z oĩb⁹ exterioꝛib⁹ aut ẽt ad mozales ſtutes ptinẽtib⁹. Et his dictis poſſum⁹ ẽt cõcoꝛdare auctẽ ꝓmo allegatã ad ptẽ negatiuã. ſ. q̃ excepta ſtute nihil ſit pre ſtabilis aſcitia. ꝓt ei dici q̃ nõ ẽ intẽtio tullij oẽs ſtutẽ excipe: ſ̃z excipe ſtutẽ ſapie q̃ ſcom Ariſ. ẽ ſpẽ⁹ ſũma i cui⁹ actu conſiſtit hũana felicitas. Ad alia dicerek q̃ aſcitia nõ ẽ ſpẽ⁹ neq̃ hit⁹: ſ̃z ẽ act⁹ ꝓcedẽs ab hitu q̃ ẽ ſpẽ⁹. Si ãt ſcom mod⁹ ſoluẽdi teneak quẽ cuſtracius tenẽ videk cũ exp̃ſſe dicat ai citia vna ee ſtutũ: tũc ad ꝓmã rõnes ꝓ dicit q̃ de aſcitia tractant arꝛ. ſeo. iũ poſt tractatũ de aliis ſtutib⁹: eo q̃ ipa nõ erat cõiter ꝓceſſa ab oĩb⁹ ee ſpẽ⁹: vl̃ forte etiã q̃ tractat⁹ ꝛ ea exigebat lõgioꝛ ꝓceſſũ q̃m tractat⁹ de aliis ſtutib⁹ vl̃ forte q̃ nomẽ aſcitie accepte ꝓpriſſime nõ ſignificat cõit illaz ſtutẽ q̃s ſignificat ſ̃z ꝛte: ſicut dictũ fuit mõ de cõioꝛib⁹ ꝓ ẽ agẽdũ ꝛ ꝓut de ſpãlib⁹: vt appet ꝓhemio phicoꝝ: vl̃ forte q̃ tractat⁹ de aſcitia ꝓpi qoẽ hz hũudinẽ ad vbẽſticã ꝛ ciuilẽ ſciaz q̃ ſeq̃ iſtã ſciaz q̃s tractat⁹ de aliis ſtutib⁹ ꝓpt q̃d Arꝛiſtr vocebit diuidẽ ptes aſcitie ſcom ptes cõicationis politice. vl̃ forte ſicut placuit arꝛ. ordiare ſuũ ꝓceſſũ auctas ꝓ arꝛ. ſcdo magnoꝝ moralium põt gloſari q̃ de ſingulis ſtutib⁹ q̃ erãt ꝓceſſe cõit ab oĩb⁹ ee ſtutes ꝛ nõ vl̃ de ſingulis erat determinatũ vl̃ q̃ erat determinatũ de ſingulis ſcom rões earũ ſiplices ꝛ cões: tñ nõ erat determinatũ de ſtute q̃ eſt aſcitia ſcom illã rõnẽ ſpãlẽ ſiue ſcom illũ modũ q̃ dt aſcitiã. Et ſic vltia ſolo hñet locuz ſi dicem⁹ aſcitiã ee ptẽ liberalitat⁹ (vl̃ iuſticie l̃ alicui⁹ alitaꝝ ſtutũ de q̃b⁹ aſi determinabat. Ad auctẽ tullij dcm̃ fuit q̃ nõ ſi ẽdebat oẽs excipe ſtutẽ. ſ̃z ſolã ſapiam et ſtutes ſtellectuales tm̃. Ad alia ꝑ dici q̃ vna ſpẽ⁹ põt ee effect⁹ alti⁹ ſtutiz: poſſum⁹ ei dicẽ q̃ ſapia ſiue pudẽtia gñat i nobis ſtutes mozales: l̃ forte q̃ tulli⁹ ĩtẽdit ſtutẽ gẽuiſſe aĩtiã: nõ q̃tũ ad id ꝓ q̃ nomẽ aſcitie ſuppõit: ſ̃z q̃tũ ad illũ q̃ appellat dcm̃ ei fuit hoc nõ ee virtutẽ ſed effectũ virtutis. hec de queſtione.

Vterik ſcio vtꝛ aſcitia ſit virt⁹ diſtincta a iuſticia ꝛ alijs virtutib⁹ mozalib⁹ de quib⁹ Ariſ. determinat i tercio q̃rto ꝛ q̃nto. Et ſi cõcedere m⁹ aſcitiã nõ ee virtutẽ: ſ̃z effectũ ſtutiz: tũc ſcdam̃ de illa ſtutẽ cui⁹ ipſa ẽ effect⁹. ¶ Arguit̃ q̃ non ſit diſtincta a iuſticia q̃ dicit Ariſ. in iſto octauo mõ q̃ circa eadẽ et eiuſdẽz eſt amicitia et iuſticie modo illa virt⁹ nõ eſt diſtincta a iuſtitia q̃ eſt eiuſdẽ et circa eadẽ. cuz virtutum diſtinctio ſumatur ab his circa que operat̃. ¶ Item per hoc iuſticia diſtinguitur ab alijs virtutibus q̃ ipa eſt ad alterum tanq̃ illud ſit ſibi ꝓpriũ. ſ̃z hoc maxime cõuenit ꝓprie amicitie. ergo. ꝛ c. ¶ Jte auctoritate exp̃ſa euſtracij dicentis: eſt aũt ꝛ attribuere

ad rões oppoſitum

qõ tertia.

Ar. ꝓmo

Secundo

Tercio.

vni virtuti ipsam amicitiã videlz iusticie cui⁹ rõ nẽ assignat dicẽs: iusticia enĩ equalitas q̃dã ẽ distributiua ⁊ amicitia amicis equalitatẽ tributi·eq̃les ei necessariũ est eẽ amicos quare pticula quedã vtiq; erit iusticie· ¶ Deĩ argf· q̃ nõ sit distincta a liberalitate q̃ bñficiare videẽ eẽ ꝓpri⁹ act⁹ liberalitaꝫ: hoc aũt maxie ptinet ad amicũ· Itez ꝓpriũẽ amicũ subuenire amico: nõ solũ ꝑ modũ cõmutationis bonoꝝ ipsoꝝ·hoc ei ptinet ad mercatores inter se extraneissimos exĩtes: sed magis ei ꝓpria bona coĩcando·hoc aũt iam ptz ad liberalitatẽ· Deĩñ aĩ q̃ nõ sit distincta ab illa virtute quã Aristo· vocat gmicitiã in ſcõo hui⁹· qz idem videẽ esse act⁹ eaꝝ·i·delectabilis cõuict⁹ inter se vbi opz et qñ· ⁊c· Deĩñ arguiẽ q̃ q̃tũ ad aliquaz sui ptẽ ptineaẽ sub liberalitate ⁊ q̃tũ ad aliã sub tẽperãtia ⁊ quãtũ ad aliã sub magnanimitate: qz aristoteles diuidit amicitias i amicitiã ꝓpt delectabile·⁊ amicitiã ꝓpter vtile·⁊ amicitiã ꝓpt honestũ· Tẽperãtia autẽ videẽ esse circa amorẽ delectabilis. liberalitas circa amorẽ vtilis: magnanimitas circa amorẽ honorũ vel honestorum.

In oppositũ ¶ Oppositũ oĩm istoꝝ aĩ ꝓmo q̃ sit distincta a iusticia: qz legis latores pl⁹ studẽt circa amicitiã q̃ circa iusticiã· Et qz iusticia ꝓsistit in cõmutationibus equãtibus lucrũ dãno·⁊ damnũ lucro: amicitia autẽ cõsistit i simplicib⁹ donis ⁊ subuẽt: iõib⁹ et delectationib⁹ et coĩcatõib⁹ nulla attẽta equalitate lucri ad dãnũ vel ecõtra, Deĩñ arguiẽ q̃ sit

Secundo· distincta a liberalitate qz liberalitas sit circa affectiones ad pecunias hec autẽ virtus sit circa affectiones ad ipsas ꝑsonas amatas: ⁊ sic fiũt circa

Tertio· obiecta diuersa·ergo sunt diuerse· ¶ Deĩñ arguitur q̃ sit distincta ab illa ꝟtute quã arg· vocat amicitiã in ſcõo huiꝰ auctoritate aristotelis·q̃ dicit in quarto huiꝰ de illa virtute de qua illic determinat q̃ ipsa assimilatur amicitie: differt autẽ ab amicitia q̃ñ sine passione ⁊ sine eo q̃ est diligere q̃b⁹ colloquiẽ·hec autẽ ꝟtus que vere ẽ amicitia non est sine diligere· Silr etiã ista virt⁹ nõ silr faciet ad ignotos ⁊ notos·illa autẽ vt dicit aristoteles silr faciet ad ignotos et notos cõsuetos ⁊ icõsuetos

Quarto· ¶ Deĩñ etiam arguiẽ q̃ ipsa nõ ptineaẽ ptialiter sub liberalitate ⁊ ptialiter sub tpantia ⁊ ptialiter sub magnanimitate: qz tunc ipsa nõ eẽt vna ꝟtꝰ: cui⁹ oppositũ vult eustratius dicẽs: etenĩ vnã virtutẽ est dicere amicitiã: sicut dicit aristoteles fortitudinẽ ⁊ tẽperãtiã et mozaliũ virtutũ vnãquãq;

Primus notabile· ¶ Notandũ est sicut dictũ fuit in alis questiõe q̃ amoz ⁊ odiũ sunt quedã passiones q̃ si in oĩ ambitu suo capiãẽ nõ ptinẽt ad vnã virtutẽ sed ad plures·sicut esñ delectatio ⁊ tristicia cõiter cõsequũẽ oẽs alias passiones vt declarauit arg· ſcõo huius ꝓpter q̃s nõ oẽs delectiões sunt eozũdẽ mozum: sed diuersoꝝ ſcõm diuersitatẽ passionuꝫ ad quas sequunt·et ꝓpter hoc nõ est vna ꝟtus circa delectiones sed diuerse: circa delectiones ei tact⁹ est tẽperantia: circa delectiões et tristitias cõsequentes affectiões ad pecunias est liberalitas circa delectiones ⁊ tristicias ꝓsequntes affectiones ad honozes est magnanimitas·⁊ sic de alijs· Ita opoꝛtet intelligere q̃ amoz ⁊ odiũ si cõmunissime capiaũt extendũt se ad oẽs passiões vel fozmaliter vel aficedẽter vel ꝓsequẽter vel aliquomõ concomitãter·amoz eñ et odiũ nõ min⁹ se habẽt gñal⁹ q̃ delectatio ⁊ tristitia· cũ oẽ delectabile sit inductiuũ amoris ipsi⁹·⁊ tristabile odij ꝓpter q̃ circa amozẽ delectabiliũ ſcõm tactũ non ẽ alia virt⁹ q̃ tẽpantia: et circa amozem honoꝝ magnanimitas ⁊ circa amozẽ pecuniaꝝ liberalitas ⁊ sic de alijs· Sz si amoz accipiaẽ ſpecialr ꝓ affectiõe non ad pecũias nõ ad hõres nõ ad delectatões nõ ad alia q̃cũq; sub illa rõne sub q̃ redũdant in nos vel in nfos: sed ꝓ affectione ad aliũ vl ad alios ipsius vel ipoꝝ gra: tũc erit passio ſpalis circa quã ꝓpe est virt⁹ amicitie de qua tractaẽ in isto octauo ꝓncipalr vel illa virt⁹ q̃ ꝓpter ꝓpriꝫ noĩs defectuꝫ vocaui b in alia q̃stione q̃ igit hec virt⁹ b non sit aliqua ꝑdictaꝝ virtutũ: ꝓbaẽ ꝓ hoc q̃ ꝟtutes ille sunt diuerse q̃ ꝓpie sunt circa passiones ſpales diuersas ⁊ diuersoꝝ motũ: et q̃ non sunt ꝟtie nec se adinuicẽ naturalr cõcomitates vel ꝓsequẽtes sz virt⁹ b et ꝟtus ꝑdicte sunt hmõi igit ⁊c· maioz est mãifesta: qz nõ apparet q̃ circa diuersas passiones sit eadẽ virtus/ nisi qz vel ille passiones sunt ꝟtie sicut fortitudo circa timozes et audacias vel qz illarũ passionũ vna naturalr cõcomitaẽ aliam vel cõsequit·ſicut nos videm⁹ cũ ad magnã affectionẽ circa pecunias cõsequit naturalr delectatio in earũ cumulatiõe ⁊ tristicia in eaꝝ cõſuptiõe et timoz de earũ amissione: ⁊ liberalitas eadẽ virtus exſis est circa oẽs dictas passiones· minoꝝ ꝑo ptz satis qz affectio quã habem⁹ ad delectiones tactus circa quã ꝓpe est tẽperãtia nõ est affectio quã habem⁹ ad aliũ ipsius gra/nec ille sunt ꝟtie: nec vna cõsequit naturalr aliã: et idẽ silr ptz de affectione q̃ habem⁹ ad honozes/circa quã ꝓpe est magnanimitas·⁊ de affectiõe quã habem⁹ ad nfas pecunias circa quã est liberalitas: ⁊ de affectione q̃ habem⁹ ad bona aliena ſcõm q̃ sunt nobis applicabliã circa quã ꝓprie est iusticia ꝑticularis: de q̃ tractatũ fuit in q̃nto libro· nulla eĩ ista rũ affectionũ est affectio ad aliũ ipsi⁹ gra/ nec ad eã habet ꝟtietatẽ cõcomitãtiã vel naturalẽ cõtingẽtiã. ideo ⁊c· Sz magis videẽ michi dubiũ vtz illa virt⁹ b·sit eadẽ illi virtuti q̃ Arz·in ſcõo huiꝰ vocauit amicitiã cui⁹ extrema vitia dicit eẽ placiditatẽ et discoliã· Et videẽ ꝓbabile esse q̃ sit illi eadẽ q̃ sic declarari põt: amicꝰ ille de quo determinatũ est in q̃rto Ethicoꝝ ẽ circa delectiões et tristicias i colloquijs ⁊ i cõuictu factas/ nõ q̃ vtuosus illa ꝟtute intẽdat ꝓncipaliter delectari/ sz q̃ intẽdit alios delectare vt opz ⁊ hoc apparet satis in q̃rto huiꝰ vbi etiã appet q̃ extremi habit⁹ sunt in delectãdo oẽs ⁊ oĩa eoꝝ dicta ⁊ facta cõprobãdo ⁊ in cõtristãdo oẽs et ad oĩa ꝟtiãdo ꝓpter q̃ apparet virtutẽ illã esse circa delectationẽ quam hẽmus ⁊ opationẽ quã exercemus ad aliũ vel ad alios: ipsius et ipoꝝ gra: si eñ alios delectare intẽderem⁹ nostri gra sz vt inde nobis aliqua vtilitas ꝓueniret: tũc illud opus nõ esset vt sic illius virtutis sed spectaret ad blãditionẽ vel adulationẽ vt dicit aristoteles·talis aũt affectio ꝓpt ẽ coĩter ad oẽs est multũ leuis et remissa: ꝓpter quod ipa ꝓprie nõ dr amoz vel amatio· ideo neq; ſcõm eã vt sic: est habitꝰ q̃ ꝓprie vocaẽ amicitia/ sed illa

Circa diuersas passiões nõ ẽ eadẽ ꝟtꝰ nisi sint cõtrarie vl vna naturalr sequatur alteram·

affectio cremẽtum potest accipere vel ꝓpter cõ nutritionem vel ꝓpter ꝓsanguinitatem vel ꝓpter expertam bontatẽ et apparẽtem reamationẽ aut aliquid huiusmodi vt ipa tã debeat vocari amoz vel amatio ⁊ quod habitus circa eam ꝓpatio nomine vocetur amicitia· his autem concessis habemus intẽtũ: qñ itẽrio vel remissio passionis et opationũ circa quas est virtus ad quos oportet ⁊ qñ et quõ: non diuersificat substantiã virtutis vel bi, gra eadem virtute fortitudinis opz aliquando et ad aliquos vt audatia leui ⁊ remissa ad alios autem aliq̃ fortiozi. igitur virt⁹ que est circa affectionem leuem quã hẽmus ad omnes de q̃ dictum est in quarto libro et virtus circa affectionẽ fortiozẽ quã habemus ad parentes vel ad cõnutritos aut illos quos experti sumus esse bonos q̃ vt sic vocatur amicitia: de qua hic tractatur: non sunt diuerse: virtutes ſcõm substantiam· Item possum⁹ idẽ declarare ꝑ ꝓcessus doctoꝝ: appet enĩ per Arist· i· viij· huiꝰ· q̃ a natura videẽ oriri amicitia inf⁹ ꝑentes filiũ· Deinde etiam inter illos qui sunt vnius gẽtis· licet illa sit leuioꝝ: tandẽ etiã inter homines oĩno cõiter adinuicẽ oritur natura liter affectio q̃dã q̃us leuissima· secũdũ quã q̃libet naturalr inclinaẽ ad delectandũ vel diligẽdũ ⁊ amãdũ vnũq̃q; etiã q̃tũcũq; ignotũ. dũ tamẽ hoc possit fieri facilr sine labore dãno vel expensis de quo Arz· dat exẽplum dicens videbit autẽ vnusq; aliquis ⁊ in erroribus vt familiare omis hõ homini amicum· Item etiam vult tullius in libro de officijs allegans a platone q̃ non nobis solus nati sumus·sed homines hominum gratia geniti sunt (vt ipsi inter se alijs alij ꝑdesse possint) ꝓpt q̃ i libro de amicitia dr amicitiã inf⁹ hoies exortã esse a natura·i·ab hoib⁹ inesse quãdã affectionez ⁊ benivolentiã licet leuẽ cũ aũt ad illã affectionẽ seu ad illũ ꝓmũ motũ animi et amoꝛ ad dicta fuerit datio ⁊ acceptio beneficioꝝ: et ꝓspectio studiorũ: adiũcta ꝓsuetudine mirabilis (vt dicit) exardescit benivolentie magnitudo q̃ iã amicitia vocabitur· Ex his aũt manifestũ est: q̃ illa leuis affectio secundum quam inclinamur ad delectandũ conuiuentes etiam extraneos vel ignotos: et illa magna et fortis affectio que iam vocart debet amoz secundum quã dicitur amicitia: non differũt secũdum speciem·sed ſcõm intensiõ⁹ ⁊ remissius ⁊ secũdũ accidẽtales ⁊ extrinsecuas differẽtias ſcõz q̃ illa affectio magis aut minus intenditur aut remittitur· quo concesso: redit idẽ ꝓpositũ sicut ꝓius· Dicimus ergo: q̃ Aris· in quarto huius breuiter et superficialiter determinauit de ꝟtute·b·i cõmuni ſcõm q̃ indifferenter habet esse circa affectionem predictam ⁊ passionẽ sibi cõtrariam siue leuioꝛẽ siue fortiozẽ ꝓpter quod dicit illã virtutẽ similiter·i·cõmuniter esse ad notos ⁊ ignotos: cõsuetos et inconsuetos: verũtamẽ nõvnifozmiter ad omnes sed singulis vt congruit non enim silr vt dicit conuenit consuetos et extraneos curare: sed quia illa virtus ſcõm dictamẽ rõis habere debet multiplicationes actus ⁊ excellentiozes ad notos et in virtute expertos q̃ iã amici vocaẽ ⁊ respectũ quozum oportet vti illa affectione intense q̃ ad extraneos· ideo tractatũ de illa virtute·b·re

sumpsit i octauo huiꝰ ſcõm q̃ ipa ꝓtracte ꝓsideratis vocaẽ amicitia ſcz in ordine ad illos ad quos decet vti tali affectione itense ⁊ ad quos esse debẽt illi⁹ ꝟtutis opationes optĩe ⁊ nobilissime. Si sic ergo dicerem⁹: rñdẽdũerit ad rões in oppositum· Ad ꝓmã q̃ñ arguiẽ q̃ ꝟtus amicitie nõ sit distincta a iustitia ꝓpter hoc q̃ circa eadẽ ⁊ i eisdez est amicitia ⁊ iustitia· dicẽdũ ẽ q̃ iustitia et amicitia sunt bene i eisdẽ qz i oib⁹ decẽter viuẽtib⁹ ⁊ cõicatib⁹ fit etiã circa eadẽ obiecta malicia remota qz circa quecunq; bona põt alter tipẽdere vel alter ab altero recipe vel saltẽ circa plurima eoꝝ: sed cũ ipe sint circa diuersa obiecta ꝓpa et fozmalia distinctaꝛ ſpecificatiue ꝟtutũ· qz sunt circa passiones diuersas ⁊ diuersoꝝ· mox sicut dictũ fuit· Ad aliã satis dictũ fuit i q̃nta q̃stiõe q̃nti libri. vt ibi poterit apparere q̃ amicitia (sicut ⁊ alie ꝟtutes) i legali iustitia ptineẽ: sed nõ i iustitia ꝑticulari: sicut nec alie ꝟtutes speciales· Auctoritas vero eustracij non debet exponi de iustitia ꝑticulari sz de legali· amicitia ei ſcõm q̃ amicitia nõ eq̃t inf⁹ dãnũ ⁊ lucrũ: sed eq̃t. i· q̃ñ idẽtificat voluntates amicoꝝ· Ad aliã q̃ arguit q̃ nõ sit distincta a liberalitate dicẽdũ est: q̃ nullũ est icõueniẽs plures ꝟtutes silr ꝓcurrere ad eũdẽ actũ extrinsecũ possibile eni est q̃ obiectũ cũ circũstantijs est inatũ inferre plures passiones ꝑ diuersas ꝟtutes modificabiles q̃ passionũ q̃libet si nõ esset regulata virtute esset insta op⁹ deprauare si igit ꝟtuosus opet bñ ꝓpter vtrumq; passionis moderationẽ nos dicerem⁹ illud esse factũ ſcõm vtrãq; virtutẽ· Dicam igit q̃ bñficiare i pecunijs põt eẽ ſcõm liberalitatẽ inq̃tũ ꝑ eã modificata est affectio circa pecunias: ⁊ ꝑ idẽ ꝑz solutio ad aliã ⁊ põt esse ſcõm amicitiã iq̃tũ regulatã est affectio circa ꝑsonã· Alia rõ q̃· ꝓbat q̃ nõ sit distincta ab alia virtute qua i secundo huiꝰ vocauit Arz· amicitiã est ꝓ nobis Ad aliã solutũ fuit i ꝓncipio q̃stionis: ipa enĩ ꝓcedit vis sua· Oẽs etiã alie ꝓcedunt vi⁹ suis. nisi illa q̃ arguit q̃ ipa amicitia sit distincta ab illa virtute quã Arz· vocauit aicinã i ſcõo huiꝰ· ad quã rñdẽdũ est ⁊ ꝓmomõ ad hoc q̃ dicit· Arz· illã virtutẽ silr facere ad notos ⁊ ignotos· dicẽdũ ẽ q̃ non debet exponi silr·i·vnifozmiter sed silr·i·cõiter: et hoc apparet ꝑ ſkm seq̃ntẽ· q̃uis ei opet ad oĩs notos ⁊ ignotos: tñ hoc est vt dicit Arist· ad illos aliter ⁊ ad illos ſcõm q̃ singulis ꝓgruit: nõ ei conuenit assuetos et extraneos silr curare· Sz de hoc quod dicit Aristo· illam virtutẽ differre ab amicitia: quia sine passione est ⁊ sine eo quod est diligere: per quod ecõtra inuit amicitiam esse cum passione ⁊ cũ eo quod est diligere: debemus considerare et ad eius dictum ꝓcordare· dicit enĩ in octauo eius contrarium vt videẽ: vbi dicit q̃ veri amici readsmãt cũ electione ⁊ bonavolunt amat⁹ ꝓpter rum gratia: nõ ſcõz passionẽ sed secundũ electionem· Debem⁹ ergo hec oĩa sic exponere q̃ vera amicitia que est virtus operatur ꝓncipaliter secũdum electionem sequẽtẽ iudiciũ rõis: ad q̃s ipsa consequenter assumit sibi passionem vt opz vicium autem oppositum virtuti amicitie secundum excessuꝫ operatur secundũ passionẽ sine regula rationis virtus ergo amicitie nõ operatur omnino

Ad rationes assi oppositus

Ad secundã

ad rõem que suadet amicitiã nõ distinguis liberalitate·

Ad secundã

sine passione. imo passionē amoris assumit z fortem et intēsā. sed tñ sēp sub dictamine rōis. Illa aūt virtus de q̄ determinat in q̄rto libro silr non operat oino sine passione: qm̄ oēs virtutes morales sunt z circa passiones z circa opatiōes. Aliter nulla eēt difficultas ex pte appetitus sed solū ex parte intellectus q̄ sic cū prudētia nō idigerem⁹ virtute morali volebat igit Arz. dicere: q̄ illa virtus non ꝺz amicitia ad ignotos vel extraneos: sz sic differt ab ea cū ipsa ad illos est sine passione. i. sine intensa passione. operaturei ad illos p quandam leuē affectionem. sicut dictū fuit. sed Arz. reputans modicū q̄si p nihilo ad modū pprie locutionis dixit sine passione. ⁊ q̄si sine dixit etiā sine eo quod est diligere: q̄ talis affectio non assumit sibi nomē dilectionis vel amoris: donec receperit magnitudinē intēsionis. ⁊ ō bñ dixit arz. q̄ illa ꝓt⁹ vt ad tales ignotos vel nō assuetos oportun affimilat amicitie: sic q̄ operātē scōm illam vocamus q̄si moderatū ac cū diligere assumētem nō est ñ opinā dū q̄ Arist. illā virtutē negaret eē amicitiā igētū opat ad bonos viros se mutuo reamantes et hoc scientes. ⁊c.

q̄stio quarta. Arz. primo.

VErūm quarto. Utrū amicitia bñ dividit i amicitiā ꝓpter bonū. i. ꝓpter honestū z amicitiā ꝓpt delectabile et amicitiā ꝓpter vtile. Arguit q̄ non: q̄ mēbra coincidūt. nihil enim honestū est quod non sit delectabile et vtile z ecōuerso: sicut satis argutum fuit in octauo questione secundi libri. z Arz. etiam in octauo huius ostendit: quod vera amicitia copulat i se omnia hec scilicet honestatē. delectationē. z vtilitatem. ¶ Itē Aristoteles dicit solam amicitiam que est propter honestum esse per se amicitiam alias autem solū per accidens. sed non videtur quod amicitia per accidēs diuidatur sufficienter in duas: quia infinita vni accidunt vt dicitur secundo phisicorum et quia ea que sunt per accidens non cadunt sub arte vel scientia vt patet sexto methaphisice. ergo saltem ista diuisio non est artificialis vel scientifica. Item pater amat filium naturaliter: et tñ possibile est: q̄ nec propter honestum bonum vt si filius sit prauus: nec propter vtile quia filius sepe damnificat patrem et nullum bonum affert illi nec propter delectabile: q̄ pluries ifert patri tristitiam q̄ delectationem. cū sepe agat pter et contra volūtatē patris. ¶ Item ꝓnutriti amant sciūt eē et etiā q̄si fuerit separati: z nō ꝓpter honestum quia possibile est neutrū eē bonū: nec ꝓpt vtile vel delectabile: q̄ tūc ipsis separatis cessaret amicitia quod est falsū. et patet ꝓsequentis quia post separationem non conferunt sibimuicē vtilitatē nec delectationem quibus tamen cessantibus cessant ille amicitie vt dicit aristoteles. Itē doctores cōiter solēt distinguere amorē concupiscētie contra amorē amicitie. propter quod amicitia non videt debere attribui amori concupiscētie: sed circa delectabile z vtile est amor concupiscentie. ergo circa delectabile vel vtile non debet poni amicitia: sed solum concupiscētia. ¶ Itē illa nō specificāt aīcitiā q̄ ita ꝓueniūt iaiantis sicut aiantis cum

Primo.

Secundo

Tertio.

Quarto

Quinto

Sexto.

dicat Arz. q̄ ad inanimata non est amicitia: sed inanimate res sunt ita nobis vtiles et delectabiles sicut aiate ḡ delectabiles z vtile nō specificāt amicitiā. ¶ Oppositum sepe ponit Arist. in hoc octauo Et arguit rōe quia amicitie distingui debēt scōz distinctionē amabiliū. cū aūt amabile sit nisi bonū vel apparēs bonum z nihil apparet bonū nisi appareat honestum vel vtile vel delectabile sequitur q̄ amabile in hec tria diuiditur et per consequēs amicitia i dicta tres amicitias. Primo oportet videre quid nomine amicitie ipoztatur describēdo eam per suum genus et suas differentias possumus ergo dicere quod genus amicitie est amor vel dilectio large sumpta. Nam amor inplus est ḡ amicitia: quia amor se extendit ad inanimata amamus enim panem et vinum: amicitia autem ꝓprie non est ad inanimata: quoniam amicitia benuolentiam exigit. eo autem ꝓprie non volo bonum vino si ipsum volo seruare: hoc est vt ipz habeam z bibam. ¶ Item etiam amicitia requirit readamationem: non enim aliquos dicimus amicos nisi sit amor mutuus adutrumq̄: et adhuc vltra amicitia requirit: quod amatio z readamatio nullum lateat adamantium aliter non transcēderet gradum benuolentie possibile est enim illos adinuicem esse benuolos qui se non viderūt. sed tales non dicimus amicos donec conuiuendo sit vtriq̄ expertum q̄ ametur: hec autem omnia probari non possunt nisi per communem vsum loquentium vel doctorum. nomina enim significant ad placitum: propter quod oportet precognoscere quid est quod per nomen dicitur. dicemus ergo q̄ amicitia est amor benuolus mutuus manifestꝰ Ita tamen intelligendo: q̄ amor capiatur pro habitu si amicitia intelligatur pro habitu et pro passione si pro passione. Secundo sciendum est ꝓt sufficienter fuit declaratum in vndecima questione secundi libri q̄ simpliciter loquendo nichil est vtile vel delectabile quod nō sit honestum: nec aliquid est honestum quod non sit delectabile et vtile. non est enim diuisio boni in tria bona diuersa realiter: sed est diuisio eius dez boni seu amabilis in tres diuersas rationes bonitatis seu amabilitatis. propter quod etiam diceremus q̄ simpliciter loquendo amicitia non diuiditur in amicitiam ꝓpter honestum propter vtile et propter delectabile tanq̄ in tres diuersas amicitias sed est diuisio vere amicitie in tres rationes sibi attributas. amici enim vere primitus intendunt honestatem: consequenter autem delectationem et vtilitatem. et hoc satis expressit Aristoteles in octauo huius q̄ solam amicitiam propter honestum vocauit simpliciter et per se amicitiam. quā delectauit simul continere honestatem delectationem et vtilitatez ¶ Sed tamen sicut dictum fuit in secundo libro questione vndecima bonum seu eligibile z per cōsequens amabile diuisione vulgari diuiditur i honestum delectabile et vtile tanq̄ in tria bona diuersa: quia vulgus honestum vocat virtutes et operavirtutum z honores prout impenduntur in signum virtutis: delectabile autem vocat id solum quod est sensualiter delectabile. sicut sunt cibi et potus et venerei actus et ludi. et talia vtile

Oppositum.

dra aliter amore z amicitia

qd amicitia

Notabile.

diuisio boni scōm vulgares.

Sufficientia diuisionis amicitie scōm vulgarem acceptionem.

aūt vocat pecunias et alia exteriora bona que nō secūdum se delectant sensum: sed quia valent ad ea adipiscenda q̄ secundū se delectāt: z istomodo etiā amicitia nō simplr z scōz rei veritatē sz scōz vulgarē acceptionē plus itēdētē advulgarē acceptionē ḡ ad rōem diuidit i dictas tres amicitias tanq̄ realiter diuersas. ¶ Nō igit amicitia secūdū vulgarē acceptionē bñ sic diuidat delectari pōt p hoc q̄ nomē amicitie de q̄libet ꝑdictaꝝ ꝓz de nulla aliā qd ꝓbat: ꝓmo q̄ de nulla. q̄ impossibile est amicitia eē circa aliq̄d nisi scōm q̄ habet rationē amabil. nihil aūt ꝓz rōnē amabilis nisi scōz q̄ habet rōem boni vel appetētis boni: bonū aūt nihil ꝓz nisi secundū q̄ ei ꝓuenit rō honesti vel delectabilis vel vtilis. nec aliq̄d apparet bonū nisi scōm q̄ apparet ei aliq̄ istarū rōnū ꝓuenire. ḡ oēm amicitiam ad rem amatam nēcē est esse ꝓpter honestatem apparentem vel existentem vel ꝓpter delectationē apparētē vel existē: vel ꝓpter vtilitatē apparētē vel existē vel ꝓpt plura istoꝝ simul ¶ Nō aūt de q̄libet istaꝝ dicaī amicitia scōz vulgarē acceptionē manifestū ē quos enī ꝓmū videm⁹ conuiuere ex affectu z coadiuuare seinuicē i suis operationib⁹ illos vocamus amicos scōm coēm vulgi locutionē. sed sic cōtingit aliqñ viri studiosi in sui inuicē ꝓfectib⁹ z virtutum operationib⁹ cōgaudentes. sic contingit amasius z amasia seipsis delectantes. sic etiā ꝓfectores vel connauigatores vt maiora lucra reportent et sic apparet satis ꝓma conclusio. ¶ Deide scōz pōt ꝓbari: q̄ amicitia simplicit dicta scōm rei veritatem diuidit in dictas tres amicitias: qz amicitia ꝓpter delectabile z amicitia ꝓpter vtile nō sunt simpliciter et scōm veritatem dicende amicitie. qñ ꝓbat ꝓmo: qz amicitia simpliciter non est nisi amabilis simpliciter. sed delectabilia z vtilia sensualia: de qb⁹ nūc loq̄mur nō sunt simplicit amabilia nisi hoc sit hōesti gra sc̄z ꝓt ordinātia aliq̄d honestū. ḡ ⁊c. maior videt nota de se maior ꝓbat: qz nihil videt amabile simplr nisi bonū simplicit talia aūt nō sūt bona simplr nisi vt ordinātia in op⁹ honestū sicut apparuit i vndecia q̄stione scōi libri certe talia q̄ vulg⁹ vocat vtilia z delectabilia sunt eāe olim vicioz. si eis vtamur nō honesti: sed ponit⁹ ꝓpter gra delectatiōes ei ducūt ad itpātiā pecunie ꝓz z honores ad illiberalitatē z superbiā. ad ꝓtētionē z auariciā z oīmodā iustitiā. ḡ talia vt ab honesto separant nō sunt amabilia. dico aūt vt ab honesto separant: qm̄ cibi pecuniē honores simplicit z vere amabiles sunt hoc eni simplr z ꝑfē amabile, qb⁹ viri studiosi amāt viri aūt studiosi amant cibos z potus pecunias z honores: eo q̄ talia ꝓsūt eis ad operatiōes ꝓtuosas. ḡ talia ꝑfē z simpliciter loq̄ndo sunt amabilia: sz tñ illa nō sūt eoꝝ amabilia simplicit z ꝑfē loq̄ndo quō nō amant a studiosis: ipa aūt a studiosis nō amātur sui gra sz vt ordinātia ad honestū. ḡ simplr z ꝑfē loq̄ndo ipa sic et nō aliter dicēda sunt amabilia. scōo eadē ꝓmissa ratione aliom⁹ ꝓbat sic. hit⁹ sortit spēz naturā ab obiecto p se. nō ab obiecto p accidēs. sz ad obiectū p se talis amicitie ꝓz nō ē ꝑfē z simplr dicta aīcitia ꝓbatio q̄z obiectū p se nō ē ꝑsona amata. sed sunt vtilitas z delectatio q̄s ipēdit amāti ad eas aute

q̄stio secundum veritatem sit ana logi.

nō est simplr et ꝑfē dicta amicitia q̄z ipa nō est ad ina iata nec⁹ ad ea q̄ nō readamāt: sz dices q̄ ita argueret de amicitia ꝓpt honestū. obiectū ei p se talis amicitie nō ē ꝑsona amata. sz et⁹ ꝓtues q̄ nec sunt a iate nec readamāt ḡ ꝓcluderet q̄ illa nō eēt vere dicta amicitia qō ē falsū. ad hoc dicēdū ē q̄ ꝓtues dnr hoi hñti eas inesse scōm seipm. ꝓtanto q̄ i hois ꝓtate est fieri ꝓtuosūz manere virtuosum: sic q̄ ab eo virtus auferri non potest ipo iusto: sic autem nō conuenit homini scōm seipi uz q̄ sit alter vtilis vel delectabilis. Non enim est ipotestate sua q̄ sit iuuenis et pulcher nec est in ptāte sua q̄ sit diues aut potens alterius negocia ꝓcurare. imo nec vita alterius est in sua potestate. q̄ remota nec amplius erit sibi vtilis nec delectabilis. ꝓz ergo q̄ amicitia ꝓpter vtile vel delectabile nō est scōm se ad ꝑsona amatā imo accidēs pure: sz amicitia ꝓpt honestū est ad ꝑsonā scōm seipam: qz et⁹ gra q̄ ꝓuenit hoi scōm seipm. vl̄ pōt dici q̄ ꝓmū honestū nō ē fin⁹ nec op⁹ ꝓtuis imo ipa ꝑsona. q̄ sic videri pōt. hō potestatē h̄z operandi bene z operandi male z per seipm rōe libertatis ꝓprie determinat se ad bñ vel male ex ipsa autem determinatione ad opus bonum homo dicit bonus z honestus primitus et ex ipa determinatiōe ad malum dicit primitus inhonestus z malus: propter quod opus nō pri⁹ dicit honestū q̄z hō sed homo potius z ꝓs naturali: ingētū est causa libere op⁹ eliciēs ꝓpter q̄. amicitia ꝓpt honestū est per se et primodo ad ꝑsonā z ad alia ipius gra. Tertio eadē ꝓclusio ꝓbat sic. amicitia vera debet esse ad amicū gra ipi⁹ cū ꝓtues z hit⁹ debēt specificari a fine. sz amicitia ꝓpter vtile vel delectabile non est ad amicum ipsius gratia ideo z⁊c. Itez quē amo ꝓpter hoc q̄ est mihi delectabilis vl̄ vtilis non aliter amo quā canē vel equū vel dominum vel ꝓtū. ad hec aūt nō est amicitia simpliciter et ꝑfē dicta. ō z⁊c. Itē ꝑtes ipiciē dicta aīcitia nō pt eē sine ꝓtute. vt dicit Arz. i. ꝓmi pro huiꝰ. viij. Et tullius in libro de amicitie. hoc primū sēsio aīcitiā nisi i bonis eē nō posse. sz tales amicitie pñt eē sine ꝓtute: qz pñteē it prauos. ō z⁊c. Hec ꝓclusio cōfirmatur auctoritatib⁹ tullij dicētis i libro de amicitia. Nō ergo erunt hoies delicijs affluētes audiendi si qñ de amicitia quā necvsu nec rōne hñt cognitam disputabunt. hec nimiꝝ est vita tyrannorum in qua nulla fides nulla caritas nulla stabilis potest esse fiducia. omnia semp suspecta. nullo locus amicitie. quis eī aut eū diligat quē metuat. aut cum a quo se metui putet colunt aūt simulatione dūtaxat ad tps. Et ꝓ quēadmodū horum quos dixi mores vero amico parare nō potuerūt: sic multorum opes impotentium excludunt amicitias fideles non enim ipsa solum fortuna cecata est: sed eos etiā plerumq̄ cecos efficit quos amplexa est: q̄ si tales (vt fit) plerumq̄ ceciderint: tunc intelligitur quam fuerint inopes amicorum

Seneca

Seneca etiam epistola imerito ad lucillium dicit qui se spectat z ꝓpter hoc ad amicitiā venit male cogitat qui vtilitatis cā assūptus fuerit tādiu placebit q̄diu vtilis fuerit hac de re flozentes amicorum turba circundat: circa diuersos sollicitudoē z inde amici fugiunt vbi probantur. ex quo vtis

mo verboꝝ ratio capi potest potissima non enī di-
ues et exaltatus probabis qui te diligat: sed cum
ceciderit⁊ oppressus fueris infortunijs: tūc vide
bis qs tecū remaneat· qs vt resurgas toto corde
laboret. amici aūt ꝓpter vtile ꝓpriuz est vt tibi di
uiti assideat et te oppressum miseri relinquat hec
Resolutio ergo nulla est amicitia ¶ Tertio dicendum est: q
vera amicitia bene diuiditur in amicitiam ꝓpter
honestum et amicitiam ꝓpter vtile ⁊ amicitiam
ꝓpter delectabile: non diuisione totius vlis i su-
as ptes subiectiuas: sed diuisiõe nominis i diuer
sas rationes sibi attributas ⁊ hoc non est aliud di
ctu: nisi q oīs amicitia vera est amicitia ꝓpter ho
nestum ⁊ est amicitia ꝓpter vtile: ⁊ est amicitia ꝓ
pter delectabile· ꝓbo q vera amicitia sit ꝓpter ho
nestū: quia vera amicitia est veri amabilis ⁊ ꝓp
illud quod tm est vere amabile sed vere amabile
nō est nisi vere bonū ⁊ ea rōe qua vere bonū: ſz ni
hil est vere bonū nisi honestū: nec est ꝑe bonū nisi
ea rōne q honestū sic intelligendo q nihil põt esse
bonū remotis honestate q̄cūq; alijs ratio sibi possit
attribui illud satis apparuit pri⁹ in secūdo libro.
¶ Vō etiā seneca ꝓfecte declarat epla subindevbi
dicit sūmū bonū est quod honestū est: ⁊ (qđ magis
mireris) vnū bonū ē qđ honestū ceteꝝ falsa ⁊ adul-
terina bona sunt ⁊c. Et adhuc magis epla inimi-
citias: vbi dicit vnū enī est bonū quod honestū in
his nihil iuenies veri: nihil certi q̄cūq; fame pla-
cent et hui⁹ probationē ipe ꝓsequi⁊ in dictis epi
stolis valde pulchre. sequit ergo q oīs vera amici
tia est amicitia honesti ⁊ ꝓpter bonum. Item oīs
amicitia est ꝓpter honestū vel ꝓptervtile vel ꝓp
delectabile cū nulla sit alia rō amabilitatis. ſz nul
la est vera amicitia ꝓp vtile vel ꝓpter delecta-
bile: ꝑ ipa diuiſiuit i re ab honesto: sicut ꝓbatū
est q oīs ſa amicitia ē ꝓp honestū. Deide ꝓbo: q
oīs amicitia ſa sit ꝓpt vtile ⁊ ꝓp delectabile: qz
oīs ſa amicitia ē ꝓp honestū vt dictū ē: sed oē ho
nestū ē ſe vtile ⁊ ſe delectabile: ⁊ nihil aliud vt de
terminatū fuit i ſcdo libro q ⁊c. Item q ꝑncipal'r
intēdit aliquē finē ipe ꝓsequi⁊ ⁊ accessorie debet
itēdere q̄cūq; bōi p se ꝓsequi⁊ ad illū finē. sed ſa ami
citia itēdit honestū ꝑmoꝝ ꝑncipal'r cū itēdat hone
stū ex eo q honestū. ⁊ ad honestū p se ꝓsequit vtili
tas plurimaꝝ delectatio pfecta. q ſa aicitia saltē
ꝓsequit ⁊ accessorie intēdit delectationē ⁊ vtilitatē
Item ver⁹ amic⁹ desiderat amicū honeste delectare
⁊ bñficiare qđ nō põt facere nisi ille bñficiū ⁊ dele
ctationē recipiat ab ipo q ver⁹ amic⁹ vult aicū de
lectari ab ipoz bñficiari. ſz ver⁹ aic⁹ sic se debet ha
bere ad amicū quō vellet amicū se habere ad ipm
q amicū debet velle delectari ⁊ bñficiari ab aico
hoc aūt itēdere delectabile ⁊ vtile. Et hoc ꝓfirma
tur sic amic⁹ ver⁹ vult amico bona maxima ⁊ ho-
nestissima ptinētia ad amicitiā. iō amic⁹ non solū
vult exercereoꝑa ꝑncipalia amicitie q̄ fūt bñficia
re ⁊ delectare amicū: sed etiā vult amicū suū opa
consiliis exercere quod esse non potest nisi ipse ab
illo amico suo velit delectationes ⁊ bñficia recipe
re: hoc autem est amicitiam intendere delectabile
et vtile. Et hoc notauit Aristo. in isto octauo di-
cens: q amicorum ꝓpter honestum et est vtriq;
simpl'r bonus et amico. boni eñ ⁊ simpl'r ⁊ adin-
uicem vtiles: simpl'r autem et delectabiles. boni
etiam et simpliciter delectabiles ⁊ adinuicem vti
liq; enim secundum delectationem sunt pro-
prie actiones et tales bonorum autem tales secū-
dum q sunt similes. ¶ Et ex his inferendum est
vltimo q amicitia ꝓpter honestum est amicitia correſponſi
perfecta et maxima quia illa amicitia est perfecta
et maxima que est boni et amabilis secundum ꝺom
nem rationem bonitatis ⁊ amabilitatis. sic autez
est de amicitia ꝓpter honestum que est inter bo
nos: probatio quia nihil potest habere rationem
amabilis nisi quia est bonum simpliciter vel bo-
nū amanti: et iterum nisi quia honestū vel vtile vel
delectabile. sed hec oīa reperiunt in amicitia ꝓp
honestū que est bonorū ⁊ in virtute perfectoꝝ viri
enim virtuosi sunt simpl'r boni ⁊ sunt adinuicem
boni ⁊ vtiles quia pfecti i virtute. est nō solū bene
operari ad seipm. sed etiam ad alium et spāliter
ad amicum. Iterum virtuosi sunt simpliciter de- Ad rationes
lectabiles quia secundum rationem bene ordina-
tam. sunt etiam adinuicem delectabiles quia vni
cuiq; sunt delectabiles ꝓprie actiones et etiā ꝓsi
miles. ſtuosi aūt ꝓsimiles habēt opationes ⁊ hoc
totū exp̄ssit Aris. in auctoritate ꝓdicta. ¶ Tūc re
spondendum est ad rationes. Ad primam illa pa-
cedit via sua. secunda etiam quātū ad hoc conce-
di potest: q amicitia ꝓpter vtile ⁊ amicitia ꝓ-
pter delectabile vt ab honesto distinguntur sunt
amicitie per accidens. id est secundum quid ⁊ nō
simpl'r. tamen secundum acceptionem vulgi dicū
tur simpl'r amicitie. ideo sic solum bene diuiditur
amicitia in illas ⁊ est concedendum q illa que to
taliter dīr per accidēs nō cadūt sub arte. ſz mul
ta q̄ dīr aliqñ ſcōm quid ꝓpter aliquas conuenīē
tias ad id quod dicitur simpl'r bene cadūt sub ar
te de talibus enī opz ostendere in quo conueniūt
cum eo quod est simpl'r et in quo distinguntur ne
aliqñ illud qđ dr ſcōm qđ accipiat tanq̄ dictum
simpl'r mō ille amicitie: dīr amicitie ſcōm qđ ꝓ
pter siſtitudinē eaꝝ ad veram amicitiā quā siſtitudi
nē ponit Aristo. dicēs que aūt ꝓpter delectabile
siſtitudinē eiꝰ ſz vere amicitie habet et enim boni
delectabiles adinuicē. Simſr aūt⁊ que ꝓptervti
le ⁊ enī tales adinuicē boni. ¶ Ad aliam põt dici
q amoz naturalis patris ad filiū est ꝓpter delecta Ad ſecundū
bile. Mā (sicut dr nono huiꝰ) sentire qñ viuit de-
lectabilissimū est ſcōm seipm. Natura enī bonum
vita bonū aūt exſis in ipo sentire delectabile. pa-
ter autem quasi viuit in filio. sunt enim filij quasi pa
rentes. Unde in octauo huius dr parentes quidē
filios diligūt vt seipos quia enī ex ipis velut alteri
ipi isepati. ꝓp q sequit q sentire filiū viuere est
naturalr delectabile ipi patri et sup hoc fundat
amicitia patris ad filiū. ¶ Ad aliā põt dici. q etiā Ad tertiam
ꝓnutriti cōiter sunt moꝝ multū ſimiliū sumūtur
a ꝓuersantib⁹ motes vt dicit seneca tertio de
ira q aūt sunt moꝝ ꝓsimiliū sunt adiuicē delecta-
biles et qz etiā cōnutriti multū cōlcant in ludis se
tnuicē delectātes. ꝓpter quod iterū sup delecta
tionē fundat ipoz amicitia et concedo q ipsis se
paratis remanere põt amicitia hītualis ſcōs quā
delectarēt se adiuicē. Si iterū cōuenirent vel etiā
aliqñ manet amicitia actualis ⁊ actu delectantur

ad inuicē p mēoriā vel ipē cōtīcūq; sint corpozali
ter separati: mēoz antib⁹ em̄ qualiter ludebāt: q̄liē
conuiuebant sit eis fantasia quedam ſcōm quam
Ad quartam delectantur. vt declarat Aris. ꝑmo rhethoꝛice. Ad
aliam concedi põt: q amoz concupiſcentie qui est
ꝓptervtile vel delectabile vt distincta sunt ab ho
nesto: talis amoz non est amicitia vera nec qō sit
amak: amak amoze amicitie ſz ſi delectabile ⁊ vti
le non sint distincta ab honesto. tūc quod amam⁹
amoze amicitie: possum⁹ etiam ⁊ debem⁹ amare a
moze concupiſcentie. ſbi gra ſi amamus deū vel
hominē ꝓpter seipm siue ꝓpter suā ꝓpriam bonita
et ꝓmā intentione. ⁊ sic amoze amicitie non est i
conueniēs imo ꝓsonū rōi: etiā secundaria itētiōe
amemus ipm ꝓpter nos: quia ſz ipse nobis ēyti
Dubitatio lis ⁊ delectabilis. ¶ Sed statim iurta hec dubi
tari põt contra ſcōam conclusionē ⁊ tertiam pri⁹
positas: quia licet eundē quē amo ꝓpter honestū
debeam etiā amare ꝓp delectabile ⁊ vtile: tñ non
eodē actu amo ipz ꝓpter honestū ⁊ ꝓp vtile. qñ
isti actus separi possunt ⁊ diuersos actus cogno
scendi consequit ꝓpter qō videt q licet ad idem
amabile sub diuersa tamen rōe sit amoz amicitie
⁊ amoz concupiſcentie: tñ alius est hic amoz ille
et ita etiam ſi amamus amicū ꝓpter honestū ꝑ
pter delectabile. ꝓp vtile: videt q hoc non sit ea
dem amicitia. sed diuersis: licet i eodem subiecto
⁊ ad idē amabile simul exſtibus: ſcōm tamen di-
uersas rōes amabilitatis: ꝓp qō videt fuisse ma
le dictū q amicitia vera dī diuiditur in amicitiā
ꝓpter honestum: ⁊ i amicitiā ꝓpter vtile: ⁊ ami
citiam ꝓpter delectabile non diuisione totius vni
uersalis i partes subiectiuas: ſz solū etiā de nois
Reſponſio in diuersas rōes sibi attributas. ¶ Ad hoc breui
ter põt reſponderi q ab eodē habitu non est icon
uenies ꝓcedere diuersos actus: verbi gratia ab
habitu fortitudinis aliquando aggredi aliquādo
expectare vel etiam fugere virtus enim ad nullus
talem actum ſecundum se acceptum inclinat de-
terminate: sed circa suum obiectum proprium in
clinat semper ad insequendum iudicium rationis
dicam ergo q habitus vere amicitie idem exiſtēs
inclinabit circa verum amabile ad quemcunq; a
ctum ratio dictauerit. ratio autē dictat amare a-
micum et ꝓpter honestum ⁊ ꝓpter delectabile
⁊ ꝓp vtile ⁊ ad benefaciendum amico et ad reci
piendum beneficium ab eo. ideo q̄uis isti sint di
uersi actus. tamē amicitia ſa habitualis remanebit
vna ⁊ eadē. amicitia aūt ꝓpter vtile ⁊ amicitia pro
pter delectabile q nō sūt ꝓpter honestū: qz iclinat
nō ad rōem. ſz ad ipet⁹ passionū sunt diuerse ꝓp
diuersitatē possionū. q̄uis etiā ad idē amabile.
¶ Ad vltimā rōez dicēdū est: q amicitia ſa ꝓpe
Ad vltimam dicta non distinguitur ſpecifice penes differenti
as vtilis, delectabilis ⁊ honesti adinuicem: sed a-
micitia vulgarier accepta bene distinguitur sic:
quia licet ipsa non sit ad inanimata propter defe
ctum reamationis. tñ ad rationem amationis
ipsa potest esse ad animata secundum rationem
conuenientem inanimatis: eo q vulgus sepe ma
ximam habet affectionem ad inanimata. Et sic fi
nitur questio.

Quinto q̄rit virūz iter solos bonos
possibile sit fieri amicitiā. Et q ꝓ
fieri it malos. qz saluata descriptio questio q̄nta.
ne saluat descripti: ſz iter malos Arguit ꝓio.
saluat descriptio amicitie q̄ dicta
fuit i q̄rta q̄stione ſcz amoz benuolus mutuꝰ ma
nifestus: sic em̄ q̄uis non sint ſtuosi amant se ad
inuicē pater ⁊ filius. vir ⁊ uxoz. robinus ⁊ marote
⁊ alij multi ꝓsanguinei connutriti. ꝑmilitantes ⁊
multi alij. ¶ Item effectus arguit causā ⁊ ꝓpij ef Secundo
fectus amicitie sunt delectabiliter ꝓuere diuel-
le ⁊ bñfacere sibinuicē ⁊ se sibinuicē ꝓdonare et
talia. hec aūt oīa ꝓueniūt aliqñ nō ſtuosis. qz acci
dit sepe amatū ⁊ amatā sic ſcōm volūtates adin
uicē transformari. q virtꝰ plus vellet oēm subire
re penā dāni vel ſensus q alterū displicere. sic eti
am sepe vidim⁹ ꝓsanguineos ꝑnutritos ꝑmilitan
tes ⁊ alios hmōi sic adinuicē eē benuolos ⁊ bñfa
ctiuos vt se mozti ꝑinuicē velīt exponere ꝑ sibi Tertio
odiosos. ¶ Item i ꝓncipio huius viij. dicit Arist.
amicitiā eē nēcariā iuuenib⁹ ad ipeccabile ⁊ ado
lescētib⁹ ad bonas actiones. ⁊ tñ tales nōdū sunt
ſtuosi dicit eē amicitiā nā ieē ad id qđ genuit ge
nito nō solū i hoib⁹: ſz i volatilib⁹ ⁊ plurimis an i
malium. tale aūt non fit solum iter bonos. ¶ Item Quarto
in isto octauo dicit Aris. i eisdē eē amicitiā ⁊ iusti
ā i oi cōicatiōe eē amicitiā ⁊ iustū. sed iter bonum
⁊ malū est aliqñ iustū siue exercek opus iustitieet
nō ois cōicatio est bonoꝝ q̄ ⁊c. ¶ Oppositū dicit
Aris. q oīb⁹ exſtib⁹ amicis nō est op⁹ iustitia. hoc Oppoſitum
aūt nō esset ver. nisi oporteret oēs amicos esse bo
nos: qz malis aliqb⁹ exſtibus semp ad eos esset
opus iustitia. ¶ Item dictum fuit verā amicitiā Secundo
nullā esse nisi ꝓpter honestum. sed Aris. declarat
amicos illa amicitia nisi bonos esse non posse. er-
go oportet omnes vere amicos esse bonos. ¶ Et Tullius
tullius in libro de amicitia dicit exp̄sse. hoc pmū
sentio amicitiā nisi i bonis esse non posse. qđ etiā
patet p descriptionē amicitie quā assignat dicens
est enim amicitia nihil aliud nisi diuinarum ⁊ hu-
manarum rerum cum benuolentia ⁊ caritate sū
ma consensio. tale autem viro malo conuenire nō
potest. ¶ Item oīs ſtuosus est vere bonus ⁊ oēm
amicum opz esse virtuosū: dicēte Aris. est em̄ ſtus Tertio
quedam amicitia vel cum ſtute. Et Tullius hec
ipsa virtus ipsam amicitiā genuit ⁊ continet. nec
sine virtute amicitia esse vllo pacto potest. Et idē
Tullius in tallibus ea quā dudum tractabamus
stabilitas amicitie confirmari potest. cum homines
benuolentia coniuncti primum cupiditatib⁹ his
quibus ceteri seruiunt. iperabunt deinde equita-
te iustitia: qz gaudebunt oīa que alter ꝓ altero
suscipiet. neq; q̄cq; vnq; nisi honestum. rectū aūt
ab altero postulabit. hec igitur prima lex in amici
tia sanciatur: vt neq; rogemus res turpes nec fa
ciamus rogati. Itaq; in his perniciosus est er
roz qui existimant libidinum pcōq; aliorū pare
re in amicitia licentiā ſtutum enim amicitia adiu
trix a natura data est non viciorum comes. vt
cum solitaria nō posset virtus ad ea que summa
sunt peruenire. ꝑūcta ⁊ ꝓsociata cū altero perue-
niret. que si quos iter societas aut est aut fuit aut
futura est eorum est habendus ad summū nature

bonum optimus beatissimusq; comitatus: hec ē
inq; societas in qua omnia insunt que putant ho
mines expetenda. honestas / gloria/ tranquilitas
animi. atq; locuditas. vt z cum hec assint. beata vi
ta sit z sine his esse nō possit. quod cū optimū ma
ximūq; si sit id volumus adipisci: virtuti opera
danda est. sine qua nec amicitiā necvllam rem ex
petendam cōsequi possumus ea vero neglecta. qui
se amicos habere arbitrant: tū se denicq; errasse
sentiunt. cum eos grauis aliquis casus experiri
cupit hec tullius. ¶Hanc questionem determinat
Arz. ponēdo primo: q amicitia propter honestū
non potest esse nisi inter bonos. hec conclusio p
batur sic. amicitia propter honestum est ad homi
nem honestum ipius gratia. hoc oz supponere ex
significatione terminozum. sed honestus hō nul
lus est nec honesti quicq; habet nisi virtuosus. et
vere bonus. bona nāq; corporis et exteriora cum
ita possint inesse viris vite turpissime sicut alijs.
non sunt secundū se honesta. sed solum in ordine
ad virtutem igitur amicitiam propter honestum ne
cesse est esse ad simplr bonuz hominē. z q ipa sit
simpliciter boni hominis. et sic ipsa erit necessa
rio iter bonos probem⁹. ergo sic assumptam con
sequentiam. amicitia scōm propriam nominis si
gnificationem exigit reamationem. virtuosus
aūt nunq; reamaret perfecte nisi eū quez sciret
esse virtuosum. propter hoc q oportet vnirī volū
tates amicozum. Et confirmatur quoniā prauus
nunq; posset perfecte amare virtuosum ipi⁹ gra.
cum perfecte amantis sit se condonare amico si
ue transformari in ipm vt oia velit que scit amicū
velle: prauus autem non oia vellet que sciret vel
le virtuosum. sed opposita. Item dicta psequen
tia. pbāt sic. op3 amationē z reamationē i ami
citia non latere amicos sicut dictum fuit pri⁹ vir
tuosus aūt non sic q vere ametur ab alio. nisi sci
erit ipsum esse ſtuosum. qz malos sepe fingere
virtuosus non ignorat. Et iterum impossibile est
scire aliquē q ab aliquo vere ametur: nisi multo tem
pore conuiuendo et beniuole z delectabiliter. sed
prauū cū ſtuoso lōgo tpe quiuere delectabl'r est. i
possibile: quia non solent delectari eisdez. Alios
enim mozes consequuntur alie delectationes vt
dicit Aristoteles. ergo cum ī amicitia propter ho
nestum oporteat amatum esse virtuosum. necesse
est similiter z amantem esse talem. Ex hac autez
conclusione sequitur stati alia. videlicet q omēs
simpliciter z vere amicos oportet esse bonos. quid
probatum est in alia questione nullos esse simplr
ere amicos nisi in amicitia propter honestum
necvllam esseveram amicitiā nisi illam. Et iterū
vere amicitie ppium est amicos bene velle ami
cis bene facere amicis. z cōdelectari in eis ipoū
gratia prauozum autem contrarium est propriuz
nihil enim eozum que bona reputant operantur
intentione directa ad alios. sed omnia ad seipas
propter quod dicit Aristoteles. mali autem non
gaudent seipsis si non aliqua vtilitas fiat. ¶Ali
am conclusionem ponit Aristoteles. consequen
ter scilicet: q amicitia propter vtile vel amicitia p
pter delectabile potest esse inter prauos. quis pra
uus prauo potest delectabiliter conuiuere possūt

decisio. pria pclusio

auctoritas.

Corresposū.

sciba pclusio.

enim esse mozum consimilium. et sic eisdem dele
ctari possunt enim vtriq; tribuere quod appetūt
et ob hoc iterum delectabiliter conuiuere: cuius
sint diuersozum mozum. verbi gratia auarus adu
lator potest prodigum diuitem delectare adula
tione et pecunias ab eo recipere quas intendit
similiter amasius et amasia sibi inuicem conferūt
delectationes quas appetunt et delectabiliter cō
uiuunt propriis suis delectationibus cuius sint i
temperati et mali. illa sufficiunt ad tales amicitias
cuius nō sint vere amicitie. sed tales vocates
vulgus. ¶Adhuc Aristoteles aliam conclusio
nem apponit videlicet q bonos contingit prauis
esse amicos propter vtile z delectabile. dicit enim
propter delectationem quidem igitur z propter vti
le et prauos contingit adinuicem amicos esse. et
eqlez prauis. hec aūt conclusio scz q studiosi
cū prauo pōt talem amicitiā cōtrahere dubitabi
lioz est cui pcedens. dicens q prauus prauo potest
qm̄ beati (sicut dicit Arz.) nihil indigent. quō igitur cū prauis propter vtile contra
hent amicitiam. si aūt virtuosi delectationē appe
tant. tñ nunq; appetit ihonestā q tñ sola prauusī
natus est delectari. Item ſtuoso et prauo nunq; vi
dentur ppetates amicitie puenire posse. nunq; ei
ſtuosus condonaret se prauo: nūq; sua volūtatez
transformaret in voluntatē ipius tō non est possi
bile viu delectabiliter eos puiuere. ppt esse dissi
miliū moz. valde. z eisdē non gaudere. vñ tullius
in libro de amicitia: dispares enī mozes disparia
studia sequuntur. quozum dissimilitudo dissoluit
amicitias. nec ob aliam causam vllam boni ipro
bis improbi bonis amici esse non possunt. nisi q
tanta est inter eos quanta maxima potest esse mo
rum studiozumq; distantia. ¶Sed ad hoc potest
dici: q cum amicitia propter vtile z amicitia pro
pter delectabile nō sint amicitie. sed solū aliquā
pretendant amicitie similitudinē propt quā vul
gus vocat eas amicitias cū nō sint tō nec opz eas
veras conditiōes amicitie puenire. sed tales que
solum gerant aliquam apparentem similitudinē
iparum: dicam igitur q amicozum propriū est si
bi inuicem bene velle. z bene facere et inuicem de
lectari et gaudere: se sibi inuicem perfecte condo
nare voluntates iuicē transformare. z vnire ita q
amicus fiat alter ipe sicut dicit Arz. hec autē ami
cis ppter vtile vel delectabile dictis vulgarit nō
conueniunt. nisi forte per accidēs z scōm apparē
tem silitudinē. nā alteri bñ velle propriē est sibi vel
le bonū ſtutis. hoc aūt tales amici non itēdūt. sz
sibi inuicem volunt z procurant apparentia bona.
videlicet sensualia delectabilia vel vtilia. sed nec
ista bona apparentia talis amicꝰ directa itentiōe
vult z procurat amico: sed sibi. non enī vult ami
co bona: nisi vt illa sibi fiant. z ita solum ibi est si
militudinaria beniuolentia. vel beneficentia inq;
tum quod per accidens gerit apparētē silitudinē
eius quod est p se. Iterū talis amicꝰ de amico nō
delectat. sed de eo quod tribuit sibi nec iteruz ta
les copulant seuniuntur sicut dicit Arz. non enī
piūgūtur q scōz accidēs. psona nāq; nō copulat
ad psonā: sed solum vtile vel delectabile ad perso
nā. Bis aūt modis forte non est icōueniens aliqñ

Obiectio.

Tullius.

Solutio.

duplex prauus.

ad rōes post oppositum

ad rōes pncipales.

Mr sexto.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Oppositum.

Secundo.

pauus se habere ad virtuosum z econtra. ¶Prauus eñ ē duplr. vnus ē obstinatus oīno sic q nō
est spes ālio⁹ de recessu ipius a malicia. z puto cer
te q ſtuosus talē alīquarez oīno: sic q nec in aliq
vellet eū delectare nec aliqō vtilitū vellet ei tribue
re. Hāc sicut dicit Sen. in lib. de bñficijs pecuniā
nō dabo illi quē cōsumpturū adultere credā. ne i
societate turpis facti vel pñly inueniar. si potero
reuocabo. si min⁹ nō adiuuabo sceler. Alter ē prau
uus nō totalr obstinat⁹ in malicia: de quo scz ad
huc ē spes q ad virtutē possit puerti. z nō est incō
ueniens virtuosum tali velle cōuiuere. z aliq; sibi
necessaria ad vitā pferre ipm cū hoc a turpibus
cohibēdo. z econtra possibile ē illū prauū ppter vi
te necessitatē velle virtuoso seruire. z hoc posse i
q̄busdā q̄ virtuosus nō posset cōmode sol⁹ exer
cere: sic etiā pr bon⁹ potest filiū diligere cuius pra
uū. z ei cōuiuere. z necessaria vite tribuere. ¶Ad
hoc igit qd Arguebat rñdendū ē qñ dicit q bea
tus bonis vtilib⁹ nō indiget: pt dici q hoc ē vez
de illo beato q est essentialiter bñtudine btūs. toti⁹
beatitudinē illā exteri⁹ decoratibus abūdat. put
est possibile in hūana vita. btūs tñ essentialiter beati
tudine pt bonis exteriorib⁹ carere. z eis indigere:
qñ etiā oz q bon⁹ homo nō vellet delectatiōes ſ
bus prau⁹ innat⁹ est delectari: pcedo de prauo ob
stinato. de illo aūt prauo q nō est obstinat⁹: qz reti
net verecūdiā p quā nichil inhonestū audet operari
in pñtia boni viri: possibile est bonū virū velle de
lectari aliqñ ab illo: qz tūc erūt honeste delectatio
nes. Ad alīā pcedit q ille. ppietates non vere
sunt aicitie q est viri boni ad prauū sz mō supra
dicto. ¶Ad rōnes aūt pncipales q̄ ad vtrāq; ptez
fuerūt aducte: pñt solui p ea que dicta sunt in po
sitione: pme eñ. pbāt q aicitia large accepta. put
aicitia. ppter vtile z amicitia. ppter delectabile di
cunt amicitie saluari pōt inť prauos. Alie autez
pbāt q nō est ita de ſa aicitia. Hec de qstione.

Exto qrit vtrū silitudo sit causa amici
tie vel dissilitudo. Arz q silitudo qz i na
turalib⁹ videm⁹ hoiboyos id est siurnel
los simul adinuicē pgregari cōuiuere. z garrire et
ita grues sil z porcos simul: non grues cū porcis
aut siurnellis/ cū ergo pgregatio et cōuictus sint
opa amicitie videť ppium esse aicitie q sit inter
silles nō inter dissilles. ¶Itē amicoz est q sint in
uicē saluatiui nō destructiui: sed (sicut dicit enpe
docles) silis simili cognoscit nutrit et saluat: cō
trarioyo corrūpitur: ergo silitudo est cā amicitie
nō dissilitudo. ¶Itē amicitia exigit vnionē quā
dam amicoz. similitudo aūt est vnio quedā et nō
dissilitudo. nam quanto methaphisice oz q species
vni⁹ sunt idē silez equale tō z. ¶Itē quos vide
mus ſtioz mozū hos non videmus posse in tu cō
uiuere: sed magis illos q mozū sunt cōsimiliū: sz
aicitia regrit multū conuictū tō z. ¶Oppositū
arguit qz magis videm⁹ figulum figulo inuidere
z fabrū fabro. et oīno silles in artibus vel officijs
q̄ figulum fabro vel alios dissiles in artib⁹ z offi
cijs ergo similitudo videť eē causa odij non ami
citie. ¶Itē amor est actus q̄dam appetitus incli
nās pm in rē amatā: appetitus autē pfectōis est
rōne carentie. vt patz pmo phylicoz: sed carētie

pfectiōis ad pfectionē est ſtietas: ergo aicitia fū
datur sup ſtietatē non sup similitudinē. ppt qō
eum q destituť ē ab humido videm⁹ maxie ama
re potū. et fame scentē cibum. z infirmū sanitatez
et sic de aliis. z dicebat empedocles terrā siccatā
desiderare pluuiā. ¶Itē ex differētibus sonis vi
demus optimā fieri hermoniā. z ex differētib⁹ sa
poribus videm⁹ optimā salsam. et ex ſtijs elemē
tis vnū mixtū pfectum z ita ex differētib⁹ pportiō
videmus optia fieri cōcationē domesticā vel po
liticā: sed amicitia ī cōcatione consistit. ideo z cō
¶Itē amici est amico succurrere ī indigētijs sed
silis simili non succurrit. imo diues paupi indigē
ti cibo. et pauper diuiti indigenti seruitio. ¶Item
amici est amicū nō destruere sed saluare: sz scōm
medicos ſtiū est ptrarijs saluatiuū. z sic silis dē
structiuū: contraria nāq; vt dicūt ſtijs curant. et
simile simili appositū facit ipm kurere. ¶Itē in
ductiue qz pr magis amat filiū q̄ frater fratrē: et
vir vxorē z q̄ vir virū. Dico breuiter q verā ami
citiā necesse ē fundari sup silitudinē qō. pbatur
qz verā amicitiā impossibile ē esse nisi inter vere
bonos vt dictū est in alia qōne. sed vere boni sunt
silles. si nō scōm corpus aut scōm exteriora bona
tñ scōm animā qz sunt ambo prudentes: et p pñs
singulis ſtutib⁹ moralib⁹ habituati. z p pñs mo
rū similiū nō eñ vnus deficit z alter excedit: sicut
est de viciosis/ sed oēs ad mediū recta rōne inuen
tū reducti sunt. z oēs sūt p similiū volūtatū: qz oē
qō est turpe fugiūt z asp nant. et oīne qō est hone
stum volunt z amplexant. mali autē sp sunt diffoz
mes z deuij. boni ño semp sunt conformes. vnde
scōo hui⁹ peccare multis modis oz dirigere autē
vno mō boni quidē igit simpliciter. multitudine
aūt mali malū eñ infiniti: bonū autē finiti: ſtuosi
sicut dictū fuit sunt simpliciter boni z adinuicez
delectabiles. ergo valde silles et ſtuosi sunt pfec
ti. dissimilitudo aūt in eadē specie nō ē nisi scōm
diuersuz recessum a speciei pfectione. q virtuosi
nō pñt esse dissimiles. ¶Itē ad verā amicitiā re
quirit delectabiliter cōuiuere multo tpe vt appa
ret ī isto octauo. Habētes autē mozes dissimiles
hoc nō possēt: nō eñ delectarent eisdē: qñ alios
mozes psequunt alie delectationes. opz q cōsilles
eē veros aicos. Concedendū est tñ q veros amī
cos nō oportet eē silles scōm pditiones corpales
vel scōm diuitias exteriores qz veri amici pinci
paliter z solū (vt est dicere respiciūt ad honestuz
si eñ ad aliud respiciūt hoc semp est honesti gra.
ppter qō sicut dicit Arist. ipsoz amicitia pmanet
vsq; quo boni modo corpis deformitas aut exte
rioz pauptas nō aufert bonū virtutis. vñ Seneca
epl'a claranū ad Lucillū dicit. scire debem⁹ non
deformitate corpis fedari animū: sz pulchritudi
ne animi corpus ornari. et aristo. in pmo ethicoz
dicit ī infortuniis refulgere bonū virtutis. Verū
est tñ pcedendū q altero amicoz abūdante in bo
nis exteriorib⁹: ipossibile ē coamicū necessarijs
indigere ppter hoc q amici (sicut post videbitur)
sunt maxime ppriū z maxime appetibile bñ velle:
et bñ facere ad amicū. Dico tñ q amicitia ppter
delectabile vel ppter vtile q distinguit ab aicitia

Tertio

Quarto

Quinto.

Sexto.

Decisio

q aicicia vti
lis z delecta
bilis pt eē in
ter dissiles.

ppter honestū: potest fundari inter valde dissimiles ꝛ rōne dissimilitudinis/ et aliqsi inter similes ꝛ rōne similitudinis: ppter qđ notādū est q inter illas amicitias ex vna pte ꝛ amicitiā ppter honestū ex alia talis est differētia: q amicitia ppter honestū fundat sup pfectionē qz sup virtutē ppter qđ tales amici magis intendūt bñ facere quā bñ pati ꝛ magis amant vt amico benefaciāt q̄ vt ab amico bona recipiāt sicut infra magis videbit: amicitie vo ppter delectabile ꝛ vtile fundantur sup defectū ꝛ indigentiā ideo tales amici intēdūt pncipaliter ꝛ pmo nō benefacere sed q eis benefiat. tūc ergo possibile est q amici tales eisdē indigeāt: ꝛ q illa possint psequi pnuicē coadiuuādo sibi in eadē opatione: ꝓbi gfa. cōnauigatores indigent lucro qđ lucruz innati sunt conseq̄ p nauigiū quod qdē nauigiū vn⁹ solus exercere nō posset: sed simul vnū plures pfit: et ita est de cōmilitibus: vel etiā de cōmercatorib⁹ qui suā ponunt pecuniā simul vt possint maiores exercere mercaturas et plus lucri: sic etiaz est de colludentib⁹ si eiusdē ludi gaudeāt delectiōe ꝛ alijs cōsimilib⁹. Et tam manifestū est q amicitia in tali casu fundat sup similes: ꝛ rōne similitudinis: qz sup eodē indigētes ꝛ illud idē sibi cōtribuere vel adipm̄ pcurandū coopari potentes ꝛ sciētes. Sed alio casu possibile est q amici nō eisdē ſz diuersis indigēt. et vtriq; potest id alteri cōferre quo indigēt siue qđ cōcupiscit: concupiscentē em̄ in ꝓposito dico indigere: qz etsi non indiget scām ꝑtātē indiget tñ scām eius opinionē. ꝓbi gfa. diuites rōne diuitiarū indigent seruitorib⁹ et ocupiscunt delectationes et paupes nati sunt hec eis ꝓferre paupes autē ecōtra indigēt victu et vestitu ꝛ alijs necessarijs que cōsequi non pñt nisi recipientes a diuitibus. Itē forte vir antiquus et diues cōcupiscit venereas delectationes: ꝛ pauper iuuēculam pulcrā cōcupiscit pecuniā ꝛ pulchras vestes: cōstat tunc q inter tales nata est cōtrahi amicitia; scz iter diuitē rōne diuitiarū: ꝛ pauperē rōne pauptatiz. vel inter virū antiquū turpē ꝛ pauperē iuuenculam: pulcrā et lasciuam: et sic amicitia talis fundatur inter dissimiles ꝛ rōne dissimilitudinis. Sed tñ pcedi debet inter amicos tales determinatā reḡri proportionē scz q̄ est inter actuū et passiuū. quo enim passiuū indiget hoc actiuū debet ee innatū ei tribuere: requirit etiā q dicta ꝓportio sit reciproca. scz q sicut vn⁹ amicoz se hz in vno passiue ad alterū: ita aliter in alio se habeat passiue ad illū. Si q̄s autē talē ꝓportionem passiui ad actiuū vellet vocare similitudinē potentialē. ppter hoc qđ passiuū est in potētia taliter q̄liter ad formā actiui tūc eēt cōcedendū q talis amicitia fundaret sup similitudinē nō tñ actualē sed potentialē. ¶ Ad rōnes respōdendū est ad ꝑmā dicendū est q turnelli vl grues sūt nati delectari adinuicē in eadē opatione ꝛ cōsuescere se ad inuicē sicut cōmilitātes vl colludentes: hz hi naturaliter illi ꝓ artificialiter: ꝛ illa rō pcedit vis ſua. ¶ Ad alia cōcedit q amicitia nō fundatur sup dissimilitudinē talū cōtrariorū que sunt inuicē corruptiua: sed sup dissimilitudinē passiui indigētis ad actiuū potens implere indigentiā. ¶ Ad aliam dicendū est q dissimilis modo p̄dicto accepta sunt innata vniri in eadem opatione. Item em̄ actus actiui et passiui vt patz tertio physicoz. ¶ Ad aliam concedit q sup mores dissimiles nō fundatur vera amicitia alie ꝓ amicitie hz possint esse inter hoīes diuersoz moz tamē ipe nō fundant in eis rōne diuersitatis morū: sed rōne supradicte ꝓportionis. vñ putandus est q amicitie ille essent maiores et durabiliores si amici essent eorūdem vel similiū moz. ¶ Tūc respōdendū est ad rationes in oppositū ad ꝑmaz dicendū est q similes in artib⁹ vel officijs nō sūt ppter illam similitudinē nati fieri amici nisi vbi fierent in eodē opere coopatores ad amplior lucz obtinendū vel ad maiorē adipiscendā delectationē sed nec ipsi ppter dictā similitudinē nati sunt fieri inimici nisi per accidēs scz ea rōne qua per opus vnius lucruz alterius diminuit. ¶ Alia rō pcedit sufficienter via sua. vera nanq; amicitia nō fundat sup appetitum q fiat rōne carentie: talis em̄ appetitus est ad bñ patiendū: nō ad bñ faciendū. ¶ Alia ratio videt esse scām poeticā assimilationē de qua pōt dici q sicut miscibilia sub excellentijs suis nō vniunt p mixtionē. sed oportet ea pius ad medīū tēperamentū reduci: sic homines sub impetib⁹ passionū non pñt verā amicitiā cōtrahere sed opz eos ꝑius reduci ꝑ ſtutē ad mediū rationis. Et iterū miscibilis nō vniuntur p mixtionē scām q hñt actus ꝓtrarios adinuicē corruptiōis: sed scām q sunt in potētia ad formā pfectionē. s. ipsius mixti et vt sic elemēta modū hñt indigentie sic enim calidū indiget frigiditate: et frigidū caliditate. quas innata sunt conseq̄ adinuicē ppter qđ ad eas cōseq̄ndas vniunt adinuicē p mixtionē. et ita diues et paup scām q indiget hoc illo: ꝛ ille isto vniunt p amicitiā sicut dictū fuit. ¶ Alia ratio pcedit via sua: amici em̄ vere amicitia non amant principaliter vt eis succurrat: nec illa amicitia sup indigentiam fundata est. ¶ Ad aliā dicendū est q hō sanus p similem nutritur ꝛ saluat lapsus autem pegritudinē indiget ꝗto reducente cōplexionē ad tpamentū. Nō em̄ de sana cōplexiōe sed de egra verū est illud dictū q simile simili appositū facit ipm̄ furere pfectorū sūt q̄ sanis compant amicitia fundat super similitudine. Indigentiū vero q̄ lapsis simulant amicitia fundat sup talia p que possibile sit indigentijs subuenire. ¶ Ad aliā potest dici q amicitia cognationis fundat sup similitudinē siue consentiā in sanguine: talē autē amicitiā maiorē habēt pater ꝛ filius q̄ duo fratres. vir aūt ꝛ mulier ad psequendas delectationes venereas indigēt his q̄ sibi conferre pñt adinuicē non his q̄ vir posset ꝓferre viro: ꝛ mulier muliēri. hec de qōne.

Ad rōnes.

ad scām

ad tertiam

ad quartam.

Ad rōnes in oppositum.

ad quartam

ad quintā

ad sextum

Qō. viij.

Arg.

Primo Secundo Tertio

Et primo querit vtrū vera amicitia scilz amicitia ppter honestū sit intransmutabilis. ¶ Arguit q non qz omne gñabile et corruptibile est transmutabile cū gñatio ꝛ corruptio sint quedā transmutationes scz ipsa amicitia est generabilis. qz hz esse post nō esse: ꝛ corrupti bilis multiz modis. Primo p mortē amici. Secōo p mortē amātis. Tertio p amicoz diuturnam absentiā ipsa nāq; (sicut dicit Aristo.) videt aīcitie oblitionē facere. vñ dictū est multas vtiq; amici

Quarto

Quinto.

Sexto.

Septimo

Oppositum.

Secundo

Tercio.

Quarto.

Decisio

quid cognotat amicitia.

tias non appellatio dissoluit. Quarto p senectutē senes em̄ (vt dicit aristo:) non sunt amatiui ppter hoc q in ipsis est bzeue qđ delectatiōis: ꝛ sic eis puuere ē impossibile vel difficile: nullus em̄ vt dicit arist. pōt p diē mozari cū tristicia neq; cuz nō delectabili: ꝛ tñ sine puictu nō saluat amicitia vñ sicut dicit Arist. qui recipiunt adinuicē nō cōuiuētes benuolis assimilantur magis q̄ amicis michil ei sic est amicoz puuere. Dicit etiā post q senes ꝛ seueri benuoli q̄dē sunt adinuicē. volunt ei bona ꝛ obulāt ad necessitates: aīci aūt nō oīno sunt ppter nō ꝓmozari neq; cōgaudere adinuicē que vtiq; maxie vident amicabilia. Quinto amicitia corrūpit p sublimitatē ꝛ excellentiā stat⁹ alterius amicoz: qz p eā remouet eq̄litas: q̄ tamen ad amicitiā primere videt. Vñ dicit arist. Manifestū autē si multa distātia fiat virtutis vel abūdantie p̄ alicui⁹ alteri⁹: nō adhuc amici sunt: scz neq; dignificant manifestū autē in diſs plurimū ei isti omnib⁹ bonis supercellūt manifestū aūt ꝛ in regibus: nō enī his dignificant esse amici q̄ multū defectiozes. Sexto corrūpit amicitia si alter amicorū fiat malus: cū dictuz fuerit amicitiā verā esse nō posse nisi inter bonos. Septimo cuz amicitia ꝗtū habeat odiū: necesse est ipsā multipl⁹ posse corrūpi: sicut possibile est odiū multipl⁹ generari q̄cquid ei est gñatiuū vnius ꝗtoz est corruptiuū alterius: qđ aūt tot modis corrūpit nō solum est trāsmutabile sed q̄n instabile ꝛ infirmū. ppter qđ amicitia nō videt esse q̄d manſiuū. ¶ Oppositum arguit aūcte arist. dicētis. sola autē bonoz aīcitia intrāsmutabilis dicit etiā talē amicitiā esse māsiuā qz fundat sup ſtutē: ſt⁹ autē manſiuū. ¶ Itē amicitia quō corrūpet/ non enī videt corrūpi per mortē amātis: cum alia nō corrūpat p mortē cui⁹ amicitia est ſtus vel pfectio q̄dā: nec p mortem amici: qz cū maneat alia amici vident in ea manere bona ſtutū. ppter q̄ amabam⁹ amicū. Et tullius hoc videt in libzo de amicitia scz q p mortē nō corrūpat amicitia dicens: michi quidē scipio q̄q̄ est subito exptus viuit tñ semp̄ viuet virtutē em̄ illi⁹ viri animi q extincta nō est. ¶ Item nec amicitia corrūpit p diuturnā absentiā nec p senectutē nec p status excellentiā. cū dicat Arist. amicitiā bonoz ꝑmanere vsq; quo boni sunt: ꝓpter p̄dicta autē non cessant ee boni. Et special⁹ nullo mō videt corrūpi. ppter senectutē. cum em̄ ipsa sit virt⁹ aut fundata sup virtutē: necesse ē ipsam sil⁹ virtutē magis firmari apud senes q̄ apō iuuenes: ppter maiorē experientiam ꝛ prudētiam. ¶ Itē nō videt posse corrūpi a ꝗto vel p hoc q amicus ꝑ⁹ exñs bon⁹ fiat malus q ei hoc ee nō possit. arguitur fuit in viii. qōne scōi libri. Et vt fit ad vnū dicere cū amicitia sit ſtus aut sup ſtutē aut bonū virtutis fundata: nō videt q ipsa magis possit corrūpi vel augeri vel minui q̄ virtus ipsa de qua facta fuit octaua qō in scō lib. ¶ Dicamus p̄cedēdo cū eustratio q cū amicitia sit virtus quedaz mozalis: sicut dictū fuit in scōa qōne huj⁹ octaui q nomē amicicie cū illa virtute. p qua supponit appellat mḱta. Primo ei appellat actū amationis: illa em̄ ſtus in ordine ad actū odij nō dicit amicitia: sed solū in ordine ad actū amoris et connotat actū amationis nō quēcūq; sed scōz quē bene volum⁹ amato ipsi⁹ gfa. ppter qđ amicitia nō est ad inanata. vt dicit Arist. ꝛ si connotat actū amationis q nō potest esse nec intelligi sine amāte ꝛ amato: sequit q nomen amicitie connotat amantē ꝛ amatū. Deinde nomē amicitie cōnotat reamationē: amās enī potest dici q est benuolus: licet nō reamet. sed nō dicit amicus vt expresse ponit arist⁹. Deinde nomē aīcitie cōnotat vtiq; amicoz manifestas eē tam amationē q̄ reamationē vt vult arist. Inq̄t enī apponendū eē nō latentē. q̄liter eni aliq⁹ aīcos dicat latētes: vt hñt ībi ipsi. q. d. nullo mō. Adhuc ylter⁹ nomen amicitie si ꝑfectissime capiat cōnotat cōdonationē ipsoz amicoz scōm velle ꝛ nolle. ob hoc enim amic⁹ dicit alter ipe connotat etiā ipsoz frequētem ꝛ vnifoꝛmē cōuictū ꝛ integrā bonoz suoꝝ cōiocationem: sic enim amicus vere fit alter ipse: sic etiā inter amicos saluat vera ꝛ pfecta eq̄litas et hec oia satis apparēt ex dictis Arꝛ. in isto octauo q etiā pcordāt dictis aliozum. Nam seneca epla tertia ad lucillū dicit. Si amicū aliquē existimas cui nō tātūdē credis quātū tibi vehemēter erras et nō satis nosti videlz vere amicitie nullū hz malus malū occupat ꝛ bonis suis z obsessus q̄ q amicos sibi putat quib⁹ ipse non ē diu. cogita an tibi in aīcitia aliquis recipiēdus sit cū placuerit fieri totū illo pectore admitte: audacter cū illo loquere q̄ tecū curas oēs cogitationes tuas misce. Et in epla sexta dicit amicos scire se hñe omnia cōia. eo q ipsoz aīos in societatē honesta cupiendi par voluntas traxit: hec igit ꝛ alia satis ostendunt q̄ p̄dicta oia noie amicitie vere cōtentur. Istis cōsideratis: apparet q oībus p̄dictis appositis ſtus q̄ ꝑtē ē moderatiua amoris ꝛ odij. se dicit amicitia aliq̄ vero ipsoz remoto ipsa nō amplius hz amicitia vtēdo noie ꝑprissime. nec ipsa tñ corrūpit. imo ipsa manens cessat eē amicitia ppter defectū cōnotati: sicut filius manēs in sua substātia ꝛ nō corrupt⁹ cessat cē filius q mortem pris. Dicā igit q ipsa amicitia quātū ad substantiā ſtutis ꝑ qua nomē supponit nō corrūpit amāte viuente eo mō sicut neq; alie ſtutes mozales: de quib⁹ virtutib⁹ gñaliter quō possint corrumpi vel minui dictū fuit in octaua qōne scōi libri. nisi forte p casum q̄ nō euenibilem. Secūdo etiā dico q vtroq; amicoz viuēte ipsa amicitia nō cessat quantū ad actū benuolentie ꝛ bñficentie amationis ꝛ reamationis/ neq; etiā quantū ad vtriq; eē manifestā amicoz hmōi amationē ꝛ reamationē/ qz si erat vera amicitia. constat vtriq; esse ſtuosum ꝛ hoc vtriq; sciuisse de alio p multam experientiā si aūt sciuerit: sequit q hoc sp sciet: ppter hoc q virtuosus semp̄ scit virtutē pfectaz non posse corrūpi: sicut fuit determinatū in scōo libro. Si etiā amauerit se honesti gfa sequitur q semp̄ amabūt se. causa em̄ quare se amabāt semp̄ manet scz bonum ſtutis ꝛ ei⁹ ꝓbitatis noticia: ꝛ cū hoc ppriū est viro ſtuoso oēm illū amare quē cognoscit esse bonū et pfectū ꝛ ei bene velle. Sic igit videt q p vitam ipsoz nunq̄ cessabit aīcitia quantū ad p̄dicta. Et tristā ꝛ conclusionē cū eius ꝓbatione intēdebat arz. cū dixit ꝑmanet igit hoz scz

Modi q̄bus dissoluit amicitia.

bonoꝝ amicitis vsq̄ quo vtiq̄ boni sunt: ꝑtus aūt manifestū. Et sic etiā intendit arist. q̄ sola bonozū amicitia sit mirā̄ mutabilis. Itē si viuēti⁹ amicis amicitia dicto mō̄ cessaret: aut hoc etiaꝫ ꝑpe stat⁹ sublimitatē vl depressionē aut ꝓpter absentiā diuturnā aut ꝓpter alterū amicoꝝ fieri maluz aut ꝓpter alterum ipsoꝝ fieri decredentē vel forsitan dē bonitate alteri⁹: vl nō egisse q̄ alter volebat: nō enī apparent alie cause notabiliozes cessandi amicitiā: sed ipsa nullo mō istoꝝ modoꝝ cessabilis est. Primo quidē senect⁹ cū non tollat ꝑtutē nō tollit benuolentiā z ꝓ posse beneficam amationē. senes enī (vt dicit arꝫ.) benuoli sunt admodū nolūt enī bona z obuiāt ad necessitates. Secūdo nec sublimitas nec depressio status: qz neq; ꝑtus nec p ꝑs id q̄ in virtute fundat aliq̄ fortunarū vincit: sez nec ꝓsperu nec aduersa: q̄ qz satis apparet in ꝓcedēb⁹ libris: sufficit mihi vt ad ꝓsens ꝓfirmet aucte. Senece in libello suo ad serenū dicēs: nichil eripit fortuna nisi quod dedit virtutē aūt nō dedit: ō nec detrahit libertatē est inuiolabilis: immota incōcussa sic ꝫ casus durat: vt nō inclinari quidē nec vinci possit: aduersus apparat⁹ terribilis rectos oculos tenet: nihil ex vultu mutat: siue illi dura siue blanda ostēdat. Iterum sublimitas status dat ptātē bñfaciēdi ei⁹co: ptās aūt bñfaciendi nō auferi benuolentiā sed potiꝰ eā ad actū bñfaciendi ꝓducit: amic⁹ aūt a fortuna deꝑsus. et si ꝓhibeā ab actu exteriozi beneficētie erga potentiozē amicū: tñ nō ꝓhibeā ab actu benuolētie sed potius incitat cū videat amicū sibi ꝑdolentē z ad sibi subueniendū laborātem. Tertio nec ascitia dicto mō̄ cessat p diuturnā absentiā: ꝓmo qz si sit possibile eis sc̄ꝫ rectā rōnem semuicē visitare: nunq̄ erit inter eos diuturna absentia. Sc̄do si non ꝓsit rōnabiliꝫ se ꝑpe visitare cū ipū manēt boni ambo z hoc sciētes q̄ et amātes z benuoli sicut dictum fuit. Iz forte nō possint commode exteri⁹ esse ubi inuicē benefici. Iterū nec cessat ꝓpter malitiā alicui⁹ ipsoꝝ: quia ꝑtus manet iua est: nec ꝓpter alterū formidare de bonitate alteri⁹ qz ꝑtuosi sciūt quāte sit cōstantie iz sa viri⁹/z qz sicut dicit Aris. nō est facile credere male de eo q̄ in multo ab ipso ꝓbat⁹ est: cuiusmodi est amicus. Nec iterū dicto mō̄ cessat amicitia ꝓpt alterū nō fecisse q̄d alter volebat vl fecisse q̄d nolebat: q̄a neuter vnq̄ nisi bñ opat: z viri q̄ semp in oi bono ope delectatur cū sint ꝑtuosi. placet igit virtiq̄ q̄d vterq̄ opat. Tertio etiā videt michi q̄ vtroq̄ viuēte amicozū nunq̄ cessat ascitia quantū ad ipsoꝝ cōdonationē adinuicē secundū q̄ fiat ipsoꝝ idē velle z nolle: qz neuter facere vellet nisi q̄d eēt recta rōne faciendū: nec ēt oīno vellet alterū facere nisi q̄d deceret cū ambo supponant eē boni: sed nulla videt esse rō quare bon⁹ hō vellet suā volūtatē a tali volūtate separe: nō enī ꝓpter stat⁹ excellentiā de q̄ magis videtur debere fieri talis voluntatū: sepatio qz posito q̄ amicoꝝ vn⁹ fiat papa nunq̄ alter vellet secum cōicare in papatu nec i diuitijs vel honozib⁹: q̄a sciret illud nō decere nec vnq̄ vellet papam sibi debitū esse nisi q̄d dare sciret honestum pape: nec vellet pape ꝓuere nisi q̄d tūesset decēs pape z hec oīa vellet papa bon⁹: ergo nihil obesset pape talis vnio voluntatū. Quarto dicēdū est q̄ ascitia multis modis cessare pōt quantū ad frequētē z vnifōmē ꝓuictū z bonoꝝ exterioꝝ integram cōicationem. ꝓmo quidē cessare pōt p statum alterius amicoꝝ sublimitatē vt si ad ꝓncipatū vel prelaturā assumat: qz tūc inter amicos ꝑtuosos cessat vnifōmis z integra bonoꝝ cōicatio z vnifōmis cōuictus: q̄n nō amplius est decēs eos sic cōuiuere z cōicare: quia viri boni nichil indecēs operarent: sed nō decet subditū eq̄parare se ꝓncipi vt ꝓncipi siue in cōuictu siue in bonis exterioribus qz auferret ista ordo politie: z q̄a fieret iustitia quedā ꝓp⁹ inq̄ātū sibi de iure obligato soli ꝓncipi ꝓferret duplex ꝓnceps ad equē: z qz si vtriq; gereret status debitū ꝓncipi vel ꝓncipi fierent expē se nimie: z per ꝓns reipublice depauperatio cuz de regib⁹ viuāt ꝓncipes et ꝓncipi: si ꝓ ꝓnceps aut ꝓncipius status sibi debitū minoraret ad eq̄parandū sibi socium: ad huc iteū in iustificaret cū ad hoc bona sint sibi data de regib⁹ vt status gerat sibi z populo decentē. Populus enī nō solū in se sed etiā in statu ꝓncipis honozat: sine capitis eñ decētia coz⁹ decoꝝ esse nō potest. ¶ Et scias q̄ hoc nō tollit vnionē voluntatū subditus eñ bonus nunq̄ vellet se ꝓncipi in talib⁹ eq̄parare sed ei semp debitā impēderet reuerentiā: z seruire ordine suo ad cōe bonū ficiendū. Sc̄do amicitia cessare pōt ꝓpter mō̄ impotentiā senectutis vel oīno egritudinis: qz tūc delectare se inuicē nō ꝓsit q̄d requirit ad ꝓfectū cōuictū: et indigēt aliozꝝ obsequijs ꝓtialibus z diuinis hoc aūt iterū tollit ꝓfectū cōuictū: nec an plus ꝓmutit integrā cōicationē bonoꝝ exterioꝝ: illi enī ꝓ se nō ꝓsit inuēdere bonis suis exterioꝝ⁹: difficile aūt est q̄ alijs loco ipsoꝝ eis intēdentes cōicarē tes sibi et ꝑtis suis ad iusticiā cum forte nō sint in ꝑtuos⁹ ꝓfect⁹: nec i talicōicatione assueti. Tertio ascitia dicto mō̄ pōt cessare p diuturnā amicoꝝ absentiā: imo tūc nec cōiuuāt nec sua bona ꝓfecte cōicare ꝓsit: imo q̄n̄ q̄ possibile est si post longā moꝝ reuertant inuēt q̄ nō deceret eos cōiuere ꝓfecte bona sua cōicare. ꝓpter hoc q̄ potuerunt rōnabiliter ad alios cōtrahere amicitias cōiuctuales z cōicatiuas q̄s rōnabiliter relinq̄re nō possent: imo forte q̄ diuturna absentia non solū aufert ꝓuictū z cōicationē bonoꝝ/ sed cū hoc remittit siue debilitat aliq̄liter effectus amationis z reamationis: cū enim amici nouā cōiuctuales effecti sunt: amoꝝ ptius diminuit ad antiq̄s: qz impedit ꝑsideratio circa amicū antiquū ꝓpter nouū. z qz sicut ap̄paret decimo hui⁹ intensa delectatio circa vnū minuit delectationē circa aliū. Et iterū ꝓ diuturnā absentiam nō solū ille actus amationis diminuit vt fiat remissioꝝ sed etiā rariozꝝ siue minus frequēs efficit interuallis lōgioꝝ⁹ interrupt⁹: nō ei de amico veteri totiēs rememoꝝabit q̄ in delectatiōe circa nouū sepius occupat et ita q̄si videt absentia diuturna oblitionē facere ascitie: sicut dicit arist. videt inq̄ facere ꝓpter rarā cogitationē de ascito sed nō facit qz sciēna siue firma credulitas sc̄ām habitū semp manet de bonitate amici: ꝓpter q̄s redit actꝰ amatiōis z benuolentie q̄cunq; de

Notabilis

Et tauo querit vtrum amicitia ꝓpter delectabile magis sive veri⁹ dicatur amicitia q̄ amicitia ꝓpter vtile. ¶ Arguit q̄ nō: quia verioz est amicitia q̄ est ꝑmanentioz qz magis assimilat amicitie ꝓpter honestū: sed amicitia ꝓpter vtile ē ꝑmanētioz. ꝓbatur qz amicitia ꝓpter vtile cōuenit maxime senibus vt dicit arꝫ. et minus iuuenib⁹. Senes enī nō ꝓsequunt delectabile ꝓpter caloris paucitatē z ꝑuitatē debilitatem sed ꝓsequunt vtile ꝓpter multiplicē senectutis indigentiā z impotentiā. vñ ꝓuenit sepe q̄ fiant q̄arti sicut dicebatur in quarto libro amicitia ꝑo ꝓpter delectabile maxime cōuenit iuuenibus sicut dicit Arist. ipsi enī ꝓpter sc̄ām passionē viuentes maxime ꝓsequunt delectabile z ꝑsens ex quib⁹ ꝑtz q̄ amicitia ꝓpter vtile sit permanentioz qz sc̄ām processum tēporis augmētatur aduēniente senectute: amicitia ꝑo ꝓpter delectabile minus manet z diminuit sc̄ām transitū iuuētutis. ¶ Et cōfirmatur q̄ amicitia ꝓpter vtile sit ꝑmanentioz: quia illa amicitia est ꝑmanētioz cuius obiectū est minus mutabile. sed vtile min⁹ est mutabile q̄ delectabile omniesm etate eadem sunt nobis vtilia: puta pecunie. vestimēta. dom⁹. z agri. sed alia etate alia sunt delectabilia. verbi gra. iuuenes in choreis z luctis et alijs ludis pluribus delectātur: de quibus senes non curāt: ō z̄. Et istā rationē videt arist. exprimere dicēs: iuuenū aūt amicitia ꝓpter delectabile esse videt. eta te aūt transeūtē delectabilia sunt altera ꝓpter q̄ velociter fiūt amici z ꝺescent. sic enī cū delectabili ascitia trāscendit. ¶ Adhuc cōfirmat idē sic amicitia ꝓpter delectabile sc̄m q̄ differt ab honesto sit sc̄m passionē cuiusmodi variabilē tale aūt videt minime ꝑmansiuū. ō z̄. Adhuc z minoꝝ satis patet ex his verbis arist. iuuenū amicitiā ꝓpter delectationē esse videt sc̄m passionē ei isti viuūt: talis aūt delectationis q̄ sez est sc̄m passionem velox est trāsmutatio: z amatiui aūt iuuenes sc̄m passionē id est sc̄m delectationē ꝓpt q̄ multū amatiue ꝓpter q̄ amāt z cito ꝺescunt multotiēs eodē die transeūtes. vñ videm⁹ q̄ iuuenes mō̄ ludūt/ modo irascunt/ modo odiunt modo pacē formāt/ est igit eoꝝ amicitia minime permansiua. ¶ Itē ad principale arguit sic illa est verioz ascitia q̄ magis stat cū ascitia virtuosa: sz amicitia ꝓpter vtile est hmōi. delectatiōes ei sensuales impediūt bonū ꝑtutis bona aūt vtilia non sed ꝓferunt ad felicitatē z decorāt eā: vt apparet ꝓmo decimo hui⁹. ¶ Itē auerrois in ꝓlogo suo aī octauū physicoꝝ dicit phōs abstinētes fieri sic enim cū eni sciant indignitates voluptatū q̄ non sunt de dispositionib⁹ necessarijs ineſſe neq; de pfectionibus ipsoꝝ et ciunt de seipsis voluptates oīno: bona aūt vtilia sunt de statu z necessitate vite: nec phi aut felices et ciūt ea omnino sz vtunt eis: modo videt q̄ illa amicitia sit melioꝝ verioꝝ que est ad necessitatē vite z q̄s phi nō et ciunt quā illa que est ecōtra. ideo z̄. ¶ Oppositū videtur velle phūs dicens horū enim magis dicitur amicitia ꝓpter delectabile z̄. Ad q̄ ipse arguit ratione: quia illa magis dicenda est amicitia que est liberalioꝝ: videtur enim esse similioꝝ vere

Dubium.

ad rōnes

Notabile

ad scām

Ad rōnes in oppositum

Arf. vtili arguit primo:

Confirmat primo

Confirmat secūdo

Scdo principaliter.

Tertio

Oppositum.

amicitie: sed amicitia ꝓpter delectabile est libera
lior ergo ꝛc. Itē alia rōne arg. Arꝛ. sic. illa amici
tia est patior ꝙ magis querit boni ⁊ beati. sed di
cit Arist. et dī quidē vtilib⁹ nichil indigēt: dele-
ctabilib⁹ aūt indigent qđ ꝓbat d. cōmuere eīn vo
lunt aliquib⁹. triste autē pauco tpe ferunt: ꝓtinue
aūt nullus vtiꝙ sustineret neqꝫ ipm bonū: si triste
ipsi erit: ꝓpter qđ amicos delectabiles querunt.
¶ Itē amicitia pmanentior est potior sicut dicebā
tur prius: sed amicitia ꝓpter delectabile est pma
nentior. nā amicitia pris ad filiū vel fratrū aduī
cem coetaneoꝝ vel connutritoꝝ fundat sup dele
ctabile q̄ tñ sunt valde mālue: nisi forte aliqñ ꝓ
pter vtile impediat. ¶ Notādum est ꝙ hic queri
mus de amicitia ꝓpter delectabile: ⁊ de amicitia
ꝓpter vtile: que distinguunt ab amicitia ꝓpt ho
nestū ⁊ ideo nō querim⁹ de amicitia q̄ est ꝓpt de-
lectatiōes in opib⁹ virtutū sed de ea q̄ est ꝓpt de
lectatiōes sensuales ⁊ de ea q̄ est ꝓpter acq̄sitio-
nem ⁊ custodiā diuitiarū aut necessitatū vite aut
aliox. Dicendū est igit cū Arꝛ. ꝙ cōiter amicitia
ꝓpter delectabile est potior ⁊ maior qđ ꝓbat pri
mo ex pte boni amabilis. nā amicitia videt ee po
tior q̄ est amabilis potioris. amicitia autē ꝓpt de
lectabile est hmōi. qz vtile scōm qđ vtile nullā hz
rōnem amabilitatis nisi ꝙ modū ordinati ad finē
delectatio aūt est appetibilis sue amabilis ipsi⁹
gr̄a tanq̄ finis vt dicit Arist. decimo huiꝰ ⁊ primo
rhetoꝛice. iō ꝛc. ¶ Itē ꝓbat ex pte amātis. potī
or est amicitia q̄ fundat sup naturā pfectā quā q̄
fundat sup indigentiā amicitia aūt ꝓpter vtile
fundat super indigentiā ex pte amātis: null⁹ eīn
vtile q̄rit si nō indigeat aut scōm rē aut scōm ipi⁹
opinionē. Hec obstat si diuites q̄rūt tales amicos.
qñ ipsi sepe sunt indigētes ⁊ vere pauperes. nam
(vt dicit Seneca) nō est paup q̄ parū hz. sed qui
plus cupit. Et Arꝛ. primo rhetoꝛice dicit dupl'r ei
fiūt indigētes aut eīn vt necessarij sicut egeni aut
vt excessiui sicut diuites: delectatio aūt etsi qñq̄
sit nature impfecte: tñ ipa maxime est? potissime
nature pfecte. vt apparuit in septimo: ꝓpter hoc
eīn dicit Aristo. bestos nō vtilib⁹ amicis sed de-
lectabilib⁹ indigere. ¶ Itē potior est amicitia in q̄
min⁹ fiunt accusatiōes ipse enī odium efficiūt et
amicitiā dissoluūt. sed infra dicit arꝛ. fiūt aūt ac-
cusationes ⁊ q̄rele: in ea q̄ scōm vtile amicitia vl
sola vel maxie rōnabiliter ⁊ hoc ipe pfecte decla
rat ibidē. ¶ Itē illa est potior q̄ est firmior ⁊ diu
turnior. sz ea q̄ est ꝓpter delectabile est hmōi. qđ
ꝓmo pz. ꝙ hoc q̄ i ea min⁹ fiunt accusatiōes ⁊ q̄re
le vt statim dictū est. Scōo qz bona vtilia trans-
mutabilia sūt et magis fortune subiecta q̄ bona
delectabilia. Hō nūc ad pfectionē q̄nis solutio
nē declarandū erit. ¶ Sciendū est igit cū amicitia
sit psone ad psonā ꝙ vna psona pōt esse alteri de
lectabilis dupl'r. vno mō ꝓpter cōueniētiā ipoꝝ
in natura vel i more. alio mō ꝓpter exhibitionem
alicui⁹ desiderati vn⁹ ab altero. Primo mō fiunt
amici multiplices scōm multiplicē conueniētiā ipoꝝ
in natura vel in more. vbi gr̄a. sic fiūt amici psan
guinei ꝓpter conuentientiā ipsoꝝ in sanguine natura
li suox parētū: sic fiūt amici cōpatriote ꝓpter cō-
uenientiā in loco gr̄ationis ⁊ nutritionis: loc⁹ enim
est p̄ncipiū naturale gr̄ationis ⁊ nutritionis quēad
modū pr̄ vt dicit porphiri⁹. sic fiunt amici marit⁹
et vxor ꝓpt cōuenientiā ⁊ vnionē ipsoꝝ in posses
sionē vel in ple sic fiūt amici ꝓnutriti ⁊ coetanei
ꝓpt cōueniētiā ipsoꝝ tam in moꝛib⁹ q̄ in natura
li nutrimēto. De aūt oēs amicitie fundant sup
delectabile p̄ncipaliter: hz aliqñ sepe cōcurrat vti
litas: qñ delectatio causat ex p̄uictione cōueniē
tis: ⁊ qz vt infra dicit Arist. in nono libro. delecta
bile ē vnicuiq̄ ee ⁊ viuere ꝓpter qđ vnusq̄sq̄ vi
dēs se esse ⁊ viuere delectat vnusq̄sq̄ aūt predic-
toꝝ videns op⁹ suū et attendēs q̄uenientiā eius
ad ipm videt seipm quodāmō ⁊ ee viuere: hz nō
scōm naturā: tñ scōm speciē ⁊ habitudinē quādā
⁊ similitudinē ꝓpter qđ hi oēs inuicē delectantur
naturaliter. dato etiā ꝙ nō sequat vtilitas: dum
tñ nō sit aliud ꝙ obsistat. Alio mō aūt fiūt delecta
biles adinuicē. vñ iuuenes ꝓpter exercēdos act⁹
venereos vt amasij aut actus lusiuos affectatos
siue in chorois siue in luctis vel aliis et nō solum
iuuenes adinuicē: sed etiā aliqñ diffoꝛmes diffoꝛ
mib⁹ isto mō fiūt delectabiles et iuuēcule senib⁹
luxuriosis ⁊ histriones diuitib⁹ ociosis. his autez
visis apparet satis ꝙ causa ꝓpter q̄ ꝓmo dictoꝝ
modoꝝ ꝓsone fiūt sibi delectabiles ē mansiua cū
ipsa sit cōuenientia q̄dā habitualis aut ꝓpter na
turā aut ꝓpter moꝛē cā aūt ꝓpter q̄ fiunt sibi de
lectabiles scōo predictoꝝ modoꝝ nō est duratiua
cū ipsa sit actus quedā transitorius vel passio va
riabilis q̄b⁹ cito tediū cōsequit et tristitia ⁊ qz ēt
isto modo plurimū q̄s ꝓtingēter mō vn⁹. mō alt
pōt fieri delectabiles eiusdē ꝓpter qđ nec aīcitia
ꝓpter delectabile illo mō duratiua est sed ꝓtiori.
¶ Sed tñ adhuc pōt dubitari q̄ amicoꝝ erit pma
nentior an illa q̄ ꝓpt vtile vel ꝓpter delectabile
scōo predictoꝝ modoꝝ. Ad qđ dici pōt ꝙ vtraq̄
est valde trāsitoria illa quidē ꝓpter accusatiōes
ꝓtingentes ⁊ volubilitatē fortune: hec ꝓpter pas
sionū ⁊ actuū variationes ⁊ psonarū delectantiū
mutatiōes. talia aūt oīa non ē possibile artificialr
cōpare qz scōm ꝙ hinc inde circūstantie variant:
hec sit illa labilior vel econtra. ¶ Ad rōnes igit
dicendū est ꝙ oēs ꝓcedūt de delectabili scōo mō
non de delectabili ꝓmo mō dictoꝝ modoꝝ: dicen
dū est etiā ꝙ hz nō sit i hoc variatio qn̄ in omi eta
te pecunie sint vtiles: tñ sepe variatio contingit
in hoc ꝙ psone viuētes ad pecunias acquirēdas
deficiunt vel mutant. Hec de questione.

n Ono querit vtrū possibile est eundē ee
amicū pluribus scōm verā ⁊ pfectā ami
citiā. ¶ Arguit ꝙ sic qz causa siue fūda
mentū amicitie qđ est ꝛtus pōt in multz inuenīri
multiplicata aūt cā pōt effect⁹ multiplicari. igit
ꝛc. ¶ Itē cū virtuosus sit vere bon⁹: debet odīe
illud amare qđ est sibi amabile si cognouerit ipz
sed omnis virtuosus est vere amabilis. ergo om
nes virtuosi scilz qui seinuicem cognoscunt de-
bent seinuicem amare: tales autem possunt esse
plures aliter ꝛc. ¶ Itē bonuz pfectū est suiꝰ diffusiuū ꝙ naturā nec ob hoc coꝛrūpit: sed poti
us salnat ⁊ auget. vnde primo huiꝰ bonū quāto
cōius tāto melius ⁊ diuinius: ⁊ septimo politice
ostēdit Arist. ꝙ bonoꝝ que circa animā vnūqđq̄

Dubium.

Ad rōnes.

Mō nona.

Ar primo.

Scōo.

Tertio

quāto quidē vtiꝙ excedit tāto magis vtile ⁊ ma-
gis bonū: sed vera aīcitia est de numero bonoꝝ
aie pfectoꝝ. q̄ q̄uenies est eā multiplicari ad plu-
res. ¶ Itē i ꝓncipio huiꝰ octaui dicit Arꝛ. non in
numero singulari sed i plurali. sine amicis ei nul
lus vtiꝙ eligeret viuere hñs reliq̄ bona oīa. Itez
ꝓmo rhetoꝛice loquēs Arꝛ. de multoꝝ aīcitiavr
loq̄ de ꝛtuosa. qñ huic ꝓsonat descriptio amiciq̄
dat ibidē. dicit eīn sic: multoꝝ aūt amicitiaz bono
rū nō imanifesta. amico definito ꝙ est amic⁹ talis
qui eorum que putat bona esse illi operatiuus est
ꝓpter illum. cui itaq̄ multi tales poliphilus
cui aūt et epicheres vni poliphilus. videtur igit ibi
velle ꝙ amicitia ꝛtuosa sit ad multos. Oppositū
apparet per Aristo. dicentem multis autem esse a
micum secundum perfectam amicitiam non con
tingit quemadmodum neqꝫ amare multos cuius
rōem assignat dicēs. assimilatur eīn amicitia sup
abundantie tale aūt ad vnum natum est fieri. Sci
endum ꝙ Arist. in octauo huiꝰ ⁊ amplius i nono
tractare videtur istam questionē: vel forte i octa
uo pertractat de possibilitate faciendi sibi plures
amicos. In nono ꝛe tractat de experiētia vel ex-
pedientia faciendi ꝓpos. Sed vt nō oporteat re-
gredi. Dicamus de vtroq̄. Loq̄ndo igitur in hac
q̄stione sp de amicitia ꝛtuosa. ꝓmo ponā ꝓclusio-
nē supponēda dicta i septia q̄stione ꝙ possibile ē
eam esse ad multos ⁊ expediens q̄tū ad ꝛtutē. ꝓ
q̄ nomē amicitie supponit. ⁊ q̄tū ad benivolam
amationē et readamationē. qz possibile est valde
expediens in ciuitate vns multos esse viros ꝛtuo
sos. ⁊ possibile est illozum vnūquēq̄ de aliis talē
habere notitiam per quā putet eos esse viros bo
nos: q̄uis de hoc non sit certus: sed hoc sufficit i
ter virtuosos ad mutuā amationem et readama-
tionem eorum adinuicem. iō ꝛē. ¶ Secundo etiā
dico: ꝙ possibile est ⁊ expediens amicitiam ꝛtuo
sam esse ad multos q̄tum ad notitiam mutuā cū
cum certitudine de ipozum ꝛtutibus ⁊ benivolis
amationibus et readamationib⁹ quia plurib⁹ exi
stentibus in vna ciuitate ꝛtuosis possibile ē val-
de expedītes illos simul assumi ad cōe regimē ci-
uitatis in aristocrachia vel ad consilia p̄ncipis vl
ad ꝓmuma iudicia et alia reipublice cōia que post
p̄ncipē per alios exercenda sunt ad cōe bonū ci-
uitatis: sz hoc posito in esse ꝙ lōgū tps vnusq̄sq̄
illozum esset sufficienter expertus bonitatē et in
stitiā aliox ꝓfectoꝝ suoꝝ: qñ i talib⁹ negocijs cōi
bus ciuitatis ipossibile ē lōgo tpe latere prauas
affectiones specialr coā ꝓuidētibus viris eas ci
to percipe potētibus. cuiusmodi sūt tales virivir
tuosi sepe eīn occurunt obiecta fortiter passiona
tiua innata quoscq̄ nisi valde perfectos inclinare
puta pecunie magne. hōres/ dignitates/ timoꝛes/
terribilium pſanguinei vel noti contra extraneos
litigantes. non solum de pecunia: sed et de vita si
autem apparet aliquem longo tpe nullo taliū icli
nari credēdū esset cū certitudine talem esse ꝛtuo
sum. dico cū certitudie nō mathematica: sed tali q̄
lis nobis possibilis in hac materia: ⁊ quis ꝓpē ē
virtis bonis amare cū benivolētia oēs illos quos
sciūt esse bonos: iō manifestis sic adinuicē ꝛtuti-
bus ipoꝝ manifeste essent eis ipoꝝ adinuicē ama

Quarto:

Quinto

Oppositum.

pris pclusio.

scōo pclusio.

tertia pclusio

alia dubitatio

Secundo.

Notabile

q̄ aīcitia de-
lectabilis sit
ꝓmanentioꝝ

Secundo.

Notabile

Dupl'r vna p
sona est dele
ctabilis alte-

qm̃ nono libro repetit illam rõem vbi tm̃ de amore ereos nõ videt facere vtiquã mẽtionẽ z qz scõz veritatẽ amicitia pfecta ꝓsistit i multiplici supabũdãtia nõ ꝓout ꝛignificat plusq̃ opz: sed ꝓut ſignificat sũmũ qõ ab alio nõ exceditꝫ opz em̃ aicũ amico esse sũme benivolũ q̃tũ est possibile alteri alteri esse benivolũ z sũme bñficũ z sũme delectabilẽ z vtilẽ. Dico nõ ad extiozes pecunias cumulandas: sed opera virtutũ exercẽda z cũ delectatione continuanda z multiplicãda: hec enĩ supabundantia non est ãa virtute aliena: cum sit consona recteration i. ¶ Scias tamẽ q vt credo amatio si accipiaꝫ pro passione appetitus sensitiui nõ habet in sua excellentia locum in amicitia ꝓtuosa sicut nec aliqua alia passio appetitus sensitiui. ꝓpter hoc q̃ oĩs hmõi passiones ꝓmunes extites corpori z aie (vt dr̃ ꝓhemio de aĩa) cũ quodã motu fiunt corporeo ꝓ quẽ si superexcedat. turbant organa sensus: sic q̃ sensus non posset sufficienter et perfecte i ministerũ rõis: he tm̃ passiones ꝓsit locũ in opibus ꝓtuosis put modificate sunt rõne aliq̃n intensiões aliq̃n remissiones scõm exigentiã circũstantiarũ et operis sicut de ira dictũ fuit i tertio libro z in q̃rto. Sed si amatio z readamatio capiaꝫ ꝓ actu volũtatis sẽqnte rõnẽ organo sen motu corporeo non vtentẽ non est iconueniẽs eã in sũmo cõuenire vere amicitie ꝓtuose. iuxta illũ septimo politice q̃ ãe bona q̃to quod magis excedunt tanto sunt meliora. Et in hoc apparet solutio q̃stionis solite fieri an aicitia ꝑa ꝓsistit i supabũdãtia amatiõis. ¶ Sz adhuc restat dubitatio an vn̄ꝰ pot eẽ aicꝰ multis: put multa opponũt vni capiẽdo aicitiã dictomõ: videlz q̃tũ ad pfectam ꝺdonationẽ voluntatẽ z de q̃ dubitatione rñdet eustratius q̃ possibile est. ꝙuenies ipsam fieri inter tres. et non inter plures z forte hoc pot ꝓbabiliꝫ ꝓsuaderi. ꝓmo auctoritate Arꝛ. nono huiꝰ vbi movet questionem dicens studiosos aũt vtrum plures secundum numerum. z respondet dicẽs vel ẽ quedam mensura z amicabilis multitudinis quẽ admodũ ciuitatis. neq; ex hoĩbꝰ decẽ fit vtiq; ciuitas neq; ex decẽ miriadib⁹ adhuc ciuitas est. et amicoꝝ vtiq; est quedã multitudo determinata Ex q̃bus verbis notat Arꝛ. q̃ amicitia debeat et possit fieri non solum ad vnum: sed ad plures q̃ etiam ex hoc ꝓsuaderi ꝓt: quoniam virtuosũz oportet sic amicitiam suam disponere vt non sit ex toto ꝓubiecta fortune. si autem esset ad vnũ solum. videtur q̃ nimis esset ꝓubiecta fortune: quia valde facile est hominem vnum mori. et sic alter sine amicitia relinqueretur: oportet ergo tertium habere q̃ remaneat. Iterum (sicut dicũt q̃dã) tũc est perfecta multitudo amicoꝝ: q̃n saluat i ea omnis modus dilectionis sed hoc est in tribus modi enĩ dilectionũ sunt tres videlz dilectio q̃ ponit eẽ ad seipsum: et redilectio que iam exigit secundum z condilectio q̃ requirit tertiũ: si aũt q̃rtꝰ aut q̃ntus apponaꝫ nullus fiet modꝰ nouus dilectionis nõ ei erit nisi ꝺdilectio. Item artes virtutes imitantꝫ naturã ꝓpt q̃ sicut videmꝰ i aicitia naturali q̃ ẽ (vt dr̃ Arꝛ) viri adꝝorẽ: ita credẽdũ est q̃ debeat esse i amicitia virtuosa: sed amicitia viri adꝝorẽ ꝓfirmaꝫ per tertiũ scz ꝙ plem ꝓpt quod cicꝰ steriles dissoluunꝫ vt dicit Arꝛ. q̃ũ ite rum ꝓfirmat dicens: filij enĩ cõe bonũ ambob⁹ cõtinet aũt cõe. q̃ sẽr amicitia ꝑtuosa tertio ꝓficitur et penꝰ ꝓstrinaꝫ. erit enĩ tertiꝰ cõe bonũ ambob⁹ continet aũt cõe. Videt ergo q̃ tertius requiratur ad totalẽ ꝙplemẽtũ amicabilis cõitatis. quartꝰ autem vel q̃ntus si addaꝫ. videt difficultatẽ apponere ad perfectũ conuictũ ipoꝝ ꝓfectã cõicatione bonoꝝ et experientiã perfectã vnius cuiusq; de vnoquoq; Et Arꝛ. ideo dicit ad vnum esse amicitiam vel ad valde paucos. duo aũt sunt valde pauci: quia duo sunt prima pauca vt dicitur decimo methaphisice. Sed ꝓra q̃ dicit Arꝛ. nono huiꝰ q̃tũ aũt nõ ẽ forte vnũ alĩ ꝺ sed eẽ inter mediã q̃ꝫ dã determinat q̃ũ dicat mẽsura aicabilis multitudinis nõ est ꝑcta alia sed hz latitudinẽ. Solutio pot dici q̃ illꝺ dictũ Arꝛ. nõ est referendũ ad aicabilẽ sed ad ciuilẽ. de q̃ tm̃ locutus fuerat: vel pot dici q̃ saluaꝫ i duob⁹ z ꝓpatiꝫ q̃rtũ. sed potius mus eiꝰ status ẽ i trib⁹. ¶ Ad rationes ad ꝓmaz dicẽdũ est: q̃ q̃tum ad ꝓtuosi ꝓ q̃ nomen amicitie supponit: cõcessũ est: q̃ pot esse inter multos Ad aliam cõceditur q̃ oẽs virtuosi qui se cognoscũt debent adinuicem habere amicitiam q̃tum ad benivolentiam z beneficam amationem z readamationem: sed nõ q̃tũ ad ꝓfectum ꝙuictũ z cõicationẽ bonoꝝ: quia hoc esset magis operosum z difficile q̃ vtile. ¶ Ad aliam cõceditur q̃ bonũ aie. q̃to magis excedit intensiue tanto est melius sz nõ oportet quamcunq; actum virtutis tanto esse meliorem quãto ad plures est: verbi gratia distribuere decem denarios centum pauperibus non esset melius q̃ distribuere eos decem pauperibus. bonum ergo quantum est communicatum pluribus tanto est melius. si ob hoc nõ diminuaꝫ vl̃ cuiuslibet. sicut de sole z mari: sed non oportet ita esse si diminuitur: amicitia autem ad multos partita minoraretur vnicuiq; iuxta illud pluribus intentus z. ¶ Ad alias duas dicendum est: q̃ ipse loq̃batur de ciuili amicitia que saluatur i ciuium concordia vel benivolentia sic loq̃batur de amicitia virtuosa q̃tũ ad virtutẽ z benivolentiam et amationem z readamationẽ solũ. Ad rationem in oppositum pot dici q̃ si Arꝛ. dicit ad vnum. tamen nõ dicit ad vnũ tm̃: z hoc ipe seipm exponit in nono vbi illã q̃stionẽ ipe magis perscrutatur dicens ad vnum z valde paucos.

Ad rationes

Ad secundã

Ad tertiam

Ad quartam

Questio. ꝑ

Arguit ꝓmo

Ecimo queri pot (licet ista q̃stio determinet i nono libro) vtr̃ faciẽdus est plures amicos ꝓpter vtile vel ꝓpter delectabile. Arguit̃ q̃ sic: auctoritate Aristo. dicẽtis ꝓpter vtile aut delectabile multis placere contingit: quod ꝓbat quia multi inueniunꝫ potẽtes ministrare delectationes tam i adulatoribꝰ q̃ꝫ i ioculatoribꝰ q̃ꝫ aliis ludis liberalioribus aut scõm eutrapeliã cũ ꝙuicijs z irrisionib⁹: multi etiã sũt potẽtes ministrare vtilitates aut seruiẽdo vt pauperes aut dãdo vt diuites. nec miꝝ qz breui tpe talia ministrare possunt: ergo possibile est habere multos tales amicos ¶ Itẽ politica aicitia est ad multos q̃ eam

Tertio. expedit esse int oẽs ciues adiuicẽ. sz talis amicitia: cũ nõ sit ꝓpt ꝓtuẽ ẽ ꝓpter delectabile vl̃ vtile nõ z. ¶ Itẽ q̃ ꝓpt vtile expediat multos habere amicos ar. q̃ sic magis q̃ꝫ ꝑ paucos possumꝰ ꝑseuare vtilia z multiplicare. ¶ Itẽ iustitia ꝓmutatiua pot eẽ ad multos. sed aicitia ꝓpt vtile i talibus ꝓmutatiua vr̃ ꝓsistere. ꝓpt q̃ dicit Arꝛ. q̃ circa eadẽ z i eisdẽ videt eẽ amicitia z iustũ. z. de q̃ tũ em̃ cõicãt itm̃ est z amicitia z iustũ. z. ex qua auctoritate ar. sic. expedit adinuicẽ oẽs eẽ iustos. Quinto ergo et aicos. ¶ Itẽ si nõ expediret z. hoc esset quia nõ esset possibile oibꝰ recõpẽsare vt vult arꝛ. sed hoc nõ obstat: q̃ q̃ haberet ab vno posset alteri dare z q̃ aicꝰ ꝓpter vtile plus ꝓdest q̃ꝫ opz si bi tribuere alit ipe nõ esset aicus vtilis. Sexto ¶ Itẽ arguit q̃ ꝓpt delectabile expediat multos hr̃e amicos. quia eidẽ ꝓsit inesse plures modi triplicitie: contra q̃s hõ idiget diuersis modis delectationũ que nõ bñ ꝓsit ipendi ꝙ vnũ. Confir. ¶ Cõfirmaꝫ q̃ appetẽs delectationes vult delectari plurib⁹ generib⁹ delectationũ ꝑticular: q̃ idẽ modꝰ delectationũ sensualiũ de q̃bus hic loq̃r cito ꝓtinus fastidiũ: sz sepe si vnus est delectabilis in vno tpe: nõ est delectabilis i alio. q̃ expedit plures habere amicos volentẽ delectari. ¶ Oppositũ vult Arꝛ. nono huius Videt mihi notãdũ q̃ circa delectabilia z vtilia nunq̃ aliq̃ vocãtur amici: si adiuicẽ sibi delectationes ꝓferãt vel vtilitates nisi iter eos aliq̃ iteruenĩat ꝓfederatio vel ꝓbo vel itẽrõe ꝓbi gratia mercatores extraneissimi sunt sibinuicẽ vtiles i mercatura aliq̃. q̃ cum facta fuerit vterq; vadit ad alias z dissoluunt sine ꝙrela aliq̃ neutro exĩte alteri obligato vel dñis ꝙ certo ꝓcio seruitores hz loco q̃rũ pot alios accipe cũ voluerit. z qui pũt eũ dimittere si l̃r: cũ voluerint nulla ide ꝓtigẽte iusta querela. vl̃ q̃ robin⁹ hodie vult delectari cũ marota z crastina dat ei licẽtiã: nũq̃ tales vocamus amicos: sed si ꝓbis aut gestib⁹ aut q̃busq̃ signis ꝓbabilibus apparuerit int tales ꝓfederatio: sic q̃ iste illũ ꝙalio dimittere nõ voluerit z ecõuerso. z q̃ sepe ꝙuiuere z semiuicẽ videre voluerit magis q̃ꝫ alios. qui etiã eq̃ vel plus possent eis delectationes vel vtilitates afferre. tales iam vulgariter vocant amici. z. ¶ Dicam igitur cũ Arꝛ. q̃ ꝓpter vtile non expedit facere plures amicos. ꝓmo: q̃ oportet eos ꝙuiuere sepe z ad digne ꝓpensandũ vnicuiq; intendere et ꝓpensare: hoc aũt esset laboriosum z distractiuum z ipeditiuum ad beneviuere: quia tam esset necesse in hoc expendere totam vitam. ¶ Itẽ oporteret omnes illos esse adinuicẽ amicos. aliter difficile esset sepe delectabiliter cũ quolibet z ꝙuersari. hoc aũt non esset bñ possibile ꝓpter accusationes ꝓtigẽtes i tali amicitia. et q̃ tales qui solũ ꝓpter vtile ꝙhunt amicitiã non ꝓponũtur esse ꝓtuosi: sed cupidi: ꝓpter quod se penõ essent ꝓcordes: z q̃ statim vnicuiq; illoꝝ videtur min⁹ sibi fieri q̃ꝫ alijs z sic oriret discordia rã coz et dissensio inter eos. ¶ Itẽ oporteret vt dictum est ꝓfederationẽ quãdã habere cũ quolibet seu obligationẽ et fiduciã cũ quolibet hoc aũt est periculosum spectal̃r circa vtilia. et q̃lli nõ ꝓponũtur esse boni. Vtr̃ est tamẽ q̃ si aliq̃s vellet seruitores vocare amicos: statim esset dicẽdũ q̃ diuites multis idigẽt amicis: q̃z nõ ꝓsit oĩa negocia suis diuitijs congruentia sine plurimis seruitoribus exercere. nec etiã possent aliter custodire diuitias suas idigẽt: etiã aicitia politica z ad subditos z ad vicinos. q̃ cõcordia i ꝙplici benivolẽtia solũ ꝓsistit ne ꝓcurent seditiones ꝑ eos. Dico etiã q̃ nõ expedit facere multos aicos ꝓpt delectabile: q̃z nõ expedũt i vita multe delectationes sensuales de q̃bus nũc est sermo: imo si multe fiant. nocẽt subtrahentes vsũ rõis z operationes ꝓtuũ. et q̃z oporteret ꝓ delectatione delectationẽ vl̃ vtilitatẽ ꝓpẽsare. aliꝰ dissolueret aicitia nullus aũt nisi valde diues posset multis ꝓ delectatiõe recõpensare vtilitatẽ: z si eẽt valde diues haberet delectates eũ: nõ tãq̃ aicos nisi forte vnũ vl̃ paucos: sz tãq̃ seruitores si aũt deberet delectatio ꝓ delectatiõe ꝓpẽsari: tũc eẽt hõerosũ vl̃ impossibile se sepe vaticuiq; multoꝝ delectabilẽ exhibere. ¶ Sz dubitaꝫ ꝑ ꝺdicta q̃z ꝓstat p experientiã manifeste q̃ magne diuitie ꝓbẽde dignitates et vl̃ honores secundum illis ꝓferũt nõ alijs q̃ multos hñt aicos diuites et potentes. ꝓpt q̃ oĩno videt expedire ad hec ꝓcurãda multos tales habere. Ad hoc ꝑ dicit: q̃ ad ꝑdicta obtinenda multos expedit habere carnales aicos diuites et potẽtes: sed nõ oz cũ illis oĩbꝰ spẽcialẽ aicitiã exercere: sed sufficit cũ parẽtib⁹ aut vni aut duob⁹ seruire de dictis rebus: et si q̃s nõ hñs carnales aicos debeat ꝓ amicos acquisitos multa sibi ꝓcurare. non opz ipm̃ multis indifferenter se ꝓbere amicum per spẽcialem confederationẽ et conuictũ: sed vni dño potenti seruire a quo spẽcialr diligatur. et se ceteris scõm amicitiã politicã familiariter exhibere fingentes eiñ se cũ multis amicitiam velle contrahere nulla eoꝝ reputãt aicũ spẽciale. Cõcedẽdũ est tamẽ: q̃ multo possibilius et facilius est multos habere amicos ad vtile vel delectabile: q̃ꝫ secundum perfectam amicitiam et hoc ꝓbãt ratio et auctoritas Arꝛ. adducte i principio questionis. hoc etiã q̃ꝺ alia ratio arguit ꝓcessũ est. Ad aliam pot dici q̃ ꝑ seruitores ꝓsit diuites conseruare suas diuitias et multiplicare. vna cũ potẽtia ꝑ aliquoꝝ. et amicitia politica adꝝcinos. ꝓtrahẽdo cũ paucis speciales amicitiã. Alie due rões q̃ de iustitia loquũtur nõ ꝓcludũt nisi de amicitia politica. ¶ Ad alia ꝓcedit q̃ nec eẽt possibile multis ꝓuenire ad sufficiẽtiam cuiuslibet nec eis ad ꝺdignã ꝓpensationem intẽdere sine oĩ nimia distratiõe. q̃z nõ opz ꝑ blandũ ꝓ blando reddere sed videre q̃ꝺ amicꝰ idigeat an potẽtia corporali vt cõtra inimicos vel consilio contra fraudulẽtos aut pecunia aut frumẽto ꝛc. et in hoc opz ei et nõ i alijs q̃bus abundat subuenire. ¶ Ad aliam dictum fuit q̃ multe delectationes sensuales non expediunt ad bonam vitam et si quis oĩno vellet multis et diuersis vt talib⁹ delectationib⁹. oporteret delectantes habere sibi tanq̃ seruitores vt ad eiꝰ nutũ venirẽt succedentes quos haberet vellet. Et hec de questione.

dubium

Ad rationes

Ad secundã

Ad tertiam

Ad quartam

Questio. xi.

Arguit ꝓmo

Videcio querit vtr̃ sit alia spẽs amicitie ꝓtis ad filiũ et eõ. et vir adꝝorẽ et eõ et ꝓncipãtis ad subditũ z eõ Arguitur primo q̃ non sit amicitia iter eos: q̃n similitudo ꝺz eẽ cã aicitiei

Confir.

Secundo

Tertio.

Quarto

Oppositum.

Decisio

eq̃litas etiã causa amicitie esse videt. vt dicit arz. quod etiã pz ex hoc q̃ i eisdẽ vt dicit sit amicitia iustũ. iustũ aũt eq̃litate reg̃rit: sz hoc nõ ẽ i pdictis igit. Cõfirmat q̃ nũq̃ filij ꝓem vel subdit⁹ oñz solet vocare amicũ. ¶ Itẽ amici ꝓdonãt se sibi inuicem vt amicus sit alter ipse: sed abiit q̃ oñs se condonet seruo ideo nõ. ¶ Item posito q̃ esset amicitia inter eos: tñ videt q̃ sit eiusdẽ speciei: quia iustitia inter eos est vna spẽ vt apparuit in ẽnto ergo z amicitia cũ i eisdẽ z circa eadẽ sit amicitia z iustitia vt dicit arz. ¶ Itẽ positũ fuit i q̃rta q̃stiõe huius octaui: q̃ amicitia ẽ eadẽ ꝑtus ad notos et ignotos. ió videt q̃ ad oẽs. ¶ Itẽ quoꝫ est exhibere eadẽ bona amico. eoꝫ ẽ eadẽ amicitia. sed pat ad filiũ et subditus ad dñm tenẽtur eadẽ bona exhibere: puta reuerẽtiã z honorẽ ideo nõ. ¶ Oppositũ dicit Arist. q̃ ꝑbare videt rõe demõstratiua. cũ ens amici sit bñ velle z bñ facere amico. ille amicitie sunt diuerse q̃rũ operationes z opatiue ꝑtutes sunt diuerse z bona iuicẽ ipẽsa diuersa sic ẽ de dicto amicitijs q̃sũ patris ẽ ipẽdere filio nutrimẽtũ z virtutem vxori fecũditatẽ ꝓncipis subdito securitatẽ. oppositi aũt cũ sint minores nõ habẽt ad ipsos tales opationes: sed est eoꝝ illis ipẽdere seruitiũ et honorẽ. sed nec eũdẽ honorẽ: qm̃ honorare pso nã nõ est aliud q̃ magnificare eã: vel seipm̃ i conspectu ei⁹ pernificare. ꝓpter q̃ scõm aliũ modũ excellẽtie z magnitudinis psone debet et alter honor patris aũt magnitudo sup filium est i potẽtia benefaciẽdi viri super vxorem in sensu regendi i perantes autem super iperatis i potentia dñandi apparet ergo q̃ et opera sunt alia z per cõsequẽs operatiue ꝑtutes z alia q̃ iuicẽ ipẽdũtur. ¶ Credo dicẽdũ esse vt fuit dictũ i q̃rta q̃stiõe isti⁹ octaui: q̃ amor z odiũ si cõiter accipiant: nõ ptinẽt ad vnicã ꝑtutẽ sed ad plures: vt amor delectationũ tactus ad tpantiã. amor honoris ad magnanimitatẽ amor pecuniaꝝ ad liberalitatẽ: sed si capiãt specialr vt sũt ad psonã ipi⁹ psone gra cuiuscũq; stat⁹ aut ꝓditiõis psona fuerit siue pater siue filius siue dñs siue seruus siue not⁹ siue extraneus: tũc eadẽ erit ꝑtus modificatia illarũ passionũ z diuersi mode opatiua ad diuersas psonas. scõm exigentiã diuersoꝝ statuũ z ꝓditionũ psonarũ amatoꝝ et amatiũ z aliaꝝ circũstantiaꝝ. talis enĩ diuersitas opationũ nõ arguit diuersitatẽ in substãtia ꝑtutũ vt de alijs ꝑtutib⁹ dictũ fuit. sz q̃ ad scõm eadẽ ꝑtutẽ fortitudis aggredimur iimicos z aliq̃n expectam⁹. ¶ Itẽ credo nulli ẽ dubiũ q̃n i pduendo z bona debite ipendẽdo iuicẽ oꝫ aliꝫ se habere ꝓem ad filium z eũ. vir ad vxorẽ z eũ. rẽ. z quin oporteat alia esse opa ipoꝝ z alia esse bona q̃ iuicẽ ipendunt vt dicit arz. z dictũ fuit i arguẽdo.

Puto q̃ q̃ sit eadẽ ꝑtus scõm speciẽ nõ alia q̃ ẽ moderatiua amoris ꝓis ad filiũ z eũ. viri ad vxorẽ dñi ad seruũ vel subditũ z eũ. z hoc si amor capiatur vt est ad psonam directe et ꝓncipalr nã si esset ꝓncipalr ad pecuniã vel ad delectationẽ carnis aut aliq̃d aliud tale dictũ fuit q̃ esset aliaꝑtus. Ista ꝓclusio ꝑbat sic: nihil aliud est eẽ eiusdẽ speci q̃ esse eiusdẽ rõis diffinitiue. sz ꝑtus moderatiua amoris i ꝓe z ꝑtus moderatiua i filio rẽ. sũt hmõi si diffiniant scõz ꝓcepti⁹ suos essẽtiales circũscripti⁹ materialib⁹ siue accidentalib⁹ circunstantijs erit ei diffinitio huius ꝑtutis i oibus i q̃bus iuenit et semp ipa ꝑtus opatiua circa amorẽ vel odiũ sp vt opz. scz electiua semp medij determinati recta rõne circa amorẽ vel odium: siue circa personas ad quas est amor vel odiũ: i q̃tũ est ad eas amor vel odiũ videm⁹ eni q̃ ad essentialẽ itellectũ fortitudinis nõ spectat nisi q̃ sit ꝑtus opatiua circa timores et audatias spvt opz non ein differt q̃tum ad intellectũ essentialẽ fortitudinis vtrũ illa sit i pauperevel diuite. dño vel seruo z rẽ. nõ differt ei animi timor z audatia fuerit ad dñm vel seruũ vir vel vxorẽ vel debilẽ. rẽ. Ita tñ multum differũt q̃tũ ad opationes. ab aliq̃bus ei fugiẽdũ z alios iuadendum ita etiã ad intellectũ q̃titatiuũ. liberalitatis nõ differt an liberalitas fuerit ꝑ vel filius. rẽ. tñ hec valde differunt q̃tum ad operationes. Ita in ꝓpositio non differt q̃tum ad itellectũ essentialẽ ꝑtutis amicitie moderantis amorẽ qui est ad personã vel etiã odiũ vtrũ istaꝑt⁹ sit in patre vel in filio rẽ. licet illi valde differant quantum ad operationes, ita q̃ aliter ratio dictat ad istum vel ad illum. virtus aũt semp iclinat ad rõez quocunq;. dicẽdũ est tamẽ scõm q̃ noia significantia dicta ꝑtutẽ non simplr sz ꝓnotãdo aliã z aliã opationẽ vel aliã z aliã circũstãtiã materialẽ seu accidẽtalez ordit bñ scõm spẽm z abinuicẽ et ab illo noie q̃ significat illã ꝑtutẽ scõm se cuius rõ est quia ipoꝝ opz esse alias z alias rões diffinitiuas. cum diffinitio nois nõ sit ꝑfecta nisi explicentur ꝓnotata cenaeñ non soliũ ꝓ cõstitutione diffinitur: sed z per tẽpus serotinũ sitr simũ z similitas non per ꝓcuitatẽ solum sed et per nasũ et est similе: ac si dicam⁹ q̃ vir z femina non sunt hoies diuersi scõm speciem. quia scõm ꝓceptum essentialẽ a q̃ sũt nomẽ hois nõ ẽ alia rõ viri z mulieris: tñ ista noia vir z mulier sunt diuersa scõz speciẽ z ab inuicẽ z ab illo noie hõ nullũ ei ẽ cõuenies noia diuersa scõm spẽm: imo etiã aliq̃n scõz genus supponere ꝓ eadẽ re sicut est vt puto de actione z passione. z etiã dictũ est i ꝓcedẽndo q̃ est eadẽ virtus tpantie scõm spẽm circa cibos z pot⁹ z venereos actus. quo nõ obstante noia supponẽtia ꝓ virtute tpantie ꝓnotatia cibos illos aut potus aut venereos actus: puta sobrietas pcimonia castitas sunt adinuicem diuersa scõm speciẽ tanq̃ habentia diuersas diffinitiones ꝓprias sic etiã non reputo inconueniens: q̃ ista noia sint diuersa scõm speciem puta amicitia paterna. amicitia filialis amicitia vxoria. amicitia maritalis et ꝺ̃siatiua et subditalis. et non sit cura si hic sint due dictiones põt esse totum vno noie nominari. ¶ Ad rões dicẽdum. ad ꝑmã q̃ amicitia inter quoscunq; fuerit. si sit ꝑtuosa inq̃tum virtuosa sit in eis ratione similitudinis in moribus. sed amicitia in filio et in patre iq̃tum exigit diuersas operatiões z inq̃tũ hec ór paterna et illa filialis. non sit rõne similitudis formalis nec exigit equalitatẽ secũdũ q̃tum vt dicit arz. sed exigit eq̃litatẽ scõm ꝓportionẽ. dignitas z sit inẽ eos rõne debite ꝓportiõis z hoc sufficit. ¶ Ad aliam dicẽdum q̃ si ꝑ nouo cat filium amicũz eũ. tñ vtuntur noibus sibi debitis scõm diuersã ꝓportionẽ ipoꝝ adinuicem. z

Ad rationes

Ad secundã

Ad tertiam

Ad q̃rtã q̃m tam.

Quẽstio. xij. Arguit̃ ꝑmo

Secundo

Tertio.

Oppositum.

Secundo

Tertio.

duplr ꝺ̃sumũ bonum.

filiꝰ ꝓfitet̃ se valde amare ꝓem z eũ z hoc sufficit. ¶ Ad alia dicit põt: q̃ si aicitia capiat̃ ꝓprie put significat z ꝓnotat sit oia q̃ enumerata fuerũt i septia q̃stiõe huius octaui. ipa nõ repit̃ nisi int pares: si tñ aicitia capiat̃ q̃tũ ad manifestã amationẽ z readamationẽ benuolã z bñficã scõm posse scõm q̃ ratio iubet et ꝑmittit: ista inueniũt̃ int oñz z seruũ. ꝓem z filium. ¶ Ad alias duas ꝓceditur q̃ i eis amicitia sit ꝑtus eadẽ scõm spẽm. Ad vltimã dictũ fuit arguẽdo ad oppositũ q̃ licet filius patri z subdit⁹ ꝓncipi teneant̃ ad honorẽ. tñ nõ ad eundẽ. iõ non opz ista noia vt ꝓnotãt illos honores vel etiam diuersa obiecta esse eiusdem speciei. Hec de questione.

Quẽstio. xij. Arguit̃ ꝑmo

Octodecimo q̃rit̃ vtr amic⁹ debet velle amico maxia bona Aꝑ q̃ nõ: qz illud nõ debet velle amic⁹ speciall ꝑ hitũ amicitie ꝑq̃ aicitia dissoluit̃. cũ aicitia sit z simplr bona z sibi bona. sed ꝑ hoc q̃ alĩ amicoꝝ haberet maxia bona dissolueret̃ aicitia cũ dicat arz. q̃ si multa distantia fiat ꝑtutis vel malicie vel abũdãtie vl alteri⁹ non adhuc amici sunt. ¶ Itẽ ei quẽ magis diligimus maiora bona volum⁹ q̃libet aũt magis tenet seipm̃ diligere q̃ amicũ q̃ sibiipi z nõ aico debet velle maxime bona. Item si duo fuerint cocquales virtuosissimi. z non sit vnius ad alterum differentia et amicissimi. alter alteri. et in plena alterius ipsorum opinione z electione esset q̃s ipoꝝ esset papa. quero vtrũ ipe deberet. velle alteri papatum vel sibi: si sibi: tunc non vellet amico maxima bona. si alteri. tunc non vellet sibi maxima bona quod videtur inconueniẽs z ad pusillanimitatẽ pertinere nã vt dicit arz. quarto huj⁹ magnanimus magnis seipsum dignificat dignus existens et maxime maximis. pusillanimis autem dignus existens bonis seipm̃ ꝑuat quibus dignus est hec aũt ille facere videtur igitur rẽ. ¶ Oppositũ arguitur: qz dicit Arist. scõo rhethorice q̃ aicos eadem velle necce est q̃re quilibet q̃ sibi alij vult huic videt amic⁹ esse. z i tertio huius ór vt aũt ad seipm̃ habet studiosus: z ad amicũ alter eiñ ipe amicus est. q̃ eadẽ volumus nobis z amico: sed nobis volum⁹ maxima bona: quare rẽ. ¶ Itẽ liquũ videt esse non velle hoi ꝑtuoso ea q̃bus ipe est dign⁹ sz amic⁹ cũ supponam⁹ eũ ꝑtuosũ esse. est maximis bonis dignus igitur rẽ. ¶ Itẽ volum⁹ amico ie esse oñs virtutes et opera earum. sed illa sunt maxia bona. cũ i eis ꝓsistat hũana felicitas q̃ rẽ. ¶ Notãdum: q̃ maximũ bonũ potest hic intelligi dupliciter. vno modo simplr et hoc est summ⁹ de⁹. aliomodo inter hũana bona que sz nata sunt hoibus ineẽsse. Amici etiã sunt triplr. sz ꝓpter honestũ z isti sũt vere boni z ꝑtuosi. vl ꝓpter vtile. vl ꝓpter delectabile. z isti possunt esse praui. vt dictum fuit prius.

Sciẽdũ ẽ etiã q̃ sz volũtas aliq̃n sit impossibiliũ. vt patet tertio huj⁹. tñ viri boni z prudẽtes z ꝑtuosi illõ nũq̃ volũt q̃ sciũt simplr ipossibile. ꝓpter delectabiles aũt z prauos multa volũt aliq̃n q̃ sũt simplr impossibilia. vt deũ nõ eẽ vl ipos esse deo maiores. Exq̃bus satis appet q̃ amic⁹ ver⁹ cũ sit prudẽs et bon⁹ nõ vult amico maximũ bonũ simplr. sz deũ esse vel ipm esse deũ. qz hoc reputat impossibile vl saltẽ nõ vult hoc eomõ q̃ scit ipm impossibile z sicut nõ vult hoc aico. ita neq; sibiipi. cũ vtrũq; reputet eque impossibile. Fatui autem amicitiam non nisi ꝓpter vtile vel delectabile querentes. vellent illos a quibus amari putãt esse deos. vt sibi maiores vtilitates conferrent aut delectationes sed de hoc nõ curem⁹. non ei volenda sunt q̃ vellẽt fatui et praui: sed que boni z prudentes. Bonoꝝ autez humanorum maxima bona simplr sunt ꝑtutes et opera virtutum. inter q̃ sũmũ est ipa felicitas: maxima aũt scõm sensualem vulgariũ reputationem sunt bona corporis et exteriora: puta diuitie. amici dignitates/papatus/ cardinalatus/et potestates seculares. vt regnũ ducatus z talia z secũdus alios bestialiores maxima bona sunt delectatiões sensuales gustus et tactus. ¶ Dicã ergo q̃ amic⁹ verus scz secũdũ amicitiã ꝑtuosam vult z velle debet amico maxima bona humana. scz bona virtutum: quia illud vult amicus amico. ꝓpter q̃d amat ipsum. sed ipe amat amicum ꝓpter opa virtutum ideo rẽ. Itẽ amare secũdũ veritatẽ est velle amico bona ipsius gratia et non sui. vt appet hic z in secũdo rhethorice. q̃ amicus vult amico illa q̃ scit ei esse optima: illa autem sunt bona virtutuz: imo q̃ pl⁹ ẽ bon⁹ hõ vellet oĩb⁹ ineẽsse bona virtutum ad extremũ. q̃n hoc esset bonum et eis et sibi Et ista videnk mihi per se manifesta. z ab arz. ꝺicta satis: cũ dicit q̃ dubitatur ne forte non volunt amici amicis maxima bonorum: puta deos esse et soluit dicens homini aũt volet maxime esse bona. i. amicus vult amico maxima bona innata homini inexistere non impossibilia simplr vt deum esse. Dicam etiam: q̃ amicus verus sz secundus amicitiã ꝑtuosaz vult amico maxima bona corporis et maxime bona exteriora et maxima bona sẽ sualia delectationis quia ipse vellet amico operationes virtutum ad extremum perfectionis: ergo vellet ea q̃cũq; ꝑsunt ad opandũ scõm ꝑtutẽ z eo modo quo ad hoc ꝑsunt: sed bona corporis z bona exteriora eomodoz nõ alio sunt maxima bona quomodo maxime ꝑsũt ad opa ꝑtutũ. non eiñ sunt bona ꝓut ordinant̃ ad opera viciosa vel ꝓut sunt ipeditiua ab operibus virtutum: imo valde mala: quia reddunt hominem deteriorem. ergo amicus vult amico maxima bona corporis z exteriora etiam eomodo quo sũt maxime bona. Et nota: q̃ ex ista conclusione non sequitur q̃ amicus amico velit maximas pecunias vel maximas mundanas ptãtes. vel maxias delectatiões sensuales q̃m ille nõ sũt maxia bona exteriora nec maxia bõa corporis dicẽte arz. septio politice. q̃ q̃dẽ ei extra hsit tñ vt organũ quoddã. oẽ ei quod vile est eorũ excessũ aut nocere nocium aut nihil ꝑficiũ eẽ habẽtibus. Et ꝺecio ethicorũ dicit exteriora bona non esse speculãti necessaria in supabundãtia sed (vt est dicere) impedimenta sunt ad speculationem. vnde solum felices enunciauit eudoxius dicens moderate his que extra ditatos. agentes optima et viuentes temperate. et videtur anaragoras non diuitẽ neq; potẽtẽ existimare felicem. Sed ponam⁹ q̃ sortes z plato nõ exĩtes diuites

Notabile.

dubitatio· neq; magni status: sint pfecti i fruitibus z adiut cē amici·Dubitatio erit vtrum aliter deberet velle alterum fieri regem vel papam·Ad quam dubitationem respondent aliqui distinguendo·q; secūdū habitum amicitie non deberet hoc velle·qz dissolueretur amicitia·nullo aūt scōm habitū simplr bonum·et sibi bonum inclinat ad illud per quod ille habitus dissolueret·Sed deberet hoc velle secundū habitum iustitie:quia bono viro debemus velle bonum quo ipe est dignus specialr si illū in esse ipi sit totī reipublice expediens:sed ille est dignus papatu z expediret totī reipublice q ipse esset pape:cum ipe sit pfecte fruosus z prudens ergo ofīs secundum habitum iustitie deberēt velle ipsum esse papam·Credo tamen q hoc non sit bene dictum. sicut eni omni verū,omni vero consonat:sic oīs verus oi fruti·virtutes eīn iclināt i id qđ recta rōe sniatū fuerit: quod nō pōt eē nisi vez g nullomō dicēdū est: q aīcitia fruosa iciat ad oppositū ei⁹ ad quod,iustitia iclinabit· Cōfirmatur:quia rō prudentialis iudicat circūscriptis oibus circunstantiis·aliter ipa sepe iudicaret male oib⁹ aūt eisdem circunstantijs attentis ipa nō iudicabit oppositū ergo fruosi habitus qui nō nisi ad iudiciū prudētie inclināt nunq̄ inclinant ad oppositū·Item si sortes sciat papatum esse bonū platoni amico suo ipe nō solū scōm iustitiā vellet eū esse papā sed etiā scōz aicitiā qm̄ actus aicitie proprius est velle bonū amico nō sutipi⁹ pncipaliter:sed ipsius amici gratia·si vero sciat papatū ei nō esse bonū·tūc nec scōm iustitiā nec scōm aicitiam vellet eū esse papā· Credo ergo q p habitū amicitie amic⁹amico vellet qđ crederet ei esse bonum z non vellet qđ non crederet ei esse bonū: si vere amare sit velle amico bonū ipsius gra· Nec valet rō illorum qz non dissolueret amicitia q̄tū ad virtutē z benuolentiā z scōm q recta rō dictaret benefactiuā amationē et readamationem vt dictum est i septima q̄stione·si autē ab eis aufferret vnifōrmis conuict⁹ hoc est qz non esset honestius eis nec p cōsequens delectabili cū nichil nisi honestum sit eis delectabile: z loco huius actus fieret inter eos alij excellētiores scz opera suaz virtutū simul quodā modo excrescere maiora extēsiue qz ad totum pplm·et dico simul·qz licet ab eis auferatur vnifōrmis cultus·tñ non auferē ab eis cultus eis ppōrionat⁹ plato eni effectus pape non expelleret a se sortē amicū,sz teneret eū,icōsiliariū et familiarē ministrū z aīcū z ita simul exercebūt actus suos.ille tñ pncipalr.iste aūt ministerialit· et ite videbit sorti mai⁹ z excellēti⁹ q̄ sit minister propiquus ploni pape·q̄ q erat sibi pauplvnifōr decisio qōnis de amicis p pter vtile tis· Nichil igit ptinēs ad amicitiā dissolueē nisi pro quo maius z excellentius adipiscēt· Per qđ iterū potest cōfirmari oppositū ei⁹ qđ illi dicebāt de amicis aūt ppter vtile vel delectabile aliter erit sermo possibile est eni illos esse pauos aut eorū alterū vt dictū fuit nec illi q̄tū ad hāc amicitiam diligunt suos amicos illorum:sed sui gratia·nam scōm illā amicitiā amicus non vellet amicū esse talem qualis nō amplius impēderet sibi vtilitatē vel delectationē desiderata· Possibile est igitur q amicus non vellet amico bona virtutum verbi gra fornicatoz amassius nō vellet amassam esse pbissimam multerem·q; scit q amplius nō vteret ea·nec histriones vel adulatores vel iniqui cōsiliarij vellent·tyrannū esse melioē·quia non pdesset eis in hoc quod appetunt·possibile est etiam q amic⁹ talis non vellet amico maiores diuitias aut honores.quia non crederet eo vti vt prius vt q amasius non vellet amassiam esse reginam·et sepe videmus q diuites non vellent vnum optime sibi seruientem z q̄tūcūq; meritū effici dittoē nec diminueret seruitium ipsorum·sic eni aliquādo auditus est:q cardinales z epi nō pudebāt clericis suis melioribus ne carerent vnitate quam illi impendebant eis seruiendo.et sepe videmus connutritorum z ppatriotarum alterum alteri iuidere si alter altero dittor effectus fuerit·aut potētiorvel in aliquo excellentior q̄tūcunq; pus visi fuissent adinuicē gessisse amicitiam·z vt sit ad vnum dicere: non est possibile differentias voluntatū hmōi amicorum cū possint esse prauī:enumerare·quia nihil vnifōrme nihil stabile est in prauis mali autē quidem firmum non habent·neq; eni sibipis per manēt simul exītes·z secūdo huius·boni quidem eni simplr multitudine aūt mali. Ex his appareat satis quō rīdēdū est ad rationes· Prima fuit soluta satis· Ad secūdā dicēdū est.q multum differt velle amico maxima bona et maxime velle ea sibi· cōcedimus ergo q amicus amico vult maxima bona·sed non vult ei maxime·imo sibi z hoc expressit Arz·dicens: q licet amicus velit amico ea que maxime sunt bona·tamen non vult ea amico pre omnibus: sibipsi eni maxime vnusquisq; vult bona·hec g̃ ofo amic⁹ vult amico maxime bona est distinguenda· quia si it maxime cōstruatur cum bona vera est et sicum amico.falsa ē· Ad tertiam dicendum q ille si crederet se dignum papatu·assumet eum sibi: ita q illo casu non vellet papatum amico: preferret ei sipm amico i benuolentia·nisi crederet amicum esse digniorem se· Sed ex hoc concludes :q amicus non vellet amico maxima bona exteriora· Soluitio·amicus non vult amico illa bona nisi sint sibi debita eque et magis q̄ amico· Ad pmam rationem in oppositum dicendum q amicus vult amico eadem que sibi·id est cōsimilia si possint ea simul participare: sed si nō tunc magis vult sibi si eq̄ debita sint sibi vt amico· Ad alias duas satis patet quomodo sit respondendum.

Ad rationes

Ad secundā

Ad tertiam·

Ad pmam i oppositum·

Tertiodecimo querit vtrū amare sit melius q̄ amari·Arguit q nō quia vel ists ppatio attēderet q̄tū ad actum amoris vel q̄tū ad psonas scz amantem z amatā: sed nō primum quia idem est amor quo ille amat et ille amatur: z idem non est melius seipo neq; quantum ad personas:qm̄ in vera amicitia z perfectissima persone sunt pares. Itē actus ille videtur melior q magis est cōueniēs personis excellentioribus: sz amare est hmōi quod patet p Aris. dicentē analogam aūt in oibus scōm superabundantiā exīnib⁹ amicis et amationē oportet fieri puta meliorem magis amari q̄ amare· z vtiliorem : et aliorum

q̄stio tertiadecima

Arg. primo·

Secundo

vnūquodq; similiter z hoc est rōnabile qz bonuz est obiectum amoris: ideo melior est amabilior· Tertio Item actus ille videt melior qui attribuit perfectiori q̄ ille qui attribuit potentie indigenti et pfectibili sed cum amare sit appetere: z amari sit appeti·amare debetur potentie pfectibili z indigenti·Amari ro perfectioni ,pter hoc eni dicit primo physicoz q materia appetit formā· Item magis bonū excrescit nobis ex hoc q amamur a deo·nullum autez bonum excrescit deo ex hoc q amat nos:sed melius est vnicuiq; ex quo sibi magnum bonum excrescit quā ex quo nullum: ergo melius est amare q̄ amari· Quinto Item bene pati q̄ bene facere videt quidem eligibilius esse vt dicitur primo rhetorice quod ibidem ,patur sic: que ad veritatem bona his que ad opinionē meliora sunt et eligibiliora sed bene pati est bonū ad veritatē·Bene facere autē est bonū ad opinionē.hoc iterum ,pbat Aristo.sic terminus aūt eius qđ est ad opinionē·est quod si latere debeat nō vtiq; eligetur bene pati autē si lateat eligēt.facere autem bonū lateus nō videbit vtiq; eligi:ergo bene pati est melius quā bene facere : sed amari est sicut bene pati:amare aūt sicut bñ facere,pter quod scdo rhetorice amare per bene facere diffinitur· Sexto ergo amari est melius quaz amare· Item sicut amans se habet ad amatū:ita amare ad amari·sz amatum est melius amāte: quia amatū habet rationē finis.amās autem magis habet rōnē agentis ,pter finē,pter qđ duodecimo methaphisice dicit Aristo·primū mouens quod mouetur in genere cause agentis mouere sicut ad amatū et desideratum:finis autem est optimum aliorum·ergo ꝛc. Septimo Item amare ad amari se habet sicut honorare ad honorari:sed melius ē honorare ergo·ꝛc· Oppositum· Oppositum arguitur quia inter ea que ptinent ad amicitiam illud videtur melius in quo magis consistit amicitia seu virtus amicitie:sed hoc est in amare vt dicit Aristo· ,pter qđ dicit q amato rū virtus est amans. Item illud est melio⁹ in amicitiā ,pter quod magis laudam⁹ aliquā de aicitia: sed aliq̄ magis laudam⁹ ,pter amare q̄ ,pter amari: vt dicit aristote· z patz quia verum z fidelem amicum non dicimus aliquā ex eo q amatur multum: sed ex eo q amat multum· Item amare ad amari est sicut honorare ad honorari et sicut bene facere ad bene pati:sed in quarto libro probatum fuit q honorare melio⁹ sit q̄ honorari: z in eodē dictū est q fruitis est bene facere magis quā bene pati·ergo ꝛc· Item magis est nobis amare deum q̄ ipm amari a nobis. ergo amare est melius amāti q̄ amari amato.ergo ꝛc· Item act⁹ ille videtur excellentior qui magis debet excellētioribus: sed amare magis debetur excellentioribus quia dicetur infra q parentes magis amāt filios q̄ ecōtra: z bñfactores beneficiatos q̄ eos· Item qđ est liberi⁹ et magis voluntariū est melius: sed amare est libertas z magis volūtariū: amari enim potest aliqs ignorans aut inuitus·igit ꝛc· Triplex sensus q̄stionis· Ista questio posset exponi scōm triplicē sensum· Primus sensus pōt esse an actus quo amās amat sit melior actu quo amatum amatur· Et dicendū est q non qz idem est in numero act⁹ iste et ille: sicut est idem motus quo movens movet z motum movetur· Secundus sensus potest esse an amari sit melius amanti quā amato vel ecōtra. Et dicē dum est q amare melius est amāti q̄ amari amato·quia bonum est melius cui est intrinsecū q̄ cui est extrinsecus: z et cui⁹ animā perficit q̄ alteri a cuius virtute ,pcedit quā alteri:sed amare est bonū intrinsecum amāti z perficiens eius animā et elicitum ab ei⁹ virtute si loquamur de amare scōz amicitiā virtuosam:amari autē est bonū extrinsecū amato quod attribuit hoi tā dormiēti quā vigilanti. imo nihil intelligēti vel nō operāti scōz virtutē·ergo ꝛc· Si autem esset sermo de prauo amore:tūc ,proportionabiliter eodē mō est dicendū q amare pejus est amāti quā amari amato: z hoc est satis manifestus· Tertius sensus est an ille qui amat sit melior eo q amat· Et potest dici q nō oportet vnū esse melioē altero: qz tunc est amicitia ,ppriissime dicta cū amici sunt pares in oibus virtutib⁹ scz ad extremū pfecti z est vterq; amās et amat⁹: imo i aicitia vniuersali necce ē si amās sit melior amato:q etiā amatus sit melior amāte: qz virtūq; oportet z amare z amari:aliter nō esset amicitia· Si ergo sortes amās est melior platōe amato:necesse est sortē amatū esse meliorem platone amāte· Sed restat dubitatio qz licet i agēte naturali qđ agēdo repatit est idē agēs et passū ei tñ maior attribuit nobilitas scōz illā rōnē scōz quā dicit agēs q̄ scōm illā rōnem scōm quā dicitur passum·agit eni rōne forme z patit rōne materie· Ita licet sit idem amās z amatū: tamen restat dubitatio scōm quā rōnem attribuit ei maior nobilitas vel bonitas: forte q si ratio amantis accipiat ab hoc qđ est habere in se amorem ad aliū z ratio amati ab hoc quod est aliū hre in se amorē ad ipz tūc iterū facile erit dicere q amico attribuit maior nobilitas scōm rōnē amātis q̄ scōz rōnē amati: qz nobilius est hre in se amorē illū qui ē quidā actus fruitis q̄ nō hre illū in se· Sed si q̄ratur de rōnib⁹ subtractoz q̄stio erit difficilior videlz vtrū maior nobilitas debeat attribui hoi scōm illā rōnem scōm quā cōuenit ei q amet vel secūdū rōnem scōm quā cōuenit ei q ametur· Ad hoc autē multi dicunt q in illo sensu amatū debet dici melius amāte: qz oibus pfectibilibus scōm q pfectibilia sunt cōuenit q amēt et appetāt suas pfectiones:oibus aūt pfectionib⁹ scōm q sunt pfectibilibus: sed aliqui maior attribuit nobilitas scōm q est perfectio vel pfectiuum alterius quā scōm q est perfectibile ab altero· ideo ꝛc· Item finis scōm q habet rationē boni conuenit q amet et scōm q habet rationem optimi q super cetera ametur:ordinatis autem ad finem conuenit q ament et intendant ipsum finem:finis autē melior est his qui sunt ad finem·ideo ꝛc·dicūt ergo breuiter q amare cōuenit alicui rōne indigentie cū sit quodā appetere ideo ꝛc· Sed loq̄ndo de amare et amari scōm amicitiā fruosam illud nō videtur michi bene dictū qz qđ cōuenit virtuoso rōne sue fruitis z p suā frutē nō cōuenit illi rōne indigentie:nec rōne q̄ pfectibilis est:sed rōne sue p·

Sexto

Septimo

Oppositum·

Triplex sensus q̄stionis·

alius sensus dubitationis

Dubitatio·

Oppinio·

Respōsio doctoris

fectionis z rõne qua est pfectiuus z bene factiu⁹ cum ſtius pficiat habentẽ: z cum ei⁹ ſit magis bñ facere q̃ bene pati: ſed amare cõuenit amãti per ſuã ſtutem tanq̃ effectus ab ea elicit⁹ q̃ zc. Itẽ qđ cõuenit alicui rõne indigentie et pfectibilitat; cõuenit ſibi ad recipiendũ p̃ncipaliter nõ ad largiẽdũ: ſed amare in amicitia ſtuoſa cõuenit amãti p̃ncipal⁹ non ad recipiendũ ſed ad largiendu; cũ dicat Ariſ. in iſto octauo. q̃ amici virtuoſi volunt bona amicis illoꝝ gr̃a. z qz amare ſcđo rhetho:ice diffin⁹ ſic ab arg. Amare ẽ velle alicui q̃ putat bona illi⁹ gr̃a z non ſui: et ſcđm poſſe eſſe actuũ hoꝝ. Et iſtã ſententiã manifeſtat clare tullius in libro de amicitia vbi de hoc mouet talem queſtionẽ. Utrũ ꝓpter imbecillitatẽ z inopiã deſideãda ſit amicitia z determinat q̃ nõ p̃ multas rõnes quarũ vna eſt qz natura maximũ dedit hoĩbus impetũ: ad amicitiã. put ipſe declarat ibidẽ natura aũt nõ dediſſet tãtũ impetũ ad inopie ſuccurrendũ cũ pluribꝰ aliꝰ modis ſit poſſibile magis inopie ſuccurrere q̃ p̃ amicitias: vbi gr̃a. per mercaturas/p ſeruitia p labores: ſpãliter cũ ſepe tantũ opoteat amico dare quãtum abeo recipe

Ad ẽ ex cicerone.

q non ſit aiciti⁹ deſideranda ꝓpter inopiã. fugiẽdã.

Scđa ratio.

Scđa rõ ei⁹ eſt qz ab hoc hz p̃ncipal⁹ amicitiã. oriũ qđ eſt magis amabile virt⁹ aũt eſt amabilior oĩ vtili bono: ergo p̃ncipal⁹ amam⁹ hoiem ꝓpter ſtutẽ ſcz vt ad ip̃m poſſimus opari ſcđm ſtutẽ: non vt noſtre ſuccurrat inopie. Tertia rõ eius eſt: qz ſapiens z felix nõ curaret hſe amicũ: cum ſit ſibiſpſi p ſe ſufficiens: ſed hoc eſt falſum: vt dicẽ poſt.

Tertia

Quarta

Quarta rõ eius ẽ p ſimile deliberalitate ſub his ẽbis: vt eni beneficij liberales q̃ ſum⁹ nõ vt exigamus gratiã ſed ad liberalitatẽ naturaliter ꝓpenſi: ſic amicitiã nõ ſpe mercedis: ſed q̃ eius ois fruct⁹ in ipſo amore ſit expetendã putamus.

Quinta

Quinta rõ ei⁹ eſt. nã ſi vtilitas amicitias ꝓgignat eadem cõmutata diſſolueret: ſed qz natura mutari nõ p̃t: idcirco vere amicitie ſempiterne

Sexta

Sexta rõ ei⁹ ẽ. qz ſequeret q̃ mulierculę magz amicitias p̃ſidia q̃reret q̃ viri: z inopes q̃ opulẽti. z calamitoſi q̃ hi qui putãtur beati. qđ valde videtur inc̃uentes cũ ipſa nichil a diis imortalibꝰ meli⁹ habeam⁹ nichil ſocũdi⁹.

Septima.

Septia ratio ẽ qz ſi k̃itudo maxime trahit ad amicitiã verã quod nõ eſſet verũ ſi ꝓpter inopiã q̃rerẽt. inops enim inopi nõ ſuccurrit. Concludit igit dicẽs non igit vtilitatẽ amicitia. ſed aicitiã vtilitas ſecuta eſt vt amici ꝓpenſiores ſint ad bñ merendũ q̃ ad depoſcendũ. Eadẽ etiã eſt ſnia ſenece epl̃a ĩmerito ad Lucilliũ dicẽtẽ: Sapiẽs etiã ſi contẽtus eſt ſe tñ amicũ vult hſe ob nichil aliud: vt exerceat aiciti㠝e tã magna ſtus iaceat: nõ ad hoc qđ dicebat epicurus vt habeat qui ſibi egro aſſideat: ſuccurrat in vincula ꝓiecto vel inopi: ſed vt habeat aliquẽ cui ipſe egro aſſideat: quẽ ipſe circũueniẽtũ hoſtili cuſtodia liberet. Et (vt ſit ad vnuꝫ dicere) oẽs famoſi in virtutib⁹ z ſapiẽtia quib⁹ credẽdũ eſt: aſpnãtur oĩno cõcupiſcentias vtiliũ z voluptuoſoꝝ predicãtes amicitiã rẽ ingenuã valde: tã q̃ ſcđm ſeipſam vtilitatis aut voluptatis gr̃a expetendã. Qđ igit illa opinio arguebat erat verũ de amicitia ocupiſcẽtie q̃ p̃ncipal⁹ locũ nõ habet niſi in aicitia ꝓpter delectabile z ꝓpter vtile ſcđz q̃ diſtinguit a vera amicitia: amãs enĩ illa amicitia amat rõne defectus z indigẽtie: z amatũ amatur rõne qua põt ſupplere indigentiã: ſed hec nõ eſt vera amicitia vt oſtẽſum fuit in p̃cedentibus.

ad idẽ ſeneca

Sed adhuc videt mihi q̃ amicitia vera q̃ non eſt vtilitatis ꝓprie gr̃a: falſe p̃ncipal⁹ diſtingui poteſt eſt eĩ vna potẽtis z innati largiri eſſe z pfectionẽ ad potentẽ z innatũ recipe: q̃lis ẽ amicitia vera dei ad hoiem/p̃ſis ad filium/ p̃ncipis ad ſubditũ: z oĩno bñfactoris ad beneficiatũ: z ſcđz iſtã rõnem opz amãtem dicere meliozem amato: z excellentiozẽ. Alia eſt amicitia vera potentioꝝ innati impẽdere honozẽ z reuerẽtiã ei cui debet honoz z reuerẽtia intẽdens ad hoc impẽdenduꝫ q̃lis ẽ amicitia virtuoſa hoĩs ad deũ/filij ad p̃ez ſubditi ad p̃ncipẽ/et oĩno bñficiati ad bñfactorẽ z ſcđm iſtã rõnem dicendũ ẽ amatũ meliozẽ eſſe amãte. Tertia ẽ amicitia vera paris ad parem exẽplum ponam⁹ felicis ad felicem. z inter illos (vt michi videt) ſaluãtur amberõnes amicitiaꝝ duarũ predictarũ. vteroꝝ eĩ dignus ẽ reuerẽtia z honore z vteroꝝ potẽs eſt: z volẽs hoc alteri impẽdere cũ magna ꝓptitudine: Iterũ vteroꝝ ſuſceptibilis ẽ ab altero aliq̃ pfectionũ vel corpalitũ vel exterioꝝ vel etiã interioꝝ ꝓpter nature humane fragilitatẽ multiplicẽ nunq̃ ad plenum refoꝛmabilẽ in hac vita: z vteroꝝ potẽs eſt z ꝓmptꝰ in his alteri ſubuenire ad humanã poſſibilitatem: z ſic ſi ãbe rões cõſiderenẽ ſimul in amãte z amato videt michi q̃ nõ niſi eq̃litatẽ concludũt: vt nõ ſit dubiũ poſſ p ſe ſufficiens: ſed hoc eſt falſum: vt dicẽt poſt. Quarta rõ eius ẽ p ſimile deliberalitate ſub his ẽbis: vt eni beneficij liberales q̃ ſum⁹ nõ vt exigamus gratiã ſed ad liberalitatẽ naturaliter ꝓpenſi: ſic amicitiã nõ ſpe mercedis: ſed q̃ eius ois fruct⁹ in ipſo amore ſit expetendã putamus. Quinta rõ ei⁹ eſt. nã ſi vtilitas amicitias ꝓgignat eadem cõmutata diſſolueret: ſed qz natura mutari nõ p̃t: idcirco vere amicitie ſempiterne Sexta rõ ei⁹ ẽ. qz ſequeret q̃ mulierculę magz amicitias p̃ſidia q̃reret q̃ viri: z inopes q̃ opulẽti. z calamitoſi q̃ hi qui putãtur beati. qđ valde videtur incõuentes cũ ipſa nichil a diis imortalibꝰ meli⁹ habeam⁹ nichil ſocũdi⁹. Septia ratio ẽ qz ſi k̃itudo maxime trahit ad amicitiã verã quod nõ eſſet verũ ſi ꝓpter inopiã q̃rerẽt. inops enim inopi nõ ſuccurrit. Concludit igit dicẽs non igit vtilitatẽ amicitia. ſed aicitiã vtilitas ſecuta eſt vt amici ꝓpenſiores ſint ad bñ merendũ q̃ ad depoſcendũ. Eadẽ etiã eſt ſnia ſenece epl̃a ĩmerito ad Lucilliũ dicẽtẽ: Sapiẽs etiã ſi contẽtus eſt ſe tñ amicũ vult hſe ob nichil aliud: vt exerceat aiciti㠝e tã magna ſtus iaceat: nõ ad hoc qđ dicebat epicurus vt habeat qui ſibi egro aſſideat: ſuccurrat in vincula ꝓiecto vel inopi: ſed vt habeat aliquẽ cui ipſe egro aſſideat: quẽ ipſe circũueniẽtũ hoſtili cuſtodia liberet. Et (vt ſit ad vnuꝫ dicere) oẽs famoſi in virtutib⁹ z ſapiẽtia quib⁹ credẽdũ eſt: aſpnãtur oĩno cõcupiſcentias vtiliũ z voluptuoſoꝝ predicãtes amicitiã rẽ ingenuã valde: tã q̃ ſcđm ſeipſam vtilitatis aut voluptatis gr̃a expetendã. Qđ igit illa opinio arguebat erat verũ de amicitia ocupiſcẽtie q̃ p̃ncipal⁹ locũ nõ habet niſi in aicitia ꝓpter delectabile z ꝓpter vtile ſcđz q̃ diſtinguit a vera amicitia: amãs enĩ illa amicitia amat rõne defectus z indigẽtie: z amatũ amatur rõne qua põt ſupplere indigentiã: ſed hec nõ eſt vera amicitia vt oſtẽſum fuit in p̃cedentibus.

Triplex amicitia

Sed adhuc videt mihi q̃ amicitia vera q̃ non eſt vtilitatis ꝓprie gr̃a: falſe p̃ncipal⁹ diſtingui poteſt eſt eĩ vna potẽtis z innati largiri eſſe z pfectionẽ ad potentẽ z innatũ recipe: q̃lis ẽ amicitia vera dei ad hoiem/p̃ſis ad filium/ p̃ncipis ad ſubditũ: z oĩno bñfactoris ad beneficiatũ: z ſcđz iſtã rõnem opz amãtem dicere meliozem amato: z excellentiozẽ.

Secunda.

Alia eſt amicitia vera potentioꝝ innati impẽdere honozẽ z reuerẽtiã ei cui debet honoz z reuerẽtia intẽdens ad hoc impẽdenduꝫ q̃lis ẽ amicitia virtuoſa hoĩs ad deũ/filij ad p̃ez ſubditi ad p̃ncipẽ/et oĩno bñficiati ad bñfactorẽ z ſcđm iſtã rõnem dicendũ ẽ amatũ meliozẽ eſſe amãte.

Tertia

Tertia ẽ amicitia vera paris ad parem exẽplum ponam⁹ felicis ad felicem. z inter illos (vt michi videt) ſaluãtur amberõnes amicitiaꝝ duarũ predictarũ. vteroꝝ eĩ dignus ẽ reuerẽtia z honore z vteroꝝ potẽs eſt: z volẽs hoc alteri impẽdere cũ magna ꝓptitudine: Iterũ vteroꝝ ſuſceptibilis ẽ ab altero aliq̃ pfectionũ vel corpalitũ vel exterioꝝ vel etiã interioꝝ ꝓpter nature humane fragilitatẽ multiplicẽ nunq̃ ad plenum refoꝛmabilẽ in hac vita: z vteroꝝ potẽs eſt z ꝓmptꝰ in his alteri ſubuenire ad humanã poſſibilitatem: z ſic ſi ãbe rões cõſiderenẽ ſimul in amãte z amato videt michi q̃ nõ niſi eq̃litatẽ concludũt: vt nõ dicaẽ meliozẽ amãs amato: aut amatũ amãte. ſi ãt in eis altera rõnũ cõſideret circũſcribẽdo aliã ꝓ intellectũ: tunc eſt dicendũ q̃ ſcđm vnã amãs dr meliozẽ amato z ſcđm aliã ecõuerſo.

Ad rõnes ad primã ad ſcđam ad tertiã ad quartam

Ad rõnes dicendũ eſt q̃ ꝓma rõ ſoluta eſt ex dictis. De ſcđa ꝓo cõſiderabiẽ in ſequẽtib⁹. Tertia ſoluta fuit i ſcđa q̃one q̃rti libri. Et vltia fuit ſoluta in nona q̃one q̃rti libri. Ad q̃rtã dicẽ q̃ amare nos eſt ipſi deo multo meliuſz excellẽtius q̃ nobis amari ab ipſo: q̃m amare nos in ipſo deo eſt ipſa eſſẽtia diuina. ois eĩ actus immanẽs ipſi deo eſt ipſa diuinitas q̃ eſt ipſi deo melioꝝ q̃ nobis: vñ q̃uis anima nõ ſit hoĩ aliq̃ bonum exiſtẽs eo q̃ ipſa eſt de eius ſubſtãtia: z ſanitas vel pecunia ſit ei bonũ exiſtẽs nõ ſequit q̃ pecunia ſit melioꝝ quaſia.

ad quintã

Ad aliã dicendũ q̃ vulgares intendũt amicitiã ꝓpter vtile et delectabile p̃ncipal⁹: z hi volunt magis amari q̃ amare ſapiẽtes aũt aliam et alia de cã intendẽtes amicitiã aliter ſapiũt et volunt.

ad ſc tã

Ad aliã dicendũ ẽ ſcđm intẽtionẽ cõmentatoris ſcđo celi. q̃ finis dr duplr ſcz ſcđm ꝓmã intentionẽ: z ille ẽ aliꝰ nobilioꝝ: ſic eĩ de⁹ ẽ finis alioꝝ z dicit ſcđm ſecundã intentionẽ z ille nõ ẽ nobilioꝝ. imo ſic factũ eſt finis faciẽtis. ſic enĩ ſumus finis dei. z hec q̃liter intelligẽda ſunt exq̃ſitũ eſt ãpliꝰ in q̃nibꝰ ſpeculatiuis. His ãt cõceſſis ptz q̃d ũt dicendum ſcđm ea q̃ dicta fuerũt de amicitia dei ad hoies z ecõtra. Rõnes ad oppoſitũ vadũt vijs ſuis. Hec de q̃one.

Mõ. xliij.

Octauaq̃ſtio erit de amore regis ad ſubditos: q̃uis enĩ Ariſt. in iſto octauo diſtinguit ptes politiaꝝ ſiue ſpecies. z multa dicit de eis de

quibus fieri poſſ plures q̃ſtiones: ſed qz ille pertinẽt ad politicã ꝓ nũc dimittunt z queramus nũc

Argr̃ ꝓmo

Utrũ amoz regis ad ſubditos ſit in ſupabundãtia beneficij. Arguit q̃ nõ qz medium ptinet ad virtutẽ ſupabundãtia aũt z defect⁹ ptinẽt ad extrema vitia. vt patuit in ſcđo huius. ſed amoz regis ad ſubditos debet eſſe ſcđm ſtutẽ: qz dr ſcđo politice p̃ncipantẽ quidẽ oportet hſe mozẽ virtutẽ.

Scđo.

Itẽ amoz ille nõ eſt in ſupabũdãtia beneficij qui nõ eſt maxime bñficiatiuus: ſed amoz regis ad ſubditos nõ eſt maxime bñficiatiuus. igit zc. minoꝛ ꝓbat ꝓmo qz videmus cõiter q̃ reges plus iniuſtificãt in ſubditos nouos vſus imponẽtes q̃ ſubditi in p̃ncipẽ. Scđo qz amoz patris ad filium videt magis bñficiatiuus eſſe: cũ filius recipiat a ꝓe eſſe z nutrimentũ et diſciplinã: Tertio qz cõuerſus amoz ſcz ſubditoꝝ ad regẽ videt magis eſſe bñficiatiuus q̃ ecõuerſo cũ rex a ſubditis recipiat honozẽ et reuerẽtiã: honoz aũt eſt maximũ bonũ qđ poſſum⁹ hoĩ impẽdere vt dicit ãrto huj.

Tertio

Item ad quẽ ſpectat magis amare ad illũ ſpectat magis bñfacere: cũ de rõne amicitie ſit amicũ amico bñ velle z bene facere: ſed ad regẽ nõ ſpectat magis amare ſubditos q̃ ecõtra cũ dicat Ariſ. in iſto octauo analogã aũt in oĩb⁹ ſcđm ſupabundãtiam exiſtẽtibus amicis z amationẽ oportet fieri puta melioꝛẽ magis amare q̃ amari. Et hoc ẽ rõnabile qz amabile non ẽ niſi bonũ. ideo quãto q̃s eſt melioꝛ z excellẽtioꝛ tãto magis debet amari. z quãto defectioꝛ tãto min⁹ amari debet. vñ Arg. bñ dicit illos ridiculoſos amatores q̃ dignificãt amari vt amẽt: niſi ſint eq̃liter amabiles. cũ ergo rex debeat eſſe melioꝛ z excellẽtioꝛ ſubditis: vt dicit ariſt. ꝓmo politice. p̃cipem qui dẽ pfectã opz hſe virtutẽ mozalẽ: altioꝛ aũt vnũquęq; quãtu immutit ipſis: ſequit q̃ rex magz debet amari a ſubditis q̃ ecõtra. z tũc conuertẽdo cõcludit q̃ ad ſubditũ ſpectat magis amare regẽ q̃ ecõtra.

Confirmatr

Cõfirmat: qz amoz cũ ſit act⁹ appetitus videt nobis ꝓuenire ꝓpter indigentiã: ergo indigẽtiozes magis debẽt amare: ſed ſubditi ſũt indigẽtiozes. ergo zc.

Quarto.

Itẽ ſubditi magis tenẽt regi q̃ ecõtra cũ ab eo plura bona recipiãt. ergo magis dr eũ amare.

Oppoſitum.

Oppoſitũ dicit ariſt. z argr̃ rõne. qz amici eſt bene velle amicoꝛ benefacere ſi põt. q̃ in quo amico ſupabũdat potẽtia bñfaciẽdi in illo ſupabũdat benefacere: ſed in rege ꝓpter abũdantiã diuiciarũ z ciuilis potẽtie ſupabũdat potẽtia bñfaciẽdi. igit zc.

Secundo.

Itẽ magis ſtuoſi ẽ magis bñfacere cũ ſtus ſit potẽtia bñfactiua multoꝛũ z magnoꝛum oĩm circa oia vt dr ꝓmo rhe. ſz rex ſupabũdare dr ſtute vt allegatũ fuit. ex ꝓmo politice q̃ rex ſupabũdare dr in bñficijs.

Tertio

Item capio eãdẽ maioꝛẽ q̃ ꝓius accepi ſcz q̃ ad quem ſpectat magis amare ad illũ ſpectat magis bñfacere. Deinde capio minoꝛẽ ſnã: ſcz q̃ ad regem ſpectat magis amare ſubditos q̃ ecõtra: et ꝓbatã minoꝛẽ ꝓmo aũcte Ariſt. dicẽte: in ſupereceſſu aũt amicitie hſe ſcilz regis ad ſubditos. Scđo qz amicitia vel eſt virt⁹ vel fundat in ſtute. ergo magis ſtuoſi eſt magis amare. Tertio qz amare eſt meli⁹ q̃ amari vt dictũ eſt: ergo ad excellentiores magis ſpectat amare q̃ amari. rex aũt ẽ excellentioꝛ ſigit zc.

Juxta ea q̃ tacta ſunt arguẽdo ad queſtionẽ tres ſunt articuli declarãdi. Prim⁹ vtrũ rex magis debet amare ſubditos: z omnino virtũ excellentioꝛ magis dr amare inferioꝛẽ quã ecõtra. Secundus vtrũ regis magis ſit bñfacere ſubditis q̃ ecõtra. Tertiꝰ vtrũ rex bñfaciẽdo ſubditis excedit patrẽ in bñfaciẽdo filijs.

Tres articli

Prim⁹ articulus eſt ſoluendus p dicta in q̃ne p̃cedente ſoleret eni diſtingui duplex amoz ſcz amicitie et cõcupiſcentie: z vocat amoz aicitie quo amam⁹ alique nõ noſtri ſed ipſius gr̃a. z iſte ptinet ad amicitiã ſtuoſam: vt ꝓbatum ẽ in alia q̃ſtione. Vocat ãt amoz cõcupiſcẽtie quo amam⁹ aliũ: nõ p̃ncipal⁹ ipſius: ſz noſtri gr̃a. z ille amoz tã ſpectat ad amicitiã ꝓpter vtile z delectabile: et iſti amoꝛes hñt adinuicẽ nobiles differẽtias ꝓma imediate dicta fuit.

Amoꝛ amicitie z concupiſcentie.

Alia eſt ſeq̃ns q̃ p amoꝛem amicitie volumus p̃ncipal⁹ bñfacere amico: vt dictũ ẽ in alia q̃one. p amoꝛe aũt ꝓcupiſcẽtie volum⁹ p̃ncipal⁹ bñpati ab amico. Tũc tertia dña eſt q̃ amor amicitie fundat in pfectiõe pfecti: perfecti enim eſt aliꝰ bñfacere largiẽdo eis ſuã bonitatẽ: amoz ãt cõcupiſcẽtie fundat ſup indigẽtiã vel verã vel eſtimatã vt dictũ eſt in q̃nib⁹ p̃cedẽtib⁹. Ex his aũt concludit q̃ amare amoze amicitie magz ſpectat ad meliozẽ z ſupiozem q̃ ad inferiozẽ z defectiozẽ: z q̃ ecõuerſo eſt de amoze cõcupiſcẽtie: et qz amare altũ amoze aicitie ẽ magis z verꝰ amare q̃ amare amoze ocupiſcẽtie (vt in p̃cedẽtib⁹ ſatis apparuit) iõ cõcludit ſimplr q̃ regis eſt magz amare ſubditos q̃ ecõtra. z vlr meliozis inferiorẽ q̃ ecõtra. licẽt credo deũ magz amare nos q̃ nos poſſem⁹ amare: eũ tñ michi videt q̃ inferiores magis obligãtur ad amãdũ ſuperiores z meliozes quã q̃. qđ appet ꝓmo qz ab eis maioꝛi amore redamãtur z maioza bona recipiũt. ſcđo qz meliozes in rei veritate ſũt amabiliozes. Sed nõ ſequit: magis obligãtur ad amãdũ q̃ magis amãt. qz magis ꝓpriũ eſt meliozis z pfectioꝛis ſine obligatiõe bñfacere q̃ defectioꝛis illud ad qđ obligatur ꝓſoluere. Et hec q̃ nũc dixi intelligẽda ſunt ſi rex ſit ſubditis excellẽtioꝛ. nõ ſolũ in ciuili potentia z in diuitijs: ſed etiã in ſtutib⁹ z prudentia vt eſſe dr ſicut allegatũ fuit ex ꝓmo politice: ſed cũ cõtingat aliquẽ ſubditoꝝ eſſe meliozẽ rege bono concedẽdũ q̃ ille magis amabit regẽ quã ecõtra: qz ſcz ille eſt ſimplr excellẽtioꝛ rege: z adhuc forte corrigẽda ſunt ea q̃ dicta ſunt de amoze regis ad ſubditos z ecõuerſo: ſic q̃ rex maioꝛẽ hz amorẽ ad ſubditos ſimul acceptos quã aliq̃s ſubditorũ ad regẽ. tñ vnuſq̃ſq; de populo ſi ſit bon⁹: magis amat regẽ q̃ rex amat ipm: ꝓpter hoc q̃ amoꝛ diuiſus ad plures nõ poteſt eſſe ita intẽſus ac ſi eẽt victus: ſed vbi vir obiq; erit amoꝛ vni⁹ ſolius ad vnũ ſolũ: illud eẽt verũ qđ ꝓmo dictũ fuit ſcz q̃ excellẽtioꝛ magis amaret amore amicicie z defectioꝛ magis amoze ocupiſcẽtie: z hec de ꝓmo articulo.

Superiores magis amãt inferiores tñ inferiores magis tenentur amare

Scđs articulus ẽ vtrũ regis ſit magis bñfacere ſubditis quã ecõtra. de quo dicit q̃ multũ differt bonũ facere z bñfacere vt dr ſcđo huj. et vt declarauj in nona q̃ne ẽrti huj. Dicimus eĩ bonũ facere ſi illud ſit bonũ qđ extra facim⁹: ſz malo ãio hoc faciam⁹: ſed bene facere dicim⁹

Auctoritas.

Dña int bonum facere z benefacere.

si recto animo z scom rectū rōnis iudiciū hoc faciamus: lz ptingat opus extra eē malum: nō enī est incōuentēs ppter alicuī circūstantie ignorantiā inuincibilē aliqñ facere bono aīo illud qō est valde malū: exēplum interficere iudicialiter innocentē p iniquā testiū depositionē vel informationē: z hec multotiens pus dicta fuerūt. Ex qbus manifestū est q aliud est q̄rere virū rex maiora faciat bona subditis quā econtra: z virū rex magis bñfaciat subditis q̄ ecōtra. De pmo igit hoīum modoz dicēdi quida dixerūt q subditi maiora bona faciāt regi q̄ ecōtra: qz honorē ei tribuūt: z honor est maximum bonoz exteriorū vt dicit q̄rto huī⁹: z qz populus a pncipio sibi reges z instituit li institutus fuerint ordine naturali: z ita pl⁹us ei dedit auctem iudicialē z diuitias: alia singula sibi extrinsec⁹ necessaria ad regendū: sed si hoc est verū q ppls dedit regi oia predicta: tū adhuc videtur q rex facit eis maiora bona. Populus enī tot z tāta non dedisset regi nisi credidisset maiora inde recipe. rex eī leges dat pplo z conseruat sibi ad bene viuendū necessarias. punit malos et fouet bonos z oīno pacē pcurat z saluat q̄ multa sunt meliora populo. Apparet etiā ex pdictis q rex magis bñfacit populo q̄ ecōtra: qz melioī animo cū ipse supponat esse melioz. nec videlicz qō arguebat de honore. Potest eī dici q honor p exterioī actu exhibitiōis reuerētie circūscripta ⁊tute ppter quā et in cui⁹ signū exhibet: non est maximus bonoz exterioz vt dictū est in q̄rto libro. sed ipe est bene maximū bonoz exteriorū ex trinseca denoiatione a ⁊tute: quā insinuat z ppe quā exhibet ita q nō est maximū bonū essentialr siue formaliter lz significatiue: vel etiā honoz nō est simplr maximū bonoz exterioz. sed ē maximū q inferiores debēt tribuere supioīb⁹ z pfectis.

Tertius articulus

¶ De tertio articulo statim quātum ad amorem apparet manifeste q amore naturali pater magis amat filios q̄ rex subditos: qz naturaliter ppinquioz est pr filijs⁹ magis ppinqus eis q̄ pnceps

De ppatione amoꝛ patris ad filios et regis ad subditos.

subditis: imo inquantum rex non amat subditos amore naturali: qz non est a natura q ille est rex subditoz sicut est a natura q ille est pr istoz filioī lz amore ⁊tuoso z morali rex amat subditos magꝭ (vt credo) q̄ pr filios: qz ad meliorē magis spectat amare tali amore ⁊tuoso: sed rex inquātum rex debet eē melioz q̄ pater inquantū pr: cū oporteat ipm hre pfectā virtutē vt dictū fuit. Et tm manifestū est q ille amoz intēsus q est patris ad filiū non est amoz moralis neq ⁊tuosus: qz eque intēse videm⁹ virū malū diligere filios suos malos vt bonū bonos: z oīno apparet q ille amoz patris inquātū pr ad filios: illo mō ita in bestijs: vt in hoīnib⁹ inuenit. Pōt ergo dici q lz amoz patris ad filios sit intēsior tū amoz regis ad subditos est multo nobilioz ímo amoz patern⁹ in sensualitate fundat: regalis ꝓo in rōne. De benefactōe aūt potest dici q rex maiora bona facit populo q̄ pater filijs extensiue: quia bona facit toti populo: z qz meliorē hz abundātiā in diuitijs: in amicis/et in cuiliī potēria. tū cōcedi pōt q pater maiora bona dz filio intēsiue. quia dat ei esse qō ē maximū et nutrimentū z doctrinā: z oīno intēsi⁹ laborat circa eū q̄ rex circa aliquē subditoz tamē rex inquantū rex magis bñfacit populo q̄ pater filio qz melioī animo cū supponat esse melioz: z quia rex scom virtutē morale facit illa que facit: pater aūt scom naturā vt canis aut lup⁹. z si aliqñ in ope patris ad filiuz rō misceatur nature: tū in eius ope inquātum est pater natura est pncipalioz: in opere aūt regis inquantū rex: rō totū hz.

¶ Ad rones dicendū est ad primā: q ad virtutē spectat medīū nō ret sed rōnis: sic q neq; fiat pl⁹ neq; minus q̄ oporteat scom dictamen recte rationis: mō lz rex vltra ceteros abūdat in bñficijs ex pte rei: tamē ipse semp tenet medīū rōis nihil plus faciēs q̄ opz. de hoc aūt duplici medio satis dictū fuit in scdo huius. ¶ Ad aliā dicendū ē q nunq; bonus z verus rex in subditos iniustificat: concedit tū q multi vocati reges qui tū realiter nō sunt reges sed tyrānī: multas faciūt i sibi subditos iniustificationes hoc eīm interest int regem et tyrannū q rex sibi bonū ⁊tutis intendens opat oia ad vtilitatē subditoz. tyrann⁹ aūt quasi nichil curans de virtute dñat ad rapiendū et sibi oīa applicandū. Ad ea ꝓo q vlterius in illa rōe cōtinebatur satz solutū est per pdicta. ¶ Ad aliā dictum est quō ad regē magis spectat amare subditos q̄ ecōtra. Ad auctem aris. dicendū est scoz pdicta q ex obligatione meliores magis debent amari q̄ ecōtra vt prius dicebat z amore concupiscētie magis amātur supiores: sed libero amore amicitie meliores magis amāt. vñ ex dictis totū est solutū qō in illa rōe ptinet. Et tm appet psiderāti q oēs rōes i oppositū adducte pcedūt vijs suis.

Ad rōnes

Ad scōam

Tertio

Quarto

Oppositum.

Sex modis aliqui dicunt seruī.

Af. xv. Arg. pmo

Undecimo q̄rit vtrū amicitia locū habeat inter pncipantē z seruū.

¶ Arguit q sic quia rex non min⁹ debet amare suos armigeros suos bailliuos vel ppositos sibi seruientes q̄ alios subditos q sunt de cōi plebe imo multo magis sed regis ad subditos est amicitia. sōz ē.

Scōo

¶ Itē inter quos locū habēt iustū z iniustū inter illos hñt locum amicitia z odiū: qz dicit arist. circa eadem z in eisdē est amicitia et iustū: sed inter dñm z seruū habēt locū iustū z iniustū. qz in quinto huius. z primo magnoz moraliū expressius aristo. distinguit quadruplex iustū. scz politicū inter cīues paternum inter patrē et filiū: z vxoriū inter virum z vxorē: et dñaticū inter dominū et seruū.

Tertio

¶ Item in oīni cōtractione videt esse iustū aliqd z amicitia vt dicit aris. sed multa cōtractio est inter dñm et seruum. nam quotidie seruꝰ a dño recipit victum et vestitū. z dñs a seruo famulatū.

Quarto

¶ Itē seneca epla libenter ad lucilliū vocat seruū humilem amicū: et multū laudat lucilliū de hoc q amicabiliter z familiariter viuebat cum seruis suis.

Oppositum. Sex modis aliqui dicunt seruī.

¶ Oppositū arguit p Arist. dicentē scom q̄dē igit seruus nō est amicitia ad ip̄m. ¶ Notandum q seruī dicunt sex modis/alij p naturam/alij per suā beniuolentiā/ alij ppter indigentiā/ alij ppt malitiam/alij p solā dñationem/aut p violentiā. Serui aūt p naturā dicunt qui ppter discretiōis et industrie defectum nō sunt sufficientes ad principandū: imo nec ad nobiles z liberales actiones exercēdum: habēt eīm corpa fortia q̄ sufficiūt ad

grassas viles z rudes opationes: de quib⁹ dicit ꝑmo politicoꝝ quoꝝcunq; ē opus corpis ⁊sus z hoc est ipsis optimū ipsi quidē de natura sūt serui: liberi aūt dicūs seruis oppositi dicunt qui a natura discretiui z prudētes digni sūt regere politicam. vel in ea nobiles z prudentiales exercere actiones. Et ꝓstat q inter tales seruos z nobiles debet esse iustā z amicicia: virtuq; eīm virtuosq; egēt et virtuq; virtuosq; q̄ sua sunt libere cōicant et pmutant. De his enī seruis z de seruis p violentiā de quib⁹ dicēt: post loquit aris. ꝑmo politice dicēs ppter qō expedīēs aliquid est z de amicitia seruo et dño adimicē his q̄ natura tales dignificantur his aūt q̄ non scom naturā sed scom legē z violentiā passis cōtrarū. ¶ Serui ꝺo scom beniuolentiā sunt viri sufficientes in bonis exterioīb⁹ q̄ ppter bonū virtutis seruire volunt politie q̄uis etiam exinde recipiāt diuitias z honores: z tales debent esse reges pncipes et pīati/barones/milites/et pres byteri z alij oēs qui ppter bonū honestum pncipal⁹ fiunt ministri illoꝝ aut quoꝝcunq; bonoꝝ veroꝝ: sic enī papa vocat seipsum seruum seruoꝝ dei. Et non ē dubiū quin inter tales adimicē z alios est iustum politicum et amicitia.

Scōs mod⁹ seruoꝝ ppt beniuolentiā

Tertius mod⁹ ppt idigētiā

¶ Serui aūt ppter indigentiā sunt indigētes q̄ ad acquirendū sibi vite necessaria cogunt seruire maioīb⁹. z constat q inter tales z maiores debet esse iustū z amicitia sicut inter natura seruos z liberos: vel etiā maioz si tales paupes sint viri discreti et boni sicut sepe cōtingit ppter fortunas: verū est tamē q multi sunt ppter indigētiā seruitores: qui tū in bonis exterioīb⁹ abūdant quib⁹ ea q̄ habēt nō sufficiunt: isti enim q̄uis nō sint indigētes necessarioꝝ sunt tū indigētes supl⁹ huoꝝ vt dicit ꝑmo rhetorice z tales sunt multi volētes seruire reipublice: nō ppter bonū ⁊tutis sed ppt lucrū bonoꝝ exterioꝝ. Ad quos apparet statim amicitiā esse ppter vtile. sed nō varā quia tales nō sunt boni.

Quart⁹ modus ppt malitiam.

¶ Serui ꝺo ppter malitiā sūt oēs mali: q̄uis sint reges vel pīati: cū eīm hō sit cōpositus ex pte sensuali z itellectuali: pars sensualis in veris bonis seruit intellectuali: nihil operans nisi scom ordinē iussum rōnis. In malis autem sensualis ps absorbens rōnem impetu passionū subijcit sibi ptē intellectualē: z qz intellectus est ps ꝑncipalissima z nobilissima in hoīe: manifestū est q homo ab ei⁹ libertate vel seruitute dicit simplr seruus aut liber. hō enī maxime ē pars intellectiua vt dicit nono hui⁹: ergo solus hō ⁊tuosus est vere liber: z malus ē seruꝰ. Et illo mō dicit Arist. primo politice q virt⁹ z malicia determinant seruū et liberū: nobiles et ignobiles. ¶ De malis autē seneca dicit epla libēter ad lucillium alius libidini seruit/alius auaricie/ alij⁹ ambitiōi oēs timori: z vliter seneca. nullum seruū secūdū veritatē vocat nisi malū: neq; liberū nisi bonum: vsi epla iterū dicit nō facit nobilem atriū plenuz fumosis imaginib⁹. nemo in nostrā gloriam virit nec qō ante nos fuerit nostrū est. animꝰ facit nobilem: cui ex quacūq; cōditione supra fortunā lz surgere: et hoc ponit epla libēter dicēs quemad modū stultus est qui equū emptur⁹ nō ipm inspicit: sed stratum ei⁹ ac frenos: sic stultissimus est q

q̄soli mali sit serui et boni liberi.

homine aut ex veste aut ex cōditione q̄ vestis. mō nobis circundat est existimat. Sil⁹ nec illos de q̄ bus post dicemus qui p tyrānos cogunt eis seruire cōcedit seneca esse seruos: qz sicut ipse dicit scdo de beneficijs. Errat si quis existimat seruitutē scz violentā in totū hominē descēdere. pars melioz excepta est corpora obnoxia sunt z ascripta dñis: mens quidez sui iuris est q̄ a deo libera z vaga est: vt ne ab hoc quidē carcere cui inclusa est teneri queat quo min⁹ impetu suo vtatur z ingentia agat z cōes celestib⁹ exeat. hec aūt notaui vt appareat qō ad q̄stionē ꝓpositā nō respondet sufficiēter nisi qui de isto mō dicit⁹ et seruoꝝ rīdet scz bonoꝝ et malorum. q̄rere enī simpliciter virū inter dñm et seruum sit amicitia nō est q̄rere nisi virū inter bonū z malū sit amicitia de quo satis fuit in quinta q̄stione hui⁹ octaui. Scias tū q isto mō dñs z seruus nō dicunt adimicē correlatiue: nō est eīn talis seruus talis dñi seruus nec talis dñs talis serui dñs. sed talis dñs sui ipsius et oīs fortune dñs est: talis aūt seruꝰ corpi suo seruit et fortune. ¶ Alij serui adhuc dicunt aut nobiles p solā denoiationē extrinsecā a pgenitoribus et hoc sit aliquo mō scom rōnem. qz sicut ꝺ ꝑmo politice dignificant quēadmodū ex hominibus hoīes et ex bestijs bestias fieri: sic ex bonis bonū natura quidē vult hoc multociens tū nō potest. Et tertio politice meliores verisimile est esse eos qui ex melioribus. De istis nobilib⁹ loquitur Aris. scdo rhetorice ponēs differentiā inter nobilem z generosum dicens ē eīn nobile quidē scom generis virtutē. generosum aūt scom nō degenerasse a natura qō quidē in pluribus nō accidit nobilib⁹: sed sunt multi leuis valoris et exptū est q tales nobiles specialr si nō fuerint mongerati cō sueuerūt alios vocare seruos seu rusticos z ignobiles. notum est etiā q tales vt in pluribus dñi sunt regionū villarū et terraꝝ. alij autem sunt subditi eoꝝ. z nō est dubiū q inter tales dños z subditos siue seruos debet esse amicitia sicut inter naturā seruos et liberos: vel maioz qm ab illis nō videntur differre nisi qz illi a natura sic ordinati sūt: isti ꝺo a fortuna aut successione parētū. Apparet tū si aliqui talium nobiliū nō sint dñi villarū vel terrarū sicut in multis cōtingit q ipsi nisi bene morigerati fuerint fiunt despectui: supbiētes i sua paupate et ne mendicēt: fiunt raptores z valde mali cōfidentes in potētia amicoꝝ. secundum ei est iusticia habēs arma vt dicit ꝑmo politicez tales nec alios amant nec ab eis amant. Alij autē qui scz fiunt dñi terrarū si non sint ꝑtuosi fiunt oīno tyranni cogētes alios iniuste sibi seruire: eoꝝ bona ad possibile cōsumentes: z rapiētes de quib⁹ statim dicēt. ¶ Serui autē p violentiā dicunt viri boni qui digni essent ꝑncipari: aut alij qñ p tirānos captiuati sunt aut eis seruire cogunt aut in corpore aut in bonis z statim certuz est q̄ inter tales dños et seruos inquantū sunt tales nulla est amicitia neq; iustū: sicut dicit aris. qz nichil violentū est amabile: tales autē serui violentia coguntur dñis seruire z ab eis sua bona capi z cōsumi permittere. Et maxime apparet q inter tales nō est vera amicitia que est ppter honestū. qz dictū fuit

Quīt⁹ mod⁹

Sext⁹ mod⁹

q̄ illa nō est nisi inter bonos tales autē dñatores non sunt boni. Et forte q̄ istā conclusionē intendit Aris. pbare tali rōne. quib⁹ nichil est cōe: inter illos non ē amicitia: amici ei est amico cōicare bona sua: sed dño z seruo sic accepto nichil est cōe: seruus ei nichil hz quod sit suū. dico de bonis fortune subiectiuis: ipsemet ei seruus possessio dñi sui est. ergo z̄c. z benedixi de bonis fortune subiectiuis: qz nulli⁹ mens aut ꝓtutes mētis sunt alteri subiectiue nisi voluntarie z libere: ꝓut ex seneca allegatū fuit paulo scdo de bñficijs. ¶ Hz tu potes obijcere ꝓtra istā rōnem qz licet ad pfectā amicitiā spectet cōicatio bonoꝝ tñ hoc nō est necessariū ad amicitiā politicā cōiter acceptam vel etiā ad amicitiā ꝓpter vtile. nam iustū inter multos habet locū qui habēt adinuicē bona diuisa: et per ꝓsequēs etiā inter illos hz locū amicitia cum circa eadē z in eisdem sit amicitia z iustū vt dicit arist. ¶ Item dñs z seruus magis videnť sibi inuicem cōicare bona sua: q̄ multi fratres vel consanguinei qz quotidie dñs cōicat seruo cibum et potū. seruus autē cōicat seipm dño seruiendo ei. ¶ Itē cuius est posse alteri cōferre beneficium: ei⁹ est posse illi cōicare bona sua: hz seruus potest dño ꝓstare beneficiū hoc determiat exp̄sse seneca scdo de bñficijs. quia beneficiū formal⁹ nō cōistit in aliquo exteriori dato vl accepto: sed i animo nullus autē bonus homo pōt in tanta redigi seruitutē. quin multa bona remanēāt sua scz alia virtutes scōm quas pōt ad oēs bene agere. ergo seruus bñ agēdo ad dñm cōicat sibi bona sua q̄ nichil vel sibi exterius. ¶ Ad primā illarum obiectionū dicendū est forte q̄ si amicitia ita cōit acciperet q̄ extenderet se ad simplicē benuolentiā ipsa posset ee sine omni cōicatione bonoꝝ saltem exterioꝝ. sed si capiat vt excedit benuolētiā ipsa exigit cōicationē bonorum aliqualiū saltem interdū. vel dicendū q̄ sine dubio necesse est oēs amicos scōm q̄ sunt amici cōicare sibi adinuicē quedā bona sua interiora scz i uas volūtates vel saltem benuolas z gratiosas collocutiōes si fuerit eis possibile. z si aliqui talia bona sibijnuicem nō cōicent ipsi nō sunt amici q̄uis essent fratres. Ad hoc autem q̄ dicebat in oppositū de esse iustū z amicitiā potest dici q̄ inter quoscūq; iustū inuenit inter illos pōt amicitia inueniri: sed nō oportet q̄ de facto sit inter illos amicitia. nam inter te z illū qui rapuit bona tua si cogak ea tibi restituere erit iustum: et tamē nulla erit tibi amicitia. ¶ Ad aliā dicendū est q̄ seruus inquantū seruꝰ nulla bona sua potest cōicare dño. qz neq; corpꝰ ipm est. suus neq; aliquid bonoꝝ exterioꝝ. voluntatē autē non cōicat: quia nullū vellet et bonū sub illa rōne sub qua ille est seruus. et ille dñs tyrānus. et si cōtingeret q̄ cōicaret ei benuolentiā: tñ hoc non esset inquantū eēt seruus. sed inquātū liber: cū violēta seruitus in voluntatē nō cadat. vt dicebak paulo. ¶ Ad aliam eodē modo dicēdum est q̄ talis seruus inquātū talis nunq̄ pōt ꝓstare dño tali beneficiū: qz beneficiū nō potest esse sine benuolentia: quā talis seruꝰ inquantū talis nō hz ad ꝓsim. Aris. tñ concedit illud q̄ rōnes Senece videnť posse ꝓcludere scz q̄ inter tales seruos. dños potest aliqualiter esse iustū z amicitia. inquantū sunt hoīes: q̄uis enī in aliquo casu esset iustū vt seruis tā oīno esset iniustū et inhumanuz vti seruis qui sunt hoīes tanq̄ bestijs nos ergo ad piciēs ad hūanitatē pōt cōpati seruo et indulgere sibi multa ad que cogeret eū et ad q̄ cogeret eū si non aspiceret ad humanitatē. ergo in isto casu dñs habet affectionē bonā ad seruū inquātū homo: cū rōne humanitatis indulgeat seruituti et ecōtra seruus potest scire dño multas grates de hoc q̄ non vtit eo quāto peius posset z sic amicitia locū hz inter eos. Ad idē est alia ratio aris. talis. circūscripta humanitate dñs vterek seruo suo ad oēm suā vtilitatem sicut artifex instrumēto suo sed artificis ad suū instrumentū nō est amicicia. qz non ē amicicia ad inanimatū: vel saltē circūscripta humanitate dñs vterek seruo sicut equo vel asino suo sed ad equū vel asinū non est amicitia neq; iustū. ergo neq; ad seruū inquantū seruus. Itē ad corpus circūscripta anima non est amicitia: qz corpꝰ non redamaret: sed seruꝰ non est seruus nisi rōne corporis: vt prius dicebak ergo z̄c. Rōnes a pncipio questionis adducte satis ꝓcedunt vijs suis si quis attente consideret.

Ad primū ad tertiam.

Ad secundam.

Ad tertiam.

Obiectio.

Scdo.

Tertio

De obiectione

Ecimosexto querit vtrū pater magis amat filiū q̄ econtra. Potest argui q̄ pater magis amat filiū q̄ rōnes que in xiiii. questione adducte fuerūt ad pbandū q̄ excellentioz z melioz magis amet inferiorē q̄ ecōtra. et ꝓ rōnes q̄ ibidem ponite fuerūt ad pbandū q̄ rex amet subditos z magz eis beneficiat q̄ ecōtra. qz Arist. amoꝛ patris ad filios assimilat amori regis ad subditos: et pnt ille rōes hzeuiter recolligi. Prima est auctoritas aris. expresse ia de rege q̄ de patre. Scda est qz pat magis benefacit filio q̄ ecōtra: cū det sibi esse nutrimentū et doctrinā ergo magis amat eū q̄ econtra cū sit ꝓpriū amici bñfacere amico. Tertia est qa amicitia vel est ꝓpter vel fundak in ꝓtute: nō ꝓtuo fiorz est magis amare: decet aūt patrē esse ꝓtuosiorē. Quarta rō est qz amare est melius z nobiliꝰ q̄ amari. ideo magis dz attribui nobiliori. Quinta rō est. qz amoꝛ superioris ad inferiorem videtur esse ad benefaciendum z est amoꝛ amicitie. amoꝛ autē ꝓuersus videk esse ad bene recipiendū z est amoꝛ cōcupiscentie. amoꝛ aūt amicitie est multo potioꝛ q̄ cupiscentie. ¶ Oppositū etiā potest argui per rōnes in ꝓdicto loco adductas ad pbandum q̄ inferioꝛ magis debet amare superiorē q̄ sic colligi possunt. ¶ Prima est qz filiꝰ maius bonū impēdit patri qz honorē qui est maximū bonoꝝ quod hō pōt alteri impēdere q̄rto huiꝰ. ¶ Scda est qz oportet analogā fieri amationē scz meliorē magis amari q̄ amare. ¶ Tertia rō est. qz amoꝛ cum sit actus appetitus videk nobis cōuenire ꝓpter indigentiā: et filius est indigētioꝛ. ¶ Quarta est quia filius magz tenek patri qz recipit ab eo plura bona. Item filius dz amare patrē sicut homines deū: vt dicit aris. hō autē maxie debet amare deū imo magis q̄ seipsum. In pma q̄one huiꝰ octaui distinctū fuit de amicitia: et adhuc alia distinctio nō illi discors sed consona pōt nunc dari de ea. videlz q̄ triplex est amicicia scz vna naturalis potētia q̄ nihil aliud ē q̄ debita ꝓportio ꝓueniētia entiū adinuicē ad vnū pncipiū ꝓmū i mūdi ꝓstitutōe vl etiā ꝓtū vniuscuiusq; totiꝰ i ipsi⁹ totiꝰ ꝓstitutiōe absq; cognitione mediāte de qua amicitia locutus fuit empedocles in sua scientia naturali. et de hac amicitia non est cura ad presens: eo q̄ amicitia patris ad filium et econtra ē mediante cognitione aliter eīm homo hoc amoꝛe eque diligeret quēcunq; puerum sicut suū filiuz ille enim amoꝛ naturalis ē indifferent ad quēcūq; ꝓsike z eiusdē spēi si sit eq̄lis approximatio vel remotio. ꝓbi gra sicut hec aq̄ illi aq̄ ꝓiungit et ꝓtinuak ꝓpter similitudinē: ita oī cōsimili aq̄ ꝓtinuaretur si approximarek: z sicut per odiū naturale hec aq̄ illū ignē extinguit z corrūpit: ita oēm aliū ꝓsike extingueret z corrūpet. Scda amicicia vocak amicalis q̄ fundak i appetitu sēsitiuo mediāte cognitione sensus z ista cōi nomine solet aliqñ vocari naturalis inquātum ab appetitu sensitiuo non libere elicitur. sed necessario scōm exigentiam obiecti appetibilis et dispositionū corpoꝛalium ipius appetentis et hec amicitia est patris inquantuꝫ pr ad filium inquantū filius z econtra: et non ē ꝓpa hoībus quia ꝓuenit multis amicalibus cum in eis ꝓuenitur pater et filiꝰ sicut i hoībus: et qz qñq; bzu tū nō minꝰ bellare videmꝰ et morti aut periculis z oīno sollicitudim et laboꝛi se exponere ꝓ filioꝛ nutrimēto. aut salute quā hoīem. z neq; minꝰ etiā sepe viros z mulieres rōe carētes quā eavigentes Et de ista amicitia scōm Aris. videk mihi esse dicendum q̄ patris est magis amare filiū q̄ econtra. ad quod ꝓbandū sūt multe eius rōnes. Prima est qz ceteris paribꝰ appetitus sēsitiuus sit intensioꝛ si rimius fuerit iudiciū sēsus sed parētes firmiꝰ sciūt q̄ filij sūt ex ipsis q̄ filij sciant q̄ sūt ex illis. ideo etc. Scda rō Aris. est licet nō ponat eā i ordine est tamen talis. qz nō solū hoīnes: sed etiā alalia bruta cōmunitia videmꝰ se lōgitudine tēporis magis ac magis amare ꝓpter assuetudinē. sed lōgioꝛi tēpore parētes dilexerūt filios q̄ econtra: qz parētes cōfectim natos diligūt: hi aūt scz filij. pcedētes tēporibus parētes diligūt itellectū vel sēsū accipiētes q̄. z̄c. ¶ Tercia rō talis est. actus amoris est tēdere i amatū vel vnire se amato: z si nō corporaliter tñ scōm affectū. sed naturalik hoc magis cōuenit pri respectu filij q̄ ecōtra pr ei i cōnaturalēdo q̄ si seipsū ik̄dit i filiū z approximat se filio. filiꝰ autem nō se infūdit i patrē: sed exit ab eo q̄si se elōgans ab illo. ¶ Et ꝓfirmak qz mot⁹ itimius respicit ad terminū ad quē tēdit q̄ ad terminū a q̄ recedit. pr aūt quasi tēdit i filiū ponēs eū i esse: filiꝰ aūt ab eo recedit ideo. z̄c. Et hec rō pōt sumi ex illis verbis Arꝛ. z magis approximak qō a q̄ gētū q̄ factū facienti. Quarta rō est: qz obiectū naturaliter mouet potentiā tāto fortius q̄to est ei ꝓximus ideo magis amak qō est amāti ꝓximus filius aūt est ꝓximioꝛ pri q̄ ecōtra. qz filius est quedam pars pris z quasi de ei⁹ substātia pars aūt magis videk esse eadā toti q̄ totū pti. qz pars scōm se totum est eadē toti: totū aūt nō scōz se totū est idem parti igit. z̄c. Et istā sentētiā tetigit Arꝛ. i his verbis qō enī ex ipso ꝓpiquꝰ ei a quo puta deus vel capillus vel quomōcunq; habēti: illi aūt nihil qō a quo vel minus. Et ista rō nō repugnat p̄cedenti: q̄uis ꝓma facie videretur ei repugnare: ꝓpter quod considerandū est q̄ filius ꝓprie loquendo non est aliqua pars patris sed quodāmodo scōm virtutē potest dici pars patris inquātum capit eē a spermate quod decisū est a patre. z quod accepit ꝓtutē formatiuā filij a corde quod erat pars ꝓncipalis patris. Filius igitur in ordine ad patrē pōt intelligi dupliciter. vnomō vt est quodāmodo ps patris: z ita filius est ꝓximioꝛ z magis idem patri q̄ econtra. et per ꝓsis amabiliorꝛ z sup hoc fundat q̄rta rō. Aliomō pōt filius cōsiderari vt est diuisus a patre: sed tñ ab eo ꝓcedens. z ita pat tendebat in filium infundēdo ei virtutē et esse: filius autē exibat a patre et super hoc fundatur tertia ratio.

Differunt aūt iste due rationes: quia tertia sumebak ex pte potētie amatiue. q̄rta aūt ex parte obiecti amabilis. Sed contra istas duas rationes occurrunt dubitationes. prima est contra secundam rationem quia effectꝰ videtur magis naturaliter tendere in suā causam q̄ econtra. locꝰ eīm est qdā causa sue quoddā ꝓncipiū locati: z locatū magz naturalr tendit in suum locū q̄ locus in locatum Et cū finis sit causa causar. oja naturaliter i finē tendunt. pater aūt est causa filij. ergo filius magis naturalr in patrē tendit et approximat se ei q̄ econtra. cuius oppositum dictum est in tertia rōne. ¶ Secunda dubitatio est circa quartā rōem. quia experientia videtur docere: q̄ partes magis diligūt totum naturaliter quā totū partē si quis eīm velit pcutere hoīem sup caput: videmꝰ q̄ brachiū se exponēs se p salute totiꝰ: totū aūt nō sic se exponit p salute ꝓtis: imo totū. p eius salute permitteret vel in casu iuberet ipsam partem ꝓputari si igitur filius sit vel pars ꝓris videtur q̄ magis debeat ipsum naturalr diligere quā econtra. ¶ Ad primuz dicēdum q̄ si effectus tēdit in suā causā: hoc est vt ide reciprat ꝓtutē et perfectionez et ita hoc videk eē. ꝓpter amoꝛē sui ipius magis q̄ ꝓpter causa amoꝛē. et cum hoc si effectus tēdit in suā causā et approximat se et tñ intimius causa tendit in effectū. et approximat se ei: qz interiꝰ ifūdit se ei qdāmō. i. suā ꝓtutē in effectū. Ad aliam dicēdū q̄ pars per ꝓtutē suā ꝓpā non exponit se p toto: sed totū per suā ꝓtutē existū p oēs ptes. p salute ipius exponit ptiū vnāquāq; Hō dicak igitur q̄ brachiū se exponit p salute hois: sed hō p sua salute exponit brachiū sui: et sic illa expētia nō valet ad ppositū. Multa rō arꝛ. ad ppositū pncipale est ista. vnusq̄sq; magis diligit naturalr id quod est aliq̄d ipius quā illud quod nihil est ipius filiꝰ aūt ē aliq̄d ipiꝰ pris qz tāquā ps q̄dā et etiam tanq̄ possessio eiꝰ vt dz. p. huius pr aūt non est aliquid ipius filij q̄ z̄c. Vel etiam pōt sic argui vnusquisq; magis diligit seipm q̄ quēcūq; aliū se esse pris q̄dāmō trāsit i filiū ꝓtualr z ꝓtinuak per esse filij. nō pr amat filiū vt seipm: esse aūt filij nō transit in esse patris sed ab eo recedit. nō filiꝰ nō amat patrem sicut seipm ergo. z̄c. ¶ Item per rōez supta ex nono libro pōt sic argui. pr ad filiū ꝓpatur vt bñficus ad bñficiatū. sed bñfactor plus amat naturaliter bñficiatū q̄ econtra vt habeť in eodē Et oēs rationes q̄ illic ponentur: pnt ad ppositū

Sexta rō.

Prima obiectio.

Secunda

Tertia

Quarta.

Confir.

Quinta rō principalis.

Secunda rō

Tertia

Quarta

Quinta

Oppositum

Prima

Secūda

Tertia

Quarta

Tripleꝫ amicitia

Filij ordine ad pres ꝓt duplr ꝓsiderari

tertia aïcia. applicari. sed eas nūc dimitto qz suo loco videbū tur. Ulso ḡ de aïcitia aisli. dicamus vltra q tertia amicitia est hūana que fundat i voluntate mediā te intellectuali rōez multi dicūt q tali amicitia fi lius magis amat patrē ḡ eȝ. ppt hoc q recta rō respicit ad obligationē. filiꝰ aūt magis obligatur patri ḡ eȝ quia plura bona ab eo recipit ⁊ cōm rectā rōnē filius magis amat patrem. ¶ Itē rectā rō nō respicit ꝓncipaliꝝ ad ꝓpriatē. sed ad bonitatē rei amabilis. ⁊ cōm rectā rōem magis amatur simpliꝝ quod simpliꝝ est melius: pf aūt ē melior ⁊c. Et hoc ē mihi dubitabile: quia recta rō ostū hȝ a natura. ⁊ nūq̄ ȝriaꝝ nature neq̄ mirū qz natura directa ab infallibili cognoscente scilicet a deo ⁊ intelligētiſꝫ nō errat i suis opationibus ⁊ ōz septimo politice: q nihil est bonū eoꝝ q̄ preter naturā. si ergo naturale est q pater magis diligit filiū qz ecōtra: nūq̄ recta rō dictabit ȝriū. Itē mlts rōibus rectis ⁊ veris ꝓbatū fuit q pf magis diligit filiū ḡ eȝ. recta aūt rō recte rōi nō est ȝria ḡ nulla recta rō docebit: q filiꝰ magis diligat pfez ḡ eȝ. Et hoc ḡ credo eē verū nec credo q filiꝰ obligetur ad magis diligendum patrē ḡ pater diligat eum quia nullus recte obligat ad illō qđ ē naturale vel est contra naturā. Nec credo hoīem obligatū ad magis diligendū deū ḡ deus diligat hoīez qz hoc credo eē ipossibile: ⁊ nullus obligat ad impossibile. credo tñ q hō vere obligat ad amandū deū et nō ecōtra. ⁊ filius eꝫ vel multo magis obligatur ad amandū patrē ḡ econtra. sed non seq̄t magis obligatur ad amandū ḡ obligat ad magis amandū: est enī ꝓprium et naturale meliori ⁊ perfectiori ⁊ magis amare ⁊ amore meliori sine obligatione. ¶ Ad ꝓmam igit rationē alteriꝰ opinionis dicēdū q recta rō nō respicit obligationē solum: imo etiā oēs alias circūstātias ⁊ magis ipaz rei naturā. dicēdū est etiā q rō respiciens ad obligationē iudicat nō q filiꝰ magis debet amare patrē ḡ pf filiū: sed q filiꝰ magis debz. i. magis obligatur ad amādū. sed nō ad magis amādū vt dictū est. Ad scdam ꝓcedēdū est: q recta rō iudicat meliorē vt sic sp eē magz amādū: ſz nō magis eē a q̄cū q̄ amādū exēplū si tu scis robertū eē meliorē ⁊ excellētiorē teipo: recta rō ꝓpter hoc nō dictabit qđ magis debeas amare robertū ḡ teipm sed bñ dictabat q robertus magis debet amare se ḡ tu te. Concedēdū est igitur pfez magis esse amādū ḡ filiū: qz supponit esse melior: sed nō sequit ḡ ē magis amād⁹ a filio. imo sequit q pater magis amabit seipm ḡ filius seipm scōm rectā rōem. vl aliqs vtriq̄ extraneꝰ magis amabit pkem ḡ filiū. ¶ Rōes etiā q fuerūt adducte i ꝓncipio q̄stionis ꝓbant bñ q pater magis amat filium ḡ econtra etiā amore hūano scz i recta rōe fundato. Rōnes ȝo ad oppositū solute sūt deciaq̄rta q̄stiōe vl etiā solui possunt ex nunc dictis.

q̄stio. xvij. Arguit ꝓmo. Et imo sepio q̄rit. Utz mſes magis amāt filios ḡ pfes. Ar. q nō qz dictū est i decimaq̄rta q̄stiōe q amare perfecta amicitia magis cōuenit excellentiori ḡ defectiori et hoc est rationabile quia ȝrius amicitie est magis i amare ḡ i amari: vt dicit Arꝫ. iō amare magis conuenit virtu ossozibus: sed pater est hmōi respectu mſis. quia patres sunt excellētiozes et ȝruosiozes: ergo pfis est magis amare filium ḡ matris. Secundo ¶ Itē pat in generatione filij se habet ꝓ modum actiuz mſ per modum passiui. Usi qnto methaphisice ꝓmēto. primo ōz ꝓmentator q pater est tanq̄ agens et mater tanq̄ materia. Unde pater dat filium mſri: mater vero recipit sibi filiū a patre: sed appetitus siue amor materie siue passiui ic̄tū tale: est ꝓpter indigentiā et ad recipiēdū. appetitus aūt actiui ē ratione pfectionis et ad largiendū. modo dictū ē ꝓbus q verus et pfectus amor nō est ꝓpt idigētiā sed ꝓpter pfectionē. nec ad bñ patiēdū ꝓncipaliꝝ sz ad bñfaciēdū ḡ pfis est magis amare pfectū amore ḡ matris. Itē qz agētis est dare formā materie ad sui silitudinē. manifestū ē q filius formā hȝ ꝓncipaliꝝ a patre: ⁊ materiā magis a matre. ⁊c. sic filiꝰ est magis aliqd ipius patris. qz scōm partes ꝓncipaliores: mō parētes diligūt filios vt suiꝑpor aliquid exſtes: vt dicit Arꝫ. ḡ patres magz debēt diligere filios ḡ matres. vel rō formatur sic. ab illo filius debet magis amari a quo habet ꝓncipaliter partem magis amabilem: sed filius a patre habet partem magis amabilem scz formam. ḡ ⁊c. Tertio. ¶ Item ille amor qui est constantior videtur esse maior. sed amor patris est constantior ḡ matris. Tum qz viri debēt esse ꝓstantiores mulieribꝰ. Tū qz sicut dicit albertus qđ est i filio a patre est formavel ptes formales q̄ manēt: qđ aūt i filio a matre est materia siue partes materiales q̄ fluunt ⁊re fluūt vt ōz ꝓcio de ḡnatiōe. ḡ pfis est amare ꝓstantius et magis. Quarto ¶ Itē cū ad amicitiā spectat amā tē readamari. videt q ille magis debet amare filium ḡ filius magis amat: sed filiꝰ scōm rectā rōez magis amat patrem ḡ matrē. tum quia pater. cuz sit excellētior est amabilior: tum qz filiꝰ maiꝰ bonū habet a patre quā a matre. quia partez formalem vt dictum fuit. ¶ Oppositū dicit Arist. expresse. Et arguitur rationibꝰ ipsius: qz amor longitudie tpis et continuitate conuictus intenditur et ꝓfirmatur: matres aūt longiori tpe et magis ꝓtinuo puuunt filijs quā patres. ¶ Item certitudo iudicij de re amabili acuit et ꝓformat amorem: ſz matres certius sciūt q filij sunt sui quā patres. Tertio. ¶ Itē magis amamus quod cū maiori labore acquirimus. quod essi pluris emptū est pluris precij reputamꝰ. ppt qđ ōz q̄rto huius q cōiter liberales non sunt d. ꝓpo laboze pecunias acquisierūt: sed qui eas susciptunt vel susceperunt a predecessoribus ꝑmi eȝ nimis amant eas. ppter laborioſā acq̄sitionē: sed matres magis laborāt et laborauerunt circa filios et i partu ⁊ alias ⁊c. Quarto. ¶ Itē qui ꝓximior est filio debet magis amare filiū naturali amore. sed mſri ꝓximior filio quia filium iterius portat in utero ⁊ ꝓpo sāguis ⁊ ꝓpo lacte nutrit eū. Quinto. ¶ Itē qđ ē nāle hȝ vbiqz ⁊ i oīb⁹ eādē potētiā verbi gra ignis hic ⁊ i ꝑsis ardet vt ōz q̄nto huiꝰ sed i plīb⁹ aialib⁹ videm⁹ q a natura femie plurimuz diligūt filios suos masculi autē nihil aut parum verbi gra i canib⁹ equis gallis ⁊ gallinis. ergo magz natura femelle oēs amāt filios suos ḡ mares: qđ etiā ex hoc ꝓfirmat quia circa eos maiorē sollicitudinē apponūt ⁊ i ḡnatiōe: ⁊ educatiōe: ⁊

Sexto. nutritione. Itē ꝓ expiētiā videm⁹ i hūanis ꝑe matres nūq̄ vel valde raro filios sine educatione dimittere qua cūq̄ fuerit necessitate coacte pfes autem sepe si pauper fuerit videm⁹ ⁊ filios et mſes verelinq̄re ⁊ recedere ⁊ maxime si nō fuerit cōiugati. ymo totalit denegare filios ne cogātur eos nutrire ergo videtur q natura magis determinat mſes ad amandū ḡ patres. ¶ Ad istā q̄stionē multi respondēt sicut r albertus velle videt q matres feruētius patres aūt constātius diligunt. et ita vtrique magis diligunt: sed aliter et aliter. Et sic dicunt rōes hinc inde ꝓcedere vt ipse sua. ¶ Sz hec solutio forte non videt sufficiens qz rōes alique videlicet due vltime non solūvidentꝰ arguere maiorem i matre feruorē amicitie q̄ ⁊ in patre sed etiam maiorem constātiā et Arꝫ. in duobus locis scilicet i isto octauo et i nōno simpliciter sine distinctione matres magis diligere filios qđ non videt dixisse si sic esset distinguēdū videt ergo michi q patris aut matris ad filios pōt esse duplex amor: scilicet naturalis indit⁹ eis absq̄ cōsuetudine et consuetudinalis scz acquisit⁹ p cōsuetudinale cōuictum ⁊ hoc amor distinctio multū apparet i brutis in q̄bus videm⁹ nō ex iōgiori tēpore maiorē fieri amicitiā mſis ad filios: sed magis amicitie dissolutionē fieri: cū filij fuerint exse sufficiētes ḡre vicū. ⁊ oino cū supuenerint noui filij ymo etiā eam et hoc. videt in mulieribꝰ sepe cōtingere scz q semp habēt ad filios postremos maiorē amicitiā videt ergo mihi q hec naturali amicitia mſes diligūt filios et feruēti⁹ ḡ pfes et cōstāti⁹ qz natura agēs ꝓpter finē facit sp res in ois positionibꝰ melioribus ꝓueniētiozibꝰ finis si non fuerit ipedita nō abundās in superfluis: nec deficiens i necessariis amor aūt mſes ad filios est oino necessariꝰ ad eorum nutritionē et educationē: nō solū amor remissus et leuis trāsitꝰ: sed amor itensꝰ valde et ꝓstās ꝓpter magnū ⁊ multiplicē laborē ⁊ cōtinuū cōtingentē in nutritione ⁊ educatione filioꝝ quē mſ non sustineret ex leui amore: tantꝰ aūt labor et tā continuꝰ pfis circa filios non est necessariꝰ sicut negāt tātus amor pfis ad matrē. ergo feruētior et constātior debet naturalis amicitia mſis ad filios ḡ patris: saltē donec filij fuerint enutriti. Et videt mihi q experiētia multū docet cōstātiā amoꝝ matris ad filiū i hūana spē. qz nūq̄ videm⁹ eā ꝓpter quācūq̄ filij malitiā tpis derelinq̄re: ſz sepe ei subuenire pte nesciēte vel nolēte. ¶ Item etiā amore consuetudinali corroborāte: amorē naturalē mſ magis videt amare filiū ḡ pater: saltē in toto tēpore infātie ⁊ pueritie. quia cōsuit ei magis continue. Tū rōnabiliter concedēdū est q filius cū pervenerit ad etatē tendēs naturaliter ad altiozes actiones ⁊ extra domū incipit sequi patrem magis ḡ matrem: et tūc icipit crescere vel crescit in pfe amor cōsuetudinalis et diminuit in mſre. et p cōsequens etiā amor naturalis i pfe amore illo supueniente acuit et i mſre ebetat. Debet etiā cōcedi q amor pfis ad filios debet esse melior et nobilior quā amor mſis qz amor pfis ordinat magis ad introductionē filiorū i mozib⁹ et actionib⁹ excellentioribꝰ. amor aūt mſis magis ordinat naturaliter ad nutritionē corporis ⁊ necessitatē ⁊ hoc est valde rōnabile pater ei cū sit melior et excellētior matre: debet esse ꝓncipiū nobiliorꝝ opationūz etiā qz filiꝰ quasi habet aliam a pfe: et corpꝰ quasi a matre rōnabile est q emor matris ordinet ad pfectionē corporis: et amor pfis ad pfectionē alie modo ille amor est melior et nobilior qui ad meliorē et pfectiorem finē ordinat. Si ergo p magis amare itēdim⁹ idē qđ amare amore intēsiori credendū est q mſres magis amāt filios: sed si p magis amare volumus intēdere idē qđ amare amore meliori: cōcedendū erit q pfes magis amant. Et p dicta forte solui tur alia q̄stio possibilis fieri scz vtrū filij magis amāt pfes ḡ mſres vel ecōtra. Credo enim q amor filioꝝ ad parētes fūdat naturaliꝝ sup idigē- dubitatio. tiam ⁊ est ad bñ patiēdū magis ḡ ad bñfaciendū ideo filij magis natulit debent diligere illum quo magis indiget et a quo magis bñ patiūtur modo filij magis indigēt matribus a ꝓncipio qz primū oportet corpꝰ nutriri et pfici: qđ est officiū matris ergo magis diligūt matres a ꝓncipio: sed pfecto corpore: credo q naturaliter incipiāt magis amare pfes: quia tūc indigēt magis arie pfectionē accipere ⁊ excellētiozes exercere actiones que ops fieri per auxilium ⁊ doctrinam pfis. iō ⁊c. ¶ Tūc ad rationes respondēdū ē. Ad primam et scdam dicendum est: q ipe bene arguunt quod amor patris sit melior et nobilior. sed non q sit intensior. ¶ Ad aliam dicendum est: q licet simpliꝝ loquendo filius magis sit a patre ḡ a matre: tamē i ꝓncipio etatis id quod est a matre scz corpus iudiget perfici magis ḡ id quod est a patre. ꝓpter qđ tūc mater magis amat filium ḡ pater et filius magz matrem ḡ patrem vt dictum est. Et eodēmō ꝓcedit alia formatio istius rōis. ¶ Ad aliam pōt dici q amor consuetudinalis patris est constantior ḡ esset amor amor consuetudinalis matris: si circūscriberetur amor naturalis. tamē ex necessitate ꝓpter finē natura fecit i mſre amorē feruētiorē ⁊ constantiorem. ¶ Ad vltimā dictū fuit quō filij magis amāt patres aut matres. Rōes aūt ad oppositum bene urguunt q amor naturalis mſis sit ita ad ad ad

Quarto

Quinto

Sexto

Septimo

Oppositum

dupl'r ꝺ naturale

determinare ad vnã femellã vt i canib⁹/in pozcis in quibus vt gallis ⁊ sic de multis aliis: nec illud videt esse per naturã spẽi: cũ iter cetera animalia hõ sit aial maxie cõtinuũ. Itẽ religiosi peccarẽt vouẽdo castitatẽ: quia ageret ꝛ naturam. et nihil est est bonũ eoꝝ que sunt ꝓter naturã vt dicitur septimo politice. ¶ Itẽ illõ nõ videt esse scm naturã quod a voluntate libere elicitur: sed qꝺ robin⁹ amoze ꝓlugali amat mariotã magis qꝫ aliã: hoc est ex libertate volũtatis. vñ videm⁹ sepe fieri ꝛctus mere voluntarios inter parẽtes aliqꝫ hec illi deb⁹ vxoꝛẽ qꝫ ⁊c. ¶ Itẽ ꝓlugiũ fit aliter ⁊ aliter scm diuersas leges: ⁊ i aliqb⁹ legibus vn⁹ nõ determinatur ad vnã sed naturale vbiqꝫ hz eandẽ potẽtiam ⁊ vbiqꝫ fit similr vt ꝺ qnto hui⁹ qꝫ ꝓlugiũ non est naturale nec ꝓpzie alicitia ꝓlugalis. Et qz neqꝫ q libet vxoꝛ amat virꝫ suũ. Itẽ argumẽto platonis put recitat scõo politice arguit sic: quod est melius ciuitati hoc ẽ scꝺ naturã: cũ nihil hoꝝ ꝺ ꝓter naturã sit bonũ. sed plato ait melius esse ciuitati bus qꝫ oẽs mulieres sint omnibus viris cões qꝫ qꝫ appzopẽnt: ꝓpter hoc qꝫ ciuitas esset magis vna ⁊ magis vnifozmis: et sic essent in ea controuersie minores. ꝓpter ꝓũ em et diuisũ bellãt oẽs esset etiam maioꝛ amicitia inter ciues: quia quilibet vir quilibet puer amaret tanqꝫ suũ filiũ ⁊ oẽs viri amarent se tanqꝫ frres. ꝫ ⁊c. ¶ Oppositũ dicit arꝛ. Visũ fuit i scõa qstiõe scꝺi libri quõ naturale sit ue scm naturã multis modis accipit. de quibus modis apparet stari qꝺ i ꝓpsito sit dicẽdũ. ¶ Cõstat em viro ⁊ vxoꝛi nõ esse aicitia casualiter nec ꝓ violentiã neqꝫ per artẽ neqꝫ supnaturalr ꝫ est eis secundum naturã: put naturale distinguitur ꝛ tra casuale/violẽtum artificiale et supernaturale. Sꝛ potest dici qꝫ de eis non est aicitia secũdũ naturaꝫ put naturale distinguit cõtra animale vel voluntariũ cũ ipa non sit i eoꝝ appetitu nisi mediãte cognitione. Itẽ nec est scꝺ naturã ꝓut naturale distinguit ꝛ accidẽtale seu ꝓtingẽs: qz nõ de necessitate est qꝫ vxoꝛ amat virꝫ. contingit em aliqꝫ odio habere viros suos. Et si naturale dicaꝫ alicui illud qꝺ est sibi ꝓuentẽs scꝺ ꝓut naturale distinguitur ꝛ disconueniẽs: ꝺ qꝫ viro et vxoꝛi est amicitia naturalis: qz cõueniẽs est eos conuiuere per vitã vt videbit: tales aũt valde ꝓueniẽs est amare se inuicẽ. Sꝛ adhuc forte ꝓter mõs dictos ꝺ aliqꝺ alicui scꝺi naturã existere: ex eo qꝫ natura ipꝛ ad hoc iclinat: vl etiã dekmĩat si nõ fuerit ipedita: ⁊ ũ ne dubio talis est finis vniuscuiusqꝫ: sp ei natura agit ꝓpt finẽ ⁊ ad finẽ debitũ vnicuiqꝫ incliat ipꝛ ⁊ determĩatipꝛ: vt ꝓ tertio phicoꝝ. ⁊ qz finis vniuscuiusqꝫ est eius bonum et omne quod est bonũ alicui est sibi conueniens. ideo manifestum est: qꝫ ille modus est idem ꝓioꝛi vl sibi ꝓpinquus. Et iterꝫ si natura inclinat ad finem. opꝛ etiam qꝫ inclinet ad media per que finis ille potest acquiri et et saluari. ideo etiã talia media dicũtur existere secundum nãm. Et credo qꝫ de istomõ scm naturã

duplex finis' mulierꝫ scꝺi qꝫ duplr cõsiderantur

intendit Arist. qꝫ viro et vxoꝛi sit amicitia secũdũ naturã. Ad cuius euidentiã. Sciendũ qꝫ duplex põt esse finis mulieris ⁊ viri qꝺ ꝓtingit ꝓpõ: vn⁹ est filiozum ꝓcreatio alter est sufficientia ad viuere bñ: et isti fines conueniũt eis scm duplicez eoꝝ ꝓsideratiõẽ: vir em ⁊ mulier ꝓsiderati possũt vnomõ iqtũ ꝓfecti sũt i hũana natura: aliomõ secũdũ qꝫ vnusqsqꝫ multis idiget ad bñ viuẽdũ. mõ finis ꝓfecti iqtũ ꝓfectũ ẽ largiri aliis ꝓfectiones ⁊ esse. iõ viro et mulieri scꝺz ꝓfectionẽ i ꝓoꝛ i humana natura finis est filioꝝ ꝓcreatio ⁊ nutritio ⁊ totalr eoꝝ ꝓductio ad ꝓfectionẽ: sꝛ nature idigẽtis scꝺz qꝫ est idigẽs finis est bonũ illꝺ ꝓ qꝺ supleret eius idigentia: scz ꝓ quod ipa fit sufficies ideo finis viri et mulieris scm quod sunt nature multiplr indigentis est sufficiẽtia ad viuere et ad bene viuere. his visis dicẽdũ est primo qꝺ cohabitatio viri et mulieris est naturalis: quia per hoc ⁊ nõ aliter finis eoꝝ qui est filioꝝ ꝓcreatio attigitur tale aũt ꝓ qꝺ vniuscuiusqꝫ finis attigiꝫ ẽ vnicuiqꝫ naturale qꝫ dictũ ẽ. Itẽ cũ natura nõ minꝰ debeat eẽ sollicita ꝺ spẽb⁹ ꝓfectoꝛib⁹ qꝫ ipfectis ⁊ cũ natura ad spẽs bxuoꝝ ꝓpetuãdas iciet masculũ ⁊ femellã ad ꝓductionẽ: rõabile ẽ qꝫ hoc etiã natr faciat i hũana spẽ. ¶ Scꝺo dico qꝫ ifollubilitas ꝓiugiꝫ i hũana spẽ ẽ natutalis. ꝓmo ꝓpt qꝺ idiget diuitis educatõe doctrĩa ad qvir sũ mulier nõ sufficiẽt neqꝫ mulier sine viro. Secũdo ꝓpt sufficiẽtiã ad bñ viuere. quia sicut dicit Arꝛ. ꝓfelli diuis a sunt opa ⁊ sunt altera viri et vxoꝛis sicut videri debet i economica: ꝓpter quod neuter ꝓ se esset sufficiens ad bene viuere: sufficiunt autem ad cõponentes ꝓpria. Itẽ aliter bonũ domesticũ non saluaret diuitie naiqꝫ non congregarent sed potius dissiparentur dũ quilibet ꝓ sorte sua augmentanda subtraheret alteri qꝺ posset. Tertio dico quod appzopatio viri et vxoꝛis scilicet qvnic⁹ vnice coniũgatur est naturalis: nõ qdem ratione generis cum in multis aialibus videãtur plures femelle sequi vnũ marem: sed ratione spẽi quia si essent plures viri ad vnã mulierẽ: certum esset ad cui⁹ esset ples ꝓpter qꝫ periret sollicitudo requisita ad nutritionẽ ꝓlis ⁊ doctrinam ⁊ quia vnus sufficit ad fecundãdum vnam mulierem in superfluus aũt abundare non est naturale. ꝓmo si cut dicit albertus multitudo viroꝝ impediret impgnatiõem' qz ꝓpter frequẽtẽ coitũ matrix lubzicarek et non posset bene retinere semẽ iniectũ. Si aũt esset vni viro plures mlieres: nõ sufficeret iterum ad eas ⁊ ples ea vni⁹ viri sollicitudo ⁊ esset sepe iter mulieres rixa i domo. et sic periret bonũ domesticũ ꝓpter qꝺ nos videm⁹ i bzutis vnicũ esse marẽ vnice femelle: vbi femella nõ est sufficiens nutrire ⁊ educare plẽ. nec eoꝝ separationem videmus fieri: donec ples fuerit ad ꝓplemẽtũ ꝓductũ tanqꝫ exitẽ scꝺz natura in talib⁹ appzopriationem inseparabilitate masculi ⁊ femelle. Ex dictis ꝓcludꝺ ꝓ viro et vxoꝛi sit amicitia scm naturã: qz non est ꝓssibile ꝓsonã ꝓsone bñ ꝓuiuere ⁊ appzopriari ad totã vitã sine amicitia. Itẽ viri ⁊ vxoꝛis ad filios est nakalis aicitia ⁊ eꝛ sicut dictũ ẽ ꝓius ad hoc aũt ꝓsecꝫ qꝫ ipoꝝ adiuicẽ debet eẽ aicitia qz nccẽ est amare ⁊ amicoꝝ aicos et amantes qꝫ ipsi diligũt et dilectos a dilectis sibi vt ꝺ secũdo rhethorice. Et istã rationẽ. Arꝛ. in isto octauo notat cũ dicit. cõunctio aũt i. ꝓfirmatio talis aicitie scz viri et vxoꝛis filiꝫ videt eẽ ꝓpt qꝺ et sterilesꝺ dissoluunt: filij ei ꝓmune bonũ ambob⁹ ꝓsequet aut

qꝫ ifollubilitas cõiugij sit ꝺ iure nãe

qꝫ vnitas vxoꝛũ sit de iure nature.

Quarto

Quinto

Oppositum

ꝓmũ dictum

scm dictum

tertiũ dictum

ꝗrtũ dictũ et ꝓncipale

dubitatio

Ad rationes

Ad scdam

Ad tertiam.

Ad quartam

Ad vltimam.

qstio nona Ar-primo

Secundo.

Tertio

cõe. ¶ Sed dubitari põt qꝺ illoꝝ magꝫ amat ⁊ an vir vxoꝛẽ an vxoꝛ virꝫ. Ad qꝺ scꝺm ꝓs determinatr esse dicẽdũ qꝫ vir magis amat vxoꝛẽ et amore nobiliori: qꝫ vir ad vxoꝛẽ est sicut excedẽs ad excessum sicut pfectũ ad iperfectũ: sicut dãs ad recipiẽtẽ et bñfactoꝛ ad bñficiatũ vir ei ꝓlẽ dat vxoꝛi ⁊ vxoꝛ eam recipit a viro: modo dictũ fuit qꝫ ille amoꝛ est verioꝛ ⁊ melioꝛ ⁊ nobiliori qui est ad bñfaciendũ ⁊ qui fundatr in perfectiõe: qꝫ ille ꝙ est ad bñ recipiendũ ⁊ ꝙ fundatr sup idigentia. ¶ Ad rõnes igitr rñdẽdũ est. Ad ꝓmã dicendũ qꝫ non ẽ naturale qꝫ robin⁹ determiat se ad mariotam potius qꝫ ad hanotã. sed naturale est qꝫ determinat se ad aliquã. et accidit vel est mere volũtariũ ꝙ sit illa. Ad altã ꝓcedẽdũ est: qꝫ hõ naturalit ẽ aial cõiacitiuũ: sꝛ nõ ad oẽs ⁊ qꝫtũ ad oia: sed ad eos ⁊ qꝫtũ ad ea ꝙ expediẽs ẽ cõicare ad attigẽdũ fines vite hũane. ⁊ si vn⁹ posset ꝓles fecũdare: tñ altꝺ obest scz ꝓ nõ sufficeret ad debitã sollicitudinẽ circa oẽs vt dicebat: nec ẽ sile de vaccis ⁊ gallinis eoꝝ qꝫ in talibus femelle ꝓfit plẽ enutrire sine adiutorio masculoꝝ. ¶ Ad altã dictũ est tã qꝫ homo ẽ aial cõiacitiuũ: sed non qꝫtũ ad oia. Ad aliam solutũ fuit i fine penultime qstiõis tertij libri. Ad aliam ꝓcessum est illã aicitã esse volũtariam: sed tamen ad eam natura inclinat et ad appzopriationẽ vnius ad vnam: licet non ad hanc magis qꝫ ad illam sicut dictum fuit. ¶ Ad aliam dicendum est: qꝫ vbiqꝫ est idem modus coniunctionis viri ⁊ vxoris qꝫtum ad substãtiã ꝓuigiꝫ ⁊ qꝫtũ ad determiationem vni⁹ ad vnã ⁊ qꝫtũ ad ꝙsolubilitatẽ: nisi diuersitas ꝓtingat ex ꝓaua ꝙsuetudie patrie sicut i lege machumeti vel ex ꝓauitate doctrine vel exꝓsuetudine aut nature personarum. Verum est tamẽ qꝫ solẽnitates in ꝓiunctione fiunt aliter ⁊ aliter apud diuersos scm institutiões mere volũtarias diuersarũ legũ vel patriarũ. ¶ Ad aliã rñdet arꝛ. sufficienter scꝺo politice: nõ eni esset bonũ ciuitatẽ esse maxime vnã: opꝛ eni domum esse magis vnã ⁊ opꝛ in ciuitate nõ oẽs esse clericos. quis ei faceret sotulares ⁊ pannos ⁊ alia plurima quib⁹ qꝫplurimũ diuersis ⁊ ꝓ eosdẽ fieri nõ possibilib⁹ indiget ciuitas ad salutẽ: nec est vez qꝫ oẽs viri amabũt oẽs pueros tanqꝫ filios: imo nullos sic amabunt: qz ignozabunt ꝙ sunt sui qui nõ: nec erit cura pueros sufficiens sollicitudo: quia sicut dicit scꝺo politice minime cura sortitur quod plꝰ moꝛtũ ẽ cõe de ꝓpriis ei maxie curãt de cõib⁹ aũt minꝰ qꝫ qꝫtũ vnicuiqꝫ attiet ⁊c. vide locũ illũ si velis.

Decimonono qꝫrit vtrũ aicitia ꝓpt vtile solũ vel maxie fiãt accusationes ⁊ querele. Arguit qꝫ nõ: qz amicitia parẽtũ ad filios nõ est ꝓpt vtile: est em ad largiendum non ad recipiendum sicut ꝓius dicebatur. amicitia ꝓo filiorum ad parentes est magis ꝓpter vtile ꝙz ad recipiendum: ⁊ tñ sepissime parentes filios accusãt apponẽtes obiurgatiões et aliqñ penas ⁊ punitiões filij aũt non sic accusãt parẽtes neqꝫ sic hoc eos deceret. Itẽ aicitia amasioꝝ nõ est ꝓpt vtile: sꝛ ꝓpter delectabile. ⁊ tñ i ea sepe fiũt accusationes ⁊ querele imo quasi semꝑ. ¶ Itẽ sicut aliqñ contingit in vtilibus non recõpensare ꝺ digne: ita ⁊ de lectabilibus ergo ita hic sicut illic cõtingũt accusationes et querele. ¶ Itẽ nõ minꝰ contingit iter los esse amicitiam ꝓpter delectabile qꝫ ꝓpter vtile. sed mali semper sunt accusandi ergo ⁊c.

Item oppositum nata sunt fieri circa idem: sed circa amicitiam ꝓpter honestum fiunt collaudationes ergo circa eã ꝓtingit fieri vituperia ⁊ accusationes. ¶ Oppositũ dicit Arꝛ. i hisverbis. fiũt autẽ accusatiões ⁊ qrele in ea que scm vtile aicitia vel sola vel maxia rationabiliter. Arꝛ. sufficiẽter determinat istã qstionẽ. Ꝓtio ei dicẽdũ est qꝫ i amicitia ꝓpter honestũ nũqꝫ fiunt accusatiões aut querele qz accusationes ⁊ qrele nõ cadũt iter amicos nisi qñ appareat vni qꝫ alter nõ amat ꝓmpt⁹ nõ sibi bñfacit qꝫtũ desiderat vel qꝫtũ putat hoc debere fieri: sed i amicitia ꝓpter honestũ vterqꝫ facit alteri qꝫtũ ille desiderat: qz in quinta questione dictum fuit virtuosoꝝ amicozum hoc amicitia esse ꝛtuosum. virtuosi aũt faciunt qcũqꝫ secũdũ rectã rationem opꝛ: et qñ et vbi ⁊ et quomõ: et ad quos nec aliqꝫ alia vel aliter vellent sibi fieri. ꝙ amici virtuosi faciũt sibi inuicẽ qcũqꝫ quocũqꝫ vterqꝫ desideret vel putet esse faciẽdũ. Itẽ aic⁹ ꝓpt hone stũ cum sit vir bon⁹ nihil peteret ab amico inhonestum et aliter promptus esset facere ossie quod honeste fieri posset ergo nulla est ibi occasio accusationis vel querele. ¶ Secũdo dicẽdum est qꝫ in amicitia ꝓpter vtile ꝓut ipa distinguit ab amicitia ꝓpter honestũ nate sunt sepe fieri accusationes et qrele. quia hõ conquerit si non fiat sibi qꝺ appetit et quo indiget: et accusat alterũ si non fecerit id qꝺ credit ipm esse factum ⁊ debere fecisse: sed aic⁹ ꝓpt vtile nõ facit alteri qꝫtũ ille appetit nec qꝫtũ idiget nec qꝫtũ credit debere sibi fieri. ꝫ ⁊c. minoꝛ stati apparet qz amici ꝓpter vtile semꝑ intendũt lucrũ et hoc credunt ab amico sibi fieri quia ob hoc amant eũ et sic vterqꝫ talũ amicoꝝ appetit ab amico plus accipe et minus facere: et credit ita debere fieri. ꝙ neuter vult facere qꝺ alit appetit et credit debere fieri. Item tales amici cõmuniter sunt cupidi aut oino auari tales autem nunqꝫ credunt satis factum esse eis: et semper credunt nimis fecisse: ꝓpter quod conqueruntur ⁊ alios accusant. ¶ Tertio dicẽdũ est: qꝫ etiam in amicitia ꝓpter delectabile ꝓtingere pñt accusationes ⁊ qrele ꝓpt hoc qꝫ delectatiões sẽsuales trãsitorie sunt ⁊ cito fiũt i tediũ. ꝓpter qꝺ contigit aliqꝫ altero aicoꝝ volẽte delectari. alterũ esse attediatũ ⁊ nõ velle vel nõ posse delectare illũ ⁊ ita nõ fit illi quod appetit ⁊ qꝺ credebat sibi debere fieri. Quarto dicẽdũ est: qꝫ multo magꝫ hñt locũ accusationes ⁊ querele in amicitia ꝓpt vtile: qꝫ in amicitia ꝓpter delectabile. ꝓmo qz utilia sũt nobꝫ magis necꝫria qꝫ delectatiões sẽsuales intñ qꝫ nõ hñtis vtilib⁹ cessarẽt delectatiões. iõ appetit⁹ nitiꝫ fortiꝰ i vtilia. mõ qꝫto aliqꝺ magꝫ appetim⁹ tãto magis ꝓcurimur si nõ obtineam⁹. Secõo qz si aic⁹ ꝓpt delectabile nõ ꝓbeat nobis delectationẽ desideratam: magꝫ possum⁹ appetitui nro remedia re qsi aic⁹ ꝓpt vtile nõ ꝓberet nob⁹ vtilitatẽ affectatã: qz si qꝫrim⁹ delectari ⁊ aic⁹ delectet nos: bñ est. si ꝓ tristis exñs vel attediat⁹ nõ delectẽt nos

possum⁹ ab eo ipo volēte recedere. ⁊ q̄rere alios delectātes q̄ plurimi faciūt inueniūt vl etiā sine detrimēto possum⁹ a delectatiōib⁹ q̄situs p tpe modico abstinere: sic aūt nō ē i aicitia ppt vtile qz si a mic⁹ nō pbeat nob⁹ vtilitatē q̄sitā ⁊ spatā: difficile. vl ipossibile aliū inuenire volētē eā nob⁹ pbere mō certe (sicut dicit Aris⁹ ridiculis videt accusās si faciliter possit in sperato vel desiderato remediū apponere. Tertio qz i aicitia ppt delectabile aic⁹ cōit i actu suo ppo ⁊ delectat aicū ⁊ delectatur. ⁊ sic vterq; adipisc̄ do q̄ desiderat tribuit alt̄i q̄ affectat q̄b⁹ factis: nullū hz locū accusatio vl querela. vñ in hac ꝑtate hec amicitia maxime ꝓuenit cū amicitia ꝓfuosa: sed i amicitia ppt vtile ꝓtingit ꝓfuū. qz cōiter aicus nō eodē actu delectatur vel lucrat simul ⁊ replet i digētiā amici: imo magis subueniēdo aico minuit i his i q̄b⁹ appetit⁹ intendit augeri: ⁊ hoc est natū generare q̄rimonias ⁊ accusatiōes: ⁊ i hoc hec aicitia valde ꝓfuatur ꝓfuose. ¶ Sed tñ opz notare sicut dictū fuit i sexta questione. q̄ aliq̄s ꝓtingit aicos ppt vtile ꝑsecq̄ eodem ꝓmuni actu ⁊ simul vtilitatē desideratam quam null⁹ eox posset seꝑatim consecq̄ sicut illic exꝑplificat de ꝓmilitibus/⁊ ꝓnauigantibus/et commercatozib⁹/⁊ hmōi. ⁊ in his non habet locū tertia ratio ꝓout nunc ꝺducta fuit nisi dicam⁹: q̄ adhuc inter tales amicos ꝓpter vtile et amicos ꝓpter delectabile hoc interest q̄ in vtilibus illi act⁹ q̄bus cōe lucrum acquiritur sunt tristes et duri ꝓpter q̄d vnusquisq; sciens q̄d fecit et nō quod alt fecit putat se plus laborasse ⁊ alterum minus ꝓ consequens credit plus lucri sibi deberi: et sic iterum fiunt accusatiōes controuersie ⁊ q̄rele Ju delectabilibus aūt qz actus sunt agēti delectabiles qui plus agit plus obtinere putat eius q̄d appetit: ⁊ ita non ꝓquerit nec alium potest accusare q̄ seipm. ¶ Notādū etiam q̄ vbi sunt int⁹ amicos amicitie diuersoꝝ generꝝ: puta q̄ hic amat ꝓpter delectabile et alius ꝓpter vtile contingit valde rationabiliter accusationes et querele. verbi gra: in amicitiis inter delicatum diuitem et pauperem soculatorem. vel inter senem luxuriosum ac turpē ⁊ iuuenculā pauperem aclasciuum. quia neuter i hoc quod alteri tribuit delectat: sed in eo solo q̄d recipit. ⁊ sic vterq; plus debuisse putat q̄ recepisse quia quod non delectat semper nimium esse putamus et quod delectat semper iudicamus esse modicum ꝓpter quod sequutur accusationes ⁊ q̄rele. ¶ Ad rationes Ad p̄mam dicendum est q̄ parentum ad filios nō sunt ꝓprie accusationes sed potius excusationes ꝓpter ignorantiam inuentutis: nec sunt ad eos punitiones sed castigationes: differunt enim punitio ⁊ castigatio sicut vt ꝓmo rhethorice castigatio q̄dē enim patientis gra est. punitio aūt facientis vt satisfiat. pater ergo ꝓprie non accusat filium neq; punit. sed reprehendit eum et castigat ad docendum. ¶ Ad aliā concedēdū ē: q̄ int⁹ amasios amore hereos cadūt valde sepe accusatiōes ⁊ q̄rele: sed hoc nō ex ea rōe q̄ talis aicitia ē circa delectabile. imo hoc eis ꝓuenit ex ꝓpetate sue spēi scz qz neut amasiox pōt velle q̄ alt amet nisi ipz solū: ⁊ sp timet de opposito ꝓpter multotiēs facilr accidere oppositū. ꝓpt cō

Notabile.

Ad tertiā et quartam

Ad vltimam.

uiuere sepe ⁊ cōsciare cū aliis aicabilit⁹ ⁊ socialiter sicutoz fieri ꝓcedit q̄ q̄ i hac aicitia speāt⁹ aliq̄s fuerit ꝓfirmata. cadūt accusatiōes ⁊ q̄rele nō rōe generis scz rōe ꝓpetatis talis spēi. ¶ Alie due rōes pbāt q̄ i aicitia ppt delectabile pñt accusationes ꝓtigere: sed nō pbāt q̄ eq̄ sicut i aicitia ppt vtile cetera ei nō sūt paria sicut vsū fuit. ¶ Ad vltimā pōt dici q̄ aliq̄s subiectū determinat sibi alterꝝ oppositoꝝ vt ignis caliditatē: et tūc alterꝝ oppositoꝝ nō pōt sibi esse. mō aicitia ppt honestū determinat sibi laudē: q̄ ē fin⁹ vl nō i ne⁹tute. vl dicēdū q̄ sicut par ⁊ ipar fiūt circa numerꝝ i gñe: nō circa eūdē numerꝝ i spē: ita laudes ⁊ vituꝑia fiūt i genere circa volūtarias passiōes hit⁹ ⁊ opatiōes: sed nō circa eas dē i spe mozis. Et finit questio.

Questio: ꝓp

Arguit ꝓmo

Secundo

Tertio.

Quarto

Quinto

Sexto.

Vicesimo q̄rit pōt de retributionib⁹. Hā vt dicit Aris⁹ ꝓdignas exhibitiones ⁊ retributiones saluat amicitia. Querit q̄ vtr oī bñfactor sit retribuēdū Aīt q̄ non: q̄ ꝓbabile fieri nō est faciendū: q̄q; aūt bñficiatus nō ē potes retribuere ergo tunc nō est retribuendū. ¶ Item possibile est bñfacientē fieri malū: malo aūt nō est retribuēdū. ꝓbatio q̄ nō est alicui faciendū q̄d efficeret mal⁹ vl ꝓ q̄d malicia ei⁹ augeret. Hā (vt dicit Aris⁹ nono huj⁹) magis adiuuādū est ad morē q̄ ad substantiā ⁊ seneca ꝓmo de bñficijs si potero malū a malicia reuocabo si nō potero. nō adiuuabo scel⁹: sz si malo retribuerem⁹ malicia ei⁹ ide augeret: q̄ ei mali singulis vtūtur male q̄to sunt poētiozes: tāto sunt peiozes. seuissima eni i iustitia habens arma ꝓmo politice. q̄ tali non ē retribuēdū Jtē hoc nō ē faciēdū q̄d grauat faciētē ⁊ nō iuuat recipiētē. sz possibile ē q̄ retributio grauet bñficiatū. imo magis indigeret q̄ adhucdare tur sibi: et possibile est q̄ non iuuaret bñfactoꝝ quia forte non indiget quo autē non indiget illō sibi tribuere non iuuaret eū: ergo illi non est retribuendū. ¶ Jtē bñficiū est donū: sed nō opz retribuere donum vel reddere donū quia tunc nō differt donū a mutuo. q̄ tē. ¶ Jtē si esset retribuēdū sequerēt q̄ bñfactor deberet excitare bñficiatum ad retribuēdū. ꝓns ē falsū q̄ ⁊ ans ꝓns ꝓz. qz rōnabile est ⁊ meritoriū excitare homines ad benefaciendum et non ad malefaciendum. modo si recta ratio dictaret esse retribuēdū: retribuere est bñfacere et nō retribuere est peccare: q̄ rōnabile esset excitare bñficiatū ad retribuēdū: sed falsitas ꝓntis ꝓz accēte senece sc̄dō de bñficijs vbi dicētis qui debet bñficiū taceat: ⁊ aucte Aris⁹ q̄rto huj⁹ dicētis q̄ liberalis q̄lis oz esse bñfactor non vtiq; erit petitiuus ⁊ oēs morales in hoc ꝓcedāt. ¶ Jtē aliq̄ bñfaciunt eo solo q̄ in sic faciendo lucrant nihil intendētes alijs bñfacere nisi sui ipox gra: talib⁹ aūt non opz retribuere: tum quia operi suo lucrū quod est merces laboris ꝓiunctum est: tum qz sit lucrum habent a nobis sicut nos ab ipsis: tum qz tales sicut bñfaciunt illis. ita malefacerent ei⁹ si hoc crederēt sibi esse vtile quia nō nisi ꝓpt vtilitatē ꝓpriam intendunt tales eni se habent ad illos quib⁹ bñfaciūt sicut hō dines ad porcos suos q̄bus bñfacit impinguando. et cū fuerit pingues

Notabile.

Ad rationes

Ad secundā.

mactat eos: sicut ergo porci si haberēt rationem nō tenerent ad retributionē. sed potius deberent fugere a tali dño ita nec talibus est retribuendū. ¶ Jtē si oīm benefactoꝝ esset retribuendū: hoc esset qz retribuere ē opus bonū: quero ergo an sit opus ex se ipso bonū aut ratione circūstantiaꝝ si sit non exse bonū sed ratione circūstantiarū tunc nō oportet omni bñfactori retribuere qz pñt desistere circūlātie. si ꝓ retribuere sit opus ex se bonū: sequerēt q̄ sit retribuendū q̄cito fuerit possibile. non esset tardandū ad bene operandū: sed illud consequēs est falsum sc̄z q̄ cito sit retribuēdum. qz dicit Seneca quarto de beneficijs qui festinat vtiq; reddere non hz animū grati hois. sed debitoris ⁊ (vt breuiter dicamus) qui nimis cito cupit soluere debet inuitus ⁊ q̄ inuitus debet ingratus est. Et iterum ex hoc statim ꝓcludit q̄ nō sit omni benefactori retribuēduz: qz aliq̄s est tardandū vt nunc dictū est ⁊ interim possibile est: benefactoꝝ mori et sic nō poterit fieri et retributio ergo in isto casu non fuit retribuendū. ¶ Jtem si esset omni benefactori retribuēdū sequerēt q̄ illud esset optandū sine quo nō esset locus retribuendi. sed si benefactor singulis bonis abundaret et nullo indigeret: non esset locus retribuendi. ergo deberemus optare aliq̄d euenire aduersi nris benefactoꝝ vt eēt locus retribuendi ⁊ debitus soluendi q̄ non est concedendū. q̄ ⁊c. ¶ Oppositū est ad possibile. nā sicut dicit Aris⁹ possibile amicitiā reqrit. ¶ Jtē ea debent fieri inter amicos q̄ amicitia saluat. sed amicitia ꝓ cōdignas retributiones saluat vt vult aris⁹. q̄ ⁊c. ¶ Jtez quinto huj⁹ reꝑamulari eīm opz ei q̄ gratia fecit. ¶ Jtez hoc est euitandū quod inducit seruitutē. sed non retribuere inducit seruitutē. nam scōm Aris⁹ q̄nto huj⁹ seruit⁹ videt esse si nō ꝑtra faciat. ¶ Jtē oportet esse gratū ⁊ non ingratū gratozū autē est retribuere ⁊ non retribuere ingratoꝝ. ergo oportet retribuere. ¶ Sciēdum ē sicut dictū fuit decimaquarta q̄one huius octaui. q̄ multū differt donū facere ⁊ bñfacere: et differt bonifactor ⁊ benefactor. est eīm aliq̄s bonifactor nō bona sed mala intētione benefactoz autē nō est si non faciat bona mēte sicut dictū est alibi. dicēdum ē ergo statiz q̄ non oī opz retribuere q̄ bonum facit: hoc enim Seneca ꝓ plures instātias declarat sufficienter q̄nto de beneficijs vbi capiēdo beneficiū nō ꝓpe sed ꝓ bonificio dicit sic. multa sunt ꝓpter q̄ beneficiū sine retributione debere desinimus: non q̄a ablatū sed q̄a corruptū ē aliquis reū me defendit: sed vxorē mea stupro violauit: non ablulit beneficiū: sed opponendo illi parere iniuriā soluit me debito. aliquis michi pecuniā credidit. sed domū meā incēdit pensatū est creditū dāno nec redditi nec tñ debeo sepe in quā bñficiū manet nec debetur si secuta est dantē penitētia si miserius se dicit q̄ dedisset: si cum daret vultum obduxit ꝑdere se credidit si sua causa vel certe nō mea dedit si non desist insultare gl'ari ⁊ vbiq; ꝺtare ⁊ acerbū munus suū facere: manet bñficiū q̄uis non debeat.

Seneca.

Octauo

Oppositum.

Sedo

Tertio

Quarto.

Quinto

Et ista dicta senece sine dubio sunt vera quo ad primū casum sc̄z quo quis beneficio opponit parem iniuriā vel maiorē. et ad illuz casum forte reducē casus vltimus quo q̄ dedit nō desist insultare ⁊ vbiq; ꝺtare: talis eīm forte maiorē facit iniuriam recipiēti q̄ valeat illud q̄d recepit. Satis ēt concederē me nō esse obligatū et qui non mea sz solū sua causa ꝓfuit: sicut ꝓtius arguebat: sz nec ei qui ꝑdere se credidit: talis eīm nō amauit: quia nullū bonum voluit ei cui dedit: et ita nō nisi gratis fecit q̄d fecit: dedit eīm nō audēs nō dare ppt timorē vel pudorē. Sed de alijs casibus est mihi maioz dubitatio q̄ sic declaro nō solum donatio sine spe remuneratiōis ē licita ⁊ honesta imo etiā mutuatio: imo certe nec solū donatio est actus liberalitatis: sed etiaz q̄nq; mutuatio q̄uis eīm donatio locū habeat ꝓprissime inter aicos: tñ mutuatio magnū hz locum inter vicinos/inter cōpatriotas/inter ꝓsanguineos ⁊ hmōi. ⁊ potest casus contingere q̄ recta ratio dictaret te accōmodare vicino tuo decem libras. ⁊ q̄ tu faceres ei ex hoc magnā gratiā et tñ recta rō nō dictaret te simpl'r ei donare illas decē libras: hec mutuatio siue accōmodatio licita ⁊ honesta potest eē duplex sicut dicit Arist. vna legalis. alia moralis. legalis ē cū pacto de rehabendo. q̄d ꝓ quo. moralis aūt est sine pacto rehabēdi. et sub noīe nō accōmodationis: sed donatiōis cū spetamen et intētione rehabendi: sic eīm sepe faciunt boni cōuicini succurrētes in. suis necessitatib⁹ sibi admicē: imō vt dicit Aris⁹ danti opz retribuere: aliter fierēt querele ⁊ accusationes ⁊ dissolueret vicinalis amicitia: q̄ nō esset bonū. Et confirmo ꝓ rationē quā tangit aristo. in ista q̄ oporteat retribuere sic donāti seu cū intētione rehabēdi accōmodāti: q̄uis sub mō ⁊ specie donatiōis q̄m retinens beneficiū ab eo q̄ sic dedit vel accōmodauit: vel retinet ipsum rōne cupiditatis vel amicitie vel necessitatz vel impotentie retribuēdi: si vltimo mō tūc est accusatus: nisi q̄ ipse debet humiliter cōfiteri se illi esse obligatū et quasi se illi donare ⁊ oīno redditurū beneficiū si posset: et hec humilis confessio est tam quedā magna retributio. si ꝓ retinet ꝓpter cupiditatē certum est q̄ est peccatū. si autē vult retinere sub modo amicitie constat q̄ ipe peccat multipliciter ꝓmo recipiēdo tale donū q̄ vel a ꝓncipio recipi non debet: vel tali mō recipi quali dat ille autē dabat tanq̄ amicus ꝓpter vtile nō tanq̄ amicus ꝓpter honestū solum. recipiens aūt cū velit donū retinere sub specie amicitie recipiebat illud donū tanq̄ ab amico solū ꝓpter honestū igit non bene. Sc̄do ille peccat qz retinendo illud donum videt facere alterū amicum amicitia ꝓpter honestū. ille autē non vult talis esse amic⁹ modo nolentē nunq̄ faciendū est amicū vt dicit Arist: Tertio ille peccat qz dissoluit amicitiā inter eos talem qualē vt dictū fuit. Ex his autē sequit nō esse simpl'r et vniter verū quod seneca dicit ꝓmo de bñficijs q̄ dignus est decipi: qui de recipiendo cogitauit cū daret. hoc eni est falsum in predicto modo dationis. vñ dicit arist. si potes est sc̄z recipiens reddendū. non igit sic dantē est decipiēdū Seneca igit ꝓ illa vera volebat itelligere q̄ illa

Duplex accōmodatio.

non ſit ſimplr vera et pfecta donatio: nec eſt etiã verum ſemp et o ñib⁹ modis: quod a ſeneca fuit prius allegatũ: ſcz q recipiens ſolut⁹ ẽ a debito: ſi ſecuta ẽ dantẽ penitẽtia. primo qz penitẽtia eſt actus interior q̃ poteſt eſſe occultus ſingulis preterq̃ recipienti. ideo bñficiatus penitentiã bene ficãtis ignorare põt ignorãtia invincibili: ſed ꝓpter circũſtantiã talis ignorãtiẽ nullus aliter agere debet q̃ ſi eſſet abſq; illa circũſtãtia cõſtat aũt q̃ recta ratio haberet retribuere ſi nõ ſequerẽt penitentia: ergo adhuc habebit ſi ſequaꝭ penitẽtia dictomõ ignorata: ſed qõ recta rõ habet: hoc opz facere ergo illo caſu oportet retribuere. Jtẽ bñfactori effecto male retribuendũ eſt vt poſt dicẽt ſi igit benefactor bñ dederit z bonus erat: z poſt ea malus effect⁹ de illo peniteat adhuc erit retribuendũ. Jtẽ poſſibile eſt q̃ malicia accipientis eſt occaſio ſequẽtis penitẽtie bñfactoris: vt ſi ex eo ſolo me peniteat tibi dediſſe: qz video te dono male vti. ſed nec malicia tua nec illud qõ rõnabiliter ex malicia tua occaſionaꝭ abſoluit te a debito ergo ꝛc. Jntelligendũ tñ ſane quõ malicia recipientis põt eſſe rõnabilis occaſio penitẽtie bñfactoris: abſit enĩ q̃ vnq̃ alicui debeat diſplicere de ſuo beneficio ea rõne qua ꝓceſſit ab eo: da bene ꝓceſſit ſi bñficiũ fuit: de bono aũt vt bene ẽ vel bñ fuit nunq̃ eſt penitendũ. Sed rõnabiliter diſplicere poteſt bñfactori de bñficio q̃tũ ad materiã beneficij ea rõne qua reposita eſt apud talẽ qui male vtit ea. Jtem licz qui penitendo dedit nihil bene fecerit tñ bonũ fecit. z licz a tali recipiendũ ſit vt ab amico quia nõ eſt amicus nec vult eſſe: tñ a tali ſi fuerit diues et potens recipiendũ eſt in caſu neceſſitat⁹: vt a debitore qui ex debito mortis aliquor indigẽtijs ſuccurrere teneret. Et nõ puto q̃ ſit incõueniẽs tali aliq̃liter retribuere in licitis ſeruitijs ac debitis reuerentijs nõ quia benefecit vt ſimus ſibi obligati: ſed vt ſicut bonũ fecit debitũ: ita faciat iterato z ne occaſionez nõ faciẽdi aſſumat. ¶ Hunc eſt videndũ de alijs caſibus tactis in arguẽdo: vt per hec poſſint ſolui argumẽta. Et ꝓmo concedendũ eſt q̃ impotentem nõ opz retribuere nullus enĩ obligaꝭ ad impoſſibile. z vt dicit Ariſ. impotentẽ neq; dignificabit vtiq; debere retribuere. ſed rariſſime contingit adeo fieri impotẽtẽ. ſi enĩ nõ poteſt retribuere in pecunia: poteſt tñ in reuerẽtia vel amore aut commendatiõe ꝑbali. aut in oratiõe ad deũ vel ſaltem retributio interius facta eſt ſi pfecta voluntatem hz de retribuẽdo ſi poſſet. ¶ De ſcõo argumento difficile eſt ad ſcrupulũ diſtingere: tñ pñt poni cõcluſiones cõtrarie. ¶ Prima eſt q̃ creditor effecto malo reddẽdũ eſt legalẽ mutuationem: qz ille de illa haberet cozã iudice actionẽ z iudicaret ꝓ eo qõ non fieret niſi eẽt ſibi retribuendũ vel reddendum. Hec obſtat tñ fiat peior: qz hoc non eſt ex tua ſed ex ſua culpa: cũ feceris id ad quod teneberis. ¶ Secũda concluſio moralẽ mutuationẽ ſcz que fiebat mõ ſimplicis donationis effecto malo nõ eſt reddendũ in q̃buſcũq; bonis in quib⁹ eẽt et reddendũ ſi eẽt bon⁹: qz non ſemp eſt retribuẽdum in cõſimilib⁹ muneribꝰ ſeu donis ſed in his que recipiẽti cõueniũt modo nõ eadem cõueniũt bonis z malis. Jn nullo igit erit ſibi retribuẽdũ qõ cederet in augmentũ malicie ipſi⁹. Nec obſtat ſi in te ferat querimoniã z accuſationẽ diſſoluentẽ amicitiã qz oportuna eſt diſſolutio amicitia talis amicitie: nec oportet ſatiſfacere malicijs conquerẽtũ nec ſemp timere accuſationes ipſorum.

Dſtio rõnũ

Tertia

¶ Tertia cõcluſio eſt q̃ illi eſt retribuendũ cuius effecto malo: qz bona ſunt duplicia q̃ poſſumus nobis adinuicẽ retribuere. quedã quib⁹ mali male vterent: alia quib⁹ malicie ſuccurrit: vt ſunt moroſe ꝓſuaſiones z monitiões z interdũ obiurgationes z punitiones et talia ſcõm ſtatus hoim et morbor z excellentior q̃ ſit donũ ſub ſpe rehabẽdi et nunq̃ nobiliora actus virtutis debet in minoris ſpeciẽ ꝓmutari. ꝓmutaret autẽ ſtatim q̃ veniret in tẽtio rehabendi. igit ꝛc. Sed poſito q̃ donator indigeat et q̃ recipit abũdet: puto qõ nec adhuc eſſet repetendũ: ſed magis velut a principio petendũ ſimpliciter. nulla eſt enĩ est deordinatio ſi indigẽs petat donũ a potẽte amico vel vicino: ſed ordinis puerſio eẽt ſi donũ in mutuationem mutaret. ¶ Sed cõtra hoc arguit̃ qz recipiẽs purũ donũ peccat ſi nõ retribuat: nõne igit̃ euz excitabit vt nõ peccet. Nã vt dicit ſeneca quoſcunq; potero peccare. phibebo. multo magꝭ amicũ z ne peccet z ne in me potiſſime peccet: alterũ illi bñficiũ do ſi illum ingratũ eſſe nõ patior. ¶ Ad hoc dicendũ eſt q̃ nunq̃ eſt faciẽdũ aliq̃ malũ z inordinatũ vt inde bonũ eueniat: quoſcũq; igit̃ potero abſq; mei actus deformitate peccare. phibebo aliter nõ peccarẽ aũt vt dixi: ſi purũ donũ meum mutarẽ in ſpem mutationis z iterũ nõ. phiberem ipm peccare nec abſoluerẽ eũ ab ingratitudine: qz vel incitarẽ eũ ad retribuendũ anteq̃ teneret retribuere z hoc eſſet valde turpe vel poſt et ſi ſic iã peccauit: z tam vitium ingratitudinis incurrit. Caſus in ſexta rõne tact⁹ cõceſſus eſt. ¶ De alia ratione dicendũ eſt q̃ oñe retribuere qõ ſit ſcõm ſtutẽ z ſcõm rectã rationẽ eſt bonũ z ſcõm ſeipſum expetendũ: tale autẽ eſt illud ſolũ qõ ſit debitis circũſtãtijs obſeruatis: ſed qz poſſibile ẽ ſub indebitis circũſtantijs retribuere. iõ non oẽ retribuere eſt ſcõm ſe bonũ. Cõcedendũ eſt igit̃ q̃ retribuendũ ſit: nõ q̃ cito poſſibile eſt retribuere ſcz q̃ cito poſſibile eſt ſtuoſe retribuere ſcz ſecũdũ dictamẽ recte rõnis: et qñ ponit̃ caſus q̃ interea bñfactor moriaꝭ. dicẽdũ ẽq̃ ſibi mortuo retribuendũ eſt ad poſſibile ſcz vel oratiõ dei ꝓ ipſo: vel ipm cuius mortuũ cõmendando z ad memoriam reducẽdo vel etiã retribuendũ eſt ei in ꝓphonis heredũ z amicorũ ſuor⁹ aut alio tali modo. Et quia nũc tactũ eſt de retributiõe cito vel nõ cito faciẽda: ne oporteat amplius ſup hoc reuerti tractare poſſumus breuiter an ſit cito retribuendũ. ¶ Arguit̃ ei quidã q̃ ſic. qz retribuere eſt tribuere: z cito tribuendũ eſt vt dicebaꝭ ſupza capko de libera litate. igit̃ ꝛc. ¶ Jtẽ tarda retributio efficit ingratũ: ergo cita gradũ. ¶ Jtẽ benefactor dat ſine termino: igit̃ cõmode poteſt ei reddi quocũq; termino. ¶ Jtẽ feſtinandũ eſt bñfacere ſed retribuere eſt benefacere cũ nõ retribuere ſit peccare. igitur ꝛc. ¶ Oppoſitũ arguit̃ auctẽ z rõnib⁹ ſenece. dicit enĩ in ſcõ de bñficijs: feſtinat vtiq; reddere non hz animũ grati hoĩs ſz debitoris: q̃ nimis cito cupit ſoluere dat inuitus q̃ inuitus dat ingratus eſt. ¶ Ad hoc breuiter dicendũ eſt ſicut dicebatur ꝓ⁹q; cũ ſcõm indigentiã circũſtantiarum recta rõ iudicat feſtinandũ eſſe: ſtatim feſtinandũ eſt. vt ſi ex inforturnio bñfactor ſtatim indigeat auxilio beneficiati. z ſi recta rõ iudicauerit ad oppoſitũ: oppoſitũ erit faciendũ vt ſi retribuere ſit grue bñficiato z bñfactori nõ ꝓfit: vel ſi benefactor retributionẽ nundũ voluerit neq; ea indigueritmunus enĩ nullius valoris eſſe cenſeꝭ: qõ nec indigẽti nec volenti offerꝭ. z oĩno nõ velle indigentẽ munus bñfactoris ad tẽpus ſeruare. ſed cõtra voluntatẽ dãtis ei reſtituere nõ eſt amicitie neq; prudẽtie ſed ſupbie z auaritie. Sed ſeneca ſexto de beneficijs de hoc querit dicens. Quid ergo ſi nulla interuenerit occaſio ſemp debebo: et reſpõdet dicẽs. debebis. ſed palam debebis. et cũ magna voluptate apud te depoſitũ intueberis ꝛe. q̃ dignus vir⁹ eſt a quo reciperes indignus videri cupis. debeas: non minoris animi eſt bñficiũ debere q̃ dare: eo q̃ operoſius hoc quã illud. quo maiore diligẽtia cuſtodiunt accepta q̃ dant: eque delinqt qui ad referendũ gratiaz ſuo tpe ceſſat q̃ alieno ꝓperat qui nimis de bñficio reddẽdo cogitat. nimis de recipiẽdo alterũ cogitare putat: prẽſtet ſe in vtroq; facilem ſi vult recipe beneficium referamus reddamuſq; letꝰ. ſi id apud nos cuſtodiri mauult: quid thezaurũ eius eſt cui⁹ q̃d cuſtodiã recuſamus. ¶ Nec rõnes facte ꝓ⁹ aliq̃d cõtra hoc ꝓcludũt: ſicut ei nõ ẽ retribuẽdũ niſi ſcõz dictamẽ recte rõis neq; citi⁹ neq; tardi⁹. ſic neq; tribuendũ. dicendum eſt eñ q̃ ſepe recta ratio dictat magꝭ dare cito q̃ retribuere. tum qz dare magis eſt potẽtis indigẽti. z cito ſuccurrẽdũ eſt indigentijs. tum qz dare z tpe debito donũ ſeruare ẽ ligamentũ amicitie. retribuere ꝓ nimis cito diſſoluit ligamentũ. z animũ nõ volẽtis alteri ligari oſtẽdit. Cõcedendũ eſt etiã q̃ tardior retributio q̃ recta rõ dictat ingratũ facit: ſed et idẽ facit citior q̃ oportet. ꝓtus eñ cõſiſtit in medio duoꝝ vicioꝝ. dicendũ eſt etiã q̃ benefactor ſine termino de reddẽdo donat qz neq; redditionẽ intẽdit: donat tñ qñ vbi z quõ oportet donare ſi bene donat: ideo ſic z nõ alr eſt retribuendũ de retributiõe aũ quõ ſit bñfacere dictũ eſt ꝓus. Sed de vltima rõne adducta ad queſtionẽ ꝓncipalẽ dicendũ eſt q̃ in nullo mõ nullaq; occaſione malũ amici bñficiorꝭ eſt optandũ: hoc eñ optãtes vt ſit locus iuuãdi repphendit Seneca q̃nto de bñficijs dicẽs q̃ illoꝝ animus ſit⁹ eſt ꝓuo amore flagrantib⁹: q̃ amice ſue optant exitiũ: vt deſertã fugientẽq; comitent optãt inopiã vt magis deſideratꝰ donent. optãt mozbum: vt aſſideat et q̃cq̃d optaret inimicus. Cõſideremus ergo qõ Seneca plane declarat ꝓmo de bñficijs. bñficiũ nõ in eo quod ſit aut qõ datur exterius cõſiſtit ſed in ipſo dãtis aut benefaciẽtis aĩo: et cõcludes te magis benefactori amico beneficiũ retribuere: ſi eiꝰ voluntati tuam cõformes. q̃ ſi te oppoſueris: amicus aũt potẽs z diues vult apud te beneficiũ ſuuz reſidere z tellum vti z iuuare. fac ergo ſic animo iocũdo: et ita adimplebo velle ipſi⁹ magnũ illi tribuis bñficiuz nõ eñ in pecunijs oportet potẽtib⁹ amicis retri-

ad ſcõam

ꝓma cõclusio

Scõa.

Cõfirmatio

Obiectio

Reſponſio

Quõ differt purũ donum a mutuo mo kalitriplr

ad quartam

ad q̃ntam

Adſertans z ſeptimam

Dubium an ſit cito retribuendum

Scõo

Tertio

Quarto

Oppoſitum

Reſponſio

Ad rõnes dubitationis

Ad vltimaz rationẽ ꝓncipalem

buere sed vel in reuerētijs et regratiationib⁹ si z qñ oportuerit: vel forte in sola bñficij accepti cō fessiōe z iocūda retētione cū benivolentia.

Nō. xxi. Arg. pmo.

VIcesimo pmo querit. vtrū in amicitia inequalitū sit plus tribuendū et retribuendū maiori z min⁹ minori. ¶ Arguit q maiori sit plus tribuē dum p rōnes quas tāgit Aristo. in littera. qz cum dona z retributiōes ppte spectēt ad amicos: videt q ppter idē est aliquē amandū z illi donandū: sed est amandū vnūquēq; qz bonꝰ est ergo ē donandū: qz bonus ex quo sequit q ma gis donādum est meliori qz melior. ¶ Itez hec ē iustitia distributiua scz plus dare meliori z excel lentiori vt apparuit in qnto. Amicitia aūt iusti tia fundat vel saltē ei non obuiat ergo etc. ¶ Itē hoc apparet exēplariter in amicitia cōmer catoꝝ in ea enī placita accipiunt conferētes plā: z hoc videt rōnabile: qz videret esse seruitus: si vtilior minus reputaret. seruitꝰ autē in amicitia locum nō habet: vt pus dicebat arist. ¶ Oppositū argui tur etiā rōnib⁹ quas tāgit aris. qz amicitia nō de bet esse inutilis amico: sed paupi eēt inutilis ami citia ad potentē si deberet ei tantū dare quātū re cipe. ¶ Itē amici ē amico bñfacere si potest ma iori autē pōt ergo maiori debet magz bñfacere: qđ enī diues pdesset paupi amico: si tantū vellet re cipere ḡtūm dare. ¶ Itē dona ordinata sunt ī ami citia ad succurrendū hinc inde indigētijs ipsoꝝ ergo magis indigēti magis ē donandū. ¶ Itē ex cellētiori cōuenientior est actus excellētior z indi gētior actus vtilior: sed dare excellētius ē ḡ re cipere: ilz recipe sit vtilius vt apparuit in quarto. ergo excellētioris est magis dare z minoris magz recipe. ¶ Itē reducendo istā qōnem ad octauuꝫ huiꝰ octauꝰ pōt argui ad vtrūq; ptem tali maiore cū ad amantē spectet dare amato ille magz debet dare qui magis amat: z illi magis dari qui magis amaī: sed in dicta qōne dictū fuit et argutū q ex cellētior debeat magis amare z minor magz ama ri. et cōuerso. ergo pcludi pōt p eandē maiorē et oppositas minores sic. z ecōtra. ¶ Arg. statim sol uit istā questionē q opz vtrūq; vterq; pl⁹ tribue re z recte vterq; eni dignificet se plus debere re cipe scōm amicitie legē et exigentiā siue excellen tiā sed nō eodē bono sed plus tribuendū est: sup excellēti quidem honoris indigēti autē lucri. Et igit ista solutio magis appareat. ¶ Sciendū pri mo q nō sunt oībus eadē danda vel retribuenda sed alijs alia sicut ego dixi. sūt em dāda q̄ deceat dantē dare z recipientē recipe: q̄ scz recipiēti sūt necessaria vtilia vel iocunda maxime q̄ recipien tes appetūt cū inde dantes nō grauant. ḡ sicut di cit arist. tribuendū est supexcellenti quidē honorē indigēti autē lucrū. ꝑia pz quia lucrū paupi vti le est z iocundū. z ꝑia valde appetibile: nec in dādo diues grauat. imo delectat si sit bonꝰ. q̄z em delectari debet si sua debito mō in debitū finē pducat. finis autē diuitiarū est dare z consumere nō recipe z seruare vt dicebat in ārto huiꝰ. diues autem p se nō potest suas cōsumere diuitias con grue ergo debet dare multas earū: paup autē nō solum pōt ex se cōsumere quicq̄d hz. imo adhuc pluri indiget: iō si pecuniā daret grauaret nimis ¶ Ecōtra autē sup excellentiꝰ honoꝝ est iocūdissi mus z maxime appetibilis. put cōiter experimur et maxime pueniet eis. specialr. si nō solū excellāt in diuitijs sed etiā in ꝑtutibus. eo q honoꝝ pmū est ꝑtutis: vt dicebat in quarto. z nō est graue sz decēs si minor maiori deferat reuerentiā z hono rē: paup aūt nihil vel modicū curat de honore p exteriori reuerētie exhibitione: qz affectꝰ eius q̄si totus tēdit in lucrū. ppter indigentiā: ergo bñ cō clusum est q principalr tribuendū est excelleti qui dē honorē. pauperi vo lucrū. ¶ Et si quis obiici at dicens q p pecunia donata non debet fieri re tributio in eo qđ sub nullo pcio cadit cuiusmodi est honoꝝ cū sit premiū ꝑtutis. nec est diuiti. p sua pecunia retribuendū tantū quātū deo: sed nihil videt maius honore qđ deo retribuam⁹: ergo ho norē. p pecunia retribuere nō debem⁹. ¶ Ad pri mū istoꝝ resp̄det q nec. p honore pecūia tribuit vel retribuit nec honoꝝ p pecunia nō ei. ppe eēt tributio vl retributio sz redditio: minori ḡ tribui mus vel retribuim⁹ lucrū. ppter ei⁹ indigētiam maiori vo honorē. ppter ei⁹ excellentiā. nec ī ami citia vera z pfecta tribuim⁹ vt fiat retributio. nec retribuim⁹ qz facta fuit tributio: sed absoluētes vtrūq; ab vtroq; tribuim⁹ et retribuim⁹ qz bonū z ḡuis retribuim⁹ tributiōe altera pcedente: nō min⁹ tñ retribuerem⁹ a pncipio si nō precessisset alia tributio. ¶ Ad scōm vo dicēdū est q honoꝝ simplr nō est magnū bonū si. p exteriori exhibitio ne reuerētie capiat: sed dicit maximū bonoꝝ non simplr sed eoꝝ que possum⁹ z debem⁹ offerre ma ioribus scz in diuitijs z ꝑtutibus pfectis: et iō p̄ho noris exhibitionē neq; dijs neq; parētibus neq; oīno maioribꝰ retribuere possum⁹ ad equale. eo rū que passi sum⁹ nec opz qz impossibile est vt di cit Aris. possibile aūt amicitia reqrit: impotētiā enim famulans epsel. ees esse videt. Concedēdū est ergo q nō esset tantū hominī retribuēdū ḡtūm deo si ad equalia passis deberēt fieri retributiōes sed forte videret aliqui hoc incōuenies non esse vbi sicut neq; deo. sic nec homini esset possibile p retributionē debitū exsoluere. Sed etiā indubitā ter asserendū est q nō oēs idem honores deo de bitū debēt hoibus exhiberi: sed alij z alij: qz hono res exhiberi nō debēt nisi ad signandum excellēti as honoratoꝝ q̄ nō sunt eedē hoīm z dei: z diuer sa signa debēt esse diuersoꝝ signatorū. Et ex hoc soluta est questio illa fieri consueta. An patri sint oīa exhibēda: mālfestū ē ei q nō qz nec oēs modi honoꝝ et reuerētiarum de quib⁹ magis videret: nō em patres excellūt filios oībus modis excellē tiarū. alij em modi excellentiaꝝ sunt patrū ad fili os et matrū. z alij regū ad subditos z alij doctoꝝ ad discipulos z sapientū ad ignaros: alij sanctoꝝ et oīno dei ad hoīes: ad quas excellentias designā dū vtendū est diuersis signis cōuenientibus et cōsuetis. ¶ Scdo principalr notandū q cōpatio nes ppte nō sunt in his q̄ sunt diuersaꝝ rationū sed in his q̄ sunt eiusdē rōnis: vt dictū est septio physicoꝝ: ilz aliqñ in ppte hec z illa compentur. Et dico aliqua esse eiusdē rōnis scz cōpabilita tē. q̄ eadem mēsura vel mēsuris eiusdē spēi sunt

Obiectio.

ad pmū.

ad scdam.

Scz notabile

mēsurabilia: q̄ āt nō. nō sūt eiusdē rōnis vt sicvñ pz q oīa venalia qz nūmismate mēsurabilia sūt: sunt adinuicē compabilia vt in vsum humanum cadūt: sed honoꝝ cū sit premiū ꝑtutꝫ nullo nūmis mate mēsurari pōt. ideo nō est ppria comparatio pecuniaꝝ ad honores et ecōtra. dico autē ppe di ctā cōpationem scōm q̄ ostēdi pōt in quanto hoc illud excedit vl in quāto hoc excedit ab illo scōz tñ ꝓpationem cōiter dictā honores z pecunie cō parant scz scōm relationē ad appetitū humanū. vt dicam⁹ illud vnicuiq; esse maius qđ est ei que niēti⁹ z appetibili⁹. z isto mō bene dicit Aris. q scōm amicitiā inequalitū pl⁹ tribuit vnicuiq; ho norē em̄ queniētior est potēti z appetibilior lucro: ecōtra autē indigēti ergo vtriq; scōm suā estima tionē plus tribuit. Aliter etiaꝫ exponi pt dictum aris. si cōsiderem⁹ q amic⁹ potētior nō solū lucrū tribuit indigētiori sed z aliqñ honorē paup eni a potēte multū honoraī si reuerentiam sibi ab infe riori impēsam acceptet benigne: z cū illo tractet aliqua ꝑba iocūde. nec ecōtra paup amico poten tiori tribuit honorē solū: sed aliqñ quedā venalia qui p̄cij. vt ꝑna ceruisa. aut aliq̄ talia. hoc enī fieri opz vt in omni gñe bonoꝝ sit aliqualis cōsen tio amicoꝝ: hoc igit modo bñ dicit Arg. q vtriq; plus tribuit sed nō in eodē inferiori eni inferiori plus tribuit z retribuit in lucro. Et p hoc soluūt rōnes.

Ad rōnes

¶ Ad primā pcedit q melioꝝ plus est re tribuēdū de eo qđ melioꝝ est cōuenienti⁹ z appe tibili⁹: et sic indigēti plus de eo qđ est illi pueniē tius z appetibilius. ¶ Ad aliā dicendū est q opti me iusticia seruat qz vterq; in eo qđ est sibi cōue nies z appetibile lucrat. ¶ Alia rō procedit vbi eadē bona essent plurib⁹ distribuēda qđ in ppo sito locū non hz. ¶ Ad rōnes in oppositū dicēdū est. ad primā q paupi inutilis eēt amicitia si in pe cunia vel ea mēsurabili⁹ deberet tātū dare ḡtūm recipere. ¶ Ad aliā cōcessum est q vterq; magis bñfaciat: sed nō eodē bono. ¶ Ad tertiā negandū est q oīs aīcitia sit ad succurrēdū indigētie. imo potest esse ad magnificandū excellētiam pfectio nis amico. ¶ Ad aliā potest dici cuz amare sit ex cellētius in amicitia q̄ amari: q vterq; amicoꝝ inquantū amās pōt dici excellētior reliquo inquā tū amat⁹ est: ideo etiā rōnabile est vtrūq; plus re liq̄ tribuere sz nō in eodē bono vt dictū est. ¶ Ad vltimā dicendū est q nō est vt⁹ ad pñs q̄ pl⁹ amat cū de vtroq; sit ꝓcessum plus debere tribuere.

ad secdam.

ad tertiam.

ad rōnes tri oppositum.

ad quartam.

ad vltimā

Nō. xxij. arguit. pmo.

VIcesimo scōo querit vtrū pñs pōt fie ri cōdigna retributio. ¶ Arguit q sic. retributio cōdigna est q̄ fit scōm dictamē recte rōnis. sed sic contigit patri retribuere. igit maior pz pmo qz talis retributio est act⁹ ꝑtutis. z nullus act⁹ vir tutis ē indignus. ¶ Scōo qz illa retributio est cō digna qua maior ꝓpter excessū z minor ꝓpter de fectū esset erronea. sed dicta retributiōe maior p pter excessum z minor ꝓpter defectū essent erro nee qz maior excedit dictamē recte rōnis. z mior deficit a dictamine recte rōnis. z oē tale est erro neū: et minor ꝓncipalis rōis ꝑbat satis: qz qđ fit non scōm dictamē recte rōnis fit male vel non: bñ ergo si nō ꝓtingeret retribuere pñs scōm dicta mē recte rōnis: ois pr retribuēs ageret male. vel nō bñ qđ est absurdū. ¶ Itē ille ꝓdigne retribuit qui quātū opz retribuit. sed ptingit pñs retribuere quantū opz. ꝑbatio qz min⁹ videt q sit possibile pñs pl⁹ retribuere q̄ os: q̄ q sit possibile retribue re quantū opz. z tñ possibile est pñs retribuere pl⁹ q̄ opz: hoc apparet qz nō oīa sunt patri exhibēda vt pz nono huiꝰ. ergo si oīa ad retribuendū ei ex hibeant: peccabit in plus q̄ opz. ¶ Et confirma tur si ponat⁹ casus q pr capiat ab inimicis: z dica tur filio si vis hodie patrē redimere absciside vtri usq; manus tue vel mille libras. redimas eū. si vis ad cras differre redēptionē. absciside pui digiti tui vel. p decē libras habebis eū. z tpe medio nihil grauius ei fiet q̄ q vmū nō potabit. ꝓstat si filius ad retribuendū patri penā exsolvat. ne pr nō bibē do vinū vna die patiat: q filius ī hmōi retributio ne peccat scōm excessum retribuēdo plus q̄ opz et citi⁹ quā opz. ¶ Item filius tria ꝓncipalr recī pit a ꝑre scz esse. nutrimentū z doctrinā. iō si filiꝰ nō potest ꝓdigne retribuere. hoc erit rōne alicui⁹ illoꝝ: sed ꝑbat q nulli istoꝝ repugnet fieri cōdi gnam retributionē. primo quidē de esse. qz pr dat esse filio nō per actū voluntatis nisi forte per acci dens sed p actū nature. p tali autē actu nō videt ad gratuitā retributionē obligari nisi vt cani cat tulus et porco porcellus obligēt. ¶ Item nec pr dat esse filio sicut agēs ꝓncipale. qz si post emis sionē seminis monaī statim nec min⁹ filius gñat sol ergo et astra videnī esse agēta ꝓncipalioza. ideo filiꝰ magis obligaret ad retributionē soli q̄ pri. si ꝓpter dare esse obligaret generāti. qđ vide tur absurdū. ¶ Itē nec pater forte comit ꝓpter filiū generandū. sed solū ꝓpter corpalē delectatio nē. et q ꝓuentus filij forte sibi displicuit. z ita nō nisi sub gra. pfuit tali autē nulla retributio debet cū ad naturā beneficij qđ detur aut qđ fiat nō re ferat sed qua mēte. ¶ Item forte pater ī genera tione filij peccauit oīno. actus aūt ꝑtau⁹ nō mere tur retributiōe ḡ nō est necesse q. p esse recepto a patre filius patri teneat ad retributionē. ¶ Dein de oñdit q nō sit impossibile. p nutrimēto pri cō digne retribuere. qz nutrimentū sub pcio cadit z nūmismate mensurat. p tali aūt potest fieri ꝓdig na retributio. ¶ Itez possibile est q pater filium nihil aut modicū nutriuerit. filius aūt ex industria ꝓpria vel a casu faci⁹ diues patrē de pauperatum longo tpe nutriuit. Deinde videt q pro doctrina nullus tenet ad retributionē qz est res inestimabilis sub nullo pcio cadēs ideo impossibile ē cō pensare. z nullus obligat ad impossibile. igit z c. ¶ Item filiꝰ aliqñ nichil aut modicū docet a pa tre vel etiā docet doctrinā ꝑuā z erroneā. filiꝰ autē ꝓius ab alio edoct⁹ docet plus patrē z me lioꝝ doctrinā. scōz q̄ patrē malū reducit ad ꝑtutē quo casu filius quo ad doctrinā multo maius bñ ficiū fecit patri q̄ pat⁹ facisset ei. ¶ Itē possibile est q aliquis ab alio magis edoceat quā a pre. et tñ possibile est magistro cōdigne compēsare: ita q magister de pacto nō tñ peteret: nec de tāto ha beret cōz iudice actionē. ¶ Oppositū dicit aris. expresse sic. Possibile em̄ amicitia reqrit nō q̄dē scōm dignitatē neq; eni est in oībus quēadmodū

Scōo.

Cōfirmatio.

Tertio

Scōo ꝑbat ꝓma ps ꝓtie rōnis.

Quarto

ꝓbat scōa pars.

scōo.

Tertia pars.

Scōo.

Terrio.

Oppositum.

in his qui ad deos honorib⁹ et parētes nullus est ſcōm dignitatē aliq̄n vtiq; retribuet. vnde cōcludit aristo. corelariū dicēs: ꝓpter qđ vtiq; videbit nō licere filio patrē abnegare: patri autē filiꝰ debentē eni reddendū: nichil autē faciēs dignū eo rū que ſub fuerūt opatus est. q̄re ſemp debet quibus autē debetur: prās dimittere et patri vtiq;

Secūdo. ¶ Itē nō est ꝓdigna retributio q̄ debentē relinq̄t adhuc debitorē ſz oīs retributio fctā a filio relinquit filiū debitorē. ꝓbatio q̄ beneficiat⁹ ſemp debet. donec tanti vel maioris valoris retribuerit: quāti valoris recepit: sic aūt filiꝰ patri retribuere nō pōt. primo q̄ recepit a patre bonum ſubstātiale cui nullū bonū accidentale vel extrinsecū est ꝓpabile. ſcdo q̄ ſcōm cōem cursum nature z ordinē naturalē z ſcōm dictamē recte rōnis filiꝰ recepit a patre nutrimentū z doctrinā dico nutrimētum quo nichil est meli⁹ neq; eque necessariū eoꝝ que ad corpus ſpectāt post eius esse ſubstātiale. dico ꝙ doctrinā qua post esse ſubstātiale nichil meli⁹ imo nihil eque bonū alter alteri potest dare. q̄ ꝛc. Seneca ſcdo de beneficijs oīno videt niti cōtra Aris. asserēdo q̄ in bñficijs cōferēdis z retribuēdis filius pōt patrē excedere: cuius aliq̄ rōnes tacte fuerūt forte tñ seneca non dissonat Aris. si debite exponat. ¶ Oportet enī primo distinguere sicut distinguit Seneca primo de beneficijs inē materiā beneficij z bñficiū formaliter acceptū. Est eñ materia beneficij id qđ extra fit aut dat. Est autē beneficiū formaliter ipse act⁹ voluntatis recto regulat⁹ iudicio rōnis quo aliq̄d fit extra aut dat. Et forte debet ſub distinctione dici sic: vel quo aliquid fieret extra aut daret ſi appareret circūſtantie opportune. ¶ Scdo opz distinguere q̄ sermo pōt fieri de pfe z filio habētib⁹ se adinuicē ſcōm cursum z ordinē recte rōnis: vel pōt fieri de pfez filio se habētib⁹ adinuicē ſcōm cursum casualē vel ꝓter ordinē recte rōnis. ¶ Tertio dinstinguēdū est q̄ retributio pōt dici cōdigna triplr. Uno mō q̄ talis est q̄lē decet esse ſcōm rectū iudicium rōnis. alio mō q̄ retributio ab obligatione absoluit id ē q̄ reddit retribuentē nō amplius obligatū primo bñfactori. tertio mō q̄ tāta vel maior est retributio q̄ta fuerit precedēs donatio. ¶ Quarto distinguendū est q̄ vupler est obligatio. quedā legalis qua q̄s iuste cogi potest ad vandū vel ſoluendū. alia moralis ſolū qua q̄s ſcōm dictamē recte rationis dare vel retribuere tenet. ſi opportunitas affuerit: sed ad hoc de iure cogi nō pōt. ¶ His visis ponēde sunt quinq; ꝓclusiones. Prima ē q̄ filiꝰ patri facere pōt retributionē condignam id est absoluentē eū ab obligatione legali: q̄ aliter nunq̄ liceret filio ſcōm leges habere bona ſeparata ſine licētia patris: dico bona talia quoꝝ dñium sit in alterū trāſportabile: nec p̄ q̄ns aliquas gere mercaturas. nec ad matrimoniū cōtrahendum aliqua talia bona obligare: q̄ in his oīb⁹ esset de iure legali cōi z notorio patri obligat⁹. hec tamē oīa sunt incōuenientia valde. q̄ sic tus paternū filios rediget in multiplicē seruitutez q̄ natura humana abhorret. ¶ Scda ꝓclusio est q̄ accipiēdo retributionē ꝑut dicit⁹ primo mō condigna ſz q̄ est talis qualē decet eā esse ſcōm rectū iudiciū rōnis: filius oīs omni patri qui benefecit ei. imo deo et omni bñfactori potest facere retributionē ꝓdignā: q̄ rectanō iudicat retributionē esse faciendā z nō impossibilē. ergo possibilē. z illa si fiat erit condigna dicto primo mō sicut apparet ex terminis. ¶ Tercia conclusio ē q̄ si pr et filius se habeāt adinuicē ſcōm cōem cursum z ſcōm ordinē recte rōnis. impossibile est filiū facere patri retributionē ꝓdignā accipiēdo. tertio mō id est impossibile est q̄ filiꝰ retribuat patri equale: aut maius eo qđ accepit: siue loquamur de materia beneficij siue de beneficio formaliter accepto. Ista cōclusio ꝓbat primo de beneficio formaliter accepto. q̄ sic maius est beneficiū qđ a maiori amicitia cum maiori discretiōe z prudētia ꝓcedit: sed ſcōz cursum cōem pater discretior est z prudētior filio. q̄ magis exptus. vt sicut dicit Arz. sexto huiꝰ. iuuenes quia nō sunt expti non vident esse prudētes. sil⁹ etiā ſcōm rectū ordinē rōnis z nature pr magis amat filiū q̄ ecōtra. sicut dictum fuit in qōne decimasexta huiꝰ octaui. ergo bñficia patris in filiū a maiori prudētia z maiori amicitia ꝓcedūt q̄ ecōtra. ideo sunt maiora. ſcdo dicta ꝓclusio ꝓbatur de materia beneficij. q̄ ſecundū cōem cursum pater dat esse filio. nō e⁹. pater longo tēpore nutrit filium z ministrat ei necessaria. nō econtra q̄ ſcōm cōem cursum ſcz vt in plurib⁹ pater ē filio ditior vſq; ad mortē. tertio pater filio ſecūdū cōem cursum pbet vel pbere facit doctrinā. imo ribus doctrinā in fide catholica. et ſepi doctrinā in habitib⁹ intellectualib⁹ aut practicis aut ſpeculatiuis. talia aūt vel tāta filiꝰ patri ſcōm cōem cursum retribuere nō potest. Ex hāc tertiā cōclusione intellexit Aris. q̄ vt credo Seneca non negaret. ¶ Quarta ꝓclusio est q̄ ſi pater z filius se habeāt adinuicē ſcōm cursum casualē. vel ꝓter aut ꝓtra ordinē recte rōnis. filiꝰ potest facere cōdignā retributionē patri ꝓdicto mō. id est possibile est filiū retribuere patri eq̄le aut maius q̄ receperit. Ista ꝓclusio ꝓz primo de bñficio formaliter accepto. q̄ ꝓter ordinē rōnis et nature ꝓtingit patrē in filij gñatione nullā habuisse bonā intentionē ad filiū. contingit patrē malū reliquisse statuz filiū sine administratione nutrimēti vel doctrine aut forte ad interficiendū ipm laborasse et possibile est in posterū filiū retribuere dicto patri multa magna bona. et bona intētione quāuis ei ſcōz cōem cursum z ordinē recte rōnis pater pl⁹ amet filiū et sit prudētior. eo. tñ aliq̄n z in aliquib⁹ ꝓter ordinē rōnis nihil ꝓhibet eū esse. ſcdo ꝓbatur dicta ꝓclusio quantū ad materiā beneficij. q̄ si pat dedit esse filio p gñationē hoc fuit semel tm. z dedit esse valde impfectū. imo nō dedit ei nisi semē instrumētaliter filij generatiuū. nā post emissionē seminis nichil egit pater ad filij generationē imo non min⁹ ad gñationem pueniret filiꝰ. si statim pat mortuus fuisset. filiꝰ aūt p casum potuit esse pfectū patris saluare z multoties eū redimere. sic q̄ pater pluries interfect⁹ fuisset: nisi filiꝰ redemisset aut succurrisset: sed maius videt esse donū saluare pfectū in esse: qđ alias destructum fuisset z multoties: q̄ semel rē impfectissimā in esse ꝓstituere. Ad etiā in aliquo casu filiꝰ possit

administrare pri plus nutrimēti vel doctrine q̄m recepit appareat satis ex ꝓdictis: quia forte nihil tale recepit a patre. Et ista q̄rtā ꝓclusionē intellexit Seneca q̄ etiā Arz. nō negaret. ¶ Quinta ꝓclusio est q̄ pre se habēte ad filiū ſcōm cōem cursū ſcōm dictamen recte rōis: filius non pōt pri facere condignā retributionē id est absoluentē eū ab obligatione morali. quia qui benefactori non retribuit equale aut maius tenetur adhuc et ad retribuendū si ex pte vtri usq; et aliaꝝ circunstātiarū oportunitas retribuendi interueniat: et si hoc accidente nō retribueret esset ingratus: sed casu posito filius nō potest patri equale retribuere. neq; quo ad materiā bñficij neq; quo ad bñficiū formalit acceptuz vt ꝓbatū fuit i tertia ꝓclusione. ergo mōaliter ſpectat patri obligatus. ¶ Ad rōes dicēdū est: q̄ due ꝓme ꝓcludunt ꝓ ſcda conclusiōe. Ad aliam rōem ꝓ quanto ipsa arguit de esse quod pr dat filio concedendū est (vt mihi videtur) q̄ ſi pat non habuerit intentionez bonam ad filij ꝓcreationem et posito q̄ hoc fuerit notoꝛium filius ꝓ actu ꝓcreationis ipi⁹ a pre non obligaret pri: ſi tñ illis non fuerit notoriū: filius obligat pri ac ſi debitā intentionē habuisset. q̄ ꝓsumēdū est de bona ītētione. vbi ꝛrū nō apparet. Rōes etiā de nutrimēto ꝓcedūt ꝓ tertia. Prima rō de doctrina deficit q̄ licet nō sit possibile ad eq̄le retribuere: tñ retribuēdū ē ad possibile aliter deo nihil esset retribuendū. Secunda aūt rō ꝓcedit ꝓ ꝙrta conclusione. Et de tertia ſcz quātū vel quō doctori sit retribuendum dicetur post. Et hec de questione.

Vltimo tertio z vltio sup octauū q̄rit vtr pri liceat filiū abnegare. filio vo pfem neq̄. ¶ Ar primo q̄ pri nō liceat filium abnegare: q̄ qđ aliqs scit z sciuit et longo tpe approbauit irrōnabile: est denegare. pr aūt scit et sciuit z longo tpe approbauit filiū esse suū q̄ ꝛc. ¶ Itē pris ad filiū est amicitia naturalis z nihil licet facere ꝑ naturā. eo q̄ oē tale est malū. ¶ Item filius est sicut ps quedā pris vt dicit Arz. z nō est rōabile q̄ tē sui relinq̄re. ¶ Itē ar: q̄ pr min⁹ possit reliq̄re filiū seu abnegare q̄ eꝰ. quia q̄ magis amat min⁹ pōt relinq̄re amatū: eo q̄ alcitia est, ligamētum qđ dā alcoꝛ: sed pr magis amat filiū q̄ ecōtra. q̄ ꝛc. ¶ Itē q̄ est alteri maioꝛ ꝓpinquate coniunct⁹ minus pōt ipm relinq̄re: sed pr est ꝓpinquoꝛ filio q̄ filius pri sicut dicebat Arz. q̄ ꝛc. Itē pri nō ꝛ filiū abnegare nisi ꝓpter incoꝛrigibilē nequiciam vt vult Arz. sed etiam filio licet bñ pfem relinq̄re ꝓpter incoꝛrigibilē nequitiā: q̄ nullius malis ē ꝓuidū nisi causa reuocandi eos q̄ ita licet filio relinq̄re pfez sicut eꝰ. ¶ Oppositū dicit Arz. Notandū est ſcz Eustratiū q̄ pfem denegare filiū i ꝓposito nihil aliud est q̄ eū a se et a domo sua expellere victui necia non ministrare: et econuerso etiā filium abnegare pfem est filium nouelle pris inuite necijs subuenire vbi ꝓpt casū pr idigeret. et filiꝰ abūdaret. Et ex hoc sequit q̄ sicut aliqs est alteri obligatus ad ministrandū vitē necia: sic nō pōt eū denegare. z sicut non est obligatus: sic pōt. ¶ Scdo remēoranda est distinctio obligationis data in precedenti q̄

stione in obligationē legalem q̄ quis potest cogi de iure z moꝛalem q̄ qs ſcōm rectam rōem tenetur sed de iure cogi non debet aut pōt. ¶ Et iterꝝ moralis diuidi pōt: q̄ obligatio moralis vel attendi pōt rōne beneficij accepti vel rōne alcitie. vel rōne debite ciuilis beniuolētie. dico primo rōe acceptū bñficij: q̄ bñficiatus tenet ad retributionez nec debet dari ingratus. dico ſcdo rōe amicitie: quia ad amicitiā ſpectat beniuolētia bñficientia et concoꝛdia vt dicet post. dico tertio rōe debite ciuilis beniuolētie: q̄ cū homo sit naturalr aīal ꝓmunicatiuū singuli singulis de hūano moꝛe tenent ad beniuolētiā. Ex q̄ videmus oīri etiā inter extraneos istos humanam quādē pietatē: compassionē vel miam modo constat q̄ naturali ordine ad beniuolentiā sequitur bñficētia si necessitas occurrat. nisi forte obstat aliquod grauamē persone beniuolēti: ita q̄ singuli singulis i casu necessitatis tenētur ad benefaciendum si possint: sine aliquo ipoꝝ vel sibi ꝓximoꝝ detrimēto. aliter eñ peccaret cōtra hūanam pietatē vel miam. verū est tamē q̄ hec obligatio adeo debilis est: q̄ ex ea nullus alteri tenetur administrandū mansionē. neq; vite necessaria. ideo ad pris nihil de ista obligatione. dicendū est ergo primo q̄ aliq⁹ ꝓbus ſcz aūq⁹ filij possint vti rōe et prouidentia parentes ex legali obligatione non pōt filios abnegare. Illis enim ꝓbus parentes legibus cogerent ad debitā filiorū nutritionē et educationē iuxta posse suū z hoc est rōnabile quia leges hūane debent ad possibile ꝓuidere ne hūane creature pereant ex culpa parētum et per ꝓseqūns debent obligatos ad hoc astringere parentes aūt de iure naturali: nō ſpecifico ſz generali singuloꝝ aīalium perfectozum. obligant enutritionē filioꝝ vſq; ad vsum ꝓuidentie. ergo leges hūane debent eos ad hoc astringere si contra naturam voluerint eos denegare. ¶ Dicendum ē ſcdo q̄ post ſufficientem filios filiorum educationem et nutritionem licet parentib⁹ filios denegare quantum est de legali obligatione quia tūc forte filij pōt sibi eque prouidere de necessariis sicut parentes ipſi ſibi parentes autē grauarentur ſi cogerentur talibus prouidere de necessariis. Item leges non debent imponi quibus plurimi filiorū fierent deteriores et parentes plurimum grauarētur: sed si parentes cogerent ad ſp ministranduz filijs necessaria. multi filij fierent valde mali z pigri nolentes laborare: q̄ nō esset necessitati z p pris parentes non sufficerent sibi et illis. Itē leges in tpe priozi fundate erāt sup debitū naturale et generale singuloꝝ aīalū vt dicebat: tali ergo debito cessante debēt cessare leges ille obligatozie ſz illud debitū naturale cessat cōpleta filiorū educatione. vnde tunc videmus i ſingulis brutis pvrētes filios reliq̄re iō ꝛc. Possibile ē tñ q̄ hec cōclusio patiꝛ istantias ꝑticulares z locales sicut in diuitib⁹ vbi forte leges ferūt q̄ filij debēt parētibus ſuccedere i hereditatib⁹. aut aliis ꝑticularib⁹ casibus forte infinitis. ¶ De filijs aūt aſiq⁹ habentib⁹ furōis z ꝓuidētie manifestum est: q̄ nō obligant pentib⁹ aliq̄ legali obligatiōe ad ſubuenien dū: q̄ neq; ſcirēt. neq; possidēt aliq̄ quoꝝ pat nō habeat dñiū vel saltem custodiam et ordinationē

ꝝtū dictum.

uisi forte leges aliq̄ ꝓticulares ⁊ locales obsistant de cōi em̄ lege filiꝰ possessio est patris donec vtiq; sit pelicon ⁊ separet vt dicit Arꝛ. q̄nto huiꝰ ꝓpꝫ q̄ illo tpe questio pfis locū non hꝫ. Et sic hec tertia ꝯclusio. ¶ Quarto dicēdū est: q̄ post tps educatiōis filij ꝝtū ē de legali obligatiōe possūt abnegare parētes abnegatione supra exposita. Hā leges non feruntur cogentes filios ad nutritiones parentū ꝓpter multa. ꝓmo q̄ vt i plurib⁹ parētes vsum habēt rōis ⁊ ꝓuidētie. ⁊ q̄ vt i plurib⁹ parētes sunt ditiores filijs. tertio. quia si ꝓtingat vtroq; pauperes esse. tamen filijs nimis honorati fūt de nutritione ⁊ pfessione vtrōq; suarūꝫ filiorꝫ suorꝫ ad quos legaliter obligant. Ꝝto quia non est naturale q̄ filij nutriāt parētes: sicut ē naturale ecōuerso. quinto quia filij a parentibus legaliter absoluti possunt liberius amicitias ꝑpetuales ⁊ matrimonia contrahere. ⁊ mercaturas ⁊ singulos alios contractus ciuiles: quos tunc contrahere licet et expedit sexto quia tantuꝫ forte esset vituperiū potenti filio si pauperes parētes oīno abnegaret q̄ hoc quasi nunq̄ cōtingit ꝓpter qđ leges hoc tā q̄ inusitum sine ꝓhibitione relinquerūt. vltio forte quia que parentes dederunt filijs non dederūt per modum mutui sed meri doni ꝓ quo nullus ad retributionē cogendus est. ¶ Deinde dicēdū ē de moralibus obligationib⁹. ⁊ erit quinta cōclusio q̄ put obligatio moralis attenditur ex parte bñfici recepti: ꝑter abnegare potest filiū et nō econuerso: quia dicto modo filiꝰ quicqđ faciat patri ꝑ remanet debitor. cū non possit adequale receptis cōpensare si adinuicē se habeant scđm cōmunem cursum ⁊c. sicut dicēū fuit in alia q̄stione: sed q̄ꝝtū est ex parte recepti bñficij benefactor potest abnegare bñficiatū. quia pōt quietare sibi debitam retributionē: beneficiatus aut̄ q̄diu remanet debitor nō pōt abnegare bñfactorē: tenetur em̄ semper ad retributionē. Et hanc ꝯclusionē (vt michi videt) intendebat Arꝛ. in lra. vbi dicit. propter qđ vtiq; videbit non licere filio patrē abnegare. patri aut̄ filiū. debentē em̄ reddēdū. nihil aut̄ faciēs dignum eoꝝ que subfuerūt operatus est. quare ꝑ debet: quibus aut̄ debetur potestas dimitteret patrivtiq;. Sexta ꝯclusio erit ꝓout obligatio moralis attendit ex parte amicitie. patre ⁊ filio bonis exfitibus. ⁊ permanentibus. neuter vnq̄ potest alterum dimittere: quia amicitia est ligamentū amicorum quo alter ad alterum affectum habet bñficiandi et indigentijs succurrendi. si possit. nō opositionem includit: q̄ durante amicitia fiat separatio amicorum scđm ꝑpositam abnegationē: sed manētibus bonis parētibus ⁊ filijs semp ops durare amicitia inter eos. q̄ ⁊c. Septima conclusio est q̄ scđz nūc imediate dictā obligationē pf filiū et filius patrem potest abnegare ꝓpter alterius aut vtriusq; maliciam quia cessante amicitia cessat obligatio scđm q̄ attēditur ex pte amicitie: ꝑ ꝓpter maliciam pfis vel filij possibile est iter eos nullā esse aficitā. vl exfitē cessare nullus enim ad superexcellentē in malicitia ⁊ incorrigibilem tenet scđm iudiciū recte rōis i amicitia pseuerare q̄ ⁊c. Addēdum est tm̄ q̄ nō statī apparente malicia debet fieri abnegatio sed ꝓmitus auxiliandum

ꝝtū dictū sine conditio

sextū dictū.

septim dictū.

est ad mores si possibile fuerit. et ante totalē abnegationē recedendū est aliqualiter a mīistratione necessarioꝝ. et nō est festinandū dare. dante ꝓ si malicia appareat obstinata erit totaliter ab negādū ⁊ hoc totū exꝑsit. Arꝛ. i lra si q̄s ꝓsideret. Ultima ꝯclusio pōt poni ꝓparatiue q̄ quantū ē ex pte amicitie: pater min⁹ pōt filiū abnegare q̄ filius patrem: quia q̄to amicitia est maioꝝ tanto fortioꝝ est obligatio. put extēdit ex parte aficitie: sed cōit maioꝝ est amicitia ꝑfis ad filiū q̄ ē. sicut assi. ꝓbatū fuit q̄ ⁊c. ¶ Ad rōes rñdēdū est ad ꝓmā dicendū est. q̄ ipa nō arguit. de abnegatione de qua itē dimus: cū em̄ omne mēdaciū sit peccatū: cōcedendum est q̄ nunq̄ licet patri asserere filium nō esse filiū suū si sciat aut credat contrariū esse verū nisi forte hoc dicat sub tali sensu. tu non es filius meus: abnego te id est amorem paternum a te removeo. et a me te separo. tuus malicia existente et tunc ista esset abnegatio de qua locuti sum⁹. Ad aliam dicendum est: q̄ amicitia naturalis patris ad filiū a qua nullo casu est recedendum. est vsq; ad vsum rōnis ⁊ prudentie. ⁊ post non. ¶ Ad aliam dicēdū est: q̄ aliq̄si vnā partem corporis insanabiliter infectā expedit a corpore separare: ne totū corp⁹ infician. ¶ Alie due rōes ꝓcedunt ꝓ vltima conclusione. ¶ Ultima rō ꝓcedit ꝓ septima conclusione nulle aut̄ illarū rōnū ꝓcedunt contra quintaꝫ conclusionem quā intendebat Arist. Et sic finiūtur questiones super octauum.

vltimū dictū

Ad rationes

Ad secundā

Ad tertiam.

Ad q̄rtā q̄ tam.

Ad sextam.

Jrca nonum librum querendū est primo de retributionibus de quibus Aristoteles partim tractat in octauo. et complet in nono. Sit itaq; ꝓma questio circa nonum. Utrum retributio mēsuranda sit secundum estimationem dantis ꝓmum beneficium vel retribuentis. ¶ Arguitur primo: q̄ retributio facienda sit secundum estimationem dantis: quia magis amicus magis debet esse estimator amicabilis communicationis: sed dans ē magis amicus: quia dicitur nono huius: q̄ benefactor magis diligit bñficiatum q̄ econtra. ¶ Itez intēdens retributionē debet estimare eā cui a fine sumank iudicia practica vt dz i sexto. sed dans ꝓpter vtile intēdit retributionē vt dz i octauo q̄ ⁊c. ¶ Item sicut est commutatiua iustitia ita est de amicitia octauo huius: sed ad vendentem pertinet estimare rem suam ergo ⁊c. ¶ Item omnis operatio magis ordinari debet per precipientem et superiorē: sed dans est hmōi: quia se habet ad recipientem: qui retribuere tenet. vt pater ad filiū. et deus ad homines octauo huius iō ⁊c. ¶ Item in aficitia et per cōsequens i bñficijs scđm amicitiā retribuēdis multo ꝑncipalior est icertior affectio q̄ exterior opatiovi capitulo de liberalitate. non em̄ in multitudine datorum quod liberale: sed in dātis habitu. ⁊ Seneca ꝓmo de bñficijs. nō quid

c

q̄stio prima

Ar. primo

Secundo

Tertio

Quarto

Quinto

detur aut quid fiat refert: sed q̄ mēte sed i ꝓtijs cis opationib⁹ ops semp attēdere magis ad ꝑncipalioꝝ. q̄ i retributionib⁹ faciēdis ops ad affectū dantis maxime intendere ex quo seq̄ videtur q̄ ille pōt magis bñ estimare retributionem faciendā qui magis nouit affectionē dantis. illam aut̄ nullus nouit nisi dans ergo ⁊c. ¶ Item ops retribuere non quecunq; sed q̄ primi dantes appetunt. ⁊ ꝓpter que habēda dederūt q̄ sua erāt. q̄ (sicut dicit Arꝛ.) sic est ei quod est nihil fieri. cum eo qđ appetit non ponitur. q̄ estimāda est et ordināda retributio per illum qui nouit que ⁊ qualia dans appetebat. nullus aut̄ hoc nouit bñ nisi dans. ergo ⁊c. ¶ Itē non fit retributio sufficiens nisi bñfactor ab omni damno vel grauamine quod ratione doni incurrit releuetur: sed quantū dānū incurrit nullus scit bene nisi ipe. q̄ ipe debet retributionē estimare. ¶ Oppositum arguit: quia in perfecta amicitia que scz est ꝓpter honestū benefactores donatribuunt sine intentione retributionis. ad tales aūt non spectat preciū retributionis estimare. ¶ Itē ille non est iustus estimator beneficij qui beneficium magnificat vltra eius valorem: sed hoc facit sepe donator vt dicit Aristoteles. et in multis ex peritur dicunt ei donasse maxima eorum. q̄ apō eos erant. ⁊ que beneficiati non obtinuissent ab alijs: et succurrisse in periculis: aut in magnis necessitatibus ⁊ talia fecisse ⁊ dedisse: propter q̄ dāna sustinuerunt ⁊ labores. igitur illi non sunt iusti estimatores bñficiorum. nec per ꝑfis retributionū ¶ Item cui non licet repetere retributionem ad ꝓm non spectat taxare retributionem sibi faciendam: sed donatori nō licet repere: q̄ tūc nō esset donū sed mutuū. q̄ ⁊c. ¶ Deide arguit q̄ retributio mensuranda sit scđm estimationē recipientis ꝓmū bñficium siue retribuēs: seu eius qui retribuere tenet. Aucte Aris. octauo huius dicentis q̄ ꝓpter vtile amicitia existente patientis vtilitas mensura est: q̄ta aūt fuerit vtilitas: ipse nouit. q̄ ipse vere potest et debet estimare retributionem. ¶ Item auctē ibīus nono huius dicētis. non solū necessariū esse videbit vtiq; ꝑhabentē ordinare: sed etiā iustum. cuius rōem assignat quia iustitia equat lucrū dāno. sed qui recepit nouit lucrū nouit enī quātū adiutus est. q̄ bñ pōt estimare quātum sit iustum retribuere. ¶ Itē nō minoꝝ debet fieri retributio i eo qđ dak i vtili aficitia: q̄ si emeretur: sed emens tm̄ daret de re quātū esset vtilis sibi: ergo tm̄ debet retribuere: hoc aūt ipse maxie potest scire. ergo ipe maxime potest bene mensurare retributionem. Et hanc rationē notauit arꝛ. in illa lra: in emptionib⁹ enim sic videtur factum. ¶ Item sicut se habet ꝓmo dās ad dandū. ita retribuēs ad retribuēdū: sed primo dās mēsurauit suum donū. q̄ retribuēs debet mensurare retributionē. ⁊ hanc rōem notauit Arꝛ. cum dixit. adhuc quēadmodū cōcauit. ¶ Item benefactor i amicitijs ꝓpter vtile cuius intendat retributionem. tm̄ non dat per modum mutui. sed per modum doni: sed in tali mō dāti dās cōcedit recipienti acctem estimādi retributionē. imo totū ponit in voluntate retribuētis: sic q̄ille cogi non posset ad retributionē q̄ ipe debet esse dns ⁊ taxatoꝝ in retributione. lō ergo concludendo dicit Arꝛ. sed tamē retributio fit ad tm̄: quantū vtiq; ordinat recipientes.

Oppositum.

¶ Oppositū arguit: q̄ ille nō est iustus estimator qui parificat bñficiū citra ei⁹ valorē: sed bñficia ti sunt hmōi: q̄ sicut dicit Aris. et sepe experiūtur patientes quidē enim talia aiunt accipere parificantes. ¶ Item si non debeat patientes vtilitate mensurari retributio. non apparet q̄ recipiens debeat eā estimare: quia ob hoc solet dici: q̄ ad ipm spectat estimatio. sed retributio non debet mensurari patientis vtilitate. ꝓbatio: quia si pauperi darek denarij. ⁊ diuiti florenꝰ. denarij esset pauperi vtilior: q̄ diuiti florenꝰ: eo q̄ pauꝑ ob indigē etiam multum iuuatur denario. diues aūt forte nihil iuuat floreno: q̄ nō ēdiget: q̄ si vtilitate patientis deberet mēsurari retributio: paup plus teneretur retribuere ꝓ vno denario recepto: q̄ diues ꝓ vno floreno: quod videk valde inconueniēs: sic ei qui magis eget auxilio magis grauarek. ¶ Deide arguitur q̄ oporteat virtusq; estimationē interuenire. aucte Aris. dicētis maxie q̄dē forte apparet retributionē fieri visam ābob⁹ scđm dignitatem. Et arguit ꝓ sik i venditionib⁹: vbi ops estimationē vendentis et ementis cōuenire. Deinde arguitur: q̄ neutrius estimatione debeat hoc fieri: quia scđm illius doni nullā estimationē debet mensurari retributio: qđ quidem donum contingit esse ineestimabile et immensurabile. sed possibile est benefactoris donum inestimabile esse sicut Aristo. dicit de phia cōcātib⁹. non em̄ (vt dicit) ad pecunias dignitas mēsurat: ꝓcūi ei eq̄ ponderans nō vtiq; fiet. ¶ Item si fieret estimatione dantis bñficium magnificantis: fieret in pluri q̄ esset receptum: ⁊ ita bñficiatus grauaretur: ⁊ si fiat estimatione recipientis quificantis: bñficiū fieret in miori: quod itez fieret inconueniens. ergo neutri⁹ estimatione fieri debet. ¶ Arꝛ. illam questionē soluere videt ꝓ distinctionē. dona em̄ ⁊ retributiones fieri pōt vel scđm amicitiam ꝓpter honestum que ē amicitia simpliciter. vel secūdum amicitiam propter delectabile. vel vtile. que est amicitia secūdū quid. vt visum fuit in precedentibus. ¶ Primo ergo dicendum erit de prima amicitia. et secundo de scđa. Deinde videtur michi q̄ ista questio pregnans est: et multas continet in se difficultates partiales que sic enumerari possunt: prima sit de eo quod in vltimo argumento tangebatur. videlicet virum oporteat retribuere plus recepto vl minus vel equale. ¶ Deinde ad exemplificandum alias dubitationes oporteat supponere: q̄ certa ꝓ porrio inter aliqua non scitur. nisi stira quantiate vtriusq;: si ergo oporteat retributionem proportionari dono necesse est q̄ sciatur sue estimetur quātitas vtriusq;. Ergo erit secunda dubitatio quo quantitas doni mensurabitur. virum scilicet vtilitate recipientis vel grauamine donantis aut neutro. sed electione et affectu donantis. ¶ Tertia dubitatio erit. secundum cuius estimationem illa donatio mensurabitur. an scilicet donantis estimatione vel recipientis. ¶ Quarta dubitatio erit consimiliter quo quantitas retributionis mensurabitur. ¶ Quinta erit ꝓ cuius estimatione. Sexta erit cuius sit inuenire debitam propor

Oppositum.

Secundo

decisio

duedubitationes.

Prima

Secunda

Tertia.

Quarta

Quinta.

solutio ꝑme dubitationis

tionē retributionis ad donationem·an scilicet donantis vel recipientis. ¶De prima dubitatione dicit Arꝫ·in fine octaui. et reddendum autem ipsi quantum accepit ⁊ plus·melius enim·Contra qđ obijcitur pluribus instantijs·¶Prima est auctoritate Aristotelis·quinto huius dicentis rekamus lari enim oportet ei qui gratiam fecit· Et postea subdit quomodo hoc sit faciendum·dicens oportet ergo hoc vtrꝯ equari· destruerentur enim si non fecerit faciens ⁊ quantum ⁊ quale ⁊ patiens hoc ⁊ tantum et tale· ¶Alia instantia saltem quātum ad alias amicitias est auctoritate Aristotelis octauo huius dicentis his quidem in equalitate existentibus amicis his quidem in superexcellentia:equales quidē secundum equalitatē oportet i amare et reliquis equare inequales autem analogam superexcellentijs assignare· ¶Item circa eadem ⁊ in eisdem est amicitia et iustum vt dicit in octauo huius·sed iustum in equalitate ꝓsistit vt dicitur in quinto·ergo ⁊c̄· ¶Itē paupvalde grauaretur in receptione bñficij·si oporteret plus receptis retribuere melꝰ enī eēt sibi nihil recepisse· ¶Itē videt esse spēs vsure vbi opꝫ reddere vltra sortē· ¶Itē nullꝰ tenet ad ipossibile·sed aliqñ ē ipossibile plus retribuere vt ꝓfvel deo vl̄ doctori:⁊ iō ipossibile eēt paupibꝰ retribuere diuitibus plus receptis· ¶Ad istā dubitationē breuit dicēdū ē·q̄ i aficitia ꝓpt honestū nō est estimandū nec oīno aspiciendū an plꝰ aut minꝰ aut eq̄le retribuamus q̄tū ad illū qđ exterꝰ fit aut daℓ·qz donans nullā retributionē intēdit·ideo neqꝫ retribuens ꝓ modū redditionis aut solutionis retribuit· absoluēde eīm sunt donatiōes a retribuentibus ⁊ retributiones a donātibus:sicut dicebaℓ i vicesima ꝓma qōne octaui qui⁹·iō bñ dicebat Seneca quid autē deℓ·nō refert:sed q̄ mēte. Sed tu q̄res·an & affectione maioꝛi vel minoꝛi vel eq̄li debet fieri retributio et qua fiebat donatio respondetur q̄ in amicitia equalium debet esse equalis affectio·cum vt dixi non fiat retributio rōe donationis:sed acsi esset ꝓma donatio· Jn amicitia aūt equalium dictum fuit ꝓius quomodo melioꝛ magis amat et amore melioꝛi·ideo etiam dat intentione melioꝛi· Sed in amicitia ꝓpter vtile vel delectabile dicendum est: q̄ oportet benefactoꝛi plus retribuere q̄ dederit: qz vel illa est amicitia inequalium vel equalium·si eq̄liū·tunc vicesima ꝓma questione declaratū fuit quō opꝫ vtrꝯ plus vel tribuere vel retribuere:sed nō ex eodē bono·Si ꝓo fuerit aficitia eq̄lium: aut erit sīlīū ſcz eisdem bonis indigentium aut dissimilium ſcz diuersis bonis indigentiū·vt forte alter lucro·alter delectatione alter frumēto vl̄ alter vino·si ergo fuerit dissīlīū: adhuc apparet sicut ꝓius quō vtrꝯ plus tribuendū ⁊ retribuendum:sed nō ex eodē bono: erit eīm vni plꝰ tribuendum de delectatiōe·alteri vero plus de lucro: ei sic etiā vtrꝯ scōm suam estimationē plus recipiet: quia q̄ lucrū recipiet plus appetit ⁊ appciatur lucrū q̄tū ad delectationē: ⁊ eō q̄ de delectatiōe plus recipiet plus appciaℓ delectationē ⁊ quodāmodo sīl̄r est in alio exēplo: si ei ponam⁹ q̄ eiusdē ꝑcij quo ad pecuniā sint dolia vini ⁊ modius frumēti: et ꝓmus dat dolium vini indigenti vino et ille retribuit ei indigenti frumento modiū frumēti q̄ uis simpl̄r ista ambo eq̄lia ꝑcij tribuāt ⁊ retribuāt ⁊ sīvtrꝯ scōz suā estimationē plus tribuiℓ: qz pluris estimam⁹ q̄ plus idigem⁹ vterꝯ aūt plus indiget eo qđ sibi tribuiℓ q̄ eo quod alteri dabat ⁊ sic vterꝯ lucraℓ ⁊ aficitie sue finē attīgit· Jtē adhuc ꝓtingit i aficitia equalīū ⁊ sīlīū: quia q̄uis simile ⁊ simpl̄r eq̄le tribuant ⁊ retribuāt: tñ nō eodē tēpe vel loco: sed vnus tribuit tpe vel loco indigentie alterius et abundantie ꝓprie·alter aūt tribuit tpi bus et locis ꝑijs: et ita adhuc vterꝯ lucraℓ· Et mihi videt esse de intentione· Arꝫ·q̄ non, soluꝫ dicto mō est plus retribuendū·imo etiam plus simpl̄r qz quātū est possibile parificāde sunt gſe i talī amicitia scz ꝓpter vtile ne interueniat materis q̄rimonie q̄ cautissime inuata est interuenire gratie autē non parificantur: nisi plus retribuaℓ q̄ nāqz ꝓmo dedit gſam fecit. q̄ ꝓo ꝑcise: tñ reddit nullā gſam facit: reddit eīm solū quod debebat·nā i talī amicitia bñficium datū: q̄uis sub modo doni offeratur. tñ habet rationē veri mutui scōm intentionē offerentis· ergo qui tñdē ꝑcise tribuit·gratiā recepit ⁊ nullā fecit: ergo gſam gſe nō parificauit. oportet ergo(sicut dicit Arꝫ.)reddere tñ et plus et ne,retribuens grauetur:sufficit aliqñ forte illō plus esse in verbali regratiatione de receptis et sui obligatione ad beneplacita et mandata: si tamen sit oportunitas retribuenti retribuere plus i materiali vtilitate:⁊ videat primum dotem indigere: tūc sine dubio debet plus retribuere: quia qualē gſam recepit: talē cū redditione debet facere loco et tpe oportunis alias gſam non parificaret gſe sicut dicebatur sed nec ille debet illud plꝰ quod sibi retribuitur retinere: imo reddere tpe oportuno aliter alius grauaretur. et sic non attigeret fiuem intentum in sua amicitia et ita esset occasio q̄rimonie ⁊ dissolutionis amicitie·Ad ꝓmā ergo instāciā dicēdū est q: qñ Ari· dixit· opꝫ ergo hoc vtrꝯ equari·ipe loq̄batur de ꝓmutationib⁹ pu resvenalibus·que etiā fieri solēt inter extraneos ⁊ absq̄ amicitia vel etiam cōcedendum est: q̄ oportet in amicitia equari scilicet gratiam gratie·sed hoc fit per plus retribuere vt dictum est. ¶Ad aliam dicendum est: q̄ in amicis equalibus sic oportet equare in amore et reliquis q̄ ipsi adinuicem habeant equales affectus interiores. et q̄ exterius quantum ꝓmus fecit alteri euenīte oportunitate tantum alter ꝓmo fecisset illi si ad hoc oportunitas ꝓmo euenisset vel dici oportet eq̄re in reliquis·i. oportet ad possibile gratiam gratie parificare quod non fit: nisi plus retribuendo modo predicto· ¶Ad aliam concedenda est auctoritas: sed amicitia super iustitiā addit de suo dare. ¶Ad aliam dicendum est: q̄ pauper non grauatur quia non ex eodem bono receꝑit et tribuit· recepit enim in pecunia vel in pane· tribuit autem in corꝑali labore·¶Ad aliam dicendum est q̄ reddere sortem ex pacto et in volūtarie pertinet ad vsuram: sed non si hoc fiat libere per amicitiam·et cum hoc vsurarius semper retinebit illud plus·amicus autem non vt dictum fuit ꝓius ¶Ad aliā dicēdū est q̄ dicta itelligēda sunt vbi ē possibile sine grauamīe alicꝰ aliqꝫ· vbi aūt eēt i

Instātia ꝓia

scda instātia

Tertia.

Quarta

Quinta

Sexta

Responsio

dubitatio.

ad ꝓmā instātiam.

Ad secundā

Ad tertiam

Ad quartam

Ad quintam

Ad sextam

obedire patri q̄ amico ſtuoſo·ſcdo modo vtrꝫ oporteat magis obedire patri q̄ principi vel legibus: posset etiā ſpecificari aliꝫ modis. de quib⁹ nō eſt vis: qz ſi de duob⁹ ꝓdictis viſum fuerit: poterit ſatis de aliꝫs eſſe manifeſtū. Do ꝓmo ergo dicā q̄ ſtuoſꝫ rōne qua ſtuoſus vel amico rōne qua amicꝰ vel etiā amico virtuoſo rōne qua amicus ſtuoſus non opꝫ obedire: qz amici ſtuoſi debēt adinuicē eſſe equales. neutro ſup alterū hñte oſium ꝓprie loquendo·Jdeo vbi pater ꝑciperet filio in his in quib⁹ haberet ſup ipſum oſiū ꝓpatio erat nulla patri eīm eſſet obediendū ⁊ nō amico virtuoſo·Sed tunc eſſet dubitatio an ſit magꝫ ꝑcepto patris obediēdū: vel preces amici ſtuoſi exaudiendū· Ad qđ ego reſpōdeo q̄ ſi preceptū patris fuerit licitū ⁊ honeſtū·de his in quib⁹ pſ ſup filium habet oſium: magis erit obediendum patri cui⁹ ratio eſt: qz obligatio ſubiecti ad oſiū ē in virtute iuſticie ideo nō obedire eſſet iniuſtificare: ſed obligatio amici ad amicū vel virtuoſi ad ſtuoſum eſt virtute ſolū liberalitatis et amicitie modo maxima peccatoꝝ ſunt iniuſtificatōes ſicut apparuit in ꝓoemio liberis: maioꝛa enī ſūt pcta ꝓtra virtutes cardinales q̄ ꝓtra alias: et maxima ꝓtra iuſticiā. dixi aūt ſi preceptū fuerit licitū ⁊ honeſtū: qz in illicitis aut inhoneſtis nulli oſio ē obediēdū: imo q̄ ad talia nullus alteri eſt ſubiectus: nec ꝓſis aliquis eſt quo ad talia oſis amic⁹. dixi etiaꝫ de his in quib⁹ pater hꝫ oſium. quia in quo ceſſat dominiū·in hoc preceptū nō hꝫ locum: nec in his ꝓſis obedire oporteꝫ. nō eſt omne qđ permodū ꝑcepti ꝓpoſitꝫ volumus vocare preceptū: tamē ſi fiat de his in quib⁹ pr̄ceptiēs ſup illꝫ cui pr̄cipit nō habet oſium. illud preceptū erit illiciti. licꝫ non ex pte rei: tñ ex pte ꝑcipientis·nulli eīm de iure licꝫ precipe ei ſup quē oſium nō hꝫ precepts autē illicitis nō eſt obediendū· ¶Deinde dicendū eſt de alia ſpecificatiōe ſcz an magꝫ ſit obediendū patri vel principi· Circa qđ notandū eſt q̄ princeps habet cōe oſium ſup oēs de ciuitate quantū ad opa ciuilia: que ſcilꝫ cedere pñt in cōe damnū vel cōmodū ciuitatis: ſed quantū ad opa preciſe domeſtica pater hꝫ dominiū ⁊ nō ꝓncepsdico aūt preciſe domeſtica. qz in caſu opa domeſtica induunt rōnem operū ciuiliū·ſibi gſa·domeſticū opus eſt oztos colere ⁊ plantare frumētum·emere·vendere·cuſtodire·tñ in caſu cogēte. videlicet ſi ciuitas eſt obſeſſa inimicis·princeps ſcōm exigentiā circūſtantiaꝝ coget frumenta vendere arbozes extirpare·⁊ ſic de aliꝫs. ſed vbi in nullum preiudiciū ciuitatis eēt arbozes plantare vel eas detruncare aut frumenta vendere vel ea cuſtodire· ꝓnceps in nullo ſe haberet de his intromittere· Ex his ſtatim habeℓ q̄ quantū ad opa ciuilia nō oportet patri obedire qz de his ꝓcipe nō habet. cū non ſit oſis quo ad ea· ꝓncipi aūt opꝫ obedire quia oſis eſt ⁊ ꝓcipe pōt·concedendū eſt tñ q̄ ſi pater vſurpādo ſibi p̄ceptum: precipiat in talibus aliqđ qđ nō videaℓ eſſe malū. faciendū eſt illud: non ꝑ obedientiā ſed ꝑ exauditionē: qz preceptū cum ſit ex pte ꝑcipientis illicitū·nō debet recipi ſcōm virtutē precepti·ſed ſcōm virtutē ꝑcis vel cōſiliꝫ·Econuerſo etiā dico q̄ quantū ad opera preciſe domeſtica obediendū eſt patri in licitis et honeſtis qz ſic oſium hꝫabet ⁊ nō eſſet in talibus obediendū ꝓncipi·quia nō habet in his oſium niſi vſurparet tyrannidē·quo caſu ꝓpter timoꝛem rōnabile eſſet ei obediendū oū tamē illud qđ ꝑciperet non eſſet inhoneſtū· ¶Sed pone caſum q̄ princeps (quacūq̄ vſurpatiōe oīū placet) precipiat tibi vēdere frumentū: pater ſo precipiat retinere·an tu vendes frumentū: dicam q̄ nō. quia preceptū regis inquā eſt. cū non habeat iuſtū dominiū. ideo nō eſt ei obediēdū. ⁊ qz imponere manus in bona alteriꝰ inuito dño eſt iniuſtificare: et ſi metu cadente in conſtantē virū tu principi obedias tu peccabis: ſed tñ ventaliter: vt dicebaℓ in tertio libꝛo·Ponamus ergo aliū caſum q̄ pr̄ ꝑciaℓ portare frumentū in grangiā ⁊ princeps ſub pena capitis hoc inhibeat·licꝫ iniuſte· an ergo filius obediret patri·credo q̄ non debet obedire. qz illo caſu preceptū patris eſſet irrōnabile ⁊ ꝓpſis illicitū: qz irrationabile eſt oīno ponere i manifeſto periculo ꝓditionis illud qđ eſt ſine ꝓportione maius ꝓ ſalute minoꝛis·filius aūt ſine ꝓportione eſt maius bonū patris q̄ frumētū: et qz preceptū irrōnabile eſt qđ exſequi eſt irrōnabile: ſed ſe manifeſte ꝓditionē exponere ꝓ ſalute frumēti eſt oīno irrōnabile·q̄uis ſe in bello exponere ꝓo frumento cōtra raptoꝛes eſſet rōnabile·vbi de victoria ſpes ꝓbabilis habeℓ·Et ſcias qz multum differt caſus iſte a ꝓoi·Jn ꝓmo eīm caſu peccatum erat·nō qz pr̄ ꝑcipiebat·ſed qz inuito dño ponere manꝰ in bona eiꝰ eſt iniuſtificare· Jn ſcdo autē caſu filius nō tāgeret bona patris oīū exīntis: ſed ſolū nō faceret qđ pr̄ illicite ꝑciaℓ tū nō peccaret·Eodem mō dicendū eſt ſi patiens ſubiſciat ſe medici dño quātū ad ſanitatē recuperandā· ipſe quo ad hanc tāgētia magis dꝫ obedire medico q̄ patri vel regi· imo nec patri nec regi ē ꝓpte obediendū·qz quo ad hoc nō habēt oīū ſup illum ſil̄r etiam doctoꝛi quo ad doctrinā tangentia obedire opꝫ. et ita de aliꝫs· ¶Sed ponaℓ q̄ pr̄ ꝑciaℓ de ope domeſtico·⁊ ꝓnceps de politico·videꝫ dicat pater vade in agrū·et ꝓnceps dicat vade ad preliū·quid erit faciēdū· Riſidet gerardus bñ q̄ ꝓncipi erit obediendū: poſito tñ q̄ vtrꝯ ꝓceptū eēt rōnabile altero circūſcripto ⁊ hoc ꝓbatur ſufficienter ꝓ rōnes q̄ arguendo adducte fuerūt ad ꝓbandū q̄ dño ſuꝑiori ſit magis obediendū: his viſis ſoluēde ſunt rōnes· ¶Ad ꝓmā pōt dici q̄ nō magis obligamur ad obediendū pr̄i in opibus domeſticis q̄ ad obediēdū ꝓncipi in ciuilibus·imo ecōuerſo ꝓpter ſuꝑioꝛitatē dominij ⁊ melioꝛitatē boni ciuilis ⁊ quia facilius eſt abſolui a dño patris q̄ a dño ꝓncipis: cum ſit faciliꝰ et minus dānoſuꝫ ſeparia domo q̄ ſeparia tota ciuitate. Et qñ dicit q̄ a pr̄e matoꝛa ⁊ plura bona recipimus. dicendū eſt q̄ lꝫ hoc concedaℓ: tamen ex hoc pater in filiū nō habet oīū. ſaltem poſt vſum rōnis ⁊ prudentie· qz illa bona filio donauit et trāſtulit in oīum filiꝰ ex naturali debito paterne ſollicitudinis ⁊ amicitie· Jmō aūt pater ſibi oīno id eſt quātū ad oīa dño filiꝰ negandū eſt· Et concedendū q̄ filiꝰ nō pōt compēſare pr̄i equale vel plus receptis·ſicut ꝓius dicebaℓ, ſed cōpenſa

Aliud dubiū

Ad rōnes.

satio vel retributio nō est p obedientiā cuz fiat de bonis quoz retribuens est dñs. Et est concedēdū q obligatio p naturā est fortior obligatiōe scōm psuetudinē. ideo filio nō licz añ vsum rōnis exire a dñio patris sed pōt exire a dñio ꝓncipis si pat velit se z filiū a ciuitate separe. Sed postq̄ filius hz vsum rōnis z puidētie cessat naturale dñium patris sup ipsum et fit dñium voluntariū. si filius velit manere cū patre z sub pfe. Et forte filiꝰ nō est ꝑus sub dñio patris q̄ sub dñio ꝓncipis: quia pater ante generationē filij z bona pris erāt sub dominio ꝓncipis.

Ad rōnez in oppositum.

¶ Ad rōnem q̄ arguit q magz sit obediendū ꝓtuoso. dicendū est q̄ ly virtuosus sit iustus: tñ si non sit dñs ipe non pōt bñ ꝑcipere licet possit iustissime precari consulere vel exhortari et suadere ꝛc̄.

Ad. iij. Arg. ꝓmo.

Verik tertio vtrū opz magis subuenire patri q̄ alicui alteri. Arguit q sic qz subuenire alicui est rōne pietatis z amicitie: sz vtchil est magz piū q̄ videre patris indigentiā: z nihil etiam est amabili ꝑfe. tum qz ipse maxime ē amicus: tum qz ab eo maxima z ꝓsima bona recepim⁹ ergo ꝛc̄. ¶ Itē illi maxime est subuenēdū si indigeat: cui⁹ possum⁹ sufficiēter retribuere z cui sp remanem⁹ debitores. pater est hmōi igit. ¶ Itez ꝑs magis dz subuenire toti q̄ alicui extraneo sicut naturaliter videm⁹ q ꝑ salute totius corpis manū vl pedem statim exponim⁹: sed filiꝰ ē sicut pars quedā patris. ideo ꝛc̄. ¶ Itē sicut sibi ꝓpi ē magis subueniendū q̄ alteri. ita sibi ꝓpinquiori et cōiūctiori est magis subuenitendū q̄ remotiori sed filius est patri ꝓpinquissimus. iō ꝛc̄. ¶ Oppositū. sitū arguit. qz cum amico rōne amicitie sit subueniendū. oportet illi magis subuenire quez magis amamus: filiū autē magis amam⁹ q̄ patrem: vt ꝓius dicebat. ergo opz magis filio subuenire: et qz hoc est naturalius cū bruta magis subueniant filijs q̄ parētib⁹. ¶ Itē magis subuenēdū est ei quē magis est amādum: sed virtuosum hoīem est magis amandū q̄ patrē. nam cū nihil sit amabile nisi qz bonū. magis bonū magis est amandū: sed ꝓtuosus nō pater est melior patre nō ꝓtuoso: vel etiā homo dicit melior z ꝑfis amabilior ratiōe virtutū q̄ rōne paternitatis. ergo magis est amādum. et p ꝑfis ei subueniendum: virtuosum non patrem q̄ patrē non virtuosum: vel eundē magz rōne. qua ꝓtuosus q̄ rōne qua pater. ¶ Itē scōm amicitiā meliorē et excellentiorē est magis operandū. sed amicitia precise scōm virtutes est multo melior z excellētior illa que est precise secūdū paternitatem z filiationem. hoc probatur multiplic̄iter. primo qz ꝓma amicitia nō potest eē nisi bonorū. secūda autē indifferēter pōt esse bonorū z malorꝫ. Secōo qz scōm ꝓmā amicitiā distinguimur a brutis et excellim⁹ ea. In scōa ꝓo eis pueniimus. Tertio qz ꝓma amicitia ē in nobilissima potētia. est em in ipsa voluntate. scōa ꝓo amicitia est in appetitu sensitiuo: cum ꝓueniat tam fatuis q̄ sapientib⁹. et tam brutis q̄ hominib⁹. Quarto qz ꝓma amicitia hz ꝓ obiecto bonuz anime. scōa ꝓo bonum corꝑis qđ filius a pfe recepit modo (sicut dicit septimo politice) si quidē est aīa ꝓcioz et possessione z corꝑe. necesse z dispositionē optimā vniuscuiusq̄ ꝓportionabilr hꝫ. ergo cōcludemus q̄ scōm aīciā ꝓtuosam magis ē operandū q̄ scōm paternā. cū ergo bñfacere sit op⁹ amicitie. sequit q̄ magis est benefaciendū ꝓtuoso. ¶ Item cui est magis obediendū ei magis obligamur. z cui magis obligamur. ei magis est subueniendū. si indigeat ergo cui magis est obediendū. et magis est subueniendū: sed ꝓncipi magis est obediēdū q̄ pri. vt dicebat in alia q̄stiōe. iōr c̄. ¶ Sciendū est q̄ istā quinq̄ noīa si ꝑ se sumant distinguūt puta satisfactio. z restitutio. redditio. solutio. z retributio. quia satisfactio respicit illatas iniurias. restitutio ꝓo respicit rē iniuste sublatam. redditio aūt respicit rem cōmodatā vel depositā vel locatam. solutio ꝓo respicit rem ex legali obligatiōe debitā. retributio ꝓo respicit rez donatā. Subuentio aūt de qua q̄stio formata est respicit indigentiā. z si cōiter accipiat pōt extendi ad oīa noīa predicta respectu ꝓsonarū indigentiū: tamē magis ꝓprie dicit de gratuita donatione vel mutuatione ꝓsone indigēti. donatio autē z mutuatio a predictis q̄nq̄ noībus distinguunt q̄ nullū connotant actū ꝓiorem inter dantē vel mutuantē et recipientē. z ideo donatio vel mutuatio fiūt ꝓpe scōm merā liberalitatē vel amicitiam aut ꝓpationem. sed alia quinq̄ magis fiūt rōne actuū precedentiū quos illa q̄nq̄ noīa respiciūt. Et his aūt satis apparet q̄ satisfactio nō est nisi eius q̄ iniuriā intulit ei qui illam passus est. nec restitutio est nisi spoliatoris ei q̄ spoliatus est. nec redditio est nisi habētis commodatū vel depositū vel locatū. aut hmōi ei q̄ mutuauit deposuit vel locauit: nec solutio est nisi debētis ex legali obligatione creditori: nec retributio est nisi ei⁹ cui donatū est donatori id est bñficiati bñfactori. vtimur em̄ loquēdo ꝓprie noībus bñfactoris z bñficiati ꝓ donatore et eo q̄ donū recipit. Ex quo apparet q̄ ꝓdictorū ad predictos scōm q̄ hmōi referendo singulis singulos. nō sunt donatiōes neq̄ mutuatiōes. sz donationes et mutuatiōes sunt ad amicos aut cō patriotas aut vicinos aut cōsocios rōne amicitie vel patrie vel societatis z hmōi. vel etiā donationes sunt ad extraneos in necessitate constitutos rōne humane cōpassionis. vel etiā magnoꝝ viroꝝ aut bonorū ad virtuosos rōne bone fame z ꝓfectꝰ.

Quarto

Hec q̄nq̄ satisfactio restitutio ꝑditio solutio retributio dñi.

¶ Dicendū est ergo ꝓmo q̄ magis ē satisfaciēdū leso vel restituendū spoliato: vel reddendū ei qui mutuauit vel deposuit vel soluendū creditori: q̄ donare vel mutuare amico vel patri vel alteri cuicūq̄ ceteris paribus. id est ipsis existētib⁹ in eq̄li indigētia et equaliter ꝓtuosis. causa est qz oēs primi actus ptinent ad iustitiā directe sic q̄ non satisfacere leso petēti satisfactionē vl nō soluere creditori petenti solutionē. z sic de aliis: esset directe iniustificare. sed donare vel mutuare non ptinet directe ad iusticiā ĩmo ad liberalitatē vel amicitiā ideo non donare vel nō mutuare nō esset directe iustificare: sed ē illiberaliter vl inamicabiliter se habere. peccata autē cōtra iusticiam sunt maiora q̄ cōtra ceteras virtutes: z iusticia melior est quā alie ꝓtutes vt determinatū fuit in quarto z in q̄to. ideo ꝛc̄. Nec valet si q̄s obijciat q̄ verorꝫ amicorū possibile sufficit ad possibile retribuere sicut dictū fuit ꝓius. Et iterū qđ dixi plus esse retribuendum dixi veritatē habere in amicitia ꝓptervtile: deus aūt nobis z pfectis nō sez talē amicitiam donauerūt de pauperevero quō possit diuiti plus retribuere satis apparuit. Non restat ergo videre nisi de doctore. ¶ Quantum ergo ad compensationem faciendam doctori qui non secūdum amicitiam ꝓpter honestum docuit z sed ad lucrum recipiendum: ꝓnotandū est q̄ si fieri debeat cōpensatio vel retributio ꝓ dono recepto. oportet retributionem esse dono proportionabilez: bonis autem anime cuiusmodi sunt scientie et virtutes recepte a doctoribus nulla bona exteriora sunt ī valore ꝓportionabilia: ideo ꝓ bonis anime nulla bona exteriora retribuenda sunt ratione valoris eorum. aliqua tamen sunt exteriora bona bonis anime proportionata. non in valore(vt dixi) sed in proportione signi ad signatum cuiusmodi sunt honores z reuerentie. ideo concludo: q̄ ꝓ bonis anime nihil retribuendum est nisi honores et reuerentie. tamen doctori vtilitatē intenti retribuendum est lucrum. intñ q̄ sit merces non scientie recepte. sed laboris sui corꝑalis et sue occupationis: q̄ scz a rebus suis euocatus nobis vocauerit et in hoc est doctoribus plus retribuendum q̄ ipi dederint: quod possibile est fieri secundū estimationē eoꝝ modo predicto: indigētes enim pecunia maioris p̄cij estimant decem li bras q̄ suū laborē vel suam occupationem ānualem: z hoc sit dictum de ꝓma dubitatione. et deq̄ si placeret posset fieri ꝓmode questio specialis supra librum octauum.

Quid debeat fieri recōpensatio doctori

De secūda dubitatione

¶ Secunda dubitatio erat quo quātitas doni mensuretur: vtrum scz vtilitate recipientis vel grauamine donātis vel neutro: sz potius electione et affectu donantis de q̄ dubitatione. put mihi videtur intentio. Arz. z Senece z aliorum moralium est: q̄ in amicitia virtuosa seu ꝓpter honestum quantitas bñficij debet ꝓcipaliter attendi ex electione z affectu donantis z nō ex precio doni exteriozis. nisi solum significative dicit enī Arz. in octauo huiꝰ. ¶ His aūt amicitijs q̄ scōm ꝓtutē accusationes q̄dē non sunt. mensure assignat operantis electio. virtutis enī et modus in electione principale. Et Seneca ꝓmo de bñficijs dicit non qđ det aut qđ fiat refert: sed q̄ mente. z subiungit ibi Seneca verba pulchra ad ꝓpositus dicens. si bñficia in rebus. non in ipsa benefacientis voluntate ꝓsisterent: eo maiora essent quo maiora sunt ea que accipimus illud autem falsum ē. non nunq̄ enī nos magis obligat qui dedit parua non magnifico q̄ qui regum equauit opes: qui exiguū tribuit: sed libenter cū pauptatis sue obliti⁹ est dum meā respiceret: qui accipe se putauit cum daret. qui dedit tanq̄ non recepturus: recepit tanq̄ non dedisset: qui occasionē quesijt q̄ ꝑdesset ecōtra ingrata sunt licet re ac specie magna videant que dant aut extorquentur aut excidunt multoq̄ gratius venit quod facili q̄ quod plena manu datur: exiguū est quod in me cōtulit sed amplius non potuit. At id qđ dedit magnū est: sed dubitauit sz distulit: sed cū daret gemuit: sed supbe dedit. sed circūtulit z placere. non ei cui prestabat. voluit.

Ambitioni dedit. non mihi. dixi aūt non solū significatiue: qz dona exteriora maiora sint concedat tanta dare. interiores affectus ceteris paribus designant maiores. Sed in amicitia ꝓptervtile dicendum est absq̄ dubio: q̄ beneficium magnitudinem non habet neq̄ mensuram ex affectione interiori dantis ad recipientem: quia inquantū datur causa vtilitatis ꝓprie. non habet affectionē bonā ad recipientem: ita enī alteri cuiq̄ daret si crederet vtile esse sibi. Est ergo considerandum q̄ in amicitia que precise est ꝓpter vtile dationes z retributiones modicum distinguntur a venditionibus et emptionibus. quantum est in ꝓmo quia vtrobiq̄ ops dare quid ꝓ quo. scōo qz ops vtrobiq̄ vtrunq̄ lucrari saltē scōm opiniones ipsorum: q̄ enī equū suū ꝓmutat cū pecunia credit pecuniam vtiliorem esse sibi equo. et alter econuerso credit equū esse sibi vtiliorē pecunia illa. z sic vterq̄ credit plus accipere. sic etiā amicitia ꝓpter vtile non ꝑseuerat iter aliquos. nisi vterq̄ crederet plus recipere z lucrari. ideo si non fieret ita. non attingeret finis talis amicitie. ꝓpter qđ oporteret eā dissolui. distinguit tñ in aliis qz i vēditionib⁹ ꝓteruenit pactū scōm cōem psensū et expssū de habēdo certū qđ et certe q̄titatis ꝓ certo q̄ certe q̄titatis et stati i amicitia aūt q̄nq̄ dat certū qđ sine pacto de rehabēdo certū qđ vel certe q̄titatis imo oīno sine pacto de rehabēdo ꝓ modū puri doni. licet ītentio nō sit donādi pure. Aliq̄s etiā ꝓtat certū qđ sub pacto rehabendi idē vel equale et sub spe qđ alias ꝓtabit sibi qñ idigebit. aliter illa ꝓtatio magis esset ꝓpter honestū q̄ ꝓpter vtile. Videamus ergo quo rei vendibilis aut emibilis preciū mēsuratur: qz per hoc ꝓpositū poterit esse manifestum. ¶ Dicam⁹ q̄ sicut appet ī q̄nto q̄ rei venalis mēsura est cōis idigētia hūana. ob hoc enī videm⁹ aliquo tpe q̄rtā vini esse maioris p̄cij q̄ alio tpe due q̄rte scōo ad hāc cōem mēsurā addūt vel diminuunt idigentie ꝓticulares ꝓmutantiū abundās em̄ in frumēto nō daret mīp modio frumenti quātū daret indigens frumēto et abundans in pecunia q̄ res eadē et eodē tpe apud abundantem est minoris p̄cij et apud indigentem est maioris dicam q̄ silr q̄ preciū bñficij in amicitia ꝓpter vtile ꝓmensurabit per cōem indigentiam loco et tēpe q̄ bñficium illud datur. scōo ad hanc mensurā fiet additio ꝓpter indigentiam recipientis. quanto enim magis indigebit tanto donum maioris p̄cij reputare debebit ꝓpter quod in tali amicitia bene considerandū est q̄ dona fiant tunc z talia q̄ñ et qbus recipientes multum indigeant. Tertio fit adhuc additio ad illam mēsuram si dans in eo quo amicus indiget non abundet: nā si dans ex eo q̄ dedit aliquod damnum incurrit vel facere cōmodum suum dimisit. donum debet multo maioris p̄cij reputari ꝓpter quod in tali casu non debemus recipere dona amicorū. nisi plurimū indigeamus. Econtra ꝓma mēsura bñficij minorat ex abundantia dātis z non indigentia recipientis. Et sicut dictū est de hac scōa dubitatione. ita ꝓportionabiliter dicēdū est oīno de quarta dubitatione. q̄ quereba quo mēsurari debeat q̄titas retributionis. ¶ Ideo ꝓsequēt videndū est de tertia

vsi sumit mēsura reiuenat

De tertia dubitatione

dubitatiõe·i q̃ q̃rebat scõm cui⁹ estimatiõne quãtitas doni mẽsurabit·Et videt mihi dicẽdũ eẽ q̃ vterq̃ debet quãtatẽ doni estimare· ꝓmo quidẽ dans vt sciat quãtã debeat sperare retributionem z vt sufficiat sibi tanta scõo recipiẽs vt sciat i q̃s to tenet·Et eodẽmodo dicendũ est de quinta dubitatiõe. vterq̃ enĩ debet estimare quãtitatẽ retributiõis· ꝓmo q̃dẽ retribuens vt sciat si sit sufficiens: qz si sic. bñ est z si nõ·opz vt ꝓficeat bñfactori ꝓmittẽs se bñ alias ꝑ posse satisfactuꝝ scõo recipiens retributionẽ debet estimare eã· vt si est sufficiens sibi sufficiat z perseueret i amicitia· et si nõ sit sufficiens· expectet supplementũ loco et tẽpe faciẽdũ·¶ De sexta ꝙ dubitatione dicendum ẽ q̃ ad retribuentẽ spectat inuenire ꝓportionem retributionis ad ꝓmum donũ sicut Arꝛ. determinat quia bñfactor sibi dedit aũctẽ hoc faciẽdi iquãtũ nõ per modũ mutui sed ꝑ modũ doni dedit q̃uis intenderet retributionẽ: z qz quilibet si debeat bñ agere debet opus suũ oĩbus circũstantijs debite ꝓportionare. mõ retributio opus est retributoris nõ ꝓmi bñfactoris· dicẽdũ ẽ tñ q̃ retributor si honeste põt scire tẽtionẽ z estimationẽ ꝓmi benefactoris debet scõm illã si ꝓmode põt ꝓportionem ꝓdictam inuenire· Et si estimationẽ ꝓmi benefactoris ignorat· faciat ipe scõm ꝓbam discretionẽ z hoc ũtẽdebat Arꝛ·(vt mihi videt)cũ dixit maxie q̃dẽ forte opz retributionẽ fieri vlã ambob⁹ secũdũ dignitatẽ eẽ: si aũt nõ hoc accidat· non solum nccũ esse videbit ꝓhĩtẽ ordinare sed etiã iustum· Addit etiã Arꝛ·documẽtũ bonũ vt dignior fiat retributo· q̃ hoies multa nõ eq̃ti mõ appcient idigentis et repleti·ideo forte oporteret non tanti apreciari quãtũ habenti videt dignũ·sed quãti ãte habere appreciatus est· ¶Rsdẽdũ est ergo ad rões ¶Ad primã dicẽdũ est: q̃ i amicitia ꝛequaliũ excellentior esset melior estimator eoꝝ quoꝝ estimatio advtrunq̃ eque spectaret: hoc tñ non obstante alt⁹ oeberet illa estimare· sltr nec excellẽtior ẽ dñs oĩm actuum iter ipos cõicatoꝝ imo q̃libet suozũ· Ad secundam dicẽdum est: q̃ vterq̃ deberet estimare quãtitatẽ retributionis faciende :sed retributor inuenire debet in quo·qñ·z quõ retribuat vt retributio dono debite ꝓportionet. ¶Ad tertiã dicendũ est q̃ tã emptor q̃ venditor estimat pcũ rei vendẽde et emẽde.¶Quarta rõ procedit sicut ꝓma· ¶Quinta rõ ꝓcedit de amicitia ꝓpter honestum: nã in amicitia ꝓpter vtile vtilitas est pncipalissima· quia est finis ad quez cetera ordinãtur ¶Ad sextam dicendum est· q̃ a primo dante est bene estimanda retributio: sed non ordinanda· cũ illa non sit actio eius z cũ ipe ꝓmiserit ordinationem illam recipienti· vt dictum fuit· z tñ concessũ fuit q̃ retribuens ordinare debet eã scõm estimationẽ dantis si sciat z ꝓmode possit· nec illa rõ ꝓcludit· Et eodẽmõ dicẽdũ est ad vltimam rõnem· ꝓma rõ ad oppositum ꝓcedit de amicitia ꝓpter honestũ· ¶Ad secundã dicendum est: q̃ ille dator q̃ nimis donũ suum magnificat· nõ bñ agit: nec est ꝓueniẽs aĩcus etiã vtili aĩcitia nos auẽ locutr sum⁹ de his q̃ debite exercent illã amicitiam·õ rõ nõ est ad ꝓpositũ·¶Ad tertiam rõnẽ ꝓcedit q̃ dãs nõ debet retributionẽ ordinare: q̃ñ

Ad rationes·
Ad primam·
ad secundam
Ad tertiam
Ad quartam
Ad quintam
Ad sextam·
Ad rões post oppositum
Ad secundã·
Ad tertiam

de sexta dubitatione

tñ debeat estimare eã: cũ spet eã·rõ nõ concludit· ¶Ões alie q̃nq̃ rões arguẽtes q̃ scõm estimationẽ recipiẽtis bñficiũ debeat fieri retributio ꝓcedunt modo superius determinato· ¶Prima rõ ad oppositum ꝓcedit de illo receptore q̃ non bene exercet amicitiaꝝ sicut dictũ fuit de datore·õ ñihil ad ꝓpositũ·¶Ad scõam rõem dicẽdũ est q̃ q̃cunq̃ mẽsura mensuret donũ vel retributio vterq̃ debꝫ virunq̃ ꝑ posse estimare·qñ etiã vr i patiẽtis vritate nõ debet mẽsurari retributio· hoc est negandum: quãtis etiã aliꝫ debeat mensurari sicut dictũ fuit·¶Ad hoc aũt qđ opponit de diuiter paupere: dicẽdũ est q̃ iter eos nõ debet ex eodẽ bono fieri donũ et retributio sicut dictũ fuit·nõ rõ nõva let Alia rõ ꝓcessa ẽ De penultiaõe q̃ arguit de doctrina z sltr de vltia rõe dictũ fuit satis i positiõe Et sic est finis questionis.

ad alias rões

Ad secundã·

Oppositum·

Secundo

Vtrũ scõo vtrũ opozteat pri magz obedire q̃ alicui alteri· Arguitur q̃ sic: qz cui magis sum⁹ obligati magis debemus obedire: sed ꝑ ceteris magis sumus obligati parentibus: quod apparet ꝓmo quia ab eis maxima recipim⁹ imo oĩa quia esse nutrimẽtũ·et doctrinã· Secũdo quia pater oĩno ofis est filij· ꝓmo secundũ naturam inquãtũ ab eo habemus esse et nutrimẽtũ. secundo scõz mozes iquãtũ habem⁹ ab eo doctrinã Et adhuc magnũ signum q̃ nos sumus ei maxie obligati est q̃ minus possumus ei facere retributionẽ condignam q̃ alicui alteri vt vult Arist·Et quia maioꝛ z fortioꝛ est obligatio scõm naturam q̃ scõm ꝙsuetudinẽ vel institutionẽ hũanã ꝓi aut ẽ obligamur scõm naturã: ꝓncipãtib⁹ aũt vl legibus aut alijs vel scõm ꝙsuetudinẽ aut hũanã institutionẽ·et quia ꝓmo sumus obligati patri posterius autem ꝓncipantibus et alijs· cum domus sit ꝓtior ciuitate cui autem ꝓtius obligamur huic magis obedire tenemur·igit z c·¶Oppositum arguitur quia iustius ꝓcipienti est magis obediendũ: sed homo rõe fruitis sit iustius ꝓcipit q̃ rõne ꝓfnitatis cum rõne fruitis sit iust⁹ z nõ rõe paternitatis ergo magis obediendũ est virtuoso ꝓi q̃ patri non virtuoso: vel ad̃ ratione virtutis q̃ rõe paternitatis· ¶Jtẽ dño superiori est magz obediendum q̃ dño inferiori :sed ꝓceps est dño superioꝛ patre·ergo ꝓncipi est magis obediendum maioꝛ ꝓbatur multipliciter·ꝓmo: quia causa superioꝛ est potentioꝛ et magis influens in causatũ· Secundo: qz bonũ quãto cõius tanto melius z diuinius· z dño superioꝛ magis intẽdit ad cõe bonũ· Tertio qz dñm iferiorẽ opz obedire dño superiori et ita ꝓcepta dñi inferioris contra ꝓcepta dñi superioris nullaz debẽt habere efficatiã· q̃rto qz licet ab inferiori dño appellare ad superiorem z nõ ecõtra: tõ nccẽ est superiori dño obedire· et nõ inferiori· ¶Sciendum est: q̃ obedientia respicit ꝓceptũ. ꝓcepta aũt solũ ptinẽt ad dños in his z ad eos in quibus et ad q̃s hñt dñium· Exaudito aũt magis respicit ꝓces z supplicationes ꝓces· aũt ptinẽt ad inferiores vel eq̃les· ꝓces ergo inferioꝛũ vel equaliũ exaudim⁹. ꝓceptis ño dñoꝝ obedim⁹ ¶Secundo sciendum est: q̃ ista q̃stio põt multipliciter specificari. vnomõ vtrum oporteat magis

qstio secunda Arꝛ·primo

Secundo

dka inter obedientiam ex auditionem.

multipler ex positio qõis

corũ est oĩa bona sua ꝓfecte cõicare· hoc em nõ est verũ nisi saluo iure alioꝝ: sed ꝓtra tustitiã nun q̃ oportet ea cõicare· qz dicit Tullius in libro de amicitia· hec ergo lex in amicitia sanciat vt neq̃ rogemus res turpes neq̃ faciam⁹ rogati· Si aũt cetera nõ eẽnt paria: nõ oporteret illã cõclusionẽ vlr esse verã nõ enim oĩ casu reddendũ est depositum aut soluendũ debitũ: vt si creditoꝛ sit in furia vel si creditoꝛ forte sit abundãs copiose: z ꝑ sit in extrema necessitate ꝓstitutus vel amic⁹ vel etiã ꝓtuosus extraneus· z tu solũ haberes duos denarios· et tantũdem deberes creditori q̃ cũ instantia debitũ a te repeteret· puto q̃ potius eẽt de illis denarijs emẽdum paneẽ ad subueniẽdum patri vel amico q̃ reddendũ creditori· qz necessitas legẽ non hz· imo in extrema necessitate oĩa fiunt cõia· instantiũ (vt puto) q̃ in necessitate ꝓstituti nõ solum possent licite nõ soluere debitũ vel nõ reddere depositum: sed etiã ab abũdantibus inuitis violẽter auferre si possent· ¶Jn quib⁹ aũt casibus et in quot dicta ꝓclusio pateret instantiã videlicz q̃ nõ magis eẽt reddendũ vel soluẽdum q̃ donãdum, non est possibile determinare ꝓpter infinita tẽ circũstantiarũ sicut notat Arꝛ. Si ei sup excedat donatio vl ꝓatio bono vel necessario· ad hoc declinandũ·scõo ponẽde sunt ꝓclusiones de cõpatione satisfactionis· restitutionis· redditionis· z solutionis adinuicẽ· z videt esse dicendũ q̃ citius ẽ restituendũ ablatũ q̃ reddẽdũ depositũ: si hec nõ possunt simul fieri z cetera sint paria: qz scõz fortiorem obligationẽ citi⁹ est agẽdum· sed ille vtiq̃ interesse obligatus est in hoc q̃ rẽ suam habet et vlteri⁹ obligat⁹ ẽ spoliato· qz in eum iniustificauit· Jtem peioza citius sunt reformãda sed non restituere / est peius q̃ non reddere· qz ante repetitionem depositi nõ male tenebaꝫ depositũ: sed z asi et post repetitionẽ ablati semp male tenebatur ablatũ·¶Et eodẽ modo apparere põt q̃ citi⁹ eẽt reddẽdum depositũ q̃ soluendũ debitũ· qz dñs de posito formaliter est q̃ depositum nõ que habet: sed domin⁹ pecunie creditori soluẽde nõ est creditoꝛ sed qui hz modo iniust⁹ esse videt retinere rẽ alterius ipo inuito q̃ retinere rem q̃ sua est· quãuis debeat postmodũ esse alteri⁹: illo inuito· ideo zc· Et ob hoc etiã iudices magis ꝙsueuerũt dilationẽ aliquã ꝓcedere de soluẽdo debitũ q̃ de reddẽdo depositũ·¶Sed ꝓtra hoc obiicit qz scõm fortiorẽ obligationẽ citius est agẽdum : sed videt q̃ ego sim magis obligatus creditori· qz magz teneoꝛ et qui ꝑ me fecit: q̃ ei ꝑ quo ego feci. creditoꝛ autẽ multũ fecit ꝑ me credẽdo michi debitũ· ego autẽ multũ feci ꝑ alio cui⁹ depositum custodiui.

Rsponsio· ¶Rsꝑdeo q̃ quantũ ad gratiã hinc inde factam ego magis sum moꝛaliter obligatus debitori ad gratiarũ actiones z ad retributionẽ faciẽdã ꝑter debiti solutionẽ: sed quantũ ad rẽ depositam ego oĩno sum obligatus ad nõ retinendũ rẽ alterius ipso inuito·¶De satisfactione aũt sciendũ est q̃ noie satisfactiõis vtimur· vno mõ cõuer. alio mõ specialiter· Satisfactio cõiter accepta est cõis oĩ solutioni rõnabili cuiuslibet obligatiõis ita q̃ restitutionẽ et redditionẽ z solutionẽ et retributionem cõdignas vocemus satisfactiones z sic non

Lotre spõsoria de ꝓpatõe redditionis z solutionis·

Obiectio·

Rsponsio·

multipler ac ceptio huius termini satisfactio

intendimus hic de satisfactione· Satisfactio autẽ specialiter dicta vel accepta distinguit contra ꝓdictos actus· Et subdistinguit iterum qz aliqñ satisfactio capit ꝓut respicit obligationem ꝓncipalem z distinguit ꝓprie ꝓtra restitutionẽ· conuenit tẽ qz vtraq̃ respicit illatã iniuriã. Sed differt qz restitutio respicit iniuriã spoliatiuã qua quis ad se ꝙuertit rem alteri⁹ illo iusto vel nolẽte ¶Satisfactio autẽ respicit iniuriã illatam non spoliatiuã sed corporis lesiuã· aut possessionũ destructiuã vel honoris z fame depressiuã z hmõi· Alio modo satisfactio accipit ꝓprie ꝓut respicit solum dãna expensas z interesse cõsequentia ad obligationẽ ꝓncipalem ex peccato vl defectu obligati· quecũq̃ fuerit illa obligatio z qñ satisfactio accipit isto modo. tunc opz q̃ restitutio accipiat cõius q̃ ꝓtius· scz ꝓut respicit illatã iniuriã tam ꝓprie spoliatiuã q̃ non ꝓprie spoliatiuã· verbi gra· si comburas domũ restitutio erit q̃ reficias nouam· si vulneres q̃ sanare facias· z q̃s vltra emẽdandũ erit ptinebit ad satisfactionẽ· Si q̃ loquamur de satisfactione vltimo mõ accepta· put scz respicit cõsequẽtia ad obligationẽ ꝓncipalẽ· videtur q̃ magis sit soluendũ obligationẽ principalẽ q̃ de consequẽtijs ad ipsam satisfaciẽdum· saltem vt in pluribꝰ si ambo fieri nõ possunt: qa ad ꝓncipalius ẽ magis et ꝓncipalius attendẽdũ· dico aũtẽ vt in pluribꝰ: qz circũstantie põt aliquãdo ordinẽ q̃ mutare· Sed si satisfactio capiat ꝓut restitutio accipit ꝓprie· forte põt dici q̃ citius est restituẽdũ ceteris paribus q̃ satisfaciendũ· ꝑbi gra· equũ ablatum ꝑtinet restituendũ q̃ ꝑ equo occisũ alteri⁹ reddendũ· qz hoc modo satisfactio ꝓportionabiliter se hz ad restitutionẽ sicut redditio ad solutionem· rei eiñ ablate dñs vere est nõ qui habet : sz q̃ spoliatus est· q̃ vero equũ interficit nichil hz cui⁹ alter sit dñs· ideo zc· Et (sicut dixi) oĩm ꝓdictoꝛ ordo mutari põt aliqñ ꝓpter diuersas z innumerabiles circũstantias: quas loco z tpe oportet cõbinare prudentẽ·¶Tertio dicendũ est de ꝓpatione donationis· mutuationis· z retributionis adinuicẽ· Et dico statim q̃ ceteris paribꝰ potius est retribuendũ q̃ donãdum vel mutuandũ: quia qbꝰ est donãdum mutuandũ vel retribuendũ exhibꝰ pariter amicis pariter ꝓtuosis z pariter indigentibꝰ retributio vltra illud qđ donatio vel mutuatio significat cõnotat obligationẽ ex recepto bñficio: sed qđ faciendũ magz obligamur: hoc magis est faciẽdum· dico etiã q̃ inter ꝓfectos z ꝓprissime dictos amicos mutuatio nõ hz locũ: sz solum donatio z retributio: qz mutuatiõe nõ cõicant bona ꝓfecte z simpliciter: amicoꝝ aũt predictoꝝ est oĩa bona cõicabilia ꝓfecte z simpliciter cõicare: cũ talis amicus sit alter ipse· Sltr etiam neq̃ mutuatio locũ hz ad ꝓuperes impotẽtes: q̃ neq̃ pecunia neq̃ possunt seruitio vl alio precio mẽsurabiliter reddere imo diuites illis pauperibꝰ debẽt donare simplr z pauperes debẽt eis retribuere in oĩbꝰ regratiatiõibꝰ aut reuerẽtijs· hoc ẽ ꝑ se manifestũ. sed in amicitia debili sicut est amicitia ꝓpter vtile vel amicitia cõuicinoꝝ cõsocioꝝ consanguineoꝝ cõpatriotarũ rõne vicinie societatis patrie vel consanguineitatis z hmõi locum

Dña sñt satisfactionem ꝓprie dictaꝫ restitutionẽ

Tertia ꝓcõ de cõpatione mutuatiõis z donationis

Correspõsio

hñt tã mutuatio q̃ donatio vel retributio. ¶ In quibus satis apparet q aliq̃ magis ẽ donandus aliq̃ magis mutuandũ scõm diuersitatẽ rerũ cõ mutandarũ z psonarũ et amicitiarũ et aliarũ circũstantiarũ. In rebus eñ modici pcij turpe esset aliq̃ pactũ apponẽ de reddẽdo. vbi nõ esset tutũ magis dare sine pacto: q̃ aũt sit donãdũ vel mutuandũ in talib⁹: iudicio prudẽtis relinquendum est. ¶ De retributõe autẽ compata ad solutionẽ vel redditionẽ aliq̃ dubitauerũt an scz magis sit retribuendũ donatori q̃ soluendum creditori vel reddẽdũ mutuatori: ceteris paribꝰ scz donatore creditore vel mutuatore eque indigẽtib⁹ et eque fructuosi existẽtib⁹. de hoc ei aliqbus visum ẽ q magis sit retribuendũ donatori q̃ soluendũ creditori vel reddendũ mutuatori: qz scõm maiorẽ obligationẽ magis ẽ operandũ: sed magz obligamur donatori. pbatio qz maius bñficiũ magis nos obligat ceteris paribus: sed si q̃s mutuat vel creditum michi decem libras/z alter donat michi decẽ: donans facit multo maius bñficiũ q̃ mutuãs. q̃ ꝛc. Minor statim pbatur qz licz res exterior q̃ ẽ materia beneficij sit eẽdis: tñ modus z actꝰ interior nõ sunt equales: maiꝰ eñ bñficiũ est donare. Primo qz rei dñium transferr simplr in recipientẽ. Secõ qz donatio sit ex maiori amore vel affectione ad recipientẽ q̃ mutuatio. sed hoc nõ est tenendũ: quia tribuere idem est qõ donare. z retribuere idem qõ redonare. redonare autẽ est donare: ideo retribuere ẽ donare. sed dictũ fuit pus q̃ potius est reddendũ vel soluendũ q̃ donandus. q̃ ꝛc. Et causa ad hoc est que dicta fuit pus scilz qz retribuere non ẽ actus pprie ptinẽs ad iusticiaz sicut reddere z soluere. nam ille cui donatũ est ad quez spectat retribuere facteꝰ est simplr dñs rei. q̃ vero dñs est simplr rei nulli iniustificat si eam retineat si eã neq̃ donat neq̃ redonat: sed forte illiberaliter z inamicabiliter operãs ingratus ẽ. z forte ob hoc iudex cogit ad soluendũ vel reddendũ et nõ cogit ad retribuẽdum. ¶ Ad rõnes in oppositum dicendũ est q̃ indubitãter donans maiorem facit gratiã z maius bñficiũ: et ideo morali obligatiõe magis ei obligamur: sed simplr nõ magis ei obligamur; qz alteri ꝑter obligationẽ moralẽ obligamur legaliter. Et iterũ concedendum est plane q maius beneficiũ magis obligat ad amandum/ad honorãdum/ad regratiandũ. sed nõ est necesse q maius beneficiũ magis obliget ad dandũ rẽ suaz q̃ minus beneficiũ ad reddendũ alienã. Dicendũ est etiã q maius beneficiũ magis obligat ceteris pibus: sed cetera nõ sunt paria: qz recipiens donum nichil habet cuiꝰ donatoz sit dñs. et recipiẽs mutuũ habet rem cuiꝰ mutuatoz est dñs. ¶ Et si quis dicat q predicta nõvalent ad pbandũ q magis sit soluẽdum q̃ retribuendũ. qz si credis mihi pecuniã: ego factus sum dñs illius. z nihil habeo cuius tu iis dñs sicut z ti fiat donatio. ¶ Solutio dico q nõ est simile qz debitor ilz habeat rei dñiũ. ti lege vel pacto obligatus ẽ ad relinquẽdũ dñiũ z̃ creditorẽ tranferẽdum. certo termino: vl̃ petente creditore. cũ eñ vendo tibi equũ: et credo tibi pecuniã: ego constituo te dominũ equi non simpliciter: sed sub pacto q talem pecuniã tali tẽpore michi soluas: ideo si pactũ non teneas tu desinis iuste hẽre rei dominiũ: sic autẽ nõ erat de donatiõe. quia dñium rei simplr et absolute transferbat in recipientẽ. Et p hoc etiã apparet quid de dupplici donatione sit: dicendũ est eñ quedã donatio pura sine intẽtione remuneratiõis que in pfecta amicitia z in pfecta indigentiũ compassione hz locum. Alia ꝓ quasi mutualis facta sub exteriori forma doni: sed tñ sub intentione remunerationis q̃ locum hz in amicitia ꝓpter delectabile vl̃ vtile. ¶ Querit ergo cui donatori sit magis retribuẽdum. Et ego puto q virtuosꝫ paribꝰ scz eque indigentib⁹ et eque fructuosis existẽtib⁹: magis eẽt retribuendũ scõo donatori: qui scilz donauit sub spe remunerationis posito q̃ non posset cõmode fieri vtriusq̃ retributio. q̃ talis donatio spẽm sub intrat mutuatiõis scõm intentionẽ interiorẽ: mutuũ autẽ magis est reddẽdum vel soluẽdũ q̃ simpliciter donãdum vt dictum fuit. Et ista ratio sic magis explanat: cuz verba non ad aliud inuenta sint q̃ ad designãdũ mẽtis cõceptus ꝓba obligãt ꝑncipaliter: sed solũ significatiue inquantũ designãt interiorẽ obligationẽ mentalem: sic ergo obligatio principalr et formaliter accepta non ẽ verbalis sed mentalis: tamẽ leges ꝓcipiunt fieri iudicia scõm verbales obligationes qõ est: qz iudices aliter q̃ p verba vel exteriora signa nõ possũt obligationes mentales cognoscere: q̃ autẽ possemus intẽtiones holm intueri: leges ꝓcipissent scõm eas iudicia fieri. et de verbis nõ curassent: cuius signum est q illos ꝓba nõ obligant qui sciunt nõ hẽre sufficiẽtem discretionẽ ad formandũ debite legales obligationes sicut essent pueri vl̃ maniaci: verba etiam nõ obligãt coactos: qz ꝓsumit q eoz obligationi ꝓbali mentalis nõ correspondet. ergo mẽtaliter obligati/ sunt simpliciter obligati et ita scõm conscientiã tenenẽ agere in frute obligatõis quõ leges cogerẽt eos agere si obligatio esset verbis designata: vel si esset possibile mẽtes interius intueri. sed si intentiones donantiũ et recipientiũ scõm amicitiã ꝓpter vtile essent verbis expresse: vel iudices possent eas intueri: leges cogerent ad solutionẽ vel redditionẽ. qz vere eẽt mutuatio vel creditio vel vẽditio creditiua scõm quã magis esset reddendũ vel soluẽdum quã donandũ: vt dictũ fuit: ergo z̃. Et detur tale exemplũ: amicus vtili amicitia dat amico frumẽtum: sub intẽtione rehabendi vinũ tanti precij vel maioris: z recipiens sub cõsimili intentione recipit illud vinũ: qui eñ ꝓpter vtile cõtraxit amicitiam nõ alia intentione debet recipe q̃ exigat illa amicitia: quia aliter ipse violaret amicitiã contractã et defraudaret amicũ: sed si he intentiones ꝓbis designẽtur: vt iudex de his habeat noticiã: ipe coget ad soluendũ tanq̃ mutuũ vel creditum: ergo sine iudice opz ita fieri scõm bonã cõscientiã. Et hoc exꝑsse dicit Aristoteles octauo libro loquẽs eñ de amicitia ꝓpter vtile dicit. potenti aũt retribuendũ scõm dignitatẽ eoz qui passus est. Et da forte posset aliquis dicere: q licet dans daret sub intentione rehabendi: et sic p modũ mutui: tamẽ recipiẽs volens cum illo cõtrahere honestã amicitiã recipit illud q modũ puri doni. Contra hoc

Dubitatio ỗ solutõe z redditione.

Dubitatio

Ad rõnes in oppositum.

Obiectio.

Solutio.

obsicit Aristoles dicens. nolentẽ enĩ amicũ non faciendũ: vt vltiꝰ peccantẽ in ꝓncipio z bñ patientẽ a quo nõ oportuit: nõ enim ab amico neq̃ ꝓpter ipsum hoc operãte id est recipiens statim peccat a ꝓncipio si tanq̃ ab amico ꝓpter honestũ z per modũ puri doni recipiat ab illo qui nõ vult esse talis amicus: nec dare gra recipientis sed gra rehabẽdi. defraudat enim dantẽ. oportet ergo recipiendo intentionẽ intentioni dantis conformare. ideo concludit Aris. dicens. quẽadmodũ igit in dictis beneficiatũ dissoluendũ id est in moralibus obligatiõibus q̃ sola intẽtione fiunt sine verbali expressione bñficiatus tenet dissoluere: quẽadmodũ et in dictis id est quẽadmodũ in ꝓbo designatis z expressis. Facta ergo oparatiõe actuũ predictoꝝ adinuicẽ qui specie differre videntur: nunc quarto faciẽda est compatio eiusdẽ actꝰ ad diuersitatẽ personarũ. verbi gra. cõtingit pure donare filio scõm paternam amicitiã: z amico ꝓtuoso scõm amicitiã virtuosam: z indigẽti vicino vl̃ extraneo scõm compassionẽ humanã. ¶ Querit ergo cui sit magis donãdum si nõ est possibile cui libet simul donare vel etiã quem illoꝝ in pericko existentẽ oportet magis liberare: Sic retiam de retributione an scz amico vel patri vel extraneo benefactori oportet magis retribuere. De qbus primo dicendũ est: q si eque indigeant z eque sint boni filius amicus z vicinus minus est donandũ vicino: quia in isto casu quicqd est in vicino rõne cuius sit dandũ ei. idem est in filio z amico. z adhuc plus scz amicitia specialis: sed si filius z amicus non indigeãt: magis est donandũ vicino vel extraneo indigẽti: quia frustra donaret non indigenti. Sed ponamus q filius z amicus indigeãt minus tamẽ q̃ vicinus. Quid erit faciendũ. dico q si vicinus excedẽter indigeat: filius autẽ vel amicus non nisi modicũ indigeant: dandũ est vicino imo z filius et amicus deberẽt illi dare. Si ãt indigentia vicini sit minor in valde modico q̃ indigentia filij vel amici. dandũ est filio vel amico. quãtus autẽ et qualis sit excessus indigẽtie scõm quem declinãdũ sit hinc vel inde. debet vnusq̃sq̃ ꝓpriam discretionẽ determinare scõm exigentiã circũstantiarũ. Infinite eñ contingere possũt differẽtie: quas non est possibile vniuersali rõne apphendere. ¶ Sed vtruz est magis dandũ filio vel amico ꝓpter mores vinculo sanguinis nõ cõiuncto. Respondendũ est (vt puto) q magis ẽ dãdum seu ministrandũ filio vite necessaria: maxie ante vsum rõnis z prouidẽtie q̃ amico dandum quia pater (si potest) legaliter obligat⁹ est ad filiũ nutriendum: z ad hoc cogerer inuitus. dare ergo filio vite necessaria quasi nõ est donare ꝓprie. sed debitũ soluere. Sed postq̃ filius ad statũ viri peruenerit: an magis ẽ dandũ filio vl̃ amico. Respõdetur q ipsis eque indigẽtibus z ipsis eque fructuosis existentibus: magis est donandũ filio: qz si magis esset donandũ amico extraneo in casu posito hoc solũ esset ratione maioris amicitie. sed scõm cõem cursum z rectũ iudiciuz rationis impossibile est patrẽ magis amare extraneũ q̃ filium eque bonum. si ergo magz amat extraneũ illa amicitia erit preter rõnem: ideo scõm illaz agere recta rõ non dictaret. Concedendũ est tamẽ q amicus extraneus posset esse in tãto indigẽtioz filio vel melioz filio z prudẽtioz bonoz suoz dispensatoz: vt etiam res donãda posset in tanto conuenientioz esse statui amici q̃ statui filij q indubitanter magis esset donandũ amico q̃ filio: et hoc etiã contingere posset aliqs circũstãtijs infinitis: quas cõsiderãdas relinquendũ est industrie operãtis. Et per hoc soluta est questio fieri ꝙsueta: an scz in extrema necessitate sit magis subueniendus amico ꝓpter idẽtitatem generis vel amico ꝓpter bonitatẽ moris: ad quã gerardus respõdet q magis ẽ subueniendũ amico ꝓpter bonitatẽ moris. quod ꝓbat multiplicuter: primo qz amicitia ꝓpter bonitatẽ moris claudit in se simul bonitatẽ delectationem z vtilitatẽ octauo huiꝰ. Secõ qz claudit i se idẽtitatem: quia amicꝰ est alter ipse nono huiꝰ. Tertio qz claudit in se equalitatẽ z similitudinem octauo huiꝰ. Quarto qz claudit in se pacẽ cuz in ea non fiant accusationes octauo et nono huius. Quinto qz claudit in se ꝑmanentiã z trãsmutabilitatem octauo huius. Vltimo quia illi est magis subueniendum qui simpliciter est melioz et subueniẽti melior. z talis est amicus ꝓtuosus. Et hec oĩa sunt vera vbi cõsanguineus: etiã si esset filius multũ deficeret a bonitate illiꝰ. si tñ esset eque bonus z subueniẽs hoc sciret: magis esset subueniẽdũ consanguineo. nec media gerardi oppositũ cõcludunt. Sicꝫ consanguineus esset eque bonus z subueniẽs hoc ignoraret: non deberet magis ei subuenire: q: certũ est tenendũ z dimittẽdũ incertum. ¶ Sed vtrũ patri vel filio sit magis dandũ vel etiam subueniendũ ipsis eque indigẽtibus vl̃ non indigẽtibus z eque virtuosis existẽtibus. Dicendũ est q si non indigeat quãtũ nisi ad supditionẽ magis ẽ dandũ filio q̃ patri. quia sic magis seruat ordo naturalis sicut eñ filius in eẽ succedit patri z non ecõuerso. sic magis est rõnabile q succedat ei in possessione q̃ ecõuerso. z sicut pat generãdo filiũ quasi se ipsum infundit in filium: filius autẽ non seipm infundit in patrẽ: sed exit a patre quasi elongans ab eo: ita rõnabilius ẽ dissultas patris infundi sup filiũ recedendo a patre q̃ fieri ecõuerso. et ob hoc leges cõiter instituunt q homini possidẽti diuitias mozenti filius i illis diuitijs potius in hereditate succedat q̃ pr̃. Itẽ quẽ debemus magis amare et debemus magz dare: sed filiũ debemus magis amare q̃ patrũ: vt dicium fuit in. xvi. questione octaui huius. ergo z̃. ¶ Sed tu respõdebis maiorẽ esse veram ceteris paribus: sed cetera nõ sunt paria: qz a patre plurima bona recepisti que te obligant ad retributionem. ¶ Solutio dicã q forte falsum est q a ꝑe plura bona receperim: saltẽ animo benivolo retributiõe digno. ꝓpter qõ saltem cõclusio concedi tur vbi tibi fuerint pater z filiꝰ pares in beneficiendo. Secũdo dicã q donũ purũ nõ est non indigenti retribuendũ. nisi forte in seruitijs vel honoribus z reuerẽtijs. ideo instantia nõ hz locum in ꝓposito. Sed vbi pater tuꝰ z filius tuꝰ indigerent distinguẽdũ est: qz vl̃ illa indigẽtia est extrema scz mortis illatiua n cẽio si ei non subueniat. vel ipsa nõ est mortis illatiua. Si sit mortis illa

Dubium.

Aliud dubiũ

Aliud dubiũ

Euasio

Responsio.

tiua dicendū est: q magis subueniēdū est filio ceteris paribus: quod ptz ꝓmo quia filiū est magis amandū. Secundo qz casu posito: pluris vita et eque bona saluak in salute filij q̄m in salute patris cum sit verisimile patrē citius debere mori naturaliter q̄m filium. Tertio quia esse z viuere patris quodāmodo saluak et continuak p esse z viuere filij z nō econuerso. pater etiā mortuus quodammodo viuit in filio bono: esse aūt et viuere est oibus eligibile z amabile vt dicit nono huj⁹. ergo eligibilius est z naturalius saluare vitam filij q̄m patris. Concedendū est tñ q vbi pater tuus fecerit tibi plurima bona z animo bñfactiuo: filij aūt nulla aut pauca tu magis debes declinare ad patrem saluandū non quidē p modū doni simplicis sed p modum retributionis: qz magz est retribuēdum q̄m donandū: vt dictū fuit ꝓtius. Silr etiam si pater sit bonus z filius ꝓtuus vel languidus: vel si pater gerat rēpublicā z ob hoc in tale mortis periculum inciderit vel ꝓpter alias disparescircūstantias innumerabiles possibile est q cōuenientius sit patri subuenire. Si ꝓo pater tuus et filius tuus pariter indigeant: indigētia tamē nō mortis illatiua sed curabili tua subuētione circūscripta ponendū est q magis sit patri subuenidū q̄m filio. Etiā posito q filius tibi eque bene fecerit sicut pater qz filius robustior exñs potest facilius sustinere grauamina: z qz iunior existens sanabilis est ab illis grauaminibus ob hoc esñ naturaliter quasi omnes magis cōpatiunt senib⁹ pasis q̄m iuuenib⁹: imo ꝓpter idem in isto casu magis eēt succurrēdū patri q̄m sibipsi in causis vite id est in calidis vestimentis z in nutrimētis. z specialiter hoc est faciendū si talia nobis ministrauerit. Et hoc intēdit Aris. nono huj⁹ dicēs. videbit autē vtiq nutrimento quidē parentib⁹ oportere maxime sufficere vt debētes z causis essendi melius quā sibipsi in hoc sufficere. z Aris. notabiliter dicit sufficere: qz scōm rei veritatē magz accipiendū est sibi ad extremā necessitatē q̄m patri vel filio donandū: sed habito necessario magis ē donādum patri in predictis ad sufficiētiam q̄m filio vel sibi ipsi de retributione aūt solet queri an magis sit retribuendū patri vel virtuoso benefactori ad qđ respōdendū est q recepto equali beneficio ab vtroq et ipsis existētib⁹ eque virtuosis: magz retribuendū est patri: quia sicut eēt sibi magis donandū ceteris pibus: ita redonandū vel retribuēdum consimilib⁹ rōnibus: qđ enī esset in alio q̄re faciendā esset retributio eēt in patre z vltra. Si enim alicꝫ dicat q forte alteri est magis retribuendū ratione cōtracte amicitie hoc nichil pdest: quia scōm rectā rationē nō est magis amandum extraneū q̄m patrem eque bonū. et si extraneus de facto magis amet: hoc est amicitia cōtra rōnem. ꝓpter quā ratio nō dictaret esse faciendū: sed eā dimittendū. Concedendū est tamē sicut in ꝓcedētibus: q si extraneus amic⁹ multo matora beneficia fecerit vel benefecerit z meliori intentione q̄m pater: vel si bñfactor extraneus multo magis indigeat q̄m pater: vel sit mḱto ꝓtuosior z politie forte sit magis necessarius: et sic de alijs naturalib⁹ circūstantijs: tūc possibile est q magis sit declinā dum ad retribuendū extraneo bñfactori z de hoc gerardus mouet talem questionē. Utrū filius cū sit periculo teneat magis liberare patrem ab inimicis qui qđē pater ipm genuit nutriuit z docuit q̄m aliū qui eum in ꝓsimili casu liberauit et arguit q sic: tū quia pater plura bona dedit filio scz esse viuere z disciplinā. Tum qz filius est sicut ꝑs patris z pars magz tenet totū q̄m alicui extraneo. tū quia filius est res patris. tum qz nunq̄ pōt sufficienter patri retribuisse: tum qz pater magz diligit eum. Gerardus tamē dicit oppositū: quia bñficia (vt dicit) naturaliter accepta sunt tanq̄m equalia ab illo z a patre: et formaliter sūt ab illo multo maiora q̄m a patre. dicit ergo q eqlia sunt materialiter accepta sicut equale ē deum te creare z te inesse conseruare: quod enim pater dedit liberator seruauit. imo melius videtur triginta annis fore in statu pfecto quod mihi contulit liberator: q̄m triginta annis fuisse tam in infantia q̄m in statu nō pfecto qđ pater dedit. Dicit aūt q beneficiū liberatoris quātū ad formale multo excedit beneficiū patris. ꝓmo qz laudabilius. scḍo qz difficilius. tertio quia liberalius. quarto qz fortius. quinto qz magis voluntariū. Sexto quia beneficiato magis gaudiosum. dico ꝓmo qa laudabilius rarū em laudabile scḍo huj⁹. hmōi autē beneficiū liberatoris est valde rarū. beneficiū ꝓo patris cōmunissimū quia cōuenit z bestijs. dico etiā difficilius: quia facile ē z delectabile generare. dico autē liberalius: qz pater non generat gr̄a genitus sed gratia sui vt saluet in genito. liberator autez liberat ꝓpter virtutē z gr̄a liberati. dico vero fortius quia aggrediēdo terrible z expectādo periculum. dico autē magis voluntariū: qz ex electione pater autē plerūq̄ opatur ad generationē filij ex cōcupiscentia. dico vltimo bñficiato magis gaudiosum. non esñ gaudet infans in sui gr̄atiōe sed a matre natus cōfestim plorans vocem luctꝰ emittit. Istis tamē non obstātibus credo ꝓbabile esse q in casu posito magis oporteat patrē liberare eque bonū alteri existentē: qz ille quicqđ pater dedit iste seruauit: tamen pr̄ plurimis actib⁹ virtuosis opatus ē in filium. iste autem solo actu. z iste semel: pater multiplicatis vicibus hoc fecit ꝓbē do nutrimentū quotidie sine quo ille nō durasset et si iste liberauit cor ꝓ illi⁹ a morte tēporali: pater per doctrinā liberauit animam a morte eterna. z cōi more pater si affuisset nō min⁹ expoluisset se ad liberandū filiū q̄m ille fecit. Sed de patre non bono qui nō direxit filiū studio z amore paterno bene concederē que nunc a gerardo recitata fuerūt. dicā ergo sicut Arist. q nō est simplr z vliter dicendū: nec etiā sufficiēt⁹ distinctionib⁹ determinandū vt ꝓ magis oporteat patri subuenire q̄m alteri benefactori: circūstātie esñ infinite variare possent hinc inde qōnem. Rones oēs possunt per ꝓdicta dissolui si qs diligēter attendat.

Queritur quarto. vtrū homo debeat se hꝫ ad amicū qualiter ad seipsum. Arguit q non: qz ad amicū habet amicitiā sed ad se nō hz amicitiā. ergo z c. minor ꝑz. quia circa eadem z in eisdē est amicitia z iustū octauo huj⁹. sed ad seipsum non est iusticia. vt appuit in ḡnto. Item amici ad amicū est beneficia tribuere et retribuere: sed nullus sibipi tribuit bñficia vl retribuit. q̄ z c. minorē ponit Seneca quarto de bñficijs et eā ꝓbat sic. quēadmodū vēdere sic dare a liqđ a se dimittere est. id aūt alicui a se non dimitteret: qđ sibi daret. Item q dat hz qđ dat z nulli dak qđ iā habet. q̄ idē sibi nihil dat. Item tullⁱ⁹ in libro de amicitia reꝓbat opiniones ꝓcedantes in hoc q hō debeat se habere ad amicū quēadmodū ad seipm: et dicit sic. ꝓstituēdi aūt sunt qui sint in amicitia fines. z q̄si termini diligendi: de quibus tres video sententias ferri: quarū nullam ꝓbo nam vt eodemmodo erga amicum affecti simus quo erga nosmetipsos. Alteram vt nostra in amicos benivolentia illorum erga nos benivolentie pariter equaliterq̄ respondeat. Tertiam vt quanti quisq̄ seipsum facit: tanti fiat ab amicis. Harū triū sententiarū nulli prorsus assentior. hec sunt verba tullⁱ⁹. Et reꝓbando primam sententiam tullⁱ⁹ sic dicit. nec enim ꝓma ꝓa est vt quemadmodum in se quisq̄ sit in amicum sit affectus. q̄ multa enim sunt q̄ nostri causa nunq̄ faceremus facimus causa amicoꝝ: precari ab indigno supplicari: tamen acerbius in aliquem inuehi insectariq̄ vehementius. que in nostris rebus non satis honeste in amicorum fiunt honestissime et indubitanter licita sunt nobis ac honesta de amicis multa verba ꝓmendatoria: que de nobis si ꝓis speciem haberent et modū tactantie: multe que res sunt in quibus de suis commodis viri boni multa detrahunt detrahiq̄ patiunt vt his amici potiⁿ q̄m ipsi fruantur. Et Aris. in isto nono bene ostendit quō vir bonus aliter ad se se habet z aliter ad amicū: ꝓpter ei ad amicū pecunias z honores z ꝓcipatus vt sibipi bonū ꝓtutis acqrat. Reꝓbando aūt scḍam sñam tullius sic dicit. Altera sententia est que definit amicitiam paribus officijs ac voluntatibus. hoc qđē est minus exigue z exiliter ad calculos vocare amicitiā vt par sit ratio accepto rum et datorum diuitior mihi z affluentior videt esse vera amicitia nec obseruare restricte ne plus reddat q̄m acceperit. neq̄ enim est verēdum nec qđ excidat/ aut ne quid in terram defluat/ aut ne plus equo quid in amicitia congeratur. Et idem apparet per Aris. quarto huius. nam liberalitas maxime locum habet in amicitia. liberalis aūt est (vt dicit Aris.) vehemēter superabundare in datiōe vt dereliq̄t sibipi minora. z cū amici sit benefacere: non est ipius beneficiari faciliter: vt exprimit Aristote. quarto huius. Ex quibus omnibus apparet q aliter se habet ad amicū z ad se: vult em plus dare amico q̄m dari sibi: z amicum plus recipere q̄m ipm. Reꝓbando ꝓo tertiā sententiam tullius dicit: tertius ꝓo ille finis determinus ē vt q̄ti quisq̄ seipse faciat: tanti fiat ab amicis sepe enim in quibusdam aut animus obiectio est aut spes amplificande fortune fractio: non est igit q̄ amici talem esse in eum qualis in se est: sed potiⁿ enitz efficere vt amici iacentem animū exciteꝫ i ducatq̄ in spem cogitationemq̄ meliorez. Oppositū dicit Aris. ad amicum autem habere quēadmodū ad seipm. est enim amicus alius ipse. Et ꝓbatur. quia illi adminicē se habent sicut ad seipos quorum est vnio omnium rerum consiliorum z voluntatum: sed tullius dicit. his igitur finibus vtēdū arbitror vt cū emēdari mores amicoꝝ sint: tū sit iter eos oim rez ꝓsiliorꝫ voluntatū sine vlla exceptione cōmunitas. Et seneca epistola tertia ad lucillium: si aliquē amicū existimes: cui non tantūdem credis quantū tibi vehementer erras: z nō satis nosti vim vere amicitie. cum amico oīa curas: omnes cogitationes tuas misce z c. Item epistola quadragesima octaua: non sum amic⁹ mi si quicquid agitur ad te pertinens meum est: cōsortium rerū oīz inter nos facit amicitia. nec scīri q̄cq̄ singulis est nec a diuersari i cōe viuit. Indubitā ter ponēdū est q forte et platone existētib⁹ amicis non scōm oīa z omnibus modis sortes se habet ad platonē quēadmodū ad seipm: q sortes idem est in natura sibipi: non platoni. sortes forte loquitur ad platonē: non ad se loquit de platone: non de se sortes videt platonē et audit seipsum neq̄ videt neq̄ audit. sortes forte de platōe sano et bene operante gaudet: de ꝓpa aūt infirmitate tristatur: et sic de alijs infinitis modis aut rebus. Iterum mihi videt q quātū ad substantiā amicitie q̄ est ꝓtus quedam moralis specialis vt apparuit in secunda et in tertia qōne octaui: homo non se habet ad seipm quēadmodū ad amicū. non ei ad seipm habet talē ꝓtutē qđ ꝓbat quia ꝓout determinatū fuit in loco ꝓdicto illa ꝓtus nō erat moderatiua omnis amoris vel odij: sed amoris vel odij ad aliam personam illius gratia: talem autē amorem non habet homo ad seipsum. cum ist⁹ vir tualiter communis passio omnibus aut pluribus passionibus circa quas sunt diuerse ꝑturbes: amore em quē habeo ad me ipm timeo mortē z piculum in assumendo mihi carnales delectationes: congrego mihi pecunias: et retineo vel illiberaliter vel aliqñ iniuste. volo mihi honores impendi: trascoꝝ de me pulpensione. z sic de alijs. cū q̄ nulla virtus vna specialis sit talis passionis ꝓmunis moderatiua tāq̄ obiecti ꝓpi: sequitur q hō ad se ipm talē ꝓtutē non habeat. Et seneca in epistola magnā ad lucillū bene declarat quō amor ad se ipm ducit ad omnia genera viciorꝫ dicens: illud ꝓcipue impedit q cito nobis placemus. si inuenimus qui nos bonos viros dicat: q̄ prudentes qui sanctos igit scīm⁹ non sumus modica laudatiōe ꝓtenti. quicqđ in nos adulatio sine pudore ꝓfertur tāq̄ debitū perpendimus optimos nos esse sapientissimosq̄ affirmantibus assentimus cū sciamus illos multa mentiri. adeo q̄q̄ indulgem⁹ nobis vt laudari velimus in id cui contraria tñ maxime facimus. mittissimum ille se in ipsis supplicijs audit: in rapinis liberalissimū: z in obtrectationibus ac libidinibus ingratissimū. sequitur itaq̄ vt tō mutari nolimus q̄ nos optimos esse credimus. Apparet ergo q ille non est amor quem specialiter modificat illa virtus amicitie de qua tractatur in secunda questione et in tertia octaui. Scien dum est ergo q homo duplicem potest habere amorem ad seipm: vnum sensualem quo quis secū dū impetū singularū passionū si nō ordinēt rōe sibi assumit ꝓ posse omne apparens vtile vel

Secundo

Tertio.

Quarto

Tres opiniones q̄s reꝓbat tullⁱ⁹ de amicitia.

reꝓbatio secunde opinionis

Reꝓbatio tertie opionis.

Oppositum.

Secundo

decisio

hō duplicē amorē hz ad se ipsum.

delectabile·et iste amor inordinate excedens amorem dei et proximi extinguit: vt ad nullum alium sit amicitia vel contractus nisi ꝓpter vtile ꝓpriu aut ꝓprium delectabile· et iste amor corrigit et ordinatur per prudentiā et singulas ⁊tutes morales ⁊ principaliter per principaliores: puta per temperantiā/per fortitudinē/per iustitiā/ deinde per liberalitatē magnanimitatē/ mansuetudinem ⁊ alias consequntes nec oportet si iste amor qui est ad seipsum extinguit vel modificatur per iustitiā et amicitiam cū aliis ⁊tutibus: q propter hoc iustitia vel amicitia debeat dici proprie ad seipsum iste enim amor non extinguitur vel modificatur a iustitia tanꝝ ꝓprium obiectū iustitie in genere passionū :sed per hoc q iste amor cū passionibus fundat in appetitu sensitivo: ⁊ est ꝓncipiū rebellionis eius ad rationē: hec aūt rebellio ⁊ ꝑ ꝑs ille amor extinguitur per consuetudinem opandi scm rationē, quod fit scm omnem virtutem moralē. ¶ Aliū amorē hz homo ad seipm factum in voluntate per ꝙsuetudinē insequendi ordinem recte rationis· Isto amore volumus nobis non apparens vtile vel delectabile: sed verum bonu virtutis· Isto amore ref putamus sensualia laborā pro vicinis pro amicis pro communi vtilitate: vt nobis acquiramus bonum rationis· Et credo: q isto amore corrigitur et ordinatur amor prior virtute: quam voluntas habet super appetitum sensitiuum·⁊ iste amor nec est aliqua virtus specialis nec obiectum speciale alicuius virtutis sed ē effectus quidam communis consequens ad prudentiam·et oēm virtutem moralem· Ex his apparet: q homo non hz ad seipm amicitiam illam que est ꝓprius specialis de qua tractabatur in secunda qōne octaui ⁊ in tertia· Iterum si amicitia capiatur illo modo proprissime quomodo de ea maxime intendit Aristote·in isto nono et in octauo: cōstat q homo nō habet ad seipm amicitiam :qz amicitia sic accepta requirit readamationem: vt apparet i octauo eiusdem aut ad seipm: saltem scm idē nō est amatio ⁊ redamatio proprie: quia ꝓpe loqndo amatio aliq nō dr redamatio nisi in respectu alterius amationis· Sed const at q non est alia ⁊ alia amatio qua homo amat se et qua amatur a se· ergo non est ibi proprie amatio et redamatio dixi autem secundum idē: qz in hoie ⁊tuoso cōcedi posset amatio ⁊ redamatio scm diuersas etus ptes pars eiꝰ rōalis amat sensualē/regit colit ⁊ ordinat sicut bonus dominꝰ subditu ⁊ pars sensualis redamat rōnalē sicut subditus bñ ordinatus dñm et obedit ei et ministrat· Sed sciendum est q ad veram ⁊ proprie dictam amicitiā quidam effectꝰ sequitur in ordine ad amicum· ex quo etiam vī cō similibus virtus amicitie generat ⁊ saluat ⁊ exterius innotescit: puta benivolētia beneficentia et concordia· vñ quātū ad benivolētiā ⁊ bñficētiā dr secūdo rhethorice sit tm amare velle alicui qui putat bona illius gra: sed non sui·et secūdū posse actuū nox: quantū ꝙ ad concordiā dr ibidē amicum necesse eē ꝙgaudentē bonis ⁊ ꝑdolentē tristibus non ꝓpter aliquid alterum :sed ꝓpter illum· Iterum octauo hui quātū ad benivolentiā dicit sic: amico aūt sunt oportere velle bona illius gra

Alīs amor ad seipsum

quantūꝙ ad beneficentiā dr sic: qui enim ꝓ ⁊tutem amici existunt: bene operari adinuicem prompti sunt. sed ḡtū ad concordiā dr sic: nihil em sic est amicoꝝ vt conuiuere conuersari aūt adinuicē non est non delectabiles existentes neqꝫ gaudentes eisdem· Iterum in nono huius quātū ad beniuolētiā ⁊ bñficentiā dr sic :ponunt enim amicū volentē et opantē bona vel apparētia illius gra· Et quātū ad ꝙcordiā dicitur ibidem :ponūt aūt amicū ꝓuiuētē et eadē eligentē vel condolentem ⁊ gaudentē amico. ¶ Dicā ergo ꝑmo scm Arꝛ· q illi tidē tres effectus siue consimiles i hoie bono ordine ad seipm consequūtur amorem illum quez ipe habet ad seipm· ¶ Secundo dicam q in hoie malo in ordine ad seipsum tales effectus non cō sequūtur illū amorē quez ipse habet ad seipz: imo potius effectus contrarij· Prima sic declarat primo q̄dem homo bonus habet ad seipsum benivolētiā q: sp vult seipm viuere et saluari i bono ⁊tutis: non enim vult sibi ipi bona ficta: bona circūpugnabilia nisi inquātū ordinantur in bonū ⁊tutis: sed vult sibi ipi vera bona virtutuz· vñ dr nono huius· vir bonus ꝓficiat pecunias et honores ⁊ totaliter circūpugnabilia bona, ꝓcurās sibi ipi bonū simpliciter ⁊ manifestum est: q ipe illa vera bona vult sibi ipsi ⁊ ipsius gratia: quia gratia intellectꝰ seu partis rationalis· quod ipse maxime vt dicit Aristo·secundo vero manifestum est q homo bonus ad seipm maxie habet benificētiā: qz tota die in omni sua operatione bene agendo et bono animo tribuit sibi ipsi maxima bona: quia operatur tum in qbus consistit humana felicitas vt dicebatur in primo· Tertio similiter apparet q homo bonus ad seipm maximā habet ꝙcordiam· primo q̄dem hoc apparet quātū ad interiores effectus· nā sicut dictum fuit in q̄nta ḡstione septimi libri ⁊ in penultima ꝓmi appetitus sensitiuus in hoie virtuoso obedit rōni perfecte ꝛō sicut dicit hic Aristo· iste consentit sibi ipi et eadem appetit scm oēz animā· i· scm appetitū sensitiuū ⁊ scm itellectum: nec ille illi discordat· Iste ergo scz homo virtuosus condolet ⁊ delectat maxime sibi ipi omni enī appetitui i ipo est idē ⁊ triste ⁊ delectabile :et nō aliō alij· Secō dicta ꝙcordia i hoie bono apparet ex ꝑdelectabili quictu ipi ad seipm: tūc ei hō sibi ipi ꝓuiuere dr qñ ꝓpā suā ꝓsciam ⁊ ꝓpas operationes scrutat ꝑsentes ꝓteritas ⁊ futuras: vel qñ actu i theoricis speculat· sed hec oīa sūt hoi bono facilia ⁊ delectabilia qz(sicut dicit Arꝛ·) opatoū etei delectabiles memoriter futuroꝝ spes, bone tales aūt delectabiles· Et theoreumatibus autem abundat mente ergo talis pōt sibi maxime ⁊ delectabilissime conuiuere. Ideo seneca dicit secūda epla ad lucillium ꝑmum argumētum compositementis existimo posse consistere ⁊ secū morari·

¶ Secūa ꝓclusio ꝑus posita declarat etiā facilit ꝑmo q̄dem ꝓuus ad seipm non habet benivolētiam vult enī illa sibi que iudiciū rationis peruertunt: que bonum· virtutis non compatiunt· ⁊ talia sūt simpliciter valde mala: volunt ꝓut talia p que alijs odiuntur: ⁊ aliqñ non potentes obtinere qui appetūt desperati fugiūt viuere ⁊ interimūt seipsos. vt bene dicit Aris· ergo ꝓui sunt valde ma-

ꝓma ꝓclusio·

Secunda

ꝑbatio secde conclusionis

liuoli sibi ipis· Secundo ꝑo ꝓui non habēt ad se ipos bene ficētiā : quanto enī alia principaliora est corpore ⁊ pciosiora tāto peiora facit qui deturpat aliam et inficit q̄ qui corpus· ꝓui aūt deturpat animas malicijs et operibus distortis inficiunt· ergo ipsi maxima sibi mala faciunt. Tertio mali sibi ipis discordant· illi enim sunt in quibus pars sensualis aduersatur ⁊ obuiat rationi· altera quidē concupiscunt: altera aūt noluntvt dicit Aristo·ꝛō neqꝫ ꝙgaudent neqꝫ condolent sibi ipsis: contēdit enim ipoꝝ anima: ⁊ hoc quidē propter malicium dolet recedens a quibusdam· hoc aūt delectat· et hoc q̄dē huc : hoc aūt illuc tradit quēadmodū discrepātia· ⁊ si nō est possibile simul delectaria tristari: ñ post paꝝ ꝓuus tristat· quoniā delectat· est et nō vtiqꝫ volebat delectabilia hec fieri ipsi penitudine itaqꝫ ꝓuus replenī· Apparet etiā q ipsi non possunt sibi ipsis delectabiliter conuiuere qō ꝙspectat ad concordiam: recordantur enim multorum et difficilium· et talia altera multa sperant scm seipos entes· vñ vt bene dicit Arist·) cū alteris aūt entes oblituiscuntur· querunt itaqꝫ mali q̄bus ꝓmouentur seipos aūt fugiunt· non enim videtur ꝓuus ad seipm amicabiliter disponi ꝓpe nihil habere amabile· Et ꝓpter hoc seneca dicit epistola an merito ad lucilliū nisi sapienti sua nō placent· omnis stultitia laborat fastidio sui· Sed forte diceret aliqꝫ q hec discordia licet sit inconuenientibus et incontinētibus vt apparuit i septimo tamen non est in totaliter depravatis i quibus appetitus sensitiuus ex toto traxit ad se itellectiuū et ita corrumpit principia practica et iudicium rationis vt ratio nihil dicter nisi ad quod sensualis appetitus inclinatur· talis ergo idem appetit secūdū oēm aiam et concordat sibi ipsi· et est impenitiuus sicut homo bonus· Ad hoc rndendum est. primo q impossibile est potenti vti ratione corrupta esse omnia principia practica ideo necesse est aliqñ penitudinē accidere ⁊ discordiā :secūdo sicut falsa adiuicē dissonāt: sic ⁊ ꝓua ꝓpe qō ꝓua nox appetitus est ad impossibilia· verbi gra ꝓauus ardet super diuitias habendas ⁊ honores et carnales delectationes quoꝝ vnum alteri contrariatur: ⁊ ita appetitus nō solū alius sed vn⁹ et idē sibi ipi ꝙ̄ continue discordat :et trahitur mō huc modo ⁊ illuc· nō potens obtinere desiderta semper est in penitudine et tristitia· Tertio delectationes ꝓauoꝝ cito deficiunt· imo vertuntur in tristitiam per excedentem vsū delectabiliū et sic sequit penitudo· nā gulosus tristat si cibo careat delicato: et cū ventrē repleuerit itez summe tristatur q amplius comedere non potest: q iam sua transiuit delectatio· ⁊ iterū quātus dolor ꝙsequit ex stomachi grauamine ⁊ ardore: ex fumis ascēdētibꝰ facientibus caput dolere et superfluitatibus guttur obstruentibus ⁊c· tales ergo semp repleti sūt tristitia ⁊ dolore. Et ipse Seneca i epistola· Sic est: ad lucilliū bene declarat quō ꝓui ꝓis conuictus ad seipsuz est malus et periculosus: dicēs nemo est ex imprudentibus qui relinqui sibi debeat· tunc mala consilia agitant : tunc aut alijs aut ipis futura pericula struunt: tunc cupiditates impropias ordinant: tūc quicquid aut metu aut pudore celabat animus exponit· tunc audaciam acuit/libidinem irritat /iracundam instigat deniqꝫ quod vnum solitudo habet commodum : nihil vlti: ꝓmittere: nō timere iudicē: perijt stultus· ipe se ꝑdit· Et ex predictis duabus conclusionibus potest directe responderi ad propositam questionē. ¶ Dicēdū est enim q homo bon⁹ se habet ad seipsum sicut amicus ad amicum :non quantum ad oīa sz quantum ad tres predictos affectus amicitie in alijs aūt nō ita se habet sicut dictū est: et quilibet se debet habere ⁊ ad seipsum et ad alium sicut bon⁹ homo se habet· nā(sicut dicit Arꝛ·) videtur enim mensurate vnicuiqꝫ ꝑt⁹ ⁊ studiosus esse· Ideo simplr concedendum est q homo debeat se habere ad amicū quemadmodum ad seipz et ad seipsum quemadmodum ad amicum· Et ad hoc non debet intelligi : q quātū ad tria predicta homo ad se et ad amicū se debeat habere omnino eodēmodo sz secundū eundem gradum· vir enī virtuosus maiori affectu vult sibi ipi bonum q̄ amico: bonus em sibi ipsi tribuit summū bonuz sz opus ⁊tuosum qō nō pōt aico trbuere nisi forte ꝑsuasione vel aliquo tali modo· sicut minister : a nobis em ipis elicim⁹ opus ⁊tutis vel malicie :et ob hoc bñ dictum est: q caritas est ordinata· ꝓuus enim ⁊ magis est ad seipm q̄ ad ꝓmū vel aicus

¶ Ad rationes respondendum est : faciliter· Ad primam concedendum est q homo ad seipsū non habet amicitiam ꝓpe dictam: sed amorē habet ad seipm quē amorem dicti tres effectus potius cōsequuntur q̄ ꝓpe dictā amicitiam. ¶ Ad aliā dicēdū ē q homo sibi ipi potest dare :et dat de facto maxima beneficia vel maxima maleficia quia virtutes vel malicias et opera eoꝝ. nec est vniuersaliter verum q dare sit a se aliquid dimittere : deus em in oīa dat ⁊ ide nihil minus habet nec doctoꝛ scientiam infundens in discipulū amittit suam: neqꝫ opz eum qui dat habere in se formaliter illud quod dat: sed sufficit q actiue et ⁊tualit·

¶ Auctoritates tullij arguunt bene q non oīno eodemmodo quantum ad oīa habendum est se ad se et ad amicum: sed nō reprobant quin oporteat ita se habere ad se sicut ad amicū quantū ad predicta tria· dico sicut positiue. non comparatiue. qz opz magis ad se habere: sicut fuit dictum· Et sic est finis questionis·

Ꝙ̄ ꝓncipalia ad qōes

ad auctoritates tullij

questio ꝙnta·

Verit ꝙntovtꝫ benivolētia sit virtus ⁊ idē q̄ri pōt de concordia et de bñficentia· Arguit primo q benivolentia sit ⁊tus: qz amicitia est ⁊tus· vt dicebat i ꝙnta qōne octaui· sed benivolentia est amicitia· ꝓbatur auctoritate Arꝛ· in octauo huius vbi dicit expresse benivolētiam in contrapassis amicitiā esse. Et confirmat per locū a coniugatis· st enim est de per se q amicus bñ vult amico: opz amicitiā esse benivolentiam ad amicū· De concordia autem arguitur : q sit virtus quia legislatores ad nihil aliud magis intendunt q̄ ad virtutem vel opera virtutum· Ista propositio patet quinto huius vbi dicit Aristoteles· p̄cipit autē lex ⁊ fortis opa facere et quetpati et q̄ mansuetisimiliter aūt et secundum alias virtutes et malicias :hoc quidē iubens hoc autem prohibēs· Et

Confir·

decimo huius dixit: existimant quidam legislatores oportere: quidē aduocare virtutem z procare boni gratia: vt obedientibus his q̄ eppelies ꝓsuetudinis p̄cedētibus: inobedientibus autez z degenerioribus existentibus z penas z punitiões apponere: isanabiles aūt totaliter exterminare: sicut dicte ꝓpositioni sūc declarate apponamus q̄ legislatores maxime intendunt ad concordiam: vt dicitur in principio octaui huius: ꝓcludem⁹: q̄ cōcordia erit virtus. ¶ Deide arguit: q̄ bñficentia sit ꝑtus secundo rhethorice virt⁹ ab Arist. describitur q̄ virtus est potentia quedem acquisitiua bonorum z seruatiua: z potētia benefactiua multorū z magnoꝝ z oīm circa omnia: sed certū est: q̄ bñficentia est potētia multoꝝ et magnoꝝ vt apparet per quid nominis: ipsa etiam est acq̄sitiua bonorum et seruatiua. quia benefaciendo aliis acq̄rimus nobis bona virtutum: et seruamus z multiplicamus. q̄ bñficentia est virtus. ¶ Item oīs habitus laudabilis videtur esse ꝑtus: q̄z primo rhethorice laus sic describit Laus ē sermo illucidās magnitudinē ꝑtutis: benivolētia p̄cordiaz bñficētia sūt habit⁹ laudabiles. q̄ z̄. ¶ Oppositū arguitur p̄mo de benivolētia: quia si ipa esset virt⁹: nō videretur q̄ esset virtus alia ab amicitia cum ad amicitiam spectet bene velle z benefacere amico sed benivolentia non est idem q̄ amicitia vt dicit Aristoteles. q̄ z̄. Arist. minorem dicte rationis probat multipliciter. primo quia amicitia nō ē ad ignotos: nec latet eum ad quē est: sed benivolētia est ad ignotos z pōt latere eū ad quē est: sepe ei ꝓpter bonam famam vellem⁹ magna bona virtis extraneissimis. q̄ z̄. Secundo: quia non nisi per lōgam experientiam z lōgū ꝓcursū fiunt hoies amici vt dicebak in octauo z non sine nos q̄ coopank ad sibiuicē bonū ꝓcurandū,: sed ex repētino benivoli fiunt qui nihil cooperentur. hoc apparet vt dicit Arist. circa agonistas vbi statim alter ꝓplacz nobis z vellem⁹ q̄ viceret. Deide arguit de p̄cordia q̄ non sit ꝑtus: nūq̄ virt⁹ est inter malos seruē malos ē p̄cordia: sepe em̄ p̄cordāt vt possint aliis iniusticare. q̄ z̄. ¶ Deinde arguit de beneficentia q̄ ipsa non sit ꝑtus quia vel ipa esset eadē ꝑtus cum amicitia vel cū liberalitate vel cū aliq̄ aliarū ꝑtutū de q̄bus determinatū est in q̄reo: z in tertio z in q̄nto libro: vel ipa esset ꝑtus distincta ꝑ singulas illaz: sed nō est dicēdū q̄ ipa sit ꝑtus distincta ꝑ singulas illaz: qz oīm ꝑtutū ē bñfacere vt ꝓbat primo rheth. z bñfacere est maxie iustitie z fortitudinis vt ꝓbat primo rheth. nec est dicēdū: q̄ sit aliq̄ illarū qz nō magis vna q̄ alia: cū sit oīm bñfacere vt ꝓbat primo rheth. et apparet p̄ diffinitionē ꝑtutis dicētē: ꝑtus est q̄ habētē pficit et op⁹ ei⁹ bene reddit scōo huius. cum q̄ non magis posset dici vna illarum quam alia et non est quelibet illarum: sequit q̄ nulla est eorum: ideo et cetera. ¶ Et confirmatur quia si esset aliq̄ illarū: quare non determinabat de ipa vbi determinabat de illa ꝑtute cū qua ipa est eadē nullo posset de hoc causā rōabilē assignare. ¶ Prio sciēdū est: q̄ benivolētia z bñficentia dicunāt ab hoc aduerbio bñ: nō ab hoc nomine bonū si ei deriuarek ab hoc nomine bonū deberēt dici bonivolētia et bonificentia. Unde dicendū est: q̄ sicut differūt bñ velle z bonū vellevel etiā bonū facere z bñfacere sic differt benivolētia z bonivolētia vel etiā bonificētia z bñficētia. quō aūt differāt dictū fuit i decia q̄rta q̄ne octaui. z i scōo libro. ex q̄b⁹ locis appere pōt: q̄ z̄ benivolētia z bonificētia possit esse ꝑ rectū iudiciū rōis z ꝑ bonos mores: tñ benivolētia z bñficētia neq̄. ¶ Secundo sciendū est: q̄ tā benivolētia q̄ bñficētia pñt capi p actib⁹ q̄bus formaliter alicui bñ, volum⁹ vel bñfacim⁹: vel pñt capi p habitib⁹ q̄b⁹ determinate iclinamur ad benivolēdū alicui vel bñfaciēdū. Si q̄ capiāt p dictis actib⁹: idubitanter p̄cedēdū est: q̄ nō sūt ꝑtutes q̄ ꝑtutes sunt hītes pmāsui: illi aūt nō sūt habites z cito ptr̄ãseūt. dicēdū est etiā q̄ nec est nec̄e illos actus esse scōm alias ꝑtutes. q̄ voluntas ꝓpter eius libertatē etiam irretita malicijs potest bene velle et bene agere: licet hoc sit difficile et raro cōtingat. Sed tñ dicēdū est: q̄ illi actus nunq̄ p cedunt ex malicia: sicut em̄ scōz ꝑtutē nō est possibile nisi bñ velle z bñfacere: sic scōm maliciā nō pōt q̄s nisi malevelle z male facere. si q̄ malus bñ velut vel bñfacit: hoc nō est scōm maliciā sed secundū simplicē voluntatē ratione sue libertatis. Si vero benivolentia z beneficentia capiank pro habitibus in ipsa voluntate vel in potentia antime firmatis determinate inclinantibus potentiamad benevolendū et benefaciendū. ponendum est ꝑio q̄ ipse non inueniuntur in malis qñ habit⁹ tales firmi necesse est q̄ generentur et confirmentur ex operibus multiplicatis sibi conuenientibus cum absentia oppositarū opationū vt apparuit i scōo libro. sed de hominibus viciosis actus benivolendi et benefaciendi non fuerunt multiplicati. ꝓmo potius oppositi. malti em̄ scōm quod dictum fuit i alia questione neq̄ bene volunt neq̄ benefaciūt sibiꝑ̄is: nedum aliis. videtur etiam mihi dicēdum q̄ si benivolētia z beneficentia ꝓ talibus hītib⁹ accipiantur communiter: ita q̄ omnis habitus determinate inclinans ad benevolendum dicatur benivolentia et omnis determinate iclinans ad benefaciendum dicatur: beneficentia: sic indubitanter omnes virtutes morales de quibus ꝓncipaliter determinatū est in precedentibus debēt dici z benivolētie z benificentie: q̄ oīs talis virt⁹ circa ꝓpā materiā determiat z iclinat ad bñvolēdū ad recte eligēdū. z p ꝑis ac bñ z recte agēdum vt in ꝓximis libris dictū fuit. Jō Arist. describēs gñaliter ꝑtutē ꝓmo rhethorice dicit q̄ virtus est potentia bñfactiua multoꝝ z magnoꝝ et oīm circa omnia. Et capit potētia ꝓ habitu. ¶ Sed sciēdum est: q̄ benivolētia z bñficentia qñ ꝓpe sumūtur restriguak ad illos act⁹ vel hīs⁹ qui sūt ad persona aliquā ipi⁹ gra: ita q̄ non a quocūq̄ bñvelle dicatur benivolentia: sed solū a bñvelle alteri persone: ipi⁹ gra. nec a q̄buscūq̄ bñfacere dicak bñficētia: sed solū ad bñfacere alteri p̄sone. ipius gra. Et tunc benivolētia z beneficentia, restringūt ad materiā circa quā versak ꝑtus amicitie. de q̄ tractabatur i secūda q̄one octauiz vbi ꝓmō determinak de eis in isto nono. Si q̄ benivolentia z beneficentia sic. ꝓpe capiank et ꝓ habitibus. et amicitia. ꝓpriissime accepta ponak supponere ꝓ hītu appellādo actū: mō q̄ determinatū fuit i scōa questione

octaui: dicēdū est q̄ oīs amicitia est benivolētia z beneficentia: sed nō conuertitur. Prima pars huius conclusionis probatur quia sine dubio aficitia sic ꝓpe accepta iciat z determiat ad bñvolēdū z benefaciēdū amico ipius gratia sed oīs habitus talis ē benivolentia et beneficentia: et hoc apparet per quid nominis secundum predicta. Secunda vero pars secunde conclusionis faciliter apparet quia virtus amicitie ꝓmuniter accepta mō q̄ eam vocabamus. b. in secunda questione octaui in clinat et determinat ad benevolendū omni bono homini: etiam ipius gratia scito q̄ sit bonus. z ad bñfaciendum et subuenendū ei si positus fuerit in necessitatis articulo vel si indiguerit et nobis fuerit opportunum hoc facere scōm nr̄am facultatē. imo z extraneis per ꝓpassionē. sic ei pauperib⁹ damus elemosinas: infirmos visitam⁹ et alios exercemus opera caritatis. hoc tñ non sic intelligo: q̄ solū per sonarū illaz gra hoc faciamus imo ꝓmo et principalissime dei gra. Secundo gra nostri vt nobis ide bonū ꝑtutis acq̄ram⁹: sed sic illarū p̄sonaꝝ gra q̄ nulli nisi illis p̄sonis iēdim⁹ inde lucrū i bonis exterioꝝ vel ꝓmodis ipalib⁹. Ex his q̄ appet q̄ i nobis erit benivolētia z bñficentia ad paucos. Iz ꝓbissime dict⁹ aficis z ꝓ ꝑis aficitia ꝓpe dicta carerem⁹. nō q̄ oīs benivolētia vel bñficētia ē aficitia dicta ꝓbissime. Tñ ego opinor q̄ benivolentia ꝓpe dicta sit ꝑtus si capiak ꝓ habitu firmo et ꝓsimiliter intelligo de beneficentia quia omnis habitus firmus inclinans ad medium rōnis inter excessū ꝓcauū et defectū vituperabilem est virtus vt apparuit in secūdo libro: sed benivolentia z beneficentia esset talis habitus: q̄ ꝓbatur: quia bene velle z benefacere est secūdū rectā rationē et vir⁹ oīe bene. licet non sit ita de bonum vellevel facere. Item benevelle alteri habet excessum vituperabilē scz velle ei maiores diuitias p̄cipat⁹ aut platuras q̄ exigeret su⁹ stat⁹ et sua discretio. et nō dico q̄ ille excessus sit bene velle: sed bona velle. bene enim velle est semper medium cōsonum rationi: dico etiam q̄ respectu ipius bene velle est dare defectum vituperabilez scilicet virtuosis viris vel vicinis bonis nulla bona velle: et ita de benefacere dicere: excess⁹ ei eēt plura et alia dare persone q̄ deceret statum vel quando et vbi non expediret. defectus autem eēt nullis vicinis aut miserabilibus personis subuenire: ō et cetera. Et si q̄rak q̄ essz talis virtus: responderem q̄ illa essz virtus quam vocauim⁹. in secūda q̄stione octaui. que se hēbat ad aliciam. ꝓprie dictam sicut totum in modo ad suam partez. nisi q̄ hec noīa contractius significent illā virtutem quā. b. q̄a. b. significat illā ꝑtutē indistincte in ordine ad illos quos amare debem⁹ et quos odire debemus benivolentia aūt et benificentia non significant illaz virtutē nisi in ordine ad illos ad quos amare debem⁹ saltē amicitia politica vel leui cō cōplacētia. ideo benivolētia et bñficentia essent ei cut ptes in modo ad. b. licet colores quam amicicia ꝓpriissime accepta. ¶ Est etiā notandū q̄ si benivolentia et bñficentia capiantur non ꝓ actibus bene volendi et benefaciendi nec ꝓ firmis habitibz. sz ꝓ dispōnib⁹ impfectis et facile trā

seuntib⁹: nō debet dici q̄ benivolentia vel beneficētia sit virt⁹. quia ꝑtus ꝑfectionē et finitatē requirit. esset tñ hītus laudabilis se habens ad ꝑtutez aicicie sicut forte cōtinētia ad temperātiā. cēt enī sicut ps et p̄cipiū aicicie ꝑfecte. sicut bona dispō circa materiā vni⁹ cuiusq̄ ꝑtutis est pars et titiū virtutis sicut calor remissus est ps z imitū intensi z isto mō accipiēdo benivolētia dicit bene ꝑhūs q̄ aliq̄s vtiq̄ dicet ipam ociosā eē aficitiā diuturnaz aūt z in cōsuetudinē aduenientē fieri aficitiam. Et sicut dictum est de benivolētia z de bñficentia. sic pōt dici de cōcordia. sicut em̄ act⁹ bñ volendi z benefaciendi pōt in non bonis imo et in prauis aliquādo reperiri licet raro: ita z act⁹ p̄cordādi imo etiā act⁹ p̄cordādi i ope malo pōt. p aliq̄ tempore inter malos reperiri: et ratione malicie ipsorū tamē habit⁹ firmus iclinās determinate z ꝑfecte ad p̄cordādū alteri: nō pōt eē nisi inf bonos: boni el per hītus ꝑfectos nēcio concordant nihil appetētes bonoꝝ circūpugnabiliū ad alios pertinētiū sed ꝓncipalr z solū (vt ē dicere) appetētes bonus ꝑtutis q̄b ab eis eripi nō pōt: z sicut oē vex oī ꝑsonat: sic z oē bonū oī bono. bonos ergo nō nisi bona cupiētes z agētes ipossibile est discordare. Contra aūt vt dicit Arist. prauos nō possibile cōcordare nisi i pauū q̄ēadmodū z amicos esse superabundantiā appetētes in vtilib⁹ i laboriib⁹ aūt z ministrationib⁹ deficiētes sibi Sibiꝑi aūt vnus q̄sq̄ volēs hoc primū scrutak z ꝓhibet. Si q̄ cōcordia capiak large z ꝓ habitu firmo: oīs virt⁹ poterit dici concordia: sicut dicebaē benivolētia vel bñficentia. Et si concordia restringak ad materiā amicitie: dicek sicut dictū fuit de benivolētia z beneficētia ad eandē materiā restricta. Ex his rñderi pōt ad rōes. ¶ Ad ꝓmā p̄cedit q̄ benivolētia aliqua est amicitia: sed non oīs benivolētia est aficitia ꝓpriissime dicta. ¶ Ad aliā sic p̄cedēdum q̄ concordia sit ꝑtus inō dicto: ridē etiā p̄cedit̄ de beneficentia de hoc aūt quod dicebak oēm hītū laudabilē esse ꝑtutē: nō est vex sed vel est virt⁹ vel dispositio iclatiua ꝑtutis vt dictū fuit. ¶ Ad primā q̄ rōnē i oppositū dicēdū est q̄ non erat ītētio Aristo. dicere: q̄ nulla benivolētia esset aficitia ꝓprie dicta: sed solū volebat dicere q̄ nō sūt idē cōuertibiles. z hoc solū pbat rōes Arist. q̄ ei benivolētia ē ipius tō pōt esse ad ignotos z latēs z pōt trāsire i actū ad quē ex repētino et sine longo ꝓcursu. ¶ Ad aliā dictū est: q̄ habit⁹ p̄cordie non ē i malis nec inter malos: sed potī⁹ habit⁹ discordie: vt dictū est. Ad aliā dictū fuit: q̄ oīs ꝑt⁹ dicēda est bñficētia large capiēdo bñficētiā: stricte aūt non: sed modo p̄determinato solū: z sic finitur questio.

Verit⁹ sexto. vir bñfactores debeāt magis amare bñficiatos q̄ ē. Et q̄ nō: qz ꝓsumere diuitias nō ē amabile: sed magis acq̄rere eas cū amabile sit diuitē esse: sed bñfactor i bñficiato ꝓsumit suas diuitias. z bñficiatus eas acquirit a benefactore ergo z̄. Item melius et excellētius ē amabili⁹: z p ꝑis magis debet amari. sz bñfactor ē melior vt sic z excellētior. q̄ magis debet amari a bñficiato q̄ ē. Ō dicit Arist. octauo huius. analogā aūt i oīb⁹ scōs supabūdāt iā existentibus

q̄ p̄cordia nō sit virtus

q̄ beneficētia non sit virtus

Secundo

oppositum

Confir.

ꝓmū notabile

Notabile.

q̄d bñficentis proprie

Conclusio

scōz notable

de p̄cordia.

Ad rationes

Ad primam.

Ad secundā

ad ꝓmā rōes i oppositū

Ad secundā

Ad tertiam

q̄stio sexta

Secundo

Tertio. amicitijs ꝛ amationē opꝫ fieri. puta meliorē magis amari ꝙ amare. ¶ Itē cū appetit⁹ sit rōe idigētie pr̄io phisicorum. ꝛ amor sit act⁹ appetit⁹: sequitur ꝙ idigentior magis debet amare. ꝛ ille ē bñficiat⁹ ¶ Itē illū magis debemus amare a q̄ plura bona recipim⁹ ꝙ a q̄ paucioza: ſz bñficiat⁹ a bñfactore pl̄a bona recepit ꝙ ē. ¶ Itē magis amare videt q̄ maiora bona tribuit a⁹co. bñficiat⁹ autem maiora bona tribuit bñfactori ꝙ ē. quia honorē quē Arist. ꝛ tō hui⁹ dicit maxim esse eor ꝙ exteri⁹ bonor. ¶ Oppositū determiat Arist. Et ar rōe ꝛ dā q̄ homes naturalr appetūt esse liberi. debitores aūt ꝛ obligati vt sic: nō sunt liberi: liberiores el videnť q̄ nullis debēt: ꝛ nullis obligank. iō bñficiati nō diligūt naturalr bñfactores: sed vellent eos non esse vt essent a debito absolutī bñfactores autē debent beneficiatos diligere ꝛ velle eos esse/et bene habere/vt ab eis lucrantur gratias ꝛ remunerationes. ¶ Itē qui magis benefecit magis amat cū maxie sit amici benefacere beneficiatori autē magis benefacit beneficiato ꝙ econtra. inde em̄ est q̄ ꝛ bñfactor. ¶ Item benefactor in quantū hm̄di est virtuosior beneficiato. virtuosioris aūt est magis amare: cū amicitia sit virtus vel fundetur in virtute. ¶ Item amor benefactoris est amor amicitie: cū sit ad bñfaciendū: amor autē beneficiati est amor ꝓcupiscētie: cū sit ad benepatiendum. amor autē amicitie est potior: ergo bñfactor potius amat. Ista quēstio quasi soluta fuit satis in decimaquarta quēstiōe octaui. Ibi em̄ pbatum fuit: q̄ amare amore amicitie magis spectat ad melioꝛem ꝛ excellentiorem: cuiusmodi est bñfactor vt sic: sed amare amore cōcupiscentie magis spectat ad iferiorē et defectionē cuiusmodi ē bñficiatus vt sic: ꝛ quia amare amore amicitie est magis et verius amare ꝙ amare amore concupiscentie: ideo concludit simplr q̄ benefactoris est magis et verius amare bñficiatū ꝙ econtra. ¶ Et istam ꝓclusionē pbat Arist. multis rationibus q̄rum prima pōt esse: quia facies plus naturaliter diligit opus suum ꝙ econtra. sed bñficiatus est tā ꝙ opus bñfactoris. iō ꝛc. Maiorē pbat Arist. primo per exemplū de poetis qui maxime superdiligunt proprias poemata. Secundo assignat causaz illius maioris sic esse est oibus naturalr eligibile et amabile: opus autem est quodāmodo esse opificis. quod sic ptz commētator nono methaphisice dicit q̄ potentia est rem non esse: actus autē est eā esse. constat aūt q̄ duplex est actus scz primus: et est forma rei ꝛ secundus. et est eius operatio. licet ergo actiuum habeat esse p̄mū p suā formā q̄ est ei⁹ act⁹ p̄m⁹ tñ hz ē secundū per suam actionem que est actus eius secundus: actio aūt que ē actus ꝙtis: passio que est actus patientis sunt realiter idem actus scz idem motus q̄ recipitur in passo. ergo i passo est esse agentis: et nō in agente eē patientis. agēs ꝙ diligit passū tanꝙ eē ei⁹ nō ecōtra. Scā rō pōt esse talis q̄bus naturalr diligit manifestationē sue potētie ꝛ sue bonitatis. ꝓpt hoc ei honores sūt de nūero delectabilissimor vt dr primo rhethoꝛice: sed potentia et bonitas opificis i ope manifestatur nō ei ꝛc. ¶ Tertia rō ē q̄ vnusq̄sq̄ naturalr diligit illō i quo est suū finale bonū magis ꝙ illud in quo non est. sed bonum et perfectio benefactoris est in beneficiato magis ꝙ ecōtra. ꝓbatio quia bonum et finis eius est benefacere modo licet benefacere ꝙtū ad actum; interiorē maneat in agente; tamē ꝙtū ad actū exteriorē trāsit in bñficiatum. ergo bñfactor habet aliquo modo ꝓprium et finale bonū in bñficiato. bñficiatus aūt nullū habet bonū i benefactore. nisi forte vtile quod est minus bonū ꝛ min⁹ delectabile naturalr ꝙ honestū igit ꝛc. ¶ Quarta rō pōt sic formari. bonū ꝓtutis quod bñfactor habet ex opatione eius in bñficiatū est ꝑmāsiuū. bonū aūt vtile q̄ beneficiatus inde habet est transitoriū et cito pereuntiuz. hoc videri potest ex primo libro senece de beneficijs vbi dicit sic: hec que tenemus quasi pcimus in quibus cupiditas nostra heret caduca sunt. et ea nobis fortuna auferre potest et iniuria beneficium vero etiam amisso eo quod datum est durat p̄manꝫ suum aūt cum maneat presens et delectabile scm̄ actū: transitoriū vero quia preterit est delectabile scm̄ mēoriā: ſz delectabilissimū est q̄ est scm̄ actū cū ꝓterita ꝛ futura nō delectāt nisi eo ꝙ actū mēoramur aut spam⁹ ꝛc. vl ex ꝑdis Arist. rō talis pōt formari: q̄ pōt enūerari q̄nta rō illū debemus magis eligere a quo magis bonū habem⁹: ſz bñficiator a bñficiato saltē occasionaliter multo mai⁹ bonū hz ꝙ econuerso. bñficiat⁹ ei⁹ a bñfactore solū hz vtile bonū quod ē transitoriū bñfactor aūt a bñficiato hz bonū p̄mānsiuū scz bonū ꝓtutis: saltē occasionalr (vt dixi) inquātū op⁹ ꝓtutis agendo in ipm exercuit iō ꝛc. Sexta rō ē talis licet expectatio vtilitū sit aliqb⁹ forte delectabilior expectatione honestor ꝓpter hoc ꝙ op⁹ honestū est aliqñ difficile ꝛ laboriosū valde: tñ mēoria honestor ē multo delectabilioꝛ ꝙ vtilū. bñfactor aūt delectat i bñficiato scm̄ mēoriā honestor ecōuerso aūt scm̄ mēoriā vtilitū iō ꝛc. Septia rō pōt esse talis amare assimilak ei qđ ē facere: cūsit p̄nicium bñuolēdi et bñfaciēdi sico. ꝛ amari assimilak ei qđ ē pati. ꝙ amare debet maxie ꝓuenire bñficienti. ꝛ amari bñpatiēti. vl pōt aliť argui ex dictis Arist. ꝛ sit rō octaua talis. excellētiori debet maxime cōuenire actus excellentioꝛ amico amare autem est actus excellentioꝛ ꝙ amari et benefactor est excellentioꝛ beneficiato vt sic ergo et ceteꝛa. ¶ Ultima ratio est talis. bonum laboriose acquisitum magis diligitur: ob hoc ei matres sūt magis amatrices filioꝝ ꝙ pres. sed bñpati laboriosū ē bñfacere aūt oppositū. ꝙ ꝛc. Et hīs rōibus posset addi alique rationes quas in octauo posuit Arist. ad pbandū q̄ pater magis diligat filium ꝙ econtra facies em̄ approximat se opi tranꝙ fūdēs se virtuse liter in ipm: opus aūt exit ꝛ elongat se ab opante: sicut est de pre ꝛ filio ꝛc. Apponi etiā possunt rōnes que in principio questionis ad istam partē adducte fuerūt: excepta p̄ma. Sed illa prima septa est exingrata ei voluntate est q̄ ex bñficio recepto obligatus alteri velit sine retributione absolui et ex iniqua volūtate est et iustissima q̄ bñficiat⁹ velit dānū benefactoris scm̄ ipm non esse ea occasione q̄ sibi benefecit: ꝛ vt sit ad vnum dicere quersissima est voluntas velle bono malū ea occasione q̄ benefecit. Sz ite illa rō inepta est ꝓ quāto arguit

Quartā rō

Quinta rō

Sexta ratio

Septima rō

octaua ratio

vltima ratio

Secunda rō

Tertia rō

Notabile ex pte bñfactoris. arguit enī soluz de illo q̄ alteri bonū facit: nō illius sed sui gr̄a scz vt plus recipiat. talis aūt nō est benefactor Iz forte est benefactor his habitis. ¶ Sciendum est q̄ ꝓpter solutiones rationū ad oppositū aliqui sic volūt distinguere q̄ amicicia naturali vbi ꝓsiderat cōiunctionis ratio bñfactoris magis diligit beneficiatum ꝙ ecōtra: et sic dicunt ꝓcedere Arist. Sed amicicia politica in qua ꝓsideraī ratio boni honesti: beneficiatus debet magis diligere bñfactorē ꝙ ecōtra. q̄ plus est in bñfactore de ratione boni honesti ꝛ p ꝑs de rōne diligibilitatis: huic tñ distinctioni ego non ꝓsentio: q̄ sicut dictum fuit in decima sexta rōne octaui. nunq̄ honestū nature repugnat: sed magis a natura ozik. et iterū bonum bono nō opponik. sicut neq̄ verū vero. sed amicitia politica ē bona. et amicitia naturalis est bona q̄ nichil scm̄ naturā est malū sicut nichil cōtra naturā ē bonū. ergo absurdum ē q̄ amicitia naturalis ⁊ politica sint contrarie. dicā ergo sicut dixi in decima ꝙrta rōne octaui. q̄ bñfactor sua bonitate ꝛ excellentia inclinak ibere ad magis amandū bñficiatū ꝙ bñficiatus amet ipm: sic em̄ deus ipe magis diligit nos quā nos possem⁹ diligere ipm: sed bñficiatus magis obligak ad diligendū benefactorē ꝙ ecōtra ꝓpter receptū beneficiū. sicut hoīes obligank ad diligendū deū ꝛ nullo mō ecōtra. Non est tamen ꝓcedendū q̄ beneficiat⁹ obligek ad magis diligēdū benefactorē ꝙ benefactor diligat eū sicut nec homo obligak ad magis diligendū deum ꝙ ipe diligit nos: qm̄ hoc est impossibile: ꝛ nulli ad impossibile obligam. ¶ Ad primā ergo rōnez in oppositū dicendū est q̄ benefactor nō ꝓpter cō sumit sua pecunia bñficiendo: sed vtik eis ad finē ad quē ordinak scm̄ dictamē recte rōnis: et hoc est simpliciter amabile ꝛ delectabile. ¶ Ad alias dicendū est q̄ benefactor indubitanter est amabilioꝛ vt sic. sicut deus amabilior est hoīe: sed ex hoc nō sequik nisi vel q̄ bñfactor magis amat scz amore melioꝛi ꝙ bñficiatus se: vel q̄ beneficiatus magis obligak ad amandū benefactorē quā econtra sic eni est q̄ deo et de hoīe sicut dictum fuit: sed nec sequik q̄ beneficiat⁹ amat magis benefactorē ꝙ ecōtra. nec q̄ obligek ad magis amandū. Et hec ratio cū auctoritate Arist. confirmāte eā fuit ꝓfecte soluta. ꝑsus finē decie sexte qōnis octaui. ¶ Ad aliā dicenduz est q̄ imꝑfectis vt imꝑfecta sunt appetit⁹ est rōne indigētie sed imꝑfectis nō immo poti⁹ rōne ꝓfectionis: et ille est appetitus ad bñfaciendū. ¶ Alia rō arguit de amore cōcupiscētie vel etiā de maiori obligatione ad amandū ꝛ cū hoc pōt dici q̄ bñfactor maiora bona sine cōparatione recepit a beneficiato saltem occasionaliter ꝙ ecōtra: vt dicebak in quinta rōne Aristo. ¶ Ad aliā potest dici q̄ ille magis ꝙ principaliter maiora bona tribuit ceteris paribus. dico aūt ꝓncipaliter: qz beneficiat⁹ occasionaliter aliqñ tribuit maiora bona bñfactori ꝙ ecōtra. qz bonū ꝓtutis. sed illud nō tribuit sibi ꝓncipalr. sed solū occasionaliter inquātū vult ab illo beneficiū recipere: in quo actu bñfactor acquirit sibi et principalr dat sibi ipi bonū virtutis. ꝛ qñ dicik q̄ honor est maximū bonum: dicendū est q̄ nō scm̄ se: sed solum significatiue rōne virtutis honorati: quas ꝓtutes beneficiat⁹ non dedit saltem ꝓncipalr bñfactori sed ipsemet sibi ipi. cōcedendū est tamē q̄ honor est maximū bonor exteriorum qđ infimtoz ꝛ defectiori debeat impedere excellētī ꝛ pfecto. ꝛc.

Ad rōnes ad ꝓmā

ad secūdam

ad tertiam

ad quartā

ad qntam

Af septimo Arguik ꝓmo

Secūdo

Tertio

Quarto

Quinto

Cōfirmatio

Sexto

Oppositum

Scō

Tertio

dupler amor hois ad seipm

¶ Veritur septimo. vtr homo debeat maxime amare seipm. ¶ Arguik q̄ non qz qui seipsos maxime amant nituntr sibi ad posse oia attribuere: sed tales reprobant tanꝙ prauī et iniusti. ꝛ cōfirmak auctoritate senece epla magna ad lucilliū vbi ipse manifestat: quō omnia vitia oriūtur habēt ex eo q̄ nimis placemus nobis: qđ est nimis amare nos. ¶ Item q̄ magis amat amicū vel bonum cōe ꝙ seipsum est ille qui bonū sibi ipi ꝓpriū sepe preterit amici vel publice rei gratia: talem aūt tanꝙ ꝓtuosum et optimū cōmendamus. ergo hoc ē faciendū. ¶ Item amore melioꝛi ꝛ honestioꝛi magis debem⁹ amare: ſz amor amicitie qui est alteri⁹ ipsius gr̄a est melioꝛ et honestioꝛ ꝙ amor cōcupiscētie q̄ est ad seipm. ergo magis est amandū aliū. ¶ Item q̄ seipm exponit morti ꝓ salute cōitatis magis diligit bonum cōe quā seipm. sed fortis ꝓ virtutē fortitudinis in casu exponit se morti ꝓ salute cōitatis vt dictū fuit in decima octaua q̄stione tertij libri. q̄ fortis scm̄ virtutē fortitudinis plus diligit cōe bonū ꝙ seipsum. sed quicq̄d est scm̄ virtutē bene est. ergo ꝛc. ¶ Itē cū nichil sit amabile nisi quia bonum. opꝫ concedere q̄ magis bonū sit magis amabile: et ꝓ ꝑs q̄ magis debeat amari sed bonū cōe est melior et diuinius bono ꝓprio: vt dicit ꝓmo huius. ergo magis debem⁹ amare bonū cōe ꝙ bonum ꝓpriū et ꝓ ꝑs cōitatem quā nos ipsos. ¶ Et cōfirmat qz vel amor ker̄k obiectiue in bonū rōne qua bonum simplr vel rōne qua bonū amanti. Si rōne qua bonum simpliciter: sequiť q̄ hō quēlibet melioꝛe se dz magis diligere ꝙ seipm. Si ꝛo dicak q̄ hoc est rōne qua bonū amanti: tunc sequeretur q̄ nō esset nisi amor ꝓcupiscētie: et nō esset amor amicitie: qđ est inconueniēs. ¶ Item leges ꝛ fides ponūt q̄ magis amādū sit deū ꝙ seipm. non ergo maxime est amādum seipm. ¶ Oppositū arguik. qz nos ponimus charitatē ordinatā ꝓtius esse ad seipsum quā ad ꝓximū. ꝛ aris. exp̄mit idem dicens. amicabilia autē que ad amicos ꝛ quib⁹ amicitie determinank videnť ex his que ad seipm venisse. dicit etiā q̄ ab ipso oia amicabilia ad alios ꝓueniunt. ¶ Item sicut arguit Arist. illū maxime amamus cui vellemus maximū bonū exīstere posito q̄ nullus alter sciret: sed sic hō se habet ad se ipm: ergo maxime amat se. ¶ Itez sicut dicit hic aris. et in libro magnoꝛ moraliū. Ad hec oia ꝓverbia cōsonāt. solet eni dici ꝓuerbialiter q̄ amicoꝝ sit vnum cor/vna aīa. hec autē sunt maxime eiusdem ad seipm. ꝛ vt sit ad vnū dicere Aristo. determinat q̄ ꝓtuosus hō est maxime philancus id est maxime amator sui. sed ꝓtuosus ꝓsequendū est: ergo oportet maxime amare se. ¶ In ꝙrta quēstiōe hui⁹ nomi⁹ distinct⁹ fuit duplex amor hominis ad seipm. vnus fundat⁹ in appetitu sensitiuo sibi derelicto seu ꝓuidentia ꝛ virtutib⁹ non ordinato quo laboramus ad attribuēdū nobis ea q̄

De primo amore.

statum sensum delectare videnť. Alius fundam⁹ in volūtate p cōsuetudinē insequendi: ordinē rōnis: quo nitimur ad acqrendū nobis bona fruitū que pncipalr animē ptē superiorē pficiūt et delectant. ¶ Dicam ergo q primo amore nō dz homo seipm diligere: quia ille amor ducit ad singula genera vitiozū illo nāq; amore volumus in vtilibus inhonestis et in sensualibus delectationibus fugabūdare. In laboribus vero z ministrationibus ofno deficere sicut dicit aristote. z hoc est pncipiū vniuersalis iniusticie. Illo etiā amore ppt voluptatē quidē mala operamur: ppter tristiciaz autē a bonis recedim⁹: vt dicitur scdo huj⁹. et sic omni mō peccādi peccamus scz z peccato cōmissionis z pctō omissionis. isto amore largiuntur oia passionibus z irrationabili anime z ita viuimus vita pueroz seu bestiarū. imo tanto peiozi quāto pars aie supioz deprauata inuenit modos z vias obtinendi singula ad que passiones inclināt q̄to eni malicia est ingeniosior tanto peior. semissima eni est iniusticia habēs arma.

De secundo amore.

¶ Sed dic q amore secūdo debet hō seipsum valde diligere: quia illo amore nitimur ad opera virtutū. ipso acquirimus anime supiori scz rationali. pptā z debitaz pfectionem z p consequēs illo amore puenimus ad humanā felicitatē: tali amore sumus vtiles z boni amicis z vicinis z multo meliores nobis ipsis: plyciunt enim tales (vt dicit aristoteles) pecunias et honores in quo plura recipient amici fruit enim amico quidē pecunie quibus indigebat: ipi autē bonum fruitur: magis ergo bonū sibi ipsi fruibuit. ¶ Tertio dicā q simpliciter loquēdo homo debet valde amare seipsum. qđ pbatur: quia hoc secūdo amore amare se est simpliciter amare: sz hoc scdo amare hō debet valde amare se, vt iam dixi. ergo hō debet valde amare se. Maiorē pbat Aristo. p hoc q homo cōponit ex duplici natura scz sensuali que est infima. scdm quā conuenim⁹ brutis. et rationali que est supma z principalissima scdm quā cōuenimus deo et intelligētis: vnaquecq; autē congregatio debet maxime denominari a principalissimo: non ab infimo sicut exercitus denominādus est simpliciter a principe non ab vno milite. ergo amare se ratione patris rōnalis est simpliciter amare se: amare autē se ratione partis sensualis nō est simplr amare se. imo videtur q amare se ratione partis sensualis scz pmo amore est magz odire se q̄ se amare. Probatio quia nō me amat: sed potius odit qui aduersariū meū amat ea ratione qua ipse est mihi aduersari⁹: sed appetitus sensituus nō regulatus rōne aduersatur homini. qz aduersat parti rationali scdm quā homo maxime est id qđ etiā z pncipalissime ergo ille simpliciter odit se z non amat qui amat se ratione sensualitatis sibi derelicte.

Principalis tutētio q̄nis

¶ Deinde videndum est quid dicendū sit in hoc de hoie bono z dicendū est q homo magis debet amare se q̄ aliuz aliquē amicū vel vicinū vel aliā quācūq; creaturam. hec pclusio pbat qz hō magis dz illū amare qui magis dedit sibi maxima bona et bñficia sed ipse est inter ceteros q magis dedit sibi maxima bñficia. ergo z.

Quare ⁊tuosus dz se maxime diligē.

¶ Supposita maiore minor satz apparet q hoc q nulla creatura dedit homini bono pncipaliter nisi bona corpis vel exteriora bona. si eñ doctor dedit discipulo bona et hoc non fuit nisi ministraliter solū scz ministrando verba z alia quib⁹ mediātib⁹ ipse poterat z debebat se ipsum ad bene agendū determinare. nullus tamē post deū determinabat ipm ad hoc eque pncipaliter sicut ipsemet. poterat eñ alijs singulis non obstātibus vtrūq; facere ptrariorū: si ergo alij dederūt sibi bona corporis z exteriora: et ipse dedit z sibi ipsi bona fruitū: apparet q ipse maiora dedit sibi bona q̄ aliquis alioz vel etiā q̄ alij vniuersi. et si alij docendo z suadendo dederūt et bona virtutū: tamē ipse dedit sibi ea pncipali⁹. ergo manifestū est q ipse sibi ipsi magis dedit maxima bona quā alijs alter. ergo ipse magis debet amare se q̄ alū vel alios quoscūq; tamē post ipsū deū.

q circūscripta obligatiōe adhuc homo magz incline tur ad diligē dum seipsuz

¶ Deinde appono dicte pclusioni q circūscripto debito obligatiōis homo bonus libere magis inclinat ad amādū se q̄ aliquē alium q̄ pbat. qz de rōe pfecti bñfactorꝫ ē q sua bonitate icliet maxime ad amādum beneficiatū. ob hoc eñ bñfactor magis amat beneficiatū q̄ ecōtra. vbi distinguūt et pater filiū. quā ecōtra z deus hoiem q̄ ecōtra. sed homo bon⁹ magis est bñfactor sibi ipsi q̄ alij cum sibi ipsi dederit bona virtutū z nullū alteri: nisi mō ministeriali pdicto. ergo z.c. Viterius addo dicte pclusioni q de facto hō fruosus magis amat seipsum q̄ aliū: qz sp hō bon⁹ hoc facit qđ facere dz mō qđ facere dz, z tūc, et vbi et sic de alijs circūstantijs. z eodē modo facit semp illud ad qđ sua bonitate inclinat. sed tam dictū est q ipse magis dz amare se q̄ aliū: et sua bonitate magis inclinat ad amādum se quā aliū. ergo z.c. Ite illuz magis amat bon⁹ hō: cui maiora bona facit z affectu maiori. sed hoc est sibi ipsi q̄ z.c. Maiorē prz qz per effectū debemus causam inferre: mō bñfacere et bene velle amato est naturalr effect⁹ amoris: minor pō manifestat q hoc q hō bonus sibi ipsi facit bona spiritualia: alius aūt non nisi ministerialiter solū sicut dixi pus. Sed q etiā affectū maiori faciat sibi illa bona q̄ alijs alia hoc apparet quia vir bon⁹ et pfectus siue filio siue patri siue amico siue toti ciuitati/ nullū bonū faceret si crederet hoc esse sibi vitiosum: sed potiꝰ patres vel filiū occideret z totam ciuitatē destrueret si sciret hoc esse bene factū z scdm virtutē iuxta illud: nō sunt facienda mala vt inde eueniant bona. vnde seneca epla. Inimicitias ad lucrū dicit: vir bonus qcqd honeste se facturū putauerit faciet. ab honesto nulla re deterrebit: ad turpia nulla spe inuitabit.

Determinatio malo hoie quō se hz ad diligendū se ipsum.

¶ Deinde de malo hoie ponendum est primo q hō malus seipm non diligit sed potius odit: quia nō diligit nisi partē sensualē etiā ea rōne qua ipsa aduersat rationi largiēs oīa cōcupiscentijs z totalr passionib⁹. sicut dicit Ar. scz dictū fuit q hoc nō est simplr amare se. scz potiꝰ odire se ergo z.c. Et cōfirmatur: qz amās ad amatū dz hre benuolentiā/ beneficētiā/ z concordiā. quas homo malus nō habet ad seipsum: vt dicebat in quarta rōne. ergo z.c.

scda pclusio

¶ Secdo dicendus est q hō malus non debet seipm amare moraliter amore pplacētie vel amore delectatiuo q pbat: qz amare aliquē moraliter amore cōplacētie, vel amore

delectatiuo qui contra amorē desideratiuū distinguit nihil est aliud q̄ mores eiꝰ nobis cōplacere et nos delectare: sed mali viri mores nec debent cōplacere nec sibi nec alij: nec ipm delectare nec alium. ergo mali viri nec a se nec ab alijs debent amari. Dico tamē q malus homo debet se amare valde scz magis q̄ aliquā aliam creaturā amore desideratiuo nichil aliud est q̄ desiderare sibi bona inesse vel adesse quib⁹ ipse caret: sed mal⁹ hō magis dz desiderare maxima bona hūana sibi inesse scz bona virtutū quā cuicūq; alteri quib⁹ tñ ipse caret. ergo z c. minor pbatur. qz illud hō magis dz desiderare ppter cui⁹ nō euentū ipe magz culparet: z magis redderet puniēdus. sz hō magis esset culpandus z puniendus si sibi deessent bona virtutū z nō acquireret ea sibi: q̄ si deessent singulis alioz: ergo homo malus magis debet desiderare illa bona virtutū inesse sibi quā alicui alteri. Et scias q hec cōclusio partialis z precedēs ponunt ab aliq̄bus sub aliis verbis: sic null⁹ dz mozaliter amare malū nomine in ordine ad pncipaliter habita: tamen malus hō debet maxime seipsum inter ceteros amare in ordine ad habenda vel hre possibilia. Iterū alij ponūt eas sub alijs verbis sic. nullus debet amare malū hoiem scdm q est malus: ipse debet tñ seipsum amare maxie scdm q potest esse bon⁹. Et scdm istas duas conclusiones forte pcedūt aliq̄ rationes que videtur adinuicē esse cōtrarie in hac materia. Arguūt ei aliq̄ q malus nō debet se amare: quia nullus debet amare nisi amabile: sed prauus nichil habet amabile. vt dicit Arist. ergo z.c. Alij autē credunt ad oppositū arguere sic. quicūq; dz esse bon⁹ ipe debet se hre ad seipm: sicut hz bonus se hz ad seipm: sz homo bon⁹ valde amat se vt dictū fuit: ergo quilibet valde dz amare se. Respōdetur eñ ad istas rōnes q nullus malus dz amare se malum existentē tñ omnis malus dz valde amare se futurū bonū. Vel sic. nullus mal⁹ debet amare se quo ad id qđ habet: sz omnis malus amore desideratiuo dz maxime amare oppositā dispositionē sibi inesse. ¶ Sed forte q adhuc ista dicta non sufficiūt ad soluendū rationez pcte: posset eñ argui qđ malus homo dz amare se pñtialiter amore cōplacentie z delectatiuo: quia malus homo nō solum obligat ad hoc q sit bon⁹ in futuro: sed etiā ad hoc q sit bon⁹ in psenti: alr in presenti de malicia nō esset puniendus: sz qui obligat ad hoc q sit bonus in psenti ipse obligat hre se ad seipsum in pñti sicut homo bonus se hz ad seipsum. et hō bonus seipm amore cōplacētie z amore delectatiōis. ergo malus hō obligat ad amandū se in pñti amore complacētie z amore delectationis. ¶ Credo q ista rō sic soluit dz qđ hō malus obligatus est ad habendū de pñti dispositionē cōsequentē scz amorē delectatiuū ad seipm ex eo q obligatus est de presenti ad habendū dispositionē antecedentē scz bonitatē. Sed malus hō non debet amare de pñti seipm stante malicia. et hoc amore delectationis sed solū amore desiderationis vel dicam⁹ sic z redit in idem q hō malus debet amare de psenti seipsum bonū amore delectationis quia dz esse bon⁹. et p pñs amare se bonum: sed homo malus amore delectatiōis nō dz amare de psenti seipm talem existentē qualis ipe est: sed potiꝰ odire ppter malitiā/odio contrario amori delectatiōis: dz tñ amare se malū existentē amore desideratiōis sicut dictū fuit. quia dz maxime se desiderare malū existētē z odibilem fore bonū z amabilem. Et videť mihi q scdm dicta hec est simplr concedenda homo malus debet valde amare seipm. hoc patet pmo: quia dz esse bonus et p pñs debet amare se. Secdo qz dz amare se talem amore desiderationis. ergo loquendo simplr dz se amare. pñs patz qz idem est amor pmo sub desiderio. deinde sub delectatione scz habito eo qđ ante desiderabat: sicut dictū fuit i vicesima nona qōne septimi libri. ideo hec determinatio desideratiuū non diminuit de rōne amoris amor ergo desideratiuus se hz ad amorē sicut hō albus ad hominē. ideo dicta pñs tenebat p locū a parte in mō ad suum totū.

q hō debeat magz amare deū q̄ se ipm

¶ Positea ponendū est q homo dz magis amare deū q̄ seipm etiā scdm dictamē rōnis humane. Ad hāc cautē conclusionē diuersi diuersas rōnes adducūt. quaz vna p⁹ tacta fuit talis: quod scdm seipm est magis amabile hoc ab vno quoq; dz magis amari: sed indubitāter deꝰ est magis amabilis ofni alio. qz simplr z sine comparatione magis bon⁹: ergo ab vnoquoq; deꝰ magis dz amari q̄ aliquid aliud. Datoz pbat. qz bonū reddit alicui amabilius. vel qz simplr magis bonū vel quia illi magis bonū. Si primo modo habetur ppositū. Secūdus autē modus nō videtur cōcedēdus nisi ponam⁹ amorē concupiscētie (qui est reciprocus scz sui ipsius gra) amori amicicie (qui est nō sui sed amati gra) quod ofno apparet inconueniens in octauo huj⁹. vbi apparet q amor amicicie est amor simplr z amor pfectus. quē aristoteles vocat amorē ppter honestū. amor aūt cōcupiscentie est amor solū scdm quid et imperfect⁹: quē aristoteles vocat amorē ppter vtile vel ppt delectabile.

Instātia contra maiorem.

¶ Sed videť michi q ista ratio non sit bona. Nam si maior esset vera sequereť q qlibet homo deberet magis amare quēlibet hominē meliorē se q̄ seipsuz qđ prius negatū est. Seqr etiā q pater et mater deberēt quēcūq; magis amare meliorem filio q̄ filium qđ esset oino innaturale. videť ergo michi dicendū q amor ortū hz ex aliqua cōiunctione vel cōuenientia cōnaturali amantis ad amatū. ideo dicebat in octauo. q amicicia omnis fundatur in aliqua similitudine vel in pportione aliqua velut actiui ad passiuū: actiuum aūt z passiuū coniunctionē quandā habēt in eodem actu ipsoz. cū sit idem actus vtriusq; : vt apparet tertio phisicoz. Ob hoc etiaz videtur dicendo huj⁹. q amicus est alter ipse. et iterū illud ptz per hoc q delectatio est multū ppinqua amori in tātum q multi z magni crediderūt qđ omnis delectatio esset amor: et omnis amor desiderium vel delectatio vt visum est in vicesima nona questione septimi libri. delectatio aūt requrit cōiūctio

uem vel cõuenientiã obiecti delectãtis ad appetitum delectatũ: vt apparet septimo z decimo huius ideo describit ꝑmo rhetorice q delectatio est motus quidã anime z cõstitutto simul tota in existentẽ naturã. Et iterũ illud apparet in naturalibꝫ in animatis in quibꝫ licet non sit amor z odiũ ꝓprie ineſt tñ aliquid eis ꝓportionabile quo huiusmõi naturalia mouent aliquãdo motu fuge vel ꝓsecutionis ꝑbi gra. graue vel leue ad locũ sibi naturalem hꝫ modũ amoris quo mouet ad ipm et cõiũgitur ei naturaliter: quod est rõne naturalis cõuenientie: vt apparet q̃rto physicoꝝ. z hꝫ modũ odij ad locum oppositũ ratione disconuenientie. Sicꝯ frigidum videt habere modum odij ad calidũ. iõ fugit a calido vel corrũpit calidũ si superexcedit in virtute: frigidum aũt ad frigidũ videtur habere modũ amicicie ideo saluat ipsum z auget. z ei faciliter z naturaliter vnitur: q̃uis ergo locus sursum bonitate nature sit melioꝝ z nobilioꝝ simpꝯ loco deorsum z caliditas frigiditate: nõ tñ oportet q terra magis amet locũ sursum q̃ locũ deorsum. nec frigiditas caliditatẽ quã frigiditatem. ¶Quãdo ergo dicebatur quod bonũ amabile vel reddit amabilius q̃ simpliciter magis bonũ z dicendũ est (vt michi videtur) q vtroq̃ mõ suppsita tamẽ cõiunctione vel ꝙuenientia cõnaturali que est origo amoris: sz suppsita naturali disconuenietia vel defectu naturalitatis obiecti amabilis ad amatorẽ: nec oportet hoc illi esse amabile: nec hoc illi ꝑ consequẽs esse magis amabile. z si minoꝝ sit contũctio obiecti meliorꝭ ad amantem quã obiecti minus boni nõ opꝫ obiectũ simpliciter melius esse illi amabilius. ¶Alij autẽ ꝓdictam conclusionẽ ꝓncipalem intendunt sic ꝓbare. bonũ totale ab vnoquoq̃ amabilius est bono ptiali sed deus est bonũ totale: claudit em̃ in se oĩe bonũ multo melius z excellẽtius q̃ possit in aliquo alio inueniri. ergo deus est amabilioꝝ vnicuiq̃ q̃ aliquid aliud. maiorem ꝑbant ꝑ experimẽtũ in natura. videmus em̃ q ꝓpter salutẽ totius corporis pars scz manus aut pes se exponit amputationi z bonus ciuis ꝓ cõi patria se exponit morti. Sz iterum ista ratio forte indiget modificatione. naz in casu in quo amator eẽt pars cõnaturalis illius totius: indubitãter ille magis amare deberet totum q̃ seipsum ꝓpter hoc ꝙ ipse cũ alio sibi amabili est sibi amabilioꝝ q̃ ipse. tñ. licut dicit ꝓmo huius q felicitas cõnumerata cuz minimo bonorũ redditur eligibilioꝝ. tñ homo magz debet amare se: q̃ totã cõitatẽ aliquã cui9 ipse non esset ps. Iterum cũ dico hominẽ plus debere amare totã cõitatem cuius ipse est pars q̃ se ipsum nõ intelligo q homo si multũ indigeat vite necessarijs debeat magis velle decẽ libras cõitatt in cõmuni q̃ decem libras sibi tñ: sed dico q plus debet velle decem libras sibi et etiã aliquid vltra cõmunitati q̃ decem libras sibi tñ. ¶Ñ autem dicebaẽ q̃ brachiũ se exponit amputationi ꝓ salute totius. posset dici q hoc non est ꝓprie verum: sed totum ꝓ sua salute exponit quãlibet partẽ suã. imo etiam totum ꝓ salute partis nobilioris z magis sibi necessarie exponeret aliã ꝓtem: vt manũ exponeret amputationi ꝓ salute oculoꝝ. hoc autẽ qđ dicit de clue bono qui se exponit morti ꝓ cõmuni salute aliozꝝ non arguit q ipse magis amet alios q̃ se quia in hoc facto ipse magis agit ꝓ se q̃ ꝓ cõmunitate: z maximũ bonum sibi lucrat scz bonũ ſtutis vt dicebaẽ in. xviij. qõne tertij libri. De hac autẽ materia scz an bonus ciuis magis debeat ꝓcurare bonum cõe q̃ ꝓpriũ: determinat sufficienter quidã magnus doctor veritatẽ sub pluribꝫ ꝙclusionibus: que sic breuissime recolligi possũt.

Idc rõ ẽ bti thome.

¶Prima est q magis est ꝓcurandum cõmune i quo ꝓpriũ includit q̃ ꝓpriũ solum equale illo ꝓprio quod in cõmuni includebat. Si autẽ bonus ꝓprium in cõmuni non includitur dicto modo: z vtrunq̃ scz tam bonũ cõe q̃ ꝓprium sit tẽporale. ¶Scda conclusio erit q si ꝓcurãs multum indiget ꝓprio: et alij parum indigent cõmuni: ꝓcurandũ est ꝓprium. ¶Tertia ꝙclusio est q si ꝓcurãs parũ indiget ꝓprio: et cõmunitas multũ indiget cõmuni. ꝓcurandũ est cõmune: sed forte hoc nõ esset verũ si oporteret solũ attendere ad bona tẽporalia. sed hoc esset quia ꝓcurando illud cõe bonum ipse ꝓcurat sibi aliud maius scz bonum virtutis. ¶Quarta conclusio est q si similiter indigeat. cura tñ extremã necessitatẽ ꝓcurandũ est cõmune. sed hoc est exeo q inde acquirit bonum ſtutis ꝓprium. ¶Quinta conclusio est q si indigeant in extrema necessitate ꝓcurandũ est ꝓprium. Videtur ergo michi q nunq̃ sit ꝓcurandum bonum cõmune tẽporale in quo non includit̃ bonũ ꝓprium z ꝓ cuius ꝓcurationem bonũ tẽporale ꝓpriũ perderek: nisi ea rõne qua loco ꝓprij boni talis relicti aliud bonũ maius ꝓpriũ acq̃rit scz bonũ ſtutis. ¶Sexta ꝙclusio ẽ q si vtrunq̃ est spirituale: ꝓpriũ est magz ꝓcurãdũ z si ꝓpriũ ẽ ꝓpriale z cõe tẽporale: adhuc euidẽtius ẽ q ꝓprium sit ꝓcurandum. Si ꝓ ꝓprium sit tẽporale z cõe spirituale: et ꝓcurãs non sit in extrema necessitate constitutus. ¶Septima ꝙclusio est q ꝓcurandũ est cõmune Si ꝓ sit in extrema necessitate constitutus: et cõe bonum non ꝓcuratum non redũdat in cõmune detrimẽtũ ecclesie i fide vl in moribus. ¶Octaua conclusio est q ꝓprium erit ꝓcurandũ. ¶Ultima conclusio est q si redundet in hmõi detrimentũ ꝓcurandũ erit cõe z mortendũ: qz acq̃rerek inde maximũ actꝰ virtutis. Hunc reuertor ad ꝓpositum et dicamus q quidã ꝑbãt conclusionẽ ꝓncipalem primo ꝓpositam tali rõne. ¶Nichil ordinatum in finẽ est amandũ nisi ꝓpter causam finalem: qz nichil ordinatũ in finem est bonũ nisi ꝓpter causam finalem. vt dicit commẽtator scdo methaphisice: et hoc est verũ. quia causalitas finis est in essendo alia bona ꝓpter bonitatem ipsius: cum ergo nichil sit amandũ nisi bonum et quia bonũ: sequit̃ q nichil essentialiter ordinatũ in finem sit amandũ: nisi ꝓpter illũ finẽ et ex hoc cõcludemus q nichil est amandũ nisi ꝓpter deum. cũ deus sit essentialis ordine finis oĩm aliozum. ¶Et confirmatur hec conclusio: qz deꝰ essentialiter ordine est causa finalis oĩm entiũ oĩm habituũ z operationũ cõuentiũ. ideo nichil est agendũ vel patiendũ nisi finaliter ꝓpter deũ: nec ergo amandũ. Arguemus ergo sic. quicqđ debemus amare: illud ꝓpter deũ debemus amare: sed

ꝓma ꝙclusio

Scda

Tertia

Quarta

Quinta

Sexta.

Septima.

Octaua. Ultia ꝙclo Finis digressionis

Cõclusio ad ꝓpositum

Cõfirmatio.

ꝓpter vnũquodq̃ tale z illud magis. ergo magz debemꝰ amare deũ q̃ aliquid aliud. z hec rõ videtur michi bona. Iterũ arguit̃ sic ad idem. licet ad amoꝛẽ requiratur aliqua cõiunctio vel ꝙuenietia cõnaturalis. tñ in rõne conĩctionis non claditur tota ratio amabilitatis. cõtingit em̃ aliqua minus conĩcta esse magis amabilia. ꝓpter maiorẽ bonitatem ipsoꝝ. verbi gra. michi indigenti bene expediret ꝓmittere de me extrahi guttã sanguinis ꝓ lucro decem librarũ. nõ ergo redditur aliquid amabilius alteri qz cõiunctius tñ: sz suppositam conĩctione sufficiẽte redditꝰ amabilꝰ: et qz illi magis bonũ: et qz simpꝯ magis bonum. ¶Arguamus ergo sic. illũ magis debeo amare q̃ me ipsum: qui michi est valde intimus q in instituitũ est melioꝛ simpꝯ me. et qui multo est michi melioꝛ q̃ egomet: sed deꝰ ẽ hmõi. ergo z̃c. maioꝛ est de se manifesta. minoꝛ probat. ꝓmo quidẽ. deus sic est michi intimus qz imediate michi assistẽs: sine interruptione michi continue influens esse et viuere: non sicut pater meus carnalis qui solum dedit sperma a quo sicut instrumẽtaliter generabar: sed sicut dans cõtinue z ꝓncipaꝯ totuz esse meũ z saluãs et conseruãs. sine cuius influẽtia in me statim ego nihil essem. Et ex hoc etiam apparet q deus est michi melioꝛ q̃ egomet. ꝓmo qz sepe ego michi malefacto. deus aũt nunq̃ nisi benefacit michi. scdo qz ipse solus dat ꝓncipaꝯ michi esse. et cõseruat quod ego nõ possum mihi facere z si ego dono mihi bona ſtutũ: sine dubio ipse ꝓncipalius donat ea. causa enĩ ꝓmaria plus influit in causatũ q̃ scda causa etiam vꝛ: vt habetur in libro de causis: z indubitãter credo fide et scire puto rõne naturali deũ esse infinite melioꝛem simpliciter omni creatura: quelibet enĩ creatura si infinite esset multiplicata non ꝙueniret ad gradũ diuine ꝑfectionis z diuine bonitatis. Absurdum est em̃ dicere q infiniti equi (si essent simꝯ accepti) tante ꝑfectionis essent quãte est deus: z cõsimiliter eẽt dicẽdũ de multitudine aliaꝝ creaturarum. ergo z̃c. Arguit̃ etiam theologice sic. charitas supnaturaliter infusa inclinat ad magz amãdum deũ quã seipm. sed recta rõ humana nõ inclinat ad oppositũ eius ad qđ charitas supnaturalis infusa inclinaret quia male inclinaret: q̃ non est concedendũ. Respõdendũ est ergo ad rõnes. ¶Ad ꝓmã dicẽdũ est q ipsa arguit de amore sensuali non regulato rõne: quo amore concessum est neminẽ debere se amare. ¶Ad aliã dicit̃ q nullus ꝓudens amat magis aliũ vel bonũ cõe cuius ipse nõ est pars quã seipm. nec ꝓpter amicũ aut patriã ꝓteriit bonũ ꝓprium nisi temporale qđ facit. vt sibi maius bonũ acquirat: multi tñ vulgares nichil considerãtes nisi de bonis tpalibus credunt illos simpliciter magis amare bonũ cõe: et commẽdant eos: qz ex eoꝝ operibꝫ lucrantur in bonis tpalibus. ¶Ad aliã dicẽdum est q amoꝛ amicicie est quo amamꝰ alterũ volentes et ſpõdentes sibi bona que recta ratio dictat sibi cõgruere z impendẽda esse sic ipsius gra q inde nõ intendimꝰ nobis lucrũ fieri in tpalibus q tñ non debeamus z non sperem⁹ nobis inde fieri magnũ lucrum in ſpualibus nõ est verũ. amoꝛ autẽ cõcupiscentie est quo alterũ amamus: non nisi vt inde lucrum tẽporale reportemus. ¶Ad aliã dictum est q fortis mouek in bello sibi iusto magis amore sui ſpualiter: q̃ amore aliozũ: sicut sepe dictuz fuit. De alia rõne que arguebat de bono cõi et de eius ꝑfirmatione dictũ fuit satis. ¶Ultima tõ q̃ erat de deo cõcessa est rõnes etiam ad oppositum non ꝓcludunt quin magis sit amandũ deũ q̃ seipsum. nam amicabilia q̃ sunt ad amicos ex his que sunt ad seipsum venire debẽt: sed z ea que ad seipsuz ex his que ꝓmitus ad deũ nisi deficiat ordo rõnis: nec vellemus scõm rectã rõnem nobis maius bonũ existere q̃ deo. cum hoc sit impossibile: et de toto rationis ꝓtz ex ꝓdictis.

qꝰ deꝰ sit dilectus supra seipsum

Ad rõnes ad ꝓmã ad scdam.

ad tertiam.

ad quartã

ad vltimam.

Verik octauo. vtrum felix indigeat amicis. Arguit̃ q non. qz sequeret q ipse nõ esset sibi ꝓ se sufficiẽs. cõsequens est falsum. ergo z̃c. falsitas ꝓsitis apparet. quia felicitas ẽ bonũ per se sufficiens vt dicit ꝓmo huiꝰ. et Seneca sepe dicit sapientẽ se ipso contentũ esse. z oĩs felix est sapiẽs cum felicitas in opere sapiẽtie consistat vt dicit in decimo huiꝰ. felix ergo seipso cõtentus est tanq̃ sibi per se sufficiẽs: sed ꝓsia principalis argumenti ꝓbatur auctoritate Arist. ꝓmo huius dicẽtis q ꝓ se sufficiẽs ponimus qđ solitariuz sufficientẽ z eligibilem facit vitã z nullo indigẽtem. felix ergo si indigeret amicis non esset per se sufficiens vel arguitur sic. felix est per se sufficiẽs cum habeat felicitatem que bonũ ꝓ se sufficiens dicit: nõ qui sufficit sibiꝑs ducẽti solitariam vitã: sed q̃ sufficit parẽtibus z filijs et vxori z vniuersaliꝰ amicis z ciuibꝰ vt dicitur ꝓmo huiꝰ talis autẽ nec parentibꝰ nec filijs nec amicis nec ciuibus indiget: sed potius illi oẽs indigent eo q̃ felix nullis talibus indiget: sed potiꝰ illi eo. q̃ z̃c.

Ad. vlis. Arg. ꝓmo.

Secũdo

¶Item Boetius tertio de cõsolatione dicit felicitatẽ esse statum oĩm bonorũ aggregatione pfectum tale autẽ nullo indiget: cum indigẽtia signi ficet carẽtiã. ¶Item ad hoc expedit amicꝰ vt tribuat z auxiliek amico in illis in quib⁹ ille ꝓ seipm nõ potest. felix autẽ cũ habeat statum oĩm bonorũ aggregatione pfectum. non indiget q̃ aliqd ei tribuat. ergo nõ indiget amico. ¶Oppositũ arguit̃ quia illo indiget felix ad felicitatẽ adipiscendam vel cõseruandã quo nõ habito non eẽt felix. sed sine amicis non eẽt felix: qz nõ haberet statũ oĩm bonorũ aggregatiõe pfectũ. eo q amicus videk ex terius bonorũ maximũ esse. vt dicit arist. ¶Et cõfirmatur q sit opꝰ amicis ad felicitatẽ. auctoꝛe arꝛ. ꝓmo huius dicẽtis. nõ enĩ oĩno felix q̃ spectatissimus vel ignobilis vel solitarius z sine ꝓle quia sicut dicit ibidẽ multa opa fiunt ꝓ organa. ꝓ amicos z̃c. ¶Itẽ arguit̃ rationibꝰ arꝛ. quaꝝ vna iam tacta est. scda ꝓ est talis magis est ꝓpriũ virtuosi bene facere q̃ bñ pati. et felix est ſtuosissimus. ergo maxime spectat ad ipm maxime bñ facere: indiget ergo quibꝰ sic benefaciat. sed melius est bñfacere amicis q̃ extrꝛneis. felicis ergo opꝰ est habere amicos. ¶Item cũ amicitia sit quedã virtus. et felix debet esse offi ſtute replet⁹. oportet felicẽ hre amicicia quã hre non põt sine amico. ergo z̃c. ¶Item cũ homo sit naturaliter aial

Cõfirmatio.

Scdo.

Tertio

Oppositum.

Tertio.

Quarto.

politicū id est cōiatiuū·oīs hō debet naturaliter eligere quibus cōuiuat nullus eīn scōm rectum iudiciū rōnis eligeret solus oīa habere bona: sed maxime ꝓuiuendū est amicis·ergo omni bonꝝ ꝓsequēs felici expedit amici· ¶ Itē cū felicitas sit opatio virtutis vt dicebaꝫ in ꝓmo libro·ipa cōsistit in fieri·nō in facto esse ergo felix indiget ad quos factat hmōi opationē: sed maxime cōgruit illos esse amicos. ideo ꝛc· Et ista rō sicut multe alie videnꝫ arguere ve felicitate actiua nō contē plattua· ¶ Item aris·videꝫ sic arguere·oēs existimāt oportere delectabiliter viuere felicē·ꝑ attri buendū est ei in quo possit bñ delectari·sed hoc ē in amico bono. quia opationes eiꝰ sunt felici dele ctabiles multiplr·primo qꝛ sunt sibi similes imo tanꝯ ipe. cum amicus sit alter ipse. scōo qꝛ sunt scōm seipsas delectabiles: eo ꝙ ꝓuoſe felix autē in talibus delectaꝫ· tertio qꝛ quib⁹ si sit bonus ē innatus delectari in ꝓpria opatione si cognoscat eam·felix autē opationes ꝓprias magis ꝓcipit in amico ꝙ in seipso: sicut hō magis videt se in spe culo ꝙ in seipso·Amicus eīn ꝓpter similitudinē ꝛ cōiunctionē est quasi ꝓpeculum ꝛ repsentatio amici·ideo ꝛc· ¶ Item illo opus est felici per qō potest maxime opari continue: cum in ope pſistat felicitas: sed hoc est cū amico ꝛ non sine amico. solitario qdem eni difficilis est vita· vt dicit aris· nō enim facile scōm seipm opari continue: cum alteris autē ꝛ ad alios facile ꝛ maxime cū amicꝫ ꝛ ad amicos cū sit eis delectabilis ꝓuict⁹· ¶ Itē cum felicitas sit quid delectatiuū vt dictū ꝓmo huiꝰ illud est attribuendū felici ꝙ quod eius gau diū augeꝫ ꝛ cōsummaꝫ· hoc autem fit ꝙ cōiuere amico quia ex gaudēte gaudiū augeꝫ: et etiam ex coercitatione opis gaudiosi· Amici aūt opa gau diosa scz opera virtutū coexercēt: ꝛ ad inuicē cō gaudent tam in ꝓpriis ꝙ in amicoꝝ opationibus ergo maxime ꝓueniens est felici habere amicum.

¶ Ultimo Aris·ab illa pte naturalib⁹ autē inten dentib⁹ vsqꝫ ad finem capituli videt sic arguere· felix nō debet carere eo qō est sibi naturaliter eli gibile ꝛ delectabile: nō enim haberet statū ꝙ se cō pletissimū sed felici amicus est, valde eligibilis ꝛ delectabilis·ergo felix debet hre amicū·minoꝛ ꝓbat arist·quia si vnūquodqꝫ ens diligit naturali ter se esse ꝛ ꝓmanere· vt vult cōmentator primo physicoꝝ·oportet ꝙ bene esse ꝛ bene viuere sit de lectabilissimūz eligibilissimū bene enti ꝛ bñ viuē ti ꝛ cognoscēti seruū bene esse ꝛ bñ viuere·modo felicis est optimū esse et optimū viuere ꝛ hoc ipe cognoscit·ergo felici suū bene eē ꝛ bene viuere ē delectabilissimū et eligibilissimū· sed (sicut dicit arist·et seipm hz studiosus ꝛ ad amicū vel ꝓxime· Alter eīn ipse amicus·ergo felici est valde delectabile et eligibile eē ꝛ viuere amici·sed cuiꝰ esse est ei delectabile ille est delectabilis ergo feli ci amicus est valde delectabilis ꝛ eligibilis quod intendebamus ꝓbare: ergo ꝛc· ¶ Ꝓo solutione istius qōnis oportet rememorari duplicē felicita tem distinctā in decima q̄rta qōne ꝓmi libri·quaꝝ vna est status eligibilissimꝰ quem hō possit habe re in hac vita, scilz integratus ex his oībus q̄ vir optimꝰ mallet hre hoc nō habere· Alia est bonū simplex optimū oīm simplicitū bonoꝝ humanorū cuiuslmodi scōz aris·esse videt opus sapiētie·Si ergo queramꝰ de felice felicitate ꝓma·dicendum est sine dubio ꝙ felix nō indiget amicis·loquēdo ꝓprie de indigētia. indigere eīn est non habere ꝙ oportuit esse hre vel dicamus ꝛ redit in idem ꝙ hominē indigere est ipm carere eo qō ipe scōm rectū iudiciū rōnis vellet habere: talis autē felix nullo tali caret vt apparet ꝙ quid nominis·ꝙ pe nitus nullo indiget. ¶ Dicendū est tn ꝙ tali felici opus est amicis id est tali oportunū est ꝛ valde cōueniens hre amicos. ꝛ hoc ꝓbant singule rōes aris·ꝓmo facte·Et istas duas conclusiones expſsit Seneca de sapiēte epla An merito ad lucilliū dicens·Volo tibi causyppi quoqꝫ distinctionem indicare· Ait sapientē nulla re egere ꝛ tn multis illi rebus opus esse· Multis tn est dubium an he due cōclusiones eēat vere de omni sapiēte· Sed de felice felicitate ꝓmo mō dicta non apparēt du bie aliquo mō· Eadem etiā conclusiones Arist· satis expressit dicēs ꝙ ipsi felici amicus ē de na tura eligibilium quod autē est ipsi eligibile· hoc oportet existere ipsi vel sic indigens erit quod est cōtra rationē dicte felicitatis· opus ergo erit feli citati amicis studiosis et vtiter omnib⁹ bonis hu manis opus est tali felici·cōuenientissimū est eīn hre oīa bona humana q̄ eis singulis scit· et pōt ꝛ vult bene vti·felix autem ille est hmōi. quia ꝓu dentia totalē ꝛ singulas virtutes morales habet· Iterum ꝛ corporis et exteriora bona· vt paīz per quid nois quib⁹ hō scit· vult et pōt circa singula bene agere ꝛ singulis bñ vti· De felice autē scōa felicitate manifestū est ꝙ ipe multis pōt indigere pōt eīn esse paup et exul·potest corpis egritudine ꝓsti pōt oīnib⁹ carere vite necessariis nōne ergo in tali et tanta necessitate·cōstitut⁹ indiget amicꝫ vtilibus sibi succurrētib⁹ in tanta necessitate nō ne indiget cibo et potu vel medico ꝛ aliis hmōi ne moriaꝫ: sine dubio apparet michi sic· Iterum nec solū ad necessitatem indiget his: sed habitis vite necessariis indiget ad iuuandū magnis diui tijs multitudinē amicoꝝ· ꝛ vlr his oībus q̄ ꝓmo felici inerāt: quibus ipse caret·nam aliquo modo indiget his omnib⁹ vel ad viuendū vel ad iuuan dū: vel ad felicitatis sue decoramentū quib⁹ ipse quē ratio recta dictaret hec velle hre· ¶ Verum est tamē ꝙ sepe capit stricti⁹ indigētia ꝓ carētia necessariorꝝ ad vitam: quā si sic capiam⁹ apparet satis ex dictis qd sit dicendū. Seneca tn epla an merito ad lucilliū dicit·et bñ· ꝙ sapiēs quē omnē et solū reputat felicem ista scōa felicitate se ipso quodāmodo ꝓtentus est : ꝛ sic nullo indiget alio· Alio tn mō nō est se cōtentus sed indiget multis nā vt dicit seipso cōtentus est sapiēs ad beate id est ad bene ꝛ sancte viuendū· nō tn ad iuuādum· ꝓtus eīn qua semp hō bñ et sancte viuit· extrinse ca instrumenta nō querit· Itez (vt ibidem dicit) sapiens seipso cōtentus est non vt velit esse sine amico: sed vt sine eo bene viuere possit. vide totā epla si vis·quia q̄stio pōs satis soluit ibidē: oū tamē ꝓpter modū loquēdi Senece tragici non plus intēdamus q̄ intendit: nec a semitis aristo· deuiemus· Scias etiā ꝙ multa ꝓtinentia ad hāc

Quinto

Sexto·

Septimo·

Octauo·

Ultimo

Decisio Dupl'r capit felicitas.

ꝓma ꝛclusio·

Scōa

Dupl'r capit indigentia

questionē dicta fuerūt in questione decimaq̄rta ꝛ decimasexta ꝓmi libri : ex qb⁹ qōnibus ꝛ ex nunc dictis apparet quō ꝓcedāt oīs rōes a principio qōnis adducte·

q̄stio nona Arguit' ꝓmo

Secundo

Tertio

Quarto

Oppositum

Secundo

Tertio

dupl'r itelligitur ꝙ sit op⁹ amicis

due ꝛclones·

dfa iter boni tatē et nc̄tez triplex.

Secunda·

Tertia·

exposītio duarū ꝛclusionū

Querit nono· vtr magis sit op⁹ amicis ꝛ bonis fortunis vel in malis·

¶ Arguit ꝙ i malis·qꝛ tunc ē magꝫ opus amicis qñ sūt magis necessarij: sed in malis fortunis sūt magis ne cessarij·vt dicit Arꝛ·ꝙ ꝛc· ¶ Item qñcunqꝫ scio ꝙ amico meo magis est op⁹ visitatione mea tunc magis et ꝓmptius debeo eū visitare sed magis et ꝓmptius debeo eum visitare infortunatum q̄ fortunatum vt dicit Aris·· ergo illi i fortunio est magis opus visitatione mea q̄ in bona fortu nis· ¶ Item tunc ē magis op⁹ amicis·quando ma gis indigemus auxilio ipoꝝ·hoc autē ē in nris i fortunijs ergo ꝛc· ¶ Itē auctē Aris· octauo hu ius dicentis in inopia quidem et reliquis infortu nijs solum existimāt refugiū esse amicos tūc aūt maxime opus ē eis qñ non ē aliud refugiū ꝙ ꝛc· ¶ Opppositum arguitur: quia tunc magis ē no bis opus amicis: qñ sunt nobis meliores siue qñ est nobis melius conuersari cum eis vl cū amicis sed hoc ē i nris bonis fortunis vt dicit Arꝛ·ꝙ ꝛc· ¶ Itē qñ magis ēop⁹ aīcis: tūc magis volādi sūt sed bñ fortunati debem⁹ magis vocare eos q̄ ma le fortunati ꝙ bñ fortunatis est magis op⁹ amicis ¶ Itē tūc magis est op⁹ amicis: qñ vita ē minus secura sed quāto ē maior fortuna tāto min⁹ est se cura·vt vz octauo huiꝰ·diues eī min⁹ secure viuit qꝛ magis ei videt: ꝛ qꝛ multa possidet q̄ alij desiderant et scrutanꝫ. Hec questio supponit ꝙ aīcis opus sit et in bonis fortunis: ꝛ i fortunijs·ꝛ q̄rit in quibus magis : de supposito aūt satis apparet ꝛ apparuit in qōne precedente: ꝛ i ꝓma qōne octa ui libri· Jō restat solum dicere de q̄sito· ¶ De q̄s to aūt Aris·sic distinguit ꝙ op⁹ esse aīcis pōt esse dupl'r·vnomō ad nc̄tē·aliomodo ad bonitatē: et tunc ponit duas conclusiones· Una est ꝙ i infor tunijs magis est op⁹ aīcis ad necessitatē· ¶ In bonis aūt fortunis magis est opus ad bonitatem Et ad euidētiā dictaꝫ ꝛclusionū, sciendū est ꝙ in ꝓposito bonitas ꝛ necessitas sic pſit distingui: pri mo: qꝛ necessitas hois attēdit q̄ ad salutē corporꝫ ꝛ sustētationē vite·vñ qnto methaphy·necessariū dr sine quo nō ꝓtigit eē vl viuere·bonitas aūt attē dit quo ad ꝓtutes ꝛ opa ꝓtutū. Scōo qꝛ necessi tas magis attribuit ordinatis ad finē vt ꝓz in fine 2ēdi physicoꝝ·tō etiā necessariū ꝓ vtili soler capi Bonitas aūt simplr attribuit fini ꝛ principaliꝛ·

Tertio·qꝛ necessitas hūana fortune subest· boni tas aūt neq̄ sz ē i nra ptāte ꝛ libertate bonitas ei hūana i ꝓtutib⁹ aīe ꝛ scōz ꝓtutes i opationib⁹ cō sistit q̄ nulli fortune subiciunt·vñ Seneca i libel lo ad serenū· nihil eri pit fortuna nisi quod dedit ꝓtutē aūt nō dat iō nec detrahit: libera est ꝛ imo bilis immota inconcussa sic contra casus idurat vt ne inclinari quidē nedū vinci possit· pñt q̄ sic ex poni dicte ꝛclusiones ꝙ infortunijs magis ē op⁹ amicis ad salutē corporis ꝛ sustentationē vite: sz in bonis fortunis magis est opus amicis ad bene faciendū id est ad virtuose operandum·prima con

obiectio

duo cozrespō soria primum secundum·

rñsio ad thego rica·

clusio sic patet: quia infortunatus scōm ꝙ infortu natꝰ nō hz vñ bñ faciat aīco·ꝙ vt sic non idiget al co ad bñ faciēdū. dico aūt vt sic : quia bonꝰ homo quātūcūqꝫ male fortunat⁹ pōt amicis ꝛ aliis be nefacere ꝓbis et exēplis ꝛ ꝓsuasionib⁹ ad ꝓtutem eo ꝙ in oī statu pōt vti suis ꝓtutib⁹: sed vt sic nō ē infortunatus: cum iam dictum fuerit virtutes nō sub esse fortune : sed male fortunatus innatus est et sibi est ꝓuentētissimū ꝙ ab amicis iuuetur ꝛ su tis indigentijs subueniatur· ergo vt sic maxime ē sibi ad hoc opus amicis· Secunda conclusio sic⁹ apparet qꝛ bñ fortunatus scōm ꝙ est bñ fortuna tus abundat i bonis corporis ꝛ in vite necessarijs ergo non est ei opus amicis ad talia sibi ꝓcurāda nisi ꝛ ministerialiter. sicut seruus ꝓcurat dño· Et si dicatur ꝙ opus est ei amicis ad talia ꝓseruāda· dicēdū est ꝙ hoc est verū inquātū fortuna pōt sibi esse mala: sed ad hoc non esset ei op⁹ si fortuna ꝙ esset sibi ꝓpicia. nō ergo ad hoc op⁹ ē ei scōz ꝙ ē bñ fortunat⁹ sz scōz ꝙ ꝓtigit eū male fortunari ei dē aūt sc̄z bñ fortunato i c̄tū ē talis ꝙenientissimū est bñ facere; qꝛ hz· vñ ꝓt ꝛ vñ ad hoc tenet scōm virtutē liberalitatis ꝛ amicitie : qꝛ melius est bñ facere amicis ꝙ extraneis· vt dicit Arꝛ· ideo tali vt sic est opus amicis ad bñ faciēdum· Et ex his concludenda sunt duo cozrelaria· ¶ Primū est ꝙ infortunatis vt sic opus est amicis vtilib⁹ sc̄z po tentib⁹ i necessarijs subuenire· ¶ Scōm est ꝙ for tunatis vt sic est opus amicis virtuosis· qꝛ maxi me talibus est bñ faciendū· ¶ Et si debeam⁹ sim pliciter rñdere ad q̄stionē ꝓpositā sc̄z distinctiōe patet ex dictis ꝙ magis est opus amicis in bonis fortunis ꝙ i malis. ꝛ hoc ꝓbaꝫ sic·in bonis fortu nis est opus amicis ad bona aīe sc̄z ad opa virtu tis adipiscēda· In malis aūt fortunis op⁹ est ami cis ad bona corporis sc̄z ad vite necessaria acq̄rē da vt dictū est· sed vniuliqꝫ multo magis opus est bona aīe ꝙ bona corporis acquirere·ꝙto sc̄z bīa melioꝛ est corpore ꝓ cuius ioꝛ vnde ꝓtingit ꝙ fortis ꝓpter bonū virtutis ꝓicit corꝓ⁹ ꝛ vitā vt dictū fuit i ꝓcedētib⁹ ergo ꝛc· vel aī· sic ibi magis est opus amicis vbi aīci sūt eligibiliores sed i bonis fortunis sunt eligibiliores q̄ i malis ergo ꝛc· mi noꝛ ꝓbaꝫ multiplicit· ꝓmo qꝛ eligibil⁹ est bñ face re q̄ bñ pati. i eligibilius est operari scōz ꝙtum in altez: q̄ ab eo vtilia corꝓi suscipe: sed fortu nato op⁹ est amico vt ei bñ faciat : ꝛ if ortunato vt ab eo bñ pattatur· ꝙ ꝛc· scōo dicta minoꝛ ꝓbaꝫ qꝛ eligibil⁹ est quod vndiquaqꝫ ē delectabile : q̄ qō habet admixtā tristitiā ceteris paribus sed amic⁹ in bonis fortunis est vndiq̄qꝫ delectabilis· i malis aūt est delectabilis sed tn admixta tristitia· ꝙ ꝛc· ꝓ bo minoꝛē : quis tam fortunato q̄ infortunato p̄ sentia amici est delectabilis· ex eo ꝙ amicus scōz ꝙ est amic⁹ est cōueniētissim⁹ amico ; pñtia aūt et sensus conueniētis est delectabilis: sed quia ami cus se habet ad amicū sicut ad seipm : et oīs hō i bono ꝓpo gaudet ꝛ in malo ꝓpo tristaꝫ· ideo ꝓi vl'r gaudet de bono aīci et de ei⁹ malo tristatur ergo op⁹ amicum de tristitia amici ꝓtristari: cuz igitur infortunatus sciat amicū esse tristez de suo infor tunio: op⁹ ipm de hmōi tristitia amici retristari· et maxime qꝛ amici est velle benefacere amico ma-

gis tristatur amicus si videat se esse causam tristitie illius. propter quod amici presentia ifortunatum non pure delectat: sed ꝛ ipm ptristat. Econtra ꝓo cum hoc ꝙ fortunatus gaudet de presentia amici scoz seipaz est delectabilis: ipse gaudet de gaudio amici congaudentis de bona fortuna ipi⁹ et maxime de hoc ꝙ ipe est causa gaudij illius: et sic patet ꝙ ex omni tempore presentia amici est gaudiosissima fortunato. ppter quod aũt pñtia amici sit delectabilis ifortunato dicet post. Et sciendum est ꝙ ex dictis Aris. infert tria pulchra documenta mozalia. ¶ Primũ est duplex: scz ꝙ ad bonas fortunas oz amicos vocare pp̃te ad malas vero pigritanter ꝛ tarde. causa primi est: quia maxime est amici benefacere amico tempore et loco oportunis sed maxime possibile est et oportunuz hominin suis bonis fortunis benefacere. ꝯ tunc est maxime conuenientissimum statim vocare aicum. Iterum quia benevolum⁹ amico. hoc est. pmpte faciendum per quod scimus amicũ esse delectandum: sed scimus ipm delectandũ esse in nris bonis fortunis ergo stati ad eas vocãd⁹ est. Causa ꝓo secundi est: quia nõ est faciendũ vel saltem tarde ꝛ pigritãter faciendũ hoc per qõ scim⁹ amicum esse contristandũ: sed per sensũ nri ifortunij scimus ipm esse contristandũ. ergo. ꝛ cõ. dicit tamẽ Aris. et bene. ꝙ aliqñ vocandi sunt amici ad ifortunia videlicet si sint magna et per amicos euitabilia ꝛ non sine ipis. vel vlr vbi auxilij amici superexcedit tristitiam de infortunio. imo fortevbicunqz amicus potest nobis magnũ pbere auxiliũ vocandus est: quia si de nro infortunio tristat: tñ de auxilio quod prebet nobis ꝯ plurimũ delectatur: ꝛ qz signũ esset praue ꝓfidentie si non vocaret vbi aũt amicus plurimũ tristaret ꝛ modicũ aut nihil auxiliaret. nullomodo vocandus est. Secũdũ documẽtũ est ꝙ opz amicum prompte ire ad ifortuntũ amici etiã non vocatũ. quia amici ẽ pp̃te bñfacere amico maxie. i nctẽ i cõstituto ꝛ si non sit possibile ifortunio resistere. tñ ire opz ad ꝓsolãdũ ꝛ tristitiã minuendũ: qz sicut dicet post. amico rũ pñtia minuit tristitias infortunatoꝝ: dixi autẽ non vocatum: quia sicut dicit Aris. si amicus aico infortunato succurrat non vocatus. hoc ẽ melius ytiqz et delectabilius ꝯ si expectaret vt eẽt vocatus. dico autem melius. i. honestius quia ꝛ ille qui dat magis videtur dare sponte. ꝛ sic ꝓtuosius agere et ille qui recipit virtuose agebat inquãtum non volebat grauare amicum: dico vero delectabilius: quia recipienti parcit averecundia quã habuisset vocando amicum et dans magis delectatur ex eo q̃ non prouocat⁹ sed seipso facit op⁹ virtutis. ¶ Tertium documentum est duplex scz ꝙ ad bonas fortunas amicorum oportet amicos ire pp̃te ad cooperandũ: quiete autem ad benepatiendum: causa primi est. quia bene faciendum est amico. causa vero secundi est: quia prompte ire et inordinari ad beneficium recipiendum ab amico. potest assistentibus generare opinionez ꝙ ipse sit amico onerosus et indelectabilis licet nõ sit ita: potest etiam eis opinionem generare. ꝙ i pe non sit amicus propter honestum sed ppter vtile licet non sit ita: tales autem opiniones est removendum: quia sicut dicebatur capitulo deverecũdia si sunt hec quidem secundũ veritatem turpia hec autem secundum opinionez nihil differt. neutra enim operanda. ¶ Sed hoc vltimum documẽtum videtur esse dubitabile: quia cum sit amici benevelle et benefacere amico prompte. illud prompte faciendum est per quod amicus maxime delectatur et acquirit sibi maximum bonum sed amicus bene fortunatus maxime delectatur in presẽtia amici vt dictum est. ꝛ in benefaciendo ei maximum sibi bonum acquirit scz bonum virtutis: ergo promptissime debet amicus amico bene fortunato se presentare. ¶ Et confirmatur quia sicut bene dicit Aristo. magis adiuuandum est ad mores ꝯ ad substantiam. ideo promptius est faciendum per quod amicus virtuose operatur ꝯ ꝙ qõ amicus recipit bona temporalia: sed per hoc ꝙ recipimus beneficium ab amico fortunato ipe operatur virtuose per hoc autem ꝙ succurrimus amico infortunato ipe recipit temporalia bona. ergo promptius eundum est ad recipiendum beneficium a bene fortunato: ꝯ ad succurrendũ ifortunato. ¶ Ad primum istorum argumentoꝝ rndendum est primo: ꝙ omnis homo multo magis debet se amare ꝯ amicũ in sibi acquirendo bonum honestũ primo ergo debet intendere ad bonum honestum proprium ꝛ pñr ad honestum amici. ꝛ nunqz facere ꝙ quocunqz contra honestum ꝓpũ. sed (vt dictuz fuit) non esset ei honestũ cito tre. ꝛ imozari ad beneficium recipiendum. Secundo etiam dicẽdũ ẽ: ꝙ multo virtuosius est melius ꝛ delectabilius amico fortunato ꝙ vocet amicũ non venientẽ ꝛ bñ faciat ei non petenti: ꝯ ꝙ hoc faciet sibi venienti ꝛ petenti. ergo si attendamus ad bonũ virtutis amici fortunati. non debem⁹ ire ad bñficiũ recipiendũ sed expectare ꝙ nobis bñ faciat non euntib⁹ nec petentib⁹ vt magis bñ faciat. Et ꝙ idẽ pz ad scoz argumentum. ¶ Tunc est rndendum ad rationes ꝓncipales. Ad primam concedendum est ꝙ ipsa bene arguit ꝙ in fortunis sit magis opus amicis ad necessitatẽ ꝯ in bonis fortunis. ¶ Ad scoam dictum fuit satis: ꝙ amico in bonis fortunis non est opus visitatione mea. me non vocato. quia minoz aretur inde honestas sui bñficij: sed melius ẽ illi me habere amicũ quẽ vocet non venientẽ. ꝛ cui benefaciciat nõ petenti: ꝯ ifortunato habere me amicum stati venientẽ ad sibi succurrendũ: hec ꝯ propositio. tunc magis est opus amico qñ magis ẽ op⁹ ei⁹ visitatiõe ẽ flã: si itelligas de visitatione sine vocatiõe. Tertia rõ ꝛ ꝙrta arguit ꝙ i ifortunijs sit magz op⁹ aicis ad necessitatẽ ꝯ i bonis fortunis. Et sic finitur questio.

Verik decio vtz aico i tristitia exĩtisit de q lectabilis. pñtia aici. Aꝑ ꝙ nõ qz opposita sil stare nõ pñt. scz delectatio ꝛ tristitia ponũk. ꝯ nihil delectat exĩtẽ i tristitia dũ i ea exĩstit. Itẽ pñtia aici nõ ẽ delectabilis aico nisi auferret vl saltẽ diminueret ei⁹ tristitiã. scz hoc nõ facit quia ide nõ auferk vel diminuit cã tristitie: puta moꝛs pñs vl pditio possessiõis aut hmõi. ꝛ manẽte cã manet effect⁹. Itẽ aico tristi pñtia amici est tristis ꝯ nõ delectak. añs ꝓbak: quia oñe vuolũtariũ ẽ triste sed amic⁹ i tristitia exĩs non vult pñtia infirmus sperat per medicũ liberari ab infirmitate. Ita infortunat⁹ gaudet de amico pñte. sperãs ꝙ per ipsum ab infortunio euadat. Sed hec causa non videtur valere. vbi manifestum esset ꝙ aicus nõ põt obstare infortunio quo tñ casu adhuc pñtia amici erit delectabilis. licet minus. Alias ergo causas assignat Aris. rationabiles. quaꝝ vna est ꝙ amicus scom seipm est delectabilis amico. nam de rõne amici est ꝙ sit simpliciter bon⁹. ꝛ bonus amico. et amans amicũ. et amatus ab eo. hec aũt oẽs cõditiones et alie singule q̃ cõueniũt amico rõne amicitie spectant ad rationem delectabilis. ergo amicus ratione amicitie est in oi statu delectabilis amico. Alia ratio est. ppter assuetum cõuictum amicoꝝ. amicus nouit omnes mozes amici sui ꝛ per cõsequẽs scit i qbꝰ verbis aut gestis amic⁹ suus solet gaudere aut tristari. ꝛ sic ipe põt maxime consolari eũ et per verba aut gesta delectabilia ꝛ põt tristitiã ipius remittere. et hoc ipse vult facere ꝓ posse. ergo ipe presens. hoc facit et tunc concluditur eius pñtiam esse delectabilez ꝛ ꝓsolatiuam ꝛ preexistentis tristitie remissiua m. Concedendum est tamen ꝙ multi qui volunt magis amari ꝯ amare. delectantur si videant de suis infortunijs amicos condolere. quia ex hoc percipiunt se ab illis amari ꝙ ob hoc eos delectant: qz maxime hoc appetebant. sed hec non est conditio amicoꝝ verozum. vt dictum est ꝓius. Concedendum est tamen ꝙ mulieres et homines mulieb̃res a tristitijs suis alleuiantur ex plozatibus et propiarum tristitiarum connarrationibus: tũ qz nocumentum interius clausum magis congregatur et magis animum affligit ꝯ exterius diffusum: tum quia tristitia talium magis est in appetitu sensitiuo ꝯ in itellectiuo appetitus autem sensitiuus tristitia minuitur per fletum et luctum: qz fumi grossi ex tristitia contracti exhalant. ¶ Ad rationes. Ad primam dicitur ꝙ non solum illud est delectabile quod ifert delectationem: sed illũ quod minuit magnan tristitiam. vt illud esset calidum quod contemperaret frigiditatem intensaz vel dicendum est: ꝙ non omnis delectatio ossi tristitie contrariatur. vt apparuit in septimo libro. iõ tristitia aliqua compatitur secum aliquã delectationem. ¶ Ad aliam dicendum est: ꝙ presentia amici si non aufert vel minuit causam extrinsecaz tristitie: tamen minuit causam intrinsecam: quia scz attentionẽ ad obiectum tristabile: ꝛ de hoc dictũ est satis i scda questiõe octaui libri. ¶ Alia rõ bñ ꝓbat ꝙ pñtia aici non est pure delectabilis in fortunato. sed mixti infert delectationẽ ꝛ tristitiã neqz est verꝰ ꝙ infortunat⁹ non vult pñtiã amici: sed verũ est: ꝙ non vult eã nisi volũtario mixto cũ inuoluntario. et forte si magis vellet pñtiam amici ꝯ nollet ipse ab eius presentia magis tristaret ꝯ delectaretur. hoc tñ non obstãte minueretur ei tristitia de suo infortunio. vt enim delectationis potentie vel in vno obiecto minuit delectationem alterius potentie vel in altero obiecto: vt in vicesima septima qõne septimi libri apparuit. ita cõcedendũ est de tristitia ad tristitiam. Et eodẽ modo dicendum est ad vltimam rõem.

Quarto

Oppositum.

rõtullis q̃re p̃ sentiaz amici minuit tristitiam.

objectio

Solutio

scda causa:

Tertia causa

alie cause ex aristotele.

Ad rationes

Ad secundã.

Ad tertiam.

Questio vndecta Ar primo

Secundo

Oppositum

Arguit primo

Secundo

Tertio

Quarto

Quinto

Sexto

Septimo

Secundo

Oppositum

Tertio

Quarto

Quinto

Sexto

OVeritur vndecimo: virū amicis sit delectabilissimū conuiuere. ¶ Arguit q non: qr fruosis nihil est delectabilissimū nisi felicitas Amici autē fa amicitia sunt virtuosi: ḡ nihil est eis delectabile nisi felicitas: sed quentre nō ē felicitas nisi tu dicas q amici adinuicē recedētes nō ampli⁹ sunt felices: z nisi tu dicas q felicitas est valde subtecta fortune: quia q multos cas⁹ potest impediri conuictus amicoꝝ: z nisi tu dicas q felicitas est bonum minime per se sufficiens. cuꝫ conuictus requirat alium. ꝛc. ¶ Itē q amic⁹ pēli geret hoc est sibi delectabilius: sed amicus preeligeret amicū esse sanū z bene fortunatū absentem ḡ egrum aut infortunatum pñtē et colloḡntē. ergo amicus plus diligit sanitatez z fortunam amici ḡ conuiuere ipsi. z adhuc plus diligit q sit virtutibus anime perfectus. ḡ q sit sanus. vel bene fortunatus. Et adhuc plus diligit virtutes pp̄as ḡ virtutem amici. ergo plurima letiora sunt ab amico ḡ conuiuere. z per consequens delectabiliora. ḡ. ꝛc. ¶ Oppositū videt determinare Aris. i fine huius noni. Aliqui stati concedūt multa alcis esse delectora z delectabiliora. eligibiliora ḡ cōuiuere. sic concedunt q conuiuere non est eis delectabilissimū: intelligendo verba scōm pp̄etatez sermonis tñ conuiuere est eis multū delectabile z hoc solū pbat Aris. in ifa. vt pz consideranti nec Aris. affirmat q eis sit delectabilissimū conuiuere: sed querit vtrum sit ita. et solum determinat q est multū delectabile. et si pñs aut alij doctores inuentātur aliquando dicere in superlatiuo. q cōuiuere sit eis delectabilissimum vel optimum. debet dici: q locutio est rhethonica modo tragico. vbi ad laudem exprimitur plus ḡ sit. illico ei modo loquēdi capitur superlatiuus loco positiui aliquam habētis nobilem magnitudinem. quēadmodū obseruant cōiter moderni predicatores in sāctoꝝ de qbus pdicāt exaltationibus aut sepe i regū aut pncipū aut dñoꝝ qb⁹ pdicāt adulatoriis superlaudationib⁹. ¶ Aliter aūt pōt rñderi quod amicitia ē quedā habitus mō quo dictū fuit i octauo sed alie sunt virtutes excellentiores vt iustitia. fortitudo et multe alie quaꝝ actus amicitie sunt pfectis eligibiliores z delectabiliores ḡ actus amicitie verbi gratia. iustus z fortis amicus plus vellet actum iustitie vel fortitudinis exercere loco et tpe oportunis ḡ colloqui amico. sed intentio arꝫ est q inter actus a virtute amicitie pcedentes cōuiuere est ipsis amicis eligibilissimum et delectabilissimum. ¶ Actus enim pp̄e pñtes amicitiam sunt concordare. bñ velle. bñ facere z conuiuere amico. Bñ velle aūt icludit in se cōcordare. nā velle id quod alter vult est ei concordare. sed q̄cunq; tibi vult. bñ ipe vult idē. qđ tu: quia tu tibi vis bñ. sicut et quilibet alter sibi. ¶ Item benefacere claudit in se bene velle: z licet aliquis bonum facere possit malum volendo tamen non bene. Et viteriꝰ conuiuere in amicitia bona claudit in se benefacere amico. amicos ei cōuiuere est eos cōicare secundum q sunt amici. amici autem boni sunt amici propter bonum virtutis ergo eos conuiuere est eos communicare in verbis et operibus virtuosis: et hoc est quemlibet benefacere amico. dirigunt enim se adinuicem et ideo augerētur eoꝝ potentie ad melius volendum et operandū vt dicit Aris. vnde decimo huius dicitur. De sapiente qui est scōm se ipm sufficiētissimus q melius est cooperatores habere. econtra autem est de conuictu prauoꝝ. cōmunicantes enim in prauis operibus fiunt peiores et fortiores ad male faciendū. Ex his potest sic argui. ille actus est amico eligibilissimus z delectabilissimus. qui ceteros omēs actus amicitie includit vel formaliter vel virtualiter: sed conuiuere est huiusmodi vt dictum est ḡ. ꝛc. Item Aristo. sic arguit. amicitia est quedam communicatio. communicatio autē maxime saluatur in conuiuere: ergo conuiuere est amicis seu in amicitia delectabilissimum et eligibilissimū. Itez ipse sic arguit vnicuiq; delectabilissimum est cognoscere se esse et viuere. non solum quo ad actū primuz: sed etiam quo ad actū secundum. sz sicut homo se habet ad seipm. ita ad amicū. ḡ delectabilissimū est videre amicū esse z viuere. se in conuictu vteroq; amicoꝝ. vtriusq; videt. scz z se z amicum esse z viuere non solū quo ad amicitie actū primuz sed etiā quo ad scōm ergo hoc est eis delectabilissimū. Itē ipe arguit ad idem per expientiā inductiuam: quia singuli amici maxime desiderant in illo opere cōicare scōm quod sunt amici propter qđ hi qđē pputāt. vt dicit Aris. hi vero colludunt ad aleas. Alij autē exercitātur et pmorant z philosophantur. hoc est amicis conuiuere ergo. ꝛc. Itē Aris. vt inuere talē rōez puiuere i amicitia virtuosa proportionabiliter est ipē conuiuere i amore libidinoso: sed sic amantib⁹ conuiuere est delectabilissimū ḡ. ꝛc. Maior sic hz. pbabilitatē. qm̄ sicut visus certius iudicat et plurimas i sico differentias amabilitatis oñdit: ita puicq; certissime singulas pportiones amabiles i amico demōstrat. mior aūt videt esse dubia: qm̄ i tactu videt eē maior delectatio libidinosa ḡ in visu: pp̄ qđ ipantia vr maxie scōm tactū attendi. ¶ Sed ad hoc rñderi pōt: q inf virū z mulierē pōt attēdi amor. z scōm bestialē cupiditatē. pp̄e z pcise z ita tāgere est delectabilissimū vñ bestia femellā capit. differēter tāturpē ḡ pulchrā. vel pōt attēdi scōm humanū cōuictū quē amor hoiꝝ addit vltra amorē bestiar. de quo dictū fuit i. octauo. q hoies nō solū pcreationis filioꝝ gra cohabitāt: sed eoꝝ q̄ in vitā zē. z ita bz hic ḡ delectabilissimum ē videre. ¶ Ad rōes rñdendū est. Ad primam dicēdū q vnicuiq; eligibilissima est felicitas: sed illa nō est. pp̄e z precise scōz subtē aīcite: sed scōm aliā subtē. tō pmaꝝ nō pcedit. ꝛ poetermiata. ¶ Ad aliā dicēdū est q puiuere aicoꝝ simplr nō est i firmitate corporali ipoꝝ vel in infortunio vel in alio quocūq; impedimēto ipoꝝ ab ipsoꝝ scōm ḡ pncipalr sunt amici tō tale puiuere nō est nisi puiuere diminutū et dictū scōm qđ: puiuere ei simplr aicoꝝ ē cōicare secūdū virtutes sine impedimēto. z hoc icludit sanū eē z sufficiēter bñ fortunatū tō hoc vt sic est amicis delectabilissimū. nō puiuere diminutū. Et sic finitur q̄stio. z oēs q̄stiones sup nonū. ꝛc.

Onsequēter querenda sunt alqua super decimū librum: in cuius primo tractatu agitur de delectatiōe. de q̄ satis questū fuit super septimum librum. Jō q̄rendum est sup scōm qđ tractatuz in quo Arꝫ. iquirit i q̄ actu cōsistit humana felicitas. Et quia dicit Aris. q ipsa felicitas est operatio optime potentie scōm optimam eius virtutem. ideo opz inquirere que sit optima virtutū. Optima aūt potentiarū ponitur ab omnibus vel intellectus vel volūtas. Jdeo necesse est querere de pparatione harū duarum potentiarum adinuicē. Et quia statim videt q illa potentia sit excellentior que est magis libera. ¶ Jdeo primo quaritur. vtrum volūtas sit magis libera: quia semper dñs ea rōne qua dñs est liberior est subtecto. intellectus aūt ad voluntatez ordinatur sicut subtectus ad dñm. qđ pz primo quia deprecans subtectus est ei qđ deprecatur. z primo ethicorum bz etei recte ad optima deprecatur rōnet non potest dici q ratio habeat superiorē potentiam ḡ deprecetur nisi voluntatē. ¶ Secundo hoc pz: quia intellectus est sicut consiliarius et voluntas sicut dominꝰ habens in suis negocijs cōsiliarios vel cōsiliarū. quod patet i nostris cōsiliis z electiōibus. Hā dñs consilij petentis est sibi statuere finem et z cōsilium petere per quē modum per que media possit illum finem adipisci. vt apparet tertio huius. et electio vtiq; erit cōsilijabile de his quorum dominus Sed illo instituto fine per determinationē voluntatis. dñs petit cōsilium quod sit z dat p rōcinationē intellectuale q̄ cōsilio dato iterū dñs ē eligere p volūtatē hoc qđ ē p cōsiliū. iudicatū. z dicit Aris. tertio huius. et electio vtiq; erit cōsilijabile de his quorum dominus iudicauerit. ex cōsiliari enī iudicātes desideram⁹ scōm cōsiliū: iudiciū aūt est ipius intellectus z desiderium voluntatis. ergo ois voluntas i his est sicut dñs. Et iterū dñs est pcipere subditis suis volūtas autē precipit intellectui q studeat: q speculetur. studeo enī quia volo. cesso quia aliquid magis volo vt ire ad ecclesiam. vel ad forum: et tunc studeo i methaphysicis. nunc in morali phia. vel in logica nō nisi quia sic volo iuxta illud. Sic volo sic iubeo sit pro rōe volūtas. ¶ Iterū cogi z posse cogi aūt ab alio illiberum est z seruile. nō posse aūt cogi liberum est: sed voluntas in actu suo cogi nō pōt. repugnat ei q ad aliqd cogar z q ipm volo. Intellect⁹ aūt cogitur seu necessitat ad studendū z speculandū a voluntate: nā impedimētis extrinsecis remotis. nullat⁹ mea pōt resistere q̄n studeā si hoc efficaciter volo. ¶ Iterum q̄ omnibus eodēmodo se habētibus potest in vtrumq; oppositoꝝ. hoc est liberū et quod non sic potest. sed necessitatur et ab alio determinat. hoc est illiberū. voluntas et nō intellectus sic potest in vtrumq; oppositoꝝ. nā quicunq; intellectus iudicauerit eundum esse ad ecclesiam voluntas tamen hoc state pōt nō velle ire. imo et velle non ire. sed ad tabernā. ¶ Itē philosophus methaphysice describit Aris. liberū eē qđ fuimet et non alter⁹ gra est. ergo liber⁹ est quod magis hz modū et z rōem finis. volūtas est hmōi i respectu intellectus. semp enim velle sequitur intelligere. ¶ Itē illa potētia videt in hoie liberrima in cui⁹ potestate est reddere hominē liberuz aut ipsū efficere seruum: sed hoc est voluntas. quod pbat q virtus et vicia que sunt scōm voluntatē z appetitū determinant seruū z liberū vt pz primo politice non ei intellectus sed volūtas determinat hoiem ad frutē vel vicia: quod est experientia manifestū multos enī scōm intellectum et sapientiā excellentes videm⁹ iniustos et valde malos. imo demōes scōm intellectū sunt ingeniosi valde. et tamen malitia ppter malicia voluntatis. Alios aūt scōm intellectū sapientiores videm⁹ iustos et sanctos. ppt bonitatem voluntatis. ḡ volūtas est dña in reddēdo hoiem bonū aut malū. z p cōsequens liberū aut seruum. Et omnis volūtas videtur habere dñiū super intellectum etiam quantū ad iudiciū de principijs que debent intellectui esse manifesta: quia oz sexto hutus: q malicia scz voluntatis peruertit z mētiri facit circa practica principia circa que virtus intentioem facit rectam. ¶ In oppositum arguitur quia scōz Aris. prohemio methaphysice libe rū describitur quod sumet z non alterius gra ē. z maxime talis ē felicitas ḡ felicitas est maxie libera inter actus hūanos ergo sequitur q iter potentias humanas illa est liberrima in cuius actu ipsa felicitas hūana felicitas sed (vt habet. x. ethy. ipsa cōsistit in opere sapiēs ḡ est habitus ipius intellectus. et voluntatis. ḡ. ꝛc. ¶ Itē sicut arguendo ad aliā partē dicebat. dñs liberior est subtecto. intellectus aūt est sicut dñs: qui ordinare et determinare quid sit faciendū. quid dimittendū pertinet ad dominū intellectus aūt determinat z ordinat qđ sit volēdū vel nolendū quid sit fugiendū vel psequēdū. quid sit amādū vel odiēdum. z nō pōt volūtas in illos actus sine determinatione intellectus. vnde philosophus methaphysice. Sapiēt ordinare opz scz per sapientiam. ¶ Itē tertio politice. Oportet leges recte positas esse dñas. ppter quod et illa bene determinat primo politice q maxime cōuenit recte positas leges quecunq; contingit oia determinare ipsas z paucissima pmittere iudicātib⁹: qz scz melius est dñm legum ḡ iudicum ergo in nobis potentia illa maxime dici pōt dña cuius est leges nere et illa non est voluntas sed intellectus. q pōt videre z discernere. quid iustum quid iniustū quid bonum et quid malum. vnde tertio politice: qui q dem iubet intellectum pncipari. iubere videt pncipari dñm et leges. imo ex hoc intendit legē optime ordinari. qz (vt dicit) sine appetitu intellect⁹ lex ē. ¶ Itē ad hanc partē videt esse Seneca z Tullius in epistola enim tu me inquis dicit Seneca phie seruias oportet. vt tibi contingat vera libertas. hoc ei ipsū phie seruire libertas est. phia aūt ad intellectum spectat. Et in epla quod maxime dicit ad hanc scz phiam te offer ut vis saluus esse si securus si btūs. deniq; si vis esse quod ē maximū liber. et subdit post q sapia sola libertas est. Si vis inquit tibi omnia subijcere subijce rationi multos reges si rō te rexerit. Sic Tullius in de padoxis dicit. oēs sapientes liberos esse. et omēs stultos seruos. In ista questione distinguendū est de libertate et de seruitute quis oppon videtur

scdz gria attẽ dik libertas z seruitus

seruũ z libez: et etiam in diuersis suppositis i q̃bus hoc ẽ magis manifestũ· scdo in eodẽ supposito quod est magis ad ꝓpositũ i diuersis suppositis dicunk libertas et seruitus vnomõ scdz corpora·aliomõ scdz diuitias et exteriora bona· z tertiomodo scdm aiam·de seruitute z libertate corpali loquit Arz·prio politice dicẽs vult quidẽ q̃ natura z corpora ꝺrsitia facere q̃ liberoꝝ z seruozũ·hec quidẽ fortia ad vite vsum: hec aũt recta z inutilia ad tales opationes :sed vtilia ad ciuilẽ vitã: hunc aũt modum libertatis et seruitutis dimitto quia nõ est ad ꝓpositũ de felicitate neq; de cõparatione intellectus vel voluntatẽ :qz ũcut dicta corpora seruilia ꝓtigit habere animas liberas ita et corpora libera aias seruiles· vt vult Aristo· ibidẽ dicens. accidit aũt z multotiens cõtrarium hos q̃dem habere corpora liberoꝝ hos autẽ alias z hoc idẽ pulchre deducit Seneca in epistola claranum vbi dicit sic claranus mihi videtur in exẽplar editus vt scire possem? non deformitate corporis fedari animũ: sed pulchritudine ase corpus ornari· Seruitus aũt scdm pecunias z exteriora bona et libertas dicunk scdm abundantiã z defectũ ncioꝝ ad vitã· quẽadmodũ dicim? pauperes oportere seruire diuitibus vt habeant vite nccia· z hec etiã nõ est libertas de q̃ ad pñs intendimus quia dictum fuit in primo libro q̃ in talibus bonis exterioribus nõ cõsistit humana felicitas·imo neq; proprie dicta libertas: quia sicut in predicta epistola habetur· ⁊ ia ista in q̃ dñiũ casus exercet seruilia sunt. pecunia z corpus et honores: inbecilla fluida mortalia possessionis incerte· Adhuc scdm extrinsecã denoiationẽ a progenitoribus dicuntur libertas siue nobilitas z seruitus seu ignobilitas: dicuntur enim vulgariter nobiles et liberi qui ex magnis et ingenuis ꝓcreati sunt·ignobiles aũt et tanq̃ seruiles qui ex humiliori gente nati sunt vt cões burgenses/mercatores/z rurales· z certum est: q̃ talis nobilitas et ingenuitas si esset secundum denominationem intrinsecam esset multum honorabilis·aut etiam si essent illi secundum similem anime disposition·· dispositioni prioꝝ a quibus contraxerunt talem denominationẽ contraxerũt ei ab excellẽtibus in diuitiis z virtutibus vnde dicit Arist·tertio politice q̃ ingenuitas est virtus et diuitie antique. qui ergo ex ingenuis descendunt si suos progenitores secuti fuerint scdm ꝟtutes· illi formaliter et proprie dicuntur nobiles et ingenui·et sunt ceteris paribus alis prehonorandi et etiam quicuq; ex tali ingenuo genere si non appareant in his manifeste malicie ipsi ceteris paribus sunt alijs in honoribus preponendi: quia sicut dicit Arist̃o·verisimile est meliores·esse eos qui ex melioribus·tñ sicut ꝺr scdo rhethorice· multi tales degenerant non insequentes virtutes progenitorum et fiunt leuioris valoris imo valde raptores·homicide· tyranni· quia sicut dicitur primo rhethorice· Seuissima est iniustitia habẽs arma· et tamen tales inter se nominant se adhuc nobiles strenuos ingenuos et liberos licet nõ vera: sed mendaci nominatiõe aut etiam alij nominant eos aut adulatione· aut quia nõ audẽt aliter dicere·iõ manifestũ ẽ q̃ talis libertas nihil est ad ꝓpositũ de felicitate ¶ Adhuc autẽ aliter tangendo aiam Arist·distinguit ꝓmo politice libertatẽ et seruitutem: scilicet quia alia naturalis·alia violẽta·Est enim seruitus naturalis robur corporis cum parua anime industria ·tales ei nõ sunt digni primi esse in regimine et in ordinatione rei publice·tales igitur dignũ est seruire. et eis magis est expediẽs quã ꝺnari et regere nã(⁊ cut dicitur sexto ethicorum) corpori forti sine visione moto accidit falli fortius· liberi aũt natura liter et digni regimine sunt ingeniosi et sensati et habentes (vt dicit Aristoteles·)corpora recta et inutilia ad tales operationes puta mechanicas: sed vtilia ad ciuilem vitam·de istis autem dicit Aristoteles primo politice· principans autem et subiectum natura ꝓpter salutem: quod quidem enim potest mente prouidere principans et natura dominans quod autem prestat corpore subiectum est natura et seruum secundum autem violentiam serui dicuntur coacti contra voluntates eoꝝ: vt captiuitatis incarcerati aut etiã qui ex legibus sunt alicui alijs corporaliter obligati: et non possunt neq; filij eorum sub pena corporis a domino separari liberi autem correspondentes hmõi seruis qui non sunt sic coacti vel alijs obligati: manifestum est ergo q̃ libertas et seruitꝰ naturales sunt honeste et iuste z in policia optima z nobilissima expedientes: sed tamẽ libertas est honesta z nobilioꝝ seruitute sicut anima nobilior est corpore libertas autẽ secundum legem et violentam actionem nihil habet pulchri nihil honesti nihil amoris·vnde Arist̃·primo politice· expediens est seruo alcitia et dño adinuicẽ his q̃ naturaliter tales dicunk his aũt q̃ nõ scdz hũc modũ sed secũdũ legẽ z violentiã passis ꝟtũ·ꝓpter qõ etiã talis nobilitas vel libertas dimittenda est nihil ei ad felicitatem·de seruo enim dicitur septimo politice· neq; ẽm seruo i quantum seruꝰ vtiveneranꝺ bile· Adhuc ad predictoꝝ modoꝝ oppositoꝝ similitudinem alie distinctiones sumuntur libertatis z seruitutum· ¶ Propter quod est notãdum q̃ liberum prima intentione ꝺr quod est et agit suipius gra z alia ꝓpt ipm prima itẽtiõe·z non gra alteri· put ꝺr liberi,seruũ aũt vt seruũ ꝺr quod est vt opatur gratia alterius vt habetur prohemio methaphisyce. Ideo quãtũ aliquis est prima intentione suipius gratia· tantũ participat de modo virtutis·z est idem seruum z liberũ respectu diuersoꝝ vt comites·z duces serui dicerẽtur regis· et liberi respectu subditorum suoꝝ et nos homines sum? serui dei· et sumus domini et liberi ad animalia bruta ad plantas ad inanimata vtimur enim ipsis ꝓpter nos vt habetur secundo de anima et quia sp naturali ordine deterius siue indignius est gratia melioris put determiat Arz·septimo politice· iõ dicit ipe in prio libro q̃ scdm nunc dictum modũ libertatis et seruitutis sp i oi genere ꝺr liberũ qõ melius est et dignius· z alia respecta hmõi dicunk seruilia· et subdita tamẽ huic modo alter modus ꝺsationis et seruitutis erroneus iueniẽ z innaturalis opponi scz ꝓout deterius z indignius assumũt aliqñ sibi dñiũ sup melioꝝ exoignius· put hoc ꝓtingit i trãsgressionibꝰ potentiaꝝ q̃ ꝓpt inordi-

alia distinctio libertatꝫ z seruitutis scdm animam

qd liberꝫ ꝓpꝫ

nationẽ nõ merẽtur dici potentie: sed trãsgressiones potẽtiarũ q̃ enumerank ab arist·tres opposite tribus rectis politijs·scz tyrãnis opponit regno oligarchia opponit aristocrachie·z democrachia opponitur timocrachie ·in his naturaliter seruí siunt volenti z ꝑter naturã ꝺsii et liberi· z ecõtra sumitur ergo isti modi duo libertatũ z seruitutũ ex diuisione ꝺsij seu ꝓncipatus in recte z naturaliter deordt natum· ¶ Adhuc vltimo notat aristo·diuisionem libertatis seu ꝺsij vel ꝓncipatus· Est enim ꝺsium despoticũ z est ꝺsium regale·ꝺsium despoticum dicit sup ea que nõ habẽt potestatẽ vel industriã resistendi vel obuiãdi volũtati seu impetui ꝺnantis sic enim ꝺnamur sup inanimata z plantas·et super domos z agros· z etiã sup bruta·cũ arte vel potẽtia naturali possum? ea subiugare. et etiã sup homines scdm violentiã ꝺsationẽ·de qua dictum est ante· Dñium aũt regale z libertas regalis ẽ sup ea que hñt potestatẽ z industriã resistendi vel obuiandi volũtati vel impetui ꝺnantis: sed nõ conãtur obuiare neq; volunt·imo ad subiiciendũ inclinank· qz experiẽtia sciunt vel ex bona ꝑsuasione vel ex assuefactione habẽt industriã q̃ bonum sit eis subiici z melius q̃ non subiiciank : quoniã sicut dicit octauo huius·regis ꝺsatio est ad subiectos insup abundantia bñficij·benefaciũt enim subditis z curam habẽt ipsoꝝ et bene operantur: quo tñ non obstante rex agit sui ipsius gra·intẽtiõe principali scilz vt virtute iustitie interius ꝑficiat eius anima: et exterius sibi tribuat honoꝛ et gl'ia quibus aũt non sufficiũt hec illi sunt tyranni ,put bene dicit Arist·.qnto huius· Sic ergo recolligẽdo positi sunt nouem modi libertatis aut seruitutis·quoꝝ multi si nõ sunt suppositaliter distinctidistingunk tamen aliq̃ter scdm diuersas rõnes· ¶ Primus ẽm modus consistit in bona z subtili cõplexione corporis z magis cõpacta z dura·redente corpa fortia ad necessariũ vsum·ineptiora tamẽ ad mẽtis operationẽ·iuxta illud scdo de aia molles carne apti mente duri fo inepti· Secũdꝰ aũt modꝰ ꝓsistit in abũdãtia vel defectu pecuniarũ z bonoꝝ pecũia mẽsurabiliũ· Tertius aũt modus cõsistit in extrinseca denoiatione ab antiquis ꝓgenitoribꝰ·Quartus autẽ modus ꝑut addit supra primũ cõsistit in mentis discretione vel indiscretione: ꝓudẽtia vel imꝓudẽtia·Quintꝰ etiam cõsistit in violẽtia·violentãs enim dicit liberum:et violentatũ seruũ·Sextꝰ modus ꝓsistit in essendo melius z dignus et ꝓncipalius· Septimꝰ ꝓsistit in transgressione a recto z naturali ordine· Octauus modus libertatis z seruitutis cõsistit in subiectũ non posse obuiare volũtati z impetui ꝺnantis: z in ꝺsm necessitare subiectũ sine necessitate violenta siue naturali· Nonus autẽ modus libertatis z seruitutis addit supra octauũ q̃ subiectus sit innatum obuiare voluntati z preceptis ꝺminãtis· ¶ Sed qz intellectus z volũtas de quibus questio formabat sunt in eodem supposito· Nũc restat dicẽdũ de libertate z seruitute in eodẽ supposito· Et cõparabim? ꝓmo animã ad corpus· scdo partẽ superiorẽ anime scz rõnalem ad ptez anime inferiorẽ scz ad sensualem. et tertio intellectũ ad voluntatem· de ꝓma cõpatione sequẽda est determinatio arz·.primo politice dicẽtis: anima quidẽ corpori ꝓncipat ꝺnio despotico· corpus el non innatũ est resistere aie moueo em pedes si volo· etiã manus et caput aut linguã z c· put vnum quodq; membrũ innatũ est moueri z non põt aliquod eoꝝ michi resistere si non sit egrũ vel si non sit extrinsecũ impedimentũ in quo casu aia nõ haberet iam sup illud membrũ ꝺnium inquantũ sic est impedimentũ· ¶ De scda aũt compatione ꝺr q̃ superioꝛ ꝺnat sup inferiorẽ partẽ ꝺnio regaliet q̃ hoc intendit arist·.primo politice cũ dicit· intellectum ꝓncipari appetitui politico ꝓncipatu et regali·dicit enim q̃ ꝓ intellectũ intendit Arist·totã partẽ supiorem scz intellectũ z voluntatẽ: z ꝓ appetitũ totam inferiorem scz sensum·z appetitũ sensitiuũ·et ideo de dominio aie sup corpus z intellectus sup appetitũ subdit statim Arist·manifestum esse q̃ sit scdm naturã expediens corpori passibili regi ab anima: z parti sensuali ab intellectu z ꝑte rõnem habẽte cũ enim copulatio ꝓprie debeat copulare inter diuersa. videt q̃ arist· cum diceret z ꝑte rõnem habẽte intendebat voluntatẽ que ꝺr rationẽ habere non quia rõcinek· sed ꝑsuppositue q: nõ fertur voluntas nisi in illud qꝺ ꝓre iudicatũ est rõne· Ꝺ aũt sp ꝑs sensualis sit innata aduersari z obuiare rõni· dictum fuit in primo huiꝰ satis. dictũ est autẽ q̃ ille nonꝰ modus libertatis scz regalis supponit sextũ modũ: et hoc est verũ in ꝓposito: qz oẽs cõcedũt ꝓtem intellectualem esse sensuali naturaliꝛ meliorẽ z dignioꝛem z excellentioꝛẽ virtute et opatione·et qz dictũ est q̃ pars sensualis innata est aduersari rõni·cõtingit aliqñ ex defectu partis intellectualis z prauitate sensualis q̃ intellectualis succumbit z sensualis ꝺnatur et sensualis ꝓmittit se duci rõne· et inclinatur ad obediendũ rõni· tunc est hmõi principatus regalis·ordinatꝰ naturalis·rectus et optimꝰ. et talis ẽ principatꝰ in omni hoie ꝟtuoso nõ nisi in eo·quãdo aũt est ecõtra·tunc est ꝓncipatꝰ innaturalis peruersus et valde malus z est talis in oi hoie vitioso. cũ ergo dictum sit in nono ethicoꝝ q̃ homo maxime est intellectus: z simpliciter ꝺ parte intellectus recipe debet denoiationẽ·ideo hõ simpliciter dicit verus suipsius dñs et videt liber si in eo rõ dominat sup sensum. ecõtra autẽ si intellectus succũbit et seruit sensui dicit vere seruus Et ad istam intentionẽ ꝓcedũt plures auctoritates philoꝝ·scz arz· primo politicoꝝ dicentis q̃ virtus et vitiũ determinãt seruũ et liberũ: z nobiles et ignobiles. et Tullij in paradoxis dicentis oẽs sapientes liberos esse: et oẽs stultos seruos et intendit oẽs saptẽtes esse bonos et nullos esse malos nisi stultos· Juxta illud terty huius: ignorat autẽ ois malus· Idem intẽdit seneca epistola iterum ad lucillũ dicens allegãdo platonẽ· Plato ait neminẽ regẽ non ex seruis esse oriundũ· neminẽ nõ seruuꝝ ex regibꝰ. omnia ista longa varietas miscuit·et sursum deorsumq; fortuna versauit: et tũc querit q̃s est generosus id est liber z nobilis·et respõdet ad virtutẽ bene a natura compositus hoc vnũ est intuendũ·Et subdit· animus ea

Diuisio ꝺsij

De ꝺsio rõnis supra appetitũ sensitiuum·

Relectio nouem modoꝝ libertatis

finis disgressionis reuertẽtis ad propositum·

De ꝺsio aie supra corpꝰ·

Auctoritas

cit nobilem cui ex quacūq; ꝓditione supra fortu-
nam licet surgere. ecōtra ait homo virtus efficitur
seruꝰ vt ipse dicit epla libēter. Alius libidini ser-
uit. alius auaritie. alius ambitioni omnes timor-
hoc etiaz dicit ille cōis versus : nobilitas sola est
animū que moribus ornat. Aliqui oblocuti sunt
in me quia septus ad ꝓpositā meā tot auctes ad-
duco: cū auctoritates nō demōstrent: et ego dicā
q; illum modū ꝓcedendi nō dimittā in moralibꝰ
qz plus est credendū antiquis doctoribꝰ et famo
sis in moribus quā rōnibus nouis supueniētibꝰ
et nō exquisitis. naz tales doctores (vt dicit sexto
huius ꝓpter habere experientia visum. videt ꝑ
cipia: et iterū. vbi ille auctoritates ponunt ibi au
ctoritates ꝓbant et demōstrātur. ideo q; ꝓposito
rū demōstrationes hꝫ cupiunt recurrere ꝑ hoc ad
loca allegationū si vellint non ergo puto frustra
adducere eas. ¶ Hūc ergo restat dicere de cōpa
ratione intellectus et volūtatis de qua a ꝓncipio
querebaꝫ. Ergo ego suppono ex dictis prius in ter
tio qōne sexti libri. et in tertio de anima q; in hoīe
intellectus et voluntas sunt eadē res. imo q; vo-
luntas est intellectus: et intellectus ē volūtas. ex
q; suppositione ego infero hāc ꝓmā cōclusionē q;
nez; voluntas ē liberalioꝛ intellectu: nez; intelle
ctus liberioꝛ voluntate. qz sequeretur q; volūtas
esset liberioꝛ voluntate: qđ non cōcedit. ꝓsequen
tia tamē patet q; syllogismū expositoriū arguendo
sic. Intellectus est liberioꝛ volūtate/et intellectꝰ
est voluntas/ergo voluntas ē liberioꝛ voluntate.
Similiter volūtas ē liberioꝛ intellectu / et illa vo
luntas est ille intellectus. ergo intellectus ē libe-
rioꝛ intellectu. Et eodē modo arguit de nobilita
te et de ꝓncipalitate et de potestate/et de causalita
te/et de ꝓximitate/et vniuerliter de omnibꝰ cōparatio-
nibus et relationibꝰ: quibus nō cōtingit idē com
parare vel referre ad seipsuz. Si em impossibile
est idem se ipso esse prius et posterius nobilius et
ignobilius vel q; idem esset causa sui ipsius et effe
ctus cōcludeꝫ q; impossibiles intellectu nobilio
rem ee voluntatē. vel ignobiliorē ꝓriorē vel po-
steriorē causam ei⁹ vel causatū vel econtra. Sik
ex eadē radice sequit q; oēs tales copulative sūt
impossibiles intellectꝰ sortis intelligit et volūtas
eius nō intelligit. volūtas eius vult/ et intellectꝰ
eius nō vult. voluntas eius ē ceca/et intellectus
eius nō est cecus. intellectꝰ eius ē sapiētia vl ꝓu
dentia habituatus et nō voluntas: et sic de aliis ta
libus. ¶ Sed tūc est dubitatio qz non solum intel
lectus est idē quod volūtas imo etiā in homine ē
idem qđ sensus siue potētia sensitiua: et idem qđ
appetitus vel potētia appetitiua. qz ponimus q;
eadē potētia in hoīe est potētia intellectiua et sen
sitiua et vegetatiua. quō ergo possumus ꝓdicata
cōtradictoria attribuere intellectui et sensui siue
appetitui sensitiuo vt q; ille aduersaꝫ et obuiat ra
tioni q; semp rō ad optima deprecaꝫ et nō sensus
vel appetitus sed aliqñ ad pessima: q; pars superi
oꝛ scz intellectualis ē nobilioꝛ ꝓte sensuali et ꝓxa
tur ei dicto regali: hec oīa videnꝫ. Ydicere ꝓdictis
¶ Et ego respōdeo q; hec oīa cōsonāt si assignē
tur illi sensus scōm quos hec oīa dicunt a sapiē-
tibꝰ et ponunt. Et si distinguant modi diuersi qbꝰ

De ꝓpatione intellectus ad voluntatem.

Dubitatio

Respōsio

vtimur istis nominibꝰ intellectꝰ vel potētia intelle
ctiua: sensus vl potētia sensitiua: et sic de aliis hu
iusmodi. Dicam ergo q; oēm intellectū humanū
vocamus potētiā intellectiuā: qz pōt intelligere
vel nos ipso tanq̄ receptiuo intellectionis et eodē
modo voluntatē vocamꝰ potētiam volitiuam. qa
ipse potest velle vel nos ipsa tanq̄ receptiuo vo
litionis: et similiter sensum vocamus potētiam sen
sitiuā/quia pōt sentire vel nos ipso tanq̄ recepti
uo sensationis et appetitū qz potest appetere vel
nos eo tanq̄ receptiuo appetitiōis. Si aūt aliq̄d
sit actuum intellectiōis vel volitionis hūane aut
sensationis vel appetitiōis quod nō recipiat i se
hmōi appetitionē vel volitionē sensationē vel in
tellectionē. hoc nō vocamus intellectū humanuz
vel voluntatē humanā: hoc nō vocamus sensum
vel appetitū sensitiuum. Hoc ego suppono ex qđ
noīs et si aliquis vult illis nominibꝰ alias signifi
cationes attribuere dicat cōsequēter sibi ipsi. Et
non accipim⁹ hic intellectū et volūtatē et sensum
et appetitū ꝓ actibus intelligēdi et sentiēdi etc. nec
intellectū accipimus ꝓ habitu ꝓncipiorum. Ille
em nō sunt ꝓme significationes seu acceptiones il
lorū noīm. Scēo ego dicam q; differētia est inter
intellectionē et volitionē ex vna pte et sensationē
et sensibilem appetitionē ex altera pte: qm intelle
ctio et volitio nō recipiunt in corpore seu in orga
no corporeo tanq̄ in subiecto de cuius potentia
egrediātur. sed recipiunt in sola anima humana
ideo nec illi actus extēdunt extensione corpis: sic
em intelligim⁹ illud qđ solemus dicere. puta q; in
tellectus et voluntas nō vtunt in suis actibus scz
intelligēdi et volendi organis corporeis. Sensa
tio ꝙo et sensibilis appetitio recipiūtur in cōposi
to ex anima et corpe tanq̄ in subiecto de cuiꝰ po-
tentia egrediūtur et scōm corpꝰ et scōm animam.
ergo illi actus scōm extensionē organi corporei
ꝓdunt: et hoc amplius explanaui sup librum de
aīa. Et ex his videt sequi q; intellectus et volūtas
nō est ꝓcise nisi ipsa anima. sensus aūt et appe
titus sensitiuus est cōpositum ex anima et organo
corporeo. tamē qz illa cōpositione aīa est ꝓ se valde
ꝓncipalis. ideo qñq; sensum et appetitū sensitiuū
scz accipere ꝓ aīa. ita q; nomen solū supponit pro
anima appellādo tñ organum. Et vt distinguam⁹
inter has duas acceptiones: nos possem⁹ ad pla
citū vocare sensum in vna acceptione sensum to
talem: et in scda sensum partialē et sic etiā de ap-
petitu. Tunc ergo intellectꝰ et volūtas essent idez
qđ sensus vel appetitꝰ ptialis. et nō essent idē qđ
sensus vel appetitꝰ totalis. ꝑut ergo nō sunt idē
non est mirū si de his vere dicaꝫ ꝓdicata ꝓtra
dictoria: sed ꝑut sunt idem nunq̄ imo sic dicā q;
sensus intelligit et intellectꝰ sentit scz tanq̄ senti
ens partiale. nec intellectꝰ dominaꝫ sup sensum:
nisi sensus ofiek sup seipm nec sensus aduersaꝫ
intellectui. nisi intellectꝰ est liberioꝛ vel nobilioꝛ
sensu. Sed tu ꝗes an igit intellectus ē nobilioꝛ
quā sensus totalis: possum dicere q; nō. qz corpꝰ
subiectū anime nō diminuit de ꝓfectiōe aīe: imo
compositū ex anima et corpore videt esse melioꝛ et
ꝓfectius q̄ ipsa aīa circūscripto corpe. sicut aris.
dicit ꝓmo hui⁹. q; felicitas humana cōnumerata

minimo bonorū reddit eligibiliorꝫ quō aūt intelli
gēdū sit q; intellectus est multo nobiliorꝫ potētia
sensu: vel voluntas q̄ appetitus sensitiuus dicet
posti. Reuertor ergo ad cōparationē intellectus et
voluntatis. et pono scōm ꝓmissam suppositionē
istam scōam ꝓclusionē copulatiuā q; intellectꝰ est
liber et voluntas est libera. et eque liberi sunt hic
et illa. si enim ambo sunt liberi/oportet quod sint
eque liberi. ex quo dictū est q; neutrū est liberioꝛ al-
tero. q; ergo vterq; sit liber ꝓbatur sic. omnes cō
cedunt in hoies liberū arbitriū. tamē aliq̄ dicunt
ipsum esse liberū ex libertate intellectus: aliq̄ ex
libertate volūtatis/et aliqui ex libertate vtriusq;.
et oēs sunt concordes vel q; intellectus est liber.
vel voluntas est libera vel ambo. sed si intellectꝰ
est liber sequit volūtatē esse liberam et econuerso
q; syllogismū expositoriū. ergo necesse est ꝓcedere
vtriusq; libertatē: sunt ergo ambo liberi et eque
liberi. Item dictū est q; intellectus est ipsa aīa et
voluntas etiā ipsa anima: et sic est dictū etiā q; aīa
est libera in respectu corporis. ꝓncipaliter em corpi
principatu despotico ergo et intellectꝰ est liber et
voluntas libera. Sed dicte ꝓclusiones nō soluūt
que dubitabātur ꝓpter qđ sciendū est q; licz intel
lectus et voluntas sint eadē anima. tamē nomina
differūt scōm rōnem. nā illa aīa dicit intellectus
ex eo q; intelligit vel pōt intelligere recipiēdo in
se intellectionē: et eadem aīa dicit volūtas ex eo
q; vult vel potest velle recipiēdo in se volitionē: et
ideo quecūq; attribuūt aīe ea rōne qua intelligit
vel innata ē intelligere: illa attribuūtur sibi ea ra
tione qua dicit intellectꝰ et q̄cūq; attribuunt sibi
ea rōne qua vult vel innata est velle. illa attribuū
tur sibi ea rōne qua dicit voluntas ꝓncipalia eiꝰ
ꝓdicata attributa anime ea rōne qua dr intellectꝰ
sūt intelligere vel posse intelligere et attributa ei
rōne qua dicit volūtas sunt velle vel posse velle
scz posse intelligere et posse velle ea rōne qua dici
tur intellectꝰ et voluntas in potentia. intelligere
autē et velle ea rōne qua dr intellectus et volūtas
in actu. qñ ergo dicim⁹ q; intellectꝰ intelligit sed
nō vult. et econuerso q; voluntas vult sed nō intel
ligit. aut etiā q; intellectꝰ potest intelligere scz nō
velle: et voluntas econuerso pōt velle sed nō intel
ligere imo est ceca. nos nō debem⁹ intelligere ta
les ꝓpositiones scōm sensum quē facerēt de ꝓ
ꝓtate sermōis. quia ille essent falsē sicut dictū
est: sed ꝓpter breuiloquiū nos ponim⁹ tales ꝓpo
sitiones loco aliarū ꝓpositionū reduplicatiuaruz
vel causaliū scz intellectꝰ potest intelligere scz nō
velle id est aīa intellectꝰ dr qz pōt intelligere: sed
nō qz potest velle. vel dicit intellectus scōm q; ꝑt
intelligere ea rōne qua pōt intelligere: sed non ea
rōne qua potest velle. et ita volūtas pōt velle sed
nō potest intelligere. id est aīa dicit volūtas ea ra
tione qua pōt velle: nō ea rōne qua pōt intellige-
re et sic suo mō de velle et intelligere quantū ad in
tellectū et volūtatē in actu. illa ergo q̄stio q̄ a ꝓnci
pio mota fuit scz vtrū volūtas sit magis libera q̄
intellectꝰ soluta fuit scōm sensum quē facit scōz
ꝗtuē sermonis: scz restat dubitatio si loco alteri⁹
qōnis formek scz reduplicatiue vel causalis. ꝑbi
gra. iste qōnes sunt dubie vtrū anime magis con

Qđ scda.

Arguit ꝓmo

In oppositū

Duplex ē libere agere

ueniat libertas vel dilium scōm actū volendi: q̄
scōm actū intelligēdi. vel vtrū habeat gubernatio
nē et principatū sup corpꝰ et appetitū sensitiuū ma
gis ꝓ actum volendi q̄ per actū intelligēdi et vtr
liberius ꝓducat vel recipiat actū volendi q̄ actū
intelligendi. et oīno vtrū actus volendi sit nobi
lioꝛ et liberioꝛ q̄ actus intelligendi. hec igitur cō
sequenter inquirenda et cē.

Qverit scdo. virum aīa ꝓducat in se
actum volēdi liberius q̄ actū intel-
ligendi. Arguit q; sic. ꝓ rōnes q̄ in
precedēti qōne arguebāt q; volūtas
esset magz libera et dna q̄ intellectꝰ
qm ille rōnes nō bene arguebāt ad illā questionē
scōm sensum q eēt de mente sermonis sicut visuz
fuit. Sed videnda est arguere et hr sua efficatiam ad
illū sensum q; aīa magis debeat dici dna et libera
ea rōne qua dicit volūtas q̄ ea rōne qua dr intel-
lectus. Sed hoc nō videt posse esse verū: nisi ex
eo q; ipsa aīa liberius se hz in ꝓducendo actū vo
lendi scōm quē dicit volūtas q̄ in ꝓducēdo actū
intelligēdi scōm quē dicit intellectus. ¶ Oppositū
tū arguit et ꝓportionali mō. ꝓ rōnes que in prece
denti qōne adducte fuerūt ad arguēdum q; intel
lectus sit liberioꝛ voluntate. Ista q̄stio aliam sup
ponit et aliquid aliud vltra q̄rit. Supponit ei ma
nifeste q; aīa ꝓducit tam actū volendi q̄ intelligē
di et supponit etiā q; vtrūq; recipit quia dr in se.
deinde querit q̄ istorū actuū ꝓducit liberi⁹: vel re
cipit liberi⁹ in q̄ etiā vl supponere q; vtrūq; ꝓdu
cit libere vel recipit si nō debeat esse abusiua cō
paratio. Qđ ergo anima humana sit receptiua il
lorū actuū non dubitam⁹ q; etiā sit actiua illoruz
credo: et hoc suppono de hoc em dixi in scda que
stione tertij huius. quantū ad actū volendi et nolē
di quantū etiā ad actū intelligēdi. dixi hoc supra
scōm de aīa in decima qōne scōi: et in decima qōe
tertij. hoc em magis spectat determinare ad scie
tiā speculatiuā q̄ ad tūā. Sed adhuc quia dictuz
est q; liberius ꝑsupponit libere si nō sit compatio
abusiua. ideo videndū est de hoc ꝓmo scz tam de
ꝓducere q̄ de recipe. Sit ergo dubitatio: an aīa
humana libere agat intellectionē et volitionē. Et
videt q; doctores et philosophi distinguūt quātū
ad hoc duplex libere agere. Uno mō dicit agens
libere agere libertate finalis ordinationis. Alio
mō libertate oppositiōis. libertate finalis ordina
tionis dicit agēs libere agere. si agat suiꝑsi⁹ gra
ꝓncipali intentione et seruālr si gratia alteri⁹. vñ
sic solus deus agit simplr et oīno libere. oīa aūt
alia agentia in ordine ad ipm deum agūt seruālr
quia omnia q̄ sunt agūt gra ipsius dei. vñ et nos
debemus esse serui dei. deus aūt quicqd ad extra
ꝓducit vel cōseruat. ipse ꝓducit et conseruat sui
ipsius gratia. prima et principali intentione oīnia
en i que sunt in ipsuz deū finaliter ordinata sunt.
Et tamē hoc nō obstāte agēs ꝓticulare dicit age
re libere si agat suiꝑsius gra magis ꝓncipaliter
q̄ gratia alicui⁹ alterius finis ꝓticularis q̄ nō cō
tineat ipm finalr scōm naturalē finiū cōnexionē
et ordinē. hoc aūt dico qz deus cōtinet nos et oīa
alia finaliter. et scōm Arist. nos cōtinem⁹ oīa alia
inferioꝛa. puta bruta plātas et inanimata finalr scōm

talem finiū connexionē z ordinē: de qua cōnexione dictum est in fine duodecimi methaphisice: Iz ergo agamus finaliter ī ordine ad deū q̄ principalius ꝓpter ipm q̄ ꝓpter nos: tamē simplr loquēdo dicimur agere: libere si principalius ꝓpt nos q̄ propter aliqd ꝑter deum qui finaliter continet nos: Ita etiā si bruti agit principalius ꝓpter nos z ꝓpter deū q̄ ꝓpter se cōm naturalem finē ordinē et ad nos: tñ cōm suā naturā simplr loquēdo dicitur libere agere hac libertate si agat propter se magis principalr q̄ ꝓpter aliquid aliud ꝑter nos et ꝑeter deū z ꝑter illud aliud quod est finis eius cōm naturalem finiū connexionē et ordinē si aliquid aliud sit tale· z hūc modū libertatis ponit nobis Aris. phemio methaphysice dicēs· sed vt dicimus homo liber est q̄ suimet z nō alteri⁹ causa est· sic et hec sola libera est scientiaꝝ ·i· metaphysica inter humanas scientias· sola nāq̄ hec causa suimet est: z per metaphisicā intendo theologiā metha quod est trās z physis natura z icos scientia quasi scia transcendēs naturā· ¶ Sed libertate oppositionis agēs dicitur libere: q: cū agit aliquid nō ꝑnecessitat ad agendū illud p quodcūq; aliud vel alioꝝ quorūcunq; cōcursum· sed oībus entibus eodē modo se habētib⁹ sicut se habēt: q̄n incipit agere ꝑter ipsammet actionē et sic manentibus: possibile est ipsuꝫ nō agere aut forte oppositū agere· An autem iste modus agēdi libere sit possibilis determinatū est sufficiēter q̄ sic. in prima z in scōa qōne tertij· et ibidē determinatū est q̄ hac libertate volūtas est libera: z nulla alia potentia est magis libera q̄ volūtas· z q̄ velle z nolle id est volitio z nolitio sunt primi actus quoruꝫ sumus dñi cōm istū modū libertatis z dñij· z oīa illa sicut illic est manifestū sunt ibidez declarata ad sensum de quo nūc querim⁹ scz q̄ volūtas seu anima cōm q̄ dicit volūtas ꝓducit actū volendi vel nolendi libere: z nullos alios act⁹ ꝓducit libertate oppositiōis: hec ergo oīa supposita sunt tanq̄ vera· ¶ Sed restat magis dubitatio an hac libertate oppositionis oēm actū ꝓducit libere: quē dicit ꝓducere ea rōne· qua dicit voluntas: vel nō oēm talem libere ꝓducit: z si nō omnē· tunc est dubitatio fortior quos illoꝝ libere ꝓducat z quos nō· Et ad istas dubitatiōes respōsuros sufficiēter necesse est distincte supponere multos diuersos actus quos attribuimus ei rōne qua dicit volūtas: et si multi attribuunt appetui sensitiuo cōm q̄ dicit appetit⁹ sensitiuus· tamen ꝓportionabiles attribuūtur voluntati cōm q̄ voluntas: ideo ꝓportionabiliter distinguūtur isti et illi· distinctionē autē illoꝝ actuū accipias in decima q̄rta qōne quarti libri· p quāto ergo ibi dictū est· Ponamus q̄ ꝑmus act⁹ attributus voluntati sit complacētia vel displicētia in obiecto que consurgit ex apprehēsione illi⁹ obiecti sub rōne boni vel mali cōuenientis vel disconuenientis· de quo determinatū fuit in tertia qōne tertij libri q̄ voluntas nō se habet ad istū actū libere: nec est ei⁹ dñia dñio et libertate oppositionis et hoc ibi requirebeinde istū actum complacētie vel displicētie sequitur aliqs actus q̄ solet vocari acceptatio vel refutatio: z ille ꝓpe loquēdo dicit volitio vel nolitio qz qñ accepto hoc voloꝝ hoc refuto qñ noloꝝ ad istum actū sequit statim actualis ꝓsecutio vel fuga· et si non est impedimentū et de illo actu determinatū est in ꝑma q̄stione tertij libri et in trib⁹ sequētib⁹ q̄ ad eius act⁹ ꝓductionē voluntas se hz libere z est dñia actus dñio z libertate oppositionis et hoc etiā ibi requirak· Tertio autez ex illo actu acceptationis seu ꝓprie dicte volitiōis sequitur amoꝝ necessario: z ex actu refutatiōis odiū vl foz teille acceptatio est formal⁹ amoꝝ z refutatio odium· Si autē sit idem in re acceptatio z amor: tūc sicut voluntas se hz ad acceptationē ita ad amorem· Si ꝓamor sit passio consequēs acceptationē seu volitionē distinctam realiter ab ea puto q̄ necessario consequit eā: ita q̄ nō est possibile naturaliter voluntatē aliquid acceptare z non amare illud: vel refutare z nō odire· z ideo voluntas se habet primo libere ad velle et nolle: ō etiā se habet consequēter libere vel amare vel odire: sed non sic libere diutius q̄ possit acceptans non odire aut nō amare· aut etiā q̄ possit refutans nō amare vel nō odire. et sic ad ꝑsens trāseo de amore de quo plus post dicēk· Et iterū ex dicta acceptatione vel refutatione: si cū acceptatione sit apprehensio acceptari p modum ꝑtis z habiti consequit necessario desideriū: et si sit apprehēsio eius per modū habiti z obtēti: sequit necessario delectatio et sic etiam si sit apprehēsio refuti per modum habiti cōsurgit necessario tristitia· et si per modū habēdi z non habiti ꝓsurgit oppositum desiderij· cui nō habemus nomē ꝓprium imꝓpositū· Ex quibus est cōcludendū q̄ voluntas nō se hz libere ad illos actus scz delectatiōis z tristitie nisi forte cōsequēter scz inquantū se haberet libere ad illos actus ꝓcedentes vel ad illum actū precedentē ad quos vel ad quē necessario ꝓsequitur hmōi delectatio vel tristitia· De his autē delectationib⁹ et tristitijs determinatū est ꝑius multū in septimo libro· et ibi visum est in decima nona questiōe q̄ delectatio et tristicia nō sunt idem q̄ amoꝝ nec idem qđ acceptatio z refutatio ꝓdicte· nec idem qđ complacentia z displicētia q̄ sūt primi actus attributi volūtati cōm q̄ dicit volūtas· Et notādum q̄ per ꝓdicta non intēdo dicere q̄ non consequūtur delectationes z tristitie ad alios actus voluntatis quātū ad acceptationē vl refutationem· imo etiā verū est q̄ ad simplicē cōplacentiā vel displicentiā· si cum ea sit apprehensio obiecti p modum ꝑtis z habiti consequit necessario delectatio ad complacentiā z tristitia ad displicētiam: z hoc potuit apparere multotiēs in libris precedētib⁹· nam in volūtario mixto Iz obiectū acceptet et nō refutetur: tamē nō solum ad acceptationē z ꝑsentiam actus sequit delectatio imo etiā annexa est multa tristitia ꝓpter manentē displicentiā· licet sine refutatione· z oīno obiecto apprehēso p modum ꝑtis: nō abest ex toto delectatio nisi cesset cōplacentia nec tristitia nisi cesset displicētia· Sed vlterius notandū q̄ illa cōclusio indistincte ponēda est· non vlr· scz q̄ actum acceptationis vel refutationis volūtas libere ꝓducit libertate oppositiōis quia cum hoc stat ista

Dubitatio

Destructio actuū volūtatis

ꝓclusio q̄ ad aliquē actum acceptationis: voluntas vt volūtas nō se hz libere imo ex precedente intellectuali apphensione sequit necessario acceptatio z volitio· z impossibile est stāte hmōi apphensione z iudicio: voluntatē iudicatū non velle z hec ꝓclusio declarata fuit in octaua q̄stione septimi libri· z eas ibi require· Apparet ergo q̄ que in hoc loco nūc dicta sunt illa alibi sunt ꝓbata: z hic solum recapitulata· ¶ Et sunt septē ꝓclusiones de ipsa voluntate quantū ad libertatem oppositionis· Prima est q̄ voluntas est libera libertate oppositiōis z q̄ nulla potētia est magis libera hac libertate q̄ volūtas· Scōa est q̄ voluntas libere ꝓducit actū volendi vel nolēdi: et nullum actū ꝓducit liberius q̄ actū volendi vel nolendi· Tercia est q̄ volūtas nō ꝓducit libere act⁹ suos primos q̄ sunt cōplacentia vel displicētia· Quarta est q̄ volūtas libere ꝓducit actum acceptationis vel refutationis· Quinta est de actu amoris· Sexta de actu delectationis vel tristitie· Septima ē q̄ ad aliquem actum acceptationis volūtas nō libere se hz libertate oppositiōis· Ad quē ait se habet libere z ad quē nō: videndū est in septiō octaua· ¶ Nunc videdū est sīr de ista libertate oppositionis quātū ad intellectū z actus sibi attributos ea rōne qua dicit intellect⁹ q̄ sunt simplices cōceptus: nō cōplexi ex plurib⁹ cōceptib⁹ quos vocam⁹ simplices apprehēsiones et postea cōceptus cōplexi multiplices sunt quidā sunt cōplexi ex determinatione z determinabili· Alij ex subiecto z predicato affirmatiue vel negatiue vt ꝓpositiōes· Alij vt iudicia assensiua q̄b⁹ ꝓpositiōib⁹ tanq̄ veris z dissentimus eis tanq̄ falsis: et adhuc circa ꝓpositiones sunt alij actus: qui vocantur apparētie quib⁹ ꝓpositio apparet vera vel falsa· cui tñ nundū assentim⁹ vel dissentimus· vñ multotiēs ad eandē ꝓclusionē habem⁹ rōnes faciētes nobis apparentiā q̄ sit vera z alias mltas faciētes nobis apparentiā q̄ sit falsa. z tñ neutrā ptem adhuc assensiue iudicamus· Est aūt iudiciū fides sciētia vel opinio actualis ex quib⁹ generātur fides sciētia vel opinio habituales sunt etiaz alij act⁹ intellectuales q̄ dicunt discursus ex ꝓmissis ad cōclusiones: z inuentiōes medioꝝ et cōparationes z abstractiōes z hmōi talia· de quib⁹ alibi distinguendū z pscrutandū est. ¶ Quantuz autē ad ꝓpositum spectat: videk octaua cōclusio tenenda q̄ intellect⁹ non se hz libere ad primos actus suos: q: nec volūtas ad suos vt dictum est quod tamē magis videk· ¶ Sed est dubitatio magis de alijs actibus· puta ponamus q̄ intellect⁹ est informatus plurib⁹ conceptibus simplicibus z potest ex eis formare ꝓpositionem affirmatiuā et potest negatiuā· vt q̄ lapis ē animal· et q̄ lapis non est animal· Et vtrāq; potest formare nō formādo aliā z pōt ambas formare z eas simul ꝑseuare in se formatas· an ergo intellectus sic informatus plurib⁹ cōceptibus possit libere formare affirmationē aut non formare: formare negationē aut nō formare: formare vnā solā aut ambas hoc autē determinare est difficile· quia parū exāsitum· ¶ Posset ergo videri alicui⁹ q̄ intellect⁹ in hoc habeat libertatē oppositiōis ea ratiōe qua dicit intellectus· quia Iz concessum fuerit q̄ volūtas michi ꝓcipiat studere in geometria tñ nō ꝓcipit mihi seu intellectui q̄ tales ꝓmissas formē vel ꝓmittā· q̄ illas ordinem in prima figura vel secūda· videreꝁ em̄ esse impedimentū processus et speculationis et retardatio· si in vtroq; talium actuū ꝑticulariū oporteꝁ recurrere ad actum z determinationē volūtatis: ergo dicendū est q̄ intellect⁹ ad hoc pōt se determinare libere· Item si q̄ actū volūtatez essēt tales determinatiōes ī pcessu speculatiuo: tunc volūtas magis esset dña habituū speculatiuoꝝ q̄ⓢ intellect⁹ qđ nō videk concedendū· Itē etiam sequereꝁ q̄ in studio speculatiuo ita acquireret ꝓtus z habitus ꝓprius in volūtate sicut in intellectu. q: sicut ex actib⁹ intellect⁹ acquirit habitus ī intellectu. ita ex actib⁹ voluntatis debet habit⁹ acquiri in volūtate: et hoc non dicitur. Itē anteq̄ formarē illam ꝓpositionem mentalē lapis ē aial vel lapis non est animal· ego nō cōnoueram illas ꝓpositiones· cū ergo voluntas non possit ferri in incognitū· impossibile ē q̄ voluntas p actū volendi determinet me ad formationē illius vel illi⁹ ꝓpositiōis· ¶ Sed ad oppositum posset alicui videri q̄ in hoc intellectus non hz dñium z libertatē sed volūtas: q: si dicat mihi forma vnā ꝓpositionem ex illis terminis homoꝝ animal· ꝓstat q̄ obediēdo tibi in ptāte voluntatis mee et formare affirmatiuā: vel formare negatiuam· Si em̄ volo formare negatiuā· formo eam z dico q̄ hō non est aial· z si queraꝁ quare formaui illam negatiuā falsam· z nō affirmatiuā q̄ ē vera· ego nō possum respondere nisi quia sic volui· et si volo studio in geometria· vel si volo in theologia et si incepi ī geometria possum desistere siue stati post ꝑmā ꝓclusionē siue etiā stati p⁹ maiorīs formationē· z trāsfero me ad aliud si volo· put vnusquisq; videk in se experiri: ideo videk q̄ his et in quolibet eoꝝ voluntas hz libertatē z dñiū· Itē philisophia et speculatio scōm phīam mirabiles habēt delectationes· vt dicit decimo hui⁹· z nō solum in fine sed in q̄libet ꝓclusione z quolibet processu· delectatiōes aūt ille sunt actus ipsius volūtatis· ergo p totū volūtas opaē et habet dñium· Item si in talib⁹ intellect⁹ haberet dominiū z nō voluntas: seqreꝁ q̄ intellectus p ꝑius hꝫret libertatem z dñium sup actū suū q̄ voluntas sup suū scz sup actū volendi aut nolendi· z q̄ illi nō esset ꝑmi actus quoꝝ sumus dñi dñio z libertate oppositionis· ꝓbatio autē ptz· q: oportet ꝑius intellectum iudicare de bonitate vel malitia obiecti q̄ⓢ voluntas acceptet vel refutet· imo ꝑiusq̄ⓢ volūtas habeat in eo complacentiā vl displicentiā· et tamē illud iudiciū scz q̄ hoc est bonū vel cōueniens· cadit sup ꝓpositionē formatā· ergo si intellectus in formatione ꝓpositiōis hz libertatē oppositiōis: ipse ꝑius hz eam q̄ⓢ volūtas sup actū volitionis·

Septē ꝓclones de libertate volūtatz

Prima

Secūda·

Tertia

Quarta·

Quinta

Sexta·

Septima·

Diuisio actuum intellect⁹

Octaua ꝓclo de libertate ī tellectus·

Dubitat' an act⁹ intellect⁹ formaꝁ a voluntate

In oppositū

Ad huⁱ⁹ euidentiā notandū est q̄ aīa ad mltos actus intellectuales se hz libere· ꝑmo· z ad mltos spūales z corpales z exteriores scōm q̄ dictū est in tertio libro· cū em̄ volūtas ꝓducat libere actū volendi ois actus qui ab illa volitione ꝓcedit: z sine illa volitione nō ꝓcederet dici videk ex ptāte et libertate ꝓcedere: vt studere sedere facere sta

Decisio

arguit ꝑ pte negatiua·

re tre ad scholas secare ligna ⁊c. ꝓbi gratia. intellectus meus sentẽtiat q̃ expedit michi facere domũ. ex qua sentẽtia volũtas vult q̃ ego faciã: non necessitãtur ꝑ illam sniam ad volendũ sed libere formãs actum volendi: sed nõ posset illũ formare sine illa snia ꝓcedente ⁊ ex illo velle sensus et appetitus sensitiuus ⁊ mẽbra mea cũ securi agũt ad faciendũ illã domũ scz secãdo ligna ⁊c. et cuz appetitu sensitiuo. mouẽdo mẽbra q̃ mouẽt securim in scindendo ligna. nos ergo q̃ hec oĩa agentes dicimur has oẽs actiones libere ꝓducere nõ quia securis libere scindat. ꝓnecessitata eñ est pmẽbra. nec membra mouẽt securim libere. q̃ ꝓnecessitata sunt ad mouendũ ꝑ sensum ⁊ appetitum sensitiuũ. nec iterũ sensus ad mouendũ membra nec appetit⁹ sensitiu⁹ agũt libere. q̃ ad hoc ꝓnecessitari sunt ꝑ volitionem q̃ attribuit voluntati scõm q̃ dicit volũtas: q̃ volitionẽ voluntas tam ꝓducit libere quã nõ necessitata ꝑ aliud ꝓmium. sic ergo libertatẽ ⁊ dominiũ sup hec oĩa attribuimus voluntati. et nulli potentie inferiori: q̃ hec oĩa non sunt in potestate nr̃a scõm libertatẽ oppositionis: nisi ꝑ volitionem supra quã primo habemus hãc libertatẽ. ad q̃ oĩa necessario consequitur si nõ sit impedimẽtũ: ita q̃ sine illa volitione non cõsequerẽtur. ¶ Istis ergo ꝓnotatis ptz q̃ dupl⁹ aliquis actus cũ in potestate nr̃a libera

Dupl⁹ aliq⁹ act⁹ dr in nostra potestate

Uno mõ q̃ ipsum ꝓducimus ꝑ nullũ tñ preuius necessitati ad ꝓducendũ ipsum. q̃ñ ipm ꝓducim⁹ et hoc potest vocari liberũ scõm se: sic autẽ ꝓducim⁹ actũ volendi vel nolendi. Alio modo q̃ ipse necessario nõ existẽte impedimẽto: sequit̃ ad illũ actum nr̃m scõm se liberũ. ita q̃ sine eo nõ fieret: et talẽ actũ possemus vocare liberũ consecutiue vel quidã vocãt primũ actũ liberũ elicitum q̃. voluntas ꝓducit ipm libere immediate scõm autez vocant actũ libere impatum: quia volũtas iubet alijs potentijs nostris q̃ illos act⁹ exsequant̃ vt q̃ volũtas iubet ad speculandũ intellectui circa tales vel tales scias. ex ea iussione intellectus necessitat̃ ad speculãdũ. ⁊ speculatur si nõ sit impedimentum. ita in fruoso iubet volũtas appetitui sensitiuo vt nõ acceptet delectabile ostensum sibi ꝑ sensum donec ratio viderit an sit honestũ. deinde ꝓcipit intellectui q̃ consideret an illud delectabile sit honestum vel inhonestũ quo ꝓsiderato iubet iterũ appetitui sensitiuo q̃ ipsum acceptet: vel q̃ ipsum refutet. Postea iubet sensui ⁊ appetitui sensitiuo siue ꝓtuti motiue q̃ moueat membra ad exsecutionẽ exteriozis voliti vt ad intrandũ balneum vel ad intrandũ domũ ⁊ sic de alijs. et oẽs ille iussiones sũt necessitates illaꝝ potẽtiarum ad operandũ ⁊ ad sic opandũ. ad que anima eas necessitat per volitionem ⁊ actus suos alios

Mona ꝓclo.

precedentes si nõ sit impedimentũ. ¶ Scõm hoc ergo ponat̃ nona ꝓclusio q̃ aĩa libere ꝓducit multos actus intellectuales: quos tñ ipsa ꝓducit ea rõne qua dicit intellectus. q̃ non solum dicimur ꝓducere libere actus scõm se liberos: imo etiam actus libere impatos seu consecutiue liberos vt dictum est: sed actus quos intellectus ꝓducit ea rõne qua dicit intellect⁹ sunt sepe actus liberi a volũtate impati. ꝓbi gr̃a. studiũ et speculatio geometrica attribuunt̃ intellectui scõm q̃ intellect⁹ et nõ illos exercem⁹ aliq̃n ꝑ electionẽ ⁊ volitionẽ vt si in nobis querim⁹ an ne ibimus ad prandium vel ante studebim⁹ modicũ ⁊ speculabimur ī geometria. iudicato q̃ sit studendũ volũtas acceptat et volum⁹ studere ad q̃ volitionem cũ nõ sumus impediti: necessario sequit̃ q̃ studebim⁹ et speculabimur. ¶ Decima ꝓclo ponitur q̃ anima ꝓducẽs libere illos act⁹ intellectuales impatos nõ ꝓducit eos libere scõm q̃ dicit intellect⁹ solũ: sed etiã scõm q̃ dicit̃ voluntas: ita q̃ libertas in ꝓducẽdo eos attribuit̃ anime nõ solum ea rõne q̃ dicitur intellect⁹: sed etiã ea rõne qua dr volũtas: quia aĩa ꝓducẽs illam speculationẽ ea rõne qua dicit̃ intellect⁹ est ꝓnecessitata ꝑ volitionem que nõ debetur anime scõm q̃ dicit̃ intellect⁹. put ãt ꝓnecessitata est non dicit̃ libere agere. nõ ergo dicẽt libere agere ea rõne qua ꝓducit illã speculationẽ. sed ea rõne qua impat illã ꝓductionẽ. Imperat autẽ eã per volitionẽ que attribuit̃ anime/ ea rõne qua dicit̃ volũtas. ergo libertas in ꝓducẽdo illam speculationẽ anime attribuit̃ vt dicitur voluntas. ¶ Undecima ꝓclusio ponit̃ q̃ omnino ĩstem actum speculatiõis ꝓducimus aliq̃n libere aliq̃n non libere. Dico libere vt in casu ꝓdicto. q̃ per liberũ impiũ voluntatis. Dico nõ libere quia sine tali impio seu actu voluntatis. posito casu q̃ fortes expgefactus a sõno surgat ⁊ occurrat aspectui suo liber geometre. ⁊ ꝓter cõsuetudinẽ legit in eo et studet ⁊ speculat̃. possibile est q̃ in isto ꝓcessu nullus est act⁹ libere scõm se elicitus q̃n potẽtia sit predeterminata ⁊ ꝓnecessitata ad ꝓducendũ eum supposito q̃ non interueniat impedimentũ. nam ille nõ libere expgiscit̃ scz necessitate naturali. aut forte violente. et cũ surgat et vadit: nõ oportet q̃ ille libere hoc faciat q̃ sic surgeret aut iret canis quẽ nichil dicim⁹ facere libere: vel puer nondũ hñs vsum rõnis. nec ipse ex libertate arbitrij inueniret liberos ibi positos: sed quia ibi positi erant preter eius intentionẽ. et si ꝓsit videat legat ⁊ studeat in eo: nõ est necesse ad hoc facere q̃ ipse precõsideret si est legendũ vel piudicet si ẽ legẽdum. tũc nec per ꝑs q̃ voluntate ꝑacceptet tunc legendũ satis eñ sine hoc determinat⁹ ẽ ad legendum ex obiecti pfitis ⁊ assuetudine legendi istud. Sed tu q̃res: vtrum ergo illa lectio vel speculatio est volũtaria. et ego respõdeo ỹmo q̃ non dicit̃ ꝓprie inuolũtaria: quia nõ est ỹ volũtatem nec est ꝓprijssime volũtaria. q̃ nichil opatur tũc ad hoc imperium volũtatis scz actus volitionis. Sed dicit̃ cõiter volũtaria vl̃ q̃ assuetudo studẽdi vel speculãdi ad hoc opat̃ ⁊ determinat: q̃ quidem assuetudo fuit acq̃sita per actus volũtarios. aut q̃ si intellectus potuisset q̃rere an esset ibi studendũ vel speculandũ. tunc sententiasset q̃ sic. et tunc volũtas hoc acceptasset. Silr etiam ꝓclusio ptz. quia imꝑat⁹ aliq̃n ꝓsente obiecto statim ꝑ sensum. ⁊ passionẽ ⁊ habitum cõsuetudinalẽ impantie sine ꝓuia intellectuali cõsideratione determinat⁹ currit ad actũ sicut bestia. ⁊ agit impate non obstãte tamẽ hoc. ille opationes que scõm passionem ⁊ sensum fiunt: nõ coopante volitione ꝓprie dicta. sunt nobis culpabiles ⁊ imputabiles

duodecia cõclusio

tanq̃ q̃dãmodo volũtarie. eodẽmõ q̃ determinauimus ī tertio libro. Itẽ si sine actu volitiõis dicimus nihil fieri libere scõz ꝓdictã libertatẽ oppõnis seq̃t̃ q̃ tu nõ formasti libere ꝓmã ꝓpositionẽ quã tu formasti: q̃ nõ ꝓcurrebat ad hoc volitio sicut dicebam⁹ ꝓuz tñ talẽ tu potes formare ⁊c. Hũc duodecimã ꝓclusionẽ pono talẽ: q̃ itellect⁹ hũanus nullũ actũ intelligendi ꝓducit libere tã q̃ actũ scõm se libere eliciũ: licet bñ tã q̃ ipatuz hãc ꝓclusionẽ nesciré euidẽter ꝓbare sed opinoz eã ex debili ꝓsuasiõe: q̃ nec ỹ eã habeo rõez diffi cilẽ persuadeñ aũt hoc sic nullã talẽ ponim⁹ libertatẽ in iaiatis ꝑlãtis. ⁊ bzutis. sed solum ī naturis intellectualibus. ⁊ tñ videm⁹ carnem posse ī effectus contrarios. vt modo ãbulare: mõ ad dexiram mõ ad sinistrã. modo ãficedere mõ retrocedere ac si tales act⁹ libere ꝓduceret dicim⁹ tñ eũ nullũ taliũ libere opari: sed ī his oib⁹ et singulis esse ꝓnecessitatũ ex cõcurrẽtib⁹ circũstãtijs scz vl̃ ex obiectis apparẽtib⁹ vl̃ ex ꝑeb⁹ in fantasia reseruatis aliter ⁊ aliter se sensui cõi reputantibus ⁊ ꝓmotionibus sanguinis ⁊ spũm. per potẽtiã vegetatiuã aut etiã ex fluxibus celestibus ⁊ aliꝭ nobis ignotis hmõi actuũ diuersoꝝ alternationes opantibus ⁊ determinantib⁹. ⁊ quia tales causas determinantes ad illas diuersas opationes ⁊ oppositas assignare nescimus putam⁹ prima facie q̃ sic agat libere scz quia sibi placet. sicut dicim⁹ de nobis hec oĩa ꝓio supponim⁹. Scõo etiã supono q̃ ex dictis aliqui sumpserũt opinionẽ q̃ ita in nobis omnia ꝓuenirent ex ꝓdeterminationibus sicut ⁊ ī bzutis. quia sicut de cane dicim⁹. sic et de nobis dicere possumus. Et ad hmõi opinionis reꝓbationẽ quas rõnes habem⁹ nisi ex fide nostra catholica. et quia si essem⁹ in oĩb⁹ actibus nr̃is nccrio predeterminati. illi non essent nobis imputabiles ad meritum vel demeritum quod nõ soluz fidei nostre: sed etiam scientijs ⁊ principijs moralibus repugnat. ideo illam libertatem nobis non attribuimus plus q̃ bzutis. nisi ad saluãdum q̃ bene vel male meritorie. vel demeritorie. et imputabiliter agamus. cum ergo non cuilibet potẽtie aie nostre libertatem hanc attribuamus. imo nec voluntati scõm omnes actus eius⁹ videtur q̃ soli illi potentie ⁊ solũ scõm illos actus attribuenda est hec libertas sufficiat ad saluandũ ꝓdicta scz sufficit si aie nr̃e solũ scõm acceptationes et refutationes attribuam⁹ hãc libertatẽ q̃ solũ scõm ꝓdictos actus debemus illi attribuere illam libertatem oppositionis. et non intellectui nec etiã voluntati secundum alios actus. Item alij arguunt q̃ intellectui potius q̃ voluntati debem⁹ hãc libertatem oppositionis attribuere. ꝓter hoc q̃ intellectus est anime nostra potentia nobilissima et ego per illud medium possem arguere oppositum. quia non attribuimus voluntati hanc libertatem oppositionis scõm eius⁹ actum nobilissimuz ergo nec ꝓpter nobilitatem potentie opz q̃ eã attribuam⁹ nobilissime potẽtie. Aũs ptz q̃ nobilissim⁹ eẽt act⁹ volũtatis scõz q̃ vellet vel amaret deum sibi ofiũ pfecte ⁊ firmit̃ sub rõe fume bonitatis q̃cũq̃ malicia carẽtis vel defectu ⁊ tñ ad talẽ actũ eẽt necessitata. ⁊ nõ libere ꝓduceret cũ liber

tate oppositionis: sicut dictũ fuit in octaua questione septimi libri. Itẽ deo ꝓmo attribuit̃ libertas oppositionis. non tñ scõm intellectũ ea rõe q̃ ỹz intellectus: q̃ nccio intelligit oĩa ꝓsita: ꝓterita ⁊ futura. ⁊ quocũq̃mõ se habẽt habebũt et habuerunt: sed attribuit̃ scõm volũtatẽ ī ꝓparatiõe ad alia in creando ea vl̃ ī ꝓseruãdo. aut in volẽdo ea creare vel non creare ꝓseruare vl̃ nõ ꝓseruare ergo verissĩle est dicẽdũ ita de nobis nisi quod ī eo est nccitas per suã essentiã spũelligere. nobis aut nõ. sed ex ꝓcẽdẽtib⁹ necessitamur ad intelligẽdũ q̃ñ intelligim⁹. ¶ Tunc q̃ ꝑt̃ solui rões q̃ contra istã ꝓclusionẽ fuerũt adducte. Ad primã q̃ rñdeo ꝓcedendo q̃ cũ ex voluntate ego studeo in geometria, non opz q̃ in cuiuslibet ꝓpositionis forma tione et ordinattone huius postillam. vel in qua figura etiã concurrat actus nouus volitionis nec inde intellectus formet ⁊ ordinet eas libere ea ratione qua intellectus sed ꝑdeterminat⁹ aut ex hitu ⁊ ꝓsuetudie aut ex hitudie illaꝝ ꝓpõnũ adiuicem vl̃ q̃ sic ꝓrigit ex fãtasia aut sõnijs aut alia hmõi circũstãtia. sicut cytharista nõ deliberat de quo cunq̃ actu chorde nec cantis de quocũq̃ passu q̃ñ cunq̃ ambulabit ⁊c. sepe tñ ꝑt̃ iteruenit multe electiões Et ex his nũc ꝓdictis faciliter potest quiuult̃ soluere alias rões Cũ aũt dictũ sit de agere libere. ego expedio me breuiter de libere ꝑtiponendo decimãtertiã ꝓclusionem q̃ quecunq̃ actum voluntas ꝓducit primo libere. illum etiam recipit libere: quia illum accipit in se et illum recipit a se ⁊ sic quo ad illum actum est idem agere et pati. ꝓducere ⁊ recipere. tamen potius attribuitur voluntati libertas in hoc ea rõne qua agens. q̃ ea ratione qua patiẽs: quia libertas dicit dñiũ et agens ỹz dñari super passũ ea ratione q̃ agens vbi differunt. Ideo etiam vbi non differũt debet potentie libertas magis attribui ratione q̃ agẽs q̃ ratione q̃ patiens. actus autẽ libere imperatos non opz omnes recipi in agente: sed forte recipiũtur extra in lapidib⁹ ⁊ lignis. et non opz passiuis attribuere libertatem. ¶ Post hoc dicendum est de libertate finalis ordinationis tam quãtũ ad intellectum q̃ quantum ad voluntatem. Et pono decimamquartã conclusionẽ q̃ tam itellectus q̃ voluntas sunt liberi. ⁊ libere ꝓducunt actus suos intelligendi et volendi: quia actuales species et habitus speculatiui inde generan̄ sunt principali intentione ꝓpter ipm intellectum perficiendus et non principaliori intentione ꝓpter aliud q̃ ꝓpter deũ. Actus etiam ꝓudentie et actus ꝓtuz moralium et ipe virtutes morales principali intẽtione et scõm principalẽ finem ordinati sunt vel ꝓpter habitus speculatiuos de qua habitudine dictũ est in vltima qõne sexti. qui iterũ habit⁹ speculatiui ordinan̄ in alam vt dictum vel ꝓptervoluntatẽ perficiendã. vel etiã ꝓpter itellectũ practicũ perficiendũ. sic etiã dictũ est in scõo huius qõ ꝓtutes morales et sciam de his querim⁹ vt boni fiamus. Decimaquinta ꝓclusio est q̃ itellect⁹ ⁊ voluntas nõ oẽs actus suos intelligendi et volẽdi ꝓdcũt libere ac libertate imo multos seruiliter ⁊ miscere scz oẽs actus suos viciosos: quia isti nõ ꝑficiunt itellectũ nec volũtatẽ: sed iſficiũt tõ manife

Respõdet ad rationes que videbantur ꝓbare intellectũ eẽ ꝓrio liberũ

decimatertia conclusio

decimaquarta conclusio.

stū est q illi nō ordinār finaliter ad intellectum et
voluntatē scōm naturalē finē ordinationē absur
dū eñ esset dicere q illud qō mihi est disconueni
ens et nociuū sit gra mei et i me natural ordina
tum naturali ordine finiū-imo manifestū est q sic
intellectus et voluntas non sup̄ius gratia agūt
p̄incipali intentione: sed gra naturaliū delectatio
num sensualiū suis pfectionib⁹ Priar. Et iō scōz
istā intentionē valde bñ p̄cedunt ille auctoritates
oēs ph̄oꝝ p̄us allegate. vnde Seneca dicit phie
seruire vera libertas est. hoc sic intelligo. non q i
tellectus sit d phiam seruus: sed tunc q homo
est vere liber quando ad phiam vires z opatiões
ase et corporis ordinant finaliter. adeo q intellect⁹
expedite valeat speculari et q sic seruiunt itelle
ctui speculatiuo. z hoc est vez: qz sic intellectus est
p̄e dñs z liber. sicut alias dictū ē. dicit etiā Sene
ca q sapīa sola libertas est p eā et eius op⁹ maxie
homo est liber: scz plusq̄ p aliā ſtutē tp̄ius vel p
alīū actū. scōm hanc etiā sniam manifestū est illō
(quod dicit Tullius) sapiētes omnes liberos esse
z oēs stultos seruos esse. z quod Arist. dicit virtu
tes z malicie determināt seruū z liberū. Et quod
Seneca de p̄uris. alius eñ libidini seruit. alius
ambitiōi ꝛc. z hoc etiā dictū est in alia questione.
Ultimo dictis suppositis dicēdū est directe de q̄
sito p̄o de libertate oppositiōis: z pono decimā
sextā cōclusionē q anima liberius p̄ducit actū vo
lendi q̄ actū intelligendi: quia actū volēdi primo
z imediate p̄ducim⁹ libere tāq̄ scōm se libere eli
citū. actū aūt itelligēdi nō p̄ducim⁹ libere nisi p̄se
cutiue tāq̄ libere ipatū. z iō actū itelligēdi. libere
p̄ducim⁹ p̄p̄ libere p̄ducere actū volēdi p quē il
lū iperam⁹. z p̄p̄ vnūqōq̄ tale. z illō magis. De
inde de libertate finalis ordiatiōis ponit decimase
ptima cōclusio q q̄tū ad aliq̄s act⁹ volēdi. z itelligē
di volūtas liber⁹ p̄ducit actū volēdi q̄ itellectus
actū intelligēdi. z q̄tū ad aliq̄s ē ecōuerso. simili
ter etiā q̄tū ad act⁹ itelligēdi int se itellect⁹ vnū p
ducit liber⁹ q̄ alter. z sic de volūtate quantū ad a
actus volēdi. hoc stati pz qz illos liber⁹ p̄ducim⁹
quoz gra alios p̄ducim⁹ finaliter scōm rectā z natu
ralē finū ordinationē. sed oēs act⁹ nr̄os iferiores
tā volēdi q̄ itelligendi debem⁹ finaliter ordinare ad
cōtemplandū z amandū deū. q dē amor z tēpla
tio sunt actus intelligēdi vel volēdi vel formaliter
vel connexiue. Itē si volo specular volitio illa fi
naliter ordinat ad speculationē. vñ p̄udētia z ſtu
tes morales sibi p̄nere q̄ sūt habit⁹ itellect⁹ spe
culatiui. hoc fuit ex intentione Arist. declaratum
in vltima questione sexti. ergo actus volendi bene
ordinātur finaliter ad actus intelligendi et econ
tra consilium quod est actus intellectus finaliter or
dinat ad electionē que est volūtatis et intellect⁹
sentētiat hoc esse melⁱ z eligibiliⁱ. non vt in snia
illa sit stat⁹. sed vt illud acceptem⁹ z volitione ip̄e
mus exsecutionē. ergo snia est finaliter gratia volu
tionis licet non tāq̄ gratia finis vltimati. ¶ Sz
questio restat difficilior q̄ actum aia p̄ducit li
berrime hac libertate finalis ordinationis. an scz
actum voluntatis aut actum intellectus. et certz
esse debet q inter omnes actus quos anima nra
producit. ipsa liberius hac libertate p̄ducit illum
qui est alioꝝ optimus et perfectissimus. illum enī
maxime p̄ducit suipsius gratia. quia illo maxime
perficitur. z ille etiam maxime est finis aliorum. si
ue sit actus volūtatis sive sit act⁹ intellectus quia
semper naturali ordine deterius id est minus bo
num est gratia melioris vt dicitur septimo politi
ce. quod est quia naturali ordine semper ordinata
ta in finem sunt bona p̄pter finem esse bonum. et
p̄opter vnumquoq̄ tale et illud magis. Et tūc
iterum restat questio quis sit dignior et melior: an
optimus actus intellectus. aut optimus actus vo
luntatis. z ista post tractabit. Sed vt tandē possit
directe apparere ſitas de q̄sito p̄incipali. ego po
no duas vltimas conclusiones. vnā scz q libertas
oppositionis. ordinatur finaliter ad libertatem fi
nalis ordinationis. Ista cōclusio sic deducit: cer
tum est q aliquod sepe apparet nobis bonū. quod
non est bonum. et malum quod non est malum. et
sepe etiam aliquid apparet nobis bonum. quod ē
simpl̄r bonum. z malum quod simpl̄r malū. z ideo
non esset nobis bonū acceptare oē q̄d appet no
bis bonū. nec oē tale non acceptare. libertas igit̄
oppositionis (vt dictū fuit in tertia cōclusione tertij) nō
ideo est nobis data q non acceptemus apparens
bonū. nec ad hoc etiā q de acceptem⁹ appns ma
lū. q̄d appet q̄ sic ad nr̄m malū cēt nobis data q
ad nō acceptandū aliq̄n acceptāda vel ad acceptā
dū aliq̄n non acceptāda sed sic ad bonū nr̄m no
bis data est vt de eo q̄d nō est firmiter z clare iudi
catū esse simpl̄r bonū vel simpl̄r malū differam⁹
acceptationē vel refutationē donec ad nostrā pos
sibilitatē inq̄siuerimus an illud apparens bonum
vel malū sit simpl̄r bonum vel simpliciter malus
vt finaliter acceptem⁹ simplicit bonū z nō simpl̄r
malū z refutem⁹ simplicit malū z nō bonū. modo
vltra cū itellect⁹ iq̄rit z iudicat de simplicit bono
q̄ sit simplicit bonū z volūtas illō acceptat. tunc
tā itellect⁹ q̄ volūtas hoc agūt p̄p̄ se z ip̄oꝝ gra
hoc. ei vt sic ordiat ad pfectionē itellect⁹ z volūta
tis. vt dicebat p̄us. q itellect⁹ z volūtas sic agunt
libere libertate oppōis q̄ data est nobis finaliter. vt
tam scōm intellectū q̄ scōm voluntatē agamus li
bere libertate finalis ordinatiōis. scz laudabiliter z
bñ ad nr̄am salutē z pfectionē. z hoc volebamus
p̄bare. Itē ad acceptationē finalis boni perfecte
et firmit̄ ostēsi sub rōe pure bonitatis nō se hz vo
lūtas libere libertate oppōis. sicut dictū fuit i sex
ta qōne septimi. sed se hz ad eā libere libertate fi
nalis ordinatiōis. vt p̄dictū ē. et tū ad clarā osten
sionē illi⁹ finalis boni. et ad ip̄ius sic acceptatio
nem vel volitionē ordinant finaliter oēs alioꝝ ac
ceptationes z ostensiones: z p̄silia et electiones
circa q̄ habem⁹ libertatē oppōis. ergo manifestū
est q oēs act⁹ nr̄i liberi libertate oppōis et ip̄sa li
bertas oppōis sunt gra act⁹ liberi et libertate fina
lis ordinatiōis. scz vt sumus liberi. Item scōm
sum mū bonū hūanū quod ē hois felicitas ē sum
ma hois libertas finalis ordinatiōis. z ad illā fina
liter ordinant oia alia bona humana: vt dictum ē
cum est in p̄imo lib̄o. z libertas oppōis non ē
illa felicitas. qz illa libertas oppōis est nobis i
nata. et non ip̄a felicitas. q̄ ad libertatem finalis
ordinatiōis ordinat finaliter libertas oppositiōis

decimasexta cōclusio.

decimaseptima conclusio.

dubitatio.

declaoctaua conclusio.

vltima.

Ultima conclusio ponitur q si optimus actus in
telligendi quē p̄ducit intellectus nr̄ sit nobilior:
z melior q̄ optim⁹ act⁹ volendi q̄ voluntas nr̄a p̄
ducit: tunc simpliciter loquendo intellectus no
ster liber⁹ p̄ducit actū itelligēdi q̄ volūtas no
stra actum volendi. et econtra. ¶ Ista cōclusio p̄z
ex p̄cedenti: quia incōpando libertates q̄ sit ma
ior et nobilior z libertas non oportet. attendere
ad aliquam libertatem oppōnis tanq̄ ad maiorē
sed semper ad libertatem finalis ordinationis. cū
dictum sit q omis libertas oppositionis est p̄pter
libertatem finalis ordinationis et p̄opter vnum
quodq̄ tale. et illud magis. ergo hec libertas est
magis libertas q̄ libertas oppōnis et alīa nra
hz magis libera ex ea ratione qua dicit libera hac
libertate: q̄ libertate qua hz libera libertate op
positionis: sed constat q anima in p̄ducendo a
ctus suos liberos diceretur magis libera liberta
te finalis ordinationis in p̄ducendo optimum
actum sive sit actus intelligēdi: sive sit actus volē
di. q̄ ꝛc. Manifestū est aūt q hec vltima conclusio
est conditionalis z reducenda est ad cathegoricā
conclusionē. determinatiuā finalis questionis p de
terminationem illius questionis. vtrū actus opti
mus quē p̄ducit alia nostra sit actus intelligendi.
vel act⁹ volendi de qua postea dicetur. Rōes autē
que in p̄cedēti qōne fuerunt adducte de liberta
te tam p̄ parte intellectus q̄ voluntatis. possunt
solui per p̄cedentes distinctiones. de libertate z
p̄clusiones. vel soluenf ex aliis q̄stionib⁹ seq̄ntib⁹

Uanuis aūt in tertio libro plane di
ctū sit q volūtas libere se habet ad
actum volendi. z libere p̄ducit eum
etiā ea rōe qua hz volūtas. et q̄ libe
rius p̄ducit actum illum volendi
q̄ intellectus actum intelligendi loquendo de li
bertate oppōnis. tamen non est ex hoc determina
tū an intellectus ea rōne qua hz intellectus libere
p̄ducat actum volendi etiam libertate oppōnis
nec etiā an intellectus liberius dicaf p̄ducere il
lum actū volendi ea rōe qua dicitur intellectus. q̄
voluntas ea rōne qua hz voluntas et ideo op3 de
hoc. modo querere questionē. ¶ Si ergo tertia q̄
stio solum de p̄ductione actus volendi. an scz il
lum actum anima p̄ducat liberius ea ratiōe qua
dicitur intellectus q̄ ea rōe qua dicitur voluntas

q̄stio tertia.

¶ Et arguitur p̄imo q questio nulla sit: quia aīa
non dicitur intellectus in ordine ad actum volēdi
ergo in p̄ductione actus volēdi nulla debet at
tribui libertas anime ea ratione qua dicitur intel
lectus. sed solum ea ratione qua dicitur voluntas

Ar. p̄imo

¶ Oppositum arguitur quia anima p̄ducit ea
rōe q̄ est ifōmata apphēsiōe itellectuali. obiecti
sub rōe boni vl mali. sed hoc p̄uenit ei ea rōe q̄ hz
intellect⁹. Sed etiam arguitur q volūtas nō p̄du
cit volitionē ea rōe q̄ hz volūtas qz hz volūtas nō
nisi ea rōe qua vult recipiendo i se volitionē. pro
ut hoc dicebamus esse notuꝝ. ex quid nominis: sz
vt sic nō dicitur se habere ad volitionē nisi passi
ue. et non dicitur p̄ducere volitionem ea ratiōe
qua recipit eam et passiue se habet: ergo non p̄o
ducit volitionem ea ratione qua dicitur voluntas

Oppositū

¶ Oppositū tamen huius est dictum. z p̄ suppo
situm in alia questione. Ista questio supponit vnū
et querit aliud: supponit enim q anima p̄ducit
actum volendi tam ea ratione qua dicitur intelle
ctus q̄ ea ratione qua hz volūtas. Et iam de hoc
suppositio argumentum est nunc ex vtraq̄ parte ex q̄
p̄z q illō suppositū est dubiū. Postea viso q sic

Suppositio

¶ Querit vtrū aīa se hz liberⁱ ad illū actum volēdi. ea rōe qua hz intellect⁹ q̄ ea rōe q̄ hz voluntas.
vel etiā vtrū libertas dicaf p̄ducere actum illum
ea rōne q̄ hz intellectus. q̄ ea rōe q̄ hz voluntas.
Et ego totam istā questionem volo intelligere de
libertate oppōnis. Quantū ergo ad suppositionē
op3 videre quō aīa p̄ducit actū volēdi. supponi
mus enī ex dictis p̄ius q p̄ducit eum. Sed ad
videndum quomodo oportet notare et suponere
q non p̄oducit illum nisi cum est informata co
gnitione rei volibilis sub ratione boni vel apparē
tis boni. quia oīs concedunt q appetitus aialis
p̄ut distinguim⁹ eū p̄tra appetitū naturalē: nō fer
tur in incognitū. Etiam op3 vlterius q illa cogni
tio sit intellectiua. non solū sensitiua: quia dist in
guimus inter voluntatem et appetitum sensitiuū
secundum rationem. et inter actuz volendi z actū
sensualiter appetendi: quia actus appetēdi secūn
dum q sequitur iudiciū itellectuale hz actus vo
lendi: et potētia illo actu appetēs. vt sic hz volun
tas. actus aūt appetendi scōm quod sequif iudi
cium sensuale. hz actus sensualiter appetendi: et
potentia illo actu appetens vt sic dicitur appetⁱ
sensitiuus. hoc ergo supposito videndum ē vtrū
illa intellectualis apprehensio illi⁹ volibilis aliq̄d
operetur vel actiue vel passiue in p̄ductione ip
sius volitionis. Et de hoc ego pono conclusiones
faciliter. ¶ Prima est q illa intellectualis appre

p̄ma cōclusio.

hensio operatur ad illam volitionē. vel actiue vel
passiue. quia cum supponamus animam agere il
lam volitionem et etiam recipere. tamen illa app̄
hensio est dispositio anime sine qua non potest a
nima agere vel recipere illam volitionem. z sic ne
cessario requisita et non potest dici quomō sit ne
cessario requisita nisi tanq̄ dispositio vel instru
mentum agentis ad agendum. vel tanq̄ dispositio seu instrumentum patientis ad patiendum. nō
enim est dispositio requisita in anima p̄opter eē
anime: quia anima potest esse sine illa. ergo vel p̄
pter pati vel p̄opter agere. Sed dispositio neces
saria agentis ad agēdū se habet actiue ad p̄odu
ctionem effectus licet non p̄incipal sed actiue
instrumental seu dispositiue. et ita etiam se ha
bet dispositio necessaria ad patiendū scz passiue
dispositiue licet non p̄incipal ergo z ē. ¶ Secūda

Secunda.

conclusio q possibile est animam agere volitionē
alicuius obiecti illo obiecto nihil agente. Ex quo
sequitur q obiectum volitū ē non principale actī
uum volitionis. conclusio patet quia pono q nul
lum vinū sit ita q deus annihilet omnia vina: tūc
possibile est: q ego nunc sitiens incipiam nunc
velle vinum. et ita nunc agitur in me volitio vini:
et tamen vinum nunc in me nihil agit: quia nihil
est: quia agens agit secūdū q in actu conceditur:
tñ q vinū egit speciē suam i anima que reseruata
est in fantasia vel in memoria: aut vbi volueris i
corpore vel in anima. ex qua sequitur postea inte

Tertia

tio ꝛ volitio obiecti: ꝛ sub hac intentione (que est bene remota: a ꝓpria locutione) dicimus obiecta intellecta vel volita: agere intellectum ꝛ voluntatem intellectiones ꝛ volitiones. ¶ Tertia conclusio est ꝙ illa apprehensio intellectualis oparatur actiue ad productionem volitionis hoc ꝓbat: quia determinatū est in tertio de aīa ꝙ appetibile mouet appetitū ad appetendū ꝛ primitus mouet itellectum ad intelligēdū: ꝛ est illud appetibile vt dicit Aris. bonū vel apparēs bonū. quod cū ꝓmitꝫ mouet intellectū ad intelligendum apparet: quia dicit Aris. ꝙ mouet appetitū eo ꝙ sic intellectum vel imaginatū. ꝛ ifi vt ꝓz ꝑcedentē ꝛclusionē illud appetibile non tūc agit sc̄m se sed solū sc̄dz hāc itentionē: qz spēs reseruata in sensu q̄ egit agit ad eius itentionem: ꝛ illa intellectio cōsequit ad eius volitionem: ꝛ hoc est qđ ꝓbare volumus. Et hoc ꝓfirmat: quia dicit Aris. ꝙ appetibile mouet appetitū ad appetendū eo ꝙ sic itellectū vl imaginatū hoc nō esset nisi itellectio vl imaginatio operetur ad hoc actiue. mouere eīm est agere.

Quarta

Quarta ꝛclusio est ꝙ illa apprehensio intellectualis nō opat ad illā volitionē passiue: qđ sic declarat: qz intellectio illa nec est ꝓncipale attiuū volitionis nec passiuū: qz volūtas (ꝓut oēs ꝓcedūt) ē ꝓncipale passiuū ꝛ receptiuū volitionis. ꝛ volūtas nō est illa apprehēsio: sed ipa aīa. ꝛ silr ipa aīa ē magis ꝓncipale actiuum volitionis q̄ illa intentio. Alit oporteret dicere ꝙ illa itētio se haberet nobili ꝛ liberi ī ꝓducēdo illā volitionē: q̄ aīa qđ est absurdū. Itē qz imaginandū est ꝙ sicut aīa nutritiua agit nutritionē ꝓ calorē naturalē sic aīa illā volitionē ꝓ illā intensionē. calor aūt ille non ē ꝓncipale nutriēs: sed aīa ꝛ calor est dispositio necessaria aīe ad agendū nutritionē. Ita ꝙ itelligere debem ꝙ intentio nō est ꝓncipale agēs volitionem sed aīa ꝛ itentio ē illa dispō necria aīe ad agendū volitionē. hoc supposito ꝛclusio posita declarat sic. Si apprehensio intellectualis oparet passiue ad volitionē ita ꝙ esset dispositio aīe ad recipiendū volitionē sequeret ꝙ oīno idē ꝛ sc̄m idē ꝛ respectu eiusdē esset agēs ꝛ passū qđ Arꝫ. negat ī multis locis: vīd cnto ꝛ nono methaphysice describit potentia actiua ꝙ est ꝓncipiū motꝫ ꝛ mutationis in altex aut inq̄tū altex. Et potētia passiua ab altero aut inquātū altex. ꝛ hanc veritatē specificare est speculatiue phie. pīa ptz quia tā actiue q̄ passiue ad eandē volitionē se haberet aīa eadē exīs: et sc̄m illā apprehensionem eandē exīstē. Item quia entis in potentia est pati ꝛ entis in actu est agere videtur rationabile quia aīa humana q̄ sc̄dz se est in pura potentia ad oīs dispositiones icorporeas possibiles hoī ineſſe ꝛ sicut tabula ī qua nihil actualē sit sc̄m seipsam ꝛ non per aliam dispositionē actualē passiua ꝛ receptiua oīm ꝑdictarū dispositionū icorporeaꝝ et ꝙ ipa vt ē actuata alicubus dispositionibus sit innata agere alias dispositiones consequentes. ergo videtur mihi ꝙ anima per intellectionem q̄ est informata agit volitionem: et per suam uaturam precise recipit eā.

Quinta ꝛclusio ꝓ modum corrolarij.

¶ Tūc sequitur ꝙnta conclusio: quod aīa agit volitionē ea rōe qua dr intellectus quia agit volitionē per hoc ꝙ ea rōe q̄ informat intellectione illa vt dictū est: sed ea rōe q̄ informata ē itellectione dr intellectus. ꝙ ē. Sexta ꝛclusio ꝙ aīa agit volitionem ea rōe qua dicitur voluntas quia (sicut dictū est) illi actus sc̄z ꝓplacentia et displicentia acceptatio ꝛ refutatio/volitio/ꝛ nolitio/amplꝫ amor odiū/delectatio/tristitia/desiderū ꝛ c. sūt actꝰ ipiꝰ aieꝫ dr volūtas. ita ꝙ aīa ea rōe q̄ informata ē alt quo illoꝝ dr voluntas: hoc supposito postea etiā suppono ex determinatis ꝙ ꝓplacētia ꝛ displicentia sunt actus ꝓiores ī volūtate naturalr q̄ acceptatio ꝛ refutatio: q̄ ꝓpe dīr volitiones. ꝛ si aliqñ fuerint silr ꝛpe in volūtate ꝓplacentia in bono apprehenso ꝛ acceptatio: tamen hoc non obstat ꝙ nat ꝓr naturalr ꝛ necessario sc̄m ordinē nature in his aūt q̄ sunt sic essentialr ordinata in. oibus ꝓius est causa posteriozis: et ideo sicut aīa ꝙ apprehensionē boni facit in se ꝓplacentiā in illo bono sic ipsa per illam apprehensionē et illā ꝓplacētiā simul facit actum consequentē sc̄z volitionē. ergo anima agit volitionem sc̄m ꝙ est informata illa apprehensione et illa cōplacētia sed vt informata apprehensione dicit intellectus. et vt informata complacentia dicitur appetitus et volūtas. ergo anima agit volitionem vt dicitur intellectus et vt dicitur voluntas. ¶ Septima conclusio est ꝙ aīa se habet passiue ad volitionem ea ratione qua dr intellectus: nā dicitur intellectus non ex eo ꝙ agit intellectionem: nec sensus ex eo ꝙ agit sensationem. tunc eīm obiectum sensibile vel intelligibile aut species eius diceren sensus aut intellectus: sed ex eo ꝙ habet in se vel recipit ītellectionē sc̄m quā formaliter itelligit et sic de sensu ad sensationē. ergo ꝓportionabiliter voluntas dr voluntas ex eo ꝙ habet vel recipit in se huiusmodi actus: et ex hoc ꝙ est passiue eam sic se habere ad illos vnde opz sic subtiliter imaginari et scrupulose. licet eīm voluntas concedatur agere volitionem ea ratione qua dicitur voluntas: tamē nō dr volūtas ex eo ꝙ agit volitionē. sz ex eo ꝙ habet in se complacentiā q̄ est actus attributus aīe ea ratione q̄ dr voluntas: per quē agit volitionē imo etiā intellectus non dr intellectus ex eo ꝙ agit intellectionem hoc eīm accidit sed ex hoc ꝙ habet ī se intellectionē. Differt igitur dicere ꝙ voluntas agit volitionem ea ratione qua dicitur voluntas: ꝛ dicere ꝙ voluntas dicitur voluntas ex eo ꝙ agit volitionem. prima eīm est vera et secunda falsa. oī eo prima est vera. quia volūtas agit volitionē per complacentiam per quā habet in se ꝙ dicitur voluntas sed secunda est falsa: quia ipa habens ī se cōplacentiam tā per hoc dr voluntas: licet nihil ageret quia etiā si voluntas ageret cōplacenciā et volitionē: ꝛ nō reciperet aliquā earū. nūq̄ ex hoc diceretur voluntas. ¶ Octaua conclusio ponitur ꝙ volūtas se habet libere ī recipiēdo volitionē libertate oppōnis: qz oīb eodēmō stātib sc̄z itellectu illa apphensiōe et volūtate informata illa complacentia: tñ possibile ē ꝙ voluntas recipiat ab eis volitionē et possibile ē ꝙ nō recipiat. ¶ Nona cōclusio est: ꝙ intellectꝰ et volūtas silr illa informatꝰ apphēsiōe et ista informata ꝓplacētia se hñt libere in ꝓducēdo vlitionē libertate oppōis: qz sic se hñtes et oīb aliꝭ eodēmō se hñtibꝰ: pñt ꝓducere ꝛ pñt

Septima.

octaua.

nona

dubitatio.

non ꝓducere: neutr tñ sine aīo. i. aīa silr libere pōt ꝓducere volitionē ꝓ illā apphēsionē ꝛ ꝓplacētiā: nō ꝓplacētia sine apprehensiōe: nec ꝓ apphēsionē sine ꝓplacētia. ¶ Tu qres vñ aīa habet illā libertatē. Ego credo ꝙ illā habet essentialr ꝛ formaliter ex se: ita ꝙ ipamet est illa libertas ꝛ hz eā sicut ꝛ suā essentiā ab ipo deo ꝓmo actiue ꝛ finaliter. illa aūt libertate est inata ꝓducere ī se actum volendi per illas ꝓplacentiā ꝛ apprehensionē dispoūtiue. non tamē est per eas nc̄itat ad ꝓducēdum. Ergo tandē appet ꝙ volūtas ea rōe q̄ voluntas ꝓducit libere volitionē: nō tñ tanq̄ totale ꝓductiuū: ꝛ silr intellectus ea rōe qua intellectus aīa aūt ea rōe q̄ dr silr intellectus per apprehēsionē ꝛ volūtas ꝓ ꝓplacētiā: ꝓducit libere volitiones tanq̄ ꝓducens totale. non excludendo tamen dei cōem influētiā: ꝛ ita dictū est ꝙ a principio in qñe supponebat. Nunc dicēdū est formalr de q̄sito.

decia ꝛclusio

¶ De quo hec decima ꝛclusio videt mihi ponēda q̄ si sit ī hoc aliq̄ ꝓpatio: aīa liberi se hz ī ꝓducēdo volitionē ea rōe q̄ dr intellectꝰ q̄ ea rōe q̄ dr voluntas. dico si sit in hoc aliqua comparatio: qz nō videtur in hoc comparatio quo ad libertatem ꝓpositōis: sz quo ad libertatē ꝓncipalitatis ꝛ finalis ordinationis: si ei apphēsio se habeat ꝓncipali ī ꝓducēdo volitionē q̄ illa ꝓplacētia: tūc aīa ꝓncipalius ꝛ ꝑ ꝓs liberius ꝓducit illā volitionē ea rōe q̄ itellectꝰ q̄ ea rōe q̄ volūtas: sed ita est ꝙ ꝛc. minor ꝓbat qz aīa ꝑ apprehēsionē dirigit totuz qđ sequt: ꝛ dirigens ē ꝓncipali ꝓ directo. Et qz apphensio ad ꝓplacētiā ꝓpat sicut agēs ꝓmarium ad scōarīū: ꝑ apprehēsionē enī agit complacētia et ꝑ hec ābo volitio: vt dictū est agēs aūt ꝓmarīū ceteris paribus ꝓncipalius se habet ī producēdo effectū q̄ agēs scōarīū. magis eīm influit vt dicit actoz de causis ꝛ magis mouet vt dr. viij. phys. Et qz illa ꝓplacētia reputat parue efficacie ꝛ nobilitatis: oēs aūt apprehēsionē illā que dicit quid sit agendū ꝛ quō: ꝛ quid dimittēdū: que est actus prudētie reputant magne efficacie ꝛ nobilitatis. tali aūt magis attribuēda est libertas finalis ordinationis. igit ꝛc. Si aūt tu dicas: ꝙ volūtas ea rōe q̄ voluntas se habet libere ad volitionē tā actiue q̄ passiue: intellectꝰ aūt ea rōe q̄ intellectꝰ nō nisi actiue: igit volūtas liberi ea rōe ꝛc. Ego dico si hoc ꝓcedat. non est ꝙ ꝛclusionē posita: qr illa nō erat nisi de ꝓducere. ꝛ cū hoc nō opz ꝓcedere hoc ꝙ tu nūc ꝛcludis qz libertas nō ꝑpe dr libertas ex passibilitate sed ex actiuitate. libertas eīm ꝓpe dicta significat vl ꝛnotat ꝓncipalitatē ꝛ dñiū. agēs aūt ea rōe q̄ agēs dñat sup passū ꝛ nūq̄ passū ea rōe q̄ passū sup agēs. Rōes q̄ fiebāt ī ꝓncipio qōnis soluūtur manifeste ex dictis. hec ꝙ dicta sunt in his tribꝰ qōnibꝰ de libertate vl seruitute hoīm ꝛ potentiarū suarū.

Quinto quarto.

Af primo

Quarto querendū est ī quo actu ꝓsistit hūana felicitas: vel i qbꝰ ꝛ ꝑ quēstio fieri sub hac forma. Utrum hūana felicitas ꝓsistat ī vno actu vl pluribꝰ. Arguitur ꝙ in vno ꝑ Arꝫ. dicētē ꝙ hūanū bonū. i. felicitas est aīe operatio: secūdū ꝛtutē perfectissimā. si aūt plures sint ꝛtutes scōm perfectissimā et optimā ꝛ nō dicit operationes nec scōm virtutes sed dicit operatio ꝛ scōm ꝛtutes vnā ꝛ ꝓfectissimā ꝛ optimā. ꝛ idēntā dicit ꝛ magis dearticulat in decimo libro. ¶ Itē prīo huiꝰ dicit Aris. optimū igit ꝛ pulcherrimū delectabilissimū felicitas. tale aūt non est nisi vnum: quia quod ꝑ superabūdātiā dr vni soli ꝓuenit. ¶ Itez primo huiꝰ dicit Aris. finē aliquē eē operationū humanaꝝ quē ꝓpter seipm volumꝰ. Alia vo ꝓpter ipm quē dicit esse bonū ꝛ optimū. ꝛ ꝑ illum intendit hūanā felicitatē. ꝛ tñ ista nō pñt ꝓuenire duobus actibꝰ hūanis: qz nō debet eē ī hoīe ꝓfecto ordinatio: sicut nec in maiori mūdo: esset aūt ordinatio actuū hūanoꝝ si essent duo optimi ex q̄ finales q̄ꝝ neut ī alterꝫ ordiaret finalr opz q̄ eē vicū talē ꝛ illud est felicitas. ¶ Item speculatio est vnus actꝰ nō duo. ꝛ tñ decio huiꝰ Arꝫ. ꝛcludit q̄ erit felicitas speculatio qđā. ¶ Itē seneca nō cessat clamare ī epīis suis q̄ vnū ē hoī bonū: et quod illū est rō ꝓfectissia ī epīa inimicitias ꝛcludit q̄ sola rō perfecta hoīem beatū facit. q̄ felicitas in vno actu consistere videt. ¶ Ad oppositū arguit alit opīātes pluribꝰ auctoritatibꝰ ꝛ rōibus: q̄m oīs qui dicūt hūanā felicitatē in vno actu consistere dicunt ꝙ hoc est vel in actu intellectꝰ vt ī deitione vel speculatione vel ī actu volūtatis vt ī dilatione. sc̄z in illo istoꝝ q̄ ē ꝓfectissimꝰ ꝛ optimus. ¶ Sed arguit ꝙ hoc sit ipossibile quēcūq illoꝝ dicas quia si dicas ꝙ actꝰ nobilissimꝰ q̄ pōt hoī ineſſe sit clara dei visio: tunc ꝓbo ꝙ ille non esset essentialiter felicitas: quia tūc ipo manente alijs actibꝰ ablatis: sicut auferri pōt ꝓtinā delabilitā (vt alīq theologi dicūt) adhuc hō eēt felix sicut lapis esset albus manēte in eo albedine. oibꝰ aliꝭ accidentibus remotis. ꝛ tñ illud consequens est falsū sc̄z ꝙ homo clare videns deū sine alia delectatione ꝛ sine amore dei diceret beatus. opz ei felicitatē esse delectabilissimā vt dicit Aris ꝙ ꝛc. ¶ Et confirmatur forti: quia dicūt illi theologi ꝙ in alia fortis cū clara dei visione posset deus formare itēsā tristitiā sine delectatiōe odiū dei sine amore an igit eēt felix. stat mihi ꝙ ego nō velletā lē felicitatē. ¶ Itē ois potētia hūana ē felicitabilis cuiꝰ opīnatiū est attingere ad obiectū bitificū qđ est ipe deus. tales aūt nō sunt potentia vegetatiua vel sensitiua/vel scōm locū motiua/vel appetitꝰ sensitiuus: sed tales sunt intellectus ꝛ volūtas. ꝑ intellectū enī deū intelligim ꝛ per voluntatē ipm amam. ergo scōm ābas illas potentias homo est vere felicitabilis. ergo si scōm vnicam illarū potentiaꝝ felicitaret: ipse nō ꝓfecte felicitaret nec ꝙ totaliter: sed diminute ꝛ ptialiter quod nō est dicēdū. ꝓterea quia nihil diminutū attribuit felicitati. vnde nihil impfectū est coz que felicitas decio huius. ergo ncē est felicitatē integrari eēntialr ex actibꝰ illaꝝ potētiarū. ꝛ non esse actū vnicū vnius illarū. ¶ Itē felicitas ponit ꝙsistere ī ꝓfecta dei ꝓplatiōe q̄ nec est dei cognitio sine aīe nec aīa sīi cognitiōe: sz ex ābob ꝓstituta. Itē felicitas ponit eē qđ ꝑ se sufficientissimū. ꝛ nulli actꝰ vnicꝰ ē ꝑ se sufficientissimꝰ. Itē dicit Arꝫ. prīo hꝰ. nō oīno felix q̄ spē turpissimꝰ ē vel ignobilis vel solitariꝰ et fine ple. ꝛ quō esset hoc ex ꝙ felicitas consisteret vno actu siue itellectꝰ siue volūtatis. Ad idē etiā

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto

Sexto

Secundo.

Tertio.

Quarto

Quinto

pōt allegari Aris. vij. politicoꝝ: dicēs q vnicuiq; tm̄ adiacet felicitat ꝯtū q̄dē ꝓtutis ⁊ prudētie: et eiꝰ qđ ē agere scōm has sic ꝓfessis nobis dicit igi tur Aris. nō solū prudētie ptinētis ad intellectuꝫ nec solū ꝓtutis ptinētis ad volūtatē: sed sil' ꝓtutis ⁊ prudētie. ⁊ ponit sup hoc rōem. dicēs: nullū aūt bonū opꝰ neq; viri neq; ciuitatis sine ꝓtute ⁊ pru dentia. imo etiā alij morales ⁊ sacra scriptura vi dētur idē intēdere. Nā multe auctes sacre scriptu reviden̄ clare dicere q ī dei visione consistit huma na felicitas: ⁊ multe alie q in dei amore: quod nō est nisi quia non tm̄ in isto nec tantū in illo sed cō iunctī ⁊ integraliter i ābob⁹: ⁊ sic esse vt̄ de seneca ⁊ tullio: modo esm̄ dicūt vnū modo aliud: ꝟbi gra tulliꝰ in padoris dicit oēs sapiētes liberos ⁊ oēs stultos seruos: ⁊ sic libertatem ⁊ ꝓfis felicitatē attribuit sapientie que et habitus intellectualis: sed etiam statim in eodē libro querit: quid enim ē libertas ⁊ rfidet ptās viuendi vt velis. et sic attri buit eam voluntati. Silr seneca valde sepe attri buit felicitatem sapientie et recte rationi: et sepe etiam virtutibus moralibus verbi gratia in epla agnosco dicit: quod nō pōt esse nisi rex sciā ptin gat ⁊ ars: per quā diuinaꝫ hūana noscank hoc est summū bonū: et per conseqns felicitas. Et ī epla que incipit epistola tua dicit: bona illa sunt vera q̄ rō dat solida ⁊ iō dicit posit q rōe nihil valētius ē Et in epla sequente. In hoīe optimū quid est: rō hec recta ⁊ ꝓsūmak felicitatē hois ipleuit iō cōclu dit posit: q sola rō perfecta btm̄ facit. ⁊ sic manife stū est q in illa epla seneca felicitatē consistere po suit in rōe ⁊ sapia. ¶ Sed tu dicis stati q oēs au ctoritates senece ⁊ rōes super quas fundak: oclu dunt oppositū eius quod volebas ꝓbare: intende bas em̄ concludere q non solū in actu intellectus (cuiusmōi sunt sapia scia ⁊ rō) consistit hūana fe licitas: imo etiam in coniuncto ex actu itellectus ⁊ actꝰ voluntatis: ⁊ auctes allegate dicūt ex pⁿsse q in solo actu intellectus. ict enī seneca sola rō p fecta btm̄ facit: rq videret oēs libros eiꝰ ipe excla mat ⁊ extollit sapiaꝫ sup oia hūana bona. Rndet tm̄ q si exp̄sse videak itentio senece: seu opio ap parebit: q ipe bn̄ sciuit distīguere int ꝓtutes mo rales q̄s dirimꝰ esse ꝓtutes appetitus seu volūtatꝫ ⁊ int prudentiā quā dirimꝰ ꝓtutē itellectꝰ practi ci sicut pz ex illo quo libello suo pulcherrimo vo cato de ꝯttuor ꝓtutibus cardinalibꝰ: ⁊ vtraq; vo cat ꝓtutes seu virtutum species in dicto libello. has q̄dē ꝓtutes aie nostre vt ꝺr appetitꝰ practicꝰ illā aūt eiusdem aie nostre vt ꝺr intellectus pra cticus: sed neutras diuisim dicit esse ꝓtutes sim plr anime humane vt humana aīa ꝺr quia ꝓtutē op3 esse perfectam dispositionē eius cuius ꝺr vir tus ea rōe q̄ ꝺr ꝓtus eius: sed nulla eaꝝ diuisim est pfecta dispositio aīe hūane scōm q ꝺr aīa hūana nec etiaꝫ hūane practice scōm q dicitur humana practica. Et videk q hoc debeat Aris. ꝓcedere: q em̄ virtus sit dispositio perfecta habentis ptz se ptimo phisicoꝝ virtus enī perfectio est vnūq̄q; enim tunc maxime perfectum est cum attingit ꝓ prie virtuti: silr in secundo huius: virtus oīs cuiꝰ vtiq; fuerit virtus et bene habens perficit ⁊ opꝰ eius bene reddit. postea in sexto huius apparet q licet virtus moralis diuisim cōtra prudentiā red dat voluntatem practicam perfectam vt volūtas dicitur: et opus eius bene quantū ꝓcedat ad volū tatem: vt voluntas ꝺr: et sic de prudentia quātuꝫ ad intellectū practicū: tm̄ neutra diuisi reddit totā aīam actiuā perfectā nec opus eiꝰ bn̄. sed Aris. ꝓsiteri videk: dicēs ꝓtutē moralē ꝑncipalē nō pos se esse sine prudētia ꝓpe qđ (vt dicit) oēs qñ diffi niunt ꝓtutē apponūt hītū dicētes ⁊ ad q̄ ē scōz re ctā rōem: tādē ꝯcludit manifestū eē ex dictis qm̄ non possibile bonū esse principaliꝫ sine prudentia tunc sequitur: adhuc enī neq; prudētē sine moza li ꝓtute. Et in. vij. politicoꝝ vt ꝓallegatū fuit: nul lū aūt bonū opꝰ est neq; viri neq; ciuitatis sine pru dentia ⁊ ꝓtute. Et ita secūdū predictas deductio nes rōcinando videtur q ꝓtus anime actiue scōm q actiua dicitur est aggregatio ꝓtutis moralis ⁊ prudentie ⁊ neutra diuisim. Deinde consideran dum est q (sicut dicit Ariꝫ. nono ethicoꝝ) cum hō sit aggregatus ex aīa ⁊ corpore: ex parte sensuali intellectuali. tm̄ cum in hac ꝓgregatione homo sit ꝑncipalissimū homo maxie ꝺr hic. i. itelleectus. ⁊ ita intendit de aliꝭ ꝓgregationiḃ: dicēs quēad modū aūt ⁊ ciuitas ꝑncipalissima maxie videk esse ⁊ oīs alia ꝓgregatio: sic ⁊ hō. Si igit dicam⁹ q ī illa ꝓgregatione ꝓtutis moralis ⁊ prudentie q̄ est tus aie actiue ꝑncipalissimū ē prudentia seq̄tur q scōm talē denoiationē ꝓgregationis a principa liori oīs ꝓtus hois scōm virtutem actiuam vt a ctia est. ē prudētia. quā ītēdebat senecaꝫ rōez ⁊ ēt p sapiam quia sp ipe locut⁹ st de felicitate practi ca scōm quam prudendtia ꝺr sapia. Sic etiam di cit seneca oīs ꝓtutes animе rationes: ⁊ fortitu dinē esse scientiam. vnde in epistola Si vales que rit quid est sapientia. Et respōdet q sp idē velle atq; idē nolle: licet velle ⁊ nolle sint actꝰ ipiꝰ volū tatis. Et in epla claranū dicit exp̄sse q oēs ꝓtutes sunt rōes. Et in epla pepcerā dicit: non est ei fo rtitudo incōsulta temeritas nec piculoꝝ amoꝝ nec formidabiliū appetitio scientia est distinguēdi qđ sit malum et quod non sit. Ad istam igitur itentio nem et ad istum modum loquendi putandum ē so cratem locutum fuisse: cum dixit oēs virtutes eē rationes et prudentias vt narrat Aris. sexto ethi coꝝ. Hec Aris. ibidem videtur illa dicta repre hendere scōm istā itētionē: sed reꝑhendit illa verba eom̄ quo reꝑhenderēt eiꝰ ꝟba ipropa cū dicit ciuitatē ⁊ oēz ꝓgregationē eē ꝑncipalissimū ⁊ ho minē esse itellectiuū. Ex iſtis igit oīb⁹ videk esse dicendū q felicitas practica de qua p̄dicti phi ma xime loquebank: nec sit diuisi actꝰ itelligēdi scōz prudētiā: nec actꝰ volēdi scōm ꝓtutē moralem: sz actus ex illis actib⁹ ꝓgregatus scōm ꝓtutem per fecta et ex illis ptialiḃ⁹ ꝓtutiḃ⁹ ꝓgregatā. In qua tū ꝓgregatiōe ps ꝓcipaliꝭ nobilioꝝ et melioꝝ est set prudentia et actus prudentie scōm delectatio nē itentionis phꝰ. ꝓallegatoꝝ. Et ꝓportionabi liter vt esse dicēdū de felicitate ꝓplata q̄tū ad actꝰ itellectꝰ ꝓplatiui et volūtatis cōꝓplatiue put ipa ꝺr felicitas aie hūane: vt est et ꝺr ꝓpla tiua. vnde puto q in patria clare visioni que ꝓpe ⁊ scōz se nō debeat dici practica corrūdeat: nōr q̄ etiā ꝓpe nō debet dici amoꝝ practicꝰ ⁊ ꝓtemplati

Calūnia

Responsio.

optimū q ꝓt esse i hoīe du plr ꝺr.

uus. Ego credo q nō sit possibile modū istū dicē di rōibus ipobare multā habētiḃ⁹ efficaciā: nec puto q istū modū negasset Aris. ad sensū p̄dictū Tm̄ his nō obstantiḃ⁹ pōt dari aliꝰ modꝰ loq̄ndi videlz q cū felicitas ꝺr debeat dici qđ optimū ⁊ pfe ctissimū eoꝝ q̄ inata sūt esse felici seu felicitabi li scōm virtute: optimū aūt eoꝝ q̄ hoi ineſſe ꝓt du plr ꝓsiderari: vnomō optimū via cōpositōis seu aggregatiōis. aliomō via diuisionis seu resolutio nis. ⁊ sic viroq; hoꝝ modoꝝ pōt dici hūana felici tas. via ergo ꝓpositōis optimū in hoīe est ꝓgrega tio ex oīb⁹ virtutiḃ⁹ opatiōiḃ⁹ ⁊ dispositiōiḃ⁹ q̄ in nate sunt homini conuenire spectantibus ad ipi⁹ melioratione: tam scōm aīam ⁊ singulas poten tias aie q̄ scōm corpus ⁊ singulas partes ad integritatē corporis pertinētes: hoc igitur nomē feli citas istomō supponeret. p tali ꝓgregatiōe adhuc appellādo sufficiēter adiacētia extrisecoꝝ bonoꝝ ad hoc q̄ hō valeat exercere expedite singulas o perationes sibi ꝓuenientes ⁊ scōm ꝓtutes aie: ⁊ scōz ꝓtutes corporis: ⁊ ista est felicitas q̄ a boetio de scribit que est status oīm bonorum aggregatione perfectus ⁊ sic nihil imperfectum est eorum que felicitas ꝺr dicitur in decimo huius. ⁊ sic diceret aliquis q ille non esset simplr homo felix q̄ esset mēbro truncatus vel egritudine detentus vel in carceratus aut infortunatus vel carēs diuitiis ex teriorib⁹ put notabak i ꝓmo libro. ⁊ phi fide catho lica ⁊ spualiter supernaturali reuelatione caren tes scirent hmōi felicitatē attribuere in hac vita. Vta autem resolutionis optimū in homine dice retur illa dispositio vel ille actꝰ aut quocunq; no mine noīetur: que vel qui in p̄dicta congregatiōe resoluta in suas partes esset optimū ⁊ finalissimū aliorꝝ. ⁊ ad qđ singula alia finaliter ordinarent nō q̄ illa resolutio fiat scōm realē remotionē ptium abinuicē: sed scōm rōez distincte ptes oēs ꝓsiderā rē. Si igitur dicam⁹ q illō sic optimū sit actꝰ spe culationis circa diuinā essentiā nos dicem⁹ q ille actꝰ erit hūana felicitas: ita q̄ hoc nomē felicitas supponit p̄cise p illo actu: ⁊ tm̄ nō absolute a cō notatiōiḃ⁹: imo ꝓnotat siue appellat oīa p̄requisita ad expeditū exercitū illiꝰ actꝰ speculationis: ⁊ na tralr ꝓsita vel annexa: ⁊ sic appellat ꝑmittꝰ amo rē dei tanq̄ naturalr consequentē ex illa speculā tione si sit recta ⁊ pfecta: delectationē hīs actibus connexā naturalr. deinde etiā appellat virtutē sa pientie scōm quā est illa speculatio pfecta conse q̄ter appellat prudētiā ⁊ ꝓtutes morales paran tes locū sapie vt dictū est in sexto. deinde sēsuum viuacitatē deseruientiū intellectui ad speculatio nem: et tandē virtutes corporis et bona exteriora sicut satis deductum fuit in. xvj. qōne ꝑmi libri. Et certū est q illum modū loquendi tenuit Aris. nec contra istū modū valent rōes q̄ ꝓtius fiebant: facilter enim respondendū ē ad eas. ¶ Ad pmā ponam⁹ q clara dei visio sit hūana felicitas ī pa tria: tu arguis q tūc esset felix si clare videret deū sine delectatione. imo cum tristitiaꝫ odio dei: ego nego. imo potius esset miser: quia tunc illa visio non esset felicitas propter defectum appellatorū sicut sunitas que licet supponat pro caritate: ta men appellat nasum: ideo magnitudo et cauitas nasi que est similitas si remouerenk a naso et pone renk in lapide. ipsa non amplius esset similitas p pter defectū ꝓnotati. ⁊ ita licet Aris. teneat felici tatē esse actū speculandi: tamē dicit in septio hu ius q̄ dicētes hoiem rotatū vel infortunatū esse fe licem si sit bonꝰ licet actu speculetur nihil dicūt ⁊ in primo huiꝰ silr. Et quod dicebatur de albedi ne non est ad ꝓpositū quia albedo significat id p quo supponit sine ꝓnotatione aliorꝝ. ¶ Ad aliā q̄ dicit q tā volūtas q̄ itellectꝰ est felicitabilis cōce do. Sed ad soluēdū clare ista rōez ꝑmuēda erit q̄dā alia distinctio de felicitate. ideo nūc trāseo ad rōez seq̄tē. Nā ꝺr q felicitas est dei perfecta cō templatio ego possū concedere: sed ista cōtemplatio est speculatio seu visio dei tamen nomen cōtēpla tionis connotat sicut nomen felicitatis adiacenti am amoris et delectationis naturalr connexoruꝫ illi speculationi vel visioni. Et tu dicis visio est p fecta contēplatio. ego dico q vere est adiacentiḃ⁹ sibi amore et delectatiōe: sed si non adiacerēt ipa non esset perfecta cōtēplatio. imo nec esset perfecta visio. bene enim esset visio perfecta sua essen tialī perfectione: sed non sequitur: ergo perfecta perfectione innata sibi adiacere: sicut hō sine vir tutibus moralib⁹ ⁊ intellectualiḃ⁹ non esset. sim plr hō pfectꝰ: licet iſi esset pfectꝰ scōm pfectionē essentialē. ¶ Ad aliā q̄ arguit de p se sufficientia felicitatis: dictū est i. xiij. qōne primi libri: vbi po siti fuerūt quattuoꝝ modi per se sufficientie ipi⁹ ⁊ adhuc posset addi quintus: q̄ felicitas est per se sufficientissima q nullo indiget quod esset sibi cōueniens ad pfecte viuere: qm̄ hoc non indigeo q̄ habeo speculatio aūt q̄ ē hūana felicitas oīa hz si bi adiacentia que conuenīt hoi ad pfecte viuēdū ⁊ scōm corpus ⁊ scōm aīam. aliter ipa nō esset fe licitas. vnde concedo: q felicitas posset multis indigere: requisitis ad vitā perfectam hois: sed tunc illa non esset felicitas hūana. iō hec ē p se sufficientissima q nullo indiget vt dictū est. Oēs aūt auctes siue sacre scripture siue phoꝝ licet exp̄sse dicerent felicitatē in dei amore consistere vel in delectatione vel in amore ⁊ visio ne aut felicitatem etiā esse amorem vel delectatio nem vel coniunctū ex amore ⁊ visione: exponerē tur q hec dicta fuerunt ad signandū q nō pōt eē felicitas sine illis: vel q hec sunt necessario anne xa felicitati vel consequentia ipsam vel aliquo ta li modo. sepius em̄ sermones ponunt non secūdū ꝟboꝝ ꝓpriissimas significatiōes ⁊ acceptiones. Hūc ergo admissa hac ꝓma felicitatis distinctiōe cuiꝰ mēbra coīcidūt q̄ ad realē hūanoꝝ bonoꝝ exūtia ⁊ eoꝝ ordinationem in hoie felici: ego ponā adhuc vnā aliam distinctionem de felicitate. et notabo q cuicunq; conuenit habere ꝓpriam virtutem: ei conuenit felicitas. et si expedite operatur secūdū illam virtutem: habet felicitatē vel ꝓportionabi le felicitati: dico conuenit sibi felicitas si ipsū sit natum felicitari: vel proportionabile: si non ꝓpe dicak felicitabile omne enī quod attingit ꝓpe vir tuti et opatur scōm eā expedite: est perfectiuꝫ opti me se hīs ⁊ p ꝑfis est felix vel ꝓportionabile felici ci: ꝓstat aūt q totiꝰ hīs ptes diuersaꝫ ⁊ ad diuer sas opatiōes naturalr ordiatas assignāda est ꝓ

Ad rationes q̄ videbā ꝓbare q̄ felicitas nō sit ialiquo simplici.

Ad secūdam

Ad tertiam.

alia diffictio felicitatis

Ad quartam

ppōa vniuſcuiuſq; ptis. z ei⁹ ſtus eſt ei ppa: et optia pplexio cordis/z alia cerebri/z alia manus z alia oculi z cuiuſlicet partis· ſtus propria alicuius ptis illā ptē bene ſe habētē ꝓficit· z op⁹ ei⁹ bñ reddit oculi ei⁹ ſtute bñ videm⁹ vt notak i ſcdo huius· Ex q̄bus ſequit q̄ cuilibet pti totī⁹ bñ ordinati conuenit ppa felicitas vel ppa diſpoſitio partis ꝓportionabilis felicitati. Si g̃ largo noīe oīne ꝓportionabili felicitati vocemus felicitatē: tunc z corporis in hoīe erit felicitas z aīe felicitas z cordis z cerebri z manꝰ et oculi: alia huius et alia illius· Jō z cū aīam ponam⁹ potētiā ptialē: alia erit ſtus atq; felicitas aīe ſenſitiue iquantū ſenſitiua: z alia appetitiue inquātū appetitiua: alia intellectus vt intellectus: alia voluntatis vt voluntas z alia etiā intellectus actiui vt actinus et alia ſpeculatiui vt ſpeculatiuus· Sed tunc de toto ex pluribus ꝓſtituto que ſit ſtus atq; felicitas ipius: z quō abvniuſcuiuſq; partis ppa felicitate diſtinguik: opꝫ conſiderare· Et poteſt dici: q̄ ex ſtutib⁹ partiū ordinatis z ꝓportionatis reſultat ſti⁹ totī⁹ q̄ non eſt niſi ordinata z proportionata congregatio ſtutū ptiū vel potentiarū: et ſic differt ſtus totius a ſtute ptis: ſicut differt congregatio multoꝝ abvno illoꝝ ita etiā ſi felicitas ponak i ope ſcdo ſtutē: felicitas toti⁹ differt a felicitate pris ſicut ꝓgregatio multoꝝ opeꝝ ab vno illoꝝ z hoc ē loq̄ndo ſcdo ꝑmū modū dicendi i ꝓximo· z diſticte· Sed ſi loq̄mur ſcdom̄ ſcz ſcdm denominationē a ꝑncipaliſſimo cōgregatiōis ſicut ſi cōgregationē generalē vniuerſitatis vocarem⁹ congregationē rectoris z ꝓgregationē vnius ſpecialis natiōis vocarem⁹ ꝓgregationē curatoris tūc dicerem⁹ q̄ ſti⁹ totī⁹ ē ſti⁹ ꝑncipaliſſīe partis: vt ſi virtutem animalis diceremus eſſe complexionem cordis que eſt propria virtus cordis· Jſta igit nomina ſtus cordis et ſtus aīalis ſupponerent ꝑ eodē ſed tñ orāt qz hoc nomē ſti⁹ cordis nō appellaret ſtutē ſeu pplexionē cerebri aut epatis: ſed hoc nomē ſtus aīalis appellaret complexiones ſtuoſas cerebri z epatis z aliaꝝ mēbroꝝ· Jō poſito q̄ cor eēt optie pplexionatū et nō cerebꝝ tñ illa pplexio cordis eēt ſti⁹ cordis: ſz nō ꝑ dicerek ſtus aīalis ꝓpter defectū ꝓnotati· Et ita ꝓportionabiliter debem⁹ imaginari de felicitatibus tottius et partiū quo ad opa ſtutū in q̄bus cōſiſterent ille felicitates· Nūc g̃ deſcēdam⁹ ſpecialiter ad felicitatē hoīs z felicitates ſuaꝝ partiū· et loq̄mur ſcdm̄ ꝑmū modū loq̄ndi ꝓnis diſtinctiōis quia ille eſt facilior et melioꝝ diuidam⁹ hoīez ꝓmo in portionē iferiorē q̄ vegetabilis z ſenſualis· z illa eſt ꝓpoſita ex aīa z corpore cū vegetatione ſenſatio nō exerceank niſi i organo corporeo et i portionē ſuperiorē q̄vocatur itellectualis que eſt aīa ꝑciſe: cū opatiōes prope illi portioni non ſint in organo corporeo· Portio aūt inferior diuidit in vegetabilē et ſenſualē· vegetabilis aūt diuidit i ſingula mēbra· quoꝝ q̄libet eſt cōpoſitum ex aīa z corpore· et habet pplexionē ꝓpriam: et vegetationē ꝓpriam. Senſualis aūt diuiditur in ſenſūz appetitū ſenſitiuū· ꝓſtat aūt q̄ ſtus ſenſualis ex naturali pplexione perfecta eſt ad clare z diſtincte ſentiendū· virtus aūt appetitus vltra bonā et naturalē complexionē requirit habitū bone aſſuefactionis inclinantem ad obediendum rationi· Portio autem ſuperior diuiditur potentialiter in partem actiuam z in partem contemplatiuam ſiue practicam et ſpeculatiuam: et virtus q̄ illa ꝓba ſenece in q̄b⁹ videk fepi⁹ exclamare ꝺ hāc Arꝛ·ſniam q̄rū aliq̄ recitata fuerūt i octaua q̄one ꝓmi libri ſcz q̄ bona corpis vl̄ mala ſanitas. vel egritudo diuicie vel pauptas z c̄· nichil augmētāt vel diminuūt de hūana ſtute vel felicitate: nec ad eā apponūt vel aferūt z c̄· put illa ꝓba ſūt vera nihil ꝓcedūt ꝺ Ariſ·nā ſi loquak de felicitate hoīs· vt ē cōpoſitus ex corpe z aīa viues naturalr ipe nō dicit verū· ſi aūt loquak ſcdm q̄d·l·de ſtute hois quātum ad portionē ſuperiorē· verū dicit de ſtute acq̄ſita ſz nō de acq̄ſitiōe ei⁹ ſpēalr quātū ad ſapiam· multū ei obeēt ſtudio corpis egritudo· captiuitas neceſſarioꝝ indigētia z c̄· Nec bñ dicūt de felicitate ſi q̄ſſit i ope ſapie. Et ſz bñ dicerek de ope intrinſeco ſtutꝭ practice: nō tñ de ope extrinſeco q̄ ītrāſit i aīcos vicinos z in rē publicā z c̄· q̄n ſe hr̃e bñ ſcdm q̄libet iſtoꝝ reqrit ad hoīem optime ſe hr̃e q̄ ē hoīem eē felicē· Jtē ſeneca in illis ꝓbis valde bñ z pulchre z ſcte loquit ꝓpatiue ſed non ſimpl̄r z abſolute· dico ꝓpatiue q̄ tāta ē excellentia portiōis ſupioris ad iferiorē· q̄ nulla admittēda ē ꝓpatio ea⁹ vbi ē incōpoſſibilitas ſalutꝭ eaꝝ z hoc tenem⁹ ex fide nr̃a· Et ariſ·hoc idē crederet videlꝫ q̄ longe eligibilē eēt ꝑdere diuitias aīcos mēbrū ēmo corpꝰ z vitā tpalē i caſu incōpoſſibilitatis: q̄ leuiſſima culpa mackare porcionē ſupiorē· Jſta locutio ꝓpatia ē imētio ſenece z mozaliū oīm videk eī loq̄ ita vt ait i epla Jnimicitias virbon⁹ ab hōeſto nulla re dekrebik: ad turpia nulla ſpe iuitabik nō fuit tñ intētio ſenece q̄ hō ſimpl̄r z optie ſe hr̃et cū eſt i tormētis afflict⁹ z egritudine detēt⁹ carēs cibo pecūia z aīcis: qz ſi tūc deberet optie ſe hr̃e: nō deberet magꝛ ſtatū alterū q̄ illū appetere· qđ negat ſeneca dicēs i libello ſuo de vita btā nō cōtenet ſe ſapiēs ſi fuerit mīme ſtature eſſe tñ ſe ꝓcerū vellet malā valitudinē tolerabit bonā optabit totū fortune/regnū deſpicia: ſed ex illo ſi dabik electio meliora ſumā· ¶ Et q̄uis iſta videak eē vera de terminatio felicitatis: tñ circa ea ontunk q̄ſtiūcule· Prima ē cū hō ſe hēat optime ſcdm aīaz et corp⁹: tñ opꝫ ſeneſcere z nō ſe habz tūc optie ſcdm corp⁹ i tantū q̄ ābulare non pōt z ita null⁹ ſenex eēt hō felix qđ phī nō cōceſſerūt.

¶ Scda ē vtrū aliq̄s dormiēs ſit hō felix· videk q̄ nō qz tūc nō opak ſcdm ſtutes itellectuales in q̄rū opatiōe tu dicis hūanā felicitatē conſiſtere: ſaltē q̄rū ad ptē felicitatꝭ lōge ꝓncipaliorē· ſed ꝺ videk incōueniēs ſi oporteat ita ſepe hoīem amittere ſuā felicitatē· ¶ Tertia ē ſi hō ſub tormētꝭ ſeu egritudine iſortunat⁹ vl̄ captiuat⁹ nō ſit hō felix an g̃ eſt hō miſer vel infelix. z videk q̄ nō ſi ante erat felix qz ꝑmo hui⁹ nullus btōr fiet vtriq; miſer. ¶ Quarta ē ſi hō ſp optie ſe hz ſcdm aīam z corp⁹ vſq; ad q̄drageſimū q̄rtū ānū z ꝑ totā ſeq̄ntē vitā ei⁹ maneat i captiuitate ſepe ſub tormētꝭ ſepe ſub egritudinib⁹: z hmōi an vnq̄ fuerit vere dicere de illo q̄ ipſe eēt felix hō· ¶ Quita ē an ſit dare felice felicioꝝ: videk q̄ nō/qz eēt felicē ē optime ſe hr̃e. z optie nō ē meli⁹· ¶ Ad ꝑmā q̄one ego rñdeo q̄ hoīem optie ſe hr̃e ē hoīem eē felicē ſed nō optie ſe hr̃e ſimpl̄r: eēt enī de⁹· ſz optie ſe hr̃e ſcdm q̄ natura hoīs ꝑmittit ſcdm totū tps cōplete vite ſue· referēdo ad qualibet ptēs tpis illud optie ſe hr̃e ſcz ſcdm q̄ ꝑmittit z reqrit etas illi⁹ tpis· ſi eī in puericia ſe hēat optie vt puer i iuuentute· vt iuuenis i virilitate· vt vir i ſenectute vt ſenex ipſe ſimpl̄r dicēdū ē hō felix· z in oī tpe vite ſue· z in q̄libet pte illi⁹ tpis verū eſt dicere q̄ ipſe ē hō felix· ¶ Cōtra dices tu tūc in tpe puricie dicerek ꝓe hō felix: in q̄ tñ ipſe nulla ꝺ ſtutē mozalē aut intellectualē z ſic q̄rek q̄ eēt hō felix ſine ſapiētia/ſine prudētia/z ſine ſtute mozali· qđ e· t ab ſurdū dicere et ꝺ determinata· Jſta rō ē ſophiſtica z magꝛ phiſica q̄ ethica· ego ei poſſū vere diligere q̄ ſortes currit i illo tpe in q̄ ipſe nō currit· loq̄r ei in vno tpe ꝑ alio tpe· al̄r nō poſſem tibi ꝺ dicere dicēti q̄ ſortes nō currit· qz neſcio tibi ꝺ dicere donec locut⁹ fueris· ꝺ dicā g̃ tibi dicēdo q̄ ſortes currit: et forte non currebat q̄n loq̄baris z currebat q̄n loq̄bar· g̃ vterꝝ dicit verū z ſic ambe ꝺ dictione ſūt vere dico q̄ nō: qz ꝺ dicēdo ego nō loq̄bar ꝓpio tpe in q̄ ego loq̄bar. ſed ꝑ illo in q̄ tu loq̄baris z ſic nos ābo ꝑ eodē tpe loq̄bamur ſz in diuerſis· Si g̃ in tpe puricie ſortis: ego dico ſortes ē felix ego dico verū· qz nō dico hoc ꝑ tpe preciſe in q̄ ego loquor: ſz ꝑ totali tpe vite ſortis in q̄ ipſe eſt/ē vere felix. Sed tu q̄ris nō de loc̄ ſed de eē an ſortes ē felix in tpe puricie· ego dico q̄ nō niſi ꝓtialr qz ipſe ē puer felix· An g̃ ipſe eſt felix tpe virilitatis q̄n ipſe ē ꝑfecte ſtutꝫ z ſcdm animā z ſcdm corp⁹· ego dico q̄ ſic ſcdm denoīationē apte ꝓncipaliorē felicitatis humane qz ē felix vir· z virilitas ē nobilior pars etatꝭ hūane ſz non eſt hō felix: qz felicitas ſignificat oīquaq; ꝑfectionē z ſcdm corp⁹ z ſcdm aīam z ſcdm tēp⁹ ꝓuenientis naturalr hūane vite· Et hoc notauit ariſtoteles decio ethicoꝝ· dicēs ꝑfecta igit felicitas hec vtiq; erit hoīs accipiēs lōgitudinē vite ꝑfectam nichil ei impfectū eoꝝ q̄ felicitas· Quomō dices tu nōne martires amoꝛe dei mortē paſſi vicesimo aut triceſimo ſue eratis āno fuerūt hoīes felices Dicerek q̄ nō felices homies ſimpl̄r: ſed felices ſcdm ptē ſupiorē· z etiā felicioꝛes q̄z ſi non paſſi fuiſſent ꝑ ſalute ptis ſupioris ad quā ſalus inferioris i caſu incōpoſſibilitatis nullā hz ꝓpationē vt dictū ē/z in reſurrectiōe fiēt felices hoīes tota liter· Et de hoc dictū ē in nona q̄one q̄ ſoluta eſt in ꝓmo libro· ¶ Sz ad hoc qđ ſcdo q̄rit dicā vt ꝑius q̄ in tpe in q̄ qđ dormit verū eſt dicere q̄ ipſe eſt felix· Sz tu q̄ris vtrū eſt felix ꝑ illo tpe ꝑ quo dormit: dico q̄ ſic· qz ibi tpe accipit indefinite: et eſt vera ꝑ tpe totali vite ſue· ſō ſimpl̄r ē vera· Et tu ꝓcludes· g̃ dormiēs ē felix· ꝓcedo· nec mirū q̄a dormiēs ē vigilās: ſz nō ſimul ſed ꝑius z poſteri⁹ Ego enī vtor tpe tanq̄ ꝑfite nō vno momēto vel vno die/ſz totali tpe vite ſue· Sz iterꝰ tu ꝓcludes g̃ hō q̄ nō ſpeculak ē hō felix· nego ꝑiam· z tu probas· qz null⁹ dormiēs ſpeculak· ego nego· ſed ꝓcedo q̄ nō ſic dormit z ſpeculak: ſz ꝑius z poſterius Sed pone q̄ ꝑ totā iſtā horā dormiat. An igit in iſta hora ſpeculak: dico q̄ nō· An igit in iſta hora

Rñſio

Obiectio

Ad ſecūdaz queſtiūculā

Quinq; q̄ſti uncule Prima

Secūda·

Tertia

Quarta·

Quinta

diuiſio ptium aīme·

est felix·dico q nō q felicitas ē scōm integrū tēpus totiꝰ vite: imo etiā posito q i hac tota die ipe ꝓtēplak·z alia optie se hz scōz q ē possibile hoiez naturalr se dñ hre p vnū diē·Ego dico q ipe illo die nō est simplr hō felix·sed ē felix scōm qd quātū spectat ad statū hois p vnā diē·sed an ipse doꝛmiēs p totā istā horā pfecte sit felix i ista hora mō ꝓdicto scōm qd·s. quantū spectat ad statū hois p vnā horā·dico q sic. qz ipm doꝛmire hac hora est ipsū hac hora optie se hre·s·m'kto meliꝰ q̄ si vigilaret·pono ei q in tpe ꝓoꝛi in tārū vigilauit z speculatꝰ ē q sensus i diget rege naturali scz sōno p ista horā·tūc certe melius ē sibi nūc doꝛmire q̄ vltra supexcedere i vigilia z speculatiōe·doꝛmit ei nō finaliter vt doꝛmiat: sed vt valeat meliꝰ vigilare z potētiꝰ speculari·Wñ sicut dictū est afi nos dicimus felicitatē hois i speculatiōe ꝓsistere nō tāq̄ in ogregatiōe oīm bonoꝝ ad felicitatē req̄sitoꝝ: sz tanq̄ i optia pte illiꝰ ogregatiōis. Et noli itelligere q hmōi ogregatio bonoꝝ hūanoꝝ integrās felicitatē vel req̄sita ad felicitatē sit tota sil·imo est scōm eiꝰ ptes successiue expansa p totalē vitā ipsiꝰ felicis: z ē p vna die vl vna hora alia z alia alia die z alia hora· vt mō loq̄ cū aīco nunc ire ad ecclesiā/mō doꝛmire/mō speculari/aut comedere ⁊c. z q̄libet eoꝝ q̄n opz z vbi z quō ⁊c. Jō si q̄ratur de felici an sit felicioꝛ hora q̄ speculak q̄ hora q̄ doꝛmit·dicā q nō·q neutra hora ē felix: sed ps felicitatis q̄ ē in hora in q̄ speculak ē lōge melioꝛ z honozabilioꝛ q̄ ps q̄ ē in hora in q̄ doꝛmit. Et ex ꝓdictz in hmōi q̄stiūcule solutiōe pficit materia de ꝓtinuatiōe felicitatz de q̄ in ꝓmo lib. magis supficiak·r dictū fuit. ¶ De tertia qōne dicendū q miseria ē ⁊riak felicitati. ⁊rietas aūt attēdit scōm maximā distantiā·vt hr decio metaphisice· vel saltē scōz magnā z notabilē distātiā·mō dictū est ꝑus q porcio inferioꝛ ꝓpata ad portionē superioꝛē nullī ē nobilitatis i casu incōpossibilitatis Jdeo ego dico q nunq̄ hō oꝛ miser ꝓpt defectū porcionis inferioꝛis si supioꝛ bñ se hēat: sed solū miseri dñr cū porcio supioꝛ ē vitiꝰ ifecta. De infelicitate aūt dicēdū ē q cōiter isti noibꝰ/intpantia/iusticia/illiberalitas nos vtimur tanq̄ ⁊rijs istis noibꝰ/tpantia/iusticia ⁊c. z etiā isto noīe infelicitas vel infelix possumꝰ vti ⁊rie huic noī felicitas vel felix z tūc significāt miser z ifelix·iō sicut de misero seu miseria dictū ē sic dicā de ifelicitate siue infelici·Si aūt ifelicitas opponak nō ⁊rie sed ꝓpriatiue ad felicitatē solū: tūc ille q nat' esset insensatꝰ: sz nō hīs vsū rōnis pvtā·vt sūt fatui naturales: dicerē k infelix. Jlle g de q̄ q̄rebat qō· neq̄ē miser neq̄ ē infelix/sz ē nō felix: hō·qz est nō ē simpl'r felix hō. ¶ Ad q̄rtā qōnem ptz ex dictis q ille nunq̄ fuit felix hō. lz fuerit felix puer felix iuuenis z forte felix vir: z lz etiā fuerit felix scōz porcionē supioꝛē. ¶ Ad q̄ntā q̄stionē videt mihi eē dicendū q nō debemꝰ loq de hoīe felice scōm imaginationē mathematicā scz q sp extreme bñ se hēat·ita q nō sit possibile excedere i meliꝰ q̄ hz modico excessu· nullꝰ ei fuit talis nisi solus xp̄s. imo nō pōt hō naturalr eē viuēs in hoc mūdo q̄n aliqliter deuiet a rectoꝛ pfectissimo medio ꝓtutis nisi miraculose regeret z valde supnaturaliter ipm hr̄et. dicimꝰ g de naturali moralitate loq̄ntes q cū dicimꝰ hoīem felicē z optie se hr̄e nos intelligimꝰ q hoiez optie se hre q nō deficiat in corpe vel i mēbris notabili defectu q sit moraliter bonꝰ z prudēs z sapiēs et diues z fortunatꝰ ita scz q in nullo istoꝝ notabilr deficiat: z sic cōcedo q pōt esse felice felicioꝛ·z tēpato tēpantioꝛ·iō grāmatici magni dicūt nō repugnare suplatiuo q iterū ꝓpek: vt optimꝰ optimioꝛ optimissimus: Si aūt iste nō sint dictaꝝ q̄stionū solōnes realestū recipiank sicut logice z iusiue. Et appet q oēs rōnes hic inde facte nō ꝓcedūt ꝑ determinata ꝓpus quicūq̄ duoꝝ modoꝝ loquēdi de felicitate ꝓius narratoꝝ in ꝓsti qōne teneat. Tū manifestū ē q hūana felicitas ꝓsistit q̄dāmō in vno actu: scz vel tanq̄ in illo actu q est felicitas: vel tanq̄ in illo q̄ est ꝓncipalissimꝰ z finis aliꝝ i congregatiōe q̄ ē felicitas·ideo q̄rendū est vtroq̄ mō dicēf·s·q̄s sit ille actꝰ in q̄ ꝓsistit hūana felicitas: Naz (vt dicit arist·in ꝓmo huiꝰ) ad vitā cognitio eiꝰ magnū hz incremētū·z quēadmodū sagittatoꝛes signū nītes magz vtiq̄ adipisci cemur q̄ opz·ille eīm est finis z signū in quē opz finaliter ordinare oēs actus hūanos vñ aliꝰ z aliꝰ scōm q puāt illud signū et finē esse aliud z aliud: aliter et aliter ordināt vitā suā: aliꝰ peius·aliꝰ meliꝰ·et q̄ nullꝰ magnoꝝ phoꝝ posunt illū nisi actū volūtatis aut actū intellectꝰ; q̄ta q̄ scōm sensus ꝓdictos formabit.

Quinta Arg·ꝓmo.

Quinto q̄rit·vtꝝ hūana felicitas sic ꝓsistat i actu intellectꝰ vel i actu volūtatis· Aī q ꝓsistit in actu volūtatis: qz dicunt aliq theologi q scōm actū volūtatis magz meremur·ideo rōnabile ē q scōz actū volūtatis ꝓncipali ꝑficiamur: ꝓmiū aūt finale ē ipsa felicitas·g ⁊c. ¶ Jtē scōo dicūt aliq theologi q sūma ⁊rutū hoībus inexistētiū ē caritas q̄ est ipsiꝰ volūtatis·iō actꝰ eiꝰ q est actualis amoꝛ dei est actꝰ sūmꝰ z optimꝰ·z q ꝓsistit in illo ꝓsistit hūana felicitas·iō ꝓmū mandatū dñicum ē de illo amoꝛe diliges dñz deū tuū ⁊c

Scōo.

Tertio

¶ Tertio q̄rit illo actu ꝓsistit humana felicitas: scōm q hō maxime vnik obiecto beatifico: lz hoc est scōm actū volūtatis q̄ ē amoꝛ·nā scōm intellectionē nō intime vnik intelligēs cū intellecto·q̄ta intelligimꝰ qō refutamꝰ z fugimꝰ: sicut qō exceptamꝰ z ꝓsequmur: sed amoꝛ sic vnit amās sic vnit amāto q amicꝰ ē alter ipse. vt dicit Arz·et q ipsū condonāt se ibi inuicē.

Quarto

¶ Quarto q̄rit vetula amans deū lz de deo modicā hēat noticiā· placet deo q̄a amat·et tñ magnꝰ cleric⁹ multas hīs de deonoticias si nō amat deū nō placet deo. sed illud est nobis lōge meliꝰ z felici⁹ p qō placemꝰ deo q̄ p qō ei nō placemꝰ·g amare deū est nobis felici⁹ q̄ cognoscere ipm· ¶ Jtē in meliꝰ actu ꝓsistit humana felicitas: cū felicitas sit q̄d optimū in hoīe: sz ꝓbak q act⁹ volūtatz sit meliꝰ q̄z ille meliꝰ q̄ determinat ad bonū q̄ ille q est indifferēs bonis et malis·ver⁹ aūt amoꝛ scz amicicie nō est nisi inter bonos z nihil amamꝰ nisi rōne boni vel apparētis boni: intelligimꝰ aūt bonū sub ratiōe boni: et malū sub rōne mali. g ⁊c. Et aris·nono methaphisice vtik tali rōne ad ꝓbandū q studiose potētie act⁹ sit meliꝰ z honozabilioꝛ. ¶ Jtez ceteris

Quinto

Sexto.

adtertiā

ad quartam·

ad quintam·

paribꝰ act⁹ z potētia dicūt meliozes z nobiliozes que sunt meliozis obiecti vt ꝓz scōo huiꝰ z ꝓhemio de aīa. g sequit si sint duo actꝰ vel due potentie circa idē mēbris notabili defectu q sit moraliter bonꝰ z prudēs z sapiēs et diues z fortunatꝰ ferk in illud obiectū sub rōne meliozis: sic ē de volūtate·fertur eīm volūtas in deum sub rōne bonⁱ z optimi·intellectꝰ aūt magz sub rōne entis aut veri·g ⁊c. ¶ Jtē btitudo inter ea q̄ btō insunt ē sibi maxime amabilis: sed volūtas ē sibi amabilioꝛ q̄ intellectꝰ. ꝓbatio qz vnaquēq̄ potētia sicut z vnaquēq̄ res plus inclinak naturalr ad actū ꝓpriuz q̄ ad actū alterⁱ nō ꝓcedit ꝑ potētie. g volūtas cui⁹ ē amare plus amat in ipso btō actū volendi q̄ ē ei⁹ actus ꝓpriꝰ q̄ actū intelligēdi q̄ ē alteriꝰ potētie. ¶ Et cōfirmak qz btitudo est q̄d delectabilissimū ꝓmo huiꝰ actꝰ aūt volendi ē btō delectabilioꝛ q̄ actus intelligēdi· g ⁊c. Minoꝛ ꝓbak qz (vt dictū ē scōo huiꝰ qōne scōa) delectabile bz ex eo q̄d apphensibile est sub rōne cōueniētis ipsi appetēti·tale enī adeptū delectat: appetēs aūt dicit volūtas et nō intellectꝰ: ea rōne q̄ bz intellectꝰ cōueniētissimū volūtati ea rōne q̄ dicit voluntas ē delectabilissimū z hoc est actꝰ volēdi q est ꝓpriꝰ actꝰ eiꝰ: ea rō nequa bz voluntas. g ⁊c. ¶ Jtē cui⁹ oppositū est peius illud est meliꝰ. vt hr in thopicis z in nono huiꝰ de regno z tyrānide: sed odire deū (qd opponitur ad amare) est peiꝰ q̄ ignozare qd opponik ad cognoscere g ⁊c. ¶ Jtē delectatio ē actus nō intellectꝰ: sz volūtatis·z tñ i vicesima octaua qōe septimi libri argutuz fuit q delectatio sit in hoīe qd optimū z delectabilissimū et finalissimū scilz ꝓpter qd finaliter sunt opatiōes intellectꝰ z volūtatis· ad qd̄ sequit q vere in ea consistit hūana felicitas. ¶ Jtē cū libertas sit nobilis ꝓditio: potentia ē nobilioꝛ q̄ ē liberioꝛ·z ꝓpius ab ea ꝓcedit actꝰ nobilioꝛ z felicioꝛ. si g volūtas sit potētia liberioꝛ intellectu: actꝰ eius erit nobilioꝛ z felicioꝛ· tūc ergo ad arguēdū q voluntas sit liberioꝛ opz capere rōnes q̄ adducebank in ꝓncipio ꝓme qōnis huiꝰ decimi. ¶ Oppositū arguit ex eadē maioꝛe subsumēdo q intellectꝰ ē potētia liberioꝛ q̄ volūtas·z pōt argui p rōnes q̄ adducte fuerūt in eadē ꝓma q̄stione· z etiā p decimā cōclusionē tertie questiōis eiusdē decimi libri. ¶ Jtē q̄ speculatio est actus intellectꝰ z nō volūtatis·z tñ scōm Aris·felicitas est quedā speculatio. dicit ei expresse in·10·z probare intēdit q ꝓfecta felicitas quedā est speculatiua opatio·z cōcludit in fine capituli dicēs: quare vtiq̄ erit felicitas speculatio q̄dā· Jdē ptz p senecam qz rō est intellectꝰ: nō volūtas ea rōne q̄ dicit volūtas·z tñ Seneca dicit (vt allegatū est in q̄rta qōne) q in hoīe optimū q̄d est rō z q̄ solꝰ rō ꝓfecta beatū facit. ¶ Deīde posset q̄s arguere q humana felicitas nec sit actꝰ intellectꝰ nec volūtatz sed sit ipsamet aīa·qz felicitas ponit esse optimū bonū humanū z hoc est aīa·est eīm oī accidēte nobiliοꝛ z meliοꝛ vt dicit commentatoꝛ scōo de aīa. ¶ Pōt etiā argui q ꝓsistit in ope sensus· qz concessum ē in ꝓma qōne huiꝰ decimi q sensus ē ꝓfectioꝛ z intellectu z volūtate·z potētie ꝓfectionis z melioris bz esse opatio ꝓfectioꝛ z meliοꝛ·qz felicitati multa nosa attribuimꝰ in suplatiuo gradu vt qō ē q̄d optimū delectabilissimū z ꝓfectissimū ⁊c.

Septimo.

Cōfirmatio·

Octauo

Nono.

Decimo

Oppositum.

Secūdo.

q̄ felicitas nec sit i actu volūtatz nec intellectus

q sit in opere sensus.

¶ Notandū est de q̄busdam talibꝰ noibus q siue ipsa sinonima siue aliquo modo differāt scōm rōnem·tñ reputamꝰ ea oīa ꝓ eodē supponere z ideo de quocūq̄ subiecto fuerit ꝓbatū vnū illoꝝ: reputo q̄libet aliοꝝ tāq̄ ꝓbatū de illo eodē subiecto. et de quocūq̄ illoꝝ ꝓbatū fuerit aliq̄ ꝓdicatum reputo idē ꝓdicatū tanq̄ ꝓbatū de quolibet illoꝝ et enuūro ad ꝓpios plura illoꝝ noīs·vt actꝰ optimꝰ actꝰ nobilissimꝰ/actꝰ ꝓfectissimꝰ/dignissimꝰ excellētissimꝰ honozabilissimꝰ itē z amātissimꝰ cū magz bonū magis debeat amari ceteris paribus· Et ki nalissimꝰ q̄z cū in ordine essētiali finiū semp finis sit melioꝛ ordinatis ad ipsum: necesse est finē vltimatū z finalissimū alioꝝ esse optimū. Jtē etiā liberrimū: q̄z q̄d est liberrimū libertate finalis ordinationis hoc ē simplr liberrimū vt dictū est ꝑus: z idē ē est optimū z finalissimū vt ē dictū ē ꝑ· Ad huc etiaz opz q ꝓ eodē supponat iste terminus actꝰ delectabilissimꝰ: q̄z ex eo delectatio in aliquo bono apphēso sub rōne ꝓpriis z adepti bz potioꝛ et maioꝛ ceteris paribꝰ q illud bonū est apphēsus sub rōne melioris z cōueniētioris z scōm ꝓfectioꝛē apphensionē. put in septio libro determinatus fuit: ꝓstat aūt q apphensio intellectualis z recta ē ꝓfectioꝛ q̄ sensualis vel obliqua z falsa·ergo i illo actu maxie delectamur quē apprehēsione intellectuali recta et ꝛa apphēdim⁹ sub rōne optimi nisi id qd est optimū·nec sub rōne actꝰ nr̄i optimi nisi id qd est optimꝰ nr̄ actꝰ aliter apphensio eēt falsa·g inter actus nros maxie delectamur in optimo vel de optio sic ꝓ modū optimi apphensi et tale cui⁹ apprehēsionē ꝓ modū optimi et cōueniētissimi seqtur maxia delectatio voco delectabilissimū·idē ē g actꝰ nr̄ optimꝰ z actꝰ nr̄ delectabilissimꝰ. Lū g i ꝓncipio qōnis supposuerim⁹ qvl'i actu intellectꝰ vl'actu volūtatz ꝓsistit hūana felicitas ad sensum ibidē expositū: ois talis actꝰ ē alicui⁹ obiecti: qd̄ intelligim⁹ vl'qd volum⁹ aut qd amamus vel odimus i quo nobis cōplacet vel displicet ⁊c. ¶ Et ego pono istā cōclusionē ꝓmā q actꝰ in quo ꝓsistit humana felicitas siue sit actꝰ voluntatis siue intellectꝰ ē circa deū obiectiue qz opz illū actū inter oēs alios actꝰ intellectꝰ vel volūtatz eē nobilioꝛē z nobilissimū vt supponit: sed cōstat q ceteris pib⁹ actꝰ q̄ ē nobiliοꝛis obiecti ē nobilioꝛ longe eīm eēt nobilꝰ z excellētiꝰ intelligere deuz q̄ festucā etiā si esset eque firma z euidēs vtraq̄ intellectio et eque spālis. imo etiam q̄uis multa dr̄ia esset in euidētia·vt cōcedūt oēs phi·sed oiz bonoꝝ siue intellectꝰ siue volūtatis deus est obiectū nobilissimū: igit ipsius solꝰ z tanq̄ obiecti est ille actꝰ in q̄ ꝓsistit hūana felicitas. Et in hoc cōcordāt oēs theologi z morales phi. et ē oiꝰ indubitabile q hō debeat scōm rectā rōnē magz amare deū q̄ seipm·de quo fuit dictum in nono qōne septi·ꝑ scōa cōclusione. ¶ Notandū q de necessitate oēm actū volūtatis ꝓcedit actꝰ intelligēdi quo volibile seu obiectū volūtatis appet bonum vel malū·dico bonū·si debeat sed ꝓplacētia/acceptatio/desiderū/aut delectatio·dico maluz· si debēat sequi actꝰ oppositi· hec alias dicta sūt et apparēt tertio de aīa· appetibile eīm mouet eo q sic intellectū vel imaginatū· z mouet qz bonū vel ap

Prima pcło

Notabile·

parēs bonū vt ibidem dr. et cū iudicatū fuerit ob
iectū bonū z nobis bonū: sequit necessario cōpla
cētia in illo obiecto: vt dictū est in tertio libro. et
si illud iudiciū fuerit verum certū et firmū de pu
ra bonitate obiecti sine aliq rōne malitie conseqn
tis vel cōcomitātis: tūc sequit necessario non so
lū cōplacētia: sed amor z acceptatio. put hoc dcm
Corelariū lū cōplacētia: sed amor z acceptatio. put hoc dcm
¶ Ex his autem
seq videt q si de pura z firma bonitate obiecti fu
erit iudiciū perfectūs z firmū z certū: tunc neces
sario sequit pfect⁹ amor seu acceptatio z volitio
pfecta: et si tūc iudicium nō fuerit pfectū: nō seq
tur pfecta acceptatio. Istud declaro (s videak q
dēat p se pcedi) p rio q ad tale pfectū iudiciū seq
pfecta acceptatio z pfect⁹ amor. qr ad aliqd pfcm
iudiciū pōt seq pfecta acceptatio z pfect⁹ amor.
nō pōt sequi pfectior acceptatio ad iudiciū imp
fectū q ad pfectū. q ad tale pfectū iudiciū potest
sequi pfecta acceptatio s si pōt seq sequit: quia
dictū est q nō sequit p modū libertatis oppositio
nis: s p modū libertatis naturalis. tale aūt sequit
tantū quantū pōt. dico nisi de⁹ de ptāte absoluta
velit auferre vel augere q rc. pbo etiā eodem
mō q si iudiciū nō fuerit pfectū: nō sequit amor
pfect⁹ seu acceptatio pfecta. qr causis necessario
reqsitis ad eē z pductionē alicui⁹ effect⁹ exsitib⁹
diminutus nō videt possibile q pueniat effect⁹
pfect⁹: sed iudiciū de bonitate obiecti ē cā necessa
ria ad pductionē volitiōis vt dictū fuit: imo etiā
z necessaria ad esse eius z pmanentiam: apparet
ergo q cessante actuali cognitione cessat omnis vo
litio vel cōplacentia vel delectatio vt in somno p
fecto qō est sine somnio verū ē tñ q ex sōnio pue
niūt sepe delectationes et tristitie aut timores qō
est quia somniū est quedā apprehensio. Itē sicut
impossibile est volūtatē ferri in icognitū: ita videt
pari rōe q nō possit plus ferri in obiectū q ipm
sit cognitū. q nō posset plus amare q apparet eē
amandū. quod ei est vltra gradū cognitū est tanq
incognitū. ō videt q nō pōt voluntas ferri vltra
gradū iudicatū. Rēdeo ꝛ hoc valet obiectio q fit qr
Rñdet obiectioni sepe dicit pf vel mf de filio: scio q mal⁹ ē z q ni
mis diligo eū: nec possū cessare dn diligā eū. Dico
eni q ibi est obuiatio sensus ad rōem. Illa ei mf
ꝛcludit q scōm rōem ille nō est sic amandus:
sensus aūt ex naturali iclinatiōe iudicat q sit val
de amād⁹: et vicit sensus rōem z nō pmittit intel
lectū sistere i iudicio rōis. vñ sēsualr illa mf amat
illū filū sicut gallina pullū suū: z plus icītū itelle
ct⁹ ꝛhit ad sensū: et iudicat tandē cū sensu dimit
tēs rōem de malicia eius. Itē qr si volūtas posset
vltra iudiciū: hoc sibi pueniret ex sua libertate op
positōis. sed ex sua libertate nō pōt hoc sibi pue
nire. q rc. Maior pcedit. z minor pma facie videt
flā. qm volūtas ex sua libertate pōt min⁹ velle vel
amare q sit iudicatū esse bonū imo pōt non velle
si q pōt min⁹ ꝛre nō pōt mai⁹: Rñdet q rōes pō
rē q nō est sic de min⁹ z de mai⁹: qr min⁹ claudit
i maiori. ō illō min⁹ nō est icognitū. s mai⁹ q
ad gradū scz quē excedit ē icognitū qr sic ñ clu
ditur in minori. Declaro ergo dictā minorem: qr
(sicut dictū est in tertia qōne tertij libri) libertas
nō est nobis data finaliter ad malū s ad directio
nē videamus igit q si iudicium de bonitate obie
cti sit pfectū: tunc libertas de nō acceptādo iudi
catū vel de minus acceptando expedit nobis vel
salrē ad non acceptandū malū vel ad cautelā / ne
forte acceptemus malū: nam si q iudicio illo ap
paret bonū non sit bonū vel sit malū. vt si sit iudi
ciū erroneū: tunc statim expedit nō acceptare: q
acceptarek malū: si aūt illo iudicio apparens bo
nū sit bonū: tamē nō est certū q sit bonū. igitur ne
acceptek malū: tutela et cautela bona est differre
acceptationē: donec pleni⁹ ostēdak veritati q sit
bonū et nō malum. sed in plus acceptādo q̄ sit tu
dicatū nullo mō pdesset libertas. Ulam si tali iu
dicio apparēs bonū nō sit bonum sed malū: nocet
acceptare illud: z adhuc pl⁹ nocēt acceptare pl⁹:
si aūt q̄ illo iudicio apparet bonū sit bonum: tñ
nō est certum q sit bonū tam acceptare ipsum: et
plus nō est cautela neq tutela: sed periculū z ca
Scda pcō sus. ergo nō ē nobis ad hoc data libertas. ¶ His
ergo premissis ego ponā scōam cōclusionem ad
principale. ppositū q humana felicitas nō pſistit
in intellectuali apprehēsione essentie seu bonita
tis diuine falsa vt infirma vel incerta nec in aliq
actu volūtatis sequēte talem apphensionē. qr ois
talis apprehēsio est impfecta z defectuosa z etiā
ois actus volūtatis sequēs talē naturalr est imp
fectus vt dictū est: sed in nullo impfecto consistit
felicitas: nichil ei impfectū est eorū que felicitas
Corollariū vt habet decimo hui⁹. ¶ Unde videt sequi corol
larīū q. put fidē distinguim⁹ cōtra clarā seu euidē
tem noticiā. felicitas humana nō consistit in actu
fidei quātū ad illa de quib⁹ habit⁹ sum⁹ hre euidē
tiam siue dicam⁹ in hac vita siue in patria. talis ei
act⁹ non est pfectus: semp ei de eodē de q possu
mus hre euidentiā pfectius est scire cū euidentia
q credere sine euidētia. Sz tu dices. nōne q noti
cia scōm fidē est noticia pfecta. Ego dico q non:
put corollariū est positū. Unde is dicerem⁹ fidē
quā de trinitate habem⁹ manere quantū a dia qō
ipsa est cū beatitudine in patria: tñ non maneret
cū illa cōnotatiōe: scz no esset de trinitate euidēs
Dubium Responsio noticia. ¶ Utrū aūt noticia sit pfecta quā scōm
fidem habem⁹ de trinitate in hac vita. dico q sic
quātū spectat ad statum viatoris. imo multo pfe
ctior q euidēs z demōstrativa sciētia q triangu
lus hz tres. Sed hoc nō est ptra corollariū. quia
Tertia pcō. dicebak de quib⁹ habit⁹ sumus habere euidētiam.
¶ Tercia ꝛclusio ponit q hūana felicitas scōm
modū a pncipio questiōis expositū nō pſistit in de
lectatiōe. qr dictū est q bonū finalissimū est opti
mū. et p̄sequens in eo pſistit humana felicitas:
et nō in alio. sed delectatio iter act⁹ humanos nō
est bonū finalissimū. qr dictū est in vicesima octa
ua questiōe septimi. q pncipali seu primaria intē
tione delectatio est. pter opationē. ergo rc. Item
istā ꝛclusionē aliqui nituntr pbare seu declarare
sic. qr felicitas humana inter oēs actus nros hz
esse nobis delectabilissima: sed nulla delectatio
Dupl⁹ aliqd hz nobz dele crabilis obiectiue z subie ctiue est nobis delectabilissima. ergo rc. Maior ponit
ab Arist. et cōcedit tanq pncipiū. Et minor p
bak. qr dupl⁹ hz aliquid nobis delectabile. Uno
mō obiectiue. alio modo subiectiue: obiectiue di
cit aliqd delectabile: qr nobis vnibile seu adipis

cibile z apphensibile p modū vniti nobis seu ad
epti. talem ei apprehēsionē nostrā sequit neces
sario et cōnectit ei delectatio. Subiectiue autem
dicit delectabile illa apphēsio quā sic necessario
p sequit z cui cōnectit delectatio. Alij aūt ponūt
tercū modū quā dicūt delectabile formalr: et di
cūt hoc eē delectationē. z istū modū dimittimus
q hoc nō ē nisi sicut si dicerem⁹ q albedo ē alba
q alia est aiata q mot⁹ movet z hmōi. z tales pdi
cationes nō recipim⁹ tanq ppas. reuertamur q
ad duos pōres modos: z pt⁹ q delectabilissimū
obiectiue nō est nisi de⁹. nā ipsum solū possum⁹
apphendere recta z vera apphēsiōe p modū opti
mi z nobis optimi scōm dicta pus. z ipse pōt no
bis vniri p gratiā z gloriā ex pte sua z p ei⁹ cōtē
plationē z amorē ex pte nra. z sic ipe pōt apphē
di a nobis sub rōne boni z optimi: z sub rōne no
bis vniti et adepti. et nichil possum⁹ aliud sic ap
Corelarium. prehēsione vera apphēdere et solam talē apphē
sionē sequit maxima delectatio. q solus de⁹ ē ob
iectiue delectabilissimus: z nulla nra delectatio
imo nullus noster act⁹ scz nobis inherēs ē deus.
ergo nulla nra delectatio est nobis delectabilissi
ma obiectiue. Et hec deductio bñ demōstrat pri
mā ꝛclusionē pus positam. s. q in dono vel circa
deū pſistit humana felicitas obiectiue. ¶ Sz ite
rum apparet q nulla nra delectatio ē nobis dele
ctabilissima subiectiue: qr sic delectabilissimū est
illa opatio seu apphensio cui necessario p sequitur
z cōnectit in nobis maxima delectatio: z illa ē ap
prehēsio dei vt dictū ē. que nō ē delectatio. q rc.
Lū ergo neutro mō sit nobis delectabilissima: se
Calūnia. quit (vt videt) q ipsa nō est nra felicitas. ¶ Sed
tamē ista ratio nō est demonstratio ad predictam
ꝛclusionē: put mihi apparet. dicerēt eñ sustinen
tes aliā opinionē q felicitas nra est nobis dele
ctabilissima obiectiue non simplr: qr solus de⁹ vt
bñ. pbatū est. sed inter oēs actus nostros. qr ipsa
sic ē optima: z optimū est delectabilissimū. modo
nō est. pbatū q ipsa nō sit obiectiue delectabilissi
ma inter oēs actus nros. ideo sto magis i prima
opinione seu rōne. verū est qd ex dictis sequit co
rellarie quō felicitas humana ē hoi delectabilissima: nō ei ē sibi delectabilissima obiectiue:
sed de⁹. sed bñ inter act⁹ hūanos ē sibi delectabi
lissima obiectiue. quia beat⁹ non solū intelligit et
amat deū: sed reflexiue pōt intelligere z intelligit
se intelligere et amare et delectari. Quibus ergo
istorū sic optimū et felicitas pōt beat⁹ intelligere
vere p modū obiecti pſitis z habiti et optime in
actus nros. et talē apprehēsionē cui⁹ felicitas est
obiectū: cōsequit necessario maxima delectatio
que posset haberi obiectiue de aliquo actu nro.
Sed et cū hoc felicitas ē nobis delectabilissima
subiectiue. si ponam⁹ q ipsa sit illa dei nobilissima
apprehēsio. qm est illa cui consequit necessario z
cōnectit simplr optima et pfectissima delectatio
vt dictū est. Cum aūt dicim⁹ illā apprehēsionem
esse delectabilissimā subiectiue. non est forte pro
pria locutio. qr non recipit illam denōiationē sed
anima: dictū eñ fuit p⁹ q illa apprehensio non
passiue sed actiue se hz ad actū volūtatis sequen
tē: sed magis ppie dicerek q illa apphensio eēt
Quarta pcō. delectabilissima connexiue z causalr causalitate
actiua inter act⁹ nros. Cū ergo nullus ponat hu
manā felicitatē pſistere in simplici cōplacētia vel
desiderio: put distinguit ab actu volēdi seu amo
re acceptatio quos p eodē reputam⁹: manifestū
est q non restat nisi videre an felicitas pſistit i illa
pfecta dei apprehēsione vel in actu volēdi z amā
di consequēte. ¶ Et mihi placet michi ponere
q in apphensione siue intellectōe pfecta ipsi⁹ dei
cōsistit humana felicitas. Et hec sit qrta ꝛclusio
z vltima. Hāc ego teneo. qr Arist. et seneca et alij
antiq morales in manifesto suorū sermonū oīno
preferūt alijs actib⁹ humanis rōnem z speculatiōnē. z etiā oībus virtutib⁹ hūanis pferūt sapien
tiā. Scdo etiā p suaderi pōt hec cōclusio p rōnes
et auctoritates q̄ in pma qstione hui⁹ decimi fue
rūt adducte de libertate z diuino intellect⁹ z etiā
in tertia qōne. Et iterū posset illa conclusio p firi
mari ex hoc q multi theologi tenēt q quorūcūq
duoꝝ eentiū: quoꝝ neutrū est de⁹: nec vnū de essen
tia seu de integritate alteri⁹ de⁹. vtrūq pōt a reliq
separe et sine reliquo cōseruare. ō dicūt q deus
de ei⁹ potētia absoluta posset in alia nichilati con
seruare clarā ipsi⁹ dei visione auferēdo amorē z
oēm actū volendi. et ecōuerso posset in eadē con
seruare dei amorē seu volitionē auferendo visio
nem et oēm actū intelligēdi. hec tamen dicta: nec
approbo ad pñs nec reprobo: qr nec sunt de scīē
tia quā dedit nobis Arist. et excedūt nostrā artiū
facultatem. scōm quā tū (et nō supra) fuit inten
tio mea tractare de moralib⁹ in hoc libro. et si alī
quādo ego trāsgrediar. ego hoc reputo factū inci
dentaliter. verū est tū. bñ ad dictā nostrā faculta
tem spectat pſiderare qd ex aliquib⁹ positis pos
sumus vltra cōcludere siue illa posita sint possi
bilia siue impossibilia: z hoc tam in terminis mo
ralibus q naturalib⁹. Videam⁹ ergo quid sequi
tur si esset clara visio dei sub rōne nobis pſentz
et intimi z optimi scōm q est in nra vera beatitu
dine z circūscriberek amor z volitio acceptiua
posito tū q deus reliqua dimittat se consequi et
precedere naturaliter sicut innata sunt consequi
et precedere manifestū est mihi q talē apprehen
siōnem sequit naturaliter z inseparabiliter pfecta
delectatio. In hoc eñ pſistit natura z cōditio de
lectatiōis q sit inseparabilr passio. ppria talis app
hēsionis scz objecti sub rōne boni pſitis z obtēti
Sed pone ecōtra q maneat amor z volitio sine
visione id est sine intellectuali apprehēsione nō
cōsequit delectatio. Tūc arguam⁹ sic. Ille act⁹
noster est pfectior quē solitarie positū mō pdicto
cōsequerek pfecta delectatio q ille quē nulla de
lectatio sequerek. z ita scōm opinionē illoꝝ theo
logoꝝ cōcluderem⁹ nr̄m ppositū. Iterū act⁹ at
tingēs pmo z immediate ad ipm deū qui ē obiectū
beatificū est nobilior actu nō pmo et imediate at
tingēte ad ipm. sed act⁹ intelligendi est qui pmo
z immediate attingit. et amor vel volitio nō nisi
mediante cognitione. sgit rc. hoc etiam apparet
scōm quosdā theologos qui valde pbabiliter po
nunt (vt michi videt) q in beatificatione anime
in patria deus immediate et tanq causa totalis
agit in ipsa visionem sue essentie. dico immediate

Tenz cū oliā q̄ solꝰ deus cauſat viſio nē beatificā

qz nō mediāte aliqua alia ſpecie intellectuali vel alio q̄cūq; repꝛſentatiuo ipſius. dico etiā rangē cauſa totalis: qz ad illā viſionē facienda nichil aliud ꝯcurrit actiue z determinatiue niſi deꝰ. volitio ātvel amoz nō ſic p̄mo z imediate ſit ab ipſo deo. ſz mediāte viſione illa. q̄ ēt viſio forte ꝯcurrit ad pductionē amoꝛ: ſicut actiuſa ſcīarū ꝛ determinatiuū ſed q̄ ē p̄mo z imediate a deo eſt nobilius eo q̄ nō ſic. nā ꝓpinqus nobiliſſimo ceteris paribꝰ ꝺz ꝓcedi nobiliue. ſic enī Arꝛ. ponēs ordinē entium in dependētia eoꝝ ab ipo deo poneret intelligētiā p̄mo z imediate dependentē: eſſe oī alia ſequēte nobilioꝛē. Et ſi iſte rones nō ſint demonſtrabiles tñ ſunt ꝓbabiles eq̄ fortes ſicut ille q̄ ad ptē opoſitā ſolent adduci. q̄ magis appebit ſi videantur ſoluciones illaꝝ.

ad rones ſuadētes q̄ felicitas ſit in actu volūtatꝛ in ſcīa q̄ne.

¶ Ad p̄ma igit rōnem adducta in p̄ncipio p̄me q̄ntis. q̄ſi dicit q̄ intellectꝰ cōparat ad voluntatē ſicut ſubiectꝰ ad dñm. ego nego. ſed potiꝰ ecōuerſo dico ei q̄ intellectꝰ (vt dicitur p̄mo politicoꝝ) p̄ncipat appetitui principatu regali. nō ſolū appetitui ſenſitiuo ſed etiā intellectiuo. ſi nō ſit ordo q̄erſus. Et q̄ſi ꝺz q̄ intellectꝰ deprecat. ego dico q̄ intellectꝰ aliq̄ſi neceſſitat voluntatē ſicut dictū fuit ſz nō cogit eā necz violentat: qz hoc eēt non regale ſed tyrannice p̄ncipari. rex aūt et papa nō precipiūt ſubditꝛ ſuis ſaltē bonis cogēdo eos. ſed exhortatiue z ꝓſuaſiue precipiūt bñ agere oſtēdēdo q̄ ſuas leges z decretales q̄d oporteat agere z a quib⁹ abſtinere: z ita intellectꝰ ſe hꝫ ad voluntatē z hmōi exhortationes vt ꝓſuaſiones regales vocat Arꝛ. deꝓcatiōes. cū dicit q̄ intellectꝰ ad optia deꝓcat. Et mirabile eſt quō magni viri vtunt iſta aucte ad ꝓbandū q̄ intellectus ſubiiciat volūtati. cū Arꝛ. dicat etiā intellectū vti hac deprecatiōe ad appetitū ſenſitiuū quē dicit aliq̄ſi aduerſari rōni cū tamē nullus dicat intellectū eſſe ſubiectū appetitui ſenſitiuo. niſi in prauis z ordine puerſo. Et ꝓp̄ verꝰ dñs vſus fuit ad ſubditos ſuos hmōi deꝓcationibꝰ id ē exhortationibꝰ z ꝓſuaſionibꝰ: z ſic etiā faciūt boni p̄lati ad ppl̄m ſibi ſubiectū. Non nego tñ quin ſint alie deꝓcatiōes inferioꝝ ad ſuperiores vt q̄ dēt ipſis de ſuis bonis tpalibus aut etiā de ſpūalibꝰ docēdo. ꝓſulēdo. dirigēdo. z ſic volūtas deꝓcatur intellectui ſi ſciret deꝓcari.

Ad ſecūdaz.

¶ Ad alias q̄ſi ꝺz q̄ intellectꝰ ē ſicut conſiliariꝰ. ego cōcedo. ſed qui pōt dare bonū ꝓſiliū eſt in hoc maioꝛ q̄ille q̄ indiget ꝓſilio. Illi enī ſunt ſapientiores q̄ ſciunt dare melius ꝓſilium z in hoc digniores. Sed tu dicis. dñs eſt ſtatuere finē ſibi z a ꝓſiliariis ſibi ſubiectꝛ petere cōſiliū de ordinatis ad finē ſtatutū. Concedo q̄ dñs eſt eē finē vel finem ſibi z alijs ſtatuere: ſed intellectꝰ ē qui ſtatuit finē nobis. dicēs q̄ ille finis eſt optime viuere: z p hanc euidentē ſciam volūtas neceſſario acceptat z vult optimā vitaꝫ Deinde etiā q̄rere z inuenire z iudicare q̄ ſit illa vita optima ē opꝰ ipſius tellectꝰ. q̄ eſt ſtatuere finē ſcīm rōnem ſpecialē: z nō pōt volūtas acceptare tanq̄ finē z bonū q̄ nō p̄decreuerit intellectus eē finē z bonū. deſi q̄ſi dicit vltra q̄ dñs petit conſiliū a ſubditis ſuis. Ego dico p̄mo q̄ non ſed a ſapientioꝛibꝰ ſe. q̄m hoc ſunt digniores: ſi ātꝫ ꝓſiliariꝫ ſint in aliq̄ alio ſubditi petenti ꝓſiliū. hoc accidit: videmus enī populares pauperes z indoctos petere cōſiliū in palatio regis ab aduocatis multo excellentioꝛibꝰ eis et papa plati z ſacerdotes boni ꝓſulūt ſubditis ſuis ad ſaluteꝫ alē. et medicus patiēti ad ſalutē corꝑis. et vtinā nobis deꝰ ꝓſulere dignet. Poſtea etiā dico q̄ volūtatis nō eſt petere ꝓſiliū. petere enī z q̄rere ſunt actꝰ ipſi intellectꝰ q̄ſi etiā ꝺz q̄ dato ꝓſilio tūc dñi eſt eligere. ego dico q̄ adhuc in eligēdo intellectus tenet principatū. qz ſtāte ꝓſilio z deliberatione q̄ a. ſit ſimplr melꝰ et eligibiliꝰ q̄ b. et q̄ ſint ipoſſibilia eligere b. z dimittere a. non eſt in ptāte volūtatis ſz poſſit nichil eligere z hoc dicit auctoꝛitas q̄ allegabak. Ex ꝓſiliari enī iudicātes deſideramus ſcīm ꝓſiliū: ſz ergo ꝓſiliū non neceſſe eſt ad eligere tñ determinat ſi eligam⁹. q̄d eligamus. deſideram⁹ enī. i. eligim⁹ et volum⁹ ſcīm cōſiliū: ſi eligimus z volum⁹ ſtāte iudicio.

ad tertiā

¶ Ad aliā q̄ſi dicit q̄ ſcīm voluntatē ſum⁹ dñi nr̄oꝝ actuū. ego cōcedo q̄ et ſcīm voluntatē et ſcīm intellectū: ſz potius et p̄ncipalius ſcīm intellectū vt dictū eſt in tertia q̄ne.

ad quartam.

¶ Ad aliā q̄ſi dicit q̄ volūtas p̄cipit intellectui q̄ ſpeculet ad hoc ego dico p̄mo q̄ volūtas ſi p̄cipit q̄ ſpeculet. hoc p̄ceptū eſt gra ſpeculationis. et ſic iterū ſpeculatio eſt finalioꝛ z melioꝛ. ſcōo dico q̄ nō eſt aliud p̄cipe volūtatis q̄ velle. et tñ videt q̄ velle nō eſt p̄cipe loquendo ꝑprie. qz poſſum velle q̄ vadas ad eccleſiā et tñ michil tibi p̄cipio. tercio dico q̄ ſi ſit tibi p̄ceptū tñ intellectus p̄mo p̄cipit: ſine cuius p̄cepto volūtas p̄cipe nō pōt: anteq̄ enī voluntas velit q̄ ſpeculemur intellectꝰ p̄iniat q̄ ſpeculandū eſt: z poſtea volūtas ſcīm illā ſentēnā vult z acceptat eā q̄ illa ſnia p̄mū p̄ceptū. et volitio q̄ fiat ē ſcīa p̄ceptū. et p̄mū p̄ceptū determinat ſcīm. ſic q̄ neceſſe eſt velle ſcīm illā ſniam vel nihil velle Ideo intellectꝰ adhuc hz in hoc p̄mū dñium: z oīno magis videt eſſe dñs q̄ p̄ncipalius z liberi⁹ facit p̄ceptū: et tñ ſi volitio eſt p̄ceptū dictum eſt p̄us q̄ intellectꝰ p̄ncipalius facit illā volitionē q̄ volūtas: ad ſenſum alias declaratū.

ad quintam.

¶ Ad aliā dico q̄ intellectꝰ nō cogit neq̄ violentatur. ſicut nec volūtas ſed neceſſitat ad ſpeculandū z gra ſpeculationis vt dicebak: nec volūtas eſt ſufficiēs ad ſic neceſſitandū intellectū aut aliq̄s aliā potētiaꝫ noſtraꝫ. imo req̄rit iudicium p̄cedū. ſic igit illi duo actus ſimul et neuter ſeoꝝſum ſcz iudiciū q̄ eſt ſpeculandū. et ſequēs volitio neceſſitat intellectū ad ſpeculandū: ſed iudiciū p̄ncipalius ſcīm dicta i tertia q̄ne. Alia rō non arguit niſi de libertate oppōnis. de q̄ ante dictū ē ſatis.

ad ſextam.

¶ Ad aliā q̄ ponit q̄ actus volūtatis ē poſterioꝛ meſſe et vita gñationis. ideoq̄ finalioꝛ et pfectioꝛ dico q̄ ita arguebak de delectatiōe i vicēſima octaua q̄ne ſeptimi libꝛi. z rō ibi ſoluta fuit. nō ſolutionē ibi req̄re.

ad ſeptimā.

¶ Ad aliā dicit p̄mo. q̄ ſz non requirak multa intelligētia adeſſe bonū abſolute: tamē multa req̄runt ad eſſe optimū et optime ſe hꝫ. requirit enī ſapiētia et opꝰ ſapiē: et hec ſatis dicta ſunt i vltima q̄ne ſexti libꝛi. Dicit etiā ſcōo q̄ intellectꝰ poti⁹ et p̄ncipalius opak ad bñ agere z eſſe bonū q̄ volūtas vt apparuit.

ad octauam

¶ Ad

et innaturelis. et eſt in hoīe q̄ſi ps ſenſualis vſurpat ſibi dñium ſup ptē intellectualē in deprauatꝫ et michil eſt ibi bonū vt ſic. ſed totū male z i intellectu z in volūtate z in ſenſu. ꝓpt̄ q̄ in hoc caſu michil ptinet ad ꝓpoſitū de felicitate: ſic enī dñari malū eſt. ſicut et ſubiici z tñ in hoc ſolo caſu ē q̄ malitia ꝑuertit et mentiri facit circa p̄incipia practica. In bono aūt dñio z ordinato intellectꝰ habet dñium. z p̄incipat opak in ſtarudo finē: z in alijs ſicut dictū eſt ante. De illa autē auēte q̄ ſtrus intentionē facit rectā z̄c. dictū fuit clare in decima nona q̄ne ſexti libꝛi. Videt ergo michi q̄ vltima cōcluſio nr̄a p̄incipalis multū ſtrmak p hoc q̄ iſte rones quib⁹ alij vtunk nō ſunt difficiles ad ſoluendū: ſed q̄ ecōuerſo ad partē noſtraꝫ ſunt fortiſſime rones vt apparet.

Ad rones in p̄ncipio huiꝰ q̄ntis ꝓpoſitis.

¶ Hunc etiā ſoluendę ſunt rones que ꝓ ptē noſtrā adducebātur in p̄ncipio queſtiōis. Ad p̄mā pōt dici q̄ potꝰ z p̄ncipalius z liberi⁹ meremur q̄ actū intellectꝰ q̄ actū volūtatꝛ. nō enī ſolū volitio recta ē actꝰ meritoꝛius: imo etiā apprehēſio agēs z dirigens illam volitionē. Et ſi dicerem⁹ q̄ p̄mus actꝰ meritoꝛius eēt volitio recta. tñ ad illā volitionē ſcōꝫ p̄dicta intellectꝰ ſe haberet nobilius p̄cipali⁹ et liberi⁹ ea rōne qua ꝺz intellectꝰ: q̄ volūtas ea rōne qua dicit volūtas: ſō rōnabile eēt q̄ etiā alia p̄ncipalius z potꝰ p̄emiareť ea rōne qua ꝺz intellectꝰ/ q̄ ea rōne qua ꝺz volūtas. Illē alia dicit diuerſe potētie. nō ſic q̄ ille ſint diuerſe res: ſz q̄a ſunt ipſi⁹ alie diuerſe opatiōes: p̄ſtat aūt q̄ diuerſe ſunt opationes p̄emiū z meritū ideo nō eſt inconueniēs imo rōnabile q̄ ſcīm mereri et p̄miari alia dicat diuerſe potentie. Differt enī ſcīm rōnē poſſe mereri z p̄emiari. ſicut poſſe velle. z poſſe intelligere.

ad ſcōam.

¶ Ad aliā puto q̄ Arꝛ. negaſſet q̄ caritas eſſet virꝰ excellētioꝛ q̄ ſapia. z forte q̄ ita Salomon extollit ſapientiā ſicut aliq̄s alꝰ charitatē. Et verū eſt q̄ in cōpando iſtas tres ꝓtutes que ſunt. fides/ſpes/charitas/ dictū ē q̄ maioꝛ earū eſt charitas. Neq̄ mirū qz deus eſt charitas z ſummꝰ amoꝛ. etiā ſcīm arīs. ſed nō eſt fides neq̄ ſpes. put fides cōnotat ineuidentiā articuli credi ti. z ſpes carentiā vel futuritionē boni ſperati. et ſicut multū differūt fides in hac vita. z clara viſio in patria: ſic multū diſtāt charitas in via/ z charitas in pria: et non opꝛ credere q̄ charitas in pria eſt nobilioꝛ q̄ clara viſio. An autē charitas i via ſit melioꝛ fide relinquo relinquo theologis determinandū audiui enī a ꝓpo fides tua ſaluā te fecit ſicut audiui. remittunk ei peccata multa q̄ſi dixit multū.

ad tertiam

¶ Ad aliā dico q̄ arꝛ. ponit ita vnionē intellectus cū intellecto. ſicut volūtatis cū volito Dicit enī in tertio de aia q̄ aia quodāmō eſt oīa: qđ exponit non ſolū quātū ad appetitū ſed quātū ad cōem rationē dicēs. ſcia quidē ſcibilia quodāmodo ſenſus aūt ſenſibilia. z oīno vnio illa z ꝺdonatio nō fiūt ſine apprehēſione imo p̄ius z p̄cipalius p apprehēſionē ſcīm dicta p̄us. Et q̄ſi ꝺz q̄ intellectꝰ ita intelligit refutā ꝺz fugiēda ſicut acceptāda z ꝓſequenda. ego ꝓcedo. ſed etiam ad vtrūq̄ ſequit actꝰ in voluntate ſcz volitio z nolitio. p intellectionē ergo q̄ hoc eſt bonū p acceptationē ſequentē q̄ ego vnio me illi vel illud michi ſicut poſſum.

¶ Ad aliā diceret ariſt. q̄ vetula nō plus amat deū q̄ iudicet ipſum eſſe bonū et amādum: illa aūt vetula firmius iudicat z credit deū eſſe ſup oīa amandū z colendū z ei⁹ p̄cepta ſeruāda q̄ ille magnus clericus. Ille enī q̄ſi ſciat demonſtratiue deū eſſe optimū z principiū z cauſam oī. in tamē ſentētiat deū non eſſe meliorē ſibi q̄ voluptatē vel pecunias vel honores. nec iudicat eſſe melꝰ ſeruare p̄cepta diuina q̄ voluptuoſe viuere aut q̄ tyrānice dñari. imo iudicat oppoſitum q̄ ꝑz quia eligit z facit oppoſitū quod nō ſit ſine premio iudicio. et ſi dicat ſepe q̄ melius eſt p̄cepta diuina ſeruare: apparet q̄ hoc dicit ore ſolum et mentiť. Sic ergo ꝑz q̄ illa vetula nō hz de deo niſi veras apphenſiones et firmiſſimas. ſz nō euidentes. Ille autē clericꝰ multas hz de deo falſas eſtimationes. licet habeat demōſtratiue alias q̄ multas veras z plures verarū quas habz habet infirmioꝛes etiā ſz eas demōſtratiue hēat: hoc eſſe nō eſt impoſſibile. vt habek ſeptimo ethicoꝝ. quidā enī credunt nichil minus q̄ſ opinak q̄ alij quibus ſcīt. Et cōmentatoꝛ in ꝓlogo ſuo in p̄ncipio tertij phyſicoꝝ. firmioꝛ fides vulgi eſt fide phōꝝ. et dictū eſt q̄ ceteris paribꝰ iudicio firmioꝛ de bonitate et amabilitate obiecti ſequitur amoꝛ intenſioꝛ. Dicam⁹ ergo q̄ iſta vetula ē magis grata deo. non ſolū qz magis amat deum: ſed etiā qz firmius iudicat deū eſſe amandū: z ſuper oīa alia mādata eius obſeruāda.

Obiectio.

¶ Aliq̄s forte diceret michi. tu ꝓpoſueras loq̄ ſcīm phōs. quia nō loqueris niſi theologice. phūoſophi enī naturaliter p̄cedētes nō poſuerūt mādata diuina. Et ego dico q̄ primo oēs phi magni moꝛales q̄ neq̄ fuerūt iudei neq̄ chriſtiani dixerūt intellectū humanū eſſe deū vel quoddā diuinū. vñ Catho. Si deus ē animꝰ nobis z̄c. et Seneca epla facis rē optimā: ꝓpe eſt ad te deus/tecū eſt/ intus eſt. Et quis ſit ille deꝰ dicit epla Agnoſco. dicit enim de animo recto/bono z magno. qđ aliud voces hunc q̄ deū in corꝑe humano hoſpitantē. Et epla clarius. Nō autē nichil aliud eſt q̄ in corꝑus humanū pars diuini ſpūs imerſa. et Arīs. in hoc decimo talis aūt vtiq̄ erit melioꝛ vita q̄ ſcīm hoiem nō eſt ſcīm q̄ hō eſt ſic viuit ſz ſcīm q̄ in eo diuinū aliq̄d exiſtit. Et nō dicūt hec qz credāt intellectū humanū ꝓpie loquendo eſſe deū: ſed qz eſt vltra oīa corꝑalia deo ſiles: et ꝓpinquus z potēs ſua opatione ad eſſentiā diuinā attingere. Et ſecūdū hoc iſti phi oēm ſniam intellectꝰ humani pfectiꝛ non ſeducti de agēdis vocant p̄ceptū diuinū: z vitam ſcīm intellectū ſic ſe habentē diuinam. vt ꝑz in hoc decimo.

ad qntam

¶ Ad aliā dicendū q̄ volūtas nō eſt magis determinata ad bonū q̄ intellectus. ſicut eſt intellectꝰ intelligit vno actu bonum ſub rōne boni. z alio actu malū ſub rōne mali. Ita voluntas circa bonū ſub rōne boni hz vnum actum ſcz cōplacentiā vel amoꝛē ſeu volitionem. z circa malū ſub rōne mali hz alium actū ſcz diſpliciētiā oblū ſeu nolitionē: et ſicut intellectꝰ de malo pōt iudicare q̄ ſit bonū. ita z volūtas ꝓſequēnter poteſt illud acceptare tanq̄ bonuz. imo oīno neceſſe eſt intellectū ꝓpoſitum determinari ad iudicādum q̄ a. ſit bonū et amandū ipſum: nec pōt eſſe actꝰ volūtatꝛ

ad sextam. pfectus: nisi naturaliter precedat actus intelligẽdi. ¶ Ad alia dico q sicut in nra beatitudine volũtas ferꝛ in deũ sub rõne optimi: ita etiã intellectus ꝛ intellectus ꝛ prius. Et si dicas qd etiã intellectus fertur in deum sc̃m rationẽ vniuersaliorẽ: ego dico q tu arguis excellentiã ꝛ nobilitatẽ intellectꝰ potentia eñ aie superioꝛ in plura põi ꝯ inferioꝛ. vt intellectꝰ ꝯ sensus. et sensus cõis ꝯ sensus exterioꝛ. ¶ Ad alias duas dicendum est. q ꝙcquid est cõueniens volũtati est cõueniẽs intellectui: ꝛ eꝫ huic sicut illi: qꝛ idem est ille ꝛ illa. Et si reduplicationes pficerẽt ad cõcludendũ vnã ptem q̃stionis tñ pficerent p parte nra. quia volũtas nõ fertur nisi in iudicatũ quod ergo intellectus iudicat cõueniẽtius. hoc volũtas magis vult. magꝫ amat et magis in eo delectaꝫ. sed intellectꝰ hꝫ iudicare ceteris paribꝰ actũ suum cõueniẽtioꝛẽ ꝯ actum

ad octauam. alienũ. ideoꝛ ẽ. ¶ Ad aliam dicit q illa compatio habet locũ in eodẽ modo oppositis ꝛ tu nõ sic arguis. qꝛ odire et amare sunt cõtraria. cognoscere aũt et ignoꝛare non sunt nisi priuatiue opposita. vñ ego concedã q si iudicare deum esse optimũ et semp amandũ sit melius ꝯ amare deũ. tũc etiam iudicare deũ esse pessimũ ꝛ semp odiendum esset

ad nonam peius si esset possibile ꝯ odire deũ. ¶ Alia ratio remittit ad vicesimã octauã questionẽ septimi libꝛi: ideo ibidẽ videatur. Et totuꝫ quod sequit est vsq; ad illam rõnem q̃ arguit q ipsa anima sit felicitas: quia ipsa est optima bonoꝛ humanoꝛũ: et ego dico q non. sic dicimus felicitatẽ esse optimũ humanũ bonũ: sed inter ea que nõ sunt de substãtia humana. substãtia eñ humana est felicitabilis non felicitas. ¶ Ad illam rõnẽ que arguit de sensu et eiꝰ opatione. dicendũ est q ꝫ in bona ordinatione cõgregatũ ex dño et seruo sit pfectius ꝛ melius dño seoꝛsum sumpto saltẽ extensiue licet nõ

Ad rationes pꝰ oppositum q̃. cõtendit q felicitas sit ipsa aĩa

ad rõnẽ que arguit q sit f operatõe sensus.

forte intẽsiue tamẽ nõ est nobilioꝛ opatio in qua dñs indiget. pticipare seruo ꝯ illa que est ꝓpria dño. imo opationes cões domino ꝛ seruo ordinatur finaliter ad illã que est ꝓpria dño. tanꝯ ad nobiliorem et excellentioꝛẽ congregatũ autẽ ex aĩa et coꝛpore congregatũ ex dño ꝛ seruo ergo operationes ꝓprie dño sc̃z anime. cuiusmodi sunt actꝰ intelligendi et volendi sunt nobiliores ꝯ operationes cõiuncti sc̃z sensus vel appetitꝰ sensitiui. Hec de questione ꝛc̃.

Laus deo.

¶ Hucusq; ꝓducte sunt q̃stiones Buridani morales. robustioꝛi etati. ꝑcipue plegẽde. quas Egidius Delfus socius Sozbonicus: atq; in sacris litteris doctoꝛ formatus. cũ annotatiõibꝰ in margine adiectis. emẽdatius impꝛimi curauit. Anno incarnationis dñice. M. CCCCC. xiij. vicesima sexta die mensis Martij.

¶ Egidius Delfus ad scientie moralis sectatoꝛes.

Pagina doctoꝛ quod habet diuersa p oꝛbem
Moꝛibus egregiũ: disputat iste liber.
Hoc tibi ꝑcipue foꝛmanda virilioꝛ etas.
Elige de cumulo/que (tibi) cũq; placent
Sintioꝛ mentẽ magni laudato magistri.
Et studium feruens/ ꝛ sacra dicta proba
Juuenes que te felicem reddere possint.
Iludebius: si non tu tibi deesse velis.
Cum memoꝛ extolles Buridani scripta colendi
Que studioꝛum pectoꝛa docta fouent.

EE·2·14·